Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

INSTRVCTORIVM CONSCIENTIÆ

duabus contentum partibus,

Fratre Ludouico Lopez in sacra Theologia Præsentato Ordinis Prædicatorum huius prouinciæ Hispaniæ Autore.

Vbi ad instructionem conscientiæ penè innumeræ continentur traduntúrque materiæ, quæ ex egregijs quibuslibet Doctoribus tam antiquis quàm modernis, veluti ex floribus pro mellificio conficiendo sunt resolutiones casuum selectæ, tum Theologiæ, & vtriusque facultatis iuris canonici, & ciuilis titonibus perutiles, tum eisdem scitu perquam necessariæ vt ex ipso opere patebit.

Anno 1585.

FACULTAD DE TEOLOGIA Univ. de Deusto BILBAO

SALMANTICÆ,
Excudebant hæredes Mathiæ Gastij,
Sumptibus Claudij Curlet Sabaud. Bibliopolæ.
Cum Priuilegio.

Universidad de Deusto
Biblioteca

El Rey.

POR quanto por parte de vos el Presentado fray Luys Lopez de la orden de sancto Domingo nos fue hecha relacion diziendo, que vos auiades compuesto vn libro intitulado Institutorium Conscientiæ, y por ser util y prouechoso nos pedistes y supplicastes vos mandassemos dar priuilegio para que vos o la persona que vuestro poder oviesse le pudiessedes imprimir y vender por el tiempo de veynte años, o como la nuestra merced fuesse: lo qual visto por los del nuestro Consejo, y como en el dicho libro se hizo la diligencia que la pragmatica por nos nueuamente fecha dispone, fue acordado que deuiamos de mãdar dar esta nuestra cedula en la dicha razon, e nos tuuimos lo por bien. Y por la presente vos damos licencia y facultad a vos el dicho presentado fray Luys Lopez, para que por el tiempo de diez años que corren y se cuenten desde el dia de la data desta nuestra cedula vos o la persona que vuestro poder oviere podays imprimir y vender el dicho libro que de suso se haze mencion: y por la presente damos licencia y facultad a qualquier impressor de nuestros reynos que vos nombraredes, para que por esta vez lo pueda imprimir por el original que en el nuestro cõsejo se vio, que va rubricado y firmado al cabo del de Christoual de Leon nuestro secretario de camara de los que residen en el nuestro consejo, y con que despues de impresso y antes que se venda le traygays a el juntamente con el dicho original, para que se vea si la dicha impresion esta conforme a el, y traygays fe en publica forma en como por corrector nombrado por nuestro mãdado lo vio y corrigio la dicha impressiõ por el dicho original, y se imprimio conforme a el, y que quedan assi mismo impressas las erratas por el apuntadas para cada vn libro de los que assi fueren impressos, y se os tasse el precio que por cada volumen aueys de auer y llenar, y no lo podays vender de otra manera so pena de incurrir en las penas contenidas en las leyes y pragmaticas de nuestros Reynos, y mandamos que durante el dicho tiempo persona alguna sin vuestra licencia no lo pueda imprimir ni vender, so pena que el que lo imprimiere y vendiere, o traxere de fuera parte aya perdido y pierda todos y qualesquiera libros y molldes que del tuuiere e vendiere en estos nuestros Reynos, y mas incurra en pena de cincuenta mil marauedis por cada vez que lo contrario hiziere: la qual dicha pena sea la tercia parte para la nuestra Camara y fisco, y la otra tercia parte para la persona que lo acusare, y la otra tercia parte para el juez que lo sentenciare, y mandamos a los del nuestro cõsejo presidentes y oydores de las nuestras audiencias, Alcaldes alguaziles de la nuestra casa, corte, y chancillerias, y a todos los corregidores, assistente, gouernadores, alcaldes mayores y ordinarios, y otros juezes y justicias qualesquier de todas las ciudades, villas, y lugares de los nuestros reynos y señorios, assi los que agora son como los que seran de aqui adelante, que guarden y cumplan esta nuestra cedula e merced que assi os hazemos, y contra el tenor y forma della ni de lo en ella contenido no vayan ni passen, ni consientan y ni passar por alguna manera, so pena de la nuestra merced, y de diez mil marauedis para la nuestra camara. Dada en Añouer a ocho dias del mes de Mayo de mil y quinientos y ochenta y quatro.

YO EL REY.

Por mandado de su Magestad.

Antonio de Erasso.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Approbatio.

INstructorium conscientiæ quod vocat author, authore admodum Reuerendo Patre Fratre Ludouico Lopez in sacra Theologia Præsentato Ordinis Prædicatorum editum de supremi Senatus commissione vidi, & quanta animi attentione potui consideraui, opus sane accuratissime elaboratum, & in opinione varietate libratum, & perpensum, quod sane opus præter integram & raram resolutionẽ exprobatissimis authoribus selectam, nullam continet incertam, aut dissonam à veritate doctrinam, quin potius omnibus studio, & diligentia exquirentibus certam, & irrefragabilem resolutionem viã aperit, & sternit. Vnde pro vtilitate studentium dignum existimaui, vt publicetur cum magnâ authoris laude, & ecclesiæ catholicæ commodo, & fructu. In conuentu Diui Philippi ordinis Diui Augustini, Anno Domini 1584 die vero 28. mensis Martij.

Frater Gabriel Pinelo.

EX mandato Reuerendi admodum patris nostri Prouincialis legi diligenter librum, cui titulus est Instructorium conscientiæ, Authore Fratre Ludouico Lopez Præsentato Ordinis Prædicatorum, & nihil offendi in toto hoc opere, quod esset Christianæ fidei, aut bonis moribus dissentaneum: sed potius quæ in hoc libro continentur consentiunt maxime iuri naturali, diuino, canonico, & ciuili, & meliorum Theologorum doctrinæ, meritoque laudari debet Authoris diligentia, qui veluti argumentosa apicula per omnes omniũ authorum libros, qui de moribus & conscientiæ casibus scripserunt circumuolitans ex vnoquoque delegit illud, quod ad huius operis mellificium optimum esse iudicauit. Quam ob rem dignum esse existimo librum hunc, qui in lucem prodeat ad communem lectorum eorum præsertim, qui audiendis confessionibus incumbunt vtilitatem. In nostro Collegio sancti Thomæ Complutensis. 14. kalendas Septembris, anni. 1583.

Frater Hieronymus de Almonacir Cathedraticus Bibliæ in Academia Complutensi.

SERENISSIMO KAROLO EMANVELI AL. LOBROGVM ET SVBALPINORVM Duci, suus deditiss. cliens Claudius Curlet Annecienſis, Bibliopôla in Salmanticensi Academia felicitatem supremam exoptat.

IAM ARCTI FOEDEris nexu, Serenissime Dvx, supremus ille naturæ autor principes subditosque complicuit, quam stricto amoris naturalis vinculo membra proprio capiti copulauit. Vt enim caput per influentiam virtutis suæ membra stabiliens confouet: ita membra capitis incolumitati, vt pote cõmuni bono magis prospiciunt, quàm proprio. Hinc fit vt (cũ omnibus debitores simus) Deo, parentibus, & magistris pares gratias referre non possimus: quibus subinde ego adiũgo Principes iustos, ac pios, qui si tales erga rempublicam se exhibeant procul dubio reipublicæ, & patriæ parentum nomen iuste sibi vendicant. Cùm ergo ipse patria, natione que Sabaudiensis sim, tuaque præstantissimæ celsi-

tudinis perinde ſubditus, licet abſens corpore, tamẽ animo affectuq; præſens, ſemper ad meum animũ, erga te meũ amãtiſſimũ Principem patriamq; valde amore propenſum ſignificandum aſpiraui. Sed quia abſentia diſtantiaq; locorum obſiſtebat, quominus voti mei compos fierem: cogitanti mihi quo pacto id fieri poſſet, tandem venit in mentem: quod licet, præ abſentia ea egregia obſequia, quæ ſiue in armis rebuſq; bellicis, ſiue in alijs miniſterijs, & functionibus, pro tuo recte gubernando latiſſimo principatu neceſſario obeundis, tui fideles ſubditi tuo cõſpectui aſtantes quotidie exhibent, quibus ſe benemeritos de tanto Principe & patria profitentur, ego ipſe præſtare non poſſem: tamen quia in hac Salmantica Hiſpaniæ floretiſſima Academia incolatum adeptus ſum, vbi nobili, vt pote priuilegiato, Bibliopolæ fungor officio, quod ex meo penu, quo meum erga te humaniſſimum Principem tibi deditiſſimũ animum teſtificarer, aliquid producere poſſem: en occurrit liber hic meis ſumptibus excuſus quem arridens bona fortuna mihi obtulit qui INSTRVCTORIVM cõſcientiæ nũcupatus varijs ſententijs Doctorũ veluti floribus eſt reſperſus, variaq; ſupellectili doctrinæ tam ad bonos mores cõponendos, quàm ad rectitudinem conſcientiæ conſeruandam

dam, et iuſtitiam colendam pietatemq; ſectandã refertus eſt. Non me latet quàm impar hoc munuſculũ ſit ad tantũ Principẽ, ſed effecit tua ſingularis humanitas omnibus nota, vt tibi abs te protegendus cũ ſuo autore approbatiſſimo liber hic ſe audeat præſentare. Cui enim aptius illum cui INSTRVCTORIVM conſcientiæ titulus inditus eſt, librũ dicare debui, aut potui, quã tibi tanto Principi, qui eorum omniũ quæ ad fidem rectam et religionẽ caſtam, atq; ad conſcientiæ æquitatem ſpectant, maxime es obſeruator, conſeruator, et cultor: vt teſtantur tui principatus populi, vbi te authore vigẽt ſtudia, conſeruantur bonæ leges, tua induſtria ſincera gaudet fides, artes florent, boni coluntur mores, maximæ habẽtur virtutes, religio Chriſtiana ſplendeſcit, iuſtitia regnat, Deus rite recteq; colitur. tuaque ſolertia monſtris hæreſum profligatis, maliſq; hominibus ſeminantibus ZIZANIÃ extirpatis, oues Chriſti ad caulas excubantes paſcua catholicæ doctrinæ te ſatagente inueniunt. Vnde quia tantus fidei Zelator protectorque ſemper eſſe dignoſceris toto orbe terrarum, nõ immerito rex Catholiciſſimus PHILIPPVS, quẽ Eccleſia Catholica hiſce tẽporibus Deo dignante, et ſic largiente, ſingulariſſimũ habet patronum et defenſorem te ſui ſimilem ſingulari

Universidad de Deusto
Biblioteca

gulari affectu aspiciens in suum charissimum generum, suæque valde dilectæ filiæ virum prælegit. Igitur quia tam liber hic, quam eius autor, vt vbique terrarum commendati habeantur: tua singulari commendatione egent, tibi maxime se commendatos esse cupiunt. Vale Principum optime quem diu nobis, et Christianæ Reipublicæ Deus omnipotens seruet incolumen.

(?)

REVERENDISSIMO PATRI DIDACO DE CHAVES

Magistro, ac serenissimi atque Catholici Hispaniarum Regis nostri Philippi confessori dignissimo, F. Ludouicus Lopez ordinis prædicatorum perpetuam in Christo fœlicitatem.

REVERENDISSIME Pater, Quoniam iam vsu solẽni receptum est, vt qui lucubrationes suas in lucem edere parant, alicui amplissimæ dignitatis personæ dedicent, atque offerant, neq; id abs re vsum induxisse crediderim: sed id inoleuisse ad instar eorũ, qui suos tenellos fœtus, vtpote debiles, atque imbecilles existimantes, ac perinde singulari ope, ac protectione indigere intelligentes eis personis fouendos concredunt, quæ præ sua egregia authoritate, & præstantia potentes sunt eis extimationem, & fauorẽ nõ modicũ conciliare, atque sub sua vmbra protegere, & mordaces arcere, & à liuidorum morsibus tutari, ad instar quoque eorum agricolarum, qui tenellas plãtas cum inseruerint, cum cœperint adolescere, quo vsque vegetentur aliquo firmo fulcimento eas firmare curant, ne præ teneritudine flante aduerso vento versus humum inflexæ decidant, ramosque contortos submittant, nec erigantur in comam, ideò cùm per plures annos ex eo tempore, quo me tuum subditum habuisti in conuentu Abulensi, vbi prioris strenui, atq; dignissimi vices agebas, in euoluendis quibuscumque selectis authoribus tam modernis, quàm antiquis sim versatus, magna doctrinæ eorum supellectili cum me vidissem aliquantisper adauctum, cumque omnia ea notabilia quæ ex singulis doctoribus congesseram non modico exhausto sudore, velut irudem, & indigestam materiam esse conspexissem, interiori

Universidad de Deusto
Biblioteca

riori quodam impulsu addactus, cœpi ea elaborata magis atque collimata ad seriem, & ordinem cuiusdam libri, quem instructorium conscientiæ, eo quod omnes materiæ in eo cõtentæ ad conscientiæ directionem, institutionemque attinebant, appellare visum est, redigere: adiũctis etiam meis lucubrationibus, quarum doctrina, qui me per tot annos audiere in scholis legentem discipuli allecti tãquam paruuli enutriti lacte materno efflagitarunt obnixe, vt in lucem ederentur. Quo ingenti labore, & non absque magna animi defatigatione expedito cogitanti mihi, quemnam meæ tenellæ fœturæ certum, & insignem patronum pararem: tu solus, pater mi reuerendissime, occurristi, quo tanto donata fautore tutein lucem prodeat, feliciter incipiat, prospere procedat, excipiaturque benevole. At pluribus nominibus sic eligendo patronum talem meæ editioni bene consultum esse putaui, tũ quia magno desiderio angebar signo aliquo testandi meam erga te ob seruantiam, & pietatem conceptam iam inde à quo tempore tuorum subditorum minimus licet esse cœpi, iam enim exinde tua est mihi humanitas cognita, & explorata benignitas, quæ mihi pro muro contra liuoris impetus erit. Tũ quia magnificus semper fuisti studiorũ Mæcenas, & benevolo animo, bonarum litterarum studiosos prosecutus es, fouisti, aluisti, ornasti, licet id tituli, scilicet studiosi non audeam mihi vendicare, spero tamen pro tua singulari benignitate propicius eris. Tum denique, vt quia materia huius libri ad confessores maxime spectat, cui nam aptius eum tutari congruit quam tibi confessorũ optimo, & regio? non quod in hac parte nostro opere indigeas, nec nostro instructorio conscientiæ opus sit tibi: sed quia mihi, & illi vt potenotis tua perillustri authoritate opus est, ideo illud tibi dedico, & quidquid in eo habeo. Imo cum nec me ipsum habeam (sum enim quidquid sum tuus) nihil aliud me fecisse credas, nisi quod debebam apponere tibi, quod tuum esse opto sicut ego tuus sum. Vale fœlix.

PROLOGVS SVPER LIBRVM INTITVLATVM Instructorium conscientiæ.

Benevolo pioque Lectori F. Ludouicus Lopez in Sacra Theologia præsentatus Prouintiæ Hispaniæ ordinis prædicatorum salutem in Domino Iesu Christo.

NOVERIS pie, & candide Lector, huius rei gratia animum ad has meas edendas in lucem lucubrationes hactenus cũ tineis in angulis corrixantes me appulisse, ne mihi & vitio, & culpæ daretur, (si cum omnia vt visibilia & inuisibilia à summo vsq; deorsum complectamur, suæ bonitatis communicationi insistant) ego solus si quid mihi suppeteret communicandum tironibus indigentibus, subterfugerem impartiri. Nam cum assidua lectio grauium doctorum quibus cum diu noctuq; sum versatus, me alioquin inutilẽ, & ignarum fecisset alicuius lucis doctrinæ participem (nullũ est enim fere egregiorũ doctorum siue antiquorũ, siue modernorũ opus ad conscientiæ instructionẽ attinens, quod has meas effugerit manus, quodque non perlegerim, & euoluerim, selectasq; sententias ex eo non exceperim, & tã albeolis, quã memoriæ meæ armariolo non mandauerim,) cũque per tot vitæ meæ annos (sum etenim iã ætatis prouectæ) nõ mediocre doctrinæ peculiũ congessissem adiunctis etiã meis lucubrationibus, quarũ doctrina, qui me audiere in scholis legentẽ discipuli allecti tanquã paruuli enutriti late materno efflagitarunt obnixe, vt in lucẽ ederentur: sic animum meũ induxi, tẽ non ingratã, sed forsitã acceptã multis me esse facturũ si omnes morales dubitationes resolutu necessarias, nõ vnicuiq; peruias, scitu tamen dignas in variis voluminibus doctorũ grauiũ per se sigillatim magni extimatis sparsim contentas in hoc meo nono libro instructoriũ conscientiæ, ideo intitulato clariori quo possem stilo mihi genuino, serie, & ordine distinctis cõgregarẽ, vt varijs alijs negotijs præoccupatis pervarios libros diuagandi ad resolutiones casuũ, & dubiorũ intricabiliũ adinueniendas necessitas subtraheretur, & anxius labor. ¶ Huius rei gratia hoc singulariter in hoc meo opere præstare curaui, vt cũ pertractãda susceperim materiã (pertracto autẽ multas, & varias, scilicet de pœnitentia, de dispositione ad administranda sacramẽta, & ea suscipiẽdia, de amore erga Deum & proximũ, de voto, de iuramento, de bello, de homicidio, de furto, de obligatione respõdendi ad cẽsuras, vel interrogata à iudice, de peculio an religiosi habere illud possint, de rebus inuentis, de venationibus, de tributis, de ludo, de materia restitutionis cũ infinitis particularibus annexis casibus, de falsitatibus, & infinitis fraudibus, de ignorãtia, de redditibus ecclesiasticis distribuẽdis, de cõtractibus, de legatis, & testamentis, de dotibus inofficiosis, de donationibus, de promissionibus, de auctionibus in tertia vel quinta parte absis, de impedientibus à consecutione alicuius boni, de solemnitate testamentorum, de obturpem causam datis vel acceptis, de præscriptione, cõpositione. De fornicatione, de occasionibus tollendis, de intelligẽtia multarũ legũ ciuiliũ, & particularium Hispaniæ, de materia vsuræ copiosius per tractata quã prius, cum prope

infinitis-

Universidad de Deusto
Biblioteca

infinitis particularibus annexis quæstionibus,& casibus,de obligationibus,& restitutionibus intercuentibus inter patres,& filios,dominos,& famulos,& inter coniuges,de bonis adducendis ad collationem,& cumulum diuisionis,de fructibus ad longum,de beneficijs ecclesiasticis,de residentia ecclesiastica,& laicali, & de innumeris quæstionibusalijs, quarum non potest memoriam capere tam compendiosa præfatio quæ in copiosissimo indice operis à me confecto continetur, cum inquam hæc omnia, & alia, quæ prætereo hic ea præ breuitate subticendo pertractanda suscipio, sic materiæ inceptæ semel omnia dubia exhaurio, vt nihil subsilêtio præteream,quod aliunde merito desiderari possit,aut mendicari.Comendat insuper pie lector(nisallor)hoc opus nostrum accuratissima diligentia,quam vbi possumus, non infrequenter in concordandis authoribus exhibemus per distinctiones,vel limitationes adhibitas, vel aliter adhibendo bona grana salis non raro sparsim, vel in librandis opinionibus & potioris cordatiori electione adiuncta solertia & sedulitas. ¶ Studui autem(quia omnibus debitores sumus) in materijs,quas hic agito tam Theologis,quam iuris ciuilis & canonici tironibus morem gerere,& inseruire admiscendo Theologalia documenta cum ciuilibus & canonicis,nam mixtura hæc tam in Theologo quã in iurista inuenta ad relolutionẽ casuũ eruendã in proprijs materijs maiorem sufficientiam solet subministrare. Paratus sum item ad vlteriora,quę in prõptu habeo exhibenda, si hęc placuerint, sin minus animum meum benevolum quæso pectore benigno suscipiant,nam si non placuero intra meam mepelliculam deinceps continebo. Vale fœlix pie & candide Lector.

CAPVT PRIMVM.

De diffinitione peccati, & differentia inter mortale & veniale peccatum: & de regulis quibus dignosci possint.

QVONIAM liber hic (vt titulus eius præsefert)instructorium cõscientiæ nuncupatur, de instruenda conscientia circa peccatorum cognitionẽ,ex qua fit progressus ad eorum detestationem pertractat,non erit ab re,si hic statim in initio operis quasdã velut exordiales quæstiones de peccatis,quatenus per antidotum cõfessionis sacramenti veniunt expianda, præmisisse.¶ At quia diffinitio est,quę auctore Aristotele(si sit realis)naturam rei explicare habet: sermonem habituri de peccatis quæ contra rectam conscientiam pugnant,operępretium erit hic, à diffinitione peccati actualis, (nam de hoc præsertim hic peragere est animus) inchoare, deinde eius diuisionẽ in mortale,& veniale subiungere: & denique de diffinitione peccati mortalis mẽtionem superaddere,vt de re præcipue cognitu necessaria.¶ At quia nec pilotenus à doctrina Diui Thomæ, vt pote quæ quia tam solida est,& sana,tam communiter,& grataner est accepta in catholica Christianaque religione discedere, non est animus:sed pro posse eam sectari,atque lectoribus hic cõmendare:quia tanto auctore duce, ad portum veritatis,& scopum attingendum, secure velabimus:ideo de diffinitione peccati, verba habituri, Diui Thomæ, quam.1.2. quæst.71.artic.6.ipse meminit desumpsisse ex Diuo Augustino diffinitionem præstituamus.

¶ Quando ergo quæritur,quid sit peccatum:respondetur plane. Peccatum est dictum,vel factum,vel concupitum contra legem æternam.Vnde in corpore articuli subnotat Diuus Thomas Diuum Augustinum in diffinitione peccati duo posuisse,vnum,quod pertinet ad substantiam actus humani;quod est quasi materiale in peccato:cũ dicit dictũ,vel factũ, vel concupitũ:aliud autem,quod pertinet ad rationem mali,quod est quasi formale in peccato:cum dixit contra legẽ æternam.¶ At quia quis arguendo contra eam obijcere posset,quod istæ particulæ dictum,vel factum in diffinitione hac positæ important aliquem actum:eũ ergo non omne peccatum importet aliquem actum,vt in peccato omissionis apparet,diffinitio videtur diminuta, quippe quæ non includit omne peccatum. Diuus Thomas in citatis quæstio & art. in responsione ad.1. facit satis dicẽdo, quòd affirmatio, & negatio reducuntur ad idem genus sicut in diuinis genitũ, & ingenitum ad relationem: vt Diuus Augustinus dicit in.5.de Trinit.Et ideo pro eodem accipiendum est dictum, & non dictum:factum,& non factum ideſt omissum contra legem æternam.quare peccatum omissionis reductiue hac diffinitione comprehenditur.

¶ At iam de distinctione inter peccatum mortale,& veniale:quia tanquã catholica est recepta inter catholicos,non opus est plura insumere verba:sed tu pie lector:quia nos hic breuitati studemus consule D.Thom.in.1.2.quæst.72.artic.5. late de hac differentia disserentem, vbi eleganter primo comparat peccatum

Universidad de Deusto
Biblioteca

mortale mortis, quæ secundum naturam, A est irreparabilis quædam remotio vitæ. Veniale vero comparat infirmitati reparabili: propter id quod saluatur in ea principium vitæ: sic peccatum mortale mors est animæ spiritualis secundum naturam irreparabilis: eo quod aufert principium vitæ, id est gratiam, & charitatem, peccatum vero veniale nō sic: sed veluti quædam infirmitas est animæ nō mortalis, eo quod in eius inordinatione, principium vitæ spiritualis animæ non tollitur: sed adhuc permanet uempe gratia, quæ cum venialicompatitur. ¶ Secundò comparatur mortale errori circa principia, qui suapte natura, est error irreparabilis. At veniale est veluti error circa media: quæ saluatis principijs scientiæ, per ipsa principia est reparabilis. ¶ Tertio comparat mortale auersioni à fine, & termino, quia re vera, mortale peccatum auersio est ab vltimo fine, id est à Deo. At vero veniale comparat non auersioni C à fine, & termino sed obliquitati alicuius à recta via non tollenti affectionem termini. ¶ Præter has quoque differentias, & aliæ à doctoribus solent assignari. Quia primo, mortale peccatum excludit à subiecto, in quo est, Dei charitatem, & gratiam. At vero veniale hoc non facit: sed feruorem impedit charitatis, tepidumque reddit sic peccantem. ¶ Secundo differentia alia differtur, quæ sequitur ex supra dicta: quia peccatum mortale illius auctorem inimicum reddit Deo: sed tamen veniale non sic facit: quia licet veniale peccatum displiceat Deo ni- D hilominus ipsum peccantem venialiter non sic Dei inimicum constituit. ¶ Tertio quia secundum Diuum Gregorium peccatum mortale obtenebrat animam: veniale vero, animam obnubilare dicitur. quarum differentiarum meminit Medina in sua. 1.2.

¶ Præterea & ipsa quoque facta pagina, & id differimus, quod inter peccatum mortale, & veniale est, aperte re- statur. Nam Apostolus Paulus ad Romanos. 6. capit. dum ait stipendia peccati mors est; aperte de peccato mortali cuius est, consummatum cum fuerit, generare mortem, locutus est. Quod & aperte quoque explicatum fuerat sapientiæ capit. 1. dum dicitur: quod iniustitia est mortis acquisitio. Peccatum autem veniale esse conclamat Diuus Ioannes sua prima Canonica capit. 1. dum ait, si dixerimus quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus. Idem quoque contestatur Diuus Iacobus, scilicet venialibus peccatis nos nō carere, dum ait capit. 3. suæ Epistolæ, in multis enim offendimus omnes. Sed & de peccatis venialibus absque dubio locutus est sapiēs, dum ait septies in die cadit iustus.

¶ Præterea hic, quamplura liceret possem congerere verba, quibus cum ad detestationem, fugamque peccati mortalis, peccantes vrgere possem, quia tamen abunde ex alijs libris, qui de hoc ex professo sunt locuti, lector magnam materiam sibi comparare potest: & quia ipsummet nomen peccati mortalis horrorem ingerens, palam quam sit detestandum, & fugiendum clamat. & tandem, quia altò propero: ideo hunc sermonem prætereo. Non subticebo tamen, sed libenter hic meminerim illius pulchræ adnotationis circa veniale peccatum cauendum, cuius lux prima secundæ meminit Medina: quæ animaduertenda videtur ab ijs confessoribus, qui eos pœnitentes audiunt qui sibi satis, & suæ conscientiæ bene consultum putant, dum proponant cauere à solis mortalibus: cum interim eorum conscientiæ præ incuria infinitis pœnæ culpis venialibus implicentur. Hos sui confessores admonitos esse curent de his non modicis incōmodis, quæ multiplicatio culparum venialium ijs affluetis afferre solet.

¶ At quidē incōmoda hæc quāta sint, prout refert Medina sua. 1.2. Cajet. egregiè docet, quia inquit præter ea quæ dicta sunt, veniale ad mortale disponit, feruorem charitatis impedit, tepidum reddit, & à Deo quomendum, quam doctrinam Ca-

Cajetani, Medina loco citato, pulchrè A exornat quibusdam appositissimis adhibitis exemplis ex Basilio, Plutarco, Seneca, Diuo Chrysostomo, Plinio, Plauto: qui de hoc puncto meminerunt assumptis.

¶ Primo enim, culpis venialibus multiplicādis affluetus, comparatur viro desperanti se fore diuitem: qui idcirco omnia prodigit, atque profundit: sicut & econuerso, qui sperat ditari, etiam minima commoda non contemnit. Sic affluetus venialibus, ideo eorum incommoda curare non videtur: quia desperat ditari in Domino. Si enim diuitem fieri B in Deo speraret: ista incommoda spiritualia à multiplicatione venialium orta, nō negligeret: sed satageret expellere, & cauere.

¶ Secundo comparatur sic venialibus affluetus fluminis magno, quod ex guttis minutis pluuiæ, tantopere interdum increscere solet vt exeundo proprium alueum omnia circunstantia aua, & deuastet, & perdat: sic ex multiplicatione venialiū dispositiue, tanta inundatio peccatorum mortalium increscere solet, vt peccatorem ipsum dispositiue in illam inundationem immergat de qua C propheta Oseas cap. 4. meminit; dū ait, homicidium, & furtum, & adulteriū inundauerunt.

¶ Tertio affluetus venialibus assimilatur arbori, cui paulatim decidunt folia, donec totus foliis denudatus, & turpis, & indecorus manet: nec valens commode deinceps protegere fructus, aut eos conseruare ab intemperie aeris, & ab ardore nimio solis: sic affluens venialibus quasi arbor amissis foliis: quorum amissio parua videbatur, manet, non va- D lens ita commodè fructificare in domino, nec in Deo fructus vberiores facere.

¶ Quarto comparat saxo tandem emollito, & exantillatione assidua guttarum pluuiæ concauato. Sicut enim abundantia guttarum, earumque assiduo cadēdi, saxum quantumuis durissimum emollit, & cauat: sic affluetus do peccandi venialiter, hominem alioquin constantem & firmum tandem emollit, & concauat cor eius dispositiue: vt tandem dispositiue præcipiter eum in mortalia.

¶ Quinto assimilatur venialibus affluetus homini qui plagas paruulas, aut scissuras minimas in suo corpore pati se videns: ideo id malum negligat quia inquit nihil curo quia paruæ scissuræ, & plagæ sunt. Cui exandescens Diuus Augustinus ait: noli dicere paruæ plagæ sunt venialia. Ideo, non tantopere curo: quia sicut toto corpore oppletus liuoribus, & paruis plagis, totus fœdus est: sic tu per tot venialium minimas plagas, coram Deo, imaginem tuæ conscientiæ fœdasti. tollunt enim venialia, & si non ipsam gratiam, bene tamen eius nitorem: vt Theologi aiunt: sed de his satis.

¶ Præterea hic non omittendam cen Q seo, & illam quæstiunculam qua quæri solet, verum peccatum veniale dicendum sit esse contra legem, aut non. ¶ Responsio est facilis. Nam tenendo cum communi opinione, dicimus peccatum veniale esse peccatum præter legem commissum, non contra legem. Est enim peccatum veniale comparatum ad mortale imperfectum peccatum contra Durandum, licet secundum Medinam. 1.2. peccatum veniale, in modo loquendi, simpliciter hoc est sine addito, appelletur peccatum, est tamen quid imperfectum, in genere mali culpæ: atque ideo, Dei amicitia non dicitur priuare. Secundo superaddo ad paucum quæstionis, non discedendo à sententia communi proposita: vt in aliquo sensu admittamus sententiā Durandi, ex mente Medinæ Salmant. loco allegato, aliquomodò posse dici peccatū veniale esse cōtra legē non quidem ex eo, quod sit contra finem, & intentionem legis: quia non est contra charitatem: sed in hoc sensu dicitur esse contra legem, hoc est, quia veniale est cōtra virtutem prudentiæ, & contra dictamen ipsius rationis dictans non licere veniale committere, in quo sensu non videtur omnino dissonus aut absurdus iste modus loquendi.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Q6 ¶Præterea, non immemor promissi or- A dinis hic seruandi, ad diffinitionē pec-
cati mortalis statuendam accedo. Sed
quia auctore philosopho, diffinitio de-
bet esse breuiloqua, non redundans, nec
diminuta: ideo explosa hic, illa prolixa
Nauarri de peccato mortali diffinitio-
ne, melius, & subcinctius, & conformius
doctrinæ Diui Thomę sic diffiniri puto,
scilicet, quod peccatum mortale est pec-
catum quod est contra charitatem Dei,
& proximi in re graui.

¶Secundo, si aliā diffinitionē peccati B
mortalis velis, accipito illam, quæ etiā
bona est: quā etiam insinuat Metina in
sua Summula, de instructione confessio-
nis. fol 17. pag. 12. vbi peccatum morta-
le est, inquit, peccatum occidens animā,
& eam spolians vita spirituali hoc est,
gratia, vbi per effectum videtur pecca-
tum mortale diffinisse.

¶Insuper, quia peccata mortalia sunt,
quæ tam de obligatione præcepti, quā
etiam de necessitate veniunt confiten-
da, venialia autem non ita, sed voluntā-
ria sunt materia confessionis. nam iuxta C
concil. Trident. licet peccata venialia
apta sint materia confessionis sacramē-
ti, sed non suor eiusdem sacramenti ma-
teria necessaria. quia per alia quoque re
media, deleri possunt. Ideo pro clariori
ordine procedendi, non præter proposi
tum nostrum erit, si hic regulas quasdā
præstituamus ad id diserimins percipiē
dum, quod inter mortale & venale pec
catum solet inueniri.

¶Sit igitur prima regula, omne id
quod contra Dei mandatum, vel eius Ec
clesię omittitur, vel cōmittitur cum suffi D
cienti deliberatione, & in materia gra-
ui præsertim, est peccatum mortale. Sicut
si quis ageret contra mandatum non oc-
cidendi, non fornicandi, vel transge-
deretur aliquod ecclesiæ præceptū vel
non soluendo decimas, vel non confiten-
do semel in anno.

¶Secunda regula, omne illud quod
contra amorem Dei, vel proximi tuotabi
liter, committitur, vel omittitur, pecca-
tum quidem mortale est, vt pote destru-
ctiuum charitatis, & spoliatiuum vitæ
spiritualis, qua cum viuit anima. At ve-
ro veniale, (vt prædiximus) charitatem
non excludit, neque ei contrariatur, ne-
que ab ea discedit omnino, nisi veluti ali
quantisper oblique retardādo à via eius
sic neque eius destructiuū esse dicitur, li
cet eius feruorē tepefaciat. Ad hoc ge-
nus peccati venialis pertinēt otiosa ver
ba, & vanagloria, & alia huiusmodi, quā-
do contingunt esse sine damno notabi-
li tertij, aut absque aliqua alia mortali
circunstantia.

¶Tertia regula: Omne illud opus,
quod in graue detrimentum proximi
vergit, vel contra honorem Dei militat
in materia graui, est peccatum mortale:
& patet quia hoc opus non compatitur
cum Dei, aut proximi charitate.

¶Quarta regula sit, peccatum, quod in
aliqua prædictarum regularum non cō-
prehenditur: veniale esse censendum est,
ita Metina in sua Summula.

¶At quia prædictæ quæstionis decisio Q7
pro sui complemento exposcit expedi-
mus & hanc sibi annexam quæstionem,
scilicet quibus modis, accidere potest,
quod opus illicitum, quia in nulla præ-
dictarum trium regularum comprehen-
ditur, per consequens censendum sit esse
tantum veniale. Ad hanc quæstionem di
cendum est plane, triplici viaid vsu eue-
nire posse. Primo modo, quādo aliquod
opus ex se, & ex suo genere erat peccatū
mortale, vt furtum, & sit veniale ratione
paruitatis materię sicut furtum vnius di
pondij, aut plumę.

Secundo, id, quoque accidere potest,
scilicet, quando, cum opus illicitum est
mortale ex sua specie, defectu tamē per
fectæ deliberationis, contingit fieri ve-
niale, sicut in repentinis motibus cogi-
tationum, etiam infidelitatis, vsu euene-
re solat: qui quidem motus solent esse
non sufficiēter deliberati, nec plene per
consensum voluntatis. Et ratio vtriusq;
est: quia sicut in naturalibus, species de-
struitur tam defectu formæ eiusque re-
motione, quam etiam defectu paruę ma
teriæ & modicæ, in qua, nec forma, nec

species potest conseruari: ita cum deest A
plena deliberatio circa tale peccatum,
quæ se habet veluti forma actus, prout
est humanus: & etiam, cum contingit in-
ueniri in parua materia remanet venia-
le, vnde non conseruatur species.

¶At si quis curiosus difficultatum in
dagator, inquirere pergat, vtrum semper
paruitas materiæ excuset a mortali: sol-
uit hanc quæstionem Metina in sua Su-
mula, loco citato postquam tertium mo
dum peccatorum venialium adnumera-
uit, cuiusmodi sunt nempe peccata ea, B
quæ de suo genere, sunt venialia, qualia
diximus esse verba otiosa, mendacia le-
uia neminem grauiter lędentia, vbi sta-
tim subiungit exceptionē duorū casuū,
in quibus paruitas materiæ non excusat
a mortali: primus casus est vbi distincte
loquendo hic, quam Metina exemplifi-
camus primo in iuramento assertorio,
quando quis sic iurat falsē, iuro per Deū
non leuaui festucam, vel stipulam de ter
ra manu mea, licet res sit parui, vel nul-
lius momenti, leuasse, vel non leuasse sti
pulam de terra, tamen ratione materiæ C
leuis sic iuratę fallē, non solum tale iura
mentum, seu periurium sit veniale: imo
cum sit mortale inde aggrauatur, quia
in rebus nullius pensi, nihilque referen
tibus, adducitur Deus in testem falsi: fic-
que in similibus assertorijs. Secundo exē
plificare id possumus in iuramentis quo
tidianis promissorijs, aut comminato-
rijs, vbi si quis promiserit iuramento da
re dipondium, aut iuramento commina
tus est aliquis impingere alapam puero
vbi materia iurata adeo modica est vt
ferē nullius sit momenti, si tamen cū sic D
iurās iurauit, defuit ei animus adimplē-
di (quia in animo iurantis defuit præsens
veritas) periuria sunt mortalia talia defe
ctu intentionis adimplendi: quia adduci
Deus in testem falsi, putā illius iura
menti, quod nō intendit adimplere: quid
quid sit de culpa impletionis, vel nō ad
impletionis, postea & de eius qualitate,
de qua modo nihil loquimur: quia id
difficultatis, suo reseruatur loco pro-
prio.

¶Secundus casus est, quando contin-
git aliquid mali, licet in se sit modicum
heri causa contemptus: vt si quis in con-
temptum diuinæ legis verbā proferret
otiosa: esset plane mortale, neque excusa
ret paruitas materiæ. Sed casum hunc
non esse adeo certum, ait Metina: quia
Caietanus in summa, verbo cōtemptus,
non tam vniuersaliter hunc casum reci-
pit: sed limitans eum, sic ait, verum esse,
quod peccans, quomodocunque ex con
temptu simpliciter, mortaliter peccat: B
sed qui contemnit aliquid, ex eo, quod
minimum est non contemnit simplici-
ter: sed secundum quid, ideo non peccat
mortaliter. modificat enim illum cōtem-
ptum cum illo minimo, sicut qui accipit
minimum, non dicitur furari simplici-
ter, quam Caietani modificationem non
carere probabilitate censet Metina vbi
supra.

CAPVT II.

*C ¶Vtrùm semiebrij, & semidor-
mientes defectu deliberationis per
fectæ, vt ait Nauarrus excusentur
à mortali, & quibus casibus, quod
ex se est mortale contingat esse ve-
niale, & de cogitationibus illici-
tis: quando sint venitales, & quan-
do mortales.*

Q Via materia de qua, quia veluti Q8
præambulum est, ad totam fabri
cam libri, cœpimus exordiū,
vt prolixitatem capituli vitaremus, inci-
summata remanſit reliquas ei annexas,
vel appēdices quæstiones dabimus ope-
ram hic discussas relinquere. Quæ
ritur vtrum illa assertio Nauarri vera sit,
qua sua summa Latina, Præludio. 9. capit.
10. in cōfirmationem doctrinæ supra ir
ditæ, vbi docuimus defectu deliberatio
nis, quod alias ex se erat mortale pecca
tum, accidere esse veniale: affirmat Na-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tarras semiebrios, vel semidormientes, vel alios adeo turbatos sic, quod deliberatio imperfecta sufficiat in illis ad veniale sed non ad mortale, propter paruitatē iudicij, excusari à mortali. Cuius sententiæ citat autorem Maiorem in 3. sent. d. 37. q. 1. col. fin. eumque commendat, eo quod pulchre sic determinauerit. Verane sit inquam hæc sententia quæritur, & certe si superficie tenus agamus, vt fetur sane vera, nec neganda. At si in principijs Diui Thomæ insistamus, videtur esse menti Diui Thomæ parum consona. Igitur respondurus ad quæstionem præmitto documentum Diui Thomæ. 2. 2. q. 154. ar. 5. in solutione ad 2. vbi sic ait, vires sensitiuæ inferiores magis vel minus opprimuntur à somno, propter vaporis turbulentiam, vel puritatem, & secundum hoc, vsus rationis magis, vel minus impedit. Semper tamen quantum ad aliquid impeditur, vt non possit omnino iudicium liberum habere, vt in. 1. parte dictum est: & ideo non imputatur ei ad culpam, quod tunc agit: & hoc ideo euenit: quia vt Diuus Thomas docet in corpore articuli, nullus est dormitēs: qui non intendat aliquibus similitudinibus phantasmatum, veleti rebus, & ideo, inquit, id quod agit homo dormiens: qui non habet liberum iudicium rationis, nō imputatur ei ad culpam, sicut nec illud, quod agit furiosus aut amēs. Hæc Diuus Thomas ex qua plane doctrina, videor mihi colligere, in ordine ad actus morales, & humanos, non dandum esse mediū inter dormientem & non dormientem, seu vigilantem, assignando tanquam mē dium semidormientem: qui neque omnino dormit, neq; omnino vigilat (quidquid sentiat vulgus) cuius modum loquendi non reprobo: quia per semidormientem, intelligit vulgus eum, cuius in somno, vsus rationis minus impeditur: licet secundum Diuum Thomam, semper impediatur taliter, quod eius tunc actiones non imputantur ad culpam: vbi absolute loquitur Diuus Thomas non distinguendo de culpa venali, aut mortali, vt distinguit Nauarrus. Igitur dormiens, & non dormiens contradictoria simpliciter quæ non datur medium: sicut neque inter currens, & non currens.

¶ Hoc præmisso statuitur conclusio hæc contra Nauarrum & Maiorem: non datur homo semidormiens, qui pro tūc, in somno habeat iudicium sufficiens ad peccandum venialiter. Hæc conclusio innititur primo authoritati, & documento Diui Thomæ supra allegato, vbi ait licet iudicium rationis in dormiente nullus, vel magis impediatur, semper tamen quoad aliquid impeditur: & ideo non imputatur quod pro tunc agit ad culpam. Ex quo Diui Thomæ principio sic arguo: semidormiens dicitur vulgariter aliquis, cum minus, in somno eius vsus rationis impeditur: sed etiam cum in somno, minus vsus rationis impeditur semper inquit Diuus Thomas quoad aliquid impeditur: vt non imputetur ei ad culpam, ergo semidormientes, id est ij, quorum sensus in somno minus impediuntur, tam sufficienter pro tunc impediuntur: vt pro tunc nullam culpam neque venialem actualiter sint sufficientes committere. Et confirmatur conclusio, quia secundum Thomistas non adeptus perfectum vsum rationis non potuit peccare ante venialiter, quam mortaliter: vnde inferunt aliqui ante vsum rationis plenum, non potuisse inueniri in puero peccatum veniale, cum originali, quia secundum Caiet. anum, qui excusatur aliqua ratione à maiori, cæteris paribus eadem excusatur à minori: ergo si puer, ante plenum vsus rationis aduentum, propter imperfectionem vsus rationis excusabatur à mortali etiam à venia li excusabitur: quia maior deliberatio, & discursus requiritur ad aduertendam & cognoscendam malitiam peccati venialis quam mortalis, quia malitia peccati mortalis regulariter ex se, est manifesta magis, & venialis non tantopere: ita ergo pari ratione, si semidormientis, id est in somno minus impediti, quoad vsum rationis deliberatio ideo imperfecta est, quod excusat à mortali excusabit quoque à veniali.

¶ Item

Q3 ¶ Item eadem difficultas emergit de semiebrio, an propter paruitatem iudicij, vt ait Nauarrus excusari possit eius opus malum à mortali, licet non à venia lii & quidem videtur etiā aliquibus, idē esse dicendum de semiebrio quod diximus de semidormiente: sed tamen quia inter vtrūque, nō nihil discriminis agnoscere mihi videor: pro difficultate dissoluenda, duo documēta, ex D. Thoma. 2-2. q. 150. ar. 1. & 4. hic præmittenda duxi. Primo quod ebrietas dupliciter potest accipi, primo prout significat ipsum defectū hominis: qui accidit ex multo vino potato: ex quo fit, vt non sit cōpos rationis: & secundū hoc inquit D. Th. ebrietas non nominat culpā: sed defectū pœnalem cō sequentē ex culpa. Alio modo, ebrietas potest nominare actū, quo quis in hunc defectū incidit: qui actus fuit causa ebrietatis. ¶ Secundū documentū est ex. 1. arg. quod ex parte defectus consequentis, in quo ligatur vsus rationis, ebrietas habet excusare à peccato, in quātū causat inuoluntariū per ignorātiā: sed ex parte actus præcedētis causantis ebrietatē: si fuit sine peccato, tūc totaliter excusabit à culpa: vt potatio excusata ex inexperientia, & inaduertētia fortitudinis vini & debilitatis capitis. Si autem talis actus præcedens fuit culpabilis: tūc ebrietas inde sequēs, non excusat totaliter à culpa peccatū ex ebrietate causatū. Sed diminuit tantum peccatū sequens, quantum diminuitur ratio voluntarij, iuxta sententiam Augustini dicētis contra Faustū, quod Loth culpandus est non quantum ille incestus: sed quantum ebrietas meruit.

¶ At his præiactis fundamentis, & præstituta distinctiōe, quod duplex sit ebrietas, alia plena, priuant vsu rationis: Alia non plena: quia rationis vsu non priuat, nec impotēs ad deliberādū facit: sed aliquantisper conturbat caput, vt non tam aptū, & cōmodū ad deliberādum reddat. ¶ Sit prima propositio, ebrietate nō plena aliqualiter turbatus capite, sed non omnino rationis vsu priuatus: qui semiebrius solet vocari, ex defectu paruitatis iudicij non valet excusari à mortali, si tale opus malū cōmisit contra Nauarrū patet, quia sufficientē vsum rationis habebat, licet non tā aptū ad deliberādū perfecte omnino, exempli gratia quādo aliquis bene potatus, ita bene est confortatus capite, quod rationis incōpos nō est factus & tamē sibi videtur, quod domus moueatur, hæc semiplena ebrietas: sicut non est mortalis, licet sit grane peccatū, quia secundū mentē D. Th. 2. 2. q. 150. art. 1. & 5. & Caiet. ibi ratio non obumbratur, ita nō excusatur à mortali: si tūc illud cōmittat. Non inficior tamē aliūde in isto semiebrio, sicut contingit in omnino sobrijs ex subreptione, vel ex motu naturali, vel subita inaduertentia, posse opus eius pro tunc à mortali excusari: sed non ex paruitate iudicij: vt insinuat Nauarrus quod quasi tā paruū habeat iudicū tunc quod pro tunc nō possit perfectē deliberare ad culpam committendam mortalem.

¶ At vero instabit quis rogitando, qua Q4 ratione in semidormientibus, sufficiantē vsum rationis esse ad tūc peccandum mortaliter negauim⁹, & in sic semiebrio illum posse esse concedimus: rationem ill benter discriminis excerptam ex D. Thoma, reddimus. Nempe quia semper qui in somno minus impeditum habet vsum rationis, qui semidormiens vulgo dicit, taliter habet illum impeditum, quod secundum Diuum Thomam similitudinibus phātasmatum intēdit, veluti ipsis rebus: vnde decipitur. At semiebrius, qui dicitur non rationis vsu impeditus: sed taliter capite turbatus: quod minus cōmode ratiocinari possit, quia tamē absolute deliberare perfectē potest, quia non ita intendit similitudinibus phātasmatum, vt ipsis rebus, non decipitur: vnde ex paruitate iudicij, & vsus ratiōis à mortali tūc commissio non potest excusari. Idem dicendum est de aliunde semiturbato, & hæc verisimilior est resolutio.

¶ Insuper quia eos modos, seu casus supra retulimus: in quibus mortale exgenere, fit veniale, scilicet ratione deliberationis perfectæ deficientis, aut ratione paruæ materiæ: nunc quasi ratio est agit a

Universidad de Deusto
Biblioteca

re videtur: vt econuerso eos modos subijciamus: in quibus econtra, quod mortale est ex se peccatum, contingit esse veniale. ¶Igitur animaduertens primo lectorem, quod non est meæ mentis hic asserere, quod veniale possit fieri mortale per multiplicationem actuũ venialiũ etiã si in infinitũ multiplicarẽtur: licet verum sit, quod disponunt ad mortale, eo quod pronitatem, & maiorem libertatem ad peccandum sæpius repetita solent causare: dico primo, quod peccatum, quod ex se est veniale, potest esse mortale aliunde, scilicet, quando in eo constituitur vltimus finis taliter, quod plus extimatur quam Deus, vel quando illud operans hũc concipit animũ, quod sicut est veniale, si esset mortale, illud cõmitteret.

Secundo, quãdo ex se veniale parat periculum probabile ad mortale: ratione huius periculi adiuncti est mortale.

¶Tertio, veniale ex se accidit esse mortale, quia ordinatur ad mortale: vt causa, vel medium, verbi gratia, cum quis vane se iactat de pulchritudine ad inescandam puellam, quæ quidem iactãtia si per se sumeretur, esset venialis: ratione tamen mortalis finis, ad quem ordinatur, fit mortalis. ¶Similiter quando ludus alias venialis, causa est prætermittẽdi auditionẽ missæ in die festo de præcepto, quam alias nõ omitteret quis, nisi propter illum ludum, mortalis culpa est ratione adiuncti mali effectus. ¶Quarto vt iam supradictum est, quod ex se veniale est, potest esse mortale ratione contẽptus legis simpliciter, & sine modificatione contemptus prout non est in minima materia ex mente Caiet.

Qũ ¶Tanquam annexam materiæ huic, & illam quæstionem annexendam cẽsui, an peccata cogitationum, & desideriorum interiorum: quæ habent alias obiectum mortale, ex aliqua causa excusentur à mortali. At quia vt ait Metina in sua Sũmula, folio. 253. pag. 2. & fol. 254. specialis difficultas accidit in hoc discornẽdo, summe refert summarie hoc declarasse. Pro cuius intellectione perpendendum

A venit cogitationem malam septifariam posse accidere in homine mala cogitante.

¶Primo modo, quando excutit eã statim, vt aduertit, & cum celeritate eam à mente abijcit. In quo casu tantum abest vt sit culpa confitenda, vt reuera sit meritum, & corona, talem cogitationem malam statim expulisse: etiam si contra pugnatio, & infestatio male cogitationis duraret diu, si fortiter homo ei resistit: & coronam sibi per talem certamen parabit per resistendi meritum.

B ¶Secundo modo id accidit, quãdo male cogitans in cogitatione ex imperfecta deliberatione in illicita cogitatione detentus est. In hac vero cogitatione inuenit peccatum veniale tanto maius, vel minus, quanto in ipsa illicita cogitatione maior, vel minor fuit detentio. Modus autem confitendi peccatum hoc debet esse dicendo, accuso me cogitationem inhonestam vel iræ, vel odij menti meæ obuenisse quam non ita cito, vt de bueram à me expuli, quin potius aliquã tulum detentus fui in ea. ¶Porro quia huic doctrinæ confine est, libet hic adno

C tare illud documentum à Metina sua Sũmula fol. 162. par. 1. & 2. traditum, vbi sic ait, quando pœnitens sapiens est, & prudens, & cordatus: huic confessor nõ perget molestus esse ipsum interrogando: vt in casu verbi gratia, quo homo doctus cõsitetur se habuisse cogitationem inhonestam, non est interrogandus vltra à confessore, si fuit virgo, vel vxorata, vel soluta, de qua inhoneste cogitauerit: quia si id explicatu necesse esset: id sane pœnitens, quia literatus est, explicasset.

D Et hoc particulariter intelligitur, quando confessio huiusmodi docti hominis est confessio de peccatis venialibus.

¶Tertio modo potest accidere cogitatio illicita quando cogitans simul cõsensu & animo non caute cogitationem suam malam deducendi ad opus: etiam si postea eam cogitationem executioni non mandauerit. Palam est hic interuenire peccatum mortale, & eiusdẽ speciei, id esse, cuius esset opus, si fuisset cõ

sumatum, quia vt ibi admonet Metina iuxta sententiam Theologorũ, opus exterius nihil essentiale addit interiori.

¶Quarto modo, illicitè cogitans se potest habere circa cogitationem illicitam, scilicet quando placet sibi sic cogitare, vel delectationis gratia permittit sibi sic cogitare de re inhonesta, de vindicta, etiam si careat proposito prodeundi ad opus cogitatum. Vbi certe peccatum mortale non abest. Est enim peccatum hoc delectatio, quam moro

B lam Theologi vocant nã casus hic dicto communi, seu dicterio assimilatur, cum passim adagio dicitur, si in taberna non poto: tamen in ea commorari gaudeo. Genus autem peccati hoc est, quod vt frequentius in personis vitijs deprauatis, & mẽte effrenatis, & ad delitias sensuales inhiantibus solet accidere, & inueniri. Est autem mortalis talis morosa hæc delectatio, quia explicite licet non consentiat in opus, tamẽ est cum consensu in ipsam delectationem operis, neque abest à periculo ma

C nifesto consentiẽdi in opus peccati sic cogitati. Prædicta in hoc quarto modo sic intelligas bone lector, scilicet quãdo sic cogitãs aduertit, & acceptat delectari in illa cogitatione, quia si nõ aduertit se tale quid cogitare, nõ erit saltem peccatum mortale talis delectabilis cogitatio. Hoc autem inaduertentiæ genus potest & accidere in cogitationibus aliorum peccatorum odij, & vẽdictæ, & in alijs peccatis mortalibus, licet desideria earnis vindictæ, & odij soleant esse vehementiora, & cogitationes eorum fortiores, quare in his D cogitationes accidentes sine aduertẽtia, interdum non vacant culpa veniali quando licet sic cogitantes non aduertunt, poterant tamen aduertere: & debuerant aduertere, & esse veluti inspeculatione ad reprimendos in ordinatõs insurgentes motus animi, ita Metina ibi.

¶Quinto modo, male cogitans se po

A test habere circa cogitationem, scilicet quando in eam non consentit, neq; ex complacentia illius in illa immoratur: sed ex negligentia non extimat ea cogitationis vel delectationis, propter quã non timet ruere, neque in talem delectationem, vel in opus eius, confidẽs in constanti voluntate sua tunc non peccat mortaliter, sed venialiter, quia in veritate non consentit, nec putat se illam delectationem consummare & acceptare, sed sine periculo suo, quia constans est eam tantum pati secus esset, si

B esset fragilis, videnſque sibi imminere probabile periculum consentiendi eã non propulsaret à se, & secus esset etiã si ex complacentia illius detestabilis cogitationis velet eam pati, nec eam à se amouere curaret, quia in his casibus delictum esset mortale. Hæc ex Gaietano, idem dicendum videtur secundum Nauarrum de eo, qui securus de ruina in consensum operis, vel delectationis, eam non acceptat cogitationẽ pluries, & infeste insurgentem, sed neque conatum suæ imaginationis appo

C nit ad eam repellendam, ne per nimiã apprehensionem eam repellendi, vires illius cogitationis intendantur, & increscant. Ideoque consultius putat de ea non curare sicut viris lasciuis consulitur de peccatis lasciuiæ etiã ad dolendum non multum immorando cogitare, ne ex tali cogitatione subrepat libidinis tentatio vehemẽs, quæ eos præcipiter in peccatum vt Sotus ait, quia iste sic cogitans, & sic à periculo securus si positiue non nitatur eam expellere ex causa prædicta non ideo peccabit

D mortaliter. Secus est si ex eius complacẽtia in ea immoraretur, aut cũ periculo consensus eam cogitationem aduertenter pateretur.

¶Sextus modus qui adnumeratur Metina, qui potius tangit consensum in peccatum quàm cogitationem, est quando aliquis conditionalem consensum habet in peccatum sicut si intra se sic in animo statueret, si possem absq;

Universidad de Deusto
Biblioteca

infamiæ nota, aut pœnæ periculo suffurari mille aureos, quibus cum possem meæ indigentiæ subuenire libēter id agerem, vel vlciscerer me de tali, vel tali muliere potirer. Certè cogitatio hæc cum tali consensu cōsitionali culpa mortalis est, quando de materia letali est si autem de veniali materia sit, erit venialis. Ceterum si aliquis intra se cogitans in animo diceret si peccata, aut offensa Dei careret id facti, vindictam mihi sumerem de Petro, hoc et ra vllam culpam diceret, quia consensus eius non est in peccatum, quia vlciscere, & occidere, si non esset offensa Dei non esset peccatum. Non nego tamen illum cogitatum furarer, si non esset offensa Dei, posse esse innanem, & vanum, cum ociose hoc cogitat, sed talis culpa regulariter secundum Metinam non excedit limites veniales.

¶ Tandem animaduersione hic opus est, quod cum de delectatione memine rimus, ne in equiuoco laboretur, cum duplex sit delectatio, ex parte rei de qua est delectatio, pōt esse vna, scilicet de opere cogitato, vt de homicidio vulneribus & huiusmodi. Et isto modo est delectatio morosa, & consequēter mortalis, quia qui sic cogitat, & delectatur de tali opere mortali aduertenter cogitato secundum Diuum Thomam ostendit se sufficienter inclinatum in opus. Nec peccarum hoc contingit in bene dispositis, sed tantum in male habituatis, qui si sine infamia, aut mundano respectu possent peccare, iam parati essent. Alia delectatio est quæ potest esse de ipsa cogitatione speculatiua, vt aiūt Theologi: nam animus naturaliter delectatur in conferendo præcipue noua, & mira, dum occurrit aliquis nouus modus peccandi. Et hæc cogitatio tanquā intra, & noua inhæret animę, & parit delectationem. Et hoc accidit præcipuè curiosis & affectis ad subtiles inuentiones, & delectatio hæc, & cogitatio si per se sumatur non est mortale peccatum, quia non est de opere malo: sed de cogitatione ipsa speculatiua, sed peraccidens, ratione periculi consentiendi in opus, vel in delectationē operis, quod sibi parare potest qui sic cogitat, quando fragilis est, & procliuis ad malum, mortale esse potest in illo. Sicut etiam si aliquis de huiusmodi cogitet, vt studeat, componat & huiusmodi non est cogitatio morosa, quia de malo actu non delectatur auctore Caietano confirmante se dictis D. Thomæ 2.2. quæst. 74. art. 8. & de veritate. quæst. 15. artic. 8.

¶ At vero de delectatione vidu r de actu præterito cum contingę, & de delectatione quæ oritur ex volitionibus & cogitationibus conditionalibus, sic conceptis in animo fruerer illa fœmina si esset vxor mea & alijs huiusmodi, quoniam in suo loco propiori postea diffinienda veniūt, in his hic amplius non immorabor: sed concludo tandem, quod quia examina ista cogitationum tam difficilia sunt, vt de consensu in rē cogitatam, vel in eius delectationem etiam pœnitens ipse interdum hæsiteti ita vt discernere nequeat qualiter se circa cogitationes illicitas habuerit an consenserit, an non præter alias coniecturas hac via, vt Caietanus docet, confessor coniectare poterit, an pœnitens dubius de consensu, consenserit, an non quia si timoratæ est alioquin conscientiæ, & solitus malis consensibus in illa materia resistere, coniecturale signum est valde non consensisse. Secus si extremis est pœnitens, solitusque se in talia opera, & consensus præcipitem dare. Namtunc in dubio eius, potius iudicandum est ab ipso & confessore ipsum præfitisse consensum ad malum. sed de his satis.

CAPVT

CAPVT III.

De causis quæ possunt excusare à peccato in toto vel in parte, & an conscientia erronea, vel ignorantia, vel dubium à peccato sic excuset, & an inaduertentia in assueto iurare excuset illum à periurio, & an surreptio hic excuset.

QVoniā eas quæstiones veluti fundamentales & exordiales, scilicet de diffinitione diuisioneq; peccati mortalis à veniali, deque notis quibus internosci possint, cœpimus enodare, consentaneum hic plane est de his causis quæ à peccato in toto vel in parte solent excusare, sicut de defectu deliberationis perfectę, & de paruitate materiæ excusantibus aliquo modo dictum est vt & hic differamus.

Q5 ¶ Et primo hic quidem reuocatur in dubium an conscientia erronea excuset à peccato taliter, quod ei se conformans immunis euadat à peccato. Solutio quæstionis exigit hic duo documenta ex D. Th. 1.2. ar. 6. & 5. prænotari. Primum est, quod simpliciter dicēdum est omnem voluntatem discordantem à ratione siue recta, siue errante semper esse malam, quod confirmat D. Th. ex philosopho septimo Ethicorum sic tradente quod per se loquendo inconueniēs est, quod non sequitur rationem rectā, peraccidens autem quod non sequitur rationem falsam. Hoc autem ideo peraccidens euenit, quia obiectum à quo sumitur malitia, vel bonitas voluntatis, non secundum suam naturam tunc sumitur, sed secundum quod peraccidēs apprehenditur à ratione, sub illa ratione voluntas in illud fertur. Et si proponatur sub ratione mali, inde voluntas illud volens, accipit rationem mali.

¶ Secundum documentum est, quod ista quæstio vtrum conscientia erronea excuset, eadem est cum illa qua quæritur vtrum voluntas concordans rationi erranti sit bona.

¶ Iam post hæc ad quæstionem respondentes statuimus conclusionem, si conscientia erronea erret errore voluntario directe quia affectat nescire, quæ scire potest, & tenetur: sine dubio non excusat à peccato, quia hæc est veluti ignorantia affectata, quia directe volū aria est, non dicitur excusare à peccato.

¶ Secunda conclusio si conscientia erronea erret errore voluntario indirecte circa id, quod quis scire tenetur, propter negligentiam sciendi non omnino excusat, vt voluntas concordās talirationi erranti non sit mala, neque excusat penitus à peccato, licet extenuet malitiā peccati magis, vel minus, iuxta maiorē vel minorem negligētiam sciēdi, quod si alias sciret esse illicitum nō faceret. Sicut ignorantia vincibilis in hoc casu, in his quæ quis teneretur scire non excusaret omnino, vel omni parte, ita Diuus Thomas.

¶ Tertia conclusio, ratio errans seu conscientia erronea, quando est circa ea quæ quis scire tenetur si abfuit omnis negligentia circa sciendam veritatem, quia ad indagandam veritatē omnino fuit taliter errans solicitus, & deceptus est, excusat pœnitus à culpa iuxta regulā ignorantiæ inuincibilis, quæ dicitur omnino à peccato excusare iuxta mentem Diui Thomæ locis citatis.

Q5 ¶ Hinc iam consequenter contingit dubitari, an agens contra cōscientiam possit aliquo modo excusari à peccato, quam quæstionem absoluit Sotus de Iustitia & iure libro quinto, quæstione quarta, articulo secūdo dicens: Primo, quod agere contra conscientiam est intrinsecè malum: quia sic agens agit id quod extimat esse malum. Secundo addit, quod licet quidem agere contra scientiam speculatiuam, non tamen

Universidad de Deusto
Biblioteca

contra scientiam practicam. Vnde iu- A
dex, qui secundum legitime allegata, & probata idonea testimonia condemnat sibi alias notum innocentem, non male agit, quia licet agat contra istam scientiam speculatiuam priuatam est innocens, non tamen agit contra scientiam publicam & practicam quæ dictat illum fore occidendū: quia est legitimis testimonijs conuictus. Vnde damnando ad mortem illum innocentem legitime probatum nocentem, nō agit contra conscientiam quia agere cōtra conscientiū non est agere cōtra speculatiuā B
sed cōtra pratica scientiā. Pari nāq; ratione licet agere contra speculatiuū dubium, non contra praticum, vt patet in muliere, quæ bona fide nupsit, postea vero dubitat an interuenerit impedimentum dirimens, vnde rursus ambigit an ille vir sit suus ista mulier iuxta canonicas sanctiones exacta tenetur reddere debitum poscenti, vt insinuatur de secundis nuptijs. Vnde reddendo sic debitum non agit contra conscientiam, quia licet agat contra istud dubiū speculatiuum, an iste sit suus tamen cōtra nullum dubium praticum agit quia non dubitat an reddere debitum in tali casu teneatur, imo de hoc est certa quod ad id astringatur obligatione in conscientia. C

¶ Et quo sequitur Nauarrum nō ita propriæ significationem nominis conscientiæ obseruare in sua summa lari. pra ludio. 9. numer. 9. vbi ait, quod ad hoc, quod aliquod peccatum sit mortale non requiritur: neque sufficit conscientia generalis, licet requiratur, & etiā sufficeret conscientia specialis, id est hic, & nunc dictans non licere tale opus fieri, & esse mortale quia conscientia cū importet applicationem scientiæ ad opus particulare, quę vt sic hic, & nunc considerat illud cōscientia isto modo nō potest dici generalis, id est abstrahens ab hic, & nunc, & cæteris circunstantijs particularibus. Vnde proprie non inuenitur conscientia generalis, sed parum refert quia in re conuenit nobiscum: dum ait licet alio stylo obscuro hoc tamen in sententia, scilicet iurisconsultus qui dubitaret, an licet hic, & nūc, & hoc consilium sibi liceat dare in die festo, & stante dubio pro tunc tale consilium daret, peccaret quidem quod nos libenter illi concedimus, quia iste tunc ageret contra dubium praticum. Si tamen stante dubio generali an in die festo liceat iurisperitis consilia clientulis præstare, ipse in particulari non dubitaret in casu singulari tali, vt pote summe necessario, & pio licere sibi in festo consilium dare non peccare cōsulēdo. Quia nō agit contra dubiū practicū: sed contra veluti speculatiuum & generale. Et in hoc sensu quoque interpretanda sunt verba Nauarri dum ibi subiūgit, quod si quis angatur scrupulo generali, hęsitando in generali an aliquid liceat, vel non liceat, verbi gratia, an liceat sibi in die ieiunij se ieiunium non seruare: si tamen certus in particulari hic & nūc sit, quod licet sibi id, quia medicus sic arbitratus est, & episcopus secum dispēsauit, tunc ieiunium non seruando, nequaquam peccabit. Quia agere contra scrupulum in generali in hoc casu, non est peccatū, sed licet nolim esse nimis superstitiosus obseruator verborum: quando de mēte doctoris alioquin doctissimi constat, puto non ita proprie scrupulum talem dubitationem in genere appellari, quia scrupulus proprie ad conscientiam refertur: quæ versatur circa particulares actiones hic & nunc, sed quidquid sit de isto modo loquendi id quod addit Nauarrus ibi, scilicet quod credens aliquid sibi licere, si illud faciat non peccat, etiam si angatur scrupulo particulari in contrarium, verum quidem est, quia sic agendo & credendo licere deponit scrupulum particulare in contrarium. Alioquin agere contra scrupulum non licet nisi prius deponatur, at deponere illum licet, præsertim quando nullius est, aut minime apparentia: qui pro- D

prius scrupulus dicitur. A

Q5 ¶ Præterea quia in mentem veniret aliquibus hæc dubitatio quia conscientia erronea ligat, nisi deponatur, an si conscientia dictet eis aliquid esse peccatum simpliciter tantum, non dictando an sit veniale, an mortale, vt contingit circa aliquos casus particularibus personis vulgaribus & imperitis, an si contra istam conscientiam sic dictantē agant, peccent mortaliter, an venialiter. Sciunt etenim se committere peccatum, non tamen aduertūt an sit mortale an veniale, quia neque si id aduerterent nossent discernere. Casus est frequēs cuius meminit Nauarrus summa latina, præludio. 9. n. 9. Cui quæstioni facturi satis respondemus primo amplectentes in hoc sententiam Nauarri: sed tamen cum grano salis. Eius autē sententia hæc est in forma, scilicet peccata, quæ fiunt contra conscientiā dictantem tantum esse venialia, vel esse simpliciter peccata non dictando qualia, solum erunt venialia: si ex se alioquin non sint mortalia. In cuius cōfirmationem citat Bald. in. l. 1. de Senat. dicentē C
in causato non potest esse plus virtutis, quam in id potentia causæ infundat, pro quo facit cāpit. Licet ex quadā de testibus. cap. 1. § hoc notandum, qui feud. dar. poss. & conscientia dictans, quod aliquid sit veniale, vel simpliciter peccatum non infundit in id tantam gravitatem, quam non dictat. Igitur peccata contra talem cōscientiam facta nō erunt ideo mortalia, nisi alias ex se mortalia essent.

¶ At hæc doctrina Nauarri, si vniuersaliter intelligatur non videtur, vsquequaque vera. Nam contra ipsam militare videtur doctrina grauium, cordatorumque doctorum Caiet. & Soti, & Fratris Ioannis de la peña, quorum sententia celebris, & acceptata est iam in regula fraternitatis iuramentorum dicente quod si quis est in vsu iurandi, & mentiendi in iuramento, vt in plurimū peccat mortaliter inaduertenter iurando verum, nisi iuret veritates per se manifestas, ad quos sufficit virtualis, aut momentanea consideratio, vt si sic iuret iuro quod Deus est, quod sol est. Cuius ratio potissima est, quia iste sic iurans ex inaduertentia crassa, exponit se periculo frangendi præceptum, vt patet in ex inaduertentia iaciente sagittas, vbi aliquis moraliter potest occidi. Vnde si vera est ista sententia prout esse eam veram sentio ex casu supra dictam doctrinam Nauarri sic redarguo in his duobus casibus vbi quis ex vsu, non ex surreptione, solitus est frequenter iurare, & mentiri in iuramento iste iurat bene aduertendo se iurare, non aduertendo an iuraret falsum, vel verū forte tamen iurauit verum non excusatur ratione prædicta à mortali in ista iuratione veri. Et tamen sua conscientia solum dictabat, vt suppono illum iuramentum esse tantum peccatum, quia vidit esse ociosum, rociosum, & vanum. Nec illi dictabit cōscientia esse nisi veniale, aut simpliciter esse peccatū, non dictando quale (vt sæpius contingit) Et illa iuratio veri ex se non erat mortalis, & tamen tunc imputatur ad mortale, ergo falsa est doctrina Nauarri in hoc casu dicentis quod agere opus, quod ex se nō est mortale, non erit mortale, quando conscientia dictat esse veniale, aut esse peccatum tantum sicut patet in casu confirmationis iactus sagittarum etiam in loco, vbi potest aliquis occidi ex se non est peccatū mortale, quia si adhibeatur diligentia cauēs periculum non erit mortale, & tamen etiam si conscientia iacientis sagittas ei dictaret tantum esse peccatum veniale ibi sagittas incaute iacere, non ideo talis protectio sagittarum ibi desineret esse mortalis ratione periculi, ergo non est vsquequaque vera doctrina Nauarri, sed patitur exceptionem quando habens tale conscientiæ dictamen debuit cauere periculum peccandi mortaliter aliunde experientia testante in tali opere ex mortalibus euētibus cau- D

Universidad de Deusto
Biblioteca

satum, vt patet in exemplis adhibitis, A vbi in primo ex frequenti tali vsu iurandi paratur periculum iurandi falsum. Et in secundo ex cuentibus mortis explocatum est iacere sic sagittas in caute, periculo occidendi probabiliter vacare. Tunc ratione periculi id quod alias esset veniale cõtingeret esse mortale, nisi caueret periculum, etiam si cõscientia aliud dictaret, scilicet solum esse veniale, quia esset conscientia erronea non excusans à mortali, Nam tenebatur periculum aduertere probabile, quod si non aduertit cum teneretur secundum Caietanum reddit actus in natura suæ formæ, vnde non excusatur.

Qs ¶ At de ignorantia, an excuset à peccato dicẽdum restat postquam causas à culpa excusantes persequi cœpimus. Et breuiter accipito expeditionem quæstionis ex mente Diui Thomę 1.2. quæstio. 76. artic. 3. per has propositiones.

¶ Prima propositio, ignorantia inuincibilis quam quis per se, vel consulendo alios idoneos non potest superare, siue quia est eius, quod quis scire non tenetur, talis ignorãtia omnino excusat à peccato. Patet ex ratione Diui Thomæ quia est omnino inuoluntaria.

¶ Secunda propositio, ignorantia voluntaria directe, id est affectata: sicut quando aliquis studiose vult nescire aliquid, vt liberius peccet non excusat à peccato. Patet quia non causat inuoluntarium, neque etiam secundum quid, ergo nullo modo excusat à peccato. Quia est ignorantia eorum, qui dixerunt Deo, recede à nobis, viam scientiarum tuarum nolumus, & quia vt liberius peccet vult ignorare. quamuis Metina in prima secundæ aust affirmare, quod probabiliter potest defendi quod ignorantia affectata in aliquo casu causet inuoluntarium secũdũ quid, & per consequens aliquantulum minuat malitiam peccati, scilicet in casu, quo esto vult quis ignorare, tamen si sciret tale opus ignoratum ignorantia affectata esse peccatũ, illud nequaquam faceret.

¶ Tertia propositio, ignorantia vincibilis, id est eorum quę quis scire tenetur licet minuat malitiam peccati, non tamen totaliter excusat à peccato, exemplificat Diuus Thomas ibi in homine, qui propter laborem, vel propter alias occupationes negligit addiB scere id propter quod à peccato retraheretur. Patet quia talis negligentia facit ignorantiam ipsam esse voluntariã & peccatum, ergo non totaliter excusat à peccato, sed quia causat inuoluntarium secundum quid extenuat malitias peccati aliquantulum.

¶ Quarta propositio, ignorantia si sit illius qui committit actum habentem duas specificas malitias, qualis actus est occidere clericum vbi est malitia homicidij, & etiam sacrilegij, si vnam malitiam sciat quia scit se occidere hominem, etiam si alia ignoret: quia quem C occidit, nescit esse sacerdotem, quod si sciret, eum non occideret; non totaliter talis ignorantia excusat à peccato. Hæc est Diui Thomæ, & probatur, quia cum tali ignorantia adhuc remanet cognitio peccati, scilicet quod occidere hominẽ sit peccatum mortale.

Quinta propositio, ignorantia concomitans, scilicet quando aliquis ignoranter occidit inimicum quem occidẽdi alias habebat animũ, sed tunc quando illum occidit ignoranter omnem adhibuit diligentiam, ne hominem occideret: hæc secundum Diuum Thomã D neque accusat, neque excusat, neque minuit, neque aggrauat. Est hæc Durandi, Syluestri, Diui Antoni. & patet quia hæc ignorantia concomitans nusquam est causa peccati, quia etiam ante illam gerebat animum occidendi inimicum, & si scisset nihilominus occidisset, ergo hæc ignorantia concomitans neque accusat neque excusat.

¶ Accedit

Qs ¶ Accedit adhuc corolarium quod A verum esse puto quod. 1.2. tradit Metina, & ait esse demonstrationem, scilicet quod conditionales casus de rebus agendis nihil faciunt ad meritum, vel demẽritũ vt patet in coniugato accedente bona voluntate ad propriam, qui tamen si reperisset in lectulo alienũ, accederet ad illam quã alienã cognoscẽdi caruit proposito, quia nõ cogitauit de illa, sed de sua, non ideo damnandus est ad culpam, quia Deus propter illud quod male facerem si se obtulisset occasio, dum non feci, neque B in proposito fui faciendi, non me damnauit ad gehennam. Reliqua de materia ignorantiæ possent desiderari, quia eam hic ex professo non discutimus, ad suum proprium locum differenda reseruamus. Interim tamen cõcludimus cum Metina prima secundæ quod ignorantia in pagano, quando ignorat euãgelij fidem, non est secundum Diuum Thomam peccatum quando prædicationem non audiuit, quia ad suas non peruenit aures.

Qs ¶ An circa præcepta decalogi possit esse ignorantia inuincibilis excusans communis sentẽtia doctorum est quod tabi ignoorantia excusans hic non datur, quia lumine naturali præcepta decalogi nota sunt, licet Metina. 1.2. insinuet ad breue tempus posse dari, quam sententiam ego limito in puero enutrito inter barbaras depranatasque nationes & idolatras qui cum primo peruenit ad vsum rationis, pro breui mora potest pati ignorantiam inuincibilem circa cultum vnius Dei, & circa peccatum fornicationis simplicis, di- D co pro breui mora notanter, nam credo non multo post primum vsum rationis, vel à Deo, qui illuminat omnem hominem venientem in hunc mũdum per lumen naturale inditum de veritatibus istis fore instruendum aut aliter.

Qs ¶ Iam tandem huic capitulo finem imponentes, & hanc quæstionem duximus declarandam, an ignorantia iuris vel facti excuset, & quidem Nauarrus præludio. 9. numero. 10. ab hac quæstione facilè se expedit dicẽs quod ignorantia facti, imo frequenter quando est iuris excusat eo modo quo reddit actum inuoluntarium. Respondetur tamen quod ignorantia iuris quam facti eorum quæ scisse pertinet ad statum alicuius quia ea scire, vel seruare ad statum suum pertinet: si negligat scire, cum posit non excusat eum à peccato quia ignorantia vincibilis est, & culpabilis. Secus est de iure, quod secundum statum suum non tenebatur scire, aut sufficienti adhibita diligentia non potuit scire. Exemplum de ignorantia facti, quando facta scandalosa, & publica subditorum episcopus, quia parum est solicitus de visitatione ouium ignorat illum non excusat, quia secundum regulam iuris nulla est excusatio pastoris, si lupus oues deuoret, & ipse nesciat, vel ignoret. Excusaret autem alium ista ignorantia, ad quem res non attineret. Sicut scientia iuris de vitã C & honestate clericorum non excusaret clericos, quia est de rebus pertinentibus ad suum statum, excusaret autem laicos. ¶ Denique de subreptione id est de actu non plenè deliberato loquẽdo (vt diximus aute) palam est ipsam excusare à mortali secundum D Thomam. 1.2. quæst. 88. articulo. 5. & 1.2. quæstione. 33. articulo. 5. & quæstione 58. articulo tertio. Adijcit Nauarrus huiusmodi surreptionem frequenter accidere in accidiæ materia, dum quis habet displicentias quasdam bonorum diuinorum non satis deliberatas.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT IIII.

An dispensatio excuset à peccato, & an facta ab inferiore sine cognitione causæ seu non expresse sit valida, vbi de dispensatione multa tractantur.

QVoniam omnes causas excusantes à peccato inuestigari hic cœptum est, pergendo vlterius, & de dispensatione legis quatenus à peccato solet excusare dicendum superest. Et dicitur primo quod dispensatio iuxta doctrinam Nauarri 9. prælud. num. 2. si ipso iure sit valida, (licet non fuerit iuste facta) quia non adfuit tam rationabilis causa in lege humana nã de ipsa hic loquor, vt dispensaretur ex cusat sic dispensatum à transgressione legis. Et sic contingit multas fieri dispensationes circa leges humanas.

¶ Præterea secundo dicitur, quod nulla dispensatio, quæ facta fuerit circa legem diuinam & naturalẽ sine iusta subsistente causa valet ipso iure, ac per cõsequens à violatione legis non excusat, quia nullus monarcha id faciẽdi facultatem habet iuxta gloss. solennem cap. non est, de voto quæ agit de dispẽsatione super voto, & glo. c. quãto de iureiur. quæ agit de dispensatione super iuramento. At subnotauit hic non male Nauarrus (quod prout ipse arbitratur) licet dispensator peccet, dispensatus tamen si bona fide nixus superioris authoritate omnia agentis cum consilio, putat sibi dispensationem iuxta de causa datã, excusatur donec satis nouerit eam non sic fuisse datam argum. cap. quid culpatur. 23. q. 5.

¶ Tertio addimus quod etiam dispẽsatio eorum superiorum ecclesiasticorum potestatem habentium dispensandi super legem diuinam & naturalem dispensabilem, si valide fuerit ab eis facta, quia iusta causa affuit dispensandi, vt in voto & in iuramento promissorio excusabit dispensatos sic à peccato, vota, & iuramenta talia non seruantes.

¶ Sed quid si monarcha secularis dispenset circa suam legem cum aliquo iniuste tamen & sine causa, idque tam dispensatus, quam dispensans sciant an excusabuntur à peccato transgressionis legis. ¶ Ad hoc respondetur quarto, quod licet (vt dictum est) sit dispensatio monarchæ non agnoscentis superiorem, si dispenset circa suas leges et ã sine iusta causa, talis dispensatio valida sit, modo sine subreptione fiat, tamen si sciens se sine causa dispensare sic dispẽset non excusatur omnino a peccato aliquali.

¶ Sed adhuc instat quæstio an dispensatus sciens in lege humana à legislatore sine iusta causa secum fuisse dispensatum, peccet tali dispensatione vtendo. ¶ Respondetur, & sit dictum. 5. licet, quod peccat in hoc casu sic dispensatus pro eo, quod se conformare sine causa renuit moribus honestis illorũ, quibus cum viuit contra. cap. quæ contra. 8 dist. non tamen peccat ob transgressionem legis per dispensationem ei relaxatæ, quia illa dispensatio, & relaxatio licet iniusta valida est ipso iure, vt absolutio excommunicationis iniusta. cap. venerabilibus. §. sane. versic. vbi de sententia excommunicationis. lib. 6.

¶ Sextò superaddimus, quod licet monarcha sine causa iusta, dispensans circa suas leges: idque scienter peccet, iusta mentem Diui Thomæ, & Caietã 1 2. q. 96. art. 5. & patet per cap. iuxtã est. 9. dist. tamen tale peccatum, & peccatum quod dispensatus petendo eam sine iusta causa committeret, solũ sunt venialia, si scandalum, & damnum notabile alterius cessent secundum mẽtem Caiet. 1. 2. quæst. 96. Sed re vera scandalum videtur mortale si nunc. Quamuis ex dispensatione papæ sacerdos valide possit ducere vxorem si sine iusta causa, si vrgentissima peteret dispensationem ad hoc à Papa, & Papa dispensaret. Imo talis sacerdos ratione scandali, in ecclesia latina vtendo tali dispensatione peccaret mortaliter.

¶ Adhuc in præsentiarũ magna quæstio imminet examinanda nempe an dispensatio inferioris circa legem sui superioris sine iusta causa facta valeat, aut à peccato valeat excusare, cuius quæstionis meminit Nauarrus summa latina, præludio. 9. numero. 13. quã pro vtraq; parte controuertit. & primo pro parte negatiua, scilicet quod non valeat talis dispensatio sic vrget ex diffinitione dispensationis. Nam dispensatio diffinitur esse relaxatio legis causa cognita, iuxta glossam Solennẽ. §. nisi rigor 1. quæstione. 7. Ergo sine causa iusta non valebit.

¶ Secundo sic arguitur, quia sic se habet inferior ad legem sui monarchę & superioris, sicut superior monarcha se habet ad legem Dei. cap. cum inferior. de maiorit. & obed. & capit. inferior. 21. distin. Sed dispensatio monarchæ circa legem Dei sine causa, nihil valet, neque excusat vt prædictum est. Ergo neque dispensatio inferioris circa legem sui monarchæ sine iusta causa valebit, nec proderit.

¶ Tertio sic arguit, quia collatio beneficij facta à Papa ei, qué scit esse inhabilẽ ad illud lege humana sua tantũ, valet, licet non dicat se dispensare. Si tamen illa collatio facta fuerit ab ordinario etiam in casu, quo potest dispensare non valebit talis dispensatio, neq; collatio sicut semel dixit celebrauit Innocentius in cap. diuersis fallacijs, de clerico coniugato, & iterum in capit. Veniens. de filijs presbyter. adiuncta declaratione illius, quam ponit Hostiensis in dicto capit. Diuersis, quem sequitur Panormitanus communiter receptus, & in cap. cum in cunctis. §. inferiora col. penultima de elect. sed nulla ratio efficax huius differentiæ reddi potest, scilicet quod Papæ collatio prædicta sit valida, & non facta ab inferiori sine causa, nisi hæc nempe quod inferior non potest dispensare sine causa circa legem superioris, ille autem sic circa suam potest.

¶ Quarto arguitur ex determinatione illa singulari Innocentij in cap. Dudum. 2. de electione, videlicet quod dispensatio à legato facta sine causa iusta non valet, hæc Nauarrus vbi supra addit, quod ex hoc facile infertur contra multas ordinariorum dispensationes indiscretas, præsertim quoad forũ conscientiæ.

¶ igitur absoluturus quæstionẽ, sententiam Nauarri his punctis contẽtam hic explicaram iri cu abo (primo igitur) uico ex mente ipsius, quod ex prædictis rationibus persuaderur, & concluditur quod dispensatio ab inferiori circa sui superioris legem sine vlla causa, & pro libito facta minime valet.

¶ Secundo quod inferior non censetur facere talem dispensationem circa legem superioris, nisi expresse dicat eã se facere, etiam si iubeat, aut permittat fieri aliquid, quod sine ipsius dispensatione iuste fieri nequiret. Sed hoc dictũ Nauarri, scilicet quod non censetur tũc dispensare velle, nisi exprimat, intelligo quando nulla subest iusta causa dispensandi. Quia si rationabilis causa dispensandi subsit, tunc verum esse censeo in conscientia sententiam Metinæ in sua summula. fol. 54. pag. 1. de modis tollendi irregularitatem vbi ait sic, aduertendum esse prælatos eo ipso quod fratres desiderant, mittuntque ad ordines, dispensare cum illis super irregularitatibus, nam de his ibi loquitur, etiã si id non dicant aut exprimant, hæc Metina.

¶ Tertio dicitur ex mente Nauarri, quod non creditur inferiori se facere dispensationem circa legem superioris ex iusta causa dicenti, nisi probentur illa iusta causa, si ab ipso cum causæ cognitione facta non fuisset, quia præsumitur ex iniusta causa, aut sine causa dispen-

DE TEOLOGIA
Univ. de Deusto

Universidad de Deusto
Biblioteca

spensasse, sed sententia hæc Nauarri ve-
rum habet in foro exteriori. At loque-
do in foro conscientiæ verum esse di-
ctum Armille censeo, qui verbo dispē-
satio. §. 14. sic ait in his, quę iuris sunt po-
sitiui non requiritur, quod princeps co-
gnoscat causam, vt dispensatio sit vali-
da, sed sufficit eius voluntas. Panormi-
ta cap. diuersis. de cleri coniu. Secus in
interiore vt notat glossa. §. nisi rigor.
cap. multorum. 1. quæstione. 7. In con-
scientia tamen quando adest causa iu-
sta, tale qui dispensatur erit tutus, licet
inferior, qui cum illo dispensauit sine
cognitione causæ, male fecerit, & de-
beat puniri. Quia contra legem egit.
facit glossa. cap. 1. de schisma. quia sic di-
spensatus posset ob authoritatem su-
perioris excusari non solum in hoc ca-
su, sed quod maius est (vt ait Nauarrus)
in casu quo inferior dispēsans cum co-
gnitione causæ, dispensaret sciendo
causam esse falsam, quia licet sic dispē-
sans peccaret, ipse tamen bona fide di-
spensatus tutus remaneret in conscien-
tia, dum propter authoritatem superio
ris crederet ex iusta causa sibi fuisse cō
cessam dispensationem.

¶ Quarto concluditur quod dispen-
satio ab inferiori circa suam vel sui an
tecessoris, vel inferioris sui legem fa-
cta valet in vtroque foro, & exteriori,
& conscientiæ, etiam si pro solo volun
tatis libito eam fecerit. Imo etiam ar-
bitratur Nauarrus eum tacite dispensa
re circa illam quoties prudens, & scies
iubet aut concedit aliquid cōtra eam,
nulla de dispensatione quod dispenset
mentione facta.

Q3 ¶ Rursus pro complemento doctri-
næ inquirendum hic venit an ratione
bilis causa vera, aut talis existimata, à
transgressione legis excuset, & per cō
sequens à peccato, pro hoc vide Nauar
rum summa latina. capit. 23 numer. 42.
¶ Igitur elucidandæ quæstionis gratia
primum accipito responsum causa ra-
tionabilis semper excusat saltem à mor
tali. culpa transgressionem legis huma

A na. Ita insinuat Diuus Thomas. 1. 2. quæ
stione. 96. articulo. 6 & 22. quæstio. 14.
articu. 3. subscribit Nauarrus huic sen
tentiæ, præludio 9. summa latina. nu-
mero 14. explicans qualis sit ista causa
iusta, & rationabilis sufficiens ad sic ex
cusandum. Et dicit eam sic dici causam
iustam, quam legislator (si adesset) eum
pro excusato haberet. argum. glossæ
singularis, & receptæ lege. tale pactum.
§. qui prouocabit. ff. de pactis.

¶ Secundum quod adhuc maius est,
sit dictum quinimo & causa quæ à par-
B te rei non est iusta ad excusandum sic,
si tamen quis bona fide putat eam iu-
stam & idoneam excusat à mortali, li-
cet non à veniali. Quam sententiā Ca-
ietanus egregie tradit. 2. 2. quæst. 143.
articulo. 4. Cui accedit loco citato Na-
uarrus addens multos alios eam tene-
re: & iuxta hanc doctrinam Caietanus
in sua summa, verbo. præceptum. §. vlti
mo. statuit regulam vniuersalem, scili-
cet quod in his, quę sunt positiui iuris,
si absque contemptu, ac refutatione fi-
nis ex ignorantia pura, aut ex apparen
te sibi excusatione transgressio fiat ab
C eo, qui animum habet nullo modo cō-
sentiendi contra præceptum obligans
ad mortale, nō incurritur mortale pec-
catum, quia non est intentio piæ & iu-
stæ matris ecclesiæ bonas huiusmodi
animas illaqueare tam hostili vinculo,
& propterea talis apud Deum non in-
curreret excommunicationem. Absol-
uendum tamen esse ad cautelam, credi-
derim inquit Caietanus sic ignoran-
rem. ¶ Hæc autem regula generalis
Caietani multum consolationis affer-
D re poterit scrupulosis animis insuper
& signum quodam est, quod confesso-
res in foro pœnitentiæ, de transgresso
ribus legum qualiter se habue-
rint in transgressione
possint diu-
dicare.

CAPVT

CAPVT V.

De diuisione peccatorum multipli ci, & an illa opinio sit vera quod satis est dicere in confessione, to ties peccaui gloriam quærendo de peccatis mortalibus, licet non specificet illa quia forte non fe-cit. Disputatur contra Iuniorem quendam doctorem.

POstquam de diffinitione peccati
mortalis, & de his quæ excusant à
peccato abūdē dixerim est, en pro-
missioni nostræ astamus, nēpe ad per-
tractandum de diuisione peccati, de
qua dicturi præmittimus primo ex Me
tina. 1. 2. quod peccata extripliei causa
distingui cōtigit. ¶ Primo ex parte auer
sionis à Deo, vel non: & sic mortalia,
quia auertunt à Deo vltimo fine, à
venialibus distinguntur, quæ ab ipso
non auertunt. Nam mortalia compara
tur totali recessui animæ, & à termino. At
venialia solum aliquali retardationi in
via assimilantur.

¶ Secundo modo, distinguūtur pecca
ta ex diuersitate præceptorum, scilicet
naturalium, diuinorum, humanorum,
quāuis eadem res omnibus tribus his
præceptis possit esse prohibita, atque
ideo distinctio hæc non inducit plu-
res peccatorum species. ¶ Tertio mo-
do, distinguntur peccata ex obiectis, &
hæc distinctionis causa potissime atten
ditur in distinctione peccatorum, quia
constituit diuersas species peccatorū.

¶ Quarto modo, præterea solent dis-
tingui peccata secundum causas finā-
les etiam specifice. Imo etiam secun-
dum causas motiuas specie distinguūtur
non semper, sed quando motiuæ
transeunt in rationem obiecti, vel cau-
sę finalis. Exempli gratia secundū Me-

A tinam. 1. 2. homicidium grauius est, dū
committitur propter furtum, quam
dum committitur propter odium quan
do ex odio fit tamque ex motiuo so-
lo. At si homicidium fiat propter
odium, vt propter causam finalem,
id est propter tollendum de vita inimi
cum, quem odio graui prosequitur: tūc
grauius peccatum est, quam homicidii
ob furtum committendum. Secus est,
vt prædiximus si ex odio solum vt ex
B motiuo commissum est homicidium,
quia tunc solum est vt odium generale
proximi. At vero odium generale proxi-
mi includitur in omni peccato con-
tra proximum. Et sic non in infinitum
specifice adauget peccatum homici-
dij, & sic grauius est occidere propter
furtum, quam propter odium, sed occi-
dere hominem propter odium specia-
le proximi, vt finem grauius est, quam
occidisse illum propter furtum, quia
est contra eius amicitiam & perinde
sic grauius censetur quam omnia pec-
cata contra proximum ex genere.

C ¶ Porro adnotaty, & sciau valde ope
æpretium est hic, quod quia peccata
species veluti accidentales necessario
confitendas sumunt ex finibus ea ope-
rantiū, præter eas species fixas, & essen
tiales ex obiectis, & fine operis in
quod per se ordinantur, quas habent:
attendatur à confessore hic an actus fi-
uc interior, siue exterior, qui est pecca
tum ratione sui obiecti, ad quod per
se ordinatur: sit etiam peccatum ratio-
ne alterius finis, vel aliorum finium à
peccatore intentorum, quia voluntas
D eius dirigit opus peccatum in alium, vel
in alios fines, quia hinc cōstabit, an sim
plex an multiplex fuit peccatum eius.
Simplex est enim, cū quis simpliciter
vult adulterari: sed duplex peccatū est
saltem formaliter, cum vult adulterari,
vt furetur à marito adulteræ pecunias.
Triplex autem peccatum sic erit, si ve-
lit adulterari, vt furetur, & occidat ma
ritum adulteræ. Et multiplicius erit,
si plures alios malos fines ad opus sui

Universidad de Deusto
Biblioteca

adulterij applicet. Et ideo vnus actus A peccati qui vno respectu, est vnius speciei, alio respectu, potest quoque esse alterius speciei, Verbi gratia, peccatum furandi quod quis committit, vt adulteretur est furtum, quatenus obiectum illius in quod per se ordinatur est contrectatio rei alienæ, & est etiã adulterium quatenus ordinatur à voluntate in illum finem: imo magis est adulter quam fur iuxta illud Aristotelis Ethicorum. 5. qui furatur vt adulteretur, magis est adulter quam fur. ex quo corolarium sequitur, quòd licet circun B stantiæ finium malorum diuersarum specierum, constituant peccata diuersæ speciei, aliæ tamen circunstantiæ non efficiunt in plurimum idem: furtum enim factum in vno loco & tẽpore, vel ab vna persona, non differt specie ab eo, quod fit in alio loco, vel tempore, vel huiusmodi authore D. Thom. 1.2. q. 72. artic. 9. Cui accedit Nauarrus prælud. 9. num. 17. Hoc autem intelligendum venit sic, nisi speciali lege id prohiberetur, vt prohibetur furtum & homicidium in loco sacro. capit. Sacrilegium. 17. quæstio. 4. & capit. proposuisti. de consecrat. eccles. quam limitationem D. Thom. explicuit art. 2. 12. quæstio. 72.

Qõ ¶ Insuper perpendẽdũ est quod licet peccata non distinguantur specie secũdum reatum pœnæ, quia est peraccidẽs hoc est præter intentionem peccantis, sed diuidũtur peccata, in peccata omissionis, & commissionis, de qua diuisione dubitare non ab re quis poterit an inducat illa, semper differentiam specificam. ¶ Respondetur igitur ad id du D bij primo, præmissa distinctione quod omissionis, & commissionis peccata possunt considerari intra eandem materiam præcepti, aut circa diuersas materias, circa quas versantur præcepta affirmatiua & negatiua.

¶ Hac consideratione præhabita statuitur prima propositio, peccata omissionis & commissionis intra eandem materiam præcepti considerata nõ semper differunt specie, patet, quia intra eandem materiam virtutis abstinẽtiæ, comedere minus, vbi est omissio debitæ quantitatis cibi, & comedere plus, vbi est commissio in plus debito, sumẽdo cibum, non differunt specie morali. Quia vtrunque peccatum contra eandem virtutem abstinentiæ est, quia magis & minus hic non variant speciem, sicut nec magis album & minus album. Hæc est Metinæ. 1. 1.

¶ Secũda propõsitio, peccatum omissionis & commissionis, id est, transgressionis, quatenus sunt cõtra diuersa præcepta, id est quatenus peccatum omissionis est contra præcepta affirmatiua, & peccatum commissionis est contra præcepta negatiua sic semper differunt specie vt patet in furto, quod est contra præceptum negatiuum non furatus eris & parentum non subuentio, quæ peccatum est omissionis contra præceptum affirmatiuum de subueniẽdo parentibus, sed accipere & nõ reddere, sed detinere alienum iquito Domino (vt diximus) eiusdẽ speciei sunt quia ad eandem speciem furti pertinẽt, & contra præceptum negatiuum nõ furandi vtrunque est.

¶ Tertia propositio aliquando peccata differunt specie ex superabundantia, & defectu, vt ait Metina 1. 2. patet in timiditate & audacia. Audacia enim est peccatum per excessum, & timiditas est peccatum per defectum, & tamen differunt specie authore Diuo Thoma.

¶ Quarta propositio, furtum veniale D ratione paruitatis materiæ, & furtum mortale non differunt in specie naturæ, differunt tamen inesse moris sicut auersio a bono incommutabili & aliqualis retardatio ab eo, differunt. Hæc est Nauarri in. 9. prælud. num. 7. Sed an veniale furtum & mortale differant specie morali non tam certo ausim affirmare, prout ibi affirmat Nauarrus sola hac ratione ductus, scilicet quod circunstãtia

tia magnæ quantitatis constituẽtis mor- A tale furtum est confitenda necessario. Ergo mutat speciem, quia satis conuincens ista sua collectio non est, quia (licet non mutet speciem) satis est, vt intra eandem speciem aggrauet notabiliter, sicut aggrauat quantitas furti, quæ constituit mortale, vt necessario talis circunstantia sit confitenda. Nec enim concilium Tridentinum (prout probe subnotauit Metina in sua summula) per hoc quod decreuit circunstantias omnes mutantes speciem fore confitẽdas, exclusit à necessitate confessionis circunstantias notabiliter aggrauãtes in- B tra eandem speciem, licet non mutent speciem, atque sic contra Nauarrum tenent thomistæ.

¶ Quinta propositio, aliquæ circunstantiæ sunt, quę licet in esse naturæ, variare videantur speciem, tamen quia in esse morali non variant, ideo earum explicatio parum facit ad confessionẽ, sicut diuinare per astra vel per alia, scilicet per terram, specie naturali iuxta mentem Diui Thomæ differunt. Et si quis velit contendere, quod etiam in C genere moris differunt, tamen quia ex inde, non magis notabiliter aggrauatur malitia peccati diuinationis, ideo sine earum explicatione satis est in confessione dixisse, accuso me commisisse peccatum adiuinationis, sed melius est, imo ita puto fore dicendum, dicere quod prædictæ circunstantiæ in esse moris non mutent speciem, quia alioquin contra concilium Tridentinum decernens omnes circunstantias inesse moris mutantes speciem fore confitendas esse, decernere has prædictas circũ- D stantias inesse moris mutare speciem, & ex alia parte simul dicere non esse necessario confitendas.

¶ Diuiditur insuper peccatũ, in peccatum cordis, & oris & operis. Atque etiam diuidi solitum est in peccatũ carnale, cuius delectatio est per sensum, gustus, & tactus: & in spirituale, cuius delectatio percipitur per intellectũ.

¶ Cæterum de peccatis capitalibus Qõ posset quis hæsitare qualis sit diuisio, quando peccatum capitale diuiditur in septẽ membra, scilicet in peccatum superbiæ, luxuriæ, iræ, accidiæ, an sit diuisio peccati in species specialissimas. Nam si sic in species specialissimas diuiditur, videtur satis esse in confessione sic se explicare, dicendo: Accuso me commisisse peccatum superbiæ, auaritiæ, vanæ gloriæ, non descendẽdo ad particulariora, quoniam satis est in confessione species specialissimas explicuisse. ¶ Sed re vera satisfaciendo quæstioni dico primo, quod singula eorum peccatorum capitalium, scilicet inanis gloriæ, iræ, inuidiæ, auaritiæ, accidiæ, luxuriæ, & gulæ à se inuicem differunt specie, ita Diuus Thomas scite tradit. 1. 2. in quæstio. 72. art. 2. & patet, quoniam omnia eorum obiecta specie differunt.

¶ Secundo dicitur, quoniam ista capitalia vitia differentia, qua differunt, est, differentia specifica, nõ specialissima, sed veluti sub alterna continens sub se alias specialiores differentias, sicut est videre in luxuria, quæ adhuc sub se continet specialiores species incestus, adulterij, stupri, ideo quo ad confessionem attinet non sufficit confiteri, (vt probe ait Nauarrus) per illa genera sub alterna dicendo, commisi peccatum luxuriæ, aut auaritiæ: sed oportet vt deueniatur ad specificationem illorũ, quatenus cognoscatur, an sit mortalis culpa cõmissa, nec ne, & cuius speciei specialissimæ sit. An luxuria commissa sit incestus, vel adulterium, an auaricia cõmissa sit contra iustitiam proximi, & an sit rapina, vel furtum.

¶ Præterea & illa opinio Nauarri, quã Qõ prælud. 9. num 4. tenet examinanda est an omnino vera sit (dum ait) quod sufficit dicere in confessione toties peccaui gloriam & laudem quærendo de peccatis mortalibus, licet non specificet illa peccata mortalia, quæ forte non fecit, vel alias confessus est, vel propo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nit confiteri cum venerit ad proprium A
locum eorum, quoniam doctrina hæc
non parum difficultatis habet, quoniã
laus de peccato mortali, complacentiã de illo importare secum videtur. Nam de his nos laudamus, in quibus communiter nobis complacemus. At qui complacuit sibi de peccato mortali, non satis habet in confessione explicare sibi complacuisse de peccato mortali sed necesse habet illam speciem peccati mortalis, de quo se laudat exprimere dicendo simul, accuso me mihi B
complacuisse in peccato mortali tali, id est, in adulterio, nam eiusdem speciei sunt complacentia, & consensus interior, cuius est actus malus exterior. Igitur hanc quæstionem sic distinctius absoluimus, & resoluimus per hæc propositionem.

¶ Sit igitur propositio quando quis gloriam, & laudem quærit de peccatis mortalibus cum complacentia eorum, qualem complacentiam, vt in plurimũ præfert laus & gloria impiorum, & depravatorum moribus cum de peccatis gloriantur, & se laudant. Tenentur statim cum confitentur peccatum de quo se laudant, & gloriantur, exprimere obiectum mortale specificum eius, & hoc sufficienter probat argumẽtum positum in principio quæstionis, vnde aduertere debuisset Nauarrus, quod sua sententia deficit vt in plurimum in hominibus affectu, & operæ depravatis, & non sic generaliter eam statuere debuit, quia isti cum complacentia peccati, scilicet quod potiti fuerint virgine nobili, & quòd strenuè, & D
fortiter occiderint inimicam se laudant.

¶ Nec subterfugium relinquitur Nauarro, nisi solum dicere, quod duplex potest esse in depravatis hominibus cõplacentia cum de peccatis glorientur mortalibus, vna complacentia de ipsis operibus mortalibus, & alia complacentia de ipsa gloria mundana parta ex patratione eorum, & vtramque confite- tur iste vanas laudator, dum iustã normam Nauarri confitetur. Primo, confitetur se vanam laudem, & gloriã de mortali, non illud specificando, & postea illud confitendo, vel proponendo confiteri. Cui subterfugio in cõtra obijcitur primo, quòd non sine curiositate, in eo, quod primo dixit quòd in casu, quo non fecerit peccatũ mortale, satis est confiteri laudem, quam habuit vanam de eo nihil specificando, de quali peccato, quia cum in corruptis affectis, & operibus hominibus, cum se laudant de opere mortali à se infecto, falsè dicendo se potitos fuisse virginibus nobilibus: illa duplex complacentia sit, & in consensum, & in opus, si potuissent id perficere, & in gloriam prophanam de illo, cum postea non confiteantur de opere, quia falsè gloriantur, quia opus non perfecerunt, si cum confitentur de laude, & gloria quæsita ex tali re mortali, non specificant de quali mortali an de potiundo virgine, iam secunda complaC
centia, seu consensus de tali opere mortali licet à se infecto, in confessione insufficienter, aut nullo modo explicata manebit. At sufficienter explicita manebit, si sic specificarent dicendo, accuso me gloriatum fuisse de tali re à me infecta, id est de re habita cum virgine, in quam cum de hoc gloriarer consentiebam.

¶ Secundo patet, quia sicut luxuria, quæ est vitium capitale, non satis sufficienter in confessione exponitur, dũ aliquis non specificat, cum qua luxuriatus est, an cum virgine, an cum vxorata: ita peccatum vanæ gloriæ, quæ vitium capitale est, dum est mortale, non sufficienter exponitur in cõfessione, dum confitetur se, quis gloriarum de mortali, nisi statim specificet de quali mortali est gloriatus. Et sic pari dicendum & tenendum, quia axioma commune, & salubre est, quod dictat, tene certum, & dimitte incertum.

¶ Sed

Q5 ¶ Sed rursus facessit nobis negotiũ A
vorum, aut iuramentum.
diffinitio illa Nauarri superaddita ad supra dicta, loco citato, vbi ait cum, qui circumstantiam aliquam necessario confitendam confiteri oblitus est, posse confiteri eam, non iterando confessionem peccati, vt si quis fuit confessus illa vel ista peccata fecisse, & oblitus est confiteri circumstantiam fractionis iuramenti, vel voti, quo iurauit, vel vouit illa non facere, tunc satisfecit confitendo se toties peccasse transgrediendo iuramẽtum licitum, quamuis non exprimat peccata illa, per quorum perpetrationem transgressus est iuramentum, aut votum. Et quidem à prima facie vera videtur ista sententia Nauarri, quia cum hic in hoc casu confungantur solum duæ rationes formales, & speciales peccati, prima est formationis, vt suppono à quia iurauit, vel vouit abstinere, & secũda est irreligionis contra fractum votum, & iuramentum in tali materia, si mulier iurãs sic, C
& vouens confessa est iam primam malitiam, dicendo se fornicatam fuisse, si postea aliam malitiam in prima confessione oblitioni traditam in secunda confessione, (quia venit tunc in mẽtem) eam confitetur, nihil videtur restare confitendum, quia tam omnem malitiam (licet seorsum) in prim. & secunda confessione explicuit. Profecto propter hoc argumentum non parum præferens apparentiam, non audsum istam sententiam Nauarri omnino damnare, & propter tanti viri authoritatem, & quia per eam in aliquo casu satisfiet scrupulo pœnitentis refuD
gientis rursus repetere in confessione infinita propè adulteria, quæ cum vxoratis, & fornicationes innumeras cum solutis, quas aliqua mulier commiserat, & confessa fuerat, sed ex inaduertentia oblitosa, circumstantiam voti continendi in illis non expressérat, huic forsitã sat erit iuxta sententiam Nauarri: si redigat ad numerum transgressiones, & dicat tot res fregi

¶ At vero quia alijs videtur, qui authoritate egregia pollent, quod sicut tunc non esset furtum quod verbi gratia potest esse quatuor argenteorũ, quia notabiliter eo grauatur ex quantitate millium argenteorum: furanti mille argenteos non satis est in confessione explicuisse se furatum esse quãtitatem furti mortalis, quia maior pars grauitatis culpæ celabitur, dum per furtum mortale, quatuor argenteorum melliget forte confessor com- B
mississe furtum: ita non sat erit eorsum dixisse se fregisse iuramenta, aut vota, non specificando materiã.

¶ Et confirmatur quia votum est promissio, sicut qui promisisset occidere clericum, non ei sat esset in confessione (etiam si occisi nam clerici confessus fuisset) postea confiteri solum, fecisse alicui promissionem mortalem: sed specificandum, scilicet, esset in gratiã ipsius occidere talem clericum inimicum eius promisisse, ita in voto.

¶ Adhuc corroboratur tertio, quia licet peccata malitia essent alia, & specifica secundum Theologos sint in actu interiori, id est in volitione efficaci, tamen quando volutio illa efficax deducta est ad opus exterius, quia voluit fornicari, & fornicatus est quia opus exterius est veluti materia, & pars materialis in tali peccato interiori deducto ad opus, non sat est confiteri volitionem, nisi confiteatur, & exteriorem fornicationem: ergo à simili, quia cum quis transgreditur votum continendi, & non fornicandi, quia illa fornicatio veluti materia fuit, & obiectum illius voti negatiui non fornicandi, tenebitur non solum confiteri transgressionem voti, sed etiam materiale obiectum transgressionis voti, specificando quod fregit votum continendi, fornicando cum soluta, vel adulterando cum vxorata.

¶ At tandem innaturalis concubi-

tus

Universidad de Deusto
Biblioteca

tus videtur,& est distincta species luxu
riæ,& distincta ab alijs speciebus luxu-
riæ,& tamē quia authore Caietano, si
innaturalis concubitus cum fœmina
extra vas aggrauatur ex alijs specieb⁹
si simul contingant,ideo non sat est pec
catori dixisse in confessione, cōcubui
innaturaliter extra vas cum fœmina,
nisi specificet simul statim cum qua fœ
mina an soluta fuerit an vxorata, & in
hoc omnes assentient Caietano. Ergo
a simili licet fractio voti sit didincta spe
cies à fornicatione, vel ab adulterio, B
vel incestu, vel bestialitate, non sat erit,
etiam si has repeccata quis iam confes-
sus fuerit,& præ obliuione omisit cir-
cunstantiam, dicere in alia cōfessione
tantum fregi votum, non explicando
in qua materia.

¶ Et tandem vltimo in gratiam hu-
ius additur, quod quia explicatio circū
stantiarum mutantium speciem in con
fessione, ordinatur vltra finem absolu-
tionis ad medelam peccato adhiben-
di, & quia alia efficatiora remedia ap
plicabit cōfessor, cū has duas malitias C
incestus & voti violati videt esse con-
iunctas, sicut medicus corporalis alia
efficatiora antidotalia remedia solet
adhibere, cum videt duas infirmitates
differentes pati infirmum, quam cum
vno tantum laborat morbo simplici,
ideo tutius esse puto in casu Nauarri,
cum quis iam confessus est plura pecca
ta, quæ iurauerat non facere, & oblī-
tus est circunstantiam iuramenti, vt in
alia confessione non solum confiteā-
tur fregisse iuramentum, aut votū, sed
explicet materias, in quibus illa fregit D
an adulterando, an fornicando. Imo sic
puto fore tenendum. Nam argumenta
contra Nauarrum hic adducta plura
sunt & apparentia satis, & argumentum
quod in gratiam Nauarri in contra à
principio formaui per argumentorum
hic accitorum doctrinam dilutum suffi
cienter manet.

¶ Hinc patet quod tanquam parum
solida vacillat illa doctrina Nauarri,
quam tanquam corolarium superad-
dit, scilicet quod ipsum quod dixit de
inani gloria dicendum est de superbia
& præsumptione, ambitione, gula, &
alijs vitijs capitalibus, & earum filia-
bus; & patet contra illum quia in gula
nō satis est dicere peccaui gulose mor
taliter, sed tenetur dicere vsq; ad ebrie
tatem, si inde inebriatus est, vel vsque
ad nocumentum salutis, & propriæ vi-
tæ, si inde subsecutum est notabiliter.
Et tandem concludimus vere dixisse
Nauarrum non satis esse peccanti pec-
cato commissionis contra præcepta ne
gatiua, vel omissionis cōtra præcepta
affirmatiua, dicere in confessione, ac-
cuso me commisisse, aut omisisse ali
quid circa præcepta mortaliter, sed ex-
plicet necesse est circa quam materiā
commisit, an circa rapinam, aut fur-
tum, aut adulterium, & etiam circa quā
materiam peccato morta'i omissionis
deliquit, an omittendo auditionem mis
sæ in die festo de præcepto, aut omittē
do ieiunium de præcepto ecclesiæ.
¶ Idem etiam cum peccatum fuit com
missum per defectum, vel excessum in
diuersis materijs specie, dicendum est,
quia non sat est dicere confitendo ex-
cessi mortaliter, nisi dicat an in mate-
ria abstinentiæ nimis potando ad ebrie
tatem vsque, an in materia correctio-
nis nimis contumelioſe corrigēdo: nec
satis est dicere commisi peccatum per
defectum circa id quod tenebar imple-
re, sed exprimat opus est an circa virtu
tem iustitiæ defecerit, cum esset inde
mnendo reum attrocissimum nimis
modica & ridicula pœna, vel aliter cir-
ca alias materias, vbi per defectū delī-
ctum committi potest. ¶ Sicut etiam
quia diuisio peccati vt est contra Deum
& contra seipsum & contra proximum,
quia diuisio est in genera sub alterna,
nō sufficit in cōfessione sic in gene
re explicare, nisi species specialissimas
explicet exprimendo, in quo peccabit
contra Deum, aut contra seipsum, vel
proximum.

CAPVT

CAPVT VI.

De diffinitione contritionis, & de eius explicatione: & an requiratur distincta de singulis peccatis. Et an sine formali contritione extra tempus præcepti per dilectionem possit quis iustificari, vt dixit quidam Iunior an feruor martyrij remittat peccata sine contritione.

QVia opus quod instructorium cō sciētię nuncupamus, medellā peccatorum, quæ maxime contra conscientiam sunt, & eam sauciant, & lacerāt miserabiliter, proponere pro scopo, & fine potissimo habet, inter me dicamina contra peccata autem contritio potissima est, quia pars est sacramenti pœnitentiæ in remedium peccatorum a Deo institutī præcipua, ideo iuxta seriem rectam doctrinę de ea primo acturi, ab eius diffinitione (vt à modo præcedendi ordinario non recedamus) exordiamur, oportet.

¶ Est igitur contritio detestatio peccati, quatenus offensa Dei est, cum proposito emendandi vitam, confitendi, & satisfaciendi spe veniæ diuinitus obtinendæ. Hanc diffinitionem statuit Soto in quarto, vbi admonet primo quod non est sana illa quorundam diffinitio, quam de contritione tradunt dicendo, quod sit detestatio peccati actualis, vel virtualis, quia planum est contritionē semper esse detestationem peccati non virtualem, sed actualem & formalem. ¶ Secundo cauendam esse ait, & merito A ferri, quia particula grandissima offendiculum poneret in doctis putantibus inde colligi ad remissionem culparum requiri esse summè intensam. ¶ Secundo ex illa particula virtual intelligerēt sufficere eleemosynam, vel aliud opus charitatis. Quare caute Nauarrus cū in Sūma Latina cap. 1 nu. 7. 8. & 9. posuisset illam particulam maximā, id est, quod contritio est cum dolore maximo, ne notaretur in sermone, (nam dictio maxima est æquiuoca: sicut etiam dictio gradissima) adiecit glossam tollentem æquiuocationem, scilicet quod per maximum dolorem ibi in diffinitione nō intelligit dolorem summe intensum, neque superantem alios dolores damnatorum, aut Christi Domini pro nobis in cruce patientis, sed intelligit debere esse maximum quoad extimationē, quod Theologi dicunt appretiatiue, id est, quod pœnitens malit tolerasse, tolerareque omnia mala pœnalia mundi, quam peccasse per eorum mortiferum (prout docet Diuus Thomas) quodlib. 1 articul. 9. In quo sensu dicimus amorem Dei maximū esse debere, non quidem necessario quoad intensionē: sed quoad extimationem, & firmitatē, hoc est quod dilectio eius præferenda est omni dilectioni, cuiuscunque creaturæ, neque propter vllam aliam est desserenda.

¶ Circa diffinitionem vero prędictā, quo magis illustrata maneat aduertendum est primo cum Soto in quarto, quod dolor sensitiuus, qui est quædam passio solita causari ex contritione voluntatis, ex se non est virtus: sed quia ex electione voluntatis sit, rationē virtutis assumit. Sed iste sensitiuus dolor quamuis salubris sit, tamen quia nō est de essentia contritionis, non est ad virtutem pœnitentiæ simpliciter necessarius. ¶ Secundo perpendendū est, quod vt tradit ibi Sotus indubiè detestatio pœnitentiæ est non absoluta, sed conditionalis: quia est iste actus nollem peccasse, si esset possibile, & quia iam vi-

D det

Universidad de Deusto
Biblioteca

det esse impossibile, quia iam offensa Dei est commissa, tristatur de offensa Dei. Hæc sententia est omnium inquit Sotus contra Adrian. fuit Victoria, vt refert in Summa de Chaues, est Nauarri in summa latina cap. 1. num. 3. vbi ait quod nolle peccasse quia est offensa Dei est essentialiter contritio.

¶ At dubitatio hic emergit parvula an requiratur ad contritionem, quod in particulari pœnitens detestetur peccata. An satis sit in generali habere illa detestationem nollem peccasse. ¶ Ad quam dubitationem Nauarrus respondet ibi, & contritionem debere esse voluntariam, & cum dolore peccati à se facti in particulari, nec sufficere in generali istum actum habere, nolem peccasse.

¶ At quo explicatius veritas quæstionis illucescat statuitur prima propositio, contritio ex sua natura requiritur singulorum mortalium specialis, non solum in ordine ad confessionem, sed etiam secundum se ipsam in iure naturæ, est Diui Thomæ. 3. part. quæstio. 87. articulo. 1. est Soti in quarto sententiarum, & Cani in sua relectione de pœnit. & patet quia contritio est motus conuersionis auersioni peccati contrarius. At per quodcunque mortale fit auersio, ergo de secundum quodque mortale requirit conuersionem specialem. ¶ Cõfirmatur vero vlterius, quia contrictionem debemus admetiri grauitati peccatorum: sed ex obiecto, & circunstantijs fit aggrauatio, Ergo contritio omnium debet esse particularis & specialis. Et hoc insinuauit Psalmista cum ait, exercitabam & scopebam spiritum meũ. Et illud regis Ezechiæ in suo cãtico, recogitabo tibi oẽs annos meos in amaritudine aiæ meæ. Cuius cõclusionis magis illucidãdæ gratia subnotabit Magister Canus, quod ista contritio de oibus mortalibus specialis, & distincta necessaria est ad salutem non solum necessitate præcepti, sed etiam necessitate finis, & fuit semper sic in omni lege necessaria etiam sine ordine ad confessionem. Exemplificatque Canus quam vocemus hic contritionem de singulis mortalibus distinctam & specialem, & dicit esse illam, quæ fertur in singula peccata, vt si peccatis præteritis in memoriam reuocatis voluntas vnica contritione vniuersa illa detestetur. Hanc inquit Canus vocamus specialem, & distinctam. Et patescit ista sentẽtia exẽplo visionis, Nam specialis visio dicitur & distincta vnica illa, qua video simul, & distincte omnia signa domus, licet singula singulis visionibus non videam. Vbi maioris adhuc explicationis gratia Sotus adijcit, quod vltis pœnitentium est in principio habere contritionem, quæ fertur super inuestiganda peccata. Deinde incipiunt inuestigare peccata ad confitendum, vel satis est si pœniteris peccatis omnibus memoratis vnam detestationem applicet, quia inquit Sotus contra Caietanum quod nõ requiruntur detestationes attritionum præcedentes contritionem, quia neque peccata singula sigillatim opus est cõfiteri: sed plura peccata eiusdem speciei collectiue potest confiteri quis dicendo septies fornicatus sum, vel decies adulteratus sum. Ergo coniunctim vna contritione potest illa detestari, quæ tamen secundum Sotũ ideo maior debet esse appretiatiue, seu extimatiue, quo grauiora fuere peccata.

¶ Sed quia prædicta conclusio rigidior videretur, nisi sane intelligeretur, ideo pro eius sana intelligẽtia statuitur secũda cõclusio, licet ista specialis & distincta cõtritio de singulis peccatis mortalibus defecerit requisita, intelligitur quod requiritur in re, quãdo haberi potest, si autẽ præ angustia tẽporis haberi non potest tunc satis est habeatur in voto. Hæc cõclusio est magistri Cani in sua relectione de pœnit. est Durand. d. 14. q. 2. artic. 2. ad. 1. est Adriani. q. 3. de baptismo circa finẽ. est Ricar. & Palud. & Alex. Alen. 4. p. q. 69. mẽbro 8. artic. 2. ita Aug. de vera & falsa pœnitentia. c. 9. &

9. &. c. 14. & 17. & patet quia iuxta illud Ezechielis in quacunq; hora ingemuerit peccator in momento potest homo conuerti ad Deum, sicut in momẽto potuit auerti, quia promptior est Deus ad misericordiam, quam ad pœnam. Ac conuertitur peccator per contritionem, sed contritio distincta, & specialis in re, quia requirit indagationem peccatorum, quæ non potest fieri nisi in tẽpore, & non in instanti, ideo non potest ab eo qui iam vltime agonizat haberi in instanti. Ergo satis est ei, ne ponamus eum in via extra statum salutis, vt si præanguistia temporis distinctam & specialem cõtritionem de singulis peccatis mortalibus habere non possit, habeat tunc generalem contritionem in re, & hanc specialem in voto, quę in instanti in voto haberi potest. Imo absolute ait Sotus circa hanc materiam in quarto, quòd dum pœnitẽs habeat propositum singula peccata detestandi, in momento potest conteri per generalẽ recordationem iuxta illud Ezechielis in quacunque hora.

¶ Hic aduotare liber cauendum esse lectori à licentiosa valde assertione fratris Iosephi Minoritæ dicentis quod extra tempus præcepti pœnitentię, per dilectionem tantum iustificabitur pœnitens, quia ex hac assertione aperte sequitur quod formalis pœnitentia, & formalis contritio non sit necessaria necessitate finis, sed necessitate tantũ præcepti, postquam extra tempus præcepti pœnitentię, per solam tantum Dei dilectionem, sine contritione iustificari posse peccatorem insinuat quod intolerabile est auditu sic tam generaliter asserere, quia communis opinio doctorum solum in duobus casibus dilectionẽ Dei, qua pœnitens diligit Deũ, quæ virtualis pœnitentia tũc est, docet sufficere ad iustificationẽ peccatoris.

¶ Primo, quando sic est aliquis omnino peccatorũ oblitus, vt facta diligẽti indagine: nequeat vllius meminisse, quia tũc nõ est necessarius actus pœnitẽdi, per actus dilectionis Dei, veniã obtinebit, ita Sotus in quarto sententiarũ, & Gabriel in quarto, distinctione. 14. q. 1. articulo. 2. Quia quamuis pœnitentia formalis necessaria sit non solum necessitate præcepti: sed necessitate finis, hoc intelligitur, quando peccatorum vlla potest haberi memoria: sed si non recordatur peccatorum, quia non facit diligentiam: fatetur Sotus charitatis actum tunc non sufficere.

¶ Secũdo casu id accidit quãdo quis dum patitur martyrium subita martyrij oblatio actum pœnitẽdi impediret. Tunc martyrium, qui actus dilectionis Dei est maximus sine pœnitentia, & cõtritione sufficeret ad salutem, ita Sotus, Scotus, Gabriel dist. præcedẽti. q. 1. ar. 3. quẽ casum adhuc sic limitandũ cẽ set Sotus, scilicet dũ atrocitas mortis martyrij sic occupat mentẽ quod neq; meminisse peccatorũ potest, dũmodo nõ sit incõplacẽtia peccati, aut in eius proposito; per illã perpessionẽ mortis obtinebit veniã sine cõtritione actuali quia martyriũ supplet vicẽ baptismi iuxta illud Ioannis. 5. maiorem charitatẽ nemo habet, & Mat. 9. qui perdiderit animã suam propter me, ita expresse Chrysostomus sermone. 29. de pœnitentia vbi ait itẽ lector intelligat martyriũ pœnitẽtia prẽteriti non egere, & quia in martyrio habetur legitimus actus charitatis, qui defectũ pœnitẽtiæ supplet, dũ mortis atrocitas subita mẽtẽ occupans actũ eius impediuit. Signanter dicimus si sic impeditus est, quia secus est si expositus martyrio indutias habet, vt possit peccata recolere, quia conteri tunc tenetur. Imo si suppetit copia, & tempus confiteri tenetur. Hæc gratia confutandi licentiosam assertionem fratris Iosephi prolixe magis quãpar erat huic operi explicuimus.

¶ At vtrũ hoc priuilegiũ istius casus, s. q. tũc sine pœnitẽtia remittat peccata sine pœnitẽtia formali dico, soli seruori martyrij sit cõcedendũ, controuertitur à doctoribus. Nã Scotus id cõcedit

Universidad de Deusto
Biblioteca

cui astipulatur Nauarrus summa latina. cap. 1. num. 10. adducens in gratiam opinionis Scoti tres has rationes. Primo, quia in hoc pl' operatur amor quo quis martyrium patitur, quã pœna eius subita argu. 1. ad Corinth. 13. cap. si tradidero corpus meum ita vt ardeã, charitatem non habuero, nihil sum. Ergo id priuilegij magis tribuẽdum est amori patiẽdi, quã reali passioni martyrij. Secuno arguit, quia ueri potest vt quis plus amet, desideret ve martyrium non patiendo illud, quam alius patiendo præsertim momentanee. Ergo si datur secundo, tribuendum est plus amanti, & desideranti pati: ¶ Tertio arguitur, quia huiusmodi amor extenditur ad recipiendum martyrium debitum. Imo etiam ad volendã, atque concipiendã formalem contritionem tempore, & loco debito. Ergo hoc priuilegiũ etiã volenti pati martyrium (etiam si re, nõ sibi inferatur) est tribuendum. Et cõfirmat Nauarrus, quia potest contingere vt ex duobus, qui se martyrio obtulerunt, alter qui plus diligit, & desiderat, non patiatur, alter vero sic, quare ergo isto priuilegio est priuandus sine culpa sua iste tam egregie bene meritus, qui desiderio patiendi, passum antecessit postquam Deus intuetur cor. Hæc argumenta commentus est Nauarrus cõtra Sotum in quarto oppositam sententiam tenentem. At fortius argumentũ, & ad hominem mihi videor, sic posse formare contra Sotum. Quia actus dilectionis Dei supplet (vt sua fert sentẽtia) quando facta diligenti indagine, nequit vllius meminisse ita vt pœnitentia formalis ei tunc non sit necessaria, cum ergo etiam ibi asserat in tempore martyrij potius teneri martyrem, nisi peccata sua spoute illi occurrant, attẽtionem ad martyrium applicare per amorem se inflammando, ne deficiat, quam ad recordationem peccatorum, sequitur si iuxta suam sententiam primus per dilectionem sine pœnitentia iustificatur, quia impeditus est à recordatione peccatorũ, quia illorũ nõ recordat omnino, quod etiã per dilectionẽ Dei habitam in feruore martyrij etiã si parato non infligatur, cum iam gladius gutturi eius minatetur, sine pœnitẽtia iustificabitur, postquam currit eadem ratio, & sine martyrio in re: quod est quod contendunt Scotus & Nauarrus.

¶ At licet hæc argumenta non modi eam apparentiam opinioni Scoti, & Nauarri concilient, his non obstãtibus contrariam Soti sentẽtiam autumo magis esse tenendam, scilicet soli feruori voluntatis circa martyriũ, si absit martyrium in re, id priuilegij quod sine pœnitentia remittat peccata, non esse tribuẽdum propter has multum verisimiles rationes.

¶ Primo, quia Deus ipsum opus martyrij, id est mortem pro ipso passam, quia est perfectum testimonium fidei, doctore Diuo Thoma, hoc singulari priuilegio voluit decorare, & ideo de re loquens dixit qui perdiderit animam suam propter me, id est qui actualiter perdiderit vitam pro eo.

¶ Secundo, quia sicut remissio omnis pœnę peccatorum quæ est vt priuilegiũ & effectus baptismi ordinarius non tribuitur, (ita docente ecclesia) soli voto baptismi, sine baptismo in re: ita istud priuilegium martyrij in re, non tribuitur soli martyrio in voto, aut feruori soli voluntatis circa illud, vt sine pœnitentia iustificet.

¶ Tertio, quia aureola martyrij, quia est veluti quid insigne, & priuilegium concessum à Deo, patienti martyrium in re, non datur illud habenti solum in voto: ita remittere peccata sine actuali pœnitentia, quæ est gratia à Deo indulta martyrio in re, in casu supraposito, non est tributum martyrio in voto soli, aut circa id, soli voluntatis feruori, sicut neque aureola doctorum nõ datur volenti prædicare, & docere (etiam si doctus sit) nisi realiter prædicet, & doceat. Sit per has hic adductas rationes

nes abundè satisfactum puto argumentis Nauarri in contra.

¶ At illud argumentum ad hominem fortius vrget, nihilominus hæc abundè sufficiens ad illud se offert solutio, quę consistit in disparitate vtriusque casus, nam Sotus in primo casu locutus est, vt verba eius aperte insinuant in casu, quo facta diligenti indagine, peccatorũ nequit meminisse, per dilectionem Dei iustificabitur sine pœnitentia, quia intelligitur necessaria esse pœnitentia, quando vlla peccatorum potest haberi memoria. At in secundo casu de habenti martyriũ in voto, dicitur quod cum non patiatur is re martyrij mortem, supereſt ei vita, & tempus vitæ, ad indaganda peccata, & ad ea in memoriam reuocanda, quare non cogitur Sotus id concedere huic, quod illi: sed fateor necessario cogitur Sotus fateri quod iste in procinctu ad martyrium, & ad id parato animo accinctus, si absque voluntate sua euasit martyrium si post indagationem peccatorum à se postea factam nequiuit vllius peccati meminisse: per solam dilectionem Dei si in eam tũc prodeat iustificabitur, quia hic est primus casus Soti, & sententia communis catholicorum doctorum, quæ vt probe ait Nauarrus longe à Lutherana dissideat, quia Lutherus in nullo casu pœnitentiam formalem requirit: sed solum dicit sufficere resipiscentiã, & nouam vitam, quod damnatum est in concilio Tridentino, sessione decima quarta, c. 4. Canone. 5. At catholici doctores in prædictis duobus casibus sic limitatis à se, scilicet cum limitatione quando recordatio peccatorum, & pœnitentia actualis haberi non potest, dilectionem Dei ponunt, quæ virtute cõtinet pœnitentiam peccatorum, quæ suppleat per quam ad Deum tunc fit conuersio. At Lutherus nihil huiusmodi prærequirit, nisi inchoationem nouæ vitæ.

CAPVT VII.

An in casu inaduertentiæ naturalis sufficiat propositum virtuale emendandi vitam: vt quidam Iuniores affirmant copiosè disputatur: Vbi tandem admonentur confessores, quantum referat eos incumbere in firmãdo pœnitentium propositum.

INdaganti mihi difficultates, si quæ circa particulas diffinitionis contritionis emergunt, circa illam particulam cum proposito emendandi vitã contentam in diffinitione contritionis, haud vulgare se offert dubium, an licet ex se requiratur propositum formale de non vlterius peccando, in aliquo casu peraccidens, temporis, vel cõsiderationis defectu, sufficiat virtuale propositum. de quo casu Nauarrus summa latina. cap. 1. num. 10. dicit se fuisse interrogatum, pro eo quod quidam insignis doctor academiæ Complutensis, assumptus postea in episcopum Legionẽsem, id affirmarat. Ad quam quæstionem ei subscribendo, dicit Nauarrus se respondisse affirmatiue, cum limitatione tamen, scilicet si modo ita eũ pœniteat præteritorum, quod si aduerteret ad futura, proponeret de nunquam iterando ea, aut admittendo futura. Et super addit Nauarrus ad hunc modum esse intelligenda ea, quæ de sufficientia propositi virtualis, magnifice scripsit nuper Andreas à Vega lib. 13. cap. 11. de iustificatione. Atque secundo eam opinionem ibi confirmat Nauarro ex Syluestro, verbo, Contritio, quæstione 11. dicente, qui mauult mori, quam peccare, est contritus, & tamen iste non habet formale propositum: sed ego miror Nauarrũ ex hac authoritate Syluestri col-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ligentem virtuale propositum sufficere. Imo oppositum colligitur quia velle mori potius, quam peccare propositum formale vitandi peccata includit quod nemo non cæcus negabit. ¶ Secundo eam confirmat ex sententia Palud. in 4. dist. 17. q. 2. conclus. 2. sic dicentis, cui displicet, quod huiusmodi formalem contritionem sibi cõparare non potest: cõtritus est, Sed certe (vt verum fatear) hæc argumenta Nauarri collecta ex dictis Syluestri, & Paludani, & debilia sunt, & parum eosdem doctores suam istam tenuisse sententiam sunt indicantia. ¶ Alia argumenta, si quæ prolata sua opinione habeat, perspectum ego non habeo. Veruntamen, quæ in gratiam illius comminisci potui, hic proponam.

¶ Primo, sic arguo: dilectio Dei, quando post indaginem, peccata omnino memoriæ non occurrunt, sufficit sine pœnitentia actuali ad deletionẽ peccati, quia virtualiter tunc continet displicentiam peccatorum. At pœnitentia quoque virtualiter continet propositũ vitandi peccata, quando defectu tẽporis, vel considerationis, meminisse de habendo formali proposito ea cauendi non potuit. Ergo eadem ratione per talem pœnitentiam præteritorum, sine formali proposito, tuc peccator iustificabitur.

¶ Confirmatur quia regulariter, & moraliter loquendo, illi duo actus pœnitentiæ, scilicet displiceri mihi de peccatis, præteritis: & secundus, scilicet propono cauere peccata futura: non solũ haberi simul in eodem instãti, sed prius habet pœnitẽs primum actum, & deinde secundũ. Cõcedamus igitur ita esse, quod postquã habuit pœnitens primũ actũ, scilicet summe displicet mihi tot peccatis diuinã offendisse maiestatem, quia statim interceptus est morte, non potuit habere formaliter, & explicite secundũ actum: scilicet propono cauere futura peccamina, tunc concessum esse videtur, quod ille, cui sic displicuere in primo instanti peccata, quod virtute illius displicentiæ statim nisi interclusus fuisset tempore, prodiret in actũ proponendi abstinere in æternum pereat defectu formalis propositi, eũ formaliter displicuerint ei præterita, & existuali proposito: vt suppono non caruerit vitandi futura.

¶ Secundo sic argumentor, licet ex se requiratur ad iustificationem (vt dictũ est) specialis, & distincta contritio de omnibus mortalibus, tamen secundum Sotum & Canum quando non suppetit tempus memorandi peccata, sufficit eã contritionem specialem & distinctam habere in voto, neque requiritur eam tunc actualiter pœnitens habeat. Ergo pari ratione, licet ex se formale, & actuale cauendi futura requiratur votum, quando præanguilia temporis, vel naturalis inconsiderationis causa, id propositum actualiter non habuit, sufficit habuisse contritionem de præteritis quæ virtualiter, & veluti in voto formale propositum continere videtur. Sicut in casu contritio illa generalis specialem non cõtinet actualiter, sed in voto.

¶ Tertiò sic argumentor, & si fides explicita tam nunc post promulgationem Euangelij, omnibus ad salutẽ æternam assequendam necessaria creditur: tamen secundum Sotum in 4. & secundum Metinam in sua summula: fol. 75. pag. 2. quando quis laborat ignorantia inuincibili fidei explicitæ incarnationis, & Trinitatis, quia cum esset eductus in montibus, caruit prædicatore, ipsum de ipsa instruente, secundum veram sententiam cum sola fide implicita, hoc est sine explicita saluabitur si moriatur in gratia, ad quam assequendam secũdum nobiles doctores sic ignoranti explicitam, satis est cum cæteris requisitis fides implicita, quia illa, vocamen illius sonat implicite continet fidem explicitam. Ergo à simili licet propositum formale abstinendi sit necessarium, quando illo caruit agonizans in morte, quia ex quadam inaduertentia naturali, & quasi inuincibili, illius est oblitus, per displicentiam, quam habuit virtualiter continentem tale propositum, saluabitur vt videtur si statim obijt.

¶ Quarto arguitur ex antecedenti præsumpto ex Metina loco citato. fo. 76. pag. 2. Si aliquis inter christicolas, q constitutus est iam in extremis, dũ confitetur alia peccata, confessus est negligentiorem fuisse circa ad discendam doctrinam, quia noluit eam audire, ac propterea se carere notitia mysterij incarnationis & Trinitatis, & articulorũ fidei, & cum hoc confiteretur subito vsum loquelæ & sensuum amisit, huic negandam fore absolutionem esse, impium dicere, & vitio tribueretur confessori si huic absolutionem negaret, quia alias homo hic extra statum salutis in hac vita viuens, esset constitutus: ex hoc supposito patet si talis absoluẽdus est, quia fides implicita illi sufficit in hoc casu vbi de explicita instrui nõ potuit, quod etiam à simili, qui in articulo mortis constitutus confitẽdo peccata rogatus à confessore, an proposuerit vitare peccata, respondit sibi displicuisse peccata præterita, sed de cauendo in futurũ non meminisse, & eũ hæc diceret subito statim priuatus est vsu rationis, pari ratione videtur absoluendus ne detur homo in vita extra statum salutis. Ergo si est absoluendus, sufficit ei displicentia peccatorũ præteritorum cum proposito virtuali, quod habuit, nam actuale, & formali caruit, quia priuatus sensu, illud post nequiuit habere. Nec antea habuit, vtipse fatetur est, neque cum dixit illius non meminisse, quia hæc verba formale non important, & occupatum circa respondẽdum confessori, verisimile est ad tunc actuale habendum non aduertisse.

¶ Certe hæc argumenta quæ despicabilia omnino non videntur me olim aliquantulum in opinionem Nauarri & Vegæ & episcopi Legionensis inflexere, sed iãre exactius, & limatius inspecta sanius duco cum nostris thomistis tenere.

¶ Quare statuitur responsiua conclusio, propositum actuale cauendi peccata mortalia in posterum est necessariũ ad iustificationem, nec sufficit virtuale. Hæc conclusio est Sotiin quarto, vbi ait quod opinio contraria neque vera est neque tuta neque in populo euulgãda. Imo nullus antiquorum sic ausus est loqui, prout inuentor istius opinionis loquutus est, quia Alex. 4. part. q. 69. membr. 9. & Durand. d 17. q. 2. & nõs dicãt requiri propositũ formale. Hæc est Victoriæ vt habetur in summa sua Chaues in cuius gratiam adduxit illud dictũ à dño paralytico. Noli amplius peccare. Vbi signanter dixit noli, quasi per nolitionẽ peccãdi exegerit propositũ formale. Nam nolle peccare deinceps propositũ est formale nõ peccãdi. Et hæc cõclusio est Metinæ in sua Sũma fo. 4. pag. 1. vbi ait dolorẽ pœnitẽtiæ debere esse coniunctũ cum vero, & firmo proposito cauẽdi offẽlam Dei in omni loco, & tẽpore, & hoc propter dilectionẽ Dei principaliter, per propositũ verum & firmum hic Metina non intelligit virtuale: sed formale, & actuale quod verum propositum est.

¶ At probatur primo quia nullus doctorũ antiquorũ fingit propositũ virtuale nec somniauit sufficere, nec D. Ambro. qui dixit pœnitẽtiã esse male acta plangere, & plangenda non iterare in sensu Nauarri, & Vegæ loquutus est.

¶ Itẽ quia sacræ literæ pro nostra conclusione loquuntur quando Ezechielis 18. dicitur si impius egerit pœnitentiã ab omnibus peccatis suis & custodierit præcepta mea. Ecce exigit propositum seruãdi præcepta, & non virtuale, vt ãi autumant. ¶ Præterea patet, quia pœnitentia est conuersio ad Deum iuxta illud Ioelis 3. Conuertimini ad me. At cõuersio vtrumque extremum includit & recessum à peccato per eius displicentiam, & accessum ad Deum per volitionem, & propositum custodiendi præce-

Universidad de Deusto
Biblioteca

præcepta eius. Ergo formale propositũ requiritur, sicut & formalis accessus ad Deum requiritur. Neque valet argumẽtum fallax contrarie opinantium inquit Sotus dum sic arguunt cum quis detestatur peccata tanquam offensam Dei, illa detestatio virtualiter includit propositum cauendi, ergo illud sufficit, quia respondetur quod virtualiter illa detestatio includit propositũ: quia dignit propositum formale. Tamen si illud non pariat: non est vera detestatio.

A

¶ Vltimo tandem comprobatur ex decreto concilij Tridentini, sessione 14. cap. 4. de contritione, vbi ait contritio quæ primum locum inter pœnitentis actus habet, animi dolor atque detestatio est de peccato commisso cũ proposito non peccandi de cætero. Vnde palmarium istud mihi videor conficere argumentum, verba concilij, sicut & sacræ scripturæ in propria significatione, & sensu accipiuntur, neque in sacra scriptura verba sunt in improprios retorquenda sensus & metaphoricos, nisi accepta in proprio sensu absurditatẽ, & dissonantiam contra fidem ingenerarent. Et hoc est axioma Theologorũ contra nostræ tẽpestatis hæreticos, quia alias nullum satis firmum ex sacris locis contra ipsos videretur confici argumentum. Cum ergo concilium Tridentinum hic contritionem propositũ non peccandi de cætero coniunctum habere determinat, planum est, quod sicut loquitur proprie de contritione, qualis est formalis dolor, & detestatio, ita loquitur proprie de vero & formali proposito. Nam virtuale propositum non tam vere & proprie propositũ est, quia nec tam proprie & simpliciter propositum dicendum est, nisi cum illo addito, virtuale.

B

C

¶ Cæterum quia forsitan aliquis hãc nostram conclusionem pati exceptionem in casu moderato à Nauarro existimabit: ideo statuitur contra hoc secũda conclusio, scilicet, nec etiam peracta sub ea ratione angustiæ temporis, aut considerationis defectu, sufficit virtuale propositum emendæ: etiam si taliter pœniteret de præteritis, quod si animaduerteret ad futura, proponeret ea cauere, quæ fuit limitatio Nauarri. Patet prima conclusio, quia rationes primæ cõclusionis absolutè requirit formale propositum probant.

A

¶ Secundo, id etiam confirmatur imo potissima est probatio, quia in diffinitione contritionis, vtrunque ponitur tanquam essentiale, & displicentia de præteritis, & propositum cauendi futura, sed nullus ausus est dicere in tali casu sufficere displicentiam virtualem, ergo neque sufficit propositum virtuale.

B

¶ Denique patescit ex hoc, quia concil. Trid. loco citato pœnitentiã propositum vitæ nouæ, & non solum cessationem à peccato, simul & odium veteris vitæ continere decernit. Sed hic concilium non distinguit, an in casu angustiæ temporis, vel inconsiderationis requiratur virtuale, vel formale. Ergo nec nos distinguere debemus, quia legistarum commune dictum est, & allegatum ab ipso Nauarro, quod vbi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. Si ergo vt probatum est concilium Tridentinum loquitur de formali, & sine distinctione loquitur. parum tutum esse videtur sic distinguere, & limitare ad animas inre non tuta ad salutem assecurandas.

C

¶ Veruntamen ne opinionem istam de virtuali proposito, ab omni casu pœnitus excludamus. ¶ Statuitur tertia cõclusio, in casu martyrij quando subito martyr rapitur ad martyrium vbi pœnitendi locus non superest, aut tempus, & in casu quo quis post examinationẽ conscientiæ, obliuione naturali captus, nullius reminiscitur peccati, si tamen in his duobus casibus actu veræ dilectionis Dei nõ careat, sine formali proposito, cum solo virtuali cauendi, quod apta nata est Dei dilectio progignere, iusti-

D

ficabitur. Hæc conclusio quæ est Gabrielis, Soti, & Metinę in sua summa fol. 4. p. 1. manſit iam in præcedentibus probata, & adhuc hac ratione fulcitur, quia sicut in his duobus casibus remittuntur omnia peccata sine pœnitentia formali, quia dilectio Dei supplet: ita sicut tunc talis dilectio supplet pœnitentiam formalem, ita quoque & propositum formale.

A

¶ Cæterum iam ad solutionem argumentorum in contra recurrannus, quæ doctioribus patent (sed quia etiam parum doctis debitores sumus) respondẽdo ordinatim facimus satis. Ad primũ argumentum respõdetur, quòd discrimen est patens, quia dilectio Dei in casu illius impotentiæ prætactæ in duobus casibus vltimæ conclusionis, (quia docente Diuo Paulo charitas omnia sustinet,) supplet necessitatem pœnitẽtiæ formalis, operiendo multitudinẽ peccatorum, suffragante huic sententiæ sacra scriptura. At vero displicentia de præteritis, & propositum cauendi futura, quia veluti duæ partes sunt complentes diffinitionem cõtritionis: ideo vna non supplet aliam in aliquo casu, sicut neq; animal supplet rationale: vbi abest rationale, nec corpus supplet animam, vbi abest anima, quia sunt partes vnius diffinitionis siuè logicę, vt in exẽplo primo, siue physicæ vt in secũdo.

B

¶ Ad confirmationem respondetur primo, quòd quia pœnitentia necessaria est non solum necessitate præcepti, sed necessitate finis, & sicut continet displicentiam de præteritis, sic propositum cauendi in futurum, sicut in casu Nauarri, si deficeret displicentia formalis, talis non saluaretur, sic si deficeret propositum formale, (quãuis adesset ei virtuale) non iustificaret.

C

¶ Secundo, respondetur, quòd licet concedamus vium pœnitentium in producendo prius actum displicentiæ peccatorum, deinde secundo in producendo propositum actuale emendæ: tamen inde sufficienter non colligitur, quod iustificabitur si post primum productum displicẽtiæ actum pœnitens moriatur, quia formale propositum habere non potuit, cum virtuali solo, quod habuit, saluabitur, quia vt dictum est, sicut sine pœnitentia formali, quia necessaria est necessitate finis, si eam non habuit, non saluaretur: ita neque sine formali proposito tunc iustificaretur. Præterquam, quòd negandum non videtur posse pœnitentem vnico actu voluntatis, atque per consequens, in vno instanti ferri in displicentiam formalem peccatorum, & in propositum formale ea virandi, quia ista ordinem habent inter se sicut accessus, & recessus idem est motus realiter aliquando, vt recessus à domo, & accessus ad ecclesiam, ita contritio, quæ est formaliter accessus ad bonam vitã per propositum emendæ, & recessus à mala per displicentiam eius, idem potest esse, & vnicus motus voluntatis, sicut secundum Diuum Thomam. 1, 2. eodem motu realiter potest ferri voluntas in finem, & in media in eodem instanti, quia ordinem habent inter se, ex quo fuit vis confirmationis volentis probare non potuisse habere propositum pro instanti quo habuit displicentiã.

A

B

C

¶ Ad secundum argumentum dicitur inter præfatum ptum & conclusum magnam inesse disparitatem, quia si secundum Scotum & Canum: quando nõ suppetit tempus commemorandi peccata, sufficit contritio generalis cum voto suo tempore habendi specialem, cui alias ex se specialis esset requisita, id ideo est, quia cõtritio generalis etiam formalis, & actualis contritio est. Quare cum voto habendi specialem contritionem tempore debito, specialem protunc supplere potest. At vero in casu argumenti nihil præcessit formale, quod defectum formalis propositi supplere posset, quia displicentia illud non supplet, cum non sit propositum formale vt sic, nec præcesserit propositum formale saltim generale emendandi se, quod propositum emendandi talia peccata

D

Universidad de Deusto
Biblioteca

nti neret implicite.

¶ Ad tertium argumentum iam patet quid sit dicendum: quia si fides implicita in habente gratiam, si ignorantia inuincibili explicitæ fidei laboret & si tunc obeat, sufficit ei ad salutem æternam, suppletque explicitam iam nunc tempore gratiæ requisitã, id ideo est, quia fides implicita licet implicita sit, tamen fides formalis, & actualis est. Vnde talis non saluatur tunc sine fide actuali, & formali. At propositum virtuale non est formale, neque pœnitentia, seu dolor de præteritis formaliter, continet formale propositum, vnde cũ illa sola displicentia sine formali proposito, saluari non poterit. Quia nõ est eadem ratio de vtroque casu.

¶ Ad argumentum quartum ex antecedenti præsumpto ex Metina, iam ex solutione ad confirmationem & ad tertium illucescit solutio. Quia in casu Metinæ iuxta opinionem probabiliorem fides implicita cum sit formalis, supplet. Vnde talis absoluendus est. At in casu consequentis nihil est. Quòd propositum formale suppleat vt suppo nimus, & probatum est, veruntamen nec negandam fore & huic secundo absolutionem credimus, quia non constat, nec satis constare potest dum admonitus est à confessore, & rogatus an habuerit propositum cauendi peccata & dum respondit non habuisse antea in præterito, quòd non habuerit formale tunc in præsenti maximè cum à confessore admoneretur. ¶ Prolixius hanc quæstionem pertractaui, quam optaram, tamen spero non sine fructu sic feciſſe.

¶ Præterea vt reliqua huic quæstioni confinia concludamus: perpendẽda hæc veniunt, primum, quod licet vt insinuatur in diffinitione contritionis, ad contritionem, propositum confitendi requiratur: tamen secundum Sotum in 4. propositum expressum, & explicitũ in momento iustificationis non requiritur, sed solum seruandi legem. Intra quod propositum implicite cõtinetur propositum confitendi suo tempore debito. Sed hæc assertio Soti intelligitur: quando iustificatio contingit extra tempus impletionis præcepti confessionis. Nam tempore impletionis talis præcepti, expressum propositum illud implendi requiritur.

¶ Secundũ, quòd licet dolor de præteritis, & propositum formale de sauẽdis futuris ita necessaria sint, vt nisi in duobus casibus iam dictis, vbi dilectio Dei, & martyrium supplẽt pœnitentiã, formale propositum suppleri non potest in ordine ad iustificationem, tamẽ in ordine ad validitatem, vel inualiditatem sacramenti pœnitentiæ magis vrget necessitas doloris. Quia secundũ omnes doctores confessio sine aliquali formali dolore nõ erit valida, quia nec erit vera confessio, quia nec vera est accusatio, sed ficta, si fiat sine vllo dolore. At secundum Sotum in 4. vbi agit de validitate sacramenti confessionis: validum censetur esse sacramentum, licet non fructuosum, vbi pœnitens existimans se gerere in animo propositum verum cauendi in futurum peccata, quod debet esse absolutum, re vera falsus est: quia non gessit, nisi conditionale propositum, scilicet, vellẽ abstinere.

¶ Tertium venit aduertendum quòd quãdo Metina in sua summa. fo. 4. pagi. ait secundum casum in quo iustificari, & saluari potest aliquis sine penitentia esse, quando quis oblitione naturali, nullius reminiscitur peccati, quia Deus inquit disponens omnia suauiter non obligat, ad id, quod moraliter est impossibile, diminute loquutus est, quia in duabus limitationibus apponendis defecit quia prima est limitatio, cũ qua est vera eius sententia, & sine illa nõ est si quod intelligatur dumodo in tali casu, vbi re vera sunt peccata mortalia in tali, sed illorum naturaliter est oblitus, sit in eo actus dilectionis Dei supernaturaliter habitę: quæ tũc supplet, quia pœnitentia est virtualis quia aliàs si ille

si ille sic oblitus peccatorum, mortalibus re vera coram Deo implicitus sit, cũ sit auersus à Deo, saluari nequit: nisi conuertatur. At non conuertitur per pœnitentiam, quia ea caret, & tunc secundum Metinam ei non est necessaria, ergo saltem conuerti debet tunc ad Deum per dilectionem Dei, quæ est accessus ad Deum, & est pœnitentia virtualis, Et tamen Metina istã limitationem, quæ à Soto, & doctoribus communiter apponitur ibi non apponit. Secundo deficit in eo, quòd casum illum non limitabit ad eum, qui post diligentiam recordandi adhibitam, nullum peccatum feciſſe, ei in memoriam venit. Cuius limitationis cordatæ meminit Sotus. Sed non est valde mirandum Metinam in hoc defeciſſe, dũ breuitati studebat in summa. Nam dum breuitati studemus, nonnulla nos contingit dicere, vt mihi vsu venit: quæ si extensius, & explicatius dicta fuissent nullã notam paterentur.

¶ Demum quia valde memoriæ confessorum commendatum esse volumus, eos oratos volumus, vt possquàm ex longa serie hac disputationis nosse poterunt, quanto opere formale, & actuale propositum emendandi vitam exigatur ad pœnitentium salutem vt in primis de hoc proposito habendo eos admonere satagant, & vt hortatur eos Sotus infirmando propositum pœnitentis maxime incumbant, & insudent, nam defectu huius firmi, & absoluti propositi, & pœnitentia soler claudicare: & salutem pœnitentium periclitari cõtingit, sunt enim inquit Sotus confessores qui innumeras & superfluas inculcant interrogationes in confessione, & tamen de firmando proposito pœnitentis neq; vllum proferunt verbum?

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT VIII.

De differentijs inter contritionẽ & attritionem, & an attritio ex viribus naturæ elicita, sufficiat cum sacramento in re ad obtinẽdam gratiam, & quid senserit circa hoc Sotus & Canus, & quid insinuare videatur modo concilium Tridentinum.

POstquam particulas diffinitionis contritionis propositæ explicatas reliquimus, tam de differentia doloris, scilicet contritionis, & attritionis & rursus de differentijs, quibus inter se differunt, nunc agere nos oportet: nam secundum Concil. Tridentinum. Sessio. 14. cap. 4. de contritione, alia est contritio perfecta, & alia est imperfecta: quæ attritio dicitur, quoniam, vel ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ & pœnarum metu, communiter concipitur. ¶ Quæ quidem genera C dolorum contritio, & attritio Soto sic tradente in 4. sent. quintupliciter differunt. Primo, quod contritio est dolor de offensa Dei, vt sic: seu propter Deum offensum. Attritio vero est propter pœnas tẽporales, aut æternas de peccato dolere. Secundo, quòd attritio oritur ex timore seruili, non tamen ideo facit hominem hypocritam, vt aiunt Lutherani. Immo donum Dei esse, & spiritus sancti impulsum ibi declarat sancta Synodus Tridentina. At contritio oritur ex timore filiali.

¶ Tertia differentia secũdum Sotum est quod attritio potest viribus naturalibus elici, quia non est vltima dispositio ad gratiam. Sed hoc dictum Soti cõtra concilium Tridentinum videtur esse: quod talẽ attritionẽ donum Dei esse, & Spiritus sancti impulsum declarauit, sed postea hoc declarabitur magis. At D contritio semper sine dubio nascitur ex auxilio supernaturali præueniente liberum arbitrium.

¶ Quarto discriminantur, quia attritio per se extra sacramentũ non est sufficiens ad constituendum hominem in gratia. Cõtritio vero vt pote dolor perfectus ex virtute Dei recepta, extra sacramentum in re, cum eius tamen vti se incluso voto hominem ad gratiam reducere valet.

¶ Quinta differentia ponitur, quia attritio potest esse actus informis, id est non informans gratia & charitate. B Contritio autem semper est actus gratia & charitate formatus.

¶ Sed adhuc maioris explicationis gratia inuestigũe pergo, qualis dolor nomine attritionis intelligatur, cui quæstioni respõsio Soti in quarto facit satis, vbi ait quod nomine attritionis intelligitur dolor ille, qui cum sacramento sufficit ad gratiam. Vnde Veletas impœnitentium respectu caueõi futura, non est (inquit) attritio. Quia cum sacramento ad gratiam non sufficit.

¶ At rursus ex hac Soti doctrina, & C alia non contemnenda, sed sciu desiderabilis quæstio oritur an cum attritione orta solum ex viribus naturæ simul cum sacramento in re, possit pœnitens iustificari. Et quidem quæstio est, quæ nobis thomistis facit negociũ, propterea quod Sotus, & Canus clarissimi thomistæ videntur hic affirmatiuam tenere, quia Sotus ait quod nomine attritionis intelligit actum, qui cum sacramento sufficit ad gratiam, & in tertia differentia à se præsignata inter attritionẽ & contritionem subiungit, quod attri- D tio potest viribus naturalibus elici. Si igitur attritio cuiquæ cum sacramento sufficit ad gratiam secũdum Sotum, & secundum eundem, ex viribus naturalibus elici potest, ergo secũdũ ipsum cum attritione orta ex viribus naturalibus simul cum sacramento in re, poterit homo resurgere ad gratiam.

¶ Canus quoque, licet non tam clare colligatur in hanc aliquibus videbitur forte inflexisse sententiam dum. in sua relectione de pœnitentia. fol. 121. pag. 2. sic ait, attritio, quæ procedit ab amore naturali Dei super omnia forsitan dispositio est idonea vt virtute sacramẽti baptismi & pœnitentiæ, gratia conferatur, quia talis attritio tollere videtur complacentiam peccati, & obicem sacramenti. At secundum Medinam. 1. 2. licet in natura lapsa simpliciter, & absolute vt sentit Diuus Thomas diligere Deum super omnia dilectione naturali ex viribus naturæ homo nõ possit, B quia dilectio Dei super omnia obseruantiam vniuersalem mandatorum in se continet tamen in puris naturalibus ex viribus naturæ, dilectione Dei naturali super omnia saltem imperfecta, & per breue tempus, Deum diligere homo potest, quia alias homo obligaretur ad impossibile. Quod si de ista dilectione naturali Dei super omnia, quæ ex viribus naturæ imperfecte, & per breue tempus haberi potest, locutus est Canus, quia sibi vita est sufficiens ad tollẽdam complacentiam, & obicem pecca- C ti, plane videtur tenere: quod attritione ex tali dilectione orta, quæ viribus naturæ etiam, vt ipsa dilectio imperfecte habeti potest, simul cum sacramento in re, iustificabitur pœnitens.

¶ In contrarium videtur astare diffinitio concilij Tridentini. Igitur statuitur hæc indubitabilis conclusio. Attritio quæ cum sacramento pœnitentiæ sufficiens est ad consequendam gratiã ex viribus naturæ solis haberi non potest. Hæc conclusio, ipsissima concilij Tridentini loco citato videtur esse, vbi de attritione loquens ait, attritio quæ fit dicitur ex turpitudinis peccati consideratione, vel ex gehennæ, & pœnarum metu, communiter cõcipitur, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniæ, non solum facit hominem hypocritam, & magis peccatorem verum etiam donum Dei esse, & Spiritus sancti impulsum non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum mouentis, quo pœnitens adiutus viam sibi ad iustitiam parat. Et quamuis sine sacramento pœnitentiæ per se ad iustificationem perducere peccatorẽ nequeat: tamen eum ad Dei gratiam in sacramẽto pœnitentiæ impetrandum disponit. Ecce quid clarius, nã si talem attritionem donum Dei esse, & Spiritus sancti impulsum esse declaratur, ergo ex viribus naturæ haberi nõ potest. Huius sententiæ est Medina. 1. 2. vbi ait quod opera omnia quibus peccator disponitur ad iustificationem siue mediate, vel B immediate non possunt fieri sine auxilio speciali. Quia etiam generans ponit dispositiones remotas. Ergo secundum ipsum ista attritio, quæ secundum concilium Tridentinum ad Dei gratiã in sacramento pœnitentiæ impetrandam disponit, ex speciali auxilio Dei est, & non ex viribus naturæ. Et rationẽ congruam valde nostræ conclusioni hanc assignare possumus, quia Deus disponit omnia suauiter, & sicut ad formas naturales, dispositiones naturales vt pote illis proportionatas adaptauit: sic formæ supernaturali, qualis est gratia, quæ datur in sacramento pœnitentiæ dispositionem supernaturalem accommodauit, nam dispositio naturalis, id est viribus tantum naturæ dolor, istã proportionem, & habitudinẽ congruentem ad formam supernaturalem gratiæ non habet. ¶ Huius sententiæ procul dubio non fuit magis Canus loco citato in sua relectione de pœnitentia. fol. 121. pag. 2. vbi licet ait quod attritio efficax ex timore pœnarum supernaturalium idonea dispositio est ad sacramentorum baptismi, & pœnitentiæ gratiam percipiendam, & licet alibi tertia parte eiusdem relectionis. fol. 34. pag. 2. dixerit quod ad doleudum de peccato propter pœnas spirituales, vel æternas lumine fidei cognitas, quia propter finem supernaturalem est hic dolor, necessarium est auxilium Dei speciale, tamen omnia inturbare videtur dum po-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ster. fol.121. 3 parte relectionis ait, quòd si quærat aliquis, quando pœnitens fiat ex attrito contritus virtute sacramenti, respondeo id euenire, quocunq; attritionis genere homo sit attritus: si existimat se præstitisse, quod necessarium erat, ignoratq; inuincibiliter se non habere sufficientem dispositionem, quia huiusmodi non ponit obicem. Cum autem aliquod genus attritionis: scilicet quod est de peccato, quia induxit infamiam, vel nocumentum temporale, ex viribus naturæ haberi possit, & communiter habeatur, sequitur sensisse Canum cum tali attritione ex viribus naturæ elicita, ac cedente sacramento in re, posse hominem iustificari: si ignoret inuincibiliter se non habere sufficientem dispositionem. ¶ Sed quid si sciat talem dolorem insufficientem esse dispositionē, tunc ait, sic attritus non fit ex attrito contritus virtute sacramenti, ideſt non accipit gratiam, ita Canus, ex cuius dictis colligitur, quòd ad iustificationē attritio ex auxilio Dei speciali elicita non est necessaria cum sacramento, quia cum attritione habita ex viribus naturæ: qualis est, qua quis dolet propter infamiam: si pœnitens suscipiens sacramentum ignoret inuincibiliter insufficientiam istius dispositionis poterit iustificari. Et eiusdem sententiæ puto fuisse Sotum.

¶ Sed ego iuxta mentem concilij, arbitror absolute attritionem, quæ fit donum Dei, & impulsus spiritus sancti ad iustificandum hominem simul cum sacramento in re, tam esse necessariā: vt si absit, etiam si adsit attritio ex viribus naturæ non iustificabitur peccator, siue peccator inuincibiliter ignoret, vel non, insufficientiam talis dispositionis. Quamuis crediderim attritionem ex viribus naturalibus de peccato propter inductam infamiam, vel iacturam bonorum temporalium ex perpetrato peccato: quamuis non idonea sit ad cum sacramento conferendam gratiam: tamen ad validitatem sacramenti pœnitentiæ sufficientem esse: si pœnitens ignoret eius insufficientiam inuincibiliter contra Sotum, qui in quarta distinctione. 14. quæstione 2. articulo. 5. licet concedat validum effieere sacramentum attritionem per vires naturæ elicitam, vt cum quis dolet de peccato propter infamiam, sed superaddit contra nostram conclusionem: quòd per sacramentum tali attritione attritus fit contritus, & recepit gratiam: quia Deus per causas naturales, vt ipse Sotus alibi ait inuehit hæc mala, quatenus displicentiam peccati generant in peccatore.

¶ Cæterum ad rationem ipsorū oportet respondere, quia inquiunt Sotus, & Canus hæc attritio ex puribus naturalibus habita tollit obicē, & complacentiam peccati: ergo sufficit ad conferendam gratiam cum sacramento in re, dicitur. Ergo ad hoc quod talis habens attritionem solum ex viribus naturæ non ea ratione solum, quia ponit obicem, vel non ponit, impeditur, vel nō impeditur à sua iustificatione: sed quia non ponit dispositionē, ideſt attritionem saltem ad hunc finem sufficientem cum sacramento: quia illa attritio ex viribus naturæ tantum, ad hoc indonea est. Sicut verbi gratia non valet argumentum istud constitutus in mortis articulo, vbi sibi non suppetit copia confessoris, ad obtinendam sibi veniam peccatorum: prorumpit in attritionem, quam probabiliter extimabit esse contritionem, & sufficientem dolorem, ergo saluabitur: quia non posuit obicem, neque habuit complacētiam peccati, nihil valet illatio: quia non saluabitur, eo quòd non apposuit contritionem quæ necessaria dispositio erat ad gratiam extra sacramentū in re.

¶ Nec valet eorum ratio, scilicet, q̄ sacramento iste naturaliter dolens non ponat obicem: quia aliqualiter ponit obicem non positiue: sed omissiue, non

non apponendo saltem attritionem habitam ex auxilio speciali Dei, quod Deus paratus est dare, nisi ipse negligens fuisset. Hæc omnia sub sanctæ ecclesiæ Romanæ censura dicta sint: sicut & cætera omnia à me dicta, & dicenda eius censuræ, & correctioni committo.

¶ Concludimus tandem cum Nauarro, & alijs, quòd loquendo de contritione, contritio debet esse de offensa Dei principaliter: quia aliàs si solo timore seruili cum sua seruilitate quis dolet taliter dispositus in animo, quòd non doleret: nisi ille pœnæ sibi impenderent: imitatur Antiochum, & Esau, & reliquos perperam pœnitentes, quamuis catholice concedamus timorē seruilem secundum suam substantiam bonum esse.

CAP. IX.

¶ Copiosè disputatur illa celebris quæstio, Vtrum ad sacramentum baptismi, & pœnitentiæ fructuosè suscipiendum satis sit attritio cognita respondendo ad argumenta opposita.

CVm eatenus de contritione & attritione hic agamus, quatenus ad iustificationem disponunt, contritio quidem etiam extra sacramentum in re, cum voto tamē eius, & attritio cum sacramento ipso, consentaneum est, vt hic consequenter, & illam celebrem, & scitu dignam quæstionem disputemus quanto accuratius à nobis fieri poterit. De qua etiam dissident, & non satis conueniuntur inter se nostri præclari Thomistæ Sotus & Canus. Ea nempe quæstio est, an attritio cognita, qua peccator scit se non dolere de peccatis, quia offendit Deum: sed propter infamiam inde incurſam, vel alia bona temporalia inde amissa, sufficiat ad condonationem peccatorum per sacramentum pœnitentiæ. Canus in sua relectione, parte. 5. relectionis pœnitentiæ. fo 121. pag. 2. affirmat sufficere: et subscribit Medina Salmanticensis in sua summula Hispanica. fo. 294. pag. 1. &. 2. & fol. 5. pag. 1. &. 2. At negatiuam tuentur Sotus in 4. senten. & Nauarrus summa latina. cap. 1. nume. 11. pro eo, quòd indignum eum putant venia peccatorum, qui non habito respectu diuinæ maiestatis propter incommoda sibi orta ex peccato, de peccato dolet. Pro qua quidem affirmatiua parte, hæc sunt quæ possunt militare argumenta.

¶ Primum Nauarri, quia inquit oportet in primis ob amorem Dei, vel ex eo, quod est eius offensa dolere, aut certe quod habeat attritionem existimatam contritionem, ita quod probabiliter putet sic principaliter propter Deū dolere: licet secundario propter prædicta incommoda. arg. cap. firmissime. 15. q. 1. alias indignus videtur gratia sacramenti. Sicut confirmari potest exemplo illius offensoris; qui iam quærens reconciliationem cum offenso, cum sic obsecraretur, parce mihi: quia certe doleo animo de offensa tibi illata: non tam propterea, quod te offenderim, quam ob id, quod inde mihi incommoda aliqua obuenere: certe indignus venia videretur: sic in proposito in casu peccatoris coram Deo dicendum videtur potiori ratione.

¶ Secundo arguit Sotus sic. Sacramentū pœnitentiæ requirit accusationem pro materia: accusatio autē vt sit fidelis propter Deum, & de Dei offensa debet esse saltem secundum iudicij pœnitentis: igitur cum dolor pœnitentis (nisi falsus sit) debeat correspondere accusationi à se factæ in confessione sequitur, quod si accusatio propter Deum & de Dei offensa debet esse, quod etiam dolor saltem secundum iudicij pœnitentis, vt ei aptè correspondeat de offensa Dei, & propter Deum debet esse,

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse, & non propter incommoda. Ergo non sufficit ad sacramentum pœnitentiæ attritio cognita.

¶ Tertio arguitur istud sacramẽtum pœnitentiæ est eorum, qui auersi sunt à Deo, & ad Deum propria voluntate cõuertuntur. Qui non pœnitet quia Deũ offendit, non conuertitur: sed qui ob incommoda, de peccato dolet, non pœnitet quia Deum offendit: ergo non cõvertitur sufficienter, nec satis est in sacramento talis attritio cognita.

¶ Quarto arguitur, quia istud sacramentum pœnitentiæ institutum est ad recuperandam amicitiam Dei: sed ad recuperandam amicitiam offensi amici requiritur pœnitentia offensæ amico illatæ: ergo sic etiam in sacramento respectu Dei.

¶ Et cõfirmat Sotus suam sententiã ex authoritate patrum antiquorũ, qui contritionem agnoscebant necessariã ad confessionem, nihil memorantes de ista attritione. Propter hæc argumenta audacter inquit Sotus, qui mihi diceret non se pœnitere propter Deum, non auderem absoluere, atque hoc fulcire nititur ex authoritate Diui Thomæ in 4. distinctione 21. Vbi ait quod cõfessio de se operatur præsupposita contritione, & ex huius gratiam Diuus Thomas adducit illud Eccles. 17. ab eo, qui est in peccato, confessio perit, scilicet quoad fructum, sed qui in sola est attritione cognita est in peccato: ergo ab eo confessio perit quo ad fructũ. ¶ Propter maximam energiam horum argumentorum, & quia pro opinione antiquorum faciunt, quorum opinio cæteris paribus magis mihi solet placere, in hac eorum opinionem olim magis propensus fui: sed tam nunc præcedẽte lumine concilij Tridentini, & quia industria doctorum aliquæ veritates magis illustratæ sunt audeo & hanc sustinere conclusionem.

¶ Probabilis est, & non parum veritati & concilio Tri. consonans opinio affirmatiua, scilicet quod ad iustitiã, & remissionem peccatorum, in sacramento pœnitentiæ, satis est attritio cognita, etiam si pœnitens non existimet probabiliter eam esse contritionem cõtra Sotũ & Nauarrum. Pro hac opinione & conclusione primo facere videtur authoritas Diui Thomæ: qui nisi coniectura fallit sic sensisse videtur. 3. par. quæstio. 79. artic. 3. ad secundum, & quæstio. 80. artic. 4 ad secundum, & in quarto sententiarum, distinc. 24. quæstio. 1. artic 3. quæst. ad. 3. Et quidem inficiari non poterit quisquis recte expende-rit verba Diui Thomæ illa quæstio. 3. artic. 4. ad secundũ, maxime pro ista cõclusione facere. Nam sic in forma ait ad secundum dicendum, quod nõ quælibet medicina competit secundũ quẽlibet flatum infirmitatis, nam medicina quę datur iam liberatis à febre ad confortationem, noceret si daretur ad huc febricitantibus, ita etiam baptismus & pœnitentia sunt quasi medicinę purgatur, quæ dantur ad tollendam febrim peccati. Hoc autem sacramẽtum, scilicet eucharistia est medicina cõfortatiua: quę non debet dari nisi liberatis à peccatis, hæc Diuus Thomas ait. vbi apertè respondet, quod ad differentiam sacramenti eucharistiæ baptismus, & sacramentum pœnitentiæ, non liberatis à peccato pollunt dari, sed qui sunt attriti attritione cognita, non sunt liberi à peccato, & cupiunt liberari. Ergo secundum mentem Diui Thomæ, hæc sacramẽta ad liberationem à peccato possunt eis dispensari. Neque obstat in contrarium glossa Soti sic glossantis Diuum Thom. hoc loco, scilicet quod in hac solutione ad. 2. caret istis Diuus Thomas pœnitentiam baptismo cõiungit, quatenus ostenderet pœnitentiam etiam institutam in remissionẽ peccatorum, sicut baptismus, quod testatur forma absolutionis, non tamen inquit inde colligitur pœnitentiæ sacramentum administrandum esse, nisi accusanti se, & dolenti offendisse Deum quia dico quod certe Diuus Thomas contra Sotũ apertè docet istud sacramentum pœnitentiæ, sicut & baptismi posse ministrari non liberatis à peccatis quales sunt attriti attritione cognita.

¶ Secundo patet ex ratione nõ contemnenda D. Tho. scilicet, quod sacramentũ baptismi, & pœnitentiæ per se ordinantur ad præstandam vitam mortuis. Quare licite possunt sumi ab his qui habent conscientiã peccati mortalis, modõ habeant attritionem qua tollitur odor, & complacentia in peccatum commissum.

¶ Tertio adhuc fulcitur nostra conclusio ex altera eiusdem D. Th. ratione. s. quia cum hæc duo sacramenta & baptismus & pœnitẽtia sint medicinæ directè paratę contra morbos animę: absurdum est dicere, vt nullus, qui se ęgrũ esse cognoscit possit iuste hęc sumere sacramenta, quẽadmodũ res esset penitus absurda dicere (inquit Canus) quod medicinas corporales à natura potissimum institutas ad sanãdos corporis morbos, non possit sumere: nisi sanus, aut qui iã se sanũ existimaret.

¶ Et cõfirmatur ex Innoc. 1. q. 1. c. ventum qui ait vbi vulnus est, medicina est adhibenda qua possit recipere sanitatem. Ergo etiam attrito, attritione cognita, vt pote vulnerato peccatis adhibenda est medicina sacramenti pœnitentiæ, qua possit recipere sanitatem.

¶ Vltimo stabilitur hæc nostra conclusio ex Decreto Concil. Trid. sess. 14. c. 4. vbi de attritione verba subiungẽs declarat, quod quãuis hæc attritio ex gehẽnę metu, aut ex turpitudinis peccati consideratione concepta, quam dicit donum Dei esse, & spiritus sancti impulsum, sine sacramento pœnitentiæ per se ad iustificationem peccatorem perducere nequeat: tamen est ad Dei gratiã in sacramento pœnitentiæ impetrandam disponit, quod si hæc attritio secundum Conci. Trid. ad Dei gratiam in sacramẽto pœnitentiæ impetrandam disponit, quid vetat, vt sic dispposito sacramentum absolutionis non cõferatur? quod si in se sic cõsiderata disponit ad gratiam in sacramento impetrandam, quare vt talis cognita, talis dispositio non erit? At vero concilium absolute de attritione declarat, quod sit talis dispositio nihil limitando, quare ergo apponenda est ista limitatio, quod sufficit attritio dũ existimetur contritio? Nã si id esset admonitu necessarium: concilium id declarasse tunc in re tanti momẽti ad salutẽ, parum securos nos reliniqueret.

¶ Sed iam de baptismo, an ad illũ sola satis sit attritio cognita, post statutam hanc conclusionem, & rationes pro ea allatas nihil superest dicendum. Nam & pro baptismo etiam, tam authoritas D. Tho. quam ipsę rationes faciunt, vt patet in illo. 2. arg. At solus Nauarrus est, qui hic nobis exuscitat controuersiam: qui summa lati. c. 1. nu. 39. multas congerit authoritates, præsertim D. Augustini. relati in aliquibus decretis præsertim cap. firmissimè. 14. q. 1. dicentis nullum hominem accepturum vitam æternam, qui non hic à malo fuerit per pœnitentiam, fidemq; conuersus, & cap. omnis. de consecra. distinct. 4. nisi quem pœnitet veteris vitæ: non potest nouam inchoare. Et Petrus Apostolus. Act. 1. sic inquit, agite pœnitentiam, & baptizetur vnusquisque vestrum, vbi non videtur de quacunque pœnitudine intellexisse, sed de illa, quæ concipitur propter amorem Dei. Sit sententiam hanc Nauarri munire possumus ab hac ratione Victoriæ relata in summa de Chaues, scilicet. quod in pueris naturę, & suapte natura ad remissionem peccati exigebatur contritio, & non sufficiebat attritio cognita: cum ergo sacramenta gratiæ, sicut nec ipsa gratia, non destruant naturas rerum: sequitur, quod si tunc suapte natura requi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

quirebatur contritio, quòd etiam nũc A cum sacramento baptismi: & pœnitẽtiæ requirantur.

¶ Et adhuc secundo pro Nauarro facit: quia si vera est sentẽtia Soti, quod præceptum dilectionis Dei super omnia obligat tempore, quo quis adultꝰ intinguitur lymphis baptismi: sequitur quod attritio cognita non sit cõgrua dispositio: quia dilectio Dei pro illo tempore necessario habenda, actus quoscunque, vel pœnitudinem peccatorum tunc elicitam refert in Deum: B quem tunc summe diligit, qui baptizatur? Nec verisimile videtur, vt qui tũc summe appreciatiuè Deum diligit si quẽ pro illo instanti eliciat pœnitẽtiæ dolorem per illum magis propter propria incommoda ex peccatis incursa, quã propter Deum summe dilectũ pœniteat: quia pœnitentia est cõtritio: ergo non sat est attritio cognita.

¶ His tamen non obstantibus, statuitur secũda cõclusio talis, multo potiori ratione ad accedendum licitè ad C baptismum, sufficit attritio cognita, & quidem hæc satis est, quòd sit peccatorum generalis dolor, nec requiritur, sicut requirebatur in pœnitentiæ sacramento, quòd sit specialis. Vnde consequentèr sequitur ex hac conclusione, quòd potest peccator accedere ad baptismum cum cõscientia peccati mortalis. Dummodo pro tunc illius careat complacentia, & sit attritus. Hæc est omnium, prout existimo Thomistarum. Est Soti, in quarto sententiarum, & in de natura, & gratia. capit. 15. est magistri Cani in sua relectione de pœniten. loco citato. est Diui Thomæ, tertia parte, quæstione 68. articulo quarto, vbi ait in corpore artic. quòd his qui dicuntur peccatores propter maculam: dum proposito peccandi careant, & complacentia peccati; conferendum est sacramentum baptismi. Et adhuc demonstratur peculiari ratione Soti: quia baptismus est regeneratio, & quemadmodum generans dum obicem non inuenit in materia, ibi imprimit suam perfectionem: sicut ignis in ligno, sic Deus regenerans adultum in baptismo, ei confert suam gratiam, dũ per attritionem, quam habet, tollit obicem. Hoc est complacentiam peccatorum.

¶ Accedit & alia specialis ratio, quia in baptismo applicatur baptizato totaliter passio Christi. est igitur satis, vt passio Christi, ibi totaliter applicata, per attritionem falsem cognitam inueniat ablatum obicem complacentiæ peccati, vt impertiat gratiã ac totalem pœnarum veniam.

¶ Ecce tertio, & aliam satis congruam rationem, scilicet: quia baptismus ordinatur ad expiandum peccatum originale, quod quia sine nostra propria actuali voluntate est contractum à nobis. Ex parte voluntatis in adulto, non requirit actum perfectum voluntatis, ideſt contritionem ad conferendam gratiam: ergo attritio cognita, quæ potis est tollere obicem, sat est ad eum fructuose suscipiẽdum.

¶ Et tandem hæc videtur esse sentẽtia Concil. Trid. sessio. 14. cap. 4. de cõtritione, vbi ait attritionem, quæ est donum Dei, & impulsus spiritus sancti disponere in pœnitentiæ sacramẽto ad impetrandam gratiam, & pari ratione disponere hic ad impetrandã D gratiam videtur sensisse. Hęc est Cani in sua relectione, vbi contra Adrianũ quodli. 4. q. 3. & in 4. sen. q. 1. affirmantem peccatum baptismum non remittere sine contritione, & contra Scotum, & Caietanum in alio extremo asseuerantes baptismi sacramentũ, sine dolore formali: sed per hoc solum, quod à baptizando adulto assumitur in remissionem peccatorum, ei condonare peccata, sentit Canus requiri dolorem formalem, & satis esse attritionem

rionẽ propter aliquem finem reuelatũ subscribit Magistro Cano Sotus, in 4. vbi ait istam opinionem Scoti, & Caietani fortasse esse veram, scilicet, quòd satis sit sine alio dolore subijcere se baptismo, vt per illum remittantur peccata: sed non auderem, inquit, illam omnino approbare: quia Diuus Augustinus dicens: nemo potest nouã vitam inchoare, nisi pœnituerit veteris de formali pœnitentia loquitur: sicut & Diuus Petrus duo distinguens, dum ait pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque: formalẽ pœnitentiam videtur exigere alia pars cõclusionis, scilicet, quòd attritio requisita ad baptismum satis est, sit generalis dolor peccatorum, quæ est Soti patet, quia ista practica videtur vsus Diuus Petrus erga eos, quos primos in festo Pentecostes. Actor. cap. 2. in fine legimus baptizasse. Nec enim expectauit, vt longam indaginem facerent peccatorum: sed præmittentes generalẽ pœnitentiam peccatorum omniũ cõmissorum, eos statim baptizauit. ¶ Sed iam supersunt nobis hic dissoluenda argumenta in contra: sed quia circa vtramque conclusionem, tam primam de pœnitentia, quàm secundam, de baptismo constitutas, peculiaria sunt proposita argumenta, & distincta. Ideo primò ordinatim respondemus ad argumenta, in principio quæstionis allata contra primam conclusionem, de pœnitentia.

¶ Ad primum igitur argumentum D respondetur negando attritum attritione cognita, non idoneam afferre dispositionẽ ad inundã gratiã cũ Deo per baptismũ. Et ad confirmationem, eius consequentiã negamus, eo quod quantũ ad condonationẽ offensarum, latè differt inter Deũ, & homines offensos: quia Deus bonus optimus præstabit super malitiã, & vincens malitiam hominis, ad maiorẽ ipsius gloriã: nonnũ propter suam vtilitatẽ, quia bono- A rũ nostrorũ non eget, miserabiles nos noscens, ea instituit sacramentorũ medicamina, quæ nostrã possent supplere inopiã. Et quia non est opus valentibus medico, sed male habentibus: ideo in sacramento pœnitentiæ non exigit à nobis necessario contritionẽ, per quã iã sani accedamus: sed contentatur attritione, per quã obex tollatur, & hoc vt eius magis imitamur gratiã, dũ nostrã inopiã deprehendimus, & dicamꝰ videntes, rã gratis nos iustificari non B nobis dñe non nobis, sed nomini tuo da gloriã: quia sic ad nostrã vtilitatẽ, ne cõtingat defraudari gratia conferenda in sacramento pœnitẽtiæ, sic sagilibus cõsuluit, acceptando pro ideo neo cũ tali sacramento ad tuã instantiã dã amicitiã, eorũ imperfectũ dolorẽ. i. attritionẽ. At vero homines cũ offensi sint: quia in remissione offensæ magis aspiciunt ad propriã vtilitatẽ suæ extimationis, quã offensoris: facilè negant eis veniã etiã si petant instãter, C quibus displicere offensam norunt, nõ tam, quia offenderunt, quam ob incõmoda temporalia, quæ inde sibi pepererunt.

¶ Ad 2. argumentum ex Soto Respondetur, quod attritio cognita non facit accusantem se in confessione de offensa Dei fictum, sicque Concilium Tridentinum declarauit contra Lutheranos attritionem huiusmodi non facere peccatorem hypocritam: quia re vera qui sic attritus confitetur D de Dei offensa dolet, ideſt de peccato propter incommoda tamen spiritualia, inde sibi obortа. Vnde neque eius accusatio est falsa, dum se accusat de offensa Dei, neque attritio cognita ei correspondens, licet sit ob pœnas non est dissona tali accusationi: quia ista attritio, licet istum respectum ob offensam Dei expresse non includat, sed neque illum ex presse excludit. Nec enim habet hunc voluntatis actum, nolo dolo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

re propter offensam Dei de peccato meo; sed propter mea incommoda. Immo sicut timor dicitur introducere dilectionem, sicut seta filum: sic ista attritio cum sacramento pœnitentiæ parat, vel disponit ad impetrãdam gratiam, quæ motus doloris altioris, ideſt contritionis propter Deũ ſoler excitare, vt docet Sotus in 4. qui censet D. Thomam eius esse huius sententiæ, quòd in sacramento huiusmodi attritio transeat: dum venit vltima dispositio ad gratiam: si tamen maneret (quod non repugnat) sic attritio talis aduenientе gratia, non intrinsecè, ideſt non ex obiecto, sed extrinsecè ratione gratiæ fieret contritio, licet absolute neget D. Thomas attritionem fieri contritionem. Vnde cum talis attritio, talem respectum, scilicet obiectæ offensam Dei non excludat, immo ad eum habendum viam paret: non est dicendus dolor falsus, aut confessioni ineptus.

¶ Ad tertium argumentum respondetur, quod licet sacramentum pœnitentiæ sit eorũ: qui auersi sunt à Deo, & propria voluntate conuertuntur, & licet attritio talis, quæ sessione 14. cap. 4. contritio imperfecta appellatur à Concilio Tridentino, perfecta ex se conuersio non sit: tamen est, vt ait cõcilium donum Dei, & impulsus spiritus sancti, tantum mouentis; quo pœnitens aditur viam sibi ad iustitiam parat, & disponit in sacramento ad gratiam, in sacramento impetrandam, quæ quidem gratia secum affert perfectam conuersionem. Vnde non est talis attritio incongrua sacramento pœnitentiæ.

¶ Præterea instatur illa consequentia Soti in ista simili, scilicet, medicina est eorum: qui antea erant ægri, & per eam sanantur, ergo ad suscipiendam illam medicinam nõ possunt accedere, nisi sani etiam conuersi ad sanitatem. Sic non valet illatio Soti, est sacramentum pœnitentiæ eorum qui conuertuntur ad Deum: ergo nõ possunt accedere ad illud, nisi qui iã per contritionẽ sunt conuersi. ¶ Solutio 4. argumenti, patet ex solutione confirmationis ad. 1. vbi assignauimus differentiam inter animum Dei, & animos hominũ circa remittendas iniurias: quia sicut exaltantur cœli à terra, sic exaltantur viæ meæ à vijs vestris dicit dominus per propheram.

¶ Ad vltimum argumentum Soti ex authoritate antiquorum, qui omnes inquit Sotus contritionem necessariã ad confessionẽ agnoscebant: neq; mẽtionem fecerunt de ista attritione, Respondetur primo, forte antiqui doctores sub nomine contritionis largo modo loquentes, intelligebant, & includebant, & hunc imperfectum dolorẽ, quem nos distinctius loquentes vocamus attritionem, & ad hunc vsum loquendi doctorum antiquorũ videtur allusisse Concil. Trid. ḋũ sessi. 14. c. 4. de contritione, cum ibi istã attritionẽ contritionem imperfectã vocat dicẽs, illam vero contritionẽ imperfectam, quæ attritio dicitur: qñ ex turpitudinis peccati consideratione est quòd si sic est: antiqui dũ agnoscebant cõtritionẽ esse necessariã ad confessionem hanc attritionem, quã contritionẽ imperfectã vocabant illi: sicut vocat cõciliũ non excludebãt, quin dispositio esset: vt ait concilium ad impetrandã gratiam in sacramento pœnitentiæ. Et profecto si illi antiqui patres rogati fuissent, an largitas Dei in sacramẽto pœnitentiæ, vt cõsulat inopiæ nostræ aliquid supplearet: vt cũ extra sacramẽtũ in re, cũ solũ habetur in voto, ad iustificationẽ sat sit cõtritio: quæ est perfectus dolor: an cũ sacramento sat sit cõtritio imperfecta, quam concilissimo erat attritionẽ, profecto nostrã sententiã nõ negarẽt maxime, cũ tot nouis virgẽtibus rationibus, & authoritate Cõcil. Tri. viderẽt munitã. Alioquin si sacramentum

mẽtũ pœnitẽtiæ perfectam contritionem præexigeret, non tam securitatẽ, quàm anxietatem & scrupulum pœnitentibus iniiceret, dum dubitarent vtrum cum contritione accederent vel non.

¶ Ad authoritates D. Thomæ primo satis esset responsum: si diximus D. Thomam loquutum fuisse in quarto, vbi sequebatur opiniones aliorũ magis communes: & in loco citato in summa in solutione illa ad secundum mutasse sententiam: sed glossari quoque potest, vt eam dixit, quòd confessio de se operatur præsuppositã contritione, quòd secundum ipsum operatur præsuppositã contritione perfecta, seu etiam imperfecta: qualis secũdum Concil. Triden. est attritio. & ad authoritatem subiunctam ex Ecclesiast. 17. scilicet ab eo, qui est in peccato perit confessio, dicitur intelligendam esse de eo, qui est in peccato per complacentiam peccati, vel eius propositum, ab hoc perit confessio: secus de eo, qui est in macula peccati: tamẽ per attritionem tollit obicem circa absolutionem.

¶ Sed de his satis. Iam ad argumenta Nauarri, & alia contra secundam conclusionem pugnantia dissoluẽda, accedamus. Ad argumenta autem Nauarri dicimus: quòd quia omnia nituntur authoritatibus præsertim D. Augustini: facile sunt solubilia per glossam illarum, scilicet, quòd ad incohãdam nouam vitam necesse est pœnitere de veteri, quia si Augustinus loquatur, ante baptismum in re, intelligitur tunc planè ad incohãdam vitam nouã gratiæ pœnitendum esse pœnitentia perfecta ideſt contritione perfecta. Si autem intelligat ad incohandam talem vitam per susceptionem baptismi in re, tunc glossandus est D. Augustinus vt intelligatur tunc pœnitendum esse pœnitentiã perfecta ideſt contritione quo ad melius esse, vel saltem imperfecta ideſt attritione quæ sufficiat tollere obicem sacramento & sic quoq; glossandæ veniunt reliquæ authoritates.

¶ Ad locum Petri Actor. 2. Vbi dicitur, agite pœnitentiam & baptizetur vnusquisque vestrum. Respondetur, sicut D. Thomas 3. 2. ait in casibus moralibus conscientiæ magis esse standum vsui Ecclesiæ quæ est columna, & firmamentum veritatis quàm dicto, & authoritati alicuius doctoris etiam sancti, scilicet, Augustini aut D. Hieronymi circa interpretationem alicuius loci sacræ scripturæ dubij, magis standum est interpretationi Ecclesiæ, aut Concilij: quàm interpretationi alicuius doctoris etiam sancti. Cum ergo interpretatio huius loci adducti ex D. Petro iam constet ex Concilio Tridentino Sess. 14. cap. Vbi decernit cõtritionem imperfectam, quam vocamus attritionem, idoneam esse in sacramento ad impetrandam gratiam, non oportet nos diuexare inquirendo alias glossas. Quoniam Diuus Petrus cum de pœnitentia ibi coniungẽda cum baptismo, fuerit locutus: intelligendum est loquutum fuisse de pœnitentia contritionis, quo ad melius, & perfectius esse, vel saltem de attritione tollenti obicem ad minus.

¶ Ad rationem Victoriæ responsio est plana, scilicet, quòd sacramentum baptismi, dum ad minus præexigit attritionem, non destruit naturam: sed perficit in eo, quo deficere poterat. Nam deficere poterat in habenda cõtritione: quæ extra sacramentum ad gratiam erat necessaria. Supplet autẽ baptismus in hoc quòd ad id cum sacramento in re, satis sit apponere attritionem. Sicut secundum D. Thomã fides circa sacramentum Eucharistiæ non destruit naturam sensuum, si in eo in quo sensus deficiunt: ipsa sufficit quia & si sensus deficit, sola fides ibi sufficit. Sic & sacramentum pœnitentiæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

tiæ nihil naturale destruit dum cum attritione sufficit ad gratiam supplendo defectum contrittionis aliàs extra sacramentum in re, ad gratiam necessariæ. A

¶ Ad aliud argumentum desumptũ ex assertione Soti sentientis præceptũ dilectionis Dei super omnia, tempore quo baptizatur adultus, cum obligare ad reamandum tam illustrissimum amatorem, qui per baptismum, sibi illum incorporauit: dicimus primo & licet hæc assertio Soti aliquibus non placeat ex eo, quòd ad id obligationis, tunc nulla ratio vrget, tamen & si propter authoritatem tanti viri, & eius apparentes rationes, eam vt omnino improbabilem non ausim refutare: non tamen inde sequitur, quòd contritio ad baptismum sit necessaria, ex eo quòd dilecto tunc habita Dei suapte natura parit contritionem, potius quàm attritionem. Primo quia responderi potest quòd esto donemus præceptum dilectionis Dei tempore baptismi adultum baptizandum obligare: sed credo vt bene aduertit Nauarrus, non est necesse quod punctualiter pro tempore applicationis formæ, aut materiæ baptismi obliget. Quia satis est ad illius implectionem paulo ante baptismum, vel paulo post in actum huius dilectionis prodierit, vel prodeat baptizandus. Secundo, quòd esto pro tempore intinctionis baptismi, tale præceptum punctualiter obligaret, vt sentit Sotus non tamen inde sequitur, quòd tunc non satis sit attritio ad gratiam cum baptismo. Tunc quia potuit tunc formaliter diligens formaliter, & actualiter in actum contritionis non prorumpere, tunc quia quamuis secundum sententiam communem, tempore adimplectionis præcepti dilectionis Dei, teneatur omnes suos actus sic diligés referre in Deũ, tamen si actum attritionis: si quem pro tunc habet, referat in Deum, non propterea fit contritio, cum ex obiecto suo sit attritio. Sicut nec actus morales virtutum acquisitarum, per hoc quòd à virtute charitatis referantur in Deum, secundum suam substantiam non desinunt esse naturales actus, & hæc satis de tam festa digna, & controuersa quæstione. B C D

¶ Et quamuis prolixus videar, adhuc animaduertentem hic lectorem cupio, vt discernere possit ex tam dissidentibus sententijs doctorum, quam dissidentia corollaria ab ipsis inferãtur. Nam Sotus contra primam conclusionem videtur inferre, quòd dicentem non se pœnitere propter Deum ipse non auderet absoluere. Nauarrus vero contra secundam conclusionem videtur inferre summa lat. cap. 1. numero 55. non audere asseuerare quòd liceat ministrix in regionibus Indiarum baptizare Indos adultos, quamuis videant eos non pœnitere ob amorem Dei sed ob alias causas. Sed ego acceptandam esse duco circa hoc doctrinam Metinæ in sua summa. folio. 294. pagina. 1. cum grano tamen salis, vbi sic ait, quòd si confessor videt pœnitentem carere contritione perfecta, attritione autem, quæ dolor est imperfectus non carere, sic monitum illum esse curet. Frater esto verum sit ista tua attritio, & dolor imperfectus quem ostendis te habere, per se solum non sit sufficiens ad obtinendam veniam peccatorum à Deo: quia non doles eo, quòd cum offenderis vt par erat, nihilominus tamen virtute sacramenti, & meritorum fetu Christi in eo applicatorum, licet tantum cum isto dolore imperfecto accedas, cum pœnitudine etiam, qua te pœniteat de eo; quòd te non pœniteat offendisse Deum tantopere; sicut pœnitere rationabile erat, virtute sacramenti assequeris gratiam, & amicitiam Dei. Notanter dixi cum gra-

eo salit: Quia vtra hoc, istum pœnitentem admonendum censeo, exhorrãdumque ad amorem Dei, perfectumque dolorem, scilicet, contritionis habendum, & vt emuletur Charismata meliora, ne pereat de via iusta. Nam iste dolor attritionis imperfectus licet cũ sacramento ad gratiam Dei reparandam, sufficiat: sed ad eam conseruandam non tantopere, sicut contritio, id est, dolor de offensa Dei & eius amor, confirmat, nec tam efficaciter. A B

¶ Veruntamen ne corollaria Soti & Nauarri refutemus omnino, vera illa esse censemus & consentanea obseruãr non absolute, sed in casu, quo accessuri ad sacramentum pœnitentiæ, aut baptismi, sic tantum dolerent de peccatis propter pœnas inferni, quòd positiue excluderent respectum propter Deum, vt si baptizandus, vel absoluendus diceret, nolo dolere de peccato quia per illum Deum offendi: sed propter vitandam pœnam. Aut si hanc iniquam, & seruilem conditionem apponeret, si non essent pœnæ inferni me territantes, de adimplendo præcepto baptismi, aut pœnitentiæ non curarem, certe non esset absoluendus, hic aut bapeizandus, & in hoc bene dicunt Nauarrus & Sotus. Quia ille tunc dolor, neque attritio esset, neque idoneus dolor ad iustitiam impetrandam cum sacramento. Secus si ista exclusio positiua non fieret, nec mala illa & seruilis apponeretur conditio. C D

(*)

CAPVT X.

In quo actu consistat essentialiter contritio, an iste actus detestationis nollem offendisse Deum, sine dolore sufficiat ad remissionem peccatorum. An Sacerdotes, Diaconi, Subdiaconi, Acolyti, prædicatores ad sua officia in gratia peragenda cæteri teneantur.

QVoniã de necessitate confessionis à nobis cœptum est agi, antequàm cætera ad hanc materiã attinentia prosequamur, non erit præter propositu: vt si quia ex mente Nauarri in summa lati. cap. 1. nu. 2. & ex mente Soti in. 4. & Caie. in 2. Tomo quæstio. 1. & Paludani in. 4. distin. 17. & Scoti in. 4 dist. 14 in fine est, quòd contritio quo ad suam essentiam est iste actus nollẽ peccasse, Deumq; offendisse quærere, vtrũ iste actus detestationis nollẽ offendisse Deum, si sumatur sine dolore peccatis, sufficiat ad delenda peccata, quando sic sine dolore cõtingeret, affirmat sic Scotus loco citato artic. 3. quẽ late sequitur Vega lib. 14. cap. 5 & cap. 15. de iustificatione. Nauarrus vero in sum. lati. ca 1. nu. 6. eam quæstionẽ indiffinitã reliquit. Igitur vt quid circa eã sentiamus, aperiam⁹, dicimus primo, quòd cooperet aliquẽ istã detestationem, scilicet, nollẽ offendisse Deũ absque aliquo dolore, est de raro contingentibus, de quibus, lex parum curat. Iam ad ex. fidelẽ.

¶ Secũdò adijcimus q̃ dolor sequitur ad istã detestationẽ nollẽ peccasse, sicut effectus ad causam secũdũ mẽtẽ Nauarri sum. dict. nu. 16. dicetis quòd cõmunis modus loquendi probatur à

Con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Concilio Florentino, & Triden. Sess. 14 cap. 4. per quem cõtritio definitur esse dolor intelligendus est causatiue, hoc est quòd est causa doloris. Eiusdẽ sententiæ est Sotus in. 4. sentent. dicés indubie detestatio pœnitentiæ est nõ absoluta sed conditionalis, scilicet, nollem peccasse, si esset possibile: sed quia videt esse impossibile, mœret de offensa Dei.

¶ Tertio dicitur quòd sicut visio Dei clara ad quam suapte naturã sequitur delectatio maxima, non esset omnino consummata si per potentiam Dei absolutam sumeretur sine illa ex ea dimanante delectatione, ita ista contritio, quæ essentialiter consistit in hoc actu ex auxilio speciali Dei habito, nollem offendisse Deum, non esset omnino consummata contritio, si contingeret haberi sine dolore de offensa Dei, quæ solet ex tali detestatione dimanare.

¶ Quarto denique asserimus quod tutius, & magis affine Concilio Tridentino est dicere, quòd si illa detestatio nollem peccasse cõtingeret alicui sine hoc quòd doleret de offensa Dei, ideſt, si hunc dolorem respueret positiue, non sufficeret per se ad delẽda eius peccata, & hoc sub Ecclesiæ censura dictum sit: licet Sotus in. 4. dicat quòd carentia doloris & tristitiæ non est signum impœnitentis cordis præsertim imperfecti: viris, in quibus ex cõtẽplatione Dei minuitur vel tollitur, patet: nam Concilium Tridenti. sess. 14. cap. 4. sic ait, contritio, quæ primum locum inter prædictos pœnitentis actus habet, animi dolor, & detestatio est de peccato commisso cum proposito non peccandi de cætero. Fuit autem quouis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic contritionis motus necessarius, & in homine post baptismum lapso, ita dicunt præparat ad remissionem peccatorum: si cum fiducia diuinæ misericordiæ, & voto præstandi reliqua coniunctus sit, quæ ad rite suscipiendum hoc sacramentum requiruntur. Ecce vbi Concilium est expresse dicens quòd contritio animi dolor est, & quod hic motus, doloris quouis tempore ad impetrandam veniam peccatorum fuit necessarius, ergo iste motus nollem peccasse: si per se sine tali dolore sumatur eum excludendo positiue non videtur sufficere saltem extra sacramentum. Nam vtrum in sacramento sufficiat huius censuram ecclesiæ sanctæ Catholicæ committo quanuis Cõcilium videtur sonare vniuersaliter quòd talis dolor quouis tempore fuit necessarius, ergo etiam tempore sacramenti requiritur contritio, scilicet, un perfecta ad minus, quæ attritio dicitur, quæ contineat dolorem formaliter vel secundũ alios causatiue saltem nam alias suspectus esse videtur omnis detestationis modus, scilicet, quòd non sit ex speciali auxilio Dei, & motione spiritus sancti, quando non prorumpit in aliqualem dolorem aut si non aptus natus est causare dolorem.

¶ Præterea vt reliqua de necessitate contritionis persequamur quæritur, an ministri Ecclesiastici qui implicati sunt culpis lætalibus, si ministrẽt sacramenta sine præuia contritione, peccent mortaliter. Circa quam quæstionem aliqui timide, & quasi subdubitantes, neque pro certo affirmantes dixerunt, quòd forte minister qui sine complacentia peccatis proponens se emendare, administraret sacramentum, licet probe posset se non esse cõtritum: sic administrando sacramẽtum nõ delinqueret mortaliter. Moti enim sunt ad id suspicandum his rationibus primo quia non est tam facile habere contritionem, & accedit ad hoc quòd nisi ratione cogente non debemus superinducere obligationem illius. Præterea ad idem facere videtur quòd ministri in displicentia peccati accedentes,

dentes, ad administranda sacramenta, non videntur profanare illa. Dicerunt forte quia hæc argumenta non persuadent efficaciter, & quia nullus grauium doctorum visus est tam laxe, & large loqui: vt sic accedentes ministros ad ministrandum sacramenta excusẽt.

¶ Ideo pro decidẽda quæstione statuitur prima cõclusio contritio, seu attritio probabiliter extimata contritio, sufficit ad licite administranda omnia sacramenta, non tamen satis est adhoc attritio cognita. Patet quia cum sola attritione cognita, dispensare sacramenta, est illa cum conscientia mortalis ministrum, qui sic peccauerat, ea administrare. At cum conscientia peccati mortalis sacramenta administrare, vt omnibus est in professo, culpa mortali non caret quia tunc minister ad dispensanda sacrosancta mysteria irreuerentur accedit. Quia neq; cum illa dispositione, quã à Christo accepit, hæc sacramenta dispensaturus accedit. Et quanuis alleget non esse ita facile in contritione accedere, adhoc tamen ex vi officij, quod hæc conclusione continetur, tenetur, quòd si in hoc desit, sibi imputet.

¶ Secundã conclusio, non solum sacerdotes, sed diaconus, & subdiaconus ex officio ministrantes in mortali, ideſt, cum sola attritione cognita, sine contritione vera, aut probabiliter extimata, quam probabiliter existimẽt se habere, peccant mortaliter. Hæc cõtra Sotum in. 4. inquantum hæc conclusio diaconos & subdiaconos etiã inuoluit, nam Sotus, vt probabilius sibi videtur, solos sacerdotes ad peragenda diuina mysteria in gratia obligat, scilicet, consecrandum, & ad sacramenta administrandum sed tamen nostra conclusio fuit patris fratris Ioannis de la Peña, imò nostra conclusio est D. Tho in additionibus quæst. 36. art. 5. ad. 4. est communior & verisimilior, & patet. Quia satis est ad inducẽdum super diaconos, & subdiaconos hanc obligationem ministrãdi in gratia quòd quoad suum ministeriũ sint consecrati, exerceantque illud ex officio, non enim requiritur quòd actus sui ministerij, actus sic sanctificantur, ideſt, conferens gratiam, & sanctitatem contra Sotum. Satis autem est ad id ministerij in sua initiatione receperint gratiam, & quòd actus illorum sint sacri, & quia diaconus & subdiaconus circa corpus Christi verum, vel circa eius materiam actum habẽt immediate.

¶ Non tamen ex hac ratione contra nos sequitur quòd Episcopus in mortali peccato ministrans benedictiones, & consecrationes conficiens præter sacramenta, ideo reus sit peccati mortalis, quia non est principaliter consecratus adhæc munia, & hæc munia circa corpus Christi mysticum versantur. Sicut nec mortaliter delinquit si in mortali fidem tueatur, quia licet iste actus sit sanctissimus: sed nõ dicitur sacer prout sic dicitur actus attinens ad corpus Christi verum vel ad eius materiam immediate: actus sacer. Cuius rei gratia, confirmatus sacramento confirmationis ad ex officio pugnandum pro fide, vt miles Christi licet ad id muneris per tale sacramentum sit Chrismate inunctus: nõ tamen si in mortali defensauerit fidẽ, ideo reatum incurret culpæ mortalis. Quia nec iste defensionis actus, admodum prædictum est sacer, nequo constat voluisse tutari fidem tanquam ex officio.

¶ Quare sine vero fundamento, puto esse illam opinionem Nauarri asserentis: quòd prædicator occulte criminosus prædicans, mortaliter peccat, eo quòd iure positiuo prædicatio annexa sit sacerdotio, quia plane fallitur, quia annunciare verbum Dei non est

Universidad de Deusto
Biblioteca

adsensum prædictũ actus sacer nequo ad id officij prędicationis consecratur sacerdos principaliter. Vnde talis prædicator: qui occulte peccator est, si vellet absque crimine, suum exercere prędicandi munus, intendensque animarum fructum si ad concionandum accedit secundum Caietan. non ideo fit nouæ culpæ mortalis reus. Secus esset: si in mortali publico concto naretur. Quia iam tunc, & ratione scãdali, & quia de prædicatione verbi Dei quasi iocum videretur velle facere, nouam sic concionando superadderet culpam mortalem.

¶ Tertia conclusio acolyti, & minoribus ordinibus initiati, in mortali peccato ministeria suorum ordinum ministrantes, non ideo super se nouam superinducunt culpam mortalẽ. Ista conclusio communiter est recepta vt in suis scriptis tradidit frater Ioannes de la Peña, & patet. Quia non sunt distinctæ vestes pro ipsis vnde non videtur ministeria horum ordinum ex officio exercere. Et licet Concilium Tridentinum hæc ministeria restaurari mandarit, nescio quomodo hoc executioni sit mandatum, & tandem licet ex officio exercere hæc sua munia esset in vsu, ex paruitate materiæ excusarentur à mortali, etiam si ordines minores sacramentum omnino esse cõstaret. Vnde neque ratio aliquorũ hic scrupulizantium sufficienter probat oppositum, quando dicunt se multum timere quod acolytus ministrans in mortali, si id agat ex officio peccet mortaliter, sicut & hostiarius hac sola motiuatione. Quia aperire ianuas dignis, & arcere ab ingressu ecclesiæ indignos, ministerij est grane, eo quod & aliquando cum periculo mortis, indignis ingredi conantibus teneantur resistere, quia certe non est actus tam sacer sicut subdiaconi, quia nec materiæ Eucharistiæ ita propinquus est. Vnde sicut licet concionator cũ pericu-

A nerunt ur simplices populi ab hæreticis, teneatur resistere etiam occumbendo morti, non tamen defendendo fidem in culpa lętali præsertim occulta peccaret mortaliter. Ita neque in præsenti casu acolytus vel hostiarius.

¶ Quarta conclusio, sacerdos qui artactus necessitate sine solemnitate baptizat in mortali puerulum iam agonizantem statim moriturum subito, quia casus non permittit solennitatem

B exorcismorum: non peccat mortaliter. Ita D. Thom. in. 4. sentent. distin. 5. vbi ait peccare ministrum existẽtem in mortali si solenniter vel sine necessitate baptizet. Patet conclusio quia tunc non videtur ex officio baptizare sacerdos, quia baptizat in casu in quo etiam laicus, deficiente sacerdote posset, & deberet baptizare, vnde patet dissonam quoque à veritate esse sententiam Adriani, Paludis, & Ca-

C preoli asserentium laicum in necessitate vrgenti, vbi abest sacerdos, in mortali baptizantem nouum committere peccatum mortale. Quia certe etiam si occurrãt illis peccata mortalia, cum ex officio non competat eis baptizare, ratione sacramenti baptismi à se tunc conferendi, ad contritionem non tenentur.

¶ Quinta conclusio probabile valde puto quòd curatus, aut sacerdos, qui de eius licentia interest matrimo-

D nio de præsenti contrahendo, coniungendo matrimonio aut impertiendo benedictiones, etiam si id faciat in mortali, non ideo nouum incurrit peccatum mortale, hæc conclusio patet, quia licet Canus in libro de locis nec nosse contenderit per multa argumenta probare, de essentia matrimonij quatenus sacramentum est, esse ministerium sacerdotis sponsos coniungẽtis, tamen iam communiter tenetur, quod & tenuit in. 4. Sotus vere ante Concilium Tridentinum matrimoniũ inter contrahentes de præsenti sine sacer-

sacerdote contractum non solum contractum esse ciuilem: sed sacramentũ verum inter eos intercessisse, cuius ipsi contrahentes applicando materiam, & formam fuere ministri, idemque videtur sensisse D. Thomas ante Concil Tridenti. matrimonium sine sacerdote contractum fuisse sacramẽtum. Quod & Concilium Tridentinum insinuare videtur sessio. 24. capit. de refor. vbi decernit matrimonia clandestina libero contrahentium consensu facta rata, & vera matrimonia esse, quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit, vnde cum Concilium ibi statim ad huiusmodi matrimonia sine parocho, vel alio sacerdote, de ipsius parochi, vel ordinarij licentia, & duobus vel tribus testibus contracta, de extero irrita esse & nulla decernendum accedit: prius illigitimat materiam dicendo & declarando, quod sancta synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, vbi contractum talem ex parte inhabilitatis materiæ, idest, sic contrahentium irritum esse decreuit, & non allegauit causam immediatam irritationis matrimonij esse absentiam curati, vel alterius sacerdotis de eius licentia. Nam si Conciliũ sensisset sacerdotem esse iure diuino, matrimonij (vt sacramentum est) necessariuu ministrum, & hanc rationem ad irritum decernendum contractum attulisset, scilicet, quòd alias fieret sine ministro iure diuino necessario, & requisito, igitur si sacerdos iure diuino sacramenti matrimonij necessarius minister non fuit: sed ex statuto Ecclesiæ coniungere matrimonio & benedictionem tribuere contrahentibus sibi competit, sequitur citra crimen mortale posse ibi sua munera exercere, etiam si sit confessus sibi culpæ mortalis.

¶ Sed ne tot accumulemus conclusiones hic quasi corollarie subiungimus, quod & Caietanus tradidit in

A opusculo de vsu rerum spiritualium in mortali, scilicet, ministros, qui non ex officio cantant Epistolam in choro, & sacerdotes ibi capitulantes, & officiantes, etiam si extra gratiam tunc sint, mortale peccatum non incidunt quia cantantes Epistolam ex officio non faciunt dum in choro cantant.

CAPVT XI.

De dispositione ad sacramentum Eucharistiæ latè disputatur, & an in aliquo casu sine præuia confessione licitè suscipiatur.

CAEterum quoniam de contritionis necessitate in ordine ad actinam sacramentorum collationem, & administrationem dictũ est abunde, superest vt de necessitate contritionis in ordine ad susceptionẽ passiuam eorum differamus, & quia inter sacramenta dignissimum est Eucharistiæ sacramentum, quia corpus Christi realiter continet, ab ipso exordientes primam sic statuimus cõclusionem.

¶ Prima cõclusio, qui sibi cõscius est alicuius culpæ mortalis, siue sacerdos sit, siue laicus, sine prœuia cõfessione, ad sacrum sanctæ Eucharistiæ sacramẽtũ accedere non potest licite, etiam si sibi quantuis contritus esse videatur. Hæc sententia vt refert Canus in relectione de pœnit. Theologorum erat communis contra Caiet. 3. p. q. 8. ar. 4. & in summa verbo communio, & 1. ad Corinth. in illa verba probet autem & contra Richardum in. 4. dist. 17. ar. 5. quæst. 6 & contra Petr. de Palud. eadẽ dist. q. 1. & cõtra Adria. q. 3. de cõfess. & contra Abbatem in ca. de homine de celebratione missarum: sed tam maiori pollet hæc cõclusio authoritate: quia ipsissima Concil. Tridentini decl. prætio est sessione 13. ca. 7. vbi sic in forma

Universidad de Deusto
Biblioteca

iudicit cõmunicare valentibus reuocã A
dum esse in memoriam eius præceptũ
probet seipsum homo. Ecclesiastica
consuetudo declarat eam probatio-
nem necessariam esse, vt nullus sibi cõ
scius peccati mortalis, quantumuis si-
bi contritus videatur, absq; præmi-
sa sacramentali confessione ad sacram
Eucharistiam accedere debeat. Quod
à Christianis omnibus etiam ab his
sacerdotibus, quibus ex ofũcio incu-
buerit celebrare, hæc sancta synodus
perpetuo seruandum decreuit, modo
non desit illis copia confessoris, quòd B
si necessitate vrgente sacerdos absq;
præuia confessione celebrauerit, quã
primum confiteatur. Hoc Concilium
Tridentinum in forma declarauit, idẽ
que eadem sessio. 13. canone. 11. repe-
tit super adijciens quòd si quis contra
rium docere, prædicare, vel pertinaci-
ter asserere, seu etiam publice dispu-
tando, defendere præsumpserit: eo ipso
excommunicatus existat.

¶ Sotus autem in. 4. quasi declarans
illam limitationem Concilij nisi de- C
sit illis copia confessoris, tres aut qua
tuor casus adnumerat, in quibus non
habita copia confessoris, licet celebrare
aut communicare. Primus est
quando sacerdos est mutus, aut sur-
dus: cui infirmus confiteri non possit,
neque adest alius sacerdos, qui in ar-
ticulo mortis vbi iam infirmus est in
periculo possit eum audire, poterit
tunc talis infirmus contritus suscipe-
re Eucharistiam. D

¶ Secundus casus est quando pleba
nus sacerdos, vel rusticanus longe es-
se distans à confessore legitimo pos-
set vno festo, vel duobus sine con-
fessione celebrare: sed non pluries.
At vero qui in concubinatu esset sa-
cerdos, debet potius saluti animæ suæ
consulere: quam temporali vitæ, aut
honori, & a sacramentis abstinere quã
diu occasiones peccandi nõ amouet.
Ita Sotus cui subscribit Medina in sua

summa instructionis confessorum fo-
lio. 199. pagina. 1. vbi sic ait, quòd pœ-
nitentes cogendi sunt occasiones pe-
riculosas peccatorum relinquere, idẽ-
que dicendum esse de eo, qui quasi
quotidie, quo celebraturus est mis-
sam accedit cum casibus reseruatis
ad confessionem contendens quòd
necessario absoluendus sit à confesso
re, in suique defensam allegat, quòd
si non celebrarit, vel communicauer-
it, suum palam fiet, deregeturque de-
lictum. Quia huic inquit ibi Medina
neganda est absolutio, imò dicẽdum
est ei quòd placeret confessori, eius
criminis detectio fieret, vt pœnam
subiret, & resipisceret per eam, quem
non pudet tam audacter offensas con
tra Deũ cumulare, quia ideireo Chri-
stus Dominus Matthæi. 5. talibus indi-
cit, si oculus tuus scandalizat te erue
eum, & proijce abs te.

¶ Sed quia in hoc secundo casu So- Qu.
tus notanter visus est dicere, si longe
esset distans à confessore rogitare per
get lector, quanta futura sit illa distan-
tia, & longitudo; quæ talem sacerdo-
tem plebanum, vel rusticanum excu-
saret semel, aut bis in casu Soti ab ac-
cedendo ad legitimum confessorem
pro confessione illi facienda. Respon
deo quòd cum aliqui dicant, excusari
tunc à confessione: si legitimus con-
fessor differ per tres, aut quatuor ieu-
cas: sed ego dico quòd magis volo id
arbitrio sapientiorum doctorum ar bi
trandum relinquere.

¶ Non tamen quamuis frater Iose-
phus obmurmuret condemnandam
hæc esse censeo sententiam Soti in. 4.
maximè quia fuit etiam Victoriæ vbi
ait accedentes ad Eucharistiam, non
decere vt confiteantur peccata quo-
rum fuerant obliti sacerdoti iam in
altari existenti, & iam in procinctu ad
communionem astantibus impenden
dam, quia si cõmunionẽ sine nota fes-
dali in aliud tẽpus differre non posset,

tali

talis potest communicare in hoc casu
cum contritione illorum, & cum pro-
posito postea ea confitendi.

¶ Tertius casus in quo non habita
copia confessoris licet celebrare, aut
communicare est quãdo imminet præ
ceptum communicandi, neque adest
copia sacerdotis potentis absoluere:
sed hoc intelligitur quando citra scã
dalum non potest quis excusare com
munionem, alias satius est abstinere
ab eucharistia. Nam non habita copia
potentis absoluere, nullum erit pec-
catum non cõmunicare cessante scan
dalo. B

¶ Ad hunc casum reducitur & illę
vbi religiosus habet casum reseruã-
tum, neque adest prælatus, neq; alius,
qui illum possit absoluere, & adest tẽ-
pus, in quo omnes religiosi accedũt
ad communionem: tunc propter scan
dalum vitandum, si ex omissione
communionis oriretur, cum contritio
ne, & proposito confitendi illum, vbi
fuerit confessoris copia, potest ad cõ-
munionem accedere. C

¶ Supradicta tamen casus intelligũ
tur vbi non sit crimen annexam ha-
bens excommunicationem: quia ex-
communicato, neque propter scanda
lum, aut generale præceptum de com
munione, non licet ad sacramentum
accedere: & quamuis in hoc postre-
mo de excommunicato, tam rigide
Sotus ioquatur: sed in materia de con-
fessione, & de reseruatione casuũ hũc
rigorem aliquantisper remisisse vide
tur, vbi sic ait in absentia Episcopi, & D
superioris. Si casus reseruatus annexũ
habeat excommunicationẽ, si sciret
puta tenetur qui tunc sine confessione
susciperet eucharistiam: sed si secreto
esset excommunicatus grauissimum
deberet esse scandalum, cuius euita-
tio causa posset esse legitima suscipiẽ
di sacramentum eucharistiæ, præser-
tim si esset excommunicatus propter
casus in Cœna Domini, vel hæreim,

neque ad euitandum quodcunq; scan
dalum auderem consulere, inquit So-
tus: sed solum propter grauissimum
scandalum vitandum posset excom-
municatus secreto in illo casu com-
munionem suscipere. Si autem casus
reseruatus esset non habens annexam
excommunicationem: tunc nisi adui-
tandum magnum scandalum, nõ licet
& hoc semel permittenduni est, ne de
tur causa communicandi sine absolu-
tione, idque contrito & parato pro
tempore satisfacere superiori suo, ob
tinendo absolutionem ab illo.

¶ At inquiret aliquis in casu, quo Qu.
quis habet casum reseruatum superio
ri sine annexa tamen excommunica-
tione, & habet alia confitenda pecca-
ta mortalia non reseruata, & sequitur
graue scandalum, si omittat tunc tem
pore præcepti communicare, & præ-
latus est absens: qui possit absoluere
à reseruato, an vt communicet tenea-
tur de reseruato, & non reseruatis inte
gram confessionem præmittere, si fit
copia confessoris alias legitimi, & præ
sentis: qui potest absoluere à non re-
seruatis: Respondemus planè nos sen-
tire in hoc casu consulcius & verisimi
lius esse, & tutius esse dicere, quod te
netur: quia tenetur se probare per cõ-
fessionem eo modo quo potest. Et
quia sic absolutus directè à non reser-
uatis, in foro conscientiæ consecutiuè
remissionem accipit, & peccati etiam
reseruati, licet cum obligatione obti
nendi absolutionem illius à reseruan
te. Ergo sic magis securus, & probatus
accedit ad eucharistiam. Ergo confor
mius est sanctioni Concil. Trid. quòd
tunc tenetur istam præuiam confessio
nem facere.

¶ Reuocari quoque hic in dubium
posset cum conscientia peccati morta
lis accedens ad sacrosanctam eucha-
ristiam, causa adimplendi præcepti
de communione paschali, an præcep-
tum tale adimpleat. Cui quæstioni So-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tus respondet, & asserit non implere A re, nescio, an esset tunc mortale, licet
præceptum communionis, qui in pec- non tam graue, ac si susciperet illud
cato mortali scienter recipit illã: quia in mortali.
peculiari ratione hoc sacramentum, ¶ Præterea propter specialiorem
quia nutritiuũ alimentũ est animę, pr̃ quam hoc sacramentum eucharistiæ
exigit vitam gratiæ. Cui contra dice- exigit dispositionem, licet Sotus in
re videtur aliquantulum Metina. 12. cartula suæ doctrinæ asseruerit pue-
vbi ait præceptum eucharistiæ, quoad ros ante 14. annum, & puellas ante 12.
substantiam posse impleri in mortali: præcepto eucharistiam recipiendi nõ
sicut communis opinio contra Duran teneri, tamen consultius Metina in
dum dicat, scilicet, quòd præcepta dẽ sua summula. cap. 206. pag. 2. affirmat
sacramentis possunt extra gratiam im arbitrio confessoris docti relinquen-
pleri, quoad substantiam: quia tunc B dum fore, vt arbitretur, an talis puer
sic cum conscientia mortalis adim sufficienti vigeat vsu rationis, vt acce
plendo ea, non videtur committi pec dere adhoc sacramẽtũ possit, & acce-
catum tale indignæ sumptionis con dere arbitrio cõfessoris de sufficiẽtia
tra præceptum de recipiendo sacra- vsus rationis ad id, obligatione tene-
menta: sed contra illud præceptum, bitur cõmunicandi. Hoc autẽ sic intelli
quòd sancta sancte sunt tractanda, & go, inquit Metina, excepto nisi aliqui
quòd cum puritate tam diuina sacra- bus locis cõsuetudo inoleuerit, quòd
menta sunt sumenda præsertim eucha nullus cõicet, antequã attigerit 12. vel
ristiæ propter specialiorem quam exi 13. annos, tũc nõ peccaret, qui nõ com-
git dispositionem, propter quòd pro municaret ante. Si tũ cõfessor repere-
babilem etiam reputat opinionem rit puerum bonæ indolis intellectu sa
Soti oppositam, scilicet, quòd præcep- C pientiaq; ornatum, huic indicturus est
tum eucharistiæ, siquis accedat cũ cõ confessor, ne seruet cõsuetudinem, sed
scientia mortalis, non implet, sed ipse accedat ad cõmunionem: quia omnes
Metina, cui ego magis accedo in sum pollentes vsu rationis ad cõmunionem
ma, fol. 206. p. 1. probabilius esse con tenẽtur: sed ego hoc postremũ dictum
stet, quòd in peccato recipiens eucha Metinæ limitandũ censeo, dum cesset
ristiã, licet peccet mortaliter cõtra il- graue scandalũ, quod oriretur, ex eo
lud præceptũ de accedendo pure ad quòd contra vsum patriæ talẽ puerum
tam purissimũ sacramentũ, tñ talis im præsertim populo ignotum ante 12.
plet præceptũ ecclesiæ etiam si in mor annos accedere ad corpus Christi vi-
tali receperit, & ita credo vsum hanc derent oppidani: quia istud scandalum
sententiam confirmare: nam huiusmo D prius esset sedandum, ex eo quod de
di non iubentur sacramentum eucha iure naturali est pusillorum cauere scã
ristiæ iterum sumere: neq; confessores dalum.
id curant mandare.

¶ Cæterum addit Sotus quòd corp⁹ ¶ Insuper propter hanc specialio-
Christi potest laicus manu tangere in rem requisitam dispositionem Meti-
necessitate, vt si decidit in terram na sua summula. fo. 208. pa. 1. recte do-
neque sit qui eleuet sacerdos, & licet cet primo, quòd post coitum mariti
esset in peccato tunc, si tamen reue- cum vxore, vel post pollutionem hab
renter in absentia sacerdotis face- tam insomnis, tum propter reuerẽtiã
ret: credit Sotus, quod non peccaret. debitam huic sacramento, tum pro-
Sensus est, inquit, si oculo adoraretur pter ineptitudinem, & diuagationem
ab infirmo non potente illud recipe- mentis, quę ex talibus cautis subsequi
solent, statim altera die non eũ cõmu-
nicandum

nicandum, nisi iuxta consilium sanctorum post talem pollutionem sic pollutus inueniat se deuotum, lacrymis suffusum, compunctione dispositũ, quia disciplinam assumpsit, vel lõgiorem habuit orationem, & sic istam extraordinariam dispositionem sibi comparauerit: quia tunc bene accedere poterit, maxime, quia dæmon, vt impedimẽto sit, tales illusiones insomnis machinat. Vnde pollutiones pullulẽt, vel tales pollutiones naturaliter aliquãdo ex superabundantia materiæ contingant. Veruntamen si post pollutionẽ prãhabitam tali carentes deuotione, & lacrymarum compunctione, à communione nõ se abstinuerint, altera die, maxime si se ipsos distracta mente videant à peccato veniali, non erunt immunes.

¶ Secundo perpẽdendũ esse ait peccatorẽ nequissimũ, qui diu ante nõ est confessus, non statim recipiendũ fore ad communionẽ, sed expectandũ esse ei per. 8. vel. 10. dies: quia non vacat grã di irreuerentia, ꝙ statim post vomitũ suorum scelerum os porrigat ad sumẽdum, & contingendum corpus immaculatissimum Christi.

¶ Tertio aduertit, ꝙ quamuis peccata venialia non contrarientur charitati, tũ quia impedimento sunt charitatis seruori, qui maxime congruit sumpturis hoc sacramentum: qui facile se præcipitant in venialia, neque de eorum diminutione curant consulendi suntne statim ad altare communicaturi accedant. Immo, inquit, Metina zelo rigidus, ꝙ non sunt permittẽdi statim accedere: quia tanta proclivitas ad venialia, & eorum frequentia, & feruorẽ charitatis præpedit, & charitatis augmentum, & nonnullam præfert indecentiam. Sed ego intelligo hoc dictum Metinæ cum grano salis, ꝙ de bene esse non sunt tales statim permittendi communicare, sed non de rigore necessitatis, quia venialia A in hoc non necessario obstant: sed tales non permitteudi sunt frequenter accedere: quia talis proclivitas, & effrenatio ad venialia, frequenti sumptioni huius sacramenti non congruit. Non sunt hac ratione, inquam permittendi à confessoribus, non quòd venialia sint impedimentum ne hoc sumatur sacramentum: quia dummodo homo satis caueret, ne in peccato mortali cõmunicet, quãuis pluries in anno accedat ad cõmunionẽ secundũ Sotum in 4. peccati mortalis redargui B non potest, quia solum peccatum mortale, aut ecclesiæ prohibitio, s. excommunicatio est impedimentum necessitatis, & hic est sensus 2. conclusionis D. Th. ait Sotus, & sic temperamus rigorem Metinæ.

¶ Quarto animaduertit contra opinionem Caietani asserentis ad dignã sumptionem huius sacramenti requiri actualem deuotionem, hoc est actualẽ considerationem. Qua cõsiderat actu se suscipere Christũ: vt eius fructũ percipiat, sine qua actuali deuotione peccatũ mortale esse, Christi corpus sumpsisse, falsam esse, & durissimam hanc Caietani opinionem: quia satis est, inquit Metina virtualis deuotio hoc est quod, præcesserit ante punctum sumptionis, vel in sacristia, vel in oratione, vel ꝙs. autẽ cõsiderant se velle accedere ad suscipiendũ Christi, vt ex tali sancto animæ cibo in eo coalescãt virtutes christianæ, superaddit Metina, quod terrorem morituo ingerit, ꝙ si aliquis taliter esset indeuotꝰ, qui nusquam huic considerationi intenderet: sed perinde in communicando, seu celebrando se gereret, sicut cerdo in conficiendis calceis, seu vequilibet artifex mechanicus, qui solum causã quæstus sua officia exercent: tũc profectò si celebrando, & communicando propter abusum sacramenti, non abesset à mortali talis animus, & au-

¶ Præ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Præterea peccatoribus publicis quamuis contritis & cõfessis, nõ est porrigenda communio antequam cõstet in populo scandalizato de eorum emenda, & publica satisfactione.

¶ Rursus pro complemento huius materiæ libet & documenta Soti satis cordata, & hic commemorasse. Primũ quòd illis qui nullo sunt mortali reatu polluti, verunque laudabile esse potest, & accedere, & non accedere ad istud sacramentum, quia istud sacramentum habet amorem reuerentiæ coniunctum, ita D. Augustinus de Ecclesiasticis dogmatibus, vbi adducit exemplum de Zaqueo, & Centurione.

¶ Secundum eius documentum est. Si vnum alteri comparetur laudabilius est in prædicto casu sumere communionem, quam abstinere, quia sumere ex duplici virtute perfectiori procedit, scilicet ex amore, & spe seu fiducia. Abstinere autem ex solo timore, quia Deus inuitat Prouerbiorum. 9. si quis paruulus veniat ad me, & quia secundũ Ambrosium est cibus animæ. Ergo frequentandus est, & quia ipse ait Eccleſi. 14 qui edunt me adhuc esurient, & ait delitiæ meæ esse cum filijs hominum, ergo nostræ delitiæ debent esse cum illo. Quare illa regula Caietani dicentis, quòd qui non sentit se proficere, immo tepidus & frigidus sibi apparet, tunc abstineat & accuratius, & sedulo magis se præparet, quamuis non sit à Deo spernenda inquit Sotus, immo est auscultanda, quia processit ab authore D. Thoma super epistolas Pauli probet seipsum homo (vt ego hisce oculis prospexi) tamen aliunde cauè etiam perpendendum est ne dæmonum opera tepores nobis accidant, per quos moliũtur à sacramento arcere. Vnde ait Gerson perinde esse tunc abstinere, sicut cum frigescas, nolle ad ignem accedere.

¶ Tertium documentum eius est. Illis qui corruptis affectibus fluctuãt, licet quotidie resurgant, non est sanũ consilium quotidie ad sacramentum accedere, etiam si sint sacerdotes. tum, quia timendum est illis, ne sua pœnitentia sit legitima, tum quia tam sinceram, & castam reuerentiam afferre non possunt, vt sacramentum pro dignitate æstiment.

¶ Quartum documentum seculares coniugati qui rei familiari inseruiũt, licèt à mortalibus sint liberi, non consulerem, inquit Sotus frequẽtius, quã quindena in quindenam ad sacramentum accedere? quia vt ait D. Paulus isti non possunt non curare quomodo placeant sibi, & quia illa implicatio coniugalis non est congruens frequẽtiori sumptioni sacramenti. Facit adhoc quòd in religionibus quando nõ sunt sacerdotes, non datur eis frequẽtius communicare, quantũs istud fiat, vt omnes accedant simul, neque expedit omnes cogere frequentius.

¶ Quinto eius documentum est si inter seculares esset aliqua persona probitate, & modestia insignis, nulla esset irreuerentia imo deceret forte semel in hebdomada communicare crebrius autem nullatenus approbare possum.

¶ Sexto eius documentum, religiosi & sacerdotes dummodo integræ sint & probatæ vitæ, non modo nulla esset temeritatis effigies, verum etiam religionis exemplum quotidie celebrare, refert namque D Grego. lib. 4. dialogorum ca. 56. de beato Casio Episcopo Narmensi quòd cum quotidie celebraret, audiit vocem de cœlo dicẽtem age, quod agis & non cesset pestuus. In natali enim Apostolorum venies ad me, quo vtique die post septẽnium migrauit ad Dominum. His documentis Soti suffragatur Metina in sua summa fol. 210 pag. 1. vbi ait, quòd statuere regulam generalem communicandi de octo in octo dies, non est sana doctrina, quia non omnes personæ æquali deuotione, & præparatione solitę sunt se præparare, neque sufficienter quare D. Augustinus, & S. Thomas, & D. Bonauentura hoc reprobant. Quia non est indulgenda licentia communicandi quotidie: nisi ad summum semel in septimana, nisi veluti altera esset sancta Catherina Senensis sic Bonauentura, imò causa probationis patientiæ, & humilitatis dilatanda esset ei communio per tres menses, quam dilationem si patienter tulerit & humiliter talis persona dignam se ostenderit: vel frequentius, scilicet, semel in hebdomada vel de quindena in quindenam communicare sibi concedatur, hic Metina sensate loquitur, sed tu respice ad documenta Soti, quæ limatiora sunt.

¶ Cæterum quia iam finem imposituri sumus huic materiæ non præterundam fore puto illam sententiam Soti in. 4. vbi ait, quòd Eucharistiam in mortali sumens: si sumendo non peccet: semper suscipit primam gratiam, & puto non esse vsquequaque veram. Quia esse videtur contra Diuum Thomam in 3. par. quæst. 80. articul. 4. in solutione ad. 5. nisi iuxta limitationem ibi à D. Thoma positam intelligatur, Quia si accesserit in mortali ignorato sine culpa sua, si doluit de peccato: sed non sufficienter est contritus, tunc non peccauit sumendo corpus Christi, quia homo per certitudinem scire non potest vtrum sit vere contritus, & tunc primam gratiam consequetur. Alias si scienter non doluit attritione putata probabiliter contritione primam gratiam non consequetur: etiam si ignoraret ex inuincibiliter se habere mortale. Quia cum remanendo in illo esset, auersus erat à Deo, & nullo dolore sufficienti cum sacramento tollere, obicem se præparabit ad cõsequutionem: & ad istud sacramentum, quod aliquando secundum Augustinũ per accidens vinificat mortuos scilicet dum & attritis simul putantibus se probabiliter contritos datur.

¶ Sed tandem si scisciatur aliquis verum venialia impediant effectum huius sacramenti, is consulat D. Thomam quæst. 79. ar. 4. ad. 3. vbi sic respõdet ad. 3. dicendum quòd maior est virtus charitatis cuius est hoc sacramentum, quam venialium peccatorum, nam charitas tollit per actum suum peccata venialia, quæ tamen nõ possunt totaliter impedire actum charitatis, & eadem ratio est de hoc sacramento, hæc D. Thom. quia sacramentum hoc tollit venialia: quæ actualiter non sunt in complacentia, & ipsa venialia actum sacramenti totaliter impedire non possunt: sicut nec ipsum charitatis actum.

CAPVT XII.

An contritio requiratur ad alia sacramenta suscipiẽda, & quo tempore obliget eius præceptũ. & de quadã difficili quæstione.

QVoniam iam ad sacramentum pœnitentiæ, & baptismi solam attritionem cognitam sufficere probatum reliquum est: solum superest vt de dolore requisito ad tollẽdam fictionem baptismi dũ ficte fuit susceptus differamus: & in promptu est solutio istius quæstionis. Quia secundum D. Tho. & Caiet. & Duran. & Scotum ad remittendum peccatũ fictionis interuenientis in susceptione baptismi: si extra confessionem remittatur, requiritur contritio: neq; satis est attritio contra Palud. d. 4. q. 5. Veruntamen de per accidens: & non de per se in casu hoc; contritio ad peccata precedentia

Universidad de Deusto
Biblioteca

cedentia baptismum requiritur, nam si sola essent præcedentia peccata, sufficeret ad illa attritio.

¶ Notatu quoque dignum est, quod hic opinatur Scotus dum inquit, quòd gradus gratię conferendus in baptismo si abesset fictio, secundum Scotum, & secundum maximam probabilitatem postea ablata fictione, non conferetur: sed solum remissio omnium peccatorum. Sed si per absolutionem tollatur fictio baptismi: tũc datur etiã gratia baptismalis. Sed hoc non vacat modo examinare, quia non transit sine difficultate. Sit quia videtur oppositum verum prout autumant alij, scilicet, quòd etiam ablata fictione per contritionem, ante absolutionem cõsequitur gratiam baptismalem: sed tamen hoc verum est: quod ficte baptizatus confiteri non tenetur de peccatis commissis ante baptismum: sed de peccatis post commissis, & etiam de illa fictione secundum D. August.

Q5. ¶ Ad hæc quia de dispositione doloris ad baptismum dictum est, & quia martyrium æquiparatur baptismo, qualis dolor peccatorum ad martyrium requiratur solet controuerti. Nã aliqui Thomistæ quorum opinionem Sotus reputat probabilem asseuerant quòd existẽs in mortali, dum dormit: si occisus est pro Christo non sufficit ei attritio, vt liberetur à mortali. Sed tamen Sotus & Caietanus in hoc casu dum ante somnum habuit martyrium in voto ei sufficere attritionem putant, sine qua, neque baptismus peccatum delet quia ad tollendum obicem complacentię necessaria est aliqua displicentia qualis ad minus est ista attritio. Et hoc videtur sentire D. Tho. postquàm in hoc casu, baptismo æquiparat martyrium.

Q5. ¶ At quia hæc materia non omnibus suis numetis absoluta maneret: nisi de qualitate doloris, qui ad alia sacramenta, excepto baptismo, & Eucha-

A ristia, de quibus abunde dictum est, diceremus, dicimus primo quòd licet magister Canus. 5. parte suæ relectionis de pœnitentia fol. 151. propter quatuor argumenta à se ibi adducta, quibus nititur probare, quòd ad reliqua sacramenta omnia suscipienda requisita sit sacramentalis confessio: ausus est dicere non esse penitus absurdum: si diceremus ad reliqua etiam sacramenta sumenda confessionem præ-
B. uiam esse peccatori necessariam. Sed tandem concludit, quòd quia huiusmodi argumenta retundi possunt: & præceptum eiusmodi non ratiocinatione sed traditione maiorum constare debet, dicamus sane confessionem ad reliqua sacramenta non esse necessariam.

¶ Sit igitur responsiua cõclusio, Ad recipienda reliqua sacramenta, scilicet, cõfirmationem, ordinem sacrum,
C extremam vnctionem, matrimonij sacramentũ, requiritur contritio, vel ad minus attritio probabiliter extimata contritio, vt quando quis bona fide dolet de mortali & credit probabiliter quòd est contritus, quia dolet de offensa Dei: idoneum se reddit ad hæc sacramenta suscipienda. Hæc est Soti in 4. dicentis quòd attritio probabiliter existimata contritio sufficiens dispositio est ad hæc sacramenta. Est Cani loco citato: qui & etiam ad ea susci-
D pienda præuiam confessionem esse necessariam contẽdebat probare, quã uis hoc retractauit: tamẽ attritionem extimatam contritionẽ saltem requiri significauit. Patet ex D. Tho. 3. p. q. 80. arti. 4. ad 2. vbi ait solum baptismũ, & pœnitentiam quia medicinæ purgatiuæ sunt, quæ dantur ad tollendam febrim peccati, posse dari non liberatis à peccatis: dum per attritionẽ tollant complacentiam. At reliqua sacramenta, quia per se vt medicinæ purgatiuæ non sunt sic instituæ: non sunt cõferenda his, qui saltem per attritionẽ

putatam

putatam probabiliter contritionem
A iam liberos à peccato se esse non putant. Et patet ex ratione Cani, quia ista sacramenta perfectionem gratiæ conferunt, requirunt hominem per gratiam confortatum: & talia non sunt peccatoribus exhibenda: quales certè sunt: qui cum sint conscij mortalium, de eis non conteruntur vere, aut probabiliter iuxta suum arbitrium probabile, quia esset sanctum dare canibus, & porrigere margaritas ante porcos.

B

Q5. ¶ Iam de reliquis, scilicet, de præcepto contritionis, quo tempore obliget partim ex his quæ dicta sunt, partim ex postea suo loco dicendis abũdè erit explicatum. Nam obligat tempore mortis, & rempore præcepti confessionis: quod intelligitur, si tunc quia copia confessoris deest: sacramẽtum absolutionis in re non suscipitur: Nam alias cum sacramento pœnitentiæ in re, iam diximus sufficere attri-
C tionem cognitam. Obligat quoque in susceptione aliorum sacramentorum, & in sacramẽtorum omnium administratione, & in quolibet actu, qui requirit hominem sine peccato. Non autem quandocunque occurrit memoriæ peccatum tenetur cõteri: sicut neque confiteri. Neque, si non conteratur in die festo quis, ideo delinquet mortaliter, nec etiam si practice occurrant, memorię peccata extra tem-
D pus præcepti, quia tunc secundum Sotum neque placere, neque displicere: sed neutro modo se habere, non est cõtemptus. Item quia non ratione præcepti, quia nec tunc occurrit, neque ratione periculi, quia satis est cogitationem malam amouere.

¶ Tandem aduertimus quòd ordinãdi sacris ad præuiam confessionem, si obligantur, idest, quia communicaturi sunt in missa, alias ratione susceptionis ordinis eis sufficeret saltem attritio extimata probabiliter contri-

A tio, sine qua si sacerdos celebrat, vt ex omnibus supra contentis conclusionibus liquet & peccat mortaliter, dũ in mortali cantat epistolam, & rursus dum Euangelium dicit, & rursus dum consecrat, & rursus dum sumit sacramentum, & rursus dum alijs ibi illud administrat. Ita secundum mentem doctorum: quanuis omnia hæc peccata vno duntaxat hoc verbo in confessione explicare possit sic, accuso me, quòd in mortali celebraui missam, & alteri ibi etiam subministraui sacramentum Eucharistiæ. Et hæc satis sint de hac materia. Patcat lector, & boni consulat si in materia tam proficua scitúque necessaria ad salutem, ne quid præteriretur, plusquam par erat immorati fuerimus.

Q5. ¶ At adhuc paululum pergimus immorari in hac scitu digna quæstione ab hac non abhorrentis materia, scilicet, qui natus est surdus, & mutus inter infideles, qui nunc conuertuntur in Indiarum nouo orbe, qui iam adultus euasit, si petit baptismum, quia alios videt baptizari an sit ei conferendus. Et quidem non tam patens est quæstio vt statim succurrat menti, quid sit dicendum. Nam aliqui Thomistæ, quibus ad manus casus hic euenit in regionibus Indiarum, non ausi sunt tali conferre
D baptismum. Nam pro parte negatiua hæ rationes vrgere videntur. Prima quia cum ad baptismum in adultis requiratur dispositio fidei absolute, & contritionis aut attritionis, si baptizandus mortalis peccati est conscius, iste quia mutus, & surdus à natiuitate fuit: vnde iuxta præceptum Domini Matthæi vltimo, ite docete omnes gentes baptizantes eos, edoceri non potuit, vt baptizaretur, fide explicita & implicita videtur carere: est ergo in dispositus. Itẽ demus quod possibile, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

verisimile est furatum fuisse, cum A
vxore aliena coisse, quæ acta mala esse etiam nemine docente exterius, lumen naturale, quod signatum est super nos ei dictat. Quorum peccatorū contritione, aut dolore videtur carere, quia de necessitate doloris ad baptismum necessarij edoceri nequit. Ergo ne indispositos, & in peccato cōplacenti detur baptismus: non est ad baptismum recipiendus ne sacrilega sit receptio.

¶ Sed in contrarium, hæ quoque B
præmunt rationes. Prima quia non est in via aliquis relinquendus, dum viator est extra statum salutis. Negare autem huic petenti baptismum videtur illum tanquam sine spe remedij relinquere, ergo item præsumendum est talem surdum à Natiuitate & elinguem si cum signis petit baptismum à Deo de quo D. Ioannes ait quòd illuminat hominem venientem in mundū, fuisse illuminatum de fide supernaturali saltem implicita, & de dolore necessario C
quia Deus non deficit in necessarijs. Ergo est baptizandus.

¶ Et confirmatur ex D. August. lib. 1. de adulterinis coniugijs cap. vltimo. vbi catechuminos retinentes adulterina consortia: si desperati, & intra se pœnitentes viacuerint, neq; pro se respondere potuerint: quia amiserunt vsum linguæ vel alio modo, baptizandos inquit huiusmodi puto. Ergo simili ratione huiusmodi mutos, & surdos à Natiuitate: si signa contritionis D
tundendo pectus, vel aliter ostenderēt baptizandos esse censeret.

¶ Sed quia rationes hæ pro parte affirmatiua solutiones planas habēt, & quia rationes pro parte negatiua vrgentibres sunt. Si quis velit huiusmodi baptizare surdum, & elinguem me authore non faciet, sed expectabit iudicium saltem Episcopi: qui cum doctis sibi adiunctis personis inuestigare curet, an talis ex viuacitate iudicij, ex inspiratione Dei, vel exterioribus religionis Christianæ exercitijs, & sacramentis à se visis dari, apprehenderit pro salute animæ alia suscipi, remedia diuinaque esse: & ab vno Deo cœli, & terræ institutæ, & si hæc signis exterioribus se intelligere significauerit, simulque fidem de Deo se habere, doloremque de peccatis. Tūc his præhabitis si baptizaretur, nō dānare ausim alias affirmatiuam relinquens, negatiuā citius amplecterer.

CAPVT XIII.

An ad contritionem requiratur amor Dei super omnia. An timidus de recidiuo absolutū propositum emendæ possit habere, an petitio veniæ sufficiat in morte.

Qō

IAm postquam graniores, quæ in materia contritionis pertractari solent quæstiones discussimus: Reliqua sub breuitate optata perstringere nos oportet. Et primo occurrit quæstio, vtrum ad contritionem requiratur amor Dei super omnia. Ad quam dubitatiunculam: quia Diuus Thomas quolib. 1. articul. 2. Respondet: satis erit, si verba eius hic subijciamus. Contritus tenetur in generali velle pati magis quamcunque pœnam, quàm peccare, & hoc ideo, quia contritio non potest esse sine charitate, per quam omnia dimittuntur peccata, ex charitate autem plus homo diligit Deum: quàm seipsum. Vnde charitas hoc requirit vt quālibet pœnam homo contritus præeligat culpæ, sed in speciali descēdere ad hanc pœnā, vel illam nō tenetur, quia terribilia, sicut etiā delectabilia plus mouent

mouent in particulari cōsiderata, quā in communi. Immo stultè faceret, si quis super his particularibus pœnis se solicitaret, aut alium: quia stat, & aliquis non refugeret pati mortē pro Christo, qui si descenderet ad considerandum singulas pœnas, magis retraheretur. Ideo descendere in talibus ad singula est injicere hominem in tēptationem, & præbere occasionem peccandi. Quare satis est iste amor sine quo contritio esse non potest, sit maior quàm cuiuscunque rei quantum B
ad firmitatem, non tamen necessario requiritur sit maior quo ad intensionem.

¶ Quare Sotus in 4. docet satis esse dicere pœnitentibus, quòd dolor pœnitentiæ, scilicet contritionis procedere debet ex Dei amore. Amor autē Dei quando absolutè sumitur sine cōparatione ad aliud, licet non sit amor Dei super omnia, non tamen ideo est malus secundum Nauarrum eo, quòd non sit adeo firmus: sicut nec timor C
Dei ob pœnas non est malus secūdum suam substantiam, licet non sit adeo firmus: sicut timor Dei filialis. At vero quia amor præsupponit spem: ideo amor requisitus ad contritionem requiritur, sit cum spe veniæ saltem virtuali.

Qō.

¶ Præterea, quia ex supra dictis liquet contritionem propositum formale, de extero non peccandi continere, quæritur an timor, quem quis concepit de sua fragilitate, & propensione D
ad peccandum sibi experientia teste, atque ideo timet se peccaturum, hoc proposito, quod firmum esse debet, explodat. Et aliquibus videtur, quòd eet te excludat: quia audiens non raro aliquem dicentem, quomodo inquam possibile est me habere propositū firmum, & voluntatem absolutam non peccandi de extero, qui multoties cū him confessus hoc animo de reliquo cauendi: statim obiata occasione præ

ceps in peccata præterita rursum feror. Palam est, quòd idem modo sim facturus, sed nihilominus respondentes ad quæstionem dicimus primo. vt scrupulosis mentibus medeamur, non vt effrenibus frena laxemus aliud est timere se peccaturum, & aliud velle peccare. Nam quia timor est de malo, qui planè timet se peccaturum, certe videtur nō velle peccatum. Ea etenim quæ volumus: non timemus.

¶ Secundo dicitur, quod memoræ dignum est commēdari, scilicet, quod non est idem prorsus propositum habere non vitandi peccatum: & timor in peccatum labendi, quatenus attinet ad timoratæ & scrupulosæ conscientiæ viros. Nam ij soliti sunt tali timore ruendi in peccatum agitari. Tamen proposito vitandi peccatum non carent. Immo in proposito cauendi sunt confolidati, sed neque idem esse existimatur: quatenus etiam attinet ad effrenatos antea: sed iam ad tollendas C
occasiones transuersos eos agentes in peccata, animum & vires applicātes: quia in his & timor ruendi, & propositum absolutum à culpis præteritis abstinendi coire possunt. Solum igitur in hominibus depravatis, qui in eisdē peccandi occasionibus pernanere cōtendunt, timor, si quo tenentur labendi, & propositum resipiscendi compati non posse videntur: quia ij quamdiu occasiones peccandi non amouēt, propositum formale cauendi non videntur habere: quia animo formali, D
aut virtuali saltem redeunci ad vomitum peccatorum non carent, & sic intelligendum venit, quod Nauarrus summa latina ait, scilicet, quod quoad propositum satis est pœnitens proponat non amplius peccare: proponatq; id efficere ope diuina. Necopus est credat se amplius non peccaturū, vel quòd talis timor de extero peccandi ab eo absit.

¶ Præterea hæsitabit forsitan tito- Qō.

Universidad de Deusto
Biblioteca

nus aliquis, si verum est, q̃ de contri- A
tione catholicæ dicitur, quòd ante susceptionem sacramenti in re, & gratiam amissam reparat, expiatque peccata: quid ergo post eam præhabitam opus est sacramento confessionis, & eius forma, scilicet absolutione ad remittenda peccata & gratiam Dei conciliandam. Respondetur sanè, q̃ multiplici nomine, post contritionem præhabitam, adhuc sacramento pœnitentiæ in re opus est. Primo, quia contritio antecedens non sine voto suscipiendi sacramentum, quod in se includit: remissionem peccatorum operata est: frustraneum autem esset tale votum concepisse: si postea tempore debito executioni non mandaretur. Secundo, quia cum nemo certus de sua contritione sit, quæ est vltima dispositio ad gratiam: adhuc securius remedium ad parandam eam, Deus nobis exhibuit clementissime ipsum sacramentum in re, quod facit de attrito contritum. Quare Deus & id remedij, scilicet sacramentum post habitã contritionem veram, vel putatiuam, voluit suscipi à nobis. Tertio, quia cũ contritio actus interior sit, de quo ecclesia non directè iudicat, voluit Deus nos subdi sacramento exteriori, quatenus appareat nos de nostra reconciliatione, & cum ecclesia per sacramentũ exteri⁹ tractare. Quarto, patet ex exẽplo Nauarri dicentis, post contritionem præcedentem, licet remissum sit peccatum, adhuc, inquit pœnitẽs astrictus manet ad confitendum illud, quia ei condonatio peccati facta est à Deo ad instar regis condonantis iniuriam militi cũ obligatione, vt militet per annum. Quæ quidem exemplificatio Nauarri sano modo est intelligenda non quasi Deus illa peccata per cõtritionem dimiserit cum conditione, vt talis remissio irritanda veniat, & irrita fuisse sit censendum: si tempore debito sacramẽtum, quod habuit in voto, in re non suscipiat, & quasi peccata remissa, iam hoc non præsito, in se ipsa sint redditura, quia hæc exemplificatio authore D. Thom. in 4. q. 88. ar. 1. esset falsa contra alios: quia incredulitas eorum fidem Dei qui illa peccata iam dimisit, non euacuauit, ad Roma. 3. licet redeant secundum quantitatem ingratitudinis. Intelligitur ergo, q̃ sicut condonatio regis sub illa obligatione facta militi non est valida, si miles cum sibi fit, non gerit animum eam obligationem ad implendi: sic neque taliter contritus: qui in animo non concepit tempore debito suscipere sacramentum: quia non est vere contritus, neque recuperabit gratiam, nec remissionem obtinebit peccatorum. At si tunc vere fuit contritus, quia iste non caruit tali animo gratiam primam per suam contritionem antecedentem obtinebit. Sed si post tempore præcepti sacramentum pœnitentiæ in re non susceperit, recuperata antea gratia sibi non perseuerabit: quia p̃ transgressionem præcepti illam amittet. B C D

¶ Ad hæc q̃m aliqui non satis in scholis versati, non satis penetrant rationem, quidditatemque cõtritionis, recte eos admonet Nauarrus in sum. lat. c. 1. nu. 17. dicens non sufficere ad contritionem tunsionem pectoris, aut prolationem miserere mei, vt ipsi autumant: sed hæc signa tantum procedunt quoad præsumptionem, qua ecclesia præsumit hæc signa ostendentes esse contritos, ad effectum non negandi eis sepulturam, sed istis videtur sanè frater Iosephus minorita in suis floribus Theologiæ, dũ ait q̃ instante morte præanguistia tollente recordationẽ peccatorũ, si quis toto corde petat veniã sine actuali pœnitentia, per orationẽ iustificabitur, iuxta illud Matthæi. 17. petite, & dabitur vobis. Quæ quidẽ doctrina quatenus insinuare videtur, q̃ sola petitio veniæ tunc sufficiat

ciat causã est, quia D. Th. 3. p. q. 8. ar. 4. ad 5. ait, q̃ si totaliter est aliquis peccati oblitus, huic sufficit ad eius delationẽ, generalis contritio, quasi significans saltẽ sine tali generali cõtritione etiam ei veniam petenti, eam à Deo non esse concedendam: sed negãri non potest, q̃ iste frater Iosephus subturbide hic loquatur, quare cautè ust legendus. A

CAP. XIIII.

An vt aliquis cũ sacramẽto fiat ex attrito cõtritus satis sit quòd pœniteat se sufficientem pœnitentiã non habere, vt ait quidã Iunior. B

Q5. Est cordi mihi, placetq; & hic examinasse quomodo illa doct. Nauarri intelligenda sit, quã in c. 1. de cõtri, in sum. lat. n. 22. tradit, in hãc formã satis est, vt aliquis sit cõtritus, vel saltem attritus taliter, vt possit absolui, q̃ pœniteat se istã pœnitẽtiã nõ habere, quã doctrinã assẽuerat esse opinionẽ cõem & esse D. Th. & Bonauen. esseq; in sola etiũ multorũ: quia licet hoc inquit nõ sufficiat ad habendã contritionẽ formaliter, satis est tñ ad habendã attritionẽ, qua pœnitens possit absolui. Hæc Nauarrus, quę doctrina Nauarri, & si alicubi asserta à D. Th. & Bonauen. & ab alijs doctoribus inueniatur nõ ita nude, vt eã proponit Nauarrus, sed cum grano salis, vt ipsi doctores intellexẽre, & tradidere, est lectoribus proponẽda, vt. s. sufficiat ad absolutionẽ q̃ quis pœniteat se contritionẽ, vel attritionẽ nõ habere, dũ alias pœnitens saltẽ formalẽ habeat attritionẽ, vt probe sub notauit Metina in sua instruct. confes. f. 194. p. 1. & 2. vbi præsupponens pœnitentẽ ad minus necessario habiturũ attritionẽ pro capienda absolutione, pœnitenti esse tunc dicendũ ait, frater & si verũ est, q̃ ista tua attritio, & dolor imperfectus per se nõ sufficit: sufficit tñ ad reparandã gratiã, cũ sacramento dolor hic imperfectus, cũ pœnitudine qua te pœniteat, te non pœnitere offendisse Deũ, tantũ quantũ ratio ipsa exigebat. Ecce vbi Metina ad illã pœnitentiã, qua quis pœnitet eo, q̃ nõ pœniteat vt debet, attritionẽ saltẽ formalẽ, vt sufficiat cũ sacramento præsupponit: quia alias quis inficiari poterit illã pœnitẽtiã qua quis pœnitet se nõ pœnitere, cũ proposito peccandi de cętero stare posse. Nã ista pœnitentia habetur per istũ actũ nollẽ non pœnitere, aut per istũ actũ, haberi videtur: sic etiã secundũ doctores & ipsum Nauarrũ pœnitentia de præteritis habetur p istũ cõditionalẽ actũ, nollẽ peccasse, sed cũ istis cõditionalibus nolleitatibus, aut velleitatibus, stare põt propositũ absolutũ de sibi cõtrario, vt cũ noleitate, qua ingruente procella mercator nollet proijcere merces suas in mare secundũ Arist. stat absolutũ propositũ ad euadendũ periculũ, eas proijciẽdi. Et cũ velleitate, quã meretrix in lupanari tenet inde exeundi, stare põt absoluta voluntas ibi manendi. Ergo stante etiã ista noleitate. s. nollẽ carere cõtritione, aut saltẽ attritione necessaria stare põt, q̃ in reiveritate tali attritione careat, imo q̃ in volũtate absoluta contraria maneat. Ergo ne id quod in solatiũ multorũ peccantiũ Nauarro videtur esse, in eorũ animarũ perniciem propter deceptionẽ cõuertatur, admonendi sunt pœnitentes, q̃ ista pœnitẽtia de non pœnitẽdo debitè per istas noleitates, vel velleitates tantũ habita. s. vellẽ debitè pœnitere, nollẽ nõ debitè pœnitere nõ sufficit cũ sacramẽto pœnitentiæ ad salutẽ, nisi saltẽ attritio adsit. Et licet cõcedamus istã pœnitẽtiã de nõ pœnitẽdo debitè, quia de præsenti est posse esse absolutã, quia põt habere hũc actũ, nolo nõ pœnitere debitè, & volo pœnitere debitè, sed q̃ vt supponim⁹ istud volo, vel nolo efficax nõ est, ideo C D

fallax

Universidad de Deusto
Biblioteca

falax esse potest, atque ideo non est ei tantum inniten dum, nisi attritio adsit formalis: quæ cum sacramento sufficit. Hæc dicerim sub aliorum iudicio, non gratia detrahendi viro eruditissimo Nauarro: quem ego tum ob suam insignem probitatem vitæ, tũ ob egregiam authoritatem, qua pollet in republica christiana semper suspicio, & venetor: sed gratia eum declaraudi.

CAP. XV.

An vt confessio sit fructuosa requiratur, fiat cum dolore supra omne odibile, vt ait Caietanus, & de multis curiosis dubijs concernentibus hanc materiam: & an in aliquo sensu sit vera opinio Scoti de certo gradu intensionis, vel extensionis contritionis necessario.

Q5. ACcedit & alia quæstio circa materiam contritionis: quam exhausit nobis Caietanus in summa verbo confessio conditione. 12. An vt confessio cum absolutione fructuosa sit: dolor supra omne odibile sit necessarius de peccatis. Nam Caietanus ibi asserit, quòd si is cui displicent offensæ patratæ in Deum, intenditque pro posse suum à peccatis mortalibus cauere in futurum, si cum hoc animus eius sic sit affectus, quòd non displiceat ei mortale supra omne odibile, nec supra omne odibile virtualiter saltem intendat omnia peccata vitare, non audeo, inquit dicere, quòd talis vir recipiatur, de attrito hactenus dictum. Diximus capite 1. num. 37. ab hac decedens sententia dicit se tenere cũ victoria, & Soto dicentibus, quòd si quis dolet de peccato: quia vera offensa Dei est, & cum vero proposito, & sine crassa ignorantia credit suum dolorẽ sufficientem, quod huius confessio cũ sacramẽto absolutionis fructuosa erit: quia nullum concilium, nec sancti, nec scriptura sacra id supra omne odibile dolorem necessarium esse expressere: sed iam nos diximus retro, quòd satis est, vt iuxta Concilium Tridentinum attritione saltem supernaturali, quæ sit impulsus spiritus sancti sit dispositus, vt mediante sacramento, ex attrito fiat contritus, neque requiritur dolens ad hoc expresse doleat, & speciatim de peccato cum hac expressione, & specificatione supra omne odibile doleo. Requiritur tamen (vt arbitror) ne expresse, aut positiue in animo formet hũc actum nolo dolere de peccato supra omne odibile, quia hic actus positus videtur excludere charitatem Dei, quam inducit sacramentum faciendo ex attrito contritum. Charitas enim hæc imperat actum pœnitentiæ, vt fiat ex amore Dei super omnia. Et quia dicens in animo nolo dolere de peccato supra omne odibile, videtur concipere animum potius admittendi aliquam mortalem offensam Dei: quã incidere in aliquod malum pœnale præsertim valde odibile sibi. Adijcit Nauarrus summa latina. cap. 1. num. 23. quòd satis est pœnitens habeat propositum potius appetendi mortem, quam peccandi: licet dubitet an faciet. Et reuera possibile est tale habere propositum cum tali dubitatione: quia illa dubitatio vel ùti speculatiua est pertinens ad intellectum. At illud propositum ad voluntatem attinet, & ad bonum spiritum iuxta illud dictum domini, spiritus quidem promptus est, caro autem infirma.

¶ Affine quoque videtur huic dicto Nauarri, & illud dictum Soti in 4. vbi ait,

ait, quòd detestari sic furtum, vt si ex necessitate esset committendum alterũ, potius eligeret patrare homicidiũ, quam furtum, non est peccatum tale mortale: dummodo firmissimum propositum adsit neutrum committendi. Iuxta quam normam frater Iosephus ait, quòd bene ait Soto, quòd si sic diceret aliquis, si necessario aliquod horum mihi esset cũ turum, mallem esse hæreticus, quam sodomiticus, si sine animo faciendi diceret, non est mortale, secus esset si cum tali animo diceret: quia conditionalis maxime impossibilis, qualis est hæc, si necessario essem peccaturus aliquo peccato præ dictorum, quia nullus necessitatur absolute ad peccandum, si animus absit faciendi, ex se nihil ponit in esse. Caterum quod tradit quoque Nauarrus loco citato, quòd satis est pœnitens doleat, quòd non possit magis dolere de peccato, quam de morte propria longiore examine, & declaratione egerentiis iam ex supradictis, quomodo sit intelligendum inquiret, quia licet non descendendum sit ad istas cõparationes ingerentes tentationem, si tamen iam descendit ad determinandum se ex suppositione in hoc casu: quia firmũ gerere debet animum oppetendi prius mortem, quam se coinquinare peccato, & quia cum opposito proposito perficiendi peccatum stare potest: vt supradictum est pœnitentia illa conditionalis, Nollem dolere magis de morte propria, quam de peccato: ideo talis pœnitentia per actum conditionalem ex se non videtur esse satis, nec facit pœnitentẽ secundum: nisi habeat talem pœnitentiã per hunc absolutum voluntatis actũ, scilicet nolo me nunc magis pœnitear de morte propria, quam de offensa Dei, & pœniteat, & gerat animum tunc potius occumbendi morte, quam in Deum delinquendi.

¶ Præterea notandum est, quòd licet illa doctrina Soti in 4. vera sit, vbi ait, quòd si comparatio inter culpas habeat, de maiori & grauiori culpa debet esse maior detestatio appreciatiue: sed non est necesse de grauiori culpa sit maior detestatio: tenuit. Nam vt probe ait Nauarrus summa latina. cap. 1. nu. 31. quòd grauior pœnitentia intẽsiuè, sit habenda de grauiori peccato est de consilio, & honestate tantum, quia secundum S. Thomam, quæcunque contritio vera quantumuis remissa etiam in instanti conceptas satis est ad remittenda omnia mortalia. Vnde inquit Sotus, opinio Scoti, de intentione & extensione certa, ad certum gradum necessaria ad detestationẽ & contritionem, cum nulla rationis basi, aut testimonio sanctorum roboretur, videtur iabem temeritatis contrahere contra dist. 3. Can. talis, & videtur dissona scripturæ Ezechielis, in quacunque hora conuersus fuerit, & contra canonem, de pœnitentia dist. 1. cap. multiplex, misericordiæ Dei non possumus tempora distinire, nec mensuras ponere: sed tamen Vega & frater Iosephus contendunt. Scotum ab hac labe temeritatis sibi ascripta liberare. Nam Vega glossat Scotum esse intelligendum, quando suppetit tempus ad pœnitendum, ideo certum tunc intensionis, aut extensionis gradum Deo notum esse necessarium asserere, non est temeritati ascribendũ: sed melius suo iudicio prædictus frater Iosephus, & alij Scotistæ videntur Scotum saluare, eius sensum, & mentem interpretando. Sic quod Scotus locutus est non in ordine ad remissionem culpæ, & restitutionem gratiæ. Nam culpam posse remitti, & gratiam posse restitui per contritionem etiam remissam & habitam in instanti non dubitauit: sed quòd ad remissionem totalem, & integram illius pœnæ pro peccatis debitæ, quæ interdum restat expianda per opera satisfactoria, ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

hanc expiandam pœnam totaliter, quę si summo conatu peccator conuerteretur, sicut Diua Magdalena conuersa est, & bonus latro, tota illa contritione summa, simul expiata cum culpa maneret, ad hanc inquam expiandam, certum gradum intensionis, & attensionis, quoad tempus Deo notum, & ab eo taxatum iuxta maiorem, vel minorem grauitatem criminum, requiri sensit quando hæc pœna totaliter per contritionem expianda venit, quod si in hoc sensu locutus est Scotus, aut ego fallor, aut non est temeritatis notandus. Nam non multum dissimiliter ab hoc, nostri Thomistæ loquentes sunt, & præsertim Sotus in 4. docet de gratia amissa, quæ restituitur resurgenti à peccato ratione operum bonorum per peccatum antea mortificatorum, quę tota gratia antea habita per opera, non restituitur per contritionem quamcunque remissam, nisi pœnitens summo conatu contritionis resurgat ex Dei auxilio, quod si contritio ab hac summa deficiat in resurgente à peccatis, in ea proportione qua à summa contritione distat, restituetur sibi pristina gratia, vt si contritio est medietas summæ, recuperabitur medietas gratiæ deperditæ.

¶ Atque etiam non solum per primam contritionem, sed per actus congeminatos doloris secundum Sotum potest resurgens totam gratiam amissam recuperare, & per quoscunq; alia actus charitatis, & eleemosynæ: quia post dolorem, maxime extimat Deus hos actus charitatis. Hęc Sotus ait, qui superaddit affirmare, ꝙ sine dubio per martyrium recuperatur tota gratia antea amissa per peccatum, & licet sibi videatur, priuilegium fuisse concessum baptismo, vt per ipsum recuperetur tota gratia amissa: sed ex alia parte apparet, quòd non, cum per pœnitentiam, quæ plus gratiæ confert, quã baptismus, non semper tota recuperetur, sed per attritionem summam cũ sacramento totam gratiam amissam restitui dicẽdum esse videtur, eo quòd attritio cum sacramento perinde est, ac valet ad viuificandum atque contritio. Quæ quidem contritio magis inclinat ad dolendũ de minimo peccato proprio, authore Soto, quam de magno alieno appreciatiue, & magis appreciatiuè ad dolendum de meo peccato, quam de passione Christi, sicut beata virgo appreciatiue maiori affecta est mœrore ex peccato crucifigentium, quam ex passione filij, sicut & Christus, secus quoad intensionem, qua sic maiorem fuisse de morte filij dicere non est inconueniens.

CAP. XVI.

An præceptum contritionis obliget tempore obligationis orandi pro instanti populi necessitate, vt dicit quidam Iunior.

ADde, quòd quia contritio est certum antidotũ contra peccata, & remedium contra multa insurgentia mala, flagella Dei minantia quæ vitanda, ideo etiam in dubio, cum quis anceps est de suo peccatorum sit mortale, vel veniale pœnitere debet de illo, vt de mortali, vel saltem conditionaliter: quia dictum est tene certum, & dimitte incertum, & tenetur sub tali dubio confessario tale peccatum explicare.

¶ Ad hæc quoniam contritio remedium est contra nus circunstantia mala: ideo Nauarrus summa latina, capit. 1. num: 31. ausus est cum Adriano asseuerare, quòd tempore orandi pro instanti populi necessitate, vbi requireretur magnus feruor, præceptum contritionis tunc temporis obligaret ob noxium ad orandum, sed certe hęc assertio Nauarri, licet suffulta auctoritate Adriani, non omni pollet certitudine quia Antonius Cordubensis in suo quæstionario lib. 2. q. 2. de ignorantia pertractans cõtrarium videtur astruere, dum sic ait ad necessaria ad salutẽ, & vbi requiritur specialis Dei directio, & illuminatio si humana industria adhibita non sufficit, requiritur oratio ad veritatem Dei, eiusq; illuminationem assequendam; sed ad hoc nõ requiritur contritio, sed bona affectio sine obice, vt si in rebus fidei scitu necessarijs ignorantia daretur, at se cundo ait, ꝙ cum timetur probabiliter, ꝙ propter peccata excæcatur quis, tenetur tunc conteri saltem generaliter, & precari Deum: vt sibi suæ veritatis circa salutem animæ suæ lumen infundat etiam si ista sua ignorantia, & excæcatio contingat in his de quibus datur ignorantia inuincibilis. Tertio ait, ꝙ casus si detur, quo quis ignoraret inuincibiliter contritionem, & orationẽ ad hanc illuminationem à Deo obtinendam esse necessariam, excũsabitur si contritione & oratione se non præparet. Secus si sciat hęc media tunc esse requisita.

¶ Quòd si instes pro Nauarro, quòd quia peccatores Deus non exaudit, vt dixit cæcus euangelicus, & pro instanti populi necessitate orare quis tenetur, ergo ne sit frustranea oratio, sed sit exaudibilis à Deo, sic oraturus contritione se præmunire debet, ad hoc dicimus primo cum D. Aug. ꝙ ad hue iste cæcus euãgelicus inuictus loquebatur. Nam & peccatores Deus exaudire solet præsertim auctore D. Th. 2. 2. qũ orant peccatores Deum non vt sic, deest, vt peccatores sint. 2. non secũdum affectum quem habent peccãdi, sed qũ orant pie, feruenter, & perseue-

ranter pro salute animæ suæ, vitæque emendatione postulantes auxilium.

¶ Dicimus secundo cum Metina 12: ignorantia inuincibilis circa pertinentia ad salutem per pœnitentiam tollitur, qũ quis pœnitet ignorasse, & proponit adhibere diligentiam ad sciendum: quia per talem pœnitentiam talis ignorantia fit inuincibilis. Redibit tñ peccatum ignorantiæ si habita opportunitate ad sciendũ, non adhibeat diligentiam. Quod maxime notandũ esse aduertit, quia proderit, inquit ad multa intelligenda in hac materia.

¶ Tertio cum eodem Metina asserimus, ꝙ non solum per penitentiam, & contritionem qua homo in gratia Dei constituitur: sed etiam per solam pœnitentiam de prædicta ignorantia sic ignorantis, s.t. ignorantia inuincibilis, vt patet inculpabiliter seducto, & ignorante pœnitere de suo errore, & proponente quærere doctorem, qui le docear, qui tñ cum hoc in suo concubinatu permanere contendit. Immo subiungit Metina, quòd vt talis ignorãtia fiat inuincibilis pro tunc, & cesset esse culpabilis, prout perseuerat tantum in præsenti, satis est si pro illo præsenti proponat diligentiam ad sciendũ, verbi gratia articulos fidei: etiam si pro tunc non pœniteat de ignorantia sua præterita: quia ignorantia quæ antea erat culpabilis, & vincibilis vt fiat inuincibilis, satis est, aut pœnitere de culpa, aut de ignorantia, aut certe adhibere diligentiam, quæ solet adhiberi in illis casibus quia Iacob in casu cõcubitus cum Lia nõ tenebatur facere diligentiam.

¶ Quarto dicimus ad quæstionis pũctũ ex pra dictis respõdendo, ꝙ quia solitis remedijs quæ adhiberi solent est innitẽdũ, vt hic ait Metina, & quia nõ constat priuatis hominibus tempore vrgentis necessitatis oraturis pro populi necessitate, quòd contritio

Universidad de Deusto
Biblioteca

tio de suis peccatis sit remedium soli A tum ab ipsis adhiberi, & quia ignorat id remedij esse necessarium, neque de hoc tanquam de re necessaria solent admoneri à confessoribus vel prædicatoribus: ideo peccatorem priuatum tempore calamitatis magnæ, quia præmittur respublica orantem Deum pro reipublicæ liberatione sine præuia contritione, ad peccatum mortale, non ideo damnarem: sicut secundum communem sententiam Theologorũ priuatus peccator etiam, vt impleat præ- B ceptum correctionis fraternæ, vt sic subueniat saluti animæ fratris, non tenetur etiam si in peccato mortali sit noto & patenti, de eo prius habere præuiam contritionem, tum quia satis est si humiliter, & dolenter, & compatiendo sibi, & fratri, eum corrigat, tum quia sicut qui prodige consumpsit pecunias, iam postquam eis sua culpa nudatus est, nõ tenetur quærere aliunde pecunias, vt subueniat graui necessitate oppresso: sic neq; qui sua C culpa amisit gratiam, ad hunc finem corrigendi, nouo præcepto non tenetur conteri ad recuperandam gratiã. Diximus notanter, quòd adhoc non tenetur priuatus: nam si ad correctionem exercendam, prælatus videt cõtritionem suam ostensam, subdito de suo peccato, esse medium necessarium, vt subditus resipiscat, quòd tunc teneatur ipse ad adhibendã correctionem subdito conferi, placet aliquibus, & fratri Iosepho placuit. Si- D cut etiam Petrus de Soto maior eius fertur fuisse sententiæ in suis scriptis super 2. 2. D. Tho. dicens, quòd quamuis quando se offert necessitas non teneatur agere pœnitentiam qui tenetur corrigere alium, neque ex vi præcepti pœnitentiæ, neque ex vi præcepti correctionis, quia non est medium necessarium, si tamen peccatum est publicum, & manifestum, & corripiens peccator corripiendo scandalizat per correctionem, quam facit, tenetur prius de illo peccato pœnitere, antequam corripiat, aut ostendere signa pœnitentiæ ne scandalizet corrigendum secundum Ibañez. 2. 6. Igitur præceptum pœnitentiæ hic de per se non obligat: sicut neque obligat antequam tempus ipsius præcepti (quia affirmatiuum est,) veniat: quia & si ante illud temporis teneatur homo non cõplacere de suo peccato, & exire à suo peccato: nec illud continuare, sed ad id non obligatur peccato nouo, aut præcepto pœnitentiæ, sed illo præcepto, quo prohibitus est peccatum facere, scilicet non furari, eodem præcepto prohibetur retentionem alieni non continuare, non sub nouo peccato, sed maiori, si continuet, neque restituat, ita Sotus.

CAP. XVII.

Rursus de differentia inter contritionem & attritionem, & an refricanda sit memoria peccatorum, & an attritio fiat contritio.

CAEterum, quia multa de cõtritione, & dicta & dissonia hic sunt, ne in equino co laborem*, sicut distinximus contritionem ab attritione: sic cõtritionẽ infusam de qua hactenus fumus locuti, ab contritione acquisita distinguere opus est. Differunt etenim, primo, quia contritio infusa ex auxilio supernaturali diuino est. At contritio acquisita secundũ Caiet. ex viribus naturalibus haberi potest, quod & placet etiam Scoto. Secũdo, quia contritio simpliciter dicta contra Caietã & Scotum: quia suapte natura est infusa, & quia est vltima dispositio ad gratiam, nunquam dicitur informis. Sed contritio quæ datur in- A formis est contritio acquisita, quia ista non est infusa, neque vltima dispositio ad gratiam ita Sotus & Nauarrus cap. 1. sum. latt. num. 30.

Q1. ¶ Insuper quia contritio medicina adeo est salutaris, & quia mediante auxilio dei speciali à nobis habetur, quam memoria peccatorum solet præcedere, aliquis forte adijceret scisciari an consilium sanum sit refricare in memoria peccata iam dimissa ad habendam de eis contritionem. Sed certe peruia est responsio, quia si talia sint peccata, vt delectationem de se, aut existimationem illicitam gignant, non erit salutare consilium ea multũ in memoria obuersare ad conterendum de eis his, qui, quia fragiles sunt consentiendi inde paratur periculum, quia præsentia delectabilia pœnitentes non mortificatos, aut mente ægros valde allicere solent. Sed perfectionem iam adeptos, immunesque iam ab his periculis, ad sui humiliationem, maioremque excitandum dolorem, cum absit periculum: sic ea mente agitare tutum abest, vt sit exitiale, quòd est salutare. Sicut etiam ef- C ferutinibus peccatoribus peccata ingerentia terrorem, consilium est meminisse, vide Nauarrum ca. 1. nu. 32.

Q2. ¶ Demum quia axioma Theologorum est quòd mediante sacramento pœnitentiæ ex attrito fit illud suscipiens contritus, ambigere aliquis poterit, quæ nam opinio vera sit, opinio D Scoti asserentis quòd contritio fit tũc attritio, an opinio D. Thomæ affirmantis oppositum. At in hac quæstione non opus est multum immorari, quia iam per Sotum, & Nauarrum Thomas & Scotus, quia secundum Scotum si mediante sacramento, attritio fit contritio, glossandum est, quòd attritio tunc fit contritio non intrinsece, id est, non ratione obiecti, sed extrinsece, id est, ratione supernenientis gratiæ fit contritio, vt dum quis ad sacramentum pœnitentiæ accedens attritus bona fide recipit gratiam. Sed secundum D. Thomam, & veritatem ipsam, attritio ex obiecto, quæ est propter pœnas, nũquam fit intrinsece, hoc est contritio ex obiecto. Quia sunt diuersarum specierum sicut equus non potest fieri intrinsece homo, quia alterius speciei est equus ab homine. Sed Sotus lectorem admonitum esse vult hanc expositionem qua saluamus Scotum, scilicet, quòd attritio extrinsece fit contritio ratione gratiæ sic aduenientis ex sacramento, non esse de mẽte D. Thomæ, quia censet huiusmodi attritiones transire: dum venit vltima dispositio ad gratiam, quæ est contritio, si tamen maneant, quod non repugnat, adueniente gratia, extrinsece fierent contritiones, sed absolute D. Thomas negat attritionem fieri contritionem.

¶ Sed vltimo meminisse iuuat de C illa censura Nauarri cap. 4. numero. 41. vbi contra Victoriam, & maiorem cẽsernon esse satis firmum dictum Maioris dicentis, quòd nullus est adeo imprudens, qui tempore confessionis peccata sua non detestetur formaliter, vel virtualiter, quia talis, inquit, inuentri potest: qui hoc non faciat. Sed dictum istorum doctorum non videtur notandum, licet in casu aliquo aliter inueniatur. Quia loquuntur moraliter, & vt in plurimum, & regulariter, sicut decet loqui Theologos aliquando in materijs moralibus. Sed iam diximus sæpiusq; inculcauimus necessariam esse detestationem formalem, & actualem. Ecce absoluimus materiam de contritione, vtinam tam exacte quam copiose eam pertractauerimus ad gloriam Dei & obsequium lectorum.

(?)

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. XVIII.

De.16.conditionibus confessionis explicatis secundum doctores: & quæ nam earum sint de necessitate cõfessionis, & quæ nam tantum de ornatu, & an in aliquo casu possit audiri & absolui pœnitens sine præuio sufficienti examine extra articulum mortis. Et an circunstãtia non tollens mortale sed extenuans sit confitenda.

IAm post materiam de contritione absolutam, ad expediendam materiam de confessione nos præparantes, ab eius diffinitione exordiũ sumimus, sic eam diffinientes, cõfessio sacramentalis est legitima coram sacerdote peccatorum declaratio, & accusatio, quę pars est sacramenti pœnitentiæ. Et quia res etiam per suas conditiones innotescit: nõ erit abre, statim præmissa diffinitione confessionis, si de eius conditionibus sermonem subijciamus, authore igitur D. Thoma in.4.sentẽt. distinct. 17. quæstione. 3. artic. 4. quæsti. vlt. confessio ad hoc quod perfecta sit. 16. conditiones debet habere: quę in his continẽtur versibus, scilicet, sit simplex, humilis, confessio, pura, fidelis, atque frequens, nuda, discreta, libens, verecunda, integra, secreta, lachrymabilis, & accelerata, fortis, & accusans, & sit paratę parata. Has cõditiones declarat S. Thomas in.4 sent. vbi suprà, & Caiet. in summa. Ideo hęs sequendos hic puto.

¶ Prima igitur conditio est quòd sit simplex ideſt sine admixtione hilo-

riarũ, & aliorum impertinentium secundum Armil. at secundum Caieta. sit simplex ideſt non compositè, ideſt, nõ artificiosè narrentur peccata ita vt nõ ponderentur à confessore, vel ita vt delectent suauitate vanæ eloquentiæ. Secundum Nauarrum sit simplex, ideſt, sine plica, ita vt sic specificè proponatur ibi peccata, vt quod mortale, quod venniale sit possit intelligi à cõfessore.

¶ Secunda conditio est quòd sit humilis. Secundum Caie. quatenus recognoscat se miserum peccatorem indignum venia: & quantum ad subiectionem, & accusationem peccatorum coram sacerdote humiliter faciendã flexis genibus, verbis humilibus, non se jactando. Nam secundum Sotum: qui inter confitendum sic narraret peccatum. Accuso me occidisse sicut ingenuum decet, meum inimicũ, quia non potui, neque debui, aliter facere, quia me graui iniuria affecerat, vel quia meum occiderat patrem: non est absoluendus. Quia ista confessio magis iactantia est & peccati defensio, quam confessio, quæ est humilis accusatio peccati.

¶ Tertia conditio est, quòd sit pura secundum Nauar. & Caieta. intelligitur non mixta impertinentibus. Secundũ Sotum & Armillam, intelligitur pura, ideſt, bona intentione ad Deum facta, spe venię, vt Ecclesiæ pareat vt Deum placare possit, non propter solum vitandam pœnam, aut infamiam.

¶ Quarta quòd sit fidelis secundum Caiet. ideſt, quòd sit verax, aliena à mẽ dacio ita Nauarrus. Sed secundũ Sotũ q. sit fidelis intelligitur vt vere proferat peccatum, vt est in corde, quod est de necessitate.

¶ Quinta frequens secundum Caie. hoc est, vt qui frequenter cadit, frequenter confiteatur. Est enim medicina hæc valde conseruatiua hominis in timore Dei quare licet in iure Ecclesiastico non inueniatur præceptum de maiori

maiori frequentia: quam semel in anno, tamen salubre consilium videtur illud quod tradit Metina in sua summa folio.299.pag.1. festa regula & (ni fallor) sic est vsu receptum apud aliquos cõfessores de societate Iesu. Ait enim ibi Metina quod si confessor viderit expedire pœnitenti, si magnus peccator sit iniungat sibi in pœnitentiam confiteatur quatuor festis præcipuis Dominæ nostræ virginis Mariæ, quòd si non a leo flagitiosus sit, quod confiteatur semel in quoliber mense, quòd si quis obiecerit, qui fieri possit vt ipsum pœnitentiæ sacramentũ iniungatur in satisfactionem, respondẽdum est illi inquit Metina, quod hic non indicitur in pœnitentiam tale sacramẽtum, eo quòd minus, aut magis principale sit: sed quatenus medicinalissima est conducens valde ad remedium perditissimarum animarũ.

¶ Sexto nuda secundũ Caiet. hoc est non vestita coloribus, aut iocis coopertibus grauitatem peccati, & multo minus obscurantibus peccatũ, ita Nauarrus. Itaque fiat sine inuolucris verborum, vt explicentur circunstantiæ necessariæ secundum Sotũ etiam.

¶ Septima conditio est quòd sit discreta secundum Caie. quòd quantum ad honestatem verborũ, quibus sunt explicanda peccata sit prudens, & quãtum ad solas necessarias circunstãtias in peccatis carnis explicandas: & quãtum ad modum narrandi: vt quæ simul exprimi possunt, non diuisim dicatur, aut econtra. Sed secundum Sotũ, si per discretam intelligatur quod talis confessio sit actus humanus discernentis, sic est ista conditio de essentia cõfessionis, & si intelligatur, quòd sit scitus discernere inter peccata non est de essentia ex parte pœnitentis.

¶ Octaua conditio, quòd sit libens secundum Caiet. & Nauar. ideſt, quòd sit voluntaria hoc est nõ ex meta principaliter pœnæ, sed ex amore sanitatis animæ. Sed secundum Sotum si libens id sonet, quòd eligens est de necessitate confessionis. Quia secũdum Arist. electio est de necessitate virtutis, sed si per libens intelligatur promptitudo ad confitẽdum, sic solum adornatũ confessionis pertinet.

¶ Nona conditio est quòd sit verecũda. Secundum Caie. ita vt pœnitẽs erubescat de fœditate peccati tum apud seipsum, tũ apud cõfessorẽ pudor enim magna pars est pœnitentiæ Canon de pœn. dist. 6. secundum Sotum primo intelligitur quòd sit verecunda, ideſt, non per modũ iactantiæ. Qui sic nulla esset, si autem intelligatur quòd sit cõmitata pudore, ad ornatum pertinet.

¶ Decima cõditio quòd sit integra quantum ad peccata mortalia alias non confessa tam certa, quam dubia. Ita Caietanus quia confessio non integra non est confessio. Quare confessio mutila ratione negligentiæ crassæ in examinando conscientiam inualidam redderet confessionem.

¶ Quare bene Metina in sua summa folio.2.1.pagina.2. docet, quòd si negotiator accedens ad confessionem ad recordationem suorum peccatorum nihil plus diligentiæ adhibuisset, quam ex sua domo eundo ad Ecclesiam memorare, & recogitare peccata, non est audiendus a confessore. Sed charitatiue est admonendus de diligentiori examine conscientiæ faciendo. Eique consignandum est ad id tempus vbi præparare se possit. Idemóque perinde dicendum est de quolibet alio, quando diu est quòd non est confessus, cuius rationem assignat, quia alias moraliter loquendo talis integrè confiteri non potest postquam tam in breui morula sibi sumpta memorandi peccata diligentia inuestigetens est, ad omnia ad memoriam reducenda. Hocque ex crassa, & velut affectata ignorantia contingit folio. 282.

super

super addit adhæc idem Metina dicēs duos casus solitos esse Theologos excipere hic, in quibus pœnitens & si in examine conscientiæ defecerit, non est remittendus ad excogitanda amplius peccata. Sed admitti potest ad confessionē. Primus casus est quando confessor à Deo expertus, & strenuus est in officio, vt cogitando pœnitentem rādicitus sciet à penitente omnia eius peccata eruere, ad memoriamque reducere. Sed quia hoc raro contingit: paucique sunt quitam solertes inuentantur, moraliter loquendo non est innitendum multum in hoc. Secundus casus est quando pœnitens est in periculo ideſt in hora mortis. Quia tunc licet pœnitens incurius fuerit circa examinandam conscientiam, recipiendus est ad confessionem & adiuuādus ad eius euolueu lam conscientiam, retegendaque peccata prout in tali oppressione melius fieri poterit:

¶ Neque prætereundum hic sub silentio esse arbitror, quia ad hanc doctrinam attinet: quod Metina tursus fol. 185. pag. 1. admonet, scilicet, quòd si defatigatus infirmus: aut confessus est aliqua peccata, dixerit confessori, pater ego valde sum nunc lassatus, & anxiatus, relinquimus confessionem in posterum, quia adhuc mihi alia restant explicanda peccata, tunc absoluendus est, & hoc statim fieri multum refert ne interceptus morte, sine absolutione obeat sicut accidit cuidam infirmo sic dicenti, cui confessor aliàs expertus absolutionem prolatauit. Absoluatur ergo statim in hoc casu. Dum præmiserit dicens, accuso me de his peccatis confessis, & de alijs multis. Quæ quia non supperit tempus, nec vires adsunt dicere non valeo, peto à Deo veniam. ¶ Imo si iam tam in vltimis sit, vt imperceptibiliter inter manus statim animam exhalaturus esse credatur, non retinendus est interrogationibus, sed statim vt aliqua peccata explicuerit, absoluendus est modo prædicto, si tamen nullum confessus fuerit peccatum, sed tantum in communi signa contritionis ostēdit: non est absoluendus secundum mett. Sotum, Canum, Nauar. quibus videtur tauere Concilium Tridentinum quidquid aliqui doctores in contrariū dixerint, quia non est materia sufficiens, & legitima supra quam absolutionis forma cadere possit.

¶ Vndecima conditio est quòd sit secreta secundum Caiet. secreta intelligitur per exclusionem interuenti, Epistolæ, & testis, quia his nemo tenetur confiteri de necessitate, & licet ista conditio secundum Sotum non sit de essentia, sed ad sustentandam confessionem in Ecclesia Catholica est necessaria, & ne peccata secreta quæ de se sunt scandalosa, publicè confessa scandalum possint ingenerare.

¶ Conditio.12. lachrymabilis secundum Caiet. ideſt, contrita cum displicentia omnium peccatoaum mortalium, & cum proposito vitandi ea, quātus vt diximus sufficiat-, si coniuncta sit cum attritione cognita ad minus. At secundum Sotum si per lachrymabilem intelligatur detestatio mentis sic de necessitate est ista conditio. Si per lachrymabilem intelligatur, quòd sit comitata lachrymis sensibilibus, sic non est de necessitate, sed de bene esse, & de ornatu.

¶ Decimatertia conditio, accelerata secundum Caiet. hoc est post commissum mortale non dilata, si commoditas consitendi adest, & sic intellecta hæc conditio, quantum ad executionem confessionis consilij est. nō præcepti. Secundum Sotum quòd sit accelerata & frequens ad consilium pertinet.

¶ Decimaquarta conditio. fortis secundum Caiet. ideſt superans timorem retrahentem à confitendo, & explicando peccata. Sed secundum Sotum si per fortem intelligatur, quòd propter timorem prædictum non desistat à cōfitendo, de essentia est. Si autem per fortem intelligatur strenua, & virili animo facta, de ornatu est confessionis tantum. Et quia confessio fortis debet esse, ideo Metina sua summa fol. 184. pag. 2 optime ait antequam confessor interroget, præmittendam esse à pœnitente suam confessionem, eo modo quo nouerit per mādatorū ordinem, etiam si non tam ordinate ea narret. Et quanuis pœnitens interrogari prius petat à confessore allegans quòd sic confessus est semper, non est in hoc morem gerendum illi à confessore. Quia plus conducit ad humiliationem penitentis quòd prius ipse narret iniquitates suas, & iniquitates, se accusans propriisque conceptibus, & verbis, explicet suæ conscientiæ miseriam. Quia inde confessor melius exploratam habebit recognitionem, confusionemque peccatoris ob sua peccata.

¶ Decimaquinta cōditio confessionis est quòd sit accusans secundum Caieta. hoc est sibi imputans peccata, non cœlo, non mundo, non diabolo, non carni. Secundo accusans se ideſt, non excusans. Quia circunstantias aggrauantes debet explicare, excusantes autem debet tacere. sed secundum Sotum quòd sit accusans, & non excusans est conditio necessaria. Circa quam conditionem quatenus confessio non debet esse excusans, obuersatur quæstio cuius memini Metina in sua summa folio. 25. pagina. 1. vbi quæritur, vtrum circunstantiæ extenuantes peccatum mortale: non tamen tantum, quin maneat in sua specie, & in individuo mortale, sint explicandæ in confessione, vt exempli gratia mulier metu graui, vel penuria vrgente adacta, consensit in actum carnis illicitum in coitum cum alieno; palam est peccasse mortaliter, sed tamen simul etiam perspicuum est non tam grauiter peccasse, sicut si voluntarie his non vrgentibus oppressionibus fuisset aggressa crimen. De huiusmodi circunstantijs ait Metina non multum conuenire inter Theologos, an sint exprimendæ in confessione. Nam Palude ait melius esse eas in confessione silere. Quia earum declaratio in fauorem pœnitentis est, & sic eas tacere potest, cedendo iuri suo, vt peccata sua maiori pudore, & confusione in confessione exponātur. Sotus vero contrarium dissimiens eas circunstantias attenuantes, & excusantes. eo quòd ex metu graui, vrgentique egestate peccarit, in confessione declarandas fore censet: vt pœnitens reuelans causam: quæ aliquo modo attenuat peccatum suum sic consulat honori suo. Verumtamen placet mihi resolutio Metinæ dicentis primo quamlibet harum opinionem posse pœnitentem sequi. Secundo opinionem Paludis & probabiliorem esse, & magis accommodam ad humiliationem & confusionem pœnitentis.

¶ Decimasexta conditio est, quòd sit parere parata quoad acceptandam à confessore satisfactionem pro peccatis suis debitam secundum Caieta. sed secundum Sotum quòd sit parere parata claue non errante. At concludit Sotus quòd de his quatuor conditionibus, scilicet, quòd confessio sit accusans, sit integra, sit nuda, ideſt, cum circunstantijs necessarijs, quòd sit parere parata claue non errante sic sunt de necessitate confessionis, quòd si confessio his careat, confessio erit nulla.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAPVT XIX.

An pœnitens non paratus excidere occasiones peccatorum sit absoluendus. Quando non semper ex eis ruit: scitu valde digna & necessaria disputatio est contra quendam iuniorem.

VT omnia à nobis disputanda recta serie annectantur, quia de conditionibus confessionis materiã expediuimus, inter quas conditiones vltima fuit, quòd sit parere parata scilicet quantum ad satisfationem iniungendam à confessore subeundamque à pœnitẽte, & quia ad satisfactionẽ spectat authore D. Tho. causas occasionesque peccatorũ excidere: in quibus tollendis parendũ est confessori iubenti eas eradicari, ideo hic subsequenter de quæstione hac nobis agendum venit. An pœnitens nõ paratus extirpare causas & occasiones peccatorum sit absoluendus. Et videtur quòd ideo non sit ei neganda absolutio dummodo inter eas occasiones inuentus, propositum gerat cauendi peccatum. Videtur enim tũc eas non teneatur vitare, quia ex negotiatione, & ex bello magna incommoda solent sequi occasionaliter, & tamen mercator, seu negotiator nõ teneatur artẽ negotiandi tam occasionatã deserere, neq, princeps hostes iniuste inuadentes ipsum bello nõ persequi. Imò nec mortale est vendere arma factiosis, cartas, taxillos husoribus, neq, res infidelibus de quibus constat ꝙ eis vtentur ad immolandum, neq, illicitũ videtur vxorẽ reddere debitõ marito habenti votũ castitatis & illud exigẽti, & tamẽ hæc omnia videntur opera plena occasionibus peccandi. Sicut vendere regẽ officia occasionẽ videtur præstare ad magna scelera. Adde quòd ante Concil. Triden. ex matrimonio Clandestino scandala non modica sequebantur, & tamen nõ erat tũc inualidum. Adde quòd Dñs, & Apostoli magna flagitia Iudæorum ex prædicatione Euangelij sequutura fore nouerant. Non tamen ideo à prædicando desistebant. ¶ Deinde quia Papa Lucii. tertius in cap. consultatio de frigidis, & malefi. diffinit duos matrimonio iũctos posse viuere coniunctim vt frater, & soror, licet non valeret corũ matrimonium ob coeundi impotẽtiam: & tamen occasio inde dabatur eis fordide se polluendi, sicut contingit inter multos ineptos ad copulã, indulgentes tamen delectationi obscenæ. Ergo non videtur negãda sit absolutio non vitantibus occasiones peccandi. In contrarium est quòd tales occasiones afferre solent periculum peccãdi, & tamen dictum est, quòd qui amat periculum peribit in illo.

¶ Profectò materia quæstionis in parte perplexa est, tum quia casus in ea contingunt non rari, vbi ex vna parte vrgere videtur ratio, & obligatio prospiciendi conscientiæ, & saluti animæ, in vitando peccandi occasiones. Ex alia parte occurrere solet necessitas obuiandi scandalo oriundo ex vitatione occasionis, & societatis perniciosæ, & consulendi famæ & honori alias cum scandalo separandorum, scilicet cum sunt cognati habitantes in eadem domo.

¶ Igitur absoluendæ quæstionis gratia nonnulla præmittentes dicimus primo quòd inter occasiones peccãdi aliæ sunt remotæ, & aliæ sunt propinquæ. Remotæ sunt omnes creaturæ, quarum vsus culpa vtentiũ, malus esse contingit iuxta illud sapientis Sap. 14 quoniam creaturæ Dei inodium factæ sunt, & in tẽtationẽ animabus hominum, & in muscipulam pedibus insipientium. ¶ Aliæ sunt occasiones propinquæ quæ propinquius se habent ad

ad opus peccati. ¶ Secundo præsupponimus quòd in factis occasionalibus sæpè contingit, quòd id quod est occasio peccandi vni, non est occasio peccandi alteri. Nã adolescenti, & puellæ est huiusmodi occasio degere solos in eadem domo, quod probat Nauarrus arg. glos. cap. absit. 11. q. 3. qualis tamẽ non est seni, & puellæ neq, vetulæ & adolescenti. Sicut neque est talis occasio vt in plurimum cohabitatio cum matre sua, filia, nepote, aut sorore cauolumus & cap. cum omnibus. 81. dist. & quandoq; tamen sic ca. 1. de cohabitatione cler. & mulier. ¶ Item adire conspectum principis tyranni Turcarum est huiusmodi occasio deficiendi à fide homini pusillanimo, & inconstanti, non tamen forti, & constãti. Imo est occasio martyrij. cap. presbyteros. 50. distinct.

¶ His igitur præmissis pro satisfactione ad quæstionem sit prima propositio, qui se exponit periculo peccandi faciendo opus dubium, an sit licitum, vel illicitum mortaliter, non est absoluendus: nisi deponat animum tali periculo se exponendi. Hæc elicitur ex Caie. in sum. verbo periculũ. Quia iste mauult illud opus cũ dubio incurrẽdi transgressionẽ diuini præcepti, quam abstinere in opere illo cum certitudine non errandi, ac per hoc voluntas magis amat opus illud, quã Deum in suo præcepto. Vnde sic verificatur sententia illa, exponens se periculo peccati mortalis, peccat mortaliter.

¶ Secunda propositio, in periculo, & dubio æquali ex omni parte de æquali culpa, & periculo siue fiat hoc, siue fiat oppositũ; quãdo istud dubiũ nõ potest deponi, licitũ est dubitanti alterã partẽ amplecti. Hæc est Metinæ super. 1. 2. D. Tho. quã probat quia non est maior ratio desequendo vnã partẽ quã aliã. Alias daremus hominẽ perplexũ sine culpa sua, quod non admittit Theologia. Sed hæc conclusio nõ nisi cũ moderatione cuius nõ meminit Metina (vt cẽseo) est admittẽda, vt intelligatur habere verum in his, quæ nõ sunt intrinsece mala, sed sunt tãtũ mala, quia prohibita. Quia in intrinsece malis, & pro talibus cognitis, nõ habet locũ, quia quãdo vtrinq, dubitaretur vtrũ esset intrinsece malũ facere hoc, siue facere oppositũ: neutrũ esset faciendum, & neutrum faciendo non maneret perplexus.

¶ 3. propositio, etiã si pœnitẽs nõ statuat in animo nũquã se vsurũ occasionibus remotis: nõ ideo indignus est absolutione. Hæc est Nauar. sum. lati. c. 3. nu. 5. in cuius probationis gratiã adducit illud D. Paul. ad Corin. 5. licet ad aliud propositũ forte dixerit, tũ ait nã alioquin esset necesse migrare ab hoc mũdo. Siquidem quidquid fere in eo est potest esse occasio illinc accepta peccãdi. Quia põt esse talis occasio valetudo, & morbus, & diuitiæ, & paupertas, habere, & nõ habere vxorẽ, parentes, cõsanguinei, amici, pax, bellum & prospera, & aduersa. Et ea, quæ notat S. Tho. 1. 2. q. 43. ar. 1. arg. 4. & ad 4.

¶ Sed quia dubitari poterit sicut Nauar. sum. lati, ca. 3. nu. 5. cœpit dubitare, an necessariũ sit se abstinere ab occasionibus peccati venialis. Circa quam quæstionẽ an ita stat dicẽs, necessariũ esse abstinere à propinquis occasionibus peccati venialis, sed quales dicũtur huiusmodi respõdeo, inquit, ꝙ malẽ audire aliũ optime respondẽtẽ quã respõdere, quia nemo quẽ viderim id pro dignitate definit. Hæc Nauarrus.

¶ Pro hac quæstione si forte punctũ veritatis attingamus statuitur quinta cõclusio. Illæ occasiones, quæ solitæ sunt causare venialia, ex quib⁹, experiẽtia sibi teste videt quis semper trahi ad mortalia, necessario vitãdæ sunt à tali. Verbi gratia curiosius desiderare solũ conspectũ alicuius feminæ, quia insigni decore splendeat, ex se nihil plus quam veniale est. Sicut adire do-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mum eius ex curiositate nimia conspiciendi eam, aut defigere in eam oculum tantum, curiosius, quam par est, ex se tantum inordinatio animi nõ dum lætaliter vulnerati est. Si timen ex tali ad eam accessu, ex taliq; conspectu, talis confabulatio, & implicatio subsecuta est semel atque iterum, quòd inde inescatum se videt & pertractum ad eius consensum, & vulneratum eius amore: certè isti accessus, vel conspectus licet à principio solum essent vani, tam quia causa lætalis vulneris fuere, vitandi sunt ac necessario. Hæc conclusio est de mẽte Diui Augustini in regula vbi ait: & si hanc, de qua loquor oculi petulantiam in aliquo veltrum aduerteritis, statim admonete, ne male cepta progrediatur, sed si post admonitionem, iterum, vel alio quoque die idipsum facere videritis, tam velut vulneratum sanandum prodat. Quasi à principio non fuisset lætaliter vulneratus: sed ex incauta defixione oculi secuta fuerit plaga, & pater quia exponens se periculo mortalis, peccat mortaliter: si per has occasiones, quæ in alio solum fuissent venniales quia constans erat, huic fragili paratur periculum mortalis. Sunt ergo necessario fugendæ ab eo.

¶ Sexta propositio qui assidua cõsuetudine inrandi, in eo periculo, & occasione est constitutus, vt facile exeat in periurium, obligatur ad isti consuetudinem retractandam. Hæc est Magistri Cani in Relectione de pœnitentia cui adijcit & aliud exẽplum dicens, quòd qui ex consuetudine peccandi cognocit se ad aliud, & aliud peccatum pertrahi, nec quotidianis tentationibus sine ingenti periculo posse resistere, tenetur ad illum statum deserendum. Et ita venium intelligendi D. Gregor. & Leo Papa. Patet quia vnusquisque tenetur fugere probabile mortalium periculum.

¶ Septima propositio occasio generalis peccandi mortaliter quæ est, quam præbet officium, ars, aut exercitium: quo possumus vti licite, quæ potius est occasio accepta, non inducit necessariam obligationem abstinendi ab ea, vt quis absoluatur. Hæc est Nauar. summa lat. cap. 3. nu. 5. quã probat primo. Quia nullum est officium in quo, qui in eo versatur non peccare possit circa illud capitale occidendis. 23. q. 5. vbi dicitur quid est in vsu hominum bono, ac licito: vnde non possit irrogari pernicies? Et confirmatur quia nulle artes sunt tam occasionatæ sicut ars militaris, & ars negociatoria, quia paucorũ militum, & negociatorum est in istis suę vitæ artibus aliquando non peccare mortaliter: & tamen eorũ confessarij nõ audẽt præcipere ne adeas redeant: cũ nec D. Ioannes Baptista Lucæ. 3. præceperit militibus ab eo quærẽtibus quid facto opus esset, vt salui fierent, deserere militiã: neque Ecclesia præcipit milibri, aut negociatori, ne perseuerent in suis officijs: quãuis consulat cap. consideret 5. in hiis. de pœnitentia dist. 5. Imo numerat ea inter licita & si periculosa cap. noli. cap. militare. 23. q. 1. can. quoniam 88. & D. Tho 2. 2. q. 87. ar. 1. & inde magis propositio hæc patet. Quia non obstat quòd pœnitens, & confessarius timeant quòd nisi pœnitens se abstineat ab hac arte, nõnunquam ob eam peccaturus est etiam mortaliter in suis officijs: neq; oportet id eos credere vt absoluatur pœnitens iuxta Innocentium receptum cap. omnis de pœnitens & remiss. quamquam proponere teneatur pœnitẽs nunquãse amplius ope diuina peccaturũ mortaliter.

¶ Octaua propositio occasio propinqua, à qua necessario se debet abstinere pœnitens, & statuere in animo nunquam se ea vsurum vt absolui possit, est omnis illa, quæ est peccatũ mortale: aut est talis occasio peculiaris, qua credit, vel debet credere confessarius, vel pœnitẽs, nũquã, vel raro se vsurum ea sine peccato mortali bene perpensis eius circunstantijs. Hæc est Nauarri loco citato. At in ea ipse posuit istam particulam li solam, quã consulto. Duximus hic resecandam, & non apponendam: quia nos hic certã conclusionem statuere volumus: at illa particula, & sola à Nauarro adiecta, si apponeretur hic, nostram conclusionem incertam redderet. Nam ex ista particula, & sola intulit hic Nauarrus corollaria aliqua, quæ non placẽt omnibus, vt subnotabimus infra, sed tamen reliquas particulas conclusionis optimè explicat, scilicet, quòd diximus in propositione, quod in se est peccatum mortale ad inludendũ officium & artem necromantiæ, & fœnerandi, & alias artes, quę exerceri nequeunt sine peccato mortali. Diximꝰ peculiaris occasio, ad excludẽdam generalem occasionem, quam præbet officium, ars, aut exercitiũ: quo possumus licitè vti: fecimus tamen nos aliquando in eo peccaturos mortaliter. De qua diximus in septima propositione, quòd ab absolutione non impedit. Diximus confessarius, aut pœnitẽs quòd satis est, quòd alter eorum credat, aut debeat credere, quod est talis occasio. Diximus nunquam, aut raro ad inducendum eas occasiones, quibus rarissimè vtimur sine mortali. Diximus perpensis circunstantijs, vt significaremus, quod hæc possunt esse causæ, vt eadem occasio sit talis vni pœnitenti, & non alteri. Vis veritatis huius conclusionis eo fundamento nititur, scilicet, quòd nemo potest absolui, nisi statuat, nunquam se in posterum peccaturum mortaliter, & consequenter vitaturum occasionem, quæ ex se sit mortifera, aut peculiaris eiusmodi, quam credit probabiliter peccati mortalis causam sibi fore, iuxta illud Eccles. 3. qui amat periculum, peribit in illo. Siquidem non vitare occasionem huiusmodi non esset culpa mortali. At talis est occasio, qua credit quis se fere semper ad hic peccandum impulsum iri.

CAP. XX.

An solum necessario pœnitens abstinere debeat ab occasione non de se mortifera quæ raro, aut nunquam vtitur sine peccato, vt ait Nauarrus.

QVæstio hæc in hoc consistit, an. s. sola ea occasio, vt vult Nauarrus, quæ cum in se nõ mortalis sit, est tamen secundum arbitriũ pœnitentis, aut confessoris talis: vt pœnitens nunquam vel raro sit vsurus ea sine peccato mortali, inducat tantam obligationem abstinendi ab ea, & tã necessariam, vt alias non abstinens ab ea, non sit absoluendus. Quæ quæstio perinde est, ac si quæratur an omnis pœnitens qui licet in occasione, quæ de se peccatum mortale est, non versatur: tamen in ea occasione versatur, quæ licet non semper, aut frequenter & regulariter eum in peccatum mortale præcipitem agat: tamen aliquoties eum ruere in tale mortale facit, possit absolui. At Nauarrus per eam particulam, & sola, sic aliquoties ex tali occasione peccantes ab obligatione talem occasionem vitandi excusat, & eos etiam qui ex ea non semper, aut frequenter mortaliter peccãt, licet ex eius impulsu aliquoties in peccata mortalia ruant.

¶ Ex qua sua assertione tale intulit infra corollarium, quod aliquibus displicet, dicens ex prædicta sua diffi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nitione colligi absoluendos esse multos adolescentes, qui versantur inter mulieres emendo, vendendo, laborando, & conuersando absque cohabitatione illarum in eadem domo, licet non statuant se abstinere perpetuo ab occasione peccandi, quam id ipsis præbet, quamuis sæpius peccent voluptate, verbis, aut tactibus impudicis aut etiam copula: quia inquit ista non est occasio peculiaris mortifera in se, aut quæ faciat fere semper peccare mortaliter eos, qui ea vtuntur. Miror virum alias doctissimum quasi sui dicti immemorem, in probationē istius sui corollarij hanc rationem adduxisse, scilicet quia non est occasio huiusmodi, quæ faciat peccare mortaliter eos, qui ea vtuntur cum antea. cap. 3. num. 1. dixerit, quod id, quod est occasio eiusmodi vni, non est alteri, & q̄ est occasio pusillanimo non erit talis occasio constanti: cum ergo tales adolescentes, quos absoluēdos, dicit etiā si animo abstinendi á talibus occasionibus careant, eos tam artis coloribꝰ depingat, tanquam vitiosos procliuesq̄, ad malum, quòd sæpe immo sæpius, vt verbis Nauarri vtar voluntate, verbis, aut tactibus impudicis, aut etiam copula cum mulieribus, quibus cum conuersentur peccauerint: ac per consequens illa occasio, illis sit sæpius peccandi occasio, quomodo eos ab obligatione hanc occasionem tollendi excusat præsertim cum verisimile sit eos adolescentes sic conuersantes emendo, laborando non cū omnibus mulieribus, sed cum inhonestis, vel inhonestissimis sic per tactus impudicos, & copulam sæpius, vt ipse ait, solitos esse peccare: nam honestæ mulieres, & quæ non sunt perditissimæ ad tam impudicos tactus, & copulam non solent admittere. Quare cum illis turpissimis mulieribus conuersari sunt permittendi cum tā probabili periculo animæ, & non potius abigendi sunt ab accessu ad eas, cum cesset periculum, si emendo, vendendo, laborando, cum mulieribus honestis conuersentur.

¶ Igitur pro decisione quæstionis si tnona propositio, ire ad locū, siue adsocietatem, vbi est periculum peccandi mortaliter propter aspectus personas, commoditates, aut aliquid huiusmodi non est ex suo genere peccatum mortale, licet si sine vrgente necessitate fiat, ad peccatum in cautelæ spectet. Hæc est Caietan. in sum. verbo periculum. & probatur, quia in suæ libertatis arbitrio restat non peccare mortaliter etiam præsentibus talibus occasionibus peccandi. Ergo ex suo genere, non est peccatum mortale.

¶ Decima propositio qui quia conscius est propriæ fragilitatis, dubitat de casu, aut credit se casurum probabiliter, si eat ad locum, siue societatē, vbi est sibi periculum tale peccandi mortaliter propter aspectum, persuasiones, cōmoditates, aut aliquid eiusmodi: quia iam experientia teste didicit se non subsistere in huiusmodi: sed statim, aut quasi statim cadere, peccabit mortaliter illuc eundo, neque vlla necessitas in tali casu excusabit illū sic fragilem: si illuc eat, aut ibi moretur. Hæc est Cai. loco sup. alle. cui gratia ait scriptū esse: si pes tuus scādalizat te abscinde eum, & proijce abs te.

¶ Vndecima propositio contra Nauarrum non credimus esse necessariū, vt occasio, quæ de se non est mortifera, sit necessario vitanda, & alias non, quòd sit talis, vt fere semper pœnitens ea mortaliter vsurus esse credatur. Imo satis est si iam experientia teste didicerit se nō subsistere. sed statim, aut quasi statim per eam cadere. Hæc elicitur ex Caie. loco citato.

¶ Et patet ex ratione Caietani efficaci: quia ad hoc satis est experientia testis, quæ testificatur de præteritis casibus, sed ad comparandam experientiam

tiam moralē in tali casu nonequiritur expertum se fuisse talem fore semper peccasse illa oblata occasione, sed satis est si simul cum cognitione propriæ fragilitatis explorate iā in alijs casibus fragilitatis carnis, iam expertus sit aliquoties ex tali peculiari occasione cecidisse, & patet: quia si qui semel est talis in foro exteriori semper præsumitur talis, quanto magis qui multoties, licet non fere semper peccauit ex ista accepta occasione, credendus est adhuc peccaturus. Et confirmatur: quia si in ore duorum vel trium, iuxta dictum domini stabit omne verbum quare alias sibi notus, & in alijs similibus valde fragilis si duorum, aut trium casuum, quos ex tali occasione peccando mortaliter perpessus est triplici testimonio simul cū conscientia propriæ fragilitatis ex alijs ante actis sibi nota, sibi probabiliter non persuadebit, se probabiliter casurum, & mortaliter, nisi talē cauerit occasionem dare.

¶ Item si qui cum potuisset restituere semel, aut bis absolutus cū sit: quia promisit statim se restituturū: iam tertio in confessione ei promittenti restituere non fidit confessor, nisi rationabiles causas afferat de nouo, quare non restituerit, & quæ simul probabile faciant eum iam vere statim restituturum, quare ergo fidendum est de fragili alias, qui alias ex occasione grauī á se assumpta mortaliter lapsus est multoties, iam quòd etiam perseuerante tali occasione non labetur, nisi nouas causas habeat, quibus sibi persuadeat, quòd iam ista occasio nō erit sibi de cætero causa peccandi.

¶ Si ex tali quantitate vini, puta vna inetreta oblata alicui debilis capiti experientia iam capta est ter, fuisse illum inebriatum tunc illa trina ebrietas iam explorata eum non excusaret, si occasionem bibendi in tanta quantitate non tolleret: quare ergo excusabitur ab occasione tollenda, is qui etiam alias memor fragilitatis propriæ inuitus mulierem pluries peccauit cum ea: licet talis occasio sui status homines nō faciat fere semper peccare, nisi iste ratione apparenti, & noua, iam ex tali occasione credat se non adiecturum peccare.

¶ Duodecima propositio, si aliquis constantem se putat, & necessitas eundi ad talem locum, vel societatem vrget, illuc adire non erit peccatum. Si autem in hoc casu, non vrgente necessitate, illuc accedat: peccatum est in cautelæ, vt dictum est maius, vel minus iuxta conditiones singulares periculi, vndiq; pensatas: hæc est Caietā vbi supra.

¶ Decimatertia propositio quando visitantibus fœminas ex colloquijs cum illis habitis non inhonestis, nullo intercedente malo consensu, aut opere, ipsis nolentibus accidunt quædam carnis titillationes, & humiditates absque pollutione. Non propterea tales prohibendi sunt fœminas honestas inuisere, & colloquia non inhonesta cum illis inire, hęc est Metinæ in sua summula. Et patet: quia hoc inter personas honestas & spirituales, spiritualiaq; pertractantes naturaliter ipsis nolentibus, solet accidere.

¶ Decimaquarta propositio si quis habet domi fœminam, quæ cum semel aut bis rem habuit, & iam conuersus decernit non amplius cum illa peccare, & putat ita fieri posse: quia nouam cautelam intendit adhibere, scilicet in domo: quia ampla est, non manere solum cum sola intra idem cubiculū, vel si aliam cautelam de nouo adhibeat, qua rationabiliter periculum se expellere putat: non est omnino necessarium, quòd in tali casu illam repellat à domo. Hæc est victorię super 2. 2. D. Thom. in materia de desperatione, & est Pedraæ in sua summa, qui tamen aiunt, quòd si periculum est

imminens

Universidad de Deusto
Biblioteca

imminens,& euidens: quia tam multoties cum illa lapsus est, tenetur eam repellere. Patet: quia hęc cõclusio fundatur in hoc, quòd periculum vbi subest probabile: propellendum est necessario, alias non.

¶ Decimaquinta propositio concubinarius, vel concubina volens abijcere alterum vel alteram: si est periculum recidiui: non debet absolui. Hæc est Syluestri verbo cõcubinarius. q. 1. Et patet, quia talis non est contritus: quia vera pœnitentia non est sine remotione causarum peccandi. cap. satisfactio. de pœniten. dist. 3. sed an sit tale periculum recidiui arbitrio confessoris venit arbitrandum. At quid si arbitrio confessoris iam periculũ recidiui abest an adhuc sit abijciẽda cõcubina propter scandalum.

¶ Pro hoc sit decimasexta propositio, quæ etiam est Syluestri loco citato, licet concubinarius sit contritus de peccato, arbitrioq; sacerdotis iam abfit periculum recidiuis: si tamen factum sit notorium, vel violenta suspicio de incontinentia propter scandalum non potest absolui: nisi abijciat concubinam. Patet, quia vitare scandalum de iure naturali est, & diuino, sed si iam emendatus sit, ablatque periculum, neque factum fuit notorũ, vt posset ingenerare scandalum in vicinia, vel populo, tunc tenet summa Angelica indistincte, quòd possit absolui.

¶ Pro hac vero difficultate dissoluẽda, statuitur decimaseptima conclusio etiam si factum non sit ita notorium, quòd posset ingenerare scandalum in tota vicinia, vel in populo, si tñ scandalum sit illatum vni vel duobus, etiã si iam emendatus sit, propter istud vitandum scandalum tenetur eam dimittere, & hoc nisi dictum scandalum auferatur. Hanc non aliter probat Syluester, quam remittendo se ad infrà se dicenda de scandalo, sed probatur ex illo dicto domini: quisquis scandalizauerit vnum ex his, bonum est ei magis, si circundaretur mola asinaria colo eius, & in mare mitteretur Marc.

¶ Cæterum ne singula figillatim prosequamur præsertim, quę alibi latius dicenda veniunt: solum hic relinqua de occasionibus quas fœminæ solent dare sub vno verbo præstringẽtes dicimus. Primo, q; secundum Sotum mulier, quę nouit aliquem particularem ex eius aspectu, si prodeat in publicum esse commouendum: quia fragilis est ille, licet hac ratione non teneatur perpetuo sua libertate se priuare, tamen semel, aut bis posset gratia scandali fragili non inferendi, abstinere ab egressu domus etiam ad audiendam missam de præcepto. Immo secundum Metinam si opus esset semel, aut bis prætermittere missæ auditionem, quæ est de præcepto, teneretur prætermittere: quia præceptũ charitatis de non scandalizando fragilẽ semel, aut bis, temperare potest obligationem de audienda missa.

¶ Secundo dicimus, quod mulier, quæ semel continẽdo se in domo scit se euitaturam ruinam alicuius fragilis: quem scit ex suo aspectu commoueudum, tunc si sine causa exeat, eiusque aspectui se præsentet: videtur secundum Nauar. iam peccare mortaliter: quia videtur, si non desistat contemnere animam proximi. Huic accedit Metina magis prima secundæ præsertim si insigniter ornatum illius conspectui sine causa se præsentet. Ac quãuis omnes conueniant, quòd non se teneatur priuare illa libertate, nisi semel, aut bis, idque tunc sine graui suo detrimento, Caietã. tamen in casu de ornatu licentiosius se habet cum semini. Dicens quòd sicut sumpte natura pulchra non tenetur, ne sua pulchritudine offendat fragilem se abscondere: ita neque mulier non tem pulchra tenetur abstinere à culto muliebri: dum non lasciue se ornet propter fragiles. Et hoc ita est regulariter loquendo: sed secus est semel in vno casu particulari vbi nulla subesset causa particularis se ornandi, si prætermittendo ornatum sic viuaret fragilis alicuius casum.

¶ At vero quia sermones in vniuersali minus prosunt: quamuis multa quoque in particulari dixerimus ad corollaria Nauarri examinanda in particulari nobis veniendum est nunc.

CAP. XXI.

Examinatio responsionum quindecim quas ex quodam fundamento à se posito intulit Nauarrus pro multis casibus quotidianis scitu valde necessaria confessoribus circa obligationem tollendæ occasionis.

Q6. QVoniam Nauarrus ex sua diffinitione peculiarem responsionem colligit, vt ipse ait ad grauissimas, & quotidianas quæstiones sibi propositas. Et quia in parte à veritate suam diffinitionem desicere communiter animus, commonitradum nobis restat, quænam ejus corollaria inde illata vera sint, quænam vero à vero aberrent. Nollem tanto viro contraire, nisi munus, quod hic assumpsi dicendi veritatem maxime, quæ ad reformationem animarum spectat, sideremi magistri, me ad id adigeret.

¶ Igitur dicimus primo, q; illud primum Nauarro Alterum, scilicet, q; absolui potest pœnitens ab occasione, quæ illum fecit corruere, cauendi etiam si careat proposito: quando in eo concurrunt hæc quatuor conditiones, prima q; pœniteat peccatorum ex illa occasione commissorum, & secunda, quòd sit in firmo proposito, nunquam redeundi ad similia peccata, & tertia quòd firmum concipiat propositum semper cauendi adiuuante Deo ne peccet ob eam occasionem, cum in ea se inuenerit, & quarta conditio, q; sit aliqua notabilis causa non se abstinendi ab ea occasione, non est inquisquequaque verum in omni casu: quia tanta potest esse fragilitas delinquentium, & tam explorata ex commissu præterito, & occasio tam ad peccatum impellens, quòd nullus sanè mẽtis concipiet spem emendæ, quia apparet se exponere tali occasioni esse tentare Deum, vel si occasio esset talis inueniendi se fragilem cum fragili, solum cum sola, temporibus, & locis suspectis in conclaue angusto etiam si aliqua notabilis causa se offerret ibi manendi: cum cæteris conditionibus non excusaret à tali non tollenda occasione: quia titul. de præsumptionibus. cap. litteras, quasi pro violenta præsumptione copulæ talis occasio reputaretur. Igitur dictum hoc Nauarri, licet non in hoc casu, vel similibus, tamen in alijs habet locum, scilicet, quando concurrentibus his quatuor conditionibus occasio non esset adeo vehemens, neque personæ adeo procliues, & fragiles experientia multa præterita teste, quòd desperandum esset de emenda. Vt in casu Victoriæ & Pedrazæ, scilicet, quando semel, aut bis peccauerat quis cum fœmina à se recentatis sed quia neque ipse, nec ipsa erant tam perditæ conscientiæ, aut tã fragiles quin statim curauerint de adhibenda cautela, non erunt separã-

Universidad de Deusto
Biblioteca

di, similiter neq; illi, qui pluries peccauerunt, & tamen iam noua occurrit causa sufficiens, qua creditur non esse peccaturos, & si in eadem domo, sicut antea permaneant, vt quia iam alter eorum duxit vxorem, quam multum deamat, quæ ipsum zelat, vel si iam illi mulieri ipse compater effectus est, hac intentione, eius in baptismo tenens filium, ne deinde tentetur de tali crimine, quia reputat cum cõmatre iam facta coire esse crimẽ grauissimum, & in foro exteriori, magno supplicio dignum, vel si aliæ similes sint causæ persuadentes credulitatem emendæ de extero, & si pluries peccauerint, absoluendi sunt cum illis quatuor conditionibus. Immo etiam in hoc casu, si desit causa vrgens sibi manendi. Nam in hoc casu vera est sentẽtia Nauarri.

¶ At ver o ad tertium, quòd pro sua diffinitione intellecta vniuersaliter affert, dico cum Soto, q; si tales matrimonio coniuncti alias impotẽtes qui permittuntur simul habitare, vt fratres, obscenis se tangerent tactibusve nirent separandi. Ad eius secundam rationem respondemus, q; nostra sententia sic intellecta non adeo rigorosa est, neque adeo emungit, vt eliciat sanguinem: quia ex nostra sententia sequitur reformatio innumerarum cõscientiarum perditarum in continuis peccatis alias manentiũ: quia has occasiones confessores sibi non præcidunt sub prætextu causæ notabilis allegatæ ad sic in eadem domo manẽdũ, & ad talem societatem conseruandã, & familiaritatem non relinquendam sub spe emendæ. Hæc est ruina animarũ has confessores nõ præscindere fragilibus pœnitentibus occasiones, cum D. Bern. ausus fuerit dicere non min* ex se, esse difficile cũ fœmina fragili fragilem nimis familiariter, & assidue conuersari, & non peccare, quam mortuum suscitari, propterea etiã infernus dilatauit os suum, qñ tot sub prætextu emẽdæ toties absoluti à cõfessoribus: quia occasiones non abstulerunt in concubinatu perpetuo, dissimulato tũ permanserunt. Igitur quam uis rigidus non debeat esse cõfessor, vbi dns tam pius & largus est, sit tñ cõfessor fidelis, & prudens, ita vt dissimulatione crudeli animas nõ perdat: neq; in suis peccatis, & occasionibus ablactet, & simul bene dispositos, tolliẽ tesq; occasiones non abijciat, immo absoluat, si opus fuerit septuagies septies. Infundat oleum consolationis, sed vinum reprehensionis applicare meminerit.

¶ Ad 3. rationem in contra Nauarri dicitur, q; licet magis peccatum, quã occasiones peccati cauere debeamus: tñ, quia vitare probabile peccãdi mortaliter periculum sub mortali tenemur, vt dixit Caie. ita etiam, qñ occasiones tam vehementes sunt, q; hoc periculum probabile ingenerant, & ipse sub mortali vitandæ sunt, & hoc nemini est dubium: quia nulla videtur magis excusans causa ab exponendo se occasioni, & periculo peccandi mortaliter: quam adire ad conuertendam prostitutam fœminam: quam certo scit prædicator, si eam adeat, & alloquatur, à se fore conuertendam, & tñ casu quo iste prædicator ex sua fragilitate nosset, se periculo probabili peccãdi mortaliter cum ea, si eam adeat se exponere: quidquid dicat Soto. D. Thom. cui magis credendum est quolib. 3. ar. 9. in solut. ad 3. insinuat tuncillum prædicatorem, si ex prædicta causa, tali periculo se exponeret, valde esse vituperãdum: quia sic D. Tho. ibi in forma ait, quicunque non cauet pericula, videtur contemnere, id cuius detrimentum pericula inducere possunt, & ideo q; aliquis propter spiritualia, periculis spiritualibus se exponat est valde vituperandum: quamuis sit laudabile, quòd aliquis periculis corporalibus se exponat propter spiritualia.

¶ Ex quo infero, quòd si aliquis cõfessarius expertus iam esset non dico se pollui solum inter confessiones fœminarum audiendas, sed se pollui voluntarie, & cum consensu in talẽ delectationem, vel pollutionem, vel fœminas, neque probabiliter conciperet iam spem emendæ: quia reluctatur experientia præteritorum consensuum, & sua fragilitatis propriæ conscientia: tenetur ad istam occasionem deserendam dum iam se muniuit orationibus propris & alienis, & alijs remedijs, & videt se statim cadere: neque subsistere. Huius sententiæ videtur fuisse Caieta. supra propositione 10. & 9. quia quid prodest homini si totum mundum lucretur, animæ vero suę detrimentum patiatur. Et quia verisimile est, q; tam fragilis confessarius non multum profuturus sit animabus, & esto proficeret, sicut aliquando contingit, tamen currit ratio D. Thomæ, scilicet, q; valde vituperandum est se exponere periculo spirituali peccandi mortaliter pro conuersione spirituali harum fœminarum, quas alius confessor non fragilis potest audire, & quia mulier, quæ nouit confessarium ex confessione suarum turpitudinum fore solicitandum excusatur à confessione illarum coram illo si nõ sit alius. Ergo multo magis confessor fragilis talis debet sibi cauere ne tales confessiones audiat. Ad. 4. rationẽ Nauarri in contra. S. quia non opus est credere, nunquã in posterum se peccaturos, responderetur q; transeat hoc, sed tñ opponitur ne probabili periculo peccandi mortaliter se exponant: ac secum afferentes periculum, deponendi habere propositum.

¶ Iam ad corollariũ, quod infert de nõ absoluendis iuuenibus cũ fœminis quibus cũ versantur peccantibus

sæpius, etiam si tollendi tales occasiones proposito careant, plura essent dicenda, nisi antea supra ea diximus, quibus hoc Nauarri corollarium confutabimus.

¶ Tertia eius responsio. S. q; non potest absolui miles, qui ad bellũ, quod credit iniustum vult redire, neq; qui ad officium vsurarũ, aut cambiorum vsurariorum vult redire, aut contractuum iniustorum, & alia similia, quæ sine peccato mortali exerceri nõ possunt certa est, & iuxta mentem D. Th. 2. 2. q 169. ar. 2. ad 4. quia sunt occasiones propinquæ, & in se mortales. De 4. respon. vbi respondet ad quæstionẽ de concubinarijs, vbi etiam Syluestrum verbo concubinatus dictum est supra 15. & 16. propositione.

¶ Ad 5. Nauarri respon. quoad eius primum partem, q; non possunt absolui concubinarij, quantũuis occulti regulariter, quia confessarius, vel pœnitẽs debet credere, q; nũquã, aut raro, si simul viuãt omittent peccare mortaliter volũtate verbis, vel opere, beneait Nauarr. ed q; ad secundã quã adiungit partẽ. S. q; aliquando poterunt absolui concurrentibus quatuor prædictis, iã hoc non esse, vsquequaq; verum ostendimus supra, vbi istam regulam examinauimus Nauarri, an hæc quatuor conditiones solum concurrere sufficiant, vt vbi concurrerint, sine proposito cauendi occasiones quis possit absolui.

¶ Ad 6. responsionem vbi Nauarrus respondit, q; non potuit absolui quædam concubina nolens omittere voluntatem visitandi suum concubinum ægrotantem, & tenendi, aut potrigẽdi ipsi candelam in agone mortis, fuisse dicebatur esse eius concubina: dicimus sane esse dictũ, quia ita occasio est in se peccatũ ob scãdalũ quod dat, sed id q; subiungit Nauarrus ibi dicens, imo etiã si nesciebatur esse cõcubina nõ potest absolui, nisi concurrant quatuor cõditiones.

Universidad de Deusto
Biblioteca

tiones prædictæ, quas omnes quatuor conditiones, inquit Nauarrus, ego nō crederem concurrere, nisi illa conciperet propositum adhortandi eum saltem generaliter, & sincere ad pœnitētiam peccatorum præteritorū, vt eorum memoria per præsentiam renouata sit potius theriaca quam acōitū. hic Nauarrum satis bene fuisse loquutum dicimus propter ejus rationem, nam tunc quia cessat ratio prohibitionis cessaret quoque & prohibitio cap. cum cessante, de appella.

¶ Ad illam. 6. Nauarri responsionē vbi ait quòd confessarius potest iuste absoluere illam hospitam, quæ hospites excipit, & quoties certum quendā excepit, habet rem occultè cum illo modo statuat, & polliceatur nō recepturum eum. Et hoc quidem sanè dictū est à Nauarro, sed cautè legendum est, quod statim quasi per correctionem subijcit sic dicens, immo posset eam absoluere sine proposito non recipiēdi eum, accedentem ad confessionē, quando absque magno scandalo, & detrimento, non posset eum ab hospitio prohibere, modo proponeret, ac promitteret, nunquam se solam cū eo solo, in aliquo cubiculo, separato versaturam, & dicturam se ei ex animo se pœnituisse, & iam confessam fuisse, quia & si huius responsionis pars vera quoque esse videatur, tamen non sufficiens est ad remedium, si tamen omnes has conditiones in animo suo statuerat obseruare illa hospita, & ramē vis amotis sic eam transuersam egit, vt experimento didicerit vim amoris erga hospitem non fuisse illas conditiones obseruare, quia ad incrementum eius statim irruit in libidinosos amplexus eius, tunc enim non est absoluenda, quia tam potius tenetur consulere saluti animæ suæ, quam detrimento, aut scandalo ex electione hospitis succesuro, quia secundum regulam D. Hieronymi citius scandalum oriri permittitur, quam veritas vitæ deseratur.

CAP. XXII.

Vbi examinatur responsio octaua vsque ad 9.

A D octauam responsionē, vbi ait quòd possunt absolui sine separatione cognatæ, ancillæ, ac famulæ, quæ rem habuere cum suis consanguineis, filiis, & heris, in quorum domo degunt concurrētibus quatuor. S. pœnitudine peccatorum. Secundo proposito vitandi eam culpam proposito etiam dum se inuenerint in occasione non peccandi ex ea, quarto existente & concurrente quoque causa notabili ob quam sine magno incommodo hospitium negari nō potest.

¶ Est tamen quæstio notabilis, inquit Nauarrus, an poterunt absolui iterum prædictæ personæ absque separatione si recident, & videtur nobis posse, concurrētibus illis quatuor conditionibus, & idem dicendū reor de tertia, & quarta vice: quia non solum semel, aut septies, sed etiam septuagies septies est parcendum Matth. 18. & Lucæ 17. & quia quotidie inquit absolumus multos, qui quotannis recidunt, & quia recidere non est necessarium argumentum ad iudicandum pœnitentiam præsentem, vel præteritam non fuisse, aut non esse veram, quod probat Gratianus in cap. quamuis, de pœnitent. distinctione 3. Hæc Nauarrus: quia posset hæc responsio causa esse laxioris cuiusdam licentiæ tum confessarijs ad audacibus ad indignos absoluendum, tum pœnitentibus ad in eisdem peccatis diu permanendum. & quia non est vsque quaque tuta sententia: ideo maiori examine, & discussione eget.

¶ Ad vero præmittimus primo antequam nostram sententiam proferamus, super hoc, hæc notabilia, & primum quod inter occasiones peccandi etiam graues: aliæ sunt magis voluntariæ assumptæ licet ex causa necessaria, vt videtur, & quarum abdicatio magis est in nostra electione, & facultate. Quemadmodum inter personas liberas, & quæ sunt sui iuris, neque sunt subalterius potestate contingit, vt liberiores sint ad permutādum hospitia, periculosa si sint animabus earum. ¶ At aliarum personarum: quæ non sunt sui iuris vt filiarū non emācipatarum, vxorum, seruorum, & ancillarum electio non est: neque eis est tam integrum statim, vt sentiunt periculum intra domum paternam, aut mariti, aut dominorum inde fugere, aut inde profugare occasionatos aut periculosos hospites. Quia compellūtur ad manendum neque eis adhibetur fides aliquando etiam si petulantiam hospitum, reuellauerint neque inueniunt tollendi occasionem remedium. hoc documentum sub notabit Caieta. Matthæ. 5. super illud si oculus tuus dexter scandalizat te.

¶ Secundum notabile sit, quòd ordo charitatis est, vt velit quis proximo bonum conscientiæ, & famæ: & in his magis velit bonum conscientiæ quando vtrumque haberi non potest. Istud notamentum est D. Thom. quolibet. 12. art. 22. ex quo aperte colligitur quòd confessarius in confessione teneatur consulere, & conseruare pœnitentis, & famæ eius: tamen quando vtrumque haberi non potest, est ordo charitatis: vt magis procuret bonum saluris animæ pœnitentis quàm, prospiciat honori, & famæ eius.

¶ Tertium notabile sit, quòd iniqua est compensatio. Si vt quis tollat scandalum aliorum, ipse sibi paret probabile scandalum, & ruinam, non vitando occasiones, scandalum hoc sibi ingerentes. Hæc colligitur ex Caietano loco citato super Matth. 5 ca. 5. vbi sic ait, absque perplexitate sunt diuina præcepta. Euenire enim non potest: vt illud abscindendum sit quod est necessarium ad salutem. Si igitur necessarium est ad salutem cauere periculum, & occasionem probabilem peccati mortalis, non est istud medium proijciendum propter scandalum vitandum aliorum: qui interdum fere ex nulla causa scandalizantur. Pater ex eo quòd D. Augustinus, fertur dixisse, iniquam esse compensationem si vt quis conuertat infidelem, ipse se fingat infidelem: sicut iniqua est excusatio illarum mulierum, quæ cum solæ inuentæ sint domi, & impetitæ à viris petulantibus subito introeuntibus, cum se defendere non potuisse allegent, non clamasse ad vicinos, qui statim venientes prohiberent ausum nefarium, aiunt ea ratione ne diffamarentur, aut scandalum oriretur. Idcirco tandem in coitum nefarium consensisse. Hoc aiunt nolentes intelligere, vt bene agerent, sibi qualem gloriam æternam peperissent, si veluti altera Susana etiam apprehensæ non cōsensissent. Sed clamassent, tantum abest vt ipsa fœmina scandalum generaret ex clamore, & resistentia, vt potius omnes postea tam laudabilis repulsæ conscios egregio exemplo ædificaret sicut totam Ecclesiam Dei suo clamore & resistentia ædificat nunc Susana sancta. His præmissis dicitur primo ad octauam responsionem Nauarri quòd illa potest habere locum in personis, quæ quia non sunt sui iuris quales sunt ancillæ, serui, vxores, filij, & filiæ non emancipatæ, nō est in eorum potestate situm, occasiones has vitare interdum circa hospites necessario eadem domo receptos, cum conditionibus illis quatuor Nauarri poterunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

absolui, dum proponant in eodem conclaui domus non se inuenire solos. Et quòd etiam recidentes post primam absolutionem, etiam tertia, & quarta vice concurrentibus illis quatuor conditionibus illi possint absolui, non est dictum exorbitans à ratione maxime cum limitationibus ibi adiectis à Nauarro sic dicente: Verum tamen si ego essem confessarius non absoluerem eas personas si cernerent quod vicibus præteritis nulla emẽdatio, neque inchoatio eius excitisset, neque ex circumstantiæ infirmitatis, pusillanimitatis, & ingens propensio earum ad peccatum, & diffidentia, quam habent illæ de pœnitudine alterius partis, mihi persuaderent: quòd nisi separentur, nulla sequetur emendatio, & cum limitatione postrema, scilicet, quòd casu quo concepta spe de emẽdationẽ, iste personæ quæ nõ sunt sui iuris, essent absoluendæ: ante absolutionem iuberentur vt forti animo, & Christiano dicerent personis, quibus cum degunt, & peccant sibi denegari absolutionem, nisi separentur, vehementerq; obsecrare per Deũ vt ineant rationem, qua ab ipsis honestè separentur alioquin se confessario obedituras, quo peracto absoluerem eas concurrẽtibus illis quatuor etiam postea, quamuis non consequeretur separatio. Quia non est in manu earum & si sequeretur notabilis emendatio rerum eas absoluerem, spe maioris correctionis futuræ ait Nauarrus & bene. Patet hoc quia si rationes Nauarri aliquid probant hunc duntaxat casum cum his limitationibus, & restrictum ad personas: quę non sunt sui iuris probant. Et patet quia licet possint istæ personæ absolutæ vitare perplexitatem, etiam stantibus his occasionibus non peccando, sed certè aliquo modo perplexæ essent si viderent se ad confessionem dignam absolutione quotannis faciendam teneri, & ex alia parte illis absolutionem negari, quia non vitant occasiones quas moraliter loquendo, quasi impossibile videtur eas posse vitare: quia cum nõ sint sui iuris coguntur in eadem domo manere. Cum igitur præcepta Domini suauia sint his concurrentibus non est deneganda absolutio. Et adhuc probatur satis apparenti ratione, quia licet vt præfati sumus vitare occasionem probilem peccandi mortaliter, sicut vitandi tale periculum, præceptum Domini sit iuxta illud si oculus tuus scandalizat te: tamen vt bene sub notant Caiet. & acute præceptũ hoc oportet intelligamus in his rebus fœdalizantibus, quarum abdicatio sub nostra est electione, cum ergo has vitare occasiones sub electione harũ personarum plærumque non sit quia sui iuris non sunt, non videtur tam arctè præceptum eas tollendi astringere, cũ ad hoc impotentes sint. Si tamen spes abesset emẽdationis, & quadam in curia circa hoc obsurdescerent: quia iam prorsus negligentiæ conniscerentur, non essent absoluendæ, quia vt dictum est potius consulendum est cõscientiæ, quàm honori. Et quia illa separatio non est absolutè impossibilis, ad eam faciendam, illis omnino nitendum esset. Sicut licet necessario est alicui in domo sua manere: si tamen incendium, aut periculum mortis pateretur inde vijs omnibus, vel perfugam inde recessum sibi parare et sic in præsentiarum dum res nihilo melius se haberet, aut in peius abiret; aut notabilis peccandi internenisset excessus, qui spem emendæ intercideret.

¶ Secundo dicimus ad respõsionem hanc octauam quod illa in alijs personis quæ quia sunt sui iuris, non habet locum, scilicet, quòd quia notabilis causa occurrit, ob quam sine magno incommodo hospitium negari non potest, stantibus aliis tribus conditionibus, tales personæ liberæ, & sui iuris, absoluendæ sint: etiam si occasiones experientia sibi teste parentes sibi periculum probabile peccãdi mortaliter, non vitent. Quia iam supra vndecima propositione, quam confecimus ex doctrina Caiet. verbo periculum probatum reliquimus quòd postquam hi liberiores sunt ad vitandas has occasiones, satis est vt eas teneantur vitare, quòd experientia teste, vt inquit ibi Caietan. didicerint se non subsistere, sed statim, aut quasi statim cadere, nisi vt dictum est talis se obtulerit de nouo causa, quòd etiam stante tali occasione, periculum probabile cadendi videatur cessare. Vide ibi rationes huius, & causas in probatione illius. 11. propositionis. Nam causas ex cusantes à tollenda occasione manendi in eadem domo dicimus esse quòd ipsa iam quia laborat graui infirmitate, tentatio cessauit, vel quia ipse vxorem ducens exosam habet ancillam, quam prius deamabat, vel quia iam custodia, & reclusio in eadem domu arctior est tali fœminæ est præstitura: ita vt cessasse videatur iam aditus ad peccatum, & aliæ similes causæ sufficientes ad remouendum peccatum etiam permanente occasione hac habitationis in eadem domo, licet si isti tantum semel, aut bis rem habuissent, nec tam fragiles essent ad malum nec tam effrœnatæ conscientiæ quinimo timoratæ quia statim compuncti de peccato, tulerunt occasionem, ne manerent soli in conclaui noctu quæ fuerat occasio ruendi, præstiteruntq; emẽdam in reliquo tempore anni, etiam si in eadem domo maneant, non sunt propterea ab absolutione arcendi.

¶ Cæterum neque eos à vitanda occasione excusandos censeo qui experientia teste, & suæ fragilitatis cõscij experti sunt in his occasionibus non subsistere. Sed statim, aut quasi statim cadere, etiam si allegent pro se alias ex separatione oriturum scandalum cum famæ iactura, quia cum sint sui iuris ad vitandam talem occasionem sibi imputent. Quia vt ait Sotus potius tenetur quandiu quis non amonet occasiones peccandi, consulere cõscientiæ quam famæ.

¶ Sed ad illud quod allegatur de scandalo oriundo ex separatione iam ex tertio notabili est cõclusum quòd iniqua est compensatio cum periculo probabili scandali, & ruinæ propriæ velle scandalum aliorum vitare: si ali quod sequeretur ex separatione. Et ad probationem Nauarri in contra respõdetur quòd verum est quod septuagies septies est parcendum, & absoluendi sunt. Qui peccarunt, dum tamen non ponant obicem, volendo permanere in occasione pariente periculum probabile peccati mortalis, proposito carentes eam vitandi. Ad secundam eius rationem dicimus quòd non negamus recidiuum non esse sufficiens argumentum, neque conuincens retroactam pœnitentiam non fuisse veram. Sed non propterea, quia recidit sed quia vult manere in occasione probabili peccandi mortaliter, talis indignus efficitur absolutione.

CAP. XXIII.

Vbi prosequitur autor examinationem responsionum Nauarri à 9. Vsque ad decimãquartmp exclusiue.

AD nonã respõsionẽ Nauarri vbi ait idem dicendũ esse de eo, qui occulte rem, aut impudicos tactus habet cum aliqua cõsanguinea, aut alia sibi amica in alio domo de gente, Posse talem absolui sine proposito nunquàm ingrediẽdi in eãdum proponeret se nunquã solũ cũ illa sola sine maxima causa versaturum, & vt admoneret eam se pœnitere

peccati

Universidad de Deusto
Biblioteca

peccati cum ea commissi, & confessum se esse, & rogaret eam vt idem faceret. Et quia certo desperet iam de recidiua ad peccatum cum illo, aut de cohabitatione habendi cum ea in aliqua secretiori parte: dico quòd ista responsio posset tolerari casu quo, quia forte non tam fragiles fuerunt, neq; tam efficaciter peccauerint, neque pluries, neque se videant tam propensos ad ruinam, ideo putant probabiliter sic, periculum probabile peccandi nō manere: nec mansurum inter eos, si illam cautelam obseruent non se ponendi, cum ea in loco secretō. Sed si post hanc protestationem ei factam, illam cautelam, postquam ingreditur, ad eam, non seruat, quia statim se recipiens cum illa in loco secretiori irruit in amplexus, & tactus impudicos, & in copulam tanquā equus effrœnis, non est absoluendus, etiam si maxima causa subsit illic ingrediendi: nisi viter ingressum. Quia nihil magis necessarium potest significari, quàm illud quod significatur per oculum, aut manum, & tamen dicit Dominus & præcipit. Si oculus tuus, aut manus scādalizat te, idest, est tibi occasio ruinæ animæ proijce abs te. Quod propter tales causas etiam apparentes esse necessarias, quas iubet vitari, dum sunt causa ruinæ, dixisse Dominum putatovt interpretatur Caietanus super illud Matth. 5. Si oculus tuus, &c.

A

B

C

D

¶ Ad decimā responsionem Nauarri dicentis quòd non potest absolui aulicus, qui de more curiæ reginæ mane assistens adeo blande colloquebatur cum quadam nobili eidem mane assistenti, vt non solum se oblectaret sermone, & cogitationibus sordidis, sed etiam turpi se pollutione fœdaret, nisi statuat nunquam imposterum, sic versaturum cum illa. Etiam si versaretur animo ducendi eam vxorem, & pares ad id essent. Quia illa occasio loquendi tam blande cum illa, & tales id facere, quo ille capita illorū verminculis purgent interdum impudice sese tangentes, & amplectentes, & facientes id genus alia dignissima quæ in conciombus reprehendātur. Quia hæc occasio nisi vitetur, quia propinqua est & in se mala, non sunt absoluendi quod sane est dictum.

A

B

¶ Ad. 11. responsionem Nauarri vbi ait quòd cōcurrentibus quatuor prædictis conditionibus possunt absolui, qui sunt in facie Ecclesiæ coniugati, & non valet matrimonium inter eos propter aliquod impedimentum occultum, expectantq; dispensationem, vt denuo contrahant, & ex separatione sequeretur notabile incōmodum respondetur quòd si hoc contingat in casu quo admisimus suā diffinitionē de quatuor conditionibus concurrentibus, scilicet, casu quo ad petitionem alterius, alter ab ecclesia compellitur manere, quia non potest probare impedimentum. Quia iam veluti non iuris esse censetur cū limitationibus ibi à me positis poterit absolui. Si autem probabile periculum sit inter eos peccadi ex fragilitate magna sibi nota, non sunt absoluendi præsertim ipse qui facilius posset fingere necessariū iter, & absentiam à domo, sic neq; ipsa nisi compelleretur inuita manere cū illo in eadem domo, & esset aliqua spes emendę.

C

¶ Ad. 12. responsionem Nauarri dicētis quòd etiam potest absolui; qui ob esum calidarū rerum incidit in adeo graues carnis tentationes: quæ impulerunt ad consentiendum pollutioni, aut fornicationi sine proposito nunquām in posterum sic edendi, concurrentibus quatuor prædictis cōditionibus, imo etiam si desit tertia, idest, etiam si non sit necessitas, aut causa comedendi talia, dūmodo non comedat ea in illos fines malos se polluendi aut copulam habendi cū non sua, recte dixisse Nauarr. dicimus, nō propter suā rationem sed quia secundum Caiet. & Victor. nō tenetur istā causam vitare, neque illa libertate se priuare edendi cibos non prohibitos per ecclesiam. Quia omnis creatura bona est si cū gratiarū actione sumatur, & quia impulsus ex tali esu calidarum rerum proueniens, dum videtur parare periculū consentiendi, per alia remedia maceratiua carnis, per disciplinam, assumptionem cilicij sedari potest. Sed quia Sotus in. 4. ait quòd qui tentationibus carnis diuexari solet, tenetur se precationibus, & alijs remedijs aduersus illas coarmare, & nonnūquām corpus macerare, vnde inquit tanta potest ingruere necessitas, & tāta esse negligētia vt talis negligētia sit mortalis, ideo dico si alijs tentatis remedijs nullū remediū inueniret, & hoc solum remedium præsentaneum inueniret ad non consentiendū pollutioni bus ex esu talium ciborum excessiue, & extra ordinarie calidorum frequēter proueniētibus, quòd teneretur fortè ab illis abstinere. Quia si tenere tur in isto casu macerare carnē vt illos motus, & cōsensus coerceret, postquā neq; maceratio carnis, neq; aliud remediū inuenitur prodesse: videtur q; successio causæ quę minus est, quā maceratio carnis, assumenda sit, tāquam præsentaneum remedium. Quia quī tenetur extinguere flammam, si non potest aliunde extinguere, nec alia via, tenetur extinguere hac via, nēpe subtrahendo ligna.

C

D

CAP. XXIIII.

De prædicta examinatione à. 13. responsione.

AD. 13. responsionē vbi ait quòd etiam potest absolui cōcurrentibus quatuor prædictis conditionibus: qui ob sermonē, choreā, vel amplexum alterius iuxta honestā patriæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

consuetudinem sæpe per delectationem morosam, & voluntatem depraua-
tam peccauit absque proposito nũquam ea occasione vtendi: imo ait se credere, quòd hic etiam si desit .4 cõditio ideſt etiam si nulla sit causa ea occasione vtendi, potest absolui. Quia hæc occasio non est ex his quæ sunt mortiferæ, neq; ex his, quæ fere semper ad peccãdum mortifere inducũt: Respondemus amplam hic dare Nauarrum licentiam. Quia imprimis loquendo de choreis nec Caietanus nec Sylueſter ausi sunt tam licentiose loqui, neque alij doctores. Nam Caieta. verbo chorea ait quòd licet choreas ducere ex suo genere non sit peccatum: tamen ex periculo prouocationis ad libidinem vnusquisque seipsum mensuret, & videat si exponit se periculo, quia si ex qualitate personæ periculum inde alicui imminet, prouideat sibi. Sicut debet cauere sibi ab aspectu mulieris, si ex aspectu, cognoscit sibi imminere periculum: ita Caieta igitur senior est ista doctrina Caietani docentis sibi debere cauere periculum, quàm Nauarri dicentis, quòd nisi quasi semper inde inducatur pœnitens ad mortale non tenetur cauere. ¶ Idem Sylueſter verbo chorea docet dicens qui probabiliter ex choreis vtile sibi vel alteri periculum timet operis, vel cogitatus mortalis, mortaliter peccat, nisi desistat quia qui amat periculum, peribit in illo Eccles.3. Quid clarius contra Nauarrum aut quis credet Nauarro dicenti prout infra 18. Quòd nunquàm imminet istud probabile, & necessario vitandum periculum: nisi quando se viderit, inde iam quasi semper pertractum ad peccatum. Quasi conscientia propriæ fragilitatis cum aliquibus lapsibus inde sibi accidentibus, non sufficiat ad id periculi probabiliter timẽdum, licet non quasi semper inde fuerit lapsus. Imo quòd peius est, ait Nauarrus etiam si sæpe per delectationẽ morosam, voluntatemque depraua-
tã peccauerit in choreis, est absoluendus etiam si eas non colitet: quæ est doctrina noua à se excogitata: quare non potest non esse nociua adolescẽtibus fragilibus, & effrœnibus anhelantibus ad choreas, maximè cum Sylueſter ibi dicat quòd secundum Rod. dicens choreas ex consuetudine, morta liter peccat. Sed hoc intellige verum inquit Sylueſter. Quia in talibus choreis semper, aut quasi semper reperitur aliqua de prædictis circunstantijs malis mortalibus. Nec satisfacit prò hac noua opinione Nauarri illud axioma commune, scilicet, quòd iudicij ferendum est de rebus secundũ quod in plurimum contingit, quasi hinc velit inferre, quod non est ferendum iudicium de aliquo quòd in choreis ceciderit nisi quasi semper ceciderit. Quia in ipsum retorquetur axioma. Quis fragilis est: qui oblata occasione sæpius cadit & quia secundum Aristot. qualis vnus quisque est talis sibi finis esse videtur, & actus actiuorum in agẽte disposito, sed adolescens, qui quia fragilis sæpe cecidit: dispositus esse videtur ad ruinam ergo probabiliter credendum est, quòd nisi caueat occasionem cornet. Sicut probabile est de auaro, qui aliquoties ex sua auaritia sustripuit aliena, quòd inuitatus si fuerit sub vsuris mutuare, quòd libenter faciet: licet non quasi semper vt ait Nauarrus fecerit.

¶ Sed ad illud quod super addit Nauarrus quòd absoluendus est etiã qui ob amplexum alterius iuxta honestã consuetudinem patriæ sæpe morose delectatus est, etiam si careat proposito cauendi hos amplexus: dicitur etiã non esse eracte dictum. Fateor Thomistæ bene concedunt, quòd mulier carens periculo, & malo animo ex parte sua, in publico potest sustinere amplexus hos assuetos alicuius, iuxta honestam consuetudinem patriæ etiã si iam deprehenderit se in publico amplexantis animum erga se in honestum, quia cum ipsa sit ex se immunis à mala intentione, non tenetur in publico prodere malam intentionem alterius se subtrahendo ab amplexu assueto. Sicut nequit Dominus prodidit Iudam, & ne scandalizet sic subtrahere fugiendo præsentes: qui aliquid mali forte inde suspicabuntur, sed tamen in secreto tenetur eos amplexas in hoc casu vitare. Nullus tamen sensatus Thomista, aut quiuis alius doctor excusabit fragilem, qui sæpe morose delectatus est iuxta morem patriæ amplexando fœminam: si ab his amplexibus vtpote generantibus graue, & probabile periculum non abstineat.

CAP. XXV.

Prosequutio examinis circa dictas quindecim Nauarri responsiones à decimaquarta Vsque ad decimãquintã an iuratores sint absoluendi vel non abstinentes audiendi.

AD decimamquartam responsionem Nauar. Vbi ait quòd potest absolui persona: quæ ex eo quòd ducat aliam manu, aut ducatur ab alia, vel quia videt lauantes fœminas in flumine, aut viros natantes, aut ex aspectu pedum, cruriũ, pectorum, cinctuum, bracharum peromatum, aut alia eiusdem generis peccauit sæpe, sine proposito cauendi has occasiones. Quisquam inquit optimum esset ab his omnibus cauere: dicimus quòd pari pede hæc responsio claudicat. Et quia errauit in principio, nihil mirum, si aberrauerit aliquãtulum à vero in responsionibus inde deductis. Quia cum vt medicus animarum in suo manuali se habeat, ad illam Aristotelis regulam nõ aspexit, scilicet, quòd medicus non curat hominem, sed Caliam. In his enim moralibus, cum iudicium morale sit prudentiale & prudentia este Aristoteles & D. Tho. 2. 2. sit circa actiones singulares, & actiones fiant singulares ex circunstantijs, ad circunstantias singulares non respexit quę magis probabile periculum in quibusdam, quàm in alijs imo in alijs sic, in alijs non cauſantiideo regulam generalem statuis scilicet, quòd dumodo occasio non solita sit inducere quasi semper ad peccatum, non est necessario vitanda. Sed nos, ne eodem hoc medicamine mederemur omnibus occasionatis peccatoribus, ad multas particulares circunstantias descendimus, quo prudentiale & particulare possimus proferre iudicium. Fecit Deus vt scopum veritatis attingemus, quod magis nobis in votis est, quam cæteris contradicere, præsertim Nauarro viro scientia commendatissimo & mihi gratissimo.

¶ Sed iam ad hanc suam .14. respõsionem respondentes dicimus quod iam inculcare toties piget, scilicet, q̃ quia peccare sæpe, licet nõ fuerit quasi iem per præsertim in fragilibus, & procliuibus ad malum, merito solet ingenerare probabile periculũ, & iudicij, q̃ non cuitabunt deinceps peccata, nisi vitent occasiones. Ideo qui in omnibus hic recẽsitis à Nauar. in hac .14. responsione occasionibus sæpe deprehendit se mortaliter peccalle, præsertim eũ alias consetus sit propriæ fragilitatis, non est absoluendus, si proposito has occasiones, scilicet, spectacula se sic scandalizantia mortaliter, caudi careat. Facit pro hoc Caiet. qui verbo choreas ait, q̃ si ex qualitate personæ periculum alicui imminet, prouideat sibi sicut debet sibi cauere ab

Universidad de Deusto
Biblioteca

aſpectu mulieris, ſi ſibi cognoſcit imminere periculum. Quòd ſi ab aſpectu mulieris in hoc caſu ſecundum Caiet. cauendū eſt, pari ratione & in tali caſu probabilis periculi, ab illis obcœnis, vel ſcādalizantibus ſe inſpectionibus ſibi abſtinendū eſt. ¶ Facit quoq; Syneſter verbo curioſitas. §. 4. vbi ait ꝙ curioſitas quantum ad cognitionē, & viſum eſt mortalis, cuius viſio eſt videre probabiliter periculoſa de mortali, ſicut communiter accidit volentibus videre homines, aut beſtias coeuntes aut genitalia membra maxime ſexus alterius, aut audire, vel videre mulieres in loco periculoſo. Vnde hæc occaſio fragili, & experto ſe inde cadere, vitanda eſt, alias non eſt abſolutione dignus contra Nauarr.

¶ Ad. 15. reſponſionem Nauarri vbi ait quòd poteſt abſolui Clilleriferus ſine animo vitandi occaſionem peccati qui ex eo quòd infundit cliſteres mulieribus, & etiam cliſterifera, quæ ex eo, quod eoſdem viris immittit, & chirurgus, vel medicus: qui ex eo, ꝙ medendo pulchras fœminas in locis ſecretioribus, peccauerunt ſæpe ſalté moroſis delectationibus, & depraua-tis voluntatibus, dicimus eam nō conuenire ordini charitatis ex quo etſi vt dixit D. Tho. laudabile ſit exponere noſtra temporalia periculo, propter ſpiritualia bona proximi, tamen ſecūdum ipſum, vituperandum eſt valde: ſi quis bonum animæ periculo exponat pro bono corporali aut ſalute tēporali alterius. Igitur in caſu Nauarri ij, cū perſenſere experientia teſte, ſuū probabile periculum ex tali occaſione, pro ſua illorum, vel illarum fragilitate, non ſunt abſoluendi, niſi à talibus occaſionibus ſtatuant abſtinere. Vnde ſuæ conſcientiæ conſulant. Nam non deerunt, qui ſubueniant infirmitatibus, nēpe qui quia tā fragiles nō ſunt, medicinas applicabunt ſine ſui periculo. Neq; hic excuſat chirurgum, aut medicum quòd id pertineat ad ſuum officium. Quia primo huiuſmodi medicinarum applicationes per alios carentes periculo fieri poſſunt. Secundo quia alio dixerimus ſupra quòd officium vel ars non eſt deſerēda propter occaſiones quas ſolet afferre peccandi mortaliter, tum loquuti ſumus ibi in communi loquendo, tum illa occaſio non eſt culpa officij, & artis, ſed propter abuſum ea vtentis.

¶ At nunc dicimus clarioris intelligētiæ cauſa, hæc notatu digna primo, quòd artifex puta mercator, vel negociator veniens ad confeſſionē ſi deprehēdatur ex occaſione, & ex abuſu peccata aliqua mortalia commiſiſſe & ſtatuat cauere à præteritis ex arte commiſſis culpis, & ab mortali eius abuſu, non eſt compellendus ad illam artem, & officium relinquendum, vbi hoc officio derelicto, ruet in peius, ſcilicet, quia magis occaſionatū officiū aſſumet aut officium latrocinandi aſſumet. Hæc eſt fratris Alphonſi de Caſtro in quodam ſermone ſuper homilias.

¶ Secūdo dicimus ꝙ de mēte Caiet. eſt ſuper illud Matth. 5. ſi oculus tuus dexter ſcādalizat te ꝙ etiā officia exteriora ſunt reliquenda, quando nōbis occaſionem præbent ruēdi. Nam ſic ibi Caietan. in forma ait, per quæ præcepta intendit Chriſtus nō quòd membra noſtra naturalia abſcindamus: ſed intendit quòd exteriora officia, negocia, comercia, & id genus reliqua de genere bonorum tam chara ac neceſſaria nobis, vt oculus dexter, aut manus dextra, abſcindamus à nobis, ſi præbent nobis occaſionē ruinæ animæ.

¶ Tertio dicimus quòd licet officia & artes non ſint tam facile relinquenda propter abuſus inde ſequentes, quando de ſe non ſunt mala. Sed abuſus ſunt ablegandi & tollendi, tamen officia illa, quæ non

non vniuerſaliter, ſed in aliqua parte ſui, fragilibus ea exercentibus probabilem occaſionem ruinæ animę præbent, pro illa parte ab his omittēdæ ſunt: ſed non in toto, verbi gratia præcipuè in officijs negotiandi, & chirurgiæ, vbi contingere poteſt contactus illecebroſus carnis fœminę inter eam curandum in pudēdis, & quia cupiditas in negociatione, & illecebra in ſimilibus contactibus carnis in fragilibus magna vi flagrare ſolet: ideo non eſt inconueniens, tunc negociator auarus in aliquo contactu puta mohatrarum, qui cum aliq ib⁹ limitationibus ab aliquibus doctoribus ſolet admitti, ſi quia ſcandaloſus contractus eſt, & in illum talis præauaritia ſolitus ſit impingere, ſi ab illo neceſſario auocandus ſit à confeſſore, licet non à tota arte negociandi: ſicut nec inconueniens eſt, quòd chirurgus fragilis, & ſi non ab omni materia ſuæ artis ſit amouendus, tamen ab illa materia, vbi interueniunt tactus in pudendis fœminarum, parantes ſibi probabile periculum, ſit neceſſario auertendus, dum non ceſſat tale periculum. Nam non deerit, qui ſine periculo applicet quas applicandas indixerit medicinas.

¶ Per hoc vltra ſupra dicta reſponſum eſſe puta lector ad 16. & vltimam reſponſionem Nauarri, vbi ait, quòd poteſt abſolui confeſſarius, qui peccat quoties audit confeſſiones certę perſonæ, & pœnitens, quæ idem facit quoties confitetur certo confeſſario conſueto, & non poteſt eum mutare ſine aliqua magna nota, talis poteſt abſolui concurrentibus prædictis conditionibus. Quarto denuo dicimus ad hoc, quòd licet confeſſor: qui ſolum inuoluntarię, & ſine conſenſu patitur audiendo fœminas pollutionem ſecum, non ideo tenetur abſtinere ab eis audiendis in confeſſione, tamen qui eſt adeo fragilis, quòd ſibi experientia teſte imminet periculum peccādi probabile, non eſt abſoluendus, niſi ſtatuat abhoc periculo, & occaſione eius ſe ſeparare, & idem de pœnitente: quia ſicut exponere ſe periculo probabili peccandi mortaliter, mortale eſt, ita non tollere hoc periculum, & occaſionem illud generantem non vacat culpa mortali, quæ indignos eos facit abſolutione: quandiu durat tale periculum immotum. Hæc viſa ſunt notatu neceſſaria circa doctrinam Nauarri in hac tam ſcitu neceſſaria materia.

¶ Inſuper cum omnia, quæ in hac materia ſcitu neceſſaria ſunt tractata, & memoriæ occurrere, latè ſim proſecutus, nollem & hanc quæſtionem ſub ſilentio eſſe præteritam, ſcilicet, an in conſuetudine iurandi perſeuerantes ſint abſoluendi, & videtur quòd non, niſi talem conſuetudinem retractent: quia talis conſuetudo eſt occaſio probabile periculum gignens ad peieran dum. Ad quæſtionem igitur reſpondēdo dicimus primo, quod Sotus videtur ei feciſſe ſatis dum ſic ait, cum iurandi cōſuetudo, neque per ſe ſit peccatum ab actionibus ipſis iurandi diſtinctum, neque ſit alia occaſio iurandi: quamquæ per ſolam ceſſationem amouebitur: non eſt ad ſacramentum confeſſionis alia cautela adhibenda neceſſario, quam propoſitum non iurandi, & fugiendi occaſiones puta cōtubernia, & loca quibus homo ad iurandum inducitur, eſt tamen ſaluberrimum conſilium per alias pœnas, & alia remedia cohibere ſe quamquam. Huic ſentētiæ Soti videtur ſubſcribere Metina in ſua ſummula Hiſpanica fo. 66. pag. 2. vbi ait, quòd qui conſuetudine iurandi paſſim tenetur abſq; delectu, & conſideratione vtrum verum falſumve iuret, caretq; vero propoſito extirpandi tam iniquam conſuetudinem: non eſt abſoluendus. Si autem emendam ſtatuat, bonoq; ani-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mo remedia sibi indicta à confessario amplexus fuerit, non est cur ei prolatã da sit absolutio.

¶ Secundo dicimus ad quæstionem 9 quia Metina animaduertit prędicta remedia ab adiurare assuetis negligi, & interdũ pergere in peiusiam in eadem summula. folio. 83. pag. 1. rigidius medicamentum adhibens ait, 9 certe si qui ad confessionem accedit in multa prorupit iuramẽta & mala cõsuetudine, qua tenetur ad id raptus, iamque pluries ante de hoc confessus cum fuerit, nunquam præstitit emendam non est absoluendus, sed mittendus est, vt per dies aliquot attentũ se vere gerat ad extirpandam tam pernitiosam consuetudinem, & vt huius emẽdæ gratia gratiam diuinam, & opẽ imploret, & vt alia remedia postea dicenda apponat. Cæterum si bis, aut ter confessus est de sua hac mala consuetudine, magnoque dolore cõpunctus apparet promptumque se exhibet ad omne remedium sibi adhoc à confessario applicandum suscipiendum, vt censeo, inquit Metina absoluẽdus est: quia huiusmodi peccatum magis inhæret linguæ quam cordi, & sic facilè est emendari, si modica attentio saltẽ non desit. Verumtamen, qui in hoc adeo deprauatus est ex mala iurandi consuetudine, quòd etiam in ipsamet confessione sua dum cõfitetur ad omne verbum efficit sunm iuramentum non est absoluendus pro tunc. Remedia autem sic tam perperam assuetis adhibenda huiusmodi erunt, vt cũ iurarit eleemosynam aliquam eroget, eruce se signet in corde, confrater fiat confraternitatis iuramentorum cum proposito, quæ illi statuta sunt pro remedio adimplendi, vel signum externus portet in memoriã, vt linguã cohibeat à iuramento. Facilius vincendi hoc vitium, si persuadeatur à confessario, adhoc adiumento erit.

¶ Tertio recole, quod Metina ad id propositi eadem summula. fo. 77. p. 1. præmisit de blasphemo: vbi ait, quòd si blasphemus assuetus blasphemare venerit ad confessionem, neque per præmissas antea cõfessiones resipuit: non est absoluendus à confessore etiã si polliceatur emendam. Relinquendus est ergo per dies aliquot: vt contra se nitatur sibi que resistat: 9 si iam emẽdatus accesserit, absoluatur, alias minime est absoluendus: quia homo sic assuetus, neque ex confessionibus retroactis ad sanam mentem rediens, credendus est etiam nunc firmo proposito carere. Si autem tunc in illa prima confessione primo talem inueniri contigit: cum animus se emendãdi ei non defit & dolor adsit de præterito, non est ab absolutione retardandus.

¶ Postremo dixerimus, 9 licet mala magna, & irremediabilia alias aerioribus, & rigidioribꝰ his indigeãt remedijs, sed vt ipsemet Metina in summula hac insinuat, & frater Ioannes de la Peña insinuauit: quia qui assuetus est iurare, tamen solicitus est in iuramento, dum iurat non mentiri seu, quia summe horret mendacium, & maxime in iuramento: seu quia in iuramento mentiri mortalem culpam continere nouit, ipse autẽ culpas mortales cauet, iste & si non tam emendatus de tali consuetudine accederet, nõ videtur sit ab absolutione remouendus: quia iam iste vitat mortale periculum, dum solitè cauet maxime in iuramento mentiri, sed quia pauci tales reperiuntur, quia sicut scriptum est in multiloquio non deerit peccatum: ita in assidua iuratione regulariter non deerit periurium, ideo ista doctrina Metinæ, & Soti regulariter vera est.

¶ Præterea nota illa verba Metinæ in sua instructione confessorum. f. 6 c. pag. 1. & 2. vbi ait, quòd sacrilega est confessio eorum, qui accedunt sine propo-

proposito recedendi à quibuscunq; culpis mortalibus, & à periculosis occasionibus illorum: quia insignis iniuria fit sacramento, vnde tam absoluens, quam sic absolutus sacrilegi constituũtur, & sacramenti contemptores. Hoc opus, hic labor est, vt in tali casu animo constanti præditus sit confessor ad non absoluendum omnino. Cuius documenti neglectus in causa fuit, 9 multi in peccatis suis inueterauerũt, & in scandalum populorum vixerunt, quos tandem perpetua inferna deuorauerunt. Nam propterea dilatauit infernũ os suum absque termino, eo 9 confessarij in his casibus caruerunt zelo animarum & scientia, vide Metinã fo. 299. & 298. pag. 2. & 1. confirmantem nostram doctrinam contra Nauarrum, de expellenda famula, vel cognata, à domo cum quibus ex tali occasione peccatur, etiam si allegent sic commorantes ex tali separatione, fusi prodi delictum, & infamia fore notandos. Aduerte etiam quomodo Metina suæ instructionis. fo. 294. instruit cõfessorẽ qualiter se debeat habere circa pœnitentem in posterum non proponentem emendam, vel quia renuit restituere, vel in statu peccati mortalis contendit permanere, vel quia castè se viuere posse negat, vel quia officium, quod sine mortali exerceri nequit, abdicare à se renititur, vel quia caret sufficiente dispositione: quia tunc benigne remittendus est, consignandique sunt ei 20. dies vel plures, vel pauciores, iuxta arbitrium confessoris: in quibus obnixe pro sua cõuersione precetur Deum, vt eius mollitur durum cor, deuotiones quoq; aliquas rosarij dominæ nostræ ei indicat confessor, & alia similia, & vt interim in malibus meditetur, vt post hoc reuertatur ad confessionem, vt exploret cõfessor an ad sanam mentem redierit. Tamen dum insanę adhuc manet mẽ-

A

B

C

D

Q3.

Q4.

tis, non est absoluendus quia absolutio non careret sacrilegio, neque cõfessor magni extimet querelas, aut scandalum, si ex negata tali absolutione oriatur, quia malitia pœnitentis in causa est eius scandali: ideo illi asscribatur: non consilio medici, aut legi Dei, quę tota plena est amore, & æquitate.

¶ Sed an audiendus sit in confessione, qui dicit se abstinere non posse à peccatis, non est quæstio tam facilis, vt apparet. Nam Caietanus in summa videtur significare non esse audiendum: quia cum ipse velit confiteri in ordine ad absolutionem, quam sacrilege à confessore vult extorquere, impleuit confessorem postea quærimonijs dicens: quia postquam audisti me, & passus sum pudorem, mea peccata tibi detegendo in absolutũ me dimittis. Metina vero in sua instrucț. fo. 83. pag. 2. contrarię est sententiæ dicens verè esse audiendum: tum quia talis obstinatus peccator, tam verbis exortatorijs confessoris, quam ope diuina interius principaliter operante emollitur in corde, conuertiturq; ad sanum propositum, quo ante carebat: tum quia si talis culpas suas, & peccata confiteatur, etiam si prorogetur ei absolutio, neque statim ei impendatur, quia indispositus accesit, ab excommunicationis sententia liberetur, si quam episcopus aduersus non confessos fulminauerit.

¶ At vero pro concordantia horum doctorum dico, quòd si talis sic confiteatur, quòd obtendat extorquere postea absolutionem à confessore, quia alias nullatenus confiteretur, nisi speraret se absoluendum, non est audiendus. Si autem causa obtemperandi ecclesiæ, & vt euadat excommunicationis sententiam, vel vt si exhortatione sacerdotis mollificetur cor eius, & resipiscat absoluatur, alias nõ, tũc audiẽdus est à suo errore, sed non est absoluendus, nisi mutatus sit in melius. At

vero

Universidad de Deusto
Biblioteca

vero extraneus confessarius, licet sit A
expositus dum voluntarie audit confessiones, & non ex obligatione, non
tenetur prædictum audire, sicut nec te
netur iste secundum Sotum absoluere
pœnitentem contrariam opinionem
probabilem sequentem, contra suam
etiam probabilem, nisi iam eum incœ
perit audire, aut acceptauerit audire.
Signanter dico non tenetur: quia si ve
lit, licite poterit, & audire, & absoluere secundum Metinam, & alios: quia
mediante illa sua opinione probabi- B
li, accedit bene dispositus pœnitens.

CAP. XXVI.

In quibus casibus præceptum cõfessionis obliget, & de idoneitate confessorum, & de eorũ expositione post Concil. tridentinum: quomodo debeant exponi, & an religiosus electus virtute diplomatis audiat valide confessiones sine consensu prælati.

DE confessione materiã absoluturi brebitate possibili eã
expedire studebimus. Et pri- D
mo circa casus obligationis eius dicimus, quod periculum mortis in quo
omnes tenentur confiteri est, in quo
homines communiter moriuntur, vt
in probabili naufragio, vel imminente prælio, vel graui, vel acuta febri,
vel tempore partus in illa, quæ primo
parit vel experta est difficiles partus.
Secus est secundum Canum, cum facilis est nauigatio, & breuis, vel tempore placidi, & tranquilli maris. Secundo dicimus, quod & si semel in anno
teneantur fideles confiteri, tamen qui
extimat se per totum annum carituru opportunitate confitendi, tenetur ante confiteri, secundum Nauarr.
cap. 2. nume. 8. & secundum Canum in
sua relectione. de pœniten. quia præceptum confitendi obligat semel in
anno.

¶ Præterea, licet præceptum confessionis habentem mortale tempore communionis obliget: tamen causa vitandi grauis scandali, vbi nõ subesset copia legitimi confessoris, vt di
ximus ex mente Soti: posset tũc quis
contritus communicare sine præuia
confessione, sicut in hoc casu idẽ posset facere mulier, quæ solicitanda esset à legitimo confessore, & non subesset alius legitimus confessor, cui
posset confiteri. Sicut etiam, qui iam
est accinctus ad communicandum in
altari, neque sine nota differre cõmunionem potest, nec commode tunc cõ
fiteri potest, sine confessione pro tũc C
venientium ad memoriam peccatorum, communionem sumere poterit,
neque est necessarium iste talis propo
nat confiteri statim post communionem ante annum, sicut authore Nauar
ro. cap. 2. nume. 7. qui confessus est, &
oblitus est alicuius peccati mortalis,
non tenetur illud statim confiteri, sed
potest illud ad alium annum reseruare
contra Metinam in sua instructione:
quia inquit Nauarrus, licet Concilij
Tridentinum oppositum videatur si- D
gnificare, loquitur tamen de sacerdote, & non de laico. At licet ita possit
tute teneri, tamen hoc intelligendum
est dum ex crassa ignorantia, vel negligentia supina, talis peccati mortalis non fuerit oblitus: quia tunc cum
talis ignorantia & negligentia crassa
reddat confessionem inualidam, obligatur ad iterum eodem anno confitendum.

¶ Præterea de idoneitate confessorum verba facturi: dicimus primo, ℣ neces-

necessario talis debet esse sacerdos, A
per sacerdotalem enim characterem
accipit habitualem iurisdictionẽ ad
absoluendum, sed non accipit tunc
actualem secundum Nauarr. c. 3. nu. 1.
quousque ei tradatur per ecclesiã, ℣ sit ecclesia: dum instituit cõfessarios
ordinarios, vel ex commissione. Verisimiliusque est secundũ Sotũ, & maiorem, ℣ simplex sacerdos in artic. mortis, vbi deest legitimus alius cõfessor
si absoluat, ℣ iurisdictione tunc sibi
concessa ab ecclesia id faciat & nõ ex B
solo iure diuino.

¶ Insuper simplex sacerdos non expositus, iam per ordinarium iuxta cõcili. Trident. etiam si sit religiosus necesse est vt approbetur prius, si inquã
sic non sit expositus, mortalia peccata, licet absoluere non possit, sed deve
nialibus, an ea possit absoluere, dubitatur, & concertatur inter doctores:
quia Nauarrus. c. 4. nu. 2. Canus in sua
relectione. de pœnit. & Caie. in summ.
verbo absolutio sentiunt, ℣ venialia, C
vel mortalia iam confessa & absolura
quilibet sacerdos simplex non exposi
tus absoluere possit, contra Metin. cõplutensem in suo codice, de pœn. vtrũ
que negantem, & contra Sotum id negantem de peccatis mortalibus con-
te'ais, quia inquit ista de per se requiruntiurisdictionem. At opinio prædicta Nauar. Cani, & Caiet. optime tene
ri potest: quamuis dicat Nauarr. ℣ teneri potest non propter rationem Cajetani, scilicet, quia ad id non opus sit D
iurisdictione ordinaria, vel delegata, sed propter aliam rationem: qua
hac confutata, tradit Nauarrus c. pla-
cuit. nu. 22. de pœniten.

Q5. ¶ Rursus de religioso sacerdote prohibito à suo superiore audire confessiones etiã si alias expositus erat, an valide possit eas audire & absoluere in dubium verti potest. Ad hanc quæstionem Nauar. ait. c. 4. nu. 2. sum. lati. ℣ religiosus cui ex statuto suæ religio-
nis, vel ex imperio sui superioris est A
negata facultas, non potest audire cõfessiones etiam si pœnitens ex priuilegio Papæ possit quemcunque etiã
regularem eligere. At vero Sotus in
4 videtur contrarium tenere, scilicet
quantum ad religiosos: quibus ex imperio sui superiosis est negata facultas, sic diffiniens ait in 4. sent. quia electio confessoris concessa à Papa laicis: non cogit religiosos eos audire,
ideo religiosus, qui inconsulto prælato eos audiret, posset ab eo, tanquam
inobediens puniri, nihilominus absolutio teneret: quia per electionem,
qua eligeretur in confessorem à laico
iurisdictionem acquireret à Papa. Ita
etiam Syluester, & Palude contra Nauarrum insinuantem in hoc casu confessionem non valere.

¶ Sed tamen pro concordia Nauarri, & Soti dicimus primo, ℣ si loquamur de tempore pristino vbi diplomata cruciatæ, & iubilei, quæ tunc cõ
cedebantur absolute, & sine limitatio
ne concedebant simplices religiosos
etiam posse eligi in confessores: tũc
vera erat sententia Soti, & Paludani,
& Syluestri. ℣ talis confessio facta religioso, cui negata erat facultas à superiore, erat valida: quia per electionem iurisdictionẽ acquisiuit à Papa.

¶ Secundo dico, ℣ licet in casu prædicto probabilis valde habita fuerit
sententia Soti, Sylue. & Paluda. contra
Can. sed iam in his nostris temporib', D
maxime à tempore Pij. V. vbi diploma
ta, & iubilei, qui conceduntur, quia li
matius loquuntur, dũ solum faciũt copiã eligendi expositos sacerdotes religiosos, vel seculares, non erit valida
cõfessio si fiat religiosis nõ expositis
per suos superiores, nec per suos tãtũ
superiores expositos, nisi iuxta normã
Cõc. Tri. sess. 23. c. 15. fuerint expositi. ℣
approbationẽ ab episcopo accipiẽdo.

¶ Tertio dicimus religiosi semel
expositi, si priuatione occulta sunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

à prælatis suis priuati, vel de priuatione dubitatur, valide absoluũt eos, qui sibi bona fide, id ignorantes cõfitentur, ita Cate. verbo absoluti, ita Sylue. confessor. 2. q. 19. ex quo videntur tolerari in illo officio cõfessarij, qñ eorũ priuatio non publicatur. Hac ratione infert Meri. in sua instruct. f. 39. p. 2. q. quia secundum Palud. & Caiet. contra alios valent confessiones factæ confessori excommunicato nõ denũciato publice, & nominatim, aut nõ notorio percussori clerici, ideo religiosus apostata ignoranter expositus ab eo pro curato: quia vidit illum in habitu clericali, valide absoluit illos, quibus præfectus fuit in curatũ secundũ verã sententiã contra alios. Hinc etiã secũdũ Meri. ibi infert, q. ordinatus sacerdos ante 24. annos, qui re vera est suspensus & irregularis, si eum sit ignoranter ad confessiones expositus absoluit, quos audiuit in confessione valida: sunt tales absolutiones, suumque sortiuntur effectũ: quia suspensio eorũ occulta erat, immo etiam si publica esset: dũ non essent nominatim, & publice suspensi, quia secundũ Caie. verbo absolutio tenent gesta in foro pœnitentiali per confessores irriticos, qui buscunque ecclesiasticis censuris, vbi sub illa particula quibuscunq; cẽsuris etiam & suspensionẽ comprehendit, quæ secundũ ius canonicũ est vna de tribus censuris ecclesiæ, quæ sunt excõmunicatio, interdictum, suspensio: valent, inquã gesta per tales cõfessores, nisi in duobus casibus fuerint excõmunicati. s. propter notoriã percussionẽ clerici, vel propter publicã nominatim denunciationem, infert vero Caiet. ibi ex l. barbarius. ff. de offic. q. hinc habetur, q. absolutus à legitimo alias confessore habente impedimentum occultum, quod si sciret impediret absolutionẽ est verũ absolutus, & coram Deo, & coram ecclesia.

¶ Nolo hic subticere breue Iulij III. Stephano vsus maris generali magistro ordinis prædicatorum fuisse concessum 17. Ian. anno 1555. vbi annullãtur confessiones factæ religiosis nostri prædicti ordinis qui per licentias vndecunq; impetratas absq; consensu suorũ superiorũ, & eo durante, eas cõfessiones tam sæcularium, quã regularium audierint, eosq; in casibus eisdẽ prælatis reseruatis absoluerint: nisi manu Papæ, vel cõsensu Cardinalis protectoris, vel vice protectoris signatę fuerint tales licentiæ, quia alias nullius roboris vel momenti esse denunciãtur.

¶ Porro secundum Nau. c. 4. nu. 2. religiosi possunt post Conc. Tri. alijs cõfiteri. f. clericis sæcularibus idoneis, sicut antea poterant virtute suarũ bullarũ: quia hoc non abstulit eis Conc. Tri. verumtamen fratres prædicatores virtute suarũ constitutionũ id prohibentiũ, non possunt confiteri, nisi cũ religiosis sui ordinis, neq; etiam in via, nisi tunc sacerdotis religiosi ordinis sui copia non haberetur. Sed clerici seculares post Conc. Tri. non possunt se inuicem audire, sed cum expositis ab ordinario confiteri tenentur.

¶ Adhæc aduerte cũ Nau. c. 4. nu. 2. q. licet regularis nõ posset, nisi expositus & approbatus per epm, sicut neq. reli qui sacerdotes laici secularũ cõfessiones audire, si tñ parochiale beneficiũ obtinuerit, censetur expositus pro secularibus, alias minime iuxta Cõ. Tri. non obstantibus priuilegijs, & cõsuetudinibus in contrariũ, immo si talis regularis nõ obtinens parochiale beneficiũ nõ fuerit approbat⁹ pre epũm & examinatus, nisi eps velit iure examinis renunciare, nõ potest, neq; etiã secularũ sacerdotũ confessiones audire, neq; ad id idoneus reputari, idẽq; dicendũ est de sacerdotibus secularibus: quia ius antiquũ hoc dictabat de sacerdotibus secularibus: licet vsus receptus ante Conc. Trid. præbuisset iuriid, ctionem clericis sacerdotibus se inuicẽ audiendi, sed iã standũ est Cõc. Tri. immo & iuri antiquo à quo nõ est recedendũ, nisi quatenus videtur expressum per ius nouũ. I. præcipimus. C. de app. & c. 2. de translat. prælato.

CAP. XXVII.

De idoneitate confessoris, de examinatione formæ verborum, quibus sibi facultas absoluendi conceditur, de his quæ pertinet ad eius prudentiam: ibi numerantur multa de eius peritia, & scientia. An non calentes plene linguam indorũ debeant eos audire.

Dicturis hic nobis de confessoris idoneitate, hunc ordinem placuit seruare, primo q. vt idoneus reputetur, scire illũ oportet suæ potestatis limites. i. quid possit, quid vero non possit absoluere, vnde aduertat potestatẽ, quæ circa hoc sibi cõceditur à iure, vel à prælato superiore, quia secundum Meri. in sua instruc. f. 158. si prælatus superior impertit licentiã ad absoluendũ virtute istius licentiæ non potest confessor dispẽsare, q. si sibi cõceditur posse dispẽsare, virtute huius cõcessionis non poterit cõmutare, atq; ideo cum peruenerit bulla continens huiusmodi cõcessiones, inspiciendus est eius tenor, & quæ nã facultas ibi confessori impẽdatur circa pœnitentẽ. Similis quoq; cautela adhibenda est in examinandis renoribus in iubileis cõtinentibus gratias circa votorũ, aut iurametorũ materias: quia si tenor eorũ cõcedit cõmutationẽ votorũ, virtute horũ verborũ non poterit cõmutari iurametа à cõfessore, quia alterius sunt rationis, ita Nau. licet Sotus dixerit, q. cũ præbetur licentia ad dispensandũ, datur etiã ad cõmutandũ, quod est minus quã dispensare: quia qui cõcedit maius, concedit & minus, sed in hoc interim cũ Nauarro, & iuristis teneamus, quia cũ hoc pertineat ad ius, asserunt pro se rationes magis iuridicas.

¶ Deinde circa intelligentiã limitis potestatis dat. r, men. oriæ doct. Naua. mandato, qui tum. Hisp. c. 17. n. 155. ait, q. eps per concessionẽ suorum casuũ non censetur concedere absolutionẽ excõmunicationũ sibi reseruatarum, neq. per concessionẽ, qua cõcedit facultatẽ absoluendi à suis casibus, & cẽsuris, nõ est visus cõcessisse absolutionẽ, vel dispensationẽ votorũ, vel irregularitatum, super quibus ipse potest: quia non sunt casus, neq; censuræ reseruatæ sibi. Immo & sum. la eod. c. 27 nu. 155. affirmat Naua. q. eps concedẽdo alicui omnẽ suã facultatẽ, & omnẽ suã authoritatẽ ad audiendũ cõfessiones, & ad absoluendũ auditos, non videtur concedere casus sibi reseruatos iure cõmuni, aut suo particulari, aut cõsuetudine generali, vel speciali probat. arg. c. fi. de offi. vic. lib. 6. Si tñ eps se cõcedere tali confessori omnes suos casus diceret, tunc à pœcatis sibi reseruatis posse absoluere concedit, non tñ à cẽsuris illi reseruatis, vt diximus: quia per casus iuxta cõsuetudinẽ, pecata reseruata intelliguntur concedi. Consuetudo autem loquendi attendẽda est c. ex literis. de spon. & l. librorũ. §. quod tñ casus. ff. de leg. 3. similiter qñ concedit suam facultatem, non est visus concedere casus sibi reseruatos, nisi dixerit, & addiderit excepto tali casu reseruato, c. dñs, 32. q. 7.

¶ Sed hic habemus, vt apparet Metinã in sua instruct. contradicentẽ Nauarro, in eo q. dixit per cõcessionem hanc sub hoc tenore do tibi omnem meã authoritatem ad absoluendũ prælatus non videtur concedere facultatẽ absoluẽdi à reseruatis: quia Met. in sua instruct. f. 158. p. 1. ait, q. si tantũ prælatus

Universidad de Deusto
Biblioteca

ens impertit facultatem, vt religiosus A
absoluat religiosum à transgressione
voti paupertatis sibi reseruata, quia si
ne licētia donauit pecunias, poterit
eū absoluere à tali transgressione, sed
nō pōt dispensare virtute huius licen
tiæ eū illo trāsgressore, vt donatio pe
cuniarū per illā sine licentia facta ma
neat valida. At secus est inquit Metina
si prælatus cōcedens facultatē talē, di
xisset cōfessori, ego tibi impēdo totā
meā potestatē: quia in tali casu cōfes
sor, & absoluere, & dispēsare posset, vt B
teneret donatio, & cætera omnia, sed
an hæc sententia Metinę sit certa, ego
nō sum certus: quia in generali cōces
sione, non veniūt, quæ quis verisimili
ter in particulari nō cōcederet, & quid
si illa donatio fuit prodiga, & immo
dica, nunquid tunc sibi cōcedit, vt dis
penset super illa donatione, vt tenea
tur, ideo malo tenere cū Nauarro, q̄
per cōcessionē totius authoritatis nō
cōceduntur casus reseruati, nisi in fo C
ro conscientiæ, & eo tantum casu, qñ
appareret intentionē ep̄i, vel prælati
fuisse concedere reseruatos ei casus,
cū omnē suā facultatē concesserit arg.
c intelligentia. de verb. sig.

¶ At vero in nostro sacro ordine san
cti Dominici, iam consuetudo inter
pretatrix legis obtinuit, q̄ cū fit à præ
lato in præcipuis solennitatibus abso
lutio coram pleno capitulo, & subiun
gitur, ego concedo tibi meam author
itatem, quam ego habeo, vt possint
absoluere cōfessores expositi pro fra D
tribus, de omni hucusque facto, prout
ego possum, q̄ datur authoritas plena
absoluendi à casibus reseruatis. Nā in
tentio prælatorum, tunc est omne tol
lere obstaculum, quo paratiores, & pu
riores accedant religiosi ad sacrosanc
ta mysteria eucharistiæ suscipienda,
& celebranda, atque ideo præmittūr
excommunicationis absolutionem cō
ditionalem per verba si teneamini, &
subiungunt dispensationem super ir
regularitatibus, super qua forma con
cedendi absolutionem casuum aduer
tit in 4. sent. Sotus, q̄ cum dupliciter
possit fieri, vno modo vt talis absolu
tio fiat tali tempore, & non vlterius:
tunc transacto isto tempore non po
terūt absolui fratres à reseruatis, quia
ad iterum absoluendum peccata re
missa, secundum Sotum requiritur iu
risdictio. Secundo solet fieri sic cōces
sio, & melius sub his verbis, cōcedo fa
cultatē absoluēdi huiusq; peccata cō
missa: quia in superiori forma, qui nō
absoluitur illa die non potest vlterius
absolui. At vero tam vsus interpreta
tur, vt qui semel à reseruatis absolu
tus est, possit postea iterum ab eis ab
solui. Nam intentio reseruantis per
priorē absolutionē fit satis. Hęc Sotus.

¶ Sed addit frater Iosephus in suis
floribus q̄ authoritas prælati absolu
tē concessa intelligitur de peccatis
etiam committēdis, vsque ad terminū
præfixum à prælato, vt si dicat cōcedo
omnē meā authoritatē vsq; ad mane,
vsque ad ingressum missæ maioris, &
non solum intelligitur de peccatis il
lucusque, quo protulit verba conces
sionis, commissis: vt patet inquit in
cōcessione bullę, nisi aliud exprimat,
sed ego dico, q̄ hæc assertio fratris
Iosephi verū habet cum hac limitatio
ne nēpe dummodo ex confidentia hu
ius concessionis, postea interim à pun
cto cōcessionis vsq; ad missam maio
rē nō deliquerit dicēs, volo peccare,
postq̄ cōcessa est licētia me absoluēdi
sed tā ne hac fraude se possint protē
gere subditi, prælati cautē solēt exprī
mere in sua cōcessione sic do meā au
thoritatē ad peccata hucusq; ad istud
pūctū cōmissa, insinuātes nō se dare fa
cultatē ad postea, vsq; ad missā maiorē
committenda peccata absoluenda.

¶ Præterea præcipuis virtutibus cō
fessarius ornat⁹ esse debet, & talis qua
lis in Concilio Colonięsi depingitur,
vt sit vir integer, studiosus, peritus,
taciturnus, vt sit instructus bonis con
siderationibus ad instruendum pœni
tentem, quem Deus illi obtulerit in
struendum, vt sit compositus interio
ri, exterioriq̄ modestia, & habitu,
& egregia prudentia insignitus sit,
oportet: vt nouerit ordinaria pecca
ta, eorumq̄ applicare remedia, vt
noueric interrogare pœnitentem de
his quæ verisimiliter omittit consi
teri, vel quia ignorat, vel quia pudore
cohibetur. Ex quo infertur q̄ a pru B
dentiam spectat confessoris, vt iam
antea diximus, quando pœnitentes
qui ei confitentur sunt docti, & de in
honesta cogitatione confitentur,
non sunt interrogandi an de coniuga
ta, soluta, vel virgine cogitarint. Quia
si id opus esset eis exprimere, illud
ipsi non tacuissent, & præsertim hoc
intelligitur, quando talis eorum con
fessio est de peccatis venialibus.

¶ Ad prudentiam confessoris spe C
ctat honestiori modo interrogare vxo
ratas. Sic dicendo an vtantur bene ma
trimonio non explicando vt aduertit
Caieta. an isto modo, vel illo in exer
cicio illius actus cōiugalis se habeat.

¶ Ad prudentiam quoque confessoris
attinet tacere, & nihil interrogare
quando videt pœnitentem ignoran
tia inculpabili ignorare aliquid esse
peccatum mortale, quando ex admo
nitione non speratur emenda, vel quā D
do, quia difficile est remedium, non
sequetur fructus, nisi multum inquie
tudinis & scandali, vt verbi gratia cū
bona fide, & inculpabiliter ignorat
impedimentum matrimonium suum
dirimens. Secus autem esset, si pœni
tens agitatus scrupulo, de tali casu sci
sciteretur confessorem. Quia tūc quid
quid damni sequatur, confessor pœni
tentem de tali veritate edocere tene
tur.

¶ Ad prudentiam cōfessoris spectat
in iniungendis pœnitentijs eum mo
dum obseruare: qui congruat, & qua

litatibus, & peccatorum, & personarū A
conditionibus, & statibus, eorumque
facultatibus, & viribus, & iuxta consi
lium D. Augustini. prudentia confes
soris exigit, vt perditissimi, & magni
peccatores in principio mitius, & blā
dius tractentur vsque pertrahantur
ad Deum, exhortādo illos ad frequen
tationem confessionis, & recitationē
rosarij, considerationem mortis, iu
dicij, & malitiæ peccati. Et ne post
confessionem ante octo dies commu B
nicent, quo melius se præparent, & re
uerentius, & mundiores accedant.

¶ Prudentis quoque confessoris of
ficium est non cauterizare conscien
tias pœnitentium infirmas, vel extin
guere lignum fumigans eligēdo opi
niones rigidiores, & magis austeras.
Quia satis est, vt prædiximus, vt pœni
tēs licite possit absolui, q̄ opinionem
probabilem doctorū sequatur. ¶ Præ C
terea ad eius prudentiam attinet sum
mam cautelam adhibere sigillo con
fessionis seruando, vt nihil mutire au
deat, per quod vel pœnitens, vel ter
tia persona ibi detecta peccans proda
tur, vel aliquid per quod cōfessio fiat
odiosa, vel minus amabilis, vel minus
pretiosa. Item etiam secreta sub illa
ceremonia sigilli confessionis, non
admittere, cartam vbi continentur
peccata scripta ad confitendum sta D
tim rumpi aut igni tradi pœnitenti
commendare.

¶ Commendandus quoque est hic
zelus bonus Metinę, qui in sua instru
ctione fol. 268. pagi. 1. ait quòd si tam
imprudenter se gesserit confessor cir
ca pœnitentem: quòd in confessione
dixerit pœnitenti vt sibi reuelet com
plicem alias abiturum inabsolutum,
eo quòd non possit nisi reuelet absol
uere eum, tunc talis confessor denun
ciandus est necessario, quia hæresis
inquit Metina est affirmare quòd te
neatur quis eam circunstantiam con
fiteri, vnde infamia venit notanda ta

Universidad de Deusto
Biblioteca

lis persona. At pœnitens iste cui sic iu A
dictum est à primo confessore de re-
uelando complice, si accedat ad secũ-
dum confessorem non est à secundo
absoluendus, donec denunciauerit In
quisitoribus de primo, & asserat fidele
testimonium de tali iam à se facta de-
nũciatione ita Met. Laudandus est ze
lus tanti viri. ¶ Insuper vltimo confes-
sorem robusto, fortique animo, ada-
mantinaque facie, cum opus est, & ca
sus exposcit præditum, & munitum B
esse oportet vt euellat & destruat &
ædificet, & plantet.

¶ Porro quia confessor scientia &
peritia pollere quoque debet, placet
hic illam distinctionem Nauarri capi.
4. num. 1. amplecti vbi de confessario
distinguit sic. Quia confessarius po-
test esse perfectus confessarius, aut tã-
tum sufficiens. Perfectus inquit con-
fessarius ille est, qui solus potest discer
nere de omnibus, & hic tanta scientia C
præstare debet, vt Theologiam sacra-
mentalem, & moralem, & vtriusque
iuris peritiam, constitutiones que Sy-
nodales regionis, norit. Sufficiens au-
tem confessarius scire debet peccata,
quæ communiter perpetrant pœnitẽ-
tes & circunstantias necessario confi-
tendas, & casus habentes annexam
excommunicationem & restitutionẽ,
& casus reseruatos, & si audiat cleri-
cum, scire eum oportet irregularita-
tes, vel satis est quòd sciat dubitare in D
his, quæ alij mediocriter eruditi pro
be intelligunt, vt possit, noueritque
consulere peritiores & hæc sufficiens
scientia est satis. Ita D. Thomas in. 4.
sentent. in expositione literæ: & satis
est, hoc sciat per vulgares libros. Sed
ego dico satis est si intelligat eos le-
gens scientias terminos, & significatio
nes eorum. Quia alias Sotus & Canus
has vulgares summas ideo explas ha
bent, quia aiunt eas mille causas præ
bere errandi etiam sacerdotibus, &
confessoribus imperitis scientiæ ter-
minos non callentibus. Quorum erro
rum ego sum oculatus testis, quia me-
mini eos deprehendisse in secularibus
eos legentibus, & præmanibus ha
bentibus, & ex locis illarum summa-
rum male intellectis, suam malitiam
coram peritis confessoribus defensan
tibus.

¶ Adhæc quia auditio cõfessionum
periculosa res est his, quibus non satis
constat an ad id muneris sint idonei,
ideo illa opinione, qui sibi satis non
fidentes sunt, se soliti sunt consolari,
quæ Diui Antonini dicitur esse, vbi
D. Antoninus assignat differentiam
inter eum, qui iussus à prælato acce-
dit ad audiendas confessiones, & in-
ter eum, qui se ipsum ad id muneris
spontaneè offert. Quia inquit non ius-
sus, & se offerens ad confessiones, te-
netur de omnibus sibi à pœnitente
propositis iudicare, sed iussus à præla-
to audiens confessiones, satis est si præ
dicto modo sciat dubitare. Sed hanc
differentiam Nauarrus sum. lat. cap. 4.
nume. 3. non inapparenter impugnat
dicens non esse iuridicam, quia si hæc
differentia esset vera, pauci seculares
confessores quia se offerunt saluarẽ-
tur, & quia obedientia non liberat ne
scientẽ euidenter, & necessaria ad cõ-
fessiones audiendas, & quia in alijs
officijs, scilicet, depositariorum tam
qui accipit mercedem, quam qui se
offert pro deposito custodiendo, Vter
que tantum de culpa leui tenetur, nõ
de leuissima & quãdo dicitur quod de
positarij se offerentes tenentur de le-
uissima culpa, intelligitur dum præsu
mitur eos accipere depositum solum
propriæ vtilitatis intuitu. Quia qui ra
tione vtilitatis vtriusque suscipit de-
positum, aut init contractum solum te
netur de leui: sed si ratione tantũ vti
litatis deponentis depositarius susci-
piat depositum, solum tenetur de do-
lo, & de lata culpa. Vnde quia confes-
sor se offerens principaliter se offert
intuitu.

intuitu pœnitentis, ideo non tenetur,
nisi de lata, aut leui culpa non de leuis-
sima. A qua lata culpa excusabitur, sci-
licet, si caueat id, quod confessarij cõ-
muniter solent cauere, & vitare. Et
ita in toto orbe obseruari videmus. At
explicationis maioris causa adjici-
mus quòd confessarius qui principa-
lius se offert intuitu pœnitentis ad au
diendum, solum tenetur de lata cul-
pa. Quòd si æquè principaliter se offe
rat intuitu vtilitatis vtriusque suæ, &
pœnitentis tenebitur de leui (vt cre-
do) si quid damni ex tali audientia cõ
fessionis acciderit. ¶ Deinde verum
est non indigere tanta scientia confes-
sarium qui audit confessiones in vil-
lis rusticorum, sicut indiget, qui eas
audit in ciuitate mediterranea, aut
qui in maritima in india. At vero qui
audiunt cõfessiones vbi sunt multi li
terati: quos possũt consulere nõ tanta
scientia indigent, sicut qui audit con
fessiones vbi nullus est literatus secun
dum Nau. c. 4. n. 4. quia ibi licet noue-
rit dubitare, non tamen habet con-
sultores ad manum.

¶ Rursus quia nota communiter
à confessoribus, saltem tenetur quili-
bet confessarius scire, ideo non excu-
santur à mortali confessarij exposi-
neque qui eos exponunt, si tales con-
fessarij nesciant casus, à quibus pos-
sunt, vel non possunt absoluere, vel si
nesciant differentiam excommunica
tionis maioris, & minoris vel peccata
mortalia communia, vel voluntatem
deliberatam ad mortale esse peccatũ
mortale, vel si quamcũque superbiam
& inuidiam iudicat esse mortalẽ cul-
pam, vel de dubijs contractibus nescit
dubitare se eundum Nauar. cap. 4. nu-
mero. 4. quia qui hæc ignorant con-
fessarij, neque communiter nota à cõ
fessoribus nouere.

Q5. ¶ Subinde si aliqua ratio, vel casus
subsit excusandi imperitos confesso-
res, inquirendum hic nobis est. Igitur

A primo imperiti confessores excusari
videntur à culpa mortali dum audiũt
peritos pœnitentes: eos de sua igno-
rantia admonentes. 2. cum audiunt pœ
nitentes regulariter tantum peccata
venialia habentes. Tertio cum au-
diunt in articulo mortis constitutum:
neque suppetit alius, qui tunc possit
moriturum audire. 4. cum audiunt chri
stianos inter sarracenos captiuos, vbi
non est copia peritioris confessoris.

¶ Porro ab hoc lõco non abhorret Q5.
B & illa quæstio, cuius meminit Metina
in sua instructione folio. 279. pagin. 2.
Vbi inquirit an Castellanus religiosus
verbi gratia in Salmanticensi domo
manens, qui plene Gallicam linguam
non callet possit audire Gallicum lin
guæ Hispanicæ expertem volentem
confiteri lingua sua Gallica, & eum
absoluere casu, quo confessor ex eius
confessione, non intelligit nisi vnum
tantum aut alterum vel tertium pec-
catum. Cui quæstioni ibi Metina ne-
gatiue respondet, scilicet, quòd non
C est audiendus, neque absoluendus ta-
lis Gallus nisi sit in articulo mortis cõ
stitutus, vbi non inueniatur sacerdos
alius, qui eum plene intelligat. Imo
tenebitur tunc eum audire dum talis
pœnitens ostendit dolorem se habere
de suis peccatis, & de ibi confessis.
Sed extra istum articulum necessita-
tis non est audiendus: neque absoluẽ-
dus, sed remittendus ad confessorem
eũ plene intelligentẽ. Quod si non est
D præsens in prædicto conuentu, alibi
quæratur. Idem ait Metina esse dicen-
dum de sacerdote: qui audit Indos in
confessione, quorum non callet bene
idioma, sic vt neque Indi Hispanum
idioma callent vt in eo possint se in
confessione explicare. Quia cum talis
confessor periculo se exponat absol-
uendi eum, quem nescit an sit bene di
spositus, neque intellecta habet pec-
cata, quæ fecerit, eum audire temeri-
tate non caret. Sed in contrarium est,

quòd

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd muti & etiam surdi, qui in confessione nequeunt se satis explicare, per nutus & signa solùti sunt confiteri, eo modo quo possunt, cõfessoribus ea signa, & nutus, percipientibus, & tamen verisimile est quòd per illa signa, & nutus, non omnia eorum percipiuntur peccata, & circunstantiæ necessario explicandæ, & tamen nemo hos confessores eos audientes & absoluentes damnat. Et quia necessitas caret lege. Et quia satis esse videtur apud Deum, si faciat pœnitens quod in se est reuelando peccata: quorum aliqua intelliguntur à confessore, & aliqua non. Et quia secundum Sotum in 4. dum pœnitens habet plura peccata, & solum aliqua sunt, quæ periculum est confiteri prælato, qui facultatem concedere renuit confitendi alteri, Nec ad superiorem patet accessus, si nulla expectatur commoditas, salubrius est confiteri illa, in quibus non est periculum, & potest illa confiteri celando alia ingerentia periculum. Nam nulla ratio vult, vt ob nequitiã sacerdotis subditus suo defraudetur commodo, atque ideo potest illa confiteri quæ sine periculo potest, quandoquidem per ipsum non stat quo minus omnia confiteretur præsertim cũ accidere possit quòd ex attrito fiat contritus ratione sacramenti. Et augeatur gratia, sed si est commoditas differendi: quousque sit integra confessio, si id potest fieri commode, ita faciendum est, & ita Caietan. verbo confessio ad. 10. & Syluester confessio. 1. §. 18. sed illa, quæ non confitetur, tenetur sublato impedimento, habita opportunitate sublato periculo, confiteri, non reseruando ad alium annum. Hæc Sotus. ex cuius doctrina quæ est etiam Syluestri. & Caieta. videor mihi elicere solutionem ad quæstionem non tam rigidam sicut tradit hic Metina. Dico ergo, & Indus, & talis Gallus potest audiri, & absolui etiã extra articulum mortis à confessore semiperito in sua lingua, qui aliqua peccata eorum intelligit, aliqua non, dum non patet accessus facilis ad aliũ plene peritum, in eorum lingua, neq; expectatur commoditas alteri plene callenti linguam eorum cõfitendi, & dummodo per verba, vel signa, vel nutus bene percipiat eius dispositionẽ, nempe dolorem, & propositum emendæ de suis peccatis, & dummodo aliqua eorum, licet non omnia intelligat. Quia tunc per ipsos nõ stat, quin sit integra, & periculum quod allegat Metina. Cessat quia supponimus siue per verba siue per nutus, vel signa intelligenda est à confessore eius dispositio bona circa displicentiam peccatorum, & cauendi de extero propositum. Idem dicendum puto de AEthyopibus nuper ad hispaniam adductis iam baptizatis, & in lingua nostra hispana ita balbucientibus, vt in cõfessione non plene intelligantur omnia eorum peccata. ¶ Neque isti AEthyopes ignari doctrinæ, & mysteriorum fidei ita rigidè sunt arcendi, & abijciendi à confessione eo rigore cuius meminit Metina in sua instructione folio. 282. pagina. 2. quanuis de his specialiter non loquatur, vbi sic ait quòd ignarus doctrinæ non est absoluendus, & in hoc obfirmandum esse animum confessoris, ait, ne pereat medicus pariter, & æger. Sed nimis rigorose loquitur sine distinctione loquẽs. Quia si isti AEthyopes, quia mancipia sunt suæ libertatis expertia non sunt in culpa, eo quòd non didicerint articulos fidei: quia neque eos teneri addiscere intellexerunt, neq; sui heri eos de rudimentis fidei edoceri curauerunt. Imo per quotidiana occupationum onera ab heris imposita, vel propter diuagationem itinerum, vel mansionem continuam in agris, & villis non potuerunt habere ad eos potentem docere recursum, tunc postquam in culpa tanta non fuerunt, neque per eos stetit non didicisse doctrinam, & si alias desperati abibunt, & sine remedio per multum temporis manebunt inconfessi: si hac ratione abijciãtur, à confessoribus non sunt sic explodẽdi: sed potius iuxta Concilium Vuormaciense vt air Canus in Relectio. de pœnit. quia confessor est pastor, & doctor, & medicus per modum historiæ diuinæ tamen, & certæ eos crassa minerua in mysterio Trinitatis, & incarnationis, & in reliquis articulis fidei instituant, & intelligant confessores id sibi negotij dari, vt non modo pœnitentes audiant & absoluant, verũ etiã erroribus amotis instituant neque rẽ per difficilem, & tam arduam id reputent, sed mihi experto credant: qui in regionibus Indiarum multos sic ignaros, & desperatos, & ab aliquibus pigris confessoribus abiectos tanquam doctrinæ ignaros, paululum cũ illis in confessione immoratus, ita edocui, vt iam ad mysteria articulorũ fidei incarnationis, & Trinitatis interrogatibus, & rer & multoties recte responderẽt: cum alias ad cõfessionem veluti muta animantia accessissent. Et puto quo d insolentiæ non tribuat Dominus, plus obsequij Deo præstitisse in vna hora, vel dimidia, quibus in exaudiendo eos immoratus sum. Quam si plures alias expertos iam & acutos pœnitentes audiuissem, & expedissem. Et simul hac diligentia adhibita admoneantur de obligatione qua tenentur sciẽdi rudimẽta fidei. Postquam admonitionem & propositum eam implendi, si in culpa fuerint non didiscendo, & sua culpa ignari doctrinæ ad confessionem iterum accesserint locum habere poterit rigor Metinæ.

¶ Denique ad consolationem subditorum qui à suis superioribus cõpellũtur fungi officio confessorũ: dicimus cum Nauarro quòd quando dubius est subditus de sua sufficientia ad cõfessiones audiendas, prælato suo id munus sibi iniungenti obtemperare tenetur arg. cap. quid culpatur. 23. quæst. & ita insinuat D. Tho. 22. q. 104. arti. 5. saltim si nouit prælatum nõ ita, odio, amore vel cupiditate permotum id muneris iniunxisse: sed non tenetur parere, quando ei constat non esse idoneum secundum Nauarr. ca. 4. num. 6.

CAP. XXVIII.

De interrogationibus in confessione præambulis, & quo ordine, & quo stilo, & quid si puella responderit non examinasse conscientiam, an sit audienda & quid de eo qui antea non explicuit numerum.

SEd iam ad interiora materiæ cõfessionis accedentes, de interrogationibus in confessionibus faciendis disseramus oportet. Igitur interrogandus est primo pœnitens de statu, & conditione, & modo viuendi, nisi alias sit notus confessori, & hoc vt nouerit ei remedia conuentanea applicare. Secundo interrogandus est quantum per transierit temporis, ex quo non fuerit confessus, vt noscat confessor an seruauerit pœnitens præceptum Ecclesiæ de confitendo semel in anno, & quia aliter se gerere habet cum confitentibus frequentius, quàm cum tantum de anno in annum semel confitentibus. Tertio rogitandus est an in confessionibus præteritis causa pudoris, vel crassi examinis omiserit confiteri aliquod peccatum. Quòd si dixerit sic omisisse: reiteranda

Universidad de Deusto
Biblioteca

illi esse confessionem de omnibus peccatis illic confessis indicat, quia valida non fuit, mittendusque est ad faciendum omnium peccatorum in illa ficta confessione omissorum examen. Et hoc nisi sit in extremo mortis articulo constitutus: vbi periculum esset in mora examinandi conscientiam. Quòd si instanter pœnitens hic in hoc casu, vt audiatur, & absoluatur, quia ipsi pœnitet de tali fictione non est audiendus, neque absoluendus etiam si absit desperatus nunquã reditutus ad confessionem ita Metina in sua instructione folio. 179. pagi. 1. contra hominem quendam doctum dicentem quia de duobus malis minus est eligendum, posse audiri, & absolutio hoc casu, sed hoc inquit Metina est valde falsum.

¶ At ego dico quòd si contingeret talis casus, vt puella nobilis, quæ per totum annum reclusa domi manet, & custodita, veniretque comitata cum matre semel in anno ad ecclesiam ad confitendum, communionemque suscipiendam, interrogataque à confessore, an examinarit conscientiam dixerit eam cessse, & parum examinasse: quòd non damnarem confessorem eam audientem, & absoluentem, casu quo aliàs grauem notam infamiæ incurreret, scandalumque graue oriretur, si viderent parentes eius, eamque comitantes inconfessam, & inabsolutam & incommunicatam abire & quasi desperatam. Vnde aliquid sinistri contra eam suspicarentur. Quia & hoc nobilis author Adrianus posse fieri affirmat. Et quia ratio suffragatur eam quia si ratione vitandi scandali grauis secundum Sotum non habenti copiam confessoris licet tempore præcepti communionis sine præuia confessione communicare, quare pari ratione grauia vitandi scandali non licebit istam, & audire, & absoluere, & communicare. Tum quia & si bene dixerit Metina quòd regulariter loquendo examinario conscientiæ de domo ad Ecclesiam tantum non sufficit, & licet bene quoque affirmauerit, quòd etiam raro contingit inueniri confessorem adeo solertem, & expertum, qui possit supplere vicem examinis à pœnitente omissi, & qui hoc prætermisso interrogando nouerit omnia peccata pœnitentis eruere. Tamẽ si talis examen à domo ad ecclesiam, & interrogatio confessoris vicem examinis circa mercatorem, vel de anno in annum confitentem supplere non possit regulariter, sed circa puellam hanc manentem toto anno domi reclusam, cui subtracta est materia vagandi, & multorum peccatorum, exteriorum intercisa est occasio, sat forte erit, ad suppleandum solers interrogatio confessoris. Tum quia & si tãtum non suppleret, tamen ratione infamiæ & scandali grauis cauendi eam audire & absoluere liceret.

¶ Præterea licet ante confessionem vt bene probant Nauarrus, & Metina in sua instruct. non sint interrogandi pœnitentes de præambulis interrogationibus, sed an sit pœnitens subditus confessori quoad id fori, vel via ordinaria, vel ex commissione confessor præsciat, oportet in confessione, vel antea. Sed tamen intra confessionem à principio, quasi præambulis interrogationibus interrogandus est pœnitens si est impeditus vt non possit absolui, puta si est excommunicatus aliqua reseruata excommunicatione. Si est vsurarius, si est persenerans occupator alieni seu tyrannus, seu concubinarius, nollé tollere occasionem, aut abstinere, & hoc vt optimè ait Caietan vt non possit pœnitens conqueri dicendo, quòd voluisti audire, & scire facta mea omnia, & non vis me absoluere, & similem cautelam adhibẽdam esse ait, circa habentes curatas incompatibilia absque rationabili causa, cõfidentes

fidentes in bullis scriptis. ¶ Interrogandi sunt à principio an examinauerint conscientiam, quòd si non fecerint, remittendi sunt. Vt hac examinatione sufficienti se præuenãt prius.

¶ Insuper licet nullatenus sit pœnitenti acquiescendum, vt prius interrogetur, vt ipse vult, & petit quam ipse prius sua peccata, de eis se accusando narrauerit coram confessore, tamen postea iuxta Caietanum confessor tenetur interrogare pœnitentem in casu, quo put. tunc rationabiliter dubitat omitti aliquod necessario confitendum, si non interroget. Quia tenetur index interrogare omnia ea, quæ nosci esse necessaria scitu ad ferendam rectam sententiam, alias suo officio abutitur. Et patet ad hoc teneri ex iure extra de pœnitentijs capi. omnis vtriusque sexus. vbi dicitur de confessore vt diligenter sit inquirens peccateris, & peccati circunstantias: vbi autem sacerdos bona fide non opus esse interrogatione videt non peccat. Vt in exemplo Soti, quando pœnitens est cordatus, neque multis implicatus, dicitque pro sua facultate debitum fecisse diligentiam, nec alicuius esse oblitum. Sed hoc exemplum Soti verum habet in viribus timoratæ cõscientiæ: neque negligentibus in pertinentibus ad salutem, sed in depraua tis hominibus parumque curantibus de salute, & in rusticis, verum habet quod docet Canus Relectio. de pœnitentia, quòd interrogãdi sint etiam si dicant se fecisse sufficientem diligentiam, & nullius peccati esse oblitos, interrogandi inquam sunt de his, de quibus creditur, aut verisimiliter dubitatur eos omittere.

¶ Porro non incommode, aut importunè hic sibi vendicat locum dubitatio illa quam magnam esse ait Metina in sua instruct. fol. 286. pagi. 2. & fol. 287. pag. 1. vbi eius meminit. Eanempe est, est pœnitens qui accedens ad confessionem, & interrogatus est à confessore de numero peccatorum, quia solum se accusabat dicendo aliquoties peieraui, aliquando fornicatus sum, interdum sum adulteratus, si responderit confessori. Pater ego sic solitus fui confiteri, nec solitus sum numerum explicare. Et si aliquando explicui numerum, sed non semper, quia neque de numero sum interrogatus, an hic cogendus est ad confessiones retroactas reiterandas. Et videtur, quòd sic quia vrget ratio pro parte affirmatiua, quia multa peccata omisit confiteri: ad quæ confitenda tenebatur, vnde integras confessiones non confecit ex culpa sua, ac per consequens nec validas eas effecit, sed reiterandas.

¶ Igitur ad hanc quæstionem placet nobis responsio Metinæ dicentis primo, quòd si talis pœnitens ex proposito omisit illum certum numerum suorum peccatorum mortalium confiteri, planè obnoxius manet ad eas reiterandas. Secundo ait quòd si talis pœnitens animo præparatus accessit vt si interrogaretur de numero, explicuisset, certe non videtur confessiones ante actas fuisse invalidas. Sufficiet igitur tunc se accusare de negligentia hac in illis habita, & explicasse numerum, quo sic cõfessus est, item & vices quibus illa peccata commisit, cuius numerum omisit explicare. Hoc inquit Metina sat erit, tametsi securius remedium esset vnam generalem cõfessionem, de vita retroacta super addere, & licet ista resolutio Metinæ placuerit, & mihi in parte placet sed non fine grano salis, aut sine, hac limitatione seu diffinctione à me adhibenda.

¶ Distingo ergo, si is pœnitens qui ex proposito numerum peccatorum suorum mortalium explicare nõ omisit, quinimo si de tali numero fuisset à confessore interrogatus, illum ex-

plicuisset, talis status, & conditionis sit, quòd re vera crassa, & veluti affectata ignorantia, & negligentia circa hunc casum de necessario confitendo numerum talium peccatorum laborasse credatur, quia clericus erat, aut scholasticus aut homo viuacis ingenij erat, aut inter peritos conuersatus, cogendus est ad tales confessiones vtpote inualidas, ex crassa supinaque negligentia, non integræ factas repetendas. Si autem talis pœnitens erat vulgaris & rudis, & de media plebe, qui citra crassam supinamque ignorantiam, & negligentiam id potuit ignorare, in hoc prædicta diffinitio Metinæ integræ locum habet vnde cum hoc faciendum est vt ipse Metina ait.

¶ Rursus de materia interrogationum sermonem exorsi vt confessor recte interroget aduertat oportet inter defectus, quos committit pœnitens inter confitendum primum esse iam prædictum, de non explicando certo numero: sed solum dicere se multoties, vel infinities peccasse non explicando numerum, & secundum defectum esse quando non explicat speciem eius quod generaliter confitetur, sed dicendo tantum se peccasse peccato luxuriæ non exprimendo an tale peccatum fuerit adulterium vel fornicatio ideoque ait Victoria vt refertur in summa de Chaues vulgares de prædictis non curare. At quanto eorum circa hoc maior est incuria tanto confessoris maior debet esse cura.

¶ Deinde interrogaturus est confessor per præcepta decalogi peccata suo ordine contra illa commissa & capitalia crimina, & omissiones circa.14. articulos fidei, & circa.7. sacramenta, & opera misericordiæ, & circa custodiam quinque sensuum, & alia huiusmodi pertinentia ad statum pœnitentis. Ita tamen vt alia impertinentia ad statum, & quæ non est verisimile pœnitentem commisisse non interroget.

¶ At cum mulieres audit non eas directe facie contra faciem stando audiat, nec multum proxime astare permittat: sed honestiori modo, & reuerentiori, nempè aliquantulum versis earum vultibus ad sacerdotis latus, & aliquantulum demissis, eoopertisque faciebus vt verecundiam, & pudorem etiam in illo loco testentur, & post auditam earum confessionem puellas quando viderit esse nenecesse, tanta cautela, & tam honestioribus verbis interroget. Vt sicut dixit Victoria, si ad istam primam interrogationem. Quæ primo fieri debet eis, scilicet, an aliquid inhoneste cogitauerint, respondentinon, nō est vlterius procedendum, ne forte scandalizentur, Vel aduertentes ad ea: quæ antea non nouerant, peccare doceantur, si autem dixerint se inhonestas habuisse cogitationes, vlterius interrogandæ veniunt, an in illis immoratæ fuerint aduertēter. Quòd si dixerint non, sed eas statim abiecisse: tunc hic sistat confessor, neque vlterius quærat. Quòd si in illis cogitationibus dimoratas esse respondentur: rursus interrogandæ sunt an cōsenserint voluntate in opus, quòd si responderint se illud opus cogitatum desiderasse: rursus interrogentur an opere consummauerint: semper tamen honesto valde stilo, & sacramento, & pudori puellari conuenienti. Sed si aliqua puella accedat adolescentula quidem ætate: sed grādæua malitia quæ iam prius detegerit suam impudentiam, ab hac liberius interrogabit confessor circunstantias necessarias, semper tamen honesta vsus verborum forma.

¶ Præterea cū cōfessari? rationabiliter inducit? interrogat de pollutiōe voluntaria vel extraordinaria, vel de fornicatione,

tione non disquirat de modo, sed satis est si pœnitens explicet numerum, & species citra descensum ad aliquas tur per circunstantias peccati, quod quidem in parte videtur contra Metinā hoc, quod dicimus de mente esse Nauarri summa lati. cap. 5. nume. 4. nam Merina in sua instruct. fo. 287. pag. 2. sic ait ꝙ peccans, siue cum coniugata, siue soluta, sufficit si explicet numerū cum specie peccati non enim est opus narrasse modum, vel historiam rei gestæ, nisi modus tam extraordinarius, & exorbitans fuisset, ꝙ præ se ferret nouam circunstantiam, vel dehonestatem extraordinariam, ꝙ vel mutaret speciem, vel notabiliter aggrauaret, idemque dicit obseruandum esse in cogitationibus morosis, vel verbis, & tactibus, sed quando non est administrata confessori rationabilis occasio prædictos modos extraordinarios inquirendi dicit, ꝙ summatim sunt interrogandi pœnitentes de osculis, & amplexibus, & alijs impudicis tactibus dum non contingunt inter coniuges, neque tutum est super his multum replicare interrogando, sed neq; coniuges sunt interrogandi de tactibus ia honestis, nisi quando præsumitur de eis, quod ex eis, aliqua extraordinaria pollutio sit secuta, vel ad sciēdum, si illi tactus fuerunt cū probabili pollutionis periculo:

¶ At vero cum coniuges interrogati in communi an honeste vsi fuerint matrimonij sancti officio: responderint in particulari, quod non, immo ꝙ se commiscuerint aliquando bestiali modo, vel per super egressionem vxoris, tunc in copula, licet intravas cubitis super virum, acerrimè sunt reprehendendi. Sed si rursus, quia inisto modo coeundi aliquæ fœminæ retinent semen propter fortem vim attractiuā matricis, & aliæ statim non attrahentes expellunt propter frigiditatē matricis non attrahentis, aut quia sunt laxioris vasis, si interrogatæ dixerint in isto modo concumbendi, quòd semen viri non bene receptum fuerit intra vas, sed statim extra effluit, nisi ab istis modis abstineant coniuges tunc non sunt absoluendi, quia per tales cō mixtiones, vtpotè extraordinarias tūc impeditur generatio maxime si sic nō est secutus conceptus.

¶ At nec sunt absoluendi, qui impotentes ad copulam contraxere matrimonium, & post cognitam suam statum ad coitum impotentiam voluerūt manere, vt fratres: si postea vt ait Soto in 4. impudicè se tangunt, aut nituntur ad frustraneam copulam, non sunt absoluendi quia actus sunt isti fraudati à suo fine, & sic non naturales.

CAP. XXIX.

De 7. circunstantijs, & quænam earum necessario sint explicandæ in confessione: an circunstantia ieiunij quadragesimalis fracti, vbi concurrit vigilia sit explicanda: an circunstantia solum aggrauans notabiliter sit in confessione declaranda.

IAm ad illum locum est peruentū, vbi de circunstantijs in confessione explicandis nobis occurrit agēdum, & quia ad confessoris munus spectat eas omnes scire circunstantias, quæ necessario sunt confitendæ: primo aduertendum est has circunstantias, quæ circunstare possunt actum peccati septeno numero contineri. Prima est, quis est, qui peccat. 2. quantum peccat. 3. vbi, idest, in quo loco

Universidad de Deusto
Biblioteca

peccat. 4. quibus auxilijs peccauit. 5. quo fine peccauit. 6. modo quo peccauit, an vi surripiendo alienum, an secreto accipiendo. 7. est quo tempore. Inter circunstantias circunstantes peccatum rursus est distinguendum: nam inueniuntur in triplici genere, quædã enim impertinentes sunt, vtpotè quæ nec aggrauant, neque minuunt peccatum, vt occidere hominem ante prandium, vel post prandium, quæ abscindendæ sunt à confessione.

¶ Aliæ sunt taliter pertinentes ad confessionem, & quæ taliter extenuãt peccatum, quod de mortali faciunt veniale, vel denudant actum ab omni malitia, sicut occidere hominem cum moderamine inculpatæ tutelæ in sui defensionem, aut sicut in extrema necessitate accepisse alienum, vel furatum fuisse tantum ouum: quæ circunstantiæ necessario sunt explicandæ in confessione, neque enim qui prædictis modis occidisset, aut accepisset alienum, fideliter confiteretur, si diceret tantum se occidisse, vel furatũ fuisse, nisi istas alleuiantes circunstantias explicuisset.

¶ Aliæ sunt circunstantiæ, quæ non destruunt speciem mortalis faciendo actum venialem, qui de sua specie est mortalis, qualis est circũstantia metus grauis, vel penuria grauis qua fœmina pertractã est ad copulam illicitã carnalẽ, de qua circunstantia supra diximus an esset consitenda.

Q5. ¶ An si quæratur in genere, quæ nã circunstantiæ necessario sint confitendæ in promptu est responsio, scilicet, q illæ sunt tales, quæ illa opera quorũ sunt circunstantiæ, efficiunt mortalia, vel quando quæ sunt mortalia vnius speciei faciunt, vt sint mortalia etiam alterius speciei, vel quando id, quod est mortale ob vnam causam, faciunt vt sit mortale propter aliam, siue mutent opera ipsa in aliam speciem, siue secus, vt fraudulenter lucrari à viro, qui lodit alienum, vbi est duplex causa malitiæ mortalis & lucrari fraudulenter, & à perdente alienum. Item secundum communem opinionem, & generaliter secundum D. Thomam illæ circunstantiæ in confessione sunt explicandæ, quæ specialem repugnantiam ad rationem dicunt, vel secundũ Scotum, quãdo diuersis, specialibusq; præceptis prohibentur, ita Nauar. c. 6. nume. 3. tandem verum est secundum D. Thomam, q non semper distincta præcepta variant speciem actuum, vt patet, actus enim furti prohibetur iure naturali, & diuino positiuo, & iure humano, & non ideo variatur eius species.

¶ An verò quando ieiunium ecclesiasticum imperatur duobus præceptis: duplex sit circunstantia malitiæ necessario consitenda, non caret dubitatione, verbi gratia vigilia alicuius Apostoli coincidit cum ieiunio quadragesimali, aut vigilia sancti de præcepto ieiunanda coincidit cum aliquo dierũ quatuor temporum etiam de præcepto ecclesiæ ieiunando, an qui tunc violatæ ieiunium: sat habeat explicare in confessione fregisse ieiunium ecclesiæ, an verò necesse habeat se explicare, dicendo fregi & ieiunium vigiliæ sancti, & quadragesimæ, quæ in vno coiere die.

¶ Pro hac dissoluenda quæstione aliqua notatu digna dicturus, dico primo, q si aliquid aliqua ratione sit præceptum ab vno Papa, sed quia minus bene seruatur eadem ratione, & causa & non ob aliam, rursus sub eodẽ præcepto mandatur à successoribus Papis, non ideo qui id transgreditur, duplici circunstantia malitiæ necessario explicanda in cõfessione peccat. Quia præcepta succedentium Pontificum non sunt, nisi confirmatio quædã præcepti primi à priore Pontifice indicti, sicut Metina in sua instruct. fo. 23. pa. 2. parit ratione docet notatumq; iri volu-

scilicet, q non ideo, quia aliquis emiserit pluries votũ castitatis, verbi gratia simplex, illudque votum fregerit, astrictus manet ad explicandum in cõfessione, quòd pluries illud votum vouerat: quia pluries idem emisisse votum castitatis, non fuit nouam obligationem sibi imposuisse, sed primam ratificasse, sicut si aliquis chirographis pluribus se astringeret ad idem debitum persoluendum, non ideo nouis titulis, & obligationibus, ad id se reddit obnoxium, sed solam priorem obligationem confirmasse videtur, quia eiusdem rationis sunt, sicut verbi gratia qui cum sit irregularis, in irregularitate celebrat, non ideo incurrit nouam irregularitatem secundum canonistas, quando sunt eiusdẽ rationis, & quia alias esset processus in infinitum. Bene tamen si in suspensione ab ordine, vel in excommunicatione maiori, vel interdicto celebraret, incurret irregularitatem antea non contractam.

¶ Secundo dico, idem si quis voto se deuincit ad id, ad quod antea ex præcepto tenebatur, scilicet, ad non fornicandum, si illud transgressus fuerit, vtramque circunstantiam & voti, & fornicationis explicare tenetur, quia diuersarum sunt rationum.

¶ Tertio dico, quòd quando quis est transgressus ieiunium in vno die, in quo & ieiunium vigiliæ, & quatuor temporum coiere: ita Nauarrus summa lati. cap. 1. nume. 4. tenetur vtramque circunstantiam in confessione explicare, tunc quia diuersi hic concurrunt tituli obligationum Primus est, vt sanctius se præparent fideles ad festum sancti, quod versat in honorem sancti. Secundus titulus est quatuor tẽporum ieiuniorum, quia instituta sunt vt fideles mundius & dignius fundãt preces ad dominum, vt Deus bonum spiritum suum infundat super hiz, qui in ministros ecclesiæ sabbatho quatuor temporum initiandi sunt sacris. Item quia istæ erant distinctæ obligationes præceptorum, disiunctis diebus complendæ: ergo per hoc quòd coincidere in vno die: non desinunt esse distinctæ obligationes: quia coisse in vno die fuit per accidens, & id quod est per accidens non mutat naturas rerum. At verò etiam propter easdem rationes dicimus in transgressione festiui diei, vbi concurrere dies dominicus, & dies sancti de præcepto seruandus, vtraque in confessione est circunstantia explicãda: quia duæ concurrunt rationes obligationũ, & hoc est probabilius, & de mẽte Nauarri, quia id iuris est de omnibus de quib' militat eadẽ rõ. l. illud. §. ad leg. aquil.

¶ Porro quoniam hic mentionem fecimus de circunstantijs extenuantibus intra mortale tamen, vt cum mulier oppressa'metu, vel grani fame cõsensit peccato carnali, vtrum iste explicandæ sint circunstantiæ in cõfessione nobis quærendum esset, nisi iam supra id dissoluissemus dubium, vbi cum Metina diximus, vtranque opinionem esse probabilem, & affirmatiuam Soti, quia sic explicando consulitur magis honori confitentis, & magis seruatur veritas in confessione, quæ est etiam. D. Bonauenturæ & negatiuam Paludis, quia eam explicare in fauorem est pœnitentis, cui potest renunciare, & quia magis congruit humiliationi, & recognitioni peccati seruandæ in sacramento, & quamuis propter has rationes magis inclinauimus in negatiuam, quæ est Paludis, & Metinæ, sed iam hic placet se qui affirmatiuam partem, quam mutans fateatur iam dicit se tenere Nauarrus. c. 6. num. 6. sed non vniuersaliter affirmatiuam sequor, nisi in casu tantum: quo accedit limitatio Nauarri, scilicet, q tales circunstantiæ exponendæ sunt confessori, quando de eis rogat confessarius, vel quando alias si faceren-

tur

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur, confessarius talis alicuius mali occasionem apprehenderet.

¶ Præterea, iam Nauarrus existimat post Concilium Triden. sess. 14. vbi decreuit circunstantias mutantes speciem esse necessario confitendas, non esse controuertendum, an circūstantia non mutans speciem carensq; speciali deformitate, & si aggrauet notabiliter, sit in confessione exprimenda: quia inquit non est exprimendi eam necessitas: quia hæc inquit est communior & probabilior, & cui magis fauere videtur Concilium Tridentinum. At Sotus, Victoria, Canus in relectione de pœnitentia, & Metina in sua instructione. fo. 24. p. 2. & Altisiodorensis in 4. in materia de confessio. c. 3. Alexander Alen. 4. par. q. 77. mēb. 3. arti. 2. & Marsilius in 4. sentēa. q. 12. ar. 1. tenent partem affirmatiuam, scilicet, quòd sint necessariò tales circunstantiæ explicandæ in confessione. Opinio negatiua Nauarri adducit pro rationibus, scilicet, quòd alias faceremus confessionem scrupulosam, turbantem conscientias, cum potius instituta sit confessio à Christo ad tranquillandum animas, quia alias turbarentur confessi cum recordati sunt, q̄ peierauerunt, aut solicitauerunt fœminam solutam, & nō dixerunt tempus, quod in hoc consumpsere, vel fecerūt hoc, vel illud quod augebat peccatū, oportet eos, inquit Nauarrus hac opinione sedare: quia non suppetit alia fere via: cum passim peccata ratione loci, personæ, moræ, modi, præludiorum, vel consequentium, fiāt maiora, vel minora notabiliter, ex quibus fiūt pœnitentes scrupulosi.

¶ Rautores vero partis negatiuæ, cuius sunt quasi omnes Thomistæ, nisi fallor his præcipuis rationibus partē suam muniunt, scilicet, quòd explicandæ sunt tales circunstantiæ in confessione, tum quia nisi explicarentur: nō sufficiens iudicium à confessore pro medela conscientiæ sumeretur, tum quia interdum dimidia pars malitiæ confessori celaretur: tum quia mutantes speciem sunt explicandæ, quia in actu principali non intelliguntur à cōfessore, sed furtum mille aureorū nō intelligitur satis à confessore in confessione, qua tantum confitetur quis se mortaliter furatum fuisse: quia etiā res furta secuta sunt sufficiens materia peccati mortalis, immo minor quantitas adhoc sufficiens reputatur: tum quia secundum Metinam loco citato habere rem cum sorore, vel matre, vel matertera ad eandem speciem incestus pertinere videtur, & tamen qui cognouisset cum sorore, vel matre non sufficiēter explicaßet malitiam sui peccati dicens peccaui cum consanguinea, nisi explicaßet gradum, scilicet an cum matre, vel sorore, vel consobrina: tum quia hac de causa circunstantias mutantes speciē confiteri tenemur: quatenus aggrauant peccatum, si enim non aggrauarent, aut malitiam notabilem non præ se ferrent: non diffiniret Conc. Triden. necessario esse confitendas, sicut licet secundum D. Thomam diuinare per sidera, siue per terram, siue per aquam specie differunt, tamen non sunt necessario declarandæ in confessione, sed satis est accusare se fuisse culpabilem in diuinādo: quia non præ se fert notabilem malitiam diuinatio per terram, quàm diuinatio per aquam, ergo si pari ratione aggrauant, & notabilem malitiam, licet intra eandem speciem, afferunt secum hæ circunstantiæ necessario sunt explicandæ: neque obstat diffinitio Concil. Tridentini diffinientis circunstantias mutantes species esse necessario confitendas: quia vt in sua instruct. vt antea quoque meminimus, bene ait Metin. fo. 24. pag. 1. Respondendum est hunc locum Concilij hunc continere sensum, scilicet illas circunstantias, quæ mutant speciem

eiem semper regulariter esse confitendas, sed non mutantes, non semper regulariter: nisi quando notabiliter aggrauarent.

¶ Igitur ad quæstionē nitar si quomodo possim componere pacem respondendo, primoque dico, q̄ circunstantia de numero peccatorum, vt bene ait Nauarrus, cap. 6. num. 2. quia nō tam est circunstantia peccati, quam multiplicatio peccatorum: ideo iecūdum omnes numerus explicandus est neque propter excessimum numerum peccatorum quantumuis grauium, gerere debet confessor, vel stupefactum vel versus cœlum intuentem se ostendere. Si ergo explicandus est numerus secūdum omnes præ dicta ratione, frustra iusudat Sotus in 4. contendendo probare, quòd hac ratione circunstātia intra eandem speciem notabiliter aggrauans est explicanda in confessione, quia si hanc non teneremur exprimere, inquit, neque numerum volitionū, quo quis eundē hominem voluit occidere teneretur explicare.

¶ Secundo dico, q̄ aliquæ sunt circunstantiæ intra eandem speciem notabiliter aggrauantes, quæ non sunt difficiles cognitu, & inuestigatu, vt verbi gratia odium inimici, vel amor mulieris longo tempore continuatus, & tunc istæ circunstantiæ in confessione sunt explicandæ. Hoc, quasi ipsa ratione stimulante videtur concedere Nauarrus. cap. 6. num. 17. quamuis, quia nomine consilij vtitur non clare, dicit dum sic ait, quòd sicut peccatum longo tempore continuatum est grauius, quam si momentaneum fuisset: sic etiam qui illud commisserit meo consilio plus de illo dolebit, & spacium temporis, quod in eo insumpsit, in confessione explicauit. At vero explicandi gratia magis hanc nostrā secundā assertionē, vtentes exēplo Nauæ dicimus, q̄ si aliquis amator ardens in fœminā, primo visam, diē integrū, vel noctē, aut partē eorū notabilē, puta duas, aut tres horas insumpsit in multicis cātilenis, quo mulierē alliceret, vel opportunitatē captādo, qua ipsam alloqueretur, vel in aliis officijs adhoc ordinatis, tenetur istā cōtinuationē in cōfessione declarare, & idem dixerim de alijs circunstantijs notabiliter aggrauantibus malitiā peccati, quarū cognitio nō est difficilis: quia suapte natura sunt bene perceptibiles etiā à vulgaribus vt furati tria, vel 20. vel 40. Per hanc circunstantiā notabiliter aggrauantem intra eandē speciē intelligo secundū Sot. illā, quæ sic aggrauat, vt extimatio alia notabiliter sumeretur continentis, si illā explicaret, alias minime est talis, quæ necessaria sit cōtenda. Hoc nostrū secūdo dictum stabilitū satis manet per omnia argumenta pro parte affirmatiua breuiter supra posita.

¶ Tertio dicimus, q̄ sunt aliquæ circunstantiæ difficiles ex se cognitu, & quantū ad quantitatē earū gravitatis, veluti regulariter parū perceptibiles ad punctum, cuiusmodi sunt circunstātiæ intensionis actus peccati, & hæc non sunt regulariter confitendæ, siue quia vt dicit Canus in sua relect. non addunt notabilē malitiā, vel fere intelliguntur à confessore per del ctū quantitatē, vel vtā circunstantia secundum alios non potest recte cognosci, & esto innotesceret non posset recte exprimi. Dixi regulariter, quia in casu quo nimis aggrauarent, & possent cognosci & exprimi necessario essent cōfitendæ, vt si amor fœminæ esset tātus, q̄ noceret saluti corporali, & vitæ sic amantis notabiliter. Et idē dicendum est de circunstantijs alijs partū perceptibilibus cuiusmodi sunt illæ circunstātiæ, appēdices, quę possunt habere, vel non habere euentus malos, vt q̄ furās furando, in tali occasione se posuit, vt vel occideret dōm domus, vbi furabatur, vel ab eo occideretur, idē de adul

Universidad de Deusto
Biblioteca

terante, & de alijs similibus: quia huiusmodi circunstantiæ quando difficile est inuestigatu, an moraliter sint causæ taliũ euẽtuũ, nõ oportet anxiari pœnitentẽ circa earũ inuestigationẽ, & cõfessionẽ, neq; sup hoc scrupulizare, neq; cõfessorẽ super eis importune inquirẽdo pœnitẽtẽ vexare nisi in casu, quo sine anxietate, & graui labore percipere posset pœnitẽs vel cõfessor eas notabiliter grauates esse, & in opinione, seu sententia nostra hoc tertio dicto nostro sic expressa locũ videtur tenere sentẽ. d. Th. in 4. dist. 16. q. 3. ar. 2. q. 5. & Bona. dist. 17. q. vlt. & Dur. dist. 16. q. 4. & Sco. dist. 17. ar. 2. & Nau. c. 6 nu. 7 & omniũ tenentiũ partẽ negatiuam: quia iugũ dñi suaue est, & onus sacramentalis confessionis leue: & quia rationes Nau. si quid probant, non vniuersaliter probant: quia in circunstantijs facilib⁹ cognitis, de quibus in secũdo nostro dicto loquẽdo exprimẽdas eas esse diximus: rationes Nauarri nõ fortiũtur locũ: quia cũ regulariter sint bene perceptibiles, sine difficultate in confessione, & sine anxietate sunt explicabiles. Ẽ cõtra vero pro circũstãtijs tertij dicti. I. difficilibus in intellectu & explicatu, rationes Nauarri videntur militare, & quia nõ passim ratione modi, moræ, loci, præludiorũ, vel cõsequentiũ, vt inquit Nauarrus augẽtur peccata notabiliter, tam imperceptibili notabilitate, vt non possit extimari à confessore per regulas prudentiales, & theologicas, ideo vniuersaliter non est vera negatiua opinio Nauarri, quamuis nobis cum concedit, & bene. cap. 5. num. 7. & 8. quòd circunstantia notabiliter aggrauans est confitenda: quando sic auget peccatum, vt ratione huius sit reseruatum per synodales, quæ solent furta, & damna certæ quantitatis reseruare, vel addere, quod restitutio, vel absolutio fiat certo quodammodo, & quando talis circunstantia habet annexam excommunicationem Papalem, vel episcopalem, & quando ex silentio talis circunstantiæ si interrogetur à confessore, sequitur periculum alicuius spiritualis incommodi: nam in his casibus, inquit Nauarr. explicanda est, sed nos dicimus, ꝙ circunstantia notabilis in his casibus, & in alijs: de quibus memini supra in nostro secundo dicto, est in confessione exprimenda. At circunstantiæ relatæ in tertio dicto non, nisi earum notitia sine magna difficultate, & anxietate occurrat pœnitenti, aut confessori.

¶ Igitur vt apto ordine hic procedamus primo de prima circunstantia inquiramus, quæ est quis, idest, quæ nam persona sit, quæ committit peccatum: nam hæc circunstantia interdum mutat speciem, secumque affert nouam deformitatem, sicut si nupta mulier rem habuit cum alio à viro, adulterij species est, si clericus in sacris, vel religiosus, vel religiosa carnaliter peccauerunt sacrilegium est, quia contra votum.

¶ Præterea hic affinis est, & illa quæstio. An mulier peccans cum sacerdote religioso satis sit, si in confessione explicet se cum sacerdote rem habuisse non nominando religiosum. Supra quã quæstionẽ nos cum Corduba in tractatu de casibus conscientiæ. q. 3. tenemus, & cum Nauarro in additionibus ad cap. 9. sux summæ. nume. 11. & cum Caiet. nuo. 2. 2. quæstion. 186. articu. 9. qui idem cum Corduba videtur sentire, scilicet, quòd satis est in confessione exposuisse cum sacerdote, vel cum initiato ordine sacro se concubuisse contra alios, & quia licet Sotus, de iustitia & iure, lib. 8. quæst. 2. articu. 5. in responsione ad. 1. & in 4. distinctio. 18. quæstio. 2. ar. 4. conclusi. 7. oppositum insinuare videatur: cum ait esse distinctæ speciei votum sõlenne religiosi vouentis castitatem, ab specie voti sacerdotis in ordine suscepto illam vouentis, sed bene respõdet Corduba, quia de hoc non constat, & esto, ita esset, quia ista distinctio non aggrauat notabiliter, sicut neque diuitare per astra, vel terram, vt ait Caieta. ideo non est compellenda mulier, ad istam circunstantiam. Carnalis sacerdos, vel diaconus, vel subdiaconus fuerit religiosus professus, vel non, exprimendam, nisi ipsa velit.

¶ Rursus notandum cum Metina in sua instruct. fo. 21. p. 2. ꝙ licet circunstantia personæ non mutet speciẽ sem per, tamen si aggrauat notabiliter: explicanda est, vt si prætor, vel gubernator, cum sit minister iustitiæ, mulieres sibi vsurparet alienas, quod intelligo publice, tenetur dicere hanc circunstantiam, scilicet, ꝙ cum esset iudex id feciſſet, qui tenebatur simles tyrannides in alijs arcere. Sed licet ista circunstantia personæ in prædictis casibus ventat explicanda, tamen secundum Canum, quando iam est nota persona confessori, eiusq; status, sci licet, ꝙ clericus sit, vel coniugatus, nõ opus est eam explicare, neque est eadem ratio de cæteris circunstantijs necessario constrendis, quia & si notæ fuerint confessori extra confessionẽ, in confessione tamen sunt reuelandæ, quia alias nec confessori, tãquã iudici innotescerẽt, nec accusatio de eis coram sacerdote pateret.

¶ Adhæc libet, & huic quæstioni esse factum satis, an sponsus de futuro, & sponsa talis, & cum eis carnaliter se commiscentes: licet non cõmittant perfectum adulterium teneatur istam circunstantiam explicare. Respondetur, ꝙ licet posset pro vtraque parte disputari, crediderim magis duplici hac ratione teneri tales hanc circunstantiam explicare, tum quia talia sponsalia quædam inchoationes sunt matrimonij, vnde licet non tam consummare contra matrimonium, tamen contra matrimonium futurum videtur militare, rem habuisse cum sponsa de futuro alterius, vel ipsam habuisse cum alio: tum quia iniuriam grauem sponso videtur inferre, cum occasionem illi præbeat, illam quasi inuitus repudiandi, ne habeat suspectam in vxorem, quam cognouerit malam in corpore, & hoc sub alterius censura puto fore tutius.

¶ Subinde quia de circunstantia personæ, hic agitur, scita est opus an aliquis, eò quod filius est, aut famulus, quia detrahit patri, aut domino suo, vel complacet sibi de malo illorum notabili, vel furantur ab eis furtum notabile, teneatur istam circunstantiam explicare se accusando, scilicet, quod patri aut domino hanc iniuriam intulerit. Igitur absoluturi difficultatem eam hic responsionem amplectimur, quam Corduba in tractatu de casibus conscientiæ quæstione decima quarta breuiter tradit, scilicet quod non semper tenentur isti prædicti istam circunstantiam, in confessione patefacere, sed solum quando prædicta crimina in damnum notabile, vel iniuriam insignẽ, & irreuerentiam grauem illorum machinarentur, quia tunc ista circunstantia est mortalis, & alias non nisi tantum venialis contingit esse, etiam si coniuncta sit cum furto, vel murmuratione mortali confitendis, sicut nequeemnis ingratitudo contra Deum, vel contra homines est mortalis secundum D. Tho. 2. 2. q. 11. & 103. & Adrianum in 4. de recidiuno in peccata, & Syluest. verbo sacrilegus. 9. 5. & ingratitudo. q. 2.

¶ Adhæc circa circunstantiam personæ, in dubium reuocatur vtrum mulier, quæ cum sit in statu virginis in populo constituta, vel est religiosa, si per desiderium tantum, vel consensum interiorem consensit in actum moralem inhonestũ, in cõfessione teneatur dete-

Universidad de Deusto
Biblioteca

detegere, vtrum tunc virgo erat, vel non, & ratio dubitandi est, quia si erat virgo grauioris malitiæ fuit eius interior consensus, & quidem Sotus pudori illarum videtur consulere dū in hoc casu ait, quòd si actus carnalis exterior intercessit, tenetur se fuisse virginem exponere, sed si solo actu interiori consensus, vel desiderij deliquit ad id non tenetur. Nos tamen respondemus cum Metina in sua instruct. fo. 22. pag. & cum Nauarro. c. 6. summ. lat. cap 6. scilicet, quòd explicare tenetur etiam in casu solius consensus à se habiti, q̄ erat virgo. ita communiter dicitur, inquit Metina, falsusq; est Sotus & suamet ratione suæ opinionis falsitas cōuincitur, quia si qui interuenit actus exterior, tenetur ad suæ virginitatis circunstantiam declarandam, quia ex ea, grauioris malitiæ sit peccatum, ergo illum actum exteriorem de fide retulit, patet maioris grauitatis esse culpam, atque perinde tenebitur hic ad eandem manifestandam circunstantiam. Quam doctrinam aduertendum esse ait Metina à confessoribus puellarum, & religiosarum. At & si verum videtur, quòd iuxta opinionem Paludis, prædictam, quando mulier in statu virginis constituta confiteatur consensum carnalem, aut interiorem actum desiderij, non teneri ad explicandam circunstantiā vtrū esset virgo, vel non, quia si virgo erat in tali statu communiter reputabatur, quòd si iam virginitate carebat, talis circunstantia non videtur explicatu necessaria, quia illam explicuisse, dicendo se non esse virginem nihil aliud est, quam suum peccatum in parte excusasse. At circunstantiæ excusantes peccatum à tanto, aliquo modo malitiam eius diminuunt, & ideo non sunt necessario in confessione manifestandæ, & ita frater Iosephus in suis floribus ait, sed tamen vltimo dico cum Metina, quòd certius est, & cutius est asserere, prædictam circunstantiam declarandam esse, siue sit actus interior, siue exterior qui confessioni exponitur.

¶ Insuper, quia circunstantia scandali adhæret alicui actui interdum ratione status & conditionis personæ, & quia nunc de circunstantia personæ ceptum est agi, dicimus cum Metina in sua instructione. folio. 23. quòd si quis paterfamilias fregisset ieiunium ecclesiæ, vel aliud perpetrasset peccatum, vnde subditi sumerent occasionem idem operandi, vel si quis fœminam solicitasset ad inhonestos tactus, ingerendo illi scandalum, eamque alliciendo ad peccatum, in his casibus non sat est in confessione dixisse fregi ieiunium ecclesiæ, vel habui rem cum fœmina soluta, vel coniugata, sed vltra hoc explicanda est circunstantia scandali, scilicet, quòd violando ieiunium scandalizauerit sibi subditos, & familiares, & quòd fœminam talem tali affecerit scandalo. Vnde aduertendum est à confessoribus, quòd cum homines huiusmodi carnales audiunt, eos rogent, an fœminas, quibus eum se commiscuisse accusant, imparatas solicitariat, quia hæc est alta malitia, quæ non semper intelligitur in confessione actus principalis, & est distincta malitia, scilicet scandali, quia multæ eum non sine paratę, immo obstitant à principio, insistendo vlterius importunis precibus, præbetur eis tandem occasio ruinæ, & scandali, quod non contingit in paratis, & nutibus iam se lapsa: significantibus. Eiusdem sententiæ est Sotus, licet Caiet. videatur non tam plane assentire.

¶ Secundo circa circunstantiā scandali dicimus cum Nauarro. sum. lat. c. 6. num. 19. quòd circunstantia scandali explicanda est in confessione in his casibus. Primo quando quis commisit tale peccatum cum intentione trahendi alium ad illud. Explicandumque est quale peccatum. Secundo si agit ex genere suo bonum, aut indifferens, quod tamen secundum apparentiam quando speciem mali præfert, dat occasionem peccati mortalis, licet desit danti animus prouocādi ad mortale, quia secundum Diuum Paulum ab omni specie mali abstinendum est.

¶ Tertio adijcimus cum eodem Nauarro, quòd si quis peccet publicè, carens proposito etiam ad malum prouocandi, speciale peccatum est explicandum in confessione, quando committitur per talem personam, & in cōspectu talium personarum, quòd verisimiliter id mali videntes, occasionem accipient peccandi mortaliter, ita affirmatiue Adrianus, Maior, & Syluester verbo scandalum quæst. 3. & quando D. Thomas. 2. 2. quæst. 43. art. 3. videtur significare contrarium intelligitur secundum Nauarr. cap. 6. num. 19. quando non sit per talem per suam, nec in conspectu talium, quòd præbenda sit eis occasio ruendi in mortale, vel quia viri perfecti sunt, atque ideo scandalum in eos non cadit, hue quia qui id mali fecerunt humiliones sunt, ex quorum factis talibus non solent spectantes moueri.

CAP. XXX.

De circunstātia scandali, vel occasionis quam quis exhibet ad peccandū, quæ nam explicanda est, & quæ nā nisi tollatur absolutione impedit, proficua materia.

NVnc vero de circunstantia scandali, & occasionis, quam quis alteri exhibet ad peccādum dicere cœpimus, vt absoluatur, & integrius materiam expediram relinquamus: operæpretium erit & hic eam quæstionem prosequi, quam Cordub. quæst. 5. in tract. de casibus conscientiæ, & Nauarrus in additione ad cap. 14. num. 30. late prosequuntur, scilicet, an omnis, qui alteri occasionē præbet peccati mortalis, semper id faciat cum mortali circunstantia necessario confitenda. ¶ Igitur ad quæstionem suo ordine respondendo dicimus primo, quòd tunc tantum ista circunstantia occasionis datæ est confitenda, & præcidenda: quando qui eam præbet occasionem, eam præbendo actiue, mortaliter peccat, quòd si quis rogitauerit, qualis sit hæc occasio, respondeo cum prædictis, quòd omnis, & sola illa quæ præbetur cum culpa mortali, vel cum intentione principali, vel minus principali inducendi alium ad culpam mortalem, vel ad id opem ei ferendo, vel ex cōtemptu spiritualis proximi formaliter vel saltem interpretatiue datur. Dicitur cum peccato mortali: quia scandalum actiuum mortale, neque occasio mortalis sine hoc q̄ peccetur mortaliter non contingit, licet non omne peccatum mortale commissum coram alio, habeat annexam circunstantiam necessario confitendam.

¶ Dictum est cum intentione vt si quis erogat eleemosynam mulieri vel eam misit vel docet, vt eam pelliciat ad amorem carnalem. Dicitur tertio vel opem ferendo vt si fabricat idola, quibus vrantur idolatræ, vel reficit templa mahometica. Dictum est. 4. vel ex contemptu salutis proximi. Vt sine causa sciens suum inimicum ex passione commouendum esse ad iram, vel odium mortale in ostio se ponens conspectui eius se re-

Universidad de Deusto
Biblioteca

præsentat idem de fœmina, quæ sine causa sciens se ab tali fragili deamidam vitro ei se conspicabilem exhibet.

¶ Idem dicendum de illis: qui suis choreis, saltationibus, musicalibus cantibus, hora audiendi missam de præcepto detinent eos, quos sciunt missam non audisse, nihil curantes de culpa, quam detenti committunt mortalem, prætermittendo missam, Secus si dicerent eis videte vos, quid vobis expediat, & vestræ conscientiæ. Nam nos hic interim lætamur. ¶ Dictum est. 5. ex consensu formali vel interpretatiuo, vt quando aliquis facit sic ex natura aliquid occasionatum, quod plerosque eorum, qui sunt similes ei, cui talis præbetur occasio, solet commouere ad mortale, vel si faciat aliquid, quod ex sua natura, vel circunstantia, non est tale: exterum credens inde prę fragilitate, vel ignorantia aliquem commouendum ad mortale, nō præcauet. Vel quando inde peccaturum etiam ex malitia aduertens aliquem, negligit cauere talem occasionem, cum nulla subsit causa talem rem occasionalem faciendi, neque ex re sua sit id facere, neque ex vtilitate aliena. (dictum est) alium, idest, certam personam, quia non peccat qui ludos recreabiles, & ludicra, non ex se inhonesta, vel lasciua excogitat, vel præparat recreationis gratia, etiã si crediderit quòd aliquis, nescit tamen qualis ille futurus sit, talibus ludricis vtetur male. qua ratione non peccat mulier secundum Victoriam. Quæ decentibus graditur vestibus exculta, licet ex tali ornatu aliquem de populo fore commouendum ad eius amorem credat, tamen id non prætendit, neque est conscia alicuius in particulari. capi. ofius. de electione.

¶ Ex prædictis sequitur primo quòd non peccat mulier honeste se ornans. Quando sic egreditur domum, etiam se certo sciat deamandandam à talibus lasciuis viris, qui ex malitia sua omnes mulieres, quas vident soliti sunt concupiscere, & ad id sunt paratti & sic concordari potest Caietan. 2. 2. quæstione. 43. & quæstione. 169. articulo secundo. cum sententia Syluestri quam tenet verbo ornatu quæst. 4.

¶ Sequitur secundo: quòd non sit occasio mortalis, quando quis inuisit, alloquitur, veneratur domicellam non finis mortalis gratia, sed solum, quo eius honesto colloquio potiatur & aspectu eius pulchritudinis, & ornatus tantum, absque alia delectatione mortali, quando vtrinque sanx est intentio, sed quia latet anguis in herba, summè cauendum est, ne talis amor vertatur in libidinosum & carnalem.

¶ Sequitur tertio absoluendum fore, qui absque finistra intentione mutuando balistam præstitit occasionem homicidio. Quia mutuare balistam non est causa ex se talis occasionis. Secus est ratione circunstantiarum, vt quia petens mutuatum gladium visus est confixisse cum alio, excãdecensq; accederet ad mutuo petendum gladium. Quia tunc credere debuit mutuans, ad perpetrandum aliquid mali à se mutuo peti, quia iam in hoc casu mutuando peccaret: cum tunc intercederet vel contemptus vitæ proximi, vel consensus saltem interpretatiuus in eius necem. ¶ Idemque dicendum est prorsus de mutuantibus, vel vendentibus lanceas, gladios, arma, aleas, tesseras, fucos pro mulieribus, aconitum, & id genus alia, quorum bonus, & malus potest esse vsus. Idemque dicendum est de artificibus & opificibus eorum.

¶ Quarto sequitur peccare mortaliter: qui inducit alium ad peierãdum vel iniuriam alteri inferendum, vel aliquid

aliquid simile, vel qui submittit etiam in conclaui religioso adolescenti hospiti adolescentulam, quo eius experiatur castitatem, licet submittenti desit intentio, quòd peccent mortaliter. Quia est occasio sine natura inducens ad mortale: quando sit sine causa iustificante. ¶ Licet abhac culpa excusentur, qui pueris non subtrahunt occasionem furandi, quatenus comprehensi in furto corrigantur puniantur, vt resipiscant. Quia aliud est permittere occasiones peccandi & aliud lacessere, & inducere ad peccatum secundum Caiet. 22. quæst. 78. ar. 4. & Naua. in sum. cap. 4. num. 20.

¶ Quinto sequitur quòd nõ præbet occasionem mortalem, qui petit à parato, rem, quam potest sine peccato præstare vt petere ab vsurario parato mutuare sub vsuris, vt mutuet, & ab infideli paratto per fallos Deos iurare, petere vt iuramento confirmet contractum. ita Caiet. vbi suprà. Sotus de iustitia lib. 6. quæst. 1. artt. 5. & facit caput mouet. 22. quæst. 1. Secus si peteret quis ab aliquo rem, quam sine peccato præstare non potest secundum D. Thom. 2. 2. quæsti. 78. artic. 4. & cap. mouet. prædicta autem assertio, scilicet, quòd licet petere à parato ad malum rem quã potest efficere sine peccato, intelligitur esse vera cum his limitationibus: quando petitur sine cõtemptu salutis proximi, ex causa rationabili, sine præstita ope ad eius peccatum, & sine cõsensu in illud, & dum paratus, à quo petitur, sit paratus ad id malum ex malitia, & non ex sola ignorantia, vel ex fragilitate, cum his autem modificationibus intelliguntur bene Caiet. & Sotus & rediguntur ad concordiam.

¶ Sexto sequitur secundum D. Tho. in. 4. d. 14. q. 1. ar. 5. ad. 3. & secũdũ Silnest. verbo clericus. 8. q. 1. & communem, peccare mortaliter, qui credens sacerdotem implicitum culpa mortali, aquan non resipiscet, etiam si missam sit celebraturus, si eũ inducit ad celebrandum. Quæ quidem sententia intelligenda venit de sacerdote excommunicatione, vel suspensione notoria præcisa ab ecclesia, vel qui nõ est paratus, vel nec obligatione astrictus ad talem missam dicendam, vel si talis est, quòd per ignorantiam, vel fragilitatem peccat, & non ex malitia, vel de eo qui inducitur mortali sine, vel ex consensu in eius peccatum, vel cum contemptu salutis eius animæ, & non aliter. Vnde credibile fit raro peccare rogantes sacerdotes promissa uicẽda, vel sacramentis sibi administrandis.

¶ Septimo sequitur q abest à mortali illa occasio multum in vsu recepta: qua quis reponit in depositu suã pecuniam apud cambiatorem vel teloneatium, vsuratium, qui se exercent in cambijs vsurarijs, quando eis alia pecunia suppetit ad exercendas vsuras iuxta D. Thom. 2. 2. quæstio. 78. articulo. 4. bene tamen esset occasio mortalis, si talis cãbiator careret alia pecunia, ad vsurarix cambiandũ, quia tunc coadiuuare videtur illum ad malum, pecunias illi subministrando iuxta mentem D. Thomæ, & Soti vbi supra, licet Caie. aliter mentem D. Tho. sit interpretatus.

¶ Octauo sequitur quòd non est occasio mortalis: quam vasallus præbet tyranno dominij vsurpatori, vel præoccupatori iurisdictionis status si ab eo postulet iustitiam, vel mercedem honestam. Quia solum inducit patarũ ex malitia ad minus malum, vt postquam, peccat præoccupando dominium, non peccet subtrahendo iustitiam, vel munera, vel stipendia debita, ita Caiet. in sum. titulo tyrannus.

¶ Nono sequitur non præstare mortalem occasionẽ eos artifices, qui vtũtur officijs & mechanicis artibus, quorũ vsus potest esse bonus, vel malus, licet plures sint: q illis vtũtur venialiter.

Quia

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quia veniale non expellit gratiam, talia sunt torquium armillarum, capitũ mulierum pretiosorum ornamentorum. Idem dicendum est de exercentibus se in officijs, & artibus quæ sua natura vtilitatem præseferũt quorum vsus potest esse bonus, vel malus licet maior pars gentium eis vtatur mortaliter secundum D. Thom. 2.2 quæstio. 169. art. 2. & Caiet. ibi pro hoc facit caput negotium distin. 5. & ibidem ipse Nauarrus. Quia vnus ars, vel res vtilis non est mala, quia plerique hominum mortaliter abutantur ea sicut lex naturalis & diuina, licet ea abutantur infideles, & idolatræ & mali Christiani, non est mala.

¶ Sequitur vltimo nequaquam esse occasionem mortalem, quam offert qui ad bonum finem, aut recreationis gratia permittit, vel cum debita moderatione instaurat certus, congregationes, vel conuenticula festiualia, scilicet, nundinas, nuptias, conuuia, nouas missas, præludia bellorum, choreas, saltationes, & alia lætitiæ signa, quia opera hæc ex sua natura sunt talia vt eis bene vti, & abuti possint homines, & licet plures sibi peccandi mortaliter occasionem accisant, alij tamen non abutuntur, neq; si qui abutuntur talibus, eorum abusus transeũdit culpam venialem. Hæc omnia, quorum pleraque ex Corduba & Nauarro sunt decerpta, notatu valde sunt digna, quippe quæ ad multos decidõdos desecuntur casus. Et vix alibi quæstio hæc exactius, vel accuratius inueniretur suis omnibus numeris absoluta apud alios authores, vt inquit Corduba

¶ Item etiam ex parte personæ grauantis se aliqua obligatione voti, vel iuramenti, quod facit circunstantia hæc in confessione venit patefaciendæ, vt si quis cum emiserit votum castitatis, cum alia persona carnalem habuerit accessum, declaratiuus est se votum castitatis emisisse. Quia hæc circunstantia, scilicet, fregisse votũ cõtra virtutem religionis est.

CAP. XXXI.

Quid de interruptionibus actuũ interiorum, & exteriorum: & quãdo in confessione sunt pandendæ.

QVoniam materia hæc de circunstantijs in confessione explicãdis lata est, vt vno capit. cõstringi non possit, ideo hic eorum eam prosequentes, dicimus secũdam circunstantiam pertinere ad quantitatem continuam, vel discretam. Ad circunstantiam continuę quantitatis pertinet explicasse in confessione quantitatem furtiue; neque enim sufficit expressisse se furatum fuisse, nisi expresserit furti quantitatem, scilicet, pecuniarum vel rerum, & quanuis in rigore loquendo cum Nauarro prædiximus circunstantiam numeri non tam esse circunstantiam quam reiterationem actus peccati, tamen de tali circunstantia dicimus ad eam pertinere, seu reduci numerum, ideſt, vicer commissi peccati manifestare. Neq; enim sufficit confessori dixisse furatus sum, neq; multoties furatus sum, sed oportet explicare, quoties, & quãtum.

¶ Secundo dicimus quòd si de numero tam ad punctum non fuerit recordatus satis est secundum omnes se dicere commisisse tale peccatum tot vicibus puta. 10. vicibus, paulo plus vel minus. ¶ Sed statim confugit dubium, quid si is, qui sub hac forma cõfessus est, scilicet, paulo plus, vel minus, Quia certum numerum certo nõ poterat

poterat attingere postea ad memoriam eius venit, quòd vbi confessus est se decem vicibus fornicatum fuisse paulo plus, vel minus, dicturus erat duodecim. Quia re vera duodecim fuisse: nam recordatur an reiterare teneatur. Respondemus ergo ad hoc cũ Soto in. 4. quòd re vera si quia incertus erat ad punctum de numero: bona fide, quia sic visus sibi est veritatem edicere sic cõfessus est fornicatus sum 10. vicibus paulo plus, vel minus. Si postea ad mentem ei venit pro certo tuisse. 12. vices, non oportet de reiterando hoc in alia confessione esse solicitum, quia sub illo paulo plus vel minus, intellexit confessor potuisse esse duas vices etiam vltra. 10. Secus si cum in hoc casu sic confessus de decẽ paulo plus, vel minus, postea deprehendit fuisse vices quindecim, aut. 20 Quia iste numerus cum sit notabiliter addens supra. 10. non videtur compræhensus in confessione sub. 10. paulo, vel minus.

Q5. ¶ Si adhuc contendat aliquis per cunctari, vtrum quis possit pro maiori securitate conscientiæ vbi incertus est de numero certo, addere, & explicare, in confessione plures vices, quam forte sunt verbi gratia si quis confessurus secum istam rationem ineat, forte nõ sunt fornicatus nisi 70. vicibus, volo tamen ad securitatem quia incertus sum, explicare in confessione fuisse vices. &c. huic respondet Sotus in. 4. quòd quia confessio debet esse fidelis; non licet sic confiteri quod incertum est, pro certo. Sed quod certum est confiteatur pro certo, & quod dubium est pro dubio ita vt talem se gerat ore explicando peccata in confessione, qualem se gerit corde. Secundo dico, quòd si sic confessus est bona fide putans in dubio numero, super addere ad illũ esse securius: sicut aliqui pœnitentes cum primum suo arbitrio dixerint se fornicatos verbi gratia. 50. vicibus paulo plus, vel minus, statim quasi parum securi de numero explicato: quia forte erũt notabiliter plures vices, quasi se corrigentes dicunt ego volo confiteri, & de facto confiteor eas vices pro. 60. aut. 70. quia malo me in confessione grauare; quam coram Deo, qui nouit deficere in numero, iste talis ad reiterandam confessionem, & illum numerum (ni fallor) non est cogẽdus, quia neque mala fide fecit, neque animo confessorem decipiendi, & quia in numero auctiori à se addito creditur totum numerum suarum fornicationum fuisse comprehensum. Quia si fuerunt pauciores vices, in numero maiori confesso inclusus est iste numerus minor, qui sibi verisimilior videbatur.

Q5. ¶ Adhuc de numero inquirere libet, an qui pluries, & cum pluribus mulieribus est fornicatus, necesse habeat confiteri numerum mulierum, sicut & numerum fornicationum ipsum explicare necesse est. Adhoc in promptu est responsio Metinæ, cui subscribimus in hoc, qui in sua instructione folio. 288. pagin. 1. docet satis est numerum & speciem declarasse, & vices: quibus imparatas solicitauit, explicando speciem. Neque enim opus est immorari in narrando numerum personarum, quibus cum commisit peccatum. Satis est enim dixisse actuso me toties habuisse rem cum fœminis vxoratis, & toties cum solutis, & idem de consensibus. Et quanuis pœnitens replicuerit suam conscientiam non quietari, nisi suo assueto modo numerum mulierum permittatur narrare: non est in hoc aquiescendum ei, sed dicendum est ei satis esse sic confiteri Christiane, prout sapientes docent, neque pœnitentem venire opus esse ad recensendas impertinentes historias, nisi tantum ad confitenda peccata, & adde eis à Deo veniam postulandam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Et iam diximus explicatā specie, & numero nō oportet inquirere de modo nisi taliter sit extra ordinarius, & exorbitans, quòd notabiliter aggrauet.

Q5. ¶ Deinde si instet aliquis scisitando in hoc casu de numero explicando. Quid fiet casu quando pœnitens de numero peccatorum certo paulò plus vel minus, etiam facta solerti indagatione super hoc, non recordatur. Ad hoc dicimus primo quòd plana est, & communis sententia doctorum dicentium in hoc casu sufficere explicasse tempus: quo fuit in tali peccato, & consuetudinem peccandi: quā tenuit. Hæc est Metinæ in sua instructione fol. 25. & 26. est Cani in sua Relectione depeint. est Soti quanuis limitet illam, est Nauarri in sum. lati ca. 6. nume. 15. vbi ait quòd meretrix publica omnibus personis cuiusuis conditionis admittendis parata, satis est si exprimat in confessione tempus, in quo in illo statu fuit vt patet ex capi. considereret: vbi ponderantur illa verba, scilicet, quantum pœnitens in peccato perseuerauit cum eo conuenit loco citato Metina dicens quòd talis mulier exposita omnibus non opus habet explicare tot vices se commisisse peccatum, sed sufficit ei in confessione dixisse per vnum annum, vel duos in tali officio fuisse immoratā. Et horum doctorum sicut communis est sententia, sic & hæc communis est ratio, scilicet, quia via hac facile est intellexisse confessorem, & statū illius peccatricis & eius peccatorum numerum.

¶ Secundo dicimus quòd hanc sententiam communem non ita nude sed cum limitationibus admittendā esse censemus. Ait enim Soto, & satis sensate quidem, quòd ista sententia communis de suffragio recurrendi ad perseuerantiam temporis tantum, & cōsuetudinis, tantum verum habet in casu, quando numerus peccatorū adeo est excedens, & exorbitans, vt pene cuncta peccata computari nequeant. Vt quando quis passim iurat, siue verum, siue falsum, vel quando quis quotidie cubat cū concubina, ac si cum propria coniuge, tunc enim sufficit explicare tempus & consuetudinem cū illa tamen aduertētia, quam loco citato aduertit Metina, & satis benè, & considerate dicens, q̄ idem dicendum est de consuetudine iurandi, vel admittendi cogitatus, & consensus carnales detōtis, quibus quādo adeo excessiuus est numerus talium peccatorum q̄ percēseri cuncta nequeant satis est ad tēpus, & consuetudinem, in confessione declarandam confugisse cum hac tamē Metinæ aduertentia: q̄ si tales nō semper quòd malus cogitatus carnalis mentes eorum impetebat, præstabant ei consensum, quin potius aliquoties resistebant, id in confessione ab eis declarandum est etiam. Quia per talem relationem confessor exploratam habebit, & vicam, & infirmitatem pœnitentis.

¶ Si autem iuxta limitationem Soti pœnitens meminisse possit quia non est adeo numerus excedens de numero certo, non sufficit si tempus, & consuetudidem fuerit confessus. Quia numerum personarum quē quolibet die, vel mense admittebat tunc confiteri tenetur. Vt per numerum, personarum numerus peccatorum dignoscatur.

¶ At si alias personas non excedentes numero, atq; per consequēs numerabiles mutantes speciē talis mulier se venditans dicta cantonera Hispanicē admisit, explicandæ sunt. Nā alias non sufficiēs sumetur à confessore iudicium. Nā accidere potest, q̄ per duabus mulieribus sic æqualiter ex animo expositis, & paratis, ad quoslibet admittendos, vna earū in vnaquaque hebdomada admiserit 30. & alia eodē æquali tēpore vix admiserit decem. Et potest

potest contigisse, quod vna earum in vno quolibet mense plures admiserit clericos, & q̄ alia vix vnum, aut duos, aut nullum. Et vsu quoque euenire potuit, vt inter latrones: qui æqualiter fuere in animi præparatione ad omnia furta illis possibilia, & per æquale tempus, scilicet, per annum id latrocinandi officium exercuere, alter eorū eodem tempore, furatus fuerit viginti millia aureorum, & alius eodē a quali tempore anni non furatus fuerit nisi duo millia, ergo nec illæ mulieres æqualiter parate, neque isti latrones æqualiter expositi, sufficienter se explicant, si illæ dicant tanto tempore venales nos ad omnes exposuimus, & si illi latrones in confessione dixerint per annum integrum latrocinijs operam dedimus parati ad omnia latrocinia, & omnia quæ possumus furta fecimus. Quia si se explicassent prout hic res gesta narratur, aliud diuersum iudicium sumeretur quo ad exteriores venereos actus de vna harum mulierum, quām de alia, & aliam extimationem haberet confessor de vno latrone, quām de alio, tum quoad industriam furandi: tum quo ad obligationem sic acceptum restituendi, & quantitatem.

¶ Nunc vero de explicanda circunstantia continuationis peccati, quia supra de hoc plura diximus, hoc solum restat dicendum q̄ continuatio terentionis alieni secundum Sot. in de just. & iure, si minima sit putà vnius diei, aut trium dierum cessante graui necessitate Domini, non est circunstātia necessario confitenda. Secus est si continuatio fuit maior. Quia tunc nō sufficit dixisse accepi alienū inuito domino, sed explicare habet se retinuisse illud eodem dño inuito per tantum tempus, quia & si quātitas furti, & cōtinuatio occupationis rei alienæ parua, vel magna sint eiusdem speciei, tamen si sit magna aggrauat notabiliter, propterea est talis circunstantia tunc explicanda.

¶ Secundo dicimus cum eodē Soto licet restituere nolens cum possit, nō semper peccet nouo peccato sed maiori continuato, quam continuationē cum notabiliter sit magna; diximus esse explicandam: tamen quando proponit actu non restituere, vel cum creditor legitime petit, aut quando videt eum graui premi necessitate, quia tunc nouo peccato peccat: circunstantia est quæ in confessione explicanda venit.

¶ Tertio dicimus, quòd quāuis pro vtraque parte disputari possit an grauius peccet, qui pluribus actionibus furatur per annum certam quātitatē, quàm qui per annum eandem retinet, & licet opinio Paludani tenentis contrarium secundum Sotum probabilitate non careat, tamen probabilius cē semus cum Soto, quòd grauius peccet, qui pluribus actionibus furatur per annum certam quātitatem, quàm qui per annum eandem retinet. Quia illa multiplicatio actuū grauius quid præ sefert cæteris paribus, quā illa tātū cōtinuatio, quæ aliquando sine noua aduertentia contingit.

¶ Ad hæc quoniā de circūstātia quā Q6. titatis iniuimus sermonē disputationis, & quia cōtinuatio eiusdē peccati per notabile tēpus ad quātitatē continuā reducitur. Et numerus reducitur ad quātitatē discretā, & quia interruptio, & renouatio eiusdē actus peccati, ad numerū videtur pertinere. Ideo nūc proxime hæc quæstio accedit, scilicet, circūstātia interruptionis eiusdē actus peccati siue interioris siue exterioris sit in cōfessione exponēda. Cuius quæstionis recta solutio præexigit hanc distinctionē, cuius meminit Canus in sua Relect. de pœnit. I. subijt & actus malus, siue interior, siue exterior potest interrumpi, & renouari dupliciter. Vno modo per actum contrarium

Universidad de Deusto
Biblioteca

verbi gratia cum prodissem in volitionem furandi mille, si postea resipiscens de mala voluntate, actum produ
cam contrarium, scilicet, nolo iam id furti committere, ecce iam actus voli
tionis furti interciſus est per actum contrarium sibi ideſt per nolitionem, qua iam non volo furari, quòd si post illam nolitionem rursus rediens ad vo
mitum, proponam sic in animo volo id efficere furtum, ecce actus est inter
ruptus, & renouatus per actum con
trarium mediantem. Alio modo interrumpitur vtrunque opus siue interius, siue exterius non per actum contrarium, sed naturaliter. Vt verbi gratia, cum quis statuit in animo suo, alloqui fœminam ad potiẽdum ea, sed cum alia de nouo circumuallarent eũ negocia, licet non destitit à mala sua voluntate per pœnitentiam talis propositi, tamen naturaliter distractus in alijs, oblitus est pro tunc illius mali propositi, supersedítque pro tunc ab illo, si rursus quando videt se vacuum negotijs, occasionemque ad manum conspicit, repetit suum propositum, dicitur suam malam voluntatem interrumpisse non per actum contrarium: quia nunquam illius pœnituit. Sed habitualiter in complacentia illius mansit. Sed interrupit eam naturaliter, quia naturaliter non potuit ei intendere pro tunc in alijs distractus.

¶ Hac supposita distinctione ad quę stionem respõdetur cum Cano in sua Relect. de pœnit. quòd si interruptio actus mali facta est per actum contrarium, necesse est confiteri eam in confessione pandendo vices, quibus eandem malam voluntatem renouauit. Si vero interruptio fuit naturalis, qualis plærumque sit, non oportebit explicare huiusmodi renouationes actuum, sed eius continuationem notabilem. Quia fatis erit in hunc modum tunc confiteri tota die adamaui mariam quia secundum Canum sufficiens notitia hinc datur & ad medendum, & ad iudicandum confessori.

¶ Hinc iam patet quomodo intelligendum sit quod Nauarrus in summ. cap. 6. num. 16. ex mente Adriani asseruit dicens: quòd in peccatis internis vt in hæresi, vel odio, toties numerus peccatorum augetur, quoties peccatum ipsum vel voluntas peccandi, quę fuerat interciſa renouatur. Quia Nauarrus non satis se explicuit. Cum diminute loquutus fuerit: quia intelligitur, quòd toties numerus peccatorum augetur, quoties interciditur peccatum per actum contrarium, & rursus renouatur, non vero quando naturaliter, quia solum est continuatio habitualis eiusdem peccati.

¶ Id vero quod addit Nauarrus, scilicet, quòd qui voluit occidere, & interim alijs occupatus est totum esse vnum peccatum, dum postea habita opportunitate opere perficit voluntatem præhabitam occidendi, verum dicit, quia ibi interruptio facta est naturaliter, & non per actum contrariũ ideſt non per pœnitentiam, qua pœnituisset prius de prima eius mala voluntate.

¶ Insuper id quod secundo adijcit Nauarrus, quòd peccatum non multiplicatur, aut iteratur etiam si durante opere exteriori, voluntas interior multoties interrumpatur, & renouetur verum quoque est, quia durante actu exteriori, non solita est voluntas interrumpi per actum contrarium sed naturaliter & licet armilla verbo peccatum. §. 4. videatur dissentire dicens quòd multiplicatio actuum voluntatis peccata multiplicat saltem quantum ad numerum, vt si vadens ad occidendum hominem, diuertat voluntatem ad alia, & post iterum deliberet occidere, semper multiplicat peccata numero licet sit vnum

vnum specie, tamen falsa est hæc eius assertio, nisi diuerterit voluntatem ad alia per reuocationem mali propositi, vt si dixisset, nolo insistere machinationi mortis huius, volo diuertere voluntatẽ ad alia, quæ magis mihi erunt vtilia, & post hoc itẽrum deliberaret occidere: quia in hoc casu vera esset eius sententia, & in hoc sensu intelligendus est D. Thom. 2. senten. distinct. 42. q. 1. ar. 1. & Tabien. versũ. peccatũ, §. quos pro se cirat: quia in hoc sensu interrupta est voluntas per actum contrarium. Secus est si tantum naturaliter, vt ipse videtur significare, interruperetur. Et sic intelligendus venit Nauarrus dum loco citato subiungit, scilicet, quod priur dictum de voluntatem habente occidendi, & diuertente ad alias occupationes, & postea perficiente homicidium, verũ est. s. fuisse vnum peccatum: quia voluntas non fuit interrupta per actum contrariũ. Cæterum quando plures sunt actus exteriores, sed vnus est tantum actus voluntatis, vt quando quis furatur, vt luxurietur, & eodem actu voluptatis vultrumque, idem actus voluntatis est plura peccata formaliter furti, & luxuriæ propter plures deformitates, est tamen vnus actus materialiter.

¶ Deinde pro complemento istius materiæ notandum venit, quod communis sententia doctorum dictat, scilicet, quòd omnes actus interiores, & exteriores, qui tantummodo sunt veluti quædam via ad vnicum peccatum perpetrandum, vnicum efficiunt peccatum, licet illi actus fuerint iuterrupti naturaliter per digressionẽ ad alia: quales sunt passus itineris ad occidendum, præparatio equi vna cũ valiter interruptis verbo, somno, & renatis: quia vt via ad peccatum sunt in isto genere homicidij, & sic intelligẽdus venit Nauarrus cap. 6. num 16. qui nihil explicat de interruptione per actum contrarium, vel naturaliter, neque huius distinctionis meminit.

¶ Addo ne quis fallatur in doctrina prædicta, scilicet, quando diximus quod omnes actus interiores, & exteriores: qui sunt via ad vnicum peccatum, vnicum efficiunt peccatum, signãter diximus qui tantũmodo sunt via: quia si ex se aliam continerent malitiam, aut in proximum redundarent: non solum essent vnum peccatũ cum homicidio, sed peccata etiam malitia distincta, vt si quis eundo ad occidendum inimicum ad id in via arma furaretur aliena, vel suaderet fœminæ eius amicæ, vt illum inuitaret noctu ad eodem dormiendum lecto, quo ibi incautũ securius opprimeret, hic quis non videt alias etiam distinctas interuenire malitias præter eam, quæ est homicidij.

¶ Præterea, quia omnibus dubitationibus hic emergentibus occurrere parati sumus, quia dubitari ab aliquibus potest: vtrum si quis statim, qualiter transfodit pugione inimicũ, pœnitentia ductus confugit ad sacramentum confessionis, coramque confessore confessus est se letaliter percussisse inimicum, si post hanc cõfessionem, ex tali letali vulnere obijt inimicus teneatur iterum, confiteri opus mortis subsecutum, & videtur, quod non, quia iam sufficienter explicuit, & confessus est subsecutam mortem: qñ antequam moreretur confessus est illum, letaliter pugione transfodisse: sicut quia sufficienter in confessione actꝰ exterioris, in qua dicit quis se fornicatum, explicuit volitionem interiorem, quam habuit tunc fornicandi: non oportet eam volitionem seorsum explicare, propter hoc argumentum Sotus in 4. de respõsi. ad quæstionẽ, circa quid sit dicendum se ostendit aliquantulum incertum, sed tandem in hanc partem magis inclinat, quòd post confessionem præmissam devul-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nere lætali inflicto inimico, si inimicus ex illo moriatur, rutius esset dicere, q̃ sit iterum mors post subsecuta cõfitenda: quia est actus exterior, & sicut actus exteriores etiam post cõfessionem volitionũ eorũ, tenemur eos cõfiteri, ita & in hoc casu. Idemq; dicendũ censet de eo casu vbi quis postquã efficacem dedit operam ad procurandã pollutionem in somnis, pœnitẽtia eius procurationis tactus, confessius est ante noctem eã dedita opera procurasse, si talis pollutio sic antea procurata in somnis, postea accidit, non obstante procuratione eius antea confessarie netur dicere sic culpabiliter, & ex procurata causa eam pollutionem sibi in somnis euenisse. Secus est, inquit Sot⁹ de euentu secuto ex adulterio. s. q̃ ex eo genitus sit filius adulterinus: quia in illo casu, nisi forte causa postulandi consilium ad adhibendũ remediũ, non tenetur confiteri illum euentũ prolis adulterinę inde genitæ sed satis adulteria cõmissa fuisse ante confessa: quia secundum Sotum iste euentus post prę applicatã causam non est iam in potestate adulteri, q̃ sequatur, vel non sequatur. Sic inquit Sotus. Sed verior solutio est, q̃ licet causa gignendi adulterinã prolem sit peccatũ. s. ipsum adulterium: tñ ipsa proles sic genita nõ est peccatum: quare Theologi aiunt votũ factum Deo, de erogando eius tẽplo tantum, si ex adultera sit filius genitus licet non obstante voto ab adulterio abstinere debuit, si tñ non abstinuit, & de tali adulterio sibi natus est filius, tenetur adulter votum implere.

Qũ. ¶ Insuper deosculis, & tactibus antecedentibus ad copulã, an sint in confessione explicandi dubium sequitur. Respondetur ergo cũ opinione communi, q̃ oscula & tactus proxime antecedentes immediatosq; ad coitum non est necessariũ in cõfessione exprimere, sed solum coitum: quia iã regulariter & moraliter loquendo, licet non explicentur à pœnitente, intelligũtur à confessore interuenisse, quia regulariter, & moraliter interueniunt, interuenireq; solent. Secus si duabus vicibus coluerit: quia id explicandũ est, tanq̃ nõ intellectũ à confessore.

¶ Postremo aduertendum est, q̃ secundũ Nau. c. 6. n. 17. illicitis amorib⁹ irretitus, persequẽs mulierẽ, totties peccat, quoties interrumpit voluntatem peccandi cessando ab impẽdendo opera exteriorem pro illo tempore, & iterum postea illã recontinuat, vt si finita illa opera exteriori, vacat alijs, quæ non sunt via ad illud peccatũ, & iterũ redit ad similẽ voluntatẽ, vel ad opus simile, alias si non fit interruptio non erit, nisi vnum peccatum.

¶ Sed quia videtur hic Nau. vel sibi contradicere, vel nõ satis distincte loqui, distinguimus nos iuxta dict. Cani: quia si omnia opera ista exteriora musicæ, cantilenæ, colloquia illecebrosa ordinãtur, vt via ad alliciendã mulierem ad carnalem copulã, si volitiones horum præludiorum, quę ad hunc finẽ spectabant, vt via ad terminũ, interruptæ sunt tantum naturaliter per præoccupationem aliorum negociorum: non videtur esse, nisi vnum peccatũ, tanto maius, quanto magis renouatũ per nouas confirmationes voluntatis, & iterationes operum, quæ erant via ad obtinendum mulieris copulã, vt verbi gratia, qñ ab initio proposuit, tã diu ea præludia musicæ, & eloquiorũ cum ea habiturum se: donec copula eius fuisset potitus, tũc virtualiter manet ista prima volitio, virtute cuius, & si distractus fuerit interim ad alia, reiterat volitiones nouas, & noua exercet amorum præludia. At verò non negamus, licet totum videatur esse vnũ peccatum, quia via est ad copulam, tñ quia constat etiam materialiter ex diuersis actibus exterioribus musicæ, & collocutionum, repetitis diuersis temporibus totum fore in cõfessione explicandum, licet volitiones posteriores solum videantur esse confirmationes primæ volitionis nõ interciſæ per actum contrarium. Si autem illæ volitiones operaque amatoria reuocata fuerunt per actum contrarium. i. per pœnitentiam rursusq; fuere repetita, nemini dubium, quin sint plura peccata numero, tam formaliter, quã materialiter tunc commissa, denique qui non potest de numero certo recordari satis est, si rationem ponat coram cõfessore quoties in die, vel hebdomada, vel mense contingebat illi peccare tali peccato.

CAP. XXXII.

Tractantur circa materiam circunstantiarum scitu digna, & curiosa.

Qũ. QVia tam latus est campus huius materiæ de circunstantijs, vt spacianti locus relictus sit amplus: ideo vlterius de numero, quæritur, vtrum casus, quo non patet aditus ad superiorem, quia eps, qui sibi reseruauit casus, est absens, & instat necessitas celebrandi, vt si quis religiosus etiam iter agat sine facultate recipiendi absolutionẽ à reseruatis, quia in isto casu potest absolui ab inferiori à non reseruatis, nisi sit excõmunicatio reseruatis annexa, teneatur pœnitens tunc confiteri omnia peccata, etiam reseruata inferiori, & ratio dubitandi est, quia Gersoni non videtur constare, ea peccata esse confitenda, quæ sacerdos nũ potest remittere. Respondetur cum Can. q̃ cõmunis opinio est tenenda. s. q̃ licet inferior non possit à reseruatis absoluere, tñ omnia peccata tam reseruata quã non reseruata sunt ei confitenda, tum vt integrum iudicium de statu pœnitentis sumatur à confessore: tum etiam, vt medelam integram, & accommodã possit illi adhibere, tũ quia licet illa peccata in foro pœnitentiæ maneant reseruata, & cum obligatione petendi absolutionẽ deinceps reseruãte, tñ coram Deo si accessit bene dispositus, virtute absolutionis cõsecutiue sunt remissa ei. ¶ At postquam semel integrã fecit confessionem de omnibus, tam reseruatis, quam non reseruatis coram inferiore, absente superiore, nam si sit præsens sine eius licẽtia fieri talis cõfessio non potest, iam inquam, quia semel integram fecit: satis est si de solis reseruatis coram reseruante, vel alio de eius licentia confiteatur, vt de reseruatis absolutionem directam obtineat.

Qũ. ¶ Sed quid si prius vadat ad superiorem iste. Respondetur, q̃ plana responsio est, quia si velit de reseruatis prælatus sacramentaliter absoluere, secundum Sotum, & Canum pœnitens, tũc omnia peccata, tam reseruata, quã nõ reseruata tenetur ei cõfiteri, sed quid si prælatus sacramentali absolutione velit absoluere: quia sic cõmodius medetur subditi malo, & tñ omnia peccata renuit audire, sed tantum reseruata iubet sibi dici. Hic iam conentant interse Canus & Caie. nam Caieta. ait in isto casu posse confessionem dimidiari: quia sic fit in pœnitentiaria Papæ aliqñ, quia non oportet sapere plusquã oportet sapere. Canus vero secum habẽs fautores Dur. & Adrian. contrapugnat negans hoc posse fieri: quia integritas cõfessionis est de iure diuino. At hic ingreditur Sotus in 4. bene, prout mihi videtur inter eos sic q̃ istã distinct. cõponens pacem dicendo, q̃ si prælatus prępeditus morbo, aut alijs grauioribus negocijs, nõ põt totã subditi audire cõfessionẽ, & expediẽs est ei vt absoluatur in cõfessione sacramẽtali: tunc licita erit, & valida illa non integra confessio, in qua solum audit reseruata. Secus si nulla subest ratio talem confessionem dimidiandi.

¶ De.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Deinceps quæritur, vtrum casu quo excedens erat numerus, neque de certo numero potuit pœnitens recordari: ideo confessus est consuetudinem, & tempus, si post recordatur aliquorum particularium peccatorũ teneatur ea iterum confiteri. Respondet Sotus in 4. pro quietatione conscientiæ istorum, quòd non tenetur: quia in confessione cõsuetudinis, & temporis satis sufficiens iudicium confessor de illis sumpsit.

Q5. ¶ At verò quia de integro numero peccatorum confitendo disserimus, ea hic etiam non tam inepte occurrit quæstio vtrum mentiri in confessione circa materiam venialium, dicendo se tantum 10. mendacia iocosa dixisse cum vere 20. mendacia effutiuerit eiusmodi, sit peccatum mortale. Sit igitur hæc conclusio responsiua quæstionis, quæ est Soti in 4. mentiri in confessione circa materiam mortalem, mortale est: sed circa venialem non est, nisi veniale, ita contra Caiet. in hac parte conclusionis vltimæ 2. 2. q. 69. artic. 1. ad 3. & in summa verbo condita. hæc conclusio est de mente Soti in 4. de iustitia & iure. lib. 5. q. 6. ar. 1. quia contra virtutes, & cõtra præcepta diuina grauissima contingit peccare venialiter ex surreptione, vel leuitate materiæ, vt patet in furto, & in parua irreuerentia circa diuina: ergo & in confessione mentiri circa materiam venialem, ratione paruitatis materiæ non erit nisi veniale.

Q5. ¶ Secundo dicimus, quòd dum pœnitens ministret materiam legitimam absolutioni, confitendo omnia mortalia, vel si desint mortalia, confitendo aliqua venialia, licet etiam ad interrogationem sacerdotis subticeat alia venialia dicens alia non commisisse: quia istud mẽdacium est veniale, quia venialia peccata non sunt de necessitate confessionis, & quia non grauiter, neque in materia graui decepit confessorem, tale mendacium, vtpote veniale, non vitiat sacramentum absolutionis. Secus est, si sic negaret omnia venialia confessori, quod nullam subministraret sei absoluendi materiã, & cum hoc peteret absolui, quia tunc mortale esset sacrilegium, sicut etiam dixit Metina sacrilegium esse parum communiter animaduersum ab his pœnitentibus, qui quotidie confitentur de venialibus, sine animo tamen emẽdæ, quia nulla subest eis cura de emenda. Quæ censura Metinæ: quia rigida est, et contemperamento eget, vt solum intelligatur vera, quando solum de venialibus confitentur, & de omnibus venialibus confessis nullam prætendunt emendam: quia talis confessio veluti irrisio esset. Secus est tamen quando de venialibus, quæ confitentur, quædam proponunt cauere, aliaue ro solum velleitate quadam proponunt cauere.

Q6. ¶ At etiam de fictione in quam summe visus est inuehi Victoria, vt fertur in summa de Chaues qua aliquę mulieres habentes confessorem quotidianum celebris opinionis, grauem & rigidum, apud quem sunt in bona opinione: quia non ita grauia peccata, quia eis caruerant confessæ erant ei, si ex occasione, vel impulsu tentationis adactæ turpiter lapsæ sunt, post sint causa consulendi honori suo, & existimationi suæ apud illum, quoties solum habent leuia peccata, illi confiteri, & quoties contingit eas habere turpia, & grauia, alterum adire cõfessorem apud quem sunt ignotæ. Respõdet Victoria genus esse hoc fictionis, sed ego dico si aliquando id facerent sine animo decipiendi suum præcipuũ & ordinarium confessorem, ne de cætero vilescat habeatur, & explosas à sua audientia confessionis, nõ video, q̃ ideo incurrant grauis culpæ notam ob sic rem gestam.

¶ Incidit & hic alia dubitatio circa integram confessionem peccatorum vtrum in casu, quo mulier ratione scandali vitandi ne suo parocho fragili ingerat scandalum, & occasionem ruinæ ex confessione suorum turpium actuum coram illo facta, & casu quo non suppetit copia alterius confessoris legitimi, qui eam audiat, possit dimidiare confessionem celando acta sua turpia, & confitendo alia ex quorum confessione confessori fragili non præbebit scandalum, & quia iam diximus supra in tali casu dimidiare sic confessionem non esse ei illicitum: nunc aliquid difficilius circa hoc quæritur.

Q5. ¶ An solum ex hac causa, tempore necessitatis, ideſt, tempore tantum annualis confessionis de præcepto implendæ id ei liceat. An verò extra istud obligationis tempus causa consolationis animæ suæ, & quietudinis conscientiæ sic dimidia re confessionem ei liceat. Et quidem in hac parte frater Iosephus in suis floribus id ei tantum in tempore obligationis præcepti licere concedit, & extra istud temporis minime: quia inquit integram facere confessionem est de iure diuino, non ergo est dimidianda sine vrgente necessitate qualis est tempore obligationis præcepti, & non extra tempus. At Sotus in quarto, paulo plus apparet indulgentior in hac parte, dicens, quòd vbi non expectatur vlla commoditas: salubrius est illa confiteri, in quibus non est periculum, potestque celare alia ingerentia periculum. Nam nulla ratio permittit, vt ob nequitiam sacerdotis pœnitẽs suo fraudetur cõmodo, maxime quia mediante tali confessione, & absolutione potest fieri de attrito contritus, sed si est commoditas differendi, quousque sit integra, si id fieri potest commode, ita faciendum est, ita Sotus.

Q5. ¶ Seũque nam sit ista commoditas, vel incommoditas expectandi, non satis explicat. Crediderim tamen quòd si mulier hæc antea assueta erat confiteri, & communicare festis trium paschatum, vel dominæ nostræ, & si videtur eam tam non communicare, & confiteri, eam suspectam habebunt infamiæque notam sibi comparabit apud virum, consanguineos, vel populum, quòd tunc poterit sic dimidiate confiteri: cum proposito se emendandi, & alias confitendi alia, habita opportunitate, vbi cesset periculum. Patet, quia hic incommoditas est non fuisse confessam, & non communicasse, & non est sibi commodam dilatasse, & quia hoc videtur comprobare Caietanus in summa, conditio decima. vbi ait melius esse prouideri sic conscientijs communicantium, si sic etiam non integre confiteantur sine culpa sua, quam si communicent dilatata tota confessione. Alias extra hunc casum, vel similem, extra tempus obligationis non est sic ex prædicta causa non scandalizandi confessorem, vt prædictum est, confessio decurtanda vt bene frater Iosephus ait.

(.)

CAP. XXXIII.

De tertia circunstantia loci sacri, & de quatuor casibus in quibus violatur ecclesia, & de concubitu cum vxore in ecclesia, de aspectibus, tactibus libidinosis ibi cõmissis, de chorcis & cantibus inhonestis ibi exercitis.

DE tertia circunstãtia: quæ est loci sacri, in quo perpetratur delictum quia incunda est nobis disputatio prænotasse nobis operæpretium est, scilicet. quod circũstantia loci, vbi delictum committitur quatuor in casibus declarandis in confessione mutare solet speciem. Quorũ primus est, cum in loco sacro furtum committitur. Secundus est, cum voluntariè iniusteq; effunditur ibi sanguis. ¶ Tertius est effusio seminis, vel pollutio commissa in loco sacro. ¶ Quartus est quando delinquens ab ecclesia extrahitur in casibus, quibus priuilegio immunitatis ecclesiæ licite potiebatur. In his etenim casibus, gratia circunstantiæ loci, sacrilegium incurritur sit enim irreuerentia loco sacro.

Q5. ¶ At vero quoniam circa vnamquamque istarum specierum, multæ nobis occurrunt quæstiones enodandæ, exordientes à primo casu adhuc quærimus, vtrum furari rem in ecclesia, quæ non est de ecclesia, aut furari rem ecclesiæ extra ecclesiam, in specie sacrilegij necessario confitẽdi cõtineatur, respondeo ad quæstionem dicimus, primo secundum Can. in sua rect. ℘ sacrilegij species est surripere res dèpositas in ecclesia, vel ibi collocatas in ecclesia, etiam si non sint ecclesiæ, quando eorum custodia pertinet ad ecclesiam, sub qua specie puto comprehendi res accommodatas ecclesiæ, ad eius cultum, & ornatum surripere, quia hæc pertinẽt ad ecclesiæ custodiam, sicut res ibi depositæ, non tamen puto esse sacrilegij speciẽ furari alicui marsupium cum pecunia, dum genuflexo inter alios recitat in ecclesia, neq; si quis furetur pulmaria, quæ solita sunt pro magnis dominabus quotidie afferri ad ecclesiam, super quibus sedeant inter diuina officia audienda, quæ solita sunt reportari statim ad domum, qm̃ eorũ custodia non pertinet ad ecclesiam.

¶ Secundo dicimus secundũ fratrẽ Ioannem de la Peña, sacrilegium est furari calicem consecratum etiam extra ecclesiam, si sit ecclesiæ. Secus si non sit ecclesiæ, licet sit consecratus quia hoc non reperitur in iure, & pœnę sunt restringendæ.

¶ Tertio dicimus, ℘ accipere bona possessa ab ecclesia in communi pro substentatione sua, suorũq; ministrorũ, & non dare legata ecclesiæ, & decimas sacrilegiũ est secundum eundũ fratrem Ioan. à Peña, patet 12. q. 1. c sacri. & 16. q. 7. c. decimas: quia eiusdẽ speciei est surripere, & eas detinere.

¶ 4. Dicimus cum eodem fratre Ioãne à Peña, ℘ si quis accipiat à clerico aliquid iure ecclesiastico possessum, probabile est, quod sit sacrilegium, licet oppositum probabilitate quoque non careat, sed surripere à clerico bona eius patrimonialia palam est nõ esse sacrilegium.

¶ Quinto dicimus sacrilegium est rapere ea quæ gaudent priuilegijs ecclesiæ, & ecclesiæ custodię sunt tradita 12. 17. q. 4 quia violatur immunitas ecclesiæ in re grauí.

¶ At detractio ab ecclesia vi, vel dolo cum vere fueretur priuilegio immunitate ecclesiæ, vel iniuste fuit exactus, quomodo præsequi, quod committit sacrilegium iudex pro quo venit excommunicandus, si non fregit fores ecclesię, nam si simul fregit, & extraxit, ipso facto est excõmunicatus, & quomodo teneatur iudex ad eius restitutionem, & secundum probabiliorem sententiam Durandi, & fratris Ioannis à Peña, & Metinæ in sua institutione. fo. 26. pag. 2. iudex cum sic extrahens teneatur ei ad omnia damna, & iniuriam flagellorum, vel similia, si et intulit restaurãda, & ad reparandum eum in suo statu honoris, & famæ: quia fecit contra iustitiam commutatiuam: quia iuste ibi permanendi in ecclesia reus potiebatur, dicetur largius in materia de restitutione.

Q5. ¶ Præterea quæritur de quacunque irreuerentia illata ecclesiæ an sit sacrilegium, vt comedere, dormire in ecclesia. Respondetur ℘ secundũ fratrẽ Ioannem à Peña comedere, & dormire in ecclesia, & quæcunq; irreuerẽtia rei sacræ est sacrilegiũ lege naturę sed tñ venialia sunt, qñ modica irrogatur irreuerẽtia rebus, & locis sacris, vt comedere in ecclesia sine necessitate aliqua, vel ibi aliqñ dormire sine necessitate excusante, secluso scandalo graui, quod forte posset oriri inter nos nouiter cõuersos, si viderẽt Hispanos in ecclesijs eorũ noctu cubare. Secundo dicimus secundũ Met. loco citato, nõ hinc inferrur: quia irreuerẽtia cõmittatur in loco sacro per oẽ peccatũ ibi cõmissum, ℘ omne peccatũ in tẽplo cõmissum, cum tali circunstãtia fit necessario in confessione explicandũ: quia si quis obmurmurauit, vel iurauit in templo, satis si hæc cõsiteatur peccata: quia solum hæc circunstantia scilicet, ℘ talis culpa sit commissa in templo explicanda est in illis quatuor casibus, & vbicunque peccatum esset directe contra sanctitatem, & immunitatem loci sacri, ita Canus, & Met.

¶ Sed circa secundum casum de effusione sanguinis, per quam violatur ecclesia, quia hactenus aliquis: qualis esse debeat, & in qua parte ecclesiæ, respondeo dicendum, primo ℘ effusio sanguinis, per quam violatur ecclesia, debet esse illicita, & voluntaria, & enormis. Etenim sanguinis effusio modica secundum Sylue. non violat, neq; effusio sanguinis facta à se defendente in ecclesia cum moderamine inculpatę tutelæ: quia non fuit iniusta effusio, & qualis sit enormis effusio, arbitrio ordinariorum, idest, episcoporum in hoc assistitur. Pro satisfactione ad secundam partem quæstionis dicimus, ℘ non censetur violata ecclesia: si aliquis percussus extra cœmeterium, & ecclesiam, statim introgressus ecclesiam ex illa percussione manantem sanguinem instillauerit, vel effuderit in ecclesia: sed econtra bene violatur ecclesia, si aliquis percussus est in ecclesia vulnere statim effundente sanguinem, etiam si quis manu retinuit sanguinem, non cecidit in solo ecclesiæ, sed statim, quia egressus est, sanguis effusus est extra locum sacrum. Dicimus tertio, ℘ si talis sanguis effusus est in cryptis sub terraneis ecclesię, vel in tecto ecclesię extra non violatur ecclesia, quia talis effusio non censetur facta in ecclesia, per ecclesiã intelligimus authoritate epi locũ destinatũ ad celebrandũ ordinarie, & in capellis vnũ corpus faciẽtibus cũ ecclesia, vt mẽbra faciunt cũ corpore, si effundatur sanguis, violatur ecclesia, nõ tñ si in cœmeterio etiã cõtiguo ecclesiæ, ne accessorũ trahat ad se principale, deniq; notandũ cõtra alios, ℘ ex effusione sanguinis alicuius hominis sancti pura martyris illicitè facta à tyranno intra ecclesiã violatur ecclesia: quia licet talis effusio sãguinis ex parte martyris patẽtis fuerit sacra sed ex parte tyranni fuit sacrilega.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Circa tertium casum de pollutione facta in loco sacro, quia multa perstant dicenda, ne inculcemus quæstiones, hoc ordine procedamus, primo quærendo ex qua pollutione violetur locus sacer. Cui quæstioni statim facimus satis dicentes, ꝙ pollutio ecclesiam violans est, quæ fit in vigilia. Secus, si fiat in somnis etiam si fuit mortalis in sua causa, præsertim qñ extra vigiliã non fuit procurata, vt obuenieret postea dormienti in ecclesia.

Q5. ¶ Accedit & alia præcipua quæstio, scilicet an concubitus viri cum propria vxore in ecclesia, sit species sacrilegij necessario confitenda. Sant igitur doctores, qui hoc absolutè nota sacrilegij damnent, vt Canus in suare lectione. Sunt alij, qui hunc concubitum, si fiat sine contemptu loci sacri, a culpa sacrilegij saluant. Sunt rursum alij intermedij intermediam sententiam tenentes: qui varie distinguunt. Alij ex his astruunt, quòd si reddat vir ibi debitum vxori, cum ibi diu necessario sit permansurus, ne à iustitia capiatur, vt adulterium vitet in vxore non est sacrilega redditio: quia sit ne Deus alias mortaliter offendatur: sed ibi negant hoc tali viro licere ad euadendum crimen pollutionis in se præ fragilitate: quia in se alijs remedijs potest id facili vitare, & penes illũ est id cauere. At alij dicunt id illi licere multo magis ad vitandum peccatum proprium: quando difficillimè alias vitabitur: quia magis tenetur cõsulere animæ propriæ quam vxoris, & quia sine contemptu loci sacri facit, & potiꝰ ex timore offendi Deũ alias mortaliter, & quidẽ omnes apparẽter videntur loqui, sed varie, sicut apparẽter locutus est Victoria, qui dixit sic, ꝙ si diutinè talis permansurus necessario est in ecclesia, vt in necessitate obsidionis, vel confugiendi ad illã, tunc propter prædictos fines excusantes posset licitè, & reddere debitum vxori, & ab illa exigere. Alias si per parum temporis sibi in ecclesia erat permanendum, minimè.

¶ Igitur inter varias sententias, illa Soti in quarto, quia rationabilior est, mihi magis placet, quæ in his consistit punctis. Primo, quòd nisi violatio ecclesiæ legitimè constiterit, id est per notorietatem, quæ nulla possit tergiuersatione celari, aut per legitimam, & publicam probationem, vel sententiam in conuictum auctorẽ violationis, non est à celebratione in ea abstinendum secundum Scotum. Secundo dico, ꝙ tales confugientes ad ecclesiam, ibique necessario permansuri deberent in adiacentibus turribus, vel cameris extra ecclesiam, conjunctis tamen ecclesiæ cubare, vbi si interdum rem cum vxore haberent: non esset sacrilegium mortale cum non pollueretur ecclesia. Tertio dicimus cum Soto, ꝙ si nullus locus supersit confugæ ad ecclesiam, ad dormiẽdũ nisi intra ecclesiã, si aliqñ secretè, aliqua nocte, de foris veniente ad illã inuisendum sua vxore, propter prædictos fines sine contemptu loci cum ea rem haberet, neque esset mortale sacrilegium, nec necessario confitendum, si autem in publico ambo conjuges in ecclesia cubarent, talis concubitus cum esset publicus, non excusaretur à sacrilegio mortali necessario confitendo, cum per illum violare tur ecclesia.

Q6. ¶ Cæterum, quia de copula carnali in ecclesia habita non est dubium, quin sit sacrilegium necessario confitendum, de aspectibus, & colloquijs ibi interuenientibus inhonestis, & libidinosis, & de osculis, & tactibus turpibus, & impudicis, quia non est de his omnimoda conuenientia inter doctores, à nobis dubitari merito potest, an circunstantia ista loci sacri, quæ his actibus inhonestis accidit, sit

necessario in confessione aperienda. Igitur ad quæstionem cum Cano in Relect. de pœn. t præmittimus primo quòd qui existens in Ecclesia, vult feminare extra ecclesiam, aut furari, aut occidere talis circunstantia scilicet ꝙ habuerit istam volitionem in ecclesia, non est necessario in confessione pandenda. ¶ Secundo dicimus cũ Cano, ibi, quod neque aspectum turpem, neque sermonem turpem, in ecclesia accidentem non est necesse exprimere. Quia non ita apparet mutare speciem ratione alicuius prohibitionis ecclesiæ expresse, neque in his talis circunstantia videtur aggrauare notabiliter, tametsi Syluester verbo confessio. 1. § repugnare videatur.

Q7. ¶ Sed qui dicendum erit de tactibus turpibus. Respondemus plane ꝙ tactus ij præsertim in partibus inhonestis, quia de per se ordinantur ad copulam, quæ ecclesia lege est prohibita, videntur ad eam speciem sacrilegij proximius accedere. Quare de his loquendo sentio cum Syluestro quòd si interuenerint in ecclesia est circunstantia in confessione exprimenda. Nam licet, cum comitanter se habuêre isti actus cum copula habita in ecclesia sufficiat habuisse copulam in ecclesia, cum tali muliere significare; tamen illi tactus cum per se soli sine copula contingunt in ecclesia, circunstantia loci simul cum ipsis confessori significanda est. Quia licet ante ex mente Nauarri, & omnium dictũ sit, osculata, & tactus antecedentes & immediatos ad coitum, non esse necesse confiteri, sed solum coitum, intelligitur tamen hoc quãdo tales tactus, & oscula sunt via ad coitum. Quia si accidit interruptio, quia noluit consummare aut quia mutauit sententiam, & post horã, vel statim voluit iterum, cõsummare: tunc tactus, & cõsummatio duo essent peccata distincta distinctè explicanda, etiam si contingerent in ecclesia cum his circunstantijs quod est quotidianum inquit Nauarr. hoc fieri etiam extra ecclesiam & à doctoribus est parum animaduersum, ita Nauarrus lati. cap. 6. nu. 17.

Q8. ¶ Sed quid de choreis in ecclesia præsertim inter personas suspectas viros, & mulieres, vbi solent sibi inuicem stringere manus, aliaque signa lenitatis ostendere. Dico cũ Armilla verbo chorea si fiant in ecclesia, vel in loco sacro magis videtur mortale, quam veniale propter contemptum præcepti, aut irreuerentiam Dei, cuius domum decet sanctitudo. Secus esset si in eremitorio rurali vbi causa deuotionis & recreationis tota cognatio conuenit secluso scandalo & inhonestate proculpulsa, sine contẽptu Dei, & loci, cessante, vel non extante præcepto prohibitiuo prælati in contrarium, aliquam choream ibi ducerent consanguinei inter se: nam tunc non auderem id facti dãnare ad mortale. Sed de his plura in materia de ludo restant dicenda sicut dicemus esse mortale inter diuina officia paschale Natiuitatis in matutinis loco benedictionis effutire turpia dicteria Hispanice dicta pullas. Sed de cantibus turpibus, & pulsationibus in musicis & organis lasciuum quid sonantibus, & ad inhonestatem pertinens, quomodo sit mortale in prælatis talia inter diuina officia sustinentibus, cum ex officio talia teneantur potius arcere: dicemus postea, & de cæteris vulgaribus hæc in ecclesia exercentibus, quando ante monitionem possint à mortali excusari, & quando nõ, ibi in materia ludi nobis dicendum erit copiosius & amplius. Vide circa hoc Caiet. verbo organa. Denique nota cum Nauar. cap. 8. nume. 6. in prædictis 4 casibus de effusione sanguinis, pollutione, furtõ, quòd etsi existentes in ecclesia extra cupiunt ista facere, istam circunstantiam loci sacri, confiteri non te-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nentur,bene tamen tenerentur eam exprimere confitendo,quando existentes extra ecclesiam, in ecclesia voluere ista committere vt memini me prædixisse. ¶ Perpendendum est etiam quòd ex sepelitione quoque hęretici,vel excommunicati etiam violatur ecclesia quare exhumandi sunt, quando ossa eorum ab ossibus aliorum fidelium possunt dicerni.

CAP. XXXIIII.

Quibus auxilijs de mediatoribus,& mediatricibus in peccato,de circunstantia finis,de circunstantijs leuibus,de circunstãtia recidiui in peccatum an sit confitenda.

1. IAm ad tertiam circũstantiam accessimus examinandam, quæ est de auxilijs, quibus perpetratũ est peccatum,de qua circunstantia quærimus primo ,vtrum sic notabiliter aggrauet quòd sit necessario confitenda.Igitur respondet Metina in sua instructione folio.25.pagina.2.quòd circunstantia hæc in duobus casibus peculiariter aggrauat,atque in confessione explananda est. Primo si instigauit,incitauitque aliquem ad opem sibi ferendam in peccato, & si ex tali incitatione subsequuta est ruina in tali persona, quæ ad tale peccatum non erat animo præparata. Hinc sequitur quòd amasius,qui ad inescandam mulierem,cuius amore erat captus, quæsiuit mediatrices ad alloquendam eam, vt allecta colloquijs & muneribus, coitui nefario assentiret, quia gurges peccatorum hinc so-

A let emergere, confiteri debet Epistolas,nuncia,& munera, quæ gratia illam alliciendi misit, & quoties illa misit,& quot mediatores, vel mediatrices induxit ad similia dona & nuncia perferenda aut persuasionem faciendam. Sicut etiam ipsę mediatrices,tenentur vices,quibus his functæ sunt officijs dicere, & ruinam fœminæ, quæ alias insparata erat & talibus
B intercessionibus deuicta acquieuit & statum vtriusque ideſt amasij, & mulieris interquos mediauit mediatrix, etiam si mediauerit inter iam paratos,quia est fouere eorum scelus iam cæptum & malum statum. Sed aliqui confessores ex cupiditate citofiendi,& expediendi cito pœnitentes parum curant ista percunctari etiam si probabiliter credatur pœnitens impegisse in ea.

C ¶ Secundo ista circunstantia notabiliter aggrauat casu quo princeps Christianus ad bellum, opem maurorum infidelium,vel hæreticorum,sibi quæritauit addendos Christianos. Nam licet Machabæus dicatur petiuisse auxilium à Romanis infidelibus, id erat ad extirpandos hostes infideles religionis Dei veri persecutores & nõ ad delendos veros Dei cultores, sed
D sine periculo eorum,& ad eos contra hostes protegendum. Ad hunc casum reducitur quando talibus extraordinarijs industrijs & vijs vsus est ad peccatum, quod arbitrio sapientum & prudentum videntur notabiliter aggrauare.

¶ Iam sequitur agendum esse de quinta circunstantia:quæ est circunstantia finis.Verbi gratia qualem finem respexit, qui ad actum malum perpetrandum est motus. Quoniam si aliquis huius rei gratia virum alicuius mulieris occiderit,quo ea potiretur, circunstantia hæc finis in confessione venit prodenda:quia,quãuis ibi non interuenerit nisi vnus actus homicidij,

micidij, reperiuntur tamen ibi duæ malitiæ distinctæ.Est etenim secũdum Aristotelem ille talis, & homicida, & adulter taliter quòd præcipua malitia desumitur ex intento fine,ac perinde hic magis adulter quam homicida reputatur.

Q5. ¶ Porro ab hoc loco non videtur aliena hæc quęstio de qua dissentiunt Sotus & Sylueiter vtrum qui cõfessus est propter inanem gloriam principaliter,ista circunstantia finis mali ideſt
B vanæ gloriæ,sit in alia confessione necessario declaranda.Sylueſter affirmat quòd confiteri eam certe tenetur verbo confessio.§.7.Sed nos dicimus cũ Soto,quòd ad id non tenetur.Nam talis confessio valida est,& fructuosa,& impletiua præcepti. Secus est inquit Sotus si propter mortalem finem confessus fuisset, quia nunc cum deesset dolor,& propositum absolutum cauẽdi talem malum mortalem finem,valida non esset.

Q6. ¶ Iam de sexta circunstantia quæ dicitur modus disserendum venit, scilicet,quis modus seruatus fuit in peccã
C do sicut verbi gratia. Si aliquis non solum præoccupauit alienum secretè sed rapiendo illud violenter, tunc nõ est furtum,ideſt, sola acceptio alieni sed est rapina,quia vi,& violentia sibi rapuit alienum.Circunstãtia vero hæc necessario est in confessione detegẽda,quia in contemptum & iniuriam grauem redundat Domini rei,aut eius legitimi possessoris.

¶ Rursus ad hanc circunstantiam licet non tam apte quadret puto reducendum illud, quod ait Sotus in.4.ꝑ
D ctæ,apparent leues ,& non notabiliter aggrauantes licet ob id non sint de necessitate confessionis, tamen sæpissime consilium est vt ait D. August. in Cano.consideretiꝫ quasdam adrẽ pertinentes explicet,vt si in die præcipuo festi scandalosum peccatũ quis

A fecit,vt tempore verbi gratia.6.feriæ sanctæ hebdomadæ, aut si occidit virum sanctitate,literis, aut nobilitate insignem,aut ex leuissima causa,eum interemit,aut si furatus est ab illo, qui egestate laborabat,& alia huiusmodi. Sicut etiam Nauarrus ait cap.6. num. 10.quòd circunstantia personæ vt prælati,vel docti viri vel dignioris religiosi,non est necessario confitenda:nisi agat talis contra votum, vel contra
B statutum voto firmatum vel officium vt cum religiosus fornicatur. Secus est si religiosus blasphemet non tenetur in hoc peccato se religiosum esse explicare nisi ratione scandali.

¶ Huc etiam iuuat aduocare & illã Q5. quæstionem de recidiuo peccari quæ peculiarem difficultatem habet.Nam in ea non sibi satis constant doctores. Nam Canus in sua Relectio.de pœnitent. tenet recidiuum in peccatum
C non necessario esse confitendum, neque Diuum Thomam sensisse necessario fore confitendum: nisi quando ingratitudo recidentis in peccatum specialis culpa est, quanquàm optimum consilium est recidiuum & peccandi consuetudinem explicare sacerdoti. At Sylueſter in rosa aurea in quæstionibus impertinentibus, & Sotus in Quarto, partem tuentur contrariam cum certis limitationibus.

D ¶ Igitur ordine congruo puto sic ad quæstionem respondendum primo ꝙ quando recidiuum in peccatum, & eius iterario est cum contemptu specialis Dei remittẽtis peccatum, & eius remissionis,necessario est tunc in confessione explicandum.Hæc sententia est Cani & à nemine negatur, quia tunc interuenit specialis ingratitudo in re graui contra benefactorẽ & eius beneficium vt ait Diuus Thomas.2.2. Sed hoc peccatum non cõtingit vt videtur nisi in præscitis,obstinatis,ac desperatis. De quibus est dictũ peccator

cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum in profundum peccatorum venerit contemnit.

¶ Secundo addimus quòd etiã quando in consuetudine nequam, reiteratione peccati interuenit contemptus interpretatiuus est circunstantia necessario confitenda. Verbi gratia quando voluntas ita efferenate vult peccare, ac si nõ esset lex humana, aut diuina, licet formaliter non contemnat leges. De quo nemini est dubium quin sit confitendus, scilicet, quando in affectu peccandi ita se habet ac si leges illę non essent. Paret in nostris constitutionibus non obligãtibus nos ad culpam nisi ex contemptu: contingit peccare sic, exisio contemptu constitutionis interpretatiuo necessario confitendo. Secus est si religiosus nostra um constitutionum ordinis prædicatorum, transgressor assiduus, non sic habaret corruptum affectũ ad ea, quæ sunt suæ constitutionis, quia velet ea seruare, sed in opere præ sua fragilitate, ex aliqua licet insufficienti causa, sed apparenti ita se haberet ad illa, ac si haberet affectum corruptũ: quia tunc tantum esset hæc ingratitudo generalis non necessario confitenda, ita fr ater Ioãnes à Pena in suis scripris & bandelus.

¶ Tertio asserimus cum Soto, & Metina, quòd licet circunstantia recidiui & reiterationis peccati non semper sit confitenda: quia regulariter ingratitudo generalis quædam tantum est, tamen in casu particulari necessario venit confitenda, verbi gratia in casu particulari, quo quis pœnitens de grauissimis peccatis sæpe sæpius repetitis, in confessione sæpissime à Deo obtinuit veniam, & à grauissimis & præsentaneis periculis, in quæ ratione illorum coniectus erat à Deo liberatus est, quasi miraculosè, & simul cum hoc adiecit iterum, atque iterum Deum, ac tam insignem benefactorem offendere, profectò, vt bene ait Socus, tunc ista circunstantia recidiui & iterationis offensæ grauissimæ Dei, confitenda est, quia notabiliter aggrauat: quia ingens ingratitudo, & contra insignem benefactorem, & contra egregiũ beneficium est.

¶ Præterea de recidiuo sciendum Q. superest an de eo interrogatus pœnitẽs à confessore teneatur respondere, an vero satis sit si repetitum peccatũ confiteatur absque eo, quòd reuellet antea fuisse à se pluries commissum, & pluries confessum, & in confessione remissum. quæstionem hanc discutit Syluester rosa aurea in quæstionibus impertinentibus per hæc dicta, quorum primum est, quod ex mente D. Tho. in 4. distinct 22. q. 1. ar. 4. tenetur quis confiteri recidiuum peccati non solum in generali, sed etiã in speciali indirecte, quantum sibi videbitur expedire, scilicet quantũ ad illud siue quo non potest debitum remediũ adhiberi à confessore peccatis suis assuetudine inueteratis, & hoc rationabile est prorsus.

¶ Secundum eius est dictum, si aliquis pœnitens antea assuetus peccare, & habere rem cum aliqua fœmina, & iam omnia peccata præterita confessus est, & post hæc reincidit, si simul iam est certus, quod iterum non relabetur cũ illa, ex aliqua nouitate quia iam illa nupsit, vel illinc in aliam patriam longe discessit, vel quia aliter sufficiens remedium appositum est: non tenetur confiteri recidiui circunstantiam, neque antiquam peccandi consuetudinem cum illa iam confessam, quia cessat necessitas, cum remedium sit appositum, & quia licet peccatum illud iteratum post confessiones præteritas sit grauius in habitudine ad peccata præterita, ista tamen grauitas non est essentialis, nec notabiliter semper aggrauans, nisi in casu supradicto à Soto, vnde extra istũ casum Soti, vbi alias iam cessat periculum,

lum: neque etiam ad interrogationem confessoris tenetur pœnitens de recidiui circunstantia respondere.

Q. ¶ Hic etiam scisciabitur aliquis an peccare cum fiducia obtinendi veniam per confessionem sit circunstantia aggrauans necessario confitenda, nam certè videtur, quòd assumere bullam cum intentione se absolui faciendi à casu reseruato peccati, quod molitur facere, sit circunstantia necessario confitenda, propter grauem abusum bullæ. Respondetur nihilominus cum Nauarro in sum. latin. cap. 6. numer. 4. quòd secundum Caietanum contra D. Bonauenturam talis circunstantia nõ est aggrauans, sed minuens, quia pius esset sine spe, & proposito pœnitendi, peccatum fuisse aggressum. Et ad obiectionem in contra dicitur quòd ibi licet propositum absolutionem obtinendi à reseruato peccato nõ aggrauat, tamẽ abusus priuilegij quando sumit bullam, vt occasionem ad peccandum, ideoque illam assumit ad hoc non peccaturus vt peccet, propter abusum priuilegij priuilegium bullæ ei in hoc non valet: secus si postquam bullam sumpsit cum alias esset paratus peccare cum confidentia obtinendi absolutionem per illam peccaret, quia tunc ei valeret quia pius esset secundum Caie. & Nau. si sine proposito pœnitendi & obtinẽdi absolutionem peccaret.

CAP. XXXV.

De circunstantia temporis, de circunstãtijs circa peccata carnalia, de circunstantia cũ filia confessionis aut cum fœmina infideli, aut cũ vxore menstruata, aut cum affine sibi facta.

CIrca circunstiantiam temporis habituri iam sermonem dicimus primo cum Metina in sua instructione fol. 27. pagi. 1. & 2. quòd circunstantia hæc regulariter non est necessaria explicatu in confessione: nisi casus contingeret eiusmodi in insigni die vt si in feria sexta sancta paraseeue vbi Christus passus in cruce repræsentatur pro peccatoribus, tunc pœnitentibus & se flagellantibus occisus: aliquis enorme peccatum patrasset, quia in hoc casu inquit Metina circunstantia illius modi quia aggrauat: est cum tali peccato enormi confitenda. Similiter dum quis pœnitens pergit ad adimplendam pœnitẽtiam denuo offendit Deum grauissime Nam certe videtur hæc notabilis ingratitudo. Sed in alijs casibus secundum Metinam, circunstantia temporis non videtur necessario confitẽda. Sed ne nitamur solum in hac parte in sententia Metinę, audiamus Nauarrũ qui cap. 6. num. 9. sic ait, circunstãtiam temporis non esse confitendam necessario se multis fundamentis confirmasse in cap. consideret à nume. 17. vsque ad. 40. respondendo totidem alijs oppositis: & in hoc sequutum se Caietanum ait summa verbo dies festos, resolutumque Syluestrum verbo circunstantia quæst. 3. & verbo Dominica dies quæst. fin. & in rosa aurea ãa su. 63. vbi testatur doctissimos quosq; ordinis Dominicani in hanc opinionem conuenisse, quibus accessit Almainus. Excipit tamen Nauarrus ab hac opinione negatiua duos casus, primus est quando per peccatum commissum in festo intendit facere Manuale opus prohibitum fieri illo die. Vt si dicto tali cogeret sartorem conficere vestem antea, quia eã inuisurus est sero in illo festo, & delaturus vestem ad illam. Secundus casus est quãdo per tale opus intenderet violare festum. Idem dicendum est de circun-

Universidad de Deusto
Biblioteca

stantia diei orationi vel ieiunio consecrati, scilicet, quòd non sit necessario continenda. Et tamen contra Scotum & Gabrielem. Sed vt ait Canus neque Origenes Homelia 18. super numeros, neque Ambrosius in. 15. Luce cap. neque D. Hiero. in Esaia in ca. 56. ac cap. 58. neque D. Augustin. 19. ad Ianuarium contrariantur isti sententiæ nostræ quam tenet Sotus, Canus, Metinat si sensum istorum ecclesiæ doctorum D. Augustini, & Hiero. Ambrosij, nō verbà sectemur. Sed neque frater Iosephus modernus Scotista nobis aduersatur, quia nobiscum conuenit. At & si frater Antonius Cordubensis in suo quæstionario nobis aduersari videatur: subtrepide tamen, quia sic concludit. Forte talis circunstantia tēporis festi solum constituit malitiam venialem, vt concordentur inquit doctores. Sed ratio potissima nostræ negatiuæ sententiæ est illa D. Thomæ, scilicet, quòd violatio loci sacri, est expresse prohibita per ecclesiam in supradictis casibus. At de violatione tēporis per aliquod peccatum tunc commissum, nulla est ecclesiæ specialis ordinatio. Cuius differentiæ congrua ratio est quam tradit D. Thomas, scilicet, quia locus sacer cum sit magis corporalis, quam tempus sacrum, non ita violatur tempus sacrum per aliquod peccatum tunc temporis commissum sicut sacer locus contaminatur. Secunda ratio est. Quia siquæ authoritates, aut sanctorum aut scripturæ de sanctificando diem festum videantur sonare in contrarium, sed vt bene aiunt nostri Thomistæ, ad finem cultus festi pertinet, scilicet, tunc à peccatis abstinere. At finis non semper est de substantia præcepti, neque secundum veros Theologos vt ait Metina loco citato cadit sub præcepto.

¶ At vero secundam considerationem temporis quoad perseuerantiam in peccato dico, attendendam esse. Quia si sit notabilis, iam diximus in confessione esse declarandam secundum Metinam vt si colloquia inhonesta habuit quis cum fœmina per tres, vel quatuor horas, per tot explicaturus est illud cont nuatle peccatum.

¶ Tandem attendito lector quòd secundum Nauarrum cap. 6 num. 2 peccatum operis non est circunstātia tam propriæ volitionis eius interioris. Quia potius est perfectio & consummatio implexus malæ volitionis interioris, & ideo post confessionem si accidat eius consummatio per exterius opus talis consummatio est confitenda sicut antea diximus extensius.

¶ Cæterum quia multæ sunt circūstantiæ circa peccata carnalia luxuriæ, quæ mutant speciem, & nonnullæ, quæ videntur aggrauare, indebite faceremus, nisi sigillatim de singulis, quæ specialem difficultatem habent, sermonem haberemus. ¶ Præmittimus igitur primo secundum D. Thomam 2.2. quæst. 154. species luxuriæ esse fornicationem simplicem, adulterium, incestum, stuprum, raptum, & vitium contra naturam. Simplex autem fornicatio est quando solutus cum soluta miscetur, adulterium autem quando alter vel ambo sunt matrimonio iuncti. Vbi aduertat Nauarrus cap. 6. nu. 5. quòd coniugatus si rem habuit cum alia coniugata cum altero, non satis est ei in confessione se accusasse q̄ commiserit adulterīū, sed explicare opus habet, quòd cum ipse esset cōiugatus cum vxore alterius se comiscuerit. Quia duplex hic commissa est malitia, & contra propriam vxorem, & cōtra maritum alterius.

¶ Incestus vero est concubitus, qui inter cōsanguineos, vel affines cōmittitur. Vnde cū duplex sit affinitas vna carnalis, quæ cōtrahitur per matrimonium, & alia spiritualis, quę cōtrahitur per baptismum vel confirmationem, si quis cum consanguinea vxoris coeat intra 4. gradum, hæc circunstantia, & gradus explicandus est in confessione. Similiter quando rem habuit cum consanguinea vxoris, non tenuit mat imonium, si hæc copula præcessit ad illud. Si autem post matrimonium eadem copulā habuit, quia quantum ei ex parte sua impeditus est propter hoc ita quo ecclesiastico petere debitum ab vxore, si petat debitum ab vxore cum ipsaque rem habeat an te obtentam super debiti petitione dispensationem, est circunstantia necessario confitenda, scilicet, quòd cum habuerit post matrimonium rem cū sorore vxoris petierit ipse debitū ab vxore, quæ circunstantia videtur reduci ad speciem incestus. Secus est si in hoc casu ad petitionem vxoris innocentis redderet ei debitum.

¶ Adde vero quòd qui habet rem cum vna sorore si postea habeat rem cum alia consorore, in confessione copulæ habitæ cum secunda sorore secundo cognita deest, post primam circunstantiam explicare tenetur, scilicet quòd cum habuisset prius rē cum vna sorore, commixtus sit eius consorori, porrò propter præuiam cognationem spiritualem. Qui iuxta nomina de cretum Gloneti. Tridentini intra gradus patercitatis, & filiationis spiritualis, vel compaternitatis spiritualis contractæ in confirmatione, vel baptismo, se cognouerint carnaliter, tenentur & hanc circunstantiam in confessione propalare.

Q5. ¶ Ardet iam non modicū dubium occurrit, scilicet, an qui rem habuit cum filia confessionis teneatur hanc circunstantiam explicare. Respōdetur primo q̄ intra confessionem confessorem solicitare fœminam accedentem ad confitendum, tanquam ipsa tam proditoria sit, & tam contraria sanctissimi sacramenti, vt non solū sit circunstantia à confessore sic solicitante confitenda: sed si hoc denuncietur inquisitoribus, sicut sub excommunicatione latæ sententiæ fœminæ sic solicitate iussæ sunt illud inquisitionis sanctæ denunciare, & punientur grauiter confessores, qui in hoc deliquerint iuxta sui criminis enormitatem. Sed quid si confessor intra confessionem pœnitentem adolescentulum sic ad peccatum nefandum solicitauerit, dico quòd grauior est hæc circunstantia. Quare in confessione similiter est explicanda. Sed aures sit, quæ punienda veniat per inquisitores: ipsi iudicent, & videant, & in dubio an eorum edictum & hunc casum tanum comprehendat, talis casus si contingat videtur denunciandus, quia similiter, imo multo magis hic sacramentum pœnitentiæ dehonestari videtur, & quia ipsi inquisitores arbitrabuntur an cognitio huius casus ad suum attineat tribunal.

¶ Secundo respondendo directe dicimus ad casum, quòd secundum omnes doctores, confessores qui sunt filiastri confessionis carnaliter cognouerint, illam circunstantiam explicare tenentur. Nauar. 30. quæst. 1. cap. omnes. par pœnitentia ei indicitur, qui spiritualem filiam baptismi, & ei qui pœnitentialem filiam violare monstratur. Ibi sic habetur. Sylues. Papa quoq; docens, admonet vnumquemque sacerdotem, vt nullas causa fornicationis ad suam pœnitētialem accedat, quia scriptum est omnes quos in pœnitentia accepimus ita filij nostri sunt vt in baptismate suscepti. Qua propter hoc scelus si quis perpetrauerit non solum dignitatis honorem amittat, verum etiam vsque ad exitum vitæ huic fugi pœnitentiæ se subdat. Et in tribus capitulis vltimis æqualis iniungitur pœnitētia, scilicet, quòd 12. annis per orbem discurrant &. 15 si fuerit Episcopus & postea recludantur in monasterio.

¶ Affine est hute materia aliud du- Q6.

dubium, scilicet, an cognouisse fideles nunc fœminam verbi gratia indicam ante quam conuertatur, & baptizetur sit circunstantia necessario confitenda, & quidem quòd inter tales matrimonium valide contrahi non possit perspicuum est, cum hoc pertineat ad impedimentum disparitatis cultus, quod est impedimentum dirimens. Sed an concubitus Christiani cum tali infideli sit circunstantia notabiliter aggrauans, & necessario confitenda: ad renocamus in dubium. Et licet nullũ doctorem repererim de hoc casu expresse loquentem, arbitror sub aliorum iudicio quòd talis circunstantia est cõfitenda. Primo quia inter Indos infideles: inter quos fum etiam versatus vt in nouo regno Granatensi communis animi conceptio inter Hispanos illic existentes est comixtionem illam carnalem cum fœmina indica infideli nefandam esse censere, quare si Hispani aliquas huiusmodi fœminas bello, vel aliter cæperant, statim eas baptizari curabant, ne si cum illis ante baptismum earum, commiscerentur, male audirent, aut punirentur: aut vt grauius peccatum effugerent, quod cum infideli coeundo committere se censebant. 2. quia cum ex tali concubitu cum indica infideli generatur proles, vel absconditur vel regulariter à matre infideli infideliter educatur, & cũ periculo salutis prolis. & vltimo, si aliquis est quem hæ rationes non conuincunt saltem ratione scandali infideli in copula dati, talis circunstantia est confitenda, nam Indi, & fœminæ infideles Indicæ tales sunt, talisque genij vt facile fragilium patiantur à fidelibus scandalum. Nam sunt veluti quædam simiæ, agunt quæ nos videmus agere, nihil curant de offensa Dei, de qua vident Christianos non curare, & tãdẽ propter Christi cultas illic degentes sic si scãdalose viuãt dicit Dominus illud propheţ, nomen meum blasphematur per vos inter gentes, & tanquã nebulones Christianos reputant Indi: dum vident eos docere quòd secundũ suam legem nõ licet fornicari: & aliũ de eos fornicari vident passim cum fœminis infidelibus. Et circunstantia hæc multo acrius pungit sacerdotes illic cum fœminis indicis incontinẽtes. Quia duplo gehennę filias eas suo scandalo faciunt: dum ad talia inhonesta consentiẽda audaciores eas reddunt.

¶ Verum quia iam de circunstantia affinitatis carnalis ęquum est agi & quia ab aliquibus vidi dubitari an cõcubitus cum propria consanguinea, scilicet, cum propria sorore aut consobrina taliter impediat petitionem debiti ab vxore, quod si petendo cõmisceatur vxori, teneatur istam circunstantiam confiteri. Quia istorum casuum non est hic proprius locus perfunctorie quatenus faciunt ad rem presentem de eis dicimus primo cum Soto in 4. quòd concubitus cum propria consanguinea viri, non impedit virum à petitione debiti ab vxore. Quia per talem copulam non contraxit affinitatem cum vxore, neque hoc expresse prohibuit ius, nisi quando habita est copula cũ cõsanguinea vxoris intra 4. gradum.

¶ Secundo perfunctorie adijcimus de cognatione spirituali quòd si quis in necessitate, vbi non erat alius, qui baptizaret, baptizauit propriũ filium periclitantem, aut ex ignorantia inculpabili illã tenuit ad baptismũ, non impeditur à petitione debiti, quare si petens ab vxore, cũ ea rem habeat nõ est circunstantia necessario confitenda vt patet. 30. quæstio. 2. ad limina.

¶ Deinde accessoriæ ad prędicta inuestigare pergimus adhuc vtrũ casu, quo aliqua vouit virginitatẽ seruare, si post votum eam per copulam iam amisit si talis iã amissa virginitate, ad viros accessus, carnales habeat, illos conũ-

confitendo, teneatur istam circunstantiam voti virginitatis confiteri, & videtur quòd non, quia ipsa vt verba voti eius sonuere, non promisit, nisi virginitatem seruare, quam iam impossibile est seruare, cum illam iam amiserit. Respondetur nihilominus cum Soto, quòd quia vis obligationis votorum ex intentione pendet. Si ista per illa verba, quibus virginitatem perpetuam seruare vouit, solum intendit a prima Venere violante integritatem carnis abstinere, iam post primam copulam virginitatis expulricem: si accessus vlteriores ad viros habeat: non tenebitur circunstãtiã voti confiteri.

¶ Secundo Sotus ait, cui accedit frater Iosephus, quòd si per talia verba, & per tale votum fuit animus non solum à prima Venere abstinendi, sed ad perpetuã castitatem sevoto astringendi: tenetur tunc in omnibus transgressionibus carnalibus, hanc circunstantiam voti, confitendo explicare, sed quid si anceps sit quo animo vouerit: seu qua intentione an illa prima præcisa, an hæ secunda non præcisa. Respondetur, quòd quia verba ista ex communi animi conceptione, scilicet vouco virginitatem, votũ castitatis perpetuæ sonant, in dicendũ est ei, quod tale votũ seruet, donec dispensationẽ postulat super dubio hoc.

¶ Iam neque obliuioni hic tradi oportuit, & illa quæstio. An reddere, & petere debitum à menstruata vxore sit circunstantia necessario confitenda. Et breuiter, quia quæstio hæc alterius est loci, quatenus attinet ad præsentem quæstionem dicimus cum Caietano, & Medina, & alijs Thomistis, quòd talis circunstantia nullatenus est confitenda: quia tales coniuges tunc reddendo & petendo suo vtuntur iure, & quia secundum Caietanum tunc natura, seu vulua mulieris tempore menstrui vacat expellendis corruptis, aut superfluis sanguinis humoribus: quare tunc raro concipiunt fœminæ dum sunt menstruatæ, & quia si concipiunt non est hactenus vitum detrimentum leprosæ prolis inde nascentis, quòd si sic aliquando nasceretur, ideſt præter parentum intentionem, denique & si in aliquo id noceret proli, melius est proli sic esse: quã omnino non generari, neq; esse, quòd si accessus ad menstruatã tam acriter in veteri lege puniebatur id erat, quia erat lex timoris, & figuralis, sicut & pœna mortis tunc plexus est qui collegerat ligna in die sabati.

¶ Postremo nec hanc quæstionem prætereundam censui, scilicet an pœnitentes, qui ex ignorantia culpabili, existimant periurium pro seruanda vita hominis esse licitum, vnde non confitentur illud peccatum, quia non putant se peccasse: teneantur istam circunstantiam peccati, taciti in confessione, in alia confessione confiteri, aut an tota confessio, vtpotè inualida sit repetenda, quæstio est cuius meminit Canus in sua relectio. Igitur respondemus cum illo primo, quòd talis cõfessio facta ex ignorantia culpabili tali, non est inualida. Vt verbi gratia in casu posito, & in casu quo quis merator aliquem contractum licere credebat, vel mulierecula aliquam superstitionem censebat esse religionem ex culpabili quadam ignorantia, dũ non sit adeo supina, & crassa, non arbitror, inquit Canus tam criticos, ac seueros iudices esse futuros, vt omnes horum ante actas confessiones iubeãt iterari, intrepide tenere possumus, inquit Canus cum Caieta. huiusmodi confessiones repeti non oportere: nã secundum Canum contra Adrianum & fratrem Iosephum confessio ex negligentia etiam mortali non integratur dum talis negligentia non sit adeo supina & crassa, vt ex industria fieri videatur, non est iteranda, sed tantum defectus in alia confessione supplen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dux est, & talis negligentia confitenda: quia confessio est integra ex intentione formali pœnitentis, quia & si illa ignorantia fuit mortalis, aut mortalis fuit negligentia, id tamen ipse ignoravit, licet culpabiliter: non est igitur talis confessio iteranda ne injiciamus laqueos animabus.

¶ Secundo dicimus ad quæstionem quod licet in hoc casu talis confessio non sit repetenda, tamen illa peccata tunc omissa, & circunstantia talis ignorantiæ & negligentiæ est coram confessore exponenda.

CAP. XXXVI.

Circunstantia de complice an sit explicanda: casu quo confessor non est alius, nisi qui eum statim cognoscet latè disputatur.

QVasi ad materiæ calcem illam reseruantimus celebratissimam quæstionem. Vtrum vbi non est alius legitimus confessor: nisi qui nouerit complicem, cognoscetq. eum si circunstantiam complicis pœnitens ei confiteatur, an tunc talis circunstantia sit in confessione celanda, vel detegenda. Et quidem quæstio hæc pro vtraque parte suos fautores habet: pro parte affirmatiua habet fautores doctores antiquos, vnde videtur inter eos fuisse communis: pro parte negatiua, & suos defensores habet nempe Caietanum, Medinam in sua instructione, & Nauarrum in summa latina, c. 7. nu. 2. Canus & Soto inter hos mediât, differenter tamen inter se.

¶ Partis negatiuæ potissima argumenta hæc sunt, primum est, quia quando eodem tempore duæ leges incompatibiles occurrunt: lex maior est anteferenda, sed lex de non scandalizando, vel de non infamando proximum præualet diuinæ legi positiuæ de integre confitendo, ergo cum infamia complicis proximi non tenetur quis in tali casu circunstantiam complicis etiam alias necessario explicandam confiteri.

¶ Secundum argumentum est, quia fœmina non tenetur explicare enormia peccata cum periculo probabili faciendi ruere confessorem, quando confessor peccaret non ex malitia, sed ex ignorantia, vel ex infirmitate, quia id esset cum detrimento salutis animæ confessoris. Ergo pari ratione non licet in casu quæstionis cum detrimento famæ proximi complicis, aliquem suum peccatum confiteri: quia non sunt facienda mala, vt eueniant bona.

¶ Tertium argumentum sit, quia secundum communem opinionem doctorum non tenetur quis in casu, quo aliter confiteri non potest, confiteri per interpretem, aut per scripturam, quia id fieret cum detrimento & periculo suæ famæ, quia sic posset suum peccatum constare apud tertium, scilicet, apud interpretem: ergo neque licitè poterit cum periculo, seu detrimento complicis circunstantiam complicis etiam mutantem speciem, seu aggrauantem notabiliter in confessione detegere: quia scriptum est, quod tibi vis alteri facias, & quod tibi non vis, alteri non facias.

¶ Vt ergo quæstio suis numeris absoluatur primo præsupponitur, quod quando pœnitens habet alium legitimum confessorem, vel potest illum adire, vel potest confessio prolatari, nullatenus licet circunstantiam complicis alias necessario confitendam confessori peruenturo statim ad notitiam complicis, cum iactura eius existimationis apud confessorem, reuelare: quia solum in arcto necessitatis casu, vbi aliter fieri non potest, venit intelligenda quæstio, hac præmissa notatione sustinentur conclusiones resolutiuæ quæstionis: quarum prima sit, reuelatio complicis in confessione fieri potest, si aliter non possit pœnitens confiteri speciem sui peccati, quando talis reuelatio creditur profutura, & non obfutura complici. Hæc conclusio talis est, cui credo nemo sobrius Theologus refragatur, quinimmo neque ipse Caietanus qui concessit crimen graue alicuius posse personæ tertiæ prodi, si talis persona peccatori prodito esset profutura, & nullatenus obfutura, immo & Nauarrus hanc tenet. cap. 7. nume. 8. subiungendo rationem, quia inquit reuelatio criminis potest fieri profuturæ personæ, & non obfuturæ si præcesserit correctio, ideſt monitio vel si nulla alias subsit spes correctionis criminosi, & patet, quia ista iactura est parua, & aliunde recompensatur dum ad eius profectum animæ detegitur, & personæ non obfuturæ, sed perpetuo occultaturæ peccatum illud.

¶ Secunda conclusio, quando complici ex tali reuelatione, si fiat in confessione de circunstantia complicis, nihil aliud incommodi sequetur, quã quòd apud se tantum confessarius nõ tantam opinionem de complice concipiet, sed tamen non ob id aliter cõfessarius complici obest, poterit illã explicare. Hæc conclusio est Soti in 4. est Pedraæ in sua summa, est fratris Antonij Cordubensis in tractatu de casibus conscientiæ. q. 1. est tamen contra Medi. fo. 267. in sua instructione non distinguentem, & est contra Caietan. & contra Nauarrum loco citato. Imo Nauarrus, & si, ibi cap. 7. nu 4. & 5. videatur illam verbis negare, sed in exemplis hic à se appositis videtur quod teneat eã cum Soto, sic eam limitante. Est in parte contra Canũ hæc propositio, quatenus in relectione sit quod in articulo mortis, licet quidem in hoc casu circunstantiam complicis confiteri, non tamen in alijs confessionibus etiam de præcepto extra illum articulum, quem bene in hac parte redarguit Sotus, quia si secundum Canum, non licet detegere in vita, neque etiam licebit in morte, quia tunc tenebitur etiam consulere, immo multo magis honori, & famæ complicis, & quia si nulla ratio detegentem excusat in vita, neque etiam in morte excusare eum sufficiens erit. Sed iam hæc nostra conclusio communis, & antiquorum probatur primo ratione Pedraæ, quia in hoc casu talem circunstantiam complicis prodere, apud cõfessorem non obfuturum non est proprie infamare complicem, quia cum infamia, secundum eius diffinitionem sit communis opinio sinistra de aliquo diuulgata apud multos, hæc reuelatio, quæ vni tantum fit, ideſt confessori celaturo nõ est proprie infamia, quòd si aliqualis iactura est famæ illa modica est, & quam tenetur complex pati propter commodum salutis animæ proximi, maxime, quia cum complex consensit cooperando in peccatum suum, & alterius, vt in copula carnali, ex culpa sua se posuit in tali statu, vt si consors sibi in culpa, non posset aliter eam confiteri, cum iactura illius iliam explicaret, quia bene nouerat istum consortem sibi in peccato, confitendo illam circunstantiã specificam, suæ conscientiæ esse prospecturum.

¶ Item secundo probatur, quia pœnitens hic in hoc casu prosequitur ius suum, quod habet confitendi integre omnia peccata sua, & non intendit iacturam famæ complicis: ergo non obstante tali iactura modica complicis, potest, & tenetur in casu conclusionis explicare circunstantiam complicis.

Et hæc ratio vt appareat eius vigor, & firmitas multis exemplis similib⁹ corroboratur, quia potest princeps: qui bellum iustum gerit quando aliter nō potest obtinere, victoriam expugnare arcem, cum periculo & iactura vitæ Innocentium infantum, & mulierū intra arcem existentium. Et potest quis prosequi ius suum accusando furem, licet inde filij, & vxor suis si patibulo suspendatur, manebunt infames, & sine remedio: quia isti prosequentes ius suum ista mala non intendunt, sicut neque qui se moderate defendit invasoris mortem: ergo pari ratione, quia pœnitens prosequitur ius suum, & non intendit illam modicam iacturam complicis poterit eam circunstantiam apud confessorem non subticere.

¶ Tertia propositio, quando ex reuelatione complicis in confessione non tantum paruæ extimationis iacturam patietur apud confessorem, sed quod maius est, ex tali reuelatione, aliquod notabile damnum probabiliter creditur, quòd imminebit complici apud confessorem, vel quia cōfessor reuelaturus esse creditur illam circunstantiam extra confessionem, vel quòd vleiscetur se de complice, vel de sorore sua, vel consanguinea cum qua deprehendit peccasse complicē: tunc neque invita, neque in morte licite potest pœnitens hanc circunstantiā complicis in cōfessione prodere. Hęc est Sori, Pedracæ, Antonij Cordubensis, & ab hac non dissentit Canus, neq; Nauarrus: quia argumenta supra posita pro parte negatiua sufficienter eā probant.

¶ Quarta conclusio, si puella soliciteturin confessione à confessore, licet si aliter nō potest protegere suā pudicitiam, possit detegere illud crimen extra confessionem, sed tamen hoc fine in alia confessione illud pœnitenti facere honesto secundo confessori non tantum licet: sicut extra. Hæc est Soti in 4. asserentis pro ratione, quòd propter dignitatem, & necessitatem confessionis: nefiat odiosa, non tantum licet intra illam, quam extra illā reuelare. Quod autem id criminis extra confessionem, puellæ prodere liceat, probat: quia ad protegendā suam virtutem potest quis detegere crimē alienum etiam ei, qui obesse potest: nā cum iniuria mihi fit in tali casu dum in illa perdurat mihi iniurius, ius perdit suæ famæ, ac perinde ius habeo me defendendi etiam cum iactura suæ famæ, postquam reliqua media adhibuerim, nec sufficiunt ad propellendam iniuriam.

¶ Iam ad argumenta pro parte negatiua perspicuè patent solutiones, quoniam ad 1. respondetur, quòd non est proprie infamare proximū, neque id intenditur, & quòd prosequitur ius suum, & quia complex fuit in culpa, & præstitit causam, & cum illa optione voluit cum altero peccare cum in tali occasione est hic positus. Vnde, non violatur præceptum de non infamādo proximum.

¶ Ad secundum argumentum respōdetur esse differentiam, quia fœminā solicitare confessorem fragilem per confessionem suorum turpium actuū est impellere illum ad magnum malum, scilicet, ad ruinam animæ, & talis confessio turpium magis directè adhoc operatur in fragili, sed peccatum complicis solum scisse confessorem alias non obfuturum, illi aliter, non est tam magnum malum, neque ex intentione ad illud operatur pœnitens.

¶ Ad exempla confirmatiua de cessante obligatione cōfitendi per scripturam, vel per interpretem dico esse differentiam, quia cum interpres non teneatur tam arcte figillum confessionis seruare, sicut confessor, liberius peccatum pœnitentis prodet apud alios, & cum scriptura natura sua sit publica, aut possit deperdi, aut surripi: incurritur inde grauis periculū diuulgandi peccata: ideo per scripturam, vel interpretem conuiteri non obligamur. At scisse confessorem prudentem, & secretum circunstantiam complicis non est res, quæ parat magnum detrimentum, aut iacturam famæ, quod si pararet à tali tunc circunstantia confitenda abstinendum esset, iuxta tradita in tertia conclusione. At semper mihi placuit, cæteris paribus medias sequi opiniones: quoniam non raro magis accedunt ad verum, cum extreme magis à vero deuient.

¶ Postremo nota cum Nauarro. capit. 7. numer. 9. quòd non excusat à confitendo peccatum: etiam si timor pœnitentem lubeat, quòd parochus maiorem curam de illo sit habiturus: nam neque solus pudor est legitima causa adeundi extraneum confessorem: nisi quando adeo magnus foret, vt pœnitentem constitueret in periculo tacendi aliquod peccatum, vel circunstantiam necessario confitendam: sed credo si intelligat Nauarrus, vt insinuare videtur, quòd propter talem pudorem in tali periculo constitutum, liceat adire ad extraneum confessorem non habentem super hunc pœnitentem iurisdictionem alias, est intollerabile dictum, & contra Sotum, Victoriam & Canum: quia pudor immo neque quiuis timor conceptus à pœnitente non dat iurisdictionem supra ipsum pœnitentem sacerdoti, vel confessori extraneo ante talē iurisdictione respectu illius pœnitentis carenti: & textus, qui contrarium sonare videntur optimè glossant Canus, & Sotus. Canus enim ait, quòd loquuntur tales textus, quando iniuncta est pœnitentia publica per ignarum curam, nunc potest adiri alius confessor

sapiens, qui eam moderetur cum fuit excessiua, & secundum Sotum loquuntur de priuilegiatis, qui ex priuilegio possunt eligere confessores, prohibentur illic, vt postquam elegerint vnum, non alium adeant, nisi primus electus fuerit iguarus, & indiscretus.

¶ Aliæ specificæ circunstantiæ luxuriæ claræ sunt, ideo illas nullas fecimus: nam stuprum est cum virgine, quæ est sub cura patris, quæ si violenter corrumpatur, dicetur raptus: sed contra naturam dicitur, quando taliter fit concubitus, vel coitus, quod non potest fieri generatio, sacrilegiū hoc autem reducitur ad alias species luxuriæ, quia sacrilegium in hac materia non reperitur sine aliqua illorum, sed vitium contra naturam, licet secundum Diuū Thomam sit vna species luxuriæ, aliquando fit sine concubitu, vt pollutio seorsum procurata, & aliquando per concubitum cum re alterius speciei, & dicitur bestialitas, aut per concubitum ad personam eiusdem speciei, sed non secundum debitum sexum, vt masculus cum masculo, & fœmina cum fœmina, & dicitur Sodomia. At vbi inter fœminam, & virum non seruatur debitus locus, aut modus, sed taliter fit, quod impeditur generatio, vel si mixtio cum periculo effusionis extra vas est peccatum immaturale & mortale, eliquo in confessione explicandum.

¶ Sed tandem inquit Sotus in 4. si quis bona fide voluerit congredi cum vxore iuxta vas eius naturale, aliquid seminis nollēs effudit extra vas, quia celeritas naturæ operata est non citra humanum culpæ mortali, sed festinantiori operationi naturæ, quæ celerius quam putauerat operata est fundēdo. Secus esset si ipse ex culpa sua lentiens tale periculū, in tactibus impudicis et immoratus ante.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Postremo aduertentia est opus circa illam doctrinam, quæ dicitur fuisse fratris Ioannis à Pena, scilicet, quòd quando vir, seu mulier stillat, sed non perfecto semine non est mortalis talis distillatio ex incuria subsecuta, sed secundum alios est mortalis: quia nequit discerni, vtrum sit perfectum semen vel non, sed ego dico quando id esset in dubio vtrum talis distillatio esset perfectum semen vel non, cauenda esset, & appetitus illius esset mortalis, vel eius procuratio. At cum B apertè constat, quòd non est semen perfectum, sed quædam humectatio, si ex incuria sequatur non erit mortalis secundum Metin.

¶ Circa circunstantias quatenus attinent ad confessionem, vel non: quia longam produximus disputationem, eam tandem absoluentes adijcimus admonere sententiam fuisse Victoriæ in suis scholijs, supra 2.4. Diui Thomæ. Anno Domini 1533. dicentis in iniurijs inferendis circunstantiam iniuriæ personæ coniunctę alteri tantum posse aggrauare, vt verbi gratia si quis grauiter percusserit, aut insigni iniuria afficerit vxorem alicuius egregię extimationis viri, aut personam ei valde coniunctam offenderit, vt talis circunstantia constituenda sit necessario explicando fœminam insignis magnatis, aut principis grauiter offendisse, præsertim quando talis offensio fuit notabiliter ignominiosa, & publica. Neque hæc Victoriæ sententia abhorret à doctrina D. Thomæ 2.2. quæstion. 605. articu. 4. vbi ait, quòd quanto aliqua iniuria in plures redundat, cæteris paribus tanto grauius peccatum est, inde est quod grauius est peccatum, si aliquis percutiat principem, quam si personam priuatam, quia redundat in iniuriam totius multitudinis, & addit Diuus Thomas ibi, quod pro sententia victoriæ facit, scilicet, quòd cum infertur iniuria in aliquam personam coniunctam alteri, qualitercunque illa iniuria pertinet ad duas personas, vnde exteris paribus ex hoc ipso aggrauatur peccatum, vnde bene subintulit Victoria, quòd ratione strictioris coniunctionis tantum potest ista circunstantia iniuriæ illatæ in coniunctam personam alteri aggrauare, quod sit necessario explicanda in confessione, quod libuit hic explicare, quia nullus thomistarum huius tam explicite meminit (ni fallor) sicut Victoria.

¶ Qui etiam loco citato superaddit de peccato comitij non faris esse si pœnitens confessus fuerit se peccauisse aliquem læsisse, nisi taliter explicet, quòd inde confessor plane intelligat an tale conuitium ad culpam venialem, vel mortalem attigerit: licet, inquit necesse non sit tale conuitium specificare in confessione, immo malefaceret authore Victoria aliquando si specificaret illud, quam ego sententiam Victoriæ sic amplector, quatenus verum habet in casu, scilicet, quòd ex tali specificatione opinio, vel existimatio conuitium passi apud confessorem notabiliter minueretur, tunc non esset specificandum, sicut nec in alijs casibus regulariter: quia satis est dicere conuitium mortale aduerlut alium protulisse, vbi explicatur species, & grauitas mortalis, nisi in casu in quo interueniret circunstantia ita notabiliter aggrauans, quæ sine ex specificatione nequiret à confessore intelligi.

CAP. XXXVII.

De non reuelando sigillo confessionis.

ALia secreta, quæ non sunt secreta sigilli confessionis, licet regulariter sint celanda, sed aliqua sunt reuelanda, scilicet cum de illis interrogatur aliquis iuridice à suo superiore, & quando occultatio talium secretorum nocet animæ, & corpori, honori, aut rei familiari altetius notabiliter: sed sigillum confessionis nullatenus est reterandũ, nisi in vno tantum casu, scilicet cum oederit pœnitens licentiam affectam conditionibus infra ponendis.

¶ Vt redemptor noster voluit, neq; aliquid est reuelandũ à confessore, vnde in notitiam leuissimi venialis peccati à pœnitente cõfessi possit veniri.

¶ Sub sigillo confessionis tenemur celare peccatum omnes illi, etiam si sint fœminæ qui per cõfessionẽ sacramentalem licite, vel illicitè, mediatè, vel immediatè audierunt, vel intellexerunt, quia sigillum confessionis est etiam secreti naturalis, sed non econtra, quia non omne sigillum secreti naturalis est confessionis.

¶ Contra Sotum reputantem oppositum probabilius tenet hic Nauarrus, cum fratre Antonio de Corduba, & communi, confessarius si non possit consiteri peccatũ à se cõmissum mortale in cõfessione sibi facta notũ, sine reuelatione confessionis sibi factæ, tenetur illud tacere, vt verbi gratia, si per cõfessionem suæ foro is sibi factæ cognouit se concubuisse cum sorore dissimulata, tenetur tacere illã circunstantiam sororis, si non possit cõfiteri, nisi cognoscenti illam vnicam, quam habet sororem, & hoc est magis probabile.

¶ Hoc secretum confessionis etiã obseruare tenetur ille, cui causa petendi consilij, vel detrahendi reuelatum quoniam res cum suo onere transeunt.

¶ Reuelator est huius sigilli confessionis parochus ille, qui suo parochiano conquærenti de denegatione eucharistiæ publicè respondit, ne conquæraris amice, quia habes casum reseruatum, à quo ego te non possum absoluere, ideo tibi denego sacramentum, quia perinde est, ac si diceret, ille confessus est mihi aliquod mortale, quia venialia reseruari non possunt.

¶ Confessionem deregit confessarius ille, qui dicit hic mihi grauia cõfessus est peccata, vel ex confessis sibi pluribus personis, vnam laudat q̃ nõ habuerit mortale, vel qui audita confessione pœnitentis, statim consulit virum præsentem doctum de casu confessionis, & statim redit, vt eum absoluat, vel qui confitetur se absoluisse à peccato simoniæ aliquem in cõmuni, quem alius facile potest conijcere quis sit.

¶ Grauiter errant confessores, secundum Hostiensem, & Nauarrum, qui inter se iocantes cõfessiones referunt non nominando personas, vbi per cõiecturas tamen facile poterunt deprehendi dicendo, quidam miles, quædã mulier, ad me venerunt & illud, aut illud mihi confessi sunt.

¶ Etiam Hostiensis reprehendit eos, qui dicunt, ille mihi confessus est admodum bene, confessio illius non mihi satisfecit, vt in cap. sacerdos de pœnitentia, distinctione 5. dixit Nauarrus.

¶ Quia non est recedendum ab antiquo iure, quando ius nouum ad id nos non compellit: ideo Concilium Tridentinum sessione 24. capit. 8. de reformatione, dum iubet imponi

Universidad de Deusto
Biblioteca

peccantibus publice cum scandalorpe A
nitentias publicas, non intelligitur
in foro interiori, nisi qũ crederetur pœnitens voluntarie assumpsisse illam penitentiam publicam in ædificationem aliorum, & vbi non crederetur, quòd a confessore fuerit data, sed intelligitur in foro misto exteriori.

¶ Facit contra sigillum confessor illa qui ait, ille confessus est mihi peccata sua publica, vel dicens, ego illum non absolui: quia caula impœnitentiæ non fuisse absolutum indicat. B

¶ Non reuelat sigillum curatus ille qui cum audierit suarios publicos subditos suos, dicit ij homines (quantum apparet) in publico peccato permanserunt, & permanent: ideo non debetur eis sacramentum eucharistiæ publicè ministrari, tacendo, quòd audierit eos in confessione. Secus si diceret eos audisse, nec absoluisse.

¶ Non est violator sigilli, qui ait, cõfessus est Petrus mihi sua peccata, nisi C
magni referret Petrũ aliũ confessorẽ suum nescire illum illi fuisse confessũ, vt vitet suspicionem mali.

¶ Non est violator sigilli confessarius ille: qui ait Petrus suis minutis peccatis me onerat, neque qui dicit tale peccatum mortale in confessione audiui: dum absit periculum detegendi personam: atqui satius est sic non loqui, nisi propter maximam proximi vtilitatem, & leues confessarij non deberent sic loqui, quia D
certius veniunt in suspicionem fracti sigilli.

¶ Sacrilega est confessio multorũ quorundam quando confessarius eos simulaudit, quia quasi ludrica est, & mẽdax forte.

¶ Respondurus est confessarius, si interrogatus fuerit quid egerit circa pœnitentem dicendo, functus sui officio meo.

¶ Non est fractor sigilli confessor ille: qui coram iudice denunciat, vel testificatur peccatum sibi confessum, qui alio modo illud intellexerat: dum nihil addat ex his, quæ nouit in confessione, ita Diuus Thomas, Syluester, & omnes: dummodo, vt ait Sotus possit probare, illud scisse extra confessionem, ne forte pœnitens illi obijcere possit crimen in fractionem sigilli confessionis.

¶ Male facit confessarius, licet non sit confessionis reuelator: qui expresso nomine loci, in quo audit confessiones, ait in tali loco grauia crimina perpetrantur, quia scandalizãtur simplices existimantes per hæc cõfessiones reuelari.

¶ Nisi consensus pœnitẽtis id iustiheret, non est prudentis confessoris ob grauia peccata, graues pœnitentias imponere: quando in genere, vel in specie, per hoc reuelandi confessionem oriretur periculum, sicut nec est prudentis multa ieiunia, & graues alias pœnitentias statim à confessione, vel paulo post faciendas iniungere, quæ commode secreto fieri non possunt sine suspicione aliquorum.

¶ Licite interrogat confessor peccatũ scitũ in cõfessione ab alio complice postea confitenti sibi: quando non est verisimile, quod pœnitens à quo secundo interrogat, suspicabitur, quòd ideo illud à se interrogat, quia audierit prius in confessione à suo complice, sed caueat confessor tunc, ne quid scitscitetur de primo complice prius sibi confesso à secundo complice postea sibi confitentibus. Nauarrus, Diuus Antoninus, & Armilla, & Syluester, verbo confessio. tertio §. 16. contra quæstionem ventilatam Medici eiusque remeram resolutionẽ ibi traditam.

¶ Etiam peccatũ reuelatũ sub sigillo confessionis, genu flexo, & signatione crucis

crucis vt vulgariter fit) non cadit sub sigillo confessionis, secundum Nauarrum, & Sotum dicentes, cauendas esse istas recommendationes sub tali sigillo.

¶ Marito interroganti de adulterio mulieris confesso, potest confessor si opus est iurare nullum adulterium sibi confessam, concipiẽdo intra se eo, scilicet modo quo dicere teneat.

CAP. XXXVIII.

De casibus in quibus cõfessio est valida vel non.

SI cum aliquis sit excommunicatus ignorat se excommunicatũ, C
vel non aduertit, siue ignorãtia, seu inconsideratio sit iusta, vel secus, absolutio tunc à peccatis ei impensa valet: dummodo quando absoluebatur neque crederet, nec etiam aduerteret se peccare recipiendo absolutionem.

¶ Excõmunicatus excommunicatione valida, si sit iniusta coram Deo, & in foro conscientiæ, absolui potest in foro conscientiæ, quia in isto foro non est excommunicatus secundum D
Adrianum, & Ricardum, & Caietã. contra Palud. & Syluestrum in verbo confessio. 1. vers. 5. Secus est de collatione beneficij excommunicato facta, quæ quidem nihil valet, vt habetur ex. postulatis de clerico excommuni. quia hoc ius humanum potuit sancire, sed circa substantialia sacramentorum, quæ sunt iuris, hocius humanum sancire non potest, quia sacramenta sunt de iure diuino.

¶ Non valet absolutio à peccatis impensa excommunicato scienti esse A
culpam mortalem recipere absolutionem à peccatis, antequam absoluatur ab excommunicatione. Quia hãc culpam talis, vel non confitetur, vel si eam cõfitetur, adhuc inualida est, quia deest contritio, siue attritio debita, quæ confessionẽ comitari debet, & hæc ratio concludit etiam de excommunicato minori idem sciente.

¶ Ratificatio futura non ratificat sacramentum sub spe talis ratificationis impensum. Quia nulla ratio efficere B
potest vt sit sacramentũ, quod abinitio tale non fuit. Secus si confessio facta est extraneo secundum Syluest. in verbo confessor. 1. §. 6. accedente probabiliter, quod id est gratum de præsenti proprio. Vt in exemplo de parochis amicis sic volentibus absque alia licentia tunc valebit, quia hic est licẽtia præsens tacita, & præsens ratificatio quando videt, & sibi placet.

¶ Si pœnitens confessus est reseruata, & etiam non reseruata, si postea ei constiterit confessorem non potuisse illum absoluere à reseruatis, non tenebitur omnia peccata iterum confiteri: sed solum reseruata, à quibus confessarius nequiuit absoluere.

¶ Confessio facta excommunicato, vel interdicto, vel suspenso publice denunciatis, & declaratis nihil valet. Sicut nec valet confessio facta notorio percussori clerici: qui nulla potest tergiuersatione celari, sed bene valet confessio facta publicis, & notoriis excommunicatis, suspensis, interdictis, dum non sunt declarati, excepto vt dixi notorio percussore clerici, & licet de hoc dubitauerit Nauarrus sed dici potest inquit consuetudo tolerata à pontificibus excusat catholicos in Germania, & Gallia à communicatione cum hæreticis: qui sunt publice excommunicati, licet non denunciati. Ita Nauarrus tenet cum Soto, Caietã. & Florentino mutans sententiam, teneo inquam quod confessio ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

ēcta talibus notorijs excōmunicatis A non declaratis est valida, vnde cum excōmunicato à iure, vel ab homine, vel ab statuto non nominatim denuntiato facta confessio valida est.

¶ Quando pœnitens confitetur ei, quem scit excommunicatum: sed nō notorium, vel denunciatum valida est talis confessio secundum Nauarr. nisi sciret esse mortale tali cōfiteri, & hoc mortale non confiteretur ei. Sed credo post Concilium Constantiense, non est mortale inducere tales non nomi- B natim excommunicatos etiam publicos secundum Victoriam, nec eis confiteri. Quia id concessit Concilium ad pacandos scrupulos, ne teneantur vitare excommunicatos iutus, vel extra: nisi sint publicę, & nominatim denunciati. At inducere hos publicos nō nominatos absque vlla necessitate inducentis, vel sine debito, quo petenti teneretur inductus ministrare sacramenta, peccatum esset mortale secundum Nauarrum, qui insinuat hic esse mortale inducere notorium, licet non C nominatum. Quod ego non credo, sed Sotus limitat hoc, quòd non licet inducere notorium excommunicatum & non denunciatum nominatim, nisi sit curatus inducentis, vel nisi petens nō subditus illi, patiatur extremam necessitatem. Quæ limitatio est cordata satis.

¶ Iteranda est confessio illius, qui etiam bona fide cōfessus est confessario, nullum titulum nec bonum, nec D malum habenti, vel etiam antea titulum habenti, sed eum notorie iā post in tempore confessionis amiserat, licet ex ignorantia talis pœnitens ei cōfitendo non peccaverit. Sed confessio facta ei, qui amisit titulum, dū amissio non fuerit notoria, si antea titulū habuit, valida est, quadrat hic dict. Gregorij cap. dudum adiuncta glossa verbo deceptæ. Et secundum Syluestrum verbo confess. 2. §. 15. valet confessio facta ei, qui institutionem, vel confirmationem obtinuit à superiore, sed invalidam, dum communiter ignoratur, sed si minister talis prius fuerit electus, & confirmatus per superiorem, & postea aliquid egit propter quod privatus, & suspensus est ipso facto: vt quia incidit in hæresim, tunc si suspensio, vel priuatio esset notoria, vel præcessit superioris inhibitio, confessio ei facta non tenet vt habetur ex Panor. cap. veritatis de dolo, & contumacia cap. 6. num. 8.

¶ Duobus casibus dignoscitur quòd confessio sit invalida: eo quòd imperito fuit facta. Primo quando secūdus confessor cognoscit eius imperitiam. 2. quando secundus confessor eius imperitum illum confessorem audiens in confessione, ibi novit quòd nesciebat fornicationem aut omissionem communionis in paschate esse mortalia, quia tunc communissima ignoraret.

¶ Confessio sine proposito vitandi mortale: quanuis secum gerat secūdū Nauar. aliquale desiderium vitādi invalida est, sicut invalida est confessio non habentis animum restituēdi, aut dimittendi concubinam, qui etiam si confiteatur istud malum propositum inhabilis efficitur ad absolutionem. Secus si doleat, & proponat vitare, licet ita imperfecte vt fructuosa nō sit; non tamen in hoc casu vltimo erit iteranda. ¶ At vero secundum Sotum propositum emendæ absolutum esse debet. Nam non sufficit istud conditionale, vellem abstinere, si commode possem. Quare secundum ipsum licet confessio putantis habere se verum D. Tobiam, si non habet nisi dolosum, valida sit quo ad validitatem sacramēti: sed tamen cōfessio pœnitentis scire se habere propositum cōditionale prædictum, & non absolutum, iterāda est, & hæc est vera resolutio.

¶ Non est valida cōfessio illius qui studiose

studiose data opera confessus, est facer A dori, à quo non bene intelligebatur, vel quando confessio fuit obscura, neque est valida confessarius cum dormitabat si ei dormitanti fiat.

¶ Omnia peccata confitenda sunt vni confessori: quando ratione vitādi scandali communicandum est, quanuis ille non posset ab omnibus absoluere, nec suppetat tunc copia prælati: qui quædam reseruauit peccata, quia postea poterit recurrere ad superiorem pro solum reseruatorum absolu- B tione obtinenda.

¶ Non est iteranda cōfessio puellæ secundum Syluest. verbo confess. 1. q. 3. quæ postquam grandeua effecta est, agnouit omisisse confiteri mortale, quod omisit antea confiteri, quia ignorabat esse mortale quandoquidem ex intentione vel crassa ignorantia nō omisit.

Qualis diligentia in memorādo peccata ad illa confitenda sit necessaria, pensanda est prudentia humana, attenta qualitate, & condītione pœnitētis, C & attenta voluntate, qua cupit interrogari, & respondere ad interrogata, quæ magnam partem diligentiæ requisitæ supplet, licet Metina in sua instructione vere vt credo dicat, quòd raro quantumuis diligens cōfessor sit in examinando, potest omnino supplere omnimodam negligentiam nullatenus examinantis conscientiam, præsertim quando multis peccatis est irretitus, & post annum non est cōfessus. D

¶ Cum defectus notabilis pœnitentis percipitur quem habuit in examinanda conscientia remittendus est ad rememorandum peccata, nisi articulus mortis, vel belli, vel scādali, vel alia similis causa persuaserit contrariū, ita Adrianus in. 4. de sacramento cōfessionis, licet Metina instruct. confess. probe satis dicat quòd ille talis omissor examinit conscientiæ, non ideo est audiendus quia aliàs ibit desperatus, nec postea creditur confessurus si tunc nō audiatur & absoluatur, quia ipse obicē ponit, sibi imputetur.

¶ Confessio etiam ob satisfactionē ex contemptu omissam, non est iterāda secundum D. Tho. Caiet. Adrian. Palud. contra D. Antōnīū, Angelum, & Syluestrum, nisi quando secundum Nauar. ante absolutionem iniunctam pœnitentiam sibi pœnitens contempsit, vel tunc neglexit recordari illius, vt postea impleret. Quia si fuit oblita, satis est vt rursus ei pœnitētia imponatur, ea peccata iam semel absoluta in genere confiteri.

¶ Cum idem confessarius aditur pro iteranda confessione satis est q̄ talis confessor meminerit peccatorum talis pœnitentis, vel iniunctæ illi pœnitentiæ, vt non teneatur illa in particulari iterum confiteri, & satis est si ei sic confessus fuerit. Dico tibi meam culpam de hoc peccato, quod omisi, & fictionem meam. Secus est si talis confessor peccatorum, vel saltem, pœnitentiæ iniunctæ non recordatur, vel secundum Metinam in sua instructione si saltem status illius pœnitentis in confuso non recordatur cōfessor; quia tunc repetenda est cum eodem confessio ac si nusquam illi facta fuisset.

CAP. XXXIX.

De præambulis ad cōfessionem.

POEnitens ignotus interrogandus est de eius cōditione, & statu quia hoc interrogare præambulum est ad confessionem.

¶ Præambula ad confessionem contra Caietanum, Verum pœnitens sit cōcubinarius, vel vsurarius, vel capitale odium habens, vel occupator alieni, vel an sit excommunicatus, vel retentor beneficiorum incōpatibilium non sunt interroganda ante introitū confessionis eo fine, scilicet, ne cōqueratur pœnitēs, q̄ cōfessor voluerit

Universidad de Deusto
Biblioteca

eius peccata audire, & postea A
deneget consentienti absolutionem. Cõtra Caietanum ita sentit Nauarrus nostras sentiam, ita Medina Salmanti cen. in sua instructione quia periculosum est peregrahere pœnitentem ad manifestandum defectus suos extra confessionem, quia in confessione potest admonitione confessoris conuerti dignusque fieri absolutione.

¶ Per omnem confessionem à principio vsque ad finem eius attendat B
confessor, vtrum propter aliquem defectum præcedentem confessiones sint iterandæ. Quo inuento remittat pœnitentem ad recommemorandum peccata illorum annorum, cogetque ad debitam sperat diligentiam examinis, & ad cautelam se accusat de ista negligentia.

¶ Considerationes inducentes ad contritionem quas proposturus est confessor pœnitenti tunc da vna incerta propter peccatum mortale, scilicet priuatio gratiæ & mortis animæ, amissio gloriæ & patrocinij diuini, subiectio ad diabolum per peccatũ, quæ si his pœnitens non sufficienter mouetur, interrogetur, an doleat eo quod non dolet & an velit humano dolore eu sufficientẽ concipere, quod si annuat, satis erit: sed de his melius antea diximus.

¶ Si dolor ita sit imperfectus vt nõ D
proponat abstinere, iniungẽda est illi aliqualis pœnitentia, admonendo illum non fuisse absolutum nec satisfecisse præcepto Ecclesiæ, ita Sotus. Et propter nouam rationem Nauarri, quia non valet talis confessio propter defectum essentialem ex parte contritionis, ita Medina c. de confess. & Adrianus contra Syluest. verbo confessor. 4. ¶ 1. & quia ista sententia Nauarri est expresse sententia Concilij generalis Romani in cap. omnis. de pœnitentia & remiss. & Florentini ex decreto Eugenij.

¶ Detestari debet pœnitens in dubio peccatum conditionaliter concipiendo intra se: si hoc est mortale me pœnitet de illo vt de mortali.

CAP. XL.

De præcepto charitatis præcipuè.

TRansgredi præcepta regulariter est mortale, nisi defectu deliberationis, & surreptionis, vel paruitatis materiæ vt in furto minimo vnius assis, vel ratione defectus iudicij integri, vt in semiebrijs & semidormientibus vbi tale iudicium licet sufficiat ad veniale, sed non ad mortale, sed hoc impugnatum est in C
parte contra Nauarrum.

¶ Licet peccatum commissum contra duo præcepta vnum præceptum generale, & aliud speciale quale est homicidij peccatum, quod est cõtra præceptum speciale de non occidendo & contra generale de obediendo Deo, non sit nisi vnum peccatum tamen secus est si quis non retinet diuigilia sancti Matth. quando incidit, vel coincidit cum aliquo die quatuor temporũ, quia hic duo sunt peccata in trãgressione illius ieunij. Quia contra duo D
specialia præcepta ecclesiæ. Sicut etiã duo interueniunt peccata contra duo specialia præcepta quando quis prætermittit audire missam in die Dominico, vbi etiam in illo occurrit festũ obseruandum de præcepto, ita Nauarrus cuius rationem tam ridiculi ante vt memini.

¶ Præcepta de fide, & charitate non numerantur inter. 10. præcepta, quia sunt prima principia per se nota, sed cetera in decalogo ea tantum ponuntur præcepta, quæ facile possunt deduci

duci ex his primis principijs, vnde primum præceptum decalogi non est de diligendo Deum, nec de fide: sed præceptum primum est de religione virtute moralis, scilicet, non habebis Deos alienos. A

¶ Diligendus est Deus toto corde, id est, voluntate, & intentione, & tota mente id est intellectu, & tota anima id est appetitu sensitiuo, totis viribus & fortitudine id est exterioribus potentijs exercitijs. Et diligendus est B
Deus magis quoad extimationem & appretiationem, quia plus debet extimari (licet interdum quoad intensionem non magis ametur, cap. 11. nu. 5. Nauarrus) ita.

¶ Sine gratia non potest quis diligere vi naturæ Deum super omnia vt est obiectum supernaturale, sed bene vt obiectum naturale est in natura integra, ita docet D. Thom. dist. 28. q. 1. art. 3. dum ait possemus tunc sine gratia diligere Deum super omnia, quoad substantiam actus, licet non quoad modum, id est, ex charitate, nec quoad meritum beatitudinis. ¶ Sed Medina Salmanticensis, nunc ait dilectione naturali super omnia inefficaci & imperfecta possumus diligere Deũ sine gratia, seu non dilectione efficaci, & perfecta sufficienti ad omnia præcepta implenda & hoc post naturam lapsam, atque ita intelligit D. Thom. secundum Medinam. C

¶ Secundum Sotum præceptum dilectionis Dei nos obligat 1. cum adultus suscipit baptismum, & 2. cum incepit quis opus egregium vt martyrium, &c. 3. obligat cum aliquod infigne beneficiũ a Deo recipimus. 4. ad opus tantum exterius nos obligat, cum blasphematur Deus, ad respondẽdum pro ipso. At Nauar. hic inquit Sotum sibi repugnare: dum in primo catu ait p̃ ad baptismum requiritur attritio cognita tantum, & ex alia parte dicit præceptum dilectionis Dei tunc D
obligare, quia dilectio non est sine cõtritione mortalis peccati transacta.

¶ Hæc quæstio inquit Nauar. est non satis bene inter doctores pertractata ideo addit p̃ tale præceptu dilectiõis Dei, obligat primo, in primo vsu rationis, quia tunc referre debet quis omnia sua in ipsum, vt in vltimum finem saltem in confuso, vt pueri cum attingunt vsum rationis, præstare possunt, ita D. Tho. 2. obligat tale præceptum quando habere tenemur contritionẽ de mortalibus quæ sine tali dilectione non contingit haberi, ita Caiet. ita Canus in sua Relect. Magister sent. d. 15. c. 4. Gratianus de pœnit. d. 3. c. vlti. & D. Tho. 1. 2. q. 113. ar. 4. ad 1. & art. 5. & 8. & de veritate q. 28. ar. 4. & Durand. & Gabriel contra Palud. q. 14. q. 3. & D. Aug. de vera & falsa pœnit. c. 9. omnes isti tenent p̃ primus actus pœnitẽtiæ qui est contritio nunquã est sine actu charitatis, ita Conc. Triden. sess. 6. c. 6. & 7. ait p̃ peccatores ad pœnitentiam se disponunt incipiẽtes diligere Deũ. 3. obligat q. tãdo baptismus est ab adulto recipiendus secundum Sotum qui quidẽ casus est restringendus ad eos qui paulo ante baptisma non habuerunt dilectionem vel contritiõnem quæ nõ est sine dilectione. 4. obligat quando tenemur proximum ex charitate diligere. Quia tunc etiam tenemur & Deũ, quia ibi in dilectione proximi, vt finis includitur. ¶ Et satis est ad euitandum peccatum omissionis huius præcepti, probabiliter quis credat se illud implere tempore, quo occurrit eius obligatio.

¶ Hoc præceptũ charitatis, vel saltẽ lex naturæ aliquã nos obligat amare Deũ amore naturali, vt cũ secundum Sotũ videmus blasphemari Deũ, sicut etiã lex naturalis nos obligat nostros parentes diligere. Et quamuis nõ sit licitũ diligere Deũ cõparatiue minus, vel æque, quã creaturas: sed diligere eũ absolute æque, vel minus absq; cõ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

paratione non est malũ, vt alij dicunt quæ quidẽ omnia tanquã quotidiana, & parum specificata debite correctio ni subijcit Nauarrus sicut ego etiam.

¶Consensus, & volũtas interpretatiua, vel tacita in delectationẽ de mortali peccato mortalis est, licet, nõ proponat facere est cõmunis. Colligitur ex Aug. lib. 10. de Trinit. ca. 11. nu. 9.

¶Consensus verus, & expressus est quẽ Caiet. positiuũ vocat. Sed tacitus consensus est, quẽ alij interpretatiuum vocant, & alij morosam delectationẽ nuncuparunt. Caieta. autẽ negatiuum consensum eũ appellauit. Iste inquam tacitus consensus mortalis est, qñ quatuor concurrunt. 1. si delectatio cui eõ sensus præbetur tacitus, sit de mortali 2. quod aduertat talis se delectari integra aduertentia secundum Caieta. 3. si talis non obsistat delectationi. 4. quod absque rationabili causa excusante omittat illã à se reijcere. Quia si illam non reijcit quia adeo fortẽ se nouit, vt non credat ab ea fore superãdũ nec in eius cõsensum prahẽdũ, vel si ideo illã nõ reijcit, nõ quia velit ea delectatione sensuali frui. Tunc in his duobus casibus, non erit talis cõsensus tacitus mortalis, sicut nec mortalis erit si ideo omittit repugnare illi delectationi, ne repugnata crescat, nec etiam si omittit eam repellere, ne derelinquat occupationẽ vtilem cõfessionis audiendæ vel studij. At his exceptis casibus, quatuor illis prædictis conditionibus extantibus consensus tacitus in delectationẽ mortalem, mortalis est.

¶At vero secundũ Victoriam, & alios Thomistas neq; tunc talis consensus non formalis mortalis erit, nisi vltra quatuor conditiones concurrat & alia scilicet q̃ aduertens nolit reijcere delectationẽ, quando periculum est consentiendi in illã, vel in opus formaliter, alias non. Quæ quidem limitatio satis cordata est & ad mẽtẽ Caiet. dicẽtis, q̃ nõ est mortale peccatũ solũ velle pati huiusmodi delectationes, si sine cõplacẽtia illarũ fiat, & sine periculo cõsentiendi in illas vel in opus illarũ.

¶Erit denique mortalis tacitus, vel interpretatiuus, vel negatiuus consensus in delectationẽ, qñ est periculum probabile ex experiẽtia conditionẽq; personæ, q̃ nisi repellat, cõsentiet realiter in op', vel in delectationẽ ipsam.

¶Delectatio morosa nõ ideo taliter appellatur, quia per largã moram temporis durat: sed propter moram, quam facit ratio, post aduertentiam illius, eam non expellendo: quia in instanti eam expellere potest, quæ quidem delectatio morosa, & in alijs materijs peccatorum contingere potest.

¶Quando illa quatuor supra prædicta concurrunt, non assistere, nec resistere delectationi peccati mortalis, mortale est, alias erit veniale. Sed iam hoc explicuimus q̃ etiã non erit mortale, nisi fiat ex consensu formali vel cum periculo consentiendi iuxta sententiam Victoriæ in opus ipsum vel delectationem.

¶Necessariũ est confiteri delectationem, quando credit se consensisse, vel non restitisse, vt ea frueretur, vel cũ talis negligentia fuit in eam depellendo, quod fuit cum periculo consentiendi in eandem, vel in opus eius coniuncta. Huic Vict. sentẽtiæ videtur accedere Nauar. c. 11. nu. 12. dicẽs non solũ male operans, sed ei consentiens istis nouem modis peccat iubendo, consulendo, laudando, recipiendo, adiuuando non impediendo verbo, aut opere, aut non manifestando cum teneatur. Quamuis istis modis consentiens non semper incurrat easdem cẽsuras, & irregularitates, nec eandem restituendi obligationem, quam principalis: nisi quando ex officio, & iustitia tenetur ista vitare, impedire aut manifestare.

¶Subreptio iudicium præueniẽs in quacũq; materia excusat à mortali.

¶Non

¶Non est directe contra præceptũ diligendi Deum super omnia quodcũque peccatum mortale, licet in illo plus diligatur creatura: sed tantum indirecte est contra illud.

¶Secundum Concil. Triden. non est peccatum operari ob remunerationẽ, existimando minoris, tacite, vel expresse eam, quam ipsum largitorem, vel saltem absque consideratione vnius, vel alterius, & absque eo quod finem vltimum & principalem constituat in remuneratione creata.

CAP. XLI.

De fide & cultu Dei.

INfidelis negatiue damnabitur ob alia peccata contra ius naturale, licet non peccet non credẽdo. Quia non est qui sibi prædicet fidem iuxta illud Ioannis si non venissent peccatũ non haberent.

¶Hæreticus, qui verbo, vel scripto, vel opere etiam sibi soli expresse hæresim excommunicatus est, & nõ alias si tantum in mente rẽtinet hæresim quia tunc excommunioni non subijciturr.

¶Pertinax est qui credit contra fidem animo non discedendi, ex suasione (etiam si sit monitus) contrarium teneri ab ecclesia, vel qui credit aliquid quod scit esse contra fidẽ, vel ecclesiæ diffinitionem (licet affirmet se paratum ad corrigẽdũ se ipsum secundum Caie.) secus si ignoranter asserat si quidquid dicit ecclesia, implicite credit.

¶Veniale est licet graue nõ addiscere symboli Apostolici, & orationem dominicã lingua latina, vel alia. Vt secundum Soto sub præcepto obligante ad mortale tenentur pueri, cũ discretionis annos attigerint nempe. 12. fœmina. & 14. masculus scire articulos fidei, quãuis credíderim satis est si addiscãt substantialia articulorũ qui solẽ nizantur in ecclesia, licet nõ sub eisdẽ verbis quibus exprimuntur in cartula doctrinæ Christianæ. Nã non plus exigimus à proiectioribus xtare & a. cnibus.

¶Humana, rudisq; ignorantia, & simplicitas, semper excusat vt non sint hæretici, neq; excõmunicati extimantes Deum esse corporeum aut generationem diuinam similem esse humanæ licet non semper tales ignorantes in his excusentur à peccato.

¶Vulgaris traductio est pro authẽtica habenda, nec est interpretanda etiã scripto priuato cõtra declarationem vniuersalis ecclesiæ, vel contra concordem patrum sensum.

¶Præceptum primũ decalogi de cultu Dei pertinet ad religionẽ virtutem moralẽ distinctam à virtutibus Theologicis, datumq; est negatiue, scilicet, per hæc verba non coles Deos alienos, vt extirpetur primo cultura idolorũ, & quia in prohibitione & negatione cultus deorum, includitur à contrario sensu cultus vnius Dei sicut virtus religionis est maxima inter morales, ita superstitio ei contraria maximum vitium inter moralia vitia est.

¶Quatuor sunt species superstitionis. Prima perniciosus, vel superfluus cultus Deo exhibitus, vt nũc esset cultus Iudaicus. Et superfluus cultus dicitur, qui nõ seruit ad Dei gloriã, vel ad subijciendã carnem spiritui, vel spiritũ Deo. ¶Secunda species est cultus diuinus exhibitus creaturæ qui est idolatria. At tertia est cultus diuinus exhibitus creaturæ ad assequendã scientiã aliquam, vel instructionem. & hæc dicitur diuinatio. ¶Quarta species est cultus diuinus exhibitus creaturæ, vt ab ipsa opera nostra dirigãtur. Sunt q; species hæ mortalis culpæ, excepto primo in superfluitate, & excepta quãdoque in his excusat ignorantia antequam admoneantur taliter ignorantes.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Inuocatio dæmonis expressa est: dũ vocatur, vel inuocatur aperte, vel fit aliquid quod creditur opera ipsius dæmonis fore perficiendum. At vero inuocatio tacita est, dum intenditur aliquid effici per causas nec virtute sua naturali, nec ex diuina, aut ecclesiastica dispositione, potentes illud efficere, vel quando adhibentur tanquam causæ necessariæ aliis potentibus talem effectum producere.

¶ Incusat Nauarrus religiosos ornantes imagines ornamentis profanis, & vanis ac meretricijs quibus etiã matronæ honestæ se vestire verentur cap. 11. num. 2. Nauarrus.

¶ Idolatria est erectere imaginibus inesse virtutem propter quam ad eas ad quæ sunt imagines repræsentanda. Et adorandæ sunt secundũ Sotum vt sunt quæ sũt formæ repræsentatiuæ sanctorũ nec insolitæ imagines debent sumi haberi sine approbatione Episcopi.

¶ Peccat mortaliter vtens cærimonia infidelium significante contra nostram fidem etiam si talem cæremoniam veram esse non credat. qui solo metu, vel ob aliam causam exterius agit, vel dicit aliquid cõtra fidem, si intus non dissentiat à fide secundum præsumptionem ecclesiæ est excommunicatus in foro exteriori, sed non in foro conscientiæ, ita contra Caiet. cũ Sylnest. verbo hæresis. q. 9. & cum Tabiena, quia bulla cœnæ excõmuni eat hæreticos, aut fautores qualis est: qui intus dissentit. At iam Thomistæ moderni sentiunt idolatras etiam sine errore, esse excõmunicatos per Ioan. 21. vt patet in directorio inquisitorum, quare Indi sacrificantes idolis quia intus istud facientes dissentiũt à nostra fide à le susceptã, hæretici sunt censendi, & excõmunicati sunt: nisi qũ sic sacrificantes excõmunicationẽ latã ignorarunt inuincibiliter, tũ tunc (licet hæretici sint) sed non excõmunicati, secundũ opinionem probabiliorem Soti & Nauar. ca. 11. nu. 2. secũdum modernos Thomistas interrogatus à particulari, de fide, & nõ in cõtemptum fidei, si taceat non peccat mortaliter, secus si interrogaretur à iudice maximè in contemptum fidei. At vero aliquibus Thomistis placet q̃ si cessaret scandalum, & vtilitas debita proximo, & honor debitus Deo non tolleretur, si aliquis Christianus non cognitus pro Christiano inter infideles ambularet non esset mortale illi, si habitum indicantem religionem infidelium portaret ad tempus dum ibi maneret.

¶ Accipiens habitum, vel signũ Iudæi quo suam professionem talis Iudæus vel infidelis indicat, peccat, non autem si solũ omitteret signũ, vel habitum Christianissimi dũ signa Iudæorum vel infidelium prædicta nõ acciperet.

¶ Licet dæmones adiurare per modum compulsionis per exorcismos ecclesiæ. Sicut licet ab ipsis spõte oblatis aliquid interrogare, sine precibus, & sine societate, & pacto, ad vtilitatẽ aliorum. Imo loqui cum dæmonibus obsidentibus corpora non est nisi venialè quando sit tantum ob vanitatẽ vel curiositatem dum absit periculũ subuersionis.

¶ Habens libros magicæ non est absoluendus nisi eos comburat, nam tertia species est superstitionis.

¶ Licet soluere maleficia precibus ecclesiæ, & per sumptionem Eucharistiæ sine inuocatione dæmonis, & soluendo vinculum capillorum, vel aliarum rerum vbi incantatio cõtinetur, ita etiam Sotus in 4. licet non liceat vno maleficio aliud maleficium tollere. peccat qui secretum vel furtum sortibus aleis vel cartis, libris, cribro astrolabio tentat cognoscere, Deuteronomio cap 18. non inuenietur inter qũ Phytones atque diuinos consulat.

¶ Effe-

¶ Effectum superstitiosum operatur dæmon non per causas non habentes virtutes naturales, quales sunt præ dictæ astrolabium, aleæ, sed per alias causas naturales, dæmon id efficit: quod per tales causas naturales fieri potest applicando actiua passiuis.

¶ Non est peccatum mortale pereõtari ab AEgyptiano de fortuna sua, etiam si animo credendi id percontetur, quamuis ex curiositate vel ridendi gratia, id facit, nisi alijs conditionem personæ interrogãtis, offendantur ex hoc, vel nisi ita pro certo credat, vt illud pro regula vitæ habeat sine dubio.

¶ Ignorantia excusari possunt aliquando qui ad sanitatem consequendam applicant res virtute carentes, vt cingulum metiri, vimen scindere, vrinare supra certum herbam, præsertim si hæc ignorantes rustici sint, & simplices nondum admoniti per eũm vel confessorem.

¶ Tantum venialiter peccat, qui propter ea, quæ somniauit, omittit facere aliquid dummodo non sit salũti animæ necessarium, & dummodo propter tale somnium, non faciat aliquid saluti animæ contrarium.

¶ Peccant mortaliter contingentes breuia, vel portantes continentia nomina non habentia virtutem naturalem, vel supernaturalem ex dispositione Dei, vel ecclesiæ, ad tales effectus, quos prætendunt, idest, qũ per talia breuia prætendunt se non perituros aqua, vel morte repentina, vel similia superstitiosa, & vana.

¶ Breuia, seu nomina gestare non licet sine his quatuor conditionibus concurrentibus, scilicet, quod sint nomina cognita, & sancta. Secundo, q̃ non contineant signum, nisi sacrum, aut signum ✝. Tertio, quod non contineant vanum aut falsum quid pertinens ad inuocationem dæmonum. Quarto quod portans ea non confidat spem in modo scribendi, vel ligãdi, vel alia simili vanitate.

¶ Mulieres orationibus licitis vtentes, obtestantes ob passionẽ Christi, non miscentes vana: si sint honestæ, & prudentes mulieres, & bonæ existimationis vitæ in populo, non peccãt sed debent ab his abstinere, si alias simplices mulieres hinc arriperet assensum simile faciendi superstitiosum. Caiet. in. 36. ita Nauar. ait.

¶ Qui similes vanitates obseruant scilicet quo die, vel pede exeant domum, vel lectulum venialiter peccãt tantum, antequam admoneantur à cõfessoribus, vel prædicatoribus, post admonitionem tales obseruationes iam mortales esse iudicantur.

¶ Peccat qui credit musicas vel herbas posse contra dæmonem aliquid, sed bene valent contra passiones, & humores, quibus ad temperiẽ redactis non adeo potest vexare dæmon, quia non inuenit tantam dispositionem: quia dæmon malis humoribus interdum insidiatur.

¶ Aliquando corporaliter (licet raro) striges deductæ sunt à dæmone, de loco ad locum, sed frequenter ex illusionibus dæmonum, id illis sic contingere creditur, & propter falsam imaginationem, & deceptionem dæmonis tantum, imaginariè tãtum proferuntur non corporaliter, aut realiter.

¶ Non licet vti sortibus ad futurũ, vel secretum reuelandum, nec ad electiones ecclesiasticas, sed bene ad partitionem res in dubio, & ad capiendũ consilium ingruente necessitate submittendo se fortunæ, quæ diuina prouidentia regitur, vel tempore belli, aut pestis, vt hi quibus obuenerit sors monachi, vel clerici, remaneant inter tactos pestẽ, ad administrandum illis sacramenta.

¶ Duellum illicitum est nisi in duobus casibus, primo cum rex iniuriã

tus iniustè videns se inferiorem in viribus exercitus suo contrario, illud accepta. Secundo, vt cum falso accusatus est mutilandus, aut interimendus: nisi illud accepcet, & licet rex aliquando aliqua vrgente causa, extra hos duos casus tolerare possit duellum, nullatenus tamen id concedere valet, secundum Caie. 2.2 quæst. 95. nunc vero Concilium Triden. excommunicat eum qui in suis terris permittit duellum, etiam si sit imperator, & consulentes illud, & spectantes, sed & morientes in illo priuat sepultura, & quia non est defensa vitæ: quia cum periculo illius admittitur duellum.

¶ Peccat, quia tentat Deum qui se temere martyrio offert, irritando infideles ad occidendum se sine causa.

¶ Martyrium est in præcepto in præparatione animi, vel quando est necessarium ad conseruandam fidē, vel ad salutē animarum multorū, boni tatemq; conseruandam, vel ad vitandas blasphemias. Est tamen martyriū in consilio tantum quando exinde, nihil aliud quam Dei gloria maior, vel exaltatio fidei sequitur secundum D. Tho. q. 124. ar. 3. ad. 1.

¶ Non requiritur secundum D. Thomam perfecta charitas ad subeundū martyrium, sed bene requiritur ad illud prompte, & cum gaudio subeundum, ita D. Thomas quolibet. 4. articulo. 19.

¶ Tacitè tentat Deum qui sine præmia meditatione prædicare, contendit sperando Deum inspiraturum sibi.

¶ Licet æger ad preciosissimū remedium nō teneatur, sed peccat egrotus respuens humanū remedium, quod facile haberi potest. At respuere hoc sine periculo mortis, propter domandam carnem, vel ad sentiendū Christi passionē secundum Cai. esset meritū.

¶ Magistri debentes credere, & decipientur discipuli, tenentur admonere illos Deos gentilium in libris poetarum à se lectis & à se memoratos fuisse homines puros, cruciariq; in inferno. c. 11. nu. 41. ita Naua.

CAP. XLII.

De Iuramento.

EXpresse iuratur cum dicitur Deus est mihi testis, tacite vero tantum cum dicitur viuit Deus, per Deum, vel per creaturā, in qua resplendet diuina veritas, vel quatenus in tali creatura, per quā iuratur exercetur diuina iustitia, vt quando quis iurat per vitam suam, vel per vitā patris sui.

¶ Secundum Caietan. in iuramento exsecratorio non est amplius peccatum, quam periurij, vt cū dicitur hoc faciat mihi Deus, nisi verum sit: nam actus agentium non extenduntur vltra intentionem eorum. l. non omnis ff. de rebus creditis.

¶ Iurare est actus latriæ bonus, quia allegatur Deus tanquam infallibilis testis, & prima veritas.

¶ Non est iuramentum per fidem meam, vel in fide mea iurare, vel in veritate, si per hæc iurans fidem, & veritatem humanam intelligat: sicut nec iuramentum est: si quis dicat per fidem nobilis hominis: secus secundū Sotum si quis dixerit per fidem religiosi, vel christiani: tunc iuramentum erit: quale esse non censetur si quis dixerit per fidem boni, vel honorati hominis, nec iurat si quis dixerit, Deus scit, an ego verum dicam, vel si dixerit dico hoc coram Deo, vel Deus scit: si careat intentione iurandi. At vero secundum Sotum iste duæ formæ De' scit, coram Deo loquor, si solū dicatur assertiue: non sunt iuramenta. Secus est, si proferuntur inuocat uè cum intentione inuocandi Deum in testem: nam tunc iuramenta erunt. At secundum Nauarrum, contra Caieta. qui dicit Deus scit me verum dicere, secundum communem sensum bene iurat, sed Victoria & Corduba aiunt excusari rusticos, qui ex ignorantia non extimantes esse iuramentum, sine intentione iurandi, dicunt per meam vitam, per meam salutem, ita Deus me adiuuet (dum non sunt admoniti forte ita est, vt isti aiunt, sed dicere in meā conscientiam, vel per meā conscientiā (quia æquiuoca est locutio) dico cū Soto, & si per conscientiā suam, vulgares intelligant animam suam, hoc in isto sensu iuramentum esse videtur. At si per conscientiā, intelligant id quod dictamen conscientiæ intus dictat: tunc non est iuramentum maxime si bona fide dicatur, & sine intentione iurandi, vt fit interdum inter probos, & timoratos.

¶ Tres sunt comites iuramenti, vt licite fiat. 1. veritas, vt. 2. iuretur cū veritate. Secūdo iudiciū, vt cū discretione iuretur. Tertio iustitia, vt in iustum exequendum non iuretur. Atque regulariter iuramentum mortale est cū deest veritas, vel iustitia, sed veniale est regulariter dum deest iudicium, vel reuerentia.

¶ Dupliciter peccatur iurando, vel perperā iurando, vel male adimplēdo quod rectè iuratum est.

¶ Blasphemia est iurare per dæmonem, vel per Machometum, sicut etiā iurare per creaturam, tacite vel expresse non referendo in Deum infallibilem, sed creaturæ primam infallibilitatem tribuendo.

¶ Non est peccatum iurare per creaturam non credendo eam esse infallibilem, & sine respectu Dei tacito, vel expresso: quia in hoc casu non est iuramentum propriè, neque diuinus honor hic creaturæ exhibetur: sed christiani sic modo supradicto per Solem, & Lunam, in foro exteriori censebuntur iurare, sed in foro interiori nullo iuramenti vinculo obligarentur, si nec actualiter, vel virtualiter inuocare Deum in testē pretendunt, sed potius ipsam creaturam (vt talis est) aduocare velint, non vt regulam infallibilē, qua forma, & intentione videntur iurare, qui iurant per has barbas, per hos pillos, per has palcas, per has vestes, & per alia vilia, sic Nauarrus. capit. 12. numero. 4. docet.

¶ Mortale est iurare falsum, si iurās scit illud esse falsum, quod dicit. solet quī iurans aduertit de dicto falso, & aduertit de iuramento, ideſt, quod illud iurat, quod est aduertere de dicto & de iuramento, tunc iurare falsum est mortale.

¶ Secundum Nauarrum iurare falsum etiam per vitam propriam, vel dicendo ita me Deus adiuuet, vel dicendo per meam conscientiam mortale est, etiam si iocandi gratia fiat, mortale est, inquam contra glossam capitu. veniens. de iureiurando: nam communiter & merito ista glossa reprobatur. Sed iam de illis modis per meam conscientiam, & in mea conscientia distinximus supra cum Soto, & licet inter in mea conscientia & per meam conscientiam forte aliqui differentiam ponant dicentes per meam conscientiam maiorem speciem habere iuramenti, quam dicere in mea conscientia, sed ego non video cur vterque sic affirmans non possit excusari a iuramento: quādo bona fide sine intentione iurandi facit, intelligendo bono sensu in mea conscientia, vel per meam conscientiam, ideſt, prout intus dictat con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

conscie ntia hoc dico, vel affirmo. A
uim.§

¶ Quanquam communiter iurare falsum non considerando an illud sit falsum, vel an iuret non est amplius quam veniale secundum D. Tho.2.2. q.89.ar.3.& communem opinionem tamen secundum Caietan. super.2.2. loco citato, qui iurat falsum ex consuetudine, non aduertēs esse tale, qui etiam si aduerteret esse falsum, nihilominus iurarer: propter peruersam consuetudinem qua tertio quoq. verbo, tam falsa, quam vera iuramento confirmat (quia inconsideratio illa non fuit causa, sed comes iuramenti) est mortale sic iurare, sed tamen erit veniale tantum, si adhibuit diligentiam, sed non tantam, quantam debuit & licet hæc bona videatur resolutio, sed apertius sic resoluetur secundum Sotum, dicendo, quòd quando quis est assuetus iurare (etiam si iurauerit verum) peccauit mortaliter propter periculum, cui se exposuit iurandi falsum, quod limitat Sotus esse verum: quando non iurauit ex surreptione,& quando non iurauit veritates per se peruias,& manifestas, quæ de liberatione, & discursu non indigent, quales sunt iuro, quòd Deus est, iuro quòd sol est, quia iurando sic, non peccat mortaliter. B

¶ Attamen his duobus casibus exceptis, sic assuetus, etiam iurando verum peccat mortaliter, quia se exponit periculo iurandi falsum, dum non retractat istam pessimam consuetudinem, quia tale periculum in sua causa, idest in tali consuetudine est volitum, sicut peccatum ebrietatis est volitum in sua nimia potatione vini potente inebriare iam scitz. C

¶ Sed ne alioquin valde damnabiles hos homines tam opere damnem* libet, & adhuc cum fratre Ioanne de la Peña, & Metina hanc sententiā terrificam limitare, scilicet, quòd verum est, quòd talis assuetus etiam iurando verum peccat mortaliter, quando solitus est,& frequenter iurare, & simul frequenter in iuramento mentiri. Secus est si iste sic assuetus iurare, aduertere curat, ne mentiatur dum iurat, itaque ex periculo probabili peieranti (si imminet) talis censura peccati mortalis sumenda est, & quamuis Metina Salmanticensis cum Soto prius in sua instructio. his assuetus iurare proponentibus cauere non negandā esse absolutionem dixerit: sed postea dilatandam absolutionem eis esse ait, præsertim multum in hoc deprauatis, vt passim iurent temere, & in ipsa quoq; confessione quam faciunt a iramentis non abstinent. D

¶ Veniale tantum peccatum peccat iurans credens esse falsum, etiam iocandi gratia, si aduertit dictum esse falsum, si non aduertit se illud iurare, vel e contra si aduertit se iurare, sed non falsum esse quod iurat, vel si vtrunque non aduertit, nisi forte ex contemptu consuetudinis iurandi nō curaret aduertere, quia tunc esset mortale assueto quoque in iuramento mē tiri.

¶ Quando archidiaconus in promotione ad ordines, respondet interrogatus ab episcopo, quòd promouēdus est dignus, quantum humana fragilitas nosse permittitur non mentitur.

¶ Iniuste rogatus à iudice, vel à priuato per metum iniustum respondere potest, quod est verum secundum mentem rogati, licet sit falsum secundum mentē rogantis, sicut D. Franciscus rogatus à iudice an illac transisset latro, respondit quòd non, intelligendo non transisse per suas manicas cum re vera transisset per callem. ita Nau. cap.13.num.8. sed hoc non caret difficultate si per talem æquiuocationem respondeat, quia intelligere nō transisse per manicas non est æquinocatio

catio recepta in vsu. At talis, vt euadat mendacium assueta æquiuocatione vti debet. A

¶ Mulier in mortis articulo constituta, nolcens impedimentum matrimonij, si compulsa fuit excommunicatione reddere debitum viro potest iurare se facturam, vt absoluatur concipiendo intra se, si id fine peccato fieri possit, nec erit periurij rea si cum conualuerit, non redierit ad maritum nec debitum ei reddiderit.

¶ Quando quis percitus ira non admittenti iudicium sufficiens ad mortale, iurat illicitum mortale se facturum, mortale est. Secus est si iurauit se facturum veniale leue, quia tunc contra Caietanum cuius sententiam antea tenuerat, eam mutans tenet Nauarrus cum Soto & Metina Salmanticensi, & cum Armilla, & cum Syluestro verbo iuramentum.1.& cum D. Antonino secunda parte.tit.10.c.4.§.1.colum.4.& talis iurans rem leuem, vel veniale, dum tamē, dum se eam facturam iuret, non ficte iuret, sed animo implendi, & non fine illo, postea illam non implendo: solum peccauit venialiter ex paruitate materiæ, quam iurauit quæ contingit etiam in præceptis diuinis, & votis. Vnde sequitur cum communi, quòd iuramentum de veleui faciendo, vt de dicendo Aue Mariatantum: si postea non impleatur: eius transgressio nō est plusquam peccatum veniale etiam si sit de re intrinsece mala, vt de mendatio iocoso semel non dicendo (licet frater Ioannes à Peña de hoc postremo nonnihil dubitauerit.) At secundum Canū, qui quotidie se daturum dipondium pauperi iurauit, tunc erit mortale talevotum transgressum fuisse, cum iam aduertit, vel aduertere debuit esse notabilem quantitatem arbitrio boni viri, quam per aliquos dies non dando, omisit cate. An vero idem sit de vouente quotidie vnam tantum Aue Maria, per plures dies, quando iam omisit, peccet iste mortaliter dubitant aliqui, & licet ego non videam sufficientem esse disparitatem rationis, quam assignant: tamen credo verum esse secundum Canum, qp si iste habuit semel intentionem ante, per plures notabiliter dies, illam iuratam vel votopromissam Aue Mariam dicendā omittē di, peccauit mortaliter. B

¶ Qui sic iurauit Deus male mihi vertat, & non me adiuuet Deus, si amplius iuscro, quia est iuramentum de re grauiter vexatur tentatione ludē di, non potest absolui ab illo per dispēsationem qñ non est causa iusta dispensandi, quia iniquus est ludus, sed in poterit commutari in rem meliorē, aut æque bonam, aut in alia iuramēta bona: attamen Nauarrus interroganti se respondit, ne peteret talem commutationē, & hoc illi persuasit, quia erat deludo illicito, & in magna quantitate, & Pius Quintus renuit in simili casu dispensare, & tale iuramentum virtute Bullæ cruciatæ nequit commutari, quia Bulla cruciatæ tantum concedit commutationem votorum in expeditionem bellit. Episcopus tamen posset hanc commutationem facere. C

¶ Iuramentum de re, neq; honesta, vel nec vtili, sed vana, vepote vanum non est obligatorium.

¶ Bis peccat, qui iurat illicitum cū animo implendi: quia iurando peccat semel, &.2. contra iustitiam, quia iuranit iniustum, qui vero iurat illicitum sine animo implendi, vno modo tantum peccat, secundum Caiet. at S. Thomas ait, qui iurat illicitum periurus est aliquo modo iurando, sed non est periurus mutando intentionem, & non adimplendo. D

¶ Dolosè iurans, quòd sophisticè aliter quā interrogans intelligit, si nulla intercedat causa iusta excusans, peccat mortaliter sic iurando, & secundo non implendo iuramentum iuxta mē

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem sanam, & communem intellectũ illius cui præstitit iuramentum, quia quando iurans vtitur dolo, alter vero minime iuramentum impleri debet, secundum sanam mentem, & cõmunem intentionem illius, cui iuratum est. At vero promissum debet impleri, secundum intentionem iurantis, quando iurans fuit in bona fide, & alter vsus est dolo. Vnde non tenetur iste sic iurans, quando si præuidisset dolum à principio non iurasset, quia non obligat iuramentum extra intentionem facere iurantis.

¶ Peccat iurans ob metum cum intentione non adimplendi licitũ, vel absque intentione obligandi se, quia redimere sitam vexationem, quam patitur per metum, vel alienam, opus est virtutis. Secus est si iurauit tunc ob metum in aliquo sensu vero, tunc non peccat iurando, necnon adimplendo ad mentem ponentis metum. Vnde secundum Syluestrum verbo furtum, quarta quæstione septima, versicul. 2. contra Caietan articulo. 7. iurans latroni dare centum aureos concipiendo sic intrase tibi illos dabo, si tibi illos debeo, non tenetur illos persoluere, si alias illos illi antea non debebat, quod defendi potest, quia hic nihil falsi iuratur. At vero hic notatu dignum est, quod adnotauit Sotus, scilicet, quòd iurare ficte cum animo nõ implendi, dum iniuste quis iurare cogitur, mortale est si iuret personaliter in actu signato, dicendo sic iuro, vel si diceret, dico ℣ Deus est mihi testis. Secus est si sic diceret dico ego iuro, vel si diceret dico Deus est mihi testis, quia materialiter tunc sumitur, nullũ est iuramentum.

¶ Si quis iurauit veniale se patraturum, & postea non impleat, non peccat, non implendo mortaliter, sed etiã si impleat, non peccabit mortaliter, quia ex reuerentia iuramenti Deo præstiti videtur impleſſe, aut non ex contemptu.

¶ Iurare contra consilia, vt iurare se illa non facturum, nisi intelligat etiam quando occurrerit ea cadere sub præcepto non est mortale, secundum Caiet. in dicto. 7. 22. q. 89. arti. 7. dist. 1. quia nec S. Th. ibi. Contrarium insinuat, nec D. Antoninus, ita Nauar. & glossa communiter recepta, in c. 1. 85. dist. ita Tabiensis contra Angelum, & Syluest. verbo iuramentum. 2. §. 7. c. 12. num. 16.

¶ Iuramentum peccandi venialiter iuxta supradicta non est, nisi veniale, nisi iurauerit quis animo non adimplendi, vel animo adimplendi in casu quo adimplere esset mortale.

¶ Qui iurat redire ad carcerem nõ iniurioſum etiam cum iactura vitæ tenetur redire, etiam si iurauerit animo non reuertendi, secundum Caietanum, cui non satisfacit Tabiena, respondendo ei, sed forte (vt allegat Armilla) iste talis poterit petere relaxationem iusti iuramenti in hoc casu, & post eam obtentam non redire. Nec hæc relaxatio videtur denegãda, tum propter ius naturale conseruandi vitam, tum quia citra iuramentum si fugisset, iam cum periculo mortis se offerre non teneretur carceri. Præsertim non videtur deneganda relaxatio homini, alioquin bono, qui casu veluti fortuito coniectus est in tales angustias carceris, & mortis.

¶ Peccat mulier quæ sine causa iurat carere se crimine adulterij eo, ℣ egerit pœnitentiam illius, saltem maritus iniuste ad iurandum id, eam compelleret. ¶ Item qui non tenetur ad dandam, vel commodandam rem quę sibi petitur, Peccat si vt se excuset ab illa danda, iurat se rem illam non habere & si intus concipiat non habere ad illam dandam iuxta illius mentem etiam & si tenetur ad eam accommodandam, vel dandam, vel non, quia ex communi conceptione hæc respõsio est mendax contra Nauarrum, ita Syluester, titulo iuramentum. 3 quæst. 2. & Corduba in adnorationibus super Sotum de detegendo super membro. 2. quæst. 3. fo. 150. pagin. 1. illius libelli, de detractione, quia solum licet vti æquiuocatione, & non respondere ad mentem rogantis, quando secundum ius, aut vsum in tali materia talis sensus verborum prouero accipitur, alias non, vbi cessat coacto iniusta.

¶ Qui tempore pestis sanus cum sit rogatus à custodibus, an transierit per talem ciuitatem peste laborantem secundum Syluestr. est periurus respondendo, quod non, quamuis secundum præcipuam intentionem ipsorum custodum, licet remotam respondet. Et sic etiam peierat, ille scholasticus qui iuste rogatus sub iuramento an loquutus fuerit cum alijs scholasticis respõdet, quòd non, cum vere locutus cum eis fuerit, quando intelligit intra se, non se locutum fuisse ad subornandũ etiam quando sic loquendo non subornauit, & quia intentio interrogantis esset interrogare ad inhabilitandum illũ si subornasset, nõ ideo excusatur à periurio cũ non sit ille modus respõdendi talis, qui communi conceptione hominum reputetur verus. Videtur Nauarrus alludere ad assertionem Victoriæ in sua lectura, dum Nauar. hic ait, ℣ non licet inducere paratum iurare falsum, vt iuret, nisi iudici ad instantiam partis, sed nõ licet hoc priuato, nisi iuraturus falsum ad idque paratus, sponte se offerat, adsitque rationabilis causa recipiendi iuramentum ab eo, quia tunc non peccat qui recipit, ita Sylue. verbo iuramentum. q. 9. iuramentum. 3. nu. 20.

¶ Secundum Sotum iurans sine intẽtione iurandi non obligatur, licet peccet mortaliter secundum Caietanum, & omnes, & idem dicendũ est de eo qui iurat sine intentione se obligandi, etiam si iocose iuret. Qui vero intentionem habet iurandi, vere obligatur: licet fecerit sine intentione promittendi, & se obligandi secundum Sotum contra Syluestrum verbo iuramentum. 4. quia iuramentum præ se fert intrinsecam rationem obligandi contra Nauarrum dicentem, quòd votum cum intentione vouendi, si nõ habuit intentionem se obligandi non obligat, sed quidquid sit de voto dico de vtroque tam de voto, quam de iuramento cum fratre Ioanne de la Peña, quando in illis defuit intentio se obligandi, credendum tunc est nec in illis interuenisse intentionem iurandi, aut vouendi, & tunc secundum Nauarrum, & Syluestrum cum communi non erunt obligatoria, quia nec cum intentione vouendi, aut iurandi sunt facta. At vero si cum intentione iurandi, aut vouendi emissa sunt vera videtur opinio Soti, quòd licet defuerit intentio ad iuramentum, vel votum sẽ obligandi, vtrunque erit obligatorium, quia non videtur esse in potestate iurantium, aut vouentium, suppposito, quod cum intentione iurandi, aut vouendi iurant, aut vouent, amouere à iuramento, & voto intrinsecam obligationem obligandi, licet hoc magis constet de iuramento, quod ex se obligat, quam de voto, quod suas vires obligandi potius sumit ex intentione vouentis.

¶ Iurare verum, sed cum intentione non iurandi, si fiat in iudicio est mortale, secundum Sotum, quando iuste interrogatur. At vero extra iudicium maxime dũ iniuste cogitur quis iurare, non est mortale iurare verum cum intentione non iurandi contra Caiet. in sum. dicentem, quòd in vniuersum iurare cum animo non iurandi est mortale. Ad hæc sine exceptione est mortale (quando deest intentio implendi) iurare. Quia deest præ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

seus veritas debita iuramento. At vero qui iurandi animum non habuit, licet ex vi iuramenti non teneatur tale iuramentum adimplere, tamen ratione scandali, si immineat, aut ratione contractus, do, vt des, vt in sponsalibus, & matrimonio, & similibus, vt si iuranit sponsalia puellæ, vt sibi sui corporis copiam faceret etiam si sine animo iurandi fecerit, tenetur tale promissum, vel contractum adimplere secundum Sotum post factum.

¶ Non peccat paterfamilias exposulans iuramentum à familiaribus, in casibus, in quibus extranei possent furtum reuelare.

¶ Iuramentum ducendi vxorem licitum est secundum Sotum, sed nõ est seruandum, dum est melioris boni impeditiuum:

CAP. XLIII.

De voto quo ad eius obligationem & validitatem.

DIffinitio voti est, q̃ votum est promissio saltem interior de liberare Deo facta de aliquo bono maiori, à superiori nõ reuocata. At secundum Paludem ea sufficit deliberatio ad vouendum, quæ sufficiens est ad peccandum mortaliter. Vnde votum ex ira non absorbente iudicium taliter, q̃ excuset à mortali ira, valet Deo factum. Ex quo quoque apparet illud propriè non esse votum, cum quis ait homini, promitto tibi me non lasurum cum tali homine, signanter dictum est, q̃ votum fieri debet de maiori bono, quam oppositum eius, potestq; emitti votum de consilio, immo & de re præcepta, atq; per consequens cum vouet quis non fornicari, circumstantia voti est etiam explicanda in hoc casu in confessione talis fornicationis: dictum est à superiori non reuocata, quia vota consiliorum, & præceptorum à prælatis irritari possunt. c. 11. nu. 25.

¶ In momento potest præcedere deliberatio actu, vel virtute ad votum, licet deliberatio, vtpotè motus intellectus, cum sit regulariter discursus requirat tempus, & satis est ista deliberatio præcedat præcedentia naturæ, seu causæ, non temporis, & in momento, quo fit votum, aduertentia vouendi euenire potest per subitã perceptionem conuenientis.

¶ Differentia est inter vota facta magna præcedente deliberatione, & inter facta subitaneo, & repẽtino motu, & passione, cuiusmodi sunt, quę fiũt ex leui cupiditate, quoniam hæc vota sic leuiter facta facile dispensantur commutantur, vel redimuntur, sicut etiam facta ex metu tempestatis maris.

¶ Propositum religionis tantum, etiam cum habitus assumptione non efficit votum contra Paludem, & D. Antoninum, quoniam in illo cap. consuluisti, de regularibus fuit promissio implicitè facta, aut virtualis secundũ Panormitan. capit. literam. & secundũ Caietan.

¶ Promissio sine animo implendi est votum obligans ad sui implementé. Secus si emissum fuit sine animo obligandi, quia tunc secundum Cardinalem non est votum, sed iam de hoc limatius, & diffinctius supra loquuti sumus iuxta mentem Soti, & Ioannis à Pena resoluendo hunc cassum.

¶ Votum de re necessaria, vt de moriendo non est votum, sed de re veniali votum emissum veniale est, & de mortali, mortale, nec valet votũ de re indifferenti, vt sic, nisi apponatur circumstantia bonificans rõm differentẽ sicut

sicut si aliqua mulier vouerat non vere in sabbato, ex natura sua non est obsequium virginis, nisi fiat vt tunc recitet rosarium.

¶ Vouere contra consilia non est plusquàm veniale; nisi tale votum fieret vt notabiliter displiceret Deo, vel animo non adimplendi, tempore quo talia consilia vim præcepti haberent, vel nisi voueret contra aliquod consilium ex contemptu consiliantis Dei.

¶ Votum de opere propter finem vouentis, vel operis promissi malum, illicitum malumque est, atque ideo non est votum, etiam si res promissa bona sit, quia votum illud cum suo malo fine malum est, ac per consequens non est conueniens materia voti. Valet tamen votum de gratiarum actione, vel de euentu Victoriæ absolute sine iniquitate consideratæ: sicut valet etiam votum rei promissæ Deo pro filio dato ex concubina, & pro datione absoluta talis filij sine fornicatione considerata.

¶ Si finis voti, aut boni promissi non est malus, sola causa impulsiua mala, non vitiat votum, vt qui vouet religionem non dirigendo in finem luxuriæ, licet impellatur sic vouere q̃ ibi reperiendi occasiones luxuriandi, votum tale valet. ¶ Idem de voto quo, quis vouet Deo aliquid, vt cõcedat Deus sibi filium ex nou sua.

¶ Idem de vouente aliquid si Deus per fas, vel per nefas sibi concedat temporalia quia sit pro re in se bona, & dono Dei data. abrenũciatio facta in baptismo secundum Caietan. & Palud. contra Magistrum, & alios non est votum, nisi assumatur pro in proprio voto.

¶ Votum secundum D. Thom. magis obligat quàm iuramentum ex sua natura: nisi quando secundum Maiorem, vtrumque sit principaliter in honorem Dei, vel principaliter in vtilitatem proximi, sed communiter votũ principaliter fit Deo: & iuramentum proximo.

¶ Opus ex voto factum plus meriti habet quàm sine voto secundum omnes quia vouens similis est danti arborem, & fructus, & quia procedit ex maiori firmitate voluntatis, atque ex virtute religionis: quamuis opus consilij cæteris paribus plus meriti habeat, quam opus præcepti secundum Nauarrum, quam dicit esse communem: quam Codice suo dicit declarare Metinam. Sed non puto hanc doctrinam esse absolute de mente Diui Thomæ: qui quolib. 4. arti. 24. ait quòd consilia ordinantur ad præcepta secundum q̃ præcepta sunt de interioribus actibus, sed non in quantum sunt de actibus interioribus nisi vt faciant præcepta firmius seruari.

¶ Qui vouit non fornicari transgrediens hoc, dupliciter peccat contra Tabienam: cuius opinio nec etiam habet locum in eo, qui vouit in genere se non amplius peccaturum. Sed tãdem Maioris huic aquiescit cum antea videatur contraire. Quia hic duplex species peccati est, & fornicationis & sacrilegij.

¶ Secundum Caiet. qui vouet se non facturum id quod est de consilio vt displiceat moraliter Deo, moraliter peccat: secus si vt displiceat tantum venialiter.

¶ Quando quis vouet contra consilium cum aliqua circumstantia bonificante promissum, valet eius votum: vt si quis promittat non profiteri in elatitali religione vel non mutuare citra extremam necessitatem, ne ex mutuo mutuatarius ansam sumat peccandi.

¶ Vota fictitia sunt non pectere capillos in die sabbathi, non lauare caput, non fibere, non edere caput in honorem sancti Ioannis baptistæ sine honore Dei, aut proximi vtilitate. At quando quis dubitat de valore voti, vel credit

Universidad de Deusto
Biblioteca

credit ea valere, peccat, si ea absque
A ptis diuinis excusat à mortali hic
quoque excusare.

vlla dispensatione prælati, vel sine licentia sui confessarij transgreditur.

¶ Stultum est votum, quo quis vouit se nudum peregrinari. Quanuis secundum D. Antoninum sit forte in aliud commutandum, peccatque qui ad nertenter vouet impossibile. Sed notato hic secundum fratrem Ioannem à Peña si cum sit votum tunc est impossibile, non obligat licet postea fiat possibile secundum D. Thom. At
B si à principio erat possibile, & post interponitur impedimentum temporale: non tollitur obligatio. Sed suspenditur pro illo tempore impedimenti.

¶ Quanuis votum emissum sine animo se obligandi secundum Nauarrum non valeat (nam secundum Sotum diximus valere si fiat cum animo vouendi, & promittendi licet non implendi) sed secundum omnes bene valet si
C fecit votum cum animo se obligandi, etiam si non habuerit animum illud adimplendi. Vnde bis peccat iste primo vouendo sine animo implendi, secundo non adimplendo.

¶ Qui vouit, & postea est impeditus: si postea auferatur impedimentum in totum, vel in partem, tenebitur ad totum, vel partem. Sicut qui vouit castitatem, si postea ducendo vxorem cum ea consummauit, tenetur obseruare partem castitatis: quam
D potest non exigendo debitum, cum voluntate seruandi integre votū suum defuncta coniuge.

¶ Non liberant à voto emisso illi euentus qui si à principio oblati fuissent, qui vouit, non vouisset. Quia alias multi qui professi sunt solenniter isto modo liberarentur. Quod non est dicendum. Secundum Sotum fractio voti de aue Maria dicenda non est mortalis. De hoc copiosius dictum est supra de iuramento vbi asseruimus parvitatē materiæ: quæ in cæteris præce-

CAP. XLIIII.

Vbi etiam de obligatione voti.

NOn peccat mortaliter vouēs non implendo votum quādo non signauit implētionis tēpus quando ipsum conscientia non remordet de dilatione, & mora quia signum est non fuisse transactum tempus secundum Caiet.

¶ Qui vouens virginitatem postea corrupta est, tenetur pœnitere, & seruare quod superest implendum quando se corrumpi passa est, quia sua culpa se fecit impotentem, tenetur præstare quod superest ideſt abstinere à venere secundum Nauarrum quod limitat bene Sotus nisi quando talis virgo sic vouens præcisse voluit se obligare à primo actu venereo, ne amitteret virginitatem: & ad nihil amplius, quia iam sic corrupta libera maneret deinceps à voto, quòd si absolute vouit seruare virginitatem nihil limitās: tunc verum est quod ait Nauarrus, ꝙ adhuc iam corrupta tenetur abstinere, quia adhuc tenetur præstare, quod potest sicut secundum glossam qui absolute sine limitatione vouit Deo missas pro salute filij, etiam si moriatur filius, tenetur suum implere votum. Secus si in mente, vel aliter apposuisset conditionem.

¶ Sed de illo qui in iuuentute sua vouit religionem, & etiam est senex effectus & vix sibi sit possibile seruare vitam illam austeram, & regularē, quia iam est destitutus viribus, consultus Victoria fertur respondisse quòd videtur iam iste deobligetur à voto, sed ad cautelam ait huic petendā esse dispen-

dispensationem de tali voto, & non
A absolute ab illo desistere licet, nam nemo est bonus iudex in propria causa.

¶ Memento hic cum Soto in deiusti quòd difficultas ex natura rei promissæ orta legitima causa est dispensandi in voto. Secus si talis difficultas ex habitu prauo vouentis proficiscatur, quia tunc tollat prauum habitum & cessauit difficultas, nescio tamē an
B qui quia vitam religiosam sibi per difficilem, & quasi impossibilem sibi inuenit propter corruptionem, & turbulentiam affectuum malorū ad quos natura instigat propria, & improba inclinatio, quia conturbat seipsum, conturbatque cæteros religiosos, & quasi præsciti, & desperati ibi in monasterio vitam agebat an si sufficiens causa vt Papa dispenset, vt sub habitu clericali viuens, vota sibi possibilia impleat. Si papa faceret prout audiui fecisse non darem, imo tunc approbarem.

¶ Qui vouit aliquid Deo si Deus illum seruaret à tali peccato secundum Ricardū si ex parte sua non facit quòd alias debuit fecisse: aut deliberauerat facere ad vitandum tale peccatū, aut si se præcipitauit in tale peccatum ne astrictus maneret tali voto adhuc manet obligatus, sed dico etiam hoc est verum si occasionem non vitauit aut in illam se coniecit, argum. ex Bartulo in l. Miles. ff. de adulterijs &. l. obtinuit ff. de conditionib. & demonstrationi.

¶ Vota conditionalia conditione impleta obligant ad sui implectionem. Et qui vouit religionem si formicaretur, cum intentione vitando fornicationem, tenetur facto voto ingredi religionem, secus est si pro fine voti acciperet illam fornicationem quia tunc votum non valeret, vt si pro fornicatione explenda vouēret.

¶ Vota ista conditionalia etiam pœnalia, scilicet, vouco religionem si illud peccatum admisero, nec ante conditionem impletam, nec post, potest ea dispensare episcopus. Quia conditionalia sunt. ¶ Si autem sub forma pœnali non conditionali quis sic vouēat sicuti sub pœna ingrediendi religionem, vel eundi ad Hierosolymam, vouco non fornicari, quia sub
B ista forma sunt duo vota, primum absolutum, & non reseruatum, scilicet, vouco non fornicari, & secundum conditionatum religionis, antequàm violetur primum absolutum, potest episcopus dispensare, quia qui potest in principale potest etiam in accessorium: quale est secundum votum religionis pœnale, & conditionale. At quanuis Nauarrus satis acutè videatur distinguere inter primam, & secundam formam vouendi, sed ta-
C men Metina Salmanticens. in instructione confessorum folio. 87. indifferenter tenet contra Nauarrum, quòd si quis vouerit vtroque modo, scilicet, vouco non ludere: & si lusero, ingredi religionem, vel per istam formam sub pœna eundi Hierusalem, vel profitendi religionem, vouco non ludere: tale votum quia vtroque modo emissum est pœnale, non est omnino voluntarium: ideo secundum sententiam doctorum virorum huius ætatis contra alios doctos, Sotum, &
D Nauarrum, etiam post adimpletam conditionem per ordinarium, ideſt, episcopum possunt vota hæc dispensari, & virtute bullæ cruciatæ, aut Iubilei possunt per confessores commutari. Quia solum Papa reseruauit sibi illa, scilicet, vota quando sunt voluntaria, sed in his casibus non sunt voluntaria, sed summè exosa, & Papa reseruat sibi vota ista quando sunt vota absoluta faciendi illi quinque opera. Hæc opinio est probabilis: cui videtur accedere Metina.

Quia

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quia eam vltimo loco ponit, fertur A
accessisse Magister Canus; placet
mihi concordia fratris Antonij Cor
dub. in additionibus ad tractatum de
casibus conscientiæ. Vbi ait quòd si ta
liter conditionaliter vouens, scilicet,
si filius meus luserit vouco religio-
nem, id fecit ex aliquali affectu reli-
gionis, papa solus dispensat tunc, at si
in pœnam hoc vouit vt arceret filium
à ludo, tunc ante incussionem secun-
dum Sotum episcopus dispensare po-
test. B

¶ Votum eundi Hierosolymam cum
buone in ore nudisque pedibus, si
luserit quis implêdū est quo ad ipsam
peregrinationem tãtum reiectis istis
conditionibus, vtpote inhonestis, &
impossibilibus habitis pro non adie-
ctis quia vtile per inutile non vitiari
debet.

¶ Iam diximus quæ vouit virginita
tem qui semel amisit, tenetur adhuc
continere, nisi solum intenderit à pri
mo venereo actu cõtinere, quia actus
agentium non operantur vltra fines C
eorum.

¶ Votum non nubendi non obligat
ad continentiam, ideo qui illud vouit
fornicando non peccat magis quam
si illud non vouisset, ita Nauarrus &
Sotus.

¶ Votum absolute ducendi vxorem,
non valet, absolute loquendo: quia qui
sic vouet descendit ad imperfectiorẽ
statum, secus est si ob vitandam fragi-
litatem carnis, quam sæpe in se est ex- D
pertus, sic vouit. Quia hæc circunstan
tia facit magis bonum, quod de se est
minus bonum, ita Nauarrus & Canus
contra Sotum.

¶ Qui impediuit, vel retraxit pro-
fessum à religione contra Scotum, nõ
tenetur, se pro illo religioso tradere
religioni secundum maiorem in 4. d.
15. q. 17. nec tenetur ad restitutionem
secundum Sotum nisi forte de perso-
na frugi tã professa loquamur quæ ex
suo statu, magnam commoditatem af-
ferebat temporalem monasterio, qua-
lis forte potest esse conuersus, aut reli-
giosus cathedraticus, qui redditus ca-
thedræ acquirebat monasterio.

¶ Si aliquis bonis de causis motus
retrahit aliquem ab ingressu religio-
nis, non incurrit excommunicationẽ
Concilij Tridentini, sicut etiam secũ-
dum fratrem Antonium Corduben-
sem in additionibus ad tractum de ca
sibus conscientiæ parentes rationabi-
liter impedientes filiam, ne nubat quo
cum vult, non incurrunt excommuni-
cationem Concilij Tridentini, quan-
do non tollunt libertatem nubendi
cum alijs æqualibus, honestisque. Se-
cus esset si princeps, vel pater impedi
ret mulierem, ne nuberet, quo cum
vult, sine iusta causa, vel fraudulẽter,
vt nubat quibus ipsi volunt, quia hoc
est indirecte compellere quod prohi
bet Concil. Tridenti.

¶ Inducere ad religionem, vel in-
gredi ad eam vbi male contra disci-
plinam regularem viuitur peccatum
est.

¶ Non est laudabile persuadere ad
vouendum ingressum religionis, quia
experientia teste innotescit: quòd ala-
criori animo, & magis perseuerãt, qui
libere ingrediuntur, quam qui coacti
iam voto prius facto, solenniter po-
stea profitentur, sed hæc sententia Na
uarri, licet in aliquibus personis con-
siderata conditione, & qualitate earũ
possit verum tenere: sed non ita abso-
lute est vera. Nam D. Thom. 2. 2. quæst.
189. art. 2. tenet & docet, quòd merito
rium, & conueniens est hominem se
voto obligare ad ingressum religio-
nis, quia actus religionis est, & quia
per tale votum firmatur voluntas, vt
in perpetuum illi adhæreat. Quòd si
consilium est ingressum talem vouere:
quare cum expedit, non erit lauda
bile ad illum ingressum vouendum
consulere.

¶ Mo-

¶ Monasterium non reformatum A
dicitur, vbi vnusquisque pro sua volũ
tate vitam agit, & fere omnes putan
tur esse male conscientiæ, qui vouit
ingressum istius modi monasterij, nõ
tenetur illud ingredi, si non sit spes in
breui fore reformandum, nec aliud,
quia secundum Maiorem suum vo
tum ratione euentus factum est illici-
tum. Cæterum si in aliquo monasterio
essentialia seruantur, sed nõ adeo stri-
ctè circa accidentaria, vt regula exi-
git: si sub obedientia prælati ibi viui-
tur, tenetur istud monasterium vouẽs, B
illud ingredi secundum Caieta.

¶ Licet vouens religionem in ge-
nere teneatur (si non recipitur in vna)
quærere aliam, secus tamen est de in-
tendente per votum factum istam so-
lam, vel illum solum conuentum, ita
tenet Nauarrus quòd non tenetur in
hoc casu quærere aliam religionem,
vel domum, si ibi non recipiatur, quia
secundum Iustitias limitata causa, limi C
tatum producit effectum.

¶ Vouens certam religionem, vel
monasterium: etiam si vouerit perseue
rare, si cauit intentione obligandi se
ad castitatem, quia tantum absolute
vouit religionem: poterit vxorẽ du-
cere, si non admittatur ad illam, imo
susceptus ad habitum, possea si iste ta-
lis contraxerit, licet peccauerit con-
trahendo, & consummando, post hoc
non obligatur ad continentiam, po- D
teritque debitum etiam à coniuge po
stulare, sicut nec vouens ordines, te-
netur ad diuinum officium, quandiu
non susceperit ordines, licet peccet ta-
les ordines non susciendo.

¶ Qui vouit non nubere, nupsitque,
licet possit petere, & reddere duran-
te matrimonio, debet tamen esse cum
voluntate adimplendi tale votum, si
aliquando potuerit nempe si mortua
fuerit eius nunc vxor secundum Caie-
tanum.

¶ Si quis cum vouerit profiteri in re

ligione, impetrans super tali voto dis-
pensationem solum expressit papæ,
quod vouit ingredi, suscepitia est ta-
lis dispensatio tic obtenta secundum
Nauar. & Caie. contra Sotum.

CAP. XLV.

Adhuc de obligatione voti.

QVi tãtum vouit ingredi religio-
nem, tam ingressus potest intra
annum probationis, relin-
quere religionem, eo solum quod si-
bi displiceat religio. Secus est si quis
vouit profiteri, quia id non potest fa-
cere nisi per dispensationem impetra
tam, ex causa iusta arbitrio prudẽ-
tis.

¶ Sed quid si quis vouit religionem Q.
nihil aduertens de perseuerantia, ne-
que de ea cogitãs an teneatur ibi per
seuerare perpetuo, & quidem in hoc
casu quando vouit religionem nihil
cogitando de obligatione ad perseue
randũ, vel non, Sylvest. verbo religio, 3
quæst. 19. affecerat, quòd quando de
intentione eius non constat, videtur
obligari ad ingressum secundum for
mam iuris communis: quæ est vt in-
gredientibus detur annus probatio-
nis. Vnde non tenetur ibi manere per
petuo, sed tenetur probare verum sibi
expediat. Et quidem in foro exteriori
sic forte iudicaretur, sed in foro con-
scientiæ, viget argumentum fratris
Ioannis à Pena quia idem (inquit) vi-
detur esse vouere religionem, & vo-
uere perseuerare in illa, quia sublata
formali ratione virtutis non manet
virtus, ergo nec religio manet sublata
ratione formali voti eius, quæ est per
seuerantia in religione. & quia qui cõ-
muni lege vouit religionem, intẽdit
esse clericum choristam sacerdotem
non cogitans ad id necessariam esse
peritiam grammaticæ, qua caret, ve-

 rum

Universidad de Deusto
Biblioteca

netur illam addiscere, vel habitum laicorum sumere secundum Sotum. Ergo vouens religionem etiam si nihil cogitauerit de perseuerantia, obligandus est ad perseuerandum. sed quia de hoc dicto Soti non est vsquequaq; certus Peña, quòd teneatur fieri laicus monachus talis, & quia regula Soti est, quam etiam acceptat Peña, & Medina in sua instructi. confess. scilicet, quòd in dubio vtrum aliquis sit astrictus ad votum, vel non tuendus est in sua libertate, & ad voti implctionē in hoc dubio non est obligandus: dico quòd sententia Syluestri supradicta potest teneri, licet tutius esset huiusmodi sic vouens peteret dispensationem: & dubietas hæc induceret facilem causam dispensandi cum eo.

¶ Secūdum Archidiaconum vouēs religionem communiter si in nulla recipiatur potest vxorem ducere. Insuper si quis vouerit religionem sine limitatione tacita, vel expressa: si nō recipitur in proximis monasterijs tenetur adire remotiora ad externaq; proficisci vbi sit aliqua spes recipiendi ipsum. At vero si tacite intellexit, dū vouit de monasterijs suæ regionis vel regni vel linguæ: si hic non recipiatur, non tenetur ad alia extranea tentanda.

Non excusatur ab obligatione præceptorum obligātium ad mortale qui vouit religionem, in qua licet talia præcepta sint in constitutionibus, sed tamen non seruantur, (etiam si intendat seruare tantum prout ibi seruatur) sicut suscipiens ordines sacros absque intentione obligandi se ad castitatem: adhuc ad illam tenetur. At quia hæc sententia Nauarri sic absolutè posita non videtur tam firma, quia ratione huius dubij, ad cautelam in religionibus, vbi collapsa est aliqua nullum obseruant sa regularis, solet nouitius tempore professionis moneri, q̄ intēdat profiteri constitutiones, vel secundum illas profiteri, non prout hic, vel illic obseruantur, sed prout in illis expresse continetur, voueat se illas obseruaturum: ideo Nauarrus inferius videtur illam temperare, sic addens: qui in monasterio laxiori profitetur, & nō præmeditatus est præcepta illius ordinis, vel non intēdit ad illa se obligare, tenetur intentionē mutare, & in posterum ea obseruare, vel profiteri, quod intelligitur quoad vota essentialia, & non quoad obseruationes accidentarias, quæ iam sunt ablatæ vel mitigatæ, vel priuilegijs, vel consuetudine, licet non immemorialī, sed tamen rationabili, & adeo antiqua quę sufficiat ad ita mollendas prædictas obseruationes. Ita secundum cardinalem Florentī. & D. Antoni. 3. parte tit. 16. cap. 1. §. 11. & 12. Et ita in maxima parte orbis contingit papa sciente & tolerante, & sic consequenter ipso aliquatenus dispensante iuxta gloss. cap. quia circa, de consanguinitate quæ est singularis.

¶ Non impedit votum timor non priuans ratione, qui non infertur ad extorquendum votum, etiam si sit violentus. Sed tamen bene impedit votum timor iustus mortis violentæ, vel alterius mali ad id sufficientis ordinati ad extorquendum votum, secundum Panormi. de his quæ vi, contra Syluestrum verbo metus quæstione 2. & licet hæc resolutio Nauarri proba sit, tamen Medina in instructione confessorum folio. 86. adhuc magis eam explicat dicens clarius quòd votum non voluntarie factum, sed metu, & non quocunque metu, sed metu graui, hoc est secundum Theologos cadenti in virum constantem, ideſt, in quem merito homo fortis, & animosus incidere timeret non est votum, nec obligat ante Deum. Intelligitur autem conclusio hæc de metu illato à causa extrinseca, ad extorquendum votum, ideſt, ab aliquo homine inferente illum ad hunc finem. Si tamen quis tale votum emittat motus ex causa intrinseca, ideſt, ex metu, quem cōcepit ex procella maris, vel ex pestegrassanti, vel morbo, tale votum valebit. Attamen talis timor causa sufficiens est cum alio facilius dispensandi.

¶ Sed ibi addit Medina quòd metus illatus ex iusta causa ad extorquendum votum, non inualidat votum, vt si maritus vxorem deprehēsam in adulterio, cum ibi posset eam occidere, minatus esset ei, ego te occidam, nisi professa fueris religionē: si ipsa hoc adacta metu, & causa euitandi mortem, professa fuerit: obligata manet inquit sed ego Medinæ non credo: sed neq; Syluestro, vnde hanc sententiam colligit quam habet verbo metus. §. sed potius teneo cum Soto, in. 4. 2. tomo. distinct. 29. quæst. 1. art. 3. vbi hanc opinionem Syluestri, & Medinæ refert dicens hanc opinionem non esse tutā sicut patet in exemplo à se ibi adducto. Quia si quis furi à se deprehenso in furto, te accusabo furi minatus fuerit, nisi filiam meam duxeris vxorem, re vera metus iure hic incutitur & tamen matrimonium non tenet, fulciagatur. l. ne timorem, & l. isti quidem quod metus causa. ff.

¶ At bene conuenit fere inter omnes, quòd metus illatus ad alium finem, quam ad extorquendum votum non inualidat votum, sicut nec matrimonium.

¶ Porro nec omnes conueniunt an ille metus cadens in virum constantem illatus à causa extrinseca animata ad extorquendum votum, annullet omne votum. ¶ Sit quidem frater Ioannes à Peña in scriptis suis ferre dictasse talem nemum solum annullare votum solennes religionis, & matrimonium tali metu factum ex statuto ecclesiæ. Sed ipso facto annullare alia vota ecclesiam, non constat: Quia non est eadem ratio de alijs votis. Quia simpliciter voluntaria sunt, licet secūdum quid sint coacta: & simul cū hoc facit, quia si male cedant, per dispensationem ecclesiæ poterunt annullari. Et quidem differentia, & ratio est apparens pro Peña: sed nihilominus Nauarrus hic non distinguit, sed neq; Sotus. Imo Sotus ait loco supra aliegato de voto simplici religionis, & non solum de solemni quod per talem metum si est emissum: secundum dispositionem ecclesiæ est nullum.

¶ Sed de alijs votis inferioribus, ait licet videatur ex tali metu facta iure esse irrita, quia nec omnino voluntaria: sed tutius esse autumno, de illis petere dispensationem, præsertim quando facilitèr obtineri potest. Alioquin quia Medina, & Nauarrus, & Sotus videntur sine limitatione asserere talem metum irritare votum si sit cadens in virum constantem, non adigerem pœnitentem ad ad impleuda hæc vota (si nollet) nec ad petendam dispensationem seu relaxationem eorum: quia videntur ipso iure irrita: quia parum grata, & accepta Deo quando ex tali metu fiunt quæcunque sint illa.

¶ Vouens bibere vinum in die veneris, toties mortaliter peccat quotiens in die bibit.

¶ Non implens votum tempore signato peccat, teneturque postimplere, nisi principaliter, respexerit ad tempus: quia tunc votum reputatur cum temporis illius, propter deuotionem ad tempus, vt qui vouit ieiunare die veneris: propter deuotionem ad passionem Christi, vel in die sabbathi propter affectionem ad virginem matrem, si in his diebus ieiunare prætermittat, in alijs diebus supplere non tenetur ieiunium. Secus est si sine affectione ad tempus, in aliquibus diebus ieiunare vouit. Quia tunc omissa ieiunia alijs diebus suppleri tenetur, sed

confessores iniungentes pœnitentiæ die veneris, non respiciunt principaliter ad tempus. Vnde tunc omissam, alio tempore pœnitens tenetur supplere. At ecclesia in præceptis vigiliarum principaliter respicit onus temporis, sicut etiam in recitatione diuini officij: ideo qui hæc fregit ad ea supplenda alio die non tenetur.

¶ Non est idem contra summam Angelicam pœnitere voti, & nolle illud implere. Vnde neque talis pœnitentia peccatum mortale est nisi sit tanta, tamque perseuerans vt periculum probabile inducat deserendi religionis statum, & obseruantiam illius.

¶ Dubitans de voto à se facto an teneatur implere, necne secundum Nauarrum respondetur, quod peccat si sine dispensatione superioris, quando eum facile potest adire, frangit votum, sed hic loquitur Nauarrus quando constat sibi de voto facto, sed dubitat an obliget necne, tunc cum hac eius sententia vt memini videtur concordare D. Thom. sed Merina in sua instructione confess. §. 7. folio. 90. consentiens Soto, ait quòd quando quis est in dubio, an fecerit votum an non, in tali dubio manes duplici ratione pronunciandus est tanquam liber à voto tali. Quia hoc cedit in fauorem voti quòd facilicet impleatur cum summa determinatione, & non animo vacillanti & dubio, præsertim votum religionis. Secundo quia in dubio vnusquisque tenetur in possessione suæ libertatis dum abest mala fides.

¶ Tenetur quis votum implere per alium primo, quando votum ad id videtur tacite extendi, vt votum opitulandi pugnantibus in terra sancta, quia intelligitur tunc per alium quando per se id non potest præstare. Secundo quandoquis vouit quod nullatenus potest per se solum exequi. Secus est de eo qui se inculpabiliter fecit impotentem ad votum, quod solū obligat vouentem per se implere, ita cum Syluestro contra doctorum maiorem partem.

¶ Vota defuncti realia tenetur hæres implere, sed non personalia vota defuncti: nisi, ad hæc sponte se voluerit obligare, vt verbi gratia si defunctus vouit ire Diuum Iacobum ibique offerre calicem, hæres tenebitur ad id quod est reale, idest, ad talem calicem persoluendum: sed non ad personale idest ad peregrinandum illuc. At si testator vouit tantum adire, sanctum Iacobum: tunc hæres non tenebitur ire, neque expensas persoluere, quas facturus erat defunctus. Quia sunt hic accessoriæ ad personale votū ad quod non tenetur.

¶ Quando fit dispensatio iniuste, & sine causa rationabili in lege humana, vterque dispensans, & talem dispensationem petens peccat secundum Caietā. cuius sententia est vera in datione & obtentione talis dispensationis, sed opposita est opinio Adriani, quòd vtens tali dispensatione non surreptitia non peccat, quando post dispensationē, male impetratam, ea vtitur. Et sic concordantur isti doctores, qua concordantia multa dubia quotidiana soluuntur, sed in primo casu Caietani, neuter peccat mortaliter. Et licet vterque tunc peccet: sed grauius peccat dispensans, sed tamen venialiter tantum: nisi forte ratione scandali grauis secundum alios doctores, vt si Papa sine vlla rationabili causa dispensaret cum sacerdote, vt duceret vxorem: vterque ratione scandali posset peccare mortaliter, non solum in datione, & in impetratione talis dispensationis, sed etiam petens in impletione illius. Sed tamen matrimonium teneret in hoc casu.

(1)

CAP.

CAP. XLVI.

De voto inter coniuges.

PEccat coniux quando post votum continentiæ, quod vouit cum consensu comparis sui, idest vxoris verbi gratia, si petit debitum ab ea. Similiterque secundum Diuum Thomam. in 4. distinction. 38. peccat. is, qui soluit debitum ei coniugi, quæ de consensu ipsius votum emisit, quia sic soluendo cōsentit mortali, quo alter exigendo peccat, sed ipse licitè potest exigere, secundum Panormitanum, & Syluestr. verbo votum, & Innocentium, immo secundū Metinam in hoc casu potest reddere, neque tunc ex parte sua peccabit.

¶ Quando vterque coniux vouit cōtinentiam, neuter licitè petere potest sed si timeatur in hoc casu incontinentia, petenda est dispensatio à Papa, nisi timore magno tale votum esset factum, quia in hoc casu dispensaret episcopus, secundum communem. c. veniens, qui clerici, vel vouentes, vbi est tertia singularis contra Maiorem, cuius opinio posset habere locum, qñ ad Papam non pateret recursus, secundum Syluestrum verbo matrimonium. §. 1. & verbo dispensatio. §. 9. sed secundum ius canonicum, quando sic non vouerunt, sed solum se abiurarūt super non petendo, tunc si non continent, nec velint promittere continentiam maxime si vir petat, quia temeraria fuit adiuratio, cogendi sunt ad suum matrimonium redire per ecclesiam. At vero pactum abstinendi à copula si inter se inuicem coniuges inierunt possunt, postea ambo mutando sententiam, sibi tale pactum remittere, immo si post tale pactum, alter periculum videret in altero, deberet ei debitum soluere. At vota continentiæ inuicem facta non possunt sibi inuicem remittere.

¶ Vtrum quando ambo coniuges in communi vouerunt mutuo consensu, scilicet voueo, vt voueas, in hoc casu coniux qui reddit tantum debitum alteri petenti peccet, & videtur q̄ non propter rationem hanc cuiusdam viri docti, quia sicut ego nō peccō reddendo depositum pecuniæ ei, qui dedit mihi etiam si petat eam ad meretricandum, quia vtitur iure suo licet male, ita licet in hoc casu alter male petat: quia vtitur iure suo, alter non peccat, si debitum male petenti reddat. Propter hanc rationem vir iste carpit, reprehenditque Sotum tenentem contrarium. Cuius Sori sententiam ego teneo magis, cuius rationē reddit: quia iam inquit per mutuum consensum renunciauerunt iuri exigendi: per quam rationem soluitur ratio in oppositum, quia qui reperit depositum ad meretricandum per hoc non renunciauit iuri exigendi, illud sed opposita sententia est vera, quando ambo seorsum vouerunt, non in communi, neque cum communi consensu, nec cum hac conditione voueo, vt voueas, ne postea causa fis exigendo non seruandi integram continentiam, tunc non peccaret, alterlicet illicitè exigenti reddendo debitum, quia non est censendus in hoc casu renunciasse iuri suo, licet ex alia parte male eo vtatur propter votum à se emissum.

¶ Votum non soluendi debitum, immo de non petendo debitum, illicitum est, secundum Diuum Thom. in 4. distinct. 32. quæst. 2. quando onerosum est alteri, in quo non solum potest episcopus dispensare, immo patiēs ex hoc voto præiudicium potest illud irritare in altero vouente. Secus est si alter eorum vouerit continentiā ab so-

Universidad de Deusto
Biblioteca

absolutè, sed cũ conditione petendi, & reddendi quando morẽ gerere expediret alteri coniugi.

¶ Si quis coniugum profiteatur religionem sine consensu alterius, valet eius votum quoad nõ petendum, sed nõ valet, quoad nõ reddendũ debitũ poscenti: quia non valet, nisi in eo tantum, quod alteri coniugi non præiudicat. 32. nu. 60.

¶ Mulier vxor vouens ieiunare, vel alia legis præcepta, tenetur implere. Quia hæc non tendunt in præiudicium mariti, secus si vouet peregrinationem, vel abstinentiam talem, quæ præiudicet marito, & gubernationi domus sine licentia mariti, quia non tenetur ista adimplere, si maritus repugnauerit, ita cap. manifestum, & cap. noluit. 33. quæstio. 5. immo etiam si postquam consensit ei maritus repugnet ei, (licet peccet in hoc casu repugnãdo sine causa) tamen ipsa non peccauit non adimplendo. Mulier quæ impedita exequi votum per matrimonium superueniens, quod antea emiserat, quia præiudicat marito, & non præbet vir assensum, tenebitur post matrimonium implere.

¶ Potest vouere vbi cessat periculum vxoris in succursum terræ sanctæ vir, sed consultius est non facere vbi vxor non potest eum comitari. At vero nobilissima fœmina poterat hoc vouere: dum oppugnabatur terra sancta, dum talis fœminæ non timeretur incontinentia, si posset secum multos equites ducere, qui auxiliarentur terræ sanctæ. c. 12. nu. 62.

CAP. XLVII.

De potestate irritandi Vota.

IRritatio voti non requirit in irritante, nisi meram voluntatem, qua velit irritare, sed dispensatio requirit causam, vt dispensans dispensare possit, neque dispensans indiget, vt aliquid iniungat loco voti. At commutans votum requiritur, commutet in melius quando ex mera voluntate, sine aliqua causa rationabili commutat, sufficitque etiam in æque bonum commutare cum causa rationabilis subest, ad sic commutandum.

¶ Qui habet potestatem ad dispensandum, & commutandum, potest partim dispensando, partim commutando relaxare votum sine causa, omnino iusta ad votum tale relaxandum, commutando tunc in aliquid minus. At nota secundum fratrem Iosephum de Floribus Theologiæ, confessor cõmutans ratione Bullæ cruciatæ votum non potest ibi cum commutatione aliquid iungere dispensationem, hac ratione commutando in minus; quia ibi conceditur confessori facultas tantum commutandi, & non dispensandi.

¶ Sed licet hæc sententia vera sit, tamen pia est opinio Metinæ in sua instruct. fo. 92. asserentis sic, quòd quando commutantur vota virtute Iubilei vel Bullæ, vel ex alia facultate particulari concessa, commutanda sunt in melius, & non tam rigidè, sed in minus aliqualiter, quia attendenda est (inquit) gratia, quam Papa pœnitenti cõcedit, quia si tunc talia vota commutanda essent in melius, vel in æque bonum, sicut non stante facultate commutandæ erant, nihil gratiæ Papa pœnitenti concessisset, quam ego sententiam amplector in casu, quo subest causa rationabilis commutandi in minus, quia si hæc deest, videtur ita Papa noluerit concedere.

¶ Irritatores legitimi votorum, qui ea irritare licitè possunt sunt pater respectu filiorum, & patre deficiente mater susceptrix tutelæ, quando eam susceperit,

susceperit, & ipsi tutores, & curatores pupillorum, maritus etiam vota vxoris, & dominus vota seruorum sibi præiudicantia tantum irritare possunt, & Abbas vel alius prælatus vota religiosorum suorum, nec valet votũ subiecti in eo in quo subijcitur si dissentiat superior eius.

¶ Sed vtrum vota nouiciorum possit prælatus, vel eorum magister dispensare, aut irritare, scitu opus est, & quidem frater Iosephus in suis Floribus Theologiæ aperte tradit, q̃ prælatus non habet authoritatem dispensandi, & multo minus irritandi vota nouiciorum, quia non sunt professi, ac per consequens ne eius subditi. Posset tamen magister nouiciorum vota eorum in melius, vel in æquale cõmutare, vt si nouicius vouit recitare psalmos singulis diebus, loco eorum audiat vnam missam, & hæc opinio est tutior. Puto tamen aliqualiter esse contra fratrem Antonium Corduben sem, qui in suo quæstionario libro. 1. quæst. 30. tandem concludit probabilius esse, quòd prælatus possit reseruare casus nouicijs, sicut professis taliter, quòd sine prælati licentia absolui nequeant, nec absolutio teneat, quia secundum Syluestrum religio. 2. q. 10. &. 11. & 12. tales nouicij manentes in nouiciatu liberi sunt a prælatorũ seculi, & parentum potestate, & iurisdictione etiam ratione delicti, alioquin esset confusio iurisdictionum, quod esse non debet, quia vt habetur. 11. q. 3. cognouimus, dupliciter iure quis cenſeri non debet ex quo colligitur, q̃ si prælatus iurisdictionem habet supra nouicium, & ad reseruandum casum, quare non etiam eam habebit ad dispensandum nouiciorum vota: hæc ratio apparentiam habet, sed supra dicta opinio fratris Iosephi est tutior: nam secundum Alexocerum scholasticũ viuiter situatum, licet ibi in vniuersitate domicilium videantur habere dũ student: quia tamen reuocabiliter id domicilium habentes vota vouerint pro eorum dispensatione ad proprij diœcesanum sunt mittendi, consentit frater Iosephus. c. 12. num. 64. & Nauarrus etiam infra, sed tandem secundũ Victoriam satis sunt cõmutata in opera religionis.

¶ Pater & mater cum est tutrix, curatores, vel tutores, vel prælati, taliter irritant vota sibi subiectorum filiorũ, vel subditorum, aut minorum, quòd omnino obliterantur, cessatque eorũ obligatio etiam si in ea denuo consentiant, nisi vouentes ea ratificent iterum. At prædicti non possunt irritare vota personalia filiorum, vel minorũ facta post legitimam ætatem, nisi talia vota personalia post ætatem legitimam emissa, scilicet post. 14. annum in masculo, & in. 12. in fœmina sint parentibus præiudicantia, sed post talẽ ætatem, vota personalia religionis vel castitatis, vtpotè illis non præiudicantia, irritare non possunt: sed bene vota realia, immo etiam personalia, si talia personalia parentibus præiudicẽt, sed neque vota accessoriè realia: quale est votum religionis, vbi accessoriè post professionem, legitima filij cedit monasterio, irritare possunt, quia consentit personalia.

¶ Coniuges etiam mariti, neque sũt inter se irritare vota, nisi in quantum sibi præiudiciũ faciunt: contra Panormitanum, secundum Angelum, & Syluestrum. verbo votum. 5. q. 1. & propter rationem D. Thomæ. 2. 2. quæstio. 88. art. 8. quam addidit Nauarrus, quã sententiam adhuc limitat Nauarrus, nisi aliquis coniugum, qui sic vouit fornicaretur carnaliter, vel spiritualiter, quia tunc alter votum illius de nõ petendo, hac ratione, nec perfecte tur, posset, annullare. c. 12. num. 65. & quamuis hæc opinio sit verisimilior quam Nauarrus ait esse communem, sed tamen Abulensis super numeros.

30.

30. ait virum posse omnia vota vxoris irritare, & in hanc sitam sententiã Caietanus citatur, sed Caietanus nõ tam apertè, sed apertius Sotus, de iustitia & iure. lib. 7. q. 3 articulo, loquitur pro Abulensi, vbi ait virum posse, nullo excepto, vniuersa vxoris vota irritare, neque huic opinioni desunt suæ rationes, primo ratio Caietani hic currit, quia nullum est tempus in quo nõ possit vir vxorem ordinare in bonam gubernationem domus & familiæ, & secundo, quia expedit obuiare leuitatibus mulierum leuiter vouentium, & quia Numerorum 30. conceditur ista potestas maritis, & illud legale præceptum secundum veriorem opinionem est morale, nunc etiam habẽs vim, quare opinio Nauarri non est tam certa, vt ista sententia Soti & Abulensis non possit tuto teneri, scilicet, q̃ omnia vota etiam non sibi præiudicialia vxoris possit maritus irritare, etiam votum non mentiendi, & seruãdi præcepta, secundum Sotum & Metinam contra Caietanum, quia licet vxor non sit subiecta viro quoad materiam præceptorũ Dei, sed bene quoad nouam obligationem, quam sibi imponit per votum, scilicet seruandi illud, excepto voto castitatis, ideſt de non petendo debitum emisso ab vxore, secundum Caietanum verbo votum, & Victoriam, & Canum, Paludem, & Durandum, & Ricardum, & videtur colligi ex capitulo quidam; & ex capite placet, de conuersione coniugatorum etiam si tale votum continentiæ factum sit ab vxore, siue ante matrimonium, siue durante matrimonio: quia adhuc magna controuersia est an episcopus possit super tali voto continentiæ vxoris dispensare, & solum conceditur ei dispensare quando non est facilis recursus ad Papam, ergo signum, quòd illud nequit maritus irritare, quia in hoc illa est iuris sui, nec marito præiudicat: nec Augustinus Numerorum. 3. votũ continentiæ vxoris de non petendo, computat inter ea quę maritus potest irritare.

CAP. XLVIII.

De irritatione voti seruorũ, puerorum, & religiosorum.

DOminus vota seruorum sibi præiudicantia potest irritare reliqua vero non: hanc Nauarrus ait esse omnium doctorum. ca. 12. num. 65. neque de hoc vlla est dubitatio.

¶ Votum non peccandi vnquam venialiter, vt potè impossibile in hac vita non valet. At vero votum de nunquam peccando mortaliter (licet secũdum Sotum sit validum) at secundum Canum, & Nauarrum adeo difficile est vt non valeat, vel certe, vt hic ait Nauarrus per ordinarium sit dispensandum, vel relaxandum facile. At transgressio contra votum de venali non committendo, nõ est nisi venialis, nec vero votũ de nunquam mentiendo (quia difficile est aliquibus obseruatu) expedit talibus emittere.

¶ Materia voti possunt esse præcepta, & ideo vouens præcepta dupliciter peccat ea transgrediendo, meliorque apparet, sicut antea diximus opinio affirmatiua Soti, Nauarri, & Metinæ contra Caietanum, quòd prælatus irritare possit votum subditi factũ de non transgrediendo præceptum Dei, & licet supra controuertimus an prælatus possit vota nouiciorum irritare, quia Corduba videbatur affirmatiuã innuere, tamen puto esse veram negatiuam, quam tenuit frater Iosephus monita, quamque tenet hic Nauarrus dicens,

dicens, quòd non potest superior irritare vota nouiciorum, licet possit professorum, quia nouiciorum voluntas à voluntate prælati non dependet, neque Corduba expresse huic contradicit de quo supra, sed Syluest. cum Victor. tenet, excusantur à voto personaliter, & non à reali nouicij, si quod antea emiserunt, & ita tandem mihi videtur propter rationem Vict. quia sufficiẽter manent commutata talia nouitiorum vota in opera religionis quibus exercentur, si tamen recederẽt à noui tiatu exinde obligarentur rursus.

¶ Omnia vota secularia commutãtur in votum solemne religionis.

¶ Votum religionis emissum à filio ante legitimam ętatem matrimonij non potest irritari à parentibus, postquam ad illam ætatẽ pervenerit, quia irrevocabile efficitur, ita vt neque à patre, neque à tutore reuocari possit, sed credo tale votum non esse irritabile, secundum Caiet. si in illa legitima ætate ratificet illud scienter: nuo hoc intelligendo de simplici religionis voto, ita tenemus.

¶ Rursus Nauarrus repetit hic, q̃ maritus vota vxoris, siue ante matrimonium emissa, siue durante matrimonio facta non potest irritare, nisi sibi præiudicent secundum consuetum, quod ait patere ex singulari textu. cap. nolunt 33. q. 5. aitque Nauarrus hunc textum à paucis citari, vt credit, sed ego credo, quia ipsemet consuluit hunc textum, eiusque glossam, suam sententiam parum ex eo probari, quia absolute textus ait, q̃ vir possit vota vxoris reuocare sine distinctione, quã apponit Naua. dicendo si sint sibi præiudicantia sibi, reuocare non potest, quia hic iura non distinguit, & vbi ius non distinguit, nec nos distinguere debemus, quare oppositam opinionem nõ improbo, vt dixi.

¶ Vota semel irritata, nunquam reuiuiscunt, sed vota illa vxoris, vel filiorum, vel seruorum, quæ semel legitime irritata fuerunt, vt verius est contra Innocentium non reuiuiscunt, ita cap. quidam. & cap. placet. de conuersione coniugatorum, ita tenet Angelus, Syluester verbo votum. 4. quæstione. 11. & Caietan. 2. 2. quæstione. 88. articulo. 8. nisi forte, quando aliquid expresse se facturos vouerunt postea quam ab alterius subiectione se liberos inuenirent secundum omnes, sed de hoc alias.

¶ Vota religiosorum de rebus, neq; in genere, vel in specie prohibitis, secundum se sunt valida, quousq; irritẽtur per superiorem. Secus si sint de rebus ex se licitis, sed prohibitis à superioribus, quia tunc ea vota non obligant, donec prælatus probauerit ea, quia sub ista condition fiunt, secũdũ Caie. & sic textus Concil. Agatensis. c. monacha. 20. q. 4. vbi dicitur monacho non esse licitum vouere.

¶ Si pueri ante ætatem legitimam sufficienti polleant iudicio rationis, quæcunq; vota, siue realia, siue personalia emittere possunt regulariter, excepto voto solemni religionis, sed bene tunc possunt vouere simplex religionis, sed omnia vota autem ista ętatẽ emissa possunt irritari.

¶ Vota religiosorum de rebus non prohibitis, pro mera voluntate, etiam sine causa possunt eorũ prælati irritare, quæ quidã valida sunt dum eis non obsistitur a prælato, & licet ad excusandum monachum ab implemento voti satis sit, q̃ prælatus etiam non certior factus de voto contradicat: tamen ad irritandum tale votum, opus est prælatus certioratus de voto, authoritate sua, illud omino casset, & annulet 22. Caie. ar. 8. hinc liquet quid sit dicendum ad quæstionem.

¶ Vtrum quando religiosus emisit votum de re ex se licita: tamen prohibita à prælato: teneatur patefacere Q5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

suum votum prælato, vt det licẽtiam implendi, & quidem Sotus ait ad id teneri, quia nisi patefaciat prælato, cũ non possit implere sine eius consensu frustra fecisset votum, & hoc puto esse consultius, licet Nauarrus, & Caiet. & Canus dicant, q; satis est, quòd prælatus contradicat impletioni voti rogatus à subdito, etiam si non patefecerit ei ad id se obligasse voto, sicut secundũ Canum mulier quę vouit continentiam rogata à marito potest ei debitum reddere nihil ei significando de voto continentiæ à se facto, atque ideo opinio ista Cani Caietan. Nauarri probabilis est, & apparens.

¶ Vota personalia facta in legitima ætate matrimonij, siue sint vota religionis, & similium, & orationum, quæ non obstante regimini, gubernationi ve domus, aut parentum potestati, siue rei nihil nocumenti, aut iniuriæ inferant, implenda sunt etiam renitentibus patribus, nisi forte magnum ex tali renitentia sequatur scandalum sed vota realia talium, nisi sint de Castrensibus, aut in subsidium terræ sanctæ (licet valida sint:) tamen, à parentibus, vel curatoribus, donec ad vigesimum quintum annum tales pueri peruenerint, irritari possunt, sed non possunt parentes, vel curatores translationem bonorum filiorum, vel minorum in monasterium per professionem factam impedire: quia nec votum religionis in ætate legitima factum irritare possunt.

¶ Votum solemne ante ætatem legitimam matrimonij emissum à filio, irritari potest à patre, antequam filius peruenerit ad illam legitimam ætatem, sed post illam ætatem, pater illud irritare non potest cap. puella. 20. quæstione. 1. &c. At vero religionis votum simplex ante legitimam ætatem factum irritari potest à parentibus, dum filius perueniens ad talem ætatem matrimonij illud ratum non fecerit, secundum Caietanum, sed ratificare illud non dicitur filius, nisi per ipsam ratificationem velit illud esse validum, etiam si prius non valuisset. Hæc conclusio videtur contra Sotum, de iustitia & iure: vbi hanc mouet quæstionem: votum emissum à filio cum erat sub potestate patris, nec tunc à patre fuit irritatum, vtrum post quam talis filius emancipatus est à potestate paterna, possit à patre irritari, & ait q; res est lubia, sed libẽtius (inquit) inclinarem in partem negatiuam.

¶ Sed oppositum tenet Caietan. & dicitur esse opinio communis, quare sine scrupulo potest teneri, quod tale votum etiam post emancipationem, potest irritari à patre, cui videtur fauere hic Nauarrus, vbi aduertit hic Caietanus, quod etiam aduertit Nauarrus, q; si talis filius postea in tale votũ iterum consentiat, quia putauit nõ posse à patre irritari, non ideo fit irritabile, sed irritari potest: quia secundum Peñam tale votum fuit, quasi conditionale, ideſt si pater voluerit, vel non contradixerit. Nec valet ratio de seruo facto libero, quam aduersus facit Sotus, quia serui votum factũ sub dũo, nec tunc irritatum, post libertatem nequit à domino irritari: quia ibi in seruo non defuit plenus vsus rationis, qui præsumitur deesse in puero, dum vouit ante legitimam ætatem, licet habuerit sufficientem vsum rationis ad valide vouendum. Vnde etiam si post tale votum simplex religionis, ante ætatem matrimonij emissum, vouerat iterum in religione putans virtute prioris voti simplicis se teneri ad vouendum solemniter, non per hoc in conscientia ratificat illud, nisi secundum præsumptionem ecclesiæ, quia vt probe Nauarrus docet, capit. 12. numer. 71. ad ratificandũ tale votum oportet expresse velit, valeat

leat in posterum, etiam si antea non valuerit, & non est satis credere? quod antea valebat.

¶ Hinc patet ad casum, de quo se dicit Nauarrus interrogatum fuisse, ad quem sic respondet, votum ingrediendi religionem emissum ante ætatem matrimonij non potest irritari: si filius post istam ætatem, tale votum ratum habuit. Secus si post istam ætatem non ratum habuit, ita Caiet. 2. 2. quæstione. 189. articul. 5. & vt ratificet opus est, expresse velit, vt post valeat etiam si vsque ad illud tempus non valuerit.

¶ Peccant qui habentes commissionem tantum ad commutandum, vel redimendum votum: si dispensent super illo, vel irritent illud, & quia carent iurisdictione dispensatio, vel irritatio est nulla quia cõfessarijs in bullis, & iubileis solunt solet eis conferri facultas ad commutandum vota, sed non ad commutandum iuramenta. Vnde videant quid faciunt: neq; extra cõcessam sibi facultatẽ manum, vel falcem extendant.

¶ Quando religiosus alicuius ordinis, qui intendens transire ad canonicos regulares, & quia non credit aliter se obtenturum super hoc dispensationem, nisi habitum sui ordinis prius dimiserit, ideo illum dimittit, & tacita ista intentione, & astutia dispensationem obtinuit, quia surreptitia est ista dispensatio, tenetur reuerti ad suam primam religionem, vel supplicare Papam expresse, vt illa astutia, & taciturnitate non obstante, dispensationem talem ratam, & validam esse velit, idem de his qui consummarunt copulam, hac intentione obtinendi dispensationem super impẽdimento matrimonij, si tacuerunt hanc intentionem coram Papa, etiam si expresse int præcessisse copulam surreptitia est talis sic impetrata dispensatio, ac per consequens inualida, ita Nauarrus, capitulo. 12. numero. 72.

¶ Peccant prælati, & mortaliter sine causa rationabili si irritent votum subditorum, in quod consenserunt prius, sed non peccant subditus, si non impleat votum perpetuam irritatum, sicut nec prælatus peccat, quando ante approbationem voti subditi, pro sua voluntate etiam sine causa illud irritat: quia vtitur iure, sicut nec etiam peccabit mortaliter, si postquã tali voto consensit, ex rationabili orta causa, illud postea irritat, secundum Caietã.

¶ Beneficiatus sine licentia sui episcopi vouere potest omnia vota, quæ non sint in præiudicium suæ ecclesiæ, sed non potest vouere peregrinationem, vel desertionem ecclesiæ.

¶ Peccat religiosus rem prohibitam vouens sine conditione, scilicet si prælato qui prohibuit placuerit, aut si vouit rem non prohibitam per prælatum sine ista conditione tacita saltem, si prælatus non contradixerit secundum differentiam subtilem Caiet. num. 74.

CAP. XLIX.

Quis super voto dispensare, aut illud commutare valeat.

SOlus Papa, vel ab eo peculiarem potestatem habens potest super his quinque votis, scilicet continentiæ perpetuæ, & religionis & peregrinationis Hierusalem, & Romæ, & Sancti Iacobi dispensare, pater ex stylo curiæ Romanæ, & extrauaganti Sixti. cap. & si dominici. de penitent.

Universidad de Deusto
Biblioteca

& remissi. neque erit excommunicatus qui ab aliquo istorum quinq; etiã
A sine authoritate Papæ tentaret absoluere contra alios, nisi ex concessione eiusdem Sixti quarti absolueret, ita Syluestr. verbo excommu.7. casu.12.

¶ De alijs votis exceptis supradictis quinq;, loquẽdo alij prælati inferiores episcopi, vel prælati habẽtes quasi potestatem episcopalem, possunt ea commutare, vt ait Panorm. imo etiam dispensare contra ipsum. Et quia regulares prælati huiusmodi iurisdictionem quasi episcopalem habent, furta glossam singularem, & receptam Clementinæ primæ, de tebus ecclesiæ. possunt vota suorum subditorum
B irritare, immo & dispensare si sunt exempti.

¶ Licet dicat Nauarrus, ꝙ maior pars non dubitat Papam dispensare posse super voto solemni religionis facto, ex grauissima necessitate, sed quidquid sit de hoc saltu censura catholicæ ecclesiæ, quæ de hoc hactenus nihil diffinuit teneo cum Diuo Thoma, & eius sequacibus, quia rationes eius sunt fortiores contra Canonistas.

¶ Licet episcopus votum continentiæ perpetuum dispensare non possit, nisi sit magnum periculum incontinentiæ, & Papa adiri non possit secundum Syluestr. verbo votum. 4. q. 4. sed bene potest episcopus in voto castitatis temporali emisso ad tempus scilicet per annum seruando, dispensare secundã Sot. Palu. D. Anton. immo etiã votũ non nubendi eps dispensare potest secundum Naua. & Sot. & Ange. & Syl. quorũ opinio Nauarro, nũc magis placet, quia sic seruatur in sacro pœnitentiariæ prætorio, licet antea cõtraria Caie. Nauarro, vt ipse ait, magis placuerit, & Nau. soluens argumẽta Caie. in contra dicit ea potius esse subtilia, quam æquitati nitentia, & licet hæc asserat hic Nauarrus, postea infra istam sententiam inturbare videtur contrariam insinuans si suis meminit, sed sic interim teneamus probabiliter cum Soto.

¶ Secundum Caiet. Papa non potest tanta authoritate circa vota sæcularia sicut circa vota religiosorum, quia vota religiosorum potest irritare, cum ratione professionis sit eorum prælatus dominatiuam potestatem habens super eos, sed vota sæcularium, tantum potest dispensare, aut commutare.

¶ Causa malæ materiæ, vel inutilis, vel impeditiuæ maioris boni: si sit manifesta, sufficiens est sine dispensatione ad omittendum impletionem voti licite, alias in dubio dispensatione opus est. capit. 12. num. 76. sic ait Nauarrus.

¶ Leuitas, vel facilitas, quæ intercenit in vouendo causa legitima est dispensandi, & copia, numerositasque familiæ, eiusque nocumentum ex absentia patris familias si peregrinationis, quam vouit exequatur votum. Item necessitas publica, immo etiam priuata, secundum alios, metus etiã ab intrinseco conceptus, vel non tam plena deliberatio, legitimæ causæ sunt dispensandi. capitu. 12. 77. insuper & puerilis ætas secundum fratrẽ Ioseph. conuenientis.

¶ Prælatus in commutando votum peregrinationis attenta qualitate personæ, & labore itineris secundum Angelum commutauit in ieiunia, & orationes, & expensas, vel alias similes impletione peregrinationis faciẽdas, vltra illas, quas domi fecisset peregrinden do illas, in alia opera pia conuerteret. Cæterum quando confessor virtute Bullæ Cruciatæ vota commutat in eleemosynam dandam quæstoribus Bullæ, in expeditionem Bullæ committabit: quia ficbulla dictat. Secus si talis confessor authoritate episcopi talia

vota

vota commutasset, quia posset tunc commutare in eleemosynam in pauperes erogandam secundum fratrem Iosephum in suis floribus Theologicis. Quia tunc non virtute cruciatæ cõmutat. ¶ Atque secundum hunc doctorem in voto peregrinationis tantum expensæ in eundo sunt computandæ, sed non hæc quas fecisset in redeundo quando tale votum commutatur. Ac licet non damnarem sic commutantem, sed non puto hoc tam esse tutum. Quia etiam reuersio à peregrinatione, vt accessoria ad professionẽ, videtur meritoria, & accepta esse Deo & vt religionis opus cõsummans votum. Quanquam apparentiam habet quòd ipse ait, quare eius sententia potest teneri, & seruari, quia in obseruatione votorum, non debemus ita nimis rigidi esse, quare ius ait Canonicum, quando quis vouit votum certæ pensionis quod duobus mensuris cõsueuit solui, si nihil de hoc cogitauit vouens non est obligandus persoluere votum in maiori mensura, quia satis si soluat in minori.

¶ Episcopus votũ ieiunij emissum à paupere, minoris debet redimere quã votum tale emissum à diuite. At impedimento existente temporario tunc solum dilationem temporis aliquam concedere debet ad adimplendum.

¶ Sine consensu eius cui res promittitur voto, secundum Caiet. in opusculis quæst 3. de voto potest dispensari aut commutari in aliud. Sed Armilla verbo dispẽsatio. §. 21. ait quòd si quis facit votum determinatæ personæ, vel collegio aut ecclesiæ tali, vt dare calicem vel huiusmodi, si tali ecclesiæ vel personæ sit iam ius acquisitũ, vel per instrumentum, vel testamentum, vel donationem vel promissionem factam coram testibus, & ipse cui adquiritur ius, scit & acceptat; & habet actionem contra promittentem per votum, vel aliter non potest dispensari in hoc, nisi consentiente eo, cui est ius acquisitum. Quia nemo potest alienũ donare, nisi dispensans sit superior illi ecclesiæ, vel collegio qui posset de eorum bonis disponere, rollendo ab vno, & dando alteri ecclesiæ secũdum D. Antoni. Secus vero si non est acquisitum ius modo prædicto, licet promissio sit facta, vel votum ad specialem locum, vel specialem personam de re speciali poterit dispensari, & commutari tunc in aliud.

¶ Vna ex causis ad dispensandum in voto castitatis, est magna fragilitas quam emissor voti sentit in seipso, ob quam credit non se adimpleturum votum. ¶ Adde etiam, quòd quodcunq; votum potest commutari in votum religionis, etiam si sit votum Hierosolymitanum. ¶ Aduerte etiam quòd Sotus ait, ad voti dispensationem perindeque ad commutationem: quę in minus fit, requiritur causa. At vero ad voti commutationem in melius, non exigitur superioris authoritas: quando manifestum est id in quod mutatur esse melius. Imo nec forte ad commutationem in rem euidenter æqualem nõ requiritur superioris authoritas maxime si intercedat rationabilis causa, ita Sotus cui fauet ius Canonicum.

CAP. L.

Adhuc etiam de dispensatione voti.

VOtum emissum ab vxore executioni mandandum post vitam mariti, & dum votum filij explendum est post emancipationem, & pariter de seruo dum fuerit liber, secundum Syluestrum verbo religio. 11. & 15. irritari possunt à patre, marito, vel Domino cum sub patris, vel

Z 3 Domi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Domini vel mariti sunt iurisdictione. A At Caieta. & Nauarrus tenent oppositum, quos sequitur frater Iosephus Franciscanus in lib. de floribus Theologiæ. ¶ Quia inquiunt tales superiores non dominantur actionibus impuberum personalibus tempore impletionis voti, & quidem si meum iudicium quicquam valet: sententiam Soti, in hoc quòd ait quòd pater possit irritare tale votum filij explendū post emancipationem, veram esse existimo. Nam & eius ratio eam satis probat, quia potestas hæc irritandi collata est patri, vt possit consulere non satis pleno iudicio, quo solent filij tunc vouere. Et idem de voto vxoris si post mariti vitam implendum vouit nisi sit castitatis, à marito dū sub eius potestate est, credo quòd possit irritari quia ista lex irritandi vota vxoris, moralis esse videtur, concessa maritis vt lenitatibus, & facilitatibus vxorum in vouēdo occurrere possint, & quidem probabiliter hoc dicitur, licet tutius esset recurrere ad dispēsationem episcopi. Sed de voto emisso à seruo dū erit liber implendo, anceps ego sum, an possit à Domino irritari, dum sub eius est potestate, & puto non posse irritari. Quia hic nulla subest ratio prædictarum: quia seruus in vouendo, non caruit pleno vsu rationis vt per huiusmodi irritationem opus sit ei subueni re neque ita est caput serui Dominus, D vt vxoris caput vir est vt præsit ei tanquam imbecilli, si ergo seruus indiget remedio in tali voto emisso recurrat ad dispensationem prælati.

¶ Secundum Nauarrum: qui pollet potestate ad dispensandum votum tantum, non potest illud commutare licet sit minus votum cōmutare quā illud dispensare, nisi habeat istam authoritatem ex iure communi, vel tanquàm ordinariam, non vero id potest si ex priuilegio, & tanquàm delegatus illam habeat. Quia licet priuilegium debeat aliquid operari: sed in reliquo est restringendum, vt habetur ca. porro de priuilegijs. Nec valet ratio Soti, licet ei accedat frater Ioānes à Pena, quòd cui conceditur maius cō ceditur minus, quia si id habet verū, est in his, quæ sunt eiusdem rationis. At commutare, & dispensare, non sunt eiusdem rationis. Sed verum est secundum Nauarrum is cui data est potestas ad dispensandum in. 3. gradu consanguinitatis, conceditur ei subinde tacitè ad dispēsandum in eodem gradu affinitatis. Licet dispensatus in vno, non eo ipso, censeatur dispensatus in alio. Et quia Nauarrus verisimilius loquitur, quam Sotus, & quia hæc materia magis spectat ad facultatem Canonistarum, de quorum professione est Nauarrus: ideo magis tenēda est hæc sententia Nauarri. Licet eius rationi posset respōderi, quòd priuilegia sunt B arctanda quando sunt odiosa, vel ambitiosa, vel in præiudicium tertij aliàs fauores sunt ampliandi.

¶ Ex priuilegio Innocentij VIII. tam minores, quam Dominicani licite dispensant in votis, in quibus episcopi possunt dispensare præterquam in voto peregrinationis vltra duas dietas in confess. 115.

¶ Aduertant simplices, ne decipiantur quòd non eo ipso, quo sumunt bullas, sunt in votis commutati, aut dispensati, sed petere debent à confessario, vt commutet, vel dispenset, si bulla vtrumque concedit. ¶ Denique confessarius etiam si fuerit requisitus, si tamen non commutet: manent vota sicut antea, licet absoluat à peccatis, iubileumque concedat.

¶ Aduertito tamen hic lector, quòd virtute iubilei, aut bullæ cruciatæ cōmutari non possunt vota post sumptionem bullæ facienda, sed tantum ibi confertur facultas ad commutanda vota ante receptionem bullæ facta secundum Sotum, & fratrem Iosephum, &

& secundum fratrem Antonium Cordubensem in additionibus ad tractatum de casibus conscientiæ qui in hac sententiam mutauit oppositam quam in quæstionario tenuerat. A

¶ Etiam secundum fratrem Iosephum, causa sufficiens commutandi est, quando facile executionis voti obliuiscitur: & facilius illud frangit, habetque multa impedimenta, vt votum adimpleat. Et non debet esse cōmutatio æquale in indiuisibili pūcto consistens quia Deus non est supersutiosus: sed potius est sibi acceptum, cæteris p tribus, quod alacriori & promptiori voluntate ei persoluitur. Quanquam semper commutans debet conāri redigere commutationem voti ad æqualitatem arbitrio boni viri. Quare bene Medina in sua instructione confess. consulit vt quia res ista commutandi vota, periculo cū summo, summaque cum difficultate coniuncta est: confessarius imperitus non se præcipitet, sed consulat in his C casibus habentes commutandi peritiam, quia defectu huius ego vidi multas huiusmodi commutationes ridiculosas, ineptasque & per consequens inualidas ab confessarijs imperitis factas.

¶ Secundum Sotum qui repentina deliberatione vouit vt, liberaretur à Deo, & liberatus est, licet repentina huiusmodi deliberatio causa sit iusta alias petendi dispensationem: tamen ingratitudinis speciem præsefert petere talis voti dispensationem: si non subsit alia vrgens causa dispensandi. D

¶ Neque ad vota personalia, neq; ad realia defuncti, obligatur hæres nisi ex vi pacti, vel contractus, vel promissionis: eo modo quo obligaret eū iuramentum alterius cap. ex parte. de censibus. Quam ob rem populus, qui nunc est, tenetur ad adimplenda vota festorum, aut aliarum rerum populi, qui centum ab hinc annis præcessit: quandoquidem est vnus, idemque populus cap. denique. 7. quæst. 1. ibi glossa, aut ex vi voti quia idem est populus, aut ex vi contractus, & promissionis, quæ in vniuersalem successorem pertransit. l. 1. & 2. de hæreditarij actio.

¶ Commutatio voti facienda est in orationes, vel ieiunia, vel alicui loco particulari pio applicanda, nisi fiat vi tute cruciatæ. Quia tunc (vt dictū est) B in expeditionem belli contra infideles, quæstoribus † dabitur.

¶ Nauarrus cum olim tenuisset cū Soto in. 4. quæst. 1. artic. 1. 2. tomo dicē te quòd qui contra votum simplex castitatis ante à se emissum contraxit matrimonium, non tenetur ingredire ligionem, quam non vouit antequam illud matrimonium consummet, quia satis est post consummatum matrimonium, non petere debitum: nunc vero Nauarrus mutans sententiam cum Syluestro. matrimonium. 7. quæst. 3. contra Sotum tenet veriorem existimans opinionem quòd talis teneatur ingredi religionem, potius quàm consummare, etiam ad petitionem alterius, quia inquit Ricardus & sanctus Thomas in. 4. distinct. 38. tenent quòd talis contra votum castitatis à se emissum, matrimonio copulatus, consummando illud peccat. Et quia virtualiter promisit religionem, ex quo ducendo vxorem in tali statu se posuit, vt nō possit implere votum castitatis, nisi ingrediendo religionem.

¶ Et quidem si censorem me velis ponere inter tantos hæroas, quæ nam istarum opinionum sit tenenda, dico primo, quòd vtraque est probabilis: sed probabilior mihi esse videtur opinio Soti, quæ ferur etiam fuisse Victorix, mihique in hoc consentit frater Antonius Cordubensis, qui in tractatu de casibus conscientiæ quæst. 136. folio. 991. ait hanc Soti opinionem esse

valde

Universidad de Deusto
Biblioteca

valde probabilem,& forte inquit opinio communis sic debet limitari, & intelligi,quia hic solum vouit castitatem,nec de religione quicquam cogitauit,aut intendit se obligare. Et quia obligatio ad religionem longe onerosior est,quam obligatio voti ad castitatem,non est ergo ad religionem astrigendus iste,quia per matrimoniũ se fecit impotentem ad seruandam castitatem integram, quia satis est si seruet in parte,quia potest,vel non exigẽdo debitum,& quia cum dẽbeo duo, non teneor illa restituere obligando me ad soluendum pro illis. 2o. quæ proportio videtur esse, & maior inter votum simplex castitatis, & solemne religionis. Et quia textus singularis de voto & voti redemptione capite autiquæ, extrauagãti Ioan. 22. tuti fallo huic nostræ opinioni fauet qui est casus notabilis,& qui satis efferri non potest, vt haberet in eius summario vbi diffinitur quòd coniugatus ordinatus ante consummatum matrimonium,monendus est per diœcesſanum vt religionem ingrediatur (si matrimonium nondum est consummatum) quod si renuerit,& vxor institerit cõpellitur per excommunicationem ad matrimonij consummationem.

¶ Ecce iste qui post coniugium ordinatus fuit,ac per consequẽs vouit solemne votum castitatis accessorij ad ordines sacros,nihilominus solum iubetur moneri,& non cogi ad religionis ingressum,ergo aperte colligitur hinc quod qui post votum castitatis duxit vxorem : posset ad petitionem vxoris consummare,si illa institerit,& quòd non teneatur ingredi religionẽ, & sanctus Thomas potest glossari, q̃ peccabit consummando,si ad sui petitionem consummet,non vero si ad petitionem vxoris,neque ego hic vllam Inuenio differentiam,nisi quòd textus hic loquitur de eo, qui iam coniugatus, quia ordines suscepit, se vilet voto castitatis implicatum, & casus Nauarri loquitur de eo qui ante matrimonium nondum consummatũ, quod postea contraxit, vouerat castitatem. Sed neque hæc disparitas ostendit maiorem vim obligandi ad religionem in vno casu,quàm in alio:nisi velis dicere quod primus magis tenetur: quia ducendo vxorem fecit iniuriam voto castitatis prius emisso. Secundus hic solum conera matrimonium contractum,sed non consummatum, in ordinibus vouit castitatem. Sed hoc parũ ad rem facit,quia posset vouere post matrimonium ipsum contractum, & consummatum, votum religionis, ergo etiam votum castitatis,maxime intelligendo ex parte sua à quo exigẽdum.

¶ Concludamus ergo quòd opinio Soti potest iure teneri contra Nauarrum,maxime quando tale contrahẽs post votum castitatis,maxime per sentisceret,& onus religionis sibi graue reputaret, nec suæ inclinationi quadrare, vel quando vxor instaret,& aliàs illusam se conquereretur, & de contemptu,& suspitione contracta ex tali matrimonio,quia ex illo apud nescientes paterentur ipsa calumniam, & hæc est vera resolutio quadrans menti pontificis.

¶ Qui post votum simplex religionis,contraxit,& consummauit,& reddere,& petere potest debitum sine dispensatione,sed qui post votum castitatis contrahens consummauit, indiget dispensatione ad petendum: licet non ad reddendum post consummationem.

¶ Qui post votum castitatis contrahit,consummatque,duplex peccatum peccat.Primo contrahendo vnum, & secundo consummando ad sui petitionem;iterum.Prima pars, scilicet, quod contrahendo peccet: est D. Thomæ & Ricardi, & Syluestri contra Scotum,& contra Angelum, & aliquos Canonistas, quia sic contrahens regulariter non potest vitare amplexus,& oscula vxoris,quæ sunt contra castitatem. Sit quia etiam si fecerit animo ingrediendi religionem ante cõsummationem:exponit se periculo mutãdi animum. ¶ Et quia esto non mutaret animum,sed ingrederetur, noctam suspitionis poneret in vxoret quòd propter aliquam notam infamiæ reciperit eam,& quia qui sic contrahe ret isto animo,deciperet puellam, & quia iste facit contra præceptum ecclesiæ,quæ est ratio conuincens. Quia ecclesia imo & ius diuinum castitatis votum posuit impedimentum matrimonij,licet non dirimens. Sed Sotus ait quod solum committit vnum peccatum,scilicet contrahendo,non vero cõsummando si consummet ad petitionem alterius,& quidem ista sententia Soti cõtra Nauarrum,verior est quia fundatur in illa opinione, quam veriorem esse defendimus, scilicet,q̃ talis non tenetur post votum castitatis(si contraxit) ingredi religionem sed licet dixit papa si illa institerit ad petitionem vxoris, sed non ad suam, poterit licite consummare. Secus est, si post consummationem,ipse petat debitum.

¶ Secundum Sotum de iustitia, & iure ignorantia difficultatis rei: de qua votum emittitur si sit circa principale,excusatà voto.Non tamen excusat à solutione voti,si hæc ignorantia sit circa minutiores voti circunstantias.

CAP. L I.

De Blasphemia.

BLasphemia est dicere tacite vel verbo,aliquid tribuendo Deo, quod illi non conuenit: aut auferendo ab eo,quod illi conuenit, vel tribuendo creaturæ id quod solius est Dei.

¶ Blasphemia nec interior, nec exterior secundum se non est hæresis dicenda.At blasphemia consistit in dicendo, sed hæresis in credendo contrarium fidei.

¶ Blasphemus non est absoluendus in foro conscientiæ sine graui pœnitentia. ¶ Atque etiam si non emendetur, corrigendus est blasphemus, & etiam si emenda non speretur secundum Concil. Lateranense sessione.9. si sine suo periculo facere potest correctirus.

¶ Ecce modos blasphemãdi,pigeat Deum,vel doleat Deus,vel non credo in Deum, vel denego, aut maledico Deum,aut dicere Deum immisericordem,vel acceptatorem personarum, aut non videre, quæ agantur in mundo:vel non curare humana, vel si dicatur aliquam creaturam nos beare effectiue posse,vel creaturam posse ex se noscere futura contingẽtia,vel Deum iniuste punire etiam si ista iocose dixerit quis.

¶ Furore iræ correptus si quis similes blasphemias protulerit:si quid verba significent minime aduertat,venialiter tantum peccet secũdum D. Tho. Secus est si aduertit,quia tunc mortaliter peccaret,sed in conscientia non attenditur an subitanea ista ira nascatur ex causa iusta,vel ex ludo, vel ex ebrietate,vel ex aliqua occupatione: sed id attenditur in foro exteriori ad punitionem.

¶ Si blasphemia procedat ex quadam consuetudine depranata cum cõtemptu salutis animæ: si inconsideratio sola fuit causa prolationis blasphemiæ taliter quòd si aduerteret non proferret:non erit mortalis tunc secũdum Caietã.ita est & in hoc consentit Sotus,scilicet, quando ex surreptione prorumpitur in blasphemiam.Sed ex-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ueant, inquit Sotus isti sic assueti quia communiter nihil curant & istæ blasphemiæ sunt peccata in sua causa neglecta, i. desit, ex consuetudine: ex qua regulariter procedunt.

¶ Blasphemia non est dicere per eorpus Christi vel per sanguinem eius. Secus si sanctos iniuriose nominaret, vel pudenda eorum suis propriis nominibus explicãs & aduertens etiam si iocandi gratia id faceret. Dicere pese a tal, videtur non esse blasphemiam si desit malus animus prorumpendi in Deum. Sed secundum alios attendendus est modus & vultus, & furor dicentium an dicant eleuando furiose oculos in cœlum. Quia tunc videtur per hæc verba velint blasphemare, licet id non faciant expresse nominando Deum, & hoc ne in foro exteriori puniantur.

¶ Insuper aduertito quòd licet Sotus asseruerit istum modum sicut Deus est veritas esse quoddã genus blasphemiæ: sed Metina in sua instructione confessorum, ait quòd si abfit malus animus, scilicet, æquandi veritatem humanam diuinæ per illa verba, non est censenda blasphemia. Quia ista verba sicut Deus est veritas, ita dico veruminon significant semper æqualitatem veritatis, sed quandam tantum similitudinem.

¶ Blasphemia est maledicere alicui creaturæ vt creatura Dei est. Alias si simpliciter maledicatur sine respectu ad Deum vel hominem vana est talis maledictio & venialis tantum.

¶ Si aliquis rustica simplicitate putaret licere diuino cultui recreandi animi gratia, miscere cantilenas profanas, & turpes, quia videt communiter in his vsum inualuisse: excusaretur à mortali, ita Nauarrus cuius sententiam esse veram iudico, si loquatur de simplicibus rusticis & vulgaribus, qui possunt tali ignorantia protegi. Sed sacerdotes, & periti vtpote qui

A bus incumbit scire: qua puritate sit Deus colendus, & quòd domum Dei decet sanctitudo, peccarent mortaliter vt ait Sotus si illic ista turpia inter diuina officia iactarent: sicut ait esse peccatum echar alli pullas, sicut nocte Natiuitatis Domini loco benedictionum huiusmodi valde turpia & obscena dicteria proferunt. Imo nec simplices postquam essent admoniti de hoc, excusarẽtur in hoc casu à mortali.

B ¶ Addit vero Nauarrus non esse lætale crimen sic extra diuinum officiũ cantare in ecclesia cantilenam turpem, & lasciuam, videturque excusare contra Sotum rithmos turpes sibi occinentes in nocte Natiuitatis Domini tempore, quo petũt benedictiones licet non aperte eos excuser. Sed dico si hęc faciunt sacerdotes quibus incumbit scire quali cultu sit Deus colendus, si loco benedictionum, quæ sunt pars diuini officij ista turpia interserunt nescio eos excusare a mortali: sicut ne Sotus eos excusat. Quia certe magna iniuria infertur diuino cultui, & Deo per hæc, eiique magna irrisio.

C ¶ Tenet hic Nauarrus cum Gabriele, Adriano, & Paludano & fratre Vicentio Iustiniano, quòd iniuste interrogatus à iudice potest respondere: q non furatus est rem de qua interrogatur, (licet vere eam furatus fuerit) intelligendo intra se intra mentem, q isto, vel illo mense, non fuerit id rem furatus, hæc conclusio est contra Sotum & contra Genesium de Sepulueda, & ait Nauarrus pro ista sua sententia, quæ est Gabrielis & Adriani, irrefragabilia se adduxisse argumẽta in commentario cap. humanæ aures. 11. quæst. 5. & ait oppositam Soti esse sententiam durissimam.

D ¶ Cæterum frater Antonius Cordubensis magis ad sententiam Soti videtur accedere, nec tutam putat istam sen-

sententiam Nauarri in omnibus casibus generaliter esse admittendam concedere. ¶ Si aliqua persona inquit alioquin virtutibus præclara, & de re publica bene merita, in tales angustias esset coniecta, vt iniuste interrogata, nisi sic responderet: sibi mors obuenda esset tunc liceret sibi, & testibus iniuste interrogatis sic respondere: quando tunc respondere nescio, non recordor, non prodesset, quia iudex iniquus instat dicens, non te rogo an scias, vel recorderis te fecisse furtum, sed respõde mihi, an tute ipse furatus fueris respondere potes non furatus sum intelligendo ad iurè retinendum tibi. Alias alijs (inquit) parterrogatis, non est concedendus iste modus respondendi, quia teneamur per verba, & modos assuetos licet æquiuocos iniuste interrogati respondere, sed quia in huiusmodi opinionibus, quæ pertinent ad pœnalia beniorem opinio, & reo magis fauens est eligenda, ideo dico cum Nauar. q sua opinio potest in hoc casu, à quibuscunque reis non iuridice interrogatis obseruari, & sic respondendo se protegere iuxtaque vexationem redimere possunt.

¶ Iuramentum de actu qui illicitus est tempore emissionis iuramenti: si postea actus fiat licitus, obligat: quando iuramentum fuit generale, & aptũ natum comprehendere eundẽ actum etiam tempore, quo fit licitus: vt si Canonicus generaliter iurauit obseruan etiam statutorum, inter quæ vnum erat illicitum, quia contra canones, si postea fiat licitum: quia dispensauit in eo papa, tunc tale iuramentum generale prius emissum obligat ad illud statutum seruandum. Secus est si tale iuramentum ex natura verborum, vel ex causis, vel ex circumstantijs taliter fuit specialiter restrictum ad actum illicitum, pro tempore quo est illicitus. Quia tunc si postea ille actus fiat licitus, ad illum non obligabit. Sicut si quis iurauit non intrare talem domum, donec mater sua ibi inhabitauerit, sine causa id iurans: si inde alio migrauerit mater sua, poterit intrare illam domum sine violatione iuramenti, quanquam se offerat causa ex qua deberet ingressum illum vitare, quia speciale fuit iuramentum, & ex speciali circumstantia emissum. Secus si generaliter quis iurauit non ingredi aliquam domum vane, sine causa iustificante tempore quo iurauit, si postea mortuo primo bono habitatore, succedat mulier mala ibi, & occasionata, tenebitur vi iuramenti: quia ex causa generali, & non speciali fuit emissum, talem domum non ingredi.

¶ Item extra de iureiurando capit. quanto, dicitur, quòd qui iurauit licitum putans illicitum: tenetur seruare, & pœnitere de iuramento. At ibi cap. ad nostram dicitur iurans vsuras non repetere, non obstante hoc ex noua causa, coram iudice repetere potest, vt sibi restituantur. Et eodem tit. cap. si vero, egregia hæc est distinctio, scilicet, quòd iuramentum per metum extortum, si seruari potest sine interitu salutis æternæ, seruandum est, sed tamen ecclesia consuevit ab illo absoluere.

¶ Licet dictum sit, quòd peccat cõiux. quæ reddit debitum coniugi voluenti continentiam de eius consensu: quia consentit peccato alterius, huic non contradicit: determinatio cap. si vir de conjugio seruorum vbi cauetur quòd neutri coniugum qui malitiose filium communem de fonte leuauerint, possunt ab se inuicem debitum exigere. Possunt tamen sibi reddere, quia differentia est quòd in primo casu ex consensu coniugis voluentis, & ex consensu alterius ei consentientis ex compacto, scilicet, consensu

Universidad de Deusto
Biblioteca

sensu vtriusque natum est impedimẽtum, ideo consentiens alteri vouenti licite non reddit debitum: sed in casu secundo impedimentum inductum est à Canone, & non ex proprio consensu tenentium ad baptismum proprium filium, ideo licet non licite possint exigere, possunt tamen licite reddere, & sic soluitur obiectio fratris Vincentij Iustiniani: quæ maletor sit Hostiensem & Ioannem Andræam & Panor. & alios.

CAP. LII.

De obseruatione Festorum.

OMnia Christianorum festa, etiam dies Dominici contra Syluestrum in verbo Dominica quæst. 1. verbo. 7. sunt solo humano iure, & non diuino naturali, aut supernaturali, licet in vetere lege præceperit Deus septimum diem, sed in nouo testamento Apostolorum authoritate introductum est vt ille dies septimus sit dies Dominicus sed habent fundamentum in iure diuino.

¶ In præcepto decolendo Deũ per festa nostra non præcipitur cultus diuinus interior in festo, qui in meditatione interiori de Deo consistit. Quia ista meditatio interior, scilicet, cultus interior est finis qui non est idem cum re præcepta in festo. At præcipitur cultus exterior audiendi missam, ad quam audiendam requiritur attentio, vt sit actus religionis, præcipiturque abstinentia ab operibus seruilibus exterioribus hoc intelligo de cultu præcepto in obseruantia dici festi de præcepto.

¶ Seruilia opera, quę proprie seruiẽ tibus conueniunt: non communia omnibus, prohibentur in festo. ¶ Licita tamen sunt in festo opera cultus diuini, & etiam licet docere verbo, & scripto. Item licite fiunt in festo omnia necessaria opera, ad salutem propriam, & ad salutem corporalem proximi, & ad vitandum damnum imminens, & parare comestibilia, & piscari licet, & in festo per consuetudinem ecclesię quandoque aliqua licent.

¶ Opera quinque licet non sint seruilia sunt prohibita in festo. 1. nundinæ. 2. iudicium ciuile vel criminale 3. iuramentum nisi pro pace, vel alia necessitate. 4. omnis processus vel strepitus iudicialis nisi pro pietate, aut necessitate vrgenti.

¶ Opera seruilia ex se pia, vt vestire nudum, alere pauperem licite fiunt in festis. Sed opera seruilia: quæ ex intentione tantum operantis ad misericordiam sunt directa, non licite fiunt. Quia peccant, qui in diebus festis ædificant pontes pro bono reipublicæ, & etiam qui in diebus festis colunt, seruntque terras ad subsidium Ecclesiæ præstandum: etiam si prætextu pietatis faciat, nisi faciant ex vrgente necessitate, & ex licentia episcopi in dubio. At verò præparatoria ad festum vt decoquere hostias, vel ornare templum tapetibus, ante festum debent fieri.

¶ Quia intentio lucrandi non facit opus seruile, ideo quod licitè fit gratis in festo: licite & principaliter potest fieri in eodẽ festo ob pecunias, sicut in alijs diebus secundum Caietanum, & secundum Metinam in instructione confessorum folio. 95.

¶ Secundum Concilium Tridentinũ sessione. 24. capite. 12. religiosi etiam exempti tenentur obseruare dies festos præceptos obseruari in suo hpiscopatu ab episcopo.

¶ Licet

¶ Licet festa de iure communi obseruanda omnibus sint determinata in cap. pronunciandum. de consecrat. distinct. 7. & cap. conquæstus de feriis: tamen quia consuetudo alia ex his festis abstulit, & alia inuexit: ideo cõsuetudo regionis, & constitutio Synodalis recepta non derogata debet seruari, & consuetudo præscripta.

¶ Quia in hoc multum valet consuetudo præscripta: ideo vbi talis inualuisset consuetudo, vt seruarentur festa à media nocte vsque ad meridiẽ, vel vsq; ad solẽnia missarum peracta, postea possent opera seruilia fieri, sed iam consuetudo præscripta apud nos inuexit, vt passim fieri videmus, vt à media nocte vsque ad mediam noctẽ festa seruentur, & in hoc casu nõ sunt seruanda à primis vesperis vsque ad secundas vesperas, quamuis ius commune hoc præcipere videatur.

¶ Vnaquæque ciuitas tenetur seruare festa, & eo modo, & tanto, quanto consuetudo præcipit obseruari. Obseruareque debet quisque festa loci illius vbi pro tunc degit & non suæ patriæ, sed loci vbi se inuenit, quia axioma commune ait, cum fueris Romæ Romano viuito more, idemq; obseruandum est in ieiunijs, ouis & carnibus comedendis: quia in his cõforma re se tenetur quisq; cum loco, vbi se inuenerit pro tunc, c. 13. nu. 5.

¶ Operandi gratia adeuntes, alias regiones non festa suæ patriæ, sed illarum regionum seruare tenentur.

¶ Nec peccant qui eodem die festi suæ patriæ, commeant ad laborandũ in alia patria vbi non seruatur festum, dum missam audiant prius, si eodem die egrediantur. At Nauarrus vt ipse ait se putauit obligatum ad audiendam, vel dicendam missam in populis, vbi ante meridiem transibat agẽs iter, vbi seruabatur aliquod festũ, quã uis dicat se credere solum transitum, non adeo obligare, quod confirmat Metina Salmanticensis in sua instructione dicens, quod viatores tenẽtur ad eas leges, quæ seruantur in locis, vbi se inueniunt, nisi ibi se inueniant per modum transitus.

¶ Excusant à peccato transgressionis festi exiguitas operis, tunc exerciti. 2. necessitas etiam corporalis. 3. detrimentum imminens rebus etiam proximi, quod non potest differri, aut præueniri. Hinc Agricolæ, fabri ferrarij, tabernarij, macellarij, excusari ex his causis possunt.

¶ Secundum Caietanum non excusantur Agasones nostro idiomate recueros dicti, qui cum possint se continere si proficiscuntur his diebus festiuis, nisi ante, vel post audiant missã, & loquimur etiam de Agasonibus onerata iumenta portantibus, quia consuetudo effecit, vt audita missa in die festo possit iter fieri.

¶ Excusantur etiam famuli à violatione festi, alias passuri damnum ab heris, nisi eis obtemperent, qui mandato domini iniunctum opus implẽt in die festo, dum id operis non iniungatur in contemptum diei festi, maxime si audita missa id operis faciant, excusantur. Excusanturque in prædicto casu à violatione festi vxores & famuli, qui mandato maritorum, vel dominorum impediuntur.

¶ Licita est venditio exercita paruo tempore, vt candelarum, vbi iam extimatum est pretium, & negotiatio innundinis exigua (nisi fiat nõ audita missa, aut contra iussum episcopi) sicut etiam si fiant aliqua causa damni vitandi, excusantur a violatione festi.

¶ Insuper quando iam sic consuetudine præscriptum est, & nulla est prohibitio noua à potente prohibere super hoc, licet audita missa negociari in die festo, etiam maiori die dominico, quia consuetudo potest tollere & moderari festi diem, & nundinarij, sicut

Universidad de Deusto
Biblioteca

sicut modificata est obseruantia festo- A
rum, quo ad res, quæ in auctione ven-
duntur authoritate iudicis, vel alias.

¶ Apud nos vbi festa incipiunt à me
dia nocte, vsque ad aliam mediam no
ctem tonsores, vsque ad mediam no-
ctem post vigiliam, tondere possunt
sine priuilegio Eugenij. ¶ Nec ton-
dere vnam barbam erit, nisi veniale
maxime existente causa contra Ar-
chidiaconum cuius sententia est vera
quando barbitonsor tonderet multas
barbas, & pararet nam tunc esset plus- B
quam veniale.

¶ Non peccant in festo piscantes
thunos, halecia, sardas: quando pisces
ij certis diebus veniunt, & alico aufu-
giunt, debent tamen ij erogare aliquã
eleemosynam, in pauperiores pro-
pinquas ecclesias, sed hoc est de con-
silio.

¶ Licet molere in festis in molendi-
nis fluminum, & ventorum, quia mi-
nimo labore indigent, maxime acce-
dente consuetudine, & nulla existen-
te prohibitione prælati in contrariũ. C
Secus est de molitura pistrinorum, ni-
si excuset in hoc magna necessitas:
quia hæc molitura pistrinorum mag-
no indiget labore, & occupatione:
ideo in die festo non est licita.

¶ Peccat laborans pro pauperibus
in festo, etiam audita missa: nisi ma-
gna paupertas, aut vltima proximi, eum
laborantem excuset, nec sit hic diffe-
rentia de festis: nisi quod maius festũ
maiorem causam requirit, vt quis ab D
eius obseruatione excusetur.

¶ Non licet in die festo reficere
pontes ob pietatem viatorum, nisi ma
gna vrgeat necessitas secundũ Caie & cum licentia episcopi.

¶ Aliter non potentes se substenta-
re licitè faciunt opus in festis, dũmo-
do occultè faciant, vt vitent scandalũ,
vt dummodo audita missa faciant se
cundum eundem Caietan.

¶ Qui venatur in festo etiã si quæ-

sitam adhibens. fol. 95. ait hoc dictũ A
Caietani esse valde probabile, sed
hoc non obstante, contrarium eius po
test sine periculo practicari conformi
ter ad regulam generalem à se posita,
scilicet, quòd omnia opera, quæ alias
licitè possunt fieri in festis, etiam si
ob pecuniam fiant: non violant fe-
stum.

¶ Licet etiam conscribere literas,
consilia instrumenta diebus festis etiã
obluctum, sicut etiam licet organa tã-
gere, & instrumenta etiam ob quæstũ B
in die festo, contra Ang. & Syl. quia nõ
sunt opera seruilia.

¶ Ex necessitate operans in die fe-
sto non incurreret excommunicatio-
nem episcopi prohibentis operari in
festo, quia sententia generalis intelli-
gitur solum prohibere opera non le-
ge concessa, quia si aliud dictaret con
tineret errorem intolerabilem con-
tra legem: ideo esset irrita talis cen
sura: nunc lex ecclesiastica huic in ne-
cessitate graui operari in festo con- C
cedit.

¶ Ex concessione Eugenij. IIII. lai-
ci operantes in festo S. Crucis, & san-
ctæ Michaelis mensis Septembris, &
in festis Innocentum, & sancti Sylne-
stri non peccant mortaliter, nisi hæc fe
sta in dominicis incidant.

¶ Sicut quando subest causa manife
sta & clara, ex tali causa excusatur quis
à ieiunando in vigilia de præcepto, ita
etiam aliquis non peccat operando
in festo, si vitetur scandalum, etiam si D
hoc faciat sine dispensatione episco-
pi: si taliter sit necessitas manifesta,
q̃ etiam si episcopus ei præciperet
ne tali festo operaretur: sufficiens es-
set ad excusandum illum ab operan-
do, sed si necessitas est dubia dispen-
satione episcopi eget.

¶ Amentia est magna curatorum,
qui cogunt operantes in festo publi-
ce petere veniam in solemnibus fe-
stis, præsertim si alijs transgressio sit

secreta. cap. 13. nume. 16. hoc increpat
Nauarrus.

¶ In diebus festiuis non est neces-
saria contritio, quamuis tunc tempo-
ris saluberrima sit secundum Rosela, &
Caietan. in summa verbo contritio, &
Syl. verbo dominica. q. 6.

¶ Insuper audire missam cum me-
diocri attentione est præceptum. Hic
vero adnotato ex Soto in de iustitia,
& iure, quòd audire missam non obli-
gat, nisi taliter audire, vt sit actus hu-
manus, qualis esse potest, etiã si aliud
adsit simistrum propositum, & nonnul
la modica misceantur colloquia, quæ
ita sint breuia, vt non hanc intentio-
nem præcumpant, sed possent voces
& risus in tantum prorumpere, q̃ esset
peccatum irreuerentiæ, & scandali, ita
Sotus.

¶ Propriam vero missam diei festi
non est necesse audire, neque in audiẽ
da missa requiritur tanta attentio, si-
cut in recitatione horarum, sed satis
est sit actus humanus. Satisque est, vt
non fit transgressio præcepti audire
missam ab euangelio. At euangelium
non audire non esset tutum, atq; qui
in fine missæ post sumptionem sacra-
mẽti à sacerdote, egrediuntur in festo
excusantur à mortali.

¶ Præterea si quis audierit partem
vnius missæ, scilicet medietatem, &
medietatem alterius missæ, satisfacit
præcepto, ita Sotus, cui in hoc accedit
Med. quia dicit hanc opinionẽ posse
teneri sine peccato, quę est peritorum
virorum, licet contrarium sit planius
& securius. At vero satis est præsentẽ
esse missæ, ad impletionem præcepti,
licet non audiat sacerdotem, secundũ
Sotum.

¶ Vnde fit, vt secundum Nauarrũ,
& Caietanum, & Metinam in sua in-
structione, & secundum Sotum sacer-
dos audiens missam de præcepto, si
etiam inter audiendum recitet horas
de præcepto, satisfacit vtrique præ-
cepto,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ceptо,& missæ,& horarum,quia si es- A quos à longinquo videmus se velle oc
set surdus, aut audiret missam moça- cidere, quia hæc mors est iniusta,sed
rauem compleret,& ratio est quam in non tenemur orare pro euitando mor
sua instruct affert Metina, qua soluit tem eorum, qui iuste occiduntur à iu
rationem Scoti,Syluestri,& fratris An stitia contra obiectionem fratris Vin
tonij Cordubensis in suo quæstionario centij Iustiniani, sicut potest iudex iu
q.4.lib.1.tenentium contrariam,quia ste damnare ad mortem etiam si sciat
falluntur in suo fundamento,nam ne- aliquem sua culpa occasione in desum
gamus, quòd eodem actu nequeant pta spiritualiter fore perdendum. ca
compleri duo præcepta,sicut patet in 13.nu.19.ita Naua.docet.
hoc exemplo si quis debet alteri cen-
tum,illumq; creditorem in necessita-
te extrema constitutum videns,largi- B
tur illi illa centum, satisfacit eadem
datione & præcepto iustitiæ,& præce-
pto etiam charitatis,& quia attentionem
ad vtrunque præstare potest sufficientem,inde est,quòd etiam pœni-
tentiam iniunctam à sacerdote, inter
audiendam missam de præcepto recita-
re potest.

¶ Lex naturalis quę obligat aliquẽ pre
ces ad Deũ fundere,& tẽpore, in quo
nullum aliud remedium suæ salutis,
aut proximi esse videtur, secundum C
Syluestrum verbo oratio. §.8. eadem
obligat ad idem positum in tentatio
ne impatientiæ,aut libidine,cui vide
tur nullum aliud supperere remediũ,
nisi oratio, quæ etiam obligat consti-
tutum in duello iusto, sicut etiam secũ
dum Sotum lex naturalis obligat ad
macerandam carnem ieiunijs, vel ali-
ter quando nullum aliud occurrit re-
medium ad vicendam tentationẽ car-
nis, quia est periculum succumbendi
probabile.

¶ Consuetudo offerendi à decem an
nis recepta,obligat ad offerendum in
diebus festis,cui satisfit communiter
quando maior pars populi offert, ne-
que tenetur ad talem oblationem nõ
habens vnde offerat, quia satis est,si
quod libitũ sibi fuerit offerat,nisi præ-
scriptum fuerit, quod offeratur cer-
ta quantitas secundum Syluest.verbo
dominica.

¶ Licet teneamur orare pro eis,

CAP. LIII.

De pietate erga parentes.

PIetas est virtus ad colendum pa
rentes,cognatos,patriã,& ami-
cos,tanquam principia quædã
secundaria,quibus subsistimus,At ve-
ro religio virtus est, qua præbemus
Deo cultum, vt principio, in quo su-
mus,& in quo viuimus. Insuper con-
tra vulgares idem esse extimantes pie
tatem, & misericordiam, aduerto
pietatem longe differre à misericor-
dia:quia misericordia est annexa cha
ritati, sed pietas est annexa iustitiæ,
pietasque etiam secundario inclinat
ad honorandum filios, coniugesq; ad
honorandum se inuicem.

¶ Præterea obseruantia virtus quæ-
dam est annexa iustitiæ, qua venera-
mur viros in dignitate constitutos,vt D
principia non existentiæ nostræ, sed
gubernationis nostræ, vt vero religio
antecedit pietatem : ita pietas obser-
uantiam,licet religio,sępe pietatis no
mine significetur.

¶ Quartum præceptum Decalogi,
quod est primum secundæ tabulæ spe-
ctat ad opera pietatis, & secundario
ad obseruantiam : immo ad omnia
opera charitatis proximo debita.

¶ Patet obligare potest filium ad
mortale, vt quando præcipit ei rem
magni

magni momenti,sub eius potestate po A
sita. Atque verberare eos potest, licet
non tam seuere eos deterrere,quin ve
ro & vxorem ex grauissima causa ver
berare potest maritus,quia eius est ca
put, filiosque in sacris constitutos si
verberet pater non ex odio, & leui-
ter,non ideo incurret excommunica-
tionem.

¶ Aduertendum insuper est, quòd
nomine parentum includuntur paren B
tes,patria,amici,gubernatores,magi
stri, pedagogi, tutores, immo, &
omnes proximi qui spirituales no-
stri cognati sunt, & quia ab eodẽ pa-
rente Adamo descendentes, nos præ-
cesserunt. Sicut etiam secundũ D. Tho.
fratres etiam dicuntur sanguine,cog-
natione,seu affinitate,patria, affectu
natione,& amicitia,& proximus dici-
tur quicunque infidelis,quia est capax
beatitudinis:si velit conuerti:hæreti-
cumq; fratrem appellari posse etiam
ostendit D.Paulus dicens,si quis fra- C
ter ambulat inter vos.Infideles etiam
pagani,licet non sint membra eccle-
siæ,actu tamen membra Christi dici
possunt,secundum D. Thom. non in
actu,sed in potentia quæ fundatur in
libertate eorum, si velint conuerti,&
insufficientia passionis Christi, qui
pro eis quoq; passus est.

¶ Præceptum de diligendo Deum,
sicut etiam præceptum de diligendo
proximum,non numerantur inter præ- D
cepta decalogi expresse, secundum
D.Tho.quia dilectio Dei est finis præ
ceptorum decalogi: sicut præceptum
fidei,& præceptum spei, sunt præam-
bula secundum D.Thom.ad præcepta
decalogi.

¶ Amor honestus proximi est du-
plex alius est naturalis, & alius est su-
pernaturalis, id est ex virtute infusa
charitatis. Amor etenim naturalis
dicitur, quo bona naturalia proxi-
mo volumus. At supernaturalis a-
mor dicitur,is,quo supernaturalia gra
tiam,& vitam æternam proximo vo-
lumus.

¶ Adhæc amor humanus diuidi-
tur in amorem concupiscentiæ,& ami
citiæ amorem. Siquidem concupi-
scentiæ amorem dicimus,quo proxi
mum principaliter ad aliquod bo-
num nostrum diligimus, non propter
bonum proprium illius,sed amor ami
citiæ est, qno eum in ordine ad suum
commodum,vel voluptatem principa
liter amamus.

¶ Insuper quamuis amoris super-
naturalis proximi obiectum sit ipse-
met proximus, tamen obiectum
formale, seu ratio talis amoris, seu
causa, est ipsamet bonitas Dei super
omnia.

¶ Amor proximi supernaturalis,
aut charitatiuus est ille, quo proxi-
mum in ordine ad communicationẽ
beatitudinis, amamus: non ille quo
bona solum naturalia illi volumus,sed
talis actus, seu amor naturalis, seu
amicitię naturalis, sicut quilibet ali⁹
actus virtutis,potest esse actus impe-
ratus à charitate & raro cõtingit in-
ter vulgares huius amoris charitatis
vsus inter christianos inquam vul-
gares,quia licet diligant amicos, vxo
res, & filios propter fines humanos,
sed non eo quod sunt capaces beati-
tudinis. Immo nec magnates hoc
cogitant,scilicet,quod pauperes pannō-
nosos,& squalidos debeant tantæ bea
titudinis secum habere participes,&
quòd Christus præcipiat hunc super-
naturalem amorem, simul Paulus ait
mutuam charitatem habete, quod est
vinculum perfectionis.

¶ Præceptum de diligendo pro-
ximum,sicut nos obligat in genere,
ne vllum inimicum dei, vel nostrum,
nisi iam perpetuo damnatum, à no-
stra dilectione excludamus: ita etiam
nos obligat, vt cuminimicus à nobis
veniam petierit, illum diligamus: signa specialia amoris ei osten-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dendo, sed existimo tunc in hoc casu satis est si illum amemus amore quodam naturali, & signa amoris naturalia ei exhibeamus. Obligatque nos, Tertio hoc præceptum, in extrema necessitate animæ, vt verbi gratia subuenire infanti, vel mentecapto, sine sacramento baptismi iam iam morituris, vt baptizentur, vel subuenire poscenti auxilium, vel consilium à nobis, vbi verisimile est eum alias condemnatum iri, si tali auxilio, vel consilio ei non subueniamus. Et in hoc tertio casu contra præceptum amoris supernaturalis, quia hic obligat, ageret, qui taliter subuenire renueret, sed non ageret contra hoc præceptum charitatis, seu amoris supernaturalis: qui in extrema necessitate vitæ corporalis, amore naturali tunc proximum diligeret. At aliud est in supernaturali necessitate animæ, cui nunquam nisi rarissime contingit occurrere sine virtuali, vel expressa dilectione charitatis supernaturalis.

¶ Satisfacit præcepto de diligendo proximum ex charitate, qui extra statum gratiæ illud implet putans se verisimiliter in eo statu gratiæ esse. Defendi; potest nunquam obligari quempiam ad adimplendū hoc præceptum de dilectione proximi in statu gratiæ, ex speciali amore charitatis: nisi cum necessitas administrandi sacramentum extrema necessitate laboranti, vel alia similis causa ad id obligat, & quia quotidiana sunt ista: ideo memoriæ sunt commendanda.

¶ Regula generalis, quam à nemine alio fuisse traditam, ait Nauarr. est, scilicet, quod peccat nouo peccato, toties quoties, quis videt proximū constitutum in periculo patiendi aliquod notabile damnum, à quo non potest, vel creditur non posse liberari, nisi per se illi subueniat, modo id præstare possit absque damno, quod vir prudens iudicaret ad excusandum a subueniendo sufficere.

¶ Vnde falsum esse, & contra Sanctum Thomam existimo esse aperte, assertum Soti de iustitia, & jure, vbi asserit duo, primum, q; perdere gratiam, aut minimam partem illius pro vita spirituali proximi, aut pro vita spirituali mundi non sit licitum, in quo ei consentiorum quia hoc sine peccato fieri nequit, vt quis amittat gratiam, tum quia quoad bona animæ s. gratiam, & virtutes infusas non est pars reipublicæ, ideo secundum Caiet. & Sotum pro respublica, non licet exponere illa.

¶ Tandem quod postremo addit Soto dicens, q; licet supradicta expositio, seu amissio gratiæ sit illicita, licitum est tamen eandem gratiam exponere periculo amittendi illam pro salute spirituali proximi, vt si quis certus esset de conuertenda muliere prostituta, si accederet ad persuadendum illi viam salutis, potest, inquit accedere, etiam si ex tali accessu imineat sibi probabile periculum peccandi cum illa: hoc inquam falsum est, & contra Sanctū Thomam in quolibeto. 3. articulo. 9. vbi sic ait in solutione ad tertium, quòd homo contēnat bona temporalia propter bona spiritualia laudabile est, sed quod aliquis periculis spiritualibus se exponat, est valde vituperandum, vide ibi. Quare quando Moyses fertur dixisse, dele me de libro vitæ, aut ex perturbatione animi, sine plena aduertentia mentis id dixit, aut certe, quia certus erat quòd non esset, ideo delendus dixit. At neque Paulus optauit anathema esse à Christo pro fratribus, nisi ad tempus, & hoc non quantum ad caritatem gratiæ, sed tantum quoad præsentiam personalem, si opus esset salutem animæ fratrum.

¶ Porrò secundum Diuum Thomam ordo charitatis exigit, vt primo Deus amet, & se homo magis amet quo ad animam, quam proximum. Et tertio, q; magis amet quis proximum, quod animam proximi, quam corpus proprium, & q; magis diligendus est pater, vtpote qui principium est actiuum & formatiuum in nostra generatione, quam mater, cæteris paribus, quæ solum principium est passiuum, quia subministrauit nostri corporis materiam, sicut etiam ex parte obiecti magis diligendus est pater, quam filius, quia potiora bona puta honorē, & reuerentiam, magis tenemur exhibere patribus, qui sunt quædā principia nostri, licet ex parte subiecti ex maiori intensione amoris, secundum Aristotelem magis diligantur filij, quam parentes, quia sunt aliquid de substantia patris.

¶ Pariq; ratione magis tenetur homo diligere parentem, quam vxorem ex parte obiecti, etenim parētes (quia sunt principia vitæ nostræ) quoad maius bonum tenemur eos diligere, quā vxores: licet ex parte subiecti, quia vxor sit vna caro cum viro, magis possit diligi à viro, quam pater, ideoque intensius potest quis vxorem amare, quam patrem proprium.

¶ Atque inter patris amorem, & matris, & patris, & filij, & vxoris, & patris, quia in ordine eos magis, vel minus amandi paruus est excessus, non esset mortale secundum fratrem Petrum de Soto maiore siquis in extrema necessitate his constitutis, non posset omnibus subuenire, si potius subueniret matri, quam patri, aut vxori, quam patri, aut magis filio suo, quam suo patri.

¶ Similiter beneficiator noster quo ad maius bonum, est à nobis diligendus, quam per nos beneficijs affectus, licet à nobis beneficijs affectus, tanquam factura nostri magis à nobis possit diligi, quoad intensionē amoris, quam benefactor noster exteris paribus. Libet hic interserere placita curiosa Iuniorum Thomistarum, nā primo in hac materia ordinis charitatis asserunt, q; quia charitas circa beatitudinem est cōmunis, ideo magis tenetur aliquis religiosus orare pro salutione patris sui, quam prælati dummodo non deficiat in exercitijs sui status spiritualibus, & specialibus erga fratres, & patres spirituales. Secūdo aiūt quòd potius tenetur quis defendere à morte boni cōmunis conseruatorem, quā patrem. Tertio, q; vtilis reipublicæ non licite ab alio surripit pauē, cū sunt ambo in extrema necessitate, nisi rex præcipiat, vt det alius, sicut neq; hac ratione occidere Innocentem licet.

¶ Hæc libuit hic adnotasse, quia curiosa sunt, & non offendent memoriam quia valde sunt compendiosa, & ad ordinem succinctum redacta.

¶ Libuit; hic etiam postremo aduertisse, q; licet nos teneamur magis diligere, quam proximum in spiritualibus bonis, sed non in bonis temporalibus, quare vitam nostram temporalem pro vita etiam temporali proximi licite possumus exponere: quia licet in hoc casu licite magis videamur diligere proximum in corporalibus: magis tamen nos diligimus in spiritualibus: dum pro amore Dei, qui hæc est præmiaturus, obtēquium, & iacturam nostræ vitæ, pro vita corporali proximi exponere diguamur, quod tamen intelligimus, dum non simus valde necessarij reipublicæ, & ille proximus non ita: quia tunc pro bono reipublicæ si sit necesse cura nobis habenda est nostræ vitæ, alias maiorem charitatem nemo habet, quam vt animam suam, ideſt vitam ponat quis pro amicis suis.

¶ Hinc intulit Sotus, quòd potest quis abstinere à pane in extrema ne-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cessitate, vt eo subueniat proximo, A eadem extrema necessitate famis laboranti, panem illi cedendo, licet ipse dans periturus sit fame. Non tamen secundum eundem Sotum contra Victoriam in sua relectione de homicidio, licet in naufragio constituto, tabulam quam iam ascendit, & in qua potest euadere, eam cedere alteri in naufragio eodem periclitanti, vt euadat, quando ambo non possunt in ea euadere à naufragio: quia non potest alteri tabulam huiusmodi cedere, nisi proijciendo se in mare, at proijcere se in mare est positiue ad suam mortem operari, q̃ nullatenus licet.

B ¶ Si tamen antea debitor, vel vsurpator alieni aliquis, videat se posse, & suum creditorem in extrema necessitate constitutos, si vnus eorum periclitaturus sit, si ex bonis diebus illis non subueniatur, potest potius subuenire sibi, aut suæ vxori, aut patri, aut filijs suis extreme laborantibus, quia pro sua persona reputantur, quã suo creditori, etiam tactum vitæ passuro, quando omnibus nequit prospicere. Secus est si pro illo tunc, se, & suis prædictis parentibus, filijs, vxore in extremis laborantibus simul cum hæc bona possidente, hæc bona ab eo vi tolleret vt sibi suisque prædictis subueniret, quia tunc cum periculo vitæ, & suorum, teneretur suo domino illa bona restituere, quia in eadem extrema necessitate, melior est conditio domini, & possessoris pro tunc, quam vi ab illo rapientis talia bona.

CAP. LIIII.

De eadem pietate.

FAmuli contra heros, & vxor contra maritum, & filij contra parentes, & econuerso peccando, peccant contra hoc præceptũ de honorando parentes.

¶ Circunstantia necessario confitenda est graue odium erga parentes, vel damnum illis illatum à filijs. Quare etiam secundum Sotum circunstantia peccati carnalis commissi cum matre explicanda est à filio, etiam cum iactura aliquali extimationis quam patietur mater apud confessorem, quando non occurrit alius confessor, nisi cognoscens marrem. Circunstantia quoque secundum Cordubam de iniuria grani, vel infamia illata prælato similiter etiam in confessione explicanda est etiam cum prædicta iactura: quando aliter fieri non potest, vbi talis infamia de prælato, vel parente fuit vera de peccato infami secreto.

¶ At vero idem ait Corduba de casibus conscient. q. 14. si filius vel famulus à patre, vel hero furatur aliquid notabile, vel murmurat de eis notabiliter infamãdo peccat, & qui licet nõ odiat parentes, totuo illos semper intuetur aspectu, & ita eis aspere loquitur, ac si eos odio haberet, & secundum Armillam, quando in nullo curat eis placere, vel consolari; alias desconsolatos etiam absentes, vel præsentes verbo, vel literis, vel alter: cum facile possit eis in hoc præsertim morem gerere.

¶ Peccant mortaliter filij nõ obedi- D do parentibus in re graui, circa gubernationẽ domus, vel rei familiaris nisi faciant ex incogitantia, vel ex inaduertentia, absque contemptu, aut obstinatione. Sed in alijs non peccant ita mortaliter secundum Syluest. similiter peccant si tales filij non obediãt parentibus quoad bonos mores: sed potius malam societatem, meretrices, ludosque sequuntur contra præceptũ patris. ¶ Idem si filij parentes leuiter etiam percutiant, vel contumelijs eos afficiant, vt merito ad iracundiam notabilem eos prouocent, vel si maledicant parentibus ex animo: peccant mortaliter, sicut qui eos accusant criminis nisi sit hæresis, aut proditionis: quando nõ est certissimus filius quòd talem patrem de his crimimbus hæresis, aut proditionis, secreto emendauit vt alibi docet Nauarrus, peccat quoque mortaliter filius ille: qui ita proprios contemnit parentes: vt loco contumeliæ extimet pro filio illorum haberi. Secus si sine contemptu faceret ad fugiendum suum incommodũ, vel parentum maxime parentibus tacite consentientibus, ita Nauarrus distincte pariter & diserte. ca. 14. nu. 12. & 13.

¶ Peccat filius non subueniens patribus suis in necessitate magna, si id commode facere potest: esto possit sibi parer subuenire arte, si illa ars suo statui est indecens. Quia etiam in hoc casu pater filio subuenire teneretur.

¶ Peccatque filius, si relictis parentibus suis constitutis in extrema necessitate, ingrediatur religionem: vel etiam si iam sit professus: si non egrediatur ad subueniendum illis in hac extrema necessitate laborãtibus, quando aliter intra suam religionem manens, illis subuenire non posset, si egrediendo posset. Imo peccaret si ingrederetur religionem, quando parentum grauis licet non extrema necessitas filium obligaret, & non alios, ad parentibus subueniendum, nisi secundum D. Thom. in quolib. alias sa-

A lus animæ filij, periclitaretur si remaneret in sæculo.

¶ Sed in hoc casu grauis necessitatis, iam professus salua obedientia, & statu religionis, debet eis pro viribus subuenire, secundum Cajet. sic conciliantem duas opiniones, scilicet, sancti Thomæ & Nicolai de Lira Matth. 15. Sed nota valde cum Nauarro quòd si talis necessitas grauis patris præcessit ingressum religionis, & nõ egrediendo non posset patri subuenire, sed egrediendo posset, tenetur egredi, quia istud debitum præcessit contra Caietanum hoc non tangentem, ita frater Antonius Cordubensis, & frater Iosephus in hoc fere conueniunt, & parum differunt, nisi quòd iste frater Iosephus contra Cordubam affirmat quòd ille filius propter extremam necessitatem patris: cũ iam est professus non deobligatur à voto paB pertatis, sed ab obedientia tantũ pro tunc temporis quando aliter subuenire nequit. Additque ibi quòd pro subueniendo graui necessitati patris, potest recedere filius iam professus à religione, est probabilis opinio, sed tamen hoc esse videtur contra Sanctum Thomam dicentem quòd saluo statu religionis, & obedientia tenetur in hoc casu patri subuenire, licet forte possit limitari quòd opinio fratris Iosephi dicatur esse probabilis eo solo casu, quo ait Nauarrus quando istud scilicet debitum præcessit ingressum, quia necessitas grauis patris præeseC rat.

¶ Corduba tamen in tractatu de casibus conscientiæ quæst. 141. in tertio puncto quartæ opinionis satis probabiliter ait quòd si in isto casu grauis necessitatis patris, prælatus licentiã negat filio iam religioso humiliter petenti eam, non obstante quòd sub præcepto, vel sub sententia excommunicationis patri subuenire prohibeatur tenetur, & potest ¶ ijsmon pro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

hibitis per suam regulam, statum, & professionem, secreto sine scandalo patri subuenire, sicut de licentia prælati posset facere, dum non faciat contra regulam, & professionem. Vnde frater minor ad hunc finem non poterit recipere pecunias, neque exire à monasterio contra voluntatem prælati, quia cederet in scandalum, neque hæc limitatio est contra D. Thomam. Imo videtur ad mentem eius. Quia secundum D. Thom. non tenetur subditus obedire prælato in mandato iniusto, quale est præcipere ne subueniat religiosus patri suo in graui necessitate, salua regula, & statu regulari & obedientia regulæ.

¶ Peccat filius, si contra præceptum patris se minime dignam vxorẽ accipit, aut si non accipit, quam præcipit pater, quando talem se accipere necesse est, ad inimicitias periculosissimas sopiendas.

¶ Aduerte quid ad hęc satis cordate Corduba in additionibus ad tractatum de casibus addat quæst. 171. vbi ait filij, vel filiæ nondum attingentes 25. annum, peccant regulariter mortaliter, si contra voluntatem parentum nubant. Quia hoc pertinet ad bonam gubernationem domus, & quia incũbit parenti locare filias iuxta illud ecclesiastici. 7. da filiam tuam prudenti &. 1. ad Corinth. qui filiam locat, bene facit. Secus est quando est causa nubendi, quia transit tempus nec patres curant de matrimonio filiarum, vel quia fauent alijs filijs, vel ex cupiditate nolunt eas locare, quibus ipse volunt, & eas decet, vel quando eas cogunt nubere cum eis, quos odiunt, vel si eis non expedit, nec suæ conscientiæ, aut quieti congruit: quia est deformis maritus, vel impetuosus, vel infirmus, vel claudus.

¶ Secundum opinionem communem quam sequitur Felinus, & Decius, filiam̃ potest exhæredari, etiam si indignum accipiat coniugem contra voluntatem patris, & multo minus si acceperit dignum. ¶ Sed aduertito Corduba quid in additionibus quæst. 171. hic adnotauerit, scilicet, quòd hãc opinionem communem Felini, & Decij, tenet Couarrubias, & Nauarrus, & Corduba ibi contra Sotum adducentem pro se legem Hispaniæ. Et tãdem ibi Corduba concludit, cum Alborn oc io in sua arte de contractibus lib. 4. tit. 2. folio. 16. quòd leges Hispaniæ post Concilium Tridentinũ hoc prohibentes non valent. Quia loquuntur quando contrahunt filij, vel filiæ matrimonium clandestinum sine consensu patris, & iam post Concilium Tridentinum nullum est tale matrimonium clandestinum, quia iam non fit sine curato, & testibus. Et hanc antea tenuerant antiqui cum modernis Victoria Sylvester vera ✠ scilicet quòd non poterat pater filiam clam nubentem exhæredare, & hoc certius tenetur ait Corduba post Concil. Tridentinum, licet antea esset res in dubio, & in opinione. Ideo cum communi teneo maximè post Concil. Tridenti. & ideo filia nequeat exhæredari, teneturque filia stare pactis patris de suo matrimonio paciscentis, nisi subsit causa rationabilis recusandi sed in nullo casu cogi potest.

¶ Secundum D. Thom quolibeto. 6. artt. 14. excusatur filius si aliquantulum prolatet impletionem legatorum piorum defuncti parentis pro eius anima, quando ideo impletionem huiusmodi prorogauit tempore exiguo ea intentione, vt bona defuncti, melius venderentur ad copiosiores eleemosynas erogandas, quanuis huiusmodi intentio non sufficeret ad rem diutius differendam.

¶ Tenetur pater si non sit excusatus paupertate, vel alia rationabili causa prouidere filijs in necessitatibus spiritualibus, & temporalibus. ¶ Filiumq; vsque

vsque ad triennium tenetur alere mater, & post triennii filium alere incũbit patri, nisi pater sit pauper, vel nisi filio sint bona, aut ars aut officiũ decens, quo possit se alere vel nisi adeo sit ingratus, & criminosus, vt secundũ iura exhæredari mereatur.

¶ Pater quoque secũdum Corduba. filiæ spuriæ quam recognoscere debet suam, tenetur de alimentis prouidere, atque etiam de dote (cessante instantia fisci.) Hoc ipsum asserit hic Nauarrus, patrem etiam filias spurias, ad dotandum teneri. In cuius rei gratiam textum singularem citat cap. cũ haberetur de eo, qui duxit. secundum Panormi. ibidem, & secundũ Decium & Vualdensem.

¶ Peccant insuper parentes, si filios post emissa vota continentiæ in ætate deliberandi, vi, vel dolo, reuocant ab impletione eorum, vel consulunt, vel cogunt eos tunc ad coniugium eligẽdum. Quia & Concil. Tridẽ. sess. 25. c. 8. excommunicat cuiuscunque conditionis personas, qui cogunt quancunque mulierem inuitam, nisi in casibus iure permissis ad ingressum monasterij, vel susceptionẽ habitus cuiuscũq; religionis, vel ad professionem. Et qui scientes ad hoc, cõsiliũ, vel auxilium dederint, vel his actibus præsentiam, vel authoritatem, vel consensum interposuerint. Similiter excommunicat eos, qui sine iusta causa sanctarum virginum, vel aliarum mulierum, voluntatem velandi accipiendi, vel voti emittendi quoque, quoquomodo impedierint non reseruatur ista excommunicatio.

¶ Peccant parentes, si permittant, inter filiam desponsatam de futuro tantum, & inter eius sponsum tactus impudicos, sed bene possint permittere inter eos osculia, & amplexus, quia eis licent etiam fine delectationem capiendi ex eis. Licet hanc sententiam quæ est hic Nauarri, & Caietani, refutet Pedraça in sua summa tanquã nouum inuentum Caietani. sed ego eam non ausim sic damnare. Sed aduertant parentes, quòd quia in secretis solent tales sponsi vti talibus tactibus impudicis, absque arbitris, ideo non debẽt eis permittere, vt soli secreto conuersentur.

¶ Peccat mortaliter, si atrociter percutiat vir aut verberet vxorem, quia nec sic seruum cædere debet. ff. de his qui sunt sui. l. 1. peccat insuper dicendo vxori, verbum aptum ad infamandam, si sequatur infamia, aut periculum probabile eius, licet sine animo infamandi, vel iniuriandi ei dixerit. Sicut pari ratione peccat vxor quæ marito notabiliter inobedientem se exhibet in pertinentibus ad bonos mores, & regimen domus, & familiæ.

¶ Vxor insuper tenetur sequi virum migrantem alio, nisi præcesserit oppositum pactum inter eos, quo pacto stante non tenetur eum sequi: nisi successerit iusta necessitas morbi, vel inimicitiæ capitalis: sed maritum vagabundum, ex honesta causa, non tenetur sequi, si tempore matrimonij non solebat vagari, vel si talem morem vagandi ipsa ignorabat. At maritum vagantem ex inhonesta causa, vel cum periculo mortis, & animæ sequi non tenetur.

¶ Postremo peccat vxor sciens, aut scire debens quòd litigijs, aut iracundia sua, prouocat maritum ad blasphemiam, nisi se ipsam reprimat, & quæ etiam ex contemptu mariti, non præstat ei debitam subiectionem in iusto præcepto, quale est vt superflua, & vana, moresque incompositos exuat, dixi si contemnit, quia sine contemptu non semper præceptum mariti obligat ad mortale, licet aliquandò sic.

(?)

CAP.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. LV.

De obligatione dominorum erga seruos.

AD hæc peccat Dominus, vel herus, & quidem mortaliter. Quia secundum Diuum Paulum infidelis est, & infideli deterior: si notabiliter sit negligens circa famulorum, seruorumque conscientiam, vt puta ne assuescant iurare: vt Christiane viuant, Dei præcepta custodiant, confiteantur, & communicent, missam audiant, vel si eis notabiliter negligant procurare confirmationem, extremam vnctionem.

Q. ¶ Sed an teneatur herus ablegare famulos male viuentes dubitatur. At respondetur, tenetur quidem expellere, nisi credat à domo expulsos deteriores futuros, quia tunc satis est si vt melius poterit saluti animæ eorum prouideat.

¶ Sed quia Nauarrus non tantopere hic se explicat vide Sotum membro. 2. de correctione quæst. 3. conclus. 4. vbi secundum Aug. tenetur inquit episcopus, qui parens spiritualis est corrigere plebem. Nam vt antea Sotus eodem membro. 1. quæsti. 2. tertia conclusione asserit prælatus: qui posset plebem suam à leuibus iuramentis purgare. aut ab alijs consuetudinibus peccandi venialiter, teneretur. id facere subtracta mortali. Quia ista etiã venialia quando sunt frequentia in republica licet notabile damnum non inuehant in singulos, tamẽ magni momenti est, illa extirpare, quia notabile damnum publicum in communi infertur, quod prælatus ex officio sub mortali tenetur vitare, quod si verum est heu quis principatum, & prælatiam desiderat, nisi qui vt ait D. Chrysostomus iudicium Dei non timet, teneturque episcopus non solum sermonibus generalibus, sed etiam exhortationibus particularibus plebem suam super his exortari, vt ait Sotus de iustitia & iure.

¶ Additque Sotus conclusione 3. quæstionis tertiæ memb. 2. de detegẽdo secr. quòd paterfamilias domum, maritus vxorem, præpotor, prouintiam, rex regnum corripere tenetur: & loquitur inquit D. Augustinus de correctione fraterna. Nam paterfamilias non potest corripere familiam, nec vxorem, nec filios correptione iudiciali, & coercitiua, quia non potest infligere pœnas legis, quare non tenetur arcere seruum à concubina expellendo eum domo, nisi forte propter scandalum, ita Sotus ibi. Quod videtur contra Nauarrum. Cuius dictum quia largius loquitur ego limitarem primo quòd istud dictum Soti habet verũm, dum modo concubinam serui in domo sua non teneat hoc fine, ne seruus fugiat, quia hoc nullatenus licet, & dum vt ipse ait non sequatur scandalum, ex tali permissione qua extra finit seruum suum concubinam habere. Sed dum causa alias vitandi grauis dãni, ne defraudetur suo seruo, aut ne deterior fiat fugiendo, concubinam extra eum habere finit, quia commode id vitare nequit, nõ peccat herus mortaliter.

¶ Etiam hic Sotus ait, non peccare quoque patremfamilias, si non compellat familiam ad ieiunia ecclesiæ. Quia tantum tenetur eam fraternaliter corripere, maiori tamen diligentia, quam extraneos. Quam sententiam Soti ego quoque cum Victoria limito esse veram, quando alias filij, & serui etiã potentes ieiunare, & si id prohibeat paterfamilias, non ieiunabũt, sed clanculum quærizabunt: & cœnam, vel ab extraneis licet mendicabunt, conquerenter foris de patrisfamiliæ inuersia improperantes ei quod enecat eos fame.

¶ Accedit adhoc quòd secundum Sotum de iustitia & iure lib. 1. quæst. 6 artic. 4. ad. 2. argumentum paterfamilias potest obligare liberos, imo & vxorem ad mortale in rebus eximij ponderis, an vero famulos, reliquamque familiam, sic per suum præceptũ posset paterfamilias ad mortale obligare, non facile crediderim posse, ait Sotus. Cui ego accedo, nam & Victoria in Relectione de potestate ciuili in fine illius nõ meminit aliquid de hac obligatione, an possit obligare famulos ad mortale: cum teneat cum Soto quòd possit obligare filios, & vxorem ad mortale.

¶ Sed adhibet Victoria contemperamentum, scilicet, quòd tales patres familias non semper volunt exigere metum obedientiæ, hoc est vt debitum obedientiæ id non præcipiunt. Sicut neque semper exigẽtes debitum ab vxoribus, non id petunt vt debitum iustitiæ volentes obligare vxores ad id sub mortali, sed ita præcipiendo, vel exigendo suam volunt significare voluntatem. Quando vero vxorem nõ reddere debitum viro poscẽti sit peccatum mortale postea suo loco sumus dicturi, ne anteuertamus materias.

¶ Etiam discholis superioribus debitus honos est impendendus, estque illis debitus debito non solum morali, sed debito legali illis debetur impensio honoris à subditis secundum D. Thom. quare ad impendendum illis debitum honorem, subditi possunt compelli. Quia & si prælati vitiosi publice careant fama, sed non ideo dene gandus est illis honos, & reuerentia, contra Lutheranos. Quia aliud est honor, & aliud est fama. Nam famam habere non potest nisi qui sit virtuosus, seu potius studiosus. At honor licet debeatur virtuti: sed quia testimonium

excellentiæ est, exhibendus est etiam præpositis discholis, vt ait Paulus. Quia in excellentiori quodam loco, & eminentiori potestate sunt constituti. Quam quia non amittunt ipso facto propter peccatum, nisi conuicti tali potestate expolientur. Hic regulariter illis debetur honos, & reuerentia. Quæ quidem reuerentia, in hoc differt ab honore, scilicet, quòd reuerentiam solum exhibemus maioribus. Non enim rex reueretur se inferiores, sed benedicitur eos honorare, quia honos etiam inferioribus ab superioribus, potest exhiberi. Recole hæc, quia sunt curiosa, & ex doctrina D. Thom. 22. excerpta.

¶ Et peccat mortaliter secundum Nauarrum, qui non obedit suis superioribus, vt non obediat. Quod libet limitare cum Caietano, scilicet, quòd intelligatur, quòd peccat mortaliter, qui non obedit vt non obediat superiori, quando vt non obediat generaliter, vel in re grauj facit, sed tamen sicut secundum Caietanum, qui contẽnit tantum mandatum superioris, in aliquo minimo, alias paratus reuereri mandata eius in omnibus alijs, sic censeo ego: quòd non obedire superiori, vt non obediat in re tantum minima, paratus alias in omnib⁹ alijs reuerenter obedire, non peccauit, tũc mortaliter.

CAP. LVI.

De obligatione erga proximos.

VLtra hæc notatu opus est: q obligat sub mortali præceptũ de amore naturali, pro eo tẽpore quo proximus in extrema necessitate laborat tali amore, & auxilio indiget: nec inepte inferimus hic quod Nauarrus in suis additionib⁹ ait, scilicet,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod Dives Vallisoletanus, non tenetur mittere superflua patientibus extremam necessitatē Galitiæ sub mortali: vnde videtur elici subsequenter, quòd neque religiosi particulares nō tenentur trasnatare mare ad remptos Indos conuertendos, quanuis subsit spes eorum conuersionis. Nam cura conuersionis orbis magis principaliter spectat ad Papam, cæterosque prælatos succedentes Apostolis, idest, ad episcopos, quibus præcipue indicit munus prædicandi Euangelium.

Q3. ¶ At an prælati ordinum, scilicet, generales, possint religiosos sibi subditos, ab Hispania ad Indicas regiones, transmarinasque, destinare præcepto ad id sub mortali obligando, nempe vt pro conuertendis Iudis ad Indos trasuanigent, non est res tam facilis diffinitu. sit licet pro parte affirmatiua verisimiles rationes adducere possem: tamen breuitatis gratia, tandem hic cum Soto in de detegendo secreto, membro. 3. quæst. 2. conclusione prima, concludo, quòd quia subditum religiosum extorremā suo regno naturali, vbi suscepit habitum, tam longū mare trasnatare, & inter gētes barbaras commorari, res molestissima est animis, & difficilis, & non magno periculo etiam spirituali vacans, ideo ad huiusmodi iter non potest à prælatis obligari capessendum.

¶ Sic etiam ibi ait Sotus si enim mihi prælatus præciperet longum iter, aut rem difficilem, subitumque esset mihi ius præcipiendi, non tenerer statim parere, quod confirmatur sententia D. Thom. exponentis Magistrum in. 4. distinct. 36. elicita ex. 19. quæst. 2. cap. si quis ingenuus vbi ex casu illius textus colligitur quod ingenuus, qui ignoranter contraxit cum serua in dubio an sit serua, etiam ad præceptum ecclesiæ, non tenetur ei reddere debitū. Quia si affectu maritali detur, quia aliter debitū illi licite non potest dare, præiudicium sibi parat, eo p̄ inuitus consummat matrimonium cum serua. Ecce istinc quomodo nemo cōstringitur parere in re dubia, cū graui suo detrimento, quanuis opus, quod præcipitur sit tutum. Ita Medina prima secundæ, vide in indice verbo dubium, huic subscribit sententiæ frater Antonius Cordubensis in suo quæstionario libro. 3. quæstione. 6. vbi hanc propositionem Sori statuit quòd in dubio vtrum prælatus aliquid nobis præcipere possit necne, licet sit licitum: tunc tenemur obedire, nisi inde nobis, vel alteri periculum, aut notabile præiudicium, aut spirituale aut temporale in persona rebus, vel honore immineat, quia neque ipse homo per votum obedientiæ intendit se obligare, vel obligari ad valde difficilia vltra communem aliorum sui status obligationem, nisi specialiter aliquo iure, vel voto aliqui ad ea obligentur, quod dico propter aliquos religiosos, quales ego credo esse minores qui ex voto ad multa difficillima obligantur. Hanc nostram sentētiam vsus huc vsque in nostra religione prædicatorū receptus confirmat vbi nullus hactenᵘ (nisi forte me lateat) vnus aut alter religiosus, missus est ad Indos, præcepto astrictus, nisi prius consentiens. Confirmat quoque & hāc nostram sententiam nouus modus vocādi, deuotæ societatis Iesu fratrum, qui hās sibi similes longinquas peregrinationes, valdeq; difficiles sibi iniungendas à prælatis, subituros profitentur: nec refutaturos eas, quasi insinuātes per hoc, q̄ si eas non speciāliter vellent, quasi nimis difficiles, eas recusare potuissent.

¶ Tum istinc patere incipit quid sit, Q4 quod veritimilius ad illā quæstionem responderi possit, de qua fui rogatus à doctissimo valdeque studiosissimo Dño, patreq; mihi colēdissimo fratre Didaco de Chaues, nūc confessore regio, vtrum præcepto prouinciales, aut generalissimi Magistri, possit religiosus eis subditus astringi inuitus, ad suscipiēdū, acceptandūq; episcopatū. Ad quam negatiue respondi, posquām omnes rationes in pro & contra suot rimatus: quas causa breuitatis omitto placuitq; magis hęc mea negatiua sententia prædicto tā egregio patri, scilicet, q̄ talis religiosus, ad acceptādum Episcopatum à nullo inferiore prælato, præterquā à Papa, cui secūdū Sylue strum incumbit cura vniuersalis boni cōmunis possit cōpelli, nam alias D. Bernar. axioma cōmune iam est, quòd votū meū non adaugeat prælatus licut valde adaugetur cū per acceptationē episcopatus, ad altioris perfectionis obligationē & extra ordinem religio sus inuitus trahitur.

Q5. ¶ At quia hæc quæstio sicut catena catenā alterā annectit de qua ab aliquibus religiosis scrupulizantibus aliquoties, sum rogitatus, scilicet, an ad hūc modū viuendi inter Indos, vbi religiosi sungūtur officio curatorū possint religiosi præcepto superiorum inuiti astringi adhoc munus suscipiendum. Oportet hic eā aliquātisper, conuertamus: quia scrupulizantes inquiūt modus hic vīnēdi inter indos lōge dissonus est à nostra professione, imo à nostra sacra constitutione abhorret, quia beneficia curata annecti monasterijs prohibet, & curatus officiū suscipere interdicit: sed dico in hac quæstione nō expedit sapere pluſquā oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem.

¶ Quia primo cōstat cū ex breui cōcesso à Pio V. intercedēte rege Philippo religiosis concedatur, posse fungi officio curatus inter indos, nihil pectinēs huiusmodi regiosus in sui cōstitutionē esset, in hoc per Papā dispēsantur.

¶ Quod autē ad id muneris suscipiēdū possint præcepto astringi à suis prælatis ex eo sit probabile, q̄ iam est vsu receptū vt in actibus capitulorum sub præcepto vicarijs indorū ibi præfectis hæc acceptare officia iniūgatur. Nec obstat vt Nuruena, & alij bene sentientes opinātur q̄ religiosi ad hæc officia administrationis sacramētorum inter indos, obligatione strictiori quā charitatis, nēpe obligatione iustitiæ teneātur, prout multis rationibus quas gratia breuitatis omittimus possemus hic probare. Quia etiā ad hæc munera de iustitia subeunda videtur prælati possint subditos obligare primo, quia sibi de iustitia, & nō solū ex charitate religiosi obedire tenētur. 2. quiap hoc nō subeūt nisi onera religiosa, & intra ordinē cōformia statui Dñicano, cuius ordo est institutus pro vacando saluti animarū. Sicut enim prælatus Salmāticensis, Partisēsis, Bononiensis potest obligare magistros promotos, ad legēdā Theologiā in Vniuersitatibus sed clariū, vbi propter stipēdia accipienda, Cathedratici hæc munera legendi tenētur præstare ex iustitia, vt sub tali obligatione iustitiæ ea officia Cathedræ accepiēt. ¶ Imo videtur etiā subditū ad prædicandū singulis annis in quadragesima in insignibus ciuitatibus pro pacto subuētionis, quā pauperi monasterio, capitula ciuitatū obligāte persoluere, posse prælatū ex iustitia obligare. Ita hic possunt prælati inter indos, subditos ad hęc munera ex iustitia subeūda destinare: sicut de facto de iustitia ea subeūt cū stipēdiū accipiāt pro hoc annexatū, quo clerici contētarentur si vellemus eis cedere indorū cura. Ex quia cuiam hanc præoccupantes indorum, in causa sumus q̄ ministri sacerdotes licet, qui erant præficiendi inter indos: ac ministri ex iustitia, non præficiantur.

¶ Igitur etiā cōclud^o hoc officio inter indos exercito à religiosis, si commodo quo debeat, fiat nihil est laboriosius nihil periculosius, vel difficultius: sed etiā nihil felicius, & beatius, si-

Universidad de Deusto
Biblioteca

diligentia charitateq; Christo Dño, & animabus per ipsum redemptis debita, & singulari exemplo vitæ, sine nota auaritiæ, impatientiæ, vel inhonestatis geratur inter Indos.

¶ Firmius vnusquisque suam animam amare debet: quam quanlibet aliam creaturam sed non est necesse feruentius, aut intensius eam amet. Patet primum ex ore Domini dicentis, quid prodest homini si totum mundum lucretur, animæ verò suæ detrimentum patiatur: aut quam commutationem dabit quis pro anima sua. Vnde secundum Sotum magis debet dolere quis appreciatiue de peccato mortali à se perpetrato, quia animæ sue perditionē inducit quam de morte sua, vel sibi charissimorum, licet hæc temporalia infortunia intensius possit persentire. Imo secundum Magistrū Ybañez licet dilectio proximi sit in præcepto obligante aliquando, tamen potest quis saluari etiam si nō dilexerit proximum in vitam æternam distincte, scilicet, quando in vita illi non occurrit casus necessitatis distincte ad id obligans. ¶ Adijcit tamen Ybañez quòd potest quis pati detrimentum in profectu spirituali pro commodo etiam temporali proximi quod intelligendum non est quasi liceat in hoc casu perdere gratiam aut pati minimam iacturam illius etiam pro vita mundinam ita sensit Sotus hoc non licere.

¶ Iusuper secūdū Ybañez prælati in ordine prædicatorū quia institutus est ad salutem animarum tenētur ex præcepto exercere religiosos in doctrina prędicationis, & consiliorum spiritualium.

¶ At quia amor est proximi animæ debitus, sententia excommunicationis à prælato, à subdito, contra subditum non eo animo est obtinenda, vt anima proximi pereat: sed vt à peccato liberetur satisfaciendo. Quinimò nec pater censendus est vxorem, vel filios sibi charissimos sententia excōmunicationis, super furtis velle ferri, nisi id in literis talibus impetratis, exprimatur, vel tam notabilis sit quātitas furti cōmissi ab vxore, & filijs q; velle eos etiam excōmunicatione cōprehendi tali, sit præsumendum, ita Sotus.

¶ At vero rancorem, & odiū malum quilibet offensus tenetur dimittere, etiam si offendens renuerit petere veniam. Sed rancorē bonum impropriè sic dictū ideſt appetitū punitionis per iudicem non tenetur dimittere. Imò aliquando tenetur concipere illū, & conseruare, & ostendere: qñ scilicet ad salutem offensoris spiritualem, vel ad Dei obsequium, vel ad reipublicæ cōmune bonum. id videri esse necessariū. ¶ Offensus item satis est si offensorem alloquatur, vel ei signa amoris ostendat tēpore necessitatis, & vt ad hoc sit in animo suo paratus secūdum D. Tho. maxime qñ offensor satisfacere renuit sufficienter, imo nec tunc (si satisfaciat) tenetur eum admittere in suam conuersationē specialē. At quia Nauarrus breuius quam oportuit se expedijt in materia hac tā quotidiana scituq; per quā necessariā id ex alijs locis doctorū supplebo. Primo animaduerteris lector q; moraliter loquēdo, vix sine peccato fieri pōt, q; quis excludat inimicū à bonis cōmunibus, & beneficijs, quia moraliter loquendo ista exclusio fieri nequit sine odio.

¶ Et quāuis ego nō teneat cōuenire inimicū meū ad loquendū supposito q; ego illū nō offenderim per iniuriā, tū si scandalū increscat, apud eos: qui norunt hanc inimicitiā: quia putarent adhuc internos geri odiū & dissidiū. Quia non eū alloquor, aut conuenior teneor illū conuenire ad loquendum, quia de iure naturali tenemur vitare scandalū. secundum fratrem Petrū de Soto maior. Hanc sententiā cōfirmat frater

frater Antonius Cordubensis in suo quæstionario. q. 27. vbi sic ait potest offensus loquelam negare offensori sine peccato mortali, nisi offensor offenderit licitè, iusteq; nempe sua causam iustam prosequendo. vel nisi offensor modo suæ personæ debito illi peteret veniam, vel nisi ex tali negatione loquelæ pusillorum sequatur scandalum circa communicantem negantem loquelam, & circa confessorē il permittentem: quia in his casibus negare loquelam signaque amicitiæ cōmunia & salutationes, scandalū generat. Præsertim quando ista signa vniuersalia amicitiæ in cōspectu multorū negantur, quia hoc dū videt scandalizantur, putantes veteres inimicitias nondum abijsse.

¶ Cæterum si ista signa vniuersalia amicitiæ nempe loquela, salutatio, secreto bis, aut semel negentur inter eos qui inimici fuerunt: non erit mortale. Secus quando regulariter, & frequenter sic inter eos fieret.

¶ Iusuper quando inimicus, petit veniam, qui læsus est ostendere debet inimico signa tam vniuersalia, quàm particularia dilectionis, quatenus opus est, vt præsenter intelligant vere offensam fuisse remissam, iuxta illud Matthæi 18. sic faciet vobis pater cœlestis: si non remiseritis fratribus de cordibus vestris, & quamis hoc ita sit secundum fratrem Petrū de Soto magistrum, tamen Corduba loco supra allegato addit, quòd si ex loquela cum offensore offensus in foro exteriori petit tus fiunt ad agendum pro iniuria sibi illata, licitè dicitur loquelam, & negat salutationem. Nam etiam secūdum Couarruuiam quando remissio offensæ generaliter fit, valet etiam quo ad forum contentiosum, & non aliter.

¶ Sed hæc supradicta exceptionē habent etiam in patre offenso. Satis enim est tunc eū filius petierit veniā si pater dixerit obsecrātibus pro eo ego remitto ei. Nec oportet eum signa amoris ostendere filio: quia habet pater ius puniēdi filium huiusmodi per negationem loquelæ iuxta exemplū Dauidis, qui remittens iniuriam Absalon: adiecit, veruntamen faciē meā non videat Idem dicendum est si vxor graue peccatum commiserit aduersum maritum, vel frater minor, aduersus maiorem fratrem maleficium patrauerit, dum faciant secluso odio.

¶ Quam sententiam adhuc satis bene limitat Corduba, vbi supra, vt intelligatur dum pater remittens negans tamen loquelam filio causa correctionis, eam non deneget ad multos annos, vel ad semper: exceptis casibus legis, sed post tempus in morte, in nuptijs, in infortunijs eorum: si pater tales filios, vel filias, a quibus est offensus non visitat: certè præstabit magnum scandalum, quod vitare tenetur.

¶ Et hac limitatione Cordubæ limitanda venit illa generalis assertio, qua Merina in sua instruct fo 67. c. 13. ait, quòd necessaria est reconciliatio exterior inter coniunctas personas, sicuti inter virum & vxorem, inter patres, & filios, & inter fratres, maiores, & minores, & inter superiores, & inferiores vbi licet generaliter loquatur: tamen hæc eius dicta veniunt intelligenda cum limitatione supradicta. Sed cordate ibi addit Merina, quòd vbi inter aliquos: quia non reconciliantur spe rantur mortes, scandala, & dissensiones, necessaria est reconciliatio inter eos, vt hæc vitentur mala. Tenenturq; hoc sine hanc reconciliationem inter se procurare. Idem dicendum de vicinis, de beneficiatis vnius ecclesiæ, si sic inter se dissideant, quod generetur scandalum in populo, tenemur redire ad gratiam, nisi talis gratia, ideſt loquela verteretur in occasionem mali, vt sic reconciliatus se introgerat damnum, sub colore reconciliationis in-

Universidad de Deusto
Biblioteca

escaturus vxorem, vel filiam eius qui cum admisit ad gratiam, ita Medina, ibi.

¶ Quare non ab re est, quod subnotat etiam Corduba, ꝙ licet benignius si perierit veniam inimicus sit tractãdus, quam antea, vel æque bene, sicut antea: tamen si ex vehementi passione naturali vnius, vel vtriusq; immineat periculum odij, vel vindictæ ex speciali familiaritate, vel conuersatione, vel loquela, non tenetur hoc imminente periculo alium conuenire, cum satius sit dare locum iræ, & se retrahere. Alioqui in duobus his vltimis etiam casibus, existimo aliquem obnoxium esse etiam præueniendo, suum inimicũ cõuenire: etiam si non ille conueniat. s. primo, quando inimicus illum sine causa odit: creditque probabiliter, si præconueniat, alloquaturq; illum, dimittet odium, & alias non dimittet, iuxta illud verbum dñi esto cõsentiẽs aduersario tuo in via, & rursus si peccauerit inter frater tuus, quod limitãdum censeo qñ hoc sine graui incõmodo suo præstare posset, alioquin iugum dñi suaue est, & mãdata eius grauia non sunt. Secundo qñ videt seipsum aliqua amaritudine odij aduersum aliũ incitatũ, quã amaritudinẽ, & malluolẽtiam putat se alias nõ depositurum: nisi sibi exosum conuenerit, tenetur illũ tunc conuenire iuxta illud Pauli ad hebræos, contemplantes ne qua radix amaritudinis impediat ecce quę circa hoc dicenda habui. Item etiã, dum inimicus nõ resalutari pro contemptu graui haberet.

¶ Vxor & filius nondum emancipatus, seruus & religiosus etiam si velint non possunt condonare satisfactionẽ iniuriæ, sibi illatę ita glossa recepta in c. parochianos. de sententia excõmunicationis quoniam actio contra iniuriantem tales ad prædictos superiores prælatũ, maritũ, patrem, dũm pertinet, si tũ pater iniuriam ignominię illatã sibi remitteret: si talis iniuria redundat in filiũ, nõ obstante tali remissione ad satisfactionẽ pro honore suo potest agere filius, qñ filius honorabilis habetur in republica, & pater talẽ iniuriã remisit, cum alias esset infamis, & vilis. Et tandem secundum Ybañez Magi. aliquando tenetur quis cõuenire inimicum. s. quando tam facili medio in se, vel in tali inimico odiũ vitare potest, & tenetur inimicum resalutare si habeat pro contemptu, vel pro scandalo se non resalutari cum præsalutauerit.

¶ Cõscientia in particulari aliquid dictans, aut obseruanda est, aut deponenda. Secus si in generali aliquid dictat contrarium illius, quod in particulari rectum esse iudicat: quia tunc non erit mortale agere, cõtra id quod conscientia dictat in generali.

¶ Adde, ꝙ cum duplex sit cõscientiæ dubium practicum, & speculatiuum, non licet agere contra dubiũ practicum: sed bene contra dubiũ speculatiuum, cum est rationabilis causa deponendi illud, alias non. Quoniam secũdum Cordubam quæst. lib. 2. dubitans speculatiuè debet etiam practicè dubitare, nisi iusta causa excusetur, sed circa hoc Corduba. lib. 3. q. 7. in quæstionario asserit, ꝙ siquis valde dubitet, an id quod præcipit superior sit mortale, si certus sit, ꝙ non agendo, vel nõ obediendo illi non peccauit, tũc obediendo peccat mortaliter. Secus est, inquit, qñ pro vtraq; parte dubitaret, an esset peccatum mortale, tam omittere obedientiam, quam eam facere; sed iste loquitur, vt videtur contra D. August. cap. quid culpatur, vbi D. Augusti. ait, ꝙ in dubio belli iusti, vel iniusti, iussio principis pacare debet militum animos, iste tamen Corduba loquitur casu, vt videtur quo rationabiliter subditus non posset deponere dubiũ, aut quia læsa est conscientia scrupulo, de facto illud dubium nõ deponit tunc bene ait, ꝙ in hoc casu proposito agendo contra illud peccat mortaliter, sed qñ dubitat pro vtraq; parte an sit mortale agere, quod prælatus præcipit, an sit etiã mortale illud omittere. Cæteris paribus, stante vtrinque æquali probabilitate, vel dubitatione, & si simul ex vtraq; parte sit æqua, vel quasi æqua grauitas periculi, vel peccati in cuius alterũ necessario est incidendũ, tunc obedire tenetur prælato, concipiẽdo intra se, quod sic obediendo non peccat.

¶ Secus est in isto dubio vbi prælatus pergit inquirere cõtra subditũ, an iuste inquirat: quia si inquirit contra subditũ alias, non tanti nominis, nec de peccato adeo graui, aut infami nec ad eũ grauiter puniẽdũ, secundũ Sot. tenetur in isto dubio illud deponẽ do obedire prælato detegẽdo ei veritatẽ, si autẽ prælatus male affectus erga fratrẽ de quo inquirit, apparet, imperitusq; cognoscitur esse, & cõtra fratrẽ boni nominis, & super graui crimine procedit, non est in hoc dubio prælato tali crimen fratris istius renelandum: quia in hoc nõ sunt cętera paria, & quia in dubio melior est conditio possidentis, & iste contra quem inquirit, possidet adhuc suam bonã opinionem, & famam secundum Sotum de detegendo secreto.

CAP. LVII.

Adhuc de obligatione amoris erga proximum.

PEccat potens impedire, ne alius peccatum mortale admittat, si non impedit quando sine verecundia, aut incommodo, aut dedecore graui potest impedire: quia præcepta domini grauia non sunt. Præterea non est illicitum censendum, permittere aliquem incidere in peccatũ maius, vt deprehensus & punitus melius resipiscat, & se corrigat de illo, & de minoribus peccatis, quia potius est hic opportunum tempus quęrere correctionẽ, quam occasionem præstare peccandi, sed machinatio illa pessima est qua quis secreto prouocat ad peccatum nefandum, de illo infamatum hoc fine, vt si attentet illud, iam testibus de illo possit conuinci: quia diaboli est officium, sic tentare, vt ferũtur Mexici fecisse aliquos.

¶ Quia contra supra statutam regulam à Nauarro, scilicet, quod peccat qui cum possit sine incommodo, vel dedecore suo, vitare in proximo suo mortale peccatum, non vitat hæc obijciebantur argumenta. Primo ꝙ non tenetur quis vitare peccatum vsurarij parati, vel curati sui in mortali parati ministrare, nec mulier vane se ornans, peccat mortaliter cessante intentione mortali, etiam si credat aliquos in eius concupiscentiam exarsuros, licet omnes isti sine incommodo suo possint ista peccata mortalia in alijs impedire, ergo regula supra posita non est vsquequaque vera. Respondetur, quòd consensus, seu auxilium in peccatum proprium, vel alienum non præsumitur, nisi his quatuor concurrentibus, & non alias. Primo, quòd sit potestas impediendi tale peccatum. Secundo ꝙ curæ obligatio illud op' vitandi vnde peccatum sequitur. Tertio, ꝙ sit commoditas præpediendi, & obstandi tali malo. Quarto, ꝙ noscatur manifestum esse delictum, & quia in argumentis appositis aliqua causa harum quatuor, potest excusare: ideo in his casibus non vitantes peccata mortalia proximorum, non damnamus, sed de his casibus sigillatim nobis postea dicendum erit suis in locis.

¶ Sed nunc secundum Mag. Ybañez dicimus, ꝙ per correctionẽ in dubio te neor vitare peccatũ proximi cũ magis pro-

Q5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

probabile est, quòd correctio prodesse poterit, & non nocebit. Secus est cũ magis probabile est, quòd nocebit, quia tunc non teneor corrigere, sicut vt probabile est, quòd in dubio an prodero, an nocebo vxori aut à corrigẽdo, sicut cessandum est etiam à correctione quando pro tunc fiet deterior corrigendus, teneturq; quis doctre proximũ, quando ex ignorantia tali est in periculo peccandi mortaliter.

¶ Ex iusta causa petens, quod ex se non est peccatum, vt si petat sibi mutuari ab vsurario parato, vel petit administrationem sacramenti à parato in mortali ministrare, non peccat, licet credat suam petitionem alteri futurã occasionem peccandi mortaliter. Secus est si sine causa facit, secundum Caietan. 2. 2. q. 78. ar. 4. sed de hoc inferius dicetur explicatius. Caterum petere mutuum sub vsura, vel petere sibi ministrari baptisma à ministro malo sine contritione, nes est quæ nõ possit excusari à peccato, quia hoc de se malum est mortale.

¶ Faciens, aut dicens, quod de se non est mortale cum intentione inducendi alterum ad mortale peccat. Immo etiam si sine intentione inducendi ad tale, peccatum licet de se nõ sit, si tamen præ se fert speciem mali taliter, quod in tali loco, vel coram talibus personis, sufficiens motiuum præbet ad peccandũ mortaliter, mortaliter peccat. Signanter diximus si nõ est de se peccatum mortale: tamen cũ intẽctione inducẽdi ad mortale, si operatur illud, peccat vnum peccatũ mortale. Nam si de se esset mortale: duplex peccatum esset necessario confitendum. Cæterum quamuis de se tale peccatum mortale esset, si fieret sine intentione inducendi alterum ad illud, vel sine periculo probabili inducendi tales personas, vel tali loco nõ esset, circunstantia necessario confitenda coram talibus personis nõ scandalizantibus, inde, tale peccatum peretralle quando, de vt animus scandalizandi; sed suus est ipsum confiteri peccatum.

¶ Secundum D. Antoninum qui sine vtilitate, sed ex mera libertate suę voluntatis agit id quo creatur se proximum ad peccatum mortale illectũ, etiam si id non intendat peccat mortaliter, vt patet in exemplo fœminæ, quæ in hoc casu sine causa se conspiciendam exhibet ei, quem credit statim in eius concupiscentiam exarsũrum. Secus si cum causa, vt quia vbanitatis causa sedere eam oportuit ad ianuam cum vicinis, & affinibus.

¶ Et hanc sententiam Nauarri confirmat Metina in sua prima secundæ, vide in indice verbo euentus, ait inquam, quia tenemur sub mortali vitare iniuriam proximi quando possumus sine nostro incommodo, hinc est, quòd peccat mortaliter mulier, quæ sine vlla necessitate, aut vtilitate, sciens se esse adamandam, egreditur domum, sed quibusdam, inquit hæc sententia dura, & falsa videtur: dicuntq; in hoc casu tantum peccare venialiter, etiam si exeat ad spaciandum, sed tandem cõcludit Metina, ibi, quòd in casu, quo sequitur scandalum pusillorum, tenetur mulier non exire in publicum ornata, & occultare faciem, dum scit: & in tali casu, tenebitur etiam missam non audire.

¶ At distinctius & limatius dicitur primo, quòd mulier habitu honesto incedens, ratione vitandi scandalum alicuius fragilis, vt si scit si prodeat ad audiendam missam de præcepto, aliquę ex eius aspectu, in eius amorem forte statim commouendum, potest præmittere missam, licet ob hoc non teneatur illam præmittere: ita Sotus, Canus, quibus videtur accedere Metina, & videtur contonare doct. inc. D. Thom. docentis, quòd propter scandalum fragilium, omittenda est doctrina, & correctio: licet non sint omittenda in hoc casu necessaria ad salutem, ideſt in hoc casu adhuc obligantia ad mortale.

¶ At prædicta sententia istorũ egregiorum doctorũ venit limitãda, prout eam fertur limitasse Canus. s. q talis mulier potest prætermittere missam de præceptõ ex prædicta causa semel, aut bisina tunc præceptũ de dilectione proximi, & de cauendo scandalo fragilium temperat preceptum diuinũ de audienda missa, vt bis, aut semel ratione talis vitandi scandali possit eam talis mulier prætermittere. Imo apparet quòd bis, aut semel contra Sotũ teneatur illam missam de præcepto huius rei gratia omittere, quia præceptum de euitando scandalo fragilium, quia naturale est: ideo maiori vi obligandi posset, quam præceptũ de audiẽda missa, quod est positiuum, licet fundetur in iure diuino, sed vltra vnã vel duas vices, aut ad summum tres iam mulier tenetur non obstante tali scandalo, prodire ad missam de præcepto audiendam: nam potest prodire, quia non tenetur se priuare sua libertate prodeũdi per multum temporis, quia neque cum incommodo suo grauiter contingit occurrere tali scandalo fragiliũ, cuius non est in culpa, q si posset audire licitè, ergo tenetur audire, quia præceptum audiendi missam potentes audire obligat.

¶ Vnde infertur, q licet non beneficiat quis cessando ab operibus pijs animæ suæ vtilibus, propter malitiam aliorum, non tñ si bis, aut ter ab eis cesset: dũ nõ sint in præcepto, quia si sint in præcepto ista opera pia, & alij ex malitia scandalizatur, cuiusmodi sunt homines, qui semper sunt in statu dãnationis, quia semper diu noctuque exardescunt in concupiscentiã quarumcunq; mulierũ, ideo captãt occasiones eundi ad videndum eas: dum prodeunt in publicũ ad audiendã missam de scandalo malitiæ horum tunc non est curandum, quia de his dixit dñs finite illos. Alias bene, ait Nauar q mulier si sine causa ex mera voluntate nolit cauere scandalum fragilis videtur certe peccare mortaliter, quia cũ sine causa excusante præbeat occasionem fragili peccandi mortaliter, salutem animæ proximi videtur contemnere, quod etiam Esuarroya in suo tract. de purit. consci. visus est sentire.

¶ Sed an mulier se teneatur ob hoc ornatu decenti, & fucis priuare, ne fragilis inde eam appetendi occasionẽ capiat: iam diximus, non tenetur si ex causa faciat, nec enim tenetur se iam hac introducta libertate se fucãdi priuare, dum malo fine non faciat, præsertim si vt se conformet vsui, ne deformior exteris appareat: se fucat. Quibus suffragatur Caietan. dicens, q sicut cõtingit sæpe mulier pulchra suo viuido colore faciei, sine fucis, & ornatu magis alliciat ad sui amorem quam nimis fucata, & ornata: sicut naturæ pulchritudine decorata non se occultando non peccat: sic nec ista se ornando non lasciue, aut se fucando, non peccabit, etiam si credat aliquos ex passione ruituros, quia non tenetur per multum temporis priuare se vsitata libertate.

CAP. LVIII.

De occasionibus datis.

Vide hic tractat Nauarrus de occasione, quã cauere debet pœnitens, vt licitè possit absolui, vbi inquit, q ea & sola est, quæ est peccatum mortale, aut quæ talis occasio peculiaris est, de qua creditur, vel credere debet confessarius, vel pœnitens, q pœnitens hunquam, vel raro, vtetur ea sine peccato mortali: bene perpensis circunstantijs loci, & rei-

Universidad de Deusto
Biblioteca

poris,& personarum. Hinc sequitur illum pœnitentem non fore absoluendum, qui eam occasionem dimittere non vult, quæ fere omnes qui sunt similes eius, solita est quasi semper præcipitare in peccatum mortale vide reliqua quæ prolixè similiter & vtiliter immo necessario pertractat Nauarrus de hac materia consulto, hic missa facio, quia supra cap. 20. & sequentibus latius ea omnia sum prosequutus examinando ad vnguem omnia corollaria Nauarri, vbi probauimus, ꝙ occasio peccandi, vt necessario vitanda sit, non requiritur, quasi semper solita sit occasionaliter causare mortale, idque denuo pater sic, quia quasi semper sic causare gignit opinionem probabilem periculi, ergo aliquoties, licet nō quasi semper id causasse gignet saltē dubium de ruina peccati, quod dubium, scilicet lapsus futuri necessario est vitandum.

¶ Peccat qui cum scandalo aliorum animaduerso à se mulieris, suspecte consuetudine vtitur, eo quòd nihil facit scandalum, peccatq; subinde mortaliter si quis habeat mulierem, siue cognatam, siue non, de qua populus iniustè suspicatur, etiam si necre, neque cogitatu cum ea peccet, vt insinuatur capit, inter verba. 2. quæstione. 3.

¶ Licet inducere ad minus malum paratum iam ad maius malum in procinctu secundum Caietan. vt si proponit interficere, aut adulterare quis, licet ei persuadere, vt satis esse ducat percutere, aut fornicari, contra fratrem Iosephum, qui in suo libro de Floribus Theologiæ limitat hāc sententiam ad peccata, quæ non sunt intrinsice mala. In his, inquit licet iā paratum ad maius malum, quod non est intrinsice malum, inducere ad minus malum non intrinsice tale, sed in intrinsece malis id non licet. Vnde subinfert, quòd non licet paratum adulterare inducere ad fornicandum, sed censeo contra hunc, sententiam hanc generaliter esse tenendam, prout eam tenet Nauarrus, & Caietanus, quia illud non est inducere ad intrinsece malum absolute, sed ad malum prout est minus, quod licet.

¶ At hanc sententiam satis circunspecte, & benelimitat Sotus dicendo quòd licet paratum ad maius malum inferendum inducere ad minus malum, in eodem tertio, ideſt, quando eidem maius malum erat paratum inferri, licet inducere, vt minus malum ei inferatur, quando aliter maius malum nequit vitare, quia tunc negotium patitur iniuriam agitur, & sic possunt solui argumenta in contra, sed non licet hoc in diuersis: nam nō licet paratum inferre mortem Petro, inducere adhoc minus, vt inferat percussionem Paulo amico Petri, vt se vindicet de Petro, etiam si inducens intendat vitare maius malum in Petro, quia id non suggeritur parato, sine magno malo Pauli.

¶ Limitat Nauarrus & bene, & vt existimo ad mentem Diui Thomę sententiam illam generalem Sotti allerētis non peccare eum qui, quod in se bonum est petit à potente illud facere bene, etiam si sciat quem rogat non facturum illud, vel dicturum, vel daturum sine peccato, quia procedit ista sententia Soti veraque est tantum, dum petendo sic, non interuenit in petente consensus expressus, vel interpretatiuus, in peccatum, ideſt, si in peccatum alterius non consentiat, vt quando petendo mutuum à parato ex malitia sua mutuare sub vsuris, peccato illius ego qui peto, non consentio, non pecco petendo: sicut secundū D. Thom. & D. Augustin. non peccat fidelis qui ex causa exigit iuramentum ab infideli parato iurare per suos falsos Deos, & limitāda est sic, quia alias si is, à quo res ex se licita petitur, quale est mutuum, peccaturus est per ignorantiam, aut infirmitatem mutuando, eā sub vsuris: id licitū ex se petens nō excusabitur à peccato: sicut nec puto excusari à peccato tabernarios, quę in dis paratis ad se inebriandum vinum in magna copia potenti eos inebriare vendunt, quia præterquam, ꝙ non tam ex malitia, quam ex fragilitate, & quadam eximia concupiscentia vini potant vsque ad ebrietatem, tamē simul cum hoc multa quotidiana mala, & detrimenta in tertium, puta adulteria, percussiones in vxores, & exteros, & furores solent inde contingere, testante experientia.

¶ Ex quo corollarie sequitur raro peccare eos, qui sacerdotes alioquin malos rogant, vt pro se missas celebrent, quia sic rogantes non peccant: nisi inducant excommunicatum, vel suspensum nominatim, & notorium, aut non præparatum, neque ad missam obligatum, aut nisi inducant, per ignorantiam, aut per infirmitatem, & non per malitiam peccantem, aut nisi cum mala intentione, aut consensu, aut cum contemptu spiritualis vitæ proximi, illos inducunt, quia in his casibus illos inducentes peccabunt. Pro complemento vero doctrinæ ex Soto in quarto notato, ꝙ licet inducere ministrum non paratum dum non sit præcisus per sententiam, ad administranda sacramenta in duobus duntaxat casibus s. qñ est curatus, vel prælatus petentis, à quo inducitur, quia tunc subditus postulās à tali sacramenta ministrari, vtitur iure suo, & secundo qñ petens sacramentū est in extrema necessitate, quia extrema necessitas caret lege, tūc pōt petere sacramenta necessaria à non curato excommunicato, etiam præciso, quia Conc. Trid. id permittens tūc de præciso, vel non præciso non distinguit. fit in casu extremæ necessitatis, neq; illi tunc præcisi administrantes peccant, quia possunt pœnitere, & eū contritione administrare.

¶ Sed quod magis vrget dubium est, an extra extremam necessitatem, non subditus possit ministrum excōmunicatum, vel suspensum non nominatim, & publice, non paratum ad sibi administranda sacramenta inuitare, quia videtur ꝙ hoc nullo iure id possit facere: cum neque suus sit prælatus quem inducit, neque extrema necessitate cogatur. Respondetur, ꝙ licet secundum Sotum, & Caie. inducere non paratum tantum liceat in illis duobꝰ casibus, tñ probabiliter dicitur cū Victoria, prout refertur in sum. de Chaues, ꝙ posśit aliquis inductus rationabili causa, etiam extra extremā necessitatē inducere sacerdotem nō propriū neq; curatū, etiā suspensum & excommunicatū nō denunciatū nominatim etiā non paratū ad administranda sibi sacramenta si sit expositus, quia Cōci. Constan. indiscriminatim hanc indulgentiam videtur concessisse, dum cōcedit, ꝙ tam intra quam extra, nō nisi nominatim denunciatos, aut notorios percussores clericorum teneamur vitare, & quia fauores sunt ampliandi, & quia nisi sic hanc Concilij indulgētiam interpretaremur, indulgētia hæc esset res plena periculis, quia semper agitaremur scrupulis vtrum tales ministri essent parati, vel non. Vtrum eos induceremus, vel non. Licet ergo eos inducere, neq; ipsi peccant, si ipsi cum contritione faciant rogati. Peccarent autem si ipsi non rogati se intro gererent, quia vt inquit Concilium hæc indulgentia non in talium excommunicatorum leuamen, sed causa sedandi scrupulos conscientiarum, cum eis cōmunicantium ꝙ concessa est. Quare hæc opinio Victoriæ tute potest teneri: nā postea ipsemet Sotus, Victoriæ, quasi assentiens, loquens de his, ait tuto possunt eos non subditi inuitare, ita Sotus in 4. 1. tom. dist. 22. q. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Q5. ¶ De casu satis dubio quæritur apud Nauarrum, scilicet, vtrum fuit occasio mortalis, quam grauis quidam vir præbuit cuidam honoratæ fœminæ, quando sine malo animo, vrbano sermone, illi dixit, vis vt in eodem lecto, o domina, nos metiamur, & puto cum Nauarro hanc occasionem non esse mortalem, quia licet hæc verba per se ad peccatum mortale dirigantur, tamen attenta qualitate personarum, modus dicendi, & carentia mali animi, & malæ finis non est occasio mortalis. Sicut nec illa propter eandem rationem, quam quidam magnates Hispaniæ, sibi mutuo præbuerunt dū alter alteram super mulam suam retro se ferret: dixit transeundo cum suo domitatu per locum secretum, aulice loquens, qualis locus erat hic domina si tu alia fuisses, & illa respondit erat quidem valde aptus, si tu alius fuisses, impotentiæ eam insimulans, ita Naua. c. 14. nu. 30.

Q5. ¶ Pete idem responderi potest ad illum casum magis ancipitem, de quo diu hæsitasse, ait Nauarrus, an fuit occasio mortalis, quam confessus est quidam sacerdos dedisse cuidam honestæ fœminæ eius pectori admouendo manus, iocoso, honestoq; amore, absq; mala intentione, eiusque mammillas tangendo. Cuius diffinitionem hactenus affirmare se non fuisse ausum, dicit Nauarrus, adeo hic casus sibi visus est dubius: tamen iam istam prædictam occasionem sibi non videri mortalem ait, quia talis tactus ex sua natura, non tantum incitat ad peccatum mortale, vt quasi semper peccare faciat huiusmodi qualitatis personas, quando iocose fit. Secus si serio fieret, quia tunc aliud esset dicendum.

¶ Atq; idem dicendum est de eo, qui absque malo animo, fœminam per manum, aut brachium ducit, quamuis vterque sit iuuenis, & etiam qui manum præmit, aut brachium torquet, aut eius pedem suo contingit, aut vel licat iocose, sine malo animo, & etiam de eo, qui amplectitur, & osculatur, vbi talis est consuetudo, modo partium turpium, & obscenarum aspectus, & tactus absit, de quibus supra, dum abfit in prædictis intentio mortalis, vt solet fieri in choreis, locis saltationibus, & in aliquibus ludis ad recreationem adhibitis, maxime inter cognatos, & familiares, in quibusdam regionibus plusquam in alijs.

¶ At Nauarrus omnia ista videtur excusare à mortali, quia supponit ista exerceri inter personas honestas, iocose & non malo animo, sed puto hęc non omnibus esse tam tuta (nam latet anguis in herua) & quia adhibita stupa ignis sopitus fumigat. quid dicemus de illis miseris, qui solo aspectu, tam frequenter trahuntur ad consensum, quomodo non ex huiusmodi osculis, & tactibus, rapientur à concupiscentia illecti ad consensum peccatorū. Hæc doctrina in timoratis viris locum habet, qui tamen ab istis summe cauent, sed in viris fragilibus fœminisq; similibus, puto potius habere locum illa sententia Salomonis, quam ista Nauarri, vbi Salomō ait, qui amat periculum peribit in illo, & loquitur de periculo probabili peccati mortalis, quale contigit ex istis tactibus mammillarum, & pectorum fœminarum, in fragilibus, & quia infinitus est numerus stultorum, qui hæc nō cauentes pericula per diabolū solent inescari, vnusquisque caueat, nemo sibi fidat, quia si sermo mulieris, vt cācer serpit, multo magis eius mammillarum tactus, quamuis tangi prima facie, videantur honeste.

¶ Hinc iam patet quomodo ille locus actorum in capitulis prouincialibus prouinciæ Sancti Iacobi nouæ Hispaniæ contentus sit intelligendus, reseruamus nobis omnem tactum

tactum in tertiam personam, pertingentem ad mortale, carnalem.

¶ Non est neganda absolutio componentibus pigmenta, indusia, collaria, sudaria, mammillaria, & alia valde operosa quibus communiter homines male venialiter, vtuntur: licet obscurent lucem monialium talia facientium.

CAP. LIX.

Adhuc de occasionibus.

INsuper non est occasio mortalis ars illorum hominum, qui facius opera quæ ex se sunt talia, vt illorum vsus malus, & bonus esse possit, quamuis maior pars eorum sit, male etiam mortaliter, vtatur eis, vt efficaciter in cap. negotium num. 8. de pœnitentia distinctione. 5. dicit se probasse Nauarrus, sequutus mentem D. Thomæ & Caieta. 22. quæst. 69. artic. 2. & præcipue propter istam rationem, quia aliqua ars, vel alia res non est mala eo quod plures male etiam mortaliter vtantur ea, alioquin lex naturalis, & diuina de vno Deo solo recte colendo, esset mala. Quia maior pars mundi, scilicet, infideles eam mortaliter transgrediendo lætaliter peccāt, quòd non est Catholice dictum. Nam lex sancta, & mandatum sanctum est inquit Apostolus, sicut lex festi præcepti de non adulterando, & fornicando, sancta est licet in scandalum sit acceptum, non datum multis ad peccandum mortaliter. ¶ Idem dicito de inuentantibus choreas, non ideo peccant mortaliter, quia earum potest esse bonus vsus.

¶ Tandem istam materiam quia quotidiana est vt limatius ad particularia descendendo pertractemus, aduertas primo probe lector quòd licet recipere domi exercitores ludi mortalis, aleas illis, & mensam ministrando peccatum mortale sit secundum Nauarrum in summa vbi agit de ludo, quia talis eos sic recipiens, directe cooperatur ad peccatum talium lusorum, tamen artifices alearum, & earū venditores, etiam si sciant emptores alearum, eis vsuros ad ludum mortalem, non peccant mortaliter eas illis vendendo secundum Caiet. 22. quæst. 169. art. 2. & 22. quæst. 10. arti. 4. id docentem clarius contra Metinam. c. de restitutione quæst. 3. & contra Nauarrum in summa Hispanica cap. 23. num. 91. & cōtra Gabrielem, & Diuum Antoninum. Ad cuius probationem Caietanus egregias adducit rationes. Quarum palmaria est, scilicet, q̄ ista ars faciendi aleas, non est per leges prohibita, & quia illæ euentus lusus mortalis ex venditione alearum secutus, licet à venditoribus scitus, non tamen est voluntarius neque directe, neque indirecte. Ergo non imputatur venditoribus ad culpam, eo q̄ non directe sit voluntarius. ita supponimus, quod neque indirecte, patet, quia voluntarium indirecte est, quando possum, & teneor aliquid mali euitare, & non vito. Nec enim sufficit ad voluntarium in directe posse malum vitare, nisi tenear. Isti autem alearum venditores licet possint vitare: non tamen tenentur. Quia illud mortale malum non de per se ex tali venditione alearum, sed ex eorum malo nascitur vsu, quia sic vtuntur ludentes. Et licet ista sententia Caietani vera sit tamen non male admonet Syluester, quòd si isti venditores harum rerum non habent aliunde vnde viuant, non sunt dissuadendi, vt hanc negotiationem dimittant. Si autem aliunde sibi commode victum parare possunt cōsulendi sunt, si velint hanc dimittere negotiationem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Nec ex prædictis licet inferre, q̃ pari ratione posit priuatus exigere iuramentum ab eo, quem scit iuraturum falsum, quia etiam talis iuramenti potest esse bonus vsus, quia secũdum D. Thomam non licet priuato, aut parti, tale exigere iuramẽtum: sed solum iudici. At vero permittente lege etiã priuatis licet vendere cartas.

¶ At tũ ne omnino opinionẽ tantorũ virorũ refutemus, puto suã opinionẽ, nisi fallor habere verum quando venditor alearum scit emptorem alearum talibus aleis vlurum non solum ad lusum mortalem, sed ad lusum mortalem & præiudicium tertij. Quia lusurus est alienam pecuniam, vel alienum patrimonium, quia in hoc casu est veluti dare gladium furioso & vendere arma ei, quem scio emere ad statim improcinctu occidendum inimicum, quod non licet, qua de causa neque licere diximus vendere vina indis, in ea quantitate quæ posit eos inebriare, quia inde ex peccato ebrietatis sequuntur multa nocumẽta tam in vitã ipsorum, quàm etiam in domesticos, & vxores, quia interdum non raro fæuiunt in illos, & dare illis vinum in quantitate, est veluti incendere domum, & subministrare gladium furioso. Vnde caueant tabernarij nouæ Hispaniæ quia si hæc mala non cauent maxime dum in propatulo ea vident, exhibent se inabsolubiles, nec absolui possunt à confessoribus, nisi animũ cõcipiant nouũ hæc mala cauẽdi.

Q5. ¶ Iam per hæc dicta liquet quid sit dicendum de vendentibus fucos, etiã meretricibus, quia fucorum potest bonus esse vsus ex se, aut certe non mortalis. Et quia vt per leges permittuntur venditiones alearum, ita ad maiora mala præcauenda puta sodomitica crimina permittuntur meretrices, quarum aliquæ quia pulchriores sunt facie, magis alliciunt ad se amasios quam quæ fucantur. Ideo non improbabiliter dicitur, sed ad mentem Caietani quòd vendere eis fucos non sit mortale.

¶ Item an liceat locare domos, meretricibus hic quoque subsequenter, ambigitur. Ad quod pari ratione satisfacimus, dicendo, quòd sicut per rempublicam permittuntur in locis secretis meretricari, ita licitum est eis, ibi domus locare, sine consensu in illarum conuersationem turpem. Nõ tamen licet locare eis domus in locis prohibitis, & inter mulieres honestas, huic sententiæ quamuis egrè accedit Nauarrus postea.

¶ Sed quid de tabernarijs vtrum tẽpore ieiunij de præcepto possint indifferenter hospitibus aduenientibus, fercula, ideft, ientacula, & cœnas ministrare restat diffiniendum. Vbi sequuti Caietanũ primo dicimus, quòd hæc alimenta tunc temporis ministrare cum intentione inducendi, adsoluendum ieiunium palam est esse peccatum mortale.

¶ Secundo si quis simplici corde, & ex quadam vrbanitate, nec cum intentione incitandi ad fractionem ieiunij tali tempore inuitat ad cœnandum, vel ientandum præsumendo quod potest habere excusationem ieiunandi is quem inuitat, non peccat mortaliter, quia licet inuitet ignorans, an excusetur inuitatus, vel non, sed non est inuitanti præsumendum, quòd inuitatus tam sit immemor salutis animæ vt velit tunc cœnare, vbi à ieiunio non excusatur. Pariq; ratione non peccant mortaliter propinantes cibos hospitibus volentibus cœnare, quia secundum Caietan. tales tabernarij non debent esse scrutatores conscientiarum hospitum.

¶ Tertio dicitur cum Caietano Victoria & Nauarro contra Gabrielem, qui ministrat cibos ei, quem nouit potentem ad ieiunandum, quem iam paratum nouit ad non ieiunandum non peccat

peccat mortaliter, quia solum deseruit eius potentiæ nutritiuæ, & substentationi naturali, & non cooperatur illi comestioni quatenus est fractio ieiunij. Et quia sic est vsus, & quia nec ex præcepto correctionis, tenetur illi negare cibos, quia si iste negauerit, aliunde sibi cibos conquiret. Ita quòd de facto non obstante ista negatione alibi erant cœnaturi tales.

¶ Quartò adijcimus quòd si quis inuitet alias non ieiunaturum, ad secum cœnandum, dum inuitans excusatur, & inuitatus non excusatur à ieiunio, non peccat mortaliter secundum Caietanum, & Nauarrum hic in summa latina mutantem sententiam, & adhærentem potius Caietano. Quia nõ inuitat illum ad malum actum, sed solum ad societatem, secus si inuitaret non paratum, sed alias obseruaturum ieiunium. Neque est eadem ratio de inuitante ad societatem belli iniusti alias paratum illuc ire, quia hic ad nullum bonum naturale inuitatur, sed potius ad neces & strages iniustas, quare ad bellum iniustum illuc paratum ire non licet inuitare.

¶ Præterea ob vitandum scandalum alterius qui iniuste offenditur, non tenetur quis omittere, quod subtratu mortalis culpæ efficere tenetur. Quia secundum regulam iuris capit. vtilius. scandalum nasci permittitur. At neque consilia sunt omittenda, ob malitiam vel inuidiam, vel male dispositam voluntatem aliorum, quia scandalum Phariſæorum est. at propter vitandum scandalum aliquando dimittenda est veritas doctrinæ tacendo, & etiam iustitiæ non exercendo eam. Sed nullatenus debet dimitti veritas vitæ vt quis dimittat facere ea, quæ necessaria sunt ad salutem, vel faciat quod est peccatum vt punire innocentem vel idem negare, aut mentiri. Nam hic est sensus illius regulæ iuris, vtilius scandalum nasci permittitur quàm veritas relinquantur in. 6. de regulis iuris. Hinc Sotus ait quòd licet particularis doctrinam, vel correctionem ad tempus propter scandalum fragilium omittere posit, tamen prædicator tenetur puras veritates in suggesto populo annunciare: at si ob prædicationem alicuius veritatis, scandalum fragilium oriretur in toto populo, vel esset dissimulandum tunc, vel tacendum, vel in aliud tempus reseruandum. ¶ Insuper secundum Ybañez in necessitate corrigeudi proximum tenetur correcturus cum in peccato est scandaloso saltem cessare ab illo exterius & saltem quantum ad exteriora signa se corrigere ex charitate tenetur nè scandalizet corrigendum sed potius corrigat cum alias cũ non corriget sed potius scandalizabit. ¶ At cum periculo vitæ meæ spiritualis quia forte moriar in mortali non teneor subuenire necessitati spirituali præsenti alterius.

¶ Insuper durum videtur Cordubæ in additionibus quòd Sotus in. 4. distinctione. 18. quæstione. 2. articulo. 4. affirmauit quòd sic confessor mulieri laboranti, ignorantia inuincibili de aliquo impedimento matrimoniali, & scisitanti à confessore veritatem illius casus, si non respondeat sed taceat, in hoc casu taciturnitas confessoris eiusque dissimulatio æquiualeat mendacio. Quia tacere inquit Cordùba non est affirmare quòd illa sit in bono statu, aut quòd sint bene copulati. Sed credo certe iste Corduba iniuste carpit Sotum in hoc casu. Nam moraliter loquendo, quia secundũ ius, Qui tacet cõsentire videtur præsertim in fauorabilib⁹, merito illa mulier hãc cõfessoris taciturnitatem, & dissimulationẽ in suũ fauorẽ, & securitatẽ conscientiæ, interpretabitur, quia sumit rationabilem causam faciendi huiusmodi discursum, ego facio quod in me

in me est proponendo meum scrupulum confessori, ipse eum teneatur me docere de alijs rebus pertinentibus ad salutem meam, ne informat & de isto casu taceat, ergo ideo tacet quia licitus est mihi casus iste, neque in me est causa scrupulizandi. nec dictum Soti quod iste Corduba allegat pro se, argumentum est ad hominem, scilicet quod Sotus dixerit quòd si mulier renuat soluere debitum marito quo cũ bona fide habitat, confessor intelligens impedimentum, quando remedium est difficile, vel sequetur scandalum ex detectione potest tacere, & in genere mulieri respondere quòd mulieres tenentur reddere debitum viris etiam si per hoc ipsa intelligat se teneri reddere. Quomodo ergo non poterit inquit Cordoua in primo casu confessor tacere.

¶ Miror istum Cordubam alioquin doctissimum hoc argumentum esse ad hominem affirmasse nec aduertisse disparitatem. Quia illic est casus primus de muliere ex scrupulo scisciante ad suam conscientiæ securitatẽ, quam non licet sic scrupulo agitatam & quærentem medicinam taliter delusam per taciturnitatem, & dissimulationem relinquere. Hoc vero secundo casu loquitur Sotus quãdo illa nullo scrupulo agitata de impedimento, ex alia causa, scilicet, quia exosum illum habet, vel quia est onerata filijs vel aliquo alio colore renuit debitum marito præstare, tunc cum de impedimento nihil scisciretur non occurrit obligatio, quare confessor id impedimenti in confessione deprehendens illam alias inuincibiliter ignorãtem de eo admoneat præsertim vbi difficile est remedium aut separatio non fiet sine graui scandalo. Vnde licet sententia istius Cordubæ allegantis pro se suum Magistrum Metinam Complutensem aliquid apparentiæ habeat, sed veriorem puto opinionem Soti moraliter loquendo, & ad mentem esse Iurisdarum dicentium quòd per taciturnitatem interdum impunitas prominitur. Ergo etiam securitas, & quia per eam non contradicitur, sed potius præbetur consensus.

¶ Sed an casu quo princeps scandalizat populum, teneatur prædicator occurrere in publico, carpendo principem, sicut Ioannes Baptista insurrexit publice in hærodem, quæritur & quidem hic omnia consultissime sunt agenda antequàm prædicator proditurus sit in publicum ad publice reprehendendum principem scandalizantem populum. Nam prius suauia media sunt adhibenda, quia admonendus est secreto, si speratur correptio, quia forte peccat ex passione, & non ex malitia. Admonendus est etiam populus in genere, vt à vitijs talibus caueat.

¶ Quòd si his & omnibus alijs prudenter tentandis, iã tentatis, ruina magna sequitur in populo: quia princeps non emendatur: tunc verbis cogitatissimis & moderatissimis prædicator cui ex officio incumbit, tenetur in suggesto hoc vitium scandalosum principis, si non sufficit in generali, etiam in particulari carpere, si spes emendæ sit, nec pejor exitus sit expectandus, & nullus fructus. Nam in hoc casu illa Salustiana sententia vera est, frustra niti & nihil aliud præter odiũ quærere extremæ dementiæ est, quando nec per hoc cauebit populus nec princeps correptus abibit.

¶ Ad hæc secundum D. Thom. nostra propria bona dimittenda sunt propter scandalum non malitiæ ad tempus, licet non teneamur cum graui detrimento nostrorum bonorum temporalium, hoc cauere scandalũ. Quia iugum Domini suaue est. Sed bona cõmunia vniuersitatis, vel ecclesiæ, ij quibus cura eorum incumbit, propter huiusmodi scandalum, non debent dimittere,

dimittere, quia sua bona non sunt, sed aliena, licet interdum pia mater ecclesia propter commune scãdalum vulgi vitandum, in aliquibus locis Italiæ relaxauit decimas dummodo de stipendio alias ministris iure naturæ & diuino debito prouideatur.

¶ Denique non est mala exceptio Victoriæ dicentis, quòd licet consilia non sunt dimittenda propter scandalum: tamen si scandalum graue immineat: neque consilium tanti momenti sit, tunc propter tale scandalum tale consilium potest omitti.

¶ Adhæc opera bona quando ex ignorantia, vel ex infirmitate animi cã dalum oritur, quod est puillorũ: non debent in totum relinqui: sed occultari, aut differri quousque admoneatur proximus. Quod si post admonitionem persueret iam erit scandalum Phariseorum.

¶ Adde etiam quòd opera quæ non sunt de necessitate salutis, dimittenda sunt quando post admonitionem admoniti non intelligũt rationem, quæ pro vitando scandalo illis redditur, aut quando antiqua consuetudo, vel alia ratio qua ipsi nituntur, persuadet illis non esse iustam illam rationem, quæ illis redditur: quia tunc secũdum Caietanum scandalum tale non est ex malitia, sed ex ignorantia. Sicut etiam similiter docet Nauarrus: quòd curatus non debet negare absolutionem pœnitenti habenti opinionem contrariam, nisi talis curatus suæ opinionis, posset pœnitenti rationem euidentem, & claram, qua conuinceatur suam opinionem esse falsam, qua se pœnitens tueri contendit, reddere.

¶ Peccat peccato scandali, qui excusatus comedit in quadragesima carnes, si ignorantes, qui scandalizantur de sua causa excusante eum, certiores non facit, sicut pariter peccat qui ex concessione librorum vetitos hæreticorum apud se retinet, & legit: nisi ignorantes qui de hoc scandalizantur de tali concessione Papæ sibi facta admonitos faciat.

¶ Qui vi, dolo, aut fraude, alium ad peccandum induxit tenetur restituere, tollendo vim, aut ignorantiam. Secus si induxit scientem, aut voluntarium. Quia tunc & si non ex iustitia, tamẽ ex charitate tenetur istum plusquàm cæteros cæteris paribus, corrigere.

¶ Nauarrus respondens ad obiectionem fratris Vicentij Iustiniani inquit non est peccatum se reputare abiectũ ex eo quòd sit ex patre Iudæo. Sed peccatum est despicere taliter patrem huiusmodi inculpatum. Quia licet pauper & abiectus sit illum filius Diues, & sublimis, ex quarto præcepto tenetur honorare.

¶ Putoque verum esse quod Metina in sua instructione asserit esse peccatum mortale contra charitatem, hominem alioquin bonæ estimationis in populo, cum non est periculũ quòd veniet in publicũ, si nouit quis secreto esse de genere hebræorum de nouo conuersorum, secretum detegere cum Iudæum compellando. Licet aliqui etiam docti parum de hoc scrupulo sint soliciti hoc passim euulgantes, dicendo ille est de genere sarracenorum, vel hebræorum, qui si excusandi sunt (inquit Metina) est forte, quia quãtum sit contra charitatem non aduertunt.

CAP. LX.

De homicidio.

SEcundum Concilium Colonien. præceptum de occidendo non frangit, qui operatur detrimẽtũ animæ, sicut neque etiam præceptum de occidendo se, non frangit latro qui exponit se periculo, vt si capiatur, iu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

spendatur. Quia id non intendit nisi facere vt probatam faceret suæ mortis intimidatem.

¶ Licet occidere publica authoritate iustitiæ, & etiam ob euitandum suorum bonorum temporalium furtum, quoniam sunt vitæ suæ administratorem eorum defensionem raptorem. Dominus potest occidere, quandiu cū illis vadit onustus secundum Sotum. Secus est si iam in aliquam domum recepit se cum illis quia tunc custodiēdus est, vt via iudicis sine eius occisione facta authoritate priuata reddere illa bona cogatur. Hoc autem de occidendo in flagranti raptu bonorum intelligitur, si aliter bona sua nequit tueri. sed & in sui defensionem quoque, cū moderamine inculpatæ tutelæ quis inuasorem occidere potest secundum D. Thom. 22. quæst. 64. art. 2. & secundū eius commentatorem. Neque enim contra hoc militat illud dictum commune, scilicet, quòd tenemur magis ad diligendum vitam proximi, quam nostras fortunas, quia hoc verum est in casu necessitatis.

¶ In extrema necessitate, quando talis extrema necessitas est ab extrinseco aliquis non tenetur secundum fratrē Sotum maiorem redimere vitam proximi cum multa iactura bonorum suorum pertinentium ad decentiam sui status, vt verbi gratia si tyrannus peteret regnum, aut primogenituræ alicuius redditus, ne occideret alium, non tenetur talis primogenitus, cum iactura primogenituræ suæ subuenire vitæ proximi alias opprimendi à tyranno. Quia si ad hoc obligaretur, esset inuenta via malis opprimendi bonos, credo tamen in isto casu causa eruendi vitam innocentis à tyranno teneri secundum Armillam de bonis suis superfluis ad statū subuenire, nisi occurrerēt aliæ necessitates in republica grauiores. si autē quis ex malitia diceret ego me occidam, nisi dederis mihi bona tua, pōt ei respōdere accipe funē, quo te suspendas.

¶ Si autem aliquis ægrotās propter auaritiam nolit sibi subuenire emēdo sibi necessariam medicinam licet habeat vnde sibi subueniat, & id faciat ex passione, vel ex stultitia, tenetur vnusquisq; qui potis est ei subuenire, quia postea potest id exigere in iudicio, l. sed an vltro. de negotijs gestis. & secundū Adrianū in 4. de correctio. si autē faciat ex malitia ad extorquendū meā pecuniā, nō teneor meā pecuniā illi subuenire: sed instare apud iudicē, vt pecunia illius, cura illi adhibeat.

¶ Etiā ob defensionē proximi, cum moderamine inculpatæ tutelæ licet aggressorē occidere, in hoc casu quamuis absq; culpa sua fieret talis occisor irregularis. Quoniā secūdū Concilium Vienens. tātū in suæ vitæ defensionem necessariā, occidēs euaderet irregularitatē. Nō tū si occideret ob defensionē bonorū suorū: nisi casus accideret quo periculū est ad pūctū: quo vt surripiantur eius bona inuaditur à latronibus eius vita, vbi necesse est iā suam defendere vitam.

¶ Potest q; quis dū sua persona non est summæ reipublicæ necessaria, secū dū D. Tho. permitti se occidi ab inuasore, ne inuasorem occidat præsertim moriturū in mortali, quia opus est hoc excellētissimæ charitatis. Nā maiorē charitatē nemo habet quā vt animam suā ponat quis pro amicis suis, & etiā pro inimicis ponere est opus insigne dilectionis. Secus est si inuasus esset summæ reipublicæ necessarius, atque inuasor non ita, quia tunc teneretur inuasus pro bono publico, suam vitam incolumē seruare, qū aliter nō posset nisi etiā inuasorē interimendo. At si econtra inuasor supremo esset reipublicæ necessarius: ita vt ex eius vita, reipublicę vita penderet, teneretur in hoc casu, homo plebeius non tanti momenti, ei parcere. Quia bonū commune

mune præferendum est bono particulare.

Q5. ¶ Præterea non inepte hic se offert illa quæstio non satis plana, vtrū ciuitas oppressa à tyranno minanti illi excidium, nisi talis ciuitas tradat quem intra seruat innocentē à tyranno statim iugulandum, An pro redimendo suam vexationē, possit illum innocentē tyranno tradere, & quidem Sotus & Nauarrus, vt testatur Corduba, summe exhorrescunt concedere hoc esse licitum. Quibus videtur accedere D. Tho. 2.2. quia inquit bonus in republica, conseruatiuus est boni cōmunis cum sit innocens, igitur innocens non est tradendus tyranno eū quærēti ad mortē, pro conseruatione reipublicæ, quia non est mediū in hoc casu proportionatum ad conseruādam rem publicā: nisi solum ex malitia tyranni.

¶ Sed tamen Corduba probabiliter tenet cum Adriano sibi fauenti contra Nauarrum, & Sotum, scilicet, q̄ in hoc casu respublica potest tradere innocentem tyranno, quia (inquiūt) ista traditio non est per se causa proxima necis, quam infert innocenti tyrannus. Nec in huiusmodi traditione incurritur à ciuitate tradenti mors innocentis, sed euasio à tyranno. Sicut bellum gerens iustum, quando expugnanda est turris, vbi nouit esse innocentes cū nocentibus, potest per accidens in ordine ad obtinendam Victoriam, quando aliter obtineri non potest, & ipsos innocentes trucidare ictu fulguris.

¶ Pariq; ratione excusari probabiliter possunt à mortali prout excusantur à Corduba, & ab Adriano remigesilli Christiani, qui vinculati in triremibus turcarum, in conflictu belli, flagris, atq; etiā incussione minarum mortis, cōtra Christianos à turcis cogūtur remigare, quia remigatio hæc non de se: sed ex malitia turcarū, via est, & causa non ita propinqua ad Victoriā, & occisiones contra Christianos, & sic interim teneamus ne istos aliquin remiges desperatos in barathrum desperationis maioris proijciamus, maxime quando renuisse, remigare nihil proderit ad euasionē Christianorum: sed tantum ad eorum remigum mortem.

CAP. LXI.

De bello.

Milites parati ad omne bellū sunt in statu condemnationis, sed parati ad iustum tantum bellum possunt licite sequi principem quem sciūnt esse hominē Christianum, sed secūdum Ybañez milites certi q̄ princeps dubitat de iustitia belli non possunt bellare licite etiam si sint subditi & stipendarij, neque secundum ipsum duellum in aliquo casu licet, quia non est in ordinatam defensionem, sed potius est cū periculo vitæ cum sit per modum aggressionis.

¶ Adde q̄ in bello iusto, licet occidere bellū iniustū gerētes & interficere oēs indifferēter secundum Victoriam in Relect. de bello posteriori. q. 45. qui in actuali cōflictu belli, vel in oppugnatione, vel defensione ciuitatis cōtra pugnant quandiu res est in periculo.

¶ At q̄n iam parta est Victoria, rebus iā extra periculū positis: tūc non licet interficere oēs etiā nocētes solum ad vindicādā præteritā iniuriā. Sed bene quidē licet oēs illos interficere si op̄ sit ad parādā securitatē in futurū. Imo aliquādo non solū licet, sed expedit interficere oēs nocentes, & hoc maxime in bello contra infideles ad finem supradictū, quando aliter securitas nō potest obtineri: sed in bello contra Christianos (non puto inquit Victoria) quòd parta Victoria liceat interficere omnes nocētes quia alias esset redigere terras in solitudines sed pro mensura delicti, sit plagarum

&occi-

& occisionis modus. ¶ Imo in hoc casu non licet parta Victoria interficere nec vnum Christianum, quando bona fide præsumitur sequutos fuisse suos principes.

¶ At vero quia in bello seruandum est ius gentium videtur parta Victoria, & transeûte periculo captiui iam, nisi sint profugæ, non sint interficiendi: sed nec etiam deditî, qui in deditionibus artium ciuitatum cauerunt sibi conditionibus: vt salua manerẽt eorum capita, & salui mitterentur. Alioquin, non videtur iniquum vt si cupidum nihil cauendo se dedat, si imprudens, principis, aut iudicis aliqui, qui fuerant nocentiores occidantur.

Q. ¶ Sed grauius dubium exurgit, scilicet, an innocentes, à quibus imminet periculum in futurum in bello liceat interficere. Et quidem secundum Victoriam probabilius est quod non licet hac de causa illos innocentes interficere. Nam & nemo puniendus est pro peccato futuro nondum patrato, quoniam euitari potest, licet tamen durante bello, si sit perpetuum: istos innocentes versantes inter nocentes rebus suis expoliare, si aliter commode bellum geri non potest: qua licet debilitare hostes, expoliando alimenta eis præstantes.

¶ Vltra hoc notaueris, quòd etiam in bello contra turcas, non licet interficere infantes. Patet quia sunt innocẽtes imo nec fœminas inter infideles, quia quantum ad bellum spectat, præsumuntur innocentes, nisi cõstaret de aliqua fœmina quòd fuisset in culpa. Imo idem videtur iudicium de innoxijs agricolis apud Christianos, imo de alia gente togata, & pacifica, quia omnes præsumuntur innocentes, nisi contra constaret. Hac etiam ratione nec peregrinos, neque hospites, qui versantur apud hostes licet interficere. Quia præsumantur innocentes: neque re vera sunt hostes. Nec clericos licet interficere, quia innocentes præsumuntur, nisi constet de contrario, vt cum actualiter pugnant.

¶ Sed dato quòd non liceat interficere pueros, aut alios innocentes. An liceat illos ducere in captiuitatem, & seruitutem. Respondetur plane quòd eodem modo, licet ducere innocentes in captiuitatem sicut licet expoliare illos. Quia libertas inter bona fortunæ censetur. Vnde non est dubiũ quin liceat & pueros & fœminas sarracenorum ducere in captiuitatem, & seruitutem, quia sunt membra reipublicæ nocentis quæ punitur in suis membris.

¶ Sed iam ex iure gentium recepto, inter Christianos pueri, & fœminæ (si opus est ad finem belli licet non fiant serui ducuntur tamen captiui nõ quidem in seruitutem, sed vt pro illorum redemptione recipiantur pecuniæ, quod tamen extendendum non est vltra, quàm belli necessitas postulet: & consuetudo legitime belligerantium obtinuit. Tandem concludimus quòd obsides recepti tempore inducturũ, vel per acto bello interfici possunt si hostes fidem fregerint, neque conuentis steterint quando tales obsides, alias sunt de numero nocentium, puta quia tulerunt contra eos arma, si autem sunt innocentes vt sunt pueri, & fœminæ aut alij innocentes, non sunt interficiendi, hæc omnia ex Victoria in Relectione supradicta.

CAP. LXII.

De defensione iusta vel non.

INuasus non solum potest licite intendere se defendere: sed licite intendit, seu vt exacte loquamur licite eligit occidere alium: vt

vt medium necessarium ad suę vitę defensionem, quando aliter non potest euadere, quia potest velle adhunc finem trãsfigere guttur inuasoris, quia alias vix esset qui occideret aggressorem suum sine peccato, quia fragilitas humana & tentatio subita non permittit in illo subitaneo conflictu hanc longam deliberationem, scilicet nolo occidere facere. Hęc sententia est Nauarri, & Soti contra Caietanum tamen, & Cordubam, quorum opinionẽ Nauarrus reputat nouam, & nouitates inquit nobis sunt fugiendæ, & ego illi magis assentio & Soto.

¶ Quanuis ante aggressionem aggressurum non liceat occidere: tamen vbi aliquis nullum aliud effugiũ euadendi mortem habeat, nisi ipse inuasurum præueniat, potest eum præueniendo occidere. Exemplum est de vxore, quæ certo nouit se occidendam à marito pugione, quem iam maritus suppositit sub ceruicali, ad occidendam eam dormientem, si hæc mulier non possit fugere, quia conclusa est sanua clausi, potest maritum occidere: quia iam maritus, in hoc casu, vt aggressor reputatur, & sententia Nauarri hæc teneri potest, quanuis Victoria dixit se hunc factũ non approbaturũ ante factum, sed neque damnaturum post factum.

¶ Vt autem noueris lector quis inuasor, quis inuasus in hac parte dicatur, aduertito cum Mercato in suo opere de tractibus, & contractibus, ℔ innocens in hac parte dicitur inuasus quare ei tenetur restituere damnũ illatum inuasori, sed quando iam inuasor desistit, vel quando in conflictu alter eorum cessat à percussione, vel ab aggressione, iam ex tunc redditur innocens, licet antea inuadendo fuerit nocens, sed hæc sententia licet multoties sit vera, sed non semper, quia licet secundum Ricardum, qui dicto Mercati videtur subscribere: vulneratus, aut iam cæsus alapa, non possit percussorem iam desistentem, & fugientem occidere, tamen hoc limitat Nauarrus dicens, quòd ita est, quòd tenetur percussus percussorem desistẽtem, & fugientem non persequi, nisi talis percussus vulnere, vel alapa magnam sui honoris iacturam faceret, nisi fugientem persequeretur, posset enim tantum, quantum opus esset, ad sui honoris defensionem tunc eũ persequi, & percutere, quia honorem etiam occidendo, si opus est licet defendere.

¶ Et quidem licet hanc Nauarri sententiam non omnino damnare ausim, quia eius ratio aliqualiter est apparens, tamen negare non possum: quia sit licentiosa, nam Victoria vix audet tantum se extendere, sed solum subtrepide affirmat, quòd illico incontinenti percussus, potest repercutere suum percussorem: etiam desistentem sui tutandi honoris gratia, quia illa in continenti repercussio potius videtur defensio honoris, quam aggressio cõtractatim desistentem, sed quod percussus qui persequitur percussorẽ fugientem iam, non sit ipse aggressor, alij iudicent, quoniam defensio actualis, relationem dicit ad iniuriã actualem. Pari ratione si hoc licet: sibi percussus persuaderet, quòd per vnã post horam, vel post alterum diem, posset percussorem suum insequi: quia pertiat iactura honoris, quam passus est, quam post horam, si videat percussorem eumque repercutiat, sic aliqualiter resarciet. At puto insequi percussorem iam fugientem: non est honorem iam amissum defendere, sed aliqualiter amissum resarcire, seu recuperare quòd non licet authoritate priuata, sed ab authoritate iudicis est iniuriæ compensatio postulanda, nisi velit Nauarrus dicere, quòd illa repercussio honoris defensio sit, quia quasi incontinenti percussorem statim insequendo fit. Bene quidem, sed ante factum

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctum non approbo, sicut nec post fa- A
ctum, damnabo: quia & pro Nauarro
facit dictum Soti dicentis, q̃ non so-
lum incontinenti quo quis violenter
à me rapit bona mea, possunt in de-
fensionem bonorũ meorum necessa-
riam, raptorem percutere: sed etiã dũ
iam onustus aufugit cum rapina, pos-
sum illum insequi, & vi tollere quou-
sque in aliquam domum se receperit, quia iam non vi priuata mea: sed
implorata authoritate iudicis illa bo
na sunt recuperanda, quamquam hic B
non nihil agnosco discriminis, quo-
niã iniuria percussionis iã in instanti
transiit, & iam manet tantum (vt aiunt
in facto esse) sed rapina non ita manet
in facto esse, sed adhuc est in fieri, dũ
onustus raptor palam coram dño vi-
dente, & insequenti fugit cum ea, iu-
xta domum, vbi rapuit.

¶ Porro passus rapinam si illum rap
torem nõ amisit à suo conspectu, quia
adhuc inuenitur cum furto, vt aiunt
in manibus, ita vt tergiuersari nõ pos- C
sit, nec negare esse alienum, aut defen
dere esse suum, quod secum fert fur-
tum: tunc secundum Mercatum potest
vi tollere, & in defensionem suorum
bonorum passus illam rapinam, po-
test raptorem occidere, si aliter prę-
dam ab eius manibus nequeat eripe-
re: dum talis pręda magni momenti
sit. Non enim licet laicis pro re sibi
ablata non tanti momenti furem oc-
cidere, præsertim furem diurnum: qñ
coram testibus iam deprehendit illũ, D
neque creditur fugiturus sit cum prę-
da, quia tunc cum dominus possit sta-
tim conuincendo, talem latronem te-
stibus coram iudice, authoritate iudi-
ci bona sua ab illo recuperare, ini-
quum erit tunc ob hoc illum occide-
re latronem. Secus si alias semel sini-
tur aufugere cum pręda, nulla fit sub-
inde spes recuperandi ablata: sicut
frequentius contingere potest in fure
nocturno, vbi absunt testes, nam inse-
qui illum potest, atque si necesse sit in
defensionem suorum bonorum occi-
dere. nec tantum licet clericis, sicut
laicis ob bonorum suorum fures oc-
cidere circumspecte, & christiane lo-
quitur iste Mercatus, licet alij doctо-
res non tanta limitatione in hoc casu
loquantur saltem explicite, neque li-
cet pro modicis defendẽdis bonis oc
cidere.

¶ In defensione moderatio inculpa-
tæ tutelæ seruanda est, id est non maio-
ri vi, aut defensione, quam necessaria
vtendum est defensori: pro iniuria
sibi illata propulsanda, atque propter-
ea inualus, non est vsurus armis con-
tra inuadentem se sine illis, nisi for-
te pugnus inuasoris alioquin inermis
sit adeo validus, vel paulominus fortis,
quam ensis inuasi, iuxta glo. l. 1. C. vn-
de vi. & idem dicendum est de eo, qui
quando sine armis se defenderet, in-
luriam magnam, aut honoris, aut per-
sonæ pateretur, quoniam si potest ob
res suas occidere, cum honor pluris
extimetur, quam fortunæ bona, pote-
rit ob illum occidere, qua propter, si
aliquis non potest sine dedecore fu-
gere non tenetur fugere, sicut Sotus
de iustitia, & iure. lib. 5. q. 1. ar. 8. prope
finẽ optime ait, q̃ verbi gratia eques
nobilis, aut alius vir tantæ extimatio-
nis in populo, quòd ignominiosa res
ei esset fuga, si inuasus aufugeret, non
tenetur terga vertere. secus si inuasus
esset religiosus, aut clericus, quibus
certe talis fuga non imputatur ad de-
decus. sed potius ad honorẽ, quia tũc
isti tenerentur potius fugere, quam in
sui defensionem percutere, aut occi-
dere: quando per fugam suas possunt
tutari personas, similiq; obligatione
secundum Mercatum tenetur fugere
etiam nobilis homo, qui inuasus est à
marito vxoris, cuius copulam ingres-
sus erat ad solicitandum, quia tunc cũ
ille licite suam tuetur vxorem, & do-
mum, & iste nobilis illicite domum
eius.

eius sit ingressus, licet suã possit tue-
ri vitam, sed non maritum talem inno
centem occidendo, sed potius licet si-
bi fit ignominiosum, fugiendo.

¶ Insuper & moderatio hæc inculpa
tæ tutelæ seruanda quoque est, & in
defensionem proximi, quare si virgo
impetita carnaliter vociferetur val-
de, implorans auxilium, auxiliari ei po
test is qui adest: quando aliter à tali
vi oppressionis eripere eam nequit,
etiam interimendo inuasorem: secus
est si illa subtepide clamet, nec tan- B
topere conqueratur de iniuria, quia
præsumitur quasi eam velle. Vide de
hac materia Cordubam in tractatu de
casibus conscien. q. 89. apte disserẽtẽ.

¶ Præterea aduertito tandem, quòd
in conflictu dum duo iam conseuere
manus, qui de foris tertius accedit, tã
tum contendere habet ad eorum pa-
cem, q̃ si in tali conflictu, vnus desiste-
re videtur seq; retrahere à pugna iam
hic est innocens, in cuius defensionẽ
ille tertius potest contra alium nõ de- C
fistentem aduare, illumq; iuuare, sed si
neuter eorũ se subduxit à pugna, quia
iam res pugnæ inferbuit, tunc iste
tertius solum potest pugnare in de-
fensionem inuasi, quando tam quasi vi
ctus ab inuasore suppeditatur, & op-
primitur, quandiu inuasor non desi-
sit, quia tunc tenetur prosequi pug-
nam nisi coactus.

¶ Quare frater videns fratrem in
conflictu in quo aggressus est alterũ, D
solum nisi ad pacem potest, sed non
potest opitulari fratri, nisi quando fra
ter eius, quia iam se subduxit à pug-
na, adhuc eum insectatur alius, nolens
desistere.

¶ Demum inuasus si aliter non po-
test vitare vulnus, aut alapam sibi in-
cutiendam, poterit aggressorem occi-
dere si inuasus sit alicuius momenti.

¶ Quando absque interruptione
operis exterioris, actus volitionis in-
terior multiplicatur non est, nisi vnum
peccatum, vt dum quis sine interrup- A
tione operis exterioris, insistendo, in-
quærendo, & occidendo inimicum,
renouat volitiones, quibus eum vult
occidere vnum peccat duntaxat pec-
catum tanto grauius, quanto magis
per tot volitiones confirmatum. Simi-
lique ratione vnum duntaxat peccatũ
esse existimatur, quando absque inter-
ruptione actus interioris, apparatus
exteriores, & præludia maleficij, mul-
tiplicantur, vt dum quis in sua volun- B
tate occidendi, ad ad mille media ma
chinatur: dum illa media, quia detri-
mentosa forsitan sunt alteri tertio ex
se aliam malitiam etiam distinctam
non habent, sed de his clarius, &
abundantius iam diximus.

¶ Non peccat, qui iuste occidit pro-
pter iustam defensionem proximi, vel
sui honoris, vel rei familiaris, etiam
si aliter propriam vitam defendere
posset, fugiendo licet irregularitatẽ
contrahat iuxta glossam singularem, C
clemen. 1. de homicidio, ita ilylus cu-
riæ habet contra reuerendissimũ Di-
dacum à Leyua Segobiensem, quia li-
cet iste non peccet, sed etiam sine pec
cato, iusti cooperatores ad mortem iu
stam, vt officiales iustitiæ hanc irregu-
laritatem incurrunt, quæ post Conci-
lium Tridentinum, per episcopum ne
quit secundum Nauarrum dispensari.
Est tamen contra Caieta. in summa, &
contra Armillam verbo irregularitas
§. 13. Caietano accedentem, qui tamen D
scripserunt ante Concil. Tridentinum,
sed de hoc alias infra. At secundum
Metinam de mente plurium doctorũ
licite dispensat episcopus cum occiso
re iusto in minoribus, & in beneficio.
fo. 54. pag. 1.

¶ Occidens latronem tam nocturnum, quam diurnum, peccat, quando aliter se suaq; defensare potest, sed in foro exteriori occidẽs furẽ nocturnũ nõ punietur, sed bene si occiderit diur-
num, nec peccat fœmina occidens in
de

Universidad de Deusto
Biblioteca

defensionem suæ castitatis, quam alter saluo honore non poterat defendere. Adde q̃ secundum fratrem Petrum de Soto maiore, non tenetur quis inimico suo constituto in extrema necessitate famis subuenire, q̃a certus est is, q̃ si talis inimicus euadat, à tali inimico erit occidendus, quia se perdere erat, & est paratus, sicut licet subtrahere arma furioso me occisuro. probabile est hoc: licet hoc nõ sit vsquequaque certum: quia videtur nõ sit omittenda impletio præcepti charitatis propter futurum euentum mihi noxium, quod alijs vis à me est euitabile, sed iste loquitur quando certus sum, q̃ mortem meam nequibo euitare.

A

B

CAP. LXIII.

De occisione casuali.

C

PEccat occidens, vel percutiens non aduertendo, vel non adhibendo diligentiam, quam mediocriter prudentes in talibus actib⁹, solent adhibere, vt fideiciens regulas è tecto, sine prœmonitione transeũtium illac, faciat, vel si quis percutiat puerum cum cingulo non abstracto gladio, itaque vt quis impercutiendo, vel occidendo excusetur ab restitutione, & peccato, duæ requiruntur conditiones: tum vt debitam, quis adhibeat diligentiam dum timetur periculum: tum vt non det operam rei periculosæ. Quoniam & homicida est secũdum D. Antoninum, qui ob sui defensionẽ, cum ipse fuerit aggressor tantum percutere intendens, tandem hominem interemit. Sicut etiam secundum eũdem mulierem alienam aggressus, qui vt se defenderet ab eius marito inuasus, homicida est si eum occidit, & vt ait infra Nauarrus talis sit irregularis, etiam in hoc casu in suæ vitæ necessariam defensionem occidens maritum, quoniam dedit operam rei illicitæ, & quæ via erat ad tale homicidium, & huic suæ opinioni suffragatõ fuisse Pium V. cum ante eum hęc quæstio verteretur, gloriatur Nauarrus, ita Corduba cum Nauarro. libro. 1. in suo quæstionario contra Sotum, sed de hoc alibi dicimus.

A

D

¶ Mortaliter peccat qui ne pusillanimis habeatur periculo vitæ se exponit, aut mutilationis membri. Secus si ex surreptione.

B

¶ Peccat mortaliter ioculator: si vitatur ioco: cum vitæ suæ periculo probabili, vt funambulus supra funem excelsiori loco suspensum incedens. Secus est si absque tali periculo suam artem exerceat. Pari ratione secundum aliquos à mortali peccato excusatur is, qui assumit venenum ad experiendam theriacam manifeste compositã à viro legali, perito in illa arte, quam expertus est iam in bruto animali, sed alij quibus accedit Nauarrus censent, q̃ id dicet, quia satis experimẽti capi potuit in animali bruto, quod post factum Nauarrus non audet damnare, sed ego ad mortale saltem damnarem ante factum etiam.

C

¶ Huic fit appendix quæstio illa, vtrum medicus, vel obstetrix porrigere possit mulieri prægnanti, cum periculo fœtus adhuc viui potionem, quã mouet Corduba in suis additionibus & in quæstionario suo, cui fit satis per distinctionem: quoniam si medicinæ tales sint quæ suapte natura magis ordinantur ad sanandum, quam ad occidendum porrigi licitè possint tali prægnanti. Cuiusmodi sunt minutiones, balnea, salubres potiones, & hoc quãdo non suppetit aliud remedium ad sanandum matrem, quia tunc de per accidens mors pueri, seu aborsus sequitur, sicut in bello iusto mors innocentis sequitur per accidens sit iusta.

Q

D

¶ Si autem medicina talis est, quæ potius sit ordinata ad occidendũ, quã ad sanandum, tũc licet assumpta ea, verisimiliter credatur mater viuet: si tamen ex inde creditur probabiliter fœtus sit obiturus, non licet matri, talem medicinam propinari à medico, quia secundum D. Ambro. 14. q. 5. cap. denique, quando vni subuenire nequimus sine detrimento alterius, melius est omnino subuenire, & in hoc secundo dicto concordant communiter doctores quamuis D. Augustin. D. Ambrosio videatur contradicere, sed re vera nõ contra pugnat in epistola ad Bonifacium, & habet. 23. q. 4. vbi cap. ipse, ait, q̃ si plurimi essent in domo ruitura, & inde saltem vnus liberari posset, atque id quia facere conaremur alij semetipsos præcipitarent, doleremus de cæteris, verum de vnius saltem salute consolaremur, quia loquitur hic D. Aug. de his qui sua culpa se præcipitant, quia alius liberatur.

A

B

C

Qũ

¶ Sed quid si medicina suapte natura est tam mortifera, quam salutifera iam iamq; constat, quod tam mater, quam eius fœtus morientur: si tamen mater talem medicinam assumat, euẽtus est in dubio, vtrum fœtus vel mater saluabitur. Respondetur plane in hoc casu illicitum est prægnanti talẽ porrigere medicinam est, quæ cõclusio hæc sylvestri verbo bellum. 2. q. 6. est Cordubæ loco citato est quæ communis, & magistralis, contra Almainũ, & Adrianum, quia porrigẽs huiusmodi medicamen, in hoc casu exponit se periculo occidendi matrem, vel fœtum, vel vtrumque, sed nihilominus opinio Almaini, & Adriani in 4. senten. de correctione. ar. 3. est satis rationabilis, quia nititur authoritati Galeni dicentis, quòd in extrema necessitate in rebus desperatis, licet facere experientias. Quare ipsius dictum ad

D

medicum est in hoc casu, interfice audacter.

A

¶ Sed hæc quidem opinio Galeni verum habet vbi mors tertij, ideſt fœtus inde non immineret, itaque dicimus, quòd postquam in hoc casu de vtriusque vita tam matris quam fœtus, (vt supponimus) est iam desperatum, nihil iniuriæ patitur fœtus si hiçe experientia fiat in matre.

¶ Sed in casu dubio, vtrum scilicet puer exinde morietur, aut euadet si talis experientia fiat in matre, securius dicitur, quòd vbi fœtus non est animatus: talem medicinam possit assumere mater, etiam si aborsus sequatur, quando tamen informatus iã creditur esse anima rationali, tunc medicinas salubres, & ordinatas licebit sumere matri, insalubres autem, & periculosas tam ordinatas ad occidendũ, quam ad vtsunificandum, ei assumere, non licebit, quia secundum Sotum in periculo mortis, ne pereat fœtus, & vtriusque extrahatur, & baptizetur, nõ est aperienda mater morti tam propinqua, quia non sunt facienda mala, vt eueniant bona, ideſt non est mater occidenda, vt filius euadat: nec etiam si esset mater prægnans ad mortem tam damnata, quia prolatanda est executio sententiæ, donec fœtum pariat secundum leges, & quia si tunc huius rei gratia aperiretur mater non fieret sine periculo probabili mortis fœtus, vt Sotus insinuauit.

B

C

¶ At vero licet occidens fœtum certo non animatum sine causa, peccet mortaliter, non tamen ideo fit irregularis, si autem in dubio sit vtrum fœtus, cuius aborsus fuit causa, fuerit animatus, vel non animatus: licet in isto casu in foro exteriori liber euadat ab irregularitate, quia pœnã non subibit, tanquam irregularis, sed tamen in foro conscientiæ tenetur in hoc dubio à sacramentorum administratione, & ordinum sactorum ministerio.

D

Universidad de Deusto
Biblioteca

sterio abstinere, & se irregularem reputare: donec ad cautelam, dispensationem obtinuerit super tali irregularitate.

¶ Secundum Nauarrum.cap.27.numero.235.irregularis est clericus, qui mulieri prægnanti adulteræ, vt celaret crimen,cõsuluit,vt assumeret certa remedia ad expellendum iam vitium fœtum, licet postea pœnitentia ductus dixerit mulieri,ne id faceret significans ei esse atrox peccatum, quia ad effectum euadendi irregularitatem non sufficit dissuasisse illi malum consilium, nisi impediat efficaciter ne malum consilium ad effectũ aborsus perducatur licet satis fuerit dissuasisse verbo & animo ad euadendum postea subsequutum peccatum, ita Corduba in addit.

¶ In casu quo Petrus occulte occidit aliquem,cuius occasione homicidij comprehensus est innocens Ioannes,& coniectus in carcerem propter inditia punitus est in pecunia, nisi Petrus fraudulenter occiderit nempe,vt Ioannes innocens caperetur,& pœna plecteretur: non tenetur quid quã Ioãni restituere, nisi medicinas quas expendit occisus, quas Ioannes coactus est soluere, sed tantum Petrus tenetur ad restitutionem pro sic percusso, vel occiso, ita Corduba in additionibus concordat Sotus. de iust & iure.lib.4. quæst.6. articu.3. & Nauarrus in summa,capit.15.nume.17. summa Hispana,& Pedraça clarius in suo confessionario. 5.præcepto, nec Metina contradicit,vt putat Nauarrus, ratio est, quia non fuit causa directa,neque per se Petrus damni illati Ioanni à iudice, quia nec ex animo Petrus id intendit.Secus si intendisset, quia tunc malus animus dirigens occasionem illã ad capturam,& molestiam innocẽtis, causa fuit illius.

¶ Secundum Innocentium siquis mandauit homicidium fieri, & mutilationem, & antequam fiat effectus, reuocet expresse, immo etiam tacite,vt faciendo pacem cum occidendo non incurrit post irregularitatem. Secus si non reuocauit licet per spacium temporis non fuerit secutus effectus, ita Armilla verbo irregularitas. §.15.quod videtur contra supradictum de clerico consulente mulieri adulteræ aborsum,sed non est hoc supradictæ sententiæ Nauarri, & Corduba omnino contrarium, quoniam mandans facilius, & efficatius solitus est reuocare solo verbo mandatarium ab iniquo mandato. At re vera reuocare solo verbo, mulierem adulteram semel ad procurandum aborsum persuasam,quam iam timor honoris,& vitæ ad exequendum sibi persuasum aborsum,adigit,non est facile, tenetur ergo ad euadendam irregularitatem, efficaciter talem aborsum,nec deducatur ad effectum impedire.

¶ Secundum Caietanum duellum duobus casibus contingit esse licitum, primo quando rex fouens iustitiam in bello credit se ab aduersario potentiori in bello fore superandũ in vniuersali bello, & ideo eligit duellum sibi oblatum,& singulare certamen. Secundo licite quis ad duellum sibi oblatum procedit, quando nisi congrediatur ibi cum accusatore iniusto,per iniquam sententiam, sibi membrum est amputandum, sed de hoc iam late diximus supra, & de prohibitione Concilij Tridentini, & de sententia lata excommunicationis contra duella acceptantes, vel ad ea prodeuntes,vide ibi, vide de hoc Concilium Tridentinum sessione 25. cap.9. de reformat.

CAP.

CAP. LXIIII.

Adhuc de homicidio.

SOlum est veniale spectare duella, nisi fiat cum voluptate, & consensu, vel nisi intenderet talia duella spectare, casu quo spectasse ea esset peccatum mortale, quia prohibita esset illa spectatio sub peccato mortali, vel nisi quis præsentia sua personaliter, quia assistit, in causa est,vt talia duella fiant,vel nisi talis esset persona quæ assistendo his,scandalum in generarer,qualis esset sacerdos,vel religiosus Vide Syluest.verbo,curiositas quia per supradicta, regulabis,quando sit mortale astare agitationi mortali taurorum,vbi frequenter accidũt percussiones,& mortes, & de astantibus spectaculis lasciuis, & turpibus, qui in ecclesia dum celebrantur diuina mysteria miscentur.

¶ Delectari non de morte alicuius, sed de bono, & vtilitate ex ea subsecutis,non est peccatum, quia optare licet mortem,aut morbum alicui, vt resipiscat à mala vita,vel propter aliũ respectum sanctum,& honestum,sicut à Turcis,& Christiani nominis hostibus ne nos persequantur, mortẽ optemus si non cõcertantur,non est peccatum, quando aliud commodius remedium suppetere non videtur, immo secundum Victoriam,& Sotum dũ non sanandi animum gratia, nec ex odio fiat,optare mortem inimico, à quo mihi alias si viuat,imminent inestimabilia,& magna mala,non erit peccatum mortale.

¶ Peccat,& quidem mortaliter,qui deliberato animo mortem, aut membri mutilationem præ ira,præ impatientia,præ dedecore,præ paupertate,aut pro quouis alio sibi infortunio oblato sibi exoptat, quia non est dñs vitæ suæ, aut membrorum, & quia ingratus videtur esse Deo, vitæ,& omnium bonorum largitori,neque licet his impatientibus,& desperatis, exemplis sanctorum se tutari,quia sancti si exoptabant à vinculo vitæ dissolui nõ erat quia ad id ex impatientia agitati mouerentur,sed potius desiderio regnandi cum Christo in cœlo, & euadendi laqueos mundi, quibus passim a dæmone illaqueantur homines, ideo dicebant cum Paulo, cupimus dissolui, & esse cum Christo.

¶ Cæterum monachus, aut clericus prædictis iniustis de causis si manus sibi injiciat, est excommunicatus, vt habetur c. contingit. de sent. excom. Secus si ob zelũ deuotionis fecit, aut ob parentum,vel amicorũ mortẽ,barbã sibi euellit, vel ideo alapis se cædat,quia tunc ob hanc causam nõ manebit excommunicatus.

¶ At secundũ Syluestrum monialis solicitans aborsum non est excommunicata, quia non sibi,sed proli iniuriã irrogat.

¶ Peccat, & quidem mortaliter qui vult vitam notabiliter decurtare, aut decurtat per abstinentias, quas aduertit esse indiscretas, etiam si absq; intẽtione decurtandi sibi vitam faciat, si aduertit,quod eam decurtat etiam si animo satisfaciendi Deo pro suis peccatis faciat. Secus si id faciat probabiliter existimans tales abstinentias nõ esse indiscretas.

¶ At additmus hic pro maiori complemento doctrinæ, resolutas conclusiones Victoriæ, in relectione de homicidio,vbi conclusione 33.& 34.& eõ sequenter sic tradit. Vitam abbreuiare ex intentione nullo modo licet, & si non teneamur omnia media etiam licita nobis procurare, quo vitam nobis longiorem reddamus. Alimentis vero insalubribus, & nocuis, vt fungis, herbis accidi, crudis,

Universidad de Deusto
Biblioteca

crudis tantum, & in salubribus non licet vti, quamuis non teneamur vti optimis cibis, nisi in infirmitate, quando saluti expediret exceptis Cartusiensibus, vbi pro bono religionis, etiam cum periculo vitæ, secundum Victo. licet eis à carnibus abstinere, alias extra casum infirmitatis, satis est vti mediocribus cibis, vt ouis, & piscibus, licet hæc non tantum prolatent vitam: nam neque vitæ conseruandæ ratione sunt omnia media adhibenda, sed tantum illa, quæ ad hoc sunt necessaria, & congrua.

¶ Neque multo præciosiori & exquisita medicina tenetur quis eam emendo secundum Merinam in sua instruct. confess. conseruare sibi vitam: etiam si medicus dixerit sibi esse profienam.

¶ Sed neque infirmus qui in vltimis positus, & quasi desperatus iacet à medicis, qui præ fastidio non comedit, quia nec potest deglutire cibum, est condemnandus quasi occisor sui, si tunc nõ cõtẽdat comedere: quia & quod magis esse dubitabile videbatur in extrema necessitate, licet scilicet alteri panem cędere, ne periclitetur etiam si dans sit periturus fame, quia ponere pro amicis, & proximis vitam, licet stultitia reputetur huius mundi: tamẽ sapientia est apud Deum.

Q5. Porro de illa quæst. non impertinẽter hic diffũtendũ venit, verum iuste condemnatus à iudice ob crimina, vt fame pereat, possit à pane sibi oblato abstinere, & quidẽ Caiet. & Vict. relect. de homic. §. 28. asseuerant, ꝙ talis tenetur comedere, & hanc sententiã S. Th. esse autumant, quia. 2. 2. q. 69. ar. 4. ad secundum dicit, ꝙ si talis nõ comederet se interficeret, quia tenetur ad conseruandam vitam vti omnibus medijs à iudice non prohibitis, modo iudex, nec probibuit, neq; prohibere potuit, ne comederet, quia solum potest damnari ad pati sed nõ ad cooperãdũ ad suam mortem.

¶ Et licet ista sententia, non parum sit probabilis, sed etiam opposita opinio, quam tenet Sotus (quia probabilis est) teneri potest ꝙ talis à pane oblato abstinere potest, sicut etiam damnatus iuste ad mortẽ cũ à carcere fugere possit, & sic̃ vitare necem, potest (si subest rationabilis causa patiendi) ibi operiri mortem, sic & prædictus à pane sibi oblato abstinere potest dicens: volo sic soluere quod crimina mea meruerunt, & sinẽ imponere meis malis, neque hæc sententia dissidet à sententia D. Th. quia tunc S. Th. glossari potest, ꝙ talis si abstineat à pane sibi oblato, se interficit, non quidẽ positiuè, & directè, sed solum indirectè, non comedendo, vel non fugiendo à carcere, quod quidem licet, dum subest magna, & rationabilissima causa patiendi: nam multoties martyres cum possent fugiendo mortẽ euadere, eã in carceribus præstolabantur.

¶ Sed an stante ista sententia iudicis, vt talis damnatus fame pereat, possit aliquis ei subministrare panẽ, consequenter dubitari iure potest. Et quidem si de ministris iustitiæ loquamur planior est responsio, quia infideliter, & contra officium agerent: si cibos ei ministrarent: sicut si etiam iuste incarcerato, limam ad infringendas catenas præstarent.

¶ Cæterũ si extranei id faciãt: an licite faciant magis ambigitur, & quidẽ frater Iosephus in Floribus Theologiæ ait licere tunc dare panẽ tali, offerreq; limam, & instrumenta quo euadat, tali incarcerato, dum tã occultè fiat, & sine scandalo, sed tã Sot" cõtrarie sentit ꝙ damnato iuste ad mortẽ nõ licet instrumenta conferre, quibus se à vinculis expediat. Cui sententiæ Soti subscribit Nauarr. eã secutiorem esse astruens, quam sententiam ego magis amplector cũ limitatione satis exercũ specta, quam adducit Corduba dicens quòd non licet tali iuste damnato ad mortem talia conferre instrumenta quia est impedire executionem iustitiæ nisi forte casus accideret: vbi optimus alioquin homo, & de republica valde meritus; casu fortuito esset in carcerem coniectus ob crimen subitum, esset que morte plectendus, huic instrumenta talia offerendo, posset quis subuenire: quando non esset spe cialiter subministrare prohibitus. Secus de pessimo incarcerato quem reipublicæ expedit morte puniri.

Q5. ¶ Idemque dicerem de oblatione panis, si offeratur condemnato iuste vt fame pereat. Huic inquit D. Thom. potest quis non subuenire panem ei non exhibendo, sed an licite ei possit subuenire quis, id D. Thom. sabticuit. Respondetur ergo quòd si pater sit, aut mater qui sic ad mortem etiam iustam famis, sunt destinati: tunc filij licite possunt subuenire panem occulte, subministrando. Nam Valerius Maximus lib. 5. de subuentione filiorum filiam illam maritatam egregie laudat quòd matrem suam sic damnatã, nudã ingrediens carcerem, quia aliter ingredi non permittebatur, suis vberibus lactauit, pauitque matrem, sicque à nece famis eam liberauit.

Q5. ¶ Sed an extraneus possit hoc facere suppositio quòd talis sententia, vt reus pereat fame, iusta sit, liceatq; ferri possit dubitatur, nam quidam sæuam, & inhumanam esse autumant sicut Petrus de Soto maiore suspicatus est zelem esse, sed suppositio inquam, quòd licita sit. Dico quod etiam extraneus specialiter non prohibitus, reo aliquin reipublicæ non nocuo bonoque alias, clanculum, & sine scandalo poterit cibos porrigere iuxta sententiam Cordubæ: sed pessimo, & nocuo cuius mortem merito exoptat respublica ad sui quietem, non licet præbere cibos quia esset iustæ sententiæ, & reipublicæ vtilis executionem præpedire. cap. 15. num. 12.

CAP. LXV.

Adhuc de homicidio.

AN damnatus iuste ad mortẽ, vt per cicutæ, aut veneni haustum pereat licite possit illud venenum haurire, inter Sotum & Victoriam non parua est controuersia, nam Victoria in Relectione de homicidio quæst. 30. affirmat licere: sed Sotus negat in de iust. & iure, & merito negat licere. Quia haurire venenũ non solum est pati, sed etiam actiue, & positiue ad mortem suam cooperari, quod nullatenus licet. At licet secundum opinionem vtriusque tam Victoriæ, quam Soti, iuste damnato, scalas suspendij ascendere, collum ictui gladij lictoris parare quia hæc solum ordinantur ad pati.

¶ Non licet, vt diximus in naufragio tabulam, in qua quis est iam positus, alteri cædere, vt euadat, quando tabula ambos non capit secundum Sotum licet videatur contra Victoriam allegantem pro se Lactantium, quia ratio Soti id sufficienter probat, quia non potest in hoc casu tabulam alteri cædere: nisi se deturber in mare, quod non licet, quia est positiue ad suam mortem operari, sed antequam ascendisset tabulam, potuit illam alteri cessisse, vt euaderet.

Q5. ¶ Ac etiam contingit hic dubitari, vt nihil prætereamus. Vtrum mulier meru mortis ad lactãdum quia cuspide gladij, aut puxionis impetitur: coitui nefario si renitatur, an licite possit non resistere. Respondet Sotus cui subscribit Nauarrus quòd talis dum non consentiat intus in animo sceleri, nec

Universidad de Deusto
Biblioteca

probabili periculo consentiendi se obijciat, non peccat in hoc casu non resistendo: dum tali flagitio carnali non se adaptet, aut accommodet: sed solum passiue se habeat. Licet vix credat Nauarrus si sit honesta, quin aliqualiter etiam corporis motu refugiat.

¶ Præterea vniuersalis causa reddi tur quare vita nobis propria tuenda est, quia non sumus vitæ Domini, quia Deus, qui mortificat, & viuificat ipse solus vitæ & mortis Dominus est. Sed esto ita sit, quia tamen vitam nostram nobis non vt Dominis, sed vt custodibus commisit, cum facultate: quã nobis concessit exponendi eam: quando expediret pro eius honore, & dilectione proximi, & pro bono virtutis, hinc est quòd licet auxiliari iuste amico etiam cum quantocunque vitæ discrimine, in licitis alias. Ideo non est damnanda mulier, imo potius laudanda quæ etiam cum magno periculo vitæ marito peste laboranti assidet: etiam si eius officium non esset marito vllo pacto profuturum, sed solum, vt pereunti marito officium, & consolationem præstaret. Quanquam si amicus id faceret sine fructu, non careret temeritate amico tacto peste assistendo exponere se tali periculo. Quanquàm hoc ipsum, scilicet, amicitiam, & fidem amicis seruare, magnus fructus est, quare amicum amico sic assistentem causa solius consolationis iã morituro, non damnarem.

¶ Ex eadem regula sequitur, quòd licet nauigare, & artem militarem exercere: etiam cum magno vitæ periculo, seruatis circunstantijs, quæ magis vt in plurimum contingunt, quia pro bono communi hæc exercita licent, quauis periculosa sint: sed tamen in exercitijs bellicis quãdo exercitijs minus periculosis, scilicet, equestribus sufficit, vt se exerceant milites tunc alijs multum periculosis vti illicitum esset.

¶ Sed & nauigatio dum non est tam periculosa, vt plures, vel maior pars in ea pereant: quando valde refert ad bonum commune: cum tali periculo est sustentanda. Sed si maior pars, vel fere omnes in tali nauigatione perirent, vrgentissima deberet esse causa boni communis regni, vt tunc esset licite toleranda.

¶ At tandem ne quid dissimulemus aut intactum relinquamus: quæritur an vita sit in discrimine pro bonis temporalibus ponenda. Inter quæ bona temporalia gloria, & honor, & fama reponuntur. Et quidem quòd liceat occidere inuasorem in necessariam defensionem horum bonorum, doctores non negãt. Sed an pro his bonis tuendis liceat periculo probabili exponere vitam, hoc magis in controuersia est. Nam Armilla existimat bonam famam pretiosiorem esse vita, motus authoritate Solomonis dicentis curam habe de bono nomine, hoc enim permanebit tibi magis quã mille thesauri, & Ecclesiast. 30. melius est nomen bonum, quam diuitiæ multæ, & quia inquit vita est temporalis, sed fama est æterna: modo æternum longe præstat téporali, & sic facile cõcedet, quòd licitum sit exponere vitam periculo pro tuenda bona fama.

¶ Cæterum Victoria Relectione de homicidio dicto. 36. hanc confutat Armillæ sententiam sentiens, ex opposito, maius bonum esse vitam, quàm honor sit, & fama quæ inter bona temporalia reponuntur, quia inquit hoc significatur Ecclesiast. 30. vbi dicitur non est census supra salutem corporis: ideo tenet non esse licitum ponere vitam pro fama, aut gloria temporali.

¶ Et quidem si mea sententia quicquam valet, existimo istos doctores sic posse concordari, quia si fama nostra necessaria nobis est ad honorem Dei, & salutem spiritualem nostram, aut proximi conseruandam, & procurandam: sic pro ea tuenda licet vitam corporalem exponere. Quia vt sic pretiosior, quàm vita corporalis reputatur, ratione necessitatis, & finis altioris ad quem ordinatur. Et hoc puto ad mentem D. Thomæ dictũ, qui. 72. ait in tantum nobis appetenda est fama, & honor, seu gloria temporalis humana quatenus inde nobis via paratur ad honorem Dei, & salutem spiritualem procurandam. At si qui faciãt sicut isti ingenui æquites faciunt qui nullã eorum finem suum vltimum constituisse videntur, in gloria, & fama, & honore temporali, & humano, de his dicendum est cum Victoria quòd nequeunt pro tali fama, & gloria vt sic, exponere vitam, quia vt sic talis fama inferior est vita. At vero quoniam secundum D. August. fama nobis necessaria est per bono spirituali proximorum, & quia sæpe bona fama fœnum est nobis abstinendi à peccato, absolute credo posse dici: quòd liceat pro tuenda fama exponere vitam, quia fama de se si sit bona, testimonium est virtutis bona fama pollentis: nec bona fama debetur, nisi studiosis, & virtutibus præditis, secus de honore temporali, qui indifferenter etiam principibus discholis est exhibendus atque ideo non est tam infallibile testimonium virtutis honorati honor: sicut fama est testimonium bene famati.

¶ At quia in mentem alicui venire potest, vtrum Brutus, Cato, Decius, & alij innumeri qui sibi mortem consciuerunt excusationem habebunt eo quòd putabant in hoc se fortiter, & laudabiliter agere, & quid de Sanſone, Rasia, & Saule: ad primum suo ordine respondendo dico, quòd licet pagani laborauerint ignorantia aliquorum præceptorum diuinorum vt de non

fornicando, de non se vindicando de iniuria: tamen eorum ignorantia non fuit inculpabilis, quia vt testatur Paulus. 1. ad Roman. in pœnam perfidiæ suæ tradidit illos Deus in reprobum sensum. Vnde de morte quam sibi consciuere non excusantur. Nam Aristoteles. 3. ethicorũ. & Cicero huiusmodi mortes damnant.

¶ Sed de Sanſone dicimus quòd secundum Augustinum necessario est excusandus, quia in historia iudicum dicitur Dominum tempore mortis orasse, vt sua sibi fortitudo restitueretur, quo se de inimicis vlciscceretur. Quanquàm etiam alia ratione posset excusari, quia ex intentione id non fecit: sed ad oppressionem inimicorum, quam molitus est, sua de per accidens mors subsequuta est. Qua quoque ratione, libro de officijs, D. Ambro. cap. de fortitudine, Eleazarum non solum excusat, sed miris laudibus effert qui bestiæ ruina oppressus præclarã mortem inuenit. 1. Machabæorum, quia non intentione se occidendi, sed causa obsistendi inimicis fecit, sicque potest excusari Sanſon, sine recursu, ad instinctum cœlestem. Sed Saulem, cum à gratia Dei iam repulsus id fecerit: excusare à desperata morte non est necesse, sed & Rasiam D. Thomas non excusat, tamen Victoria ait excusari posse à desperata morte. De qua re lõga est concertatio inter Nicolaum & Burgensem.

CAP. LXVI.

De defensione vitæ propriæ licita, vel non.

AD carceres comdemnati iuste tenentur ibi manere, nisi immineat illis periculũ mortis, aut corporalis supplicij. Quare ad carce-

Universidad de Deusto
Biblioteca

carcerem, & ad mortem simul obligando reum ibi manere: donec suspendatur, nemo obligare potest. Et carcer perpetuus velut morti comparatur. Et quia ingredi carcerare ad iurisdictionem publicam pertinet: carceri mancipare duntaxat principi, & reipublicæ est licitum. Licet ad horam quis ne vadat fornicandum, vel ad lusum mortalem, possit pro bono suo impediri, sicut paratum ad perpetrandum peccatum damnosum reipublicæ aut tertio notabiliter, si aliter non possit quis impedire, potest vi detinere, donec renunciet iusliciæ, quod statim vt commode potest tenetur facere.

¶ Et quanuis communiter dicatur, quòd coniectus in vincula propter debita, cui periculum vitæ, aut supplicij corporalis inde non imminet, à tali carcere fugere non possit: Nauarrus tamen, hoc temperat dicens quòd si aliquis miserrimus, incompos omnino ad soluenda debita, carcere detinetur, vbi fame, & situ conficitur, nec in toto mundo subest spes facultatis ad soluendum, potest inde fugere, sana intentione dandi operam, vt conquirat suo labore, vel aliter, vnde suis creditoribus soluat. Quæ quidem opinio pia est & apparenti fultulta ratione, quia frustra ibi tunc in carcere detinetur, & quia hoc rationabiliter debent velle eius creditores, quia sic melius eorum negotium liberatus à carcere geret. Si quis condemnatus insuper à legitimo iudice sit iniuste, & iuridice non licet sibi se defendere. At licet condemnato iniuste secundum Diuũ Thomam licitum sit iudici resistere vt euadat: citra scandalum tamen, & taliter quòd grauis perturbatio reipublicæ inde non oriatur. Quare condemnatus legitimis testimonijs iniuste tamen, quia coram Deo vere est innocens: si non possit se defendere nisi inflictis vulneribus officialibus iustitiæ, tenetur obedire sententiæ iudicis potiusquàm in hoc casu officiales innocuos vulneribus ferire. ¶ Sed nec est hic longius repetere opus quod iam ante diximus quod à iusto carcere sub iuramento redeundi laxatus, tenetur redire etiam si ex reditu sit sibi mors obeunda secundum Nauarrum, & Cateran. licet Tabiena in hoc casu dicat propter ius naturale vitæ conseruandę, talis iuramenti relaxationẽ peti posse. Nam ius naturale conseruãdi vitam maxima vi pollet.

¶ Porro dubitatum est à quibusdã, vtrum pro conseruanda vita, vbi cancer in membro cœpit serpere, aliquis compelli possit ad talis membri mutilationem, eni quæstioni Sotus facit satis per distinctionem respondendo, scilicet, quòd à republica, quia res grauissima est mutilatio membri, ad illã hac sola ratione, cogi non potest. Sed si esset religiosus, ratione præstitæ obedientię ad talem mutilationem pro conseruanda vita à prælato cogi posset: cui nomine Dei, suam mancipauit vitam.

¶ Ex hoc iure naturali conseruandi vitam innascitur, quòd si quis fugiens equitando inimicum, arcto calle, inueniat obuium prostratum infantem, licet opprimendo infantem, non possit illac transilere vt euadat mortem quia non licet eum occisione infantis suam vitam protegere: Potest tamen secundum Cordubam licite aliquantulum girando, vel oblique insilendo equum ad parietem, cum bona fide non nocendi, licet non sine aliquali periculo pueri non tam probabili illac transilere.

¶ Ex eodem iure quoque naturali conseruandi vitam secundum Sotum pronascitur, quòd nemo possit obligari, tanquàm exequutor ad pœnam mortis, vel mutilationis membrorũ, aut supplicij corporalis, vel ad aliam pœnam corporalem, nisi exilij, vel quæ talis sit, quæ causa religionis solita

lita sit imponi in pœnitentiam secundum Sotum, in de iustitia, & iure.

Q6. ¶ Præterea ex eodem iure conseruandi vitam, aliud dubium oritur an reus pro conseruanda vita dum alias, quia non iuridice interrogatur, in cõscientia respondere non tenetur de crimine occulto à se perpetrato, possit, vt euadat tormenta terribilia quæ sibi iudex minatur nisi crimen confiteatur, illud crimen prodere iudici, à quo statim post confessionem ad supplendium mortis est rapiendus: & qui dem licet in hoc casu Sotus, & Nauarrus contrarij sint, quia Nauarrus ait, quòd tenetur tueri vitam non respondendo etiam cum perpessione illorum tormentorum, & Sotus ait non teneri cum tam seuo cruciatu vitam tutari: quia satius est semel quanuis innocenter mori, quam tot mortes, tot sub eundo cruciatus tolerare, tamen sic videor mihi aliquomodo posse eos concordare. Vt sententia Soti vera sit, quando in hoc casu torquendus est valde debilis, aut senio confectus, aut sic viribus destitutus, vt credat vix posse sine periculo probabili mortis tam fœuam torturam sustinere, poterit iste in hoc casu de plano fateri. At sententia contraria Nauarri locum habeat cum in hoc casu, est viribus vigẽs, sanus, & robustus ad talia tormenta tolerãda: nisi forte quando quia alias est sibi legitimis testibus probatum crimen non iuridice tamen, quia sine infamia, & accusatore iudex processit, ideo se scit alias certo se esse mortę plectendum, etiam si crimen tale occultum non confiteatur.

Q6. ¶ Sed & illud vrget dubium, scilicet, quando cum iactura vitæ tenetur quis secretum celare, neque detegere. Et vt suo ordine procedatur, dico primo, quod omnibus doctoribus est in professo, quòd sigillum confessionis adeo sanctum est, tantoque vinculo ligat, vt mors sit prius obeunda: quam modo aliquo reueletur in quo casu nec papa, neque tota ecclesia potest dispensare. Sub sigillo autem confessionis claudi dicimus omne peccatum detectum in confessione siue præsens, siue futurum, siue, qui confitetur, vere pœniteat, siue non, est conclusio S. Thomæ & omnium. At vt sit confessio, satis est sit accusatio secundum Sotum. Quare etiam interpres, quando per ipsum fit confessio, morte constringitur seruare sigillum antequàm violet. Sic etiam laicus qui in defectu copiæ sacerdotis, audit confessionem mori potius quã peccata audita detegere tenetur: sic etiam prælatus, à quo petuntur casus, si forte in personæ pœnitẽtis notitiam inciderit, quia maiori vinculo celare tenetur quàm personæ prædictæ, mori potius obligatur, quàm reuelare. Præterea ille doctor, qui consulitur à confessore super peccatis pœnitentis, mori potius debet, quam secretum pandat. Imò & qui reperit papyrum, vbi peccata pœnitentis erant conscripta, sine ea confitendi, celare talia peccata strictissime tenetur. Horum omnium ratio est quia Christus Dominus qui præceptum iniunxit confessionis obligauit ad omnia media, quibus tale sacramentum institutum pro salute generis humani possit sustentari, quale medium est vt omnes tales (ne pœnitentes à confessione arceantur) etiam cum vitæ iactura, tale secretum teneantur celare, siquidem ad confessionem ordinatur.

¶ Deinde de secretis sæcularibus Q6. an cum dispendio vitæ aliquando debeant celari non est tam incomperto, quare & de his primo dicimus: quòd qui locum tenent, & officium publicum, tenentur ex genere rei fidem seruare secreti: si opus fuerit etiam cum dispendio vitæ, vt sunt senatores, consiliarij, & scribæ alijque id genus: quia si reuelatio secreti vergit in

Universidad de Deusto
Biblioteca

graue malum reipublicæ: tunc non solum illi, sed & quicunque priuatus ciuis tenetur vitam exponere: antequã id detegat. Sed id quod hic asserimus est, quod ij quibus ex officio publico incumbit, tenentur fæpius mori, pro celando secreto reipublicæ: quando priuati homines non tenerentur: quia seruatio secretorum reipublicæ est propter salutem reipublicæ, & quia istis specialiter committuntur, & quia ad hoc se iuramento astringũt, & ideo recipiunt stipendia. At in rebus minoris momenti, pro secreto illarum celando, non tenentur dare vitam, tenentur tamen pro rei cuiusque qualitate.

Q5. ¶ At hic iam quæritur quid de per iniuriam exprimente hominis secretum. De hoc plane affirmamus quòd si res sit magni momenti, etiam cum mortis discrimine, tale secretum sit celandum, sicut secretum Sansonis quod per importunitatem extorsit Dalida, cum iactura vitæ tenebatur celare. Quoniam & secundum Sotum potius tenetur quis oppetere mortem, quam famam valde magnam & pretiosam auferre, ergo potiori iure tenetur quis potius mori, quam secretum iniuriosè à se extortum prodere dum magni momenti est, eo vel maxime si periculum inde immineat vitæ, vnde qui obsignatas literas mala fide aperiunt maiori vinculo tenentur secretum illarum seruare.

Q5. ¶ Sed quid de secretis, quæ quis sub fide ea seruandi recipit. Respondetur quòd talia secreta recipiens, cũ dispendio vitæ, aut alia grandi iactura honoris, aliorum ve bonorum non tenetur ea seruare quia secundum Sotum, nemo, præsumitur, promittere id, ad quod alias non tenebatur cum tanta iactura, & dispendio. ¶ At & de eo, qui casu nouit alienum secretum, dispectandum se offerat an cum alij aliquis suo detrimento teneatur illud celare: ad quod facile respondetur quòd licet in hoc casu, qui secretum à casu nouit: si alicuius sit momenti: teneatur illud sub mortali contegere, non tamen tenetur grauia pati, vt illud celet. Quia solum ex charitate hic celare tenetur: quæ obligat nos seruare res proximorum quando id possumus sine graui damno nostro.

¶ Denique hic tandem mentio incidit, an teneatur homo mortem pati aut immania tormẽta, antequàm dum iniuste interrogatur, crimina propria prodat. Sed ne tãdem prolixius immoremur, super hoc respondeo affirmatiuum, quia vita caput est omnium bonorũ temporaliũ iuxta illud Iob. 2. vniuersa quæ habet homo dabit pro anima suã: deest pro vita, vnde cum vita maius bonum sit quàm fama, non videtur licitum esse exponere vitã morti, aut torturæ grani pro fama. Nam cum Salomon astruit, melius est nomen bonum quàm diuitiæ multæ non est locutus respectu vitæ, sed respectu diuitiarum quibus nomen bonum cõparauit, sed de his satis.

CAP. LXVII.

De obligatione subueniendi proximo cum iactura vitæ, vel non.

QVia huius genij sunt, vt cum aliquam materiam susceperim pertractandam, nolim quicquam intactum relinquere, quod in alijs libris necesse sit indagari, ideo pro complemento quæritur, vtrum persona priuata teneatur cum periculo mortis, aut amissionis notabilis famæ corrigere proximum: vbi correptio non est simpliciter necessaria, quamuis sit profutura. Et quidem in hoc casu duæ sibi inuicem obsistunt opiniones contrariæ. Prima Sori secundo membro de detegendo fœre. quæstione secunda. conclusione sexta. tenentis negatiuam, & alia est communis affirmatiua. Cuius meminit Corduba in annotationibus super tractatum de detegendo Sori. ¶ Cuius resolutio tribus nobis explicanda est dictis, primo quòd in casu quo probabiliter creditur, fratrem in peccato mortali, tandem esse perieturum nisi per meam correctionem, aut instructionem eius finali saluti prouideam; tunc teneor, etiam cum periculo vitæ meæ illum instruere, aut corrigere: dum per se, vel per alium nequit sibi prouidere, quia hæc simpliciter necessitas talis est vbi ex ordine charitatis illud. 1. Ioannis cap. 3. locum habet, sicut Christus pro nobis animam suam posuit, ita & nos pro fratribus. At hoc intelligitur secundum Cordub. & fratrem Petrum de Soto maior, quando talis alias nisi instruatur, vel corrigatur est in æternum periturus & est iam constitutus in articulo mortis sita vt nullus sit locus dilationis.

¶ Secundo dicitur quòd etiam extra articulum mortis tenemur sub mortali corripere eum, quem credimus non nisi per correctionem nostram à peccato recessurum: si sine notabili detrimento famæ rerum, aut vitæ, efficere possumus. Ita Sotus loco supra citato in octaua conclusione, ita doctores omnes. Diuus Thomas & Metina. Quia etiam patienti magnam iacturam status sine notabili rerum nostrarum detrimento succurrere tenemur sub mortali. Tertio vbi tota difficultas est dico si aliquis sit extra mortis articulum constitutus, qui non nisi per correctionem nostram creditur probabiliter à peccato mortali recessurus, si timore mortis notitiæ, aut famæ, aut notabilis iacturæ rerum temporalium interueniente, ei non succurrimus, non peccamus mortaliter, hæc est Cordubæ loco supra allegato. Esi Soti in sexta conclusione. Et patet quia in isto casu talis non est constitutus in extrema necessitate simpliciter, aut quasi vbi probabiliter de eius salute animæ finaliter desperetur, quia adhuc suppetit ei tempus se emẽdandi & corrigendi. Sed ait Corduba talis omissio correctionis in hoc casu solum est venialis quia est præter charitatem, probatque id ex Augustin. lib. 1. de ciuitate Dei cap. 9.

¶ Vide tandem Nauarrum in summa latina capit. 14. numero. 13. in fine vbi cum Adriano tenet contra alios, quòd etiam cum iactura vitæ secundum Adrianum tenetur vnusquisque corrigere etiam per ignorantiam affectatam, vel imbecillitatem, vel occasiones moriturum alias in mortali, quando iam constitutus in extremis est: quia cum iactura vitæ tenemur vitare peccatum mortale in proximo in extremo articulo mortis laboranti quomodocunque peccet dum nõ peccet ex malitia.

¶ Qua etiam ratione multo magis cum periculo vitæ, eiusque lesiua, subuenire tenemur infanti non baptizato in extremis laboranti: secundum probabiliorem opinionem, cum tunc baptizando. Quamuis Sotus in de detegendo secreto membro secũdo. q. 2. improbationem istæ conclusionis oppositum asserat sic dicens, quod secundum doctores nemo obligatur baptizare puerum cum periculo propriæ vitæ, saltem quando periculi est ab extrinseco puta ex malitia tyranni prohibẽtis me baptizare puerum: sed cõclusio nra supra posita est intelligenda vt dicit homicidium. §. 7. vbi habet q puero

Universidad de Deusto
Biblioteca

peste laboranti, qui sine baptismo es- A
ser morituras quilibet potest, teneturque succurrere eumque baptizare etiã si baptizans subiturus sit, ideo mortem, & licet forsitam sit vera exceptio Soti, scilicet, quòd si ideo tyrãnus minetur mortem, tunc non tenetur quis cum tali periculo huiusmodi puerum baptizare, tamen magis credo quòd conclusio nostra absolute sit vera, siue illud periculum mortis inferatur à tyranno, siue veniat aliunde, quia quã B
uis pro Soto faciat quòd vitæ expositio non sit medium tunc per se ordinatum ad salutem pueri procurandam, sed ex malitia tyranni sub pœna mortis baprizare prohibentis, sed ex alia parte ordo charitatis qui iubet vitam corporalem pro salute spirituali proximi in extrema necessitate simpliciter, exponere, videtur hanc limitationem Sori in hoc casu non admittere. Quia simpliciter posit' est puer in hac C
extrema necessitate baptismi postquã in hoc casu non potest aliter saluari: & sine culpa sua talem iniuriam à tyranno patitur: quam nullatenus potest vitare. ¶ Vtrumque igitur est probabile (nisi fallor) quòd minante tyranno mortem, baptizare teneatur tũc puerum cum iactura vitæ, & quod non teneatur.

Qũ. ¶ At vero de baptismo adulti, & de confessione eius in extremis laborantis audienda, forsitan quis hæsitabit. D
An cum discrimine vitæ nostræ, in extremo articulo ei impertire hæc sacramenta teneamur. Et quidem distinguendum est. Nam episcopi, curati & prælati, qui ex officio tenentur, etiam extra necessitatem extremam: tenentur vitam exponere pro subditis, tempore pestis visitando infirmos, & administrando eis sacramenta, præsertim quæ sunt de necessitate salutis cuiusmodi sunt sacramentum baptismi, & pœnitentiæ.

¶ Sed alia sunt sacramenta quæ sic non sunt tam de necessitate salutis, vt extrema vnctio, confirmatio, quæ non sunt in præcepto, & pro his administrandis non puto prælatos teneri exponere vitam vt insinuat Diuus Thomas. ¶ Sed an pro communione administranda tempore pestis teneantur prælati discrimen vitæ subire dico, non audeo aperte cum tali periculo, eos adhoc obligare. Quia sine tali communione subditi possunt saluari, si habeatur in voto. Quia hæc communio (licet tempore mortis) in obligatione sit sed non est tam ad salutem necessaria in re, sicut baptismus: qui est ianua sacramentorum, per quem Christo Domino incorporamur, & sacramentum pœnitentiæ: quia est secunda tabula post naufragium vt Concilij Tridentini tradit.

¶ Porro de priuatis sacerdotibus, Qũ
restat dicendum an isti cum discrimine vitæ in extremis constitutis ea teneantur administrare, & quidem quia non tenentur ad id ex obligatione iustitiæ, sed solum ex charitate, sicut & alij priuati baptizare tenentur in extrema necessitate, ideo primo dico. Ij priuati sacerdotes, sicut & quilibet alius Christianus in articulo mortis constitutum infidelem petentem edoceri de sibi necessarijs ad salutem, quæ ignorat, & cupit edoceri, & saluari: tenentur etiam cum discrimine propriæ vitæ ad eum accedendo, de his quæ sunt simpliciter de necessitate salutis: illum instruere, vt si fide etiam implicita Christi careret, & dolorem de peccatis præteritis necessarium esse ignoraret: secũ dum Nauarrum. ¶ Sed si iam de his Qũ
sit edoctus, & catechizatus & habens baptismum in voto quia petit baptismum in re sibi dari, in hoc casu, an gratia solius baptismi conferenda, ad catechumenum tactum peste sacerdos priuatus, aut alius laicus si non

non sit sacerdos, cum propriæ vitæ dis- A
pendio accedere teneatur. Respõdeo q̃ si fratri Petro de Soto maior, olim theologico Salmanticensi esset in suis scriptis adhibenda fides, plane secundum ipsum in hoc casu tales priuati talem cum discrimine suæ vitę tenentur baptizare, quia inquit sacerdos priuatus tenetur, & tunc iam baptizati, & christiani petentis confessionẽ, cum suæ vitæ periculo confessionem audire. Sed quia hanc opinionem rigidam esse puto, ideo contra eam teneo B
quia in tali casu baptismus in voto, & sufficit ad salutem: quando copia baptismi in re non datur.

¶ Et similiter de sacramento confessionis ato, quòd si secundum communem opinionem talis infirmus in tali articulo per interpretem, aut scripturam confiteri, non tenetur, quia id vergit in detrimentum suæ famæ, quare, ego qui sum priuatus sacerdos tenebor cum dispendio vitæ illum audire. Hæc ratio adeo valida est, vt propter eam forte, & proprius curatus ab C
audiendo confessionem eius, cum periculo vitæ probabili esset excusandus, sed hoc non ausim affirmare, sed dico cum communi, quòd quia curatus tenetur ex iustitia secundum fratrem Petrum de Soto maior, & secundum Metinam in sua instructione. fol. 114. pag. 1. §. 16. circa 5 mandatum: ideo curatus, & prælatus etiam extra extremam necessitatem subditorum, inter dum tenentur subuenire cum periculo vitæ monendo, & subducendo eos D
à peccato mortali, & quia tenentur vitam spiritualem subditorum assecurare prout possunt, quia contritio, quæ cum solo voto sacramenti saluat, quando sacramenti confessionis in renõ est copia, non est tam peruia & facilis habit peccatoribus, sicut attritio per quam cum sacramento absolutionis in re, talis infirmus sit ex attrito contritus ad salutem, sitamen talis attritio, secundum Metinam, & vt insinuat Concil. Tridentinu, ex speciali auxilio Dei sit, & supernaturalis, quia alias cõtra Sotum, & Canum, attritio naturalis cum sacramento non facit tali attritione attritum contritum ideo eos in confessione audire tenentur. Tandẽ cum Metina loco supra citato aduertito, quòd si aliquis constitutus in extremis esset deceptus ab hæreticis, vel si secundum Petrum de Soto maior, aliquis hæreticus peruerteret multos prædicando hæreses, & inseminãdo errores, tunc in his casibus Theologus, seu quibus alius priuatus idone' occurrere tenetur, & etiã cum discrimine vitæ hæc mala, subueniendo propellere, instruendo infirmos, & fidem tutari contra hæreticos.

CAP. LXVIII.

Qualiter Vitæ alienæ sit subueniendum.

NAuarrus contra Sotum tenẽt quod reus tenetur, quando non iuridice interrogatur de complicibus, eos non detegere etiam si quia eos non detegit torturæ sit subijciendus, quando ex tali detectione complicibus sequetur iactura vitæ, vel mutilationis membrorum. Secus si tantum complicibus inde sequeretur damnum pecuniæ, vel exilij, ita Nauarrus summa Hispanica. Existimo tamen hanc Nauarri opinionem non esse omnino contra Sotum acceptandam, nisi forte cum limitatione, scilicet, quando leue tantũ genus tormenti, cum esset robustus, & fortis ad tolerandum, talis reus, esset subiturus: tunc teneretur cum hoc detrimento leuis torturæ peccata cõplicum in hoc casu non detegere, sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

cum graui torturæ discrimine, non tenetur reus, qui criminis aliorum per iniuriam non extorsit secretum, tale secretum iudici iniuste inquirenti celare, quia solum vi charitatis tenetur in hoc casu illud subtricere, quæ cum gramissimo torturæ detrimento, (vt puto) non obligat ad vitam alienam tuendam, quia vix in hoc casu, nisi (vt supra distinximus) obligaretur ad tuēdam propriam. Demum nequid desit quod merito possit desiderari, scito Nauarrum, vt summa latina. ca. vige si maquarta. nu. 17. ipse de se ipso testatur, mutasse sententiam, quam antea tenuerat cum Felino, & nunc tenere, scilicet, ꝙ cum detrimento honoris, & extimationis nostræ si aliter fieri non potest, tenemur subuenire vitæ proximi, quando est in extrema vitæ necessitate constitutus, quod ex D. Ambro. habetur relatum. cap. non satis. 86. distinctio. vbi D. Ambrosi. sic ait, si cum rapitur quis ad mortem plus apud te pecunia tua valeat, quam vita morituri non est leue peccatum, sed existimo hanc etiam sententiam non esse absolute tenendam: nisi iuxta distinctionem supra habitam, cuius frater Petrus de Soto maior, meminit, scilicet, quod sententia hæc Nauarri sit vera quando illa extrema vitæ necessitas proximi venit ab intrinseco: scilicet ab fortuna, fame, vel infirmitate: tunc videtur ꝙ cum detrimento pertinentium ad decentiam status subuenire teneamur, quia necessitates intrinsece extremæ paruæ sunt, quia natura paucis contenta est. At si talis extrema necessitas redimendi vitam à causa extrinseca sit, id est à malitia tyranni prouenisset: non tenetur quis tūc cum supradicto detrimento, vitæ proximi subuenire, quia sic via malis daretur opprimendi bonos, & ita tirannus posset petere sibi regnum, ne occideret aliquem innocētem, sed in isto casu de superfluis ad statum tenetur vi tæ proximi oppressæ à tyranno subuenire, secundum Armillam, nisi essent aliæ grauiores necessitates in republica, quibus magis oporteret subuenire: at de necessariis ad statum in hoc casu non teneretur subuenire, quia secundum Petrum de Soto maior subsistari status in republica est maius bonum, quia publicū, quam vita priuati alias perimendi ex malitia tyranni, & de his satis.

¶ Peccat qui ob aliquod infortunio se nunquam natum esse cupit, quia ingratum se exhibet Deo largitori vitæ. Præterea comedens, vel comedendum alteri propinans, quod intelligere debuit sibi, vel alteri fore in vitæ perniciem, seu graue detrimentū, præsertim si id medicus interdixit: peccat mortaliter (si damnum sit graue inde innatum. Secus si exiguum dānū subsecutum est, nec credidit magnū subsequuturum.

¶ Tenens in lecto infantem cum periculo probabili eū suffocandi, peccat mortaliter, sicut etiam male afficiens fœminam grauidam impellēdo eam in graue periculum abortus: peccat quoq; mortaliter. Secus si sine tali probabili periculo mulierē male pertractauit, etiā si postea abortiatur, sed casu quo fœtus caret anima rationali, quæ masculo infunditur. 40. die, fœminæ vero. 80. non sit irregularis, qui vndecunque male afficiens mulierem prægnantem peccauerit mortaliter.

¶ Ipsa quoque mulier qui per latam culpam, negligēs fuit in cauendo abortum, non caret culpa mortali, tunc abortiendo.

¶ Peccat insuper mortaliter ille, qui siue subditus sit principis indicentis bellum, siue non, scilicet stipendij intuitu, pergit ad bellum, non attendens an bellum iustum sit an iniustum: si tamē talis miles subditus sit, aut iam antea stipendiatus si imperio domini sui vadat ad bellum, non peccat si vadat ad bellum, etiam si non præmeditetur an bellum sit iustum, vel iniustum: dum tamen iustum esse credat, quia sic habetur. cap. quid culpatur. 23. q 1. nec in hoc est differentia inter subditum, & externum qui ante belli exordium principi indicenti bellum inseruiebat.

CAP. LXIX.

Qualiter teneatur quis subuenire proximo per correctionē aut per testimonium, aut criminis reuelationem.

ADhęnota, ꝙ inuaso ab inimico tenetur quis supperias ferre, si cōmode verbis, aut opere, sine suo periculo opitulari potest. At vero officiarius publicus, etiam armata manu defendere debet eū: quē sibi videtur defendere posse, secundum D. Antoninum. Tenetur insuper testificari, etiam non iussus à iudice homo, vel denunciare potenti prodesse, pro liberādo aliquo ab iniusta morte, vel damno, vel infamia, nisi id delictum nouerit, per confessionem.

¶ Deinde nullus tenetur sponte se offerre ad testificandum, vt aliquis condemnetur, nisi secundum iuris formam conuictus à iudice, ideſt quando iudex eum interrogat, iam præcedente probata infamia cōtra reū duobus testibus. Et hoc via inquisitionis, vel nisi præcedente legitimo accusatore accusante, & iam habita per vnū legitimum testē de visu testificantem semiplena probatione, vel nisi sufficientia indicia probata per duos testes præcesserint simul cum accusatione præuia, & in his duobus casibus loquimur, quando proceditur via calumniationis. Igitur in tribus præcedentibus casibus, tenetur tam testis, quā etiam reus, quia legitime interrogantur iudici respondere: etiam si ob reuelationem, & confessionem veritatis, reus sit ad mortem rapiendus. His autem cessantibus, quando de reo solum inquiritur ad pœnam non tenetur testis sua sponte ad testificandum se offerre: etiā si accusatori ex defectu probationis periculū immineret, quia accusatori id imputetur, quia sua sponte in id periculi se ingessit, nisi quando accusator, quia ad id obligatur in conscientia, pro bono communi, vel aliter ad accusandum procedit: quia tunc testis si opus sit, vt illi faueat ad testificandum se offerre tenetur, secundum Diuum Thomam, secunda secundæ. quæstione 70. articulo. 1. vbi ait, ꝙ tenetur testis etiam non requisitus a superiori, testificari propter damnū vitandum tam respublicæ, quā tertiæ personæ, alias secretum de iure naturæ est seruandum.

¶ At vero, quia secundum eundem D. Tho. quolib. 12 ar. 12. ordo charitatis exigit, vt quis bono particulari proximi præferat bonum commune. Item vt quis velit bonum proximi, & conscientiæ, & famæ, & in his magis, velit bonum conscientiæ, quam famæ quando vtrumque haberi non potest, & ideo his consideratis credo, inquit D. Tho. ꝙ si esset aliquod peccatū carnale, vel spirituale, quod vergeret in detrimentum multitudinis statim est reuelandum cum preponderet bonum commune ordine charitatis, & articulo decimotertio, cuiusdēquolibeti adijcit Diuus Thomas regulam tenendā circa correctionem fratris nobis tradens, scilicet, ꝙ in hoc casu seruanda est charitas in reuelando via correctionis proximi peccatum, & quod magis expedit attendatur, & intenda-

tur,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur emenda, & non fiat ex malitia, vt proximus confundatur. Ex qua doctrina liquet, qua ratione se gerere debeat religiolus, cum religiolo fratre, quando deprehendit eum secreto septa monasterij noctu saltare, si enim speratse eum per secretam correctionem correcturum, tenetur correctionis euangelicæ ordinem seruare, nisi periculum sit in mora. Si autem probabiliter creditur, quòd inde ex tali insultu extra monasterium, grauis infamiæ scandalum conuentui, & ordini paratur, cui aliter occurri melius non potest quam prælato reuelando statim est crimen ei secreto aperiendum, vt patri, vt sic secreto, malo communi imminēti, possit obuiare. Quod si secreto, vt pater tanto malo nequeat occurrere, ratio boni communis exigit, vt id propaletur ei, vt iudici.

Q5. ¶ Sed quid de religioso suspecto circa ingressum domus vbi habitat mulier, suæ personæ nota laborans. Respondet Sotus in de detegēdo prius est monendus semel, atque iterum, & tertio, quòd si non emendetur, prius adhibeatur vnus testis: deinde si non emendrtur adhibeatur tertius, antequam denuncietur prælato, quia tandem prælato est denuncianda culpa, etiam si non sit mortalis, si sit contra famam, & honorem proximi, præuia tamen monitione. Quare ait Sotus si quis intraret domus suspectas, non esset illico proclamandus sine præuia monitione, vt est exemplum D. Augu. de oculi petulantia: consilium autem est D. August. vt antequam testis inducatur aliquis, per quem possit conuinci crimen, reueletur prælato tāquam patri, vt minori iactura emendetur, sed hoc D. Augustin. consilium est, non præceptum, vt sic possit secretius correctus non innotescere cæteris, scilicet testibus, si autem quis extimaret commodius per alium quam per prælatum posse corrigere fratrem, iuste reuelabit prius alteri, ita Metina in sua instruct 5. præcepto.

¶ Nec cordata est consideratio eorū qui ignoranter putant se non diffamare proximum, quando secreta illius peccata secreto reuelant eius amico, quia vnusquisque secundum Metinā multoties magis optaret peccata sua nota esse tribus, aut quatnor, quā vni gratissimo, & coniunctissimo viro sibi amico. Cōsonaq; videtur hæc Soti sentētia doctrinæ D. Th. 2.2. q. 144. art. 4. vbi ait, quòd magis verecundamur si homines honesti, & sapientes, & cōiuncti nobis, & nobiscum diu versati, & adiutores, etiam à quibus opem expectamus peccata nostra deprehenderint.

¶ Et tandem concludimus quòd si tale peccatum ingressus religiosi in domos suspectas vergat in damnum multitudinis, idest in infamiam publicam conuentus, est reuelandum prælato, quando non aliter posset remedū commode adhiberi, sine detectione tali. Secus si per secretam monitionē iam esset correctus, nisi adhuc correctus maneret in periculo verisimili peccandi, vel infamandi ordinem, vel conuentum, & hoc est quod caute intellectus voluit significare Ricardus dum dixit etiam per secretam monitionem correctum fratrem, denunciā dum esse prælato, vt obseruetur à recidiuo, nempe quando manet adhuc in periculo & non alias: hæc omnia egregie Sotus, memb. 2. q. 4. de detegendo secreto diffuse satis, quæ ego hic ad breuitatem redegi, quia materia est scitu necessaria.

¶ Etiam cum periculo vitæ quis tenetur operam dare, vt illum eripiat à periculo reuocando testimonium, quo coniecit eum in periculum perdendæ vitæ, peccat insuper iniuriatus, qui non vetuit expresse cognatos suos pro se parantes vindictam sumere de aliquo suo offensore.

CAP.

CAP. LXX.

Super agitatione taurorum.

QVoniam super agitatione taurorum & ferarum Pius. V. extrauagantem, quæ incipit de salute gregis dominici ediderat, vbi talem agitationem, videtur damnare sub grauibus pœnis: Nauarrus super hac quæstione olim rogatus, salua sedis apostolicæ censura eandem sic interpretatur, vt talis extrauagantis prohibitio non procedat, in ea agitatione taurorū, ferarūque: quæ exercetur moderate, taliq; cautela adhibita, vt probabiliter credi possit eam non cōsequutura notabilia nocumenta personalia, puta mortes, vulnera, ostium rupturas, & id genus alia, quia propter hæc vitanda pericula, lata est lex. Cessante autem ratione, & fine legis cessat eius dispositio, & quia iuxta limites rationis legis, debet restringi, vel extendi lex. arg. l. cum pater. §. dulcissimis. ff. de lega. 2. & l. adigere. §. quanuis ff. de iure patronatus. ca. suggestū, & capit. meminimus. & quia ex prohemio legis solet causa legis conijci finalis. l. fina. ff. de hæredi. institut. & c. quia propter de elect.

¶ Igitur si ea moderatione qua domina Isabella prima regina catholica permittebat agitari tauros nempe cornuum cuspidibus præcisis, & nimia agitantium temeritate coercita, tutisque refugijs opportune constitutis: non esset sic agitare tauros peccatum mortale, & hæc satis circunspect: & cauta resolutio est cōtra Metinam in sua instructione confessorum pag. 1. fo. 150. §. 28. de ludis, vbi aliquantulum licentiosè contra prædictā prohibitionem Pij. V. loquitur absolute sine limitatione asserens agitationem taurorum culpa mortali carere, etiam si aliquando ei dantes operam se exponant periculo, quia inquit respublica hos lusus elegit: quo equites exerceantur ad bellum pro bono communi. Igitur cum bonum commune præferendum sit particulari, agitare tauros non erit mortale, sed certe cū alia sint commodiora, & minus periculosa præludia belli, quam agitationes istæ taurorum, quibus ad prædictum finē communem se possunt milites exercere, præsertim cum quidam strenuus expertusq; dux, asseuerauerit quasi experientia teste huiusmodi agitationē taurorum magis docere fugere hostes quam eos aggredi, non debuisset, tam audacter sine limitatione Metina id affirmare perstante tali Pij. V. extrauaganti, vt videtur in contra. vbi Pius V. clericis tam regularibus, quam sæcularibus beneficia ecclesiastica obtinētibus, vel in sacris ordinibus constitutis sub excommunicationis pœna, ne eisdem spectaculis interfint prohibet & si quis ibi mortuus fuerit, siue miles sit, siue alia persona congrediendo cum bestijs, vt ecclesiastica careat sepultura decernitur.

CAP. LXXI.

De satisfactione agenda pro vita hominis liberi.

SIngularem contra Scotum, & Adrianum, & maiorem, alioſque Theologos puto esse hanc sentētiam Nauarri, vbi hic aperte asserit percutientem hominem liberum propter deformitatem ex vulnere relictā, nullatenus teneri ei quicquam recompensare, dummodo medicationis ex-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pensas ei persoluat, & damna incursa totius vitæ, quatenus ex percussione inhabilis effectus est ad lucri faciendia, quæ alias posset lucrari: superaddendo, quod neque pro vita hominis liberi occisi quidquam est restituendum, nisi expensas medicaminis, & damna illata filijs, & hæredibus ex morte iniusta occisi, & quia est contra communem sententiam doctorum non puto eam esse omnino veram, quia est etiam contra Victoriam, & quoniam absurditatem, quam ex tua opinione sequi doctores communiter asserunt, licet eam Nauarrus parui faciat, non oportet sic dissimulare, scilicet, quod absurdum sit, & stultum putare eum, qui bouem proximi necat, teneri ad restitutionem, non autem qui proximum ipsum occidit. Nam & leges quas pro sua opinione Nauarrus citat parum puto suæ sententiæ commodare, quoniam. l. liber homo. ff. ad legem Aquil. & l. finali, de his qui ejiciunt, vel effundunt, parum ad rem faciunt. Prima etenim solum concludit hominem liberum nullo pretio posse extimari. At hæc lex solum concludit, quod quia hominis liberi vita inæstimabilis est: non possit forte pro ea, ad æqualitatem fieri recompensatio, quia pellem pro pelle, & omnia quæ habet homo dabit pro anima sua, ideo vita sua, non tamen concludit, quod ideo occisor excusetur à restituendo pro posse, atque hæc videtur sententia aperta Diui Thomæ, secunda secundæ, quæstione 62. articulo secundo, in solutione ad primum argumentum, vbi cum argumentatus fuisset sic, scilicet, quod non sit necessarium ad salutem restituere, quod ablatum est, quia aliquando impossibile est restituere illud, puta cum aliquis alicui abstulit membrum, vel vitam respondet, quod tunc licet non possit recompensari æquialens sufficit, quod recompensetur, quod possibile est, sicut de honoribus qui sunt ad Deum, vel parentes patet, vt Philosophus dicit 8. Ethicorum, & ideo quando id quod est ablatum non est restituibile per aliquod æquale, debet fieri recompensatio, qualis possibilis est, vt cum aliquis alicui abstulit membrum debet ei recompensare in pecunia, vel in aliquo honore considerata conditione vtriusque personæ secundum arbitrium boni viri. Cum ergo hæc sit Diui Thomæ sententia, & communis non puto, ab ea fore discedendum, quidquid dicat Nauarrus. Nam & secunda lex solum loquitur de deformitate quam causabit ex vulnere qui per cussit dejciens è tecto tegulas, sine intentione vulnerandi transeuntem, quia illa cicatrix sic illata, non fuit ex data opera, nec tam detrimentosa corpori, secundum fratrem Iosephum, sed solum nocet decori corporis. Secus esset, si quis abstulit vitam, vel membrum abscidit, aut debilitauit, quia tunc in pecunia, vel in alio arbitrio boni viri secundum Diuam Thomam illud restituet.

¶ At vero etiam libenter concedimus, quod si quis culpabiliter talem deformitatem solam, in seruo alicuius induxisset, percutiendo illum, tenetur, vt ait Nauarrus domino compensare, in eo quod seruus, ideo sibi minus in pretio valet, sicut optime ait Nauarrus. Sicut etiam si quis liberam puellam sedasset in facie, eius faciem deformans, tenetur ei aliquid pro tali deformitate resarcire, quando illa deformitas in causa fuit, quod ad suas nuptias maiori dote indigeret, vt mihi videtur.

¶ Igitur secundum Sotum de iustitia & iure lib. 4. quæstione sexta, articulo tertio, contra Maiorem, & alios & secundum Diuum Thomam, in his quæ secundum speciem reparari nequeunt, restitutio ad arbitrium boni viri

viri est facienda. In hoc autem arbitramento habenda est ratio personarum, tam occisi, quam occidentis, atque hæredum, quia hic magis deterruit prudentium sententia, quam Theologorum scientia: nam si homicida est diuitijs præpotens maior est ei restitutio imungenda quam si egeret: etsi occisus inutilis erat suis, minor, quam si erat eis profecuus. Considerandæ est etiam qualitas occisi ex vtilitate ipsius, indigentiaque suorum etiam ex valore, & dignitate personæ, contra Nauarrum. nam qui virum ingenuum, literis ve, aut alia ratione insignem occidit, ad maiorem multo restitutionem tenetur: quam si personam inferioris ordinis interemisset, & quoniam persona occisa quando insignis erat, multo pluris erat, quam alia, etiam: si non reliquerit familiam inopem contra alios in hoc decepdos dico cum Soto quod eius hæredibus restitutio est facienda. Pensandus quoque est & etiam occidendi modus, an fuerit per insidias vel fraudem vel notabilem atrocitatem occisus.

¶ Hæc igitur omnia sunt pensanda in tali restitutione, dum modo iniurius, hæc omnia possit soluere etiam cum grani detrimento suorum bonorum. Licet verum sit quod propter restitutionem hanc in foro conscientiæ non est aliquis, nec etiam in grauem necessitatem inducendus. Considerandæ quoque est & illa circunstancia, scilicet, quod occisus potuerat citius mori, aut languere, ita vt non posset familiam sustentare.

¶ Idem prorsus dicendum est de mutilatione membri, nam qui mutilauit alteri abscidit, tenetur soluere operas medici, & damna, cessantesque labores in integrum ad arbitrium tamen sapientum virorum.

¶ Præter damna quoque, iniuria mutilati occisi est restauranda non quidem exponendo se bello iusto, vt ait Scotus, cõtra inimicos ecclesiæ, cui subscribit Adrianus; sed per orationes, & precationes fusas pro occiso, quanuis secundum Sotum hæc restitutio iniuriæ per orationes, sub iustitiæ obligatione non cadit. Sed tantum sub saluberrimo consilio, quando intellectus indiget.

¶ Igitur hæc nota contra Nauarrum solum obligantem occisorem homicidæ liberi aut eius mutilatorem ad medicationis expensas, & ad stipendia ab ipso luerada, si viuisset per vitã, & ad expensas funeris, & ad damna hæredũ resultãtia, sed non pro vita, addentem cum Maioris quod licet magis peccet occisor nobilis, quam artificis mechanici, tamen magis tenetur restituere occisor mœchanici, quã nobilis: quod tamen contra Sotum & cõtra veritatem esse censeo, si omnia alia sint paria. Vnde ad maiorem, vel minorem indicendam super hoc restitutionem prædicta regula cum omnibus suis circunstantijs circunstantionata est obseruanda.

¶ Itaque nostra sententia à sententia Nauarri in hoc plane differt in hoc casu, quod secundam Nauar. si liber homo occidatur qui suis hæredibus nihil afferebat emolumenti, vel lucri, vel eius mors nihil intulit damni, quia forte filios, & vxorem leuauit, eius mors ab onere eum curandi, vel sustentandi: tũc eius occisor tali vxori, & filijs pro tali occisione, nihil tenetur recompensare: quia pro eius defuncti vita nihil eis debet: quia vita hominis est inappreciabilis. Hanc opinionem ego existimo parum tutam, & falsam, atque ideo oppositam communem esse nobis tenendam censeo cum D. Tho.

(f)

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. LXXII.

De restitutione occisionis, & quibus est facienda.

AT quibus restitutio occisionis iniuste occisi fit facienda, restat quærendum. De qua quæstione Mercatus libro de tractibus. ca. 6. de restitutione homicidæ. fo. 181. ait, quòd non est tam constans quid sit dicendum, sed tamen ipse censet satisfactionem pro vita occisi solum esse faciendam parentibus, & filijs. Quia debitum hoc non est reale, sed personale. Quare filijs tantum, & parentibus facienda est, qui repræsentant personam occisi: quippe qui in naturalibus reputabantur tantum vnum cum mortuo, & quidem sententia hæc satis firmo nititur fundamento, & rationabilis est, cui accedit Sotus & frater Iosephus in suis floribus, & ideo circa restitutionẽ vitæ tantum, idest pro vita solum, hanc sententiam censeo auscultandam, quia vita patris est aliquid filij, & filius est veluti quædam pars de substantia patris, quare restitutio pro vita defuncti quæ quodammodo erat sua, illis debetur, etiam si ex morte tali nulla pertulerint damna.

Qs. ¶ Sed quid de damnis incursis, aut lucris impeditis ex morte occisi, quibus sit restitutio facienda, & quidem Sotus de iustitia & iure contra Scotũ, & Adrianum, & Nauarrum dicentes etiã q̃ cognatis occisi, & nõ solum parentibus, & filijs quæcunque iactura est refarcienda, quam ratione illius necis perpessi sunt ait hanc temperandam esse sententiam, scilicet, q̃ de necessitate iustitiæ solum facienda est restitutio pro substentatione vxori, & marito, parentibus, & filijs, quia hos tenebatur pater substentare si egerẽt, ideo

A in hoc succedunt in ius defuncti. Alij vero sunt solum hæredes abintestato, qui tamen non sunt necessarij, vt fratres, & inferiores cognati, ideo his de rigore iustitiæ non tenetur homicida, licet defunctus illos aleret, quia id faciebat ex liberalitate. Alioquin deberet, & homicida alere amicos defuncti, etusque famulos, & quoscũque in domum receperat, & quidem rationabilis est hæc limitatio Soti, sed quatenus exeludit fratres dubia esse vide

B tur: nam secundum Mercatum loco supra citato fratres defuncti, quia res propria videntur esse defuncti illis restitutio facienda est sicut propius filijs, & parentibus, quod ego non credo, sed potius existimo in hoc casu distinguẽdum: nam si defunctus per iustitiã, his fratribus iussus erat suppeditare alimenta, quæ propter mortis fratris amiserunt, tenebitur tunc homicida de iustitia pro his alimentis aliquid recompensare, & in hoc Mercatus bene ait.

C At si ex liberalitate tantum defunctus huiusmodi fratres alebat, in hoc casu verum habet sententia Soti, scilicet, q̃ tunc istis fratribus nihil de iustitia est restituendum.

¶ Homicida, vel latro, vel aliquis alius, quem iudex punivit ob sua crimina, contra aliquam partem cõmissa, vltra talem pœnam etiam si sit mortis tenetur ad soluendum damnum quod parti intulit, quia lex naturalis, & diuina tales obligat ad compẽsandum dãnum, antequam à iudice pœna plectantur, quam opinionem, quia res est quotidiana, & à paucis declarata sic limitat Nauarrus, scilicet, quòd vera est, nisi quando pars læsa vellet, vt delinquens per pœnam corporalem non solum reipublicæ, sed sibi etiam satisfaceret contra olim meum magistrũ, sed hanc Nauarri sententiam sic limitatam credo veram, & ideo hæres suspensi in patibulo propter delictum, tenetur parti læsæ refarcire damnum.

D

Credo

Credo tamen filij nobilissimæ progeniei licet expectant summopere vindictam occisoris pro morte patris, tamen aliquid recipere pro iactura vitæ patris dedignantur: indignum vaI de id esse censentes: quia videntur sibi venalem fecisse sanguinem patris & quasi pretium pro ea capere, sed alij non tantum suæ extimationi cauentes bene cupiunt, sibi refarciri quodcunque damnum. Quare secundum Sotum loco citato, non solum parentes, & filij, Sed etiam fratres, & reliqui agnati, quia ius habent agendi de iniuria: solent pro ea remittenda, & pro non accusando pretium pecuniæ licite recipere, non tamen quòd pro dãno dato, scilicet, pro morte defuncti fratribus, & agnatis inferioribus quicquam debeatur.

A

B

¶ Qui debitum modum defensionis iustæ excedit, saltem si culpa excessus læsæ alis existat: tantæ restitutioni est obnoxius secundum Nauarrum contra alios, ac si voluntarie occidisset. Licet minus peccarit cõtra Sotũ. Quia hæc mors non solum est iniusta ex ipsa intentione, sed ex ipso opere exteriori, secus si occidat quis in bello iusto ex iniquo tamen animo: quia tunc licet intentio sit mala, tamen opus exterius materialiter iustum est.

¶ Adde quòd qui ex intimiditate, vel audacia temeraria se exponit periculo mortis, peccat mortaliter. Caeterum ex hoc non sequitur contra fratrem Vicentium Iustinianum, quòd latro furando peccet duplici peccato. Quia primus directe, & per se se exponit periculo vitæ, dum ex intimiditate id facit, latro autem hæc directe, & per se: sed solum per accidens: quod non diuersificat speciem, neque multiplicat speciem peccati, se tali periculo exponit. Secus est si latro, nè iudex caeturã faciat timidus, aggrederetur furtum quia sino peccaret duplici peccato & furti, & periculi mortis.

C

D

¶ Satis insuper ingeniosa est illa distinctio Nauarri, qua studuit ad concordiam reducere Caietanum & fratrẽ Vincen. Iustinianum. Nam Caietanus in summa verbo duellum damnat milites tempore belli acceptantes singularia certamina. At prædictus frater Vicentius visus est de hoc dubitasse, sed optime distinguit Nauarrus, nam si acceptent talia particularia certamina non causa ostentationis vanæ, sed gratia commodandi Victoriæ respectu principali, non peccant mortaliter sic acceptando, & in hoc sensu vera est sententia fratris Vicentij. Si autem acceptent solo intuitu ostentandi vires, & gloriæ vanæ, peccant acceptantes: & in hoc sensu vera est sententia Caietani.

CAP. LXXIII.

De fornicatione vitanda & de speciebus luxuriæ.

HAEresis est affirmare simplicem fornicationem esse licitam. ¶ Est enim contra Concil. Vienense Clementina ad nostrum de hæreticis, quia secundum Diuum Thomam. 2. 2. talis fornicatio quæ est copula soluti cum soluta, peccatum mortale est, quia per eam impeditur bona educatio prolis, tam in moribus, quam in spiritualibus, quod est cõtra charitatem debitam proli in regenti. Nec ignorantia ab hoc excusat, nisi forte secundum Victoriam in paganis post quã peruenerunt ad vsum rationis per breue tempus. Nam post hoc, lumen naturale potens est talem ignorantiam expellere, sicut etiam existimanter non esse peccatum rem habere cum publicis meretricibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ignorantia inuincibili non excusantur. Quia est ignorantia iuris naturalis, & diuini adeo manifesti, quare nec mortis metus, aut pudor vociferandi, neque timor infamiæ in fœmina, quæ secundum suam extimationem sequeretur, ab culpa fornicationis excusat, quia consensus licet coactus in fornicariam copulam, sufficit ad mortale. ¶ Excusat tamen in hoc casu vis absoluta, si consensus in actum, vel delectationem non interueniat. Nec in hoc casu vi absoluta, coacta tenetur manuum iniectione irata, vel clamore se defendere dum mors alias si clamet tibi intentatur, quia tunc non tenetur suis membris resistere, dum sceleri non se accommodet secundum Sotum, & Nauarrum quauis Nauarrus credat quòd difficile sit factu, quòd sit honesta & sic non resistat.

¶ Dominus signanter in materia furti, & luxuriæ voluit propositum, & desiderium, dicens non concupisces rem alienam, aut vxorem proximi tui, eò quòd in his materijs delectatio, quæ ex sola cogitatione nascitur, est quoddam apparens bonum, ad sui desiderium inuitans secundum D. Thom. 1.2. quæst. 100. art 5. ¶ Præterea species cogitationum, & operum & delectationum luxuriæ hæ sunt, scilicet, fornicatio soluti cum soluta: quæ dicitur fornicatio simplex. 2. adulterium cum aliena coniuge, vel cum alieno viro. Tertia incestus qui contingit cum consanguineis, vel affinibus, quia debetur coguatis reuerentia secundum D. Thomam, & quia alias si coitus inter cognatos liceret, daretur nimia occasio commixtionis venereæ, & quia exinde minueretur multiplicatio amicorum: dū nuptias inter extraneos nō conuaherent, sed secum. Ad hanc speciem incestus reducitur, quando alter est religiosus professus: aut ordine sac. o insignitus: aut si ambo sunt cognatione spirituali coniuncti, cap. fin. 36. quæstione prima, aut si peccatum carnis fuit commissum in loco sacro.

¶ Quarta species est stuprum quando fœmina est virgo & coit: est enim peccatum speciale ratione fractionis sigilli virginalis, vt docet D. Thom. 2. 2. quæst. 154. artic. 6. non sufficit autem quoad hoc vt vir sit virgo, vt notauit eius commentator art. 6. quare Sotus ait, quòd vir virgo cum primum primavice cognouit fœminam, quia virginitatis amittit aureolam, consilium est in confessione istam circunstantiam explicet licet non sit necessarium. Atque secundum D. Thom. 2. 2. quæstio. 154. stuprum est proprie cum ea virgine, quæ est sub cura parentum, quia iniuria fit patri, & quia ipsa per hoc præparatur ad meretricium.

¶ At quinta species luxuriæ est raptus, quando fit violentia virgini, vel viduæ, quo ad copulam: & præsertim quando virgo contra voluntatem patris, vel ipsius, extrahitur à domo, causa copulæ, quauis id fiat ad ducēdam eam in vxorem post habitam copulā: & etiam vt dixi quando violenter extorquetur copula, siue sit virgo, vel non vt habetur cap. raptores. 36. quæst. 2. latæque est nunc excommunicatio à Concilio Tridentino contra raptores prohibenturque tales raptas posse ducere vxores, nisi ipse separatæ prius, & in sua libertate positæ, libere consenserint. Communiusque tenetur secundum ius Canonicum contra ius ciuile, quòd raptor virginum, si confugiat ad ecclesiam, gaudet immunitate ecclesiæ.

¶ Sexta species luxuriæ est peccatū cōtra naturam, cuius 4. sunt species. Prima enim eius species est mollities, siue immunditia, quæ est pollutio alicuius sepolluentis secum, sine concubitu vllo, procurata. At secūda species est bestialitas, quando cum re alterius speciei quis coit. ¶ Tertia vero est sodo-

sodomia quæ est concubitus ad sexum indebitum, vt masculi cum masculo, fœminæque cum fœmina. ¶ Quartus modus est seu species quando inter virum, & fœminam non seruatur natura lis modus concumbendi, vel coeundi, quantum ad instrumentum debitū, vel quantum ad alios monstruosos coitus inter se repugnantes ordini naturali, per quos inter fœminam, & virū sic coeuntes impeditur generatio. Et hæc plane sunt celebratiores species luxuriæ & si quæ sunt aliæ, reducūtur ad has, sicut luxuria cum religiosa, ad speciem adulterij, & incestus quodam modo reducitur, nam religiosa sponsa est nostri spiritualis patris, ideist Dei.

¶ Insuper aliquod est sacrilegium, quod etiam est species luxuriæ: vt cū per seminis effusionem illicitam, & in vigilia violatur locus sacer. Sicut etiam aliqua species luxuriæ est sacrilegium, vt cum habetur res cum monniali vel religioso, vel iniciato sacris. Vnde sacrilega est copula etiam inter coniuges quando quia fit in loco sacro est illicita, per eamque violatur ecclesia: quando talis copula inter cōiuges in ecclesia fuit publica, nec dubitatur tunc esse peccatum mortale. Secus dum est secreta, & sine contempru loci sit, nam tunc an sit mortalis culpa ambigitur inter doctores, præsertim quando non tantum causa voluptatis fit: sed causa vel in se, vel in alio vitandæ fornicationis. Deberent ergo secundum Sotum coniuges dum mantur ob delicta confugit ad ecclesiam, absque ideo manent non in ecclesia, sed in adiacentibus turribus, vel cameris habitare extra corpus ecclesiæ. At qui secundum Nauarrum summa Hispanica quando per synodales, vel aliter episcopi reseruant sibi peccatum sacrilegij: non intelligūtur per hoc sibi reseruare coitum cum monniali, aut religioso, aut cum initia-

to ordinibus sacris, nisi expresserint.

¶ Ad quæstionem vero de qua Nauarrus hic dicitur interrogatus, dicitur, quòd monasterium, vel dormitorium religiosorum non sunt loca ita sacra, vt in eis commissum peccatum carnis sit sacrilegium. Quoniam hæc loca sunt de quarta specie rerum sacrarum. Sicut nec etiam per seminationem suprate ctum ecclesiæ, aut intra loca subterranea intra corpus ecclesiæ, non violatur ecclesia, sicut neque etiam per violationem eius cæmeterij etiam contigui. Bene tamen si violetur ecclesia, violatur cæmeterium, quod est contiguum ad illam, quia est accessorium ad illam. Q3.

¶ Præterea accedit ad prædicta q peccat monialis, quæ cum esset secularis ante professionem fornicata est occulte, si post suscipit velum consecrationis absque dispensatione, vel alia honesta cautela. Ita Syluester verbo consecratio virginum, & idem de ea quæ voluntarie se pollnit, ob quod forsitan paucæ grandiorum sine cautela licite consecrari possunt.

¶ Demum circa hoc præceptum de non fornicando satius est contra Angelum, & alios confessor percunctetur omnia quæ pertinent ad ipsum, & ad. 10. præceptum coniunctim quam diuisim.

¶ Ex prædictis consequenter illucescit quòd species luxuriæ sunt explicandę in confessione, & cum quibus personis in communi vt confessarius noscat, an fornicatio simplex fuerit an raptus, stuprū, vel incestus, vel adulterij. ¶ Tantum vero peccat quis cum vna, eadēq; persona decies copulā habēdo, quātū peccaret si eā cū diuersis 10. eiusdē status personis, copulā habuisset. Quare cum quis cum decem solutis mulieribus fornicatus est satis est in confessione se dixisse decies fornicatus fum, licet non exprimat

an

Universidad de Deusto
Biblioteca

an cum vna sola, vel cum pluribus: nisi forsitan aliquam non paratam solicitando induxit, quia hæc species scandali, & inductionis secundum Sotum explicanda est, & hoc est securius quid quid dixerint alij & Caietanus.

¶ Adhæc peccatum mollitiei constat esse mortale. Nam secundum Paulum. 1. ad Corinth. 5. molles regnum Dei non possidebunt. Et licet mollities sit peccatum grauius, quando cũ alterius opera contingit, propter participationem in alterius peccato, non tamen ideo fit alterius speciei, nisi copula sodomitica accedat, & nisi quando inter procurandam mollitiem accederet alicuius personæ memoria, vel voluntas quæcum, tunc vellet se pollũens, coire. Atque cum pœna mortis, & ignis in Hispania imposita sit per legem, nixum facienti ad coeundum sodomitice: licet impeditus opus non consummauerit: hæc eadem lex secundum Antonium Gomez super. l. 8. Tauri nu. 34. locum habet etiã in mulieribus, quando coeunt inter se non simpliciter fricando; sed imponendo aliquod instrumentum materiale, puta ligneũ, vel vitreũ, vt coeãt. Vbi refert quasdam moniales sic coeuntes inter se fuisse combustas, quãdo vero simplex fricatio solum interuenit, debent secundum ipsum puniri citra mortem. Ita in ciuitate Granatensi in facti contingentia fuit iudicatum. Quæ opinio tanquam mitior Iulio Claro satis placet, quod libuit hic interferere: vt qui legunt possint hinc has impudicas deterrere mulieres, estque per legem his sodometicis imposita ipso facto confiscatio bonorum.

¶ Verum licet pollutio procurata mortalis culpa sit, tamen si ex audientia confessionum confessori, vel ex lectione ad prædicandum prædicatori, pollutio consequatur, licet possit eam vitare, ab his exercitijs abstinendo, dum non consentiant in huiusmodi pollutionem: nec periculum probabile consentiendi sibi parent: non tenentur ab his sanctis exercitijs abstinere, ideo non peccant. Secus si periculum probabile consentiendi immineret: quia tunc habita ista experientia, etiam præcepto instigãte eos prælati adhæc exercitia, non tenerentur talia exercitia, cum tali probabili periculo subire. Quia secundum Diuũ Thomam vt superius diximus contra Sotum periculis spiritualibus probabilibus se exponere valde vituperabile est, etiam si sit pro vita saluanda spirituali proximi. Quia secundum Dominum quid prodest homini, si totum mundum lucretur. Et quia secundum Sotum ille qui turbulentis corruptus est affectibus, cum periculo ruendi in mortale, probabiliter non tenetur acceptare episcopatum, etiam superiore præcipiente. Nam & prælatus suæ propriæ animæ debet curam gerere, nec eam probabilibus periculis spiritualibus exponere.

¶ Hinc etiam est quòd secundum Merinam in instructione sua confessorum quod notatu ipse dignum censet homines spirituales, qui honeste conuersantur cum mulieribus, cum quibus, dum interdum loquuntur, patiuntur in cărne propria quasdã titillationes, & destillationes humiditatũ inuoluntarie, non peccant mortaliter, neque tenentur ideo abstinere à talibus honestis conuersationibus: si nihil aliud interueniat. Quia regula generalis hic stabilitur, quòd si causa pollutionis est peccatum mortale, & ipsa quoque pollutio inde sequuta culpa mortalis erit, sin autem fuerit causa eius venialis: ipsa autem culpa tantum venialis erit.

(?)

CAP.

CAP. LXXIIII.

De pollutione contingenti insomnis aut aliter.

Qũ.

IAm hic illa occurrit quæstio soluta non facile, vtrum liceat complacere de pollutione contingenti in somno nõ propter se, sed ob vitationem morbi, vel exoneratione naturæ inde subsequutam, vel an liceat alicui cupere, vt sibi dormienti, quo leuetur natura, cõtingat pollutio per solam viam naturalem, nullam adhibendo causam, cui satisfacere intertam varias opiniones grauium doctorum non ita est in promptu, quia hic Nauarrus, & Caietanus secunda secundæ, q. 154. art. 5. & Syluester verbo pollutio, & D. Antoninus 3. partis. 6. ca. 5. tenent partem affirmatiuam quòd licet ita cupere, & ita complacere ea ratione, sub qua quæstio proponitur. Cuius potissima ratio est, quia talis pollutio naturaliter contingens in somno ex se peccatũ non est, & malus non apponitur finis, sed bonus quo leuetur à grauedine, & morbo natura. Quare ergo illam cupere, vel de illa complacere, hoc sine erit peccatum mortale. Quod si de præterita in somno naturaliter contingenti pollutione, licet complacere ob talem finem, quare ob eundem finem non licebit futuram per viam naturalem, contingentem desiderare.

¶ Cæterum Sotus, & frater Antonius Cordubensis in sum quæstionario, lib. 2. q. 30. & Sotus in. 4. distinct. 14. q. 1. ar. 7. & Adrianus in. 4. quæstione. 4. de Eucharistia, & eo. quolibet. art. 2. & Merina in sua instructione tenent negatiuã affirmatiuæ, non licere cõplacere de tali naturali pollutione in somnis, nec eã hoc fine desiderare, vt leuetur natura. Huius opinionis quam loco citato Cordubа tanquã magis probabilẽ, & veri eligit, potissima ratio est illa regula cõmunis doctorũ, scilicet, quod quando actio ob ignorantiam, vel ob aliam quamuis cautam à culpa excusatur: consensus in illam actionem non est licitus, nisi simul cum consensu, eadem causa excusans præsentialiter cõcurrat. Cum ergo quando iste complacet de pollutione naturali in somnis, tunc nõ concurrat præsentialiter somnus qui est causa excusans: sequitur quod talis complacentia non excusatur à culpa, licet cõcurrat bonus finis, &c. ita vt Medina ait si de pollutione in somnis liceret complacere, quia nõ est peccatum in se: sequitur liceret cõplacere de trucidatione, qui tamen trucidauit puerum: quia illa trucidatio non est peccatum tunc in se, & sequitur, secundum Cordubam liceret complacere de fornicatione naturali ter contingenti in somno; quæ bona fuit argumenta consequens est falsum, ergo & antecedens.

¶ At quamuis illam opinionẽ, propter prædictas rationes reputem probabilem (licet suarum rationum mihi occurrat solutio) tamen sub eadem censura sub qua, Nauarrus eam asserit affirmatiuam eius opinionem probabilem esse censeo, nec damnandam si loquamur de complacentia in pollutionem nocturnam ob bonum finem, quia pollutio nocturna nõ est actus humanus ex se nec actus hominis, sicut nec sudor, aut fluxus sanguinis naturalis, quia est actus potentiæ vegetatiuæ: quæ quia vt ait sanctus Thomas, non subditur rationis imperio, rationis culpa ex se carere potest. Ideo ob finem bonum de pollutione contingenti via naturali, quis complacere potest. At vero fornicatio, & homicidium, etiamsi fiant per ignorantiam, vel per somnum excusata, non licet de illis ob finem aliquem complacere. Quia sub genere diuerso

Universidad de Deusto
Biblioteca

sunt rectæ rationi. Ideò ex se mali sunt atq; prohibiti actus, quia ex se illiciti, & quia ex se sunt impotentia rationali, & potentiæ executiuæ, & voluntati subiecti. Ideo per ignorantiam vel violentiam, non possunt à sua malitia expoliari. Atque ideo licet de pollutione naturali, vel in somnis probabile sit, quod quis ob bonum finē, & non absolute possit complacere: tamen de homicidio, vel fornicatione in somnis, non licet ob aliquam etiam honestam causam, complacentiam captare. Atq; tandem omnes cōueniunt, quòd nullum istorum nec pollutionem naturalem in somnis, seu homicidium, vel fornicationem in somnis, ullatenus licet procurare.

Q5. ¶ An vero liceat se ob sanitatem vino inebriare. Respondeo dum certum esset inde sanitatis, & vitæ remedium, & vbi aliud remedium non suppeteret, liceret quidem secundum Caietā. Cuius opinio est probabilis, sicut secundum Sotum hac ratione ad vxorem accedere, nullum esset, nec venialē peccatum: si certum esset hoc esse remedium certissimum, nec aliud superesset, sed hoc nusquam potest tam certo constare.

¶ Adiimus non esse peccatum mortale comedere nimis, aut calida edere edulia: ex quibus pollutio solita est euenire, dum non eo fine quis ea comedat: vt pollutio eueniat. ¶ Et quamuis pollutionem in somnis iam ex se dixerimus non esse peccatum, tamen in sua causa si mortalis sit, mortalis esse potest. Et si venialis, fuit venialis erit. ¶ Si quis autem taliter sedens equitaret, aut ea corporis parte, se somno daret: vt eueniret pollutio, aut ideo cuis vesceretur, vel potum aquæ frigidę potaret, peccatum esset mortale. Quia talis causæ præuiæ vsus esset via ex intentione ad executionem peccati. Sicut percussio sagittæ ex eius culpabili eiectione. Secus est si ista faceret nihil tale intendens, tunc pollutio inde sequens non esset mortale: quia neque istas causas de se non malas tenetur cauere.

¶ Accedit ad hoc, quod non est mortalis pollutio incepta in somno etiam si post excitationem finiatur secundum Nauarrum, dummodo non adsit consensus deliberatus in illam. Et etiā secundum Sotum in 4. ad sedandas cō scientias scrupulosorum si sine cōplacentia illius postquam est decisa, sinatur suum cursum peragere: nec tales curent eam retinere: causa alleuiandę naturæ vel morbi vitandi id permittendo non est mortale, quamuis argumentum, valde timoratæ & bonæ conscientiæ sit tunc repente cursui obstare. Quia in repentinis cognoscitur habitus tam bonus quam malus.

¶ Imo si contingat semiexcitato pollutio ante plenam suscitationem: non erit talis pollutio mortalis. Quia non contingit sine iudicio integro perpetrari peccatum mortale. ¶ Præter hæc peccat mortaliter plene expergefactus, si deliberate complaceat de pollutione sibi inter dormiendum accidenti, ob delectationem carnalem quam inde percepit. Secus, si præterita pollutio eum iubat, aut futuram in somnis cupit ad tentationes carnis se dandas, non procurando, vt eueniat, quia tunc secundum probilem opinionem Caietani, D. Antonini, Syluestri, & Nauarri non erit peccatum, sed secundum probabiliorem Cordubæ, Adriani, Metinæ & Soti id non caret peccato.

¶ Cum tentationem carnis Diuus Thomas peccatum esse dixerit, Corduba in suo quæstionario illum non intelligens illi aduersatur, quia D. Thomas intelligit esse peccatum ad minus veniale. Cum talis tentatio est motus secundo primus, ideſt, aliqualiter (licet non plene) deliberatus, vel secundum Metin. D. Thomas id ideo

ideo dixit, quia tentatio carnis de se est dissona rationi ideo de se est peccatum, nisi per subrreptionem vel indeliberationem excusetur. ¶ Neque ab aliquali culpa abest idem met Corduba dum in quæstionario asserit, opinioaem Martini de temperantia in aliquo casu esse probabilem, quod consensus in delectationem solam carnis, non sit mortale, neque explicat in quo casu. Quia hoc est præbere ansam ignorantibus. Nec fat est dixisse vt dixit, quod opposita opinio sit verior, & communior, & prædicanda. Quia non solum puto eam esse veriorem, sed verissimam: ac que ideo non esse tutum opinionem Martini oppositam dicere esse probabilem, nec in aliquo casu, maxime non assignando casum: sicut reuera non est assignabilis, nisi talis consensus deliberatus in delectationem solam carnis de per se, forte in aliquo non satis adulto excusetur per ignorantiam.

¶ Vnde infertur, quod motus sensualitatis deliberati, de mortali obiecto, quatenus placent voluntati, sunt mortales, etiam si contingant sine voluntate, consummandi exterius opus, est Syluestri contra Ricardum. Quam sententiam videtur confirmare Nauarrus, dum ait consensum in delectationem, quæ oritur ex turpi cogitatu in appetitu sensitiuo, deliberate fruendo, & consentiendo in illam peccatum esse mortale. ¶ Ac proinde, etiam mortalis est talis consensus in talem delectationem carnalem, & sensualem, etiam si talis consensus sit tacitus & non illi repugnans, quando per talem delectationem quis aduertenter videt se ducendi in periculum probabile consentiendi, si non nitatur expellere. Secus est quando abest illud periculum probabile, & est iusta causa, excusans ab expellendo illam. ¶ Sunt

A que huiusmodi delectationes eiusdem speciei, cum actibus cogitatis.

¶ Sed ne aliquis hæsitet in quo sensu de delectatione loquamur sensuali, libet hic cum sancto Thoma distinguere, quando quæritur an consensus in delectationem sit peccatum mortale, distingo, aut talis consensus est in delectationem quæ sumitur de cogitatione specularia formicationis, vt cum prædicator ista carnalia gaudet specularī, vt eorum malitia plenius intellecta, in suggesto contra ea proclamet, & tūc non est peccatum. ¶ Imo si quis de miris modis, & inuentionibus fornicandi speculetur sola quadam nouitate, & curiositate intelligendi hos modos addactus, non erit mortale. Dummodo inde aduertenter non videat se duci (quia fragilis est) in periculum probabile consentiendi in delectationem carnis sensualem, vel in opus exterius carnale.

C ¶ Atsi consensus sit in delectationem de cogitatione rei venereæ non speculatiua, sed practica, quia tunc talis consensus, insinuat voluntatem per affectum in tale venereum opus in eiusq; delectationem inclinatam, erit plane talis consensus in delectationem huiusmodi, culpa mortalis etiamsi absit voluntas opus consummandi.

D

CAP. LXXV.

De complacentia in delectatione carnis licita, vel non.

IAm ex prædictis pullulant hic mille quæstiones de quarum aliquibus, quia difficiles sunt, patiū eō

Universidad de Deusto
Biblioteca

uenit inter doctores. ¶ Et primo quæritur an alicui liceitum sit complacere de copula carnali, quam habiturus esset cum aliqua fœmina, sub hac conditione si esset vxor sua, ad quam quæstionem respondet Caiet. in secundo tomo de delectatione morosa, cum quo conueniunt in hoc casu communiter omnes doctores, scilicet, quod licet hæc voluntas mala non sit, i. velem habere rem cum fœmina hac, si esset vxor mea: tamen delectatio præsentialis de tali copula habenda, illiceita est. Quia licet voluntas illa, quia conditionalis est, nihil ponat in esse, ac propterea mala non sit: tamen prædicta delectatio quæ præsentialiter habetur ex tali cogitatione, & volitione orta, quæ absoluta & non conditionalis delectatio est, ideo mortaliter mala est.

Qð. ¶ Sed maius dubium hic premit, an mortale sit delectari de actu futuro, vt de actu cum vxore, quam sperat ducere, ideſt, de actu quem habiturus est cum illa, quando facta fuerit sibi vxor, & certe de hac quæstione non satis constat quid sit dicendum. Nauarrus hic istam delectationem damnat. Quia putat esse hanc delectationem absolutam ex volitione conditionata ortam, sicut illa de qua in priori quæstione. At vero Metina in sua. 1. t. apertè docet liceitam esse talem delectationem, de actu futuro, quando talis fuerit vxor sua. Nec, ratio qua hanc tuam sententiam fulcit est contemnenda, sed satis apparens, quia cum ista volitio sit licita, quia eius obiectum non est illicitum, scilicet, velle habere rem cum aliqua pro tempore, quo iam sibi facta sit vxor sicut liceitum est etiam velle habere rem cum vxore iam propria, quia obiectum est bonum, ergo si talis volitio bona est: quare delectatio, quæ inde sequitur naturaliter mala erit? non ergo tenetur eam habens vitare: ita Metina. Quam opinionẽ ipse ait fuisse Victoriæ; nam Caietanus & Syluester de hoc inquit, nihil meminere, ecce controuersiam vbi mallem certe me esse discipulum. Quam doctorem: sed videor mihi eos candẽ aliqualiter posse ad concordiam reducere. Quia sententiam Nauarri veram esse iudico primo quando ideo talis imaginaretur, & vellet imaginari talẽ fœminam, vel fœminæ copulam habendam cum illa quando facta sit sibi postea vxor hac ratione, & animo, quia impræsentiarum eam cupit delectationem capere & talis delectatio tunc quippe quæ ex tali volitione liceita, principaliter est intenta, est culpa mortalis. Ecce in hoc conuenit etiam Metina, conuenit q; Syluester dicẽtes quod non licet viduæ imaginari virum vt præsentem iam mortuum, hac intentione: vt inde delectetur, ergo nec licet imaginari, vel velle copulam fœminæ quando facta iam sit sibi vxor eo animo principaliter, vt inde sibi voluptatem carnalem capiat.

¶ Secundo vera est sententia Nauarri, etiam quando quis talem volitionem habens aduerteret, ex delectatione inde subsequta semper trahi in cõsensum alicuius peccati mortalis, scilicet, se polluendi, vel illam fœminam ante matrimonium cum illa, ad copulam solicitandi. Quæ quidem pericula in corruptis, & deprauatis apta nata sunt sequi.

¶ Tertiò, habet verũ moraliter loquendo, qui iam à fit metaphysicum hominibus peruersis, & carnalibus prædictas volitiones, & imaginationes habẽtibus. Nã quando sic imaginatur, sic. volũt. i. volo istã cognoscere, quãdo sit vxor mea, timẽdũ est illis q̃ sic velint & imaginentur: quia pratice fammopere sunt affecti delectationibus carnalibus quas in de cupiũt sumere. Et huic sentẽtiæ Nauarri suffragatur timor ille, quẽ timoratæ conscientiæ personæ solent concipere: quando titillationem

lationem talium delectationum, in se percipiunt, quia il. eo fauente aliàs intercidere.

¶ Ad sententiam Metinæ speculatiue loquendo dico, quòd locum habet ipsa in aliquibus viris non tam perditis, & etiam practice locum habere potest in personis timoratæ conscientiæ, quarum intentio in his principaliter non tendit ad malum: nam si hi bona fide, sanaq; mente has volitiones liceitas habent; scilicet volo cognoscere talem, quando facta sit vxor mea: etiã si aduertant delectationem præsentem sequi, dum eam non acceptent nec præcium periculum sequatur, nõ tenentur, postquam naturaliter ex liceita volitione sequitur, talem delectationem repellere: nam & Caietanus ait cui plerique consentiunt q: non tenetur quis cessante periculo consensus, molestas commotiones sensuales carnis repellere: sed potest eas pati, quando difficiles sibi sunt ad repellendum, dum caueat sibi ne ex complacentia illarum velit eas in se permittere. Secus si quia securus est à ruina eas se propositare negligit, quia nihili eas facit, ideo eas permittit.

¶ Hinc perspicuum euadit quid sit dicendum ad eas quæstiones, quæ de vidua delectante se de copula cum viro ante habita, & de vxorata in absentia viri de memoria copulæ cum ipso se delectante tractantur. Atque de vidua Nauarrus hic ait Caietani esse sententiam cui subscribit opinio cõmunis, quòd non licet viduæ in præsenti delectationem sensualem habere ex memoria copulæ præteritæ cum viro defuncto. Idemq; censet dicendum ob easdem rationes de coniuge, cui exiere cordi actus copulæ liceitæ præteritæ, aut futuræ coniugis absentis delectatio; aut commotio sensualis carnis nascitura, quia illicita est talis delectatio, & quidem communis scrupulus honestarum coniugatarum, huic opinioni Nauarri fauet, quia huiusmodi delectationes dum in se persentiunt contendunt propellere, quasi instigante consentia, & si in eis immoratæ fuerint, in confessione se solent de his accusare, quamuis dicat Nauarrus, quòd hoc de coniugata quantum ipse sciat, nemo expressit. Et miror viros istos Nauarrum, & Metinam cum super quæstione de vidua sic se delectante contrarias sententias teneant, pro sua sententia Caietanum auctorem citare. At vera resolutio eor concordans est supradicta, scilicet, quòd tam coniugatis, quàm viduis, non licet hoc fine sic se delectandi in præsenti, de talibus copulis, etiam liceitis recordari: sicut neque recordari virorum præsentium, vt delectentur, sed si aliquando præter istam intentionem ex tali recordatione, vel approbatione copulæ liceitæ talis delectatio surrepat, si absit periculum consentiendi in illicitum, non peccabunt mortaliter si eas non curauerint euitare. Itaque principaliter nõ licent tales delectationes inde pollutiones velle, sed accessorie negative, & hoc est, quod ait Metina quod non requiritur, cum displicentia inde subsequentis naturaliter delectationis viduæ, & vxoratæ has liceitas copulas, & velint, & approbent, vide resolutionẽ nescio an satis me explicauerim, tamẽ hic loquor de delectatione libidinosa & sensuali, seu sensibili.

¶ Delectatio sine aduertentia de malo obiecto peccatum non est, etiam si per diem duret, quando alias in eam non paratus est consentire secundum Metinam prima secundæ, quam sententiam ibi probe limitat, scilicet, q̃ hoc documentum verum sit: quando ita aduertentia est subita, & naturalis, & in hoc concordat cum Condalba in suo quæstionario lib. 1. vbi absolute tenet, q̃ talis delectatio cum tali inadvertentia si subit animum, non est in potestate nostra tunc deliberare, quo

Universidad de Deusto
Biblioteca

possimus eam repellere, sed certe bene addit, & resoluit melius Metina dicens, quòd si in hoc casu homo esset negligens, ita q; talis eius inaduertentia esset affectata, vel si talis homo sæpe esset suam inaduertentiam, & in eō sideratione expertus, & cum hoc daret causam tali inconsiderationi, sine dubio talis inaduertentia esset peccatum, & libido inde subsequuta, vt cū quis aduertit ex lectione impertinenti librorum huiusmodi delectationes sæpe sibi obrepsisse, si non tollit causam, immo stodet huiusmodi impertinentibus lectionibus vacare, etiam delectatio inde subsecuta etiā cū inaduertentia à culpa aliqua non erit vacua. Cæterum quia ad mortale requiritur aduertentia plena, quia non satis est imperfecta, quæ ex prævalente impetu passionis solet causari, libido cum tali inaduertentia imperfecta nō erit mortalis, quando sic eius complacentia impetit mentem.

¶ Immo vt ex mente Caietani, & Metinæ dixi si aduertat huiusmodi delectationem quis, dum non consentiat, etiam si eam non reprimat, quia nihil curat, quia non subest periculum in opus, vel in illam, si vult pati illos sensualitatis, & carnis motus: dum non velit eos pati ex complacentia illorum, quia re vera in eis non intendit delectari, talis passiua complacentia materialis, & non formalis in illis (vt more scholastico loquamur) non erit mortalis. Et hoc est, quòd Nauarrus ait licet aliquantulum differenter, quia loquitur etiam in casu, in quo non interuenit deliberatio, ait enim quòd appetitus sensualitatis non deliberatus, vel ante consensum voluntatis accidens, aut etiam post aduertentiam non expulsus, cui abest periculum consentiendi in delectationem, non est mortale peccatum.

¶ Adde etiam quòd delectari delectatione honesta: de amplexandis puellis cognatis, non est peccatum: sicut etiam delectari non libidinose de visione mulieris pulchræ, & de aspectu eius pompæ curiosæ & ornatus non est mortale, sicut nec delectari in modo operādi scelus aliquod: licet non in ipso scelesto opere, vt in modis occupandi regnum, licet iniuste non moliatur illud occupare, sicut etiam in speculatione variorum modorum coitum, dum absit periculum consentiendi.

¶ Actus vero impudicos non solum committere: sed neque pati tactus impudicos licitum est fœminæ, quando sine scandalo potest eos vitare.

¶ Et etiam non tam inhonestos, quando sentit malo animo fieri, etiam vicare sub mortali tenetur, nisi tales sint qui iuxta consuetudinem patriæ liceant, vt amplexus, quando alias quia fiunt in publico ex tali vitatione nota scandali oriretur. Secus est si secreto vel in locis suspectis fierent, quia tunc sub mortali non sunt tolerandi: sed neque in secreto, vel in publico tolerandi sunt tactus in locis pudendis, nisi medicinæ applicandæ causa. Adhæc secundum Nauarrum licet videre & alloqui mulierem pulchram, ob honestum amorem mala intentione cessante, & dum periculo peccandi non se exponat videndo eam eiusq; curiositates.

¶ Contra Pedraçam in sua summa qui hanc doctrinam Caietā vitandam vt nouam ait dico, quòd sponsi de futuro secundum Caiet. & Nauarr. licite se osculantur, & amplectuntur, & se tangunt tactibus non impudicis, & licite fruūtur voluptate orta ex his tactibus, sine voluntate tamen ampliori, si fiant hæc sine periculo pollutionis, aut consentiendi in eam vel in copulam, sed raro contingit hęc fieri sine periculo, dum in secreto fiunt. Attactus verendorum inter sponsos de futuro, nullatenus

tenur debent consentiri, immo tunc si necesse sit, cum clamore esset petendum auxilium non obstante totamia vni sponsorum, vel vtrique nata, ita Caiet. 22. q. 154. artic. 5. cui in parte aduersatur Sotus. lib. 5. quæst. 1. artic. 3. de iustitia, & iure dicens, quod vi absoluta mortis coacta satis est si non consentiat, vt non peccet coram Deo mortaliter, neque tenetur manus iratas iniectas in eum, qui vim inferre nititur, nec clamore se defendere: quamuis quoad forum externum præsumeretur illa consensisse, si contingeret id intra ciuitatem, si tunc neque clamauit, neque petiit opem ad sui defensionem, cum posset, vt habetur Deuteronom. cap. 22. & satis est non se præparet vi absoluta coactā, licet non resistat, sed Nauarrus, vt antea dixit, ait vix reperiretur honesta quæ aliquo modo, licet sine clamore hoc non resistat.

¶ Peccat insuper fœmina illa, quæ se ponit in fenestra animo, vt videatur à quo scit se carnaliter adamandam, secundum D. Antoninum, peccatq; quoties id facit, licet non consentiat in opūs peccati. Idemq; dicendum esse videtur de fœmina ornante se, vt mortaliter ametur secus si ob finem, vt in matrimonium honeste ametur, licet carnaliter.

CAP. LXXVI.

De insecutione mulierum & maxime virginum.

PEccat insuper insequens mulierem honestam, & eo grauius quo magis tempore eam insequitur, obligaturq; ad ei restituendam iniuriam, contumeliamve, aut infamiam si quā incurrit, eo quòd eam est insequutus.

Item apud Iabeonem. §. appellare. ff. de iniurijs. modo honesto habitu, ipsa incedat alioquin minime, vt in eadem l. §. si quis virginem. Neque excusatur à peccato locans alicui mulieri domū quam credit probabiliter ibi meretricaturam: nota demumque secundum Metinam in sua instructione. fol. 110. etiam pollutio contingens in somnio esse potest peccatum mortale, si culpa præcedens in vigilia vnde causata est, fuit mortalis, & alias non, & de hoc mollitiei peccato caute interroget cō fessor. Nam alij præ simplicitate, vt pueri huiusmodi peccatum mollitiei ignorant, alij sunt qui præ pudore abeius confessione abstinent, ideo cautus sit confessor in interrogando pueros de hoc peccato talibus verbis, vt confessionem ab eis extorqueat si in illud inciderint, & taliter ne doceat eos hoc peccatum, si alias innocentes forte sint. Si autem aliquis peccato valde sit inquinatus, ieiunia sunt illi indicenda, & disciplinarum pœnitentia est illi imponenda, & ad deuotionem beatæ virginis, & ad frequentem confessionem, & alia congrua remedia est exhortandus, ita Metina in sua instructione confessorum. cap. 16. nume. 11.

¶ Deinde non tenetur quis mulieri putatæ virgini se offerenti, vel leuiter rogatæ consentienti, aliquid restituere, etiam si dum esset reuera virgo, eā volentem constupraverit, quia sciens, & volens non fit iniuria. Hæc est Soti & Nauarri hic quibus contradicit Metina in sua instruct. confessorū. f. 122. §. 18. dicens hoc esse falsum, quia inquit vsus contradicit, immo puella non est domina integritatis suæ, nec membrorum suorum, vnde sicut si consentienti puellæ quis abscidat brachium, tenetur ei restituere brachium, ita quoque si quis eam etiam spontaneam compresserit, tenetur ei pro signaculi virginalis illisi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dissipatione, vel violatione aliquid A
aliam voluntarie si consenserit, restituere.

¶ Sed miror Metinam virū alioquin doctissimum tam superficialibus rationibus persuasum, à Nauarro, & Soto discessisse. Nam primæ eius rationis, q̄ vsus sic in contrarium Nauarrus sohitionem iouuit: dum ait id habere locū tantum in foro exteriori, vbi puella etiam voluntarie consentiens, quia præsumitur decepta: dotetur eor eius eam dotare, vxoremq; ducere compellitur, vt habetur cap. 1. de adulterijs itaque in foro exteriori est iste vsus in contrarium. sed non in foro conscientiæ: quia virgini volenti, & consentienti, neque decepta non tenetur violator eius quicquam restituere, nisi forte, quod certius est secundum Cordubam, & Nauarrum, ipsa virgo consentiens erat sub cura parentis, quia tunc quicquid reclamet Socus tenetur parenti eius aliquid recompensare: pro infamia inde & filiæ suæ, & sibi subsequuta, quæ etiam infamia in causa est, vt difficilius, & ampliori dote prouidere habeat talis pater, tali filiæ de nuptijs. At forte secundum fratrem Iosephum sententia Soti vera est in casu Victoriæ, scilicet quando stuprum tale fuit omnino secretum, taliter q̄ ignoranti patri, puellæque consentienti nulla inde parata est infamia, nec patri cui incumbit filiæ prouidere de nuptijs, vlla inde subsequuta est necessitas plus erogandi pro dote filiæ, vt digno eam locaret in vxorem. D

¶ Cæterum si talis virgo impoīmunis precibus fuisset rogata, tunc etiam consentienti in foro quoque conscientiæ esset recompensatio facienda, quia satisdictum fuit eam fuisse coactā secundum Syluestrum & Nauarrum & Cordubam, & communem: quando importunis precibus solicitata, præstitit consensum, nec in hoc dissentiret Metina. Nam reliquum, quod ipse affirmat, q̄ licet ipsa omnino voluntarie consenserit, ipse eius compressor teneatur recompendere ei, quia inquit ipsa nō est domina membrorum, nec signaculi virginalis falsum esse videtur. Nam hæc ratio eius id parum probat, quia etiam homo aliquis cum non sit dominus vitæ, nec membrorum suorum domin⁹ est, ita vt possit sine peccato, nisi iusta causa infirmitatis, vel aliter iuste, in eorum mutilationem consentire, tamen nullus est qui neget non teneri quicquam resarcire mutilatorem pro damno mutilationis illato, voluntarie in sui membri abscissionem consentienti. B

¶ Ergo sicut ille mutilatus, post mutilationem potest iniuste se mutilanti damnum remittere, ita dum consensit in mutilationem, videtur damnum remisisse, & suo iuri cessisse, quoad restitutionem.

¶ Ambigi forte poterit an si virgo quæ importunis precibus agitata consensit, cum tamen nomine reatus, & existimatione sola vulgi virgo esset, sed non re, ei aliquid in hoc casu, recompensandum sit. Respondetur secundū Nauarrum in qui dolo, fraude, aut precibus importunis haburrem cum alia qua iam ab alio corrupta, sed pro virgine in populo reputata, ac habita, licet in foro conscientiæ nihil teneatur ei resarcire ob virginitatem ereptam, quia secreto virgo non erat, ob famam tamen ereptam, quia tila in hoc casu est potitus fi in causa fuit, vt illam perderet, bene ei secundum Maiorem aliquid arbitrio boni viri recompensare tenetur. Cæterum in foro exteriori etiam si talem communiter reputatam virginem, cum ea rem habēs virginem non reperisset, vi tex. cap. 1. de adulteris inhetur eam dotare, vxoremq; sibi ducere, quia etiam in casu, quo vltro consensisset præsumitur fuisse decepta. C

¶ At adhuc indagādum restat, quid si ali- Q

si aliquis importunis precibus, aut ap A
pellationibus, aut falsis promissionibus, virginem decepit, defloruitque, sine promissione tamen eam ducendi, quia de ea ducenda nihil ei pollicitus est, an ei in vtroque foro teneatur & ad quantum. Respondetur plane, q̄ talis in vtroque foro tenetur ei facisfacere, & in foro exteriori condemnabitur ad eam dotandam, ducendamq; in vxorem, vt supra cap. de adulterijs. dictum est, in foro autem interiori, id- B
est conscientiæ, etiam ante condemnationem in iudicio, tenetur ad eam ducendam in vxorem, secundum Metinam si ipsa velit dum sint pares statu, quia si sic importunis precibus, aut magnis muneribus eam virginem pertraxit ad copulam non potest ei aliter recompensare, quam eam in vxorem ducendo, & hoc est tutius, sed secundum Nauarrum solum tenetur adducendam, vel ad eam contentandam, vel ad omne damnum resarciendum quanto magis indiget, ad adipiscendum virum, qualem si maneret virgo adipisceretur, & aliquid amplius ob verecundiam, quam passura est apud maritum, & obmolestiam qua afficienda est à marito, per totam vitam eo quod non reperit eam virginem. Sed in hoc casu non obligatur ad omnino eam dotandam, sed solum secundum Nauarrum, tenetur ei arbitrio boni viri, quatenus opus est ad totum damnum resarciendum recompensare, quia in hoc casu eam dotare D
pœna exterioris fori est cap. 1. de adulteris, quæ ante condemnationem non obligat.

Q. ¶ Porro adhuc reliquum est perquisitare, ad quid obligetur qui animo vero, seu ficto, ad decipiendam virginem, promisit se eam ducturum, sub qua pollicitatione, & fide ipsa illi sui corporis copiam fecit. Respondetur quod procul dubio iste talis in casu propositi, tenetur eam ducere, & multo magis si eam ducere iurasset, nisi valde inæquales genere, vel diuitijs essent secundum Sylvestrum verbo luxuria. q. 5.

¶ Iam huic annexa quæstio succe- Q5.
dit, an esto ita sit, quod qui decepit puellam, dans ei fidem ducendi eam ficto animo, tantum fine potiundi ea: quando sunt impares genere, vel diuitijs non teneatur ducere illam, quia ille est nobilis, & illa mechanici filia, teneatur ei aliquid rependere pro dāno, & iactura virginitatis amissæ.

¶ Respondetur (vt antea diximus) & in hoc etiam casu tenetur ei recompensare tantum, quantum magis opus habet, ad adipiscendum maritum, qualem si non esset sic infamata & delusa adipisceretur, vel ad ponendum eam in statu honesto, si illum amplecti velit. Et ratio huius obligationis est, quia licet in hoc casu non præsumatur decepta, ad finem ducendi eam, quia id illa credere non debuisset videns disparitatem generis: tamen quia promissio & fides sibi data ducendi eam vim habet importunarum precum, ideo prædicto modo illi resarcire damnum tenetur. ¶ Atque hoc quod immediate dictum est, dicendum prorsus iudico de eo casu, quando promissio fuit vera, & ex animo facta etiam si sint pares, si est probabile, q̄ ex tali matrimonio grande aliquod scandalum orietur, aut si qui promisit iam initiatus est sacris, aut aliam iam duxit vxorem, aut pater venit illā illi omnino tradere, quia in his casibus quāto magis opus habet ad matrimonium, vel statum sui dignum tanto illi recompensabit arbitrio boni viri resarciendo damnum.

¶ Sed quid iam ad illam quæstionem Q6.
dicemus, vbi cum nesset aliquis aliquā non esse virginem, ficto animo sub ipe copulam extorquendi, eam ducendi fidem fecit, qua iam sub hac conditione potitus est. Respondetur, q̄ in hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

casu secundum Sotum in 4. in suâ sententiam, citantem Scotum & Adrianũ teneturtalis eam ducere, propter solã deceptionem etiam si non fuerit virgo, quia solida sunt facienda verba in contractibus do, vt des, hæc est D.Th. in 4.vbi ait, q̃ si iste deceptor iam transiuerit ad secũdas nuptias tenetur prouidere priori isti deceptæ de nuptijs, facit duas exceptiones quas omnes admittunt: prima est si sponsus sit multo melioris conditionis. Secunda si ex verbis eius dicti mulier decepta facile potuit deceptoris deprehendere fallaciam, quæ quidem duæ exceptiones, etiam locum habent, antequam deceptor secundas nuptias celebrauerit, scilicet, q̃ in his duobus casibus exceptis, illam ducere non tenetur, sed post celebratas nuptias compensare illi tenetur, arbitrio boni viri etiam si fuerit virgo, vel non, pensato ex vna parte damno, & ex alia parte, q̃ ipsa censetur sua sponte voluisse se decipi, in qua sententia cordatius hic loqui videtur Sotus, & limatius, quã Nauar. quia Nauarrus solum respiciens ad dãnum illatum, totum doceteſſe resarciendum damnum. At vero Sotus, quia acutius spectauit ad aliã causam. s. qñ illa se sponte voluit decipi, non inũnuat totum damnum illi fore restituẽdum, sed arbitrio boni viri fore taxandum illis duobus pensatis. s. non solum damno, sed quod ipsa quasi sciens, & volens consenserit notæ deceptioni. Et quando Nauarrus ait, q̃ illa deceptio vim importunarum precum habet, quare obligat ad resarciendum totum illud quo magis indiget ipsa decepta ad matrimonium se dignum: dico, Nauarrus verum asserit qã deceptio illi fœminæ non fuit sibi tam nota, quia rationẽ habuit sufficientem ad illi adhibendi fidẽ, quia nec ipse deceptor superior genere erat, & talibus verbis est vsus in promittendo, vt quælibet etiã nõ leuis fœmina merito se nõ decipi, sibi persuadere inde potuisset, & debuisset. At secundum Armil. qui putauit aliquam virginẽ, quæ certe nõ erat non tenetur ducere, etiã si promiserit.

¶ Offert se quoq; hic & difficultas illa quã agitauit doctissimus ille Victoria, vanũ qui dolo, vel precibus importunis virginẽ corrupit, iã in eo casu, in quo ipsa æque tam bene nupsit ac si virgo fuisset, eius deflorator teneatur illi pro signaculi virginalis fractione aliquid rependere. Respõdetur, q̃ quãuis Victoria in hoc casu talem conturpratorem à restitutione absolute non excusauerit, tñ Nauar. meditatius hãc Victoriæ sententiam sic limitandã duxit, vt vera esse intelligatur in eo duntaxat casu, qñ etiam si æque bene fuit nupta, tñ maritus id defectus, quia deprehendit in illa tempore matrimoniũ consummandi eã relinquendo, peregre est profectus, aut qñ eam aspere nimis, ob id tractat, tunc secundum Nauar. à restitutione illi facienda non excusatur. Secus est si illa sic decepta, & consuprata æque digne nupsit, ac si virgo esset, quando in consummatione copulæ id non deprehendit maritus: immo existimauit eam virginem reperisse, quia tunc secundum Nauarrũ ad nihil et recompensandum in conscientia tenebitur. Quia recompensatio exigitur ad recompensandum dãnum, cum igitur in hoc casu, vt supponimus nulla perpessa sit damnum probabile est, quòd nihil ei sit recompensandum.

¶ Præterea cõsequenter de illa quæstione meminisse non erit ab re cuius meminit Cordu. in tractatu de casib' conscientiæ, an ad aliquam restitutionem teneatur fœmina quædã nobilis, quã duxit dines quidã viduus existimans esse virginem, seũ secreto virgo non erat, cui contulit in dotem duo millia aureorũ, quam dotem in matrimonio pepigit illi fœminæ dare. Respondetur procul dubio, si viduus ille hac sola intentione, quia ipsa erat virgo, illam dotauit, & in copula non per copiæ defectum virginitatis, quia alias illã non dotasset, tenetur restituere totum hæredibus illius vidui defuncti. Secus est si aliàs etiã nihilominus si fessa defectum, eam dotasset, quia ingenua erat, & pulchra, sed si ratione iactu ræ, & defectus virginitatis non tãtum eam dotasset, tunc non totum, sed tãtũ excessum illũ illa restituet, in quo probabiliter creditur auxisse ei dotẽ: quia credidit illam esse virginem. Talisque restitutio facienda est hæredibus tantũ necessarijs, vel quibus alias reliquisset vel his deficientibus pauperibus vere egentibus, vel hospitalibus.

¶ Hic patet quid sit dicendum ad illam quæstionem, de qua sum rogatus, an potuit quædam fœmina quæ vidua erat, atque subinde corrupta, sed in cõmuni opinione vulgi virgo reputabatur recipere bona conscientia dotem, quam ipsam volens ducere assignabat sibi, sub hac fide q̃ virgo erat, ipsa autem in consummatione copulæ, illum eludere parabat, fingendo se esse virginem, quibusdã sibi applicitis remedijs ad intercludendũ & arctandũ sibi fœmineũ vas, quo suus defectus virginitatis ab sponso accipiendo non perciperetur. Nã iuxta responsum datum dicitur, q̃ nec bona conscientia talẽ dotem accipere, sed neq; retinere potest, quia per fraudem eã obtinet, nec per stat causa, ideſt virginitas, ob quam est dotata.

Q5. ¶ Insuper subsequenter quæritur an mulier quam solicitans, eius amore captus nihil ab ea, (quia honesta erat) potuit obtinere, si causa alliciendi eã, & inducendi in sum consensum. 20. aureos illi erogauit nihil aliud dicens, nisi accipe tibi pro tuis vsibus, an si postea illi sui corporis non fecerit copiã, teneatur illos. 20. aut 50. aure. subhac spe sibi erogator in conscientia restituere, profecto quæstio est anceps, & quæ me olim debiũ tenuit, & nũc quo quit tenet, quia secundum Hugonẽ de Celso in suo repertorio legi talis mulier non tenetur, sic acceptũ restituere: quia in pari causa turpitudinis, melior est causa possidentis, cui videtur accedere Sotus in de iust. & iur. quia in casu quasi eiusdẽ rationis sic dixit si homo habens amicã, quæ ex alio amasio habuit filium, putans talẽ esse suũ filium inscribit eum in hæredẽ, cũ nõ habeat filios alios legitimos, iste illegitimus etiam si sciat se non esse filiũ illius, potest non discedere ab hæreditate, quia ipse nec nocuit, nec decepit eum ascribentem se in hæreditatem, sicut potest quis accipere bona ab eo, qui sibi ea largitur, quia putat ea dare homini nobili cum ipse donatarius, qui ea accepit nobilis non sit. Ergo pari ratione prædicta honesta fœmina licite accipit, & retinet sibi collata dona. 20. aureorum ab eam solicitante causa alliciendi eam, licet nefario coitui non cõsentiat, quia ipsa huic danti, nec nocuit, nec ipsum decepit, quæ est ratio Soti. Sed quia credo hãc sententiam Soti, & Hugonis de Celso solum in foro exteriori forte verũ habere: puto in conscientiæ foro aliter esse dicendum cum fratre Iosepho in suis floribus, materia de donatione vbi hanc statuit conclusionem, puella quæ accepit munuscula, vt alliceretur, si nõ consenserit turpitudini donantis ad restitutionem tenetur, quia defuit voluntas donantis, & quia secundum Metinam complutensem datum ob turpẽ causam causa non subsequuta, nec impleta restituendum est danti, in cõscientia, quia defecit voluntas dantis, quæ est radix donationis: quia deficit causa.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. LXXVII.

De insecutione mulierum maxime virginum.

PRæterea nequid desit, quòd tam per modernos, quàm antiquos dictum sit, quod desiderari possit in hac materia, Quæritur ad quid teneatur qui rem habuit cum fœmina, & post copulam, spopondit ei se illã ducturum, ipsa autem affirmat suam virginitatem ab illo fuisse sublatam, Ipse vero pernegat eam virginem reperisse. Respondetur secundum Cordubam in tractatu de casibus conscientiæ. q. 47. talem esse obnoxium pro securitate conscientiæ, sub pœna peccati mortalis, ad promissam illi fidem implendum, eam in vxorem ducendo, (si ipsa velit,) nisi ex tali matrimonio grande inconueniens timeatur subsequendũ, quia tunc pro dubio quo tenetur, dũ ambigit an illi eripuerit virginitatem vel non in conscientia ad illi satisfaciendam hanc iniuriam manet astrictus, & ad nuptias, vel ad aliquem modum viuendi honestum aliquid subministrandũ, nec adamplius tenetur, ita Nauarrus in sum. c. 16. nu. 18 & Syluest. matrimonium 4. q. 8. & matrimoniũ. 3. q. 9. & Sotus in 4. distinct. 29. quæst. 2. ar. 3. & dist. 27. q. 1. ar. 4. licet Adrianus videatur aliter asserere.

¶ Hinc corollarie sequitur secundum eundem Cordu. q. 48. ꝙ si quis iurauit mulieri se illam ducturum si ipsa sui corporis copiam illi faceret, si illam virginem reperiret, quam non reperit virginẽ, eamq; multoties postea cognouit, non tenetur eam ducere in vxorẽ, quia ipsa apud amicã restata est secreto se illũ illusisse fingendo se virginẽ, sed in foro ecclesiæ propter ius iurandũ, & quia illã pluries cognouit post, aliter iudicaretur, ita doctores, & Syluestrina, matrimonium. 3. q. 8. & Sotus in 4. dist. 29. q. 2. ar. 3.

¶ Hinc emergit etiã solutio ad aliud dubium à Corduba tractu citato. q. 49. ventilatum, de illo qui mulieri cuidam sub iuramento pollicitus est, ꝙ si sibi sui corporis gratiam faceret, illã in vxorem sibi foret ducturus. sub qua fide, & confidentia ipsa illi multoties sui corporis copiã fecit: quæ tñ ea nota infamiæ laborabat, ꝙ ipsa plures ante dies alterius amasij amore, & cõsuetudine tenebat dico in hoc casu tenetur ille, quia ista post Conci. Tri. sponsalia de futuro fuerunt, illam ducere, quia absolute hoc illi sine conditione pollicitus est, si antequã hæc sponsalia pollicitus fuisset eam non virginẽ esse nouit, vel si postquam virginem eã non esse reseiuit, eam cognouit animo fornicario, quia sic post hanc notitiã cognoscendo eam, visus est cõfirmasse promissum, licet postea pœnituerit illius, sic Syln. verbo matrimonium. 5. q. 7. & Nau. in sum. c. 18 licet non clare, nec Sotus, aut Nauar. num. 19. aduertantur huic sententiæ quando dicunt eum non teneri ad eam in vxorẽ ducendam, quia hoc verum esse intelligunt in casu quo ipse illã virginẽ esse credebat, quia ipsa tali fama pollebat: intentione carens ducendi eã, si cogitasset eã non esse virginem. Cæterũ si sicte id et pollicitus est causa dũtaxat fornicandi cum ea, tantũ tenebitur illi aliquã pecuniam refundere pro iniuria: secus est si vere promisit & iurauit casu quo eã non virginẽ esse nouerat, quia tunc ex prædictum est tenetur stare promissis, sed in foro ecclesiæ iudicabitur, sicut in quæstione præcedẽti, ita Cordu. loco allegato.

¶ Hinc iam etiam liquet, quid sit dicendum ad dubium quæstionis illius tractatus, propositum à Cordub. de eo qui sicte pollicitus est fœminæ, quæ communi opinione virgo reputabatur se

ducturum illam, sicq; ex illa filios suscepit, suntq; paris conditionis, ipsa autem postulat illum in maritum, ipse vero renuit matrimoniũ sed tantũ vult illam dotare. Quia planum est, quòd tenetur eam ducere. Nec facit satis illi, illam dotando, quia licet sicte id sponderit, non potest tamen resarcire iniuriam, vel damnum aliter, & quia secundum Sotum solida sunt facienda pacta, sic Nauarrus in sum. capi. 6. num. 17. licet Ecclesia in foro iudiciali non eum coget per sententiam ad eam ducendam, vt habetur cap. præterea de sponsalibus, idq; insinuat Sotus in 4. dist. 29. quæst. 2. art. 1. & art. 3. & dist. 27. quæst. 2. art. 5.

¶ Sed grauius hic iam dubium occurrit an si Petrus sub iuramento desponsauit sibi de futuro Mariam, sicq; post sponsalia huiusmodi, libere eum admisit in domum suam, licet non intercesserit inter eos cupula, tamen reputati sunt in vulgo vt desponsati, sicque communiter credebatur inter eos intercedere res communiter contingentes inter sponsos, possit ne Petrus in hoc casu ingredi religionem. ¶ Respondetur sane si non esset circunstantia infamiæ, quod ipsa maneret læsa in fama, bene ipse posset ingredi religionem post quam non cognouit eã secundum D. Thom. At si notam inde contraxerit ipsa, quòd non manserit virgo, vel eam cognouerit spõsus pro sectores est dubia an stante hac infamia, ad religionem possit conuolare ipse, & secundum D Thom. & Syluest. verbo religio. 2. q. 57. si parua mora temporis intercessit post sponsalia potest ingredi religionem ipse, quia nõ præsumitur eã cito eam reliquisse violatam. ¶ At vero secundum supplemẽtum, & Gabrielem & Metinam de restitutione. q. 3. in. 7. casu tenetur non ingredi, aut satisfacere, neque hoc mẽti D. Thom. refragatur, & cutius est hoc inquit Corduba in additionibus. q. 182. propter rationes doctorum, nec potest in hoc casu ratione paupertatis, aut disparitatis status petere relaxationem iuramenti, vt ingrediatur religionem, vel vt ducat alteram, neq; sibi est concedenda sine satisfactione præuia, & voluntarie ab ipsa accepta tanũtsi eã duxit de præsenti: statimque exemplo diui Alexij eam missam faciens ingrederetur religionem cum persuasione tali, quòd sibi persuasissent omnes, non intercessisse inter eos copulam: tunc licite ingrederetur, ita Syluester, matrimonium. 7. q. 5. §. 5. & iuramentum. 3. q. 5. & iuramentum. 4. q. 1. q. 20. & Sotus in 4. dist. 27. q. 1. arti. 5. Corduba. q. 182.

¶ Ad hæc qui animo vero vel ficto promisit virginem ducturum, quam defloravit tenetur vltra dicta secundũ Nauarrum, imo secundum D. Thomã 2. 2. q. 154. art. 6. & Caietanum ibidem, placare patrem puellę, eiq; pro iniuria illata in conscientia satisfacere.

¶ Sed hæc quæstio aliam grauiorẽ esuscitat. Casu quo filia virgo voluntarie in stuprum consensit, constuprator postquam in hoc casu, in conscientia nihil ei puellę debet, quia nõ decepit illam nec importunis precibus inflexit illam. An patri puellæ aliquid refundere teneatur, sed quia iam de hac quæstione peregimus ante, nihil restat dicendum: nisi quod certe tenetur patri aliquid refundere: præsertim quando violatio non fuit secreta: sed iam prodiit in publicum contra Sotum non distinguentem, ita teneo cum communi: Si autem res ageretur secreto, secretaque maneret, forte in hoc casu haberet locum, secundum Fratrem Iosephum in suis floribus cõtraria sententia Soti, etusq; ratio tunc vigeret, scilicet, quod ius quod habet pater in filiam est principaliter in fauorem filiæ, cui vltro consentiens secreto stupro, potuit filia renunciare: licet cum peccato. Et tunc dum res stu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pri peracta est secreto, in secretoque A manet nõ diuulgata, nõ infamatur pater, nec redditur impotẽs pater ad ei matrimonio locandam, si ipsa matrimonio se contingere audet, alioquin postquam sic vitro cõsentiens, fuit inculpa sumat alium statum.

Qõ. ¶ Postremo quo finem tot quæstionibus imponamus quæritur, quid decẽdum in casu quo Petrus & Maria (cum esset virgo) ex amore coierunt, vnde susceperunt filium: sed ad reficiendũ honorem Mariæ se illam ducturum B in vxorem cum iuramento coram vno tosse emisso, stipulat' est Petrus & post sponsalia de futuro inter se conflata, deprehensa est in fornicationis crimen incidisse. Respondetur secundũ Cordubam in adiectionibus ad tracta tum de casibus cõscientiæ, q. 193. quod Petrus in hoc casu non tenetur eam ducere, quia nec res in eodem statu iam permanent postquam fornicata est, cuius infamia iam euulgata est: sed neq; quidquam tenetur Petrus Marię prouir ginitatis amissione, postquam ipsa libere consensit in copulam, vnde sibi id culpæ ascribat. Cæterum in foro iudiciali propter suspicionem præsumptæ vis, aut deceptionis ad aliquam pœnam soluendam damnabitur. At vero parentibus Mariæ aliquid in conscientia contribuere tenebitur pro illius nuptijs, licet in foro exteriori ad id non condemnetur. Sed satius esset quo honori Mariæ imposterum consulatur, liteisque euitentur: vt sibi inuicem, relaxando sponsalia, iuramentumque, tunc Petrus parentibus Mariæ, aliquid contribuat arbitrio boni viri, tta Syluest. sponsalia, q. 10. §. 7. & quæst. 2. & Nauarrus in sum. hisp. cap. 16. nume. 16. & 19. & Cordub. quæstione. 13. folio. 133.

CAP. LXXVIII.

De concubinarijs non absoluendis.

INsuper notandum, cauendumque confessoribus venit, quod cuiusdã tans concubinę non est absoluendus, antequam separetur cum proposito non redeundi, quia alias rarissime contingit inter se sine peccato habitare. ¶ Idemq; dicendum esse videtur de his quos populus credit esse concubinarios, licet reuera tales non sint, do nec veritas publicetur, manifestaque fiat: quoniam iuxta mandatum Apostolicum ab omni specie mali abstinendũ est. ¶ Idemq; dicendum est de ea persona, quæ creditur non aliter vitaturam peccatum: licet sit pater respectu filiæ. ¶ Idem de ancillã quæ resistere non potest domino suo se inuadenti C nisi fugam arripiat. ¶ Sicut vxor etiã discedere potest à marito solicitante eam & attrahente ad peccatum, cap. si infidelis, & cap. idolatria, & sequen. 28. quæst. 1. quinimo secundum Nauarrum, talis ancilla, quæ resistere non prævalet hero, aut præ fragilitate se incomposem putat ad resistendum, posset dominum compellere quo cãvendat alteri, qui ea non sic abutatur. Tamen si hoc nemo alius exprimit, siquidem ob asperum & crudelẽ D corporis cruciatum, qui longe minor est animæ cruciatu, vt habetur. l. iustissimæ. ff. de ædili. edict. cap. præcipimus. 11. quæst. 1. potest ad illud compellere.

¶ Addimus autem ex Concil. Trid. sessio. 24. cap. 8. quod concubinarij, siue soluti, siue vxorati cuiusuis conditionis, & status sint si post trinam monitionem ex officio ab episcopo factam, cõcubinas non eiecerint, seque ab earum consuetudine non seiunxerint excommunicationis sententia ferendi sunt, & non absoluendi nisi monitioni paruerint. Quòd si per annum censuris neglectis permanserint in concubinatu, sæuere contra eos episcopus procedat, pro qualitate criminis. ¶ Mulieres vero siue coniugatæ siue solutæ: quæ cum concubinarijs, siue adulteris publice viuũt si ter admonitæ non paruerint, ab ordinarijs locorum, nullo etiam requirente, ex officio grauiter pro modo culpæ, puniantur, & extra oppidũ vel diœcesim, B si id eisdem ordinarijs videbitur, inuocato (si opus fuerit brachio seculari) eijciantur. Alijs pœnis contra concubinarios, & adulteros inflictis in suo robore permanentibus.

CAP. LXXIX.

De redditione debiti inter coniuges.

LIcet cæteris paribus maius sit peccatum mariti adulterantis, quam vxoris adulteræ. Quia vir maiori viget vsu rationis, & quia magis ad resistendum est compos, eremin vxorem debet antecellere virtute: tamen maius est peccatum vxoris, eo respectu, quo facit prolem de suo patre incertam maiusque scandalum ingenerat, & maiorem infamiæ notam tam sibi, quam marito sibiq; inurit. ¶ Peccat etiam coniux non reddens debitum loco, & tempore idoneis petitum, secundum omnes, nisi petenti precibus contrarium suadeat, quæ tamen non debent esse nimium importunæ, secundum Nauarrum, neq; ab eo excusat quadragesima, neq; dies quãliber festus etiam paschatis, neq; voluntas se à pluribus liberis habendis excussandi. Non tamen tenetur reddere cum periculo abortiendi, aut grauis infirmitatis. ¶ Teneturq; mulier arcta secundum Sotum in quarto pati dolorem etiam graue, sed non grauissimum cõtra fratrem Iosephum, vt potens fiat ad reddendum debitum, neq; enim tenetur grauissimum morbi incommodum pati præsertim cum magno periculo læsionis magnæ maxime si diuturna timeretur.

¶ Dubio de quo sum rogatus hic satisfacere volens dico, quòd si post matrimoniũ contractum consummando cum vxore intra vas eius, quis deprehendit vxorem eius semen bene recipere: sed statim illud extra vas effundere, hoc non arguit inualidum fuisse matrimonium, neq; ideo impeditur à licite petendo debitum, secundum Syluest. verbo debitum & verbi matrimonium. 4. quia matrix mulieris solet retinere semen necessarium & emittere aliquando superfluum ad generationem.

C ¶ Atq; quando impotentiæ impedimentum præcessit matrimonium, notoriumque est tale impedimentum esse naturaliter, sine miraculo ineuitabile, (quia tunc nullum est matrimoniũ) non potest coniux conari ad copulam congrediendo cum tali impotente. At si post matrimonium semel iam consummatum, tale superuenerit arctitudinis, vel impotentiæ impedimẽtum: potest coniux non impeditus conari ad copulam cum vxore arcta effecta, vel impotente reddita etiam D cum periculo effusionis seminis, quia ipse vtitur iure suo cum vera vxore sua, & quia talis effusio præter intentionem eius accidit, secundum Caiet. & Nauarrũ à quibus in hoc postremo discordat Sotus in 4. secundo tomo distin. 34. q. 1. art. 2. in fine vbi ait, 'quod imo vero licet ista perpetua impedimẽta in vase seminãdi, post cõsummatũ matrimoniũ viro acciderint nõ potest cũ vxore vti cum periculo seminãdi

Universidad de Deusto
Biblioteca

di extra vas, & multo minus potest ad seminandum cum vxore conari, si modo legitimo certus fuerit, minime id posse in vase perficere. Secus si potest ibidem seminare licet sit ad generandum debilis, & impotens. Quæ quidē opinio Soti verior mihi apparet, nam natura aborret sic seminationem à suo fine naturali, & vase naturali frustrari, licet oppositam opinionem Nauarri, & Caietani, non ausim damnare,

¶ Quare tales coniuges bona fide conantes ad copulam, in sua sincera sanaque fide relinquerem, neq; scrupulum injcerem in casu quo Nauarrus in summa Latina cap. 22. num. 60. loquitur, quando maritus vere est, & non potest copulari perfecte, quia nō potest fundere semen, licite potest niti, & vti vxore ad habendam perfectā copulam, vt Caietanus consentit. 22. q. 154 art. 1 columna. 6. loquens de marito quæ ex prima genuerat, & cum secunda vxore concumbens per multos annos non potuit seminare, & tandē post. 6 annos genuit ex illa, reuera non peccauit. Quia semper actum naturalem consummare intendebat. Accedit ad probationē huius, quòd ecclesia repertis impotētibus post matrimoniū causa experiēdi copulā, & consummationē matrimonij triennū concedit, vt tali consummationi dent operam. Quòd non concederet Ecclesia si talis missus ad copulam cum spe consummādi esset culpa mortalis. Sed in casu quo iam quis satis certus est, quòd semper propter arctitudinem irremediabilem vxoris post matrimonium contingentem, extra vas eius totaliter effudit semen, neq; spes probabilis subest, vnquam intra vas vxoris seminandi: tūc sententiæ Soti magis accedo. Quia tunc peccatum est contra naturam, etiam si ad contactū membri viri fœmina ipsa seminet, vt Caietan. inibi ait.

¶ Neque displicet mihi in hoc casu assertio Fratris Iosephi in suis floribus dicentis, quòd habens vxorem arctam remediabilem naturaliter: quę quia ipsa renuit accipere remedium propterea ad copulam non est apta, eam maritus sine mortali etiam libidinose potest tangere. Sed hæc assertio limitanda est prout eam limitat Sotus loco citato, scilicet, quando sine periculo extra seminandi, vel se polluendi, fiunt isti tactus. ¶ Addit vero Sotus, quòd si quis vir bona fide volens congredi invase vxoris festinantius, extra vas seminat, non est vitio dandum: sed naturæ festinationi tribuendum: vnde non est culpa letalis. ¶ Cæterùm effusio seminis extra vas si sit notabilis, is tale crimen est, secus est si tantum sit destillatio.

CAP. LXXX.

Negatio debiti inter cōiuges quæ le peccatum sit.

QVia verò hactenus Nauarrus peccare coniugem, quando comparī debitum petenti nō reddit assueuerauit: sed an talis negatio debiti peccatum mortale sit, & an omnis negatio debiti culpa lætalis sit, non explicuit, libuit hanc quæstionem ex aliorum sententia decidere, igitur authore Victoria in suis scriptis, non erit mortale vxorem viro suo petenti negare debitum semper. Quia nec maritus semper subest tali debito peccati mortalis petit. ¶ Imo etiamsi maritus dixerit illi se petere ab illa debitum in conscientia volendo illam obligare ad persoluendum sibi debitum: quando ipse nimis frequenter petit, nō erit mortale illi debitum tunc denegasse. Imo nec veniale erit quando merito ipsa matito indignatur, eo quod videat eum

eum infrenem in hoc, & intemperatum, ideoq; negat vt maritus temperet sibi, & caueat sibi inde à nocumento. Nec etiam peccatū est tale debitū negasse quando ipsa laborat infirmitate. Sicut neq; mortalis videtur talis negatio: quando ipse remisse petit, vel tacet rogatus. ¶ Imo secūdū Sotum in 4. 2. tomo, recusatio solutionis debiti si in altero coniuge non timeatur pollutionis periculum, non est culpa inortalis dum tales coniuges abundant filijs & tanta paupertate premuntur, quòd tantam sobolem alere non possunt.

¶ Igitur resolutorie dicitur, quod quādo ipsa cognoscit ex denegatione tali non imminere periculum viro, quamuis maritus dicat, se petere sub debito nō erit mortale illi debitum denegasse, quando ipse frequenter debitum exigit. ¶ Relinquitur ergo in duobus casibus coniux non caret culpa mortali, denegando debitum. Primo quādo petentem sub debito coniugem redditionem copulæ ipsa denegando in periculo se polluendi, aut peccādi cū alieno constituit. Secundò etiā mortaliter peccat negando petenti, quando rarissime, vel nunquam petenti vult reddere. Adde tertio credo etiam culpam esse mortalem talem negationem debiti: quando maritus tale debitum exigens cum non sit intemperās, nec nimis frequēter petat, vicequapetit valde indignatur, & merito, indeq; grauis discordia emergit: ex denegatione quæ causa est cōtumeliarū, & odij, licet, quia ille timoratæ cōsciētiæ alias est, peccati carnalis, non inde subeat periculū. Et hoc videtur supra is in auertendo virū à copula, non debent esse nimis importunæ.

¶ Verum licet debitum exigere ab vxore prius quam communicent venialis tantum culpa sit, tamen quocumque tempore petat coniux alium, quia alter sui corporis potestatem, non habet tenetur ei obtemperare reddendo. Quamuis si cras sit communicatura vxor honestis precibus possit virū admonere, & persuadere ne id petat, illum depellendo. Quod si adhuc importune insistat, etiamsi illi debitum reddiderit, post cōmunicando nō peccat: nec venialiter ita: videtur elici ex epistola D. Gregorij ad episcopos angliæ. Itaq, habens actum coniugalem sine culpa: sicut qui habuit pollutionem inculpabilem, vt colligitur ex prædicto loco diui Gregorij, & ex D. Thoma, melius faceret abstinendo, sed non peccat communicando, ita Armilla inquit post redditionem debiti potest coniux communicare.

¶ Vt autem reliqua quæ de materia debiti reddendi se offerunt, persequamur notato, quòd vxor petit tripliciter debitum, verbis, sed hoc raro expresse facit si sit pudica. 2. signis. 3. suo genio seu conditione per quam cognoscit maritus copulam desiderare: sed præ verecundia dissimulare.

¶ Id ipsum dicendum est de marito illo qui ob pusillanimitatem suam, vel ob vxoris duram conditionem, aut insignem eius authoritatem, non audet expetesse sine aliquo metu petere, ob eandem rationem: quamuis nemo id exprimat, vt ait Nauarrus.

¶ Sed connumerare placet hic primo eos coniuges qui iure petendi priuantur. Et primo quidem debitum exigere non potest coniux ille, qui vt affinitatem contraheret cum vxore, propriam prolem baptizauit. cano. de eo. 5. q. 1. Sed quia canon hic in pœnam nō coniugis innocentis, sed nocentis conditus est: ideo existimo, quòd quādo coniux innocens præ verecundia, quæ genuina est fœminis, non peteret debitum, ipse tunc teneretur petere: quando persentit in muliere id ipsum appetere, ne quod in pœnam coniugis nocentis inflictum est, in grauamen innocentis retorqueatur. Secūdo

Universidad de Deusto
Biblioteca

non potest petere debitum licet teneatur reddere incestuosus cum consanguinea vxoris intra.4.gradum, super cuius petitione debiti, vt talis incestuosus petere possit, dispensat Episcopus: dum difficilis est accessus ad Papam, periculumque est in mora.

Q5. ¶Sed an modo stante dispositione bullæ Cruciatæ, quæ super hac dispensatione statuit recurrendum esse ad commissarium Cruciatæ, cui committitur potestas super hoc casu dispensandi, super erogando certam taxam, vel in pœnam, vel in eleemosynam, pro expeditione belli contra Turcas possit dispensare in hoc episcopus. Respondetur, quod quia de se hæc dispensatio de iure est Papalis pertinens ad Papam, nisi in casu quo difficilis est ad eum recursus: ideo non puto esse tutum, dispenset episcopus cum facilis sit aditus ad commissarium cruciatæ habentem ad dispensandum in hoc vices papæ. Nisi forte commissarius papæ nolit dispensare: nisi super erogata sibi prius taxa pecuniæ, quam constat petentem talem dispensationem, quia pauper est non posse præstare. Nam tunc ordinarius cum illo posset dispensare. Nam non est cordi papæ has animas illaqueatas sine remedio dimissas facere. Quamuis Corduba in suo quæstionario licet non tam clare videatur insinuare: quod quia episcopi ex quadam iam consuetudine, præscripserunt in vsu super hoc dispensandi, ipsi possint, vt ordinarij super hoc dispensare: & quod necesse non sit recurrere super hoc ad papam nec ad commissarium. ✠

¶Et quidem licet mitius putem super hac petitione debiti recurrere ad commissarium papæ, sed si dispensat in tali casu episcopus, vbi ex præscripta consuetudine in hoc dispensare habet, non damnarem. Nam bulla concedens commissario hanc dispensandi facultatem, eam ordinario qui iam in hoc præscripsit, non interdicit: sed quia credo, quod hanc licentiam quæ episcopi distantes à Papa habuerunt, & in quam præscripserunt est ratione difficilis accessus ad Papã, & qñ periculũ est in mora, & non absolute, ideo sãte commissario, & delegato præsente non puto esse tam tutum recurrere super hoc ad episcopum nisi in excepto casu supra.

¶Sed de incestuoso cum propria cõsanguinea an prohibitus sit iure, ab vxore debitum petere, in controuersia est. Nam Nauarrus quod amplius est contra Sotum, & sanctum Thomã, tenet in materia de matrimonio, huiusmodi cum propria consanguinea incestuosum, impediri quoq, à contrahendo matrimonio: quod pluribus nititur probare tertuum citationibus, sed tandem concludit quod licet ita sit de iure, sed iam super tali impedimento petere dispensationem, neque etiam ab episcopo, non est in vsu. Sed an talis incestus cum propria consanguinea petitionem debiti à propria vxore præpediat, de hoc non satis inter doctores constat. Panormitanus, quem Angelus sequitur, affirmatiuã tenet. At vero Sotus in.4. dist.37. quæst. vnica artic.1. cum D. Thoma in prædicta distinct. & cum Syluestro, matrimonium.7.§.vltim. & cum Ricardo & cum omnibus Theologis sic docentibus contra Angelum, & Panormitanum tenet. Quia vt ait Archidiaconus cum huiusmodi impedimenta potius sint restringenda, quam ampliandæ: nullibique reperiatur in iure, neq; ille textus quem Panormitanus glossat tale insinuet, sit vt talis incestus cum propria consanguinea, nullum sit impedimentum existimandum ad petendum debitum.

CAP.

CAP. LXXXI.

Adhuc de pradicta petitione debiti in dubio.

AAdde quòd secundum Armillam verbo debitũ ex D. Thoma in.4. dist.13. artic.1. ad.1. vxor post votũ simplex castitatis emissum à marito, non tenetur ei reddere debitum, sed de hoc in materia de voto supra quomodo sit intelligendum satis exacte explicui, sed super addit ad hoc Nauarrus summa Latina, quod nec potest cõiux licite in hoc casu reddere debitum alteri coniugi qui de consensu eius, continentiam vouit, quia esset cooperari eius peccato, licet possit ipse qui consensit petere licite, quia per talem consensum, non est visus cessisse iuri suo petendi, nisi in casu, vt ait Sotus in quo ex communi cõsensu vouerunt ambo, cum conditione, voueo vt voueas continentiam: ne mihi molestus pergas esse in petendo debitum. Sed de his enucleatius in materia de voto dixi supra.

¶At hic dubium illud suum locum non inconcinne sortitur. Vtrum coniux dubius de morte prioris coniugis reddere possit debitum, an exigere. Et quidem si de secundas nuptias bona fide contrahente loquamur, quia certum habuit nuntium, priorem coniugem obijsse, ideo secundo contraxit, de hoc Sotus in.4. Sent. dist.37. q. vnica arti.5. palam ait, quod si postea bisi opinione, incipit dubitare de vita coniugis primi propter rumores nonnos de eius vita crescentes, tunc iuxta ea quæ dominus de secundis nuptijs: & vt habetur cap. inquisitioni de sententia excommunicationis, reddere quidem debet, exigere tamen nequit quandiu diligentem nouam examinationem negotij, non peregerit. Si tamen tali adhibita arbitrio sapientum, nihil cõperti habuerit de vita prioris mariti, manẽs adhuc in eodem dubio: & equilibrio iam deinceps licebit illi sua vti petendi possessione, quam bona fide ingressa est: & ex tunc non solum reddere: sed & licite exigere valebit.

Q6. ¶At vero de eo qui malo fide contraxit: quia hæsitando devita, aut morte prioris secundas nuptias admittimus nos dubium torquet, nam Nauarrus cap.22. in sua summa Latina num. 54. qui nouam se resolutionem huius quæstionis excogitasse, & eruditis in Hispania placuisse se gaudet, ibi clarius quam Sotus casum sic resoluit. Quæ contrahit cum secundo credens probabiliter suum primum maritum mortuum esse, & postea per nuntium, comperit illum viuere: licet non debeat reddere, dubitando an peccet, reddendo vel non, si tamen rationes dubitandi sunt adeo fortes, quod in neutram partem credere debet, tunc neque reddere, nec petere debet. Quando verò rationes ingenerantes ei scrupulum, sunt leues: id scrupuli deponendo, & reddere, & petere potest. Quando vero rationes quibus inducitur, ad credendum priorem viuere, tantum mediocres rationes sunt: reddere potest, & debet, quia alias esset in præiudicium secundi coniugis. Non tamen in hoc casu petere potest, quia hoc solum est in præiudicium suum. Sed hic Nauarrus videtur loqui de eo qui bona fide contraxit: nam loquitur de eo, qui contraxit cum secundo: quia probabiliter credidit fuisse mortuum primum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Qꝫ. ¶Sed quid si mala fide contraxit: vt quando secundum Sotum res erat dubia de morte prioris taliter, q̃ pendebat coniux non habens assensum, vel dissensum: nec magis inclinans in vnam partem, quam in aliam. Tunc aiunt aliqui quod etiam in hoc casu si dubitatur de vita prioris probabiliter, tenetur reddere, & non petere. quia inquiunt pontifices loquuntur, vt apparet in cap. dominus de secund. nuptijs & cap. inquisitioni de sententia excommunicationis: de eo qui contraxit cum secundo mala fide. Et mihi quidem sic visum est: qui prædictorum textuum verba curiosius perpendi. Nam cap. dominus sum marium sic summat, dubitans de morte coniugis, nisi prius certificetur, contrahere non debet, & si contraxit, reddat, sed non exigat debitum. Et verba textus certa hæc sunt, quidam ex vobis non habita obeuntis coniugis certitudine, contraxerunt: & addit Papa infra, si de morte prioris coniugis adhuc sibi existimat dubitandum, reddat debitum: sed non exigat, ecce quo modo talis textus de contrahente cũ dubio, ac per cõsequẽs cum mala fide loquitur. Quia ait si adhuc sibi existimat dubitandum. Quasi dicat, si adhuc dubium quo contraxit in eo perseuerat reddat, & non petat. Quare non cõdemnandam, neq; improbabilem censeo quam in hoc casu tenet opinionem Frater Iosephus minorita in suo libro de floribus Theologiæ. Vbi sic ait, si maritus iam mortuus fuerat: & ipsa dubia de hoc nubere voluit: nupsitque reddere quidem tenetur: quia matrimonium valuit. Quia nihil eius essentiæ defuit: si tempore contrahendi habuit animum verum matrimonium perficiendi, quia putauit non obstante illo dubio valide se contrahere.

¶ Oppositam ad istos prorsus opinionem tenet Sotus in 4. d. 38. quæst. vnica art. 5. vbi sic ait, quia qui mala fide, primo viuente in secundum matrimonium se immersit, ius petendi non acquisiuit: quia mala fides nemini suffragatur: ideo neque reddere, neque exigere potest: quia matrimonium fuit claudicans ex parte inique contrahentis: ob id neque ipse, neque alter coniux possessionem exigendi acquisiuit. Quia decreta inquit intelliguntur de eo qui bona fide non dubitans, sed secundum arbitrium prudentium contraxit. Cui videtur accedere Syluester licet non tam clare quando verbo matrimonium. 8. quæst. 13. §. 2. sic ait, quòd si contraxit mulier dubia de morte viri existens sine probabili causa de se inducente firmam credulitatem, est adultera: & repelletur à primo. Igitur si est adultera, & venire pellenda à primo, peccat debitum reddendo in hoc casu. Quia si reddendo non peccasset, nõ vt adultera repelleretur, & hæc opinio Sori mihi quidem magis placet acturior est, ac proinde obseruanda nisi forte quando ex eius obseruatione, & ex tali denegatione debiti in hoc casu magna scandala, & grauia odia, & implacabilia resultarent, maxime si ecclesia tensuris eam ad redditionem debiti cogeret: quando coniux petens debitum bona fide cum illa contraxit, talis dubij nescius. Quia tunc bonæ fide contrahens ex sua parte possessionem illius acquisiuit, secus esset si ambo mala fide contraxerunt: quia ambo ante contractum secundum matrimonium, de morte prioris coniugis dubitauerunt.

¶ Sed bene hic aduertit nos Nauarrus sum. 1. tit. in. capitul. 22. numero. 82. scilicet, quod vnus testis fide dignus, & iuratus, vel proprius parochus, si post matrimonium bona fide contractum asserat interuenisse impedimentum: non tenentur tales coniugati ad ei credendum, quia licet dictum vnius testis fide digni sufficiat, vt iuste ei quis credere possit secundum gloss. singularem, in l. Titio fundus. & si. de condition. & demonstration. non tamen sufficit ad inducendam necessitatem credendi, ad id enim oportet esse duos, iuxta c. cũ à nobis. de testibus.

CAP. LXXXII.

De petitione debiti ab vxore menstruata.

ATvtomnia disputatione discutiantur quæritur, quale quãtumque peccatum sit mulieri menstruatæ cuiusq; viro debitum, aut petere, aut reddere, ad quam quæstionem Metina ait in sua instructione cõfessorum, si cum ipsa vxor patitur mẽstruum, petit debitum, non caret peccato, si autem tunc temporis post admonitionem petenti marito debitum redditi nullum est peccatum, ità Metina in illa instructione. fol. 232. §. 13. de coniugatis. Scotus distinctio. 32. vtrum que tam petere, quàm reddere existimat mortale. At Syluester debitum coniugale. §. 6. concedit in hoc casu peccatum mortale esse sponte petere: nullum tamen peccatum esse exactum debitum reddere. At vero Sotus dist. 32. quæstion. 1. articulo. 2. dicit obseruentur circumstantiæ, quas Diuus Thomas in ista distinctione, explicat, scilicet, quòd si vir petat scienter, illum precibus, & monitis mulier auertat: nisi periculum pollutionis in ipso timeat, si autem vir petat ignoranter, aliquam occasionem, vel infirmitatẽ obtendat nihil ei de causa mẽstrui allegãdo, ne horrorem illi obijciat. Hæ inquam circumstantiæ si obseruentur, sicut reddere petenti nullum est peccatum: ita nec petere erit mortale: ita tenent Palude, & Caietan. in summa de vsu matrimonij, & hanc esse mentem Diui Thomæ hinc patere potest, quia vbicũque ipse peccatum mortale agnoscit, id certe expresse profert. Hic autem non ait, nisi simpliciter esse peccatum, petere tempore menstrui, & quia certe si mortale esset petere, non tam facile esset concedenda alteri licentia reddendi, sicut D. Thom. concedit, & quia illud præceptum de non accedendo ad menstruatam Leuitici. 20. quia parte ceremoniale erat, habens annexum supplicium mortis ex hac parte ratione significationis iam cessauit. At quatenus erat morale præceptum, vt cessauit supplicij, ita eius trãsgressio desiuit esse mortalis, quia secundum Diuum Thomam, melius est proli, sic cum infectione esse, & nasci, quam simpliciter nõ esse, & quia istud damnum, non est ita certũ: quia secundum aliquos, quia tunc vulua mulieris purgationi naturali dat operam, tunc raro concipit, quòd si aliquando demus id contingere, vt proles infecta nascatur, non tenentur coniuges id damnum non omnino certũ cauere, vt iuri suo cedere debeant, sicut nec etiam leprosi, & perpetuam passionem fluxus sanguinis, aut menstrui patientes non propterea causa vitandi infectionem prolis tenẽtur à copula maritali abstinere.

Qꝫ. ¶ Quæstio hæc quia inter modernos parum agitata est, & aliquando nõ raro inuenitur in contingentia hic decisione digna visa est. An à mortali peccato excusari possint vxores quando assentiunt morem gerendo viris suis reddendo illis debitum, per superegressionem ipsarum, incubando supra viros suos, vel per retro accessionem, quando consentiunt, quòd viri sui retro accedendo in proprio tamen vase eas cognoscant, & quidem ad hanc quæstionem S. Thomas. in 4. distinct. 31. in litera aperte docet, quòd

Universidad de Deusto
Biblioteca

quando vas debitum prætermittitur semper est mortale, quia impeditur generatio, quia totaliter intentio naturę frustratur, qñ vero prætermittitur debitus modus secundū Sixtum nō semper est mortale, vbi super egressionem D. Th. non distinguit ab alijs modis.

¶ Igitur loquendo de super egressione mulieris super virum, sic vt antea dixi mihi videor (ni fallor) posse distinguere: nam aliquæ sunt mulieres à natura frigidæ, quæ vt ipsę testantur, paruam vim habent attractiuam ad attrahendum ad matricem semen viri, his igitur quando iam expertæ sunt, q̄ super cubando super viros suos (omnia munda mundis) statim effundunt, neq; attrahunt ad matricem virile semē, nō licet propter vllam causam, sub pœna mortali superegrediendo viros reddere eis debitum. Nec desunt mulieres, qui sibi sic contingere cū viris suis testatæ sunt. Aliæ vero sunt mulieres, natura calidiores, ac magis vigētes ad recipiendum, & retinendum, & ad attrahendum ad matricem virile semen, ac proinde iam sunt expertæ huiusmodi varios accessus super egressionis, & retro accessionis, & alios similes in proprijs vasibus cū suis viris habuisse & semen attraxisse, nec effundisse: ideo hæ mulieres, si ad instantiam virorū, sic coeant secundum D. Tho. & Archidiaconum non erit mortalis talis coitus. Immo neque forte veniale nimis graue, si timore verberū, aut incontinentiæ virorum, eis assentiunt in huiusmodi, quia secundum Albertū isti modi non sunt illiciti, si sine pertento effusionis seminis fiant, qñ ratione infirmitatis, vel periculi abortus, aut naturalis indispositionis, aut huiusmodi fic fiant. Immo etiam si vxoribus de his causis non constet, qñ ad petitionē virorum, sic his modis debitum eis reddunt, non peccant mortaliter, quia ipsę non habent de intentione exigentium iudicare, neque de facili præcipitanda est sententia, & talis modus super egressionis sit mortalis de se. Sic Albertus magnus, & Syluester verbo debitum §. 6. & 7. & summa Rosela & Angelica tenent contra Palud. & Henricum, & Raymundum, sed tu adnotato distinctionem dictam [per quam forsitan concordari poterunt.

¶ Præterea vxor viro adultero potest denegare debitum, & ecōtra vir vxori adulteræ, sed melius est vxor viro adultero nōn deneget debitum: quia tanto magis abstinebit ab aliena, quanto magis morem gesserit ei sua coniux. Cæterum propter solam suspicionē adulterij: neuter alteri debitū negare possunt, quia suspicio sola non tollit ius petendi. Insuper debitum reddere tenetur: non tamen illud petere licite potest, qui post votum simplex castitatis contraxit matrimonium, sed an iste teneatur ingredi religionē pro custodia castitatis voto promissæ, vel an possit ad instantiam sponsę de præsenti consummare, in materia de voto abunde diffinitum reliquimus.

¶ At vero de redditione debiti in loco sacro multum controuertitur inter doctores an peccatum mortale sit, & vltra prædicta profecto Nauarrus, & alij viri docti magno, & merito, loci sacri reuerentiæ affecti zelo, nullā prorsus inueniunt causam rationabilē excusantem à peccato coniuges se commiscentes in ecclesia, etiam si alij hos excusent, qñ diutina est eorum in ecclesia, & necessaria habitatio, vel quando absq; contemptu loci sacri faciunt, causa vitandi pollutionem in se, vel in compari. Nauarro visus est accedere Canus insuper & Metina in sua instruc. confess. fo. 232. §. 12. de coniugatis, vbi docet non esse licitum matrimonialē actū in loco sacro, vel publico exercere, sed inter tam varias sententias, non parū mihi illa Soti placet vbi in quarto ait, quod debitum exigere, seu reddere in loco sacro, vbi concubitus est pu-

blicus, vt si ambo coniuges in ecclesia cubent mortale est peccatum, quia violatur ecclesia, si tamen sit secretus talis concubitus, quia tunc secundum Scotum & Theologos non indiget reconciliatione ecclesia, forte inquit Sotus non est peccatum mortale, cui ego assentio maxime si concurrant prædictæ causæ supra memoratæ, contemptum irreuerentiæ tollentes, & per consequens à culpa mortali excusantes, deberent ergo tales coniuges vbi necessitas eos vrget, in sacro loco manere, extra corpus ecclesiæ in turribus, vel adiacentibus locis cubare, nec eos excusat ibi in loco sacro diutina necessaria, commoratio: nec huic sententiæ Sori aduersatur D. Tho. quando. 2. 2. in materia de religione, ait q̄ concubit' cum quauis vxore est sacrilegiū, quia licet sit sacrilegium, sed dum talis cōcubitus cum vxore est secretus, excusatur à mortali ratione non tantæ irreuerentiæ, & quia per talem actum non violatur locus sacer, neque generatur scandalum, nec contemnitur Deus, qñ fit pro necessitate, & præsertim pro eius cauenda offensa.

¶ Adhæc furioso, aut amenti coniugi, reddere debitum per se non tenetur coniux, nisi per accidens, cum sentit periculum in illo, ne se polluat per se, aut cum alia, neque licet copulare duos amentes, quia licet ipsi non peccent: fit tamen iniuria proli.

¶ Insuper in cap. prouinciali Cobā prouinciæ Guathimalæ vbi conuenerūt, satis docti religiosi patres, declaratum fuisse fertur, q̄ Indis bona fide accedentibus ad vxores, quibus cum mala fide contraxerunt, quia post 10. annos nihil scientes de morte vxorū suarum priorum raptarum, secundas duxerunt vxores, non est imponēdus scrupulus de petitione debiti, q̄ si determinatio hæc tuta est, (prout videtur) idē iudicium esse censeo ferendum de mācipijs Æthiopibus, vel aliunde à longinquo enectis: nam licet ij permittendi non sint secundas ducere vxores, dum certum nuntium non habuerint de morte suarum vxorum priorū, quas in sua infidelitate in sua patria durerunt: si tamen iam post multum temporis putantes priores mortuas, secundas vxores duxerint, licet secundas ducendo peccarint non sunt agitandi scrupulis, quando bona fide accedūt, quia forte ignorantia inuincibili, circa petitionem debiti, scilicet, quòd nō possint licite petere, laborant.

¶ Parique ratione visum est doctis illis, & experris religiosis patribus, q̄ Indis, qui post matrimonium contractum incestum commisere cum consanguineis suarum vxorum, si ignorēr huiusmodi impedimentum ecclesiasticum circa petitionem debiti, non est istud secretum detegendum, sed relinquendi sunt cum sua inuincibili ignorantia, vt petant. Nec ego ab hac sententia omnino sum alienus, præsertim quando dispensatio super petitione debiti, aut eam obtinere non curabunt, & interim ablata bona fide, peccandi obijcientur periculo.

¶ Idem de censuris cœuæ domini, aut iuris communis, Indi præsertim in confessione non sunt admonendi, quā do quidem circa eas laborant ignorantia inuincibili, quæ eos ab earum incursione, secundum probabiliorem opinionem excusat quando non ideo magis cauebunt, sed quia difficilis est eis impetratu solutio, & quia parum sunt suæ salutis animæ memores, absolutionem talem non procurabunt, quia vt inquit Diuus Augustinus si scirem tibi non prodesse, non te docerem, non te admonerem.

CAP.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. LXXXIII.

De redditione debiti in festis, & alijs casibus.

FOrte veniale est, inquit Sotus in diebus festiuis quibus solemnizantur articuli fidei à coniuge petere debitum, & secundum D. Thomam in additionibus q. 64. art. 7. petitio debiti in die festiuo venialis est, sed magis grauis si causa delectationis fiat, quam si causa lubricitatis carnis vitandæ, quod tamen limitant alij habere verum quando ex tali petitione debiti, & copula in illis temporibus tam distractior mente fieret, vt inceptus, & valde distractus ad celebranda festa talia, audiendamq; rem diuinã redderetur: nisi alia occurreret magis excusans causa nempe vitandi in se, vel in compari pollutionis, aut alteri' peccati periculum. At reddere tunc petenti, peccatum nullum erit, quia quocunque tempore coniux petat, quia alter sui corporis potestatem non habet, debitum ei reddere tenetur, quãuis (vt diximus) si vxor eras sit communicatura, honestis precibus posset illũ monere, & dissuadere depellendo.

¶ Sed an viro leproso debitum reddendum sit, hic quoque discernere oportet. Per distinctionem hanc igitur respondemus, scilicet, quòd si de contagione non timetur viro leproso reddendum est debitum: nam tenetur cõiux coniugi debitum reddere sine periculo grauis infirmitatis incurrendi. Itaque reddere viro leproso debitum tunc tenetur vxor, quando non tam certum est periculum infectionis, sed leuis quãtum suspicio. Verum si moralis certitudo esset infectionis, tunc ei reddere debitum, non teneretur: sicut nec etiã reddere teneretur, vbi morbus esset adeo horribilis, vt morbus leoninus vbi membra computrescerent, & deciderent: nã hic licet nullum esset periculum, natura illud abhorret, ideo non tenetur.

¶ Caterum circa petendum debitũ, par ius, seu æquum est in vtroque coniuge. At neque reddere debitum tenetur coniux coniugi ante benedictiones nuptiales, licet peccatum mortale non sit ante tales benedictiones, & reddere, & copulã consummare, quia etiã non tenetur reddere tale debitũ duos per menses, post nuptias, vt interim inducias has habentes possint deliberare: an malint ad religionem conuolare, quòd si mulier simpliciter coacta ante istud temporis, compressa fuerit, & vi compulsa sit matrimonium cõsumare iam ex tunc temporis, licet priuilegio duorum mensium potita non fuerit contra alios, non poterit ad religionem commigrare, vt certius tradit Sotus, quia iam ex tunc iniuria infertur proli, quæ forte ex tali cõpressione, & copula manet in ventre concepta.

¶ Porro tempore puerperij licet licitum sit, & petere, & reddere vxori debitum, sed peccatum esset veniale secundum Sotum cum recenter enixa concumbere, vel ab ipsa debitum petere.

¶ At hic incidit dubitatio, an si vxor fornicata est, quia maritus noluit sibi reddere debitum: ideo possit à viro dimitti. Ad quã quæstionem probabiliter contra alios, ait D. Thom. in Paulum, quòd nõ ideo dimittenda est, sed licet ista sententia D. Thom. sicut reliqua eius doctrina semper mihi suspicienda sit, tamen video (ni fallor) cap. significasti, de diuortijs diffiniri contrarium: patet ibi de muliere allegante pro se, quòd & si adulterium commisserat: non ideo diminuenda erat à marito, quia asserebat, ideo adulterasse, quia à marito fuerat iniuste dimissa: ideo eundem materiam adulterandi dedisse, sed credo sententia D. Thomæ moraliter est vera, quando non semel, sed sæpe denegat vxori vir debitũ præsertim illa si deformis non sit, quia ideo id videtur denegare, quia cũ alienis soliti sunt tales viri commiscere, quod non vacat peccato adulterij: quare si hac occasione ipsa sæpius repulsa in peccatum adulterij ruit digna est venia, & non est dimittenda. Alioquin vt ibi ait pontifex non teneretur dum notorium est adulterium illam recipere, nisi constaret, & ipsum adulterium cum alia commisisse, sed hic loquitur pontifex de ad cohabitationẽ receptione, sed D. Thomas loquitur de redditione debiti, quod non videtur à marito denegandum, quãdo per denegationem debiti vxori ruendi in adulterium occasionem præbuit, sed in diffinitione horum censuræ ecclesiæ, & vsui me subijcio eiusq; decreto. At quòd dimitti possit mulier, quando ideo adulterata est, quia vir de necessarijs ad victum, & vestitum non prouidit ei, doctorum quasi communis est consensus: nam vt habetur. ff. de ritu nuptiarum palam. §. non est, nõ ignorandum ei, qui prætextu paupertatis se maritus tradidisset ad adulterandum.

¶ Potest hic quoque dubitari merito an vxori adulteræ teneatur vir debitum denegare, nec ab ea illud exigere, quia secundum doctores textus iuris innitendo, eam quoque causa vitandi scandali dimittere tenetur, sed de hoc alias. At interim pro complemento materiæ dicimus, quòd quia solum causa correctionis eius, aut causa vitandi scandala ne eius peccato maritus videatur consentire, per ius canonicum eam dimittere iubetur, & quia vitare scandalum potest eam arctius custodiendo, vel verberãdo, ita vt intelligant vicini tali sceleri non præstare patrocinium, & quia eam dimittere non semper est certum medium ad adulteræ correptionem, quia exinde forte liberior redderetur, & quia quauis repulsio vxoris medium esset ad eius correctionem, tamen vir cum periculo grauis incontinentiæ luæ, & detrimento suo, non tenetur tantũ malum cauere, ideo si alias faciat, quòd in se est arcendo vxoris adulterium, & cauendo scandalum secundum Sotũ, & Victoriam, & alios bene sententes: non tenetur eam dimittere à domo, ac per consequens potest licite debitum ab ea petere, quia cessat scandalum quod cauet, dum eam custodit notorie, & zelat, quia cessante causa, cessat & obligatio legis.

¶ At consequenter diffiniendum nobis occurrit. An vir vxori adulteræ reddens debitum efficiatur irregularis, & vt clara, à tam non claris prius secernamus dicimus si talis vir cũ vxore euidenter probata adultera, post adulterium rem habuit irregularis efficitur. Sed quod magis in quæstionem vertitur, id est vtrum si maritus ignorans adulterium vxoris et debitum reddiderit, aut ab ea petierit, fiat irregularis taliter, quòd postea, dum rescierit, inhabilis ad suscipiendos ordines remaneat si vxor præmoriatur. Huic quæstioni satisfacit frater Iosephus in suis floribus, cuius sententiam magnifacio, quia D. Thom. pro ea allegat, ait enim quod probabile est, quòd vir ignoranter accedens ad vxorẽ adulteram, fit irregularis, quia ista irregularitas, quamuis iure positiuo incurratur, magis incurritur, quia talis copula cum adultera ignorata, etiam si fuit contra significationem sacramenti ordinis, quam propterea, quod ibi subsequenter fuerit culpa. Accedit huic sententiæ Nauarrus in sua summa latina, quam ipsum ibi tenere adnotaui, sed & D. Thomas in additionibus ad 3. partem. q. 66. ar. 3. docet, quòd si vir per iudicẽ ante condemnationẽ adulteræ, cogatur

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur ei reddere debitum, licet de hoc sint opiniones: tamen probabilius est, q; etiam in hoc casu si adulteræ reddat debitum, fiat irregularis eam cognoscendo, quia hic non requiritur, quòd sit peccatum talis copula, sed quòd sit contra significationem sacramenti tantum.

Q5. ¶ Demum quia iam expeditam reliquimus illam quæstionem, vtrum qui contraxit dubius de morte prioris coniugis possit reddere, aut petere. Ad instar istius, & ista similis ei quæstio illucidanda est. Vtrum reddere teneatur coniux: qui dubitat an matrimonium sit validū, vbi vt supra sic hic distinguimus de bona, aut mala fide contrahente.

¶ Quia vtrum coniux altero absente possit transire ad secundas nuptias, vel non casus frequentissimus est, idēque perplexissimus, & quia cōmuniter dicitur, q; cū bona fide potest talis ad secundas nuptias transire, accipito documentum Soti in 4. dist. 37. artic. 5. contra canonistas asserentes non requiri certum nuntium respectu contrahentis, vt contrahat, sed is nuncius certus requiritur, inquiunt ex parte ecclesiæ, vt contrahendi secundo facultatem præbeat, quia satis est inquiunt in contracturo moralis quædam probabilitas. Credo inquit Sotus in hoc casu non minorem certitudinem requiri in persona, quam in ecclesia, igitur, vt huiusmodi fides bona sit, & ad secundas nuptias transeuntem liberet à culpa, exigitur moralis certitudo secundum arbitrium, & iudicū prudentum per nuncium, aut per æquivalens testimonium, vt habetur capite in præsentia de sponsalibus, vbi clemens ait, q; si certus nuntius de morte prioris, id est absentis coniugis nō habeatur quantumuis præ iuuenili ætate talis coniux continere non possit, & quantumcunque prior vir absens fuerit, non est cum huiusmodi fœmina dispensandum, vt ad secundas nuptias transeat, itaque quandiu res est dubia, non licet illi ad secundas nuptias commigrare, neque vero sufficit tenuis opinio de morte coniugis, sed requiritur tanta, aut per nuntium, aut saltem per testes, vt iudicio prudentum, non solum probabile, sed certum iudicetur. Quare Sotus loco citato existimat, neque coniecturam, aut famam sufficere, nisi forsan re diligenter exquisita: longitudo absentiæ, vel vniuersalis fama, vbi coniux morabatur obitum eius contestetur, eademque certitudo requiritur, quando fertur esse religionem professus, ante consummatam copulam.

¶ Reliquum est nosse, an debitum possit adultera à viro innocenti, bona conscientia petere, quia videtur fracta fide tale ius perdidisse, nihilominus si Soto, in 4. dist. 36. q. vnic. arti. 3. & Caieta. in opusculo quodam authoribus credamus: potest inquam adultera licite petere, quia quandiu crimen latet possessionem habet iuris petendi, quia nec sui debet esse accusatrix, aut suum prodere crimen, sed maritus, vel iudex debet eam suo iure expoliare. Si tamen per censuram ecclesiæ compellatur vir vxori secreto adulteræ, apud iudicem deponenti querelam, reddere debitum, potest ei quidem reddere debitum, sed non tenetur ad id reddendum, neque in conscientia vir eius adulterij conscius tali censura ligabitur, sed debet exteriora iudicia, & molestias patienter tolerare, potest tamen compelli, vt eam domi retineat, & alat.

¶ Ingressurus etiam religionem, vt supra meminimus ante consummatum matrimonium habet tempus bimestre ad ingrediendum, si vult. Porro licet mulier bigama non fiat: maritus tamen bene bigamus fit: ob copulam habitam cum vxore: etiam si ignorauerit eam adulteratam fuisse, vt

vt habetur. cap. si cuius. 34. distinction. etiam si iudice id sub censuris iubente, faceret, vt supra latius memini me dixisse. Nec refert an possit probare, necne se ignorasse, aut adulteratam fuisse, vel non, quo ad forum conscientiæ si postea reuera cum adultera concubuerit, se copulam habuisse compererit, & hoc conformius est Diuo Thomæ. Nec peccat vt dictum est si vir non dimiserit vxorem secreto adulteratam, vel quando iam se emendauit: ipsa, vel ab ipsa petit debitum, ne ipse ruat quoque in adulterium, dum caueat scandalum ne putetur vxoris leno.

¶ Adhæc vir vxorem de adulterio accusare non potest, quando ipse quoque est adulteratus, vel quando ipsa vim simpliciter passa est in copula cū alieno, vel quando quia probabiliter credidit suum priorem maritum obiisse, ideo secundo cui nupsit, debitum reddidit, nec inquis, cum ea sub mariti specie rem habuisset, neque si maritus occasionem adulterandi ei præbuisset, nec etiam si postea quam maritus eam adulteratam reseiuit, eam tolerauit, vel secundum Sotum eam per copulam sibi reconciliauit. Immo vero antequam de diuortio agatur, aut reconcilientur nihil refert vter illorum prius adulterauerit, sed si vnus accusat alterum, & alter etiam probat crimen adulterij alteri, absoluendi sunt ambo. Immo vir, qui post vxorem adulteratus est eam relinquere prohibetur, sed de reliquis casibus, quibus diuortium celebrari potest nobis ineundus est sermo.

¶ Inter peccata vero nubentium istud solet quoque ad numerari, scilicet peccatum quo peccat ille, qui post votum continentiæ, & castitatis, vel post votum non nubendi, nubet. Peccat inquam, etiam si non consummet, & iterum qui post votum castitatis, iam contraxit consummando prima vice, saltem si ad sui petitionem consummet peccat. Immo secundum omnes toties quoties post consummationem petit debitum, sic Nauarrus contra Angelum, & alios secundum omnes fere, sed id quod addit Nauarrus idem censens esse de vouente non nubere, quòd iste peccet contrahens facile concesserim, sed quod peccet consummando, præsertim ad petitionem alterius, id non facile crediderim, quia id vt supra dixi est contra Caietanum, & Sotum (vt videtur) asserentes votum non nubendi, suapte natura votum castitatis non includere, quòd si non includit, quare post nuptias licite contractas, postquam validæ sunt non poterit licite consummare, nisi velis dicere, quòd iste vt seruet votum, ante consummationem, tenetur ad religionem transmigrare ad quam vouendo non nubere, nullatenus somniabit se obligare. Immo etiam si castitatem vouisset, in tali casu ad religionis ingressum, nullatenus secundum Sotum censemus esse cogendum.

¶ At ista sententia Nauarri de vouente non nubere, quòd etiam peccet non solum contrahendo, sed etiam consummando si verum habet est quādo vouendo non nubere implicite intendit etiam obligare se ad castitatem secundum fratrem Iosephum, nā tunc ad sui petitionem consummando peccaret mortaliter, sicut etiam toties, quoties copulam exigeret, non tamen si redderet, sed de his satis, quia diffusius supra hanc eandem quæstionem ventilauimus. At addit Nauarrus bene, quòd iste qui iam post votū continentiæ contraxit, semelq; consumauit, secundū omnes poterit habere copulā cum vxore, quoties expresse, vel tacite signis, vel ingenio, aut

conditione, sua vxor petierit, poteritque cum illo ob graue periculum petendi difficultatem, quæ continèdi episcopus dispensare, vt possit petere debitum, quia hic similis est ei, qui valde sitiens à potu præsenti à quæ, iussus esset abstinere, quæ est maxima difficultas.

¶ Libetq; etiam hic cum Nauarro epilogare, quæ supra materia de voto asserta longius sumus prosequuti, addendo, quòd qui post votum castitatis, animo etiam non cõsummandi, sed ante consummationem matrimonij, ingredi religionem in animo habens sic vxorem ducit, peccat quidem ducendo secundum Sotum, & secundum Syluest. verbo matrimonium, & secundum Sotum in 4. dist. 38. q. 1. arti. 1. quia decipit vxorem, quam ducit, & quia infert ei graue damnum, quippe quæ nõ ita facile alij nubet ob suspicionem copulæ cum illo habitæ. Secus si talis metu mortis adactus, aut alio quouis metu infamiæ, licet non sufficienti ad dirimendum matrimonium, ad contrahendum cum ea fuisset impulsus, quia tunc contrahendo cum ea post votum castitatis, animo non consummandi, sed ingrediendi religionem, non peccaret mortaliter, dum satageret ne culpa sua tali sponsæ de præsenti quicquã detrimenti eueniret quo casu opinio Calderini & Angeli intelligi posset, vt haberet locum.

CAP. LXXXIIII.

Vbi epilogantur dicta supra de debiti redditione.

NEc piget hic epilogare, vt breuitas rei repertæ magis memoriæ subseruiat, quæ de voto supra diximus: nempe quòd peccat coniux, qui cum consensu alterius iam vouerit castitatem, si post hoc ab eo petit debitum. Peccatq; itidem ille coniux, qui etiam si continentiam ipse non vouerit, si postquam voto alterius præstitit consensum, iam ei qui ex eius consensu vouit petenti, reddit debitum contra Medinam, quia tunc reddere est consentire, & cooperari peccato alterius, sed tamen si iste qui non vouit, consensit tantum voto alterius coniugis vouentis, non peccat si ipsemet a iam vouente erat: tum, quia ipse consentiendo voto alterius, non vouit, tum quia per hoc, q; alteri præstitit facultatem & consensum vouendi, non visus est renunciasse suo iuri petendi, nec per hoc alium vouentem ab obligatione sibi reddendi debitũ, si vellet petere, absolait, nisi ambo communi consensu continentiam vouerunt, quia tunc secundum etiam Sotum ambo petendo peccarent mortaliter. Immo etiam reddendo, vt sentire videtur Sotus, quando ex communi consensu, scilicet vouco, vt voueat vt integre nostram continentiam Deo promissam seruemus vouerunt: nam in hoc casu, etiam omni iuri, & petendi, & reddendi inter se invicem, vt apparet renunciare voluerunt cap. quod Deo pari. 33. q. 5. de quo iam supra. Secus si non vouerunt continentiam, sed inter se pacti sunt tantum non reddere, neque petere, quia sic ambo cognoscentes, q; vterque peteret si posset si coniungantur habendo copulã, quia tunc pacto tali videntur renunciare, non peccant, sed istud pactum, quando etiam cum adiuratione fuit factũ: non est seruandum, quando inest periculum, quia fuit temerarium, ideo ad cautelam talis adiuratio est relaxanda, & ea non obstante, si ipse non contineat, petatq; debitum, ipsa per ecclesiam compellenda est ad reddendum.

¶ Porro

¶ Porro quia hic Nauarrus, rursum reperit quæstionem, de à menstruata debitum petendo, memini me dixisse cum Soto & Caietano, iuxta mentem D. Thomæ contra Scotum non esse mortale petere, aut reddere. Sed an peccatum veniale sit saltem, tam reddere, quam petere restat dissuiendũ. Et an in aliquo casu, ex aliqua excusante causa tam petens, quam menstruata reddens à tali veniali excusetur. Et quidem Nauarrus in hac parte dicit se tenere cum Palude in 4. distinct. 31. q. 1. colum. 4. contra D. Thomam in 4. dist. 32. & contra alios nempe, quod non peccat etiam venialiter, si eo fine petit à menstruata, aut si menstruata eo fine reddit debitũ, ne consorti sit odio vel vt fornicationem eius, vel propriã euiter, sed mortaliter inquit nusquam peccant, etiam si monstruum sciant inde esse gignẽdum, secundum D. Antoni. Palud. & Castrum lib: 1. cap. 12. de lege penali. At vero si mens mea quid quam valet. Sic existimo respondendum. Si loquamur de redditione debiti, qua menstruata, viro exigenti reddit, ex sua parte nullum erit, nec venia le peccatum: sic circunstantias supra à D. Thoma notatas, & à me relatas seruauerit, aut si secundum Medinam in sua instructione, si post suam admonitionem suæ inualitudinis præmissam viro adhuc instanti, aut alias pesiclitanti debitum reddat.

¶ At id quod Nauarrus tam audacter contra D. Thomam asseuerat, scilicet, quod nec petere virum à menstruata debitum, ad euitandam fornicationem eius, vel propriam, non sit illicitum, & veniale saltem, non satis persuadere mihi propter plures causas. Tum propter authoritatem D. Thomæ, tum quia quando, inter duas extremas opiniones datur aliqua media, ista media magis videntur accedere ad veritatem. Cum igitur Scotus teneat hoc extremum, quod petere à menstruata sit mortale; Nauarrus teneat non esse veniale si prædicto fine petatur, in quo casu, etiam Scotus asserit esse mortale, igitur via media, vera est, scilicet, quod petere etiam ob fornicationem vxoris, vel suam vitandã, erit saltem veniale. Primo quia natura tũc à tali coitu abhorret. Secundo quia aliqualiter est contra ordinem naturæ, eo quod inconuenientem actionem fini suo reddit. Et quia iste coitus cum menstruata, fiat commodæ generationi aliqualiter est inconueniens. Tertio, quia tunc natura mulieris naturaliter vacat consuetæ purgationi: ergo aliqualiter est innaturale petere coitum cum tunc vacet receptioni seminis, & simul & semel expellat, & recipiat, expellat menstruum, semenq; virile recipiat. Quarto quia periculum istud in se per illam paruulã moram aliter per orationem, vel maceratione carnis, vel vitando occasiones, potest cauere. Sed periculum vxoris tunc raro contingit, quia tunc temporis cum seipsas suo sanguine corrupto, & fœtido conspurcatas videant: quasi natura refugiente tunc tẽporis refugiũt cõgressum viri, nisi forte sit aliqua meretrice prostituta magis impudica, magisq; lasciua: quæ tũc ardore insolito insaniat, quod si ita tentatur alijs antidotis sibi subueniat, scilicet, spiritualibus, siue orationibus, seu macerationibus corporalibus.

¶ Ecce nisi id, iam supra cum Soto diffiniissemus, hic nobis dubium de redditione in loco sacro, an esset licita, vel illicita diffiuiendum occurrebat, nam hic Nauarrus absq; vlla limitatione redditionem debiti in loco sacrato, vel tantum benedicto astruit esse peccatum, siue fiat ad vitandam fornicationem in se, vel in vxore. Etiam si per multum temporis ibi in sacro illo necessario sit commorandum contra Angelum, secundum Caiet. verbo matrimonialia, ysoc. & secundũ D. Anto-

ninum & Ioann. Turre cremata: sed
A rursus dico placet mihi in hac quæ-
stione resolutio Soti supra memorata
.Quod talis concubitus mortalis sit.
Nõ tamẽ si aliquibus vicibus secreto,
sine nota scandali causa vitãdæ lubrici
tatis interconiuges talis cõcubitus, si-
ne contemptu loci interceſsit propter
rationem qua in hanc sententiam in-
ductus est Sotus.

CAP. LXXXV.

De debito reddendo & matrimo nio clandestino.

SIdino Antonino authori, prout par est, fides adhibenda est, ipso docente, dicimus quod propter vitandam multitudinem prolis, quan do eam alere non possunt coniuges mutuo consensu à copula coniugali abstinere possunt: nisi aliquis eorum probabiliter formidet, consortem for nicaturum fore, nisi ipse debitum petierit, secundum Angelum cuius deter minatio satis bene procedit: quando alter videt consortem ob verecundiã non petere verbo, sed tacite satis ope re petere.

¶ Præterea si coniux teneat pro-
prium filium ad baptismum, vel con-
firmationem vt comparem defraudet
coniugali debito, licet in hoc casu nõ
possit petere, tamen reddere tenetur.
Quod si ambo malitiose communis fi
lij fiant patrini non possunt mutuo à se
debitum absq; peccato petere. Tenetur autem alter alteri petenti admuicem debitum reddere. Si autem errore, vel necessitate, aut ignorantia facti, vel iuris fiat huiusmodi proprij filij patrinus, ius petendi nullatenus perdit. Quæ omnia eliciuntur ex cap. si vir de cognatione spirituali, & ex si-
B mul adiunctis glosis. ¶ In casu vero, quo ambo malitiose consenserunt in eo quod vnus eorum proprij & communis amborum filij fieret patrinus, & susceptor, si ambo, vel alter nequeunt se abstinere, ab episcopo dispensationem petant. Nam in hoc episcopum dispensare posse D. Antoninus & Syluester, verbo matrimonium. 8. quæstione. 7 aperte docent.

¶ Cæterum si quis in extrema ne-
cessitate absente clerico proprium si-
lium baptizauerit natum sibi ex amica, non poterit contrahere cum amica. Nam per talem baptizandi actum, cõ paternitatem spiritualem dirimen tem matrimonium cum amica, con traxit. In hoc tamen casu licite posset habere tẽ cum vxore propria cuius fi lium, & suum in tali casu extremæ ne cessitatis, vel ignorantiæ probabilis iuris, aut facti baptizauit.

C ¶ An vero copula cum propria cogna- Qũ.
ta impedit debitum petere à propria vxore, quid circa hoc sit dicendum, colligendum esse ait Nauarrus ex dictis ab ipso cap. 22. numero. 5. sed quia ibi contra S. Thomam tenet, quòd talis incestus cum propria consanguinea impediat, quod est maius, matrimonium contrahere cum alia, videtur licet sub oscure loquatur tenere, quòd etiam incestus cum consanguinea propria debitum à propria vxore
D petere præpediat, sed hoc est contra sanctum Thomam, & contra veram ra tionem, vt ibi cum Soto, & alijs proba uimus, & ideo merito illũ reijcimus, quia tandem in fine, se in turbare videtur dicens quod non est in vsu super isto impedimento matrimonij dispen sationem peti, ergo neque super petitione talis debiti dispensationem necesse peti.

¶ Aduertito tandem secundum D. Antoninũ. 3. parte tit. 14. ca. 9. §. 1. sub fine, peccat mulier præstans consensum viro vt se cum alijs domi manentibus

feminis misceat, aut si cum commo-
de potest, non impedit huiusmodi co-
mixtionem. ¶ Præterea peccat qui clã
destine matrimonium contrahit nisi
iusta causa sit sic contrahẽdi. Nam lex
præcipiens aliquid ob aliqua incon-
uenientia illis cessantibus non obli-
gat, secundum Caietanum, & Panormi
ta. At vero secundum Caiet. 22. q. 120.
arti 3. lex non propterea desinit obli-
gare subditos, ad id quod præcipit quia
finis ille legis alia via habeatur. ¶ Au-
thore autem Caietano iusta causa con
B trahendi matrimonium clandestine di
citur esse, quando post matrimonium
publice contractum inualide tamen,
postea habita impedimenti dispensa-
tione, rursus contrahunt clandestine.
Nec obhoc in aliquas pœnas incidũt.

¶ Porro quamuis Nauarrus sufficiẽ-
ter significet posse in hoc casu clande
stine, idest, sine Bannis publicis, habita
dispensatione impedimẽti inter se ite
rũ cõtrahere, an id possint facere sine
C parocho, & testibus, de hoc non memi
nit. Cæterum Corduba in tractatu de
casibus conscientiæ. q. 51. hanc quæstio
nem excitat duas proponens opinio-
nes, primam affirmatiuam, quam plu-
rium doctorum esse ait, scilicet, quod
in tali casu possunt inter se sine testi-
bus, & parocho, secreto contrahere
quando alias ex publicitate contrahẽ
di coram testibus, & parocho graue
scandalum, aut malum oriretur. Secun
dam opinionem proponit negatiuam
etiã in casu quo graue malũ, aut scãda
lum impendeat ex publicitate contra
hendi corã curato, & duobus testibus
negãtẽ posse aliter licite fieri quã ma
gis verã & rutã & practicandã esse ait.
¶ Sed tandẽ resolutorie affirmat, q̃ se
cluso graui scãdalo, vel aliquo impen-
denti magno malo reualidari nõ de-
bent talia matrimonia antea inuali-
de cõtracta in facie ecclesiæ, post sine
parocho, & testibus, nisi in casu quo
matrimonium in facie ecclesiæ publice
A cõtractũ fuit nullũ, nõ ratione alterius
impedimẽti: sed ratione defectꝰ cõsen
sus de præsenti, quãdo tũc vnus eorũ
nõ vere cõsensit, sed ficte, & fallaciter,
quia tũc perseuerante alio in suo pri-
mo cõsensu à se ante habito posset se-
creto qui ante dissenserat in suo animo
cõfirmare matrimoniũ sine curato, &
testibus, intra seueraciter de nouo præ
stãdo cõsensum, suo cõpari nihil insi-
nuãdo. Sic est secundũ Conc. Trid. & se
cundũ, q̃ plures doctores in hoc casu
B ante Cõc. Trid. in cap. ex literis. de spõ
salibus docuerũt Sed tamẽ in casu quo
ex alio impedimento publice matri-
moniũ in facie ecclesiæ cõtractũ fuit
inualidũ, cõualidandũ denuo nõ est se
creto sine curato, aut duobus testibus
nisi intra priorẽ opinionẽ ex publici-
tate contrahendi iterũ corã curato, &
testibus, notabilis infamia, vel scanda
lũ grande succrescat, quia tũc si huius
modi mali, infamiæ, vel scãdali timor
C immineat, poterũt inter se secreto sine
curato, & testibus post habitam dispẽ
sationẽ impedimenti cõtrahere: quan
do vnus contrahentiũ tali impedimẽ
ti, dũ contraxit passus est ignorãtiam,
ita Cord. & pater Vera ✠ suo specu-
coniugiorũ dubio. 10. cõclusione. 5. Si
tamen ista mala cessent quia iã tale im
pedimentũ in publicũ venit, vel dispẽ
satio impedimenti talis est iam obten
ta, quæ tollit scãdalũ nemini dubium
D quin in hoc casu corã parocho, & testi
bus teneantur iterum contrahere.

¶ Pius in super quintus in suo crucia
tæ diplomate commissario cruciatæ fa
cultatem facit dispensandi secrete, vt
qui affinitatem illicite contraxere se-
cretam in primo, vel secundo gra-
du, & deinde inter se publice in fa-
cie Ecclesiæ contraxerunt, vno isto-
rum contrahentium id ignorante,
possint inter se secreto, post contrahe
re: si alias timeatur scandalum: post pri
mum matrimonium in facie Eccle-
siæ inualide contractum. Sed tamen

Universidad de Deusto
Biblioteca

secundum vniuersorem opinionem, vt docet Cor. dubi. q. 50. eiusdem tractatu, sponsalia de futuro etiam sine testibus, & curato celebrata, etiam post Concil. Tridentinum, in vtroque foro sunt valida quæ Concilium Tridentinum eorum non meminit sed de solo matrimonio de præsenti.

CAP. LXXXVI.

Adhuc de matrimonio clandestino.

ADhæc ille qui clandestine, sine Bannis contrahit cum concubina, ex qua iam suscepit filios, quando, quia iam grauiter percussus est plagio, etiam iam moriturus clandestine talem concubinam ducit vxorem, quo eos faciat legitimos, & quo quia periculum est in mora, securiorem tradidit ex hac vita sibi tũc paret non peccat. ¶ Excusatur quoq; pupilla si contraxit clandestinæ, sine Bannis cum aliquo, quando alias parabatur nuptui tradi à curatore alicui viro parum congruenti sibi.

¶ Præterea Sotus in 4. Sent. numerat casus, in quibus Episcopus potest dispensare, vt sine Bannis publicis cõtrahatur. Imo si ipse episcopus iniuste dispensare renuerit, vel si copia episcopi præsentis non adfuerit, ipsi sponsandi priuata authoritate, citra culpã, coram curato tamen, & testibus post Concil. Trident. sine Bannis publicis poterunt licite contrahere. Primo vt iam dictum manet: quando matrimonium publice celebratum ratione impedimenti fuit nullum: quia tunc obtenta dispensatione non debet iterũ publicitus contrahi ratione scandali. Secundo ratione repentini casus, & periculi euadendi, vt si concubinarij ob concubinatus pœnam euadendam cõ traherent sine Bannis. Tertio quando parentes, vel tutores causa consumendi patrimonium nollent puellam nuptui tradere. Quarto quando aliquibus maxime expediret matrimonio iungi, eiusq; opportuno tempore metuerent fore se impediendos, si omnes cum animo postea publicandi possent secreto coram curato tantum & duobus testibus contrahere, sed iam post Conci. Tridentinum, non licet contrahere sine curato, aut sine alio sacerdote, de eius licentia, & sine duobus testibus saltem. Aliàs talia matrimonia ipso facto sunt irrita, quia illegitimæ reddũtur personæ ad sic contrahendum secundum Conc. Trident. sessio. 24. c. 1. p. 176. etiam si alias publice contrahant, absente curato, talia matrimonia sunt nulla: licet quia tunc fuerunt publica, clandestina non videantur. Huic sententiæ, licet antea inter dubi tasset aliqualiter tandem accedit Nauarrus summa. latina cap. 25. num. 144. vbi ait etiam sufficere, quòd assistat cum testibus parochus mulieris, quando in parochia mulieris contrahitur, vel satis est assistat parochus viri quando in parochia viri contrahitur secundum Gregorium de circumstantiis.

¶ Vndecunq; sine Bannis contrahentes, quando sic ex iusta causa contrahunt, excusantur à mortali & excusantur ab excommunicatione synodali latæ contra clandestine contrahentes sine Bannis. Imo etiam si sic contrahentes nulla excusati fuerint causa, licet peccauerint, si tamen talem consuetudinem probabiliter ignorauerunt, eam non incurrerunt. Imò si quia talis censuræ conscij fuerunt, ideo contrahentes sic in eam inciderunt vi virtute bullæ cruciatæ, à suis confessoribus in cõfessione in foro conscientiæ absolui poterunt. ¶ Incurrent autem secundũ Nauarrum, & hanc censuram synodalem

lem, vbi contra clandestine contrahentes est posita, etiam illi qui sic inualide clam contraxerunt coram curato, & testibus, quia consanguinei, aut cognati erant, præter eam, quam etiam ex iure incurrunt, clementin. 5. de consanguinitate, & affinitate. ca. eos. ibi qui in gradibus prohibitis, aut cõmunalibus scienter contraxerunt excommunicantur.

CAP. LXXXVII.

De vsu matrimonij clandestini,

AT de vsu matrimonij clandestini quale peccatum sit tacuit Nauarrus solum asserens. ca. 16. nume. 38. quòd talis vsus secundum Caietan. non solum est vetitus, sed etiã malus. Ad hanc ergo quæstionem puto dicendum, quod quamuis matrimonium clandestinum sine bannis ex causis prædictis licitum sit, sicut etiam banna videntur dissimulanda fore: qũ alias inde exurgent seditiones, vel qã inter valde magnates venit contrahendum: quia ipsi soliti sunt cauere, ne intercedat impedimentum, vel quando nobilem cum ignobili nimis diuitem cum paupere, senem cum puella, contingit velle inire coniugium, vel ex alia simili, & rationabili causa: tamen vsus matrimonij clandestini cum intentione, vt maneat secretum matrimonium, est culpa mortalis, vt si quis vtitur coniugali copula illius, cum qua contraxit secreto: nec matrimonium vult publicari: propter publicam profugiendam infamiã, quæ sententia est Caieta. & Victoriæ, tunc quia hic interuenit expressa prohibitio iuris, regulariterq; inde nascitur scandalum, per se & mortaliter. Immo secundum Caietanum etiam si cessaret scandalũ, quia tamen tam stricte prohibetur matrimonium clandestinum in iure, & quia talis vsus est contra benam educationem prolis, in damnumq; prolis vergit, quia reputabitur illegitima, priuabiturq; hæreditate, ideo mortalis esse talis vsus videtur, vide vsus matrimonij clandestini hac intentione, vt tale matrimonium perpetuo, aut per multum temporis maneat secretum, à mortali culpa excusari nequit, quod rationes sufficienter probãt supradictæ.

¶ Cæterum, si clandestine contrahenter coram curato, & duobus testibus secreto sic vellent manere per breuis tẽpus postea opportuno tẽpore illud manifestare volentes si cauerent scandalum: nõ esset mortale si aliquoties secreto se commiscerent, secundum Victoriam, nec secundum alios talis vsus esset mortalis, si sufficientes testes puta decem interfuissent matrimonio: licet in ecclesia non fuisset euulgatum, quando intentionem publicandi habent, quia cessant inconuenientia, quia cum sciunt decem, moraliter est publicum, quia moraliter per eos euulgatur in vicinia, nisi sint de secreto seruando astricti, & sic cessabit scandalum, dum etiam interim dum non plene deregitur, coniuges se copulantes id scandali caueant, ne per vicinia reputentur concubinarij.

¶ Vsus vero copulæ cum vxore propter vitandam in se tentationem carnis, secundum D. Tho. in 4. dist. 31. q. 2. ar. 2 veniale est peccatum quæ opinio secundũ cõmunẽ sententiã doctorum fere omnium sanctorum est, super illud 1. ad Corinth. 7. hæc autem secundum indulgentiam dico, & licet ista sententia D. Thomæ limitationem Paludis possit recipere, scilicet, quòd talis copula

Universidad de Deusto
Biblioteca

pula etiam ob vitandam fornicationē A
sit venialis, quando alia possunt adhiberi orationum, & ieiuniorum remedia: tamen contra Paludem, & Albertum puto (licet non semper) talem sæpe copulam venialem esse, & quòd opinio sanctorum communis, & D. Thom. sit regulariter vera, quia regulariter suppetunt alia remedia, & quia regulariter ij qui causa vitandæ fornicationis, & tentationis accedunt, solum de hoc cogitantes, nimio ardore delectationis ad vxores accedunt. B

Q5. ¶ Sed quid, ne aliquid intactum præteream, erit dicendum si postquam quis clandestinè contraxit, nec vult vti tali matrimonio, neque vult etiam illud euulgare, an peccet mortaliter etiam in hoc casu. Respondetur sanè quòd si pars altera petit, vt publicetur, aut periculum incontinentiæ imminet peccat mortaliter non publicando, etiam si copula illius matrimonij non vtatur: nam secundum Victoriam si aliquis coniugum periclitetur de C
incontinentia statim alter coniux occurrere tenetur debitum reddendo, alias non est mortale differre per breue tempus. Immo si ambo consentiant occultationi sui matrimonii, peccabūt mortaliter occultando si ea damna timeantur, quæ ex clandestino matrimonio solita sunt sequi.

¶ Porro si aliquo post matrimonium clandestinum cum priore viro, & contrahit publicè cum posteriori, peccat si D
cum scandalo habeat rem cum priore, secus si sine scandalo in casibus supra tactis cum illo coeat. Teneturque talis mulier iubente ecclesia conuiuere cum posteriore, si absque periculo habendi rem cum illo ei conuiuere potest, alias cum tali sibi imminenti periculo non potest licite ei cōuiuere, neque tenetur tunc parere etiam si sententia excommunicationis ob id feratur.

¶ Iam vero nisi ab hac quæstione nos supra expediuissemus, rursus im- Q5.
morandum in ea nobis esset, quia hic Nauarrus nobis eam rursus obijcit, ad quam breuiter respondetur sicq; singulari resolutione ab eo resolutur nō differenter à nobis, sed q; forsitan aliquid clarius Nauarrus hic addit dicēs sic scientia, vel credulitate, vel dubietate durante de morte prioris coniugis, reddentes, vel petentes debitum peccant, quia contra conscientiā practicam agunt (vt supponimus.) Quia tenentur talem deponere dubietatem vel credulitatē si licite reddituri sunt, sed differentia est, q; qui certo scit priorem coniugem viuere, non potest deponere scientiam istam, neq; ad petendum, neq; ad reddēdū. At vero qui probabiliter dubitat, vel credit primum mortuum esse, potest deponere suā dubietatē, vel credulitatē, credēdo mortē prioris, ad effectū debitū soluendi saltem iudice præcipiente. Qui vero ex leui tantum causa credit, aut dubitat de morte prioris, aut de eius vita potest, quoad vtrunq; effectum tam petendi, quam soluendi debitum, deponere credulitatē, qua ex leui causa, credit eū viuere, credendo q; vere mortuus fuerit, & eodem modo ex tali leui causa conceptum dubium deponere valebit, quæ est singularis resolutio à Nauarro, in c. si quis, de pœni. dist. 7. nu. 81. eleganter scripta. c. 16. nu. 40. & 41.

¶ Faceſſeret quoq; nobis hic negotium, quòd hic interserit Nauarrus de modis extraordinarijs concubendi cū vxoribus, nisi supra huic dubio feciſſemus satis. Ait enim Nauar. q; copula (dū sit intra vas naturale vxoris,) ita vt vxor possit suscipere semen, & retinere non est peccatum mortale: quamuis fœdus sit modus habendi eam, est tā venialis, veniq; graniter obiurgandus talis, quia in hoc bestialior est bestia, sed iam clarius, distinctiusq; per distinctionem hanc quæstionem dum de

de supervegressione mulieris, super vi- A
rum ageremus expeditam reliquim⁹, videro ibi: nam quædam mulieres sunt quæ his fœdis modis coeūtes inter vas attrahunt, quæ excutari tunc possunt à mortali, quædam sunt vero vasis laxioris, aut frigidioris matricis, quæ non attrahunt, sed perceptibiliter semen virile omnino effundunt, quas excutare à mortali nulla ratione possumus si sic concubuerint, quamuis intra vas, si ex modo concūbendi, & ex sua natura semen statim extra effluit. Peccat insu- B
per mulier quamuis coniugata, quæ tactibus se polluit, vel cum periculo probabili se polluendi se tangit, aut id intendens.

CAP. LXXXVIII.

De satisfactione circa adulterinum partum.

Circa peccatum adulterini, vel C
supposititi partus primum dicimus, quod ex iure canonico c. officij. de pœni. & remissio. constat, q; mulier quæ supposuit alienum partum suo marito dolose, vel quæ etiam supposuit marito partum adulterinū, quem ipsa ex adulterio suo fuscepit, absoluenda est, quæ quidem decisio canonica secundum Panormitanū procedit, & secundum etiam communē: D
si ex detectione talis criminis timor mortis, vel odij, vel propriæ famę amittendæ pullulat, quia ista bona alioqui sunt, atque adeo cum coactiua sactura, detrimento temporalis, substantiæ à se illato iliator subuenire non cogitur. Cæterum si iam mulier ipsa de hac re laboraret infamia, periculumq; ei abesset, profuturaq; crederetur, teneretur tunc reuelare, si aliter damnum esset irreparabile, teneretur in super reuelare filio adulterino, si tantæ virtutis esse crederetur, q; secreto persuasus à matre, ei fidem esset adhibiturus, totāq; hæreditatem alijs fratribus legitimis & vterinis relicturus, alias non.

¶ Sed consequenter hic se offert nobis obuia illa dubitatio. An filius hic Q5.
illegitimus teneatur matri de sua illegitimitate reuelanti secretum, credere, & quidem ad hanc quæstionem Metina in sua instructione confessorum. fol. 121. §. 18. audacter ait, q; talis filius valde stultus erit, si id velit credere, postquam natus est in domo patris sui, sic inquit consulendus à confessore ne matri credat, nam si id crediderit, scilicet se esse illegitimum obnoxius erit in conscientia, ad hæreditatē alijs filijs legitimis restituendam, q; si solum dubitarit de dicto matris, non tenebitur restituere semel aditam legitimam hæreditatis, quia in dubio melior est conditio possidentis, hæc ibi Metina. Cæterum Sotus in de iustitia & iure. lib. 4. q. 7. ar. 2. quamuis concedat cum Metina, q; filius spurius nul- C
lam tenetur matri quamlibet iuranti adhibere fidem, sed in iudicio extimādus est legitimus, vt habetur. l. filium. ff. de his qui sunt sui, vel alieni iuris, tamen quando filius spurius scienter conuincitur tempore conceptus sui abfuisse suum patrem putatiuum, quia id est euidens, vel alia via constat spurio tempore quo est conceptus, suam matrem non fuisse ab illo putatiuo patre cognitam, vel quando tam vehemens est D
matris persuasio, q; adulterinus intus in mente credere conuincatur, tenetur tunc hæreditatem abdicare à se in conscientia, etiam si in foro exteriori sibi adiudicetur, quia tunc sententia fori exterioris fundaretur in falsa præsumptione.

¶ Dicamus ergo resolutiue primū q; non tenetur secundū ostralis adultera se prodere, quando alunde sibi suppetit restituendi copia. Secundo, q; constantissimum est inter doctores,

Universidad de Deusto
Biblioteca

quòd ipsa, si non habet vnde restituat, nec probabiliter credit, quòd se ipsam prodendo proficiet, tunc nullo modo se reuelare tenetur, quia esset vanum opus. Tertio, quòd nemini dubium est, quòd si adultera non habeat vnde restituat, probabiliter tamen credit, quòd se ipsam prodendo proficeret fieretq; debita restitutio, si fieri posset sine vitæ & famæ detrimento, soli filio vel alijs paucis, occulte reuelando, vtique reuelare tenetur.

¶ At licet hæc omnia extra controuersiam sint: in hoc tamen tota difficultas versatur vtrum in casu quo vnde restituat caret, credit tamen se profuturam, fieriq; debita restitutio, si adulterium reuelet, an teneatur illud prodere casu, quo sine notabili & verisimili famæ suæ & vitæ periculo, & detrimento id crimini nequit pandere, & quidem Sotus de iustitia & iure lib. 4. q. 7. arti. 2. in responsione ad 1. & Couarruuias in regula peccatum parte. 2. fo. 40. & Metina in sua instruct. confes. Maior, & Adria & Victoria tenent limitanter decretalem de officio de pœnit. & remissio. decernentem, qd talis adultera est absoluenda, quia non tenetur cum notabili detrimento famę, aut vitæ se prodere, quòd hoc intelligatur regulariter nisi fore obseruandum, nisi in casu quo ipsa non esset tanti nominis, & primogenitura eius locupletissimum: ideo transiret ad extraneum: hæc inquiunt ij, teneretur, si esset profutura prodere se, cum notabili detrimento suę famæ, nam per extimationem hominum per quam in rebus temporalibus fit adæquatio iustitiæ, sit sæpe, vt fama inferioris hominis adæquetur pecuniæ, sicut licet aurum genere suo sit precio sius argento, nihil veræ magnum pondus argenti præponderet in valore minimo ponderi auri, & quia nulli licet suum protegere honorem, & famam cum detrimento, & iniuria bonorum temporalium alterius, ergo nec id licebit adulteræ cum detrimento legitimorum. Tenebitur ergo adultera, quando ipsa non est tanti nominis & ex suo facto præclarissima primogenitura pertransibit ad alienum, si non haberet aliunde, vnde tantum dãni recompenset, si est profutura, cum iactura sui honoris, & famæ tale crimẽ prodere, & hoc est probabilius contra Caietanum, & Nauarrum, absolutè sine limitatione docentes, quòd cum iactura famæ, quia altioris ordinis est, non tenetur quis resarcire damnũ bonorum temporalium, id est pecuniæ. At sententiæ oppositæ Soti, & Couarrubiæ in isto casu excepto accedit Corduba in suo quæstionario. lib. 1. q. 31. accessit Victoria, Metina quoque in sua instructione confessorum, quamuis opposita Caietan. & Nauarri, quæ est communis extra illum casum: exceptum regulariter sit vera.

¶ Sed adijcit Sotus, & Couarrubias, quòd etiam adultera si esset profutura, cum periculo vitæ crimen detegere teneretur in egregio casu, quo regnum aliquod ex eius adulterio, transferendum esset ad adulterinum, & extraneum, & quamuis hæc eorum assertio apparentia verisimili non careat tamen quoad periculum vitæ, (teste Corduba loco citato) omnes doctores oppositum tenent, quod & verius existimat Corduba, quia neque cum vitæ iactura tenetur quis resarcire detrimentum in fama aliena iniuste illatum, nisi ex tali infamatione infamatus, ob id subiturus esset detrimẽtum vitę, cui aliter obuiari non posset: ergo neque ob bonorum temporalium dãnum regni, scilicet amissi, cum iactura vitæ regina adultera teneretur detegere crimen, etiam si esset profutura, nisi quando pacificaretur regnum, vitarenturque cædes, & bella, quę alias ex successione adulterini succresceret, alias extra istum casum dubium secula sententia est reginam adulterã alias boni

boni nominis, nulla laborantem infamia, cum iactura vitæ ad suum crimẽ detegendum adigere.

¶ Sed illud quoq; non dissonum à ratione mihi apparet quod loco citato ait Corduba, scilicet, quod cum detrimento solius famæ adultera profutura, tunc crimen reuelare tenetur quando legitimus qui propter eius adulterium hæreditate fraudatur, nõ est filius ipsius adulteræ, sed mariti ex alia coniuge defuncta. Nam si esset filius suus ille, qui ob id cum legitimus sit: hæreditate fraudatur non teneretur, tunc ipsa cum notabili famæ suo detrimento se prodere: etiam si magna sit hæreditas: qua filius suus legitimus exindevenit defraudandus. Neque enim in hoc ipse suus filius defraudandus est rationabiliter inuitus. Quia pro matris honore, res temporales ponere tenetur vti doctores aliqui communiter tuentur, quod rursum limitandum adhuc hoc esse reor, scilicet, nisi præclara esset primogenitura, qua filius legitimus fraudaretur: ipsa autem ex obscuro genere esset prognata, vbi consanguineas, sororesque habuit non tanti nominis, neq; ip sa tanti nominis, aut reputationis fuit reputa, neq; habita præsertim si maritus eam ante matrimonium fornicarie cognouit, eiusque magis amore captus quam generis, eam duxit vxorem.

CAP. LXXXIX.

Quomodo adultera recompensabit.

Q5. ATnunc nobis quærendum restat, quomodo casu quo adultera pro recompensando damno se prodere non tenetur, recompensare alijs vijs poterit aut tenebitur. Cui quæstioni facit satis Scotus in 4. d. 15. q. 2. post. art. 4. in eius respon. dicens, quod tenetur inducere filium adulterinum, ad ingressum religionis hæreditatis incapacis, vel etiam capacis: dummodo ante ingressum nunc iuxta Conc. Trident placitum tempore signato renuntiet suam legitimam in legitimos. Et quamuis Sotus de Iustitia & iure, lib. 4. q. 7. art. 2. in responsione ad 1. dicat quod non est cur ad hũc ingressum religionis persuadendum de iustitia teneatur: sed Cordubæ loco citato videtur, quod teneatur: nam de iustitia tenetur facere quantum potest: vt hæredes legitimi sint indemnes, siue per hunc, vel illum modum, & non per alium: deficere potest: vel inducat illum ad sacros ordines suscipiẽdos taliter, quod victum sibi quærat ex beneficio, & legitimam legitimis impertiat. Quod si hoc ab adulterino mater precibus, nequeat obtinere: ex bonis paraphernalibus habitis extra dotem, legitimis hanc partem recompẽset: & etiam marito de damno illato. Quod si sic recompensare non possit, tunc pro damno recompensando filijs legitimis, & marito, abstineat à victu & vestitu immoderato, & à pompa, solum contenta necessarijs, & laborando pro posse bona mariti augere satagat. ¶ Quòd si nec hoc præstare possit relinquat legitimis filijs in morte, partem illam quam in animæ suæ, vel extraneorum gratiam relinquere posset, seu secundum Metinam in sua instructione (si ad hoc opus sit) inter legitimos poterit de tertio & quinto, vt in Hispania permittitur, facere meliorationem, vel in alijs regnis, pro vt in eis libere relinquere filijs permittitur. Si tandem omnibus his sit destituta remedijs: quòd nihil præstare possit: secundum Scotum sufficit ei contritio. Q5.

¶ Ad illam quæstionem autem de

Universidad de Deusto
Biblioteca

quæ Nauarrus dicit se interrogatum, quia antecedenti est annexa quando quæritur an mulier genitum ex adulterio suo: si testatur, possit in testamento suo appellare legitimum. Respondetur secundum Nauarrum posse quidē sic appellare tum primo intelligendo legitimum secundum extimationem vulgi, tum secundo, quia multum interest legitimorum eam testari, quo exoneret conscientiam, quantum plus poterit eis relinquendo.

A

CAP. XC.

An adulter recompensare teneatur marito adulteræ.

Q5. SEd iam hic in illam arduam quæstionem incidimus, vbi de adultero disquiritur: an ipse quoque ad aliquam restitutionem teneatur. At primo quidem ambigere quis hic posset. Vtrum pro solo actu adulterij, quia iniustus est, & iniurios us marito teneatur adulter marito adulteræ aliquid restituere. Respondet Metina in sua instructione folio. 119. §. 18. quod licet talis actus vere sit iniustus, quia mulier illa non adulteri sed mariti est, sed non ista iniustitia est talis, quæ solita sit recompensari, nisi ex illa aliud emergat damnum. Nam nec omnis iniustitia solita est compensari, vt pater, baptizare aliquem contra suam voluntatem actus iniustus est, quia Deus spontaneos, & non coactos voluit baptizatos: tamen pro hac coactione nihil ei est rependendum.

Q5. ¶ Quod ergo hic potissime vertitur in quæstionem est an adulter pro damno ex adulterio teneatur subsequuto: quando filius adulterinus inde genitus patri putatiuo alendus supponitur & legitimam obtenturus est inter legitimos. ¶ Dicimus ergo primo vt a clarioribus exordiamur, quod adulter ille non est à cōfessore in conscientia cogendus, ad resarciendum patri putatiuo, & filijs legitimis prædictum damnum: quando non credit, neq; credere debet, quòd talis adulterinus sit filius suus.

B

¶ Quibus autem casibus id credere non tenetur: restat explicandum, secūdum Nauarrum, primo quando ipsa mater præsefert speciem lenitatis, solitaq, est cum alio, vel alijs adulterari, siue quando ipsa quoq, dubitat an sit mariti, vel adulteri, siue quando ipse reputat eam ad se obligandum mentiri: tunc adulter, quia non tenetur ei adhibere fidem, neq; etiam quicquam resarcire tenetur & in hoc veniunt omnes & Nauarrus, & Sotus.

C

¶ Sed quod magis vrget est, quid si credat, vel credere debeat adulter illum adulterinum esse suum, quia tempore conceptionis maritus aberat, & illa, quia alioquin erat honestissima, & specata pollens fama, & si habuit rē cū illo fuit vi, aut minis, terroribus adacta, & posthac, nusquam sinistra laborauit fama timoratq; conscientiæ esse reputatur. Si his, aut alijs vehementibus signis suum esse ipsa quoq; confitente, cōuincatur in hoc stat tota vis difficultatis. Nā in hoc casu Sotus lib. 4. q. 7. art. 2. ait reuera se non videre cur adulter in hoc casu ad aliquam restitutionem teneatur. Primo quia. l. Lucius scriptum est. ff. de condi. & demonst. nemo cuius patris filius sit satis probare potest. Secundo quia si ei, vel ex facie, vel aliqua alia via constiterit esse suum filium, tamen ipse adulter ipsum non suppositit marito, nec ei suasit, vt supponeret. Tertio quia ipse adulter causa remota fuit illius suppositionis, & damni. Quia postquam ipsa libere adulterio consensit, ipsi adulteræ incumbebat quid de filio susceptо esset dispo-

D

Q6.

disponendum. Propter has ergo rationes adijcit Sotus ibi, quod etiam si certissimum sit adulterum illum filium genuisse, ad nihil tenetur de iustitia restituere filijs, aut marito si nolit, sed solum de honestate, & decentia citra periculum, & scandalum, si prædiues sit, tenebitur, si velit filijs legitimis & patri putatiuo aliquid contribuere, adulterinum filiumq. nutrire, hæc Sotus.

A

¶ Nauarrus vero cap. 16. nu. 4. contrarium prorsus sentit, scilicet, quod si adulter credit, vel credere debet eum esse filium suum tenetur patri putatiuo soluere impensas, quas in nutriendo eum fecit: & etiā hospitali si apud illud expositus fuit: nisi paupertas adulterum adulteramq; excusset. Insuper & prædicto patri restituere tenetur dotem, aut sponsalitiam largitatem, si quam dedit ei. Imo & filijs legitimis id quod de patris putatiui hæreditate adulterinus adeptus est: sic D. Anton. 3. parte titulo 2. cap. 7. sub fine. Hanc quoq; Sylvester, & opinio cōmunis probant. Cui subscribit Metina in sua instructione folio. 121. §. 18. dicens, quòd adulter in hoc casu obnoxius est adiumentum præstare ad resarciendum damnum: si talem filium, ex tali adultera credit se genuisse.

B

¶ Nec debiliter, sed satis neruose hanc suam & opinionem communem (quæ etiam fertur fuisse Victoriæ) corroborat Nauarrus his rationibus contra Sotum. Primo quia hęc est communis quæ videtur longe verior. Secundo, quia adultera, secundum Sotum tenetur, ergo adulter quare excusabitur? nec enim propinquior causa damni fuit adultera, quam adulter, quia id damni non consequitur immediate ex adulterio, vel ex partu, sed ex vitacius quem peperit ipsa, quem ipse quoque adulter genuit. Tertio quia adulter est causa satis propinqua licet non proxima. Nec oportet causam esse omnino proximam qua de damno quis teneatur iuxta notata in cap. finali de iniurijs. quarto quia adulterium suapte natura ordinatur ad generandum, & medium & via est ad illud damnum quod eo ipso quo genitus est filius infert, & cum adulterium sit res illicita, obligat ad id damnum, quod ex ipso consequitur, vt effectus eius, quo casu etiam causa remota nocet cap. finali de homicidio.

C

¶ Iam cogitanti mihi quid ad hanc quæstionem sit dicendum, quomodo Sotum, & Nauarrum, in hoc ad concordiam redigam, non occurrit. Dico ergo primo: quod certe ista opinio communis Nauarri, D. Antonini, Syluestri, Victoriæ, & Metinæ, tanquam verior est tenenda. Secundo dico, ad temperandum aliqualiter eius rigorem, quod quia rationes Soti incontra aliqualiter sunt apparentes: & præsertim illa, cuius vi non satis per suas solutiones satisfacit Nauarrus, quia licet adulter fuit causa geniti, sed non causa suppositionis talis, quia id adultere non suasit. Et quia vix contingit & raro tanta certitudo: vt ad omne damnum integrum adulter sit de iustitia obligandus; & quia si ipsa adultera cum persensit se concepisse, statim procuraret abortum, ad occultandum suum crimen, sicut aliquæ virgines in stuprum consentientes: cum primum sentiunt se grauidas: ad protegendum suum honorem, solitæ sunt recurrere ad abortum, qui cum eis rem habuere, non tenentur de homicidio abortus, si tale homicidium non persuasere: quare adulter tenebitur de suppositione filij adulterini, quem ipsa non persuasa supposuit marito nisi dixeris, quod magis de per se sequitur ex adulterio istud damnum suppositi ij adulterini fœtus, quam eius abortus, autocisio.

D

¶ Igitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Igitur resolutorie sub censura melius sententium dico, quamuis contra Scotum: secundum Nauarrum & cõmunem, de iustitia cum credit, vel credere debet, adulter, quod talis filius sit suus ad recompensationem damni teneatur: sed non in integrum, sed arbitrio boni viri secundũ iudiciũ prudentum magis, vel minus restituet: quanta maiori, vel minori certitudine tenetur, quod talis filius sit suus: & attento, quod poterat illa ante animationem illum licet cum culpa mortali abortiri, & sic non supponere marito, sicut neq; sine culpa grani, suppomit illum. ¶ Huic meæ sententiæ si quiquã valet videtur accedere Cordub, in suo tractatu de casibus conscientiæ quæstione. 102. penes finem illius vbi sic ait, adulter tenetur in conscientia, si certus est sit suus, erogare alimenta, quibus educetur, & nutriatur. Tantoq; magis, vel minus pro alimentis eroga re tenetur quanto magis, vel minus certus est, quod suus sit ille. Neq; enim ista certitudo, quia moralis est, consistit in indibisibili, tenetur inquam illum in hoc casu alere magis, vel minus contribuendo iuxta talem maiorem, vel minorem certitudinem, & iuxta facultatem suam non subtrahendo legitimis necessaria alimẽta quo adulterinum istum nutriat. Quod si hoc verum est quod iuxta mentem Cordubæ huic adulterino non sunt integre semper alimenta prastanda, sed aliquando magis, aliquando minus, secundum quod magis, vel minus est cert', quod sit suus filius, sequitur quod neq; etiã in integrũ teneatur adulter patri putatiuo, & aliis eius filijs legitimis restituere totum damnum etiam in casu quo neq; adultera suam partem possit resarcire. At citra integrum tenetur ad magis, vel minus restituendum secundum quod est magis certus, vel minus certus, quod ille sit suus filius & attentis etiam alijs causis prælegatis. Quia ego certe inter non integra alimenta præstanda, & non totum integrum damnum restituendum nullam persentio disparitatẽ. Huic meæ sententiæ videtur accedere Medina in sua instructione loco allegato, licet nõ tam clare, vbi ait quod adulter tenetur adiuuare ad recompensandum id damni: quando intelligit ex adultera fuscepisse hunc filium, tenetur inquit adiuuare, quasi dicat tenetur aliquid in id damnum recompẽsandum conferre, sed non ipse totum in integrum resarcire, sed adiuuare. Ecce de ista perplexa quæstione quid habui dicendum. Iquoscat pius lector prolixitati, nec enim clarius putaui me posse explicare.

¶ At in dubio cum adulter aliquam certitudinem moralem nõ habet, aut debet habere, quod sit suus ad nihil omninonec tali filio, nec alijs censeo fore obligandum: & puto omnes in hoc cõuenire, quia in dubio melioreſt conditio possidentis suam pecuniam.

CAP. XCI.

Adulter quomodo in vita, vel morte restituet.

AT iam constito, quod adulter cum credit, vel credere debet, quòd filius adulterinus sit suus: restituere debet de iustitia, licet non in integrum. Refert scisse restitutio hæc quomodo in vita, aut quomodo in morte facienda sit. ¶ Nauarrus autem sic hanc resoluit quæstionem. Persona inquit obligata ad restituẽdum ratione filij adulterini, primo restituet omnes expensas, & alimenta, quæ subministrauit pater putatiuus adulterino, excepto inde, si quid mercedis meruit filius adulterinus, & putatiuus per suum laborem, & industriã rem familiarem patris putatiui augendo.

¶ Sed iam citra hoc rigorem sententiæ Nauarri limitantes, diximus, quod alimenta, & expensas has secundum Cordubã sicut non tenetur adulter erogare ad integrum: ita si pater putatiuus eas fecerit, non tenetur pro eis recompensare ei ad integrum, sed aliquid citra integrum magis, vel minus, secundum quod magis, vel minus est certus, quod sit suus filius pensatis quoq; alijs causis quæ interueniunt, vel solitæ sunt interuenire. ¶ Ipsa autem adultera, quia omnino est certa quod sit adulterinus sit, & quia illum suppositit, ad integrum tenetur restarcire omnia damna, & expensas: dum ad id adulter nihil restitutionis confert. ¶ Debetque gerere propositum talis adultera, vel adulter obligatus, restituendi cum oportuerit id quod adulterinus filius de patris putatiui bonis, acquisiturus est si supervixerit illi patri putatiuo, sed iam diximus de hoc adulteram teneri omninoſi ipse adulter non in integrũ, sed pensatis causis arbitrio boni viri.

¶ Si autem personæ ad restitutionem obligatæ, adulteri, scilicet, in articulo mortis sint iam constituti, filijs legitimis, læsis relinquere habent non quidem tantam partem, nec in tanto valore, quanto legitima iam acquisita à filio adulterino, post acquisitionem, ei valeret, sed multo minus arbitrio boni viri.

¶ Si autem in articulo mortis restituat adultera suam partem multominus tunc restituturus est adulter attentis causis supra dictis & aliẽra ista causa, quæ quia communis est adulteræ, & adultero in mortis articulo ab integre restituendo potest excusare vtrumq; attenta, scilicet, ista causa, quod bona patris putatiui acquirenda post eius mortem à filio adulterino, minus adulterino, valent propter dubium quod in futurum impendet, quia dubium est quis nam sit prius obiturus mortem, pater putatiuus, aut filius adulterinus, nam si contingat quod filius adulterinus, præmoriatur patri putatiuo tunc filius adulterinus nihil acquiret, tuncque pater putatiuus superstes, filijque legitimi nullo afficientur detrimẽto ob adulterinum.

¶ At contra Scotum eumq; sequentes, supper addit Nauarrus, quod adulter pater antequam confiteatur, restiturus est damnum: quod patri putatiuo, fratribusque legitimis antequam succedat patri putatiuo, adulterinus intulit: quando huiusce modi damnum iam actu est illatum. Sed dico ve ne quidem, sed non integre: sed cum moderamine supra memorato.

¶ Sed quid iam tandem vtrum restitutio iam facta in hoc casu ab adultero liberet adulteram, & e contra Nauarrus videtur tenere, quod quilibet eorum, altero non restituẽte suam partem, teneatur in solidum restituere, sed puto dicendũ cum Nauarro, quod sicut restitutio alterius integra alterum liberat à restitutione: ita altero nolente, aut non potente restituere alter obligatur ad restituendum damnum. Sed in hoc dissidemus à Nauarro, quia ipse putat vtrumq; tam adulterum, quam adulteram teneri in solidum. Ego autem censeo, ipsum propter prædictas rationes insolidum nõ teneri.

¶ Sed quid si adulter prius, vel adultera prius insolidum restituerit, an qui non restituit iam restituenti teneatur aliquam partẽ refundere, sicut fit in simul cõcurrentibus ad furtũ, ita quod vnus sine alio, furatus aliquam rem nõ fuisset, cuius rei, ad vtrumq; nulla pars peruenit. Nam in hoc casu, secundum Cordub. vno in solidum restituente si curtenetur, alius post restitutionem

Universidad de Deusto
Biblioteca

tenetur ei suam refundere partem, an ita dicendum sit in casu præsenti. Sed certe existimo hanc regulam restitutionis hic integre, & ad adamusim nõ posse seruari. Nã ipsa adultera si quid patri putatiuo pro adultero restituit, totum hoc incommodum etiam suorum filiorum legitimorum cædit, qui patri restituto sunt successuri. Quare ergo tunc tenebitur adulter ad aliquã partem adulteræ, sed si prius restituerit adulter, præsupposito, quod non est restituturus insolidũ, quia integre restituere non tenetur, & supposito quod vt regulariter fit, ipsa adultera persuasa ab adultero id criminis adulterij commisit, non tenebitur ei ipsa aliquam partem refundere, satis ergo erit si curet, in hoc casu, vt defectum restitutionis suppleat compensando quod vsq; ad arbitriũ boni viri recompensandum restat de damno. Ecce iam satis prolixam arduamq; quæstionem nescio (an prout par erat) suis numeris absolutam expeditamque relinquimus.

CAP. XCII.

De furto & de eius quantitate.

DE furto dicturi præsupponendum est quod circunstantia licet non semper mutet speciẽ; Illa tñ circunstantia quæ facit mortalẽ actum, sine qua actus ille talis non esset, mutat quidem speciem in genere moris. Atq; ideo in genere moris furtum paruum, quod non est culpa mortalis, differt specie à furto magno, q̃ attingit speciem mortalem.

¶ Cæterum quia tam hic materiã de furto aggredimur explicare, & Qõ. quia furtum licet ex se & suo genere sit peccatum mortale, tamen ex paruitate materiæ contingit fieri veniale, excusariq; à mortali obuia primo hic fit difficultas. Quænam sit paruitas quantitatis, quæ in furti materia excusat à mortali, solumque tale furtum efficiat veniale.

¶ Et quidem Nauarrus satis scrupulose in hac parte, vt timoratæ conscientiæ est phylosophat. Ait etenim quod iuxta suum consilium consulerer sibi consitenti, seu se consulenti, quod reputaret pro notabili quantitate quoad effectum constituendi culpam mortalem, Primo summam duorum regaliũ, vel iulioru imo vnius & etiam dimidij, & quod non haberet pro tali minorem quarta parte regalis, vel Iulij, in hac regione, nec in alia quæ pecunia æque, atque hæc abundaret. Nec damnatem inquit eum qui teneret mediã, inter quartam, & dimidiam, non esse notabilem. Secundoque pro tali habetet vnum hædum, caponem, & etiam vnam gallinam mediocrem, etiam in regione vbi illa dimidio regali, vel Iulio non valeret, etiam duodecim ouorum ablationem, & idem inquit dicerem de quarta tritici & quarta vini. Sed certe quis non videat quam scrupulosa res sit dimidium argenteum extimare materiam esse peccati mortalis, insuper, & vnam gallinam in regione vbi dimidium regalem valeret, vt in aliquibus regionibus Indiarum ex abundantia earum valet, licet ibi non multum abundet pecunia, vt benecuelæ, constituere materiam furti mortalis. Quasi pro tam minimis nisi aliæ maioris nocumenti interueniant circunstantiæ paratus sit Deus detrudere homines in infernum quos tam chara vitã, tam preciosoq; redemit sanguine.

¶ Igitur licet non in omnibus primo conueniocum Nauarro, nam hæc quoque sententia est Soti & communis, ici licet, quod si quis rem minimam, quæ licet in se sit minima, causa tamen eri

erit notabilis inde subsequendi damni, furatur, peccat mortaliter, vt verbi gratia, mortale furtum est non ratione materiæ, sed ratione grauis adiuncti damni si quis sartoris acum furetur, dũ credit, aut credere debet quod ex inde damnum notabile sartori paratur, quia carebit acu ad lucrandum victum quotidianum pro se, & pro filijs: quia damni causam dat talis subreptio. Idem dicendum est de furante rem paruulam, ex quo tamen furto nouit dominũ magna molestia, & perturbatione afficiendum. Vt quia, verbi gratia, dominus frugem alicuius arboris secundum Metinam, ad suum solatium, & ad alteri domino præsentandam magni faciebat, scituique subreptor ideo magnopere fore perturbandum.

¶ Dico insuper cum Soto de iustitia & iure lib. 5 q. 5 art. 3. quod aliqua pecuniæ quantitas tanta est, quæ per se absq; vllo personæ respectu causa est in furto peccati mortalis, vt verbi gratia, duo vel tres aurei ducati. Quare etiamsi à rege furripiantur licet eos videatur floccipẽdere, nihilominus est mortale. Quia rex & si prædiues sit, pluribus quoq; indiget ad sustentationem regni. ¶ Rursus alia est, tam exigua materia furti, quæ ex se ipsa videtur carere tanta culpa mortali, vt verbi gratia, argenteus numus, vel duplus, quem secundum Sotum, si quis furripiat, non committeret mortale nisi ob paupertatem illius, à quo furripit, Vt si à misero illum furriperet. Quia angeat damnum id quod per se parum est, dum est causa maioris, ita hic contra Nauarrum, non tantum se restringens tenet Sotus docens ex se numum argenteum, vel duplum non esse materiam sufficientem ad constituendum peccatum mortale in materia furti. Et quando Nauarrus pro se allegat institutæ de rerum diuisione. §. gallinarum dicens, quod ibi pro acceptione vnius gallinæ posset dari actio, respondet Sotus, quod ius ciuile ibi nihil aliud habet nisi quod aucupium domesticarum auium sit furtum, sed tam parum esse potest vt ridiculus haberetur, qui de illo ageret in iudicio.

¶ Adde tertio ex mente Soti, quòd qui furatur minima ab homine pusillanimi qui in nummis maxime offenditur, atque animo perturbatur, & affligitur & forte ad iracundiam conetatur, si habeat animum nocendi per illa minima peccatum erit mortale, quia violatur charitas, & amicitia. Soto dicit minima illa esse quibus homines angusti cerebri vehementer offendi cõ ineuerunt, nam tam pusillia possent esse furta, sicut tam modica ostensa etiam verborum, vt ludibrio haberetur: qui inde se putaret offensum, & tunc huiusmodi læsio nõ esset culpa mortalis, ita Sotus, cui accedit in sua instructione Medina. ¶ Accedit quoque, quod peccatum mortale est etiam nocere in minimis. Quando sic hic est animus nocendi in maioribus, & sic intelligitur Diuus Hieronymus, decimaquarta quæstione sexta, capitulo finali. Imo secundũ Caietanum sic interpretantem Diuum Thomam, in calce solutionis qui habet animum furandi, & inferendi nocumentum proximis, etiam in talibus minimis, põt peccare mortaliter sicut in solo cogitatũ perconsensum. ¶ Sensus igitur D. Thomæ est (vt ipse putat) qui habuit animum nocendi simpliciter etiamsi noceat in minimis peccat mortaliter, propter animũ se ad maiora extendentem.

¶ Quarto assero sub timide tamen, nõ tamen sine aliquali apparentia, q̃ furari duos argẽteos in noua Hispania ab homine nõ omnino paupere, sed potiꝰ indigẽte, quã abũdãte qui die quo non laborat, non mandicat ipse, nec

Universidad de Deusto
Biblioteca

sua familia licet alias domum, & aliqualia suppellectilia habeat, est peccatum mortale, nam si secundum Nauarrum furari ab his in Hispania argenteum est mortale: quare in noua Hispania ab huiusmodi conditionis hominibus furari duplum argenteum nūmum non erit mortale. Nec enim (licet in sæculis aureis aliud esset) est iam tantus excessus inter vtrerem Hispaniam & nouam, vbi hæc noua toties expoliatur, vt vetus Hispania ditetur, & quia tollere ab his duos argenteos est ab eis tollere per diem sustentationem propriam, & familiæ quod est notabiliter eos tribulare & aggrauare. Et quia licet ij cum sint officiales mœchanici maius stipendium quotidianum lucrentur, sed ita quoq; pro victu, & vestitu, & necessaria sustentatione domus maioribus sumptibus indigent.

¶ Vltimo dixerim planè quòd illa regula Syluestri quam super hanc materiam tradit verbo furtū quæstione. 4. apparet mihi summe cordata, scilicet, quòd inter iudicandum de quantitate furti sufficienti ad constituendum peccatum mortale stabiliri nequit infallibilis regula, sed arbitrio boni viri de hac quantitate est iudicādum. Nam vt ait Nauarrus summa Latin. cap. 17. num. 3. in aliquibus episcopatibus statutum est per constitutiones synodales, ne sententia excommunicationis pro quantitate minori duorum regalium feratur quasi illic per tales synodales sit declaratum, quod cū excommunicario maior ferri non possit nisi pro quantitate furti mortalis, quod tale furtum duorum argenteorum sit mortale, & non minor quantitas. Sed Nauarro non placet dicere, q̄ licet synodales illam quātitatem duorum argenteorum pro sufficienti furto, ad excommunicādum siguauerint quod ideo minor quātitas, quam duorū regalium non sufficiat ad constituē dum furtum mortale.

A ¶ Igitur inter tantam varietatē sententiarū: illa regula ad iudicandū hoc in hac materia potissima est, vt secundum Syluest. pēsentur omnes circūstantiæ cōditionū personarū, regionū, locorū. An multa copia auri, & argēti regio abūdet. Quę persona sit quę patitur furti spoliū an diues, vel minus diues an pauper. Quia his libratis circūstantijs, Si apparet ex quātitate sibi surrepta, personam notabiliter grauari: illa
B quātitas respectu istius personæ sufficiēs erit ad cōstituendū furtū mortale: nec excusabitur à mortali si furripuit talē quātitatē licet modicam. Et patet ex ratione Syluest. quia aliquādo pauperi argētens vnus plus præstat, quādo inde se alit, & totā familiā, quā duplus argenteus diuiti, & si persona sit diues surreptio duorum regaliū, vt ait Sotus non erit mortalis respectu illius. Et licet ista regula sit valde consona rationi, tamē, quia est vniuersalis, &
C secundū D. Tho. sermones vniuersales nō tantū prosunt: aspiciendum est ad assertiones superiores vt per eas nos regulemus.

¶ Præterea secūdū Nauar. actio doli forte nō datur cōtra decipientē citra quātitatē duorū ducatorū, sed certe talē furtū, est mortale respectu cuiuscunque. At an in noua Hispania quantitas argentei quadrupli, tostom nuncupati,
D q̄ sufficiens materia sit ad constituendum mortale dubitatur. Sunt qui affirment, quod in Indijs, vel in noua Hispania, nisi fatetur aliquis vltra argenteū quadruplū, ideſt, tostonem, nō erit furtū mortale, quòd ex sententia Sotī fortè sibi videtur probare, quia secundū Sotū in Hispania absolutè loquēdo, nō restringendo ad furtum factū à paupere spoliato, furari duplum argenteum non est mortale: ergo in noua Hispania vbi magis abundat pecunia non erit mortale furari argenteum quadruplum, ideſt, tostonem. Sed dico, quia experientia telle noua Hispania est

euacua-

euacuata, & vetus Hispania inde locupletata, & quia regulariter exceptis quibusdam prædituitibus mercatoribus, alia vulgaris gens non minorem patitur pecuniæ penuriam, quam in locis Hispaniæ immo excepta carne: quę venit in macello, cæteræ res, & merces pro victu & vestitu, & sustentatione familiæ necessarię cariusillic venciunt, idque non, quia illic sit tantus excessus pecuniæ, sed quia inopia est illic mercium, vel quia ex Hispania vehuntur magnis expensis, & tributis
B persoluris, vnde incolæ nouæ Hispaniæ, ad sui sustentationem maiori pecunia indigent, vnde clamant passim viri, atque fœminæ conquerendo se esse summe egenos, vbi ergo in arcis nouæ Hispanię tam tenuis est copia quomodo ausit quis affirmare, quòd regulariter loquendo furari illic quadruplum argenteum, ideſt tostonem non sit mortale, nisū forte furetur illū ab eo, quem nouit prædiuitem.

CAP. XCIII.

De furantibus minima diuisim, vel coniunctim.

IAm supradictis confines fiunt hę quæstiones tres, prima quando ex multis, quilibet suum modicum
D diripiendo de fructibus horti, aut vineæ deuastant hortum, aut vineā quali peccato peccent mortali, aut veniali. Secunda est qua quæritur idem de vno eodemq; furante modicum sigillatim, multoties tamen, ab eadem hereditate, vel vinea. Tertia quæstio est qua quæritur idem de furante à pluribus, à quolibet tamen modicum, igitur ad primam quæstionem secundum Cordubam in tractatu de casibus conscié-

A tiæ eam q. 70. differentem optime dico, quòd si tales coniunctim se contulerunt ad inuadendam vineam, fructusq; diripiendos eius: taliter associati, quòd vnus non pergeret sine alio, & sic vnusquisque modicum quid fructus, dum decerpit, tandem deuastarunt vineam, peccarunt mortaliter, quia quilibet fuit in causa, quod alius, vel alij etiam pergerent, & inferrent damnū stragemq; notabilem, tenenturq; quilibet eorum insolidum restituere totum damnum, quòd si vnus eorum iam
B restituerit insolidum, cæteri huic tenentur restituere suas partes, nisi aliquis eorum fuerit principalis inductor, qui eos exhortatus est, & deduxit, excitanitq; ad tale furtum, quia iste tenetur insolidum recompensare damnificato, sed cæteri damnificato non tenentur insolidum, sed pro suis tantū partibus, sicut pro suis tantum partibus tenentur principali iam si soluit insolidum, sed de hoc vltimo correctius
C dicturi sumus & limatius cum Soto.

¶ Secundo circa eandem quæstionem distinguimus, quia si tales prædicti deuastatores vineæ vel hæreditatis, perrexerunt seorsum, & sigillatim, tamen non erant ignari furtorum modicorum, quæ singuli committebant, vnusquisque & in hoc casu, & peccauit mortaliter, & tenetur ad restitutionem, non tamen singuli insolidum, sed vnusquisque tantum pro sua modica
D parte. Peccarunt (inquam) mortaliter furripiendo minima, quia quilibet eorum in causa fuit, quòd illatum fuerit notabile damnum, & quia cum cōmuniter fertur, quod furtum minimū non est mortale, intelligitur esse verū quando non est causa inferendi graue damnum.

¶ In casu autem, quo quilibet prædictorum cuntium seorsum, nesciuit, neque debuit scire, quia non erat verisimile, q̄ alij similia modica furta perpetrarent: tunc licet non peccarint

Universidad de Deusto
Biblioteca

mortaliter quilibet furripiendo pusillum fructus, tenentur tamen cum primum resciuerint, tam graue detrimentum per eos illatum, id resarcire, & si fulminata esset postea excommunicatio contra tales vastatores ea ligarentur, nisi satisfacerent, quod concedit Nauarrus licet perneget eos in hoc casu peccasse mortaliter, alias ad suam modicam exsoluendam partem, quilibet tenetur.

¶ Ad secundam vero quæstionem. Respondet Sotus in de iustitia, & iure. lib 5. q3. art. 3. ad 3. argume. simul cum Corduba loco citato, primo si à principio concepit animum furripiendi in notabili quantitate minutatim, & pluribus vicibus, ne perciperetur magnæ quantitatis furtum, tunc à principio istum concipiendo animum, peccauit lætaliter. ¶ Si autem bona fide non intendens notabilem quantitatẽ semel, atque iterum diuersis temporibus modicum quid tantum furari voluit, ex tunc, & non ante tale furtum incipiet esse mortale: licet modicum, quando coassumptum cum alijs præteritis modicis furtis incipit esse notabilis quantitas, aut inferre graue damnum. Vnde istud furtum cum præteritis modicis simul restituendum est, quia istud postremum furtum licet modicum, operatur notabile damnum in virtute furtulorum præcedentium, sicut gutta postrema cauat lapidem, virtute præcedentium, quia vt ait D. Hieronymus nihil refert, an paulatim, vel simul aliquem interimas, vel spolies, siue damnifices. accedit Metina complutensis de restitutione. q. 10. tamen hic Nauarrum habemus aduersum, quia in summa Hispani. capit. 17. num. 130. & 140. licet consentiat, quòd in hoc casu minimorum furtorum figillatim diuersis temporibus cõmissorum, sicut diximus etiam in casu quæstionis præcedentis vltimo, sub mortali eorũ facienda est restitutio cũ perũ tum iam fuit ad notabilẽ quantitatẽ: cũ id refutat, scilicet, quod vltimũ furtum fat mortale virtute priorum, sed omnia illa modica prima, & postrema & intermedia furta non fuerunt plusquam venialia. neq; est inquit Nauarr. inconueniens, q; ex peccatis mere venialibus nascatur obligatio restituẽdi illa furtula venialia sub peccato mortali, sicut etiam ex re commodata, vel credita quæ accepta fuit sine peccato, oritur obligatio restituendi illam sub mortali, sicut sub tali obligatione tenetur, ablata bona fide, qui ante bona fide, putans esse suũ retinebat alienum. Cæterum in hoc vltimo Metina complut. & Sotus tenentes contra Nauarrum veratius sentiunt, vt posteà nobis probandum erit.

¶ Ad tertiam vero quæstionem de furante à pluribus minima, licet circa eam versentur opiniones plures omissa prima Angesti asserentis sic à multis modicum furantem non peccasse mortaliter, etiam si peruenisset ad notabilem quantitatem, neque tenere eam restituere sub culpa mortali, & omissa opinione Nauarri. cap. 17. nu. 13. & 140. consentientis cum Angesto in primo, scilicet, q; omnia talia modica furta sint venialia, sed dissentientis ab illo in hoc, q; contra Angelum Nauarrus ait, q; non obstante, q; sint venialia ingerunt obligationem sub mortali restituendi, sic acceptum dominis diuersis, omissa quoq; opinione quæ visa est pia Metinæ complut. qua visus est sibi concordare duas priores per distinctionem, qua dicit s. quod hic furripiens minima à pluribus, sicut qui in area à cumulis plurimorum dñorum, à quolibet furripiens vnũ pugillũ tritici, cõfecit magnũ cumulũ pro sua alimonia si est pauper, & indiges, nec peccauit mortaliter, nec tenetur illud restituere qũ alia via laborando, non potuit sibi subuenire, quia tunc præsumitur in hoc casu dños non esse inimitos, secus

secus est inquit Metin. si sic furripiẽs, non indigeret, vel si egeret, si sibi laborando posset opem ferre, hac inquam etiã opinione omissa, quia nec solida est, nec solidis fundamentis fulcitur, quia sola necessitas extrema furtum quod alias esset quantitatis notabilis excusat à culpa, quia talis acceptio tũc furtũ esse desinit, sed extra extremã necessitatẽ, sicut acceptio alieni inuito dño, nõ desinit esse furtũ, sic quantitas si sit notabilis nõ desinet esse mortalis neq; cõstat de voluntate dñorũ, q; sic velint illis minimis expoliari, vt alius sic in magna quantitate cõgerens decenter viuat, quia solũ præstant consensum pauperibus ad colligendũ spicas, post messurã, dicimus, quod his reiectis vltima opinio quæ Sotti est in de iustit. & iure loco supra citato, quæ videtur potior mihi tenenda est subscribit Corduloco citato. Igitur Sotus ait, quòd furari minima à pluribus cũ intentione coaceruandi in notabili quantitate, & mortale est, & sub tali peccato mortali obligat sic furantem ad restitutionẽ. Primo quia omnis quantitas notabilis furti mortalis, restituẽda est, estq; peccatũ mortale, licet nõ damnificet multum, sicut furari duos aureos à rege, & peccatum est mortale, & restitutio illorum facienda est sub mortali regi, licet non multum damnificet tale furtũ regẽ. Secundo confirmatur, quia si omnes vicini vnius populi, propter metũ hostium omnes suos cumulos tritici existentes in area coaceruassent in vnũ cumulum, tunc si quis ex illo omnium communi cumulo furaretur in magna quantitate, profecto & peccaret mortaliter, & teneretur restituere: ergo sic etiam si à singulis cumulis seorsum quid modicum furripiendo à quolibet in notabili quantitate furripuisset, quia alias rabernarius, seu quilibet negociator posset diuersè sine mortali, & statum decentem fundare, & singulos emptores in modico mensuras curtando defraudare, & totam ciuitatem sic depilando, quod certe si quis concedere velit, & contra rationem, & contra omnes doctores hoc concedet, quia videtur error manifestus, & intolerabilis.

¶ Porro quanuis furantem acum sartoris peccasse mortaliter asseruimus: quando in causa fuit maioris dãni: tamen si excommunicatio lata esset propter furtum, & alia damna, talis furator acus, licet causauerit furando detrimentum graue, tali excommunicatione non comprehenderetur, quia tale furtum in se non fuit graue, vt tradit Nauarrus.

¶ Quia in excommunicatione generali pro furto, illi tantum comprehenduntur, qui mortaliter furati sunt, aut sub mortali huius modi furti restitutionem facere tenentur, quia intentio excommunicatoris est animas à peccato mortali eripere, ita sub tali excommunicationis sententia omnes isti tales intercipiuntur, nisi per constitutionem synodalem, vel aliam viam excipiantur illi, qui maiorem quantitatem ibi signata non subripuerint.

¶ Excusat quoque à veniali furto ignorantia probabilis qua quis credit rem quam occupat esse suam, non verò alienam esse.

¶ Necessitas quoque magna, & arbitrio boni viri valde vrgens, etiã à veniali furto excusare interdum poterit: sicut etiam excusat præsumptio probabilis, qua accipiens rem probabiliter præsumit, q; dominus rei æquo animo sit id laturus, non autem excusat dubitatio, aut temeraria præsumptio, sicut neque excusare potest præsentia, aut patientia domini patientis acceptionem rei suæ, aut retentionem præ timore, aut pudore secundum Adrian. & Syl. verbo furtum. 9. quãuis secũdũ Syl. si debitor creditori scienti, & nõ petenti, cũ possit petere, nõ soluit furtiue debitum,

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum, excusatur à mortali ex bona fide, A quia tunc creditor videtur in dilationem consentire.

¶ Cæterum in foro conscientiæ transactio, & donatio validæ non sunt, quoties animo libero non fiunt, etiam si non intercedat tantus metus: quantum forum exterius ad invalidandum eas requirit, iuxta ea quæ notantur. l. interpositas. C. de transact. & l. merum. 1. & 2. ff. quod metus causa. Excusat quoque à furti peccato voluntas, proficiendi per talem acceptionem domino rei quoad salutem suam spiritualem, vt si quis fureturpigmenta, fucos, vel folia lusoria, his rebus male utenti, vel ad tempus retineat pecuniam lusuro moraliter ne ludat.

CAP. XCIIII.

De re empta à latrone.

AT iam in materia furti sese insinuat illa quæstio scitu digna vtrum qui bona fide rem emptam à latrone alteri iam vendidit, puta equũ domino postea apparenti, aut emptori cum rescierit esse alienum teneatur quicquam restituere. Quæstio plane non tam patens est, quia circa eã Nauarrus. c. 17. summalatina. num. 8. & Metina in sua instructione confessor. fo. 161. §. 30. à Soto in de iustitia & iure. lib. 4. q. 7. arti. 2. dissentire videntur: nam Sotus in hi aperte defendit, quòd ille qui à latrone rem mercatus est etiã si alteri bonafide vendidit, si postea resciuerit esse alienam: etiam si ex tali venditione non factus sit locupletior, licet domino rei non maneat obligatus restituere, quia neque ratione iniustæ acceptionis, quia bona fide excusante eam rem iniuste non acceperat, neque etiam ratione rei acceptæ, quia iam eam apud se non retinet, nec ratione lucri, quia ex tali venditione, vt supponimus nõ est factus locupletior, quæ rationes conuincunt domino rei non teneri: tamen quia talis tenetur emptorem suum indemnem seruare: cum sciat per venditionem huiusmodi nullum in suum emptorem transtulisse dominium, sed iure restituendi periclitari, iure cogitur in conscientia suum ei restituere pretium, perinde ac si à latrone bona fide vitrũ pro preciosa gemma emisset: eodemq; pretio B bona fide rursus venderet, sciens nãq; postea rei falsitatem teneretur contractum, rescindere ex quo inquit Sotus sequitur, quòd si emptor ille secundus nõ comparet, nec vllus sit metus, quòd ab illo sit exigenda res illa: tunc ille qui bona fide illi vendiderat licet tũc resciat esse alienam, ad nullam restitutionem tenetur, quia à domino rei liber est, postquam nec rem habet, nec factus est per eam ditior, & alteri nullum dedit damnum hæc Sotus. C

¶ At Nauarrus loco citato ait, in quo conuenit cum Soto, & cum omnibus, quòd talis tenetur restituere domino rei id in quo ex venditione rei factus est locupletior hoc testante. l. & si. §. 1. & l. item veniunt. ¶. ff. de petitione hæredit. Secundo, quòd si rem non vendidisset, sed emisset, haberetq; eã apud se, teneretur eam statim suo domino apparenti reddere etiam nõ reddito sibi pretio pro ea dato. l. mater. & l. mancipium. C. de rei vendicatione. 3. ait ibi Nauarrus in quo discrepat à Soto, quòd si talis rem alienam emit bona fide eademque bona fide eam vendit, solum eodem, vel minori pretio, quam emit, quia in hoc casu in nihilo factus est locupletior, non solum domino rei, sed neque ei cui bona fide vendidit ad aliquid restituendum tenetur, vt est videre d. in creditore. &. l. cum ea ff. de euictionibus. quia in hoc casu nihil aliud quam quod sunum est habet,

habet, & si pluris venderet, quã emisset ad illud plus tãtum teneretur: quia quo ad illud alienũ retinet, vel aliud pro eo secundum Caieta. sed liberabitur cædendo actionem de euictione, emptori suo contra venditorem suum, à quo bona fide emit, quia in ea factus est locupletior: ad quam cessionem faciendam tenebitur in conscientia. Soluitque Nauarrus argumenta, dicẽs quòd aliud longe est, quando auricalcum, pro vero auro, aut gemma falsa, bona fide empta, pro vera venditur, B quia hic, quia defectus est intrinsecus mercis, & communiter hic committitur culpa dando, vel accipiendo huiusmodi res falsas pro veris: constito de veritate rescinduntur tales contractus, sed in præsenti in casu nostro, vt supponimus venditur, & emitur bona fide res intrinsice bona, & vera, & ita communiter non est in culpa, nec emptor, neque venditor: si bona fide fiat. Accedit Metina loco citato, dicens, quòd iste talis bonæ fidei venditor alieni eodem pretio, quo C emit ad nihil restituẽdum tenetur quia nihil retinet alienum.

¶ Ecce perplexitatem, vbi quid dicam vix mente consequi queo. Dico igitur primo sententia Soti tutior est, & tenenda primo in casu, quo scripto venditor bonæ fidei, indemnem emptorem seruare stipulatus est. Secundo videtur hæc sententia Soti habere locum pie casu quo cædere actionẽ contra venditorem esset frustraneum, quia D emptor per talem actionem, nihil posset recuperare à primo venditore iam mortuo, vel iam in pauperiem lapso. Tertio si talis venditor ignorans aliqualiter fuit in culpa emendo, vel vendendo rem alienam, quia licet nesciuit rem alienam esse, tamen debuit scire, sed iam in hoc casu careret bona fide, quòd est contra casum de quo peragimus. His exceptis casibus sententia Nauarri, quia magis iuridica ap- A paret, nobis tenenda esse videtur, qui a nemo citra culpam ad restitutionem est damnandus, quando reuera alienũ non retinet, quod si secundum Sotum, secundus emptor est indemnis seruandus, quia est sine culpa, ita quoque primus emptor qui bona fide emit a latrone, & bona fide vendit secundo emptori, est indemnis seruandus postquã etiam fuit absque culpa, & est prior in bona fide, & adhuc possidet pretiũ, ergo non obligandus est illud restituere secundo emptori: quia esto hæc opinio Nauarri non esset verior, si res esset dubia, quæ nam opinio esset verior, an Nauarri, an Soti, in dubio melior est conditio primi venditoris possidentis pretium, quare non prorsus absque aliqua æquitate, quidam iudex arbiter, in hac noua Hispania constitutus, in hoc casu censuit litem hanc dirimendam diuidendo pretium, quod bona fide primus emptor vendendo acceperat à secundo emptore, inter ipsum & hunc secundum emptorem, sed quomodo in foro exteriori iudicabitur bene patet, quia si secundus emptor tempore litis euictionis citauit primum emptorem condẽnabitur primus emptor de euictione in foro exteriori, sed ad est, quia ius fundatur in præsumptione, quod primus emptor vendendo, & emendo, carueric bona fide, fueritque in culpa, sed ego hic loquutus sunt in conscientia, & inspecta rei veritate, quod bona fides, & nulla culpa vel dolus interceserit, de his satis. (·)

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. XCV.

De bona fide alienante alienum.

PRæterea communis, celebrisq; sententia doctorum est, & iuridica, q; bona fide acquirens rē alienam, si durante bona fide, qua credidit esse suam taliter eam consumpsit q; ex tali consumptione nullatenus factus est locupletior ad nihil restituē dum tenetur: secus si factus est locupletior in aliquo: quia illud tantum restituere tenebitur, vt adhiberi solet in hac parte exemplum Caiet. de eo qui inuitatus ad cœnam hædi furtiui, quem nesciuit furtiuum esse: postea si id ei constiterit, ad nihil restituendum tenetur, nisi adsumptus, quos ipse domi suę fecisset cœnando: si non inuitatus fuisset ad cœnam, quia in his sumptibus quos ideo omisit facere, factus est locupletior.

Qū. ¶ At illa quæstio hic nobis fit obuia vtrum bona fide emens rem alienam, cum resciuerit postea esse alienam: possit illam restituere venditori, vt recuperet pretiū pro illa datum, an teneatur eam reddere apparenti domino. Circa quæstionem hanc licet Sotus & Nauarrus videantur aliquantulum dissentire: sed tandem in sententia consentiunt. Consentiunt enim primo Nauarrus, summa latina. c. 17. num. 9. & Sotus, libro. 4. de iustitia & iure. quæstio. 7. arti. 1. & Medina in sua instru. fo. 169. in hoc, & est communis q; res sublata ab eo, qui eam possidebat titulo mutui, aut titulo alicuius legitimi contractus, aut pignoris, aut depositi, aut custodiæ, restituenda est nō dño: sed huic possessori, quia & huic iuuat, vbi dicitur q; etiā prædo dum non

A constat esse talem, immo etiā in dubio est in sua possessione tuēdus, sed aliud esset secundum Med. loco allegato: si secundus latro à primo latrone surripuit rē quā pro certo cōpertum habet esse Petri, tunc secundus latro tenetur eā restituere non primo latroni, sed Petro dño, admonito tū primo latrone de restitutione facta, ne cogatur iterū restituere, vel ad id grauatū in cōscientia se sentiat. Secus si secundus latro

B dubitat de primo possessore, à quo rem surripuit an bona fide eam possidebat licet esset aliena, quia tunc possessori. & non dño est restituenda, quia eū tali obligatione custodiendi & reddēdi prædictam rem acceperat, & hic etiam omnes conueniunt.

¶ At hic maioris difficultatis est punctus, vtrū qui bona fide rem emit à latrone, quam postea resciuit esse Petri, cum magno suo detrimēto teneatur illam restituere proprio dño, id est Petro, & videtur q; sic vt argumentatur

C Sotus, quia restitutio facienda est proprio dño de iustitia, & ex qua tenemur ex iustitia, & non ex sola charitate, tenemur secundum doctores implere cum detrimento graui. Hac tū nihil obstante ratione statuitur cōmunis conclusio Nauarri, Soti, & Alexandri Alensis in 4. & Gabrielis. in 4. dist. 15. & aliorum non tenetur qui bona fide rem emit à latrone conflito postea esse alienam cum graui suo detrimento eam restituere proprio dño, vt

D si restituturus timeat latronē, vel alium à quo ob id graue damnū accipiet: immo sola hac ratione, vt bonæ fidei emptor suū pecuniæ pretiū recuperet à latrone, potest licite eā restituere latroni, & non dño cōtra fratrē Vincentium dubitantē, & contra Medin. complut. tenentē contrarium in eo, qui credit vēditorē à quo emit bona fide, si ei eam reddat, nunquam restituturū eam vero dño. Hoc non obstante est vera supra statuta conclusio. Habet ei partim Hu-

go de celso in suo reportorio verbo depositum versic. 6. res subrepta dum non petitur in iudicio reddenda est ei à quo accepit si sit in bonis radicatus, & quia qui ob suum recuperādum pretium illam mercem reddit latroni: nō cooperatur peccato latronis: si latro eā nolit restituere, & quia latronē recipere illam rem, eamq; sei reddere de se non est peccatū, quia potest fieri sancte ad finem restituendi eam dño: tū quia cum latro teneatur illā restituere dño, qui eā illi reddit hoc fine, adiuuat

B eum vt restituat, & liber fiat à peccato tum etiam, quia negamus secundum Nauar. contra Medin. q; talis bonæ fidei emptor teneatur magis vitare dānum dñi, quam proprium, immo magis tenetur prouidere suo detrimento postquam non est in culpa, quam detrimento dñi, argum. l. si præses. C. de seruit. & aquæ. & eam non licet. 23. q. 5. & reddendo rem non dño: sibi prouidet, recuperato pretio, faciendo actū iustū, & si ob id per accidens culpa non sua,

C neque dñi contingat damnū dño, quia nulla lege iustitiæ obligatur ad aliud, & quod per accidens contingit nō est adeo attendendū. l. si quis nec causam ff. de reb. credi. argumentum vero suū in contra positum soluit Sotus, quia illa regula doctorum. s. quod ea quę quis tenetur implere ex iustitia, tenetur implere cum graui detrimento, procedit vere in casu, quo quis ex iustitia tenetur restituere ratione iniustæ acceptionis, quia iniuste rem accepit, tūc ratione culpæ & iniustitiæ: tenetur eā cū

D graui detrimento suo restituere. Secus vero est q̄n licet teneatur ad rē restituendā ex iustitia, vt qui habet rē commodatā, vel mutuatam, tū solū ratione rei acceptæ tenetur, & non ratione iniustæ acceptionis, quia rem sibi cōmodatam iniuste non accepit: ideo cum graui suo detrimento, rem sibi cōmodatam restituere non tenetur. Immo secundū Sotum quanuis extra hanc ca-

A sum restitutionem fieri ei à quo facta est ablatio, nempe dño necesium fit: si tamen quis quia simplex, & rusticus est quia nō calluit subtilitates legis, ideo bona fide putans se non male facere: reddit eam furi non tenetur ad amplius dño, sicut etiam si sine detrimento suo magno non potuit vero dño dare, aut non satis ei constabat esse illius dñi rem sicut prædiffinitum est, sed de his satis.

Qū. ¶ Qui mala fide recepit, aut retinet rem alienam quando iam penes se perijt, quonam pretio teneatur eam restituere quęritur. Et quidem Nau. sum. la. c. 17. n. 10. aperte tradit, quòd qui mala fide recepit, aut retinuit rem alienā, tenetur eandem restituere, sin autē minus, tenetur tantum quantum pluris valuit à tempore iniustæ acceptionis, vel retētionis quamuis sine culpa sua perierit, quia qui mala fide contrectat, & retinet rem alienam semper in

C mora est, & suo damno peris. l. in re furtiua. ff. de condiction. furti. capit. mora, & de regulis iuris. libro. 6. mora sua vnicuique nocet, & licet ista sententia Nauarri communis sit, scilicet, q; res furtiua restituenda est secundū maiorem valorem currentem toto tempore moræ, de rigore iuris, atq; subinde secundum Medinam complu. suo codice materia, de restitutione res furtiua etiā non seruanda, sed statim vendenda à dño, tempore quo fuit ab ipso surrepta, si tempore quo eius vsufructator noluit eam restituere creuit in

D valore: in tali valore aucto restituenda est domino, si domino tunc restituta tali pretio aucto ab ipso dño tunc venderetur, ne peioris fiat dominus conditionis.

¶ Addit tamen ibi Medina, quòd secundum approbationē doctorum res vsu consumptibilis surrepta, si tempore furti erat à domino vendenda, & non seruanda in aliud tempus, vbi plus posset valere, sine postea

Universidad de Deusto
Biblioteca

valeat magis, vel non, in valore quo valebat tempore furti, ideſt quo vendenda erat, ſoluenda eſt de æquitate, quicquid ſit de rigore iuris. Immo ex eadem æquitate in conſcientia, ſecundū aliquos graues doctores, ſi equus verbi gratia ſurreptus, certo conſtat, quòd à domino non erat vendendus, ſed q certe apud dominum perinde erat moriturus, quia ægrotabat, vel aliter: ſi dum eſſet penes furem ſine culpa eius perijt, nihil tenetur pro eo reſtituere domino, quia nihil minus quam debebat habere, dominus habet, quicquid ſit in foro exteriori, ſed quando id non conſtat an apud dominum perijſſe eſſet periturus, an non ſi apud furem, vel vſurpatorem malæfidei periret etiam ſine culpa ſua, ſi perijt, eius valor reſtituendus eſt dño, quia preſumitur, q dominus vendidiſſet illam.

CAP. XCVI.

De diffinitione reſtitutionis.

ATquoniam materiam reſtitutionis aggredimur eius diffinitionem præmitti oportet, quam apertius & breuius, quam hactenus ſe diffinire hoc modo ait Nauarrus. Reſtitutio eſt actus iuſtitiæ ſpecialis commutatiuæ, quo redditur alteri, quod ſuum eſt, aut quod ei debetur lege vera iuſtitiæ formaliter, vel virtualiter de bonis animæ, corporis, vel honoris, vel pecuniæ, ſed certe licet Nauarrus de breuitate ſibi applaudat, breuis tamen D. Tho. q. 62. art. 1. reſtitutionem diffinit dicens. Reſtitutio eſt alicuius inſius poſſeſſione ita erat ſtatutio, vel in eius dominio, & licet proprie ſit in rebus exterioribus, ſed eſt ad actiones, vel illationes iniuriæ infamiæ, vel damni extenditur eſtq; actiuſtitiæ commutatiuę. Vnde quia actus religionis, & aliarum virtutum potentialium iuſtitiæ ſ. obſeruantiæ, pietatis, quibus redditur debitum, ſed non lege vere iuſtitiæ, quæ ſimpliciter eſt inter æquales, & cuius debitum ſimpliciter eſt debitum, & non ſicut debitum liberalitatis, aut gratitudinis, ideo in defraudatione horum actuum, non interuenit reſtitutio.

¶ Et vt prætermiſſis clarioribus, quę vnicuique peruia ſunt, & nota ad difficiliora accedamus. Primo quæritur an qui per metum aliquid extorſit ad eius reſtitutionem teneatur, & qualiter in foro conſcientiæ, & qualiter in foro exteriori. Reſpondemus autem per diſtinctionem, quòd duplex eſt metus iniuſtus, alius grauis, vtpote cadés in virum conſtantem quem vir conſtās merito timet, alius eſt metus iniuſtus, ſed tamen leuis. Igitur ſi loquamur in foro exteriori quicquid datum eſt, vel receptum per contractus ſuitos, vel extortos per metum cadentem in virum conſtantem puta per metum grauem, reſtituendum eſt contrahenti, & dauti ex tali metu, ſecus eſt loquendo de eodem foro exteriori ſi in talibus contractibus tantum interceſſit metus leuis, quia tunc in foro exteriori, nec concederetur actio ex metu leui contrahenti, neque irritabuntur contractus.

¶ Cæterum in foro conſcientiæ ſecundum Adrian. in 4. de reſtitutione, q. 2. colum. 4. obligat in conſcientia ad reſtitutionem metus leuis iniuſtus: licet non cadat in virum conſtantē: quando coram Deo talis metus leuis fuit cauſa principalis conſenſus illius contractus, vel ſic dati, vel accepti. Hinc excuſatum habui in caſu à me perquiſito, quendam qui metu reuerentiali paterno, vel materno, patri in vltimis ægrotanti ad inſiſtentiam patris inſtantiam, nē ex negatione in tali articulo mortis moleſtia eum afficeret, pollicitus eſt ſe ſito ſoluere quoddam ſibi debitum alias per alios ſoluendum. Excuſatum illum habui à debito ſoluendo, quia alias bona communia remanebant, vnde poſſet ſolui, & quia illo metu prædicto ſe addictum eſſe ad id pollicendum ſoluere, eſt falſus, quod alias nullatenus ſolueret aut ſoluere fuiſſet patri, aut matri pollicitus.

¶ Accedo quoq; ſententiæ Nauarri quam cap. 17. nu. 16. habet contra Caietanum in ſumma verbo. reſtitutio. §. quia vero, vbi Caietanus ait paria reputari quo ad forum conſcientiæ conſentire metu aut blanditijs quò ad reſtitutionem. Nauarrus vero contra ipſum tenet, quòd mulieres perditæ nō tenentur reſtituere: quæ ab amaſijs blanditijs extraxerunt, abſq; dolo, mēdacio, vel fraude, quia ſecundum D. Thomam 1. 2. q. 6. art. 6. paſsio amoris, non inducit inuoluntarium, ſed bene tamen inuoluntarium inducit paſsio timoris. Igitur quia metus conſenſum minuit, & blanditiæ conſenſum augent: ideo ex blanditijs extractum per mulierem ab amaſio, non eſt amaſio reſtituendum.

¶ Accedit Sotus de iuſtitia & iure libr. 4. q. 7. art. 1. ad ſecundum argum. vbi aſſerit, quòd mulier etiam ſi ſuperfluum recipiat, dum tamen fraus abſit, & dolus, nulla eſt illi neceſſaria reſtitutio. Fraus autem eſt, ſi diceret ſe viro incognitam, aut non niſi ſemel, idq; à magnate, qua fraude, ſi plus extorquere ſe ſtruere, profecto teneretur. Sed ſi falſo dicat ſe illum perdite deamare, aut facetijs, aut illo ſtamentis quidpiam extorſerit fraus iſta non obligat ad reſtitutionem. Quoniam probe omnes norunt, illas eſſe meretricum technas.

¶ Et quamuis iſtam tam Soti, quam Nauarri ſententiam, cum iſtę blanditiæ tantum ſunt communes, acceptandam eſſe cenſeo, vt pote veram: ſed ta-

men ſententiam oppoſitam Caietani non omnino refutandam eſſe puto. Quia veram eſſe cenſeo quando blanditiæ ſunt nimis exorbitantes, & importunæ. Nam tunc cuiuſdam violentiæ licet leuis locum habent, ſi enim importunæ preces, importunæque blanditiæ, quibus inefficata eſt virgo ad conſentiendum in ſtuprum inducit obligationem reſtitutionis, Quare etiam iſtę blanditiæ importunæ mulieris, talem obligationem non inducēt. Item quia blanditiæ exorbitantes ſubuertunt mentes amantium, & iſta ſententia Caietani ſic intellecta, certum fundamentum habet in doctrina D. Thomæ, quia D. Thomas expreſſe ait quod paſsio antecedens diminuit voluntarium pro vt eſt in nobis, ideſt, in noſtra libertate, & poteſtate. Et licet paſsio conſequens augeat voluntarium, ſed antecedens paſsio minuit illorum. ¶ Cum igitur iſtæ exorbitantes, & importunæ blanditiæ, quæ ſolent interdum (vt aiunt) amaſios faſcinare: ſoleant paſsionem antecedentē amoris, & affectionis cauſare quæ ſolita eſt, vt ait D. Thomas diminuere voluntarium, prout eſt in nobis, & in noſtra poteſtate, nihil mirum ſi tam exorbitantibus, vel importunis interuenientibus blāditijs huiuſmodi mulieres ſic extorquentes, obligemus ad ſuperflui reſtitutionem, quia niſi forſitam ſic faſcinatus fuiſſet, parentibus aut fratribus pauperibus amaſius, mauiſſet dare.

¶ Addit vero Nauarrus, quod nullus eſt qui non approbet, ſcilicet, quod quando blanditijs, aut precibus minæ ſaltem ſtacitæ ineſſent: tunc certe ad reſtitutionem obligarent. Sicut recte explicat in dominis, qui ſoliti ſunt ſuos ſubditos ſuis blanditijs, & precibus non obtemperantes male pertractare, certe domini huiuſmodi ſic pertales preces, aut blanditias à ſubditis obtentum tenentur illis in conſcientia

Universidad de Deusto
Biblioteca

restituere. ¶ Tandem quia iniustus metus est qui obligationem inducit restituendi, non vero metus ille qui alias iuste, vel per iustitiam incutitur hinc est quod secundum Nauarrum cap. 17. num. 14. non potest repeti datum ab aliquo, timore ne accusetur ab eo à quo iure accusari potest allegando, quod causa metus sit datum.

CAP. XCVII.

Quando magister nauis & stabularuis teneatur restituere.

PRæterea Nauarrus in sua summa Latina cap. 16. num 16. tradit magistrum, & exercitorem nauis teneri de furto, & de maleficio per alium facto, & caupo & stabularius etiam de re sibi ab hospite cõmẽdata tenetur. §. itẽ. 16. &. §. itẽ exercitor in stituta, de obligat. quæ ex quasi delicto, & is ex cuius domo aliquid eiectum damnificauit. Accedit Hugo de Celso in suo reportorio, verbo nauis id allegans ex. 5. par. l. 16. tit. 8. tenetur inquit magister nauis quãdo ipso sciẽte aliquid in eius nauì impositum est, vel scientibus curam gerentibus nauis persoluere id si fuerit surreptum. Idem stabularij tenentur de amissione rei sibi traditæ pro custodia, nisi dederint capsam, cum claui, vbi eam custodiat hospes, vel nisi dixerint se nolle teneri de custodia, vel nisi in casu pure fortuito vbi absfuit culpa.

¶ Armilla tamen verbo depositum. §. 9. docere videtur contrarium dicẽs, quòd si quid deponatur in taberna, vel nauì, & perdatur, pro eo non tenebitur tabernarius, vel nauta, nisi res fuerit ei consignata, & hoc est, quod ait Nauarrus teneri hos dere sibi commendata, ideſt, consignata ad custodiam vnde in sententia non differunt, ita Cardinal. post Spec. in Clem. in agro de statu monachorum. Et si sit pecunia, quæ consignetur in bursa, vel taliter quod non videatur, non creditur deponenti aliqua periſſe, nisi probet secundum Matth. in eadem clementina. §. sane. Neq; stabitur eius iuramento de iureiurando cap. fin. Quia iuramentum non datur nisi, quando semiplena probatio præcedit vt in cap. finali quod metus causa. Secus quando ad oculum rem ostendisset, vt pecuniam. Idem dicas erga bedellum de libro relicto in scholis & alijs. Et si res perierit argentario, custodi, aut depositario, cui tradita est incumbit, proba re, quod casu fortuito sine culpa sua perierit.

¶ At in nauì omnes tenentur pro rata, pro rebus proiectis in mare, ad euadendam mortem, procella seuiente. Sed homo liber (quia non capit extimationem pro se solo ad soluendum nihil tenetur. Eodem pacto tenentur nauigantes si gratia euadendi tempestatem, malum nauis concidissent aut aliquid in damnum magistri nauis ex nauì hac ratione confregissent. l. 4. ti. 21. lib. 6. ordinationum Hispaniæ.

¶ Aduertito tamen, quod periculũ rei commodatæ, aut locatæ non vsu ipso consumptibilis, perstat apud cõmodantem locantem, & in re deposita apud deponentem, si casu fortuito pereat: dum commodatarius, vel depositarius, locatarius non est in culpa, nec in mora, neq; aliquid aliud ex rationabili causa, conuentum fuerit. ¶ Sed de quali culpa isti teneantur postea materia de locatione sumus dicturi. ¶ Vnde si isti per nuntium satis fidelem cõmuniter reputatum rem locatam, vel cõmodatam, vel depositam tempore debito remiserint ad dñm, immunes & liberi

& liberi fiunt in conscientia à restitutione si talis nuntius cum tali re aufugerit. Secus est in mutuo rei vsu consumptibilis vt pecuniæ, cuius in mutuatarium, quia trãsfertur dominium: ideo siue per nuntium cum ea fugientem, siue aliter pereat, mutuatario perit, teneturq; eam soluere etiamsi sine culpa sua, & casu fortuito pereat, quia res vsu consumptibilis, qualis est res mensurabilis & ponderabilis, quando in pondere, & mensura datur, transfertur in depositarium pro custodia accipientem mercedem eius, dominium. Vnde licet depositarius re deposita veteus sine licentia dñi habita, vel credita dari, si petijsset, furtũ committat l. qui furtum. l. de cond. fur. sed fallit in his quæ, pondere, numero, & mensura deponuntur, nisi pecunia daretur in sa culo signata, vel deponens diceret nolo hoc frumentum, vel huiusmodi distrahi ff. de posit. si saculum quia in hoc casu non debet distrahere.

CAP. XCVIII.

De. 9. modis obligantibus ad restitutionem.

PORro secundum Nauarrum, licet qui consentit facienti, seu delinquenti, aliquo istorum nouem modorum puta simpliciter, vel iubendo, consulendo, laudando, recipiendo, participando, tacendo, non impediendo, aut non manifestando peccet, vt delinquens, & faciens delictum non tamen semper eodem modo tenetur ad restitutionẽ, sicut faciens delictum qui semper & in totum tenetur. ¶ Ex his vero isti, 6. puta iubens, consulens, consentiens simpliciter, recipiẽs, laudans, aut participans, non tenentur nisi ad restitutionẽ eius, quod ad eos peruenit: & cuius fuerunt causa: sine qua delictum non fuisset factum secundum Nauarrum, sed de his postea distinctius, & clarius.

¶ Illi autem tres vltimi tacens, non obstans, non manifestans solum tenentur, quando ad id ex officio obligantur, quamuis fraudulenter: & mala voluntate tacuissent: aut obstare, aut manifestare prætermisissent: iuxta fere omnium communem opinionem secundum Syluc. verbo restitutio. 3. q. 6. & Sotum lib. 4. q. 7. ar. 3. de iustitia & iure contra Angelum, & Ricardum & cõtra Caiet. verbo restitutio. 5. non manifestans. Imo secundum alios etiam si talis tacens non obstans, vel non manifestans quando ex officio non tenetur obstare, manifestare, pandere, accepit mercedem pro non obstando, nõ manifestando, non tenetur ad restitutionem furti illati, quia non manifestauerit. Et licet ista sententia Nauarri sit communis, ac propterea communiter tenenda, quando tacẽs, vel non manifestans habet se mere negatiue, casu quo ex officio reuelare, manifestare non tenetur, si tamen aliquid animi addet latroni trepidanti latroni, ad faciendũ insultum, expresse dicendo ei, vide ne timeas, quia ego non obsistam, non te prodam, aut tacitis signis exterioribus latroni recte intelligenti id significaret, profecto iste talis quia non solum negatiue, sed positiue se videtur habere tacendo, & non manifestando, maxime quando sic animum addit latroni alias non audenti, nec facturo, ni si promissa sibi hac securitate, & hoc animo addito, restituturus est, nã tunc locum haberet oppositã sententia Caiet. licet ex officio non teneretur obstare, teneretur furtum recompensare.

¶ Nec excusatur famulus. v. g. à restitutione, qui dñi iussu ob eius solam vtilitatem, pecuniam dedit ad vsuram secundum Caiet. 2. 2. q. 62. artic. 7. contra Paludanum in. 4. distin. 15. quæst. 2.

nec

Universidad de Deusto
Biblioteca

nec excusatur ex eo quod si ille famu-
A his adfuram non dedisset, alius eam
dedisset. Sicut nec excusatur percus-
sor ex eo, quod si ille non percussisset,
alius percussisset, quia satis est ipsius
effectus fuerit efficax causa.

Q3. ¶ Sed de iuuante ad delictum, quę
Nauarrus ait includi in participante
cum rente D. Thomæ & communi, an
teneatur ad restitutionem totius, vel
partis furti, vel damni illati non satis
liquet inter doctores. Nam Nauarrus
B cap. 17. summa Latina nu. 20. sic vide-
tur sibi sufficienter hanc quæstionem
resoluisse dum ait quod adiuuans fa-
cientem delictum aliquando: tenebi-
tur ad restitutionem totius damni per
factentem illati puta quando fuit cau
sa sine qua, nisi ipse iuuaret, nihil dam
ni esset illatum. Aliquando vero non
teneturnisi ad restitutionem partis
eius, cuius est causa, sine qua non fuis-
C set illa pars damni illata, reliquum. Li-
cet damnum etiam se non adiuuante
esset illatum, & aliquando non tenebitur
ad restituendum, nisi quod ad ip-
sum peruenit: puta cum non fuit cau-
sa sine qua non fuisset totum damnũ
illatum, & aliquando ad nihil restituẽ
dum tenebitur, puta quando sine illi-
us ope totum damnum inferretur, &
nihil ad eum peruenisset.

¶ Hinc infert Nauarrus se recte con
suluisse eũ, qui ita interfuit cũ Borbo-
nio Duce in capienda, & diripienda
D vrbe Romana anno. 1527. quod si sine
eius ope Borbonius non fecisset tene
ri ad restitutionem omnium damno-
rum, cum vero sine cuius ope id factũ
fuisset, non teneri nisi ad id quod ad se
peruenisset, vel eius partis damni, quę
sine illo non fuisset illata, & ad nihil
teneri casu quo ad eum nihil perue-
nit, nec fuit causa sine qua non totius,
vel partis illius, ita Nauarrus secundũ
Innocentium, & Ricardum in 4. d. 15.
& Syluestream verbo restitutio. 3. q. 6.
& secundum Adrianum in 4. de resti-
tutione &. de curtẽsibus cum sure, vbi
Adrianus tenet auxiliatorem & opem
malefício, & damno præstantem solũ
teneri ad restituendum, quod ad eum
peruenit & non plus, si delictum factũ
fuisset, vel damnum datum, etiam si il
le illam opem non tulisset. Quam sen
tentiam gloriatur Nauarrus. 7. argu-
mentis validis munisse respondendo
ad totidemque pro Caietano, & Soto
contrarium tenentibus ait se adduxisse.

¶ Profecto vt verum fatear anceps
hæc quæstio est, nec vnquam mihi per
suadere potui, vt hæc opinio Nauarri
in omnibus pro vera habenda sit,
quia licet sibi distincte loqui videa-
tur maiori (nisi fallor) distinctione op'
est, nam sua opinio, exemplo concur-
rentium cum Borbonio Duce, in di-
ceptione vrbis exemplificata vix sit in
telligibilis, loquendo de concurrenti
C bus in illo exercitu simul, & semel
quinquaginta millibus. Quomodo in
ter hos tot innumeros simul concur-
rentes discerni poterit, vt vnumquem-
que horum figillatim, quia causa fue-
rit vtius, sine qua non, vel partis, ad
partem, vel totum damnum possimus
obligare. Quia cum omnes simul con-
currerint ad damnum, non est maior
ratio, quod vnus fuerit causa sine qua
non totius, vel partis ad damnum, pos
quam indiscriminatim non magis ad-
D iutorio horum militum, quam alio-
rum concurrentium, & offerentium se
simul, & semel patratui illud facinus.

¶ At forsitan Nauarri sententia di-
stinctius hic posset intelligi, si postquã
exercitus Borbonij sufficiens iam, &
animatus iam, & paratus erat ad inua
dendam, vastandamque ciuitatem, ali
qui copia militum de nouo superue
niens se vltro in adiutorium priori
exercito copioso, & parato, & sufficiẽ
ti ad victoriam, & prædam diripienda
se offerret, nam sic postremus tantum te
neretur ad partem maiorem damni,
quæ

quæ sine eis illata non fuisset, & ad id
A damni relarciendum quod per ipsos
perpetratum est, & ad partes, quæ ad
ipsos peruenerunt.

¶ Dicamus igitur primo cum Soto,
& Caietano in hac parte distinctius lo
quentibus. Quod quando actio illati-
ua damni ad quam omnes simul con-
currerunt, indiuisibilis, & impartibi-
lis erat, scilicet, quia succenderunt do
mum, succenderunt segetes. Omnes
B dño passo damnũ tenẽtur in solidum resti
tuere. Quia licet omnes partialiter cõ
currerint, tamen conatuæ fuerunt to-
tius actionis illatiuæ damni, ii incen-
sionis domus, & eius diruionis. Et
quia agentes, & consentientes, pari pœ
na apud Deum puniuntur, quando con
sentientes fuerunt causa efficaces, vel
paulo pœna maiori. Et quia idem est
ius fori, & ius poli, quando sententia
non fundatur in falsa præsumptione si
cut hic non fundatur, & in foro exte-
riori omnes prædicti condemnabun-
tur, singuli in solidũ si alij non sunt
soluendo. Et quia leges sic dictant.
Alias esset cæcutire in ferenda senten
tia, quia non poterunt diuinare, si fuit
causa sine qua non partis, sicut neq; po
test plerumque diuinari in foro con-
scientiæ an sufficiens fuerit adiutor-
ium ad inferendam partem damni,
vel totum & an fine isto adiuuante fa-
ctum fuisset totum damnum, vel so-
lum sine illo illata esset pars tanta, vel
tanta & nõ minus, quod etiam si arbi-
trio prudentum relinquatur, magnum
faceſsit negotium & est res valde in-
accessibilis. Huic prędictæ nostræ sen
tentiæ quæ est Caietani, & Soti acce-
dit Metina in sua instructione folio.
159. §. 30. dicens si quatuor concurre-
re ad perpetrandum furtum mille au-
reorum, vel ad occidendum aliquem,
quilibet eorum tenetur restituere in
solidum damnificato taliter, quòd si
tres eorum non satis fecerint ille quar
tus tenebitur id damni restituere in so
A lidum, licet ab alijs tribus fuerit indu
ctus, hæc Metina.

¶ Secũdo dico, q̃ licet illa opinio
Cordubæ. q. 70. de casibus conscien-
tiæ apparentiam præferat, vbi ait,
quòd si consulente vno, plures rapiant
committantque furtum tunc tum rapien-
tes tenebuntur restituere pro suis par
tibus tantum, & his non soluentibus
consulens obligatur in solidum. In qua
opinione suum sequitur præceptorem
B Complutensem Metinam, Tamen opi
nio contraria certior est, scilicet, quod
tam consulens, quam ex eius consilio
patratores damni respectu damnifica
ti omnes singuli tenentur ei in solidũ
damnum resarcire: dum alij desunt in
suis respondendis partibus, hæc est Ca
ietan. Soti, est Metinæ Salmanticensis
loco citato in sua instructione folio.
159. vbi ait, quod etiam quartus si fue
rit inductus a tribus tenetur damnifi-
C cato satisfacere in solidum. Hanc sen-
tentiam sequitur Frater Iosephus Mi-
norita sequens Caietanum in suis flo-
ribus Theologiæ, patet, quia tam con
sultor, quam damnificatores persua-
siue inducti, in foro exteriori, etiam
re scita condemnabuntur in solidum.
Et quia in actione illatiua damni, non
minus efficaces, & immediate causæ
sunt ipsi damnificatores, licet persua-
si quam ipse persuasor, etiam ad dam
num concurrẽs, loquor respectu dam
nificati, licet aliud sit re ipsa dice-
mus si cõsiderẽtur damnificatores per
suasi respectu persuasoris damni.

¶ Tertio dico, & in hoc mihi bene
dixisse videtur Nauarrus, quòd si con-
currentes ad damnum non se induxe-
runt, neque ad malum patrandum non
perrexerunt adunati sub vno princi-
pali, ita quòd vnus eorum non fuit
causa, quod alius ad damnum inferen
dum pergeret, sed quilibet per se seor
sum iens, & quilibet deuastans vineã,
verbi gratia, suam partem intulit dam
ni, etiamsi conscius fuerit, quòd alij

Universidad de Deusto
Biblioteca

suas partes inferebant damni: hi omnes singuli non tenentur damnificato recompensare insolidum, sed quilibet pro rata, idest, pro sua tantum parte, quia non fuit causa nisi partialis damni ita Corduba, loco citato. quæst. 70. licet si illum non latuere furta partialia aliorum peccauerit furando mortaliter, etiam si minimum sit furatus secundum Cordubam, quia in hoc casu illud minimum furtum adiunctum cum alijs est causa grauissimi damni licet si per se sumeretur non esset tale.

CAP. XCIX.

Quomodo sit restituendum iam prius restituenti.

VT distinctius procedamus, visum est mihi seorsum diffinire: quomodo, & quando, primo, qui iam restituit damnificato ceteri restituturi sint. Pro cuius decisione statuitur prima conclusio, in casu quo vnus ex participantibus in damno, vel furto, iam soluerit totum, siues acceptæ pekes participantes in furto, vel rapina, extent, vel si tales acceperunt partem prædæ, sed iam illam consumpserint tenentur pro rata restituere iam socio insolidum restituenti primo, patet, quia cum isti participes furti restituere teneantur, & non domino, quia iam ei insolidum satisfactum est, ergo tenebuntur pro rata ei; quia iam domino satisfecit in solidum, est Soti, Caietani, & Fratris Iosephi, in suis floribus, est Metinæ in sua instructione folio 159.

¶ Sed quid si ex illatione damni in ista nullum lucrum concurrentes ad illam reportarunt, quia v.g. combusserit domũ, vel deuastauerit segetes.

¶ Pro huius decisione, sit secunda conclusio si quis restituit insolidũ fuit ab alijs participibus ad damnificandum inductus, cæteri ei pro rata, idest, suas partes restituere tenentur, considerato valore totius damni iam soluti, hæc est Caietani, & Fratris Iosephi Minoritæ in suis floribus. Et patet ex ratione Caietani, quia licet iste qui fuit ab alijs inductus, & iam damnificato restituit insolidum: spoute commiserit delictum cum participibus, sed non sponte contraxit obligationem restituendi insolidum domino, in qua damnificatus est. Et cum iam satisfecerit domino damnificato insolidum, loco illius, tanquam cessionarius constituitur, vt isti restituatur, quod domino restituendum erat pro rata tamen tantum huic prius insolidum restituenti restituendum est.

¶ Tertia conclusio si qui primo iã integre restituit damnificato, non fuit ab alijs inductus, imo ipse fuit principalis alios inducens, reliqui pro rata ad restitutionem ei non obligantur, hæc conclusio est Caietani, & Fratris Iosephi in suis floribus, & Metinæ in sua instructione folio 159. & probatur, quia ipsi inducti potius sunt damnificati per huiusmodi inductionem, quia si ipse principalis, idest, inducens non soluisset in solidum, in obligatione restituendi illos constituerat. Hanc conclusionem limitat Sotus loco supra citato, & non male, dicens, quod si ille qui primo restituit insolidum, sic alios prosus induxit vt sine suo suasu illi non fecissent, existimo inquit Sotus secundum Caietanum reliquos nihil ei debere, tamen si hoc negandum non est, quod si ille absque sociorum comitatu rem illi non aggrederetur, teneantur ei de aliqua portione, licet non in integrum.

¶ Quarta conclusio, quando omnes sponte concurrere ad damnum, ita quod nec vnus fuit inducens, vel alij indu-

inducti, si qui primus horum restituit insolidum, non erat facturus sine alijs adiuantibus, omnes alij tenentur ei refundere suas partes. Sed si qui primo restituit, facturus erat furtum sine illis totum, alij non tenentur ei vi iustitiæ, sed gratitudinis recompensare, hæc est Caieta. patet quia quando sine alijs adiuantibus, qui primo restituit non erat facturus, tunc alij adiuantes concausæ fuere damni, tenentur ergo suas partes pro rata huic iam restituenti restituere, sed quando sine illis adiuantibus erat facturus: tunc non fuerunt concausæ damni respectu illius, ergo illi primo restituenti non tenebuntur tunc pro rata restituere.

¶ Sed in hac parte cauendum est à modo loquendi Fratris Iosephi dicentis, quod quando potuit primus restituens insolidum, maleficium se solo committere alij se sponte offerentes, ei ad nihil tenentur: quia hoc non est vsquequaq; verum semper. Quia bene stat, quod primo restituens potuerit operari flagitium se solo, & quod etiam, & si se solo posset perficere dãnum, tamen quia meticulosus erat, alijs sine adiuuantibus damnum non esset facturus, quia sine socijs adiuuantibus maleficium adoriri non auderet, quia multa interdum per nos solos possumus, quæ sine socijs adiuuantibus, de facto molirenur nusquam. ¶ Ideo in tali casu nõ est verum, quod si maleficium posset perpetrare sine socijs, non teneantur ei socij, si alioquin non fecisset sine illis, sed tantum bene sequitur, potuit se solo flagitium consummare qui primo restituit & si mul cũ hoc de facto aggressurus erat illud scelus sine illis, ergo tunc alij adiuuantes, illi non tenentur de dãno illato à se iam restituto, quando inde nullas partes sibi acceperunt. Quia in hoc casu concausæ damni, vt damnũ sequeretur non fuere: postquam illud solus erat causaturus totum.

¶ At animaduersos nos efficit Sotus quod in casibus supradictis in quibus omnes damnificato tenentur insolidum, si dominus partem donauit alicui eorum, reliqui iam non tenebuntur insolidum, sed pro rata tantũ, quia secundum Fratrem Iosephum licet dãnificatus in iudicio exteriori, vt actor, possit conuenire ditiores debitores insolidum, singulos, remittendo etiã quam habebat actionem contra pauperes. Quia ex pluribus debitoribus in solidum electio est creditoris: ita vt quem maluerit conuenire possit, nõ tamen potest creditor extraiudicium remittere debitum aliquibus, ita vt soluenti insolidum non teneantur, quia soluens insolidum respectu participantium loco veri domini damnificati succedit. ¶ Atq; secundum Metinam per hoc, quod remittit actionem solum quam habebat contra vnum, nõ censetur dominus illi remittere debitum, vt non teneatur soluere pro rata sibi primo insolidum restituenti.

CAP. C.

Quomodo non obstantes fur to teneantur restituere.

QVi non tenetur ex officio ad clamandum manifestandumq; furtum etiamsi pro tacendo, à fure aliquid accipiat, non tenetur restituere ab illo ablatum, nisi forte illi dixerit, habeto animum, ego non te prodam, dum aliquid super eroges mihi, & sic addit animum ad furtum alias vacillanti; quia tunc videtur non solum non obstare: aut non manifestare: sed etiã auxiliari. ¶ Imo secũdũ Nauarrum si quis à fure acceperit aliquid

Universidad de Deusto
Biblioteca

quid ne furem prodat, domino que interroganti nunquid vidisset: dicat se non vidisse, non tenebitur restituere rem furtiuam ablatam ab alio.

¶ Verum, quia non manifestantes, vel non obstantes furto, aut damno, quando ex officio tenentur obstare, teneri ad restitutionem asserimus, consequeter nosse opus est, qui sunt isti qui ex officio tenentur. Respondetur, quod ij plane sunt imprimis iudices, & domini, ob id stipedia accipientes. ¶ Deinde secundum Nauarrum patres, & tutores, & curatores, quo ad bona protegenda & conseruanda suorum filiorū, pupillorum, & minorum. ¶ Neq; iudex semper tenetur obstare nisi quando sine temeritate id facere potest, quia secundum Syluestrum in rosa aurea cap. 50. non tenetur officialis cum periculo probabili suæ vitæ, aut status seruare personam, aut statum alterius particularis, sed bene secundum Nauarrum tenetur seruare ipsam rempublicam cum periculo probabili vitæ suæ. Adde etiam, quod authore D. Thoma 2. 2. q. 62. ar. 7. si ex negligentia principis latrones, aut raptores increscant, ad restitutionem eis, qui dāna inde incurrunt princeps tunc tenetur. Quia redditus sui sunt quasi stipendia ibi deposita quatenus iustitiā seruet, & protegat. vnde secundum Nauarrum licet talia damna non teneatur rex de suo maioricatu regni aliquid demendo restituere: bene tamen sumptus superfluos resecando, & diminuēdo, vt restituat, tenetur restituere. Principes insuper in casu particulari cum periculo vitæ non tenentur obuiare latronibus. At bene ad hoc tenentur ministri iustitiæ, quando copia raptorum grassatur si probabiliter credunt se profuturos.

¶ Pari quoq; ratione depositarij & custodes itidē tenentur damno rei depositæ, aut custoditæ obstare. Et custos quidem qui sine mercede custodit & gratis, sicut & depositarius qui gratia deponentis custodit, tenentur de dolo, & lata culpa. At custos qui accepit mercedem, sed non specialiter pro custodia, tenetur de dolo, & lata culpa, & de leui. Sed qui pro custodia specialiter accepit mercedē, ideſt, specialiter pro custodia rei, tenetur de leuissima secūdum glo. l. qui mercedem. ff. locat. sed contrarium prorsus defendit Nauarrus summa Lati. cap. 17. num. 181. vbi ait quod accipiens mercedem pro custodia depositi de leui tantum culpa tenetur, non de leuissima, quia cum depositum gratia deponentis regulariter fiat, depositarius de leui non tenetur nisi accipiat mercedem. Quia tunc tantum de leui non de leuissima tenebitur, sed non de casu fortuito, nisi fuerit in mora, vel pactum intercesserit.

¶ Cum autem inter obnoxios ad restitutionem consentientes, maleficio, & damno, computentur, quando efficaces fuerunt causæ delicti, & damni, oportet, & de his diffinisse qualiter, & quando ad restitutionem teneantur. Et præmittamus interim, quod secundum Diuum Thomam omnes qui directe, vel indirecte tenentur ad restitutionem continentur his versibus iussio, consilium, consensus, palpo, recursus, participans, mutus non obstās, non manifestans. At tamen adulatio, atque consilium non semper ad restitutionem obligant homines, sed tunc quando probabiliter extimari potest, quod ex eis actio iniusta, & detrimentosa subsequitur. Sicut neque ex causis indirectis, scilicet, non obstare, non manifestare non oritur obligatio restitutionis nisi in effectu subsequutum sit damnum.

¶ At de consensu dicimus, quod consentiens delicto quamuis peccet, secundum Innocentium: tamen non tenetur ad restitutionem damni, quando causa damni non fuit, scilicet, quando quamuis non consensisset ipse, sed contradixisset, nihilominus subsequutum esset damnū (vt contingit) vbi publice suffragia ferentur, & pauciores maioris partis sententiam sequuntur secundum Caieta. verbo restitutio cap. 1. par. 5. & hęc sententia est vera, quando qui suffragantur non possunt lata suffragia reuocare, & quando qui suffragatur, credit, quòd propter suum suffragium, pars alia maior non est mutatura, quod suis suffragijs semel concluſit, nam si crederet, quòd propter suam contradictionē alij suam sententiam mutarent, & non contradiceret, cum id facere deberet, diceretur consentire, & ita teneretur ad damnum, cum ex suo officio ad id obligaretur.

Q5.

¶ Sed aduerte quid dixerit circa hoc Cordub. in additionibus ad tractatum de casibus de conscientiæ. q. 191. quod ego plane nō satis intelligo quo modo principijs restitutionis cohęret sed & Nauarro videtur aduersari, ait enim ibi Corduba rectores reipublicæ peccare mortaliter, & teneri ad restitutionem si damna sint subsequuta in republica, si consenserint in impositionem iniustam: etiā si nollent, quòd plures suffragari erant, vel suffragaturi erant in fauorem illius impositionis iniustæ quando auctoritate omnium & nomine omnium illa iniusta impositio in republica executioni mandata est, quia tunc causa fuere totius damni, licet sine ipsis fieret damnum, quia dico si sine illis fieret damnū, quia iam suffragia publica maioris partis præcesserant, quæ ad damnum inferēdum sufficiebant, & iā efficacia erant, quomodo ipsi posterius suffragantes sunt causa damni, quod iam ex consensu maioris partis efficaciter ortum erat, & virtute illius præcedentis consensus maioris partis, poterat mandari executioni, & de facto etiam si nō suffragati fuissent posteriores, executioni mandandum erat quia tunc cōsensus posterioris & minoris partis non est causa efficax damni, sicut solet esse causa efficax socius adiuuans, posterius veniens, manus dans adiutrices ad damnum, ante completionem dāni.

¶ Dicamus ergo quòd Nauarri sententia prædicta communiter est vera, sed ita sententia Cordubæ vera nō est: nisi in casu, quo illam sententiam, de iniusta impositione imponenda in republica, suffragijs maioris partis iam præcedentis concluſam, tales rectores non auderent executioni mandare: nisi authoritate omnium suffragantium executioni mandaretur. Secundo in casu quo princeps videns non omnes suffragatores suffragatos esse, & præsertim talis, & talis authoritatis, apud principem eam cassaret, & abolere t. Tertio quando vt ait Nauarrus qui prius male suffragati sunt possunt suffragia reuocare, & qui vltimo suffragatur, credit quòd pars altera maior mutauit quam suis suffragijs concluſit sententiam iniquam, & hæc (ni fallor) est concinior concordia inter doctores in hac parte dissidentes quam ea, quæ excogitata est supra à Cordu.

¶ Super addit vero idem eadem q. 19. quòd iudices, & rectores licet iurauerint consulere bono communi si notabiliter in hoc non exhibeant se negligentes, nec peccabunt mortaliter, neque tenebuntur ad restitutionem. Cæterum iudices, aut rectores iurati nisi causa impositionis iusta sit, etiam si ad mandatum superioris per sua suffragia talis iniustæ impositionis, in causa fuerunt: ad damnum tenentur cum sciuerint, vel scire debuissent esse iniustam.

¶ Præterea secundum eundem Corduban senatores, seu rectores ij tenentur tollere technas fraudesq; , & partialitates, quibus alijs nituntur tollere libertatem eligendi, vt ipsi eligant: tenenturq; restituere si quid receperint

Universidad de Deusto
Biblioteca

vt nominent aliquem in procuratorem ad curiam, quod secum Cordubæ, quia est turpe lucrum restituendum est paucis, secundum communem doctrinam doctorum, ita Sylu. rest. 2. §. 1. & rest. 4. q. 1. & Sot. lib. 3. q. 6. ar. 4. & lib. 4. q. 6. ar. 3. & Nau. in sum. Cap. c. 17. nu. 37. & Syl. verbo concussio. q. 1. & Cordub. in quæst. li. 1. q. 32. in 4. opinione, ita Cordub. in additionib. ad tractatū de casibus conscien. q. 177. sed an sit restituēdū necessario pauperibus, iterum rēdibit fermo, sed interim post impletā conditionem turpem ob quam datū est sic retento cum communi.

¶ Et quia etiam inter non obstantes contineri videtur aliquo modo cōfessarius restitutionem necessariam pœnitenti non indicens, ideo dicimus secundum Nauar. quod si confessarius per ignorantiam crassam, aut affectatā non præcepit restitutionem pœnitenti ad eā parato si sibi à confessario præciperetur, manet obligatus ipse ad restituendum, quod procedit quando certo nosc it, aut credit, quòd nisi restitutionem iniunxerit sibi confesso non restituet, & si præcepisset, restituisset sane. Secus est si propter incogitantiā id non præcepit, vel quia extimauit confesso id curæ esse, sicut secundū Victo. cum confessarius curatus etiam cōmuniter peritus est, idoneamque adhibet diligentiā, si in aliquo casu in confessionis officio erraverit nisi intercedat lata, aut leuis culpa, quā euitat euitando quod cōmuniter confessarij solent euitare, & cauere excusabitur, quia cū confessarius se offerat principaliter in tuitu pœnitentis, secundum Naua. cap. 4. num. 3. solum tenetur de lata culpa, & si etiam ratione vtilitatis suæ se offerret teneretur de leui. Adijcit Nauarrus quid cauere debeat, vel iubere debeat pœnitenti qui ex India diuos rediit, dicens respondendo, quod id ipsum quod alijs, qui similia in bellis iustis, vel iniustis, vel in pace tyrannice, vel forsiter commiserunt contrà ius naturale, aut diuinum, quod nulla recta monarchia, nec vlla tormosa tyrannis euertere potest: super quo quidam nostrates pij, & eruditi ediderunt aliqua, quæ timorem aliquem futurorum malorum præsentis, & futuræ vitæ in cutiunt.

A

B

C

D

CAP. CI.

Quomodo res fructifera restituenda est quo ad fructus.

PORro quoniam de restitutione agimus dicendum est, quòd si res iniuste retenta est fructifera, restituendi sunt duo omnes fructus, & emolumenta, cap. grauis. de restit. spol. exceptis necessarijs expensis in illis colligendis, & acquirendis habitis, habita tamen ratione bonæ, vel malæ fidei, quia stante bona fide non tenetur bona fide possidens, eos fructus quos durante bona fide consumpsit restituere domino: nisi in eo quo ex eis factus est locupletior, sed mala fide consumptos restituere tenetur, quanuis secundum Couarrubiam, si mala fide possidens fecit fructus in re aliena, communi cura hominum perceptibiles, etiam casu quo dominus non erat percepturus, reddendi sunt, si extent. Secus si sunt consumpti, sed credo Nauarrus huic opinioni non assentiret, quia secundum Nauarrum, etiam si illam terram non esset culturus dominus, nec ex illa illos fructus alias percepturus: tamen, quia fructus sunt terræ suæ deductis expensis, sibi secundum ius cedunt: vnde etiam si cōsumpti sunt deductis expensis, domino reddendi sunt in tali casu, sed forsitan quanuis Nauarri sententia sit magis vera de rigore iuris, sententia tamen opposita Couarrubiæ cui accedit Sotus de æquitate loquendo est vera, quòd malæ fidei possessor fructus non extantes, sed iam consumptos non tenetur domino restituere, quia alias dūs non erat eos percepturus. Addendo quòd procedat hoc quando ex consumptione illorum fructuū ille malæ fidei possessor in hoc casu non factus est locupletior, quia in hoc casu dominus videtur, nihil habeat minus de eo, quòd deberet habere, quia illos fructus non erat percepturus, nec habiturus, quanuis hæc ratio non careat contradictione, sed hoc interim tanquam æquū teneamus, licet tutius esset ad aliquid pro illis fructibus recōpensandū dūo in hoc casu obligare licet non integrū sed arbitrio boni viri.

¶ Verum vsurarius ante lacto, quod pecunia vsuraria, vel aliena lucrati sunt restituere non tenetur dūo, quia secundum D. Tho. 2. 2. q. 77 art. 3. fructus pecuniæ, aut alicuius rei vsu consumptibilis, vt vini, olei, non est fructus istarū rerum vsu cōsumptibilium, quia ex se vsum fructū non habent. ideo industrijæ cū eis negociatium tale lucrū debetur: tenentur tamen damnum si quod ex tali acceptione, vel retentione dūo euenit, retarcire, & etiā lucrū cessans si quod cessauit, tū accipiēs res non vsu consumptibiles iniuste, vt domum, vel possessionem non solū eas, sed earum fructus, vt dictum est tenetur restituere deductis expensis necessarijs. At domum emptā pecunia alienā non oportet restituere, secundum D. Tho. licet talis domus sit obnoxia restitutioni & vendenda sit, vt restitutio fiat, qui alibunde non suppetit facultas ad restituendum.

¶ Hinc ait Nauarrus patere iam solutionem ad dubium. 15. patris fratris Vincentij sabbatini, an qui torquem aureum à non domino emptum, septies locauit, an pretium locationis restituere teneatur. Respondendum inquit Nauarrus est negatiue, quia tunc torquis æquiparatur pecuniæ cuius lucrum, & si sit aliena, non est restituendum. Etiā sequitur, quòd quia equus non est res ipso vsu consumptibilis, qui equum solitum locari, iniuste per dimidium annum retinet tum equum tum etiam pretium locationis, restituere domino tenetur, quin etiam si equus vel furto sublatus, aut retentus est, & periit in potestate eius qui rapuit, subtulit aut retinuit iniuste, tenetur soluere quanto maioris valuit à tempore quo male accepit, donec illam domino, loco, & tempore ad recipiendum conuenientibus obtulit, & si dominus legitime oblatum noluit accipere: tunc satis facit restituendo tantum quantum valuit tempore quo accepit: de hoc locupletior diximus supra.

A

B

C

D

CAP. CII.

Quantum restituetur.

SEcundum regulam receptissimā inter doctores, restituendum est tantum quanti extimatur damnum certum, aut arbitrarium. Quantitas vero incerta est iniuriæ, vulnerum, fructuum speratorum, seminum satorum interesse amissi damni emergentis, aut lucri cessantis, & similium. l. 1. C. de sententia quæ pro eo, quod interest. Vnde Diuus Thomas 2. 2. quæstione 62. ait, quod licet res quam alius actu habebat: si sibi ablata est, ad æquale restituenda est: sed res quæ est in potentia, vel quæ est in via, vt si quis verbi gratia semina agri alterius effodiat, aut pecuniam vltra terminum præfixum retineat,

qua

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia dominus paratus erat negociari, & lucrari non æqualem recompensationem, sed tamen aliquam, secundum exigentiam rei, temporis, loci, & personarum, & negociorum facere debet pro damno, aut lucro cessante, & quia his pensatis arbitrio boni viri quantũ sit restituendum relinquitur, ideo vir bonus secundum Nauarrum tantum arbitrari debet, quantum ad æqualitatem requiritur: si potest, ſin minus, quod proprius ad eam accedat. capit. veniens de iureiurando. arg. l. ideicõmiss. §. quamquam. ff. de leg. 3. habita ratione bonæ vel malæ fidei. quia si bona fide accepit bonaq; fide durante cõsumpsit, non tenetur, nisi in aliquo factus sit locupletior.

¶ At vero, memini me legisse circa hoc quandam aduertentiam in quibusdam scriptis, quæ circumferebantur nomine Soti, quæ non mala mihi visa est, scilicet, quod quando quis iniuste, & per violentiam, vel fraudem in sua segete, & seminibus damnificatus est licet non ad æquale quantum inde sperabat fructus, sibi recompensandum sit, sed prædictis circunstantijs pensatis & periculi & laboris, etiam arbitrio boni viri aliquid contribuendum sit, sed aliquid magis ei hac contemplatione restituendum est, scilicet, quia iniustus, & per violentiam passus est ad damni, & quia rationabiliter malet cũ suo periculo, & labore expectare integros colligendos fructus, quam accipere tantum quantum in potentia considerata illa semina tempore deualtationis valent.

CAP. CIII.

Cui restituendum.

IN primis illa præiacienda est regula, quod res aliena regulariter est domino restituenda siue sit absolutus dominus, siue dispensator duntaxat, quales sunt prælati ecclesiarum, & quatenus attinet ad restitutionem sibi faciendam, domini censetur esse creditor respectu pignoris sibi subiecti, & depositarius depositi sibi ad custodiam traditi, & fatetur vestis fingendæ, & lotæ respectu vestimenti induendi, & commodatarius rei commodatæ, argument. l. itaque fullo in princip. §. sed & si res pignori. ff. de furt. verũ tamen est, quod in foro conscientiæ secundum Nauarrum veris dominis prædicta restitui possunt cum cautione habita, ne prædicti custodes damno denuo restituendi afficiantur, aut alia molestia, neve incurrant iacturam existimationis fidelitatis, diligentiæ, & probitatis, & modo illud sine scandalo, & sine alterius iniuria fiat, maxime autem hoc fieri potest: quando aliquis prædictorũ custodum haberetur suspectus, quod non restituet domino, aut non sine magna difficultate, aut damno: quia est versutus fur talis custos, aut opulentus, aut prodigus, aut alia simili prava qualitate affectus iuxta omnium sententiam. immo in istis casibus domino restituendum esse videtur, nisi timeatur aliquod damnum personæ, honoris, aut alia molestia, vt recte sentiunt Nauarrus. cap. 17. sum. latin. num. 18. & Sotus libro. 4. q. 71. ar. 1. de iust. & iur. At vero dũo furiosi non est restituenda, nec dũo, id est pupillo, vel minori habenti curatorem, sed curatori eorum.

¶ At iam hic à Caietano in summa restitutio. cap. 4. & à reliquis recentioribus eius sententiam tenentibus discedit Nauarrus, dicens. cap. 17. nume. 29. summa latin. quòd prælato dissipatori etiam disperdenti bona ecclesiæ restituendi sunt fructus, & prouentus ecclesiæ, & bona ecclesiæ, quorum ipse est dispensator, nisi sit suspensus à dispensatione, aut nisi ei sit coadiutor datus, & quidem hæc sententia Nauarri dura

ri dura esse videtur, nisi salis grano condiatur. Etenim si illi fructus & prouentus ad illum prælatum dissipatorem principaliter, & proprie, & distincte pertinent faremur ei possunt restitui: quia tunc secundum D. Tho. quoad illam suam partem dñium habet illorũ, ita D. Tho. quolib. 6. ar. 12. licet dissentiat Nauarr. Secundo sententia Nauarri in foro exteriori verum habet: quando per sententiam ipsa administratione non est priuatus, quia tunc in foro exteriori illi debitor ecclesiæ compelletur reddere. Tertio vera est sententia Nauarri, quando de ipsa lapidatione esset suspectus non tamen certo cõstaret. Quarto quando si tali prælato non restitueret, scandalum oriretur, aut damnum graue sibi pararet, tunc illi licet dissipatori, postquam substinetur, posset licite restituere.

¶ At vero casu quo prædicta cessant, & certum est, quod restituendum est non ad se, sed ad ecclesiam puta ad eius fabricam, vel ad aliquam ecclesiam particularem pertinere, certumq; est confestim, vt acceperit, dilapidauit, neque restituet, quia impotens est soluendo: tunc sententia Caietani, & recentiorum est verior, & efficaciori suffulta ratione, quia Nauarrus solum oppositam probat à negatione, quo argumento, & aliis solet vti, quia inquit nullibi contrarium statuitur: quod quidem argumentum non est multum vrgens, quia statuta stabilientia, bona ecclesiæ restituenda prælatis, fundantur in bona præsumptione qua de bona fidelitate eorum ecclesia fidit. At quando notorie constat, aut certo constat restituturo, talem prælatum secretum furem esse, & latronem, ratio naturalis dictat, licet nullibi statuatur, quòd illi statim dissipandum ab ipso, cum sit alienum, non sit restituendum sicut neque in isto casu restituendum esset administratori laico dilapidaturo certo. Nostram sententiam sic intellectam amplectitur frater Iosephus in suis floribus, & Metina Salmanticensis in sua instructione. fo. 166. ait bona ecclesiæ prælato non sunt restituenda qñ est dilapidator, sed sufficit ponantur in depositio quousque succedat alius, neque desunt ad eam probandam bonæ rationes: primo quia cessante causa restitutionis cessat effectus, sed restitutio bonorum ecclesiæ fit, vt damnum eius vitetur: sed damnum ecclesiæ non vitatur, dum bona ad se pertinentia prælato statim dilapidaturo certe, ea restituuntur: ergo tali non sunt restituenda. Igitur in casu illa bona restituenda sunt capitulo fideliter ea dispensaturo, vel vt ait Nauar. ex licentia ipsius prælati subticendo esse ecclesiæ ne prælatus ea sibi statim surripiat ad dissipandum in bona alia proficua ecclesiæ & necessaria quasi ea restituens donet, conuertat: adhibita cautela, ne alia sequantur inconuenientia, aut si prædictis modis restitutio fieri nequeat commode ecclesiæ, secundum consiliũ fratris Iosephi si restitutio est magni momenti fiat in immobilibus proficuis ecclesiæ, quæ non ita facile à prælato dissipatore prodigi possunt.

¶ Quia vero restitutio, vt prædictũ est ad damnum vitandum & resarciendum, ordinatur in vtilitatem restituendi: hinc fit vt hominibus perditissimis de quibus certo compertum est, lusibus, & ebrietatibus, & scortationibus cum meretricibus, & alijs id genus vitijs, res suam statim abligurituros esse & consumpturos non est statim restitutio facienda, sed commodum tempus erit expectandum. Hinc sequitur, q; qui lucratus est pecunias à filio familias non emancipato, si certo scit, q; facta ei restitutione iterum lusui eas exponet, non ei, sed patri eius eas debet restituere, quòd si pater absit, deponat pecuniam sic lucro partã, apud aliquem. Hinc infert frater Iosephus, quòd pecunia in magna copia debita

Universidad de Deusto
Biblioteca

principi gerenti iniustum bellum non est restituenda ei, dum tali bello intendit: quia esset iniuriã in iniusto bello opprimendorum, sicut neque licet restituere gladium suum parato, ad iniustam inferendam necem. Item si dominus præsertim si est habens familiam, rem sibi restitutam, est dissipaturus restitutio potest protrahi, in hoc autem casu, sicut in supradictis, vbi dominus statim est in lusibus luxibusque dissipaturus, quòd ei restitutio sit differenda, intelligitur cessante scandalo, ne alij existiment debitorem nolle soluere ex aliqua causa mala non excusante, & nisi creditor, ideſt dominus cui restituendum est minas, ideo incutiat, aut quia sibi quod suum est nõ soluitur, non vitabit peccatum, sed potiꝰ constituetur in periculo peccandi, & forte grauius.

¶ Atque licet non teneat rem restituere domino cum detrimento meo, vt diximus quando latro qui furatus est eam, me conueniet in iudicio pro ea, nam ego sum proximus met mihi, tamẽ qui rem furatam, latroni rursum dedi: quando sine detrimento suo domino dare potuit domino eam restituere tenetur: patet, quia in foro exteriori sic compellitur restituere eã domino, quia idem est ius fori, & ius poli, quæ sententia, quæ est fratris Iosephi in suis floribus, licet vera sit: sed non absolute, sed limitata cum supradictis Nauarri, & Soti limitationibus. Primo nisi faciat ad recuperandum à latrone pretium pro ea datum secundũ Naua. etiam si nullum aliud præter hoc restituenti accidat detrimentum: pro hoc vitando poterit eam restituere latroni. Secundò qñ secundũ Sotũ, Ignarus, & rusticus ex simplicitate putans se nõ male facere, quia nõ callebat subtilitates legis, cũ deberet illam restituere dño, restituit eam latroni à quo eam acceperat: nam tunc iste nõ tenebitur eam rem iterum dño restituere. Denique licet restitutio commodati cõmodatario, & non domino facienda sit, si facta iam fuerit dño, expensæ tũ, quas commodatarius fecit in inuestigando sibi rem surreptam à fure, fur cõmodatario soluet.

¶ Quòd si quis non facta prius indagatione veri domini, incerto existente domino res pauperibus restituit: postea apparenti domino secundã tenetur facere recompensationem, & si dura sibi videatur hæc obligatio, sibi imputet, qui sic in culpa lata fuit, vt sine indagatione domini, quæ communiter ab omnibus solet fieri ipse se in iniuriam dñi præcipitauit restituendo res alienas pauperibus.

CAP. CIIII.

De restitutione bonorũ incertorum.

Licet secundum D. Tho. res incertæ, quarum post indagationẽ non inuentus dñs authoritate episcopi in pios vsus sint applicandæ, atq; secundũ Scotum, qñ emergunt graues necessitates pauperum, illis fiat tributẽ dæitñ qñ pauperes non sunt ita egẽtes & ecclesia eget, eius fabricæ applicabuntur. Qñ vero scitur res esse debita in communi, & non in particulari, quia scio rem quã habeo esse Socratis, vel Ciceronis, vel Platonis, inter illos est distribuenda, vel illis non extantibus, inter eorum hæredes est dispartiẽda, neque sine illorum cõsensu est aliquid de huiusmodi bonis agendum, ita Sotus, & frater Iosephus, neque remissio vnius in hoc casu, ideſt Platonis liberat à parte restituenda Socrati, vel Ciceroni.

¶ Adde quòd Victoria in relectione de iure belli. §. 27. diffinit, quòd si res incertum sit, cuius sit, vt inter principes stante hac incertitudine, ad quẽ ciuitatis alicuius dominiũ pertineat, stantem in possessione non potest alius princeps spoliare, nec armis impetere, quia in dubio melior est conditio possidentis, sed si talis ciuitas, vel prouincia, de qua dubitatur ad quem pertineat, sit deserta morte legitimi domini: nec habet legitimum possessorem facienda est compositio, ita vt diuidatur, vel aliter recompenset pars alteri: quia in pari causa nullus facit iniuriã petendo æqualem partem. insuper dubitans de iure suo (licet pacifice possideat) tenetur examinare causam diligenter, & audire patienter rationes alterius partis, vt si forte possit certum scire pro se, vel pro alio: patet, quia alias si non examinaret, veniente dubio, fieret iam malæ fidei possessor, quòd si iam examinata causa rationabiliter perseuerat dubium, tunc legitimus possessor non tenetur cædere possessioni, sed potest licite retinere: patet, quia in hoc casu non posset iudex eum spoliare, ergo nec ipse tenetur cædere in toto, vel in parte, ita Victoria loco citato.

¶ Deinde secundum Diuum Thomam, in 4. distinct. 15 articu. 5 quæstiuncula 4. articu. 3 in bello iniusto depilantes ciuitatem si post diligentiam exhibitam in inquirendo, particulares domini non inueniantur: illi ciuitati, vel eius curam gerenti, vel eius episcopo restituendum est, vt in bonum commune ciuitatis cedat. At vero hanc doctrinam magis explicans Sotus de iustitia & iure, libro quarto, quæstione septima, ait hic per distinctionem esse respondendum, etenim dum exercitus communi nomine ciuitatẽ fuerit deprædatus, tunc forte si ignoti sint domini, facienda est vbi restitutio, vt res publica ipsa distribuat, quando vero non illo modo per iniuriam toti ciuitati illatam contractum est debitum, sed per iniuriam singularium ciuium non est necessarium restitutionem in eodem oppido fieri.

¶ Porro quanuis Diuus Thomas loco supra allegato incerta per arbitrium episcopi in pios vsus esse erogauda, dixerit in quarto sententiarum distinctione. 15. quæstione. 1. articulo. 5. vel per geremem curam ciuitatis, & quanuis Scotus, quem sequitur Ricardus, eadem distinctione, quæstione. 2. articulo quinto, teneat contrarium negans id esse necessarium, immo ait per se quenquam id exequi posse: Sotus tamen ad componendos eos, ait se credere, quòd vbi modica est restitutionis quantitas, per se quemlibet restituere posse, cum vero res est cumulationis pretij, consilium est, vt arbitrio prudentis confessarij fiat, immo posset tam ingens esse, vt consulendus esset episcopus, vt eius prudentia commodius restitutio fiat, sed iam superius meminì dixisse Nauarrum ad componendos doctores in hac parte dissidentes, quòd licet episcopus non possit impedimento esse occupatori bonorum incertorum, quominus per se ipse eorum restitutionem exequatur: tamen de ordine seruando inter restituendum, bene potest se intromittere dum non seruatur, & secundum fratrem Iosephum casu quo debitor incerti male distribuit, quia restituit non indigentibus, episcopus se potest intromittere, & casum moræ culpabilis in restituendo incerta sibi potest reseruare, præsignando tempus, sed quòd fiat de arbitrio episcopi dum episcopus hoc arbitrium quo ad ordinem, & modum restituendi non reseruauit, non est de necessitate, neq; secundum Sotum D. Thom. diuersum docuit maxime cum in summa de hac re siluerit.

¶ At vtilior hic se offert quæstio, Qꝫ. vtrum si is qui pecuniam habet igno-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ti incertique domini, posit sibi partem capere dummodo sit pauper, vel suis consanguineis, & familiaribus elargiri, Caietanus quidem id absolute affirmat licite fieri posse, Sotus vero, in de iustitia & iure. libro. 4. quæstione 7. articulo primo, id non audet sine contemperamento cõcedere, quia si hæc licentia fiat illico sibi quilibet arripiet ansam sibi suisque pro ratione sui status paupertatem fingendi (vt aiunt) igitur vbi necessitas non fuerit patentissima, & patenter clara nemo tuto potest sibi vsurpare bona incerta, quæ restituere debet licet possit restitutionem differre. At si cogitat sibi capere, id debet facere authoritate episcopi, aut sui Parochiani curati, aut confessarij si prudens est, & sapiens, idque fieri licebit quando grauiores aliæ miseriæ pauperum non se oculis obijciant, quanuis crediderim, quòd si in hoc casu consilio confessarij iam partem horum bonorum incertorum, elargitus fuerit, quanuis fuerint alij pauperes grauius egentes, quibus potuit dare: si pauperibus vere consanguineis eam partem erogauerit: factum tenebit. Nam secundum Cordubam exequutor testamenti qui in testamento iussus est dare certa legata pauperioribus in generali: si pauperibus vere dedit, prætermissis pauperioribus, dummodo in testamento non fuerint signati, & nominati, licet male fecerit: tamen factum tenet: ita vt nõ teneatur amplius ad restitutionem.

¶ Quando vero bonorum incertorũ debitor quia pauper authoritate prælati aliquam eleemosynam sibi ex his quæ debebat applicauit: vere fit eius dominus, neque veniens in pinguiorem fortunam: tenetur id amplius restituere.

Q5. ¶ Libet quoque hic scisciari si occupator incerti, qui restituturus est, est quidem fur, & licet sit pauper, fla-

A gicios⁹ est tamen, an sit ei id debitũ incertum applicandum. Respondet Metina in sua instructione folio 167. quòd reuera haud bonum est applicare ei quando scelestus est, & latro. Cæterum si aliquo alio iustificato titulo sibi id acquisiuit post indagationem, incerto existente domino, bene potest id sibi indigenti applicari. Verum si confessor iam hanc restitutionem incerti recuperasset à fure: tunc bene posset tali furi vsurpatori incerti, id

B applicare, si indigeat, si confessarius eius, vel prælatus id velit, ita Metina in sua instructione, quæ omnia menti mandato optime lector.

¶ Et tandem licet frater Ioseph⁹ in suis floribus, dicat quòd pauper, qui tenetur ad restitutionem incertorum, sine fraude, & dolo sibi applicare potest, quia non est peioris conditionis, & quanuis Nauarrus, summa latina. capi. 17. numer. 92. audacter affirmet, quod restitutioni obligatus incertorum sine

C episcopo, & confessario restituere potest, ita quòd episcopus contrarium iubere non potest, neque regulariter in hoc voluntati talis debitoris contrauenire, nisi quando non recte destribuit, vt debet: tamen quia nemo bonus iudex in propria causa est cordata est valde regula, seu distinctio Soti supra posita, quod licet non sit de necessitate, tamen dum quantitas est magna consilium est de arbitrio episcopi,

D aut confessoris fiat, & quòd sibi, aut suis parentibus non applicet bona incerta, nisi de authoritate episcopi, vel curati, vel confessoris: nisi necessitas sit patentissima, & clarissima, sed de his satis, quia postea de his incertis redibit sermo.

CAP.

CAP. CV.

Vtrum turpe lucrum sit restituendum.

QVia etiam postea de incertorum compositione capite. 17. nu. 92. an licita sit, an & omnis cõpositio incertorum sit valida habendus est sermo, ideo quamuis Sotus hic eam ventiler, ab ea supersedeo. Et quia de eo cui restitutio facienda est adhuc diximus, scito quod extortum metu graui, idest, ex metu cadenti in virum constantem in foro exteriori domino à quo extortum est iubetur reddi, non tamen exactum per contractum initũ ex metu leui. ¶ Atverò in foro conscietiæ eatenus est inualidus contractus per metum leuem factus, quateus ille metus leuis fuit causa, sine qua non illius actus, argumentum est pro hoc cap. fœlicis. §. illud de pœn. lib. 6. per glossam in verbo simplici fauore, & cap. final. & ibi notat. de iniurijs.

Q5. ¶ Sed iam hic non subterfugere possum illam quæstionem, in qua quot capita tot sententijs, & in qua mallem me esse discipulum, quam docere, & de qua Nauarrus in summa Latina ait nusquam vsque ad illam editionem alicuius doctoris sibi fecisse satis super hac materia sententiam. Sed neq; habitam in summa Hispanica à se hactenus sententiam, sibi nunc omnino placere. Sed putat quam in summa Latina, nũc denuo, & postremo excogitauit, magis satisfacturam, sed reuera quidquid sit de alijs mihi plene non satisfacit.

¶ Quæstio igitur est, an accepta, vel data ob turpem causam, sint restituenda, & quomodo & cui.

¶ Igitur circa istã quæstionem vtrũ omne turpe lucrum licite detur, promittatur, & recipiatur, & restituendum

A sit, & cui, & circa primum articulum (nam hic continentur tres) vtrum lucrum turpe licite promittatur, & promissio obliget. Respondet Corduba in suo quæstionario lib. 1. q. 32. quod talis datio illicita non est, quando nullo iure est prohibita, vt datio facta meretrici, post obtentam ab ea copulam. Nec illa receptio est illicita. Nam bene stat, quòd fuerit promissio turpis, & tamen post causam subsecutam sit

B debita, & licita eius adimpletio, idest, datio, & receptio promissi, vt patet in meretrice. Vnde quando illa promissio est modalis, idest, ob causam turpẽ licet non inducat obligationem adimplendi, quia in male promissis rescinda est fides data, sed tamẽ post causam subsequutam obligatoria est promissio, ad seruandam veritatem, & fidelitatem ad proximum, maxime, si fuit iuramento firmata. Quia licet promissionis causa finalis fuerit fornicatio spetata, tamen talis fornicatio, nõ

C est causa finalis dationis pretij, sed impulsiua, quia causa finalis hic post factum non est, neq; debet esse, nisi fidelitatem seruare. Quam non seruaret nisi promissum impleret vt patet in exẽplo Iudæ cum Thamar Genesis. 38. & quia vt patet in cap. finali. de conditionibus appositis conditio turpis habetur pro non adiecta & à contractu reijcitur, ac si sine illa conditione turpi facta fuisset promissio, ergo in casu nostro tenet promissio etiam in con-

D scientia, post factum ac si sine illa conditione turpi promissio facta fuisset. Hæc est Cordubæ, Metinæ, Soti quæstio. 7. quarto libro vbi ait, quod meretricibus imo maritatis, & puellis in foro conscientiæ post habitam eum eis copulam tenetur soluere qui eis promisit aliquid nisi excessus extimationis iustæ pro ratione personarum immodicus esset. Hæc est D. Tho cuius rationẽ affert quia licet ista flagitia sint vetita, datio tamen non est prohibita.

¶ Non

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Non est repugnantia, vt Nauarrus autumat dicere, quod sit turpe meretricari, & quòd sit licitum & non turpe, aliquid accipere, causa turpi iam impleta. Primo quia non accipitur pro causa turpi, idest, fornicatione quatenus turpis, & illicita est, sed quatenus iure naturali extimabilis est pecunia, & quatenus est vsui humano accõmodus, & voluptatem corpori afferens talis fornicationis actus. Neq; Nauarrus arguit à simili quando instat quòd pari ratione liceret aliquid accipere pro re spirituali, quia etiam vsui humano potest esse vtilis. Quia est differẽtia, q̃ pro re spirituali nihil pretij potest accipi, quia iussa est à domino talis res dari gratis iuxta illud, gratis accepistis gratis date. ¶ At actus fornicationis, vt delectabilis est, non est prohibitũ, quòd si fiat, fiat non gratis licet prohibitum sit sub mortali ne fiat. ¶ Sed qui hoc prohibuit dominus nõ prohibuit translationem dominij, in dato pro tali actu.

¶ Neq; valet obiectio secunda Nauarri, scilicet, quod secundum iura diuina, & humana isti actus fornicationis turpes magis considerantur in genere moris, quam in genere entis, ac per consequens, quod non licet pro illis aliquid accipere. Non inquam valet, quod iura humana, & diuina considerãt istos actus magis in genere moris quod bene verum est, quo ad eorum prohibitionem, sed isti peccatores cũ pro eis dant, vel exiguũ pretium, magis considerant istos actus, vt sunt voluptuosi & vsui humano pro delectatione corporali ex eis capienda accõmodi. ¶ Nec valet rursus replica Nauarri, scilicet, q̃ illa malitia illi actui fornicationis est intrinseca, & inseparabilis, quia licet quo ad culpam, & à parte rei ita sit, vt ipse ait, tamen intellectu, & consideratione, est separabilis ista ratio actus delectabilis, sub qua datur pro fornicatione, & accipitur pretium. ¶ Neq; enim (vt bene ait Corduba) fornicatio per hoc, quod est prohibita vt intrinsece mala, amittit suã naturalem voluptatem sub qua ratione pretium accipitur pro ea, & datur sicut mulier coniugata si postquam satisfecit debito coniugali reddendo iam satis debitũ marito, si in casu quo nõ teneretur reddere, quia nimius est in exigendo maritus pro concedendo marito rursus voluptatem nouæ copulæ, vel iteratę statim copulæ exigeret à marito aliquid pro suo ornatu superfluo licite posset accipere illud, postea convertendi in bonos vsus cum proposito.

¶ Igitur sit conclusio generalis contra Metinam in toto, & contra Nauarrum in parte non solum meretrices publicitus prostitutæ, sed etiã maritatæ, & puellæ, quæ semel, aut bis, collabuntur possunt accipere pretium sibi promissum. Imo post obtentum coitũ tenebitur qui illis promisit, soluere in foro conscientiæ, licet in foro exteriori solum publicitus meretrices prostitutæ possint illud reperere, non illæ maritatę, aut puellæ, hæc Soti est loco citato, & D. Thomæ, & Cordubæ, est Metinæ Salmanticensis in sua instructione fol. 170. est communis: est tamen contra Nauarrum in sua summa Latina. cap. 17. nu. 38. & 39. & 40. & 41. dicẽtem cum Metina Complutensi, peccare meretrices recipiendo mercedem tanquam debitum operæ suæ fornicariæ. Et quia iam rationes quibus Nauarrus suam tutabatur cõtrariam opinionem infregimus eneruauimusque parum negotij suæ nobis facessunt rationes. Probamus autem & hanc nostram primo ratione D. Thomæ quia licet hic causa per legem sit prohibita, sed non dario, aut acceptio. Secundo quia absurdũ est prorsus dicere, quod leges exteriores, prout ipse Nauarrus & omnes concedunt, & ita est, concedant meretrici publice repetitionem illius

illius pretij & in foro exteriori cogãt, promissorẽ, id ei persoluere: si ita est, quod ipsa petendo, & recipiendo peccat mortaliter. Quia cum illæ leges nõ fundentur in falsa præsumptione, dum id iubent, viderentur cooperari ad illicitum, & ad petitionem, & receptionem pretij mortalẽ, si talis petitio, & receptio est mortalis. Et iã quia in genere delectabilis vt supra insinuauimus vendibilis est talis actus. ¶ Vnde super flua est illa cerimonia quam obseruãdam ait esse Nauarrus, scilicet, quod talis mulier siue honesta, siue inhonesta non exigat illam mercedẽ sibi promissam tanquam pretium sibi debitum, sed solum blandis precibus, sibi gratuito donari illud promissum decretur. Itẽ secundũ Sotum loco citato nomẽ meretricis, quia dicitur à mercendo insinuat loco mercedis de bitæ id illam recipere, & non loco donationis, & ita intelligunt ipsæ meretrices.

¶ Falsa insuper est illa imaginatio Nauarri dicentis, q̃ licet illæ mulieres non possint exigere vt debitam mercedem sibi promissam: nihilominus sic acceptum non tenentur restituere, quia gratis inquit sibi confertur. Quia licet verum sit secundũ communẽ opinionẽ, contra Metinam quod non tenentur illud restituere, sed idest, propter rationes prædictas quia sibi est debitum, & non quia gratis donatũ, quia reuera non gratis confertur id meretrici regulariter, sed pro actu illo non vt turpi, sed vt delectabili cui consentit ita Corduba.

CAP. CVI.

De eodem.

SEd iam peregimus de datione ob turpem causam se tenentẽ ex vtraq; parte tam dantis quam recipientis, cuius causa solum est pro hibita, vt de datione, & receptione ob operam meretritiam, superest nunc de cæteris dationibus aut receptionibus ob turpem causam disseramus, & à notioribus procedamus. Porro harũ quæ illicitæ sunt dationum triplex est differentia. Vno modo datio potest esse mala ex parte recipientis, vt si tu alicui pecuniam porrigas, ne peccatum committat. Secundo modo quando tã dario, quam receptio ex vtraque parte tam dantis, quam recipientis est cõtra iustitiam, vt ũ quid detur, aut recipiatur pro ferenda iniusta sententia, aut pro homicidio perpetrando, aut aliqua iniuria, vel damno inferendis. Tertio modo quãdo datio ex vtraq; parte dãtis, & recipientis est illicita non quia est actio, quæ emitur, iniuriosa, sed quia non est pretio extimabilis, qualis est datio simoniaca, exordiamur igitur à primo membro.

¶ Quæritur ergo primo an datũ alicui ne cõmittat aliquod peccatũ, possit reperi in iudicio, & an in cõscientia ante repetitionẽ hac causa receptũ sit danti restituẽdum. ¶ Pro expeditione quæstionis, sit prima concl. q̃n aliquis dat aliquid propter vitandũ peccatũ, siue istud peccatũ, quod per dationẽ pretij intẽdit in alio vitare, cui pretiũ ideo cõfert sit cõtra iustitiã, vt quãdo aliqui aliquid cõiectne furetur, aut occidat, siue nõ sit cõtra iustitiam vt cũ alicui aliquid impendit ne fornicetur, ne sacrilegiũ carnis in ecclesia cõmittat: habet ius repetẽdi illud in foro exteriori & dabitur ei repetitio. Hæc cõclusio est Nauar. c. 17. nu. 33. & in parte est cõtra Sot. dicentẽ lib. 4. q. 7. q. si detur ob vitandũ peccatũ cõtra iustitiam datur repetitio, si autem daretur ob euitandum peccatum non contra iustitiam, vt si aliquis aliquid daret amico, ne amicę scortaretur, profecto inquit credo in hoc casu nõ daretur dãti repetitio, quoniã lex pœnalis solũ restringẽda est ad solum ipsius explum quod

Q5.

non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non profert nisi in vicijs habentibus A iniuriam annexam.

¶ At profecto bona venia dixerim tanti doctoris ipse hoc non satis aduertit, quia Nauarrus summa Latina. cap. 17. num. 33. in hoc optime Sotum impugnat. Imo etiam expugnat multas citando leges vbi datur repetitio etiam in casibus, vbi aliquid datum est ob vitandum peccatum, quòd non est in iniuriã tertij, vide ibi citatas leges. Insuper & Corduba, in quæstionario lib. 1. q. 32. in. 2. probatione secundi dicti aduersarius in hoc Soto esse videtur dicens quòd facit expresse contra Sotum quòd habetur cap. quam pio. 1. q. 2. & tenetur homo restituere, quod accepit ne fornicetur vt conuenienter viuat, sed certe huiusmodi textum perlegi: sed nihil facit contra Sotum. At benefaciunt contra Sotum, citationes iurium quas Nauarrus citat dicens hanc moderationem C Soti esse nouam, & nullo iure fundatam, vbi Sotus ait, quòd solum indatis ob peccatum iniuriosum vitandum, datur repetitio. Quia inquit Nauarrus, quod eadem ratio turpitudinis videtur militare in eo, qui capit aliquid ob id quod tenetur facere legib⁹ aliarum virtutum. Sicut in eo qui accipit vt faciat aliquid, quod tenetur facere lege iustitiæ. Turpitudo enim consistit in eo, quòd accipit mercedem pro eo quod sine mercede, tenetur facere: Quæ ratio per æque militat in omnibus qui debito legali tenentur, quare Nauarrus optime moderationem Soti arbitratur esse tenendam solum, in his qui accipiunt, vt faciant id, ad quod tenentur solo debito honestatis, & morali, quale est debitum liberalitatis, & gratitudinis, & non debito legali. Itaque si aliquid alicui datum esset ab aliquo vt non esset ingratus, & illiberalis erga amicum, non posset repeti, quia liberalitatem exhibere nõ tenetur debito legali Sed de his satis.

¶ Secunda conclusio, si alicui sit datum aliquid ob vitandum peccatum in ipso, ne committat peccatum contra iustitiam, ne furetur, ne occidat vel ne committat peccatum contra alias virtutes, scilicet, contra continentiam, ne fornicetur ante repetitionem in conscientia, non tenetur illud restituere. Hæc est Soti loco citato, est Nauarri vbi supra cap. 17. num. 33. vbi ait Nauarrus num. 34. qui accepit aliquid ne B malefaciat, non tenetur ad restituendum in foro conscientiæ donec quidem dit repetat illud, quia potest tenere illud ex quodam dantis consensu, quia lex non prohibet translationem dominij rei datæ ne maleficium fiat: sed tantum concedit conditionem, quæ est actio personalis, quales sunt omnes condictiones, vt notatur in rubrica de condictione indebiti. Probat eam etiã Sotus quia licet ille qui accepit, gratis à maleficio tenebatur abstinere, C quia in gratiam ei aliquid dantis abstinuit à maleficio, quod alioquin erat facturus, potest iure naturæ pro sua illa voluntate, cui renunciauit, pretium recipere Nec enim lex huiusmodi translationem pretij impedit, Sed solum in odium huius facti, repetitionem concessit.

¶ Sed in hac conclusione habemus nobis repugnantem Cordubam in suo quæstionario lib. 1. quæst. 32. secundo dicto vsq, ad. 4. dictum inclusiue vbi D cum suo magistro Metina Complutens si sic distinguit. Quia is qui aliquid accepit, ne aliqua mala faciat: si ob gratiam dantis fecit: puta quia omisit fornicari cum Berta, vt tibi morem gereret, quia tu solus cum Berta vis consuetudinem habendo, ei comisceri, ideo aliquid pecuniæ ei contuliſti, licet turpe lucrum sit, tamen quia tibi delectabile fuit quod ille omisit fornicari: quia istud venale est, non est necessario restituendum. Secus est inquit si alias propter Deum, aut propter suã vtilitatem principaliter, à fornicando cum Berta abstineret, quia tunc esset restituendum, quia omnia ista siue sint de precepto, siue de consilio, gratis & non pro pretio principaliter sunt facienda. Hoc etiam dicit Metin. de restit. q. 26. & q. 27. quãuis Sotus ni de Iusti. lib. 4. q. 7. art. 1. & Nauarrus in summa Lat. cap. 17. nu. 33. inquit teneant oppositum, sed minus probabiliter, hæc Corduba.

¶ Sed profecto licet ibi cum suo Me B tina non inapparenter in hac re locutus sit, & distinxerit, sed nihilominus sententiam Nauarri, & Soti supra posi tam moraliter, & vt regulariter contingit, censeo esse veram. Quia regulariter loquendo, qui tantum intuitu pretij sibi dati, & non alias pactus est abstinere à maleficio, quod perficere conabatur: non tam motus principaliter propter Deum, aut propter salutem animæ suæ omittit, quam propter gratiam alterius, vt morem gerat danti sibi pecuniam ob pecuniam, quare regulariter in istis perditis hominibus illa distinctio Cordubæ si faciant principaliter propter Deũ, vel nõ nõ habet locum. Secundo dico, quod nihil valet eorum consequentia, ego teneor hoc facere principaliter, & facio principaliter hoc propter Deum, & vtilitatem animæ meæ, ergo non possunt accipere mihi datum pro eo, & retinere, sicut medicus dum medicatur indigẽti medicina, potest si est in gratia mereri D apud Deum, quia potest facere principaliter propter Deum, & salutem suæ animæ & tamen simul cum hoc potest sibi accipere datam mercedem.

¶ Quod si Corduba replicet, quod non est eadem ratio, quia medicus nõ tenetur gratis medicari, sed ille gratis tenetur à maleficio abstinere. Respondetur, quod quando fit in gratiam alterius illa omissio peccati, secundũ Cordubam sic acceptum non est restituendum, sed etiam si sic accipiens faciat abstinentiam à peccato propter salutem animæ suæ, & propter Deum principaliter, cũ hoc stat, quod faciat abstinentiam à peccato propter gratiam dantis, vt illi morem gerat, ergo potest sic acceptum retinere. Sicut canonicus qui assistit horis diuinis principaliter facit propter Deum, & salutẽ animæ suæ, tamen hoc non obstat, vt si nõ pro horis, tamen pro obligatione frequentandi quotidianis chorum, & pro libertate qua se priuauit assistendo horis, posset precium accipere, ergo sic similiter quia ille se priuauit libertate, licet mala, committendi illud peccatum, & hoc in gratiam ei aliquid dãtis. Et quia ratio Soti, & Nauar. palmaria est, scilicet, quod non est restituendum, quia ex consensu dantis retinet, & quia lex non impedit translationem dominij sic accepti, sed tantum concedit repetitionẽ in foro exteriori, ideo C ante repetitionem sic acceptum non est restituendum.

¶ Accedit & suo ordine quæstio altera de secundo membro trium membris distinctionis iam positæ, scilicet, quãdo tam datio quam receptio ex vtraq; parte tam dantis, quam recipientis, est contra iustitiam, quæritur ergo an si aliquis alicui tradat pretium pecuniam pro perpetrando peccatum cõtra iustitiam, v. g. si aliquis largitus est iudici numos ad corrumpendum ipsum, vt ferat sententiam iniustam, aut alteri, vt homicidium patraret, aut simile damnum contra iustitiam moliretur teneatur restituere, igitur ne quid confuse dicamus per suas conclusiones respondendum nobis erit.

¶ Sit igitur prima conclusio vniuersaliter loquendo, quando aliquis accipit aliquid pro committendo peccatum contra iustitiam. Nempe pro alterius inimico occidendo, pro comburẽdo domum alterius, pro incutiendo alteri alapam, & pro similibus iniuriosis damnis perficiendis, secundum pro

Universidad de Deusto
Biblioteca

babiliorem opinionem, & communē
non potest illud recipere, neq; in cō-
scientia retinere, sed tenetur illud re-
stim restituere, etiam ante repetitionē
& condemnationem in iudicio latā.
Ista est communis est Soti de iusti. lib.
4.q.7. est Cordubæ in suo quæstionario
q.32. vbi agitur de opinione, 3. libr. 1.
folio. 257. est Metinæ Salmanticensis
in sua instructione fol. 169. quarto ca-
pite de restitutione, est Mercati in suis
contractibus, est Fratris Iosephi Mino
ritæ, est Adriani, est tamen contra Na-
uarrum in summa Latin. cap. 17. num.
30. est contra Syluestrum, verbo resti-
tutio 2. §. 3. & verbo eleemosyna. §. 4.
& contra D. Antoninum parte. 2. cap.
5. in principio, est contra Angelum ver
bo restitutio, vers. turpe. Hæc conclu-
sio optimis innititur rationibus pri-
ma Cordubæ, quia ad eandem virtutē
iustitiæ pertinet opera iustitiæ præcipere, & opera opposita iniustitiæ pro-
hibere. Nam sicut ad iustitiam perti-
net ius suum vnicuiq; reddere, ita ad
eam pertinet ne inferatur damnum,
vel iniustitia alicui prohibere. ¶ Vn-
de iudex iniquam ferens sententiam
corruptus pro munere, licet nō faciat
aliquid debitum, secundum iustitiam
id fieri præcipientem, facit tamen con
tra iustitiam, id fieri prohibentem, vn
de sicut tenetur facere iustitiam gra-
tis: ita quoq; vitare iniustitiam gratis:
sicut qui debitor est ex iustitia. 10. ta-
lētorū, sicut eadem iustitia tenetur il-
la talenta restituere gratis, nihil acci-
piendo à domino pro restitutione illi
debita, ita gratis tenetur abstinere ab
iniustitia ea retinendi.

¶ Sed Nauarrus recte soluisse hāc ra
tionem se autumat sic dum soluit ar-
gumentum Adriani, quia inquit, ꝙ nō
valet ista consequentia, iudex accipiēs
aliquid, vt recte iudicet, tenetur illud
restituere, ergo multo magis tenebi-
tur restituere idem met iudex quod
accepit vt male iudicet, seu quod ac-
cepit aliquis, vt iniurietur, quia hoc
longe petius est, quia solutio est in prō
ptu, inquit Nauarrus, quia primus dās,
non peccat, & dat quasi coactus, timēs
quod alias iudex sibi non seruabit iu-
stitiā, intendens, vt iudex sibi eam ser
uet: sed secundus peccat dando, quia
dat vt corrumpat iudicem inducendo
eum muneribus, ad ferendam iniquā
sententiam sine timore patiendi iniu
stitiam, ideo in hoc casu. 1. pō est sic ac
ceptum restituendum ei.

¶ At hæc solutio Nauarri non est tā
solida, vt ipse putat, quia Sotus loco
citato, contra Cordubam tamen ex-
presse tenet legem quæ prohibuit has
largitiones cohibuisse litigantibus
per munera redimere suas vexatio-
nes. Hoc enim palliamento multæ fie
rent corruptiones, quæ litibus afferūt
perniciem maximam. Dum vnaquæ-
que pars contenderet alteram superā
re, faciendo sibi propicium iudicem,
muneribus, quia interdum vnaquæq;
putat se bonam tueri iustitiam.

¶ Secundo probatur conclus. ex ce-
lebri sententia D. Augustini in epis-
la. 54. ad Macedonium iustius dici-
tur inquit ibi aduocato redde, quod
accepisti quando contra veritatem ex
titisti, iniquitati astitisti, iudicem fe-
cellisti, de falsitate vicisti: nisi forte re
stituendum est alienum quod per fur
tum clanculum aufertur, & non est re
stituendum alienum, quod in ipso fo-
ro vbi peccata puniuntur, legibus circū
uctis obtinetur. Ecce quid clarē si sen
tentia D. Augustini quicquam valet.
Atvalere plurimum debet apud quos-
libet.

¶ Tertio probatur nostra conclusio
quia habetur clare cap. non sane. 14. q.
5. vbi sic habetur. Vbi autem iudicia,
& testimonia quæ neq; iusta, nec vera
vendenda sunt, iniqua & falsa vendun
tur, multo sceleratius vtiq; pecunia su
mitur, quā scelerate, quamuis à volen
tibus detur. Vbi patet intentū ꝙ valet

non

non de obligantur à restitutione etiāsi
leges ciuiles dantibus denegēt actio-
nem & repetitionem, vt ibidem ait D.
Augustinus.

¶ Quarto probatur etiam, quia lex il-
la. ff. de verborū obligationibus, hoc di
cit dicens, generaliter nouimus tur-
pes stipulationes nullius esse momen
ti, & loquitur lex ista, vt lex proxima
statim declarat, quando vtrimq; iniu-
sta est stipulatio, veluti si quis homi-
cidium, & sacrilegiū facturum se pro-
mittat, quorum vtrūq; est contra iusti-
tiam, vt si sit furtum ab ecclesia. ¶ Sed
& d. iuris gentium. §. si ob maleficiū.
ff. de pactis habetur, quod titulus quo
aliquid ob maleficium datur est ipso
iure nullus.

¶ Et quamuis loca istarum legū plu
rimū vrgere Nauarrus fateatur, tamē
vim istarū legum eludere conatur di-
cens, ꝙ licet conuentio, vel pactū ob
maleficium non teneat: sub illa forma
qua partes prætendunt, valet tamen vt
donatio quædam virtualis, vel vt quī-
dam actus habendi pro derelicto, vel
donato ad hoc, vt necessario restituen-
dū non sit. At profecto, vt recte ait Cor
duba in loco citato, quando lex irri-
tat, vel anullat aliquem contractū, vel
pactum, ratione talis contractus, vel
pacti obtentum non potest retineri, &
restituendum est, vt constat, quia tunc
deficit iustus titulus, nec satis tranqui
llat conscientias sic accipientium mu
nera pro corrumpenda iustitia, recur-
re ad præsumptas donationes, vel ad
hoc, quod iam illud dominus habeat
pro derelicto, quia donatio gratis da
tur, sed illud datū pro iniustitia cōmit
renda, non fuit (vt patet) gratis datū.
Et quia non habetur pro derelicto ꝙ
dūs malet sibi restitui, vel quod lex ait
pauperibus ad iudicandū. Quia sicut
dā pretiū pro spirituali, mallet illud
spirituale sibi dari gratis vt dūs dicit
gratis accepistis, gratis date, ita iste qui
dat aliquid pro iniustitia ab altero cō
mittēda, mallet alius gratis in sui gra-
tiā id iniusti ageret, quia huiusmodi in
iusta opera vēdēla nō sunt, sicut neq;
spiritualia: sed quia aliter nō faciet;
pretio eū ad id inducit, aliquo tamen
modo nolēs, & inuitus, & rationabilī-
ter aliqualiter, quia pro re pro qua pre
tiū p legē alias prohibitū est dari, nol-
let dare. ¶ Cum ergo iure alias annullet
dationem, videtur tales accipiētes do-
natio præsumpta, vel ratio derelicti
ab restitutione non excuset.

¶ Itē vltimo probatur, quia videtur
ꝙ eadē iura quæ annullāt acceptionē
istā, annullāt & retentionē. ¶ Et quia cō
tra ius naturę esse videtur inde aliquā
accipiat mercedē, & ex eadē actione,
vnde oritur obligatio restituēdi dānū
alteri illatū. Sicut mōstruosum videre
tur, ꝙ ex eodē fonte, simul, & semel di-
manarēt cōtraria. s. dulce, & amarū li-
cet dulce, & amarū postea per varias
vias dispartiētur. Ita ꝙ ex eadē actio-
ne qua tenemur quis de dāno vni, re por
tet mercedē ab alio, absurdū videtur
dicere. Et quia sicut alienū ꝙ debetur
alteri nō videt esse vēdibile, sic percus
sio iniuriosa illata alteri q̄ alteri fuit
dānosa nō videtur esse vēdibilis: nā &
Iudas & Pharisæi scrupulo agitati licet
in minori culpa, & nō in maiori, pctiū fā
guinis Christi retinere nō passi sunt.

¶ At licet hęc conclusio probabilior
sit, ac proinde iuxta eam sit consulen
dum. Si tamen aliquis pœnitens (dum
non sit iudex in Hispania) velit opi-
nionem Nauarri, & Syluestri, Angeli,
& Diui Antonini, sequi & ea se tueri
non est negandi ei absolutio, præsertim
si adeo indigens sit, ita, vt non
tam facile sit ei restituere, vel quan-
do qui pro committenda iniustitia
ei dedit, & tam iniustitia commis-
sa est, extra iudicium, vel in iudicio,
non repetit, quia hæc opinio Nauarri
probabilitate non caret. Et quia tunc
in retentione videtur qui dedit con-
sentire.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Q5. ¶ At de his quæ accipiuntur pro his A quæ ex iustitia quis facere tenetur, restat discernendum, circa quam quæstionem duæ sunt conclusiones. Quarum prima sit pretium quod recipitur pro eo, quo quis gratis facere tenetur, vel ex iustitia restituendum est, ideoq; neque iudex pro iustitia, neq; testis pro vero testimonio, neque illi officiales, qui sunt stipendiati sufficienter possunt amplius exigere pro eo ad quod ratione stipendij obligati sunt. Hæc est Cordubæ suo quæstionario q. 32. in quarta opinione. Hæc est Medinæ in sua instructione folio 169. est Nauarri. cap. 17. nu. 34. Et quia in hac conclusione, secundum Cord. omnes doctores concordant in eius probatione non est valde immorandum.

¶ Sed addit ibi Corduba, quod etiã tenetur restituere quis quod pro omittendo, quod ex iustitia, vel officio tenebatur facere accepit. Quia alias iniusta concussio esset, & fateor verum asserit loquendo de iudicibus, & officialibus quibus ex officio & iustitia, C quia ideo accipiunt stipendium, incumbit iustitiam. ¶ Cæterum hoc non est contra nostram sententiam supra dissimilitudinem, vbi authores sequendo Nauarrum & Sotum contra Cordubã diximus. Quod pro vitando peccatum contra iustitiam etiam acceptum est, quando in gratiam dantis, tale peccatum accipiens munera vitauit, & omissit, non tenetur restituendum ante repetitionem, licet pro eo legis actionem D concedant. ¶ Quod limitandum nunc esse nobis videtur quando persona cui ex officio tueri iustitiam non incumbebat, id datum accepit, secus si ministri iustitiæ quibus tueri iustitiam, & eius esse executores, incumbit pro vitando peccatum contra iustitiam, scilicet, pro executione iniusta non faciendã, vel pro sententia iniusta non ferenda acceperũt quid datiũ. Quia id in conscientia ante repetitionem restituere tenentur. Et sic fortè inter Nauarrũ, & Sotum ex vna parte, & Cordubam ex alia, per hanc limitationem, & distinctionem concordiam componimus, & huius distinctionis, & differentiæ pollem satis congruam rationem reddere nisi brevitati studens ad alia properarem.

¶ Vnde opinio illa Nauarri pari ratione nõ omnino mihi placet, vbi summa Lati. ca. 15. nu. 34. ait q; custodes urbis noctu, & custodes etiam siluarum, B siue exportandarũ mercium extra regna, prouincias, vel ciuitates, sicut non accusãdo propter pretium acceptũ, non tenentur restituere pœnas, quas accusati incurrissent, Ita etiã neq; quod receperunt, ne accusarent, vel denunciarent, tenentur restituere, sed tantũ tributa in quibus defraudatus est rex. Quæ quidẽ opinio licet vera sit in primo, & vltimo à se asserto, scilicet, q; ante condẽnationem non tenentur custodes restituere tales pœnas, & quod tenentur restituere defraudata tributa, C quæ omnia vera sunt: sed quod nõ teneantur custodes restituere quod pro non accusando, & pro non denunciando, acceperunt, falsum esse videtur. Quia contra cõmunem opinionẽ esse videtur, quia propatrando peccatũ cõtra iustitiã acceptũ, restituendum esse abunde probauimus contra D. Antoninũ, Syluest Angelum, & Nauarrũ. At quod illi custodes acceperẽ pro tacendo, vel nõ accusando, & dissimulãdo, D pro peccato contra iustitiã acceperũt, vt patet, quia cum peccare, & nõ denunciare peccatũ sit contra iustitiã. Quia ex iustitia, & officio denunciare tenebãtur, quia ad illã stipẽdiati & protecti erãt, ideo in conscientia ante repetitionem est sic ab ipsis acceptum restituendum.

¶ Sed quia oppositum opinionem Nauarri, D. Antonini, Syluæ, & Angeli, tunc propter authoritatem tantorum doctorum, eorumq; rationes, nõ omnino duximus refutandam, sed cõfessi communem esse probabiliorem, istam vtcũque probabilem admisimus: ideo pœnitenti præsertim non tam porrecti ad restituendum, & restituere renuẽti non est neganda absolutio quandiu ab ipso in iudicio, vel extra non repetitur sic acceptum, quia sequitur opinionem probabilem.

¶ Nunc iam denique de membro tertio quando datio, & receptio ex vtraque parte est illicita, nõ quia actio quæ emitur sit iniuriosa, sed quia non est æstimabilis pretio, qualis est datio B simoniaca ponitur conclusio ab omnibus receptissima: hæc quod acceptum, vt pretium pro re spirituali, statim in conscientia ante condemnationem est restituendum, & ratio huius conclusionis fundamẽtalis est duplex: tum quia res spiritualis inæstimabilis pretio est, tum quia iussa est dari gratis iuxta illud mandatum domini, gratis accepistis, gratis date, & quia cap. de hoc de simonia sancitum est, quòd acceptum per simoniam non potest retineri: quia ex vtraque parte turpitudo est, extrauaganti secunda de simonia. C

Q6 ¶ Sed quid quando turpitudo se tenet tantum ex parte accipientis, vt in accipiente vsuras. Respondetur perspicuum esse sic acceptum statim in conscientia ante repetitionem danti fore restituendum.

Q6. ¶ Sed adhuc ambigere quis possit an sicut promittere vsuras, aliter nisi sub illis volenti mutuare non est illicitum, an etiam pecunia licet redimere suam vexationem quam quis patitur à iudice. In hac vero quæstione sibi inuicem aduersantur Corduba, & Sotus locis citatis, ait enim Sotus, q; lex quæ vetuit huiusmodi largitiones, vetuit per illas aliquem redimere suam vexationem, vt caueantur palliate corruptiones iustitiæ, quia nullus est bonus iudex in propria causa. sed Corduba obijcit doctores communiter tenentes, quòd bene stat non turpiter dare, & turpiter accipere, vt contingit in hoc casu, sed ego (si sententiæ librandæ sunt rationibus) dico sententiam Soti videri veriorem maxime in Hispania vbi in vsu receptũ est huiusmodi redemptores vexationis, vt ipsi aiunt, puniri cũ deprehenduntur iudici dedisse munera, ni simul, ac dederint munera, superioribus iudicibus ideat regis consulibus denunciarint: quia non præsumitur iudex malus, & quia remedium suppetit per recusationem, vel appellationem, & quia alias si hoc liceret aperiretur via iustitiæ corrumpendæ.

CAP. CVII.

De re turpiter accepta.

AT postquam de restitutione indatis ob turpem causam, quando sit faciendã, expeditum reliquimus, cui sit faciendã oportet illucidemus per conclusiones has, quarum prima sit, quando est aliquid datum ob turpem causam, si causa turpis non est subsequuta, tunc ipsi danti lucrum illud sic datum restituendum est ante condemnationis sententiam, hæc est Cordubæ, lib. 1. q. 32. in suo quæstionario, sed ibi fallitur in hoc, quod ait, quòd si per legem ipso facto applicatum est fisco, quod fisco applicandum vel restituendũ sit in conscientia, quia id non habet verum, nisi post sententiam declaratoriam iudicis, supradicta conclusio est Medinæ complutensis, de restitutione q. 2. & latius q. 1. in causa. 10. ibi posita, est Medinæ in sua instructione fo. 169. cui applaudit Nauarrus summa latina. cap. 17. num. 30. & 31. est tamen contra Conarrubium, & probatur, quia nemo expoliandus est

Universidad de Deusto
Biblioteca

re sua, nisi per iudicis sententiam: ergo licet secundum Cordubam hoc negetur actio in iudicio, quia turpiter dedit, tamen in conscientia potest recipere, & eam rehabere, & paterratione Metinæ, quia non donauit, nisi ob illam causam principaliter, ergo causa illa non subsistente nō abdicauit à se rem ita donatam, ergo est sibi debita, & in conscientia illi reddenda est, & quia licet dignus sit talis, vt re sua priuetur, non tamē ideo est priuatus, quo vsque per iudicem condemnetur secundum glossam cap. fraternitas. 12. quæstione 2.

¶ Secunda conclusio si datum est ob causam turpē, si causa sit iam subsequuta, in casu, quo vt prædiximus restitutio facienda est, vt in dato pro corruptione iustitiæ, pro inferendo dāno, cōmittendo homicidio, pro venditione rei spiritualis iam subsecuta, & traditione rei spiritualis facta, standoin iure naturali restitutio facienda est ei, qui dedit, cauendo iste qui restituit dāti, ne si delictum postea venerit in notitiam fisci, vel ecclesiæ iterum condemnetur denuo. Hoc ante condemnationem, nam post condemnationē, restituendum est his quibus per sententiam condemnatoriam fuerit applicatum, siue fuerit applicatum pauperibus, siue causis piis, siue personæ iniuriam passæ. Hæc conclusio est Metinæ in sua instructione. folio. 168. columna 2. est Soti de iusti. lib. 4. quæstione. 7. qua conclusione reducimus ad concordiam Adrianum, de restitutione, quæstione 19. dicentem, quòd non est restituendum tunc in casu isto dantibus, neque pauperibus, sed alternatiue, vel dantibus, vel pauperibus quibus maluerit dare restituens, sic dando satisfaciet, & Cord. & Meti tenētes oppositum, scilicet, q nullo modo restituendum est dantibus.

¶ Porro, vt probabilius sibi videtur dicit ibi Cord. q necessario pauperib⁹ esset erogandū in cuius gratiam citat D. Th. 2. 2. q. 62. & Palu. in 4. & Couar. sed quia D. Th. potest interpretari, vt illū alij Thomistæ interpretantur sic, q secundū D. Th. necessario restituendū est pauperibus. l. post condemnationē iudicis factam in qua illis pecunia est applicanda, & nō antea: ideo nō cogimur hanc Cordubæ sententiā sequi, quia licet ratio eius vrgeat, sed non efficit, vbi ibi ait sic q si adimpleta est iā causa turpis, pro qua res data est, iā qui turpiter dedit nullum ius habet in ea, ex quo libere dedit, & ita non debetur illi magis quā alteri qui non dedit, quia primo respondemus, q hæc nostra sententia est D. Aug. vbi supra, vbi ait expresse, q aduocatus debet reddere cliēti tulo, quod ab ipso accepit pro iniusto patrocinio, quia ibi Aug. loquitur de causa tam subsequuta etiam: nam ait quando iniquitati assistis iudicem fefellisti, contra veritatem stetisti, redde quod accepisti. Ecce loquitur de causa tam completa, neque pars, quæ dedit ad fallendum iudicem potuit se excusare. Quare Cordu non satis apparēter glossat. D. August. ne videatur suæ sententiæ contraire, nec valet ratio eius, q iam ex quo libere dedit non est sibi magis debita res quam alteri: primō, quia vt recte ait Syluester non debent dominia manere incerta, illa igitur pecunia data aliquem habet dominum, & non recipientem, quia in odium delicti lex fecit eum inhabilē, ergo postquam non translata est, ipso facto ante sententiam in alium dominū: ipse met qui dedit mansit dominus, vel certe habet maius ius ad illud datum quam quilibet alius, igitur ei res sic data est reddenda quā nequiuit spoliari ante iudicis sententiam, cum lex pœnalis sit respectu illius, neque tam libere dedit eam, quin maluerit, quòd alius ea non acceptaret, rem pretio fieri prohibitam, pretio non faceret, sed alitèr, scilicet gratis.

¶ Sed

¶ Sed quia non conturauimus in verba alicuius doctoris præter D. Th. cuius doctrinam sic veneror, vt prius à me, quam ab ipsa recessero, dico q si quis in materia de simonia simoniaca pecuniam acceptam, venditione iam impleta, vel in datione pro iniustitia committenda iam impleta causa, ante iudicis condemnationem, sic acceptū pauperibus, & non dño danti restituisset non esset culpandus post factum: nā secutus est opinionem probabilem, quæ videtur D. Thomæ in loco supra citato vbi in gratiam suæ opinionis citauit eum Corduba, quia dans, quia voluntarie dedit forte statim iure naturali amisit dominium, & illa res data mansit, sicut manent bona incerta, quia per eorum possessorem possunt in pias causas, vel in pauperes expendi, ita videtur colligi ex doctrina doctorum in materia, de simonia & ex fundamentis præiactis à fratre Ioanne de la Peña, olim cathedratico Salmanticensis.

¶ Præterea falsum est quod Syluest. ait, quòd quia in pari causa turpitudinis melior est conditio possidentis, ideo illam pecuniam acceptam pro occisione hominis homicida possit retinere, quia ista maxima in pari causa turpitudinis melior est conditio possidentis, intelligitur, secundum Cordubam in foro exteriori, vbi titulus possessionis est fauorabilis, ibi non cogitur possidens restituere danti, sed in conscientia non potest eam retinere, sed ante sententiā debet eā danti, post condēnationē autē cui iudex applicauerit, & sic intelligitur, l. in pari delicto. ff. de cond. ob turpem causam.

Q5. ¶ Ne quid intermittamus ad hanc materiā pertinens illi quæstioni faciamus satis, an maritata teneatur pretiū sui corporis viro suo reddere, respōdet Sot. libro. 4. potest maritata clā marito, & filia clā patre pretiū istud vertere in suos vsus, nisi amplā suppellectilem illa via acquisiuisset, quæ ideirco in vsum mariti venire deberet, quia vt iā dictū est huiusmodi mulieres ad pretiū sic acceptū restituendū non tenentur, nisi ab eo receperint qui non erat sui iuris, vt posset amplam pecuniam in tales vsus inhonestos expendere. Et enim si res est modica pro qualitate personæ, etiam si à filiofamilias recipiat, fœmina retinere potest: iam præsumitur patet scire, rataque habere huiusmodi expensas.

¶ An vero vice versa, qui puellam vi Q5. tiauit teneatur in conscientia in totā dotem, respondetur, quod si ipsa vltro consensit sine importunitate notabili solicitationis, & precum molestarum, non tenetur de rigore iustitiæ ad aliud, nisi ad id quod ei pollicitus est, nam scienti & volenti non fit iniuria. tamen si æquitas honestatis sit, vt si ob illam causam nuptui tradi nō potest aliquid ei elargiatur. Neque vero si sit sub cura parentum tenetur illā dotare, vt ait Sotus, sed iam in isto casu diximus eū Nauarr. quod tenetur patri eius, in eo tantum, aliquid resarcire in quo magis eget ad suam filiam matrimonio locandam eo, q noscitur fuisse corrupta, & aliquid pro paterna iniuria satisfacere patremq; placare etiam si inuitā non rapuerit.

¶ Sed quid si quis huiusmodi mulie- Q5. ribus amatricibus aliquid superfluum polliceatur, an teneatur illud eis exsoluere, respondetur, quòd tenetur in conscientia, quia ius naturale hoc docet, vt promissa seruentur, nisi tantus esset excessus, quod promissum implere tantum, prodigalitatis vitiū contineret nam tunc esset male promissum, in quo rescindenda est fides, etiam si iuramento esset promissum: nam iuramentum de re illicita non obligat.

¶ Neque simile est de eo qui iuramento pollicitus est latroni aliquid ad redimendam vitam, quoniam illud licite potuit iurare.

Con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Consultius est tamē in huiusmodi eū- A tibus relaxationem iuramenti procurare; ita Sotus loco citato eleganter, prout omnia disserit, ar de inuentorū restitutione, atque etiam de incertorū compositione, virtute diplomatis, quę hic ab aliquibus doctoribus disputari sunt solita malui ad materiam, de restitutione incertorum reseruare.

CAP. CVIII.

Quo ordine restitutio sit facienda.

PRæterea iam quæstio illa, vbi restitutio facienda sit suo ordine hic discutienda occurrit. Igitur primo pro comperto habendum est, quod restitutio ex contractu, vel quasi contractu debita, fieri debet in loco expresse, vel tacite solutioni destinato, aut vbi petit, hac lege vt extra locum præstitutum solutio, nec creditori, neque debitori damno sit. l. i. ff. de eo quod certo loco, & ea. delicti de foro competenti, & si locus præstitutus non fuit, restituendum est, vbi coram iudice competenti petetur.

¶ Insuper vbi res restituenda venit, eo solum quod est aliena, restituenda est vbi sita est: cum qui bona fide, & sine culpa sua possidet nihil perdere debeat. cap. 2. de constit. & l. si possessor. ff. de petition. hæred. at quando restitutio debetur ex delicto, vel quasi delicto, quia per iniuriam aliquid acceptū fuit, tunc creditor seruandus est indemnis, ita vt talis creditor damnificatus nullo modo sit, vel alio onere grauetur, quam si damnum illatum non fuisset.

¶ Explicationis maioris causa solet hic distingui, quia aut id quod restituē- A dum est per contractum licitum in ius debitoris venit, si creditor ante tempus solutionis à loco solutionis recessit, tunc nullas iste debitor tenetur facere expensas ad restituendum, quia non plus debet quam acceperit, ita Sotus, 4. lib. de iust. q. 7. quare in isto casu debitor iste si sine expensis restituendum transmittere nequit, vel custodire debet, vel apud iudicem deponere: nam in pios vsus non licet in hoc casu expendere, nisi longo tempore expectet, & tunc si fieri potest commode per epistolam est sibi significandum, prius vt ait frater Iosephus quando difficilis est missio. Si autem quod restituendum est, per furtum, vel iniuriam fuit ablatum & debitor ante solutionē à loco iniustæ acceptionis est peregre profectus, sine dubio, quia in mala fide est, suis sumptibus restituendū mittere debet, quia tunc creditor indemnis seruandus est.

¶ At quod difficilius vrget est in casu isto, quo vsurpator iniustus alienī ratione iniustæ acceptionis, aut malæ fidei tenetur debitum domino absenti mittere suis expensis, cum quantis expensis tenetur mittere. Respondet Caieta. in hoc casu, quod cum suis expensis etiā in quadruplo, magis quāres restituenda valeat, domino transmittenda res est: quando minoribus expēsis transmitti non potest. At Scotus teste fratre Iosepho, ait non esse maiorem sumptum faciendum in mittendo, quum valor rei mittendæ valeat, sed expectandam esse ait tunc domini præsentiam, sed dico opinio Scoti hæc est mitior, sed Caietani opinio est tutior, & qui tenuerit medium inter ambas non errabit, si satis memini Victoria in suis scriptis cum dupla expensa, quum res mittenda valeat mittere nō obligauit.

¶ At quid si dñs à loco vbi ei sibi sua res ablata est discessit. Respondet Metina, quia dominus in isto casu seruandus

uandus est indemnis, hinc est, quòd oc- A cupator iniustus, suis expensis rem illi restituendam, illi mittere debet, nisi tē pore acceptionis suis sumptibus illā secum dominus deferre debebat, quia tunc non tenetur iniuste accipiēs suis sumptibus transmittere, si tamen dominus suis sumptibus rem secum delaturus erat, sed non tantis, sed minoribus tunc iste restituturus, tantū illud sumptus, quo magis nunc mittenda est transmittendo, & de proprijs suppliendo perfoluet.

Qō. ¶ At ero quid si possessor bonæ fi- B dei, vt qui ratione mutui, aut commodati, aut emptionis aliquid debet, dū non fuit in mora soluendi, quia nondū aduenerat tempus solutionis, migrauit à loco, vbi à creditore pecuniam accepit: an teneatur suis expensis ad dominum mittere, & quidem licet alii qui dicant, quòd in hoc casu, quando debitor bonæ fidei bonæ fidei, fraude secluſa ante tempus solutionis à loco solutionis, se absentauit, solutionē C suis expensis proprijs mittere non tenetur: attamen Sotus in de iust. & iure. lib. 4. q. 7. & Iosephus in suis floribus, quorum sententia tenenda est, quia iuridica est dicunt, quòd tunc talis bonæ fidei debitor qui ante solutionem peregre profectus est, quia in mala fide ex tunc incipit esse, suis sumptibus tenetur restitutionem debiti mittere ad solutionis locum, quia suum creditorem tenetur seruare indemnem, quia absque culpa sua, suo caret iure. Idem D tenet frater Ioseph: quia regula iudicialis est, vt quicunque debet aliquid ex aliquo contractu, in certo loco de facto, in eodem loco soluere teneatur, nisi alius locus solutioni sit designatus.

¶ Si vero in casu acceptionis bonæ fidei ante tempus solutionis creditor abijt, iam vt diximus debitor suis expensis mittere debitum non tenetur, quia in foro iudiciali, ita iudicabitur. A Hinc in casu isto creditor ante tempus solutionis discedens, si non mittat nuntium in tempore præfixo solutioni, debitor nec mittere solutionē, neque damnum ex non solutione sequutum, restituere tenebitur, imo sicut dictum est ex Syluest. verbo mora creditor quando sciens & potens post moram debitum non repetit, tunc debitor non censetur esse in mora, quia creditor sciens, & volens, & potens repetere, non repetendo videtur consentire dilationi. B

¶ Hinc debitor bonæ fidei, si credit, quòd creditor qui se ante tempus solutionis absentauit, expensas missionis non soluet, nec ex iustitia, neq; ex charitate ad mittendum illi prædictum debitum est obnoxius. At si probabiliter credit, quòd creditor tales expensas soluet, si tunc mittendo debitum minores expensæ fient, quam si creditor mittat nuntium pro eo, tunc ex charitate, ad mittendum illud tenebitur. C

¶ Sed quid de debitore qui iniu- Qō stus occupator debiti non fuit, tamen in mora fuit soluendi, respondetur quidem omnino iudicium est de illo, sicut de malo possessore, & iniusto occupatore.

¶ At quid si res missa domino debi- Qō ta casu fortuito pereat, vel malitia portitoris, erit ne debitor à restitutione liber, respondetur quod si bonæ fidei possessor, id est depositarius, rem eandem numero quam depositō accepit cum nuncio communi opinione iudicato fideli, mittat creditori, si casu fortuito, vel malitia portitoris pereat, aut restitutione depositarius liber manet, idem de locatario, quia negligentia hic, & dolus abest quibus deficientibus res locata, vel depositata, vel commodata in damnum proprij domini perit. Sed si debitor etiam si sit bonæ fidei non eandem rem numero, sed æquiualentem transmittit quocunque

Universidad de Deusto
Biblioteca

modo pereat, tali debitori perit: quia ipse, & non creditor, dominus illius erat, siue pecunia sit, siue quicquam aliud. At si talis debitor malæ fidei possessor erat, quomodocunque siue missa, vel non missa pereat in suum detrimentum peribit, fuit enim in mora restituendi. At si creditor nuntium miserit ad debitum sibi portandum, postquam debitum remei est nuntio traditum, qualecunque illud sit debitum, creditori peribit, est perspicua conclusio, quam & probat Panormitanus. c. significasti de pignoribus, sed quid si locans equum destinauit nuntium cui esset dandus à conductore, vt reduceret ad dominum, qui tamen famulus cum eo aufugitur cui talis equus peribit an domino an conductori, postea in materia de locatione sumus dicturi.

Q5. ¶ At quid si in mittendo debitum, expensæ summã debiti excedunt quid agendum, & quidem D. Thom. 2. 2. q. 62. ar. 5. facile se expedit in hac quæstione dicens, quòd si est absens dominus, mittenda est sibi sua res, si commode potest mitti, alioquin seruanda est pro tempore, sed tamen ait Scotus in hoc casu talem rem debitam hæredibus esse dandam, aut pauperibus, si desint hæredes, idem Ricardus, idem Syluester, sed Caietanus, vt diximus ait quando ratione iniustæ acceptionis, quia iniuste fuit acceptum, domino absenti est restituendum cum expensis in quadruplo excedentibus valorem debiti tale debitum ad dominum est transmittendum.

¶ Sed hæc sententia Caietani quanuis tutior sit vt diximus, quia tamen rigida est durimus eam sic temperandam, & conciliandam cum Scoto, Ricardo, & Syluest. scilicet, quòd quando creditor creditur, quòd habiturus est pro rato, tunc eius hæredibus, vel pauperibus restitui poterit, quando nisi cum excedentibus expensis alitèr mitti non potest: tunc autem ista ratihabitio præsumi potest, quando res illi restituenda parui momenti est, & ipse alioquin non est indigens, & in hoc casu vera est sententia Scoti, Ricardi, & Syluestri. Si autem res maximi momenti sit, & creditor maxime illa indigeat, tunc vera videtur sententia Caietani, quòd cum expensis in quadruplo excedentibus, est ei mittenda, quia fraus possessori malæ fidei in damnũ proprij domini fauere non debet. Si autem creditor illa re non maxime indiget, tunc secum D. Thomam reseruãda est pro tempore, & creditori per epistolam renuncianda, vel secundum fratrem Iosephum tribuenda est monasterio, cum protestatione, & cautione, vt si petierit dominus illi reddatur, & in his casibus sine arbitrio boni viri, & sapientis nihil est intentandum.

¶ Hic libet annectere casum de quo dicitur Nauarrus fuisse rogatus: an mille mutuata in India hac conditione, vt elapso certo termino, ea à mutuatario, vbique inuento possint repeti, an vbicunque repetantur soluenda sunt integra. Respondetur secundum Nauarrum, quòd si illa mille soluantur in India soluenda sunt integra, si autem soluantur in Hispania in aliqua vrbe, soluenda sunt deductis cambijs translationis ab India in vrbem Hispaniæ, quoniam l. r. & totus titulus. ff. de eo quod certo loco, non solum habent locum in debitis aliarum specierum, sed etiam in pecunia numerata, text. est in l. 4. ff. de eo quod certo loco. (!)

Q5.

CAP.

CAP. CIX.

Quomodo sit restituendum.

CIrca aliud caput restitutionis, scilicet quomodo sit restituendum, Nauarrus in summario ait, quòd restitutio facienda est eo modo, quem causa cur debetur, postulat. & remissio, & condonatio partis sufficit siue oblatione, seu præsentia reali, vel verbali rei soluendæ, quia satis est debitum solo verbo offeratur, & etiam satis est si sine tali oblatione, creditor precibus partis vel alterius, remittat ex animo, vt remissio teneat, si sit creditor personæ quæ donare posset, & semper secundum Caie. & Nauar. creditor credendus est remittere ex animo, nisi contrarium arguant coniecturæ, quales coniecturas interuenisse in casu de quo fuit rogatus, fatetur Nauarrus in quo quidam austerus dominus, qui suos subditos, suis precibus non obtẽperantes perse, aut per alios vexabat à quibus certam conditionẽ petiit, argumentum l. r. §. quæ onerandæ. ff. quarum rerum actio non detur. Cautelaq; Caietani singularis est, scilicet quod pauper diuiti debens, non offerat diuiti quod petit ab ipso sibi remitti, quia rei præsentia difficiliorem reddit donationem illius, quia multo facilius, quod non habemus, quam quod possidemus remittimus, & condonamus.

Q5. ¶ At hæsitare forte quis poterit an ille cui remittitur per creditorem debitum, quia illum rogauit, si non habuit animum restituendi sit absoluendus. Adhoc dicendum est plane absoluendum esse dum perniteat de proposito non restituendi, quia liber manet, postquam dominus libere remisit.

Q5. ¶ An qui nõ est soluẽdo teneatur petere dilationẽ: Respondetur aliqui insinuant, quod fieri sed ego puto distinguẽdum, aut enim constat debitori de sua impotentia, idque omnibus constat, & tunc de necessitate non existimo esse obnoxium ad petendum à domino dilationem, quia cum in hoc casu sit omnino non compos ad soluendum, nemoque obligetur ad impossibile: videtur ad id non teneri secus est in casu quo esset anceps an posset soluere, vel non. Adde secundum Nauarrum. capi. 17. num. 78. si aliqua persona probatra ctat cum creditore dicens, ego curabo, vt Petrus tuus debitor soluat tibi tantum, si tu liberali voluntate reliquum remiseris, idque faciat sine fraude, nullo iniecto metu, aut dissidentia, nunquam debitum recuperãdi, immunis manet debitor à restituendi necessitate, etiam si restituendi caruerit animo.

¶ Admoneo insuper in hac materia Mercatus in libro de tractibus & contractibus. capi. 11. de anticipata pecuniæ emendo folio. 53. quòd non potest debitor obtinere remissionem partis debiti, eo quòd soluit anticipate pecuniam ante aduentum præfixi termini contra Nauarrum, nisi in duobus exceptis casibus: primo quando debitor euidenter deceptus esset in pretio dicereq; creditori, quia me decepisti in pretio, en tibi dum soluo ante tempus præfixum, subtraho tibi hanc debiti partem, vel quando, quia soluit ante tempus præfixum, quod non tenebatur tunc ideo cessat lucrari, aut incurrit damnum, tunc admonito de hoc creditore, alloq; consentiente potest ob hoc, et subtrahere aliquam debiti partem.

¶ Circa vero mercatores excoquentes, q̃ nostro idiomate Hispanico dicuntur, los que quiebran dico, si ij cũ soluendo sint, licet difficulter, excoctionem bonorum; quiebra fingãt, et facultates suas abscondant, et ita cõpo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nant cũ suis creditoribus, vt per talem compositionem dilationem solutionis vel remissionem alicuius partis debiti, obtineant, quod communiter cõtingit teste Mercato, præterquã quòd mortaliter delinquũt: obnoxij manent ad integre restituendum principale debitum insuper & damna creditoribus hac de causa succrescentia, sicut qui cum posset soluere, licet permanẽdo in egestate, dum non sit tanta, vt peruenientendum sibi sit ad hospitalia: si vt obineret dilationem trium annorum se retrahit ad lucrum, tenetur recompensare lucra parienda, quæ sibi creditores illa pecunia, sibi si persoluta fuisset, sibi negotiando per illos tres annos dilationis, quasi inuite concessos parere possent, etiam si ostenderit cartam continentem protestationẽ voluntariæ remissionis: quia illa non est voluntas, sed violentia.

¶ Secus est si defecit in soluendo, quia amplius non potuit, quia tunc licite vtetur dilationibus sibi concessis, neque tenebitur tunc ad aliquã satisfactionem, poteritque cum capitali illo modico sibi remanenti negotiando lucrari, atque illo ære recompensare postea principale debitum, sed si in hoc casu iniuit compositionem cum creditoribus, vt sibi aliquam remitterent partem, non satis liquet, nec satis constat quid in hoc casu sit peragendum, sed rutius probabiliusque est dicere quòd integre creditoribus satisfacere teneatur quando commode poterit: si venerit ad pinguiorem fortunã: quia illa non videtur fuisse realis donatio, neque liberalitas, sed quædam condescensio qua creditores condescendere voluerunt, cum necessitate præsenti: quia etiam. C. qui bona cædere possunt de soluendo. Oduardus, & l. is quis. ff. de cess. bon. & l. qui bonis. & l. si delictores. ff. de re iudi. ¶. sunt qui id quod facere. Hæc iura cedentes bonis, nõ iunt manere liberos: quia tenentur integre soluere debita, si peruenerint ad pinguiorem fortunam postea, quanto ergo magis qui non sunt vsi hac ceremonia infami, sed particulariter se composuerunt, tenebuntur integre soluere, cum ad pinguiorem fortunam peruenerint: atque erit illis, tam longis dilationibus spectationibusq; fuisse porrectos: hanc sententiam tenet Mercatus eandem prorsus frater Iosephus sequutus est in suis floribus Theologiæ, vbi ait, quòd Mercatores frangentes fidem cum creditoribus conuenientes, vt soluta sibi certa debiti parte reliquum dimittatur ad pinguiorem fortunam venientes, tenentur ad restitutionem, quia non fuit libera remissio.

CAP. CX.

De restitutione iudicum, & de ordine restituendi.

Licet causæ excusantes à restitutione, sint postea seorsum pertractandæ: tamen interim hanc quæstionem hic suo loco obuiam prætermittere non possum. An aliquando etiam creditore remittente debitum, restitutio sit facienda. Respondetur ergo, quòd debiti remissio facta à minori sub tutore, vel curatore existente, & absente, & ab alijs carentibus administratione non tenet restituendaque est, quia non est libera, idest non est facta à potentibus libere donare, licet talis debiti domini sint. Hinc sequitur, ꝙ neque etiam valet remissio exercecundia medietatis facta, & ratio fundamentalis est, quoniam nulla harum remissionũ libera est.

¶ Insuper vt cap. statutum habetur. ¶. insuper, ideresc. iptis in. 6. delegatus si receperit a partibus præter eiculentum, illudq; eiculentum non debet esse exactum, sed libere oblatũ, vt possit recipi, vel poculentum paucis diebus consumendum, paucis inquam pẽsata qualitate dantis, & recipientis arbitrio boni viri, vel vltra moderatas expensas, si non sint eas pauperes daturi, & quãdo pro necessitate, vel vtilitate causæ sibi commissæ non malitio se extra domicilium pergeret: vel si participat lucrum cum aliesore, atq; notario suis, ad restitutionem integrã tenetur, nulla eorum quibus restitutio facienda fuerit remissione vllatenus profutura eidem.

¶ Sed quid si postquã restituit iudex: pars sibi illud dones. Respondetur secundum glossam, quod poterit tunc iudex retinere. Quia hoc non hic prohibetur dummodo fraudẽ non fiat, quia tunc talis iudex delegatus non maneret absolutus. Tunc autem, meo videri fieret in fraudem, si quando nulla inductus noua causa rationabili tã sibi soluta à iudice ea sola ratione, te dona et rursus illi, qua iam propter causam priorem propter quam iubetur restituere iudex, ei donauerat.

¶ Sed glossa rursus quærendo hic instat textu allegato, an iste pœnæ habeant locum in alijs iudicibus, propterea, quod hic loquitur ius de delegatis à Papa, ait tamen quod vtilis esset declaratio, pro eo quod pœnæ non videntur excedere proprium casum de pœnis dist. pene infra de regulis iuris in pœnis. ¶ Sed ne indecisa maneat quæstio dico primo, Iudices Hispaniæ, vt postea sumus dicturi propter leges peculiares Hispaniæ quibus munera accipere prohibentur & secũdum communem sententiam doctorum præstito iuramento inhabiles fiũt ad recipienda ex non obstante solutione munera ab eis acceptorum facta; quia partibus, si rursus à partibus eis donentur, neq; secunda, neq; tertia donatio repetita à partibus, eis valebit, quia nulla eis facta munerum donatio valet à partibus facta.

¶ Secundo dico, quod delegatus ordinarij ad vniuersitatem causarum ecclesiasticarum, quia ei ordinarius prouidere habet, ideo nihil accipere, neque retinere poterit: sed delegatus ordinarij ad specialem causam, si ordinarius ei causam non malitiose committat si contra constitutionem cap. statutum in. 6. de rescriptis recipiat, similiter restituere integre tenetur. Sed facta iam restitutione si iterum sibi à parte donetur sine fraude legis, sed ex alia causa, forte poterit retinere, neq; eum damnarem si non restitueret pro eo, quod cap. non loquitur de delegato tantum Papæ & pœnæ proprium casum nõ videntur excedere, Itaq; existimo contra Fratrem Iosephum in suis floribus, quòd virtute huius constitutionis quæ declaratiua est iuris naturalis, & æquitatis rationis quicunque iudex ecclesiasticus, vel sæcularis si contra istam constitutionem munera accipiat, tenetur ea restituere, quando tunlo exercendi rectam iustitiam accepit, & quidem ante condemnationem, vel causam impletam iusta nostram sententiam restituet parti. Post vero condemnationem, restituet cui adiudicauerit iudex. Quod si ante cõdemnationem pars rem eam recipere noluerit eamque ei remiserit, hoc nõ obstante eam restituet pauperibus. Sed si pars semel acceptam suam rem eis rursus donauerit poterit iam ex alia causa retinere.

¶ Idemq; dicendum superest de visitatore diœcesis, qui si aliquam pecuniam in visitatione præter stipendium sibi concessum receperit, vt diffinitur cap. felices de censibus in. 6. restituere tenetur danti, quo nolente recipere, vel remittere restituet pauperibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

est communis, & Syluestri, verbo con A
cussio, & habetur aperte in. 6. c. exigit
de censibus, contra vitiantes, & eorū
familiares recipientes munera, vbi
ait glossa ecce casum vbi rem meam
vel mihi debitam remittere non pos-
sum, quia videtur impediri trāslatio
dominij contra Iosephum, ita Cordu-
ba quæstion. lib. 1. q. 31. pag. 26. aper-
te contra Iosephi loquitur.

¶ Accedit etiam consequenter dis-
putatio de ordine in restituendo ser-
uando, atque dum suppetit vnde om- B
nibus creditoribus soluatur nullum or
dinem necesse est seruari, quando ve-
ro non suppetunt bona debitoribus,
omnibus soluendis debitis, prius de-
bita certa, quorum creditores sunt no
ti quam in certa, quorum creditores
ignorantur, soluenda sunt. ¶ Vnde se-
cundum Syluest. restit. 6. q. 5. & secun-
dum Caiet. verbo restitutio cap. 8. pa-
tens est eorum error debitorū, qui cū
omnibus non sint soluendo, compo-
nunt se super incertis cum prælatis ec
clesiæ, vt id quod eis remittitur tan- C
quam proprium possideant certos ere
ditores defraudando. Verum est ta-
men, quod si res incerta adhuc in sua
specie permanet, puta quidam calix
consecratus repertus, aut ablatus, &
adhuc integer, & non potest habe-
ri eius dominus, neque inueniri, po-
test dari Christo pro eius pauperibus,
vel in pios vsus, siquidem debitor, nō
tenetur ex alieno, creditori satisface-
re, & constat, quòd ille calix nun- D
quam eius fuit. Imo semper alienus
§. Sacro. instituta de rerum diuis.

¶ Præterea dico in debitis certis ser
uandū esse ordinem Baldi cōmuniter
recepti in. l. pro debito. C. de bon.
iun. l. aut. possit. scilicet, quòd primum
suo domino suum restituatur, vt com-
modatum, depositum, furto sub tra-
ctum, aut raptum, quòd adhuc in sua
forma, & specie reperitur, quia hoc
in bonis eius, qui restituere debet
non numeratur, cum eius dominium,
nunquam ad illum translatum sit. Imo
semper penes eum cuius erat remā-
sit. Et ideo ante omnia alia illi resti-
tuendum est. l. si ventri versi. si tamen
ff. de priuileg. creditor. ¶ Secundo
loco, soluendum est pretium vendito-
ri eius, quod vendidit emptori, pe-
nes quem res empta est. Quia quam-
uis illius dominium in emptorem
transierit. l. traditionibus. C. de pactis.
illud tamen remansit obligatum so-
lutioni, quam diu in sua forma, & spe-
cie penes emptorem inuenitur iuxta
dictum Baldi, & eos qui eum referūt,
vbi supra, pro quibus facit. l. 2. §. qui-
bus causis pig. vel hypothec. cont. per
argumentum à fortiori, deinde quod
hoc videtur equum, & rationi consen
taneum saltem ad hunc effectum, quod
in hoc cæteris creditoribus præferatur
quando omnium solutioni debito
ris bona non sufficiunt.

¶ Metina in sua instructione. 8. cap.
restitutionis fol. 174. pag. 2. ait quod
res empta non soluta prius soluenda
est, quando de præsenti empta est, sē-
tus si est empta ad creditum, secun-
dum Caiet. in hoc stabitur specialibus
statutis. Quando res empta non solu-
ta stat in propria specie. Syluest. res-
titutio. 6. quæstio. 5. tenet quòd verius
est si extat indistincte est trælenda
venditori pro pretio nondum habi-
to, siue habita fide de pretio, sit tradi-
ta siue non.

¶ Atque idem pari ratione dicen-
dum videtur de omni illo, quod ti-
tulo oneroso datum fuit. Cæterum
si res empta pluris valeat quam pre-
tium pro ea promissum, eo pretio so-
luto venditori, residuum cedet aliis
debitis soluendis. Aduerte item quod
venditor non habet hoc priuilegium in pecunia habita ex re ven-
dita, neque emptor in pecunia habi-
ta ex noua eius rei venditione, ne-
que, in eo quod pro permutatione
illius

illius habuit. Quia neque pretium, A
neque habitum per permutationem
in singularibus actionibus in eius lo-
cum succedit, iuxta glossam Barto. &
communem in. l. Labeo. ff. de verbo-
rum signif.

¶ Tertio loco, seruanda sunt statu-
ta regionis, si qua inueniuntur spe-
cialia super ordinem restituendi, vt
dicuntur esse in aliquibus regioni-
bus de numularijs fraudatoribus.
¶ Et si talia statuta non sint, seruetur
ius commune iuxta quod ij quibus B
bona fuerunt expresse obligata alijs
præferuntur, & postea in sua dote
vxor, & fiscus alijs creditoribus,
quibus non sunt bona prius expres-
se hypothecata. Quamuis tacite sint.
l. a fisi luis. capit. qui potior. in pigno.
habeantur &. l. quamuis de priui-
leg. fisci.

Q. ¶ At dubium est quod hic nos
interpellare posset, si quando ma-
ritus constituit se debitorem do- C
tis per cartam quam edi fecit pu-
blicam, non fuit sibi numerata dos,
an tunc dos talis in solutione eius
præferenda sit habentibus hypo-
thecas expressas posteriores dote.
Respondet Hugo de Celso in suo
Repertorio legum. verbo. obliga-
tio. versiculo. 13. quòd non obstan-
te hoc, si postea vir recepit dotem,
prius soluenda est quam obliga- D
tiones reliquæ quas post istam obli-
gationem dotis contraxit, quibus
sua obnoxia fecit bona, antequam
à sua coniuge recepisset solutionem
talis dotis. ¶ Et quamuis debita
dotis, & fisci sunt priuilegiata, tā-
men inter istas obligationes attenē-
dendam esse prioritatem, quæ nam sit
prior insinuat Hugo de Celso. Se-
cundum quem loco citato versicu-
lo. 20. si contradixerit mulier ex-
presse, vel non consenserit expresse
eius bona non manent obligata re-
gi, quando eius maritus collector est A
vel conductor tributorum, vel reddi-
tuum regis.

¶ Quarto loco secundum Nauar-
rum sequuntur, quibus tacite sunt hy-
pothecata bona debitoris suo or-
dine, postea depositarij, nisi quan-
do depositum fuit pecunia ad nego-
ciandum, & vt soluerentur vsuræ aut
interesse. l. si hominum. §. final. ff. de
depos. & l. si ventri de priuilegijs
creditorum.

¶ Quinto loco subsequuntur qui B
habent priuilegium personale, quo
præferantur alijs sine obligatione
reali.

¶ Postremum locum tenent alij
creditores qui non habent hypothe-
cam, neque obligationem bonorum
expressam, neque tacitam, neque pri-
uilegium personale, sine considera-
tione quis eorum sit prior, aut po- C
sterior, ita, vt quod prædictis satisfa-
ctis superierit, pro rata parte nomi-
num inter hos diuidetur amittendo
& recipiendo solidum pro libra vt
dicitur, deductis tamen ante omnia
impensis necessarijs, sed non pom-
posis, ac superfluis funeris & exe-
quiarum debitoris mortui, & pu-
blicationis & copiæ testamenti, &
aliis ad aditionem hæreditatis ne-
cessarijs iuxta Paludem communiter
receptum in. 4. distinction. 15. quæ-
stione. 3. & Sanct. Antoninum. 3.
parte titulo. 2. capitulo. 7. §. 3.
hæc omnia Nauarrus op-
time iuridice disserte
ait pro vt reliqua
omnia, ideo
con-
sultum duxi hic eius
doctrinam no-
tare.
(?)

CAP.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. CXI.

Adhuc de ordine restituendi.

ATne quid scitu necessarium desit nota, ℣ qui mutuauit pro reficienda domo, naui, aut alia re simili præfertur omnibus, qui habent hypothecam bonorum domini illius in solutione ex pretio eius consequenda.l.ff. qui potior. in pignor habeantur.

¶ Secundum Syluestram restitutio. Q5. 6.q.3.vbi non vigilauit creditor exigendo debitum.& etiam vbi non sunt alij priuilegiati si debitor gratificet vni quod datum est licm iudicio, vel extra reuocatur & diuiditur prorata, in hoc tamen casu iurepoli & si non fori excusaretur debitor vt creditur si pietate motus gratificaret plurimum indigenti, ita Sylue. ita Metina in suo. codice de restitutione fo.9.q.2.

¶ Sed quid si debitor in soluendo hunc ordinem non seruet, an satisfecerit conscientiæ suæ, respondet Nauarrus, quòd non secundum Hostiensem,& Syluestrum, verbo restitu.6.q.7. si ignorantia iuris aut facti cum non excusat arg. cap.ea te. de iure iurando, nisi quando creditor aliquis in petendis suis creditis in iudicio, vel extra illud, fuit alijs diligentior: quia tunc non solum potest, sed etiam debet prius illi, quam alijs soluere.l pupillus ff.de ijs quæ in fraud.creditorũ secundum Syluest.vbi supra.q.8. quod intelligitur modo non sint alij magis priuilegiati.

¶ Quod autem diximus de debitore soluente idem prorsus dicendum est de creditore petente, nempe quod

A non peccat accipiendo suum debitũ, quod diligentius petijs si non sint alij magis priuilegiati, alioquim, sic violando iustitiam. ¶ Vnde consequitur peccare generos, aut nutus recipientes, aut retinétes ie bonis socerorum, quod eis debetur, scientes eorum bona alijs magis priuilegiatis deberi.

B ¶ Vnde secundum Nauarrum peccant retinentes etiam post factum, & hoc apparet verum. Quod si peccant retinentes, tenentur restituere, licet Frater Iosephus dixerit in suis floribus, quòd creditor qui erat post habendus non tenetur ad restitutionẽ si prius illi facta fuerit solutio, quia inquit non tunc alienum, sed quod suum est retinet. Quia hoc potest intelligi secundum quod intelligit Nauarrus, quando non sunt alij magis priuilegiati.

Q6. ¶ Instat iam quasi in suo loco adaptata quæstio. An debita licita, idest, de
C bita ex contractibus licitis, sint prius soluenda, quam debita ex contractu illicito, idest, quam vsuræ, quia Caiet. cum limitatione tenet, affirmatiue cõtra Metinam Complutensem, ideo pro indagatione veritatis. ¶ Sit prima cõclusio, vsurarius prius debet soluere, quod debet per contractus licitos, quibus non est pauperior factus: quales sunt emptionis, & mutui, quã vsuras iniquè extortas, etiamsi aute illos contractus fuissent extortæ, nisi res,
D vel pignora data vsurario remanerent apud vsurarium in propria specie, quia hæc suo domino, cum eorum non sit translatum dominium in vsurarium statim sunt restituendas: si autem ex contractibus licitis post vsuras extortas factis factus est impotens, & pauperior ad soluendas priores vsuras in eo tantum, quo factus est impotens inde, præferenda sunt debita vsurarum in solutione & non in residuo hæc est Caiet. restit. cap 8. est Nauarri cap. 17. summa Latinum. 52. est Fratris Iosephi in

suis

suis floribus, est Metinæ Salmanticensis in sua institutione. §. 33. (septimo. c. restitutionis. Est tamen contra Metinam Cõplutensem, suo codice de restitu. fol. 9. q. 2. hãc aliter probat Caiet cuius probationem non inapparenter reijcit Metina. Quia inquit Caietanus ex quo licita debita, non prius soluerentur quã vsuræ extortæ, Iam ex tunc inciperent detineri aliena inuito domino. Hoc pernegat Metina, quòd talia sint aliena, vel fiant tunc aliena. Quia nõ sunt propria creditorum, sed debitoris.

¶ Igitur ratio Nauarri potior est, scilicet, ideò debita licita, quam illicita vsurarum prius sunt soluenda, quia magis constat quod tibi debeo, quod mihi mutuasti, aut vendidisti, quam quod per vsuram mihi soluisti Quia de mutuo nemo dubitauit quin sit soluendũ, & restituẽdum, sed de vsuris aliqui dubitauerunt licet male.

¶ Sed forte ratio Fratris Iosephi
C non inepta est, scilicet, quod ideo non tenetur vsurarius restituere vsuras priusquam alia debita licite contracta, quia mutuatarius ex mutuo sibi dato sub vsuris ab vsurario consequutus est aliquam vtilitatem, quam illue usque non sunt consecuti cæteri creditores, quibus cum licite vt supponimus vsurarius contraxit, res eorum emendo, vel mutuum ab illis accipiẽdo. ¶ Nec ratio Metinæ, aut alterius quidquam valet, quòd ideo restituendæ sunt prius vsuræ, quia bona quæcunq, vsurarij sunt pro vsuris restituendis hypothecata. Quia hoc negat Syluester, & Hostiensis & Archidiaconus dicunt non esse hypothecata, imo ait Ioannes Andreas, quod de ista hypotheca non habemus textũ expressum. ¶ Nec etiam ratio alia Metinæ cõcludit vbi ait, quòd quia in vsurarum extorsione maior illata est iniuria ideo sint prius restituendæ. Quia non sunt cætera paria propter rationes Caieta-

A Nauarri, & Fratris Iosephi.

Q6. ¶ Subinde dubitare & hic contingit, an fur debitum furti, priusquã alia debita licite contracta, ex bonis à se licite acquisitis teneatur restituere, neq; tam prõpta est solutio debita quæstioni huic. nam Syluester restitutio. 6. q. 5. in fine illius insinuat in ordine restituendi non esse seruandam prioritatẽ inter debita ex contractu licito, aut ex maleficio puta ex furto, aut quasi maleficio, quia sic ibi inquit, nec distinguo an aliquid debeatur ex contractu
B vel quasi aut ex maleficio, vel quasi, cum hoc nullo iure probetur, vnde restituendum est secundum ordinem prædictum.

Pro dicisione quæstionis, sit responsiua conclusio, debitum ratione furti contractum fur ex bonis licite acquisitis, prius restituere tenetur quam alia debita licite acquisita Hęc est Metinę C. de restitu. q. 2. fo 9. est Seraphici doctoris vt ibi ipse ait, est Fratris Iosephi
C in suis floribus quam probant duplici, aut triplici ratione: primo quia oportet prius recedere à grauiori peccato, quam à leuiori, & grauius est peccatum retentio furti, sicut grauius fuit furtum, quam retẽtio rei licitæ acceptæ, vt rei commodatę, aut mutuatæ, ergo prius restituendum est furtum, quã res licite acquisitæ, scilicet, mutuata, locata, aut commodata. ¶ Secundo, quia secundum Fratrem Iosephum ad furtum restituendum tenetur fur ex
D duplici capite, scilicet, ex iniusta acceptione, & ex iniusta retentione, sed ad debita licite acquisita solum tenetur ex illicita retentione, ergo prius restituendum est furtum quam debitum licite contractum. ¶ Et quia magis iniuriosa est acceptio alieni per rapinã, quam per furtum, ideo Metina prius rapinam quam furtum restituendum esse ait. Et licet prędicta ista conclusio sic probata tutior appareat: si quis tamen eius ordinem bona fide, aut ignorantia

Universidad de Deusto
Biblioteca

rantia excusatus non seruauit quia prius restituit debita licite contracta quam furta, non est culpandus nam grauissimum doctorē Syluestrū sequutus est, qui factum eius non dānat, & quia istæ rationes conclusionis non videntur concludere istum ordinem prætermisisse fuisse culpam lætalem.

CAP. CXII.

De bonis hereticorum restituendis.

NE turgescat continuata, prolixaq; lectio, ac lectori sic fastidium pariat & quia aliunde cogimur materias inabsolutas nō relinquere, compellimur eas succidere: & quæ continuarim essent disputāda seorsum illucidare.

Qō. Quæritur ergo an ille cuius, ratione maleficij ipso facto per legem confiscata sunt bona, qualia sunt bona hæreticorum, & bona committentium crimen læsæ Maiestatis, & per peculiares leges Hispaniæ, bona nefandi peccati patratoris, etiamsi iste actus nefandus non probetur in actu perfecto, & consummato: dummodo probentur actus propinqui ad conclusionem illius, possit sua bona donare, legare, & debita prius ex alijs maleficijs contracta soluere.

¶ A clarioribus igitur responsum procedamus primam statuentes conclusionem. ¶ Sit prima conclusio debita ex contractu licito prius sunt soluenda, quam debita ratione maleficij, vt homicidij, aut hæresis, aut peccati nefandi: ratio est plana, quia debitum pœnæ maleficij est pœnale, & leges per pœnas suas nō puniūt scelera in detrimentū creditoris. Et quia obligatio maleficij est tantum personalis, obligatio ex contractu licito, est realis, & personalis præsertim quando de bitoris bona sunt expresse, aut tacite creditoribus obligata.

¶ Secunda conclusio, obligatio onerosa licet posterior tempore, præferēda est liberali obligationi, vt verbi gratia si quis donasset alicui aliquam rem, & ante traditionem illius tradidisset eam ex obligatione dotis, quæ est onerosa, genero suo in dotem filiæ. Imo si obligasset se eam traditurum genero in dotem, iam ex tunc tenetur eam magis tradere genero, quam donatario. Hæc est fratris Iosephi in suis floribus, & ratio huius est quia magis damnificatur creditor ex contractu oneroso secum inito si nō impleatur, quam donatarius ex priuatione rei donatæ sibi & promissæ dari. Adhibet moderationem æquitati consonam, scilicet, quod ita est vt dictat conclusio nisi alias graue detrimentum pateretur donatarius, si donatio defacto executioni non mandaretur.

¶ Tertia conclusio quæ est Syluestri, verbo hæreditas. 3. q. 11. prius persoluenda sunt debita creditoribus, quam legata legatarijs, quia ista debita sunt necessaria, sed legata sunt gratiosa, neq; excusabitur in conscientia hæres, qui hunc ordinem non seruauerit, nisi hoc fecerit ignoranter reputans hæreditatem ad omnia soluenda sufficere. At in hoc casu seruatur creditoribus, vt potioribus ius contra legatarios, ideo tales creditores non debent hæredem qui bona fide distribuit, inquietare nisi illi de hæreditate aliquid remanserit. ¶ Excusatur etiam hæres qui dedit creditori posteriori nesciens alium esse potiorem, neque etiam inquietandi sunt à prioribus, seu potioribus creditoribus, emptores qui emerunt res, quarum pretia in legata, vel fideicommissa, vel in alios posteriores creditores

res processerunt. Ita in.l. sancimus de iure deliber. quia vt ibi patet creditoribus potioribus seruatur ius contra legatarios, & alios creditores inferiores, qui ab hærede prius acceperunt secundum Syluest.

¶ Quarta conclusio, quæ est Victoriæ in relectione deindis prima conclusione. 15. & 16. & 7. hæreticus ante sententiam condemnationis potest licite viuere de bonis suis, potestque ea titulo gratioso transferre, puta donando, potest etiam titulo oneroso, transferre, puta vendendo, aut dando in dotem, sed in hoc casu onerosi contractus, si crimen possit venire in iudicium non licet transferre. Quia deciperet emptorem exponendo eum periculo perdendi rem, & pretium si venditor condemnetur. Et hæc conclusio potest intelligi pari ratione de omnibus quorum ipso facto confiscata sunt bona propter delicta ab ipsis commissa. Hæc conclusio patet, quia secundū Victoriam loco citato, & secundum Syluestrum, verbo hæres. 9. 8. & secundum Adrianum quolib. 6. quæst. 2. & secundum Caietan. in summa verbo pœna contra Conradum, & direct. & Ioan. Andre. hæreticus dominus est in conscientia, antequam condemnetur. Quod si hoc est probabile, probabilis quoque est nostra conclusio. Quòd hæreticus, prædicta ante condemnationem possit facere. ¶ Vnde sequitur secundum Victoriam hæreticus si non esset periculum confiscationis, quia non esset periculum, quod sua hæresis veniret in publicum ad aures fisci, posset & titulo oneroso sua bona transferre. Quia alias graue esset quod modo in Germania, vel Gallia Catholicus non posset emere agrum ab hæretico, nec vendere illi. Quod tamen necessario est dicendum, si hæreticus nō est dominus in foro conscientiæ.

¶ Quamuis Sotus de iusti. lib. 1. quæst. 6. artic. 6. dicat hæreticum ante sententiam aliquo modo ipsofacto puniri indo quod alienare non potest bona. Sed quia pœnæ sunt restringendæ potest intelligi ista sententia Soti mitius temperata iuxta sententiam Victoriæ, quādo eius crimen credibile est non manebit occultum, sed ad aures iudicis vel fisci perueniet tunc alienare non poterit, alias secundum Victoriam poterit.

¶ Vnde sequitur potiori iure, quod alienatio, vel donatio facta per eum qui commisit crimen tale, quod bona pro tali crimine non sunt ipso facto confiscata, dum talis donatio, vel alienatio, fiat ante sententiam valida est. C. de bon. dan. l. si quis post hanc.

¶ Sed quid si ex suspicione pœnæ hæc bona siva in hoc casu alienauerit ante sententiam. Respondetur, quod alienare ea poterit titulo gratioso, per donationem, quia si postea hæc bona publicentur, à donatario quæ subtrahantur, non fit iniuria donatario, sed titulo oneroso, per venditionem aut dotationem, non posset alienare, quando quia creditur quòd crimen veniet in publicum, aut quod ratione suspicionis pœnæ alienauit, molestiam à fisco, cum eo contrahentes titulo oneroso sunt perpessuri. Ita colligitur. ff. de don. causa mor. lege si aliquis. secus si talis molestia non timeretur. Quia iste malefactor, multo magis quam hæreticus, ante sententiam suorum bonorum est dominus.

CAP. CXIII.

Quando est restituendum.

QVoniam secundum D. Thom. communiter receptum. 2. 2. q. 62. artic. finali statim facienda est resti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

restitutio, quia præceptum restituendi A quamuis in forma sit affirmatiuum, est tamen negatiuum, quatenus tacite præcepit non retinere alienum: præceptum autem negatiuum semper & ad semper obligat.

Q5. ¶ Iam ex hinc pullulat primum dubium quando & quoties quis ob retentionem alieni, nouo peccato peccet. Respondetur communiter iuxta sententiam Soti, & Nauarri, & Fratris Ioseph in suis floribus, in his casibus retinendo quis alienum contingit vt nouo peccet peccato, primo quando post acceptionem iniustam proponit actu non restituere eligiendo nolitionem nolo dare, quam iis Victoria, & Gaieta. in quolib. videntur contrarie, quia ista conceptio noui propositi, non videtur nisi confirmatio præteriti status peccati, & volitionis habitualiter manentis præteritæ, sed certe si quotiens quando habet opportunitatem elicit hoc propositum, & nolitionem actualem restituendi nouum videtur repeti peccatum, quia non tã confirmatio est præcedentis mali status, quam iteratio mali propositi, tempore quo se offert opportunitas, quia est negatiuum obligans nõ solum semper, sed ad semper, quod opportunitas se offert. ¶ Vnde peccat secundo nouo peccato, quando creditor legitime petit secundum Sotum. ¶ Item 3. secundum eundem quando retentor alieni, videt suum creditorem graui necessitate premi. ¶ Item 4. secũdum Nauar. & Caiet. 2.2.q 66.art.3. quando & quoties vtitur alieno, quamuis de restitutione non cogitet. ¶ Item 5. secundũ Canum in sua relectione de pœnitentia & secundũ alios peccat denuo quoties cõmode restituere valens, non restituit, si animaduertit, quamuis non statuat illud non restituere. Et nõ alias siquidem illud potius est status peccati quam de nouo peccare.

Q5. ¶ Verum si continuatio retentionis alieni minima sit per vnum diem, aut tres dies tantum, secundũ Sotum inde iusti. & secundũ Fratrẽ Ioseph. in suis floribus cessante necessitate graui dũi q̃ dominus re illa sua magnopere non indigeat, non inducit obligationẽ culpæ mortalis, neq. est circunstantia necessario consitenda. Secus si continuatio maior sit. Quia quantitas furti, etiã si sit eiusdem speciei maior cũ minore, sed est alia in genere moris, sic perseuerantia in retentione alieni maior, vel minima. ¶ Quamuis statim sit restituendum: intelligitur tamen habita opportunitate. Vnde secundũ Medinã, & Sotum, qui nocte in lecto, media nocte, aut nocte tempestuosa recordatur debiti non tenetur statim surgere: sed potest expectare vsq; ad manè ad illud restituendum.

Q5. ¶ Sed grauius insurgit, licet curiosum dubium. An grauius peccet qui C pluribus actionibus furatur per annũ certam quantitatem, puta mille, quam qui eandem quantitatem, nempe mille per totum annum retinet. ¶ Circa hoc dubium eiusdem sententiæ sum cum Soto in de iusti. qui reputat probabilius esse contra Paludem grauius peccare, qui pluribus actionibus furatur per annum mille aureos, quam qui mille aureos per totum annũ retinet. Quia ille volitiones, ac actiones repetitæ furtorum magnam præseferunt malitiam, quamuis opposita opinio Paludis probabilitate non careat vt videtur Soto. D

Q5. ¶ Concurrit etiam & in hoc loco illa quæstio, cuius veritatis neglectus multos deiecit in barathri præcipitium. ¶ Vtrum ante mortem non restituens sit absoluendus à quo quæstione Nauarrus summa Latina capit. 17. nume. 68. facile se expedit dicens, quod qui statim restituere potest, & non restituit, quamuis in testamento relinquat, vt restituatur, secum non discedit ex hac vita, nisi aliqua

causa ex his quæ à doctoribus solent legitime, & sufficientes reputari ad excusandum ab statim restituendo eum excuset, vel nisi ante mortem in illo articulo, ideo omisit restituere, quia probabiliter credidit, quod suus hæres melius præstabit restitutionem, & nisi hoc persuasum haberet, statim ipse per se restitueret secundum Angelum verbo restitutio. 3. §. 2. huic addit Nauarr. q̃ qui nõ potest in hoc casu restituere statim debet dilationem petere. Prædictus tamen non est absoluendus, si propositum habuit non restituẽdi in vita, etiam si posset, nisi mutet propositum. A B

¶ At quanuis secundum Scotum quando hæredes ex statim faciẽda restitutione paterentur magnam iacturam, quia res hæreditariæ, ideo subhastatione, vel alias vilissime essent vendendæ, & creditores parum detrimenti caperent ex parua dilatione quo res commodius venderentur, posset tunc in mortis articulo constitutus restitutionem differre, quia secundum Scotum creditor hic rationabiliter debet esse contentus: tamen secundum Syluestrum maiori rigore tendum est cũ eo qui non habuit propositum restituendi in vita, quã cum eo qui habuit, sed impeditus non restituit, etiam si dominus in dilationẽ consentiat, & cũ maiori iactura etiam bonorum consulendus est statim restituere, vt securitati suæ animæ consulatur: præsertim, quia illi semper timendum est habere D propositum non restituendi si superuixerit, quãdo sic timetur illũ esse affectum animo, & dispositum, & quando creditur eius hæredes eadem obliuione oblituros esse post mortem eiusdẽ restitutionis, qua ipse oblitus est per suam vitam. C

¶ Verum est tamen, quòd omnis ea sa à restitutione statim facienda, quæ excusat in vita excusat etiam in morte. Absoluendus q; est in articulo mortis si ab statim excusatur, nisi tunc præsumatur habere propositum non restituendi sicut in vita, quod præsumendum est quando per totam vitam contempsit restituere, nisi aliunde tunc oppositum abunde demonstret, sicut ait Sotus, quòd qui perdite vixit in vita tota non est multum præsumendum in morte de sua salute animæ, nisi appareat tunc egregie compunctus. Quòd si in morte dixerit infirmus se non teneri ad restituendum statim cum tanta iactura bonorum, tunc regulet se confessor per regulas supra positas Nauarri Scoti, Syluestri eas quæ cum infirmo obseruet.

CAP. CXIIII.

Quæ impotentia excuset à non restituendo.

POrro commoditas ista restituendi pensanda est in ordine ad tempus, & ad facultatem restituendi, & sicut ignorantia probabilis iuris, aut facti quandiu durat à restitutione excusat. l. quod te. ff. de rebus credi. sic multo magis ab statim restituendo excusabit, sicut etiam excusat voluntaria dilatio creditoris. Dicitur autem non posse restituere, non solum ille, qui est in extrema necessitate, aut nullo modo potest, sed etiam qui commode nõ potest. l. nepos proculi. ff. de verborum significatione. & ean. facit. 22. quæstion. 2.

¶ At vt singula sigillatim examinentur, problema in vtranque partem probabile censet Sotus esse lib. 4. de iustit. & iure. q. 7. articu. 1. an parenti meo, & creditori meo simul in extremam necessitatem coniectis potius teneat, et debito subuenire patri, aut creditori,

Universidad de Deusto
Biblioteca

& qui dixerit creditori bona ratione A tuebitur ſeinam ſolum ius ſuruandi vitam debitori vſum rei alienæ in ſua extrema neceſsitate concedit tantũ. Qui vero in hoc caſu potius patri extimauerit eſſe ſubueniendum, officium in patrem ſibi prætexere poterit. Nam perinde eſt in eaipſius vitam, ac paternam ſeruare. Idem credunt frater Petrus de Soto maior, & frater Dominicus de Soto, de filio & vxore, ſed an idem ius extendendum ſit ad fratrem quod liceat ex debito in extrema neceſsitate potius fratri, quam creditori ſubuenire frater Dominicus de Soto, ait nequaquam, ſed potius creditori eſſe ſoluendum quia illud ius ad fratrem non extenditur, ſed frater Petrus de Soto maior, ait, quòd quia de hoc eſt dubium, ideo non fratri, ſed potius creditori in hoc caſu eſt ſubueniẽ dum.

Qõ. ¶ Sed an debitore, & creditore ſimul, & ſemel in extremam neceſsitatem coactis, creditori teneatur potius ſubuenire debitor, quam ſibi. Sotus in hac quæſtione amplectitur ſententiam Caietani, quam dicit eſſe veriorem, & amplectendam, quia videtur eſſe D. Thomæ, licet non tam expreſſe, quia ſine exceptione D. Thomas ait in caſu extremæ neceſsitatis potius debitor deberet eſſe præſidio parentibus, & à fortiori ſibi contra Ricardum, & Scotum, quia in extrema neceſsitate melior eſt conditio poſſidentis, vnde vndecunque ante illum articulum peruenerit ad poſſeſsionem debitor, illud debitum, ſiue iuſte, ſiue iniuſte per furtum occupauit poteſt tunc potius ſubuenire ſibi, quam creditori, ſeu rei domino. Neque obſtat, quòd illa res ſit aliena, quia accedente extrema neceſsitate omnia ſiunt iure naturali cõmunia. Cui iure naturali non derogat ius gentium, ex quo iure bona fuerũt appropriata & diuiſa: ſi ergo omnia tunc ſiunt communia quo ad vſum, ergo po

teſt vſum illius rei anteà alienæ, ſuæ extremæ neceſsitati proſpiciendæ applicare: potius quam extremæ neceſsitati creditoris. Nec ex hoc ſequitur quod poſsit iam rem, ab extremam patiente neceſsitatem ſurripere è manibus, vt ſuæ extremæ ſubueniat, quia tunc melior conditio domini ſuam rẽ poſsidentis: quod ſi à conſtituto in extremæ neceſsitatis articulo, rem quis ſurripuiſſet, vt ſubueniret extremæ neceſsitati ſuæ, etiam cum iactura periculoque vitæ ſuæ teneretur eam illi reſtituere. B

CAP. CXV.

An in extrema neceſsitate ſatis ſit mutuare.

C IN magnam iam paulatim incidimus quæſtionem, an qui in extrema neceſsitate aliquid accipit, vt ſe ab ea liberet. Veniens ad pinguiorem fortunam teneatur reſtituere.

¶ Et quidem in hac quæſtione Scotus per diſtinctionem huic quæſtioni videtur ſibi facere ſatis, ſcilicet, quod ſi id quod conſtituens in extrema neceſsitate, pro ea expendit, antea ratione alicuius contractus debebat: tenetur id perueniens ad pinguiorem fortunam reſtituere, quia ſuperueniens extrema neceſsitas, non abſtulit obligationem prioris contractus, at ſi ſic accipiat, non ſit reſtitutioni obnoxia. Adrianus vero cuius opinionem amplexus eſt Nauarrus, tenet quòd in omni caſu vbi alienata res conſumpta eſt in extrema neceſsitate, niſi tam parui momenti ſit, quòd ex probabilibus cõiecturis cenſeatur donata, reſtituenda eſt domino, à conſumente: cum poſtea fuerit ſoluendo; hanc corroborat Nauar- D

Q2 rus

rus mille argumentis: primo, quia opinio contraria nulla videtur probari lege neque efficaci ratione, ſine quibus non eſt affirmandum aliquid cõtra ius regulare, & quia lex in. §. cum in eadẽ, ff. ad l. rodiam. de iact. non habet res fieri communes per neceſsitatem: ſed eſſe communicandas, aliàs accumulat rationes nullas. Quæ derectis fundamentis opinionis contrariæ videntur futiles: quia per ea fundamenta ſoluun tur. A

¶ Opinio igitur Soti, quam licet ipſe de pulchritudine commendet: tamẽ male vellicat, veriſimilior mihi videtur, tum quia communior eſt, tũ quia inter Adrianum, & Scotum per limitationes adhibitas mediat igitur opinio Soti, ac tenenda hæc eſt quę conſiſtit in his punctis, primo quòd quando res parui momenti eſt, ſecundum omnes nulla reſtat reſtituendi obligatio. Secũdo ſi res, qua ille extreme indiget eſt maioris extimationis, & ille cõſtitutus in extrema neceſsitate ſimpliciter eſt indigens, nempe qui nullibi habeat vnde ſoluere poſsit, tunc citra controuerſiam nulli manet obnoxius reſtitutioni, ſi rem qua extreme indigebat inſumpſit. Tertio ſi ille talis non eſt ſimpliciter indigens, quia licet hic nõ habeat, forſan alibi habet, vel ei debetur, quia hic nõ eſt ſimpliciter indigens extreme, ſed tantum pro iſto loco, obnoxius manet ad reſtituendum, quòd inſumpſit pro ſua extrema neceſsitate, quia ſat eſt huic mutuum acceꝑiſſe. B C D

¶ At ratio Soti quam contendit Nauarrus eneruare, maioris vigoris eſt, quam ipſe putat, quia ſecundum ius naturæ omnia ſunt cõmunia quoad vſum ſeu ſecundum Nauarrum non omnia ſunt actu communia, ſed bene ſunt cõmunicanda quoad vſum. Tunc ſic arguitur, ſunt cõmunicanda quoad vſum ergo in vſu conſumptibilibus, ſcilicet in victualibus pane, tritico, pecunia, vbi non diſtinguitur vſus à dominio, poſtquam res in extrema neceſsitate ſemel communicata eſt quoad vſum etiam communicata eſt quoad dominium, quia ius naturæ communicãdi eſſe res ſtatuens in extrema neceſsitate quoad vſum, non ſubtraxit dominiũ ab vſu quemadmodum fratres Franciſcani accipientes vſum, per votum in Papam dominium tranſtulere: ſeque à dominio illarum rerum retraxere. Neque obſtat, quòd Nauarrus replicat, ſcilicet, quòd mutuatarius accipiens vſum pecuniæ mutuatæ accipit etiam dominium, & tamen non ſequitur, q̃ pecuniam mutuatam non teneatur reſtituere. Non inquam obſtat, quia priui legium naturale eſt conceſſum extremæ neceſsitati ſimpliciter, vt ei conceſſa non ſint danti reſtituenda, quod ſi hoc ore tenus perneget Nauarrus, tamen prout eſt pius in pauperes, & rationi ſubditus, mente negare non poterit, quin concedat, quod præceptũ eleemoſynæ, maxime in patiente extremam neceſsitatem ſimpliciter, tanquam in potiſſima ſua materia, locum habet. Quòd ſi indigenti extreme ſimpliciter, ex præcepto, eleemoſyna danda eſt, & ſecundum omnes doctores eleemoſyna datio gratuita eſt, & irredibilis, ergo acceptum in extrema neceſsitate, quod ex præcepto eleemoſynæ eſt dandum quomodo dicitur eſſe reddendum, tanquam ſi fuiſſet mutuatum, niſi mutuum abutendo terminis appellaueris eleemoſynam, quod eſt contra communem regulam doctorũ, quia in præceptis diuinis, niſi aliud dicat fides non debemus verba in impropꝛios ſenſus retorquere. At magna retorſio eſt præceptum eleemoſynę in extrema neceſsitate præceptũ eſſe mutuandi interpretari, intelligendo tunc mutuum eſſe eleemoſynam. C

¶ Et per hoc fundamentum, cætera eius argumenta, & Adriani ſoluuntur, primo dico, quòd non ipſo facto extre

ma

Universidad de Deusto
Biblioteca

ma necessitas facit indigentes extremæ, simpliciter dominos rerum, quibus extreme indigẽt, nisi postquã sunt traditæ, & in ipsa consumptione. Quare si superflua illis tradita fuerint, quæ non consumpserint quibus iam non indigent, ad suos dominos reuertuntur etiam si sint vsu consumptibilia, sicut etiam domus, aut vestis aliena quia quis extreme indiguit post transactam necessitatem, restituenda est domino, hinc est, ꝙ qui tenebatur cõmunicare escam extreme indigenti: si nõ communicauit, & propterea obijt, non tenetur restituere incursam mortem: quia ex iustitia non tenebatur, & quia illi extreme indigenti non abstulit, quod suum erat, quia ante vsum; & consumptionem illius cibi, ille cibus non factus est suus.

¶ Sed quia doctores graues alioquin magni facio, neque puto eorum rationes aliqua apparentia carere, dico vltimo quod opinio Nauarri, & Adriani aliqualiter potest admitti, vt vera, si loquamur de extreme indigenti, qui licet nec in toto mundo, neque apud se vel alibi habet facultates actu, vnde restituat, habet tamen eas in potẽtia propinqua: quia verbi gratia est miles stipendiatus, qui licet modo extreme egeat, post mensem, vel annum recuperabit vnde compos sit ad soluendum, vel artifex mechanicus est qui sperat postea lucrum, & in potentia suæ artis id lucri habet, quia hic non potest dici ꝙ egestatem extremam simpliciter patiatur.

¶ Secundo, secundum mag. Ibañez, potest admitti in leuioribus & cõmunibus necessitatibus, vbi diues de superfluis ad statum, quia non tenetur dare eleemosynã in particulari huic potest illi mutuare cum animo erogandi gratis alijs egentibus sic sibi superflua. secundum ipsum melius, est verecundis egentibus abundantius dare, secus mendicis, & melius est vnam virginem integre dotare, quam dispertiri dotem inter multas sic sine remedio manentes.

¶ Et sic soluitur argumentum Nauarri de exercitu militum qui coactus extrema necessitate deuastauit hortum, aut vineam: quia iste exercitus tenetur postea restituere, quia facultatem restituendi in potẽtia propinqua habebat: nempe ex stipendijs recuperandis ex sua arte militari, vel aliter. At sententia communis, & Soti verum habet in extreme indigẽti tam misero qui nec actu, neque in potentia morali propinqua moraliter creditur, vnquam veniet ad tam pinguiorem fortunã quin semper laboret inopia, quia licet iste (quod raro contingit) perueniat ad pinguiorem fortunam, vel esto non raro contingat: quia id fuit præter fidem moralem præsentem, & quia pro tunc tempore extremæ necessitatis, reputabat non esse potens, in actu, nec in potentia reputabatur propinqua compos ad restituendum, tunc si peruenerit ad pinguiorem fortunam nõ tenetur de iustitia reddere, nisi forte de honestate, quia euentus per accidens non mutat naturam rei, idest eleemosynæ, quæ debet tunc gratis dari.

CAP. CXVI.

Quæ incommoditas excuset abstatim restituendo an iactura in bonis altioris ordinis ad longum.

QVoniam is dicitur non posse restituere etiam (vt diximus) qui cõmode non potest: quando aliquem non commode posse restituere extimandum sit, dicendum superest.

Igitur

Igitur is dicitur non commode posse restituere, qui non potest sine damno suorum bonorum altioris ordinis, siue vitæ, vel salutis respectu famæ, aut rei familiaris respectu, siue famæ etiam respectu rei familiaris, quia sicut vita, & salus altiores sunt quã fama, & ideo regulariter cum dispendio vitæ, aut salutis non est fama restituenda: ita quia fama altior est quam res familiaris: ideo res familiaris, scilicet pecunia & domus cũ iactura famæ non est regulariter restituenda.

¶ Item commode non posse, ac proinde excusari abstatim restituendo dicitur: qui sine magno damno eorum, quæ sunt eiusdẽ ordinis restituere non potest, in casu quo dilatio per aliquod tempus, parum noceret creditori, secundum D. Anton. 2. parte. titu. 1. c. 8. colum. 4. itaque si quis non potest soluere centum aureos, nisi domum minoris vendat notabiliter, non tenetur ad statim restituendum, dum dilatio non nocet multum creditori, quòd secundum Nauarrum non solum locum habet in debito, quod ex contractu licito nascitur, sed etiã in eo debito, quod ex furto, aut alio delicto nascitur, secundum Diuum Antoninum, vbi supra, quia licet hic sit differentia in origine debiti, quia aliud fuit iuste, & licite contractum, aliud vero iniuste, & illicite, tamen in consetentia cum mediocris est impotentia, tam in iuste accipiente, quam in iniusto acceptore, vterque excusabitur ab statim restituendo. Sed quia hoc vltimum, vbi nullam differentiam ponit inter furem, iniustumque occupatorem, & inter iustum acceptorem videtur contra Sotum & Cordubam, & alios: ideo postea pro concordia hoc dictum limitabimus.

¶ Oportet singula supradicta hic ã Nauarro quid veritatis contineant examinare discernendo prius an vniuersaliter absque vlla exceptione verum sit, quòd cum damno, seu dispendio bonorum altioris ordinis, scilicet vitæ, & salutis non teneamur recompensare debita bonorum ordinis inferioris, scilicet rei familiaris, & an verum sit semper, quòd cum iactura famæ, pecuniæ, aut alius debiti temporale inferioris non sit necessario restituendum. Circa quam quæstionem Nauarrus mordicitus tenet opinionẽ Caietani, lib. 7. responsione 14. resp̃onũ, & secunda secundæ, quæstione 62. articulo secundo, dicentis, quod quemadmodum bona vitæ, & salutis sunt altioris ordinis, quam famæ, sic bona famæ altioris ordinis sunt, quam pecuniaria, & quòd nemo ad restitutionem bonorum inferioris ordinis tenetur cum iactura bonorum altioris.

¶ Porro Sotus de iustitia & iure, libro. 4. quæstione. 7. articulo secundo, in responsione ad primum argumentum, & q. 6. articul. 3. in responsione ad 4. & Couarruuias in regula peccatum, parte prima. fol. 4. & Maioris in 4. distinct. 15. & quæstione 17. & Adrianus iii 4. de restitutione, & Metina Salmanticensis in sua instructione confess. 2. capite restitutionis. foll. 173. tenent, quod opinio Caietani & Nauarri est communis & regulariter est vera: sed tamen eanõ obstãte, aliquando potest accidere casus, vbi cum famæ detrimento, immo etiam cum dispendio vitæ teneatur aliquis restituere, vt quando regnum pertransiturum esset ad extraneum hæredem, adultera tunc reginæ, si est profutura, prodere se teneatur etiam cum vitæ iactura, sicut etiam adhibet exemplum Metina, si aliquis ingenuus, quia occultauit adulterium, scit adulterinum illum, non esse filium regis, scit tamen supposititum esse regi, ipsumque adulterinum adire principatum regni, atque ideo proprium legitimumque hæredem regni excludi, tenetur cum iactura vitæ suæ talis, si est

Universidad de Deusto
Biblioteca

profuturus detegere supposititicium adulterinumque partum, quia regnum vitæ istius occultatoris prævalet. Cõtra hanc exceptionem licet raram Nauarrus summa Latina numero. 89. omnes intendit neruos, vt euincat, contra eam regulam nullam dandam fore exceptionem, neque etiam in prælignatis casibus Soti, in quibus teneatur quis cum periculo famæ, aut vitæ, inferiora his bona restituere, & quidem innumera argumenta congerit, tum ex authoritatibus iuris, tum etiam ex authoritatibus doctorum, & præsertim Diui Thomæ, quasi Sotus & Metina quibus contrariatur, cum thomistæ sint, sensum D. Thomæ in authoritatibus allegatis à Nauarro, non calluerint. Fateor argumenta hæc Nauarri in contra innumera sunt, & non parum fortia, sed vno fundamento theologico præiacto, ex illo fere omnia illa argumenta diluuntur.

¶ Dicam ergo interim meam sententiam, postea ad argumenta Nauarri breuiter respondebo. Pro qua sit prima conclusio, nõ est dubiũ quod cum famæ propriæ detrimento, teneatur quilibet famam alterius iniuste læsam si eam sic læsit, regulariter reparare, hæc est Cordubæ in suo quæstionario, libro primo, quæstione 31. dicto. 1. vbi quia dixit regulariter adducit statim exceptionem Soti, vbi supra quæstio. 6. articul. 3. vbi excipit, quòd si magnus vir, aut prælatus summæ extimationis famam priuati hominis læserit iniuste, is non tenetur cum maiori iactura suæ extimationis famam illius reparare dicendo se esse mentitum, & huiusmodi: sed sufficit si alias in æquiualenti, scilicet in pecunia, vel fauore, vel alijs huiusmodi bonis recompenset, & hæc cõclusio inquit Cordaba, quæ est Soti est valde rationabilis quamis Naua. summa Hispanica. c. 18. nu. 47. irrationabiliter dicat oppositum. Nec enim Sotus huiusmodi infamatorem omnino libe-

A rum esse à restitutione docet, sed q nõ tenetur cum maiori suæ famæ detrimẽto: sed satis esse in alijs bonis compensare dicit.

¶ Secunda conclusio, nullus tenetur famam tantum alterius cum suæ vitæ detrimento resarcire. Hæc est Cordubæ in suo quæstio. lib. 1. capit. 31. 1. dicto, quam conclusionem ait communiter teneri à doctoribus excepto Adriano & Soto, quia Adrianus, & Sotus hanc conclusionem exceptionem pati docent quando aliquis illustrem familiam, aut eminentissimam personam de crimine hæresis, aut læsæ maiestatis adeo infamasset, vt nisi mendacium retractet, illa familia maneret labe infecta, quando nullis alijs remedijs in vita humana possibilibus adhibitis fama posset reparari, conseruando infamatoris vitam, teneretur cum dispendio vitæ, si esset sic profuturus illam famam resarcire. sed nostra conclusio patet, quia primo secundum Nauarrum loco supra allegato noua, & dura videtur prædicta exceptio Soti, & sine aliquo authore excepto ipso. Hanc conclusionem probant argumenta Nauarri si quid probant, & patet, quia inter iura suprema naturalia supremum est ius conseruandi vitam, vtpote, quæ fundamentum est famæ cæterorumque bonorum, ergo nullo casu teneor iniuste læsam famam alterius reparare cum dispendio vitæ, quia summe insitus est appetitus naturalis conseruandi vitam, neque à natura est amissio vitæ ad restaurationem famæ alienæ, aut bonorum inferiorum ordinatæ, quia pellem pro pelle, & omnia quæ habet homo dabit pro anima sua, ideſt pro vita sua.

¶ Sed quia ista exceptio Soti, & Metinæ Salmanticensis non mala omnino esse videtur, dico cum ista limitatione potest admitti, & concedi, scilicet,

cet, quando ex tali diffamatione grauius aliud malum sequeretur, scilicet scandalum spirituale in toto populo cum infamatus esset magnæ extimationis prælatus de hæresi, quando alioquin strages, cædes ex tali diffamatione hæresis, aut criminis læsæ maiestatis sequerentur, aut ideo aliquis iniuste accusatus esset comburendus rogo, tunc infamator, si esset profuturus cum iactura vitæ, si aliter nequiret tenetur tanto malo subuenire.

¶ Tertia conclusio, cum suæ vitæ detrimento tenetur quis iacturam vitæ alterius reparare, quando iniusta causa fuit necis alterius, scilicet, quia falsò testificatus est contra illum. Si iactura vitæ alterius, adhuc pender in futurum, si est profuturus, & aliter falsus testis, vel calumniator non potest cauere, quin innocens ille occidatur tenetur cum vitæ periculo testificari se esse mentitum. Secus est si iam creditur non profuturus. Hæc conclusio quæ est Cordubæ patet, quia vt vitam meam protegam, non possum alterius innocentis mortem procurare, ergo neque infamator falsus potest vitam suam protegere permittendo mori eũ cuius mortis causa est, quia immittet alteri mors ex eius falsa testificatione, sed hanc conclusionem recte limitat Cordoba dicens esse veram, casu quo quis fraudulenter, aut malitiosè falsò testificatus est contra illum morti ob id damnandum, secus si præter intentionem credens se non omnino falsum testificari, aut propter suum testimonium qui non aduertit alium fore morti damnandum sic testificatus est, & non eo animo, vt talis occideretur, sed ex alia causa. At in omni casu quo causa quis iniusta fuit illicitæ occisionis iam perpetratæ, non tenetur cum dispendio suæ vitæ damnum restaurare.

¶ Quarta conclusio, cum iactura, & amissione suæ libertatis, in nullo casu

A tenetur homo bona inferioris ordinis ideſt damna rei familiaris alteri illata recompensare. Hanc conclusionem probant argumenta Nauarri, quia ius ciuile, aut ius diuinum, quod suaue est neminem obligat, vt se vendat quo restituat debita: imo iura vetant hominem liberum dari in pignus debiti. Item secundo patet, quia sicut ius conseruandi vitam (quia talis inclinatio insita est à natura) potissimum est, ita quia appetitus libertatis à natura insitus est, quia eo ipso quod auctor naturæ fecit hominem suapte natura rationalem ac discursiuum, fecit hominem liberum. Qualem libertatem significauit sacer sermo Ecclesiastici decimotertio, Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui. Si igitur appetitus libertatis, quia à natura ingenitus est tantam vim natiuam habet, sequitur, quòd sicut propter summum appetitum conseruandi vitam neminem in conscientia obligamur ad subeundam mortem prosatisfactione rerum peculij temporalis etiam si aliter non posset recompensare: ita in conscientia nullus cum iactura libertatis, obligandus est, vt se vendat, & subeat seruitutem perpetuam: quo hęc debita inferiora recompenset: nam appetitus conseruandæ libertatis proxime accedit, ad appetitum naturalem conseruandi vitam.

¶ Vnde (ni fallor) non tantum ob id quòd libertas sit ex se inestimabilis, eius iactura non est subeunda pro recompensatione inferioris ordinis rerum, sed quia summe genuinus, & naturalis est appetitus fouendæ libertatis.

¶ Nam alias quis negabit quin quãdo homines alioquin liberi aliquo iusto titulo ad seruitutem redacti sunt, quòd iam ex tunc eorum seruitutem quis iusto pretio emat pretio seruorũ, foro communi currenti, & si aliquis

alio quin liber pro triremibus se vendit, aut ludit, quis dixerit eius libertatem quam vendit non posse certo pretio pecuniario taxari, sicut & aliorum seruorum.

¶ Quinta conclusio, vt sententiã Metinæ Salmanticensis modificemus, licet communis opinio sit, quòd cum detrimento vitæ nullius tenetur restaurare damnum temporale quodcunq; sed in casu Metinæ dico, ille nobilis qui occultauit adulterium, vnde adulterinus succedit in regnum, & hæres legitimus, ideo exhæredatus manet, propter hanc solam rationem, scilicet, q̃ legitimus amittat regnum, etiam si sit profuturus, non tenetur cum dispẽdio suæ vitæ, crimen prodere ad restituendum illi regnum, nisi alia causa grauior & vegentior subsit: hæc conclusio liquet ex supradictis fundamentis.

¶ Sed opinio Soti & Metinæ, & aliorum in ista sua exceptione haberet locum, quando vltra iacturam, quam pateretur hæres legitimus regni, spurius secretus, quia est male morigeratus creditur si præficiatur in regnum orit in perniciem regni, vel quando: quia res est in suspicione, & ideo ad acceptandum hunc, vel illum in regem simultates grauissimæ in regno excitarentur, quæ vt verisimile est, sopirentur, cessarentq. si iste nobilis adulterij, & fasti conscius, & author, secretum detegeret. Nam tunc dum esset profuturꝰ si aliter prædictis malis prospicere non posset: etiam cum dispendio vitæ certo, ad id teneretur: hæc exceptio Soti, & Metinæ, quæ etiam intelligitur obligare in his casibus, & reginam adulteram, probatur, quia licet filio, & regina adultera non teneatur se prodere pro solo restaurando damno particulari legitimi exhæredati, tamen cito in causa non fuissent tanti mali: quia partes sunt regni, & partes cum necesso est, se tenentur exponere pro conseruatione totius boni communis, postquam in causa fuere tanti mali communis videtur, quòd etiam do iustitia pro eo vitando teneantur exponere vitas.

¶ Pro argumentis Nauarri soluendis, quia operosum esset ea omnia hic referre, & quia fere omnia, eodem, parive passu currunt, non libuit hic ea transumere, quia sat erit hic fundamenta iecisse ex quibus eorum patens sit solutio, sit igitur primum fundamentum. Loquendo de vita, & libertate, quia non eo tantum, quòd inextimabilia bona sint ex se, sed etiam quia appetitus, tum conseruandi vitam, tum etiam tuendi libertatem, maxime insitus est nobis à natura, nam & auiculæ suam naturaliter cupientes libertatem summe renuunt capiolis detineri: dicimus cum Nauarro, & cum communi in nullo casu bona inferioris ordinis, cum dispendio vitæ teneri quem restituere, neque in hoc casu, neque in alio admittimus limitationem Soti de diffamatione præclaræ familiæ, aut de peruentione regni ad adulterinum, nisi adhuc cum alia noua limitatione etiam, scilicet, quando in se grauiora mala redundantia, infimultates reipublicæ, aut cedes sequerentur. Nam tunc, quia hæc sunt grauiora, aut æqualia mala, quia eis præstit illator damni causam: quando aduertit, vel aduertere debuit inde potuisse venire, tenetur profuturus, si aliter non posset in illis duobus casibus sic limitatis cum dispendio vitæ succurrere.

¶ Identidem concedimus Nauarro, quòd bona pecuniaria, quia inferiora sunt libertate, cum iactura perpetuæ libertatis non sunt soluenda: quia si pauci momenti sint non est pro eis soluendis subeunda seruitus, quòd si pretiosissima sint moraliter loquendo, etiam si vendat se inde ad recompensandum non cõparauit sufficiens pretium neque si recuperaret sufficiens pretium, propter naturalem appetitum conseruandi libertatem ad id nõ teneretur vnde in his argumenta Nauarri, contra nos non militant.

¶ Secundum fundamentum est, q̃ omnes authoritates siue iuris ciuilis, seu doctorum, seu sancti Thomæ quas in contra allegat Nauarrus solũ probant quòd fama ex se bonũ sit inextimabile, ac per consequens quòd moraliter, & regulariter cum iactura famæ, bona inferioris ordinis restituenda non sint. Sed tamen sicut D. Thom. & cæteri doctores communi animi conceptione asserentes quòd furtum ex se, suaque natura, & genere, seu specie, peccatum mortale sit, non subinde negant, quòd furtum in individuo ratione paruitatis materiæ veniale possit fieri, & in genere moris, quod ex sua specie est mortale, & quandam infinitatem malitiæ habet ea parte, qua diuertit à bono infinito incommutabili ideſt à Deo, nõ negant in individuo posse esse veniale: quod in genere moris differt à mortali, & non habet tantæ malitiæ infinitatem. Quia secundum doctores in actibus moralibus dissoluitur species ratione paruitatis materiæ vt id quod ex sua specie erat mortale, ratione paruitatis materiæ, solum contingat esse venialeita fama quæ de se & ex suo genere asseritur esse inextimabile bonũ, non impedit quòd ratione paruitatis materiæ, ideſt, non tantæ famæ posset extimari pretio aliquo modo, neq; enim fama consistit in indiuisibili. Quia fama præclarissima aliquorum longe præponderat famæ alicuius homuncionis, vel vulgaris personæ. ¶ Et quis nam audebit dicere quòd si homuncio onerum bajulus ganapam hispanice dictus, vel cloacarum expurgator si furacius fuerit ducenta millia aureorum, non teneatur illa restituere cum dispendio suæ famæ allegans suam famam esse inextimabilem præponderareque ducentis mille aureis. Cũ fere nullus sit huiusmodi hominũ nisi rarus, qui suam famam non prodigeret pro mille aureis aut pro paulo in plus, præter quam quòd istud genus hominum pene infame reputatur.

¶ Adde quòd etiam fama aliorum qui sunt de media plebe, quia aliquo modo est recuperabilis, quia Diua Magdalena famam quam amiserat dũ erat in ciuitate peccatrix, satis superque resarcinit per vitæ emendam, & sanctitatem, etiã apud homines, ideo non tanti existimant eius amissionem sicut amissionem vitæ quę prorsus est irrecuperabilis. Ideo non tam rigide & superstitiose debet Nauarrus sentẽtiam Caietani & suam tutari, vt non velit admittere exceptionẽ & casum in quo si damnificator non sit tanti nominis & hereditas sit pretiosissima vt Ducatus, Marchionatus non teneatur cum famæ suæ iactura hæc damna profuturus reparare.

¶ Nam argumentum Nauarri quod alicuius apparentiæ esse videtur parũ vrget dum arguit quòd alias in restituendo non seruaretur iustitia commutatiua quæ constituit æqualitatem inter restituentem, & restitutum, quia restituere debitum cum iactura famæ esset soluere debitum, & perdere famam, etiam pro sõlo debito: quæ est magna inæqualitas, quia respondetur Nauarro, quòd non est: nam Caietanus cuius sententiam hic ipse tuetur, asseuerat quod iniustus vsurpator rei alienæ quando aliter eam nequit Domino absenti mittere tenetur eam illi mittere, & restituere, cum quadrupla expensa imo alij doctores mitius loquentes non audent negare quòd cũ dupla non teneatur si res sit maximi momenti, & creditor sua re maxime indigeat. Immo in hoc casu cum

Universidad de Deusto
Biblioteca

Caietano tenet Frater Iosephus, scilicet, quòd cum quadrupla expensa sit res mittenda, quod totius videtur Ergo nihil mirum & iniustus occupator magni status, cum iactura suæ famæ quæ non est tanta quia ipse non est tanti nominis teneatur reparare tam grauissimum damnum. accedit frater Iosephus qui in suis floribus ait quando res restituēda est magna, cum detrimento propriæ famæ restituenda est quando non expectatur commodius tempus vbi sine detrimento famæ fieri possit, & hæc quidem sententia minus est Metaphysica quam sententia Caietani. imo in principijs Philosophiæ & Theologiæ moralibus nititur, vt diximus quia hic ratione paruitatis famæ modicæ in individuo casu soluitur eius species licet ex sua specie, alias fama sit inextimabilis. & hæc sufficiant pro præsenti, nam in reliquis bene ait Nauarrus cum Caieta. quòd fama parta eralijs rebus præclaris qualis est fama ingenij, scientiæ non ita est inextimabilis sicut fama bonitatis virtutem moralem sequēs, quæ licet valde extimetur à bonis: sed tam parum extimatur à perditis iuuenibus vel ab alijs vt de defloratione virginum, de scortis, & sceleribus, pro dolor glorientur.

A

B

C

D

CAP. CXVII.

Quale damnum excusat à restituendo statim.

IAm illa doctrina Nauarri examinanda venit vbi ait quòd qui sine magno damno suorum bonorum non potest restituere statim suo creditori, potest differre solutionem quando talis dilatio non multum creditori nocet. Et quidem hanc doctrinam habere maximè locum, in eo qui ex iusto contractu aliquid debet, nemo est, qui ambigat sed an etiam in iniusto debiti occupatore habeat locum, vt Nauarrus ait, id est quod controuertimus. Nam Sotus de iustitia & iure lib. 4. quæst. 7. artic. 4. videtur contra tenere vbi in casu posito in quo ex restitutione emergit damnum notabile in proprijs bonis debitoris quia, scilicet, ea venditurus est vilissimo pretio ait quòd hæc causa prorsus rem non contineat, quia nemo tenetur iuri suo cedere ad euitandum alterius damnum, nisi in extrema necessitate aut tam graui, vt deberet id quod habet porrigere, & ideo graue debitoris detrimentum non iure stringit creditorem solutionem expectare Ratio si vlla est prolatandi tunc restitutionem aliunde sumenda est, inde videlicet, quòd debitor pro illo temporis articulo non est simpliciter soluēdo, quia moraliter quod fieri nisi cum tanto detrimento non potest, non reputatur possibile. Quin vero pluribus vestiendā est circumstantijs prorogatio vt sit iusta, animaduertenda est in primis acceptio facrit iniqua, an iusta, nam si per latrocinium aut per vsuras aliasve iniurias, debitor ille in ære est alieno, profecto qualecunque citra extremam necessitatem, patiatur detrimētum, tenetur illico restituere. Secce hoc quod ait Sotus hic videtur cōtra Nauarrū sed addit Sotus si per acceptionem iustam debita contraxit, & sine culpa sua, aduersa restante fortuna nudatus est bonis: quavia in paupertatem incidit: tunc facilius indulgenda est illi restitutionis prorogatio, dummodo creditor ferre dilationem possit, neque inopia laboret. Quia citra extremam necessitatem melior est multò creditoris conditio, quam debitoris, hæc Sotus, cuius doctrina grauis est & magni pensi, sed in contra est quia

quia etiam si restituturus iniustus fuerit occupator alieni, videtur postquā non nocet multum creditori (vt supponit Nauarrus) non debeat pati grauem iacturam in proprijs bonis vt restituat etiam iniuste accepta.

A

¶ Igitur pro expeditione totius quæstionis statuuntur cōclusiones. ¶ Quarum sit prima, etiam si debitor patiatur graue detrimentum ex eo, quòd substantia restituenda est ingens, non ideo hac ratione potest prorogare restitutionem, hæc est Caieta. est Soti loco citato, est Cordubæ in tractatu de casibus conscientiæ quæst. 68. est Medinæ, est communis & patet perspicua ratione, quia alias melior esset conditio eorum qui ex alienum ingentius per iniuriam contra erunt, quam qui minora debent, & quia hoc non est iactura, vel damnum propriorum, sed dimittere aliena.

B

¶ Sed quia secundo potest debitori prouenire damnum ex eo quòd non lucrabitur ex alienis si statim restituat, ideo statuitur secunda conclusio propter hoc detrimentum, scilicet, ex eo quod lucrū cessabit debitori grande, si statim restituat, non excusatur ab statim restituendo, hæc conclusio est Caiet. & Soti, locis citatis, est Cordubæ loco citato, nam secundum Sotum nemo ius habet lucrandi pecunia aliena inuito Domino, & quia secundum Cordubam hoc non est perdere suum, sed non vti alieno. Et hæc conclusio patens est in eo qui iniuste usurpauit aliena ex quibus vult negotiando parare sibi lucrum.

C

Q3. ¶ At quid si iam cum esset possessor bonæ fidei antea, expoluit pecuniam sibi mutuatam negotiationi, quæ soluenda erat tali termino, vnde emit iam merces, quæ si statim vendantur non solum cessat ei lucrum, quod inde sperabat: sed & patitur grauem iacturam? Pro huius elucidatione,

D

¶ Sit tertia conclusio quando aliquis est debitor ex iusta acceptione, non tenetur cum detrimento grauī suorum bonorum aut cum detrimento decentiæ status restituere quando ex dilatione suæ rei, creditor non patitur detrimentum, quando non dilapidauit bona aliena, neque ex culpa sua debitor se fecit impotentem ad restituendum, est Nauarri, Soti, Cordubæ fratris Iosephi, patet quia sicut casus fortuitus quia est sine culpa excusat iustum possessorem à restituendo ita amissio bonorum sine culpa, excusat debitorem ex iusta acceptione, ab statim restituendo. Et quia secundum Cordubam & omnes doctores vt ipse ait, valde diues tenetur de superfluis ad statum subuenire egenti, ne decidat à decentia suæ personæ, ergo etiam iste creditor nihil detrimenti patiens tenetur debitori bonæ fidei hanc concedere dilationem. Et quia est regula Scoti quam laudat Syluester, & citat multos doctores eam amplectentes & Ricar. ar. 5. quæst. 5. f. detentio rei alienæ est licita, quando Dñs rei rationabiliter debet velle eā retineri. Quæ regula ex principijs legis naturæ constat.

¶ Hinc aliquis non tenetur restituere statim regulariter, cū detrimento suæ famæ neque restituere gladiū furioso, neq; pecuniā creditori, quando eam petit ad bellum iniustum vel ad expugnandū iniuste patriam. ¶ Hinc secundum Nauarrum sum. lati. cap. 17. nu. 61. & 64. restitutio non est facienda cum damno animæ, & corporis creditoris, quia furiosus est vel pecunia sibi restituta iniuste litigabit neq; si magnū dānum inde ex restitutione reipublicæ obueniret. ¶ Hinc non sunt condemnandi reges, alijve principes retinentes iudicio suo aliena, quādo credunt probabiliter, q ex eorū restitutione sua regna passura sunt magna incommoda & bella iniusta, argumēto

l. siquis

Universidad de Deusto
Biblioteca

l. si quis fumo ff. ad. l. Aquiliam quæ quidem licentia non procedit nec eõ ceditur principi quando probabiliter creditur æqualia, vel multa maiora mala euentura esse ex retentione alieni, quam ex restitutione.

¶ Hinc ex regula Scoti secundum D. Anton. & Adri. restitutio potest licite differri quando probabiliter creditur quòd ex restitutione statim facta sequentur adulteria, fornicationes, aut alia peccata mortalia quæ indigentia statim restituentis eius filijs aut filiabus suaderet. Quia hæc mala sine comparatione sunt maiora quam damnum, quod creditor ex dilatione sui debiti, patitur. Imo sunt bona altioris ordinis, quã bona fortunæ quæ creditori debentur.

¶ Hinc inquit D. Antoninus ℘ non tenetur quis restituere cum iactura decentiæ status statim, & satis est proponat restituere & interim sõlum decenter viuat superfluis expensas amputando, sed quia hæc vltima sententia D. Antoni multo moderamine indiget de quo postea dicemus, ne nostri instituti obliti videamur, diffiniamus hic, an cum cessatione lucri teneatur quis semper restituere.

¶ Sit quarta conclusio limitatius superioris conclusionis secundæ Soti Caieta. & Cordubæ: quando possessor bonæ fidei ex iusta acceptione puta mutuarius bona fide pecuniam sibi mutuatam exposuit negotiationi putans ante aduentum solutionis, inde, aut aliunde habiturum lucrum vnde debito termino sõlueret, non tenetur cessare à lucro, quando alias res emptas vilissime de præsenti venderet. Quia satis est postquam bona fide fecit, si creditori ex inde ex dilatione emerserit damnum, aut cessauerit lucrum, quòd ipsum illi resarciat: patet ex regula Scoti, quia rationabiliter debet esse contentus, quòd bona fide debitor nẽgotiatus, tam grauem non patiatur iacturam lucri cessantis postquam ipsi creditori aliunde non indigenti resarcitur damnum, aut lucrum cessans si aliquam iacturam circa hęc est passus.

¶ At illam quæstionem hactenus videmur dissimulasse quæ præcipua erat, & à nobis ad examinandum suscepta. An iniustus occupator alieni, cũ magno detrimento bonorum propriorum, quia ea est vilius venditurus, teneatur statim restituere pro hoc.

¶ Sit quinta conclusio, quando creditor ex dilatione rei iniustæ à se acceptæ graue de præsenti patitur damnum, aut æque graue, sicut passurus est debitor si statim illi restituat, tunc cũ tali graui detrimento, tenetur etiam res suas vilius vendẽdo creditori suo restituere statim. Hæc Soti est & Cordubæ locis citatis, hæc tamen non est contra Nauarrum quia Nauarrus sõlum loquitur casu quo talis dilatio iniuste accepti parum nocet creditori, sed probatur nostra conclusio ratione Soti quia extra extremam necessitatem multò melior est conditio creditoris, quam debitoris. ¶ Sed quid in casu Nauarri quando dilatio iniuste accepti parum nocet, creditori.

¶ Pro hoc sit sexta conclusio licet conclusio Soti esset de rigore iuris tenenda, tamen loquendo de æquitate, quæ præfertur rigori non scripto, opinio Nauarri secure teneri potest in eõ scientia, scilicet, quòd etiam occupator iniustus alieni, quando dilatio rei debitæ parum creditori nocet, non tenetur cum graui detrimento suorum bonorum vendendo sua vilissime statim restituere, sed expectare commoditatem potest. Hæc conclusio, pro parte Soti probatur, quia iste postquam fuit iniustus vsurpator alieni stando in rigore iuris nemo tenetur iuri suo cedere ad euitandum iniusti vsurpatoris damnum nisi in extrema necessitate, aut tam graui vt deberet, id quòd habet ei porrigere. Sed pro parte Nauarri conclu-

conclusio persuadetur sic, quia æquitas dictat vt etiam iniusti vsurpatoris graui iacturæ compatiatur creditor, quando id fine nocumento suo potest facere. Quia dum creditor indemnis seruetur non est per rigorem de eo sumenda vindicta, neque sine causa addenda est afflictio afflicto, & de tali dilatione, credimus rationabiliter creditorem ex quadam æquitate rationis debere cõtentari, sed iam euasimus ex ista quæstione cui sic fecimus satis, vtinam & lectori satisfaciamus.

CAP. CXVIII.

An cum iactura decentiæ status sit restituendum.

Qõ. IAm vero cum ab vna nos extricauerimus quæstione rursum alia inuoluimur, quæ parum distat à præcedenti, ideo non tantam ingeret nobis difficultatem licet non omnino facilis sit solutu inter doctores. Quæstio inquam est vtrum teneatur debitor cum magna iactura decentiæ sui status restituere totum & integre debitum. Et quidem in hac quæstione diuersi diuersa dicunt. Nam Metina compluten. de resti. quæst. 5. & Richardus, Raimũdus, Hostiensis, Archidiaconus, Berna. Innocentius, Guillelmus vt refert Syluester restit. 5. quæst. 1. quæst. 3. quæst. 4. tenent quòd in hoc casu quæstionis non potest prolatare restitutionem debiti, duplici moti ratione. Quia iste talis debitor iniuste retinet alienum nullo bono titulo, vnde sicut rem furatam ita tenetur omne debitum restituere statim Domino, quia Dominus ex tali re, sibi debita non tenetur sustentare eius statum; sed satis est si illi impertiat eleemosynam sicut alteri pauperi. Secũdo quia cap. 1. si quis de furtis, statuitur vt qui causa famis adactus, id est, necessitate furatus est restituat, etiam si in eãdem necessitatem famis relapsurus sit. Et cap. cum tu de vsuris, compellitur vsurarius integre restituere etiam si in egestate maneat summa: alij vero doctores vtpote magis pij cuius modi sunt Syluest. restit. 5. quæst. 1. quæst. 5. quæst. 4. & in sua Rosa aurea & D. Antoni. 2. parte. tit. 2. cap. 8. & Ioann. Neapoli. & alij multi doctores & Nauarrus summa Hispanica. c. 17. nu. 72. sunt qui aiunt nisi in casu quo creditor sit in simili necessitate perdendi statum, potest debitor etiam ex acceptione iniusta secundum Nauarrum differre solutionẽ ne decidat à suo statu. Quia satis est se restringat soluni insumendo necessaria, vt de residuo paulatim possit restituere. Quod si non potest iste talis locare filias matrimonio æqualibus, eas locet minoribus. Ratio qua ij fulciunt suam opinionem, est quia cessante æquali necessitate creditoris, iactura decentiæ status censentur facere debitorem simpliciter impotentem ad restituendum, & quia cap. si quis de furtis glossa ait ideo illi furi furanti pro necessitate famis impositam fuisse pœnitentiam, quia illa necessitas famis non fuit grandis. Nã si grandis fuisset, quia non peccasset, illi pœnitentia imposita non fuisset, at necessitas decidendi ab status decentia grauis esse videtur.

¶ Ecce quam cordate nos oportet loquis neque præcipitate inter tam varias opiniones sententiam, sed quia medium tenuere beati, & quia media sententia inter dubias minus creditur à veritate distare, ideo puto hic medium sententiam esse tenendã. ¶ Igitur pro resolutione quæstionis præmissa distinctione, quod tripliciter debitor alieni se potest habere, vno modo

Universidad de Deusto
Biblioteca

do ita quòd recte, & iuste rem alienã A
acceperit, vt per mutuum. Secũdo mo
do quòd licet iuste à principio rem
alienam obtinuerit, postea tamen illã
dilapidauit, aut dissipauit. Tertio mo
do quando per iniuriam eam occu
pauit.

¶ Sit prima conclusio, si debitor per
fraudem, vel iniustitiam bona aliena
occupauit, vt per vsuram, rapinam, vel
furtum, vel esto à principio iuste acce
perit, seu per mutuum, vel aliã iustam
acceptionem, si nihilominus postea B
culpa sua, prodige, vel per ludos, vel
scortationes, vel aliter, bona illa dena
stauit, tunc etiam cum iactura decẽtię
status, tenetur, statim, integre restitu
ere. Hæc conclusio est Soti loco ci
tato. Est Cordubæ quæst. illa. 68. de ca
sibus conscientiæ in qua cõcordat cũ
prima, scilicet, quando acceptio fuit
iniusta, vel dissipatio culpabilis inter
cesit. Hæc conclusio quæ, vt inquit
Corduba, est multum iuridica, proba
tur rationibus primæ opinionis, & in
super patet. Quia huiusmodi iniusti C
dissipatores, & vsurpatores non sunt
digni quibus ista dilatio concedatur à
creditoribus, & quia non multũ im
merito, indignantur contra eos credi
tores sui dicentes illud Euãgelij, quid
audio de te redde rationem debiti, nã
te expectare, cum bona mea dissipa
uerit, & ex eis pompatice profanęq;
vixeris indignum est. Probatur insu
per, quia & illis præberetur ansa, & oc
casio magna vsurpandi, & dissipandi D
aliena, si scirent licere sibi non statim
restituere, cum iactura status, quẽ for
re non sustentassent, nisi iniuste acce
pissent, & abligurissent aliena nã hæc
aliena si defecissent ad profanos sum
ptus, propria quibus sustentant statum
consumpsissent, distraxissentque.

¶ Secunda conclusio, quando debi
tor est quis bonæ fidei ex licito, scili
cet cõtractu, neque talia bona aliena
male insumpsit, sed quia in suis gestis
negotijs, fortuna parum secunda, fau
staque fuit, ideo nihil aliud potuit de
se præstare, quàm fecit, tunc non tene
tur restituere iste, cum iactura decen
tiæ status, sed potest differre solutionẽ
dummodo creditor possit differre so
lutionem, neque inopia laboret. hæc
est Soti lib. 4. de iust. q. 7. ar. 4. est Cor
dubæ loco citato & hęc inquit est mul
tum iuridica: & in hac secunda cõclu
sione sic limitata concordamus cũ se
cunda quæ erat Sylvestri, & Navarri, &
aliorum, sed non quatenus sine ista li
mitatione eam asserebant, quia hoc
non licet iniusto occupatori, aut dila
pidatori, sed iusta ex acceptione pos
sessori. Et hæc conclusio patet, iste cũ
cum iusto titulo retinuerit, acceperit
que, non tenetur cum graui detrimẽto
statim restituere, quia postquàm nõ est
in culpa impossibilitatis restituẽdi sta
tim, non videtur esse in mora culpabi
li. Facit Sylvester titulo mora. q. 1. &
verbo excõmunicatio. 3. dubio. 12. &
13. & patet, quia si contractus bonę fi
dei in casu fortuito, vbi abfuit omnis
culpa, vt in contractu cõmodatæ rei,
vel locatæ, vel depositę, excusat ab re
stitutione, ratione talis incumpabilis
casus, ergo etiã debitum pecuniariũ
licite cõtractum, vbi debitor inculpa
non fuit, deobligabit ab statim resti
tuendo, si sine detrimento iacturaque
status, restitutio de præsenti impossi
bilis est.

¶ Tertia cõclusio, vsurarius, & si quis
est alius iniustus vsurpator alieni: qui
cũ antea tali statu careret, iniustis, ex
torsionibus, & exactionibus rei alie
næ, id status sibi cõparauit: is secũdum
omnes tenetur restituere statim etiam
cũ iactura talis status. Hæc est omniũ
& patet, quia ille status nõ est suus, sed
iniquis modis acquisitus est. Hinc fra
ter Iosephus in suis floribus ait quòd
nulla est ratio quare excusentur à resti
tutione statim faciẽda, qui non habẽt
statũ, fingẽtes statũ. Igitur his vsurarijs
nullum

nullum supereſt remediũ nisi petere à A
creditoribus spontaneã dilationẽ, vel
si facta diligenti indagatione, incerti
sint creditores quibus ea debent, se
componere cum summo Pontifice.

¶ Sed quæritur vt omnia enucleatius apertiamus, nec aliquid dissimule mus, an debitor bonę fidei ideſt ex iu sta acceptione, quia alias nõ fuit dila pidator bonorũ alienorũ, neq; in cul pa est impotẽtiæ, quã nũc ad restituẽ dũ habet casu, quo creditor suus pati turnotabile detrimentũ, citra tamen B amissionẽ status, cũ iactura suæ status restituere, ei statim teneatur, & vide tur q̃ nõ teneatur ad statim. Quia status aliquãdo æquivalet famæ, sed cũ ia ctura famæ, quia altioris ordinis est, nõ tenetur quis restituere regulariter creditori etiã graue dãnũ tẽporale ex dilatione patiẽti: ergo neq; iste debi tor postquã non est in culpa, cum iactu ra status tenetur ad statim restituendũ creditori alias patienti notabile dam C nũ. Et cõfirmatur quia tales debitores omino inculpabiles, nõ tenentur se cundũ fratrẽ Iosephũ cũ maiori detri mento restituere, quã sit rei restituen dæ pretiũ, sed cadere ab statu, est maximũ detrimẽtũ: ergo nõ tenẽtur resti tuere statim creditori notabile dãnũ patienti, cũ iactura sui status etiam si creditor omisit lucrari millia vel alĩ ter. ¶ In contrariũ est, quod ait Sotus q̃ citra extremã necessitatẽ melior est D conditio creditoris, quã debitoris: sed iactura status non ponit hominem in extrema necessitate, ergo cum iactura status tenetur statim restituere.

¶ Pro expeditione quæstionis sit quarta conclusio vt à clarioribus pro cedamus, quando creditor ex dilatio ne patitur similem iacturam status, vel patitur simile indigentiam ex dilatio ne debiti, tunc debitor inculpabilis & bonæ fidei tenetur potius subire illã iacturam, vel æqualem indigentiam, & restituere statim, quam quod suus creditor illam patiatur. Hæc est Cordu bæ, est Soti, est Navar. locis citatis, est Medinæ in sua instructione. 6. cap. resti tutionis fol. 172. vt verbi gratia si cre ditor est mendicaturus, quia quod sibi debetur, nõ soluitur, potius debitor etiam alias inculpabilis tenetur resti tuere, etiam si alias sit mendicaturus. Probatur ex regula Soti, quia extra extremam necessitatem, cæteris pari bus, ideſt, in paribus status iacturis vel indigentijs, melior est conditio cre ditoris: quam etiam cuiuscunq; debi toris etiam ex iusta acceptione, quia res restituẽda ad creditorẽ magis attinet tanquam res sibi debita.

¶ Quinta conclusio, quando debi tor bonæ fidei, & inculpabilis patitur ex restitutione statim faciendа iactu ram totalem status, non tenetur statim restituere etiam si creditor alias ex di latione notabile passurus sit damnũ, dummodo, illud non passurus est de præsenti, quia non imminet id damni de præsenti, si talis debitor paratus sit resarcire id damni pendentis in futu rum dum venerit, vt verbi gratia mo do creditor habet vnde suo statui, do mui, & familiæ subueniat: sed tamen pecuniam illam sibi debitam si illo termino solueretur destinaturus erat eam in classi in Hispaniam pro mercibus emendis transuehendas, speratque subinde, ex tunc ad annum & dimidiũ se recepturum lucrum illius, tunc sa tis est debitor sit paratus pro illo tem pore recuperationis lucri soluere cre ditori lucrum deductis deducendis arbitrio boni viri. Similiter si hinc ad annum creditor indiget pecunia nũc sibi debita, ad soluenda chirographa, & quia suo tempore non est soluta, ac cepit ad vsuram, vt chirographa sol uat, satis est debitor sit paratus suo tẽ pore ocurrere ne hoc damnum eue niat aut sit paratus huiusmodi vsuras, postquàm solutionis earũ causa fuit, ipse soluere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Sed quid si creditor damnum notabile citra tamen iacturam status, patiatur de præsenti ex dilatione debiti quia patitur in familia notabilem indigentiam, vel patitur à suis creditoribus notabilem molestiam. An tunc debitor alias inculpabilis, teneatur cum iactura status. Respondetur quòd in casibus moralibus sermones, quo magis descendimus ad particularia minus sunt certi, quia varij, ideo non possumus punctualiter omnia diffinire: sed regulam generalem tradere arbitrio sapientum, dum opus fuerit moderãdam: sit igitur pro hac regula.

¶ Conclusio. sexta. Quando damnũ imminet de præsenti notabile creditori quia de præsenti, ex dilatione sibi debiti, graui laborat indigentia in familia sua, vel graues sustinet molestias ipse à suis creditoribus, quibus ipse quoque est debitor, si damnum huius indigentiæ æquialens sit, vel esto æqualens non sit, proxime aut quasi proxime conferri possit, cum damno amissionis status, tunc debitor suus licet sit debitor ex iusta acceptione, & inculpabilis, tenetur cum iactura status si aliter non potest hoc damnum graue, & præsentaneum à suo creditore tollere, & restituere ei statim, patet quia citra extremam necessitatem, melior conditio creditoris, quam debitoris. At vero Victoria in casu conclusionis dixit quòd secũdum meliores doctores magis probabile est quòd si creditor patiatur iactu ram ex dilatione pecuniæ à se mutuatæ mutuatarius licet fuerit iustus acceptor teneatur illi soluere aliquid cum amissione aliqua sui status, sed non cum amissione totius status nisi creditor perdat totum suum statum quia alias non seruaretur æqualitas, placetque mihi ista limitatio Victoriæ.

¶ Septima conclusio, si arbitrio boni viri notabiliter præponderet iactura status damno licet notabili, quod creditor de præsenti patitur, quod nõ satis restauratur per hoc quod postea resarciatur, quia interim sua domus indigentia notabili vexatur, in hoc casu debitor malę fidei non obstante iactura status sui credo tenetur restituere statim, patet per regulam generalem, quia citra extremam necessitatem, melior est conditio creditoris, quæ regula potissimum verum habet, vbi debitor fuit iniustus vsurpator aut dilapidator.

¶ Hinc patet quòd duo asserta fratris Ioseph in suis floribus non sunt vsquequaque vera, primum quòd debitor ex iusta acceptione, non tenetur statum mutare, vt restituat. Secundum quòd quando creditor ex dilatione aliquod detrimentum patitur, non ideo cum mutatione status compellendus est debitor ei restituere statim, etiam si culpa sua, in restituendi inciderit impotẽtiã, quia satis est si postea illud damnum resarciat, quia primum eius assertum limitandum est iuxta præstitutas à nobis hic conclusiones, & secundum etiam iuxta vltimã moderandum venit.

¶ Sed quæritur vtrum vera sit illa sententia vel opinio fratris Ioseph quam suis floribus Theologiæ materia de restitutione asseuerat, scilicet, quòd debitor bonæ fidei cum mutatione status restituere non tenetur, etiam si creditor ex dilatione, statum quoque mutare compellatur. Et videtur quòd sic, quia sicut in pari causa turpitudinis secundum ius melior est conditio possidentis, ita in pari causa necessitatis melior est conditio debitoris possidentis, & confirmatur quia videtur in hoc casu sat sit debitorem creditori damnum ex dilatione subsequutum resarcire, sed quia iam sententia istius sugillata manet exclusique per quartam conclusionem potissime, & per quartæ

quæ subsequentes, non est hic amplius immorandum, quam solutio suorum argumentorum postulat, quia sua sententia aperte est contra Nauarrum Sotum, Metinam, Cordubam, igitur ante quam argumenta fratris Ioseph soluamus, ne interrumpatur materia.

¶ Sit octaua conclusio, cæteris paribus facilius proroganda est dilatio restituendi iusto possessori, nec dilapidatori, quam iniusto vsurpatori, vel dilapidatori: hæc est Soti, quia ratio id dictat.

¶ Nona conclusio, quando debitor est inculpabilis, & bonæ fidei si damnum iacturæ sui status in duplo præpõderat debito restituendo, aut damno, quod de præsenti suus creditor patitur, videtur tunc cum iactura sui status non teneatur statim restituere: patet hæc conclusio in qua conuenio cũ fratre Ioseph, quia possessor bonæ fidei non tenetur restituere cum maiori detrimento, quam sit rei restituendæ pretium, & per hanc conclusionem satisfacimus huic argumento antea posito, quia satis est postea debitor resarciat damnum si quod creditori ex dilatione accreuit.

¶ Nunc ad argumenta fratris Ioseph & Victoriæ supraposita superest respondere: ad. 1. quando sic obijciebatur quòd status æquualet famæ, sed cum iactura famæ non tenetur quis soluere creditori etiam patienti graue damnũ rei familiaris, ergo neque etiam iniustus vsurpator cum iactura sui status æquualentis famæ. Respondetur primo quòd non est verum regulariter, quòd status æquualeat famæ, quia fama, vtpote quæ consequitur virtutem, quæ proprie dicitur fama est de se inextimabile bonum. At vero fama status nõ est proprie fama bonitatis, sed est volũti fama ex rebus alijs præclaris parta, vt fama ingenij, scientiæ, virium, solertiæ, actium, diuitiarum, & aliarum rerũ similium, quæ non est inextimabilis. Ideo fama status licet videatur altior diuitijs, tamen quia diuitijs sustentatur, parum excedit, aut nihil, aut non multum ordinem diuitiarum, quia sicut fortuna diuitijs dominatur, ita etiã sæpe adimendo diuitias homines ab huiusmodi statibus deturbat. Neq; recta existimatio est, secundum moralẽ philosophiam, aut theologiam, statum adæquare famæ, quæ quandam immortalitatem sortitur, vnde negatur antecedens, quòd status regulariter adæquetur famæ, sed si detur casus in quo status tanti valoris esset, quòd æquaretur famæ, tunc sicut non teneretur cum amissione famę, neque etiam cum iactura status æquualentis tali famæ statim restituere.

¶ Ad aliud fratris Ioseph argumentum respondetur, quòd falsum assumit dicens, scilicet, quod in pari causa necessitatis, melior sit conditio debitoris possidentis, quia præterquam quod in foro exterieri contra suam maximam istam iudicatur, quia non est eadem ratio de ea, & de pari causa turpitudinis, in conscientia tamen & in iure nature stando verior est maxima Soti, scilicet quòd citra extremam necessitatem, vbi omnia veniunt communicanda, melior est conditio creditoris, quam debitoris, ac per consequens, non sat est in casu, quo creditor ex dilatione ab suo statu lapsorus est, postea ei resarcire dispendium, quia hoc perinde est ac si quis vngat vulnus, semel à se percussi.

¶ Hinc ex dictis patet, quòd secundum Sotum, & Cordubam nobilis non debet manuales operas exercere, nec mendicare, vt restituat, sed satis est, vt vilius viuat, & abiectius, denique miserę, atque omnem deponat pompam nãsi in tali necessitate non possit aliena rapere: non inde sequitur, vt nõ possit parcius iuliusque reparare, vt viuat, quod bona fide acquisiuit. Hinc sequitur secundum fratrem Ioseph. quòd

Universidad de Deusto
Biblioteca

nobiles detinentes villas, vel alias pos- A
sessiones, ne à magnitudine status de-
cidant in statu damnationis sunt, nisi
aliunde excusentur ipsi, & eorum con-
fessores huius delicti consilij: quia de
alienis non debent tam pompatice vi
uere.

¶ Hinc sequitur, q̃ licet non semper
cum totali iactura status teneatur debi-
tor restituere, tamen semper se debe-
bet restringere ne superfluat in su-
perfluis, vnde nunquam caterua famu
lorum, & equorum, cum dispendio cre- B.
ditoris, à restitutione excusat, quia sine
ita magna familia status nobilium cõ-
seruari potest. Vnde patet quòd ij in
hoc casu retinent alienum sine iusta
causa inuito domino. Hinc consulendũ
est nobilibus, vt statum minuant, quod
est ab illorum confessoribus maxime
aduertendum.

¶ Hinc secundum Medinam in sua
instructione. fo. 274. 7. capite restitutio
nis, qui accedit ad confessionem cum
debitis sic implicatus, fateturq; se non C
esse soluendo, si rogatus à confessore
verum illud debitum fuerit contractũ
per furtum, vel verum sine culpa inci-
derit in illud debitum, si fateatur id se
debere ex furto à se commisso, si ha-
bet duo pallia, vel duo lectisternia, ex
his vendat vnum pro restitutione fa-
ciendã. Si vnum tantum, estque pretio
sum, vendat illud, induatque se vilio-
ri, vt restituat, quod si causetur se habe
re filios replicetur ei, q̃ postquam id
furatus est sibi id culpæ asceribat, & id D
soluat. Si autem iuste illud contraxit
debitum, sed aduersante fortuna, sine
culpa in illam impotentiam incidit,
mitius & æquius iuxta conclusiones
supra positas tamen cum illo agẽdum
est.

¶ At etiam quæritur cum iniusta
Qũ. fuit acceptio, si res restituenda est par
na, licet quia parua est, sic accipiens
non teneatur illam restituere cum ia-
ctura totius status, an teneatur illam
restituere cum iactura medietatis sta-
tus.

¶ Respondetur, conclusio rationabi-
lis fuit visa Victoriæ, q̃ quando quan-
titas restituenda non est magna, & in-
iuria iniuste acceptionis fuit parua, &
creditor parum detrimentum ex dila-
tione patitur non tenetur: patet, quia li
cet non omnis status, tamen aliquis sta
tus æquialere potest famæ alicuius
mediocris hominis, ergo si ille homo
cum iactura suę famæ non teneretur
soluere notabilem maiorem quantita-
tem, ergo neque in isto casu, cum iactu
ra medietatis status istam paruam quã-
titatem.

CAP. CXIX.

An cedentes bonis licite retineãt alimenta.

QVæritur subsequenter vtrum qui Q5.
secundum leges cessit bonis,
possit bona conscientia sibi
retinere ea, quibus indiget ad solã suã
necessariam sustentationem, nec cogã-
tur mendicare. Super qua quæstione,
nec omnino cõueniunt doctores. Nã
Nauar. sum. Hispanica. ca. 17. nu. 86. te-
net partem negatiuam: sed modo in
sum. lati. c. 17. nu. 36. idem Nauar. ait, q̃
in foro exteriori excusabitur tantũ, si
de acquirendis solum retineat, quæ si-
bi necessaria sunt ad victum, vel etiam
de acquisitis, sed in foro conscientiæ,
non excusabitur, nisi quatenus necessi
tas eũ sine cessione excusaret, quia lex
ciuilis in foro conscientiæ non potest
concedere retentionẽ alieni cõtra ius
diuinum, vel naturale. Aliorum tamen
opinio contrarium sustinet hoc nõ es-
se contra ius diuinum, quia inquiunt
ses publica est quæ per suas leges cõ-
cedit

cedit hoc priuilegiũ bonorũ suorum A
cæssoribus, sed res publica aliquo mo
do habet facultatem supra bona tem-
poralia, vt pro vtilitate communi ali-
quid parum istis miserabilibus possit
applicare.

¶ Igitur pro decisione quæstionis,
quia iam fere supra decisa manet. Po-
nitur cõclusio prima, si qui cessuri sunt
bonis iniquis vijs, per fraudes, vel
tecnas, talia bona extorsere, potiri nõ
possunt beneficio legis, neque retine-
re sibi necessaria ad sustentationem, cu- B
iusmodi sunt negociatores, quidã qui
à plumbus mutuo accipientes ingẽtem
vim pecuniæ corradunt, quo extima-
tionem locupletum, & potentium au-
cupentur in populo, & interim indul-
gent genio ex alieno pompatice viuẽ-
tes, cumq; exoxerint substantiã ad sa-
cra se recipiunt inde quæritantes com
positionem cum partibus, & remissio-
nem aliquam partis, quibus nec talis
remissio valet, quia vi extorta est, vel
fraude, sicut secundum Sotum, nec re-
missio obtenta ab illis qui falsis causis C
vel precibus, mentiuntur corã credito
ribus ad obtinendã eã causantes, q̃ nõ
suppetit sibi vnde sint soluendo, vel q̃
decepti fuerint in pretio, vel in substã-
tia, vel qualitate mercis, mentientes q̃
non erat tam bona ne tantæ mensuræ,
aut ponderis, neq; tale genus raptorũ
in republica venit sustinendum, sed eli
minandum longe.

¶ Secunda conclusio, qui bona fide
negociantes, in fortunijs quibusdã, in- D
fausticq; successibus in pauperiẽ pro-
lapsi sunt, licite in conscientia possunt
potiri beneficio legis, dum cædunt bo
nis, ne carceribus mancipentur. l. 1. C.
qui bonis cede. poss. ita vt possint reti
nere sibi aliquid pro victu dici vel inẽ
sis, vel anni, vt habetur. l. qui bonis. ff.
eod. ti. & ne patiantur grauem necessi-
tatem, vt habet. l. in condemnatione.
ffde regulis iuris. vnde sine mala con-
scientia, inde secundum exigentiam
decentiæ personæ ex bonis postea ãse
partis se alere possunt: nam id signifi-
cauit lex, dum prohibet huiusmodi bo
na postea parta, ne venalitati exponan
tur iterum. Quæ quidem leges & in
conscientia videntur excusare, quia tũ
respiciunt vtilitatem communem, tũ
etiam creditorum, qui a si illi ex neces-
sario sibi retinendo victu, & instru-
mentis artis, seu sui officij omnino nu-
darentur, manerent omnino sicut aui-
culæ denudatæ omnibus plumis, quæ
omnino ad querendum sibi victum
volare non possunt, ita nec istis super-
esset remedium perueniendi, seu con-
uolandi iterum ad pinguiorem fortu-
nam, ad quam si peruenerint, illis non
suffragatur lex, quin teneantur tunc
residuum soluere: nam l. eum & filij.
C. qui bonis. statuitur, vt si quid pin-
guius eis postea accesserit hoc iterum
vsque ad modum debiti potest à cre-
ditoribus legitimo modo auelli. idem
l. is qui bonis. ff. eodem titulo sancitur.
Et hoc non minus in vtilitatẽ credi-
torum videtur vergere, quam si simul
& semel, illo modico residuo pro suo
victu necessario expoliati:, sine spe
respirandi ad pinguiorem fortunam,
vbi possent integre soluere, relinque-
rentur.

¶ Vnde bene ait Nauarrus, quòd li-
cet lucrum cessans non excuset debi-
torem ab statim restituendo, bene ta-
men carentia instrumentorum artis,
quibus sibi debitor victum parat, eum
excusat ab statim restituendo, quia ex
vendere non debet, vt restituat, ita Na
uarrus summa latina. numero. 59. Sed
tamen prædictæ duæ conclusiones
sunt Soti, & Cordubæ locis citatis qui-
bus assentitur frater Iosephus, licet
non apponat distinctionem, & ideo
confuse loquitur, & quia secundum
Adrianum, Gabriel. Syluestr. restitutio.
septima quæstione secunda, & q. 7. le-
ges hæ iustæ sunt, quia respublica fa-
cultate pollet sanciendi pro bono com
muni

Universidad de Deusto
Biblioteca

munt super bonis subditorum, quibus legibus subditi consentiunt, vel saltem consentire tenentur. Ideo iste cessor bonorum quod virtute harum legũ, retinet contra ius diuinum, vel naturale non retinet.

CAP. CXX.

An debitor compos licite possit colorare dilationem restitutionis.

ACcedit & difficultas illa hic suum locum habitura, circa quam & doctores dissident, scilicet si aliquis cum compos sit ad restituendum alienum simul, & semel, totum integre, citra aliquod inconueniens, & absque detrimento decentiæ status, & tamen restituere renuit totũ simul, paratus est tamen restituere paulatim, tantum tali tempore, & tantum tali vtrum hoc citra mortalem culpã efficere possit, dignusve sit absolutione.

¶ Hic congladiantur inter se duæ opiniones contrariæ prima Syluestri restitutio. 5. q. 5. & in rosa aurea, & summæ angelicę, & Gabrielis, & Nauarri in summa Hispanica. cap. 17. num. 63. & in summa latin. c. 17. num. 65. nam ibi Nauarrus sic ait, non potest confessor concedere dilationem restituendi pœnitenti, quando certo scit eum soluere posse, nisi concurrat aliqua causa prædictarum excusantium ab statim restituendo, nisi pœnitens renueret soluere statim totum, ob aliquod emolumẽtum inde sibi proueniens, & creditor nollet cõcedere dilationem parũ sibi nocuam, & alias nunquam aut non tãcito recuperabit debita, quę se astringit pœnitens, ad certum tempus soluẽdum, quia tunc confessor secundũ Angelum his concurrentibus potens est dilationem & absolutionem concedere credens quòd creditor, illo contentus foret, si sciret, vt ipse, intimum secretum conscientię creditoris, prima igitur opinio, vt diximus quę erat Syluestri, Gabrielis, Angeli huic expressæ Nauarri sententiæ videtur accedere. Addunt tamen omnes, hanc conditionem ad prædicta, quòd prędicta sunt vera, dum in tali casu debitor putet se bona conscientia posse tunc debitum differre, talisque sit animi, vt nisi existimaret se bona conscientia, sic posse prolatare restitutionem, statim se paratum offerret fideli animo, ad statim totum debitum persoluendum.

¶ At veto Sotus de iusti. & iure. libro 4. q. 7. arti. 4. & Metina de restitutione. q. 2. fol. 3. & q 5. & Adrianus in 4. de restitutione, & Maioris in 4. distinctione 15. q. 28. alijque doctores tenent oppositum, scilicet, quòd stando in conscientia, si debitor statim compos est ad soluendum debitum totum, sine hoc, q̃ ab sui status decentia decidat, renuit̃ id facere, quia extra statum bonæ conscientiæ sic se constituit, inabsolubilem se confessori exhibet, nisi creditor huiusmodi dilationi præbuerit assensum, neque confessor hanc debitori tali indulgere valet facultatem, vt paulatim soluat, cum debitor statim sit soluendo, nisi tacite saltem tali dilationi creditor consentiat.

¶ Igitur pro illustratione quæstionis: statuuntur hæc conclusiones quarum prima sit conclusio, in rigore verior est opinio negatiua Soti, Metinæ, Adriani, Maioris, quam secunda, scilicet, q̃ talis debitor in prædicto casu cum statim soluendo sit totum, renuente creditore concedere dilationem, non potest debitor ex licentia confessarij prolatare restitutionem soluendo paulatim. Hæc conclusio est fratris Antonij Cordubensis quæst. 68. hæc conclusio in rigore apparet verior, primo secundum Sotum quia confessarius non est creditoris procurator vt nomine creditoris hanc indulgere debitori dilationem possit, sed tãtum nomine Dei, expurgator est conscientiæ, quare ad hoc sibi est inuigilandum vt perpendat causas, aut merita: si quæ sint quæ propter impotentiam excusent ab statim restituendo. Nam si ad soluẽdum statim compos est, nullatenus inuito creditore est absoluendus, nisi restituat: quamuis periculum immineat, vt nunquam sit facienda restitutio. Ipse enim pœnitens sibi viderit.

¶ Secundo patet quia creditor grauem patitur iniuriam secundum D. Thomam dum inuitus, sine rationabili causa, qualis hic nulla est, priuatur vsu bonorum suorum, nec apparet excusari à mortali ex eo quòd talis dilatio creditori, non multum nocumenti inferat. Nam neque videtur excusari à mortali is, qui eũ potis sit statim ad soluendum, non soluit regi debitum, licet ex tali prorogatione solutionis debiti, rex non multum capiat nocumenti, si debitum sit magni momẽti.

¶ Item patet quia si aliqua ratio excusans esset hic, esset quam assignat opinio contraria, scilicet, quãdo quidem Dominus probabiliter creditur tali dilationi assentiri tacite saltim: quia Domin⁹, vel creditor, si intimius exploratam habuisset mentem debitoris ratam habuisset moram, quam confessarius debitori huiusmodi concediti: sed hæc ratio non excusat, imo debitorem accusat. Quia tunc creditor, si tali prorogationi solutionis assentiret, esset non vltroneus, sed inuitus, eo quòd quasi desperatus amissa spe aliter recuperandi, nisi dilationi tali annueret, inuitus rationabiliter præstat inuoluntarium cõsensum.

¶ Denique accedit ad rationes prædictas, scilicet, quòd supposito, debitor potis est ad soluendum statim, non tenetur creditor hanc illi indulgere dilationem: vnde sicurrem furtiuam, seu alienam quando aliquis nõ nullo titulo possidet, statim eam restituere tenetur, sic & prædictus debitor, neq; ei creditor, ad aliquid relinquendum est obnoxius, neque rationes cõtrariæ opinionis multum vrgẽt: neque faceret aliquid lex pro illa adducta l. solendo, ff. de negotijs gestis. Quia ista regula quod vtiliter geratur negotiũ creditoris secundum Sotum licet in foro exteriori iuuet, tamen in cõscientia nulla est. Præterquam q̃ in hoc decipiuntur multi præsertim magnates, qui cum soluendo statim sint, malunt restituere paulatim, quos experientia docuisse debuit, huiusmodi debita, quæ iam post tam prolixas moras, committuntur in testamentis soluenda, quomodo tandem maneant insoluta in perpetuum interdum. Nam huiusmodi testamenta, vel occultantur, vel disparent, vel hæredes creditoribus mille machinantur thecnas litium. Vnde falso autumant hæredes suos fideliores se illis exbibituros, quã ipsi suæ conscientiæ fideles se præstiterũt.

¶ Secunda conclusio si aliquis pœnitens protectus opinione contraria Nauarri & Syluestri, & Gabrielis, & Angeli bona fide eam probabilẽ esse putans, & veram, absolutionem efflagitet à cõfessario absoluẽdus est. Hæc conclusio elicitur ex Metina in sua instructione confessorum fol. 264. c. 3. de prudentia confessoris. 6. regula & liquet ex eius ratione, aut opinione, quam ibi tuetur, scilicet, quòd confessor pœnitenti probabilem opinionem doctorum sectanti negare absolutionem non potest, licet confessor ipse cõtrariam opinionem probabiliorẽ esse censeat, quia cum pœnitens eo quòd opinionem probabilem sit amplexus non peccauerit, nulla subest ratio negandi ei absolutionem. Hanc suam

Universidad de Deusto
Biblioteca

doctrinam non solum in proprio curato pœnitentis, sed etiam cõtra alios in alijs confessarijs siue curatis, siue non curatis habere locum astruit ibi Metina: sed quidquid sit de hac extensione, quam facit ad cõfessores etiam non curatos, quam etiam sub aliqua limitatione concedemus postea: tamen istinc sequitur plana nostræ conclusionis probatio, quia si pœnitens sufficienter dispositus accedit ad sacramentum, sequutus opinionem probabilem doctorum, cum istam oppositam opinionem Nauarri, Syluestri, Angeli, Gabrielis, tum propter grauitatem doctorum, tum propter aliquam quam præsefert apparentiam probabilem censeam, non puto negandam fore absolutionem pœnitenti eã amplexanti, dum de hac re sit edoctus, scilicet quòd sequendo opinionem probabilem qualis ista est, non peccat. Nã secundum Metinam ne confessio fiat exosa, potest, debetque confessarius mitiorem opinionem magisque æquitati fauentem quàm rigidiorem in fauorem pœnitẽtis sectari, ne alias præcipitando sententiã cautherice aliquin sanas conscientias.

¶ Scio communem esse sententiam Soti, Cordubæ, Caietan. Conradi, Nauarri tenentium non sat esse probabilem opinionem sequi, sed probabiliorem opinionem esse sectandam contra Metinam. 1. 2. dicentem satis esse sequi probabilem. At Ybañez corda te satis tenet probabilem licere eligere in actionibus vt in cõtractibus, sed non in dubio, an domus sit mea vel non, neque in rebus magni ponderis vt saluationis, quia hic probabilior est eligenda. Sed antequam hanc causam examinemus quam postea suo loco, ducimus examinandam interim tamen, quia hæc opinio Nauarri, Syluestri, probabilis est, neque multum in derrimentum tertij, idest, creditoris vergit, vt omnes fatentur, ideo pœnitenti ea se protegenti bona fide, non puto absolutionem fore denegandam.

¶ Tertia conclusio, pœnitens qui fluctuans inter has duas opiniones, dubius ad confessionem accedit: dũ dubiam conscientiam non deponit, non est absoluendus, nisi deponat, aut restituat statim. Hæc cõclusio patet, quia contra conscientiam dubiam præsertim practicam, secundum omnes doctores non licet agere, nisi prius deponatur cum subest causa rationabilis eã deponendi, secundum Cordub. in suo quæstionario.

¶ Sed quæstio non contemnẽda statim se hic opportune offert, quid si pœnitens dubius cum audierit quæstionem prædictam de dilatanda restitutione in casu supradicto inter opiniones versari, vel forte nihil de hoc cum audierit, rogat dubius pro conscientiæ suæ tranquilitate confessariũ quid sibi hic sit agendum, an possit confessarius illi pœnitenti cõtra suam opinionem quam probabiliorem reputat consulere.

¶ Et quidem non satis in facie appareret quid sit dicendum, nam Sotus in. 4. sent. materia de confessione negatiuã partem tenet. At Metina in sua instructione confessorum loco allegato, cõtrariæ sententiæ fauere videtur, Sotus ait non licet consulere pœnitenti dubio, & rogitanti: quando confessarius arbitratur suam opinionem probabiliorem, vt pœnitens contra eam agat quia consulendo pœnitenti contrariã opinionem licet probabilẽ, esset dogmatizator falsi quia esset dogmatizator opinionis, quam magis reputat esse falsam. At Metina loco allegato in sua instructione confessorum fol. 264. ca. 3. 6. reg. oppositũ ait, scilicet, q̃ pœnitens & potest, & debet monere pœnitentem vt semper sequatur opinionem mitiorem & fauorabiliorẽ, dum talis opinio sit probabilis. Verũ semper inquit admonendus est pœnitẽs, quòd sequendo opiniones probabiles non peccat, igitur potest secundũ Metinam consulere pœnitenti confessor contra opinionem suam, quam putat probabiliorem.

¶ Ecce doctores asserentes contraria, sed tamen vti reor cõcordari possunt sic, quia si tunc confessarius pœnitenti scisciranti sic, sic respondeat, scilicet, meam opinionem contrariã veriorem puto, & probabiliorem, sed opinionem oppositam, quia probabilis est, (vtpote quæ grauium doctorũ opinio est,) & apparens poteris tute sequi, si verum dixisse credas, eisque fidem magis adhibeas, sic nullius falsi est dogmatizator, neque it contra mẽtem, & pœnitentis dicendo verũ conscientia pacatur, & tranquillatur admonendo illum, quòd sequendo opinionem oppositam probabilem dum probabilis sit, non peccat, nec se exponit periculo peccandi, dum dimittat dubium, talique opinioni dictamen suæ conscientiæ conformet. Et quidẽ licet Metina regulariter istam regulã ad pacandas conscientias tradat: tamẽ multo magis de hac sententia, scilicet, quòd non peccent sequendo opinionem probabilem admonendi sunt pœnitentes illi quibus alias valde difficile, & operosum est dictamini contrariæ opinionis licet magis tutę astare, quia pauperes, sunt aut debiles adimpletionem neque tam potentes.

¶ Hanc autem regulam, scilicet, q̃ pœnitenti præseferenti probabilem opinionem contra probabiliorẽ quam pro se habet confessor, non est neganda absolutio probe limitat Nauarrus dicens, quòd verũ habet, excepto, nisi quando confessor etiam curatus hice clarius, ac euidenter potest demõstrare pœnitenti falsitatem opinionis, qua innititur pœnitens, & veritatẽ opinionis quã cõfessarius pro se tenet. Quia tunc secundum Nauar. pœnitens tali confessori non parens etiam si mãdet contra opinionem pœnitentis non est absoluendus.

¶ Sed tamen existimo & in hoc casu quando pœnitentem ignorantia inuincibili confessarius videt posse excusari, quia innititur opinioni aliorum doctorũ, quã putat bona fide esse probabilem, non esse bene consultũ illũ tunc pœnitentem admonere, quando ex tali admonitione etiam euidenter declaratiua illius ignorantiæ nullus seqeretur emendæ fructus, neq; tunc, neque postea: aut si remediũ esset intolerabile secundum Canũ, & Sotum. Quia secundum hos confessor licet teneatur etiã interrogare, dũ ignorantia pœnitentis est inuincibilis, sed tamen loquendo de ignorantia inuincibili intelligitur quando confessor credit se profuturũ, tenetur admonere pœnitentem, si autem non sit profuturus, non tenetur admonere, etiam si talis ignorantia inuincibilis sit contra ius diuinum, siue contra humanũ siue sit contra detrimentũ proximi, siue non. Quia secundum Canum in sua relectione contra Metinam Cõplutensem in suo Codice de pœnitẽtia magis teneor in sacramento pœnitentiæ, consulere bono subditi pœnitentis, quàm alterius, tunc non admonendo pœnitẽtem iuxta illud D. August. de pœnitentia distin. 7. cap. si quis. Vbi ait do tibi pœnitentiam, quia nescio, nam si sciré tibi non prodesse, non tibi darem, nõ te admonerem. Secus est de doctrina publica quæ ad publicum ordinatur, de hac supra dictum est propter malum priuatum, non est intermittenda. sed neque dicimus hic quòd pœnitẽs cuicunque confessori idiotæ in perplexis casibus teneatur credere.

¶ At verò quia inter medios sines nos incedere oportet, ita vt occasionatis, & cupidis ansa retinẽdi aliena auferatur, & in simplicitate bona ambulantibus æquitatis beneficium non

Universidad de Deusto
Biblioteca

subtrahatur: ideo puto opinionē Nauarri, & Syluestri, Angeli fore moderādam, vt tanquàm cum probabili opinione possit conniuere confessor, talique pœnitenti differre paranti solutionem paulatim faciendam impendere absolutionem, scilicet, quòd talis opinio possit tolerari quando creditor parum aut nihil detrimenti ex tali dilatione capit, quia tali pecunia sibi debita nullatenus indiget, quia non erat eam expensurus, sed reconditurus & reseruaturus in arca, veluti in thesauro, sicut & aliam pecuniam habet, & quando simul cum hoc debitor ex statim facta solutione, non mediocrem iacturam subit, aut magnū emolumentum inde sibi desistit comparare, præsertim quando bonæ fidei debitor est, nō ex furto, aut ex rapina. Alioquin non reputo eam tam probabilē vt ea opinione pœnitēs se possit tueri ad retinendum alienum renitente Domino. Præterquam, quòd & sic succiditur occasio præoccupandi, & retinendi aliena quia qui statim potest soluere totum, in quocunque debito, & non soluit non est capax absolutionis, etiam si velit soluere partialiter per singulos menses partem tantum.

A

B

C

CAP. CXXI.

An excusetur debitor soluens per nuntium habitum pro fideli.

D

DEbitum solutum per personam pro fideli communiter habitam liberat debitorem a debito rei, quæ in eius dominium non est translata: dum non fuit in culpa, vel mora. Alias, vt verbi gratia res locata, vel commodatus equus etiam si pereat per infidelitatem nuncij cōmuniter habiti pro fideli perit Domino, & non mittenti. Secus est in solutione pecuniæ mutuatæ: quia hic transfertur dominium. Vnde quomodocunque pereat ante traditionem factam mutuatori, mutuatario eam mittenti perit.

¶ Vnde vt consulit Nauarrus non fidant in hoc pœnitentes, quibus libet prædicatoribus, aut confessoribus pecuniam potius quam salutem animarum quærentibus. Et consultum fuerit vt quīvt consulant honori occulte per mediatores, restituunt: & mediatores huiusmodi recipiant fingraphā à creditore, vbi confiteatur tantam summam se accepisse pro solutione eius, quod alius sibi debebat sine expressione nominis & eam pœnitenti tradāt.

¶ At vero quoniam D. Thomas impotentem ad restituendum statim petere debere à creditore, vel remissionis debiti schedulam, aut dilationem docet nisi sequatur scandalum, aut detectio peccati. De hac doctrina merito quis ambigere potest, ad quid refert istam postulasse dilationem, quia si potis non sit ad soluendum, impotētia eum habet excusatum. Respondetur secundum Sotum quòd dum impotentia est manifesta & omnibus clara, nequaquam opus est tali supplicatione dilationis. Igitur dictum D. Thom. secundum Sotum suum planum habet sensum vt intelligatur petendam esse solutionis dilationem quando non tantum clarescit quòd debitor sit omnino impotens ad statim soluendum. Quia tunc ratione dubij an possit, vel non possit, vel ratione scandali vitandi, ne putetur debitor inuito Domino velle retinere alienum, petenda est à Domino dilationis mora. ¶ Adnotatu opus est hic, & repetitu, ne piæ viduæ compassione maritorū mortuorū, suis bonis dotalibus expilētur quod quæstū est à multis. An defunctus detineatur in purgatorio donec eius debita soluā tur? Respondet D. Thom. negatiue in quolib. 6. art. 15. Imò, cum iam purgatæ fuerint animę euolāt in cælū, etiā si per incuriam executorum debita per soluta non sint. Ita Sotus in de iustitia & iure, ita Adrianus in quolib. 8. contra Angelum, qui deceptus est, dum non bene perpendit caput ex litteris de rapt. vbi dicitur, vt à peccatis suis valeat liberari, quia secundum Nauarrum loco verbi valeat quod refertur ad defunctum, debet legi valeant quod referatur ad hæredes, scilicet liberari à peccato suę negligentiæ aut germanius intelligitur textus quod intelligatur de operibuenda mortuo accidentaliter per preces creditorum, vel pauperum bene satisfactorum, nam vt ait D. Thom. vbi supra solutio debiti parum prodest defuncto, nisi accidētaliter modo prædicto. Vnde secundum Nauarrum potius est compatiendum filijs notabiliter solutionem debitorum patris defuncti negligentibus, quam parentibus, quibus condolent eo quod existimant ex dilatata solutione in purgatorio detineri.

A

B

C

CAP. CXXII.

De impediente à consecutione officij an teneatur restituere.

D

SVpereſt nunc illam agitare quæstionem præcipua difficultate cōstantem, an qui aliumà consecutione officij, aut beneficij aut alterius boni impedit restituere teneatur. Pro cuius expeditione, quia inter doctores summus est circa eā dissensus, vt est videre per Adria in 4. de restitutione q. 10. & per Caietanum 2. 2. quæst. 62. art. 2. ad nubes eam efferentem, libet primo Nauarri in sua summa latina præmittere regulam. Ea nempe est, omnis & solus ille impediens regulariter restituere impedito, & damnum passo tenetur, qui impedit alium à consequendo officio, aut beneficio, aut alio bono, ita ei debito, vt habeat iam in eo, ius perfectum, quod appellant ius in re acquisitum per dispositionem inter viuos, aut vltimam volūtatē, aut collationem, confirmationem, aut alium modum legitimum, aut erat ei de iustitia debitū, ita quod habebat acquisitum aliquod ius imperfectum, quod appellant ad rē per iustam promissionē, emptionem, stipulationem, electionem, præsentationem, oppositionem, siue concursum, expectatiuam, regressum, accessum, coadiutoriam, primogenium, legitimam, aut alium titulum, qui nō dat ius perfectum, per quod acquiritur bonū, sed quoddam imperfectum, per quod illi conuenit, & acquiritur aliqua actio, vel officium iudicis ad iure petendum nisi impediatur per modos iustitiæ cōtrarios, videlicet vim, metum, dolum, mendacium, aut aliam fraudem, etiam si alias odio, vel mala intentione impediat. Ratio primæ partis regulæ est diffinitio restitutionis, ex qua eiicitur q vbi non est debitū legale, non est quod restituatur, at nemini, cui non est ius in re, vel ad rē, vel officiū iudicis ad petē dum, est debitū aliquid vt legale, licet forte sit debitū vt morale, vel antidorale. Atq; ideo alijs quibus nihil iuris est, per impedimentum, seclusis dolo, metu, vi, fraude, nihil iuris aufertur, quia priuatio præsupponit habitum, & restitutio seu redditio præsupponit ablationem: ita Nauarrus cap. 17. nu. 69.

¶ Iam hic emergit illa quæstio, Scilicet an intentio nocendi, aut malum in iustum inferendi in foro conscientiæ necessitatem inducat restituēdi. In qua quæstione Scotus & Palude cum communi in 4. quæst. 6. art. 3. parti accedunt affirmatiuę, quatenus dicunt, intentionem malam sine opere iniurioso, obligationem inducere restituēdi. Quibus Qō.

Universidad de Deusto
Biblioteca

videtur accedere D.Thom. 22. quæst. 62. art. 2. ad 4. arg. vbi docet quod impediens aliquem ne habeat prebendã si impediat propter odium, vel vindictam, vel aliquid huiusmodi, tenetur ad recompensationem secundum arbitrium sapientis iuxta qualitatẽ personarum, & negotijsecus si intenderet honorem Dei, vel vtilitatem Ecclesiæ, vbi totam vim restituendi vel non, videtur D. Thom. in mala vel bona intẽtione collocare, nam distinguit vtrum mala intentione, vel bona præpedierit. Huic sententiæ accedit Ricardus & Caiet. in dubio supra dicta quæstione & articulo, videtur ei subscribere. Citant autem in eius probationem l. 1. ff. de aqua pluuiali arcẽda. §. Idem labeo. Vbi habetur aperte, quod qui animo non nocendi aqueductum qui per suũ fundum, ad vicini possessionem diriuatur rumpit, non est iniurius: si vero id faciat, non vt sibi prosit, sed vt obsit vicino iniurius est illi.

¶ At Nauarrus. summã latina cap. 17. num. 70. & Sotus de iustitia & iure lib. 4. quæst. 6. articu. 3. in solutione ad 6. arg. q. aperte tenent, quod solus animus nocendi, quia potest esse actus solum contra charitatem, non inducit obligationem restituendi, quam non inducit nisi sit actus contra iustitiam. Nã Nauarrus ait intentionem malam sine opere iniurioso, nullatenus inducere restituendi obligationem. Et Sotus asserit q̃ malus animus ex odio, vel vin dicta non grauat aliquem onere restituendi: Sed facere iniuste, scilicet nullo iure suo, sed violãdo alienũ. Facere autem ex odio, signum est interdum, quod id faciens, nullo suo iure vtatur.

¶ Ecce controuersiam suscitatam: vbi vt quid dignum dicamus, implorãdum est diuinum auxilium. Igitur quo planius procedamus conclusiones has statuamus à minus controuersis exordiendo.

¶ Prima conclusio. Vbi alias iustum quis exequitur, & iuste à parte rei, nullam inferens iniuriam: sola intentio nocendi licet peccatum inducat, nullam tamen necessitatem inducit restituendi in foro conscientiæ. Hęc est Nauarri loco citato vt patet in exemplo lictoris mala intentione suspendentis iuste damnatum. Patet etiam, nam miles in bello iusto occidens hostem, diripiens ve ciuitatem malo animo, & fine, licet peccauit ob malum animum, non est tamen astrictus in conscientia, ad restituendum quicquam, & huiusmodi potissima ratio est, quia illi licet ob malum animum transgrediantur leges charitatis, vel aliarum virtutum, non tamen transgrediuntur leges iustitiæ specialis, quarum transgressio sola est iniuriosa, & obligat ad restitmendum secundum Nauarrum & patet etiam ex glossa celebri & recepta, vt tradit Felinus in cap. significasti de foro competenti corroborata optimo textu in ca. à nobis. secundo de sententia excommunicationis, & secundum omnes in intentio mala sine opere iniurioso non obligat ad restituendum damnum.

¶ Secunda conclusio, quando is qui alicuius officij, seu beneficij collator est, potest conferre tale officium, vel beneficium, huic vel alteri siquis blanditijs, sine vi, metu, mẽdatijs, & dolo, apud istum collatorem officij, vel beneficij vel gratuiti legati, satagit impedire ne tali, aut tali, cui alias collator constituerat conferre, tale officiũ aut beneficium aut legatũ cõferatur, abrestitutione excusatur etiam si istud impedimentum malo præstiterit animo. Hæc conclusio est Soti & Nauarri locis citatis. Verbi gratia exemplis hanc suam conclusionem illustrant: sicut qui blanditijs sine vi, metu, aut mendacio, aut dolo, facit apud testatorem testamentum mutari aut legatum in alium transferri: restituere non

nontenetur, vt patet. l. fin. C. si quis aliquod testamen. prohib. atque pari ratione sub-inferunt aliud exemplum, quod neque qui impedit, ne collator, aut præsentator, aut electo conferat aut præsentet, aut eligat illum, aut illum, vt rex, vel alius, qui potest conferre aliquod officium, vel aliud ius, illi vel illi tenebitur illi, aut illi restituere vt est arg. l. illud ff. ad legem aquiliam. Et probatur. Quia si ipsi collatores, præsentatores, testatores, eo quod mutauerint sententiam suasponte, non tenentur aliquam recompensationem facere omissis, eo quòd eos præterierunt, & loco illorũ alios præfecerunt, ergo neque qui simplicibus verbis & precibus, sine vi, & fraude, aut molesta importunitate in causa fuerunt reuocandi collatorum, aut testatorum propositum, ad aliquã restitutionem obnoxij erunt, neq; sic impeditis quicquam recompensare tenentur.

Q5. ¶ Hinc sequitur corollarie ad nouę quæsitum à Nauarro, quid sit dicendum, scilicet an qui odio alicuius efficit, vt herus eius ab se ejiciat eum, qui non potest inuenire alium, qui tantum salarij ei soluat, quantum herus eum abijciẽs, dabat teneatur restituere. Respondetur plane, nõ tenetur, nisi in causa fuerit ille instigator, quòd herus contra iustitiæ legem ante lapsum temporis conuenti, eum dimitteret, vel nisi vi, aut fraudibus, vel mendacijs institisset apud herum, vt eum ab se legaret, mentiendo esse furem, aut de aliquibus maleficijs suspectum.

¶ Hinc etiam infertur, quòd non tenebitur restituere, qui sine vi, mendacio, aut fraude, prohibuit alicui profectionem ad episcopum, cui erat propositum beneficium alicui digno conferendi, ne illum sic ire prohibitum episcopus cognoscceret, qui si illum cognouisset, illi beneficium illud contulisset, huius rationem affert Nauarrus. Quia illud beneficium non erat istius fine fraude, aut vi, ad episcopum accedere prohibiti, neque illi debebatur, neque ab eo per modos iustitiæ contrarios fuit prohibitus: sicut diximus antea.

¶ Sed iam hic controuerti solet, illa quæstio, quæ aliquid specialis difficultatis præseferat, an si aliquis impedimento sit ne officium cathedræ conferatur legitimis oppositoribus teneatur restituere.

¶ Pro decisione quæstionis sit suo ordine tertia conclusio, quando beneficia, vel officia cathedræ dantur per oppositionem, seu concursum digniori, stante statuto, quòd necessario debeant conferri candidatis tempore præstituto concurrentibus, & competentibus, si satis sint in id qualificati: si aliquis impediendo obstitit, ne conferrentur legitimis oppositoribus, seu concurrentibus candidatis, sed alijs, restituere tenetur. Hæc est Nauarri loco supra allegato, quam ait non esse contra Sotum, quia Sotus loquitur de suffragantibus non dignioribus candidatorum, & Nauarrus hic loquitur de impedientibus dari candidatis, vt detur cathedra illegitimis oppositoribus: patet autem conclusio, quia iam illi candidati & legitimi oppositores per tale statutum, ius quoddam perfectum acquisierant ad petendum, vt alicui ex ipsis conferrentur hæc officia: vnde quemadmodum qui iniuste ab opere agricolam, ab scribendo scribam impedit, tenetur restituere, quia impedit ab eo, quod ipsi iure conuenit, scilicet laborare, aut scribere, sic qui huiusmodi candidatis legitimisque oppositoribus obstitit, ne assequerentur cathedram, præpediendoque in causa fuit, vt illegitimis oppositoribus, & non candidatis sit collata: tenetur illis restituere.

¶ Quæ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Quarta conclusio, vocales suffra A
gia præstantes, in cathedrarum vacationibus, qui per suas voces & vota suffragantur dignis prætermissis dignioribus, dum eligantur ex numero cãdidatorum, & legitimorum oppositorum, ad nullam restitutionem tenentur prætermissis dignioribus, neque ipsi vniuersitati. Hæc conclusio est Soti & Nauarri locis citatis probatq; eam Sotus à simili sicut collator præbendarum, si prouideat promoueatque ad eas dignos, non tenetur Ecclesiæ B
neque dignioribus omissis aliquid restituere, sed tantum illorum, in alijs prouisionibus tenebitur habere rationem: cuius ratio assignatur, quia licet suffragatores isti, vt recte probat Sotus non sint meri testes, sed potius electores, quia si testes tantũ essent, sufficerent, pauciores, atque ideo quia electores sunt, possunt renuntiare iuri eligendi: nisi propter paucitatem, vel rescindendas fraudes per consiliarios, vel rectores eligere compellantur: tamen supposito, quod sua præstantes suffragia, dignum eligunt: licet prætermittendo dignioremcontra iustitiam distributiban peccent: tamen de rigore iustitiæ restituere non tenentur, quia vniuersitati dant quod ei de rigore iustitiæ debent comutatiuæ. C

¶ Quinta conclusio. Si tales suffragatores in cathedra eligant indignũ prætermisso digno, restitutioni tenentur non illi digno prætermisso sed vniuersitati, si id modo possint restituere. D
Hæc est Soti, & Nauarri, locis citatis, & patet nàm stipendia vniuersitatis non sunt instituta in rem ipsarum personarum, sed mera stipendia sunt quæ vniuersitas consignat suis ministris. Vnde sicut rex, qui præficit indignum ad munus rei publicæ præterito digno, non tenetur tali omisso digno, quidquam recompensare, sed reipublicæ, ita, qui elegit indignum cathedraticum, digno aut digniori repudiato restituere non est obnoxius: nisi vniuersitati tantum, qui suum soluit stipendium. Et hęc duæ vltimæ conclusiones stabilitę sunt pro male suffragantibus.

¶ Sed quid de impedientibus, de Qũ.
his sit sexta conclusio, qui impediret legitimum oppositorem à cathedræ consecutione, quam certum erat alioquin obtenturum per vim, vel fraudẽ, arcendo eum à petenda cathedra, vel decipiendo electores, ne illum eligãt, asserendo falsè, eum esse imperitum, aut ignarum, vel aliter, tenetur ei vel in partem, vel in totũ pro ratione fraudis, aut vis, recompensare. Hæc conclusio est Soti loco citato patescitq; ex iude: quia sic impediendo spoliat ipsum eo iure, quod ad petendam cathedram habet: ergo tenetur ei sic remetiri iniuriam.

¶ Sed quid vtrum qui prohibiti sunt Qũ.
suffragari per statuta vniuersitatis: si suffragentur, iniustitiam cõmittant restitutioni obnoxiam præmissa distinctione, quod aliqui de facto suffragãtur, qui non sunt electores, quia neque illius cathedræ auditores. Alij electores sunt, sed prohibiti suffragari propter ambitum subornationis. C

¶ Sit septima conclusio, si aliqui cũ auditores illius cathedræ non sint, furtim se ingerunt ad suffragandum, damnum si quod per sua suffragia dederint, restituere tenentur. Hæc conclusio est Soti loco citato, patet ex eius ratione, quia isti re vera iure eligendi omnino carent, ergo si per eorum voces aliquis electus euadat, quia eligendo intulere damnum, quia illi videntur surripuisse cathedram illi iacturam reparare tenẽtur.

¶ Octaua conclusio. Ambitores, in cathedris, vel munera accipientes pro electionibus, & violatores statutorum vniuersitatis, qui ideo inhabilitantur per talia statuta ad electiones, & nõ ascripti albo scholarium, si introgerendo se ad electionem, quid iacturæ per sua

sua vota causati fuerint, alias eligendis restituere tenentur ante condemnationem, hæc conclusio est Metinæ Salmanticensis in sua prima secundæ materia de legibus. Hanc etiam dicit ibi tenere alios, contra Sotum loco citato, quorum opinio (inquit, Metina) semper sibi placuit, & mihi certe magis applaudit, quia re vera cum inhabiles per statuta reddantur non sunt veri electores, & quia non sunt statuta pœnalia sed inhabilitantia: vnde sicut excommunicatio maior latæ sententiæ, & suspensio ab officio, secum trahunt executionem, ideo annullãt electionem de se, ita huiusmodi priuationes statutorum vniuersitatis veluti quædã inhabilitationes sunt ipso facto, quia executione sentẽtiæ iudicis non est opus ad priuãdũ talẽ voce eligẽdi, quia priuationes vocũ in electionibus, veluti quædam suspensiones sunt, & inhabilitationes, hęc mihi probabilior est, quamuis oppositam non ausim omnino damnare, vellẽtamen ad melius arbitrandum ipsos tenores statutorũ vniuersitatis vidisse, interim tamen consuetudini standum censeo: quæ est optima legum interpretatrix, nam secluſa oppositacõsuetudine pręualet apud me Metinæ sententia. A B C

CAP. CXXIII.

An mala intentio actum alioquin non iniustum faciat restitutioni obnoxium.

NE succidamus seriem materiæ & conclusionum appendicum ad quæstionem, de qua præcipuè quærebatur, & ne institutæ potissime quæstionis videamur obliti ad eam rursum regredimur, ne videamur eam præ difficultate quam præfefert dissimulasse. A

¶ Igitur quæstio, vt apertius proponatur est, an sola mala intentio, & malus animus nocendi actũ alioquin non iniustum faciat iniustum, & restitutioni obnoxium, nam D. Thom. loco allegato 2.2. quæst. 62. artic. 2. ad 4. arg. expresse ait quod impedire aliquem à præbenda dupliciter fit, vno modo iuste, putà cũ bona intentione honoris Dei, & vtilitatis Ecclesiæ: alio B.
modo iniuste putà cum intentione mala nocendi, ergo secundũ ipsum, quia iustum vel iniustum præbendę impedimentum exemplificat, & commõstrat per malam, vel bonam intentionem dicendo putà iniustum est si male intendat, sed non est iniustum impedimentum, si bonum intendat, videtur insinuare solam malam intentionem facere iniustum, quod alias bona intentione factum esset iustum. C
Certè quæstio est intricatior, quam vt Thomistæ exactè se expendiant.

¶ Igitur rursus pro expeditione quæstionis.

¶ Sit prima conclusio de damnificante præter intentionem, ne aliquid omittamus, si aliquis sine culpa sua, & præter intentionem sed fortuito, damnum intulit alicui, ad restitutionem non tenebitur. Hæc conclusio patet, quia iste non est causa damni, ergo non tenetur D
obligatione restituendi, quia non dicitur aliquis causa damni, nec alium damnificare, quando illud neque ex intentione, neque ex culpabili negligentia infert. Hinc corollarie deducitur, quod qui absque mala intentione dando operam rei licitæ combusit segetes, omnem cautelam debitam adhibendo ne id eueniret damni in foro conscientiæ, ad nihil restituendum tenetur, quidquid sit in foro exte-

Universidad de Deusto
Biblioteca

riori, quia in præsumptione interdum fundatur.

¶ Secunda conclusio, quæ est Sancti Thomæ euentus sequens ad aliquem actum interiorem seu volitionem animi, quando est præcogitatus aliquid addit malitiæ, vel bonitatis ipsi volitioni interiori: si autem talis euentus seu successus non fuit præcogitatus, & sequitur de per se, id est, vt implurimum ex tali causa præcedenti intenta vel volita etiam talis euentus, si malus sit aliquid malitiæ addit: si tamen talis casus, seu euentus sequitur de per accidens, & raro & non fuit præcogitatus, neque debuit præcogitari, quia nulla fuberat ratio præcogitandi, tunc talis successus malus nihil malitiæ addit ad suam volitam causam, hac supposita conclusione, seu doctrina Diui Thomæ quæ viam sternit ad plures percallendas veritates.

¶ Quæritur nunc, si Petrus interfecit hominem occulte animo maligno nocendi inimico Ioanni vt Ioanni tanquam authori homicidium ascriberetur si Ioannes propter suspitionem talis homicidij comprehendatur in carcereḿque conijciatur, veretur per ministros iustitiæ, an verus homicida, qui fuit Petrus teneatur hæc damna, etsi quæ alia Ioannis est passus Ioanni resarcire.

¶ Et quidem sententia Soti & Nauarri allerentiũ est quod sola mala intentio nisi quis committat actum iniustum, qualem non commisit Petrus circa Ioannem, interficiendo illum hominem non facit obnoxium ad restitutionem. Oppositam sententiam, in hoc casu tuetur Frater Iosephus minorita in suis floribus eius authores referens esse Ricardum, & Scotum. Pro extricanda veritate quæstionis quæ satis perplexa est.

¶ Sit tertia conclusio, quando quis mala intentione nocendi exercet actum, licet per illum non pertingat directe, vel immediate ad euentum illius nocumenti, vel damni quod intendit per talem actum, tamen si per talem actum, sufficientem, & efficacem causam damni dedit, quia ille actus ex dispositione negotiorum præsentium sufficiens erat, & aptus natus ad illud damni causandum, tunc tenebitur iste ex mala intentione operans restaturare damnum illud, etiam indirecte ex suo opere illatum. Hæc conclusio patet, quia secundum regulam iuris, qui causam damni dat, iure super hoc eum satisfacere oportet, at hic sufficientem causam damni dedit, ergo astringitur ad satisfaciendum. Et patet ex doctrina Diui Thomæ, quia iste euentus cum sit præcogitatus addit nouam malitiam qua voluit exercere actum aptum natum cooperari ad illum nociuum euentum.

¶ Hinc sequitur, quod in hoc casu conclusionis vera est sententia Ricardi, & Scoti, quod malus animus inducit obligationem restituendi, licet nullus actus iniustus exterior directe commissus sit contra alium, cui voluit nocere. Sed contra, quia in casu conclusionis istius tertiæ, videtur etiam si caruisset animo nocendi teneretur ad id damni resarciendum, sed de hac obiectione postea dicemus, quam nunc omnino neganus.

¶ Ex hac conclusione corolarie sequitur satisfactio ad prædictam quæstionem, scilicet, quod in casu prædicto, vbi Petrus animo nocendi Ioanni, vt Ioanni imputaretur mors, ideo occidit hominem

nem si iam inter hominem occisum, & Ioannem, quem Petrus homicida à principio intendit haberi homicidij authorem, aliquę inimicitię, rixæ, vel minæ antea intercesserant, tunc quia stante ista præsentanea dispositione negotiorum, & inimicitia rum, & dissensionum illa occisio alterius hominis, apta nata fuit causare istam molestiam inferendam Ioanni per ministros iustitiæ, Petrus, qui animo hoc nocendi occidit tenetur ad id damnum reparandum Ioanni iniuste passo, nec hoc credo Nauarrus, aut Sotus, aut quisquam cordatus doctor negaret.

¶ Sed quid si talis Petrus sine animo nocendi Ioanni interfecisset hominem, vt se se de homine illo vindicaret, inde tamen propter suspitionem raptus est Ioannes, expositusque ad torturam coniectusque est in carcerem. Respondetur per quartam conclusionem.

¶ Sit igitur quarta conclusio, casu quo Petrus occulte occidit aliquẽ, cuius occasione comprehensus est Ioannes, propter indicia, punitusque est in pecunia si Petrus non occiderit hominem malo animo nocendi Ioanni: neque fraudulenter, vt Ioannes caperetur, non tenetur quidquam Ioanni restituere: sed tantum ad restitutionẽ occisi vel percussi. Hæc est fratris Iosephi in suis floribus quam ait esse Ricardi, & Scoti: est Fratris Antonij Cordubens. in additionibus ad tract. actum de casibus conscientiæ quæstione. 175. In qua ait concordare Sotum de iustitia, & iure, libro quarto & ita est, quia ego hisce occulis legi ibi. Addit vero in ea concordare Nauarrum in summa capite. decimo, quinto numero. decimo, septimo sed hanc concordantiam ego ibi non inuenio, & ait clarius quam omnes, hanc tenere Pedra-

eam in suo confessionario quinto præcepto. Et secundum eundem Cordubam Metinahuic conclusioni non contradicit vtimponit illi Nauarrus.

¶ Et hæc conclusio intelligitur etiam si ex dispositione negotiorum præcedenti, inditiæ essent contra Ioannem, quia occisus aute mortem commiserat manum cum illo, irreconciliabilisque eum Ioanne máserat. Probatur autem conclusio, quia ille actus occisionis hominis sua pte natura non erat natus inferre illud incommodum Ioanni, neq; ex fraude Petrus illam occisionem per suam intentionem positiuam direxit, vt cooperaretur occasionaliter ad inueniendas molestias quas ob id à ministri iustitiæ passus est Ioannes, quin potius aliquomodo iste euentus Ioanni tam molestus, scilicet quod propter indicia præcedentia coniectus sit in carcerem pecunia que multactus si bi acceptus est ferendus, & aliquomodo tribuendus, quatenus talium inditiorum & suspitionis imminentis contra se, antea causam dederat per conflictum, quem habuerat cum occiso. Igitur Petrus qui fuit homicida occultus, illi quicquam restitutionis nõ debet.

¶ Ecce quomodo vera est aliquo modo opinio Scoti, scilicet quod sola mala intentio non absolute considerata, sed quatenus dirigit actum, eumque applicat vt mediante dispositione negotiorum, stante de præsenti suspitione efficaciter, seu occasionaliter cooperetur ad damnum, potest obligationem restitutionis inducere. Patet, quia illa intentio illum actum, respectu etiam Ioannis, cui inde malus euentus accidit inde iniustum fecit, quia si illum actum occisionis per suam intentionem ad inferendam molestiam Ioanni Petrus non destinasset, neque illam occisionem, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

medium ad hoc machinatus fuisset. Quòd si hoc fine illam necem molitus non fuisset neque id damni Ioanni subsequutum fuisset.

¶ Hinc sequitur quòd si quis occulte edens libellum infamatorium illũ secreto appendit in publico animo solo nocendi ibi in libello infamato, si alij inimici sic infamati propter suspicionem odij, vel alia indicia fuere comprehensi, in carcerem que coniecti alijsque pœnis plexi innocenter tamen, non ideo iste occultus libelli infamatorij author tenetur his reparare incursum damnum. Quia propter adductas rationes satis est si in libello difamatorie diuulgato satisfaciat.

Qũ. ¶ At scrupulo dubij forte exagitabitur aliquis si is qui non animo nocendi alteri ideſt Ioanni, sed in suæ iniuriæ vltionem, aggressus est occidere hominem, dumque id in animo suo destinaret, subijt mẽtem quòd inde Ioannes quia inimicus erat occidendi, quia illi minatus mortem fuerat, in suspitionem illius mortis posset venire, & illius reus extimari atque ideo male vexari. An si cum aduertentia istius euentus, quem tamen nõ intendit, quia solum intendit iste intentator mortis de suo inimico se vindicare, si sic occiderit, isteque præcogitatus, & animaduersus antea euentus euenerit, tunc teneatur ad resarciendum Ioanni molestias & damna, quæ inde est passus. Nam videtur certe teneatur, quia iste euentus fuit præcogitatus, vt supponimus, & stante dispositione præuia odij, & dissensionis inter occisum, & Ioannem, moraliter loquendo, talis occisio imputanda erat Ioanni. ¶ Igitur satisfacturi quæstioni subrepsde statuimus quintam cõclusionem. ¶ Quinta conclusio, nõ est certum quòd in casu quęstionis vbi Petrus solo animo vindicandi se & nõ animo officiendi Ioanni, occidit inimicum Ioannis, etiam si præcogitauerit talem necem adscribendam Ioãni, quod Petrus teneatur reficere Ioanni pro molestijs & damnis inde præter intẽtionem Petri subortis Ioãni. Quare non auderem Petrum ad aliquid restituendum Ioanni de rigore iustitiæ obligare. Rationes quę me mouẽt sunt hæc. Prima, quia doctores de hac materia loquentes, Petrum saluant à restitutione ob mortẽ à se illatam attributam falso Ioanni, quando mala intentione, & fraudulenter non occidit hoc fine vt Ioanni imputaretur: hic autem licet Petrus id præcogitauerit euenire posse: sed omnis circa hoc abfuit fraus, & mala intentio, ergo excusandus est à restitutione Petrus, faciendaIoanni postquam doctores eũ vt reum talis restitutionis non pronunciant.

¶ Accedit, & alia ratio, scilicet, quia occisio illa hominis intenta à Petro, gratia se vindicandi de necato tantũ, non est causa directa de perse molestiæ & grauaminis inde emergẽtium Ioanni, ergo non inducit obligationẽ restituendi Ioanni.

¶ Tertio, quia tam moraliter sequitur ex non reuelatione, & manifestatione furis furtum aliquando, sicut ex nece inimici occulte procurata à Petro, imputatio illius Ioanni, cuius occisus etiã inimicus notus erat: sed nõ reuelator, aut non manifestator furis, quia ex iustitia furem detegere non tenebatur, non tenetur de tali furto restituendo, ergo neque Ioanni. Quia vt videtur non tenetur de iustitia Petrus vitare illum euentum, ergo respectu illius non tenebitur quicquã Ioãni resarcire.

¶ Item tertio quia licet euẽtus indirectè volitus sit culpabilis, quando eius aduertimus causam, intelligitur quando poteramus, & tenebamur eius vitare causam, est tunc culpabilis, imputaturque ad culpam, & ad pœnam: si talis causa positiue, & data apta nata

nata erat cooperari ad talem euentũ. Alioquin non imputatur ad restitutionẽ. Sicut verbi gratia mulier procax aduertens, & præcogitans quòd ex eo quod se conspicuam ponit ad transænam, vel ianuam publicam inde scitle fore adamandam, de quo sibi complacet, præcogitauit etiam interprocos eius intercessuras ex tali conspectu rixas, vulneraque futura, hoc autem non intendit, nec sibi placet, si postea huiusmodi vulnera subsequuta sint licet mulier peccauerit, quis eam ob id ream restitutionis pro talibus vulneribus in foro conscietiæ pronunciabit? Quia ista causa, scilicet tali prospectui se exponere non tam causa quam occasio illius euentus percussionis, & vulnerum fuit. Qui euentus licet præcogitatus, non tamẽ intentus fuit.

¶ Accedit præterea quod secũdum Sotum de iustitia & iure lib. 4. quæst. 6. arti. 3. restitutio in foro cõscientiæ non obligat nisi in illis casibus in quibus si veritas publice constaret obligatio secundum leges oriretur in foro exteriori. At vero si constaret in foro exteriori, quòd Petrus solum se vlciscendi causa hominem occiderit sine intentione imputandi mortem illius Ioanni, constita hac veritate Petrum solum pro tali homicidio reum eum pronunciaret lex, & iudex, nec quicquam de restituendo Ioanni curaret, sed causa inimiciarum, & suspicionis, & non immerito tales molestias, & incarcerationem Ioannem substinuisse lex iudicaret. Nam lex nusquã intendit punire sine culpa, aut sine causa. quòd si nulla subesset causa inditiorum contra Ioannem, tunc iudici, qui eum illegitime vexauit, imputanda est culpa, ita & restitutionis obligatio, sub aliorum censura hæc dicta sint.

(?)

CAP. CXXIIII.

De casibus aliquibus in quibus intẽtio vel eius defectus causat restitutionem.

IAm ex prædictis aliqualiter innotescit quid sit dicendũ ad hanc quæstionem, quid si Antonius existens Venetijs scribit Petro existenti Placentiæ, quod Venetijs multum valet frumentum. At vero Petrus his literis fidem adhibens magnam copiã tritici trãsmisit Venetias vbi comperiens literas falsitatem continuisse, magnam iacturam passus est, an hoc casu Antonius Petro talem teneatur reficere iacturam, & damnũ. Ad hanc quæstionem dico primum, quod in casu quæstionis (prout iacet) palam est Antonium Petro ad restitutionẽ teneri damni, quia cum in culpa fuerit, malitiose & falsescribendo Petro, sufficiẽtem causam damni ei dedisse conuincitur.

¶ Secundo dico si huiusmodi literæ ipsi Petro directe non fuissent, sed alteri, si Petrus eas aperiendo legisset, & credens eis, fuisset damnificatus, licet Antonius mortaliter peccasset, nõ tamẽ teneretur restituere damnũ ipsi Petro. Nam ipsi Petro damnum suum imputandum venit, eo quod leuis fuit ad credendum. Non enim Antonius dedit efficacem causam damni ipsi Petro.

¶ Deinde huic præcedenti affinis Qũ. videtur & hæc quæstio, si Petrus singit literas, in quibus cõtinetur, quod hoc anno non est oleum in Alcarria, vel Riparia, vel in Alxarania Hispalensi easque literas proijcit, vt inueniantur Ioannesque cum inuenit illas, id verũ esse

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse credens omnẽ copiam olei, quã ibi reperit, sibi comparauit, spe adductus multi lucri. Cæterum magnam iacturam inde subijt, an Petrus id dãni, teneatur reparare Ioanni. Cui quæstioni satisfacturus dico primo, quòd Petrus contra fraternam charitatem deliquit, si decipiendi illum mercatorem, vel alium habuit animum per proiectionem literarum illarum. Atque ideo non valet à mortali excusari.

¶ Secundo dico nõ auderem in hoc casu Petrum ad aliquam restitutionẽ faciendam Ioanni obligare, quia Ioãnes leuiter videtur esse motus propter tales literas, ad huiusmodi oleum emendum. Et ideo sibi ascribat id dãni quod est passus, nec enim si mens eius leuis non fuisset sufficiens causa damni ei oblata est.

Qõ. ¶ Sed quid si Ioannes inueniat literas apertas vel laceratas missas Petro, continentes quòd in tali loco non sunt tales merces puta oleum, vinum quòd quærat emere, si Ioannes festinat emere ante Petrum, an Petro iniuriam dignam restitutione faciat. Dico plane, ꝙ non, neque enim Ioannes tunc peccat, neque ad aliquid tenetur. sed prudenter fecisse D. Antoninus autumat.

¶ Hinc si quis det literas generales ad aliquem dicens, præsentium latori adhibeas fidem secundum Panormitan. in cap. fraternitati non derogant scribenti, nec lator per hoc aliquid potest intentare in præiudicium scribentis: quia potius sunt literæ commendatitiæ nisi addit aliquid dicens, detis quod petit sub periculo meo, vel sub fide mea, & huiusmodi. Addit vero Panormitanus quod ego vix crediderim quòd quando dolose, idest, cum decipiendi animo miserit literas generales dicendo latori harum literarum adhibeatis fidem, quia tunc tenebitur ad restitutionem sic decepto si aliquid nomine illius contulerit literarum latori. Sed potius hanc quæstionem sic censeo librandã, scilicet, quando literæ generales, adeo vniuersaliter loquuntur, vt merito leuis corde debeat reputari, qui talibus verbis persuasus est, ad latori aliquid dãdum: quando ex forma loquendi, tantum videntur literæ commendatitiæ sic profecto & si mala intentione fallendi tales literas miserit restitutioni non sit obnoxius quia illa sententia Soti, & Nauarri hic locum habere videtur, scilicet, quòd sola intentio nocendi obligationem restituendi non infert, quãdo iniustitiæ non dat sufficientem, & efficacem causam.

¶ Vnde etsi aliquid in hac parte restituendum venit, existimo non integrum fore restituendum. sed arbitrio boni viri, pensato ex vna parte, quòd aliqualis data est occasio decipiendi præsertim potius simplici, & rudi quã per acuto, & pẽsato ex alia parte, quòd ipse etiam sua culpa, & non tam ex verbis literarum solum quam ex sua leuitate videtur se voluisse decipi. Quemadmodum Sotus ait de subducta pollicitatione nuptiarum, obtinente copulam a puella inferioris status & generis, quòd hic puellæ deceptæ teneatur recompensare aliquid ad nuptias, non integre sed arbitrio boni viri, attenta ex vna parte iniuria violationis illata illi, & attento ex alia parte, quòd ipsa leuiter persuasa videtur se voluisse ducipi, postquam potuit, & debuit deprehendere fallaciam: sic in casu præsenti & hoc forte solum probat argum. l. quod venditio. ff. de dolo. quod adducitur pro Panormi.

¶ Quòd si tales literas generales missor miserit bona fide, sine dolo, quæ ex se sufficientes non erant ad decipiendum, maxime quãdo missor sua simplicitate vere se tueri potest, si quid damni subijt: qui eis leuiter adhibuit fidem, quia literæ tãtũ cõmendatitiæ poterant censeri, sibi est imputãdum.

¶ An

¶ At vero quando literę sunt magis speciales vt cum dicitur tali qui de mente mea est informatus fidem adhibeatis plenam, tunc tenetur scribens ad subsequutum inde damnum, & ille cui scribitur aget contra eum. Non tamen credere debet ei in aliquo, quod ei approprietur. Facit lex si vero remunerandi. ff. man. de hoc vide Panorm. in dicto cap. fraternitati & Bart. in l. Lucius. ff. de fideiusso.

Qõ. ¶ Hinc iam quoque patescit & illa huic affinis difficultas, quando Petrus Ioanni summam pecuniæ dedit, dicẽs, accipe nihil addens ex quo de sua intẽtione an dederit causa depositi, aut custodiæ, aut gratia donationis irredibilis, innotescere possit Ioanni, an tunc Ioannes in conscientia citra scrupulum eam pecuniæ summam possit sibi retinere, nihil rogans propter cõscientiam. Cuius quæstionis cum meminerit Armilla verbo restitutio. §. 49. sic quæstionem absoluit, scilicet, si Petrus soluit Ioanni eam summam pecuniæ credens Ioannem suum verum esse creditorem, tenetur Ioannes cum verus non est creditor Petri, à Petro sic acceptum restituere, quia per ignorãtiam id sibi soluit Petrus. Si autem non sciebat Petrus, Ioãnem esse suum creditorem, non tenetur restituere. Quia ex quo scienter fecit, videtur donasse & sic Ioannes nõ tenet alienum, quia ex præsumpta donatione factum est suum, sed profecto nisi fallor id dubij insufficienter resoluit. Quia in contrarium stat regula, seu axioma iurisstarum dicentium, quòd, in dubio nemo suum iactare præsumitur, aut renunciare iuri suo. Quia natura est auara.

¶ Igitur sic exactius mihi hanc quæstionem decidere posse videor si circunstantias casus expenderim prius, quemadmodum fit in materia de symonia, aut de vsura, cum an aliquid sit donatum gratis, aut collatum ratione mutui, aut ratione rei spiritualis contingit dubitari. Nam sicut in his casibus, sic & hic, licet nos regulare, Hoc pacto, scilicet, quòd si dator pecuniæ illius alias munificus sit, qui in alios magnificus & liberalis solitus est esse, similia largiendo, nec quantitas est adeo magna, vt præsumendus sit noluisse donare: sed causa custodiæ dedisse, & is cui contulit amicus sibi, & gratus erat, tunc censendus illi donasse gratis. Alias secus, quia prædictum axioma perstat, scilicet, quòd in dubio nemo suum iactare præsumitur, præsertim vbi coniecturæ, & præsumptiones, non flectunt animum ad donationem fuisse credendum. Ideo stante tali dubio, opus est, si fieri possit consulere animum dantis, an gratis dederit, an causa custodiæ. Alioquin ad coniecturas probabiles pro parte qua fuerint inclinandum est. Quòd si res in ancipiti sit: adhuc perstat sententia, scilicet, quòd nemo quod suum est iactare præsumitur.

¶ Hinc etiã illucescere potest & dubium illud huic non omnino absimile, scilicet, si Petrus Ioanni aliquid donet creditori suo, cui debitor est, nõ tamẽ debiti istius actualiter meminit, an censendus sit dedisse pro debito. Cui fit satis per distinctionem breuiter, nam si loquamur in foro exteriori, in dubio dum de opposita intentione non constat, Petrus censebitur id dedisse Ioanni causa compensandi debitum, dum oppositum non explicuerit. At in foro conscientiæ secundum fratrem Martinum de Ledesma: dum Petrus Ioanni id donare se dixit, non poterit iam ex tunc illud datum computare pro debito, hac consideratione sola ductus, quòd si actualiter cum dedit, meminisset, non donasset Ioanni, sed id dati dedisset in solutionem debiti, quia illa donatio

Universidad de Deusto
Biblioteca

natio vt supponimus fuit absoluta & A
ista conditionalis est, si meminisset de disset pro debito, & non donasset, quæ conditionalis nihil ponit inesse.

¶ Accedit & dubium, si quis contraxit obligationem cum minore intra
Q. 25. annos sine auctoritate eius curatoris, si minor aliquid donarit, licet nō via donationis, an ratione talis contractus possit retinere. Et videtur, quod non, quia filij sub cura parentum ineū tes tales contractus, sine consensu parentum, ratione legis macedonianæ: eorum parētes non manent obligati, ergo neque prædicti filij, & per consequens, nec tales minores, ergo ratione talis contractus per minorem initi data non poterunt bona conscientia retineri.

¶ Huius quæstionis meminit Corduba, quàm quia aliqualem seriē habet cum præcedentibus libuit hic attexere.

¶ Igitur Cordu. q. 156 in suis additionibus ad casus, respondet quod talis C
minor. 25. annorum sub curatore constitutus, quando non intercedente authoritate curatoris: seu alteri per cōtractum deuinxit, licet ciuiliter per talem contractum alteri non maneat obligatus, tamen quadam obligatione naturali in conscientia illi alteri manet astrictus secundum Syluestrū titulo pactum q. 4. & q. 5. & verbo restitutio. 1. q. 14. Quia etsi iam soluerit minor istud naturale debitum, iam solutum licite in conscientia repetere nō poterit. Vnde ista obligatio minorum non est tam omnino nulla sicut donatio minorum, & velleiana, & aliæ alienationes prohibitæ. Secundum Victoriam authore Panormitano, filius familias in conscientia per legem macedoniam non tenetur reddere. 10. aureos sibi mutuatos, viuente patre si velit vti tali lege, sicut idem dicitur de muliere si velit potiri Velciana lege dum fideiussit.

¶ Si autem talis minor authoritate A
iustitiæ, & curatoris se obligasset, & naturaliter, & ciuiliter manet tali obligationi obnoxius: tamen si minor huiusmodi, euidenter persentit se prægrauatum ex contractu, si quia probatio, vel scriptura contractus deest in foro exteriori, ad soluēdum cogi nō potest, etsi sine magnis expensis & iurgijs restitutionem in integrum impetrare non potest, tūc pro ea parte qua fuit clare defraudatus retinere debi-
B. tum potest, quia in re debita, vel sua potest quis sibi dicere ius quando nō est qui iudicet secundum glossam in cap. ius gentium distinct. 1. & vt habetur 23. quæst. 2. ca. & 1. & ff. quæ in fraudem creditorū. l. ait prætor. §. si debitorem.

¶ Hinc est quod inter iuristas si agamus de foro exteriori in debitum per exceptionem perpetuam odiosam, scilicet ex macedonia lege, si iam sit solutum non repetitur: si autem id quod C
solutum est, indebitum erat per exceptionem fauorabilem, id est, ex Velciana lege, potest repeti, quia ista exceptio fauorabilis, est perpetua.

¶ Secus si alia ex exceptione fauorabili temporali esset indebitum, quia iam solutum non potest repeti.

¶ At qui allegat se soluisse indebitū, quia nemo præsumitur suum iactare velle, tenetur probare fuisse indebitū: nisi sit persona priuilegiata, qualis est minor non attingens 25. annos, & mili-
D. tes, & mulieres & agricultores, & simplicitate gaudentes personæ, quia ab his accipiens pecuniam, sibi debitam esse probare tenetur: pareat lector si curiositatis causa hæc pertinentia semel ad forum exterius immiscui, alias raro facturus nisi id poscat materia.

(?)

CAP.

CAP. CXXV.

Vtrum impediens à beneficio sine vi & dolo teneatur restituere.

A
EXpedicta iam illa quæstione, vtrum sola intentio inducat ne cessitatem restituendi, si mala
B. est, atque cum animo nocendi, iam cogimur rimari mentem D. Thomæ in hac parte, quia ex doctrina eius elici videtur sententia quam Sotus, Nauarrusque reprobant, scilicet, quòd sola intentio mala nocendi ingerat necessitatem restituendi: nam. 2. 2. quæst. 62. artic. 2. ad 4. aperte docuit quod si quis iniuste puta animo nocendi, impedimento fuit alicui circa adipiscēdam præbendam, tenetur ei recompensare. Hic iam Nauarrus cum valde alioC.
quin sit propensus in amorem D. Thomæ eiusque authoritatem veneretur nescio quomodo aliquantisper hic oblitus fuit sui. Nam more insolito D. Thomam notat tanquam ignarum. Quia inquit ibi Nauarrus quia D. Thomas videtur legisse prædictum §. denique. l. 2. ff. de aqua pluuial. arcend. & quia inquit non occurrit illi sufficiens responsio, tentauit aliqua parum firma.

¶ Sed antequam à nota sibi adscripta à Nauarro D. Thom. vindicemus prius mentem eius aperiamus. ¶ Vnde primo dico, quod licet aliqualiter dubia sit mens D. Thomæ in solutione illius quarti argumenti, & quanuis ibi eius verba contenta in gratiā sententiæ Soti, & Nauarri, asserendo quòd qui impedit iniuste puta animo nocēdi ne aliquis assequatur præbendam, tenetur recompensare possimus, interpretari tamē germanius verba ibi D.
D. Thomæ sonant pro contraria sententia Caietani: quæ est etiam Metinæ in sua instructione confesso. fol. 195. §. 31. vbi agit de his, qui alteri obstaculo sunt circa aliquid boni, aut commodi obtinendum.

¶ Igitur cum duæ hic sententiæ cōtra se militent altera Nauarri, & Soti, tenaciter defendentium quòd impediens absque vi, vel dolo, vel fraude digniorem à beneficio consequendo Ecclesiastico, si impediat sic vt detur beneficium æque digno ad nihil restituendum digno sic impedito tenetur. Si autem sic sine fraude, vi vel dolo præpediuit dignum, vt promoueretur indignus, tunc quia nec in primo casu neque in isto non fit contra debitū ex aliqua iustitia principaliter distributiua, ideo tunc nihil est recompensandum digno, aut digniori sic prætermisso. Quia nihil illis ex iustitia distributiua principaliter debebatur: sed solum quando hac ratione indignus est promotus ad beneficium, ecclesiæ cui præfectus est, censent esse restituēdum. Quia violando iustitiam cōmutatiuam contra illam actum est pro stipendio, quod soluit, assignando illi in dignum ministrum. Hæc est sententia Soti & Nauarri expressa. Cuius fundamentum an solidum satis sit statim exquisitius examinabimus.

¶ Alia est sententia cuius fautor præcipuus est Caietanus, scilicet, q. etiam
D. si sine fraude, vel mendacio, vel sine vi, vel sine meru, aliquis præpedierit dignum ab assequutione præbendæ sibi conferendæ, tenetur ei pro qualitate negotij resarcire damnū talis impeditor. Quia dum sic interpellabit pro alio non digniori, huic digno cui obstitit, circa illi ex iustitia distributiua debitum, iniuriam intulit. Sicut restitutioni obnoxius est, qui impedimēto est alicui reipublicæ membro, ne sibi applicandum vt parti de bonis cōmunibus reipublicæ distribuendis

applicetur: ecce sententiam Caietani contrariam sufultam fundamento cõtrario fundamento Soti, & Nauarr. Nã ij duo pro fundamento solido stabiliunt, ꝙ præbendæ seu beneficia ecclesiastica, quia instituta sunt principaliter propter officia & ecclesiastica munia ministris ecclesiæ dignis, & etiam dignioribus ex nulla iustitia distributiua proprie sunt debita. Quare ab impedientibus illos sine iniuria, idest, sine vi, dolo, mẽdatio, metu, vel fraude, nihil venit illis restituendum. Sicut neque à collatore beneficij, siob id murãs voluntatem, & dignũ vel dignioremprætermittat.

¶ Atſ ecũdũ Caiet. quia cõtrario nititur fundamento, scilicet, ꝙ huiusmodi beneficia ecclesiastica ministris dignis sunt applicãda ex iustitia distributiua, dum dignior de præsenti non cõpareret, ideo si in hoc casu iam erat applicanda, vel statuta, vel firmata per collatorem præbenda alicui digno, eũ ab assecutione talis præbendæ, etiam sine vi, vel fraude, vel mendatio prepediẽs tenetur reparare damnum iuxtà qualitatem, & dispositionem negotiorum.

¶ His sic excussis si quis meâ mentẽ roget super hoc: primo dico ꝙ sententiam Soti, & Nauarri, suis conclusionibus supra à nobis retro digestã probabilẽ esse censeo, nec omnino alienã, aut aborrentẽ à mente D. Tho. quia neq, eorũ fundamẽtũ debile est quod & idẽ Sotus lib. 3. de iusti. & iure. q. 6. art. 2. late corroborando prosequitur. Vbi cũ in prima conclusione dixerit, ꝙ negari non debet: quin sacerdotia, & ecclesiasticæ præfecturæ specimen habeant distributiuæ iustitiæ pro eo quod honorificentiora & pinguiora illis debentur qui præstantiores sunt meritis: ideoq; in electionibus his dignior est anteferendus: statim in secũda conclusione, ibi adijcit de sacerdotalibus beneficijs ecclesiasticisque muneribus, ac ecclesiasticis dignitatibus, quæ ad ecclesiarũ obsequia pertinent per iustitiæ cõmutatiuæ regulas præcipue iudicãdum esse, quia decimę non sunt ministris ecclesiæ debitæ præcipue ex iustitia distributiua. Quia non conueniunt illis vt præmia meritorũ suarum personarum, nec instar bonorũ: quæ in reipublicæ depositio existunt pro meritis personarũ, & dignitate ex iustitia distributiua appropianda ciuibus, sed beneficia ecclesiastica præcipue sunt propter exhibendũ officium. Quam cõclusionem ait non solum ratione manifestã esse, sed & sacris oraculis comprobari, pro vt ipse ibi multa cõgerit loca scripturæ sacræ tam noui, quam veteris testamenti, quibus eam sibi videtur abunde probasse. Vt patet num. 18. filijs Leui dedi omnes decimas in possessionem pro ministerio, quo seruiunt mihi in tabernaculo fœderis. Et Paulo inferius dicitur quia pretium est pro ministerio quo seruitis in tabernaculo testimonij. Et Luc. 10. dignus est operatius mercede sua. Merces autẽ per iustitiã cõmutatiuam redditur. Item hanc sententiã. 1. ad Corin. D. Paulus ait, quis militat suis stipendijs vnquam. In cuius gratiam illud Deutero. 25. non alligabis os boui triturãti citat D. Paul. Ac illud asserit, ꝙ si vobis spiritualia ministramus, quid mirum, si vestra carnalia mettamus.

¶ Quod autem sententia D. Tho. ab hac non omnino dissideat, hinc appareꝙ ita potest glossari vt isti sententiæ Soti, & Nauarri nõ aduersetur. Quia quãdo loco supra allegato ait D. Tho. scilicet, ꝙ si quis impediat iniuste, puta si intendat eius nocumẽtum, quem impedit propter odium, vel vindictã, vel aliquid huiusmodi, tunc si impedit, ne præbenda detur digno, consulens quod non detur, antequam sit firmatum, quod ei detur, tenetur quidẽ ad aliquã recompentationem pẽsatis conditionibus personarũ, & negotij secundum arbitrium sapientis, non tamen tenetur ad æquale: quia ille nõdũ fuerat adeptus, & poterat multipliciter impediri. Si vero iam firmatum sit quod alicui detur præbẽda, & aliquis propter indebitam causam procuret, quod reuocetur, idem est ac si iam habitam auferret, & ideo tenetur ad restitutionem æqualis: tamen secundũ suã facultatem, hæc D. Thom. Quæ omnia interpretari possunt pro Soto & Nauarro sic, scilicet, ꝙ intentio nocendi non præcise considerata, sed quatenus vt ait D. Tho. impedit propter odium vel vindictam causat iniustam, iniurioſamque impeditionẽ. Et sic iuxta Nauarrum, & Sotum sola mala intentio non causat obstaculum dignum restitutione. Sed quatenus talis intentio ex vindicta, vel ex odio procedens, in causa est iniurioſum præstandi impedimentum per vim vel fraudem consulendo, ne præbenda digno, cui constituta erat dari, detur. Nam D. Tho. vtpote cõsummatissimus Theologus cum accedit ad pertractandas morales materias, eas moraliter pertractat, scilicet, prout regulariter, & vt in plurimum in talibus materijs contingit. At vero cum materia hæc moralis sit, & in materia morali, dum interuenit odiũ, vel vindicta: iustitia tunc perearegulariterque iniuria frandis, vel vis, vel mendacij, causari inde sit solita, nõ mirum, si D. Thom ibi per causam, scilicet, per intentionẽ nocendi ex odio, vel vindicta exemplificarit effectum ipsum, scilicet, iniuste iniurioseque impedire. Nam filiam odij nemo negabit esse sæpe iniuriam, sicut & fraudẽ, & vim. Nam sicut ex amore omnia bona erga amatum innascuntur, ita ex odio inimici, iniuriæ possunt præsumi pullulare & hoc consonat doctrinæ D. Thom. 11. quæstione. 46. artic. 6. vbi ait quòd ira in hoc differt ab odio: quia ira admiscet misericordiam, & vult alium aduertere malum, sed odiũ nihil curat: sed appetit malum alteri inquantum malum inimici & solum curat mala infligere. Si igitur odium venenum est adeo lætale, quid mirum si passim in iniuriosam actionem nẽpe per fraudem mendatium, & vim solitum sit prosilire. Ecce quanta concinnitas est in doctrina D. Tho. Nam & hũc sensum forte iterum explicuit per illa verba paulo inferius à se posita. Vbi ait si iam erat firmatum vt digno daretur præbenda & aliquis propter indebitam causam procuret quòd reuocetur. Vbi per indebitam causam videtur significare non qualitercunque causam indebitam, sed indebitam, idest, contra debitum iustitiæ vbi vis soler esse restitutionis: quam hic docet esse faciendam. Nam non latebat D. Thomam indebitum contra solam charitatem carere vi per se solum inducendi restitutionem. Igitur secundum hanc sententiam moraliter vera est doctrina D. Thom. scilicet, quod intentio nocendi ex odio, solet causare actum iniustum, inductiuũ restitutionis. Licet in casu particulari possit aliter contingere.

¶ Porro licet hoc pro probabili opinione Soti & Nauarri dixerim tamen id quod sentio magis, insiciari non possum, scilicet, quòd verba Diui Thomæ, & eorum genuinus sensus magis videntur facere pro sententia opposita Caietani. Quare quo rectius id percipiatur, animaduersione primo opus est, scilicet, quod fundamentum Soti, & Nauarri etsi in parte verum sit scilicet, quòd beneficia ecclesiastica principaliter instituta sint propter officia ministeriaque ecclesiæ: tamen simul cum hoc, à ratione absonum nõ videtur quòd minus principaliter ex quadam iustitia distributiua sint appropriandaa dignis ministris Ecclesiæ & multo magis dignioribus, & hoc tanquam vi rationis coactus Sotus in illa prima conclusione lib. 5. quæstione.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stione. 6. art. 2. de iust. & iure confessus est. Licet quod inde statim illaturi sumus, concedere subterfugiat.

¶ Quod autem minus principaliter beneficia ecclesiastica ex quadam iustitia distributiua ministris ecclesiæ veniant applicanda ex eo persuadetur. Quia clerici vt habetur distinctione. 21. cap. cleros à cleros dicũtur, cleros vero græce sors latine, vel hæreditas dicitur. Propterea ergo dicti sunt clerici: quia de sorte Domini sunt, vel quia Domini partem habent. Hæc textus: vbi adijcit glossa partem Domini habẽt, idest decimas, & primitias: quæ dicuntur Dei. Ergo videtur ista pars, & sors Dominiã qua clerici dicuntur eis minus principaliter ex iustitia distributiua conueniant; quia licet lex vetus in cæremonialibus, & iudicialibus cessauerit. Tamen quia Deutero. 18. Dominus dixerat non habebunt sacerdotes & leuitæ partem, idest, hæreditatiam portionem glossa Dionys. Cartusianus super istum locum, Dominus enim ipse hæreditas eis oni, idest, ea quæ Deo immolantur ipsis sunt deputata pro sustentatione, & hæreditaria parte secundum eundẽ Dionysium, sic ergo in lege gratiæ Christus Dominus ministros ecclesiæ quia non minus largos, & magnificus est ergo illos potioris conditionis esse noluit, vnde sequitur quòd & nunc, clericorum, nouo testamenti Christus Dominus hæreditas sit, & decimæ quæ Christo Domino offeruntur, ipsis sint deputatæ, non solum pro sustentatione, sed & pro hæreditaria parte. Nunc vero pars, & hæreditas inuunt beneficia ecclesiastica, vt bona communia pro clericis, licet principaliter propter officii ex iustitia cõmutatiua, minus tamẽ principaliter ex iustitia distributiua dignis fore appropiãta. Vt pars sibi est ex tali iustitia distributiua debita licet minus principaliter ratione ecclesiastici status.

¶ Hinc est quòd secundum iura canonica, si quis initiatus fuit sacris si vt de viuat victu caret: recursum habet iuridicum ad ordinatorem episcopũ. vt de aliquo beneficio sibi ecclesiastico prouideat. Imo ad titulum talium beneficiorum solent initiari. Quæ omnia arguunt aliqualem iustitiæ distributiuæ respectum.

¶ Hinc vitio acceptionis personarum arguitur episcopus qui cõsanguineis minus dignis pinguiora confert beneficia, vtpote quæ ex iustitia distributiua, dignioribus debeantur. Quòd si quis arguat, quod contra hoc est, quòd electio de digno, prætermisso digniori in iure valida habetur, venitq; confirmanda, dicitur quòd hoc sic decernitur: quia ex quo electoribus placuit, ille tunc habetur vt cõueniẽtior, & dignior ad tollendas discordias, & lites licet electores peccauerint eo quòd prætermiserint digniorem.

¶ His fundamentis iactis, clarescit, & opinionem Caietani nõ minus: sed forte magis esse probabilem. Quam & verisimilibus exemplis his possumus, & illustrare. Primo sic sicut secundum doctores graues Durandum, & fratrẽ Ioannem de la Peña olim Cathedraticum Primarium Salmanticẽsem, quia ius immunitatis ecclesiæ circa malefactores, principaliter est propter reuerentiam ipsius loci sacri, & minus etiã principaliter propter malefactores cõfugientes ad ecclesiam, hinc est quod iudex laicus iniuste inde à loco sacro malefactorẽ extrahẽs, eũque pœnis corporaliter, nõ solũ ecclesiæ cuius immunitatẽ violauit: sed etiam ipsi reo inde iniuste extracto, vt satisfaciat oportet. Pari quoq; ratione quia ius beneficiorũ ecclesiasticorũ licet principaliter sit propter ministerium præstandũ ecclesiæ: tamẽ quia minus principaliter, est etiam propter dignitores ministros, aut dignos, dum digniores ad petendum non concurrunt, ideo qui

qui impedit dignum etiam sine vi, fraude, vt detur indigno, tenetur ex iustitia distributiua, prætermisso digno recompensare, secus digno sic obstitit vt digniori tribueretur.

CAP. CXXVI.

Vbi de impedientibus à donis & legatis anteneantur restituere vel differitur declaratur q; mẽs Caiet. exemplo.

His itaque constitutis iam sententia Caietani magis clarescit quam adhuc iuuat, & alio exemplo clarificare magis ac magis. Quemadmodum ius curæ paternæ, & habet pater ad curam habendam de filia sub sua potestate constituta, principaliter est incommodum ipsius filiæ vt Sotus ipse fatetur, tamen secundũ opinionem communem, quia idemmet ius minus principaliter est etiam propter respectum, commodumque patris, hinc est quod violator filiæ violentus non fit eit, si satisfaciat filiæ aut quod hanc iniuriam illi remiserit filia, sed vt communiter tradunt doctores opus est satisfaciat patri eius. Ita licet ius præbendarum sit principaliter propter ministerium Ecclesiæ, quia tamen minus principaliter est propter dignos ministros, qui his impedimento est etiam sine vi, & fraude, vt detur præbendæ indignis: non solum Ecclesiæ iniuriatę, sed & ipsis dignis præteritis, ex iustitia distributiua tenetur recompensare, & multo magis ipse beneficij collator, qui in hoc deliquerit, quia vt inquit Caietanus sunt dispensatores bonorum communium Ecclesiæ, id est distributores.

¶ Iamque etiam ex prædictis palam fit, quam cõcinnius verba D. Th. sine vlla torsione, vel violentia huic sententiæ Caiet. magis consonent quãdo in solutione ad 4. dicit quod si aliquis impediat aliquem ne habeat præbendam iuste, puta intendens honorẽ Dei, & vtilitatem Ecclesiæ in hoc, & alteri detur, procurando quod digniori detur, tunc nullo modo tenetur ad aliquam restitutionem, vel recompẽsationẽ faciẽdã: verba sunt D. Tho. ibi, & in hoc nihil planius potuit dicere, quia hic nõ factũ est contra iustitiã communitatiuam, cum impediuit dignum vt digniori daretur, neque contra distributiuam, cum ex tali iustitia distributiua digniori tunc debeatur. Aliter est si impedit iniuste intẽdẽdo eius nocumentum, quem impedit propter odiũ, vel vindictam, vel aliquid huiusmodi, tunc tenetur satisfacere impedito iuxta distinctionem ibi à D. Thom. assignatam. Et hoc etiam nihil difficultatis habet, quia si impedit dignum, consuleus quod ei non detur non concurrente tunc alio digniori ad petendum, tunc quia ex iustitia distributiua, licet minus principaliter debebatur digno, tenetur ei recõpensare, etiam si per vim, vel fraudem vel mendatium non prepediuerit eũ. Et hoc insinuat D. Th. dum ibi ait, si impediuit ne præbenda detur digno, cõsulens quod non detur, vbi simpliciter dixit impediendo consulens, & nõ addit consulendo per dolum, mendatiũ, vel fraudem, ergo tale impedimentũ etiam sine vi, fraude, sed simpliciter consulendo iniustum est & non aliter, nisi quia impedit ex iustitia distributiua debitum illi digno. Ecce quam cõcinne cum sententia Caietani vide tur consentire D. Thom.

¶ Sed tam antequam Nauarro respondeam, super eo quod ait D. Thomarum sirma dixisse non erit abre per conclusiones edigerere, quæ in hac materia iuxta hanc sententiam sunt edicenda. Circa igitur impedientes alios, ne aliquid boni, nanciscantur

Universidad de Deusto
Biblioteca

cantur sit prima cõclusio, qui citra bo
neficia ecclesiastica de quibus postea
dicemus in alijs donis, vel legatis, vel
huiusmodi datis gratuitis, impedimẽ
to sunt, ne alij, quibus erant largienda
ea obtineant, dummodo præpediuerint eos per media licita, & non per
media iniusta, immunes sunt à restitu
tione: nec enim quicquam tenentur
pro tali impedimento recompensare.
Hæc conclusio est omnium Soti, Caie.
Nauarri, Metinæ in sua instructione
confessorum fol. 163. §. 31. vt verbi gra
tia, si aliquis in suo testamento statue-
rat Petrum suorum bonorum hære-
dem instituere, Ioannes vero accedẽs
ad huiusmodi testatorẽ, eũ est exhor-
tatus, vt potius monasterium, vel hos-
pitale hæredem suorum bonorum in-
stituat, eo quod legatum hoc pium lõ
ge sit gratius Deo futurum, hisque in-
ductus verbis, si testator reuocans ani
mum, id legatum reuocat ab eo, cui
decreuerat dare, iam hospitali sua bo
na relinquendo: in tali casu Ioannes,
nihil recompensationis, tenetur præ-
stare ob id legatario reuocato.

¶ Hæc conclusio patet ex ratione
Caiet. quia nihil huic instituendo hæ-
redi, aut legatario ex aliqua iustitia,
siue commutatiua, seu destributiua
debebatur, sed gratis instituebatur, &
voluntas testatoris adhuc erat ambu-
latoria, ergo sicut idem testator po-
tuit talem institutionem reuocare ci
tra obligationem restitutionis: sic &
alius illam reuocationem licitis me-
dijs persuadere illi. Quia hoc secundũ
Metinam tantum fuit ei testatori opti
mum exhibuisse cõsilium, integrum
illi relinquendo, an illud velet sectari nec ne.

¶ Secunda conclusio, si quis impedi
mento fuerit, ne aliquod datum gra-
tuitum alias verbi gratia Petro con-
ferendum, Petro conferatur, per-
que iniusta media, puta apud largi-
torem paratum dare, aliqua mala per
fraudem, vel mendacium euõmendo
contra Petrum, vel vim vel minas in-
ferendo Petro ne id peteret, aut
volenti largiri, ne id Petro largia-
tur, adstrictus manet in conscientia ad
reficiendum Petro id quod ob tale
iniustum impedimentum destitit adi
pisci, & in integrum quidem tenetur
recompensare Petro, quando citra du
bium certissimum erat Petrum illam
largitionem habiturum, nisi sic iniu-
ste impediens, impediendo obtitis-
set: ne Petro daretur. Quod si non
adeo cõstitutissimum erat id dari gra
tuiti Petro fore conferendum, erat ta
men licet non omnino certum, tantũ
in proxima dispositione, vt id Petro
esset largiendum, tunc non restituturus est totum, sed aliquid modicum
ex tali restitutione faciendo demere
poterit. Quæ conclusio est Metinæ
loco citato, quam probat ex funda-
mento Aristotelis allato à Diuo Tho-
ma, quia quod parum distat nihil dista
re videtur.

¶ Hanc philosophi regulam, quate-
nus ad propositum adducta est à D.
Tho. in argumento 4. multis argumẽ
tis nititur debilitare, & instãtijs enec
uare contendit Dominus Caietanus.
Primo, quia non valet parum adfuit
quim Petrus occiderit Ioannem, ergo
quia quod parum distat nihil distare
videtur, ideo tenebitur de morte Ioã-
nis. Item parum abfuit vt Petrus peri-
ret clericum, ergo Petrus manet ex
communicatus, vel obnoxius ad sa-
tisfaciendum clerico: Sed certe non
immerito ex aduerso Sotus contra
Caietanum ait. Laborasse hic Caieta-
num amphibologia, nec mentem D.
Thomæ satis fuisse speculatum, ideo
in merito regulam hanc philosophi
est inficiatus, quia longe certe aliud
est secundum Sotum parum abesse,
vt damnum des, quam, damnum da-
re, in eo quod parum abest vt sit, &
Diuus Thomas non somniauit, quod
qui

qui parum abest, vt damnum det, te-
neatur ad restitutionem vt Caietanus
putat, sed qui re vera dedit damnum
in re quæ parum abest, vt sit, exempli
gratia, est vinea, aut sata cuius fructus
iam maturescent, si parum abfuit, vt
venator cum suo commitatu illac cir
cumcurrens illa pessundaret, ad nullã
tenetur restitutionem: quia nihil de-
dit damni, sed si medius transiens illa
calcando deuastauit, tenetur in totũ,
quia damnum dedit in fructu qui pa-
rum aberat vt esset, pariter in propo-
sito, si parum abfuit, vt impediret
Petrum iniuste à legato sibi constitu-
to, certe nulli esset restitutioni obno-
xius, quia nullum dedisti damnum, si
tamen re vera impedimẽto fuisti per
iniuriam ne Petrus assequutus sit lega
tum sibi iam certo constitutũ dari, id
est relinqui, quia damnum ei dedisti
in re, quæ parum aberat vt ipse habe
ret, secundum tuam facultatem tene
ris in totum. Addit vero prudenter
D. Thom. secundum suam facultatem,
quia profecto in huiusmodi impedi-
tionibus vix potest contingere, vt fie-
ri possit in integrum restitutio.

¶ Vnde sequitur, quod in casu con-
clusionis istius secundæ sic impediens
quasi in totum tenetur restituere, ver
bi gratia, vt si quis articulo mortis cõ
stitutus spontanea voluntate decreue
rat legare Ioanni 100. aureos, Petrus
tamen, qui tunc ibi præsens aderat
suasit testatori, nequid tale faceret,
quia Ioannes inquit talibus vitijs de-
prauatus est, nec adeo probatis est mo
ribus, vt existimas de illo, hæc effu-
tiendo aduersum Ioannem mendacia-
ter: tenetur Petrus tunc Ioanni ad il-
los 100. aureos rependendos, quia li-
cet Ioannes careret iure vt sibi daren
tur, tamen inerat sibi ius, quatenus
Petrus per media iniusta, illos sibi au
reos, non auferret.

¶ Ex qua conclusione recte sibi elisit Metina Salmanticensis loco citato
quod si aliquis vt pluries contingit
cum proximus sit morti velit bona sua
vel bonam partẽ illorũ legare alicui
hospitali vel personæ alteri, & ex voci
bus, clamoribus, eiulatibusq; importu-
nis, quibus à consanguineis, vel cogna
tis inlectulo iacens obtunditur, eneca
tus tædio sic ob clamantium, reuocaue
rit animum legandi quatenus legiti-
me prædicto hospitali, vel alteri in ani
mo suo parauerat legare, tunc huius-
modi cognati, aut consanguinei qui
sic ocelamando animum testatoris à
suo instituto auerterunt, tenẽtur ad id
restituendum, quia moraliter loquen
do, quoddã genus violentiæ hoc est,
quo infirmus cogitur reuocare animũ
à dando, quod constituerat.

¶ Caueant tabelliones, qui dum cõ-
ficiunt infirmi testamenta nimis im-
portunè iterum, atque iterum instant
donec violenter mutent voluntatem
infirmi, vt non quibus volebat, sed ma
gis quibus ipsi tabelliones volunt, le-
gata relinquat, quia in eadem dam-
natione culpæ, & restitutionis sunt,
quia sæpe vt queruntur infirmi solitè
sunt hanc molestissimam importuni-
tatem inferre eis.

¶ Tertia conclusio, quando quis in-
iuste auocat officiales à suo officio, (se
licet agricolam ab agricultura, fabrũ
lignariũ, vel sartorem à suis laboribus
qui victum sibi parabant inde, tenẽ-
tur eis refarcire id lucri quod ex præ-
dicta iniusta auocatione lucrari desiere.
Aduerte etiam quod non solum im-
pediens iniuste, aliquem impe-
diendo à suo munere, tenetur illi amis
sum lucrum reficere, sed etiam man-
dans tenetur mandatario de omni
damno subsequuto, ex casu fortu-
ito sine mandatarij culpa, quod
mandans cogitare potuisset, & quod
propter executionem mandati, quod
sine mercede, sed gratis implere vo-
luit, euenit. Ita Panormitanus in capi.
sicut. de iure iurando, & Innocent. ibi
secus

Universidad de Deusto
Biblioteca

secus est si exequitur mandatum causa pietatis, vel parentelæ, vel mercedis, vel ex debito vt apparet cap. si dominus 2.q.3.& 13.q.2.cap.non inferēda. De eo autem quod contingit inexcogitabile verisimiliter, mandans nō tenetur. A

¶ Mandans quoque fieri aliquod delictum, quod post longum tempus perpetratur, si non reuocauit expresse, vel tacite sufficienter, tenetur de illo, authore Innocentio cap. ad audientiam de homicid. ita Bartolus concordat cum glo. l. 3. §. fin. ff. de adimen. l. B

¶ Quarta conclusio, quando aliquis in causa est ne debitor soluat debitum suo creditori, reus efficitur talis restitutionis sicut verbi gratia vt exemplificat Metina Petrus cōiectus erat in carcerem, quo centum aureos debitos solueret. Si Ioannes ei opem tulerit, vt elabatur à carcere, aufugiatque tunc Petro fugiente Ioannes in obligatione manet restituendi illos aureos centum. Patet, quia qui causam damni dat, &c. & quamuis hæc conclusio, quæ est Metinæ regulariter vera sit: tamen quia secundum piam opinionem Nauarri, quando miser & miserabilis valde propter debita immodica coniectus est in carcerem, ibique situ, pedore, fame, in carcere sine vlla spe remedij soluendi, aut satisdandi conficitur, & perit, quia sub toto cælo ei refugium, nec possibilitas inest, sicut iste cum spe acquirendi, vnde creditori soluat, pro bono creditoris non male fecit effugiendo à carcere, Ita neque qui hoc ei consulit bona fide, vt inde euadens desudet in labore, quo aliquid sibi suo labore conquirat, vnde tali creditori faciat satis, non tenebitur ad restituendum quicquam: quando debitor eo quod maneret in carcere, non erat restituturus, sed ibi moriturus. C

(†)

CAP. CXXVII.

Quomodo & quando distributores bonorum communium teneantur restituere.

IAm post hæc de his qui munere distribuendi bona communia funguntur, agamus oportet. Quomodo inquam bonorum communium distributores, scilicet beneficiorum Ecclesiasticorum, dignitatum, cathedrarum, se gerere debeant in harum rerum dispensatione, edocturi, has statuimus conclusiones.

¶ Quarum prima sit. Prima conclusio. Quando distributor bonorum communium, quæ ex iustitia distributiua partibus reipublicæ appropriate tenebatur, sibi aliquid distribuendū retinuit, ipsis partibus iam deficientibus, quia iam obiere, tenetur hæredibus eorum, quos sic defraudauit, si supersunt, & non communitati restituere,

¶ Eadem ratione si aliquam partē bonorum communitatis quæ distribuenda erat pauperibus reipublicæ, distributor sibi vendicauit, tenetur eā prædictis pauperibus restituere, quibus iam non super viuentibus, eorum hæredibus restituat necesse est, quod si nec tales pauperes, aut eorum hæredes sint superstites super terram, tunc an talis pars bonorum à distributore sibi retenta, distribuēda sit in alios pauperes, qui in futuro tempore inuenientur, an communitati restituenda sit hæsitare quis posset. Sed puto dicendum quod si signanter pro talibus specialiter expressis & nominatis pauperibus præsentibus, distributori sunt concessa distribuenda huiusmodi bona cōmunia, eis & eorum hæredibus iam non D

non existentibus, communitati sunt reddenda, vt ipsa quibus oportuerit distribuat. Si autem indeterminate pro pauperibus siue huius tēporis siue futuri sunt iussa distribui, potest distributor, & tenetur, si non destribuit præsentibus pauperibus, futuris pauperibus applicare quando nulli fuerunt distributori specificatim signati. A

¶ At si latro bona communitatis distribuenda in pauperes sibi surripuerit, satis est secundum Caiet. si iste latro ea communitati restituat, quia latro hic non tenebatur ea pauperibus distribuere: sed communitas aut eius dispensator. B

¶ Idem prorsus dicendum venit de distributionibus spoliorum in bello quæ distribuenda erant militibus, si distributores aliquid vltra debitam sibi partem retinuere, tenentur in milites inter quos distribuenda erant dispartire, quibus postea in bello succumbentibus eorum hæredibus, quibus deficientibus erunt in pios vsus pro eorū animabus impartienda. C

¶ Secunda conclusio quando sana mente, sanoque consilio beneficij ecclesiastici, vel præbendæ prouisor, vel collator, eam contulit indigno, præter missō digno existimans se secundum Deum bene dispensare, quia digniori æstimauit se contulisse, comperta postea deceptione, alicuius restitutionis obligatione nō tenetur, quia neque ratione rei acceptæ, quia rem alienam apud se non retinet, neque ratione iniuste acceptionis, quia rem alienam formaliter, & ex intentione non destribuit iniuste, ergo ad nihil tenetur. D

¶ Tertia conclusio qui beneficium vel præbendam ecclesiasticam indigno contulit prætermittens dignum quem intelligit eum esse bene meritum, duplici nomine adrestitutionem est obnoxius. Primo, quia iniurius fuit plebi, cui ministrum indoctum præficiendo. Secundo, quia digno, & bene merito ministro plebem priuauit. Vltimo, quia ipse quoque bene merito prætermissio præiudicium intulit eū a suo iure abdicando. Hæc conclusio est Caietani, & Metinæ loco supra allegato, & in parte est contra Sotum, & Nauarrum, in hoc quod asseueramus, Quod quia collator iniurius fuit in dignum aduertenter omissum, illi quoque hāc noxam seu læsionem restarcire tenetur. Hæc conclusio probatur ex fundamento iam præiacto, & supra probato, quia si verum est, quod licet minus principaliter propter dignos, ex iustitia distributiua beneficia ecclesiastica sunt constituta, tunc quia ista iusticia distributiua, hic respectu digni omissi est violata: sibi restitutio est quoque facienda.

¶ Sed qualiter & quantum recōpensandum sit, Metina vbi supra allegatus docet, quia in huiusmodi casu restituere habet beneficium illud, q̄ si iam hoc nequiuerit efficere, in equi valenti ad beneficium ablatum restituat necesse est, vel q̄ viri prudentes, peritique censuerint fore illi restitutū dum pensando prouentus, ex dignitate ablata illi verisimiliter obuenturos. hanc opinionem probabiliorem puto, quamuis pœnitenti opposita opinione Nauarri & Soti se tuentis negare absolutionem non auderem.

¶ Quarta conclusio, quando collator, vel prouisor beneficij, vel dignitatis ecclesiasticæ huiusmodi beneficiū confert digno, prætermisso aduertenter digniori magis illud merenti saluo meliori iudicio, tenetur ad restitutionem digniori præterito præsertim quando excessus maioris dignitatis fuit notabilis & communiter non latens. Hæc est Metinæ in loco supra allegato, parere ne ex eodem fundamento Caietani, sit quoque Caietani. Sed admonet ibi Metina, & satis confiderate quod veritas huius cōclusio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nis clarius ostenditur in his qui per examen huiusmodi beneficia & dignitates consueuerũt obtinere, vbi lex vel statutũ, vt tales præbendæ, vel dignitates digniori detur indicẽdo præcipit expresse. Ergo si huiusmodi lex, vel statutũ extet, vt digniori fiat prouisio, haud dubium quin necessitatem inducat, vt digniori præterito fiat restitutio, & ad hanc illi tenetur collator, cum legem, vel statutũ contra iustitiam violauerit præterquam quod peccauit mortaliter quod omnibus malis dispensatoribus iuxta graui lædẽtibus conuenit, & in hac limitatione, scilicet quod stante statuto dicente, quod cathedra, vel beneficium ex competentibus oppositoribus detur digniori, subscribit nobis Nauarrus, & teneãtur collatores dignioribus sic præteritis, pro hac noxa diuinis satisfacere. ¶ Animaduersione hic opus est, quod si episcopus vel eius generalis vicarius quibus incũbit ad hæc promouere beneficia acersite examinatores pro promouẽdis examinãdis, nisi latisfactum fuerit ab examinatoribus, quis dignus quis ve dignior sit, peccati mortalis reus habetur, quia p hoc & episcop⁹, vel eius adhoc munus vicarius, vult tãtum sibi significari, qui sint digni, nec audire vult, qui nam ex his sint digniores satis innuit se velle promouere ad huiusmodi beneficium non dignioré, sed quem maluerit, & non iuxta legis decretum. Examinatoresque huiusmodi, præstare animo oportet, quatenus episcopo, vel eius vicario super hoc veritatem respondere possint: nam hoc hodie deplorandum est quod magis obtemperare parati sint episcopo, quam Deo, qui punitor est rectus delictorum, præmiatorque bonorum. ¶ Neque in hoc principes seculares à culpa excusare valeo, qui indiscriminatim ad munia publica præficiunt quoscumque, parum curantes indagare, an sufficientes sint, idoneique ad huiusmodi officia, nec etiam excusantur si cum insonant clamores, & querelæ contra hos præfectos ad iudicia oppressorum, cum tyrãnides sint irremediabiles postea, ac irremediabilia mala quæ exercent in subditos, ipsi principes, vel proreges si dissimulant, eosque tolerant vsque ad residentię tempus quod perinde est ac si pastor audiés lupum inuadere, deglutireque oues interim sileat, & conniueat ad malum. Nam si regula iuris est celebris, quod nulla excusatio est pastoris, si lupus oues deuoret, & ipse ignoret: multo minus excusabitur, si clamoribus conquerẽtium oppletis auribus dissimuler princeps quod dissimulandum non fore, lege secunda partitæ septimo, titulo decernitur, vbi licet iudices durante officio accusandos non fore decernatur, tamen licet non ob alia delicta, sed ob oppressionem qua iudicandos opprimunt tyrannice, vel ratione officij, si grauarent alterum, & super his interpellentur ad principem habita sufficienti informatione, compertaque veritate, tales iudices deponendi sunt iuxta legem ab officijs, alijsque pœnis plectendi iuxta exigentiam casus, & delicti. Sed de his abundantius, postea dicetur cum de statu regum & principum inciderit disputatio. ¶ Præterea prolixitatis vitandę gratia lectorẽ hic admonitũ esse cupio de aliquibus adnotamẽtis cõmendatione dignis, quorum primũ sit, quod conclusiones supradictæ quæ de collatoribus, prouisoribusque beneficiorum ecclesiasticorum loquũtur, locum quoque habent suo modo iuxta distinctionem Diui Thomæ, in illo quarto argumẽto, & in impeditoribus iniuste etiam si sine vi, aut fraude, impedierint digniores, vt promouerentur minus digni, aut si obstiterunt dignis, quo præficerentur indigni, ideo pro his impeditoribus peculiares non assignauimus conclusiones

nes. Quia per prædictas conclusiones pro collatoribus traditas possunt regulari, licet aliquantisper differenter: quanto secundum Caietanum maior est culpa ac per consequens restitutionis maior est obligatio iniuste beneficia dispẽtantiũ quã iniuste impedientium. Igitur obseruato distinctionem Diui Thomæ super hoc, scilicet quod si beneficium erat iam firmatũ dari, iniustus impeditor recompenset tunc impedito in totum. Si alias non erat firmatum, recompenset non in totum, sed arbitrio prudentum iuxta maxis proximam, vel minus proximã dispositionem, in qua erat ad beneficium sibi appropiandum.

¶ At hic non quieuit animus, donec inuestiget, quid intelligat D. Thomas per huiusmodi verba, quando iam firmatum erat, vt beneficium huic digno daretur. Respondetur nõ est intelligendum quando iam dedit. Nam tres gradus discernit hic Diuus Thomas. Primus est quando electror nondum consenserat animo huic dare, sed tamen erat in via, & tunc restitutio, vt diximus facienda est ad arbitrium prudentis. Secundus gradus est quando iam contulit beneficium, & de hoc nihil meminit D. Thomas, quia hoc non esset impedire beneficium, sed tollere. Tertius gradus & casus est, de quo loquitur D. Thomas, quando prælatus constituerat illi dare, tunc tenetur impediens in totum, quia iam tunc collator (vt ait Caietanus) non apparente digniore percente tenebatur illi digno applicare, sed quia hoc non placet Soto, scilicet quod in isto puncto teneretur collator illi beneficium appropiare saltem, quia authore Soto constituerat iam illi dare, si impeditus est tunc dignus per vim, & fraudem in integrũ restituendus est seu quod magis verum apparet, dignus tunc præteritus restituendus est, licet per vim, vel fraudem non fuerit præpeditus, quia ex iustitia distributiua licet minus principaliter secundum Caietanum tenebatur collator illi illud ascribere.

¶ Vnde contra Sotum, & Nauarrum satis circunspecta est differentia quã assignant Caietanus & alij inter impedientem à cõsecutione beneficij, & inter impedientem legatarium à legato. Quia legatio facienda legatario est gratuita, & procedit à voluntate testatoris, quæ secundum Caietanum est ambulatoria. Vnde mutans voluntatẽ legantis per simplices persuasiones, & preces, nisi admisceat vim, mendatia, aut fraudes, legatario prætermisso, nihil tenetur. At vero digno præterito ex iustitia distributiua collatio debebatur: vnde passus est iniuriam quomodocunque non sana intentione à suo iure est exclusus, sed de his satisfieri in re iam toties explicata immorabor? ¶ Secundum notamentum memoriæ dignum commendari est, quod discrimen satis agnoscibile est inter beneficia ecclesiastica, & officia secularia publica. Quia beneficia ecclesiastica propter rationes, considerationesque prædictas, puto minus principaliter ministris dignis ecclesiasticis ex iustitia distributiua fore appropianda. At officia publica ministrorum institiæ censeo cũ Soto & Nauar. absq; dubio instituta esse principaliter propter seruitiũ reipublicæ sine vllo respectu minus principali, quo ex institia vlla distributiua veniant adiudicanda illis, nec enim sunt ad instar bonorum communium debita ministris, quia nulla lex naturalis diuinaue, aut ciuilis id insinuat. Imo ipsi principes in quos circa hoc translata est potestas respublicæ, quia semper voluere suam libertatem in hoc tueri nullis legibus ciuilibus se voluerunt esse deuinctos adhæc officia ex iustitia distributiua asserenda cluibus. Vnde in hac prouisione

Universidad de Deusto
Biblioteca

sione officiorum secularium, & magistratuum libenter annuimus tam Soto quam Nauarro, quod princeps præficiens indignos, & inidoneos officiales, solum ob id tenetur recompensare reipublicæ suum soluenti pro ministris dignis stipendium: sed præteritis dignis aut dignioribus ad nullam restitutionem tenetur.

¶ Atque consequenter dicimus de impeditoribus, circa hæc officia ꝙ nisi per vim, iniurium, mendacium, aut fraudem impedierint dignum, aut dignorem ad nihil eis teneantur: sed solũ teneatur illibatam seruare iustitiã reipublicæ, ei damnum restituendo, pro eo quod ministrum incapacem in ea præfecerunt. Et hæc omnia ideo dicimus, quia officialibus siue dignis, vel dignioribus, sine vi, vel fraude impeditis nihil ex iustitia, nec etiam distributiua saltem minus principaliter debebatur. Ad reparandam autem lesionem reipublicæ huius, impeditores obligamus etiam si sine vi, & fraude fecerint, quia per sua iniusta consilia quodammodo authores fuerunt damni illati reipublicæ per promotionem indigni ministri, cuius ipsi causa fuere.

CAP. CXXVIII.

Vbi defenditur D. Th. & sensus legis ciuilis explicatur.

DEnique quia instituti mei non sum immemor, nunc in considerationem, qua ductus Nauarrus D. Tho taxat de multis, necesse habeo patefacere, nõ animo carpẽdi alias virũ egregiũ, & merito laudibus omniũ celebratũ, quia præter suã egregiã eruditionem, & cõspicuã modestiã oẽs alios egregios doctores in suis scriptis solitus est cõmendare, sed animo D. Th. ab hac nota liberãdi: nã notat primo D. Th. Nauar. isto cap. 17. suæ summę latinę nu. 71. de eo ꝙ videtur legisse prædictã §. deniq. l. 1. ff. de aqua pluui. arcẽda, & ꝙ nõ occurrerit D. Th. sufficiẽs ad illud respõsio. Ad quã primã notã respõdeo, primo ꝙ nec forte ipse Nauarrus attingit mentẽ legis in illo Parrafo; denique, quia ibi legislator nõ tantum animum non nocendi, sed suum agrum meliorem faciendi pro causa, conditioneue affert excusante ab actione nec etiam de dolo intẽtanda cõtra in suo fundo fodientem, sicq. vicini fontem auertentem. Nec animũ solũ nõ nocẽdi vicino ostẽdit ibi legislator excusare ab actione cõtra talẽ fossorem, sed etiam animum quem simul habuit suum agrum meliorem faciendi. Vnde nõ infertur cõtrario sensu, vt putat Nauarrus, ꝙ solus animus nocendi, inducat restitutionẽ, sed simul cum animo sibi non proficiẽdi, & non in quocumq; casu, sed in casu legis inducit actionem contra sic agẽtem, id est fontem auertentem.

¶ Et adnotauit satis peracute hoc Caietanus super 2. 2. q. 62. art. 1. in solutione ad 4. in fine omnium suarum ad notationum: quod aduertisse debuit Nauarrus vbi sic ait Caietanus quod in §. denique. In casu præscriptionis aquę de qua ibi agitur, qui aufertur proximo aqua propria, deficiẽs tamẽ à fundo alteri*, ideo oportet auferentẽ ex legitima causa auferre. At legitima causa abest cũ nõ facit animo sibi proficiẽdi, sed cũ animo vicino officiendi, & hoc ibi aperte insinuat glossa super §. denique. sic dicens nota ex hoc §. in suo licere facere, quod vult, item quod alij noceat, & sibi non prosit, nõ licet. Et in hoc cõcordat inquit leges, quas ibi citat. Quod si casus illius legis sic intellectus esset particularis dissimilisq; à casu, de quo D. Th. in illo 4. arg. agebat, quia illic agebat D. Th. de impediẽtib* ab affectione beneficiorũ eccleſiasticorũ, quę ante collationẽ non

non sunt aliquorum propria, sed lex illa. §. denique loquitur de aqua, quæ secundum Caietanum erat propria illius vicini, dependens tamen à fundo præcidentis venas, & ideo non est simile, quid necesse habuit D. Thomas meminisse aut respondisse ad §. denique, postquam doctrina D. Thom. longe alijs, vt explicuimus fundata est principijs. Quod si D. Thomas ad §. denique recurrere, non habuit opus, quare Nauarrus illi impugnat, illi ad §. denique responsionem non occurrisse.

¶ At quod authoritati D. Tho. minus consonat, adijcit Nauarrus ibi exinde D. Thomam aliqua parum firma tentasse, de quibus vnum inquit est, quod D. Thomas ait teneri quem aliquo casu ad restitutionem, sed non secundum æqualitatem, cum restitutio sit inquit actus iustitiæ commutatiuæ, quæ obligat ad æquale secundum eundem D. Thomam. Miror virum alioquin eruditissimum tam parum mentem D. Thomæ, & veritatem calluisse. Quia sicut, qui deuastat segetes non permaturas secundum D. Thomã, & ipsum Nauarrum, tenetur restituere ex iustitia commutatiua, inclinante adequale, etiam hic, non ad æqualem valorem quo valerent fructus si iam peruenissent ad maturitatem, sed ad æqualem valorem, quo valebant sege restempore deuastationis, quarum fructus ex inclementia temporũ, vel aliter poterant multipliciter impediri. Quæ æqualitas moraliter est attingibilis per arbitrium sapientum. Sic in præsentiarum D. Thomas intelligit esse restituendum æquale, cum impeditur quis iniuste à beneficio in proxima potentia, & dispositione sibi dãdo dum non erat firmatum. Est inquã in hoc casu restituendum æquale, non æquale ad beneficium quatenus valet tunc acquisitum, aut firmatũ. Sed quatenus valet secundum arbitrium prudentum, vt haberus in potentia proxima, & aliquali spe probabilitatis ceni mi tantum valet: vt etiam in dispositione propinqua, quantum res habita in acta: neque mera litigiosa, quæ difficilia sunt & periculosa recuperatu, valent tantum sicut certa iura.

¶ Secundum parum firmum quod D. Thomam intentasse ait Nauarrus est, quod D. Thomas (inquit) æquiparat in hoc collationem beneficij cũ proposito firmo conferendi: quod nullo iure, vel ratione probari potest: sit reprobatur inquit manifesta ratione. Quia qui proposuit firmiter alicui cõferre beneficium si mutata voluntate, alteri contulerit, valet collatio, & non tenetur restituere, neque peccat, si æque dignus est. At qui iam contulit vni si mutata voluntate, conferat alteri peccaret, & non valeret collatio, & teneretur restituere etiam si secundus esset longe dignior. Hæc Nauarrus contra S. Thomam quibus figillatim respondetur quoad primum. Quod documentum D. Thomæ, scilicet, ꝙ impeditus iniuste à beneficio sibi iam firmato, restituendus est in integrum non est contra ius, & legem, neque cõtra rationem manifestam. Quia fundatur in axiomate Aristotelis quod provt illud explicuit Sotus moraliter est verum, scilicet, quod parum distat seu quod modicum est quasi nihil deesse videtur, vt Philosophus dicit, in 1. Physicorum. Doctrina autem hæc Philosophi in ibus, aut legibus non est contraria: cum consensu omnium communiter pro vera in hac parte accepta.

¶ At quam probationem contra D. Thomam machinatur dicens, ex manifesta ratione procedere, infirmam esse inde apparet, quod ex parum propositis principijs Nauarrus suas effingit hic probationes. At D. Thomas fundat principijs sed certum est propria & prima, quæ sunt deducendo ad certas morali-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ter conclusionem, igitur vis & basis do
A ctrinæ D. Thomæ in hoc consistit. Vt in causa vera, & proxima, scilicet, quòd tunc cum firmatum erat animo sit inter statuum vt huic digno præbenda daretur, si propter indebitam causam procuret quis vt revocetur idem esi, ac si iam habitam ei auferret, ideo ad restitutionem æqualis tenetur secundum suam facultatem, si potest, quia moraliter loquendo, nisi indebita illa revocationis procuratio interuenisset tam efficax, & proficuum esset sibi firmum statutum in animo, & in perfecta determinationem iam deducta
B conferendi beneficium ac si sibi collatum iam fuisset. Et nisi per iniuriam esset præpeditus tandem moraliter loquendo illud beneficium efficaciter, & in effectu virtute illius obfirmati animi obtinuisset.

¶ Quod autem Nauarrus obijcit de differentia inter collationem iam factam, vel solum animo constitutam,
C & determinatione de se efficaci firmatam id D. Thom. neque ignorabat, neque inficiatur neque id eius sententiæ obstat, quia præsupponit, quod vere, nisi esset præstitum impedimentum, illa determinatio efficax de se erat, & in effectu suum efficacium produxisset.

¶ Ad id quod addit quod si mutata voluntate conferret eam digniori, collator, non teneretur restituere collator, ergo nec impediens. Hoc non est
D contra D. Thom. imo pro ipso est, quia in primo membro distinctionis dixit quod non tenetur, quando reuocat iuste, at quando procurat prodigniori, ut clarè digniori apparenti, quia non iniuste, neque propter indebitam causam reuocat. At vero quando reuocat obfirmatã determinationem dandi huic digno, vt detur alteri æque apparenti digno, & petenti, tũc si interpretemur, sicut fecimus doctrinam D. Tho. ingratiã Nauarri, dicimus quod tũc impediens tenetur nisi indebite peccando coneratur iustitiam impediue rit nempe per vim, malum dictũ, vel fraudẽ. Et si secundũ sententiam Caietani interpretandus sit D. Tho. prout verisimilius pro illa illum interpretati sumus recte, & in hoc casu, circa hanc obiectionem illum defendit Caietanus dicens, quod si iam obfirmato beneficio pro hoc digno, nisi appareat alius dignior, si reuocetur pro illo beneficio dando alteri æque digno, iniuste reuocatur. Quia secundũ Caiet. quandiu decreta est iam ista distributio pro hoc digno, habet rationem iusti, ideo præbenda decreta, & firmata pro hoc digno, erat huic debita quasi propria, & iustitia distributiua, & non desinit habere ius ad illam, nisi per aduentum dignioris, ideo apparente digno alteo tũc primus dignus, cui iam decreta erat in suo robore, vel iure quasi proprio, ac pro inde tunc æquivalent proprio, & quasi proprũ quo ad damnum, & consequenter quo ad restitutionem. Hec Caietanus per quæ sufficienter fit satis Nauarro. Neque firmiora sunt, quæ ipse asserit quam hæc.

¶ Nec satis considerate obijcit D. Thom. quod patrons firmum tenuit dum ait quod odium, vel malus animus sine opere iniurioso obligat ad restitutionem. Nam iam abunde insinuauimus, quod siue glossemus D. Thomam in fauorem Nauarri siue Caietani Dimus Thomas nusquam intelligit solum malum animum restitutionis necessitatem inducere nisi quatenus efficaciter causæ iniustum.

¶ Vt autem hanc quæstionem suis numeris absolutam relinquamus, vltimo quis forsitan dubitabit. Si procurantibus multis pro se beneficium, dignior id non assequatur, An teneatur, ille qui assequutus est ad restitutionẽ. Quæstio est quam agitat Caietanus loco supra allegato, nec ratio

dubitandi

dubitandi hic deest, quia videtur, quilibet potest licite pro se ipso procurare, & nemo damnum facit nisi qui facit illud, quod faciendi ius non habet, vt ait regula iuris: in hac quæstione pro parte affirmatiua astat Scotus, & Ricardus in 4. distinct. 15. Petrus vero de Palude in 4 eadem distinctione affirmatiuam defendit. Caietanus vero per distinctionem ad concordiam sic eos reducere nititur, scilicet, quando dignus voluntarie procurando pro se, impedimento est digniori
B hoc est quando procurando pro se, mauult se consequi, cum dignioris impedimento, quam se non consequi vt dignior non impediatur: tunc quia procuratio pro se minus digno, sic tendit ad consequendum, vt non curet de impedimento dignioris: ad restitutionem tenetur iuxta arbitrium tamen boni viri cuius rationem adducit Caiet. scilicet, quia huius procuratio est iniusta, vt pote contra iustitiam distributiuam.

¶ Si vero impedimentum non sit voluntarium, quod tunc accidit, quando quis petit pro se, vel pro alio, sine cuiuscunque iniuria, & si hoc quidem exprimit, palàm est, aliquid iniuste non petere, & si sibi dari contingat tunc à distributore, posthabito digniori: quia ipse qui petit in causa non fuit, non tenetur ad restitutionem. Si autẽ id non explicuit, quia de more petentium id explicare non est, dum absolute pro se procurauit, nihil de dignioris impedimento aduertens, quod si aduerteret se digniorem præpedire desisteret, aut suam intentionem exprimeret, si de hoc rationabiliter dubitaret, non teneretur ad restituendum in aliquo, si sibi minus digno datum est. Quia non iniuste procurat, & hæc via Caietani, quia media est, & rationi consona magis visa est mihi digna maiori commendatione. Quamuis Scotus, & Nauarrus, quorum opinio

contraria probabilis est, facile ab hac quæstione se expedient dicẽtes, quod quidquid sit de peccato, quia de iustitia distributiua præbenda ecclesiastica digniori non est debita; minus dignus, qui illam sine vi, fraude, vel sine metu, digniorem impediens vllatenus pro se procurauit, ad nullam restitutionem digniori faciendam manet astrictus, quæ probabiliter sunt dicta.

CAP. CXXIX.

Quæ causæ non restituentem à peccato excussent, vbi defenditur opinio D. Thomæ contra Metinam Complutensem.

QVoniam in materiam restitutionis incidimus, omnia pertinentia dubia, absoluisse operæ pretium est, inter quæ non vltimum reponet locum dubium illud: scilicet quænam sint causæ quæ à restitutione debiti excusare possint.

¶ Excusat igitur primo necessitas de qua supra abunde dictum est, nisi quod pro complemento materiæ ne quid desit illam quæstionem prætermissam huc accersimus. An impotentia illa qua quis restituere non potest, nisi famulatui alicuius se subijciat vt de sibi aliquid ad restituendum comparet, illum a culpa non restituendi reddat liberum. Circa quam quæstionem duæ versantur opiniones, quarum prima est affirmatiua, scilicet, quod hæc impotentia excusat, quia satis est sua bona cessisse si quæ habuit, neq; seruire cogendus est quis, vt restituat. Alia est opinio prorsus contraria, vt igitur conciliari possint aliquomodo

¶ Sit prima conclusio, persona nobilis quæ nemini inseruiuit vsque, nõ est

adigen-

adigendi ad eandem inferiam, vt ad
seruiendum cogatur vt restituat. Nam
si bona temporalia quia infectionis &
diuisis sunt, non sunt restituenda cum
detrimento famæ ergo nec nobilis cū
tali detrimento honoris, & alteri in
seruire cogatur tenetur restituere.

¶ Confirmatio, pertota quæ soluta est
famulatum præstare ab alio inde sibi stipendium comparando, si potest ad tē-
pus inseruire, vt sibi parer, vnde debita restituat, tenetur quidem si aliter
non potest, hoc munus famulandi, vnde restituat subire, vt restituat. Patet
quia si alijs mediis sui conuenientibus tenetur sibi parare vnde restituat,
quare illo medio sibi non absono, non tenebitur quāuis huius rei gratia per
totam vitam huic famulatui perpetuo velle hūc alligare perdifficile est,
& durum. Esset enim fere ad amittēdā totam libertatem, illū obligare, quod
durissimum esse videtur.

Q6. ¶ Quarto supradicta hæc veluti ca
theræ annulus annulum annectit, sic
hanc sibi veluti collegam adnocat.
Qui alterius officij est artifex peri-
tus, cui insudando paulatim, vnde sit
soluendo debita, lucrum reportare po
test an hoc omittens de se præstare,
religionem ingredi possit, cum præ-
iudicio solutionis creditoris. Huius quæ
stionis meminit Pedraza in sua sum-
mula mandato. 7. fol. 100 qui cum opi
nionem Gersonis. 1. parte nō. 39. cōtra
positam opinioni D. Tho. citet: & ar-
gumenta fortia quæ commentus est
Metina complutensis in. C. de rebus
restituendis quæst. 3. ibi, octaua causa
aduersum D. Thomam refert, ea in
soluta reliquit. Igitur, vt clarius affi
cultatis veritas illucescat, ea argumen
ta primo hic quasi bellum excitatura,
repræsentare libet. ¶ Primo aduersus
D. Thomam sic arguit Metina, quia si
ius naturale dictat debita esse soluen-
da, hoc ius naturale votum religionis
infringere non potest, neque per vo-
tum religionis potest debitor in-
habilitari ad debitum soluendum.

¶ Secundo arguit quia nemini datum est licite facere cum facultatibus alterius,
ergo nec ingredi religionem cum
dispendio creditoris. Antecedens pa-
tet de præscientia capitum. & conse-
quentia probatur, quia professio so-
lennis in præiudicium creditoris emit-
titur.

¶ Tertio arguit quia nullatenus mā
data præsertim gratia scilicet, de solu-
endo debitum sunt omittenda pro-
pter consilia, quale est consilium per
professionis votum religioni se addi-
cere.

¶ Quarto arguit quia inter Parisien
ses concluſum est, quod qui adeo per-
spicacissimi esset ingenij vt expectatione omnium, insignissimus Theolo
gus futurus speraretur si in exercitijs
literalibus persisteret, etiam si incom
pos esset ad prosecutionem studij, eo
quod inopia laboraret: non ideo pos-
set huius rei gratia, vt se in studio con
seruaret, aliena occupare inuito Domi
no ergo neque iste inuito suo credi-
tore, religioni se potest dedicare, qua
ſion licet ratione ascensus ad alio-
rem statum alicui quod suum est furti
pere.

¶ Quinto arguit, quia ideo mancipium religioni se mancipare non po-
test inuito Domino, quia Dominus in-
uitus suis bonis spoliari nō potest. Sed
hic eadē militat ratio, quia Dominus
uitus, ideſt, creditor debita sibi re, spo
liatur per debitoris religionis ingres-
sum, ergo non licet.

¶ Sexto arguit quia secundum eun-
dem D. Tho. 2. 2. quæst. 101. arti. 4. cum
commentatore filius in conscientia
ingredi religionem prohibetur, quan
do patrem suum graui necessitate vi-
det oppressum, cui permanendo in sæ-
culo, opem potest præstare. Quia alias
ius naturale violaret, ergo simili iure
quoque naturæ, obnoxius erit debitor

ante

ante ingressum religionis, ad per solu-
enda debita suo creditori.

¶ Septimo denique arguit, quia vt
habetur de iure iurando cap. veniens
& cap. intellecto, posterior obligatio
priori præiudicare non potest.

¶ Si quis superficie tenus, hæc ar-
gumenta aspexerit impugnasse & ex
pugnasse contrariam sententiam Diui
Thomæ arbitrabitur, sed facile bene
intelligenti erit videre quomodo om
nia eodem pede claudicent & eadem
fere solutione soluantur.

¶ At D. Thomas 2. 2. quæst. vltima ar
tic. 8. in solutione ad 3. oppositam tue
tur sententiam pro cuius illucidatione
duas præmittamus differentias opor
tet, quas ibi Cajetanus inducit: prima
differentia est, quod est differentia in
ter debitum certum id est alicuius rei
certæ speciei stantis, & inter debitum
indeterminatum, id est in communi
quale est pecuniarium vbi satis est, si
ista pecunia, vel illa soluatur, quia obli
gatus ad primum debitum certum, te-
netur illud exsoluere, antequam dis-
ponat de se ipso. Obligatus autem ad
debitum indeterminatum, id est in
communi non tenetur, sed satis est fa-
ciat quod potest, cedendo bona sua, si
quæ habet suo creditori. Secunda disse
rentia est inter leges nostri & antiqui
temporis. Nam apud veteres, pro de-
bitis persona liberi hominis in pig-
nus obligabatur, vt patet 4. regum. 4.
vbi mulier vidua conqueritur apud
Eliseū quod creditor accepturus erat
filios suos in seruos pro pecunia sibi
debita. At iura disponunt personam li
beri hominis nō posse in pignus obli
gari pro debito pecuniario vt patet
cap. 2. de pignoribus. l. ob æs alienum
C. de actionibus & obligatio &. l. 1. quę
res pigno. obliga. l. 1. ff. de pigno. &
cap. 2. de vsuris. adiuncto cap. constitu
tus de religios. domi.

¶ Igitur pro quæstionis aperienda
veritate duas præiacemus conclusio-
nes quas videor mihi elicere ex D.
Thom. in 2. 2. q. 189. artic. 6. in solutiōe
ad tertium cum alijs adiunctis.

¶ Prima conclusio D. Tho est si ali-
quis sit obligatus ad rationem, vt ali-
cui rationem ponat, vel certum debi-
tum reddat non potest hoc licite præ-
termittere, vt religionē ingrediatur,
& hanc conclusionem probant sufficiē
ter omnia argumenta præadducta ex
Metina.

¶ Secunda conclusio D. Tho. si ali-
quis debitor debet aliquam pecuniā,
& non habeat vnde reddat, tenetur fa
cere quod potest, vt scilicet cedat bo-
nis suis in fauorem creditoris, hæc cō-
clusio innititur fundamento iuris soli
do. ſ. vt prædictis allegationibus iu-
ris patet, quia propter pecuniā per-
sona liberi hominis secundum prædi-
cta iura ciuilia non obligatur vt pig-
nus, nec pro tali debito pecuniario
potest impignorari, sed solum res.
Egregiamque iuris istius ciuilis, & ca-
nonici affert hic D. Thom. rationem,
qua etiam suam firmat stabilitque
conclusionem, quia persona liberi ho
minis superat omnem extimationem
pecuniæ, vnde licite potest (inquit D.
Thom. exhibitis rebus suis religionē
intrare, neque tenetur in seculo rema
nere, vt procuret, vnde debitum red-
dat. Filius autem non tenetur ad ali-
quod speciale debitum patris nisi sor-
te in casu necessitatis, cuius in articu
lo meminit D. Thomas.

¶ Et hæ licet conclusiones veræ sint,
tamen pro cōplemento doctrinæ adij
citur tertia si quis debitor pecuniā-
rius alias de presenti careat substantia
vnde soluat, si in breui tempore labo
re manuum cum sit officialis potest ac
quirere vnde se expediat a debito,
suoque persoluat creditori: tenetur
tunc non intrare religionem, sed sata-
gere illo breui tēpore scilicet vniuer-
ni, vt sibi ex suo labore pariat, vnde sol
uat maxime si creditor indigentia la-

Universidad de Deusto
Biblioteca

borat. Hæc conclusio decerpta est ex lectura Victoriæ anno Domini 1535. dictata, neque hæc conclusio est contra Diuum Thomam quia ne hoc inficiaretur D. Thom. quia iam iste non censetur impotens impræsentiarũ ad persoluendum debitum, à quo in tam breui tempore se potest expedire. Est tamen hæc conclusio moderatrix illius opinionis quam Maioris in 4. dist. 8. quæst. 17. absolute tenet affirmando teneri talem ad labore manuum quæritandum, vt sit soluendo, quia alias iniuriam irrogat creditori.

¶ Si autem non potest debitor talis conquirere, vnde soluat, potest statim ad religionis statum confugere maxime si creditor alias non tantopere indiget, hæc est Victoriæ consonaque est doctrinæ D. Thom. & accedit ei Palude in 4. distinct. 38. qui indistincte tenet cum D. Thom. quod statim cedendo bonis potest ad religionem conuolare nec potest detineri à prætore nec abalio secundum Victoriam, quia cum impotens sit ad soluendum, non decipit alterum dum potitur libertate suæ personæ religioni se deuouendo.

¶ Iam supereſt argumenta contraria diluisse, quę omnia obligationem iuris naturalis cui in quiunt nõ potest derogare professio solennis pro suo achilli assumunt, cui vno fundamento vno verbo additus occluditur, quia etiam cum ex iure naturali, persona liberi hominis omnem superet extimationem pecuniæ, quia non bene, pro toto libertas venditur auro, iure suo ciuili sic modificare principes temporales potuerunt qui ex causa legitima transitionem dominij possunt indulgere, sicut faciunt in præscriptione legitima ex bona fide, vbi persuas leges transferunt dominium alienę rei in præscribẽtem eam bona fide, sicut etiam in donationibus minorum sine authoritate curatorum suorum, e contra interdicunt translationem dominij interpretantes & moderantes ius naturale de suo vnicuique reddendo, & aliud ius naturale dictans quod nihil est naturalius quã dominiũ suæ rei persuam voluntatem, in aliũ trãsferre dominũ, potuerũt per sua iura ciuilia declarasse, quod in debitis pecuniarijs persona debitoris cedendo bonis, maneat libera ad disponẽdũ de suo statu. Sicut etiã de iure naturali, est persolue re debita pecuniaria, quę sunt inferioris ordinis, sed ad id nõ obligatur debitor saltem regulariter cũ iactura, seu dispẽdio bonorũ superioris ordinis libertatis personæ, famæ, & vitæ secũdũ oẽs. ¶ Neque est eadẽ ratio de seruo, qui inuito domino, ad religionem se transfert, quia illius persona non est libera sed dñi est. At persona libera, dũ religionẽ adit cedendo bonis, dũ subtrahit suam personam liberam creditori, alienum nõ subtrahit, quia illa persona, nõ erat creditoris, neq. ei pro debito pecuniario, secũdũ ius ciuile potuit impignorari, aut sic obligari, vt ad instituendũ de suo statu nõ maneret libera. ¶ At ad aliud argumẽtũde filio non potente adire religionem laborã te inopia patre abunde fecit satis D. Thom. quia leges non ita personã liberam filij eximunt à iure naturali, quo tenetur patri in inopia subuenire. Nam & leges permittunt parentib⁹ extremæ egẽtibus, vt filios possint venalitati exponere pro sua supplenda extrema necessitate, nec mirum si iure naturali obligentur subuenire vitæ illorum à quo acceperunt vitam, & ne nouam instituant vitam, aut statum prohibeãtur, dum in statu penuriæ gratuis relinquunt parẽtes, à quibus post Deum sortiti sunt vitam.

¶ Ad aliud argumentum tertiũ respõdetur, quod dum quis amplectitur consilium de ingressu religionis non prætermittit præceptũ tunc de debito soluendo, quia tale præceptũ cũ iactura libertatis personæ, vt non possit dispo-

disponere de suo statu, nõ obligat, quia persona in obligatiõe cõtract⁹, in hoc manet libera ex rationibus iamdictis.

¶ Ad vltimũ & septimũ tandem dicitur quod obligatio posterior non dicitur præiudicare priori, quando in secunda obligatione, obligatur persona, quæ sub prima obligatione obligata, & impignorata non erat, sic contingit in status religionis assumptione, cætera sunt satis plana.

¶ Inter causas, quæ non restituentẽ à peccato possunt excusare: prima est remissio seu condonatio seu alia satisfactio, qua creditor contentus maneat quæ si est perpetua, perpetuo liberat, si autem temporalis sit, pro tempore quo perdurabit, à tali peccato excusabit. si tamen duo concurrerint, prius quod fiat per eum qui donare potest, & liberã suorũ bonorũ administratione habeat arg. cap. veniens de testi. Potestius, quod scienter & sponte fiat, sine vi, metu, dolo, aut fraude aliqua.

¶ Hinc infertur primo non prodesse satisfactionem illã quotidianã: qua creditor sit contentus aliqua parte debiti propter diffidentiam quam concipit recuperandi totum, quia creditor minatur quod si pro cẽtum, quę debet illi, nolit esse contentus quinquaginta pro integra solutione, nihil vnquã habiturus sit secundũ Caie. in art. 8. & secũdũ Sylvest. restitut. 7. q. 1. & 2. quia non est spontanea remissio secus est tamẽ de diffidẽtia recuperandi, quã creditor concipit ob alias causas, vt recte Sylue, vbi supra, neq, opus est secundũ Caie. vt vera sit condonatio, vt diximus quod pecunia præsentialiter offeratur, quia satis est creditor sponte, & scienter remittat ita Sylvest. restitutio 7. quæst. 2.

¶ Vltimo sequitur pro quotidianis casibus, vt diximus quod si inter mediator probus sic agit negotium apud creditorẽ, dicendo ego id agã apud Petrũ debitorẽ tuũ, vt soluat tibi tantum, si tu spontanea voluntate reliquũ condonaueris idq; faciat sine fraude, nullo iniecto metu, aut diffidentia debitũ recuperandi, & debitor paratus sit ad quidquid potest, si creditor illi remittit, immunis est à peccato, & restituendi necessitate, si autem caruit tali voluntate restituendi, quamuis in isto casu peccato nõ caruerit, tamẽ ex ista remissione sic obtenta, obligatione amplius restituendi caret, cum illã partem conuentam exsoluerit statim, & internuntio fide digno de facta prędicta remissione nuncianti si debitor adhibuerit fidem excusatur quoad cõtrarium resciuerit arg. ca. cum cessante de appellat.

¶ Iterũ non excusatur debitor à peccato nõ restituendi eo quod creditor abeo nõ exigat debitũ, quando obtimorẽ etiã reuerentialẽ, aut ob ignorantiam debiti omittit petere, si iudicio boni viri debitor soluendo erat, quia in hoc casu non interuenit scienter spontanea remissio, aut dilatio indulta à creditore. Quamuis authoribus Angelo verbo mora. §. 1. & Syluestro eodem verbo quæst. 1. excusaretur debitor, quando creditor scit sibi deberi & nõ petit sine aliquo metu, aut fine alio respectu, qui eum inuoluntarium faciat, de quo etiam supra meminisse sum memor. Cuius rario est, quia tunc probabiliter credere potest sibi à tali creditore dilationem dari.

¶ An etiam interitus earum rerum quæ debentur liberet à restitutione debitorem apte hic vt in suo loco in quæstionem vertitur. Quã quæstionẽ cõpendiose per hãc distinctionẽ absoluimus. s. aut aliquis est debitor in genere, aut aliquis est debitor in specie puta istius vel illius equi, aut bouis. Nam qui aliquid debet in genere puta hominem, bouem, aut equum, aut tot modios frumenti, aut amphoras vini, à solutione vel restitutione non excusatur, quamuis species

Universidad de Deusto
Biblioteca

quas adsoluendū destinatas habebat incendio, aut quouis alio casu fortuito perierint, imo neque si omnia eius bona absumerentur, pessumque irent quia vt lege incendium C. si certum petatur notatur & in lege quod te mihi.ff.de rebus credi debitor in genere nō liberatur specie per emptione. At vero debitor in specie puta illius vel illi⁹ hominis vel bouis, aut vestis regulariter excusatur illi⁹ speciei perēptione si absque dolo, fraude, & culpa, & ante moram perierit, imo vero neque etiam post moram saltem in foro cōscientiæ, si innotesceret quod perinde apud creditorem, ac apud eum erat perit ra, secūdū Nauarrū in huius gratiam citantem l. fin. ff. ad l. Rhod. iactu. siue ex contractu, siue ex delicto deberetur. l. si ex legati causa. ff. de verborum oblig. Ita Syluester verbo rest. 7. §. 5. secus tamen est si constaret, aut dubitaretur, quod antequam res perisset eam dominus vendidisset aut ea vsus fuisset. l. cum res §. fin. delegat.

¶ At declarat Syluester verbo restitutio. 7. quæstione. 7. quis nam sit, & dicatur esse in mora restituendi: est autem in tali mora, primo qui tenetur ex delicto. l. 1. ff. de condict fur. & etiā qui tenetur ex contractu, & non restituit ad diem præfixum, vel non statim cum primum nouit, vel scire debet rē esse alienam. l. quod te & arg. cap. fina. de præscrip. si eam tūc retinet sine iusta causa retinendi. Nam si eam retineret ratione aliquarum expensarū quas bona fide, circa eā fecisset aut credendo iusto errore suam esse, non censetur in mora. l. illud. ff. de peti. hæred. & l. 15. qui rem commodasset. ff. de fur.

¶ At in foro exteriori pro lege habetur quod à puncto contestationis litis qui bona fide possedit euictus teneatur restituere fructus, quia à contestatione litis, videtur desiuisse bona fi

Q5. des. ¶ Porro quoniam debitorem in genere interitu rerum à restitutione non excusari diximus non erit abre casum adhoc principium pertinentē, de quosum rogatus hic enodare: is autem casus est, quidam dominus gregis mille ouium fuit qui accepta statim, & numerata sibi pecunia solutionis, vēdidit ex eodē grege millo ouiū centū tres oues, quas illi remisit emptor custodiendas, vsque ad certum tēpus, indeterminataque tercentū oues ex prædicto grege millium cum emerit sic in genere, neque earum possessionem acceperit. An in hoc casu venditor, ex earum interitu, liberetur ab earum traditione & à pretij accepti pro eis restitutione. Et si tales oues superstites fuerint fructificauerintque cui illarū tercentarū ouiū fructus cedent, an venditori an emptori, & videtur, ꝙ si ille tercentū oues pereant ꝙ vēditori pereāt, etsi fructus innati fuerint, eidē vēditori sint obuenturi. nam qui subit periculū, & cōmodo fructuū potiri ipsum oportet. At inter casus in quibus periculū extat apud venditorē vnus, & potissimus est casus incertitudinis, vt si vendatur vnus seruus, vel æquus ex multis, sed non hic determinate, & patet ex principio iuridico supra allegato, vbi habetur, quod debitor in genere nō liberat speciei per rēptione, ergo in hoc casu istę in genere venditæ tercentū oues stant periculo venditoris. Certe casus non est omnino peruius, sed qui præsefert nō mediocrē difficultatē, quia Syluester verbo emptio. q. 3. vsq; ad 4. inclusiue citat Hostien. in summa astruentē periculū illarū tercentū ouiū extare apud venditorē, quia si pereant suū pretiū potest repetere emptor, & si adhuc non soluisset emptor, aduersum venditorē petētē pretiū haberet exceptionē. Et sic inquit ad emptorē periculū nō expectat. ¶ Ipse autē Syluest. cuius opinio est rationabilior & tenēda oppositū renet. ſ.ꝙ illarū tercentarū ouium emptarū in genere ex grege millium si ab-

si absolute nulla adiecta conditione contractus fuit initus pretiumq; fuit solutum, aut fides data fuit de illo, periculum illarum tercentarum ouium est apud emptorē. Quia per istam emptionem vt ait Syluester translatum est dominium illarū tercentarum ouium et illo grege millium in emptorem, licet indeterminate, siue perindiuisū, res autē Domino suo perit nec illud pretium erat apud venditorem sine causa, sed cum causa, scilicet, emptionis. Vnde negat Syluester contra Hostiensem, quod in hoc casu liceat emptori pretium repetere, neq; excipere vt non soluat, nisi venditor fuisset in mora.

¶ Ex quo iam patet solutio ad secūdam partem quæstionis ad quam Syluester. q. 4. verbo emptio respondens, ait, quia est hic perfecta emptio, qualis est, illa vbi solutum est pretium, aut data fides de illo, & in tali perfecta vēditione nisi alia apponatur conditio, periculum interitus rei emptę seu eius deterioratio stat apud emptorem, ad illum quoq; attinet fructus illarū tercētum ouium: tenebitur tamen pro custodia aliquid refundere emptor, si obligauit venditorem per notabile tempus ad custodiendum illas, & pro hac sua sententia allegat Syluester notabilem, vt ipse ait textum in. l. quod si pendente. ff. de peri. & commod. rei venditæ.

¶ Ad obiectionem in contra, respōdetur, quādo regula iuris dictat, quod periculum stat apud venditorem ratione incertitudinis rei venditæ hoc intelligitur, quando venditur in genere, ita quod genus non est determinatum, hoc est, quando venditur incertū de incertis, vt quando, verbi gratia, vēdit quis equum de isto grege, vel illo ex duplici grege, quem habet, tunc periculum ratione incertitudinis, ante traditionem spectat ad venditorem, sed quando genus est determinatum, seu quando venditur incertum de certo, vt exemplificat Syluester, quando venditor ait, vendo tibi. 10. sextaria ex hoc dolio, vel asinum vnū de his quos possideo, sicut etiam in nostro casu, si dixerit vendo tibi tercentum oues ex hoc grege millium ouium quem possideo, tunc nisi venditor sit in mora, ad emptorem, & non ad ipsum spectat periculum, quia ad emptorem hic transitum est dominium.

CAP. CXXX.

An vendens officia secularia teneatur restituere.

NOn erit ab re & hic quęrere, an causa principalis à restitutione excusans sit debitorē dedisse, aut procurasse creditori aliquod beneficium ecclesiasticum. Nam existimāt aliqui iuris periti id satis esse pro solutione debiti recompensasse, igitur per hæc dicta quæstionis difficultatem extricat Nauarrus summa Latina cap. 17. num. 81. primum illius dictum est contra aliquos iuristas, falsum esse, quòd tradendo debitor beneficium ecclesiasticum procuratum creditori in recompensationem debiti, per hoc eximatur à restitutione debiti quia vt insinuatur cap. quam pio. 1. q. 2. & in cap. cum secundum de præbendis, per spirituale non potest solui temporale, & ideo datio beneficij talis nō excusat episcopum absoluendo id, cuius propter obsequia sibi præstita, est debitor. Secus esset si post datum, vel procuratum beneficium tale gratis à debitore, tunc creditor causa gratitudinis condonaret debitum. Nam tunc debitor liber à restitutione maneret.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶Secundo ait Nauarrus idem dicẽ A dum esse de officijs, quæ sine simonia, aut peccato emi, aut vendi non possunt, quia per hæc officia creditori debitum licite recompensari non potest.

¶Sed quid de officijs alijs: quæ licite emuntur, aut venduntur. An hæc officia iusolutionem debitorum dari possint, respondet Nauarrus affirmatiue possunt inquam licite dari. Quia horum officiorum datio, aut procuratio impensa debitoris facta idonea solutio est, arg. cap. torum 1. q. 3. ¶Consequenter etiam ambigi potest, an officia secularia, quæ sine peccato vendi nequeunt in recompensationem debiti à debitore præstari possint. Respondetur, quòd licet in venditionibus huiusmodi officiorum secularium nonnunquam soleat interuenire peccatũ, tamen quandocumq; titulus translationis est validus, idonea esset solutio debiti, quæ fieret dando hęc officia in solutionem. Nam si venditiones factæ à regibus, vel ab alijs facultate regia ad C id munitis validæ sunt, quia titulus, quem transferunt est validus, quare si simili facultate regia dentur in solutionem debiti, solutio nõ erit idonea?

¶Propter quod Corduba in quæstione. 134. de casibus conscientiæ tradit, quòd frater maior, cui à patre per renuntiationem facta, rectoris ciuitatis officium dimissum est in morte, quia huiusmodi officium cum licentia regis, obtentu facili, venũdari potest, & solet, ad diuisionem, cum exteris D suis fratribus tenetur adducere: secundum doctissimum Couarru. de varijs resolutionibus libro. 2. cap. 19. nu. 6. & secundum Gometium Arias. l. 27. Taurina nu. 75. & secundum Auendañum. in responsione 9. & Antoniũ Gomez. l. 29. Taurina. Etiam si à partitione non facta bonorum xix. annorũ spatiũ fuerit elapsum, adducendum est ad cumulum partitionis officium tale ad taxã valoris, & pretij quo valebat tempore mortis patris. Atter millia, vel quatuormillia aureorum, quæ vt præsupponitur frater maior sibi lucratus est ratione officij, munus procuratoris obeundo in curia, quia suæ industriæ debentur ad partitionem conferre non cogitur. ita prædicti.

¶Item non est hæc incompetens ad Q. præsentem materiam quæstio, si aliquis se nouit secretum debitorem alterius, an huiusmodi secretum debitũ recompensare poterit, per negotia vtiliter gesta in. commodum creditoris. verbi gratia, Petrus secretus Ioannis debitor, pro Ioanne sibi commendante impetrauit dispensationem à Papa, vel priuilegium à rege sibi collatum gratis, quia amici Petri, amicabiliter pro Petro, vt impetraret gratis egerũt quod alias sine immodicis expensis non obtinetur. An poterit in recõpensationem debiti secreti hanc sibi impetrationem gratuito factam dare, aut sibi secreto pro ea recompensare: casus est contingibilis, & dubitabilis cuius meminit Corduba in. q. 99. de casibus conscientiæ.

¶Aqua quæstione se facile expedit dicens, quod si intercesit pactum inter eos, vt Ioannes Petro impetraturo solueret, quod pro impetratione solitum est insumi, & tantum quantum huiusmodi obtentio priuilegij constare solet, tunc certe illud pro solutione debiti Ioanni offerre potest. Quia licet gratis obtinuerit per intercessionem amicorum: cæterum amicis subeuntibus hanc curam, atq; laborẽ licet gratis deuinctus, manet ad similem solicitudinem laboris, curamq; cum se obtulerit casus, pro illis subeundã. Quod quidẽ vtrũq; pecunia extimabile est. Sed hoc est verũ inquit nisi Ioãnes pro quo Petrus gratis sic obtinuit priuilegiũ, in alijs æquiualentibus beneficijs obsequijsq; vtilibus Petro recompensauit dispensationis, aut priuilegij negotiũ gestũ. Atsi nihil secreto debeat loã

ni, ait publice, poterit occulte pro huiusmodi negotijs gestis sibi recompẽsare quando aliter sine iactura amicitiæ, vel sine alijs dispendijs debitã super hoc recõpensationẽ non posset obtinere à Ioãne. Cõcordat Metina de restitutione. q. 3. in. 12. causa liberante à restitutione fo. 24. & hoc est verũ in foro conscientiæ: consonat Sotus de iustitia & iure lib. 5. q. 3. art. 3. in responsione ad 1. arg. & Nauar. in summa Hisp. capit. 17. num. 107. & 108. & 109. & tto.

Q. ¶Sed quia adhuc animus lectoris B pẽdebit si quæs. partim hic indecisam relinquamus, quamuis suus locus genuinus huic quæstioni manet alibi scilicet an vendita hæc officia publica, & sæcularia sine authoritate regia, valido, aut nullo titulo per huiusmodi venditionem in ementes transferantur, cogimur hic eam aliquo modo prælibare. Nec agimus nunc de peccatis, & abusibus, qui ex huiusmodi vẽditionibus solent in republica redundare, sed id agimus: an valido, legitimoq; titulo vendantur.

¶At quod princeps, vel rex possit valido, legitimoque titulo, hęc officia tabellionatus, aut rectorum vendere, post responsionem D. Thom. ad ducissam Brabantiæ non multum controuertitur inter doctores, quia non multum ambigitur.

¶Sed an domini temporales scilicet magnates, qui sub dictione regia sunt habeant ex iure naturali facultatem eadem officia vendendi, scilicet duces, marchiones, comites maius dubium nobis facesit.

¶Nam Sotus lib. 3. de iustitia & iure q. 6. art. 4. videtur sentire huiusmodi magnates non ita pollere authoritate vendendi huiusmodi officia nisi prætium inde comparatum ad bonum cõmune ad reparationem murorum aut pontiũ, aut huiusmodi applicent, quia eorum respublica non est perfecta, sed dependens.

A ¶At Cor. q. 117. de casibus conscientiæ hoc huiusmodi magnatibus videtur permittere speculatiue loquendo. In quo sensu omnes doctores authorem sequẽtes D. Th. in epistola ad Ducissã Brabantiæ asserũt hæc officia esse vendibilia. Nã practice ea sunt ingẽtia incõmoda quæ interdũ exinde in republica pullulant, vt renuant expedire esse ea venalia fore concedere.

¶Hanc vero suã sententiã hinc fulcit Cordu. Quia iã huiusmodi magnates expressam, vel tacitã licẽtiã regis ad hoc videtur habere postquã iã huiusmodi vsus vendẽdi hæc officia, quẽ iã obtinuere optimates, rex satis conscius, eũ obstare huic vsui possit, & pugnare, dissimulatur. Accedit adhæc quia & ipse rex id ipsum agit, & quia iã sic est in vsu apud oẽs magnates vt testat Pau. in l. omnimodo §. imputari C. de inofficioso testamẽto, vbi ait tabellionatũ, vsu receptũ est vẽdi. At officia scribarũ abecclesiasticis prælatis C vẽdi iniustũ esse ac fedũ fatetur Sotus loco citato. ¶Quare sentẽtiã Cordu. iã vsu recepta si sic est, nõ ausim dãnare præsentim, quia Nauar. in sum. Lat. ca. 25. nu. 7. ei subscribit licet subobscure loquẽs, sed clarius in sum. Hisp. codẽ ca. 25. nu. 7. vbi ait q; licet secũdũ Panor. sit sordidũ lucrũ hæc vendere officia, tamen intelligitur vbi lege obligante ad mortale esset vetitum agnoscentibus superiorem: nisi consuetudo præscripta contra talem legem inoleuerit vel licentia potentis condere interuenerit ad vendendum ea pretio honesto personisq; idoneis.

¶Sed de his satis. ¶Sed si peruenia Q. mus ad personas priuatas mai⁹ accrescit dubiũ, nã Sot⁹ loco supra allegato expresse sic ait, si quis à rege facultatẽ trãsferendi locũ sui officij petierit nõ explicãdo per venditionẽ, arbitror sic peccare vendendo, vt ad restitutionem pretij teneatur, quia nemini inquit, fas est vendere, nisi regi vbi

autem

Universidad de Deusto
Biblioteca

autem rex eandem largiretur vendendi facultatem, cessaret restitutionis obligatio, non tamē ratio peccati post quam venditio non fit in bonum publicum. Hæc Sotus vbi per sancte loquitur.

¶ At vero Corduba, & Nauarrus locis vbi supra quantum attinet ad restitutionem accepti pretij à priuatis hæc vendentibus officia contrarium insinuant. Nam Corduba ait, quod nō sunt facile damnandi domini temporales, imo neq; alij priuati qui sine expressa licentia regis, in ea cōsuetudinem receptam vendunt huiusmodi officia, si seruauerint requisitas conditiones reliquas. Et Nauarrus locis citatis addit. cap. 25. nume. 7. dicens quod sicut non sunt damnandi reges, & principes, qui ea officia dant pro pecunia in dotem, vel mercedem obsequiorum, ita neq; etiam ipsi officiarij illa vendentes tam honesto pretio talibus personis, vt probabiliter credatur eas illis non male vsuras, quo pretium male datum peius exorqueant.

¶ Sed iam tandem dicta ad aliquam resolutionem redigamus. Quare dico primo quod si rex aliquo huiusmodi officio donat aliquem puta equitem, vel ingenuum, quem optime nouit tali officio personaliter non functurum, aut si aulicæ domicelæ illud donat, palam est eis dari, vt de pretio talium officiorum, sibi prospiciant, vnde si vendant, ex licentia regis. censentur vendere, vnde neq; pretium restituere tenentur.

¶ Secundo dico, quia in dubio non est precipitanda sententia si priuati officiarij sine expressa licentia regis vēderent hæc officia si pretio honesto venderent, quia licet ob prætermissas alias conditiones, si aliquid damni cauſauerint in republica teneantur illud resarcire, non tamen est clarum, quod pretium sic acceptum teneantur restituere. Primo quia leges illæ, prima authentici aurei Iustiniani, vbi per sanctū iubetur, vt personæ quæ publicis officijs addicuntur singula sine mercede percipiant, nihil omnino dantes, neq; occasione suffragiorum, lex quoque illa hæc lex. ff. ad legem Iuliam de ambi. quę eadem edicit, secundum Cordubam in suo quæstionario libro. 1. quæstion. 32. solum prohibent talem actum, seu contractum venditionis officiorum secularium fieri, non tamen irritant illum. Cuius modi est etiam lex, quæ solum prohibet ne fiat ludus alearum, vel non vltra tantam quantitatem, vel ne mercatus fiat tali tempore, vel loco, aut ne contractus fiat cum hæreticis, aut excommunicatis, vel ne talium rerum venditio fiat puta ne vendantur talia officia sæcularia, taxilli, vel fuci muliebres, & quod ad ſtatim reuendendum ne emantur frumēta. Nam tunc sic acceptum ratione talis actus, vel contractus prohibiti tantum, & non irritati non semper necessario est restituendum; quamuis Sylue sier titulo. lex videatur dicere oppositum.

¶ Secus est vbi alias annullat aliquē contractum, vel pactum. Nam tunc ratione illius contractus irriti, acceptū non potest retineri & restituendum est. hæc Corduba ait.

¶ Cæterum Frater Ioſephus in suis floribus in materia de restitutione apparenter, non tamen adeo tutē. Hoc dictum Cordubæ sic limitat, scilicet, quod quando lex irritat duntaxat contractum, & non prohibet expresse, siue ex consuetudine, dominij trāslationem, nec præcipit fieri restitutionem, talis contractus in conscientia est validus. Vnde infert sic: igitur quantumcunq; lex requirat aliquam solennitatem, qua deficiente contractus annulletur est intelligendum, ne virtute illius contractus aliquis possit in iudicio agere, vt habet glossa in. l. non dubium. C. de legibus & constitu. vbi interfe-

terserit, quòd ex inutili traditione, vel contracta, quandoque dominium trāsfertur, vt. ff. de dolo. & eleganter. ¶. sed tamen qui actionem habet ipsam rem habere videtur. Quæ limitatio Fratris Ioſephi, si vera est magnos scrupulos, perplexitatesq; vitat, tamen apparenter loquitur. Quia leges odiosæ non sunt tam stricte interpretandæ, & quia leges, vbi voluit legislator, sic verbis expressis solent dominij trāslationem prohibere, & impedire. Vbi ergo id expresse non prohibent. Neque de dominij translatione impedidā meminere, quare eas in austerum magis sensum quam in benignum interpretabimur, nisi consuetudo translationis dominij impeditiua in aliquibus casibus eas aliter interpretetur.

¶ Igitur post ista vtilia fundamenta iacta, concludamus tandem, quòd si leges de non vendendo hæc officia, nō irritant hos contractus, secundum Cordubam, & Nauarrum postquam per huiusmodi venditiones tra lantur veri tituli non est restituendum quidquid acceptum est pretij pro illis à priuatis ea officia vendentibus.

¶ Quamuis crediderim rectores ciuitatum seu magistratus si aliquid acceperint pro suis suffragijs præstandis in electione functionis scribatum, tenentur in conscientia restituere, vt latis aduertenter loco citato ait Sotus, tum quia pragmatica regni prohibetur, ne electiones officiorum, & potissime scribarum pretio fiant. Rademq; pragmaticæ authoritate inuictissimi Cesaris Caroli. 5. confirmata est, tum quia tales senatores, quia sunt meri dispensatores, & ex priuilegio simpliciter electores, iure optimo sunt cohibiti sua suffragia vēdere, sed iussi sunt ea præstare gratis. Sicut etiam pragmatica iam citata regni, prohibiti sunt stipendia, iuraq; scribarum permodū pensionis dispartiri, aut cogere scribam, vt tantum alteri soluat.

¶ Prohibitum est etiam lege. 7. libri 7. titu. recopilationis nouæ legum de extero officium iurisdictionis vllum possit vendi, aut emi, in domo regia, vel curia, vel extra sub pœnis cōtentis in legibus regni, & vltra hoc infamis fiat, & inhabilis perpetuo ad hæc officia, vel alia obtinenda tam venditor, quam emptor. ¶ Libro quoque. 7. eiusdem recopilationis tit. 3. d. 8. habetur ne officia iurisdictionum, vel editorum, seu executorum, alguaziles, nuncupatorum possint locari sub pœna amissionis eorū, & sub pœna quod eorum locator, seu potius conductor eis vti non possit, nisi eas incurrendo pœnas, quas incurrere sunt soliti, qui officijs publicis vtuntur ad se non attinentibus.

¶ Sed iam vt sedetur legentis animus in rem fore extimo, ad obiectionem circa prædicta, cuius meminit ibi Corduba respondere. Nam non parū dubij ingerit, quod in foro contencioso homines priuati de huiusmodi venditione officiorum delati apud iudices, cum parum fauoris obtinent soliti sunt puniri; pretioq; accepto multari contractusq; tales irritari, vel irritos nunciari. Qui quidem rigor arguit nec tales venditores officiorum priuatos posse vti defendi, neq; ex tacita regis licentia excusari. Cui obiectioni sic ibi facit satis Corduba dicens. Primo quod non sinistre faciunt, si iudices in aliquos horum sibi delatos aduertunt. Nam non parum grauia inconuenientia emergerent, si indistincte in ratim quibuscunq; hæc officia publica venalitati exponere permitterentur. Secundo ait, quòd leges quæ in foro contentioso lostrā sunt executioni mādari nō circa omnia genera personarum: sed circa tale, vel tra le gens hominum solū censentur obligare ad pœnam post iudicis sententiam adiudicantis fisco, eman. & non ante. Quia consuetudo interpretatur

mentem regia, vel eius interpretatiuam, vel sic interpretatam licentiam.

¶ Ecce aliqualem solutionem, quã et am innuit Nauarrus loco supra citato, ex quibus omnibus iam profuse dictis cõstat quid dicendum sit, an priuatus officiarius possit in solutionem debiti mille aureorum, quos debet, officium tabellionatus sui exhibere creditori. Respondetur vt insinuat Nauarrus posse quidem ex licentia regis expressa, vel tacita id facere per collationem regis transferendo officium. At si miser est, & miserabilis, qui statim cum fecerit, etiam rege inscio venditionis conferente creditori titulum accusandus est de hac occultatione venditionis, vel solutionis pro debito, quod soluit illo officio, & in iudicio suus creditor tali officio in pretium sibi debiti dato creditur per iudicem spoliandus, quidquid sit de peccato, nec etiam idonea erit solutio in hoc casu quæ cum tali periculo probabili sit creditori, secus alias.

CAP. CXXXI.

Vtrum ignorantia excuset à restitutione exemplificatur in multis casibus.

IGnorantia insuper probabilis facti, qua credit quis id quod restituendum erat, suum esse, aut ignorantia iuris obscuri, præsertim, quando viri scientia & conscientia prædita consulunt ei quod ad restituendũ non tenetur. Argument. est glossæ singularis, & receptæ in ea capellanus de feriis excusat. Secus est de consulente eos, quos credit sibi placita respõsuros, & nisi hoc crederet, eos non consuleret: quia non excusatur à peccato. Restituere q. minus excusantur, qui consulentes multos dicentes sibi ad restituendum teneri, ab alijs consulendis non desistunt, donec inueniant vnum suo beneplacito non restituendi fauẽtem, cui magis voluit fidem adhibere quam reliquis, quia solus dicit placentia iuxta Adrian. in 4. de restitutione, colum. 28.

¶ Non ab re dictum putes, quod ignorantia probabilis dum durat excusat à restitutione tantum: quia crassa, & supina non excusat, qualis est illa, qua quis emit à milite missale, aut calicẽ, aut à famulo orbem, aut salinum argenteum, aut ab aliquo iuuene pannos sericum, aut alterius generis pannum, quæ credere, aut dubitare debebat, per rapinam, aut furtum ab his vẽdentibus fuisse habita.

¶ Hinc Corduba quæstione. 101. de casibus conscientiæ pertractãs casum de Mauritana Granatensi, quæ cum esset de gente pacifica, nec rebelli inuasa est à militibus dum pergeret itinere, & in mancipium est vendita, inquit emptor post comperiens eam esse liberam, inconscientia liberam eam tenetur dimittere, restituendumq; sibi est pretium à venditore, licet si probaretur in iudicio mala fide emisse, ibi nõ sibi concederetur, repetitio pretij. Et licet Ioãnes sotius Martini exhortatus fuerit Martinum alias paratum ad illam liberam emendam, vt illam emeret: obuoxius non erit restitutioni sed solus Martinus, quia alias paratus erat emere, eamq; mala fide emit tenetur eam in suam statuere libertatem. Sicut & quilibet alius qui mancipium emit mala fide quia increbruerat fama esse liberum, si examinata re, ad huc perstat dubium de eius libertate tenetur [illegible] dimittere liberum, quia illud mala fide acquisiuit. Secus si bona fide illud emisset. Nam stante dubio melior est conditio bona fi de

de illucusq; possessoris, post factã examinationem.

¶ Multoq; minus excusat à restitutione rei, ignorantia iuris clari; qualis est illa qua quis ignorat rẽ furto ablatam non iustum esse emere, vt quis sibi eam retineat. cap. ignorantia de regulis iuris lib. 6. & argument. cap. Apostolicæ de clerico excommuni. ministrand. & Syluester verbo restitutio. 3. quæstione. 7. quamquam, vt supra dictum est latius, quia quisq; arctius obligatus est sibi, quam alteri, sic emptũ, aut acceptum venditori, aut permutatori reddere licet, & pretium recuperare, aut quod pro illo dedit si de præcatus sit eum qui male accepit, & male dederat, vt illud domino suo restituat, de quo latius supra eodem.

¶ Deinde quæritur an si quis causa custodiæ, alteri tradidit centum aureos, qui cum debita diligentia illos in custodia haberet, inuasus à latronibus, illis centum aureis cum alijs simul rebus suis spoliatus est inculpabiliter, furtumque tale cum probare non valuisset, domino petenti suos centum aureos sententia iudicis, compulsus est soluere, an possit dominus sententia iudicis se protegere ad illos centum aureos recuperandos, & retinendos, respondet Corduba quæstione. 75. de casibus conscientiæ hunc dominum licite, & citra iniustitiam, per sententiam iudicis suos centum aureos recuperare, posse nisi rescierit esse inculpabilem custodem qui illorum furtum est passus. ¶ Sed an qui sic inculpabiliter compulsus est illos soluere, possit sibi secreto recompensare de illis centum aureis, aut de eorum valore posset quis dubitare. Sed nemini dubium quin possit de bonis illius domini cui iam centum aureos prædictos soluit, sibi pro eis recompensare secreto, sicut qui cum sit innocens secundum allegata, & probata, tamen damnatus est ad aliquam pœnam, potest secreto subterfugere pœnam sibi recompensando iacturam.

Q8. ¶ Qualis verò culpa, vel negligentia excuset custodem pecuniarum, super hoc consulo Syluestrem titulo custos, & titulo depositum, nam solum tenetur de dolo, aut lata culpa, si gratia solius domini pecuniæ, suscepit custodiendam pecuniam, neque pro custodia, mercedem accepit.

Q8. ¶ Nec puto ab instituto me discedere, si quia cœpimus disputare, an ignorantia excuset à restitutione: hic quoque id dubij inseratur cuius meminit Corduba quæstione. 104. de casibus conscientiæ. An Mariam excuset à restitutione ignorantia illa: qua à Ioanne decepta est, ab ipsa mutuum quindecim millium dipondiorum petente sub nomine census, cui illa clare respondit se nolle mutuare, sed ad censum dare. Cæterum per fraudem edita est scriptura contractus non census, sed mutui, ipsa nesciente. An si quid in hoc casu receperit Maria præter sortem teneatur restituere. ¶ Licet nonnihil intricationis contineat casus propter fraudem admixtam, sed quia nemini suus dolus patrocinari debet, neque alicui sua simplicitas, & bona fides nocere, licet talis contractus non fuerit contractus census, quia caruit conditionibus census, & ita nec ratione contractus census, aut mutui Ioannes tenetur Mariæ nisi ad solutionem prædictorum quindecim millium, tamen propter interesse lucri cessantis tenetur Ioannes Mariæ exsoluere pensionem census quindecim millium dipondiorum sortis ad taxam milli dipondiorum

Universidad de Deusto
Biblioteca

pro quatuordecim millium sorte. Quia ipsa clare potestata est se dare ad censum, neq; simplicitas muliebris eam obligat ad plures peracallendas subtilitates: si ad instantiã Ioannis per rabellionem decepta est, tenetur Ioãnes pensionem census soluere, vsq; dũ redimat censum, & in redemptione census redditurus est Ioannes Mariæ sus quindecim millia dipondia integra sine vlla pensione.

¶ Hoc autem intelligendum esse verum puto: licet non tantopere se exprimat Corduba quando ipsa Maria in rei veritate parata erat illa quindecim millia dipondia exponere ad censum, & reuera exposuisset, nã si parata erat exponere ad negotiationem ex qua minus sperabatur lucri, deductis expensis, & periculo, quam pensio est census: nesoio quid quid sit de foro exteriori, quare in conscientia sit condemnandus Ioãnes illi ad restituendam pensionem census quam mois sit obligatus ad interesse lucri cessantis ex negotiatione.

¶ Quanquam etiam probabilitate non careat, quòd in tali casu vbi Maria negotiatura erat, quia iam negotiata est bona fide suam pecuniam exponẽs ad censum illum, ratione contractus, quia seruanda sunt pacta secundum D. Ambrosium etiam hostibus, & quia solida sunt faciẽda pacta do, vt des ideo tale lucrum cessans census non solum in foro conscientiæ sed etiam in foro iudiciali si probetur secundum communem doctrinam doctorum (licet aliqui cõtradicant) est soluendum, vt refert Sylueſter vt. vsura q. 19. si Abbas, & Felinus, & Iason, & Palatius Rubius in repetitione cap per vestras de dona. & Adrianus in 4. vbi agit de interesse ex mutuo.

Qũ. ¶ Neq; dissimilis huic emergit hic & alia quæstio ex nodem Corduba. q. 104. de casibus conscientiæ, vbi quæritur an ignorantia cuiusdam census fi-

A cti excuset quendam equitem à restitutione pensionis census annualis recuperate a mercatore, qui per literas missas eidem equiti exigenti suam pecuniam, quam nomine illius ipse mercator recuperauerat ab equitis debitore, conuenit cum eodem equite, volẽs eius pecuniam detinere, quod pro illa se deuinciebat obligatione census ad soluendam pensionem census mille, pro quatuordecim millib' eques autem quasi iuratus tali conuentioni assensit, quia malebat sibi suos solui nummos, quibus parabat, & redimere census sub suis possessionibus impositam, & augere suos redditus nouum emendo census.

B ¶ Cui quæstioni primo respondetur, quod ratione census in hoc casu non potuit eques hic illas pensiones census annuales vltra sortem sibi debitã à mercatore exigere, nisi super hoc edita fuerit scriptura census cum solẽnitate debita iuris imponẽdo censum super hypothecam fructuosam. Quia si aliter hic census est fictus. Nec ratione cambij illos redditus eques potest ferre, quia reuera non erat per cambiũ negotiatus, solo igitur propter interesse mutui coacti potest propter detentionem suæ pecuniæ à prædicto mercatore, vltra sortem sibi debitam, aliquid recuperare. Quia pro dãno emergenti quod passus est eques à die, qua mercator illius detinuit pecuniam, eo quod soluerit annuales pensiones census, quem ea pecunia si sibi esset reddita, verè parabat redimere statim, potest integram, vltra sortem, recompensationem exigere.

D ¶ At vero pro lucro cessante, quia propter pecuniam suo termino non solutam inuitus patiens dilationem, destitit emere nouum censum, quem reuera ex parte illius pecuniæ constituerat emere, ex quo lucrum pensionis censualis reportasset, non potuit tam integram satisfactionem exigere.

igere, quia non tam certo constare potest de isto lucro cessante, sicut constare potest de damno emergente, & quia de hoc eques tam certus esse nequit, quod intermedio tempore quo sibi inuito detenta est pecunia, inuenisset iura censualia ad emendum ea, neque si pro votis successisset talis emptio, quia res quæ pendet ex euentibus futuris contingentibus, nihil satis certi aut tuti pollicetur. Ideo tutius est sic conuenire cum tali mercatore, vt sibi statim persoluat sortem recuperatam, & redditus omnes, quos vere eques persoluit censuales à die, quo mercator tenebatur sibi mittere numisma recuperatum, & hoc propter interesse damni emergentis. Cæterum pro lucro cessante iurium censualium, quæ eques emisset, & ob dictam inuitam detentionem, non emit, conueniat cum mercatore, vt sibi soluat aliquid arbitrio boni viri minus in proportione quam redditus quos ex iure censuali si illud emisset, inde percepisset, & hoc magis amicabili quadam, & liberali conuentione expetens, quam exactione quadam riguro sa iustitiæ. Expediret autem si velet, hoc applicare ad aliquod opus pium, sicque eques manebit tutus, & huiusmodi mercator gratia beneficij affectus.

Qũ. ¶ Sed quoniam à restitutione ignorantiam probabilem, quam Theologi vocant inuincibilem diximus excusare, non autem affectatam, crassam aut supinam, quid inter has interstitè recrit explanasse. Igitur affectata est, qua quis quę tenetur scire, non vult, quo liberius, sine remorsu peccet: quæ solita est culpam augere.

¶ Supina autem ignorantia est: qua quis ignorat id quod cõmuniter omnes sui ordinis, & conditionis homines sciunt, quæ ignorantia crassa alio nomine apellari solet, quę contingit per latam culpam, quæ excusat à san-

A to, sed non à toto. ¶ Inuincibilis autẽ secundum Theologos, quæ secũdum iuristas probabilis nũcupatur, est qua communiter homines eiusdem ordinis adhibita diligentia laborant, qualis est hominis consulentis viros scientia, & conscientia sufficiẽti ad id præditos & pro talibus habitos, qui falsa illi consuluerunt arg. cap. capellanu iuncta glossa. 3. de feriis. Et hæc omnino excusat quando est causa actus, scilicet quando actus non fieret nisi ignoraret. Sed ignorãtia comes est quãdo esto sciretur actus esse malus, nihilominus fieret & hæc nõ est causa peccata, neque excusat à peccato.

¶ His præmissis crediderim, quod quia ignorantia nõ imputatur ad culpam, nisi propter negligentia in sciendi sciendã ex obligatione, ideo talis ignorantia quæ habet annexam negligentiam latam nullo casu excusat à restitutione.

C ¶ At vero ignorantia quæ aut peram habet culpam, seu negligentiam, licẽ secundum iuristas excusat à restitutione etiam in conscientia contrahentes in contractibus, qui gratia alterius cõtrahentis tantũ initi sunt: vt in depositis, & custodijs rerum, quia ignorantia hæc coniuncta cum culpa eum excusabit depositarios, & custodes custodiẽtes gratis nulla acceptam, ex eode. quia isti quia tantum gratia deponentis custodiunt depositum, tantum de dolo & lata culpa tenẽtur non de leui aut leuissima.

D ¶ Ignorantia autem ex leui culpa causata, à restitutione non excusabit contrahentem in contractibus, qui solum ipsius utilitatis gratia sunt cõstituti. Quia hæc ignorantia à restitutione nõ excusabit commodatarium qui tantum gratia sui ipsius solet accipere ex natura contractus rem commodatam, quia iste erit commodatarius de leuissima culpa tenetur.

¶ At ignorantia ex leuissima culpa

Universidad de Deusto
Biblioteca

causata excusabit à restitutione contrahentes in cõtractibus gratia vtriusque contrahentis confectis. Quare excusabit locatarios, officiales, factores, fabros reliquosque ministros reipublicæ, qui accepta mercede operantur. Ideo de leui tantum culpa tenentur, non de leuissima: nisi forte vt excipiũt aliqui doctores isti fabri in materia pretiosissima laborantes, vt argentarij, & aurifices, ingemma pretiosissima pollienda errauerint vel huiusmodi.

CAP. CXXXII.

An dubium excuset à restitutione exemplificatur in multis casibus.

QVia ignorantiam inuincibilem, seu probabilem excusare à restitutione docuimus an ignorantia illa quaquis credit cum sit hæres, aliquem non iuste petere legatum, quia non nisi cum vno teste, tantum probat fuisse sibi à testatore relictum, excuset illũ in cõscientia ab hoc restituendo legato. Superquã quæst. liberius quã par erat frater Ioseph⁹ in suis floribus Theologiæ asseuerat, ꝙ si hæredi constet per vnũ testẽ omni exceptione maiorẽ testatorẽ huiusmodi legatũ legatario legasse, tenetur illud in conscientia soluere, quia nihil iam naturale est inquis, quã vt dominia sola domini voluntate, quãdo nõ prohibetur à lege transferantur. quod vix possunt mihi persuadere vt absolute hoc verum sit, nã Nauar. sum. lat. expresse asserit ꝙ licet possit quis de ponere scrupulũ cõscientiæ ad dictum vnius testis fide digni, vt põt mulier secũdo nubere ad testimoniũ certũ vnius testis asserẽtis testificantisq; mortẽ sui mariti se presentẽ exhibuisse: tamẽ nõ tenetur, nec necessitatur ad vni dũtaxat fidẽ præstãdã testi, præsertim quando inde sequitur detrimẽtũ notabile suũ aut tertij. ¶ Vnde dũ legatũ est magni momẽti: dũ aliter nõ sibi certo cõstat, legatario petenti sibi debitũ esse propter testimoniũ vnius testis etiam omni exceptione superioris testificãtis de voluntate testatoris, non tenetur hæres tale legatũ sibi adimere, illiqué reddere. Nã iuxta Euãgelicũ dictũ, in ore duorũ, vel triũ stabit omne verbũ, sed forte sententia fratris Iosephi habet verũ, quando res legata parui esset momenti, & legatarius adduceret in testẽ voluntatis testatoris testẽ adeo fide dignũ, ꝙ pro valore tam modici legati, neque ipse, nec legatarius petens, censerentur se velle peierando mentiri, sed hoc habet verũ magis dũ creditor peteret debitũ sibi à testatore, quam si legatarius petat legatũ in casu modici & defectus integræ probationis.

¶ Hinc patet, quod pari passu lapsus est idem frater Iosephus in suis floribus materia de restitutione dum rudacter astruit, quod filius tenetur renunciare, restituereque alijs suis fratribus legitimis suam legitimam: quando mater cum non sit suspecta ex mala uoluentia in ipsum, & ex amore erga legitimos, illi renunti auerit esse illegitimũ, & adulterinũ, quia ignorat ex lege naturali non suspecto credendũ est, sed certe est hæc sua opinio contra Sotum, & Nauarrum, & contra Metinã Salmanticensem in sua instructione confessorũ vt antea diximus fol. 173. 7. capite restitutionis & cõtra præsumptionem iuris. Vnde in de iustitia & iure Sotus ait: adulterinus nõ semper tenetur matri credere, vt dimittat hæreditatem: nisi tam vehemens sit persuasio, quod mente conuincatur, sed de his plura supra, & abunde diximus.

¶ Neque

Q5. ¶ Neque abhoc loco aborret quæstio illa quam disceptat Corduba in quæstione. 159. additarum ad tractatũ casuum conscientiæ, scilicet an bona fides, & ignorantia excuset iuristam, qui suo nomine subscripsit sententiæ alterius iuristæ assessoris qui eam signare non potuit, quia fuerat aduocatus in causa: fine inspectione eiusq; processu. dans fidem iuriste assessori eam se credo sibi exhibenti sententiam formatã in eo quod dixit sibi, quod iuxta ordinem processus talis erat sententia formata, absq; scrupulo ei subscripsit, Circa quam, suam proferens sententiam ait quod si industrius vir, ac bonus, timoratæque conscientiæ sibi visus est ille iurista assessor, qui sibi obtulit sententiam firmandam cui ideo adhibuit fidem. quatenus dixit iuridice esse formatam, tunc non male fecit ad illius preces firmans sententiã inconsulto, inuitoque processu. Vnde elicitur plane licet huius Corduba ibi non meminerit, quod licet postea ex aliquo falsitas, vel nullitas iuris in sententia, vel processu deprehensa fuerit quæ in damnum alicuius partis vergat non tenebitur iste iurista bona fide deceptus, sed iurista decipiens id damni resarcire.

¶ Neque absimilis casus huic est, sed probatio est & confirmatio istius prædicti quem protulit Nauar. cap. 18. num. 1. summa Latina de quo ait esse noue quæsitum, scilicet an testis restatus aliquid pro affirmãte illud esse verum, teneatur restituere, quod ob id condemnatus soluit. Respondet Nauarrus non teneri ad restitutionem licet peccauerit graviter, si affirmans esset tantæ probitatis, vt ei confitenti, communicanti, & Christiane viuenti merito credi posit quia iuste credere potest se nemini iniuriã fecisse argumento. l. iustitia. ff. de iustitia & iure alioquin tenetur restituere: si affirmans esse verum tantæ opinionis nõ erat, vt ei merito credere debuisset, aut si resciuit contrarium, scilicet falsum esse, quod rogabatur testificari. Quia contrarium credere debuit, & quia in claris non est locus coniecturis. l. continuis. ꝛ. cum ita. ff. de verborum.

Q5. ¶ At etiam hanc dubitatiunculam prætereire nolo, quia dubium quoddã genus ignorantiæ est, quæritur an qui emit censum vel iura ab vsurario dubitãs an talia iura acquisita fuerint per vsurã restituturus sit. Hæc quæst. proponitur hic discutiẽda pro his qui hæc iura emunt ab alienigenis contrahentibus cum Hispaniæ rege: qui præsumũtur hæc iura regia à rege per contractus vsurarios acquisiuisse. Quæstio est inquam, an dubium hoc tales emptores deobliget à restitutione, aut eos inducat in necessitatem restituendi. Et quidem quæstio est, quę non est tã perspicua: sicut aparet in superficie. Nam Metina complutensis C. de restitutione folio. 66. expresse tenet quod qui occulte accipit ꝙ dubitat, an suum sit ad illius restitutionem nõ tenetur quandiu probabiliter, an sit suum dubitat. Hoc autem Nauarrus summa Latina cap 17. nume. 117. refutat dicens non esse satis tutum.

¶ Igitur pro eruenda veritate quæst. sit prima cõclusio, accipiẽs aliquid occulte, dubitans, an sit suũ iniuste illud retinet, donec restituat, aut certũ suum esse sciat, & sic tenetur ad restituendũ illud, huius rationem reddit Nauar. scilicet quia quãuis dubitetur an sit eius qui habebat, an eius, qui recepit, quo ad proprietatem: certum tamẽ est possessionem eius fuisse illius, qui eã ante habebat, & sic iniuste eam detinet arg. est ca. sæpe. de restitutione spoliat. & l. i. ff. de iurt. quæ habet furtũ fieri quoad possessionem ¶ Secunda conclusio, qui bona fide acquisiuit rem, de qua postea dubitat an fuerit acquisita iuste, licet vt antea diximus

teneatur

Universidad de Deusto
Biblioteca

tenuatur indagare, an sit sua, vel alie-
A na: si iam hac indagatione sufficienti facta, adhuc manet in equilibrio, & dubio potest eam sibi retinere, patet quia in dubio melior est conditio bona fide possidentis.

¶ Tertia conclusio, quando res de qua dubitabatur an pertineret ad Petrum, vel ad Ioannem, à nemine illorum erat illucusq; possessa, quia verbi gratia erat in tertio, qui hoc perstante dubio eius accepit possessionem, si
B dubium, adhuc perseueret, tenetur pro ratione dubij teneturq; eam partiri cum alio, qui etiam dubium habebat ad illam. Hæc est Victoriæ in relectione de bello de qua iam diximus supra. Sed pro serie & complemento doctrinæ, id rursus hic repetimus. Est Soti in de iustitia & iure, materia de præscriptione, vbi ait debitorē certum de debito, sed incertum de creditoribus, an scilicet id debeat Petro, vel Ioanni, cum certo sciat id debitum, vni illorum se debere, tener inter illos illum quantitatem debiti dispartiri. Patet, quia sic ratio poscit, & satisfacit, nemini faciens iniuriam.
C

¶ Quarta conclusio, si aliquis certo sciens se aliquod debitum alicui puta defuncto debere: tamen ex labilitate memoriæ dubitat an soluerit necne, si per nullam factam diligentiā neq; aliter per probabiles & sibi sufficienter persuadentes rationes potest deponere dubium, tenetur id debitum soluere, quia cum constet sibi se debitum
D debuisse, & per dubium non constat soluisse: tenetur illud soluere.

¶ Quinta conclusio quæ est Metinæ Salmanticensis in sua instructione confessorum fol. 137. §. 23. de vsuris penes finem, qui emerit iura certo sciens acquisita fuisse per vsuram ea restituere tenetur. Patet, quia alienum retinere non potest. Hæc conclusio est Metinæ in sua instructione loco citato quæ eo initur fundamento, scilicet quod vsurarius, qui illa iura vendidit, illorum per contractum vsurarium non acquisierit dominium, quæ opinio est probabilior: ac per consequens neq; eorum transtulit dominium in emptorem.

¶ Sexta conclusio, qui dubitans an iura quæ emit ab alicuius gentis his suspectis de vsura, essent vsuraria, ea emit licet ea mendo peccauit mortaliter ratione periculi tamē nō tenebitur hoc dubio ea iura restituere. Hæc conclusio est Metinæ Salmanticensis, & in via Nauarri & Canonistarum tenentium per contractum vsurarium transferri dominium caret quidem difficultate. Sed in via Sancti Thomæ qui videtur tenere contrarium, non transit sine difficultate, nisi ratione dubij, quia dubitatemptor an ea iura sint vsuraria ideo à restitutione excusandus veniat accedente probabilitate opinionis eanonistarum, licet opinio opposita, scilicet quod per contractum vsurarium non traducatur dominium sit probabilior vt suo loco dicemus.

CAP. CXXXIII.

De præscriptione & an ipsa excusset à restitutione.

IAm occurrit & alia legitima causa excusandi à restitutione nempe canonica præscriptio, aut vsucapio quę est bonus modus acquirendi dominium vtile, aut directum alicuius rei, aut exceptionem ad retinendum eam, quod competit ex eo quod eam legitimo tempore, modo ad id legitimo, bona fide possederit. l. 1. ff. de vsucapione & toto titulo de præscriptionibus. l. 1. C. de vsucapione transfor. & glos. 14. quæst. 3. in summa: admonet tamen

tamen hic Nauarrus: quod licet iuxta vulgarem opinionem commentatorum vtriusque iuris, modus acquirēdi mobile per possessionem dicatur vsucapio, & modus acquirendi immobile dicatur præscriptio, verius tamen videtur, quod omnis talis modus appelletur vsucapio, & exceptio quæ ex ea nascitur præscriptio, vt elicitur ex multis legibus. ff. de vsucap. vt Alciatus doctissimus in l. vt sunt. ff. de verborū significatione, & alij recentiores in aliis locis commostrant.
A

¶ Non immerito canonicam præscriptionem à restitutione excusare præsumimus. Nam legalis præscriptio iuris ciuilis, quæ à sacris canonibus dissentit non excusat, atque ideo nulla præscriptio quę inchoata fuit, & continuata malā fide, seu à scienter rē esse alienam excusat, neq; etiam quæ cepta est bona fide, si postea antequā finiretur, malā successit, cap. vigilanti & cap. fin. de præscriptione & capitē possessor. de regul. iuris lib. 6. Vnde neque leges particulares regnorum, vel statuta ciuitatum, quibus statuitur nec post aliquod annorum lapsum debitū peti posse, debitorem scientem se debere, & non soluentem in foro conscientiæ excusant iuxta communem. Quam tenet Anchar. in cap. peccatū de regulis iuris libr. sexto, quem admodum sunt præscriptiones triennales contentæ in recopilatione noua legum vbi rex Philippus anno Domini 1567. Matricij sanxit famulos stipendiarios post triennium, quo deseruire alicui hero, non posse in foro iudiciario ab illo repetere stipendium, neque farmacopolas, lapidarios, ioculatores, artifices, aurifices, vel fabros Mechanicos, pigmentarios, specierū venditores, ex saccaro cupediarum confectores, officinas quoque comestibilium habentes triennio transacto in iudicio posse repetere pretia rerum, vel suæ artis si quas ex suis officinis
B vendidere, vel earum fabrefactiones leg. 9.
C
D

¶ Porro quoniam nullus aptior locus ad peragendum de præscriptione nos manet, ne nihil ad nauseam de ea dicamus, libuit hic aliquid edisserere de illa, reliqua iuris istis reseruando. Q6.

¶ Primo ergo quæruntur an inter ea quæ requiruntur ad præscriptionem requiratur possessio continuata. Respondetur plane ad legitimam præscriptionem requiritur continuata possessio per totum tempus statutum a lege, vt verbi gratia si lex decennium statuat ad rem præscribēdam per. 10. annos possedisse necesse est præscribentem taliter, quod si finito quinquēnio rem alienaret, posteaque per aliū quinquennium rursus eius possessionem fuisset adeptus nullatenus eam præscriberet, & minus in Hispania, quia recopilatione noua legum sic habetur titulo. 15. de præscriptione. l. 1. & 2. quod interruptio possessionis ciuilis, aut naturalis interrupit præscriptionem, interruptio autem naturalis est, scilicet per quemcumque modum possessionē si quis amittat eriā per dejectionem violentam ab ipsa, vel si habuit animum deserendi. ff. de seruitute vrb. prædi. l. si ædes. §. 1.

¶ Ciuilis vero possessionis interruptio fit per litis contestationem & corā suo iudice. C. ne de statu defun. l. penultima, & valet in omnibus actionibus. Interrumpitur etiam ciuiliter in omnibus etiam actionibus per litis quasi contestationem in iudicio, vel per querelam iudici factam, & secutā rei conuentionem, quæ valet in omnibus actionibus, vel eadem vbi aliquis litem contestari non potest, si vt alij dicunt, ex aliqua causa præpeditus aliquis rem suam petere non potest, tunc per libellum oblatum iudici cōtra absentem vel eum qui aliqua de causa conueniri non potest, de ducendo in suum inquærimoniam coram iudice

Universidad de Deusto
Biblioteca

ordinario, vel etiam corã publicis personis, de officio ordinarij cap. pastoralis, & de appellati. ii iustus. vbi etiam dicitur, quod prælicta protestatio si iudex haberi non potest, potest fieri coram bonis viris, nec distinguitur vtrum sint personæ publicæ, vel nõ & hoc est æquius, vel etiam hoc casu proponat ad domicilium rei, & est interrupta præscriptio. 26. quæstio. 35. potest. ¶ Quoad conscientiam autem interrumpitur quotiescumque aliquis in rei veritate est in mala fide, aut deficit aliquid de substantialibus præscriptionis, ita Sylvest. præscriptio. 1. quæst. 12.

¶ Interruptio autem possessionis interrumpit præscriptionem quoad proprietatem, & e contra vt recopilatione noua legum continetur tit. de præscriptione. l. 7. Vbi decernitur lib. 4. tit. 15. l. 3. quod qui possederit rem, domum, vel vineam vel possessionem per annum, & diem nullatenus excuse tur à respondendo super possessione illius in iudicio nisi titulo, & bona fide per annum & diem iam possederit illã. ¶ Sed quæritur vtrũ qui succedit in re possit cõplere præscriptionem apud anteriorem possessorẽ, inchoatam, neque consummatam computando sibi annos anterioris possessoris. Huius quæstionis perspicua diffinitio continetur. l. 19. titulo. 29. partita. 3. & l. 11. titul. 31. libr. 2. vbi stabilitur quod si quis inchoauerit præscriptionem, neque consummare potuerit, eo q; præuẽtus est morte vt si cessit ius alteri illius rei: tũc successor eius in illa, poterit sibi cõputare tẽpus, quo suus prædecessor possedent eã, ad suã cõsummãdã præscriptionẽ. Vnde secundum Mercatũ de contractibus siue ab vno siue à pluribus res succedens possideatur bona fide, sufficit vt postremus anteriorũ possessorũ, cõputando tẽpus ex quo cæpere præscribere si bona fides duret ipse præscriptionem legitimam possit possidendo perficere.

¶ Deinde quæritur an requiratur bona fides ad præscribendum respondetur in re clara breuiter, q; licet olim possessor malæfidei præscriberet secũdum ius ciuilia cõmunia, correctũ est tamẽ istud ius antiquũ cap. vigilãti de præscriptionibus, & per Innocentium tertiũ cap. fin. eodẽ titulo. Vt non habeat locũ nisi in possessoribus bonæ fidei. Vnde est expresse asserta sentẽtia in regula iuris, quod possessor malæ fidei non præscribit.

¶ Quis autem dicatur possessor malæfidei, necesse est explicetur. Dicitur autẽ possessor malæfidei: qui cõscius est, aut dubius rẽ quã possidet non esse suã. Accipitur enim hic fides pro cõscientia secũdũ illud D. Pauli q; non est ex fide, id est conscientiæ cõcors peccatũ est: peccatũ autẽ est cum dubio retinere alienũ nullã faciendo indaginem veritatis. Peccatũ autem nemini suffragatur, ergo huiusmodi possessori malæ fidei nullũ patrocinatur ciuile ius.

¶ Postquam autem bonam fidem ad præscriptionẽ necessariã esse concluſimus, superest & aliã sibi appẽdicẽ quæst. diffinire, ea nẽpe est, quæ nam sint illa, & quot, quæ ad legitimã præscriptionẽ exigũtur. Respondetur exacta esse quatuor. ¶ Primo requiritur substantia ipsa fidei bonæ hoc est scientia, vel credulitas, q; res sit sua vbi eñ principiũ hoc non adest, tota præscriptionis ruit machina. ¶ Secundo requiritur possessionẽ vt habet regula iuris. 3. sine possessio. præscriptio nõ procedit. Neq; etiã sine possessione non procedit vsucapio vt ff. de vsucapione. l. sine possessione vnde quia laicus respectu decimarũ non est possessionis capax, ideo decimas præscribere non potest. Vnde eadẽ ratione serui & religiosi mendicantes, quia possidere iure non possunt inde neque præscribere. Loquimur de religiosis in singulari

lari non quatenus ex priuilegio monasteria & cõuentus possident in cõmuni. ¶ Tertio exigitur titulus vel naturalis vel iure legitimus, vel præsumptus. Qua ratione fur, vel furarius nullo tempore præscribit, quia possidet sine titulo per vim, eadẽ ratione neq; mutuatarius, neq; locatarius, aut commodatarius, nam licet titulo mutuationis, locationis, commodati acquisierint res, illo tamẽ pacto, vt illas restituerent. Et quia non suo nomine proprio, sed nomine alieno possident. ¶ Obuiat hic, & illa quæstio an qui bona fide à latrone rem emit possit illã præscribere, supra quã quæstionẽ Sotus de iustitia & iure libr. 4. q. 5. art. 4. affirmatiuam partẽ sequitur dicens re vera talẽ emptorẽ præscribere, in cuius corroborationem citat. l. si aliena. ff. de vsucapio, & rationem adijcit, quia licet iste titulus non sit vere naturalis, est tamen lege præsumptus. At vero frater Iolephus minorita in suis Theologiæ floribus agens de præscriptione contrariam sectatur sententiam nec immerito, neque satis claret, quid sit dicendum. Sed tandem videor mihi cum scrutatus fuerim leges de vsucapione pro emptore earum quoq; glos. veritatem quæ se exserit in his cõclusionibus consistere.

¶ Sit igitur pro enucleanda veritate prima conclusio, emptor bonæ fidei non potest præscribere rem emptam à latrone. Hæc conclusio patet lege ex instituta. §. furtiue de vsucapionibus vbi glossa in confirmationem huius plures allegat textus, & probatur ex. l. vitia de acquirenda, & retinenda posse. vbi habetur quod vitium reale, quale est remesse furtiuam vel vi possessam violentia ablatam, in personam authoris contractus decendit in omnem successorem secundum Bald. & videtur contineri expresse. l. scions de vsucapion. pro empto. Vbi dicitur, quod sciens seruum esse alienum, citra domini voluntatem venundans furtum committit, quod rei vicium, priusquam ad dominum eius reuertatur possessio, non permittit vsucapionem fieri, licet bona fide possideat scilicet ab emptore, vt ibi ait glossa. Ecce quid clarius, vbi etiam Baldus legem sic summat vitium furtiuitatis officit possidenti, non ratione malæ fidei sed ratione vitij quod non est purgatum. ¶ Possem plures huc accersire textus, sed in re quam puto clara amnolo immorari. Et ni fallor Sotus deceptus est in intelligentia illius. l. si aliena. ff. de vsucapione, quia glossa in legvitia de acquirenda hæret. satis clare insinuat, q; potest intelligi illa lex si aliena de re commodata, vel depositata, vel precario accepta quæ etiã est aliena, & non de furtiua, quia licet commodatarius, depositarius nequeãt istas res præscribere, bene tamen titulo emptionis, eas bona fide emens à commodatario, vel depositario.

¶ Secundo potest intelligi glossa. quæ illa lex si aliena, vt intelligatur forte in casu, quo tam vendens quam emens licet re vera esset furtiua, ac aliena, tamen vterque bona fide vendens & emens id ignoratunt. Nec valet ratio Soti, quia non sufficit titulus præsumptus ex parte ementis, sicut nec sufficit ei bona fides, quando res empta est vitiosa vitio reali qualiter est res furtiua empta à latrone.

¶ Secunda conclusio, hæres etiam si bona fide acquisierit rem furtiuam à testatore mala fide eam possidente, quia eam inuasit, eam licite non præscribit & quidem intelligendo hanc conclusionem de successore vniuersali succedenti testatori possidenti mala fide etiam sine violentia planum est secundum ius ciuile non posse præscribere, patet secundũ Panor. ex lege vitia. C. de acquiren. poss. propter vicium reale q; sequitur quilibet possessorẽ, & quia censetur eadem persona

Universidad de Deusto
Biblioteca

eum defuncto, neque secundum ius canonicum talis potest præscribere, vt melius dicitur.

¶ Si autem loquamur de successore singulari succedenti tantum in aliqua parte furtiua bona fide, neque in casu conclusionis potest præscribere, nisi à se inchoet præscriptionem, & sit bonæ fidei successor, & currat per spatium xxx. aut 40. annorum, ita Syluest. verbo præscriptio 1. q. 18. & probat ex instit. de vsu cap. §. furtiue. notat glossa indicto. §. furtiue, hoc est in parte contra fratrem Iosephum nō distinguentem, sed absolute concludentem non posse præscribi, ita Syluester. At in hoc vltimo de successore singulari stabimus vsui recepto in foro contentioso, credo Syluest. accedet.

¶ Tertia conclusio, si hæres rei furtiuę, rem cum bona fide per hæreditatem adierit, si bona fide alteri vendit, emptor illius bonæ fidei spacio xxx. aut 40. annorum eam præscribere potest, & quidem hæc conclusio est fratris Iosephi loco citato, sed maioritate pollet quam fratris Iosephi, quia videtur esse Syluestri loco citato, & Panorm. cap. nihil eodem titu. si loquamur de successore singulari, quia iste si bona fide à se incipiat præscriptionem, licet non præscribat per 10. annos inter præsentes, aut 20. inter absentes, præscribit autem per spatiū 30. aut 40. annorū, ergo multo magis præscribet emptor bonæ fidei, qui ab eo bona fide vendente emerit talem rem à testatore inuasam. Imo si emptor emat ab hærede vniuersali vendente male fide, si bona fide emerit non interdicitur posse præscribere, quia vt aduertit Syluester loco citato, licet mala fides defuncti noceat hæredi, nō tamen nocet ementi ab hærede secundum Bart. in lege post plurib. in fine ff. de vsucapione. & domin. Franc. de Aret in cap. diligenti.

¶ Vltima conclusio, hæres bonæ fidei defuncto bonam fidem, seu titulum habenti succedens præscribere legitime potest, vt si defunctus bona fide possidebat rem alienam domi inuentam. Probatur, quia licet hic testator caruerit titulo, tamen eius hæres quando bona fide eam possidet, quia titulo successionis eam possidet, eam licite præscribere potest.

¶ Hinc corolarie sequitur, quod qui mala fide per sententiam, quam scitit esse iniustam, rem acquisiuit nō sibi debitam, non potest eam præscribere magis quam latro, si tamen per sententiam quam bona fide credit esse iustam acquisiuit rem alienā, post completum legitimum tempus præscriptionis durante bona fide, si postea resciuerit esse, aut fuisse sibi adiudicatam per iniustam sententiam, titulo præscriptionis in conscientia potest eam sibi retinere, & non antea, ita Sotus loco citato.

¶ Secundo sequitur, quod quia ad præscriptionem requiritur saltem titulus putatiuus, licet non fuerit verus si aliquis possideat mobile etiam per 3. annos putans se illud emisse nō præscribit illud, secus est si credidit suū œconomum, quia id ei mandauerat, eā emisse, quia in primo casu caruit titulo, quia non certus fuit eam emisse, sed dubitanter putauit eam emisse, in secundo autem casu vere credidit, à suo œconomo fuisse emptam. Vnde licet vere non emerit potest præscribere eam, quia habuit titulum saltem putatiuum, quod sufficit.

¶ Ita Hugo de Cels. inlitio reporto. legum verbo, præscriptio versiculo 20. vbi addit quod legatarius per triennium præscribit legatum, etiam si appareat testamentum fuisse reuocatum, quia habuit titulum putatiuum. Vnde etiam ipso authore eodē reportorio, verbo possessio ver. 36. si aliquis propio nomine possedit in ciuitate rem immobilem per annum & diem, si eius dominus intrans, & exiens non petijt eam, neq; eius impediuit possessionem, tam talis possessor annualis secundum leges Hispaniæ præsertim in recopilatione noua legum lib. 4. tit. 15. l. 3. vbi corriguntur leges forenses aliquarum ciuitatum, licet antea non posset impeti in iudicio de possessione, sed pro proprietate, sed iam per istam leg. 3. recopilationis, non excusatur à respondendo pro tali hæreditate vel possessione etiam si pro eius possessione fuerit impetitus, nisi per diem & annum eam iam possederit cum titulo & bona fide sicut supra meminimus, nam tunc pro sola proprietate respondebit post id remporis.

CAP. CXXXIIII.

An contra non negligentem dominum possit legitime præscribi.

Q5. POrro quia non omnia, quæ ad materiam præscriptionis attinent, sed magis substantiales quæstiones de quibus magis controuertitur inter doctores, duximus hic disputandas, ideo quia hæc potissima est. Quæritur an in casu quo dominus negligens non fuerit in suam rem petendo, qui bona fide durante per totum præscriptionis tempus eam possederit maneat turus in conscientia, quamuis transacto præscriptionis tempore resciuerit alienam esse rem, quā possedit. Quæstio est, cuius negatiuam partem tenuit summa Rosela verbo præscriptio, huic quoque accessit Antonius queq, de But. cap. vigilanti, vt refert Syluester. verbo præscriptio §. 13. aiunt insuper hanc esse opinionem Theologorum, cumq; Theologorum opinionem super hoc non indagauerint, nihil mirum si in hoc verbo lapsi sunt. Nec putant sibi deesse rationes. Nam primo hanc sibi partem sic persuadent, quia alias durum illis videtur, & contra ius naturæ suo vero dominio aliquem propter leuem negligentiæ culpam priuari posse. Itē probat eam Adrianus, quia dum culpa non repetendi non fuit mortalis cessat causa præscribēdi. Quia inquit, axioma est commune, quod cessante causa legis, cessat subinde eius vis, & obligatio. At causa priuandi aliquem dominio suę rei, per legem præscriptionis est culpa domini negligentis rē suam petere, ergo illa cessante, quia dominus rei non fuit negligens, cessat præscriptionis causa, atq; adeo possessor bonæ fidei tunc non præscribet. At vero D. Thomas quolib. 12. arti. 15. & Scotus in quarto dist. 15. & Sotus in de Iusti. & iure libro 4. quæst. 5. arti. 4. & Victoria in sua lectura anni. 1535. & omnes oppositam opinionem sequuntur.

¶ Quare sit certa receptissimaque conclusio, qui bona fide præscripserit siue dominus fuerit negligens siue non, tutus manet in conscientia quamuis transacto præscriptionis tempore compererit rem esse alienam, quam bona fide possedit, hæc est Scoti, D. Thomæ, Soti, & Paludis, quæstio. 1. & Syluestri verbo præscriptio. §. 13. est Victoriæ vbi supra dicentis esse fere omnium Theologorum, & iuristarum, & esse communem opinionem, & veriorem. Imo Metina Complutensis in suo codice de restitutio. quæstio. 18. de restitutione prius in illo. . his tamen non obstantibus cum opinioni oppositæ videatur adherere tandem. §. sequenti vbi ait, in hoc igitur articulo, tandem nobiscum videtur conuenire, propter ipsius rationem, quia hic conueniunt omnia necessaria ad legi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

legitimam præscriptionē & patet conclusio, quia canones Gelasij & cōcilij Toletani.16.q.3.& Augustini loco citato canone si virgo 14.q.vnica & de præscript.canone sanctorū, & multis alijs hanc conclusionem sentiunt, & quod non solum in foro exteriori, sed in foro conscientiæ talis approbetur præscriptio solidissimum sumitur argumētum ex cap.vigilanti,& ex cap.finali de præscriptionibus. Nam cum illic consultissimi pontifices præscriptionem duntaxat malefidei irritauerint A contrario sensu illam videntur confirmare: quæ bona fide fulcitur. ¶ Patet insuper, quia etiam reges tanquam pacis custodes, vt possunt criminosos suis bonis mulctare: ita etiam ab ipsis inuitis pro bono pacis suorum dominia in alios transferre. ¶ Et claresci t insuper quia si huiusmodi præscriptionis leges conscientias possidentium non paccarent, potius eas conturbarent. Imo tum frustraneæ, tum etiā iniquæ essent, quandoquidem eis rem adB iudicarent, quam tuta conscientia possidere non valerent, idemq; per sententiam quæ non ex falsa præsumptione, sed ex certa scientia procederet.

¶ Antiquiq; legislatores, has leges præscriptionis condendo, magis aspiciebant ad supremum reipublicæ finem, ad pacem communem, liteſque tollendas iuxta illud consilium dominiC dicentis, si quis vult te cum contendere de tunica relinque ei & pallium: quam de huiusmodi scrupulis, quibus agitantur modo iudices.

¶ Illucescit insuper, (etiam non negligente domino) talem in conscientia currere, & vigere conclusionem. Primo quia pontifices qui causa consulēdi conscientijs hæc iura edidere, huius exceptionis nō meminere, quam tamen, non prætermisissent si necessariā esse duxissent, dixissentq; validam esse in conscientia præscriptionem: nisi quando dñs fuit non negligens. ¶ Itē inde patescit, quia exacte exploranti iura liquido inde constabit, non illam quæ vulgo circumfertur, scilicet, culpabilem domini negligentiam, sed potius hanc esse potissimam præscriptionis legitimæ causam, bonū publicum, vt certa sint dominia, & error lōgi tēporis tollatur, & tranquilla sit rerū possessio. Quod aperte testatur lex prima de vsu capione, vbi cōtinetur, q; bono publico introducta est vsucapio, ne.s. quarundam rerum diu, & fere semper dominia incerta essent, cū sufficeret dñis ad querendas res suas statutum tēporis spaciū, & cap.vigilāti de præscriptionibus idē prorsus insinuatur, nō ergo lex præscriptionis punitiua tam est alienæ culpæ, quā cōsultiua boni communis. ¶ Atq; ideo non punitio culpæ dñi, sed bonum prædictū cōmune est finis potissimus legis. Qua propter cessante culpa domini, etiam lex præscriptionis ius tribuit in conscientia.

¶ Itē, quia negligere sua bona cū regulariter alijs inconuenientibus cessantibus. s. præiudicio vxoris, filiorum, familiæ, & creditorum non sit nisi peccatū prodigalitatis, quod citra mortale regulariter est, nō esset satis iusta lex præscriptionis, si pro hac sola veniali culpa dominū dominio suarū rerū nudaret. Nō ergo negligentia dñi punienda est finis potissimus præscriptionis contra ipsum. Imo si iste esset finis, cessante isto fine in particulari, nō cessaret lex præscriptionis, quia non cessat lex nisi cesset finis eius in communi & per supradicta sufficienter manent diluta argumenta aduersariorum inter quos etiam est Raymundus.

¶ Sed quid remedij in casu quo dñs non fuit negligens, sed fuit iuste impeditus. Respondet Sylvest. verbo præscriptio.1.§.14. dicens, q; talis si legitimo impedimento detētus fuit, cōmuniter dicunt doctores, eū posse petere restitutionē in integrū vsq; ad.4.annos sequentes, qui incipiunt à die scientiæ post

post cessationem dicti impedimenti, A neq; propterea talis præscriptio est inutilis, quia secundū Innocētiū in cap. quia pleriq; de immunit.ecclesiæ valet in foro cōscientiæ ad hoc quod nō tenetur restituere rē præscriptā nisi petatur, & si non petitur intra tempus debitum iā amplius nō tenebitur etiam si petatur, nisi fuerit impeditus ex facto iudicis, vel aduersarij vt vult glos. elementi. vnica de restitutione in integrū. Ita dicit Meti. Cōplut. loco citato. Sedego dico licet hoc videatur legitimū quidquid sit de hoc in foro exterB etiā in hoc casu præscriuit incōsciētia, vt cōmunis opinio tenet Theologorū dū nō repetit in iudicio tēpore debito.

CAP. CXXXV.

An dubium tollat bonam fidem ad præscribendum.

Q. INter præcipuas quæstiones huius materiæ illa est potissima, scituq; necessaria. An dubiū quo quis dubitat an res sit sua, vel non tollat bonā fidem requisitam ad præscribendum, circa quā quæstionē duæ versantur opiniones prima negatiua glos. cap. fina. de præscriptione asserentis, q; dubitans etiā si habeat iustā causam dubitādi, nihilominus est in bona fide sufficiēti ad præscribēdū, & citat pro se ibi bonęfid.l.qui scit. ff. de vsuris. accedit glos. Panor. qui ait hanc opinionē glosæ ad literam probari ex prædicto. c. virgo.34.q.vnic. vbi ait August. q; quidiu quis ignorat se alienum possidere rectissime bonęfidei possessor dicitur. cum vero sciuerit tunc malęfidei dicitur. Sic hinc arguit, qui dubitat, ignorat, nescitq; rē esse alienā, ergo secū dū August. bonęfidei possessor est censendus. ¶ In gratiāq; huius opinionis sic arguitur, qui dubitat rē, quā possidet, sit sua, ne nec potest in iudicio illā bona cōscientia tueri donec per sententiam iudicis, ea expolietur: ergo dubium bonam fidem non tollit.

¶ Igitur vt veritas pateſiat sit responsiua cōclusio licet solus scrupulus tenuis quo quis agitatur, an res, quā possidet sit aliena, quia nō tollit bonā fidē nō interrūpat præscriptionē, tamē dubiū probabile quo quis ex probabili cōiectura inductus dubitat, an res à se possessa sit sua, legitimū tēpus præscriptionis interrūpit, atq; ideo ipsā quoq; præscriptionē intercidit. Ita fra. Iosephus. rationes vero, quib⁹ hæc cōclusio fundat sunt. Primo quia iste cōscientiæ vulnere percutitur, quia caret bona fide quæ idē est, q; fides sana, & quieta: atq; ideò iste licet certo nesciat rē esse alienā habeatq; ignorātiā, nō tamē excusantē, qualis est ignorātia purę negationis, quā ait D. August. excusare, neq; tollere bonā fidē, habet tamē iste qui dubitat probabiliter, ignorātiā prauæ dispositionis, quæ quidē cū nō excusset: bonā fidē tollit, & ideo quia ignar⁹ dialecticę Panor. decept⁹ est, quia distinctiōis isti⁹ duplicis ignorātiæ inscius fuit ¶ Igitur is solus dicitur ignorātia excusabili ignorare, qui certo credit rē esse suā, id enim sonat bona fides, id est illęsa cōscientia, qua quidē bona fide carere dicitur is, qui certo scit, aut opinatur, aut probabiliter dubitat rē esse alienā. Nec huic cōclusioni aduersatur. 1⁹. bonęfid. l. qui scit de vsur. quia hic solū decernitur, q; si quis emerit fundū ab vsurario bona fide, & antequā collegerit fructus innotuerit sibi esse alienū per probabiles cōiecturas, pōt quidē fructus percipere quo ad vsque fundus euictus sit. i. publica sententia à se ablatus. ¶ Ad rationē vero in cōtrariū allatam dicimus solum probare licitū esse possidenti sub dubio, tueri in iudicio possessionē quā habet rei, licet sub eodem dubio an sua esset necne, non posset illā ab alio eripere.

¶ Quare falsa est iurique aduersa regula Adriani, scilicet, quod sicut non licet priuata authoritate alicui præoccupare rem, de qua ambigit an sit sua

Universidad de Deusto
Biblioteca

sua, ita neq; cum isto dubio licet ea re A
tinere, quia si bona fide rem semel pos
sideam, emergatq; dubium sit ne mea
licet dubium hoc inducat mihi obli
gationem examinandi veritatem, sed
non ingerit illatim necessitatem dimit
tendi eam. Sed post inuestigationem
veritatis, si adhuc non comperta veri
tate perstet dubium, ingressu quo primo
acquisierit, quis bona fide, secundum
Victoriam relectione de bello potest
talis possessor sibi eam totaliter reti
nere: nisi maluerit cum bona fide acce B
perit eam à tertio, aut à domino, stan
te isto dubio partiri eam cum domi
no: si notus sit dominus de quo dubi
tat ipse, aut cum pauperibus, iuxta mē
tem Soti in isto loco: si incertus sit pe
nitus de domino. ¶ Igitur ratio quare
dubium tollit bonam fidem non est,
quia sub illo dubio non possim rem
in iudicio defendere, aut illa uti, sed
quia tunc fancia manet conscientia:
ideo interrumpit vim præscribendi,
quia si in foro exteriori, vt diximus C
ciuilis possessio interrumpitur per li
tis contestationem, multo magis incō
scientia intercideturpræscriptio per
dubium.

¶ Sed hic Metina in suo codice de re
stitutione. quæst. 17. vbi de hac materia
agit, quærens an cum conscientia du
bia currat præscriptio ait Panormita
num tenere partem negatiuam, scili
cet, quod conscientia dubia non inter
rumpit præscriptionem, & Adrianum,
& D. Antoninum tenere affirmatiuam D
scilicet, quòd eam interrumpit, sed ei
dem ait hanc controuersiam ex nomi
nis æquiuocatione pendere. Nam ibi,
sic distinguit duplicem bonam fidem
aliam speculatiuam, aliam practicam.
ita sibi distinguit duplex dubiū aliud
speculatiuum quo quis dubitat an res
à se possessa sit sua, vel aliena. Aliud est
dubium practicum, quo dubitatur an
teneatur illam reddere alteri. vel pos
sit eam retinere. ¶ Conscientia prima,
idest, dubium speculatiuum non inter
rumpit, secundum ipsum præscriptio
nem, quia per se non reddit retentio
nem rei illicitam. Sed secundum du
bium, idest, practicum quo dubitat res
sit à se retinenda, vel reddenda, hoc vt
ipse insinuat licet non clare, interrumpit præscriptionem. Sed clare dicit in
terrumpit eam ea conscientia, qua pu
tat quis esse reddendam.

¶ At ego existimo istam distinctio
nem, hanc litem non dirimere. Imo (ni
fallor) censeo, quòd etiā dubium spe
culatiuum, quo solum possessor dubi
tat, an res sit aliena, vel non, bonam fi
dem, ac perconsequens præscriptio
nem intercidit. ¶ Quia requiritur ad
præscriptionem titulus saltem præsum
ptus, aut putatiuus, secundum omnes.
At quod iste doctor non satis aduer
tit, qui scit speculatiue, aut dubitat spe
culatiue etiam an res sit aliena, an nō
certe non habet titulum præsumptū,
aut putatiuum, quia non præsumit
tūc, aut putat, imò dubitat an possideat
eam aliquo titulo, quia præsumēs ma
gis credit aut assentit, quòd res sit sua,
& se habere illam titulo legitimo. At
qui dubitat speculatiue an sit sua, non
credit se habere titulum illius. Imo de
hoc est dubius.

¶ Secundò patet, contra istum, quia
dubium speculatiuum, scilicet, an res
sit mea vel aliena statim infert dubiū
practicum, scilicet, dubito an sit red
denda, vel retinenda: nisi sit ratio pro
babilis, quæ dicter tunc speculatiuum
dubium deponendum, patet hoc ex
Corduba in suo quæstionario lib. 3. q.
5. vbi statuit hanc conclusionem, quòd
qui dubitat speculatiue, tenetur & pra
ctice dubitare: nisi ex aliqua causa ex
cusetur, id non practice credendo, & id
elicitur ex cap. inquisitioni de senten
tia excommuni vbi habetur, quòd mu
lier probabiliter dubitans de validi
tate matrimonij, an sit matrimonium,
vel non, quod est dubium speculatiuū
non.

non potest petere debitum, debitum A
quamuis possit & debeat reddere exi
genti. Vbi concluditur, quod illo du
bio probabili speculatiuo manente
non potest petere: sed potest reddere
alteri bona fide possessionem haben
ti. Ergo si iste stante isto speculatiuo du
bio an sit matrimonium, vel non, vel
illa coniux sit sua, vel nō, peccat si exi
gat debitum, quia illud dubium quo
ad se interrumpit bonam fidem quo
ad petendum, ita etiam dubium spe
culatiuum probabile in præscriptio B
ne interrumpit bonam fidem quo ad
se, scilicet, ad retinendum alienum ti
tulo præscriptionis: vnde sicut stante
tali dubio speculatiuo probabili, an
sit matrimonium, vel non, non potest
præscribere petitionem debiti, ita ne
que iste dubitans, an res sit sua, vel nō
non potest præscribere dominium il
lius rei.

C

CAP. CXXXVI.

Quænam sint quæ præscribi possunt, vel non & de temporibus præscriptionis.

IAm ne quid quod necessarium sci
tu sit, omissum faciamus: duo super
sunt illucidanda dubia primum de D
temporibus legitimis ad præscriben
dum tā in rebus mobilibus quam im
mobilibus, tam inter præsentes, quam
absentes, inter seculares in foro ciuili
quam etiam circa bona ecclesiastica
in foro ecclesiastico, siue inter præsen
tes, siue inter absentes. Secundo, quæ
nam sint illa quæ imprescriptibilia
sunt. Igitur tempus ad præscribendum
in bonis mobilibus secularibus si do
minus sit præsens in eodem loco est
triennium. si autem dominus rei præ
scribendæ est absens in diuerso loco,
in prædictis bonis mobilibus sæculari
bus, requiritur quatriennium ad præ
scribendum.

¶ At vero in bonis radicalibus, seu
immobilibus sæcularibus inter præ
sentes. 10. anni exiguntur ad ea præscri
bendum. Contra autem absentem do
minum in his bonis præscribendis re
quiruntur iam nunc triginta anni se
cundum legem Hispaniæ libro 2. tit. 11.
de legibus fori. l. 4. per quam reuoca
ta est lex. 18. & 19. partitę. 3. tit. 29. qua
statuebatur sufficere ad præscriben
dum. 10. annos inter absentes.

¶ Cæterum loquendo de bonis ec
clesiasticis immobilibus non præscri
bitur contra ea inter præsentes, idest,
in eadem ciuitate, nisi per triginta an
nos & inter absentes, nisi per quadra
ginta annos completos. ¶ Præscriptio
autem alia dicitur longi temporis. s.
10. annorum inter præsentes, &. 20. aut
30. annorum inter absentes, alia dici
tur longissimi temporis videlicet. 30.
vel. 40. annorum intellige contra lai
cos. quia contra ecclesiam laicus non
præscribit, itaq; præscriptio longissi
mi temporis requirit spatium. 30. an
norum inter præsentes, & 40. annorū
inter absentes. quæ in rebus ecclesia
sticis est necessaria, de qua ideo præ
scriptione plura extant capitula. 16. q.
3. & C. de vsuc. cap. 1. quas actiones. Ro
mana autem ecclesia modo sola gau
det tempore centum annorum, itaque D.
breuius contra illam non præscribi
tur. In rebus autem aliarum ecclesia
rum non habet locum, vt præscribatur contra ipsas inter absentes nisi
quadragenalis præscriptio. ¶ Neque
contra iurisdictionem regalem, siue
ciuilis sit, aut criminalis non potest
præscribi nisi annorum centenario. l.
6. tit. 13. libro 3. ordinationum.

¶ De secundo autem dubio dum
quæritur quænam sint quæ præscribi
non possint pro hoc vide Syluestrum
verbo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

verbo præscriptio secundo. dico ergo primo contra peccata, vt sic, vt peccata sunt præscribi non potest. Secundo contra obedientiam, visitationem, & procurationem, quæ debetur ratione visitationis præscribi non potest, vt pater de censibus cap. cum instantia, & intelligitur de subdito qui talia debet prælato. ¶ Tertio contra neruum ecclesiasticæ disciplinæ non præscribitur: vt quod quis possit celebrare tempore interdicti pulsatis campanis, alta voce, de consuetudine cap. inter. Et de sentent. excommunicationis cap. alma lib. 6. ¶ Quarto laicus præscribere nequit ecclesias, loca religiosa, iura decimarum, primiciarum, oblationum, aut alia spiritualia iura, quia ea possidere non possunt laici extra eod. titu. ca. causam, etiam si mille anni transierint. Quinto laici præscribere non valent annexa spiritualibus, vt ius patronatus, si sint laici sæculares, secus si sunt laici conuersi, glossa cap. e. t. eo. de electione. ¶ Sexto non potest præscribi limes, seu finis, vel quod adhæret limiti episcopatuum, prouintiarum, vel parochiarum de extra paroch. super eo iuncta glos. & 16. q. 3. cap. licet. & cap. inter. & secundum Panormita. intelligitur hoc de finibus, de quibus iam constat, quia præscribi non possunt etiam quacumq; præscriptione etiam cum titulo. Vbi tamen de finibus legitime non constat, præscriptio valet. At limites prædiorum bene præscribi possunt, sed non ducatuum, aut comitatuum, aut huiusmodi. ¶ Septimo præscribi non potest liber homo. 16. q. 4. §. potest. Præscribi non possunt deputatæ res ad vsum populi vt viæ, plateæ, pontes, & huiusmodi, nec in toto, vel in parte. ff. de vsucap. l. vsucapionem. C. de operibus publicis. l. præscriptio. etiam si populus non vtatur. ff. de via publica. l. viam. ¶ Octauo non possunt præscribi publicæ functiones. id est, prestationes agrorum, siue ciuilis canon qui

A solui debet reipublicæ pro agris dict. §. potest. ¶ Similiter, neq; possessiones agrorum a colonis. C. de præscript. 30. vel. 40. ann. l. male agitur. ¶ Nono non præscribuntur reseruata principi insignum subiectionis, vt tributum, & similia. l. competit. C. de præs. 30. anno. ¶ Decimo, neq; res vitiosæ, vt furtiuæ præscribi possunt, neq; etiam à bona fide illas emẽte, nisi iste bona fide emẽs bona quoq; fide possederit per. 30. annos. Vnde infert Syluester quod emẽs

B à fure breuiarium, & possessum. 29. annis tenetur emptor restituere, quia res furtiua non nisi. 30. annis præscribi potest.

¶ Vndecimo, præscribi non potest res quam lex, aut canon prohibet alienari, vt in rebus sacris respectu laicorũ, & etiam in alienatione fundi dotalis cuius præscriptio non potest inchoari l. si fundum. ff. de fun. dot. sed si erat in

C choata antequam fundus esset dotalis non impeditur vsucapio. textus in. d. l. si fundum ¶ Idem dicendum est quãdo res peruenit ad personam priuilegiatam contra quam præscribi non potest: si ignorat prohibitionẽ iuris probabiliter, aliter non. Sed aliter est de pupillo succedenti alteri contra quem durante pupillari ætate præscriptio nõ currit licet ante fuisset cepta, sed differetur vsq; ad post pupillarem ætatẽ. l. sicut. C. de præscrip. 30. annorum. sed

D in alienatione prohibita non simpliciter, sed sub certa solennitate, vt in rebus minorum, & ecclesiæ error facti non excludit præscriptionem, vt si putauit se emere non à minori, sed à maiore, aut si à prælato, sed credidit capitulũ consensisse. At error iuris bene excludit præscriptionem si credidit, prælatum sine capitulo, aut minorem sine decreto posse alienare.

¶ Item præscribi non potest res prohibita alienari à defuncto, quia idem est sicut de prohibita alienari per legem. ¶ Neque etiam res prohibita

bita alienari per pactum, sed credit Syluester alius à prædictis paciscentibus bene potest eam præscribere.

¶ Nec etiam potest præscribi res precario possessa. l. certe. §. is qui rogauit. ff. de præscrip. 30. annorum. ¶ Nec etiam præscribit possidens nomine alieno. de restitutione spoliatorũ cap. cum venisset. nec pignoratarius, neq; colonus. ¶ Neq; præscribitur res empta à prodigo, vel luxurioso, vel lusore alienante distinguendo cum Panorm. cap. si diligenti eo. ti. scilicet, quod nõ

B valet, quando illis interdicta est administratio, & non valet contractus, neq; infertur vsucapiendi conditio. l. qui fundum. §. qui sciens. ff. pro empt. vide Syluestrum in reliquo.

¶ Et licet contra ignorantem currat præscriptio in conscientia, vt dixi mus, sed in foro exteriori ei subueniet

C ur in ignorantia facti per quatriẽnij restitutionẽ in integrum, facit textus in. l. ante penul. ff. de acquirenda hæreditate. Hic Syluest. inturbare videtur quæ antea dixerat dicens, quòd quia præscriptio principaliter inducta est in pœnam negligentiæ, ideo dicit sibi placere magis opinionem Petri de Peru. quam tenet contra Panor. quòd vbi ignorantia non fuerit crassa, vel supina non præscribi potest contra ignorantem, sed tũ sine scrupulo teneas pro

D pter egregias rationes Soti supra adductas, scilicet, quòd in isto casu inconsciẽtia contra quencũq; ignorantẽ præscribitur, quia fallitur in hoc Syluester, quod præcipua causa legis præscriptionis fuerit punire negligẽtiam dñi.

¶ Item nullus possidẽs nomine alieno præscribere potest. ff. de acquiren. posse. l. possideri. §. quod si seruus, sed is cui iste tradiderit præscribere potest. ¶ Neque pot. est præscribere censuarius, aut emphyteota, neq; fundũ, neq; libertatem non soluendi pensionem etiam per. 4 annos secundum Metinam codice suo loco allegato præscribere potest, quia non potuit habere bonam fidem toto illo tẽpore non soluendo. Sed si alius emptor bona fide emeret fundum ab emphyteota, tũc posset præscribere iste emptor.

¶ Neq; secundum Metinam eundem religiosus conuentus potuit præscribere, etiam per consuetudinem, de cuius initio nulla sit memoria libertatẽ eximendi ab examine episcopi, præsentãdos episcopo: vt eos instituat in certis ecclesijs vacantibus, quia iure diuino conuenit episcopis ad beneficia, & ordines promouendos examinare, idq; ius non tam in vtilitatẽ episcopi, quam incõmodum ouium cõmissarum est illi concessum. Ideo contra illud præscribi non potest, quia esset in perniciem spiritualem ouium.

¶ At verò secũdum Syluest. verbo restit. 7. hæredes per. 30. annos bene præscribere potuerunt bona, quæ per. 30. annos bona fide possederunt nescientes testatorem ea legasse pauperibus pro bonis incertis quæ per vsuras, vel aliter illicite acquisierat, quia episcopus illo tẽpore ad cõplẽdũ legata pro pauperibus nõ cõpulit hæredes, & hęc quidẽ opinio probabilis est, sed magis pia est opinio contraria quã sequitur Metin. Complur. loco citato, ac proinde consulenda, quia fauet pauperib⁹, quibus videtur negligentia episcopi non veniat imputanda. Et quia alias facta gata non implere, vergit in notabile præiudiciũ animæ testatoris, quia suã animã prætẽdebat exonerare, & quia videtur talis præscriptio non debeat currere contra pauperes sicut, neq; currit contra minorem, & pupillum, aut filium sub patria potestate existentem.

¶ Porro neq; hic prætereũdus est casus Q6. qui teste Victo. suo tẽpore cõtigit. Pariſ sijs vbi cũ monialis peperisset apud domũ fororis suæ nuptæ, soror illa quo cõsulteret famę suę sororis monialis, illũ partũ suo marito supposuit, fingẽs se illũ peperisse: qui fœtus ia peruenies ad ætatem

Universidad de Deusto
Biblioteca

tem adultam bona fide per legitimũ præscriptionis tempus, legitimam inter alios legitimos adeptus possedit: reuelata postea veritate, & probata in foro exteriori, inter parlamenti consules magna disceptatio orta est an iste legitime præscripsisset, vel non: tandem in hoc est conuentum, vt legitima suppositicio illi contingens inter ipsum, & alios filios legitimos diuideretur, quia non satis constabat de iure.

¶ Vltimo Metina in suo codice hoc vnum addit. q. illa. 16. scilicet, quod si interrupta possessione, ante eius interruptionem, & post recuperatam rem, bonam fidem ipse possessor habeat: tunc in hoc casu interruptio possessionis non impedit quo minus currat præscriptio, vt communiter tenant doctores, sed credo ipse fallitur, quia secundum doctores requiritur continuata possessio sine interruptione vsq; ad finem præscriptionis, & quia interruptio in possessione interrumpit in proprietate, & ecõtra, vt dictũ est. Sed forte illius dictum habet verum, quando reliquit possessionem, non colendo eam, sed non animo deserendi eam.

¶ Et tandem præscriptio. 10. annorum & infra non currit contra minores. 25. annorum tempus nondum adeptos secundum leges Hispaniæ nisi ante eorum Natiuitatem, vel nisi ante eorum successionem in rebus quibus succedere inchoata esset: sed tunc possent petere restitutionem temporis curentis contra eos, dum in illa minori ætate essent. Sed præscriptio. 30. annorum, & supra bene illis nocet, si iam 14. annum fuerint adepti, licet & in hoc casu permissum sit eis prædictam restitutionem petere, dum tamen intra quatriennium postquam nacti fuerint complementum. 25. annorum eã petant vt habetur. l. 2. tit. vlti. 6. partit.

¶ Deniq; & insanus si ante insaniam cepit præscribere potest continuare huiusmodi præscriptionem, licet contra insanos neq; incipi, neq; cõtinuari possit præscriptio. Neq; fructus rei furto sublatæ, sicut neq; ipsa præscribi possunt, sed de his satis. ¶ Neq; contra bona dotalia currit præscriptio secundũ leges Hispaniæ durante matrimonio, nisi vir sit prodigus, & dissipator, & ipsa coniux non petat. l. 8. tit. 29. part. 3.

¶ Præter prænarratas causas alia quoque excusans causa à culpa restituẽdi est cessio bonorum, de qua Nauarrus cap. 17. summe latinæ nu. 87. ait nõ aliter excusare in foro conscientiæ, nisi quatenus necessitas cum sine cessione bonorum excusaret. Hoc est quod ei instrumenta suæ artis, & ad victum necessaria arbitrio boni viri tali cessori bonorum relinquantur, sed quia de hoc satis supra diximus nihil superaddendum videtur. ¶ Alia vero excusans causa est, in potentia restituendi sine vitæ, & salutis periculo. Atq; etiam in potentia restituendi sine amissione libertatis, & sui ipsius venditione. ¶ Et etiam impotentis restituendi sine famæ amissione, de quibus omnibus, quia assatim disputabimus supra, inter opinionem Soti, & Nauarri aliqualem concordiam ponentes nullum verbũ hic addidisse duximus necessarium.

CAP. CXXXVII.

De *bonorum incertorum restitutione.*

SVo ordine sequitur, vt agamus de bonorũ incertorũ restitutione, & ne de ignotis ad ignota procedamus, præmittamus hic primo prædefinitionẽ bonorũ incertorũ. Quæ nam bona incerta dicantur igitur bona incerta dicimus quæ sunt debita alicui homini, qui vel quorũ quantitas ignoratur, secundum Nauarr. etiam post inquisitionem debitam, iuxta communem sententiam in cap. cum sit de iudæis.

¶ Vnde sequitur quod ea quæ in nullius bonis sunt, & ea quę habentur pro derelictis quæ occupantis fiunt. l. 1. ff. de acquire. rerum dominio non sunt proprie bona incerta, quia alicui non sunt debita.

¶ Neque in certa bona dicuntur quorum domini sciuntur, vel iusta inquisitione sciri possunt.

¶ Sacra quoque, & religiosa, incerta bona dici non possunt, quę licet nullius in bonis hominis sint, sunt tamen Dei, non solum illo titulo generali, quo omnia sunt eius, sed etiam alio speciali humano iuxta glossam. l. 1. & §. nullius instituta de rerum diuis. Neque incerta dicuntur bona illius quorum hæredes saltem per inquisitionis examen cognosci possunt.

Q5. ¶ Sed iam rursus hic reincidit illa quæstio de qua supra meminimus, an debitor incertorum sine episcopo, & confessario restituere possit bona incerta Supra quam difficultatem contra Hostiensem cum Nauarro summa Latina cap. 17. num 92. secundum Angelum verbo restitut. 2. §. 14. & Roselã eodem verbo. §. 2. & Pisanam restitu. 3. & Gabriel. in 4. distinct. 15. quæstio. 2. & secundum Pedracam in sua summula, & secundum alios quos refert Syluest. verb restit. 8. quæst. 5. diffinimus huiusmodi incertorum bonorum debitores seu quemlibet alium, qui restitutioni est obligatus per se ipsos sine episcopo, & etiam confessario restituere posse, quod adeo verum esse ait Nauarrus, vt episcopus contrariũ iubere non possit, neque regulariter in eo contra voluntatem debitoris se interponere. Imo consuetudo contraria non valeret, siue quia contra legẽ naturalem esset, siue quia irrationabilis, quia vnicuique incumbit debitori suam exonerare conscientiam.

Q5. ¶ Sed quæritur, hic iam an illa consuetudo aliquorum episcoporum cuius meminit glossa cap. 2. de pœniten. & remissionibus lib. 6. qui restitutionem horum bonorum solitu sunt reseruare sustineri possit in aliquo sensu. Respondeo dicendum secundum Nauarrum, primo, quod defendi potest intelligendo quod episcopus reseruat sibi peccatum commissum ob illorũ bonorum incertorum non restitutionẽ, moramque habitam in restitutedo quia hoc peccatum dilationis potest sibi episcopus reseruare. 2. potest episcopus de ordine restituendi hæc bona se intromittere & prohibere potest cõfessarijs, ne absque consilio suo absoluant aut distribuant bona hæc, licet non possit prohibere parti vt si per se velit, non restituat, neque vt suam cõscientiam prout debet exoneret, & sic per hanc distinctionem Nauarrus author eius sibi videtur diuersas inter se opiniones conciliare, & constitutiones, synodales multorum episcoporum defendere posse, & optime quidem.

¶ Deinde. Quia diffinitum est episcopum tali restitutioni incertorum per debitorem faciendę no se posse regulariter opponere, subsequenter venit inquirendum, an in aliquibus casibus prædicta diffinitio patiatur exceptionem.

¶ Ibi Nauarrus huic satisfacit quæstioni quatuor assignans exceptos casus, primus est quãdo restitutioni obligatus moritur absque hærede, & executore.

¶ Secundus cum qui restituere tenetur, non vult id facere, & contra illum in iudicio proceditur.

¶ Tertius est cum qui restituere debet, non recte distribuit.

¶ Quartus est cum huiusmodi res ab eo, qui est, aut fuit manifestus vsurarius possidentur secundum communẽ.

¶ Quod si restitutioni incertorũ obnoxius

Universidad de Deusto
Biblioteca

noxius est pauper, potest totum, aut aliquam partem sibi capere maxime ex consilio episcopi, & confessarij, quando indigentia eius non est tam patens, aut pars sibi applicanda alicuius notabilis est momenti: vt diximus secundum Sotum, quia alias nullus censetur bonus iudex in propria causa, quæ licet supra copiosius dicta fuerint nō piget hic repetere vt memorię, & cōplemēto doctrinę succurram⁹.

¶ Itaque supra diximus ex mente Soti lib. 4. quæst. 7. de iustitia & iure artic. 1. quod quando subdubio compertum fuerit, illi, aut isti certo deberi rē, inter illos si supersint aut inter suos heredes dispertiendum est tale debitū.

¶ Neque necesse est secundum eundem Sotum loco citato debitorē, qui certus est cuius ciuitatis fuerit ille ignotus, eui restitutionem debet, restitutionem facere pauperibus eiusdem loci: sed quando exercitus communi nomine ciuitatem est deprædatus, tunc forte si ignoti sunt domini, facienda est vrbi restitutio, vt respublica eam distribuat. Quando vero non illo modo per iniuriam illatam toti reipublicæ contractum est debitum, sed per iniurias singularium ciuium, non est necessarium in eodem oppido fieri. Quare consului iuxta hanc doctrinam Soti, quendam cauponem, qui vendēdo vinū & metretas curtando, quosdā de quadam ciuitate sibi ignotos de fraudauerat, posse in pauperes alterius oppidi, vbi se inuenit, illam quantitatem restituendo dispartiri pro animabus defraudatorum.

¶ Addimus etiam quod quando ista incerta distribuenda sunt pauperibus, licet magis pium esset pauperiores eligere, &: ex his exteris paribus meliores cap. est probanda & cap. non sātis. 86. dist. non tamen est necesse, quia nulla ratione, aut lege id committitur, ait Nauarrus. Vnde bene Corduba. q. 72. de casibus conscientiæ ait, quod si quantitas legata sit à testatore suis cognatis pauperibus, propinquiori consanguineæ tribuenda est, propinquior ąue minus propinquæ præferenda est in hoc casu, licet minus propinqua pauperior sit, atque proiectioris ætatis, quia propinquior censenda est à testatore magis dilecta, neque contradicit lex vnum ex familia. §. si de falcidia verbo itaque. ff. de legatis. 2. iunct. gl. in verbo vnico vbi dicitur dandum alicui de familia sufficit detur indiscriminatim huic vel alteri: sed hoc intelligitur secundum glossam in solo casu illius textus vbi distributori data est electio cui velit dandi, de hoc Antonius Gomez latius super. l. tauri 40. num. 41. & 42. & 43. & 44. Et doctores communiter huius temporis Nuñez de Auendaño, doctor Enriquez, & doctor Leon, & doctor Peralta.

¶ At licet regulariter hoc sit verum, si tamen sint duæ æque pauperes propinque, quæ se opponunt huic legatæ quantitati, sed non sint æqualiter propinquæ, quia vna in quarto gradu: alia in quinto, si hæc quæ remotior est in gradu, pepigisset antea pro suo matrimonio cum spe huius legatæ quantitatis sibi dandæ in dotem, quæ si sibi negetur inconclusum manebit pactū matrimonium, irremediabilisque perpetuo manebit: cum iam sit prouecta vt pote. 33. annos iam nacta, & circa cognatam propinquiorem in 4 gradu hæc absunt pericula, & circunstantiæ tunc in hoc casu, hæc secunda vno gradu minus propinqua alteri propinquiori, in quarto gradu præferri potest, illaque illi tribui quantitas. Quia ambæ in gradibus cum sint remotiores: parum maior affectio testatoris præsumitur erga vnam, quam erga aliā, & quia loco huius parui excessus propinquitatis, supplet necessitas secundæ non tam propinquæ, eo quod si sibi non subueniatur manebit perpetuo insupta, atq; irremediabilis, quare huic

re huic fauet magis præsumptio voluntatis testatoris, qui si super vixisset huic maluisset secundæ prospicere, ne remaneret absq; remedio, cōcordat S. Tho. 22. q. 3. art. 9. vbi ait q̄ sanctiori vel meliori magisq; indigēti, magisq; remedio carēti danda est eleemosyna, potiusquā propinquiori qui nō multū coniunctus esset. Hoc intelligitur si sine fraude pacta esset de matrimonio illa parū remotior, & prouectior, sed neque in hoc casu posset præferri multū cōiunctiori. ¶ Quod si in casu discordiæ executorū electio cōmissa esset à testatore alicui. s. Petro, tūc Petr⁹ ex his propinquis pro legato obtinēdo, posset incōsultis iuris peritis, eligere quā maluerit nō habita ratione maioris vel minoris propinquitatis, vel paupertatis. Quia hoc videtur voluisse testator adtollendas lites, atque letigia. Ita ibi Corduba licet hæc tam libera optio eligendi concessa a Corduba in hoc casu non careat scrupulo, nisi testator dixisset quamcumque velit pro libera sua voluntate, possit eligere ac ego possem. Secus autē si testator dixerit, eligat istā vel illā quā maluerit, prout sibi videbitur, & placuerit, quia hæc verba importāt arbitriū boni viri. ff. de fidei cōmissis. ita habetur. l. thais. §. sorore sua. ¶ Sed nisi aliter se explicuerit testator, dos hęc potest etiā alsignari etiā propinquis ex suo genere descēdentibus, si sint ex legitimo matrimonio natæ, licet procedant ex tali stipite per parentes illegitimos, sic Corduba.

¶ At hæsitare hic quis posset, si testator aliquis legauerit certa copiā pecuniæ pro locandis matrimonio puellis parentibus orbatis taliter q̄ pauperibus subueniatur inde, si executores sint adhoc electi à testatore, & iurati pro eligēdis pauperioribus, & pro nō admittendis precibus, vel suboruationibus in hoc casu, an si contra fecerint executores ij peccauerint, an ad

Q5.

aliquam restitutionem maneant obnoxij, quæstio est hæc cuius meminit Corduba in. q. 93. de casibus conscientię quam sic dicimus dicēdo primo quod quāuis vt dictū est, eleemosyna generaliter legata in testamento vt pauperibus erogetur, satis est erogetur pauperibus, nec necesse est pauperioribus erogari, nisi aliud testator explicuerit vel nisi interuenerit circūstantia quæ aliud dictet agendum, tamen isti sic iurati executores si precibus inducti, relictis pauperioribus elegerint pauperes, licet peccauerint cōtra præstitum iuramentum, immunes tamen manent & liberi à restitutione. Secus si non indigētes elegissent. Sic Metina, quia talis fuisse videtur mēs legislatoris, vt non indigentibus nullatenus sua bona tribuerentur.

¶ Sed restat indagandum quid per pauperes intelligamus. Respondet Nauarrus cap. 17 summæ Latinæ num. 93. per pauperes intelligimus non solum personas pauperes, sed etiā ecclesias, Xenodochia, & monasteria ornamentis, luminaribus, ædificijs, & alijs similibus indigentia secundum Ioan. Andr. communiter receptū in ca. 1. de testam. libr. 6. aut alia opera pia, quia redditus ecclesiastici æque, aut magis quam hæc incerta pauperibus debentur. cap. Aurū. 12. quæst. 2. & cap. fin. 16. quæst. 1. & certum est illos in alia opera pia insumi posse. Sed opinio cōtraria Petri Perusini in tractu de Cano. portione episcop. cap. 7. in legatis factis pauperibus locum habere posset scilicet quod huiusmodi legata in alia opera pia non sint insumenda. Imo secundum Nauarrum pauperes intelliguntur esse non solum mendicantes: sed etiā alij egentes ijs quæ sunt eis ad decentiam necessaria, ita Nauar. in Apologia quæst. 1. monit. 18. nu. 1. & Caiet. 2. 2. quæst. 100. artic. 1. ad 3.

Q5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. CXXXVII.

An cõpositio de incertis per bullam ✠ facta excuset à restitutione.

IAm instat quæstio illa celeberrima quam consulto ad hunc locum sibi aptissimum reseruauimus, an iuste retineat quis illud quod per compositionem factam, cum camera Apostoli ea super incertis retinet, modo sint in certa iuxta prædiffinitionem datam. Nam incerta non sunt, quorum dominus per indagationem potest inueniri antequam illius fiat diligens inuestigatio. Quæstio est quam exactius vẽtilandam suscepit Corduba in suo quæstionario lib. 5. quæst. vltima de indulgentijs, an res sibi pro votis successerit nescio, nam ibi duas citans opiniones primam negatiuam, scilicet quod talis non manet tutus in conscientia à restitutione, si compositio fuerit indiscreta, vt quia 20. millia pro 3. vel 4. millibus sunt ei remissa. Cuius sententiæ author est Nauarrus summa Lat. ca. 17. nu. 93. secus si compositio fuit ex causa discreta.

¶ Secundam adijcit opinionem affirmatiuam asserentem quod quidquid sit de peccato, quomodocumque fiat remissio à Papa illorum bonorum incertorũ, tutus manebit assequutus hãc gratiam à restitutione illorum. Et quia propter rationes, quas Corduba adducit in comprobationem secũdæ opinionis affirmatiuæ, ait suo videri esse tenendam, quamuis prima opinio negatiua sit consulenda, licet non vt omnino necessaria dogmatizãda, & quia puto ego hẽ conuerso, negatiuam esse tenendam, affirmatiuam autẽ sal-

A ua sanctæ Romanæ Ecclesiæ censura non esse adeo tutam. Ideo Cordubę rationes postea dissoluendas primo prẽmittam.

¶ Arguitur igitur primo, quia talis compositio, vel remissio, quomodocumque facta in nullius est præiudicium, neque ecclesiæ, neque creditorum ignotorum, neque pauperũ, quia Papa remittit illa bona loco dominorum:

B ¶ Et confirmatur, quia rex applicat suo fisco, & Thesauro regio bona incerta certo domino, seu possessore vacantia post debitas proclamationes, si domini eorum non appareant, & potest hæc bona condonare, cui voluerit pro libito, & remittere, itavt remissio sit valida, ergo id ipsum poterit Papa efficere de bonis incertis iniuste ablatis.

C ¶ Item secundo arguit, quia Papa est liber administrator istorum bonorum sicut & aliorum ecclesiasticorum, ergo si faciat talem remissionem indiscretam cum per nullum ius diuinum, aut naturale inualidetur talis remissio etiã prodiga erit valida, sicut validæ sunt aliæ donationes. Quas Papa fecerit ex alijs ecclesiasticis, & mobilibus bonis, etiam si desit causa rationabilis.

¶ Et confirmatur, quia institutio indigni ministri per Papã facta vbi nulla subest rationabilis causa faciendi, est valida, ergo hęc remissio per compositionem etiam si sit prodiga erit valida.

D ¶ Et tandem arguitur, quia in ipsa bulla compositionis dicitur expresse quod prędicta compositione facta maneant in conscientia tuti, & liberi à restitutione residui taliter compositi.

¶ At dicere istum esse abusum Papæ, aut reprobare istam consuetudinem Papæ temerarium videtur, & periculosum in foro conscientię & ecclesiæ: propter hæc argumenta ait Corduba multos

multos doctores hanc tenere opinionem affirmatiuam excusantem à restitutione, quia tuti manent in conscientia, inter quos refert Alexan. alens. 4. parte quæst. 86. membr. 2. art. 2. Et Nauarrus [illegible] de indulgentijs nota bi. 19. eiusdem esse sententiæ ait: eidẽque accedere Conarrubiam dicentẽ esse opinionem probabilem, dummodo quando apparuerit verus dominus illi reddantur, ideo Corduba saluo meliori iudicio eam sibi ducit probabiliter tenendam.

B ¶ Igitur salua sedis apostolicæ cẽsura cui omnia in hoc opere colliman da corrigendaque subijcimus, ad quæstionem respondeo sic respondendo.

¶ Prima ergo conclusio sit, compositio bonorum incertorum ex causa rationabili, ex causaque discreta inita eũ Papa & tuta est in cõsciẽtia, & debitorem ab obligatione restituendi residuum remissum sibi, liberat. Hanc tenent fere omnes & argumenta allegata à Corduba pro opinione negatiua si quid probant. Hanc conclusionẽ maxime probant, quia vt ait Caiet. 22. quæst. 100. art. 1. Papa habet administrationem generalem omnium quæ debentur pauperibus, & ita potest iusta de causa applicare inalia pia. arg. ca. quia contingit. de religios. dom. & condonare aliqua iusta de causa: qualis est recuperandi pro illis, quod alias non recuperaretur vel tarde, ita Nauarrus. Probatur quę ratione Soti, quia iure naturę ista bona sunt reipublicæ, quæ cũ iure naturæ omnia fuerint communia diuisaque fuerint per ius gentium, si postea inquisitus dominus non appareat, iterũ in vsum communẽ reipublicæ cedunt. Igitur si ista bona incerta sunt reipublicæ, Papa, qui est reipublicæ Christianæ administrator spiritualis poterit ea valide in ordine ad prosvius dispensare.

¶ Secunda conclusio, non puto esse

A temerarium asserere postquam ius cẽ ceditur Papæ ad faciendas valide huiusmodi compositiones, quod in aliquo particulari casu ex deficienti rationabili causa, aliqua compositio coram Deo vere sit inualida. Hæc conclusio videtur esse Nauarri summa Latina cap. 17. num. 93. vbi ait compositum cum summo Pontifice super incertis iuste retinere ea, modo compositio non sit indiscreta, vt quando. 20. millia pro 3. vel 4. millibus remittuntur, vbi aperte insinuat, quod illud sibi remissum per cõpositionẽ cũ ista cõditione, vt discreta fuerit cõpositio, retinere possit iuste iste debitor: alias non, quia si alias nõ iuste retinet vbi prodiga est remissio, ergo quia fuit inualida nõ potest illud retinere, & quia Papa, licet potuerit diffinire quomodo, & in quibus bonis operibus talia bona incerta sint distribuenda: tamen dispensare non potest super iure naturali dictante eorum distributionem taliter esse faciendam, vt cedat in vtilitatem spiritualem ipsorum creditorũ, ergo si in aliquo casu quasi pro nihilo faceret condonationem eorum, videtur non sit valida.

¶ Quod autem distributio horum bonorum iure naturali debeat cedere in vtilitatem suorum dominorum asserit D. Thom. 22. quæst. 62. art. 5. in solutione ad 3. vbi ait quod si ille cui debet fieri restitutio est omnino ignotus, debet hoc restituere secundum quod potest dãdo in eleemosynas pro salute ipsius, sive mortuus sit, sive viuus, hæc D. Thomę, idem ibi Caiet. & idem D. Thom. in epistola ad Ducissam Brabantiæ. Idem dicit de restitutione incertarum vsurarum à Iudęis debitarum, & habetur in cap. cum tu. de vsuris & capit. cum sit. de Iudæis & Scotus in 4. dist. 15. quæst. 2. in responsi. ad 1. arg. & Syluester titu. restitut. 8. quæst. 2. & 3. & tit. inuẽta. 9. 1. vbi & late de hoc agit, & ita communiter doctores

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctores. ¶ Et patet, quia alterius opinionis fautores aiunt si appareat postea Dominus illi illa res incerta est reddenda, ergo non omiserat dominium illius, ergo nisi in illius vtilitatem non poterat distribui valide.

¶ Iam quia absurdum videtur esse asserere quod Papa valide possit profane, & prodige remittere ista incerta bona (cum non sint sua) ergo neq; magnam eorum partem potest prodige remittere, ita vt valida sit remissio. Quia si non potest Papa gratis, & sine causa à toto debito alieno liberare, ergo neque ab excessiua parte. Neque tat est dixisse quod Papa recompensat ignoto domino per indulgẽtias, quia non sunt indulgentiæ adhoc intentæ, neque vero domino prodesse possunt sine causa pia, & rationabili adhic eas concedendum.

¶ Et confirmatur quia in ista compositione vt ait Sotus in 4.t. Tomo. dist. 21.quæst.1.art.4. agitur de consumptione æris alieni, quod proprijs dominis licet incertis debetur: ergo si Papa quasi pro nihilo, & sine causa rationabili illud remittat, coram Deo nõ erit ex se tunc valida remissio, quidquid sit de ignorantia, quę forte excusabit compositum talem.

¶ Item etiam probatur secundũ Sotum loco allegato, quia has remissiones non facit Papa tãquam verus Dominus, sed tanquã dispẽsator. At dispẽsator si quid profundat quasi pro nihilo, & gratis, non acceptatur tanquam valida eius dispensatio.

¶ Sed quia cum omni obedientia & reuerentia de tam sanctissimo patre loquendum est.

¶ Sit tertia conclusio, quando per bullam cruciatã, vel alias, taxationes seruandæ in compositionibus incertorum dimanant à Papa, credendum est eum qui eas conditiones seruauerit, taxationesq; soluerit pro incertis, pro residuo manere tutam in conscientia, & remissionem fuisse validam, ac per consequens à restitutione residui manere liberum. Hęc conclusio patet, quia hæc reuerentia debetur summo pastori vt neque in facto credendũ sit eum aliter, quippe qui omnia soluto animo gerere maturo consilio neque temere.

¶ Quarta conclusio, quod si in facto aliquando per impossibile loquendo in taxatione tali pontifex summus nõ tantopere coram Deo attigisset scopum, tamen tanta authoritas pastoris, quia omnia creditur gerere valde maturo consilio, sufficiens causa est ad excusandum talem debitorem incertorum sincere, & bona fide cum tanto pontifice tractantem, quia si opinio grauium doctorum aliquem securum facit in conscientia in re alias dubia quanto magis authoritas vicarij vniuersalis Christi poterit hunc debitorẽ incertorum à restitutione excusare, quando pronũciat illum manere securum.

¶ Secus esset si ista quantitas taxãda quæ soluenda, sit arbitrio alicuius cõmissarij taxanda relinquatur à Papa: & ipse cõmissarius, quia videt huiusmodi debitores incertorum valde auaros, quia amplius ab eis, neque iustũ extorquere potest, inconsulto Papa pro libito eorum, tam modicũ recuperat quod quasi prodige videtur reliqua remisisse. Nam tunc non videtur valida remissio.

¶ Nostram secundam conclusionem suprapositam Floren. tenet. 2. p. titu. 2. cap. 6. in fine. & Syluest. tit. restitu. 3. q. 8. Sotus in 4. loco citato eidem nostræ secundæ conclusioni videtur accedere, licet non clare, & etiam in de iustitia & iure lib. 4. q. 7. art. 1. Has compositiones, & remissiones magnas pro contributione modici non videtur à culpa excusare, sicut neque Corduba aut alij eas excusant, quia parum conferunt bono publico, inquit Sotus in 4. loco citato, & multum pauperibus detrahitur licet ibi cum 3. & 4. nostra conclusione videatur tenere in fine.

CAP. CXXXIX.

Compositio per bullam solutis duobus argenteis quantum sibi remittatur de debito.

SEd antequam ad argumenta in contra dissoluenda nos præparemus illa primo à nobis inuestiganda est dubij veritas, an dum in diplomate compositionis habetur, vt pro duobus argenteis liberetur quis ab ære alieno vsque ad summã 12. aut 13. ducatorum qui 24. debet aut plures quam 13. an liberetur à toto ære alienæ soluendo, s. bis autter duos argentẽos cõferat: quasi duas vel tres faciẽs compositiones. Hanc quæstionem tã Sotus quam Corduba locis citatis resolutẽtes negatiue respondent, id est fieri id non posse: nisi secundum Cordubã Papa in bulla id exprimeret, nec esset talis sic compositus liberandus, neq; bulla ad id valeret, quia cum sit materia vel concessio odiosa in præiudicium creditorum est strictiuris, atque ideo stricte secundum rigorem & proprietatem verborum (dum aliud non constiterit) interpretanda est, & intelligẽda est. Et ita practicatur, quod de alio debito vltra quinque milia ip si debitores cum commissarijs cruciatæ se componunt, quia alias secundũ Sotum esset intentioni, & diplomati pontificis fraudem annectere. Imo secundum eundem, qui maiorem summam quam quæ taxatur in diplomate debet, neque pro toto, neque pro parte, se potest pretio duorum argenteorum componere.

¶ Dubium porro annexum quæstioni quoque est: cuius vterque tam Corduba quam Sotus locis supra citatis meminerunt. Vtrum qui illo pretio diplomatis compositionẽ fecit, maneat de toto debito. 12. vel. 13. ducatorum tutus in conscientia & in foro exteriori. Vterque respondet ad quæstionem cõueniẽter, licet aliqualiter differenter, nam Sotus ait Papam posse quidem facere, vbi causa legitima manifesta esset, & æquitori pretio fieret cõpositio, attamen inquit cum tam crebro, tamque vili pretio, compositiones fiant, satis est si maneant tuti in foro conscientiæ, nam in foro iudiciario arbitror pontificem non intendere eos liberare. Imo si postea creditores comparerent, qui sua debita legitime cõprobarent non reciperetur debitoris exceptio dicentis se fuisse compositũ pretio in diplomatæ cruciate taxato. Quia esset hoc, latissimam viam fraudibus aperire, hæc ibi Sotus.

¶ Addit etiam Corduba quod apparentibus postea dominis talium incertorum, post talẽ cõpositionẽ debitores tenentur illis restituere eadem taxat quæ existunt in sua forma, vel substantia, licet alterata, vel si iam consumpsẽrint illa bona incerta, tenebũtur in eo in quo ex tali cõsumptione bona fide facta, facti sunt locupletiores, non tamen id quod bonafide consumpsere, neque inde locupletiores euasere. Cuius rationem reddit Corduba, quia neque Papa intendit, neque debuit consentire quod apparentibus dominis quorum talia bona erant non restituãtur, neque enim apparens dominus iure suo, & dominio priuatur ad rehabẽdũ quæ exant in se, vel in suo aquivalenti, scilicet in quantum debitor ex eis ditior factus est vt de hoc latius Syluest. tit. restit. 2. q. 4. secundũ cõmuniter doctores. ¶ Restat nobis & alia dubitãda quæstio, ea nẽpe est, an alius à Papa puta rex aut princeps possit

per viam compositionis prædictam remissionem efficere. Huic quæstio. Sotus in 4. dist. 21. quæst. 2. art. 4. respondens ait se non videre cur si id commode fieri posset, respublica, vel rex, ex vrgente necessitate, puta bello grauissimo ingruente reipublicæ, pro propulsando hoc bello, fieret necessarium non posit facere in subsidium reipublicæ debitores incertorum, si bona fide contribuant medietatem, vt maneant liberi à reliquo debito, dummodo summa super quam fit compositio nõ excedat 20. ducatorum summã aut Paulo maiorẽ, sed inquit, quia hoc nunquam fachiest, neque ita commode per ciuiem rempublicam agi potest, non id dixerim, quo ansa sumatur vt fiat, sed ad maiorem iuris explicationem, quo id Papa facere consueuit. Hæc Sotus.

¶ At Corduba loco citato Soto aperte reclamat dicens quod nullus alius à Papa nisi de consensu & licentia Papæ, potest huiusmodi compositiones bonorum incertorum illicite acquisitorum facere. Primo quia prædicta incerta censentur esse iam in Thesauro Ecclesiæ temporali communi, cuius solus Papa est dispensator.

¶ Item secundo, quia contra ius Ecclesiasticum disponens, quod talia bona non nisi in pauperes distribuantur nullus inferior Papa agere, aut disponere potest, nisi aliquis Episcopus ex consuetudine legitima deroganti legi, non reclamante Papa præscripsisset in huiusmodi compositionibus faciẽdis. Et hæc opinio Cordubæ est certior & rationabilior, atque tenenda, nã licet secundum Cordubam principes sæculares de solum incertis, quæ nõ sunt illicite acquisita, sed perdita, vel errãtia, siue vacantia, quæ Hisp. dicũtur mostrencos, Gallice expaue, quia hæc ad Thesaurum pertinent reipublicæ secularis, so intromittere possint: tamen de incertis illicite acquisitis, se intro gerere non possunt.

¶ Nam in illicite iniusteque acquisitis est reordinanda conscientia coram Deo ad quod sicut neque ad Thesaurum spiritualem, vel temporalem ecclesiasticum, potestas laica nõ se extendit, sed solum ecclesiastica, quia & inhoc ipsi domini incerti actu debito consentiunt, quod Papa eorum sit dispensator, debitorũque exoneret conscientias.

¶ Eclicet ita sit quod D. Thom. 12. quæst. 99. art. 2. & 3. & 4. & latius quæst. 100. art. 2. & ibi Caietan. dicant quod finis reipublicæ vt temporalis est, est felicitas naturalis puta pax, & politia, & in ordine adhũc finem princeps secularis possit res temporales, & personas disponere, sed his nihilominus non obstantibus quatenus attinet ad conscientiam in omnibus incertis, & inuentis etiã non illicite habitis: quæ ad ius, vel dominium alterius pertinẽt Papa se intromittere, & disponere potest, modo sint iniuste acquisita, modo non, quia secundum Diuum Thomam ad ipsum spectat conscientijs subditorum prospicere, quia in ordine ad salutem spiritualem, ad finemq; supernaturalem beatitudinis in omnibus personis bonisq; temporalibus eorum Papa potestatem habet.

¶ Iam argumenta infronte quæstionis obiecta nobis dissoluenda supersunt.

¶ Ad primũ quando arguitur q̃ talis quasi prodiga, & pro nihilo compositio facta, & remissio in nullius est præiudiciũ, negatur illud antecedẽs, quia licet non sint pauperum, antequã sint illis tradita illa bona, tamen cum ex lege illis essent applicanda non caret graui culpa illa prodige remittere, & pauperibus, aut operibus pijs illa subtrahere. Secundo respõdendo dico ad rem est in præiudicium dominorum, in quorum vtilitatem, vt iam probauimus iure naturali illa bona incerta cedere

dere debent, neque actu debito in talem quasi prodigam remissionem consenserunt, neque consentire tenentur.

¶ Et ad cõfirmationẽ dicitur q̃ esto cõcedamus de bonis vacãtibus, id est mostrencos quasi prodigas remissiões posit facere rex valide, non inde aperte concluditur, quod Papa de bonis incertis illicite acquisitis huiusmodi remissiones excessiuas, & quasi prodigas, & quasi per nihilo, facere possit valide. ¶ Primo quia rex faciens huiusmodi remissiones non tam aperte rei publicæ, aut creditoribus incertis videtur irrogare iniuriam, quia ex suis reditibus regijs solitus est supplere in ordine ad finem, ad quem bona incerta vacantia seu mostrenca sunt ordinata, nẽpe ad defensam reipublicæ eiusque bonum commune. ¶ At Papa cum remittit prodige, aut excessiue, & sine rationabili causa, nihil supplet de suis in ordine ad finem spiritualem ad quẽ ex consensu debito creditorũ incerta bona sunt destinata.

¶ Secundo non valet consequentia, quia potestas regis non est distincta à potestate temporali reipublicæ. Imo est ipsamet potestas reipublicæ absolute translata, vnde sicut respublica posset valide quamuis non sine peccato facere remissiones prodigas validas: ita & rex, quamuis peccet grauiter. Quia secundum Sotum iam illa bona incerta non apparentibus, dominis cedunt in bonum reipublicæ. ¶ At Papa super huiusmodi bonis incertis potestatem non acquisiuit directe, vt rex temporalis eandem potestatem reipublicæ non limitatam habens, sed indirecte in ordine ad bonum spirituale conscientiarum, & in ordine ad finem spiritualem. Vnde quando sine causa rationabili, hæc bona incerta profundit, non videtur (salua eius censura) valide facere. Quia non facit in ordine ad finem spiritualẽ per respectum ad quem hæc bona temporalia, thesauro ecclesiæ potuit applicare pro vtilitate spirituali dispensanda.

¶ Ad secundum vbi arguitur, quòd Papa est liber administrator istorũ bonorum: ergo etiam sine causa rationabili potest valide ea donare. Respondetur primo negando cõsequentiam, quia licet habeat liberam administrationem horum bonorum Papa, sed tamen non omnis prælatus habens liberam administrationem potest donare, & multo minus prodige insumere, quia secundum iuristas aliquos, & secundum Ioan. And. cap. 1. cui de electione licet prælato concedatur libera administratio, sed non posse donare nisi ex consuetudine in aliquibus casibus iuris, ex rationabili causa, & quia etiam secundum ius administrator liber dicitur is, qui potest omniaq; dominus rei posset, & deberet agere, & solitus est agere. At nullus dominus debet, aut solitus est sua bona profundere & prodigere.

¶ At doctore sægregij vt ait Victoria relectione de potestate & concilij propositione. 23. & magni defensores authoritatis pontificiæ in ordine ad concilium cuiusmodi sunt Syluester verbo. Papa. §. 4. & Caiet. in opere de superioritate Papæ supra concilium cap. 27. aiunt quod si Papa nollet dare beneficia ecclesiastica, nisi pro pecunia aut commutatione officij, aut si secundum Syluest. ibi totum Thesaurũ ecclesiæ, aut patrimonium beati Petri daret parentibus eius, non esset ei permittendum, sed resistendum eius executoribus, semper eius authoritatem, & reuerentiam venerando, & suspiciendo, & recognoscendo, esset resistendum inquam per modum defensionis, non authoritate priuata, sed gubernatorum ecclesiæ, & principum, nõ quasi iudices sint tunc in Papam, nec vt authoritatem super ipsum habentes, sed per modum cuiusdam defensionis

Universidad de Deusto
Biblioteca

sionis, ergo signum est, quod Papa nō sit dominus absolutus ad prodigendū Thesaurum Ecclesiæ, ergo neque ad prodigendum valide hæc bona incerta, quæ iam sunt adiudicata Thesauro Ecclesiæ.

¶ Hoc ipsum confirmare videtur Nauarrus in opere de redditibus ecclesiasticis quæst. 1. in summario quarti principalis num. 2. vbi ex mente Caiet. 22. quæst. 43. art. 8. ait quod papa nō est dominus bonorum ecclesiasticorū & prout inquit Nauarrus est textus optimus in cap. non liceat papæ. 1. q. 2. quod ibi sentit Archidiaconus & Decius in cap. episcopus. colu. 2. de præbendis, imo etiam Panorm. & Decius cap. constitutus.

¶ Sed & ipse Nauarrus eodē opusculo de redditibus quæstio. 3. num. 18. concludit papam de redditibus ecclesiæ non posse testari ad vsus profanos, quia est inquit contra ius naturale in clusum in 7. præcepto quod videtur approbasse Pius. V. vt refert idē Nauarrus in eodem opusc. q. 1. nu. 66. qui veritus ne esset prodigus de bonis ecclesiasticis, de quibus se cēsebat dispēsatorem, & non dominum, cuidam cōsobrinæ suæ indotem tantum contulit mille & quingentos aureos precibus importunissimis eos adaugēs ad duo mille tantum, exemplum rarissimum mirum, & dignissimum tam sanctissimi papæ.

¶ Quæ omnia supradicta hic inde ex tam gravibus doctoribus congesta arguunt papam non tam absolutum esse dominum vt ex bonis his incertis prodigas, & profusas remissiones, aut donationes quasi pro nihilo, validas possit facere, & quia esto illi concedēdum esset ex alijs bonis ecclesiæ prodigas donationes valide posse facere in excessiua quantitate, de qua quæstione nunc nostræ opis, & authoritatis non est diffinire, sed potius eam eidem vicario vniuersali Christi diffiniendam remittimus: tamen videtur quod in his casibus incertorum bonorum, vbi dominium non est absolute in potestatem papæ translatum, sed adhuc pendet à dominis quibus reddendum est, si appareant, & qui adhuc præsumuntur multi illorum superstites pro tunc esse, licet non appareant, & tales remissiones suorum bonorū sine rationabili causa factas, neque habere neque debere habere ratas: non tam probabiliter asseritur eas esse validas.

¶ Et ad confirmationem concedo antecedens quia secundū Sotū institutio indigni ministri per papam facta est valida, quia alias nisi valida esset, vergeret in periculum animarum rei publicæ, cui præficeretur ille indignus, quæ soluit illi suum stipendium, quia si nulla esset institutio & sine titulo, & iurisdictione data in foro exteriori, & pro tali extimata communiter, irrita quoque essent & sacramenta præsertim pœnitentiæ ab illo inualide instituto, & quasi manifeste in truso susceptā: quod in perniciem vergeret animarum.

¶ At hic in dispēsatione bonorū sine causa nihil tale sequitur: sed potius ex eo quod valide papa tales remissiones prodigas velit facere, sequitur præiudicium non mediocre creditorum, & dominorum. ¶ Ad postremū argumentū ex authoritate bullæ cruciatæ expresse continentis, quod tales debitores persoluta ibi assignata parte, de residuo in conscientia, maneant tuti à restitutione, respondetur quod huic argumento iā est à nobis factū satis per tertiam, & quartam supra præmissas conclusiones, neque enim inficiamur taxationes in bullis cruciatæ vel alibi quia consilio maturo dimanāt à papa si eas persoluerint ipsi debitores de residuo manere tutos iuxta limitationes Soti, & Cordubæ à nobis supra adductas, sed de his satis.

CAP.

CAP. CXL.

An beneficiarij donantes profane de redditibus ecclesiæ teneantur restituere: vel ipsi donatarij.

QVia exacte hīc restitutionis materiam dilucidandā suscepimus & hanc quæstionem quæ peculiariter ipsos beneficiarios ecclesiasticos tangit, hinc intermiscendam non abre sore duximus beneficiarij fructus suorum beneficiorum, si in prauos, vanos aut profanos vsus expendant an sic ab eis hos fructus accipiētes per donationes profanas non solum peccent, sed etiā ad restituendum eos obnoxij maneant.

¶ Et quidem Nauarrus licet etiam in alijs locis prout in summa Latina ipse refert cap. 17. nu. 94. exacte lateque hanc quæstionem disputauerit, tamen insigniter, & elucubrate valde in tractatu de redditibus beneficiorū ecclesiasticorū de ea disseruit. Et licet ibi huiusmodi acquisitores bonorū ecclesiasticorū ex redditibus ecclesiæ pro manantium ad restitutionem eorū dāner, quando per prodigas profanasq; donationes illis factas acquisierē: sed tamen ibi summa Latina ca. 17. nu. 94. admonitos esse vult confessarios, & consulcores beneficiariorū ne facile peccati mortalis & restitutionis damnent, vel absoluant beneficiariū confitentem malam bonorum suorum impensam, seu distrationem: sed potius considerent si bona personæ ecclesiasticæ, scilicet beneficiarij sunt patrimonialia: & tunc si ea prodige expendat ecclesiasticus siue beneficiarius siue non: non est iudicandus magis peccare mortaliter quam laicus.

¶ At quia hæc diffinitio Nauarri præexigit cognitionem eorum bonorum quæ inter patrimonialia clerici computantur, Scito quod secundum Nauarrum de numero bonorum patrimonialiū clericorū dicuntur esse, quæ ratione dignitatis clericalis missando, prædicando, confessiones audiendo & alia sacra administrando acquisierint.

¶ Inter patrimonialia hæc bona cō numerantur etiam bona ecclesiastica ex redditibus ecclesiæ beneficiarijs pro sustentatione decenti sibi assignatis, si fuerit reliquata ex illa parte redituum: quæ illis ad decentem vitam erat conueniēs, etiam si auare hęc bona ecclesiastica residua isti beneficiarij sibi subtraxerint à suo decēti victu & vestitu & à decentia sui status.

¶ Tertio inter bona patrimonialia clerici computantur etiam ea bona: quæ ipse commeritus est, & lucratus propter obsequia ecclesiæ præstita vltra ea quæ tenebatur præstare inseruiendo mediocriter suo beneficio.

¶ Item tantum de bonis ecclesiasticis potest beneficiarius computare inter bona sua patrimonialia quātū ecclesiæ suæ vel pauperibus ex bonis patrimonialibus vel quasi patrimonialibus dederit. ¶ Porro illa bona ecclesiastica seu ex redditibus ecclesiasticis cōportata, bene fuisse insumpta à beneficiarijs sunt censenda, si sunt insumpta in opera pia vel in eleemosynas pauperum etiam alienigenarū: & etiā impēsa locis pijs etiam extra suā parochiā & episcopatum sitis, etiā si nō fuerint data in necessitatē naturæ, sed tātū decentiæ personæ, & etiā si talia bona fuerint insumpta indecentiā & vtilitatem ecclesiæ immediatam vel mediatam, vt hospicio recipiēdo reges, proceres, iudices eius, literatos & alios amicos, & aliquando inimicos vt loco & tempore opportunę prosint & non noceant ecclesiæ.

¶ Item

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Item nō censentur maledistracta si A
prædicta bona fuerint impensa in re
munerationem obsequiorum a cog-
natis, amicis, vel famulis præstitorum.
Neque si sint donata irrevocabiliter
ad quæuis opera pia.

¶ Neque illa superflua, quæ beneficiarius reseruat in opera pia futura etiam non censentur male esse reseruata dum probabiliter speretur: & vrgentes necessitates pauperum de præsenti non ingruant contra Metinam Salmanticensem sine distinctione hāc B reseruationem condemnantem.

¶ Item non sunt malæ insumpta talia bona eo solum quod alias male viuat nisi in profanos vsus dissipet, si alias beneficium canonicè possideat.

¶ Idemque iudicium ferendum est de quæsitis per distributiones quotidianas & de quæsitis per pensiones sicut de alijs redditibus beneficiorum ecclesiasticorum.

¶ Hactenus de bonis quæ censentur bene expensa dictum est, superest quæ C male expendi dicantur declarare.

¶ Igitur pro male expenso iudicanda est retentio superfluorum ex decē tia ad statum de redditibus ecclesiæ sine iusta causa & sine proposito impēdendi operibus pijs saltem futuris probabiliter speratis.

¶ Insuper secundum Nauarrū opusculo de redditibus ecclesiæ tenetur beneficiarius soluere dotem etiā male promissam, quia prodige promisit locando matrimonio puellas cognatas: quando eas ducturi in matrimonium iam duxerint eas: neque participes fuerunt fraudis aut doli: quæ aduersus pauperes & opera pia sunt commissa. Et ita huiusmodi viri cognatarum beneficiarij, quia titulo onoroso sic contraxere in casu quo nescire, neque scire debuere, sibi tantum dotis suppeditari non posse licite, tūc bona conscientia, & tales dotes promissas exigere & retinere poterunt ci tra noxam restitutionis secundum Nauarrum prædicto opusculo quæstione secunda num. 36.

¶ Post hæc summa Latina capit. 17. num. 94. statuit duas conclusiones pro confessarijs horum beneficiariorum quarum prima est, si beneficiarius fuerit confessus se impendisse notabilem quantitatem de redditibus ecclesiasticis male, vane aut profane extra casus & modos in supradictis cōprehensos vbi diximus bene esse insumpta aut in locum patrimonialium cedere & computari illa bona impensa, & peccauit mortaliter & ad restitutionē tenetur illius distrationis & impēsæ profanæ eo modo quo poterit, pro pijs operibus illam restituendo.

¶ Secunda eius conclusio est, diues qui gratuito contractu recipit à beneficiario aliqua sciens non esse patrimonialia vel quasi patrimonialia neque ob causas prædictas excusantes fuisse sibi largita & mortaliter peccat: manetque obnoxius ad procurandum quod donans restituat. Quod si ille non fecerit: ipse donatarius tenetur restituere. Et quidem hæc doctrina & sancta & tuta semper mihi visa est in quarum conclusionum probationem totum insumpsit Nauarrus opusculum quē de redditibus ecclesię edidit; vbi perlancte & copiosse omnia disserit, & nisi authoritas D. Tho. quem ipse etiam in gratiam huius suę sententiæ glossat mihi obsisteret: qui D oppositum videtur insinuare quantū ad obligationem restitu. 22. & quolibeto allegando infra à nobis, cuius verbis vim videtur inferre glossa Nauar. ego quidem facile oppositam sententiam damnassem maluissemq; adhærere huic

sententiæ piæ
Nauarri.

(?)

CAP.

A restitutionem non teneantur, scilicet de superfluis ad suam decentiam status.

CAP. CXLI.

An episcopi & beneficiarij superflua sibi ad decentiam sui status de iustitia teneantur dare pauperibus.

SI omnia quæ hactenus pro illuci
B datione huius quæstionis, dicta
ta sunt à doctoribus huc aduocā
da essent & referenda: integer confi-
ciendus esset liber, tantum abest vt li-
ber hic vbi de innumeris agimus ma-
terijs, & in quo breuitati studemus tot
de prædicta materia diffuse à doctori
bus dicta possit capere. Ideo hanc ma
teriam perstringendo, succincte nos &
breuiter expediemus.

¶ Igitur totum quæstionis pondus
huc pendet. An tam episcopus, quam
C beneficiarij ex redditibus ecclesiasti-
cis, atque etiā decimalibus suis vsibus
applicatis siquid superfluat eis quod
ad sui status decentiam sustentandam
non sit necessarium: teneantur ex iusti
tia & subobligatione restitutionis pro
operibus pijs applicare.

¶ Hinc iam emergit quæstio cu-
ius decisio putant aliqui principalis
quæstionis huius quod sit totum fun-
damentum & basis, scilicet an epis-
D copus quam reliqui beneficiarij sint
domini partis ex decimis pro suis vsi-
bus deputatæ. Nam si huius partis do-
mini sint iam putant ex hoc fundamē
to palam euadere: etiam si hos redditus beneficiales ex sua parte sibi contingentes profundant ad nullam teneri propter hoc restitutionem. Sed mihi
dominus licet hoc interim eis largiamur quod aliquomodo partis sibi applicatæ domini sint, non inde aperte
conclusum esse videtur quod ad talē

¶ Igitur si Cordubæ asultandum sit in suo quæstionario lib. 1. quæst. 18. in probatione secundæ propositionis secundum magis probabilem opinionē (vt ipse ibi ait) in hoc tempore quando non cutrit distinctio quotæ assignatæ pauperibus aut pijs vsibus facta per ecclesiam olim, quia ista quota distincta iam non apparet, quia quidam in præsimoniales præbendas conuersam esse autumāt pro pauperibus scholasticis studentibus olim destinatas: tā episcopus quam alij beneficiarij ecclesiastici quotæ sibi assignatæ & fructuum suarum præbendarum domini sunt licet non tam absoluti, sed dominio quodam limitato & restrictiuo, & Nauarrus licet fortiter dimicauerit ad expugnandam hanc magis probabilem opinionem nostrā dicens quod nullatenus sunt domini, neque etiam quotæ pro suis præbendis assignatæ sed dispensatores. Tandem pro nihilo ducere videtur in quæst. 2. num. 17. de redditibus ecclesiæ in solutione ad argumenta contrariorum concedere esse dominos, sed non absolutos sicut sæculares: sed restrictos grauatosque cū onere distribuendi sibi ad suam decē tiam superflua in pauperes seu pios vsus.

¶ Sed & Sotus de iustitia & iure lib. 10. quæst. 4. art. 3. 6. conclusione aperte D astruit quod post factam ecclesiastico rum fructuum diuisionem vere est dominus episcopus portionis, quæ sibi contingit neque vllo vinculo iustitiæ quiquam illius pauperibus aut eumis alteri debet. hæc Sotus. Sed & D. Tho. 22. quæst. 185. art. 7. huic opinioni videtur accedere vbi sic ait quod de bonis ecclesiasticis quæ sunt specialiter vsui episcopi deputata videtur esse eadē ratio quæ est de propijs bonis quando distincta sunt bona ergo si secun-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum D. Tho. est eadem ratio sicut de propijs bonis. Ergo sicut propriorum bonorum sunt domini, ita & istius portionis suæ partis sibi deputatæ specialiter ad vsum, & id etiam potioti iure fateretur D. Thom. de reliquis beneficiarijs qui non tam copiosis redditibus abundant sicut episcopi. Idem D. Thom. quolib. 6. art. 11. licet ibi clericos non esse vere dominos bonorũ ecclesiasticorum esse affirmet, sed dispensatores iuxta illud 1. ad Corint. 9. dispensatio autem mihi credita est tamen in solutione ad 3. ibi vbi videtur loqui post distinctionem talium bonorum addit quod si episcopus bona hospitalibus & alijs assignata per ecclesiam profuderit tenetur ad restitutionem tanquam defraudator rei alienæ & tanquam is qui assumit in suos vsus quod est alterius. In secundis autem bonis, quæ principaliter sunt attributa vsibus ministrorum sicut sunt præbendæ clericorum & alia huiusmodi nõ committitur peccatum nisi per abusum sicut de bonis patrimonialibus dictum est. Vnde non tenetur quis ad restitutionem. Sed solum ad pœnitentiam peragendam. Hæc ibi D. Th. & cum ista resolutione D. Thom. hic in quolibeto isto 6. arti. 12. concordat Abulensis super Matth. 6. quæst. 74. & Adrianus in 5. quolib. arg. 1. & in 4. de restitutione in quæst. Vtrum clericus prodige consumens teneatur restituere quæst. 3. & in quæstione. Vtrum pluralis in præbendis teneatur fructus restituere alterius: & in quæstione vtrũ habens bona patrimonialia possit viuere de bonis ecclesiæ. & idem Beatus Thom. 22. q. 145. art. 7. & q. 43. arti. 8. & ibi Caiet. Licet Caieta. excipiat episcopos nimis vberes habentes fructus. Et Alexan. Alensis. 3. p. sum q. 63. membro. 5. & Gerson Alpha. 429. & Alpha. 39. & Florentinus. 3. p. sum. tit. 15. cap. 1. §. 19. & Gabriel in 4. dist. 15. q. 8. conclusione. 5. & Ricard. in 4. dist. 15. art. 3. q. 1. & maioris dist. 24. q. 6. Syluester tit. clericus. 4. q. 19. & q. 15. & 16. Panor. ca. de eccles. ædific. & cap. episcopus & capit. cum secundum de præbendis & alibi sæpius & D. Thom. 22. q. 87. art. 1. ad 4. Aut tertiæ aut decimæ quas cum pauperibus sacerdotes comedere debant inveteri lege, augentur in noua per hoc quod dominus non solum decimam partem sed omnia superflua pauperib⁹ iubet exhibere Luc. 2. quod supererat date eleemosynam vbi insinuat D. Th. obligationem charitatis quam habent beneficiarij ad largiendum superflua ad statum pauperibus. Hos omnes Corduba citat in gratiam opinionis Sanct. Thom. scilicet quod beneficiarij de parte sibi applicata, id est, de sua præbenda tenentur superflua ad suam decentiam largiri pauperibus obligatione charitatis, non ex iustitia obligante ad restitutionem nisi fecerint.

¶ Sed miror Nauarrum quæst. 2. de redditibus eccles. num. 8. etiam multos horum doctorũ prædictorum pro sua opinione contraria citare nam pro ea citat D. Antoni. & Alexandrum Alẽsem, & Ricardum, Gabrielem & Maiorem & pro parte D. Tho. à Corduba iam citatos, sed opinor ideo tam Corduba quam Nauarrus pro suis sententijs diuersis, eos citare, quia diuersimode dicta eorum interpretantur & mentes, & in æquiuocatione aliqua laborant sic diuersimode interpretantes, vt vnusquisq; eorum pro sua sententia eosdem citet authores, sicut & in hac quæstione contigit Nauarro & Soto. Nam Nauarrus loco citato illud dictum D. Thom. scilicet quod de bonis ecclesiasticis specialiter deputatis vsui episcopi eadem est ratio sicut de proprijs bonis, vt alliciat D. Thom. in suã sententiam interpretatur restricte, de bonis solum necessarijs ad suum decentem statum seruandum. At Sotus e conuerso in gratiam suæ sententiæ id

idipsum dictum D. Thom. 22. q. 185. ar. 7. interpretatur de bonis omnibus attributis episcopo seperatis à mensa capitulari, de his omnibus inquit Sotus intelligit D. Thom. ibi quod sunt specialiter suo vsui deputata, atq; de his sit eadẽ ratio sicut de proprijs bonis. Ecce differentiam sicut etiam hic Nauarrus loco citato carpit Syluestrum, dicentem quod D. Antoninus tenuerit contrariam sentẽtiam, scilicet ad sententiam Nauarri. in 2. parte. tit. 2. ca. 2. §. final.

¶ Præter hos indifferenter citatos à Nauarro & ab assertore contrariæ sententiæ, scilicet à Corduba, citat Nauarrus ibi in gratiam suæ sentẽtiæ Archidiaconũ & Dominicum, Ioan. Andre. Ioa. de lignano, Felinum, Decium, Antonium de Burgos, Angelum de clauasummam Pisanam Caiet. 22. q. 185. ar. 7. & q. 119. & Enricum de Gandauo, & Vlricum.

¶ Pro captu igitur quæstionis distinctionem illam præmittamus oportet ab omnibus relatam, scilicet quatuor esse bonorum tẽporalium genera quibus clerici fruuntur.

¶ Prædia & alij agri, bona scilicet à fidelibus tradita ecclesijs.

¶ Alia vero sunt bona quæ sunt tanquam stipendium alicuius perpetuæ capellaniæ, quæ dicuntur in ecclesija collegialibus anniuersaria, vbi nullius oneris habetur mentio, aut pauperum, aut fabricæ, quibus adiunguntur, quæ episcopalibus sedibus denotata sunt nempe casualia & vasalli.

¶ Tertiũ genus bonorũ ecclesiasticorũ est quotidianæ pitantiæ & oblationes vel pro sacris celebrandis, vel quæ ad pedem altaris fiunt.

¶ Quartus genus bonorũ est quod solennissimum est decimarum quorum iuri clericorum addicta, vt habetur ca. bone decimas. 16. q. 1. & extra de decimis per totum. Et quando olim in nascenti ecclesia clericorum, ista omnia possidebantur in commmuni, ad episcopum pertinebat eorũ dispensatio.

¶ At partitio bonorum ecclesiæ facta est anno dñi quadrigentissimo septuagessimo, vbi vna pars episcopo, reliquo vero clero altera, & fabricæ necessitatibusq; ecclesiæ tertia, ac denique quarta pauperibus applicatę sunt sedente. Simplicio Papa, cuius est ille canõ de redditibus 12. q. 2. vbi hæc habetur diuisio secundũ Soto. ¶ Sed secũdũ Cord. loco citato præter illa quatuor genera bonorũ sunt destinata alia ad eleemosynas & ad alios certos vsus pios ex dispositione institutẽtiũ, & eadonatiũ. vt cõtingit in bonis hospitaliũ, aut capellis pro dotationibus puellarũ aut studẽtiũ. Additq; ibi Corduba quod licet olim illa facta fuerit in quatuor partes diuisio bonorum ecclesiæ nunc autẽ à lõgotẽpore immemorabili nõ fit prædicta distinctio quartæ specialiter pro pauperibus, neq; pro fabrica nisi solũ pro episcopo, & pro clericis diuiduntur bona ecclesiastica, & alĩ quando sen alicubi aliquid assignatur pro fabrica, & pro ornamẽtis & aliquãdo & alicubi nihil, sed relinquitur arbitrio, & obligationi ad quã ex iure diuino episcopus & clerici tenentur.

¶ Ac in Hisp. de decimis fiũt aliquãdo tres, aliquãdo plures partes, quarũ vna est pro regibus ex causa rationabili assignata ex priuilegio papali & cõsuetudine legitime præscripta ideo inquit Cord. iã nõ est illa obligatio iuris ecclesiastici quoad quotã, quoad quartã partẽ pro pauperibus, & pro fabrica. Sed clerici quoad hoc remanent in sola obligatione iuris diuini supradicti vt tẽpore primitiuo deprouidẽdo pauperibus & de reparatione fabricæ & ornamẽtorũ & de expẽdendo bona ecclesiastica in pios vsus vt patet specialiter quoad fabricã extra de eccle. ædif. ca. de his & quoad paupere. 16. q. 1. c. decime vbi dicitur decime tributa sunt egẽtiũ animarũ secũdũ D. Aug.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. CXLII.

Vbi adhuc disputatur de obligatione qua episcopi & beneficiarij tenentur superflua sibi expendere in pios vsus.

HIs itaque præiactis fundamentis pro notitia dicendorum per quam necessarijs puto distinctius me processurum si prius ex dicta in quibus fautores harum contrariarum opinionum moderni, nempe Nauarrus ex vna parte, Sotus & Corduba ex alia conueniunt proponãtur vt postea totus pondus disputationis literariæ super punctum in quo potissimum discordant conuertatur. Igitur circa omnia illa bona quæ superius Nauarrus inter bona patrimonalia, vel quasi patrimonalia numerauit Sotus & Corduba sibi non repugnant, quia pro illis ibi facit Nauarrus dicẽs quod si illa prodige expenderint beneficiarij ad nullam restitutionẽ astricti manent.

Qõ. ¶ Igitur quæstio non controuertitur inter Nauarrum & Sotum & Cordubam vtrum bona destinata ad eleemosynas & alios certos vsus pios ex dispositione instituentium, vel ex donantium: qualia sunt relicta pro hospitalibus, pro dotationibus puellarum, pro certo genere pauperum, aut subditorum si prodige in alios vsus distrahãtur à clericis, an ad restitutionem eorum clerici teneantur, nam de hoc nemo ambigit sed totus difficultatis nexus is est bona decimalia suis præbendis addicta, vel redditus aliarum possessionum, agrorum, castrorũ, villarũ vasallorum ecclesijs relictorum si expendant profane vltra suo decenti statui necessaria, episcopi vel beneficiarij an teneantur ad restitutionem.

¶ Et quidẽ de possessionibus agris Castris vasallis quando constat ex instrumento donationum expresse quod cum isto onere dandi superflua ad statum pauperibus sunt illis relicta, non controuertitur inter prædictos doctores, nam eiusdem sententiæ sunt in hoc casu quod prodigi eorum expensores teneantur ad restitutionem quatenus superflua profudere & hoc ex vi expressi pacti & oneris in ipsis donationibus impositi.

¶ Sed in hoc totius dubij difficultas pendet quando non constat cum huiusmodi onere expresso dandi superflua pauperibus, ecclesiæ fuisse collata à fidelibus, an tunc obligatione iustitiæ, ecclesiastici teneantur ex his & decimalibus bonis illis superflua superflue consumpta & nõ in pauperes & causas pias, restituere, aut ipsis cessantibus restituere, eorum donatarij. Igitur neque id agitur an ipsas prebendas, vel agros possint prodige donare, nam constat quod non, sub pœna restitutionis.

¶ Sed præcipuam istam difficultatẽ expediturus statuimus has conclusiones prima sit, de suprædictis bonis mobilibus tam possessionum, quam agrorũ, castrorum, vasallorum sedi episcopali vel collegio canonicorum annexorũ seu de aliis redditibus decimalibus aut ecclesiasticis tenentur ipsi clerici specialiter præ alijs Christianis in pauperes, & pios vsus distribuere, idque iure diuino sed ecclesiastico iure olim ad quartam tenebantur, nunc autem nullo iure est aliqua signata quantitas.

¶ Quod iure diuino de his sibi superflua in pauperes & pias causas distribuere teneantur. Probatur ex excellentia status clericalis, quia sunt ministri Christi domini, quia Christus locutus dicitur habuisse pro sustentatione etiam pauperum in quo dedit ecclesiæ formam, similiter se habendi ad imitationem eius. Hanc conclusionem clamant sacræ litteræ & dicta sanctorum & sacrorum canonum vide Cordubã & Nauarrum & Sotum late eam probantes ne tædio lectorem enecemus, est omnium.

¶ Sed quotuplici nomine teneantur ad id clerici plusquam seculares? Respondet Corduba loco citato secundum Abulensem duplici, scilicet nomine. Primo quia laici non tenẽtur ex officio vel statu suo quærere qui sint pauperes: neque eorum talem curam habere: sed sufficit eis si occurrentibus dent opportune. Clerici autem ratione status ad id tenentur specialiter & maxime prælati, vt habetur. 16. q.1. cap. quoniam.

¶ Secundo nomine, quia secularibus pro familia, vxore, cognatis licet thesaurizare ad mutandum sublenandumque se, & suos in statum altiorem, atque ideo pluribus indigent. at beneficiarius non potest sic mutare statum per diuitias: neque potest thesaurizare sibi neque suis consanguineis, idque iuxta sanctionem concilij Tridentini Sess. 25. capite. 1. de reformatione. vide Nauarrum de red. ecclesia. quæstio. 1. num. 28. & 29. non potest vti episcopus nisi mensa frugali. Nam ibi concilium Tridentinum ait vt mores suos sic componant vt reliqui ab eis frugalitatis, modestiæ, continentiæ atque quæ nos tantopere cõmendat Deo sanctæ humilitatis exẽpla petere possint. Quapropter exemplo patrum nostrorum in concilio Cartaginensi non solum iubetur vt episcopi modesta supellectili ac mensa, ac frugali victu cõtenti sint. Sed addit vero concilium Trid. tum ibi omnino vero est interdictum Sancta Synodus ex redditibus ecclesiæ consanguineos familiares suos augere, cum & Apostolorum canones prohibeant ne res ecclesiasticas, quæ Dei sunt consanguineis donent, sed si pauperes sunt, ijs vt pauperibus distribuant, illas autem non distrahant, neque dissipent illorum causa.

¶ Quæ vero de episcopis dicta sunt eadem nos solum in quibuscumq; beneficia ecclesiastica tam secularia, quã regularia obtinentibus, pro gradu sui conditione obseruari, sed ad sanctæ ecclesiæ Romanæ Cardinales pertinere decernit, hæc per sanctæ concil. Trident. decernit idem canon Apostolo. 39. & 75.

¶ Ex quibus colligitur quam differente nomine beneficiarij in dispensatione reddituum ecclesiasticorum, differant à secularibus in distributione suorum bonorum. Et quomodo per concilium restrictas habeant manus quo ad suæ decentiæ superfluentiam nisi in ordine ad pios vsus & pauperes.

¶ Quod autem iam nullo iure beneficiarijs signata sit quota, id est quarta danda pauperibus quod alia postrema parte conclusionis suprædictæ continetur patet: quia iam à longo tempore immemorabili prædicta distinctio quartæ pro pauperibus in desuetudinẽ abijt.

¶ Igitur conclusio est quod in hoc tẽpore quando non currit distinctio quota assignata pauperibus aut pijs vsibus facta olim per ecclesiam: clerici de suis redditibus ecclesiasticis quorum dominium iam acquisierint, modo habeant curam animarum, modo nõ, omnes tenentur iure diuino & ecclesiastico erogare pauperibus, & in alios pios vsus distribuere totum residuum eorũ exceptis sua suæque familiæ decenti sustẽtatione, quod si notabiliter omittant, peccant mortaliter. Hæc conclusio est Cordubæ & est Nauarri locis citatis videtur esse D. Thom loco citato vbi ait quod beneficiarij de his bonis ecclesiasticis suo vsui specialiter deputatis

Universidad de Deusto
Biblioteca

putatis, si immoderata sibi retineāt,& alijs non subueniant,sicut requirit debitum charitatis peccant, & in hoc quod insinuat eos sic immoderata sibi retinendo agere contra debitū charitatis significat eos in hoc peccare mortaliter. Quod autem inde possint sibi sumere decentem substentationē, patet 1.ad Corint. 9. quis militat suis stipendijs vnquam & qui altari deseruit. & cætera & in re clara non immoremur.

¶ Nota secundum Cordub. sub decentia sustentationis cumprehendun tur recreationes etiam & amicabilia conuiuia moderata & donationes moderatæ graria gratitudinis non quidē paralitis,sed alijs personis rationabiliter exhibitæ secundum qualitatem & conditionem gradus,& dignitatis, vel status sui,& regionis,vbi tales clerici commorantur non ad pompam,& voluptatem,quia plura requirit Archidiaconus quam simplex beneficiatus & plura episcopus vt sic debine, & honorabiliter, & amicabiliter vitam degant.In quibus omnibus modicus excessus non vitiat,nisi forte venialiter, notabilis autem excessus mortalis est secundum D.Augustin.dist.25. ca. vnū orarium. concordat Caiet.2.2.q.100. art.3.& q.185.art.7. Adrianus & communiterdoctores. Videtur tamen esse contra Sotum inde iustitia & iure.q.4. art.4 vbi non obligans episcopum ad erogandum omnia superfluentia ad suum statum in pias causas,vel pauperes, affirmat quod si 20. aut eo plura episcopus habet ducatorum millia, si quartam partem in pauperes,aut pios vsus eroganerit,ab omnibus censebitur suo debito fecisse satis. Vnde infert quod licet non possit episcopus largiri consanguineis, vnde locupletia crecnt primogenitorum iura: sed bene quatenus illi statum mutare possint.vt absq; necessitate deinceps vitam ducant.¶ At hoc demutatione sta-

A tus cōsanguineorū, quod huius gratia possit episcopus consanguineis donare,licentiose docet Sotus aliquantulū, & contra mentē & verba cōcilij Trid. supra allegata,vbi omnino eis interdicit ne ex redditibus ecclesiæ suos consanguineos augeāt.At suppeditate eis admutādū statū videtur sit eos augere ꝙ prohibet concilium, quia solū concedit eis,vt si pauperes sunt sui cōsanguinei,vt pauperibus tribuāt. Et dictū Soti,hoc est cōtra D.Ambr.dicētē ca.2.pro

B banda,dādū est cōsanguineis in subsidiū necessitatis:nō vt illi ditiores fieri velint,& est expresse contra Maiorē in 4.dist.14.q.19. At hoc dictū Soti licet sit licentiosius:tamen nō multum aborret ab assertiōe Nau. in de dered ditibus eccles.q.1.nu.66. vbi ait ꝙ prælatus seu episcopus erogare potest suo fratri, vel consobrino aliquid plus,vt taliter segerat decēter, ꝙ oculis prudētū, & religiosorū virorū indecētior nō appareat:eo ꝙ frater eius prouect⁹

C est ad dignitatē episcopalē,quia antea nō erat sibi indecens indui rusticano indumento si rusticus erat:sed iā apparere corā fratre episcopo cum tam vili habitu indecens, & aliquantulū ignominiosum sibi, & suo fratri episcopo videtur & sic iste post promotionē fratris ad episcopatū pluribus indiget ad decentiā suæ personæ quā antea, & sic non habet modo necessariū ad decētiā sui status, licet id haberet antea.Vnde infert Nauar.ꝙ pauper fit,

D aliquis eo solū ꝙ suus frater ad sublimeu ascenderit dignitatē.Ideo si assertū Soti iuxta istā assertionē,& explicationem Nauar. limitemus, & restringamus tolerari potest. Quoad aliā partem conclusionis,scilicet quod superflua ad decentiam status teneantur in pios vsus, & in pauperes erogare ex mille locis canonum,& sanctorum patet,& sic D.Ambro. docet super illum locum.1.ad Thim.5.qui bene præsunt presbyteri, inquit non vt abundent: sed

sed vt non desit eis.& D.Hieron.& habetur.44.dist.cap.1.sic ibi ait tibi sacerdos permittitur de altari viuere nō luxuriari id est abundare, & cap.decimæ 16.q.1.ex D.August. dicitur quidquid excepto victu mediocri, & vestitu rationabili superfluerit,non luxuriæ reseruetur, sed in thesauro cælesti per eleemosynam pauperum deponatur. Quod si non dederimus,res alienas inuasimus. Item id docet glossa Hieronymi super illud Isaiæ.3.Vos enim depasti estis vineam meam.Rapina pauperū in manu vestra loquēs desacerdotibus ait. In quorum domibus rapina

B pauperum est, dum ecclesiæ opes sibi thesaurizant, & indelitijs abuntur, quæ ad sustentationem pauperum dantur:& sibi reseruant, vel propinquis distribuunt, & cum aliorum inopia suas, vel suorum diuitias faciunt.

¶ Idem probatur cap.decimæ.16.q. 1.& 13.q.2. cap. oblationes.vbi non solutores decimarum, pauperum necatores dicuntur, ergo multo magis cle-

C rici earum profusores.Vide Nauarrum & Cord.late hanc probantes.

Qꝫ. ¶ Sed nōdum ad id de quo maxime quæritur pernenimus, scilicet an huiusmodi beneficiarij residua ad decētiam sui status,peccent solum peccato mortali contra charitatem si sibi retineant, aut ea prodige donent,vel an sic detinentes,vel prodigentes peccēt contra iustitiam nempe peccato indu

D cente restitutionis obligationem.

¶ Cui satis fit per tertiam conclusionem.

¶ Tertia conclusio sit non improbabilis opinio est,sed apparens imo conformis dictis S.Th. esse videtur,quod tam episcopus, quam ipsi etiam beneficiarij ecclesiastici de bonis ecclesiasticis,aut de possessionibus relictis ecclesiæ,aut de redditibus decimalibus suis vsibus specialiter etiam deputatis,si superflua ad suam decentiam status,prodige distraxerint, aut in profanos vsus,aut si sibi retinuerint,peccant mortaliter contra debitum charitatis & non contra debitum iustitiæ: ac per consequens quod debito iustitię ea pauperibus, aut pro pijs causis restituere non teneantur.Hæc conclusio videtur esse Sanct.Thom.22.q. 185. ad 7. vbi ait de his autē quę sunt suo vsui specialiter deputata, videtur esse eadem ratio :quæ est de proprijs bonis: vt propter immoderatum affectum vel vsum peccet quidem talis si immoderata sibi retineat & alijs non subueniat, sicut requirit debitum charitatis.Eccevbi per hoc,quod ait quod eadem sit ratio de his bonis : sicut de proprijs bonis,insinuat quod beneficiarius si in his residuis ad suam decentiam defraudet pauperes, non tenetur ad restitutionem:sicut neque si sua propria patrimonialia bona illis denegasset:& per hoc quod addijcit,quod ex illis si non subueniunt alijs non faciunt sicut requirit debitum charitatis,inuit aperte quod tales beneficiarij peccant peccato mortali, quia in re graui contra debitum charitis faciunt. Idem Diuus Thomas ait illo quolibeto sexto,articulo duodecimo neque istam non probare autre probare conclusionem ausus sum, quia video eam insonare D.Tho.

¶ Porro nō consonat D.Thom.dictis glossā Nauarri, qua sic Diuum Thomam in his locis contendit glossare, vt pertrahat doctrinam eius in suæ sententiæ confirmationem: vbi in opere de redditibus ecclesiæ quæstione secunda numero secundo ait quod sanctus doctor pro parte deputata specialiter beneficiarijs pro suis vsibus, intelligit solum illam partem præcise sibi necessariam ad suæ familiæ decentem sustentationem, & non intelligit de omnibus prouentibus præbēdæ:si sit superabundans.Nam duplici ratione hæc glossa violenta est, & de

loquitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

loquitur ibi.22.vt ibi est aperte cernere de bonis deputatis beneficiarijs post distinctionem bonorum ecclesię, & de deputatis sibi per diuisionē præbendarum & palam est per talem diuisionem non sunt deputata eis præcise bona ad sui status decentiam sustentandam: sed etiam vnicuique sua præbenda integra siue abundans, siue tenuis: & quia D. Thom. ibi expresse ait, quod si beneficiarius sibi immoderata retineat: idē est ac si de propijs bonis immoderata retinuisset, nec de eis pauperibus subueniisset, & quod agit contra debitum charitatis tantum, ergo falsē imponit D. Thom. sensisse partem specialiter beneficiariorum, illā præcisē partem esse quæ non excedit suos sumptus necessarios, quia de ista parte præcise illis necessaria, nihil possunt sibi retinere immoderatum, tamē inquit D. Thom. quod si de parte suis vsibus specialiter deputata retineant immoderata: agunt contra debitum charitatis. Ergo per talem partem vsibus eorum specialiter deputatam intelligit totam præbendam. De qua nē pe si sit pinguis & superabundans illicite potest beneficiarius cōtra debitū charitatis retinere sibi immoderata, pauperibus non tribuendo. Vnde ruit ista glossa Nauarri, neque sibi fauet in hoc D. Thomas, conclusio prædicta est Cordubæ loco allegato in suo quæstiona lib.1 quæst.18.vbi ait quod tenentur beneficiarij illis superfluētia erogare pauperibus non quidē de iustitia, ita quod aliter distributum restituere teneantur, sed ex misericordia potiusquam alij seculares.

A

¶ At quamuis Sotus de iustitia, & iure lib.10.q.4.art.1.& 4.dicat quod solo iure ecclesiastico ad talem misericordiam tenentur, est inquit Corduba hoc contra meam sententiam. nisi forte intelligat Sotus quod ad id ex iure diuino stricto & indispensabili nō obligantur. Namhoc modo intelligendo Sotus consentit plane nobiscum, ait Corduba.

B

¶ Iam hæc conclusio roboratur aliquibus etiam nouis rationibus. Et primo ex principio D. Thom in illo quol. 6. in solutio ad 3. vbi ait quod præbendæ sunt principaliter institutæ, & attributæ vsibus ministrorum: sed secundum iuristas accessorium sequitur naturam principalis cum ergo tales præbendæ sint principaliter propter ministros: si sunt etiam propter pauperes, id est accessorie, ergo ius accessorium quod habent pauperes ex debito charitatis non tollit ius iustitiæ quo illi præbendarum suarum prouentus sunt illis debiti, ergo non agunt contra debitum iustitiæ: sed contra debitum charitatis si ea bona profundant residua, aut retineant nec dent pauperibus.

C

¶ Item secundo, quia hæc bona relinquentes & conferentes ecclesiæ nullū onus, aut vinculum obligationis iustitiæ erogandi residua pauperibus, in eorū donationibus apparet imposuisse, ergo nō sunt obligandi obligatione iustitiæ beneficiarij ad superfluētia sibi, erogandum pauperibus.

¶ Et confirmatur quia fideles absolute, & sine conditione hæc bona ecclesiæ videntur contulisse nempe ad exaltationem, & authoritatem ecclesiæ, nihil specificando quod relinquerēt pro pauperibus, quare ergo Nauarrus imponit beneficiarijs istud grauamen iustitiæ impendēdi ea pauperibus: cuius

D

collatores horum bonorum non meminere.

¶ At inquit Nauarrus eo ipso quod ecclesiæ talia bona dedicauere, cōsensu tacito sufficienti ad eum finem, ad quem cætera bona ecclesiæ abinitio sunt destinata, suam donationem direxere, nempe vt ex superfluis ad ministros, pauperes alerentur: Sed contra impromptu est replica, quia neque de hoc tacito, aut expresso consensu donantium in hanc obligationem iustitiæ

tiæ constat. At dum de aliquo onere an sit impositum vel non, non constat, absoluendus est qui imperitur in rudi eio reus. Ergo etiam absoluendi sunt ab hoc onere beneficiarij postquam non constat eis fuisse impositum. Imo non desunt coniecturæ, quod dotatores ecclesiarum nihil de hac obligatione iustitiæ cogitarint. Qua tunc cum tantum arderet charitas à principio thesauros ecclesiæ dispensandi pauperibus, pro quibus dispensandis Martyr Laurē. sicut incensus charitate ita concrematus incendio ignis obijt: non respicichant bonorum suorum donatores nisi ad charitatem: quia talia bona solita erant dispensari: nullum debitum iustitiæ eis imponentes. Sicut verbi gratia qui dat pauperibus confidens se eorum orationibus fore adiuuandum: si absolute eis etoget eleemosynā nihil eis significādo, aut iniungendo obligationis erandi aliquibus temporibus, pro eleemosynæ illius largitore ut licet teneantur ex charitate pro illo effundere præces: non tamen ex iustitia. Ergo pari ratione ministri ecclesiæ ex charitate: sed non ex iustitia tenebuntur, dare residua pauperibus: postquā licet sub hac fuissent bona data ecclesiæ, vt darentur superflua pauperibus, hæc obligatio à donatoribus sub debito iustitiæ insinuata non est.

A

¶ Item arguitur, quia creditur decimatores, dotatoresque ecclesiarum eo consensu, & intentione interpretatiua, hæc bona ecclesiæ contribuere, & contribuisse: dum nihil aliud expresse re, quo & qua solet ecclesia præbendas instituens & diuidens suis ministris ea deputare pro suis vsibus principaliter, & ex consequenti pro pauperibus aut operibus pijs. Sed ecclesia hactenus non insinuauit se imponere hanc obligationem iustitiæ, imo per hoc quod distinxio bona ecclesiæ in quatuor partes attribuens pauperi-

B

bus suam, ministris quo q; suæ, liberos eos ab obligatione iustitiæ, dandi superflua pauperibus videtur eliquisse: licet non liberos à debito charitatis, quo superflua sunt largienda pauperibus, & multo magis bona ecclesiastica, quæ iure charitatis ad hoc multo magis sunt destinata. Igitur si neque diuino, neque iure ecclesiastico, nec iure naturali, quia non constat donatores hoc gravamen obligationis iustitiæ imposuisse, constat beneficiarios debito iustitiæ esse astrictos ad superflua impartienda pauperibus, quare sine certo motiuo eos ad hanc obligationem subeundam adigemus.

C

¶ Item arguitur, quia si præter victū & vestitum & necessaria ad decentia suæ vitæ, reliqua non sunt sua: sed debita pro operibus pijs ex debito iustitiæ, sequitur vt bene arguit Sotus episcopum respectu suorum bonorum nihil aliud esse, quam communem sodē tem ad alienam mensam cui comedere licebit quantum indiguerit. sed nihil amplius percipere. Quod profecto quantum ad rigorem iustitiæ, nescio quis concesserit. Nam de officio misericordiæ nihil modo loquimur.

D

¶ Præterea, si ad superflua suæ præbendæ subministranda pauperibus tā quam aliena & non sua tenerentur ex iustitia, sequitur quod strictioris sint conditionis sacerdotes, & ministri legis gratiæ quam veteris legis ministri quibus vnum tantum habentibus templum tota integra decimarum pars addicta erat sine grauamine iustitiæ impēdendi residua sibi pauperibus, cum in lege gratiæ tot sint ministri, tot hostiæ, & sacrificia, tam ingens cultus, & solemnitas cantus ecclesiastici, tot templa, de quibus decimis partes sibi subtrahuntur pro regibus & alijs portionibus, & pensionibus. Quod si sacerdotes veteres solum præceptum charitatis circa hoc astrinxit quare euangelicos astringet præceptum iu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

stitiæ: cum sat eos obliget præceptū charitatis adhoc.

¶ Insuper hoc apparet, quia vt ait Couarrubias lex Hispaniæ & habetur in recopilatione noua legum. tit. 8. l. 13. de hęreditatibus & successionibus dicit, quod quia in regnis Hispaniæ antiqua consuetudo inoleuit quod bona clericorum sacris initiatorum siue parta sint intuitu ecclesiæ, vel ecclesiarum, vel ex beneficijs, vel ex reddi tibus ecclesiasticis acquisita sint, aliquis possit succedere abintestato siue ex testamento, sicut in reliquis bonis patrimonialibus succedere potest, seruetur, ergo hæc consuetudo in illis. Ex qua lege hoc etiam fingit Couarrubias argumentum, consuetudo vel interpretatur legē, vel derogat legi si sit præscripta, at hoc iuxta hanc legem consuetudine receptum est, vt de his bonis beneficiarij possint testari: & superflua indifferenter donare, & consuetudo magno vigore authoritateque solet præstare: igitur non tenentur de iustitia hæc superflua dispensare pauperibus.

¶ Porro responsio Nauarri nō euacuat vim argumenti, vbi in illo opus. quæst. 2. num. 25. respondet quod consuetudo hæc, vt pote quæ contra ius naturale, & diuinum inducta est præualere in conscientia non potest. Quia hoc est petere principium, quia non constat vt ex dictis probauimus eam esse contra ius naturale & diuinum, & quia si contra tale ius esset, introducta non esset, neque robur ab hac lege ciuili accepisset. Nec valet euasio Nauarri, quod est permissiuum ad succidendas lites, quia licet lex ad succidē das lites soleat negare repetitionem sed nō solita est mandare quid aliquid obseruetur contra iuris naturalis inhibitionem, at hic lex hæc hanc iubet consuetudinem obseruari vt patet ex eius verbis.

¶ Denique illa pars pauperum: quæ iam disparuit forsitan in præstimonialia beneficia à principio pro studentibus iustitia translata est, & forte modo tam pinges præbendæ effectæ sunt, cum ante essent tenuiores, quia succedentibus secundioribus temporibus fructus successerunt, vel valor eorum, sicut & aliarum rerum. At asserere quod res donata, & deputata vsui ministrorum absolute principaliter pro stipendio sustentationis sine expresso vinculo ad restituendum superflua de iustitia, per hoc quod creuerit: nouam induxerit obligationem iustitiæ ad restituendum, cuius ante mērito non est habita, non est res satis persuasibilis. Sicut neque persuasibile videtur quod res, vel possessio absolute & sine grauamine ex iustitia aliquid soluendi pauperibus donata per hoc quod postea adaucta est in valore, & fructibus, talem obligationem iustitiæ inducat quia quod postea de per accidens vel præter spem accidit non videtur mutare naturam præteriti contractus, quia cum ius acipiendi illos fructus sit ministrorum, illis crescunt.

CAP. CXLIII.

Vbi supra dictam quæstionem aliqualis ponitur concordia inter Sotum & Nauarrum a dmentem D. Thom.

SEd iam inter tam discordes opiniones Nauarri, & Soti viam aliquod medij inueniri possit tentandum nobis hic est. Ita tamen vt mentem Diui Thomæ, & sensum in suis

suis verbis sinceræ interpretantes non violemus. Igitur duo asserta mihi occurrunt verisimilia, quæ si acceptatione doctoribus digna visa fuerint: tum sensui, & menti Diui Thomæ nos accommodabimus: tum etiam sanctorum, & sacrorum conciliorum præsertim Tridētini nos adaptabimus: & ab opinione Soti, & Cordubæ non tantopere discedentes, piæ & per quam sanctæ opinioni Nauarri fauebimus.

¶ Primum à me assertum sit, verisimile est quod beneficiarius cum perdonationem prodigam transmittit superflua danda pauperibus in donatarios, scilicet consanguineos: vel amicos tunc licet ipse beneficiarius iam ad restituendum illud sic profane tributum secundum Diuum Thomam non maneat obnoxius, quia solo præcepto charitatis illud teuebatur erogare pauperibus: tamen ipsi donatarij casu, quo superflua ad suum statum à beneficiarijs de bonis ecclesiasticis superfluis ad decentiam statuum ipsorum beneficiariorum receperunt, duplici nomine ea tenentur pauperibus, aut pijs causis debito charitatis reddere: & sub culpa mortali, primo ex præcepto diuino Christi domini, scilicet quod superest date eleemosynam ipsos donatarios ipsa sibi superflua accepta habentes obligante. Secundo, quia ipsi beneficiarij cum isto onere ex debito charitatis distribuendi pauperibus ea superflua habentes, ea quando profane donarunt, cum eodem onere in donatarios transtulere, quia res cum suo onere transit maxime hic: quando ecclesia voluit cum isto onere transiret. Sicut verbi gratia, quando quis de superfluis ad statum obligatus ex debito charitatis erogare indigenti, iam id superfluum prodige largitus est superflua iam ad statum habenti, iam ipse manet liber ab isto debito. Qui tamen illa superflua danti, & superflua sibi recipienti recepit, obnoxius manet ad ea debito charitatis eroganda indigentibus. Sic & in hoc casu: quia si beneficiarius talia sibi superflua bona, tribuit eis indigenti ad suam decentiam statum sustentandam: tunc secundum opinionem Nauarri, & opinionem omnium, quia opus pium fuit, neque beneficiarius donans neque talis donatarius manent obnoxij ad restitutionem. Si autem illa superflua elargitus est superfluè: quia ea amico, vel consanguineo iam habenti necessaria ad statum præbuit ita exonerato, aut liberato tali ab isto debito, duplici respectu talis donatarius manet obnoxius ad ea reddenda pauperibus ex debito charitatis. Tum quia superflua iam habet: tum quia superflua à beneficiario accepit, quæ debito charitatis dispensanda erant pauperibus. Atque ideo cū illo debito & onere charitatis quod non tantum personæ beneficiarij inerat, sed etiam ipsi superfluis bonis, sic transierunt.

¶ Sed dicet aliquis si ratione prædicta ad ea dispensanda pauperibus in hoc casu obligamus donatarium, esset iam eum obligare debito iustitiæ, respondetur ex duplici capite apparet non esse debitum tale, tum quia in beneficiario sibi dante non erat tale debitum iustitiæ, ergo neque in secundo accipiente. Tum quia vt existimo si iste donatarius illud superfluè acceptum non dispensasset, prout tenebatur pauperibus, quando sibi superfluebat, si postea peruenerit adtenuiorem fortunam, vbi iam eo ad suam decentiā personæ indigeat, quia venit ad statū, in quo pie poterat sibi dari, poterit iam ex tunc sine obligatione dandi illud pauperibus, pro sua

de rapina, nec satisfactionem retinere. Et certum [illegible] debito retinere inutile. Et. D. Thomam quod in hoc casu beneficiarius liber sit à restitutione: ac si sua patrimonialia propria superflua sibi prodegisset. Et Nauarri querimonijs satisfacimus, dum pauperes ijs bonis sibi debito charitatis debitis non defraudamus: dum donatarios ipsos ad ipsa dum sibi superfluunt sic accepta, debito charitatis, & sub peccato mortali dispensanda pauperibus obligamus.

A

B

¶ Secundum assertum meum est, quod puto verisimile, & verisimilius forte est, quod iam saltem post cõcilij Tridentini sanctionem, tales donationes profanę & prodige factę de bonis superfluis ecclesiasticis irritę & nullę sint. Primo eo quod D. Thom. in 2.2. q. 43. ar. 8. id videtur insinuasse, vbi sic ait omnis donatio rei ecclesiasticę pietate, vel necessitate vacua, non est distributio, sed dissipatio à dispensatore vsurpata, & loquitur de rebus etiam, quæ solent distribui quales sunt decimales & hæc distributio si est vsurpata dissipatio pro vt hic docet D. Thomas, ergo est nulla, quia vsurpata authoritate fit. Hinc doctrinam D. Tho. communiter Nauarrus quæst. 2. illius opusculi num. 25. ait esse etiam D. Clementis in lib. 2. & 8. de const. Apostol. & quasi omnium Doctorum. Confirmatur etiã ex D. Tho. quolib. illo 6. art. 12. vbi improbationem huius, scilicet quod ministri ecclesiastici facientes expensas superfluas fierent inuoluptuosis, & alijs huiusmodi superfluitatibus peccent mortaliter, adducit illud Matth. 24. si dixerit malus ille seruus in corde suo moram facit dominus, & inducet, & vinat cum ebriosis, si ergo ministri & beneficiarij hic à D. Thomicõparantur seruis, & seruis dissipatis quæ dissipat bona superflua, quæ erant illis ab alijs non habetur à Domino rata.

C

D

ergo superatæ sunt huiusmodi donationes superfluæ.

¶ Denique roborãtur ex Concilio Tridentino Sessi. 25. cap. 1. de reformatione sic statuente de episcopis & beneficiarijs, sancta Synodus omnino eis interdicit, ex redditibus ecclesiæ consanguineos, familiares suos augere. Vbi has donationes superfluas interdicit subemphasi illius dictionis omnino, inquit, interdicimus. At omnino non interdiceret: si validas eas donationes esse permitteret. Ergo huiusmodi rigurosa verba, scilicet omnino interdictmus arguunt illas donationes interdicive invalidas. Item confirmatur. Quia secundum iuristas vbi in legibus prohibitiuis adduntur ista verba nullomodo, nullatenus hoc, vel illud fiat in ipsa prohibitione, contrarium est nullum ipso facto, si fiat. Atque id quod ait concilium Tridentinum omnino interdicimus consanguineos, vel familiares augere, æquivalet huic interdicimus omnino augere id est nullomodo, vel nullatenus augere, ergo sicut illa aduerbia nullomodo, nullatenus in lege prohibitiua annullant contractum, ita & istud aduerbium omnino hic eis æquipollens in sensu.

¶ Neque alicui ambigendũ est concilium Trident. tali rigore vt invalidæ essent huiusmodi donationes superfluę, eas potuisse beneficiarijs interdicere, quia cũ ecclesia horũ bonorũ sit dispensatrix, potest sub hac conditione has præbendas retinendas concedere. Et sicut annullat ipso facto retentionẽ fructuum in beneficia curata suscipiẽtibus, postquam sine causa rationabili excusante, intra annum ad sacerdotalem ordinem nõ ascenderint: ita & huiusmodi donationes fructuum vel bonorum potuit invalidare sicut invalidat retentionem fructuum factam à diuturno officium non recitantibus.

¶ Quod

¶ Quod si hoc verum apparet in hoc conuenimus cum Nauarro, quod huiusmodi donatarios propter invaliditatem donationis, ad hæc superflua à se accepta reddẽda pauperibus obligamus: & saluamus dictum Diui Thomæ, quod licet donatio fuerit invalida, ipsum beneficiarium, quia sibi nauit immunem à restitutione prout vult D. Thomas manere astruimus, & ratione invaliditatis donationis ipsum donatarium ad reddenda ipsa bona pauperibus: quibus erant ex debito charitatis debita oneramus. Sed quare sic nõ onerabimus beneficiarium (vt vult Nauarrus) dicitur quod quia ille (vt probauimus) solum ex debito charitatis illa superflua dispartiri pauperib⁹ (dũ ea apud se habebat) & non debito iustitiæ (vt probauimus) tenebatur.

A

B

¶ At qui ex debito solo charitatis: quia diues est valde superflua sibi, tenetur erogare pauperibus, quocunque casu iam illa superflua desinat habere: ab illa obligatione liberatur. Sic in beneficiatio, qui illa superflua male distraxit in amicos vel familiares. Et tãdem in hac disputatione placet mihi sententia Magistri Bañes asserentis in Hispania non absoluendos esse episcopos, qui saltem quartã partem non erogant in communes necessitates ex suis ecclesiasticis redditib⁹. Nam tutius videtur loqui quam Sotus, qui asseruit episcopum ex redditibus ecclesiasticis, sibi contingentibus erogantem pauperibus quintam tantum aut sextam partem præcepto elee mosynæ satisfacere.

C

D

Q8. ¶ Sed iam tandem quo tanto operi finem debitum imponamus: quæritur vtrum papa possit huiusmodi bona ecclesiastica superflua cõcedere beneficiarijs: vt expendant ea etiam in non pios vsus alias licitos. Respondetur, quod vbi indulgentiam expẽdendi talia bona concedit papa, si nihil aliud exprimat, intelligitur vt sit licita, quòd illam concedit in ordine ad pios vsus. Sed secundum alios talis indulgentia papæ: Iura eam non restringit papa intelligẽda est (vt verius existimat Corduba loco citato) quod extendatur ad largiendum ea bona etiam in prosanos vsus quod salua reuerentia tanti pastoris, eiusque censura cum duplici limitatione ueri debet, puta quod fiat ex causa rationabili puta quia est vir nobilis, & de ecclesia benemeritus: vel à quo vtilitas ecclesiæ speratur: vt honorabiliter sustẽtetur, vel ratione gratitudinis, quia olim ab eo beneficia recepit ecclesia & huiusmodi. Secunda limitatio est quod non concedatur eis de redditibus ecclesiæ in notabili quantitate ita quòd sit onerosa ecclesiæ talis concessio, aut in notabilem diuini cultus diminutionem, & taliter ne beneficiarij inde maneant impotentes ad subueniendum pauperibus valde egentibus, vt de iure diuino quãuis dispẽsabili, eos teneri dictum est. Ita Corduba, & patet quia istud debitũ charitatis quoonerantur beneficiarij superflua dare pauperibus, aut est de iure tantũ ecclesiastico: vt sit Sotus, aut est de iure diuino dispensabili per ecclesiã, ergo vtroque modo cum prædictis limitationibus valebit papa beneficiarijs prædictam indulgentiam concedere. Et tandem absoluimus alioquin difficillimam quæstionem an satis exacte aliorũ sit iudicium. Deus tãdem nostrum à se largitum bonum omnibus sancte morem gerere cupientem & potissime sibi acceptet, nam ad legem ciuilem sufficiens est responsio Nauarri, scilicet, quod est permissiua ad tollendas lites: quia talis restatio non constat an sit superflua, aut de superfluis ideo iuber in foro exteriori iure succedendi non priuari quod attinet ad conscientiam hæredum conscientijs, & eorum confessoribus reseruando.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. CXLIIII.

De aliquibus sacrilege acceptis restituendis & epilogatur quæ dicta sunt de impedientibus ab bonis assequendis.

IAm cætera persequamur quæ tam materiam furti, quam restitutionis contingunt, nam neque excusatur etiam à culpa: qui rem suam in quam aliquod ius alius habebat, contra eius voluntatem contrectat, vt pignus traditum, aut equum locatū vel commodatum.

¶ Rapina insuper ratione violentiæ adiunctæ, quia ista violentia est circunstantia mutans speciem necessario est confitenda, & hic etiam pro honore vi ablato satisfactio necessaria est.

¶ Similiter specie furti nouā inducit furari rē sacrā de loco sacro, aut nō sacro, aut rē non sacrā de loco sacro, qñ secundum Canum in sua Relectione ad ecclesiam pertinet eius custodia, vt quando quis furatur ibi in ecclesia res non sacras causa custodię ibi depositas.

¶ Sicut etiam accipere bona ecclesiæ possessa in communi, quæ sunt statuta pro sustentatione ministrorum ecclesiæ, vel pro fabrica ecclesiæ, sacrilegium est necessario confitendum sicut etiam retentio decimarum, & legatorum ecclesiæ. 12. quæstione 4. capit. sacrilegium. & 16. quæstione. 7. Si autem quis acceperit à clerico aliquæ bona iure ecclesiastico possessa, vt à curato pecunias sibi assignatas pro anniuersarijs, vel à canonico bona cōtributionum ecclesiasticarum probabile est vtrumque & sacrilegium cōmittere, vel à culpa sacrilegij vacare, quia iam an sint ista sacra, vel non, dubitatur inter doctores ita frater Ioānes de la Peña. Sed neque calicem consecratum furari extra ecclesiam, dum non attineat ad aliquam ecclesiam secundum ipsum est sacrilegium, quia non reperitur in iure nisi quod furari bona ecclesiæ sit sacrilegium.

¶ Præterea secundū Nauarrū si quis cōmisit furtum furando rē sacrā de loco sacro, aut rem nō sacrā de loco sacro effringendo fores, fenestras, seras, tectum, aut parietem ecclesiæ, aut impellendo violentia fores excommunicatus est ipso iure cap. cōquesti. de sententia excommunicationis, ita Nauarrus cap. 17. summa Latina. nu. 95. quāuis ob solam fractionem quam furtū non sequitur, vel ob solum furtū sine fractione, (licet verunque sit peccatum graue) non incurratur excōmunicatio ipso facto, sicut neq; iudex qui sine prædicta fractione extrahit casu iure non concesso sibi, cōfugientem ad ecclesiā, & immunitate eius gaudē rē non est ipso facto excōmunicatus: sed venit excōmunicandus per iudicē. Quāuis vt alibi diximus secūdū opinionē fratris Ioānis de la Peña cathedratici Salmāticēsis, & Durandi rigidā, sed tamē probabiliorē talis iudex talē ab ecclesia iniuste extrahēs si illum aliqua pena plectat, aut iniuria afficiat, tenetur etiā talireo extracto hæc dāna recōpensare, nam & iudiciū hoc fuit vsurpatum postquā super iā cōfugientē reū ad ecclesiam iurisdictione carebat quia immunitate ecclesiæ: quæ secūdario est in fauorē eorū, qui ad eā cōfugiūt, eū iniuste priuantic.

¶ Cōsequēs etiā ex prædictis est secundū Maiorē in. 4. d. 15. furē, qui effracto sacrario sanctissimū eucharistię sacramentū furatur excōmunicatūquo que esse.

¶ Sed quis dicatur locus sacer ad hoc. scitu opus est, sed satisfacit Nauarr⁹ cap. 17. nu. 83. dicens quod locus sacer quoad hoc, dicitur quælibet ecclesia, xenodochium, basilica, eremitoriū auctoritate papæ, aut episcopi ædificata. cap. constitutus de religiosis domibus, aut cæmeteriū per illos sacratum. cap. 1. de consecratio. eccle. lib. 6.

¶ Porrò contra septimū præceptum non furandi, delinquere certum est iu dicem qui pro ferenda iusta sententia aliquid accipit, aut si testis pro dicenda veritate, aut accusator pro accusatione iusta ad quam tenetur, aut vt desistat ab ea, aliquid accipiat.

¶ Teneturque huiusmodi restituere accepta sic: modo, & quibus supra abūde diximus, scilicet ipsis dantibus ante cōdēnationē iudicis, quāuis Cordub. de casibus cōscientiæ. q. 67. asserat non improbabiliter testē, qui de iustitia testificari non tenetur, quia à iure excusabatur à testificando, licite posse recipere sibi promissum pro testificanda veritate, alias non. Quia extra hunc casum, neq; qui promisit tenetur dare, nisi iuraliter se daturū, quo casu sic acceptum accipiens teneretur restituere. Ita supradicta inhibentur. cap. non sanè. 14. q. 5. cap. militare. 23. quæstio. 1. l. 1. & 2. ff. de condict. ob turp. causam.

¶ Si autem aliqui pro peccando, & perpetrando peccatum contra iustitiam aliquid receperint secūdum opinionē communem, quā probabiliorē esse asseuerauimus dicimus teneri ad restitutionem ante sententiam iudicis ipsis dantibus, tametsi præsertim in alio casu, oppositā oppinionem Nauarri non omnino refutauimus.

¶ Vide supra nā circa iudices Hispaniæ opinionē Nauarri in hoc casu verū tenere negauimus ne fallaris.

¶ Hæc per modū recopilationis ante, & supra diffuse disputata, & exacte discussa hic accipe. Ad illum locū pro maiori intelligentia recurrito. Sicut etiam modo per modum recopilationis libet referre, & antea diffuse dicta, quomodo prælatus aut dominus cui est ius conferendi beneficium ecclesiasticum, aut officium publicū: si non ferat illud indigno secundum omnes, in cap. graue. de præbendis restituere tenetur secundum probabiliorem opinionē Caiet. & magis ad mentē D. Th. etiā ipsi digno prætermisso quia in iustitia distributiua beneficiorū ecclesiasticorum læsus manst, aut secundum probabilem opinionem Soti, & Nauarri tenetur tantum restituere ecclesiæ ex promotiōe indigni dānum passæ. Qui curiosi⁹ disputata ista velit videre recurrat ad supra dicta. At si fuit officiorum secularium distributor in omni casu quo indignū præfecit officialem reipublicæ, tantū reipublicæ dānū tenebitur reparare.

¶ Sed iam de bono vel malo animo impedientibus, ab assequutione alicuius boni officij, vel beneficij diximus quod si erat iā sic impedito ius quæsitum in re, vel ad rem, tunc siue impedierint illū vi, vel metu, vel dolo, vel sine illis, tenentur planè ad restitutionem illi. Si autem impedito non erat tale ius acquisitum impeditusque est vi, vel fraude, secundum omnem opinionem iuxta dispositionem negotiorum arbitrio boni viri facienda est recompensatio sic præpedito. Si autem in donis & legatis gratuitis sine iniuria violentiæ, vel fraudis est præpeditus: secundum omnes nihil sibi venit restituendum. In beneficijs autem ecclesiasticis, si aliquis dignior sine vi, & fraude sit præpeditus, ab assequutione beneficij, an illi faciēda sit restitutio, hæsitatur inter doctores. Caietanus affirmat fore illi restituendum. Sotus & Nauarrus negant. Vide de hoc latam & exactam disputationem vbi expressius in hoc vltimo nostram insinuauimus sententiam,

CAP.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. CXLV.

De restitutione bonorum naufragantium.

SEd circa materiam furti, & restitutionis cum versemur, culpę nobis daretur si de in mari bonis amissis, vel in mare iactatis hic non meminissemus. Peccat igitur cum restitutionis obligatione qui sibi capit aliqua eorũ quæ in mari amittuntur, neque sunt pyratarum, neque infidelium, siue ex naui, siue ex mari, siue ex litore accipiat, patet cap. excõmunicatio. de raptoribus. l. si quis. ff. de incend ruin. & naufrag. & l. deprecatio. ff. ad l. Rhod. quamuis illa perirent nisi ipse acciperet: qualia sunt farina, faecarum, papyrus, quia ex charitate in his proximis suis opem ferre tenebatur dicto cap. excommunicationi.

¶ Et si fuerit in mora restituendi, etiam ante admonitionem ipso facto est excommunicatus, quoad Deum, licet quoad ecclesiam debeat præcedere monitio, vt ibi declarat Panormitanus.

¶ Si autem periculo mortis se obiecit quo prædicta seruaret licet illud periculum mortis nõ fuerit adeo probabile secundum Nauarrum summa Latina cap. 17. num. 92. Tunc posset sibi illa retinere si perissent alias, eo quod in tali casu ad opẽ ferẽdam eũ tali periculo non tenebatur. ¶ Siverò in prędicto casu dãs iustè sperat suũ recuperaturũ per aliud mediũ quia mare ad litus eiiceret, aut inueniret alios qui mercede illud periculum subirẽt: tunc restituere tenetur is qui accepit cum vitæ suæ periculo, soluta sui laboris mercede, arbitrio boni viri secundum Diuum Antoninum. 2. parte. tit. 1. capit. 15. & Syluester, verbo, Naufragium, quæstione. 2. licèt simplex simpliciter accipiens, quia credidit sibi esse licitũ accipere per statuta regionis, aut per aliquam aliam rationem, si cui in hoc casu excusaretur à culpa mortali, ita etiam ab excommunicatione lata à iure, licet respondere teneretur, si ob id eum iudex excommunicaret.

¶ Sed quia inter omnes Doctores cõuenit omnino derelicta, vel pro derelictis habita, non esse restituenda: quæritur quid dicatur haberi pro derelicto. Victoria loquendo de mineralibus repertis in terris Indorum in Relectione Indorum tradit ista mineralia tũc haberi ab Indis pro derelictis, quando venientibus, & subditentibus inde argentum peregrinis, ipsi Indi non egreferunt, nihil curant neque conqueruntur, tanquam res suas vsurpent.

¶ Item etiam habitum pro derelicto dicitur secundum Nauarrum loco citato, quando dominus sic quod suũ est deserit, eo quod extimat quod licet recuperari sine probabili periculo vitæ posset, neminem tamen id periculi subiturum. l. si quis quereces. ff. pro derelictis. Idem dicendum est secundum Nauarrum de accipientibus ab ijs quorum domus & bona igni deflagrant: qui grauius peccant, quam qui simpliciter furantur secum Gabriel in. 4. distinctionũ. quæstione. 3. non tamen putarui habitum pro derelicto quod in mare ob procellam ad nauim exonerandam proijcitur secundum glossam Panorm. & communem in cap. cum dilecti. de accus. Neque censetur haberi pro derelicto, quod Dominus præ pudore, aut timore ab occupante non defendit.

CAP.

CAP. CXLVI.

De restitutione inuentorum.

DE INVENTIS quoque subsequenter hic nobis venit agendum, quomodo alicuius restituentor peccet, si dominum rei inuentę vt quærat debitam non adhibet diligentiam.

¶ Et in primis pro comperto habẽdum est, quòd neque peccatum veniale est ea capere: quæ in nullius sunt dominio, quemadmodum sunt lapides pretiosi litoris maris, institutæ de rerum diuisione. item lapilli, & quæ inuenientium, & occupantium fiunt, qualia sunt etiam quæ aliquãdo fuerunt aliquorum, sed defierunt esse illorum, quorum fuere, neque sunt esse facta aliorum, vt thesauri de quibus plura sunt nobis dicẽda, quales etiã sunt res quæ à suis dominis pro derelictis habentur. l. falsus. §. si iactum. ff. de furt. & l. interdum. ff. de acquir. possess. & §. fin. institutæ de rerum diui.

¶ At vltra ea quæ supra diximus de his, quæ habentur pro derelictis, pro derelicta suam rem perditam habere quis præsumitur ex coniecturis. Ex quibus vna est quod tacet, & nõ quærit per se, vel per alium, secundum Nauarrum summa latina. cap. 17. nu 170. aut si proijcit librum apertum in mare, vel sinuum. glossa in dicto. §. si iactum quamuis id faciat tempore tempestatis. Si tamen tempestatis saltem tempore illud faceret clausum pro derelicto non haberetur. l. qui leuandæ. ff. ad legẽ Rhodi. de iactu. & min. pro derelicto habetur quod vi fluminis fertur arg. l. nauigia. de furt. cap. excõmunicationis. de raptor.

¶ Vt autem omnia ad hanc materiam attinentia dubia ordinatim examinentur, primò quæritur de auibus domesticis & primo de columbis columbariorum, an licite possint capi à quibuscunque absq; noxa restitutionis. Cuius quæstionis meminit Cord. in suo tractatu de casibus cõscientiæ. quæstione. 121. cuius sequendo doctrinam per has quæstionem absoluimus propositiones.

¶ Prima propositio sit, magis probabile est, & magis certum quod vltra leucam aucupantes in Hispania columbas alicuius columbarij alieni, tenentur eas restituere: dum assuetudinem reuertendi ad suum columbarũ non amiserunt. Patet quia hoc est magis conforme iuri communi, & quia tunc non amittitur dominium quando columbæ consuetudinem reuertẽdi non amittunt, nisi constaret ex visu, quòd post duos vel tres dies iam retrolapsos non regrediuntur ad suũ assuetum columbarium, neque lex aliter excusat etiam eas extra leucam aucupantes in conscientia à restitutione: sed solum ista lex quæ concedit extra talem leucæ periodum posse quemvis eas aucupari, videtur permissiua concedens illis aucupantibus impunitatem, & dominis negans earum repetitionem in iudicio.

¶ Secunda propositio probabile est, quòd aucupantes columbas columbarij alieni extra leucæ periodum, etiam in magna copia: nisi alliciant, easque attrahant arte aliqua, licet cõtra legem egerint, contra legem eas capiendo in instrumentis vetitis, non fiunt obnoxij ad earum pretium restituendum dominis: hæc est Cordubæ loco citato hæc est Sori in de iustitia & iure, libro quarto, quæstione sexta, articulo quarto, penes finem vbi ait quod in aucupatione columbarum, standum est municipalibus legibus si euti de alueariis, nempe quod si le-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ge præscripta est periodus, vt intra tot passus nemo illas capiat: extra illos potest quis illas capere, quia vsque ad illam lineam censentur esse domestiæ. Si autem intra spacium lege præscriptum capiantur, forte captores non sunt à restitutione immunes, licet non tanto rigore ad eas restituendum sint cogendi, ac si easdem, de ipso columbario furati fuissent. Ad hancque restitutionem tenentur, quia vsque ad illum limitem factæ sunt columbæ domesticæ. Vnde secundum Cordubam intra illam distantiam aucupantes videtur captare aliena, non vero extra illam.

¶ Tertia propositio, aucupantes columbas intra limites legis puta vnius leucæ: vbi sita sunt columbaria, si talibus constaret euidenter columbas, quas contendunt capere esse alterius columbarij distantis vltra leucam, & quòd iam amiserint vsum redeundi ad illud, non essent damnandi, neque ad restitutionem obligandi: sed quia per difficile est, impossibileque moraliter id tali certitudine clara posse constare: regulariter huiusmodi aucupium illicitum esse est censendum: tum quia aut capta tur alienum hic, aut surripiendi alienum periculo non vacat.

¶ At quia aucupium auium siluestrium licitum esse, neque defendi posse etiam in fundo proprio nemini est dubium: quia istæ siluestres aues nullibi nisi per modum transitus commorantur, iniquitas esset earum aucupium vetare, nisi fortè pretiosissimæ essent aues vt accipitres. Sed neque ad restitutionem in hoc casu inquit Sotus obligarem venantes.

Qũ. ¶ At quia cicures & domesticas aues vt gallinas. &c. surripere absque vlla controuersia furtum est, hic superest id nosse cupiens columbas seu alias aues laqueis irretitas alienis ad quid teneatur.

¶ Respondetur, quòd fera seu prædа piscationis, aut venationis laqueis aut retibus, vel alijs instrumentis deprehensa, vel canibus alicuius venatoris eam insequentis iam impetita, capta, aut vulnerata, secundum Couarruuiam in regula peccatum parte. 2. §. 3. & secundum alium Couarruuiã in tractatu de remedijs luxorum parte. 1. cap. 19. est eam capientis, & non eam ferientis vel irretientis suis retibus, vel instrumentis vt elici videtur ex instituta de rerum diuisione. l. naturalem. §. illud quæsitum: & ff. de acquirendis rerum dominio. l. naturalem. §. illud. & Bartolus in l. quominus, quæstio. 5. 3. de fluminibus. & in tertia partit. titulo vigesimooctauo. l. vigesima, sed aduertit ibi Couarruuias quod in aliquibus partibus regni in praxi receptum est contrarium, scilicet, quòd talis præda est eam ferientis vel irretientis suis laqueis aut retibus, hãc praxim confirmat lex fori libro tertio. titulo quarto. l. 17. glossa quoque in dicta l. naturalem. §. illud. instituit. de rerum diuisione, huic praxi prædictæ fauet, quare secũdum Cordubam in tractatu de casibus conscientię. quæstione. 119. praxis & consuetudo hæc in obseruantia tenenda est. Sicque resolutorie dictum puta, in vtroque foro consuetudini præscriptæ legitimæ terræ stãdum esse in hoc quia huiusmodi consuetudo, legis nõ pœnalis, sed dispositiuæ vim obtinet vbicunque introducta est. Per talemque consuetudinem discernẽdum est cui nam attineat talis præda, eiusque sortiatur dominium, huic resolutioni suffragatur speculum conscientiæ, lib. 1. cap. 7.

¶ Porrò de structione columbarij an licita sit iuxta fata aliorum prope sita, multi multa dicunt, nam Sotus in de iustitia & iure, libro quarto. quæstione sexta, articulo quarto, docet vbi nullæ

nullæ extant leges ciuiles prohibentes, stando in iure naturali licitum esse extruere columbaria si fata prope habentes non reclament, & si domini pabulum sufficiens, pro numero columbarum suppeditent, non tantum agnoscit criminis.

¶ Alij autem (vt Syluester etiam, verbo, Restitutio. 3. §. 4. insinuat) requiri existimant vnum de duobus ad licitam constructionem columbarij, vel quod ædificantes prouideant eis sufficienter de pabulo, vel habeant in giro fundum ex quo sufficienter pascantur, vt in plurimum, & hoc nisi fiat recompensatio damnorum, quia vicinus similiter tenet ipse, vel nisi damnum sit modicum, quod semper præsumendum est, nisi de contrario constet: quia stercorizando, & effodiendo mala semina, tantum prosunt quãtum nocent secundum Asten. referentem quosdam ita tenere. Quare concludit ibi Syluester dominũ & inexi guo agro posse eas tenere: modo paratus sit emendare notabilia damna: dũ constiterint.

¶ Armilla quoque, verbo columbarium censet, nec patronum habere magnum terræ circuitum. vbi pascantur esse necessarium cum ab ecclesia, & principibus tolerantur, & licet benefacerent patroni pascendo colũbas, & claudendo tempore, quo possunt damnificare agros: Non tamẽ credit eos ad hoc teneri, tunc quia non sunt aues domesticę, vt gallinæ, cum possint interfici si damnum inferant, & non refarciatur. Et quia alias etiam, non deessent imo increscerent colũbi aggreges turmatim volantes, agros deuastantes, ideo (inquit Armilla) non est præcipitanda sententia de mortali.

¶ Frater autem Iosephus in suis floribus materia de restitutione ait sine consensu tacito, vel expresso fata prope habentium columbaria non esse extruenda: etiam si de pastu prouideant. Quia non obstante tali pastu finitimas segetes solitæ sunt deuastare, quod si post consensum tacitum extructa fuerint: tenetur dominus columbarij satisfacere, vel destruere columbarium nisi consuetudo regionis, vel præscriptio illi suffragetur. Quod si expresse consenserunt non erit tunc diruendum colũbarium, quia consensus expressus fuit veluti donatio, & tributum, seu seruitus super finitimos agros iam constituta. Addit verò tales columbariorum dominos teneri ad eis subministrandum pabulum, alioquin finitimis illatum damnum quia illius sunt authores reparare tenentur, hæc frater Iosephus. ¶ Ideo varia asserta doctorum recẽsere libuit. quia alter meminit eius, quod alter dicere omisit, & vt detur optio lectori iudicandi quod rationi conformius est, illudque eligendi.

¶ Inter reliquas sentẽtias doctorũ circa hanc materiam, illa quam tradit Nauar. sum. lat. c. 17. num. 117. vt pote resoluta & compendiosa, rationisque cõformior magis mihi applaudit, vbi sic ait iudicio suo non peccare regulariter qui colũbaria habẽt, vbi nõ est lex, quæ ibi prohibeat, & est consuetudo, quæ id permittit, & populus nõ cõqueritur neq. dãnum notabile apparet, attẽto q̃ ad populi victũ pertinẽt, & æque fere prosunt stercorando, quã nocẽt pascendo, & eas reges tolerãt, & si nõ essent columbæ domesticæ, essent palũbæ siluaticæ vt sunt coturnices, & aliæ aues, q̃ optime Syluester verbo, Restitu. 3. q. 4. insinuauit. Hæc Nauar qui adiecit cũ fratre Iosepho q̃ qui in suo columbario certa semina spargit, aut aliqua arte vsus est, qua artificiose columbas ab alijs columbarijs ad suum pertraheret, peccat quidem & cum obligatione restituendi, si paruitas eum non excussat secundum Metinam in. C. de restitu. de re-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bus restituendis. columna duodecima, quod tamen limitandum censet Nauarrus procedat in eo hoc qui per hoc intendit alienis inescare, non autem in eo, qui principaliter intendit suas pascere & retinere ne alio euocẽtur arg. leg. si quis nec causam. ff. de reb. creditis.

CAP. CXLVII.

De restitutione circa venationem.

AT iam de venatione vtrum princeps, rex possint eam reseruare? quæstio prolixior nos hic maneret, nisi curaremus hic eam sub compendiosis sententijs verbisque restringere. De rege autem, aut de principe independente primo loquendo, secundum Sotum de iustitia & iure libro quarto, quæstione sexta, articulo quarto palam est regẽ & principem loca etiam communia reipublicæ posse aliquot proprio vsui dicare, neque ad hoc vt quidam autumant requiritur consensus populi: iustum quippe est vt pro sua dignitate gratia recreandi animi venationem habeat paratam præterquam quod apros, & ceruos, & id genus bestias nõ condecet à plebeis venatu impeti, vt reseruentur ingenuis, qui præliorum simulacra aduersus eas meditentur.

¶ Animaduersoque in hoc nos vult Sotus quod quia venatio est de iure gentium, non tanta supperit facultas magnatibus ad custodiendam vetandamque sui gratia venationem, quanta est in principe: etiam si cum suis iuribus fuerit ea ipsis largitus, quia rex verbi gratia in toto regno posset sibi decem aut duodecim loca reseruare, & forsitan non posset bis aut tercentum. Si autem magnatũ singuli in suis oppidis aut territorijs plura haberent loca custodita sibi, graue regno fieret onus intollerabiliusque, sunt enim de iure gentium feræ, & aues, & pisces communes, vt instituta, &. ff. de rerum diuisione habetur. Quare non est nimium populus à venatione cohibendus: quandoquidem illo modo libertatem habet, tum animum recreandi, tum & quæritandi victum. Hac graui doctrina Soti præmissa.

¶ De magnatibus & optimatibus regni impræsentiarum incidit apte disputatio an venationem maiorem in suis territorijs sui animi recreationis gratia sibi pro libito vendicare possint. cui quæstioni expeditiorem responsionem non inuenimus quam ea quæ à Corduba traditur in suo tractatu de casibus conscientiæ, quæstione. 119. vbi sic ait primo quod causa vitandi litigia inter subditos, & causa conseruandi venationem ne funditus vastetur, vel ex alia iusta rationabilique causa possunt domini in oppidis suis pro tempore, & modo vetare venationem, sine fraude, & ea moderatione, ne totaliter facultas venandi auferatur, quatenus, & quantum id vtilitati communi populi conducẽs esse videtur: & hoc in professo est omnibus.

¶ Addit. 1. per quod quæstioni fit satis quod de licentia regis expressa, vel tacita, vel virtute priuilegij proprij, aut vi alicuius contractus libere initi, cum oppidis suis, vel de consensu libero, vel legitimæ iam præscriptæ consuetudinis titulo, & non aliter possunt magnates, propriæ vtilitatis, & recreationis animi gratia omne genus, vel tale genus venationis vetare, in mõtibus, siluis ve, aut locis cõmunibus suorũ populorũ, atq; in nemoribus,

bus, vel pascuis proprijs peculiaribus ipsorum dominorũ quatenus ipsi soli domini, vel tantum illi, quibus impertierint licentiam possint ibi venari.

¶ Tertio dicit, quod iam aliquo ex supra dictis titulis, Castellæ venandi cernos, apros, aliaque animãtia fera tua addictum esse videtur magnatibus, eo quod huiusmodi venatio præda regia esse videatur plus magnatibus quam plebeis accommodata secũdum Sotum de iustitia & iure lib. 4. q. 6. art. 4. Et secundum Couarrubiam in regula peccatum part. 2. §. 8. & sic possunt interdicere huiusmodi venationem sub pœnis moderatis.

¶ Quarto nulli magnati licet prohibere populi incolis, ne deprehensam in suis possessionibus, vel agris venationem venari possint instrumentis lege regni nõ vetitis, nisi dominus istius generis venationis, scilicet ceruorum aprorum, contractu libero conuenisset cum incolis populi: ne etiã in suis possessionibus id genus venationis sibi capere, aut venari possent, nisi solus dominus sub pœna moderata, dummodo dominus persoluat damna, vel nisi liberum præstitit populus assensum de tali venatione in suis agris nõ occidenda. Nam tunc huiusmodi prohibitionẽ dominus illis indicere potest autoribus Soto vbi supra & Nauarro in summa Hispanica cap. 17. nu. 120. & licet isti doctores huius non meminerint credit Corduba quod licẽtia regia ad sic appropriandum eis hoc genus venationis, & hoc modo prædicto sufficeret. Sufficerétque etiam adhoc consuetudo si legitime præscripta esset, quia præsumeretur ex iusto dimanasse principio, vel aliquo pacto iusto inito cũ incolis fuisse innixa. s. cum practica Castellæ hoc arguat, sed non videtur fuisse talis cum semper populi conquerantur & reclament.

¶ Quinto dicitur, quod in casibus supradictis in quibus iuste dominus venationem interdicit sibi in montibus, locisque communibus, vel priuatis ad vnum de duobus astrictus talis dominus manet, quia vel tenetur ad omnia damna persoluenda, quæ venatio intulerit in possessiones particulariũ, vel plebis, vel indulgere facultatem tenetur, vt occidi tales feræ possint instrumentis lege regni non vetitis. Manet inquam obnoxius (hac licentia negata) ad persoluẽda damna popularibus in hanc remissionem damni non consentientibus libere, etiam si metu, vel minis in trase conceptis, id non petierint. Ideo sub iactura animæ tenetur dominus summe cauere: ne hæc damna maneant irreparata: sed soluantur.

¶ Sexto dicitur adhibenda est cautela à domino, ne iuste interdicens venationem pœnas adhibeat sæuas, aut excessiuas, & exorbitantes. Sat etenim est pro prima trãsgressionis vice mulctã certæ pecuniæ contra transgressores imposuisse, & pro secunda vice duplã indixisse, & pro tertia aliquid super addidisse. Taliter quod citra rationẽ est quod culpa venandi contra vetitũ pœna homicidij vel obtruncationis membri, vel verberum sit vindicanda: Saltem non pro prima vice flagellationis pœna infligẽda est, etiam si lex vel statutum sæuam illam pœnam decernat, quia legis tigor non est tãdus: nisi contra contemptores ex contemptu, & consuetudine huiusmodi leges venandi in vetitis transgredientes.

¶ Dominus autem licet iuste vetuerit venationem, si tamen moderationes in quatuor his suprà immediate signatis casibus prælignatis non seruauerit, & delinquit mortaliter: & obnoxius sit ad restituẽdum quidquid damni intulerint feræ venatiles, & ad resarciendum quoque emolumentũ quod præpedimit iniuste. Verisimiliter percipiendum ab his, à quibus iniuste obstitit ne venarentur aut piscarẽtur, vt Nauarrus in summa Hispanica cap. 17.

nu.120.& 125.& 128.& Couarrubias in reg.peccatum.ita parte.2.§.8.ita communiter supradictis astipulantur doctores Syluester.tit.venatio.& restitu. §.16.& 14.& restitu.3. quæst.3.infin.& quæst.4.& quæst.12.§.4 & 5.& restitu. 7.q.2.rest.8.q.2 & 3.& Metina de resti. q 12. fol. 45. & Sotus de iustitia & iure lib.4.q.6.ar.4.& Gabriel. in 4.dist.15. q.1 Nauarrus & Couarrubias vbi supra & Speculum conscientiæ lib.1.ca.68.

CAP. CIL.

Adhuc de venatione, & restitutione facienda hic tam à dominis venationis quam venantibus vel piscantibus in alieno:

IAm ad difficiliorē accedimus punctum an casu quo dominus vetuisset venationem iuste, si in tantum venationis copia successerit, quod magnum negotium facesset subditis ad suos à venaticis feris tuādū agros, & possessiones, quia eas tueri nō valent. nisi magnis expensis, & occupationibus noctes & dies pro eas custodiendo ducendo insomnes, neque satis potentes sunt ad feras has arcendum defensis lege non veritis, neque satis est eas abigere, aut terrere, quin possessiones, agrosque depopulentur, & vastent tantopere: vt agrorū cultores, neq; medietatem fructus quibus se alant possint demetere, ambigitur ergo in casu hoc an dominus iste optima satis videatur prospicere conscientiæ sux. si resarcierit damna præstando fructus tanti, quanti constabunt valebūtque tempore deuastationis eorum.

A ¶ Ad quæstionem ergo videtur esse dicendum in casu tantæ calamitatis, & contingentiæ tam ingentium detrimentorum non fecisse satis dominū si persoluerit damna supradicto modo etiā si copiā fecerit agricolis suas defendendi possessiones: & etiā si eis indulgentiā concesserit feras intra suos agros occidendi. Quia adhuc obnoxius manet ad omnes illos persoluēdos fructus: qui merito sperabantur, aliquid inde demendo propter periculum, cui subijcerebantur. ¶ At quia impossibile videtur eum ad tantam re
B compensationem fructuum faciendā compotem esse, præsentaneum remedium se offert & prorsus necessarium scilicet sic copiā venationis ferarum minuere: ne tantum inferant dispēdij & damni, vel ipse eas feras venetur, vel alijs faciat adhunc finem coptam venandi, eo remedio adhibito facili, ne propter damnorum iacturam illatam à feris, funditus intereant populi aut habitatoribus desolati, vacuiq; permaneant. Ad id remedij, & satisfactionis adhibendum vrget ratio, quia iniuste per violentiam impediens à lucro cessante secundum Syluest. tit emptio q.5. non sat est si persoluat sortē, nisi deductis periculis soluat, reparetque lucrum verisimiliter speratum, sic impræsentiarū recōpensandus est valor fructuum verisimiliter expectatus, & nō solum valor messis, quem valebat, dum fuit deuastata.

¶ Præterquam quod cogere agricolas eorūq; filios, & famulos diu, noctuque vigilare, speculādo præsertim noctu, vbi fere magis grassantur, inhumanissimum esse videtur, & intolerabile. caterum si detrimenta hæc non essent adeo grandia tunc hæc damna soluisse dominā sat esset, sic supra diximus.

¶ Hinc corolarie liquet, quod vbi tāta venationis copia increuisset, quod neque pretia damnorū cōmode præstaxari, neq; eadē solui possent, neq. magnatibus,

natibus, neque etiā regi secundū plerosq; doctores liceret tunc tuta cōscientia, adeo magnā ferarū copiā nutrire seditaliter moderatā, ne terrā redigat insolitudinē, & inappreciabilia, & insolubilia inferat dāna. Neque sat est tali domino fuisse se protestatū malle se suam terrā vasallis quā venatione vacare, ideoque abeundi alio incolis licentiam dare, quia hoc ei in regno Castellæ non licet, vbi populi vassalliq, non sunt ascriptiti), aut coloni terrarū domini, earū ve cōductores, quia sunt liberi adeo, vt siluę, montes, terræ ipsorū populorū sint, vasallorūq; quid pro priū solūq; regi, suisq; dominis solita tributa, obedientiāq; debitā quoad gubernationē iustā, atq, pacificā prestare tenentur. ¶ Ideo directe, vel indirecte à suis oppidis istis propulsari neque suis possessionibus, earum ve fructibus citra culpā priuari, aut spoliari possunt, quia dominia principatusq; incommodū reipublicę instituta sunt, non vero e contra populi in voluptariā dominorū recreationē & superfluā.

¶ Si tamē rex huiusmodi vasallis, huiusmodi possessiones, domus alibi in aliquas æque dignas domus, possessiones que comutaret, tunc iniquum non tantopere videretur illos illinc à moliri abillaterra. ¶ Sed quod possint intentare magnates hoc sine licentia regis, saluo meliori iudicio inquit Corduba asserendū est nō posse fieri: licet nullum reperierim doctorē in casu huius quæstionis distincte loquentem.

Q5. ¶ Capit hic iā suum locum illa quæstio, an venari possit dominus in agris subditorum suorum. Respondeo dicēdum non potest in terris, vel agris etiā si sint subditorum venari, quando non potest adhibita diligentia compertū habere cuius sint: vt possit soluere dāna damnum passis dominis, quæ inge
runtur illis conculcando segetes, vel aliter vastādo semina, aut possessiones eorum. ¶ Sed in terris etiāmō subdito
A rum possunt magnates venationi vacare dū dāna soluenda, si quæ intulerint potentes sint soluere, quia rationem tam damni illati, quam damna passorum in particulari habere possunt, ita Couarrubias in regula peccatum parte.2.§.28. contra alios.

¶ Potissima iam quæstio hic fit obuia, scilicet ad quid teneantur qui locis vetitis, aut piscantur, aut venāt. Q6.

¶ Circa quā dicendū ducimus primo ad pœnā nusquā tales tenentur nisi postquā per sententiā iudicis ad eam persoluendā iudicialiter sint adacti. Huic sufragantur omnes doctores.

¶ Sed maius vrget dubium etiam si Q7.
iam luerint pœnam post sententiam, an casibus infra decidendis, in quibus ad restitutionem venationis inuasq; tenentur, immunes tunc à restitutionis obligatione maneant. Respondet Corduba ad id citans suum magistrū Metinam affirmatiue, teneri in quā ad prędictam recompensationem. nisi domini venationis sola pœnæ solutione cōtententur: sicut sic videtur receptum in vsu. Sed animaduersione opus est has leges pure videri pœnales, nisi quis inuaserit venationem locis occlusis, aut septis vbi venationi nullus suppetit fugiendi locus.

¶ Sed iam ad potissimam quæstionē Q8.
de venantibus in locis vetitis regrediamur primam statuentes conclusionē.

¶ Prima conclusio, vbi venatio in loco cōmuni seruatur, & qui venatur ciuis est ad nullā restitutionē tenetur, licet forte aliqua culpa sit facere cōtra legem. Est hæc Soti loco citato, & patet quia cum venatio siue otius reipublicæ non præsumitur lex obligare ad restitutionem, sed ad pœnam si condēnetur. ¶ Secunda conclusio, dum locus vbi quis ingressus est venatum, est proprius alicuius domini, vbi est muro cinctus taliter, quod venatio nullum effugium inde elabendi habet: sed ibi pro libito capitur à suo

domino

Universidad de Deusto
Biblioteca

domino, tenetur ad restitutionem dā A
ni. est hæc Soti, Cordubæ, Metinę, quia
quoddā veluti genus furti committitur, quia illa venatio, vel piscatio fit oc
clula, dominij est, & eius possessio. Vn
de licet inde egrediantur feræ intra,
vel extra capi non possunt, dum ani
mo egrediuntur reuertendi, veluti ad
suam mansiunculam, neque amisere
istam redeundi consuetudinem. Tunc
autem secūdum Nauarrum vbi supra
num. 128. videntur amisisse istam con
suetudinem, reuertendique animum,
quando bis, horis, aut diebus assuetis
hæc fere ad septum suum desierunt re B
uerti.

¶ Sed quantum ad columbas autho
rem habemus Couarrubiam asseren
tem legem specialem contineri. 3. p.
tit. 28. l. 2. statientem columbis prædi
finitum spacium: quod consilium re
gium esse interstitium vnius leucæ dif
finiuit vltra quod & non citra possit
quis columbas alicuius columbarij au
cupari ab eo vltra leucam inuidentes, C
& elongatas. Ista secunda conclu
sio patet ex leg. 3. §. item feras ff. de ac
quirend. possess. vbi sancitur quod ani
malia occlusa in suis mansionibus, si
cut & columbæ in suis columbarijs
manentes, pisces quoque piscinarum
sunt suorum priuatorum dominorum
ibi huiusmodi animalia, retinentium.

¶ Tertia conclusio, si locus est patu
lus vbi hæc animalia venatica com
morantur, vel vbi piscatum manet, D
siquis ibi fuerit venatus, vel pisca
tus, nulla ei obligatio restitutionis in
de emergit. Hæc est Soti loco citato &
patet. Nā etsi ibi dominus ius venandi
habeat, & inde alios arcere valeat, nō
tamen inde sit consequēs dominium
habere ferarum, quæ illic nutriuntur,
perinde atque arborum aut terræ nas
centium, quia terra feras non fert, vt
cæteros fructus, sed ipse animantes se
progignunt.

¶ Item, quia huiusmodi animalia A
vaga sunt, & ad quocumque diuagan
dum libera, ita habetur leg. 16. partis.
titu. 28. vbi sancitur, quod qui in alie
no fundo fuit venatus, si à domino nō
fuit præmonitus, sibi quod cepit ac
quirat. Sed si fuerit monitus, & prohi
bitus ingrediensque aliquam ceperit
bestiolam, non sibi, sed domino fundi
obueniat, decernit prædicta lex. Quā
uis credat Sotus ante condēnationem
ad nihilum tenetur.

¶ Quarta conclusio, pisces piscinarū
& feras nemorū, vbi aliqualis est clau
sura, & septum, nontamen ita arcte,
quin liberum egressum inde habeat, B
vbi vel quando voluerint, qui inde ve
natur, aut piscatur, aut inde abigit ve
nationem aut piscatum, vel arte inde
educit, via furti ad nullam restitutionē
manet obnoxius. Hæc conclusio est
Cordubæ loco citato, & Couarru. vbi
supra. Hæc conclusio patet ex le
ge. 3. ff. de acquirend. possessio. & ex
leg. 16. part. 3. tit. 28. vbi stabilitur tunc C
talem venationem esse eam capientis
neque est verum contra alios domi
nos fundorum habere dominium ve
nationis, carere tamen possessione.

¶ Si tamen quo tempore dominus
nemoris præclicti non tantopere clau
si, iturus erat ad venandum aliquis ab
egerit, vel vastauerit venationem, tūc
non via restitutionis, sed reparationis
damni, tenebitur ad altquam recōpē
sationem non integram, sed arbitrio
boni, sapientisque viri faciendam pen D
sata differentia, quę est inter actualem
possessionem, vel quasi possessionem,
in qua dominus læsus est respectu ve
nationis.

¶ Si autem, vt inquit Sotus: quia do
minus damna bona fide soluit, & tri
butorum remissionem oppidanis nō
nullam facit, quo iuri venandi renun
tiet, & nullibi venationi nocendi, vt re
seruetur domino, tunc si libere ab om
nibus in huiusmodi cessationem al
sensus præstitus est, forsitan tenetur
ad

ad restitutionem oppidani tam intra, A
quam extra suos fundos, bestiolas has
occidentes, si autem quis alijs vetitis
locis venatus fuerit, reus restitutionis
non fit, sed pœnæ post sententiam con
denationis, non ante, ita Metina, Co
uarrubias, Sotus, Nauarrus, locis supra
citatis.

¶ Quare concludamus tandem cum
Nauarro summa Latina cap. 17. nume.
120. peccat qui occidit, aut grauiter
percutit animal domesticum in præ
dio suo damnum inferens, quia solum B
ius illud expellendi habebat, & inclu
dendi, donec de damno dato, domi
nus eius monitus satisfaciat. §. cete
rum instituta de lege aquilia. & lege
quintus Mutius. ff. eodem, & glossa iu
cto textu in cap. si læserit de iniuri &
damni dat, nisi consuetudo, priuile
gium, vel aliquod statutum contra dis
poneret: arg. cap. fin. de consuet. cap.
priuilegia.

¶ Secundo quod custodes auium, cu
niculorum, ceruorum iurati, vel sola fi
de astricti ad ea fideliter custodienda, C
vel ad custodiendas siluas cæduas, aut
pascua, aut piscatum, peccant dissimu
lantes nisi scirent eos, quos contra fa
cientes inuenissent, fecisse id necessi
tate, quæ eos à peccato excusabat, &
non permittunt eis plura quam talis
necessitas exigit. Diximus nisi scirent
quia dubitatio nō excusaret. In dubio
enim tutiora sunt eligenda cap. ad au
dientiam de homicidio: & cap. siquis
autem de pœnit. dist. 7. excusaretur au D
tem custos si inuenit esse consanguine
os, aut amicos, domini prædictorū
iurium, vt probabiliter credat illi illo
rum venatum placiturum, non tamen
sufficit inuentos tales esse qui si facul
tatem à domino peterent, obtinerent
sed eamnolunt petere.

¶ Ex quo sequitur huiusmodi custo
des teneri ad restitutionē damni, cum
dissimulant se videre venantes, ligna
cędentes, pisc antes inprohibitis lo
cis propter munera, aut quia sui sunt A
amici, aut consanguinei, qxia tenētur
dominum præseruare à damno, prop
ter iuramentum præstitum, licet pro
babile sit quod acceptum pro dissi
mulatione restituere non tenentur, se
cundum Nauarr. & licet probabilius
sit oppositum. De quo plura supra. At
custodes positi à dominis tyrānicè pos
sidentibus, etiam iurati dissimulantes
immunes manent à restitutione.

¶ Atque secundum Nauarrum con
tra alios, quorum sententiam rigidam B
esse censet custodes se abscondentes,
ne videantur ab ingredi volentibus
loca vetita, vt ingressos inter cipiant
vt puniti deinceps abstineant à dam
nis, nec magnum damnum tūc eis per
mittunt inferre, excusantur à restitu
tione. Quia omnes custodes hoc fa
ciunt, idque ab omnibus scitur, & ita
se nemo deceptum dicere potest arg.
cap. scienti de regul. iuris lib. 6.

¶ Item licet in vtilitatem populi
aliquibus temporibus, scilicet partus,
aut nutritionis, aut quibusdam instru C
mentis vetitis veretur venatio, tamen
huiusmodi legum transgressores im
munes manēt à restitutione, si vene
rint tunc contra vetitum, quia solum
ad pœnam tenentur post cōdemnatio
nem, non ante.

¶ Præterea restitutionis rei sunt qui
profecti ad venādum, canes suos per
mittūt nocere auibus domesticis, gal
linis, anatibus, anseribus. Idē si equos, D
famulos ve suos permittant inferre
damnū notabile prædijs aut satis alie
nis.

¶ Insuper aduertit Nauarrus sum
ma latina cap. 17. num. 125 id quod ne
mo hactenus attigit pariique confe
ssarij aduertunt, vt ipse ait, scilicet
quod reges, & magnates prohibentes
ne ferę palantes quæ non sunt inclusę,
occidantur à dominis prædiorum, qui
bus nocent: non excusantur à peccato
per propositum restituendi damna ma

gis, quam excusatur fur, aut raptor per propositum restituendi, quod rapuerit, aut furatus fuerit, quia per restitutionem subsequutam, non excusatur à peccato, quis quod admittit damnificando, aut capiendo aliena inuito domino. Vnde confitenda est hæc malitia & hoc ad prædicatores spectat prædicare, & ad confessores meminisse.

¶ Peccat, reusq; restitutionis habetur, qui includit, aut accipit animalia aliena domestica etiam fugitiua vt eorũ lanam, plumas, oua, in suam vtilitatem conuertat, aut eis vtatur secundũ Ioa. Maio. quia ob fugam nõ desinũt esse cuius erant. §. gallinarum instituta de rerum diuisi.

¶ Idem dicendum est de accipiente animalia domum redire solita, vt sunt sues, apes, paui, columbæ, cerui, qui abeunt, & redeunt & de illo, qui accipit, aut occidit ea, priusquam illã consuetudinem reuertendi amiserint l. pauonum, & l. apium instituta de rerum diuisio. l. naturalẽ. 1. & 2. ff. de acquir. rerum domini. At vt supra dictum est hanc redeundi consuetudinẽ amisisse videntur, cũ ad horas, & dies consuetas vix redire desinunt, postq; accepta capientium fiunt iuxta glo. l. de quibus. ff. de legat.

¶ Sed tandem scito secundũ Nauar. quod examina apium antequam in alueariis includantur, & aliæ aues ex alienis arboribus acceptæ fiunt accipientis, qui per hoc furtum non committit etiam eas in alieno prædio capiendo, priusquam ab ingressu eius, aut ab ascensu arboris à domino prohibeatur. Imo neque si postea, licet tunc iniuriarum teneretur. l. naturalẽ. §. pauonij. &. §. ceruos. ff. de acquire. rerum domin. prohibitus est autem tacite: si prædium est muro, aut sæpe cinctum.

Q6. ¶ Reliqua vero scilicet quomodo appreciandæ sint damna venationum, quia magis dependet hæc quæstionis intelligentia ex experientia arbitrorum peritorum, quamuis ad longum Corduba hanc quæstionem pertractet q. 119. illam hic consulto missam facio quia de particularibus non est scientia. Solum hic admonuisse luber, quod si dominus velit appropriare minorem venationem in locis communibus vltra suos, id cum consensu communi, & etiam particulari ibi agros habentium fieri debet, non aliter. Tunsque in recompensationem dominus, & ad recõpẽsandũ dãna passis remittet sufficientẽ partẽ tributorũ per personã expertã timoratæq; conscientiæ distribuendam pro rata & pro pauperibus carentibus fundis, seu agris, quia licet in suis agris nullum subeant damnum, quia eis carent, tamen quia libertate & iure gentium venandi minuta animalia priuantur, copia sufficiens frumenti recondatur in horreo vt eis subueniat.

¶ Supradicta conuentio debet fieri liberè, neque ei astare tenentur non consentientes. Sed non præsumitur libera ista conuentio remissionis inter subditos respectu dominorum, nisi forte sub spe aliquarum remunerationum, quæ illis promittuntur. Vnde caueant domini, ne immemores fiant impletionis promissionum huiusmodi. Vide documenta alia quæ sunt circa taxationem damnorum, & circa conuentiones super venatione sibi appropriãda quas cum subditis inire possunt domini, sed nos præcipua diximus ex quibus possunt elici reliqua. (*)

CAP.

CAP. CXLIX.

De restitutione facienda, vel nõ a cæsoribus lignorum.

DE siluis cæduis hic ordinatim succedit nobis sermo, vbi ne omnia quæ in ista materia dicuntur cõfundamus separantes magis certa, de quibus inter omnes doctores cõuenit: si quid cõtrouertitur magis, ad vltimũ reseruabimus: fit igitur prima conclusio, quando silua cædua propria est alicuius oppidi, ciuitatis, aut Castri: si in ea ligna cædentes sunt incolæ, aut ciues eiusdem loci, ad nullã restitutionem tenentur, nisi tãtum ad restitutionem tenentur, nisi tãtum ad pœnam post condemnationem, si notabilem quantitatem nõ inde tulerint hæc conclusio est Soti de iustitia & iure lib. 4 q. 6. ar. 4. est Cordubæ in tractatu de casibus conscientiæ quæstio. 17. & patet quia populus ea lege videtur ligna suis oppidanis distribuere: vt qui capiatur pœnam luat, qui vero euaserit gratis sibi illam prædam acquirat.

¶ Secunda conclusio oppidani, si in communi silua, magnam stragẽ fecerint cædendo sibi ligna, rei fiunt restitutionis in hoc casu. Hæc conclusio est Soti, Cordubæ, & Fratris Iosephi in suis floribus, materia de restitutione. Et patet, quia reipublicæ isti iniuriam inferunt, quia talem stragem faciendo quasi perinde se videntur habere, ac si magnam partem siluæ incendio combussissent.

¶ Sed quid intelligant isti doctores per magnam stragem, & quid si quis oppidanus pro sua tantum costruenda domo ligna cædat, an stragem fecisse dicendus sit. Et quidem res est de qua non tam explicite loquuntur doctores, nam Corduba loco citato, expresse asserit, si quis de silua sibi communi cædat ligna pro construẽda domo ad restitutionem teneri: sed puto fore distinguendum. Quare sit tertia conclusio. Oppidanus qui à silua communi sui oppidi præcidit ligna ad fabricandam domum, vbi quia silua est lata, & abundans: oppidanis ad huiusmodi vsus, scilicet pro fabricatione domus propriæ nõ superbę: sed pro necessitate, & qualitate personæ cædẽtibus solet conniuere sua respublica, tantum solutione pœnæ, dum capiuntur, contenta: ad nullam aliam restitutionem talis est inducendus. Hæc est contra Cordubam nõ distinguentem, sed puto esse ad mentem Soti dicentis nõ teneri ad restitutionẽ, nisi magnam stragem commiserit, hic non videtur magnam stragem commisisse. Et patet, quia si hoc est receptum & est in vsu, vt pro constructione domorum suarum, persoluta pœna, ciues inde ligna cædant, nemini fit iniuria in ratione iustitiæ distributiuę, & quia supponimus siluam esse latè patentem, arboribusque refertam, quæ ad omnes hos vsus sufficit neque creditur propterea de futura.

¶ Quarta conclusio, si quis oppidanus ex silua communi modica, tenuique, in notabili copia quantitateque præscindit ligna, notabile ingerens damnum suæ reipublicæ, & etiam si secuerit ligna ad vendendum, siue semel, siue sæpius cædendo, notabile dãnum intulerit, ad restitutionẽ manet obnorius, nisi per pœnam iam solutam id notabile damnum recompensasset sufficienter, vel nisi per legem, aut consuetudinem constaret, rempublicam sola pœna, si capiatur, & condemnetur in ea, fore, vel esse contentam. Secus si notabile non infertur damnum, neque quantitas excedens, aut notabilis esse apparet,

Universidad de Deusto
Biblioteca

paret, quia siluæ sunt abundantes, & late patentes. Hæc est Cordubæ loco citato. Et patet primo, quia silua cum sit communis est in commodum totius populi, quare non cum excessu, etiam ad vsus domus suæ, sed eo moderamine, quo cæteris oppidanis populi sui conceditur, poterit ligna cędere. Item secundo, quia etiam cæteri oppidani habent ius ad siluam communem cædendam, ergo notabiliter super alios inde sibi ligna tollens, cæteros videtur notabiliter defraudare, patet cap. si culpa tua de iniurijs & damno dato. Ex quo infertur reum esse restitutionis, sicut restitutionis reus esset distributor, qui de cumulo communi frumenti à se distribuendo vicinis populi, vendicaret sibi, vltra partem, quæ sibi contigeret. Sicut si mulier ex bonis multiplicatis durante matrimonio, quorum administratio pertinet ad maritū, post mortem mariti, vltra medietatem præciperet sibi, teneretur ad id excessus restituendum, sic & iste cū excessu cædens ligna ex silua etiam sibi communi.

¶ Sed iam agendū restat de his, qui ex alienis siluis suffurantur ligna, an ad aliqualem teneantur restitutionem.

¶ Pro decisione quęstionis sit prima propositio, qui suffurātur ligna ex speciali silua, vel prædio alicuius priuati, vel pertinenti ad propria ciuitatis, & non ad communia omnibus, notabile ingerentes damnum, nexu restitutionis tenētur, & ad lucrū cessans, conditionibus lucri cessantis seruatis, secūdum Syluest. tit. emptio. q. 6. quādo ex succisione illorum arborum, lucrum quod ex illis sperabatur, si succreuissent præpediunt.

¶ Secunda conclusio, qui suffurantur ligna ex aliorum oppidorū siluis, cum etiam ipsi habeant suas sui oppidi siluas finitimas, taliter quod sibi inuicem ex suis communibus siluis solent suffurari ligna, & culpa mortali ca

A rent, & ad restitutionē non sunt deuincti. Hæc conclusio est Soti & Cordubæ, & fratris Iosephi, locis citatis, & patet, quia hic via recompensationis recompensatur vnum pro alio, & quia vsus inuexit, vt sola pœna contenti cædentium, si capiantur, alternatim populi cōsentiāt in damnorum remissionem, vt testatur Sotus de iustit. lib. 4. quæst. 6. art. 4.

¶ Tertia conclusio, si sic sint dispositi populi, quod vnus eorum caret silua alter vero siluam communem sibi

B habet, vel si vterque sibi inuicem finitimus populus, siluas proprias habet, sed alter siluam vtriq; populo propinquam, alter remotam taliter vt à proximo, & vicino sibi oppido non possit iacturam incęsione lignorū pati, tunc non habet locum via recompensationis. Ideo carentes silua populi suffurantes ligna aliorum populorum, tenētur talia ligna restituere.

C ¶ Idemque est dicendum de furantibus à siluis proximorum populorum licet habeant siluas: si tamen illas habent taliter remotas quod nihil, aut parum ab his oppidanis alterius oppidi, do quorum siluis furantur accipiunt damni: nisi populus, vel dominus in suis siluis perpessi damnum in hoc casu sola pœna captorum in furto, essent contenti, nam tunc à restituendi obligatione, liberi manerent. Hæc conclusio etiam includit religiosos qui siluas alienas hac ra-

D tione nequeunt inuadere ad ligna inde cędenda, quia putent se facere satis dominis suis orationibus. Hæc est Soti, Cordubæ, Fratris Iosephi. Patet hæc conclusio primo, quia isti cædentes ligna in siluis alienis nullum ius habent ad vsum illorum, quia illæ siluæ sunt alienæ.

¶ Secundo patet, quia populus cuius siluam inuadunt tantum iuris habet supra siluam suam superque fructus eius, id est, arbores, & ligna

sicut

sicut super cætera prædia sua, fructus

A arboresque pomeriorū suorum, quia per diuisionē terrarū illic pro populo dominium illius siluæ ascriptum est.

¶ Item vltimo patet, quia si dīs illius siluæ, aut populus qui illius dominus est, per viam contractus illam siluam transferret in particularem, eam illi vendēdo, planum est quod qui inde surriperet ligna ad restitutionē teneretur domino ementi, ergo etiam tenetur restituere ipsi populo ante vēditionem.

B ¶ Sed quia hoc est quoddam genus furti, furtum autem restituendum est ad placitum personæ furtum passæ si dominus sola pœna sit contentus, vel cum illa recompensatur damnum, fur liber euadit tunc à restitutione. Duo autem sunt signa arguentia solum sufficere in his casibus soluisse pœnam. Primo, quando extat lex id clare exprimens: sed secundum Cordubam rarę sunt leges: quæ id ita clare exprimant.

¶ Signum quoque secundum id arguens licet, non tam certum est, sic esse generaliter in vsu receptum, quia non est in vsu huiusmodi restitutionē exigi, sed solum ad pœnam agi contra eum qui capitur, qui per sententiā cogitur pendere pœnam non ante. Sicque apparet tam dominos quam etiā populos hac sola cōtentari pœna. Cōsuetudo autem hęc generalis cum sit, videtur voluntatem populorum, & dominorum sic interpretari ad euitanda pericula conscientiarum, in re tā per necessaria, sicut sunt ligna ad vsus humanos.

Qū. ¶ Sed quid de ementibus ligna abhuiusmodi inuasoribus alicuarum siluarum. Respondetur plane in casibus quibus huiusmodi fures lignorum immunes sunt à restitutione, ita etiam & talium lignorum emptores.

¶ Si autem ligna emerint à venditoribus, casu quo ea restituere sint ob-

A noxij tales venditores: & ipsi quoque emptores restituere tenentur eadem ligna, vel suum valorem, & hoc quando venditores soluendo non sunt, idq; innotescit emptoribus, quia si venditores soluendo sunt, tunc hæc vsu consumptibilia, sicut sunt etiā, quæ ipso vsu alterantur cuiusmodi sunt ligna dum ad ędificia poliuntur, aut dolantur, titulo oneroso, verbi gratia, vt vēditionis comparata, restitutioni non sunt in se obnoxia. Et de his habetur l. ex his. & l. ait prætor. §. prætetea. ff. quæ in fraudem. & l. penulti. C. de reuocandis his quæ in fraud. ibi possess. & distractis. & §. si quis in fraud. institu. de actionib'. facit Nauar. in tractatu de redditibus ecclesia. q. 2. nu. 31. & 33. Syluest. restit. 3. q. 7. an autem in conscientia poterunt exigere pretium à venditoribus rei furatæ vide Syluestrum, verbo, Emptio. q. 25. & restit. 3. q. 7. & q. 9. & Medina de restitutione quæst. 10.

C ¶ Nec contra prædicta licet arguere causando, non esse materiam furti, ligna nemorum, piscationem, vel venationem, ideo non inducere restitutē di obligationem, quia. l. vt patet in institu. de rerum diuisione. §. gallinarū. §. furtiuæ quoque res. & ff. arborū furtim cæsarum. l. 1. occupationes rerum prædictarum furta nuncupātur. quod si inuasores harum rerum pœnam furibus debitam non dant, id est propter temperamētum benignitatemque legum propter harum rerum quotidianam indigentiam, qua his quoq; vna quęque gens indiget: sicut nequę furtula vinearum, hortorum ad grauem culpam solent imputari. Quod dictum est de siluis, dicendum est de pascuis gregum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. CL.

De in pascuis alienis pascentium restitutione & lignorum cæsorum.

SVpradictis confinis est illa quæstio an domini populorum præoccupare sibi possint, quæ sunt communia suis populis sicut pascere in pascuis greges, subsecare ligna in nemoribus communibus. Pro cuius quæstionis intelligentia, fit primum dictum non licere domino suum pascere gregem pascuis vetitis pro macellarijs subministrantibus populo carnes applicitis, in cuius applicationis gratiam, viliori pretio se astringũt populo carnes præbere venales. Quia si pro bono communi cuilibet particulari, & populari ibi pascere suum gregem est interdictum: quare id licebit domino populi, cum detrimento reipublicæ, quæ hoc emolumento priuatur.

Q5. ¶ Sed procedit vltra quæstio an in casu hoc, quo domino illicitum esset id facere (vt asserimus) teneatur id restituere damnum.

¶ In promptu solutio quæstionis habetur. Palam est enim, tunc si domini prædictis pascuis vetitis suum gregẽ pauerint, tenentur restituere senatui populi id reipublicæ illatum damnũ, si constiterit, scirique poterit solitos macellarios, qui pro benigniori pretio, populo se denunciebant ad suppeditandam prouisionem carnis, iã causantes, quia grex domini prædicta pascit pascua, sibi parum inde lucri parari, ideo nolle, tam infimo pretio carnem populo subministrare.

¶ Tenenturque insuper domini ea resarcire damna, quæ in priuatorum fundis, agrisq, per suũ gregẽ sunt illata, teneturq; dominus, non obstante q̃ metu cohibiti subditi hæc damna nõ exigant, ipse ea restaurare, & per proclamationes publicas, vel periuramẽta pastoribus suis delata, vt sincerius, fideliusque, negotiũ geri possit, quæ nam sint irrogata damna popularibus explorare, cogereque pastores si in culpa fuere, vt id damni soluant, aut dominus ipse tenetur hoc resicere damnum, si suo iussu, aut instigatu cõmissum est.

¶ At pergimus adhuc inquirere an Q5. si dñi prædicti, populorũ ligna secuerint in siluis cõmunibus suorũ populorum non extante suorum prædecessorum consuetudine legitime præscripta de tali lignorum cæsione, rei sint restitutionis: quatenus mulcta indicta est pro cedentibus: sed ex metu, cõtra ipsos executioni mandata nõ est. Cui subsequenter dicendum apparet dominum licite non posse siluis huiusmodi communibus suorum oppidorum ligna cædere, nisi priuilegio vero, aut nisi consuetudine immemoriali tali priuilegio æquipollẽti, se protegat ad id licite faciendum, excepto casu, quo distributio lignorum inter oppidanos per republicam faciẽdam venit. Nam tunc dupla pars inde impartienda est domino quam ea pars maior: quæ maiori potiorique in republica datur.

¶ Sed in regno Castellæ vsus inolenisse dicitur, quòd dominus proprius populi, in suo populo dum commoratur eam coptam lignorum, inde à silua cõmuni possit sibi reportare, qua prouisu suæ domus sine fraude, sineq; iactura populi indigere est solitus. Quod si plus excesserit, erdendo in cõmunibus siluis vetitis, licet nõ teneatur exsoluere pœnam: quæ ante condemnationem pendi non solet: sed notabilem si commiserit stragem, graue reipublicæ causans dispendium: communitati

munitati sui populi hanc iacturam tenebitur restaurare hæc omnia Corduba recte docet. q. 118. de casibus conscientiæ. Cui consentit Gabriel in. 4. dist. 15. q. 5. & Syluester etiam titulo dominium. q. 4. & restit. 2. § 16. & Nauarrus semma Hispanica. cap. 25. nu. 6. & cap. 17. nu. 110. vsque 128. & Couarru. in quæst. practicis. cap. 37. tradit dominum populi posse in pascuis publicis pascere gregem in eo numero: quo duo populi insigniores incolæ possẽt suos greges pascere vbi dominus cõmoratur ita speculum conscientiæ libro. 1. cap. 62.

Q6. ¶ Sed illic. q. 118. interserit Corduba quæstionẽ: quæ fortasse alicui grata erit, neque inutilis: ideo nolui eam hic præteriisse, scilicet an populorum domini primas instantias in iudicijs concessas pupulis sibi asserere præoccupando possint.

¶ Quam libere dissoluit dicens non posse licite dominum populi sibi ascribere, iudicibusque ordinarijs primas instantias præripere nisi priuilegio regali: aut possessione immemoriali equipollẽti priuilegio & titulo, se posse in hac parte tueri, & ad hoc in cõscientia à suis confessoribus est constringendus.

¶ Sed an ad stipendia semel accepta pro iudicando, seu sententiã ferendo in primis instãtijs restituẽda in cõscientia cogendus sit, dubitari forte potest: sed videtur dicendum ad id nõ teneri. Tũ quia raro forte huiusmodi iura stipendiorum recuperauit: tum quia sui laboris stipendium videtur recepisse fungendo officio iudicis, præsertim si recte tali officio functus est, quia illa iura administraturo iustitiam debebãtur, siue præficeretur per populum, siue per dominum, nec satis certi haberi potest quis prætorum illã expediturus foret causam.

¶ An dominus possit certum numerum venatorũ eximere à tributis qui intendant venationi domini, custodiẽdisque eius nemoribus. Cuius quæstionis meminit Corduba. q. 116. de casibus conscientiæ. Et quia populus nõ est propter dominũ sed dominus propter populum institutus est ideo tales venationis præfectos, id est monteros à tributis immunes reddere non potest grauando populum vt soluat tributa ab istis persoluenda. Non enim domini sua recreationum solatia cum grauamine populi debent quæritare, nisi exonerent populum à tributorum oneribus, quæ isti eximendi erant domino pensuri: sed si dominus sic ex aliqua iusta & rationabili causa, maiora populo posset imperare tributa, veletque populum ab eorum onere releuare hac contemplatione: vt tales venationis ministros eximeret, posset quidem tunc tot numero, & in ea proportione eximere quanti valent iusta tributa: à quibus populũ releuat sic Gabriel in. 4. dist. 5. q. 5. dubio. 2. sic Sotus de iusti. & iur. lib. 3. q. 6. artic. vltimo, & Syluester tit. dominium, exactio, & Nauarrus in summa. cap. 25. nu. 6. &. 7.

cætera peccata pertinentia ad dominos postea referenda erunt.

Primæ partis finis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECVNDA PARS
INSTRVCTORII CONSCIENTIAE.

Vbi reliquæ materiæ ad instructionem conscientiæ attinentes, variæ, perutilesque, & tam Theologis, quàm iuris ciuilis, & canonici tironibus scitu necessariæ latè, & copiosè disputantur. Quas ex optimis probatisque autoribus selegit, ac in ordinem apositissime digessit

Frater Ludouicus Lopez Ordinis Prædicatorum huius Prouinciæ Hispaniæ in sacra Theologia Præsentatus.

SALMANTICAE.
Cum Priuilegio.
Sumptibus Claudij Curlet Sabaudiensis Bibliopolæ.
Anno M. D. LXXXV.

Universidad de Deusto
Biblioteca

SECVNDA PARS INSTRVCTORII CONSCIENTIAE.

CAPVT PRIMVM.

De rerum inuentarum restitutione.

VT DE INuentis quę polliciti sumus disputationis sermonem prosequamur dicimus primo, ꝙ in litore maris lapilli inuenti sint inuentoris, expressa est iuris diffinitio vt patet. institut. de rerum diuisiõe. ℞. lapilli. cuius ratio est quia litora iure gentium manserunt communia, atque idem est iuris naturæ iudicium de auri, aliorumque metallorũ venis, quæ sunt in visceribus terræ. Atque secundum Mercatum libro de cõtractibus licet hæc ita sint, tamen principibus, & regibus, prout aliquando assuescunt facere per suas leges positiuas peculiares bonis respectibus inductis, permittitur in inuentionibus fortunatis piscationis, lapillorum pretiosorum, & gẽmarum, priuilegia inuentoribus seu alijs cõcedere, vt ipsi soli his potiantur facultatibus gemmas piscandi, lapillosque in certis litoribus maris.

¶ Sicut etiam odorifera expurgamenta, quibus cete in insulis aliquibus se euacuant ambar nuncupata, vel mineralia auri, vel argenti, aliquibus à principibus in gratiam & in formã priuilegij ex iustis causis sunt applicita, non tamen rigore tam stricto per hæc cõcessionum seu appropriationũ harum rerum priuilegia, ita reliqui inhibentur talibus locis prædicta piscari, quòd in conscientia obnoxij fiant ad ea restituenda: sed solum iudicibus indicitur ne cæteros ibi piscari sustineant, & in inuasores talis piscationis pœnas, præscriptas aut præscribendas exequantur.

¶ Idem dicendum duxerim de piscatione thunorum reseruata in Hispania duci Metinensi, & de alijs gemmarum, aut piscati piscationibus prohibitis vbi piscatum elabi potest.

¶ At dubitare inquit Sotus in de iustitia & iure libro quinto, quæstione tertia, articulo tertio: posset quis hic propter nostros Hispanos, qui ad occidentalem plagam auri exhauriendi gratia aduolant, an liceat cuicunque vnius nationis ad aliam quæsitum aurum peregrinari: apparet enim vnicuique eadem ratione licere, posquàm iure gentiũ non fuere res istę diuisæ. Q5.

¶ Respondet tamen Sotus hoc ius taxat iure non esse omnino licitum: nisi incolæ ipsi consentirent, aut pro derelictis eosdem thesauros haberẽt. Nam regiones iure gentium diuisæ sunt: & ideo licet gentibus illius regionis sint illæ res communes: tamẽ non possunt aduenæ, incolis inuitis easdem res vsurpare: nec enim valerent Galli, hac de causa ad nos penetrare, nec nos ad illos, ipsis inuitis.

¶ De argenti vel auri fodinis repertis in regionibus occidentali- Q5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

but inter Indos, an super eas Hispani quid iuris possint acquirere sibi, multa supperetere possent dicenda: sed compendiose hæc dicta sufficiant. Primo, quòd infideles Indi propter in fidelitatem suam, suarum dominio rerum non sunt priuati secundum Diuum Thomam. 2. 2. quæstione. 10. ar tic. 10.

¶ Secundò, quod bene ait Sotus in 4. sen. scilicet, si cõtra Turcas, aut sarracenos iustũ gerunt christicolæ bellum, id est quia nobis infesti hostes sunt, nostramque apertis persecutionibus, irrisionibusque infectatur religionem Christianam, nostraque terras, regionesque, quæ olim Christianorũ fuerunt, inuasas, præoccupatasque habẽt: quare ij publica authoritate principum Christianorum ad id authoritatem habentium à papa, vel aliter possunt sicut bello subijci, ita terrarum quas possident dominio expoliari. At Indos hos qui antea sicut Christi nomen non audierant, nec illud susceperant, neq; nobis infensi erãt, nec quid quam nostrũ inuaserant, dominio suorum mineralium priuare, sicut & aliarum rerum, iniquum esse videtur: nisi talia mineralia vt in tua relectiõe docet Victoria haberent pro derelictis, quod tunc contingeret, quando venientibus peregrinis Hispanis, & sine oppressione eorum, suffodientibus argẽtum, vel aurum, ipsi non æg referrent: sed gauderent, nihil curantes.

¶ At postquam gremio ecclesiæ per baptismum sunt aggregati, sub eodẽ rege Christiano degentes: quia peioris conditionis ob id esse non debẽt, quòd se fidei religioniq; Christianæ per baptismum addixerint: ideo suis mineralibus suarumq; dominio rerum denudari non possunt inuiti, testante id extrauagante communi tit. de Iudæis. Ioan. 22. cap. Iudæi. vbi sic stabilitur. Iudæi ad fidem conuersi, non sunt in suis possessionibus, & bonis alijs, quocunque nomine censeantur, quæ conuersionis tempore obtinebant, vel obtinebunt, occasione prædicta molestandi, nec permittendi ab alijs molestari: sed protegendi, & defendendi: vt sic de seruitute, ad libertatem se trãstisse percipiãt, quia dignum est, & iuri consonũ iam renatos baptismatis, sudaica excitate dimissa, ampliorib⁹ fauoribus, & gratijs abundare, vt qui in perfidia abundarent, non cogantur mendicare fideles.

¶ Atque hæc omnia per sancte decreta potissimũ locum habent inter hos nouiter iam conuersos Indos. Igitur ne deterioris sint post baptismum conditionis, nihil, neque etiam à principe, est intentandum in suarum personarum grauamen, dispendiumq; rerum, quo ipsi iniuste expolientur, & Hispani inter eos degentes expolijs eorum ditentur. Quia secundum ius nemo cum alterius iactura locupletari debet.

¶ At licet hoc ita sit Mercatus libro suo de contractibus cap. 15. de restitutione incurta per iniustum bellũ folio. 219. ait, quòd si fiat sine grauamine Indorum Christianorum: quatenus non expolientur suis fundis, prædijs, siluis, nemoribus aut possessionibus: non tantum inesse scrupuli, si beneficiandis mineralibus illic Hispani operam darent: sed non vacat culpa graui vt exercetur in practica, quia vix vnquam seruatur æquitas aut iustitia circa hoc.

¶ Item præterquam quod Indi inuiti plerunque expoliantur suis possessionibus: ipsi quoque inuiti ad suffodienda destinantur mineralia, vbi quia imbecilles natura sunt, nec pares ad tantũ laboris subeundum animas inter tam operosum negotiũ exalant, vt solitudo aliquarum regionũ olim copia Indorum scatẽtium euidenter testatur. Insuper, & à suis possessionibus

nibus mineralibus vicinis interdum extruduntur, vel ob conuictum Hispanorum mineralibus vacantiũ sibi pernicios um, suas sedes, aut domos mineralibus propinquas deserendo inde erulare coguntur, metuentes etiam ne mineralibus mancipentur, fugientes quoque annonæ penuriam, quę statim ipsos, & proxima loca mineralibus solita est inuadere, dum omnia in mineralibus exhariuntur.

¶ Ad hæc ab agricultura sibi grata, & per quam fiori necessaria pro suorũ filiorum, & familiæ victu, auocantur. Quæ omnia mala si cessarent, si in suis siluis, vel nemoribus, inuenirentur mineralia, quæ ipsi incolę illius terræ nolent excolere, quia vel impares sunt ad tot expensas minarum, vel labore subeundum, vel industriam adhibendam ad eas excolendas minas: tunc Hispani habita licentia regia si libẽre cum indis conuenirent, de illis locis mineralium emendis, vel aliter pro illis locis illis recompensando, pro iure quod ad illa habent: non tantopere id improbaretur ait Mercatus, scilicet quando volentibus indis super illis locis ius obtinentibus, vel ipsis rationabiliter ex causa iusta renuentibus, per viam contractus, aut recompensationis suum ius in Hispanos cedere, iniuria non fieret. Sed quando aliter sit prædictaq; in conuenientia non cauentur, res est quæ non vacat culpa grauis, quia deterioris conditionis fiunt in diuquia amplexi sunt Christianismũ. De qua deteriori conditione in temporalibus, sæpe queruntur, cum iuxta decretum supra allegatum Papæ ibi decernitur non deterioris, sed melioris cõditionis ideirco deberent esse, & quia iuxta dictum domini Iesu dicẽtis iugum meũ suaue est, & onus meũ leue per huiusmodi iniurias, atque molestias, indis nouiter conuersis graue & intolerabile fieri non debet tale religionis Christianæ ab ipsis susceptæ iugum. ¶ Ad hæc, & hic hæc non prætereunda est quæstio quid iuris de his Hispanis, qui Perulij nouoque regno Granatensi sua priuata authoritate id officij assumpsere, explorandi omnia sepulchra indorum, & omnia delubra & sanctuaria ipsorum, adsuffodiẽdum sibi inde Thesauros, & iocalia, quibus cum indis soliti sunt sepeliri.

¶ Pro illustratione quæstionis sit prima propositio. Hispani, qui priuata authoritate in delubris indorum, vel in eorum sepulchris, aurum, vel argentum, vel iocalia dicata sanctuarijs suffodiunt, sibique ea vendicant: regulariter obnoxij fiunt adhæc omnia restituenda. Patet, quia si verũ est quod fertur, scilicet regem per suam regiã schedulam huiusmodi suffossiones thesaurorum, & iocaliũ in prædictis locis prohibuisse, palam est carere huiusmodi Hispanos iure huiusmodi thesauros sibi surripiendi. Item quia vice derelicti, huiusmodi thesauros non possunt sibi appropriare Hispani: cum excubare soleant ad fores sanctuariorum, horum thesaurorum custodes secreto.

¶ Item tertio, quia huiusmodi thesauri reconditi solent reperiri in locis indorum, puta in eorum delubris regulariter, & thesaurus sic reconditus videtur esse thesaurus totius communitatis, vbi ab antiquo tẽpore obtulerunt suas oblationes. Vnde ex eo quod illos thesauros obtulerint sanctuario suo, communitas indorũ obla ti thesauri nõ desitit esse domina. Sicut neque communitas Christicolarũ desinit habere ius in communi super omnia illa ecclesiastica ornamenta, quæ pro decore suæ ecclesiæ, cultuq; diuino prosecelebrando, obtulit. Vnde non solum ecclesiæ, sed & reipublicæ populi: quæ de his necessarijs prouidij, iniuriam inferret, qui his ecclesiã expoliaret. Ergo pari ratione Hispani non potuere illos thesauros com-

Universidad de Deusto
Biblioteca

munitati indorum debitos sine pœna restitutionis sibi appropriare.

¶ Sed adhuc instant huiusmodi thesaurorũ suffossores Hispa. se super his, his verbis sanctificãtes. Quia inquisũ iam ista oblata delubris, cacodęmoni sunt oblata: qui nullum ius sibi parere potest supra illa, sed ibi ista iocalia thesaurique reconditi pereunt, & in nullius reipublicæ vsus vtiles cedunt. Nõne melius est & sanctius inde suffodiẽtur per Hispanos, vt in eorum vsus vtiles conuertantur. Sed longe aliter, quam ipsi autumant, & non pro votis suis, quia omnia dirigunt ad priuatũ quæstum, fuæ obiectioni adhibẽda est responsio.

¶ Quia non ipsis, sibi præripere huiusmodi thesauros licite posse, concedimus: sed rex cui incumbit cura indorum iam conuersorum ad fidem, fi tagere debet, vt per officiales adhoc per se designatos, huiusmodi thesauri in delubris indorum reconditi retegantur, effodiantur que, vt in bonum commune reipublicæ, cuius sunt conuertantur, vt quia rex eorũ curam gerit bono communi sic consulat, effossoribusque poterit inde suæ stipendia industriæ & laboris persoluere.

¶ At & de thesauris seu iocalibus, quæ sepulchris indorum reposita manent, si tales indi sint iam fideles, dicẽdum est: quod si constat, eos thesauros fuisse aliquorum antecessorum, quorum hæredes & successores adhuc manent illi thesauri illis tribuendi sunt aut in cõmodum illorum, & de beneplacito illorum in vsus pios veniunt expendendi. & nõ aliter, quia eo quod Christianismum amplexi fuerint, non dereterioris conditionis sunt cẽsendi, qualis essent. si successione sibi debita rerum suorum antecessorum priuaren tur.

Qõ. ¶ At de thesauris immemorialibus, de quibus memoria iam non est reliqua cuius, vel quorum fuerint, dico quod tãc inter hos indos Christianos siquis incolatum sortitus fuerit, vnam faciens cum eis rempublicam, populi quoque onera subiens: secundum Victoriam in relectione indorum, quia hic incola populi indorum esse censetur si inuenerit ibi thesaurum, per leges infra nunc referendas de inuentibus thesauros immemoriales, casum hunc moderabitur, si inuenerit à casu in solo alterius, vel dedita opera.

¶ De infidelium indorum thesauris in illorum terris repertis loquendo, quia de his quæ foris sunt non est nobis iudicare, puto cum eis iura naturalia fore seruanda, vt quod tibi nõ vis, alteri non facias. Nam vt ait Sotus loco citato non licet eos suis thesauris priuare, nisi ipsi incolæ consentirent, aut pro derelictis eos haberent, quia vt probe ait Sotus, non possunt Galli hãc de causa expilandi thesauros Hispaniæ, ad Hispaniam penetrare, nobis Hispanis inuitis. Neque contra nos ad illos licet impręsentiarum.

¶ Vnde non approbo omnino factũ cuiusdam ciuis & ducis Cartaginensis indiarum, qui accepta notitia ingẽtium gazarum, quæ in regione Cenu nuncupata, vbi Perusinorum principũ, & regum, tam sepulchra, quam etiam eorum gazę in sepulchris solitę ab eis recondi continebantur, cum copia militũ ea sepulchra exploraturus adiit. Vnde tantam copiam auri fertur in de asportasse vt nullibi gentiũ reperta sit similis.

¶ Nam si verum est vt vulgabatur illos thesauros Perusinorum principũ esse gazas, ad earumque custodiã præfectos habuisse custodes, aut in regionibus indorum eas gazas immemoriales contineri, esseque reconditas, neq; pro derelictis habitas, palam est earum effossionem & deportationem imo expilationem non fuisse licitam.

(?) CAP.

CAP. II.

De thesauris inuentis restituendis, vel non.

Qõ. Hic & illa agitare solet quæstio an si quis thesaurum inuenerit in loco alieno: quid iuris de illo. ¶ Res est plana postquam quæstio hæc iam est absoluta per communia iura decernentia; quod qui thesaurum aliquem occultum in loco alieno, casu inuenit dimidium domino reddat.

¶ At vero data opera, quis absque facultate domini, effodiens inuenit, totum reddat domino, saltem sui laboris mercede deducta secundum mentem glossæ cap. si quid 14. quæst. 5.

Qõ. ¶ Quarum legum intelligentia exigit nosse, quid intelligant per thesaurum.

¶ Thesaurus autem est pecunia sub terra, vel alibi absconsa, vetustiori tẽpore, cuius dominus ignoratur, & de cuius occultatione, nulla est memoria l. nunquam. §. thesaurus. ff. de acquirẽdo domini. & melius in §. thesauros in stituta de rerum diuisione & melius. l. 1. C. de thesauris, qui secundum ius cõmune totus est eius, qui inuenit eum in eo quod plene suum est, quoad dominium directum & vtile. Et si casu inuenit in alieno, dimidium talis thesauri sic reperti est eius, & dimidiũ est domini loci vbi est inuentus.

¶ At si data opera inuenit in alieno, distinguendum videtur. An de consensu domini loci fuerit quæsitus, an sine illo, & in priore casu totus cedet inuẽtori, in posteriore vero totus domino loci, vt probat lex. 1. quæ est exacta solutio Syluest. in aurea rosa casu 19.

Qõ. ¶ Potro quæritur quid quãdo is qui nõ est integer dominus loci, vbi alius inuenit thesaurum quia illum fundũ habet solum creditor in pignus; vel maritus in dotem. Respondetur primo quod creditor, qui thesaurum in domo, quã in pignore habet, inuenit, & maritus etiã qui inuenit in terra dotali vxoris, diuidere eum debet cum debitore, aut cum vxore.

¶ Secundo etiam qui in agro aut domo ad modicum tẽpus conductis, imo & ad longum nempe ad vitam aut vitas, aut in emphiteosim perpetuã, vel ad 10. annos, qui etiam longum tempus constituunt, quia nullus horum est integer dominus. l. 2. ff. si ager vectigalis, vel emphit. per. & sic dimidiũ directo domino dare debet. Ite contrario, si inuentor habet dominiũ directum dimidium dare debet habẽti vtile vt colligitur ex Bart. in. l. si is. §. fin. ff. de acquir. rerum domini. & in. l. in causę. ff. de procu. & §. thesauros, in stituta de rerum diuis. At dominium totum directum dicitur habere is, qui proprietatem rei sine fructu habet, vt qui in emphiteosim perpetuam, aut ad vitam dedit, aut ad 10. annos collocauit possessionẽ, dominiũ vero vtile tantũ dicitur habere, qui sine proprietate, habet ius fruẽdi re perpetuo vel pro sua vita, aut plus, aut saltẽ pro. 10. annis iusta glo. cle. 1. de rebus ecclesiæ non alienandis. ¶ Sed quid iã tãdẽ dicendũ erit de inueniente thesaurũ in loco publico, aut sacro siue religioso. ¶ Dicitur de rah, quod partiri debet illum cum fisco, aut ciuitate, aut prælato ecclesiæ, cuius est ille locus, vbi inuentus est. Hæc omnia secũdum ius cõmune. Nã vbi alæ sunt de hoc leges, aut de rebus inuentis, illæ seruandæ sunt, sed nõ est expectãda sentẽtia judicis (vt recte monuit Caie. 12. q. 66. art. 3.) quia vt ait Nauarrus hæc restitutio non fit in pœnam, cuius soluendæ obligatio exigat sententiam, iuxta illam glos. singular. cap. fraternitas. 12. q. 2. ¶ Sed merito hæ sitari à quibusdã poterit. An qui data opera sine consensu requisito domini in agro alieno fusso-

Universidad de Deusto
Biblioteca

fossa diens, thesaurum inuenit: teneatur in conscientia, ante condemnationem totum thesaurum prout sanctiũt leges domino loci restituere, & quidẽ Nauarrus summa latina. cap. 17. num. 175. in huius rei gratiam citans Caiet. videtur innuare (quia talis lex nõ est pœnalis) ante sententiam iudicis totum thesaurum restituendum esse domino in conscientia. Ita tenuit Victoria. Sotus vero loco citato lib. 5. de iustitia & iure quæst. 3. artic. 3. solum ait quod ex legibus ciuilibus. C. de thesauris lib. 10. l. vnica & instituta de rerum diuis. §. thesauros totus thesaurus est domini fundi. Quia inuentor fur reputatur.

¶ Solus Mercatus (quod ego sciam) in suo libro de contractibus fol. 218. cap. 15. contra hos & à mea sententia dissidens ausus est affirmare quod si aliquis re vera absque malo animo suspicans alicubi esse reconditum thesaurum, si quia constitit esse antiquissimũ immemorialemque esse eum, & dominum eius: fossa diendo eum inuenisset tuta conscientia posset illum sibi retinere, ante sententiam iudicis aliud iubentis, atque si id eueret ne iudex resciat, ne illum domino loci exhibere cogatur, non est sibi culpæ tribuendum.

¶ Sed hanc opinionem licet omnino, nusquam ausus sim refutare, quia lex dictans totum in hoc casu fore domino loci restituendum, videtur fundari in presumptione huc quod inuentor tunc fur reputatur, tamen in casu prout eum limitauit Mercatus, scilicet quod nulla intercesserit re vera fraus, inuentor re vera fur non fuisse videtur: quare ista opinio licet non in toto, tamen in parte aliqualem apparẽtiam habet. Quare in eo, quod ait totum in hoc casu posse sibi retinere, non eam accepto, quia si qui bona fide, & à casu in alieno solo thesaurum reperit, ex æquitate naturali iubetur domino soli dimidiũ impendere, quare qui dedita opera illam inuestigauerit, a restitutione saltem dimidij liberabitur, postquam non tam est liber à præsumptione culpæ, quam est illam reperiens à casu? Si tamen dimidium impertitus fuisset domino loci non auderem residuum retinentem damnare.

¶ Addit quoque Metina in sua instructione confessorum fol 168. ca. 4. restitutionis, scilicet quod si credens, aut compertum habens, thesaurum immemorialẽ latitare in fundo alicuius domini, id ipsum possessionis domino reuelabit, dominusque id quasi delirium reputans nihil curauit, tunc totus thesaurus inuentori cedet, quia tunc inuentor, neque vt fur, neque vt inuasor alieni per leges reputatur.

¶ Porro hæsitari hic quoque contingit, an si aliquis fossa diẽs in fundo alieno, huiusmodi thesaurum immemorialem reperit, possit, rursus illum cooperire, adire que dominum fundi, & cum eo euentus ignaro, nihil ei reuelando, de pretio tantum fundi conuenire, sumque sibi comparare, vt totius thesauri emptor dominus fiat.

¶ Sed dico in re tanta fulta authoritate doctorum, non expedit multum remorari, nam D. Thom. 22. q. 66. art. 5. (quidquid dicat Angelus) tenet partem affirmatiuam, cui accedit Nauar. summa latina cap. 17. num. 175. vbi ait qui emit aliquod prædium siue Vrbanum, siue rusticum, in quo postea thesaurum inuenit, nihil tenetur restituere venditori. l. à tutore. ff. de rei vẽdic. quam vt sciens in eis thesaurum esse emerit ab eo, qui id ignorabat. Huic sententiæ subscribit Metina sua instructione loco citato addens id facti cõmendasse Euangelium: vbi ait simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro, quem qui inuenit homo vadit, & vendit omnia quæ habuit, & emit eum. Secus est autem inquit Sotus

tus loco citato qui eiusdem sententiæ est, si in muro domus, aut in eius penetralibus, pecuniã, aut aliud quippiam reperit: quod antiquus possessor illic posuisset, & per obliuionem reliquisset, tunc enim eiusdem possessoris est, aut suorum hæredum, vt habetur in. l. à tutore. ff. de rei vendicat.

Q5. ¶ Obliuioni hic quoque non est tradẽda, & illa quæstio, an possint principes thesauros vbicunque inuentos sibi vendicare, & quidem Palude in 4. distin. 15. quæst. 3. audacter asseuerat ex consuetudine, omnes thesauros vbi vis reperiantur esse principum, quam opinionem Sotus loco citato ait non esse auscultãdam, vt bene ait Syluest. verbo, Inuentum. 3. 13. quoniam talis consuetudo in republica bene instituta non est introducta. In Hispania nãque leges supracitatæ ad literam seruantur, atque in recopilatione legũ. tit. thesauri. lib. 6. l. 13. nihil aliud iubetur, quã qui rescierit, audierit ve, in ciuitate, oppido, vel loco, vbi fuerit cõmoratus, vel in eius confinibus, thesaurum, vel bona alia pertinentia ad regem haberi, corã tabellione illius loci veniat hoc renunciaturus, vbi videtur loqui solum de thesauris peculiari iure pertinentibus ad principem, & non de omnibus indifferẽter. Quare si contraria cõsuetudo alicubi vim obtinuit est per vim, & contra ius naturæ & gentium. Habetur enim instituta &. l. citata quod Adrianus naturalem æquitatem sequutus ei cõcessit, qui thesauros inuenerit, & lex illa. C. de thesauris. inuẽtori inquit liberã tribuimus facultatem, ne vlterius Dei beneficium inuidiosa calumnia persequatur.

Q5. ¶ At vtrum princeps quotam aliquam ab inuentore exigere valeat forsitan quis dubitabit.

¶ Respondet Sotus loco citato istam exigendi aliquam inde quotam ex legibus non apparere iustitiam, quia prædictæ ei tatæ leges ius commune continentes, nihil meminere de quota persoluenda principi, sed soluni ibi decernitur, quod qui inuenerit loco alieno à casu, medietatem reddat domino, subditque, quod pari ratione si inuenerit in loco Cæsaris, dimidium reddat Cæsari, & si in loco fiscali, vel publico, det medietatem fisco, & idẽ legitur. l. non intelligitur. ff. de iure fisci. §. si in locis. Quæ quidem leges nõ loquuntur, nisi vbi loca sunt propria principis, aut ciuitatis, quare infert Sotus credideris neque vbi esset in vsu peti quotã à principe talis vsus conscientias inuentorum obligaret: sed possent secundum ius commune bona conscientia possidere.

¶ At expendit ius hoc Metina in sua instructione confessoris. folio. 168. vbi ait inuentorem thesauri non teneri ad quotam quartam, vel quintam quam sibi in detollit rex, antequã à se exigatur: cui sententiæ astandum esse censeo.

¶ Sed de metallorum venis vsus iã obtinuit inquit Sotus vt pars quinta obueniat principi, eo quod venæ illæ sunt naturales, quæ quodammodo in bonum publicum metalla progignũt.

¶ Vide in Hispania, vel Castellæ regno, mineralia, auri, & argenti, vel quorumcumque aliorum metallorũ, & aquarum fontium, & puteorum salis, argenti viui, dicuntur ad regẽ pertinere, nisi ab alio possideantur priuilegio, vel consuetudine immemoriali recopilationis lib. 9. l. 19. tit. 8. & in parte alteratur lex. 2, tit 13. lib. 6. fori per prædictam. l. 19. tit. 8 lib. 9. vbi incorporantur salinaria omnia in coronam regiam, eorumque tolluntur limites, reducitque ad se rex Philippus recopilationis lib. 6. tit. 13. lege. 4. omnia mineralia argenti, auri, & argenti viui, vbicumque reperta, facitque copiam inuentori, ea mineralia fabre faciẽdi, & operandi, dum deductis, expensis

Universidad de Deusto
Biblioteca

duas tertias partes regi impendat: vide alias ordinationes nouas minarum l.5.contentas.

¶ Vltimo illa quæstio potissima sit obuia, an res inuētæ, quæ nō sunt thesauri, quæ præsumuntur habere domi nos possint abinuentore, post adhibitam diligentiam inquirendi dominū, neque inuento vend.cari.

¶ Et quidem consensus est omniū tam Theologorum, quam iuristarum (vt summistæ testantur) post factam indagationem, non inuento domino, pauperibus fore restituendas, at in primis circa hanc quæstionem, in aperto est omnibus, dominum rei inuente abinuētore omni diligentia, publicisque præconijs alijsque vijs accommodis, fore perquirendum, alioquin furti reus habebitur.

¶ His præmissis solus Sotus in de iustitia & iur. lib.5.quæst.3.art.3. Licet contra communem opinionem non audeat quid piam asseueranter affirmare, ait sibi suppetere grauissima argumenta, quod inuentor possit sibi in conscientia ea tunc retinere. Primo, quia iure naturæ, & gentium, illa sunt inuentoris, neque vllum ius Euangelicū, aut ecclesiasticum occurrit: quod illa tribuat pauperibus, aut cuiuis alteri. Quia caput. cum tu. de vsuris, & similia à iuristis, Theologisq; in gratiā communis opinionis allata loca, vbi vsuraria pecunia incerta, & etiā simoniaca adiudicatur pauperibus, non loquuntur, nisi de rebus male partis, & acquisitis: cuiusmodi non sunt hæc inuēta vt habetur canone non sanç. 14.q.5. quod autem iure gentium, & naturæ illa appareant esse inuentoris patet. Quia iam post indaginem factam, nō reperto domino, perinde se hæc inuēta habent ac si nullius essent domini, & perinde, ac si thesauri immemoriales essent, quos præoccupanti iure gentium tribuit.

¶ Item secundo, quia verisimile est, post Euangelium res inuentas esse inuentoris, sicut thesauri immemoriales ante legem Euangelicam muētoris erant.

¶ At iura solum prohibent vt patet l falsus.ff. de furtis, nequis inuenta, quæ præsumuntur habere dominos capiat sine animo reddendi dominis, & inquirendi eos, nec aliquid meminere de pauperibus. Non ergo est in lege euangelica debitum iustitiæ conferendi hæc inuenta pauperibus. Neq; iniuria fit dominis postquam nō apparent, & ius gentium ea inuentori contribuit, item si ille qui est Turca est dominus rei à me inuentæ, quid proderit pro illo illam largiri pauperibus, non ergo succedit ius pauperū propter bonum perdētis rem, poterat enim esse iniquus.

¶ Igitur propter hæc argumēta Metina in sua instructione confessorū fo. 168. hanc opinionem Soti censet esse valde probabilem, licet securius esse asserat talia inuenta erogari pauperibus: sed quando inuenta hæc (inquit) sunt equi, vel equæ vel iumenta pertinentia ad iura appellata delmostreneo obseruandæ sunt leges regni, scilicet quod tradātur iustitiæ transactoq; anno, neque apparente domino, vt cameræ regiæ sint hæc applicita, ita recopilatione noua.l.6.tit.13.lib.6.

¶ Pro resolutione ergo sit primum assertum consensu omniū receptū, scilicet quod inuentor prædictarū rerum facta diligentia indagationis, neq; inuento domino si indigens sit, capere potest sibi, vel eorum inuentū, vel partē pro sua necessitate. Id & etiā doctores opinionis cōmunis fatentur, dū modo id faciat de consilio prælati, aut confessarij quāuis inquit Sotus id forsan non sit necessarium.

¶ Secundum assertum sit postquam isti graues doctores Sotus, & Metina diuitem inuentorem alicuius rei, post adhibitam perquirendi dominū curā, neque

neque inuento, rem sibi inuentam retinentē non audent dānare propter allatas rationes: nolo ego fieri nimiū iustus eum culpando: Sed tantū illius consilij Gregoriani admonitū, memoremq; esse volo bonarū mētiū esse ibi culpa agnoscere, vbi culpa nō est. Sicut hic nō videtur esse. Nā quod D Augustdiuusq; Hiero.14.q.5.dicūtur asserere, non conuincit. Ait enim D.Aug. siquid inueniſti, & nō reddidisti, rapuisti, & D.Hie.canon mulct. Peccatum in quit rapinæ simile est, siquis inuenta nō reddat, quia plane intelligunt, quādo dominus haberi potest & ex mala fide non inquiritur.

¶ Tertiū assertū sit opinio cōmunis quæ tutior est, situenda est cōtra argumenta Soti, hoc se tueri potest principio, scilicet quod huiusmodi inuenta etiā nō reperto domino, ab inuentore nō sunt retinenda, sed restituēda. Quia iure naturæ bona redundantia in republica, sunt indigentiū vt art.4.præfatę quæst.4.probat Sotus, quod autē huiusmodi inuenta fiat bona redundantia in republica, inde quodāmodo apparet, scilicet quia non habent certos dominos, præsumuntur tamen habere aliquos: & antiquis thesauris nō cōperit.

¶ At deniq; restat dicendū, & qui arte magica, aut alijs diuinationibus, vel modis illicitis, thesaurum quærit, quāuis, id efficiat in suo, & inuenit fit fisci. l. vnic. C. de Thesauris lib.10. videtur tamē eū retinere posse illū, quousque condēnetur: quia pœna est arg.gl. sing.cap.fraternitas.11.quæst.2.

¶ Insuper qui trahē vel aliquid aliud vi fluminis tractus inuenit sibi accipere non potest nisi talē sit, quod iure præsumatur pro derelicto esse habitū arg.l.qui leuādæ.ff.ad.l.Rhodiā.de iactu. sic Gabriel.in 4.dist.15.q.8. sub fi. Et si in suo id inueniat, dominum est requisiturus, vt illud inde tollat, aut pro derelicto habeat, aut petat à iudice vt constituat dominoterminum in

tra quemillud faciat, & si tunc dominus nihil horum curet, satis præsumi potest id pro derelicto habere, quo sibi retinendo non peccet arg. dicta.l. qui leuandæ cum ei anot.

¶ Sed de aui, vel fera laqueo alieno etiam inuenta eam accipientis fieri diximus per.l.in laqueū.de acquirerū dominio. §. illud quæsitum. instituta de rerum diuis. nisi contraria consuetudo ei qui laqueum parauit adiudicetita Maio.in 4.dist.15.quæstio.10.& Nauar.sum.Lati.cap.17.nu.176.concordat cum sententia nostra supra posita: vbi in hoc consuetudini regionis standum esse duximus: sed de his satis.

¶ De terra vero addita, vel remota, propter rapinas fluuiorum est rubrica instituta de rerum diuis. tamen in omnibus communiter standum est consuetudini, quæ est optima legū interpres, vbi autem cessat consuetudo, standū erit iuris dispensationi quod ita disponit, quod insula nata in mari sit præoccupātis, in medio vero fluminis est cōmunis habentibus prędia iuxta flumen hinc inde. Si autem non est in medio, est proximioris, quod si fluuius diuidatur, & cingat agrum, erit ager illius cuius antea erat. Sed si flumen mutat alueum, primus alueus efficitur eorum, qui prędia iuxta illud habent. Secundus vero est publicus & si post reuertitur ad primum, secundus erit habentium prędia prope illud. Sed ager inundatus, aqua recedente, remanet eius, cuius erat. Hæc est dispositio iuris quæ satis æqua videtur.

CAP. III.

De restitutione ratione incendiorū vel adiutorij præstiti ad fugiēdū à carcere, vel à seruitute vel donationis iniustæ causa.

IAM nunc reliqua restitutionem inducentia facta persequamur nam huiusmodi sunt hæc

Universidad de Deusto
Biblioteca

sas, primo si quis non casu, sed de in
A dustria in aliquam domum, aut locum aut segetes, ignem immittit, Qui præterquam quod restitutioni manet obnoxius, cap. pessimam. 23. quæst. vltim. cap. si quis de iniurijs, si erat locus sacer, puta ecclesia, aut cœmeterium, Xenodochium ipso facto est excommunicatus: & quamuis antequam denuncietur ab episcopo, absolui possit, nõ tamen postea, est Panormitani & communis in cap. conquesti, & cap. tua de sententia excommunicationis, sed si locus non est sacer, non est ipso facto excommunicatus, quanquam excommunicari debet. Et tales incendarios ecclesiæ rursus Nauarrus cap. 27. num.
B 94. quasi suam moderans sententiam ait, nullo textu vel ratione apparere secundum Caiet. contra communem Panormitani, & aliorum esse ipso facto excommunicatos, nisi id haberet cõsuetudo, & teneatur, quod illa tolerata, & approbata à prælatis habeat vim
C legis, aut statuti excommunicantis.

¶ Author vero incendij, aut alterius delicti manifesti occultus, non potest pœna excommunicationis compelli ad se manifestandum, sed ad restitutionem debitam faciendam sic capit. quidam. 5. quæst. 1. Et Caietan. in opus. 17. responsio. 14. responsione.

¶ Secundo, qui soluit coniectum ob iuste debita in carcerem, etiam si misericordia motus soluerit, tenetur restituere tale debitum creditori, nisi
D adeo sic incarceratus sit pauper: vt neque per se, neque per alium probabiliter soluere posset, quia tunc sicut ipse fugiendo non peccat, ita qui illius fugæ author est secundum Nauarrum restituere non tenetur.

¶ Sed neque secundum Caietanum 22. quæst. 69. articu. 4. tenetur recompensare licite fugiens à carcere, neque eius adiutor, aut fugæ author damnum obueniẽs custodi, quia id damni per accidens, & sine intentione iuste se liberantis à cercere contingit, sed de his plura supra.

¶ Sed incarceratum ob delicta, vbi sibi imminet periculum mortis, aut abcisionis membri licite posse fugere tradit D. Thom. 22. quæst. 69. arti. 4. ad 2. siue peccatum sit secretũ, aut publicum, siue sit condemnatus, vel nõ, etiam effringendo, aut limando compedes, carcerem etiam rumpendo: modo vim carceris custodi non inferat, aut alteri iustitiæ ministro contra Hẽricum quolibeto. 9. articu. 25. & contra Syluestrum.

¶ Parique ratione citra peccatũ est adiuuare fugam alterius, quando ex officij sui obligatione, aut ex mandato regis, vel alterius superioris, aut ex qualitate delicti vel ex alia re particulari, id facere non prohibetur, & credit suo iudicio, quod sine carcere, & pœna temporaria resipiscet, sed hoc intelligitur de adiuuante alterius fugam, vt antequam capiatur à ministris iustitiæ liberetur.

¶ Item ad talem restitutionem tenetur: qui in causa fuit, vt captiuus à domino suo fugeret cũ obligatione restituendi eundem captiuum, si potest, sin minus æque bonum restituet, aut pretium, & præterea omnia quæ illæ fugiens furatus est, quia sicut fuit causa fugæ, ita & omnium: quæ fugam parans surripuit.

¶ Sed de ipso captiuo fugiente tenet Nauarrus, teneri eum post fugam sese ipsum restituere domino: sed iã ex mente Soti & Fratris Iosephi dixi-
mus si sit mancipium captum etiam in bello iusto nisi suam impignorauerit fidem non fugiendi, post fugam se ipsum restituere domino non tenetur, quia hoc quasi priuilegium est seruorum captorum in bello. Quare si quid ex ludi lucro licito, vel aliter sibi donatũ receperint ij ea dominis reddere non tenẽtur. Secus de seruis domi natis, aut se ipsos vendentibus, vel alio

iusto.

iusto titulo habitis: nam in his habet
A verum sententia Nauarri.

Qã. ¶ At hic quoque quæstio inter seréda videtur illa. Cuius meminit Cor duba in additionibus ad tractatũ de casibus conscientiæ. quæstione. 195. an qui ab Aegyptianis fœminis. 6. aureos in mercedem accepit vt earum coniuges coniectos in carcerem innocentes damnatos ad triremes, à carcere eriperet, si iam exequutus est pactum eos à carcere eripiens illud stipendij, id est. 6. aureos posit sibi reti-
B nere. Respondetur posset quidẽ, quia ipsi Aegyptiani etiam si iuste essent damnati ad triremes, poterãt à carcere fugam arripere, etiã si fuissent nocentes secundum Cordubam ibi contra alios: sed quia præsumitur q. quid quid Aegyptiæ habent est furtiuum: ideo securius est tali recipienti, vt medietatem illorum. 6. aureorum sic receptorum eroget pauperibus.

Qõ. ¶ Sed maius dubium premit quid
C si fidelis captus fuit in bello iusto ex parte infidelium: quale esset secundũ Nauarrum, si Christiani tempore indutiarum, aut pace cum illis constituta, infideles adorirentur? Sed facilis est solutio, quod tunc est satis restituere honestam redemptionis mercedẽ, argumẽ. c. a. noli. 23. quæstio. 1. quãuis non personam propter animæ periculum.

¶ Si autem aliquis fidelis captiuus ad circuncisionem, vel idolatriam
D compelleretur, etiam quocunque iure detẽtus, ipso facto liberatur etiam à restitutione cap. nulla. 54. distinctio. ita Syluester verbo furtum, quæstione. 6.

Qõ. ¶ Item etiam restitutioni fiunt ob noxij donatarij, qui à non potentibus donare aliquid doni recepere.

¶ Sed hæc quæstio pro sui intelligẽtia, explicatione indiget, scilicet qui sint impotentes ad donandum. Respõdetur, quòd tales sunt abbates, & religiosi, moniales capit. non dicatis. 12. quæstio. 1. serui, & alij, qui carẽt proprio peculio, filij etiam qui sunt in potestate patris. l. filius familias. §. de dona.

¶ Neque etiam vxor donare potest sine cõsensu mariti tacito, vel expresso, nisi quando ipse ad id tenetur iuxta glossam cap. quod Deo pari. 33. quæstione. 5.

¶ Neque furiosus qui non habet certa interualla: in quibus ad mentem redire solet. l. Iulianus ff. de minoribus.

¶ Neque pupillus absque tutoris sui authoritate. l. pupillus. ff. de acquir. rerum dominio.

¶ Neque prodigus qui habet curatorem, aut ei. i. interdictum. l. is cui de verborum obligationibus. cum not. per Bart. & alios.

¶ Neque minor vigintiquinque annis, quamuis eius donatio valebit si post illos, eam ratam habuerit. l. finali. C. si maior factus.

¶ Neque personæ ecclesiasticæ de redditibus ecclesiasticis, nisi ad pia vel modis supra tactis.

¶ Neque hæretici vel proditores, criminis lesæ maiestatis patratores, nec alij similes quos lex ob sua delicta, suis bonis ipso facto priuat de quibus supra cap. vergentis de hæreticis. cap. cum secundum eodem titu. libro 6. l. quisquis. C. ad. l. iuliam maiestatis. Quanquam hic asserat Nauarrus summa latina. cap. 17. num. 106. quod donatarij qui hæc donata à prædictis criminosis recepere vsque ad sententiã declaratoriam caetiuere possunt, ita Angelus, verbo, donatio. 1. §. 4. Syluester eodem, quæstione. 1. §. 8. Sed

hæc dicta sunt succincte.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. IIII.

An religiosus possit habere peculium, ex quo possit donare ita vt donatarius immunis fiat à restitutione.

AT quoniam non sat est copiosam venationem excitasse, nisi eam persequamur. Libet iterum singula enucleare. Et primo, quia rem gratam me religiosis præstiturum credo, si materiam ad suum statum attinentem primo aperiam, ab eis exordium sumere placet, an religiosus, vel religiosa, possit habere peculium alicuius rei, vel vsum illius, vel ad erogandum pauperibus vel egenis, vel impios vsus expendendum. Et ne per ignota ad min⁹ nota procedamus, libet, primo significationem quid nominis peculij interpretari.

¶ Peculium inquam est aliquam rē in particulari deputatam habere, & secretatam ab alijs ad vtendum ea, vel iure dominij & proprietatis, possidēdo, & defendendo eam, vt suam, vel iure solius administrationis, ad eam administrandam, vel distribuendam secundum conditiones, & leges ad hoc præstitutas, non tamen ad eam alienandum neque distrahendum de ea vltra concessa, vel iure solius vsus fructus, qui est facultas vtendi re, & fructibus eius in vtilitatem propriā, commodumque etiam aliorum, salua tamē substātia rei fructuarię, vnde carpitur fructus, vel iure solius vsus, qui est facultas vtēdi re ad sol⁹ proprios vsus, sine alia facultate alienandi, neque ad ministrandi, neque etiam possidendi.

¶ Triplexque inueniri potest inter religiosos genus peculij.

¶ Aliud est peculium reuocabile per prælatum, quando ad determinatos vsus est concessum, scilicet ad libros emendos, vel vestuarium. Cuius genus peculij, & administratio illius citra dubium vt licitum omnino vsu est acceptatum inter religiosos.

¶ Secundum genus peculij est, quando est irreuocabile per suum prælatū, taliter ꝙ interdicere religioso nō possit authoritatem donandi, vel administrandi, & alienandi: & hoc genus peculij, neque etiam papa qui supremus est prælatus religioso indulgere potest, taliter ꝙ per papam non sit reuocabile: quia hoc esset concedere religioso verum dominium, & proprietatem. Quod est contra suæ professionis votum essentiale: vt patet capcum ad monasterium de statu monachorum: neque de hoc controuertitur. Vnde neque vsum fructum, vel ad ministrationem huiusmodi irreuocabilem papa religioso concedere potest.

¶ Tertium genus peculij est, quod licet sit reuocabile per suum prælatū vt primum, sed non est deputatum per prælatum ad certos vsus: sed indifferenter concessum subdito ad vsus sibi libitos, scilicet quando subditus de licentia sui prælati, vel papæ pecunias vel redditus habet ad vsum fructum capessendum & administrationem horum subeundam, & ad alienandum pro libito hæc bona si sint mobilia: dum prælatus in toto, vel in parte hanc licentiam non reuocauerit.

¶ De hoc autem 3. genere peculij controuertitur inter doctores nā Gerson. 1. parte summa alphab. 23. g. &. c. & Gerardus. & Pirrinus alijque non pauci doctores hoc genus peculij dānabile esse censent taliter ꝙ neq; per papam

papam sit concessibile, quia hinc latus aperitur occasionum campus ad abusus graues contra suam professionem, & quia in cap. Ioannes frater. de regularibus hoc genus peculij religiosis interdici videtur vbi sic habetur: mandamus ne liceat quem monachū peculiare quippiam habere, & in capit. monachi. de statu monachorum, habetur monachi neque peculiū permittantur habere. Et infra monachus autem, qui peculium habuerit, nisi ab abbate fuerit ei pro iniuncta administratione permissum à communione remoueatur. Et qui in extremis cū peculijs inuentus fuerit & digne nō pœnituerit, neque oblatio pro eo fiat, neque inter fratres accipiat sepulturam & in cap. super quodam, & in cap. cū ad monasterium de statu monachorum iubentur isti cum ipsa proprietate in sterquilinio sepeliri extra monasterium, & si talis sepultus sit in sacris exhumetur, si sine scandalo fieri potest. Et nunc Concilium Tridentinum videtur hanc confirmare opinionem, cuius tenorem statim referemus, quæ quidem opinio dura esse videtur, vt ait Corduba in tractatu de casibus cō scientiæ. quæstione. 54. quia tum contra practicam antiquam communem, & præsentem omnium religionū pro more habentium contrarium esse videtur: tum quia ante Concilium Tridentinum opposita opinio nullo textu supradictorum improbatur. Quia pro eodem proprietatem, & peculiū dicta iura vsurpabant. Ideo solum peculij secundum genus, scilicet irreuocabile explodere contendebant: quia dominij & proprietatis vim continere videtur. Ideo tale peculium habēs pœnis iuris plectebatur vt pote proprietarius.

¶ Ideo licet opinio Gersonis locum habeat in fratribus minoribus obseruātiæ, quorum strictior est regula: sed non in aliarum religionum professis.

Item ante Concilium Tridentinū opinio secunda vera erat affirmatiua, scilicet quod hoc genus tertium peculij concedi poterat per papam & prælatos religiosis, ergo cum hanc opinionem practica communis religionū confirmarit hactenus, absque euidenti ratione non videtur reprobanda.

¶ Huius opinionis fautores sunt Syluest. tit. abbas. q. 3. 6. 7. & religio. 6. q. 7. & relig. 8. q. 5. testamentum. 10. quæstione. 1. quæstione. 2. & quæstione. 7. & Nauarrus in tractatu de redditibus ecclesiasticis. quæstione. 1. folio 6. folio. 23. & 24. numero. 82. & 84. & folio. 86. numero. 88. & quæstione. 2. folio. 37. numero 15. 16. & 17. & quæstione. 3. folio 52 & 53. vbi ait primo papam administrationem istius tertij peculij posse religioso concedere, quia cum sit reuocabile, non censetur dominium aut proprietatem illius concedere, quia etiam inter moniales inoleuit vsus, quod depositaria monialis fit constituta: quæ peculia monialium conflata vel ex manuum suarum artificio, vel ex aliter sibi supererogatis eleemosynis, custodiat, vt de licentia generali, vel speciali abbatissæ, vel priorissę distribuat vnicuique petenti, de suo peculio ibi reposito pro suis necessarijs, & quotidianis vsibus. Nequehoc voto paupertatis obitare iudicatur: itaque neque tali voto derogare videtur, si religionis prælatus, vel prælata alicui subdito, vel subditæ huiusmodi peculij tertij administrationem committeret, quia hæc licentia non inducit dominium, aut proprietatem.

¶ Secundo iuxta hanc secundam opinionem sustineri posset, nisi concilium Tridentinū obstaret, quod posset religiosus ante professionem condens testamentum, aliquod reddit⁹, vel census annuus sibi legare iā professo, ad suos vsus post professionem ne-

Universidad de Deusto
Biblioteca

necessarios, cum administratione, & vsufructu illorum. Dummodo horum redditiuum proprietas, vel dominium penes monasterium, vel aliam personam, vel communitatem remaneret, posseratque ex licentia prælati, & nō aliter talem administrationem obtinere, & solum pro eo tempore: quo consensus prælati duraverit, etiam si in testamento cōditionem indixerit quod talibus redditibus, per monasterium nequeat abdicari, atque cum pacto, quod eo ipso quod per monasterij prælatum tali administratione, & vsufructu uudetur, monasterium dominium sibi relictū amittat, & religiosus tūc etiam vsumfructum & administrationem illius.

¶ Atque secundum doctores huius secundæ opinionis in hoc casu monasterium non carebit dominio prædicti census, nisi in testamento, vel pacto donationis expresse adiectum fuerit à donatore vel legante talē religiosum ad id dumtaxat temporis, & non vltra re donata posse potiri: vsquequo consensus sui prælati duraverit, neque reuocauerit licentiam retinendi, nam tunc reuocata licentia, monasterij esse desinet, redibitque census ad Dominum, cui de iure videbitur attinere, vel diœcesanus iuxta formam iuris de eo disponet.

¶ Tertio iuxta istam secundam opinionem, exceptis religiosis minoribus, quibus persuam regulam, id est, vetitum, reliquis aliarum religionū professis ex licentia suorum prælatorū permittitur executorū testamēti munus subire, siue sui testamenti conditiante professionem, seu aliorū administrator fiat religiosus. Huiusmodi enim administratio proprietatem non inducit.

¶ Quarto adijcit, Nauarrus fol. 51. & fol. 53. supradicta omnia exponendo quod cum sint (quatenus (ad hoc attinet) quatuor genera religiosorū, aliqui religiosi sunt beneficiati in suis domibus extra monasterium degentes, cum debita & sufficienti licentia quibus quasi via ordinaria per priuilegia tamen, illis facultatem facit papa redditus suos administrandi, & dispendendi illos siue in morte, siue in vita in opera pia. Aliquique etiam militares ordines sunt iam licentiam generalem obtinentes, ad testandū, & legandum de fructibus suæ commendæ dummodo magistro ordinis quotamde signatam soluant in vita.

¶ Alij vero sunt religiosi non beneficiati non in monasterijs, sed extra monasteria manentes, cum licentia papæ vel alia sufficiente. Qui victum sibi quærunt de sua industria, & labore partis bonis, vel eleemosinis sibi impensis: qui neque conuentibus suis aliquid erogant, neque ab eis aliquid accipiunt. Quibus solet papa similia impertire priuilegia sicut & primis. Quia licet omnia quæ isti possident sunt monasterij quoad proprietatē cæterum non de bonis monasterij ista lucrati sunt: sed alijs ea sibi comparārunt vijs.

¶ Alij vero sunt religiosi tertio loco computati, qui neque beneficiati sunt, neque in perfecta communitate viuunt, sed intra septa monasterij, in suis cubiculis vitam agunt qui ex licentia prælati possident quotam pro vestuario, & quotam vini, & panis, & pecuniæ pro victu necessario: quatenus sibi deficiētia, sibi sua diligentia quærant, & sibi redundantia, sibi ad suos vsus reseruent. Ita Syluester loco allegato cum alijs doctoribus: quibus papa quoque fere similia priuilegia solitus est largiri: sicut & primis, quia per hoc papa nihil aliud agit quā eam administrationem bonorum quam ex tacita, vel expressa licentia suorū prælatorum obtinent in vita, prorogare etiam ad tempus mortis.

¶ Alij vero quarti generis sunt religiosi

ligiosi qui simpliciter, strictēque sunt religiosi: quippe qui in suis conuentibus commorantes, perfectæ communitatis sunt obseruantissimi: nihil peculiare, aut separatum habentes. Idemque de monialibus hac norma viuentibus, quibus papa non est solitus impendere priuilegium testandi: non quia papa id priuilegium indulgendo constituat eos proprietarios: sed quia caruerunt bonis proprijs, vel bonis administrationis in vita, de quibus testari possent in morte. Si aliquis religiosus, vel religiosa magnum cumulum bonorum attulisset ad monasterium, vel post professionē via successionis, vel donationis, vel insignis industriæ propriæ, bonis sic sibi obuenientibus, copiose substantiam monasterij auxisset: in remunerationem tantorum meritorum posset tunc eius superior, & multo potius papa hanc ei facere gratiam, vt tam in vita quam in morte aliquale habere posset peculium ad insumendum in opera pia; ita Nauarrus supra.

¶ Tandem Cordūba tradit, quod licet prælatus cum suo religioso subdito præstiterit facultatem suscipiendi munus executoris testamentarij male faciat, si reuocauerit talem facultatem, quia voluntas testatoris maneret defraudata; tamen reuocatio tenet, quòd si papa hanc facultatem religioso contulisset, iā quantum ad hoc non maneret sub obedientia inferioris prælati. Quare per illum non posset reuocari, quia papa potest religioso commutare prælatum, vel superiorem cui teneatur obedire: & se ipsum immediatum prælatum ei præstituere, eum ab obedientia inferiorum eximendo. Ideo nonnihil discrimis agnoscitur inter religiosos & clericos beneficiatos, circa administrationem, quia beneficiati administratores sunt perpetui, qui sine culpa, vel causa sufficienti per ordinarium, vel papam à functione administrationis nequeunt remoueri, bene tamen religiosi pro libito.

CAP. V.

Quid nunc per Concilium Tridentinum circa votum paupertatis religiosorum stabilitum sit, & declaratio cuiusdam casus circa moniales.

QVoniam omnia circa hanc quæstionem hactenus asserta à doctoribus, de iure erant antiquo, nūc vero quid tenendum sit, iuxta sanctionē modernam concilij Tridentini superest, aperiamus, quia conci. Tridentin. Sessio. 25. cap. 2. sic decernit. ¶ Nemini regularium tam virorum quā mulierum liceat bona mobilia, vel immobilia cuiuscunque qualitatis fuerint, etiam quouis modo acquisita tā quam propria, aut etiam nomine conuentus possidere, vel tenere, sed statim ea superiori tradant conuentuique incorporentur, neque deinceps liceat superioribus bona stabilia alicui regulari concedere, etiā ad vsumfructū, vel vsum vel administrationē, vel commendam. Administratio autē bonorum monasteriorum, vel conuentuum ad solos officiales eorundem ad nutū superiorū amobibiles pertineat. Hæc ibi, & hoc idem quamuis nō tam expresse continebatur cap. monachi. de statu monachorum. Per bona stabilia intelligit hic concilium immobilia, vel certa situata ad longum tempus. ¶ Decretumque hoc concil. Tridentinum omnes religiosos quoscunque intra sua monasteria degentes in com-

Universidad de Deusto
Biblioteca

muni, contendit reformate omnesque abusus circa paupertatem promissam extirpare, sicque inhibere videtur prælatis: vt religiosis subditis aliquod peculiũ bonorũ stabiliũ vel immobiliũ cuiusmodi sunt redditus, vel census possint concedere, neque quantum ad proprietatem, neque vsumfructum, administrationemve, cõmendam, vel vsum sicut id ex presse iudicit, vt neq; ex eorum licentia talia possint subditi obtinere, vndecunque talia bona, vel ex monasterio, vel alimde obuenerint.

¶ Neque valet obiectio quòd sicut secundum glossam cap. periculoso de statu regula. libro sexto, moniales nõ promittentes clausuram neque hanc acceptantes decretalem, ad eam seruandam non tenentur: ita etiam non teneantur religiosi ad hoc genus tertium peculij à se excludendum, si decretum Concilij Tridentini, quantum adhoc non habuerunt acceptum, sicut tradit Sylvester, titulo, lex. quæstione sexta, in fine. non inquam valet hæc obiectio, quia exigebatur papam talis consuetudinis nõ esse ignarum eamque dissimulasse: sicut conscius consuetudinis non seruandi clausurã dissimulare dicitur. sed in illa obseruantia peculij reprobati per Concil. Tridentin. non dissimulat.

¶ Igitur resolutorie hæc asserta hic videntur esse tenẽda. Primo, quòd tam religiosus, quam religiosa de facultate sui superioris executor testamentorum potest fieri. Neque in hac administratione testamentorum aduersatur concilium Tridentinum.

¶ Secundo, consuetudo recepta inter moniales deponendi apud depositariam constitutam per abbatissam, peculia laborum, & eleemosynarum peculiarium monialium, & eis tribuantur ad expendiendum pro suis necessitatibus contingentibus, adhuc potest in obseruantia teneri, quia non repugnat decreto Concilij Trid.

¶ Tertio, addimus quod tertium genus peculij supra memoratum ad vsus indeterminatos, licet sit reuocabile per prælatum, eiusque proprietate, & dominio subditus careat, si tale peculium continet bona stabilia, vel immobilia cuiusmodi sunt census, & redditus, etiam si accedat licentia prælati, prohibitum est per cõcilium Tridentinum religiosis penes se habere. Quare citra apostolicam licentiam illud licite non obtinebunt, sed bene cum illa. Circa hanc materiam consule Syluestrum, verbo, Donatio. 1. quæst. prima, & alienatio per totum.

¶ Sed quatenus materia hæc magis clarescat primo in dubium reuocamus an monialis de licentia abbatissæ vel prælati sui superioris, centum aureos condonatos sibi ab generosa domina sibi amica pro se, & pro placentibus sibi vsibus, possit erogare coguaro, alterive personæ hac lege, vt inde emat censum, vel aliter pro libito, quo inde sibi prospiciat dum modo pro illis centũ aureis, quotannis rependat sibi septem aureos, quæ pensio est censualis annua illorum centum aureorum, dum ipsa monialis superuixerit, post cuius obitum donatario remaneant, vel pro dicendis missis perpetuis, vel pro libito expendendo eos: vel vtrum monialis possit illos centũ aureos impartiri diuersis. ¶ Igitur responsum ad quæstionem sic procedendum esse ducimus.

¶ Primò, quod in alijs religionibus, excepta religione minorum prælatus conuentus, vel abbatissa præstare potest licentiam, ad distribuenda modica de facultatibus conuentus, & extraordinem vsque ad decem aureos si quotam, dummodo fiat pro causa pia, vel rationabili: sed vltra hanc quotam expendi de bonis monasterij, ecpisim subdito facere non potest, quia spectat ad prælatum sungentem

gentem quasi episcopali iurisdictione, cuiusmodi sunt generales, vel prouinciales. ¶ Causa autem pia censetur pro pauperibus, vel indigentibus, vel pro nuptijs fœminarum, vel cognatarum, vel pro gratificatione, vel remuneratione obsequiorum receptorum, vel beneficiorum, vel pro missis dicendis, vel cultu diuino, vel similibus donatio.

¶ Secundo adijcimus, quòd postquam prædicti centũ aurei iam de licentia superioris fuerint recepti, si translatum fuerit eorum dominium, & proprietas in monasterium, neque solus prouintialis, aut generalis sine consensu conuentus, neque conuentus solus sine consensu generalis, vel prouintialis conferre facultatem potest prædictæ moniali tradendi eos alicui, vt inde comparet censum extra religionem, quatenus quotannis soluat moniali prædictæ sex vel septẽ aureos, dum monialis superstes fuerit, post cuius obitum sibi vendicet eos secularis in perpetuum. Talisque secularis nisi ex consensu vtriusque tam prouincialis, quàm conuentus eos recepisset, eos rursus monasterio restituere tenetur. Pateret quia iam isti aurei sic recepti, & ex eis comparati redditus reputantur, vt bona immobilia vt patet Clemen. Exiui. de verborum significatione, neque talis alienatio, vel largitio fuit in cõmodum conuentus, sed in fraudem, & dispendiũ conuentus talis donatio centum aureorum est facta latenter, vt post vitam monialis sibi applicentur, cum possent pro conuentu manere. Neque solus prælatus talem potuit præbuisse licentiam, quia solum in commodũ cõuentus, & non in eius iacturam, administratoris fungitur munere, secũdum Ioannem Imo. in Clemen. monasterio rum de rebus eccles. alie. ita doctores vt breuiter docet Syluest. titu. alienatio. quæst. 4. & 6. & 8. & 9. & 12. vsque ad 19.

¶ Tertio asserimus quod si illi centum aurei non sunt sic recepti: quatenus eorum dominium & proprietas transierit in monasterium: sed tantum moniali illos recipiendi facultas concessa est ad suos sibi placentes vsus, etiam cum impensa sibi licentia donandi eos vni, vel pluribus extra ordinem, etiam cum granamine prædicti census: tunc saluo meliori iudicio ait Corduba loco supra citato, sola abbatissa potuit talem contulisse licentiam: qua sola, huiusmodi monialis potest sic illos centum aureos donare. Quia ij centum aurei non computãtur inter bona monasterij, de quibus iura & doctores loquuntur communiter. Neque hoc est aliqua lege, vel iure vetitum, ne de licentia superioris possit fieri.

¶ Quarto tandem concludimus, quòd esto tales decem aurei sic recepti essent, vt dominium eorum iam translatum esset in conuentum, solus generalis, aut prouincialis posset præstare consensum moniali sine consensu conuentus, vt secularj eos posset tradere, vt vitalem sibi tribuat censum, & post monialis ex hac vita exitum, in remunerationem obsequiorum, & officiorum quibus in vita prosequutus est monialem sibi fiant proprij. Quia ratio naturalis citra scrupulũ hoc videtur indicere, subscribit Syluest. verbo, alienatio. q. 19. & Nauar. supra. q. 54. fol. 143.

¶ Sed de eo quod libere datũ, vel donatũ est moniali tẽpore professiõis, vel ceu pars hæreditatis, aut legitimæ propriæ dicitur & non ei tũc ad sic distrahenda hæc bona extra ordinem, licentia præstari posset sicut in duobus primo assertis probatum manet. Hæc Corduba. At forsitan aliquis nõ quiescet, quia hęc vltimo dicta decreto Cõcilij refragari videntur vbi redditus, vel census quos vocat Concilium

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tridentinum bona stabilia religiosos A
etiam ex licentia superiorum habere prohibet, sed in promptu est solutio: quia prohibet concilium ea bona immobilia religiosos tenere quę possint conuentui incorporari, nam decernit statim conuentui esse incorporanda. At quando illos redditus, vel census ille laicus suo nomine emit cū onere pendendi quotanis moniali. 7. aureos, non possunt conuentui incorporari, quia illa iura sunt aliena, id est secularis illa mentis, ideo nō obstat B
predicta obiectio, sed ne quid desit in hac materia: quod merito desiderari posset: & ne turgescat pagina hic finem imponamus, cætera infra expediturі.

CAP. VI.

De casibus in quibus religiosum circa votum paupertatis contingit peccare, vel non.

IGitur pro complemento doctrinæ adiecerim casus hic in quibus religiosum donando, vel dispensando contra votum paupertatis, contingit peccare. ¶ Dico ergo primo ex mente victoriæ quòd quando quis cōtra voluntatem rationabilem prælati D
distrahit dispensatque rem, etiam quā habet ad vsum: ex obiecto talis distractio seu dispensatio est peccatum mortale, & in re graui nunquam caret culpa mortali, verbigratia, innotescit subdito prælato non volente, se expōdere pecunias cum secularibus, aut in vsus non tam honestos, scilicet in ludos, & luxus, palā est esse mortale: quod assertum verum habet secūdum Victoriam, quādo aperte contradicit prælatus, & etiam casu quo subditus prælatum id ægre laturum nouerit. ¶ Idem ferendum est iudicium quando intra monasterium in his casibus religiosus vnus dispensat rem alteri religioso: quando res est alicuius momenti, ita vt rationabiliter prælatus sit ægre laturus & præsertim si talis res traditur dispensanda foris.

¶ Proficua nec minus scitu necessaria hic occurrit quæstio an sufficiat ad dispensandum rem in mediocri quantitate, voluntas interpretatiua prælati. Et quia sine præmissa distinctione hæc quæstio satis exacte illucidari non potest: scito prius voluntatem interpretatiuam prælati posse dupliciter accipi. Primo modo quando subditus pro comperto habet, si postulet illam licentiam à prælato sibi non fore negandam, sed simul cum hoc eū non latet prælatum id sine sua licētia fieri nolle. Qō.

¶ Igitur iuxta hoc primum membrum distinctionis sit prima propositio. Hæc licentia interpretatiua non sufficit ad dispensandum in mediocri quantitate. Clarescitque hoc exemplo, si quis certo nouit se impetratum licentiam ad egrediēdum foras, si tamen eam à prælato postulet, non tamen ideo statim sine licentia progredi foras extra conuentum potest. Sic etiam in rerum dispensatione: patet quia in hoc casu facit contra votum paupertatis, & in re graui, & contra voluntatem prælati, quis ergo eū excusabit à culpa graui? C

¶ Sed alia est licentia interpretatiua prælati, quando per signa probabilia proculdubio intelligo ex sententia, voluntateque prælati esse, quod ego expendam aliquid, & quòd de hoc est gauisurus. Iuxta hoc secūdum membrum distinctionis statuuntur & aliæ propositiones.

¶ Sit secunda conclusio quando dubius est subditus de voluntate prælati

lati non potest aliquid dispēsare. Hæc A
conclusio patet, quia non potest licite aliquid dispensare, nisi ex licentia expressa, vel interpretatiua prælati. At hic, dum est anceps de voluntate prælati, neutra licentia eum iuuat. Ergo tunc aliquid dispēsando à peccato nō liberatur.

Qō. ¶ At quæritur, quænam erit quantitas quam poterit religiosus expendere ex ista sola licentia interpretatiua, seu subrati habitione prælati. Pro hoc sit tertia conclusio, dare librum alteri B
religioso valentem. 5. argenteos non est cēsendum esse peccatum mortale, quia hic videtur concurrere licentia interpretatiua prælati: qui non censendus est velle esse nimius in rebus modicis.

Qō. ¶ Quarta conclusio cessante conceptu secundum meum magistrum valde doctum in moralibus, commutare libros cum alijs libris etiam cum sæculatibus, dum nihil inde iniuriæ patiatur conuentus, non est mortale, quia C
hic ratihabitio seu interpretatiua licētia prælati potest præsumi. Tum, quia id in damnum conuentus non cædit: Tum, quia talis commutatio non est proprie distratio neque expensio.

Qō. ¶ Sed quid si religiosus aliquid ad expendendum accipiat de bonis cōuentus? ¶ Hic non loquimur de prælatis, aut procuratoribus, quia prælatus ex consuetudine aliquid potest expēdere in eleemosynam iuxta prudentiam administratorum: & procuratores D
possunt iuxta præstitam sibi licentiam moderatam ratione. Sed de alijs priuatis religiosis loquendo. ¶ Sit quinta cōclusio, si mōachi pecunias accipiant à conuentu, in minima quātitate: vt si accipiant argenteum, vel dimidiū excusabuntur à mortali, quia hæc non est quantitas nisi modica, & quæ non cedit in detrimentum, vel dissipationem conuentus.

Qō. ¶ At quæritur, dum religiosus peregrinatur à conuentu ex sibi in eleemosynam, vel alias pecunijs donatis in via, an possit aliquid expendere. Pro hoc sit sexta conclusio, religiosus iter faciens extra conuentum ex sibi collatis in eleemosynam, vel aliter acceptis in via, potest aliquid expendere cum cōsanguineis etiam diuitibus vt verbi gratia impartire illis. 10. aureos, aut donare illis rem huic valoris 10. aureorum æquivalētem. Patet, quia neque hæc donatio prodiga esset, sed rationabilis, quare in ratihabitione, vel in licentia prælati solet fundari, qui non præsumitur nimius.

¶ Sed iam de receptione quid possit religiosus recipere, sine licentia expressa prælatię? Respondetur primo, dum est in conuentu, potest citra mortale, recipere à sæcularibus aliqua munera lectuariorum, vel confectionum cordialium bina vascula, vel par perdicum, vel gallinarum, vel aliquid simile. ¶ Item secundo, dum peregrinatur licentiam solitus est habere ad recipiendum, quod sibi oblatum fuerit, in eleemosynam. Nam eleemosyna impēdicantibus religiosis comes est viæ cum obligatione postea præsentandi prælatis. Qō.

¶ Dubium hic incidit non satis facile vtrum religiosus recipiens, vel habens pecunias ab alio, & tamen præ verecundia, aut timore, quia metuit, illā pecuniam prælatus statim vt resciverit applicauit conuentui, licentiam non postulat à prælato: tamen propositum sincerum gerit non expendendi eam sine licentia prælati, possit illam habere in cella? ¶ Et quidem si præceptum latum sit de non retinendo pecunias in cella, nemini dubium: quin tunc ratione præcepti, lata lis culpa sit eas in cella retinere. Qō.

¶ Sed extra præceptum quid? Respōdetur in glossa Iandeli super constitutiones ordinis prædicatorum, distinct. 1. ca. 14. ordinatione. 5. cauetur sic, pecu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

niam tenere nō possunt fratres etiam in depositō mīti ad certos vsus de prælatorum licentia, neque eam habere possunt extra depositum commune sine suorum prælatorum speciali, & expressa licentia vltra duas noctes.

Q5. ¶ Sed cessante præcepto an ex prædictis motiuis possit eam retinere religiosus in cella, res profecto anceps est & dubia. Fertur Victorium tenuisse ex tali ratione talique animo retinere pecuniam in cella, etiam vltra duas noctes non esse culpam mortalem, idque asseruisse non vt omnino certū: sed vt probabile, scilicet quando prælatus est malitiosus nimiumque minutus expectatque beneplacitum alterius, vel succedentis prælati ad expendendum in vsus rationabiles, dum interim conuentus magnam indigentiā non patiatur.

¶ Sed obijci potest quod ibi ex capitulo Pisis celebrato eodem loco citat Vandelus, scilicet quod recipiens pecuniam aliquo casu contingente sine licentia prælati teneatur habita opportunitate suo prælato præsentare: quod si infra triduum facere neglexerit ex vi præsentis ordinationis ipsa pecunia sit priuatus, & ad conuentum de quo fuerit deuoluatur, nec alijs pecunia possit sibi restitui per priorem, vel quēcumque vicarium. At responderi potest in gratiam iustius opinionis Victoriæ, quod cum ista fuerit ordinatio tantum vnius capituli generalis, vel videtur non fuisse vsu recepta, vel iam per contrarium vsum exoleuisse. Sicut neque videtur esse in vsu, quod non nisi ad certos vsus, religiosi in depositō pecuniam teneant, quia interdum eam tenent non ad certos vsus: sed pro vsibus contingentibus necessarijs ex bene placito prælatis expendendam.

Q6. ¶ At quid? an in ordine prædicatorum priores, & quicumque vicarij pecuniam sibi datam, in communi depositō tenere teneantur, & non nisi de licentia prioris prouincialis expendendam? Respondetur teneri plane, nam in loco citato ex eodem capitulo Pisano habetur sic, priores etiā, & quicumque vicarij, ad prædictam ordinationem seruandam de pecunijs sibi datis similiter obligentur. Quam ordinationem priores prouinciales circa priores, & vicarios diligenter faciant obseruari. Et prædicta ordinatio habetur de verbo ad verbum in capite apud Medrolanum neque hoc recessit ab vsu, quia docti timoratæque conscientiæ priores non audent sibi data expendere inconsulto prouinciali, præsertim in magna quantitate, recognoscentes se voto paupertatis astrictos, neque omnino in dispensatione specialiter sibi datorum liberos, quamuis si ex sibi datis. io. aureos erogarent alicui inconsulto prouinciali, non essent, vt insinuauit Corduba, ideo damnandi.

¶ Sed quid si tempore scrutinij religiosus aliquid retentum in cella celauerit nec à prælato seruante apprehendatur? Respondetur, quod licet Vandelus & alij ratione voti paupertatis censuerint esse peccatum mortale etiā quamcumque rem minimam prælato occultare, nam id videtur Diuus Augustinus in sua regula inclamare quicumque rem sibi collatam celauerit, furti iudicio condemnetur: iuuat quamtamen mihi potui persuadere hanc sententiam: sed potius cum sententia quę fertur fuisse Victorię teneo, quod licet in præceptis diuinis, & naturalibus etiam strictis, paruitas materiæ, vt in furto, à peccato mortali excusatita etiam in voto solenni paupertatis, dum abest contemptus & malus animus notabilem rem occultandi, si iudicio prudentum religiosorum quicquam minimum, & fere nullius pensi religiosus occultauit, modicitas

citas rei eum excusabit à mortali, neque pro rebus tam modicis, in geheñam detrudet Deus homines, quos tā care est mercatus.

¶ Super addit Victoria sua lectura quam anno. 1535. fertur dictasse quod religiosus de licentia prælati prospe rebus, ita abūdanter vt alij egeant, lecet grauiter: quia sic alijs iniuria, cū bona communitatis pro indigētibus communia sint; & tantus potest esse excessus, & luxus vt sit culpa mortalis, tam in dispensato, quam in dispensante, si aliter vacetur luxui, quod verificetur dictū Paulī: alius esurit, alius quidē ebrius est, quia tenetur prælatus fideliter & rationabiliter dispensare.

¶ Atque secundum eundem Victoriam, si religiosus ex negligentia, vel obliuione nō effugiunte licentiam, postea si vbi non supperit ei copia eam petendi, expendit aliquid non adeo notabile, non censendus est fregisse votum, quando id fecit fretus in ratihabitione prælati. Neque si in hoc casu in via aliquid insumpsit pecunię non prodige tamen, sed moderate.

¶ Hæc autem omnia hactenus hoc grano salis ducimus temperanda, vt sic dicta vera sint: si non fuerint alia strictiora mandata superiorum, aut capitula prouincialia facta, sine expressa licentia prælatorum prohibentia religiosis expendere aliquid, nam tunc non potest se protegere religiosus licentia interpretatiua, sed licentiam prælati expressam tenetur impetrare, nisi forsitan in tam remoto loco esset, vbi tantum vigeret necessitas expendendi aliquid, nec supperet præsentia prælati pro ab eo petenda licentia. Nam tunc non obstante tali expressa prohibitione, sub ratihabitione, quę necessitas caret lege, posset pro imminenti sibi necessitate, aliquid expendere.

¶ Nec puto cum religiosus accedit hospes ad alium conuentum etiam eiusdem prouinciæ & ordinis, cum licentia prælati sui conuentus, sibi placita posse insumere. Nam expresse dicitur in nostris constitutionibus cum licentia sui prælati, pecuniæ faciendā esse expensam. At prælatus alterius conuentus non est proprie prælatus religiosi hospitis, & alienus; sed de his satis.

CAP. VII.

An donatū ab alicuius vxore sit restituendum, & similiter extortum per simulatam paupertatem, vel sanctitatem.

POsito de vxore reuocari in dubium potest, quæ præter dotem alia obtinet bona parapherналia aliunde, vel ex legitima successione habita, vel aliter donata sibi, an sine expresso, vel tacito consensu mariti possit ea donare. De qua quæstione doctores præsertim extranei, neque multum dubitant neque Diuus Thomas, quia sunt ius sequentes commune, quod vxori hæc bona parapherналia, præsertim quando pro sustentatione familiæ non sunt necessaria, sine consensu mariti posse donare concedit. At in Hispania vbi vir fiue ex vsu, siue ex lege, omnium bonorum vxoris administrator est: sine consensu mariti, etiā de his parapherналibus bonis non potest vxor donationem facere. Nam etiam in casibus quibus mulieri pro alio fidem iubere cōceditur, scilicet pro manumissione pro dote, per renūtiationē Velleiani, pro accepto pretio, si dedit pignus & post

Universidad de Deusto
Biblioteca

postbiennium consensit, quos casus verbo fidei iussor. §. 2. refert Syluester: secundum Hugonem de Celso in suo reportorio, non potest sine licentia mariti fide iubere. Nam & in recopilatione noua legum li. 5. tit. 3. l. 1. mulier durante matrimonio, sine licentia mariti prohibetur aliquem in iure contractum, neq, ab eo desistere, si ante matrimoniū talis cōtractus fuerat initus.

¶ Nunc vero eleemosyna per simu-
Q5. latiōem extorta sit restituenda, venit B illucidandum. Nam quæstionis resolutio non est tam in procinctu, quia Metina in sua instructione confessorū fol. 189. pag. 2. inter alia quæ de hypocrisi loquitur damnat ad restitutionē eum qui in oppositione cathedræ, vel dignitatis, vel canonicatus falso se iactat, scilicet libros se edidisse, preloq; commisisse. Quam ego sententiam limitarem, dum alias cū nō tam dignus esset, sibi alias præbenda non parata erat dari, sed alteri, nisi istis mendacibus mediis illam extorsisset, verbi-
C licet non tam expresse sunxit Metina.

¶ Addit secundo quod qui se fingit bonum ad aliquam adipiscendam dignitatem, vel bona aliena obtinenda, peccat mortaliter, quod ego quoque dictum temperatem sic esse, dum alias ante nouam dignitatem non concipit animum probabiliter de cætero resipiscendi alias licet malus secreto fuerit si hoc proposito fingat se bonum sine adipiscendi dignitatem præsertim sine cura animarum, non credo talis simulatio pertinaret ad crimen mortale, nam & Sotus de iustitia & iure limitanter ait quod episcoparum acceptans cum animo perseuerandi in peccato mortali, mortaliter peccat, quando ergo talis simplicem dignitatem acceptat cum alias peritus sit cum animo mutandi vitam licet pro tunc prædicto fine se finxerit bonum nullum arbitror tam criticum foro ceusorem, qui hanc eius simulationē, tam atro calculo notet, scilicet peccati mortalis. Igitur sententia Metinæ intelligitur vera: quando animo inescandi dignitatem, & perseuerandi in malo illam simulationem molitur.

¶ Addit tertio, quod facit ad rem, scilicet quod quando quis hypocrisim induens nulla media alia fraudulenta admiscuit, sed tantum mediis ordinarijs eleemosynam sibi datam tulit, quibus eleemosyna cæteris pauperibus solita est impendi, nullius restitutionis est reus. Nā etsi ita verum sit, quod illitalis eleemosyna non fuisset impēsa, si eius mendacium, & fictionem largitores eleemosynæ datæ, explorassent, aut deprehendissent: sed talis donatio libera fuit & citra vllam conditionem. Sicut exemplo hanc sententiā confirmare sibi videtur, scilicet si aliquis duxit vxorem quam non duxisset si corruptis eam esse moribus nouisset, non ideo matrimonium desinit esse validum, sic & impræsentiarum talis collatio eleemosynæ impensæ hypocritæ.

¶ Et quidem resolutio hæc Metinæ nouæ apparet, nam alij aliter hunc casum resolunt. Et primo Caiet. in sum. verbo restitutio penes finem proponens quæstionem, an fingens se bonū, aut pauperem, aut oraturum teneatur restituere eleemosynam sic acceptam breuiter se expedit per distinctionem hanc, quia si prædicta finxit, vt obtineret eleemosynam, tunc talis simulator quia per fraudem eam acquisiuit: sicut & quilibet alius per dolum & fraudem teneretur, si acquisisset aliquid, tenetur eam non largitoribus restituere, sed Christi pauperibus, aut pro ijs pijs operibus talibus, qualibus ille qui dedit putauit se dare. Si autē alio fine, illam meliorator est sanctitatis aut paupertatis simulationem, tunc quia de per accidens, id est præter intentionem concurrit ad acquisitionē elec-

eleemosinæ non tenetur restituere, sed A
satisfacere deuotioni eleemosynam dantis, quia hypocrisis hæc non decepit largitorem quantum ad actionē dandi eleemosynam. Sed ad hanc ex propria deuotione ducitur hæc Caiet.

¶ At alij vt Metina complutensis & Frater Iosephus in suis floribus in materia de restitutione aliter hanc distinguunt quæstionem asserentes, quod qui simulata sanctitate eleemosynam tenuem, vel pinguem obtinuit tenetur restituere, si causa finalis dāti fuit B
subuenire hypocritæ propter eius paupertatem, vel propter eius sanctitatem, vt largiēs ei eleemosynam, suffragiorum eius particeps fieret, vt cū porrigendo dixit accipe, ora pro me, vt ores pro me tibi do, quia cessante causa finali donatio est inuoluntaria. Quæ ratio videtur iuridica. Si autem hypocrisis fuit tantum causa impulsiua, quia ratione sanctitatis fictæ illectus est ad facilius libētiusq; eleemosynam porrigendam illi, potius quam cæteris pauperibus, tunc non tenetur C
restituere.

¶ At profecto hęc resolutio licet videatur iuridica, & pertinens ad forū exterius vbi ex probationibus, & præsūptionibus, iudicium fertur, quādo fuerit causa impulsiua, quando finalis, sed iste simulator restituturus valde anxiatur si duinaturus esset, qua ex causa, motiua, vel finali largitor eleemosynæ inductus fuerit ad eam sibi dandā D
nisi interrogaret ipsum largitorem de tali, & quali animo dederit, cum periculo se prodendi forte: nam neque & ipsi largitori interdumiam constat de eo, quo dederit animo, an ex causa finali, vel impulsiua, quare neque hæc opinio mihi omnino in foro conscietiæ facit satis.

¶ Sed neque opinio Metinæ in sua instructione primo relata mihi applaudit, tum quia noua esse videtur tum quia eius rationes in conscien-

tia, vbi respicitur veritas, non magnæ sunt efficaciæ, quia si illius ducentis vxorem secreto prauam, quam si talē esse nouisset, non duxisset, matrimonium est validum, est, quia est sacramētum, coniunctoque individua, & inseparabilis, isteque contractus suapte natura non requirit in vxore bonitatem moralem, incorruptionemque morū, sed potentiam coeundi & liberam libertatem adhoc sine impedimēto seruitutis incognitæ. At in largitione eleemosynæ quædam donatio est, quę in hoc casu fit ob causam, sicque respiciendum est an subsistat causa.

¶ Ideo opinio vltima Nauarri est quæ licet opinionem Soti lib. 9. de iustitia & iure quæst. 7. art. 3. videatur refpuere ex ratione, qua eam Sotus asserit, alia ratione iuridica videtur eam admittere: ait enim Nauarrus sum. Lat. cap. 17. num. 107. quod talis eleemosyna si ab hypocrita, taliter est obtenta ob simulationem, dum dissimulauit se pauperem, religiosum, aut infirmum, vtiae dissimulatione eleemosynam ab eo, qui patefacta sibi veritate non dedisset, obtineret, iuxta Scotum communiter receptum in 4. est restituenda dist. 15. quæst. 2. & secundum Adrianū in 4. de restitutione. quæstio. 15. Et hoc siue eleemosyna fuerit magna, siue parua contra Sotum dicentem quod si est magna, restituenda est. Non autē si est modica. Quia inquit Nauarrus, quod sit magna vel modica parum refert quoad forum interius de quo agimus, quia solum in foro exteriori pię sumitur, quod si eleemosyna fuit magna, erogans non habuit animum absolute donandi. Secus si fuit parua arg. cap. etsi quæstiones de symon. At præsumptio (inquit Nauarrus) contra Sotum cessat in foro interiori, vbi sola veritas valet cap. tua & cap. is qui. de spō salibus.

¶ Sed nos dicimus in gratiam Soti, quod non est sic vellicandus à Nauar-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ro in materia morali vbi veritates morales satis est sine regulariter vere. At sententia Soti moraliter, & regulariter est vera, & simulator iste dum opositum sibi de mente largitoris eleemosynæ non constat per hanc sententiam Soti tenetur se regulare, supposito quod durum videtur illum ad scrutandas, & scisitandas mentes largientium quo animo dederint an absoluto, vel conditionato obligare, satis erit si modicum sic acquisierit, deponere scrupulum, & non restituere) seu quia prætumitur illud modicum secundum Sotum, animo absoluto, & non conditionato fuisse sibi collatum, seu propter rationem Nauarri, quia simulatio fuit tunc, tantum impulsiua erogationis eleemosynæ, & non causa finalis secundum arg. textus optimi in l. 2. §. fin. ff. de donationibus.

¶ Si autem eleemosyna sic extorta copiosa sit secundum Sotum restituenda est in pauperes, seu in opera pia. Cui subscribit Nauar. quia duæ causæ finales illius eleemosynæ fuisse videntur, scilicet amor Dei, & necessitas proximi habiti pro seruo Dei, & ideo quāuis hæc secunda cesset, & ita quoad pauperem se simulantem, erogatio nō valeat, quoad Deum tamen valet, quia cessante vna ex duabus causis finalibus, non cessat dispositio. §. affinitatis Instituta de nuptijs, & in ipsum dominium transit eo modo quo dominium eius: quod diuinæ suæ ruatestati donatur transit arg. l. siquis ad declinandam iunctā glos. verbo minui. C. de episcopis & clericis.

Q5. ¶ Sed quid si eleemosynam magnā à pluribus modice & minutim dantibus sibi ille simulator comparauit? forsitan in hoc casu habet verum prima opinio Metinæ, quia sibi libere, & sine conditione illa modica minutatim data sunt & ex causa impulsiua non finali secundum præsumptionē iuris vt ait Nauarrus. Ergo licet multa minuta ex creuerint in magnam quantitatem, id fuit per accidens, & præter intentionē vniuscuiusque minutim eroganris, videtur tunc quod illa quantitas licet magna restituenda non sit, sed quāuis hic apparenter argutum sit & ad homines contra Sotum & Nauarrum eorūque rationes, sed puto oppositum etiā secundum eorum mentes esse dicendum, scilicet quod etiam in hoc casu hæc magna quantitas sic minutatim cōgesta sit pauperibus restituēda, quia perstat præcipua ratio finalis, scilicet amor Dei. Imo in hypocrita videtur cessare causa secunda, quæ est necessitas proximi, quia non indiget. Vnde sicut qui minutim depilat communitatem currando metretas vini, tenetur restituere illam magnam quātitatem, sic quando ad eam eleemosynam captandam sic se personauit iste, & hoc assereret utius est, scilicet quod iste etiā in hoc casu restituere teneatur licet hæ rationes suis solutionibus non careant.

¶ Præterea secundum Metinam in sua instructione loco citato sequitur, quod siquis fingens se pauperem, fingens quoque suum parentem eumque ingenuum inter infideles detineri captiuum, gratia eum redimendi impetrata à rege, & episcopo copia colligendi eleemosynam, non modicam pecuniam hac fraude conflauit, absq; dubio eam omnem restituere tenetur tum quia thecnis, medijsque iniustis eam sibi comparauit, tum quia planū est populum noluisse tam abundanter illi eleemosynam largiri, nisi causa redimendi patris, quod cum totum sit commentum citra dubium totum sic à se corrasum est restituendum.

¶ Hinc verum est quod Corduba ait q. 98. de casibus conscientiæ, quod naufragus, qui ad sibi subueniendum impetrauit litteras quęstuandi per sex menses, siue per se, siue per suum commissariū à se designandū: quod creditur

tur inaduertenter, vel aliqua alia ex causa, hoc de substituendo adhoc commissarium fuisse adiectum à notario qua mediante clausula pro octo tibi persolutis aureis, ex pacto substituit in hanc potestatem alium, qui ex talicō missione, quæstuans per sex menses, vltra aureos iā octo solutos, ex eleemosynis cumulauit sibi 50. aureos, vltra sui victus expensas, non potuit locare alteri illam facultatē quæstuandi, etiā si illa clausula vere inserta fuisset, scilicet quod ipse, vel alius ex eius commissione posset pro se quæstuare, quia intelligenda erat solum de adiuuantibus se ad postulandum, & quia est contra finem eleemosynæ, talisque conductor huius iuris quæstuandi tenetur deductis octo iam impensis aureis, deductisque impensis victus, residui ex 50. aureis sic ex tali quæstu conflatis, restituere prædicto naufrago, cuius nomine illa eleemosyna est postulata, si necessitas indigentiaque eius, suppleta iam non est, quod si iam sua indigētia est reparata, pauperibus residua eleemosyna erit eroganda, vel pro his operibus pijs, pro quibus per sententiam iudicis fuerit adiudicata. Communiter doctores in his consonant.

CAP. VIII.

An domini soluētes famulis sibi seruientibus imminuta stipendia teneantur reliquum restituere vsque ad æqualitatem & de recompensatione licita.

IAm alias causas furti, aut restitutionis prosequamur, vsq; dum omnes difficultates exhauriamus. ¶ Inter eos autem restitutionis est, qui mercenario statim diarium suū non soluit, sa-

ciens contra illud cap. 19. Leuitici, nō morabitur opus mercenarij: at si soluit quidem: sed non in ea re, qua debet, sed in panno, aut esculento, cōtra eius voluntatem, cum posset soluere in re conuenta, peccat & si in ea non poterit soluere, id in quo soluerit æstimandum erit iuxta pretium commune, etsi mercenarius eo non indigeus illud vēdit, & nō inuenit pretiū pro quo accepit, addam num tenetur iuxta D. Ant. 2. par. tit. 1. ca. 17. §. 8. & cōmunē: quod secundū Nauar. meminisse deberent cōfessarij & admonere concionatores in his terris in quibus duces, & alij ministri regū soluūt stipēdia militib⁹ in pānis, quibus illi non indigent, quoſq, lōge viliori pretio vendere coguntur.

¶ Ad soluēdū tamē diariū, tempore quo seruus ægrotauit, nō tenet herus glosin l. si vno. §. cū quidā. ff. de locat. Et si mercenarij, vel quēlibet alij famulū, qui suas operas locare consueuit, nullo pretio statuto suscepit, tenetur ei soluere tantū, quātū daret alteri simili, si eum conduceret et si pretium taxandū est arbitrio heri, taxandū est arbitrio boni viri secūdū Sylvest. ver. familia. ¶ Circa quā materiā statim Q5. exurgit illa quæstio vtrū dominus teneatur recompensare suis famulis vltra assuetum stipendium, vel conuentionē cum illis factam, quando huiusmodi stipendium est diminutum, & vtrum tunc famuli secreto possint sibi recōpensare, in eo in quo deficiat à iusto, sibi diminutum præstitum salarium. Circa quam quæstionem Sotus in de iustitia & iure lib. 5. quæstione. 3. articulo tertio apette docet famulos ab hæris furtim quicquam accipere non posse, præter sua conuenta stipendia, quando aliter via iustitiæ illa recuperare non possunt, etiam si causentur, se minutissima accipere stipendia, nisi forte, vi, vel fraude compellātur ad seruiendum, & certum sit eos non æquiualens suo seruitio accipere.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Corduba autem in tractatu de causis conscientię diffusius, quam oportet hanc prosequitur materiam, sed exacte sicut cætera solet, quare ex re erit eius diffusam doctrinā ad breuiora reducere puncta. Vnde dictum sit primum quod si dominus mercedem soluit famulo iuxta meritum personæ in tali famulatu, tanto tali que tempore, iuxta consuetudinem patriæ: tunc nulla intervenit obligatio plus restituendi. Vnde qui inseruiturus est pro toto anno domino meretur sibi suppediter dominus necessarium pro se, sua que familia ad decenter sic vitam trāsigendam, sicut cæteri suæ qualitatis compares in eodem seruitio, & antio seruientes solent transigere. Ita Sotus lib. 5. art. 3. quæst. 3. ficque taxandū est pretium in hoc casu arbitrio boni viri, etiam si à principio non fuit conuentum de pretio.

¶ Dictum sit secundum magnates, scilicet magni domini cuiusmodi sunt duces, comites, marchiones alijsque huiusmodi, pueros pages Hispanice nuncupatos, ad preces eorum parentum receptos à se, sine conuentione aliqua, si de victu & vestitu decēti quo induti erant, dum illis fuerunt oblati; prouidēte eis, per se, vel per alios, bonis moribus imbuant, politicis, & cultioribus artibus instituant, vsque dum viri politici euadant, tuncque decenter cultos, ornatosque dimittant, debito iustitię feciſſe satis videntur & quicquam plus eis non debent, neque ex pacto expresso, vel tacito. Neque seruitia illius ætatis, & talia obsequia ampliori mercede digna fuere. Cessantibus aliis, vel legibus, vel pollicitationibus, vel consuetudinibus peculiaribus, obligatorijs, ad plus eis mercedis impendendum, quia tunc si starent seruanda hæc essent.

¶ Dictum sit tertium quod si dominus pluribus famulis nō indigeat, & inductus precibus alicuius egentis, misericordia motus, eum domi recipit, vt sibi famulētur cum alijs, vsque quo obuius sibi fiat dominus alius, quo cū viuat: satis est si illi victum, & hospicium vel plus parum tribuat, quia dominus hic plus illi impendere non tenetur, sicut neq; pro merce: qua nequaquam eget, sic Nauarrus sum. Hispan. cap. 7. num. 139.

¶ Dictum sit quartum domini famulis sibi non inseruientibus semper: sed pro tempore apparentibus coram dominis, & aliquoties tantum comitantibus eos, nec continuo in eorū famulatu manentibus, etiam si nō sub ministrauerint eis mercedem sufficiētem ad victum, & vestitum totius anni, si iuxta occupationem, qua huiusmodi famuli occupantur, in eodem seruitio, eis stipendium suppeditent: satis debito iustitiæ videntur satisfeciſſe.

¶ Quintum sit dictum, domini sine conuentione tacita, vel expressa, assumētes famulos officiales, œconomos vel secretarios, quatenus quotidie & omni hora, instent dominorum seruitio, neque pro sufficienti victu, & vestitu eis stipendium impertiunt, iuxta qualitatem personarum, obsequiorum quę tenentur reficere diminutam mercedem, vsque ad sufficientiam pro decenti victu, & vestitu. Secus pro assistētia tantum in certis horis, puta ad comitandum eorum vxores, vel huiusmodi; hæc omnia dicta sint, quādo nulla præcesserit conuentio.

¶ Sed quid si dominus famulū conduxit longe minori pretio, quā sua obsequia de iustitia merebātur? Ad quam difficultatem, quia hoc multiplicitèr cōtingere potest, sine distinct. ad amussim respōderi nō potest. Dicitur ergo primo famulus diminute salariatus si ex necessitate sic inseruit, secundum Nauarrum cap. 17. num. 105. tenetur ei dominus ad æqualitatē seruitij mercedem recompensare. Cuius oppositū asserit Sotus esse iustit. & iure lib. 5. q. 3. art.

art. 3. in responsione ad primum. Sed optime eos reducit ad concordiam loco citato Corduba dicens sententiam Nauarri in hoc casu veram esse quando herus talis famuli seruitio indiget, scilicet q; tūc teneatur dominus ei, ad æqualem præstandam mercedem, etiā si talis famulus ad actus necessitate sit ad illum famulatum subeundum. At sententia Soti vera est quando licet necessitate coactus sit inseruire: sed tamen herus seruitio non indiget, quia tunc non tenebitur ei ad æqualitatem stipendium reficere.

¶ Secundo dicimus minister diminute stipendiatus, qui sic voluit ministrare, causa captandi benevolentiā, familiaritatemque domini, vt in gratiam talis domini se insinuaret, vt inter priuatos eius alumnos computare tur: nō tenetur ei dominus ad aliquid amplius mercedis præstandum: quia hic admiscetur libera donatio seruitiorum propter supradictos intuitus.

¶ Tertio adijcitur quòd si diminutè stipendiatus famulus, sic voluit inseruire sub spe tamē satisfactionis recipiendæ in alijs remunerationibus numorum, vel aliarum rerum: qui aliter nisi sub hac expectatione non erat inseruiturus: sed nonse explicauit cum Domino circa hanc suam mētem, siue quia non est in vsu id explicasse: siue quia Dñi sibi pro broducunt, quod taliter cum illis negotium pactionis geratur, seu quia iā innotescit, de animo horum famulorum, scilicet quod aliter non inseruirent, tunc tenetur ei Dominus recōpēsare ad æquale. Quia intercedit pactum tacitum de æquali stipendiatisibi reddendo nulla admixta donationis, aut remissionis integræ mercedis gratia, illaque expectatio remunerationis in alijs, fuit veluti quædam adiecta cōditio, sub hacque expectatione plerique famulorum famularumq; magnatibus, dominabusque præclaris famulari solent, quatenus aliquam spem concipiunt; quod aliquid vltra alijs suppeditabunt pro nuptijs, vel pro statu postea assumendo. Sed si cum possent citra inconuenies huiusmodi famuli suam intentionē explicasse, nō explicarunt: tunc reducendus est iste casus ad resolutionē contentam in primo dicto concordantem Sotum, & Nauarrum per illam distinctionem, an Domini indigebant illorum seruitio, vel non.

¶ Quarto asserimus quod si famulus diminute stipendiatus sic voluit ministerium subire, non cum intentione vt de iustitia, in alijs sibi fieret recompēsatio: sed cum spe gratiarum & fauorū obtinendorum, quia liberalitatibus, & magnificentijs dominorum fidentes hac spe, adeis in seruitēū alliciuntur quidam, quibus victus, & vestitus, & hospicium tantum solent dari: tunc in hoc casu non tenetur Dominus ad ei aliquid amplius de iustitia erogādum. Tunc quia Domini ex abundantia huiusmodi famulorum se vltro offerentium nolunt eis amplius præstare: tum quia licet spe remunerationis illecti, ministerium usti subierint, sed non fuit cum animo inducendi obligationem iustitiæ qua Dominus ad id eis tenere tur: sed solum innitendo gratitudini, & liberalitati quibus Domini ex æquitate naturali, non vi iustitiæ tenentur se exhibere grates, licet non via restitutionis, sed gratitudinis eis in remunerationibus, vel fauoribus æquivalētibus gratificando. Ita Nauarrus summa Hispana num. 14. secund. D. Tho. 22. quæst. 58. & 106.

Sed iam breuiter ad vltimam quæstionem propositam cum Siluestro tit. furtum quæst. 12. & 13. & bellum. 1. q. 9. & bellum. 1. q. 8. & secundum Sotum de iustitia, & iure lib. 5. q. 3. ar. 3. & Nauarrus in summa ca. 17. num. 12. & 13. & secundum doctores communiter dico primo secundum Victoriam esse iam initio recuperās rē suam: quia via tu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

stitiæ recuperare poterat dummodo de pretio pro illa sibi non recompenset, non incidit in excommunicationem pro hoc latam Secũdo dico quod famulus pro sibi debito ab hero non potest, sibi secreto recompensare: nisi cum quatuor conditionibus communiter secundum doctores iustificanti bus secretam, & priuata authoritate, re compensationem factam.

¶ Prima conditio est quod tale debitum, pro quo quis secreto sibi recõpensat, sit vere debitum ex obligatione iustitiæ, & non solius gratitudinis, in quo videas deceptos multos. Quia multum interest inter vtrumque debi tum scilicet gratitudinis, & iustitiæ.

¶ Secunda conditio est ne vltra debitum accipiat sibi recompensans.

¶ Tertio requiritur vt sic ratione iustitiæ debitum liquidum sit, & certũ. Quia si id an debeatur, dubio noncaret: vel propter legem, aut consuetudinem, aut pactum partium, tunc iustitia recompensationis non habet locum. Sicut neque secundum Cordubam, qui necessitate constrictus vendidit rem citra medietatem iusti pretij licet emptor teneatur ei restituere defraudatum pretium, sed pro hoc nõ potest occulte de bonis emptoris sibi recompensare.

¶ Quarto requiritur quod via iustitiæ tale sibi debitũ nequeat recuperare, siue defectu probationum & testium, siue defectu iudicis recti, siue timore expensarũ, simultatum, aliorũque detrimentorum.

¶ Quinto requiritur caueat sic sibi recompensans ne inde aliquid scandali, vel damni temporalis, vel spiritualis, impendeat. Quia tale damnum resarcire teneretur.

¶ Sexto requiritur caueat ne illud de quo sibi secreto recompensauit, debitum iterum sibi, vel suis soluatur hæredibus à debitore resipiscente, & volente imposterum soluere. Quare adhibenda est cautela, vt debitor conueniẽtiori modo maneat persuasus, iam illud debitum fuisse solutum, ad illudque non teneri, ita frater Iosephus materia de restitu. ait addens quod requiritur, quod verisimiliter opinetur non recuperabit etiam si à debitore petat.

¶ Præterea quia de famulorum stipendio actum est nota quid Pedraza circa hoc singulariter tetigit in sua summa fol. 86. pagina. 2. super manda tũ 7. Dicens quod sicut Domini possunt dimittere famulos, aliosque sulcipere, ita quoque famuli eadem libertate debent potiri, scilicet vt sicut libere possunt abheris dimitti: ita quoque libere heros dimittere possint. Vnde casus est vsu receptus aliqualem inducens restitutionẽ. s. constringere ad non suscipiendum famulum, vel ad non immutandum priorem herum siue ipsius constringentis licentia. Quia quodammodo est famulum à sua libertate auertere, ne possit alteri quam primo hero inuitus, famulari.

¶ Sed libro 4. fori. tit. 4. li. 3. habetur quòd herus abijciens famulum sine culpa famuli, ei pro toto tempore cõuentionis tenetur persoluere stipẽdiũ: sicut è contra si famulus sine causa & culpa heri recesserit ab eo, stipendio sibi debito amisso, in alio æquali mulctabitur: Sed hoc contingit in foro exteriori, quod credo forte non est in vsu: sed Pedraza loquitur in conscientia, quod supposito inoleuit vsus libere abijciendi famulum, vt par sit vtrinque conditio, libertas quoque manebit apud famulum libere mutandi herum.

¶ Sed aduertito quod æquitas iustitiæ expoſcit vt famulus qui se locauit pro certa pretij quota per totum annum, si eo tempore sua sponte recedit ab hero, quo modicum subiuit laboris: quia reliquo tempore anni grauius

uius sibi manebat laboris onus circa gregis, vel agriculturæ curam, tunc etiam pro rata computando tempus seruitij, arbitrio boni viri, pro tẽpore seruitij impensi, aliquid minus accipiat. Quia si pro illo duntaxat tempore vbi leuius laboratur, fuisset conductus, tenue magis etiam pro rata stipendium recepisset. Ita Bartolus in l. diuortio. 5. quod in anno. ff. soluto matrimonio. Vt si Petrus promisit stare per annum cum Ioanne, & stetit tantum per 6. menses, non poterit habere medietatẽ salarij si in hieme stetit, sed habebit arbitrio boni viri, facta computatione laboris. Ergo si stetit in æstate tantum, habebit plus medietatis salarij ad arbitrium boni viri per argumentum à contrario.

¶ Atque sicut equum locatum casu infirmatum cum magnis proprijs expensis, non tenetur eius conductor illius curam agere, ita neque pater familias, tenetur de magnis expensis famuli infirmantis, quem salario conduxit secundum Bartol. in l. si cum dote. §. sui autem ff. soluto matrimonio. Quo ad salarium autem non teneretur ei communiter secundum doctores. Quia casus contingens in persona, quæ locauit operas suas liberat cõductorem à præstatione mercedis l. si vno. §. item cum quidam. ff. locati. Quod tamen limitat Panormitanus in cap. 1. de clerico ægrotante quando salarium debetur tantum ratione personæ, & non ratione aliorum: vt si iudex sit cui debetur salarium non tantum pro se, sed etiam ratione familiæ, quam tenet, etiam quod infirmetur, debet habere salarium. lege pecunia in princ. ff. de conditi. ob causam, si autem esset consuetudo vt famulo infirmanti daretur salarium seruanda esset secundum Sali. in l. licet. C. loca.

¶ Si autem promisit famulus seruire vno anno & proparte fuit infirmus non tenebitur transacto anno, supplere tempus secundum gloss. in cap. si propter de rescriptis lib. 6. & ff. de statu lib. 1. cum hæres. §. stichus.

¶ Præterea nequid merito desiderãdũ in hac materia desideretur, & aliunde quæratur: aduertito tandẽ, quod si quis conuenit cũ aliquo patre familias, coquere panes aut lauare pannos pro tota familia determinata vt puta pro 40. personis, aucta familia, vel diminuta in cõscientia augendũ est pretium, vel diminuendũ, si autem numerus erat indeterminatus vt contingit in conuẽtibus fratrũ, qui aliquãdo sunt plures, aliquando pauciores, nõ augebitur, neq; minuetur salariũ licet plures, vel pauciores cõtingãt esse, facit cap. quanto. de censibus. & Panormitanus ibi. Si tamen nimis grauaretur ex hoc per iudicis officium sibi prouidebitur, sed in cõsiliarijs tenebitur prouidere tãtæ multitudini, & conuentio, neq; conuictus tantũ soluere si præter expectatũ notabiliter numerus minuitur, quia contrariorum eadem est disciplina. sed de his satis.

¶ Postremo secundũ Nauarrũ artifices mechanici, sartores, sutores accipientes famulos, quos tirones vocant ad docendũ eos suas artes, interdum pro solo victu, & scholastici Salmantini sic accipiẽtes famulos, cũ cõuentione tacita, vel expressa cõcedendi eis tẽpus ad studendũ, pro obsonio, & denariolis, & paribus calceorũ, si occupãt eos in alijs rebus cõtra eorũ volũtatẽ, ita vt nequeãt illas addiscere artes, peccant cũ magna obligatione restituendi propter tẽpus dilectũ, & studendi illis ereptũ, quod si eos volẽtes occupãt, tenẽtur illis impendere integrũ salarium quòd præstari est solitũ, admissis sine cõditione pro tempore studẽdi. Insinuat quoq; Nauarrus summa lati c. 17. n. 110. famulo seruiẽti pro omni tẽpore cõtinuo, victus & vestitus honestus debetur, & præterea aliqua honesta merces pro merito obsequiorũ.

CAP.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. IX.

De casu quodam Nauarri & an iuste vel iniuste causa recompensandi accipiens aliquid ad excommunicationem episcopi teneatur illud detegere vel restituere.

Qõ. CVm vero id laboris, susceptum hic sit à nobis, nempe peccata contra præceptum non furãdi, & causas restitutionis indagare, nostram persequentes materiam, quærimus hic primo de illa quæstione. De qua Nauarrus sæpe fuit rogatus præsertim Salmanticæ an qui donauit sua aut renunciauit beneficio suo, vt possit iuste cooptari in aliquod collegiũ in quo soli pauperes cooptãtur, si fuit cooptatus, si quia est inhabilis ad illud (vt videtur) commiserit aliquid fraudulentum restitutione dignum. Respondetur ergo cum illo, ea breuitate qua scipse expedit, quod licite fecit si talis donatio esset irrenouabilis, sine vllo pacto de retro donando, & renunciatio beneficij facta fuisset sine vllo pacto, & confidentia illicita, de retrocedendo, quia tunc cessio nõ esset fraudulenta, & ipso iure nulla per quam nõ vacaret beneficium si sic fieret secundum Innocentium in cap. cũ vniuersorum. de rerum permutatione vt patet extrauagãti de symo. 1. & meliùs noua extrauagãti Pij 5. de cõfidentia. Si inquam irrenouabilis fuit donatio, vel renunciatio prædicta nihil dignum restitutione molitus est per hoc qui per hæc media nixus est se cooptari in collegium pauperum. Quia neq; sic inhabilis factus est ad illud, tum quia tempore cooptationis talis est, qualem statuta collegij requirunt, tum quia non factus est talis pauper culpa sua, sed meritorie propter Deum eo si ne relinquendo sua ad adipiscendum opportunum locum studijs, & virtutibus, quo aptius maiore cum commoditate, Deo & reipublicæ famulaturus se dedicet, & opinione collegialis fiat commendatus, ad consequenda loca, quibus prædictis ministerijs fungi valeat, secus esset si talis donatio vel renunciatio fuisset reuocabilis ratione iam dicta.

¶ Insuper ad restitutionem sic acceptí sunt obnoxij, qui aliquid accipiunt occulte pro pœna quæ illis non debetur ante condemnationẽ per glossam cap. fraternitas. 12. quæst. 2. sed quamuis huius quæstionis meminerimus alibi, sed hic suum aptum ratione restitutionis obtinet locum, scilicet reus iuste interrogatus à iudice, qui inficiatus est crimen, quod fateri tenebatur, quod si fassus fuisset per sententiam iudicis omnibus suis fuisset abdicatus, & amissionis omnium eorum pœna mulctatus, vt patet in hæretico, qui confessus, in amissionem omnium bonorum damnadus veniret, an non obstãte quod quia negauit, sit liberatus, teneatur in conscientia ad restitutionem omnium bonorũ, in quibus erat mulctandus. Ad quam quæstionem sotus de iustitia, & iure lib. 1 q. 6. arti. 6. respondet affirmatiue, scilicet quod statim vt negauit, reus fit in conscientia sicut delicti, ita persoluendæ pœnæ quia iniuste negando prepedijt actũ iustitiæ iustum.

¶ At Nauarrus in additionibus fol. 37. super cap. 18. nu. 16. tenet oppositũ respectu pœnæ legis infligendæ. Secus esset si negasset debitum parti. Eidem subscribit Medina in sua instructione fol. 178. circa. 8. mandatum. ꝑ. 34. quorum sententiæ magis forẽ asculdandum censeo tum quia ad illam pœnam reus non tenetur ante condemnationem: tum quia in hoc casu sic receptæ sunt hæ leges pœnales, vt ante condemnationem non obligent in conscientia. Et quia secundum metinam iniuste ereptus à carcere: quia custodem carceris, vt euadere posset interfecit, non te tenetur tradere ad suspendium: ergo neque iniuste inficiatus delictum, non tenetur luere in conscientia bona quibus erat per sententiam priuandus.

Qõ. ¶ At quæstio quotidiana iam se hic exerit, vtrum excõmunicatio generalis Episcopi qua monitione præmissa solitus est excommunicare scienter & non reuelantes res subtractas alicui nesciẽti, an obliget eum, qui causa recompensationis eas secreto sibi addixit, cæteroſque scientes, & non reuelantes, ad restitutionem earundem rerum? Respondeo dicendum secundum mentem Nauarri: Modo pro comperto habeatur tales res via recompẽsationis, & pro debito legali fuisse subtractas, tunc tam subtractor earũdem rerum, quam etiam talis recompensationis conscij non reuelantes, & immunes fiunt à tali sententia excommunicationis, & à restitutione.

Qõ. ¶ Sed quid si de iusta recompensatione, conscij ablationis rerum dubitent, ant tunc sub pœna incurrendæ excommunicationis, & sub reatu restitutionis negotium gestum reuelare teneantur? Dicitur plane in hoc casu secundum Nauarrum quando quis est anceps, an alter id quod scit illum sub stuliſſe, iustæ recompensationis gratia sibi tuleric. Episcopo super eo excommunicante, dum talis qui tulit rem, ad monitus non recompensat, episcopo respondere tenetur: nisi tanta sublator illius rei, fide, & virtutis extimatione, apud sciẽtem polleret, quod eius dictum asserentis quod ad recuperandũ suum tantum, quod iustum erat, iuste receepit, omnem apud conscium, rei dubieratẽ abeius animo excutiat, arg.

A gloss. singul. in. l. titio fundus. ff. de cõdit. & demon.

¶ At quid si expresse episcopus in literis suis excommunicatorijs, iubeat reuelari eos, qui talem rem etiam pro recuperatione suarum rerum, acceperint. Cui satisfacit Syluester verbo nr tum. q. 15. dicens cõtra Roselam quod idam ferẽdum est iudicium in hoc casu, scilicet quod talis recompensator atque eius recompensationis conscij non reuelantes ad nihil tenentur, neq; excõmunicatione ligantur etiã si talis excõmunicatio sit specialis quo ad rẽ. Quia quoad personas est generalis, vt recte aduertit Nauarr. contra Syuest. non tantopere hoc aduertentem, & patet huius quæstionis solutio quia excommunicatio maior generalis, qualis hęc est non ligat mortaliter nõ peccãtes cap. nullus. cap. nemo. 11. q. 3. Insuper quis nemo se, neque alium innocentem, qualis est iste sibi iuste recõpensans, tenetur prodere præsertim ad damnum, & præiudiciũ. Tum quia secundum Syluestrum si mens iudicis esset vt etiam in casu quo quis sibi recompensasset, id sibi panderet sententia eius esset continens intolerabilẽ errorem, & ita non valeret. cap. de re iudicata. Quia de pœnit. dist. 1. habetur ne tibi dico vt te prodas. Vltimo quia secundũ Nauarrum clausula hæc poni solita in literis apostolicis sub forma significauit, intelligenda est, quando scitur non fuisse acceptũ pro iusta cõpensatione, aut dubitatur, arg. l. si procurator. ff. de condict. indebiti.

¶ Sed adhuc magis premere libet quæstionem, quid ergo dicendum venit si episcopus in suis literis excommunicationis exprimeret, quod in casu iniuste recompẽsationis, iniustus recompensator restituat. Si aliquis sibi licet de debito liquido iustitiæ recõpensauit, nec vltra debitum, alias tamen conditiones in recompẽsatione iusta obseruandas non obseruauerit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

an tenebitur episcopo excommunicã ti parere. ¶ Pro discussione quæstionis, nisi conditiones iustę recompensationis præmisissemus, rursus nobis hic repetendæ essent, sed iam ante præiactæ sunt, ideo respondetur ad quæstionem per subsequentia dicta.

¶ Sit igitur dictum à nobis primũ, si debitum sit liquidum, & certum, si cæteræ defecerint conditiones iustæ recompensationis, mortaliter delinquet sibi recompensans, non tamẽ ad restitutionem tenebitur, quia in cæteris conditionibus omissis obseruata prima, scilicet quòd recompenset sibi de re certo sua, licet agatur contra iuris ordinem, non agitur directe cõtra iustitiam, ideo delictum committitur contra rempublicã propter vsurpatam authoritatem, vt constat cap. olim. de resti. expoliatorũ, tamen non inde insurgit obligatio restitutionis, nisi aliud inde innatum sit damnum.

¶ Dicitur secundo quòd sententia excommunicationis non comprehendetur, si non restituat qui sibi recompensans, omnes conditiones iuste recompensationis obseruauit, quia hoc non est, neque debuit esse demẽte iudicis excommunicantis.

¶ Tertio dicimus, quòd quando iudex excommunicationis sententiam promulgat, nihil contra recompẽsantes addens, dummodo recompensans primam conditionem seruauerit, scilicet quod de debito sibi liquido recõpensauerit, quia certum est sibi deberi, ista recompensationis via vtens, sine excommunicatione non implicabitur.

¶ Quarto dicimus casu quo iudex in suis literis expresse dixerit, excommunicamus etiam recompensantes, qui omnes conditiones iustæ recompensationis non seruarint: tunc contra fratrem Iosephum in suis floribus absolute asserentem teneri tunc sic recompẽsantem (licet non retineat alienum) restituere: censeo ego hic distinguendum in hoc casu quia aut probabiliter credit, si illud restituat, aut reuelet, vel sibi infamiã furti fore inurendam, vel cogendum esse ad restituendum illud, neque amplius debitum suum, in pœnam prætermissi ordinis iuris, recuperaturum, vel non nisi cum magno suo detrimento, aut sumptibus, tunc non tenetur parere iudici excommunicanti, reuelando. Quia tunc videtur venisse negotium ad casum in quo potuisset sibi iuste recompensare, & quia postquam siue male, siue bene retinet iam suum, & sibi debitum, non tenetur propter culpam prætermissi ordinis iuris, quia priuata authoritate recuperauit, illud reuelare cũ periculo probabili amittẽdi illud.

¶ Secus si cessarent hæc prædicta inconuenientia, vt quando statim sine vllo incommodo illud debitum esset recuperaturus, quia tunc teneretur iudici excommunicanti parere. Nec contra hoc viget ratio fratris Iosephi allegantis quod iudex potest compellere ad seruandum iuris ordinem, qui est de iure naturali & diuino, quia Deuteronomij decimosexto dicitur quod iustum est iuste exequeris, quia etiam à iure naturali non est alienum quod quis recompenset sibi, aut retineat nec prodat recõpẽsationem iam bene vel malefactam, quando per reuelationem illius suo debito, aut fama est spoliandus per iudicem: dum caueat cætera damna vel si iam contigerint, ea resarciat.

¶ Sed instat iam & aliud dubium Qõ. vtrum dum sub censura præcipitur vt quicunque habuerit has, vel illas scripturas, quæ quoquo pacto, ad aliorum ius attinent eas tradat, an eas habens teneatur eas proferre? Cuius quæstionis meminerunt Corduba in tractatu de casibus conscientiæ. quæstione. 63. & Sotus in Quarto, primo tomo. quæstione prima, distinctione vigesima secunda,

cunda, articulo secundo post conclusionem quartam in tertio casu, ibi posita, pagina. 1004.

¶ Sit igitur pro expeditione quæstionis primum assertũ, scilicet, quòd in prædicto casu quæstionis harũ scripturarum possessor, vel conscius earũ ad eas reuelandas, vel exhibendas tenetur: quando tales scripturæ ad ius, vel iustitiam tertij attinent, licet contra male eas occupantem militent, quia retinet eas contra iustitiã, vt desint alteri instrumenta quibus possit recuperare sibi debitum, neque sufficit secundum Sotum, vt qui penes se eas habet se excusset, dicendo, quod inde vexationem timet: nisi forsitan omni dubio procul manifestissimum sit, taliter illas ad possidentis eas, ius conducere, vt nullatenus ad ius alterius confirmandum attineant. Cõcordant in hoc Sotus & Corduba: licet addat Sotus quod in foro seculari ad viam excommunicandi confugere ad occulta instrumenta exploranda, saltẽ ad compellendos occultos testes, vt in iudicium prodeant, neq; mos priscus est, neque res forte legitima.

¶ Secundum assertum sit in prædicto casu, in quo possessori scripturarũ præcipitur sub censura eas prodere in iudicio, si sibi satis perspectũ habet nõ malo iure eas occupasse, aut retinere, seque non carere iustitia in re à se possessa ab antiquo pro sua, si simul pro comperto habet scripturas huiusmodi obtendentem, iure carere: & q; si in alijs causis ius obtinet, ad quod ius obtinendum in iudicio, sibi non parum scripturæ hæc conferunt, si tamen ex earum exhibitione, iuste eas possidẽti magnũ exundat detrimentũ: quia ex carũ exhibitione eas exhiberi petens non solũ tuebitur suũ ius, aut illud in iudicio experiet: sed etiã in iudicio vexauit eas iuste possidentem, & sua bona, postulãdo in iudicio, odat titulũ, quo tales scripturas possederit, quem titulum forsitan non potis erit probare neq; testibus, neq; legitimis instrumẽtis tutari sua iusta possessionẽ, nisi in defectu instrumentorum præscriptionẽ antiqui tẽporis allegarit, & sic suo iure possessionis & bonorũ in foro iudiciali impetitus eruetur, sine spe perpetuo recuperandi via iustitiæ, nisi magnis expensis, laboribus, odijs, simultatibus interuenientibus, in hoc casu neq; scripturarũ possessor, neq; alius eiusdem possessionis conscius, tenetur eas edere quia omnes censuræ paulinæ, super his scripturis rebusq; acceptis sic accipiẽdę sunt, quatenus nolint ligare casu, quo iuste possidẽtibus magnũ suboritur dispendiũ in bonis: caruitque culpa quis sibi tales scripturas acquirẽdo, ita cõmuniter doctores, & cõpendiose Nauarrus refert in summa Hispana. c. 17. nu. 114. & 115. & 116. huius quoq; meminit Sotus de iusti. & iur. lib. 5. q. 3. arti. 3. Metina de restitutione. q. 11. Sylues. tit. tabellio, falsarius, & cõfessio delicti. q. 1. & 3. & 2. & in casibus quibus scripturas huiusmodi possessor reuelare non est obligatus, potest iurando, si aliter non potest euadere, respondere iudici se earum esse ignarum, concipiendo intra mentẽ se nescire aliquid, quod iure dicere teneatur secundũ Nauarri, & grauiũ doctorum opinionẽ, licet alij de hoc sint hæsitantes doctores.

¶ Tertium assertũ sit cuius meminit Corduba non modicũ inesse discrimis inter iussum iudicis quo iubet exhiberi scripturas, & inter iussum, quo iubet edere instrumenta. Quia exhibere instrumẽtũ est illud euulgare, vt sui possit esse eo se potenti tueri, aut ius suum protegere, ad quã exhibitionem instrumẽti obnoxius est occultus possessor, vel cõscius illius, cũ cõditiõib⁹ supra memoratis: sicq; sũmarie iudex cognoscẽs, an tale instrumẽtũ attineat ad ius perentis: tũc exhiberi iubebit. l. in hac actione. §. sciendum. ff. ad exhiben-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bendum &. l: Taurus eod. tit. &. l. fin. A C. de fide instrumentorum. Aliud: est edere instrumenta, quod est ipsammet scripturã tradere. Ad quod nemo obligatur, cum dispẽdio suorum bonorum aut iactura suæ iustitiæ notabili vt habetur. l. edita. C. de edendo &. l. siquis exargentarijs. §. rationẽ. ff de edẽdo & &. l. l. 1 qui accusare. & C. de testibus. l. nimis graue, & ff. de quæstionibus. l. de minore. §. tormenta, vbi dicitur, quod reus non debet ministrare arma id est, probationes contra seipsum, maxime in detrimentum vix reparabile iustitiæ suæ. Cæterum idiomate nostro Hispanico pro eodem vsurpamus edere, & exhibere scripturam quod est ipsum manifestare, quando sic generaliter, & communiter mandatur.

CAP. X.

De casibus in quibus quis tenetur respondere ad censuras prælati an non, & in quibus sub obligatione restitutionis.

ANtestis à iudice legitime interrogatus, vel sententia excõmunicationis cõpulsus detegere furtum, si sciens tacet, & obid dãnificatus suum nõ recuperat, restituere teneatur? Respondetur, haud dubiũ quin restituere teneatur: casu quo iudex iuste processit, iusteque præcipere potuit reuelationem furti, vt cauetur cap. 1. de crimine falsi, quod intelligendum venit, si non tacuit propter metum alicuius periculi sui status, aut personæ, aut bonorum iuxta D. Antoni. 2. par. tit. 1. cap. 19. §. 7. & arg. cap. quis. 11. quæst. 3. & Scotum in 4. distinct. 15. quæst. 2. & Syluestrum verbo restitu. 2. quæst. 6. Secũdum Bañes correctæ fraterne & rebellis non est traducendus ad forum publicum, quia id potius vergeret in scandalum nisi casu quo pro bono cõmuni licet illum deferre iudici prælatique potius nocẽt cõmunitati qui corrigibilem secrete, vel coram paucis, in publicum producunt: & ex officio tenentur inquirere subditos ad correctionẽ quia promiserũt.

¶ Præterea series doctrinæ exposcit, vt dubium hoc prius vẽtiletur, an correctio fraterna sit prius præmittenda, antequam quis respondere teneatur editis generalibus, vel literis excommunicatorijs, quibus præcipitur aliquod furtum reuelari. Scitu digna hæc quæstio est cognituque, vt obseruetur necessaria. Respondetur ergo nemini dubium quod conscius furti, furti authorem manifestare; non tenetur quo ad vsque prius iuxta ordinem correctionis euangelicæ, eum monuerit, nam inducere eum debet prius vt mãdato episcopi satisfaciat: & si fur satis fecerit, eum manifestare non debet.

¶ Sed quid si ad monitus occupator talis alieni, non paret iudici excõmunicanti, quia satisfacere renuit, & testis conscius furti iussus denuncia re illud probare non potest? Respondetur secũdum Nauarrum cap. decimo septimo. numer. 134. & secundum Cordubam in tractatu de casibus conscientiæ. quæstione. 64. in. 5. casu, quo quis ad iussum iudicis generaliter excommunicantis non tenetur delictum reuelare. Quod etiã in casu quo author occultus delicti non satisfaceret, conscius illius criminis, si illud probare non potest, non debet eum manifestare, quia quando præcipitur vt qui talem rem scit eam per denuntiationẽ manifestet, intelligitur de eo, qui scit, & probare potest, nisi quãdo prælatus is esset, qui potest prodesse, & nõ obesse cap. hoc videtur. 2. quæstione. 5.

¶ Sed quid in casu quo vt cõmuniter

ter fit iubetur quisquis scierit furtum A denuntiet sub censura, an excusatus à denuntiando, quia nequit probare, casu quo prælatus is sit, vt ait Nauarrus qui potest prodesse, & non obesse, teneatur illi vt patri sub eadem censura excommunicationis furtum pandere? Hoc non explicuit Nauarrus, sed saluo meliori iudicio me docere potentium, crediderim quod non. Pro eo quod secundum iuristas pœnæ sunt restrigendæ, & pœnæ quales sunt censuræ, non videntur excedere suos casus, B quia hic loquimur de solo casu in quo sententia iudicis, furtum iubetur denuntiari, quod intelligitur denuntiatione iudiciali: & tali qua in foro exteriori possit cogi fur passo damnum repararc.

Q5. ¶ Non possunt quæstiones quæ inuicem sibi sunt connexæ, ab inuicem separari, ideo subsequenter quæritur quid si iudex non per viam denuntiationis, sed post semi plenam probationẽ corã ipso factã ad plenã probationem conficiendam præcipit sub censura, vt qui illud scit ad testificandum C veniat, tunc an esto non possit probare teneatur ire ad deponendũ quod scit? Respondetur secundum Nauarrũ summa Lati. cap. 17. num. 135. tenetur plane sub pœna incurrendi censuram, & restituendi damnum ire ad deponendum quod scit, licet admonitio Euangelica non præcesserit, neque probare possit, si sine suo detrimento notabili id possit efficere, iuxta caput fin. D de iureiurando & cap. ad nostram eodem tit. Quia tunc illi non præcipitur vt denuntiet sed vt testificetur secundũ Angelum verbo denunciatio. §. 3. nisi sit persona eo casu à testificando excusata, ob cognationem, vel ob aliam causam.

¶ De qua materia testium priuilegiatorum agit Nauarrus cap. 25. num. 48. & sequenti summa latina, vbi etiam summa Hispanica eodem cap. & nu. ait quod non possunt compelli ad testificandum socer, gener, priuignus propater, frater, soror, neque alij intra quartum gradum consistentes: secundum computationem ciuilem, neque in criminalibus, neq. in ciuilibus contra Angelum secundum glos. communiter receptam in l. lege iulia ff. de testibus nisi vbi copia aliorum testiũ desit, ca. inter dũ. 70. 6. sed si volunt, bene testificari possunt contra illos, vt innuit iuris consultus cap. delictorum de testibus cogendis. B

¶ Admonet tamen Nauarrus quod ad effectũ admittendi inhabiles, quia habilium copia non suppetit, necessarium est tales habiles testes non interueniſſe, neque solitos esse interuenire neque potuisse interfuisse talibus actibus: nisi priuilegiatæ personæ, vel inhabiles, vt per sensit glosla secũdz cater. sed ad priuilegiatos compellendos, iuramentum partis iurantis alios sibi non suppetere testes, sufficeret: dũ timoratæ conscientiæ sit, nisi coniecturæ subsistant in contrarium iuxta sanctionem Bonifacij. 8. nisi alicui testiũ emerserit notabile detrimentum. Tãdem Nauarrus concludit quod inhabilitas testificandi non excusat à necessitate respondendi mandatis iudicũ, sed bene ab hoc excusat priuilegiũ.

¶ Iam quia ad mandata iudicum Q5. eorumque censuras respondendum esse docuimus, superest nosse, an sint aliquæ causæ excusantes à parendo mãdatis de reuelãdo delicta subcensuratum pœna. Respondetur iuxta sententiam Cordubæ quæst. 64. de casibus conscientiæ, & Nauarri cap. 25. summa Hisp. num. 46. vbi Corduba 7. casus excepit à regula generali dictante huiusmodi censuris fore respondendum. & Nauarrus octo excipit. ¶ Primus si sit peccatum occultum, iam emendatum, vel sola correctione emendandũ esse credatur, quia tunc premittenda est correctio fraterna si per illam est emen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

emendabile secundum D. Thom. 2.2. quæst. 33. art. 7. ad 3. & secundum D. Antoni. 2. p. tit. 9. cap. 6. §. 1. colu. 3.

¶ Secundo quando nequit probare delictum, iubeturque denuntiare, & non testificari. ¶ Tertio si à tali persona id delicti audierit tam leui, taliq; modo audierit, quòd sibi leuitati aſcribetur, si id denuntiatum abiret, vel si dictum illius iudicē moueret plus debito aduersus reum. ¶ Quarto excusatur sciens delictum per auditum tantum, si satagat is, à quo id audierit, vt det nūtiatum ad iudicem. ¶ Quinto, si conscius occupationis rei alienæ, rescierit in recompensationē liquidi debiti sic acceptum retineri, neque plus debito retineri. ¶ Sexto excusatur à reuelando si via confessionis, id furti rescierit. Imo extra confessionem dū non iuteruenit accusatio vel infamia si prælatus vt iudex interroget denuntiantem ad puniendum reum etiam si sint duo vel tres vel plures testes sine infamia præcedente non tenetur respondere.

¶ In inquisitione tamen generali non requiritur infamia probata, in qua crimina emendata omnino non sunt denuntianda secundum Sotum nisi adsit accusator. vel infamia, & interrogetur vt testis in particulari. Stāte tamen infamia non emendatus tunc denuntiandus est. Secus est si non sit infamia nisi crimen sit nocium, si autem nociuum non sit, sitque sine spe emendæ, tunc denuntiandum non est secundum Sotum tale crimē. ¶ Septimo si per modum secreti, author delicti id alicui reuelauit, ad captandum consilium pro salute animæ, vel corporis aut pro defensa rerum, vel honoris, tūc ij quibus huiusmodi, secretum concreditum est, quales sunt medici, obstetrices, viri literati, aduocati, consiliarij, adiutores ad prædictum finem, etiam cum iuramēto, vel censuris compulsi reuelare delictum huiusmodi, peccant mortaliter, si illud prodant, etiam si resciant authorem delicti graui laborare infirmitate, neque deesse probationem, & testes contra illum, quia solum id deponere possunt, quod alia via quam via prædicti secreti nouerunt, sicut & confessor. Quod quidem assertum habet verum: nisi talis detectio secreti prorsus esset necessaria ad cauendum longe maius, grauiusque damnum reipublicæ, vel tertij, quia tunc si aliter tale malū irremediabile esse: creditur, omne secretū extra cōfessionem sacramentalem concreditū pandū est, quatenus p̄ grauiori dicto detrimento cauendo opus est, & non amplius. Et hoc subueniturō tali damno, cum minori delinquentis dispendio.

¶ Ita Corduba dixit. Nam Nauarrus licet abhoc non discordet: sed id non satis explicuit, tamen hoc videtur contra Sotum in secundo membro. quæstione septima conclusione. 4. folio. 66. & de iustitia & iure. libro. 5. quæstione. 7. artic. 1. secundum D. Bonauenturam & alios doctores asserit contrarium dicens ibi Sotus, quod etiam si talia secreta sub illa cæremonia sigilli confessionis, dum confessio non interfuit, fuerint concredita, si sint pestifera reipublicæ, statim accusatione deferri debent in auresiudicis, & si sint in periculum graue tertiæ personæ, cui non potest aliter occurri, vel si sic conscius secreti, euocetur in testem. Sed puto me aliquantulū Cordubam, & Sotum in hoc dissidentes aliquatenus posse concordare dicendo, quod quando secretum vergit in damnum grauius reipublicæ, quando aliter certissimum & in promptu non est remedium, non solum est reuelandum: sed etiam per accusationem ad iudicem deferendum, secundum Sotū quia bonum commune quale est reipublicæ præferendum est bono particulari

culari secretum committentis.

¶ Secundo, quando quis nouit Ioannem furtū fecisse equum Petri, vel aliquid aliud peccat non præmissa monitione, prodendo Ioannem, quia licet teneatur cōsulere bono temporali Petri sed id nullatenus fieri debet prodēdo famā Ioannis, nisi admonēdo illū prius vt reddat equum alienum, ita Metina in sua instructione fol. 192. §. 36.

¶ Tertio, qñ aliquis nouit secreto Petrū machinari mortē in Ioannē reque vera occisurum fore illū, admonēdus est iste cędis machinator, vt absteneat q̄ si viderit monitor se nō proficere, admonendus est Ioānes vt sibi caueat à Petro. Sic cōpellendus est in confessione iste conscius huius machinationis faciat, quia præceptū dñi est dicentis, erue eos, qui ducuntur ad mortē, & quia tūc nocēs perdit ius suū, decoma gis consulēdū est honori, & vitæ innocentis, quam parātis nocere. ¶ Quarto quādo quis molitur malū graue in rēpublicā, vel regē, huius secreti cōscius non tenetur p̄mittere correctionē fraternā, quia præceptū corrigēdi cū sit affirmatiuū nō obligat nisi qñ oportet, & quomodo oportet, & expedit, sed hic non expedit, quia nullus satis sibi persuadere debet. q̄ molitor proditionis & tāti mali, sola priuata correctiōe emēdat⁹ cuadet. ¶ Sed Met. in loco allegato ait in hoc casu prodēdū est malū iudici nō vt iudici, sed vt patri vtā tū mali caueatur, sed ego credo in hoc casu pertēnitē huiusmodi proditiōes tenetur cōscius reuelare iudici vt iudici, & nō tātū vt patri: quādo nisi index procederet vt index, nō posset apponere sufficiēs coertionis remediū, quia interim tanti mali molitor proderet, vel incenderet ciuitatē. ¶ Porrò inquisitorib⁹ crimē si sit hæresis, statim denūtiandū venit, quia regulariter hæretici solēt esse dogmatizatores & quia p̄spiciēdū est magis bono comuni, quā particulari, quia de emēda per secretā nostrā correctionē certi esse nō possumus, præsertim q̄ hæretici cū peccātes ex pertinatia sint, si authoritas ecclesiæ cōtra quā suos errores asserūt eos non cōpescit, aut emēdat, neq; taies correctione priuata fraterna est præsumēdū fore emēdādos. Ideo si aliquis horū sit criminū cōscius accedēs ad cōfessionē secundū Metinā absoluendus non est, nisi prius denuntiauerit, & huiusmodi denuntiationis testimoniū attulerit, ¶ At superstitiosi, aut sortilegi quorū superstitiones manifestā nō cōtinēt hæresim, quia nō diuinant de futuris, aut liberis aut cultū nō exhibēt dæmoni, sed causa inescādi mulierē in sui amorē falsa ducti extimatione, vtūtur herbis quibusdā, prius sunt admonēdi q̄ si nō se correxerint: denuntiandi sunt. ¶ At striges, quia solitę sunt esse in pernicie & grassari in pueros, dæmoniq; solitę sūt exhibere cultū (vt aiūt) statim denūtiandæ sunt. Sicut & superstitiosi exercētes superstitiones manifestā cōtinētes hæresim, quales sunt diuinationes futurorū casuū contingentiū, aut cogitationes cordiū certo per sortilegia velle prænoscere aut per chiromantiā aut circa aras idolorū, tura, aut sacrificia offerre, statim sunt denūtiādi, quia hi pernitiosissimi sunt in republica, neque aliter eo. cū præsumitur emēdatio. ¶ Quinto dicimus q̄ qñ quis pertractauit delictū graue: cuius iā pœnitentia ductus super illo, hominē alioquin doctū cōsulit, vt sibi salutare remedium, & cōsiliū adhibeat, quia tā illius pœnitentia quā si iudex ecclesiasticus suas promulgetcēsuras per quas indicat vt oēs scientes crimē p̄dāt, particeps illius secreti p̄dicto fine, & modo cogniti nō tenetur detegere, quia hæc talis cōmissio secreti nō facta fuerit per sacramentalē confessionē, sed tamē fuit via remota ad confessionē, vt scilicet adhibito remedio, digne accederet postea ad confessionē, ita Metina Corduba loquitur loco citato.

¶ Dici-

¶ Dicitur sexto siquis inter se signandum + & contrigens alium ad secreti custodiam reuelauit se esse hæreticum, scilicet luteranum, denuntiandus statim secundum Metinam, quia illa non fuit confessio, quia non cum pœnitentia facta confessori neque via ad illã, nec cũ proposito cõsitendi.

¶ Dicitur vltimo inalijs casibus semper seruandum est secretum, nisi casu quo iuridice fuerit rogatus, secundum Metinam loco citato cum obligatione restituendi damna casu, quo obnoxius ad respondendum cum sit non respondet. At vero subditus prælato tractanti de bono suo, & quærenti de peccato suo secreto non ad punitionẽ sed ad emendam tenetur respondere secundum Sotum quando scit prælatũ posse sibi illud crimen probare cũ vno teste simul cum denuntiatore. Imo cũ spe emendæ talis prælatus potest paternæ denuntiatũ a fide digno rebellem punire corã patribus secreto pœna arbitraria & leui deterrere. Imo etiã secreto excõmunicare põt post quam probatum fuerit ei crimen cum denuntiatore & alio teste, sed non potest illum traducere ad forũ exterius secundum Ybañez & Metinã, quia licet opposita sit communis, tamen est rigurosa & parum conformis Euãgelio etiam si sit spes mendę, quia correctio publica tunc scandalizar neq; per se ordinatur ad emendam peccati secreti, de quo hic agitur.

CAP. XI.

In quibus casibus sub obligatione restitutionis teneatur quis respõdere iudici & quibusdam casibus huic materiæ annexis.

DEinde quæritur (quia sermones in vniuersali minus proficiunt) casus hic particularis, cuius meminit Cordubaiqui quodam modo ad istam materiam restitutionis reductiue pertinet, quẽadmodum & casus vbi quis obligatus denuntiare, si non denuntiet, obnoxius sit ad restituenda damna subsequuta vt sæpe diximus, scilicet. ¶ Vtrum subditi iuramento constricti a domino ad deponendum quis venatus fuerit, quis piscatus, quis ligna secuerit in locis vetitis, si inficiati fuerint neq; fuerint neque se quicquam scire, cum reseciant damna illata restituere teneantur?

¶ Et quia hic non tam aptus est locus ad materiam inquisitionis, denuntiationis, vel accusationis prosequendã. Compendiose dicamus primo præsupponentes regulam generalem, per quam cum appendicibus dictis, quæstioni prædictę satisfactum erit abunde.

¶ Regula generalis præsupponenda est quæ sæpius est inculcata, scilicet quod in casu quo quis tenetur parendo respondere iudici, si mendacio vel aliter celet veritatẽ, tenetur ex iustitia restituere subsequuta damna.

¶ Appendix doctrina est quod regulariter tenetur conscius delicti respõdere iudici secundum ordinem iuris interroganti, quando sine notabili suo detrimento testificari aut denuntiare potest. Restat ergo vltimo pro completa respõsione quæstionis quærere, quãdo iudices ecclesiastici per censuras, vel iudices sæculares per assumpta iuramenta de veritate dicenda poterũt iuste prædicta inquirere. Dicosi vel ad instantiam alicuius particularis damnificati, vel procuratoris reipublicæ in prædictis passę damnum iacturæ gravis, vel ex euidentia delicti: quia apparet magna strages commissa processerit iudex, iuste procedit tunc ad inquisitionem generalem: sicut etiam quando publica percrebruit fama, aut clamorosa insinuatio, q; in regione, congregatione, vel populo insultus fiant à latronibus, vel peccatum nefandum perpetretur, vel similia, generalis inquisitio fieri potest, sed tamẽ quatenus per inquisitionem hanc generalem, iudex procedit, non potest specialiter scisitari, an Petrus fecerit hoc, quia grauiillum afficeret iniuria, sed tantum in genere percunctando quis fecerit, authorem criminis indagare poterit, nisi aliqua specialis persona B speciali infamia fuerit notata, quia tunc de illa persona, scilicet an Petrus tali laborans infamia fecerit hoc nominatim inquirere iudex valet.

¶ An vero sicut planum est infamiã specialem, quaquis specialiter est præ notatus valere ad specialiter, & nominatim inquirendum de illo: sic etiam valeant indiția specialia specialiter aliquem indicantia authorem criminis esse, & sufficiãt ad inquirendum contra talem in particulari, controuertitur inter Sotum, & Nauarrum. Nam Sotus in de detenge. secreto in secundo. membr. quæst. 6. conclusione 8. dubio 1. & folio 51. & 5. tenet sufficere. Nauarrus autem in summa cap. 8. num. 38. & in cap. 25. num. 35. & in cap. 17. numero 135 tenet oppositum negans ad id, manifesta indiția sufficere. At tandem Sotus de iust. & iure. lib. 4. quæst. 6. arti. 2. & Syluester titulo. inditium, & tit. inquisitio. 1. quæst. 3. & q. 4. cum Nauar. conuenientes astruunt ad specialiter D procedendum contra Petrum non sufficere indiția manifesta ipsum prodentia, sed tantum huiusmodi indiția, via accusationis pro semiplena probatione valere, vt possit iudex hac via tam reum sic indiția, quam etiam testes delicti non ignaros, cogere ad fatendum veritatem in tali casu. Ad huiusmodi rem facit caput qualiter, & quando secundo de accusationibus.

¶ At vero credo quando indiția sunt

A non leuia, sed grauia ingerentia grauem præsumptionem, vel sunt grauissima quasi sufficientia ad condemnationem, sunt que per maiorem partem vicinię sparsa, tunc sufficere, ad inquirendum in speciali contra sic grauiter, & publice indiciatũ. Nec hoc vereor insuficiatur Nauarrus, qui ait ad inquirendum sic specialiter sufficere famam, vel aliquid æquiualens famę. At prædicta indiția sic qualificata, videntur æquipollere infamiæ. Tunc etiam talia indiția grauia sparsa per maiorem partem reipublicæ, scandalum publicum ingenerant in populo vel vicinia, quod videtur non fore toleraudum. Nam nouo populus agitatur scandalo cum scandalum ingenitum publice vident per iudices dissimulari, quare Iulius Clarus in sua practica criminali quæstio. 20. de indicijs ait, quod quando reus est certus, inquiritur specialiter, & assumuntur indiția specialiter contra eum, & credo per certum, intelligit Iulius clarus reum grauiter, valde & publice indiziatum.

¶ Sed iam tandem ad initio relatam quæstionem respondendo concludimus, quod extra prænumeratos casus, si iudices vel domini, in prædictis inquirendo procedant extra formam prædictam, & male procedunt, & ægraui culpa non excusantur secundũ Syluestrum vbi supra & titu. iuramentum 2. q. 9. & Nauar. vbi supra cap. 25. nu. 26. & 27. & 36. & 37. & cap. 18. num. 38. 39. 40. 57. & cap. 12. nu. 10 &. 21. & secundũ doctores cap. qualiter, & quando. ¶ An autem ad interrogata iudicis teneatur reus, vel testis respondere dum inquiritur pro restauratione damnorum illatorum, iam diximus teneri exceptis in illis. 7. aut octo casibus supra relatis. Q5.

¶ Perpendendum est vltimo quando aliqui in speciali sunt denuntiati per custodem siluæ, vel venationis, vel

Universidad de Deusto
Biblioteca

piscationis, quod deprehenderit eos A
in harum rerum furto, iuramento iudi
cis, si astringantur ad fatendum verita
tem, tenentur de plano iurare, atq; ve-
ritatem testificari, quia si custos iura-
uit ita esse, sufficit ad sententiam con
demnationis in pecunia contra eos fe
rendam, sicut sancitum est in legibus
fori regalis Hisp. lib. 4. tit. 4. l. 7. sic, cu
stos præfectus in vineis, & decer pētes
fructus apprehendere potest, hoc est,
deferre ad iudicem, suoque iuramen-
to defertur, fidesq; adhibetur, sic glos.
Montalui ibidem latius adhoc facit. l. B.
1. §. sane. ff. de officio præfecti vrbis,
& Bart. in l. diuus. 2. ff. de cust. reo. & Bal
dus super infortiatum de rebus eorū
qui sub tutela vel cura in l. magis pu-
to. §. illud, cætera pertinentia ad mate
riam inquisitionis suo loco sunt expe-
dienda. Hæc vero pro respondendo ad
furta vel damna, dicta sufficiant.

Q5. ¶ Sed tamen quæstio de qua se no-
ue inquisitum fuisse ait Nauarrus sum
ma lat. cap. 17. num. 135. non est præter
missu digna, an vxor, filius, & cognatus
alicuius delinquentis abscondentis
aliqua eius bona in aliquo monasterio
vel alio loco, ne à iudicibus sequestrē-
tur teneantur ipsi, vel alij eius rei con
scij illa reuelare propter sententiam
excommunicationis, aut iuramentum
quibus iubentur ea pandere? Respon-
detur ergo sententiamque amplexan-
tes Nauar. dicimus primo quod si om
nia abscondita pertineant ad compen
sandum dotis debitū, vel aliud alias D
contractum debitū, non tenentur pla-
ne tunc prædicta à se absconsa bona
prodere, fin autem ad prædictam rocō
pensationem debitorum necessaria
non sunt, celanda non sunt, sed pate fa-
cienda ad mandatum iudicis. Oppor-
ret autem cauere hic inquit Nauarrus:
ne iterum peti possit debitum id, ad
quod abscondita sufficiunt. Instar il-
lius qui accepit aliq uid de bonis cre
ditoris, in sui debiti cōpensationem.

¶ Illa quoque quæstio non ab hoc lo Q6.
co abhorret, cuius meminit Corduba
in tractatu de casibus conscientiæ. q.
126. An vxor, quia iam legitime per iu
dicem fuit integrata in dote à marito
prodigo, vel vergenti in inopiam sibi
reddita, si in oneribus matrimonij po-
stea ipsa eam insumpsit, possit rursum
eam repetere, aut an de bonis mariti
secreto prodote sic insumpta, possit si
bi recompensare, non obstante, quod
per censuras iussa sit talia bona mariti B.
defuncti pro salare.

¶ Respondeo primo esse dicendum,
quod vxor timens lites de bonis ma-
riti potest sibi secreto recompensare
vsque ad quantitatē suæ dotis, & arra-
rum, bonorumque paraphernalium, si
sibi suppetebant, & non vltra, quia de
bitum hoc suū maiori priuilegio pol
let, quam omnium aliorum creditorū
mariti non habentium hypothecas
speciales, & expressas super bona viri
anteriores ad dotem, ac per cōsequēs
solum astricta manet ad residuū quod C
retinet de bonis mariti, vltra prædicto
rum æquam recompensationem, neq;
tenetur respondere literis excommu-
nicationis aut iuramentis, quibus co-
gitur detegere abscondita bona.

¶ Prædicta autem hæc omnia & se-
quentia intelliguntur vera, nisi vxor se
desponsarit ad persoluenda mariti de-
bita, vel fideiusserit pro eis, ita Nauar.
in additione ad cap. 17. suæ summę nu.
134. & 135.

¶ Secundo dicimus, si mulier hæc su D
perstite marito manumissa fuit in sua
bona dotalia, eiq; talia bona sunt resti
tuta iuridice, eorumq; iam adepta fuit
possessionem, etiam si postea in one-
ribus matrimonij ea rursus insumpse-
rit omnia, vel illorum quorum, re-
perendi iam ea iure caret, neque
sibi recompensandi ius iam inest
pro eis de bonis mariti, in credi-
torum mariti præiudicium. Quia
tunc censetur ea bona impendisse pro
marito,

marito veluti mutuādo ea marito, qua A
re cum creditores sint anteriores, illis
prius est persoluendum de bonis ma-
riti.

Q5. ¶ Sed quid verum satisfactione iam
præstita his creditoribus, qui potiores
sunt tēpore, possit ipsa de residuis fa-
cultatibus viri hæc pro oneribus ma-
trimonij à se insumpta bona dotalia
in quibus iā fuerat integrata, recupe-
rare? Respōdetur poterit plane tuta cō
scientia. Nā & vir eius salua dote eā te
nebatur alere. Sicq; in hoc casu ab hæ
redibus mariti poterit repetere quæ si
bi desunt pro implemento suæ dotis. B
¶ Imo addo secundū Cord. licet vxor
in domū suæ habitationis sit restituta
talisq; domus fuit illi tradita etiam si
propter incuriā nō se opponēdi execu
tioni, sibi per creditores mariti in iu-
dicio fuit sublata, Adhuc si, sibi de do-
te sua nō est factū satis, de facultatib⁹
mariti, poterit rehabere, quæ sibi pro
integritate dotis desunt. si re vera in
dote sua nō fuit totaliter reintegrata
etiā si ex eius negligētia id sibi euene C
rit. ¶ Igitur ad quæst. tandē faciētes sa-
tis cōcludimus, q̄ si mulier iā sibi re-
cōpensauerit de facultatibus viri à se
abscōditis pro sua dote, & arris boniſ-
que paraphernalibus, tūc nō pōt se tu-
tari manumissione causa dotis: quama
nu missa fuerat in prædictam domū,
quia id nō abest à culpa mortali, cū id
in fraudē detrimentūq; creditorū ma-
riti cedat, quia ratiōe illius manumiſ-
sionis prius factæ pro dote in ædes, ra
tioneq; oppositionis, debita sua illis in
soluta manerent, quare prædicta mu- D
lier ad debita hæc creditorū mariti p
soluēda, obnoxia maneret ad oēsque
impensas, & damna illis resarcienda.
¶ Qualis autē restitutionis hic modus
sit adhibēdus claret, quia in hoc casu si
huiusmodi creditores inueniri possint
illis, vel suis hæredibus restituēdū erit
qui si inueniri nequeant, si alij credi-
tores supersint, inter supstites, priuile-
giati magis, & potiores tēpore, erunt
priores in solutione sibi faciēda, vel il
lis iā vita functis, suis hæredibus erit
restituendū q̄ si tā ipsi, quā eorū hære-
des incogniti sint prorius, inter poste
riores creditores, solutio dispertiēda
erit, indigentioribus subueniēdo, sta
Met. de resti. q. 1. & Nauar. c. 17 nu. 47.
& vsq; 51. & adhāc restitutionē per cen
suras cōpelli pōt, quia extra illas ad il
lā tenebatur. ¶ Sed quid si vxor aliqua Q6.
suo suasu in causa stetit principali, q̄
eius vir prodigus, diffususq; tuerit in
donādo filijs vltra id q̄ lege permitti
tur, vel pro filiorū luxu vel facto fa-
uēdo in creditorū viri dispendiū. Dici
tur plane q̄ hæc quæstio nō tā difficilis
est, quā ab aliquibus cōfessoribus parū
perpensa. Tenetur ergo mulier in hoc
casu dānū, cui præstitit causam suo in-
ductu, creditoribus mariti reparare.
Sec⁹ si de bonis dotalib⁹, vel parapher
nalib⁹ sibi iā restitutis à marito, & tra-
ditis, donatiōes nō in officiosas inter
filios vel alios donauit. ¶ Tandē dubi
tari poterit vtrū vxor à marito iussa da
re centū creditoribus viri sui: si ipsa ex
penderit illa centū ad onera matrimo
nij supportanda, quando aliunde non
poterat familiæ indigentiæ subueni-
re: teneatur illa restituere de suis? Res
pōdetur proculdubio tenetur q̄ non
supersunt facultates mariti vnde resti
tuat, quia causam potissimā præstitit,
quominus creditores illa centum non
recuperauerint. Et quamuis pro grau
indigentia familiæ, creditoribus tunc
non indigentibus, potuit solutionē il-
lorum prolatare: sed tandem ad eorum
restitutionem deuincta manet, si aliū-
de facultas non sit adsoluendum.

¶ Porro ne ea dubia quæ sibi conse- Q6.
quentia sunt & aliquātisper affinia
disgregemus oportet hic ea cōtinue-
mus: quare succedit dubiū prædictis nō
omnino absimile, de recōpensatione
secreta. Casus est. Maria vxor Ioānis
indotē attulit duo millia aureorū, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

supellectilia domus, sed supellectilia hæc sub fide viri tradita sunt Ioanni in appretiata, cumque Ioannes prædictę Mariæ coniugi suæ tercentum aureos nomine tituloque arrarum fuerit pactus dare: tandem in extremis constitutus, testamento confecto, neque dipondium Mariæ suæ coniugi, pro tot obsequijs sibi præstitis, neque pro stipulatione arrarum, neque pro consumptione supellectilium delegauit, quæritur an Maria de facultatibus viri secreto pro his possit sibi recompẽsare, quæstio est quæ quotidiana potest esse.

¶ Respondetur tamen per tria assertа primo quod prædicta Maria de obsequijs exhibitis marito in vita nihil curet, quia pro his ex debito iustitiæ nihil potest sibi reportare, quia ratione matrimonij ad dicta obsequia tenebatur. Quare hoc nomine, de bonis viri defuncti nihil potest sibi recõpensare.

¶ Dicitur secundo loquendo de supellectilibus, quod si tempore quo maritus penes se ea recepit, de eis neque inuentarium fuit editum, neq; prętaxatio facta, clarescit sane in partem dotis, cum duobus mille aureis ea supellectilia nõ intrasse, neque indotem traditam marito, fuisse computata. Quare etiam, si in communi obsequio vsuque amborum fuerint omnino detrita, aut deteriorata in toto vel in parte, cum in partem dotis, non sint adnumerata, non sunt sibi lege iustitiæ restituenda. Quare neque pro his Maria de facultatibus viri defuncti potest sibi secreto quidquam recompensare, quia in culpam furti incideret.

¶ Dico tertio, si loquamur de arris sibi promissis, de quibus maior premit difficultas, distinguendum esse videtur. Nam si arræ de quibus sponsio est facta decimam partẽ dotis à se allatæ, iuxta leges Hispaniæ non excessissent, & scriptura super eis edita, vel A insufficienti testimonio testiũ talis sponsio arrarum probari potuisset, tunc debito iustitiæ legalis, tales arræ sibi essent debitæ, sed neque tunc in hoc casu poterit de bonis mariti secreto sibi recompensare, cum via iustitiæ possit illud repetere, & recuperare.

¶ In casu autem prout prætertur, eũ sponsio talium arrarum nulla fuerit, quia cum leges Hispanicæ statuerint sponsionem arrarum decimam quotã dotis allatæ valoris non excedere, & B sponsio hæc, 300. aureorum titulo arrarum, decimam partem duorum millium aureorum à Maria in dotem datorum excellat, sequitur quod neque pro hac arrarum sponsione, possit sibi licite Maria secreto, de substantia viri defuncti recompensare.

¶ Si autem pro sponsione talium arrarum, neque instrumentum aliquod, neque testes testificantur, argumentũ nonnullum est talem promissionem arrarum, gratitudinis potius quam debiti legalis habuisse obligationem: sicut pro more fit in nuptijs interdũ, & sæpe. Quod si ita sit, vel illæ arræ non sunt debitæ, vel non liquet deberi: quare cum recompensatio de liquido debito semper fieri debeat, infertur plane, tunc Mariam pro his arris non posse de rebus mariti, quicquam occulte sibi vendicare. Consonat Metina de restitutione quæst. 11. & Nauar. in summa cap. 17. num. 112. vsque. 116.

¶ Præterea Cordu. quæst. 130. de casi Qõ.
D bus conscientiæ vbi quolibetarias videtur agitare quæst. & hunc casum in dubium vertit in casu quo gener cum socero conuenit de signandis duobus arbitratoribus, super supellectilibus prætaxandis dotis, se astringendo ad arbitrio arbitratorũ obtemperandum tamen in hac conuentione, eius fuit animi quod si iniuria sibi fieret in appretiatione, vt sibi secreto recõpensaret visumq; sibi est postea ex tali prætaxatione euasisse se defraudatũ, atque hoc

hoc iudicio persuasus sibi secreto vs- A
que ad æqualitatem dotis sibi promissę, sibi recompensauit. Quæritur an gener hic peccauerit, & an ad restituendam hanc recompensationem obnoxius manserit? Quæ quæstio circa duo puncta difficultatis versatur, primo an peccauit. Ad quod respõdẽdo dicimus, quòd si sine intentione standi arbitrio arbitratorum pactus est arbitrio eorum se staturum, peccauit quidem grauiter, imo mortaliter cum in B
re graui per illam fictionem paratus fuerit decipere proximum secundum Sotum de iustitia & iure. libr. 8. quæstione. 2. articulo. 1. ad. 1. & Nauar. in summa. cap. 18. num. 3. 4. & 9. & Siluestrina quæstione 4. ita communis est opinio doctorum.

Qõ. ¶ Sed de restitutionis pũctosi quęratur dicimus secundo etiam si cum animo parendi sententiæ arbitratorũ gener fuerit socero stipulatus, tenetur socero restituere sic secreto in recompensationem à se sublatum, quan C
do pretium appretiati non fuit notabiliter, manifesteque iniustum. ¶ Tertio dico esto, quòd peccauit quia defuit ei animus custodiendi pactũ, sed an in recompensam sic acceptum restituere teneatur, de hoc non satis cõuenit inter doctores, pro eo quod aliqui dicunt, quòd ratione simplicis promissionis quando defuit adimplẽdi animus, talis fictio sicut obligationem implendi non infert, ita neq; re- D
stituendi. At dico ꝓ in contractibus do, vt des, facio, vt facias, quia fraus patrocinari alicui non debet, & quia solida sunt facienda pacta do, vt des, facio, vt facias, illa fictio vbi hic animus implendi deest, sicut ab obligatione implendi non liberat, ita neque à restitutione, cuius sententię est Syluester, Nauarrus vbi supra secundum Diuum Thomam. 2. quæstio. 110. quare secundũ sententiam Soti huic opinioni adhærentis prædictus gener restitutioni erit obnoxius.

¶ At Scotus & Metina Complutensis talem generum à restitutione excusant super accepto pro recompensa insti pretij, in quo supellectilia appretiãda essem. Quia stipulatio (inquiunt) facta hac mente fuit, facta sicque est interpretanda vt ei stare eatenus teneatur; quatenus iustum pretium creditũ est fore taxandum, & non aliter. Licet gener suam mentem causa vitandi ostensiones, nõ explicauerit. ¶ Sed quid tandem concludẽdum videtur ex sententijs tã varijs? Dicimus concludẽtes quod de facto loquendo, quia non satis cõstat an appretiationis pretiũ fuerit iniustum, licet genero visum fuerit iniustum, quia citra difficultatem deceptio ex affectu proprio solet contingere in proprijs causis, videtur dicendum iuxta sententiam Metinæ, & Cordubæ ꝓ talis recompensa secreto facta restituenda est socero, vel saltim medietas, vel pars in recompẽsam sublati, si genero non constiterit certo in tota quota accepta in recompensationem se fuisse defraudatum.

CAP. XII.

Vbi agitur ad huc de multis casibus particularibus in quibus respondendum est, vel non ad censuras.

PRæterea tã patens est hęc furtorum & damnorum materia vt cum multa dixerimus: multa rursus nobis super sint disputanda, & dicenda de materia etiam restitutionis ei annexa.

¶ Ideo vltra dicta hæc quæstio spe- Qõ.
cialis sit obuia, mulier cui ens dote, bonisque alijs paraphernalibus, an si bo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

na lucratiua durãte matrimonio parta propter delictum mariti veniant sequestranda possit ex his suam dimidiã partem sibi post mortem mariti cõtingentem occultare taliter, vt neque eã furis, neque iuramento possit cõstringi ad eam propalandam, & videtur quod non, quia suæ medietatis ex his, non est particeps, nisi post mariti obitum.

¶ Igitur hanc quæstionem per hæc dicta dirimas resoluendam, dicimus primo si causa patrati delicti à viro, hæc bona veniunt sequestranda, mulier de bonis his communiter acquisitis lucratiuis vsque ad suam medietatem sibi post mariti obitum debitam, potest sibi occultare. Hoc dictum stabiliri videtur ex lege Hispanica in recopilatione noua legum libro quinto titulo decimo, lege decima, vbi decernitur neutrũ coniugum, propter vnius eorum tãtum delictum partem suam ex bonis multiplicatis sibi contingentem, etiam in casu hæresis, vel criminis, vbi imponitur pœna ipso iure vsque ad executionem sententiæ non amittere, neque insontem, culpæq; expertem mulctã suæ medietatis prædictorum bonorum mulctari. Igitur si secundum legem innocenti cõiugi sua pars media illibata seruatur, casu quo metuit à se fore auferendam à ministris iustitiæ, aut vix aut nũquam nisi magnis sumptibus à se fore recuperandam, potest eam sibi celare licite.

¶ Secundo dicitur quando maritus ipse occultat bona sua, quia timet ea fore sequestranda propter à se perpetratum delictum, mulier eius occultationis conscia nõ tenetur, neq; ad mãdatum iudicis excommunicantis, vel exigentis super hoc iuramentum, ea reuelare, quia secundum Nauarrũ mulier persona est priuilegiata, in hoc quod contra maritũ cogi nequeat testificari Nauarr. in summa. cap. 25. numero. 51.

¶ Tertio dicimus, licet quando bona mariti veniunt distrahenda ad soluenda debita mariti alijs minus priui legiatis creditoribus, tunc vxor suam possit excipere repetereque dotem, tamen si bona durante matrimonio parta, atque multiplicata, veniant distrahẽda per ministros iustitiæ vel aliter ad soluenda debita durante matrimonio à suo viro contracta: nõ potest ipsa sibi secreto suam medietatem reseruare, quia debita à marito durante matrimonio contracta, de cumulo talium bonorum communium sunt persoluenda, quia vt cauetur libro tertio, fori. l. 14. titulo. 10. mulier ex sua medietate bonorum lucratiuorum communium, tenetur ad soluendam medietatem debitorum durante matrimonio contractorum.

¶ Secus est forte, si illa bona essent distrahenda ad persoluenda debita à solo marito ante matrimonium contracta, quia in hoc casu eadem lege sancitur quod si debita sint contracta ante matrimonium vnusquisque coniugum soluat sua. Quare si in hoc casu vxor formidaret amissuram se suã dimidiam partem, videtur tuta conscientia posse eam occultare, ne in debitis viri sui ante matrimonium cõtractis persoluendis insumatur.

¶ Quarto dicimus quando sequestranda veniũt bona mobilia propter delictum mariti, tunc potest vxor occultare ex bonis mobilibus, omnia illa, quæ sunt sibi necessaria ad vsum domus sine quibus nequit vitam transigere, puta lectulum, mensam, & reliqua suppellectilia perquam necessaria ad degendam vitam, quia secundũ leges regni, vt meminit Hugo de Celso in suo reportorio legum, verbo, sequestrũ, & verbo, executio. In his mobilibus, quæ prorsus sunt necessaria ad seruitium domus, prohibetur fieri executio. Ergo mulier dũ veretur per iudicem austerum & rigidum his necessarijs,

cessarijs, pro quotidianis vsibus se fore exuendam contra legem, nihil mali facit si ista occultando à tyrannico iudice, sibi reseruet. ¶ Quare in his casibus omnibus in quibus prædictas occultationes à culpa excusamus mortali, ita etiam occultatores à cẽsura pronuntiamus immunes, quæ contra occultantes, vel non reuelantes proferuntur quia non profertur nisi contra illicite, & mortaliter talia celantes.

Qõ. ¶ Porro non parum scitu digna est & quæstio hæc vt pote quotidiana, an teneatur quis cum detrimento victus & vestitus persoluere debitũ, ad quod persoluendum, vel restituendum censura cogitur, quæstio est cui⁹ quasi per parenthesim meminit Sotus in. 4. sen. 2. tomo. d. 22. q. 1. ar. 1. ☞ casu vbi aitte neri excommunicatum pro satisfaciẽdo, cum detrimento victus & vestitus satisfacere, neque enim (inquit) licet ære alieno maxime per iniuriã sublato, honorem, & extimationem proprij status seruare, sed quia secundum sententiam D. Tho. & receptissimam ab omnibus nusquam sententia excõmunicatiõis maioris potest ferri nisi pro damno temporali pertingenti ad culpam mortalem, quando pro reparatione damni fertur, ideo in omnibus casibus in quibus secundum regulas restitutionis suprapositas, & à grauioribus doctoribus communiter approbatas, excusatur quis à culpa mortali nõ statim restituendo, liber euadet etiã à censura excommunicationis, cõtra nõ restituentes lata: quare in hac materia ad prædictas regulas bene lector recurrito.

¶ Secundo addit Sotus quod si quis deprædatus est aliena, atque ideo excommunicatur nisi soluerit, & tempore quo excommunicatur iam non est soluẽdo, quia in inopiam redactus est, tali censura nõ irretietur. Quia nemo obligatur ad impossibile quanquam hic cauenda est fraus: si enim non potest in totum, tenetur tamen in partem quam potest.

¶ Adijcit tertio Sotus quod qui tempore excõmunicationis caret vnde soluat, postea tenetur dũ habuerit ad soluendũ, sub sententia eiusdẽ excõmunicationis, quæ semper durat. ¶ Et vice versa si quãdo excõmunicatio fertur est soluendo, tũc si non soluat eam incurrit. Quare licet postea in egestatem incidat, semper sic manet in foro ecclesiæ excõmunicat⁹ quãuis quoad Deum per contritionem possit esse in gratia.

¶ Præterea germana, & prædictis hic occurit quæstio, an si episcopus præciat, vt qui habet librũ Petri infra sex dies restituat, & post sex dies fulminat sententiã, si Ioannes habẽs librũ huiusmodi, & ignorãs monitionẽ, quia absens erat, venit post illos sex dies, & intelligit latã fuisse excõmunicationẽ, etiã quod non restituendo incurrit excõmunicationẽ? Respõdetur, ꝙ videtur ꝙ nõ incurrat eã, quia sententia vltra terminũ statutũ nullũ habet vigorẽ, ita Armilla, verbo, Excõmunicatio. §. 34. & licet videatur fundamento iuridico eã probare pro eo quod sententia extra terminũ statuentis nullũ habet vigorem, sed tamen credo hãc sententiam Armillæ fore limitandam, ad casum quo solum excommunicans sic voluit, talem sententiam rauum in cõtumaces præteritos intra sex dies iam lapsos fulminare, secus si etiam in cõtumaces futuros à notitia censuræ si intra sex dies librum non restituerint. Qõ.

¶ Alias Nauarrus in additionibus super capit. vigesimo quinto. numero trigesimo tertio, prædiffinit quod si quis edictis generalibus intra certum terminum iussus denuntiare, rebellis, contumaxque fuerit non denũtiando, licet iam deliquerit ex contumatia, adhuc sub peccato intra residuum anni ad denuntiandum manet

Universidad de Deusto
Biblioteca

manet astrictus. Sicut etiam qui semel est citatus, vel ad comparendum obligatus prædiffinita die, tenetur etiam post illius diei lapsum, cum primū potuerit comparere, sicut præscripto die interpellatus ad soluendum debitum, si tunc nequiuit soluere, simul ac sibi facultas suberit, soluturus est necessario. Ergo pari ratione in casu Armillæ. Cōcordat Sotus loco citato qui arbitratur quod qui tempore excommunicationis non habet vnde soluat, teneri dum habet soluere sub sententia eiusdem excommunicationis quæ semper durat.

Q4. ¶ Sed quid si episcopus sub pœna excommunicationis mandet Petro vt det ei librum suum, vel donum dicitur, quod dare non tenetur: sed inquit Syluest. in hoc casu sententia tenet, quia à superiore debet petere absolutionem, & participans illi, incidit in minorem. ¶ Vide pro hoc dubio Syluest. verbo, Correctio. §. 9. & denunciatio. 4. & supra crimen: sed ego dico in dubio an episcopus habeat ius petendi, ita est, quod si dando non obtemperet, excommunicatio saltē non erit inualida exterius, vt ait Syluester, quia in dubio sententia pastoris iusta, vel iniusta timenda est. At si constat omnibus tale præceptum episcopi esse iniustum: quia palam est omnibus alienum petere, & iniuste velle vsurpare, non est timenda: neque in foro exteriori, sicut non valet, secundum Syluestrum, & Sotum si ferret excommunicationem pro debito, quod constat omnibus iam esse solutum.

Q5. ¶ Adhuc & inquirere pergimus an pater cum literas excommunicationis impetrat super furtis domesticis, censendus sit vxorem & filios talibus censuris velle ligari. Respondet Sotus de iustitia & iur. durum esse eos pro minimis, tali mucrone velle ferri, quare vt ex illius sententia colligatur non est censendus pater familias velle excommunicari propter furtum vxorē, aut filios, nisi explicuerit, vel quantitas furti adeo magna sit, quod sit præsumendum hoc eum velle. ¶ Vnde Corduba in additionibus ad tractatū de casibus conscientiæ. quæstio. 176. docet filium familias nō teneri ad restitutionem eorum quæ clanculum accepit à patre pro suo decenti ornatu, quia pater decenter tenetur & induere, & alere filium. Vnde si pater cernit filium incedere cultu ornatuque decēti, quem pater non suppeditauit, præsumitur acceptum habere, & sibi esse gratum, quare tunc filius hic pro sic acceptis ad decentem cultum, non inuoluetur excommunicatione impetrata à patre.

¶ Sed quid si eū filius sufficiēter esset Q6. ditatus à patre de victu & vestitu cū esset sub potestate paterna, ex bonis sua lucro, & industria partis, vltra necessarium pompose se ornauerit, cultioribus indumentis? Respondetur sane, quia bona sicà filio suo labore, aut industria parta, aduentitia sunt, quorum peritide administratio secundum ius ciuile, & vsus ad patrem attinet: ideo quia non constat an talis dilractio bonorum pro tam splendido ornatu grata fuerit patri, consultius esse censet Corduba & melius impetrare remissionem à patre. Et sic si ante terminum in censura præfignatum, remissio hęc indulta fuerit filio per patrem excommunicationis censurā euitabit, quod si iam eam filius creditur, aut dubitatur incurrisse, pro eo quod de intentione patris, cui iudex ei concedens literas, saltus est se conformare, nihil cōperti habetur, voluerit ne, aut noluerit, in hoc casu filium ligari, tunc impetrata condonatione à patre, poterit absolui, quia pars est satisfacta. Vnde etiam tunc & si haberet bona castrensia, vel quasi castrensia, vnde posset patri compensare, facta sibi hac condonatione non teneretur compeniare.

CAP.

CAP. XIII.

An furta minima ex vineis, vel à famulis facta sint restituēda, vel cadant sub censura si fulminetur.

ATnequid inabsolutū in hac B materia prætermittam, quęritur quod vsu euenire solet dubium, cuius Sotus in. 4. sen. 1. tomo. dist. 22. q. 1. artic. 1. meminit. siquis ex vinea alicna duos, aut quinque rātum racemos surripuerit, quod non est nisi veniale, & alij pariter alios duos, vel quinque, & sic multi totam vindimiauerint vineam, neque tamen sint criminis consortes, quia non simul prædam fecerunt si super hac deuastatione vineæ, sententia excommunicationis feratur, an non reparantes damnū illatum, ea irretiātur? Fit apparet quod non, quia cum sententia nō feratur nisi pro furto mortali, cū omnia illa vt pote exigua & commissa ab ignorantibus aliorum minima furta, fuerint furta venialia, non vidētur sufficientia ad tam grauem censuram incurrendam. ¶ Sed ad quæstionem dico primo cum Soto loco citato, quod talis casus raro est contingibilis, ita vt censuram posset iustificare. Si tamen contingeret dicendum est, quòd quamuis accipere non fuerit mortale crimē: mihi tamen, quia pro toto damno excommunicatio fuit iusta, quicunque tenetur sub peccato mortali, id quod abstulit restituere, nisi tam parum sit, vt pro nihilo reputetur. Cōcordat Corduba. q. 70. de casibus conscientiæ, in primo puncto dicens, tales tali excōmunicatione ligari, nisi restituerint. Quamuis Nauarrus concedat huiusmodi damnum non resartientes excō munication ligari, quia reparare tenētur damnū, lcheiatur tamen ad hoc teneri eos sub culpa mortali: ratione modicitatis materiæ, sed sicut supra latius probauimus opinio Soti & Merinæ, cui accedit Corduba maiori veritate & probabilitate pollet.

¶ Sed hic non inepte se inserit, & Q6. alia quęstio. Verū famuli qui aliquot diebus vnius mensis furta modica faciunt, & post alium vel duos menses totidem, & post aliquot alios totidē: ita quod in fine trium, vel quatuor annorum constāt summam notabilem, teneantne eam restituere, & an si super hoc promulgetur excommunicationis sententia ea capiantur? ¶ Cui quæstioni ex mente Nauarri summa Latina capit. decimo septimo, numer. 139. per hæc asserta, facimus satis.

¶ Primo, quod modus accipiendi aliquid occulte, dum alias acceptio placeret domino, si nota esset ei, solū est venialis (vt bene sensere Adrianus in. 4. de restitutione, & Caietanus in summa, verbo, furtum) id quod sæpe si lij ob verecundiam parentum faciūt. Secus in religiosis, vt ex mente Victoriæ supra diximus, ratione voti quando prælati, & si multa concēdant subditis, tamen priuata authoritate nolūt ab ipsis illa vsurpari.

¶ Ex supradictis infertur secundo famulos accipientes à domino, panem, fructus, quibus vescantur sub ratihabitione, quòd si ab illo peterent illis daret, si illic inueniretur, quamuis nollet, vt se inscio caperent, non peccant nisi venialiter. Diximus ad vescendum: quia si acciperent vt solent aliqui panem coctum, vinum aut triticum, aut alia similia ad donandum notabiliter, neq; mortale peccatum euaderent, neque noxam restitutionis effugerent, quia domini tenerentur ea restituere, quia non solum modus, sed & factum inuito domino fit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Tertio aſſerimus qui minutatim A ſingulis diebus quadrantem, vel quatriuum, famuli capiunt, ſiue cum animo, vel ſine animo perueniendi ad magnam quantitatem, cum ad illam pernenerint, reſtituenda videtur illa. ¶ Sed de his, & de peccato, quæ in his inuenitur plura dicta ſunt ſupra. quod intelligitur de illo famulo qui continuato tempore ſine magnis interuallis, notabilem quantitatem conflauit.

¶ Quarto aſſerimus reſpondentes ad præmiſſam quæſtionem famulus interpollatim per menſes, quolibet mẽſe, aliquid modicum furtiue inuadẽs, ſi ſic in fine trium, vel quatuor annorum, conflaſſet ſummam etiam duplo maiorem, quam ſit illa quæ ſemel accepta, peccatum & reſtituendi neceſsitatem induceret: non ideo ſecundum Nauar. ſub pœna peccati mortalis teneretur ad reſtitutionem. Ac per conſequens credo eſſe de mente Nauarri in hoc caſu, ſi fulminaretur excõmunicatio, illa eos non cõprehendi. Nam neque heri adeò debẽt rigidi eſſe aut auſteri, vt cum hæc furta per interualla facta, exigua ſint, ac per conſequẽs imperceptibilia, ſolitaq; fieri à famulis neque ſenſibilem inferentia iacturam, velint ſibi ſub mortali reſtitui, ſi non excedant ſummam in caſu nominatam.

Qõ. ¶ Per modum appendicis quæſtionis quæritur an famulus qui licet ipſe quidem non eſt furatus, tamen furta alterius famuli cernens tacet: ne quicquã reuelat hero, an per hãc diſſimulationẽ taciturnitatemque, taliter fiat particeps criminis alieni, quod ad reſtitutionem ſic accepti teneatur? Et videtur quod ſic, quia famulis incumbit cuſtodia domus, iã de hoc ſupra. ¶ Sed compendioſe hanc quæſtionem enodat Nauarrus in additionibus ad manuale ſuper cap. 27. numer. 16. folio. 8. pag. 1. dicens primo, quòd ſi cura cuſtodiæ ſubſtantiæ domini ſibi concredita eſt, quia præfectus eſt tanquã maior in domo, id eſt maior domo qui præficitur ſuper cuſtodiam totius ſubſtantiæ domini, vel ſi præfectus eſt cameræ, cui incumbit cuſtodia cameræ, vel præfectus eſt ſtabulo equorum qui nuncupatur cauallerizo, ij omnes teneantur de furtis cõmiſsis contra dominum vnuſquiſque pro ſuo genere officij, teneanturque de leui culpa cũ protali munere recipiant ſtipendiũ reſtituere: & præfectus maior domus de vniuerſaliter ſua incuria ablatis, B teneatur, reliqui ſpeciales officiales familiæ pro ſibi ablatis, in ſua officina.

¶ Secundo ait quod famulus cui cura cuſtodiæ rei commiſſa non eſt, licet peccet non obſtando inuaſioni & furto commiſſo contra herum ſi commode ſine ſuo notabili detrimento obſtare, aut manifeſtare potuit, ad nullã tamen reſtitutionem pro hoc manet obnoxius, vbi addit Nauarrus quod rurſus repetit ſumma Latina capit. 17. num. 136. quod qui ex officio non tenetur non peccat, ſi abſque malitia per modeſtiam non ſe ingerendi negotijs alienis, vt euadat iurgia, obſtare omittit, ſecus ſi ex officio teneretur.

¶ Quod ſi ſciſciteris, famulus hic Qõ. qui ex officio cuſtodire rem non tenetur ſi videat eam imadi, ad quid tenebitur. ¶ Tenetur ſecundum Nauarrum curare admonitum fore inuaſorem de ſublato reſtituendo, & de à furtis his cauendo de cætero, quod non D præſtante inuaſore, aut non ſe coercẽte, hero reuelare tenetur. ¶ Commendato tandem & alibi dictum de tripli ci differentia cuſtodum: primo, gratis cuſtodientium: ſecundo, mercedẽ accipientium, ſed non ſpecialiter pro cuſtodia, & tertio accipientium mercedem ſpecialiter pro cuſtodia rei, quia primi teneantur tantum de dolo & lata culpa: Secundi tenentur de leui: tertij, de leuiſsima, ſcilicet quãdo ipſi ſe obtulerunt, pro re requirente cuſtodiam diligen-

tiſsimam.

Qõ. ¶ Dubitari quoque à quibuſdã poterit, an compenſatio habeat locum tam in depoſito, quam etiam in alijs contractibus bonæ fidei. Circa quam quæſtionem frater Ioſephus in ſuis floribus tria videtur aſſerere. Primo, quòd recompenſatio in depoſito locũ minime habet. Quia inquit pro pecunia alias mihi abſte debita, tuã apud me depoſitam, in recompẽſationem accipere nequeo, quia ſic diffinitur expreſſe, cap. bona fides de depoſito. Secũdo ait, quòd in cæteris cõtractibus bonæ fidei poteſt fieri cõpenſatio: vt tradidit Panormit. in. c. bona fides iã citato, & ratio eſt quia in his cõtractibus a iure non prohibetur. Tertio addit, q; qui abſolute, & ſine conditione iurabit ſoluere debitũ creditori, ſolutionem ratione recõmpenſationis differre non poteſt, quia ſic cauetur. c. ad noſtram. & cap. debitores de iureiurãdo, quia iramentũ promiſſorium fit deo etiã, & non ſolũ homini: quamuis creditor non lædatur, quia ita cap. debitores de promittentibus ſoluere vſuras videtur contineri, hæc ille.

¶ Hæc vero eius doctrina adhuc moderatione eget quia primum eius dictum licet ſit verum loquendo in foro exteriori, tamen oppoſitum eſt in conſcientia prout docet Nauar. ipſe ſumma lati. cap. 17. nu. 115. vbi loquens de recompẽſatione ſic ait neq; refert an res ſit depoſita vel non quoad forum conſcientiæ quidquid alij dicant arg. l. illud ad l. Aquiliam, & cap. 2. de tranſlatione prælatorũ. Itaque in conſcientia recopenſatio locum poteſt habere in depoſito, ſecus in foro exteriori.

¶ Circa vero eius tertium dictũ dico licet Panormitan cap. ad noſtram primo de iureiurando, teneat cũ Ioſepho quia iramentũ eſt obligatoriũ in forma ſpecifica, non ſufficit illud implere in effectu vt ibi per textum patet. At Bartolus in. l. ampliꝰ. ff. rem rat. habe. A re oppoſitum ſentit propter rationes valde efficaces ob quod dicit Panormitanus vbi ſupra, quòd ante factum ſeqnẽda eſt prima opinio: quam ſequitur Innocentius, & Ioannes Andre. poſt factum autem ſecunda vt talis nõ cenſeatur periurus, videtur enim licet prius iurauerit ſoluere, præpediri à ſoluendo eo quod creditor ſuus, qui eſt etiam ſibi debitor nõ ſoluit, quod in conſcientia & foro conſcientiæ potius habet locũ, ſed iudico iſtã modẽ rationẽ Panormitani, & tertium dictum fratris Ioſephi cum ſit textus expreſſus de hoc in foro exteriori ſemper habere verum.

CAP. XIIII.

Legata pia & alia legata minus ſolennia an ſint ſoluenda, & quomodo & quando?

PRæterea neque in hac materia minutiora oportet prætirire dũ modo ſcitu ſint nec ſtaria. Quare aduerte quod etiam legata pia ſecũdum Nauarrum ſumma Latina. cap. 17. numero. 117. reſtituenda ſunt: quando ſine magno detrimento ſolui poſſunt, quod locum habet quamuis talia legata fiant tantum coram duobus teſtibus, quia ſecundum ius canonicum valent capit. relatum. 1. de teſtamentis nõ obſtanti contrario ſtatuto: quod tanquam contrarium libertati eccleſiaſticæ non valeret. Imo qui ſcriberẽt illud, & iudicarent ſecundum illud eſſent excõmunicati cap. graue. de ſententia excommunicationis.

¶ Nota tamẽ circa legata quod Corduba in additionibus ad caſus cõſciẽtiæ addit. quæſtione. 151. ſcilicet quod non tenetur filius ſoluere debitum ex

Universidad de Deusto
Biblioteca

cedens quintam partem asis quamuis sit mandatum à patre in suo testamento via seu titulo debiti nisi legatarius cui fuit id debiti legatum, probauerit illud vltra quintam partem bonorum defuncti sibi legatum, sibi esse debitum, quia alias sicut filius hæres non tenetur illum excessum soluere in foro exteriori, ita neque in conscientia, quia lex de non legando vltra quintam partem: dum supersunt filij legitimi, est iusta: & non fundatur in præsumptione iuris. Secus esset si filius pro comperto haberet illi à patre id reuera fuisse debitum, quia tũc tenetur id defalcare ab hæreditate paterna a sua legitima deducendo, ita Syluester, verbo, Hereditas. 3. quæstione septima, & verbo, præsumptio.

¶ Aduertito etiam circa hanc legatorum materiam quædam notabilia quæ vt sunt quotidiana: ita etiam sunt scitu digna & necessaria.

¶ Primum notabile est, post exceptam quintam partem sumptuum funeralium quorum meminit tertia lex Tauri: confestim excipiendum est legatum relictum filio naturali illegitimo ab eo, qui hæredem reliquit filiã legitimam, quia legatum alimentorum est: atque ideo cæteris legatis gratiosis anteponendum, etiam si pro illis soluendis nihil residui remaneret.

¶ Secundum notabile est, quod prædicta filia legitima instituta hæres sic fratri suo naturali illegitimo (quamuis, si nihil ei esset legatum pro alimentis in testamento a patre, vel aliter) teneretur alimenta præstare, neque de hoc ambigitur inter doctores, ideo si nobilem ambo sortiti sunt patrem, tenetur soror hæc cum illo insumere expensas necessarias: quatenus suus frater naturalis quamuis illegitimꝰ, quia ingenui patris filius est, addiscat grammaticam, rhetoricamque, quia huiusmodi scientiæ decent ingenuorum filios, vt habet l. de bonis. §. non solum ff. Carbo edicto. Ideo tutrix puellæ sororis istius: quia ad id tenetur pupilla, has expẽsas exoluere tenetur: ita Syluester, verbo, Alimenta, in principio, quæstione quarta, & quæstione. 6.

¶ Tertio adijcitur expensas: quas fecit tutor, vel tutrix puellæ, cum fratre naturali, sed illegitimo puellæ ante recuperatum censum, vel legatum huic naturali relictum à patre, potuit bene el donare, argumẽt. l. familias. ff. de donationibus, & l. 3. titulo. 4. par. 5. & in. l. pactũ curatoris. C. de pactis. & Syluest. restit. 3. q 8.

¶ Tertium Cordubæ est notabile quod legatum generale: & non specificatum vt fiat de talibus bonis nõ potest in alia re solui, vnde tutor prædictæ puellæ ex quo recuperauit censum super quo legatum pro alimentis relictũ est fratri naturali illegitimo puellæ, non sat implet mentem testatoris, si dixerit se velle soluere redditus census recuperati & filio naturali non traditi, quia tenetur legatum simul cum fructibus perceptis reddere, quia ex quo illud detinente recuperabit, potuit pro naturali fructificare. l. si domus. §. qui confitetur. ff. de legat. 1. & in. l. talis scriptura eodem titulo. & l. 2. Tauri.

¶ Quartum notabile, pertinens ad materiam legatorum est, quod quãdo res super quam, legata est quota, neque vẽdibilis est, nec partibilis, quia vendi non potest, neque partiri, adiudicanda est hæredi soluenti alteri suã partem in pecunia numerata, vt. l. ad officium. C. communi. diuidũdo. & l. fina. tit 15. part.

¶ Quintum notabile legata soluenda sunt vendẽdo proprietatem bonorum, quãdo de redditibus nõ possunt solui in. l. fin. § fin autẽ ex alienũ. C. de bonis quæ liberis. ¶ Potestq; recuperare pupilla à suo tutore, id quod quia fuit

fuit in mora soluendi, soluere ipsa cogitur, & in conscientia tenetur soluere ipse.

Qũ. ¶ Sed quæritur si ista soror vel eius tutor, fecit expensas in studio sui naturalis prædicti fratris, an poterit, cũ persoluerit legatũ cũ redditibus, extẽpore quo fuit in mora legati soluendi, eas expensas repetere, vel defalcando deducere à legato soluẽdo. dicitur quod est legalis quæstio, cui soliti sunt doctores respondere, quod sicut secundum Syluestrum verbo peculium. 2. quæst. 8. vsque ad 13. & quæst. 12. pater expendens in studio filij, cuius peculium aliquod penes se habet, nisi expẽderit animo donandi, ex peculio filij, censetur huiusmodi expensas facere: ita & ista pupilla soror, aut potius tutor nomine eius, si eas expensas instudio fratris fecerit animo donandi, & non ex legato defalcandi, licet postea pœnituerit, non poterit repetere eas expensas collatas in studium fratris, quia donatio fuit valida, quia ex iusta causa. Potestque pupillæ tutor cum iuramento nũc denuo expressando causas coram iudice eandem donationẽ validare.

¶ Memini me legisse, & videtur rationabile, quod si testator instituit filium hæredem, cum grauamine instituendi capellaniam quota duorũ millium aureorum eam dotando: si postea casu fortuito bona hæreditaria ex quibus ista dispositio veniebat complenda, in parte perierint notabiliter, prorata iacturæ, Episcopus ab hoc onere hæredem exoneret oportet tunc, ita Cord. & Con Trid. Sessione. 25. ¶ Reliqua notatu digna, quia materia copiosior est quam vt sub breuitate possit comprehendi hic nõ prosequimur. ¶ Remittendo lectorẽ ad summas, & ad causidicos, sed tamẽ nec; mihi est cordi præterire ea quę magis sunt quotidiana, scituque necessaria inter quę.

¶ Potissima difficultas primo occurrit, an legata relicta in testamento minus solenni, sine legatarijs restituẽdæ? Qũ.

¶ Igitur per hęc dicta compendiose quæstionem expediendã duximus.

¶ Primo, quod si loquamur de hærede instituto per testamentum minus solenne, scilicet sine numero legitimo testium, secundum mentem Soti, & Iulij Clari in materia de testamentis cũ eo quasi conueniẽtis, quidquid sit de foro exteriori vbi sequendo legẽ Taurinam per Regem Ferdinandum & reginam dominam Ioannam anno 1505. editam, tale testamentum irritum pronuntiatur, hæredique ab intestato adiudicatur hæreditas, tamen in foro cũ scientiæ qui possidet rem alienã per testamentum, vel contractum minus solennem acquisitam, dũmodo fraus, dolus, & vis omnis abfuerit, non tenetur restituere, nisi vocatus in iudicio, & condemnatus. ¶ Quia secundum Sotũ iura humana nihil aliud volunt, quam quod in iudicio tales contractus habeantur nulli, non autem quod ipso facto translatio sit nulla. ¶ Si autem is cui competit repetitio, quia ipsum latet contractum, vel testamentum esse illegitimum, ideo ob ignorantiam nõ repetit, (quamuis possessor id sciat) nõ tenetur ei reuelare.

¶ Sed quid si neuter, neque hæres ab intestato, neque hæres vocatus per testamentum minus solenne hæreditatem adiuerint, sed vterque est ea probitate, vt nolit possessionem capere, nisi ius sibi faueat. ¶ Absq; dubio tũc nũcupatus hęres debet cedere, & post haberi, & succedens ab intestato debet hæreditate potiri. Ita Sotus in de iustitia, & iure lib. 4. quæst. 5. art. 3. de quo supra etiam. Qũ.

¶ Sed licet ista opinio in successione hæreditatis tenenda sit; tamen in legatis pijs non est dubium, quod ea secundum ius canonicum si fiant coram duobus tantum testibus, valeant sed eam

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum Nauarrum cap. relatum. de testament, se de alijs legatis non parũ ambigitur, vtrum relicta per testamentũ minus solenne, veniant in conscientia per hæredem soluenda & quidem cõstat, quod in iudicio foroque exteriori, legatarius per testamentum minus solenne duobus tantum testibus editum, non poterit illud repetere, sed id controuertitur an abhærede sibi in cõscientia sit debitum, & ab hærede sit soluendum, & quidem Syluester legatũ. 4. quæst. 10. penes finem sic ait quod quando testamentum est nullum, quia non sunt testes sufficientes, vel desicit solennitas aliqua iuris ciuilis, si cõstat hæredi, de voluntate defuncti, vel per duos testes probari potest, obligatur naturaliter iure gentium ad illam implendam, quæ ratio æque militat in legatis ad alias causas, sicut adpias causas. Sed Hugo de Celso in suo reportorio, qui percalluit leges Hispaniæ, tenet oppositum.

¶ At Iulius Clarus in materia de testamentis in dubio quæstionis. 57. ait capite cum esses de testamentis, vbi sancitur testamentum confectum coram duobus testibus, & proprio curato validum esse, quod Syluester legatum quæstio. 9. significat validum esse etiam quoad legata non pia, aitq; Clarus q; talis sanctio seu dispositio seruanda est in foro ecclesiastico vbique, & in terris ecclesiæ in vtroque foro. Estque communis, & ita seruatur sine controuersia inquit ibi Iulius Clarus: extra vero terras ecclesiæ non habet locum dicta dispositio cap. cum esses de testamentis in foro ciuili, neq; in vtroque foro.

¶ At si adhoc adhibiti sint quatuor testes sine præsentia curati an sufficiãt? ¶ Respondet Iulius Clarus (licet Syluester allegans speculum in supra dicta quæstione nona videatur refragari) & ait sufficere tunc illos 4. testes aitq; hanc opinionẽ propter authoritatem doctorum illã tenẽtiũ, in practica obtinere, vt ipse credit, neque aulu tũse ab ea recedere quãdo essemus in foro ecclesiastico, vel etiã in vtroque foro in terris ecclesiæ. Et ratio eius est quia plus creditur duob⁹ testibus quã soli parochiano. Quãuis addat q; in pũcto iuris nõ transeat sine difficultate.

¶ Sed quid in foro ciuili stando tenendũ est, extra terras ecclesiæ tẽporaliter subditas, & quid in nostra Hisp. Dico igitur adhoc primo apud nos legibus Hispaniæ cauetur in recopilatione noua legũ ver. testamẽ. li. 5. ti. 4. l. 1. Et stabilitur q; si testamẽtũ testibus legitimis, & sufficientibus, & alias legitima solennitate fuerit conditũ, validũ sit, quoad legata, & quoad reliqua omnia in illo contenta, etiã si sine institutione hæredis fuerit cõfectũ, qui a tũc hæres ab intestato secũdũ ius aut consuetudinẽ terræ succedere solitus, succeder, quo repudiante hæreditatẽ, quoad legata & reliqua ibi cõtẽ a tale testamẽtũ valeat, & sortiatur effectum hęc ibi lex. ¶ Secũdo. l. 2. cauetur ibi q; in codicilijs ea solennitas testiũ obseruetur, quæ solita est & iussa obseruari secũdũ leges Hisp. in testamento nuncupatiuo, vel aperto iusta legẽ ordinamẽti. Atq; hæc quidẽ testamẽta siue codicilia si caruerint prędicta debita solẽnitate testiũ, neq; probent neq; fidẽ faciãt in iudicio, vel extra vt supra dixim⁹ legislatoribus R. Ferdinãdo, & R. dña Ioanna. Et hæc de foro exteriori.

¶ Sed quid in foro cõsciẽtiæ interiori? Respondetur pro culdubio mihi plus applaudit sentẽtia Soti, quã Syluest. quã censeo in conscientia fore tenendã. s. sententiã supra relatã, de successione in tota hæreditate per testamẽtũ minus solẽne, dico, quã etiã tenet Iulius Clarus q. 90. de testam. post factũ, & nõ ante, stante bona fide, & istã Soti opinionẽ esse cõmunẽ in tali successione dicit Ripa allegat⁹ ibi à Iulio Claro, & locũ habet in legatis etiam nõ pijs in con-

scientia vt legatarius relictus per testamentũ minus solenne si iã penes se possideat legatum, possit bona conscientia retinere, neque hæredi ignoranti testamentum esse non solenne, id patefacere teneatur, si tamen repetatur in iudicio huiusmodi legatũ ad iudicatũq; fuerit hæredi ab intestato, illi tenebtiur dare. Quod si legatũ fuerit repositum penes tertiũ, illud acquiret hæres ab intestato, & tunc legatarius cedere habet.

¶ Sed an extali minus solenni testamento oriatur naturalis obligatio qua hæres succedens teneatur soluere legata.

¶ Ad quam quæstionem Iulius Clarus loco citato tenetur inquit in foro conscientiæ persoluere legata in huiusmodi testamento minus solẽni relicta, quia ita tenet Abbas in dicto cap. cum esses. nu. 10. & sequẽti est (inquit) communis, & Didacus eod. ca. cum esses. Hanc dicit esse communẽ, quã fortissimis conuincit argumentis. Sed tamen licet Nauar. huius quæst. non meminerit, quia non locutus est nisi de legatis pijs quæ duobus tãtũ sufficit probari testibus, vt in conscientia, & in foro exteriori debeantur, loquendo de legatis non pijs non auderem hæredem ad ea persoluenda in conscientia obligare, sicut diximus in conscientia non astringendum esse legatarium in tali casu ad restituendum legatũ per testamentum minus solenne sibi relictum ante sententiam iudicis illud hę redi ab intestato ad iudicantis, & hanc puto esse sententiam Soti loco citato, fuisseq; Victoriæ, à qua loco allegato non dissidet Iulius Clarus causidicus. Nam ait quod si casus contingeret facile posse sustineri contrariũ, scilicet quod hæres in conscientia non teneatur soluere talia legata non pia, neq; ex testamento minus solẽni oriri obligationem naturalem ad illa.

¶ Et quidem inter rationes quę mihi hãc sentẽtiam persuadent duæ sunt potissimæ. Prima, quia extra iuramentum promissorium factum latroni coacte, causa redimendi vitæ vexationẽ quisquis potest repetere in iudicio datum, potest tuta conscientia illud non dare. ¶ Sicut patet in ludo, quia perditum per ludũ semel solutũ intra octo dies in foro exteriori potest reperi. Ideo ante solutionem potest, qui perdidit, sibi bona conscientia lucranti non soluendo, retinere. Ita eadem quoque prosus ratione, quia potest hæres ab intestato in iudicio exteriori repetere legatum possessum à legatario per testamentum conditum sine debita solennitate testium, potest si apud se illud habeat, bona conscientia illud legatario non soluere, sed sibi retinere, postquam licite potest illud in iudicio repetere.

¶ Secunda ratio quæ me ad id mouet est etiam ratio Soti loco citato, per quam reuerenter quoque respondet diffinitioni Alexandri tertij asserentis standum esse legi naturali dictanti, scilicet, quod in ore duorum, vel trium testium stet omne verbum, etiã in testamentis, contra leges humanas testamentum vt sit validum septem aut quinque testibus subscripturmesse requirentes. Vbi declarando Alexandrum ait quod salua reuerentia debita tanto vicario Iesu Christi licet duo vel tres testes in causis ciuilibus, & ecclesiasticis, vt plurimum sufficiant: tamen ius naturæ non prohibet plures testes his, exigere, quando humanæ fraudulentiæ in respublicam serperũt, nec tuta esset fides, sicut etiam ecclesia secunda quæstio. 5. can. præsũl. vult in aliquibus causis plures testes esse necessarios, nẽpe ad condẽnandas personas curiæ insignes scilicet cardinales presbyteros ergo nõ est cur ecclesia repellat ad confirmãdã defuncti voluntatem, qui si fallo retur, pro se respondere non potest, le

ges

Universidad de Deusto
Biblioteca

ges ampliorem numerum testium requirentes, præsertim in testamentis nõ subscriptis, aut obclusis. Igitur cum ipse Papa fateatur canone, cum ad verũ & canone duo sunt. 96. distin. se non habere authoritatem in leges principũ, nisi quatenus sunt cõtra ius, diuinum Sequitur non abrogasse leges principum in testamentis requirentes plures testes, neque talem abrogationem receptam fuisse à principibus.

¶ Igitur aut decretum Alexandri restringendum tantum est ad pia legata quæ minorem exigunt solennitatem, vt explicatur cap. relatum. de testamẽtis, vel melior glossa est quod illam legem tulit Alexander pro episcopatu Hostiensi, & alijs terris territorio ecclesiæ ciuiliter subiectis, sed concludit Sotus quod neque in pijs causis vbique iure admittitur legatum illegitimi testamenti, tamen si hæredes de honestate illud deceat implere. Sed nihilominus contra Sotum in hoc delegatis pijs tenuit vt supra diximus Nauarrus asserens contraria statuta exigentia in legatis ad pias causas plures quam duos testes, esse contra libertatem ecclesiasticam.

¶ Concludamus ergo quod si princeps tẽporalis per suam legem ad validitatem testamentorum, & legatorũ profanorum, plures quam duos testes potuit exigere: posse hæredem bona conscientia propter rationem iam dictam talia legata minus solennia non soluere, quia ista lege iusta, & in conscientia habente vim, potest repetere & poterit se tueri, quia alias iniqua esset lex, quæ istum absolueret, si in conscientia maneret soluere tale legatum obligatus. Et quia cum testamentum est inualidum, quia fuit insolenne, perinde est ac si defunctus decessisset intestatus. In quo casu hæres absentato non teneretur soluere legatum ergo neque in hoc casu.

¶ Item licet secundum Sotum inter iudices sit variatum nonnunquã quando scilicet hæres fatetur voluntatem defuncti, sed nihilominus perinde pronuntiandum est, ac si nihil defunctus disposuisset, quia si iste leges non obligarẽt in cõscientia, essent conscientiarum illaqueatrices, & quia leges respiciunt non accidẽtarios casus, sed ea quæ vt in plurimum contingunt ff. de legatis, ergo cum communiter in testamentis, & vt plurimum possint interuenire fraudes, vt frequentes lites superhoc testantur, cum hæc lex de inualidando testamenta sine solennitate facta, ad euitandas has frequẽtes fraudes, intenderit, Sequitur ipsam nõ amittere vim obligandi in conscientia etiam in casu quo nulla vis, aut fraus interuenerit. Sicut neque desinit obligare in conscientia lex de ieiunio (quæ lata est propter domandam lasciuiam carnis,) etiam mortificatum iã in carne, & carentem tentationibus carnis.

¶ Sicut etiam lex irritans contractũ minoris, quia regulariter minores carent sufficienti vsu rationis ad contrahendum, casu etiam quo aliquem minorem constaret acumine ingenij viguisse ad contrahendum, in conscientia talem contractum tenere non sineret, & quia difficile est prorsus probatu, an interceserit fraus vel non, vel tanta, vel non tãta, quæ sufficiat ad rescindendum contractum, ideo excusat talis lex hæredem à restituendo legata minus solennia. ¶ Quia negari non potest quin possit princeps in conscientia irritare contractum sine solennitate initum, etiam si non intercesserit fraus, ob id quod interesse potuit.

¶ Licet doctrina hæc Soti non videatur consonare doctrinę Nauarri, At verius est in casu iã dicto, de non obligãdo hæredem ad legata profana testamenti minus solennis soluenda propter rationem iam dictam, quia potest illa in iudicio repetere, ergo & retinere.

¶ Sed in alijs probabilem doctrinam

Nauarri esse censeo in additionibus fol. 6. asserentis vt supra diximus quod valet actus coram Deo & in conscientia vbi iure naturali concurrunt necessaria ad valorem illius, quia defectus leuis solemnitatis, non anullat actum, licet desit solennitas iuris humani, quia solennitas hæc ideo introducta est, vt id concurreret, quod de iure naturali requiritur. ¶ Vnde infert Nauarrus quod si aliquis perinde doctus esset ac illi sunt qui iure per examinis solennitatem solent proueh ad doctoratus gradum, si absq; solennitate examinis gradũ adeptus fuisset, eius promotio ad gradum in conscientia esset valida. Sed de his satis, nam memini supra fuisse prætacta.

CAP. XV.

De testibus, & alijs requisitis ad solennitatem testamentorũ, & an legata pia vel alia sine istis solennitatibus valeant.

PRæterea quia materiæ huic de legatis, & testamentis absonum est exordiũ dedisse, & quæ magis quotidie occurrũt scitu necessaria prætermisse, Ideo circa solennitatem testamentorum, & si non cuncta, tamen hanc quæstionem illucidemus oportet. Ad solennitatem testamenti vt faciat fidem in foro exteriori, ad petendam possessionem hæreditatis, quantus & qualis numerus testium requiratur, præsertim secundum specialia nostra iura Hispaniæ? ¶ Pro expeditione quæstionis sit primum dictum, si testamentum cum tabellione publico veniat conficiendum, requiruntur satisque etiam sunt testes tres testamentum condentem proprijs oculis intuentes, & auribus audientes, dummodo eiusdem oppidi, aut ciuitatis sint incolæ, vbi testamentum cõditur. ¶ Et hic loquimur de testamento aperto nuncupatiuo appellato inter latinos.

¶ Sed quid si tale testamentum apertum, id est nuncupatiuum sine tabellione publico conficitur, quot ad eius validitatem testes sint requisiti? ¶ Pro hoc secundo dicimus quod quando tale testamentum nuncupatiuum, id est, apertum, sine tabellione publico cõficitur, ad validitatem eius testes quinque, & vt eius populi, vbi testamentũ conditur, sint incolæ, concurrant, exigitur. Q5.

¶ Sed quid si in loco vbi. 5. testes haberi, vel inueniri non possint, vt conficiendum testamentum istud apertum ideſt nuncupatiuum? ¶ Pro hoc tertio dicimus, quod si in loco vbi tot non suppetunt testes, id est. 5. incolæ loci, testamentum sit condendum apertum v.g. in rure, vel in villis, nèq; tabellio possit haberi requiritur ad minus, cõficiendo testamento adsint tres testes præsentes, dummodo eiusdem loci vicini sint, vbi conditur testamentum. Q5.

¶ Sed quid si isti tres testes incolæ eiusdẽ loci inueniri non valeant? ¶ Dicitur pro hoc quarto tunc sat est, si cõficiatur testamentũ corã 7. testibus etiã non vicinis. Hoc autem de 7. testibus non vicinis, adiecit rex Philippus in lege à se edita Matritij anno. 1566. reliqua supra dicta continentur in l. ordinamenti edita à rege Illephonso. Hæc omnia veniũt summata & incõpendiũ redacta, & iussa seruari in recopilatione noua legũ nunc denuo edita à serenissimo rege nostro Philippo. Q5.

¶ Sed quia omnia prædicta seruari sunt iussa in testamento aperto, id est, nuncupatiuo. ¶ Quæritur quid nã circa solennitatẽ in testamento clauso, ideſt inscriptis nuncupato obseruatu sit necessarium? Pro hoc. ¶ Dicitur .5. in huiusmodi testamento, ideſt clauso. 7. Q5.

Universidad de Deusto
Biblioteca

testes interſint neceſſe eſſe cum tabellione, qui omnes, vt ſubſcribant ſimul cum teſtatore, neceſſum eſt, ſi ſubſcribere nomina ſua ſcierint, quibus neſcientibus ſubſcribere ſua nomina, teſtatoreq; hoc quoque neſciente, tũc quidam illorum pro alijs ſubſcribere poterunt, quatenus octo ſubſcriptiones deſuper fiant, ſimul cũ tabellionis ſigillo.

Q6 ¶ Sed iam occurrit dicendũ in teſtamento cæci, quęnã ſit obſeruanda neceſſaria ſolennitas. ¶ Pro hoc dicimus. 6. licet ſecundũ ius cõmune ciuile in teſtamento cæci exigitur, vt interueniant. 8. teſtes, inter quos ſecundũ Sylueſt. teſtamen. 1. q. 5. cõputari põt & tabellio, tamen ſecundũ ꝙ cauetur iure Hiſpanico, & cõtinetur in recopilatione noua legũ, in teſtamẽto cæci aperto ſatis eſt ſi interuenerint quinque teſtes ad minus. ¶ Sed in codicillis etiã quæna ſolẽnitas teſtiũ ſuper exigatur perſtat dicẽdũ. ¶ Ideo dicimus. 7. ꝙ in codicillis eadẽ exigitur ſolẽnitas teſtiũ, idẽq; teſtiũ numerus: qui in teſtamẽto aperto. i. nũcupatiuo iure expoſitione, ad quid rogentur, vnde nõ ſufficit ſi fortuito, teſtamẽto interfuerint. l. heredes palã. §. pen. ff. de teſtam. & nõ debẽt eſſe ſurdi, aut muti, aut infames vt inſtit. § teſtes cauetur, neque mulier in teſtamẽto in teſtẽ põt admitti, niſi in teſtamento & legatis ad pias cauſas. Eſtq; cõmunis ſecũdũ Iulũ Clarũ, ita Baldus de ſacroſ eccleſijs. l. 1 nu. 9. Quia etiã ad pias cauſas diſpoſitio teſtatoris captatoria. i. quæ depẽdet ex alieno arbitrio valet, vel ſi in alterius arbitriũ cõfertur. Ita Barto. in Repeti. prædictę. l. 1. n. 64. eſtq; cõmunis & magis cõmunis canoniſtarũ: licet id alias lex prohibeat. ſ. vltimã volũtatẽ in alienũ arbitriũ cõferri. ¶ Imo etiã ſi non appareat teſtatorem expreſſe ad pias cauſas teſtari voluiſſe, ſed ſimpliciter dixerit cõmitto diſpoſitioni Titij omnia bona mea, fauore tamẽ piæ cauſæ valet, ac ſi expreſſe teſtatus fuiſſet ad pias cauſas. Eſt caſus mirabilis in ea. cũ tibi de teſtamẽtis ſm̃ lectura Innocẽtij quæ cõmuniter tenetur per legiſtas, & canoniſtas: & per huiuſmodi verba, cẽſetur inſtitutus hæres ille cuius diſpoſitioni cõmittitur, & intelligitur grauatus, vt ipſa bona diſponat, diſtribuatq; ad pias cauſas, ita communiter.

¶ Porro quaſi ſimilis huic videtur eſſe diſpoſitio, quæ habetur in recopilatione noua legũ de teſtam. l. 6. vbi ſancitur caſu, quo teſtator hęredẽ nõ inſtituerit, neq; pro ſe faciẽdi teſtamẽtũ facultatẽ alicui cõmiſſario fecerit, cũ poteſtate expreſſa aliqua ſpecialia diſponẽdi, vt meminit lex quinta, ſi ſolũ ad condẽdũ teſtamẽtũ ei facultatẽ contulerit, tunc intelligatur cõmiſſario collata eſſe facultas, ad teſtatoris exonerandã conſcientiã, eiuſq; exoluẽda debita, & ſeruitiorũ onera, ſatisfactoque debitis prius, & ad dereſidua. 5. parte bonorũ cõputanda ad pia opera, pro defuncti anima eleemoſynas, vſq; ad quintã bonorũ quotã expendendendam, ita vt quod ex his fuerit reliquũ inter ſucceſſuros ab inteſtato diſtribuatur. ¶ Quod ſi conſanguineis caruerit prædictus teſtator, tunc cõmiſſarius huiuſmodi, cum teſtatoris contigi eam quotã contulerit quæ ſecundũ regnorum Hiſpaniæ ei attinere videtur, reſiduũ pro pijs, & vtilibus animæ teſtatoris prædicti operibus erogare teneatur, & nõ in rẽ aliam. ¶ Præterea penſandum eſt quod de iure communi, vt relinquatur legitima filijs iure, & titulo inſtitutionis oportet, aliaſtamentum erit nullum.

¶ At in recopilatione noua legum. Li. lib. 5. tit. 4. decernitur quod teſtamẽtum ſit validum dummodo, ſupradicta de teſtibus fuerit obſeruata ſolennitas. Valeat (inquam) quoad legata, & cætera in eo contenta, etiam ſi teſtator hæredem inſtituerit neminem, tũcque ſucceſſor ab inteſtato ſolutionem legatorum, & aliorum complebit. Quo renuente adire hæreditatem, nihilominus legata & alia inibi contenta valeant, iuumque ſortiantur effectum. De quo ſupra, ſe. l repetimus hic quo ordo ſeruetur. Sed relicta ad pias cauſas etiam ſecundum ius commune non requiritur in teſtamento titulo inſtitutionis hæredis edito, relinquantur, vt ſint valida, ita Bartolus. l. 1. numero. 62. C. de ſacroſanctis. eſt communis, quia iſta inſtitutio eſt ſolennitas tantum ciuilis, non de iure gentium.

Q5. ¶ Ad dubio modico nõ caret an huiuſmodi teſtamenta ad pias cauſas ſine titulo inſtitutionis hæredis ſuſtineantur quoad legata ibi laicis facta.

¶ Reſpondet Salicetus quod ſic. Hãc communem eſſe dicit Gul & Iaſſon in l. hac conſultiſſima. §. ex imperfecto num. 10. C. de teſtament. addítque ab hac ſententia non inueniſſe aliquem diſcrepantem, quia ex quo caput teſtamenti conualidatur pro pijs, ergo & cæterę eius partes valorem obtinebunt.

¶ Sed Iulius Clarus fateturnunquam ſibi hanc opinionem placuiſſe. Tum, quia facile ſic eſſet parata via falſitati & fraudi, vt conſiderauit Curtius in eo. §. ex imperfecto, tunc quia lex non permittit, ſic teſtari niſi ad pias cauſas. ¶ At in Hiſpania tenet in legatis etiam profanis.

¶ Adhuc de teſtamentõ inter liberos contingit dubitari an confectum ſine prædicta ſolennitate teſtium ſit validũ. Cui quæſtioni licet ſatisfeciſſe mihi viſus fuerit olim Hugo de celſo in ſuo Reportorio legum verbo teſtamentum. verſ. 15. aſſerens tale teſtamentum ſine prædicta ſolennitate teſtiũ inter liberos confectum, ſuum robur, & validitatem obtinere, quia non preſumitur interuentio fraudis, cã ſit inter liberos. Sed tamen legata (inquit) facta extraneis in tali teſtamento condito inter liberos, nõ valerẽt in foro exteriori. Sed iã arbitror in foro exteriori tale teſtamentũ ſine prædicta ſolennitate teſtium etiam inter liberos cõfectum non ſuſtinebitur. Quia in recopilatione noua legum ſancitur, ſeu potius continetur, quod ſolennitas legis ordinamenti regis Ilephonſi deſuper contentæ quæ de numero teſtium loquitur in teſtamento neceſſario, inteligatur, & ſic in praxi recipiatur, in teſtamento aperto latinè Nuncupatiuo dicto, ſi teſtamentũ inter liberos, ſeu aſcendentes legitimos fiat, ſiue inter hæredes extraneos teſtamentũ condatur. Sed in foro interiori quid? At in hoc ſententiam Soti ſupra poſitam cẽ ſeo amplectendam.

¶ Poſtremo memoriæ commendato diſpoſitionem ſpecialem contentam in recopilatione legum noua deteſta. l. 4. vbi cauetur filium, vel filiã ſub poteſtate patris conſtitutos, dummodo legitimam ætatem ad condendum teſtamentum fuerint adepti, condere teſtamentum poſſe, perinde ac ſi extra poteſtatem patris fuiſſent conſtituti, facere potuiſſent. Legitimæ ætatis quantum adhoc attinet cenſentur eſſe filij cum 14. annum fuerint adepti, & filiæ cum 12. annos fuerint aſſequutæ, ita. l. 13. Thaurina

¶ Reliqua de materia reſtitutionis & furti proſequẽtes addimus id quod Nauarrus ſumma Latina capite. 17. nu. 118. ait, ſ. acceptum in extrema neceſsitate fore reſtituendũ, niſi ſit res adeo parua, vt preſumatur gratis cõceſſa, quia tamen eſt contra cõmunẽ opinionem, vt ipſe concedit, moderandũ

hoc eius assertum esse cēsemus, iuxta supra dictam distinctionem cum supra de hoc egimus. A

¶ Per terea animalia domestica in prędio suo damnū inferētia, qui occidit aut grauiter percutit, restituere id dāni tenetur, quia non est ei ius id faciendi, sed solum expellēdi ab eo, vel includendi, donec de damno dato, dominus eius monitus satisfaciat. ¶ Cæterū inst. de aquil. & in ca. si læserit de iniurijs, & damno dato & l. Quinctus mutius ff. eodem tit. nisi priuilegium, B vel consuetudo, vel aliquod statutum contra disponeret arg. cap. fin. de consuetu. cap. priuilegia. 3. dist. & l. omnes populi. ff. de iustit. & iure. ¶ Porro custos siluę communis etiam iuratus aut sola fide adstrictus non peccat, neque restituere tenetur, si dissimulauerit cum ędentibus ligna tali necessitate pressis, quæ à peccato eos excusaret, & non permitteret eis vltra quam talis necessitas exigit, si hanc necessitatē C sciret alioquin dubitatio non excusaret, quia in dubio tutiora sunt eligenda capi. ad audientiam de homicidio. sed de hoc plura supra.

CAP. XVI.

De præcipientibus, & adiuuantibus ad damnum, quales etiam sunt executores & ministri.

CAltera minutiora circa caput hoc de participantibus in dāno dato (licet principaliora supra dicta sint) recurramus oportet, in qua materia Nauar. sum. lat. cap. 17. nu. 130. Licet milites videatur excusare à restituendo insolidum, quia nō fuere nisi causa partis actionis, & damni: sicut exemplificauit de socijs Burgonij ducis inuasoris Romanę vrbis, sed supra satis abunde disputabimus contra hanc sententiam Nauarri ex mente Soti, & Caietani dicentes quid sit tenē dum. Sed & etiam eius sententiam quā eodem. capi. & nume. 130. tenet, scilicet quod nullus ex accipientibus minimum, id est razemum, quando vnusquisque eorum ignorauit furta aliorū teneatur restituere (etiam si sic totam vindemiauerint vineam talem reputamus) sicut talem eam esse, vel certe minus veram Corduba, & Sotus reputant. Neque ratio Nauarri ei suffragatur, quia nullus (inquit) eorum damnū notabile fecit, quia satis est per talia furta minima dominus sit grauiter læsus, vt ad grauem lationem tollendam, ratione læsionis grauiter omnes simul illatæ, teneatur vnusquisque restituere sublatam partem, cum damnum reseruerint fuisse graue illatum, vbi & alias fortiores superaddidimus rationes.

¶ Et quia de participantibus in damno dato, reliquias colligimus, & quia inter participantes refertur iubens, dicimus primo de iubente. Si suo mandato quis indicat rem licitam, ludum hastarum à principe iussum & præter intentionem suam inter hastiludium acciderit damnum, id est homicidium non est talis homicidij reus, neque obnoxius ad eius restitutionem. Quia dānificans est agens ex intentione. Hic autem damnum præter intentionem accidit. Et quamuis hæc sit sententia fratris Iosephi in suis floribus: tamen vt maiori veritate polleat, eam accep tamus, quatenus talis præcipiens pro qualitate negotij debitam cautelā adhibuit: ne id damnum sequeretur pro suo debito, & posse. C D

¶ Secundo dicimus, si præcipiens præcipiat rem illicitam, ex qua de per accidens, id est præter intentionem sequutum est proximi damnum, non caret obligatione restituendi, vt si herus præcepisset famulis segetes Petri

Petri concremare, & ipsi segetes Ioannis cum Petri essent segetes, combussere. tenetur de damno illato Ioanni. Nam per sui præcepti executores, immediate damnum illatū est: secus est si vt antea diximus seruus iussu heri præcipientis percutere, Petrū percusserit, & à prætore tamquā percussor Petri comprehensus sit Ioānes, quia Ioāni in nihilo est debitor, quia neque mediate vel immediate herus per suum præceptum causa extitit illius damni illati Ioanni, quia sola B fuit occasio accepta ex vulnere, de hoc plura supra, colligitur ex capite continebatur de homicidio, sed supra hoc punctum egregia supra notauimus. A

¶ Postquam diffiniuimus de præcipiente, de executore mandati superest dicendum. Nam, an in omni casu teneatur restituere ab aliquibus est dubitatum. Nam Caiet. & Syluester, verbo, Vsura. 7. §. 5. duas refert opiniōes primam negantem executorem man C dati teneri ad dānū, si illud per aliud poterat inferri, inferendumque erat: & aliam contrariam omnino quæ est Alexandri, Ricardi, & Soti, quam certo dico fore amplectendam cum suo moderamine. ¶ Pro cuius difficultis illucidatiōe statuitur prima propositio minister & executor qui fuit causa iniquę actionis absque dubio obnoxius sit ad restituendum, est propositio, contenta in iure ex cap. si culpa de iniurijs.

¶ Hinc sequitur cursores proxenetas inter vsurarium & soluentem vsuras mediantes teneri ad restitutionē, quod quidem corollarium, quia à fratre Iosepho in suis floribus absolute est positum, censeo sic fore limitandum, quod verum sit, quando talis mediator inter contrahendos contractus fœneratitios, mediari inductus ab vsurario, aut sola causa lucri quod inde reportat, tunc tenetur plane restitue- A re. Si autem talis mediator inductus ab indigente pecunijs, & nō aliter pro indigente pecunijs apud vsurarium interpellaret, vt huic indigenti, & volenti recipere mutuū sub vsuris, postquam non impetrauit aliter, concedat mutuum sub vsuris, tunc ad vsuras sic extortas restituendas, iste mediator astrictus non manet, quia iniquū esse videtur secundum fratrē Ioānem de la Peña cum in incundo contractū vsurarium, non ex parte sua, vel vsurarij, sed ex parte petentis mutuum sub vsuris, attauerit ab eo sciente, & volente rogatus intercedere: quōd huius rei gratia ei vsuras restituere teneatur iste mediator.

¶ Sic neque tabellio tenetur qui solo rogatu volentis se causa mutui obligare ad vsuras, instrumentum vsurarū conficeret palliatum, quia scienti & volenti non fit iniuria, ex parte gratia solum illius mediantis.

¶ Ex prædicta quoque propositione etiam secundo corollarie sequitur milites cognoscētes tempore belli bellum à se geri iniustum teneri insolidum regulariter, secundum Sotū, Caie. & fratrem Iosephum quidquid dixerit Nauarrus, cuius assertum vt supra ostendi vix vel raro est intelligibile in materia morali, vt possit reduci ad practicam.

¶ Secunda propositio minister qui nō est causa læsiuæ actionis, quia iam est consummata, nullius sit reus restitutionis vt minister, qui post contractum iam consummatum fœneraticiū, illum excipit alueolo fœneratoris, ne forte à memoria illius elabatur, est Soti in de iustitia & iure, est fratris Iosephi in suis floribus. D Qq

¶ Sed quid de ministris nomine vsuriorū contrahētibus, aut vsuraria debita postea exigentibus. De his sit tertia propositio ministri vsuriorū qui veluti eorum factores, nomine ipsorum fœneraticios ineunt contractus,

Universidad de Deusto
Biblioteca

ad restitutionem vsurarum sunt obligati, hæc est Soti libro sexto de iustitia & iure, quæstione. 1. articulo quarto prope finem, cui nemo iure refragatur, quia isti pecuniã fœnori dantes tenentur ratione iniustæ acceptionis. Quæ omnia intelliguntur si vsurarij non restituunt, & isti ministri soluendo sunt. Vnde operam tenentur dare vt vsurarius soluat. Quod si nõ profecerint arbitratur Sotus esse casum conueniendi creditores, & obnixe deprecandi eos, vt debitum totũ, vel partem sibi relaxent. Est enim tunc misericordiæ locus maxime si illi ex aliqua ignorantia peccarunt. Si autem ignorantia talis esset in his ministris secundum Sotum, quæ omnino excusaret à culpa: excusaret eos quoque à restitutione, si rem vsurariam penes se non retinerent, quia tunc neque ratione rei acceptæ, neque ratione iniustæ acceptionis tenerentur. Sed adeo est patẽs malitia vsurarij criminis, vt protectione excusationis careat, niſi forte in casibus dubijs, vbi vtrinque versantur opiniones inter doctores. Nã tunc qui absque remorsu conscientiæ est, poterit minister ascultare doctoribus, qui bonæ sunt authoritatis in iuendis huiusmodi contractibus.

Qꝰ. ¶ Sed quid de alijs ministeris vsurarij recuperantibus debita vsuraria. De his namque ait frater Iosephus in suis floribus in materia de restitutione quod sine dubio minister vsurarij iussu vsurarij vadens ad petendas vsuras, obnoxius est restitutioni, etiam si mutuatarius sponte esset soluturus. Quia tantumdem est ac si dixisset, vade & rape. Quia non sponte soluit, & tandem inquit quia est executio contractus vsurarij, ipsa petitio debiti vsurarij peculiare peccatum est. At Sotus de iustitia & iure quæstio 1. art. 4. contrariam opinionem prorsus tenet: vbi ait quod sunt alij ministri, qui proprie nõ dicũtur esse causę, vt famuli qui pecunias portant, & seruant. ¶ Erat verbi gratia mutuatarius soluturus mittit fœnerator per famulũ ad petendum, & tradit alteri ad custodiendũ illi proprie non sunt causæ. Imo nec credo quod amanuenses: qui in commentarios rationes dati, & accepti referũt. Nã isti tantum memoriæ subseruiunt hæc Sotus. Nauarrus autem summa latina cap. 17. num. 167. à Soto dissentire & eiusdem sententiæ cum fratre Iosepho videtur esse, vbi ait quod etiam tenetur restituere famulus: qui solum pecuniam petijt, aut pignora, aut solutionem vsuratum accepit. Allegat in hanc suam sententiam Caiet in summa & 22. quæstio. 62. art. 7. contra alios.

¶ Igitur pro decisione quæstionis sit quarta propositio, ministri destinati ad petenda debita vsuraria, qui sic instant in petendo importune, molestis exactionibus, vel interdum minantes executionem in bona mutuatariorum per ministros iustitiæ, niſi soluerint, tenẽtur plane in subsidiũ vsurarij domini non restituentis, ipsi restituere: niſi protegantur ignorantia, & à culpa & restitutione excusante. In hac conclusione puto omnes conuenturos hos doctores, nam iam minister hic per suã molestiã, & importunã instantiã propriæ causã iniustæ exactionis esse videtur, & in hoc sensu vera est sententia Nauarri fratrisque Iosephi.

¶ Quinta propositio, quãdo aliquis vsurarij famulus, qui ex officio ad exigenda hæc debita præfectus nõ erat, semel aut bis missus est à domino vsurario, ad petenda hæc vsuraria debita, ipseq; sine instãtia, & molestia simplicẽ petitionẽ si proponeret ex parte domini mutuatario alias soluturo, quia propter instrumentũ palliatum potest cogi in foro exteriori ad soluendum, in hoc casu non est condẽnandus minister hic ad restitutionem, si simpliciter proponens petitionem, sine exactione ex parte sua accepit solutionẽ, & reportauit ad dñm.

¶ Et in hoc sensu quintæ cõclusionis acceptã videtur opinio Soti loco citato, & Sylu. ver. Vsura. 7. q. 4. vbi addit quod minister qui non taxat pretium, neque cum eo cõtrahitur, sed solum pecuniã manualiter tradit, aut recepit pignus, aut pecuniam, restituere non tenetur: quod intellige inquit ibi Sylu. nisi ad eũ aliquid peruenerit, vel cooperatus sit ad exactionem, hæc Sylues. Exactio autem petitionem alicuius quasi debiti propriæ importat.

¶ Nunc autem patet quinta propositio quæ est Soti & Sylues. loco citato, quia iste non est proprie causa damni, tum quia non exigit illud tanquã debitũ per molestiã instãtiam, sed simpliciter ponit petitionem ex parte domini. Neque hoc est rapere vt ait Iosephus, quia rapere importat violentiã, sed sic interpretanda est benigne petitio, hoc mihi mandat dominus suo nomine vt peram, parum mea refert soluas, vel non soluas, tu age quod vis. Tum etiam, quia si ille mutuatarius alias paratus erat soluere debitũ, per hoc quod minister quasi nihil aliud fecit, quam per propositionem petitionis ex parte domini reducere ad memoriam solutionẽ illius debiti quare tenebitur illud restituere? ¶ Quinimo regulariter mutuatarij cum instrumentis palliatis iniquè consentire, videant se in iudicio posse cogi ad soluẽdum, sine litibus malunt soluere, paratique sunt ad soluendum, quare famulo simpliciter proponenti verbo tenus tãtum petitionem, si soluerit mutuatarius ad restituendum sibi hic famulus manebit obnoxius, quia iste famulus illum ad soluendum non cogit, sed cautio palliata, quam præstitit vsurario de tanto sibi debito soluendo.

¶ Concludimus ergo quod si aliquis alius tertius diceret mutuatario huic, postquam cogendus est in iudicio hæc debita iniusta soluere, consultius est tibi, & melius soluere sine sumptibus, & litibus, non tenetur propter hoc restituere, ita neque famulus tantũ proponens sine molesta exactione petitionem ex parte domini. De alijs participantibus cum vsurario materia de vsuris agemus.

CAP. XVII.

De cooperãtibus ad damnum siue per consensum siue aliter, & de confessario.

NVnc autem de consentientibus iniuste actioni, licet plura dixerimus ante, reliqua ne quid desint, erunt nobis sub breuitate perstringenda.

¶ Et primo quæritur an iudices ini- Qꝰ.
quam ferentes sententiam teneantur insolidum. ¶ Respondetur succincte tenentur procul dubio insolidum, quia in partibilis actionis, id est prolationis sententiæ iniustæ fuere causa, sicut quando simul quidam concurrunt ad comburendam vicini domum.

¶ Sed de suffragatoribus quia ibũ Qꝰ.
de supra dictum est, vbi proposuimus, & aliqualiter moderati sumus quandã sententiam Cordubæ, solum perstat dicendum de difficultatis puncto circa suffragantes occulte, tacitisque nominibus, post sanctionem Concilij Tridentini, scilicet an qui in electione occulta prælatorum, & cathedrarum suffragantur pro indigno, restituere teneantur casu quo ille indignus multorũ vltra mediocritatẽ, vel fere omnium caeteris sit electus. Et ratio hæsitandi est, quia in huiusmodi occulta electione, vbi tacitis nominibus, electores suffragãtur, innotescere nõ potest, per quos tantũ cõsummata fuerit electio, quia ñ tantum

Universidad de Deusto
Biblioteca

tantum cum ante cõcilium essent noti, ad restitutionem obligabantur, sed cæteri postea consentiẽtes, quia causam efficacem iniustæ electioni non præstiterunt, à restitutione excusabantur. ¶ Respondetur sane in re occulta procedendum est per præsumptiones, probabilesque coniecturas: vnde sic potius hanc quæstionem censeo resoluendam, quam frater Iosephus eã resoluit. Quia si suffragator in electione: qui suffragatus est pro indigno, qui ex tali occulta electione prodijt electus, fuit de primis suffragantibus suo ordine, citra medietatem vocaliũ, pro suo ordine qualitatis, vel antiquitatis, prius suffragantium, tunc planũ est teneri ad integram restitutionem, quia palã est illum concurrisse ad consummationem, vel exordium iniquæ electionis, ad eamque efficaciter concurrisse. Si autem fuit de posteriorib' suffragatoribus: quia parum sibi constare potest, an per suum suffragium cõsummauit iniquam electionem, aut per alium iam prius fuerit consummata, ratione dubij huius obligandus est ad aliquid restituendum: sed non ad integrum, sed iuxta arbitrium boniviri causas dubij maiores vel minores examinantis.

¶ Inter participantes in damno dato quandoque connumerãtur reges, magnates, duces qui in causa sunt, vt suum cuiquã tollatur, vel ne cui quod sibi debetur, restituatur, neue ad id debitor cogatur, quod secundum Nauarrum cap. 17. num. 131. multi magnates & familiares regum, aduocati, & procuratores sæpe faciunt: vnde etiã sicut à culpa mortali, ita quoque à restitutione non sunt immunes.

¶ Inter participantes in damno dato est non solum scienter & dolose cõsulens, sed etiam bona fide consulens, si non adhibitis studio, & diligentia debitis, ad veritatem assequendã cõsilat. Quare qui cõsulunt, caueãt, ne animum suæ scientiæ, aut prudentiæ fidant. ¶ Inter tales connumerantur laudates, vel vituperantes aliquem vt sic eum instigent ad damnum proximo inferendum: quare ij damnum restituere tenentur: quoniam ad id exhortari videntur.

¶ Computantur quoque inter participantes, qui nocumentum suis nominibus alijs illatum ratum habent & gratum, & hoc quo ad culpã, sed quo ad restitutionem credo quis non tenetur, si postquam nouit illatum damnũ, per suam ratihabitionem in causa non extiterit, quod illator damni illud nõ refarciat. ¶ Quod satis non explicuit Nauarrus in sua summa Latina, nu. 133. quia si antequam ratum habuerit, illa tũ est damnum cũ eius dãni illationis fuerit tũc ignarus: tunc illius nequiuit esse causa. Sed bene quoque docet Nauarrus, quòd ratum habens factum dãnum, si eius nomine factum non fuit, aut gratum illi non fuit, quatenus suo nomine factum est (licet opus illi in se placeat) ad nullam restitutionẽ tenetur. Quod verum etiam esse censeo in casu quo dixerit post gratum id habens, sibi sic factum fuisse, placere &cnõ sic adderet stimulos ad continuandũ damnum, vel ad illius reparationẽ non faciendam, vel dilatandam. Quia per prædicta verba quodammodo, aliquã do posset sufficienter ad id exhortari, dicendo placet mihi, nihil tua referat neque enim tam male est actum, vide capit. cum quis de sent. excommuni. lib. 6. & cap. ratihabitionem. capi. rati de regulis iuris, lib. 6. l. porro de receptoribus malefactorũ, quia inter participantes connumerantur, nunc hic aptus incidit sermo. Sotus de iustitia & iure lib. quarto, quæstione septima, articulo tertio, exponendo D. Thom. docentem nouem modis posse esse aliquem acceptionis causam, qui quidẽ modi per hunc versum explicari solẽt, scilicet iussio, cõsilium, consensus, palpo,

po, recursus, participans, mutus, non obstans, non manifestãs: docet per tertiam conclusionem, ex his nouem modis, quinque illorum suo genere ad restitutionem obligare sunt nẽpe ij iussiõ, consensus sine quo nõ fieret dãnũ, recursus vel receptatio, participatio in crimine, vel in præda, non obstare damno cum ex officio tenetur.

¶ Reliquos vero quatuor ex recensis, ait in quarta conclusione nõ semper vinculum restitutionis inducere, in quibus duabus conclusionibus explicuit Sotus discrimen quod Diuus Thomas inter hos modos constituit de per se, cui non obstat quod quinque illi modi quandoque nõ obligent, vt verbi gratia participans in crimine hoc est cum altero concurrens per se, dicitur teneri ad restitutionem, nihilominus quando non est efficax causa non tenetur. Similiter iubẽs per se est causa motiua, imo omnium potissima, tamen interdum ad restitutionẽ non obligatur vbi non sequitur dãnum, imo est infallibilis regula obseruanda in his omnibus, quòd vbi reuera iussio, consilium & reliquæ causæ non sortiuntur effectum (licet peccãtum interueniat) nulla tamen oritur restitutionis obligatio.

¶ His suppositis antequam de receptatoribus diffiniamus, sit primũ dictum iubens, consentiens, laudans & huiusmodi, quando ex tali sua iussione, vel consensu, vel laude non sequitur nocumentum, vel in his casibus alter erat paratissimus facere, non tenentur ad restitutionem. Sicut si quis diceret alioquin paratissimo, certissimo ad inferendum malum, abi & fac, sicut dixit Dominus Iudæ quod facis fac citius, patet hoc quia in his casibus duobus istis supradictis non fuerunt efficaces causæ damni, neque efficaciter motiuę, quia iam malo executor ex se erat motus, & in procinctu ad inferendum detrimẽtum, & de facto illud erat illaturus, ergo non tenentur ad restitutionem.

¶ Secundum dictũ sit secundum Sotum loco citato receptans licet per se sonet causam, licet alius receptasset, si tantum hospitio recepit latronem, neque illũ mouit, imo dissuasit nec quicquam furti cum illo participauit, & si sunt circum multa diuersoria paratissima illum recipere, non est talis in foro conscientię condemnandus ad restitutionem, patet quia hæc receptatio non fuit efficax causa furti.

¶ Tertium dictum secundum fratrẽ Iosephum, si male factorem quis occultet ne ab aduersarijs vulneretur, vel occidatur, sit tamen criminis defensor non sit: procul abest ista occultatio & à culpa, & à restitutione, quia nullam affecit iniuriam eum occultando. ¶ Seu esset si ideo domi reciperet furẽ, aut flagitiosum, quatenus & personæ, & crimini patrocinium opemque præstaret. Nam tunc citra dubium ad restitutionem teneretur, vt si prædam occultaret, etiam si inde nihil lucri reportaret. Est diffinitum exp. resse in canone qui consentit. 11-q. 3.

¶ Quartum dictum, quicunque patrocinantes prolatrone, siue sint tabelliones, seu alij procuratores, qui intercedunt pro latrone, apud iudicem, ne ferat iustam sententiam restitutionis furti, & expensarum: restitutionis obligationem incidunt, quod quidem dictum limitandum dupliciter venit primo quod teneantur isti restituere defectu latronis hac de causa non restituentis, secundo tenentur restituere quando contra ordinem iustitiæ, & iuris, latroni patrocinantur, vt euadat & non restituat. Secussi defendãt latronẽ in foro exteriori, quando contra illũ non sunt indicia, vel semiplena probatio: si procedatur via accusationis, neque alia iuris adminicula, quæ legitime aperiant viam iudici ad procedendum contra illum, quia tunc tanẽ uniuntur

Universidad de Deusto
Biblioteca

tuntur iuste secundum leges, liberare A
delatum de furto, à pœna: restitutionem, si quam secreto debet, relinquentes illius conscientiæ (quæ nouit an reus sit illius) faciendam.

Q5. ¶ An vero confessarius sit taliter particeps criminis quando non mandat restitutionem fieri, ad quam pœnitentem in confessione percipit esse obligatum, quod ipse restituere teneatur. Et licet memor sim de hac materia supra egisse: sed quia etiam hic aptum quæstio hæc sortitur locũ, breviter nonnihil repetendum hic erit primo cum Nauarro in summa. c. 17. nu. 23. scilicet quod confessarius per ignorantiam, erassam aut affectatam si non præcipiat restitutionem pœnitenti ad id parato, manet obligatus restituere. Quod procedit quando cõfessarius videt aut credit, quod nisi restitutionem præcipiat pœnitenti, pœnitens illam non est facturus si autem sibi mandato immutatur, pœnitens restitutionẽ faciet. Secus est si propter B
incogitantiam id non præcipit, vel quia extimauit pœnitenti id curæ esse, quia tunc non teneretur restituere confessor, sicut neque quãdo ex ignorantia non crassa, præcipere restitutionem prætermisisset, quia cum confessarius regulariter, gratia tantum pœnitentium audiat confessiones, non tenetur nisi de lata culpa secundum Nauarrum.

CAP. XVIII.

De peculiaribus obligationibus restituendi quæ solent interuenire inter parentes, & filios, & inter coniuges, & inter fratres.

QVia iam quasi absoluentibus restitutionis materiam occurrũt, quædã peculiares obligationes restituendi quæ inter parẽtes, & filios, vxorẽ, & virum, & inter fratres inter se solent internenire: & hanc materiam in discussam vt prætermittamus nõ oportet. ¶ Et vrà filijs illegitimis exordiũ sumamus, quæritur primo, an filij illegitimi teneãtur restituere ea bonaque sibi relicta fuerint à parentibus, cuius quæstionis decisio, filiorũ illegitimorũ præexigit distinctionẽ. ¶ Nam alij sunt filij illegitimi qui dicũtur Ipurij vt pote qui ex aliqua peculiari concubina nascuntur. Alij autẽ dicuntur mãzeres, qui sunt propagati ex cõcubina vaga omnibus exposita. Alij vero dicuntur noti, id est adulterini. ¶ Alij deniq; dicũtur ex cõcubitu dãnabili, id est merenti mortis pœnã nati, vã ex stupro, vel incestu progeniti, & licet alij filij sint, qui dicuntur illegitimi, sed tamẽ naturales, ij tamen inter C
spurios, vel manzeres computantur.

¶ His prælibatis sit prima cõclusio. Huiusmodi filij illegitimi spurij ex peculiari cõcubina, & mãzeres ex vaga cõcubina propagati, nõ succedũt: sed neq; succedere possunt patri, aut matri neq; ex testamẽto, neq; ab intestato: sicũ pater, quã mater eorũ, filios habeãt legitimos. Hæc cõclusio patet tũ quia leges in odiũ peccati parentũ eos arcent ab hæreditate. Tum quia iniuria fieret legitimis: qui sunt certiores: si D
cũ ipsis ad bona paterna vocarentur illegitimi, quia leges student fauere legitimis successionibus, & non illegitimis.

¶ Secunda cõclusio tã pater, quã mater etiã si habeant filios legitimos, possunt licite nõ solũ his filijs spurijs, seu manzeribus: sed etiã liberis adulterinis, & ex cõcubitu dãnabili natis puta ex stupro, vel incestu, vel adulterio, quintam partem bonorũ suorum quintã partem legare, hæc est Soti

Soti de iusti. & iure. lib. 4. q. 5. arti. 1. & pater. ¶ Nam licet testator non videatur alienas successiones proprijs anteponere. l. cũ acutissimi. ff. de fideicõmissis vnde lex. 9. Tauri origenẽ duxit, quæ filios spurios ab hæreditate repellit: tamẽ non prohibet lex: quin, tam pater, quam mater in quinta parte asis possint illos instituere. Et pater quia si tam pater, quam mater habentes etiam filios legitimos, quintã partem possunt legare extraneis, qua re eam non magis poterũt donare seu legare prædictis filijs illegitimis, qui sunt propinquiores extraneis. B

¶ Tertia conclusio tam pater, quam mater, si filijs careant legitimis, etiã si habeant hæredes ascendentes. id est parẽtes, aut auos, filijs naturalibus. s. spurijs, aut manzeribus, omnia bona sua relinquere in testamento possunt. Hęc cõclusio quoad matrem certa est, & expresse habetur. l. 9. Taurẽsi, quia mater de tali prole quod sit sua, certa est nec tunc fit iniuria legitimæ proli cum ea careat, sed quoad patrem contradicit frater Iosephus in suis floribꝰ dicens tales filios spurios, seu manzeres patri non succedere, neque ex testamento sed tamen etiam quoad patrem est vera, quia. l. 10. Taurẽsi sic habetur, quòd etiã pater & si habeat parentes, vel ascendentes legitimos, potest bona sua in toto legare naturalibus filijs, si tamen ei non supersint legitimi liberi. C

¶ Filium autem naturalem, explicat lex esse & dici, cuius natiuitatis, vel conceptus tempore pater eius sine dispensatione, copulari matrimonio potuit cum eius matre, dum tamen pro filio suo recognoscat eum pater, etiam si sit ex vaga concubina talis naturalis natus. D

¶ Quarta conclusio filij huiusmodi naturales spurij, aut manzeres ex dãnabili concubitu non nati, secundum leges succedunt quidem matri carenti legitima prole ab intestato. Non tamen sic ab intestato succedunt patri etiam carenti legitimis liberis. Hæc conclusio est Soti supra loco allegato, & est extra controuersiam apud doctores, cuius rationem assignãt leges, quia mater vtique certa est de sua prole, atque adeo iura volunt ei carenti prole legitima, succedat proles hæc illegitima naturalis, quæ non est ex concubitu damnabili propagata, aut adulterina. Non tamen succedunt patri, quia pater non tali certitudine tenetur, quòd talis proles sua certo sit.

¶ Quinta conclusio, filii adulterini, vel ex concubitu damnato, id est secũdum leges morte punibili suscepti, id est ex stupro, vel incestu progeniti, neque pãtri, aut matri in foro exteriori succedunt ab intestato, neque ex testamento: sed solum tam pater quam mater (etiam si nõ careant legitima prole) quintam partem asis, id est suorum bonorum eis, & legare, & donare possunt. Hæc est Soti, quia hoc non prohibet lex Taurensis, & quia ista quinta quota bonorum extraneis quoque poterat legari, ita in recopilatione noua legum. l. 7. libro quinto. titulo octauo folio. 191.

Q5. ¶ Sed hic dubitare forte quis posset, an mater cui supersunt ascendẽtes parentes, & aui, si tamen careat legitima prole, tũc filio naturali à se habito teneatur relinquere omnia bona sua excepta quinta parte.

¶ Respondetur difficultati per secundam conclusionẽ in hoc casu, mater nõ solum potest, sed etiam in conscientia tenetur, etiam si ascendentibus non careat, si tamen legitima prole careat (excepta quinta parte asis) filium naturalem illegitimum in tota sua substantia instituere hæredem. Hæc conclusio patet ex. l. in recopilatione noua legũ nunc citata, vbi sanctitur quod in hoc casu matri filii naturales,

Universidad de Deusto
Biblioteca

rales, vel spurij suo ordine, & gradu succedant, vt legitimi hæredes, siue ex testamento, siue abintestato, dummodo tales filij ex damnato, punibilique concubitu non sint ex parte matris procreati, quia tunc neque ex testamento, neque abintestato, isti poterunt succedere matribus: licet in morte, & in vita quinta pars possit illis dari, id est quæ permittitur pro anima posse legari. Interpretaturque ibi lex tunc appellari & esse damnatum, & punibilem concubitum, quando mater ob talem concubitum, secundum leges, pœna mortis naturalis plectenda venit. De patre autem dicendum quoque videtur.

¶ Quare sit septima conclusio pater carens legitima prole, etiam si ascendentibus, scilicet parentibus, & auis, & proauis non careat, licet in omnia bona sua filium naturalem illegitimũ, (dum legitimis caret) successorem, & hæredem sibi præstituere possit: non tamen in conscientia ad hoc tenetur. quia lex hoc ei facere posse indulget, sed non cogit & merito, quia non est de tali prole certus. Quia satis est patri, si talem filium naturalem tantum pro suo recognoscat, aut ex vehementibus coniecturis, agnoscat sibiq; persuadeat, pro suo fore recognoscendũ: si tantum alimenta necessaria ei subministret: sed in hoc casu si filio naturali huic bona sua nolit relinquere, opinor parentes, si quos habet de duabus tertijs partibus suorum bonorum, non posse defraudare. ¶ Conclusio autem prædicta patet, quia l. 10. Taurensi dicitur quod pater carens legitimis, possit legare bona sua naturalibus in toto, quod voluerit: vnde p hoc quod ait lex in toto quod voluerit liberum sibi, an velit legare eis, vel non relinquit.

Qũ. ¶ Deinde de filijs adulterinis obuiat disceptatio an vltra quintam partem aliquo intuitu, forma, vel via possint parentes illis aliquid donare, vel legare siue in testamento, siue extra, taliter, quod tam patres dantes, quam huiusmodi filij recipientes maneant liberi, tum à culpa mortali, tum etiam à restitutione in conscientia. Et quidẽ si de iure naturali agamus dummodo legitimis præiudicium nõ fiat, palam est huiusmodi donationes, & legata fieri non esse prohibitum. Sed quod ingerit difficultatem id dubij est, an leges ciuiles, quæ persistant prohibentes supra dicta legata, & donationes, ita sint pœnales, vt more legũ pœnalium nullatenus obligent in conscientia, ante condemnationem. An vero sint leges inhabilitantes, & ipso facto huiusmodi adulterinos, seu ex damnato concubitu genitos, vel clericorum filios inhabiles, & incapaces esse pronuntiantes, ad huiusmodi bona, vel legata à parentibus recipiẽda. Quod scire maxime refert, quia si inhabiles fiunt, statim ante condemnationis sententiam, tenebuntur sic accepta restituere in conscientia.

¶ At verò sub distinctione respondẽdum est de filijs notis: nam alij sunt filij secularium, alij filij clericorum, vel religiosorum. Nam de ijs licet nulla sit prohibitio de iure communi: sed leges peculiares regnorum Hispaniæ, quæstionem propositam in dubium reuocant. Quare pro his statuitur octaua conclusio, filijnoti secularium solũ modo legibus regni prohibentur iure hæreditario in bona paterna succedere. Hæc conclusio patet tit. 15. partit. 4. l. 5. & l. 1. fori. titu. de hæred. succes. & cl. 9. Tauri confirmatur vbi prohibetur ne possint in hæreditatem succedere.

¶ Nona conclusio, pater si aliquid committit amico sub fide commissione, vt illud tribuat suo filio ex adulterio suscepto amicus hic tenetur iuramentum naturale seruare, hoc est dare filio, & filius potest licite eum recipere, perinde, atque

de, atque si esset extraneus. Itaque omnia bona sua illi potest suus pater sic dare, filijs si careat legitimis, sed filios persistantes legitimos non potest exhęredare, nisi vsque ad quintam partem neque hic interuenit peccatum. Si autem fiscus petierit, standum est foro exteriori. Hæc conclusio hinc sic persuaderetur, quod cum lex sit in odium filiorum, non est dilatanda vltra quam sonat. Non autem lex prohibet, nisi esse hæredes, ergo extra testamentum pater sua bona donans adulterinis filijs hac via, non agit contra rigorem legis, neque in eius fraudem, quia lex pœnalis tantum ad id obligat, quod sonat.

Qũ. ¶ Sed iam grauius vrget, & perplexius dubium de filijs clericorum, hoc est sacris initiatorũ, & de filijs religiosorum. Nam licet non iure communi, tamen legibus regnorum Hispaniæ arctius arcentur à bonorum paternorum acquisitione. ¶ De his sit decima conclusio, filij clericorũ sacris initiatorum, & filij perinde religiosorum per leges peculiares Hispaniæ inhabiles, & incapaces fiunt ad vllo pacto possidenda bona paterna, etiam in cõscientia, nisi peculiari regis concessione. Hæc conclusio quæ est Soti loco supra allegato elicitur aperte, primo ex l. 22. lib. 1 tit. 3. & l. 2. tit. 5. lib. 5. regalis ordinamenti in hanc formã, quo nulla offeratur occasio vt vlla mulier clericorum concubinatui addicatur, si clericorum filij, in eorum bona hæreditario iure succederent, constituimus & præcipimus, vt huiusmodi clericorũ filij neq; habeãt, neq; hæreditarie neque hęreditare possint bona suorũ patrũ, neq; aliorũ consanguineorũ. Et sequitur neque suscipiant, hoc enim Hispane sonat vox ni oyan, neque potiri possint quocumque legato, aut donatione, aut alia collatione, quæ illis fuerit facta. Quæ quidem verba non solum eos excludunt ne hæredes esse possint: verum etiam eos videtur facere inhabiles, & incapaces ad vllo pacto bona paterna possidenda.

¶ Et hæc lex per legem. 9. tauri extenditur quoq; ad filios religiosorũ. quod autem tam strictam legem rex possit edere, nemini dubiũ esse debet. Cum leges humanæ iustæ obligent in conscientia, ista autem lex in odiũ filiorum clericorum iusta est. Quare sic tam obligat in conscientia, quare probabile est impeditiuam esse translationis dominij & non solum esse pœnalem, sed esse perinde, ac si pupillus donaret, aut Symoniacus, aut assassinus susciperet aliquid. Hæc conclusio etiã sustinetur à Fratre Iosepho in suis floribus, vbi in hoc subscribit Soto.

¶ Sed statim in dubiũ reuocamur. An his pater clericus suppeditare aliquid possit, pro alimentis. Huius dubij illucidandi gratia. ¶ Sit vndecima conclusio. Pater clericus tenetur alere & educare filium suum illegitimum. Atque adeo potest ei viuens donare, vnde vitam sustentet. Hæc conclusio est Soti loco vbi supra: pater, quia cum ius naturale dicter alendos, & educandos esse filios, istud ius per leges ciuiles, & positiuas non potest reuocari. Hæc conclusio 11. est etiã Armillæ verbo. alimentum. §. 6. vbi ait quod de iure canonico ex æquitate quadam naturali tenetur pater alimenta præstare filijs spurijs quos certo probabiliter nouit esse suos. Qũ.

¶ Sed vltra, dubium statim mentẽ subijt an sicut filij clericorum incapaces, & inhabiles fiunt per leges Hispaniæ ad bona paterna vllo pacto possidenda, sic & clericorum nepotes. Quæ istio est cuius meminit Frater Iosephus in suis floribus, quare pro satisfactione filiorum, statuitur duodecima cõclusio. Clericus initiatus sacris, si nepotes sibi supersint ex filio, vel filia illegitimis, nati, his licite poterit sua bona & legare, & condonare. Hæc est Fratris

Universidad de Deusto
Biblioteca

rosephi quæ mihi non displicet, quia cum lex hæc de arcendo filios clericorum à bonis paternis odiosa sit, in odium talium filiorum, cum odia debeant restringi, non est ad nepotes clericorum extendenda. Postquam lex expresse eorum non comprehendit. Potest ergo clericus auus eorum eis relinquere bona sua.

CAP. XIX.

An filij clericorum accepta à parentibus teneantur restituere & de alimentis præstandis filijs vel fratribus.

IAm demodo si quis occurrit, quod clerici suis filijs illegitimis possint secura conscientia, citra fraudem legis, sua bona conferre indagandum nobis est. An per fideicommissarium tuta conscientia, hoc possint facere? Pro explanatione quæstionis.

¶ Sit prima conclusio. Si clericus alicui fideicommissario concredit bona sua, ea conditione, quatenus ea bona fidei commissarius filio illegitimo clerici tradat, primo quoad culpam mortaliter peccat contra legem forte illo rigore obligantem, & talis fidei cõmissarius nullatenus tenetur ea bona filio clerici ad iudicare etiã si pollicitus fuerit id facere, neque filius clerici, ea bona tuta cõscientia recipere, neq; retinere põt. Ideo statim à filio tali sunt restituenda. Hæc conclusio est Soti loco citato, & Fratris Iosephi in suis floribus. Et patet, quia huiusmodi fidei commissio, & illorum bonorum traditio, & illorum per filiũ clerici acquisitio, est contra legem humanam iustam in re graui inhabilitãtem huiusmodi filium clerici, ad bona paterna recipienda & retinenda. Ergo non potest talis commissio neque traditio bonorum, neque retentio fieri.

¶ Secunda conclusio tuta conscientia, clericus bona sua amico relinquere potest, non sub cõditione vt ea reddat filio, sed absolute dũ, scilicet amicus sub illa conditione non recipiat loco filij, sed tanquam sua sibi vere, & absolute donata etiam si clericus fiduciam certam cõceperit, quod amicus fit traditurus ea filio, & illi alias nõ relinquerec. Hæc conclusio est Soti loco citato, & patet, quia licet lex filium illegitimum clerici, ad illa bona paterna acquirenda, & retinenda, inhabilem fecerit, tamen illum amicum incapacem donationis illorum bonorũ absolute sibi factæ, lex non reddit, quare tali donatione priuari nõ valet, nisi per condemnationem. Imo per fiscũ condemnari non potest, nisi probetur præsumptio, scilicet quod ideo recepe rit, vt redderet filio clerici.

¶ Sed quid tunc talis amicus donatarius absolutus, & sine conditione, de illis bonis poterit facere? huius rei gratia. ¶ Sit tertia conclusio tunc amicus clerici in casu prædictæ conclusionis, potest ea bona sibi donata, tuta conscientia retinere, & potest licite tanquã propria bona sua, & non clerici, iam ea donare (si vult) filio clerici, & in cõscientia talis donatio tenebit. Secus est si vt supradiximus sibi donatio facta non est absolute, sed sub conditione vt ea bona redderentur clerici filio. Quia tunc neque donatio facta amico tenuit, neque ipse amicus retinere ea bona tunc potest, neque vero, ipse filio clerici, ea tradere potest. Hæc conclusio patet, quia iã in casu istius tertiæ conclusionis neque fit contra legẽ, nec cõtra eius intentionem, quia ille amicus non iam illi tradit bona patris, id est clerici, sed sua, neque filius accipit bona paterna, sed bona amici patris,

patris, quæ iam per donationem absolutam facta fuerant sua.

¶ Sed quid tũc in casu quo illa bona data fuerint à clerico amico suo sub eo pacto, vt redderentur filio, quid fiet de illis bonis? ¶ Arbitratur Sotus in hoc casu illa bona ante condemnationem, (quia ante condemnationem fiscus ad illa ius non habet) censenda esse attinere succedẽti ab intestato. Quia si clericus hæredem legitimum ab intestato reliquit: sua sunt, sin minus erogauda sunt in pios vsus, dum tamẽ iste fideicommissarius sibi caueat, ne id perueniat in notitiam fiscalis, quia si id veretur, consultius est fisco patefacere.

¶ Hinc iam patet, quid sit dicendum ad illam quæstionem, Cuius meminit Corduba in tractatu de casibus cõscientiæ quæst. 74. Vbi diffinit quod hæres institutus extraneus à patre solum habente filios naturales, cum fidei commisso tacito, vel expresso, vt filijs illis naturalibus prouideatur, tenetur in conscientia, testatoris filiam naturalẽ dotare, alimentaque ei subministrare secundum qualitatem conditionẽq; personæ testatoris, eamque in statu decenti reponere. Nam & etiam filiæ spuriæ debetur competens dos (cessante instantia fisci.) Imo secundum Sotum & fratrem Iosephũ vbi supra, filij adulterini in foro conscientiæ, non tamen in foro exteriori, bona paterna possidere possunt, vbi nõ sunt legitimi, quia lex prima fori tantum eos hæredes esse prohibet, quod fit per testamentũ. Vide de hac materia ca. cum haberet. de eo, qui duxit quam polluit. Et Sotũ lib. 4. de iust. quæst. 5. art. 1. & Syluestũ tit. filij, & doctores in cap. tanta qui filij sint legitimi. Imo coram iudice ecclesiastico filij naturales possunt petere alimenta. Præsertim quando testator in testamento nomine hoc filiorũ eos expressit, quod secundum ius satis est, vt pro legitimis habeantur vide Antoniũ Gomez super l. 9. & 10. & 11. tauri & Couarrubiam de variis resolutionibus. in 1. Tomo part. 2. §. 4. vsque ad §. 8. & iuristas in lege. cum quæritur. C. de inofficioso testamento.

¶ Hinc iam liquet quid sit respondendum ad illam quæstionem, cuius etiam meminit Corduba de casibus conscientiæ q. 123. vbi concludit quod in hospitali habenti statutum quod bona ibi morientium sine hærede legitimo necessario, id est qui præterire non potest in testamento forsoso nuncupato, sint illius hospitalis. Cum Maria fuerit defuncta vita ibi, potuit si legitima prole caruit, legare bona sua filiæ suæ naturali non ex damnato concubitu genitæ, etiam si habuerit legitimos ascendentes.

¶ Lege quoque. 10. taurensi cauetur quod casu, quo pater, vel mater ad alimenta administranda illegitimis, denuncios se sentiunt siue invita, siue in morte, virtute talis obligationis, non possint eis vltra quintam bonorũ dare nisi sint naturales, quibus pater carens legitimis, licet ascendentibus nõ careat: potest omnia bona sua legare.

¶ Porro præter propositum hic non dubitatur. Quid faciet commissarius mulieris in testamento relictus, quando testatrix ratione infamiæ cauendæ propriæ adulterinam filiam hæredem instituit, cum optime noueris fraudẽ. Respondet Corduba q. 122. quod si in casu supra posito vbi statuto sic dictam & hospitali obueniunt omnia bona, ibi morientium, & carentium legitimis, necessariisque successoribus, si ibi moriatur Ioanna habens filiã secreto adulterinã, quam instituit hæredem in omnia bona. Cõmissarius Ioannę si sine dispendio honoris Ioannę, vel si sine detrimẽto notabili alicui ex his personis inde tõtingẽti, põt bona hæc hospitali addicere, cui obueniũt ex iure, illa ea applicabit, si autẽ hæc inalienabilia dere timeantur, ea bona filiæ secreto adul-

Universidad de Deusto
Biblioteca

adulterinæ tribuet, si tamen fuerit ad A monita per ipsum, illam illorum bonorum iure, & in conscientia esse incapacem, eorumque restitutioni manere obnoxiam, fidem illiusq; exposcat, quatenus fidem faciat, se curã adhibituram vt forma sibi innocua, ea bona restituat hospitali. Quod si sibi probabiliter persuaserit adulterinam nequaquam ea restituturã hospitali, penes se talis commissarius ea bona, vt commodius poterit retineat, quo vsque prædictis cessantibus inconue- B nientibus, hospitali possint applicari. q; si aliter officio debito respondere nõ possit, reddat ea bona adulterinæ, dicta præmissa monitione, quia satis præstitit quod suum est, nequicquam amplius potuit de se præstare. Dum huiusmodi inconuenientia obuentura aliàs timentur. Sic insinuat Nauarrus in summa. capit. 17. nume. 9. nume. 29. & 31.

¶ Insuper, quia de alimentis conse C rendis filijs cepimus verba facere, hoc ta quod etiam è conuerso filius parẽtes egentes tenetur alere, & frater tenetur alere fratrem, ita Corduba quæstione. 125. Licet casu quo frater fratrẽ alere teneatur secundum Glossam in l. si quis ãlberis. §. Verum verbum iuste. ff. de liberis agnoscendis hunc casum Gregorius Lopez in Glossa finali. l. 4. tit. 19. part. 4. extendit etiam ad fratrẽ naturalem non legitimum, quamuis Angelus Aretinus. §. Si minus instit. D de actionibus videatur limitare in fratribus vtrinque coniunctis, quam limitationem doctores non tenent, neque tenenda videtur.

Q5. ¶ Controuersia est inter doctores quomodo frater fratrem alere teneatur an solum iuxta necessitatem tãtũ naturalem, ad vitam transigendam pẽ satis facultatibus debentis alimenta, secundum Iacobum de Aretijs & Baldum & alios doctores in l. si maritus. 2. ff. soluto matrimonio, quos sequitur Palacius Rubius. Cui sententiæ suffragantur dicta à doctoribus ea cum haberet. de eo, qui duxit in matrimoniũ quam polluerat. An vero teneatur frater fratrem alere iuxta decentiam, & qualitatem personarum & iuxta sufficientiam facultatum, Prout tenet Ioannes de Immola dicta l. si mariem ff. soluto matri. & etiam prout tenet Raphael & Alexander ibidem,

¶ Cui quæstioni facientes satis concludimus, quod cum casus sit qui inter diuersas opiniones versatur. Consuetudini terræ quæ est optima legũ interpres & pro lege viget, standum esse ducimus. Licet opinio posterior, quod frater iuxta decentiam status sit alendus, sit rationi consona magis & communior.

¶ Insuper. l. 1. regalis fori. lib. 3. tit. 3. stabilitur quod frater fratrem habens inopem, illum teneatur alere, obeunti busque patre, & matre, filij sub suo gubernamine susciprant fratrem superstitem, quod si tales maiores natu fratres vxores duxerint, minori remanẽti fratri dimidiam pensionẽ eius sumptus, aut impensæ quam ei pro vitæ sustentatione impendebant antea, ei impertiant. Sed vxorem patris non tenentur fratres priuigni alere, si nolint. Sed neque maritus cogitur secundũ Corduban illa quæstio. 125. fratris vxorẽ alere extra extremæ necessitatis articulum secundum Glossam. & doctores. lege. quamuis. ff. soluto matrimonio. Quia tus. le. mutuus. ff. de iure dotium vbi cauetur, quod vxori non perdituræ manente matrimonio, dos reddi possit vt egentem virum, fratrem, sororemue sustineat. Non obstat supradictis, quia istud ius communiter secundũ doctores intelligitur, q; de consensu, & licentia mariti possit vxor inde alere fratres, & non aliter, quia leges sanctientes fratrem teneri alimentare fratrem, locum habent in viris: sed non in mulieribus coniugatis nisi de licen-

licentia mariti. ¶ Igitur in hoc potio- A ri libertate potitur vir, quam vxor. Quia vir tenetur parentes, & fratres egentes alere, etiam extra extremam necessitatem, quæ quidem alimentorum expensę de parte contingenti marito ex bonis partibilibus, deducendæ sunt earenus, quatenus nullũ præiudicium paretur vxori in sibi iure obuentura parte bonorum. Cæterum vxor patres fratresque suos egentes alere non potest absque licentia mari ti, quippe qui bonorum communium B administrator est, non autem vxor, vide Sylvest. verbo. alimenta quæst. 1. & 4. & titulo vxor.

Q5. ¶ Porro inter quæstiones scitu necessarias (quia quotidiana res est) computatur hæc an maritus parentes vxoris, aut vxoris filios ex alio matrimonio, in graui necessitate, citra extremam, etiam teneatur alere, quod si huic officio desit neque præstare licentiam adhoc vxori velit, an tũc licite possit id facere vxor, quia quæstio hec est in contingentia frequens, ecce tibi resolutionem. Quãdo tales parentes, vel filij vxoris, graui necessitate etiam citra extremã afflictantur, quia miserabiliter quæritant ab extraneis subsidium, ne decidant adecenti, quẽ sustinuere statu, tunc vir rogatus, vt faciat facultatem vxori, vt paulatim eis subueniat de parte vxori contingenti ficut ipse in pari necessitate opem ferret suis, si nolit potest vxor si aliàs odia iurgia, & alia detrimẽta timeat, si maritum ad id arctet via iustitiæ, tunc secreto paulatim, ne id persentiscat maritus, necessaria submministrare pro tali parentum, & filiorum supplenda indigentia, & necessitate cum animo, tẽpore partitionis bonorum, id quod in hoc opus pium & debitum insumpsit, in parte sibi obuentura computandi. Quæ quidem assertio naturalis æquitatis nititur fundamento, quia licet leges administratorem horum bonorũ constituant maritum, tamen totaliter vxori non obtendũt interdicere vsum suorum bonorũ, quando maritus adeo durus est, & subagrestris, vt renuat vxori conferre licentiam, in hoc casu: vbi ius naturale, & diuinum dictant filios, & parentes iuxta decentiam sui status & personarum, cum egent esse alẽdos. Nam & opinio multorum doctorum huic assertioni fauet dum dicunt sine notabili detrimento suæ personæ, aut bonorum suorum teneri aliquem, si potest subuenire proximo, ne à decentia sui status decidat, & in casu grauiũ calamitatum, & egestatis. Ergo à fortiori vxor, ex iure naturali, & diuino contra quod prævalere non potest lex humana, poterit parentibus, & filijs sic indigentibus cum prædicto moderamine, subsidia conferre. Quod verũ est in conscientia, quidquid sit de foro iudiciali secundum Cordubam.

CAP. XX.

An filios legitimos habens vltra quintam partem suorum bonorum expendere possit in pios vsus pro anima sua.

D QVoniam de vinculo restitutionis, & illationis damni copiosè dissẽrendum nobis est, ita vt nihil quod desiderari merito possit, quãtũ to nobis est desit, illa quæstio quotidiana licet non triuialis, hic nobis discutienda venit, vtrum pater familias filios legitimos habens, vltra quintam partem bonorum expendere possit, vel in donationes gratiosas, vel in legata gratuita vel in vsus pios pro anima sua? & ne à more procedendi distincto recedamus per conclusiones respondendo. ¶ Statuitur prima cõclusio. Pater, & mater filios habentes

Universidad de Deusto
Biblioteca

legitimos, vltra quintam partem suo A
rum bonorum in legata gratiosa, seu donationes gratiosas expendere non possunt. Legata autem gratiosa, seu donationes gratiosas appellamus, eas donationes, seu legata quæ testator, seu donator non ex debito legali, neque causa remuneràdi seruitia. Hęc conclusio patet ex recopilatione noua leguin. verbo melioratio. l. 12, vbi B
lex hoc expresse decernit.

¶ Secunda conclusio pater & mater non carentes filijs legitimis, pro expẽsis suorum funeralium, & pro cereis, & Missis tunc dicendis, prolegatisque gratiosis insumere vltra quintam partem suarum facultatum non possunt. Hæc conclusio elicitur ex l. 12. & 13. in recopilatione noua legum vbi præsertim. l. 12. cauetur quod expensæ sepulturæ & promissis, & cereis, & exe C
quijs funeralibus, & legata gratiosa, deducantur ex quinta parte alsis, & nõ de reliquo corpore bonorum defuncti, etiam si defunctus aliter mandauerit. Et quod quinta pars alsis excipiatur antequam deducatur tertia vt sanctur l. 14. stili penes finem.

¶ Tertia conclusio testator qui caret legitimis decedẽtibus, id est filijs, & nepotibus: si tamen ascendentes habeat, id est parentes, aut auos solũ pro funeralibus prædictis, aut legatis gratiosis partem bonorũ & tertiam legare D
potest, aut donare. Hæc conclusio elicita est ex lege tertia Taurensi, & patet, quia carens descendentibus legitimis, vel naturalibus, vt verbi gratia, si habeat aliquis homo in hoc casu parentes, aut auos, tenetur eis pro suis legitimis, duas tertias suorum bonorum reseruare.

Qũ. ¶ Et licet hæc hactenus extra controuersiam vera sint, sed punctum difficultatis adhuc non attigimus, an possint parentes bona conscientia, legitimis heredis minuere legitimas suas, expendendo vltra quintam bonorum partẽ, vel in vsus pios, vel in eleemosynas pro pauperibus, vel in institutione capellaniæ, & ratio quæ pro parte negatiua vrget est, quia aliqui iuristæ pro comperto habent, quod legata ad opera pia, ex quinta parte bonorum tantum sint deducenda, quia lex citata supra id videtur insinuare, dum expensas funeralium ex quinta parte decernit esse assumendas, sed istæ expensæ funeralium sunt ad opera pia, ergo videtur pro operibus pijs tãtum quinta pars sit distrahenda. Pro expeditione ergo quæstionis.

¶ Sit suo ordine quarta conclusio, licet per donationes gratiosas sicut dictum est, & ex legibus allegatis patet, pater vel mater vltra quintam partem suæ substantiæ donare aut legare non possit, quando illis legitimi superstites sunt filij, aut nepotes, sed tamen legitimas aliorum filiorum extenuare potest, titulo melioration is, quo secundum leges Hispanicas in tertio & quinto (etiam suis parentibus superuiuentibus) vnum, vel plures filiorum, vel nepotum meliorando, augere potest dummodo vnam dumtaxat melioratione in tertio, vel quinto bonorum faciat, siue titulo donationis inter viuos, siue causa mortis, siue vni filiorum, vel nepotum distribuendam, siue inter multos filios, vel nepotes, prout libuerit dispertiẽdam, cum potestate quã habet à lege, super hac auctione, & melioratione imponendi quæcumque grauamina, & conditiones pro suo arbitratu. Quę quidẽ onera, seu grauamina super meam legitimam filiorum iudicere non posset. Hęc conclusio patet ex l. 3. recopilationis nouæ lib. 5. tit. 6. vbi super additi l. 3. & 4. melioratione hanc tertij & quinti testatorem in speciali parte suorum bonorum præsignare posse, sed id alijs

committ-

committere nequaquam posse, indici A
turque vt hæres in parte specificata, legatum tale soluat. Quod si ad illius solutionem testator de suis bonis nihil præsignauerit, soluatur ab hærede de parte bonorum quam testator reliquerit. Quæ si talis sit res, quæ diuidi nequeat in numerata pecunia ab hærede, tunc solui poterit.

¶ Quinta conclusio potest quoque pater minuere legitimas filiorũ, etiã cum extraneis ineundo cõtractus onerosos, emendo, vel vendẽdo vel gratificando seruitia famulorũ, vel etiã benefactoribus via remunerationis, donãdo etiã vltra quintã partẽ suorũ bonorum. Iuxta meritã gratitudinis, & aliquid amplius, quia secundum D. Tho. 22. q. 109. perfecta gratitudo exigit, vt non solum quantum quis accepit, rependat: sed & aliquid amplius. Hæc conclusio est Nauarri summa Latina nu. 59. probaturque, quia solum lex ciuilis prohibet, ne pater possit in donationes gratiosas, dum habet filios, vltra quintam partem expendere. Hu- C
iusmodi autem contractus onerosi, & quidquid titulo illorum confertur, donationes gratiosę nõ sunt, sicut nec donationes remuneratoriæ beneficiorũ donationes propriæ sunt. Quia donationes propriæ soli liberalitati insitũ tur, neque debitum præsupponunt. Igitur cum leges præsertim prohibitiuæ extra significationem verborum, & sensum ibi expressum, non sint extendendæ: sequitur tales traditiones per D
prædictos contractus, vel tales donationes remuneratiuas etiã vltra quintam partem, lege non prohiberi.

¶ Septima conclusio, per fictos contractus onerosos, vel per donationes fictas remuneratorias, non potest pater (cum filij sibi sunt legitimi) insumere, vel donare vltra quintam partem suorum bonorum, verbi gratia nõ potest pater, vel mater in testamento, vel extra dicere dono, vel lego Petro quo tam bonorum meorum vltra quintam propter beneficia quibus me est prosequutus, cum re vera à Petro patet beneficijs affectus sit nullis, vel si mendose dixerit, soluatur Ioanni dimidia pars bonorum meorum, propter debita, quæ titulo emptionis illi debeo. Hęc conclusio est Nauarri loco citato & probatur, quia pater taliter agens, & violat leges fraudulenter, & contra intentionem legislatoris vadit, ergo huiusmodi donationes fraudulentæ, quatenus excedunt in casu conclusionis quintã partẽ irritæ sunt, & inanes. B

¶ Septima conclusio responsiua ad quæstionem, pater (etiam si supperant sibi legitimi liberi) de suis bonis dum viuit ad veras eleemosynas, operaque pia & ad Dei cultum, pro salute animæ suæ quidquid velit de sua substantia, etiam vltra quintam partem, distrahere potest. Hæc conclusio est Nauarri loco citato, & in summa latina cap. vigesimo sexto, numero 39. etiam vltra quintam partem, vt ait ibi Nauarrus, & additionibus super. 16. capite numero 39. videtur etiam hæc cõclusio esse Magistri Soti. 2. Tomo sentent. distinctione. 41. quæsti one vnica artic. 4. vbi ait, quod exceptis legatis pijs, potest quis legare quintam partẽ cuicumque extraneo. Vnde si secundũ Sotũ exceptis legatis pijs, potest quis legare quintam partẽ. Ergo legata pia non computãtur secundũ ipsum tantũ in quinta parte. Hæc cõclusio videtur esse fratris Antonij Cordubensis, quia citat Naua. vbi de hoc casu agit, verũ vel litera est mendosa vel ita omnia sua dicta inturbare rãdẽ videtur, vt cui sentẽtiæ accedat, an Nauar. hic posita, an oppositæ, nõ facile sit apprehẽsu.

¶ Conclusio hæc Nauar. satis solidis fulcitur rationibus, quia per leges ciuiles prohibetur propria donatio, vltra quintã partẽ. At donatio, & legatio pro causis pijs nõ proprie donatio est. Nam donatio proprie est, vbi aliquis

Universidad de Deusto
Biblioteca

taliter conferat aliquid gratis, quod quoad aliquid sibi retribuendum respectu caret. At legatio bonorum, seu datio in opera pia, pro salute, & redemptione animæ propriæ, quæ secundum Nauarrum est causa superans omnes fortunas hominis, causa retributiua non caret ad quam donans dirigit mētem, vt ad scopum. Item, quia pater, in tertio, & quinto potest angere filium, vel nepotem: quia sibi sunt proximi sanguine. Quare ergo cum naturaliter charior, & coniunctior sit sibi sua anima, pro salute illius spirituali, dum decenti statui filiorum consulat, non poterit vltra quintam partem de suis bonis impartire? Propter has rationes, & considerationes, & quia hæc non est vera donatio, sed donatio, ob causam, & tantam quæ exuperat omnes fortunas dicit Nauarrus se bis defendisse à murmure quorundam eruditorum illustrissimam dominam Mariam de Mendoza, quæ in inuādis pauperibus largissimas erogando eleemosynas, regibus & reginis non inferior videtur fuisse.

A

B

C

¶ Octaua conclusio corolaria ex supradictis sequitur, quod tā pater quā mater in vita, potest instituere capellaniam, etiam si in ea instituenda vltra quintam partem suorum bonorum insumat. Hæc cōclusio colligitur ex sententia Nauarri, eiusque fundamentis. Patet, quia in hoc casu, non fit contra legem, quia lex solum prohibet parēti habenti legitimā prolem, vltra suarum facultatum quintam partem, facere donationes gratiosas. Ista autem capellaniæ fundatio donatio gratiosa non est, sed potius oneros⁹ cōtractus, ergo non committitur fraus in legem si in capellania instituenda, dum consulatur statui filiorum, vltra quintam partem bonorum expendatur.

D

Qō. ¶ Porro, quia forte iuristæ magis scrupulizabunt, an per viam testamenti, in articulo mortis fieri licite possit vt pater pro anima sua in pios vsus vltra quintā partem eroget, difficultas hæc missa vt fiat, non oportet. Quare vt perspicua fiat, nona statuatur cōclusio, pro pōpa funerali corporis præsentis, & pro missis, & pro cereis exequiarum defuncti, vltra quintam partem bonorum à testatore habenti filios legitimos legari nō potest. ¶ Hāc conclusionem lex 13. in recopilatione noua legum verbo. melioratio comprobat. Neque in ea dissentimus à iuristis nisi in hoc tantum quod arbitramur illam legem prout sonat, solū prohibere expendi vltra quintam partē pro funeralibus. Cæterum de pijs operibus: quæ extra funeralia in alijs temporibus, locisque pijs mandantur fieri, legem nihil interdicere aperte, extimamus. ¶ Quare lex hæc vt pote odiosa contra voluntatem testatoris rationabilem non est extendenda prout aliqui iuristæ faciunt, sed restringenda.

¶ Quare pro maiori claritudine. Decima statuatur conclusio quidquid sit de foro exteriori, credo in cōscientia posse sustineri, scilicet quod testator legitimos habens liberos, etiā mortis tempore in suo testamento vltra quintam partem pro instituenda capellania, vel ad insumendum in opera pia pro anima sua, & pro redemptione pœnæ peccatorum legare possit. Hæc conclusio videtur esse Nauarri in summa latina vbi aperte docet in vita dum viuit, huiusmodi partem prædicta posse facere, quia lex quæ prohibet fieri donationes gratiosas (quæ habetur in l. 12. contenta in recopilatione noua legum. titulo de melioratione) vltra quintam partem, expresse loquitur tam in vita, quam in morte. Sed hæc donatio in opera pia secundum Nauarrum, quia non est proprie donatio, sed ob causam, potest fieri in vita, ergo etiam secundum ipsum in morte.

¶ Ad

¶ Adde quòd Nauarrus in additionibus super. 16. caput. num. 39. non docet solum quod prædicta possit facere pater, dum compos est vitæ: sed absolute ait posse donare quidquid velit pro anima sua. Cui videtur accedere Sotus in. 2. tomo sent. quæstione vnica, distin. 45. artic. 4. vbi rursus repetēdo, dicimus docuisse quod excepris legatis pijs potest, quis legare quintā partem cuicunque extraneo. Vbi cum excipiat legata pia, illa non computat in quintā parte, sed ea vltra quintam partem posse legari insinuat. At legata pia non fiunt regulariter nisi in testamento, ergo secundum Sotum ea in testamento fieri vltra quintam partē non videtur in conscientia esse illicitum, quia vt supra diximus potest augere legitimam filij, vel nepotis per melioratiōnē. Ergo multo æquiori ratione sic subuenire poterit saluti animæ suæ, vt pote sibi coniunctioris.

A

B

¶ Vltimo denique cōprobatur, quia cū oppositā opinio odiosa sit pijs operibus, opinio hæc Nauarri in fauorem testamenti, & implectionis voluntatis defuncti & piorum legatorū est. Opposita autē opinio contra libertatem ecclesiæ cui legata pia fieri possunt videtur militare. Ergo magis nostra opinio quæ videtur clare esse Nauarri est in conscientia acceptanda, quidquid sit de foro exteriori, vbi etiam, quia lex prædicta est odiosa pijs operibus, & voluntati defuncti: de donationibus gratiosis, quæ proprie sunt donationes tantum, venit ex æquitate interpreteranda, & non delegatis pijs.

C

D

¶ Secunda conclusio relolutoria, licet propter prædictas rationes probabile appareat, quòd etiam in articulo mortis, pater non carens filijs legitimis, vltra quintam partē pro alijs operibus pijs distinctis à funeralibus possit in suo testamēto licite legare: hoc tamen eatenus cōcedimus patres posse facere, quatenus debito subsidio, pro decentia status sustentanda filijs consulant, neq; in hoc eos defraudēt. Hæc conclusio elicitur ex Diuo Paulo exponente ius naturæ, aut ius gentium 1. ad Timoth. 5. sic docente, qui suorū curam non habet, est infideli deterior. & 2. ad Corinth. 12. parentes debēt thesaurizare filijs, & patet etiam ex Diuo Augustino dicente nulla lege permittitur ecclesias ditare, & filios in egestate relinquere. Ergo non sunt defraudādi filij in ad statum necessarijs, quibus suppletis, neque sic arctāda est voluntas testatoris, vt saluti animæ suæ non possit prospicere, aliquid plus vltra quintam partem in pios vsus pro ea legando. An hæc mea conclusio in foro exteriori cum isto moderamine sit acceptata, mihi non satis constat, quanquam etiam senatus regalis dum modo nimium non defraudentur filij, non deberet pias voluntates testatoris præpedire.

CAP. XXI.

De bonis habitis, vel acceptis à filijs adducendis ad partitionē, vel non.

IAm de iure quo filius possit plus obtinere de bonis paternis, quam cæteri fratres, & quando si quid plus acceperint filij ad cumulum partitionis cum alijs fratribus partiēdum, sit adducendum, nobis differē dum restat.

Qō.

¶ Quare quæritur, quando filius nōdum emancipatus cum pecunia patris, vel bonis paternis negotiādo est aliquid lucratus, an post obitū patris illud lucri sibi vendicando possit retinere an ad æquum partitionis genera-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cur illud afferre? Pro cuius quæstionis intellectu, præsupponam* oportet quatuor esse genera bonorum, aut peculiorum: quæ filij viuentibus parentibus habere possunt, scilicet castrẽsia, quasi castrensia, aduentitia & profectitia.

¶ Castrense autem peculium id appellatur: quod filius in bello acquirit. l. forte. ff. de castrensi peculio, & de hoc potest disponere filius pro libito.

¶ Quasi castrense vero peculium dicitur, quod filius familias acquirit in aliquo officio publico, puta medicis, aduocatis, notarijs, aut magistris artiũ liberalium, requisitum aut acquisitũ ex officio pro quo ex publico salariũ accipitur vel ex donatione imperatoris regisve. l. cum multa. C. de bonis quæ liberis, & quod clerici suo officio clericali, aut suis beneficijs curam animarum habentibus, vel non habentibus, cum administratione, aut sine ea acquirunt. Quoniam & quælibet alia bona clericorũ saltem quę acquirũtur post clericatum, iure communi sunt quasi castrensia. Authent. presbyteros C. de episc. & cleric. Quod autem de consuetudine seruetur, postea dicendum est.

¶ Peculium autem aduentitium est peculium filij familias non castrense, nec quasi castrense quod aliunde acquiritur ex industria vel euentu, vel donatione, facta non intuitu patris, & in isto aduentitio filius familias acquirit dominium siue proprietatẽ quam nõ tenetur communicare cum fratribus. C. de coll. l. fin.

¶ Peculium denique profectitium est peculium filij familias habitum à patre, aut eius causa, aut de eius bonis; nec ad bellum, neque ad officia publica pertinens. Et in his tam proprietas, quam vlus fructus est patris.

¶ His præmissis quæstio supra posita petit an sit aliquod mixtum filij patris familiæ peculium partim aduentitiũ, & partim profectitium, scilicet quod filius suo labore, & industria ex bonis paternis, aut in eisdem acquirit. ¶ Nam Nauarrus contra Syluestrum, istum mixtum quoque peculium existimat admittendum summa latin. cap. 17. num. 144. Igitur expediturus quæstionem statuimus conclusiones quarum prima sit, filius sub potestate patris constitutus qui suo labore, aut industria ex bonis paternis, aut in eisdem acquirit, tantum plus, quam ceteri fratres, debet habere de bonis paternis in quanto plus quam illi in eis quærendis laborauit sua industria adaugendo bona, aut certe tantum, quãtum mercedis solui deberet alij extraneo, qui tantundem laboraret, aut potius dimidium eorum, quæ de bonis, & pecunia etiam clandestine accepta à patre per suam industriam lucratur. Hæc Nauarri est loco citato cõtra Syluestrum, colligitur ex doctrina singulari Bart. in. l. 1. §. nec castrense. col. 3. ff. de coll. bon. Hanc quoque conclusionem plurimorum authoritate corroborat Decius in. l. illud. C. de coll. à nu. 10.

¶ At hæc conclusio secundum Nauarrum intelligẽda venit esse vera accedentibus duabus limitationibus. Prima est, quod filius patrem sustentare non teneatur, quando habet vnde alatur. l. si quis à liberis. §. idem. ff. de liberis agnoscendis. & l. nesenius. ff. de negotijs gestis. & l. alimenta. C. eodem tit. Altera limitatio est si protestatus sit tacite, aut expresse se eo animo seruire, vt pater ob suam operam, & laborem conferat ei tantum, quantũ extraneo conferre deberet, si ei ipse filius non inseruiret. ¶ Igitur his duobus concurrentibus cõditionibus, huiusmodi filius vltra suam legitimam, tantum plus quam eius fratres potest accipere, & pater ei donare, quantum ob similia merita, alicui extraneo dare deberet, ita quod non computentur ei

ei in sua legitima, iuxta materia Barcol. in. l. 1. §. castrensi. ff. de castrensi. pecul. & l. si dona. C. de colla. Adijciuntur hæ duæ conditiones primo, quia si ad patris sustentationem talia bona labore filij parta fuere necessaria, nihil est quod filius exigat, cum patrem alere teneatur. Si autem id neque tacite protestatus est, nihil est quod licite possit à fratribus post obitum patris exigere, cum pro pietate & gratia paterna censeatur illam industriam adhibuisse gratis, & labores subijsse. Hanc ait Nauarrus rem esse quotidianam, & parum ab alijs resolutam, ideo visum sibi fuisse eam loco citato declarare.

Qõ. ¶ Porro adhuc scisciari pergimus & quotidianam aliam difficultatem. Vtrum filius ille, quocum pater plus insumpsit, quam cum liberis alijs, cultioribus vestibus eum ornando, eum luxu fouendo, expensasque largas ad equos emendos, nutriendosque, & ad generaliter consistendum, suppeditando, teneatur huiusmodi excessiuos sumptus, quos secum fecit pater in sortem suæ legitimæ computare. Respondetur per primam conclusionem.

¶ Sit prima conclusio si pater propria manu suomet arbitrio, sumptibus proprijs, nutriebat filium in luxu, & in excedente statu, emendo illi equos, & phaleras preciosas equorum, cultioraque quam par erat ornamenta, nulla tunc astringitur obligatione filius ad hos excessiuos sumptus secum tam factos à patre in suæ legitimæ sortem computare. Hęc conclusio est Nauarri in suis additionibus super cap. 17. numer. 158. & 160. ratio vero qua nititur conclusio est. Quia huiusmodi distractio substantiæ, in tales sumptus, quos pater propria fecit manu, non fuit proprie donatio facta filio de aliquibus bonis sibi seruandis. Ergo non tenetur eos in sua legitima computare. Et patet quia si pater prodiga sua manu tales excessiuos sumptus in vita fecisset cum extraneis, extranei vt videtur, non tenerentur has impensas in suam gratiam gratis collatas, eius hæredibus restituere: ergo neque iste filius quo cum pater propria manu excessiue expendit, illum excessum non tenebitur fratribus coheredibus restituere.

¶ Secunda conclusio, filius hic quo cum pater propria manu, prodigos fecit sumptus, magis quam cum alijs fratribus: si tempore diuisionis hereditatis paternæ, supersunt sibi aliqui equi, vestesque valde pretiosæ, quas sibi tradidit pater, tenetur talia bona adducere ad cumulum partitionis, vel in sortem suæ legitimæ computare si velit sibi retinere magis, est Nauarri loco citato. Et patet quia bona remanentia post mortem patris exæque sunt dividenda inter fratres, nisi pater aliquẽ, vel aliquos eorum per melioratione in quinta & tertia parte alijs adauxerit, sed credo hæc conclusio Nauarri intelligenda est quando ista donatio patris sic facta filio ornamentorum, & equorum fuit inofficiosa, in eo quod excessit quintam & tertiã partem assis ad cumulum partitionis, tũc adducenda est, vel quando pater in vita eã reuocauit.

¶ Tertia conclusio, si pater non proprijs sumptibus, hoc est, non propria manu faciendo expensas alebat filium in illo luxu superfluoque statu, sed solummodo pater subministrabat filio pecunias, aliasque res pro suo arbitratu disponendas, si tales res, vel pecunias sibi datas à patre, filius in ornando se, vel in indulgendo plus satis genio, curandoque cutem plusquam oportuit insumpsit: tenetur huiusmodi donationes, sicut & alias sibi collatas à patre, adducere ad collationem cum

cæ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cererit fratribus. ¶ Sed hæc conclusio intelligitur quando non constat patrem illa bona sibi voluisse donare: nam id nō explicuit ante mortem pater, quia alias in recopilatione noua ligum habetur tit. Mejora. l. 3. tit. 8 libro quinto: sicque decernitur dum parentes aliquid filio donauerint tunc filius intelligatur titulo meliorationis in tertia & quinta parte, & sua legitima contenta quota esse adauctus, etiā si id donando expresse nō dixerint parentes. Non tamen valida sit donatio in eo, quod tertiam & quintam excesserit: neque parentes possint aliam super addere faciendo meliorationem.

¶ Hanc tandem parentes vsque ad proprium obitum reuocare posse concedit lex prima recopilationis nouæ eodem tit. & libro pro libito: nisi in tribus casibus ibi exceptis. Primus est nisi per contractum inter viuos parentes induxerint in possessionem rei, vel rerū in dicto tertio contentarū personā adauctā tali parte tertia. Secundus casus est nisi coram tabellione tradiderint talis donationis filio donatario instrumentum. ¶ Tertius casus est nisi talis contractus initus fuerit ex causa onerosa cum tertia persona, scilicet, via nuptiarū, vel ex alia simili causa, quia in his tribus casibus cauetur q donatio tertiæ partis assis non possit per parentes, vel donatores reuocari: nisi ipsi donatores in eodem donationis contractu reseruauerint sibi facultatem reuocandi, vel nisi alia interueniat causa propter quam, secundum iura regni, donationes perfectæ, & iure factæ fiunt reuocabiles, veniuntque reuocandæ.

¶ Quarta conclusio, filius insuper ad collationem cum fratribus adducere non tenetur ea quæ remunerationis causa pater sibi donauit, quatenus pater laborem industriamque filii qua substantiam paternam adauxit remunerauit in ea quantitate filiū laboran- A tem augendo, quam contulisset sic in seruienti extraneo. Hæc conclusio licet in supra dictis fundamentis Nauarri contenta esset, maioris explicationis & ordinis gratia est hic vltimo expressata. ¶ Aduerte tamē quod tut ius asseritur quod filius familias iure naturali tenetur soluere iam emancipatus quod emit, aut mutuo accepit ante emancipationem licet victoria in suis scriptis apparenter dixerit quod si velit vti priuilegio legis Macedonianæ B. in sui gratiam id soluere nō teneatur.

CAP. XXII.

Adhuc peragitur de bonis ab hæredibus acceptis adducendis ad cumulum diuisionis, & de donatione inter coniuges.

PRæterea prosequendo materiā hanc: quæstio succesiue se offert, vtrum filius studio vacans, Qō. ad cumulum partitionis, libros, & sumptus tenetur asserre: quos expēdit pater in sustinendo filium in scholis.

¶ Pro expeditione quæstionis statuitur prima propositio, filius ad collationem adducere tenetur cum aliis fratribus, res eas omnes, quas pater pro D illo emit, si tales res, vel bona per patrē illi in vita non sunt tradita, sed penes patrem pro filio sunt reseruata. Hæc conclusio est Nauarri in summa. cap. 17. num. 156. & pater, quia si libri, aliæ res, aut supellectilia à patre in possessionem filiorum, non sunt tradita in vita, ergo neque causa donationis ista bona acceperunt, vt titulo auctionis, aut melioration is censeantur accepta. Neque etiam filius doctor iam effectus,

fectus, aut miles potest ista bona sibi ascribere, quia ista bona non fiunt castrensia, aut priuilegiata, nisi post illorum actualem traditionem. Vnde adducenda sunt ad cumulum diuisionis. A

¶ Secunda conclusio, filius non emancipatus, tenetur ad cumulum partitionis afferre libros etiam sibi traditos à patre dum in studio versatur, si tempore mortis patris non erat ad doctoratus gradum promotus, vel sacris initiatus, vel institutus aduocatus. Nam B si tempore donationis librorum, erat iam doctor, vel aduocatus acquiruntur ei quasi castrense. Hæc conclusio patet de castrensi peculio. l. 1. nec poterit sic donatum reuocari, quasi donatio sit incontinenti valida. l. si filius. C. familiæ herciscundæ. vnde non cōmunicabuntur, in dicta. l. 1. Similiter donatio facta filio initiato sacris valet, & nisi in eo quod est inofficiosa non venit communicanda cum alijs C fratribus.

¶ Tertia conclusio, non tenetur alijs communicare fratribus ea, quæ pater in eius studio insumpsit siue filius promoueatur ad doctoratum, vel magisterium siue non: nisi pater peneſe bona aduentitia, seu castrensia, aut quasi castrensia haberet filij. Quia si aliquid filij huiusmodi, scilicet castrense, vel quasi castrense, erat apud patrem, tunc tales sumptus studiorum computabuntur in suam partem. Prima pars conclusionis patet. l quæ pater. ff. familiæ herciscun. quoad secun D nam partem faciunt not. in l. fin. C. de dotis promissione.

¶ Quarta conclusio, si filius familias pecuniam datam à patre pro emendis libris consumpsit cum meretricibus, vel ludendo, vel huiusmodi, post mortem patris computabitur et in suam partem. Hæc conclusio est Bart. in authentica quod locum. C. de collationi bus.

¶ Quinta conclusio, si filius incepe- A rit de mandato patris, viuēte patre studere, patre mortuo si studium cōplere voluerit, vel doctorari, faciet de suo: nisi pater aliter ordinauerit. Hæc est Bart. in tractatu quia hic est nouus actus. C. dele. 1. l. si seruus obligatus. ff. sed si hæc fratres eius ad prosequutionem eius studij tenentur.

¶ Insuper & confinis accedit & alia Qō. quæstio, an filius ad aceruum diuisionis, adducere teneatur ab extraneo sibi relictum, quando sui patris intuitu datū est. Sit igitur suo ordine. 6. conclusio, filius cōmunicare tenetur cum alijs fratribus solo intuitu patris sibi donatū ab extraneis. Hæc cōclusio est Bar. tractatu prædicto: hæc cōclusio patet quia talia bona sunt profectitia, quorum vsus fructus, & proprietas acquiritur patri. Secus est quando huiusmodi bona donata sunt filio, contemplatione suimet, & non intuitu patris, aut quando huiusmodi bona donata sunt filio, quando iam emancipatus est, quia tunc huiusmodi bona non veniunt cō municanda, quia fiunt iam sua.

¶ Sed quid si non appareat cuius cō Qō. templatione sit datum. Respondetur, quod deprehendendum est ex futuro euentu, quia si relinquitur vt habeat illud post mortem patris, relictum tunc præsumitur contemplatione filij. Si tamen vt habeat viuente patre tunc præsumitur ex contemplatione patris fuisse donatum. Similiter ex opere potest comprehēdi, nota in. l. sorium qui. 6. fina. ff. pro socio. Nota insuper quod si pater donat filio præcedentibus meritis filij: erit hoc aduentitium (licet vi deatur Nauarrus insinuasse esse mirtum, sed parum refert: ita tenet glossa in authen. vnde si pares. C. de inofficiosis testamentis. Si autem donat nō propter merita, sed vt filio, erit simplex donatio, quæ non valebit nisi morte patris confirmetur.

¶ Adde quòd licet fratres teneantur

Universidad de Deusto
Biblioteca

tur soluere pro sua parte, debita honesta, quæ superstite patre, studendo suus frater in studio contraxit, post obitum tamen patris si in studio velit perseuerare, studiumque continuare, ex sua legitima id faciet tantum.

Q6. ¶ Dubitare quoque solet an filius sumptus, quos in bonis suis aduentitijs, pater eius expendit, quorum curam gerebat, vsuque potiebatur, teneatur in sua legitima computare. Et videtur quòd non, quia si pater id sumptus fecit, iam sibi recompensauit, inde fructus sibi reportando. igitur duobus his dictis sit satis quæstioni. Primo, quod non tenetur filius in sua legitima, eos sumptus computare, quos necessario fecit pater pro collectione fructuum, quos ex bonis aduentitijs filij, in vita sibi demetebat pater, quia postquam ipse pater, sibi vendicat ex bonis aduentitijs fructus, ad ipsum spectat soluere, pro fructibus percipiendis necessarios sumptus, quia iuxta regulam iuris, qui sentit commodum, debet sentire & onus.

¶ Secundo dicitur, quòd si pater ad augenda bona aduentitia filij, verbi gratia ad perpetuam vtilitatem possessionum, sumptus fecit: tunc eos filius in suam legitimæ sortem computabit, quando eos animo repetendi pater fecit. Si autem expensas eas sine animo repetendi, pater insumpsit, tunc neque eas in sua legitima filius computare, & soluere tenetur.

Q6. ¶ Sed quid quando hæsitatur quo animo expenderit, an repetendi animo, aut non. Respondetur, si illæ expensæ non sint magni momenti, sed potius parui valoris, & pensi, tunc in dubio censendum est, patrem eas fecisse sine animo repetendi. Si verò tanti momenti sunt, quod extimationem fructuum inde colligendorum, excedunt: tunc in dubio patrem eas animo repetendi fecisse iudicabimus. Quare filius eas tunc soluere, aut in sua legitima computare tenetur, ita Nauarrus.

¶ Sed quid de sumptibus quos pater expendit in filiorum, vel filiarum nuptijs? ad quam quæstionem, quasi pari distinctione, venit respondendum dicendo, quod tales sumptus in nuptijs filiorum, vel filiarum impensos, tunc talis filius, vel filia in suæ legitimæ sorte, tenetur computare, cum eas animo repetendi fecerit pater. Secus si eas fecisset cum animo non repetendi, sed donandi. Quod si de animo quo tales expensas fecerit, ambigitur. tunc hoc stante dubio, secundum leges, animo non repetendi fecisse eas præsumitur: vt habetur in. l. 3. §. finali. ff. de muneribus, & honoribus. & l. ex parte. §. filius. ff. familiæ herciscundæ.

Q6. ¶ Accedit & alia affinis dubitatio filia quæ tempore nuptiarum accepit à patre, pro suæ personæ mundo muliebri, vestes, ornamenta, iocalia, torques aureos, similiaque, an teneatur ea in sua legitima, & dote computare. Respondetur, quod huiusmodi bona computanda veniunt à filia, vel eius marito in legitima sibi debita à patre: nisi pater in suo testamento expresse significauerit, se omnia ista velle filiæ donare, ideoque præceperit, ne computarentur in legitima filiæ, ita Nauarrus in additionibus super capit. decimo septimo, numero. 166. l. ex parte §. filius. cum glossa. ff. familiæ herciscundæ. quia alias nisi exprimatur non præsumitur donatio: sed concessio vsus eorum. arg. l. id vestimentum. ff. de pecul. & l. mortis in fine. ff. de donatione inter virum & vxorem.

Sed

¶ Sed necessaria in vsum quotidianum non tenetur computare, neque pretiosa supra dicta ornamenta, eo pretio quo constiterunt, sed quo valent tempore collationis, sed neque in hoc pretio computanda sunt in legitima, si opes, aut dignitas parentum, vel dantium, sit adeo magna, vt illarum rerum, & ornamentorũ pretiosorum donatio præsumatur. l. filius. ff. de donationibus, ita Syluester, verbo, peculium. quæstione. 12.

¶ Neque vestes lugubres, quia vxoris sunt per glossam in. l. ex re domini. ff. de stipulatione seruorum. Item quod consanguinei mariti ipsi offerunt, pertinet ad eum: & ad vxorem, quæ consanguinei vxoris ei dant Bart. in. l. sed si plures. § in arrogato. ff. de vulgari & pupillari.

¶ Iam nunc de donatione inter virum & vxorem, & inter patrem & filiũ nõ emancipatũ, an valida sit, edicendũ nobis est cõpendiose: quo memoria magis teneatur. Dicimus ergo non valet donatio facta à patre filio non emãcipato, neque econtra, nisi pro dote, aut matrimonio donet pater, aut nisi donet filio mobilia pro bello, aut nisi de aduentitijs, quorum vsus in vita acquiritur patri, pater donet filio, donãs ei vsumfructum, aut nisi donet filio pro meritis, & seruitijs ab ipso acceptis, tantum, quantum pater extraneo daret. ¶ Sed in foro exteriori, vt teneat donatio pro meritis, probanda sunt hæc merita. Ne sufficeret patrem dicere se à filio talia obsequia, vel seruitia recepisse. ¶ Sed quid in dubio. Respondetur in tali dubio præsumendus est pater donare, ob merita si vere præcesserunt, quia alias solum propter liberalitatem præsumitur donasse.

¶ Valet quoque donatio inter filium & patrem in omnibus casibus, etiam in quibus valet inter virum & vxorẽ.

¶ Porro donatio remuneratoria à matre, vel patre, facta filio, licet morte confirmetur, non est valida, etiam si non reuocata sit in vita, in eo quod excedit, id de quo disponere possunt. ¶ Ad hæc filius, qui laborum suorum remunerationem non recepit à patre, in vita patris, nec de hoc conuenit cum patre, nec protestatus est se petiturum post mortem patris, non potest expoſcere à fratribus heredibus, eam remunerationem, quia amore filiali censetur fecisse.

¶ Insuper donatio inter virum & vxorem post matrimonium de præsenti, inualida est in vita. Quia in vita est reuocabilis, licet per mortem confirmetur. Inualida est etiam si ante reuocetur, nisi cum donatur pecunia pro adultis edibus restaurandis, igne absumptis. l. quod si vi. ff. de donationibus. Et excepto etiam quãdo donator ob talem donationem, pauperior non efficitur, quamuis recipiens ditior fiat. Et quando recipiens non sit ditior, quamuis donator pauperior fiat, & excepto quando donatur pro tempore, quo matrimonium finietur, vt scilicet res fiat mariti, aut vxoris, quando alter eorum morietur. l. sed interim. ff. eod. titul. Et excepto quando donatio fit mortis causa, vt donatarius post mortem donatoris id habeat, vt in dicta. l. sed interim. Modo se in vita reuocandi facultate non priuet, secundum glossam in dicta. l. sed interim. Item quando vxor marito donat ad aliquem honorem, & dignitatem consequendam. l. quod adipiscendæ. ff. eo:

¶ Item quando stante matrimonio, vxori omnem dotem promissam, aut aliquam eius partem remittit glossa singula. & ibi. Cin. & Baldus in. l. si constante. de donationibus ante nuptias. Remissio tamen alterius debiti non valet. Et quando maritus vxori suæ in mensem, aut annum, aut quandiu superstes fuerit pro victu suo, & suorum certum quid pro ex-

Universidad de Deusto
Biblioteca

extimatione fructuum dotis,& nō amplius deputat, vt tenet glossa in.l. ex animo. ff. de donationibus inter vir & vxorem,& excepto quando imperator, aut rex donat imperatrici, aut reginæ aut illa illi. C. eodem.l.penultima.

¶ Adde insuper quod legatum relictum filiæ,cui debebatur dos, videtur relinqui in solutionem,aut in partem solutionis cap.quia absulerit.12.q.6. quia est debitum quod lege debetur, ita Syl.v.legatum.8.§.12.secus si maritus debens dotem leget aliquid,ipsa potest repetere vtrumq; debitum:est enim ex voluntario contractu matrimonij non necessario.

CAP. XXIII.

De restitutione inter patres & filios.

QVia respectu omnium personarum, radices obligationis restituendi, ratione acceptionis, aut rei acceptæ perscrutari contendimus. Primo differenda nobis quæstio est,an pater sibi accipiens aliquid de bonis filij non emancipati teneatur illud restituere. Quæstio autem hæc, eiusque solutio patescit per hæc dicta, pater accipiendo sibi,vel alteri,aliquid notabile à suo filio familias,ex bonis castrensibus, aut quasi castrensibus, aut ex fructibus eorum obligationem sibi inducit, id restituēdi arg. cap.qui absulerit.12.q.1.

¶ Secundo dicitur quod si pater acceperit sibi, vel alteri aliquid notabile,quoad proprietatem de bonis aduentitijs sui filij familias,vel si administrando huiusmodi aduentitia bona, ita male ea administrat, quod notabiliter lædit ea, tunc tiue eorum vsumfructum habeat, sine non, alij fratres hæredes, post obitum patris damnum illud, cum bona inter se diuiserint,resarcire tenebuntur. Sed si pater huiusmodi bonorum vsumfructum habuerit, & non damnificauit proprietatem,sed solum accepit fructus illorum,neque pater, neque fratres ob hoc aliqua obligatione restituendi tenentur,ita Sylvester,verb.Peculium.q.15.

¶ Sed quid si pater per metum salQ5. tem reuerentialem, aut dolum & fraudem suum filium, vel filiam induxerit ad suā legitimā,vel patrimonium renuntiandum.Quatenus iuramento iuret talis filia se contentam fore dote minori legitima. ¶ Respondetur in promptu est solutio in hoc casu, quod obnoxius sit pater in prædicto quæstionis casu,ad restituendum sic ei ademptum à sua legitima. Si autem nō per fraudem, aut metum sibi incussū, sed scienter, sponteque filia iurauit, se contentam fore dote minori legitima,tenetur in foro conscientiæ ad iuramentum seruandum, etiam si enormissime sit læsa:quamuis non in foro exteriori: vbi ex tali etiam enormi, vel enormissima iactura, dolus, aut fraus præsumitur secundum Petrum Anchatranum cōsilio trigesimo octauo,& in regula accessorium,de regulis iuris,libro sexto,& late Decius cō silio decimo octauo,quæ tamen præsumptio in foro conscientiæ cessat iuxta notata in capit. is qui.& cap.tua.de sponsalibus.per quam distinctionem, ait Nauarrus summa Latina.capit.decimo septimo.num.152. contrarias opiniones relatas per Decium forsitan concordari posse.

¶ At si & hic interseramus casus, in quibus pater pro filio familias,fit obnoxius restitutioni,non erit ab re,de qua quæstione consulendus est Sylvester verbo,

verbo obligatio.§.6.& verbo dominus.§.6.& verbo restitutio.4.seu.q.10. quæ difficultas per hanc distinctionē venit breuiter diluenda, quia si debitum contractum à filio, est versum in vtilitatem patris, vt verbi gratia,si filius mutuo accepit pecunias, pro se decenter vestiendo, quia illum seminudum,& non pro decentia status patris indutum incedere sinebat, tenetur tunc pater ad debita contracta sic à filio, pro decenti cultu exsoluenda. Secus est si tale debitum consauit filius,absque consensu, mandatoque patris,neque in vtilitatem patris id est conuersum,quia neque ad id tenebatur pater.Tunc nec tale debitum soluere,obligatio vlla iustitiæ patē astringit,vt si filius inconsulto patre debita (mutuo numos petendo) contraxit luxui,& lusibus, scortationibusque ad indulgendum, ea restituere neque in conscientia, neque in foro exteriori cogitur pater. Ita. C.ad senatus consultum Macedoni.l.si filius familias.

¶ Adhuc resolutio quæstionis aliam acersit quæstionem, scilicet an esto vt diximus pater non teneatur exoluere huiusmodi debita contracta à filio, nesciente patre ad prodigos vsus, filius debito naturali an ad ea soluenda,cum sit sui iuris, id est post decimum quintum annum maneat astrictus.

¶ Respōdetur,tenetur plane, & hoc est tutius secundum Armil. & secundū fratrem Iosephum,in suis floribus,cōtra Victoriam, quia lex macedoniana prohibens creditorem, tale debitum exigere in foro exteriori,nō tollit ius naturale in conscientia filium, ad id debiti quod sciens,& volens contraxerit,cum suæ potestatis fuerit constitutus exoluendum cogens.¶ Idem prorsus dicendum est de seruis contrahentibus debita incōsulto domino, quod diximus iam de sic contrahentibus debita filijs.

¶ Sed quid si seruus, & filius,aliQō. quid alienum præoccupauerunt ab extraneo, quod cum iam in vtilitatē patris,vel domini versum sit, noluit id dominus,& pater restituere, cum eos non præterear esse alienum:¶ Hic dicendum esse videtur cum Sylvestro quod tunc,si occulte,citra graue scandalum de bonis patris,velheri possunt talis filius, & seruus recompensare, ad id plane tenentur, si autem nō possint, expectanda est commoditas, cū possint.

¶ Subinde,quia quotidiana est, & Qō. hæc quæstio,non videtur esse omittēda,scilicet an filius familias quidquid pro se,scilicet pro suo delicto, vel dāno ab ipso illato,alteri soluit pater, vt eum eriperet ē iustitiæ manibus teneatur tempore diuisionis hæreditatis paternæ,in sua legitima computare. Quæstio est cuius meminit Nauar. in sum. cap.17. num. 165. quam etiam soluit, per hanc distinctionem, quia aut pater non compulsus aliquo statuto regni, vel ciuitatis,sed spontaneus & quadam mera pietate paterna adactus, aliquid pro delicto filij pendit,quo eum eruat tum à pœna, tum à carcere:nō tenetur tunc filius id sic solutum à patre in sua legitima computare.Quia post quam id pro filij ereptione spontaneę expendisse dicitur,id sibi videtur voluisse condonare. Si autem non sic spōtaneus, sed qua sibi coactus propter statutum regni,vel ciuitatis,decernēs patrem de legitima filij persoluere pœnam pecuniariam, pro delicto filij talem pœnam pecuniariam iam pater luit,tunc filius huiusmodi pœnam pecuniariam pro se pensam à patre,in suę legitimę sorte tenetur numerare. Hęc sumistarum sententia est,& Nauarri loco allegato,cuius author est Baldus de duobus fratribus in tractatu.

¶ Igitur tandem ad illam quæstionē Qō. vbi quis scisciari potest an filius citra noxam restitutionis, possit aliquid ē

Universidad de Deusto
Biblioteca

contrario accipere ex bonis paternis, breuiter & succincte duximus respondendum sic. De bonis suis Castrensibus, vel quasi Castrensibus, quæ filius non emancipatus, concredita apud patrem habet, pro suo arbitratu, quia sua sunt, tum quoad proprietatem, tũ quoad vsum, potest disponere. Si autẽ filius patris familias nondum sui iuris & potestatis effectus, de bonis profectitijs, id est ex pecunia patris habitis, vel intuitu patris sibi donatis, quæ penes patrem continentur, aliquid (inconsulto patre) sibi præoccupauit, pro cuidubio tenetur illud patri recompẽsare. Nisi illud sibi pater gratiose remiserit, quia cum bona profectitia, secundum ius ciuile, propria bona patris sint, tam in vita, quam in morte, tum quoad dominium, tum quoad proprietatem, culpa furti non vacat talia bona, filium sibi vsurpasse.

¶ Et idem dicendum esse videtur de filio familias, si bona sua aduentitia, quorum vsufructu potitur pater, sibi surripiat, quia talia bona, dum pater superstes est, in vita quoad vsum fructũ tantum, patri obueniunt. Hæc omnia Sylues. verbo peculium.

Qũ. ¶ Deinde silentio non est prætereũda illa quæstio de filio peregrinante, an cum est absens à domo paterna, quia verbi gratia in studio versatur, de bonis sibi pro victu, vestituque collatis à patre, possit aliquid in ludo insumere, aut inde aliquid in eleemosynas erogare. Cuius quæstionis meminit Sotus in de iustitia & iure cui proinde sic facit satis, dicens quod potest filius nobilis, cui versanti in achademijs studiorum, quotannis pro suis sumptibus, centum aurei, verbi gratia suppeditantur à patre quatuor, aut quinque illorum quotannis expendere in lusibus, Imo si ex illis centũ aureis, quatuor, aut quinque illorum disipet cum meretricibus, neque ipse, neque meretrix accipiens, excommunicationis sententia ex parte patris, si fulminetur, innodabũtur, quia liberi manent à restitutione, est Magistri Soti libr. 4. de iustitia & iure quæstio. 7. articulo. 1. quæ sententia ex eo persuadetur, quia veresimilimũ est, quod licet in peccatum filij nolit consentire talis ingenuus pater: tamen quod non tam austerus, aut rigidus esse velit, vt modicum tale nolit esse donatum à filio, quia bene norunt huiusmodi patres, suos filios iuuenes ista modica solitos esse donare, aut lusibus insumere, aut mulierculis elargiri.

CAP. XXIIII.

De restitutionibus interuenientibus inter coniuges.

MOx ad prædicta consequẽs fit quæstio, de obligatione quæ potest oriri inter maritum, & vxorem, & è contra quando sibi inuicem vsurpant sibi attinentia bona. Et primo de vxore inchoãdo sermonem dico. Primo quod vxor quæ sibi aut alteri accipit ex bonis mariti notabilem quantitatem, contra eius voluntatem pro cognatis, & pigmentis & lusibus, & alijs huiusmodi, obnoxia pro his acceptis sit restitutioni, authore D. Thoma. 2. 2. quæst. 61. ar. 4. Neque etiã ex bonis communibus, nisi in casibus infra dicendis, eleemosynam erogare potest. ¶ Sed iam instat difficultas huic materiæ consona, an vxor saltem si non ex bonis mariti, ex bonis tamen communibus durante matrimonio partis: cum maritus magnificũ, & liberalem se exhibet erga suos amicos largiter eis largiendo, possit & ipsa erga suos talẽ se exhibere, quæstionem hanc excitat frater Antonius Cordubensis quæstione. 125. tractatu de

de casibus conscientiæ. ¶ Igitur secundum mentem eius dicendum videtur primo in Castellæ regnis de bonis cõmunibus, durante matrimonio partis, quia illorum administrator est vir, potest ipse citra licentiam vxoris, & absque eius consensu, etiam ipsa contranitente, via contractus onerosi, scilicet emptionis, & venditionis, vel via ludi, etiam substantiam dissipando (quidquid sit de peccato) insumere paulatim absque nota restitutionis, donationesque non proprias, sed improprias, quales sunt pro remuneratione obsequiorum, & beneficiorũ quibus fuit affectus facere dummodo hę donationes remuneratoriæ, benefactorum notabiliter merita, non excedant neque eas communiscantur in fraudem, vt s. vxor sua parte defraudetur.

¶ Præterea quidquid libuerit vir sine fraude erogare potest, pro cultu Dei, animæque salute, peccatorumque suorum remissione. Quod etiam vere procedit, & in casu quo multæ modicæ donationes, ita concurrerint, quod si in vnam conflatę omnes fuissent, notabilem conficerent quantitatem, & tã tam vt simul, & semel, adeo immodica nõ posset impartiri à marito sine obligatione restitutionis, hoc est computandi eam in medietate sibi obuentura inde, aut in alijs sibi debitis bonis. Cuius primi dicti, & asserti rationem hanc reddit Cord. quia cum vir in Hispania administrator prædictorum bonorum sit liber, quare non poterit, paulatim supradicto modo, absque fraude impartiri alijs, quia sic paulatim donando, neque persentitur iactura, neq; ea fit iniuria vxori, vt sic donatum in sua teneatur vir cõputare sorte. Licet culpa non careat, etiam paulatim lusibus, vel aliter ea bona dissipasse. Sicut etiã minutus pluries per minutiones modicas sanguinis, ex quibus simul iunctis, sanguinis videtur effluxisse magna copia, non sic extenuatus manet, sicut si simul, & semel minuto, ea ingens copia sanguinis eliceretur.

¶ Secundo dicitur si vir plures donationes, licet modicas contenderet facere in vxoris, filiorum, hæredumque eius fraudem, tenetur hunc excessum notabilem recompensando, in sua parte computare. Læsisque iacturam sarcire, perinde, ac si simul & semel, tc tam illam notabilem quantitatem alijs in præiudicium vxoris contulisset, similiter si supellectilem aliquam in dotẽ allatam, vel aliter vxoris donasset post mariti obitum ipsa repetere potest in iudicio, & ab eo recuperare, cui vir eius vendidit, vel dono contulit, quod si huiusmodi suppellectilia detrita iã sint aut deteriorata, extimationẽ eius vxor secundum leges regni exigere potest. Vide Sylu. tit. donatio. 1. q. 1. & donatio. 2. q. 7. & tit. dos. & tit. alimẽta. & tit. eleemosyna, & Nauar. in sum. ca. 17 nu. 153. & in addi. ad idẽ & ad ea. 26. nu. 36. ¶ Tertio dicimus mulierem, neque ex bonis à se allatis, nec ex bonis communibus, nisi licentia expressa, vel præsumpta mariti, præsertim in Hispania, vbi maritus eorum bonorum ad ministator est, posse donare. Quare secundũ Nauar. sum. Lat. cap. 17. num. 155. tenetur vxor computare in dotem, præterquam, quod peccauit etiam minutatim dando quadraginta aureos, ex sua dote suæ nutrici, quãdo à principio quadraginta aureos ei dare constituit.

Qũ. ¶ At statim ipsa series doctrinæ exposcit scire, quæ nã dicatur licẽtia præsumpta, in prædicto casu dico vt tradit Cord. tunc ista licentia præsumpta esse censetur, quando vxor tantum assueta est largiri, ea quæ iuxta consuetudinẽ inuectam in terra, mulieres coniugatæ reliquæ cõmuniter solitæ sunt, vel via eleemosynæ, vel gratitudinis, ex rebus domesticis erogare. Cuiusmodi sunt vestes iam detritæ, atque comestibilia, iuxta diuitias, qualitatem, statũ

per

Universidad de Deusto
Biblioteca

personarum, receptumque vsum terræ videntibus id, viris, & de eo complacentibus, & consuetudinibus. Sicq; interpretandæ sunt leges quæ contrarium sonare videntur, sicque communiter doctores locis citatis Sylvestri tit. dos vxor, donatio, eleemosyna.

Q3. ¶ Sed adhuc vlterius percunctari contendimus, quid si vxor præter dotem, & arras attulit alia peculiaria bona, scilicet paraphernalia tempore matrimonij contrahendi, vel postea per ipsam parta, an de his pro libito possit disponere. Pro huius explanatione quæstionis. ¶ Quarto dicimus, quando B alicui cōiugatæ fœminæ collata sunt præter dotem, & arras, aliqua peculiaria bona pro libito eius distrahenda, & dispensanda in sibi placentes vsus: sicut plerumque magnatum vxores solitæ sunt hæc destinata ad suos vsus habere bona, tunc talia bona, tum expēdere, tum etiam alijs largiri poterit licite, dum ea non dissipauerit, vel ad malos vsus conuerterit, atque ideo maritus ei non in hoc obstat. Ita Cordub cui super hoc addit Nauarrus summa cap. 17. num. 155. quod etiam vxor quando maritus est absens, vel effectus est amens, quia ad eam tunc administratio domus pertinet, eas eleemosynas poterit erogare, quas maritus si præsens esset, vel ante amentiam, dum valebat, solitus erat erogare, & non ad summum contra alios, ita Palude. in 4. distinct. 15. quæst. 3. arti. 6. conclusione. 2. sed sic limitandus est iuxta istā limitationem Nauar. quod non possit in casibus ad summum donare. D

¶ Potest etiam vxor renuente rarito, occulte extreme indigenti cū maritum non exponat periculo extreme indigendi, de rebus domus dispensare, sicut non est iuxta morē patriæ eleemosynas panis, aut vini impartire, quamuis maritus, id ei expresse prohibeat, quia verisimile est, id maritum ei interdicere, non vt ab assuetis rationabiliter dari abstineat, sed ne extra modum consuetum eleemosynas tribuat. Si autem sibi persuadeat vxor virū velle nolle, vt ipsa veram & moderatam, & consuetam eleemosynam faciat, & ab ea facienda abstinere debet secundum Nauar. & D. Antoni. 3. par. tit. 1. cap. 19. §. 1. arg. cap. per tuas. 3. de sim. sed certe licet non ausim à tam illustrium Doctorum sententia discedere videtur mihi tali coniugatæ moderatæ dispensanti de rebus domus iuxta morem patriæ iniuriam irrogari per maritum prohibentem. Huic sententiæ videtur accedere doctissimus Magist. Ybañez vbi super 22. ait vxorem posse dare alterā, imo 20. partem bonorum lucro ac iusitorum per annum. Hæc consuetudo, quæ solita est tribuere iurisdictionem inuexit, & si ei maritus interdicat, posse dare, scilicet aliquid panis, vel vini modicum. Vnde nisi ratione vitādi scandali, & iurgia grauia cum marito, nō magno crimine ei vertenda, si in his vtro nimis minuto, non obtemperet, saluo potentium medocere, meliori iudicio.

¶ Potest denique et vxor exemplū sumens à nobili Abigaill. 1. reg. 25. quę sic facit eleemosynam porrigere, ad euitandum aliquod damnum temporaneum mariti. Eademque ratione, imo à fortiori, ad propriū damnum spirituale vitandum, vt cum maritus est malignus, & illa moderate largitur, vt Deus illum illuminet, vt resipiscat ad meliorem mentem, modo hoc secundum Nauar. sine scandalo faciat arguendum. cap. nihil de perscriptionibus.

¶ Item etiam ex sibi assignato à viro pro victu certo, si inde parcius viuendo, & fraudādo genitū vxor aliquid ire liquat, & subtrahit in pauperes erogandum, illud pauperibus erogare saltem valebit.

¶ Sed quid iam de paraphernalibus Q5. bonis, de quibus præmissimis quæstionem. An de his sine licentia mariti dis-

ponere vxor possit. ¶ Respondet Nauarrus cap. 17. numero. 155. si vxor bona paraphernalia habeat, de his ad voluntatem statuere potest, nisi vbi consuetudo & statuta prouintiæ, aliter decernerēr: vt in Hispania videtur, siue lege, siue vsu inoleuisse, vt quia maritus administrator bonorum vxoris est, neque de paraphernalibus sine consensu viri possit vxor disponere. Quare in hoc vt innuit Nauarrus & consuetudini, & statutis prouintiæ ducimus esse standum.

¶ Adde quod si mulier sufficientem attulerit dotem, si aliqua arte sibi nota texendi, suendi, aut acu pingendi, vendendi, aut emendi via, vel alia simili non deserendo debitam ad ministrationem domus aliquid lucrata est, potest de tali lucro decernere pro libito, disponendo secundum Bartolum in l. Caio. ff. de alimen. & cibar. legat. modo, vt satis circunspecte dixit Hostiēsis, si sua familia eo lucro nō indigeat, quia alias ex præcepto charitatis, primo domesticis subueniendum est iuxta caput non satis. 86. dist. & l. si præses. C. de seruit. & aquæ. Et per hæc dicta putat Nauarrus posse componi opiniones contrarias, glossæ. leg. sicut. ff. de oper. liber. & Theologorū D. Thomæ, Ricardi, & Paludis. Hoc autem immediate dictum, extenus est verum, quatenus lucra non sunt communia. Nam in omnibus Hispaniæ regnis vbi communiter inter maritū & vxorem lucra sunt communia, & administratio marito reseruatur, non licebit vxori etiam pinguem dotem afferenti, lucra durante matrimonio sua industria, ac labore parta alijs donare.

Q5. ¶ Sed dubitatio pro intelligentia prædictorum hic obuiat scitu necessaria, quænam dicantur lucra communia tempore diuortij inter virū & vxorem, quæ sunt diuidenda. Respondeo dicendum, quod illa sola censentur

A lucra communia, quæ tempore diuortij inueniuntur lucrifacta. Non autem reliqua iam dissipata, nam licet illa bona iam dilapidata, pro dimidio lucrifierent vxori, lucrifiunt tamē reuocabiliter, ita quod maritus ad quem spectabat libera illorum administratio, potuit bene vel male administrando, illa sibi, & vxori reuocare, vt tradit Ioan. Lup. in rub. de donati. inter vir. & vxor: tamen notato quod lucrum pecuniæ expositæ negociationi ante matrimonium, non dicitur commune, licet obueniat post, secundum iuristas aliquos.

¶ Sed certe dū dubiū nitimur extri Q5. care hic, & se aliud offert intricatius, in quo Corduba in dicta question. 125. & Nauarrus in summa capit. 17. numero. 155. non videntur tam aperte conuenire, scilicet primo dubitatur quando vir non paulatim, sed in excessiua quantitate ludendo, vel prodigendo bona communia, id est lucra communia dissipauit, an teneatur consumpta sic in suam partem adnumerare. Secundo quid si paulatim & minutatim bona, lucraque communia hæc, maritus abligurinit scortationibus, & luxu, & lusibus cum fraude tamen, ne postea vxori aut vxoris hæredibus, post mortem eius aliquid obueniret inde. ¶ Certe de hac quæstione non video doctores clare locutos, licet clare locuti fuerint de donationibus à viro factis, sine fraude paulatim, & in modica quantitate, tales donationes si non esse restituendas dicentes. Secus si fuerint etiam minimę cum fraude: ex quibus resultat magna quantitas, quia tenetur eas in sua sorte computare, sicut etiam cum in immodica quantitate donauit. At de lapidatione dicendum restat.

¶ Dicimus ergo primo resoluentes quæstionem propositam, scilicet quod si maritus lucra hæc communia dilapidauit paulatim sine fraude, planum

Universidad de Deusto
Biblioteca

est ab ipso non fore restituenda. Si autem sine fraude dissipauit ea excessiua consumptione, in iudis, luxu, credo esse de mente Nauarri quod non est astringendus vir, in hoc casu ad ea restituenda. Nam inquit Nauarrus in summa cap. 17. num. 155. quod quia maritus horum administrator est, potest ista luera communia male administrando illa sibi, & vxori renocare secundum Ioan. lup. in rub. de don. inter vir. & vxo. Sed quid si hæc bona cum fraude ne obuenirent suæ vxori pars sua, sic in lusibus, & scortationibus, male distraxit. De hoc nihil Nauarrus, & Corduba sed credo, quia secundum leges sua fraus, & dolus nemini patrocinari debet, in conscientia partem sic fraudulenter dissipatam, vxori restituere tenetur & in sua parte computare.

Qū. ¶ Sed quæritur adhuc quid de alienationibus & donationibus notabilis quantitatis & pensi. Nam, de multis minutim factis sine fraude, iam ex mente Cordubæ dictum est, maritum sine obligatione restitutionis, eas posse facere. Respondet Nauarrus loco supra allegato, quod quoniam apud maritum est administratio, licet non possit alienare immobilia bona communia, vbi omnia bona vxoris & viri ipso iure communicantur, vt in Lusitania, tamen de mobilibus, etiam sine consensu vxoris valide donare potest, quia cū tota administratio sit apud ipsum, potest solus regulariter alienare bona cōmunia mobilia etiam notabili donatione donando, duabus tamen accedentibus conditionibus: primo quod teneatur taliter donata computare in partem suam, imo facere quod id vxori suæ innotescat, vt in partitione tantundem plus sibi cedat.

¶ Secundo quod donatarius si credit maritum, id non manifestaturum vxori, neque in sua parte clam illud donatum computaturum, tenetur eam eius rei admonere. Hæc omnia locum habent in terris vbi lucra inter virum & vxorem, sunt cōmunia, quia ibi licet impensa viri prouida, vel prodiga diminuat lucra, non tamen id facit donatio, quia hæc illi non permittitur, sicut illa.

¶ Nequid scitu dignum in hac materia subsilentio trancamus, superaddimus adhuc & id difficultatis indagare, scilicet si mulier viderit virum, profuse & non in modica quantitate, semel, aut sæpe parentibus suis, aliisque personis amicis largitum fuisse. Quid facere licite possit tunc illa: vt suam redimat vexationem, sibique recompenset, Adhoc etiam dicitur quod non desunt in hoc casu vxori licita, ac prompta remedia. Nam si mulier non sola ducta suspitione, sed euidenter perspectum habet maritum suum in fraudem ipsius vxoris, suorumque filiorum, suis parentibus, aliisque personis, semel, vel sæpe in notabili quantitate largitum esse ipsa quoque secreto potest licite tantundem suis parentibus, vel filijs suis susceptis ex alio marito, via recompensationis largiri, ne filij ex alio marito isto suo iure defraudentur. Hoc citra dubium potest ipsa facere, quando per recursum ad iudicem, iurgia, ac notabilia inconuenientia secutura timerentur, neque aliter iustitiam filiorum posset tutari. ita Cord. illa quæst. 225. sic Rodericus Xuarez. de quoniam C. de inofficioso testamento, ita Gregor. Lopez in. l. 2. gl. penul. tit. 4. parti. ta 4.

CAP. XXV.

De lege matritia circa dotem filiabus assignandam an taliter sit recepta quod in vtroque foro obliget.

IAm & alia pertinentia ad hanc materiam restant nobis diffinienda, scilicet aliter contingere in filio in studio nutrito à patre, & aliter in creditore secundum Nauarrum summalatina numero. 160. quia filius in parte sibi debitæ legitimæ computare sumptus alimentorum, quos in studio literarum dum versatur, à patre accepit non tenetur nisi peculium castrē se habuisset apud patrem, vt diximus. At legatum si sit relictum creditori per vltimam voluntatem, si cum creditore alegante antea debitum erat voluntarie contractum, tunc creditor legatarius non videtur teneri ad illud in recompensationem talis debiti cō putandum. Si autem debitum erat necessarium, præsumitur in foro exterio ri, in recompensationem talis debiti necessarij legatum fuisse relictū: quia re præter solutionem legati, non potest aliam solutionem pro debito expectare, iuxta communem in l. si cum dote. §. si pater. ff. soluto matrim. & in §. sciendum. l. 1. C. de rei vxor act. cap. officij de rest.

¶ Postquam diximus etiam peccare filium accipiendo bona patris sine cō sensu patris, vel non permissa accipiā filio, cum animo eum remunerandi, & quod traditio requiritur vt libri & arma fiant bona castrensia, quæ traditio requiritur fiat in vita patris. Addimus respectu matris, filios non dici eius potestati mancipatos, quare si eis donauerit aliquid de suis paraphernalibus, in vita mariti & in vita sua donatio valida erit, in eo quod non est inofficiosa.

Qū. ¶ Iam illa celeberrima venit in nostra tempestate quæstio. De melioratione filiarum, in tertia & quinta parte assis an sit licita & valida, quia lex Matritij anno. 1534. edita, quæ nunc inserta in recopilatione noua legum venit, magnum negotium nobis, & iuristis facessit circa eius intellectum, quia huiusmodi meliorationes erga filias causa doris, & nuptiarum ne fiant interdicere videtur. Quare pro expeditione quæstionis sit primum dictum. ¶ Qui habent. 2000. dipondia ex redditibus & vltra non possunt meliorare filias suas, sed tantum possiunt dotes sibi signatas in lege Matritij condita, eis conferre. ¶ Huius sententiæ est frater Antonius Cordubensis.

¶ Sed non tantum conuenit inter doctores, an patres qui ad redditus quotannos ducentorum millium dipō diorum habendos, non pertingunt, ne quefiliam dote sexcentorum millium dipondiorum donant, etiam comprehendantur sub ista Matritia lege, nam quibusdam videtur Cobarruuiam tenere affirmatiuam, scilicet quod plane & isti sub illa contineantur. Cæterū Couarrubias nihil huiusmodi asserit neque de melioratione filiarū est locutus. Cōmuniterq; subscribitur sententiæ doctoris Nuñez de Abēdaño super capitula de correctoribus asserentis q̄ ab hac pro dote, vel pro nuptijs filiæ melioratione facienda, per prædictā legem solum prohibentur illę personæ quæ iura redditiuum ibi signata obtinent. Et quod lex eos non interdicat à tali melioratione facienda qui nec ad ea iura redditiuum obtinenda pertingunt: quæ in lege sunt prætaxata, nec ad conferendum in dotem filiæ sexcenta millia dipondiorum pertingunt: nec ad id facul-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tatem habent. Sed ij legum regni di-
spositioni tantum subiecti manent, le-
gique. 17. Taurensi. Vnde pro meliora-
tionem, filias in dote augere per le-
ges non interdicuntur: dum talis dos
quoram. 6000. dipondiorum non ex-
cedat nec attingat, neque sit inofficio-
sa, id est dum non excedat sumam legiti-
mam, & tertiam & quintam quorum
alsis, & hoc primum dictum procedit
nisi aliter sit in vsu receptum. Nã tunc
perstante more contrario, vel videtur
legem non fuisse receptam, vel per cõ-
trariam consuetudinem ei fuisse dero-
gatum.

¶ Secundum dictum sit ante matri-
monium, vel post matrimonium pos-
sunt parentes augere meliorareque fi-
lias etiam si supperant sibi redditus vl
tra 1000. dipondiorum, sed tamen nõ
possunt titulo dotis vel superarum, sci-
licet stipulando genero pro matrimo-
nio filiæ sic eam augere & meliorare,
sed tantum possunt dotes in lege Ma-
tritij conditæ comentæ filiabus tra-
dere.

Q5. ¶ Sed iam perplexitas quæstionis
aperienda venit, nam an huiusmodi
lex matritica solum in foro litigioso,
id est exteriori sic in dote augere fi-
lias interdicat, an vero in foro quo-
que conscientiæ talem auctionem me-
liorationemque prohibeat non parũ
controuertitur inter doctores. ¶ Su-
per quam quæstionem Corduba loco
allegato licet quoad id quod attinet
ad forum externum licentiatum Ioannẽ
in tractatu super legem Matritij hanc
copiose materiam differentem in au-
thorem prædictorum adducat, sed cõ
ad punctum conscientiæ deuenit an
in conscientia valida sit talis melliora-
tio, an non superaddit Corduba præ-
dictam legem vt ferme tantum in fo-
ro litigioso vigere, in foro autem con
scientiæ talem super excedentem dum
inofficiosa non sit, non teneatur ea dota-
tionem: sed integrum cuique patri ma-
nere posse pro libito dotare prout ge
nero stipulati de dote voluerit, vt ei li
berum erat ante à secundum Taurinas
leges, sed tandem concludit scisci tan-
dum fore à iuristis de vsu praxique præ
dictæ legis, tuncque hoc cõperto huic
vsui etiam in conscientia accedendũ
esse censet.

¶ At licet hæc sententia tutior
esse videatur, tamen in hac resolutione
non quieuit animus, nam neque ra-
tio Cordubæ concludit, scilicet quod
si ita secundum sententiam iuristarum
aliquid in foro exteriori seruatur: sta
in conscientia perinde sit seruandum
nam potest aliquis contractus in foro
exteriori esse irritus, vel irritandus: ta
men in foro conscientiæ non præpedi
re dominij translationem: sicut in plu
ribus casibus possemus exemplificare.

¶ Quare pro resolutione quæstionis
sit tertium assertum, & dictum, vbi sic
vltra suas legitimas augere in dote nõ
inofficiosa filias in vsu receptum est:
licet per litem intentam in foro litigio-
so talis dos excedens quoram lege
matritica præfignatam per iudices so
lita sit reuocari: dum eius proponitur
repetitio: tamen ante repetitionem, &
sententiam iudicis: non damnarem in
conscientia filiam: aut generum hanc
dotem excedentem taxam Matritij le
gis non tamen inofficiosam si sibi reti
neret. Hanc assertionem non impro-
babiliter vti reor hic statuo, primo
quia existimo neque confessarios in
foro conscientiæ solitos esse ad talem
dotem restituẽdam obligare, aut astrin
gere pœnitentes.

¶ Cui rationi & superaddo alias has
maioris momenti & apparentiæ, quia
arguitur sic in gratiam eius. Si ista dos
restituenda esset, id ideo esset, quia ta-
xationem legis Matritij excederet: sed
ob hanc rationem non venit restituen
da, quod ex eo patet, quia lex hæc ma
tritica translationem dominij in ta-

lem dotem non impedit, vt liquet ex
regula generali summistarum dicen-
tium, quod contra legem factum est
tenet in conscientia, quando trasgres-
soribus legis in foro exteriori subeun
da pœna expresse apponitur in ipsa le
ge: sed sic est quod in matritica ista le
ge adijcitur ista pœna, scilicet quod
transgressor legis hunc excessum do-
tis quo ad contulit amittat: ergo talis
dos in conscientia valida est, neque
ante sententiã iudicis venit restituen
da.

¶ Item etiam secundo persuadetur
sic quia id quod est naturale: nisi lex
deroget expresse: non est derogãdum
per sententiam alicuius doctoris, sed
nihil est tam naturale quam vt domi-
nia rerum ex voluntate domini in
alios transferantur: præsertim quan-
do in foro conscientiæ translatio do-
minij non præpeditur expresse per le-
gem. Lex autem hæc matritica solum
talis dotis excedentis contractum si
irritat, in foro duntaxat exteriori vi-
detur irritare: cum solum ad forũ ex-
terius pertinentem adhibeat pœnam.
Ergo excessus talis dotis non inoffi-
ciosæ ante sententiam iudicis in con-
cientia non videtur restituendus, quia
si venit restituẽdus erit per repetitio-
nem.

¶ Item tertio corroboratur nostra
prædicta assertio ex regula celebri iu
ristarum lex posterior solum derogat
priori in eo in quo priori expresse cõ
tradicit & nonn alijsiat lex Tauri an
tea in conscientia concedebat istas
meliorationes pro nuptijs filiarũ pos-
sofieri, sed ista lex Caroli Imperatoris
Matritij latæ eas in conscientia irritas
esse expresse non declarat, sed solum
in foro exteriori pronuntiandas esse
irritas decernit. Quia sic concludit cõ
tractus & pactiones si in fraudem le-
gis quis moliatur in se fore nullos.
Ergo in conscientia talis dotatio sic
excedens dũ non sit inofficiosa vali-
da erit. ¶ Item vltimo, quia in conscie-
tia hanc legem existimo nõ fuisse vsu
receptam præsertim in Indiarum re-
gionibus, quòd si alicubi est vsu rece-
pta, erit tantũ in foro exteriori. Quod
si ita est quod vsu non est recepta in
foro interiori, sed exteriori forte tan-
tum, cum consuetudo interpretetur le
gem, & sensum eius, sequitur quod
tunc in conscientia, talis excessus non
sit restituendus. Item postremo quia
cæteris paribus opinio pro dote sicut
pro testamento est fauorabilior, sed
hæc mea assertio fauet doti, ergo in cõ
scientia est amplectẽda si sic est in vsu
recepta.

¶ Sed aduersus hanc assertionem di
micant argumẽta valida. Primo, quia
axioma commune est quod idem est
ius fori & ius poli, id est, conscientiæ
quando sententia, vel lex non fundã-
tur in falsa præsumptione, sed ista lex
non fundatur in falsa præsumptione,
ergo obligat in conscientia, dum de-
cernit in fraudem legis intentatũ cõ-
tractum, vel consummatum pactum,
in se esse nullum.

¶ Secũdo quia videtur incõcinne di
ctum quod possit talis lex esse recepta
vsu in foro exteriori, & quòd non sic
recepta vsu, vt in cõscientia talis dotis
contractus sit inualides.

¶ Item vltimo quia quando lex irri
tat vel annullat aliquem contractum,
vel pactum, tunc secũdum Cordubam
in quæstionario, libro primo, quæstio.
32. ratione illius contractus irriti, ac-
ceptum restituendum est, & non potest
retineri, vt constat, quia tunc deest
iustus titulus.

¶ Hæc argumenta hanc nostram as-
sertionem reddunt valde dubiã. Quã-
rene tam dubia redderemur consulto
apposuimus in ea quando filias sic do
te augere vsum receptum est, non fore
filiam, & generum ad eam restituẽ-
dam damnandos ante repetitionem.
Quia fratres Ioseph[us] in suis florib[us]

Universidad de Deusto
Biblioteca

non parum fauens huic assertioni fundamentum afferre dicens, quando lex irritat duntaxat contractum, nec prohibet expresse, vel ex consuetudine translationem dominij, talem contractum esse in conscientia validum, vt glossa in. l. non est dubium. C. de legatis, tradit solum denegari actionem legatorum quę ratione defectus solennitatis sunt nulla, & hac quoque ratione concluſimus ex mente Soti licet leges irritent testamenta & legata minus solennia, quòd legatarius, vel hæres constitutus per testamentum minus solenne possit retinere bona conscientia hæreditatem vel legatum antequam à se repetatur: si eius possessione potiebatur antea, sic in præsentiarum talis dos excessiua ante repetitionem poterit bona conscientia retineri, quia ita Sotus de iustitia & iure libro quarto, quæstione quinta, articulo tertio, pie interpretatur iura humana irritantia contractus, scilicet quod nihil aliud volunt quam quod in iudicio tales contractus habeantur nulli: non autem quod ipso statim facto, translatio sit nulla, quare si ille cui competit repetitio per ignorantiam non repetit, quamuis gener accipiens dotē hāc contra Matritij legem id sciat nō tenetur fratribus suæ vxoris vt illum excessum repetant reuelare.

¶ Igitur concludimus tandem quod quando sic est vsu receptum vt non restituant, ante repetitionem excessum dotis, ante repetitionem non tenētur gener & filia cum restituere, quia vsus interpretatur legem, & quia lex non obligat nisi prout est in vsu recepta, per quam doctrinam remanent diluta, & debilitata, neruosa, quę prima facie videbantur argumenta.

¶ Secundo dico, quod vbi talis melioratio in aliquibus regionibus communiter solita est fieri, non tanquam illicita est damnanda, quia vsus præscriptus potuit præscripsisse contra legem. ¶ Tertio dico, quòd quia cum in dubio secundum ius nullum præsertim bona fide adeptus possessionem à sua possessione sit deturbandus, ita etiam hic quia non satis constat, an lex prædicta translationem dominij excessus dotis in conscientia impediat, vel non, per confessores, & doctores filia & gener à sua possessione nō sunt deturbandi nec cogendi restituere ante repetitionem. Scio posse aliquem nos redarguere, scilicet non licere arguere à contractu nullo defectu solennitatis, quia solennitas hæc est extrinseca ad contractum dotis excessiuæ lege Matritica annullatum: quia respondemus forte nullā esse vel paruam differentiam quoad hoc inter vtrumque contractū quoad nullitatem, tum etiam quia & vsu nititur: si talis sit, quia tunc interpretabitur legem, tum quoque aliæ rationes adhoc adiuuant, sed de his satis.

CAP. XXVI.

Quomodo constabit donationes vel dotationes seu melioriationes inter liberos fuisse inofficiosas, vel non, & de arris, & diuisione fructuum, & de alijs huiusmodi.

POrro quoniam in hac materia inter disputandum sæpe meminimus de dote inofficiosa, quæ nulla lege permittitur, quærendū nobis occurrit, quomodo patrū donationes vel dotationes respectu filiorum inofficiosas fuisse perpendemus? Respondetur ergo tunc dos vel donatio collata à patribus inter nepotes, vel filios

filios inofficiosa dicitur quando scilicet quintam & tertiam partem totius paternæ substantiæ excedit.

¶ At perpendendum restat substantia paterna, cuius quintam & tertiam partem excedere non posse dotē aut donationem dicunt leges: quo valore sit prætaxanda an valore quo valebāt bona, constitutionis dotis tempore, aut quo valebant bona constituentis dotem tempore suæ mortis? Super quam materiam decreta legum de Toro. l. 18. & 28 extant quibus in fauorem dotis indulgetur, quòd tantum tunc inofficiosa dicatur dos quando excedit quintam & tertiam partem valoris, quo valebant facultates patentis constituentis, vel promittentis dotē tempore, quo dos fuit constituta & mandata, vel tempore obitus eius, qui eā ante cōstituerat, vel fuerat stipulatus. Et in hoc optio datur eligendi ei, cui talis dos fuit constituta, aut promissa vt pro libito eligere possit.

¶ Aliæ vero donationes non dotales vt inofficiosę dicantur, ac per consequens, vt earum excessus sit restituēdus, pensandus est valor facultatū donantis, quatenus tempore obitus eius valent, & non aliter. Ita in recopilatione noua legum. tit. de dotibus. lib. 5. l. 3. tit. 8. vbi l. 7. & 9. & 10. titul. 6. libro. 5. folio. 187. superaddit cauendo ne meliorationes excipiantur ex dotibus: aut donationib⁹ ptopter nuptias quæ ad collationem deducuntur.

¶ Insuper supradicta lege. 3. libr. 5. tit. 8. sancitur cum filius, filiaue paternorum bonorum adierit hæreditatē, ad diuidenda bona paterna, vel materna, vel suorum ascendentium bona partienda tenebuntur ipsi suique hæredes ad cumulum talium bonorū dividendorum afferre dotes, donationesque pro nuptijs, reliquasque à se receptas donationes quas de bonis quibus succedere volunt iam recepe sint. Quod si hæreditati cedere malūt sibi id liberum maneat: nisi prædictæ dotes donationesve fuerint inofficiosæ, quatenus in eas inofficiosæ exiterint, reliquis cohæredibus id venit restituendum etiam si id accidat durante matrimonio.

¶ Sed neque obliuioni hæc quæstio tradenda est, scilicet, si maritus & vxor alicui suorum liberorum promiserint dotem: ex quibus bonis soluenda veniat? Et quia legalis hæc quæstio est: & solutio eius ex ipsis legibus eruenda est. Ad eam dicitur primo, quòd si communi consensu vir, & vxor alicui filio, vel filiæ dotem vel donationem propter nuptias polliciti sint, ex lucris cōmunibus durante matrimonio patris soluenda venit, quibus lucris communibus si caruerint eandem dotem vel donationem ex alijs bonis quomodolibet ad se pertinentibus quilibet pro rata, id est pro sua medietate tenebitur exsolvere.

¶ Secundo dicimus, quod si solus pater durante matrimonio dotem, vel donationem propter nuptias filio cōmuni sibi & vxori constituerit, talis dos, vel donatio exoluenda erit ex bonis durante illo matrimonio patris, ex eo quod lucra cōmunia capiūt. Quod si talia lucra communia non suppetāt, præfata dos, vel donatio propter nuptias ex bonis viri, & non vxoris erit pendenda in recopilatione noua legū tit. 9. lib. 5. l. 8. fol. 193.

¶. l. quoq;. 6. lib. 5. tit. 6. cauetur patrem, aut matrem, auum ascendentē teneri dum promiserit adaugere in. 3. &. 4. parte suorum bonorum aliquem liberorum suorum, vel descendentium ad id implendum quando titulo matrimonij, vel alicuius causæ onerosæ hæc præstiterit fidem, quod si in vita nō adimpleuerit præstitam fidem: consummato eorum vitæ cursu post mortem talis in quinta tertiaque parte melioratio pro confecta habeatur.

¶ Item titul. 6. lege lib. 5. recopilat. decem-

Universidad de Deusto
Biblioteca

decernitur, quòd si pater, vel mater, vel aliquis ascendentium contractu inter vtuos pactus fuerit se non adauctuꝝ liberorum suorum vel descendentium quempiam, vel in tertia & quinta quota assis non melioraturum instrumentoque publico sic stipulatus est: talem adauctionẽ seu meliorationem perficere non valebit, quod si per hoc re tentauerit nullius sit roboris, vel momenti.

¶ Insuper l. 8. cauetur quod adauctio hæc in tertia & quinta quota assis facta per testatorem valida sit, suúque sortiatur effectum, etiam si causa præteritionis vel exhæredationis testamentum rumpatur vel annulletur.

¶ Insuper libro quinto titulo octauo. l. 3. recopilationis nouæ stabilitur quod cum parentes aliquam donationem fecerint alicui liberorum filius hic intelligatur esse adauctus in contento in tertia & quinta parte assis, & legitima, etiam si id non dixerint vt supra dictum meminimus. Neque valida sit donatio si vltra hæc excesserit, nec aliam superaddere meliorationem parentes possint.

¶ Vltra hæc libro. 5. titulo. 6. l. 2. decernitur patrem aut matrẽ in auctione seu melioratione tertij: quando sic constituerint adaugere liberorum aliquem, vel descendentium legitimorum, vel via testamenti, vel alicuius vltimæ voluntatis, vel ratione cõtractus inter viuos, posse grauamen quodlibet siue restitutionem, fine fideicõmissi pro libito imponere, in dictaque tertij quota innectere vincula, submissiones, substitutiones, prout libuerit, dũ hæc omnia inter suos descendentes legitimos conficiant. Quibus non suppetentibus id conficere valeant inter suos descendentes illegitimos qui in re capaces esse possunt hæreditatis paternæ. Quibus non extantibus inter ascendentes prædicta facere queãt, quibus ascendentibus, si etiam caruerint, possint prædictas submissiones disponere inter consanguíneos sibi. Quæ etiam consanguinei si non supersint: id possint efficere inter extraneos, & aliter grauamen, seu conditionem in prædicto tertio apponere non possint. Huiusmodique vincula, seu submissiones siue fiant in tertia parte auctionis, siue quinta in perpetuum robur validitatis accipiãt, vel pro tẽpore quod testator expresserit, neque in hoc discriminis aliquid fiat de quarta, vel quinta generatione.

¶ Ad hæc in recopilatione nouæ libro quarto, titulo. 1. l. 12. folio. 114. conceditur pacta dotalia in contractibus dotalibus posse cum iramento validari, & hic posse tabellionem fidei ferre testimonium citra pœnam. ¶ Sed quoniam fere omnia resoluta manẽt, quæ ad hanc materiam, quæ quotidiana est noscuntur pertinere consultum hic lectori bene fore puto, si reliquæ hic adiecero: quæ merito pro complemento possunt desiderari, ne ea aliunde mendicando lector defessus vagetur.

¶ Igitur vt reliqua scitu digna sub breuitate debita perstringamus notandum est primo, quod secundum. l. 2. titulo. 4. libro quinto ordinationum. & l. 1. titul. 3. lib. 3. fori: fructus bonorum castrensium, durante matrimonio habiti diuidendi sunt, ac etiam bonorũ castrensium redditus, licet bona castrensia non veniant diuidenda, sed suo domino sunt reseruata.

¶ Secundo perpendendum est, quod secundum. l. 2. tit. 4. fori regalis quando bona castrensia vtrinsque coniugis expensis sunt lucrifacta, vtriusque coniugis erunt tãquam lucra communia. ¶ Tertio perpendito lector q. facto diuortio per mortem ante omnia ex cumulo bonorum extrahenda est dos appretiata secundum. l. 16. titu. partite. 4. Bona autem dotalia tempore traditionis non prætaxata pretio, eadem sunt excipienda ab vxore secundum. l. 29. & 33. tit. par. 5. At quando sunt plures dotes, soluenda est primo prima: nisi vltima vxor in sua dote detulit bona, in quibus præferẽda sit. ¶ Dos autem & arræ maiori priuilegio potiuntur quam cætera antiquiora debita carentia hypothecis expressis.

¶ Bona insuper quæ lucrata est mulier ad cumulum bonorum communium pertinent ante partitionẽ, etiã si ante partitionem in viduitate acquisierit ea.

¶ Deinde secundum. l. 11. tit. 2. partite tertiæ grex ouiũ allatus ad maritũ ab vxore, si non prætaxatus adductus est, periculum illius subibit vxor, at fructus eius ad sublenanda onera matrimonialia marito cedent: parsque gregis mortua, ex fructibus eiusdem gregis complenda, vel reficienda vxori venit. ¶ Idem dicendum est de mancipijs si prætaxata tradãtur in dotem marito, quia quoddam genus vẽditionis præsumitur, eorum periculum penes maritum erit, alias si inappretiata sint tradita: periculum illorum vxor subibit. ¶ Casu quoque quo mancipia dotalia in potestatem seu possessionem mariti sine prœuia eorum taxatione transierunt, quia periculum & commodum tunc cedit vxori: si qui ex ancillis procreati fuerint filij nõ ad maritum, sed ad vxorem vt illorum dominam pertinebunt. l. 20. tit. 2. partite. 4.

¶ Cæterum bona vsu consumptibilia in dotem allata, si consumantur, sunt in æquali valore deducenda ex cumulo bonorum. ¶ Prætereà sicut supra meminimus secundum. l. 14. titulo vigesimo, libro tertio fori, mulier obnoxia sit ad medietatem eorum debitorum soluendam, quæ durante matrimonio contracta sunt: sed si debita ante contractum matrimonium contracta sint vnusquisq; coniugũ soluet sua.

¶ Lectulus autem quotidianus excipietur ex bonis multiplicatis quòd si talia nulla sint bona: ex bonis mariti excipiendus erit pro vxore, quod si ipsa postea nupserit lectũ tunc restituturа est. Quod si ipsa attulerit lectũ ex dote, non educetur pro lectulo cõmuni secundum. l. 6. tit. 6. lib. 3. fori.

¶ Item pullulatæ vestes coniugis superstitis ex bonis multiplicatis veniunt deducendæ secundum glossato res legis. 30. Taurensis.

¶ At super adijcimus secundũ. l. 9. titu. 4. lib. 3. fori, quod vita functo aliquo coniugum, fructus pro illo tunc tẽporis in fundo apparentes inter viuũ coniugem & hæredes vita functi coniugis veniunt dispartiendi. Quod si tales fructus nondum apparuerint, vel pullulauerint: illi coniugi cedent hi fructus, cuius fuerit possessionis, vel prædij radix, solutis tamen expensis. Huius autem legis sanctio procedit in fructibus vinearum, hortorum, & arborum inde procedentibus. Nam si ex agricultura tales fructus sint demetendi etiam si tempore mortis fructus huiusmodi non cõparuerint pro medietate simul cum expensa culturę erunt diuidendi.

¶ Insuper secundum. l. 14. Taurensem disponitur vtrumque coniugum cum pertrãsierit ad alias nuptias posse de bonis multiplicatis sicut de propriis bonis disponere, etiam si de lucro nõ prouenerint: neque tenetur talium bonorum proprietatẽ, aut vsum fructum filijs reseruare.

¶ At vero secundum. l. 15. Taurensem verum est quod in omnibus casibus in quibus mulier secundò nubit, & tenetur reseruare proprietatẽ filijs priotis matrimonij habitam à primo marito, vel quod titulo hæreditario habuit à filijs primi matrimonij, etiã in eisdem casibus tenetur vir.

¶ Quibus adijcimus quod secundũ l. 1. tit. quarto, libro tertio fori vendita

Universidad de Deusto
Biblioteca

hæreditate durante matrimonio, ſi ex eius pretio ematur alia, vel ſi talis hæreditas cum alia fuerit commutata: fructus erunt communes & hæreditas empta, vel loco commutatæ ſuccedens, erit cuius erat prima. ¶ Atque ſecundum l. 6. Taurenſem mulier ſi renunciauerit lucro non tenebitur ad debita. ¶ Adde quod ſecundum. l. 20014. ſtyli legatum de quinta parte educendum eſt prius ex cumulo bonorum, quam melioratio tertij. Atque de dicto quinto legata gratioſa, & ęgra, miſ ſæque, & ſumptus funeralium deduci iubentur. ¶ Præterea ſecundum. l. 13. titulo. 3. partita. 3. hæreditas obtenta à patre ex filijs primi matrimonij reſtituenda venit filijs ex primo matrimonio adhuc ſuperuiuentibus. ¶ Secũdum etiam. l. 6. Taurenſem qui caruerit tam liberis quam etiam aſcendentibus legitimis trẽs quartas poterit legare, ſed de bonis caſtrenſibus poterit diſponere pro animi ſui ſententia.

¶ Denique commiſſarius ſecundum l. 34. & 35. Taurenſem non poteſt reuocare teſtamentum antea factum à defuncto, nequicquam teſtamento à ſe iam confecto ſuper addere: etiam ſi facultatem mutandi, vel addendi ſibi reſeruauit, teneturque talis commiſſarius ſi ſit in loco, quo ſibi cõmiſsio fuit facta, intra menſes quatuor tale teſtamentum conficere. Si verò abſens fuerit ſex menſium ad id conficiendum prorogatio ſibi conceditur. Si vero contigerit eum extra regnum verſari, tantum intra annum conficiendi lex præbet facultatem ſecundum. l. 5. tit. 1. part.

Qũ. ¶ Vtrum ſufficiant ſigna pro verbis pro validitate teſtamenti conſendi inter loquela carentes dubitatur, non deſunt qui ſufficere autument, ſed id cauſidicis diſputandum relinquo, quamuis Iulius clarus ait in materia de teſtamentis quod ſi teſtator interrogatus ab alio articulate loqui non poſſit non valet, quia requiritur quod non adeo oppreſſus ſit morte quod articulate loqui non poſsit: ſed habeat adhuc bonum ſenſum, & bonam memoriam, vt omnes doctores allegant. ¶ Perpende quoque ſecundum. l. 8. & 13. & 2. tit. 9. partitæ. 6. per reſtitutionem in integrum vſque ad 28. annum qui cum minor eſſet. 25. annis renuncianit hæreditati poterit eam recuperare.

¶ Vlterius ſecundum. l. 6. titul. 21. partitæ. 3. pupillus, id eſt, tutor vice eius, mulier quoque in vtero habens ex marito ſuo, dum bonorum, poſſeſsionem in iudicio poſtulant, pro pupillo etiam non probata plene filiatione, vel matrimonio, in poſſeſsionem bonorum manumittendi ſunt illico. Cumque talis pupillus annos diſcretionis legitimos, id eſt, 14. fuerit adeptus: poſſunt exceptiones contra eius legitimitatem, & matrimonium, & filiationem matriſque impręgnationem obiici. ¶ Adhæc ſecundum. l. 14. Taurenſem abſque licentia viri vxor hęreditati alicui ſibi obuenienti renunciare non valet: licet poſsit eam acceptare, cum beneficio inuentarij, & non aliter. ¶ Deinde ſecundum. l. 7. tit. 13. parti. 6. ſancitur quod ſi maritus diues reliquerit vxorem pauperem, ipſa quartam partem bonorum mariti hæreditęt ſiue filij ſmanſerint ½, ſiue ſnon, quando ipſa aliter pro qualitate perſonæ vitam tranſigere non poſſit.

¶ Arræ dęmum ſecundum. l. titulo. 2 libro tertio fori decimam partem bonorum mariti, quando ipſe eas dederit, vel ipſa petiuerit non excedent. ¶ Cauetur inſuper in recopilatione noua. l. 1. libro quinto, titulo. 2. nullum regnorum Hiſpaniæ incolam dum ſponſalia contrahit, vel ducit vxorem, ſuæ ſponſæ vel coniugi in inducmentis, iocalibus, vel alijs rebus poſſe dare vltra volorem octauæ partis dotis quam ipſa attulit, virque recepit. Annullãtur autem contractus, pacta, vel promiſsiones in fraudem huius legis initæ, & decernuntur nullius eſſe valoris, & effectus. ſed de his ſatis.

CAP. XXVII.

De donationibus & promiſsionibus, quæ materia proficua eſt etiam iuriſtis.

QVoniã de donationibus inter virum & vxorem, & inter patrem & filium iã per egimus: de donationibus & promiſsionibus, quia forte nullus nõs aptior locus manebit, vel ne ad eandem materiam pertinentia ſegregemus: materiam abſoluamus hic operępretium erit. ¶ Igitur, vt à diffinitione donationis exordiamur: donatio proprie eſt: cum quis ea mente dat vt ſtatim accipientis fiat: neque vllo caſu ad ſe reuerti velit, quia ſolum proprie ſpectat ad liberalitatem.

¶ Sed iam primum emergit dubium, Qũ. vtrum donatio vltra quantitatem à lege ſtatutam, & conceſſam donari, valida ſit necne? & quo expeditius ab hac quæſtione nos extricemus dicim⁹ aliter nobis eſſe loquendum in foro conſcientiæ: aliter vero in exteriori foro. Nam ſi in foro cõſcientiæ loquamur dum parentes inofficioſe nõ donẽt, & dũ alij nõ donant vltra præſcriptum per leges, ſi de proprijs donent, valida erit donatio, atque donatarius recipiens id donatum liber manet à reſtitutione, ꝓpter regulam generalem communiter acceptam, ſcilicet quia nihil eſt tam naturale, quam vt dominia in alios ex voluntate domini tranſferantur præſertim quando huiuſmodi tranſlatio dominij per legem in foro conſcientiæ non præpeditur, & leges ſolum prohibent formam contractus in foro exteriori, & non in foro animæ: vt conſtat ex conſuetudine, quæ eſt optima legum interpres.

¶ Vnde ex iſta ſententia, cui accedit frater Ioſephus in ſuis floribus in materia de reſtitutione: ſequitur donationem excedentem ſummam quingentorum aureorum, quam iura prohibent ſine inſinuatione fieri poſſe, id eſt ſecundum Sylueſtrũ ſine iudicis competentis authoritate ad ſic donãdum præſtita, lege ſancimus. C. de donationibus, validam eſſe in conſcientia etiam ſi ſine tali inſinuatione, id eſt ſine præſtatione autoritatis ſuperioris fiat. ¶ Imo ſi iuramento firmetur talis donatio excedens, facta ſine inſinuatione, valida erit in foro exteriori ſecundum Iulium Clarum. Eſtque apud legiſtas & canoniſtas canonizata opinio. Intelligiturque confirmari iuramento, ſi tali inſinuationi fuit renuntiatum ſpecialiter, quia ſecundum legiſtas & canoniſtas communiter, poteſt illi cum iuramento renuntiari, & licet ita ſit tenendum, tamen fauor animæ & iuramenti videtur hic militare, vt etiam in foro exteriori valeat quamuis inſinuationi non renuntiauerit.

¶ Sed iam alia quæſtio in medium Qũ. producitur ventilanda, ſcilicet an donatio per quemcunque metum facta in conſcientia ſit nulla. ¶ Nam Panormitanus cap. Abbas validam eſſe teſtatur. Almainus verò eam validam eſſe inficiatur, ſed veritas rei eſt, quod donatio per quemcumque metum facta eſt in conſcientia nulla. Quia donatio ſuapte natura eſt datio gratuita & libera, at metus ſiue grauis ſit, id eſt cadens in virum conſtantem, ſiue modicus, vterque extenuat libertatem. Ergo vterque in conſcięntia efficit dona-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tionem irritam. Est tamen sententia A
hæc contra canonistas asserentes ad
annullãdam donationem requiri me-
tum grauem, id est cadẽtem in virum
constantem, sed tamen huic meæ sen-
tentiæ accedit frater Iosephus in suis
floribus loco supra allegato, eamque
sua authoritate fulcit Nauarrus in sum
ma Latina, capitulo decimo septimo,
numero quarto, vbi ex mente Adria-
ni in. 4. de restitutione, quæstione. 2.
columna quarta, versiculo ex qui-
bus, docet transactionem & donatio-
nem in foro conscientiæ non valere
quoties non fiunt animo libero, etiã
si non intercedat tantus metus, quan-
tum forum exterius ad invalidandum
eas requirit iuxta notata. L. interpo-
sitas. C. de transactionibus, & l. metum.
1. & 2. ff. quod metus causa.

¶ Secundo ad quæstionem super
adijcimus, quòd si donans incamen-
to firmauerit donationem tunc etiam
si metu quocunque adactus id iura-
uit astrictus manet ad eam donatio- C
nem adimplendam, nisi forte iu-
ramenti relaxationem petierit. At
donatarius in hoc casu, tenetur talem
donationem remittere, vel iam ac-
ceptam restituere capit. 1. de iureiu-
rando.

Qꝫ. ¶ Vlterius iam in dubium in hac
materia solet reuocari an donatio fa-
cta solo voluntatis interiori actu sit
in conscientia valida, verbi gratia,
si Petrus animo suo, vel verbo, inscio
Paulo, quidpiam donaret, an ex do- D
natione illa Petrus teneretur ante-
quam Paulus acceptaret. Et videtur
teneri quia cum Deo apud se quid-
piam quis vouet illico obligatur: pa-
ri formiter ergo videtur ligari qui sic
donauit. ¶ Ad quæstionem existimo
dicendum primo, quòd quando vtrius
que partis consensus expressus nõ in-
teruenit donatio est nulla, est Soti de
iustitia & iure, libro tertio, quæstione
quinta, articulo tertio. Ideoque ait So

tus antequam donationem alter acce- A
ptet potest reuocari absque vlla iusta
causa. Secus est de voto Deo facto,
quia ipse si iustum est, semper accep-
tat. Est fratris Iosephi in suis flori-
bus est etiam Iulij Clari iuristi in tra-
ctatu de donationibus, & probatur
hoc dictũ primo ratione Soti, quia cũ
donatio sit quidam datio, datio vero
relationem dicat ad accipientem: non
videtur oriri obligatio antequam al-
ter accepter.

¶ Secundo, ratione fratris Iosephi B
quia donatio est contractus. Contra-
ctus autem est attractio voluntatis
vtriusque partis, ergo vtriusque par-
tis consensus requiritur: vnde secun-
dum Iulium Clarum non potest per-
fici donatio nisi interueniente pa-
cto.

¶ Sed nunquid donatio ad pias cau- Qꝫ.
sas facta absenti, id est ecclesiæ, vel
pauperibus, in fauorem piæ causæ va-
lida erit? Respondet Iulius Clarus loco
citato quod si non sit aliquis qui pro C
tali absenti, scilicet pro ecclesia, vel
pauperibus acceptet, donatio vali-
da non erit. Quod notandum ipse
censet, quia de facili quis posset re-
spondere contrarium, nisi aduerte-
ret.

¶ Sed quid si solenniter coram testi- Qꝫ.
bus donatio fiat absenti. ¶ Cum hu-
ius quæstionis meminerit Sotus loco
citato: respondet in hoc standum
esse iuri ciuili: quare dicendum est D
ad quæstionem cum Iulio Claro iu-
ris ciuilis studiosissimo, quod dona-
tio facta absenti valida nequaquam
est: nisi nuntius epistolave interue-
nerit, quia perfici non potest sine pa-
cto, ac per inde nec sine consensu do-
nantis, vel donatarij interueniente.
¶ Requiritur autem talis nuntius spe-
cialiter à donante sit destinatus.
Non enim satis esset: si per mo-
tum proprium alius eam donatio-
nem ad aures donatarij, eiusque

noti-

notitiam deferret. A

¶ Vnde non satis est, si donatarius ap-
prehenderit possessionem rei donatæ
sibi in absentia, nisi vterius reperi-
mus, ad id specialiter nuntius, vel epi
stola mittatur à donante. ¶ Sed quid si
donatio fiat absenti: notario stipulan-
te pro ipso absente, an valida erit. Res
ponderur, quod valida sane tunc erit
secundum Iulium Clarum. Et quæritur
actio donatario sine cessione. Potest
enim notarius alteri stipulari pro alte-
ro. Et in hoc casu, vbi pro donatario ab B
sente stipulatur notarius: valida erit
donatio ante acceptationem illius fa
ctam à donatario. Et secũdum opinio-
nem magis communem non poterit
reuocari. Ita Iulius Clarus sequẽdo ius
cõmune ciuile ait, ita frater Iosephus
in suis floribus ait quod nulla erit do-
natio perscripturam, & coram testibus
absenti facta, si antequam donatarius
acceptet, reuocetur quia deficit vo- C
luntas vtriusque partis requisita ad do
nationem.

Qꝫ. ¶ Sed quidquid sit de iure ciuili cõ-
muni arbitror secundum legem pe-
culiarem Hispaniæ regis Iliephonsi,
inter Hispanos sententiam Soti in de
iustitia, & iure lib. 3. quæst. 5. articulo.
3. magis fore auscultandam vbi ait
quod si donatio soleuniter coram testi
bus fiat absenti, absque donatarij con
sensu, vel absque legitima causa iura
reuocationem non sinere. Quod si ita D
est neque in conscientia reuocari per-
mittitur. Ita Sotus. quæ quidem senten
tia procedit stando non in iure com-
muni sed stando in l. 2. recopilationis
nouæ lib. 5. tit. 16. domini regis Alphõ
si secundi compluti edita. vbi sic decer
nitur cum appareuerit quempiam alte-
ri obligare se voluisse per promissionem, contractumue aliquem, ipsum
quippe teneri explere id ad quod sic
se astringit per obligationem talem:
neque excipere posse destipulatione
non facta, hoc est de promissione cer-

ta solennitate iuris non præmissa, ne-
que excipere posse contractum talem
vel obligationem inter absentes inter-
cessisse, neque ante tabellionẽ pu-
blicum interuenisse, vel talem obliga
tionem, vel contractum, vel promissio
nẽ alteri personæ priuatæ nomine ab-
sentium fuisse factã, vel quod se affirm
xerit alicui se exhibiturum alteri ali-
quid vel aliquã rem gesturum, adhuc
huiusmodi obligationem, & contra-
ctum, quauis forma cognitum sit vnũ
alteri se voluisse obligare, valere
sancitur.

¶ Vnde considerato effectu, & subsiã
tia verborum, vt innuit imo aperte ait
Iulius Clarus loco allegato cum nihil
aliud sit promissio donandi, quam do-
natio, & donatio cum plus perfectio-
nis habeat quam promissio: sequi-
tur quod facta solenniter coram testi
bus sit obligatoria etiam si fiat absen
ti, quia prædicta lex Hispaniæ quæ de
iure communi sunt exceptiones om- C
nes pro donãtibus, contra donatarios
absentes tempore contractus donatio
nis, tollit: vnde cum in dubio semper
inclinãdum nobis sit in sententiã per
quam actus efficax reddatur: sequitur
quod quamuis sententia hæc Soti esset
dubia quæ profecto talis non est inter
Hispanos: quia ei suffragatur prædicta
Hispanica lex: quia fauet validitati
donationis huius absenti soleniter co
ram testibus factæ: magis auscultanda
est.

¶ Sed quid videtur dicendum si do- Qꝫ.
natio facta fuerit præsenti donatario
tacenti, an valida erit. Dico ergo pri-
mo quod præsens donatarius si taceat
dum sibi fieri donationem videt et ad-
huc donatio valida esse videtur
dicendum si regulam iuris hic auscul
temus in 6. regul. 43. qui tacet consen-
tire videtur. Quæ regula secundum in
terpretes, & glossam maximum locũ
habet in fauorabilibus: inter quæ com
putatur donatio. Erit igitur valida do-

Universidad de Deusto
Biblioteca

natio facta præsenti, & tacenti ita Iulius Clarus materia de donationibus cõtra fratrẽ Ioseph̃ de vot. quamuis crediderim, quod sicut ait Sotus in 4. sententiarum Tomo. 2. dist. 27. quæst. 2. artic. 1. circa primam conclusionem pars cui promissa sunt sponsalia, vt illa acceptet si nihil in præsenti spondeat: sed tempus deliberãdi accipiat: diuque deliberationem prolatet, censetur alterius promissionẽ contẽnere. Sic & in hoc casu, si donatarius, qui tacuit cum donatio facta fuit sibi præ B
senti, deliberationem acceptandi eã expresse, vel eam postulandi prolatet, iam eam censetur contemnere.

CAP. XXVIII.

De donationibus sub conditione vel modo validis, vel reuocabilibus, vel non reuocabilibus.

POrroquoniam materiam de donationibus agressi sumus illuci C
dare, de donationis subconditione emissę validitate non est hic no
Q5. bis prætereunda disputatio. Quæritur ergo an talis donatio sub conditione robur valoris obtineat. Igitur pro apperctione difficultatis statuamus has propositiones. Quarum prima sit secũdum ius ciuile conditio impossibilis, vel turpis de futuro, vel matrimonij impeditiua, scilicet lego Mariæ mille, si non nupserit, vel maioris boni impeditiua, scilicet si religionem non in D
greditur: donationem præsentem in testamento factam, quoad forum exterius nõ inualidat. Patet conclusio, quia huiusmodi conditiones iniure pro nõ appositis habentur vide in l. 1. & sequẽtibus. ff. de conditio. & demonstrationibus. Quare ex hac conclusione colligitur quod in foro exteriori donatio facta sub conditione aliqua ex prædictis quatuor per testamentum relicta etiam non existente conditione, valet, vt diffinitur cap. fina. & cap. verum de conditionibus appositis.

¶ Secunda conclusio, si loquamur in foro cõscientię donatio facta sub vna cõditione ex prædictis præmissis quatuor impossibilibus, vel turpibus, vel matrimonij, vel maioris boni, id est religionis impeditiuis non existente cõditione in conscientia non valet: quando colligitur voluntatẽ testatoris fuisse, vt conditio adimpleretur & nõ aliter voluisse donare. Hæc conclusio est fratris Iosephi in suis floribus, cui accedunt in foro conscientiæ loquendo Caietanus & Nauarrus. Et patet, quia in conscientia, deficiente conditione deficit donantis voluntas, quia voluntate deficiente non transfertur dominium. Item claret quia prædictę leges de conditionibus turpibus, aut impossibilibus habendis fundantur in præsumptione, scilicet quod sic testator se voluit iuri, & rationi conformare. At in foro conscientiæ secundum Nauar. cessat præsumptio cum de voluntate donatoris in testamento constat in cõtrarium. Conclusio hæc intelligitur nisi donator significauit, aut voluit suã donationem secundum ius ciuile fore interpretãdam. Sicut si donator esset iuris ciuilis conscius, etiam si sub vna illarum. 4. conditionum donasset eriã non existente conditione secundũ fratrem Iosephum legatum esset validũ. quia visus est inquit secundũ iuris formam donare. Sed forsitam talis cum iuris oppositi conscius sit, & nihilominus sub aliqua illarum 4. conditionũ, vult donare, & non aliter, præsumendum est in conscientia secundum iuris formam noluisse donare sed suam tantum peculiarem voluntatem voluisse seruari.

¶ Igitur pro ampliori explanatione sit tertia conclusio: quando vltima voluntas testatoris ignoratur, neq; satis ex verbis eius in testamẽto colligitur: donatio secundum iura interpretanda est. Hæc est Barto. in l. mulier. ff. ad Trebellianum. §. cum proponeretur, quia sic voluisse iuri se conformare in dubio præsumendum est. Alias vltima voluntas testatoris dum de ea constat pro lege seruanda est. ca. vlti. 13. quæst. 2. vide Sylues. legatum. 1. §. 5. Et hæc videtur bona decisio. Et quia cum de vltima voluntate testatoris cõstat pro lege seruanda est, id circo secundũ fratrẽ Iosephum iudex in foro exteriori inique iudicabit: sicontra donantẽ sub vna conditione ex supradictis quatuor ea non impleta sententiã tulerit, quan B
do testator insinuauit se nolle valere donationẽ neq; fortiri effectũ, nisi cõditione impleta. Et ratio est in prõptu, s. quia cessat iã præsumptio legis, cum voluntas testatoris habetur comperta.

Q5. ¶ Proditur & alia hic quæstio an donatio causalis valida sit etiã causa non subsequuta. Et ideo ambigitur an donatio modalis valoris robur habeat modo nõ expleto. Et primo præmittamus oportet differentiã inter conditionẽ, modũ, causam, & demõstrationẽ quã C
soliti sunt assignare iuristæ. Dicitur ergo sũ Sylues. verb. cõditio. conditio propie est vt tradit Bart. in l. 1. col. 1. ff. de condit. & demõstrationibus. quidã futurus euentus in quem dispositio suspenditur & dicitur euentus futurus, quia de præterito vel de præsenti non dicitur conditio proprie, quia nõ suspendit. l. cũ ad præsens cũ duabus seq̃ntibus ff. si certũ petatur. Vnde proprie est conditio quãdo suspẽdit in futurũ euentũ, siue incertitudo sit respectu rei, siue respectu diei, licet aliquæ glossæ dubitauerint de die mortis, ita D
tenet glossa in. l. in omnibus. ff. de regulis iuris. Textus est in l. quodcunq; §. 1. de verborum obligationi.

Q5. ¶ Dein de consequenter inquiritur æquiualentes li si, & cõditionẽ importãtes quæ nã sint dictiones, dico verbi causa q̃ est li, cũ v. g. lego cũ ritius fuerit cõsul, & li nisi, vt vẽdo tibi librum aureo, nisi alius intra mẽsem cõditionẽ fecerit meliorẽ & li. alioquin, & li. alias, vt scribes mihi libr̃ũ intra mensem, alioquin, vel alias. 10. nomine pœnæ dabis, & li. siuevt promitto. 10. si naues ex Asia venerit, siue Titius sue ritconsul, & li. aut alternatiuum, vt relinquo prædia propinquis, aut liberis. l. cũ pater. §. pen. ff. de legati. 2. quia sensus est, sinõ sunt propinqui venient liberi, & li, quãdiu, vt lego quãdiu gesseris negotia hæredis mei, & li. quoad donec, quousq;, quia, idẽ significant, & li, dũ vt lego vxori dũ erit cũfilio meo & li, quando, li, quandocunq; aut vbi nupserit & idem de alijs innumeris.

¶ Sed iã quid est modus, in dagandũ Q5.
venit, quę importat. li. vt. ¶ Est ergo modus vt patet ex legibus loquẽtibus de illo omnis qualitas adiecta dispositioni. l. obligationẽ. §. modus. ff. de actionibus, & obligatio, sed hoc est generaliter accipiẽdo modũ. Sed si de modo specialiter loquamur, modus est modo ramẽ dispositionis per oneris appositionẽ tãquã causæ finalis, vt promitto, & lego tibi vt facias illud. Ideo modus nõ suspendit vt cõditio: sed clarificat. Vnde promissum sub modo põt peti de præsenti, exhibita cautione de modo seruando. l. qui hæredi, iuncta. l. quibus diebus. §. termilius. ff. de cõditi, & demonst. & quod not. in cap. verum de conditionibus appositi.

¶ Iã inuestigemus opus erit quibus Q5.
dictionibus signatur modus, seu quæ dictiones sint æquiualentes li. vt & dico q̃ est li. dũmodo, quia eandẽ habet significationẽ. ff. de cõtrahenda empt. l. cũ ab eo, & li. ne. quia æquiualet huic vt nõ, & li. ad. vt lego ad ædificãdũ monumentũ, & li pro & li in, vt lego. 10. in monumẽto faciendo, si dicat lego vxori in tẽpus liberorũ li. in, hic facit cõditionẽ, & li. nomine vt lego. 10. nomine dotis puellarũ in genere quia semper sunt tales egẽres dote puellæ, sed si relinqueret nomine dotis, vel redẽptio niscertę pſonæ, tũc faceret cõditionẽ.

¶ Idem

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Idem est de omni parte orationis A que adhoc significatum adaptari potest ex se, vel ex subiecta materia.

Q5. ¶ Sed & de demonstratione est inquirendum: quænam sit, & an invalidet contractum vbi apponitur. Igitur demonstratio est certificatio rei ex aliquo præterito, vel præsenti accidente, vel qualitate rei: quæ geritur vel est verbum, vel factum: quo aliquid ostenditur. Vade vice proprij nominis fungit demonstratio, vt cũ testator dicit lego vxori meæ vestem quæ causa eius parata est: illa verba quæ, causa sunt demonstratiua.

¶ Demonstratio autem falsa invalidat actum, vt si dicit testator lego vxori vestem, quæ causa eius parata est si nihil paratum sit, legatum non valet. l. quintus mutius. ff. de aur. & ar. Secus si dixisset lego vestem meam purpuream, quæ causa eius parata est, quia licet falsa sit demonstratio ista scilicet quæ causa tamen apparet de relegata per verba præcedentia cum vere talẽ habeat vestem vt indict. l. quintus mutius Vade est regula generalis, quod falsa demonstratio non invalidat legatum, neque impedit vbi constat dere, & voluntate testatoris. leg. si fit. ff. de legat. 1.

Q5. ¶ His expeditis iam ad quæstionem operæpreciũ est facere satis. Et primo quando quærebatur an donatio causalis valida sit, vt verbi gratia si donans dixerit dono tibi hanc rem, quia recte negotia mea gessisti: quid si non sit ita eo quod eius negotia non gesserit. ¶ Respondetur per has propositiones. Si donatio inter vinos sub hac forma facta est dono tibi decẽ, quia gessisti negotia mea, quando hæc causa deest, eo quod negotia hæc nullatenus gessit, intentio tunc donantis consulenda est in dubio, & si non obstare falsitate causæ dixerit se velle donare: donatio erit valida, quod si dixerit non voluisse, nisi stante causa donare, invalida erit donatio. Hæc conclusio probatur, quia cum donatarius est dubius de donationis validitate, in conscientia nequit melius à tali dubio absolui, quam consulendo, & sciscitando mentem donantis. Huic conclusioni accedit frater Iosephus in suis floribus itaque si causa, vel modus donantis non fuerit expressus: sed præsumptus, vel aliqualiter dubius donatarius vel reddere acceptum, vel donantis intentionem cõsulere tenetur, quia alias mala fide retinebit nisi forsitan donãs adeo sit liberalissimus, & ditissimus & donatum non adeo sit excedens, sed solitum sæpe dari à tali, vt multũ probabiliter credendum sit non fuisse donationem causalem, aut modalem, sed absolutam, & liberalem. B

¶ Sed adhuc magis vrgemus quæ- Q5
stionem cuius meminit Sotus de iusti. & iure lib. 4 quæst. 7. ar. 2. Verũ si quis mihi leget centum credens me esse C
suum filium sua tamen levitate deceptus, vel ab alio citra meam culpam, an possim ego illa iure optimo possidere neque ibi satis constat quid Sotus tenuerit, cum affirmativam partem huius quæstionis ibi adduxerit pro antecedenti cuiusdam argumenti, tantum dicit argumentum non satis vrgere, quia ponit differentiam inter antecedens, & conclusionem cum argutum sit à simili dicens non esse simile. ¶ Igitur pro resolutione quæstionis dico primum quod stando in iure civili communi post mortem sic legãtis si dixerit in testamento prius sic, titium filium meum hæredem instituo in casu scilicet, quo non est ipsius testãtis filius invalidum est legatum. Hæc sententia est Syluestri verbo conditio quæst. 6. quia cum demonstratio sit falsa, licet constet de persona, tamen quia voluntas testatoris fuit instituere filiũ & consequenter titium non filium instituere noluit ex consequenti etiam in conscientia non valet in lege. si pa- D
ter

ter. C. de hæredis institutione. A

Q5. ¶ Sed quæritur: quia diximus de falsa demonstratione. An falsa demõstratio vitiet legatum? Iam adhoc respondimus suprà ex mente Syluestri verbo conditio q. 6. & nunc respõdemus denuo ex mente quoque eius verbo legatum. 1. quæst. 12. quod falsa demonstratio tunc non officit quando cõstat de re. & voluntate, vt cum dico lego tibi seruum emptũ à Titio, cum sit emptus ab alio, modo cõstet de seruo. instit. §. huic proxima.

Q5. ¶ Sed intricatius est dubium, an falsa causa similiter vitiet legatum, vt verbi gratia, siquis dixerit lego Petro centum quia mihi tale seruitium fecit, cũ tamen non fecerit, & quidem si respõdeamus ad quæstionem in foro exteriori, & de iure communi planum est secundum Syluestrum verbo legatum 1. q. 12. si causa sumatur vt causa, vt in exemplo posito, etiam si sit falsa non vitiat legatum, ita instit. eo tit. §. lõge. B

¶ Dico ad quæstionem vlterius, quod stando in legibus Hispaniæ forte talis falsa causa in casu quæstionis vitiabit in foro exteriori legatum, ita. l. 21. tit. 9. partitæ. 6. quia l. 3. tit. 14. tertiæ partitæ, vt colligitur ex reportorio Hugonis de Celso verbo legatum versic. 16. cauetur quod si causa, quam apposuerit testator in legato non fuerit vera, legatario non debebitur legatum, nisi probauerit causam. C

¶ Igitur in hoc quatenus attinet foro exteriori stabitur eius cõsuetudini: sed quantum attinet ad conscientiam in casu quæstionis vbi quis dixerit lego Petro 10. eo quod fecerit negotia mea, casu quo talia negotia non gesserit Petrus, saluo meliori iudicio arbitror distinguendum. Namsi negotium cuius meminit quod gessisset Petrus, potuit legans esse occultum, tũc quia per fidem curamque solicitam, quam potuit concipere de Petro, aut per alicuius falsam suggestionem potuit credere, & decipi credendo Petrum talem negotium gessisse, cum non gesserit, tenebitur Petrus legatum non adire, quia in hoc casu cum præsumatur legans ex errore legasse, consensus absolutus donandi defuit. Quare legatũ in conscientia non tenebit. At si illud negotium talis naturæ erat vt legatorem non potuit latere, quia verbi gratia in persona eius complendum erat, verbi gratia, quia ex mãdato legãtis, debita Petrus recuperaturus erat & sciuit legator nec mandatum tradisse Petro, nec Petrum eius debita recuperasse, quia postea ab hæredibus recuperata sunt, tũc si quid legauit Petro quod non sit tanti valoris & pensi, cum alioquin testator diues sit & solitus esset esse cum legatario liberalis, probabiliter præsumi potest in conscientia (cũ in isto casu causam illam non perstitisse legator non potuerit ignorasse) liberaliter illa legasse ratione benevolentiæ, subque illa simulata causa voluisse prætegere suam liberalitatem. At tutius est in conscientia hic sequi ius. D

¶ Addo demum quod si talis legator inofficiose legaret vltra id quod sibi permittitur per legem, scilicet quia non caret liberis legitimis, & parentibus, & ideo ad istud legatum inofficiosum, & excedens in foro exteriori iustificãdum falsas causas prætegeret dicens lego Petro duo millia aureorũ in recompensationem tot debitorum quibus illi sum astrictus, istum excelsum soluere non tenetur hæres, antequam istam causam veram esse probetur ita. l. 3. tit. 14. partitæ tertiæ.

Q5. ¶ Sed pergimus adhuc perquirere vtrum valeat legatum sub conditione quod fiat aliquid quod iam factum erat, vt verbi gratia quod fiat altare in tali loco, & hoc iam legatarius fecerat.

¶ Ne immoremur in re constanti, ad hoc dico cum Syluestro legatum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

2. quæst. 11. quod nō valet, sed efficitur caducum per legem, conditionem. ff. de conditioni & demonstrationi. Et hoc videtur ibi tenuisse Barto. & videtur esse ibi textus in fine. A

¶ Insuper qui legauit ecclesiæ centum si ibi sepeliretur, sed quia in mortali peccato notorio obijt, ibi non sepelitur, nihilominus soluetur legatū, quia impossibilitas ex parte legantis non vitiat, secundum Sylnestrum verbo legatū. 1. quæst. 10. le. obtinuit. ff. de conditionibus & demonstrati. B

¶ Aduertito vltimo, quod si conditio mixta, id est partim dependens à potestate hominum, & partim ex euētu sit, quæ apponitur institutioni legatarij, aut hæredis, institutus sub tali cōditione: si ille ex decedentibus adibit hæreditatem, etiam conditione non impleta, & idem de legato. Cæterum si fuerit extraneus, adimplenda est prius conditio: sed in hoc casu in fauorem libertatis etiam si prædicta conditio non impleatur legatum valebit. l. 31. tit. 9. parti. 6. C

Q5. ¶ Tandem etsi non omnia sint perscrutanda, sed aliqua reseruanda iuristis: tamen hoc hic non ab re perscrutandum venit verum do a io conditionalis, vel modalis, id est facta sub modo vel ob causam reuocari possit.

¶ Pro quæstionis illustratione sit primum dictum de donatione conditionali, dico quod reuocari non potest conditione pendente, quia ex futuro euentu pendet & facit. l. potior. 9. videamus. ff. qui pot. in pignor. hab. Neque etiam conditionalis donatio reuocari potest iam purificata conditione, quia est vera, & mera donatio. Quod intellige si non intercesserit ingratitudo, vel alia causa sufficiens ad reuocandum, & proprie conditione deficiente licet non sit valida donatio, non dicitur reuocari, quia quod non est, reuocari non potest, quia perinde est, ac si non fuisset, de sponsalibus impuberum ad dissoluendum. D

¶ Secundo dico loquendo de modali donatione cum doctoribus in capite verum de conditi. appositi. quod si modus non seruatur distinguendū est, quia aut modus fuit principalis, seu finalis causa contractus: & tunc reuocari potest secundum Bartolum in lege secunda. §. final. ff. de donat. & facit lex cum lege. C. de pactis inter empto. & venditor. vbi reuocatur contractus nominatus non impleto modo quando fuit principalis causa contrahendi & sic intellige legē ea conditione. C. de rescindenda vendit.

¶ Si autem modus appositus donationi non fuit causa finalis donationis, tunc non reuocatur donatio cessante modo, facit lex Neuius. ff. demanumiss. testam. vbi non reuocatur libertas legata seruis sub hac conditione vt alternis vicibus accenderent luminaria superlegatoris sepulchrum quāuis non impleatur modus, quia testus non considerauit modum vt causam finalem datæ libertatis, sed vt causam impulsiuam. Etsi summus in dubio, & donatio est in piam causam, fauore piæ causæ videbitur contemplata pia causa pro causa finali, ita Barto. in leg. ea conditione. C. de rescindenda venditi. & in lege. si pecun. in prin. ff. de cōditionibus ob causas. Alias non.

¶ Iam tandem ipsa ratio expostulat agamus & de donatione modali facta ecclesiæ si modus non seruetur. An reuocari possit & qua authoritate. ¶ Dico ergo vt ex supradictis elicitur talis donatio reuocari non potest, nisi expressum fuerit quod reuocari possit cessante modo de conditio. appositi. capite verum. Cuius ratio potissima est, quia sic donatum ecclesiæ, videtur pro salute animæ principaliter donatum extra de testamentis capite requisisti & facit glossa in lege si quis Titio. ff. de legat. Vnde modus appositus non videtur Q5.

videtur causa finalis, sed impulsiua A
qua cessante non cessat effectus: nisi sit expresse actum, & quia modus est conditio impropria, ideo quandoque dicunt doctores idem de donatione facta ecclesiæ sub conditione, scilicet impropria, non autem sub conditione propria, quia ea donationem suspendit, & ea non impleta non valet per dictum cap. verum.

¶ Et quando expresse dictū est à parte quod donatio modalis possit reuocari, si tamen prælatus sit solus qui modum non seruat, non reuocabitur, secus est si donatio sit conditionalis, quia etiam si solus prælatus conditionem non seruet, donatio non tenet, quia in acquirendis, solus prælatus nocere potest ecclesiæ, non in acquisitis vt notat glossa, & doctores 16. quæst. 6. §. finali. & verius est ad hanc reuocationem quando expressum est quod possit reuocari: quod requirit sententiam: nisi expressum fuit quod propria authoritate possit reuocare donans non seruato modo nisi donita essentiam effecta sacra, vel nisi donatarius esset de facto resistens, quia præstaret materiā veniendi ad arma quod non licet ita Sylvest verbo donatio 1. quæstione. 16. & quæstione. 15. sed de his satis. B C D

CAP. XXIX.

De donationibus dubijs, de iudicibus accipientibus vltra stipēdia rationepromptioris expeditionis, & de epilogo de acceptis ob turpem causam.

QVoniam inabsolutam quam cepimus explicare de donationibus materiam, in eius potissimis difficultatibus relinquere non oporter, adijcientes vlterius dicimus ex ante prædictis sequitur, quod si quid ex donatione ob causam præsentem, causa non existente fuerit acceptum restituendum est, quia deficit voluntas dantis quæ restitutionis est radix. ¶ Hinc sequitur quod puella, quæ accepit munuscula vt alliceretur vt memini me antea dixisse, postquam non consentiret turpitudini donantis ad restitutionē sibi hac causa donati tenetur quia causa non subsequuta, deficit voluntas donantis. ¶ Hinc à quæritante eleemosynam innotabili quātitate per fictionem paupertatis ex mente Soti & Nauarri restituēdam esse diximus, quia cum quis impendit notabilem quantitatem ficto pauperi licet amor Dei sit causa præcipua, sed subuentio pauperis est etiam causa finalis & non solum impulsiua.

¶ Præterea magis nos explicantes admodum, quod donatio si fiat vbi causa, vel modus propter quem donans donat, non fuerit expressus ab ipso, sed dubius, vel præsumptus est, dum viuit donans, eius animus est consulendus vt se explicet, sed si talis donatio facta fuerit in testamento si post mortem testantis pullulauerit dubium, in eius interpretatione dispositioni iuris standū est: nisi aliunde de voluntate testatoris constiterit, quia leges latæ de his conditionibus fundantur in præsumptione, quia præsumunt quod si testator aliud voluisset expressisset. Quare licet in foro conscientiæ in casu quo quis sub non existente causa sic legauit lego centum Petro, quia gessit mea negotia eū ea non gesserit, illam apparentem moderationem sim metitatus: quam explicui supra, sed non immerito, tandē cōclusi tutius esse definitionē iuris sequi quod absolute talē

Universidad de Deusto
Biblioteca

donationem ait esse inualidam, quia potior est præsumptio iuris, institutæ. eo tit. I longe & lex 21. titulo. 7. partitæ. 6. quæ præsumit quod si testator eam validam esse voluisset, expressisset, & ita dum non constat de voluntate testatoris, quæ pro lege seruanda est, sic in vtroque foro sententia ferenda est.

¶ Hinc vt supra diffuse dicta epilogemus dicimus quod donatio facta alicui sub modo, vt faciat quod gratis & ratione iustitiæ facere tenebatur sicut contingit in iudicibus stipendiatis, est restituēda, vt cum quis proopere gratis debito aliquid accipit proculdubio illud venit restituendum. Nam rationabiliter inuitus, & ad redimendā suam vexationem creditur talis donās id dedisse.

¶ Quare tam superiores quam inferiores ministri iustitiæ stipendiati accipientes aliquid vltra stipendia pro ministratione iustitiæ, id restituere tenētur. Et quia secundum Sotum, & Metinam Salmanticensem, Victoriam & Nauarrum fiunt per leges Hispaniæ adhæc munera accipienda ministri iustitiæ incapaces: quia sub iuramento accipere interdicuntur etiam tabelliones, receptores &c. ita in recopilatione noua lib. 3. tit. 9. l. 5. & 6. vbi tam delegati, quam ordinarij iudices etiam aliqua munera per se, vel per alios accipere prohibentur, ita Nauarrus in summa ca. 25. num. 12. consentit Sotus lib. 1. de iustitia, & iure, quæstione. 6. art. 6. ad tertium membrum quarti argumēti vbi ait, quod quia rex de suo gratis illis stipendia soluit hac conditione potest rex iudices eligere vt in conscientia obligentur pœnas delictorum id est sic acceptorum munerum soluere, sic Victoria superiecturam D. Thomæ anno. 153. dictatā super. 22. quæst. 71. ita Metina in summula sua Hispaniæ folio. 669. & in eadem summula alibi clarius. §. 3. de iudicibus fol. 226.

A vbi ait quod iudices sine dubio tenētur restituere dona, quia illæ leges nō sunt pœnales, sed conuentionales per quod fundamentum soluuntur argumenta in cōtra, quia sub illa conditione ista officia committit rex quatenus in iudicem præfectus, nec munera, neque etiā victualia per se, vel per alios accipiat. Sicque ad id seruandum iuramento astringitur.

¶ Vnde falsam esse illam doctrinā fratris Iosephi proculdubio esse censeo vbi in suis floribus materia de restitutione affirmat, quod quia proopere supererogationis licet aliquid dare, & recipere vt si episcopo datur aliquid vt liberius digniori faueat, potest illud accipere: ita etiam iudex potest munus recipere sibi collatum à donante non ad redimendam suam vexationem, quia iudex vir bonus, & æquus iudex censetur, sed vt liberius & facilius bene iudicet, quia inquit hic dās non dat inuitus. Quia dico primo quid quid sit de episcopo qui non ita astrictus est non recipere dona, nisi dum visitat, tamen indulgere hanc licentiam vt possit accipere iudex dona, vt liberius iudicet, & contra mentem legislatoris est, & contra eius verba & pernitiosa est doctrina, quia sic sterneretur fraudibus via, & sub hoc velamine corrumperētur muneribus iudices, nam quid non emollit, & euincit largitio munerum. Et quia quando lex non distinguit, nec nos distinguere debemus. Si ergo lex absolute & sine distinctione interdicit eis, ac sine distinctione iurant se non accepturos munera, ergo non possunt ea accipere vt liberius iudicent, quia vnusquisque tenetur libere diligenterque pro posse suum officium exercere, litigātesque pro virili iudices quam citius commode putent tenentur expedire, suo ordine iudiciario causas expediendo. Et deinde patet, quia si in sindicatu hanc exceptionē opponerent

opponerent iudices accusari de acceptione munerum, scilicet qvt liberius iudicarent, sibi munera data fuissent: etiam si hanc exceptionē probassent cum donatoribus munerum: profecto damnarentur. Faceſſat ergo quia digna est vt ab omnibus explodatur ista illicita & licentiosa accipiendi munera iudicibus concessa libertas. Nam nullus alius assertor illius reperiretur nisi nimis audax.

¶ Porro licet Mercatus in suo libro de cōtractibus ausus fuit dicere quod licet non possint tabelliones aliquid accipere vltra stipendium taxatum, tamen quod quando importunis precibus inducuntur ad noctes ducendas insomnes ad quod nō tenebātur, plus solito debito; cogūtur laborare, quo celerius debito tēpore, transumptum ex originali processu transferētes tradant expeditū parti, possunt pro hoc extraordinario labore subeundo aliquid extraordinarij stipendij plus accipere, non tamen hoc dictum tam irrationabile videtur, quia anxius & extraordinarius labor assumitur per quē tabellio maciem contrahit & suo defraudat genio, ideo quod aliquid plus tunc accipiat licet ei, sed non loco strenarum, post obtentam victoriā litis à parte, vt etiam concedit Mercatus licet accipere, quia istæ strenæ sunt munera, & tabellio absolute, & indistincte per legē munera accipere prohibetur, nisi aliquis inficiari velit istenas non esse munera, de quo parū curo. ¶ At iudicibus vt facilius & liberius iudicent posse dari, ab ipsisq; accipi munera licentiosa doctrina & res est. Et quia sine isto anxio extraordinarioque labore potest liberius & facilius iudex causas expedire, & quia res est insolita, nec lex eam permitteret, quia incapaces eos ad hæc munera accipienda facit iuramento accepto ab eis.

¶ Ad confirmationem de teste, fa-

A cilis est responsio, quia licet pro labore accidentario, scilicet itineris possit aliquid accipere testis, tamen pro ipsa testificatione veritatis: nihil potest accipere: quando gratis testificari tenetur secundum Corduban. Sic neque iudex pro sententia & iudicio: eo quod gratis munus & officium de se exhibere tenetur. Neque valet consequentia hæc, etiusmodi facilior, & liberalior expeditio, qua partem sibi alii quid donātē expedit iudex, est opus supererogationis, ergo licet pro eo, aliquid accipere: sicut non valet, opus supererogationis est orare pro aliquo: quando pro eo non teneor orare ex præcepto: ergo si oro pro eo, pro ipsa promptiori deuotione ad orandum licet aliquid accipere. Ita neque pro facilitiori expeditione causæ, quia etiam hic lex absolute mandans non accipi aliquid prohibet, & pro hoc aliquid iudices accipere: sub iuramento propter rationes ante dictas. Neque id quod adduxit de episcopo exemplū simile omnino est, quia officiales iustitiæ iuramento & conuentione deuinciuntur ad non accipienda munera per legem humanam: non sic episcopus. Secundo forsitan falsum est quod episcopus possit accipere sibi datum vt faueat digniori liberius. Nam & id fēdalium aptum est generare, quia fauere digniori liberius, vel minus libere, minus prompte, vel magis prōpte non mutat speciem: sicut ne magis & minus intense intra eandem speciem caloris. Vnde vt symonia est accipere episcopum aliquid vt faueat in electione digniori: ita videtur symonia vt liberius illi faueat, pecuniā & pretium accipere.

¶ Hinc ex supradictis infertur etiā sacerdotes qui ratione officij, & redditum ecclesiasticorum tenentur alias gratis administrare sacramenta, si pro administratione sacramentorū vltra laudabilem consuetudinem, & vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

tra assuetum dari, gratis aliquid recepe-
rint ad restitutionem sic accepti
fiunt obnoxij constat ex canone nõ fa
nat. 14. quæst. 5. vt verbi gratia quando
datur eis eleemosyna plus solita ad
redimendam suam vexationem à pa-
rochianis: vnde sibi caueant curati In-
dorum, & qui libentius confessiones
offerentium pecunias illis, quam non
offerentium audiunt cum teneãtur ex
officio quamuis Diuus Tho. in quod-
libeto ait, quod quando quis ex offi-
cio prædicare non tenetur: neque præ
dicatio est summe necessaria, nolle
prædicatorem prædicare: nisi vbi abũ
dantior sibi eleemosyna gratis datur
non est symonia: sed debet caueri scã-
dalum, accedit Sotus de iustitia & iur.

¶ Hic de acceptis, & donatis ob tur
pem causam an sint restituenda nobis
ad differẽdum erat, nisi tam copiose de
hac materia dissertum à nobis fuisset
sigillatim, vbi de dato pro peccato pa
trando cõtra iustitiam, & de dato pro
abstinẽdo à peccato contra iustitiam,
vt ab homicidio, vel à peccato nõ con
tra iustitiam, vt à fornicando, abun de
diximus.

¶ Et quamuis frater Ioseph⁹ in suis
floribus in materia de donatione te-
neat acceptum pro abstinendo ab ope
re illicito, id est ab homicidio vt ipse
exemplificat fore restituendum: sed
iam diximus ex mente Nauarri & So-
ti licet pro sic donato in foro exterio
ri admittatur repetitio, tamen antere
petitionem factam in iudicio, vel ex-
tra ex consensu interpretatiuo doni-
tis posse licite retineri contra Iose-
phum, præsertim quando in solã gra-
tiam donantis, secundum Cordubam
ab homicidio, vel illicito opere id ac
cipiens abstinuit. Bene tamen verum
est, quod causa vel conditione turpi
nondum impleta: vt si datum sit ver-
bi gratia aliquid mulieri vt præstet cõ
sensum copulæ secundum Metinam,
Cordubam, Nauarrum est restituendũ,
A quia oportet rescindere istum contra-
ctum. Quia secundum Isidorum in
male promissis rescindenda est fides.
Ac flagitio iam commisso promittens
pro illo pecuniam eam sic promissam
ante, soluere tenetur nisi secundum
Victoriam, & Sotũ prodiga facta fuerit promissio, quia tunc ex eo quod prodiga fuit, contra bonos mores fuit. Quare in eo quo excessit & prodi
ga fuit, etiam iuramento firmata non
obligat, quia iuramentum non obli-
gat contra bonos mores. ¶ Sed an ac-
B cipiens pecuniam pro flagitio com-
mittendo, quod iam sic insuctus per
pecuniã commisit, teneatur restitue-
re: abunde disputauimus supra: nec
oportet hic inculcare: sed ad propriũ
fontem lectorem remittere.

¶ Iam tandem ne aliquid intenta-
tum relinquamus quærere libet hic:
an pro iniuriæ remissione liceat quic
quam accipere. Et quidem si loquamur de remissione spirituali, & ex cor
C de, qua Deus iubet nos remittere of-
fensas: de quibus in oratione domini-
ca dicimus, sicut & nos dimittimus
debitoribus: sic symonia esset pro ista
remissione iniuriæ & reconciliatione
cum proximo offensore aliquid acci-
pere, quia sicut Deus cum sit à nobis
offensus, gratis nos sibi reconciliat,
ita nos sic gratis parcentes exibere
nos debemus fratribus offensoribus.

¶ Si loquamur autem de actione
D iniuriarum: pro quibus in foro exte-
riori satisfactionem nobis fieri expo-
stulare possumus bono, iustoque fine,
seclusis malevolentia, & odio, ab hac
actione bene pro pecunia recedere
possumus. Constat ex canone si quis
contractus, distinctione quadragesi-
ma, & ex glossa ibidem, quia læsus
damna sibi illata in persona, fama, &
fortuna remittere non tenetur, licet
teneatur deponere odij & vindictæ
faciantis animum: argumentum autẽ
quod talem animum non deposuerit
est: si

est: si gaudet, quòd aduersario (vt fa-
A tiet læsus animum) similis iniuria infe
ratur.

Q5. ¶ At mulierculæ an blanditijs si-
quid extorsit ab amasio teneatur resti
tuere diximus supra moderationem
ex mente & doctrina diui Thomæ po
nentes circa sententiam Caietani con
demnantis talem mulierculam ad sic
accepti restitutionem: etiam si nulla
intercesserit fraus, vel mendacium.
Cuius sententiam Nauarrus, & alij, vt
B supra diximus reprobant: sed ego so-
lum, & eatenus eam approbaui quate
nus preces, & blanditiæ nimis exorbi-
tantes fuerunt, & importunæ nimis &
efficaces ad excantandum amasium.
Nam si preces importunæ sunt quibus
quasi per molestiam inflectitur infir-
mus in testamento ad donandum alte
ri, potius quam pupillæ, cui pro dote
statuerat legare, & legauerat, & quia
auertitur infirmus à sua libertate, scru
pulo restitutionis non carent tales pre
ces. Ergo neq; scrupulo restitutionis
C carebit si mulierecula adeò amasio
pergat esse molesta, vt infirmum amo
re transuertat quasi molestia impul-
sum animum ad sibi excessiua donan
dum, quæ alias ægrefert donasse. Pro-
pter hãc & alias efficaciores rationes,
quas contra Nauarrum ex doctrina Di
ui Thomæ decerptas adduximus, sen-
tentiam Caietani moderantes nõ du-
ximus eam esse omnino respuendam
supra cum de hoc meminimus.

CAP. XXX.

De promissionibus, stipulationi-bus, & pactis, & an simplex promissio obliget ad mortale.

POrro postquam de donationi-
bus pro captu nostro peregimus
de promissionibus aliquid at-
A tingere hic merito à nobis exposci-
tur. ¶ Atq; vt distinctius procedamus
præmittenda est distinctio inter pro-
missionem, stipulationem, & pactum.
¶ Dicitur ergo quod pactũ est ex vtra-
que parte obligatio. ¶ At stipulatio
est promissio ad instantiam seu ad pe-
titionem alterius partis. At pollicita-
tio est simplex promissio, sic Syluest.
verbo, Pactum.

¶ His suppositis quæritur de obli- Qũ.
gatione promissionis an obliget in
B conscientia. Respondetur, igitur per
conclusiones, quarum prima sit, pro-
missio simplex obligat in cõscientia
ad sui implectionem. Hæc est commu-
nis instituturque rationi naturali & cõ
muni, quia alias talis promissionis vio
lator mendax, & infidelis, & fidifra-
gus etiam inter gentes barbaras repu
tatur.

¶ Secunda conclusio, si est magna
mutatio facta in statu personæ, negoti-
isque contingẽtibus à tempore pro-
C missionis, non tenetur quis implere
quod sic promisit, est Diui Thom. 1. 2.
q. 110. art. 3. ad. 5. Et patet quia obliga-
tio promissionis ex intentione pro-
mittentis pensanda est. At vero credi-
tur promittens in casu tantæ mutatio-
nis non se voluisse obligare. Igitur
quando facta aliquali mutatione ne-
gotiorum, promissio adhuc obliget,
vel desinat obligare, arbitrio boni vi-
ri librandum relinquitur, & in primis
pensanda est intentio (quæ obligatio-
D nis est radix) an si promittens promit-
teret stante illa mutatione si eam ad-
uertisset.

¶ Sed curiositas, ac necessitas sci- Qũ.
scitari adhuc contendunt. Quid si ta-
lis promissio fuit iurata, iuramento-
que firmata an superueniente prædi-
cta mutatione notabili sit ratione iu-
ramenti necessario obseruanda. Et
quidem Victoria, & Caietanus ratione
iuramenti etiam in hoc casu, vim obli
gandi non omnino admittere pu-

tant,

rint, quare licet forte posset oppositum defendi, caute puto hic esse ambulandum. Puto proinde pronimatori securitate conscientiæ, reuerētiaque debitæ iuramento in hoc casu mutationis petēdam esse talis iuramenti promissorij relaxationem ab ordinario: siē arbitror; & in dubio hoc necessarium esse existimo.

¶ Porro & hic inquiri solet an simplex promissio ex genere suo obliget ad mortale, pro cuius decisione sit tertia cōclusio, probabilius est, quod promissio simplex genere suo obliget sub reatu mortali, nisi ex leuitate materiæ eius violatio reddatur venialis? Hæc conclusio est Soti de iustitia & iure libro septimo, quæstione secunda, articulo primo, quam dicit esse cōtra Caietanum. 22. quæstione 88. & euidentius, quæstione. 2013. non agnoscentē in promissione aliam vim obligandi: quam illa quæ pertinet ad moralē veritatem, quam non adimplere genere suo nihil aliud est inquit, quam mendacium Sed aliqui putant hanc cōclusionem non esse contra Caietanum, vt imponat illi Sotus, quia non dicit violationem promissionis esse mendacium quodcunque, sed mendacium perniciosum, quod ex genere suo obligat ad mortale. Licet iocosum & officiosum mendacium ad mortale ex genere suo non obligent: dum asseruntur. Conclusio supradicta est Magistri Cani, Victoriæ, Syluestri, verbo, Pactum. Quia alias cederet in maximum detrimentum reipublicæ periretque conuictus humanus: & fides, si sibi persuaderent homines, in promissis frangere fidem, & verba dare, non esse genere suo plusquam veniale. ¶ Et quia cū promissio sit ad alterum, non pertinet simpliciter ad virtutem veritatis, sed reducitur ad commutationem iustitiā. Non enim est vtcunque verū asserere, sed obstringendo alteri fidem. Quare ait Cicero. 1. de officijs fides hæc non solum ad iustitiam attinet, verum est ipsissimum iustitiæ fundamentum.

¶ At quando Diuus Thomas ait promissionem tantum obligare secundū honestatem non accepit honestatem, vt excludit iustitiam, sed vt excludit ciuile forum. Quare vt promissio in ciuili tribunali firmitatem habeat actionemque pariat solet iuramento, vel scripto vel testibus circumuallari. Vltimo comprobatur, quia nationes graui vitio tribuunt fractionem promissionis, ergo sentiunt ex suo genere esse culpam grauem, & quia mentiri in re grāui in iniuriam proximi, est culpa mortalis, vt patet in sponsalibus.

¶ Cæterum huius conclusionis assertio licet sit verior, quia tamen dura esse videtur indiget suo grano salis, & contemperantiæ, quia vt sit vera requiritur primo, quòd adsit animus in promittente, dum promittit obligandi se ad mortale. Et sic inter promittendum, nisi adhibuerit iuramentum promissionis confirmatorium, vel scripturam vt pro more hominum cōtingit, sit vt nō se cēseant obligare ad culpam mortalem. Hinc tollitur scrupulorum multitudo. ¶ Igitur ex animo promittentis perpendat cōfessor qualem habuerit animum se obligādi. Secundo limitatur in casu quo promittens promiserit notabiliter nociuum, multumque difficile. Nam tunc non tenebitur ad eius impletionem subrecatu mortali.

¶ Tertio requiritur vt promissio simplex ad sui impletionem obliget, vt diximus, res non esse mutatas. Et tandem crediderim materiam furti mortalis omnem sufficientem non esse materiam promissionis obligantis ad culpam talem. Nam nemini dubium quin decem argentei sint sufficiens materia furti mortalis: sed promissio decem argenteorum nō inducit obligationem culpæ mortalis: bene tamē centum argenteorum promissio. Hoc autem

autem habetur ex natura promissionis, consensuque recepto. Qui vero autumant sententiā contrariam Caietanum tenere, dicere habent necessario in violatione promissionis inesse nō iniustitiam, sed mendacium, quòd in re graui est mortalis culpa, & non ex genere.

¶ Quarta cōclusio, qui dum aliquid promittit verbo tenus, animo, & intētione se obligandi caret, non fit reus in conscientia obligationis promissi. Hæc conclusio patet, quia potissima vis obligandi innascitur ex intētione: & quia dum volunt se obligatiores reddere aliqui iuramenta simul cum promissiōe soliti sunt adhibere. Alias non se sentiunt aliqua obligatione ex simplici promissione deuinctos. Ideo ij quibus aliqua pollicitatio fit: statim exigunt iuramentum promissionis cō firmatorium. Alias parum se putant consequutos, quia alias pollicitis quilibet diues esse poterit. Nam nisi fulta fuerit iuramento cito variatur fides humana.

¶ Quinta conclusio, si quia promissor non præstat in effectu promissum, cum nulla ab eius impletione sit excusatus rationabili causa: sed possit præstare, si defectus impletionis promissi in magnum nocumētum alteri cedit: non solum ex eo, quod caret re promissa, sed quia deluditur in defectu promissionis, grauiterque offenditur in propria fama, vel bonis, quia necesse est decoquere substantiam, fidemque creditoribus frangere, quia sibi fides data, est violata: tunc non vacat culpa mortali, talem non impleſſe promissionem. Vt si verbi gratia aduocatus pollicitus est patrocinari Petro in iudicio, atque ideo Petrus non sibi parauit alium patronum. Idem de medico pollicenti medicari, cuius defectu intermoritur infirmus. Similiter si quis fidem fecit puellę delargiendo ei pro dote, quia ratione cogatur id agnoscens destitit dotare illam, harum promissionum violatores peccāt mortaliter, quia regula iuris est si tua culpa damnum datum est, iure te super hoc satisfacere oportet.

¶ Sexta conclusio, quando materia promissionis ea præponderat grauitate, vt quotiescūque in foro exteriori, iureque ciuili contra pollicitatorem huiusmodi intentaretur actio, reus promissi pronunciaretur, tenetur sub culpa mortali etiam si ad iudicium extertius non vocetur fidem suæ promissionis implere. Ita Caiet. verbo, Perfidia, quia oritur tunc obligatio ex iustitia & in materia graui.

¶ Sed scire cupiat lector quando iudex ciuilis ad impletionem promissionis in iudicio impetitum promissorem per suam sententiam cogere poterit? Iam lex. 3. ordinationum regalium lib. 3. titulo. 8. hanc propositā quæstionem ibi diffinit vbi in vltimis verbis concludit, præcipimus obligationem promissionis, vel contractus, etiā sine stipulatione, & sine pacto, vel cū illis, etiam si contingat fieri inter absentes, ex quibus aliquatenus se quēpiam alteri voluisse obligare innotescat, vigere suumque vigorem, valorēque sortiri, cuius legis extēlius supra meminimus. Per hancque legem asseuerant iuristæ correctum esse ius ciuile, vbi cauebatur quod promissio non præcedente stipulatione in valida esset.

¶ Sequitur corollarie ex præmissis, quòd cum alter alteri pollicetur pro illo se preces ad Deum fusurum scrupulo culpæ mortalis talem pollicitationis violationem carere. cū absit pollicenti intentio se ad mortale astringendi. Vnde consonum est prudētiæ cum efflagitamur ab alijs de persoluendis orationibus pro illis, sine animo nos obligandi de huiusmodi īdem eis facere.

¶ Præterea quia vsu alicui euenire Qō. poterit

Universidad de Deusto
Biblioteca

poterit vt hæsitet an sufficiens forma promittẽdi sit, cum quis à me aliquid petit si respondeo faciam: an requiratur his verbis vtatur promitto me facturum. Quæstio est cuius meminit Sotus de iust. & iur. lib. 7. q. 2. arti. 1. à qua breuiter se expedit, quia nec multum difficilis est, dicẽs simplicem assertionem futuri non esse semper promissionem, ideo si quis dicat faciam, id tantum exprimens quod in proposito habet non subinde obligatur nisi in illo sensu proferat, quod est promitto facere. Vt si quis quidpiam petit à te, & respõdes faciam. Alias si nihil aliud sit dicere faciam: quam exprimere faciendi propositum: istud propositum postea facilius mutari poterit.

Qũ. ¶ Vrgentius autem dubium hic exoritur an promissio quam apud te, sola mente, homini facis sit obligatoria. Et quod sit obligatoria, sunt aliqua argumenta non despicabilia probãtia. Primum, quia voces sunt signa cõceptuũ, si ergo vox obligat, id non est nisi ex vi conceptus, ergo promissio mentalis magis obligat.

¶ Secundo, quia promissio mentalis cum sit locutio vera, non potest (si non impleatur carere mendacio.) At mendacium de sua intrinseca ratione peccatum est. Ergo promissio mentalis obligat ad sui impletionem, quia alioquin erit mendacium.

¶ Item quia quando quis proponit intra se largiri amico centum aureos adhuc nondum manet ligatus. Ergo si mente adhibeat promitto tali amico indigenti centum aureos, aliquid obligationis ad præcedentia adijcit.

¶ Item quia si quis postquã promisit in mente dare ecclesiæ, postea in mente talem promissionem mentalem in iuramento mentali firmasset iam illa promissio denunctum facit ad soluendum promittentem, & non ratione iuramenti, quia iuramentum promissorium non obligat nisi virtute præce-

A dentis promissionis: ergo promissio præcedens mentalis obligabat.

¶ Quinto, si promittens heri intra se centum Petro ei notam faceret promissionem dicens, ego tibi nunc nihil promitto: sed tamen heri apud me hoc pollicitus sum, vide an promissum acceptum habeas tunc iste obligatus maneret: & nõ nisi virtute prioris promissionis ergo prior promissio mentalis obligabat.

¶ Vltimo si surdo nihil audienti aliquis verbo aliquid promittat similiter si in presentia vni⁹ dicat ego tali absenti amico hoc promitto, promissio in conscientia videtur tenere quid quid sit de foro ciuili, ergo etiam si promissio fiat in mente, quæ est veluti promissio in absentia, obligatoria erit.

¶ Igitur pro resolutione quæstionis, Qũ. dicit primo Sotus loco citato hoc dubium forte problema esse, stando in mero iure naturæ, & in conscientia. C Nam in foro exteriori manifestum est promissionem mentalem imo neque omnem, quæ fit absenti ligare, sed hoc quo addit Sotus, scilicet omnem promissionem, quæ sit absenti nõ ligare in foro exteriori iam ex lege citata ordinationum regalium falsum esse patet, quando qui promisit in absentia per testes, vel scripturam, vel aliter visus est voluisse se obligare, id que sibi probatur.

¶ Sed tandem statuitur responsiua D conclusio. Probabilius est promissionem quæ sola mente fit non obligare. Nam antequam alius resciuerit potest rescindi, & mutari. Hæc est Soti de iustitia & iure libro septimo, quæstione secunda, articulo primo. Huic Diuus Th. arti. 1. quæstione deuoto videtur accedere vbi ait quod promissio quæ ab homine fit homini, non possit fieri nisi per verba & patet nam obligatio est inter duos. Homo autẽ non loquitur homini nisi verbis, aut exte-

ris signis. Ergo non valet alteri alter per promissionem mentalem se astringere vi obligatiua. Igitur cũ sit institũ naturæ hominum non aliter quã per verba, vel signa suos significare conceptus, ante significatam promissionem: nulla videtur obligatio resultare. Huic conclusioni suffragatur frater Iosephus in suis floribus in materia de voto in principio, vbi ait, quod licet probabilis opinio sit, quæ tenet per solum actum interiorem, promittentem aliquid homini, ad suam insinuãdum B mentem illi in cõscientia constringit vt si libuerit acceptare, acceptet: tamẽ oppositam opinionem quam asserit esse Diui Thomæ veriorem esse autumat, quia tanquam sola assertio est, & veluti merum propositum illa promissio mentalis: quare mutari potest, & tandem hinc concludit promissionẽ factam surdo, aut absenti non obligare, quia antequam alter acceptet potest reuocari. ¶ Super addit Iosephus C quod quia promissio facta homini est actus iustitiæ, vt promissor teneatur dare, requiritur, is cui fit promissio acceptet: velitque acceptare. Nam beneficium nunquam inuito impenditur.

¶ Hinc Iosephus infert vnum, quod non puto verum vt supra dixi scilicet quod quando fit promissio præsenti si taceat, donec acceptet, non videtur, illi placere quod contra ius videtur quia secũdũ ius in fauorabilibus taciturnitas de præsenti pro consensu reputatur secundum regulam iuris, qui tacet consentire videtur, sed bene verum est quod adijcere Iosephus debuisset, scilicet quod si postea non acceptet, signum est talẽ promissionem contemnere, & à principio in eam non cõsensisse aut postea per deliberationẽ mutasse sententiam acceptandi promissum.

¶ Tandem aduertito cum Soto contractas, seu promissiones mutuas do, A vt des, promitto vt promitas, non posse perfici, aut validari nisi per vtriusq; partis verba, aut exteriora signa.

¶ Denique de promissionibus coactis loquẽdo an sint ipso iure irritæ aut ab vtente cassandæ, iã diximus ex mẽte Soti in 4. dist. 29. quæst. 1 art. 3. etiam ex metu graui factas non esse ipso iure irritas: sed cassandas cap. abbas. de his, quę vi met. Sed hoc procedit in foro exteriori, sed in foro interiori, & in conscientia teneo vt supra tenui cũ Nauarro Sum. Iati. cap. 17. nu. 29. promissiones in foro cõscientiæ eatenus esse inualidas etiã per metũ leue factas: quatenus ille metus leuis fuit causa, sine qua nõ alicuius promissionis, argumen. cap fœlicis. §. illud. de pœnitentijs lib. 6. glossa in verbo simplici fauore.

¶ Insuper res vni donata iam primo eam acceptanti, si cum effectu à donante, vel promittente sit secundo donata, vel promissa, & cum effectu, secũdo iam tradita in eumq; trãslata: valet ista traditio secũdo facta, licet ad interesse maneat obnoxius donãs primo donatario, quod amiserit ille, eo quod re sibi donata & acceptata sine causa iusta fuerit priuatus. l. quotiens de rei vendicatione.

¶ Demum quia de promissionibus legatis, donationibus, satis abunde dictum est, in reliquis ad Syluestrinam summam remitto lectorem solũ hanc regulam generalem ad multos decidendos casus proficuam in testamentis commendatam memoriæ esse volo, scilicet quod legatum in diem omnino incertum conditionale est, sicut etiam si fiat in euentum incertum, vt cum dicitur dato hoc Petro quando morieris. At verò legatum factum in diem omnino certum in se, licet sit incertus ratione subiecti non est conditionale, sed mortuo legante cedit legatario, aut eius hæredi si post obitum legantis legatarius obierit

Universidad de Deusto
Biblioteca

morté. Idem si relinquatur Titio quā- A
do morietur, quia certa est mors, post
mortem legantis cedet legatum Ti-
tio.

¶ Legatarius præterea, cui legan-
tur alimēta: legantur ei necessaria ad
vitam, sed non necessaria ad disci-
plinam si sit extraneus præsertim. ¶ Ad
hæc vxor inter filios hæredes relicta
domina omnium bonorum, & vsufru-
ctuaria habebit gubernatioué domus
& victum, & vestitum.

¶ Insuper res aliena si sit legata, le- B
gatarius in dubio probabit testatorē
scisse rem illam fuisse alienam, vt pro
se ab hærede ematur, vel extimatio si-
bi detur, instit. de legatis. §. non so-
lum. At si testator rem alienam relin-
quat extraneo ignorans esse alienam
non valebit legatum. Secus est si rem
alienam ignoranter reliquit personæ
coniunctæ. cui tantundem reliquisset
si hoc testator sciuisset, quia tunc hæ
res coniunctæ huic personæ dabit ex
timationem. C. de legatis. l. cum alie-
nam, & hæc prædicta sunt vt etiam su
pra memini me dixisse secundum ius
canonicum: & in conscientia tenenda
secundum communiter doctores, con
tra Panormit. in capit. filius de testam.
quia ista supradicta diffinitio fundā-
tur in hoc quod voluntas testatoris ser-
uanda est: quando scitur: aut probabi-
liter per coniecturas deprehenditur.
¶ Et postremo si res legata vēdita est, D
vel impignorata à legante, nec post
mutante voluntatem, quia noluit ali-
ter disponere, tenetur hæres tunc rem
illam emere, vel expignorare, & dare
legatario vel saltem extimationem
in conscientia, instit. de legatis. §. si
rem suam. sicut dictum est. ¶ Legata
autem debentur cum fructibus à tem
pore aditæ hæreditatis, id est ex quo
hæres hæreditatem ingressus est, ita
Hugo de Celso, verb. Legatarij,
in suo Reportorio,
versic. 80.

CAP. XXXI.

De ludo, & an ludere ad quæstū sit peccatum mortale.

CVm omnes venas radicesque restitutionis rimemur: iā pro-
dit se materia ludi, in qua qui-
bus casibus lusor, restitutionis nexibus
innodetur venit explicandum: & mate
riam satis scitu necessariam, quia satis
est in vsu recepta, extricaturi, Primo
quærimus an ludere ad quæstum sit
peccatum mortale, & an causa princi-
paliter quæstuus lusui vacantes sint ab-
solubiles in foro conscientiæ. Respon
detur ergo ad quæstionem per subse-
quentes propositiones, quarum pri-
ma sit. C

¶ Prima propositio, ludus ex natu-
ra sua licitus est. Imo si sit ratione mo-
deratus virtus est: quæ à philosopho di
cta est eutrapelia, patet hæc propositio
ex diuo Thom. 2. 2. quæstione. 168.
afferente pro eius ratione, scilicet
quod cum homo sit corruptibilis, fra-
gilisque, atque diu in laborum tole-
rantia persistere non valens: aliqua ve
getatione & recreatione ludi hones-
ti indigere videtur, quatenus à labo-
re aliquantulum possit feriari labo-
rem interpausando. Ergo ludus ratio
ne regulatus illicitus non est. Hæc est
Soti de iustitia & iure, lib. 4. quæstio. 5.
artic. 2. Aduertit tamen hic Nauarrus
in summa latina. cap. 19. num. 3. aptio-
rem ludum ad voluptatem honestam
captādam esse, qui magis innititur in
fortuna: quā in industria. Atque adeo
secundū ipsum ludus scacorum, id est
axedrez est ineptus ad recreationē ani
mique repausationem sumendā, quia
magis ex vehementi aduertentia ibi
requi-

requisita vexat, quam relaxat animū. A
Vnde ex propositione hac prima coro
larie infertur in parua quantitate lusis
se ad conuiuium, vitio carere, vt patet
ex l. quod in conuiuio. C. de aleatori-
bus.

¶ Secunda propositio, si in ludo am
pia pecunia exponitur ludenda vix
exercetur sine peccato mortali talis
ludus. Hæc conclusio est Soti de iustit.
& iure lib. 4. quæst. 5. artic. 2. & probat
Sotus, quia huiusmodi ludus vix exer-
cet absq; litibus, & periurijs, vel blas- B
phemijs, vel fraudibus præsertim in-
ter viros nulla ingenuitate præstantes
ergo vix vacat culpa lætali.

¶ Tertia propositio mortaliter pec
cat ludendo, qui ludit cum notabili ir
reuerentia Dei scilicet blasphemān-
do, periurando, notabiliter in ludo
fraudando, vel cum mortalibus circū-
stantijs: vel taliter quod propter ludū
trāsgreditur aliquod præceptum, quia
propter ludū prætermissam facit mis- C
sam diei festi, vel creditoribus fit non
soluendo debita, vel quia cum detri-
mento graui filiorum, & vxoris ludit
subtrahendo eis alimenta debita, om
nia in lusus insumendo, vel quia lu-
dit bona ad ius vxoris attinentia do-
talia, paraphernalia, vel quia vacat lu-
docum scandalo mortali, vel quando
propter ludum exponit se, vel vxorē
periculo probabili peccandi mortali-
ter, vel filias exponit discrimini prosti
tuēdi, velle exponit periculo rapiendi D
vel furādi, vt suppetat sibi pecunia pro
ludo. Hæc propositio est Nau. c. 19. nu.
4. & patescit ex hoc, quia hæc ingruē-
tia mala, atque dispendia, & pericula,
vel scandala, tenetur lusor sub culpa
mortali vitare, quia qui amat periculū
vt testatur scriptura peribit in illo. Er-
go non caret culpa lætali in omnibus
his casibus ludo vacare. Super votum
non ludendi ludum illicitum vt refert
Nauarrus noluit Pius quintus dispen-
sare. Tamē fatetur Nauarrus posse per
episcopum commutari in aliud istud
votum quantum ad distinctā obligatio
nem quam induxit.

¶ Sed vtrum illi ad quæstum ludū Qs.
exercentes, ludoq; magnā quantitatē
exponentes sint absoluendi, nondum
absoluimus.

¶ Quare pro hoc sit quarta propositio. Lusor qui propter ludum subtra-
hit suæ familiæ videlicet vxori, & fi-
lijs necessaria ad victum & vestitum,
vel eius lusus est in causa, vt vxor, vel
filiæ se exponant periculo amittendi
pudorem, vel in vsu habet admiscere
fraudes in ludo, vel peierare, vel blas-
phemare, dum male cedit alea sibi,
vel odium solitus est concipere aduer
sus à se lucrātes, et tandē omnis quicū
que ludit cum prædictis circunstan-
tijs mortalibus tertia iam propositio
ne relatis, dum ista omnia mala non
cauet: non est absoluendus à confesso-
ribus, quia si noluerit ab his desistere:
non est absolutione dignus. Hæc con-
clusio est Merinæ Salmāticensis in sua
instructione confessoris folio. 69. ca.
13. Et patet, quia isti sunt in statu dam-
nationis: quandiu non dolent de his
præteritis, & cauent ab his mortalibus
circunstantijs in futurum. Ergo dum
isto proposito carent incapaces sunt
absolutionis sacramentalis.

¶ Quinta propositio quæ est Nauar
ri loco citato, laici magnam pecunia-
rum summam etiam ludo si exponant
principaliter propter lucrum, aut pro-
pter quæstum, dum absint prædictæ
circunstantiæ mortales à confessarijs
absolui possunt. Probatur, quia his
mortalibus seclusis circunstantijs tan
tum est venialis etiam ad quæstum lu-
dere, ergo cum obicem nō ponant ab-
solutioni, & gratiæ quæ confertur in
sacramento: etiam si in hoc casu con-
clusio. is animo abstinendi à tali ludo
careant absoluendi sunt. quia absolu-
tionis sunt capaces. Sed admonitos
hic esse cupit Nauar. magnates etiā

Universidad de Deusto
Biblioteca

his soclusis circunstantijs mortalibus ludentes, vt cauerent ab his lusibus saltem ne frequenter insistant ludo, quia alias citra magnum pudorem suæ nobilitatis nō poterunt accedere ad corpus Christi tam digne sumendum: tū propter speciem mali exempli: tum etiā, quia hoc frequens ludi exercitiū suī sanguinē clarum offuscare videtur.

¶ Ad tam quale peccatum sit clericos & monachos ludis vetitis se addicere venit per sextam propositionem appendum. ¶ Sit ergo sexta propositio, mortale est in clericis vel monachis peccatum, huiusmodi vacare lusibus prohibitis alearum, & taxillorum in notabili quantitate, & gratia quæstus ludendo. Secus est si seclusio scandalo modicum quid, gratia solatij, & recreationis luserint. Hæc conclusio, quæ est Nauarri elicitur c. 15. distinct. 1. & capt. inter dilectos de excessibus prælatorum, vbi ius canonicū iubet clericum aleatorem ab officio deponi, vel beneficio, sed ista dispositio mortalem culpam præsupponit. Ergo cum mortali culpa est coniunctū, clericos prædicto modo ludere. Hæc conclusio est Maioris, Adriani, & Caie. vbi significant clericos etiam patrimonialia bona ludentes non effugere culpā mortalem. Conclusio autem hæc intelligitur de solis clericis beneficiatis, vel in sacris ordinibus constitutis, & non procedit in clericis primæ tonsuræ, aut minoribus ordinibus tantū initiatis, carentibus beneficijs.

Q5. ¶ Iam adijcimus percunctari an clericos, vel monachos hos spectare ludos, eisque assistere culpæ sit attribuē dum mortali. Pro hoc sit septima conclusio. Clericus vel monachus ludos mortales spectās, eisque assistens mortaliter delinquit. Hæc conclusio est Nauarri loco citato & patet ex cap. cle. 2. de vita & honestate clericorum vbi interdicitur clericis etiam his spectaculis ludorum interesse. Conclusio autē

A hæc verum habet quando diu his assistūt mortalibus lusibus. Secus est si per modicum temporis hos ludos spectauerint, eisque quasi per modum transitus astiterint. Hæc conclusio inde patet, quia si diu his mortalibus astiterint tum & scandalum præbent, tum etiam contra sibi prohibitum faciunt, & quia per suam præsentiam videntur hos lætales ludos authorizare, & approbare, ergo eis diu assistentes non euadunt culpam mortalem. At multo magis tali culpa mortali implicarentur per cōsensum, quia secundum Diuum Paulū non solum digni sunt morte, qui talia agunt: sed qui his consentiunt.

B ¶ Præterea de ludo agitationis taurorum, iam in materia de homicidio ex parte, & mente Nauarri interpretātis extrauagantem Pij quinti vbi prohibet agitationem taurorum diximus talem taurorum agitationem non esse licitam, vbi solēt accidere strages vulnerum, & percussionum, & trucidationum hominum. Vbi autem hæc mala cauerentur posset tolerari vbi cuspidibus præcisis, & ligatis pedibus funibus, & præsidijs paratis pro confugientibus agitarentur. Alias contra nostrū Metinam diximus cū Nauarro q̄ necessitas se exercēdi in militaribus, cū alia sint aptiora, & minus periculosa bellorum præludia, ab his periculosis animalium ferocitū agitationibus alioquin mortalibus contra extrauagantem tanti pontificis, dum prædicta nō cauentur pericula none excusat. De quibus plura supra cum Nauarro disputauimus salua semper apostolicę sedis censura. At authore Nauarro quidam strenuissimus belli dux fertur dixisse in his certaminib' cū bestijs feris magis edoceri homines ad hostē fugiendū quā ad eū inuadendū, quare noluisse vt quā his agitationib' interesse taurorū.

¶ Iam vlterius inquirere pergimus an spectatores horū ludorū agitationis ferarum ferotium culpam mortalem

lem incidant. Pro hoc sit prima conclusio dummodo sint laici qui interfunt his spectaculis agitationis taurorum etiam vbi accidunt frequenter vulnera, percussiones & trucidationes hominum, ex inuasione qua inuaduntur à tauris, si non sint authores, neque consultores horum ludorum, neque consensum præbentes nec sibi placent de illo exercitio deformi vt sic: sed solū suppositio quod iā per alios, hæc exercitia instaurantur ex nouitate & curiositate tantum adducti volunt interesse & speculari quomodo taurus irruat opprimatque hominem non sunt censendi peccare mortaliter. Hæc conclusio est D. Antonini. 2. part. titulo 3. cap. 7. §. 2. Cui subscribit Armilla verbo curiositas, & probat, quia istis non placet talis deformitas ludi, nec addunt animū malefactoribus ad illum exercendum, neque approbāt illum. Ergo nullo modo consentiunt peccato mortali, ac per consequens cum nullo iure obligāre ad mortale interdiciatur hæc spectacula videre: nō est sibi culpæ mortali vertendum, si priuati homines laici his spectaculis taurorum interfuerint.

Q5 ¶ Sed quid de clericis si his spectaculis taurorum intersint quali culpa ob id sint notandi? Pro his sit secunda conclusio clerici beneficiati, aut sacris initiati, religiosi & episcopi, interessentes his spectaculis taurorum, mortalis culpæ rei sunt. Hæc cōclusio colligitur ex Syluestro, & extrauagan ti prædicta Pij. 5. Vbi clericis tā regularibus, quā sæcularibus beneficia ecclesiastica obtinentibus, vel in sacris ordinibus constitutis sub excommunicationis pœna prohibetur ne his spectaculis taurorum intersint, sed pœna excommunicationis non infertur, nisi pro mortali, ergo non abest à mortali culpa huiusmodi clericos, & religiosos talibus spectaculis interesse, quando frequenter prædicta accidunt mala. Tū quia videntur ij ex sua inspectione authorizare, & approbare, tū etiam malefactorib' animū addere, & licet prędicti clerici, & regulares hui' extra vagātis trāsgressores nō excusentur à culpa lætali sed quia extrauagans id sub pœna excō municationis prohibens nō adiecit ipsofacto, vel latæ sententię ideo nō cosillā, ipsofacto incurrisse cēsemus, sed veniunt excōmunicādi.

¶ Porro iam etiam instat agere de ludis theatralibus qualis culpæ sit eos in ecclesia exercere, vt tum ibi repræsentantur ludi qui nuncupantur entremeses. Pro expeditione quęstionis sit prima conclusio quando in ecclesia repręsentantur multum turpia acta nō vacat culpa mortali talis repræsentatio. Hæc cōclusio est Syluest. verbo ludus-q 8. & apparet esse vera. Tū quia hoc vergit in opprobriū Dei & domus eius, quia domū eius decet sanctitudo. Tū etiā quia scandalū præbetur pusillis videntibus hæc turpia, & in ecclesia, cuius zelus inquit Christus dūs comedit me, quia alliciuntur ad venereorū voluptates, & in talia acta oculis objecta & repræsentata cōsentiendi periculū pertrahūtur spectātes q̄ si colūbas in templo vendētes inde deturbauit dūs: etiā illas certe spurcas repræsentationes in templo exercētes profugaret. ¶ Hinc sequitur corolarie quādo repræsentātes amasiū & amasiā se ibi in ecclesia incōspectu plebis, & corā Dei præsentia existētis ibi sub hostia consecrata in solennitate corporis Christi se osculātur, & amplexātur intermiscētes verba lasciua, & turpia peccāt mortaliter, quia scandalū præbetur pusillis populi: & grauis Christo præsenti in sacramento iniuria irrogatur. ¶ Secūda cōclusio si aliqua vana & solatiosa nō tamē multū turpia, aut lasciua repręsentātur in ecclesia nō inopprobriū ecclesiæ, neq, clericorū, aut religiosorum vituperium nō erit mortale exercere talia aut videre verbi gratia larvas gestare, choraizare in solennibus festis

Universidad de Deusto
Biblioteca

festis ecclesiæ. Hæc cõclusio intelligit si desit mala intentio mortalis finis: sic cesserquoque scandalum mortale. Sicut credo cessare dum turpia nõ miscentur. Patet, quia his cessantibus licet sit aliqualis excessus nõ irrogatur magna irreuerentia Deo, & ecclesiæ. Igitur tunc non interuenit culpa letalis. Qõ.

¶ Quæritur de mulieribus choraizantibus in ecclesijs eremiticis, & cũ viris ibi saltantibus qualem irreuerẽtiam committãt, cui satisfacimus per tertiam conclusionem.

¶ Tertia conclusio, si talis choraizatio fiat inter personas alioquin honestas, dũ absit mala intentio nec scandalum pusillorum sic oriatur dum vitetur, caueaturq; ne ibi aliqua turpia, & lasciua incitantia ad malum interserãtur, tunc non audim huiusmodi personas honestas choraizates in eremeticis ecclesijs damnare ad mortale. Qõ.

¶ Sed ab hac prædicta materia non est aliena & hæc quæstio. An cantilenas sæculares cultui diuino admiscere aliqualis sit culpa, & quanta. Pro satisfactione ad quæstionem sit quarta cõclusio, qui cantilenas sæculares lasciuas cultui diuino immiscent siue organo, siue voce proferant, non excusantur à mortali. Hæc est Caieta. 22. q. 91. & in summa verbo organorũ vsus. Et patet, quia hoc est prohibitum per Concilium Vasilense, & etiam Tridentinum Sessione. 22. in decreto de observandis & vitãdis in celebratione missæ. Tum etiam, quia in hoc casu irreuerentia notabilis irrogatur maiestati diuinæ: etiam si ista lasciua cantentur in organo. Est enim cantus organi veluti pars cultus diuini. Ergo siue in canticis organi, siue aliter in diuino officio immiscere impura & lasciua, culpa lætali non caret, quia est velle cõiugere Christum cum Belial.

¶ Quinta conclusio quæ est Caietani, & Nauarri, si aliqui ex simplicitate, quadam rustica, quia vident iam consuetudinem cõmuniter inualuisse canendi inter diuina officia cantus prophanos, ideo ibi eos psallerent, quia non sunt admonti, existimantes non tantum in hoc ineſſe culpæ, qui sic parati sunt animo, id sequaquam facere si nossent culpa non carere mortali: nõ sunt incusandi de culpa mortali. Quã tam Caietani quam Nauarri sententiã moderandam esse censeo, vt sit vera tũ tum in simplicibus, rusticisque hominibus ex simplicitate inter diuina officia prophanos cantus psallentibus, i. dum modo tales cantus non sint adeo patenter turpes & nimis lasciui, quia si tales sint, etiã subagrestes, & rudes homines ipsa ratio naturalis de culpa graui arguit: quando aperte turpia, & lasciua inter diuina officia canunt. Itaq; conclusio intelligitur de his simplicibus & plebeis. At superiores quibus incumbit hos cantus impuros prohibere, à culpa mortali vix excusare possum. Imo non excuso, huiusmodi cantus sæculares etiam si tantopere turpes & impuri non sint, si à diuino officio non propulsentur ab eis cũ sui officij munus adhæc exorbitãtia & diuinum officium prophanantia notabiliter extirpanda eos astringere videatur. Quare multum vereor illam sententiam Soti veram esse, qua inde iustitia & iure asseuerat culpa non carere mortali sacerdotes curatos rithmos turpes, id est pullas inter diuinum officium occinere, ac culpam incidere mortalem in tam turpia prorrumpentes, sed de his satis. ¶ Sed ad ludos aleatum reuertamur.

CAP. XXXII.

Quali peccato peccent susceptores lusorum in domo, & an alicuius restitutionis ob id obnoxij fiant.

¶ IAM

IAm de ludi alearum materia sermonem repetentibus & vltra progredientibus primo de istis susceptoribus in sua domo susceptientibus lusores inquirendum nobis est quali peccato peccent: & an alicuius restitutionis ob id rei fiant. Pro cuius quæstionis illucidatione statuitur prima conclusio, absq; dubio huiusmodi susceptores qui in domo sua recipiunt aleatores vacantes lusibus mortalibus eisque mensam sternunt, aleasque, ac lumina ad ludendum diu, noctuq; subministrant: deliquũt mortaliter Hæc est Nauarri in sum. Lat. ca 17. nu. 16. & patescit ex hoc, quia huiusmodi susceptores lusorum non solum videntur consentire culpæ mortali ibi mortaliter ludentium: led ad mortale exercitium præstant iuuamen. Ergo non excusantur à culpa lætali præterquam, q vt ex recopilatione nona patet huiusmodi susceptores lusorum ad tesseras, & ad aleas mulctantur pœna quinque millium dipondiorum pro qualibet vice. Quod si non sint soluendo, pœna carceris centum dierum veniunt puniendi.

¶ At frater Vicentius Iustinianus Dominicanus contra hanc conclusionem quæ est Nauarri duobus insurgit argumentis, quibus eam nititur labefactare. Nam primo arguit sic ad hominẽ secundum Nauar. vendere ornamenta meretrici ad se excolendum, & venustandum non est mortale. Ergo nec etiã siquis huiusmodi aleatoras receptet domi aleasque subministret ad ludendum mortaliter, non est sibi tribuendum culpæ mortali.

¶ Secundo superaddit instare sic, licet locare domũ in loco permisso meretrici ad meretricandum. Ergo multo magis absq; culpa mortali susciperet domi lusores ad ludendum & licet argumenta hæc videantur apparẽtia, sed in procincta est eorum solutio: quia ad ea respondemus primo nõ parum inesse discriminis inter casum conclusionis, interque exempla in argumentis allata. Nam vendere ornamenta meretrici, quorum potest esse bonus, & malus vsus nulla lege humana est prohibitum. Sicut neque locare eis domos in loco sequestrato, & permisso. At vero aleatores hos receptare domi eisq; subministrare aleas, & sternere mensam, lege humana interdictũ est adiuncta pœna. ¶ Secundo dicimus & in casibus his disparitatem aliã inueniri rationis: Nam susceptores lusorũ in domũ qui instrumenta eis ad ludũ suministrant, puta aleas, & mensam, ad peccatum mortale ludi directe opẽ ferunt, sed qui vendit ornamenta meretrici nõ ita directe ei adimentũ præstat ad concubinatus crimen. Atq; qui loco publico sequestrato à lege permisso, locat domũ meretrici nõ ita directe adiumento est illi ad peccatũ pro mercede prostitutionis exercendum, quia vsus domus non ita proxime ordinatur ad malũ finẽ neq; ita directe sicut ministrare aleas, & mensam, quia hoc perinde est, ac siquis subministraret meretrici lectulum vbi cubaret cum amatoribus, quod nullũ habet excusationis subterfugiũ. Et quia locare domũ meretrici in loco permisso, & separato est veluti cõsulere minus malũ parato: quia perinde est ac si locator talis domus diceret. Postquã parata est fornicari, ne tuo malo exemplo honestas fœminas ad malũ prouoces en tibi separatam domũ, & locũ permissum. Qõ.

¶ Iam scitu quoque est opus an huiusmodi susceptores lusorũ aliquã ex iude superinducant in se restituendi obligationẽ. Huius rei gratia statuitur secũda cõclusio, in duobus casibus susceptores lusorũ perdita ibi in ludo restituere tenẽtur principalibus nõ restituentibus. Primo quando aliquis minor trate sub paterna cura, vel tutore, vel curatore cõstitutus ibi domi receptus est ad ludendũ, siquid vltra id quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

ex licentia interpretatiua modicum ludere poterat, in ludo perdidit, luerãte id non restituente. susceptor, quia ministrauit aleas, & mensam, restituendi id obligationem subit, sicut etiam in secundo casu in quo ibi receptus fraudulentus lusor per fraudẽ aliquid lucrifecit ipso non restituente susceptor si sit conscius fraudis restituendi obligationem subit secundum fratrẽ Iosephum. Hæc est Nauarri loco citato in cuius confirmationem suffragatur regula iuris scilicet qui causam dãni dat (sicut re vera dedit iste susceptor) iure super hoc eum satisfacere oportet.

Q5. ¶ Præterea illa quæstio quæ potius est curiosa, quam scitu necessaria multum, occurrit, scilicet an licitum sit ludere preces sacras, id est aue Marias, nam aliqui viri alioquin deuoti istum modum ludendi introduxerunt inter domicellas deuotas. Huius quæstionis meminit Nauarrus & videtur hũc modum ludendi approbare, sed profecto negari non põt, quin sic ludere sit misereri sacra prophanis, & pp nõnulla in hoc intersit effigies irreuerentię. Imo & simoniæ, si vellent se ciuiliter obligare aue Marias ludentes ad eas dicẽdas, sed credo ciuiliter se obligare nõ intendunt quare nulla admiscetur vera simonia ibi.

CAP. XXXIII.

An in ludo alearum lucrifacta restituenda sint.

INsuper vlterius in hac materia procedentibus obijcitur nobis illa potissima difficultas an in ludo alearũ lucrifacta restituenda sint. Nam Palude tenet affirmatiuam. Sylues autẽ negatiuã amplectitur. Igitur resolutiua quæstionis statuitur conclusio, lucrans pecuniam, vel extimabile pecunia in ludo alearum iure diuino aut naturali ad aliquam horum restitutionem nõ astringitur. Patet, quia talis pecunia acquisita ludo, inuito domino non retinetur, quia postquam eam amittens voluit lucrari etiam vtræqua esset sors, se voluit exponere periculo perdendi, & soluendi, nam in vtramque fortunã aleam se exposuit, ergo lucrans iuste retinet. ¶ Item quia leges prohibẽtes alearum, & tesserarum ludos cum sint pœnales: neque expresse translationẽ dominij lucri interdicant, lucrãs cum acquisierit dominium, ad lucri restitutionem non manebit obnoxius.

¶ Secunda cõclusio, qui in ludo alearum pecuniã amisserit, intra octo dies iudicio exteriori eam repetere potest & lucrans postquam in iudicio iussus fuerit eam restituere per sententiam iudicis iam ex tunc in conscientia tenebitur eam restituere. Hæc conclusio est Nauarri, & Metinę, Soti & omnium, contineturq; in recopilatione noua legum. lege 3. de ludis, vbi sancitur, quod si perdens intra. 8. dies eam pecuniam in foro exteriori non repetiuerit, possit quilibet alius illam pecuniam sibi repetere in iudicio. Quod si nullus accusator circa hoc instet tũc iudex ex officio legis executioni insistendo eã pecuniam applicet fisco, sed post lapsum duorũ mensiũ inquisitio non procedit super ludum.

¶ Præterea grauius iam se offert dubium vrgentius premens, an qui amissam in ludo à se pecuniam suo colluso ri iam pesoluit, quia eũ pudet, & quia dedecori putat sibi tribuendum si eã in iudicio repetat, possit secreto pro ea sibi recompensare, quæstio est de qua nõ tãtopere constat. Igitur pro illius aperione statuitur conclusio: non licet ei, qui perdidit pecuniam amplã quia veretur eam in iudicio repetere latenter, à lucrãte eam surripere. Hæc conclusio

conclusio est Soti de iust. & iu. lib. 4. q. 5. art. 2. est Nauar. & Metinæ in sua instructione confessorum. 4. 29. de resti. est tamen hæc conclusio contra Adrianum. Clarescit tamen ex hac ratione potissimum. Quia licet prohibeat lex ludum, translationem tamen dominij lucriq; acquisitionẽ nõ impedit, ergo iã lucrans est dominus pecuniæ à se lucrifactæ sibiq; traditæ ac per cõsequẽs licet eam amittens, intra. 8. dies in iudicio, ius habeat repetendi, sed nõ habet ius eam clanculum à lucrãte subtrahendi, quia iam tunc non suũ acciperet, sed alienũ & hanc teneus Sotus ait se non esse vsq; adeo certũ, nec opinionem Adriani oppositam esse adeo certam vt ipse existimat, sed frater Iosephus putat Adriani probabilem esse opinionem, sed tamen verius est secũdum Sotum, Nauarrum & Metinam & Ybañez quod qui amisserit ludo pecuniam eam iam à lucrante non possit clam surripere.

¶ Adhæc quæritur maioris explicationis causa, quibus casibus lucrans ludo teneatur ad restitutionẽ rei acquisitę per ludum? Respõdetur breuiter & succincte communiter cũ doctoribus regula generalis hic obseruanda hæc venit, quod quando non est dominus pecuniæ, qui in ludo perdidit illam, alter qui huiusmodi pecuniam lucratus est, tenetur eam inconscientia restituere domino illius pecuniæ proprio, vel eius ex lege administratori, si sit pecunia pupilli vel minoris.

¶ Hinc sequitur si quis à minore constituto sub tutore, vel sub curatore, vel à filio patris familias existente sub potestate patris lucratus sit aliquid nõ in modica quantitate, sed notabili, tenetur id lucri restituere. Idem dicendum est de viro religioso & de muliere cõiugata, nisi forsitan ij omnes in parua quantitate luissent pro qualitate status, & diuitiarum patris, & matiti arbitrio boni viri.

¶ Deinde de seruo specialis ratio dubitandi emergit, an si aliquid ludo acquisiuit, teneatur illud restituere. Respondetur ex mente Soti in de iustit. & iure. lib. 4. q. 2. art. 2. quod quia secundum Sotum serui bello capti maiori fauore sunt tractandi, ij si quid dono susceperint, vel hæreditario iure, vel licito ludo lucrati fuerint, non tenentur in cõscientia dominis suis exhibere, ideo ij tantum bello capti, si peculium hæreditario iure, vel dono acceptum exponentes ludo, iã potente perdere aliquid lucrati sunt, sicut id lucri domino secundum Sotum restituere non tenentur. Ita neque perdenti. Secus de alijs seruis, vel domi natis vel aliter: quam iure belli habitis.

Q5. ¶ Subinde de filijs familias non emancipatis, neque Castrense, aut quasi Castrense peculium habentibus disquirendum est, an isti acquisita à se in ludo possint sibi retinere, aut suo patri acquirere. Et videtur certe quod à tali filio familias in ludo lucrifactũ nec sibi licite, acquiratur, nec patri, quia si talis filius familias non potest in ludo perdere: ergo neque in ludo lucrari, quia si posset lucrari & nõ perdere non esset æqua in vtroq; ludi cõditio, quæ alias ex natura ludi æqua in vtroq; ludente debet esse.

¶ Propter hoc argumẽtũ Sotus de iust. & iure loco citato, & Metina Salmãticẽses tenẽt quidquid lucrifactũ fuerit in ludo à filio patris familias, nisi donationis via, & nõ titulo ludi datũ fuerit, fore restituendũ perdenti, sed tamẽ Nau. in sum. lat. c. 19. nu. 11. Soto adducitur dicẽs nõ placere sibi assertũ Sotidicẽtis huiusmodi filiũ nõ posse à colusore plura lucrari quã collusor ab ipso. ¶ Igitur pro enodatione quæstionis quæ perplexa est: statuamus more nostro conclusiones. Quarum prima conclusio sit quando minor, aut filius familias ludit cum alio colusore ignorante esse minorem aut filium esse fami-

Universidad de Deusto
Biblioteca

familias, tunc talis minor, aut filius familias, si quid ab hoc ignorante lucratus fuerit in ludo tenetur id tali collusori perdenti restituere, & multo magis si decepit illum dicens se esse sui iuris. Hæc cõclusio est Gabrielis, & Sylvestri contra Castrum, cui accedit frater Iosephus in materia de restit. in suis floribus, & in hoc sensu puto esse veram sententiam Soti, & Metinæ contra Nauarrum. Patet quia non est æqua conditio ludi, & quia est interueniens error ex quo talis ludit sic quod secundum Nauarrum si perdit mille, soluet mille minori lucranti, & tamen si lucretur ab illo mille non poterit ex tali lucro nisi quinq; reportare, quæ tãtum minor poterat ludere.

¶ Secunda conclusio minor, seu filius familias, qui verbi gratia ex consensu interpretatiuo patris non potest quotannis nisi quatuor vel quinq; aureos ex 100. sibi in studio versanti missis à patre pro alimentis annualibus, si illos quinque aureos quos licite ludo expone e potuit, simul & semel sic aleæ exposuit dicendo se exponere totum suum capitale, cum illis quinque aureis sic expositis aleę, potest à consocijs collusoribus singulis simul ludentibus lucrari, & alios quinque aureos sine obligatione restituendi. Hæc conclusio est Metinæ loco citato quam ego libẽter accepto, quia vera est, quæ & liquet, quia hic iam interuenit ęqualis conditio ludentium, quia tantundem iste filius familias lucratus est, sicut licite & in ludo amittere potuit.

¶ Tertia conclusio probabilis est conclusio, & opinio & quæ potest secure in conscientia teneri quod minor seu filius familias ludens potest à colusore lucrari plusquam collusor ab ipso, maxime quando non decepit ipsum. Hæc est Metinæ Salmanticensis. Hæc est Nauarri loco citato; est tamen contra Metinam complutensem & Sotum, vbi ait Nauarrus omnes communiter contrariam præsupponere contra Metinam, & Sotum quam probat tum ex communi sententia aliorum. Tum quia non est textus, neque ratio: quæ concludat pauperem aliquem honesto loco natum & etiam plebeiũ, & mendicum non posse amplius lucrari à diuite, quam diues possit lucrari ab ipso. Tum, quia cap. si qua de rebus 12. quæst. 2. & §. pupi. instit. de inuti. stipulat. probant contractum cum pupillo, aut ecclesia, factum valere in alterius præiudicium quamuis in eorum non valeat. Tum quia iniuriam pati potest quia eam facere nequit. Illud ff. de iurisdictione translata in cap. illud. 15. quæst. 1. Tum, quia amissa facultate faciendi, & perdendi, facultas lucrãdi, nõ amittitur per d. l. illud quamuis opinio Soti inquit Nauarrus vera sit in eo qui falso dicendo se facultatẽ habere donandi, & perdendi, allicit alium ad lusum, arg. l. 1. C. si minor maiorem se esse dixit.

¶ Sed licet cum ista limitatione vltimo posita quod non deceperit affirmãdo se esse sui iuris; probabilis sit ista sententia & secura, sed securior longe erit, si collusor nõ ignorauerit esse minorem, quia secundum fratrem Iosephum, quando non ignorauit collusor esse talem, videtur quod volenti, scienti & consentienti nulla facta fuerit iniuria. Ac demum probatur, quia cum duobus aureis, quos verbi gratia minor licite potest perdere, potest vna manu, vel prima vice lucrari duos aureos alios, igitur cum iam quatuor sibi suppetant aurei, quos videtur posse perdere, poterit cum eis, & alios quatuor lucrifacere & sic de singulis. Ergo poterit iste minor plus lucrari, quam à principio potuit perdere secundum Nauarrum. ¶ Viterius quoniam de singulis sub aliena potestate constitutis, an ludere possint indagare cepimus, nunc de fœmina coniugata

gata quæritur, an si quis cum ea, ludẽs ab ea aliquid fuerit lucratus teneatur id restituere marito. Iam ex premissis hæc elucescit quæstio, peccat enim mortaliter vxor inuito viro ludens in notabili quantitate de bonis etiã propijs: si tamen ius administrationis eorum pertinet, ad virum, vt in Hispania pertinere videtur, quia si sine licentia viri, in notabili summa non valet eleemosynam erogare, ergo multo minus licebit ei in ludo summam notabilem prodigere. Imo etiam si modicũ quid luserit, poterit talis lusus coniũgi cum culpa mortali aliunde, scilicet ratione scandali si luserit cum personis suspectis in generantibus scandalum, incitantibusque ad malum.

¶ Secundo dicimus secluso scandalo alijsque malis circunstantijs coniugatis fœminis permittitur ludere in modica quantitate, iuxta statum, distantiasque viri arbitrio boni viri taxanda. Imo si aliquorum bonorum suorũ libera sit administratrix, ampliorem summam poterit ludere. ¶ Tertio dicimus casu quo fœmina coniugata licite potest ludere poterit collusor bona conscientia retinere eam summam ludo partam, quam coniugata fœmina licite potuit exponere ludendam, alias non. At si ab ea aliquid vltra lucrifecerit, marito illius tenebitur restituere.

Qõ: ¶ Sed iam de religiosis incidit sermo: an aliquid possint ludere, & an lucri faciens ab eis sic acquisitum ludo teneatur restituere. Cui quæstioni facientes satis dicimus primo. Religiosus dum versatur in studio de sibi suppeditata pecunia pro victu, & vestitu à prælato, non potest exponere ludo aliquid. Quia cum prohibitum sit clericis, & religiosis aleis ludere, neque talis lusus scandalo carere soleat: non videtur prælatus in talẽ lusum cõsentire. Neque enim exinde religiosus animi relaxationẽ debet quærita-

re ex aleis, præsertim pecuniam ludẽdo, sed aliunde: nisi vt ait Metina in sua instructione confess. folio. 153. pagina. 2. §. 29. causa recreationis modicum quid ludat puta duos argenteos. Nam tunc hoc religioso abenti à monasterio secluso scandalo non erit illicitum: nisi sit ex fratribus minoribus. Vbi addit quod episcopus & religiosus, quia ratione personarum potest ludus fieri illicitus in eis peccãti mortaliter ratione scandali: si in vsu habe rent ludere, secus si semel solatij gratia.

¶ Secundo dicimus loquendo de religioso ludente, quod religiosus extra conuentum vacans ludo: si habuit facultatem à prælato donandi certam pecuniæ aut rerum quantitatem, aut expendendi pecuniam in vsus sibi placentes, tunc quidquid sit de peccato, per ludum in aliam illam pecuniã trãsferre potuit. Hæc sentẽtia est Alcocerij in sua summa de ludo vbi solum ab ea excipit fratres minores. Et Metinæ in sua instructione confess. fol. 153. etiã inquit Alcocerus si intentio prælati tacita fuerit vt per ludum talis pecuniæ summa non alienaretur. Ex quo infert Metina: quod in hoc casu collusor, qui ab huiusmodi religioso ludo eam pecuniam acquisiuit, licite sibi retinet, eamque restituere non tenetur. Hæc sententia, est probabilis, quia innititur illi regulę iuris, qui nihil excepit cũ potuisset excipere, totum cõcessisse videtur, sicut contingit in hac generali licentia expendendi illã pecuniam in quęcunque vsus placentes concessa à prælatis.

¶ Tertio dicimus quod opposita opinio est etiam probabilis, scilicet quod illius pecuniæ in casu prædicto translatio per ludum non fuerit valida. Nam & hæc opinio fundatur in regulã iuris illã, quod in generali concessione non veniunt illa, quæ in particulari explicita, non concederẽtur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ex quibus est ista translatio pecuniæ per ludum, religiosi ludentis, & quia etiam contra voluntatem tacitam prælati religiosus dominium transferre in alium non potest. Neque enim voluntas prælati fuit, vt per ludū alienaret. At prima opinio Alcoceri, & Metinæ, quam etiam non respuit frater Iosephus in conscientia teneri potest. Nam postquam iam ex licentia prælati alienanda erat: & poterat alienari in alios placentes vsus: iam conuentus inde nihil detrimenti videtur capere: & propter rationem, quam addit frater Antonius Cordubensis ad primam opinionem dicens. Quod nō expedit pecuniam quam religiosus in ludo amisit repetere præsertim si in occulto lusit, & nō adeo immodicā summam amisit, quando ex tali repetitione, & scandalum graue exurdat, & religioso alioquin bonæ extimationis, nota infamiæ venit inde inurenda.

Q5. ¶ Sed quid si prælatus faciens copiam subdito alienandi pecuniā, subdito restringit licentiam ad vsus tantum licitos? Ad hoc dicimus quarto cum Metina in sua instructione loco citato quod tunc cum eo colludens, & eam pecuniam lucri faciens, ab ea restituenda non excusatur, quia si prælatus sciret in vsus illicitos talem pecuniam fore profundendam talem licentiam non impartiret, imo ideo eam ad vsus licitos restringit expresse.

CAP. XXXIIII.

An inuoluntarie tractus ad ludum vi aut importunitate possit lucrari, & an lex Matritia impedit dominium in pecuniam creditam.

A IAm de vi, & fraude commissa in ludo: quatenus principia possunt esse restitutionis venit à nobis agendum. ¶ Quare quæritur, an qui vi, vel timore, vel importunis precibus adactus est ad ludendū, aliquid possit perdere, quod alius lucrans licite possit sibi retinere. Et quidem quæstio hæc perplexa est satis, nam Victoria, & Alcocerus tenent talem sic etiam importunitate attractum nihil posse lucrari, quia cum æqua debeat esse conditio ludi, si attractus ex importunitate precum, vel ex pudore sibi iniecto, si non ludat, quia inuitus accessit ad ludum: alius qui eum sic attraxit, nihil ab eo potest lucri facere, ergo neque ipse sic attractus ab eo poterit aliquid lucrari.

B ¶ Igitur pro resolutione quæstionis statuitur prima conclusio, qui alium vi, vel fraude, vel importunis precibus alias non lusurum, neque paratum ludere attraxit, si quid lucratus sit ab hoc sic inuite ad ludendum tractotei restituere tenetur. Hæc est Diui Thomæ contra Adrianum: vt ait Sotus loco citato, quia vt ait Metina in sua instructione non solum dicitur vi pertractus ad ludum qui pugione sibi ad pectus applicito cogitur ludere, sed etiam qui per verba sibi dicta taliter instigatur ad ludum, quod suffunditur pudore, nisi ludat: quia eum prouocantes vili eius conditioni & aggressi, eiusque miseriæ tribuunt, quod nolit ludere, hoc ei improperantes. Hæc conclusio patet, quia tunc iste sic attractus quidquid perdit, inuitus amittit.

C ¶ Secunda conclusio, securior opinio est opinio Alcoceri, & Victoriæ, & Magistri Bañes quod timore vel rubore tractus ad ludum, quia miseriæ & vilitati sibi tributæ quod nolit ludere non potest quidquā in ludo abaduersario lucrari: quam conclusionem sufficienter probat ratio præadducta, scilicet quia æqua debet esse conditio ludi:

A si non potest sic pertractus perdere, quod neque etiam possit acquirere lucrum. Nam iuxta regulam iuris: qui sentire debet commodum, debet sentire & onus.

¶ Tertia conclusio sufficiēter quoque probabilis est, & secuta opinio opposita, scilicet quod talis sic timore, vel rubore ad ludum tractus licet non possit perdere, possit tamen quæ ipse lucri fecerit, bona conscientia retinere. Hæc est Metinæ Complutensis & Magistri mei doctissimi fratris Dominici de Cueuas, & doctissimi fratris Gasparis de Vzeda prælectoris Salmanticensis apud sanctum Fraciscum est, vel videtur esse fratris Iosephi in suis floribus qui licet primam victoriæ non refutet, istam vltimo loco ponit. Huic credo magis accedit Nauarrus, nam nonnulla eius fundamenta, quæ adduxit probaturus quod minor potest in maiori summa lucrari quā possit in ludo perdere: huic conclusio ni possunt adaptari vide supra, & probatur primo, ratione Metinæ complutensis: quia scienti & volenti non fit iniuria: sed qui pertrahit vi, timore, fraude, importunitate alium ad ludū, sciens, & volens vult soluere à se perdita: ergo ei alter ea recipiendo, atq, retinendo non facit iniuriam.

C ¶ Secundo patet quia contractus minoris secundum iura sine authoritate curatoris, aut tutoris initus valet in quantum redundat in minoris, seu pupilli commodū, & non valet in quantum in eius cedit incommodum: ergo pari ratione contractus ludi poterit valere, quantum ad lucrum, quod inde vi attractus ad illum reportat, & non quantum ad iacturam, si in illo aliquid perdiderit.

D ¶ Tertio, quia talis translatio lucri in sic vi pertractum nulla lege præpeditur. ¶ Item quarto, quia vi pertrahēs alium ad ludum ipse liber ad ludū accessit: ergo translatio in ludo per illū facta valebit. ¶ Itē quinto, quia vtens cartis falsis in ludo nō potest lucrari à collusore: tamē collusor bene potest lucrari ab eo, sic in proposito contingit idem vel simile. Igitur si sic pertractus vi, aliquid lucrifecerit in ludo, & restituere renuerit nō est ab absolutione repellēdus, præsertim si sit pauper, & pertrahens diues, quia cēlendus est voluntarie dedisse, & potissime, quia habet pro se opinionem probabilē.

Q6. ¶ Præterea hic iam nos præoccupat illa ardua quæstio in qua mallem esse me discipulum, quam docere, scilicet an lex Matritij edita taliter prohibeat in pecuniam creditam ludere, quod non solum executio obligationis, & promissionis promittentis eam soluere prohibeatur in iudicio, sed etiam in conscientia impediatur trāslatio dominij illius pecuniæ sicuti in actione pupilli. Etenim Sotus loco citato sic ait vti reor inquit talis lex impedit translationem dominij, sicut in actione pupilli, quare qui promiserit non tenetur soluere, quod si soluerit, iam alter in conscientia ante repetitionem tenetur restituere. Idem alleuerat Metina in sua instructione. fol. 154 dicēs quod in ludo, vbi luditur sub pignore, vel in creditā pecuniam, si quid solutum est restituendū est. Rationes quæ hāc sententiam probabilē reddūt, licet ipsi doctores prædicti aliam rationem non reddāt, quā verba legis annullantis huiusmodi obligationes, & promissiones: possunt excogitari hæ. Primo cū expresse per legē talis obligatio, & promissio annulletur, & virtute cōtractus irriti nullū trāsferatur dominiū: quia nullo titulo trāsfertur, tūc deficit iustus titulus, ergo ratione istius obligatiōis vel promissionis irritæ acceptū nō potest retineri, & restituēdū est secundū Cordub. in suo quæstionario. q. 31.

¶ Secundo, quia iam per aliam legem concessa erat facultas intra octo dies

Universidad de Deusto
Biblioteca

dies repetendi amissam pecuniam in ludo: ergo lex hæc Caroli quinti Matritij edita annullans promissiones ludentium in pignora, vel pecuniâ creditam, aliquid maioris vigoris superaddit, nempe, quod non solum possit repetere, ac per consequens eam non soluere, sed & quod accipiens in conscientia virtute nullitatis promissionis, & obligationis teneatur illam restituere ante repetitionem.

¶ At in contrarium sunt non aspernandæ rationes: sed apparentes hæc scilicet quia lex impedientis translationem dominij in contractibus est odio sa: ergo nulla lex quæ istam translationem verbis expressis, aut consuetudine sic interpretante non impedit: nō sic est interpretanda latè: vt impediat transferri dominium, quia odia sunt restringenda.

¶ Secundo quia ista lex Matritica anno domini. 15: 8. edita vbi pronuntiantur pro nullis huiusmodi promissiones, & obligationes, & exequutioni mandari prohibentur solum videtur eas irritare in foro exteriori: neque expresse in conscientia impedit dominij translationem pecuniæ creditę in ludo. Ergo semel si fuerit soluta, non est restituenda ante repetitionem.

¶ Item tertio arguitur, quia si in conscientia, irritatio harum promissionum, & obligationum increditam pecuniam ludentium, dominij translationem impediret pro bono communi (vt fertur) sequitur quod etiam qui se iuramento astrinxisset eam soluere, ab ea soluenda liber maneret. Quod vt statim dicemus est contra sententiā Nauarri, & contra caput. 1. de iureiurādo, sequela patet, quia si iurat rem irritatam pro bono communi, non potest illam iuramento firmare, sicut neque posset legi pro bono cōmuni edite secundum Sotum renunciare.

¶ Item est argumentum ad hominē contra Sotum, quia non est regula generalis quod omnis lex irritans cōtractum, & tollens obligationem soluendi, in conscientia præpediat translationem dominij. Patet, nam lex testamentorum circa eorum solennitatem stabiliens, testamenta minus solennia irritat: & tamen ipso Soto testante non impedit translationem dominij, quia ipse Sotus fatetur, quod hæres, vel legatarius institutus minus solenniter per testamentum minus solenne: si apud se hæreditatem habeat: potest bona conscientia retinere, nec tenetur eam alteri tradere, nec hæreda legitimo antequam à se repetatur. Ergo à simili pecuniam creditam à ludente, & eam perdente vltro solutam eam lucrans, & recipiens non tenebitur ante repetitionem soluenti reddere.

¶ Deinde quia legi naturali derogare non debemus, vbi lex positiua cā limitans in parte expresse non derogat, sed de iure naturali est: & iure naturali conceditur, quia id naturale est: per suam voluntatem transferre dominum rei, in alium eius dominium, & expresse in hoc casu non impedit prædicta lex translationem dominij: ergo cum dominium sit translatum istius pecuniæ, ante repetitionem non est restituenda.

¶ Ecce hæc argumenta prædictā opinionem Soti, & Metinæ videntur reddere dubiam, quare pro resolutione quæstionis subijciamus has subsequētes propositiones.

¶ Quarum prima sit, nulla alia lege etiam prohibente, sola stante lege de repetēdo in ludo amissum, intra octo dies, perdens in ludo ad solutionem perditi non tenetur: hæc est fratris Iosephi in suis floribus: videturque esse Nauarri loco citato, vbi solū obligat soluere promissum in ludo perditū quādo ad id iuramento se astrinxit. est Soti loco citato, & patet, tum quia postquam in iudicio potest repetere, non obstāte quod de iure naturali promissum

sum est implendum, si tantum simpliciter hoc est sine iuramento pollicitus est se soluturum: poterit via mutuæ compensationis retinere. Tum quia secundum Sotum dū nō nisi simpliciter pollicitus est soluere, non est visus renuntiare iuri suo quod habet ex beneficio ciuilis legis repetendi: atque ideo potest in conscientia in iudicio se defendere, vt non soluat, neque facit contra iuris naturæ licet inter nobiles daretur ei opprobrio.

¶ Secunda conclusio, quidquid alij dixerint conformius est iuri & rationi, quod lex prima, titulo secundo, libro octauo ordinationum regalium solū obligat milites ludentes ad aleas, & tabulas, & in regno Castellæ de gentes ad restitutionem acquisiti per ludum. Hæc conclusio est fratris Iosephi: circa hoc tamen nihil concludit Nauarrus cum citet Adrianum in. 4. de restitut. quæstione. 1. 2. asserentem id ipsum esse seruandum de iure communi in alijs regnis, & addit Didacum Couarruuiam id efficaciter probare, sed nihilominus quidquid sit de iure communi, nos de iure speciali Castellæ loquimur. Ideo probatur quia leges curiæ Castellæ aliquæ alia regna inuictissimo regi nostro Philippo sub iecta peculiaria statuta vel leges, ex priuilegio habentia, quale est forte Neapolitanum regnum, & Flandrēsis principatus non obligant: nisi aliter per regem, & per ipsa in aliquibus casibus sit dispositum.

¶ Tertia conclusio, non obstante tali lege Matritij annullante promissiones, & obligationes ludentis pecuniam ad creditum, & eam in ludo perdētis: si qui eam pecuniam ludo amiserit diterit collusori lucranti eo, tibi centum argenteos, quos à me est lucratus, licet non essem tibi obnoxius ad eos soluendos, sed gratia meū cōplendi verbum tibi eos dono: tunc si collusor eos recipiat non titulo ludi, sed quia sibi donantur: tutus manet in conscientia ab eorum restitutione. Hæc conclusio est Metinæ in sua instructione, est etiam Soti loco allegato, vbi ait quod posset fieri libera donatio: quamuis semper suboleret fraudem. Imo Victoria asseruit quod qui in ludo licito aliquid perdidit tenetur soluere quia alias esset inæqualitas velle lucrari, & velle à se perditū non soluere si credebat alium bona fide sibi soluturum, sed dico si animo soluēdi lusit hoc non obstat, quia si velit vti beneficio legis quando lusit in pecuniam creditam, post poterit licite sic perditam non soluere, quia lex Matritij condita huiusmodi promissiones in ludo factas irritat dum luditur non præsenti pecunia.

¶ Quarta conclusio, si quis sub pignore, vel in creditam pecuniam ludens à collusore aliquid lucratus est: vbi perdens iurauit se soluturū, quia sic iurauit, tenetur soluere pecuniam amissam non obstante lege annullante promissiones huiusmodi. Hæc conclusio est Nauarri loco citato, sed tamen secundum ipsum potest perdens iste iurans soluere, postea solutam repetere. Probat eam à simili, sicut promittens soluere vsuras non tenetur eas soluere: nisi iurauerit, & tunc solutas repetere potest. cap. debitores de iureiurando. ita iurans soluere in ludo perdita, potest petere absolutionē ab iuramento, qua obtenta non tenebitur soluere. Imo sicut iurans soluere vsuras, potest petere absolutionē, antequam soluat: qua obtenta non tenebitur soluere. cap. 1. de iureiurando: sic pari ratione secundum Nauarrum iurans soluere perdita in ludo ante solutionem potest petere iuramenti relaxationem, qua obtenta non tenebitur soluere. Hæc conclesio Nauarri videtur contra Sotum, licet non tam clare qui ait legi annullanti has obligationes vel promissiones non posse promitten-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mittentẽ renuntiare, quia hæc lex data est non solũ in fauorẽ illius, sed in bonũ cõmune. Sed hæc ratio Soti non videtur multũ promouere, quia lex de nõ soluẽdis vsuris, & lex Velleiana de muliere verita: dũ est coniugata præsertim, fideiubere in cõtractibus, sunt in bonũ cõmune, & tamen per iuramẽtum possunt eis renuntiare, contrahentes ergo similiter legi isti.

Qũ. ¶ Sed posset quis instantius hic vrgere arguẽdo quod iuramentũ cõtra bonos mores non obligat, ergo nec istud iuramentũ de soluenda pecunia credita amissa in ludo obligat: cum videatur contra bonos mores. Cui argumẽto respõdemus primo, quod licet ludere cum circũstãtijs mortalibus sit cõtra bonos mores, sed ludere sine illis potest esse licitũ: & nõ cõtra bonos mores, pertinere q; ad virtutẽ eutrapeliæ. Secũdo dicimus licet ludere ludo illicito sit cõtra bonos mores: sed nõ est cõtra bonos mores de se, ibi in ludo perdita soluere. Sicut coire cũ meretrice est contra bonos mores: sed postea post copulã si iuramento promissum pro copula soluat, vt fecit Iudas cũ Tamar nuru sua, contra bonos mores nõ est, sed opus fidelitatis seruãdę.

¶ Sed quid quãdo inter promittendũ nõ interfuit iuramentum soluendi in ludo perditum, an sic solutum ũbi, tenentur lucrans restituere: quando lusum est impignorata fide soluendi, hic totus nerus difficultatis referatur.

¶ Pro hoc sit. 5. cõclusio, licet opinio Soti & Merinæ Salmaticensis præmemorata turior sit, scilicet q; nõ intercedente iuramẽto sed obligatione, vel pollicitatione simplici de soluenda pecunia credita vel absenti: si amittatur in ludo, si fuerit iã soluta, sit in cõscientia restituẽda: sed tamẽ qui noluerit eã restituere ante repetitionem nõ est dãnãdus, sed neq; ab absolutiõe repellẽdus, præsertim si lusit cũ nobili perdẽte, & ũbi postea soluerat. Hæc conclusio pãret quoad primam partẽ, quia propter authoritatem grauissimorum doctorũ, quales sunt Merina, & Sotus puto esse tutius, & quia de se est tutũ opinionẽ illiorũ sequi. Quãto re petitionẽ sic solutũ sit restituendum.

¶ Sed quia cõtraria sententia argumẽta pro se habet non despicabilia iã supra adducta, & quia videtur esse opinio Nauar. summ. lati. cap. 19. nu. 18. & Bañes cathedratici Salmaticensis meritissimi qui ait super. 2. 2. hãc legem non esse vsu receptam. s. de non ludẽdo in pecuniã creditã. Imo insinuat q; postquam sic eam lucrans acquisiuit, neque perdenti petenti eam priuatim tenetur reddere. Ideo non ausus sum, ad sibi solutum lucrantem ante repetitionem restituendum condemnare: neque si nõ restituat: ideo indignum absolutione reputare. Quod autẽ pro hac secunda opinione contra Sotum, & Merinam ibi Nauarrus sentire videatur: patet ex eius verbis fideliter hic expressis: vbi sic ait, secundum veriorem opinionem quidquid dicat Panormita. in dicto cap. clerici, & in cap. quia pleriq;, de immunitate eccleſiæ; & Gabriel, nemo lucrifactã in ludo etiam illicito ab eo, qui donare potest ea, quæ perdidit absque metu, dolo, & fraude, tenetur restituere de præcepto etiam pauperibus: vt satis sentit vterque Thomas. 2. 2. q. 32. art. 7. ad 2. & explicant Maior, & Adrianus, & Caiet. in summa, verbo, Ludus. Tum quia nihil accepit contra iustitiam: cũ non acceperit inuito domino, quia cum ludo, & sine ludo donare ea poterat: tũ quia neque quod sponsionibus sine fraude lucrifit, neque quod emptionibus, & venditionibus in diebus festis, aut locis sacris quamuis in eo mortaliter delinquatur, est necessario restituendum, non obstante illo peccato iuxta glossam singul. in capit. decet. §. cessent. de immunit. eccle. in. 6.

¶ Ecce ex illis duabus sententijs Navarri hic contentis conijcitur esse huius sententiæ. Tum quia loquitur post mentionem factam de lege Matritica iam dicta annullante huiusmodi promissiones soluendi in ludo factas. Tũ quia primo ait quod est lucrifactũ in ludo etiam illicito, qualis est ad pecuniam creditam à potente donare id quod perdidit absque metu, dolo, & fraude non esse restituendum. Tum quia ne quis obijceret quod Nauar. loquitur hic quando luditur præsenti pecunia, & non ex sponsionibus postea soluendi, ideo adiecit Nauarrus. Quia neque quod sponsionibus id est promissionibus soluendi lucrifit, est necessario restituẽdum: quidquid sit de peccato. Quid clarius? quia inquit nõ fit contra iustitiam: cum inuito domino non fit acceptum: tum etiam quia prædicta lex à fide digno, & docto memini me audisse quod in obseruatione non sit apud nobiles: eo quod dedecori sibi ducant, si promissa non soluant. Neque satis constat si in foro exteriori sit vsu recepta, & esto ibi sit vsu recepta quantum ad non mittendum exequutioni has promissiones, nihil contra nos.

¶ Respondetur iam tandẽ ad argumenta Soti in contra ad. 1. ex mente eius inde iust. & inr. lib. 4. quæst. 5. ar. 3. quod sicut ipse ait de contractibus minus solẽnibus, qui iure sunt irriti: quod iura humana nihil aliud volunt quam quod in iudicio tales contractus habeantur nulli: non autem quod ipso facto translatio sit nulla: dico prædictam legem Matritij nihil aliud voluisse: quam quod tales promissiones in ludo factæ soluendi perditæ in iudicio habeant nullæ, & executioni non mandentur, non autem quod sic promissum si lucrifactum fuerit, & solutum, quod ipso facto translatio sit nulla. eius sententiæ est frater Iosephus circa interpretationem harum legum annullantium contractus quando expressæ, vel ex vsu interpretante nõ impediunt translationem dominij.

¶ Ad secundum argumentũ dicitur, quod lex hæc Caroli quinti annullans has promissiones in ludo nõ fuit edita frustra. Tum quia per legem aliã solutum non poterat repeti nisi infra octo dies. At vero lucrum pecuniæ absentis iam lucrati solutum forsitan ratione nullitatis promissionis, potest repeti post octo etiam transactos dies. Tum demum quia lex regis Illefonsi quæ refertur in recopilatione noua l. 2. lib. 5. tit. 16. cauerat, vt omnis promissio, vel obligatio etiam facta inter absentes, qua alterum alteri se voluisse obligare constaret valida esset. Igitur exceptio illius legis fuit lex Caroli qua cauit promissiones soluendi absentem pecuniam in ludo perditam nullius esse roboris, vel imenti, neque executioni esse mandandas, quare ista lex non est lata frustra, sed de his satis.

CAP. XXXV.

De imparitate, & deceptione interuenientein ludo, & de sponsionibus, & de lucrifactis in ludo à filijs familias.

Qũ. IAm finem imposituri materiæ ludi: ne quid intractum remaneat reliquas hic prosequemur quæstiones, de illa primo inquirentes, Si alter ludentium sit peritissimus per suamque peritiam aliquid lucratus fuerit, an illud restituere teneatur? Pro decisione quæstionis subijcimus hæc dicta quorũ primũ sit, quãdo ambo collusores sunt ignoti sibi inuicem, quod peritissimus tunc lucratur, dum imperitiam aduersarij ignorat restituere non tenetur, quia tunc ambo æquali se

Universidad de Deusto
Biblioteca

se exposuerunt aleæ.

¶ Sit secundum dictum, qui comperta iam aduersarij modica peritia, longe peritiorem in ludo se esse cognoscit: tenetur vel à ludo recedere, vel tã tam palmam aduersario concedere: quanta vt par sit vtriusque conditio desideratur. Huius sententiæ est frater Iosephus. Huic subscribit Nauarrus, vbi ait quòd qui dissimulat se ludi imperitum, & cum sit valde peritus, attrahit imperitum, longeve imperitiorẽ ad ludum: restituere lucrum teneturi patet hoc secundum dictum, quia alioquin fraudulenter lucraretur, quia æquipollent fraudem committere, & aduersarium multo inferiorem in scientia ludi, pecunia spoliare.

Qõ. ¶ Sed quid si ambo collusores ante nouerant se? Pro hoc sit tertium dictum si imperitus perito dixerit, age quidquid à me lucratus fueris, tibi dono: tunc non tenebitur peritior ad restitutionem, patet quia sciẽti & volenti non fit iniuria.

¶ Quartum dictum sit an peritior restituere teneatur lucratum eri. si imperitior sciens, & volens accedat ad ludum, problema esse videtur. Nam Alcocerus tenet, quod nisi imperitior tunc dixerit age ludamus: quia tibi dono quidquid lucratus fueris à me: tenetur peritior ab illo lucrifacta restituere. Tum quia imperitior in ludo, non tam liber accessit ad ludum. Quia cupiditas lucrandi solet excęcare imperitos ne aduertant excessum peritiæ aduersarij. Tum quia ille imperitus ludendi non vult transferre dominium, nisi secũdum leges ludi: vbi exposcitur æqualitas peritiæ.

¶ Et licet ista prædicta opinio videatur probabilis, sed opposita opinio, scilicet, quod in hoc casu (cum vterq; sit sibi inuicẽ notus de maiori peritia vnius, ac de maiori imperitia alterius nõ obstante hac notitia peritior lucrifacta non tenetur restituere est, proba-

A bilior, nisi fallor, quæ est Metinæ Complutensis: præsertim vbi non multum agnoscitur excessus, & etiam si agnoscatur. Patet primo ex regula generali iuris, quia scienti & volenti non fit iniuria. Igitur cum imperitior ludendi exploratam habuerit alterius excessum: & nihilominus voluerit ludere, amissaque soluere, ei non facta fuit iniuria.

Secundo, quia per hoc quod sciens & volẽs accessit ad ludũ, videtur renũciare legi equalitatis peritiæ in ludo.

B ¶ Tertio, quia ratio qua probat Alcocerus suam opinionem potius est contra ipsam, quia cupiditas lucrandi non sic excęcat collusorem, vt ludere velit cum eo cuius excessum peritiæ perspectum iam habet, quia cupiditas lucrandi illum deterret, & admonet ne ludat cum isto, quocum est certo perditurus: sed cum alio æquali sibi in peritia ludendi. Deinde quia hæc vltima opinio Metinæ quam magis amplectimur videtur esse Nauarri loco citato. cap. 19. nu. 18. vbi ait, quod secundum veriorem opinionem lucri facta sine dolo, metu, & fraude, etiam ludo illicito, ab eo qui donare potest non sunt restituenda, sed hic nullus intercessit metus, fraus, aut dolus, ergo prædictum lucrum de mente Nauarri non est restituendum, quia in

C hoc casu non accipit aliquid ab inuito domino, sed ab eo, qui cum ludo, & sine ludo, ea donare poterat, & deinde

D quia Nauarrus ibidem num. 17. solum ait quod qui suam occultans & dissimulans peritiam ludi attrahit alium longe imperitiorẽ ad ludẽdum tenetur restituere lucrifactũ. Quod nõ contingit in hoc casu vbi vtrque quo ad peritiam vel imperitiam ludi sibi inuicem est notus.

¶ Tenetur insuper restituere acquisitum ludo, qui falsis talis, vel cartis vtitur legesve ludi cum notabili damno collusoris transgreditur, quia vti-

A tur dolo, & fraude.

¶ De inde aduertito tria quæ ait Nauarrus fuisse à se quæsita. Ad quæ suo ordine respondendo, ad primum dicitur, quod peccat mortaliter, qui sciens aut se habere plura puncta, quam habeat, quib' lucratur. Secundo quod perinde peccat, qui aduertit suum collusorem errore calculi, dicere se pauciora habere puncta, quib' perdit & nõ monet alium. Tertio peccat perinde qui accipit priorem locum: quem manum appellant & quia primus decipitur, ideo secundus accipit quod iam alter lucratus est. Quarto eiusdem culpę fit reus qui surripit ius aptius lucrandi collusori, quãtus nõ teneretur restituere, quantum ob id lucraretur: sed quãtum illud ius prioris loci valet. Sicut qui lædit messem non tenetur restituere quantum illa in area redderet: sed quanti extimaretur in herba, secundũ Diuum Thomam. 22. quæst. 62. artic. 4, quæ quidem prædicta tunc & tantum procedunt: cum damnum notabile infertur.

¶ Inspector tamen ludi solum contra charitatem peccat, & non contra iustitiam, si non admonet ludentem errare computando, vel non capiendo priorem locum: si id non promiserit, vnde restitutioni non sit obnoxius ob id.

¶ Deinde his adiungimus quartum dictum quod Metina in sua instructione docet, scilicet quando inter ludendum quis exponit residuum sortem D aleæ & cedendo el resto ãt vt Hispanice dicitur, etiam si eo ideò terminato tum residuum se lucrati, nihil tunc tenebitur restituere, quia citra hoc æquali periculo, & aleæ (cum hoc eis contingit) se exponunt collusores, quia similiter alia vice hunc, vel illi sic succedit alea.

Qõ. ¶ Sed iam pro complemento materiæ licet transactio in ludo circa lucrũ proprie fieri non possit secũdum doctores, quia transactio proprie est in litibus pendentibus, vel in litibus, Quæritur tamen an in ludo recompensatio probato ibi fieri possit, scilicet an cuspe perdit quis lucrum cum minore centum, fructus lucrum ab eodem minore centum, quos scilicet amicos? Seo. non poterat minori lucrari? possit pro recompensatione aliorum. 100. quos à se minor lucratus fuerat, eos 100. sibi bona cõscientia retinere. Pro fecto non est responsio tam in aperto.

B Igitur pro decisione dicimus primo, qui tenetur restituere lucrifacta in ludo ab vno, non potest compensare cum perditis cum alio, neque è contrario.

¶ Secundo dicimus cum perditis ex vno potest lusor compensare lucrifacta ab eodem non solum durante eodem ludo, ad cuius vsque finem nihil censetur lucrifactum, sed etiam in diuersis ludis, etiam si alij sint lusti, & alij illiciti, siue vterque sit habilis ad donandum, siue inhabilis, quam vis de rigore iuris in hoc vltimo casu sit inhabilis, contrarium dici posset ita Sylvester verbo ludus. quæst. 17. qui hoc tenet ex æquitate saltem quoad forum

C conscientiæ. Cui accedit Nauarrus in summa Latina cap. 17. num. 18. Est tamẽ contra Armillam verbo ludus. 3. 8. vbi inquit quod si Sempronius filius familias luserit cum Petro potenti perdere, & lucratus est. 10. adiecto: si post modum ludit cum eo ad cartas & perdit. 10. non potest Petrus facere pro à se perditis recompensationem: sed tenetur restituere. 10. quia filius familias ludendo potest patri acquirere: sed nõ potest acquisita distrahere sine licentia patris. Additque ibi Armilla, quod hæc opinio sibi videtur verior & tenenda.

¶ Sed tamen opinio opposita Sylvestri quam secutus est Nauar. potest tute teneri. Et pro ea est argu. eius, quod notat Panormitanus in cap. filius. de

Universidad de Deusto
Biblioteca

testamentis, & in cap. ex parte de censibus, & patet quia æquitatis rationis inuitur quod si patri filius familias acquirit in ludo, quod etiam si filius familias totidem perdiderit, atque lucratus erat, eius collusor, cum illo lucro vltimo possit sibi recompensare ex æquitate totidem quæ perdiderat, & iam filius familias patri suo acquisierat, & tradiderat, nam ex æquitate naturali, pater qui sentit lucri commodum, debet sentire & hoc onus. Secus est (vt reor) quando patri de lucro primo nihil obuenerat, quia filius lucrãs id dissipauerat, & prodige insumpserat. Tunc verior est Armillæ opinio.

Q5. ¶ Quæritur insuper an qui falsis cartis, aut talis, aut dolo, lucratur ab alio, compensare possit cum iuste perditis à se cum eodem collusore? Respondet Nauarrus, quod in hoc casu opinio cõtraria, scilicet Armillæ est vera, quia non videtur iustum vt compensentur cum iuste perditis, iniuste & per fraudem lucrata. Neque enim fas est dicere, quia à me Petrus iuste lucratus est decem, quæ iam ei solui, pro recompẽsatione illorum volo nunc mihi retinere & hæc decem, quæ per fraudem, & dolum his cartis falsis ab eo lucri feci.

¶ At vero Metina Salmanticensis in sua institutione ait, quod qui lucratus est à pupillo 100. argenteos, quos lucrari nõ poterat, si in eodem ludo colludendo cum eodem pupillo, eos amittit, non tenetur, si eos tunc soluit, eos iterum restituere eo quod ab imperante perdere eos lucratus fuerit & in hoc omnes conueniunt: si fiat in eodẽ numero ludo, & credo idem diceret cum Syluestro, & Nauarro, si cum eodem pupillo luderet, & in alio ludo amitteret quod prioris ludi ab eodem lucri fecerit, quia iam per solutionem perditi in secundo ludo quod lucratus est à pupillo in primo, est satisfactũ, & recompensat. Secus est inquit Meti

A na si decem quæ lucratus est à pupillo lucrans rursus cum alijs ludens perderet, quia maneret adhuc obnoxius ad restituendum pupillo, etiam si pupillus ille illa renuat accipere allegans sibi dedecori esse illa recipere, quia restituenda sunt eius tutori, & si fuerit filius familias eius patri.

¶ Sed iam tandem peruenimus ad Q3.
dubium de sponsionibus in aliquẽ eũtum incertum, nam hic accidit quædã
B effigies ludi licet non sit proprie ludus ¶ Ista mutua sponsio in talem eũtum Hispanice dicitur apuesta. Igitur ad dubium dicimus primo in his sponsionibus si quis sciens à se assertum esse verum, id dissimulat vt aliũ ad spõsionẽ inducat, tenetur restituere sic lucri factum ex ista sponsione, quia non sine dolo eam facit.

¶ Secundo dicimus, qui talem sponsionẽ sine dolo facit nihil certi sciẽs
C sed committẽs se fortunæ an eueniat vel non eueniat, an sit, vel non sit: si lucratus fuerit aliquid ex tali exponsione, non tenetur restituere, quia talis sponsio nulli iustitiæ est contraria, imo est consonalegi ad præsens. ff. de rebus creditis, & l. à Titio. ff. de ver. neq; peccaut id lucri ferentes mortaliter, licet secundum Maiorem, & Adrianum videantur veluti lucrum sordidum, quia fere semper est liberalitati contrariũ, ita Nauarrus cap. 17. num. 18.

¶ Tertio dicimus cũ Metina in sua
D institutione loco citato, quod cũ quis de euentu aliquo certificat alium, qui vt incredulus id non credit, sed facit sponsionem dicendo non ita esse, certe de euentu certus fert lucrum postea ex sponsione, vt verbi gratia accommodat exemplum. Ajt vnus ego vidi Petrum, quem vere vidit venisse à foris, replicat alter proculdubio, nõ vidisti, quia nondum venit. Adijcit primus credito mihi, quia hisce oculis eum aduẽtantem intuitus sum, & simul cum hoc alter propterea sponsioẽq;

facit

facit super eo q; nõ veneret, optimo iure, quia eum certiorauit, ab incredulo & spondente potest reportare lucrum sponsionis, vti Metina, quia illud veluti ex stultitia voluit dare, quia ibi neque intercessit fraus, nec inuitus spopondit.

¶ Demũ hoc genus ludi sponsionũ, id est de las apuestas: etiã si super re illicita fiat, vt v. g. si de dicẽdo patri verbũ ignominiosum pacisc antur, scilicet si quis dixerit alteri spõdeamus q; non
B fis ausurus patri verbũ hoc iniuriosum dicere, si alter acceptans hanc sponsionem verbum contumeliosum dixerit patri: lucrabitur sponsionem, nec eius restitutioni manebit obnoxius, ita frater Iosephus, quæ quidẽ assertio licet nõ careat scrupulo quatenus spõsio sit super re tertio iniuriosa: tamen secundũ sententiã Nauarri, Angeli, Syluestri D. Antoni. poterit sustineri licet videa
C tur cõtra cõmunẽ, quia licet res fit pro hibita: sed nõ videtur impedita trãslatio dominij, quia voluntaria fuit, hæc est Alcoceri. Vnde infert Alcocerus, q; etiã si sponsio, & cõtentio sit super rẽ alioquin licitã: dese, licet sub pœna excommunicationis sit prohibita, quod tali cõuẽtione acquiritur, & retinetur iure quidẽ acquiri, & retineri dicitur.

Q5. ¶ At nec illa quæstio omittenda videtur, cuius meminit Corduba in tractatu de casibus conscientiæ. q. 76. vtrũ
D Petrus, & Ioannes possint conuenire sic in cõtractu societatis in ludo quatenus Ioannes ludat, & Petrus exponat certam summã pecuniæ ludendã periculo amissionis. ¶ Respondet Corduba ibi dum ludus sit licitus absitq; vis, & fraus: ista conuentio non est damnanda absolute, licet non appareat tã honesta: dũ pretij iustitia, & partitionis seruetur, iuxta consuetudinẽ, & arbitrium bonorũ virorũ, & demũ si talis sit ludus vbi lucrifactũ non sit necessario restituendum: nisi aliæ circunstiæ adhibeantur casui, quibus merito

A veniat reprobandus.

¶ Sed vtrum dispensari possit hic Q8.
super voto de non ludendo ludo illicito, vel super tali iuramento: dicitur primo ad quæstionẽ authore Nauarro quod Pius quintus noluit super tali casu dispensare, quia videtur nulla causa sit dispensandi. Sed tamen fatetur Nauarrus posse talem obligationẽ voti, & iuramenti in aliam rem magis accepram Deo per ordinariũ, siue per aliũ ex priuilegio habentem authoritatẽ, commutandi commutari licet malitia illiciti ludi per hoc non tollatur. De his satis.

CAP. XXXVI.

De authoritate, & titulis imponendi tributa, & quomodo sint soluenda præsertim vectigalia, porteria, tributa, pecho Hispanicè nuncupata.

CVm omnis restitutionis, & iuris Q8.
materiam diffinitendam fuisse cepetimus, & hæc quæstio quę in hac materia celeberrima habetur nobis sub silentio prætereunda nõ est an tributa vel vectigalia defraudans, & nõ solemniter teneatur restituere. ¶ Cui quæstioni vt solutionem patemus prę mittenda est diffinctio tributorum, nã vt Sotus tradit lib. 3. de iustitia & iure, quæstione 6. artic. 7. licet tributorum nomina iuris prudentes multiplicent quæ inter alios Syluester sub verbo gabella prope modum enumerauit: quatuor tamen ad rem spectantia illic coonumerat Sotus primum est census, quod à censendo diriuatur vt habetur lege forma de censibus, dicitur autem census, q; censeri facultates

debent

Universidad de Deusto
Biblioteca

debent, quo inde pro earum ratione tributa soluantur vt habetur dicta. le. Ac vero quatenus peculiare nomen est ab alijs distinctum, illam pensionē singulariter significat, quam ciues virilim pro capite principi pendunt. Hoc est quod à Christo Iudæi scisciabatur an liceret censum dare Cęsari an non, id est pro subiectione, & quia ad superbiæ tumorem hoc genus census spectat inter Christianos principes nō est tan in vsu frequens. Ratione huius cēsus pendendi tempore Natiuitatis Domini descriptus est per Cęsarem Augustū orbis, & quia alhunc finē Dauid numerari iussit populum: ideo tā acerbas dedit pœnas.

¶ Tributum differt à censu, tum ratione materię, tum ratione finis: tributum enim de rebus nascentibus in subsidium regis, vel reipublicæ contribuitur. Census vero de capite ad subijciendam personam, in eiusque subiectionis professionem, & tributum quod secundum fratrem Iosephum in idē recidit, est proprie pensio quæ pro alendis militibus soluitur & stipendiū appellatur.

¶ Tertium genus pensionis est vectigal ab vero pue differens fine pariter, & materia. Soluitur enim de mercimonijs quæ vehuntur negociationis gratia admirorum, pontium, aliorumque id genus publicorum operum refectionem, & secundum fratrem Iosephum idem omino est gabella, & hic soluitur decima pars mercium. Vectigal dicitur à vehendo merces dicturq. Hispanice alcabala.

¶ Quartum tributum est, pedagium quod materia est idem cum vectigali, quia ex mercimonijs soluitur, sine tamē distīs, quia ad custodiā viarū dicatum est. Atque secundum fratrem Iosephū Hispanice portazgo cognominatur portorium, quod videtur coniungere Sotus cum vectigali, quia à porta dicitur, eo quod portitori soluitur: licet non insinuet esse idem quod vectigal. ¶ Duana idem est quod vectigal in hoc tantum differens à vectigali, quia duana soluitur pro rebus venalibus, quæ ab vno regno ad aliud vendendæ transportantur. ¶ At vero Talia est collecta seu pensio, quæ principi secundam quantitatem bonorum cuiuscumque ciuis soluitur. Sed aduertito quod census, qui est pensio vt diximus pro recognitione subiectionis in aliquibus locis martiniega vocatur. Q5.

¶ Guidagium proprie est stipendiū, quod soluitur ducatum præstanti inuia.

¶ His suppositis, quia præmissa quæstio præexigit cognitionem alterius, an vectigalia licite imposita sint per regem, & qua authoritate imponenda veniunt: ideo pro expeditione huius quæstionis statuuntur hæ conclusiones. ¶ Quarum prima sit, princeps quilibet superiore carens vectigalia imponere potest. Hæc conclusio continetur in Concilio Lateranensi, & habetur exp. innouamus decensibus, vbi cēsura excommunicationis fertur contra sine authoritate principum, & regū imponētes vectigalia, & latius de hoc agitur ab Innocentio. 3. cap. super quibusdam de verb signific. Hinc respublica nulli subiecta vt Venetorum, & Genuensis noua vectigalia imponere potest. Nā principatus authoritate polleat. Nam princeps proprie dicitur, qui in temporalibus superiorem non recognoscit.

¶ Iam quæstio veluti affinis obuiat, scilicet quæ sint causæ quibus noua vectigalia imponi possint, ersi alię possint forte excogitari? Respondetur tamen authore Diuo Antonino. 2. parte capit. 15. §. 2. & Gabriele assentiente et dist. 15. quæst. 1. artic. 3. sunt causæ octo ex quibus tributa indici possunt primo pro bello ineundo ad defensionem ciuitatis, & regni. 2. pro expensis belli iusti alijs inferendi. ¶ Tertio pro redimendo domino in bello iusto pro ciuibus illato capto ab hostibus. Secus est si in bello iniusto quod alijs inferebat talis dominus captus est: quia tūc proprio patrimonio redimendus est. ¶ Quarto pro vtilitate publica, scilicet pro construendo aliquo ædificio publico, vel huiusmodi vt habetur ca. cum Apostolus de censibus. ¶ Quinto ad redimendam rempublicam ab aliquo onere, vt si ciues inter se pecuniā ad redimendum tributum colligerēt. ¶ Sexto quando princeps egereret patrimonio ad regiam maiestatem conseruandam authore D. Thoma ad dueissam Brabantiæ. ¶ Septimo propter locandam in matrimonio regis filiam, siue prolem regiam commode alendam, quando aliunde non supperetēt sumptus vt credo, sicut etiam quando aliunde non supperetent sumptus pro bello defensiuo reipublicę. ¶ Octauo ad redimendam prolem regiam ab hostibus captam, vel ad liberandum regnum ab aliquo obsequio quod hostibus penditur. ¶ Additur his vltimo ad satisfaciendum lęsis in bello iniusto, vt si aliqua respublica aliquos iniuste damnificasset. Quæ quidem pensio sissa vocatur, quia consentaneum est respublica, his quibus nocuit damnum reparet. ¶ Præterea rationabile videtur quod soluię pro defensione regnorum in terris maritimis, & pro sustentatione triremibus, quibus via maris, & loca maritima ab insultibus hostium grassantium defensantur. ¶ Pro maiestate quoque regia eiusque prole sustinenda princeps licite tributa valet exigere, etiam si bella non supperetent sustinēda.

Q5. ¶ Sed iam in dubium vertitur an princeps immoderata vectigalia, seu tributa exigere possit, quia pertinax est quæstionis solutio dicitur primo quod rex seu princeps immoderata vectigalia exigere nō potest. Huius palam est ratio, quia rex, vel princeps bonorum subditorum non est proprietarius dominus, quia bona ciuium sunt propria non dominorum. Vnde iniuste, & immodice exigendo ad restitutionem teneretur rex. ¶ Dicuntur autem tributa esse iniusta, quando nulla subest necessaria, & iusta causa prædictarum.

¶ Secundo dicimus, quod omnes magnates noua obsequia à subditis, vel à priuatis exigentes præter quam quod delinquunt mortaliter, ea restituendi obligationem sibi super inducunt. Est res difficilis in cap. super quibusdam de verborum significatione. ¶ Tertio dicimus quod omnes subditi tenentur soluere tributa iuste imposita iuxta leges regni, vbi vnusquisque versatur vel negotiatur etiā si quis non exsoluerit euaserit pœnā legis, eo q̄ occulte transierit, vel se occultauerit vt eluderetur ab exactoribus secundū communem doctrinam doctorum, sic Mettina de restit. quæst. 13. & Sotus de iustitia & iure lib 5. quæst. 6. art. vltimo & lib. 4. quæst. 6. art. 4 & libr. 5. quæst. 6. art. 5. & Couarrub. in regula peccatum parte. 2. §. 5. 1. 2a Cordub. in tractatu de casibus conscientiæ quæst. 85. licet Naurrus in summa cap. 23. nu. 54. vsque ad 65. cū aliquibus doctoribus teneat contrarium.

¶ At vero quia sermones in vniuersali minus prosunt, sigillatim de vnoquoque genere tributorum, quomodo obliget nobis venit indagandum. Et primo de vectigalibus, idest alcabalas stat lex. 120. & lex. 129. quæreri vbi sanciatur, vt venditor, vel commutator cuiuscumque rei, sub præsignatis ibi pœnis vectigalium exactorem, & rebellionem intra tot dies admonitos esse curet de vectigali debito, q̄ si sic admonitus exigere non curauit, præsignato tempore elapso in iudicio repetere nequeat. Cæterum hoc non obstante venditor astrictus maneat ad soluendum vectigal in cōscientia, etiā si exactor non illud exigat iuxta consuetudines legesque Castellæ.

¶ Igitur

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Igitur, quia leges non obligant nisi prout sunt in vsu receptæ, & quia consuetudo præscripta solita est derogare legi, ideo secundum Couarrubiã loco citato, & Cordubam, & Metinam Salmanticensem prima secundę in materia de lege pœnali circa tributa seruandus est modus soluendi patriæ vsu receptus consentientibus iudicibus, & videntibus.

Qs. ¶ Sed qualis sit iste vsus soluendi introductus non declarant, an ex consuetudine teneatur soluturus vectigalia, tributorum exactores quærere adsoluendum: Respõdet Victoria posse aliquod tributum esse iustum si soluatur secundum consuetudinem quod tamen iniustum esset si solueretur secundum rigorem vt in vectigalibus consuetudo est vt soluatur si exigãtur alias non, si non celentur merces sed deportarijs ait non esse condemnandos occulte transeuntes vt portaria non soluant, quia de eorum iustitia non satis sæpe constat. Respondet frater Iosephus ad quæstionem etiam in suis floribus in materia de restitutione secundum consuetudinem Hispanicam nullum teneri vectigalia soluere, donec à quæstoribus exigantur: tenetur tamen vnusquisq; nõ consummare venditiones occulte, aut si occulte vendat quæstori significare. Tenetur etiam nõ diuertere à via, vt pedagium à quæstoribus vel portitoribus non exigatur. Ratio qua fusam hanc sententiam fulcit frater Iosephus est quia dum exactor non petit, venditor non retinet vectigal inuito domino. Atque ideo citra peccatum retinet, sed an hic in cõsuetudine modus soluendi, vt dum occulte non vendatur, vectigal non soluatur, nisi petatur, sic vniuersaliter receptus in tota Hispania, vt significet frater Iosephus mihi non constat. Et ideo bene admonet Metina Salmanticensis quod seruandus est modus in vnaquaque patria Hispaniæ vsu receptus.

A ¶ Sed descendendo sigillatim ad singula specie tributa: dico cum Metina Salmanticẽsi in sua prima secundæ. Primo, quod decimæ ecclesiæ sunt, debitæ ante iudicis declarationem, & an sint deferendæ ad exactoris domum proprijs sumptibus eas debentium in hoc standum esse censeo consuetudini.

¶ Secundo dico cum eodem Metina, & Corduba tributa ratione transitus per pontem, vel portaria non tenẽtur viatores soluere: nisi peratur, quia durissimum est obligare aduenas ad sciendum huiusmodi statuta. ¶ Idem de tributis per saltum, id est puertos secos dicendum est.

Qs. ¶ Sed circa hoc secundum dictum perpende pielector, quod licet secundum Nauarrum summa Latina cap. 17. num. 203. portaria, & alia tributa regia publica non sunt soluenda de his, quæ quis ad suam, & suæ familiæ necessitatem, secum portat iuxta ius commune nec consuetudo contraria valet secundum Angel. verbo pedagium. §. 3. sed contra tenet sanctus Antoninus in 2. parte cap. 14. quod verius est, & quotidianus vsus comprobat, & hanc, quia consuetudo potest inducere id omne quod lex cap. fin. de consuetudine, & l. 2. C. quæ sit longa consuetudo, & certũ est hoc lege statui posse vt etiam idem Antoninus ait. ¶ Licet inquam hoc dicat Nauarrus: tamen attendenda est pia limitatio Driedonis de libertate Christiana lib. 3. cap. 5. fol. 62. cui ascultat Corduba in tractatu de casibus conscientiæ quæstio. 9. c. vbi Driedo sic ait, quia his temporibus tributa & impositiones portoriorum, id est de portazgos plerumque contingit carere iustitia: eo quod desint causę ad suam iustificationem requisitæ vt refert Syluest. gabella. 3. q. 2. q. 3. id circo non tam facile sunt in conscientia damnandi huiusmodi portaria defraudantes maxime si cum pauperes sint per dominos, vel

vel populos adiguntur adsoluendum tantundem ac diuites, quia ius ciuile & canonicum reprobant exactiones pro exportatione rerum ad vsus domi necessarios. Quare ex mente horũ doctorum & Victoriæ non puto culpandos hos, si causa redimendi suam vexationẽ se occultauerint diuertendo, ab itinere, nõ obid ausim eos damnare licet hoc facere, id est se occultare, aut diuertere à via reliquis nõ sit ita tutũ aut permissum contra Victoriam vide Syluest. gabella. 3. q. 5.

B ¶ Tertio dico ex mẽte eiusdem Metinæ collectam, id est tributum verbo pecho nuncupatum nullus tenetur soluere antequam petatur, quia nullus tenetur prodere suam ignobilitatem, & credo ita est in vsu & de fisa idem prorsus est dicendum, quod nou est soluenda ante quam petatur.

¶ Sed de vectigali alcabala nuncupato ait Sotus loco citato quod sit quartum dictũ quod nemini licet exactorem eludere nisi vbi patentissima esset vectigalis iniustitia, sed addijcit Sotus ibi de iust. & iure li. 3. quæst. 6. ar. 7. quod dum hæc magno rigore exigũtur satis est quod quisque dum tributũ petitur, soluat obedienter maxime vbi debitum non est magni momẽti. In declarationem huius sententiæ Soti (quia non adeo clara manet adiecit Metina explicans mentẽ Soti & dicens quod secundum Sotum non est petenda decima, sed vigesima, aut trigesima. Si autem petatur decima non reddatur nisi petatur, ita Metina contra Cordubã dicentem circa vectigalia, id est alcabalas exactorem quærendum esse à soluturo.

C

D

CAP. XXXVII.

De quibusdam specialibus impositionibus de quibus meminit Corduba, & de tributo generali Valentiæ.

A POrrò quia pro viribus exacte à me hanc tributorum materiam absoluendam suscepi, ideo de quibusdam specialibus tributis, & impositionibus de quibus meminit Corduba in suo tractatu de casibus conscientiæ nunc agere est operepretium. Et primo de tributo recepto Valentiæ in vsu, quod derecho general nuncupatur loquendo, cum Corduba dicendũ puto: quia est veluti genus vectigalis, sicut vectigal Castellæ est introductum ideo sub culpa mortali & sub obligatione restitutionis fore soluendum à negotiatore Castellano negotiante Valentiæ iuxta vsum Valentiæ receptum, quia ibi suæ sunt obseruandæ leges, & consuetudines.

¶ Porrò de secundo genere tributorum quod dicitur quema quod introductum fuit pro reficiendis domibus combustis tempore simultatum inter Castellam, & Aragoniæ regnum, quæ iam sunt reædificatæ ab immemoriali tempore loquendo, & etiam de tributo nuncupato sisa, quod impossibile esse dicitur ad ædificandam domum publicam valde sumptuosam lõja nuncupatam, quæ in vrbe Valentiæ fuit constructa, & ad alia opera publica, quæ iam à pluribus annis fuere cõsummata dicendum est cum Corduba super his diuersas versari opiniones doctorum, inter quas prima & verior est opinio quam tuentur Angelus titulo pedagium. §. sexto & Gabriel in quarto distinctione. 15. quæstione quinta, & Syluester titulo gabella. tertia quæstione. 8 & quæstione. 9. & Caieta. titu. vectigal in summula qui vnanimiter omnes asserunt in conscientia subditos non astringi ad pendenda tributa hæc, quãdo communiter cõstat eorũ cessasse causam, quia regula generalis stabilitur, quod cessante causa iusta, quę fuit ad imponenda tributa, collectas, impositiones, hæc tributa desinunt esse iusta, ac per consequens desistunt ab obli-

Universidad de Deusto
Biblioteca

obligando in conscientia. Neque taliũm tributorum defraudatores peccant in conscientia, neq; propter hoc obnoxij fiunt restitutioni eorum, neque iuste iubentur exigi. Idemque dicendum est pati rationẽ de continuatione huiusmodi tributorum, sicut de eorum noua impositione, etiam si ab immemoriali tempore deducta sit. Neq; hic legitima præscriptio admittitur, quia neque vt supponitur bona fides interfuit, postquam certo liquet fuisse iusta causa fuisse exacta à tempore etiam immemoriali cessationis causæ.

¶ Secunda opinio versatur aliorum doctorum, cui subscribit Metina de restitu. quæstio. 13. asseuerans talia tributa ex obligatione, etiam si cessauerit eorum causa esse soluenda ratione, & titulo præscriptionis, & consuetudinis à tempore immemoriali currentis. Hanc secũdam opinionem studuit Corduba loco citato cum prima opinione cõmuni componere seu cõciliare, ambas habere locum veritatis asserens. Nam prima & communis opinio verum habet, scilicet quod non sit soluendum tale tributum quando cõstat certo omnino cessasse eiusdem tributi imponendi causam, & quando constat simul cum hoc aliam iustam causam eius loco non successisse, vel si cõstat quod pro nullo tempore, (cessante iam pro tempore causa) dominus manet obnoxius ad proprijs expensis sustentandam causam si se obtulerit, vt ad excubias, & munitionẽ, & milites sustentandum in arce, si contigerit in aliquo tempore irruere, insultusque facere hostes. ¶ At opinio aliorũ, & Metinæ secunda verũ habet, scilicet quod etiam cessante causa, ex obligatione pendenda sint talia tributa quando nõ constat causam impositionis tributi ex nunc cessasse, vel si constat cessasse pro aliquo tempore, tamen dominus manet astrictus (dum se obtulerit causa) suis sumptibus sustentandi eã onus subire, sicut est vigiles, speculatores; præsituere in arce ciuitatis, vel quando creditur vel præsumit alia esse causa iusta, quæ loco primæ successerit ad continuandam talem tributorum exactionem, vel quod in alios necessarios reipublicæ vsus talia tributa expẽdantur: quæ causæ & occurrunt, & occurrere possunt, quia non paucis quotidie respublica opprimitur necessitatibus, quæ nouas impositiones istas possent iustificare: si de nouo fierent pro eis supplendis, & quia de his omnibus reddere rationem non expedit continuantur exactiones tributorum quorum causæ cessauere, quia loco earum aliæ denuo causæ emersere, & sic in his casibus iustificata erunt tributa hæc, & secundũ omnes debita erũt.

¶ Igitur in casibus præmissis tributorum quema, & fisa nuncupatorum, quia nescitur certo, an noua emerserit necessaria causa, vel si in alias instituitur reipublicæ necessitates, vel nõ: & licet talem nouam causam suppetere præsumi possit de ea qualis sit compertum non habemus, concludit Corduba loco citato quod in his prædictis casibus ab eis soluẽdis nõ deobligarer, neque impositores, vel exactores eorum damnarer, neque etiam defraudatores eorum renuentes ea soluere obnoxios culpæ, aut restitutionis reos pronuntiarer, quia potius apparet nullam suppetere causam, vel an talis causa subsit in dubio res versatur, & sic dubium hoc in præiudicium vertisque partis militat. Hæc Corduba, vbi in nullam visus est propendisse partem.

¶ At ne in æquilibrio, suspensum ve relinquamus lectoris animum, videtur mihi saluo meliori aliorum iudicio hãc litem sic posse dirimi, dubiũque diffiniri vt scilicet quia in dubio melior est conditio possidentis, & quia hic dubium est propter prædictas rationes an hæc tributa sint debita, vel nor: & quia authore Corduba prima opinio communis, veriot apparet: ideo hæc tributa in conscientia à confessarijs autequam ab exactoribus vel quæstoribus exigantur non cogãtur soluere subditi, nec ideo quod nõ ea soluerint pœnitentes, vel nolint ante repetitionem soluere, indignos eos reputent absolutione. Nam licet lex in dubio obliget, intelligitur quando tale dubium non vergit in præiudicium tertij, quia nullus bonæ fidei possessor in dubio in conscientia est spoliãdus. Cum igitur posint per opinionem cõmunem & veriorem suam bonam fidem, & possessionem bonorum protegere, in conscientia ante repetitionẽ quæstorum non sunt obligandi ea persoluere.

Q5. ¶ Sed iam de pedagio inquirendum venit, de pedagio ergo dicendum est, estimo quod quia tributum est antiquitate pollens, neque satis liquet eius impositionis cessasse causam, quia dicitur istius tributi Valentiæ impositi peage nuncupati super solas merces ad Castellas asportandas impositi, causam fuisse (vt communiter fertur) reparationem itineris de Requena ad Valentiam (licet de hac causa nihil satis exploratum certumve habeatur) quia iter illud reparatione eget, cum iter hoc frequentetur à currum auriga. Ideo de contrario aut iure, aut facto dum non constiterit, obligatione illud soluendi ij à quibus soler exigi tenentur. Secus esset si de nouo impositum fuisset, eiusque impositionis iusta causa lateret, quia tunc tale tributũ præsumendum esset iniustum iuxta ea quæ quanquam de censibus lib. 6. tũcque non subeunt subditi obligationẽ illud soluendi, possuntque subterfugium quærere non soluendi, illud defraudando non mentiendo: sed occultando illud vel subterfugiendo, vt tradit Metina, summa Angelica, Syluester, Gabriel, & Caietanus vbi supra.

¶ Præterea sine silentio præterendum non est & aliud genus tributi nouum impositum nuncupatum hinc ab octo annis à tempore suæ editionis inductum, vt ait Corduba pro triremibus in mari sustinendis de quo Corduba asseuerauter ait ex obligatione esse soluendum, quia iustum est, vel potius iustum est iustum sicut & causa eius iusta præsumitur, Quia ad sumptus tenemium. Neque præsumẽdum est id genus tributi impositum fuisse super fercio, vt carius redditum ad Castellam non transueherentur: sed ideo super talibus fercij mercibus tale tributum inductum est, quia merces pingues sunt, quarum negociatio est sequens: atque per consequens id tributi inde commodius educi potuit, quia pro sustentandis triremibus necessarij sunt sumptus, quam causam summe reipublicæ esse necessariam notum est.

¶ Neque obstat obiectio, qua obijcitur tributa hæc fato per contractum venditionis esse trãslata in optimates regni, neque regem, ante rempublicã eis potiri. Quia si iusta tributa fuere, exsoluenda sunt, vel huic vel alteri, qui ea exigendi ius obtinet. Quia rex qui ea venundedit, pretijque sibi collati emolumentum ad alios vsus necessarios applicuit, vel dit tales vsus insumpsit, de redditibus suis quod de tali tributo supplendum erat supplebit. Quod si talia tributa iniqua sunt: neq; magnati exigenti debentur, licet illi vendita sint, sicut neque regi sunt debita, neque reipublicæ quia nec rex, neque respublica potuit vendere, aut transferre in sibi non competentem. Ecce extricauimus dubia præmissæ dum eorum etiã omnes rimati fumus causas.

¶ Sed quia iam diffinitiuus culpam esse non excusantem à restitutione occultare se, vel diuertere à vijs vel

Universidad de Deusto
Biblioteca

locis, publicis causa defraudandi iustum tributum, aut portarium etiam si luat pœnam fraudator secundum cõmunem opinionem contra Nauarrũ. cap. vigesimotertio. numero. 54. vsq; 65. & contra nonnullos alios prædicta nostra prædiffinitio intelligitur vera: nisi dominus, cui debetur tributum sola pœna magna, vel modica velit se esse contentum, sicut habetur in quinta parcita, titulo septimo. l. 96. & 97. & 107. & libro sexto ordinatio. regali. tit. 10. l. 9. & 10.

Q5. ¶ Adijcimus insuper à culpa abesse mortali obijcere se periculo mercedis amittendi, vel luendi pœnam in prædicto casu quo dominus sola pœna cõtentatur etiam si ad euadendam solutionem iusti tributi tale discrimen velet subire: tamen imprudentiæ tribuẽdum venit: si ita caute non fecerit vt bene sibi cedat.

Q5. ¶ Præterea illa quæstio huc aduocatur, in qua parum conuenire Nauarrus & Corduba videntur: an ille gabellæ debitor vbi publicanus, siue conductor, remittit conscientiæ eius vel voluntati, vel verbo solutionem mercium quas defert, reus fiat culpæ, vel restitutionis: si non prodiderit quantitatẽ mercium, solutionemq; integram exhibuerit? Circa quam quæstionem primo ea asserta proferemus in quibus tam Nauarrus quam Corduba quam omnes cõueniunt, quorum primum est quod nullatenus in aliquo casu licet vti mẽdacio, aut periurio ad celandum vel subterfugiendum solutionem tributi iusti.

¶ Secundo ex mente vtriusque, & omnium asserimus quod dum publicanus, aut conductor gabellarum defert iuramentum, aut remittit conscientiæ debitoris gabellæ vt veritatẽ pretij, aut quantitatis mercium, quas defert dicat & acceptat: si non plene manifestauerit eam: vltra peccati noxam obligationem restituendi non effugit: ita Nauarrus summa latina cap. decimoseptimo. numero. 203. & Metina. C. de restitutione. de rebus restituendis, quæstione decimatertia sub fine. Addit vero Nauarrus hoc esse verum etiam retenta opinione, de qua ipse meminit infra cap. 23. à num. 36. quæ habet quod regulariter qui fraudat legem temporali pœna munitam, non incidit in spiritualem æternam. Fatetur tamẽ Nauarrus debitorem gabellæ non teneri id iurare, & in onus suæ conscientiæ recipere, quia satisfacit dicendo se paratum soluere, quæcunque se debere publicanus monstrabit. Hæc Nauarrus, sed credo hoc vltimũ asserit secundum suam opinionẽ contra communem, vbi tenet, quod lex pœnalis obligat ad solam penam & non ad culpam. Ideo ait quod debitor gabellæ possit recusare sibi delatum à publicano iuramentum, per quod si iurasset iam teneretur restituere sub culpa & in conscientia, sed certe fallitur in hoc saltẽ quod existimat legẽ tributorum exoluendorum esse mere pœnalem, quia fundatur si iusta imponat tributa pendenda in lege naturali quæ dictat principi deberi subsidia à se imperata iustè pro regni supplendis necessitatibus, ideo leges hæ de persoluendis iustis tributis, secũdum communiorem opinionem cõtra Nauarrum, & in conscientia, & sub culpa obligantur ea soluere subditi iuxta tamen vsu receptum modum soluẽdi. Hoc insinuauit Dominus dum dixit, reddite quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.

¶ Tertio asserimus cum Corduba loco citato quod dum debitor pedagij, aut portarij caueat periuria & mẽdacia, citra culpam mortalem & absque restitutionis obligatione poterit non pandere & non soluere integraliter, & in totum pedagium siue portarium iustum quãdo suæ voluntati, aut verbo remittitur? gabellæ conductore, quia talis gabellæ debitor, id est pedagij est conductori & exactori amicus, sicut contingit eum initam habere amicitiam cum negotiatoribus ordinarijs, & viatoribus frequẽtibus ne per alia diuertant oppida, & loca illis licita, & quia sic more receptum est, scilicet non scrutari neque in rigore cogere omnes merces propalare illos neque in totum ab eis extorquere integrum tributum, vel pedagium alias debitum: nisi iuxta simplicem depositionem, qua deponunt, vel soluunt dicentes, accipe hæc tibi debeo: licet cõductor, & publicanus vel nouerit, vel suspicetur viatores plura portare, pluraque debere, quia iam cum tali solutione videntur contentari, in cuius cõfirmationem Corduba citat Sotum, & communiter doctores vbi supra. A qua sententia nõ ausim diuertere præsertim si causæ quibus ista sententia nititur, quæ supra allegatæ sunt veræ sint. Secus alias, si tales causæ nõ subsistant: & pedagia certo iusta sint.

Q5. ¶ Insuper & adijcimus scisciatari vbi tributa aliquo iusta, alia vero iniusta exiguntur, vtrum per solutionem qua cogitur soluere tributa iniusta possit iuste recompensare sic pro tributis iustis quæ tenebatur iste soluere? Huic quæstioni ex mente Cordubæ dicimus sic respondendum, quod si iam debitor iusti tributi tantum ad euadẽda iurgia, & lites quia aliter nequiuit facere exoluit tributa iniusta, tunc via recompensationis bene potest in ea quantitate, qua tributa iniusta coactus est soluere, sibi retinere tributum iustum, id occultando neque soluendo. Hoc autem verum habet si vtraque tributa tam iusta quam iniusta eidem domino & conductori soluenda erant, quia aliter recompẽsatio fieri nequit quia esset soluere iustos pro peccatoribus.

Q5. ¶ Quia in hac materia sicut in aliquibus alijs, aliqui casus solent inter

opiniones varias versari: hæsitari hic quispiam poterit, vtrum in his, & similibus inter varias opiniones versantibus casibus, possit quis tuta conscientia, duorum vel trium theologorũ bonorũ tali opinione præstantium sententiam sectari, dum sibi consulti respondent, nec ipsum peccare neque ad restitutionem teneri. Cui dubio ex mente Cordubæ loco citato respõdemus affirmatiue talem tunc tutã cõscientia huiusmodi duorum vel trium theologorum, & authoritate, & opinione posse sententiam sententiam amplexari, nam in hoc casu etiam si erraret putans se attingere veritatem, ignorantia inuincibilis eum immunem redderet à culpa. Quæ quidem assertio verum habet nisi in casu, quo talis compertum haberet communiter sapientes tenere contrarium, & istud contrarium communiter inter homines timoratæ conscientiæ in practica fuisse receptum, quia tunc talis opinio ordinarie solita est esse vera, & quæ intercedente periculo, vel dubio peccati mortalis est sequẽda: si in amplectẽdo contrariam tale periculum imminet. Excepto tamen nisi constaret aliã opinionem contra scilicet prædictam communem tum probabiliorem esse, tum etiam magis fundatam, quia tunc omissa opinione communi hęc amplecti tute posset, sed hoc raro & non sæpe contingit. Et ita in casibus huius materiæ opinio communis quæ & melior est & maiori authoritate pollet, amplexanda est. Vide Corduham in quæstionar. libro secundo de ignorantia, quæstione tertia, latius de hoc differentem, vide Metinam prima secundæ dicentem satis esse sequi opinionem probabilem quæ est quasortibus argumentis & authoritate doctorum fulcitur secundum Metinam eundem.

CAP.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. XXXVIII.

De tributis gallinarum, & alijs egregijs casibus circa materiam.

PRoro etiam de tributis gallinarum, quæ etiam ab immemorabili imagoratibus, & dominis minoris pretio quàm valent solitæ sunt rependi, situ necessarius hic incidit sermo, cuius quæstionis meminit Conradus in tractatu de casibus conscientiæ, quæstione. 114. vbi sic proponit quæstionem vtrum dominus à populis sibi subditis licite pensionem mille gallinarum pro mensa sua ab antiquo recipit, quas minoris soluit citra medietatem, quam valeant nunc temporis: quia ab hinc octoginta annis decem dipondia in pretium earum ipsi domini impendebant, & ab hinc quinquaginta annis pro singulis duodecim dipondia soluebant, nunc autem vsque ad viginti dipondia pretium auxere, sicque quo chartius gallinarum pretiũ fit, per dominos augetur & pretiũ sed semper citra mediatatem valoris, quẽ valent.

¶ Igitur per distinctionem venit dissoluenda hæc quæstio, quia si à principio titulo emptionis venditionisque suis initus iste contractus pendendi tot gallinas quot tunc, tunc palam est contractum esse contra iustitiam, obligationemque restitutionis inducere: sed quia pensio hæc annua tot gallinarum potuit ortum habuisse ab antiquo ex contractu emptionis, & venditionis, & debiti seruitij: ideo dilinguẽdum esse videtur: & iuxta distinctionẽ dicitur quod si vasalli alias sufficienter implent tributa secundum leges debita, integreque ea persoluunt dominis, tunc siue contractus hic sit simplex emptionis, vel venditionis siue mixtus fuerit, iniustitia non caret, quare dñi obnoxij sunt ad restarciendum, id quod de iusto valore gallinarũ desit, iuxta tempora, quibus quilibet eas recepit, & modo recipit, quia solum contractum emptionis, & venditionis ab initio constatum esse si dixerimus, notabiliter distat ab iusto gallinarum pretio, & ab æquali pretio desicit: quod si mixtus contractus à principio intercesserit, etiam pars quæ subtrahitur à iusto pretio gallinarum titulo debiti seruitij iniuste retinetur, aut recipitur, quia à tali seruitio subditos constitutum esse imminuas, postquam alias sufficienter exsoluunt tributa, exhibentque obsequia per leges debita. Et sic id quod subtrahitur à gallinarum iusto pretio exigitur à subditis vltra ab eis debitum, neque ad id credẽdum leui ducimur cõiectura, quia probabiliter coniectare possumus antiquitus valorem gallinarum constitisse scilicet decem conuenisseque dominum cum vasallis de subministrandis sibi gallinis pro mensa ad taxam decem dipondiorum prout tunc vena lex erat, cumque pro tempore succedens creuerit pretium, auxisse dominos & pretium vsque ad viginti dipondia quo pretio nunc eas soluunt, cum ergo nunc longe earum creuerit pretium, sequitur subditis auctum pro illis rependendum esse pretium, pretioque quo nunc valent esse tolendas sicut contra si huiusmodi gallinæ vilescerent: nunc ut pretio minoris quæ valerent quam viginti dipondia, minoris huc pretio reciperetur vasalli eas domino exhibere venales. ¶ Vltimo patet quia communis increbuit fama, reddi eus, seruitiaque, quæ exigunter à subditis notabiliter fuisse creuisse plus quam antea constiterant. & vltra expedient, potissime cum domini potius teneantur ægritatibus subditorũ per eleemosynarum subsidia subuenire quam exacte, & ad summum redditus exigere, neque hic titulo præscriptionis se possunt domini protegere, quia præscriptio est nulla cum sit iniusta.

¶ Vltimo tamen dicimus, quòd si redditus, tributaque nõ adæquauerint eam quantitatem quam iuste secundũ leges pro seruitio sibi debito possent exigere domini, tunc si talis quantitas remissa computatur & continetur in ea parte, quæ subtrahitur à iusto pretio gallinarum, absq; delicto erit dominus, si gallinas exegerit illo viginti dipondiorum pretio neque vlli restitutioni ob id erit obnoxius, quia cõtractus, tunc interuenit mixtus ex emptione, & venditione ex vna parte, & ex condonatione partis seruitij debiti pro parte pretij iusti gallinarum à domino non soluta, vel de pretio iusto subducta, quatenus vna pars alteri æquualet, consonant doctores vt refert Gabriel in. 4. dist. 15. q. 5. conclusione. 2. & 3. & 4.

Qõ. ¶ Insuper dubitari à quibusdam circa hanc materiam solet an casu quo domini optimates, vel emerint à rege vectigalia, alcabalas nuncupata vel de manu regis susceperint, possint ad summum, & ad perpendiculum, hoc supremo rigore, scilicet ex decẽ vnũ exigere: cum rex, nec modo neque tẽpore quo vectigalia contulit, vel vendidit, ita in summo rigore exigat, neque exegerit, & quidem circa hanc quæstionem aliter sentit Corduba in tractatu de casibus conscientiæ, quæstione. 115. & aliter Sotus de iustitia & iure, libro tertio, quæstione sexta, articulo vltimo: nam Corduba tuetur licere optimatibus, ista vectigalia summo rigore exigere, id est ex decẽ vnum, quia cum hæc iura, vel titulo emptionis, vel donationis sine vlla limitatione perceperint à rege, vel priuilegio, vel præscriptione ea acquisierint à rege, eodem pleno iure ea retinent: sicut sua iura vectigalium obtinet rex, & per consequens possunt vectigalium pensionem, sicut extenuare, sic etiam & auctiorem reddere, sicut & rex, dum vltra ex decem vnum non exigant, ac perinde licet rex suorum vectigalium pensionem remisisse remisisse concesserit, ipsi tamen in eorum exactione possunt ascendere dum vltra ex decem vnũ non exigant, quia in re sua vnusquisque est moderator, & arbiter intra limites iustitiæ, & dum speciali lege non prohibetur. Neque obstat inquit contra hoc indulgentia, qua rex indulxit regno per aliqua curricula annorum ne vectigalia ad summum ascendant, vel in summo exigãtur, quia hæc indulgentia non vergit in præiudicium vectigalium debitorum alijs dominis. Sic in facti contingentia latam fuisse sententiam in regali consilio asseuerat Corduba.

¶ At verò licet ego non sim tantus, vt hanc sententiam authoritate consilij regij fultam ausim, vel velim damnare: sed res est, quæ in conscientia non transit sine aliquo scrupulo, tum propter authoritatem Soti, tum propter rationes æquitati innitentes: quæ pro eius sententia possunt allegari. Primo quia lex eatenus obligat, qua tenus est vsu recepta. At ista lex vectigaliũ sic est vsu recepta vt quota hæc non ad summum exigatur: sed infra summum sese solet rex cum regno cõponere, vt remissior fiat pensio, ac tolerabilior, quia vt bene ait Sotus, licet decima sit consignata, tamen nisi vrgens regni necessitas illud postularet nimis graue esset, tributum hoc ad rigorem exigere. Quare rex & vsus admissus per regem rigorem legis de quota decem vectigalium sic temperauit, vnde hæc remissio non videtur esse tam indulgentia regia, quam vsus admissus à rege vt temperans & interpretans legẽ, & quia Victoria, vt præ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

diri asseruit quod aliquod tributum contingit esse iustum: si soluatur secundum consuetudinem, quod tamen esset iniustum si solueretur secundum rigorem, & exemplificat in vectigalibus, id est alcabalas. Cum ergo talis vsus & consuetudo, dum non reuocatur per regem, habeat vim legis, postquam etiam optimates in exigendis vectigalibus, vsui habenti vim legis, & temperanti rigorem legis obtemperare tenentur, sequitur quod dum rex admittens vsum, in rigore vectigalia non exposcit: nec etiam ipsi magnates ad summum rigorem possint ea exigere, nisi malint sibi aliam specialē præstituere legem.

¶ Et secundo confirmatur, quia nullus videtur plus iuris voluisse transferre in alium, quam ipse de facto putat se habere, at rex vsui conniuens de facto non se putat habere ius ad exigendum in summo dum nō reuocat vsum exigendi minus, temperātem rigorē legis & pollentem vi legis, ergo non transtulit in optimates ius exigendi in summo rigore vectigalia, dum ea dono contulit aut vendidit.

¶ Adde tertio quia si rex titulo vēditionis in optimates hæc iura contulit ideo minori pretio forte ea eis vendidit, quia neque ea ipse exigebat in rigore, neque ad summum exigenda esse censebat. Quia si in rigore rex ea tempore venditionis solitus esset exigere aut in rigore ea ab emptoribus exigenda esse duxisset, non tam vili pretio sed auctiori pretio, quo certe in rigore exacta valerent, vēdidisset. Ergo non possunt magnates vectigalium emptores augere pretium vltra exigi à rege consuetum.

¶ Insuper eodem vtendo fundamento Cordubę tanquam gladio contrarij ex re mea vtens dico quod quia subrogatus debet sapere naturam illius, in cuius locum subrogatur, vt habetur in cap. Ecclesia sanctæ Mariæ. 1. & cap. cum tu. de vsuris. & l. 1. vxor marito. ff. de donationibus inter virum & vxorem. & l. fideicommissa. § 1. ff. de legat. 3. quia non alia via hęc iura optimates obtinent quam ex collatione regis, sequitur quod si in eis subrogantur in locum regis, & secundum ius commune subrogatus debet sapere naturam illius in cuius locum subrogatur, quod magnates non possunt exigere vectigalia hæc ad summum, dum stante vsu qui obtinet vim legis, rex ea iura non exigebat ad summum, scilicet ex decem vnum. Hæc in gratiam Soti sub aliorum censura dixerim, postremo addēs quod sicut rex stante lege nō potest addugere vectigalium quotam, ita neque eorum vectigalium emptores, quia regi subrogantur in eis, item quod si non pleno iure obtinent ea iura, sed cum limitatione iuxta limitationem sunt exigenda, & non vltra.

¶ Nec ille casus singularis hic prętercundus esse videtur qui in Hispania videtur contigisse. Cuius meminit Corduba in prædicto tractatu, quæstione. 97. an in casu quo quidam vir contendens obtinere à rege Hispaniæ priuilegium immunitatis à tributis, cum id à rege obtinere non posset, conuenit cum familiari regis, vt sibi obtineret tale priuilegium, qui pactus est et illud impetrauit ab imperatore Carolo quinto, sub titulo Imperatoris, sed non sub titulo regis Hispaniæ, cum vtroque titulo Carolus tunc potiretur, curialisque iste, ac regis familiaris admonitum illum, cui si pactus est, esse curauit de inualiditate priuilegij huius in conscientia, & in foro exteriori. Declarans futurum esse inualidum, prout reuera erat: quia Carolus imperator concedens tale priuilegium vt sic, id est vt imperator, potestate carebat immunitatem hac conc-

Q6.

cedendi in Hispania, significauit tamen id priuilegij ad id tantum posse illi esse vtui, vt si senatores populi haberet propitios conniuerent priuilegio eius: rigidam examinationem prætereundo & sub prætextu illius, etiam scientes illud inualidum, ad tributa pendenda eum non cogerent. Cui quæstioni per duo dicta putat Corduba se facere satis, primo asserens quod talis priuilegij impetrator, cum compertum habuerit alium illud expetentem, ad vsum malum, nonnumquam reipublicę illud expetere, tunc cum socium se videatur exhibere criminis, culpa non caret solicitudo à se adhibita ad illud impetrandum.

¶ Secundo adijcit Corduba affirmare onus restitutionis defraudationis tributorum in hoc casu super non soluentem tributa tali prætextu, & super senatores, & officiales dissimulantes, quibus incumbebat huiusmodi priuilegium examinare fore reijciendum, & non super supradictum priuilegij impetratorē, quia nec ratione suę solicitudinis, neque ratione suæ intentionis damnum intulit reipublicæ: consonat Gabriel in quarto, distinctione decimaquinta, quæstione secunda, dubio primo, conclusione tertia, de cooperante in crimine furti, sed non re furtiua, & quæstione sexta, conclusio. septima, & Metina de restitut. q. 7. q. 9. ita Corduba.

¶ At profecto licet doctor hic merito sit omnibus commendabilis, & mihi pro suæ egregia eruditione maxime gratus, in hoc postremo dicto mihi non satis placet, neque Metina locis allegatis sibi fauet, sed refragatur quæstione illa nona notabiliter dicens in responsione ad maximā, quod quando damnum illatum procedit ex verbo, aut ex opere alicuius, maxime quando alioquin minime causatur, causat obligationem satisfaciendi, & non permissum tantum: sed sic est quod huiusmodi damnum illatum per defraudationem tributorum processit ex opere, id est ex impetratione talis inualidi priuilegij, & ex eius exhibitione, qua illud exhibuit defraudanti, & alioquin, nisi impetrasset & exhibuisset illud volēti per illud defraudare, talis defraudatio minime causaretur. Ergo secundum Metinam, magistrum Cordubæ, impetrator & exhibitor priuilegij, alijs non restituentibus non excusatur à restitutione tributorum defraudatorum.

¶ Item qui instrumentum falsum confert alicui parato ad vrendum eo in nocumentum alterius, licet consulat ei esse falsum instrumentum, & licet in culpa fuerit iudex illud admittendo, videtur non excusari à restitutione tali instrumento falso vtente, & iudice admittente non restituentibus, quia si ille instrumentum falsum non exhibuisset, neque ille qui recepit eo male vsus fuisset, nec iudex illud admisisset, ac per consequens dānum illatum non fuisset, ergo pari ratione non excusabitur à restitutione impetrator, & exhibitor instrumenti falsi priuilegij, quia si illud non impetrasset, & exhibuisset, per senatores non admissum fuisset, neque eo alter male, & in defraudationem tributorum reipublicæ vsus fuisset. Non igitur contra dictum Cordubæ est à restitutione excusandus, nisi in casu quo alij, qui potiore iure tenentur reparare damnum, illud iam reparauerint. Alioquin illis non restituentibus tenebitur iste impetrator ad restitutionem, quia causam damni positiue, licet magis remote dedit sicut qui dat gladium furioso ad occidendum contra Cordubam.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. XXXIX.

De tributis si causa non omnino subsistat de assessorijs, de defraudatione infidelium principum in tributis illis debitis.

PRæterea vt reliqua attinentia ad materiam prosequamur perpendendum est authore Soto de iustitia & iure, libro tertio, quæstione sexta, articulo vltimo, nullam esse personarum acceptionem, si nobiles à tributorum solutione eximantur, tum ob maiorum clara gestorum stemmata, tum quia reipublicæ tuendæ designati sunt. Imo subijcit Sotus dicens vrgente necessitate regni, posse principem huiusmodi honores ingenuitatis, & exemptionis à tributis vendere, dum duo caueantur mala scilicet dūmodo iustitiæ functionem, aliamve iustitiæ administrationem, aut gubernationem non habeant annexam, & secundo dum non id fiat in aliorum iniuriam. Potest inquam tali ingruente necessitate rusticos, & humiliter natos pretio tributorum libertate donare. Nihil enim inde iniustitiæ contrahitur fauet l. hoc iure. ff. de donationibus. & l. si pollicitus. ff. de pollicitationibus. sed tamen hoc cauendum est, ne tributum quo vnus leuatur, onerentur reliqui oppidani, sed excipiatur à summa quam oppidum soluit.

¶ Imo ait Nauarrus quod si aliquis beneficus fuit in rempublicam: potest à principe ei fieri gratia exemptionis à tributis, etiam si in reipublicæ onus talis exemptio videatur redundare, quia re vera non redundat postquam tam benemeritus est de republica iste, & ad rempublicam, vel vices eius gerentem spectat hęc meritagratificare.

¶ Accedit & quæstio huic materiæ attinens, scilicet an dū vigiles nō præstituūtur super arces custodiēdas, possint domini exigere tributa, & iura, quæ pro excubijs ad excubandum pro custodia arcis exiguntur. Huius quæstionis meminit Corduba in tractatu de casibus conscien. q 113, pro cuius il lucidatione dicitur primo teneri populos ad reficiendū pontes, & arces, nisi pro hac reparatione impendāt tributa dominis, etiā quādo tales pōtes, & arces extāt soliditareq; vigent.

¶ Secūdo adijcimus, q si arces huiusmodi pro quibus custodiendis petuntur hæc iura, iā in ruinā destructionēq; omnimodā deuenere à tēpore immemorabili, neque ibi iam inhabitāt, sed neq; inhabitare possunt ibi custodiæ præfecti nō possunt exigi huiusmodi iura, quia tunc non apparet præcessisse titulū exigēdi, nec causam verā sed fictitiam præcessisse.

¶ Tertio asseri mus si huiusmodi fortalitia adhuc perstant ne diruta manēt vbiq; cōmorātur custodiæ eorū præfecti, vel eorū loca tenētes, tunc tolerari potest consuetudo hæc exigendi iura pro excubijs licet nō expēdantur pro excubādo, quia licet pro nunc floreat pax, sed euenire possibile est talē contingentiā casus, vbi hæc iura pro excubijs recepta, necesse esset insumere, imo plus vltra ad ea fortalicia custodiēda. Ideo id tributi quod huius rei gratia solui vsu receptū est, secundum Cordubā hac quæstione citata exigi potest: hac tamē cōditione, & lege vt vbi se obtulerit necessitas, vasalli vel populi ad aliquid amplius pro talibus excubijs soluendum non cogantur.

¶ Vltimo asserimus ex mente Cordubæ si nulla insit probabilitas quod aliquo tempore pro tuitione populorū sit necessarium ibi in fortalitijs vigiles præficere, tūc hæc tributa abinuitis populis exigi nō possunt, quia iam

iam tūc huiusmodi impositionis causa cessasse videtur: restituendumq; tūc necessario esset, quod tali commentitia occasione exigeretur à populo, vide Syluestrū titulo dominium quęstione. 4.

¶ Deinde & ab hoc loco illa quæstio omnino aliena non est an liceat fidelibus eludere iusfideles principes inter quos versantur, & negotiantur invectigalibus, & pedagijs, quæ illis à negotiantibus solita sunt solui, vel vtrum liceat decipere infidelem in pondere, numero, & mensura in contractibus bonæ fidei, quos fidelis cum ipso init? Circa quam quæstionem tria veniunt dicenda authore Corduba in tractatu de casibus conscientiæ. quæst. 96. primum est non licitum esse decipere infidelem in pondere, vel mensura: neq; in manifestatione mercium, neque minus ei soluere, quam ei debetur, dum non interuenit authoritas publica cōcedens licentiam eis alias debitum non soluēdi. Quia quamuis infideles turcæ, & sarraceni terras fidelium occupatas possideant, tamen dominium abhis infidelibus occupatarum regionum ad Christianum negotiatorem negotiantem inter eos non attinet, nisi tantum ad Christianorum principū dispositionem, ad quos pertinet ius eos debellandi, & subiugandi, vel ad Papam, & sic priuatis defraudare infideles in manifestatione mercium, vel in iustis vectigalibus illicitum esse videtur. Et hoc verum habet potissime in infidelium regionibus, vbi aliquid census in recognitionem Christianis rependitur. Vnde defraudatores horū præter incursam mendacij culpam rei fiunt restitutionis.

¶ Secundo dicitur etiam si sint infideles nullam soluentes pensionem, id est parias in signum recognitionis, si aliquis fidelis deceperit eos in occultatione mercium, & vectigalibus eis iure debitis: tum & culpam non euadit, tum etiā restitutioni manet obnoxius, quia sine authoritate expressa, vel tacita ecclesiæ, vel Papæ, vel principis Christiani, cui attinet ius per bellum recuperandi terras Christianorum, vel ecclesiæ à talibus infidelibus præoccupatas, id fecit.

¶ At authoritate principum, infideles nostras terras non vsurpatas habentes, neque nobis offensos, & noxios nequimus suis bonis, aut sibi debitis denudare neque princeps vllus vel Papa hac via, quia infideles sunt, eos dominio suarum rerū spoliare iuste potest, ita Victoria in sua relectione & Corduba in suo quæstionario libr. 1. quæstione. 57.

¶ Vltimo concludimus priuatum infidelem, nemo potest in numero, pondere, & mensura circum venire absq; peccato, obligatione que restituendi, quia hoc est contra ius vsurpare, quod alterī est debitum pro suo speciali labore, etiam si talis sic defraudatus infidelis non sit de numero eorum, qui pensionem soluunt Christianis, vel esto sit de numero eorum qui terras Christianorum iam ab antiquo habent inuasas. Sic Doctor Metina fertur respondisse.

¶ Præterea, quia iam dum de materia venationis ageremus, latius de hoc peregimus, supereſt tantum ad memoriam reuocasse, quod non potest dominus libertatem à tributis conferre eis quos elegerit ex suis oppidis inventionis officiales, quia sui solatij causa, non licet ei tributum quo istos liberar, super humeris vicinorum sui populi, eos magis grauādo imponere, quia non populus propter dominum, sed è contra.

¶ Insuper, quia quæstio hæc licet suum proprium habeat locum cum de iudicibus veniat nobis agendum: tamen quia cum materia depensionibus & censibus aliquomodo videtur cōuenire, ideo quęritur an gubernatores cor-

Universidad de Deusto
Biblioteca

rectores ve,id est,corregidores nuncupati vltra salarium assessorias, id est certam pensionem prouisendis processibus sententiandis à se possint exigere? Respondetur breuiter vt tradit Cordub.in tractatu de casibus conscientiæ.quæst.1to. leges assessorias iudices prohibentes exigere intelligendæ veniunt de iudice decenter, sufficienter quę stipendiato à republica, vel à domino illius reipublicæ, vel ab vtroq; iunctim. Hic enim non potest recipere assessorias, qui vero sufficienter stipendiatus non est,potest eas recipere iuxta consuetudinem introductam in populo,quæ contestatur,vel non fuisse receptam legem contrariam vel iã ei per contrarium vsum ab immemoriali qui habet vim priuilegij, legi fuisse derogatum,quia de iure naturali sufficiens stipendium officiali,& ministro iustitiæ debetur,consuetudoq; interpretatur sic fuisse signatum iuste eũ cõsensu legitimo domini,& populi cũ sic in consuetudine est receptum & toleratum ad complendum sufficiẽs stipendium vt assessoriæ etiam exigãtur,licet cap.statutum. ¶nisi forsan in verbo moderatas decernatur,quod iudex ordinarius,neque suus delegatus possunt accipere expensas à partibus, & secundum glossam in dicto cap.cũ ab omni in verbo propter expensas, sanciatur quod iudex delegatus ab ordinario,debet habere expensas à delegante,& licet specialiter leges regni inhibeant recipere assessorias vt habetur.l.3 tit.16.lib.2.vbi cauetur quod administratores iustitię corregidores nũcupati,si sunt stipendiati assessorias nõ exigant, nec prætores literis prædicti ordinarij, etiam si salario careant, licet inquam hæc statuant iura,non obstat,quia iura quædam prohibitiua de iudicibus ecclesiasticis beneficiatis, & alia iura de iudicibus secularibus sufficienter stipendiatis per rempublicam vel per dominũ eius intelligũ

A tur,vide Florent.3.parte summæ tit. 9.cap.2.§.8.& 9.& Syluestr.titulo iudex quæst.10.& Adrianum.in 10.quol. art.1.

¶ Et secundo nos loquimur posse recipi assessorias vbi leges regni vsu non sunt receptæ, vel iam sunt per immemorabilem consuetudinem derogatę.Vltimo adijcimus tales leges nõ habere vim vltra proprios terminos. Vnde non habent locum in gubernatoribus. De quibus non meminere leges, quia gubernatores sunt iudices B delegati secundum glossam in clemẽtina,etsi principalis de rescript.Igitur leges regni intelligentiam captiũt quam supra tradidimus.

¶ Fortitan quoque & aliquis hæsitabit domini temporales negligentes Qũ. in tractandis vijs an spolia accepta a latronibus teneantur viatoribus restituere?Cui respondetur quod sicut qui vendit ditionem titulo donationis palliatam facit ad decipiendum quæstorem tenetur ad vectigalium restitutionẽ, & C sicut qui extra terminum ciuitatis,aut coram scriba occulte venditionẽ celebrant, etiam non effugiunt obligationem restituendi:sic è contra domini tẽporales, qui debita defensa viatores defraudant debitam solicitudinem in relegandis latronibus non adhibentes, spolia à latronibus capta,& prædas reparare viatoribus tenentur, quia pro assecurandis vijs suppeditantur pedagia vt patet toto tit.ff.de offi cio prædis.Secus est si sufficientem in hoc præstiterit curam. Curam autẽ diligentem & sufficientem in hoc adhibuisse censetur dominus temporalis,quando pro capiendis latronibus satellites solitus est mittere,& destinare,ita D.Tho.22.q.61.art.7. vbi in sententia ait quod si ex negligentia principis latrones,aut raptores increscant tenetur ad restitutionem eis qui damna incurrunt:nã reddit eius sui sunt,quasi stipendia sibi deposita,quatenus iusti-

tiam

tiam seruet & protegat. A

¶ An vero dominis negligentibus, Qũ. circa custodiam viarum viatores teneantur pedagia soluere non est adeo res perspicua. Nam Gabriel negat teneri.Metina autem de restit.q.14.affirmat adhuc obligari viatores in hoc casu ad pedagia exsoluenda. Sed dicẽdum est plane in hoc casu viatores defraudantes pedagia,nec peccare, neq; ad restitutionem obligari, quia cessante causa finali in lege expressa,cessat obligatio.In lege autem pedagiorum causa exprimitur pro tutãdis vijs: B si ergo grassantibus latronibus viæ abundant,obligatio soluendi pedagia tunc videtur extincta.

CAP. XL.

Quod exempti sunt ecclesiastici à tributis, & qui sint tales, & an in omni casu eximantur.

SEd iam de personis quæ immunitate non soluẽdi pedagia gaudent disserẽdum nobis superest circa hũc casum dicimus primo q; qui gabella,& vectigalia licitè laicis imposita,quæ neq; ecclesia neq; ecclesiasticæ personæ debent,exigit ab ecclesiasticis est excõmunicatus ipso facto ca.quanquã de censibus li.6 nõ obstãte contraria consuetudine:nisi quado D inueherent mercesaut emerent ad negotiandũ,aut mercaturã exercẽdũ,aut haberẽt facultatẽ à Papa,ad illa ab eis exigendum, ita Gabriel.in 4.dis.15.& Nauarrus summa latina cap.17.nu 21.

Qũ. ¶ Sed instat dubiũ quæ nã sint hæ personæ ecclesiasticę quę hac immunitate potiũtur. Dicit ergo clericos in sacris, subdiaconos,& diaconos,& sacerdotes monachosq;,& moniales à cuiuscumq; tributi solutione esse exẽptos, exactoresq; ab eis hæc exigẽtes excõ

municatos esse, & ad restitutionẽ teneri.Prout diffinitur cap. quanquam.de censibus lib. 6. ita frater Iosephus.

¶ Sed nunquid pedagia, aut gabel- Qũ. las exigẽs à prædictis ecclesiasticis sit excõmunicatus excõmunicatione reseruata in cœna dñi. Dicimus ergo ad id dubiũ primo esse excõmunicatos excõmunicatione reseruata in cœna dñi in bulla nunc edita per Gregoriũ omneis qui in terris suis noua pedagia, seu gabellas ad id potestatẽ non habentes imponunt,vel prohibita exigunt.¶ Per pedagia,& gabellas ait Nauar.ca.27.nu.61.sum.lat.posse intelligi portoria de quibus in bulla Pius. 5.& alia vectigalia propter idẽtitatẽ rationis legis,& mẽtis legislatoris,& latitudinẽ vulgatẽ significationis eorũ vt Naulatius in ca.fraternitas.12 q.2.tractauit. ¶ Huiusmodi autẽ potestatẽ nõ habentes ad prædicta tributa imponẽda sub hac cẽsura cœnæ cõprehẽdi sunt C soli,& omnes,qui recognoscunt superiorẽ in temporalibus, ad quẽ ab eis appellari põt,quia omnes tales adhoc carẽt potestate,& quilibet alius, sic p cap.1.quæ sunt regulæ in vsibus feud. & notat in ca.super quibusdã,de verborũ significat.¶ Per pedagia noua in bulla intelligũtur etiã incrementa veterũ contra Armil. arg. lo. si ex toto in princ.deleg.1.& in l peculiũ.ff.de leg. 2.vide Syluest.verb.excõmunic.7.q.19. ¶ Exigentes in hac censura cœnæ inclusi sunt hæres illa noua pedagia imponentis, publicanus, conductor, siue arredantor illorũ iuriũ,& recipiẽs etiã famulus à non sponte soluẽtibus,quia exigere est extorquere inuolente soluere glossa iuncto textu in l.soluendo.ff. de negotijs gestis,glossa & Card ſclementina fin. de censibus.dicitur autẽ inuitus,& nollens soluere etiã qui solvit rogatus soluere tanquã debitũ, ita Caiet.excusareque potest ab hac censura probabilis ignorantia iuris aut facti arg. cap.2. de constitutionibus per

pro-

Universidad de Deusto
Biblioteca

prohibita pedagia intelliguntur simpliciter prohibita, scilicet quæ neque à laicis, nec à clericis iuste exigi possunt.

Q4. ¶Sed difficultas peculiaris hic imminet, an si quis exigat à clericis gabellas & pedagia iusta, quæ non sunt prohibita exigi à laicis incurrat hanc censuram cœnæ domini? Respondet Nauarrus loco citato eam non incurre re. Sed tamen certum est talem exactorem incurrere ipso facto excommuni cationem cap. quanquam de censibus B lib. 6. quæ non est reseruata. Secus est si talis exactor exigeret pedagia illicita etiam prohibita exigi à laicis exigeret inquam ea à clericis, quia tunc censuram cœnę incurreret quæ secundum Nauarrum non est alia ab illa ex quanquam de censibus in 6. lata: nisi quod in bulla cœnæ stetuitur eadē met numero vt iam reseruata Papæ in tali cœnæ bulla.

Q5. ¶Præterea grauis quęstio hic vrget C an gubernatores laicorum, qui frequē tissime imponunt super indicta extraordinaria super pane, vino, & carne, pāno, & alijs id genus ad victum, & vestitum spectantibus: quę Itali vocant gabellas, Hispani sisas, galli talias & gabellas, an perinde petunt, aut peti iubent, aut permittunt ab ecclesiasticis personis, quæ ad ea soluenda non obligantur, ac à laicis, an incurrant censurā cœnæ domini? De qua quæstione cum esset rogatus dicere Nauarrus vt ipse refert summa latina cap. 17. nume. 21. Respondet grauissime hos gubernatores in prędictis peccare, Deum, immunitatemque ecclesiasticam offendere, censurasque horrendas etiā bullæ cœnæ domini incurrere, multos canones famosissimos infringendo. In quibus sunt caput, bene quidem. 96. dist. capi. eccles. de constitutionibus. cap. aduersus de immunitate ecclesiæ. cap. nouerint de sentēcia excommunicati capi. quanquam de censibus. lib. 6.

A ¶Idem dicendum est prorsus secundum Nauarrum de ijs, qui vectigalia, & gabellas imponunt pro facultate vehendi, exportandi, & importandi currus, mulos, & alia iumenta vacua, vel onusta: & perinde petunt, iubent, aut permittunt peti ab ecclesiasticis, atque à laicis, quamuis id quod vehunt, important, vel exportant, sit de eorum patrimonijs, aut prouentibus ecclesiasticis & in suos vsus conuertēdum, demiraturque Nauarrus quod cum tot hat censuras incurrāt tam pauci tamen cō fessarij locorum vbi hæc aguntur eas pro dignitate existiment, & eas incurrentibus absolutionem dene gēt, & inuehitur contra episcopos hæc permittentes, neque dictas censuras denuntiātes cum clementina præsenti, præcipiatur sub mortali id faciant, postquā de eo ipsis constiterit, quamuis parte vocata, & audita id fieri debeat per glossam memorabilem eiusdem clementinæ.

¶Vltimo adijcit quod iura quæ Hispani vocant cochlearia & sedilia, quæ soluuntur ex granis in forum deportatis vel in aliqua eius parte ad vendendum depositis, & aliæ id genus gabellæ, quæ in multis regni Castellæ locis tam à clericis quā à laicis per soluuntur remittit Nauar. ea examinanda, ad eos qui melius eorum conditiones norunt.

D ¶Sed quia proposuimus sententiam Nauarri, & quia multa quæ dicenda, & explicanda erant suppresit: ideo ad maiorem omnium supplementum intelligentiamque, operæpretium duxi ea hic accersere quæ Syluester verbo immunitas 2 primo late disputat ibi postquam quæst. 18. docuit clericos ad ciuitatum, & municipiorum custodiā non astringi nisi necessitas maxima aliud suadeat secundum glossam. 16. q. 1 §. placeat. quæ quidem causa per laicū discerni non debet: sed per episcopum secundum Hostiensem, & per eum cōpellentur, vt ci. ecclesiæ sanctæ Mariæ de

consut. scilicet quando aliter sine A dalo, & periculo recursus haberi ad Papā, sufficeret deliberatio cleri cū episcopo. facit caput fina. de eccle. ædifi. si autē necessitas, vel pietas cōcernit de directo, & principaliter vtilitatē ecclesiarū, & laicorū. vt puta, quia praua locietas territoriū ciuitatis incēdit prædia deuastās, in quo ecclesia multas habet possessiones, tūc debet ecclesia cōtribuere, nōtamē ad deliberationē solius populi, sed oportet q̄ clerus, & populus principaliter cōueniāt, & deliberent, quia q̄ omnes tāgit debet ab omnibus approbari in Clemētina. & 1. & 2. de cēsibus. & ca. ad hoc de officijs. Fatetur tamē Panor. ca. nō minus, q̄ si clerus sine legitima causa nollet cōsentire, possent laici implorare auxiliū superioris ecclesiastici, vt cōpellat clericos, vt habetur in ca. nullus de iure patronatus, & in hoc casu nō habet locū dispositio dicti capitis aduersus de cōsultatione Romani Pōtificis, quia hæc impēsa nō fit propter publicā vtilitatē sed etiā propter priuatā ecclesiarū, & sic in hoc casu sumus extra casum prę fati ca. aduersus, facit clementina. 1. & 2. de censibus. ¶Per hāc (vt existimo) Q5. decisionem Syluest. illa manet explanata difficultas vtrū ecclesiastici tēpore pestis grassantis Hispali tenerentur cōtribuere pro impensis factis in edu cēdo peste tactos extra ciuitatē ne inficerent sanos invicis ciuitatis remanētes, quia apparet q̄ sic, quia propter priuatā etiā ecclesiarū, & ecclesiastico rū vtilitatē incolumitatēq; & salutē id negotij gestū est. ¶At illucidandū quo Q6. que & id dubij venit, an clerici tenēantur ad gabellas, id est sisas quæ hodie ponūtur in vino, & in carnibus, & similibus? Quæstio est quotidiana, scituq; digna. Respōdetur ergo ex mēte Syluest. verbo immunitas. 1. q. 22. per dicta hæc. Sit igitur dictum primum, gabellas quæ hodie ponuntur in vino, & similibus, non tenentur soluere clerici. Huic sententiæ accedit Panorm. cagi-

non minus per authenticam nulla communitas. C. de episcopis, & clericis, ita tenet Bald. in l. placet, C. de [illegible] ecclesijs. In rei igitur autem hoc primum dictum verum esse, nisi talis gabella imposita in vino, & carnibus imposita esset pro oneribus, ad quæ tenerentur etiã ecclesia & ecclesiastici scilicet quãdo vt supra dictum est: causa pro qua gabella, id est, sisa imponitur in vino & carnibus, & similibus cõcernit quoque eorum priuatam vtilitatem.

¶ Secundum dictum sit, si clericus res ecclesiæ ad alium locũ transferat causa negociationis, exigi non potest pedagiũ, aut gabella authore Panorm. cap. fina. de vita, & honest. clericorum. Quia delictum clerici ecclesiæ nocere non potest. Secus si tales res sint suę & non ecclesię.

¶ Tertium dictum sit, clerici solue re non debent gabellam pro vino, aut frumento, quod de sua præbenda habitum vendunt, nec etiam habitum si sit de patrimonio, debent soluere pedagia, aut gabellas vt tradit Panor. in cap. fin. & facit clementina præsenti de cõsuls, &c. quãquã eodẽ tit. lib. 6.

Q5. ¶ Sed vlterius perget quis hic inquirere quid si cõsules propter debita soluenda, aut aliud simile gabellam imponant super carnem, aut vinũ aut huiusmodi, an id indistincte sine exceptione ecclesiasticorum possint facere, & videtur talis positio seu impositio generalis gabellæ super vino, vel carne licita non sit. Nam ex tali impositione emergit, quod indirecte ecclesiastici istas merces vini, & carnium emunt carius. Huic quæstioni secundũ Syluest. loco citato, & secum Richard. in quolib. & Asten. lib. 6 titulo 30. abeo citatos, per distinctionem respondendum censeo, quia si consules eã gabellam super carnibus, & vino imponunt propter abusum, & excessum eorũ soluendum quem fecerunt: sic licite non ponunt eam sed soluant de suo. Si vero ponunt propter communem vtilitatẽ eam clericorum quam laicorum, sic licet talibus consulibus eam gabellam imponere. ¶ Si vero propter vtilitatẽ laicorum principaliter: clericorum vero indirecte, & à remotis: puta quia ciui tũ prosperitas in ecclesiæ & ecclesiasticarum personarum vtilitatem redũdat. tunc in isto vltimo casu, iterum distinguendum esse videtur. Vnde dico quod consules in casu quo à remotis causam propterquã imponũt prędictã gabellã in vtilitatẽ ecclesiasticorũ tantũ indirecte redundat, si faciũt animo extorquẽdi pecunias ab ecclesiasticis, quas extorquere alio modo non possunt, sic nõ licite eam gabellam super vino, aut carnibus imponunt. Si autem non faciũt eo animo, quia etiã si nõ essent ecclesiasticæ personæ adhuc eam imponerent, & sic licet consulibus eã imponere habita authoritate domini temporalis & habita moderationẽ nõ ponatur magis super his quæ sæpius emuntur à clericis, aut ab extraneis, aut à pauperibus quã ab alijs ciuibus & sic clerici conqueri non possunt maxime cum alibi possint emere licet non ita commode probatur hæc. ff. de noui operis nunc. Hęc omnia Syluester. vbi per supra dictam distinctionem temperantius loquitur, de impositione taliarum, seu gisarum Hispaniæ nuncupatarum super carnibus, & comestibilibꝫ, seu vino, in quas Nauarrus sum. lat. ca. 17. nu. 1. sic indistincte inuehitur eas damnans, quando perinde eas petunt, aut peti iubẽt, vel permittunt ab ecclesiasticis personis: quæ ad eas soluendas non obligantur ac à laicis.

¶ Sed iam decollectis disquirere Q5. an licite sint operæ pretium duxi. Circa quam quæstionem primo dicendũ occurrit, quod gabellę sunt etiam iniustæ: quando sub nomine collectarum domini tẽporales eas exigunt vt exemptionẽ habeãt, quia iniustũ est pro his rebus, quæ ad vsum veniuntur collectã accipere. Si tamen cõmunitas aliqua pro pace, & quiete suorum ciuium collectam suis ciuibus, vel hominibus, non autem forensibus imponit seruata iustitia distributiua potest tolerari. Quia ex quo ipsi sic volunt nulli fit iniuria.

¶ Secundo dicimus, hoc discriminis intercedere inter collectas ex vna parte, & inter gabellas, & vectigalia ex alia, quia collectæ à solis subiectis exigi debent. Gabellæ autem, & vectigalia ab omnibus trãseuntibus per portam, vel passum. Vnde aliquando licet accipere gabellam, & non collectam.

¶ Tertio aduertito, quod in impositione collectarum adhoc quod iustæ sint, & durent, debent adesse causæ iustæ ex parte finis, & vsus: & sine illis non sunt iustæ, nec obligant in foro cõscientiæ authore Caiet.

¶ Nota quarto, quod causa iusta præter supradictas imponendi huiusmodi grauamina sunt necessitates publicæ, quas Barto in l. vniuersis. C. de vectigalibus nominat stipendia, pontes, publicas, domos, defensiones stratarũ publicarum contra prædones, vel pitatas in mari, vel contra fidei vel patriæ hostes, scilicet contra infideles, & hæreticos, & similia, facit caput siquis romipetas. 24. q. 3 quæ tamen onera debent esse moderata.

¶ De guidagijs quoq; nobis dicendũ venit an licita sint, quia guidagia Q5. dicuntur ea stipendia, vel pensiones, quæ soluuntur pro ducatu, quo quis ducitur per viam: igitur illi, qui parati sunt ad conducendos viatores per vias locantes ad id ministerij operas suas de suo guidagio possunt mercedẽ accipere, & exigere: vt tradit Panor. in c. super quibusdam, non autem id mercedis possunt exigere domini terrarum, qui tenentur territorium securũ tenere, quia isti cum id non faciunt: iniuste impositiones recipiũt. Sed iã supra quoq; meminimus ꝙ huiusmodi gabellas exigentes, vel exigi facientes tenẽtur de furtis, quæ ex eorũ incuria fiũt in territorijs suis: dum non faciunt quę facare tenentur canone dñs 23. q. 1. aut tenentur malefactorem exhibere. l. nequid. ff. de incen. rui. nauf.

¶ Præterea hæsitare hic merito quis Q5. poterit de talibus an dñi tẽporales possint taliare iudæos, vel reliquos vsurarios nihil habentes præter vsuras? Cuius dubij solutionẽ planã tradit Palude dicens teneri dños tẽporales tales talias in casu quæstionis exigentes eas restituere eis, à quibus Iudæi extorserunt, quia his bona vsurariorũ nihil præter bona vsuraria habentium sunt debita. Ita quoq; D. Tho. in respõsione ad ducillam Brabantiæ. ¶ De angarijs & per angarijs ne prætereat nos mentio dicimus esse quasdam iniustas cõpulsiones, siue coactiones secundũ omnes, siue sint obsequia personalia, & realia vt quis proprijs expensis laboret, de immunitate ecclesiæ ca. nõ minus

¶ Sed de muneribus quænam sint, vel quænam talia dicantur dicendum nobis superest. ¶ Igitur munera dicuntur quæ necessario subimus lege vel imperio. l. munus. ff. de verborũ significationibus, quæ quidẽ munera aliquando labore tantũ corporali exhibentur, aliquãdo sumptibus proprijs, aliquando vtroq; modo simul. ff. de muneribus, & honor. l. fin. ff. patrimoniorum. ¶ Aduertere tandẽ debẽt qui collectas, & huiusmodi onera imponunt, vt pro necessitate faciant, & iustitiæ distributiuæ seruetur proportio. ¶ Denique vt antea supra meminimus vt cum hoc tandem concludamus dicimus quod quando gabellæ sunt dubię an sint iustę confessores non debent cogere confitentem ad restitutionem quia exponerent se periculo surripiendi à pœnitente quod suum est, sed de his satis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. XLI.

Qui clerici, vel in quo casu non eximãtur à tributis. Et an imponentes collectam de vrrama nuncupatam inuoluantur censura cœnæ domini.

QVia huiusmodi sum moris: vt nihil intactum vel immunere: quod ad materiã de qua cœpi agere cognouerim pertinere, ideo finem impositurus huic tributorum materię nonnulla, quæ supersunt notanda necesse est percurram. Quorum nempe primum est, scilicet quod princeps ecclesiasticos, aut religiosos compellere non possit ad hospites recipiendos, vel ad sisam soluendã quæ incibis emẽdis imponi solet. Nam ecclesiastici ab huiusmodi oneribus immunes sunt. Per ecclesiasticos autẽ in hoc casu intigimus clericos initiatos sacris, nam vt ait frater Iosephus in suis floribus secundum vsum Hispaniæ contra Metinam complutensem clerici primæ tõsuræ tantum hac immunitate à tributis non gaudent, nam in capitibus citatis, & capite quanquam de censibus in 6. solum habetur mentio ecclesiasticorum. At vero tantum habentes primam tonsuram cum de facto per matrimonium renuntiare possint statui clericali non sunt proprie ecclesiastici Igitur in hoc standum est vsui.

¶ Insuper vt supra meminimus clerici emẽtes merces nõ vt illis vtantur. sed negotiandi causa illarum vectigal, & pedagium, cæteraque tributa quæ à laicis solita sunt solui soluere quoq; ipsi tenentur, quia sic expresse stabilitũ est in cap. quanquam allegato. Tamen quia de hoc particulari casu sum rogatus, an tales ecclesiastici negotiantes statim in conscientia antequam ab eis hæc vectigalia exigantur, ea exoluere teneantur: dico vt credo tales in conscientia etiam si negotiandi causa deferant merces non teneri adhæc vectigalia soluenda ante tertiam monitionem, qua sint moniti abstinere à talibus negotiationibus secularibus, quia de hoc est textus multum notabilis, & qui quotidie allegatur cap. ex literis de vita, & honest. clericorum, vbi glossa ex hac decretali notat quod vsq; ad tertiã monitionẽ gaudent clerici hoc priuilegio immunitatis à vectigalib⁹.

¶ Insuper solitum est & hic dubitari, quo iure ecclesiastici immunes sint à tali solutione tributorum, & vectigalium an iure diuino, vel humano? & ab hac quæstione citius nos expedimus reiecta opinione Metinæ cõplutensis quã in de resti. q. 15. sequitur vbi defendit iure regio, & nõ canonico ecclesiasticos esse à tributis, & vectigalib⁹ exẽptos, quia merito exploditur à F. Iosepho in suis floribus, quia si vt tradit Metina iure tantũ regio exẽpti essent ecclesiastici à tributis: Papa non posset excommunicare reges, si hæc immunitatis priuilegia reuocassent, sicut de facto excõmunicat Papa quoscũq; principes hæc immunitatis à tributis priuilegia infringentes. Insuper: quia in c. quãquã decẽsibus clerici iure diuino immunes à solutione gabellarũ esse dicuntur. ¶ Igitur pro explicatiori decisione quæstionis dicimus primo cum Soto in 4. sent. quod Papa potuit clericos ab exactionibus, & foro secularium principum liberare, sicut de facto eos liberauit. Quare negare clericos esse exemptos error est in concilio constantiensi damnatus, vnde constat ecclesiasticos esse exemptos à iudicio seculari quoad personas resq; suas & tributa.

¶ Sed

Q5. ¶ Sed adhuc instat quæstio an iure diuino tales ecclesiastici quoad prædicta sint exempti. Sit igitur secundum dictum iuxta mentem Soti in negotijs ecclesiasticis, scilicet in creatione prælatorum, in electionibus ecclesiasticis, & in his quæ spectant ad gubernationẽ ecclesiæ per suos ministros, & negotijs ecclesiasticis spiritualibus iure diuino ecclesiastici eximuntur à seculari principum temporalium pote state

¶ Vltimo ad vltimam quæstionem directe respondentes cum eodem adijcimus personas ecclesiasticas, resque suas, & bona esse exempta à iudicio seculari, & exactionibus tributorum, licet non constet tam expresse esse de iure diuino: tamen talis exemptio valde conformis est iuri diuino, quare consentaneum est iure naturali, & diuino asserere eos etiam quoad prædicta esse exemptos: facit ad hoc textus quanquam de censibus, ita Sotus, & Victoria in relectione de potestate ecclesiastica. ¶ Non tamen clerici sunt exempti vt bene ait Sotus omnino quoad venditionum pretia. Nã si vendant frumenta sua, vel vina plusquam pragmatica regia taxat: si talis pragmatica extat, planum est neque à delicto, neque à restitutione super accepti pretij excusari.

Q5. ¶ Sed iam post prolixam disputationem quid veritatis habeat quod asserit Metina Salmanticensis explicemus oportet. Ait enim in sua instructione confessorum cap. 16. folio. 129. quod domini temporales in suis subditis populis si imponunt grauamina particularia Hispanice derramas nuncupata de nouo, hoc non carere graui delicto, tum etiam esse casum cœnæ Domini propter quod eos excommunionem reseruatam papæ, non euadere ait, quod videtur durum dictu, neque satis certum: nam ex capite vnio. 10. quæstio. 3. & cap. cum apostolis. de censibus videtur colligi, quod si dominus temporalis vult adire principẽ pro sua, & suorum subditorum vtilitate, & commode expensas facere non potest, & pro alia simili causa potest moderatum grauamen imponere. Secus si absque causa iusta extorqueret: vt pro ludo, & pompis & huiusmodi, vt bene ait Armila, verbo, Dominiũ. §. 9.

¶ Igitur pro expeditione quæstionis dico primum, quod dominus temporalis, etiam recognoscens superiorem: si pro sua & subditorum vtilitate communi necesse habeat aliquid efficere: quod comniode sine expensis sibi præstitis à subditis conficere, neque id negotij subire potest, citra culpam erit, si moderatum grauamẽ imponat, dum non est taxatum per legẽ. Hoc patet quia si hoc non liceret sæpe retardaretur bonum commune, vel totaliter impediretur, cum sine expẽsis non possit promoueri.

¶ Secundo dico quando per legem prætaxatum est grauamen de la derrama: quod pro similibus reipublicæ necessitatibus potest imponi prout legibus Hispaniæ est taxatum ne excedat tria millia (si satis memini) dipondia: huiusmodi taxam sine vrgenti causa transgredi non caret culpa, nisi forsitan necessitas boni communis reipublicæ sic vrgeret, quod periculum esset in mora, si ad regem pro impetranda maiori taxa recurreretur.

¶ Tertio dico, quod quando pro ea suvrgenti particulari boni communis reipublicę semel hoc grauamẽ derrama nuncupatum imponeretur à curã gerente reipublicæ etiam recognoscente superiorem, non ideo taliter sic imponens excommunione cœnæ Domini inuolueretur, ita Sylvest. verbo, Gabellam. §. 16. Tum quia hic abesset culpa: tum quia bulla cœnæ Domini non videtur eos comprehendere: qui in casu particulari causa subue

Universidad de Deusto
Biblioteca

niendi reipublicæ necessitati imminenti imponunt talem grauamen collectę specialis vel derramę. Sed ij qui sine causa, vel in omne tempus, vel casum imponunt tale grauamen, vel sub nomine collectæ generalis, vel derramæ volentes fraudare legem cũ gabellani, vel tributum imponant, tales casu excõmunicationis cœnę Domini irretiuntur: & in his videtur habere locum prædicta sententia Meriæ asserentis imponentes nouas collectas derramas ab ipso inibi nuncupatas casu excommunicationis cœnæ Domini implicari.

Q5. ¶ Demum quæstio, quæ in Indiarũ regionibus ventilata est & scitu digna est hæc, scilicet an postquam aliqui negotiatores iniere venditionis, & emptionis contractum si ab ipso contractu retrocedant, possit exactor exigere ex tali inito contractu sibi proueniens vectigal, & similiter si facta fuit venditio ad creditum possit statim recuperare vectigalis pretiũ. Et quidem licet nullum repererim doctorem de hoc expresse docentem: tamen existimo dicẽdum primo. Quod si inter negotiantes taliter fuit initus contractus, quod nec merces vendita, fuit emptori tradita, neque pretium ab emptore solutum fuit: tunc si ambo à cõtractu incepto resiliant: exactor non potest inde vectigal exigere, quia lex de vectigalibus exigendis ad consummatam venditionem tũ eũ sit odiosa videtur restringẽda.

¶ Secundo dico, quòd in casu quo res vendita est ad creditum, & restradita semel est, quia iam ex parte vendentis videtur consummata venditio, quia iam periculum mercis, nisi aliter conueniat inter contrahentes, manet apud emptorem: poterit exactor suum inde exigere vectigal statim, nisi aliud sit alicubi in vsu.

¶ Tertio dico, quod vbi contractus venditionis inter contrahentes taliter est initus, quòd emptor iam tradidit arram in partem pretij: si postea emptor velit à contractu recedere, quia iam à tali contractu recedere nõ licet, quia cum pars pretij sit soluta: res iam non est integra. C. quando li. ad emp. l. vnica, iunitendo iuri stando quę huic iuridicæ rationi, exactor poterit inde sibi obueniens vectigal exigere: nisi aliud sit in vsu receptum.

¶ Quando vero in finito venditionis contractu arra data est nomine arræ, & non nomine pagamenti: quia ille qui dedit perdit arram: si per eum stat: quod contractus non sequatur, & quia, si per eum qui recepit stat: quominus compleatur contractus, tenetur talis receptor arræ in duplum eam restituere. instituta de emptione & venditione. §. in his: ideo non claret secundum ius, quòd si in hoc casu recedatur à contractu exactor vectigalium possit inde suum vectigal exigere, nisi consuetudo, quæ interpretatrix est iuris induxerit ius exigendi, vel sic ius interpretata fuerit, quod in hoc casu possit vectigal exigi licet à contractu tali fiat recessus.

Q5. ¶ Vltimo sciscitari si aliquis velit, an si conducens gabellas, & huiusmodi propter bella superuenientia remissionem mereatur accipere pensionis à se soluendæ pro conductione, videat circa hanc quæstionem resolutionem Siluestri gabella. 3. §. 13. vbi sic concludit quod si conductor fuit in culpa talis belli, vel incursus hostis: vnde fuit impeditus ab exactione gabellarum, sibi imputetur, non fiet ei remissio, sicut neque etiam propter bellum fiet ei pensionis remissio, quã do tempore rei conductæ superat bellum metus. & timor iustus erat in loco, in quo res sita erat: quia sibi imputet quia sciens qualitatem rei, aut temporis sic conduxit.

¶ Sed licet secundum Syluestrum sic sit diffiniendum secundum rigorem iuris; tamen loquendo ex æquitate quia si forsitan stante tali dispositione qualitatis rei, aut temporis calamitosi non tam iustum fuisse videtur tantum pretium locationis, videtur debeat fieri aliqua remissio mercedis, ¶ Si autem tempore conductionis gabellarum non superat guerra tanc superueniente guerra, & iusto timore hostilitatis, debet fieri remissio mercedis, vt id exprimit textus clarus in l. ex conducto. §. si vis ibi incursus hostium, & in l. si fundus. §. finali. ff. locati, ita Baldus. Et quia in omni locatione propter sterilitatem etiam sit remissio aliqua mercedis. Imo in emphyteusi vbi non sit remissio propter sterilitatem: sed propter rei totius, aut maioris partis eius deperditionem, dicitur communiter quod emphyteuta si est impeditus bello, meretur pensionis remissionem, nisi quando soluit aliquid minimum in recognitionem domini, ergo multo magis conductor gabellarum impeditus bello, ab earum exactione: meretur aliquã remissionem pensionis à se soluendę, sed de his satis, vide Syluest. circa hoc gabella. 3. quæstione vigesima octaua.

Q5. ¶ Et primo quæritur an omnis falsator nummorum restituere teneatur, cui quæstioni facit satis Nauar. summa latina, cap. decimoseptimo, numero. 167. per distinctionem dicens, scilicet quod qui nummos in substantia & pondere falsificat, aut qui taliter falsificatis sciens tales esse, vtitur, reus sit restitutionis, quia damnum contingit inferri quando falsitas sit circa substantiam scilicet substituendo, aut permiscendo vnum metallum pro altero. l. paulus. ff. de solut. aut quando falsitas contingit circa pondus, minorem numũ pro maiori cudẽdo. l. 1. ff. de cõtrahen. empt.

¶ Si autem solum falsificat formam nummorum cudendo eos sine potestate id faciendi, aut imprimendo characterem, aut formam alienam absque consensu eius cuius erat. l. sine nomine. & l. qui nomine ff. ad. l. Cornelią. de falsar. non tenetur restituere, quia licet primis duobus modis defraudãdo in substantia, & pondere damnum intulerit proximo: sed falsificator formæ isto vltimo modo proximo damnum non infert, inquit Nauarrus, & ita est si vt ipse fatetur nulla sequitur ex mutatione formæ istiusmodi, sed credo posse contingere casum vbi mutatio solius formę tale damnum ac per consequens reatum restitutionis possit inducere, quia nummus cum falsa forma deprehensus, aut iacturæ periculo subiacet, aut eius possessorem, nisi authorem falsitatis exibeat in discrimine ponit, aut certe si sic forma falsa cussus, ad aliud territorium transportandus sit ibi forte si aliquid valoris habebit, non tanti extimabitur ac si foret forma vera excussus: quare videtur contra Nauarrum quod non raro ex falsitate quoque formæ nummorum inferatur damnum, vnde emergit restitutionis obligatio.

CAP. XLII.

De falsarijs, & in quibus casibus teneãtur ad restitutionem: & an miscentes ligaturas, scilicet argentarij & glebulas tritica miscentes aut curtantes mensuras teneantur restituere.

INstituti nostri non immemores, quoniam omnes radicem restitutionis & furti rimamur: ideo de peccatis falsariorum secum inducentibus non iam restitutionis, dicere paramus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Q5. ¶ Præterea subsequenter quæritur in casu primę iam resolutæ quęstionis vbi facienda est restitutio, cui facienda est? Respõsio in procinctu est, quia facienda est damnum passo si scitur. Si autem post adhibitam diligentiam inquisitionis adhuc ignotus sit: restitutio facienda venit pauperibus arg. capit. cum tu, de vsuris.

Q5. ¶ Sed quid si quis ignorans tales nũmos falsos accepit, similique ignorantia, in alium transtulit eos in pretium rei quam ab illo emit. Ad hanc quæstionem respondetur primo quod in hoc casu si ignorabat prædictos nũmos esse falsos, ea durante ignorantia inculpabili, excusatur à restitutione.

Q5. ¶ Sed quid si talis ignorantia postea auferatur, circa id dubij sit secundum dictum si postea talis ea ignorantia excusatus resciuerit nummos, quos in pretium rei emptæ dedit fuisse falsos, tunc tenetur damnificato satisfacere: patet, quia eius error alteri nocere non debet. Hoc autem dictum cordate videtur Nauarrus loco citato moderari, dicens tenetur damnificato cõpensare, qui ignoranter ei contulit numos pro veris falsos, saltim quãdo eos dans fuit in culpa accipiendo numos falsos pro veris, quia videtur in casu vbi abfuit culpa non sit ad restituendum damnum obligandus in conscięntia; nisi forte ratione rei acceptę, quia rem acceptam, & emptam pro illis falsis numis apud se adhuc retinet secundum Sotum, quia tunc etiam in foro exteriori eam cogetur restituere dãnum passo, id est eius venditori.

¶ Sed adhuc dubitatur quid si iam ij numi falsi de manu ad manum in manus plurium transiati sunt, cui facienda est restitutio? Respondetur plane, qui eam pecuniam falsificauit, vel eius defectu, qui sciens eam esse falsam eam iam per contractum in aliũ transtulit, & in defectu horum, si non restituant: qui etiam ignorans esse falsam pecuniam in alium transtulit: tenetur eam restituere, si sua ignorantia saltem fuit culpabilis, quia in culpa fuit accipiendo pecuniam falsam pro vera id non aduertendo: cum posset, & deberet aduertere. Tenetur inquam restituere non cui ipse dedit si talis pro vera, eam pecuniam alteri rursus dedit bona fide, sicque iam non est damnum passus, sed ei qui re vera dãnum passus est, facienda est restitutio etiam si sit vltimus.

¶ Similiter qui authoritate priuata forcipibus, aut alijs instrumentis circũcidit, aut acribus aquis attẽnuat numos, obnoxius sit restitutioni damni iuxta glossam receptam in cap. quanto de iureiurando, quia priuata, & non publica authoritate id faciens teneretur restituere id quod corraderet ei, qui cudi iussit, aut monetario, qui eos cudit si illud plus perit ipsi monetario, & non iubenti cudere.

¶ At iam illa quæstio se offert vtrum Q5. argentarij vel aurifices licite eodem auri pondere vendunt glutinum, vel ligamẽ alterius metalli, vel materię, quod auro immiscent ad compactiones, vel iuncturas operis sui conficiendas? Nam videtur id eis nequaquam licere, quia integre mercedem sui operis accipientes mixturam illam non subtrahunt à pondere vasis aurei, vel argentei à se confecti. Quæstio est cuius meminit Corduba in suo tractatu de casibus conscientiæ quæst. 80. Vbi respondet dicẽdum esse ad hoc, quod si sine fraude huiusmodi argentarij solum immiscent alterius materiæ ligamen pro iuncturis vasis conglutinandis, iuxta suam artem necessarium: possunt sui laboris integrã recipere mercedem non cõputando pondus ligæ, vel mixtę materiæ alterius in sui laboris stipendio, propter apparentes rationes. Primo quia dum ad hunc vsum parum miscetur alterius metalli inferioris, iuxta artem, dum est necessariũ:

id in partem pretij iusti ipsis argentarijs videtur impendi secundum communem extimationem. Tum quia in cæteris artificialibus mixturis, aut cõfectionibus id accidit esse licitum: nã faber ferrarius in ferrumination e, & compactione ferri cum ferro solitus est immiscere puluerem arenæ, & farmacopola in confectionibus medicinalibus interdum necessario immiscet aquam naturalem, aliasve materias fere nullius pretij vt melius fiat earum contemperamentum. Has tamen postea merces venales exponunt, nihil adimendo de pretio, pro tali extranei mixtura: nam & etiam in concoctione vini, in mustum in aliquibus regionibus, aliquæ lagenæ aquæ infundi solent, quia id ad bonificandum condiẽdumque vinum necessarium esse taliter agentes experti sunt. Similiter caldariarum artifices Hispanice caldereros nuncupati immiscent ferrum cum ære ad iuncturas conficiendas, vel ad contemperamentum operis, tamen pro ære caldarias suas vendunt nihil dementes pro mixtura ferri, sic in casu quęstionis licite fit sicut in his casibus prætactis.

¶ Secundo dicitur quod tales argẽtarij plus extraneæ materiæ, aut metalli si immiscent in suis operibus argenteis, vel aureis, quam secundum regulam artis suæ sit necessarium miscere, tunc id non caret culpa mortali: nisi modica admixta materia à culpa excusetur lætali, & sicut non excusantur in hoc casu à culpa, ita neque à restitutione.

¶ Ex quo infert corollarie ibi Corduba quod si verum est quod refertur quod sunt aliqui argentarij, qui cum pondere septem regalium argenti immiscent in iuncturis operis conficiendi, pondus trium argenteorum, vel eo plus in ære, vel in alterius extraneæ materiæ mixtura ad ligaturam, si huiusmodi artifices nihil demunt hac de causa de pretio sui laboris, neque huius rei gratia aliquid remittunt de alias sibi soluendo pretio, genus hoc est fallatiæ, & veluti vitium occultum est à paucis intellectum. Atq; ideo contrahentes sic cum his argentarijs non præsumuntur tacite, vel expresse in huiusmodi fraudem consentire. Et quia potissime vbi interuenit opus aureum: non modicum solitum est interuenire ex hoc detrimentum. Ideo cum notabilis quantitas vẽditioni exponitur, tenentur argentarij, vel patefacere pondus extraneæ mixturæ, vel id subducere à pretio facturæ. Alioquin culpa mortali non carent, neque liberi manebunt à restitutione valoris.

¶ Præterea quia de restitutione quę Q5. ex deceptione, vel falsitate consurgit hic incidit sermo: non dissona est ab hoc loco disputatio, vtrum venditor vitium vel falsitatem rei, quam exponit venalem teneatur patefacere emtori. ¶ Nunc igitur breuiter alias in materia venditionis latius dicturi dicimus cum Victoria quod vendẽs dũrogatus de vitio occulto non mentiatur valide vendit tacendo defectum rei defectuosæ & minuendo de eius pretio contra iuristas, quia deceptio dans causam contractui non semper eum inualidat nisi quando res sic emta non conducit ad vsum sicut valet matrimonii ducẽtis vxorem pauperẽ quam diuitem esse putabat alias paratus cum ea non contrahere si veritatẽ sciisset, idem asserimus in conscientia cum Soto in de iustitia & iure & cum sancto Thoma probabiliter quod venditor si cauet damnum dare, scilicet puta quia rem non pluris vendit quã valet cum suo vitio, si simul cum hoc nulli emptorem obijciat periculo, & res sit emptori pro pretij ratione profica & vsui, nulla ratione aut lege cõpellitur talis rei venalis vitium patefacere, quia defectio vitij facit rem viliorem

liorem apparere, quam sit, quare in
sua summa inquit Pedraça vendens
equum vmbraticum, qui pauet ad vm-
bras non tenetur hunc eius defectum
detegere: si diminuat pretium ratio-
ne huius defectus, iuxta valorem que
quem sic cum suo vitio valet tantum
vendens inique non agit, quia postea
emptorem monere potest de hoc vi-
tio, vt admonitus possit cauere pe-
culum, & huius ratio est, quia vt existi
mauit Victoria contra alios inuolun-
tarium non vitiat contractum nisi fiat
iniustitia, ita Caiet. & diuus Thomas,
quodlibet. 10. artic. 10. contra Metin.
in sua instruct. & contra Syluest. verbo
emptio. §. 2.

Qō. ¶ Deinde quæritur quia genus falsi
tatis est mensuram curtare, vtrum abs-
que vitio iniustitiæ liceat alicui priua-
to minuere mensuram mercium puta
vini, aut olei? Respondit Sotus de iust.
& iur. quod aliquando citra iniustitiā
mensura à priuato puta à venditore
minuitur, scilicet quando emptores
nolunt emere vinum, quantum valet
re vera, vel propter monopoliū emen
tium, vel propter grauamen senato-
ris populi, quia re vera non vult vinū,
vel merces iusto, & æquiualenti pretio
taxare: sed euidenter minus iusto pre
tio taxat merces, quia tunc venditor
cum sua euidenti iactura, & lucro ciui
tatis non tenetur inseruire ciuitatis
necessitatibus, quia secundum ius ne-
mo cum alterius iactura locupletari
debet.

¶ Addit tamen secundo Sotus, quod
etiam in casu quo venditor mensuram
fraudando, vel substantiam rei vitian-
do, iniustitiam sic faciendo non com-
mittat, puta quia ex pretio demit
quod in mensura tollit, vel in substan-
tia vitiat, iuste tamen à magistratu pu
nitur: si sic fecisse deprehendatur, li-
cet aliquando propter supra dictas ra
tiones & causas sine crimine id faciat,
quia oportet occurrere scandalo po-

A puli, & succidere calumniandi & frau-
dandi causas.

¶ Sed in speciali quæritur de illo Qō.
genere falsitatis quando venditor rē
vnam pro alia vendit, vt verbi gratia
vt si confectiones, & cupedias confe-
ctas ex melle venderet pro confectio
nibus & cupedijs confectis ex sacha-
ro, vel si venderet vinum Salmantinū
pro vino Alaexino, de Alaejos? Respō
detur secundum Metinam in sua in-
structione confessorum, folio. 141. §.
B 25. de venditionibus, regula. 1. quod
plane in tali venditione interuenit in-
iustitia quando res, vel merces quæ
pro alijs venduntur minus valent, &
tamen æquali pretio venduntur, sicut
merces quas venditores mentiuntur
esse vt si vinum Salmantinum quod
minus valet pro Alaexino plus valēti
venderet quis fingens esse Alaexinū.

¶ Secundo dicitur in casu quo con
tingeret quod aliquod vinum Salmā-
tinum tanta præstaret bonitate, tan-
C tumque cōmoditatis afferret emptō-
ri ac si esset Alaexinum vinum: tunc
secundum authores graues, vt testatur
Metina (licet sibi magis probabile ap
pareat oppositum) si pretio æquali cū
pretio Alaextini vini venderetur, ne-
que iniustitia tunc videtur interuen
re, neque iniusta esset talis venditio,
neque vlla restitutionis obligatio in-
de emergeret, & hoc potest tute tene-
ri: licet Metina probabilius ibi cēseat
D esse contrarium hac inductus ratione,
scilicet quia interuenit fraus in contra
ctu, & quia emptor noluit talem rem
emere neque pro ea suę pecuniæ trans
ferre dominium, vnde contractus vi-
detur fuisse nullus. Sed pro contraria
opinione facit regula supra dicta ge-
neralis Victoriæ quod saltem in con-
scientia in voluntarium in contractu
nō vitiat contractum, nisi ibi interue
niat inæqualitas iniustitiæ, & regula
illa generalis iuris istarū, quod dolus dās
causam contractui, id est quando alias

non

non fieret contractus venditionis nisi
A talis interueniret ignorantia & dolus,
vitiat, & annullat contractum, regula-
riter, & semper est vera in foro exte-
riori: sed secundum Victoriam, imo &
alios doctores quibus videtur fauere
Diuus Thomas non semper est vera in
foro conscientiæ, quia Diuus Thomas
2. 2. quæstione. 77. articulo tertio, in-
sinuat quod vbi cessat periculum & dā-
num, quia ratione defectus demit ven
ditor de pretio præsertim vbi vitium
de se mercis est manifestum, non tene
B tur illud venditor detegere, vbi signi
ficat tunc non inualidam fore vendi-
tionem.

Qō. ¶ Ad hæc in dubium verti hic potest
vtrum aurum alchimicum pro vero
vendi possit? huius quæstionis memi-
nit Diuus Thomas. 2. 2. quæstione. 77.
articulo secundo in solutione ad. 1.
vbi sic istud dubium dissoluit quod si
aurum, vel argentum per artem alchi-
C micam factum veram speciem auri,
& argenti non habeat fraudulenta, &
iniusta est talis venditio, si pro auro
vero, aut pro vero argento vendatur,
quia verum aurum, & argentum ex
sua naturali virtute plures commodi-
tates solet afferre, quam si sit sophisti-
catum: si autem per alchimiam fieret
aurum verum, non esset illicitum
ipsum pro vero vendere, quia vt ibi
per hæc verba tradit Diuus Thomas, ni
hil prohibet artem vti aliquibus natu
ralibus causis, ad producendos natura-
les, & veros effectus, sicut Diuus Augu
D stinus dicit in tertio de Trinitate, de
ijs quæ arte dæmonum fiunt vbi Diuus
Thomas insinuat verum aurum posse
fieri per alchimiam, sed cum in secun-
do sententiarum, distinctione septima
quæstione tertia videatur dicere con-
trarium, & de poten. quæstione. 6. artī-
culo. 1. ad. 18. dicat non posse fieri, glos
sandus est diuus Thomas in his locis
ne sibi in. 2. 2. aduersetur, quod dum di
xit non posse fieri, ideo id dixit, quia

A nunquam aut raro per artem alchimi
cam verum aurum fit, neque argentū
propter eius perfectionem. Potest ta-
men fieri ab habente veram artem si
talis esset vt. 2. 2. loco citato innuit, qua
re alchimiæ ars secundum se non est il
licita, si fiat sine fraude. Neque est pec-
catum vendere per alchimiam factum
pro re quæ est, sicut de alijs rebus arti
ficialibus, non tamen licet illud ven-
dere pro re quæ apparet, quæ in re ve
ritate talis non est, quia hoc est decī-
pere proximum secundum Caieta. in
summa, verbo Alchimia.

¶ Tandem aduertito, quod quando
rem vitiosam puta equū claudū quis
vēdit, tamē si neq; iste vēditor, neq; em
ptor norūt hūc defectū, huicq; se volue
runt exponere periculo, iniusta nō es-
set talis vēditio secūdū Metinā in sua
instructione fol. 142. regula. 3. secus si
sciente defectū venditore, & ignoran-
te illum emptore cōtrahatur vēditio. Qō.

C ¶ Præterea casus hic obuiat contin-
gibilis, cuius meminit Metina in sua
instructione. folio. 142. circa regulam
4. si quis priuatus homo dum penuria
subest tritici tot modia habet tritici,
& quo pluris ea vendat cum purga-
tum, purumque sibi fit triticum, ei
glebulas terræ immiscet, sine quibus
regulariter triticum aliorum non so-
let vendi, sicque per hanc mixturā ter
ræ extribus mensuris, seu fanecis, & di
midia tritici conficit quatuor, vertī-
tur in quæstionē an hic bona conscien
D tia pretium illius dimidiæ fanecæ sibi
reportare possit Profecto res est non
satis patens, nam videtur licite id pre
tij potuisse reportare, quia si huiusmo
di triticum innatum esset, & colle-
ctum cum terræ glebulis, sicut ab alijs
agricolis ex area reportari solet non
teneretur iste illud repurgare: sed pos-
set illud sic vendere impurgatum, &
incribratum, ergo videtur culpa ca-
rere si id modicum terræ immiscuerit
cū quo reliquum aliorum tricū solitū

Universidad de Deusto
Biblioteca

est communiter inueniri. Metina proponens hunc casum, sic sibi sufficienter est visus illum dissoluisse: dicens nonnihil esse discriminis inter vtrũque casum, quia in primo casu vendẽs triticum cum glebulis terræ cum quibus ordinarie ex area & messe solitum est colligi nihil machinatur fraudis, quia suum triticum bonum, vel malum, prout auctor naturæ illud produxit venale exposuit. Cæterum in secundo casu, vbi tritico iam repurgato immiscetur aliquid terræ fraude vsus est venditor, quare contractum inualidũ esse aut tenerique talis tritici vendito rem resarcire damnum obuenies emptori.

¶ At profecto licet apud me Metinæ non parum valeat authoritas, tamen eius adhuc casum responsio nõ satis mihi arridet, quia fateor in primo casu abesse fraudem, & in secundo interfuisse fraudem in terræ mixtura, sed cum fraus hæc non imminuat vel adaugeat pretium iustum tritici, non video quomodo inducat rearum alicuius restitutionis, & vt patentius appareat mea mens. Arguitur sic contra Metinam si alius agricola quale triticum solet recondi ex area communiter cum aliquibus glebulis terræ non immixtis ex industria, sed ex solo arcę contractis vendat iusto pretio alicui emptori puta fanecam pro decẽ argenteis quod est pretium tunc communiter currens non iniuste facit, sed pretiũ isti⁹ tritici par est eo quod quia purissimum erat, facta ei terræ mixtura non fecit illud deterius (vt supponimus) quam aliud triticum quod cum simili, aut æquali quantitate glebularum ex area colligi solet. Ergo nulla inequalitas est, tanto pretio, & nõ maiori fanecam illius vendere, sicut valet aliud triticum tantundem & communiter impurum à terra.

¶ Et adhuc magis & pressius insto, si aliquis emptor velet sibi emere triticum in summo repurgatum, & per cribrum sæpius cribratum quale solet molendino mollendum committi, neque contentus esset emere triticum, quale communiter non tam repurgatum vendi solet: tũc profecto iuste ab eo aliquid plus pretij pro faneca ita summe repurgata exigeretur, quia sic magis valet. Ergo si triticum purissimum istius, quia sine ordinaria mixtura glebarum erat, magis valebat, nulla commissa fuit inæqualitas per fraudem venditoris immiscentis terram: per quam mixturam pretium sui tritici antea purissimi ad id valoris decendit, qui pro simili tritico solet exigi. Nec videtur ex tali fraude, vel mixtura non excedenti, alias ordinarias mixturas aliquod damnum emptori parari, quia si similis mixturæ ordinariæ, & non appositę manu triticum ab alio emisset iusto pretio, non diceretur damnum reportasse. Ergo neque ab hoc venditore in nostro casu postquã simile, & eiusdem bonitatis, & qualitatis, & valoris triticum, & eodẽ pretio, & non maiori, & in eadẽ mensura, & mixtura emit: neque enim mixtura ordinaria tritici exteris paribus aliud constituit distinctum pretium.

¶ Vnde nisi aliud in tali mixtura intercesserit damnum dum talis mixtura etiam de industria facta, ordinarias non fuit excedens, salua auauthoritate tanti viri, talem venditorem ad nullam restitutionem obligarem.

¶ Secus est si venditurus triticum de industria humido loco reponeret, quatenus ex humiditate contracta turgecens, inde mensuras plures impleret, quia hic proculdubio interuenit fraus damnum inferens, ac per cõsequẽs restitutionẽ inducẽs, tũ quia triticum humectatum corruptionis non nihil solet contrahere: tum quia postea dum exiccatur in quantitate, & mẽsura extenuatur. Imo si quis non ex industria feciſſet: sed postea sic deterioratum suum triticum reperisset, tenetur illud vendendo ratione huius pretium vilius exigere, quia iã tunc viliori pretio valet.

CAP. XLIII.

De restitutione ex deceptione in contractibus, & de vendentibus male mercibus vsuris, de falsificantibus scripturas publicas, vel papales, de aperientibus occlusas literas, & de vtentibus falsis reliquijs.

96. CVm de restitutione quæ ortum habet à falsarijs circa materiã monetarum, & merium hic exorsi simus edisserere: nequid in tactum relinquatur, reliquas quæstiones huc attinentes expediamus oportet.

¶ Controuertitur ergo hic primo vtrũ venditor qui merces semicorruptas vendit, quia vendit pelles semiputridas cerdonibus ad calciamenta vetera reficienda, possit eas seis vendere, quando nonnulla subest ei credulitas, quod cerdones eas ementes inde cõficient fraudulẽter calceos nouos, quos vt confectos excorio incorrupto & sano vẽdent? Quæstio est cuius meminit Corduba in suo tractatu de casibus cõscientiæ. quæst. 90. Igitur vera responsio ad quæstionem est, quod talis venditor non peccat, nec enim alicui nocet, si iusto pretio eas pelles etiam deterioratas officiali vendiderit, quia ad aliquem licitũ vsum possunt ei aliqualiter conducere, quod si pelles parum deterioratas has officialis qui eas emit huius rei gratia viliori pretio, iusto tamen, ampliori pretio pro sanis & incorruptis vendit: sibi culpæ & fraudi est tribuendum, & non primo venditori sine fraude eas pelles vendẽti ei, sicut neque culpæ eius ascribitur, qui vendens vinum, aut oleum, prosonetis ea tradit vendenda: licet nonnihil suspitionis, aut præsumptionis surrepat, quod prosonetæ in talibus venditionibus nonnullas soliti sunt innectere fraudes, & sic de venditione earum rerum, quarum potest esse bonus, & malus vsus, inter quas cõputat Corduba locare domum meretrici etiam si resciuerit locans ei domum, eam tali domo ad suum meretricium opus exercendum vsuram. Quod limitandũ censeo id licere, dum tamen liceat ei domũ in loco sequestrato, & à republica permisso.

¶ Super addit vero Corduba nõ esse licitum eas res vendere ei, de quo fides persuadet quod solum ad malum vsum eas merces emit secundum doctores communiter, & secundum Metinam de restit. quæst. 3. fol. 94. & 95. & Syluestrum tit. art. 5. quæst. 3. vsq; quæstionem 6. & Nauarrum summa Hispanica cap. 23. nu. 9. & 91. Sed tamẽ Caiet. contra hos tenet dicens posse venditorem merces: quæ non prohibentur vendi puta aleas, fucos, & taxillos, eis vendere, etiam quos sciunt, his mercibus male vsuros.

¶ Sed forte rediri possunt ij doctores ad concordiam vt alibi inemtione dixisse, ita vt sententia Caietani intelligatur esse vera quando venditor, licet sciat emptorẽ ea re male vsurum, qua potest etiam bene vti, scit tamen ea re non male vsurum in detrimentum tertij, vt cum vendit fucos meretrici per quos non inescatur nisi paratos & volentes ad illam accedere. Sententia vero contraria horum doctorum est intelligenda vera, cum scit emptorem ea re vsurum ad detrimentũ tertij: puta armis emptis vsurum ad interficiendum inimicum, quia tunc en

Universidad de Deusto
Biblioteca

hac scientia non licet ei gladium vendere.

Q5. ¶ Secundo in dubium hic reuocamus casum illum cuius meminit Corduba in tractatu de casibus conscientiæ, quæst. 91. Macellarius qui cõuenit cum populo de subministrandis ei, in Macello carnibus castratorum arietũ pro præfixato pretio tanto, an si inter castratos, quos in macello occidit aries ter introgesserit fraudulenter incastratos arieres, eorum carnes quoque ibi eodem p retio vendendo, teneatur B ad aliquam restitutionem?

¶ Respondetur ergo secundum ipsum nemini dubium quin ad restitutionem populo pro hoc faciendam teneatur, quia neque tanti pretij esse existimantur carnes arietum incastratorũ, sicut castratorũ: vltra hoc autem, si aliquid nocumenti obuenit aliquibus ex populo, quia forte in macello vendidit carnẽ morbidã, si alicui eius esus offecit, tenetur & id damni reparare dã C nificatis notis, quod si ignoti sint, id pauperibus restituẽdum venit, & post hoc ad maiorem cautelã in casu incertitudinis vtrum defraudauerit, & nocuerit vel non, sumat bullam compositionis. Vide Syluest. tit. emptio. q. 19. & 20. Metina de rest. tit. quæst. 34. Soto de iust. & iure lib. 6. quæst. 3 art. 2. Nauar. in summa cap. 23. num. 87. & 88.

¶ Post hæc Nauarrus sum. lat. cap. 17. nu. 168. & 169. adijcit dicens falsatorẽ qui aliquam scripturam in damnũ alterius falsat, vel eum, qui sciens eam D esse falsam ex vtitur, aut malitiose abscondit, aut pecuniam dedit, aut rogauit scribam vt sibi testamẽtum, aut aliã quamlibet scripturam falsam conficeret vltra delictum commissum falsitatis, in hoc casu iuxta totum tiulum. ff. & C. ad l. Corneliam de falsari. manifestum esse incurrere obligationẽ restituẽdi damnum: si quod inde sequatur.

Q5. ¶ Sed quid de notarijs conficientibus instrumẽta vsurarum taliter quod non videantur vsuræ (dicendum est plane tales notarios esse periuros, & infames, & teneri etiam ad restitutionẽ, nisi prout dixit Frater Ioannes de la Peña ad instantiam & precer petẽtis mutuum sub vsuris, eius gratia, & non gratia vsurarij tale instrumentum confecerint. ¶ Si vero tales notarij fecerunt instrumentum clarum vsurariũ licet sint periuri secundum Armillam verbo vsura. §. 41. non tamen tenẽtur restituere, quia qui sunt grauati possunt per tale instrumentum se iuuare. Quam sententiam ego limito esse vtam, nisi tale instrumentum elate vsurarium conficeretur à notario in illis regionibus, Vbi iudices inquirentis, virtute talium instrumentorum, cõgerent ad vsuras ibi stipulatas soluẽdas. Hodẽmodo dic de testibus & de alijs concurrentibus qui restituere non tenentur, quando non dederunt causam sufficientem damni. Secus si dederũt.

¶ Subsequenter quæritur an instrumenta cõfecta per notarium falsariũ Q5. sint valida? ¶ Dicitur igitur ad quæstionem breuiter, quod si instrumenta in se falsa non sint, sed sint alias vera, non reddũtur inualida ex eo solũ quod confecta sint per notarium falsarium, si ea confecit aute sententiam condẽnationis de crimine falsarij in se latã, quia ante cõdemnationem etiã quod esset falsus, sed si non est cõdẽnatus, vel si cõdẽnatus est; sed non in tali officio secundũ Panor. in c. fraternitatis de hæreti. & secundum Bar. in l. ff. ad l. Iuliã repet. talia instrumenta per ipsum confecta sunt valida. Secus est si talia instrumenta etiam in se non falsa, confecta fuerint per notarium falsariũ post eius condemnationem commissam in officio tabellionatus, quia tunc hæc instrumenta non valent.

¶ De falsantibus literas Papæ iam Q8. non valentes an sint tales excommunicati, inquirat si aliquis, tale sibi habeat responsum. Primo quod falsans literas

literas Papæ excommunicatus est excommunicatione Papæ reseruata in extra caput ad falsariorũ decrimine falsi. A

¶ Adhuc etiam de quantitate falsi-
Q5. tatis solet dubitari an ad incurrendã huiusmodi excommunicationem vnã literam, aut vnum apicem mutasse satis sit. Adhoc secũdo dicimus secundum communem opinionem sufficere vnã literam, aut vnũ apicem demere, etiã si non mutaret illarum papalium literarum sententiam, vt cap. dura. decrimine falsi quod dictum limitat Nauar B rus summa lat. cap. 17. num. 169. dicẽs hoc nõ credimus esse verũ nisi quoad forum exterius, & non quoad forum conscientiæ, authore Gerlone contra Hostiensem in summa decrimine falsi. 3. Porro. vers. sed hodie, & contra Gaiet. in summa verbo excommunicatio. cap. 26. Nam secundum Nauariũ capite. 27. summæ latinæ numero. 62. quoad forum conscientiæ cum id faceret aliquis bona mente sine dolo, & sine vllo alterius damno, non videtur mortale corrigere aliquam literam, C aut punctum, quod non mutat substantiam aliquam, nec consequenter excommunicationem incurri. Insuper secundum Nauarrum summa latina genus deceptionis est quando quis copulam habet vt obtineat dispensationem, & hoc facet coram Papa, & quia tunc mentitur virtualiter dispensatio ei non valet.

¶ Sicut etiam secundum Cordubam in tractatu de casibus conscientiæ D quæstione quadragesima sexta, non valet eis qui papæ proponunt falsæ intercessisse copulam, vt facilitent dispensationem. Secus est si aliquid tacuerunt sine fraude coram papa, quod si expressum fuisset dispensationem faciliaret aut certe difficiliorem nõ redderet quia impertinenter se adhoc haberet.

¶ Tertio dicimus directe respondẽtes ad primam quæstionem propositã: quod etiam non incurrit prædictam excommunicationem, qui falsauit literas papæ sic tempore quo iam erant inualidæ, cum iam euanuerunt secundum Nauarrum capit. 27. numero. 169. authore Richardo in 4. distinctione. 18. art. 12. quæstione. 3. sicut nec etiam secundum Armillam verbo falsarius. §. 6. aperiens literas papæ non est excõmunicatus cum id nõ reperiatur, quia talis neque vitiat radendo, neque apponendo sigillum adulterinum, de quibus iura allegata loquuntur. Ideo, quia sumus in pœnis non debet extẽsio fieri.

¶ Ad hæc in dubium reuocari solet Q6. an falsificantes, vel mutantes supplicationes per papam, seu de eius mandato signatas, & datas sine papæ, aut eius datarij licentia, quæ signaturæ vocantur, incidat excommunicationem cœnæ Domini? Sed respondet Nauarrus summa latina. cap. 17. nume. 62. proculdubio tales eam excommunicationem incurrere. Nam licet in materia odiosa per literas apostolicas non ineludantur supplicationes à papa signatæ quæ signaturæ vocantur, nisi exprimantur, tamen, quia in bulla cœnæ à Gregorio decimo tertio papa nostro exprimuntur, ideo has signaturas falsificans excommunicatione cœnæ Domini excommunicatus est.

¶ Non tamen incidunt hanc excommunicationem falsarij literarum nuntij, aut pœnitentiariæ, quia literæ nuntij non sunt propriæ literæ papales, id est apostolicæ, sicut literæ quoque pœnitentiariæ non sunt literæ papæ, sed eius commissarij constituti viuę vocis oraculo. Secus tamen de falsario breuium papæ iuxta Gomez lib. de breuibus pag. 3.

¶ Et tandem excommunicatio bullæ cœnæ Domini hæc contra falsarios literarum apostolicarum, non cõprehendit eos qui surreptitie, vel ob reptitie impetrant literas apostolicas

Universidad de Deusto
Biblioteca

tolices, vel vtuntur illis, quia non sunt literæ falsæ secundum Nauarrum in capite ad audientiam. 1. de reſcriptis.

¶ Neque comprehendit eos qui vtuntur falsis, quia ſolum loquitur bulla de falſantibus, & aliud eſt falſare, & aliud vti falſis, vt colligitur ex dicto cap. ad falſariorum, quo excommunicantur omnes falſarij, & non omnes falſis vtentes: niſi ſolum latei. ¶ Poſtremo aduertendum, quod ille dicitur habere literas falſas, vel vti eis, quiſciens, vel debens ſcire eſſe tales, vtitur eis iuxta Caiet. vbi ſupra arg. l. in delictis. §. ſi de tract. de nox. Aduerte hic quod nō eſt fraus annullans abſolutionē ſiquis ſub confidentia bullæ peccet niſi exprimatur in bulla, ſcilicet quod qui peccauit ſub tali confidentia bullę nō poſſit abſolui. Secus eſt ſi diceret quis ſumamus bullam ad peccādum, quia ſecundum rationem minus malū eſt peccare ſub confidentia procurandi abſolutionem poſtea per bullā quā ſine intentione ſic pœnitēdi, quæ regula deſeruit & ad alios ſimiles caſus vbi aliquis videtur intervenire abuſus privilegij vel gratiæ. Hoc eſt probabile præſertim quando alias etiam ſine intuitu abſolutionis percipiēdæ per bullā peccaturus erat vel paratus erat peccare.

¶ De falſantibus quoque pondera, ſtateras, menſuras, aut de illis falſis ſcienter vtentibus non eſt dubium obligationem incurrere reſtituendi, capit. 1. de emptione, & venditione: ſi ſequatur aliquod damnum. ¶ Idem de illis dicendum eſt, qui falſant ſubſcriptionem, vel inſcriptionem, aut ſigillum prælati, aut aliorū quorumlibet cū ſimili obligatione reſtituendi ſi damnū ſequatur. ¶ Falſarius quoque dicēdus eſt ſecundum Innocen. alterius literas aperiens vt legat, & licet talis minus peccet quam ſi falſificaſſet ſigillū apponendo adulterinum, tamen falſarius eſt. Ideoque ſecundum gloſſam in cap. cum olim el 2. de offic. punīri debet tā quam falſarius, vide Panor. in d. capite cum olim.

¶ At forte quale peccatum ſit literas alterius aperire, quæret aliquis, an ſem perfit peccatum mortale? ¶ Igitur quæſtionem ſic breuiter cōcludimus quod talis aperiens alterius literas non ſibi miſſas, vt legat mortaliter agit, niſi quando eſt ſuperior, vel ſub ratihabitione facit, vel inaduertenter ſine malitia, vel quando non ſunt alicuius importantiæ, quia cum talis ſit puniendus tanquam falſarius, vel vt de crimine ſtellionatus, apparet in hoc peccare mortaliter.

¶ Sed quid ſi eſſent literæ alicuius manifeſti aduerſarij, nunquid liceret tunc aperire eas? Reſpondet Archiepiſcopus Florentinus, quod ſi eſſent literæ alicuius manifeſti aduerſarij, & dubitaret de aliquo graui malo contra ſe contento in literis: non peccaret mortaliter eas tunc aperiendo: hoc enim non eſt contra charitatem, ſed in ſui defenſionem, quia plus ſibi tenetur quis, quam alteri. ¶ Et tandem aperiēs literas & oſtendens aduerſario mittētis poteſt puniri vt falſarius arg. in l. 1. §. is qui. ff. ad l. Corneliam de falſar.

¶ Sicut etiam qui depoſita inſtrumēta oſtendit aduerſario, vt ſoliti ſunt facere mali notarij & procuratores incidit in crimē falſi vt ibi in d. l. 1. ſed hic caſus ſolet in ſynodalibus reſeruari, ſicut tacere verū, aut reſtificari falſum in manu iudicis in præiudicium tertij ſolet per ſynodales eſſe caſus reſeruatus, aut per reſeruationes epiſcoporum.

¶ Deinde ad peccata falſariorum pertinet vti falſis reliquijs, aut veris cauſa turpis quęſtus & obrietatum, & comeſſationum mortalium, aut miraculis, aut reliquijs nouis ab epiſcopo nō approbatis cap. 2. de reliquijs. l. nemo. C. de ſacroſanct. eccleſijs & clarius Concil. Tridentin. Seſſ. 25. de inuocat. 2. & quando

quando prædicta fiunt cauſa turpis quæſtus, talis turpis quęſtus venit reſtituendus.

Q5. ¶ Turpis autem quæſtus hic quis dicatur, forſitan quis ambiget. Intelligat ergo authore Nauarro ſum lat. ca. 17. num. 169. turpem quæſtum dici qui quæritur ex venditione, locatione, traditione, vel oſtenſione reliquiarum, & aliorum ſacrorum, cum pacto ob id aliquid recipiendi, & hinc aperte inaſcitur obligationis reſtitutio, vel cum prædicta fiunt ſine principali ob id aliquid recipiendi, & hic vbi abeſt pactū, ſimonia eſt tantū mentalis, ſed variant doctores circa reſtitutionem neceſſariam ſic accepti. Nam Sotus iure diuino pecuniam ſic acceptam fore reſtituendam ait in conſcientia, quia dicitur gratis accepiſtis gratis date. Alij autem doctores, dum abeſt pactū, oppoſitum autumant. Sed de hoc in materia de ſimonia latius. Si autē minus principaliter in oſtenſione verarū reliquiarū temporale gratis ſibi exhibendum intendatur, & fiat principaliter in honorem, & reuerentiam ſanctorum, ſicut vt plurimum fieri ſolet, aberit turpis quæſtus, & peccatū, vide hæc in ſententia Nau. loco citato ait.

CAP. XLIIII.

An in caſibus hic commemoratis committatur fraus, & falſitas inducens reſtitutionem, & de falſitate teſtium, & de literis commendatitiis dantibus occaſionem fallendi.

NE prolixi eſſe videamur, & ne aliquid deficiat, quod merito deſiderari poſsit, reliqua minutiora ad hanc materiam attinentia proſequamur oportet in hoc capitulo ſeorſum, quare & miniſſe libet hic illius caſus, cuius meminit Corduba in ſuis additionibus ad tractatū de caſibus conſcientiæ quæſt. 194. vbi dicit non eſſe condemnandum quendam ſcribam vt falſarium, qui ad petitionem minorū, in mandato dato pro curatori ad intentandam litem contra quandam mulierem tutricem ſuorum filiorum ſuper tributum, addidit & cōtra eius minores, quia ſic expediebat minoribus, quia ſi ſenatores in ſuo capitulo, ex cuius nomine tale mandatū dabatur, aduertiſſent, ſic tale mandatum cum illa additione, & etiam contra minores darent, & quia ſine præiudicio fuit talis additio, ideo in foro conſcientiæ, non venit damnandus. Secus in iudiciali foro, quia ibi immineret ei periculum, & interuenientibus in facto, quia pro tali facto punirentur. Ita Syluester tit. falſarius, & tit. rabellio.

¶ At vero ſecundum Hoſtienſem ad hoc quod quis poſsit puniri decrimine falſi, oportet quod adſint hæc tria, videlicet mutatio veritatis, dolus & iactura. Vnde nec in ſcriptura, quæ fidem non facit, committitur crimen falſi. Vide Panorm. in cap. quando de iure iurando.

¶ Inſuper ſecundum Cord. quæſt. 191. non eſt tanquam falſarius de mortali inculpandus creditor ille, cui debebantur ducenti aurei, ſi ſibi iam ſint ſoluti centum ex vna cauſa, ſi remanſit apud ſe chirographi ſchedula, quia debitor illa centum dum ſoluit, illam non repetiuit, & poſtea obijt, non eſt inculpandus tantum talis creditor, ſi per eandem ſchedulam repetat, & recuperet ab hærede debitoris alia centum ſibi debita: ſi aliter non poteſt illa recuperare, quia non expedit explicare cauſam, & quia ſi in ſic recuperando centum ſibi debita interueniret ſimplex

Universidad de Deusto
Biblioteca

plex mendatium dicentis, sibi deberi ex causa scripta in illa schedula: cum re vera non ex illa causa: sed ex alia illa centum sibi deberentur, solum esset deceptio venialis. Quia non infert iniuriam hæredi. Concordat Nauarrus in capite interuenien. secunda, quæstione tertia. conclusio ne quinta in vigesimoseptimo quarto corollario, numero 87.

¶ Porro etiam Victoriæ in suis scriptis visum est non esse damnandum de mortali falsitate innocentem probatum nocentem, qui vt suam tueatur innocentiam, & euadat mortem vritur testibus se vltro offerentibus ad testificandum falsum pro eius innocentia, scilicet quod tempore delicti sibi imputati viderint eum in alio loco a loco illo distanti, vbi sibi probatum est falso illud delictum perfecisse, cum non viderint re vera tales testes se offerunt ad iurandum hoc pro eruendo eum innocentem a morte, sed falsum parati sunt iurare, & quamuis dictum hoc Victoriæ possit sustineri aliquo modo: sed non transit sine aliqua difficultate.

¶ Vltra hoc de crimine falsi in testibus aduertito, quod si testis reuocet primum dictum in secundo dicto, in alio actu iudiciali: licet secundū opinionem magis placentem Iulio Claro in sua practica criminali standum sit primo testis talis dicto: quia ex primo dicto iudiciali, & iurato iam quæsitum fuit ius parti: ideo tale ius no debet sine eius facto, vel culpa ab ea auferri, tamen per talem reuocationem debilitatur primum dictum quoad fidem probationis, ita vt ad torturam sufficiens non sit inditium, sed in casu vbi liber homo non admittitur ad testificandum sine tormentis, tunc standum esset illi dicto in quo perseueraret in tormentis. Si autem testis velit suum primum dictum corrigere, si quidem id vult facere in continenti, est admittendus. capite præterea de testibus cogendis. Et dicitur in hoc casu in continenti, antequam testis ipse alio quatur partem. Si autem vult illud corrigere ex interuallo, non auditur, sed tanquam periurus, & falsarius puniri debet, ita omnes.

¶ Et in criminalibus in hoc casu, si reuocet primam depositionem testis dicens se errasse, ponitur in tormentis & illa depositio quam in tormentis confirmat solet attendi, & punitur de falso vt periurus, ac præterea eius dicto primo non adhibetur plena fides. Tamen authore Iulio Claro in huiusmodi reuocationibus multum tribuendum est arbitrio iudicis, qui ex his depositionibus contrarijs considerabit, quæ videatur magis verisimilis, & cum qua concurrunt plura adminicula, & illi adhærebit. Caueat tamen propter suspitionem subornationis, ad petitionem partis contra quam deposuit testis iterum illum examinare. Si autem ad petitionem partis in cuius fauorem semel dixit, iterum examinetur testis, si in secundo dicto varietur standum est secundo eius dicto, vt dicit Albertus in l. fina. numero 6 secundo. C. de testibus. & sibi imputet pars quę petit, illum iterum examinari: caueant ergo iudices ab huiusmodi repetitionibus testium præsertim in causis criminalibus ad instantiam partium, quia sepe numero processus inuoluunt ac destruunt, magnamque præbent occasionem subornationibus, falsitatibusque testium.

¶ Sed quid si testis dixit primo se nihil scire, in secundo vero deponit de veritate facti. Respondetur quod nihil probat. Ita tenent omnes nemine discrepante. Satis sit hoc, nam in hoc modico voluimus morem gerere causidicis.

¶ Tan-

¶ Tandem quæritur, vtrum sit genus quoddam falsitatis si Ioannes habens pecuniam, quam credit, vel scit banniendam esse, vel diminuendam in pretio mutuat illam Antonio. Huius quæstionis meminerunt summa Angelica verbo. vsurarum. §. 76. & Syluester ibi vsura 1 primo, quæstione decima quinta, quam expediunt dicentes quod si Ioannes talem pecuniam, quam scit banniendam, vel minuendam in pretio mutuet Antonio, qui antequam banniatur, est illam expensurus, licet postmodum Ioannes plus recipiat pro ea, quam post bannitionem valeat, non committit vsuram, quia non mutuauit, vt plus haberet, sed vt damnum suum vitaret. Secus si mutuat illam cum spe plus recipiendi, vel quando Antonius non esset eam tunc expensurus, ante bannitionem, quia damnum proximo inferret, ita tenet Alexander Lombardus in quolibet. Intellige quando non sperat plus recipere, sed seruare se indemnem, & is cui mutuat, ante bannitionem, est eam expensurus, licet eam sic mutuare in casu prædicto. Sed de hac materia satis, vide Syluest. verbo. literæ.

Q5. ¶ Vtrum per literas generales possit earum lator intentare aliquid in præiudicium eas scribentis, vt si in eis dicatur præsentium latori adhibeatis fidem. dico, quod secundum Panormitanum capite fraternitati. de clerici. non residen. non præiudicare debent scribenti, quia potius sunt literæ commendatitiæ. Si vero aliquid adderetur in eis, scilicet de his quod petit earum lator sub periculo meo, vel sub fide mea, & huiusmodi, tūc secus esset, vel nisi dolose dederit scribens literas, quia tunc tenetur de data pecunia latori quando sufficientem causam deceptionis per suam commendationem dolosam dedit, argumento legis quod venditio. ff. de dolo.

¶ Quando vero literæ sunt magis speciales vt cum in eis dicitur tali, qui de mente mea est informatus fidem adhibeatis plenam, tunc tenetur scribens de damno inde secuto, & ille cui scribitur aget contra eum. Non tamen debet credere ei in aliquo quod ei approprietur l. facit. ſi. vero remunerandi. ff. mandatum. Vide de hoc Panormitan. capite fraternitatis, & Bartolum in lege Lutius. ff. de fide iussorib. Sed de hac materia hæc sint satis.

CAP. XLV.

De peccatis, & casu restitutionum interuenientibus in contractibus locationis, depositi, & de leuissima, & leui, & lata culpa, & de ignorantia probabili, vel improbabili, & quænam excuset à peccato vel à censuris & pœnis, siue à iure, vel ab homine latis disputatio, est vtilis valde.

POstquam circa materiam falsariorum casus occurrentes, vnde restitutionis obligatio emergere poterat, percurrimus: supereſt nunc omnes radices restitutionis: quę ex cōtractibus innasci possunt perquirere, & primo circa depositum. Et

Universidad de Deusto
Biblioteca

quia circa hunc contractum sicut etiã A
circa plures alios dolus, aut culpa aut
casus fortuitus solent interuenire, &
quia ad cognoscendum peccata indu
centia restitutionem quæ circa deposi
ta, commodata, mutuata pignorata, &
locata committuntur, vt bene ad nota
uit Nauarrus in sua summa latina cap.
17. nu. 177. plurimum interest an quid
dolo, aut culpa, vel casu pereat, vel de
terius fiat: & an id contingat ex culpa
lata, leui, vel leuissima, ideo scitu opus
est quid sit vnumquodque horum de B
quibus Panorm. in capi. 1. de commo-
dato, & cap. fin. de deposito, & Bartolus
in l. quod nerua. ff. de depo. & D. Tho.
prima parte quæst. 48. arti. 5. & 6. & 12.
quæst. 21. arti. 2. & secunda secundæ q.
118. art. 8.

¶ Igitur secundum omnes culpa est
generaliter sumpta voluntaria inor-
dinatio actus. At secundum D. Thom.
est deuiatio à bono, sed secundum Bar
tolũ in ordinatio actus studiose, & de
industria facta ad dolum accedit, alias C
dicitur culpa simpler.

¶ Dolus autẽ machinatio, seu cir-
cunuentio quædam est ad decipien-
dum seu fallendum alium adhibita. l.
1. ff. de dolo. & glos. in regulam scienti
lib. 6. ¶ Dolus autem, cum sit duplex
alius dicitur fallatia qui fit verbis, &
alius dicitur fraus cum fit factis autho
re Diuo Thoma in supradicto arti-
culo. 2. D

¶ Dolus insuper secundum Panorm.
& Barto. diuiditur in verum, & præsum
ptum, nam licet dolus non possit pro-
bari, nisi per confessionem partis, aut
coniecturas, quoad forum exterius iu
xta glossam cap. 1. de renun. lib. 6. & in
l. dolum. C. de dolo: tamen quando sig
na sunt manifesta dicitur dolus verus,
quando secus dicitur dolus præsump-
tus. verbi gratia vero dolo fecisse di-
ceris vt perderetur si librum accom
modatum reliquisti nocte in platea
frequentata à latronibus, si est per di-
tus. Si autem eundem librum reliqui-
sti in platea inter diu diceris præsum-
pto dolo reliquisse apud homines, li-
cet neutro casu fieri possit coram Deo
dolo feceris.

¶ Sed quæritur in quo differant do Qs.
lus verus, & latissima culpa, hoc pri-
mo hic occurrit dubitandum. Quia
secundum Nauarrum Bartolus verum
dolum appellauit latissimam culpam,
dolum vero præsumptum latiorem
culpam. Dicendum tamen puto post
diffinitiones vtriusque datas, Quod
licet lata culpa dolo interdum soleat
comparari, tamen pœna corporalis,
vel pœna infamiæ, vel status sine do-
lo inferri non debet secundum Barto-
lum in lege in actionibus. ff. de in li-
tem iurando. Et in his lata culpa dolo
non æquiparatur.

¶ Neque potest quis facere pa-
ctum vt non teneatur de dolo. ff. depo.
lege. 1. §. conueniat, quia tale pactum
esset contra bonam fidem, & bonos
mores.

¶ Nota deinde quod quia omnis
dolus est culpa, siquis promisserit ali-
cui indemnitatem de culpa commis-
sa per famulum, tenetur de furto ab
eo dolose commisso, tradentibus hoc
Bartolo, & Panormitano communiter
receptis.

¶ Differt vero culpa simplex à dolo
ex eo quod dolus scienter, & studiose
fit. Culpa vero simplex ignoranter fit
vel negligenter.

¶ Quare subsequenter hic quæren- Qs.
dum occurrit vtrum ignorantia excu-
set à dolo, & a lata culpa, cui quæstio-
ni respondeo primo dicendum, quod
ignorantia iuris non excusat à lata
culpa in foro exteriori: excusat tamen
à dolo, & consequenter à pœna: quam
dolus requirit secundum Ciuum in
regula ignorantia. lib. 6.

¶ Secundo dico, quod ex prædictis
infertur quod vbi ius vel statutũ, requi
rit dolum verum, ignorans quantum-

cunque sit culpabilis: nõ incurrit pœ-
nam ipsius. Secus est vbi non requiri-
tur dolus verus: sed præsumptus: quia
tunc ignorans crasse & supine, id est
quando communiter ignorat quæ sui
status, & conditionis personas com-
muniter non contingit ignorare non
excusatur, vt patet in censuris ecclesia
sticis, quæ cum requirant dolum præ-
sumptum taliter ignorans, id est ex
ignorantia crassa, & supina tales cen-
suras non euitat cap. vt animarum de
constitutionibus lib. 6. B

¶ Tertio dico secundum Sotum in
quarto, quòd quamuis ignorantia nõ
excusset à censuris iuris communis, &
pontificij, excusat tamen secũdum no-
biles authores, à censuris particulariũ
prælatorum, etiam synodalium: nisi
fuerit ignorantia crassa, & supina vt di
ctum est.

¶ Quarto dico secundum Sotum &
Nauarrum, ignorantia inuincibilis,
qua quis ignorat inuincibiliter esse
actum de se illicitum acceptionẽ ver C
bi gratia naufragantis bonorum: pro-
babilius est quod excusat ab incurrio-
ne censuræ etiam papalis: tum quia se-
cundum Sotum taliter ignorans non
censetur inobediens censurę ecclesię,
cum eam ignoret, tum quia non ob-
stat secundum Nauarrum illa regula
generalis, scilicet qui non excusatur à
culpa, non excusatur à pœna appositа
propter talem culpam, licet pro tali
culpa talem pœnam impositam esse
ignoret. Quia hæc regula patitur exce D
ptionem non in pœnis corporalibus,
aut spiritualibus ecclesiasticis ordina
rijs, & communibus: quales etiã sunt
pœna interdicti, vel irregularitatis,
vel suspensionis, quia eas incurret cõ-
mittẽs delictum ex se illicitum, licet
ignoret eas esse impositas pœnas pro
tali delicto. Sed aliud est in pœna ex-
communicationis: quæ exorbitans
est, & extra ordinaria quia in pœnis ex
tra ordinarijs, & exorbitantibus talis
regula non habet locum. Quia tunc A
commutens delictum, licet sciat ma-
litiam delicti si ignorat pro eo impo-
sitam esse extra ordinariam & exor-
bitantem pœnam qualis est excom-
municatio, eam non incurret.

¶ At vero quia principia ad mul-
tas materias iactmus disputantes hic
de dolo, & lata culpa, & de ignorantia:
quia de ignorantia hic incidit sermo:
cordi est breuiter compẽdioseq; quas-
dam conclusiones, & regulas quas cir
ca materiam de ignorantia in suo quę
stiona. tradidit Corduba hic prę iacere.

¶ Prima igitur conclusio sit, ignoran-
tia vincibilis, id est, culpabilis, vel
eorum, quæ per se sunt mala est eiusdem
speciei cum actu: qui ex tali igno
tia fit, id est eiusdem speciei: cuius est
iste actus: etiam si sine ignorantia fie-
ret: vt verbi gratia qui ex ignorantia
culpabili committit furtũ: talis igno-
rantia est in specie furti.

¶ Secunda conclusio ignorantia in- C
uincibilis secundum Theologos: quæ
secundum iuristas dicitur ignorantia
probabilis, est cum quis ignorat ea
quæ communiter sui status personæ
solent ignorare, quia non tenentur ea
scire. Et oppositа ignorantia dicitur
improbabilis, qua quis ea ignorat quę
secundum suum statum tenetur scire:
vnde quantum attinet ad conscientiã
in foro conscientiæ ignorantia proba
bilis, & inuencibilis idem sunt inter
se, sicut etiam vincibilis, & improbabi D
lis pro eodem computantur. Aduerte
tamen quod secundum Diuum Tho-
mam non satis est, vt ignorantia sit cul
pabilis, & vincibilis: quod quis igno-
ret aliquid quod possit scire, sed requi
ritur quod possit scire, & teneatur sci-
re, & omiserit scire.

¶ Tertia conclusio ignorantia crassa,
& supina est cum ex malitia, vel nimia
negligentia, quæ communiter sciun-
tur à sui status personis, ignorat
quis.

¶ Quarta conclusio, ignorantia affectata est cum ex industria, & ex intentione vult ignorare quis quæ non excusat à culpa secundum Diuū Thomam, sed potius auget culpam, nisi secundum quod ait Metina in sua prima secundæ, quando in sua intentione habet illud non perficere opus malum, si sciret certo illud esse malum, licet velit illud ignorare: ne scrupulo agitetur inter illud patrandum. Nam ex hac parte hæc intentio videtur cum illa ignorantia ex aliqua parte excusare: secus est si vult ignorare vt liberius peccet paratus etiam si sciret, tale peccatum patrare, nam tunc auget omnino.

¶ Quinta conclusio, ignorantia priuata quando quis sine contrario positiuo errore ignorat ea quæ scire tenetur non est peccatum intrinsece, nisi ratione negligentiæ oppositę studiositati. sed dico licet hęc Cordubæ conclusio aliquibus videatur probabilis: sed probabilius esse iudico dicere quod talis ignorātiaquæ est eorū quæ quis propter se scire tenetur, vt sunt articuli fidei, est peccatum ex sua ratione licet de facto non imputetur ad culpam, nisi ratione negligentiæ; ita Metina prima secundæ etiam respectu mandatorum operabilium, sicut verbi gratia, Petrus ex sua intrinseca ratione habet quod sit homo, sed à parte rei nō accipit esse hominis nisi per generationem.

¶ Sexta conclusio, ignorantia positiua id est verbi gratia hæresis, vel error quilibet alius intrinsece, & ex sua ratione est peccatum, scilicet quia pertinet ad specialem speciem peccati ex se.

¶ septima conclusio, ignorantia vincibilis facti siue antecedens siue concomitans non videtur esse peccatum distinctum ignorantiæ vt patet in occidente clericum ignoratum talem A ex tali ignorantia, ita insinuatur cap. vero de sententia excōmunicationis, vbi talis occisor clerici ex ignorantia ignorans esse clericum non censetur excommunicatus.

¶ At vero quoniam hic de ignorantia antecedenti meminit Corduba, & etiam de concomitante, perpendat lector quod ignorantia antecedens dicitur quæ præcedit tanquam causa subsecuti actus, quia si operans illum actum, illicitum B esse non ignorasset illum non fecisset. At vero ignorantia concomitans est quæ non est causa actus, quia concomitatur actum, id est quando ignorans esse peccatum, etiam si sciisset esse peccatum, nihilominus illud fecisset.

¶ Octaua conclusio, ignorantia inuincibilis siue iuris, siue facti excusat à culpa illum actum, à cuius obiecto tollit omnem cognitionem, ac per consequens omnem rationem formalem, C à qua alias posset prouenire ratio culpæ in tali, secus est si omnem talem cognitionem non tollit vt si ignorat inuincibiliter talem actum vna via, id est ex se carere culpa, tamen scit, aut debet scire ex alia ratione non carere culpa, scilicet quia præber speciem mali, vel quando aliunde ab aliqua circunstantia culpabiliter inanimaduersa vel à præparatione aliqua culpabili præexistenti prouenit malitia, sicut ait Metina prima secundæ, quod de facto non aduertens, & agens illicitum, licet inaduertentia soleat excusare totaliter aliquando à culpa illiciti commissi, sed non semper, quia non excusat illum, qui sæpe iam expertus est suam inaduertentiam, ex qua inaduertenter soleat irruere in illicitum, & tamen præstat causam tali inaduertentiæ vt clericus qui sæpius expertus est se obliuisci officium diuinum dum nimium moratur in confabulationibus, & tamen

men adhuc non succidit istas causas A vanas præsertim.

¶ Nona conclusio, ignorantia inuincibilis & probabilis tollens voluntarium respectu obiecti, & circunstantiarum excusat à malitia morali, & non aliter, insuper facit actum bonum si relinquat obiectum, & circunstantias cōuenientes ex parte sua vt patet ex ignorantia, qua coiuit Iacob cum Lia, quia abstulit voluntarium coitum cum alterna, & quia reliquit obiectum conueniens ex parte ipsius ignorantiæ: qua putauit se coire cum Rachele, id est cum propria coniuge. Propterea coitus Iacob cum Lia fuit actus iustitiæ, & castitatis coniugalis ex parte sua. B

¶ Decima conclusio, ignorantia inuincibilis per dissolutionem quando dissolui non potest, tolli potest per cuationem, verbi gratia vt si dæmon appareret in crucis figura, ab ignorante quis esset conditionaliter tunc esset exhibenda adoratio sic, si tu es Christus te adoro, secus si es tu dæmon, qui solitus es esse transfigurare in angelum lucis, sicut etiam puerum inuentum nuper natum inuenta eius matre recenter mortua cum de eius baptismo facta adhuc diligentia an fuerit baptizatus nec ne, dubitamus, sub conditione baptizamus. C

¶ Vndecima conclusio, ignorantia crassa, vel supina iuris, vel facti alleuiat culpam, sed non à toto excusat; D sed à parte, quia ex parte tollit liberū & voluntarium.

¶ Duodecima conclusio, addita ad conclusiones Cordubæ quæ rationabilis etiam apparet, scilicet ignorantia culpabilis eorum, quæ tenemur scire propter eorum fidem habendam, sicut sunt articuli fidei est distinctum peccatum ignorantiæ, & distinctum in specie in se, sed ignorantia culpabilis earum rerum quas tenemur scire propter earum implectionem & operationem, sicut ignorantia mandatorum decalogi, quæ ob eorum obseruantiam tenemur scire: non est peccatum distinctum à transgressione illorum præceptorū: quando propter eorum ignorantiam ea transgredimur contra Metinā, prima secundæ, quia ista obligatio tota videtur sumi ex obligatione finis, scilicet propter obseruantiam mandatorum Dei; sicut secundum Nauarrum in summa latina capitulo vigesimo tertio de anaritia, numero septuagesimo sexto, passiones & inquietudines mentis fere nunquam sunt peccata mortalia distincta per se, sed quatenus coniunguntur alijs actibus mortalibus, quorū sunt causa qui propter dictas passiones admittuntur: vt recte adnotauit Caietanus.

¶ Decimaterzia conclusio, ignorantia probabilis hoc est inuincibilis iuris humani, & etiam facti cuiuscunque, excusat à tota culpa inde proueniente, quia tollit rationem voluntariæ culpæ.

¶ Conclusio decima quarta, circunstantia si non tollit speciem peccati inde sequentis ex obiecto mortalis non excusat à malitia mortali. Secus si tollit speciem peccati inde sequentis: patet hoc, quia si in ebrietate solum fuit culpa venialis, tunc homicidium inde sequens erit tantum peccatum veniale, quia tunc illa obligatio venialis tollit speciem peccati inde sequentis.

¶ Conclusio decima quinta, ignorantia inuincibilis facti quacunque lege reprobati excusat in conscientia à quacunque pœna iuris & censura, etiam si det operam rei illicitæ, & culpabiliter illam ignorantiam inuincibilem incurrerit excepta irregularitate, quia incurrit illam qui dat operam rei licitæ aut illicitæ incaute tamen, quia tunc dato inuincibiliter ignoraret

Universidad de Deusto
Biblioteca

ignoraret se occidere hominem, si incaute iecit sagittam in nemore irregularitatem incurreret: sed dico contra hanc conclusionem Cordubæ cum incaute fecit, quia non adhibuit diligentiam quam tenebatur: iam eius inaduertentia seu ignorantia non erit inuincibilis, & inculpabilis. Si autem licita venatione venans circunspectâ adhibuit diligentiam, ne illac aliquis transiret: tunc si ignoranter occiderit hominem: illa ignorantia est inuincibilis, nec incurrit tunc irregularitatẽ, quare non occurrit exemplum in quo hoc dictum Cordubæ tam facile & clare possit verificari.

¶ Conclusio decima sexta quæ est Metinæ in suo. 2. ignorantia concomitans nullo modo est causa peccati, primo quia non tollit scientiã prohibentem, quia si adesset etiam committeret peccatum. Secundo, quia nõ facit peccatum inuoluntarium simpliciter, vel secundum quid, cum quælibet ignorantia faciat aliquo modo inuoluntarium præter concomitantem.

¶ Conclusio decimaseptima, ignorantia consequens quæ non est causa volendi: sed dicitur talis, quia consequitur negligentiam voluntatis causat inuoluntarium secundum quid, sed tamen bene est causa voliti simpliciter indirecte, id est in sua causa voliti.

¶ Perpende igitur optime lector quod inter ignorantias, alia est inuoluntaria: qualis est ignorantia inuincibilis, seu probabilis, aut inculpabilis quam non possumus, aut tenemur vincere. Alia vero ignorantia est voluntaria, sed hæc est duplex: alia voluntaria est directe, qualis est affectata, id est eorum qui dixerunt Deo, recede à nobis scientiam viarum tuarum nolumus. Alia vero est indirecte volita: quando quis ignorat ea quæ quis scire potest, & debet. Hæc est Metinæ.

¶ Conclusio decimaoctaua, quæ est Metinę, ignorantia quæ de sua propria ratione est peccatum, quia virtuti studiositatis opponitur, vt sit inuincibilis tria tenetur homo facere, scilicet pœnitere de culpa, aut de ignorantia sola vt patet in Lutherano pœnitente de suo errore, volente tamen manere in suo concubinatu per illam solam pœnitentiam de ignorantia, & propositũ quærendi doctorem: ignorantia eius fit inuincibilis, quia vt fiat inuincibilis non requiritur vt conteratur, quia secundum Victoriam contra Adrianũ, vt ignorantia fiat inuincibilis non requiritur adhibeatur omnis diligentia in omni materia, vel quod cõteratur: sed satis est sufficiens diligentia adhibeatur in illa materia, in qua patitur ignorantiam: quis, ad eam tollendam ignorantiam, neque circa hoc tenetur homo summam diligentiam adhibere: sed solitam communiter ab hominibus adhiberi, vt patet in Iacob cum Lia, quia non tenebatur scrutari, an esset sua, vel nõ. Si autem postquã per pœnitentiam de ignorantia, & per propositum adhibendi deinceps diligentiam ad sciendum, facta est inuincibilis: si post habita opportunitate, nõ adhibeat diligentiam sciendi, redibit tunc peccatum ignorantiæ in specie, & hoc maxime notandum esse aduertit Metina: nam inquit proderit ad multa intelligenda in hac materia.

¶ Conclusio decimanona quę est Metinæ, quæ conducit ad tollendos multos scrupulos. Ignorantia concomitãs, quando noluit Ioannes occidere Petrum actu, quia non aduertit esse Petrum: si tamen aduertisset, & scisset esse Petrum, nihilominus eum occidisset, hæc nõ excusat, quia cõditionalis est de rebus agendis: si inuẽta occasione aliquis fecisset peccatum, sed tamen noluit facere, & quia non est oblata occasio, seruatus est à peccato, non sibi imputabitur peccatum: vt patet in coniugato accedente bona voluntate

tate ad propriam, qui si reperiret in lecto alienam accederet ad illam, sed non accessit nec cogitauit, tunc de accedendo ad alienam, non ideo ista conditionalis imputatur sibi ad peccatum propter illam dispositionem conditionalem. Sicut nec peccat in actibus de se bonis, quos facit idololatra, dum nihil cogitat de idolo suo: qui tamen si recordaretur de idolo tales actus de se bonos referret in suum idolum: sed tamen actu non refert, quia non recordatur.

¶ Conclusio vigesima, ignorantia inuincibilis circa articulos fidei inter infideles, quibus non est promulgatũ euangelium esse potest: patet ex euangelio vbi dominus ait, si non venissẽ, & loquutus eis fuissem peccatum nõ haberent. Quod Diuus Augustinus, & sanctus Thomas interpretatur de peccato infidelitatis. Damnabuntur igitur infideles prædicti secundum sententiam D. Thomæ propter alia peccata contra ius naturæ commissa. Itẽ circa aliqua præcepta decalogi, quæ sunt de iure naturæ ignorantia inuincibilis ad breue tempus poterit esse vt in pueris primum ingressis rationis vsum, sed non potest diu durare: sicut nec ignorantia inuincibilis vnius Dei, nec malitiæ fornicij diu durare potest secundum Victoriam, quia Deus est lux vera illuminans omnem hominẽ venientem in mundum. De his meminit aliquas supra tetigisse: sed pro maiori ordine, & complemento doctrinæ eas hic repetere non sum grauatus.

¶ Accipito tandem lector documẽtum aureum, scilicet quod faciens aliquid ex ignorantia quod non est contra legem Dei vel naturæ, credens illud nulla lege prohibitum esse, licet sit prohibitum: si talis ignorantia nõ sit affectata, nec crassa, quia laborat pro viribus scire necessaria sibi: ideo libenter audit prædicationes, & disputationes vbi hæc solent declarari, & facit quod communiter faciunt fibi similes, & si est religiosus libenter studet, & interrogat excusatur in foro animæ ab omni culpa, & excommunicatione in conscientia cap. cognoscẽtes de constitutionibus, non enim plus exigitur quam possit homo. Secundum autem forum exterius aliter iudicabitur, nisi ignorantiam probauerit, quia in dicto capitulo cognoscẽtes determinatur quod volens ignorantiam probare ad euitandam pœnã audiendus est, concordat Syluest. verbo, Ignorantia. §. 7.

¶ Secundum iuristas circa ea quæ communiter solent ignorari admittitur excusatio ignorantiæ in foro exteriori, & ignorantia etiam iuris non præiudicat interdum in foro exteriore simplicitati & rusticitati, id est simplicibus mulieribus & rusticis, & ignorantia in facto alieno potius admittitur, vt excusans in foro exteriori, quã ignorantia in actu, vel facto proprio, quia potius præsumitur quis ignorare factum alienum, quam proprium & gestum in loco cuius notitia iam peruenit ad remotiora loca non præsumitur ignorari in tali loco. Neque protegere se potest quis ignorantia censuræ contra sonantis, cuius fama scilicet quod contra se lata esset ad ipsum peruenit licet dubitauit neque certo sciuit, & licet secundum Nauarrum possit quis se protegere & excusare ignorantia in conscientia, quando rem nõ nouit nisi per vnum testem, quia vni soli non tenetur credere: non tamen quãdo certioratus est per duos testes fide dignos, quia tenetur eis credere. Sed de ignorantia satis. imputatur autem ignorantia actu quando tempus est acquirendi scientiam sicut in alijs omissionibus contingit.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. XLVI.

De dolo, leui, & lata culpa, & de casu fortuito, & in quibus cõtractibus, de his quis teneatur, & de contractibus commodati, depositi & locationis.

POstquam de ignorantia, quæ dicenda occurrere sub breuitate possibili perstrinximus: superest ad materiam de dolo, & lata culpa, & leui, & leuissima, reuertamur.

Q6. ¶ Et primo quæritur vtrum dolus annuller contractum? quam quæstionem breuiter per hæc dicta expeditam relinquimus. Dicimus igitur primo, q dolus contractum spiritualem non annullat, vt verbi gratia cum quis dolo inductus est ad religionem & professionem solennem, talis professio valet, ita Panormitanus in capit. cum dilecti. de emptione, & vendit. Ideoque tenet talis contractus, quia per talem dolum non ad deteriorem conditionem status sed ad meliorẽ inductus est.

¶ Secundo dicimus dolus dans causam contractui annullat contractum temporalem: qui est bonæ fidei, vt verbi gratia quando quis dolo fuit inductus ad vendendum, quod tamen alias non erat venditurus, ita Panormitanus in dict. capitulo cum dilecti, quia fuit inuoluntarius circa substantiam contractus.

¶ Tertio dicimus quando dolus interueniens in contractu tantum est incidens, sed non dat causam contractui in foro exteriori: sic contractus talis nõ est ipso facto nullus: nec venit

A in foro exteriori rescindendus: nisi in casu quo contractus venditionis factus fuit vltra dimidium iusti pretij, vel vbi contractus emptionis factus fuit infra medietatem iusti valoris, & ratio est quare non est in hoc casu ipso facto contractus nullus, quia alias non fuit emptor, vel venditor inuoluntarius circa emptionem vel venditionem, sed tantum circa pretium.

¶ Quarto dicimus, quod in contractibus stricti iuris, id est qui strictissime interpretantur secundum Syluestrum, verbo, Contractus, 9. 3. cuiusmodi sunt stipulatio, mutuum, & similia vbi non venunt vsuræ ex mora, in his inquam dolus non annullat contractum talem. Ideo talis contractus stricti iuris tenet: sed tamen agens ex eo eliditur ope exceptionis patet. ff. de verborum obligationibus. l. si quis cum aliter, vide Tabienam ibi dolus. §. 7.

¶ Nunc vero de lata culpa & leui, & leuissima peragendum venit quarum descriptiones prius nosse oportet. Igitur lata culpa est secundum Nauarrum, summa latina capitulo decimoseptimo, numero. 178. quam regulariter omnes communiter vitare, vel secundum Metinam in sua instructione, folio. 156. lata culpa est negligentia: quam negligentissimi solent admittere qualis est eius qui in portando mus, vel extra domum, vel in seamno librum sibi commodatum relinquit.

¶ Culpa vero leuis est quam regulariter homines diligentes suæ professionis euitant secundum Nauar. vel secundum Metinam est illaquæ solita est cadere in hominem mediocriter diligentẽ qualis est eius qui librũ aliquem in suo cubiculo, ostio tamen aperto relinquit.

¶ Leuissima vero culpa dicitur illa quam homines diligentissimi vitare solent, vel secundum Metinam est negligentia illa quæ solet

cadere

cadere in homines diligentissimos qualis est ille qui librum commodatum intra cubiculum reliquit quod clauc obseruauit: non tamen mansa an bene obseratum esset tenuit iuxta communem opinionem.

¶ Sed & de casu fortuito dicendum nobis est, quod casus fortuitus est inopinatæ rei euentus qui præuideri non potest etiam per diligentissimum. Igitur casu fortuito sit quod sine vllo dolo, & culpa eius à quo agitur contingit. Qualia sunt quæ contingunt per bellum inopinatum, furtum latronum, terræmotum, gelu, grandines, fulmina & alia similia. l. quæ fortuitis. C. de pignor. actio. Itaque aliquis euentus potest esse fortuitus respectu vnius, id est incendium passi & non respectu alterius, id est in censoris.

Q5. ¶ Sed iam quæritur hic primo an quis teneatur de damno quod ex casu fortuito contingit. Communis igitur responsio ad quæstionem est, quod regulariter etiam in contracta qui fit gratia alterius tantum, vt incommodatione equi, casus fortuitus non imputatur ad restitutionem, sed res tunc perit domino: nisi in tribus casibus. Primo, quando culpa præcedit, vt si commodaui tibi equũ, vt ires Salmanticam, & iuisti Valentiam, & per Valentiæ iter incidisti in latrones, à quibus vi spoliatus es, id tibi imputatur, & non domino capit. vnico. de commod.

¶ Secundus est cum fit pactum, vt si pacto conuenisti, vt tenereris pro casu fortuito, vt si casu fortuito amitteretur, tibi recipienti periret dicto capitulo primo. &. l. in rebus. ff. eo. & l. 1. C. eod. & l. 1. §. 15. ff. de actionibus & obligationibus. Et ratio huius secundi casus est, quia pactum contra accidentalia contractus, vincit legẽ. ff. depos. l. 1. §. si conueniat. Secus quando esset contra substantialia.

¶ Tertius casus est quando præcessit mora, & res commodata facta fuit deterior, aut perijt aliter quam perijsset apud commodantem, vt si quia tempore debito non restituit rem commodatam periit, tibi imputabitur ad restitutionem. Sed in hoc casu loquendo in conscientia quãdo equus commodatus debito tempore si fuisset restitutus, eũ dominus non vendidisset, neque ex eo aliquid lucratus fuisset: sed eodem modo apud eum erat periturus, vt apud commodatariũ morosum periit secundum nobiles authores ex æquitate tunc commodatarius non est obligandus ad aliquid domino equi restituendum postquam revera in hoc casu non apparet recepisse damnum ex mora.

¶ Porro quæstio corollaria, & ad casuidicos etiam pertinens sequitur, an Q6. ex generali pacto commodatarius teneatur de omni casu fortuito nullo expresso, vt si pacto conuenit mutuatarius vt teneretur pro omni casu fortuito, nullo expresso. Igitur pro illucidatione quæstionis sit assertum primum, ex generali pacto, scilicet vt cõmodatarius teneatur de omni casu fortuito, nullo expresso, etiam si fecerit firmauerit que hoc iuramento, non manet obligatus ad ea quæ in specie nõ fuisset se obligaturus, si aduertisset. Et hoc etiam in conscientia maxime tenet. Ita tradit Ioannes Andreas in dicto capitulo vnico de commod. Et huius ratio est ne contingat exinde, quod sub inuolutione verborum, & generalitate quis renuntiet ei iuri cui non esset in specie renunciaturus.

¶ Secundum assertum sit si in tali pacto generali de obligando se pro quocunque casu fortuito, fuerunt aliqui casus fortuiti nominati, vel expressi, tunc si sequuta est clausula generalis videlicet, dicendo de istis & sic de omnibus alijs me obligo, tunc censetur tantum obligatus ad

casus fortuitos venientes consimiles expressis, & non ad maiores, ita Bartolus in §. quæsitum. l. sed & si quis. ff. si quis cau. Hoc autem asse itum patet ex textu aureo, & notabili conducenti ad multa in clementina. non potest. de procuratoribus: vbi insinuatur clare quod generalis clausula in odiosis nõ cõprehendit maiora expressis: secus in nõ odiosis, vt notat Innocentius in cap. sedes de rescriptis, & intellige supra dicta etiam si tale pactum generale firmetur iuramento, quia iuramentum non obligat vltra consensum iurantis cap. quintauallis de iureiurando.

Q5. ¶ Sed ambigere quis causidicus poterit, an casu quo res commodata extimata datur, iam commodatarius teneatur de omni casu fortuito maxime si generali pacto ad id se obligauit. Videtur quod sic quia sic contingit in dote, quãdo extimata traditur. Nihilominus respõdetur, quod supra dicta asserta etiam verum habent quãdo res commodata extimata datur quia extimatio talis non facit quod commodatarius ad plus teneatur, quã si non extimaretur res commodata authore Panormitano in dicto capitulo vnico.

Q6. ¶ Sed si quæras ad quid igitur deseruit talis extimatio in hoc casu. Respondetur sane quod talis extimatio adhoc facit vt si ex culpa recipientis pereat res commodata, dominus rei liberetur à probatione valoris rei commodatæ.

¶ Vltimo tandem dicimus, quòd si res extimata datur cum pacto quod res, vel extimatio reddatur, tunc periculum peremptionis transit in recipiẽtem, sed non transit periculum deteriorationis in hoc casu cõmodati iuxta. l. plerunque. ff. de iure dotium, sicut etiam pecunia data in bursa clausa cõsetur data ad custodiam, vnde custos non poterit ex expendere. Si tamen datur cum facultate vt ea pecunia custos, vel depositarius vtatur tam depositum, vel custodia illius pecuniæ secundum Nauarrum per concessionẽ vsus transit in mutuum. Vnde tunc etiã si casu fortuito, absque vlla culpa perierit, custodi vel depositario in hoc casu peribit, ac perinde soluet eam.

¶ Vltra prædicta iam necessarium Q6. est scitu dubium istud quando aliquis in contractibus teneatur de dolo, quã do vero de lata culpa, aut leui, aut de leuissima. ¶ Sit igitur primum pro apertione quæstionis dictum quando aliquis contractus in fauorem, & vtilitatem solum alterius contrahentiũ sit, ille regulariter tenetur de dolo, & culpa lata, leui, & leuissima, alter autem in cuius gratiam non est, non nisi de dolo, vt in commodati contractu qui regulariter est in gratiam cõmodatarij tantũ, tenetur hic de leuissima etiam. In contractu vero depositi, qui fit regulariter in vtilitatem deponentis depositarius non tenetur nisi de dolo, & de lata culpa.

¶ Secundum dictum sit quando cõtractus in fauorem, & vtilitatẽ vtriusque fit, vterque tenetur de dolo & lata culpa & leui, sed non de leuissima vt in locatione quæ contractus est; qui gratia vtriusque contrahentis fit. Vnde neque de casu fortuito tenetur. l. contractus. ff. de regulis iuris cum notatis ibi per Decium. ¶ Hinc infert Metina in contractu depositi, si quis receperit torquem auri ad custodiendum, nisi per culpam latam custodientis perierit, non tenetur restituere huiusmodi torquem aureum, quia non sufficit perisse ex leui, vel leuissima culpa custodis, vel depositarij. Cuius ratio profertur, quia depositi torquis, vel custodia eius solum est in vtilitatem illius torquis domini, & sic sufficit vt restituere non teneatur, quod in illa catena aurea illam medio-

crem adhibuerit diligentiam, illam custodiendo, quæ in rebus proprijs domus adhiberi solet.

¶ Hinc etiam infertur in contractu locationis qui gratia vtriusque partis sit si verbi gratia mula mihi locata periret, nisi periret, culpa mea lata, aut leui non tenebor ad illam restituendã domino, quia in hoc contractu non tenetur conducens mulam, nisi de lata culpa, & leui, & non de culpa leuissima, nec de fortuito casu.

Q6. ¶ Sed iam Metina in illa sua instructione. fol. 157. interserit hoc dubium an si ego decepi locantem mihi mulã pro quatuor diebus ex Salmantica ad Vallisoletum: si duobus diebus illud iter peragendo mula illa mihi locata in ipso itinere mortua est, an reus fiam ad restituendam illam. Quam quæstionem sic faciliter ibi expedit Metina dicens quod nisi alia intercesserit culpa: sola deceptio qua sic locatorem decepi, in obligationem restituendi illam non me inducit, quia ex Salmantica ad Vallisoletum, non plus itineris est quam quod solita est mula perag ere duobus diebus. Si igitur subministraui ei sufficienter cibum si itinere obijt, dño suo videtur perisse, quia talis deceptio non videtur fuisse causa obitus mulæ, neque ad eius mortẽ ordinata, sed si in foro exteriori corã iudice hæc deceptio probaretur, forte cogeret illam soluere, sed in conscientia non teneor.

¶ Cæterum quoniam pro intelligentia naturæ contractuũ & ad iu singulis proferendam sententiam in vtroque foro, multum refert scisse, in quibus contractibus transferatur dominium, in quibus vero tantum vsus fructus, ideo primo id dubij illucidemus est opus. Igitur inter contractus non transferentes dominium primus est contractus depositi per quem sola custodia rei alteri committitur. l. 1. & l. 11. ff. depos. & regulariter fit in fauorem deponentis, & commendantis, licet quando exponit se depositarius se offerens ad custodiendam rem: secũdum doctores aliquos videtur teneri de leui culpa, quia gratia sui etiam videtur depositarius se obtulisse. Sed hoc ita præsumetur in foro exteriori, sed in conscientia non stabitur tali præsumptioni, sed potius rei veritati, & confessioni talis depositarij.

¶ Secundo contractus cõmodati nõ transfert dñiũ sed solũ per illũ conceditur vsus alicuius rei quę vsu non consumitur, vt verbi gratia equi cap. 1 de commod & toto titulo. ff. de commo. vt commodatio gratuita mulæ, libri, vestis, & id genus aliorum. Et regulariter commodatio fit in fauorem recipientis tantum. Vnde in hoc casu si cõmodatarius recipiat rem commodatã si illa res deterioretur, vel pereat, tenetur de dolo, & culpa lata, & leui, & leuissima in cap. vnico de commodat. quia in talibus debuit adhibere curam talem, qualẽ in rebus suis. Nec hoc sufficeret si res potuit diligentius custodiri, quia tenetur eam negligentiã cauere in custodienda re sibi commodata, quam diligentissimi solent vitare. ff. de act. & obligat. l. 1. de casu autẽ fortuito, qui & à diligentissimo nequit cauer i, commodatarius non tenetur.

¶ Sed quid si commodatarius recipit rem commodatam gratia commo Q8. dantis tantum, vt verbi gratia si commodaui tibi vestes pulchras, vt ornatior ad me venires ad me honorandũ, & comitandum in festo. ¶ Dico tuc in hoc casu commodatarius recipiens huiusmodi vestes si pereant, vel deteriorentur solum tenetur de dolo tantum. l. sive certo. ff. eod. tit. Sed quia etiam lata culpa æquiparatur dolo vt habetur. l. quod neruia. ff. depos. vbi dicitur quod lata culpa est si minor cura alienis rebus adhibeatur, quã propriis ideo cum Hostiensi tenẽdum est quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

etiam in isto casu, vbi cõmodatarius tenetur solum de dolo, quia tantũ gratia commodantis recepit tenetur etiã de lata culpa, & non vltra.

Qõ. ¶ Sed quid si commodatarius recipit rem commodatam gratia vtriusq;? Respondetur tunc tenetur recipiens de dolo & lata culpa & leui: sed non de leuissima secundum glo. le. si vt certo. §. interdum: & secundum Hostiensem.

Qõ. ¶ Sed dubitari à quibusdam poterit hic & merito vtrum regula generalis sit obseruanda non solum in commodati contractu: sed etiam in omnibus contractibus, vbi recipitur aliquid tantum gratia recipientis, scilicet quod teneatur etiam de leuissima culpa.

¶ Igitur adhoc respondet Panormitanus dicto capite vnico. hoc non esse speciale in commodato: sed esse generale in omnibus cõtractibus, vbi recipiens gratia sui tantum recipit aliquid quod tenetur etiam talis de culpa leuissima. ff. de regulis iuris. l. cõtractus. fallit tamen in contractu precarij vbi quis non tenetur nisi de dolo, quia precarium potest semper reuocari: non autem commodatum.

¶ Præterea ex prædicto peractato fundamento, quia in contractu commodati non transfertur dominium patet solutio ad illam quæstionem si cõmodatarius rem commodatam pernũ tium remisit idoneum, & casu fortuito res commodata perijt an tenetur commodatarius ad eam amplius restituendam.

¶ Quia respondemus quod non tenetur, quia res domino suo perit, sic res commodata seclusa culpa commodatarij qualis non fuit in hoc casu lege argentum. ff. commod. & ibi glossa & Bartolo. in lege eum qui. ff. eod. tit. & idem de deposito in cap. significare de pignoribus.

¶ Secundo dicimus, quod quando nuntius non fuit idoneus, secus est, quia tunc tenebitur commodatarius restituere rem missam si perijt ex culpa nuntij, quia fuit imputet, si per inidoneum nuntium misit.

¶ Tertio dicimus quod in hoc casu si nuntius fuit infidelis: & tamen communiter reputabatur fidelis: tunc si culpa istius nũtij res commodata per ipsum missa perijt: non tenebitur mitteus, quia non fuit in culpa in d. l. argẽtum.

¶ Insuper & ex eodem contrario principio patet solutio ad illam quæstionem mutuatarius pecuniam sibi mutuatam, aut triticum, aut vinum, aut oleum, aut res vsu consumptibiles sibi mutuatas, quæ consistunt in pondere, numero, & mensura, si per nuntiũ etiam fidelem, & idoneum, misit & casu fortuito pereant an teneatur eas restituere iterum, quia satis soluto patet ad eam. Nam ex eo quod in mutuatione rerum vsu consumptibilium, in mutuatarium transfertur dominiũ, & quia res secundum ius domino suo solet perire apparet planum esse quod talis mutuatarius ab restituendo pecuniam quocumque casu amissam antequam recipiat eam, qui mutuauit sibi non liberatur, nisi in casu quo mutuãs viuum, aut rem à se mutuatam exigens nuntium delegauit mandans mutuatario, vt suo nomine tali nũtio solueret, quia tunc post solutam pecuniam, si aliquo casu fortuito, vel infidelitate talis nũtij perijsset, quia is mutuãti perit, & non mutuatario, ideo mutuatarius eam soluere iam non tenetur.

¶ Hinc corollarię elicitur quod de positum prædictarum rerum in numero, pondere, & mensura consistentium, si fiat facultas depositario vtendi vtatur, tunc incipit esse mutuum si mulac depositarius incipit eis vti vt patet lege quintum. ff. depos. & clarius in lege certi condictio. ff. final. cum lege sequen. ff. de rebus credi. Et quia in

in mutuo transfertur dominium in mutuatarium, ideo talis depositarius in hoc casu quocunique casu fortuito prædictæ res depositatæ, pereant etiam sine culpa sua, tenetur eas restituere, quia iam per concessionem vsus earum, & per vsum earum simul ex contractu depositi secundum Nauarrum capite decimo septimo, num. 180. transierunt in contractum mutui.

Qõ. ¶ Adhæc & illa quæstio, quæ nõ curiosa solum est, sed etiam vtilis accedit. Vtrum commodatarius, qui non potest saluare res proprias, & accommodatas possit præferre res suas. Hęc quæstio expedita satis manet per hæc sequentia dicta. Primo quod commodatarius qui non potest simul saluare res proprias, & accommodatas potest præferre suas etiam viliores accommodatis pretiosioribus quando accommodatum fuit factum gratia accommodantis in dicto cap. l. si vt certo. ff. eodem tit.

¶ Secundo dicimus si res erant eiusdem pretiositatis & commodatum fuit gratia recipientis, tunc non potest præferre res suas. lege in rebus. ff. eodem.

¶ Tertio dicimus quod si commodatum est factum gratia vtriusque tũ potest commodatarius cæteris paribus suas res præponere, quia plus sua quam aliena diligere debet.

¶ Quarto addijcimus quod quando commodatum fit tantum gratia commodatarij potest præponere res suas digniores alijs minus dignis accommodatis quia quilibet diligens, & diligentissimus hoc faceret, & ipse recipiens ad plus non tenetur vt supradictum est.

Qõ. ¶ At & pro cautidicis hæc quæstio non venit diligenter landa. an commodatarius allegans res perditas teneatur probare. Tenetur inquam probare vt tradit Panor. ca. bona fides. de depositis & Bartol. l. si quis ex argentarijs. ff. de eden.

¶ Sed si quæratur quomodo commodatarius id probabit, dicitur ad hoc Qõ. quod si sunt casus apperti vt incendium, bellum, tempestas aperte probabitur, si vero casus sunt occulti, probabitur per coniecturas habitu respectu ad qualitatem personæ, & similium.

¶ Si vero ex aduerso dolus, vel culpa allegetur probabitur ex casu non facile sine culpa contingenti. Vide Syluestrem verbo commodatum in fine.

¶ Porro quoniam de contractibus, non transferentibus dominium cepimus agere, vt omnes prosequamur, dicimus quod etiam contractus locati & conducti nõ transferunt dominiũ, sed per eos vsus alicuius rei, quæ vsu non consumitur pretio conceditur, toto titul. ff. & C. locat. & indecre. eo tit. qualis est concessio non gratuita vsus domus, prædij, mulæ, equi & id genus aliorum. ¶ Contractus quoque pignoris dominium pignoris non transfert in pignoratarium, sed per eum debitor creditori aliquid incautionem pignorat. l. i. ff. & C. de pignoribus. & eodem titulo in decretalibus.

¶ Iam vero meminisse restat de contractibus transferentibus dominium, de quorum numero sunt emptio, & vẽditio. ff. & C. de contrahendis emptio. permutatio, donatio, mutuũ per quod gratis creduntur res, quæ in numero, pondere, & mensura consistunt, & vsu consumuntur leg. i. & appellata. ff. de rebus credi. qualia sunt pecunia numerata, panis, vinum & oleum.

(?)

CAP.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. XLVII.

Vbi superadduntur multa de materia depositi, & commodati & an ante tempus commodatum repeti possit & de vtente eo in alium vsum. Et an possit retineri in debiti recõpensationem.

IAm supradictis fundamentis iactis, & quæstionibus inde emergẽtibus expeditis, supereſt de hac materia depositi, & commodati reliqua percurrere. ¶ Addimus autem, & hoc ex Nauarro, animaduersione dignum documentum, quod quia regulariter depositum gratia solius deponentis fit, & quia vt dictum est per contractum gratia alterius partis tantum factum, altera pars de leui culpa non tenetur, ideo si depositarius, vel custos ob custodiã aliquã mercedem accipit tenebitur si sua culpa quamuis leui amittat, nõ autem leuissima contra Armillam depositum. 9. vel casu fortuito, nisi præcesserit mora in restituendo, vel pactum quod ad id eum obligaret, vt supra diximus, licet vt supra meminimus, non valeret pactum ne depositarius de do lo teneatur, quia est contra bonos mores, & occasionem peccandi præberet quod licitum non est, capi. ex parte de consuetudine. l. conuenire. ff. de pactis dotalibus.

¶ Adde insuper quod etiam, quãdo gratia depositarij depositum factum est, tenetur de culpa leui, & etiam quã do ipse se obtulit custodem, ob quod qui deposuit, alteri diligentiori committere omisit, iuxta communem, quam sententiam cap. 4. suæ summæ latinæ num. 3. Nauarrus sequutus Deciũ in d. reg. contrachus limitauit dicens non esse verum nisi quãdo custos, aut depositarius se obsuam vtilitatem obtulit, & non quo gratificaretur deponenti, aut operam suam ei nauaret.

¶ Hinc ex prædicta doctrina Nauarri autumo veram esse sententiam Nuenæ dicentis, religiosos se offerentes ad doctrinam Indorum teneri ex iustitia ad id officij, siquidem clerici per religiosos inde amoti, vel impediti, ex iustitia id muneris erant exhibituri. ¶ Tandem palam est depositarium non carere peccato, si deposito contra voluntatem deponentis vtatur sicut etiam de vtente sic pignore dicẽdum venit.

¶ Vltra hoc dubiola quædam circa materiam commodati elucidanda veniunt, vtrum scilicet commodata res mobilis siue immobilis ante tempus repeti possit. Dicitur igitur ad hanc quæstionem primo quod inter doctores non satis constat, ad hanc quæstionem quid sic dicendum, nam licet omnes in hoc conueniant quod commodans commodatum ante tempus constitutum, à commodatario contra eius voluntatem, & cum commodatarij dãno notabili non potest repetere, sine obligatione etiam restituendi damnũ et repetitione tali sequutum, vt patet l. in commodato. 3. sicut. ff. commod. & cap. 1. de commodato, tamen de hoc controuertitur inter Angelum verbo. commodatum. §. 4. & inter Syluestrũ, scilicet an quando commodans tantũ damni pateretur, si ante tempus non repeteret, posset, tunc repetere, nã Angel' ait q̃ in hoc casu posset repetere in vtroq; foro. Sylues. vero ait posse repetere tũc nõ in foro exteriori: sed tãtum in foro conscientiæ. Et hæc sententia Syluestri in æquitate videtur fundari quia cæteris paribus sibi quisq; magis quam alteri obligatur cap. 2. non licet. 23. quæst. 5. & l. præses. C. de seruitu.

¶ Nauarrus tamen summã latina cap. 17. num. 181. indistincte tenet discedens ab Angelo, & Syluestro, scilicet quod in vtroque foro etiam si commodans tãtundem damni patiatur, si non repetat, ante tempus non potest repetere quod apparẽtibus probat rationibus. Primo quia textus indistincte loquitur in d. 1. cap. de commodato, & in dicta l. in rebus, quod ante tẽpus nullo modo potest repetere. Secundo quia nulla ratio tam in foro cõscientiæ quam in foro exteriori concludit commodatum ante tẽpus posse peti. ¶ Tertio quia licet quis cæteris paribus sibi magis quã alteri obligetur iuxta caput si non licet citatũ, tamen in proposito nõ sunt cætera paria, quia cõmodans sua voluntate propriæ rei vsum alteri concedit: & suam fidem seruare tenetur. l. 1. ff. de pactis. cap. qualiter. eodem titulo.

¶ Atlicet ista sententia Nauarri bonis rationibus nitatur, sed quidquid sit de foro exteriori, quia in eo iuxta eam iudicabitur, tamen in foro conscientiæ sic censeo tenendum quod commodans tãtundem damnum passurus si non reuocet, potest non obstante damno tanto etiam commodatario obuenienti ex reuocatione, commodatum reuocare, non semper: sed quando tali commodatario & tali tempore commodabit, quod commodatarius non poterat aliunde sibi prouidere, neque aliunde suo subuentre dãno, quia iam nõ sunt hic cætera paria, quia alias tunc commodatarius erat illud damni necessario passurus, sic iste commodãs ex suo beneficio non debet damnum reportare, si non repetat, sicut locans domum potest expellere inquilinum, si ea summe postea indigeat, vel reparatione opus habeat, & sicut donatio causa mortis reuocatur, quando posthumus nascitur, in eo quod ei ofũcit, quia præsumitur de eo non fuisse cogitatum, sic quia in isto casu cõmodãs non cogitauit de sibi obuenturo damno, illo obuenienti in conscientia potest commodatum reuocare, quando commodatarius aliunde sibi prouidere à principio non potuisset.

¶ Sed sententia Nauarri videtur solum vera in casu quo commodatarius, si iste commodans ei non commodasset, à principio poterat sibi aliter prouidere, & verisimiliter sibi aliter prouidisset, quia tunc commodans ante tempus repetens, etiam si tantum dãni patiatur, tenetur restituere damnum ex repetitione obueniens commodatario, quia quod in alterius fauorem institutum est, cuiusmodi est commodatum non debet in eius dispendium retorqueri, idest in dispendium commodatarij.

¶ Denique inter omnes conuenit quod si res ad certum tempus commodata non fuit, sed quousque commodanti placeret (quod precarium vocatur) cum libuerit repetere potest nisi quando absque causa, & cum damno alterius repeteret. Quia tunc dolo id facere videtur iuxta Syluestrũ verbo. Precarium, quæstione prima.

¶ Adhæc de restitutione, si qua tenetur commodatarius, quia rem commodatam ad præfinitum tempus non reddit, facere hic nos mẽtionem oportet percurrendo cuncta.

¶ Dicimus primo prẽterquam quod peccat commodatarius rem commodatam ad prẽfinitum tempus non reddendo, aut si reddit rem commodatam sua culpa leuissima etiam deteriorata, de qua deterioratione commodans non fuit contentus, tenetur restituere inde sequutum damnum vt est argum. cap. 1. de commod. cum ei annot. ¶ Secundo dicimus quod non tenetur commodatarius de damno, in casu quo sine eius culpa res commodata perijt, aut deterior est effecta solo vsu, ad quem commodata fuit lege si com-

Universidad de Deusto
Biblioteca

commodauero. ff. commod.

¶ Sed maius dubium emergit præsertim in conscientia circa casum vbi res commodata periit aut deterior effecta est alio vsu, ad quem accommodata non fuit & iam quidem supra explicauimus de commodatum accipiente equum vt iret Salmanticam, qui eo equitans pergens Valentiam, eo expoliatus est à latronibus, quod in vtroque foro teneretur restituere eum sed non apparet dissona rationi: sed æqua limitatio Nauarri. cap. 17. summa latina nu. 183. vbi ait quod in hoc casu vbi ad alium vsum siue ad aliud B
aeer commodatarius vsus est equo cõmodato saltem in forõ conscientiæ, equum, seu commodatum restituere non tenetur, quando sic perit, vel deteriorari contingit alio vsu, si certum est eodem modo periturum, aut deterioratum iri: si tempore competenti commodanti restitutus sit, quia non tenetur tunc restituere, nisi id quod commodantis interfuit ob moram sibi restituendi commodatum à C
se equum. Huius sententiæ antea author fuerat Angelus verbo. commodatum §. 14.

¶ Secundo pro explicatiori intelligentia huius dubij, dicitur quod licet ita sit quod vtens commodato ad aliũ vsum, aut vltra tempus signatum à cõmodante, cum notabili damno commodantis tenetur id damni restituere & rem simul, quamuis deterior fieret casu fortuito, quia furtum committit iuxta legẽ qui inuenta. ff. de furtis, & §. placuit instituta de obligationibus D
quæ ex delictis l. si vt certo. ff. de commod. & quia omnis fur. est in mor. l. in re furtiua. ff. de cõdi. fur. & casus fortuitus ei qui est in mora nocet, nihilominus hoc non obstante commodatarius non est dicendus peccare: neque esse fur, si alio vsu vsus sit re commodata, vel vltra tempus illam detinuit, si probabiliter credidit eum, qui commo-

A dauit cõtentum fore, eo, quod ipse fecisset, & ideo illud fecit. l. qui rem. ff. de furtis. peccat tamen commodatarius qui rem sibi commodatam, cum domini damno notabili alteri commodat. leg qui vas. ff. si ergo de furtis.

¶ Sicut etiam, qui commodat alicui rem vitiosam scienter, & non dicens ei vitium, tenetur de damno secuto propter hoc commodatario secundũ glossam in dicto capite vnico: non autem si dixit vitium vel ignoranter fecit in dicta lege, in rebus. ff. commod.

¶ Insuper quoniam dictum est in cõ Q6.
modato ei in gratiam tantum commodantis fit solum commodatarium teneri de dolo, & lata culpa, vt si vxor, vel amica vestes, vel ornamenta viri, vel amici commodato recipit, quo ornatior ad eum accedat, non de leui tenetur: & quia dictum est etiam quando commodatum sit gratia vtentique teneri de leui, sed non de leuissima recipientẽ, vt si recipiat aliquis vasa argentea, & alia similia ad honorificẽ recipiendum aliquem amicum, vel dominum communem, non mediocre dubium circa hoc & circa prędicta nobis facessit Sotus qui libro. 5. de iustit. & iure. quæst. 7. arti. 3 de nouo contra omnes asserit se credere commodatarium non teneri de damno dato culpa sua leui: quando talis culpa in foro conscientiæ ad mortalem non peruenit, quia inquit culpas leues, & veniales quasi vix, & difficulter possumus cauere, cui fauit olim Victoria dicens, quod quia depositarius secundum iura, non tenetur de leui quando nõ pecauit mortaliter non tenetur restituere. Sed tamen cum Nauarro capite decimo septimo. numero. 184. & cum communi ducimus tenendum, scilicet quod in contractu gratia vtriusq; inito tenetur quis de culpa leui etiam veniali, & si non pertingat ad mortalem, quia fundamentum Soti hic non

currit,

currit, quia obligatio hæc de culpa A
leui in omnibus contractibus vbi inuenitur, non tam descendit ex peccato, quam ex natura contractus accedit Medin. in sua instruct.

Q5. ¶ Offert se quoque hic & germana quæstio, an possit quis retinere rem sibi commodatam puta equum pro recompensatione debiti nam lege vltima ff. eodem. significatur commodatum ratione recompensationis prætextu alicuius debiti etiam liquidi non posse retineri. Sed nihilominus B
Panormitanus capite bona fides de depositis, & glossa ind. lege finali, vbi scilicet debitum est liquidum contratium tenent, quibus vt diximus accedit Nauarrus capite decimo septimo, numero 186. vbi ait esse communem scilicet commodatum pro compensatione alterius debiti liquidi à commodatario retineri posse vt est argum à contrario lege finali. C. de compensationibus & capite. secundo de C
depositis & hoc in conscientia.

Q6. ¶ Ad huc etiam dubitari solet an res commodata puta equus retineri possit in pignus expensarum in ipsofactarum.

¶ Igitur communis rẽsponsio est, quod si commodatarius facit aliquam expensam notabilem necessariam puta in medicinis equi commodati potest repetere à domino, nisi hoc fuit ex eius culpa. Ideo etiam in pignus magnarum impensarum in eius curationem ab aliquo morbo, aut inue- D
stigationem eius, aut in alia similia factarum, equus commodatus à commodatario retineri potest lege in rebus. §. possunt. ff. de commodat. Ita Bartolus lege diuo. §. impendia. ff. soluto matrimonio. non autem commodatarius potest retinere rem sibi commodatam pro impensis in ea factis victus, & curationis exigui pretij. quia has expensas modicas ipse iure facere tenetur. vt patet. l. in rebus. §. possunt. ff. commod. & Barto. vbi supra l. diuortia.

¶ Mandabis memoriæ tandem, quod si commodatarius non potuit vti re commodata infra præfixum tẽpus, etiam sine culpa sua, non poterit vltra illud tempus vti ea, sine licentia commodantis, authore Panormitano in. d. capite vnico, quamuis crediderim si id faciat sub ratihabitione rationabili carebit culpa in conscientia id faciendo, quando extimauit dominum fore contentum, & habebat veram causam hoc extimandi, quia tunc non tenebitur l. qui res ff. de fur. supra de casu fortuito.

¶ Tandem memento regulæ generalis ad omnes contractus quod ea quæ pereunt regulariter domino suo pereunt. Cuiusmodi sunt quæ commodantur, pignorantur, deponuntur, locantur, vt sunt domus, bestiæ, & similia: quorum dominium non transit in accipientem, quare nisi præcedat dolus, pactum, culpa, aut mora, si pereant in damnum dominorum & non recipientium pereunt. Oppositum vero est vt diximus in mutuo pecuniæ numeratę, panis vinioleis, quia etiam si sine culpa pereunt mutuatario quia dominus sit eorum, pereunt, sed de materia commodati satis sit hæc dixisse.

CAP. XLVIII.

Adhuc de custodia, ac de deposito, & de quali culpa teneantur & de alijs huc attinentibus casibus.

Universidad de Deusto
Biblioteca

INter prædicta de materia contractus commodati, aliqua principia communia etiam ad materiam depositi & custodiæ, & locationis prætacta sunt, tamen quia sermones in vniuersali non tantum prosunt, ideo sigillatim quæ rel qua sunt discuriendaveniunt. Et primo rursus de deposito dico, quod potest reuocari ad placitum deponentis, vt tradit Panorm. indicto cap. bona fides, neque ecclesia tenetur de depositi facto aliud prælatum, vel alium officialem, nisi fiat per capitulū B cum solennitate cap. 1. de depositis. nisi sit versum in vtilitatem ecclesiæ vide Sylues. tit. §. 2.

¶ Præterea, quia depositarius solū de dolo, & lata culpa: vt diximus, & nō de leui tenetur, ideo si non valet res suas, & depositatas seruare simul, si saluet res suas tantum in conscientia non tenetur de damno iuxta dicta supra de commodato. Si vero tenebatur eque seruare vtrasque si saluis suis vilioribus pretiosiores alterius perire permisit ad iudicium boni viri tenebi C tur, secundum Panor. in dicto capi. bona fides.

Qō. ¶ Sed quid si aliquis rebus suis maiorem curam quam cōmunis vsus hominum requirit, adhibuit, deposito vero non tantam, sed quantam naturæ vsus requirit, an teneatur de damno in deposito subsecuto? Ad id dubij respōdet Bartolus in l. quod neruа. ff. depo. quod in isto casu de tali damno iste re nebitur: si tenebatur deposito tantam D diligentiam exhibere sicut suis, quod credo tunc contingit quando res tales ruæ, & res depositæ erant eiusdem pretiositatis, & depositum fuit factum gratia recipientis, quia tunc non potuit præferre res suas vt allegatum est ex lege in rebus. ff. commod. quia tunc præsumitur dolus, & non bona fides. Idem tenet glossa in lege nerua, quia ibi interuenit lata A culpa iuxta istam legē, vbi minor cura adhibetur rebus alienis, quam propijs.

¶ Adhæc licet supra meminisse me Qō. minerim huius quæstionis an taberna rius vel magister nauis teneatur dere deposita in taberna, vel naui si perdatur, nunc rursus dicimus more Diui Thomæ, qui causa seruandi ordinis, & aduertentiæ iuuandæ, iam ante dicta ex consulto repetit, prædicta repetentes compendiose, quod tales de B tali re non teneatur, nisi res deposita in taberna, vel naui fuerit eis consignata. Ita Car. post Spe. in clemen. ne in agro.

¶ Sed quid si talis res consignetur Qō. eis in bursa, vel taliter quod non videatur. Respondetur plane tunc non creditur deponēti aliqua perijsse nisi probet authore Math. in eadem clemen. §. sane.

¶ Sed nunquid stabitur tunc iuramento deponentis, & consignantis. Dicitur proculdubio quod non stabitur, vt elicitur de iure iurando capite finali, quia iuramentum non datur, nisi quando semi plena probatio præcedit, vt in cap. fin. quod metus causa. Secus esset quando ad oculum rem ostendisset, vt pecuniam idem dicas de alijs.

¶ Vltra hæc, quia insinuatum est Qō. depositarium re depositavtentem sine licentia Domini habita, vel credita dari si petiuisset, furtum committere iuxta legē qui furtum. ff. de conditione furti. an hoc in aliquo casu fallat dubitari ab aliquo posset. Quare ad hoc respondentes etiam dicimus, quod fallit hoc in his quæ in pondere, & mensura deponuntur, quia his vti potest depositarius dum non facexponat periculo non soluendi ex tali vsu, nisi pecunia daretur in sacculo signata, vel deponens diceret, nolo hoc frumentum vel huiusmodi distrahi, quia

quia tunc furti genus esset eis vti, vt A aperte probatur in. l. si saccum. ff. depositi. Ideo in hoc casu non debet distrahere.

Qō. ¶ Deinde etiam inquirendum venit an semper depositarius teneatur reddere depositum petenti deponenti, quia hoc quoque scitu dignum est, dicimus teneri quidem nisi in quatuor his casibus in quibus reddere depositum non tenetur. Primus est, quando deponens effectus furiosus gladiū depositum repetit, etiam si iurasset ad B eius repetitionem semper reddere, capit. nequis. 2. 2. quæstio. 2. ¶ Secūdus casus est, si post depositionem bona deponentis publicata fuerunt, quia publico deposito, tunc danda sunt. l. bona fides. ff. depositi. ¶ Tertius casus est, quando fur deposuit aliquid, & fur', & dominus rei, simul concurrunt, quia in repetitione præponitur dominus rei in dicta. l. bona fides. ¶ Quartus casus est, quando fur deponit rem apud dominum cui furripuit, vel apud proprietarium rei in. d. l. bona fides. C

Qō. ¶ Iam sicut quæsitum est de commodato supra, hic quoque de deposito, quia peculiaris ratio dubitandi est, indagare oportet. Vtrum depositum causa compensationis à depositario retineri possit, quia videtur id lege prohibitum esse in capit. bona fides de depos. vbi decernitur depositū via cōpensationis retineri non posse, neque in toto nec in parte: quamuis in alijs admittatur si debitum est liquidum, D ita etiam frater Iosephus in suis floribus. ¶ Sed tandem resolutorie dicendum est cum Panormitano in cap. bona fides, quod si debitum sit liquidum licet in foro exteriori, talis compensatio non admittatur: tamen in foro animæ compensatio indirecta in his depositis bene admittitur. Compensatio vero indirecta secundum Sylueſtrū est, vbi pro debito, donec sibi soluatur retinet quis sibi rem debitoris quæ ad ipsum peruenit.

¶ Deponens autem rem eam iam depositam furtiue accipere non potest, authore D. Thom. 2. 2. quæst. 66. art. 5. Quia talis sic accipiens grauat depositarium ad restituendum, vel ad ostendendum se liberum. ¶ Duobus tamen casibus ab eo clam potest accipi cum cautione ne iterum restituat scilicet quando depositarius nolcit rem depositam iniuste possessam esse à deponente, dominus si aliter via iustitiæ non potest, potest sic eam à depositario recuperare, vel quando dominus rei simul cum vsurpante, qui eam deposuit eam perijt, & vtrique eam depositarius denegauit, potest ab domino clam recuperari si aliter fieri non potest: quia tunc depositarius rem iniuste detinet: ideo clam ab eo auferri potest, eo modo quo alia iniuste detenta, & ea adhibita diligentia, ne iterum cogatur in conscientia, vel aliter ex ignorantia facti restituere, arg. in. l. ancillæ, C. de furtis.

¶ An vero extimatio in deposito Qō. aliquid operetur, dicimus quod hoc solum operatur vt diximus de commodato, vt si res deposita, dolo, vel culpa lata depositarij pereat, vel deterioretur deponens à probatione eius extimationis releuetur, non vero vt fiat venditio, atque si casu fortuito pereat, non ideo depositario peribit, quod sit sibi data extimata. ¶ Porro quoniam rei depositio causa custodiæ esse videtur, ideo non erit ab re & de custodibus nonnihil sermonis inserere, & licet Nauarrus in additionibus videatur asserere quod non ad omnes famulos domini attinet seruare res domus: nisi sint specialiter ad id ex officio suo præfecti sicut maiores domus maior domos, vel alij quibus specialiter ea cura est commissa: tamen acceptanda videtur illa triplex suprадicta distinctio custodum, quia quidā sunt qui fine mercede, sed gratis custodiunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

stodiunt. ¶ Secundo alij custodes sunt qui accipiunt mercedem: sed non specialiter pro custodia. ¶ Tertio vero alij sunt qui accipiunt specialiter mercedem pro custodia rei, primi tenentur de dolo, & lata culpa tantum, quia gratia alterius custodiunt. ¶ Secundi vero tenentur de dolo, & lata culpa, & leui. ¶ Tertij tenentur etiam de leuissima secundum gloss. in l. qui mercedem. ff. locat. sed crediderim hos postremos etiam specialiter mercedem pro custodia accipientes non teneri de leuissima sed tantum de leui nisi propter acceptam mercedem ipsi se obtulissent in casu, quo res preciosa alias diligentissimo, pro custodia erat tradenda.

Q5. ¶ At merito quis hic hæsitabit, acceptio mercedis in his contractibus commodati, depositi, locati, quanto maiorem obligationẽ operatur. Nec enim quæstio hæc videtur superuacanea. Quare ad eã dicitur primo quod quando sumus in cõtractu, in quo quis tenetur solum de dolo, & lata culpa: acceptio tunc mercedis pro custodia facit, vt teneatur de leui: non autẽ de leuissima, vel de casu fortuito: nisi præcesserit mora in restituendo, vel pactum, quo ad id obligaretur ita supra ex Nauar. sum. lati. c. 17. nu. 187. & sic intelligitur. ca. bona fides de depositis.

¶ Secundo dicitur quod si simus in contractu, in quo quis tenetur de leui culpa, sicut in locato, quando res nõ requirit diligentissimam curam, sic acceptio mercedis pro custodiæ facit vt teneatur pro leuissima, & sic venit intelligenda dicta lex qui mercedem. ¶ Et tenetur etiam de culpa eorum, quorum opera vtitur: si ipse diligentiam nõ adhibuit. l. si merces. ff. locat. ¶ qui columnam.

¶ At vero quoniam locans operas suas officiarius quod de leui culpa tãtum teneretur dictum est, hoc exceptionem habet in casu, quo quis officialis operas suas locat in re quæ curam diligentissimam requirit, vt in gemma polienda, vel veste pretiosa cõficienda, & huiusmodi, quia hic tenetur etiam de leuissima in dicto §. qui columna, alias de leui extra istum casum tantum tepetur.

¶ Porro quoniam superius quomodo commodatarius allegans res perditas teneatur probare diximus, iam nunc dicendum restat quis probabit si custos negauerit suo dolo, vel negligentia amissile rem. Hic communiter per distinctionem responderi solitum est, nam si in conscientia loquamur: confessioni custodis in hoc fidem adhibebit confessarius. At vero in foro iudiciali, & contentioso ipse custos probabit secundum glos. in dict. l. qui mercedem. Et idem iudicium ferendum est de custode carceris, & de depositario. ff. de cust. & exhibire. l. vltima. exceptis his casibus, in alijs regulariter obseruatur, vt qui dolum allegat, probare illum debeat iuxta. l. quotiens. ff. de probationibus.

Q5. ¶ Postremo & hic casus non infrequens, accersiri potest in dubium, an dominus locans equum qui pro illius custodia mittit famulum, teneatur pro custodia equi, an ipse conductor qui conduxit equum, potius teneatur pro custodia illius, & videtur quod ipse conductor equi teneatur quia secundum Bart. in l. si vt certo. §. si de me. ff. commod. sicut per appositionem custodis non videtur remissa custodia carcerario circa carcerem, ita in equo locato per missionem famuli pro eius custodia nõ videtur propter hoc conductor eius cum teneatur minus custodire: nihilominus: esolutorie cum Sylvest. verb. Custos. §. 4. dicimus primo, quod si constat quod locator famulum misit pro custodia, & hoc fecit ab initio conductor non tenetur pro custodia. ¶ Si autem locauit equũ, & famulum: negligentia famuli, non excu-

excusat dolum conductoris antequã restituat equum famulo secũdũ glos. §. si de me. l. si vt certo. ff. commod. Si autem post restitutionem equi famulo facta equus pereat: non tenebitur cõductor ind. si mei causa. ff. commoda. ¶ Sed addit Sylvest. quod si nihil appareat an miserit famulum pro custodia si simpliciter vtrumque locauit famulum & equum, tunc in dubio non videtur remissa custodia equi. vt. l. penult. cum sua glos. ff. vt. vsufruct. quẽadmodũ.

¶ De custode castri quod custodiendum illud susceperat per annum si in fine anni obtulerit illud domino non amplius tenetur de illius custodia: si captum fuit ab hostibus etiam si noluerit illud recipere eius dominus secundum Sylvest. verb. custos. q. 5. imo Bart. l. si mora. ff. solut. matrimo. tenet indistincte, quòd etiam si non fecit oblationem castri domino non intelligitur iterũ se ad custodiam illius obligasse, & idem ibi tenet Imola.

CAP. XLIX.

De locatione, & de cõtractu quodam locationis vsitato, & de locatione rerum ecclesiæ vltra triennium, an ratione sterilitatis in locatione remittenda sit pensio.

Q5. IAm de deposito, & commodato & custodia expedita disputatione, de contractu locationis, nunc nobis instat agendum. Et primo quæritur de eo locatore: qui cum locasset fundum conductori postea ob crimen ab ipso commissum bona perdidit an ad aliquid restituendũ conductori teneatur pro eo quod non potuit eo fundo, vt convenit vti. Respondet Nauarrus cap. 17. nu. 187. ex communi sententia, locatorem teneri ad reddendam conductori totam pensionem vel pro rata temporis, quo non est vsus fundo, siue fundus publice bannitatur ob maleficium, siue detur militibus, patet ex. l. si fundus. ff. locat. vna cum glossa.

Q5. ¶ Sed an in hoc casu teneatur locator conductori soluere interesse damni emergentis, aut lucri cessantis, eo quod non fuit vsus eo toto tempore, ad quod conduxit, quia præter intentionem locatoris videt id euenisse dicitur quod non tenetur. ¶ Idem quoque dicendum videtur de locatore: qui compellit ad soluendam integrã pensionem domus locatæ conductorem eam relinquere coactum ob pestem, vel ob aliam iustam causam superuenientem ante diffinitum tẽpus, quia solum secundum Nauarrum pro tempore quo ea vti potuit, soluere tenetur cap. propter sterilitatem. cum annot. de locat.

¶ Sed ne ex ignorantia significatoris propriæ terminorum contingat aliquem forte nouitium lectorem confundi: ideo prænotandum esse censeo primum, quod locatio importat concessionem factã personæ rei ad vsum, conuenta mercede in pecunia numerata, & si aliud daretur non esset locatio, sed contractus innominatus. Conductio vero est personæ, vel rei ad vsũ acceptio interuentu pecuniariæ mercedis. Ita quod conductor est, qui soluit pensionem: locator autem qui dat ad vsum rem modo dicto. §. si quis. ff. depos. l. 1. Si vero conductio sit respectu operis, qui ponit operas est locator, & qui soluit est conductor. ff. eod. tit. latem quæritur § Sed & conductor rei vrbanæ dicitur inquilinus, rusticæ vero colonus nuncupatur.

¶ Insuper notandum venit quod omnia quæ vendi possunt, possunt etiam locari exceptis seruitutibus prædiabus

Universidad de Deusto
Biblioteca

libus vt iter, via, quæ locari non possunt glossa, & textus in l. locare. ff. locati. ¶ Item etiam seruitutes personales, quæ sunt vsusfructus bene possunt locari: sed nõ seruitus vsus solius, quia solus vsuarius ex vti potest, instituta de vsu, & habitat. §. minus.

Q5. ¶ Porro inter quæstiones pertractãdas hic primo occurrit illa, cuius meminit Corduba in tractatu de casibus conscientiæ. quæstione. 93. Vtrũ possit dominus fundi fundum locare, boues & pecuniam suppeditando agricolæ vt vsque ad tot annos quotannis tãtum tritici impendat. Qui quidem cõtractus Hispanice dicitur, aboyar las tierras. At quatenus explicatius fiat satis quæstioni, oporter referre hic modum, formamque communem, qua cõtractus hic solet iniri. Nã sic receptũ in vsu est, quod quidam dominus fundum possidet quindecim modios seminis capientem: quem alicui agricolæ locat hac conuentione, vt triginta modios per medietatem tritici, per medietatem ordei quotannis sibi impendat, subministratque ei boues ad culturam agri vel octo millia dipondiorum, quibus par boum emat, & pro huiusmodi vltra prædictos triginta modios, agricola pẽsurus est viginti modios quotannis per octo annos pro medietate in tritico, pro medietate in ordeo. Agricola vero retenturus est sibi boues hos, vel pecuniam octo millium dipõdiorum perpetuo.

¶ De quo contractu aduerrit Corduba, eum duobus constare cõtractibus quorum primus est locatio agri quindecim modios seminis continentis pro triginta modijs, pro medietate tritici, pro medietate ordei. Qui quidem contractus ad sui iustificationem requirit vt dominus fundi si: locati perpendat, si ipse suis sumptibus, & labore eas terras coleret an ex eis paros triginta prædictos modios reciperet, vel eorum æquiualentiam deductis primo sumptibus, laboribus, & periculis, interuenturis vsque ad demessionem fructus, habita quoque consideratione quod quotannis agri non æqualiter vberes afferunt fructus, accidit enim interdum in anno vix ex ipsis demeti, aut colligi semen, & sumptus: præsertim cum colunter quotannis.

¶ Sed de secundo contractu, inibi contento, dicimus præseferre naturã permutationis, vel venditionis, & emptionis: quia subministrare agricolæ par boum, aut loco illorum octo millia dipondiorum non est liberalis donatio, neque mutuum: quia dominiũ boum, & periculum illorum transit in agricolam, neq; reddere eos tenetur, neque eadem ratione apparet esse locatio. Nec proprie dicẽdus est talis cõtractus emptionis: cum non intercedat pecunia: licet aliquomodo ad permutationem reduci possit, quia boues, vel eorum valor pro redditu tritici pro octo annis videntur permutari.

¶ Sed tandem resolutorie ad hunc secundum permutationis casum dicimus quod quamuis contractus permutationis sicut etiam emptionis licite fieri soleant debitis obseruatis circunstantijs, & præsertim circunstantia de iusto pretio: sed in præsenti casu circunstantia iusti pretij non videtur seruari. Quare contractus non est licitus, quia permutantur boues valentes octo millia dipondiorum, vel ipsamet octo millia dipondiorum in pecunia pro centum & sexaginta fanecis tempore octo annorum soluendis, quas supra nominamus modios, quæ eãdem pretio arbitrio boni viri computato pro medietate tritici, medietateque ordei quindecim millia dipondiorũ valent. Vnde pretium boum vel eorum valor, si sit octo millia dipondiorũ, non est iustum pretium prædictarum cẽtum & sexaginta fanecarum frumenti, quia est inæqualis permutatio, & quia vt supra

pra diximus in permutatione transfertur dominum, & quia res domino suo perit, ideo si permutatio hæc fuisset iusta quæ certe non est, teneretur agricola etiam si primo anno boues interissent nihilominus redditus illorum octo annorum quotannis annuam pensionem soluendo integre soluere. Sicut emptus equus iusto pretio si sine culpa venditoris obijt, etiam si ad creditum fuit venditus, & esto statim primo mense obijt: tenetur emptor quia sibi perit & in potestate dominioque eius erat integre eius pretium soluere. Licet in foro exteriori, si statim obijt non nihil præsumptionis est ante emptionem morbidum fuisse, sed in conscientia stamus soli veritati, & non præsumptioni. ¶ Et quoniam ad vsurę materiam pertinet quę stio illa, an liceat dominis agrorum, locationis augere pretium obligando se ad mutuandum pecuniam, pro sumptibus agriculturæ, & bobus emendis, ideo ibi expediretur.

Q5. ¶ Insuper & singularem illam quæstionem quam Corduba agitat loco citato quæstione. 103. Quoniam ad materiam locationis attinet hic interexendam dubium an capellanus locare possit bona suæ capellaniæ alteri pro tẽpore vitæ capellani. ¶ Breuiter igitur cum Corduba respondemus primo dicentes ad casum, quod locatio facta de redditibus Ecclesiæ vltra triẽnium irrita est, & nulla, huius sententiæ est Syluester verbo alienatio. quæstione. 15. & locatio. quæstio. 2. & Couarrubias in resolutionibus lib. 2. cap. 16. num. 7. Corrolario. 3. Et patet ex extra uaganti ambitiose de rebus Ecclesiæ non alienandis: est etiam talis locatio vltra triennium contra intentionem Concilij Tridentini. Quia irritat locationes tales ad longum tempus, quam uis longum tempus secundum ius dicatur decennium, ita Concilium Tridentinum, Sessio. 25. cap. 2.

¶ Sed an talis capellanus per totam vitam suæ capellaniæ locans alteri redditus excommunicationis sententiam incurrerit: controuertitur inter doctores. Dicendum est ergo quod quia secundum Caietanum in summa. tit. excommunicatio. cap. 75. talis extra uagans ambitiose non valet, nequam obligat: nisi secundum quod recepta est in vsu in diuersis prouintijs quantum ad pœnas, sic testante Nauarro in summa cap. 27. num. 15 o. ideo non videtur in omnibus recepta quantum ad incurrẽdam sententiam excommunicationis, cæterum in diœcesi Toletana est recepta, & valet quantum ad irritationem talium locationum vltra triennium haneque practicam sequuntur vitiatores.

¶ At vero ordines mendicantes vt patet in compendio suorum priuilegiorum hoc potiuntur priuilegio: vt possint redditus suarum possessionum cum licentia suorum priorum prouincialium vltra triennium locare.

¶ Iam pecunia ecclesiastica voto vel iuramento non deputata, vt insumatur in bona immobilia, in magna quantitate an possit alienari sine solennitate opiniones contrariæ sunt secundum Syluestrum alienatio, qua libone octaua. Sed Corduba in additionibus ad tractatum de casibus conscientiæ, quæstione. 183. sequitur opinionem Panormitani cap. nulli. de rebus ecclesiæ non alien. quam dicit esse veriorem vbi Panormitanus habet, quod talis pecunia ecclesiæ etiam in magna quantitate sine solennitate potest alienari, contra aliam opinionem asserentem, quod talis pecunia si sit in magna quantitate sine solennitate alienari non potest: secus si sit in parua, sed tamen ait Corduba, ibi contra Syluestrum pecuniam magnam sine solennitate alienatam posse repeti per ecclesiam, & sic interim videtur tenendum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Q5. ¶ Nunc vero celebris illa quæstio agitanda venit, verum locator agrorum propter sterilitatis euentum teneatur agricolæ cui locauit remittere pensionem? Et vt à clarioribus procedamus, primo dicimus, quod quando sterilitas fortuita, de hac enim loquimur talis accidit quam neque fertilitas anni præcedentis, neque sequentis compensare potest tenetur tunc locator agricolæ aliquam facere remissionem vt patet ex cap. propter. de locat. l. ex conducto. §. si vis. ff. locat. quamuis secundum Nauarrum, capitulo decimo septimo, numero. 187. ad id non teneatur locator, eo solum quod fructus iam percepti damnificentur, surripiantur, aut pereant: quia id sterilitas dici non potest iuxta. l. damnum. C. de locat. & l. ex conducto. §. si vis. ff. locat. Sed addit Syluester, verbo, Locatio, quæstione 13. quod secus est etiã in his casibus: quando hæc damna accidere ante collectionem. Si erant colligendi fructus. ¶ Secundo dicimus, quod de iure communi est quod non teneatur locator remittere aliquid pensionis: quando potest fieri compensatio anni fertilis cum sterili.

Q5. ¶ Sed quænam sit hæc sterilitas fortuita propter quam pensio in locatione agrorum venit remittenda vel minuenda, opus est scitu, cuius intelligẽtia habetur ex. l. ex conducto. §. si vis. ff. locat. scilicet quod sterilitas fortuita talis est quæ contingit ex insolito calore, frigore, tempestate, terræmotu, aliqua lue, locustis, bruchis, & id genus alijs quæ absq; aliqua culpa agricolæ eueniunt. Tamen bene hic aduertit Syluest. loco citato quod si sterilitas non contingat casu fortuito, sed vitio & debilitate terræ secundũ directo, nulla fit tunc remissio: vt quia vinum coacuit aut herbis segetes sunt corruptæ, quia hoc imputari potest colono qui [illegible]

A Iscet non sit proprie locatio, tamen quoad hoc idem est iudicium.

¶ Deinde tam ad quæstionem plenam opinionibus accessimus, quæ nã sit & quanta illa sterilitas, propter quam venit facienda pensionis remissio, nam Syluester loco supracitato enumerat hic quinque opiniones. Et ad hanc resolutionem quam Nauarrus summa latina capitulo decimo septimo, numero. 183. visus est amplecti, tãdem accedimus, scilicet quod ea sterilitas verius, & proprius dicitur talis, quæ pensionem remittit, quam conuentio partium, aut consuetudo, vel communis opinio regionis probat. His autem cessantibus, illa opinio Bartoli in dicto. §. si vis. venit eligenda cui subscripsit Ioannes Andreas in capit. propter sterilitatem. scilicet quod ista sterilitas est illa quæ est tanta, vt ex tribus partibus, quæ communiter colligi solent, vix duæ tantum colligãtur: vt si solent colligi quindecim modij fumenti, & non colliguntur nisi decem, quo casu si prædium erat locatum tribus aureis duo soluantur.

¶ At vero in Lusitaniæ regno testificante Nauarro sic lege sancitum est, quod in huiusmodi conductionibus agrorum quando nulli fructus extiterint, nullam pensionem soluat agricola. Et quando aliqui fuerint, quamuis pauci sint: integrum soluat, aut omnes fructus domino relinquat, de illis sementes deducta, si est prædium ab eodẽ satum alias nihil.

Q5. ¶ Cæterum iam de iure compensandam esse sterilitatem vnius anni cum fertilitate alterius esse diximus, sed quando id fieri debeat non satis inter doctores conuenit. Nam aliqui dicunt, quod tunc sterilitas vnius anni compensanda est cum fertilitate alterius, cum in præcedenti anno aut sequenti plus solito colligitur. At Nauarrus loco citato verius esse censet, quod sufficiat, vt colligatur tantum quan-

quantum pacto, aut consuetudine ad id constitutum est, aut si plus solito tertia pars colligatur, quia tunc non fiet remissio: sed fiet recompẽsatio cũ fertilitate anni præcedentis immediate, vel sequentis, si in aliquo eorum sic collectum est durante locatione eadẽ, quia si ad sterilitatẽ sufficit vt in tertia parte minus solito colligatur, sic vt non fiat remissio, sed compensatio satis est si in anno præcedenti, aut sequenti annum sterilem, tertia pars vltra solitum colligatur, neque Nauarrus ponit in hoc differentiam illam quod pensio sit soluenda in pecunia numerata, aut in alia quauis re arg. l. illud. ff. ad. l. Aquiliam. & cap. 2. de translatio prælatorum.

Q5. ¶ An vero prædicta lex de remittenda, vel diminuenda pensione propter sterilitatem, exceptionem habeat, in locatore & conductore quando sunt socij partiarij? dicitur vtique hic fit exceptio: quando sunt socij partiarij tantum lucri, quam damni, itaque conductor tunc diuidit cum domino rei locatæ lucrum, aut damnum, id est tunc non fiet remissio vt bene notat glossa in dicto cap. propter sterilitatem, & secũdum Ioan. Andre. & Panorm. in dicto cap. propter.

¶ Sed neque in pensionibus rerum, quæ in longum tempus in decem vel plures annos, aut in vnam, vel plures vitas conducuntur, & locantur habet exceptionem lex sterilitatis, quia tũc remissio locum non habet, neque locator pensionem solitam sibi dari remittere tenetur, etiam si maior pars rei sic ad longum tempus locatæ pereat etiam casu fortuito modo non tota pereat iuxta. l. 1. C. de iure emphy. Hoc autem verum est in casu duntaxat vbi modica pensio exsoluitur potius ad recognitionem dominij directi, quam ad solutionem fructuũ, quãdo vero tanta esset pensio exoluenda quæ fructibus responderet, id est quan-

A do tantundem soluitur, quam si ad modicum tempus conduceretur, tunc in hoc casu secus esset, quia hic prædicta remissio pensionis facienda veniret, & huius ratio est, quia hic emphyteuta siue conductor non tam soluit pẽsionem ad recognitionem dominij directi, quam ad fructuum compẽsationem iuxta communem opinionem, quam vt citat Nauarrus sequitur Iason in. l. 1. C. de iure emphyt. num. 2.

¶ Tertio vt diximus non habet locum remissio propter sterilitatẽ quidoseundũ Syluestrem verbo, Locatio, quæstione decima tertia, sterilitas ex vitio, aut tenuitate agri venit, in quo multa copia graminis seminatem folio cans pullulat, quia hoc vitio & in curia agricolæ non repurgãtis agrum ab herbis, & zizaniis scribendum venit.

CAP. L.

Adhuc de locatione, scilicet an ratione fertilitatis augenda sit eius pensio, & quid quando casu fortuito, vel culpa suæ vel conductoris locator operũ omisit operarij & de quæstione celebri an liceat locare gregem ouium cũ conditione vt ex fructibus reddatur integer.

HAnc locationis prosequendo materiam quærendum e contrario nobis superest, an si fertilitas augeatur, pensio prouentus, aut locationis sit augẽda, & videtur quod sic à contrario sensu. Nam si propter sterilitatem pensio venit remittenda, quare propter fertilitatem contingẽtem non erit augenda. ¶ Igitur pro illucidatione quæstionis sit asser-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum primum, scilicet, quod pensiones. A
prouentus, aut locationis non sunt augendæ, ex eo quod fructus ad maiorem valorem peruenerint, aut propter hoc, quod per industriam coloni conductoris in maiorem copiam exercuerint, quia id suæ industriæ debetur, quia sua industria non debet ei damno esse, sicut neque etiam non est augenda pensio, quando fertilitas ex fœcunditate agri euenit, sicut etiam econtra non fieret remissio propter negligentiam coloni, vel si parum valerent fructus. l. ex conducto. ff. eod. titulo.

Q5. ¶ Secundum assertum sit si fertilitas augeatur casu fortuito, vt si quia alta molendina sunt destructa, ideo molendinum meum tibi locatum, plus tibi fructificat, teneris augere mihi pensionem locationis pro rata aucti fructus, vnde si in hoc casu ex molendino conductor, quinquaginta percipere solebat, & quia reliqua molendina vicina destructa sunt, hoc anno centum percepit pro rata pensio augeri debet: sicut etiam pensio ob sterilitatem casu fortuito euenientem diminui solet quia contrariorum eadem est disciplina capit. hospitiolum. 31. dicta l. de his qui sunt sui, vel alieni iuris, hoc tenet gloss. in l. si merces. ff. eod. cum. & Panormitanus in capit. propter. & Syluest. verb. Locatio. quæstione 130.

Q5. ¶ Insuper hic consequenter & illa explicanda est quæstio, quando quis locauit operas suas alteri, neque fiat per ipsum, quin soluat, sed per conductorem eiusdem an non obstante hac re, conductor teneatur soluere mercedem? Quæstio est, quia non satis conueniunt Sylvester, verbo, Locatio, quæstione duodecimo, & Nauarrus summa latina, capitulo decimoseptimo, numero 198. Nam Nauarrus sine limitatione & absolute ait diarium persoluendum esse operario conducto, etiam si casu fortuito contingenti ex parte personæ conductoris operari omisit. At Syluester loco citato, quia iste casus est expresse. ff. locat. l. sed addes. §. cum quidam, & l. si vno. 6. cum quidam. ff. locati, Ait hoc esse verum absolute in foro exteriori: sed in conscientia non esse verum quod conductor casu fortuito impeditus, operatio ob id omittenti operari, stipendium soluere teneatur, nisi quando talis operarius conductus, quando conductus fuit, si ille eum non conduxisset, diarium, id est stipendium diurnum alibi reperisset & quidquid dicat Nauarrus de hac limitatione quod non videtur sibi iure probari, & quidquid sit de foro exteriori, tamen in foro conscientiæ æqua talis limitatio Syluestri videtur propter rationes superius à me allatas in quæstione de commodante patiente tantundem dãni ante tempus repetẽte commodatum à patiente etiam damnum, & ratio porissima quæ mihi opinionem Syluestri persuadet est, quia restitutio in conscientia, & solutio ordinantur ad compensandum damnum, scilicet ad compensandum secundum Diuum Thomam, id minus quod quis habet de eo quod debebat habere, sed sic est quod talis locator tempore quo conductus est, si iste non conduxisset eum, nihil erat lucraturus, quia vt supponimus cum Syluestro stipendium in alio loco non reperisset. Ergo in hoc casu nihil minus habet, ex eo quod debebat habere, ergo nihil à conductore casu fortuito impedito in cõscientia est sibi restituendum. Secus secundum Syluestrum si in alio loco stipendium reperisset, quia tunc sibi suum soluetur in hoc casu stipendium. Sicut etiam stipendium soluendum venit ei, si ipse paratus est ad præstandas operas, quas locauit, si culpa, vel dolo conductoris eas non præstat.

¶ Sed

¶ Sed quid si per locatorem ideſt per A
operarium steterit quominus operas cõductori præstaret. ¶ Ad id dubij respõdetur primo cum Nauarro cap. 17. nu. 197. quod si operarius promisit pro diario, pro altero laboraturum, & dolo, aut culpa sua id non præstitit tenetur damnum conductori, ob id acceptum restituere: arg. l. fin. ff. ad l. rodiam de iactu, & dicta l. l. sed addes. §. cum quidam.

¶ Secundo dicimus cum Syluestro, quod si talis locator operum casu fortuito, & non culpa sua fuit impeditus: remittetur tunc pensio pretij, seu stipendij, pro rata temporis quo fuit sic impeditus. leg. si vno. ff. locat. §. Item cum quidam, neque tenetur ad interesse. B

Q5. ¶ Sed quid si iste locator casu fortuito, sine culpa sua impeditus, iam in choato opere, fecisset aliquas expensas ad se præparandum, & casu fortuito impediatur. ¶ Respondet Syluester verbo locatio. §. 11. quod repetet illas expensas quas fecit propter hoc, à cõductore, vt habetur in lege pecuniam in principio. ff. de condi. ob causam. de eo qui parabat ire ad locum, & fuit impeditus tempestate, & licet dictum sit quod remittitur pensio quando stat per locatorem impeditum casu fortuito quominus operas locatas præster, tamen hoc non habere locum in aduocato ait Syluester, quia non repetitur salarium acceptum ab hæredibus aduocati eo mortuo. l. a. ff. de va. & extraord. cogn. ¶ Idem quoque de habentibus officium publicum dicendum est quod de aduocato. l. laborquus. §. de illo. ff. de vsu fructu, & l. diẽ functo. ff. loc. & l. diem functo. ff. de offi. asse item fauore libertatis, item hæres. §. stichus. ff. de stat. lib. & sic tene, nisi consuetudo aliter haberet. Vide Syluestrum verb. familia. §. 2. C

Q5. ¶ Sed quoniam singula notatu digna, quæ inter doctores sparsa reperiuntur, hic congerere decreuimus: iam de illa quæstione ad hanc materiam pertinente, cuius meminit Metina in sua instructione fol. 149. de contractibus societatis. §. 27. meminisse quoq; nos oportet, an qui locat boues, mulas oues, possit obligare conductores ad reddendum boues, vel animalia sic locata sana. D

¶ Metina igitur censet circa hanc quæstionem, quia de natura locationis est, quod res locata locatori, (quia dominus eius est) pereat, & non conductori, quando in culpa leui eius deteriorationis, aut interitus nõ fuit, ideo si locator conductorem agrigolam vult obligare ad animalia sibi locata libera & sana reddenda vsuram committit, quia in hoc casu conductor agricola nihil pro interitu sine culpa, tenetur restituere, & sic puto tenendum esse. Licet Sotus in de iustitia, & iure videatur inclinare oppositum dicens eũ qui locat equum, & timet maxime vexandum à conductore posse pacisci cũ illo: vt sibi reddat eum sanum, quod ego satis securum esse non puto: nisi in casu forte quo æquiualenter ad assecurationem equi locati, quã conductore cogit subire diminueret de pretio locationis equi, casu quo verisimiliter timeret equum valde vexandum in itinere, vel occidendum.

¶ Hinc iam patet quid sit dicendũ Q5.
ad illam quæstionem quam frater Iosephus in suis floribus Theologiæ proponit vbi agit de vsura ratione locationis, vbi quærit an liceat alteri locare iumenta, aut boues sub ista forma accipiendo bouẽ conductum à te ad colendum agrum quatuor ducatis: hac lege, & conditione vt alium bouem eius dem ætatis, cuius est modo hic, reddas? audacter ait, & bene esse hunc cõtractum absque dubio vsurarij. Quia tales negotiatores Hispanice renoueros vocantur, quia vltra sortem petũt boum renouationem. Vnde iste con-

eractur æquiualet mutui contractui, quia perinde est ac si diceres accipe bouem mutuatum, vt alium maioris pretij, ac valoris reddas, quia cum bos laborando moderate, locatori deberet deteriorari, & perire, si perijsset, id periculi appretiabilis pretio conductorem facit subire.

Q5. ¶ Præterea hic iam de illa quæstione do qua rogatus fui ab amico in noua Hispania respondere cogor, quia frequens est contractus in noua Hispania, vtrum liceat locare oues, vel eas pro eo pacto, ac lege, vt conductor earum soluat tantam pensionem, & vltra hoc se obliget ad illius numerū quod sibi locatarum fuerunt tandum, suppleri dumque, & reficiendum ex fructibus & fœtibus ouium, si forte aliquæ de illo numero interierint: taliter quod tot oues renouatę locatori reddantur etiāsi perierint quot tradidit in locatione, vltra annuam pensionem locationis. Et quidem Metina in illa sua instructione loco citato hunc contractū videtur damnare, quia expresse mentitur ibi de locatione ouium fructificarium: quas in locatione periculo locatoris & domini locandas esse ait: alias esse vsuram. At in contractu hoc in noua Hispania valde recepto oues locatæ non pereunt domino, & locatori: sed portiunconductori, qui ex fructibus & fœtibus nascentibus, qui ratione locationis sibi debentur obligatur eas reficere eumque numerum integrum, & sanum reddere, sed pro certo mihi familiaris licet damnaret hunc contractum in locatione boum, quia non fructificant, sed aiebat posse fulsteneri in locatione ouium, quia fructificant, ac per consequens numerus ouium in parte deficiens inde poterat supplet. Sed in contrarium est quod cum ipsi fructus conductori ouium ratione pretij, quod pendit pro conductione sua debeat, si ex debitis sibi fructibus cogitur reficere numerum ouium per

A cuntium: iam oues locatæ non domino locanti eas: sed conductori earum perirent, quod est contra naturam contractus locationis, vbi res locatæ nisi intercedat leuis culpa conductoris, locanti domino pereūt, sed ex alia parte durum esse videtur damnare cōtractum hunc tam toleratum ac vsu receptum in noua Hispania imer religiosos etiam.

¶ Igitur licet non adeo liqueat quid sit dicendum, & quomodo contractus

B hic possit saluari, tentabo tamen circa hoc meam sententiam saluo eorum qui me docere possunt meliori iudicio dicere.

¶ Dico igitur primo quod si re vera, ita in hoc contractu cueniret, quod tam magna pensio exigeretur à conductore pro locatis ouibus, quod talis pensio æquiualeret fructibus, & fœtibus ex ouibus à conductore percipiendis, tunc patenter esset iniustus

C contractus: vbi vltra pensionem conductur astringeretur sanum & incolumē reddere sic locatum numerum, illum supplendo, & reficiendo, ex fœtibus sibi pro locatione iuste preti debitis: & hoc probanti sufficienter rationes pro hoc factæ, & hoc est quod voluit insinuare Metina dum damnat hunc contractum.

¶ Secundo dico directe ad contractum qui dicitur vsus receptus in noua

G Hispania, quod non potest sustineri in

D conscientia nisi forte locans oues tantum remittat de pretio pensionis pro locatione soluendo sibi à conductore, quantum iuste alias posset plus exigere, ita quod talis pars sic remissa æquualeat oneri, & grauamini, quod conductor sponte, & voluntarie se offert subire, scilicet alle curandi numerum ouium sibi locatarum, earum pereuntium numerum ex fœtibus sibi nascentibus supplendo. Quia hic non videtur intercedere inæqualitas, nec volenti sic contrahere fit iniuria.

Nma

Nam si iniuria aliqua hic interueniret esset ratione obligationis sibi impositæ supplendi numerum pereuntium ouium. Sed hæc obligatio cum sit extimabilis pretio recte sibi recompensatur vt supponimus per exennuationem pretij iusti maioris, quod pro locatione tali poterat alias exigi iuste à locante, si id obligationis, & grauaminis conductori non imponeret, si cut dicunt aliqui doctores licere alicui mutuare vt iusto pretio mutuatarius molat suū triticū in suo molēdino

B s. mutuantis, si aliquid de pretio molturæ, si demat pro illa obligatione, quia se obligat mutuatarius vltro se offerens ad molendū in molēdino mutuantis sic in prædicto casu dicunt alii quienenire, scilicet quod si ad id non obligarent dñi cōductorē longe plus pretij iusti pro locatione ouium possent iuste exigere, quod an ita sit ipsi viderint. Nam arbitrio bonorum virorum, & prudentum, experrorumque hoc est librandum.

Q5. ¶ Adhæc & aliū casum ibi supradicto loco folio. 149. Adducit Metina vbi dubitatur inquit an si veniat quispiam agricola egestate oppressus ad me vt locem sibi bouem, quo quidem boue ego careo, An possim ei erogare. 10. aureos dicens en tibi do bouem, quia do tibi. 10. aureos, quibus possis eum emere, verum tamen daturus est mihi tantum duos aureos pro locatione bouis, reddesque mihi post locationis tempus, horum. 10. au-D reorum capitale saluum. An iste contractus liceat.

¶ Solutio est in procinctu, quod nullatenus licet, quia non vacat magna vsura, quia hic neque talis bos suppetit locanti eum neque agricola eum emit, vel si agricola ex 10. aureis præ dictis eum emerit obligat agricolam taliter contrahēs, vt agricola eum reddat sanum, ac perinde accidit in hoc contractu, ac si contrahens mutuaret,

A vel diceret en tibi mutuo. 10. aureos & pro eorum mutuatione, daturus es tātum, quod vsura est patens.

¶ Vltra hæc contingit circa hæc ma Q6. terij dubitari, an conductor possit alteri rem sibi conductam locare, ad hoc respondet Panormitanus in capite inter dilectos de fide instrumentorum, & habetur etiam l. nemo. C. locat quod potest quidem conductor rem à se conductam alteri locare, nisi in duobus casibus primo nisi aliud sit conuētum inter locatorem, & conductorem iuxta prædictam legē nemo. secundo nisi propter hoc alteri fiat præiudicium, vt si personæ inhonestæ, vel in solenti locaretur, vel inuitis sotijs secundum communem opinionem.

¶ Interseri hic solet & quæstio hæc Q5 quæ vsu accidere potest, an domus propinqua alicui magistro, vel lectori possit locari alteri huiusmodi lectorem in suo officio impedienti, & videtur quod sic quia quisque potest vti iure suæ domus eam locando, cui vult. Breuiter igitur ad quæstionem respon-

C sum accipito quod in tali casu domus propinqua non potest locari alteri impedienti puta fabro ferrario vel alteri lectori, ita vt inuicem voces confundantur, & si sic fieret prior inquilinus posset alium expellere, ita lege vnica C. de stu. lib. vi. Ro. & exp. pridem. decima quinta quæstione secunda. & secundum Bart. lege. prima ff. solut. mat. sed dico in arbitrio iudicis esse iudicare quis talium inquilinorum sit expel-

D lendus consideratis circunstantijs & his quæ ad æquitatem pertinet & hoc est æquius.

(?)

CAP.

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. LI.

De casibus in quibus inquilinus potest à mouari à sibi locatæ domu & an licet locare domos meretricibus, vel Ysurarijs, et an clericis liceat locare operas suas pro diuinis officijs exercendis, et quo tempore anni pensio locationis sit soluenda.

VT ad absolutionem huius materiæ de locatione properemus, reliqua quæ nos manent dubia, nunc dissoluere contendamus primo ex iure eliciẽdo casus in quibus colonus, seu inquilinus cui in certum tempus domus locata est, ante præfinitum tẽpus possit ab ea amoueri. Sunt enim qꝫtuor casus in quibus hoc fieri licet, vt continetur in capi. propter. §. 1. cum glossa de locat. primus quando in longum tempus, scilicet in decẽ aut ad minimum in quinque annos locata fuit domus, & conductor in duobus primis annis pensionem non soluit, aut quando in minus tempus locata est & die præstituto non soluit neq; celeriter satisfacit. l. eidem. C. de locat & dict. cap. propter. §. 1. tamen qui non soluit per dictam biennium in primo casu audiendus est, si paratus est soluere, lege quæro. ff. locati, & tamen alius casus de sequentibus non est.

¶ Secundus casus est cum dominus locans domum, ad suam habitationem propter aliquam necessitatem superuenientem post, ea opus habet dicta. l. ædem. & dicto cap. propter. §. 1. si tamen commode sibi aliter prouidere A potest non dicetur necessitatem habere, quæ tamen superuenire potest locanti, qui aliam domum non habet: quando locat secundum Nauarrum cap. 17. num. 193. contra Syluestrum verbo locatio. quæstione 9. vbi Syluester ait quod si locans domum tempore locationis aliam domum non habebat etiam si superueniat necessitas, nõ poterit expellere inquilinum, quia tũc imputabitur sibi in cuius gratiam allegat ff. locat. leg. siquis domum §. huic subiungi. At vero Nauarrus ait quod si tunc tempore locationis locans suã domum degebat cũ alio & postea vxorem duxit, cum qua separatim viuendum est sibi, poterit expellere inquilinum, & hoc videtur magis æquitati accedere quidquid sit de rigore iuris. B

¶ Tertius casus est quando domus indiget reparatione. qua tempore locationis non indigebat, vt in dict. cap. propter. Sed in hoc casu sicut in præcedenti secundo fiet recompensatio ad ratam temporis, vt in. d. ea. propter. §. 1. & ea reparata inquilinus potest petere se reponi in ea per glos. & textum. si duo. ff. vti possi. 9. cum inquilinus. Igitur in hoc casu vt diximus remittenda est pensio, vel locator prouidebit de alia domo æque idonea. l. cum plures. ff. eo tit. C

¶ Quartus casus est si conductor perueršse conuersatur in domo sibi locata etiam sine læsione domus, vt quia ibi meretrices, desides quosque & lenones, & id genus homines vitiosos recipit, tuncque locans nihil conductori de pensione remittere tenetur secundum Hostiensem, & Nauar. aut si male vtitur domo cum damno illius, intra cubicula sues inducendo, arbores inscindendo, agrum debito tempore nõ colendo, & tunc dominus remittere de pensione pro rata debet: potest tamen damnum in iudicio, & interesse petere, ita Panormitan. Ioan. imola & Hostien. D

Hostien. in dicto cap. propter. & sic cõcordantur. l. eadem, & caput propter. quæ videntur contrariari. A

¶ At Alexander Imo. consil. 26. addit. 5. casum quando scilicet conductor iurauit omni anno soluere, & cessat vno anno soluere. l. si quis maior. C. de transact. & hoc communiter secundũ doctores in. d. l. tenet in omnibus contractibus iuratis.

Q5 ¶ Deinde istí quæstioni in hoc loco faciendum est satis, an qui aliquam rẽ propriam ecclesiæ in emphiteusim tẽporariam aut perpetuam habet, & pensionem non soluit, ipso facto eam perdat. Respondetur quod diffinitio est iuridica contenta cap. potuit. de locat. quod conductor in casu quæstionis ipsofacto eam perdit si per biennium pẽsionem soluere cessauerit, nisi celeritate solutionis mora purgetur. B

Q5 ¶ Sed quando purgetur ista mora nõ satis conuenit inter doctores, nam Innocentius, & Ioan. And. in d. cap. potuit de locat. & Bald. Spec. tit. de locat. tradũt istam moram purgari si ante citationẽ vel statim post eam sine alia dilatione soluit debitor ecclesiæ dictam pensionem. C

¶ At vero glossa, & Cardinalis. in d. cap. potuit potius censent in hoc casu, scilicet quãdo mora celeritate solutionis purgetur, vel non, relinquendum esse arbitrio iudicis, qui pensatis circũstantijs hoc iudicabit, & hoc verius esse videtur secundum sententiam Nauarri cap. 17. num. 192.

Q5 ¶ At quid si prædium quod quis sic in emphiteusim habet sit alterius personæ priuatæ, & non ecclesiæ, an amittatur tale prędium ob non solutionẽ? Respondetur quod non perditur obnõ solutionem pensionis ante trium annorum lapsum. Verumtamen mora solutionis purgari non potest propter maius temporis spacium quod ad talem solutionem faciendam præstatur. l. fin. C. de iur. emphi. D

¶ Sed si dominus prædij debet tantum emphiteutę quantum sibi debetur non perdit rem emphiteuticam & hoc propter compensationem quæ solutionis vim habet arg. cap. fina. de do pos. ibi Panor. & alij.

Q5 ¶ Præterea licet hic mihi placeat illam inserere quæstionem an liceat locare domus meretricibus paratis ibi ad meretricandum, quam longe lateque prosequitur Nauar. in sua summa lat. cap. 17. num. 194. Sed tamen non est animus eam prolatare: sed potius sub his punctis strictim coarctare. Vnde dico primo quod licet potestati publicæ permittere, vt in aliqua ciuitatis parte sint meretrices secũdum D. August. in lib. de ordine, prout refert D. Thom. 22. q. 10. art. 11. dicens quod vt Deus permittit aliqua malã: quo maiora vitentur, vel maiora bona sequantur, ita potestas humana imitans eum id facere potest.

¶ Secundo dico cum Nauarro quod licet permittere lupanaria ratione iã dicta. Sed non eo modo quo alicubi permittuntur, videlicet constituendo eis patronos, & locando domus earum, quam locarentur honestis, eo quod magis lucrantur, quam illæ, & recipiendo aliquam turpis lucri partem, quia hic modus est participandi lucrum ex peccato proueniens, & quia author Caie. supra. d. art. 11. non licet permittere peccatum hac ratione vt participet quis inde lucrum procedens. Sed dico forte sicut meretrix post patratum peccatũ licite pretium accipit: ita licite pro domo illi locata in loco permisso citra consensum illius peccati licebit locanti id pretij recipere contra Nauarrum qui hic adhuc in sua opinione videtur persistere quam supra sufficienter refutauimus: vbi nitebatur defendere, quod meretrici in conscientia post perpetratum peccatum non liceat pretiũ suæ turpitudinis tanquam ex debito legali sibi debitum accipere, aut exigere.

¶ Tertio cum Nauarro asserimus

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod non licet locare meretricibus domos in ea parte ciuitatis, in qua ciuitas non permittit eas habitare, quia talis sic locans legem, & consuetudinem iustam transgreditur cõtra caput quæ contra mores. 8. dist.

¶ Quarto dico, quod licet Nauarrus ibi asserat difficile defendi posse quod non peccat mortaliter qui facit vel locat domum meretrici ad meretricandum etiam in ea parte ciuitatis, in qua permittitur habitare propter multa argumenta apparentia quæ ibi B accumulat, sed quia contrarium seruat consuetudo totius fere orbis Christiani, & quia prædictum dictum Diui Augustini ab omnibus receptum vix potest permitti sine domuum locatione, & quia in vrbe Romana sciẽte & patiente Papa consueuerunt locari domus meretricibus, & confessarij absoluunt, & semper absolverunt locatores earum sine proposito abstinendi à tali locatione, & quia ad contraria argumenta, quæ iudicio Nauarri vrgentissima sunt responderi potest talia argumenta militare, & conuincere contra illum, qui locat tales domus eo fine principali, vel minus principali vt meretricentur: non autem contra illos locatores: qui illis locant domus ad viuẽdum tantum cum displicentia coram Deo vera meretritij, & artis meretricandi, ideo contrarium, scilicet quod liceat locare illis domus, quod sine scrupulo afirmat Maior in 4. dist. 15. quæstione. 3 1. non audet Nauarrus damnare propter prædicta, & quia hoc significari videtur de vsuris quatenus vetat locari domos vsurarijs ad fœnus exercẽdum, & quatenus non vetat locari indigenis, sed tantum alienigenis quamuis replicari posit, inquit probari quidem ibi quod permittitur locatio vsurarijs indigenis ad fœnus exercendum in foro exteriori, non tamen quod liceat locare in interiori conscientiæ, de quo agimus. Vnde hæc intelligentia replicę Nauarri est vera, nam in foro con- A scientiæ si consiteamur modo prædicto licitum esse locare domos meretricibus: non subinde sic concedere cogimur licere in conscientia locare domus vsurarijs, quia hoc genus artis vsurariæ semper vergit in detrimentum temporale tertij. At meretricium, non tam vergit in detrimentum temporale tertij alicuius inuiti, & quia permittitur eis ad euitãda grauiora carnis peccata, propter quæ Deus illas vastauit ciuitates.

¶ Tandem Nauarrus contendit probare, quod magis expediret non permittere lupanaria. Sed credo simplicibus adolescentibus expedire et hæc spectacula lupanarium, quia ignorantes sunt non videre. At quod non expediat permittere ea pro iam effrenatis, & ad abominabiliora eorum vitia in quibus iam propensi sunt vitanda, non satis probat. Sicut neque satis probat, quod non liceat permittere patronos: nõ quidem pro patrocinando meretricũ peccatis: sed ad defendẽdas eas ab iniurijs, & ad explorandum, an aliqua earum sit infecta morbo gallico, aut alijs contagiosis morbis: ne permittatur meretricari cum periculo inficiendi ad eam accedentes, & vt expellatur.

¶ Tandem concludit Nauarrus pessimã esse permissionem qua caupones intra domus suas vel intuguriolis contiguis permittunt meretrices, quo plures eo diuertant, quia non fit authoritate publica, & est mixta participatio. Condemnatque Nauarrus factum quærendi lucrum vel tributum ex meretricio, & fœdis meretricum operibus.

¶ Præterea iuxta supradicta dicendum etiam apparet, scilicet quod res venalis locari non potest extimata periculo conducentis, quoad perditionẽ, & deteriorationem: sed id videtur fieri in fraudem vsurarum, quia res extimata intercedit loco pecuniæ. lege si vero. ff. solut. matr. nec est vera locatio quia in locatione periculum rei manet apud locantem non apud conducentẽ.

¶ Verum

¶ Verumtamen locari possunt fructus A decimarum intra triennium tamen, ad annuũ censum laicis secundum Panor. in cap. etiam de locatione, & conductio.

Q5 ¶ Sed dubium hic non sub silentio prætercundum hoc est, an liceat clerico locare operas suas pro diuinis officijs dicendis Solutio igitur quæstionis tribus punctis absoluitur, primo dico pro rebus temporalibus ecclesiasticis, vt pro officio, œconomi ecclesiæ in tẽporalibus tantum licet recipere stipendium. B

¶ Secundo dico pro diuinis officijs dicendis ex officio non licet sacerdoti suas locare operas, quia cum spiritualia sint huiusmodi operæ, simonia esset pro labore earũ intrinseco aliquid accipere vt patet cap. cum in ecclesijs. de simonia. Imo neque cæci ad ecclesiarum valuas recitantes orationes, pro eis loco pretij possunt accipere temporale, sed bene gratis loco eleemosynæ C sibi porrectum.

¶ Tertio dico clericus potest pacisci cum aliquo vt moretur ipse in aliqua ecclesia ad celebrãdum ibi diuina, pro illo, ita tamen quod intentio non diri gatur ad diuina: sed ad mansionem, quam ibi facit, vel ad obligationem tẽporariam, quam subit obligando se per aliquod tempus: vel ad damnum quod ob moram patitur in cap. ad quæstiones. de rerum permutatione. ¶ Neque rectores ecclesiarũ possunt sub annuo censu sibi reddendo, locare alicui sacer D doti iurisdictionem, vel potestatem dispensandi sacramenta, quia aperta est simonia, licet pro obligatione, qua se sacerdos obligat pro anno hæc subire munia, possit ei consignari stipendium.

Q5 ¶ Adhæc quæstio est scitu digna, an merces locationis, & quælibet alia pensio sit soluenda in principio, vel in fine anni. Circa quam quæstionem glossa in 5. penultimo instituta de inutil. stipulationibus, & in le. 1. C. quando dies leg. ced. continent sententiã hanc quæ in his versibus explicatur, annua si debes, tunc inspicies caput anni, anno si debes in fine teneberis anni. Circaquã quæstionem varie loqui doctores ait Nauarrus cap. 17 num. 198. sed ipse sequitur sententiam Syluestri verbo. locatio. quæstione. 5. quæ est Panormita. cap. propter sterilitatem, scilicet quod in primis conuentio partium circa hoc est obseruanda, & ea deficiente, consuetudo regionis venit attendenda, & eis deficientibus, regulariter soluenda est in fine anni quando vnica solutio est facienda, & tempus ponitur causa differendæ solutionis vt resoluit Iason post alios in lege. qui hoc anno. ff. de verbo. & hoc regulariter dictum est soluendam scilicet esse in fine anni. nisi ex causa propter quam datur, & ex persona cui datur, & ex alijs circunstantijs aliud esse faciendum coniiciatur secũdum Panormitanum tenentem cum communi. in. d. cap. propter. de locat. & satis in cap. peruenit. de arbit. vbi notat differentiam inter soluere annuatim: & in omni anno, quia qui tenetur soluere annuatim, in principio anni tenetur: qui vero in omni anno, in fine anni debet, sed tu tenetor resolutionem hanc Syluestri & Nauarri.

¶ Sed hic dubium incidit quoque an Q5 inquilinus, vel conductor propter superuenientem probabilem necessitatẽ dimittere possit domum conductam etiam contra voluntatem domini. Panormita. cap. propter sterilitatem cum huius meminerit quæstionis ait posse quidem in hoc casu dimittere domum sic conductam, & sic in conscientia videtur esse seruandum: licet in foro cõtentioso aliter fieret, quia hoc innititur æquitati maxime quando locator parum aut nullum, inde reportat damnum vt mihi videtur.

(?)

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. LII.

De locatione operarum vbi augetur labor & de locatione rei vitiosæ, de locante camaram in naui, vel domo ad custodiam rerum si inde aliquid pereat.

ADhuc licet abunde circa hanc materiam dixerimus: non tamen officio nostro faciemus satis: si multa, quæ perstat dubia scitu necessaria hic tacuerimus, ideo adhuc quæritur an si locator operum convenit cum conductore, quod certo pretio inseruiet familiæ vel monasterio puta in officio Barbitonsoris, aut medici si augeatur numero familia, aut conuentus an pro eodem pretio teneatur eis inseruire.

¶ Ad hanc quæstionem hæc communiter venſunt dicenda vltra supradictas primum quod si quis, verbi gratia, locauit operas suas patri familias ad coquendum panes, vel lauandum pannos pro tota familia determinata, vt puta pro 40. personis: aucta familia, vel diminuta augendum, vel diminuendum est pretium.

¶ Si vero numerus erat indeterminatus, vt sunt conuentus religiosorum vbi aliquando sunt plures aliquando pauciores: non augebitur neque diminuetur salarium licet plures, vel pauciores sint, facit capite quanto de censibus, & Panormitanus ibi. Si tamen sic locans operas nimis grauetur per iudicis officium sibi prouidebitur, sed in conscientia non tenebitur prouidere tantæ multitudini. Et è conuerso nec conuentus tantum soluere: si nota

A biliter numerus religiosorum diminuatur, quia contrariorum eadem est disciplina.

¶ Sic etiam hinc colligitur quod si Petrus conuenit cum Paulo vt certo pretio molat pro se, & suis hæredibus in perpetuum, si processu temporis hæredes Pauli multiplicantur, quasi in infinitum, secundum Hogonem non tenetur Petrus pro eodem pretio admittere ad molendum, quia non videtur Petrus de hoc cogitasse, quādo se obligauit. Et hæc opinio in conscientia est
B æquior, licet Albericus in authentica hoc 15. C. de sacrosanct. ecclesijs dicat locatorem teneri ad hoc de stricto iure proptima tamen nostra opinione facit, si quis in vna. ff. de peri. & cō. rei venditæ.

¶ Præterea accedit & ad hanc materiam quæstio hæc, scilicet colonus con- Q5
ducens fundū ad medium nulla facta mētione de arboribus an de arboribus aliquid fructus habebit. Dicitur adhoc quod tenetur. l. f. ff. de vsur. colonus in
hoc casu nihil fructus de arboribus ha-
C bebit, sed locator omnes habebit. Et si colonus arbores destruat, tenebitur pro eis. Similiter fructus propter odiū aduersus colonum, cuius odij colonus dedit causam hoc faciat l. si mercēs. §. culpa. ff. locat. secundum glossam ibi tenebitur etiam.

¶ Sed quid post quam seminatus est Q5
ager per colonum si vendat eum dominus? Dicitur adhoc quod tunc colonus partem suam habebit secundum quod inter eos est conuentum. Si tamen venditor omnes fructus accepisset, agere
D poterit colonus contra venditorem. ff. de lega. 1. l. nihil speciale.

¶ Præterea de expensis in re sibi locata si quas expendit conductor, an locator conductori teneatur dum quæritur sic responderi solet quod expensas Q5
propter cendis animalibus, vel colendis agris locatis factas à conductore, locator nullatenus restituere habet.

At

At si cōductor aliquid expendit neces- A
sario expediens, vel vtile in re locata: locator tunc ei restituet expensas. ff. locat. & cond. l. dominus. Sed tamen si potest tollere expensas, sine læsione rei locatæ, tunc tollet si vult, quia tunc locator non tenetur. §. si inquilinus. d. l. sed addes.

¶ Ad hæc quamuis iam fundamentis supra prætactis dictum sit de qua culpa conductor tenetur: sed hic dicimus aliquid super addentes, quòd cū etiam de leui culpa conductor teneatur do- B
mino locanti, quia gratia vtriusque cōtractus locationis initus est iuxta instit. qui more contrahi obl. §. vltimo iuxta communiorem opinionem asserentē non teneri de leuissima, perinde de locante operas dicendum est. Si tamē tale opus requireret diligentissimam curam vt in poliendo pretioso lapide, & huiusmodi supra vt meminimus teneretur etiam de leuissima. §. qui columnam. l. si mercēs. ff. locati.

Q5 ¶ Deinde de locante rem vitiosam C
dubitari solet an teneatur conductori de damno. Pro qua quæstione cautum est. Quòd si scienter quis rem vitiosam pro bona locauit, sicut vasa vitiosa pro integris vnde contigit vinum effundi ad damnum vini, & interesse locator iste sciens tenebitur. l. sed addes. §. si quis. ff. locati. ¶ Secundo dico saltim quoad forum conscientiæ quod si ignorans vitium simpliciter locauit dicens conductori nescire illa esse vitiosa, & sibi displiceret quod essent talia: D
tunc non teneretur de interesse, & dāno authore Angelo, verbo, Locatio. §. 24. & Syluestro eodem verbo, quæstione. 18. & multo minus si diceret ignorans loco tibi sicut est, credo esse bonū tu videris, quia fecit quod potuit, & dolus cessat. Sed aliquibus placet, quod si ignoranter locator locauit vitiosa pro bonis etiam tunc tenetur de damno. Nō enim debebat dare pro bono quod nesciebat bonum esse, licet crederet, quoniam exposuit proximum periculo. Ideo secundum istos de damno secuto tenebitur. Sed ego credo hoc posse mum dictum, vel solum habet verum in foro exteriori vbi in hoc casu præsumetur intercessisse dolum, aut culpam latam, & non in foro conscientiæ: nisi in tali foro deprehendatur re vera illā ignorantiam fuisse culpabilem: qua locator ignorauit vitium rei dum eā locauit.

¶ Idem iudicium ferendum est de equo locato solito procidere in aquā cum vestium iactura & de operario fideliter non laborante, eb quod conductor notabiliter damnificatur, quia tenetur ad satisfactionem damni. l. 1. ff. locati. & de promittente se diario pro alio laboraturum, & dolo, aut sua culpa non præstitit, vnde conductori subsequutum est damnum, quia tenetur satisfacere arg. l. finali. ff. ad. l. Rhodiam. de iact. & dicta. l. sed addes. §. cum quidā. Secus tamen est de casu fortuito impedito, de quo supra & idem dicendū est de alijs vitiosis locatis ex quibus damnum sequitur.

¶ Vltra prædicta quia casus est qui Q5
vsu euenire solet: rogabit forte aliquis, an locans verbi gratia nauta nauim & dominus locans domum vel cameram pro custodia rerum, an si posuerint in alia naui, domo, vel camera: & perierint igne vel aliter, teneantur ad restitutionem. Huic quæstioni satisfacientes dicimus primo quod si interitus talium rerum non successisset si in locis pro talibus rebus reponendis locatis, & conductis remansissent, tenentur ad restitutionem quando citra consensum domini sic alibi reposuerunt res. l. item quæritur. ff. eod. tit. Secundo adijcimus quod quando locator camere, aut nauis fecit hoc sine culpa sua bona fide, non tenetur restituere, imo neque etiam teneretur de damno: etiam si mala fide fecisset: quando mala fide eas res deponente alibi, ita perijssent in loco conducto, sicut & perierunt illic. ff. ad. l. Rhodiam, de iact. l. finali. &

Universidad de Deusto
Biblioteca

dicenti fuisse dolum, vel culpam incũbit probare vbi quis tenetur de dolo, & lata culpa, sed vbi tenetur de leui, & leuissima incumbit conductori probare quod fuit à casu sicut intelligit illa dicta lex finalis.

Qō ¶ Sed vltimo restat docendum, vbi conductor qui tenetur soluere aliquã rem soluere teneatur. Dicitur ad hoc, quòd hæc iuridica resolutio est, quòd talis pro re, quæ est eiusdem fori cum domino, tenebitur quærere dominum, si vero non est eiusdem fori satis est quod sit paratus soluere in domo sua, testificante Panormitano cap. significante, de pignoribus, sicque interpretandum venit caput propter sterilitatem.

¶ Tandem vt iam materiæ huic sum manum imponam is, aduertito lector quod locari potest res omnibus qui possunt emere: excepto milite, & curiali quibus prædia ad colendum locari non possunt. C. locat. l. milites, & l. Curialis. At vero clerico, & monacho, nisi necessitatis causa locari prædia non possunt cap. ne clerici, vel mona. & cap. 2. vbi hæc notantur à Bartolo, & Hostiensi, sed de hac materia prolixa satis sit dictum.

CAPIT. LIII.

De obligatione restituendi, quæ ex contractu pignoris exurgit, & de pactis licitis, vel prohibitis in impignoratione, & quid de expensis ibi factis, et an pignoratarius fructus quos non collegit teneatur restituere.

CVm de radicibus restitutionis, quæ ex contractibus solent procedere cœpimus edisserere, reliquum est dicamus de obligatione restitutionis: quæ ex contractu pignorationis exurgit, pro cuius materiæ præambula cognitione, differentia statuenda est, primo quæ inter pignus, & hypothecam solet assignari. Quia pignus est rei mobilis transeuntis in creditorem. Hypotheca vero est rei immobilis non transeuntis in creditorem instit. de actio. obligatio. §. inter pignus, sed quantum ad actionem non differunt.

Qō ¶ Præterea res quæ impignorari, non possunt nō erit ab re hic numerasse. Nã quędã impignorari nō possunt: vt res ecclesiæ videlicet res sacræ, vasa, & ornamenta ecclesiæ. C. de sacrosanct. ecclesijs. l. sancimus, nisi ecclesia superflua habeat, & necessitas vrgeat: & aliunde prouideri non possit ex rebus mobilibus. 10. quæstion. 2. cap. hoc ius. & 12. quæstione secunda. capit. aurum.

¶ Itẽ liberi homines in pignus obligari non possunt secundum doctores, & qui hominem liberum in pignus accipit: creditum perdit, & aliam tantundem quantitatem tenetur soluere in authentica, vt nulli iud. 2. quia vero.

¶ Tamen redemptus ab hostibus impignorari potest. C. de capti. & postli. re. l. fina. ¶ Item propter necessitatem famis pater potest obligare filium, & non ecõtra. C. de patri. qui filium distr. per totum. Magis enim filius obligatur patri: quam pater filio.

Qō ¶ Sed iam primo forte quis hæsitabit an creditor vti pignore possit, saltem ex voluntate tacita, domini pignoris. Respondet Diuus Thomas secunda secundæ, quæstione septuagesima octaua, articulo primo, ad. 6. quod creditor etiam si cum voluntate Domini expressa, aut tacita vtatur pignore, vsuram admittit: nisi sit vsus qui gratis inter amicos concedi solet: vt vsus libri ad legendum. Quãto igitur magis creditor tenebitur satisfacere quando vti tur pignore absque voluntate tacita, vel expressa domini cũ dãno notabili debitoris nullam habendo causam verisimilem credẽdi dominum, id æquo animo laturum & est furtum. l. si pignore. ff. de fur. Panormitanus in capit. 1. de pos.

Qō ¶ Præterea inuestigandum restat de qua culpa pignoratarius teneatur. Sed plana est solutio, cum enim pignoratio gratia vtriusque partis fieri videatur: planum est creditorem recipientem pignus non solum de dolo, aut lata culpa. sed etiam de leui teneri si pignus perire, aut notabiliter deteriorari consentit iuxta gloss. in. l. si creditor. C. de pignor. actio. Secus autem est, si culpa leuissima id contigit, & secus si casu fortuito: modo mora non præcedat, neque pactum, scilicet, quod pignus quocunque modo periret, debitori periret. §. fina. instit quibus mod re contrahen. oblig. & l. quæ fortuitis. C. de pignor. actio.

Qō ¶ Insuper nosse necesse est an accipere pignus in aliquibus casibus illicitum sit. ¶ Dicitur ergo tribus modis illicitum esse censetur accipere pignus, primo si accipitur ad lucrum: quod nõ computetur in sortem alias debiti, quia hoc est contra naturalem iustitiam. Secundo, si accipiatur in pignus quod impignorari non potest vt res ecclesiæ supradictæ. Tertio, si apponantur pacta prohibita à iure, vt si fiat pactum quod si debitor certo die non soluat pignus transeat in feudum. ff. de sol l. calopodius: & non valet hoc pactum quia fit frans legi.

Qō ¶ Sed dubitatio necessaria istinc emergit quænam sint ista pacta prohibita per ius circa impignorationem, aut quænam sint pacta, quæ circa hoc conceduntur. Respondetur ergo de prohibitis, quia primo in pignoribus per ius est prohibitum, quod debitor obligetur ad non redimendum pignus absolute, vel vsque ad certum tempus sibi præfixum: argum. in cap. precatium, de precar.

¶ Item per ius prohibetur hoc pactum, scilicet quod creditor obligetur ad non vendendum pignus post legitimam interpellationem debitoris. Sit igitur regula generalis, quòd prædicta in quantum vergunt in damnum debitoris, vel creditoris sunt pacta contra iustitiam, & secundũ quantitatem læsionis pensanda sunt, grauia, quia propter læsionem peccata esse contingit.

Qō ¶ Ad hæc quæstio inter hic disputabiles potissima hæc est. An creditor pacisci possit cũ debitore, quod debitore non soluente ad certum tempus pignus creditori cedat, aut ne post certum diem redimi possit. Dicitur ergo ad quæstionem quod pacta hæc prohibita sunt per ius, quia ad lucrum creditoris præsumuntur fieri vt patet. l. fina. C. de pact. pign. & cap. significante. de pigno.

Qō ¶ Sed quid si creditor talia pacta cum debitore paciscatur non ad suum lucrum, sed ad pœnam debitoris si non soluat an erunt licita. Respondent ad hoc Panormitanus capit. significante. & sanctus Antoninus secunda parte, titulo primo, capitulo septimo. & Syluester in rosa aurea, casu vigesimo octauo, & Nauarrus summa Latina, capitulo decimo septimo, numero. 203. quod licet in lucrum creditoris non liceat sic pascisci: tamen in pœnam debitoris licite fit pactum, vt pignus tali tempore non redemptum pro vendito, iusto pretio habeatur. Sed quia hic sæpe solet latere anguis in herba, ideo cautissimum hic occurrit in consecentia documentum Victoriæ, scilicet, quod quando creditor certo nouit debitorem impotentem fore ad redimendum pignus, vel quando maluit creditor sibi pignus pro vendito relinqui, & debitorem incurrere hanc pœnam, quam pignus statuto tempore redimi, vsuraria videntur esse pacta, & machinata in vsurarum fraudem.

¶ Deinde

Universidad de Deusto
Biblioteca

tua nobis primo disputaturis occurrit ethimologia nominis vsuræ, quia licet prima tui significatione significet vsum cuiuslibet rei authore Cicerone pro Rabirio, vbi vsuram huius lucis dixit pro vsu lucis, tamen prout in hac materia vsuræ communiter vsurpatur vsura significat lucrum proueniens ex contractu mutui, vsura autem à Græcis dicitur partus quasi sit partus proueniens monstruose à re non parienti, & sterili & non fructifera de te qualis pecunia, vel quæcunq; alia res cõsumptibilis mutuata est. Ab Hebræis vero dicitur morsus eo quod mutuans per vsuram exactam mutuatarium mordet.

¶ Postquam ethimologiam nominis vsuræ aliquatenus explicuimus differentiam quoque, qua differt à commodato mutuum ex quo solet prouenire vsura oportet prænotare, contractus igitur mutui in hoc differt à contractu commodati, quia per hunc non transfertur dominium, id est per commodatum: per mutuum autem trãsfertur dominium rei sic per mutuum traditæ. Conueniunt tamen in hoc, quod vterque contractus tam commodati quam mutui debet esse gratuitus iuxta glossam in ca. primo de commodato.

¶ Inuenitur quoque & alia differentia, quia mutuum verum solum consistit in rebus quæ vsu consumuntur, & in pondere, numero, & mensura consistunt puta in pecunia numerata puta vino, oleo, pane, tritico, & id genus alijs, quę vsu consumuntur institoquibus modis re sont. oblig. in principio vt notat Nauarrus adijciens quod mutuum palliatum, etiam in alijs rebus non ipso vsu consumptibilibus, & in alijs contractibus inuenitur aliquando latens, vbi licet secũdum formam apertam, & verba contrahentium sit alius contractus, quam mutui: secundum vero formam latentem, & mentem contrahentium veram vel præsumptam est mutuum, vt in venditionibus ad creditum expectata solutione propter ma-

A iuspretium, vel in emptione anticipata solutione pro minori pretio, quam res empta tempore traditionis valeat cap. in ciuit. de vsuris. & cap. ad audientiam de emptione. & cap. illos vos. de pignoribus, quia re vera qui emendo anticipata solutione minus pretij pro re dat: illud pretium quod dat, videtur mutuare, & illud minus de iusto pretio quod sibi retinet, videtur accipere pro vsura.

B ¶ At vero econtra qui propter expectatam solutionem merces plus iusto pretio vendit, videtur mutuare illud pretium iustum quod accepturus erat, & illud plus iusti pretij, quod exigit accipere pro vsura. Concluditur ergo & sicut ex his principijs præiactis, colligitur esse duplex mutuum verum, & palliatum: ita hinc liquet duplicem esse vsuram. Alia enim est vera vsura quę in vero mutuo consistit. & alia est vsura palliata quæ in palliato mutuo versatur, hæc ex Nauarro cap. decimo septimo. num. 206.

C ¶ Igitur ex prædictis iam tandem elicitur diffinitio vsurę, quia vsura est exigere, aut expectare aliquid pecunia extimabile propter mutuum. Quæ ideo diffinitio bona est, quia hic omnes proprietates vsuræ exprimuntur. At Nauarrus capitulo decimoseptimo, numero vigesimo septimo distinguit inter peccatum vsuræ & inter vsuram, quia peccatum vsuræ ait esse accipere vel velle lucrum vsurarium. Vsuram vero dicit esse lucrum pecunia extimabile

D suapte natura, quod principaliter vi mutui veri, vel palliati quæritur: sed profecto, nisi fallor non debuit tam superstitiose hæc distinguere quia fere in idem coincidunt, quia sicut idem est peccatum furti, & furtum, quia sicut peccatum furti est accipere alienum inuito domino, ita etiam furtũ est alienum quatenus est inuito domino ablatum: ita sicut peccatum vsuræ est accipere lucrum ratione mutui principaliter, ita vsura est lucrum quatenus acceptum

A ptum est ratione mutui principaliter, vnde licet lucrum ratione mutui, videatur obiectum peccati vsuræ: tamen tale lucrum ratione mutui quatenus sub tali ratione quæsitum voluntarie est, peccatũ vsuræ dicitur: proinde quæstio ista multum accedit ad quæstionẽ nominis, vnde transeat.

¶ Dicitur igitur in diffinitione pecunia extimabile, ad differentiam boni non extimabilis pecunia: quale est meriti, & gratiæ, seu quodlibet quod

B in ecclesia habetur, vt spirituale. Quare si quis mutuet vt præsentetur, vel eligatur ad beneficium, vel vt illud sibi conferatur non est proprie peccatũ vsuræ: sed potius est peccatũ symoniæ, quæ grauitate malitiæ, vsurã superat.

¶ Dictum est autem quod sit vsura accipere aliquid extimabile suapte natura ratione mutui ad differentiã amicitiæ, & benevolentiæ: quæ suapte natura non sunt pecunia extimabilia. Quare licet aliqui plures magis extiment amicitiam, quam mutuando aliC quibus ab eis quærunt, quam pecuniã, quam vsurarius, ex eo quęrit, non ideo censentur esse vsurarij, quia ex mutuo non quærunt aliquid suapte natura pecunia extimabile.

¶ Dicitur in diffinitione vsuræ ratione mutui principaliter, quia quęrere tale aliquid ratione mutui nõ principaliter, sed minus principaliter peccato vsuræ carere potest, vt infra dicetur. ¶ Dicitur etiam ratione mutui, quia si ratione damni emergentis, vel

D lucri cessantis mutuans accipiat, & nõ ratione mutui, vsuræ labe expers erit: ita testatur glossa singularis, & recepta cap. conquestus de vsuris. facit ad hoc caput. 2. & caput salubriter eo. tit. ¶ Dicitur ratione mutui, veri, vel palliati ad includendum vsuram quæ quæritur ex mutuo palliato, sed licet omnia hæc rectè canonistæ, & præsertim Nauar. considerẽt, sed extra artem diffiniendi est secundum Aristotelem, quem in diffiniendo naturas rerum sequuntur celeberrimi Theologi: omnes has explicatas particulas per quas diffinitio vsuræ, quæ compendiosa debet esse, & breuis sicut cæterę, explicãda venit, in eadem diffinitione includere, atque inculcare: sed in hoc cõsiuendum esse videtur canonistis hunc prolixum modum diffiniendi suo more seruantibus.

¶ Sed iam nunc obuiat in frontispicio materiæ prima quæstio, scilicet cuius qualitatis sit iste error affirmare vsuram ex suo genere non esse peccatum mortale. ¶ Igitur absque dubio respondetur quod vsura est illicitum lucrum, & quod velle vel accipere illam peccatum est mortale ex suo genere quod adeo verum est, vt contrarium sit hæresis. patet in Clementina prima de vsuris, vbi sic legitur si quis in illũ errorẽ inciderit vt pertinaciter affirmare præsumat exercere vsuras non esse peccatum decernimus eum veluti hæreticum puniendum. Vnde vsura non solum iure humano: sed etiam naturali, & diuino est prohibita proinde vsurã nõ esse naturali iure prohibitã periculosum esse asseruit Soto in de iusti. & iure. vnde in vsura nunquã dispensaui inquit Deus neq; factibile est, vt dispensetur in ea. Vnde licet vsura fuerit Iudęis certo quodã modo permissa, scilicet respectu extraneorũ: nunquã tamẽ eis fuit licita, neque in vsurariũ Iudęrũ authore Soto, dominiũ vnquã fuit eis concessum à Deo. Vnde si ciuile ius vsuras permisit aliquando, id permisit sicut & meretrices solent permitti, neque in hoc aduersatum est iuri canoni eo eas omnino prohibenti.

¶ At quoniã vsurã etiã de iure naturę prohibitã esse docuimus nõ erit ab re. & eius prohibitionis, & malitiæ naturalis rationẽ naturalẽ afferre, quã D. Th. 2.2. quæstio. 77. art. 1. & 2. tradit, vbi ait quod cum vsura sit recompensatio pro mutuo vltra sortem, ideo est illicita, quia istam recompensationem pro mutuo accipere perinde est, ac si

Universidad de Deusto
Biblioteca

quis venderet, bis, vel duplici pretio eandem rem. Quia qui ratione mutuatæ sortis expetit lucrum vsurarium videtur vendere pro pretio sibi soluēdo sortem quam mutuat semel, & iterum pro alio pretio, eam vendit, id est pro lucro vsurario sibi reddēdo. Vnde bis vel duplici pretio eam vendit, quod est iniquum, vel certe secundum Diuum Thomam loco citato, ideo vsura iure naturæ est iniqua, quia in cōtractu vsurario vendit pretio id quod nihil est. Nam in vsura præter mutuum soluendum exigitur pretium pro vsu rei consumptibilis, id est pecuniæ, vel frumenti, vel vini, quę mutuantur, qui quidem vsus in his nihil est, & nihil valet præter harum rerum dominium, quia ad quid volo dominium pecuniæ, aut vini, aut frumenti nisi ad harum rerum vsum, & quia istæ res vsu consumptibiles, non habent ex se vsum fructum. Secus est de rebus non vsu consumptibilibus. Nam pro his sicut pro pecunia accommodata ad ostentationem, dum subsset periculo accommodantis, licet aliquid accipere, quia sic authore Diuo Thoma vsum pecuniæ ad ostentationē vendere licet alteri.

¶ Sed quo enucleatius naturam vsuræ referemus id comminiscimur argumentum sic arguendo. pro eo beneficio temporali quod quis ex iustitia alteri exhibere non tenetur potest aliquid accipere. sed aliquando mutuans, non tenetur ex iustitia imo neque ex præcepto charitatis obligante ad mortale, mutuare alteri. ergo poterit tunc pro isto beneficio temporali mutuandi aliquid accipere. ¶ Cui argumento sic facimus satis dupliciter. Primo, quod non valet consequentia, non tenetur ex iustitia huic mutuare, & posset absque peccato non mutuare: ergo si de facto mutuat, potest pro hoc beneficio aliquid pretij exigere, id est pro mutuo, & inflatur cōsequētia. In casu quo quis non tenetur ex præcepto eleemosynam facere si de facto illam eleemosynam faceret ex consilio: licet posset etiam eam tunc non facere, non potest aliquid pretij soluēdi pro tali eleemosyna exigere sibi, quia alias non esset eleemosyna, quia eleemosyna suapte natura est datio gratuita. Sic etiam quia mutuatio suapte natura est datio gratuita respectu excedentis sortem, ideo licet non teneatur ex iustitia, vel aliter mutuare, & licet posset licite nō mutuare: si tamē quis mutuet, tenetur gratis mutuare nihil præter sortem expetēdo, & hoc est quod insinuauit dominus dicens, mutuū date nihil inde sperātes Lucæ. 6.

¶ Secundo & melius soluit Diuus Thomas loco citato argumentum dicens & concedens: quod pro tali beneficio mutuandi potest aliquid recipi: sed non vltra pretium sortis mutuatæ, quia dum soluitur à mutuatario æqualens sorti sibi mutuatæ sufficienter ex iustitia recompensat obsequium mutui sibi dati dum pro mutuo sibi datis decem reddit postea totidem decem sicut sufficienter soluo beneficium mihi collatum in vendendo mihi equum quem venditor non tenebatur mihi vēdere, si valet decem, si reddo pro eo decem.

¶ Porro in ambiguo non est positum quod vtraque pagina scripturæ sacræ prohibet peccatum vsuræ idque detestatur vt patet cap. quia, & cap super eo de vsuris, quia prohibetur septimo præcepto decalogi non furtū facies Exod. 2. & cap. pœnale. 14. quæstione quinta. habetur præceptū prohibens vsuram, præceptum esse vtriusque testamenti: & quod specialiter prohibetur in nouo testamento per illud Lucæ. 6. mutuum dantes nihil inde sperantes, & sic est tenendum contra Sotum dicentem præceptum prohibitiuum vsuræ in illo capitulo. 6. Lucæ non insinuari, quia per vrbanum capite consuluit eodem titulo, & in concilio Lateranensi sub Leone decimo, & ex alijs ratio Seti cōfutatur, quia ius diuinum prohibet mutuationem etiam sine pacto aliquo cum intentione principali, vt vltra mutuatum aliquid reddatur vt patet per cap. 1. 14. q. 6.

Qō ¶ Præterea cum hic solitum sit disputari an vsura mentalis tantum obliget ad restitutionem: Nauarrus hic ait istam quæstionem non mentionem facere de peccato vsuræ mentali tantum sed in hac quæstione accipitur secundum ipsum vsura mentalis pro lucro quæsito ex mutuo intentione principali ob illud dato. De hoc inquam lucro quod dicitur vsura mentalis quæritur an obliget ad restitutionem, dum quæritur an vsura mentalis obliget ad illō. Additque hoc lucrum dici vsuram mē talem, non quia lucrum non sit subsequutum, sed quia sola intentio mentalis fuit causa principalis quærendi illud, quæ hactenus, quod sciam inquit Nauarrus nullibi sunt, ita declarata.

¶ Sed antequam istam quæstionem dissoluamus, vt quod sentio, fateat ingenue salua reuerentia tanti viri: puto nullibi quæ dicit hic esse ita declarata, ideo ita non fuisse declarata, quia præterquam quod ea quæ hic ait sunt confusa, sunt etiam improprie dicta. Nam dicere vt ipse hic ait vsuram mentalē non esse voluntatem quærendi lucrū, sed esse ipsum lucrum ex mutuo principaliter intentum non est tā proprie loqui, quia ipsum lucrum ex mutuo principaliter intentum, non tam est vsura quam obiectum vsuræ, proprius loquendo. Nam secūdum Diuum Thomam prima secundæ vitium qualis vsura est non tam proprie accipitur pro obiecto licet pro ipso etiam sumatur, quia pro habitu proprissime, & pro actu etiā proprius accipitur quam pro obiecto. Quare iuris consultus diffiniens iniustitiam in propria significatione (sicut oportet) cuius iniustitiæ species est vsura, non diceret quod iniustitia est acceptum iniusse: sed diceret iniustitia est constans, & perpetua voluntas ius suum vnicuique non tribuens, sed negans: sicut in propria significatione diffiniens iustitiam dixit, iustitia est constans & perpetua voluntas ius suum vnicuique tribuens quia contrariorum diuersa est diffinitio}, sicut contraria est ratio. Sicut etiam simonia proprie accepta diffinitur quod sit studiosa voluntas emendi vel vendendi aliquid spirituale, vel spirituali annexum, & non ita proprie dicitur quod simonia sit aliquid temporale vt pretium pro spirituali datum, quia proprius est, & dicitur obiectum simoniæ, scilicet spirituale vt pretium datum pro temporali & sic in casu.

¶ Sed quidquid sit de modo loquendi postquam intelligimus mentem Nauarri, in suo sensu improprio, accipientes, vt ipse accipit vsuram mentalē respondemus ad quæstionem statuentes. Primo cum Soto in de iustitia & iure, quòd exterior vsura est interioris fidelissima regula. Vnde si accipere ratione mutui vsura est in re, vsura quoque erit in mente. Et sicut simonia mentalis proprie est quæ pro obiecto habet realem simoniam, sic vsura proprie mē talis est: quæ pro obiecto habet vsuram realem, & exteriorem. Vnde vt docet Sotus vsura mentalis in hoc differt ab exteriori, quia mentalis absque vllo pacto committitur. Exterior vero dicit tacitum pactum, vel expressum.

¶ His suppositis vt à clarioribus incipiamus sit prima conclusio intentione tam principali, quam secundaria possumus intendere, & sperare lucrum amicitiæ, & gratitudinis ex mutuo. Hæc conclusio est Nauarri summa Latina cap. 17. num. 209. est Soti de iustitia & iure. Et probatur ratione generali, quia licet nullum, neque principale, neque minus principale lucrum tanquam iure debitum ex mutuo expectari possit, potest tamen tanquam antidorale, & remuneratorib de gratia, & non de iustitia debitum, ex mutuo sic expectari.

¶ Sed adhuc instabit aliquis quærēs Qō

Universidad de Deusto
Biblioteca

an aliquis possit intendere principaliter lucrum pecuniarium ex illa gratitudine & amicitia. ¶ Pro hoc sit secunda conclusio, quæ est Nauarri loco citato tam principaliter quam secundario lucrum pecuniarium ex illa amicitia, & gratitudine potest intendi. Hæc conclusio patet, quia licet intendere obtinere à beneficio affecto id quod ex naturali obligatione gratitudinis ipse tenetur: sed mutuatarius tenetur mutuanti ex vi gratitudinis licet non iustitiæ legalis aliquid rependere, ergo licet ex tali amicitia & gratitudine conflata ratione mutui, lucrum istud etiam gratis principaliter sperare.

Q5 ¶ Sed maius dubium vrget an ex mutuo, & ratione mutui aliquod lucrum pecuniarium saltem minus principaliter, & secundario liceat sperare. Nam in hac quæstione digladiantur hic Nauarrus & Sotus lib. 6. de iustitia & iure. quæst. 1. art. 2. vbi Sotus ait quod obligatio restitutionis in vsura mentali, neque ex primaria, aut secundaria intentione perpendenda est: sed ex eo quod mutuanti datur gratis, vel nõ gratis datur, vbi significat etiam secundariam intentionem accipiẽdi aliquid ratione mutui constituere vsuram si ratione mutui, & non gratis mutuans intendat accipere.

¶ At Nauarrus insurgit acriter contra Sotum dicens quod licet intentio principalis lucrandi ex mutuo sufficiat ad constituendam vsuram etiam sine pacto expresso, vel tacito, tamẽ minus principalis intentio lucrandi ex mutuo non constituit vsuram. Quam suã sententiam contra Sotum, corroborat Nauarrus pluribus authoritatibus, & rationibus primo authoritate glossæ & Innocentij in capit. consuluit de vsuris quæ ab omnibus Theologis, & Canonistis in hoc est recepta.

¶ Secundo ex ea si officia. 59. distin. & cap. quid pro. 61. distinctio. cum suis glossis. Ex quibus probatur licitum esse ecclesiæ & prælato eius seruire cum spe secundaria, licet non principali, ali quod beneficium obtinendi. Item ratione probat Nauarrus, quia pleraque rerum sunt quas quamuis non liceat intendere principaliter: licet tamen minus principaliter eas intendere. Sicut licet dicere missas, & diuina officia audire non principaliter propter distributiones quotidianas: sed minus principaliter propter eas iuxta Diuum Thomam in quodlib. & iuxta glossam singularem & receptam in cap. 1. de cleric. non residentibus lib. 6.

¶ Imo licet non liceat etiam seruire Deo principalius intuitu remunerationis terrenæ, sed bene minus principaliter propter hoc iuxta illud Psalmi. 118. inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem quod adeo verum est vt Con. Trideti. Sessione. 6. Can. 31. diffinierit contrarium esse hæreticum.

¶ At omnia ista argumenta Nauarri concludunt quod non sit illicitũ, nec vsurarium minus principaliter intendere ex mutuo aliquid gratis dandum. Sed quod absolute ratione mutui liceat minus principaliter aliquid sperare id non satis probant. Ideo clarius censeo per istam distinctionem hanc quæstionem fore dirimendam, scilicet quod non licet immediate, idest pro ipso precise mutuo, neque minus principaliter aliquid sperare lucri pecuniarij: sed bene mediate, id est ratione beneuolentiæ mutuatarij, inde ex mutuo ortæ quę quidem beneuolentia mediat ad dandum illud gratis. Et ratio quæ hoc persuadet hæc est, quia quod ratione mutui præcise, & immediate pro ipso mutuo (licet minus principaliter intendatur: Sed principaliter intẽ datur subuenire proximo mutuando) recipitur, non dicitur dari gratis, quia ad id dandum non mouetur à gratitudine sed à mutuato sibi.

¶ Item, quia stat quod minus principaliter mutuans speret ex mutuo lucrum, quia magis extimat mutuare, & bene

benefacere, quam lucrari, & quod mutuatarius ratione mutui id lucri inuitus soluat sic in hoc casu minus principalis intentio non tollit iniustitiam, quia id quod accipit vel vult accipere minus principaliter, inuito domino, pertinet ad iniustitiam, sed ista iniustitia non est nisi in specie vsuræ, ergo stat quod quis minus principaliter intendens lucrum ex mutuo, committat vsuram. ergo non est dicendum absolute quod sola intentio minus principalis excuset ab vsura nisi per intentionem minus principalem intelligatur intentio accipiendi aliquid tanquam debitum ex gratitudine gratis dandum.

¶ Vnde licet quæsito videatur de nomine non oportebat Nauarrum tam prolixe inuehi in Sotum: Sed potius tantum eum in bono sensu explicare. Si tamen secundum Nauarrum, & alios dicendum est ratione mutui licere aliquid expectare minus principaliter, intelligendum est secundum Victoriam, & Diuum Thomam de malo quæstione decima tertia, articulo vltimo ad tertium dum principaliter ratione beneuolentiæ expectetur.

CAP. LV.

Quis dicatur finis principalis & an datum à mutuatario licite mutuans possit retinere, vel aliquid pro actu numerandi pecuniam mutuandam accipere.

QVoniam circa diffinitionem vsuræ eiusque explicandas particulas, & circa quæstionem an vsura mentalis obliget ad restitutionem, satis dimorati, neque hanc quæstionem potuimus absoluere: nisi longiorem sermonem contexeremus, ideo ne tedio enecaremus lectorem, reliqua pro eadem quæstione festu digna, & necessaria adijcimus hic diffinire. Et primo quoniam de fine, & intentione principali, vel minus principali circa lucrum ex mutuo: an constituant vsuram mentalem dictum est: superest. & id dubij expedire, scilicet quis nam sit finis principalis, vel intentio principalis alicuius actus, scilicet mutuationis. Respondet igitur Nauarrus loco citato, quod ad hoc quod aliquis sit finis principalis alicuius actus: non sufficit quod sit causa sine qua non, alias ille actus non fieret: sed oportet quod pluris, vel tanti extimetur, ac alius finis propter quem ille actus etiam fit.

¶ Igitur ad quæstionem ante propositam, vtrum vsura mentalis obliget Q5 ad restitutionem dico quod qui mentaliter, id est sine pacto tacito, vel expresso mutuans alteri, intendit ex mutuo lucrum sicque recepit illud lucri: tenetur restituere illud, nisi postea rescierit mutuatarium sibi id gratis contulisse, id est non ratione mutui tam principaliter, sed principalius ratione beneuolentiæ, & gratitudinis inde ortæ. Sicut etiam qui intendit accipere aliquid pretij simoniace, etiam si sibi gratis & non loco pretij sit erogatum, durante hoc errore, quo putat sibi non gratis datum tenetur restituere, non tamen postquam compererit sibi gratis datum, quia tunc mutando malam intentionem in bonam, bona conscientia poterit id sibi retinere. Sic etiam in casu hoc vsuræ mentalis. Hæc sententia est Soti, Richardi, & Caietani, contra aliquos Canonistas citatos à Caietano, & patet, quia in hoc casu mutuatarius gratis, & non inuitus dedit, ergo postea mutãs iniquam quam habuerat à principio mutuans intentionem, poterit, sibi gratis collatam retinere.

¶ Præterea iam affine ad prædictam

Universidad de Deusto
Biblioteca

ctam quæstionem procedit dubium, verum in casu quo mutuans libere mutauit, sine vllo pacto expresso, vel tacito alicuius lucri ex mutuo: si postea mutuatarius illi largiatur aliquid vltra sortem: possit illud tuta conscientia recipere, nihil interrogando propter cõscientiam. Et quidem non defuit doctor, qui apparenti ratione asseuerauit posse sibi id dari vltra sortem licite retinere nihil interrogando à mutuatario an gratis dederit, vel non, quia præsumendum est inquit gratis dedisse, quia nemo in dubio præsumendus est malus, ergo neque iste mutuatarius præsumendus est malus, hoc est ita suspicionis, vt velit suspicari male de mutuante, scilicet quod velit vsurarie, & non gratis illud recipere, ergo censendus est talis mutuatarius dedisse id lucri gratis.

¶ At quidquid sit de hac ratione apparenti, tutius esse puto etiam vbi dandi id non præcessit pactum, si datum sit alicuius momenti, interrogare à mutuatario, an det gratis, vel certe si mutuantem aliqua ex causa pudet id interrogare tutius est regulam Nauarri loco citato & etiam commentario de vsuris num. 24. traditam obseruare nã est iuridica, scilicet quod attendantur circunstantiæ collationis, seu illius largitionis lucri, ex ratione qualitatis personæ dantis, ex quantitateque dati. Nã si mutuatarius, qui id largitur est pauper, miser, parumve lucratus est ex pecunia sibi mutuata, vel si eam perdidit, vel si vltra id quod gratis cõsueuit alijs dare, mutuanti largitus est, vel si est tã magna quantitas, quæ non præsumitur dari gratis, mutuans non secure, tunc videtur recipere id lucri, nisi reponat mutuatarium in sua libertate, & roget illum, an det gratis. Secus est si non sit mutuatarius dans pauper, sed est diues: qui solitus est esse liberalis erga alios, neque adeo sit magna quantitas dati, quæ à tali conditionis personis non soleat dari gratis, quia tunc potest illud plus accipere non interrogando, neque scrupulizando, quia hic non præsumitur mutuatarius id dare inuitus: sicut in primo casu ex coniecturis præsumebatur.

¶ Hinc patet quid sit dicendum ad id dubium quod in suis scriptis mouit Victoria an postquam mutuatarius venicus ad soluendum mutuum, illudque iam soluit, illi sic dicere possit mutuator, Postquã bene tibi cessit negociationis alea, quod pecunia à me tibi mutuata lucratus est, quare aliquid panni mihi non largiris pro pallio conficiendo, ad hoc inquit Victoria, quod si sic rogatus mutuatarius petiam panni dederit, poterit mutuans iã recipere ex gratitudine. Verum si sic rogatus pecunias tribuit secundum Victoriam non videtur aqua munda, quia non videtur esse munus gratuitum: sed ego dico tutius esse etiam in hoc casu supradictã regulam, & iuridicam Nauarri obseruare, licet sententiam Victoriæ non ausim damnare.

¶ Insuper & illa quæstio solutione eget, quæ hic est contigua, an mutuans qui bona fide aliquid vltra sortem recepit existimans gratis sibi dari: si postea innotuerit sibi mutuatarium id sibi dedisse non tam ob gratitudinem quam ob timorem ne pecunia à se repetatur, vel sibi alia vice mutuum denegetur, teneatur ad restitutionem illius. Cui quæstioni respondetur ex mente D. Antonini. 2. parte tit. 1. cap. 7. §. 6. & Caiet. 22. quæst. 78. art. 1. & Nauarri sum. latina cap. 17. num. 209. quod tenetur quidem in hoc casu dubij id sic acceptum restituere. Sicut è contra diximus supra si mala intẽtione acceperit, si postea bona intentione, idest gratia benuolentiæ sibi datum esse compererit, posse sibi retinere.

¶ Vltra hęc hic quęri solet, an liceat mutuare pecuniam gratia hac via mutuũ recuperãdi sibi alias debitum à mutuatario, cui mutuat. Nauarrus loco citato ait cum Maiore in 4. dist. 15. q. 29. in

in principio absolute, & sine distinctione talem mutuantem hac ratione, non peccare: quia in hoc casu nihil accipit ab eo vi mutui. Sed ego fatuus duco in hac parte fore perdistinctionem respõdendum, scilicet quia tale debitum potest esse liquidum, & potest esse non liquidum: sed litigiosum. Si ergo quis mutuat mutuatario gratia recuperandi ab eo alias debitum sibi & liquido debitum, vsuram non committit, quia nihil alias sibi indebitum recipit.

¶ Si autem mutuans mutuat gratia recuperandi sibi debitum, sed non tam liquido debitum, vsuram committere videtur, quia mutuans recuperando debitum, ratione mutui commodum reportat appretiabile pretio, quia sine expensis, & lite, & certo reportat debitũ quod alias sine his forte, aut certe non erat recuperaturus, quia neque certo sibi debebatur.

¶ Similiter distinguẽdum est de debito, nam licet mutuans mutuare possit gratia recuperandi debitum liquidum, si sit debitum legale, id est debitum ex iustitia: sed tamen vsura est mutuare gratia recuperandi debitum morale seu naturale, quod tantum est debitum ex gratitudine, quia tunc mutuans ratione mutui obligationẽ vult inducere legalem super mutuatarium, quæ appretiabilis est pretio, & longe est maior, quam obligatio ex sola gratitudine. Sed caute addijcit Nauarrus in casu debiti liquidi & legatis vbi ratione illius recuperandi licet mutuare cauendum esse mutuatario debitori, vel reddendo illi chirographum debiti, vel tradendo illi schedulam solutionis debiti: ne postea mutuans ipse, vel hæres eius iterum id debiti petat, vel accipiat iam sponte solutum.

¶ Annectitur deinde & prædictis quæstio hæc, an qui magnam summam pecuniæ mutuandam numerat iustam mercedem pro labore numerandi possit accipere. Et quidem cum Nauarrus commento de vsuris nu. 36. loquens de cãbiatoribus dixerit quod pro obligatione numerandi pecuniam non licet eis ab alijs, qui non sunt mercatores, quia recipiant aliquid pecuniæ in cambio, aliquid accipere: hic summa latina cap. 17. num. 209. videtur concedere quod non peccat, qui accipit aliquid ob iustam mercedem laboris sui, vel famulatus in numerãdo magnam pecuniæ summam, quia non, vi mutui, sed pro labore numerandi accipit. Sed profecto nisi hoc limitemus, magna ania istinc mutuantibus, aliquid vltra sortem accipiendi, daretur. Quia etiam si pro labore numerandi pecuniam mutuandam id posset ipse mutuans, vel suus famulus accipere, pari ratione causari posset quod pro labore, & sumptibus conseruandi pecuniam ad mutuandum posset à singulis accipientibus mutuum aliquid accipere, quod est contra omnes, igitur sentẽtia hæc Nauar. explicatione indiget, & moderatione.

¶ Dicendum est ergo primo, quod si summa pecuniæ mutuanda modica sit: pro ea numerãda ipse nõ potest aliquid accipere, quia sicut mutuare debet gratis, ita & numerationem tenetur exhibere gratis, quæ veluti annexa est mutuationi.

¶ Secundo dico, quod si mutuatarius velit alium à mutuante accersere, qui fidelius, certius, & expeditius eam pecuniæ summam magnam sibi mutuandam numeret, licite ille accersitus ad id muneris, pro suo labore numerandi poterit aliquid accipere ab eo.

¶ Tertio dico, quod in mutuationibus ordinarijs, vbi in numerando non multum expenditur temporis aut laboris, pro numeratione talis aliquid accipere mutuãtem, aut famulum eius non licet, quia sicut tenetur supposito quod mutuat mutuare gratis, ita tenetur & hunc modicum laborem numerandi mutuationi annexum gratis exhibere.

¶ Quarto dico quod sententia Nauarri

Universidad de Deusto
Biblioteca

narri potest habere verũ, scilicet quod mutuans, & eius famulus pro labore numerandi magnam summam pecuniæ mutuandam possunt aliquid accipere, quando in numerando tantum insumũt temporis, quod re vera pro eodem tẽpore desinũt vacare negotijs alijs, quibus re vera erant tantundem, aut plus lucraturi, quia tunc ratione lucri cessantis poterunt id licite ab admonitis mutuatarijs accepisse, quia ratione mutui non tenentur, aut quicquam damni pati aut lucrum amittere.

¶ Sed hoc bene addit Nauar. quod non est vsurarius qui capit aliquid pro sumptu, & labore mittendi pecuniam mutuatam longe absenti, secundũ Maiorem vbi supra, quia hos sumptus, & labores extrinsice annexos mutuationi, non tenetur mutuans gratis subire.

¶ Item etiam quando mutuans numerando magnam summam pecuniæ mutuandam alicui soli mutuatario, plures dies esset expensurus forte: & in hoc est vera sententia supradicta Nauarri, quod possit aliquid accipere, sicut sacerdos licet pro missis dicendis non possit aliquid vt pretium accipere: bene tamen pro obligatione, qua per mensem, & annum se occupat pro eis dicendis, sic pro diebus, quibus se obligat ad occupationem numerandi talẽ pecuniam poterit aliquid accipere.

CAP. LVI.

De corollarijs quæ sequuntur ex diffinitione vsuræ, & an sit vsura ratione mutui petere remissionem iniuriæ, vel turpes amplexus mulierum, an remutuationem, an obligationem & alia huiusmodi.

IAm quoniam vsuram esse diximus, ratione mutui aliquid extimabile pretio vltra sortem accipere: quę corollariæ conclusiones ex hac diffinitione vsuræ deducantur oportet explicare. Dico ergo primo, quod qui regi, vel magnati mutuat cum pacto, vel intentione principali, vt sibi conferatur aliquod officium pecunia extimabile vsura est inducens obligationem restituẽdi tale officium.

¶ Sed an in hoc casu id quod tali officio lucratus est restituere teneatur in dubium venire poterit. Sed putò cum Nauarro summa latina cap. 17. numer. 222. dicendum non teneri talem vsurarium restituere id quod tali officio lucratus est, quia id lucri suo labori, & industriæ in officio apposite videtur deberi. At non transit sine difficultate in parte hoc dictum. Secus est, si principaliter quis mutuat regi, vt eius benuolentiam, inde sibi conciliet, ex qua minus principaliter sperat sibi conferendum officium, dummodo non deducat in pactum illud officium sibi dari, quia iam non ex benevolẽtia, sed ex obligatione ciuili illud sibi dari expeteret. Ita etiam Sotus contra Fratrem Iosephum minoritam, qui in suis floribus ait non licere ratione mutui expetere amicitiam, ex qua mutuans sperat commodum temporale, scilicet officium, aut beneficium, aut suffragium, quia inquit in hoc casu ratione mutui non tam amicitiam, quam temporale commodum exigit, quia propter quod vnum quodque tale, & illud magis, quia si intendit saquit amicitiam propter officium, ergo magis principaliter intendit officium. Respõdetur nihilominus cum Soto quod adhuc non probat esse vsuram, quia in hoc casu, siue principaliter, siue minus principaliter magis intendat officium quam amicitiam, tamen non intendit habere illud præcise ratione mutui, sed ex benevolentia & gratitudine inde parta, intendit illud gratis accipere, nec intendit obligare alium, scilicet regem obligatione ciuili ad dãdum officium.

¶ Hinc etiam sequitur corollarie, quod licet mutuare ad captandam benevolentiam, vt ex ea inductus mutuatarius ex mea officina emat, vel mihi patrocinetur.

¶ Hinc sequitur, non est vsura mutuare cum hac conditione, vt nunquã mutuatarius ab amicitia mutuantis recedat, quia amicitia non est extimabilis pretio, nisi aliquam obligationem ciuilem in aliquo actu amicitiæ, ratione mutui mutuans velit superinducere.

¶ At maiorem dubitationem præsefert hæc quæstio cuius meminit Sotus an ratione mutui à muliere cui mutuator mutuat, turpes amplexus expetere vsura sit. Nam videtur hoc licet non careat peccato, carere tamen labe vsuræ, quia isti turpes amplexus nisi ex benevolentia solent procedere. Respõdetur ergo ex mente Soti. Primo quod non licet immediate ratione mutui à muliere amplexus turpes, aut copulam expetere, quia non tantum peccatum est luxuriæ: sed etiam est peccatum vsuræ, quia copula, & tactus non vt peccata, sed vt delectabiles actus sunt, contra Merinã complutensem, & Nauarrum sunt appretiabiles pretio. Secũdo cum Soto dicimus, quod licet sit peccatum, non tamen est vsura ratione mutui procurare amicitiam fœminæ: vt inde illecta, & ex amore ex mutuo sibi facto orto turpi rei acquiescat, sicut nec esset simonia, si quis famulatum exhiberet episcopo vt ex benevolentia indeparta conferret sibi beneficium.

¶ Insuper confinis quæstio superuenit, an vsura sit offensorem mutuare offento, vt ratione mutui sibi remittatur iniuria, & quidem Nauarrus in summa Latina capit. 17. num. 237. absolute ait hac ratione mutuare citra vsuræ labem esse: sed volo clarius distinguendo quæstionem resolutam relinquere, & sic incipiendo à clarioribus dico primum, quod mutuare cum pacto, vt offensus non solum iniuriam remittat, sed etiam damnum quod affectus iniuria passus est, peccatum plane vsuræ est, quia ratione mutui petit remissionem illius debiti, quod in conscientia ante condemnationem est debitum vnde petit commodum extimabile pretio.

¶ Secundo dico si offensor sit iam per sententiam in pecunia condemnatus, vt pro offensa soluat aliquid offenso, vsura est, si offensor ratione mutui expectat huius debiti remissionem propter rationem dictam. Quia iam post sententiam condemnationis est debitum offenso id in conscientia.

¶ Sed ante condemnationem, an vsura sit mutuare vt offensus remittat iniuriam quæritur, & quidem super hanc quæstionem Frater Iosephus in suis floribus in materia de vsura aperte tenet, quod vsura est mutuare inimico vt actioni iniuriarum cedat, quia desistere ab hac actione iniuriarum pecunia extimabile est. At Nauarrus loco citato cum Sancto Antonino, & Syluestro verbo vsura primo, quæstione secunda. oppositum tenet scilicet quod non est vsura mutuare, vt offensus remittat iniuriam, sed refutat hic Nauarrus rationem in qua D. Antoninus, & Syluester fundant hanc suam sententiam, licet in sententia assentiat eis, quia inquit non ideo excusatur ab vsura in hoc casu mutuans ratione obtinendi remissionẽ iniuriæ, quia sic redimit suam vexationem vt aiũt Diuus Antonin. & Syluester. Quia quando cap. dilectus. 2. de simonia dicitur quod vnicuique licet suam vexationem redimere, istud dictum de vexatione iniusta intelligitur, & vexatio qua iniuria affectus iniuriantem in iudicio vexat non est iniusta vexatio, iuxta glos. singular. receptam. cap. si quis contristatus. 90. d. q. 2. & quod speciale est vt pacto nudo tollatur ipso iure actio iniu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

riarum. leg. si vnus. §. pactus ne peteret ff. de pactis, & quod talis paciscens de remissione iniuriarum non videtur tãtum quærere quod requirit, id est remissionem iniuriarum capit. quoniam 14. quæst. 4. quam à damno pœnæ liberari Hæc Nauarrus aduersus D. Anto. & Syluestri rationem, sed ego existimo D. Antoni. & Syluestr. locutos fuisse de vexatione iniusta, qua offensus pro iniuria, pro qua in conscientia nõ est debita pecunia: sed solum in foro exteriori irrogatur sola pœna, intentat actionem, non tam expetens pœnam, quã ꝙ sibi offensor pro iniuria aliquid in pecunia soluat quod genus est vexationis non tam iustæ.

¶ Sed quidquid sit de hoc licet non sit omnino refutanda ratio. D. Antoni. & Syluestri optima est noua ratio quã dicit se sibi excogitasse Nauarrus, scilicet quod ideo licet mutuare pro remissione iniuriarum, quia pœna iniuriæ non debetur in foro conscientiæ iuxta glos. sing. capi. fraternitas. 12. quæstione. 2. Et quia vt supra dictũ est speciale est vt actio iniuriarum nudo pacto tollatur ipso iure.

¶ Optima quoque est & ratio Soti qui D. Antonino, & Syluestro, & Nauarro consentiens, ait licitum esse mutuare pro remissione iniuriarum, quia hæc remissio non nisi gratis fieri solet.

¶ Vltimo dico, quod licet vsura non sit mutuare me vt remittatur iniuria per me illata: tamen vsura esset si obligatione, & pacto ciuili vellem à me offensum obligare ratione mutui, vt ab actione iniuriarum desisteret, quia iuxta habet intentandi talem actionem, & ratione mutui exigo ab illo obligationem ciuilem extimabilem pretio, qua obligo illum desistere ab actione iniuriarum. At etiam licet mutuare hac ratione, vt mutuatarius remittat gratis mutuanti sibi debitum, non tamen licet obligatione ciuili ad remissionẽ talis debiti mutuatarium obligare.

¶ Adde quod licet ex diffinitione vsuræ colligatur quod ratione mutui, non est vsura expetere inappretiabile petitio, qualis est amor, & amicitia, non tamen inde sequitur, quod ratione mutui liceat expetere beneficium, quia beneficium est inappretiabile pretio ratione iuris spiritualis. Quia aliunde est quod non possit ratione mutui expeti beneficium. Ideo enim non licet, quia iubetur à domino dari gratis, & accipi, & quia fit iniuria reiacrç, & est intrinsice malum, & quia hic est annexum temporale.

¶ Super hæc in quæstionem verti solet vtrum vsura sit mutuare alteri, cum pacto vt ille sibi mutuet tantundem alia vice. In qua quidem quæstione glossa singularis quæ est secunda capite primo, decima quarta quæstione tertia, & Adrianus in 4. de restitutione videntur dissentire nam glossa vsuram esse concedit. Adrianus autem id pernegat. Igitur respondentes ad quæstionem dicimus primo, quod aliquid apparentiæ præsefert id quod circa hoc fertur dixisse Victoria, scilicet quod licet ratione mutui in præsenti petere aliud mutuũ statim, cuius rationẽ attulit Victoria, quia ista obligatio qua te obligo ad mihi remutuandũ in præsenti statim cũ tibi mutuo, nõ est onerosa, nam sicut rogatus vendere mulam potest non vendere nisi emens accommodet sibi equum, sic in præsenti videtur posse ego dicere, mutuare nolo frumentum nisi mihi mutuetur vinum, & huc forte alludit sententia Adriani cõtra gloss. quare si obligatio remutuãdi mutuanti sit per hebdomadam secundum Victoriam moraliter est de præsenti, ideo secundum ipsum non videtur illicita.

¶ Secundo contra Victoriam dicimus, quod talis obligatio etiam de præsenti qua quis obligatur à mutuante, vt sibi remutuet de præsenti non est tuta, si sit obligatio ciuilis debito legali obligans, nisi etiam ipse mutuãs ciui-

ciuiliter se obliget ad remutuandum de præsenti, quia alias mutuans obligans alium ad remutuandum, dum ipse quoque ad id non se obligat, manet liber, & intercedit inæqualitas, quia virtute talis obligationis posset alium cogere in iudicio, & ipse non posset cogi.

¶ Tertio dico: in futurum obligare mutuatarium vt ratione mutui recepti mutuanti remutuet intendendo obligare eum ciuiliter, & legaliter nusquam licet, nisi talis obligatio fiat reciproce, quod vterque ad remutuandum sibi inuicem in æquali quantitate, & non vltra maneant obligati, vt si mutuo conueniunt vt eo quod mutuabit triticum in futurum mutuetur vinum sibi, & huic sententiæ Nauarrus cum prædicta glossa, capitulo decimoseptimo summæ Latinæ, numero. 225. videtur accedere.

¶ Quarto dico cum Nauarro, & cum gloss. quæ est prima capitis supradicti. 14. quæstio. 3. non est illicitum mutuũ tem velle obligare mutuatarium ratione mutui ad remutuandum per pactũ solum ad obligationem iure naturali gratitudinis debitam obligans, & non ciuiliter aut legaliter intendendo obligare, neque cogere postea nolentem.

¶ Porro ex prædicta diffinitione vsuræ quod vsura sit ratione mutui accipere vltra sortem aliquid extimabile pretio sequuntur infinita corollaria, scilicet quòd vsura est mutuare communitati vt quis liberetur à tributis, vel mutuare mille aureos cum obligatione, vt illos mutuatarius recuperet suo labore, & expensis à pessimis debitoribus, & mutuare principi, vt concedat officium, vel eximat à seruitijs personalibus, aut cum pacto, vt pro se deprecetur, vt doceat, vel scribat, vel in suo molendino iusto pretio molat, & tenetur mutuans, qui sic obligauit mutuatarium, à tali obligatione liberare, & pro illa iudicio boni viri satisfacere secũdum Metinam in sua instructione, & Caiet. in summa, verbo, Vsura exterior, casu octauo, & Nauar. summa latina capitulo decimo septimo, numero. 220. quãuis Syluester, verbo, Vsura. 1. quæstione septima, dicat quod satis est vt pauperibus tribuat aliquid pro satisfactione talis obligationis impositæ: sed hoc credo procedit ex ratihabitione mutuatarij. Nam si mallet sibi satisfieri, sibi potius est satisfactio applicanda. Et quod satisfactio pro hac obligatione imposita molendi in suo molendino, emendi à sua officina, & pro similibus obligationibus facienda, procedit etiã si mutuatarius nihil aliud ob hoc perdat, nec mutuator aliud commodum acquirat, quam quod ille sit obligatus in suo molendino molere, aut in sua taberna emere, & hoc est verum, licet in hoc habeamus nobis repugnantes Angelũ, Rotollam, Adrianum in quarto, de restitutione, col. 3. Gabri. in 4. distin. 15. quæstione vndecima, articul. 3. Maior. in quarto, distin. 15. quæstio. 25. arg. 3. Sed in hoc decepti sunt quod existimarunt satis esse hanc tollere obligationem, quia cum iusto pretio mutuatarius, moluit sic mutuans, & sic obligãs non videtur obligandus ad restitutionem inquiunt, cum nihil præter iustũ pretium molendini sibi debitum receperit neque mutuatarius aliquid minus de suo habeat. Sed dico tenetur, tũ quia aliquid de suo id est de sua libertate minus habuit mutuatarius, dum ratione mutui ad molendum ibi licet iusto pretio est obligatus: tum quia obligatio molendi, aut laborandi in tali loco, est luxum pecunia extimabile. Et quamuis ita sit tenendum cum Nauarro, Syluestro contra illos: scilicet quod pro tali obligatione imposita vltra hoc quod ea tollenda, est aliqua satisfactio arbitrio boni viri facienda. Sed stat pro parte contraria argumentum apparens, scilicet quod si quis alteri ad peccatum aliquod perpetrandum per aliquod tempus vim intulit vnde præter violentiam nullum secu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum est damnum temporale: satis est in hoc casu secundum Sotum illam abstulisse violentiam, ergo à simili in nostro casu satis erit sine alia satisfactione illam tollere obligationem. & nihil amplius, & hoc videtur insinuasse Sylvester, dum dixit talem satisfactionem tribuendam esse pauperibus, quare quod id fit de consilio, & nõ de præcepto videtur, ideo si aliquis pro hac obligatione ãse imposita, nollet satisfacere, dum eam tolleret propter authoritatem tot virorum, non auderem illum damnare.

¶ Postremo circa hoc dixerim quod si alias mutuans obligansque ad molẽdum in suo molendino, vel ad emendũ in sua taberna pro hac imposita obligatione, aliquid de iusto sibi debito pretio æquivalenter pro hac obligatione remitteret mutuatario sic volenti, non esset vsura: quia iam non ratione mutui sed ratione pretij quod remittit illam obligationem imponit.

CAP. LVII.

An liceat paciſci cum mutuatario petente mutuum vt mutuum accipiat in mercibus, et an licitus ſit contractus mohatra Hiſpanicè nuncupatus, & an debitor ad annum, quia de preſenti ſoluit licitè minus ſoluat, pulchra diſceptatio cũ Nauarro.

Q5 IAm istam materiam quæ latissima est prosequendo quæritur, vtrum sit vsura paciſci cum mutuatario petenti mutuum, vt totum mutuum, vel partem in mercibus accipiat, & videtur quod liceat, quia licet vendere merces iusto pretio ad creditum, quare ergo non licebit pretium mercium in mutuum dare sicut in mutuum virtuale datur dum pretium mercium in earũ venditione expectatur. ¶ Pro resolutione igitur quæstionis sit conclusio, mercator qui ratione mutui id est quia mutuat alicui egenti pecunijs, obligat illum ad accipiendas merces, quas nequibit vendere mutuatarius, aut si vendat minori pretio vendet, aut non nisi cũ labore, & occupatione suæ personæ, vsura mcommittit. ¶ Idem est dicendũ, quando mercator merces illas quas ratione mutui dat mutuatario, dat cum obligatione, vt postea mutuatarius pro pecunia præsenti minori quam sit pretium quo eas comparauerat, sibi reuendat. Hæc conclusio est patens, quia ratione mutui mercator mutuans superinducit in mutuatarium hanc obligationem extimabilem pretio, scilicet accipiendi mutuum in mercibus. Quia regulariter est hoc in detrimẽtum mutuatarij, & quia inde mutuans sic reportat ex mutuo commodum temporale: quia exoneratur mercator ab onere vendendi tales merces alijs in quo labor & tempus expenditur.

¶ Secunda conclusio, illi mercatores, seu cambiatores diuites, qui obligatione ciuili se obligauerunt regi, & reipublicæ ad mutuandum, quotiescunque peterent, & indigerent pro ista obligatione possunt absque vsura exigere aliquid vltra sortem. Patet quia hæc obligatio est ciuilis & extimabilis pretio, sicut obligatio, qua fideiussor se obligat pro alio in fideiussione, & assecurator in assecuratione. Ergo sicut secundum doctores pro istis obligationibus fideiubendi, assecurandi, licet aliquid accipere, ita etiã pro obligatione mutuandi, non semel, sed sæpe, & quoties rex, vel respublica petierit, & indiguerit, quia ista obligatio non per se, sed peraccidens adiungitur

gitur mutuo, sicut obligatio celebrandi per annum, peraccidens adiungitur sacrificio: quare sicut ista obligatio potest vendi: ita & illa mutuandi.

¶ Tertia conclusio, quando ista obligatione ciuili aliquis regi, vel reipublicæ mutuare non est obligatus, etiam si millies mutuet non potest accipere aliquid vltra sortem nisi sibi gratis detur, & ratione gratitudinis principaliter, & non ratione mutui, patet ex diffinitione vsuræ.

¶ Quarta conclusio corollaria Soti, non excusantur à peccato vsuræ mercatores qui paciscuntur cum rege indigente pecunia pro soluendo militibus, vt accipiat mutuum in mercibus, vt ex mercibus postea diuenditis à ministris regis, satisfiat militibus. Patet quia hi multæ iniquitates intuitu mutui innectuntur. Primo, quia illi mercatores exonerantur sic ratione mutui ab onere vendẽdi illas. ¶ Secũdo, quia grauant regem, onere vẽdẽdi illas merces. ¶ Tertio, quia illæ merces in magna copia regi traditæ, si sic in magna copia venderentur minus valerent sic iunctim venditæ, & minoris essent vẽdendæ, quam si minutim eas venderent. Et ipsi nihil minuunt de valore quo minutatim eas essent vendituri, si eas non tradidissent regi, illi mutuando. ¶ Quarto, quia eodem pretio, quo illę merces acceptæ sunt intuitu mutui a rege statim traduntur militibus pro suis stipendijs soluendis, quas cum milites necesse habeant distrahere coguntur eas vendere pretio longe minori, quo illis sunt in solutionem traditæ, quia vix inueniunt emptores, qui non minuant, vel tertiam pretij iusti partem.

¶ Quinta conclusio, qui emunt vel locant redditus episcopatuum, vel beneficiorum, magistratuum, prouintiarum, dominiorum tributorum, oppidorum, tributorum vendibilium, exactiones, & alios census regum, episcoporum, beneficiariorum, & aliorum priuatorum necessitate oppressorum multo minori iusto pretio infimoob solutionem anticipatam vnius anni, & minori ob duorum, & minori ob trium, vsurarij sunt: ita Nauarrus summa Latina, capitulo decimo septimo, numero 210. & patet quia hi ratione mutui palliati, id est pretij anticipati quod dant, recipiũt maioris pretij redditus quam sit pretium anticipate soluti, & virtuale est mutuum. Sicut econtra qui vendunt vel locant, quæcunque locabilia vel vendibilia vt pannum, ferrum, lanas, aulea, boues, vaccas, & alia pecora his qui eis indigent ad le sustentandum, vendunt inquam, vel locant maioris iusto pretio rigido & summo quod communiter de præsenti tempore venditionis, vel locationis inuenitur propter dilationem concessam solutionis, vsurarij quoque eadem ratione sunt, & tanto maiori supplicio digni quanto plus addunt de pretio, quanto solutionis dies distantior fuerit, & magis expectanda.

¶ At adhuc libet prædictã quæstionẽma gis premere, quare quæro quid faciet mercator si aliquis indigens pecuniæ instet apud ipsum petendo sibi mutuũ, an poterit petenti respondere nolo, non possum mutuare. Suppetunt mihi merces emito illas iusto pretio, præstolaborque solutionem, interim vendes eas, indeque tuæ necessitati prospicies. Respondetur per sextam conclusionem. Q6

¶ Sexta conclusio, si mercator bona fide indigenti, petentique ab eo mutuum dixerit nolo mutuare, non possum: sed potius emito, si vis, quas habeo merces iusto pretio, vade eas vendens tibi tubuenias, interim expectabo solutionem, non videtur esse contractus vsurarius. Dicitur hæc conclusio fuisse fratris Ioannis de la Peña. Patet quia hic non intèruenit mutuatio: sed venditio iusto pretio facta. Quare nulla interuenit vsura palliatio,

neque ex facto, neque ex intentione vnde sic posset facere cum indigenti amico.

Q5 ¶ Sed quid si talis rogatus mutuare, cum possit mutuare, quia suppetit sibi vnde, malit prædictum contractum vēditionis inire, an sit vsurarius. ¶ Respō detur, si re vera nullo modo velit mutuare: sed vendere, licet sit forte cōtra charitatem nolle mutuare, cum possit, non ideo vsurarius re vera erit, si iusto pretio expectata solutione merces eas vendiderit etiam si eas emens statim, vt tuæ indigentiæ consulat minoris vēdiderit eas offerendo, quia id est: quia merces vltroneæ oblatæ, vel subhastatione positæ vilescunt.

Q6 ¶ Deinde quæritur de contractu, qui mohatra dicitur Hispanicè: an liceat mercatori merces: quas iusto pretio cōmuniter curreti de præsenti inter mercatores vendidit iam ad creditum, statim minoris redimere, & videtur liceat quia alius tertius licite minoris emeret quia rogatur ergo etiam mercator qui vendidit, cum non sit peioris conditionis poterit emere minoris. Igitur quia quidam hunc contractum omnino detestantur, alij vero illum non omnino improbant, pro patefactione veritatis,

¶ Statuitur prima conclusio talis contractus redemptionis minori pretio factæ à mercatore qui eas merces maiori pretio, sed iusto ad creditum vēdidit, præsertim post factum potest tolerari cum his limitationibus scilicet primo, quod mercator eas redimens bona intentione vendiderit sine intentione redimendi eas minori pretio, secundo quod fiat secundum omnes seclusa scandalo: ne censeatur fœnerator, quare secūdū Mercatū requiritur causa vitandi scandalū vt nō redimat eas, nisi postquam emptor iam eas exposuerit venales, & non ante: quia sic magis vitatur scandalum. Patet quia cum iste qui primo vendidit iuste vendiderit eas merces (vt supponimus) quia merces non vltro oblatæ, sed expectantes emptores maiori pollent pretio: cū non sit peioris cōditionis, quam alius: poterit prædictis conditionibus seruatis eas minoris emere. Sicut & alius tertius posset vltro oblatas sic minoris emere: prædicta conclusio est Sylvest. verbo vsura 2. §. 4. & Mercati in de cō tractibus contra Metinam in sua instructione confess. fol. 129.

¶ Secunda conclusio, quando mercatores mala fide, & cum intentione redimendi minoris, merces vendūt ad creditum, iusto etiam pretio, iniustitiæ labe non videntur carere, ita Sylvester & frater Ioannes à Peña sic dicitur habuisse: vnde cauti esse debent confessores ad detrectandum mercatores ab his contractibus, quia frequenter faciūt cum mala fide, & cum scandalo. Quare ante factum, tales contractus consulendi sunt, ne fiant. Imo quia sequitur scādalum compellendi sunt, ne eos faciāt, ita Metin. Attamen post factum obseruatis conditionibus primæ conclusionis: quando bona fide, & sine obligatione redimendi minoris fecerunt, tolerari possunt, neque sunt cogendi ad restitutionem.

Q7 ¶ Porro & illa quæstio non omnibus vsque quaque peruia occurrit an qui debet centum aureos in fine anni, possit eo quod in principio anni eos soluit, demere aliquid de centum illis aliasin fine anni soluendis. Et videtur quod liceat, quia statim soluit: de centum soluendis in fine anni, soluere tantum no paginta. Gabriel in quarto, distinctione decimaquinta, quæstione 11. articulo 3. dubio 4. & Caiet. in summa, verbo vsura, notabili 2. & latius D. Aoton. secunda parte. tit. 1. cap. 8. §. 3. & 4. cōtra Nauarrum & alios, & Armillā, verbo, vsura §. 33. tenent talem contractum illicitum esse & vsurarium, sed Armilla eodem verbo, Vsura §. 13. negatiue tenuerat cū prædictis Gabri. Caiet. & D. Antoni. Neque satis constat quid sit dicendum.

¶ Nam pro parte affirmatiua hæc militant argumenta. Primum, quia qui statim soluit debitum soluendum in fine anni videtur suam cōmoditatem, & interesse vendere, quia hoc sibi concessum tempus ad solutionem est sibi cōmodum. Ergo potest pro hac commoditate, & tali soluendi in fine anni, cui statim soluere renuntiat, alicuius partis debiti remissionem expetere.

¶ Item arguitur secundo, quia minus est habere actionem, quā re. l. minus. ff. de regulis iuris: sed creditor cui soluendum est debitum in fine anni, si est debitum verbi gratia cētum aureorum: non habet centū aureos: sed actionem ad illos, quæ minus valet, ergo iuste, quia remittit creditor istam actionem, debitor qui statim soluit, potest soluere aliquid minus quam sit debitū centum aureorum.

¶ Item tertio, quia creditor pro ista solutione sibi facta anticipata non vendit centum aureos sibi in fine anni debitos: sed ius quod habet ad illos, quod minus valet secundum Nauar. quā centum aurei. Quia hoc ius quod in vno anno est inutile minoris valet, quam si esset statim vtile, ergo si minoris valet, & creditor illud ius renuntiat, & vendit pro solutione anticipate sibi faciendā in principio anni potest debitor in hoc casu hoc ius minori redimere.

¶ In oppositum est, quia cum ratione anticipatæ solutionis debitor minus soluit: usuram videtur cōmittere, quia ratione mutui impliciti, accipit vltra sortem remissionem illius partis sicut hic videtur contingere. ¶ Igitur quia quæstio est ardua vt eam diuina ope enodare incipiamus, à clarioribus statuentes conclusiones incipiamus.

¶ Sit igitur prima conclusio in duobus his casibus, scilicet quando debitor soluturus debitum in fine anni ex statim in principio anni facienda solutione patitur damnum emergens, aut cessat sibi verisimile lucrum potest admonito de hoc creditore, si velit sibi statim solui, soluere ei aliquid minus: & secundo idem potest facere quando debitum in fine anni soluendum nō erat adeo liquidum. Hæc conclusio quo ad primum casum est Sylvest. & probatur quia iam tunc nō ratione mutui impliciti, id est anticipatæ solutionis: sed ratione lucri cessantis aut damni emergentis, illius particulæ debiti remissionem accipit statim soluendo, sed conclusio quoad secundum casum est Gabrielis, Diui Antonini, Caietani, Soti, & Nauarri summa latina, capitulo decimo septimo, numero. 229. quia debitum non tam liquidum centum aureorum, vbi labor & expensæ & incertitudo erat in eo recuperando si lis super eo moueretur, quando non constat quod tanto iure sit debitum, non tantū valet.

¶ Sed quid si debitum tale centum aureorum est liquidum cessatque ratio damni emergentis aut lucri cessantis debitori etiam, quia multa sibi suppetit pecunia in arca vnde soluat. hoc op° hic labor est. ¶ Igitur pro resolutione quæstionis sit secunda conclusio in ordine ad primam iam positam: vbi debitum centum aureorum soluendum in fine anni est omnino certum & liquidum, & in debitore cessat ratio damni emergentis, quia nullum damnum tale patitur, eo quod statim soluat dictum debitum, neque ex hoc cessat ei lucrū verisimiliter equialens parti remissę, non licite potest petere remissionē partis pro eo, quod anticipate tale debitum soluit. Hæc est Gabrielis, sancti Antonini, Caietani, Soti, Metinæ Complutensis in Codice de restitutione, quæstione trigesima octaua in fine: Videtur esse fratris Ioannis à Peña, quia in quibusdam scriptis quæ nomine eius circunferūtur dicitur quod in hoc conueniunt omnes, quod debitor non potest minoris redimere debitum centum aureorum in fine anni soluendum, quia anticipate illud soluit, & soluit argumentum, quando arguitur.

Tertius, potest minoris illud debitum emere, ergo & iste debitor. Nam concedit antecedens non absolute: sed si sit periculum in recuperando, & negat consequentiam: quia in casu antecedentis, tertius ille non tenebatur subire illud si quod erat periculum: debitor autem tenetur illud subire, & secure debitum suo tempore soluere.

¶ Sed hæc conclusio est contra Nauarrum, & Armillam loco citato, & contra Ioannem de Ripa citatum ab Armilla, verbo. Vsura, § trigesimo tertio, & probatur hæc conclusio quæ est tutior, & tenenda. Primo, quia fundamentum potissimum in quo fundat Nauarrus suam contrariam sententiam, scilicet quod ius, & actio ad centum, & si sint liquida, secura, & certa, minus valent quam ipsa cẽtum, nõ est validum fundamentum, neque illa lex minus. ff. de regulis iuris absolute suũ fundamentum confirmat: quia prædicta lex primo intelligitur, quod ius ad rem quando est periculum recuperandi illam nec assecuratur, minus valet si vendatur, quam res ipsa.

¶ Secundo intelligitur, quod actio ad rem minus valet quam res ipsa quia actio regulariter solet afferre secum laborem, & expensas cum coram iudice intentatur actio illa.

¶ Tertio, lex illa intelligitur secundum præsumptionem hominum, quia præsumunt magis valere centum præsentia quam ius liquidum ad centum, quia præsumunt fore periculum in recuperando illa centum, & laborem intercessurum, vel quia existimant vnũquemque ad negotiandum, vel ad sua commoda paranda, præsenti pecunia indigere, sed ex se centum præsentia non valent plusquam centum futura.

¶ Nec est verum, ex sua natura loquendo, pecunia cum ex se, & secundum se non sit fructifera, testante hoc Aristotele, & omnibus quod centũ aurei præsentes ex se sint magis vtiles, quam centum futuri certi. Patet hoc primo, quia vtile dicitur quod per vsum, vtilitatem affert: sed pecunia præsens ex sua natura non habet magis vsum quã futura pecunia, quia si vsum fructum habet non est de se, sed ratione laboris, & industriæ humanæ cum ea negotiantis. Ergo ex se pecunia nõ est magis vtilis vel vtilitatem afferens præsens, quam futura, vt patet, ti cẽtum aurei sint reconsi in arca diuitis, & abũdantis vsque ad annum, in fine cuius sunt sibi certo absque lite soluendi alij centum: non sunt sibi ex se magis vtilia neque magis valentia illa nummisma ta centum præsentia in arca quam illa centum sibi soluẽda certo in futurum.

¶ Vnde sicut Diuus Thomas ad Ducissam Brabantiæ, quia vendere officia tabellionatus ex se nullam præfert iniustitiam: ex se & obiecto vendere talia officia esse licitum affirmat, seclusis malis circunstantijs. sic in præsentiarum contra Nauarrum dicẽdum nobis est econtra, scilicet quod quia centum aurei præsentes ex sua natura, quia ex sua natura non fructificant nõ magis vtiles sunt, sic neque magis valent, quam centum aurei certi futuri tamen. Quod si dicendum est eos magis valere id erit non ex se, sed ab extrinseca ratione damni, quod præsentibus nummis adhibita diligentia vitatur, vel ratione lucri, quod per industriam cum eis negotiando inde paratur, & verisimiliter est aequirendum.

¶ Igitur eneruato iam præcipuo fundamento Nauarri probata nunc primo nostra conclusione contra ipsum, ad argumenta postea respondebimus. Patet igitur conclusio, & probatur ex supradictis, & secundo patet etiam quia ratione mutui expliciti, vel impliciti aliquod lucrum temporale velle reportare est vsura, sed qui quia solauit debitum anticipate, minus soluit, ratione mutui impliciti, & palliati reportat lucrum temporale id est remissionẽ partis

tis debiti, ergo est vsura.

¶ Sed dicet Nauarrus quod hic nullatenus intercedit mutuum, sed emptio qua debitor emit ius quod habet creditor ad recuperandum ab ipso centum in fine anni: sed dico quod est venditio voce tenus: sed in re est mutuum palliatum, quia sicut in emptione, vbi emptor anticipata solutione minoris emit, vt bene exemplificat Metina in sua iustructione censet mutuum interuenire implicitum, quia perinde est, ac si talis emptor diceret en tibi mutuo istam pecuniam anticipate à me solutam, scilicet centũ aureos, vt reddas mihi centum & viginti pro eis quos certo valebunt merces pro ejs mihi tradendæ: ita iste minoris solués debitum anticipate perinde facit in re, ac si diceret accipe en tibi mutuo nonaginta pro retentione centum aureorum quos in fine anni integre tibi soluturus eram, quia veluti lucrum denuo acquisitum centetur esse id, quod quis exburtaturus erat, & soluturus, & ex remissione retinuit.

¶ Sed dicet Nauarrus, quod non propter anticipatam solutionem, partis accipit remissionem: sed quia pecunia anticipate soluta, quia est præsens magis valet, sed contra est protecto, quia si sua hæc solutio esset vera iustificaret omnes vsuras ad easque vel saltem latum campum aperiret quod non satis aduertit Nauarrus: quia pecunia præsens seclusa damno emergenti quod per ipsam venit vitandum, aut seclusa lucro cessanti, quia cum ea erat negotiãdum, si his (inquam) seclusis magis valet, quia est præsens, quam futura. Sequitur quod omnes emptiones mercium minori pretio factæ vbi anticipata fit solutio non sint vsurariæ à parte rei, sed ista ratione Nauarri possint iustificari. Quod horret auditus audire, & tamen quod ex eius ratione sic sequatur patet. Quia in omnibus his emptionibus minoris pretij, soluitur pecunia anticipata præsens, quæ præsentialiter datur, & numeratur, potest ergo dicere sic emptor, quia secũdum Nauarrum pecunia præsens magis valet, quam futura, en tibi do pecuniam præsentem, id est centum aureos. Igitur quia plus hi centũ aurei valent quã centum aurei futuri dabis mihi in futurum pro eis mercee vasituras centum, & aliquid plus, vel dabis (quod idem est) centum in mercibus, & quia illi centum in mercibus sunt futuri: & ideo non tantum valent sicut centum aurei præsentes quos tibi nunc trado: dabis mihi amplius aliquid sibi in pecunia siue in mercibus: nec enim facio tibi iniuriam, si pro re plus valenti, id est pro pecunia præsenti plus valenti, quam futura, peto à te aliquid plus, quam pecunia futura, aut merces ei æquivalentes valeant, vides in quos anfractus transuersos agere possit cupidos sentẽtia Nauarri.

¶ Imo eius ratio etiam in formali mutuo facaret vsuram ne tam deformis appareret, quia posset dicere mutuans etiam extra casum damni emergentis, & lucri cessantis, en accipe tibi mutuo centum aureos, & quia ij aurei sunt præsentes, valent magis quam centum futuri à te mihi ad annum in futurum soluendi. Ideo solues mihi centum: & aliquid amplius. Puto pugnauimus contra Nauarrum, & expugnabimus: quia rationes à nobis contra ipsum adductæ sunt veluti demonstrationes morales. Quare cum Diuus Thomas contrarium senserit: male nititur eum in suam sententiam pertrahere dicens quod quando Diuus Thomas insinuat non licere est ratione anticipatæ solutionis, sed inquit Nauarrus aliunde, id est alia via, scilicet quia pecunia præsens magis valet, sed iam subuertimus hoc eius fundamentum.

¶ Quare ad argumentum primum iam diximus, quod seclusa damno

Universidad de Deusto
Biblioteca

emergenti, & lucro cessante, sicut mutuanti eo quod mutuando renuntiat libertati & iuri, quod habebat ad nō mutuandum, non ideo licet aliquid vltra sortem accipere, ita quia in solutione debiti anticipata, est implicitum mutuum vt probauimus secluso damno emergenti, aut lucro cessanti si ex tali solutione anticipata tale nō sequatur, non licet anticipate soluenti minus soluere, quia ratione mutui remissionem partis reportaret.

A

¶ Ad secundum argumentum dicimus negando quod ius ad rem, si sit liquidum, securum, & certum ex se minus valeat quam ipsa res, vt chirographum ad mille debitum, si sit securū pro mille & iuste quidem potest dare & velle dare creditor. Vnde iam mē tem legis minus. adductæ à Nauarro interpretati sumus, quia non militat eius sensus contra nos.

B

¶ Ad vltimum argumentum dicitur, quod quando non venditur debitum, sed ius ad debitum, taliter quod periculum recuperandi debitum emptori relinquitur: quia venditor de hoc securitatem præstare renuit, tunc merito, pro tali iure vt pote periculoso minus soluitur, quia minus valet, sed nos loquimur vbi debitum, & ius ad illud est omnino liquidum, certum, securum, facilimumque recuperatu: tunc non magis valet debitum, quam ius ad illud. Sed dato oppositū esset verum, secundo dicimus, quod in casu de quo agimus nihil concluderet quia debitor debiti ad annum tenetur ius huius debiti facere certum, quia tenetur certo soluere, ergo non potest hoc ius soluendi quod ipse tenetur facere certum, minoris redimere anticipate soluendo. Hinc sequitur quod male Armilla, verbo, Vsura. §. decimotertio, cum nostram veram tenuerit sententiam statim. §. trigesimo quinto, oppositum tenendo, eam mutauit, rationes has nostras parum ponderans, sed existimo, qui exacte eas ponderauerit, ni-

C

D

si proteruire velit, nostræ sententiæ promptus subscribet.

CAP. LVIII.

An pagæ acerbæ sint licitæ vbi late disseritur hæc materia, et vbi non solū impugnari sed & expugnari videtur sententia affirmatiua, & vbi agitur de quodam contractu inito ab Imperatore Carolo quinto an licea. talis contractus.

QVoniam in precedenti disputatione valde fumus immorati, & non immerito: sed vt detegeremus anfractus in quos aliquis minus cautus posset impingere, iam nunc ad reliquas materias dūceptandas progrediamur, primo ab illa quæstione quasi præcedenti anneza inchoando, de pagis acerbis, an sint licitæ. ¶ Igitur de pagis, & scriptis respectu locorum Genuæ vel aliorum banchārum, an licite & sine vsura possint emi hic quæritur, exempli gratia Petrus habet scriptum, vel chirographum, quo hinc ad annum recipere potest centum aureos super tali banco: & quia nunc indiget pecunia pro suis negotijs vendit Antonio tale ius, scilicet posse recipere dictos centum aureos pro nonaginta presentibus. Similiter de pagis Genuensibus eadem est quæstio Ioannes qui hinc ad annos quatuor debet recipere in locis Genuæ mille ducatos, qui nunc sunt acerbi, id est non maturi vendit Petro pro 900. soluendis nūc. An ij contractus sint liciti. & quidem Armilla, verbo, Vsura. §. quinquagesimo, eos proponēs eos iustificat dicens

dicens quod quamuis multas quæstiones circa hoc faciant doctores, tamen hæc est vltima determinatio quod tales contractus sunt liciti & licitos esse probare nititur. Primo authoritate pōtificum, quia inquit Calixtus Papa, & Sixtus quartus huiusmodi contractus cō cesserunt, quos non fecissent si fuisset vsura sic contrahere. ¶ Secundo probat ex cōsuetudine tolerata ab ecclesia & tollerata. ¶ Tertio probatur, tum ratione periculorum, quia potest interuenire aliquod periculum in huiusmodi debita acerba recuperando. ¶ Quarto ratione acerbitatis, quia pecunia acerba non tantum valet quantum matura, & quia nō tantū valet pecunia futura, quā tum præsens, quoniam præsens potest expendi, non autem futura. ¶ Quinto quia in huiusmodi contractibus non venditur pecunia, seu paga vt clarum est, quia venditor in his contractibus non tenetur assignare emptori pecuniam, vel pagam: sed tantum ius, vel chirographum quæ minus valent, ergo minoris possunt emi quam sit quantitas istorum debitorum acerborum.

A

B

C

¶ Sexto quia in his contractibus nō intercedit mutuum ergo non interuenit in eis vsura, illatio est nota, & antecedens patet, quia in mutuo aliquid manet restituendum, scilicet mutuata sors, & hic nihil manet restituendum, ergo non est mutuum. ¶ Septimo quia est vera emptio, quia periculum sortis chirographi empti apud emptorem manet, ergo non est mutuatio vbi possit intercedere vsura. Hæc sunt argumenta neque vilipendenda: quibus Armilla suam fulcit sententiam. Eandem tuetur Nau sum. Lat. c. 17. n. 231.

D

¶. Dico ergo, quæstio hæc non modicum nobis facesseret negotium nisi aliqua fundamenta, & principia quibus ista fulcitur sententia affirmatiua debilitasse mus. Primo ergo antequam pro captu nostro quid nobis in hac quæstione videatur verius resoluamus, dicimus quod esto propter argumenta hinc proposita sententia hęc probaretur, tamen non ideo probandam esse censemus sententiam Nauarri quam quæstione superiori refutauimus, scilicet quod ipsimet debitori liceat à se debitum minoris anticipata solutione redimere, quia hoc negat Caietanus, cū in quæstione hac de pagis acerbis cum Nauar. & cum Armilla tenuerit, quia adhuc diuersa est, vt prædiximus ratio quia iste debitor tale ius, & chirographum certum facere tenetur.

¶ Igitur pro decisione quęstionis sit prima conclusio. Si debitum pecuniarium dicatur acerbū, quia est periculo sum recuperatu, vel litigiosum, vel parum certum, & liquidum, in hoc omnes conuenimus, scilicet quod possit minori pretio iusto tamē emi anticipata solutione. Hæc conclusio est Soti, & fratris Ioannis de la Peña quia iura, & debita in futurum recuperanda cū istis periculis, & malis cōditionibus affecta minus valent.

¶ Secunda conclusio, ista iura vel debita in futurum soluenda etiam liquida & secura minoris possunt emi à mercatoribus qui rogantur ea emere, quādo parati erant tuam pecuniam, quam anticipate pro eis soluunt, occupare licitis negociationibus vbi plus, aut tantundem lucrarētur, quam minus quod soluūt pro chirographo. Hęc cōclusio patet, quia tunc seruatis conditionibus omnibus lucri cessantis probabile est, quod ratione lucri cessantis, vel dāni emergentis possit ea iura minoris emptor ad instantiā partis indigentis tali pecunia emere anticipata pecunia.

Hæc conclusio videtur Metinæ in codice de restitutione quæstione. 38. in fine. ¶ Tertia conclusio, vbi debita sunt liqvida, secura, certa, quæ in futurum sunt recuperanda absque ratione dāni emergentis, aut lucri cessantis in mercatore, rogatus ea emere ab indigente pecunia non potest anticipata solutione minoris ea emere. Hęc est Soti inde iustitia & iure. Hac ratione Metina Sal

Universidad de Deusto
Biblioteca

manticensis in sua instructione folio. 146. pag. 2. ait quod non licet census & iura ab antiquo imposita quorum iustũ pretium fuit ad quatuordecim pro mille iuxta pragmaticam emere minoris: nisi sint iura difficilia recuperatu, quo ad pensiones annales.

¶ Quarta conclusio inter mercatores Genuenses in quorum manibus sua pecunia semper est in potentia ad negotiandum, forsitan si abũt mens corrupta, mala que intentio, & attendantur omnes conditiones iustificantes lucrũ cessans, ratione lucri cessantis possunt hæc iura etiam liquida, & certa & secura minoris emere, arbitrio boni viri pẽsato ex vna parte debita, si sunt periculosa, aut si sunt secura faciliaque recuperatu, pensato saltem lucro quod ex pecunia quam habebant destinatam negotationi proueniret ex qua verisimiliter illud minus quod pro chirographis soluunt lucrarentur: & forte salua censura Romanæ Ecclesiæ hac ratione Calixtus, & Sixtus quartus illos contractus concesserunt, & non absolute.

¶ Quinta conclusio regulariter illæ emptiones pagarum acerbarum factæ iusto pretio arbitrio boni viri taxando sed minori quam sit quantitas in posterum recuperanda sunt licitæ, si hac cõditione fiant vt emptor subeat periculũ recuperandi si debitor talis chirographi, vel iuris excoxerit, vel fidei fractor extiterit vel lite se defenderit, quia solum sibi actionem ad recuperandũ illa vendit creditor & nihil amplius dixi quod regulariter in hoc casu sunt licitæ, quia regulariter instant, vel circumuallant hæc pericula chirographa hæc, & iura sed & in hoc casu, & in priori quartæ conclusionis prædicti pontifices hos casus concessere: & in his casibus, quia regulares sunt & cõsuetudo eos tolerat.

¶ At his non obstantibus salua censura ecclesiæ & meo potentium docere nostra sententia est vera quæ est vt præ diximus Soti, & Fratris Ioannis de la Peña quod in casu particulari, vel particularibus casibus, vbi omnia excasantia cessarent, quia debita sunt certa liquida, secura, sine expensis, & labore recuperabilia faciliaque recuperatu & citra omne periculum & veluti iam in manu: non licet ea anticipata pecunia emere minoris quam in se sint secluso lucro cessante quia nulla sub est ratio excusandi talẽ emptionẽ & præter rationes ante adductas probat clare, quia non licet minoris emere merces certo tradendas quã ipsę tẽpore traditionis valent, sed per Armillam, qui emit debita illa iura & chirographa ad illa recuperanda, emit ea veluti merces. At ista iura si sint certa & secura, pro tempore recuperationis valẽt, verbi gratia mille, ergo non licet anticipata solutione minus quam mille pro eis dare, sicut merces quia tempore traditionis pro eis inueniuntur mille non licet pro eis anticipate soluendo dare minus quam mille.

¶ At negare quod ius ad mille recuperanda tempore recuperationis, si sit certum, & securum recuperatu nõ valeat mille, est præter omnium opinionẽ loqui, quia sicut merces valent mille quado tempore traditionis earum pro eis inueniuntur mille, ita illud ius recuperandi mille postquam tempore solutionis, quia est securum, est veluti merces pro qua soluũtur mille sequitur ꝙ valet mille, neque valet dici quod qui emit illud ius est veluti qui emit granũ in semine, & in potentia quod minus valet, quia non est ita, quia granum in semine & in potentia multis subiacet periculis, & laboribus, & multipliciter põt impediri. At debitũ, & ius ad illud vt supponimus est certũ, securũ, moraliter nõ impedibile: quia debitor illius est valde dives, & timoratæ cõscientiæ, qui statim accedente termino solutionis sofferet ad soluendũ illud cũ bene dictione dñi. Concludamus ergo quod in hoc casu securior & lõge verior est nãa sententia quam Armillę & Nauar.

¶ Igitur

¶ Igitur ad argumẽta dicimus, quod ad priora ex authoritate pontificum & consuetudinis toleratæ respõdimus quomodo, & in quibus casibus authoritas pontificũ, & consuetudo eos cõtractus toleret, & possit tolerare præter quã inisto casu. ¶ Ad reliqua argumẽta iã responsum est quod ratione periculi, aut lucri cessantis possint tales contractus tolerari, sed nõ ratione fundamẽti allati. s. quia pecunia præsens ex se vel semp valeat magis quã futura quia hoc est falsum.

¶ Ad aliud argumentum respondetur, ꝙ licet concedamus, ꝙ vẽditur tãtũ ius, & chirographũ, negatur quod istud ius ex se minus valeat, nisi sit periculosum aut nisi intercurrant aliæ circũstantiæ. ¶ Ad aliud argumẽtũ penultimũ negatur, ꝙ ibi nõ intercurrat mutuũ virtuale, quia pro illo pretio anticipato veluti pro mutuo dato, recuperatur debitũ in quo vltra sorte recipitur aliquid, & sicut emens merces anticipata solutione statim acquirit ius ad eas suo tẽpore recuperandas sic, iste statim acquirit ius ad debita suo tempore recuperanda, quare sicut ille non potest anticipate minus soluere pro mercibus aut pro iure recuperandi eas, ita iste nõ potest minus anticipate soluere pro debito sibi in futurum soluendo, cum est omnino securum, aut prochirographo id est iure recuperandi illud.

¶ Ad vltimũ argumentũ dico quod vocetenus, & in forma est vẽditio sed est cũ virtuali mutuo ratione cuius recuperat plusquã anticipate soluit, ideo est palliata vsura, sicut etiam emptio merciũ minori pretio anticipata solutione, in forma est emptio sed implicite est ibi mutuũ ratione cuius exoluitur aliquid vltra sortẽ, & hæc sint dicta non animo impugnandi Nauar. virum alioquin eruditissimum & mihi gratissimum & de tota Christiana republica tam bene meritum. sed causa eruendi, & patefaciendi veritatem alioquin de se manifestam: sed quibusdam fucatis argumentis offuscatam in hac parte.

¶ In dubium quoque reuocari hic potest contractus ille, quem imperator Carolus quintus oppressus egestate bellorum solitus fuit inire cum ex Indijs regionibus asportantibus gazas, quas sibi pro necessitatibus bellorum eis ademptis tollebat, constituebatque illis annuos redditus super gabellarum sibi debitarum iuribus in recompensationem pecuniæ ablatæ, an sit contractus licitus. Et idem de communitate indigente pecunijs an possit cogere ciues ad præstandum communitati constituendo illis in recompensationem annuum redditum ex veris redditibus cõmunitatis. Qõ

¶ Dico igitur adhunc contractum, quod tanta potest esse necessitas publica cui aliunde non possit opportunè subueniri, quod poterit communitas, aut eius vices gerens rex, aut imperator, vt minus grauentur ciues, & necessitati præsenti præsentanea adhibeatur subuentio cogere ciues ad præstandum communitati, & sic etiam ciues dantes pecunias possunt habere, annuum censum, sicut poterũt habere, qui ex gazis bene acquisitis in Indicis regionibus sibi ablatis ab imperatore Carolo in recompensationem acceperunt ab ipso, super vectigalibus annuos redditus dixi si bene fuere partæ tales gazæ, quia increbruit fama imo experientia est testis: quod multi illorum iniuste eas acquisiere, quod autem tales contractus licite sint patet. Quia hic est emptio census, & non mutuum, quia eam præstantes pecuniam communitati, aut imperatori, non possunt eam reuocare, quando volunt neque periculum pecuniæ est penes eos, qui dant sed penes imperatorem, vel communitatem recipientes: periculum vero census est penes ciues dantes pecuniam, & dominium possessionis hypotheticæ secundum aliquos doctores: similiter igitur vsuræ labe carẽt tales contractus.

¶ Sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Sed quid si communitas accipiens A pecuniam suorum ciuium ad censum talia iura vectigalium non haberet, sed ficte & in aere, An tal is contractus esset licitus si super his fictis iuribus non staretur censum consignaret. Hic casus est dubius vt ait Armilla verbo vsura §. 12. Sed ego dico post extrauagantem Pij quinti damnantis census personales, & super nullam veram hypotecā constitutos plane contractus esset nullus virtuteque illius non possent tales ciues percipere censuales pensiones, perceptaque tenerētur restituere, possent tamen agere tunc pro suo interesse, sed de his satis.

CAP. LIX.

De celebri quæstione montis pietatis tantopere inter doctores ventilata, & an liceat dominis quia subministrant pecuniam, aut granum suis colonis eos obligare ad pretio antiquo conducē dos agros.

Qō POrrò iam illa celeberrima quæstio & inter quæstiones ad materiā vsuræ pertinentes tantopere inter doctores ventilata de montibus pietatis nunc patis se offert vbi quis pius homo cō gerit magnam vim, aut copiā frumēti, aut pecuniam pro pauperibus illius ciuitatis, aut oppidi indigentibus, an possit non ratione mutui, sed quia adhibet diligentiam ad illum sustentandū montem frumenti, & pecuniæ qui sine expensis nequit sustentari, & quia in eo præficit officiales ad conseruandū montem, ad mutuandum indigentibus & petentibus mutuum, & ad recipienda pignora, & chirographa accipere aliquid vltra sortem mutuatam, & videtur quod nullatenus liceat, quia nullus mutuator se offerens ad mutuandū reipublicæ ratione huius, quia laborat in mutuando, & officiales ad mutuādū præficit potest aliquid accipere, quia cū mutuum fieri debeat gratis iuxta præceptum domini mutuum date nihil inde sperantes: non debent pro tali mutuo indigentes grauari, vt aliquid soluant vltra sortem, ergo pro sustentando montem ad mutuandum non debet aliquid vltra sortem exigi. & quidem Sotus, & Caieta. hos montes institutos in Italia damnant tanquam vsurarios. Cæterum Nauarrus, Peña, & Metina complutensis eos approbant, quia inquiunt approbati sunt per diploma Pōtificum Leonis. 10. & aliorum quatuor pontificum: vt refert Nauarrus commento de vsuris. Igitur pro resolutione quæstionis more nostro statuitur prima conclusio. B

¶ Prima conclusio licet pro mutuo non liceat aliquid accipere, quia esset vsura: tamen pro obligatione mutuandi qua quis ciuiliter se obligat ad mutuandum pecuniam, vel frumentū omnibus indigentibus ciuitatis, vel populi cum petierint, aliquid vltra sortem exigere potest. Conclusio est Soti, & omnium cuius meminimus supra, quia licet vt diximus aliquid accipere profi dessusione, vel assecuratione ergo & pro obligatione ciuili omnibus mutuandi, quia est eximabilis pretio. C

¶ Secunda conclusio, mons pietatis est licitus si sit cum his conditionibus institutus, prima nemons crescat expēsionibus quæ vltra sortem exigantur ab indigentibus petentibus inde mutuum. Secunda vt ministri & officiales illius montis nihil amplius ab indigentibus, & poscentibus mutuum recipiāt quam labor eorum postulat. Sed magis pium esset vt erigentes huiusmodi mōtem aliquid etiam redditus relinquerēt pro stipendiandis eius ofūcialibus, pro ciusque sumptibus. Ita vt pauperes, & indi- D

indigentes inquorum gratiam mons institutus est in nihilo grauarētur: sed tantum sortem mutuo inde receptam soluerent. Et sic ait Caietanus vidisse in Italia. Nam & Leo. 10. melius esse asserit vt pauperes non nisi dimidiū pro sustentatione montis & ministrorum exsoluerent tantum: sed nihilominus licet indigentes inde quærentes mutuum pro rata mutui rependant stipendium pro ministris necessarium, etiam & in hoc casu Leo. 10 illum mōtem approbat.

¶ Igitur ad argumentū præcipuum Caietani, & Soti in oppositum respondetur, quod si indigentes accipientes inde mutuum aliquid soluunt vltra sortem, non id soluunt ratione mutui, sed gratia conseruandi montem, & soluendi stipendia officialibus, recompēsandique expensas, quia in gratiam talium indigentium huiusmodi officiales subeunt laborem, & expensas, quæ omnia non tenētur gratis subire posit quam non in illorum commodum, sed in egenorum commodum mons ille institutus est & conseruatur. B

¶ Tertia conclusio, tales institutores montium pietatis in pecunia, vel in tritico pro mutuādo indigentibus populi si non renuntiant dominium pecuniæ aut tritici in communitatē pauperum indigentium, aut si non se obligant ciuiliter & perpetuo, aut pro multo tempore ad mutuandum egenis ciuitatis, aut populi non possunt mutuando exigere aliquid vltra sortem, & salua authoritate sedis Apostolicæ & tāto rū pontificum cui me subdo in hoc videtur vera sententia Soti & Caietani reprobantium montes, quorum dominium, scilicet manet apudeorum fundatores. Et patet quia in hoc casu neque pro obligatione ciuili, quia dominus illius montis vt supponimus non se obligat ciuiliter, neque pro sustentatione illius montis, quia vt supponimus in conclusione hac tale mons non est pauperum: non sustentantur pauperes A aliquid vltra sortem impendere pro illius conseruatione, quia quolibet tempore cū sit suus potest fundator illius sibi eam pecuniā vendicare vel in alios sibi vsus proprios vertere.

¶ Quarta conclusio in rei veritate in casibus quibus pontifices approbarunt huiusmodi montes pietatis sunt liciti, quia in huiusmodi casibus dominium illius montis est penes communitatem pauperum, quia illud dominium remi tiauit fundator montis in communitatem pauperum populi, aut ciuitatis, & talis mons pro mutuando pauperibus ciuitatis manet obligatus vnde si pauperes aliquid vltra sortem contribuāt pro eius, & ministrorum, & sumptuum sustentatione non rem alienam, sed suam met rem agunt. Et in hoc casu vera est sententia Nauarri, & Metinæ, & Fratris Ioannis à Peña, quia in isto sensu creditur pontifices hunc montem approbasse, quia approbamus inquiunt hanc montis institutionem cum conditionibus, quatenus non sunt contra ius naturæ. Verumtamen si fiat iuxta conditiones in hac quarta conclusione pretactas nihil fit contra ius naturæ, ergo est licitus talis mons, si iuxta conditiones has huius quartæ conclusionis instituatur salua censura Romanæ ecclesiæ in cunctis à me assertis vel asserendis. C

¶ Præterea & hic quis ambigere poterit an vsurarius, sit ille creditor qui aduenīente tempore solutionis sibi debitæ maiorem dilationem, aut moram suo debitori concedere remit, nisi aliquid sibi vltra sortem debitam erogetur. Et videtur quod vsurarius non sit in hoc, quia postquā debitor est in mora, potest creditor exigere interesse damni emergentis aut lucri cessantis. Qō D

¶ Respondetur tamen, quod planū est obtaicm moram dilationis solutionis etiam inuito creditore à debitore assumtā tecluſa ratione damni emergentis, aut lucri cessantis, id est si nihil ho-

Universidad de Deusto
Biblioteca

horum ex tali dilatione creditor patia A
tur: non potest à debitore aliquid vltra sortem exigere, quia esset vsura Seu si talis ratio lucri cessantis, aut dãni emergentis interueniret, quia tunc ad instantiam debitoris de hoc admoniti, si protraheret tempus solutionis posset ratione talis lucri cessantis, aut damni emergentis aliquid vltra sortẽ recipere. ¶ Secus esset si ipse causa aliquid plus recipiendi sua sponte se offerret ad præstãdam maiorem dilationem, & non ad petitionem alterius, B
quia tunc casus hic vsuræ labe non caret.

Q5 ¶ Insuper ab hoc loco non aborret illa quæstio, qua quæri solet vtrũ domini agrorum immunes sint ab vsura, qui hac conditione colonis & agricolis pecuniam, aut frumentum mutuant vt pristino pretio quo soliti erant coloni conducere tales fundos, eos conducant quando iam tali pretio coloni eos conducere renuunt. Et videtur quod hoc citra vsuram facere possint, quia C
per id mutui non intenditur, nisi quod pretium iustum pensionis quod antea coloni soluerant modo soluunt, & nihil amplius, & quidem Sotus de iustitia & iure id nõ esse licitum asseuerat. Nauarrus quoque summa latina capit. 17. num. 210. hunc casum cum Soto reprobare videtur vbi sic ait cauere sibi debere ecclesiasticos, & seculares prædiuites, qui sirit colonis agros pluris iusto pretio rigido locant propter dilatatã solutionem sibi debitorum, vel propter mutuationem, quia mutuant colonis triticum, aut victum, aut pecuniam prosumptibus agriculturæ, vel quia alliciunt colonos donis, & pollicitationi D
bus ad augenda prætia in auctionibus publicis, vel quia donatijs incrementorum quæ Hispani vocant pujas, & dilationibus solutionum cogunt eos facere renũciationes ab omni iure alienæ, quales ante suam ætatem paucissimas in Hispania vidit Nauarrus, nulla habita ratione quod per huiusmodi iumissiones, & ad casus fortuitos obligationes minuitur pretium, alioquin iustum conductionis, nulla habita ratione, etiam quod locantes tam excessiuo pretio sunt in causa vt redigant conductores ad maguam miseriam, ita vt fiãt veluti locatorum mancipia, vel vt vtantur mendacijs, vel malis artibus in vendendis fructibus, vt inde corradãt pretiũ excessiuum quod soluunt: quibus nisi vtantur impossibile est illud soluere.

¶ Igitur pro decisione quæstionis, quia frater Ioãnes de la Peña videtur aliter diciderc, more solito statuamus cõclusiones. ¶ Quarum prima sit. Si ipsi domini agrorum sponte se offerũt ad præstandam iusto pretio boues, & instrumenta ad inducendum colonos agricolas, vt augeant conductionis pretiũ, quod alias non augerent vsuram esse existimo. Sicut si huius rei gratia mutuarent frumentũ, hæc cõclusio est Nauar. & Soti. Et patet quia ratione istius præstationis mutui accipiunt plus pretij quam essent accepturi.

¶ Secunda conclusio si ad instantiã & petitionem agricolarũ cum per plures annos ineunt conductionis fundorum contractum, domini agrorũ obligatione ciuili, & instrumẽtali se astringunt ad præstandum boues, & instrumenta agriculturæ suo iusto pretio postea soluenda, & si sic se obligent ad vitualia, vel semina necessaria mutuãda si ratione huius obligationis ciuilis aliquid modicũ exigant amplius quã non essent sine illa recepturi, nõ videtur cõdẽnandũ. Patet hæc conclusio, quæ fertur fuisse F. Ioãnis de la Peña, quia obligatio hæc cũ sit ciuilis & per plures annos. v. g. octo aut decẽ est extimabilis pretio, ergo cũ nõ vltro, sed ad instãtiã agricolarũ se dñi agrorũ ad prædicta astringere, aliquid pro ea accipere, culpa vsuræ vacare videtur.

¶ Adeo in hoc totum periculũ versatur vsuræ, & ideo Sotus, & Nauar. id absolute reprobant, quia vel ipsi dñi agrorũ ad

adhæc mutuanda, vt augeant pretium vel recipiant pretium quod alias coloni non darent communiter, vltro se offerunt, vel si ad instantiam colonorum ea obligatione ciuili se obligãt illa parũ valet si fit pro semel, aut bis prædicta mutuando, vel si aliquid valet, quia est obligatio qua se obligant adhęc mutuãda necessaria agricolis pluries, quotiens indiguerint, & per plures annos, nõ tamen nec in hoc casu tantũ valet, quantũ est id quod ad pretiũ aliasdandum adaugent. Vnde res est plena periculis, & ideo ab his auctionibus pretijs his coloribus merito Nauarrus aduertit ecclesiasticos, & seculares prædiuites debere cauere.

¶ Vltra hæc accedit & dubium ab hoc loco non alienum, scilicet an contractus hic sit vsurarius, vbi Petrus sic conueniteum Ioanne dicens Ioannes obliga te mihi ad meas in æstate iusto pretio demetendas fruges pretio tunc temporis currenti, & nos ego tibi præ soluam partem pretij. Sotus in de iusti. & iure hunc contractũ non omnino audet approbare, quia ratione anticipatę solutionis partis pretij quæ videtur mutuũ virtuale exigit Petrus à Ioanne obligationem ciuilem extimabilẽ pretio, scilicet demetendi segetes Petri postea in æstate. Sed dico licet ista sententia Soti propter authoritatem tanti viri vt pote tutior non sit omnino reprobanda, sed consulenda, sed quia ista conuentiones cõmuniter fiunt in Hispania quæ non sunt mutua sed emptiones, vel conductiones operarum operarij præsoluta prius parte pretij quia non intendunt istimutuare sed conducere operarios præsoluta parte pretij, vel toto pretio, ideo non sunt vitio vsuræ notandi nec obstat quod ciuiliter obliget Petrus Ioannem ad præstandas in posterum, id est in æstate operas anticipata pecunia Ioannem obligando, quia etiam citra vsuram anticipata solutione emens merces licite obligat venditorem ad eas in posterum tradendas emptori.

¶ Deinde hic nisi in materia de locatione casum hunc dilucidassemus, Q5
an vsurarius sit contractus locare oues cum obligatione reficiendi numerum earum ex fœtibus inde naciturís, vt passim fit in noua Hispania vbi contra naturam contractus locationis conductor subit periculum suppleudi numerum ouium pereuntium ex fœtibus ratione conductionis sibi prouenientibus debentibus, hic nobis prolixior sermo erat futurus. Sed iam diximus contra Metinam in sua instructione absolute damnantem contractum quo modo hic via potest tolerari, si locator ouium ratione huius granaminis quod imponit conductori ouium, tanto minori pretio eas locet, quantum valet refectio pro pereuntibus ouibus quam facit cõductor ex nascentibus fœtibus.

¶ Secundo dici potest quod tolerari potest, quia cum oues illæ locatæ sint locatoris, & apud ipsum maneant quoad dominium, ex fructu suarum ouium, & suo reficit oues pereuntes, & residuum fructuum præter requisitum ad hanc refectionem locat tantum conductori iusto pretio alias longe maius pretium iuste accepturus, si omnes fructus locaret, sed an ita fiat committendum censeo eorum conscientijs & arbitrio bonorum virorũ, quamuis non sit res quę vacet omni scrupulo. Quando ergo magna strages contingeret sine culpa conductoris ex casu fortuito tunc nõ videtur ex nascẽtibus fœtibus teneri ad reficiẽdũ numerũ, quia sine culpa sua in notabili copia perierunt matres & nõ suppetit ea possibilitas ex fœtibus paucis remanẽtibus, aut nasciturís suppleudi tam magnum numerum: nisi forte per plures annos eas conduxerit, taliterque euenerit casus vt ex abundantia fœtuum subsequentium, vel præcedentium annorum possit conductor recompensare refectionem not-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bilem ouium casu fortuito pereuntiũ: quam fecit, & pro quantitate pretij cõductionis quod soluit aliquid lucrari ad instar casus fortuiti sterilitatis inniti tendo æquitati.

CAP. LX.

An gener teneatur fructus pignoris dotalis computare in sortem, & an vsura sit si venditor sibi applicet fructus possessionis venditæ ante pretij solutionem.

QVoniam paulatim ad profundũ materiẽ vsurarum immergimur iam illa quoque quæstio iuridica capit. salubriter de vsuris, & lege. pater. ff. de dol. mal. prætacta se exerit, an gener fructus pignoris fructiferi sibi dati à socero in securitatẽ soluendæ dotis, teneatur in sortem sibi dotis debitæ, & soluendæ computare, an vero his fructibus iam perceptis, in dotem eos non cõputando possit integre suam dotem sibi constitutam pro sua vxore recuperare. Et quidem hæc quæstio iam per authoritatem pontificiam prædicto. capit. salubriter satis patenter diffinita est, scilicet quod nõ est vsura tales fructus pignoris dotis non computare, & quod licite potest gener his fructibus, quamuis perceptis iam à se, integram vxoris dotem expetere, quia tales fructus iam perceptos restituere nõ tenetur, quia eos non capit vi mutui veri, vel palliati: sed alia ratione.

Qõ ¶ Sed quænam sit ista ratio iustificans acceptionem fructuum pignoris dotalis vltra dotem, si petitur, varias huius rei rationes quę à varijs doctoribus variæ redduntur, si quis videre velit legat Didacum à Leina in cap. 1. lib. variarum resolutionum. Sed Nauarro A prout ipse ait nulla earum rationũ placet, non communis, neque alia Metinæ neque alia Sotinec alia Fortunij à Nauarro olim approbata: sed solũ alia genuina fundata in donatione tacita dotantis, & tradentis pignus quæ secũdum ipsum colligitur ex multis in dotatione concurrentibus, quæ ibi insinuantur. Sed mihi nulla ratio magis applaudit aut satisfacit, quam illa, quam illustrissimus dominus Didacus Romã episcopus Thaxchalensis vir sua facultate eruditissimus cum interesset B quibusdam nostris conclusionibus insinuauit fundans eam in ratione damni emergentis, nam & si illa ratio Soti libro. 6. de iustitia & iure. quæst. 1. arti. 2. bona sit. scilicet quod ideo potest gener recipere illos fructus pignoris dotis vltra dotem saluã & integram, quia dote salua, atque integra obligatur ex fructibus dotalibus percipiendis ad onera matrimonij sustinenda, sed quia hæc ratio generalis videtur reducenda est ad aliam magis notam, & specialem: & quidem nullã hic apparet ratio C certior, quam ratio damni emergẽtis, licet alij doctores, vt Metina complutensis de vsuris suggerant hanc causam esse, rationẽ lucri cessantis, scilicet quia cũ pecunia dotali lucraturus erat gener si statim sibi fuisset saluta. Sed hęc ratio nõ est vniuersalis. Sed quid si cum dotali pecunia nõ negotiaturus esset gener, sicut multi non negotiãtur.

¶ Igitur potissima ratio iustificans prædictũ casum est ipsamet ratio dãni emergentis, quia damnum emergens dicitur nõ solũ quando ex eo quod nõ soluisti mutuum, aut debitum in tempore cecidit domus, aut triticum est à creditore carius emptum, sed etiam quando ex hoc aliquod simile damnum accepit creditor. At ex eo quod socer, vel qui promisit dotem quam statim se obligauit soluere dilatat, gener patitur damnũ, quia ex suis expẽsis, vel facultatibus proprijs, vel alienis cogitur subire onera matrimonij quę ex fructibus

ctibus dotis soluẽdę, & nõ ex proprijs A ideo sic licet nõ præacceperit pign^us: potest sponsus petere & redditus, & fructus dotis: nisi expresse renuntiauerit iuri suo recipiendi fructus vltra dotẽ. Hæc sententia est etiam fratris Iosephi minoritæ in suis floribus Theologiæ, & probat eam ex vsu reipublicæ Christianæ, quia ius canonicum & ciuile concedit marito posse petere redditus dotis, dum sibi non soluitur, quia salua dote ex eius fructibus tenetur onera matrimonij portare.

¶ Ex quo infertur secundum dictum quod est Nauarri, scilicet posse maritum pacisci cum eo, qui dotem promisit, & non soluit, vt quoadusque soluatur pro subsidio onerum matrimonij pendat in singulos annos tantum, quãtum aliquis mediocriter industrius ex ipsa dote, ipsa salua, sibi comparare posset, ita Panormitanus capit. salubri. & multi relati per Didacum Leiua loco supra citato, & Sotus libro sexto de iustitia & iur. quæstio. 1. articulo. 2. quid quid Ioannes Lup. in repetit. cap. per vestras not. 6. de don. inter vir & vxo. dicat.

¶ Præterea quærere hic aliquis forte non cessabit an vir possit percipere omnes illos fructus pignoris vltra dotem etiam si superfluant, & excedant ad onera matrimonij sustinenda. Dicitur ergo quòd licet doctores, qui ratione lucri cessantis tales fructus pignoris posse sibi vendicare maritum affirmant, concedant etiam fructus excedentes onera matrimonij posse inde percipere: tamen re vera secundum Sotum loco citato, & etiam Syluest. verbo, Vsura, non potest marius inde sibi reportare fructus excedentes onera matrimonij quatenus excedunt: sed tantum ad onera hæc sustinenda, quia necessitas, & obligatio mediorum desumitur ex fine.

¶ Adhuc & hanc necessariam quæ- Qõ
stionem & hic adijcimus enodare, vtrum vidua post mortem viri possit illos fructus vltra dotem repetere: dum

Qõ ¶ Ex quo patet solutio ad illã quæstionem vtrum casu, quo vir accipiens pignus concesserit dilationem: possit accipere fructus, quia respondemus cum Nauarro summa latina, capitulo decimo septimo, numero 213. quod potest contra Armillam, verbo, Vsura. §. 23. cuius ratio nihil valet, quia inquit C si à principio fuit appositus terminus dilationis solutionis dotis non potest facere fructus pignoris suos, quia sicut potuit eam accipere sine dote, ita expectare, & dare dilationem per annum & plus. Secus secundum Armillam si non est positus dilationis terminus.

¶ Sed dico cum Soto etiam cui accedit Nauarrus quod etiam concessa dilatione, & termino solutionis dotis certo in futurum: licite potest sponsus illos fructus pignoris sibi percipere, quia si cõcessit dilationem, visus est eam iuxta D iuris concessisse, & per hoc non renunciasse iuri percipiendi fructus quos ratione damni emergentis, vt prædiximus licite percipit.

Qõ ¶ Sed quid si sponsus non præaccepit pignus, & concessit dilationem dotis an possit petere fructus. Respondetur propter candẽ rationem Soti, quoniam si sponsus concessit dilationem: iuxta ius eam videtur concessisse, non renunciando iuri suo, & damno suo:

Universidad de Deusto
Biblioteca

si ei sua dos non soluitur, & quidem quæstio hæc non tam pateſcit inter doctores. Nam Panormitanus capit. salubriter de vsuris partem tenet affirmatiuam: veruntamen Innocentius, Hostiensis, Ioannes Andreas sustinent partem negatiuam. Quia ipsa vidua non tenetur alere familiam integram seruando dotem quemadmodum eius teneatur maritus, & ideo ipsa caret illo iure mariti.

¶ His igitur sic stãtibus statuitur hæc responsiua conclusio, probabiliscit opinio quod maritus qui dotem recepit, & hæredes eius in causa diuortij tenentur vxori viduæ, aut separatæ ad alimenta præbenda quæ salua sibi manente dote dari debent, quoad vsque illi sua dos persoluatur. Hæc conclusio est Nauarri loco citato, Syluestri, Angeli, idem docet glossa de rei vxoriæ act. l. vaica. §. exacti. Hæc conclusio patet primo quia cæteris paribus semper est magis fauendum doti, & viduis, quarum causa est fauorabilior in suis dotibus. Secundo probatur ex ratione Soti quia maritus cum illo onere suscepit dotem, aut pignus dotis, vt quandiu nõ soluitur dos & non restituitur vxori alat vxorem & etiam familiam si remaneat filiorum salua dote, ergo potest vidua, seu separata percipere illa alimenta pro se, & familia remanente necessaria quamdiu sibi sua dos non redditur. ¶ Et confirmatur quia quamdiu sua dos non restituitur illi, nõ desinit esse dos, neq; desinit gaudere iure speciali dotis quia cum illo onere transiuit ad maritum, & hæredes mariti, vt quamdiu sibi non solueretur, salua dote aleretur non solum familia, sed etiã ipsa si remaneret sola, & non solum per annum, sed quamdiu in vita patitur dilationem dotis, quia non vsque ad mortem tantum, sed vsque ad redditam dotem perseuerat in marito onus sustinendi onera matrimonij salua dote, & per hoc soluitur argumentum cõtrariorum, quia licet vidua non teneatur alere familiam salua dote, sed dicomaritus tenebatur, quia illo cum onere suscepit vsque ad restitutionem dotis.

¶ Secũda cõclusio quæ nõ respuitur à contrarijs quãdo hæredes sunt in mora soluendi dotem ex culpa sua, & non ex negligentia viduæ, tenentur ei omne damnum ex dilatione subsecutũ resarcire, vt si propter dilationẽ dotis vidua coacta est ad vsuram mutuum accipere, aut destitit lucrari, quia cũ sua pecunia dotali negociatura erat, quia alia pecunia ad negotiandum carebat. Hæc conclusio patet quia non tenetur vidua cũ suo hoc detrimẽto expectare dilationem dotis. Secus si hæredes nequiuerunt citra culpam suam antea soluere, quia tunc pie magis cum illis est agendum.

¶ Sed conclusiones præcedentes simul cum sua quæstione cognitionem etiam huius dubij exigunt, scilicet quãdo veniat restituẽda dos post mortem mariti. Ad quod duo dicimus primo quod secundum ius ciuile bona dotalia immobilia, vt fundus, siue domus sunt statim à morte viri viduæ restituẽda, quia horum bonorum nullum apud hæredes transiuit dominum. Secundo adijcimus quòd quando bona sunt mobilia, quo ad hæc hæredes non tenentur viduæ, nisi post annum à morte viri restituere, est difficultas sic in. §. exactio supractitato, at per supradicta patet quod non sit vsquequaque vera cõclusio fratris Iosephi in suis floribus vbi concludit quod si non maneant liberi non potest vxor aliquid pro suis alimentis exigere dum differtur solutio dotis.

¶ Sed profecto ad hanc difficilior apparet quæstio illa cui' meminit ibi frater Iosephus an mortua etiã vxore post mortẽ viri: neq; recuperata sua dote liberi remanẽtes possint ratione dilationis dotis aliquid exigere pro alimẽtis vltra sortẽ: profecto res est dubia, Frater Iosephus negat, quia mortua vxore non

nõ manet idem matrimonij onus, sed salua aliorum censura licet nõ sim certus existimo posse dici quod mortuo patre, & postea ante recuperationem dotis mortua matre, quia succedũt in ius matris possunt filij à quocunque detinente dotẽ matris exigere: aut quod restituat eis dotem maternam aut salua ea præbeat eis alimenta, & ratio est quia quamdiu non est restituta, quia cum illo onere transiuit in patrem cũ illo onere transiuit in auum vel in fratrem maiorem vel alium si concessione patris illam dotem vsurparunt renuuntque statim restituere.

¶ Ex prædictis infertur etiam quartum dictum secundum Nauarrũ quod iuste possunt obseruari statuta terrarum vt qui dotem promittit quoad soluat, & maritus & ipsius hæredes quoscunque dotem viduæ, aut separate reddãt, certum quid ex centum in singulos annos pendant.

¶ Sed hic quærendum restat an maritus dotis sibi datæ faciat absolute fructus suos. Respondetur breuiter quia quæstio hæc alium expoſcit locum. Interim dicitur quod quando res frugiferæ dãtur in dotẽ vt mancipia & greges ouiũ: si dentur hęc appretiata nihil aliud exprimatur: cẽsentur transire tanquam per venditionem quandam tacitam, vt prædiximus alibi transire in dominiũ mariti subsitareque eius periculo, sed secus est si hæc non dentur appretiata. Quia si non dentur appretiata, periculum & dominium borum bonorũ dotalium manet apud vxorem & maritus est veluti eorum vsufructuarius in ordine ad onera matrimonij subleuãda, quare sicut vsufructuarius, tenetur ex fœtibus ancillarum, & ouium si existant reñcere, & supplere numerum ancillarum, aut ouium dotalium sibi traditum inappretiatum. ¶ Adde etiam quod siue dos detur appretiata, vel inappretiata secundum legem Hispaniæ fructus dotales multiplicati extantes sicut cætera durante matrimonio bona lucrificata in fine matrimonij diuidi debent inter superstitem coniugẽ, & hæredes obeuntis, vide de hoc partita. 4. l. vigesima prima. titulo. 11.

¶ Vltra prædicta agitanda hic venit & illa quæstio an vsura sit sibi vendicare venditorem, fructus rei venditæ ante pretij solutionem. Huius quæstionis meminere canonistæ cap. conquestus de vsuris, & Syluester, verbo, Vsura. pro resolutione igitur quæstionis sit prima conclusio quando absolute quis vendidit rem actuali venditione etiam ante pretij solutionem vsura est, si fructus rei venditę, quia non est sibi soluta, venditor velit facere suos, hæc est Syluestri, verbo, vsura. 2. quæstione vndecima, & Francisci de Mayron in quarto, distinctione decima quinta, & sanctus Bernardus, & Rosellę, vsura. §. 47. & Archidiaconus ait theologos nõ approbare hunc contractum, scilicet quod sit facta iam actualis venditio, & quod ratione pretij non soluti venditor fructus faciat suos. Et probatur primo quia de re aliena cuiusmodi est possessio actualiter vendita non licet accipere fructum. ¶ Secundo probatur quia postquam res est vendita etiam si non sit tradita: iam ex tunc nisi in casibus quibusdã exceptis, dominium, & periculum manet apud emptorẽ. Ergo emptori, & non venditori ex tempore actualis venditionis debet fructificare. Tertio probatur, quia illi fructus videtur haberi ratione dilationis tẽporis quę cõcedit dilationẽ solutionis pretij quod videtur sapere vsurã per caput in ciuitate de vsuris: quare vsurarius est contractus si vendens actualiter possessionem pacisceatur sic accipiam interim fructus dum non soluis pretiũ, nõ computando eos in sortem, nisi forte principaliter fecisset ad seruiendum amico, & ad instantiam amici, alias nolens vendere quia eam possessionem non esset venditurus, quia tunc ratione interesse, posset illos fructus accipere maxime dum apud se soluti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

susciperet periculum, vel si maneret domus, aut possessionis periculū apud amicum ementem aliquid æquialenter de fructibus ei refunderet in hoc casu pro periculo donec pretium solueret, atque in hoc casu soluta parte pretij pro rata emptori remittenda esset pars fructus.

Qō ¶ Præterea quia vrgere quæstionē magis volumus: quæritur adhuc vtrū venditor saltem ratione pœnæ cōuentionalis possit sic pacisci cum emptore vt si intra terminum non soluerit, B transacto termino possit venditor possessionis venditæ fruct⁹ facere suos, & videtur quod sic quia non est æquum, vt emptor habeat fructus post moram solutionis, & quod venditor post talē moram pecunia sibi debita pro pretio vti non possit. ¶ Respondetur quod secluſa fraude vsurarum, si bona fide malit in termino sibi reddi suum pretiū quam illos fructus percipere, & si impotentiā ad soluendum in termino nō nouerit, sed putet posse soluere, si ad C coarctandum illum ad soluendum, vēditor de illa pœna paciscatur: vt transacto termino emptor amittat fructus: in hoc casu post terminum præfixum, aut si fuit sic pactum, & non fuit certus terminus solutionis præfixus post monitionē factam à venditore, si debitor id est emptor non soluat pretium, poterit venditor tales fructus exigere: donec emptor soluat, & idem posset exigere ratione damni emergentis. Si quod sibi emergit ex non facta sibi solutione, sed ratione lucri cessantis à D principio sic pacisci nō est tutum. Sed bene licet sic pacisci ratione pœnæ cōuentionalis: ita frater Iosephus in suis floribus, ita glossa, cap. conquestus. de vsuris, ita intelligitur textus in l. curanit C. de pactio, & C. de ven.

Qō ¶ Adhuc incompleta manet quæstio si econtrario hic non inuestigemus: si venditor recepit pretium possessionis, & nō tradidit possessionem an fructus eius faciat suos. & videtur quod ad A huc illos fructus possit sibi vendicare, quia cum possessio eius non sit tradita emptori, periculo eius videtur stare, ergo adhuc pro eo, & non pro emptore videtur fructificare.

¶ Statuimus ergo pro responsione cōclusiones. ¶ Sit igitur. 1. conclusio, vēditor cum iam semel receperit pretiū tenetur restituere possessionem & fructus perceptos post venditionem, neq; de hoc vllatenus ambigitur cum etiam probatū reliquerimus quod post actua B lem venditionem etiam ante solutionem pretij, fructus rei venditæ venditor non possit facere suos.

¶ Secunda conclusio si venditio fuit conditionalis cum conditione quod venditor non teneretur tradere rem donec integrum sibi pretium soluere-tur, tunc venditor iuste retinet fructus. Hæc conclusio est fratris Iosephi in suis floribus Et patet quia ex voluntate emptoris tunc retinet, ex pactione iusta dummodo sicut tunc ex pacto fructus cedunt venditori, sic etiam ei cedat & periculum domus vel possessionis quod non latis explicuit frater Iosephus.

¶ Tertia conclusio. si venditio fuit absoluta sine conditione vlla, etiā ante solutionem pretij, non potest venditor vsurpare sibi fructus: fructus autē retinere potest post moram solutionis si possessionem non tradidit, sed penes se illam habet, in recompensationem pretij. Quos certe fructus tenebitur cō putare in sortem pretij: cum reliquum pretij sibi solustur.

Qō ¶ At de illa quæstione hic sermo reincidit quæ supra latius disputata fuit an qui vendit oues centum incertas, id est non signatas de grege mille ouium signato, & certorante traditionem possit sibi fructus earum facere suos? ¶ Dicitur brebiter quia cum secundum ius ciuile ad eum pertineant fructus rei ad quem pertinet rei fructificantis dominium, & periculum, et quia secundum Syluest. verbo, Emptio. § tertio per illam

Iam absolutam venditionem iam trāslatum fuit dominium in emptorem illarum centum ouium indeterminate, siue per indiuisum de illo grege signato mille ouium, & quia res perit domino suo, & quia emptor in hoc casu illarum centum ouium est dominus, sicut sibi pereunt, si pereunt: sic sibi debent fructificare, & non venditori. Quod si perierint nihilominus pretium repetere non poterit etiam si apud venditorem perierint. Et etiam in hoc casu interitus ouium, si pretium non fuit solu B tum non poterit excipere in foro exteriori, vt illud non soluat nisi venditor fuisset in mora tales oues tradēdi, quia illud pretium contra altos non erat solutum, vel soluendum venditori sine causa: sed causa emptionis. Vnde si solutum est, non est in hoc casu repetendum, & si non erat solutum nihilominus in conscientia etiam mortuis ouibus est soluendum, ita Syluester ibi.

¶ Secus est quando vēduntur incerte oues de incertis gregibus, quia tunc C quousq; eas tradat venditor apud se stat earum periculum: ideo sui erunt fructus, sed de hoc antea plura diximus ex Syluestro.

¶ Sciendum est autem secundum Syluestrum, verbo, Emptio, quæstione tertia, quòd de ratione contractus emptionis, & venditionis est quando non est aliud conuentum quod ex quo factus est pertineat lucrum, & periculum rei emptæ ad emptorem: licet res tradita non sit, instituta. eo. §. cum autem. ff. de periculis, & commod. rei venditę. l. id D quod. Circa hoc autem datur regula talis aut venditio fit pure, id est sine conditione, & sine scriptis: aut casu cātum quo conuentum est vt non valeat venditio antequam scriptura sit facta. C. l. de probil. cum res. Secus si à principio simpliciter contrahatur, & postea ad probationem fiat inde scriptura. ff. de pignor. l. contrahitur. Cum igitur sit pure: & sine scriptis isto prædicto modo, & cum est emptio certæ speciei nō A indigentis degustationem sicut periculum statim, sic & fructus transeunt ad emptorem. Si autem non in specie, id est in singulari venditum sit, sed ad mēsuram venditio fiat: periculum est venditoris donec sit mēsuratum: & si emptor nolit mensurare, tunc venditor etiam si nihil dixit de expeditione vasorum potest coram testibus mensurare, et effundere monito prius emptore, si vasa sunt vēditori necessaria propter vindemiam, vel aquam, vel iustā rationem. ff vbi supra l. 1. & 2.

¶ Similiter rei emptæ in casu quo venditur post, publicatoque cauta malefici) venditoris periculum erit vendi toris. l. si fundum. ff locat. ibi gl. fin. & Hostiensis. sed intellige propter malefi-cium admissum antequā emptor proprietatem adipisceretur, & similiter si fuit in culpa leui perditionis rei venditę, vel fuit morosus in eam tradendo, quia hic vltima mora nocet.

CAP. LXI.

An mutuanti liceat aliquid vltra accipere ratione lucri cessantis, & de conditionibus necessarijs ad lucrum cessans sequendum.

D IAm illa celebris quæstio hic suum sortita est locum vtrum ratione lucri cessantis, aut damni emergentis liceat mutuanti aliquid accipere, & videtur quod non liceat: tum, quia in hoc casu petens mutuum non impedit mutuātem à lucro, quia ipse mutuans voluntariè, vt mutuet, abstrahit suā pecuniā à negociatione. Ergo mutuans sic non potest ratione lucri cessantis aliquid accipere, tum quia si ad preces, & instantiam petentis mutuum mutuans

Universidad de Deusto
Biblioteca

potest ferre lucrum cessans, quia pecunia eius exposita, vel destinata negotiationi, quam mutuat magis valet: quia accepta vt sic, est fructifera in spe propinqua, sequitur quod mutuans te possit offerre ad mutuandū sua sponte, & non rogatus, pro aliquo interesse: sicut potest agricola se offerre præueniendo, & rogando emptorem vt maioris emat triticum, quia iam seminatum est, & mandatū est terræ, & sequitur q̄ posset sic se offerre ad subueniendum indigenti, quia si cum leuiter rogatur mutuare, non est vsura per se ferre lucrum cessans, ergo ne quando ipse se offert sponte ad lucri gratia mutuandum non esset vsura quia tam voluntarie cessat à lucro in vno casu sicut in alio, consequens videtur periculosum concessu, ergo & antecedens.

Q5 ¶ Igitur pro eruenda veritate quæstionis perpendendum est duas de hac re in scholis circūferri opiniones quarum prima est Soti in de iustitia & iure, libro sexto, quæstione prima, articulo tertio, vbi licet probabilem esse concedat opinionem affirmatiuā, probabiliorem & securiorem esse censet opinionem negatiuam, tum quia dum mutuans mutuare nō cogitur, ipse etiā si rogatus sit voluntarie dimouet pecuniam, quam mutuat à negotiatione, ergo non videtur impediri a lucro inuitus: tum quia ex contraria opinione, ampla via vsuris aperitur, tum quia Diuus Thomas secunda secundæ, quæstione de vsuris huic negatiuæ opinioni Soti videtur fauere: vbi ait quod quia lucrum cessans potest multipliciter impediri, non potest mutuans de illo pacisci cum mutuatario.

¶ Alia opinio affirmatiua circumfertur quæ est Nauarri in commento de vsuris, & in summa latina capitulo decimo septimo, numero. 111. & Caietani super secunda secundæ Diui Thomæ, quæstione septuagesima septima, articulo primo, & in summa, verbo, Vsura, & Syluestri, verbo, Vsura. 1. quæstione decima nona, est Adriani, est Mediæ. C. de restitutione. fol. 135. fuit Victoriæ. & est opinio iuris peritorum, & Theologorum modernorum, quæ valde probabilis est, dum tamen cum conditionibus requisitis, de quibus infra fiet mentio fiat, quia alias hæc opinio nō est vera, neq; amplectēda nisi cum conditionibus prædictis.

¶ Verūmen antequam ad huiusmodi conditiones examinandas earumq; necessitatē librandam accedamus prænosse oportet quid lucrū cessans: quid vero damnum emergens dicatur. ¶ Igitur quia damnum emergens & lucrū cessans sunt quoddam genus interesse generaliter sicitur interesse esse damnum emergens vel lucrum cessans, eo quod aliquid fieri debebat, vbi fieri cō prehendit etiam non fieri secundum Nauarrum cum non facere interdum perinde sit ac facere. l. si mora. ff. solut. mat. & glos. l. 2. recepta in princip. ff. de verborum.

¶ Interesse igitur est duplex, scilicet aliud damni emergentis & aliud lucri cessantis. Exemplum damni, habebam pecunias ad reficiendum domum, vel ad emendum in æstate triticum, aut fœnum & eas mutuo tibi dedi, quas quia ad præstitutū diem non soluisti domus concidit, triticum duplo carius à me emptum est, pecora fame interiere, aut aliquod simile damnum accepi, damnū emergens istud est. ¶ Exemplum interesse lucri cessantis. Sum mercator habeo pecunias quibus merces emere volo ad negotiandum, eas tibi do mutuo, & die præfixo non restituis, lucrum quod ob id facere cessō est meū interesse lucri cessantis. Igitur his suppositis statuamus cōclusiones de quibus inter omnes doctores conuenit postea discuri de ea de qua magis controuertis.

¶ Prima cōclusio, tam lucri cessans, quam damnum emergēs potest ob mutuum peti licite, in tribus casibus. Primo, quando mora in soluendo mutuū præcessit. Secundo, quando damnum, vel lucrum cessans cōtigeret in mutuā te ante moram solutionis mutui, vel post moram, scilicet quando mutuans per aliquam vim regis, ciuitatis aut cuiusuis alterius coactus est mutuare pecuniam casu, quo re vera cum ea erat negotiaturus, & lucraturus, & nō aliar. Tertio, cum à principio conuenit de soluendo damno in hac conclusione quæ est Nauarri summa latina capitulo decimo septimo, nume 111. Conueniunt omnes, & de primo casu patet in cap. conquestus de vsuris, & ex celebri glossa, vbi in quibus tribus casibus non solum licet accipere, & exigere, sed etiam à principio cōuenire de summa quæ vltra sortem sibi rependenda est ex verisimili illo interesse damni, aut lucri, ita etiam Sotus loco citato de iustitia & iure, licet Sotus secundum Nauarrum magis quam alij hanc materiā restringere sit conatus. Sed iam hodie in cābiorum materia per extrauagantē pij quinti nō potest à principio aliquis pacisci de lucro cessanti verisimili.

¶ At vero iam ad punctum, in quo tota difficultas huius materiæ sita est sub intramus vbi quærimus, an in casu quo quis sponte sine vi mutuat pecunias exposita à se negociationi, aut mutuat res fructiferas emptioni expositas ob quarum mutuationem cessat à negociatione & à rebus frugiferis emendis sibi pariturus lucrum possit licite capere interesse lucri cessantis contingentis, antequam mutuatarius sit aut in culpa, aut in mora soluendi mutuum. Circa hanc igitur quæstionem innocentius tenet quod non, in capit. finali. de vsur. quem Sotus vbi supra commēdat: & sequitur licet protestetur se contrariam opinionem: quæ communis est non damnare. Quam communem opinionem laude dignam, & firmiter tenendam astruit Nauarrus.

¶ Igitur pro firma veritate statuenda, statuitur conclusio, etiam sine vi, sed sponte mutuans pecunias expositas

A negociationi, vel merces frugiferas ex positas emptioni potest capere lucrū cessans contingens etiam ante culpam, vel morā mutuatarij quæ tamen licet communis sit, & firmiter tenenda: intelligenda tamen venit dummodo omnis dolus, & fraus palliandi vsuras absit, & modo non tanquam res acquisita, sed tanquam res in spe posita, & quæ multis modis impediri potest, extimetur istud lucrum cessans etiam in contractibus, in quibus etiam hodie B licet à principio conuenire, quia in cābijs, vt diximus non licet à principio sic conuenire, & modo mutuetur res cum pacto de resarciendo lucro cessante, quoniam interesse lucri cessantis non debetur magis quam interesse extra rem damni emergentis secundum Bartolum, & communem in dicta. l. 1. At damnum emergens sine pacto præcedenti non debetur. l. sterilis. § cum per venditorem. ff. de actionibus & empti. Ergo neque in C hoc casu lucrum cessans debetur sine pacto illius præcedente arg. l. illud. ff. ad. l. Aquiliam.

¶ Hæc conclusio sic intellecta probatur primo, quia pecunia mercatoris negociationi exposita, vel alterius rei frugiferæ emptioni destinata pluris valet, quam altera tanta pecunia aliorum, vel etiam ipsius mutuantis negociationi non ita exposita valet argumen. l tertię sub fin. ff. de eo quod certo loco, & tradit Caietanus secunda secundæ, quæstione septuagesiD ma octaua, articulo secundo, & Scotus in quarto, distinctione decima quinta, ita senserunt. quòd si talis pecunia sic exposita magis valet, ergo licet quando mutuatur, pro ea ratione lucri cessantis aliquid vltra sortem exigere & ratione mutuationis talis pecuniæ.

¶ Et confirmatur triticum satum, vel sationi destinatum quia valet plusquam alterum tantum absolute consideratum, potest pro eo aliquid

Universidad de Deusto
Biblioteca

gi plusquam valeat absolute con- A
sideratum, ergo à simili pro pecunia
destinata ad negociationem, quia
plus valet: quam in se valet absolu-
te considerata, licebit aliquid plus
recipere.

¶ Et probatur tertio, quia licet facul
tas quæ inest pecuniæ ad lucrandū ab-
solute considerata eius pretium non
plus augeat quam si sine illa facultate
consideretur: considerata tamen ta-
lis facultas in eo qui vult uti ea ad
iuste lucrandum facit vt pluris valeat. B
Sicut in præcedenti simili insistendo
facultas quæ est in tritico ad gene-
randum absolute considerata, non ef-
ficit vt tale triticum plus valeat: con-
siderata tamen in eo qui illud iam
satum habet ad sationi præparatum,
plus valet. Si igitur ista facultas pe-
cuniæ in hoc plus valet, ergo potest,
quia eam mutuat aliquid plus exige-
re ratione lucri cessantis, quia sicut
habere triticum destinatum ad semi-
nandum quando aliud simile ad semi- C
nandum non habetur, facit vt plu-
ris extimetur ad effectum vt vendere,
& mutuare illud carius eius domi-
nus possit, & vt qui furto illud sub-
stulerit plusquam pro altero tritico
pro illo restituere teneatur: sic etiam
habere pecuniam negotiationi desti-
natam facit vt pluris extimetur ad effe
ctum, vt si mutuetur plus hac ratione
possit pro ea exigi, quod reducitur ad
rationem lucri cessantis.

¶ Et vltimo probatur, quia licet D
quis habeat aliquid quod communiter,
nec sibi nec alijs plusquam decem va-
leat, pluris alteri vendere non potest,
quamuis illi emenți multo plus valeat
secundum Navarrum: tamen si vendi-
tori pluris valet, tenetur id vendere po-
test eo pretio quo sibi valet, accipien-
do pro eo tanto plus, quanto sibi plus
valet iuxta sanctum Thomam secunda
secundæ, quæst. ne septuagesima se-
ptima, articulo primo, ergo pari ratio-
ne postquam illa pecunia destinata ne-
gotiationi ipsi domino plus valet: po-
terit eam mutuando pro ea aliquid vl
tra sortem accipere.

¶ Et confirmatur, quia operarius
potest accipere pretium operarum suā-
rum, quæ omisit ad preces alterius,
qui eas soluere promisit, ergo pari
ratione mercator potest percipere lu-
crū cessans, quod ad preces mutuatarij
omisit lucrari, propter promissionē
quam fecit mutuatarius de illi resarcie
do interesse.

¶ At iam hic inuestigandum cu- Qō
riosius venit vtrum sint necessariæ tot
conditiones ad iuste capiendum inter-
esse lucri cessantis ex mutuo, quot
Conradus in quæstione tertia de con-
tractibus, & quidam alij alibi requi-
runt. Nam prima conditio est vt hic lu
crandi modus non tantum sibi placeat
quantum negociationis modus, quod
tenet etiā Sylvest. verbo. Vtura, quæst.
decimanona, ideſt quæsitum vtrū ista cō
ditio sit necessaria quod mercator mu
tuans pecuniam negociationi exposi-
tam magis velit ex negociatione quā
intendebat, sibi parare lucrum quam
ex mutuo, ratione lucri cessantis. ¶ Di
citur ergo ad hoc quod re vera illa cō
ditio est absolute necessaria, vt lucrū
cessans ratione mutuationis exigi pos
sit, scilicet quod mutuans non fiēte, sed
vere in animo sit alias paratus negotia
ri ad lucrandum, quia si hic animus ve
rus, & realis desit ad negotiandum, iam
ei non cessaret lucrum, nec per mutuū
impediretur à lucro, quare hac ratio-
ne non posset exigere cessans lucrum,
nec id in nostra hac quæstione quæri-
mus, sed præsupponimus hoc tanquam
præambulum per se notum in hac ma-
teria, sed id quod hic indagare para-
mus est, vtrum requiratur absoluta vo-
luntas negotiandi taliter quod malit,
& magis sibi placeat negotiari, & per
negotiationem lucrari quam mutuan-
do lucrum cessans exigere.

¶ Circa quam quæstionem quia non
satis plana eius resolutio est, tres ver-

versantur opiniones. Quarum pri- A
ma est Navarri summa latina capit. 17.
num. 232. asserentis istam conditionē
non esse necessariā, sed satis esse quod
in rei veritate alias paratus erat nego-
tiari, & re vera fuisset negotiatus: si pe
cuniam illam nō mutuasset. Quod pro
bat primo, quia si sunt duæ viæ licitæ
lucrandi, quales sunt lucrari ex nego-
ciatione, aut lucrari ex mutuatione,
propter omissionem negociationis ad
preces petentis mutuum, cum hoc one
re soluendi lucrum cessans, potest eli-
gere mercator quam malucrit. B

¶ Tertio probat quia iam in hoc ca-
su quo mauult sic mutuando lucrari,
non exigit lucrum ratione mutui, quia
esset vsura: sed petit quia re vera desi-
nit lucrari, quod alias paratus erat per
negociationem lucri facere.

¶ Secunda opinio est Metinæ com-
plutensis dicentis, quod saltem ad iusti
ficandū exactionem lucri cessantis re-
quiritur necessario ad minus talis mu-
tuator in suo animo sit indifferens ad
negotiandum, vel ad mutuandum
quando vt mutuet rogatur, quia si saltem
sic non sit ex re indifferens ad
vtrumque, sed placeat sibi magis via
mutui lucrari: quam via negociationis vt aiebat Navarrus satis esse
iam tunc licet alias vere esset paratus
negotiari, sua sponte, & propter suum
interesse dimouet pecuniam à negocia
tione, quare non cessat ei lucrum con-
tra eius voluntatem, ac per consequens
non potest lucrum cessans exigere se-
cundum Metinam. C

¶ Tertia opinio est nostrorum ma-
gistrorum Caietani Victoriæ Conra-
di, scilicet quod necessaria conditio est
ad iustificandam exactionem lucri ces
santis, vt licet alias paratus esset negotiari, malit negotiari, quam ex mutuatione ferre lucrum nisi charitate frater
na induceretur magis ad mutuandum,
quia iste qui erat alias indifferens ad
negotiandum, vel mutuandū, si in hāc
viam magis se inflectit, scilicet quod D
vt subtersugiat laborem malit hac via
mutuatieris lucrari, quia sibi est facilior
hoc & quid vtilius, & secundū illā
illum sua vtilitas dictabit à negocia-
tione, & non charitas & indigētia pro-
simi, quare non potest ferre lucrū ces-
sans, quia alias magnus cāpus fieret
vturis dum si satis esset suā attendē
re comoditatem cum omnes proclives
sint ad illam, omnes istine antem
arriperent ferendi pecuniam à negocia
tione vltro, vltroque effererent eam
pro hoc lucro, si licet eis magis placere
re de hac via. Quæ res est plena horro
re.

¶ Nec valet ratio Navarri illa de du
cta, quod iustum, vel iniustum non in
bonitate, aut prauitate animorum, &
intentionum: sed in rerum exteriorū
qualitate vel inqualitate consistit
secundum Aristo. 2. & 5. ethicorum &
D Thom. 22. quæst. 58. art. 10. & quæst.
59. art. 2. & Scotum l. 6. quæst. 1. art. 3.
de iustitia & iure, quia primo aliquido
ad hominē vsura est species iniustitiæ,
& secundum Navarrum intentio prin
cipalis accipiendi aliquid ratione mu-
tui constituit vsuram ac per consequēs
iniustitiam, ac per consequens inequa
litatem, quam vsurā nō constituit inten
tio mutuandi minus principaliter pro
pter lucrum vt ipse ait, ergo iustum vel
iniustum aliqualiter consistit vt in radi
ce in prauitate intentionum, & ipse Na
varrus paulo ante dicit quod debet ab-
esse animus palliandi vturas in exactio
ne lucri cessantis, ergo animus, licet in
eo non consistat in æqualitas substan-
tialiter in iustitiæ, tamen potest esse ra
dix, & origo iniustitiæ: vt verbi gratia
si quis animo occidēdi alium percussit,
iniustus fuit iniustitia mq; commisit,
si autem cum animo se defendendi cū
moderamine in culpatę tutelę iniustus
non fuit, neque iniustitiam commisit
& eadem passio Christi sancta fuit ex
parte Dei patris offerentis filium pro
nobis, & etiam iniusta fuit ex parte in
tentionis ludæorum, ergo intentio ali

Universidad de Deusto
Biblioteca

quem ordinem habet ad causandum iniustitiam, vel iniustitiam originaliter, ergo etiam intentio qua quis tantum suã attendit vtilitatem, vel magis eã expetit, potest causare vsuram dum à sua cupiditate illectus magis & commoditate attractus mutuat, quam vtilitate proximi adductus, quia hic causa charitatis non videtur mutuare, sed causa mutui vult expetere lucrum: non causa cessandi à negotiatione, postquã quando iam magis eligit mutuare causa lucri, negociatio ante intenta neque absolute, nec conditionaliter illum mouet, ergo lucrum speratum ex mutuo, illum præsumitur mouere.

¶ Igitur Aristotiles, & D. Tho. solũ. docent ad differentiam aliarum virtutum, quæ versantur circa passiones immediate, quod iustitia habet pro obiecto operationes exteriores quatenus terminatur ad res exteriores, & quod medium iustitiæ est medium rei, quia est in ordine ad alterum. Sed non negant quod intentio non possit aliquando causare iniustitiam, ac per consequens obligationem restitutionis, quãdo intentio dirigit opus ad nocumentum: quod alias non fuisset subsequutũ vt supra diximus contra Nauar. vt quãdo quis occidit Ioannem hac intentione vt illa mors imputaretur inimico suo Petro alias illam mortem non intenturus nisi hoc fine, & intẽtione: iniustitiæ actus fuit, illa imputatio mortis inde subsequuta Petro, sed non esset actus iniustitiæ talis imputatio, si per mortem Ioannis, illam non intendisset occisor quamuis Ioannẽ ex odio occidisset.

¶ Igitur in re perplexissima resolutorie dico, quod prima opinio Nauar. licet apparentibus nitatur rationibus, sed quia moraliter est aliquantulũ periculosa, quia ansam præbere potest vsuris ante factum non est consulenda: sed post factum si bona fide sine fraudevsurarum quis mutuauit paratus alias vere negotiari licet magis sibi placuerit hac via mutui ratione lucri cessantis lucri facere, tolerari potest.

¶ Secundo resolutorie dico, quod opinio Metinæ magis est tolerabilis, scilicet quod quando mercator, vel negotiator sic mutuat: quod non sibi magis placet ratione mutuationis ferre lucrum cessans, sed est indifferens ad negotiandum: vel mutuandũ dũ rogatur, & paratus ante erat negotiari nisi rogaretur mutuare: licite potest paciscí de lucro cessante, illudque exigere. Neque in ista opinione Metinæ est tantũ scrupuli, sicut in prima Nauarri, quia quando aliquis erat ante de se indifferens in tali puncto, quod alias nisi mutuasset, vere esset negotiaturus, iã tunc si mutuet non à sua sola vtilitate sed charitate, vel indigentia proximi motus, videtur fuisse adductus ad mutuandum.

¶ Tertio tandem pro complemento resolutionis dico, quod opinio nostrorum magistrorũ, scilicet Caiet. Victoriæ Conradi, & aliorum Thomistarũ est longe securior moraliter loquẽdo scilicet quod talis negotiator mutuans vt possit recipere licite lucrum cessans debet sibi magis placere, & magis velle negotiari, quam sic mutuando lucrari: nisi charitas, vel indigentia proximi petentis mutuũ illud induceret ad mutuandũ. ¶ Sed contra hoc est argumentum, quia artifici, qui rogatur ab alio dimittere suas operas, ob lucrum ei soluendum, licet hac via magis lucrari vel le quam operando, ergo etiam licebit negotiatori magis via mutuationis vel le lucrari: quam via negociationis. Respondetur est differentia, quia in primo casu vtraque via lucrari est licitũ, quia operari & non operari est ei licitum, at ferre lucrum cessans ratione mutui nõ videtur omnino licitum, quando à sua vtilitate, & sola voluntate magis mouet quã à charitate, vel indigẽtia proximi: quia tunc magis principaliter videtur moueri ad lucrum ratione mutui accipiendum, quod etiam secundum eundem Nauarrum est vsura quando ratione mutui principaliter quæritur lucrũ quia tam tunc nec principaliter moueretur aliunde. scilicet nec à charitate, nec ab indigentia proximi supplenda.

CAP. LXII.

De reliquis conditionibus necessarijs ad lucrum cessans, & singulariter an mutuãs hoc se possit spõte ad mutuandũ offerre.

Q5 QVoniam prolixior hæc materia de lucro cessante est quã vt sub vno capitulo prestringi possit, ideo hic seorsum de reliquis conditionibus indagandum nobis est, an sint ad iustificãdam exactionem lucri cessantis necessariæ. ¶ Ideo consequenter quæritur vtrũ ista secunda cõditio, scilicet quod non spõte negotiator se offerat ad mutuandum, vt de lucro cessante paciscí possit, sed quod rogatus & ad petitionem petentis mutuum id faciat sit necessaria, & quidem Sotus, & Nauarrus locis citatis tenent hanc conditionem impertinenter esse, scilicet quod ad petitionẽ mutuatarij mutuet an non, quia in alijs contractibus, vbi interuenit iustitia commutatiua, parum refert, quod contrahens faciat contractus rogatus, vel non, vt in venditione quæ fit iusto pretio parum refert quis rogatus, vel non rogatus vendat: quia vtroque modo venditio iusta erit, & re vera hæc ratio iuxta eorum sententiam persuadere videtur.

¶ Sed dico cum illis, quod hæc conditio non est semper vsque quaque necessaria, verbi gratia probabile esse videtur, quod qui re vera erat negotiaturus si magna necessitate pecuniæ vrgeri, nec aliunde posse sibi subuenire aliquem inueniat proximum, possitie illi vltro offerre obuium & cõmotus misericordia illi dicere: scio te valde egere nequeo tibi aliter subuenire, en tibi mutuabo pecuniã, qua pro sustentatione familiæ meæ negotiaturus erã et solues aliquid vltra quo meæ familiæ subueniam & tuis crediteribus: ne tua substantia subhastatione vendita deuastetur inde soluet, quia dum à charitate moueatur & non principaliter à sua sola vtilitate ad id faciendum, refert parum an ipse rogatus mutuet, aut ipse in his similibus casibus indigentiæ grauis proximi, vbi videtur nullum aliud suppetere posse remedium se offerat. & licet hoc tolerabile sit: sed cauendum est maxime ab scandalo, & infamia, ne iste talis, quia vltro se obtulit, & nõ ad preces indigentis, ideo in foro exteriori delatus ad iudices vsurarius reputetur, & vt talis subeat pœnas, & ne apud videntes factum, & ignorantes animum, & alias circunstantias bonas iustificantes, scandalum ingeneret.

¶ Deinde quæritur de alia conditione quæ hic sit tertia ordine, an sit necessaria, scilicet quod mutuans pecuniam, non habeat aliam pecuniam, qua negotiari possit. Dicitur ergo ex mente Nauarri, & Caietani, quod hæc conditio necessaria est, quia si alia pecunia subesset mutuanti, qua negotiari posset præter eam, quam mutuat, tam mutuatio pecuniæ, vel non solutio mutui, non esset causa amissionis lucri, quare secundum omnes requiritur quod mutuatio, vel non solutio mutui, causa amissionis lucri sit. Q5

¶ Si tamen aliam pecuniam habet qua posset quidem negotiari, sed mauult illam ad alios fines veluti ad fortuitas necessitates destinare, & reseruare quam negociationi committere, quia id opus prudentiæ est: hoc non obstante potest de pecunia mutuata, qua negotiaturus erat recipere lucrum cessans.

¶ Quarta

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quarta quoque conditio, scilicet vt sic ratione lucri cessantis accipiens aliquid vltra sortem, ad tantum ad vsurã non sit astrictus, est conditio requisita in foro exteriori, quia alias si sic esset astrictus dare in tali foro præsumeretur voluntas exercendi vsuras ex tali contractibus. Attamen in foro conscientiæ non procedit ista conditio, in quo veritas præualet præsumptioni contractus de sponsalibus. Et potest fieri vt vsurarius, aliquis in alijs casibus sit, & non in hoc casu lucri cessantis.

Q2. ¶ Præterea quæritur de quinta conditione, scilicet quod talis mutuans nõ accipiat lucrum cessans à principio cũ mutuat, an sit necessaria. Allid ex mẽte Nauarri in commentario de vsuris, & ex mente Medinæ complutensis respondetur, quod licet à principio authore Caietano possit sic mutuans taxare quantum sit sibi rependendum pro lucro cessante, tamen non potest à principio illud lucrum cessans recipere, quia in illa pars lucri cessantis à principio sibi soluta eximeretur à forte pecuniæ mutuatæ, & per consequens, non posset tantum exigere pro lucro cessante.

¶ Imo secundum Nauarrum summa latina cap. 17. nu. 212. requiritur quod non recipiat interesse prius, quam constet quod verisimiliter lucratus fuisset quod in materia cambiorum videtur hodie statutũ per extrauagantẽ Pij 5.

¶ Vnde videtur hic Nauarrus se ipsũ etiam mutasse: quam tenuerat cum Medina vbi dixerat quod ad paciscendum de lucro cessante requiritur sperprobabilis in mutuante de tali lucro, scilicet quod verisimiliter illud lucri adeptus fuisset ex negociatione si negotiatus fuisset, vt in animo destinarat, quæ conditio secundum omnes est necessaria & quę hic habetur à nobis pro sexta conclusione & necessaria. Attamen concesserãt ambo Nauarrus, & Medina quod etiam si constasset postea quod talis paciscens de lucro cessante nihil esset lucraturus, quia sui socij cũ quibus societatem negociationis erat initurus, per se negotiantes lucratum passi sunt & non lucrum adepti: nihilominus, quia probabilis fuit spes lucrandi, poterat id recuperare lucri, quia propterea nõ pactus est de integro lucro cessante, quia hæc spes poterat frustrari. Et quamuis hoc appareas videatur, tutius est tenere cum Nauarro nunc mutante sententiã & sequente diffinitionem proprij motus Pij quinti vbi ait quod nõ recipiat lucrum cessans mutuator prius quam cõstet quod verisimiliter lucratus fuisset, quia licet Pius quintus hoc in materia cambiorum statuerit, sed eadem ratio in materia de lucro cessante videtur militare.

Q3. ¶ Deinde de illaquinque conditione septima opus est scitu an sit necessaria scilicet quod non exigatur totum lucrum cessans. Et quia de ea non multũ ambigitur: ideo dicitur quod suffragãtibus in hoc omnibus doctoribus, hæc conditio necessario est requisita, quia non est integre repetendũ, id quod est in potentia: & potest multiplicitter impediri, quale est hoc lucrũ cessans, sed arbitrio boni viri debet in minus de eo paciscendi deductis laboribus, sumptibus, & periculis quæ alias negotiando erãt subeunda sed aliquid demere etiam debet, secundum communem contra Sotum, quia negotiandi laboribus releuatur. Et hoc est æquius vt pro hac releuatione à tali labore, aliquid demat, sed de damno emergenti planum est quod mutuans paciscipossit.

Q4. ¶ De illa conditione octaua an ad iuste paciscendum de lucro cessante requiratur quod petens mutuũ nõ egeat extreme, prolixa disputatio nobis nũc ineunda erat contra Nauarrum dicentem hic quod hæc conditio non est necessaria, quia licet extreme egeat, sufficit eum mutuare, sed quia iam de hoc satis supra concertauimus, istam teneto resolutionem, scilicet quod si extreme indigeat taliter quod in toto mundo

do non habet neque creditur in futurũ habiturus, quia non est in potentia, vel caret arte, vel requisita valitudine ad acquirendum aliquid vnde soluat mutuum, tenetur negotiator pecuniã necessariam superfluentem ad naturã donantis donare, & nõ sufficit mutuare. Quare in isto casu extremæ necessitatis talis, ista conditio est necessaria, sci licet quod sic petens mutuum tali extrema necessitate nõ sit oppressus, quia alias illa laboranti tenetur donare, nihil de lucro cessante paciscendo, vel exigendo. Secus si sit necessitas extremaquæ dicitur ab extrinseco, quando contingit in hoc loco extremæ laborãtem, in alio remotiori loco pluribus abundare diuitijs.

¶ Item. 9. requiritur quod toto tempore mutui impediatur lucrum, quia si quis mutuat per biennium, aut triennium, & tantum primo anno erat negotiaturus, tantum pro illo primo anno reportaturus est lucrum cessans, & non pro alijs annis quibus non erat negotiaturus.

¶ Hinc sequitur quod qui cogitur soluere pœnam, vel interesse creditori suo, eo quod mutuatarius non soluit sibi mutuum statuto die, vel ideo merces suas viliori pretio adactus est vendere: licite potest accipere à mutuatario: id quod sic soluit, aut passus est dãnũ, quia non accipit ratione mutui: sed ratione interesse damni emergentis secundum omnes, etiam si promissio de soluendo huiusmodi damno non præcesserit: argum. leg. nummis. ff. de lit. fur. & l. Iulianus in princip. ff. de actio. empt.

¶ Ex prædictis sequitur. 2. corollarie, quod capere iuste nequeunt interesse lucri cessantis qui nolunt, vel non possunt negotiari nec res frugiferas emere, & mutuant pro interesse, nec etiam illi mercatores, qui certa pecuniæ summa negotiantur, & non maiori, & aliam quam habent, ad interesse mutuant, neque qui multas pecunias in nundinas important, & emptis mercibus suo proposito sufficientibus, reliquas pecunias pro interesse mutuant quia nullum interesse verum prætendere possunt. Ita Nauarrus qui pollicetur se dicturum postea an qui suas, vel aliorum grandes pecuniarum summas alijs, atque alijs tradunt in vnis nundinis soluendas in alijs cum aliquo lucro aliqua ratione defendi possint.

¶ Igitur ad argumenta in contra respondetur ad 1. dicitur, quod quando inductus charitate mutuat quis licet voluntatie mutuet, potest pacisci de lucro cessante, quia non propria vtilitas principali* abstrahit eũ à negociatiõe sed charitas, & indigẽtia proximi, cui non tenetur subuenire cũ sua iactura.

¶ Ad secundum respondetur quod triticum terræ mandatum, quia vt sic est frugiferum, vt sic potest dominus illud offerre sponte pro maiori pretio: sed pecunia etiam exposita negociationi ex qua adhuc non sunt emptæ merces frugiferæ per solam voluntariã abstractionem à negociatione desinit esse frugifera. At voluntarie videtur abstrahere eam à negociatione, qui non rogatus sponte eam offert ad mutuum ideo non potest pro ea tunc exigere lucrum, sed cum rogatur, videtur quod alias nisi rogaretur nollet abstrahere, nisi charitate ad id moueretur, vel ex indigentia proximi.

CAP. LXIII.

An consuetudo recepta inter aliquos mercatores ratione lucri cessantis pluris vendentes ad creditum quam de præsenti eos possit excusare, & de pretijs rerum vendibilium etiam si subhastatione vendantur.

Q5. IAm ex præcedẽti quæstiõe de lucro cessante decisa, aliæ emergunt quæ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

stiones & primum illa necessaria & ci
tu dignissima, vtrum consuetudo inter
multos mercatores recepta, sit licita, &
tolerabilis, ex qua. v.g. soliti sunt ven-
dere merces maiori pretio ad creditū,
quam si vendant statim de præsenti nu
merata pecunia, vt v.g. emptori statim
soluenti vendunt talem mercē pro 10.
quam ementi ad creditum vendūt pro
13. aut. 14. Et videtur quod hoc non sit
omnino abominandum, quia alias du-
rissimum videtur damnare plerosque
mercatorū sic contrahentiū, esseteq; in
tolerabile reprobare contractum alio-
quin reipublicæ vtilem tam frequentē,
& celebrem vsuq; receptū. Et quia alias
si hoc non liceret cessarent pro magna
parte, vel in totū negociationes, & nun
dinæ.

¶ Et secundo arguitur, quia videtur
quod talis contractus ratione lucri ces
santis possit sustineri, quia iste mercā-
tor vendens ad creditum, quia expectat
solutionem ad instantiā emptoris nolē
tis statim soluere desinit lucrari cū pe-
cunia, quā alius emptor pro eisdē mer-
cibus sibi numeraret, ergo.

¶ Et tertio arguitur, quia à morosō
debitore, & petenti à me dilationē pos
sunt exigere lucrū cessans si ex dilatio
ne mihi cesset, sed ex dilatione, quia
emptor ad creditum non statim soluit:
sequitur lucrum cessans, ergo potestvē
ditor illud exigere.

¶ Et confirmatur, quia si mercator
vendens ad creditū, pro decē venderet
merces sicut valent de præsenti, & si
postquā emptor soluit illa decē, peteret
illa. 10. sibi mutuo dari, posset pro il
lis 10. mutatis ratione lucri cessantis,
quia negotiaturus erat cum eis petere
vltra. 10. tres, sed dilatio solutionis est
veluti mutuatio pretij, quod statim e-
rat soluendū, quia merces statim sunt
traditæ, ergo si ex tūc merces incipiūt
esse vtiles emptori, etiā ex tunc pretiū
debet esse vtile vēditori, ergo quia vir
tualiter mutuat pretiū, quo statim de-
beret vti, & negotiari, potest vltra iustū
pretiū de præsenti quod mutuat, & con
credit, aliquid venditor ad creditū ac-
cipere, quia id accipitur, quia concedi
tur dilatio solutionis pretij quæ veluti
quædam mutuatio est.

¶ Itē vltimo arguitur, quia merx quo
plures inuenit emptores, eo magis cres
cit iuste in pretio, quia copia emptorū
adauget mercis pretiū, sicut raritas em
ptorū illud minuit. At ex quo mercato
res vendunt ad creditum: maior occur
rit copia emptorū, ergo auctiori pretio
possunt vendere ad creditū, quā de præ
senti. Propter hęc argumenta vt refert
Syluest. tit. vsura. 2 ¶ 1. quidā Raphael
Parnasius hanc consuetudinē mercato
rū vendentiū pluris ad creditū, quā nu
merata pecunia approbauit. Sed tamen
opinio illius est falsa, & periculosa, &
contra communē doctrinā doctorū, vt
ibi tradit Syluest. cui subscribit F. An-
tonius Cordubē. in tractatu de casibus
conscientiæ. q. 84. vbi hanc eandem ex
citat quæstionē. ¶ Igitur pro expeditio
ne quęstionis tria sunt fundamenta no
tatu necessaria præiacienda, quæ cōdu
cunt ad multos casus perplexos merca
torūdissoluendos. ¶ Primū ergo funda
mentū est quod pretia rerū sæpe sæpius
nō possumus pūctualiter attingere. Pa
tet quia non consistunt in indibisibili,
atq; ideo triplex differentia pretij forē
sis assignari solet, scilicet rigidū, me-
diū, & infimū, quia in cōmuni foro cōtingit inueniri triticū æque bonū vena
le hic ad 9. illic ad 9. & dimidiū, illic ad
10. & omnia hæc pretia inuenta de præ
senti censentur iusta, quia. 9. est pretiū
infimū, sed nonem & dimidium est pre
tium medium, at. 10. est rigurosum.

¶ Secundū vero fundamentū sit quā
do pretium merciū cōmuniter venaliū
per legem, vel pragmaticam nō est præ
taxatu, tunc ex extimatione virorum
prudentū expertorū, & timoratæ con-
scientiæ existimandū est in quibusuis
contractibus, qui pensatis merciū qua-
litate, & conditione, laboribus, pericu
lis, & sumptibus, & industria quibus
mer-

mercatores circa eas negotiando inser
uiunt indigentiæ reipublicę de eis pro
uidendo, solent pretium rationabile
extimare, & arbitrari, quia variatis
istis circūstantijs simul cum copia, vel
penuria mercium solet iuste variari, &
debet diuersificari, & pretium, prædi-
ctorum arbitrio: sed non arbitrio vēdi
torū, quia nemo est satis æquus iudex
in propria causa, & ita aliquando erit
maius, aliquando minus pretium iux-
ta variationem istarum circēstantia-
rum.

¶ Tertio denique fundamentū est, q̄
quando merces veneūt de præsenti ita
rim pecunia numerata, earum pretium
extimari debet pretio communiter cur
renti de præsenti in vēditionis loco, &
traditionis earum tempore, inter viros
timoratæ conscientiæ. Patet hoc, quia
à tempore, quo merces traduntur emp
tori, vel ei atcribuntur vt suæ, ac per cō
sequens periculo eius manent, incipiūt
emptori esse vtiles, ac pro ipso fructifi
care, ergo secundū q̄ merces valent cō
muniter protunc numerata pecunia in
ter viros timoratæ conscientiæ debēt
vendi, & taxari etiam ad creditum. Ta
leque pretium erit iustum.

¶ Ex prædictis autem tribus funda-
mentis sequūtur hæc duo satis animad
uertenda corollaria quorum primū est
pretiū iustū merciū expectantiū empto
res nō debet attēdi, nec regulari ex pre
tio, quo merces, vel res egentium, & pe
regrinorū solēt vēdi sub hastatione, vel
quæritando emptores, vtroque eas of-
ferendo in plateis, & nundinis, neque
ex pretio quo proxenetæ, & rcuendito
res, qui ad creditū eas emerunt, vt cre-
ditoribus suis faciant satis, ex necessi-
tate constringuntur eas exponere & of
ferre venales, quia huiusmodi modus
vendendi, has merces viliores cōmu-
niter facit. Quia iuxta axioma cōmu-
ne merces vltroneæ vilescunt. Sed pre-
tiū iustū vt diximus sumitur ex abundā
tia, vel raritate merciū, & emptorū, qa
penuria merciū, & copia emptorū solet
augere pretiū. Sicut è cōtra copia earū,
paucitasq; emptorū earū pretiū solet iu
ste extenuare.

¶ Secundum corollarium ex præ-
dictis innatum est, scilicet quod vt iu
stum sit pretium mercium non est re-
gulandū semper taliter vt sit cū aliquo
lucro pensat s merciū sumptibus, & la
boribus, quia fallax est regula si merca
tor semper tanti velit suas merces ven
dere, quanti sibi constant sui labores,
& sumptus suarū merciū cum aliquo lu
cro, sed potius tenetur se conformare
pretio fori communiter currenti siue
inde sibi pariat lucrū, siue plus, vel mi-
nus perdat, quia hæc est alea sortis &
fortunæ mercatorū, quod dum negō-
tiantur debent vtriq; sorti sicut lucran
di, ita & perdendi se exponere, iuxta tē
porum, & circunstantiarū prædictarū
varietatem. Vnde fallacissima regula
est vt ait Sotus si semper quanto emit
pretio, & quantum periculi, & laboris
subiuit, tantum velit vendere. ¶ Verū
tamen animaduersione dignū est quod
quando communiter negotiatores ni-
hil, vel parum ex sua negociatione lu-
crifaciunt: nonnullum argumentū est
eos minoris iusto pretio suas vendere
merces, atque posse tunc ascendere in
pretio vsque ad iustū pretiū, quia nō te
netur mercator cū iactura sua inseruī-
re reipublicæ nisi per pragmaticā taxa
tū sit eis pretium, quia tunc id pretium
censetur esse iustum, & conueniens rei
publicæ, quare mercatores aut omit-
tant officium aut illud seruent, aut re-
currant ad principem admonēteseum
ex sua factura, vt reuocans pragmati-
cam auctius concedat pretium conue-
niens.

¶ Aduertit autem Cord. loco allegato
quod & in sua instructione fol. 14. cō
fessorum admonuit Metina quod etiā
si per pragmaticam pretium prætaxa-
tum sit mercium, si tales merces in
communi foro cōmuniter minori pre
tio, quā taxa pragmaticæ concessit ve-
neunt, maiori tūc pretio, id est pretio

pragmatice vendi nõ possunt. ¶ Quod A si regulariter hoc obseruatu æquum sit postea discutiemus: interim sic teneamus cum illis, quia id est tutum, & verum esse apparet. ¶ Igitur nihilo supradictorum obstante stat regula communis, quod ad taxandum pretium iustum per extimationem prudentum virorum non debet haberi respectus ad semper concedendum mercatori omni aliquid lucri sed ad prædictas circũstantias est conijciendus arbitrantium oculus.

¶ His suppositis statuitur conclusio B prima resolutiua quæstionis, nullis cuiusuis status personis siue sint mercatores ex officio, siue non, licitum est, eo quod vendant ad creditum plus accipere: quam sit iustum pretium, quod valent merces numerata pecunia venditę tempore traditionis earum vel assignationis de præsenti, id est dictu vsura est res quæ valet centum pretio præsenti, si quia venditur ad creditum pro centũ & 5. amplius venundetur. Hæc conclusio est S. Thom. opusc. 67. & 22. quæst. 77. artic. 1. & quæst. 78. art. 2. & ibi eam habet Caiet. est D. Anton. Angeli, Syluestri, Cõradi, Metinæ, Nauar. in summa latina cap. 17. nu. 243. & 245. est Soti in de iust. & iur. lib. 6. quæst. 4. artic. 1. ad 4. est Cordubæ loco citato, est communis. Et probatur, quia tales non possunt recipere maius pretium ad creditum, quam si de præsenti venderent. Primo, quia merx siue numeretur statim eius pretium, siue in futurum expectetur, non ideo fit maioris valoris, ergo quia venditur ad creditum non potest augeri eius pretium, sed est vendẽda pretio quo valet de præsenti, & non pretio, & extimatione mercatorũ, qui propter eorum cupiditatis insatiabilitatem, aliter merces taxant dum vendunt ad creditum.

¶ Secundo patet, quia nec etiam ad confugium lucri cessantis hic queunt accurrere, quia re vera, eo quod ad creditum vendunt non cessat eis lucrum quia parati sunt vendere etiam ad creditum prout commodus possunt, & quia nõ inueniũt tot emptores de præsenti soluẽtes: ideo vendũt ad creditũ. Vnde iste qui emit ad creditũ non est causa quod vẽditor impediatur à lucro.

¶ Sed neque ratione expensarũ, aut periculorũ in recuperando pretiũ põt mercator pluris vendere ad creditum, quia ista non sunt ordinaria, & sic ista pericula essent ordinaria, infra dicendũ est à nobis quod ratione periculi recuperandi non potest plus exigi, quia si est periculũ, caueat sibi vẽditor, vel nõ vendendo sic ad creditũ, vel exposcendo fide iussores solutionis fideles. ¶ Itẽ efficacissime patet cõclusio, quia nulla lex, vel respublica bene instituta perferi pfit aliud maius pretiũ pro mercibus venditis ad creditum, quam provendibilibus de præsenti numerata pecunia, ergo signum est euidens id non licere.

¶ Secunda conclusio nec etiam licet vẽdere aliquid dilata solutione in aliud tẽpus, pretio maximo, quo valebit vsq; ad illud tempus. Hęc est Host. in sum. de vsur. an aliquo. est Nauar. sum. lat. cap. 17. nu. 243. & cap. in ciuitate de vsuris. Et patet, quia ratione dilationis tẽporis aliquid plus perciperet, si sic cõueniret quod est vsura. ¶ Sed admonet ibi Nauar. non esse vsurarium pactum conuenire, vt sibi soluatur pretium medium minimi pretij, & maximi quo ab emptionis tempore, vsque ad tẽpus in quod ille seruaturus erat, valerent merces siue earum pretium creuisset, siue decreuisset, quia seruaturus erat, & quia æquali aleæ se exponit, & non in tuto. D. ¶ Tertia conclusio, quæ est Met. in sua instructione fol. 133. regulariter mercatores huius tẽporis volunt excusare suos contractus vsurarios subtitulo lucri cessantis petentes pro pecunia mutuata. 6. vel octo procentum cautanter, quod si talem pecuniam non mutuarent, cum ea negotiando suam substantiam augerent. Sed hæc eorũ excusatio nõ est admittẽda à confessoribus secundum Metinam. Primo, quia alia pecunia remanere solet apud eos, qua possint negotiari. ¶ Secundo, quia hãc pecuniam, quam mutuant: forte non exponerent negotiationi: sed eam pro sustentanda familia, vel in alios vsus distraherent. Et quia non semper est sibi in promptu negotiatio, aut lucrum vt ipsi imaginantur. ¶ Quarto, quia huiusmodi negotiatores nunquam suam pecuniam mutuarent, nisi causa lucri ex ea reportandi, & quia alibi tam certa spes ex ea non affulget lucri, ideo maluut eam pro interesse mutuare. B

¶ Verum est inquit Metina quod si in procinctu paratam haberet mercator pecuniam ad eam insumendum statim in mercibus ex quibus iudicio expertorum erat lucrum relaturus nõ esset vsura, si ab amico eam mutuo petente lucrum cessans exigeret. Cæterum quod nos in hac tertia conclusione docemus est quod huiusmodi excusatio lucri cessantis regulariter, & de ordinario non est admittenda in mercatoribus mutuantibus. C

¶ Quarta conclusio, non obstante quod prima conclusio responsiua ad quęstionem est verissima, scilicet quod ratione lucri cessantis, non licet pluris vendere ad creditum, quam ad numeratum tamen in hoc casu particulari, scilicet cũ iã mercator aliquis re vera paratus erat vendere merces in magna copia ementi eas pecunia numerata: quam solutionis pecuniam iam pro certo destinarat ad emendum frugiferas merces, ex quo probabiliter lucrũ sperabat si ad instantiam amici, vt ei benefaciat desistit ab hoc contractu, vt ei tales merces ad creditum vendat, licite potest cum tali amico de hoc lucro cessante pacisci, hæc est Nauarri, & fratris Iolephi in suis floribus: dum non ferat totum lucrum, quia poterat forte impediri, & propter rationes superius prætactas, & patet quia hic vere cessat lucrum verisimile & probabile: cuius cessationis fuit causa sola vendi- D

A tio ad creditum.

¶ Alias in aliis casibus monstruosum est inquit Mercatus in libro de cõtractibus indulgere mercatoribus vt ratione lucri cessantis maiori pretio vendant ad cretum quam ad numeratum.

¶ Nunc superest dissoluere argumẽta suprapositа. ¶ Ad primum igitur argumentum negatur consuetudinẽ, quę inoleuit inter mercatores excusare posse contractum vsurarium: qualis est vendere pluris ad creditum, quam ad B numeratum, quia vsura est intrinsece mala, sicut neque consuetudo fornicãdi inualescens fornicationem potest facere licitam cum sit intrinsece mala.

¶ Ad secundum iam propter rationes allatas dicimus quod ratione lucri cessantis non potest ad creditum vendens plus recipere, quia re vera non cessat sibi lucrum: sicut forte posset cessare: si illud pretium acciperet de præsenti, quo alias pararet negotiarit si illud ad preces petentis mutuaret. C

¶ Quare respondetur ad confirmationem tertij argumenti, quòd non est ratio eadem, de pretium iam receptum mutuante, & de differente vel concedente dilationem solutionis pretij.

¶ Ad tertium argumentum dicitur quod neque etiam à morosо debitore potest peti lucrum quando ratio lucri cessantis cessaret, scilicet quia cum tali pecunia creditor non erat negotiaturus. Sic quia hic cessat ratio lucri cessantis propter rationes allegatas, ideo D non potest illud lucrum ad creditũ vendens exigere.

¶ Ad vltimum dicimus, quod copia mercatorum volentium emere ad creditum, quia statim non habent pecuniam ad soluendum non auget de per se pretium mercium: sed copia mercatorum ementium pecunia numerata hæc est quæ auget pretium mercium, quia arguit copiam pecuniæ præsentem.

¶ Deinde de rebus subhastatione po- Q6

Universidad de Deusto
Biblioteca

sitis, quæ venales expoũntur, ibi en al moneda, an quia ibi vendantur ad creditum possint pluris vendi, præsertim si sint pupillorum, forsitan dubitabit aliquis, sed hic nulla est dubitandi ratio, quia pupilli, & minores in hoc nequeunt esse melioris conditionis aut priuilegiati, quia esset vsura quam etiam pro pauperibus exercere illicitum est.

¶ Quòd si rogitet quis quale erit pretium iustum, quo res numerata pecunia, subhastatione vel sub auctione vendi poterit. ¶ Respondetur quod tale ibi pretium dicitur iustum, quòd neque iustitia vel lex ciuilis reprobat, id est quod non excedit dimidium iusti pretij, neque ab eo deficit, itaq; si possessio extra subhastationem vẽdita valet. 100. si ibi subhastatione vendatur: iuste poterit ibi vẽdi pro. 50. vsque ad 150. tam ad numeratum, quam ad creditum. ¶ Idem de possessionibus locatis sub auctione, quod si excedit medietatem iusti pretij venditor vel locator subhastatione vendens, vel locans etiã ad numeratum, iste excessus restituendus est. ¶ Idem de emptore si citra medietatem iusti pretij ibi ad numeratũ, vel creditũ emerit, ita Corduba. q. prædicta. 84. & Mercatus in summa de contractibus lib. secundo. cap. 12. fol. 64. isteque excessus est restituẽdus à tutore minorum: si minores, quorum possessiones vendebantur illum excessum perceperunt: sed restituendus non est: nisi tutor sit certus de tali excessu, & tunc si certus sit cum authoritate iudicis est restituendus, ne si aliter faciat, tutor de suis propijs bonis cogatur minoribus resarcire restitutum. Quod si aliter nequeat sine incommodo tuo emptori læso satisfacere, illum admonitum esse curet, vt coram iudice petat id in quo læsum se esse nouit ex emptione rerum pupillorum. Quamuis etiam tutor possit vbi fuit excessus pretij vltra medietatem ex parte pupillorum in aliquibus rebus eorum, ibi venditis subhastatione: si in alijs ibi vendi tis idem emptor citra medietatem minoris pretij emendo, damnificauit minores, facere recompensationem aliquam hinc inde æquiualentiam faciendo inter minores, & emptorem.

CAP. LXIIII.

De quæstione ardua, scilicet quo modo sint taxãda pretia mertium, quæ regulariter non inueniunt pretium de præsenti, & de aliquibus contractibus contingentibus in noua Hispania in Indijs de mercimonio cocci grana nuncupati.

POrro & hic quæstio illa ardua, & Qõ à multis præsertim in noua Hispania controuerta obuiat. quomodo sint taxanda pretia earum mercium quæ non inueniunt pretium de præsenti, cuiusmodi sunt merces quæ venduntur in magna copia, coniunctim tempore aduentus classis in noua Hispania, cuius qõnis meminit Mercatus in suo lib. de cõtractibus, quã quia sub breuitate paramus expedire pro more nostro, has statuimus conclusiones.

¶ Quarum prima conclusio sit, in tota fere Hispania bene potest regulari pretium ad creditum per pretium de præsenti: & ita mercatores etiam vendentes in magna copia ad creditũ merces non possunt eas venales exponere ad creditum: nisi pro pretio inuenibili de præsente. Hæc conclusio est mercati in de contractibus, cuius rationem affert hanc, quia mercatores in Hispania licet exponant merces in magna copia vendendas ad creditum, vendũt tamen eas merces prætaxando quamlibet speciem earum sçorsum pretio quo

quo de præsenti veneunt, quia tale pretium de præsenti reperitur communiter. Ergo tales vendentes in Hispania etiam magna copia non possunt prætermisso pretio de presenti extimare pretium aliud ad creditum, sed pretiũ repertum communiter de presenti debent obseruare vendẽtes etiam ad creditum.

¶ Secunda conclusio, quæ est etiam Mercati loco vbi supra, mercatores nouæ Hispaniæ non possunt vẽdere merces in magna quantitate ad creditum pretio quo venduntur de præsenti. Patet quia merces quæ venduntur in noua Hispania de presenti numerata pecunia sunt merces: quæ venduntur minutim à minoribus mercatoribus reuẽditoribus, qui eas emerunt ad creditũ in magna copia à grosioribus mercatoribus, vt reuendendo eas minutim aliquid lucrarentur, sed iniustum prorsus est vt merces, quæ venundantur in magna quantitate coniunctim æquali, & tam magno pretio veneant sicut vẽduntur pro minutim venales, quia mercatores vendentes in magna copia cõiunctim pretium solent, & debent aliquantulum extenuare. quod vendentes minutim merito augent, quia magis laborant, & immorantur in vendẽdo minutim merces, ergo iniquum esset si mercatores grosiores in noua Hispania, eodem pretio, quo merces minutim venditæ veneunt prorsus merces vendentes coniunctim in magna copia, ad creditum vellent vẽdere, quia acciperetur plus iusto pretio.

Qõ ¶ Igitur ad quæstionem propositam quomodo taxandum sit pretium mertium, quæ in noua Hispania tempore aduentus classis à grosioribus mercatoribus in magna quantitate coniunctim venduntur ad creditum: quando earum pretium communiter non inuenitur de præsenti.

¶ Aliqui sufficienter se satisfecisse putarunt dicendo tunc quando in hoc casu pretium pro his mercibus in magna copia, & coniunctim ad creditum vendendis non reperitur communiter de præsenti, sic taxari debere, scilicet quod prætaxentur prius expensæ, seu sumptus talium mercium, & super hunc valorem sumptuum, & expensarum superaddatur aliquod interesse, & lucrum, & tunc illud erit iustum pretium tam ad numeratum, quam ad creditum.

¶ Verumtamen hæc regula prætaxandi pretium non est vsquequaque vera, neque attingit omnino punctum veritatis, quia hanc regulam libenter acceptarẽt mercatores: sed si ista regula acceptaretur in vsu: longe carieri pretio possent vendere mercatores grosi in noua Hispania, quam de facto communiter vendunt, quia iuxta hanc regulã in hac appretiatione, & taxatione pretij facienda, extra sumptus mercium erant computanda pericula, & deteriorationes mercium, earumque diminutiones Hispanice mermas nuncupatæ, insuper labores mercatorum, tempus etiam quo pecunia detinetur occupata in talibus mercibus pensari deberent. Quæ omnia si rite, & recte considerentur sicut in tali appretiatione (vt isti aiunt) considerandæ essent, & librandæ proculdubio longe maiori taxatores hæc attendentes eas taxarent pretio quam sit commune currens, quo nunc veneunt.

¶ Alij vero doctores in hac quæstione rogati dixere in taxando prædictũ pretium potius recurrendum esse ad ansuios mercatorum conferendos scisitandosque fore aiunt, sic scilicet si ista magna copia mercium, id est esta cargazon, vt Hispanice loquamur, quã paratis vendere ad creditum, vobis de præsenti numeratà pecunia solueretur quo pretio vobis daro de præsenti, & quanto essetis contenti. Quod si sic rogati tanti tunc vendere de præsenti essemus contenti responderent, illud inquiunt quod per suum responsum exprimerent pretium etiam esse iustum pre-

Universidad de Deusto
Biblioteca

pretium ad creditum, sed secus est in-
quiunt, si parati sunt dare pro tanto
merces ad numeratum, & pro maiori
ad creditum.

¶ Sed neque horum regula est vsque-
quaque certa, & ratio huius est: cuius
meminit Diuus Thomas in opus. 67.
de emptione & venditione ad termi-
num, quia mercator Hispanicus, si in
noua Hispania vel Perusij pro globo
mercium inueniret pretium in procin
ctu de præsenti pro minori pretio, quã
de facto valerent, eas merces traderet
de præsenti pecunia numerata non eo
quod illæ merces tunc maioris valoris
non essent, quia certe maiori pretio
præstarent maiorique illo pretio de
præsenti sibi numerato iuste possent
vendi, sed illo minori pretio mercator
contentaretur, quia cum sit industrius
istam iacturam quam sic pateretur pos
set recompensare pecuniam sic in præ
senti sibi solutam in proximo reditu
classis mittendo in Hispaniam pro no
uis mercibus frugiferis in classi proxi
me ventura trãsuehendis. Quare ne-
que hæc regula omnino attingit scopum.

¶ Pro decisione igitur quæstionis
additur tertia conclusio, illud est iustũ
pretium mercium in globo & coniun-
ctim in magna copia vẽditarum in no
ua Hispania, quod valent tempore ap-
plicationis classis ad portum licet tale
pretium non inueniatur de præsenti,
ita Mercatus fol. 55. & 56. & 57. de con
tractibus, & patet, quia tunc mercato-
res attentis his circunstantijs, vtrum
aduentauit magna classis asportãs ma-
gnam vim mercium vel modica classis
paruam copiam mercium transuehẽs,
considerato etiam vtrum in breui spe-
rentur aliæ naues, vel classis, pensato
etiam vtrum intra vrbes nouæ Hispa-
niæ magna copia illarum mercium ad
huc inuendita suppetat, vel magna sit
talium mercium indigentia, solent ta-
xare pretium augentes, vel minuentes
illud, iuxta has considerationes. Quo
tunc sic taxato, & extimato pretio co-
dem soliti sunt vendere merces in glo
bo in magna copia coniunctim ad cre
ditum intra tres terminos solutionis
intra annum. Quare istud est iustũ pre
tium etiam ad creditum. Hæc conclu
sio patet quia si inueniretur pecunia
de præsenti qua emeretur ad numera-
tum de præsenti istud met etiam pre-
tium sic taxatum his habitis ration-
ibus, censeretur iustum pro venditione
si solueretur de præsenti. Neque mili
tat contra hanc conclusionem, quòd
si solueretur sibi pretio de præsenti,
minori pretio merces darent, quàm sit
pretium quo ad creditum vendunt,
quia vt sequuti authorem Diuum Tho
mã diximus non ideo minoris darent,
quia magis non valerent. sed quia acci
piendo pretium de præsenti, exponen-
doque illud statim negotiationi, illam
iacturam minoris pretij accepti, resar-
cirent.

¶ Quarta conclusio, ingrauissimam
incidunt vsuræ labem mercatores, qui
in noua Hispania in magna quantita-
te coniunctim vendentes ad creditum,
vendunt maiori pretio, quam sit pre-
tium globorum mercium, id est de las
cargazones, quod tempore aduentus
classis iustum esse est prædictis ratio-
nibus attentis extimatum communiter
inter mercatores & taxatum, verbi gra
tia quando tempore aduentus classis
pretium iustum esse taxatur ad, 65. pro
centum, & ad tres solutiones, vt com-
muniter fit per annum in noua Hispa-
nia: tunc si mercator quia ad maioris
dilationis terminos emptores sibi ven
di petunt ad creditum, ideo maioris di
lationis gratia pretium ad octuaginta
pro centum auget, & tanto magis au-
get quanto maiorem dilationem emp-
tor petierit, sine dubio vsuræ culpa
non caret, quare restitutioni huius au-
ctionis pretij manet obnoxius, & hoc
est quod vitio vertunt, & vt vsurarium
contractum execrantur doctores quã-
do vident ratione maioris dilationis
tempo-

téporis istud pretium augeri, ita Mer-
catus loco supra citato.

Qõ ¶ Præterea quia præcedenti quæ-
stioni confinis est dubitatio quæ con-
surgit de illo commercio cocci de la
grana vulgariter nuncupati quod cele
bre habetur in noua Hispania, & præ-
sertim in ciuitate Angelorum eiusdem
nouæ Hispaniæ vbi copia cocci vendi
tur ad creditum pretio quod non inue
nitur de præsenti, quia communiter ta
le pretium pro cocco vendito in ma-
gna copia non inuenitur inter Hispa-
nos, quamuis verum sit, quod minutim
pretio presenti minori huiusmodi mer
ces Hispani soliti sint mercari ab Indis
in Indorum populis: dum illuc causa
emendi illum pergunt.

¶ Igitur expediturus hanc quæstio-
nem antequam accedamus ad conclu-
sionem responsiuam quæstionis quat-
uor prænotamenta faciamus. Primũ
igitur sit, quod vendendi ad creditum
(dum absit monopolium) licitum est
vendere pretio rigoroso de præsenti
inuentoried non licet tale rigorosum
pretiũ excedere, vt verbi gratia inter-
dum de præsenti in publico foro cur-
runt tria pretia de præsenti, nam ali-
qui vendunt idem granum frumenti
aut pretium panni ad nouem quod est
pretium infimum, alij ad nouem & di-
midium, quod medium pretium, alij
ad decem quod est rigorosum pretiũ,
& supremum. Igitur sententia fuit Vi-
ctoriæ, & Nauarri, & aliorum quod vẽ
dens ad creditum, potest vendere mer-
ces isto rigoroso pretio, quia si inueni
tur de præsenti nulla sit iniuria emen-
ti ad creditum si istud pretium rigoro
sum ab eo exigatur.

¶ Secundum prænotamentum sit,
quod est probabile, quamuis ab alijs ex
timetur periculosum quando vendun-
tur merces in magna copia coniunc-
tim, neque sic tales merces inueniunt
pretium communiter de præsenti quod
pretium iustum earum exit quod com
muniter inuenitur pecunia credita.
Itaque si paucissimi sunt, aut nulli qui
emant numerata pecunia, atque adeo
in magna copia coniunctim sic vendi
non possunt, habebunt valorem, qui
communiter currit ad creditum, hoc
documentum fuit Victoriæ, qui fertur
cum consultus esset à Burgensibus mer
catoribus sic respondisse, cuius ratio-
nem subiungit hanc scilicet, quia ven-
di in magna copia merces coniunctim
est prorsus necessarium reipublicæ:
quo deinde à grossioribus mercatori-
bus in magna quantitate emptis ab na
uibus, easdem de longe asportantibus,
in minuto emere post volentibus pro-
uideatur. Ergo si sic in magna copia
non inueniunt pretium de præsenti:
pretio quod cõmuniter inuenitur pro
eis ad creditum possunt vendi: sed iam
hoc documentum vt diximus, de mente
Mercati parum deseruit in Hispa-
nia, quia mercatores etiam ibi venden
tes in magna copia eas solent & pos-
sunt taxare merces seorsum pretio:
quo quælibet species earum de præsen
ti venire solet: atque ideo, quia tale
pretium inuenitur de præsenti cõmu
niter per illud te regulare debent, ali-
quod minus taxando pretium pro eo
quod in magna copia & coniunctim
vendunt, & hoc est verius.

¶ Tertium prænotamentum est, quã-
do sunt plures ementes: qui volunt nu-
merata pecunia emere in magna co-
pia, & ipsi mercatores causa agendi pre
tium nolunt sic vendere: sed malunt cõ
trahere ad creditum. Tunc non erit
aliud pretium ad creditum: quam pre-
tium commune quod verisimiliter cur
reret si venderetur ad numeratum.
Hoc assertum est etiam Victoriæ, &
patet, quia hæc licentia taxandi pretiũ
etiam ad creditum solum habet locũ,
quando non occurrunt aliqui qui vo-
lentes emere ad numeratum, offerat de
præsenti pretium communiter, licet
vnus aut alius tantum velint vilissime
sic emere quia vna arundo non facit
ver.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Quartum prænotamentum est, A qui minutim maiori pretio vendunt merces pecunia credita, quam numerata de præsenti nulla excusatione suam prætexere possunt vsuram palliatam est Victoriæ, & patet quia euidentissimum est argumentum quod illud plus accipiunt ratione dilationis temporis. His præstitutis.

¶ Statuitur conclusio responsiua ad quæstionem si loquamur de mercimonio cocci, id est de la grana vbi in magna copia coniunctim venditur ab Hi B spanis in colis nouæ Hispaniæ, quia sic in magna copia coaceruatur, & ad transmittendum eum in classi in Hispaniam sic in magna copia coniunctim necesse est vendi: si cesset monopolium, quando sic in magna copia coccus coniunctim venditur, & dū nihil exigitur à venditoribus ratione lucri cessantis: tunc pretium iustum huius mercimonij erit: quod communiter tempore, quo traditur cocci merx currit ad creditum inter mercatores timoratæ con C scientiæ: nisi sint emptores plures qui numerata pecunia velint emere de præsenti, quia si tunc ipsi venditores, gratia augendi pretium malunt vendere ad creditum propter necessitatem eorum qui emunt pro onerandis nauibus remeantibus in Hispaniam, non eis licebit propter hoc, alio quam de præsenti oblato vendere pretio. Hæc conclusio habet fautores Theologos nouæ Hispaniæ. Et licet conclusio hæc hic asserta non transeat sine periculo aliquali: tamen nō ausim illam damnare si aliæ D fraudes non immisceantur, quia videtur habere fulcimentum in documento Victoriæ illo supradicto, scilicet quod in copia merces, quæ cōmuniter sic venditæ non inueniūt emptores ad numeratum, per pretium cōmune currens ad creditum, fuste ad creditū vendi possunt, quia tunc per præsens de pretio cum non inueniatur iudicari non potest.

CAP. LXV.

De ardua quæstione lanarum anticipata solutione pro vilio ri pretio emptarum, & de cō tractu insigni Mexici ventilato.

CVm de quæstionibus non de lana caprina, sed valde necessarijs pertinentibusque ad materiam de vsuris hactenus egerimus en iam incidit illa quæstio celebris, ac valde controuersa inter iuniores de lanarum emptione anticipata solutione viliori pretio facta, quę sub se & alias quæstiunculas continet ventilandas.

¶ Igitur potissima & prima quæstio Qō est an licitum sit emere lanarum copiā anticipata solutione minori pretio puta decem pro vnoquoque pondere, cū tempore traditionis quodlibet pōdus lanę duodecim speretur valiturum.

¶ Circa hanc quæstionem prima quę versatur in scholis opinio est quod talis contractus est licitus: & mercatores Burgenses ita aiunt à Victoria, & doctoribus accepisse Parisiensibus, & huius sui asserti rationem attulit Victoria, quia plus hic non accipit emptor lanarum, quia anticipata solutione emit, sed quia modus ille vendēdi in magna copia, & rogādo & offerendo hāc mercem vltro, rei pretium minuere videtur.

¶ Secunda opinio est Soti, quòd non licet sic minoris emere: nisi vbi tribus mensibus ante traditionem lanarū pastores rogant vt emant, & ita volunt, quia solutio herbarum, & pascuorum pendenda instat. Probat quia iste modus vendendi est necessarius, necessarioque vilius reddit pretium, & ita volunt, & rogant pastores quia aliter gregem sustentare non possunt.

¶ Alia

¶ Alia tertia opinio est Nauarri, & A vtriusque Metinæ asserentiū quod nullo modo sic emere licet. Nam Metina Salmanticensis in sua instructione aic. §. 23. de vsuris. fol. 134. pag. 2. latere hic vsuram palliatam, quia perinde est, ac si quis mense Ianarij mutuaret decē argenteos, vt mense Maij pro eis reciperet quatuordecim, quę ratio adeo est cuidēs aic vt necessario condemnē huiusmodi cōtractum, licet viri alioquin docti illum defendant, præterquam (inquit) quod ū in emptione anticipata la B narū hic iustificatur contractus nullatenus apparet quomodo non sit iustificādus in alijs mercimonijs grossis cuiusmodi est lanarum mercimoniū, quod est absurdum concessu. Metina quoqi Complutensis de rebus restituēdis circa causam sextam indicat nullatenus licere hoc, quia ipsi qui lanas emūt anticipata solutione statim ante traditionem vendunt pro vndecim argenteis, & quia tempore traditionis hoc mercimonium lanarum magis valet, quare C restituendum esse censet illud plus pastoribus: nisi voluntarie donent.

¶ Igitur ex his tribus opinionibus opinio Victoriæ, quia defensabilis est, post factum potest teneri. ¶ Sententia vero Soti est media, & ideo melius potest sustineri: sed opinio vtriusque Metinæ est tutior, ac proinde iuxta illam consulere debet Theologus ante factum, ita fertur docuisse frater Ioannes de la Peña. ¶ Sed tamen quia lector post recitatas aliorum sententias meri D to nostram hic expostulabit opinionē, ideo hanc statuo conclusionem.

¶ Igitur sit conclusio talis, licet nō sit vsquequaque certum, tamen probabiliter dicitur quod licitum est emere lanas in magna copia anticipata solutione, aliquantulo minori pretio, quā valent tempore traditionis, verbi gratia secundum Cordubam: si tempore traditionis & receptionis earum valituræ sunt duodecim, si anticipata solutione per sex menses emantur ante vel tēpore, quo solet in Hispania anticipari solutio, hoc est tempore sancti Michaelis, vel tempore carnis priuij, & pro eis soluantur decem, licitum inquam est. Hæc conclusio est Soti de iustitia, & iure, libro quarto, quęstione quarta articulo primo. Est etiam fratris Antonij Cordubensis. q. 84. in tract. de casibus conscientiæ: & fateor antequam vidissem eius apparentes rationes reformidabam hanc conclusionem probabilem esse concedere, sed iam tripli ci hac ratione apparet esse probabilis.

¶ Primo quia si istæ merces lanarū non sic ab omnibus emptoribus cōmuniter anticipata pecunia in magna copia emerentur ante earum traditionē, profecto cum accederet tempus traditionis tunc non plus valerent, quā pretium anticipate solutum, id est, nō pluſ quam decem. Et ratio est plana quia si lanæ non essent pecunia anticipata emptæ in magna copia, tunc tempore traditionis magna supperet pastoribus copia lanarum vendenda: sed magna copia, & exuberantia mercium præsens facit decrescere in pretio: ergo iusto tunc tempore traditionis minus valerent, quia ratione copiæ, in valore descenderent.

¶ Quòd si quis hanc rationem velit redarguere sic dicendo in contra, scilicet quod copia lanæ, quæ tempore traditionis non erat antea vēdita, magis tempore traditionis inuenitur valere: ergo idem, scilicet est censendum de omni copia lanæ quòd si ante non esset vendita, pretio maiori tunc valeret, quia responderi potest quod si lana restans, & non anticipate vendita magis valet: est quia iam maior copia est anticipate vēdita, quia si restaret vendenda omnis lana, præ tanta copia vilesceret.

¶ Secundo probatur speciali ratione conuenienti huic lanarum commercio, quia sicut fructus terræ antequam perueniant ad maturita-

ritatem, quia substant periculis & sumptibus, si vendantur minus valent, quia sunt etiam in potentia: ita etiam copia lanæ anticipata solutione empta, quia subiaceret laboribus periculis, & expensis ad eam recuperandum, repurgandum, lauandum, beneficiandum in saccis reponendum vt lanę possint transuehi in naubus in Italiam, quæ omnia requiruntur vt præueniant vt ex eis lanis ab earum emptoribus possit aliquid lucri reportari, potest minori emi anticipata solutione, quia hic eadem ratio videtur militare, quæ in tritico vel fructibus terræ immaturis & acerbis emptis, quia istæ lanæ ante traditionem sunt veluti granum in spica quod vt colligatur laboribus, & expensis eget.

¶ Tertio patet, quia si tempore traditionis isti mercatores emerent lanas transuehendas in naubus in Italiam: tunc illa copia lanarum sibi minus valeret, quia tunc non esset recuperata: neq; tunc opportune posset pparari, lauari, repurgari, & quia si non in istis beneficijs, sed in ea emenda copia deberent tunc emptores præoccupari: minus hæc copia lanarum illis valeret, neque eam vellent emere nisi vilissimo pretio, quia non possent eam beneficiatam in opportuno tempore mittere in naubibus ad lucrandum.

¶ Vltimo probatur, quia merces vltroneæ vilescunt, & pastores vltro offerunt has lanarum merces tali pretio anticipato venales.

¶ Quare ex his rationibus peculiaribus elicitur solutio ad argumenta Metinæ Salmanticēsis quia ad primum negatur quod perinde sit iste contractus ac si quis mutuaret decem pro duodecim, quia hic non ratione mutui, aut anticipatæ solutionis: sed quia minus valerent tempore traditionis si sic anticipate non emerentur: & quia indigēt expēsis, & beneficiari opus habet, ideo minoris anticipate emuntur: vnde ad eius secundam obiectionem negatur quod ista ratio currat in exteris grossioribus mercibus vt possint minoris anticipate emi, quia non subsitant his expensis & periculis ac præparatorijs beneficijs.

¶ At iam ad secundam quæstiunculam præcedenti affinem satisfaciamus vbi quæritur vtrum huiusmodi mercatores lanarum transuehentes eas in Italiam vel Flandriam possint ibi Flandriæ aut Italiæ pluris eas vendere ad creditum, quam de præsenti, & videtur certe id nullatenus licere, quia doctores omnes reclamant, quod liceat pluris vendere merces ad creditū, quā de præsenti, quando inuenitur pretiū communiter de præsenti, neque hīc vigent rationes, aut causæ allatæ in superiori conclusione, vt possit iste contractus iustificari. Respondet tamen Corduba ad hanc quæstionem loco citato quod licet iste contractus propositus in quæstione non possit aperte iustificari, non tamen etiam diffinitive tanquam illicitus potest condemnari: quia inquit licet non affertiue, posset aliquo modo iustificari, nam allegat Sotum lib. 5. de iust. quæstione 4. artic. 2. & quæst. 34. videre hunc contractum iustificare.

¶ Sed certe opinio hæc & sententia vix aut nullatenus potest sustineri, nisi cum limitatione Victoriæ, scilicet quādo copia lanarum in Italiam vel Flandriam allata in naubibus ex Hispania tanta esset quod communiter lanæ, non inuenirent pretium ibi de præsenti, nisi forte in raro casu cum quis necessitate debitorum oppressus cum talibus mercibus rogaret pro vili sibi pretio dato, quia ista vna arundo non facit ver, quia tunc pretio ad creditum iuste extimato vendi possunt, licet nō inueniatur de præsenti, quia desunt emptores qui numerata pecunia velint emere, nam cum ista limitatione Victoriæ forte toleranda potest, nec ego illam post factum auderem damnare.

¶ At

¶ At iam quoque ad postremam quæstiunculam respondendum nobis est, vtrum liceat emere lanas pecunia anticipata per biennium, vel triennium ante earum traditionem, & eodem loco ante earum traditionem, eas vendere alijs intra prouintiam auctiori pretio quam emptores emerint anticipata pecunia. ¶ Quia res est periculosa. Respondetur quod iniustitia restitutioni obnoxia est, supposito, quod iusto pretio lanæ anticipata pecunia sunt primo emptæ si earum emptores, eas alijs ante earum traditionem, maiori quam emerint pretio reuendat eodem loco. Ita Corduba de casibus cōscientiæ vbi supra: patet, quia tales reuenditores, si vltra pretium iustum rigorosum, quo tales lanę solent vendi eas vendiderint planum est ratione anticipatæ solutionis eas minoris emisse, vel secūdo emptori plus exigendo iniuriam irrogare.

¶ Ex prædictis vltimo concluditur, neque etiam pastoribus esse licitum lanas suas ad creditum maiori pretio vendere quam valeant tempore traditionis earum, quia hoc esset ratione dilationis temporis plus recipere, ita Corduba.

¶ At neque hic subsilentio prætereunda est quæstio illa de negociatione celebri multumque vsu recepta in noua Hispania, vtrum liceat bracteas argenti ex massa argenti congestas minori pretio emere, quam gradus argenti, id est quilates argenti iuxta taxationem legis valent. Huius quæstionis meminit Mercatus in suo libro de contractibus pro cuius intelligentia animaduersione opus est metallum argēti habere suos gradus quilates vulgariter nuncupatos, atque quilibet gradus taxatus est lege Hispaniæ ad valorem 10. diondiorum. ¶ His suppositis pro parte negatiua arguitur, nam videtur quod talis contractus non liceat, quia iuxta regulam generalem doctorum, vbi inuenitur taxatio regis publicatque pretiū legale prēstituit non licet eam excedere in emendo. Sed iam in his metallis auri, & argenti prætaxatum est lege pretiū iuxta gradus auri, vel argenti, nunquam igitur licet bracteam argenteam minoris emere quam eius gradus, adeō quilates valent.

¶ In contrarium est, quia iam iste cōtractus usu inualuit in noua Hispania. Igitur vt pateat quid sit tenendum statutum respondeo conclusio, si aliquis in regionibus Indiarum, casu fortuito aut propter adhibitam à se diligentiā bracteam argenti aliquantulum minoris emat quam valet secundū suos gradus, licet speciem prætuleret mali non est in culpa mortali sic minoris emendo. Hæc conclusio est Mercatis in libro de contractibus vbi fol. 59. de peculiaribus quibusdam Indiarum contractibus agit, & probat, quia inter peritos, & expertos regionū nouæ Hispaniæ, hōduras & campechæ in mineralibus, ita enim est vsu receptū. Cuius ratio potissima est, quia in omnibus his regionibus bractea, vel massa aurea, vel argentea reputatur taquam quædam species mercium, cuius valor solet crescere, & decrescere, propter easdem rationes, & causas propter quas cæteræ merces siue olei, siue vini, vel pannorum solēt crescere, vel decrescere in valore. Verū est tamen authore Mercato, quod istud crementū aut decrementū pretij ꝙ solet contingere in massa rudi argentea, vel aurea parum excedit valorem graduū, vel ab eo decrescit, ergo licite emi potest minoris talis bractea, quam valeat iuxta suos gradus extimata.

¶ Et confirmatur, quia nunquam cōsules regij, vel iudices, & gubernatores huiusmodi contractū interdixere, nec sic contrahentes pœna aliqua afficere. Quare argumentum est huiusmodi cōtractum non contrauenire legi regiæ. Neque obstat sic replicare quod aliquādo bractea, vel massa argentea, quia est ex puriori argento condata, vel quia cū sit argentea aliquid participat mixtio-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nis auri, ideo plus valet etiam iuxta A valorem graduum, ergo non licite minoris emitur. Quia respondetur quod etiam rum purius est argentum: aut alioi cuius mixturæ auri est particeps pluris g solet tam à vendidoribus quam empto ribus extimari, quam si tanta non præ stāret puritatem. Sed tamen generale est in his contractibus quod quatenus vt merx venditur, non tanti extimatur, quin possit aliquantulo minori pretio emi quam gradus illius bracteæ argen teæ valeat.

¶ Porrò de contractu nunc in noua Hispania mexici, cuius vsus inoleuit, hic habere sermonem (quoniam in cõcertationibus litterarijs propositus est, & ventilatus) cœpimus & nostram dicendo sententiam, quoniam illic vtrinque controuertebatur. At casus hic perplexus, est nempe vbi quæritur vtrũ liceat mutuare massam vel bracteam argẽteã hac conuentione vt peracto tempore mihi illam mutuanti tibi tantum reddas in pecunia, quantum argenti illius massæ lex valet. ¶ Prolixis quæstionis intelligentia præmisse opus est, quod in ordine ad venditiones, & emptiones lege cautum est vt massa argentea pretium legale sit, & iuxta gradus, quibus constat, in ordine ad prædictos contractus pretium legale obtineat.

¶ Igitur his suppositis causa dissolũdæ quæstionis, & indagandi veritatem arguitur primò pro parte negatiua, quia vt supradicta quæstione diximus bractea, vel massa argenti, ideo in noua Hispania iuste minoris emitur quã secundum gradus legis valeat, quia emitur vt merx, & vt merx vendita, & empta foret in pretio à legali pretio decrescere, sed quando mutuatur non desinit esse merx & potest mutuari vt merx, ergo si vt merx potest in pretio decrescere ergo non potest pro pretio legali mutuari, scilicet vt tantum in pecunia reddatur pro illa massa quãtum lex graduum, id est los quilates valent. Patet, quia iam ratione mutui mutuans reportaret lucrum certum.

¶ Item secundo arguitur mutuans triticum ratione mutui nõ potest obligare mutuatarium vt illud postea soluat in pecunia, vel in alia specie, quia ideo damnamus mutuantes regi, quia tradendo merces obligant regem ad recipiendum illud mutuum in mercibus, obligando ad illud postea soluendum in pecunia, ergo nec etiam licet mutuare massam argenteam quæ computatur vt merx vt reddatur iuxta eius pretium legale, quod valet & in pecunia, quia pecunia est alterius rationis quam merces, & quam massa quæ emitur & venditur, vt merces solent vẽdi.

¶ Sed in contrarium est, quod secundum Sotum inde iniustitia, & iure in materia de cambijs licet cambire ducatum Hispanum pro vngaro ducato, quia licet ducatus vngarus ex natura, seu lege auri sit pretiosior, tamen eodem argẽto apud nos extimatur, ideo nihil continet iniustitiæ, sed in ordine ad emptiones, & venditiones in noua Hispania tãtum extimatur illa massa argentea, quantum pecunia æquiualens pretio suorum graduum, ergo potest pro tali pecunia mutuari, vel commutari, licet minus in ratione mercis valeat.

¶ Igitur vt fiat satis quæstioni alias implexæ præiacitur prima conclusio non licet mutuare pecuniam argenteã vt aurea postea pro ea soluatur. Hæc conclusio est Nauarri in summa Latinã capitu. 17. numero. 216. est Hostiensis de vsura. §. an aliquo sub finem, & patet quia ratione mutui, non licet aliquid lucri velle reportare, aut aliquam obligationem ciuilem, vel onerosam alteri iniungere. Ergo neque licet mutuare pecuniam argenteam, vt aurea reddatur.

¶ Secunda conclusio, si Petrus mutuauit Paulo centum aureos restituendos in auro tantum, Paulus non potest restituere illos in alia materia, neque in

in alia forma inuito ipso Petro. Hæc A conclusio est Sylvestri verbo solutio, quæstione secunda. Sed ad quem pertinet tunc periculum? Respondet Sylvester ibi quod pertinet ad debitorem. Vnde ait quod tenetur restituere in florinis, vel aureis eiusdem formæ, quando sic fuit cautum, secundum extimationem currentem tempore solutionis faciendæ. Et patet, quia contractus ex pacto iusto, quale est istud sortitur obligationem & effectum.

¶ Tertia cõclusio, si quis mutuauit cẽtum libras in florinis satis est restitui sibi centum libras etiam in alia moneta. Hęc est Bart. in lege Paulus alias incipit creditorem ff. de solutionibus est Sylvestri loco citato est communis doctorum. Et probatur, quia videtur id hoc casu mutuans dicens mutuo centum libras in florinis extimando illos, illos vendidisse: sicut dicimus in dote cum tradita est extimata, leg. cum dotem. C. de iure dotiũ, & idem dicitur in C depósito cum sub ista forma deponuntur, ergo possunt restitui in alia moneta.

¶ Quarta conclusio, quando simpliciter sine addito, vel alio pacto, aliquis dixerit mutuo tibi centum florinos, tunc si mutuans passurus est aliquod dãnum, recipiendo in alia forma puta florẽtinos florinos pro Senensibus, recipere eos non tenetur. Hæc conclusio patet ex Sylvestro loco citato in cuius gratiam citat Bartol. in d. lege. Paulus.

Qõ D ¶ Sed quid si in isto casu mutuans recipiendo in alia forma, quando simpliciter sic mutuauit nullum pateretur damnum, an teneatur mutuans, in alia forma monetæ solutionẽ istius mutui acceptare. Sylvester loco citato ait, quod non tenetur in alia materia solutionem acceptare, quia mutuum debet restitui in eodem genere, & in eadem bonitate, lege cum quid. ff. si cert. pet. & aliud pro alio inuito creditore solui non debet. Sed concludit Sylvester, quod in hoc casu dum solutio fiat in eadem materia auri, tenetur recipere licet fiat in alia forma. Sed Armilla verbo. pecunia. paragrafo quarto. de mente Panormitani capite quanto de iure iurando cum Sylvestro & Bartolo in d. lege Paulus tenet quod in casu quo simpliciter mutuauit quis aurum, vel argentum tenetur acceptare solutionẽ sic aurum pro auro, argentum pro argento mutuato in eadem materia licet in distincta forma soluatur si inde non reportat damnum nisi aliter consuetudo loci haberet.

¶ Quinta conclusio bene potest quis pecuniam argenteam aurea, & auream argentea emere, & vendere, & etiã aliquod lucrum moderatum accipere. Hæc est Navarri loco citato, est Caietani in summa verbo. vsura notabili secundo, casu tertio. Patet, quia hic siquid lucratur, non lucratur ex mutuo sed ex permutatione, & emptione. Sicut etiam potest excommodatione pecuniæ siue vt pignori detur, aut ad ostẽtationem diuitiarum, quo aptius vxorem quis ducat, aut ob alium similem finem aliquid accipere, quia ad huiusmodi fines etiam pecunia numerata cõmodari potest lege tertia paragrafo. final. & lege. seque. ff. commod. & trad.

¶ Igitur iam tandem responsuri ad quæstionem præmittimus distinctionem, iuxtaque illam subijciemus conclusiones resolutiuas quæstionis.

¶ Distinctio sit aut talis contractus, quando datur bractea argentea, vt soluatur in pecunia iuxta valorem legalem eius graduum fit per modum mutui, & intentione mutuandi pretium graduũ bracteæ pro pretio in pecunia: aut fit intentione cambiandi, vel permutandi vel vendendi bracteam argenteam pro pecunia.

¶ His præiactis sit sexta conclusio, si qui dat massam, vel bracteam argẽteam hac conuentione vt reddatur in pecunia tantum quantum argẽti illius massæ

massæ lex valet, cum vt merx regulariter minoris soleat vendi. Si ratione mutui talis fiat contractus, scilicet quia mutuat & vult mutuare bracteam argenti vt ad legem gradus argenti mutuati in massa, in pecunia æquiualens sibi reddatur, vsura palliata non vacat. Patet hæc conclusio ex prima conclusione, quæ fuit Nauarri, quia ratione mutui non licet aliquid lucri velle reportare aut eidem, aut onerosam obligationem mutuatario injicere. Hic autem ratione pretij quod in bractea argenti mutuati, quæ vt merx villus solet vendi, lucrum intendit reportare, æque ratione mutui grauat alium obligatione, vt sibi soluat in pecunia pretiu quod diuenduit in argentea massa.

¶ Quare casus vt proponitur in quæstione vbi de via mutui loquitur, vtrũ sic sit licitũ hoc fine mutuare dicimus negatiue, quod non solum non est tutus, sed neque tolerabilis, quia & hic hæc quoque currit ratio, scilicet quoniam corona aurea, quia massa etiã aurea est, vt aurea est licet soleat maioris vendi, non tamen maioris mutuari, quam vt numisma valet, ergo etiam si massa argentea licet pretium est legale rerum quę ipsa emuntur, ipsa quia vt mercimonium est minus solet valere, in ordine ad mutuum, non tantum valebit, quare pro pecunia æquiualenti eius legi & gradui non poterit ratione mutui dari.

¶ Sed quia verum ratione cambij & permutationis possit talis contractus licere. Pro resolutione dubij supponimus cambia ea esse licita in quibus nulla habetur ratio dilationis temporis neque fingitur lucrum cessans nec cambium siccũ, scilicet, vt ibi soluatur, vbi accipitur, & vbi abest omnis fraus, aut inæqualitas magis grauans partem quam alium. Licita igitur videtur cambia, quando ex vno loco ad alium committur, in quibus ratione penuriæ, aut abundantiæ pecuniæ magis in vno loco quam in alio à toto genere diuersa inueniuntur pretia, vel quando ratione translationis pecuniæ per loca præsertim periculosa aliquid iuste accipitur. At ratione absentiæ pecuniæ non licet pluris cambire nisi istud cambiũ reduci possit ad dubiũ transmissionis pecuniæ, vel ad lucrũ cessans quod tamen in cãbijs secundum Nauar. in foro exteriori non sustinebitur propter propium motum Pij. 5. ibi prohibentis lucrum cessans prætendi his suppositis.

¶ Sit septima cõclusio probabile est, ac defensabile, quod si nulla habeatur ratio dilationis temporis per viam permutationis, & cambij licitum sit cambire, & permutare massam, seu bracteã argenteam pro pecunia æquiualenti valori graduum argenti in massa conflati vt in tali pecunia æquiualenti soluatur. Hæc conclusio, quoniã ad quæstionem est responsiua & in ea tota vis quæstionis pendet pluribus rationibus apparentibus corroboratur, primo sic ex illa maxima Aristotelica, quæcumque sunt æqualia vni tertio, sunt æqualia inter se. Sed massa ista argentea secundum suos gradus æquialet, verbi gratia, merci valenti 20. aureos, & 20. aurei æquiualent illi merci, ergo 20. aurei, & ista massa æquiualent inter se, ergo si æquiualent inter se, poterit massa ista cambiri pro ista pecunia 20. aureorũ æquialẽti gradibus massæ equialentibus merci pretij 20. aureorũ.

¶ Secundo patet, quia secundum Sotum licet cambire numisma grossum pro minuto, quatenꝰ numisma sunt nõ nullo super accepto pretio, ergo multo magis licebit permutare massam argẽteam vt numisma est, & pretium legale est, secundum suos gradus, nullo super accepto pretio, sed solum pro pecunia suo æquialenti legali valori.

¶ Tertio quoque patet, quia licet secundum Sotum cambire pecuniam inferioris gradus auri, & argenti cũ alia superioris gradus citra compensationẽ iniquitas sit, tamen secundum aliquos Thomistas, hoc non est iniquitas: quando pecunia inferioris gradus tantum valet quantum pecunia superioris, quatenus vtræque numisma est. Sed ista massa argentea quatenus numisma est, id est quatenus legale pretium rerum est secundum suos gradus, & pecunia et æquialens æquialent in ratione numismatis quatenus sunt pretia rerũ venalium, ergo non est iniquitas si citra compẽsationẽ permutetur vna pro alia seruando æquialentiam pretij legalis vtriusque.

¶ Quarto patet, quia in cambijs licet ratione penuriæ, & abundantiæ mone tæ inter cambiatores solita sint variari pretia cambiorum, quatenus pecunia vt mercimonium accipitur, & sic cambitur, tamen extra hos casus etiam permutare monetam pro moneta seruata æquialentia quam habent secundum pretium fixum, vt pretium legale rerum sunt, nulla est per se iniquitas, ergo pari ratione iniquum non erit (licet varietur pretium massæ argenteæ quatenus vt mercimonium emitur, & venditur) permutare illam secundum pretium fixum quod habet legale iuxta suos gradus, pro pecunia argentea suis gradibus æquialenti.

¶ At licet hæc rationes hanc conclusionem probabilem reddant, insurgũt tamen contra eam valida argumenta, quorum primum ortum habet ex doctrina Metinæ in sua instructione confessorum folio. 14. pagi. 2. vbi ait quod si triticum foro curreuti communiter minus valeat quam pragmaticæ taxa: non potest pretio credito vendi ad pretium taxæ. Sed minori pretio, quo de præsenti venditur in foro, vendendum est nunc ad creditum. Sic hinc arguitur, quia in isto casu Metina ait, quod non licet credito ad pretium taxæ vendere, quando triticum foro communi de præsenti minoris emitur, quia iniquitas tunc iustum eius pretium non est pretium taxæ, sed pretium fori communiter currens quod est minus, ergo etiam non licebit permutare massam argenti (quando in foro communi minoris emitur) pro pretio eius legali quod est maius, quia tunc iustum eius pretium non erit pretium legale taxatum iuxta suos gradus, sed pretium iustum talis permutationis erit pretium eius, vt communiter venditur, & emitur in foro quod est minus.

¶ Profecto est validum satis argumentum, sed in promptu est apparens solutio, quia respondemus concesso antecedenti cum Metina, negando consequentiam, quia nonnihil discriminis est inter casum antecedentis, & inter casum illatum in consequenti, quia triticum cum per pragmaticam taxatum est, prętaxatum est, vt merces reliquæ in ratione mercium solent taxari hac sola intẽtione ne accẽdat in pretio venditor tritici, aut mercium, plusquam perscribit taxa. At vero taxa legalis, qua bractea, vel massa argentea prętaxatur iuxta gradus sui argenti non est taxa, qua taxetur in ratione mercis, sed taxatur vt moneta siue vt numisma vt scilicet pretium legale esse possit rerum, quæ emuntur, taxaturque sic nõ cum sola intentione, ne talis bractea pro maiori pretio legali accipiatur, quam taxata est iuxta suos gradus, sed cum intentione, qua intendit legislator, id est rex in ista taxatione vt in tali eius pretio taxato venditor mercium pro mercibus venditis cogatur eam acceptare, maxime si in his argenteis bracteis in contractu acceptauit sibi solui. Et sic coguntur acceptare per iudices ipsi mercium venditores, sicut verbi gratia argenteus numus etiam prętaxatus est ad tot dipondia non solum adhoc vt quatenus pretium rerum est non distrahatur pro maiori pretio, sed etiam vt venditor mercium proviliori pretio nequeat illum recipere inuito emptore mercium soluente in argenteis, sic etiam, quia taxatur bractea vt moneta, & quia vt sic habet pretium fixum, ideo non definit esse iustum, licet minoris in foro vendatur vt mercimo

Universidad de Deusto
Biblioteca

cimonium. Secus est de tritico quod taxatur in ratione mercis, atque ideo pretium eius non est tam fixum quin possit mutari, si minoris communiter veneat in foro.

¶ Secundum argumentum apparenter aduersans conclusioni est, quia in ista permutatione, vbi permutatur massa argentea pro pecunia æquivalenti eius gradibus, pecunia, quę redditur est pretium ex natura sua, sed ista massa argentea quædatur pro alia pecunia datur vt merciminium, quia vt emitur non est taxatum eius pretiū, sed tantū eius pretiū est taxatū quatenus pretiū est retū quæ par ipsam massam argenteam emūtur. Ergo si traditur ista massa argenti vt merx cum vt sic in ratione mercis minus valeat, non debet cōmutari pro pretio, quod vt numisma valeat, nisi forte in casu quo pretium inuētum de præsenti, pro quo venditur, in ratione mercis æquivaleret pretio quod valet vt numisma.

¶ Argumentum hoc licet aliquantulum vrgeat, sed sufficienter soluitur, dum dicitur ad id ex mente Soti in materia de cambijs dicentis, quod in vēditione consideratur pecunia, vt legale pretium, ar in cambijs & permutatione, vbi vna res pro alia permutatur vtraque se habet, vt pretium alterius, sicut quando permutatur pecunia grossa pro minuta, & è contra, vtraque se habet vt pretium alterius, quia non est maior ratio quod vna sit pretium alterius, qualtera. Quare negatur minor scilicet quod in ista permutatione vbi datur massa argentea pro pecunia argentea tra latur, vt merciminium, sed traditur vt pretium, quare pro tuo pretio legali potest commutari.

¶ At tandem conclusurus iterum admonitum esse voto lectorem, hunc cōtractum permutationis fore licitum: si nulla habeatur ratio dilationis temporis in eo, quia alias si haberetur, cōuinceretur permutans sic bracteam, ratione mutui virtualis, velle alium gra-

A uare aut lucrum reportare, quod ratione mutui non licet, quia esset vsura secundum Sotum.

CAP. LXVI.

Vtrum in aliquo casu vendens ad creditum possit plus exigere, quam sit pretium de præsenti commune etiam si non seruaturus erat merces. Et an liceat triticum tēpore traditionis appretiatū pretio tūc currente mutuare eodem pretio soluendum postea.

B QVoniam de vsura, quæ commi- Q5
titur circa mutuū supra diximus edisserere. Et quia in venditione ad creditum contingit mutuum implicitū, ideo in præsenti quæritur vtrum in aliquo casu vendens ad creditum plus possit exigere quam sit pretium communiter currens de præsenti. Et videtur quod possit, primo quando merces venditor erat seruaturus ad tempus quo earum augendus erat valor, quia tunc vt habetur cap. nauiganti & capite in ciuitate venditori vt ie seruet indemnem licet plusquam de præsenti valent, accipere.

D ¶ Et secundo arguitur, quod etiam in casu, quo non erat merces seruaturus, id liceat. Quia secundum Caietanum possunt mercatores accipere pretium pro mercibus, quod valent tempore, quo consummatur contractus venditionis, sed contractus venditionis mercium quæ venduntur expectata solutione non consummatur, etiam si merces statim tradantur emptori: nisi quando pro eis soluitur pretium: sed tempore quo soluitur pretiū forte magis

gis valent, quam tempore traditionis, ergo potest eas sic vendens plus pretij accipere, quam valeant de præsenti.

¶ Propter hoc argumentum Caietan. tenuit venditoribus etiam non seruaturis merces licere pro eis plusquam de præsenti valent accipere. Quæ Caietani sententia alijs doctoribus visa est vsuris magnam ianuam aperire.

¶ Pro expeditione igitur quæstionis ¶ Sit prima conclusio, qui seruaturus est merces puta tritici, & vinum ad tēpus puta ad mensem, quo magis valitorum erat quam alio tempore, quo has merces vendit, & tradit, potest aliquid plus accipere, quam hæ merces valēt tempore traditionis & venditionis, his conditionibus concurrentibus primo ne summum, quod illo mense augendum est pretium accipiat, sed medium, ita quod si in vna parte talis mensis valuit. 10. & in alia quinderim, & in alia. 20. nō nisi 15. capiat iuxta Alex. in le. quod te. ff. si certum petatur. ¶ Secundo vt de pretio deducat tantum, quantum si seruaretur diminutum fuisset iuxta expertorum iudicium. ¶ Tertio vt deducat impensas quas interuando in illud vsque tempus facturus erat. ¶ Quarto quod iste contractus debet fieri emptore admonito, vt voluntarie si velit venditorem seruaturum indemnem seruet. Hæc conclusio est Nauar. sum. latina cap. 17. numero. 241. & patet ex cap. in ciuitate. & potissime ex capit. finali de vsur. quod caput in ciuitate moderatur. & patet quia vnicuique licitum est seruare se indemnem & seruaturus merces sic aliquid plus accipiendo quam de præsenti valent merces, seruat se indemnem.

¶ Secunda conclusio, quæ est etiam Nauarri loco citato de qua etiam supra qui seruaturus merces vsque ad aliquod tempus, vendit eas dilatata solutione vsque ad illud tempus pretio maximo, quo valebunt vsque ad tempus illud vsuram committit palliatam est Hostiensis de vsuris. §. an aliquo, & patet quia ratione dilatatæ solutionis anget pretium ponensie in tuto lucrandi & non perdendi. Sed tamen vt supra conclusimus non esset vsuraria pactum, si patiscatur in hoc casu, vt tibi soluatur pretium medium minimi & maximi quod ab emptionis tempore, vsque ad tempus in quo ille seruaturus erat valerent, siue eius pretium creseceret, siue decreseceret. Patet, quia in isto casu non se poneret in toto: sed se obijceret æquali sorti iacturæ, & lucri.

¶ Insuper vrgere pretius adhuc volumus quæstionem quærendo adhuc vtrum talis venditor seruaturus merces possit taxare pretium de præsenti dicendo daturus est mihi tantum pro eis quia ad tempus maioris valoris seruabam eas.

¶ Pro faciendo satis quęstioni statuitur tertia conclusio in ordine ad superiores securior contractus est si venditor qui seruaturus erat merces in posterum, eas expectata solutione in prę sentiarum vendat & non prætaxet pretiū certum, sed dicat ei tibi nunc trado merces, solues pro eis quod valebunt tali die ad quem vendendas reseruabā eas seruatis prędictis conditionibus de deducendis expensis, & alijs prima cōclusione dictis patet, quia hic nemini fa cit iniuriam: sed neque se ponit in tuto: sed se tantum seruat indemnem.

¶ At si pro illo tempore ad quod vendendas merces parauerat seruare, varia sint pretia iam isto casu diximus ex mente Nauarri accepturus est pretium minimi & maximi medio quod pro illo mense toto ad quod reseruabantur valebunt.

¶ Quarta conclusio, si erat seruaturus merces vt antea diximus & nunc clarius & limatius si pro illo tempore pro quo merces vendendæ destinabantur, creduntur futura plura pretia, potest prætaxari certum pretium de præsenti soluendum in futurum, dummodo sic contrahentes se exponant æquali periculo. neque vēditor se

Universidad de Deusto
Biblioteca

ponat in tuto accipiendo summum pretium vt si merces seruandæ modo, tempore traditionis earum valent 4. & crescetur in futurum valebunt octo, vel decrescent ad quatuor. Satis est si præfigatur alijs prædictis cõditionibus quatuor seruandis seruatis pretium certũ, verbi gratia ad sex, quod est medium inter octo, & 4 idque poterit postea accipere. licet postea merces decrescant ad minus, scilicet ad... nisi secundum fratrem Ioannem de la Peña, casu inopinato fieret magna factura, fortasse enim tunc desiderato accepto cogetur aliquid restituere, vt si sic vẽdidit tritici cum in spica adhuc virens, quod postea casu fortuito vastatum est.

Qõ ¶ Hinc iam fit accessus ad difficiliorem illam quæstionem de casu in quo venditor non erat merces seruaturus. An tũc licite possit pluris vendere quã tẽpore traditionis valẽt, & vtà clarioribus exordiamur dicimus primo, q̃ bene potest aliquis mutuare triticũ in vno mense, quod non erat seruaturus, mutuare inquam vsque ad alium mensem in quo verisimiliter plus valebit, vt reddatur æque bonum triticum in illo mẽse, vel ante quando mutuatarius voluerit, ita Sotus & Nauar. sum. Lat. cap. 17. num. 137.

¶ Secundo dicimus quando res verbi gratia equus suo domino magis valet, quam in communi foro valeat de præsenti, licet talem æquum non sit seruaturus ad tempus quo magis valeat potest ad creditum eum vendere ad preces emptoris, & emptore de hoc admonito, ad maius pretium, quam valeat in foro de præsenti, quia eo quod magis sibi valet, maiori pretio, quam sit forense, ad numeratum poterat illũ vendere.

Qõ ¶ Sed iam de opinione Caietani dicendum nobis restat quid sentiant doctores & an in aliquo casu sustineri possit, dicimus ergo primum omnes Theologos, & Canonistas sentire opinionem domini Caietani non esse tenendam neque recipiendam in practica, quia licet sit ingeniosa, magnam iacturam aperit vsuris, quia si vendens expectata solutione etiam non seruaturus merces potest eas vendere maiori pretio, quam valent tempore traditionis, si maiori pretio tempore consummationis cõtractus valẽt, omnes possent fingere tempus, quo consumarent emptionem in quo carius merces valerent, vt carius expectata solutione, eas venderent. Neque eius fundamentum satis solidum est, quia consumatio emptionis quasi nihil aliud est moraliter loquendo ad modum loquendi Caietani: nisi dilatio completæ solutionis, quare ratione dilationis, non seruaturus videtur illud plus recipere.

¶ Item quia pretium rei contra Caietanum debet attendi, quando merx emptori traditur: tunc namque incipit emptori esse vtilis, quia tunc fit dominus illius. Atque ideo tempore quo soluit pretium mercis postea non debet extimari eius pretium: sed tempore traditionis eius. Quare licet metaphisice loquendo non sit consummata emptio nisi tradita re, & pecunia iam soluta, sed moraliter ad consummatam emptionem sufficit traditio mercis, & quod pactum soluendi pretium præcesserit, licet expectetur solutio, vt ipse Caietanus testificatur in simonia (quamuis alia ratio possit reddi in simonia ad euadendas pœnas) scilicet quod sic benignitas legislatoris in simonia interpretatur legẽ vt non sit simonia punibilis per ecclesiam quoad incurrendas actu pœnas nisi consummata fuerit simonia vtrinque extraditione rei spiritualis, & solutione actualis pretij.

¶ Et probatur nostra & doctorum assertio contra Caietanum, quia si iam maxime facta traditione mercis, est vẽditio tunc: ergo tunc est etiam emptio, quia sunt correlatiua practice intelligendo contra Caiet.

¶ Sit

¶ Sit igitur conclusio responsiua ad quæstionem, opinio Caietani, scilicet quòd qui nõ est seruaturus merces possit licite eas pluris vendere quam valẽt tempore traditionis, & quod iste contractus sit licitus, nullatenus est ample ctenda: nisi cũ his conditionibus, & limitationibus: quia alias magnam viã sternit ad vsuras.

¶ Prima conditio est, quod fiat credito pretio: hanc conditionem insinuat Sotus in de iustitia & iure.

¶ Secunda autem conditio est quòd tales merces sint ita bonæ sicut essent merces postea reddendæ, si mutuatæ essent, & quod tales merces commode possint seruari vsque ad solutionis tẽpus. Hæc conditio est Victoriæ & fratris Iosephi.

¶ Tertia conditio & necessaria secundum eundem fratrem Iosephum est, quòd ex tali maiori pretio excipiatur aliquid ratione expensarum, & periculorum à quibus exoneratur venditor qui sic vendit.

¶ Quarta vero conditio est, quòd nõ taxetur pretium de præsenti, sed reseruetur in futurum, taliter quòd merces vendantur ad pretium, quod tempore solutionis valebunt deductis ex tali pretio expensis, periculis quibus venditor ad creditum, est exoneratus, ita frater Iosephus.

¶ Quinta demum conditio est, quòd vẽditor non tollat libertatem imo facultatem indulgeat emptori soluendi tales merces quando voluerit, itaque licet sit signatum tempus solutionis ad annum, facultas tamen subsit emptori soluendi eas quocunque tempore ante sibi libuerit. Tunc his seruatis cõditionibus, & hac postrema quæ super omnes obseruatu est maxime necessaria seruata, si tempore solutionis merces plus valent, quam tempore venditionis, & traditionis, etiam si venditor nõ esset eas seruaturus, poterit id plus accipere: & si emptor tũc eas maiori pretio soluit, sibi imputetur, quia liberum ei fuit eas ante soluere tempore, scilicet quo minus valebant, & ideo iste venditor non se posuit in tuto sic contrahendo.

¶ Hæc conclusio his constricta conditionibus iam probatur, quia iste contractus venditionis mercium ad creditum his cum conditionibus initus perinde est ac virtuale quoddam mutuũ illarum mercium, & per consequens sicut in mutuo merces mutuatæ reddendæ sunt in eadem specie, vel si non reddantur in eadem specie, soluendæ sunt in pecunia, valore quo valent tempore solutionis etiam si plus valeant, ita in ista venditione si plus valent ad optionem emptoris vel eas vel plus quod tunc valent potest accipere.

¶ Sed finaliter tandem concludo, quòd quia moraliter, & in practica istę conditiones neque intenduntur seruari in contractu Caietani, ille moraliter semper, aut quasi semper est illicitus, & periculosus si ponatur in practica.

C Insuper pro maiori complemento doctrinæ scitu opus est an mutuans vinum, oleũ aut huiusmodi possit astringere mutuatarium ne rem mutuatam soluat ante aliquod signatum tempus, etiam si velit. Respondetur plane non sic obligare potest, quia sic posset, si sic obligaret, ponere se in tuto, atque sic signando tempus in quo valeret carius, constringeret mutuatarium ad soluendum carius. Qõ

¶ Item scisitari hic forte alicui licet, vtrum liceat mutuare triticum cum pacto, vt reddatur pretio, quo valet, cum mutuatur, & videtur quod nõ liceat, quia mutuans triticum non potest illud recuperare, ante tempus signatum, & potest accidere quod tempore solutionis signato valeat minus, quã tempore traditionis. Vnde petendo vt reddatur pretio, quod valet dũ mutuatur, videtur se ponere in tuto non perdendi, ratione mutui, sed nihilominus dicendum puto cum Nauarro summa

Universidad de Deusto
Biblioteca

lati.in.225.non est vsura tempore ca ritatis annonæ triticum extimatū pretio, quo tunc venditur mutuare pro tali pretio cum pacto vt tempore solutionis restituatur triticum pretio quo tunc valebit, scilicet restitutionis tempore. Hæc assertio probatur, quia licet iste contractus mutuum esse dicatur, sed in effectu est vendere triticum, & dilationem solutionis concedere iuxta omnium sentētiam in cap. in ciui. de vsur. & secundum D. Antoninum 2. par. capit 7. §. . nisi per leges iustas esset prohibita huiusmodi tritici anticipata emptio, sed de his postea latius fumus dicturi.

CAP. LXVII.

An triticum mutuatum reddendum est eadem mensura casu quo postea magis, vel minus valet, & idem quæritur de pecunia aurea vel argentea mutuata casu quo postea magis vel minus valet, etiam si eam mutuans non erat seruaturus.

Qō QVia quæstiones similes similibus coēsent, taneū est annectendo hic subsequēter vērūtāmen hæc arrexitur quæstio, vtrū qui mutuauit modios frumenti decē tempore mutuationis decē aureos valētes, si postea tēpore solutionis magis, vel minus cōtingat eos valere, licite possit casu quo solutionis tēpore magis valuerint, eā integrā mensuram tritici, scilicet decem modios, quos mutuauit integros recuperare idem de vino, & oleo mutuato.

¶ Igitur ad quæstionem satisfacturi dicimus primo quod huiusmodi vsu consumptibilia puta triticū vinū, oleū & huiusmodi dupliciter possunt tradi alteri postea soluenda: vno modo per viam mutui, alio modo per viam venditionis. Igitur hac distinctione præmissa subijciuntur hæ conclusiones.

¶ Quarū prima sit de venditione, ta si casu quo venditor vendidit frumentum credito pretio, si postea creuerit in valore, nihilominus solū potest recuperare, & emptor solū tenetur soluere pretiū, quod tēpore venditionis. & traditionis tale frumentū valebat. Hæc est Soti de iusti. & iur. & patet quia in hac venditione frumenti ad creditum non debetur fumentū postea soluendum, sed tantum pretium eius tempore traditionis. Ergo si vendidisti decē modios tēpore traditionis, & vēditionis valētes decē aureos licet postea in valore creuerint ad 20 tātum emptor 10 aureos tibi debebit, quare si tempore solutionis contrahas cum emptore volente vt tibi soluat 10. illos modios venditos in frumento, iam tunc pro pretio tibi debito, non decem modios, sed duntaxat 5. tibi soluet, quia tūc modij. 5. tantundem valent in casu hoc, sicut decem antea vendidi.

¶ Si vero loquamur per viam mutui statuitur secunda conclusio quæ est Soti, sicut & prima, si mutuasti mihi decem modios tritic. tempore mutuationis valentes 10. si postea creuerint ad 20 teneor tibi reddere totidē modios tritici eiusdē bonitatis, qualitatis, quāritatis, & numeri, aut si tecum tunc cōuenisam vt tibi soluendos in frumento tunc decē modios, non in frumento, sed in pecunia soluam, non est satis soluisse decē aureos quos tēpore mutationis valebant, sed viginti aureos, qui sunt tēpore solutionis pretium auctum tibi soluere tenebor, ita Sotus de iusti. & iure. lib. 6. q. 1. art. 2. contra Syluest. in verbo vsura. 1. §. 16. & 17. & contra alios multos quos ait ibi Sotus suo iudicio re vera scopum punctim non attingere, & probatur hæc cōclusio, quia præterquam quod est rationi cōtentanea, fulciter quoque ciuili iure, vt patet ff. de rebus creditis si certe petat. per totum præsertim. l. vinum. Nec refert quod annona longe minoris venibat quando tu mihi frumentū mutuo tradidisti an multo minoris. Et idem indicium est vini, atque aliarum vsu cōsumptibilium rerum dum mutuantur, quia ratione mutui mutuatarius non debet pretium, sed corpora in eadem specie, & qualitate, quare si econtra tempore solutionis decenderint in pretio, quia tempore mutuationis venibant viginti, & postea tempore solutionis mutui venerunt tantum decē, & conuenis tūc mecum, vt soluam triticum mutuatū in pecunia quod tantum in frumento tenebar soluere, non 10. sed tantū 10. pro eo tibi iuste soluam. Etenim regula generalis est, quod in mutuo pretiū rei mutuatæ non attenditur plus minusve tempore solutionis valeat, vel quo mutuatur, sed eadem mēsura quæ datur reddenda est authore Soto.

Qō ¶ Porro annexa est præcedenti, & hæc quæstio, an sit genus iniustitiæ quando non est mutuo soluendo signata certa dies, mutuatorem non repetere triticum mutuatum, quando videt vilius venundari: sed operiri tempus quo sit maximi pretij, vt frumentum duplet aut triplet in pretio, quæstio est cuius meminit Sotus loco citato. Respondetur tamen primo secundum Nauarrum summa latina, numer. 225. quod peccato iniustitiæ, & grauiter peccat, qui quod sibi debetur non vult recipere vsque ad tempus, quo eius pretium crescat, cum debitor illud tēpus expectare non teneatur. Patet quia iste talis nolens sibi debitum triticum, aut vinum recipere vult lucrari impēsam, quam in custodiendo faceret insuper, & periculum amissionis vitare, ergo non caret iniustitia.

¶ Idem dicendum est de illo, qui alteri mutuat, vt prædiximus cum tali pacto, vt tali tempore, & non antea repetat mutuatarius, aut quōd in alio loco extra illum, in quo iure teneretur reddat secundum Diuum Antoninum, quia illam obligationem, quæ pecuniæ extimabilis est vltra sortem lucratur.

¶ Secundo respondemus ad quæstionem ex mente vtriusque Soti, & Nauarri non esse peccatum, neque iniustitiæ speciem præseferre ex natura rei, etiāsi mutuare, & non petere triticum, quod tibi debetur vsque ad annum, & tempus in quo carius emi possit, nisi directe, aut indirecte debitoris solutionem impediat, quamuis esset auaritiæ inditium euidētius, quam charitatis. Patet ex ratione Soti quia alioquin mutuatario, vel debitori imputatur, si tibi non conuenit soluendo, quando ex re sua fuerit soluere.

¶ Tertio dicimus ex sententia Nauarri quod iudicio suo peccatum iniustitiæ committit dives, quia vere talem impedit indirecte solutionem debiti, quando nolens, vt pauper augusto anni sertilis soluat, prædicit ei, vt illo tritico ad suam vtilitatem vtatur, & nullo pudore afficiatur, eo quod non soluit. ad quas fraudes vitandas inquit Nauarrus prudenter, & sanctē statutū est in Lusitania, vt qui triticum mutuo datum ante diem scilicet Mariæ augusti non petierit, non possit petere vsq; ad sequentem annum.

¶ Præterea quia hactenus de debitis bona fide acceptis dictum est, nunc reliquum est, vt de debitis ratione iniustę acceptionis dicamus. Quare quæritur quid si fur decem modios tritici furatus sit tempore furti valentes decem si pretium eorum auctum est ad viginti? Respondemus ergo breuiter, quia & de hac quæstione supra plura diximus dicendo primo quod si res furata non vsu consumptibilis similiter apud dominum erat peritura vt equus si in potestate furis perit non tenetur in conscientia restituere rem, nisi tantum fructus quos fur percepit, vel dominus perce-

Qō

Universidad de Deusto
Biblioteca

percepisset, si illam rem apud se habuisset, vel nisi quantum interfuit domino illam rem sibi subreptam non fuisse, quia illam forte vendidisset, antequam perijsset. Secus si apud dominum non erat peritura, quia tunc fur simul cum fructibus perceptis à se, vel à domino percipiendis teneretur eam restituere Hæc est Metinæ. C. de rebus restituendis, quæstione. 4. de rebus furti, & ratio est peruia quia in hoc casu nihil minus creditor haber quam habiturus fuisset quia vt supponimus eodem modo res apud ipsum perijsset.

¶ Secundo dicimus ad quæstionem resolutorie quod si fur decem modios verbi gratia tritici subfuratus est tempore furti valentes decem aureos, si postea eorum pretium sucreuerit ad viginti si tunc quando creuerunt ad viginti pro viginti aureis eos dominus vendidisset, pro illis modijs viginti aureos soluere tenetur. Hæc est Metinæ loco citato, & patet quia in isto casu non obstat quod dominus læsus, ex culpa furis lucrum peraccidens reportet, scilicet quia sibi illi decem modij si nõ furrepti fuissent tantum pro decem aureis illos tempore furti vẽdidisset, sed ratio quare pro illis decem modijs in hoc casu fur viginti tenetur restituere est, quia fur pro illo tempore, quia non debet esse melioris, conditionis quam mutuatarius tenetur domino decem modios restituere in eadem specie, qui cum tunc in illa specie valeant tam viginti aureos, si in pecunia restituat, viginti aureos restituit? est.

Qõ ¶ Emergit quoque iam & alia non omnino dispar quæstio an qui mutuat ducatos centum quando minori argento, vel ære extimantur si postea regis pragmatica valor ducatorum augetur, possit idem pondus auri suscipere, id est totidem centum ducatos & quidem Syluester vsura 1. §. decimo quarto, refert doctores iuris dicentes quod si verisimiliter dubitatur tempore solutionis posse valere minus, plusve, tunc eadem aurea moneta est restituenda. Sed Sotus qui loco citato huius quæstionis meminit putat si ducatorum augetur postea valor non esse centum aureos restituendos. Ratio vero Soti est, quoniam aurei sunt moneta, id est mensura pretij rerum, & ideo quando per pragmaticam augeretur eorum valor iam in ratione monetæ, & mensuræ variarentur. Ergo sicut quando mesura tritici mutuata postea est aucta, non tenetur mutuatarius soluere illud augmentum, ita nequando moneta in valore est aucta, tenetur mutuatarius soluere illam cum illa auctione, sed sicut qui modium tritici cũ accepit mutuo, casu quo modius sit auctus sat est quod eãdem mensuram reddat, quam suscepit, ita sufficit reddere centum aureos in mensura, qua ante valebant, id est singulos ad valorem vndecim argenteorum, & non ad valorem tredecim argẽteorum etiam si ad talem valorem aucti essent: vnde non centum tunc integros restituturus esset.

¶ Igitur pro resolutione quæstionis sit prima conclusio siquis mutuans decem aureos illos seruaturus erat ad id punctum temporis, quo per pragmaticam eorum valor auctus est, licite exigere potest illos decem aureos integros licet illos recipiendo numero integros, & in valore auctos per pragmaticam, plus in valore recipiat, quã mutuanti hæc est Syluest. verb. Vsura. 1. §. 14. & Nauarri commento de vsuris, numero. 48. & colligitur ex capit. fina. de vsuris.

¶ Secunda conclusio, si qui illos decem aureos mutuat, non erat illos seruaturus ad id temporis, quo eorum valor auctus est per pragmaticam, quia parabat illos statim expendere: tunc non potest licite illos integre, neq; in valore aucto recipere. Et secundũ istã conclusionem saluatur sententia Soti, & patet quia si mutuans non erat seruaturus aureos vsque ad pretium eorum augendum, & mutuat pro totidem reddendis

dendis tempore aucti pretij vsura est, & iniustitia. sic vsurarius quoque esset qui venderet triticum Augusti mense pro pretio cariori Maij, si spe non erat seruaturus illud.

Qõ ¶ At quoniam presius quæstionem vrgere volumus adhuc instamus quærendo quid si vterque tam mutuans quam mutuatarius tempore mutuationis aureorum nihil cogitauerunt de pretio augendo, vel de seruando eos ad id temporis, aut non seruando. ¶ In hoc casu ait Bart. l. cum quid. ff. de rebus creditis, & Baldus, & Alexander, & Iasso, quod si creuit in pretio aureus per pragmaticam tenetur mutuatarius illos aureos soluere in aucto pretio, id est totidem integros, Sotus vero tuetur oppositum.

¶ Igitur pro concordia alsquali horũ doctorũ statuitur tertia cõclusio. quæ est quòd quando nihil mutuans aureos, & mutuatarius cogitauerunt de pretio eorum augendo, neque mutuãs nihil determinate statuerat de seruando, aut non seruando nihil plus exigatur, & soluatur quam erat valor aureorum, cum mutuati sunt. Hæc cõclusio patet ex ratione Soti, quia sicut cũ modius tritici mutuatus postea augetur ad maiorem mensuram, sat est soluisse receptam mensuram, ita si aureus est auctus in valore, quia in ratione monetę, id est mensuræ est auctus, satis est soluisse mutuatarium in recepta mensura, id est valore, quo tunc aureus tempore mutuationis valebat in hoc casu conclusionis.

¶ Secus est secundum Nauarrum si mutuans tempore mutuationis pactus fuisset vt illi decem aurei sibi in eadem specie soluerentur, vel si confestim & simulac, illos mutuans mutauit, quia eorum per pragmaticam pretium creuit, mutuatarius pro maiori pretio, id est pro pretio aucto illos cum suo lucro expendit, quia in his sicut in casu quo mutuans erat seruaturus contraria opinio Bartoli, Alexandri, & Iassonis seruari & tolerari poterit, quia ad argumentum Soti sufficienter respondet Nauarrus ex parte istorum. Primo, quòd si pragmatica nouа statuit quod fanega tritici contineat verbi gratia tredecim modios, tunc variatur materia, forma, & quantitas: ideo non obstãte hac variatione mensura mutuo recepta, & non amplius neque minus restituenda est. At vero cum augetur pretium per pragmaticam, non variatur materia, & quantitas, quia eadem quantitas, & materia auri manet in aureis, sed solum mutatur forma, id est valor, nec mutatio sola formæ, id est valoris sufficit ad nõ reddendum aureos in eadem materia, & quantitate & numero, quia valor qui est veluti forma pecuniæ fundatur etiã in esse naturali, & materiali pecuniæ secundum Bartolum, cum autem per taxationem nouam pragmaticæ natura auri & aureorũ non varietur, nihil obstat quod pretium varietur, quia ista variatio ad naturam auri est accidentaria, quia accidit illi per taxationẽ reipublicæ sic variari: vnde cum de natura mutui sit quod reddatur in eadem specie, bonitate, & quantitate: ideo saltem in his duobus exceptis casibus, etiã si illi aurei decem mutuati, per pragmaticam postea creuerint in valore, totidem integre, quamuis in valore aucti restituendi sunt.

¶ Itaque extra hos tres exceptos casus licet vtraque opinio sit probabilis, sed æquior est opinio Soti, scilicet quòd non totidem aurei restituantur, sed valor receptus tempore mutui, id est iuxta valorem quem tunc valebant, dum non erat illos seruaturus. ¶ Sicut etiam licet secũdum opinionem quam in suo codice citat Metina res furtiua, crescens in pretio restituenda est secũdum maiorem valorem eius currentem toto tempore moræ, in quo fuit fur in mora soluendi & restituendi eam, & hoc etiam secundũ rigorem iuris, quia mora sua vnicuique nocet, tamen vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

idem testificatur secundum æquitatẽ, & secundum approbationem doctorũ non contemnendę authoritatis res vsu consumptibilis furto ablata puta vinũ vel triticum si tempore furti à domino vendenda erat, & non seruanda, si postea pretium furem creuerit, vel decreuerit in valore si non erat tunc valore temporis furti soluenda est de æquitate, & non in maiori pretio, quo creuit. Colligitur hæc conclusio ex cap. naufganti, & in ciuitate de vsuris, vbi dicitur non seruaturus nihil plus potest accipere quam de præsenti res valet, id est tempore traditionis. At hãc conclusionem seu sententiam istorum doctorum contra communem admittendam esse censeo in casu quo res furto ablata consumpta est, aut iam perijt: nam tunc sufficit si non seruanda erat tempore furti, sed tunc vendenda, illã restituere valore quem tunc valebat: etiam si postea creuisset in pretio. Si tamen res furtiua perijt secundum cõmunem opinionem ipsamet restituenda est, aut acceptante domino si in pecunia restituenda sit, valore quo creuit restituenda erit & hoc in conscientia, nam in foro exteriori opinio cõmunis vt puta regidior seruabitur: sed de his iam meminit supra tetigisse, sed causa integritatis materiæ & refricandæ memoriæ lectoris hic libuit repeti usque breuiter.

CAP. LXVIII.

An pactum legis commissoriæ locũ habeat in pignoribus in cẽsu & in emphyteusi, & de pœnis appositis in mutuo, & an in possessione feudi vel emphyteusis reddita directo do-

mino in pignus teneatur talis dominus fructus computare in sortem.

PRæterea licet nonnihil per transitum de pœnis legis commissoriæ, recordamur nos dixisse: tamen quia vnamquamque materiam adamussim ex suis principijs eruendam esse censemus, ideo hic primo quæritur. Vtrum pactum commissi, id est legis commissoriæ locum habeat in pignoribus, id est vtrum sic liceat conuenire, si non solueris debitum intra tale tempus, pignus quod mihi tradis sic amittam, vel pro solutione mihi debita fiat meum. ¶ Igitur ad quæstionem dicitur primo istud pactum, quod si debitum non soluatur intra tantum temporis creditor fiat dominus illius pignoris sibi pro debito impignorati pro pretio sibi debito: reprobatum est tanquam illicitũ per ius canonicum nisi debitoris forte uenerit iuramentum non contraueniendi tali pacto legis commissoriæ: nam tunc cum illud iuramentum sine periculo æternæ salutis seruari possit: seruandum est, nisi ex causa relaxetur ita cap. significãte de pignoribus, quia in isto casu iuramentum præiudicat legi commissorię prohibenti commissum incurri in pignoribus.

¶ Secundo dicimus, quòd licet istud pactum legis commissoriæ in pignoribus nequeat imponi per modum legis commissoriæ, tamen bene potest apponi per modũ pœnę in conscientia vt sic licet pignus approprietur creditori si debitor qui illud impignorauit: debitum non persoluerit: ita Syluester, verbo, Pactum, 6. decimo quarto, & patet quia pactum pœnale, id est legis pœnalis non est prohibitum per leges si fiat pacificatur creditor sine fraude, vt se seruet indemnem, quia licet ius ciuile istud pactum commissi de amittendis pignoribus, si non soluatur debitũ tem-

pore destinato, reprobetur ad tollendã læsionem impignorantium, ne immodice lædantur in amissione suorum pignorum, vel in venditione eorum facta creditoribus pro modico pretio, tamen in conscientia si creditor pignoratarius huiusmodi in contractu adhibeat pœnam ad coercendam contumaciam debitoris, licitum est istud pactum pœnale, atque ideo ab eo tempore, quo debitor est in mora soluendi, quando sic pactum est, pignus remanebit venditum mutuatori pretio iusto legali, quia hoc fit non ratione mutui, sed ratione pœnæ.

¶ Tertio dicimus cum Nauarro summa Latina capitulo decimo septimo, numero 215. peccare, qui mutuat apposita pœna: si intra diem statutũ soluerit ei mutuatarius, quem ab initio credebat ad eundem diem soluere non posse, atque simul cum culpa incurrit obligationem restituendi, ita Scotus in quarto, distinctione decima quinta cum communi.

¶ Quarto, adijcimus peccare etiam cum obligatione restituendi, qui pœnam exigit, ab eo qui sine sua culpa per impotentiam eam non soluit. Sicut etiam peccat cum tali obligatione restituendi qui exigit pœnam commissi in pignore ab eo etiam qui iurauit non contraueniendo quando quia iuste fuit impeditus intra signatum tempus pignus redimere non potuit. cap. significante de pignorib. & patet quia regulariter vbi non est culpa, pœna esse non debet capitulo secundo de constitutionibus. At vero secundum Metinam Complutensem secus est quando ista conditio fuit apposita non per modum pœnæ, sed per modum interesse cessantis: quando apposita fuit à mutuante verisimiliter credente mutuatarium in termino signato posse bene soluere adhibita diligentia, quia tũc non obstante, quòd mutuatarius sine culpa sua impotens factus fuerit ad nõ soluendum in termino, si cessabit mutuatori interesse, vere illud soluere manet obnoxius, quia mutuans etiam absque culpa sua non tenetur huius interesse iacturam pati sed potest indemnẽ se seruare.

¶ Quinto dicimus, quod eandem culpam & restitutionis obligationem subit, qui soluta sibi parte debiti totam pœnam exigit, saltem quando obligatio sic est diuisibilis, quòd prodest pars obligationis soluta ipsi creditori cap. suam. cum glossi. & communi de pœnitentia. Secus est vt diximus si bona fide mutuator pœnam apposuit vt timore eam incurrendi mutuatarius soluat, præsertim optando potius solutionẽ, quam pœnæ incursionem, quia tunc non peccat illam pœnam exigendo, ab potente restituere, & negligente cap. suam. l. si pacto quo pœnam. C. de pact.

¶ Verum vt omnia rimemur non abre erit hic indagare vtrum pœna commissi possit apponi in contractibus censuatibus, id est vtrum emens censum hanc possit annectere conditionem, vt si venditor census non penderit pensionem censualem per biennium, possessionis id est hypothecæ supra quam constituitur census, amissionem patiatur. Sit videtur quod liceat, quia in recopilatione noua legum titulo de censibus, tributis, & hypothec. l. prima, titulo decimo quinto, sic cauetur quod executioni mandentur pœnę appositæ in contractibus censuum etiam si graues fuerint. Pœnam quoque commissi ibi adiectam effectui mandari lex sancit. In contrarium est quod Pius quintus in suo proprio motu de creandis censibus ait, quod in creatione census pacta non apponantur huiusmodi, quod debitor census moroſus aliquid soluat ratione lucri cessantis: ergo multo minus poterit attexi ibi pactum commissi, id est amissionis hypothecæ, quod est longe grauius, quam pactum de lucro cessante.

¶ Igitur pro referanda veritate quæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

stionis vt moris est nostri statuamus has conclusiones. ¶ Quarum prima sit, licet pœnas commissi iuste positas licite possit creditor à suo debitore accipere: tamen si talis pœna commissi in censibus temporalibus & redimibilibus apponatur, vt si debitor cēsus præstituto tempore non soluerit pensionem censualem, amissionem patiatur possessionis, & hypothecæ supra quam constitutus est census, iniusta & illicita est talis pœna commissi. Hæc conclusio est Nauarri in additionibus, est tamen contra Sotum de iusti. lib. 6. quæst. 5. ar. 2. & ait Nauarrus in regno Nauarræ temperatum, & correctum esse ius ciuile, sic scilicet vt si pena cōmissi apposita fuerit in censu, qui morosus fuit in soluendo non perdat hereditatem, sed vendatur hæreditas ad recuperandas nōdum solutas pensiones, & principale: & reliquum pretij reddatur domino hæreditatis. Prædicta quoque conclusio est etiam Metinæ. C. de restitutione, vltima quæstione de cens. & probat quia pœnæ non debent esse ita rigidæ præsertim pro culpis interdum minimis: sed amissio totius possessionis, & hypothecæ pro re tam minima vt pro mora solutionis pensionis exiguæ est nimis exorbitans pœna, ergo saltem in conscientia non est omnino iusta, sed in foro exteriori nescio an lex prædicta commissi in censibus sit generaliter vsu recepta.

¶ Secunda conclusio quæ est fratris Iosephi in suis floribus quæ videtur rationabilis, & æquitati innitens. pœna commissi in censibus erit licita, si census talem conditionem pœnæ habens annexam maiori pretio ematur, quia iam ex maiori pretio tale grauamen impositum venditori census recōpensatur. Sed iuristæ respondebunt: satis per pretium legis, scilicet quatuordecim pro mille illud grauamen recompēsari, sed tu lector dictum puta quod dum nihil amplius pretij impenditur pro isto grauamine amissionis hypothecæ, quidquid sit de foro exteriori & de lege ciuili, quæ in præsumptione grauissimę negligentiæ, & damni inde incurrendi à creditore fundari videtur si sic non puniatur morosus census lista, in conscientia tamen talis lex non videtur in toto rigore sit seruanda. Imo nullo modo videtur seruanda: quando ex impotentia omisit soluere pensionem, quia sine culpa sua nō ita pœna est mulctandus. Nam & cum ex negligentia fecerit videtur pœna temperanda, nisi forte ex magna malitia & proteruia, & cum magno detrimento emptoris census, per multos annos omisisset plures pensiones soluere, quia in hoc casu lex ciuilis, & sententia Soti possent habere locum.

¶ Sed de contractu emphytheusis per quem transfertur dominium vtile in emphyteutam retento dominio directo apud dominum qui quidem contractus proinde medius inter locationem, & venditionem computatur: controuerti quoque posset an pœna commissi apposita in eo locum habeat, sed quia res est non tam in ambiguo posita dicendum est, quod vere pœna ista commissi in contractu emphythensis locum habet, quia in isto cōtractu ista pœna non tantam præsefert grauitatem, quia per talem amissionem transit possessio ad dominum suum directum, purgarique potest si per biennij lapsum incurratur per celerem solutionem sacram ecclesiæ.

¶ Insuper aliquis forte rogabit an postquam de pacto legis commissoriæ circa pignora, quod si in pœnam sine fraude vsurarum appositum sit, sit validum dictum est, iuxta. l. si fundus. §. finali. ff. de pigno. etiam si fit apposit um fuit pactum in pœnam vt lapso die redimēdi pignus, esset venditum iusto pretio? adhuc valet secundum Panormitanum cap. significante de pignor. & secūdum Diuum Antoninum, titulo primo, capitulo septimo, & Syluestrum in rosa aurea, casu. 28.

¶ An

Qō ¶ An idem pactum possit apponi circa fructus pignoris addendo quod nisi ad præfixum diem redimatur, omnes fructus, aut pars eorum, qui vsque ad eum diem ex pignore sint capti sint mutuantis.

¶ Respondetur primo ex mente Nauarri summa latina. cap. 17. num. 217. id nullatenus esse licitum, vt patet cap. significante de pignoribus cum ei anot. quia prædicti fructus debent manere debitori, vel in sorte, vel in interesse, computari, alioquin non caret vsura.

¶ Secundo dicimus, quod hæc regula iuridica, quod semper fructus pignoris debent in sortem solutionis debiti computari habet exceptionem in feudo. vbi singulari ratione vt habetur ca. conquestus ca. 1. de vsur. adiuncta glos. fin. si dominus directus in pignus mutui quod tradit, à suo mutuatario, & simul feudatario accipiat prædium fœudale, fructus talis pignoris, id est prædij, eos non computando in solutionem mutui, accipere potest, dum modo interim, dum percipit tales fructus: feudatarius ratione fœudi ad nulla munera, vel obsequia maneat astrictus, quia iam tunc per istam impignorationem prædij fœudalis censetur dominium prædij vtile, quod erat penes fœudatarium ad dominū directum prorsus reuersum fuisse, quare tanquam ex re omnino sua censetur dominus fœudi capere illos fructus.

¶ At vero an ex re emphiteotica, scilicet prædio possit dominus directus capere fructus, non computando eos in sortem mutui, quādo emphiteuta illud prædium in pignus mutui accepti, domino directo dedit: magis dubium premit. num. 10. Anan. in ca. 1. de vsuris dubitat, At immola cap. 1. de fœudis idem dicit de domino directo accipiente in pignus prædium emphiteuticum, scilicet quod possit accipere fructus ex illo non computando eos in sortem mutui sibi ab emphiteuta debiti.

¶ Dicendum est ergo ad hanc quæstionem ex mente Imol. & Barbat. ca. 1. de fœudis, & Nauarri qui eos sequitur in tum. lat. e. supra citato, quod etiā dominus directus accipiens in pignus mutui prædium emphiteuticum, potest accipere fructus pignoris, non computando eos in mutuati sortem, & vltra hoc postea recuperare integrum mutuum modo ista tria concurrant secundum Nauarrum, quæ etiam secundum ipsum infrædo concurrere debent. Primo quod nihil aliud debitum ex contractu emphiteotico dominus directus præter fructus accipiat.

¶ Secundo vt illud prædiū non sit effectum melius, seu melioratum ab emphiteuta iuxta Syluest. verbo. fœudum quæst. 30. Quod verum est quoad partem fructuum: qui ex melioratione capiūtur, & quoad alios quæ sine illa percipierentur, quia tunc dominus directus non poterit capere fructus ex prædio sic meliorato.

¶ Tertium quod emphiteuta dominium vtile emphiteusis gratis, aut fere gratis obtinuerit à domino directo, vt communiter fœudatarius solet obtinere: nam si ille emphiteuta, seu fœudatarius ad obtinenda sua vtilia illa dominia magnam summam pœcuniæ soluit non potest tunc directus dominus capere fructus sibi saltem quando pensio, siue responsio pro eis soluenda longe minor est fructuum valore, quia ita tenet communis opinio, & Ange verbo. fœudatarius §. 33. Syluest. eodem. §. 10. Maior. in 4. dist. 15. quæst. 31. Sed tāto plus tunc ex fructibus retinere poterit, quāto minus pretium iusto dominus vtilis domino directo dedit, argu. leg. quę de tota. ff. de rei vendicat. cap. pastoralis. § Item cum totum de officio delegati.

¶ An etiam ex contractu census possit emptor reportare fructum dubitatur. Sed respondetur, quod hoc licitum est, & caret labe vsuræ, si census sit emptus iuxta conditiones Martini. 5. & præsertim Pij. 5. in suo proprio motu, scilicet

Universidad de Deusto
Biblioteca

quod fiat numerata pecunia, & iusto A
pretio irrecuperabili ex parte emptoris quod constituatur supra rem immobilem, determinatam, & fructiferam, quæ perepta, vel inutilis facta cesset censar, & quod non serat laudemium, & cætera. Vide ibi, vide Martinū. 5. & Calixtum 3. in extravag. me. de emptione & vendi, & quamuis alij aliter in his conditionibus census variauerint, sed tamen tales census iuxta regulas istorum pontificum & ab eis conditiones positas sunt regulandi vt cesset scādalum & careant labe vsuræ, & iniustitiæ, vel ne in foro exteriori vsurarij reputentur aut iniusti.

CAP. LXIX.

An in venditione possessionis emphiteuticæ, aut census, aut hypothecatæ dominus directus possit exigere laudemium.

QS QVoniam de pœnis quæ in contractibus solent apponi, & de conditionibus, quæ in illis, & in mutuo possunt annecti, quia quæ iam earum vsuræ effigiem possunt inducere, cæpimus edicere: iam pergimus vltra hic insuper inquirendo, an sicut in emphiteusi excepto vbi alienatio est necessaria emphiteusis, vt in dotatione filiæ & donatione propter nuptias, soluendum est laudemium in alienatione possessionis emphiteuticæ, sic contractus census possit iniri cum pacto quod emptor census id est censuarius recepturus annuales pensiones, possit exigere à censualista pendente censum laudemium, id est aliquotam partem pretij possessionis hypothecatæ censui pro eo quod præstat consensum ad vendendum, vel alienandum talem hypothecam. Et quidem quæstio est quæ patitur controuersiam. ¶ Nam Pius quintus suo proprio motu super creandis censibus interdicit in censibus apponi pactum soluendi tale laudemium, id est. 50 partem pretij, ueq. aliquid aliud pro alienatione hypothecæ census, sed tantum ibi cauet, quod cum vendē da fit à censualista requiratur censuarius per mensem ante: & denuncientur ei conditiones venditionis.

¶ Pro hac parte negatiua stat Sotus de iustitia & iure lib. 6. quæst. 5. articu. 2. Vbi ait quod licet non sit iniquum apponere conditionem in censu, quod venditor bona illa supra quæ statutus est census, absque facultate censuarij alienare non possit, quia alias in possessorem alium minus tutum talis hypotheca alienari posset cum dispendio nō modico censuarij, at vero quod censuarius, qui concedit facultatem talem hypothecam vendendi, accipiat partem pretij iniquum est inquit. Et probatur quia si id licet in emphiteusi, est propterea, quod recipiens pensionē emphiteuticam dominus est directus hypotecæ emphitheuticæ. Vnde sicut ex propria re accipit partem pretij alienationis. ¶ At vero secundum Sotum censuarius nō est dominus hypothecæ censualis. Vnde pro eius alienatione non potest laudemium, id est aliquam partem pretij exigere. Sed addit Sotus, quod si iure particulari regni permittitur, nihil obloqui audet.

¶ Sed in contrarium esse videtur lex regni laudemiū in censibus posse exigi indulgens, & in contrarium est Nauar. in additionibus. Vbi ait quod licet laudemium emphitheuta pro donatione rei emphitheuticæ non teneatur soluere in conscientia secundum rationem, vt patet in lege final. C. de iure emphiteutico: tamen 20. vel 40. quota quæ debetur pro venditione rei emphiteuticæ, vel censualis, tam in foro conscientiæ, quam in foro exteriori iuste debetur, quia sunt para pretij, pro quo illæ

læ res sunt datæ in emphiteusim, vel hy A
pothecatæ censui.

¶ Igitur pro resolutione quæstionis statuitur prima conclusio, etiam si non esset receptus proprius motus Pij quinti decreandis censibus in foro exteriori, in conscientia iam non licet accipere laudemiū pro cōcedenda alienatione hypothecæ, seu possessionis cēsualis. Hæc conclusio est Sotj loco citato, est etiam Nauarri summa latina capit. 17. numero 233. vbi refert a proprium motum Pij quinti qui incipit, cū omnes. B
Aduertens illa verba Papæ vbi ait, quia volumus rem ipsam semper, & libere, ac sine solutione laudemij, seu quinquagesimæ, aut alterius quantitatis, vel rei, tam inter vsuras, quam in vltima voluntate alienari recantat palinodiam dicens quod loco illius conditionis, quam de laudemio & vigesima, & quadragesima parte pretij, quam in Hispania licitam esse dixerat in commentario, capite decimo quarto, quæstione tertia, subijcit extravagantem C
quam ille nunquam satis laudatus pius quintus promulgauit. Et iam multipliciter probat primo, quia Papa supra contractus non tutor in conscientia ita pronuntiat. At hic cōtractus cū ista conditione exigendi laudemium in cēsibus redimibilibus non videbatur satis tutus in conscientia: ergo potuit Papa per suam extravagantem talem conditionem reprobare.

¶ Secūdo patet, quia hic de hypotheca, quæ est res cēsualis, aut ei fructifi D
cans (vt Sotus ait) illud laudemium tanquam de re aliena susciperetur: cum solum fuerit hypothecata ad pensionem annualem census.

¶ Tertio patet, quia ista conditio de exigendo laudemium videtur præferre effigiem vsuræ, quia toties posset ista hypothecalis possessio alienari, & vendi, totiesque pro inde ex his venditionibus laudemium peti, vt tandem tota quantitas laudemiorum totiescumque fiorum in tantum excresceret vt iam præter pensiones annuales, & censuales perceptas suum capitale pretium, quod dedit emens censum, recuperasse videatur, videaturque proinde stante ista conditione quod fuisset non emptio census, sed mutuum virtuale, quia in aliquo casu per hanc viam mansit apud emptorem census facultas vltra pensiones annuas perceptas recuperandi capitale datum pro censu.

¶ Et quia hæc peritat ratio non videtur bene dictum à Iosepho in suis floribus quod si augeatur pretium poterit peti laudemium, quia inquit iam per istud maius pretium impensum recompensatur grauamen exigendi laudemium impositum, sed præter quam quod hoc in foro exteriori vbi dicitur talis proprius motus receptus, censeretur in fraudem proprij motus fuisse in tentatum, scandalum ingereret. Licet forte in censu perpetuo & irredimibili sententia Iosephi locum habere possit, vbi minor est species vsuræ, quia prædictus proprius motus attente inspectus de soso censu redimibili nisi fallor videtur loqui, quamuis neque hoc pro certo ausim asserere, quia Nauar. loco citato numero. 232. in vtroque censu siue perpetuo, vel temporario ostendit istam conditionem de non exigendo laudemium esse seruandam. Quare per hanc extravagantem Pij. 5. ius ciuile concedens facultatem exigēdi laudemium videtur esse correctum.

¶ Proinde si census institutus est cū conditione laudemium exigendi sic institutus est ante extravagantē Pij. 5. si referatur ad censuram Theologorū, vt decernit Pius quintus ibi ad hanc normam in posterum corrigendum puto, quia stante iam hac determinatione pontificis iniquum est in conscientia ei non obtemperare.

(1)

CAP

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. LXX.

An mutuans ratione expensarũ vel periculi probabilis in recuperando debitum mutuum possit exigere aliquid vltra sortem late, & exquisite contra Metinam, Complutensem disputatur.

Qõ IAm de expensis an ratione expensarum liceat mutuanti conuenire cum mutuatario, quando verisimiliter timentur expensæ, vt aliquid persoluat vltra sortem, quæritur & probatur id licere, quia licet sic per hanc viam se seruare indemnem. Huic quæstioni facit satis Sotus de iustitia & iure lib. 6. q. 4. art. 1. Respondet ergo quod quatenus ad expensas res attinet non est dubium quin quidquid debiti recuperandi causa creditor dispendit possit à debitore exigere. At multo est (inquit) tutius dũ creditor hominis vafriciem, & infidelitatem timet nihil ei mutuare, neque credito vendere, vel dum mutuat expectare solutionis terminum an forte sine vllis expensis solutio fiat, nam expẽsarum anticipatæ conuentiones vix vsurę suspitione carent nihilominus tamen, dum omnis fraus absit, si probabilibus coniecturis timentur futuræ in recuperando debitum expensæ, nempe quia debitor ab vrbe creditoris loco distat, ab iniustitia procul abest de expẽsis & laboribus, creditorem cum debitore tale pactum inire: cõstitutumque pretium pro sumptibus & laboribus recipere: etiam si nullos postea contingat facere. Nam etiam si esset plura expensurus non posset amplius quam fuit conuentione firmatum recipere, sed profecto licet Sotus hic æquitati nitivi deatur res est quæ non careret scandalo corã iudicibus, & vulgo: si casu quo sine expensis est sibi debitum satisfactũ eas expẽsas conaretur recuperare, etiãsi conuentione fuissent firmatæ quare ab omni specie mali, & scandali abstinendum est, vt fiat sine illo.

¶ Accedit præterea & quæstio illa quam excitauit Metina Complutensis, vtrum ratione periculi quod merito timetur futurum in recuperando postea mutuum, aliquid possit exigi vltra sortem, & an venditor vendens ad creditum ratione istius impendentis in futurũ periculi id ipsum possit facere. Occurrit hic Metina prædictus quæstio. 38. qui suis argumentis & si tem non euincat: tamen magnum in contra obstrependo videtur facessere negotium, quia sic arguendo apparenter instat.

¶ Nam primo sic arguit licet aliquid accipere assecuratori, & fideiussori pro periculis, quibus se obijciunt soluẽdi ex propriis, merces assecuratas, si pereant, vel debitum pro quo à fide iusso re fide iussum est, ergo etiam nullatenus erit illicitum venditoribus ad creditum siue mutuatoribus aliquid vltra sortem debiti, aut mutui exigere pro periculo probabili quod subeunt in recuperando ista in futurum.

¶ Item secundo arguit licitum est exponenti pecuniam in societate inde lucrum referre, quia suam pecuniam obijcit negotiandi periculo, ergo pari ratione, licebit mutuatori, & venditori ad creditum, quia suas sortes pretij, aut mutui periculo recuperandi obijciunt aliquid amplius velle exigere pro hoc periculo.

¶ Deinde tertio sic instat pro eo quod aliquis non tenetur exhibere gratis potest aliquid recipere: sed venditor, & mutuator non tenentur cum suo discrimine aliquid mutuare, aut vendere ad creditum, ergo ratione huius imminentis in futurum periculi poterunt aliquid amplius vltra sortem exigere.

¶ Sub-

¶ Subinde quarto arguitur locans equum si timet talem equum nimia fatigatione in itinere fore diuexandum, vel occidẽdum potest expetere aliquid amplius: quam sit pretium locationis pro periculo equi locati si pereat, ergo cur non licebit mutuatori, & venditori ad creditum aliquid plus exigere pro periculo recuperandi sibi debita, quod merito verentur.

¶ Confirmat inde, quia subire ista pericula est pretio extimabile, ergo quia subeunt ista pericula, licebit illis quid amplius pretij recipere.

¶ Demum quinto arguit, licet debita periculosa, difficiliaque recuperatu, minoris emere ratione periculi, & difficultatis ea recuperandi, quia pro isto periculo emptor potest minus soluere. Ergo è contrario venditori, & mutuatori, quia subeunt ista pericula licebit pro illis aliquid accipere, quia e contrariorum cõtraria est ratio. His argumẽtis persuasus Metina hanc absurdam & prorsus periculosam opinionem ausus est astruere, scilicet quod vtrique tam mutuator: quam venditor ad creditum vt se seruent indemnes quando ista pericula merito in futurum timentur, de aliquo sibi soluendo pro illis vltra sortem pacisci possunt.

¶ Igitur pro veritate constanti quæstionis stabilienda est responsiua conclusio. Nullatenus licet mutuatori, vel venditori ad creditum, pro periculo, aut metu etiam probabili recuperandi debitum quicquam vltra sortem debiti aut mutui percipere. Hęc conclusio est Soti lib. 6. de iust. quæstio. 4. artic. 1. est Conrad. in de contractibus est Nauarri in summa latina capit. 17. num. 243. vbi ait, quod nec periculum perdendi pecuniam aut pretium mercium, eo quod mercator fugere, aut decoquere potest peti potest, & idẽ ait de deponenti aut commendante pecuniam apud aliquem mercatorem, aut numularium, quia ratione illius modi periculi, nequeunt isti vltra sortem depositam exi

gere, & tenentur sic acceptum restituere: quamuis non interuenerit pactum, & quamuis appelletur nõ mutuum, sed depositum ca. consilium cum ei annot. de vsuris. neque ignorantia inquit Nauarrus eos excusat. glossa in cap. plerique. 14. quæst. 3. quia primo non ob periculum, sed ob mutuum depositi palliatum accipitur secundo, quia illud periculum non est considerabile per nota ta in cap. nauiganti de vsur. & cap. si fœneraueris. 14 quæst. 3.

¶ Hæc conclusio pluribus fundatur à Soto rationibus. Primo, quia secũdũ Aristotilem res vsuraria est odiosa, & non est præbenda ansa vsurarijs in aliquo casu, nisi ratio conuincat. Sed in hoc casu nulla subest ratio probabilis, vel apparens: quæ ostendat ratione talis periculi, aut metus aliquid posse accipi, quia neque mutuator mutuat: neque venditor vendit inuitus, ergo si est periculum non vendat, aut accipiat cautionem aut fidelem fideiussorem. Quare ergo ratione metus est aliquid accepturus?

¶ Item secundo patet, quia hic nulla subest ratio lucri cessantis, aut damni emergentis expensarum, quę solent excusare ab exigendo aliquid vltra sortẽ, qua ergo noua fictione solus metus recuperandi excusare poterit à plus exigendo? Se I dicet Metina quod ratione metus excusatur, quia ille metus est pretio extimabilis sed contra, quia ille metus non est vendibilis, tum quia sponte mutuando, aut vendendo ad creditum mutuator, vel venditor acceptat illum, tũ quia mutuatarius, vel debitor non tenetur aliter leuare vel recompẽsare illum metum, quam soluendo sortem debitam, sic enim facit satis. Item, quia si sine præuia pactione de soluendo sibi aliquid pro isto metu, postea isto metu mutuator multum anxiaretur nonideo pro tali metu teneretur ei soluere mutuatarius aliquid vltra sortẽ quia metus nõ est pretio extimabilis, ergo neque etiam tenebitur vltra sortẽ

soluere etiam si præcesserit pactum de soluendo aliquid vltra sortem pro illo.

¶ Conclusio secunda sit, quæ est Nauar. loco citato. Licet ratione periculi & metus in recuperando, deponens pecuniam à depositario suo nihil vltra sortem possit exigere: tamen potest recipere à depositario gratis donatũ ob gratitudinem eo quod ex pecunia deposita fuerit lucratus etiã si libentius suã pecuniã penes hunc gratũ, quam penes aliũ depositã habeat, & etiã si depositarius illud det sperans, quod ob huiusmodi largitionẽ ab ipso pecunias suam nõ auferet. Hęc est etiã Caiet. 22. q. 78. art. 2. & patet, quia omnia hæc sunt gratuita, vltra tamen esset secundũ Nauar. si mercator illud daret tanquam ad id ob pretiũ, & vsum illius pecuniæ obligatus, & dominus ob hanc eandem rationem acciperet, aut speraret & etiam si principaliter ob hæc deponeret.

¶ Nunc superest ad argumẽta in oppositum respondere ad 1. igitur negamus consequentiam, quia contractus fideiussionis, aut assecurationis sunt pretio extimabiles, quia hic intercedunt obligationes ciuiles pretio extimabiles, quia in illis non intercedit mutuũ virtuale, aut formale. Vnde in illis nulla admitteretur ratio vsuræ si pro obligationibus fidejussionis aut assecurationis aliquid accipiatur neque enim fideiubens, aut assecurans recipit aliquid quod oporteat eũ reddere: vt vsu venit in mutuatione, aut venditione ad creditum. At vero mutuatio, atque etiam venditio ad creditum, quia implicite continent mutuum, gratis fieri debent, nihil vltra sortem sperando ex illis & sic ea quæ consequuntur ad mutuum, quod hic reperitur, qualia sunt periculum, & metus debita recuperandi, debent concedi gratis: quia ille metus est consequens & accessorium ad mutuum virtuale, quod inuenitur in vẽditione ad creditum. Vnde quia accessorium secundum ius debet sequi naturam principalis, si autẽ mutuum quod implicite etiam continetur in venditione ad creditum debet dari gratis etiã periculum recuperandi debitum quod consequitur accessorie ad mutuum debet quoque concedi gratis, quare non licet pro eo aliquid accipere.

¶ Ad secundum argumentum respondetur negando antecedens quod pro periculo, quando pono pecuniam in societate aliquid lucri accipiam: sed ideo licite iade reporto lucrum: quia expono eam negociationi, quia ille expositus negociationi est fructifera, & periculũ cum quo eam expono negociationi solum habet se vt causa sine qua non, illa pecunia non mihi fructificaret.

¶ Præterea negatur etiam consequẽtia quia si ex pecunia posita in societate possum reportare lucrum est, quia manet veluti mea, vnde si in societate casu fortuito pereat non possum eam repetere. At mutuum quod mutuaui, si casu fortuito pereat & merces venditæ ad creditum simiiliter, possum mihi debitum mutuum, aut pretium repetere, vnde ex differentia hac sequitur quod possim ex pecunia posita in societate lucrum reportare, vltra sortem, non tamen ex mutuo, aut mercibus venditis ad creditum.

¶ Ad tertium argumentum negatur minor, quia non est vera regulariter, imo nusquam est verum in casu mutui, & venditionis ad creditum, quod non teneatur mutuare gratis, etiam si faciat cum metu, & cum suo periculo, vt patet in simili, quia licet extra casum, quo obligat præceptum eleemosynæ non teneatur quis erogare eleemosynam, tamen si de facto vult largiri alicui indigenti eleemosynam sub nomine eleemosynæ, absurdum est dicere: quod pro tali eleemosyna possit aliquid exigere: quia iam non esset eleemosyna nisi gratis erogaretur. Sic quia mutuum, & venditio ad creditum vt pote implicitũ continens mutuũ, gratis fieri debent (quando fiunt) nihil vltra sortem exigendo fieri debet. Licet ad

adhæc mutuans, vel venditor non sit astrictus, quia poterat non mutuare, & non vendere ad creditum: tamen si de facto ista facit non ideo pro his potest vltra sortem aliquid exigere.

¶ Ad quartum argumentum de equo accommodato respondet Sotus concedendo antecedens, & negando consequentiã, quia licet possit locator pro periculo verisimili equi locati, quia timetur vsque ad mortem defatigandus aliquid plus acciperet tũ id est quia equus ille est domini eũ locantis. Vnde dominium illius manet apud dominũ locãtẽ quare potest inquit pacisci vt sibi detur aliquid pro periculo rei suæ vt seruet indẽnẽ circa rẽ suã. At vero per mutuũ, vel venditionẽ ad creditum, dominiũ transfertur in emptorẽ vel mutuatariũ, vnde tanquã dominis res istę suo stant periculo, cũ obligatione certa soluendi eas, ideo mutuans, velvẽditor nihil potest exigere pro periculo. ¶ At vero licet Sotus concesserit antecedẽs, sed ego non tã libenter illud cõcederẽ quia de ratione locationis est, vt res locata dño suo locãti pereat nisi leui culpa conductoris perierit, quare solũ videtur locatorẽ equi pro periculo equi probabili aliquid amplius posse exigere ea su, quo suo iuri renũtiaret, vt scilicet de leui culpa aut forte lata conductor ei non teneretur, quia vt quis non teneatur de dolo, quia est contra bonos mores, non potest renuntiari. ¶ Ad cõfirmationem negatur quod subire ista pericula in mutuo, & venditione ad creditum sit pretio extimabile, quia sicut mutuũ, & venditio ad creditũ ex se nõ sunt magis extimabilia quã sors mutui aut pretij soluẽdi pro mercibus: ita neque istud periculũ, quod cõsequitur accessorie ad ista, quia accessoriũ sequitur naturam principalis. ¶ Ad quintum argumentum concesso antecedenti negatur consequentia. Primo, quia debita periculosa in se minus valent, quia qui ea vendit non assecurat illa, sed tantum vendit ius, & actionem qualemcũ que habet ad illa, at vero mutuata pecunia & pretiũ speratũ nõ in se minus valẽt, tũ quia mutuatarius aut debitor taliter est astrictus ad ista soluenda, vt etiã nõ solũ per chirographũ dederit actionẽ recuperãdi ista debita à tertio, quod tantũ fecit qui vendidit debita periculosa, sed ipsamet persona sua cũ suis bonis habitis, & habendis manet obnoxia.

¶ Itẽ, quia persona mutuatarij satisfacit, tollitq; metũ istũ, & periculũ dũ soluit. At venditor debiti periculosi si emptor illud recuperare postea nequit à tertio debitore, illud periculũ non soluit, aut tollit, quia neque ad id mãsit obnoxius, quia vt ab hoc grauamine immunis maneret, id circo illud debitum periculosum minoris vẽdidit. ¶ Præter argumenta hęc quoluci dius veritas elucescat, & alia duo libet superaddere. Primo sic arguitur, licet pro obligatione mutuandi vt supra diximus aliquid exigere, ergo etiã pro obligatione subeundi istud periculũ, quia quare magis pro illa obligatione quã pro ista nõ licebit? Et quare illa potius quã ista, erit magis extimabilis pretio, postquã vtraque obligatio annectitur mutuo. ¶ Argumentũ est secretiorẽ expostulans doctrinã, & differentiã. Igitur solutio consistit in differentia vtriusque, quia obligatio ciuilis & permanens mutuandi, ideo est extimabilis pretio, sicut obligatio ad offerendas missas in capellania: quia de per accidens ista obligatio mutuandi adiungitur mutuo, & cũ veluti præambula antecedens mutuationem, & ideo est extimabilis pretio, quia per eam renuntiat mutuator suæ libertati non mutuandi, quia poterat ante istam obligationem non mutuare. ¶ At vero periculum recuperandi debitum nihil valet, tum quia si aliquid est, iam tollitur quando capitale postea soluit ad quod perdendũ mutuãs nõ se astrinxit. Tũ quia istud periculũ põt cautione fidelis fideiussoris tolli & tãdẽ potissima ratio & dica est, quia istud periculum

Universidad de Deusto
Biblioteca

lum de perse sequitur ad mutuationē, & ad venditionem ad creditum tanquā quid accessorium induens naturā principalis, quare nec illud periculum neque obligatio subeundi illud, postquā intenditur nihil omittere de recuperatione mutui est extimabile pretio, sicut neque ipsa mutuatio, quæ est quid principale ad quod accessorie sequitur.

¶ Secundo arguitur lucrum cessans consequitur ad mutuum, Vt patet, quia ex eo quod mutuator mutuat, consequitur vt effectus ad causam, quod cessat lucrari, & tamen nihilominus mutuans pro lucro cessante potest aliquid vltra sortem exigere, ergo etiam pro isto periculo licet consequatur ad mutuum, nihilominus poterit mutuans aliquid exigere.

¶ Licet argumentum istud videatur tantillum premere, sed in promptu est eius plana solutio, quia non est eadem ratio, quia illud periculum omnino accessorium, & consequens est ad mutuum quia permutationem causatum est. At vero illud lucrum cessans, licet non erat actu ante mutuationem, erat tamen in potentia, quia ante mutuationem mutuator paratus erat, & in potentia ad lucrandum si non mutuasset.

CAP. LXXI.

Vtrum ratione pœnæ mutuanti, vel vendenti ad creditū pro dilatione liceat aliquid exigere & quid si casu fortuito nō potuit soluere, an teneatur mutuatarius ad pœnam vel interesse, & de quibusdam casibus positis à Corduba.

SVbsequenter expostulat series materiæ quęrere, vtrū ratione pœnæ mutuāti vel vendēti ad creditum aliqd exigere lege diuina, vel humana sit licitum ac permissum. Est dictu an sic ne

A ceat mutuatori conuenire, entibl. 100. mutuo ad diem natalis domini sub pœna soluendi. 10. vltra. 100. si ad diem præfixum non solueris. Scotus. Syluester, ac Canonistæ aiunt hoc pactum pœnale licitum esse: tamen pro patentiori examinatione veritatis, præter ea quæ ex mente Nauarri ex cap. 17. num. 215. dicta sunt, nam diximus licere quidem sub hac pœna conuenire, & mutuare huius hic rationes nouas adijcimus. Primo, quia nullus obligandus est eū

B suo dispendio alteri bene facere. Quare vt suo damno consulat: se seque indēnem seruet, potest hanc pœnam conuēntionalem mutuando, seu vendendo ad creditum adijcere: dummodo eam non exigat ab sine culpa sua impotente soluere.

¶ Dicimus ergo vltra, primo quod corolarie ex prædictis sequitur quod mutuans pecunias vsque ad nundinas maij quæ si tunc sibi soluerentur expositurus erat eas mercibus, ex quibus lucrum relaturus sibi erat poterit pœnā

C conuentionalē apponere: vt si debitor fuerit in mora lucrum cessans soluatur sibi & sic de similibus patet, quia licet sic se seruare indemnem.

¶ Secundo superaddimus quod quāuis, quia sic interest reipublicę vt pacta seruentur, & delicta quamuis leuia castigentur licitum sit adcoercendā debitoris negligentiā, hac cōuentionales apponere pœnas: tū pœna cōuentionalis in fraudē vsurarū posita iniuste exigitur. ¶ Sed quia scisciteabitur forte quispiā qñ vero in fraudē vsurarum

D huiusmodi conuentionales pœnæ præsumētur positæ. Adhoc dicimus tertio quod tūc talis erit præsumptio in foro exteriori quando creditor ante fœnerari consueuit quamuis in foro interiori: in hoc casu stabitur eius confessioni & veritati quia ibi cessat præsumptio fūi Nauar. ¶ Secundo tunc talis pœna apponitur in fraudem vsurarum quando maluit mutuator, vel venditor ad creditum, debitorem pœnam statutam in-

incurrere, quam debitum termino signato soluisse. ¶ Tertio etiam quando pœna est grauis vt si interseratur in cōtractu sic, si præfixo tempore non solueris principale quod tibi sub ista pœna mutuo, singulis diebus ex tunc ad soluendam tantam pecuniam manebis obnoxius. Patet quia in his casibus, & similibus vsura immiscetur palliata, quia licet testificetur se accipere ratione pœnæ: sed reuera accipit, & exigit ratione mutui. ¶ Similiter secundum

A Victoriam: quando mutuans sub tali

B pœna mutuat sciens certo lites futuras culpam non euadit, quia videtur non sincere ambulare, sed lites amare.

¶ Tertio adijcimus licet frater Iosephus in suis floribus vere doceat quod si talis pœna est apposita: in conscientia non est debita ab eo, qui sine culpa sua non est in mora, quia vt diximus cum Nauarro nemo debet sine culpa proprie pœnam subire, tamen non est tam certum quod

C adijcit, scilicet quod non tenetur resarcire damnum lucri cessantis, aut damni emergentis: qui sine culpa sua fuit in mora, quia fortuito casu perijt eius substantia, vel sine culpa sua sibi surrepta est: & ideo præfixo tempore nō soluit: vnde tale damnum emergens subortum est, quia secundum Metinā Coplutensem vt prædiximus supra, iste licet nō teneatur soluere pœnam in hoc casu cum caruerit culpa: tamen si venerit ad pinguiorem fortunam, vbi possit, tenebitur hoc interesse lucri cessantis, aut damni emergentis exsolue-

D re: quando de eo fuit conuentum, & admonitus de eo à principio, id est tempore mutuationis fuit mutuatarius, quia etiam sine culpa sua mutuator ex beneficio mutui præstiti non debet sic grauari: vt suum interesse de quo conuenit, & præmonuit mutuatarium perdat sine spe recuperationis: si mutuatarius ad pinguiorem fortunam peruenerit.

¶ Neque valet ratio fratris Iosephi in contra, scilicet quod mutuatarius in isto casu fortuito non fuit causa damni, licet fuerit occasio, quia pari ratione probaret, quod neque in isto casu fortuito emptor ad creditum non teneretur exoluere pretium principale, quia per ipsum non fuit data causa damni: sed occasio per casum fortuitum sic contigit, quia satis est dederit ante causam damno per petitionē mutui auertendo mutuantem à cuitatione damni, & à suo habendo lucro, sub hoc pacto acceptando mutuum. ¶ Vnde si dictum hoc fratris Iosephi aliquid veritatis habet est, quando à principio mutuationis de tali lucro, aut damno emergente non est conuentum. Nam tunc etiam si non perijsset casu fortuito substantia mutuatarij: dū sic sine culpa esset in mora, quod non est sic conuentum lucrum cessans, aut damnū emergens soluere non teneretur etiamū in hoc casu subsecuta fuissent.

¶ Quarto superaddimus quod licet nulla fuerit apposita pœna, in conscientia, tamen qui in mora est ex culpa sua, tenetur mutuatori, vel venditori ad creditum, ad damnum vel lucrum cessans resarciendum, quia licet formaliter non intenderit dare damnum, bene tamen interpretatiue. Fuit ergo causa damni, iure ergo eum satisfacere oportet.

¶ Quinto quoque adaucter asserimus quod nobiles & magnates abutentes redditibus suis prodige, mercatoribus ideo ex culpa sua, vel negligentia prolatantes solutionem, nec soluentes in tempore debito, quia in culpa sunt damni, tenentur recompensare lucrū cessans, aut damnum emergens quod ex tali dilatione mercatores passi sunt.

¶ Veruntamen quamuis hoc verum sit tamen frater Ioannes à Peña in quibusdam scriptis quæ nomine eius circunferuntur dixisse fertur credere se interdum huiusmodi magnates, & nobiles excusari ab isto lucro cessante mercatoribus creditoribus suis soluendo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

do, cuius rationem affert: quia inquit mercatores quando magnatibus vendunt ad creditum satis exploratum habent eo tempore statuto non soluturos esse. Quæ de causa communiter cariores eis fiunt solliti vendere ad creditū. Si tamen per multum temporis differrent tenerentur huiusmodi optimates, huiusmodi damna ex dilatione diuturna mercatoribus rependere. liquet autem hoc nam & contra voluntatem mercatorum tunc debitum detinent diutine, & cum iactura eorum.

Q5 ¶ Interserendam esse hic illam quæstionem operæpretium duxi, cuius meminit Corduba in tractatu de casibus conscientiæ, quæstione. 85. vbi proponit casum quod mercatores grossi talis populi cum opulenti fiat tua impensa, atque periculo ex nundinis comportant magnam copiam pannorum dispertiendam inter minutiores mercatores, quibus minutim pluris reuendituris vendunt, ad respectum lucri vnū pro decem, & hoc siue credita, siue numerata pecunia vendant, hoc eodē pretio eis vendunt, & sæpe sæpiusque etiā contingit vt tenuiores mercatores nomine, & sumptibus, & periculo horum opulentiorum mercatorū adeant nundinas, talem magnam copiam pannorum empturi, quibus sic emptis ineunt similem contractum priori. Quæritur ergo an contractus hic sit licitus sit an vero sit vsurarius ex parte opulentiorum mercatorum.

¶ Respondetur ergo quod contractus ex se illicitus non videtur dum æquiori pretio fiat, consideratis considerandis in arbitratione pretij: sed de facto plane iniquus contractus esse videtur. Videtur namque excessiuum pretium esse vnam lucri pro decem vbi ea parum intercedit periculi, & laboris: vnde respublica grauari videtur, cum illi minuti mercatores minutim eos pānos reuendendo, vt sibi satis parent lucri, vnde debitum pannorum prioribus soluant, & sibi etiam pro suo labore, de aliquo lucro consulant, solent eā riori pretio, quo minutim vendunt rēpublicam grauare, quo inde duplex lucrum, & pro se, & pro primis mercatoribus corradant.

¶ Minutius quoque dubium, & idē Corduba loco citato, quæstione. 87. ex citatus sic proposuit. Petrus cum Ioanne sic conuenit vt tot pondera caseorum à pastoribus vndique coacernans emeret hac lege, vt quingenta pondera caseorum, & non minora numero emeret pro duodecim argenteis quod libet, adijciens quod pro ponderibus singulis istius mercis pro duodecim argenteis emptis quatuordecim argenteos persolueret Ioanni. Pro minori vero pretio duo decim argenteorum pretio emptis singulis pōderibus, duos argenteos supra istud minus pretium erogaret atque sic gestum est negotium. Quæritur ergo res sit prorsus licita? nam videtur quod non possit subterfugere casus hic etiā iniustitiæ, quia si Ioannes iusto pretio pro duodecim argenteis emit illa singula pondera quare immutatis rebus, & tēpore & modo vēdēdi immutatis, quod Ioannes emit pro duodecim vēdit Petro pro quatuordecim. Si autem iusto pretio vendit Petro Ioannes singula pondera pro quatuordecim argumentum est illa emisse Ioannem minoris iusto pretio quando emit illa pro duodecim tantum.

¶ Igitur resolutorie dicitur ad casum respondendo per distinctionem scilicet quod dupliciter potuit fieri iste contractus primo vt Ioannes tanquam solicitator Petri, & in nomine Petri, emeret prædicta caseorum pondera, & sic dum iusto pretio ea emerit pro duodecim argenteis quia non propter anticipatam solutionem minoris ea emit, nisi excedens sit sui laboris merces, pro cogerenda tanta copia caseorū isti duo dicti argētei super erogati sibi à Petro pro singulis ponderibus iuste potest accipere illos, accipiendo pro singulis. 14. Si autē in hoc casu Ioannes propter anticipatam solutionē singula pondera caseorum à pastoribus minoris iusto emit pastoribus refarcire habet, quia minoris emit, & non Petrus quādo id nō debuit suspicari de Ioanne, nec id ei fuatit, salariūq, duorū argēteorū pro singulis pōderibus, si iustū fit arbitrio bonorū virorum & in hoc casu iuste reportare poterit Ioānes, quia pro suo labore sibi debetur.

¶ Si autē Ioannes non in nomine Petri neque vt solicitator Petri, sed nomine proprio emit prædicta pōdera caseorū singula pro. 12. argēteis, statimque pro. 14. vendit ea Petro vel alteri nullo adhibito labore custodiendi, cū etiā non supperat vlla mutatio tēporis, vel loci, neque formæ mercis vel aliter nō esset iusta vēditio, cū lucro statim parto. 2. argenteorū pro singulis, ita Sylueſtri verbo, Emptio. q. 10. & secundū doctores qui in hoc casu loquuntur, quando Ioannes non vt solicitator vel administrator Petri negociatur, quod Corduba notatu necessarium censet pro aliis pluribus similibus casibus.

CAP. LXXII.

An ratione assecurationis mutui liceat aliquid exigere, & an tradens pecuniam socio ad negociandum possit pacisci vt saluo capitali aliquid lucri sibi reddatur.

Q6 QVotiā omnes modos, quos negotiatores cōminisci possunt, quibus sibi in mercationibus, vel vēditionibus ad creditū aliquid lucri ex pisci posse autumāt indagare nobis est corrodendo & de hac quæstione hic meminisse oportet vtrū ratione assecurationis mutui, vel pretij sperati liceat aliquid mutuatoribus vel vēditoribus ad creditū exigere: & tandem quo magis innotescat id de quo quæritur sic in particulari proponitur casus vtrū sit vsurarius cōtractus qui fertur frequēter cōtingere Hispali vbi si aliquis mutuat pecuniā voleti eā trāsferre per loca periculosa pacisci tur cū mutuatario, vt assecuret secū illā mutuatam pecuniam, pro taliq; assecuratione aliquid vltra sortem reddat, & ratio dubitandi est, quia ista assecuratio est appretiabilis pretio, quare ergo pro ea in hoc casu aliquid vltra sortem accipere non licebit? Igitur per has duas sequentes conclusiones facimus satis quæstioni.

¶ Prima igitur cōclusio sit, si quis hac cōuentione pecuniā mutuat volenti eā trāsferre per loca periculosa, vt secū illius pecuniæ cōtractū assecurationis cōtrahat & p tali à se præstita assecuratione, aliquid vltra sortē exigit vsuræ labe nō caret. Hæc cōclusio est Soti, Caie. Metinę, Sylueſt. & patet, quia in hoc sensu interpretātur cap. illud celebre nauiganti de vsur. vbi diffinitur: quod qui nauiganti cum isto prædicto pacto mutuat pecuniam vsurarius est.

¶ Nauarrus licet fateatur in cōmento de vsuris hunc sensum Soti, Caietā. Sylue. moderatorū esse sensum: in quo hūc textū interpretantur: & hunc sensum licet cōcedat esse verū, tamē eum refutat: quatenus illius capitis sensus esse germanus asseritur. Concedit insuper hanc nostram conclusionē esse veram, & patet quia istæ pecuniæ mutuator ratione mutui, mutuatarium astringit ad ineundum secum assecurationis contractum, quæ onerosa est obligatio, ex qua lucrum vltra sortem contendit reportare, ergo non vacat iste contractus vsura.

¶ Secunda conclusio, vsurarius est etiā qui recipit aliquid pluspquā mutuauit, etiam si recipiat in se rei mutuatæ periculum. Hæc conclusio est Nauarri in commentario resolutorio de cambijs

Universidad de Deusto
Biblioteca

bijs num 1. vbi sic ait quod in hoc sanè sensu, & sub isto tenore Panormitanus summat istud capat finale de vsuris. Et hic est proprius antiquus, & verus (inquit Nauarrus) illius capitis nauseanti sensus, estque sensus conformis glossæ illius capituli dicentis, quod per susceptionem periculi rei mutuatæ, vsura non tollitur. Sed satis perspecte hic non ad nonitos esse vult Nauarrus, q Gregorius nonus huius textus conditor considerate satis, non ait quod iste contractus sit vsurarius: sed tantum dicit quod censendus est vsurarius, id est talis præsumendus est in foro exteriori, & vt vsurarius puniendus est sic contrahens, licet aliquando forte in conscientia vsurarius non sit, vt verbi gratia in casu quo postquam absolute, & sine conditione, absque sinistra intentione mutuauit pecuniam mutuator non vltro tuens, sed ad instantiam, & petitionem mutuatarij subierit periculum pecuniæ sic mutuatæ tunc ratione assecurationis istius periculi extimabilis pretio poterit licite citra vsuram accipere aliquid vltra sortem. Secus autem est si ipse mutuator ratione mutui mutuatarium nolentem assecurare pecuniam, neque ad id paratum velit obligare ad secum assecurandum: vt inde aliquid vltra sortem velit recuperare, vt probauimus in prima conclusione.

Qō ¶ Accedit & de assecuratione alia quæstio satis implexa, vtrum aliquis tribuens alteri socio mille aureos vt cum eis negotietur possit conuenire cū illo u vt saluo capitali aliquid sibi lucri contribuat, & quidem Nauarrus, & Maior aiunt id secluſa fraude, illicitū non esse, fatque communis opinio vt fertur inter Parisienses olim celebrata. Est tamen opinio hæc affirmatiua contra Victoriam & Sotum, & contra plerosque alios.

¶ Igitur pro parte negatiua probatur quod non liceat, quia in hoc cōtracta ratione mutui virtualis illam pecuniam offerens ad negotiationem expetit aliquid saluo capitali extra sortem capitalis, ergo est vsura.

¶ Et confirmatur argumento Victoriæ, quia ibi mercator recipiens illam pecuniam ad negotiandum potest non negotiari cum illa, sed illam prodigere, & alijs vsibus mancipare, dum soluat capitale. Ergo argumentū est quod illam acceperit mutuo ad vsus voluntarios dum reddat capitale, & aliquid amplius, quia si recepisset illam non ratione mutui, sed negotiationis nō posset eam expendere in alios vsus, sed teneretur cum ea negotiari: ergo si ratione mutui conuinceretur illam pecuniam accepisse: sequitur quod sit vsura velle saluo capitali illius, ex ea lucrum reportare.

¶ Propter hæc argumenta Victoria ait quod iste contractus, vbi socius contribuit aliquid pro assecuratione pecuniæ quam tradit socio ad negotiandū, vt secura & salua sibi reddita, aliquid vltra reddatur est periculosus, & dans occasionem vsuris & parum differt iste contractus à mutuatione cum lucro, & solum videtur differentia metaphysica, & non realis, neque moralis, dicere quod talis nō dat pecuniam mutuo, sed ad negotiandum postquam nullam patitur iniuriam, nec sua censet referre eam dans: si socius eam diuertat à negotiatione, vel nō, dum soluat aliquid lucri saluo capitali.

¶ Sed contrarium est quod in isto contractu implicite continētur tres cōtractus licciti, ergo iste cōtractus est licitus, vt pote constans ex tribus contractibus licitis illatio videtur nota, quia licitum esse videtur, quod ex licitis cōstat, & antecedens probatur, quia verbi gratia si contraham cum Petro dicens, en tibi trado mille ad iacturam, & lucrum pro negotiando, verumtamen en tibi dabo quinquaginta pro assecuratione horum millium, assecurato illos mihi, rursus quia ex mille his assecuratis à te spero me obtenturum centum pro lucro, deductis expensis, & deducē dis,

dis, en tibi pro assecuratione facta illorum millium, ex his centum lucrificiō dis rependo. 50. Dabis ergo mihi postea saluo capitali, qa assecuratti illud pro. 50. reliqua. 50' pro lucro. Omnes isti contractus sunt liciti, quia primus est contractus societatis ad negotiandum. Secundus contractus est assecurationis capitalis pro pretio iusto, id est pro. 50. qui contractus est etiā licit⁹. Tertius est venditio lucri pro. 100. ex quibus pro assecuratione persoluo. 50. qui est etiam licitus, ergo omnes isti contractus sunt liciti, quod autem implicite isti tres contractus contineantur in cōtractu Quæstionis patet, quia perinde est omnes hos fecisse contractus, sicut dixisse accipe mille ad negotiandum, ex quibus dabis mihi quinquaginta saluo capitali, quia idem esse ctus resultat, scilicet acceptio. 50. pro mille traditis ad negotiandum saluo capitali.

¶ Igitur pro resolutione quæstionis sit prima conclusio si omnes tres prædicti contractus fiant cū distinctis personis contrahentibus nulla committitur vsura. Hæc conclusio est Caieta. in opus. 19. Responsionum respon. 11. est omnium & patet, quia omnes illi tres contractus societatis, & assecurationis capitalis pro pretio, & venditionis lucri per se sumpti sunt liciti, ergo initi cum distinctis personis erunt liciti, quia facti cum distinctis personis non se destruunt inuicem, aut interimunt.

¶ Secunda conclusio, omnes isti tres contractus si bona fide fiant cum eodem, distinctis temporibus, non est vsura, hæc est Caieta. vt verbi gratia: Si Petrus contulerit mille 100 ad negotiandum, deinde Petrus quærens assecuratorem offerat se Ioannes dicens si tradideris mihi aliquid pro assecuratione ego horum millium periculum subibo saluos tutosque tibi reddam, tum si etiā Petrus quærens emptorem verisimilis lucri ex mille sic assecuratis negotiationique expositis, idem Socius Ioannes, qui mille hæc receperat dicat ego tibi pro verisimili perato lucro tantum tradam, & probatur hæc conclusio quę est Caie. lib. 17. responsionum responsione. 11. quæ est Nauarri summa latina, cap. 17. num. 156. est Medinæ in sua instruct. confess. §. 27. de contractibus tercetatis, folio. 148. vbi Medina videtur approbare istum contractum etiam si fiat cum eodem socio, & in eodem tempore, & simul contra Caieta. quem ibi citat qui simul in eodem tempore sic tres hos contractus iniri posse non cōcedit.

¶ Probatur hæc conclusio primo ratione Medinæ, quia id lucri saluo capitali, quod in hoc casu percipitur, non percipitur ratione tantum contractus societatis, sed aliorum duorum contractuum ibi interuenientium causa, scilicet ratione assecurationis capitalis, & venditionis verisimilis futuri lucri.

¶ Et secundo patet quia non debet esse peioris cōditionis, socius recipiēs illa mille ad negotiandum, vt nō possit, si velit hos inire contractus cum sibi tradente illa mille, quam alij distincti, cum quibus istos tractus assecurationis, venditionis lucri licet inire. Ergo si póterant isti contractus initi cū tertio ergo cum eodem.

¶ At Peña in scriptis quæ nomine eius circumferuntur hanc conclusionē Caiet. speculatiue dicit esse veram & post factum tollerandam, sed oppositā Soti moraliter, & practice esse sequendam, & præcipue ante factum consulē dum esse ne fiat, quia illi tres contractus cum eodem socio initi videntur se inuicem interimere, & manere lucrum cum vsura, seu mutuum, cum lucro, palliarique vsuram.

¶ Sed quid si illi tres contractus fiant cum eodem socio, & semel pro eodem tempore. Respondetur quod quæstio hæc maiori coniuncta est cum scrupulo, cuius affirmatiuam nec ipse Caietanus ausus est concedere: tamen Nauarrus

Oorus

rus loco supra citato cum suo Maiori in quarto, distinctione decima quinta, quæstione quadragesima nona concedit hos tres contractus posse fieri cum eodem socio, & in eodem tempore, & addit ex mente Maioris, & sua non solum illos tres contractus cum eodē socio posse initi formaliter, & explicite eos, scilicet expresse per verba contrahendo, sed etiam æquiualenter, & implicite, vt si qs negotiator publice protestaretur se paratum ad accipiendū pecuniam, à quocunque volente illi eam ferre in societatem cum pacto de assecuratione sortis ad rationem .4. pro 100. & lucri certi, scilicet .4. pro. 12 incerti lucri, ita quòd ex lucro incerto verisimili, scilicet .12. venturo ex centum expositis, accipiat verbi gratia pro assecuratione sortis 4. & quatuor pro certificando lucro, & consequenter non teneatur reddere nisi .4. & postea alius sciens hanc protestationem confert ei centum dicens ego confero tibi centum in societatem negotiationis cum securitate sortis, & redemptione lucri incerti iuxta protestationē tuā, probat hoc Nauarrus ex capit. per vestras de donatione inter vir. & vxo. sic nouæ inducto, vbi Papa iubet vt viro vergente ad inopiā, dos deponatur apud aliquem mercatorem quo ex parte lucri honesti onera matrimonij sustenter, & ita iutentio Papę fuit vt dos salua seruaretur: siquidem ob hoc iubebat à marito auferri: & ita videtur Papa noluisse, vt ad lucrum & periculum mercatori traderetur, quia hoc erat eā periculo obijcere. Voluit item inde certum aliquod lucrum prouenire ad matrimonij onera sustinenda. At vero hæc duo fieri non possunt sine assecuratione, & lucri incerti pro certo redemptione.

¶ Probat etiam secundo hoc Nauarrus ex eo quod sibi relatum est in multis locis Galliæ, & in aliquibus Italiæ partibus, & montibus idem seruari, q̄ ecclesiæ, viduæ, & pupilli more antiquo conferebant suas pecunias mercatoribus, quo quatuor secura pro centū in suam sustentationem lucrarentur, quæ consuetudo defendi nullo modo potest per intellectum Ioānis Andreę, & aliorum cap. per vestras dicentium, scilicet quod in fauorem ecclesiarum, & pupillorum, & viduarum cum illo lucro mutuari poterat, quia esset vsura: quæ etiam neque ad redimendos captiuos admitti potest cap. super eo de vsuris, nec alio modo defendi potest quā dicendo quod exordium cœpit ab hoc societatis modo quod fit cum securitate, & redemptione lucri prædictis & cōtinuata fuit vsque ad illud tempus, cuius coniectura est quod vix tertiā partem lucri verisimilis, quod sibi pro sua rata regulariter obuenire posset accipiebāt: nam secundum Nauarrum verisimile lucrum ex centum erat ad minus duodecim vel quindecim, & non recipiebant nisi quatuor pro centum, quod significat illos reliquas duas partes pro securitate huiusmodi, & redemptione dubij lucri pro certo relinquere. ¶ Intelligit autem Nauarrus, vt ipse ait hoc non fore condemnandum, si cessaret omnis fraus, & simulatio vt corā Deo formaliter, vel æquiualenter illi tres contractus veri fiant, & optat vt episcopi, & saltem pontifex maximus prædictam consuetudinem esse iustam declararent eo quod præsumendum sit quod in terris in quibus à tempore immemoriali inoleuit, habuit huiusmodi originem licitam, & ita bona conscientia seruari posse videtur: monitis præsertim pecuniam deponentibus & depositarijs, vt tres prædictos contractus faciant, vel habeant pro factis, pro quo etiam facit quod consuetudo immemorialis facit præsumi titulum requisitum ad eius valorem cap. super quibus de verb. signific. & l. hoc iure. §. ductus aquæ. ff. de aqua quotid. & æstiuali.

¶ At iam ne defatigatum detinuerim lectorem sententias aliorum recēsendo tantum, meam quoque (quamuis

uis sim per exiguī ingenij) statuere oportet. Si quomodo forte possim, quod opto, scilicet magis accedendo ad medium veritatis, inter hos doctores per aliqualem concordiam mediare. ¶ Igitur deprehensis principijs, quibus ij doctores suas fulciunt opiniones videor mihi per hæc à me asserta posse aliqualem resolutionem mediam insinuare.

¶ Dico ergo primo quod qui ex societate, suam pecuniam non exponendo periculo lucrum contendit sibi parare contractum illicitum contrahit, ita Sotus de iustitia & iur. quia talis nō est societas, sed vere mutuum quandoqui lem translatio periculi pecuniæ in socium, præsertim sine pretio assecurationis, mutuum arguit quia per periculi susceptionem videtur socius eam recipiens eius fieri dominus quare sibi debet fructificare, quia qui subit incommodum periculi: debet & subire & lucri commodum.

¶ Secundo dico licet securior sit cōtractus (seu vt rectius dicam minus periculosus) quando prædicti tres contractus diuersis temporibus, & successiue fiunt cum eodem socio, quam cū fiunt cum eodem simul, & semel: & minus periculosus adhuc sit quando cum eodem fiunt formaliter, & expresse eodem tempore quam quando fiunt implicite, & æquiualenter, & in hismodis contrahendi magis vel minus sit aliquid scrupuli & periculi: tamen si talis cōtractus etiam cum eodem simul, & semel fiat formaliter, & expresse cōtinens illos tres contractus qui sunt ex positio ad negotiationem pecuniæ, Secundo, eius assecurationis contractus pro pretio iusto, & tertio venditio lucri verisimilis pro certo non est damnandus, si vltra hoc fiat cum his conditionibus.

¶ Prima, quod per expositionem pecuniæ quam exponit negotiationi velit obligare socium illam recipientem ad cum illa negotiandum, quia alias non ex negotiatione, sed ex mutuo suę pecuniæ censeretur velle lucrum, quia tunc non esset contractus societatis ad negotiandum: sed contractus mutui, & hæc potissima est, & maxime obseruāda conditio.

¶ Secunda conditio est, quod non multum sed per exiguum lucrum velit reportare, vt quatuor pro centum quod videtur fuisse receptum vt ait Nauarrus vsu antiquo.

¶ Tertia conditio est, vt tales contractus assecurationis, & redemptionis lucri fiant ad instantiam socij recipiētis pecuniam, taliterque voluntarius socius hos contractus cōtrahat: vt vltroneus accedat, & non ratione pecuniæ sibi datę ad negotiandum, quia, alias si sic sibi non daretur, videtur ad istum secundum & tertium contractum accedere quasi coactus: quia tunc quasi ratione virtualis mutui videretur illas obligationes subire coactus ¶ Ista igitur conclusio Nauarri sic per me limitata puto quod securior & tolerabilior fieri possit, cui accedit Metina loco citato, cui accedit quoque Caietanus.

¶ Porro cum his conditionibus ei (vt credo) subscriberet quoque Sotus: nam iam per primam conditionem eius effringitur potissima obiectio, & ratio qua nitebatur in contrarium, quia iam cum obligatione negotiandi, & non alias illa pecunia recipitur à socio, ideo non licet arguere quod est mutuum, quia de ratione mutui est, (quia ex meo fit tuum quod tibi mutuo) quod tanquam de re per mutuum facta tua possis pro libito non negotiari: sed eam ludere vel in alios vsus distrahere.

¶ Neque licet arguere quod ratione contractus societatis saluo capitali (q̄ non licet) velit expetere lucrum, quia bene ait Metina non ratione contractus societatis tantum expetit illud modicum lucrum, sed ratione contractus assecurationis pro quo soluit, & ratione venditionis lucri verisimilis

Universidad de Deusto
Biblioteca

similis pro minori certo.

¶ Neque licet iam arguere vt arguebat Sotus & Victoria in contra quod ratione suscepti periculi à socio, socius sit dominus absolutus illius pecuniæ, ac per consequens quod non contractus societatis est, sed mutui: quia bene & iuridice ad hoc respondet Nauarrus, quod susceptio periculi pecuniæ positæ in negotiatione nõ transfert dominium absolutum, quasi per mutuum in socium eam recipientem & pro pretio assecurantem eam, quia B potest tradens illam, illum compellere vt negotietur cum ea, & cum hoc onere trãsferre potest quod quidem onus nusquam imponitur in mutuo.

¶ Sed quia conditiones hæc parũ cautant: res est intolerabilis & plena periculis talis contractus.

¶ Porro talis est etiam contractus Italiæ vt fertur vsitatus vbi pro certa quantitate pecuniæ quæ salua postea reddenda est, quam quis tradit hospiti tuo: ab eo recipit sustentationis alimẽta salua sibi sua sorte. Illicitus est contractus quandoquidem prædictæ conditiones non obseruantur, neque attẽduntur, & insuper pecunia sic tributa est perexigua summa, & alimonia, quę inde ea salua, sumitur, reputatur vt magnum lucrum. Et per has conditiones hic commemoratas argumentorum, quæ Victoria & Sotus aduersus excogitarunt quæ in principio fuere posita, manet vis enervata ita vt alia solutione non egeant.

D

CAP. LXXIII.

An mutuãs mutuatarium licite possit obligare ad secũdũ mutuum assecurandum, & de contractibus assecurationis nauium, & vitæ hominum.

A COmplenda quia nobis est materia hæc de assecuratione, quæ semel disputari cepta est, dissoluenda nobis hic sunt nonnulla occurrentia dubiola. Et primum omnium dicimus, q̃ mutuantem obligare mutuatarii obligatione ciuili, vt secum assecurationis contractum conficiat super pecuniam sibi mutuatam, res est quæ vsura non vacat quia ratione mutui, expetit illam obligationem pretio extimabilem.

¶ Secundo, quia secundum Sotum in de iustitia & iure, libro sexto, quæstione septima, articulo vnico, nõ sunt hic miscendæ vafricies, & impostũræ quæ in alijs contractibus vsu euenire solent, quia primo iniustissimus cõtractus est si is, qui in bonis nihil habet, periculum nauis velit in se suscipere hac ductus spe quod si salua fuerit, inde habebit mercedem, sin autem perierit, abdet se fugiens, aut bonis cedet, iniustissimus est postquam reuera nulli se exponit periculo, atque adeo contra iustitiam mercedem postulat, ita Sotus.

¶ Deinde tenuit hoc Victoria, adijciens quod de facto iste nullam præstat securitatem. Vnde sicut vacans ludo, qui nihil potest perdere nihil subinde potest ex ludo lucrari: sic prorsus assecurans nauim pro mercede, cũ nihil habet in bonis, quod possit perdere, neque illam mercedem potest lucrari contra alios dicentes, quod quia potest pro tali assecuratione carceri tradi, & quia veniens ad pinguiorem fortunam, tenetur nauim naufragio perceuntem soluere, ideo potest mercedem nõ restituere, sed respondit frater Ioãnes à Feña, quod ratione delicti, & fraudis in sic assecurando commissi manet pari potest carceri, & ratione damni tenetur veniens ad pinguiorem fortunam damnum resarcire.

¶ Sed ego dico, quod quia naufragium passo parum restaurationis affert suum fraudulentum assecuratorem

torem carcere detineri, & talem fraudulentum assecuratorem peruenire ad tam pinguiorem fortunam postea, vt tantum damnum naufragij nauis possit resarcire integre, valde accidẽtarium est, ideo iniustissimus assecurator est, teneturque mercedem ante solutam restituere.

¶ Sed quid si aliquis assecurator solum habet in bonis 500. assecuratque 1000. in salua naui pro mercede 100. sibi oblata, an possit illa 100. pro mercede assecurationis sibi exposcere. Et videtur quod non, quia non suppetit sibi in bonis, nisi vnde solam dimidiam iacturam rei assecuratæ soluendo esse possit.

¶ Igitur ad casum probabilius dicitur quod tunc siue merces assecuratæ sint collocatæ in pluribus nauibus, siue in vna, non potest recipere pro mercede assecurationis nisi partem mercedis pro rata bonorum, quæ sibi ad assecurandum, hæc bona aliena suppetebant, quia dantur ista pretia pro assecuratione mercium: acsi essent in vna naui, ita quod idem reputatur.

¶ Sed certe licet sic videatur diffiniri in quibusdam scriptis, quæ circunferuntur nomine fratris Ioannis de la Peña, sed probabile etiã (vt ipse fatetur) apparet, quod si merces sint constitutæ in pluribus nauibus, & in vna naui pereat medietas mercium, alia medietate in alia naui, non pereunte & manente salua, licet securitatem præstans, solum haberet in bonis ad persoluendam medietatem possit mercedes pro rata saluante medietatis percipere, neq; de hoc multum dubitatur. Imo aliqui dicunt, quod quia nõ est probabile quod simul, & semel plures naues pereãt, possit tunc integram recipere mercedem si saluæ fuerint. Sed hoc non reputo verum, quia non obstãte hoc, de facto nõ habẽs in bonis nisi 500. nisi quoad medietatem, erga merces valentes mille, securitatem de facto præstat: licet probabile fuerit quod simul, & semel plu-

A

B

C

D

rẽt naues non pereant, & quia tunc tanto minus mercedis pro hoc meretur, quanto minus est periculi.

¶ Sed etiã hic inquiri consueuit vtrũ qui in se recepit pro mercede periculũ nauis nauigantis ad vnum portum, si postea dirigit cursum ad alium, vbi subijt naufragium, vel si onuste mercibus nauis periculum in se susecpit, postea quæ missa cum sit vacua, in scopulos cum impegerit perijt, teneatur iacturam illius soluere. ¶ Sunt qui in primo casu concedunt, cum Soto loco citato, quod si dominus nauis nauim ad alium portum minus fidũ dirigit, quã ad illum qui fuerat in contractu assecurationis expressus, susceptor periculi ei de iactura nauis, non tenetur quæ omnia in contractu debent inquiere.

¶ Tandẽ in secundo casu, sine distinctione solent assẽrere quod talis nauis vacuæ missæ pereuntis, iacturam nõ tenetur susceptor periculi, seu assecurator illius resarcire: tum quia si iste præstator securitatis illud sciret, nusquam illum contractum iniret timens nõ sortẽ curæ, nauigatori seruare nauim vacuam præsertim putridam, quia maior cura solet adhiberi, quando nauis est onusta mercibus. Quin vero timenda esset fraus, ne consulto eam submergi faceret vt lucraretur. 20. millia iam assecurata. Verum tamen nos cum Soto hoc dicimus esse verum: quando dominus nauis, deciperet assecuratorem absentem à portu, dicens esse onustam mercibus, cum vacua esset transmittenda. Cæterum in casu quo non est deceptus sic assecurator, sed sciens, prudẽsque id fecit, tenetur iacturam nauis, quam scivit vacuam resarcire si pereat, quia cõtract* hic est veluti genus quod dam vadiationis: seu depositionis, quia eodem modo depositum possent facere seu vadiationem alij, ad quos salus, vel submersio nauis nihil attinet, dicendo si salua ad portum applicueris, dabo tibi centum, sin minus dabis mihi mille.

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Ex prædicto dubio, & aliud quoq; pullulat. An contractus iste assecurationis sit licitus in alijs quoque rebus quã in mercibus. Nã sunt quidã, vt refert Syluc. verbo negociatio. §. 4. qui negãt posse quẽquã assecurare alterius vitã. Nã posset subesse periculũ, vt alter cuius interest, optaret eius mortem. A

¶ Respondet Sotus loco citato, quia hic non agimus de contractibus, quatenus ex mala intentione admixta, vel circunstantia sunt contra charitatem, sed quatenus isti contractus sunt vsurarij, & contra iustitiam: dicimus quod talis contractus assecurationis vitæ ex sua natura, & ex obiecto semper iustus est: & talis manet, licet mala admisceatur circunstantia. Imo interdum in republica proficuus esse poterit, vt ibi exemplificat Sotus in casu, quo filius familias ex me mutuum petit, qui si præmature prius pareate suo mortẽ obierit mihi non soluet: si autem fuerit superstes, in tuto sunt mei numi, vererer mutuare illi: nisi mercator aliquis accederet, qui vitam illius filij familias securam faceret. Eodemmodo licet assecurare quid incertum, quod est euenturum, scilicet quod erunt terræ prouẽtus vberes, quod nascetur prægnanti filius masculus, & similia. B C

¶ Sed tandem aduertito, quod quia fideiussio quodam modo quidam modus est assecurationis, licitum est fideiussori, pro obligatione, fide iubendi, aliquid moderatum accipere à debitore vltra sortem, si eam pro eo soluerit, ratione obligationis, qua ad soluendũ se pro illo obijcit sine nota vsuræ, quia hic non est mutuum, quia fideiussor nihil recipit à debitore, quod sit ei redditurus. Sed non licet pro ipsa virtute fidelitatis, seu veritatis, qua promittit se defectu debitoris soluturũ, aliquid recipere, neque etiam licet, si adsit fraus, vt quando talis fideiussor conuenit cũ creditore, ne credat sine fideiussore, vt ex hoc fiduciubendo lucretur aliquid quod procul dubio dolum inuasit. D

CAP. LXXIIII.

De vsura ratione anticipatæ solutionis, & de reuenditoribus congerẽtibus merces maxime triticum; & annonam. Et de quibusdam casibus prætactis à Corduba in tractatu de casibus conscientiæ.

QVoniam omnes pessimos modos vsuræ, ad eos suggillandum venari contendimus: iam nunc de eo modo vsurę, quæ in emptione anticipata solutione cõtingit edisserere paramus nec enim (& si de anticipata solutione lanarum dixerimus supra) illic omnia attinentia ad hanc materiam discussa reliquimus, quare hic specialiter quæritur, vtrũ qui anticipata solutione emit triticum quamlibet mensuram pro. 7. argenteis, si postea triticum tempore messis tradendum tunc valorem. 14. ar gẽteorũ obtinuerit, citra culpę vsurã, illas mẽsuras tali anticipato pretio minori solutas possit recipere. Et videtur q̃ certe licite possit quia talis emptor pro. 7. equali se videtur exposuisse lucrandi, & perdendi periculo. Propter hoc argumẽtum religiosi professores alterius ordinis approbarunt quẽdam contractum, qui cum de eo fuissem rogatus, circunstantiasque omnes illius contractus introspexissent contrariam prorsus tuli sententiam. Cumque delatus esset per viam litis ad regalem audientiam casus, ibi iuxta meam sententiam fuit reprobatus. Q̃

¶ Igitur antequam quæstionem absoluamus, quædam præambula præmonenda sunt à nobis præiacienda: primum est, quod per leges Castellæ, tritici anticipata emptio ad reuendendum est prohibita, & etiam pro sua domo: nisi

nisi pretio quo viginti dies ante, aut vi ginti post sacrum diem sanctæ Mariæ septembris valebit in Metropoli. loci, vbi emitur. leg. 13. & leg. 14. legum Matritij anno. 1528. ita Nauarrus summa Latina capite decimo septimo numero. 223. A

¶ Secundum est, quod leg. 19. libr. 5. recopilationis nouæ legum titulo. 2. cautum est, ne aliqui mercatores, nec etiam conductores frumenti, scilicet tritici, præter agasones ementes triticum causa vehendi illud in alia oppida possint sibi emere triticum ad reuendẽdum illud, quod si aliqui triticum emerint, causa ne desit alimonia in populis teneantur statim illud exponere venale in illis populis, nec liberum sit eis gratia reuenditionis, illud recondere in horreis. Sic edicit lex ibi sub pœna ibi posita, & ratio qua innititur lex est, quia soliti sunt huiusmodi reuenditores per coacernationem, & reconsionẽ magnæ copiæ tritici, quam præemunt cariorem reddere annonam in populis. B C

¶ Tertium documentum est, quod magna animaduersione, & pœna digni sunt reuenditores Hispaniæ regatones nuncupati, qui ad publicas soliti sunt egredi vias, causa præueniendi asportantes annonam, & victualia in populor. qui ea omnia emendo, corradere solent ad reuendendum, vt pote qui ex tali præuenta emptione pernitiosi fiunt reipublicę, quia caritatem annonæ solent inducere in populis. Ita Victoria, additque esse contra leges Hispanicas. Atque ita est præsertim si contingat incuria. D

Q̃ ¶ Sed de istis reuenditoribus, id est regatones in dubium reuocari poterit, an temper suam hanc exercendo artem peccent & an tolerandi sint in republica & an obnoxij sint restitutioni. Et videtur quod non sint tantopere execrandi, quia præemendo magnam vim copiamque annonæ, & mercũ possunt inde consulere necessitati reipublicæ tempore egestatis. Nam innocens ille, & sanctus Iosephus in AEgypto eremplum simile charitatis & prouidentiæ edidit. Qui omne triticum in horreis regijs recondidit in AEgypto, quatenus postea necessitatibus populorum, eorumque indigentijs posset subueni re. Et quidem in hac quæstione. D. Antoninus ait non apparere clare quid sit dicendum. Syluester vero verbo emptio. testatur esse valde clarum hoc esse iniustum, ac proinde verbo emptio &. 10. multa iura coacernat: quibus docet tales reuenditores à republica esse exterminandos. Cui assentiunt Alexan. & Nider de præceptis in 7. præcepto.

¶ At Nauar. & Merca. & alij non tantopere eos suggillant, quia in aliquibus casibus, adiumento possunt esse reipublicæ. Igitur decisuri quæstionẽ statuam̃ pro more Theologico cõclusiones.

¶ Quarũ prima sit, h huiusmodi reuẽditores taliter præemerint mercer in quãtitate, puta triticũ tẽpore collectionis messium, vinũ tempore vindemiæ, quod quia in magna copia eas congerunt, annonam, vel merces in republica cariores faciunt, certe & deliquunt mortaliter, & reipublicæ arbitrio boni viri damnũ passę damnũ reparare tenẽtur in ea. s. quantitate, qua merces in republica carius vt venderentur, ob id in causa fuere. Hæc est Victor. & Nau. & patet ex regula iuris, qa respublica habet ius ad annonã sibi asportatã emendũ, quo iure eã priuant isti reuenditores anticipando totius annonę emptionẽ, quare quia causam dãni dant reipublicæ, iure ei eos satisfacere oportet.

¶ Secunda conclusio, vbi id non esset prohibitum per legem, tales reuenditores, si sic in magna copia congerendo merces, emerẽt eo bono animo, ne dum triticum (vt solet) extrahitur à regno, vel à republica, suæ domui, & suæ reipublicæ alimonia, & prouisio annonæ desit, aut ne alimonia vel annona pereat, cauendo etiam ne annonam in republica cariorem sic reddant

tum

Universidad de Deusto
Biblioteca

tum in hoc casu liberi sunt à restitutione, tum etiam à peccato. Hęc cõclusio est Victoriæ, Nauarri, Innocentij, D. Antonini, Mercati in libr. de contractibus.

¶ Sed tamen egregie Mercatus eos admaduersos esse curat, vt statim dũ perseuerint defectum, aeque frumenti penuriam in populo, aperiant horrea sua, vt ille sanctus Ioseph fecit ad vendendum pretio iusto, & moderato tali, scilicet quale communiter curreret in populo, si illam copiam tritici non præemisissent, & hoc ne anxietatem inducant in pauperes: vtque illam euadant sententiam maledictionis, scilicet qui abscondit frumenta, maledicetur à populis. Patet igitur conclusio, quia his obseruatis, opus est prouidentiæ, & charitatis. Nã & egeni, & pauperes ad istos tanquam ad alium recurrunt ad emẽdum, vel ad eleemosynam petendum, dũ inopia victus laborant.

¶ At admonet Victoria istam negotiationem esse periculosam, licet his vestita circunstantijs sit licita, quia pauci sunt, qui Ioseph Patriarchæ antiqui gerant animum, & qui nõ habeant primum in votis, vt tempus sterelitatis tale contingat: quod caristiam inducat, augeatque valorem frumenti in duplo ne dicam triplum, quia reste Sylueitro desiderare aduentum sterilitatis coniũctum est vt pote contra charitatem, cũ peccato mortali. Sed si aduenerit iam præter optatum, gaudere de aucto pretio, sine alio malo respectu, non est saltem mortale. Concludimus ergo, quod licet cum prædictis circunstantijs res non sit per se illicita: tamen quia pragmatica stat in contrarium, & quia subest id periculi, & quia scandalum solitum est istud factum ingenerare in republicis, deterrendi sunt isti negotiatores à prædicta negotiatione.

¶ Tertium, quia perstat pragmatica interdicens emptionem tritici ad reuẽdendum. Cord. quæst. 83. tractatu de casibus conscientiæ proponit hos duos casus, an si quis vel ex proprijs redditibus, vel prouẽtibus, vel ex fructibus ex proprijs possessionibus collectis, plusquam sibi necessarium frumentum cõgesit, si eam omnem copiam vendat, si bi, domuique suæ tritici necessariã alimoniam ab alijs emat, vel si sibi numismata debeantur, & in tritico pretio tũc valenti soluantur: si postea illud triticum pretio iusto currenti maiori vendat, an faciat contra pragmaticam de tritico non emendo ad reuendendum. Respondet succinctè: quod in vtroque casu abesi peccatum, quia nihil intentatum est contra pragmaticam, quia tales non proprie emerunt ad reuendendum, sed ad suæ domui prouidendum, neque vendere proprium frumentum, vel in pretium alterius debiti sibi oblatum, & persolutum frumentum accipere non est contra legem, neque contra intentionem legislatoris, quia integrũ est mihi emere mihi ad meos vsus proprios pro meo victu frumentum viliori pretio currẽti, vendereque post meũ frumentum quod quia præstantius est maiori pretio dignum est.

¶ Verumtamen hic licet prædicta vera sint, rogitabit aliquis vtrum cõtra pragmaticam, exercere hoc genus negociationis peccatum mortale sit? Respondeo sibi tale habetis à Corduba loco allegato sic, quod talis negociatio non caret peccato, tum quia est contra pragmaticam iustam editam pro bono reipublicæ, tum quia eius transgressio, vergit in reipublicæ notabile damnũ si ab omnibus non custodiretur, vbi insinuat per hæc verba licet non clare talem negociationem esse mortale peccatum, & regulariter, ita credo maxime, vbi negligitur scandalum pusillorum supradictæ circunstantiæ bonę existantes, & rollentes periculum huius negociationis, non obseruantur, neq; curantur. Quare ibi Corduba circunspecte auertit ab huiusmodi negociatione puellam nobilem, & pauperem, quæ non habens aliunde. Vnde sibi subuenire tercentos aureos quos habebat tantum, huic negociationi emendi ad reuẽdendum triticum exponere parabat.

¶ Tertia conclusio. Licet qui eunt ad vias ad præueniendas merces, easq; emendas, quando ideo cariores eas faciunt in republica, peccent, teneanturque restituere, (vt prædictum est,) tamen qui sic merces præueniunt, scilicet piscatum, carnes, vt eas postea præparantes, & condientes, sicut faciunt caupones & pistores nõ prohibiti emẽtes triticum, vt inde coquãt panes, quo peregrinis, & hospitibus, & reipublicæ egenis, victus non desit, vt inde sibi emant præparatos cibos non peccant. Negociatio enim est quæ culpa caret. patet, quia hoc in bonum prouisionis reipublicæ & indigentium cedit.

¶ Præterea huc non præpostere illa aduocatur quæstio, cuius meminit Corduba. quæst. 106. de casibus conscientię vtrum fraudulentus, & vsurarius cõtractus, & contra pragmaticam de non emendo triticum ad reuendendũ fuit ille contractus, vbi verbi gratia Petrus 500. aureos mutuo dedit populo suo, hac conuentione, vt insumerentur in triticum in pane cocto vendendum, ad subueniendum indigentiæ reipublicę, adhibens ipse expensas dummodo sibi cederet lucrum, videtur namque ipsum fuisse contractus, quo se beneficum exhibuit erga indigentem populum.

¶ Nihilominus dicimus, non multũ latens in hoc cõtractu continetur fraudulentia, & vsura. Et primo patet de ibi contẽta vsura, quia re vera fuit mutuum. Nam re vera periculum illorum. 500. aureorum transiuit in rempublicam populi, vnde saluo capitali, expetiuit lucrum. Neq; hic lucrum cessans habet locum, cũ neque causa illius pacisceterit, neque etiam, si perstetisset, in contractu, illius fuit facta mentio, sed neque ibi locum habuit societatis contractus mixtus cum locatione & conductione operarum, quia cum senatoribus populi tradidit pecuniã: neque de hoc fuit factum, neque conditiones ad eum contractum requisitæ concurrere quia neque periculum illorum. 500. aureorum ipse voluit subire, & lucrum totum ex pane cocto voluit reportare. Conuincitur ergo, quod quia Petrus prohibitus per pragmaticam non poterat cum. 500. aureis emere triticum ad reuendendum, vius est hac vafricie aduersus legem, scilicet tradere reipublicæ eos, vt insumerentur in triticum quod quia nequibat reuendere, conuenit cum rectoribus reipublicæ: vt in pane cocto venderetur, inde comparaturus sibi lucrum, quod citra vsuram inde repetere non potest, quia conuincitur petere illud ex mutuo.

¶ Adhunc quoque locum spectat nõ inepte, & illa altera quæstio, quam Corduba prædicto tractatu quæst. 82. discutit, an factum sit indiguum, illicitumque, atque restitutioni obnoxium statutum, quod obseruant, obseruatique faciunt rectores populorum, qui eo fine, vt triticum, vinumque populi prius vẽdatur, & expendatur, interdicunt per interstitium temporis, quod aliquod triticum, aut vinum venale aliunde ab extra ad populum transuehatur interim autem pretio à se præfixo, suũ frumentum, & vinum atque vicinorũ populi exponunt venale cariori tamẽ pretio, quam venderetur à ab extra asportaturis, si permitterẽtur asportare. Ad hanc quæstionem succinctè respondet: sed cordate Corduba dicens id genus facti, & statuti licitũ esse, nec fore prorsus damnandum, si tamen commodum populi inde resultans commune maius sit, quam damnum, quod inde subeunt pauperes, quod si secus sit, illicitum esse censendum est. Igitur consulendi sunt circa hanc qnæstionem Gabriel in 4. dist. 15. quæst. 10. not. 7. & dubio. 2. & Sylvest. tit. emptio. quæstione. 5. quæst. 6. quæst. 9. & 10. & 11. & 12. & iuramentum 4. quæst. 2. in fine, & Nauar. in summa cap. 23. num. 92. vbi doctrinam sub

Universidad de Deusto
Biblioteca

ministrant ad hanc quæstionem discer A
nendam, quia quæstio est dependens ex
facto, quare examinatione diligenti,
circa factum opus est, post quam si ad-
huc in dubio pendet res, tunc consue-
tudo est, quæ prævalere debet, tale re-
sponsum ferunt dedisse complutensis
Metina Doctor egregius.

¶ Porrò post tot incidentes quæstiū
culas, quia nō sumus immemores prin
cipalis à principio motæ quæstionis,
vtrum anticipata solutione, liceret tri
ticum, aut merces, aut fructus minoris B
emere, iam tandem per hanc responsi-
uam cōclusionē ad eam respondemus.

¶ Sit igitur responsiua conclusio, li-
citam est anticipata solutione triticum
vel fructus terræ colligendos, sicut &
alias merces emere, si tamē emptor hu-
iusmodi, arbitrio boni viri, æquali se
exponat aleæ perdendi, sicut lucrandi,
vt si verbi gratia, qui anticipatiue solu-
it. 7. argenteos pro mensura tritici,
probabiliter credens tempore traditio
nis æque posse ascendere, & descende- C
re in valore, si anticipatæ soluit. 7. pro
modio, & postea tempore messis, quo
traditur, valet modius. 10. sine scrupu-
lo illum recipit: quando à principio
pro eo soluendo. 7. verisimiliter crede
batur, quòd sicut in valore tempore
traditionis poterat crescere ad 10. quę
sunt tria supra. 7. ita poterat decrescę
re ad 4. quæ in tribus defficiunt à. 7.
Patet, quia iste à principio in tuto
non se posuit. Vnde iste alius con-
tractus per professores alterius ordi-
nis aliquos approbatus, merito per con D
sules regios fuit reprobatus, quia præ-
terquam quòd contra pragmaticam ni
tebatur contrahens, quia emebat vt re
nenderet triticum, obseruatis de facto
circunstantijs temporis, quia grassaba
tur inter Indos agrorum beneficiato-
res pestis, & quia sterilitas temporum
ingruerat, in tuto se collocauit lucran
di, & extra aleam perdendi, licet cōtra
stus ex forma verborum, & ex tenore
scripturæ appareret iustificatus.

CAP. LXXV.

Vtrum mutuare vetus frumen tum, vt postea nouum red-datur, vsura sit, & vt periculum vsuræ quis in hoc casu euadat, quid eum facere opor teat.

POrrò cū de tritico anticipata solu-
tione empto dixerimus, de vendi-
tionibus ad creditum, deque frumenti
mutuationibus, necessitas materiæ
nos hic quoque habere verba compel-
lit.

¶ Addiscimusque cum Nauarro sum
ma Latina hoc notatu dignum nocu-
mentum capite decimo septimo, nume
ro. 217. scilicet quod licet emptio tri-
tici, aut vini, aut olei, alicuius prædij
ante messem, vel vindemiam minoris
ob anticipatam solutionem, quam col
lecta sint valitura, secundum Panorm.
capite nauiganti de vsuris numero. 6.
vsuraria sit, & vsuraria non sit talis em
ptio sicut dictum est, si æquo pretio li
cet minori, ob periculum, si cui subij-
ciuntur emeret leg. fistulas § frumen-
ta. ff. de contrahenda emptione: tamen
in hoc casu quo ob periculum minoris
emere licet, non interest an ematur de
terminate triticum talis agri, aut vinū
talis vineæ, aut cum facultate deligen
di triticum talis agri, aut eligendi
vinum talis vineæ vt libuerit: modo
quod æquum fuerit plus ob illam op-
tionem soluat, & sic quod Gabriel in
4. dist. 15. quæstione. 2. artic. 1. & quod
alij scribunt, intelligendum est. Q6

¶ Iam vero vtrum in mutuatione
frumenti veteris, vt nouum frumen-
tum reddatur, vsura sit, vsuraque in-
terueniat dicere nos hic locus expos-
cit, quia videtur mutuum hoc cum vsu-

ra coniunctum esse. Nam hac de causa A
sa mutuantes in Hispania male audiūt
cum nota nominis infamis, scilicet re-
noueros appellentur. ¶ In oppositū est
quia Nauarrus summa latina capit. 17.
num. 224. in aliquibus casibus eos vide
tur excusare.

¶ Igitur quæstio vt resolutione de-
bita non careat per hæc succincta no
bilia respondendum duxi. Primo dici-
mus mutuare frumentum tempore col
lectionis, & messis, scilicet Augusti tē- B
pore, vt postea in Maij mense, vbi ma-
gis valebit, soluatur in grano, & non
ante est vsura: si nō erat viq; ad tēpus
Maij, tale frumentum seruaturus, & sic
seruatum tantundem erat ibi valiturū.
Secus si erat seruaturus. Patet, quia hoc
stabilitur cap. nauiganti de vsuris, vbi
dicitur quod licet accipere pretium,
quod valebit res pro tempore, ad quod
erat seruanda, sed in hoc casu sic cōtra
here non licet non seruaturo, nec etiā
seruaturo si tantum suum triticum, si- C
cut nouum non sit valiturum.

¶ Secundo dicimus, quod vsura non
caret mutuare alicui triticum vetus cū
pacto, vt alterum tantum sibi recens re
stituat iciendo recens melius, & maio
ris pretij fore, quam suum tempore
mutui & solutionis, ita Syluester ver-
bo vsura, 1. quæst. 17. Ita Nauarrus loco
citato, & maxime dicit hoc habere ve-
rum, quando mutuans mutuatario li-
bertatem soluendi quando libuerit, adi
mit, & obligationem soluendi recens D
frumentum, pro mutuato vetere im-
ponit, quia tunc ratione mutui recipit
lucrum.

¶ Sed quæritur vtrū si mutuans mu-
tuet suum triticum vetus pro recenti,
non causa lucri, sed vitandi damnum,
ne sibi corrumpatur, an tunc erit vsu-
ra, vel non sic mutuasse: pro hoc dici-
mus cum Nauarro vbi supra non esse
vsuram: si principaliter quis mutuet
suū triticū, ne corrūpatur: si valet vel va
lebit tanti, vel pluris tēpore mutatio
nis vel solutionis, quā triticū recēs sibi
soluēdū. ¶ Quod cōtingere pōt fieri li
cite in tribus casibus sibi à Nauarro me
moratis. Primo quando est maior pe-
nuria eiusmodi tritici quando mutuo
datur, ideo tempore mutuationis ma-
gis valet, quam recens tempore messis
reddēdū, vbi quia eius magna suppetit
abundantia, minus valet. ¶ Secundo
quando quia vetus triticum, siccius est
recēti, ideo ex veteri sic mutuato, plus
quam ex recenti pro eo soluendo, ca-
pit mensura, tunc mutuasse vetus pro
recenti, non erit vsura. ¶ Tertio etiam
vsura carebit sic mutuasse: quando ve-
tus triticum pro recenti mutuatū plus
valet, quia substantia eius est melior,
quam substantia recentis. Imo vt bene
subnotabit ibi Nauarrus non peccā-
ret mutuator tritici veteris, qui faceret
pactum, vt plus tritici recentis, quā mu
tuatū est, reddatur: dum veritimiliter
non valeat pluris illud plus recens resti
tuendum, quam vetus cum mutuatur,
vel cum mutuans illud est venditurus.
Patet hoc, quia in hoc nihil lucratur
ex mutuo, qui mutuat, neque qui acci
pit perdit quicquam iuxta communem
in dicto capite nauiganti, & capite in
ciui. de vsuris, quamuis mutuator vitet
damnum, quod ex corruptione tritici
euenire posset, quod iuste velle potest
absque damno mutuatarij, vt recte ait
Syluester verbo vsura. 2. quæstione de
cima quinta.

¶ At licet ista eleganter subnota- Q8
ta sint à Nauarro: sed videtur non
carere scrupulo quod ipse hic ait, sci-
licet quod potest mutuans plus accī-
pere pro tritico mutuato, quam va-
lebit tempore solutionis si tempore
mutuationis plus valebat, quia hoc in
terest inter venditionem tritici expe
ctata solutione, & inter eiusdem mu-
tuationem (vt prædiximus) quia
cum quis mutuat triticum dicendo mu
tuo, est reddendum, si soluatur in pecu
nia, pretio, quod valet tēpore solutio-
nis. At dum venditur expectata solu-
tione, si illud triticum ad tempus maio

Universidad de Deusto
Biblioteca

ris pretij non erat asseruandum, reddē dum est eius pretium ad valorem, quo valebat tempore traditionis & venditionis, quomodo ergo Nauar ait quod mutuans vetus triticum, potest pro eo accipere recens, si recens tantundem valeat, sicut vetus mutuationis tempore cum causa accidentis corruptionis futuræ, tempore solutionis mutui minoris esset valituri, quam recens quod pro eo exposcit sibi reddi.

¶ Igitur pro discussione quoque huius dubij dicimus tertio, quod siquis mutuat triticum integrum, & vtile, & non præfixit tempus quo sibi soluendū esset, vel si præfixit, liberā mutuatario fecit facultatem soluendi antea, cum sibi libuisset, si tempore quo illud soluit mutuatarius magis valeat: citra vsurā licite potest illud triticum auctum in valore recipere, quod ex mente Soti diximus supra. Et patet, quia sicut contigit tunc triticum magis valuisse, potuit accidere vt minus valeret, ergo sicut tenebatur mutuator recipere triticum illud etiam diminutum in valore, ita etiā poterit illud recuperare, licet in valore sit auctum, quia æquali se obiecit periculo, neque se potuit in tuto.

¶ Quarto dicimus, quod qui mutuat frumentum vetus, timens eius corruptionem maiorem, quia iam in corruptionem tendit, vt nouum sibi reddatur etiam si non arctet mutuatarium ad ante tempus, tale triticum nouum soluendum, vsura est, quia ratione mutui tritici veteris, imponit obligationem soluendi in triticō incorrupto, & nouo.

¶ Quinto dicimus quod siquis timēs corruptionem frumenti veteris, mutuat illud extimatum suo pretio, quod valet etiam tempore caritatis annonæ tunc venditum, & quod valet tempore mutuationis, si ratione caritatis annonæ contingat tunc carius valere, non erit vsurarius, si paciscatur, vt tēpore solutionis reddatur triticum pro pretio, quod tempore mutuationis valebat, vbi ratione penuriæ annonæ carius venibat in foro, vt si tempore mutuationis triticum mutuatum valebat 12. atque tēpore solutionis modius tritici ex abundantia valet 6. tantū, quod tunc duo modij singuli valentes 6. pro vno modio tempore mutuationis valente 12. reddantur, illicitum non est. hoc assertum est Nauarri loco citato, & ex eius probatione manet dilata obiectio, quam cōtra illum obiecimus, quia in rei veritate, in casu, quo frumētū mutuatur pretio, quod valet tempore mutuationis, iam extimatum: licet iste contractus in forma effigiem mutuationis repræsentet, sed in effectu est non mutuatio, sed venditio tritici cum dilata solutione pretij, pro quo pretio, scilicet 12. vult emere triticum sibique solui mensuram tritici ad pretium quo valet tempore solutionis, vt si modius valet tunc ad 6. duo modij, pro vno vendito pro 12. ad creditum reddantur. Vnde quia quādo triticum iam extimatum pretio, quo venditur tempore mutuationis mutuatur, in effectu venditio est, naturamque venditionis secundū ius videtur sortiri, ideo probe concessit Nauarrus, quod sic extimatum mutuans triticum, potest pro eo recipere triticum tempore solutionis tantundem valens, scilicet mensuras etiam plures æquiualentes vni tantum mutuatæ.

¶ Adhuc quoque locum pertinet illa quæstio an sit vsurarius, qui anticipata pecunia emit piscatum viliori pretio, quam in publica auctione solet vendi. Contractus est passim contingens in partibus maritimis, maxime in regno Gallitiæ, vt ait frater Iosephus in suis floribus, nam Gallitiæ, mēse Ianuarij voce præconis venduntur pisces mense Nouembris capiēdi: dum modo statim fiat solutio, qua ratione pisces multo vilius venduntur, quia solutio anticipatur, quidam fieri posse affirmant, quia res sub auctione venditæ vilioris solent emi.

¶ Igi-

¶ Igitur respondendū censeo ad casum. Primo, quò est res vsuraria, si quia anticipate soluitur, res vilius ematur, siue priuatim, siue in auctione publica fit vendita, quam valebit tempore traditionis sic etiā dato de emptione piscati anticipata solutione: dū venditur in auctione, id est almoneda vsura est: si ideo vilioris ematur, quam tempore traditionis valiturum sit, si emptor spē suam in tuto ponat dicens, dabo pro piscato accipiendo minus, quam in publica auctione, tempore traditionis valebit: ita frater Iosephus, & patet quia sicut venditio carior in publica auctione, facta pecunia credita, habet rationem mutui: vnde prosilit vsura, ita & vilior emptio facta in auctione publica, ratione anticipatæ solutionis, habet rationem mutui, quia perinde est, ac si illud vile pretium anticipatæ solutum mutuasset, pro valore piscati reddendi magis tempore traditionis valētis. Patet quia auctio publica naturam contractus non mutat, cum contractus extra talem auctionem, etiam esset vsurarius. Sicut etiam emens fructus vinearum, siue segetes sequentis anni, aut præsentis vilius, quam extimantur hęc valitura, quia anticipatur solutio: nisi taxetur pretium verisimiliter tempore traditionis futurum vsurarius est vt prædiximus, nisi forte emptor (quod modo addimus) rogatus, ratione lucri cessantis, si ex tali emptione sibi lucrū cesset, quia in alijs mercimonijs longe maioris lucri destinarat suam præoccupare pecuniam vilius emat, Si tamen in hoc casu cæteræ conditiones ad iustificandum lucrum cessans concurrant.

¶ Tandem dicimus admonitos esse volentes lectores circa hāc materiam mutuationis tritici, quod saluberrimū consilium fuerit, vt si aliquis timēs corruptionem sui frumenti, velit suæ indemnitati consulere: non mutuet illud triticum pro recenti sibi reddendo, sed reducat se ad formam contractus venditionis. Itaque ineat contractum venditionis, vbi vendat suum triticum pretio quo valet de præsenti, expectata tamen solutione pretij, ex quo postea sibi soluendo pretio, triticum recens, & nouum possit sibi comparare, ne si mutuet pro nouo, notam infamiæ incurrat, & renouero censeatur esse quod nomen male audit apud Hispanos.

CAP. LXXVI.

An liceat ad creditum vendere triticum ad pretium pragmaticæ quando iam ex superuenienti abundantia de præsenti in foro communi minus valet, adduntur que multa vtilia de taxatione tritici.

LIcet multa dixerimus de vsura adeò lata vndique est hęc materia, vt plura supersint ad eius notitiam attinentia disputanda: ideo in hoc loco nobis occurrit quæstio illa, quam incidenter tetigit Metina in sua instructione confess. de venditionibus. §. 25. fol. 140 pag. 2. Vtrum sit vsuraria vēditio, quando quis credita pecunia ad pretiū taxæ legalis pragmaticæ vendit triticum, quando quia abundantia supernenit tritici, foro communi iam minoris venditur, & videtur quod non, tum quia æqua debet esse fors emptorum, & vēditorum: sed quando erat summa penuria tritici, venditor tritici nequibat suum vendere triticum vltra valorem taxæ, scilicet vltra 14. argenteos, quod in lucrum cedit emptorum, quia nisi esset edita taxa in duplo carius emissent, ergo etiam econtra dum foro communi ex abundantia frumentū vilius venit stante taxa, poterit ta-

Universidad de Deusto
Biblioteca

merata, quam credita pecunia vendere ad taxam, quia alias peioris conditionis essent agricolæ eũ tempore maioris penuriæ non possent ascendere supra pretium taxæ, & tamen tempore abundantiæ tenerentur in pretio taxæ infra descẽdere: tum quia, quod authoritate legis fit, licite fit, cum autem per pragmaticam, quæ nondum abrogata est: (vt supponimus sibi concedatur) pecunia numerata vendere triticum ad. 14. quare eodem pretio non poterunt illud vendere pecunia credita, licet minoris iam veneat in foro.

¶ Hic primo nota secundum Cordubã, quæstione decima sexta, ℣ Petrus dans populo suo. 1000. aureos pro tritico emendo cum pacto vt vendatur in pane cocto etiam si faciat expensas nõ potest ferre lucrum, quia fuit mutuum in fraudem pragmaticæ, neque fuit societas.

¶ Hic operępretiũ esset aliquid de taxatione tritici dixisse, sed quia quæstio de taxatione pretij merciũ magis spectat ad materiam de emptione & venditione inferius disputandam, vbi hac de re latius vt in proprio loco agetur, ideo satis sit pro responsione ad quæstionem, breuiter prælibasse, primo quod Nauarrus capitulo vigesimo tertio, numero octuagesimo octauo, vbi tractat rarissime ponendam hanc tritici taxam, atque annonæ taxationem, tum quia dat occasionem corrupta, & inutilia vendendi eodem pretio taxæ, quo sincera, & vtilissima venduntur, tum quia superueniente penuria tollitur omnino taxa, & illa non occurrente parum est necessaria.

¶ Secundo dicimus, quod pretium iustum extimatum per republicã, etiã ecclesiasticí vendendo transgredientes obnoxij fiunt restitutioni. Pretiũque iustum extimandum est secundum Cordubam, quæstione septuagesima octaua de casibus conscientiæ quod pragmatica sanxit, neque talis taxa est iniusta contra agricolas in sterilibus annis, vt quidam aiunt, quia conditor pragmaticæ cũ suis consiliarijs, omnia cernebat prospexisse, taxãque sic præfinisse: vt tam annis abundantibus, quã sterilibus deseruiret, ita vt vtrinque fieret proportionabilis recompensatio. Imo magis pragmatica edita est pro annis egestatis. Imo in egestatis annis, plus lucri sibi comparant agricolæ vendentes ad taxam, quia tunc vilius locantur operarij à seipsis ad agriculturam, quã tempore abundantiæ, vbi vilius frumẽta veneunt, & operarij ad agrorum culturam carius conducuntur ab agricolis, & quãdiu de iustitia pragmaticę, taxæq; nõ cõstat, cẽsenda est iusta, ob seruandaque est, donec per authoritatem publicam, vel legitimam consuetudinem derogetur. Item etiam, quia qui caritatẽ pretij soliti inducere super frumenta non tunt agricolæ, sed frumenti conductores, vt pote qui potentes sunt ad recondendum frumentum in magna vi, atque copia.

¶ Tertio dico, quod cum permissio violandi taxam pragmaticæ, tripliciter fieri possit vno modo fit quando rex, vel eius regale consilium ait, quod quibuscunque generis personis asportantibus triticum, annonamve non inhibeatur vendere hæc pretio tali, vel pretio illis possibili: tunc permissio est quæ in curia solet fieri, quæ potius cõcessio est: quare eos videtur eximere à taxa, & à restitutione etiam si maioris vendiderint.

¶ Secundo fit permissio transgrediendi taxam sic, scilicet quia rex, consiliumque eius regale cum punire possint, dissimulatione quadã prętereunt, maiori pretio communiter vendentes neminem puniendo: cum possent eos sine scandalo punire, & coercere, cogere que ad expectandum panem ad frumentumque venalitati exponendum. Tunc in hoc casu licet opiniones vndique versentur secundum Cordubam, tamen secundum ipsum rationabilior, probabiliorque opinio est, quod licite citra

citra obligationem restituendi, possunt maiori pretio vendere, quam præstituit taxa, patet quia cum rex, eiusque consilium regale taceat, omnino iuxta regulam iuris, libro sexto, & iuxta doctores ibi qui tacet, consentire videtur, talis tolerantia communiter valet pro consensu tacito, vel pro dispensatione legis, vel pragmaticę, vel in toto, vel in parte, vel pro nunc, vel tunc tantum. Ita omnes doctores, & Medina de restitutione, quæstione trigesima sexta, ita Antonius de Bruto, vt refert Syluester tit. lec. quæstione sexta, & tit. consuetudo, quæstione sexta & septima, & regula iuris in. 6. cum glossa super qui tacet, Panormitanus cap. quia circa. de consanguinitate. & affini. qui principia ad hoc assertum suppeditant.

¶ At quod valde notatu dignum est, & ad alia dicit quod non solum regale consilium, sed & gubernatores generales prouintiarum, & regnorum, obtinentes à rege, vel ab eius consilio regali potestatem si dissimulauerint, vel cõcesserint publice generaliterque, vt merces vltra taxam vendantur: perinde est, ac si id indultum esset per regẽ, nisi manifeste constiterit de contrario, authore Bartolo in. l. si publicanus. §. fina. ff. de publica. & Cardinalis, & Imola, & Panormitanus in capit. cum contingat, de foro competen. columna. 4. & in cap. quæ in ecclesiarum. de constitu. colum. 1. & latius refert Franciscus Balbus de præscrip. parte. 5. principa. parte. 2. quæstione tertia, dubio. 2. folio. 114. quod quando requiritur scientia, & patientia principis: sufficit scientia, & patientia rectoris, vel præsidis prouintiæ, neque ad hoc sat est permissio, licentiave particularium rectorũ, iudicumve ciuitatum, & populorum: nisi specialem ad hoc facultatem à rege, vel ab eius regali consilio obtinuerint, quam obtinent iam ad prædictã emendam taxam panis cocti.

¶ Si autem permissio vendendi triticum vltra taxã, taliter contingat, quod aliqui eam prętereuntes, pœna plectuntur, alij vero immunes euadunt à pœna: quia omnes animaduersione digna punire res esset inconuenientibus plena, ideo cum aliquibus connitetur, apparet tunc plane, quod mera sit permissio consensu legitimo carens. Quare transgressiones taxę, neque excusarà culpa contra legem, neque à restitutio ne pretij supra taxam accepti contra ius diuinum, & naturale præcauens, ne vltra pretium iustum, acc piatur liberos facit. Suffragatur expresse Panormitanus in cap. cum iam dudum, & ca. dilecto. de prebend. & facit regula iuris libro. 6. Is qui tacet, non fatetur, neque negare videtur, & ibi glossa, & doctores. Hocque expresse significauit pragmatica Matritij anno. 1571. edita, & nunc demum super hoc lata specialiter, quare assertum hoc citra dubitationem tenendum est, vt ait Corduba.

¶ Quibus superaddimus vltimate anno. 1572. Matritij super hoc pragmaticam fuisse conditam, vbi sub pœnis grauissimis, & obligatione restitutionis indicitur, ne faneca tritici in grano numerata pecunia, neque credita maiori pretio quam vndecim regalibus vendi possit: quamuis antea prætaxata, tantum fuisset ad nouem, taxaturque ibi ordeum ad dimidium ducati, cum antea minoris constaret, & blata, id est centeno Hispanice dicta ad ducenta, & quadraginta duoque dipondia: cum antea ducenta duntaxat constaret, granum quoque Hispanice dictum auena ad centum dipondia taxatur, sicut eriam granum panitij ad ducenta quadragintaque duo dipondia prætaxatum est. Farina vero prætaxatur ad vnum argenteum plusquam valet triticum in grano, agassones vero ab extra de foris gratia vendendi, reportantes triticum, sex dipondia pro leuca, & faneca supra taxam,

Universidad de Deusto
Biblioteca

xam percipere possunt: dum testimo- A
nium secum ferant à tabellione popu-
li: vnde asportarint confectum ante iu
dicem populi, vbi granum est vendeu-
dum, exhibendum.

¶ Saneiturque eadem pragmatica circa panem coctum, vt rectores popu li, vbi venalitati exponitur, præsti- tuat pretium, quo venundandum est, & ratione habita ad pretium grani empti, aliquid lucri iusti, moderatiq;, pro labore, & sumptibus superimpertiant. ¶ Inhibet præterea ibi sub grauissimis B pœnis: vt nullus in vendendo panem coctū se occupet, nisi ex numero pisto- rum sit, qui ex officio habent esse pisto res, & hoc ad euitanda damna, fraudes, caristiam, quæ in republica ex contra- rio suboriri solent.

¶ Ex qua quidem pragmatica liquet panem coctum, triticumque populi ne quetam care fore taxanda, aut venden da, sicut panis, & triticum cum veniunt à foris, ratione sumptuum, & itineris: quare superacceptum est restituēdum, C si cōstat de defraudatoin pretio, quod si talis adhibita diligentia, adhuc igno tus est., pro ipso erogabitur pauperi- bus, vel in bonum cōmune populi erit conferendum, iuxta Syluestrum, verb. restitut. 8. per totum, & Nauar. in sum- ma cap. 17. numero. 93. & capit 29. nu- mero. 24.

¶ Sequitur etiam ex prædictis, quod qui fraudulenter fatagunt, ne in popu- lo suppetat, vel ad eum asportet panis coctus, vel triticum in grano: vt sic in pretio ascendant, inducaturque caritas communis pretij obnoxij fiunt ad re- sartiendum hoc commune damnū, cu- ius causa fuere, testantibus id Metina de restit. quæstione ttigesima, & Na- uar. in sum. capitulo vigesimo tertio. numero. 92. & Soto de iustitia & iure. libro sexto, quæstione secunda, articu. 3. & Syluester. verb. Emptio. q. 5. vsque quæst. 14.

¶ Ex prędictis etiā liquet, q officia- les iustitiæ, rectoresque populi, quibus A incumbit hanc promulgare pragmati- cam, & iuxta eam prætaxare cum mo- derato lucro pretiū panis cocti: si scien ter, notabilique cum negligentia hoc facere omittunt, quo sui cognati, ami- cique sub prætextu, quod ibi pragmati ca diuulgata non est, vel quod ibi taxa panis cocti præstituta non est, cariùs vendant, inducaturque caritas pretij, consuetudoque contra pragmaticam, tenentur ad damnum, quia præ- terquam quod tenentur ad restitutio- nem illius, quod ipsi pluris vendide- re, quam præfinierat pragmatica, tenē tur rectores ij, ministrique iustitiæ ad damnum ex hac omissione, dissimula- tioneque inuectum in tempublicam, quia specialius ad eorum munus, hoc damnum euitare spectabat, sic traden tibus Metina de restin. Soto vbi supra, & Syluestro, Restitutio. 3. quæstione sexta, & Nauarro capitulo decimo se- ptimo, numero vigesimo. & cap. vigesi mo quinto, numero trigesimo quarto. C Idque ipsamet pragmatica dictat ex- presse super adijciens graues pœnas cō tra prædictos, neque sufficit teste etiā Nauarro, vt asserunt etiam doctiores ei subscribentes communiter, subijsse pœnam pragmaticę, si deprehēdantur eam violasse, quia tenentur violatores etiam ad supradictam restitutionem in conscientia: quandoquidem iustum pretium transgrediuntur.

¶ Iam his (quæ summe proficua sunt) notamentis præiactis, ad quæstionem in principio propositam ad materiam D vsuræ attinentem, dicimus ex mente Metinæ in sua institutione, loco supra citato, & ex mente Nauarri summa la tina, capitulo vigesimo tertio, numero 88. q vsura est vedere pecunia credita, tritici granum pretio pragmaticæ, & taxæ: quando ex abundantia, iam mi- noris in foro communi inuenitur ve- nale, quia tunc nec pretio ad valorē ta- xæ potest vendere, quia tunc pretium taxæ non est pretium, sed pretium mi- nus quod communiter currit in foro.

&

& ratio est secundum Metinam quia A
taxa non ideo præfixa est, ne triticum
minoris vendi possit, sed ne taxationē
excedat eius venditor. ¶ Idem prorsus
loco supra allegato, confirmat Nauar-
rus dicens, quod ex taxa tritici sumitur
ista iniqua occasio, quod nemo diutiū
vult mutuare, nec vendere credito res
taxatas, nisi pretio taxæ: etiam tempo-
re abundantiæ, & patet solutio ex di-
ctis ad argumentum in contra.

CAP. LXXVII. B

De vsuris, quæ possunt committi ex pacto de retrouendendo. vbi speciales casus exponūtur collecti ex doctoribus, & an sint aliquæ conditiones requisitæ ad iustificandum contractum de retrouendendo.

AT vero quoniam inter materias quæ solitæ sunt hic expediri: est materia de vsura, quæ in pactis de re- trouendendo (solet immiscerī, huius materiæ notitia præexigit, vt quid sit pactum de retrouendendo prius innote- scat. Est enim pactum de retrouendē do pactio quędam qua emptor promit tit reuendere rem emptam venditori, quandocunque voluerit emere, vel in- tra certum tempus, quod licitum est, & diminuit de pretio, quia res empta cum grauamine imposito emptori re- uendendi eam, minus valet. capit. cum Ioannes, de fide instrument. & l. fun- di partem. ff. de contra empt. & l. si fun dum. l. si a te. C. de pactis inter empt. & vend. & Leuitici vigesimo quinto, secū dum Hostiensem, Panormitanū, Ioan nem Andream, & communem canonī starum in capit. ad nostram de empt. &

A legistarum in dict. l. si fundum, & Cœ- pol. de simul. cont. casu secundo, & se- cundum omnes Theologos in quarto, distin. 15.

¶ Hinc quoque hæsitabit quis, quid Q3
sit emere cum pacto de retro emendo. An etiam emere cum pacto de retro emendo sit licitum. Respondet Meti- na in sua instructione confessorum, de emptionibus. § vigesimo quinto, folio 144 pag 2. quod pactum de retro emen do, est quando quis emit (verbi gratia) vineam, aut possessionem iusto, vel in- B iusto pretio astringendo ipsum vendi- torem: vt intra tot annos redimat illā, & interim ipsi venditori pro pretio lo cationis locat illam, vel ipse emptor percipit fructus, & huiusmodi pactum semper coniunctum est cum iniustitia, & cum vsura, quia mediante tali pacto, resultat mutuum, ex quo percipit fru- ctus interim vltra sibi reddendam sor tem, ita Metina.

¶ His ita constitutis primo quæri- tur an emptio cum pacto de retrouen- dendo, Fructibus in sortem non com- putatis, sit vsuraria, scilicet an licitus C sit contractus hic, si vēdo tibi fundum fructiferum cum obligatione, quam ti bi impono, vt mihi reuendas, reddas- que illum, cum pretium exsoluero. Post decem annos tu emptor ex fundo tali recepisti fructus valentes centum, an tenearis cum fundum redimo, pre- tiumque eius tibi reddo, fructus, quos percepisti computare in sortem pretij, quam tibi illum redimēdo reddo? Re sponsuri ad quæstionem iniustos à iu- stis contractus tecernamus.

D ¶ Dico primum, quod emere aliquid cum pacto de retrouendendo simula- tè, animo magis mutuandi, quàm emē di, peccatum est cum vsura coniuncti, quia cum animo sit ratione mutui reci piendi aliquid vltra sortem.

¶ Secundo dicimus, quod licet esto ita sit, quod res vendita cum pacto de retrouendendo, quia cum hoc pacto vendita minus emptori valet, ideo mi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

noris ab ipso aliquantulum emi possit: tamen si minoris iusto pretio, quod cū isto pacto de retrouendēdo valet, ematur, peccatum est iniustitiæ, quia min' iusto pretio soluitur pro eaſed macula vſuræ vacat.

Qō ¶Sed iam hic instat casus, si quis ne ab ecclesia vt fœnerator cōdemnetur, emit oues fictas cum conditione, vt teneatur reddere oues, aut pretium dare? An sit vſurarius dicitur iure quod si nihil amplius ad huiusmodi contractum addatur: non est vſura, nisi petat vltra sortem locationis pretium pro his ouibus. Quia tunc esset locatio ficta, sed si contractus esset verus, sola esset iniustitia in hoc, quod oues essent seruandæ integræ, cum deberent potius domino perire. Hoc autem dictum verum puta, dummodo non obliget venditorem ad eas redimendum, vel ad reddendum pretium venditarū ouium, sed hoc sibi liberum maneat, quia si ad redimendum obligaretur resultaret inde mutuum, quod vſura esset: si inde intenderetur lucrum, iamque hic intercederet pactum de retro emendo.

¶Tertio, adijcimus quod si quis emisset oues cum pacto de retrouendendo statim pretio soluto, hactenus secundum fratrem Iosephum non est vſura, sed si iste emptor super addat ad contractum paciscendo cum venditore, vt pro signato sibi stipendio, teneatur per quatuor menses illas seruare illasque pascere: nulla hic quoque admittetur vſura. Si hic vero super apponatur conditio, quod fructus, cateus, lana, & fœtus sint emptoris, cum pacto de retrouendendo ad petitionem vendentis, nec hic vſura intercedit, sed si super addatur contractui pactum ab emptore, vt post quatuor menses, qui eas vendidit oues, eisdem eodem pretio, quo iam eas emptor emerit redimat, iam hic certa admisceatur vſura. Quia pacto de retrouendendo pactum quoque de retro emendo, id est post quatuor menses, versure inseritur. Ex quo resultat mutuum cum vſura, quia post quatuor menses, virtute istius pacti, cogitur vēdens reddere pretium acceptum pro ouibus suis, & adauget supra pretium, fructus lanarum, & agnorum, quos emptor quoque percepit.

¶Vnde Sotus in de iustitia & iur. cō tractum pessimum, & vſurarium. & vſitatum esse ait, obligare rusticum consignando illi viginti aureos ceu pretiū boum, quos ille non habet, obligando illum, vt saluos, ac tutos locatoique custodiat: soluatque menstruum locationis tempus: quia in fine anni recipit viginti aureos, quasi custoditos boues, & vltra hoc pretium locationis. Hyius quoque fraudulenti contractus meminit Nauarrus summa latina, capitulo decimo septimo, numero ducentesimo & vigesimo nono, dicens, quod, qui pecora, vel prædia emit ab eo, quem credit ea non habere, & statim certa pensione, ea eidem locat, peccat quidem cum obligatione restituendi pensionem, quam ex re, quæ non erat, cœperit argumen. l. 1. & totius tit. ff. de cō dict.

¶Secus est autem hic inquit Nauarrus, si probabiliter credebat illa eum habere, & bona fide emit: nec tenetur restituere etiam post cognitam veritatem, id quod ex ea pensione insumpſit bona fide. Imo neque id quod non insumpſit, & quo factus est ditior: si quando ea emit volebat emere talia, & emit ab illo, eo quod illa obtulit vendendo, & ideo non emit alia ab alio, quia tunc pro suo interesse retinere posset, ita Angelus, verbo vſura. 1. §. septuagesimo primo. Syluester, vſura. 2. quæstione sexta, Maior in quarto, distinctione decima quinta, quæstio. 46. col. 4.

¶Præterea contractus vſurarius est mixtus cum pacto de retro emendo, & vſu receptus autore Soto inter aliquos emere in autūno mille oues obligatis venditoribus vsque ad maium, vt eas saluas custodiant, & eorum periculo pereant, & postquam emptor totam fœturam percipit, reuendit eisdem venditoribus, qui eas sibi vendiderant, plures inquit iniquitates hic committuntur: nam si iste emptor obligat illas mille oues vendentes, vt eisdem eodem pretio redimant, mutuum conuincitur esse talis emptio ouium, mutuum inquam pretij quod pro illis persoluit, postquam sic reddendum est illi in redemptione ouium, & obligare earum vendcitores, vt earum periculum subeant, signum est, quod non eas emptor emit, quia si emisset, emptori, & non venditoribus perire debuissent, neque pro periculo, earumque custodia, emptor soluit venditoribus, nisi quid tenue, & modicum, igitur vſura est, quia ratione mutui resultantis ex pacto de retro emendo aliquid percipit extra sortem.

¶Similiter quo omnes theenas: quę in his contractibus latere possunt, detegamus, dicimus, quod licet vendere cum pacto retrouendendi, vt scilicet teneatur emptor possessionis postea reuendere eam venditori, cum voluerit eam redimere, licitum sit, tamen secundum Nauarrum, fraude non caret, si quis vendat prædia non sata cum pacto, vt ab emptore sibi reuendantur intra annum, & solitus est ea redimere (vt plurimi faciunt) paulo ante messem. solutis impensis. Quare ad propulsandas has fraudes lege Nauarræ cautum est, vt qui non redemerit ante pascha, non possit redimere, nisi post messem.

¶Insuper notato cum fratre Iosepho in suis floribus, quod quando in contractu venditionis inito cum pacto de retrouendendo, deducitur in pactum, vt res pereat periculo venditoris, & non emptoris: tunc vſura interuenit palliata, vt si dicat emptor, emo res, quam mihi vendis cum pacto, vt tibi eam reuendam siquidem sum tibi cā rreuenditurus, quia tu ita poscis, tuo periculo interim maneat: ita vt si aute tā redemptione perierit, tenearis mihi pretium pro ea datum soluere. Est enim hoc mutuum palliatum, vnde emergit vſura. Nam secundum ius naturæ, res empta, periculo emptoris, cum per emptionem sit sua, perire debet. Vnde saluo suo capitali, id est pretio pro ea dato saluo, interim percipit fructus eius.

¶Præterea quæritur an semper emptor cum pacto de retrouendendo, interim, dum non reuendit, fructus perceptos possessionis sic emptæ faciat suos. Respondetur primo, quod quia contractus emendi aliquam rem, cum pacto retrouendendi eam rem tempore finito, aut indiffinito, licitus est: ideo emptor facit fructus suos, res est expresse diffinita. l. si fundum. C. de pactis, inter emptorem, & venden. quia cum per emptionem res facta fuerit sua, licite capit fructus ex re sua.

¶Nauarrus tamen capitulo decimo septimo, numero vigesimo quarto. cō stituit exceptionem in casu moræ, quod emptor obligatus possessionem emptam reuendere, à tempore morę quam committit, simul ac venditor primus volens eam redimere, pretium illius possessionis pro eius redemptione, loco, & tempore congruis, obtulit sicque oblatum non accepit, non facit iam fructus possessionis suos. l. 2. C. de pactis inter empt. & vendit. & glossa recept. & cap. illi vos. verbo, percepti, de pignoribus.

¶Secundo ex prædictis inferimur cum Nauarro, quod si facit fructus suos nisi in casu istius moræ: quod poterit emptor statim eandem possessionem locare venditori pro honesta pensione.

Qō ¶Præterea, quia præcipua difficultas quæ occurrit in hac materia est examinare an aliqua sint, quæ ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

iustitiam huius contractus emptionis cum pacto de retrouendendo concurrere debeant, ideo quæritur, an ad hoc aliqua requirantur, & quenam, & quot sint illa. ¶ Aliqui enim iunt qui hæc omnia ad iustificationem istius cum tractus requiri autumant. Primum, vt simulatio saltem ex parte emptoris absit, ita vt emptor vere, & principaliter intendat emere.

¶ Secundum ne fiat pactum: vt redemptio fiat maiori pretio, quàm emptio facta est capit illo vos de pignoribus.

¶ Tertium, quòd emptor emens cum pacto de retrouendendo, faciat illam emptionem eo solo, vt placeat venditori, & quod malit, ne res à se empta redimat à venditore, & quòd non ideo emere velit, quia putat esse redimendã rem à se emptam.

¶ Quartum, ne emptor vsuræ sit dare solitus, eo quòd præsumereur solitum facere. arg. l. quod si nolit. 9. qui assidua. ff. de edilit. edict.

¶ Igitur examinando hæc singula dicimus. Primo, quòd si emptor habeat animum mutuandi duntaxat, & pricipaliter non emendi, atque ideo vocat illam emptionem cum pacto de retrouendendo, vt fructus vltra sortem recipiat, vsura est, & in fraudẽ vsurarum, est machinario. Ex quo sequitur, quòd requiritur ad iustificationem contractus, quod emptor cum tali pacto de retrouendendo, principaliter velit emere, & non mutuare.

¶ Secundo dicimus quod illa secunda conditio non est requisita, scilicet ne emptor faciat pactum, vt si venditor postea voluerit possessionem redimere, eam redimat maiori pretio, quam emptio facta est, quia bene potest sic conuenire emptor cum venditore, eo quia possessionem vendis, cum grauamine mihi imposito, tibi vbi voles, reuendendi, & quia istud grauamen, & pactum retrouendendi minuit pretium, quod non minuitur, quando venditur sine tali pacto, & grauamine, ideo minoris ego eam emo propter grauamen huius pacti absque impositũ, sed quia absolute, & sine isto grauamine de retrouendendo mihi, tibi eam reuendo, maioris eam à me redimere debes, nempe suo iusto pretio, quod absolute vendita valet, quod est maius. Ergo falsum est quod sit requisita conditio quòd redemptio fiat non maiori pretio, quã emptio facta est: tũ etiam quia videtur exigere talem conditionem hic in contractu, eamque requisitam esse dicere, scilicet vt non maiori pretio fiat redemptio, quam facta fuit possessionis emptio, quod sit contra ius. Nam secundum ius possessio vendita cum pacto retrouendendi, minus valet, & sine illo plus valet, vt. l. fundi partem. ff. de contrahen. empt. & cap. cum Ioannes de fide instrumen. cum eis adnotatis. Ergo contra ius est dicere illam secundam conditionem esse requisitam maxime, quia postea tempore redemptionis, legitimis ex causis variationis temporum, & rerum, potuit possessio redimenda ascendisse in pretio. Quare ergo tunc non pluris redimetur, & reuendetur, quam prius empta est.

¶ Sed & de tertia conditione, scilicet quod malit emptor ne redimatur à se possessio empta, an sit conditio necessaria ad iustificandum huiusmodi contractum, exacte inquirendo, dicimus tandem cum Nauarro loco supra allegato non esse conditionem omnino necessariam in omni casu, vt probat Nauar. exemplo. Nam multi nolẽt res aliquas emere, qa eis inutiles sunt quas tamen rogatu amicorum, quos oportet eas vendere ad subueniendum suis necessitatibus emunt quidem vere, & licite cum prædicto pacto de retrouendẽdo, quia amicus cupit eas rehabere, liciteque sperant in hoc casu eas redimendas esse ab amico, quas alioqui non emerent. Ergo saltem

saltem in hoc casu licet rem talem emere cum pacto de retrouendendo, etiam quod malit quod redimatur, quando solo freit rogatu, & intuitu amici alias non emturus.

¶ Sed de illa quæstione controuertitur, an illa conditio, quam alij adijciunt sit prorsus necessaria, scilicet quòd neque pactum fiat, quod vltra certum tempus, possessio empta cum pacto de retro vẽdẽdo, redimi nõ possit à vẽditore. Et videtur conditio hæc sit necessaria qa Pius. 5. per suã extrauagã tẽ super creãdis cẽsibus decernit in emtione census non licere ponere conditionem, quòd vltra certum tempus, census redimi non possit, ergo cum eadem videatur esse ratio de contractu cum pacto de retrouendendo, videtur insi nuasse, nec etiam in tali contractu fore licitum, quòd possessio cum tali pacto empta vltra certum tempus post 2. vel 3. annos, verbigratia prohibeatur redimi.

¶ Sed quia hoc est singulare, & nouũ statutũ Pij quinti in censibus, ideo dicimus cum Nauarro, quod perspicuũ est talem conditionem non esse necessariam, scilicet quod non apponatur pactum, ne possit redimi post certum tẽpus, id est post 5. aut 6. annos, aut 10. quia nemini dubium est, quin possit fieri pactum de retrouendendo, intra solũ vnum annũ, duos, vel tres, aut plures quod in effectu. nihil aliud est, quam pactum ne vltra illa præfinita tempora possessio redimatur.

¶ Præterea de illa quarta conditione, scilicet quod requiritur, vt emens cum pacto de retrouendendo non sit ad vsuram dare solitus, dicimus cum Nauarro, non esse necessariam, quantum attinet ad forum conscientiæ, quia licet ad præsumendum de vsura in tali casu, in foro exteriori iuuare posset: nõ tamen in foro conscientiæ, in quo cessat omnis præsumptio. cap. tua de sponsalibus.

¶ Deinde quia hic non agimus de foro contentioso, non agimus de coniecturis ad præsumendum in foro contẽtioso huiusmodi emptores habuisse intentionem magis mutuandi, quam emẽdi, & eiusmodi venditorem magis pignorandi, quam vendendi: siquidem de solo foro conscientiæ tractamus, in quo pœnitentiam pro se, quam contra se creditur.

¶ At vero in foro exteriori, & etiam interiori, licet res empta cum pacto de retrouendendo, minoris valeat: tamẽ si quis eam multo minoris, quam cum tali pacto valet, emat: vt si fundus sic emptus sine tali pacto valebat mille & ducenta & cum tali pacto de retrouendendo, verbi gratia valet iuste mille tãtum: si emptor cum emens cum pacto de retrouendendo pro. 500. tantũ eum emit, contractus est illicitus, & in foro exteriori impignorationis contractus potius quam venditionis, aut emptionis esse præsumitur, vt expresse diffinitur cap. ad nostram de emptione, & vẽditione: & huius ratio est, nam & si res empta cum pacto de retro vendendo, vt probatum est minus valeat, quam si absolute venderetur propter onus ex pacto impositum, & ratione istius grauaminis, vilius emi possit, quam si absolute venderetur, non tamen hac de causa tantopere pretium extenuare licebit, vt possessio, quæ cum tali pacto valet mille, & sine illo valet 1. mille, & ducẽta, quia emitur cum tali pacto tam minoris possit emi, vt pro quingentis ematur.

¶ Et multo minus licet, etiã in vtroque foro, si intra dimidium iusti iusti pretij sic extenuetur pretiũ, vt quę cũ tali pacto mille valet possessio, pro qua tuorcentis ematur, quia tunc & in foro exteriori, iste cõtractus veniret rescindendus.

¶ Præterea ne intactum aliquid relinquamus, vltra quæritur vtrum prædictus contractus emptionis cum pacto de retrouendendo, ex parte venditoris volentis rem à se venditam rehabere

Universidad de Deusto
Biblioteca

bere, posito, quod licitus est, fiat illicitus ex parte emptoris per istud pactum quod apponit, scilicet quod possessio sic empta non possit redimi, vsque ad quinquennium, aut certum aliquod tempus, & videtur quod ex hoc secundo pacto contractus reddatur illicitus, quia per id pacti emptor ponit se in tuto, significans saltem velle fructus illius quinquennij loco vsurarum.

¶ Pro intelligentia quæstionis, prænotandum est cum Nauarro, quod quãuis possessio absolutè sine pacto huiusmodi vendita, pluris valeat, quàm vendita cum pacto de retrouendendo & si mul cum pacto, ne possit redimi, ante quinquennium, vel ante. 2. vel 3. annos, tamen vendita cum pacto, ne ante quinquennium redimatur, minus valet quàm si venderetur cum pacto, quòd quando libuerit venditori redimatur. Quia in primo casu, nullum grauamẽ imponitur emptori, in secundo tamen casu imponitur grauamen reuendendi eam, non tamen ante quinquennium, per quam conditionem, scilicet non ante quinquennium, fit emptori grauamen leuius, quàm est grauamen in tertio casu, vbi obligatur ad statim, vt vẽditor voluerit, possessionem ei reuendere, quod est grauiosus emptori imposítum. Ideo in primo casu non diminuitur de pretio, in secundo diminuitur, sed nõ tantũ. At in tertio casu magis diminuitur, quia maius ibi grauamen est emptori impositum, ideo iuste minoris emit.

¶ His igitur præmissis, respondetur cum Nauar. & cũ P. Iosepho in suis floribus, nam sum. 1. at. cap. 17. nu. 248. sic ait, nec etiam est necesse, ne fiat pactũ, vt ante duos, vel tres annos venditor redimere non possit, & postea sic, quia hoc pactum inquit est licitum, si pretiũ iustũ soluatur, nã pro hac obligatione, & pacto pluris emere debet emptor, & plus pro tali possessione debet soluere quã si eũ pacto redimendi eã, vbi libuisset, & quando voluisset, venditor eam vendidisset quãuis non valeat tunc tantũ, ac si nullo pacto venderetur. Et probat P. Iosephus, quia hic nõ fit iniuria venditori, quando emptor iuste emit valore, quod valet cum tali onere pacti, & iusto res sit sua, atque ideo deducere potest in pactum, vt possessionem illam post. 4. vel 5 annos reuendere teneatur, & non ante: ex hac ratione P. Iosephi apparet Nauar. nõ esse verũ illud quod dixit Maior in 4. dist. 15. quæst. 43. quod venditor grauat emptorem pacto, quando libuerit redimendi, niũ consentiat vt emptor aliquid capiat ratione interesse sui, quia satis est si ob hoc minoris rem vendat, quia alias vẽditor vendendo rem suam cum pacto rehabendi per redemptionẽ, vtitur iure suo in re sua, & qui vtitur iure suo nemini facit iniuriam cap. cum ecclesia de electio. & l. iniuriarum. §. 1. ff. de iniurijs. Et per consequens non potest tanquã passius iniuriam emptor ferre aliquid ratione sui interesse. Ita etiam Nauar. contra Maiorẽ loco supra allegato ait quod mercatori iusto pretio, & si vendat ad creditum, vendere non licet cũ pacto statim minoris redimendi rem, quæ de præsenti oblata minoris esset vendenda, iam diximus de hoc, quia est contractus vsurarius, esset que pessima, quæ Hispaniæ dicitur mohatra.

¶ Sed & etiam casu quo contractus cũ pacto de reuendendo, esset rescindendus, quia fuit deceptio interuenięt in eo, infra dimidium iusti pretij, quod cũ tali pacto valebat possessio eã emendo, vt si quia ũc valebat mille, empta fuit pro quatuor cẽtis, an teneatur etiã emptor simul restituere fructus cũ possessione, restituto ũbi illo pretio infra dimidiũ iusti, idest, quatuorcentũ q̃ris.

¶ Respondetur æquius dicitur cum Metina in suo codice de restitutione, quòd tunc satis erit, si emptor defectũ pretij dati suppleuerit, soluens vsq. ad mille, & vltra hoc interesse, si quod ex solutione diminuta venditori cessauerit, & tunc poterit integre fructus perceptos retinere, contra alios apparenter dicentes, & probabiliter, quod prorata pretij dati poterit emptor tunc aliquam partem fructuum retinere, & reliquum tenebitur venditori in pretio sic decepto, restituere. Et loquimur de fructibus perceptis iam ante recisionem contractus, sic Metina in suo codice, de restitutione, de rebus per vsuram acquisitis. vbi contra Conradum de contractibus, & contra Iosephum Franciscanũ, & contra Glos. super caput conquestus primã tenet opinionẽ, & viam, quam ait magis esse cõsonam iuri, quia si contractus non est ipso iure nullus, sed tantum venit rescindendus, poterit tanquam de re sua, retinere integre perceptos fructus, dũ soluat, quod defuit ad iustum pretium, & interesse inde cessans, nec tenebitur partem fructus pro rata defectus pretij si hoc faciat restituere. Secus de contractibus, & censibus nullis ipso facto.

CAP. LXXVIII.

De multis casibus specialibus hic disputatur an sint vsurarij, & an liceat mutuare cum pacto, si mutuatarius intra determinatum tempus moriatur, vel pecuniam in pretio minuendã aut baniendam, vel pecuniã sub vsuris acceptam, cum eodẽ onere, vel an liceat magistris nauium recipere mutuum sub vsuris, vt anticipate soluãt nauris, vel an teneatur mutuator restituere fructus, quos ex possessione mutuatarius non collegisset.

Q5 ANequam ad finem huius materię vsurarũ accedamus, quædã dubia minutiora veniũt à nobis hic digerenda, & declaranda, atque primo de illo casu inuestigandum venit, vtrũ siquis vendẽs possessionẽ non habenti pecuniã vnde eam soluat, sic pacisci possit cũ illo, cui accipe possessionẽ quã tibi vendo, verumtamen, quia cares pecunia, qua possis esse soluendo, dabis mihi quinq; pro centũ interim, dũ pretiũ eius mihi non solueris. Armil. verbo vsura. §. 15. hunc cõtractũ approbat, maxime si sit in vsu, qa hoc inquit non est vsura, sed id qd accipit vltra sortẽ, nõ recepit rõe mutui: sed rõe interesse qd patitur ex mora soluendi. ¶ At dico hoc vix pọt iustificari qñ ipse se vẽditor vltro obtulit ad hãc cõditionẽ, quia tũc ratione dilationis pretij, q̃ mutuũ virtuale esse cẽsetur quinq. pro cẽtũ petere, sicut vsurarius esset creditor qui vltro, & volẽs se offerret ad differendam post terminũ, solutionẽ, p aliquo interesse lucri cessantis, etiam si de facto ei cessaret: nisi simul cũ hoc, q̃ de facto cessaret lucrũ: concurrerẽt cõditiones supra ponte iustificãtes in hoc casu acceptione alicui⁹ dati, p lucro cessante, inter quas, vna cõditio fuit, q̃ motus magis principaliter ex caritate, & rogatu proximi indigẽtis faciat, quã ex ꝓpria vtilitate. ¶ Sed forte talis cõtractus posset iustificari aliquomodo in casu, quo in potestate vẽditoris iã nõ remaneret tale pretiũ vsquã repetere, qa tũc cũ illa cõditione, talis cõtractus videtur reductus aliqualiter ad cõtractũ census, quẽ pontifices nõ dãnarũt, sed quia ineo nõ obseruantur cæteræ conditiones, quas Pius. 5. in extrauaganti de emendis censibus indixit, ideo via census non videtur iste contractus per talem extrauagantem tolerandus.

Q5 ¶ Adhæc, quia omnes casus particulares qa prope infiniti sunt, discutere non possumus, præter principia communia præiacta, oportet aliquos hic in particulari proposuisse casus, vt ex eis tãquam à simili argumentando, reliquos possit lector discernere. Ideo quæritur

ritur an licite possit aliquis mutuare aliquid cum pacto, vt si mutuatarius intra certum tempus moriatur, liber euadat, sin autem viuat reddat duplum? Et videtur, quod liceat, nã videtur quod sit genus radiationis, & depositionis: vbi ie committunt fortunæ. Nihilominus tamen respondendum ducimus primo, quod certe cõtractus est vsurarius, quia ex mutuo lucratur illam obligationem soluendi duplum, quamuis dubiam, ita Syluester verbo vsura. 1. q. 36. & Nauarrus summa Latina cap. 17. nu. 222. Secus est si donet gratis absque fraude, quo donatarius si vsque ad tale tempus vixerit: duplum gratis reddat, quia tunc nullum ibi mutuum intercedit, sed est cõtractus innominatus, scilicet do vt mihi des lege naturalis ff. de præs. verborum. ¶ Sed dico licet sic sine fraude factus contractus tolerari posset per modum contractus innominati sed suboleret fraudem, idest quod faceret ratione mutui.

¶ Secundo dicimus cum Syluestro vsura. 2. quæst. 57. contra Tabienam vsura. 15. § vltimo, quod ille contractus cum communitate, in aliquibus regionibus solitus iniri, vt qui habet filiam matrimonio locandam, communitati 70 aureos impendat ea lege, vt si filia nuptui tradenda vsque ad 25. annos superuixerit, quingenti aurei sibi à communitate pro dote soluantur, si autem ante 25. annos talis puella obierit, aurei 70. dati venderentur communitati, illicitus est contractus.

¶ Et ad argumentum, quod in cõtra confingitur, scilicet quod ex mente Ricardi, quando capitale, & lucrum stant periculo mutuantis, licite aliquid recipit extra sortem: ergo etiam in hoc cõtractu, vbi pater puellæ sortis subit periculum, si puella ante. 25. annos moriatur, poterit ferre lucrum illud, si superuixerit, in promptu est solutio, quia ista maxima Ricardi intelligitur, quãdo periculum ex natura rei consurgit, non autẽ si ex lapsu temporis, vt est in

A proposito, vbi periculum stat in hoc, quod. 25. annos egressa fuerit, vel antea obierit. Patetque, quod talis cõtractus vsurarius sit, quia in mutuis interpretatiuis, vel veris (pe lucri principaliter factis, à fœnore non excusat periculum, vel dubium mutuum recuperandi, vt antea contra Metinam conclusimus.

¶ Idem dicendum esse videtur, & de illo contractu, vbi Petrus conuenit cum Ioanne, quatenus Ioannes tribuat illi. 100. ea lege, quod ad 10. annos Ioã

B ni restituantur centum, & quinquagin ta, & si infra id temporis, aliquis eorum è vita migrabit, extinctus maneat contractus, taliter quod Petrus liber manet à restitutione, & si super vixerint, Ioannes aliquid accipiat supra sortem, pro centum impensis Petro. Nam vsurarius est contractus secundum Alexandrum Lombardum, & Syluestrum verbo vsura. 2. quæst. 36. cõtra Tabien. verbo vsura quæst. 15. §. 10. declarantẽ magis in oppositum, & patet, eadem ratione, quia periculum non excusat, quã

C do causa tẽporis aliquid plus vltra sortem accipitur.

¶ Sed forte Sotus non tam absolute istos contractus reprobaret, quin ratione periculi extimabilis pretio, aliquid super accipi posse concederet, nam in de iustit & iure lib. 6. quæst. 8 art 2. ait quod (vt sæpissime Romæ fieri solet) habens officium, indigens nummis, conuenit cum mercatore, vt sibi centum aureos tribuat, pro quibus officialis ille in suo officio decem, aut. 12. annos consignet, ea tamen lege, vt si intra semestre tempus, mercator ille, qui sibi centum numerauit, ex hac luce migrarit, capitalis iactura faciat, neque officialis ille teneatur hæredibus mercatoris restituere. Sin autem post 6. menses, mercator ille fuerit vita superstes, protestatur officiali nolle amplius cum illo in societate manere, ideoque eum admonet, vt nisi extemplo soluerit illa centum, inde ratione moræ solutorum illum officialem statutas vsuras, & ait

Sotus

Sotus iustitiam huius contractus nõ es A se adeo liquidam, quia non potest reduci ad contractum census, cum hic re vera repetere ipse sit suum capitale, quod in censu fieri nequit, neque ad contractum societatis, prout mercator vult, potest reduci, quia hic mercator non subit capitalis periculum, quod in societate requiritur: sed tantum se exponit mercator illi periculo, quod perdat capitale suum, si ante. 6. menses mortẽ obierit, sed tandem Sotus ad casum ait B quod quantum ad illud semestre tempus licitus apparet contractus. Nam periculum illud, quod si intra semestre tẽpus mercator moriatur, illa centum tributa officiali amittat, quia extimabile est pecuniæ: sicut in lude, atque itidem in alijs fortuitis fieri consuevit, iuste videntur pro illo periculo. 190. aureorũ recipi. 61. Attamen quod post lapsum sex mensium, ratione moræ recipiat mercator ille singulis annis. 12. fraudẽ videtur sapere, tum quod ab initio mora illa præuisa est, atque adeo videtur C in fraudem mutui concessa, tum præcipue, quia ratione moræ, non potest supra capitale recipi nisi damnum emergens, lucrum vero cessans minime, nisi huiusmodi pecunia negociationi esset exposita, qua propter, si ita res erat, contractus forsan est licitus, alias minime.

¶ Quin vero inquit Sotus, huiusmodi contractus vix approbare auderem nisi in forma empti census, aut planẽ societatis, vbi videlicet, pecunia periculo negociationis exponeretur. Hæc So D tus, quare nec ipse prædictos contractus videlicet de pecunia tradita communitati puellæ, si supervixerit. 25. annos, cum duplicatione sortis sibi restituenda maritanda, nec alium sequentem approbaret, neque approbare videtur hic cum forma empti census, aut planæ societatis, vbi pecunia periculo negociationis exponatur, non continetur.

Q5 ¶ Cæterum de ea quæstione vtrum qui scit pecuniam bannienda, vel in pretio minuendam, possit illam mutuare, verbi gratia Ioanni, non oportet prolixe replicare: cum iam supra nos dixisse meminerimus, quod potest quidẽ tunc illam mutuare: si Ioannes, cui mutuat ante bannitionem, vel eius diminutionem erat eam expensurus, si non faciat causa lucri, sed vtendi damni, ita Alexander Lombardus in quol. & Syluester. verbo. vsura. 1. quæst. 15. & summa Angelica verbo vsura §. 76. Patet, quia solum intendit in hoc casu, sine iactura mutuatarij se indemnem seruare.

¶ At vero an hac eadem ratione, vt Q5 quis indemnem se seruet, possit centũ aureos, quos mutuo sub vsuris ab aliquo accepit. (vt pro illis centum, soluat pro lucro. 10. eos rursus alteri petenti mutuum pro lucro aliorum. 10. ratione mutui soluendorum mutuare, aliquis merito ambigere poterit, nam Maior in 4. dist. 15. quæst. 9. art. 7. id facti damnat, cui subscribit Nauar. in sum. Lat. cap. 17. nu. 231. eandẽ sententiã videtur refutare F. Iosephus in suis floribus, sic absolute acceptã, igitur quo veritas illoceseat dicimus primo, quod absolute nõ licet mutuare pecuniam sub vsuris acceptam cum cõditione, vt iste secundus mutuatarius vsurario, à quo primo mutuatario sub vsuris mutuata est soluat vsuras, quia perinde facit absolute, ac fecit vsurarius secum, quod fuit factum damnabile, & in hoc sensu vera est sententia Maioris & ei subscribentis Nauarri.

¶ Secundo dicimus, quod qui mutuat pecuniam sub vsuris acceptam, nõ dum à se consumptam, quia non habet aliam ad mutuandũ, ad petionẽ petẽtis mutuũ, illam mutuando hac conditione, vt iste eam mutuo petens vsurario soluat vsuras nõ peccat, ita F. Iosephus hoc; etiam ibi innuere videtur Nam licet non tam clare. Et patet, quia hic solũ se indemnẽ seruare intendit, dũ ad petitionem alterius, in talẽ petentẽ, &

Universidad de Deusto
Biblioteca

sic acceptanté, mutuo à se acceptã sub A
vsuris pecuniã, cũ eodem onere soluẽ
di fœnerario vsuras, transfert, sed tutius
est non facere nisi sit aliud damnum in
de emergens.

¶ Tertio dicimus, quod si hic, qui cẽ
tum sub fœnore recipit, iam ista cẽtum
consumpsit, vel casu, quo non consum
pserit, aliam quoque pecuniã, quã pos
sit sine in cõmodo suo, mutuare habet
tunc non potest cum petente à se mu
tuum talem contractum inire, quia iã B
in hoc casu, non censeretur causa vitã
di damni, in petentem mutuum, con
tractum mutui sub vsuris cum vsurario
prius factum transferre, sed sub fœno
re velle mutuare, ita Iosephus.

¶ Quarto dicimus cum Nauarro.

¶ Quod siquis, qui centum mutuo ab
vsurario pro lucro decem sibi præstan
do, accepit, alteri precanti illa centum
mutuat, pro lucro aliorum decem, ra
tione interesse damni, quia mutuo illa
centum sub vsuris acceperat, ad reficiẽ C
dam sibi alias casuram domum, & quia
illam reficere omittit, vt mutuet, inde
emergit damnum, non male facit, quia
hic solum seruat se indemnem.

¶ Contingit quoque, & hic dubitari
vtrum magistri, aut præfecti nauium,
qui ad expeditionem nauis, & naviga
tionis, quam aliter non possunt facere,
mutuo pecunias sub vsuris, vel sub lu
cro cessante soluendo recipiũt, possint
eas quoque insumere in expensas, quas
facturi sunt nautæ nauis, pro rata in D
eos, partem quotæ vsurariæ transferen
do, & in stipendium ipsis postea solue
dum computando. Dico primo, quòd
si aliam pecuniam tales magistri nauiũ
habeat, vel habere possunt, vnde nau
tis conducturis nauim subuenire pos
sint, vel aliunde quã ex mutuo sub vsu
ra accepto iniquum est sic subuenire
eis anticipate soluendo eis aliquid sui
stipendij.

¶ Secundo dico, si per modũ contra
ctus societatis omnes nautæ conueniãt
cum magistro nauis, vt videtur fieri,
tunc si aliter non possint expedire na
uigationem: nisi ex tali mutuo accep
to sub vsuris, sibi subueniendo adsump
tus, non eis iniuriam faciat magister na
uis, si nautis scientibus, & volentibus ad
impensas viatici, sic sub vsuris mutuũ
accipit pro rata computando in par
tibus lucri postea obtigentibus nautis.
Nam si contractus est societatis, vbi ma
gister nauis ponit nauim, & nautæ po
nunt operas, cum negotium commune
sit hic gestum pro rata quisque eorum
tenetur subire onus postquam partici
pant & commodum.

¶ Accedit hic quoque & alia quæstio Q6
an creditor, vel mutuator teneatur cõ
putare in sortem sibi debiti, scilicet in
eius solutionem, fructus à se collectos
ex agro pro debito impignorato, quos
debitor non colligebat, nec colligere
cogitabat. Et videtur quod non, quia
eos tunc creditor retinendo, nullam vi
detur ei facere iniuriam, quia nihil mi
nus habet debitor, quam deberet habe
re, cum illos fructus ex suo agro, nõ de
beret habere. ¶ Igitur satisfacturi
quæstioni: dicimus primo, quod vti fru
ctu pignoris non licet talem fructum
non computando in sortem in quã cõ
putãda est omnis cõmoditas quã ex eo
percipit, deductis expensis legitimis.
¶ Tandé quando pignoratarius tãtum
impendit in pignore, quantum vtilita
tis ex eo percepit, vsuram non commit
tit, etiam si eam vtilitatem non compu
tet in solutionem sortis à se mutuatæ,
nec consequenter, qui equum paruæ
vtilitatis accepit cum onere alendi eũ,
neque qui domum egentem tanta, vel
maiori impensa refectionis, quam pen
sio eius valeat, nam & pro labore,
quem subijt pignoratarius in seruãdo,
vel excutiẽdo, vel curãdo pignus ne de
terioraretur, vel à tineis corroderetur
potest aliquid iusti stipendij expetere.
Nam neque tenetur gratis istũ laborẽ
subire. Sed neq; peccat pignoratarius si
sine detrimento pignoris, eius vsu ali
quando potiatur, si talis vsus solitus sit
con-

concedi gratis, vt si sibi impignoratus A
est liber, & aliquando sine eius deterio
ratione in eo legit. ¶ Secundo dicimus
licet vt meminimus antea dixisse ex
mente Soti de iust. & iur. li. 6. q. 1. art. 2.
pignoratarius non tenetur in partẽ so
lutionis accipere fructus collectos ex
pignore quos debitor non colligebat,
neq; colligere cogitabat, quia ager in
pignus datus non virescebat, quia ste
ris reputabatur: tamẽ hoc dictũ Soti tã
quam minus tutum refutat Naua. sum.
Lat. ca 17. n. 216. quod sufficiẽter videt B
probare dupliciter. Primo, quia illi fru
ctus sunt percepti ex re propria, & fru
tifera debitoris: ergo sunt debitoris,
quia eius sunt fructus, cuius est posses
sio & dominium eius directũ, & vtile,
ergo nullo iusto titulo illi fructus pos
sunt à creditore retineri. Secũdo, quia
alioquin dicendũ esset, creditorẽ, qui
sua solerti industria ter tantos fructus
colligeret, quam debitor colligebat eũ
ad restituẽdũ quod amplius colligisset,
nõ teneri, q; palã sequitur ex assertio C
ne ista Soti, quod tamẽ videtur omni
no nõ esse verũ. ¶ Subinde ista senten
tia Nauar. est verisimilior stando in ri
gore, & tutior, licet credo Cobarrub.
acceptaret contrariã sententiã Soti cũ
hac limitatione, si bona fide collegit il
los fructus credens de illis tanquam de
possessione debitori inutili perceptis,
debitorẽ nihil curaturũ, ideo agrũ pig
noratitiũ creditor tentabit excolere
si iam illi fructus non extant, sed iam
sunt consumpti à creditore, nõ tenetur
illos debitori restituere, nã & ipsemet D
Cobarrub. defendit & id, quod maius
est continens dubiũ, scilicet quod ma
le fidei possessor, si fecit fructus in re
aliena cõmuni cura hominũ perceptri
biles etiã si dominus eiusdẽ reinõ esset
in effectu illos percepturus, reddendi
sunt ei, si extent, secus si iã sint consum
pti. Hæc Couar. & facit pro eo, & Soto
ratio ante allata, scilicet q; tũc nihil est
dño recompensandũ de fructibus cũ ni
hil minus habeat, quia eos vt supponi-
mus nõ erat habiturus, sed hoc tantum
tenet de equitate, & cũ his duabus limi
tationibus, scilicet quando iã nõ extãt
fructus, quia sunt consumpti, & illi fru
ctus fuere exigui parum excedentes la
bores & sumptus.

CAP. LXXIX.

De illa tam celebri quæstione, vtrum vsurarius adquirat do minium rei per vsuram adquisi tæ, vbi inter latam exactamq; disputationẽ stabilitur argumẽ tis fortibus sententia negatiua & soluũtur argumẽta Nauar. & aliorum allata pro parte af firmatiua.

PEruenimus iã tandẽ ad illã potissi- Q5
mã quæstionẽ, quę viã sternit ad no
titiã alterius sibi annexę quæstionis an
vsurarius teneatur restituere fructus
possessionis per vsurã partę, & an illos
faciat suos. Igitur celebris hæc quęstio
est, quæ valde cõtrouertitur in scholis,
vtrũ vsurarius acquirat dominium rei
per vsurã acquisitę. Circa hanc quęstio
nẽ duæ aut tres opiniones versantur in
scholis, prima est glos. illius textus Am
brosij, siquis vsurã. 14. q. 4. quæ asseruit
perdationẽ vsurariã transferri dñiũ in
vsurariũ, cui subscribunt Palud. in 4. d.
15. atque Adria. in quæstione de vsura,
qui ait esse opinionẽ cõmunẽ Canoni
starũ, & citat in eandẽ sententiã Enrri
cũ Gandensem in quolib. 4. q. 17. Imo
in eandem sententiã, citat D. Th. in 4.
dist. 15. q. 2. art. 4. Attamen sũm Sylu. ver
bo vsu. 6. §. 1. tãtũ dicit D. Th. q; secũdũ
opinionẽ aliorũ transfertur dniũ vtribi
pater. Sotus quoq; de iust. & iur. lib. 6.
q. 1. art. 4. vbi de hoc agit, ait q; D. Th.
ibi tantum ait quosdam hoc dicere in
eandem sententiam. Sotus hic citat

Universidad de Deusto
Biblioteca

Scotum in 4.dist. 15. quæst. 2. arti. 3. At vero F. Iosephus in suis floribus in materia de vsura, vbi dehoc pertractat ait priusquam ad quæstionem respondeat velle se Scotum abhac calũniaiilli imposita tutari, quia potius inquit Scotus tenet vsurarium pecuniæ fœnebris non sibi comparare dominium, quia solum vt impertinens oppositum admisit, quoniam solum istam consequentiam, esto antecedens esset verum secundũ alios, non valere voluit cõmostrare, scilicet vsurarius acquirit dominium rei per vsuram acquisitæ: ergo non tenetur illam restituere, sicut nec valet mutuatarius acquirit dominium mutui, ergo non tenetur illud restituere. Navarrus quoque in sum. Lat. ca. 17. nu. 265. sequitur Glos. dicens, quod dominiũ rei per vsuras lucrifactæ transit in vsurarium quam Glos. ait cõmuniter esse receptã, quæ respondet cap. siquis. vsurã. 14. q. 4. contrarium significanti.

¶ Argumẽta autem quæ hæc opinio habet pro sui fulcimento hæc sunt suo ordine. Primum, quia mutuatarius libere donat, cum ergo per liberam donationem transferatur dominiũ, sequitur quod & per vsurariam donationem dominium trãsferatur. ¶ Et confirmatur quia si non esset libera donatio, esset quia necessitate compellitur mutuatarius accipere mutuum sub vsuris, sed aliquando absque necessitate petit mutuum sub vsuris, ergo tunc non compellitur.

¶ Secundo arguitur metus multo efficatius tollit voluntarium, quam necessitas accipiendi mutuum, sed tamen non obstante metu, transfertur dominium, vt patet capite Abbas, de his quæ vi metusue causa fiunt & l metũ. ff. eod. licet detur repetitio, & tales contractus fint in irritum revocandi, ergo à fortiori per dationẽ rei vsurariæ, quæ non est tam inuolũtaria sicut si metu, esset facta, transfertur dominiũ. ¶ Et confirmatur, quia etiã cõtractus matrimonij metu cõtractus, si metus non sit cadens inconstantẽ virũ, tenet, & potestatem supra corpora coniugum inuicem trãsfert, ergo multo magis contractus vsurarius, vbi maior subest libertas in donante vsuras, illarum. transferet dñiũ.

¶ Tertio arguitur ex sententia Aristoti. 3. ethicorum de maritimo mercatore exemplificantis, qui metu tempestatis, abijcit merces in mare, vbi secundum Aristote. licet inuoluntarij quidpiam admixtum insit, nihilominus est illa abiectio merciũ simpliciter spontanea: ergo pariter illa datio vsuræ pro mutuo, licet alias nollet dare, erit simpliciter spontanea, ac per consequens sufficiens ad transferendum dominium.

¶ Item quarto arguitur, quia mutuatarius non dat vsurario pecuniam vsurariam tanquam in depositio, neque in pignus, neque per locationem, quibus contractibus non transfertur dominiũ sed vere dat pro mutuo, ergo transfert dominiũ. ¶ Item vltimo arguitur, quia si non transferretur dominiũ, sequitur quod omnes cõtractus, quos vsurarius cum illa pecunia vsuraria conficeret essent inualidi. patet sequela, quia perinde esset, ac si latro pecunia furtiua, cuius non est dominus illos contractus faceret, at consequens videtur durum, quia si tales contractus essent inualidi, quicũque vsurario panẽ, aut vinũ venderet, aut rẽ, teneretur restituere pretiũ vero dño. ¶ Igitur his tamẽ non obstãtibus, & nõ obstãte, quod Adrianus in suã contrariã sententiam affirmatiuam omnes iuris doctores citet, quia Sylust. quoque qui iuris est doctor, verbo, Vsura. 6. dicit opinionem negatiuam D. Thom. 2. 2. quæst. 78. ar. 3. teneri cõmuniter à doctoribus, opinionẽ negatiuã indubie verã sustinemus. Nã nõ nos deterret illud verbum Adriani oẽs tenere opinionẽ affirmatiuã, quia vt tanquã testis expertus ait Sotus, mos est doctorũ de hoc etiam raro conuenire, scilicet quænã sit opinio cõmunis. Præterquam quod D. Thomæ au-

authoritas, qui opinionem negatiuam hic expresse tenet, tanta est, vt merito contra authoritatem aliquorum doctorum eius authoritati magis sit cedendum, quia potioribus rationibus regulariter suam sententiam solet communire.

¶ Sit igitur conclusio responsiua ad quæstionem quæ indubitate est vera, rei vsurarię, per dationem mutuatarij, in vsurarium non transfertur dominium: neq; eius dominus fit vsurarius. Hæc conclusio est Diui Thomę quam expresse tenet. 2. 2. loco citato in vltimis verbis arti. vbi ait quod fructus rei per vsuram extortæ, ideo sunt restituẽdi, quod qui eam dedit est eiusdem rei dominus. Hanc autem opinionem Diui Thomæ sectati sunt antiqui doctores Alexander. 3. part. quæstione sexagesima sexta, membro quarto, & Altisiodorensis. 3. part. tractatu. 21. quæstione. 1. & Richardus in quarto, distinctione decima quinta, quæstione quarta, articulo quinto, & Caietanus qui quodlib. 1. fecit de hoc quæstionem tertiam, imo & frater Iosephus qui in suis floribus eam sequitur, ait Scotum potius fuisse eiusdem sententiæ. Est Sylvestri loco citato, verbo, Vsura. 6. quæstione prima. Quam antequam suis rationibus corroborare aggrediamur supponenda est illa vera sententia, scilicet quod nuda traditio rei non est certum signum translationis dominij, vt probe docent Syluester, & Sotus locis citatis, & probant ex. ff. de acquirendo rerum dominio. l. nunquam, vbi sic habetur, nunquam enim nuda traditio transfert dominium, nisi venditio, aut iusta causa præcesserit propter quã traditio sequeretur. Hoc præiacto fundamento, primum instat probationis argumentum tale, quia hic neque lex, neque arbitrium voluntatis soluentis vsuram, vsuræ transferunt dominium: ergo per solutionem vsuræ non transfertur dominium. Patet hoc quia non est alia via transferendi dominium: ni si per legem, aut per voluntatẽ dantis, sed probatur ante cedens quo ad primã partem, scilicet quod non per legem, quia lex omnem talem contractũ vsurarium vetat, ergo translationem dominij rei vsurariæ non concedit. Quo ad secundam partem patet, quia vt ex maxima præsuppositа constat, per hoc quod mutuatarius voluntarie pecuniam tradit vsurario, non constat eius traduxisse dominium, supponimus enim nõ eam dedisse ratione amicitiæ mere gratis.

¶ Et confirmatur quia non datur illa pecunia vsuraria gratis, sed ratione contractus mutui, at contractus mutui, quãdo in eo vsus pecuniæ emitur: quia talis vsus, nullo est seorsum pretio extimabilis, non arguit translationem dominij: ergo nullum est argumẽtum conuincens quòd voluntas soluẽtis vsuras sit dominium earum transferre.

¶ Et confirmatur secundo, quia secundum regulam iuristarum, dum non cõstat de oppositо, nullus præsumitur, quod suum velit abijcere dominium, quia auara esse videtur natura hominis post peccatum: cum ergo mutuatarius non præsumatur donare quod dat vltra sortem, fit vt illic nulla fiat dominij trãsmissio. Nec valet obiectio, quod si non dat id quod plus dat in pignus, vel in depositum, quod conuinci tur illud dono dare. Quia illud dono non datur, sed quia aliter non potest extorquere mutuum, hac sola causa dat. Neque valet replica quod si non vult tranferre dominium: ergo decipit hominem, quia bene ad hoc respondet Sotus negando consequentiam. Imo fœnerator seipsum decipit. Nam posiquam accipit quod sibi non debetur, ipse viderit, quomodo recipit. Si quæras ergo qualis est ista traditio, alio nomine dico quod caret, quia solum dicitur traditio vsuraria.

¶ Secundo probatur, quia omnes partis aduersæ fautores fatentur fœneratorem fructus ex fundo vsurariç accepto,

Universidad de Deusto
Biblioteca

teneri restituere, & huius nullam aliā rationem afferre possunt præter eam, scilicet quam reddit Diuus Thomas, quia dominium eius modi fundi vsurarie recepti vsurarius non acquirit, nā si acquireret, quia res suo domino solita est fructificare, illos fructus faceret suos, neque eos teneretur restituere. Quod si quis respondeat istos fructus deberi ratione morę sequitur si mutuatarius illum non esset culturus fundū, sibi illi non deberentur fructus, quod non est verum. ¶ Confirmatur, quia cū leges omnes aduersentur, exosumque habeant vitium vsurarum, vsurarijsque odiosissimæ sint, si iam dominij translatio eis concedatur, hoc in tantum esse fauorem suum glossabunt, vt se dominos agnoscentes talis rei, eam nulla obligatione restituendi teneri sibi persuadebunt saltem, dum mutuatarius eā non repetit.

¶ Item tertio arguitur, quia mirum est, quod leges impedire trāslationem dominiorum soleant in dationibus, quę fiunt pro re turpi, & iniuriosa, vt si detur assasino aliquid, vt hominem occidat, aut pro corrumpendo iudice, aut symoniace, quia res spiritualis non est vendibilis, & quod datio vsurariā pro vsu mutuatę pecuniæ, quę seorsum nullius est pretij transferat dominium. Argumentum est ergo leges istius cōtractus prohibitrices translationem dominij impedire. ¶ Sed dicet aliquis nobis aduersus, quid prohibet, vt ratione mutui saltem, si non gratis, possit mutuatarius id plus vsurario donare. Respondetur cum Altisiodorensi doctore graui, quod mutuatarius non intendit id dare aliter, quam iura permittunt, quæ dominij traslationem prohibēt illa ratione. Imo si ratione talis mutui contractus, & conuentionis, velet donare, dominiumque transferre id facere non posset prohibente id lege diuina, naturalique quæ hac via vsurarium ad acquirendum dominium incapacē, inhabilemque reddit.

¶ Item arguitur præsertim contra Nauarrum ex eius assertione capitulo decimo septimo, numero vigesimo nono, leuis metus inquit Nauarrus ibi, catenus in foro conscientiæ inualidat factum, quatenus fuit causa saltem sine qua non illius actus argum. cap. fina. de iniurijs, & hoc est quia metus leuis in conscientia, secundum quid inuoluntarium facit actum: sed etiam hic mutuatarius secundum quid inuoluntarie dat, quia metuit quod vsurarius aliter sibi non mutuabit, & quia cum teneatur gratis mutuare, cum petit vsuras ingerit sibi metum vsurarius, quod aliter mutuum non dabit: ergo metus hic, vel inuoluntarium hoc, etiam secundum quid inde causatum in conscientia, contractum, & dationem hanc inualidabit ex ore suo Nauarrum hic iudicamus. ¶ Arguitur etiam argumento Soti, quia si vsurarius esset dominus vsurariæ pecuniæ, sequeretur quòd si non haberet vnde integre suis debitoribus solueret, habendo creditores antiquiores quibus debet ex contractu licito, ex pecunia vsurariæ postea contracta non mutuatarijs à quibus illam extorsit, sed creditoribus antiquioribus, restituere deberet, quod nemo concedit. Quod autem hoc sequatur patet, quia debitor ex pecunia cuius est dominus cæteris paribus antiquioribus creditoribus prius restituturus est.

¶ Vltimo quoque confirmatur, quia proijciens merces in mare, licet inuoluntarie faciat secundum quid, & volū tarie simpliciter, non amittit earum dominium, ergo neque etiam mutuatarius licet simpliciter voluntarie det vsuras. quia tamen secundum quid inuoluntariæ eas dat, non amittet earum dominium.

¶ Secunda conclusio non solum in rebus acquisitis per vsuram non vsu consumptibilibus, vt in possessionibus, sed etiam in rebus vsu consumptibilibus, quales sunt quæ consistunt in numero, pondere, & mensura vt pecunia, vinū,

vinum, oleum, triticum dum manent impermixta ista, non transfertur dominium in vsurarium. Hæc Soti est, & Syluestri, qui adijcit istam limitationem, scilicet quandiu ista manēt impermixta. Hanc conclusionem statuimus contra alios existimantes Diuum Thomam in istis rebus vsu consumptibilibus sensisse contrarium. Nam ait Sotus Diuum Thomam in solutione ad tertium: idem astruere de pecunia vsuraria, scilicet quod eius quoque ab vsurario non acquiratur dominium, vbi ait, quod vsurarius plus iuris habet in re acquisita de pecunia vsuraria quam in ipsa pecunia vsuraria, quia in re tali pecunia vsuraria acquisita habet dominium, & possessionem, sed in pecunia tali non habet dominium, & patet, quia eadem est vtriobique ratio, tā in consumptibilibus, quam in vsu non consumptibilibus. Hæc conclusio est etiam fratris Iosephi vbi supra. Et tandem ibi addit Syluester quod siquis velit contendere quod fictione iuris ciuilis vsurarius fit dominus, tamen iure diuino, & canonico oportet dicere, quod dominium maneat penes soluentē, nisi extra rationem mutui donet, ac perinde idem est in conscientia quoad omnem effectum, ac si dominium in vsurarium non esset translatum.

¶ Igitur ad argumenta in contra ad primum dicitur quod ita est, illa enim est causa, quod non fit translatio dominij, quia est non libera donatio: sed vsuraria datio ratione mutui quæ nihil valet. ¶ Ad cōfirmationē dicitur quod parum refert mutuatarius necessitate compulsus, vel si vt suo tantum obsequatur animo mutuum petat, si postquām constituit petere mutuum, compellitur vsuras dare, quia non potest aliter mutuum obtinere.

¶ Ad secundum argumentum multipliciter respondetur. Primo ex mente Soti, quod etiam datio per metum, cū non sit spontanea, non est cur transferat dominium, neque iura contrarium volunt, imo plane docent huiusmodi dationes, scilicet non irritandas, sed vt irritas declarandas fore, & fatetur Sotus cum quis iurat latroni se daturum pecuniam, ratione iuramenti tenetur dare. sed cum tradiderit minime dominium traducit.

¶ Et si obijciatur cōtra quid si iuret se velle transferre dominium in vsurariū cum mentiri non intendat, nec ficte iuret, sequitur quod mne transferat dominiū. ¶ Respondetur ex mēte fratris Ioannis de la Peña doctissimi, q si iurauit ratione mutui dominiū trāsferre, tūc prohibente hoc iure naturali, & positiuo, nō acquirit vsurarius dominiū, quia fit incapax iure naturali talis dominij ratione mutui principaliter, sed dato sibi sic paratum dominiū, obnoxius maneret restitutioni etiam fructuum, quia à principio fuit inculpa & tenebatur rescindere contractū ex iustitia.

¶ Secundo soluitur argumentum ex mente eiusdem magistri Ioannis de la Peña dicendo quod in illo capite Abbas. de his quæ vi, metus, non dicitur quod cōtractus irritetur quasi ipse, qui per metum obtinuerat possessionē, illius haberet dominium, sed quia habebat possessionē quasi æquiualentē dominio, & erat apparentia, quod cōtractus esset validus: ideo dixit fore irritandum in foro exteriori cum vere in conscientia esset irritus.

¶ Tertio soluitur, quia in alijs cōtractus metu initi iubentur irritari, quāuis nō tāropere sint suapte natura gratuiti, quia fiunt cū pacto interdū do, vt des. At mutuatio iure naturæ est cōtractus gratuitus, & datio gratuita nihil vltra sortem sperans sicut donatio est actio gratuita, ergo sicut non tolū metus leuis, sed quodcūq; inuolūtariū secūdū quid in cōscientia irritat donationē: sic & mutuationem non gratuitam quo ad illas vsuras, quas noluit dare.

¶ Ad illud de matrimonio coacto valenti ex metu leui contracto concessō

ante-

Universidad de Deusto
Biblioteca

antecedenti negatur quod pari ratione datio vsuraria,non obstante involū tario secundum quid sit valida , quia est differentia patens. Primo, quia cū matrimonium sit sacramentum,& cōtinens perpetuam inseparabilitatē non luit ecclesia propter reuerentiam sacramenti,ex leui metu,vel ex inuoluntario leui invalidaritsecus de contractu accipiendi aliquid ratione mutuationis,quæ gratuita debet esse , & gratis fieri.

¶ Secundo soluitur ex mente fratris B Ioannis de la Pena,quia est differentia secunda,etenim contrahens matrimonium voluntarie intendit tradere dominium corporis in vxorem si verba profert necessaria , scilicet accipio te in vxorem,quia alias mentiretur , at qui dat pecunias vsurarias vsurario,dominium non intendit transferre, quia nihil tale affirmat.sed tantum illud tradit quod est necessarium ad redimendam suam vexationem.

¶ Ad tertium argumentum ex philosopho respondetur quod licet ita sit C quod illa datio vsuraria sit voluntaria simpliciter authore Aristotele, tamen inuoluntarium secundum quid in ea mixtum sufficit ad irritandam illā ipso facto ratione iam dicta.

¶ Ad quartum concedo quod nō dat ratione pignoris,aut depositi, sed dat ratione mutui,quæ ratio,nisi alia adsit impedit translationem dominij.

¶ Ad vltimum responsio patebit, cum de validitate,vel nullitate contra D ctuum initorum cum vsurarijs statim nobis est disputandum . Circa hanc quæstionem moro,usquam nobis erat animus, sumus immotati consulto tū, & non ab re,nēpe,vt pateat,quā sint falsæ in foro conscientiæ assertiones aliquæ,quas Nauarrus cum alijs canonistis,ex principijs contrarijs ad nostras conclusiones,quæ quidem procul dubio ostendimus esse principia falsa infert:

CAP. LXXX.

De conclusionibus specialibus, quæ inferuntur ex sententia negatiua hac, quod in vsura non transfertur dominium, quæ vera est contra Nauarrum,& an hæredes vsurarij debita vsuraria teneantur singuli restituere insolidum alijs non soluentibus,an solum proportione partis quam adiuit quisque.

POstquam fundamentalem ad plures conclusiones præiecimus basim,superest nunc conclusiones , quæ inde eliciuntur statuere, & alias ei annexas,atque confines.

¶ Sit igitur prima conclusio , si aliqua domus,vel possessio sit empta ex pecunia vsuraria , non est restituenda mutuatario soluenti pecuniam vsurariam,vnde empta est ab vsurario. Hæc cōclusio est iuridica,& ,pbat.ca.cū tu. & cap tua.de vsuris.patet ex D.Thom. secunda secundæ,quæstione septuagesima octaua, articulo tertio , ad.secundū,argum.vbi sic ait,possessiones quæ de vsuris sunt comparatæ non tunt eorū,quorū sunt vsuræ,sed illorū qui eas emerūt.Sunt tñ obligatę illis,à quibus fuerunt vsuræ acceptæ sicut & alia bona vsurarij , & ideo non præcipitur, quod assignentur istæ possessiones his,à quibus acceptæ fuere vsuræ, quia forte plus valent,quam vsuræ,quas dederunt.sed præcipitur quod vendātur possessiones:vt si aliunde vsurarij vsuras non sint soluendo , earum precia restituantur secundum quantitatē vsurę

ræ acceptæ. Hæc D. Thomas.

Q5 ¶ Sed quia hic idem Diuus Thomas docet,quod possessiones fœnebri pecunia emptæ sunt obligatæ soluentibus vsuras,sicut & alia bona vsurarij: Quæritur an hoc sit verum. Nam Nauar.summa lati.cap.17.nu.295. ait cōtra S.Thomam rectius esse quod bona vsurarij non sunt obligata pro vsuris extortis,quia inquit nullo iure probatur talis obligatio:& ita tenet Ioannes Andre. Panormit.& communis in cap. cum tu,& in cap.tua per illum textum inductum ibi à Panormit. de vsuris cōtra glossam in vtroque cap. & in cap.2. eod.ti.lib.6.quam etiam ibi Domin.& Franc.reprobant.

¶ At quia hic Nauarrus confuse,& extra distinctionem loquitur , & quia referente Soto in de iusti.& iur. lib.6. quæst.1.art.4 isti dicunt quod illa bona quæ per vsuram extorta sunt obligata manēt,reliqua vero legitime acquisita minime,quia nullum ius id præcipit inquiunt.& quoniam S.Thom.in eadem solutione secundi non modo illa quæ vsuraria pecunia empta sunt,verum omnia affirmat esse obligata,ideo per distinctionem ad quæstionem respondendum mihi esse videtur. ¶ Nā triplicia sunt vsurarij bona.i.illa quæ veluti vsurarium pretiū acquisita sunt. ¶ Secunda bona eius sunt quæ pecunia vsuraria sunt empta. ¶ Tertia bona ei esse dicuntur quæ alias via licita,scilicet hæreditate,vel successione, vel licito lucro sibi comparauit,& licite possidet. ¶ Præterea,& de obligatione quoque distinguendum est : nam alia est obligatio personalis , scilicet quæ ex persona descendit in possessiones. ¶ Alia vero est obligatio realis quę ratione rei ligat personam. Res ergo primi ordinis secundum Sotum puta quę viu non consumuntur,quæ sunt vsura, vel furto sublatæ , obligatione reali manant restitutioni obnoxiæ , quippe quæ eadem numero reddendæ sunt,eo quod dominiū fixum permanet penes primū possessorē.Quo circa obligatio hæc quocunq; cū reipsa transmeat:nēpe siue vendantur, siue donentur, siue iure hæreditario hæc bona possideantur,obligatur possidens easdem res ratione rei acceptę restituere vero domino. ¶ Sed sunt aliæ res, siue vsuraria pecunia emptæ,siue legitime ab vsurario acquisitæ,vt verbi gratia sunt patrimonialia bona eius , & hæc res non sunt obligatione reali restitutiōi subiectæ: sed personali:nam fœnerator vsurariū B nunciſma per vsuram sibi parata, restitutioni sit subditus,& ratione ipsius cū cta quæ possidet.

¶ Quod si quis scisciteur quænam Q5 inter hanc vtramque obligationē subsit differentia respondetur tanc latissimum inesse discrimem . Nam hæc obligatio personalis non transit periode ac realis cum rebus , sed tantum in illos , qui loco personæ succedunt,verbi gratia,si vsurarius vendat suum patrimonium , quando alia sibi suppetunt bona , quibus soluendo sit C vsuras,si postea redactus fuerit in egestatem taliter,quod iam non est compos ad restituendum,emptores illius patrimonij liberi sunt à restitutione. Nā bona ab ipsis empta bona erant fœneratoris: veruntamen, si vsurarius cum iā obierit aliqua reliquit legitima bona, etiamsi vsurariam substantiam totam distraxerit,vel abligurierit, hæredes vsurarij tenentur paternas vsuras soluere ratione obligationis non quidem realis:sed personalis , quia succedunt D loco personæ defunctæ.

¶ Hinc protinus facilis est descensus Q5 ad fœneratorum hæredes , vtrum teneantur restituere,& an in solidum, & quidem non tā dubitatur quod teneantur restituere,quia testameta vsuraria, vbi vsuræ legantur sunt ipso iure nulla,vt constat tit.de vsuris in.6. sed quo modo teneantur,id est quod magis hic inquiritur. ¶ Igitur pro decisione dicimus. Primo , quod res eædem vsurariæ in hæreditate permanentes pri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

mo restituendæ sunt: quia obligatione reali propriis dominis sunt debita, quæ quidem obligatio realis cum ipsis rebus in se alienis, quocunque migrat.

¶ Secũdo dicimus quod si nihil istorum bonorum, quæ in se fuere vsuraria iam supersit, tunc hæredes ex alijs legitimis bonis si vlrarius ea reliquerit tenentur restituere vsuras, & quidquid ille debebat propter personalem obligationem, eo quòd hæredes loco personæ defuncti surrogantur, tenentur (inquam) in conscientis, si bona debitorum summam adæquent, alioquin satis est, si totam hæreditatem restituant, nec vltra facultates hæreditatis tenentur. ¶ Si autem in foro exterio ri hæreditatem acceptarent in tali foro cogerentur in totum, nisi forsitan beneficio inuentarij acceptarent pronuntiando se tantum bonorũ in inuentarij carta scriptorum esse hæredes.

Q5 ¶ At hinc iam oritur dubitandi ratio, verum hæredum singuli insolidum teneantur, an duntaxat pro rata, & quota singulis obuenienti ex hæreditate. Nam & de hoc inter doctores variatur: quia Syluester, verbo, Vsura. 6. §. 1. inresolutam videtur reliquere quæstionem tantum contentus dixisse, secundum opinionem tenentium omnia bona vsurarij manere obligata vsuris, teneri singulos hæredum insolidũ, secundum vero opinionem tenentium non omnia esse obligata, quemlibet teneri tantum pro rata. Sed hanc distinctionem autumat Sotus parum ad rem facere. Cum iuxta placitum Diui Thomæ omnia bona vsurarij semper maneant obligata siue obligatione reali si sint in re vsuraria, siue personali etiã, si sint licite acquisita.

¶ Igitur resoluendo quæstionem primo ex mente Soti dicimus, quod res illæ quæ pretiũ fuere vsurarium à quo-cunque hæredum possideantur, reddendæ sunt domino, & tunc cæteri cohæredes tenentur illi refundere pro rationæ suæ portionis.

¶ Sed quid si sunt alia bona, scilicet licite acquisita an tunc tenebuntur insolidum? Et videtur quod sic propter rationem fratris Iosephi ita tenentis, quia bona defuncti secundum Diuum Thomam, etiam licite acquisita, sunt vsurarum debitis obligata: ergo alijs hæredibus suas partes non restituentibus, quia nolunt, vel iam non sunt soluendo, quia consumpsere alius hæres de omni parte ad se peruenientе tenebitur insolidum, id est integre eam restituere, quia cum illa obligatione personali defuncti, cuius loco in illa parte est surrogatus transibit. Sed Sotus loco citato tenet contrarium, scilicet quod hæredes etiam de bonis pecuniæ vsuraria emptis, quando omnia nõ requiruntur ad solutionem vsurarum, solum singuli tenentur pro rata partis sibi obuenientis, etiam si alij nolint soluere, vel non sint soluendo, & non tenebuntur ad totã partẽ, vt significat Sotus hac ductus ratione, scilicet quod obligatio personalis non transit ad hæredes, nisi ratione hæreditatis, ob idq; obligatio ista dispertitur secundũ proportionem hæreditatis cuiusque.

¶ Igitur ne propositis vndique opinionibus, & rationibus, lector maneat in ancipiti, dico primo, verisimilius est, & magis rationi, & iuri consonum, quòd si quis hæredum non habet vnde restituat, alius pro suæ hæreditatis parte est obligatus restituere, eam integre (si opus fuerit) restituendo, quatenus satisfiat pro posse creditori debiti vsurarij. Hoc patet primo ex ratione fratris Iosephi desumpta ex doctrina Diui Thomæ, quia omnia bona illa sunt obligata pro vsuris, & successio nõ potuit tollere istam præcedentem obligationem, quam agnouit Diuus Thomas. ¶ Secundo patet, quia in foro exteriori citra præsumptionem sic iudicabitur, & ius fori, & ius poli, id est conscientiæ idem est, vbi sententia nõ tu datur in falsa præsumptione. ¶ Tertio patet, quia hæc sententia est Nauarri in

in sum. lati. vt apparet cap. 17. nu. 278. vbi sufficienter eam videtur probare dicens, quod si quis eorum hæredum non habet vnde restituat, alius ad id pro suæ hæreditatis parte, quantum seret (inquit Nauarrus) obligabitur, id est non solum pro rata: sed quantũ feret, id est quantũ pars à se lata adequauerit ad debitum, vel partẽ debiti probat ex cap. tua nos. de vsuris, ex quo infert etiam legatarios, & donatarios, qui gratuito aliqua acceperunt ab vsurario teneri restituere, si quæ obuenerunt ad hæredes, non sufficiant, quatenus facti sunt locupletiores.

¶ Igitur si quis oppositam sententiam Soti voluerit tenere, quæ etiã est Caietani in opusculo, qui contra Bernard. ait quod ius exigendi in integrũ, secundum etiam rigorem iuris partitur in hæredes: non damnabo propter authoritatem tantorum virorum: sed tamen me consule non faciet, quia eorum ratio, scilicet quod illa obligatio personalis partitur inter hæredes magis est pia, quam iuridica. Quod si secundum ius est vera est casu, quo omnes hæredes pro rata suæ partis sunt soluẽdo. Si autẽ alij iã impotẽtes fiant ad soluendum, iuri magis consonum est quòd tunc iste qui solum potest soluere, soluat, vel restituat integre partem totam si necessaria sit pro satisfaciẽdo debito vsurario tota. Alij tamen manebunt obligati ad recompensandum sibi eam partem, quam vltra ratam soluit, quia alij non fuere pro tunc soluẽdo. Sed opinio Soti, & Caietani in conscientia forte est vera quando alij cohæredes possunt pro rata restituere, sed nolunt: quia tunc cum via iustitiæ creditor possit ab omnibus cohæredibus potentibus soluere debitum vsurariũ pro rata illud recuperare, æquitati cõsonum est, quòd vous solus etiam si alij nolint, suas partes soluere, vltra ratam non cogatur restituere, quia tunc in foro exteriori sic iudicaretur, quia malitia nolentium soluere alteri nocere non deberet.

CAP. LXXXI.

In hac quæstione vtrum per vsuram transferatur dominium an magis standum sit opinioni canonistarũ, quã Theologorum cæteris paribus, & de proficua quæstione qui contractus initi cum vsurario sint validi, aut non, de genero, famulis, liberis, vxore, ab vsurario stipendium, & sustentationem accipientibus.

ADhuc & alia scitu necessaria dubia ex supradictis fundamentis, scilicet quod in vsurarium non transferatur dominium persequi necesse est. Nam secundum Diuum Thomam ex prædicto principio non sequitur quod vsurarius teneatur restituere, quod de pecunia vsuraria iusto lucro lucrifecit. Nam re vera id non tenetur restituere, quia ratio Diui Thomæ id cõuincit, quia si pecunia, & quæcunque alia res ipso vsu consumptibilis re vera ex se vsumfructum non habet sicut domus, vel ager, vel res non vsu consumptibilis solet habere, quare ergo tenebitur restituere id lucri, quod tuæ industriæ adhibitæ in negotiando debetur. Igitur non hoc lucrum, sed damnum emergens, vel lucrum cessans, si quod domino ex tali retentione, vel acceptione pecuniæ iniusta obuenit restituere debitor, vel vsurarius tenebitur.

¶ Hinc iam ex prædicto principio

Universidad de Deusto
Biblioteca

liquet falsum esse prorsus assertum Navarri in summa latina, cap. 17. numero 265. vbi ait dominium rei per vsuras lucrifatę, id est acquisitæ transire in vsurarium, quia falsa est glossa illa capit. si quis vsuram. 14. q. 4. quam sequitur, quia est deuastatiua illius textus, quòd si verum in aliquo casu habet est, vt diximus in casu quo bona vsu consumptibilia vsurarię accepta, sunt iam confusa & permixta cum alijs propijs bonis vsurarij vsu consumptibilibus eiusdem speciei. Secus si sunt, aut permanent impermixta, prout prædiximus ex sententia Syluestri, verb. vsura 6. § 1.

¶ Sequitur etiam esse corollarium falsum, quod Nauarrus ibi infert ex prædicto principio, vbi ait, quod dominium rei venditæ per vsurariũ transit in emptorem, ita quod non potest auferri ab eo, qui soluit vsuras pro earum restitutione, quia si loquitur de ipsamet re in se vsuraria, & vsurarie accepta qualis est domus, possessio, vel equus vt significare videtur, suum istud dictum procul abest à vero, quia quid quid dixerit Panormit. cum communi earumissarum in cap. cum tu. sufficientissime patet in conscientia, & in iure naturali secundum Diuum Thomam suum fundamentum esse falsum, scilicet quod per traditionem vsurariam transferatur dominium. At in his quæ pertinent ad ius naturale, & diuinum, quando apertus in contra non extat textus, potius ascultandum est Theologis, quam canonistis, & potius Theologis antiquioribus, & grauioribus cæteris paribus, an quæstio hæc vtrum per traditionem vsuræ transferatur dominium magis iure diuino, & naturali, & ratione naturali venit decidenda, igitur eius diffinitio magis ad Theologos pertinet, quam ad iuristas.

¶ Cum igitur grauiores, & antiquiores Theologi simul cũ D. Tho. Caieta, Soto, & Syluestro, & alijs thomistis teneant in hoc casu dominiũ non transferri, idque suis rationibus moraliter euincãt, sequitur quòd si vsurarius rei vsurariæ non fit dominus, sed semper manet aliena, si eam vendiderit, perinde est, ac si furtem venderet alienam, ideo qui eam soluit pro vsuris, poterit in conscientia recuperare ab emptore pro vsurarum restitutione.

¶ Sed verum est quod ibi addit Navar. quod mutuatarij potest recuperare rẽ, quã pro vsuris soluit vsurario si penes eũ est, imo etiã si penes aliũ fuerit titulo gratuito trãslata, si loquatur de re vsu consumptibili vt pecunia, casu quo desunt vsurario bona ad restituendũ per. l. si & me, & Titiũ. ff. de rebus creditis, tunc in isto vltimo puncto verũ dicit. Si autẽ de re nõ vsu cõsumptibili vt de equo, domo vsurarie acceptis, verum etiã dicit in hoc quod dicit quod eã soluens potest eã recuperare etiã si penes aliũ fuerit titulo gratuito, sed falsum innuit in hoc quod significat quod si titulo oneroso, tales res nõ vsu consumptibiles, vt domus, fundus, equus essent translatæ in aliũ per vsurariũ, cũ essent ab ipso vsurario acceptæ, solutor, qui eas soluit nõ possit illas ab isto tertio recuperare, quia cum res sint, quæ manẽt, quoad dominiũ penes talẽ solutorẽ vsurę, quare res suas in specie manẽtes nõ poterit recuperare?

¶ Addimus tandẽ cum eodẽ Nauarro quod ab omnibus est receptũ quod vsurarius non videtur acquirere dominiũ pignoris sibi pro sorte mutui & debito sortis tali, & vsurarum dati, quia nec dominus per hoc quod illud in pignorat dominiũ perdit, etiam si amiserit illud ob non solutionem vsurarum, secundum mentem Scoti in. 4. dist. 15. communiter recepti.

¶ Sed iã quæstio illa prolixa plura Qõ
inuoluẽs dubia hic obuiat de cõtractib⁹ initis cũ vsurario an sint validi, vtrũ si vsurarius vẽdat, emat, largiatur munera, doteralitia, stipendia famulis persoluat, victum necessaria emat, valide hęc omnia cõtrahat. ¶ Ad hanc quæstionẽ respon-

Qõ
sponsuris nobis, sunt hæc rursus commemoranda fundamenta certissima, scilicet quod vsurarius non fit dominus rei vsurariæ acceptæ, siue res sit nõ vsu consumptibilis, siue consumptibilis vsu, vt vinum, pecunia, & quia esto fieret dominus eum teneri ad vsuras restituendas, nemo est qui ambigat.

¶ Supposito etiam, quod vsurarius teneatur restituere non solum possessionem vsurarie acceptam sed & fructus eius, quæritur clarioris ordinis gratia de singulis contractibus, & primo de mutuatione, an qui mutuat vsurario possit ab eo mutuum recuperare. ¶ Atque vt in omnibus expediendis quæstionibus ex aliquo principio vniuersali, & certo procedamus, pro principio certo stabiliendum est, quod ad irritandum contractus cum vsurario initis secundum Sotũ eo conijciendus est oculus, vtrum per ipsum contractum substantia vsurarij fiat minor, quam quæ ad soluendum debita sufficiat, vel nõ, nam iuxta hoc statuitur regula generalis, scilicet quod ab vsurario pecuniam vsurariam, vel quidquam aliud non in specie restituendum emptione, vel quocunque alio contractu recipiens tutus manet in conscientia: si vsurarius illa ratione impotens non fiat ad soluendũ debita, vel vsuras, quia vsurarij omnes contractus iunt valeri iure naturæ, per quos non fit impotens ad soluendum vsuras. ¶ Et idem dicendum est prorsus de cõtractibus initis cũ debitoribus solum possidentibus aliena, aut licite acquisita, omnia tamen obnoxia restitutioni priorum debitorum.

¶ Igitur ad quæstionem propositam de mutuate vsurario, his præmissis, dico primum cum Gabriele in 4. dist. 15. quæst. 2. colu. 3. & cum Syluestro verbo vsura. 8 quæst. 7. quod qui mutuat ei quem scit esse vsurarium in fines malos, aut vanos, non potest licite ab eo recuperare mutui solutionem, si ex ea solutione facta impotens fieret ad restituendas vsuras. Patet, quia qui mutuat ad malos fines non habẽti vnde sua debita soluat, dignus est, cui non soluatur si tali facta solutione alijs debitoribus priorib⁹ non potest solui. Hanc sententiam responsuam caute N. var. iux. ma Latina cap. 17. num. 264. limitat esse veram in conscientia in casu quo debita omnia essent eque priuilegiata, sed certe debitum vsurarium respectu creditoris mutuantis scienter vsurario ad vanos fines, & scientis in potentem impotentem fieri ad restituendum ex solutione sibi facienda, magis priuilegiatum est quam debitum illius mutui, quare videtur prius soluendum, quia istud secundum debitum fuit etiam contractum illicite cum tali scientia.

¶ Insuper & sigillatim de contractibus emptionis, vel venditionis, vbi quis contrahit cum vsurario ei vendens, vel ab eo emens, an sint validi dicendum quoque nobis est. ¶ Igitur de his dicimus primo, quod qui emit ab vsurario candẽ rem numero, & specie vsurario vsurarie traditam, tenetur candẽ etiã si sit frugifera, cum suis fructibus restituere, seclusis tamen expensis, deductisque laboribus, si quos subijt talis emptor in fructibus colligendis. Patet, quia cum eius rei vsurarius non acquisierit dominium, nec etiam in emptorẽ eius dominiũ trasuerepotuit, ideo tanquam res aliena ab emptore restituenda est domino simul cũ fructibus.

¶ Secundo dicimus, si vsurarius habeat alias possessiones siue licite acquisitas, siue pecunia vsuraria emptas, tunc potest quicumque emptor pretio iusto illas sibi comparare. Patet, nam cũ res istæ nõ sint in se alienæ nec ob noxiæ sint restitutioni vsurarum iniuria nõ inferatur creditoribus. Quia eas emendo emptor vsurarium impotentẽ ad restituendum vsuras non efficit, cum soluendo pro eis pretium suppediter, vnde soluendo vsuras esse potest.

¶ At vero quamuis hæc recte dicta Qõ
sint, sed de contractu venditionis precipue si se offert debitum an vsurarijs, vel

Universidad de Deusto
Biblioteca

alijs debitoribus non habentibus nisi A
aliena bona, aut obnoxia restitutioni,
nostras venales possimus offerre do-
mus, vel possessiones in earum pretij,
accipiendo pecuniam, quam vsurarie
exegere? ¶Dicimus ergo hic non ni-
hil difficultatis magis inesse, nam So-
tus de iustitia & iure, talem venditionē
concedit esse licitam sua persuasus re-
gula, scilicet quod hinc ex tali emptio
ne possessionis, vel domus, quam vsura
vsurarius pecunia vsuraria emit, non
fit impotens ad vsuras soluendas, cum B
inde sibi paret diuitias: vnde cum resi-
guerit soluendo esse possit.

¶Sed hęc assertio non est tam certa,
nam Canus in relectione, quam dicta-
uit de indiuid licere inficiatur, quia li
cet meam possessionem dum emit vsu
rarius, rem accipit, vnde rursus eam vē
dendo, recuperare inde pretium, vnde
soluat possit, sed negari nō potest, quia
aliquomodo minus aptus fiat ad resti-
tuendum, quia in procinctu habens pe
cuniam ad manum, pro restitutione fa C
cienda, si velit, eam pecuniam vsurariā
dum soluit pro empta domo, fit sane vt
iam non habeat ad manum: neque tam
in promptu, vnde restituat. Vnde ex cō
placentia domus emptæ fit tardior ne
cam vendat ad restituendum, quamuis
Sotus quoque pro se allegare possit,
quod forsitan vsurarius illam pecuniā
iuumpturus erat in vsus vanos, vnde
impotens fieret ad restituendum, secu
riorq; proinde videtur ex hac venditio
ne possessionis facta vsurario fieri po- D
stea ad faciendam restitutionem.

¶Igitur existimo opinionem Cani se
curiorem esse ante factum, maxime cū
vsurarius non habebat animum omni-
no auersum à restituendo, sed neque
illam pecuniam prodigere, sed seruare
parabat. Sed opinio Soti toleranda est
post factum maxime, si in maiorem se-
curitatem substantiæ vsurarij cessisse
istud factum videatur, quia alias il-
lam pecuniam prodigerat distracta-
ras.

¶Vltra hoc etiam nobis dubium fa- Qō
cessit quæstio hæc, scilicet de venden-
tibus vsurarijs vsu consumptibilia pu-
ta victui, restituique necessaria, isti an
teneātur pretium pro his sic acceptum
creditoribus vsurarij restituere. ¶So-
tus adhoc de iustitia & iure, libr. sexto
quæstione prima, articulo quarto, vi-
detur affirmatiuam tenere dicens cas-
sum esse contractum cum vsurario in
tum, vbi stipēdia famulis persoluat, vbi
filiam doter, vel victualia emat, quæ
certum est ab ipso consumenda foret
quando inde fit impotens ad vsuras sol
uendum, vide ergo inquit quantum pe
riculi sit cum vsurarijs, atque alijs, qui
creduntur non alia bona possidere,
quam illicite acquisita huiusmodi con
tractus fuire.

¶Vt igitur distinctius, & limatius il
lucescat veritas dicimus primo, quod
venditores illi, qui vsurarijs, vel debi-
toribus, qui omnia, quæ habent in bo-
nis sunt restitutioni obnoxia, vsu con
sumptibilia statim consumenda, maxi
me ad luxum, & pompam vendunt scie
tes, vel debentes scire, eos inde impo-
tentes, ad persoluendas vsuras, vel de-
bita efficere: sic acceptum pretium ab
his vsurarijs, vel ab his debitoribus, cre
ditoribus eorum restituere tenētur. Pa
tet ex iure, de his quæ in frau. fiūt credi.
Quia id scienter in fraudem, damnum
que creditorum vergit, dum restitutio
nem eis debitam ex inde impossibilem
reddunt.

¶At etiam de famulis vsuratiorum
quoniam non satis distincte est Sotus
ibi locutus dicimus secundo per distin
ctionem absoluentes quæstionem, scili
cet quod duplices sunt famuli vsurario
rum, vel debitorum nihil aliud quam
obnoxia restitutioni habentium, alij
qui solum eis famulantur ad fastum,
& pompam, & nihil eis per suum fami
latum afferunt vtilitatis, aut commodi
temporalis, quo substantiam vsurario
rum augeant, vel conseruent, & ij si re
scierint aut rescire debuerint, quod sic
ab

ab illis accipiendo stipendia, impoten A
tes eos efficiunt ad restituendum vsu-
ras vel alia debita, tenentur tunc credi
toribus talium vsuratiorum, vel debi
torum pretium sui stipendij in ea quan
titate restituere, in qua fecerunt eos im
potentes ad restituendum. ¶Si vero fa
muli eiusmodi sunt, qui siorum domi
norum vsuratiorum, vel alieni debito
rum per suam industriam, & laborē, fa
cultates adaugent in tanta quantitate,
vel maiori quam est quantitas merce-
dis, quam pro famulatu accipiūt, nihil B
tenentur restituere de ea mercede, quā
accipiunt. Patet, ex Conrado inde con
tractibus, nō enim impossibilitant isti
dominos suos ad restituendum.

¶Et idem putat Conradus dicendū,
& eodem modo distinguendum de ar-
tificibus conficientibus, hisque venden
tibus vtensilia, si ea sint pro conserua-
tione substantiæ vsuratiorum, vt si con
struant eis domus, serut ferreas, ostij
portas, arcas pro custodia rerum, licite
ab his petunt horum pretium, quia hęc C
vtensilia portæ, arcę, ferræ, tum nec vsu
ipso consumptibilia sunt statim, vel cō
sumenda, tum etiam pro custodia rerū
sunt vsurarij, nō pro earum dissipatio
ne. ¶Secus esset, si artifices tales scien-
ter venderent res inutiles, & futiles ni
hil deseruientes, nisi ad luxum, quia
tunc scientes, vel scire debentes eos ad
restituendum impotentes facere vsura
rios, pretij pro his accepti ab eis sunt
debitores, quia tenentur restituere, id
creditoribus.

¶Præterea licet per ea quæ dicta D
sunt coniicere lector possit, quid sit di
cendum de ducente in vxorem filiā vsu
rarij & accipiente in dotem talia bona
vsuraria, vel restitutioni obnoxia: sed
tamen clarioris resolutionis gratia res
pondemus in speciali sic, quod si gener
ducens filiam vsurarij, aut debitoris
omnia bona habentis restitutioni ob-
noxia accepit in dotem bona vsuraria,
vel licite acquisita, obnoxia tamen re-
stitutioni, sciens vel scire debens per

talem acceptionem dotis, se facere im A
potentem ad restituendum suum socū
tenetur ad restitutionem sic accepti in
dotem. Si autem nesciebat, neque scire
debebat se causare huiusmodi restitu-
tionis impotentiam secundum Nauar
rum in tractatu de reddituibus eccle siæ
non tenetur huiusmodi bona vsurarij
in dotem accepta restituere, ita Navar.

¶Quam ego sententiam Nauarri li
mitandam duco iuxta principia præia
cta, quod sit vera, quando illa bona nō
erant in se vsuraria: sed alias licite ac- B
quisita, licet obnoxia essent restitutio
ni, quia si illa bona in se sint vsuraria,
id est vsurarie accepta, eō sint aliena,
neque eorum in vsurariū trantmissum
fuerit dominium, neque eorū dominiū
quantum attinet ad forum conscientiæ
in generum traducere potuit: vnde si
hanc impotentiam ad restituendum po
stea nouerit gener, tenebitur ratione
rei acceptæ etiam si bona fide, & igno
ranter acceperit restituere dotem.

¶At ne nihil hic desit, quod merito Qō
desiderari possit, an filij vsuratiorum,
vel debitorum nihil præter bona resti
tutioni obnoxia habentium, possint ex
huiusmodi bonis sibi victū capere quæ
ritur: at Nau. sine dubio asserit in sum.
Lat. ca. 17. nu. 169. & nu. 170. quod filij
qui aliter viuere non possunt, debent
eisdē vsura acquisitis, quorū dominiū
in vsurarii non transit, qualia suar pig
nora frugifera, sine obligatione restitu
tionis viuere nō possunt, tamē de alijs
bonis etiā vsurarie acquisitis à patre, si
alia nō suppetant bona, viuere possunt
tantū decenter, iuxta statū patris: sed
nō sumptuosius, & hoc sine obligatio-
ne restituendi tēpore opportuno nec
inducendi patrē ad restitutionē, neque
custodiendi, aut augendi per suum la-
borē bona paterna, vt possit restituere.

¶At idem prorsus censet dicendum
idem Nauarrus de vxore contra Sylue
str. verbo vsura. 8. quæstio. 1. & contra
Cardinalem in Clementi. 1. q. 8. de vsu.
& cōtra Imolā in eadē Cle. n. 55. quorū
senten-

Universidad de Deusto
Biblioteca

sententiam solum ad sustentationem ex pignoribus frugiferis vsurarie acceptis restringit vel ad fastuosam sustentationem ex bonis alijs vsurarijs, ita tenet contra Caiet. in sum. verbo. restit. his inniti rationibus, primo quod vsurarius licet pignoris pro mutuo dati non fiat dominus, sit tamen dominus rei sibi in vsuram datæ. Poterit ergo ex re cuius sit dominus vxorẽ, & filios aliunde sustentationem non valentes obtinere alere, & maxime si talis vxor, quæ est mater eius filiorum dotem attulit, tunc inde poterunt, tam ipsa quã filij alimentum capere. Nam dos est ad sustinẽda onera matrimonij, inter quę alimenta vxoris, & liberorum computantur.

¶ Item secundo, quia tantum obligatur maritus ad vxorem, liberosque ratione naturali sustentandos, quantum ad vsuras restituendas argumẽt. l. asid. 15. qui pot. in pign. hab.

¶ Igitur quo veritas huius dubij pateat respondetur per sequentia dicta, primo quod filij vsurarij, qui alijs inseruiendo victum quærere possunt, nõ possunt de bonis vsurarie acquisitis, victum quærere, nisi seruitia patri facta id mereantur. Hoc dictum pater ex Navarro loco citato, quia ad hos sustentãdos pater non tenetur l. siquis à liberis § sed si filius. ff. de liberis agnoscendis, & in hoc conuenimus cum Navarro. Diximus nisi seruitia patri impensa id mereantur, quia si famuli, vt prædictũ est, seruitia conferentia ad augendam, custodiendamque rem vsurarij impendentes, merentur victum, & mercedem ergo filij, & vxor similia seruitia vtilia exhibentes alimenta saltem merebuntur. Secus est, si huiusmodi filij aliunde sibi victum quæritare potentes, solum seruiunt ad mensam, vel ad alias res futiles nihil vtilitatis rei familiari afferentes.

¶ Secundo dicimus vxor, filij, & seruus sub potestate vsurarij, vel patris familias non habentis nisi bona aliena, vel bona vsuraria constituti in extrema necessitate licite possunt commedere, & vestiri pro necessitate sua, de huiusmodi bonis alienis, vel vsurarijs. Hæc est sententia Caietani in summa verbo restitutio, quia extrema necessitas caret lege.

¶ Tertio dicimus vxor quæ sufficiẽtem asportauit dotem, ex bonis licite acquisitis ab vsurario obnoxijs restitutioni licite potest pro se, & suis filijs, etiam extra extremam necessitatem, congruam suscipere sustentationem, sine vlla obligatione restituendi, aut amplificandi rem mariti, & in hoc verum habet opinio Navarri, quia ratione dotis acceptæ vsurarius, aut debitor alieni tantum, vel magis obligatur ad alendam vxorem, & filios sub sua potestate constitutos, quantum ad persoluendas vsuras, vel debita.

¶ Sed quid si vxor non attulit dotem neque filij, qui sunt sub potestate patris vsurarij, nec ipsa incumbunt ad conseruationem rei familiaris, eiusue augmẽtum, an sine obligatione restituẽdi possint ex bonis vsurarijs, aut licite acquisitis obnoxijs tamen restitutioni vsurarum victum sibi capere, in hoc puncto totalis pendet inter Navarrum solum ex vna parte, & Caietanum, Syluestrũ, & alios ex alia.

¶ Igitur vt omnia sufficienter discernamus, & discordes, si quomodo poterimus cõponamus. Dico quarto, quod vxor, & filij etiam sub patria potestate constituti, quando mater eorum non attulit sufficientem dotem, & neque ipsa, neque ipsi vtiliter gerunt negotium creditorũ, sua industria, fauore, vel labore conseruantes, vel augentes rem familiarem patris, nequeunt ex ipsis met pecunijs vsurarie acceptis à patre, etiã si non habeant vnde sustentari possint sibi victum capere, quin maneant in obligatione restituendi, cum sui fuerint facti iuris, ita dicimus cum Syluestro & Caietano, quia non est equum sed contra ius naturale est de re aliena cum

cum iactura domini, sine intentione restituẽdi etiam in graui necessitate vel le alimentari.

Qã ¶ Sed adhuc presius dubium vrgemus postquam sine obligatione restituendi in prædicto casu de bonis in se ipsis vsurarijs, vxorem, & filios sustentari non posse, diximus, an saltem de alijs bonis paternis, obnoxijs tamen restitutioni vsurarũ licite acquisitis vxor non afferens dotem, liberique, sub potestate vsurarij patris familias constituti non habentes aliunde alimentum, sine obligatione restituendi possint inde alimoniam capere postquam rem familiarem in nihilo bonificant sed potius edentes, & viuentes inde, extenuãt rem familiarẽ. & quidem videtur, quod possint sine tali obligatione, quia hic vrgere videtur ratio Navarri tantum etenim, vel magis ex iure naturali tenetur pater familias vsurarius vel alieni debitor, ex bonis licite acquisitis alere liberos, atque vxorem, quantum & vsuras. vel debita soluisse. Certe res est anceps. Igitur ne insoluta quæstio vbi perplexior appareat, relinquatur: dico quinto, quod adhuc loquendo de vxore, vbi non attulit dotem, nec rem mariti sua industria auget, sine obligatione restituendi non potest ex bonis licite acquisitis à marito durante matrimonio obnoxijs tamen restitutioni debitorum vsurarũ ali. Et patet, quia si sine ipsius vxoris industria, per industriam mariti res familiaris durante matrimonio multum fuisset adaucta, & multiplicata, inde secundum leges Hispaniæ, licet post mortem mariti possit suam ex bonis lucrifactis excipere medietatem id tamen ei non permittitur, nisi solutis prius debitis durante matrimonio contractis & à se etiam solutis pro rata suæ medietatis: ergo tenetur etiam ipsa soluere vsuras durante matrimonio contractas pro rata suæ medietatis.

¶ Sed quid si nihil lucrifactũ est durãte matrimonio: sed ipsa pro suo victu, & restitu necessario, expendit bona mariti licite acquisita, & obnoxia restitutioni vsurarum. Certe licet in hoc casu ratio Nauarri videatur persuadere, quod ad restitutioné nec ipsa, nec si ij manerent postea obligati: tamen ratio in contrarium vrget, quia iubetur dotem regulariter afferre pro sui sustentatione, vt non teneatur iure naturali eam cum iactura creditorum suorum maritus alere. Tum quia non debet esse melioris conditionis vxor, quam vir, at ipse vir licet aliquando in casu grauis necessitatis, quando creditor ex dilatione necessitatem non patitur: possit suæ subuenire necessitati, & ex bonis obnoxijs restitutioni alij non tamen sine obligatione restituendi cum constitutus extra necessitatem possit restituere ergo etiam tenebuntur similiter restituere liberi, & vxor id quod insumpsere etiam de licite acquisito à patre, obnoxio tamen restitutioni pro suo victu, necessarioque vestitu. Et hæc sententia Caietani est verisimilior, & tutior quam Nauarri licet sententiam Nauarri omnino damnare non ausim, ex prædictis autem patet argumenta, quæ pro sua contraria attulit non esse adeo firma, quare qui voluerit eam sequi me consule nõ faciet & quia forte de adducente dotẽ intelligit Nauarrus.

¶ Vltimo dico cum Caietano loco citato, quia poterant tales vxores, & liberi anxiari de peccato vsurpationis alieni, ad eorum scrupulosas conscientiat quietandas, dico (inquam) quod etiam si extra casum extremę necessitatis id faciant istæ personæ, quæ constitutæ sub aliena potestate, rebus vtũtur alienis vel obnoxijs restitutioni, quia quasi coactæ sic faciunt, non peccãt mortaliter, quia possunt excusari à mortali præsertim vxor, & filij constituti sub iure paterno cum timore domini & solum pro necessarijs, sumentes cum animo restituendi quando poterunt, & de hoc creditor debet esse

Universidad de Deusto
Biblioteca

rationabiliter contentus, quoniam & ipse in tali reperiretur casu, vellet sibi sic fieri, si que secum geri, ideo tales non videtur vti re aliena inuito domino secundum ordinem rationis. Si autem persona est sui iuris, tenetur potius mendicare, quam alienum contrectare nisi ex hoc maius malum immineret extremæ necessitatis animarum, & corporis proximorum. Sed vxor, & filij, in tali graui necessitate possent vti remedio, quo etiam gener secundum Nauarrum loco citato nu. 271. scilicet quod si pater satis habet ad restituendas res certas, & multas incertas debet, in hoc casu possunt petere ab episcopo vt à iudice, de his incertis, quæ restituenda essent pauperibus, vt sibi non habentibus vnde alias sustententur aliquid vt egentibus suppediret pro necessario victu, & vestitu, nã sic gener vlurarius in hoc casu, quo dos sibi data erat vsuraria parta, si debita erant incerta, quæ pauperibus essent restituenda, inde ab episcopo vt à iudice petere potest, si aliunde, non habent, vnde alantur illa bona dotalia pro sua sustentatione & vxoris quæ pauperibus forent restituenda. ita Angelus restit. 1. § 10. & Syluest. verbo vsura octauo, quæstione quinta, nam alias dos data de alienis restituenda est, & quia illa dos de cõsensu vtriusque restituenda est, si illa vult restituere illeque non vult ipse tantum peccabit, si non restituatur, quia satis est tũe vxori habere animum eam restituendi, defuncto marito, quod si ipso volente restituere ipsa retractet, in ipsam tunc tota retorquebitur culpa. Quod si ambo restituere renuant, ambo in eodem damnationis statu versantur capite peccatum de regulis iuris capite sexto. At quando dicimus inquit Nauarrus cap. 17. nu. 271. vxorem absque cõsensu & licentia mariti sui, dotem vsurariam, vel vsuras restituere non posse intelligitur quando ex tali restitutione scandalum sequitur & non quando absq; huiusmodi scandalo id faceret.

A At

CAP. LXXXII.

De ministris vsurariorum, curatoribus, negotiorum gestoribus, debiti vsurarij petitoribus, pignorum seruatoribus, amanuensibus, id est scriptoribus, & de notarijs publicis, & mediatoribus interuenientibus.

B

C

D

POrro de ministris vsurariorum prolixius hic nobis dicendum erat, nisi supra in materia restitutionis de participanti in damno abunde dixissemus. ¶ Quare nihil superest, nisi quod gratia seruandi ordinis ea hic quamuis iam dicta breuiter perstringamus. Et primum quod dicimus est, quod institor, negotiorum gestor, tutor, aut curator habens potestatem ad negotiandum, & dandum sub vsuris, & recuperandum ea, etiam si nomine suorum principalium recuperauit ea, vel dedit ad vsuras: tenetur restituere principalibus non restituentibus, argumento capit. sicut non suo. quadragesima sexta distinctione. & capite finali de iniur. ita Syluester qui alios refert verbo vsura septimo quæstione quarta.

¶ Secundo dicimus de recuperante, & petente solutionem vsurarum ex parte heri vsurarij quod dum is id non habuit ex officio, sed semel, aut bis missus est simpliciter ab hæro ad petendam solutionem vsurarum, qui non instauit petendo, nec minatus est, nec ea vi, aut executione iustitiæ exegit: sed tantum petitionem simplicem proposuit ex parte domini, non tenetur restituere

A tuere ratione superius dicta, quia non fuit tam efficax causa, cum solum semel aut bis petitionẽ ex parte domini proposuerit tantum neque perrexerit esse molestus in petendo.

¶ Tertio dicimus de executore mero, qui solum pecuniam dedit, & pignora, aut solutionem vsurarum accepit est dubium inter Caietanum in summa & 22 quæstione. 62. articulo septimo, & Nauarrum summa Latina capite decimo septimo, numero. 267. & fratrem Iosephum ex vna parte, & ex alia parte B negatiua Syluestrum, & Sotum de iustitia & iure, lib. 6 quæstione. 1. articulo. quarto & alios. Nam Caietanus, Nauarrus, Frater Iosephus obligant eum ad restitutionem. At Syluester, & Sotus eũ ab hac obligatione absoluunt. Atque ideo ne lectorem in ancipiti relinquamus, eandem hic repetenter sententiã, quam cum Soto, & Syluestro tenuimus, dicimus quod ministri tantum materialiter concurrentes, vt qui pecunias portant, & seruant vsurarias, imo qui eas C numerant tantum, qui nomine domini vsurarij contractus non contraxere, non tenentur restituere, ita Syluester, Sotus, Frater Ioannes à Peña in scriptis, quæ nomine eius circunferuntur, sed limitat Syluester non teneri hos ad restitutionem, nisi ad eos aliquid de rebus vsurarijs peruenerit. Patet, quia secundum Sotum isti non sunt proprie causæ efficaces, aut morales accipiendi vsuras, neq; aliquid actiuitatis influunt ad exactionem vsurarum, sed tolum D materialiter se habent in istis actibus respectu exactionis vsurariæ.

Q ¶ At de famulis vsurariorum amanuensibus, qui in commentarios, & libros memoriales, rationes dati, & accepti ab vsurario referunt, debitaque vsuraria scriptis mandant, perplexior emergit dubitatio an teneantur restituere isti. Nã Sotus loco citato, & hos quoque à restitutione liberat. Frater autem Ioannes de la Peña loco citato hoc sub dubio relinquit dicens, nescio an liberentur.

¶ Sed dico si sententia mea quicquã valet licet in hoc puncto, loco supra allegato transierim cum tenentia Soti, sed nunc re exactius inspecta, magis inclinor in sententiam contrariam Caietani, & Fratris Iosephi in casu isto, de illis scriptoribus ratiocinia hæc vsuraria commendantibus scripto, in commentarijs, & libris vsurariorum, præsertim quando alia chirographa super his debitis vsurarijs palliata tubalijs cõtractibus, non sunt confecta authoritate publica tabellionis, aut cautiones palliatæ super his non sunt datæ ab vsuras soluturis, quia tũe re vera cum hæc scripta confecta per hos amanuenses scribentes hæc vsuraria debita in libris vsurariorum, eis deseruiant ad memoriam, memoria autem præsertim aliqualiter authentica, qualem subministrant libri ratiociniorum, aliqualiter tanquam moralis causa concurri. ad exigendum debitum vsurarium postea ad cogendũque mutuatariũ, vt iuramẽto confiteatur, an ita se obliganit vt cõtinetur in libro, neq. audietur, si sic cõfessus exceperit in foro exteriori, quod sub illa obligatione fuit vsura pallata nisi hãc exceptionẽ legitime pbauerit.

¶ Quarto dicimus de cooperantibus ad vsuras exigendas, quod principes, & rectores cogentes soluere vsuras ipsi quoq; per id facti restitutionis earũ obligationẽ induunt, iunt etenim dãni causa efficacissima. argu. ca. p si miserabilẽ, & ca. Mich. de vsuris. l dẽ de procuratore, & aduocato qui iuuant in hoc vsurarium, aut obuiant earum restitutionẽ petenti, neque excusantur, quod scripturæ in superficie iustę viderentur si conscientia dictabat esse factas pro vsuris iuxta Hostiensem in. d. cap. Michael, ita Nauarrus num. 275.

¶ Sed & de notario publico. 5. dicimus quod si cõficiat instrumẽtũ simulatum, licet formaliter licitum contractum contineat, si vere tamen continet vsurariũ, vt cũ res vere pignoretur

Universidad de Deusto
Biblioteca

scribit, quod venditur, vel pro centum & decem datis, scripsit centum vel è cõtrario. ita vt pro contractu iniusto, iustum describat, tenetur restituere, nisi principalis restituit, cum efficaciter socius inferendi damni fuerit.

Qõ ¶ Sed quid si hoc in fauorem & ad preces eius, qui mutuum accepit fecit, quia indigebat, & vsurarius gratis mutuare nolebat, neque sub vsura cũscriptura continente illam. Respondetur, quod in hoc casu secundum Nauarrũ B loco supra allegato, licet mortaliter peccaret, quia fiet contra iuramentum præstitum de fidelitate seruãda in suo officio, & esset excommunicatus, vbi excommunicantur tales contractus simulatos tacientes: non tamen teneretur restituere, sicut neque etiam teneretur restituere ob scripturam apertã vsuram continentem à se confectam, quia tunc per eam, neque damnum intulit, neque eius causa sufficiens fuit, quia ratione eius non cogetur mutuatarius soluere vsuras nisi eam faciat in loco, vbi ex statuto, vel iniqua consuetudine accipientes mutuum sub vsuris ad eas soluendas cõpelluntur, quia tũc restituere tenetur. Ita Syluester vsur. 7. sed addijcit Nauarrus ibi notarium vt certum est posse pro labore scripturæ contractuum vsurariorum mercedem acceptam retinere, nec eam teneri ad restituendum, contra supra dicta, quamuis in eo peccet, quia suam mercedem accipiendo, non peccat contra iustitiam, quæ solum imponit necessitatem restituendi. Idem ait Nauarrus dicendum esse de testibus huiusmodi instrumentorum vsurariorum, quia huiusmodi contractus absque testibus non valent secundum Syluestrum vbi supra. §. 9. tenentur inquam tam notarius, quam testes restituere, si compertum habuere contractum esse vsurarium.

Qõ. ¶ Sed quid si de eo dubitarunt, vel de eo controuertebatur inter doctores. ¶ Dicimus ad primum de dubio, A quod qui dubitat de contractu, an sit vsurarius nec ne, si antequam dubietatẽ rationabiliter exuerit, deposuerit que, restificatur, vel facit instrumentum vsurarium, restituere tenetur, argum. capite tertio, eccles. & capit. dubius de hæreti. & capit. siquis autem, de pœnitentia dist. 7. quamuis tunc aliquanto minus peccaret.

¶ Sed quomodo dubietatem hanc deponere possunt? Respondet Nauar. Qõ numero. 177. quod licite eandem deponere possunt per opinionẽ alicuius doctoris solemnis sultam ratione, quia talem opinionem bona conscientia se qui possunt. Sed hoc dictum Nauarri eget moderatione, scilicet dum nesciunt alios doctores graues communiter tenere contrarium, melioribusque initi rationibus, ac proinde illam communem contrariam illi solenni doctori esse vsu receptam communiter.

¶ Tandem sexto statuimus duas regulas generales, quarum prima sit in C vniuersum ministri omnes possunt ignorantia excusari, vt si inculpabiliter ignorant contractus illos esse vsurarios, & bona fide exequuntur imperia dominorum, non tenentur tunc restituere, quia neque ratione rei acceptę, neque ratione iniustę acceptionis, ita quoque Nauarrus capit. decimo septimum. 267.

¶ Sed quid licet ignorent tales contractus esse vsurarios, sitamẽ sciũt suos principales dominos aliquando vsuræ D dare esse solitos. Respondet Nauarrus ibi, neque etiam in hoc casu teneri famulos restituere arg. cap. quid culpat. 23. quæstione. 5. & capit. 2. de constitutionibus.

¶ Sed hęc responsio Nauarri limitatione indiget, vt secundum Caietanum habeat solum verum in ministro vsurarij: qui nesciens talem ad vsuras aliquando dare solitum bona fide apud illum pro annali tempore locauit operas, & suum famulatum. Nam tunc in dubio tenetur obedire, sicut &

& minister iam ascriptus iustitiæ.

¶ At minister qui antequam suum locasset famulatum, sciuit talem dominum ad vsuras dare solitum, quia liber erat, ipseq; scienter se introgessit periculo damni dãdi, comperto post quod illi contractus fuerint vsurarij ex ignorantia præterita, qua contecit eos nomine domini non excusatur ab restitutione, quia quem semel sciuit malum, is semper præsumendus erat à se malus præsertim in negotio vergenti in iniuriam tertij, quare non deberet talem suscepisse herum.

Qõ ¶ Præterea de illa quæstione de qua etiam dicit se fuisse rogatum Nauarrus inquirendum est an prædicti ministri casu quo tenentur vsuras restituere, quia causæ fuerunt, & executores teneantur restituere ante excussionem principalium, id est dominorum suorum, ita iubentiũ. Circa quam quæstionem Nauarrus capitulo decimo septimo, numero. 267. asseuerat quod sic, quia non censentur accessorij, sed vt principales delinquentes, & ita magis obligati, quam iubentes, quod licet apparens videatur: tamen contra Sotum esse videtur. vbi libro sexto de iustitia & iure, quæstione prima, articulo quarto, ait quod isti ministri intelligantur obnoxij ad restitutionem: si vsurarij non restituunt, & isti ministri soluendo sunt. Vnde aut operam tenentur dare, vt vsurarius soluat, quod si non prosecerint arbitratur Sotus esse casum conueniendi creditores, & obnixe deprecandi eos, vt debitum totũ, vel partem sibi relaxent. Est enim tunc misericordię locus maxime si illi ex aliqua ignorantia peccarunt.

¶ Porro istud responsum Nauarri in eo quod ait, quod isti ministri exequutores contractus vsurarij magis sunt obligati ad restitutionem vsurarum, quam domini iubentes, & contra Sotum videtur esse, qui his concedit maiorem misericordiæ locum deprecandi, vt sibi relaxetur pars, aut totum.

A Est etiam contra rationem, quia principales domini, & ratione iniustæ acceptionis, quia iniuste acceperunt vsuras, & ratione rei acceptæ, quia eas apud se retinent, eas restituere tenentur. Vnde cum isto duplici nomine teneãtur eas restituere, magis sunt obligati ad eas restituendas, quam ministri, qui quando nihil inde sibi perceperunt, solum ratione iniustę acceptionis tenentur.

¶ Item commune est iuristarum ariom a quod mãdatum si fit vir potens, & B mini maxime si sit superioris do seuerus erga eos, quibus mandare potest, excusantur qui de eius mandato aliquod delictum committunt non quidem à tota pœna: sed vt minus puniantur, ita Iulius clarus quæstione sexta de processu in causa criminali, vbi inquirit quę in delictis prorsus excusent, aut diminuant pœnam. Si ergo mandatum domini aliqualiter exeat eos à culpa, licet non à tota restitutione faciendas sequitur contra Nauarrum, quod non sunt magis obligati, quam sui domini, & ratio Nauarri in contra soluitur negando quod isti ministri respectu suorum dominorum iubentium dare ad vsuras sint principales causę, quia non vt causæ per se motæ, sed vt instrumentales causæ applicatæ per mandatum dominorum concurrunt ad vsurarios contractus incundos, quare non magis sunt obligati, quam sui domini. C

¶ Iam quę que statuitur regula secũda generalis à principio promissa, scilicet mediatores contractuum vsurariorum, qui se tenent, & mediant ex D parte petentis mutuum sub vsuris, restitutionis non fiunt rei: quia non assumunt pro vsurario: sed pro mutuatario ab eo vt intercedant rogati. Qui vero se tenent ex parte vsurariorum tenentur restituere: aut dare operam, vt vsurarius restituat, aut casu quo renuat restituere, studeant voluntariam remissionem obtinere à creditoribus; quare interruntij vsuræ ex parte vsurarij pri-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cipaliter vt lucri vtilitatem sibi, & sui comparet, quales sunt communiter pro xenetæ, quos itali censales, Hispani corredores vocant. restitutionis vsurarum obligationem subeunt, quãdo rogarunt, vt daretur ad vsuram. Si autem simpliciter tantum rogarunt, vt daretur mutuum: secus esset secundum Diuũ Antoni. 2. parte tit. 1. cap. 9. §. 13.

¶ Si autem illi non principaliter ex parte vsurarij: sed potius principaliter intercessierunt ex parte indigẽtis rogantes vsurarium paratum ex se ad mutuãdum sub vsura, vt illi mutuaret, non peccarunt, ac per consequens à restitutione liberi sunt. Imo si ex parte indigentis mutuo ab eo rogati intercedere, vt postquam non vult dare vsurarius mutuum, saltem sub vsuris det pro eo rogauerint inducentes mutuatorẽ, vt sub vsuris det, quidquid sit de peccato, nullam subeunt obligationem restituendi, quia ad preces mutuatarij eius in hoc negotium gessere.

CAP. LXXXIII.

An peccet mortaliter inducens aliquem ad mutuandum sub vsuris? & an propter hanc inductionem obnoxius restitutioni fiat, & an liceat consulere minus malum.

Qõ Accedit inter vltimas, & illa quæstio an peccet mortaliter, qui inducit aliquem vt sibi, aut alteri tertio det ad vsuram. Et videtur quod nõ, saltem in casu, quo petens grauiter egeret, teneturque ei subuenire, & renuit scitque non aliter obtenturum se remedium mutui, nisi offerat ei vsuras: ergo re faciat id ad quod ille vsurarius tenetur licebit illi offerre vsuras, quod

A est illum non paratum inducere.

¶ Et confirmatur quia Loth sanctus, vt euitaret maius malum sodomiæ, filias constoprandas obtulit sodomitis: ergo saltem in extrema necessitate nolenti aliter subuenire, licebit offerre vsuras persuadendo, vt sub illis mutuet ad vitandum maius vitæ pereuntis indigentis malum.

¶ Pro resolutione quæstionis quam nimis ad lõgum protrahere nõ est animus respondeo. Per hæc sequentia dicta. 1. in nullo casu licet ab alio postulare quod alius nulla via potest sine peccato præstare, vt petere ab aliena coitum adulterinum, neque à non sua coitum fornicarium, quia hoc est intrinsece malum, & sine peccato nequit præstari, sicut quia etiam intrinsece malũ est inducere aliquem veneficum ad tollendas ligaturas dæmonis alio ligamine, non licet hoc à veneficio vllo modo petere: licet possit quisbona fide modo absit tacita, vel expressa inuocatio dæmonis illas superstitiosas res tollere & demoliri, in quibus illa machinatio ligaturæ dæmonis putabatur fabricata.

¶ Secundum dictum sit exprimo corollarie illatum non licet alicui petere vt sibi ad vsuram detur, ita Nauarrus summa latina, capitulo decimo septimo, numero. 263. quia est petere aliquid quod alius nunquam sine peccato facere potuit, & quod nunquam fuit licitum iuxta Sanctum Antoninũ 2. parte. tit. 1. cap. 9. §. 14 & Caiet secũda secundæ, quæstio. 78 artic. 4. & libro decimo septimo, respõsi. decimo quarto. respõdet sed bene potest mutuum petere. ¶ Sed quid tũ faciet qui mutuo indiget, & pro comperto habet, quod ille à quo petit mutuum non mutuabit, nisi forte illi vsuras offerat; nunquid tunc non poterit dicere: en promitto tibi vsuras, mutua saltem sub vsuris. Respondet in hoc casu Nauarrus capitulo decimo septimo, numero secundo. §. 3. quod si tunc rogatus mutuare ille mu-

mutuator petat sibi vsuras promitti, nec velit sine illis mutuare, potest tunc sub illis vsuris mutuum accipere, quia hic non inducit non paratum: sed vtitur iniquitate parati, sicut qui in fidelem paratum iurare per deos falsos requirit, vt sibi pactum confirmet iuramento, pro firmitate contractus non peccat, quia secundum Diuum Augustinum non inducit non paratum iurare per falsos deos, imo vtitur iniquitate parati in re, quam iuste petit scilicet confirmationem pacti, & contractus petendo.

¶ Sed quia nondum est responsum ad quæstionem proxime positam, per hoc primum dictum, respondendo directe adijcimus secundo quod secundum Diuum Antoninum. 2. parte. titu. 1. cap. 9. §. 14. non peccat qui mutuum ad vsuram ob ignorantiam, aut inconsiderationem peteret, aut si ideo sub vsuris petit, quia scit frustra se rogaturum cum vt gratis mutuet. Sed hoc vltimum, scilicet quod non peccet petẽdo sub vsuris mutuum qui scit alias frustra se rogaturum non placet Nauarro, quia ei propter rationes prædictas non esse securum videtur, cum exigat rem quam alius sine peccato præstare non potest, id est mutuare sub vsuris.

¶ Igitur in hac parte respondendo directe ad quæstionem puto media via incedendum esse nobis inter Diuum Antoninum, & Nauarrum, salua reuerentia debita tantis doctoribus, quia eos aliquo modo cõcordare conor, quia opinio Diui Antonini videtur vera duobus saltem casibus. Primo, quãdo scit alium paratissimum ad mutuãdum sub vsuris, quia alijs iam vltro se obtulit, licet præ metu, & pudore cum isto suam voluntatem præueniendo explicare non audeat, quia tunc si petens egeat saltem non peccabit mortaliter ab isto mutuum sub vsuris petẽdo. Probatur quia hoc plane in effectu (licet aliud in verbis sonet) non est inducere non paratum, sed vti iniquitate parati, quia in re moraliter pertractando res morales, perinde est ac si diceret, ego non te induco, sed postquã scio certo experientia teste, te ad dandum sub vsuris paratum, en ego patiar vsuras soluere si velis mihi mutuare sicut occisio tyrannorum qua occidebãt martyres ex parte ipsorum licet mala esset, tamen quia martyribus erat gloriosa, videdebãtur incitare tyrãnos, sicut de beata Eufemia virgine legitur ad iudicem properasse, clamasseque se pati iniuriam ab eo, quod cum esset nobilis ei ignotos, & aduenas anteferret, & de beato Vincentio martyre dicitur his verbis aggressum fuisse iudicem tyrannum, nolo gloriam meã minuas, nolo damna inferas laudi, insurge ergo & toto malignitatis spiritu debacchare, videbis me virtute Dei plus posse, dum torqueor, quam possis ipse torquendo. Quæ licet quædam inductiones imo irritationes videbantur, quibus irritate videbantur tyrannos, sed non erat proprie nisi vti iniquitate parati ad gloriam Dei suæque coronã victoriæ parandam. Sic ergo in prædicto casu licet videatur inductio ad mutuandum sub vsuris: sed non est moraliter loquendo, nisi ad tuam indigentiam supplendam vti iniquitate parati.

¶ Item patet hoc etiã, quia licet secũdum Sotum, & Medinam in sua instruct. confessi petere coitum à muliere soluta fornicaria nõ sit si assequatur illũ nisi sola species fornicationis, quando iam illa erat parata, tamen noua est scãdali circunstantia, & necessario confitenda inducere & rogare alioquin honestiam, & non paratam. Sic etiam à similibus licet peccatum sit petere sub vsuris à non parato, non videtur saltem lætale peccatum, si indigens mutuo ab eo sub vsuris petat mutuum, quem certo nouit paratum, & alias cum frustra rogaturũ sicut paratam inducens nouo, vel distincto peccato scãdali nõ peccat secundũ Sotum, Medinã, & omnes.

¶ Secunda opinio S. Antoni. habet re-

Universidad de Deusto
Biblioteca

verum, vt etiam ibi cõcedit Nauarrus, quando petens mutuum sub vsuris, constitutus est in extrema necessitate, & alias certo scit se frustra rogaturũ, potest licite petere sub vsuris, quia tũc nõ peccat inducendo ad mutuandum sibi sub vsuris, eum qui sine illis mutuare non vult, iuxta Innocentium receptũ in dicto cap. super eo. de vsuris. Quia hoc non est proximum ad peccandũ inducere: sed consulere vt minus peccet, hoc est consulere vt potius peccatũ vsurę, quod est minus, quã homicidij peccatum, quod est malus committat non subueniendo extremæ necessitati proximi. At consulere minus malum parato ad maius licitum est vt dicemus, & patet ex cap. si quod verius. 33. quæstio. 1. Angelus, vsura. 2. §. 2. Syluester, vsura. 2. quæstione prima, Caiet. 2. 2. quæstione. 78. arti. 3. & in libro 17. respons. 13 respons.

¶ At vero opinio Nauarri videtur vera extra casum extremæ necessitatis, & quando alter non est paratus mutuare sub vsuris, etiam si sciam alias frustra rogaturum, nisi eum inducam ad mutuandum sub vsuris, non licet tunc ab eo petere sub vsuris, & bene ait Nauarrus in hoc casu hoc non esse turum.

¶ Tandem concludimus peccare mortaliter, qui inducit aliquem vt sibi aut alteri tertio det ad vsuram, quia peccato mortali consentire, peccatum mortale est cap. ad Romanos. cap. notum. 2. quæstione. 1. quanto magis erit peccatum mortale ad illud inducere.

¶ Secundo concludimus, quod qui accipit ad vsuram ab eo, qui ad id est paratus, aut petit ab aliquo mutuũ simpliciter, & quia alius non vult gratis mutuare accipit sub vsuris non peccat mortaliter, nisi ob finem mortalem accipiat, imo neque etiam venialiter, si ob causam iustam accipiat, peccabit autem venialiter, si absque iusta causa accipit, aut ob finem venialẽ, scilicet ob vanitatẽ, & ludos veniales, aut vt ex negotiatione diuitias accumulet eum alias habeat vnde honeste viuat iuxta mentem sancti Thomæ 2. 2. quæstione 78. articulo quarto, & iuxta mentẽ canonistarum, quos Caiet. in summa, verbo, Vsura, & 2. 2. quæstione. 78. articulo. 4 explicat. Igitur quamuis recipere ad vsuram licitum sit: non tamen petere mutuum sub vsuris nisi in illis casibus duobus, vbi sententiam Diui Antonini teneri posse comprobauimus. Imo secundum Diuum Thomam ad lectorem Florentinum recipere ad vsuram à parato dare licet, non solum si recipiatur propter indigentiam petẽtis mutuum: sed etiam si id recipiat mutuatarius propter suam vtilitatem.

¶ Dubium hoc dissimulare non potuimus propter Nauarrum an semper iniquitate parati possit quis vti sine peccato in re quam potest præstare sine peccato. Nam frater Vincentius, cuius sæpe sæpius in sua summa meminit Nauarrus ait quod videntur peccare soluentes vsuras consentiendo peccato vsurarij intrinsece malo, sicut quia intrinsece mala est fornicatio, non licet consentire illi, imo neque passiue mulierem se habere tantum circa illã recipiendo seminationem viri: ergo neque etiam licet passiue se habere recipiendo sub vsuris, & multo minus actiue se habere præstando vsurarũ solutionem, quam vsurariũ recipere est intrinsece malum.

¶ Igitur Nauarrus in summa Hispanica penes finem in commentario ibi adiecto, hãc regulam scilicet quod potest quis vti iniquitate parati in re quę præstari potest sine peccato visus est sic limitare. Primo, vt teneat verum quando vtitur iniquitate parati in aliquam sui vtilitatem. Secundo, si non consentiat in peccatum peccare parati, neque de eius peccato complaceat. Tertio, vt ille non sit paratus ex infirmitate, vel ex ignorantia, sed ex sola malitia. Et quidem hæc limitatio Nauarri licet nostri thomistæ de ea non meminerint, semper mihi placuit, nam video eam

eam multum ad mentem D. Thom. ad eiusq; verba alludere. vbi. 2. 2. q. 78. artic. 4. in solutione ad secundum sic ait, quod propter scandalum passiuũ, quod in vsurario recipiente vsuras ex parte sua est, non debet alius à mutuo petendo desistere si indigeat, ecce limitationem, vt scilicet id debeat recipere mutuum sub vsuris in sui indigentiã supplendam, aut saltem vtilitatem.

¶ Secundo addit ibi D. Thom. sic dicens, quia huiusmodi passiuum scandalum non prouenit ex infirmitate, vel ex ignorantia, sed ex malitia, vbi sonare videtur, quod si talis mutuator ex ignorantia, vel ex infirmitate esset paratus mutuare sub vsuris, non liceret vti iniquitate sic parati recipiendo ab eo sub vsuris, ecce iuxta limitationes Nauarri hoc asseritur. Quod autem ex ignorantia saltem culpabili possit ad id esse paratus, licet raro, aut nusquam desinet esse supina & crassa, nemini dubium. quòd autem ex infirmitate possit esse paratus, & non ex sola malitia patet in casu, quo non prætendit inde augere diuitias, sed quia infirmus est, & inhabilis ad negotiandum sua pecunia, ad ductus indigentia vxoris, liberorum, & familiæ vt eis subueniat, pietate paterna potiusquã ex malitia paratus est sub vsuris mutuare alias dolens, quod non possit aliter suæ familiæ subuenire: tunc videtur quod istud scandalum potius ex infirmitate, quam ex malitia ortum sit vitãdum ab illo sub vsuris mutuum non recipiendo, quia non licet vti iniquitate parati ad peccandum ex ignorantia, aut ex infirmitate.

¶ At hoc contingit raro, & propterea D. Tho. moraliter loquendo, prout decebat loqui in materia huiusmodi morali dixit, quia huiusmodi scandalum passiuum non prouenit ex infirmitate & ignorantia, sed ex malitia quod dictum D. Tho. intelligendum est regulariter loquendo & vt in plurimum, & ita illa regula regulariter est vera, scilicet quod licet vti iniquitate parati, quando petit res, quam alius sine peccato præstare poterat, & non vult, nisi mitcere peccatum.

¶ Igitur ad argumentum in contrarium patris Vincentij & diuis nostri prædicatorum respondetur cum Nauarro in summa latina, cap 17. nu. 146. negando solutorem vsurarum, eo quod soluat vsuras consentire peccato vsurarij, etiã si iurauit & promisit illas soluere, quia non iurat, nec promittit soluere illas, quatenus earum acceptio est peccatum, sed quatenus est actus de se indifferens: qui bono fine potest fieri virtuosus iuxta doctrinam D. Tho. 1. 2. qu. 18. artic. 7. & 8. & 9. & hac eadem ratione solutio vsurarum est licita. Nam idem actus quatenus actio potest esse malus, & quatenus est passio bonus, & ecõtrario diuerso respectu, iuxta illud glossæ capit. 1. de consecratio. ecclesiæ vel altar. lib. 6. verbo sanguinis. Christi passio, vt Iudæorum actio fuit diplicitur passio grata fuit. Nec est eadem ratio de muliere non consentiente: sed passiue se habente in fornicatione non repugnando multum, quia in fornicatione nihil contingit expeti, nisi intrinsece malum. At in recipiendo mutuum sub vsuris expectatur aliquod bonum, scilicet mutuum, & toleratur aliquod malum illarum ab vsurario, scilicet subitio obligationis iuratæ soluendi vsuras, sicut etiam iuratio per falsos deos intrinsece est mala ex parte idololatræ sic parati iurare: sed tamen quia à petente iuramentum à parato sic iurare, non illa mala circumstantia expectitur, sed ille idololatra illã imponit, quia ab illo non exigitur, nisi bonum, scilicet confirmatio pacti, ideo licet secundum Diuum Thomam, & Diuum Augustinum ille idololatra sic iurando peccet, non tamen qui ab eo parato solum exposcit simplex iuramentum. Sic etiam in præsenti casu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

CAP. LXXXIIII.

Denium illa quæstio exagitanda venit, vtrum liceat consulere minus malum ad vitandum maius.

QVæstio vero hæc licet principaliter alibi soleat disputari, tamen quia ad decisionem casus præsentis attinet circa eam dicimus quod Caietanus in quadam opusculo ait quod & si non liceat consulere minus malum ad euitandum maius, licet tamen gratia maioris mali vitandi, offerre materiam minoris mali: exemplo Loth, qui offerens virgines filias suas, gratia vitandi maioris peccati, id est sodomitici, dixit sodomitis, en sunt mihi filiæ virgines abutimini eis. Secundo ait non licere prouocare ad totū hoc scilicet minus malū, sed solum ad minus, vt volenti occidere licet exhibere consilium ne occidat, sed potius mutilet. Hoc autem inde probat primo Caietanus, quia si licet consulere minus malum causa vitandi maius, liceret & facere hoc eodem fine, quia quare non licebit facere si licet consulere.

¶ Item secundo quia non licet petere quod alius sine peccato præstare nō valet, sed mutilare alius sine peccato non valet, ergo non possum ab eo, si sit in proximitu iam ad occidendū petere, vel consulere, vt tantum mutilet.

¶ Tertio, quia non sunt facienda mala, vt eueniāt bona: sed mutilare est malum, ergo non licet consulere mutilationem vt eueniat istud bonum, id est vt euitetur homicidium.

¶ Item quarto, quia moraliter loquēdo idem videtur esse consulere minus malum, & illud facere: nam consulens quasi dat formam inter causas agentes computatur, ergo si hac ratione vitandi maius malum non licet aggredi minus malū, æquum illud facere, ergo neque consulere licebit. Propter hæc argumēta creduntaliqui opinionem Caietani fieri probabilem. Adrianus verò quodlibeto primo, quæstione secunda, & Sotus de iustitia & iure libro sexto, quæstione prima, articulo quinto, oppositū sentiunt.

¶ Aduertit autem Sotus in quæstionem solum reuocari, an liceat iam paratissimo, & cui est iam constitutissimum in præsenti occidere, si aliter nequeam illum ab hoc grauiori malo diuertere, persuadere vt tantum mutilet. Etenim pro comperto habetur, quòd si quis crederet certis coniecturis amicum suum eras commissurum adulterium, quod nondum constituit committere nefas esset modo illi persuadere fornicationem, qua calorem extingueret. Sicut neque si amicus ire haberet depraua tam proclivemque naturā in alterum iezum, liceret ad auertendum illum ab hoc grauissimo nefandissimoque malo, illi persuadere consuetudinem malam ioire cum fœmina. Nam ad præueniendum malū propositum, & ad sedandum depraua tum, corruptumque habitum non licet animum hominis vitiosi in alia etiam minora inflectere vitia. Eth. enim regula Aristotelis secundo Ethicorum, capitulo nono, eum qui delinquit in vnum extremum, in alium esse inflectendum, sed tamen intra vicinos limites. Igitur consulere minus malum non licet nisi ad conuellendum animum, qui actu, firmoque proposito obfirmauit se in malū, maiusve si constitutissimus esset aliquis alterum trucidare, iamiamque ad opus esset præcinctus, quia nulla ratione ab hoc animo diuelli potest, huic aliquis consilium præbere posset, quatenus in minus erumperet proximi nocumentum.

¶ Iam igitur his præmissis in statuitur affirmatiua conclusio, licet paratissimo & in proiectu constitutissimo ad perpetrandum maius malum præbere consilium, quatenus ad minus malum perficiendum inflectatur. At antequā concludo hæc suis rationibus comprobatur oportet, vt eius sentiam significemus, non enim licentia hæc consulendi minus malum ad cauendum peius datur, nisi respectu eiusdem certi. Etenim vt euites homicidium Ioannis non licet consulere mutilationem Petri. Nec etiam rationi conuenit esse videtur ad præcauendum ne quis paratus deprediatur mille à Petro, consulere vt quingenta tantum furetur à Paulo, nec ad euitandum grauissimū adulterium in Iuuene, liceret mihi fecundam aliam viro solutam mulierem inducere, quia peccatum maius alterius non est præcauendum cum scandalo spirituali aliorum, nec damnum maius vnius tertij in temporalibus non videtur vitandum fore cum graui damno alterius proximi.

¶ At quoniam frazer Iosephus in suis floribus tantum hāc conclusionem dixit admittendam in his malis maiori, scilicet & minori, quæ de se nō sunt intrinsece mala, quia in his (inquit) licet paratū ad malus inducere ad minus malum, non autem in his quæ sunt intrinsece mala, nos contrariæ sententiæ in sensu huius conclusionis sumus, quia non solum in his quæ non sunt intrinsece mala, sed etiam in his quæ intrinsece mala sunt, eam verum habere intelligimus. Nam vt probe ait Sotus liceret Loth ad dissuadendum execrandum sodomiæ scelus consulendo dicere, sunt in vrbe virgines fœminæ, quibus cum poteritis vestram libidinem explere, dum nullam in particulari impiam sodomitis per eos solicitandam designaret, vbi tamen tam nefandum vitium, quale virginum stuprū est sortiretur malitia non caret.

¶ Igitur prima, qua probatur cōclusio ratio occurrit, scilicet quia istud cōsilium habet bonum obiectum, bonūque finem absque vlla sinistra circumstantia, ergo est bonum consilium, scilicet quo consulitur minus malum, ad vitandum atrocius malum. Quod autem finis bonus sit nemini dubium, intenditur enim homicidij cultatio, sed & de obiecto patescit quod bonum sit, nam obiectum, vt contrarij autumant non est simplex illud remissius iecimentum, scilicet fuste cedere, aut alapa percutere: sed illud conditionale si alterum eorum est facere interficere, aut leuius percutere, citius hoc fac. Hoc autem obiectum quia rationi consentaneum est, bonum etiam & Theologorum & canonistarum axioma celebre est, quod ex duobus malis minus est eligendum. Quod authore D. Gregorio, 3. eiusm. cano. nemi. etiam in mali culpæ verum obtinet.

¶ Secundo patet, quia si consulere minus malum malum esset, id esset quia inductio esset ad peccandum, at vero inducere alium ad peccandum, nemo dicitur, cum alius iam constitutissimū habeat peccare, ergo consultor non inducit vt malum faciat, sed vt faciat minus malum. Sed contrà posset quis aduersus replicare sic inferendo retraho illum à deteriori malo ad minus malū inclinando, seu traducendo: ergo illum induco ad malum: sed respōdetur quod in tali casu indocere eum ad minus malum est inducere ad bonum.

¶ Tertio patet ex argumento Soti aduersus Caietanum, nam si secundum caietanum licet proponere iam parato ad maius malum, minoris malū materiam licebit quoque declarare, rationesq; afferre, quibus ostendat, id cōsultius fore illi parato, magisque antiquū à suæ personæ periculo, ac per hoc suo honori fecisse satis, si quem parabat necedare, in facie ferire, vel mutilare tantum contentus fit, exemplo sancti Loth proponentis sodomitis filias, quo nefandum cauereret abusum. Hæc autem materiæ propositio, vt à termi nis Caietani nō discedamus, quid aliud

Universidad de Deusto
Biblioteca

quam quodam consilium, & persuasio est. Nam dicito quæso si alicui aliquid velis esse consultum, quo aptiori modo id effectum esse curabis, quàm eas rationes afferendo, quibuscum ad id efficiendum moueatur, atque hoc plane velis, nolis, nihil aliud, quam quædã inductio est.

¶ Et confirmatur, quia commentum parum conducens ad materiam moralem est asserere, prout Caiet. asserit, licere proponere materiam minoris mali, atque rursus licentiam minoris mali consulendi inficiari. Nam & sanctus Loth non solum proposuit materiam minoris mali sodomitis dum ait illis, sunt mihi filiæ virgines, sed adiecit abutimini illis, quod plus est quam propositio materiæ minoris mali. Nã dicere quod fuit tantum quædam permissio (quemadmodum verborum schema est, quod apparet plusquam consilij) ratio ni non est satis consonum.

¶ Insuper & nostra conclusio authoritate Diui Augustini fulcitur qui in libro quæstion. super Exodum, & refertur 33. quæstio 2. cano. si quod uerius, de coniuge adulteræ loquens sic ait, si falturus est quod non licet puta uxorẽ occidere, vel dimittere iam faciat adulterium, & non facias homicidium.

¶ Accedit & Diuus Chrysostomus qui Homilia. 22. ad populum expresse nostræ cõclusioni suffragatur, vbi admonet consulendum esse illi qui assuetus est iurare, vt iuret per caput suum, ne iuret per Deum. Idemque ex Gregorio cap. nerui loco citato est colligere. Igitur neque ipsemet Caietanus nostræ conclusioni omnino est aduersus, nam summa, verbo, Tyrannis, plane concedit licere consulere minus malũ ad euitandum maius, neque. 22. articulo præsenti inficiatus est licere consulere minus malum, sed pernegauit licere inducere ad minus malum. Vnde aliquid differimus inesse inter consulere, & inducere visus est insinuare quod aliquibus visum est non satis intelligibile, vel forsitan Caieta. suam videtur corrigisse sententiã. ¶ Igitur ad argumenta in oppositum reliquum est satisfacere.

¶ Ad primũ ergo negamus cõsequẽtiã nõ enim sequitur, alteri non licet facere minus malũ: ergo neque mihi licet cõsulere. Etenim ille qui maius malũ paratus est facere, cum sibi liberũ sit ab vtroque tam maiori, quam mineri malo abstinere, si alterutrum faciat, nõ effugit culpæ reatum. At mihi quia facultas abest illum aliter auertendi à maiori malo consulere minus malum licet, quatenus reuocem eum à maiori. Ex quo aperte liquet mihi consulenti non licere id sumere consilij, quod alteri licite trado, quia in potestate mea est, cauere vtrumque malum tam minus, quam maius. At meæ facultatis nõ est maius malum machinantis in procinctu aliter compescere animũ, quàm consulendo minus malum, quo à maiori auertatur.

¶ Ad secundum præterea argumentũ respondetur quod, quia cõsulere minus malũ nõ est inducere ad malũ, sed potius ad bonũ, ideo negatur quod talis consiliarius id petat quod alter præstare iuste nequeat. Etenim absolute non petit, nisi vt à grauiori malo abstineat, quod si id præstare nõ vult, nisi in alterum erumpendo malũ, id eius furori, malignoq; animo est tribuendũ. Sicut simile contigit in petente mutuũ sub vsuris in extrema necessitate. Sed arguet quispiam sic quod saltem illicitum sit illud minus malum absolute cõsulere, quia absolute malũ obiectũ est, nisi respectu maioris mali sumatur. Diluitur ergo hæc obiectio ex mẽte Soti dicẽdo quod verũ est extra casum, de quo in præsentiarum loquimur, scilicet vbi quis nõ accinctus est ad grauius patrandũ malũ, non licet absolute consulere minus malũ. Veruntamen casu quo quis certissimus iã est ad grauius peragendũ malum, si aliter cum à tali malo grauiori reuocari nequiuerit, quamquamuis comparationem ei non explices conditionaliter, dicẽdo si facturus est maius malum, facito minus, satis est si alterum minus malum ei consulas. Subintelligitur enim semper comparatio etiam si non explicetur, si alterum facturus es.

¶ Ad tertium deinde argumentum solutio legitima est concesso antecedẽti, scilicet non licere fieri mala vt inde eueniant bona, negare consequentiam sicut negamus inde sequi, quod non liceat consulere minus malum. Etenim talis consultor licet causa minoris mali dicatur esse, non tamen est causa mali. Imo est causa electionis bonæ, siquidem præcipitatum iam animum ad maius flagitium ad leuius inflectere vere bonũ est, quare sophistica erat illa consequentia, quæ propterea negata est.

¶ Ad aliud argumentum negatur, quod moraliter loquendo perinde sit consulere minus malum, & illud agere, instatur etenim in petente sub vsuris in extrema necessitate à nolente aliter mutuare, quia sic petendo consulit minus malum, id est iniquam exactionem vsurarũ potius, quã mortem, cuius est causa negando subuentionem mutui in extrema necessitate, ideo consulere hic hoc minus malum non est moraliter illud facere.

¶ Iam ex supradictis corollarie elici videtur veniale peccatum nullatenus fore committendum atrocissimi sceleris in alio vitandi gratia: manifestam enim præsefert implicationem contradictionis malum esse, quale etiam est veniale peccatum, & illud fieri licere. Qua propter neque etiam peccatum veniale licebit alicui tertio consulere, ideo tyranno mihi minanti mortem, vt ad interrogata eius respondeam potius mihi oppetenda est mors, quam quod mendacium sim responsurus. Neque ad euitandum peccatum nefandũ in iuuene, licet consulere fœminæ, vt quo se cum rem habeat, illum iuuenem alliciat.

¶ At de facto loth curiosus quisque scire cupiet, an à culpa id facti veniat excusandum. Etenim Ambrosius 32. quæst. 7. canon offerebat, videtur eius zelum, quadam excusatione protegere cui videtur suffragari D. Petrus in sua canonica loth sanctum appellans, licet conuincens argumentum hinc non sumatur quod in illo particulari actu nõ peccauit.

¶ Igitur quo curiosis morem geramus de hac quæstione dicimus primo factum ipsius loth, si naturam ipsius solum perpendamus nullatenus tutum esse licitum, nisi ignorantia veniat excusandũ. Neq; adhoc afferẽdum deiunt rationes, & nõ infirmæ. Primo, quia cũ prudentiã coniunctũ nõ videtur fuisse male eius consilium. Erat enim res parum decens filias sic periculo obijcere, quia cum suarum filiarum cura sibi incumberet, paterno iure earum pudorẽ protegere tenebatur. ¶ Non ergo debuit hac ratione peiori malo obuiare. Secus esset si consulendo si dixisset. Sunt in ciuitate virgines, quibus cum vestram libidinẽ explere potestis. Vnde liquet eam rationem, qua Dominus Caietanus loth à culpa contendit liberare duplici nomine parum solidam esse, vbi ait, quod tantum loth exposuit materiam minoris mali, tum, quia re vera fuit inductio. Nam verba id videtur insonare vbi abutimini eis inquit, tum, quia illa propriatum filiarum expositio illi non congruebat, sed indecens erat.

¶ Secundo dicimus ad casum, quod licet probabiliter fatiueri possit eum in hoc facto peccasse, tamen excusari potest à tanto, tum, quia Diuus Ambrosius huiusmodi factum loco supra allegato, pro excusato videtur velle habere cum zelus vitandi maioris mali videatur eum excusare, tum, quia D. Augustin. in glossa illius loci Genesis. 19. & refertur 14. distinction. Cano. quod ait, non cõsilio tribuit quod fecit loth, sed animi perturbationi, quæ partem

Universidad de Deusto
Biblioteca

eius culpæ ademptit.

¶ Vltimo verò si quis rogitet, an animo ignorantiæ in hoc facto fuerit ex culpa, dicimus cum Soto dicente nō fuisse culpæ ad verò ignorantiæ prorsus excusaverit Leth. exponendū secundū rem secundum scientiam, quam hominēs illius temporis tenebantur habere. At quia sic generaliter locutus in quolibrio videtur quæstionem reliquisse, salvo meliori aliorum iudicio dico tādem posse dici pie iuxta mentem Diui Ambrosij, & Diui Augustini locis vltra citatis magis ad eorum sententiam accedendo à mortali culpa in hoc casu Leth. fuisse excusatum, quam perturbatio animi, quam præsertim allegat Diuus Augustinus videtur mentem eius præcidisse, atque locum ad liberandum sufficēter non reliquisse.

¶ Item, quia hoc videtur significasse Diuus Augustinus dum ait non consilio tribuēdum esse, quod fecit Leth, sed animi perturbationi, id est non tribuendum esse perfectæ deliberationi, sed perturbationi animi, quæ eam perfectam deliberationem, quæ requiritur ad mortale interdum peccandi solet tollere, sed an excusatus fuerit in hoc facto etiam à culpa veniali, non oportet multum contendere, cum de iusto etiam dicat scriptura, qualem D. Petrus Loth fuisse ait, septies in die excidit iustus, quod de venialibus secundū communem sanctorum, sanctorum regis glossam dum, nam secundum D. Ioannem ū dixerimus quia peccatum non habemus, mendaces essemus, & veritas in nobis non est, sed de his satis superque dictum sit.

CAP. LXXXV.

De confessarijs vsurariorum manifestorum, & quis dicatur talis, & de satisfactione, vel cautione, & qualiter & coram quibus, cavebit & de pœna clerici vsurary & an incurrat irregularitatē celebrādo, & quis possit cum ipso dispensare.

Sed quoniam de participantibus cū vsurarijs nō nihil tetigimus: de cōtrahentibus quoque eorum, ratio exigit vt dicamus, igitur cap. quia quidam de vsuris libr. 6. continetur, ne faciendo vsurarij manifesti confessionem audiat, vel eū absolvat, vel aliquod aliud sacramentū ei ministret antequā vsuras quoad poterit restituat, aut præster cautionem de restituendo cum pignoribus, vel bonis fidejussoribus, ijs à quibus eas extorsit, si præsentes sunt, alioquin ijs qui eis ac quirere possunt, & ū non sint tales epūs copo, aut eius vicario, aut ipsius proprio parocho coram personis fide dignis, aut aliquo notario ex ordinarij mādato, ita vt in cautione exprimat verā quantitatem debiti. Si scitur: sin autem arbitrio recipientis moderando, qui sufficienter obligationem debito minorem receperit, ad restituendum residuum tenebitur. & vsurario nolenti hoc facere nemo debet esse testis in testamento, nec confessionem eius audire, neque ipse debet in sacro loco sepeliri, & eius testamenti ipso iure est nullum si vero pignora, vel fidejussores dare non potest, iuret se dare non posse. Hæc omnia vbi supra. ¶ Adhæc etiam is qui eū in loco sacro sepeliret, nisi prædicta prius præstitis excommunicetur per Clem. 1. de sepultur.

¶ Sed quid si talis vsurarius in periculo mortis constitutus cum sit, prædicta velit præstare, sed nō potest. ¶ Respondetur cū satis authore Navar. in sum. Ench. cap. 17. nu. 181. à quolib. sacerdote eius confessio audiri potest, dū alius idoneus nō adest, qui obtēta à tali vsurario facultate, post ea eius promissionem declarabit: vt si cōvaluerit ipsum & si moriatur eius hæredes ad restitutionē cōpellat arg. cap. liquis suadente vt. extra.

17. q. 4. ita asserit Sylu. ver. restit. 6. §. 1.

¶ At vero quoniā quis sit vsurarius manifestus, circa quē prædicta obtinere dixi esse prædixi mus, non vacat quidem nō tescit, id explicemus opus erit. ¶ Vsurarius igitur manifestus dicitur qui palā, & notorie ad vsurā mutuat aut suas res ob dilatā solutionē, earius justo pretio rigido manifestevēdit, neq; est necesse quod quibuslibet personis tribuat cōtra cōtrariū asserēres, sed id est necesse quis mutuatio quādo fit, sit manifesta sīn Panor. & Anto. Burg. in ca. ad nrām de emptio & vēdi, sed nec hoc semper requiritur, quia sufficit vt postea per sententiā, aut alias illud palā, & notorium fiat secundū prædictū Anto. & citatos ab eo & hoc quia, seu iustū esse videat.

¶ Insuper & de quali sacerdote hic mentio fat, dubitabit forte aliquis. Respondetur authore Navar. sum. Lat. cap. 17. nu. 181 per sacerdotē in hoc casu intelligimus nō solā parochū, sed etiam quēlibet confessarū potestatē audiēdi facrā cōfessionē eius legitimā habentē arg. Clem. dudū de sepulturis. ¶ At quoniā hic de his qui alijs acquirere possunt supra meminimus, & de his qui sint & quales, ratione reddere, nō erit in eō sonū. ¶ Igitur qui alijs acquirunt sunt liberi in patris potestate cōstituti, & seruī proprij, aut bona fide possessores. §. 2. & 2. institura per quas personas nobis acquiritur. Sed & de notario in hoc casu hēsitabit alijs an acquirat extraneo. ¶ Igitur plana solutio est, quod in hoc casu nō acquirit extraneo, nisi illud mādato ordinarij faciat iuxta glos. in dicto ca. quanquā verbo mandatū. Quod ioterligendū venit quoad effectū satisfaciēdi ecclesiæ præcepto in hoc casu, nā quoad alios notarius bene acquirere his quibus stipularetur, vt Petrus. in dicto ca. quanquā tradit. ¶ Porrò de clerico vsurario notorio iure cōstat quod dicere quasi pœna plectatur, an ipso facto quod sua infectus sit, ita simpliciter sic suspensus, vt si celebret fiat irregularis. ¶ Resolutorie ergo dicamus quod clericus vsurarius quamvis notorie tales clericus, nō est ipso facto simpliciter suspensus. f. quoad se & quoad alios, ita vt ab alijs sit in officijs diuinis vitandus, sed solū est suspensus quoad se, quia celebrando nullam nouam facit irregularitatem. Sed quia suspensione ista quoad se tantum inuolatus manet, dispensatio de episcopi sui dicitur indigere, qui post eius pœnitentiam cum ipso poterit dispensare. Colligitur hæc responsio ex primo cap. de vsuris cap. plures vbi solum dicitur, quod talis clericus vsurarius manifestus ecclesiastici officij periculum patiatur, quæ verba insinuant suspensionem ab officio per sentētiam inferendam, sed non sententiam suspensionis simpliciter ipso facto illatā esse, & colligitur etiam ex cap. quia de vsur. vbi statuitur vt manifesti vsurarij neque ad communionem admittantur altaris Circa quæ verba sobnotat glossa dicens, nota quod hæc est pœna quæ primo imponi debet, ergo etiā clericis vsurarijs manifestis pœna suspensionis simpliciter ad est quod ad se & quoad alios nōn ipso iure est imposita, sed venit imponenda, sicut cēis clericis foribus notorijs, piuris manifestis, tabernis criminatoribus nō est ipso facto imposita suspensio simpliciter, sed venit sic suspendendi nisi notorij concubinarij sint, qui sunt suspensi. nā de iudicijs cap. at si clerici decernitur quod dūmodo sint talia crimina propter quæ sus. dī debeāt, aut deponi nō immerito suspendēdi sunt à suis ordinibus, vel ab altaris ministerio perpetuo removendi. ¶ At quod cū huiusmodi quoad suspensione quoad se. imo cū adulteris suspēsis quoad se, & quoad alios, quāto sunt notorij possit episcopus proprius dispensare patet de iudicijs cap. At si clerici. & de adulterijs, vbi pōt per eam pœnitentiam episcopis fit facultas dispensandi cum ipsis in adulterio, crimitibusque inferioribus, non tamen cum homicida voluntario etiam occulto. Imo dispensationem homicidij

Universidad de Deusto
Biblioteca

dij casualis posse committi episcopis Concilium Tridentinum indulget.

CAP. LXXXVI.

De fructibus, an possessor bonæ fidei in vtroque foro faciat fructus suos est quæstio profecua Theologis, & multo magis iuristis vtriusque facultatis.

QVia in primo cap. de vsuris fructus pignoris computandos esse in sorte distinguitur occasione hinc sumpta nonnulla dubia haud sperneda quippequę scitu sunt necessaria huc aggregare curauimus. ¶ Igitur aliquali præmissa descriptione fructuum, simul cũ distinctione materiam hanc aggrediemur.

¶ In primis dicimus fructus dici, qui superiunt deductis expensis factis gratia fructuũ quærendorũ, colligẽdorũ & cõseruandorũ tã in bonæ quã in malę fidei possessoribus, etiã in prædonibus. ff. de petitione hæreditatis. l. siã te. §. fructus. & l. placet in fine. C. de fructibus & lit expens.

¶ Insuper de distinctione fructuum subijcientes dicimus quod fructus in corporalibus, de quibus loquuntur Canonistę authore Bartolo in l. ex diuerso C. de rei vendicat. quidam sunt naturales, vt uuces, pira, & poma, & huiusmodi sunt ea quæ natura producit, & sicut producit vtimur. ¶ Alij sunt partim naturales, & partim industriales, cuiusmodi sunt lac, lana, seges, vinum, & huiusmodi, quæ sunt naturales fructus in quantum producuntur à natura, & industriales in quantum in alia specie eis vtimur ex industria, vt patet dicta l. ex diuerso & l. certum. C. de rei vendi.

A Et de his communiter dicitur, quod relinquitur arbitrio boni viri, an sint naturales, an industriales, vt si plus versatur circa illos de industria hominis dicantur industriales vt de vino, lana, caseo, & huiusmodi arg. l. quæritur. ff. de statu homini. & 4 q. 3. hermaphroditus si vero de natura, dicantur naturales.

¶ Alij vero sunt industriales solum, sicut qui ex artificio, & negociatione, &
B huiusmodi acquiruntur, qui aliomodo dicuntur ciuiles, eo quod non proueniunt ex re: sed hominis prouisione percipiuntur propter rem, vt est pensio domus, & huiusmodi, vt l. si cauis ff. de rei vind. & l. domum. C. eodem & istorum quidem quidam sunt honeste percepti quidam inhoneste, vt si locaui. Domum ad exercendum quęstum inhonestum. l. ancillarum. ff. petitione hæreditatis.

¶ Sed iam his præmissis prima quæ Q5
hic oritur quæstio est, vtrum bonæ fidei possessor fructus rei bona fide possessæ faciat suos. Ad quam quęstionem
C verbo fructus. Syluester quæst. 1. omissam faciens istam quæstionem quatenus attinet ad forum contentiosum, citans caput. grauis. de restitutione spoliatorum, & d. l. ex diuerso, tranxit ad expediendam eam, quatenus attinet ad forum conscientię, sed nos quo iuristis etiam nos gratos exhibeamus, eam etiã quatenus ad forum exterius attinet cõpendiose præstringere voluimus.

¶ Igitur præmittimus quod fructus intelligontur deductis necessarijs impensis ff. de oper. ser. fructus, & ff. d. de vsur. quod in fructus. & ff. man qui mutuam. fin. art. 12 quæst. 2. vobis.

¶ Secundo quod nullus casus interuenire potest qui hoc genus deductionis expensarum impediat arg. ff. familiæ herc. fundus quæst. 1 responsione in fine & ff. sol. matri. fructus, nisi in vno casu infra de decimis, addimus cum glossa in cap. grauis de restitutione spoliatorum quod in foro cõtentioso possessor bonæ fidei tenetur restituere tantum

tum fructus perstantes ante litis contestationem, & non consumptos. Post litis vero contestationem vniuersos fructus tenetur restituere siue exstantes, siue consumptos, quia iam ex tunc præsumitur malam fidem incepisse habere C. de rei vendicatione. l. certum. Circa quam glossæ distinctionem addendũ duximus quod & glossa quæst. 2. causa. 12. canone non licebat tradit, scilicet quod cum agitur ex interdicto, vnde vi, veniunt fructus soluendi à tempore deiectionis violentiæ, qua quis fuit à
B possessione expulsus. In cuius ampliorem intelligentiam glossa illo cap. grauis de restit. spol. tradit quod possessor malę fidei violentus tenetur restituere fructus perceptos, & nõ solum hos, sed & eos, qui percipi potuerũt per veteres possessores, vt habetur prædicto capit. grauis & supra. cod. tit. ca. conquerente & supra de offício delegati. cum causa. & 12. quæst. 2. non licebat in glossa fin.

¶ Si autem agatur interdicto adpetendum, fructus veniunt post litis contestationem etiam consumpti, quia ex tunc
C videtur mala fide consumpsisse. ¶ Si vero agatur interdicto de rei vendicatione, non veniunt fructus percipiendi, si à malæ fidei possessore acquisita fuit cum titulo, secus si sine titulo, aut contra legem.

Q6 ¶ Porrò quo distinctius procedamus quoniam de possessore bonæ fidei cepimus edisserere, an fructus rei bona fide possessæ faciat suos, quæritur an iste possessor bonæ fidei in foro exteriori
D cogendus est restituere fructus quos post litis contestationem percepit, cosque iam consumpsit, & quidem iam ex parte supra ex dictis hæc quæstio expedita manet, sed summãtes quę supra nõ tam diximus clare, & adijcientes quæ reliqua sunt digna notatu dicimus. Primo, quod loquendo in foro tantum exteriori possessor bonæ fidei tenetur ad fructus extantes ante litis contestationem. ¶ Secundo quod fructus ante litis contestationem consumptos restitue-
A re non tenetur. ¶ Tertio, quod post litis contestationẽ, talis bonæ fidei possessor vniuersos fructus, restituere tenetur, siue quos post litis contestationem perstantes inuenerit, siue quos post litis contestationem consumpserit, quia iam ex tunc mala fide censetur expendisse. Hæc omnia distinctius ex illa glossa super cap. grauis de rest. spoliatorum elicimus.

¶ Sed ne quid desit scitu dignum ad Q5
huc quærendo instamus an possessor
B bonę fidei, postquam contestata est lis, aut postquam nunciatum est sibi rem esse alienam, ex tunc iam teneatur detrudi tibus, quos sua negligentia ex possessione non percepit. Et videtur quod non saltem in casu, quo tantum nunciatum est ei rem esse alienam, nam secundum glossam super cap. grauis de restitutione spoliatorum, sola denunciatio non facit aliquem malæ fidei possessorem, de sponsatione impuberum ad hoc soluendum, & ff. quod fal. tu. per totum licet concedat quod in sola petitione
C hæreditatis efficitur per denunciationem malæ fidei possessor, ita quod postea nihil alienare potest. ff. de petitione hæreditatis. Item veniunt. §. quod autem. ¶ Lex autẽ si fundum infra ibi allegata loquitur in eo, qui habebat conscientiam rei alienę secundum loã nem Andr.

¶ Si igitur verum est quod ait, & sic probat glossa, scilicet quod sola denunciatio non facit malæ fidei possessorẽ, sequitur quod non ex eo quod possessori bonæ fidei nunciatũ sit rem esse alie
D nam ideo deinceps fiat malę fidei possessor, quod si male fidei possessor ex tali sola denunciatione non constituitur, sequitur q. de percipiẽdis fructibus & sua negligentia non perceptis non teneatur.

¶ Igitur pro faciendo satis quæstioni dicimus primo, quod postquam contestata est lis, possessor qui antea erat bonæ fidei, quia ex tunc non omnino præsumitur talis, si deinde negligens

Universidad de Deusto
Biblioteca

fuerit in percipiendis ex possessione fructibus, ad eosdem etiam sua negligentia nō perceptos damnabitur, quia ex tunc præsumitur malam habuisse fidem. Patet ex glos. prædicta, & C. de rei vendic. l. si tundum, vbi vniuersos fructus post litis contestationem fore restituendos decernitur, quod si vniuersi sunt restituendi, ergo etiam qui percipi potuissent, & ex desidia, seu in curia talis possessoris non sunt percepti, vel collecti. A

¶ Dico secundo loquendo de denūciatione, quod postquam ei, qui antea bonæ fidei possessor erat, nunciatū est rem esse alienam, quidquid sit de iure ciuili communi, per leges peculiares Hispaniæ tenetur restituere fructus ex tūc perceptos, & etiā sua negligētia nō perceptos, nisi renuntiauerit vero domino penes se habere rem illam emptam, vel aliter illucusque bona fide possessam, vt si ius sibi competit ad illam veniat petiturus illam, hoc assertum continetur partit. 3. titulo. 29. leg. 5. & partita. 3. leg. 22. tit. 2. & part. 6. titu. 14. leg. 4. per quas leges ius commune, vel dictum glos. videtur moderatum in eo quod aiebat solam denunciationem nō constituere aliquem malæ fidei possessorem, quod verum habet secundū has partitæ leges, si iste bonæ fidei possessor simulac nuntiatum est sibi se retinere alienum, debitam adhibuit diligentiam in nuntiando domino, vt si quid iuris obtineret in ea, veniret indicaturus, aut postulaturus, quia tunc hac adhibita diligentia si dominus pigritetur venire ad petendum, vel taliter distet, quod admonitio hæc sibi fieri nō possit, non propter solam sibi factam denunciationem definet esse bonæ fidei possessor. Secus si ipse admonitus: hanc admonitionem prætermiserit facere, quia abhoc tempore censebitur malam fidem habuisse, quare ab eodē tempore fructus perceptibiles, & sua in curia non perceptos, per sententiam si conuincatur, restituere cogetur. B C D

¶ Tertio dicimus, quod bonæ fidei possessor vt qui, quia emit rem, bona fide possedit rem, si non seruauerit emptionis pactum, & ratione pacti violati in foro exteriori venditio rescinditur, simul cum re empta tenebitur restituere fructus. Habetur partit. 5. ti. 5. l. 38. si bique venit imputandum, & quod violauerit pactum. ¶ Idemque est dicendū de fidei commissario hærede, quando non est de descendētibus, quia fructus cum hæreditate restituere tenetur.

¶ Quarto dicimus quod emptor rei qui fuit possessor bonæ fidei etiā si emptio facta bona fide, postea rescindatur poterit sibi retinere fructus nisi in casu supradicto, vbi contractus dicitur rescisus, eo quod emptor conditionē positam in contractu seruare nolluerit. l. 46. tit. 13. partit. 5. vt si postea ab eodē emptore venditor suam possessionem redimeret, posset emptor reuendens eam, retinere fructus.

¶ Præterea quoniam iam in foro cō tentioso quod de possessore bonæ fidei dicendum erat quoad fructuum retentionem vel restitutionem explicuimus nunc quid in conscientia dicendū sit explicandum restat. ¶ Igitur quoad conscientiam dicimus cum Syluestro. verbo fructus. §. 2 hoc esse tenendum primo, quod possessor bonæ fidei quātum attinet ad conscientiam, omnes fructus tam naturales, quam industriales siue cum titulo, siue sine titulo possideat, restituere tenetur, si perstent, quia res suo fructificat domino, deductis tamen expensis, & laboribus, & quātum sua industria meruit. Qō

¶ Sed iam perget quis inquirere, quid si talis bonæ fidei possessor tales fructus iam consumpserit. ¶ Adhoc secundo dicimus, quod ex fructibus bona fide durante consumptis solum tenetur restituere in quantum est inde factus locupletior, puta quia eos fructus in eam rem impendit, iuquam oportuisset expendere tantum de suo, vel aliqua ex fructibus huiusmodi emit, ex quibus Qō

quibus ampliauit patrimonium suum. Facit dicta lex certum. & l. si me, & titium. ff. si cert. petatur. Verumtamen secundum omnes talis possessor bonæ fidei restituendo fructus industriales rei lucrosæ, seu fructiferæ inde diminuet, & sibi accipiet, & vendicabit quātum industria sua indicto negotio impensa in vtilitatem, seu augmentum dictorum fructuum accipiendorum existimanda est, quia nemo militat suis stipendijs. V

¶ Sed quid an possessor bonæ fidei, Qō scilicet custos, aut depositarius teneatur restituere lucrum, quod sibi comparauit ex re, quæ de se non est lucrosa, vt puta de pecunia apud se deposita. Respondetur ex mente D. Thom. 22. quæstione. 77. articulo tertio, quod non tenetur restituere, quod ex tali pecunia est lucratus, quia talis pecunia non est de se fructifera: sed tale lucrum suæ industriæ debetur, tenebitur tamen resarcire, vel damnum, vel lucrum cessans, si ex mora soluendi pecuniam depositam aliquod damnum emergens fuit, aut cessans lucrum. Vide de hoc Syluestrū restitutio primo. §. primo. B C

¶ Sed quid si ex tali consumptione Qō fructuum bonæ fidei possessor nō euasit locupletior, respōdetur plana est solutio quod tunc nō factus locupletior de consumptis fructibus bona fide durante, non tenetur. Patet. ff. de petitione hæreditatis. l. vtrum, quia ex quo dolo non desijt possidere iam non tenetur, neque ratione rei acceptæ, neque ratione iniustæ acceptionis. D

¶ Deinde si quæratur aliquis an iste bonæ fidei possessor quo perstantes fructus restituere non cogatur in foro exteriori, aut in conscientia possit se protegere titulo vsucapionis triennalis respondetur ex sententia Syluestri verbo fructus. §. tertio, primo quod secundum Panormitanum fructus naturales indubitanter vsu capit per triennium id est spatio triennij vt notatur leg. sequitur. §. 1. ff. de vsucapioni, & facit leg. in bello. §. siquis seruum. ff. de captiu. sed loquendo de bonæ fidei possessore, & de fructibus quos iam fecit suos, non potest eos vsucapere, quia quod meum est vsucapere non possum. le. in bello. & videtur textus in dicta l. sequitur. § Iana.

¶ Deinde dicimus, quod bonæ fidei possessor fructus quos iam fecit suos bene vsucapit spatio triennij aduersus iudicis officium per quod eos restituere tenebatur: patet hoc, quia possum præscribere rem meam aduersus actionem, qua poteram cogi ad eius restitutionē, vt est textus in. d. § siquis seruū & hoc voluerunt sentire glosa, & Bartolus in. d. l sequitur §. fructus.

¶ Sequid in conscientia? Respondetur quod in conscientia, post triennium bona fide transactum, possessoris bonæ fidei erunt fructus omnes qualitercumque, neque eos perinde restituere tenebitur. Qō

CAP. LXXXVII.

An malæ fidei possessor teneatur ad restitutionē fructuū & in quot & in quibus grauatur emptor malæ fidei, & quid causet malam fidē, & an venditor bonæ fidei emptorē suum teneatur seruare indēnē restituēdo si res sit aliena.

DIscussa iam materia de bonæ fidei possessore, quoad ius restituēdi fructus, de iure restitutionis quo ad malæ fidei possessorem superest vt agamus. Sed antequam quæstionem aggrediamur, perneccessariū erit quis malæ fidei possessor, quis vero e contrario bonæ fidei dicatur nosse, quā prædiffinitionē à Panor. in c. grauis. de rest. spoliat.

Universidad de Deusto
Biblioteca

liat tamen dum esse duximus, is namq; ibi sit, malæ fidei possessorem eum esse, qui possidet rem & scit ad aliũ pertinere, & e contrario vero bonæ fidei possessorem esse, qui cum ignoret se possidere alienum, possidet cogitatione domini, ita tenatus in cap. fi virgo. 23. quæst. 2.

¶ Igitur iam ad quæstionem primo dicimus planum esse malæ fidei possessorem teneri ad restituendam rem si exteat, patet hoc 14. quæst. 6. si res, & etiã cap cum tu dixisti.

Q6 ¶ Sed quid si talis res iam perijt, vel est deteriorata tunc tenetur dum Sylvest. restit. 3. §. 7 quocumq; casu fortuito pereat, vel quomodolibet alienata sit talis res furtiua, pretium restituendum est secundum optimum statum rei, id est secundum summũ, quod valuit post quam ab illo fuit empta de restitutione spoliatorum cap grauis. & l. in furtiua. ff. de furt. & l. si nauis §. si generaliter. ff. de rei vendi. & ratio est, quia talis emptor malæ fidei furtum commisit, rem alienam inuito domino contrectando. l. 1. ff de furti. fur autem semper est in mora. ff. de condi. fur. l. si profuire. Secus est quando talem rem loco, & tempore domino obtulit, illeque recipere recusauit, nam iam ex tunc videtur moram purgasse dicta. l. in re furtiua. & secus etiam est secundum Metinam compluteasem ex mente aliquorum doctorum in hoc probabiliter loquentium, si dominus rei furtiuæ scienter emptæ statim vt sibi surrepta est, erat eam venditurus, neque eam erat seruaturus, quia tunc iuxta cap. nauig. & cap. in ciuit. de vsuris, si perijt res satis est, si restituatur domino in eo pretio, quo tunc ab ipso erat vendenda, & non in summo, quod postea valuit, quia sic in summo in isto casu, quo non erat seruaturus restituere derogare iuris est sed quod tũc tantum in eo pretio, quo à domino erat vendẽda restituatur, de æquitate esse dicitur vt supra dixisse nos cum Metina meminimus.

A ¶ Præterea, quia ab hoc loco non est aliena disputatio hæc, quæritur in quibus grauetur emptor, qui rem emit quã nouerat, vel credebat probabiliter esse furtiuam. Ad quam cum Syluestro restitutio. 3. §. 7. respõdemus dicendum, talem emptorem inquinque grauari, siue sit primus emptor, siue secundus, vel alius in infinitũ. Primo quod tenetur restituere rem etiam contra quo deumque statutum aliter disponens, nec libe B ratur à restitutione per quamcumque alienationem eiusdem rei, seu per eius quoque casu fortuito amissionem, nisi illam (prout diximus) loco, & tempore obtatam à se dominus recipere renuit, quia tunc dicitur ex tunc purgata fuisse mora, vnde si post hoc periret, vel deterioraretur sine culpa sua, tam ad eam restituendam non teneretur.

¶ Secundo tenetur omnes fructus perceptos, & qui tempore intermedio percipi poterunt restituere cap. grauis de rest. spoli. secundum Raimundum, C intelligẽ teneri restituere, scilicet fructus, qui superesse solent deductis expẽsis gratia quærendorum, congregandorum, & conseruandorum fructuum factis, quæ deducuntur tam à malę quam à bonæ fidei possessore. ff. de petit. hæreditat. l. si à domino.

¶ Tertio grauatur in hoc, quod non potest talis emptor malæ fidei petere à dño pretiũ æse pro tali re impẽsum. l. in ciuilem. C. de furtis, etiam si statutum præstaret ea credens sibi posse petere, D quia cum esset contra bonos mores, nõ stinct. 8. quæ contra.

¶ Quarto grauatur in hoc talis emptor malę fidei, quia de dicto pretio agere non potest contra venditorem in foro contentioso, cum sibi obstet sua turpitudo, nisi expresse cauerit cum venditore de reddendo sibi suo pretio. 12. quæst. 2. hoc ius. l. si mancipium. C. de rei ven. Sed tamen secundum Nauar. supra authorem in huius gratiam citantem Alexandrum Alensem in quarto, emptor malæ fidei restituere potest

potest rem alienam eidem venditori, A vt ab eo suum recuperet pretium, quo se seruet indemnem, cum sibi potius quam alteri possit consulere, debet tamen inducere venditorem inquit Alexander ad restituendam rem domino.

¶ Quinto grauatur malæ fidei emptor, seu possessor in hoc quod perdit expensas voluntarias, vt si meliorauit equũ sic mala fide possessum. Sed hoc grauamen subire compellitur in foro exteriori. Si autem loquamur in foro conscientiæ quibusdam æquum vide- B tur, vt in conscientia rationabiles expensas ad meliorandum dominus restituat malæ fidei possessori, nisi per ciuile iudicium fur vel malę fidei possessor eas amisisset. Concordat Raim, vel nisi res sic melior ata peruenerit legitime ad manus domini, vt refert Syluester, verbo, Furtum. §. penulti. quia cũ dominus possit repetere suam rem melioratam bona fides nõ patitur vt quis exigat id quod statim tenetur restituere eidem. C

¶ Ad hæc res expostulat vt postquã de malæ fidei possessore cœpimus inire disputationẽ, qualia sint quæ possessorem in mala fide constituunt, enarremus, ea nempe sunt primo ignorantia crassa, aut supina, qua emptor rei furtiuæ ignorabat eam esse furtiuã, vt quia episcopus excommunicabat tales raptores, vel tempore belli emit ab stipendiarijs calidem aut missale, vel communiter tenebatur quod erat res furtiuã, aut quod ex iniusto bello sublata erat, quia teste Hostiensi talis ignoran- D tia malam fidem non tollit: sed potius inducit. Quare à restitutione & culpa non liberat, quia si de hoc non cogitauit, debuit tamen cogitare, vnde similiter tenetur, sicut qui scienter emit alienum, argumen. l. latæ culpæ. ff. de verborum significatio. & cap. apostolice. de clerici. ex mi. & 12. quæstione. 1. capit. in humanis, &. 16. quæstione. cap. si cupis.

¶ Secundo malam fidem inducit in possessorem dubietas, quando a nobore Hostiensi talis possessor incipit dubitare an res sit sua, vel aliena, cumq; probabiliter sit dubius de inquirendo veritatem, parũ, vel nihil est solicitus, quia non inquirit pro posse.

¶ Tertio malam fidem inuehit negligentia magna, vel simplicitas fatua ad cogitandum an res ad se pertineat, an non, an aliena sit, an propria. Quare negligentia hæc non liberat à restitutione, quia cum lata culpa coniuncta est, quæ à restitutione nõ excusat, quia lata culpa cum qua est iuncta, æquiparatur dolo de constitut. vt animarum lib. 6.

¶ Quarto malam fidem ingerit ignorantia iuris, scilicet dum quis talis ignorantia laborans est, quod credens rem esse furtiuam, emptionem tamen talis rei non credebat esse iniustam, cuius in promptu est ratio, quia prohibitio non emendi alienum cum à iure naturali trahat originem, eius ignorantia non excusat.

¶ Cæterum est vt quia de his, in quibus possessor malæ fidei solitus est grauari dissertum est, & de his commodis quæ bona fides bonæ fidei possessori solet afferre, mentionem faciamus. Dicimus ergo, quòd quamuis qui bona fide non credens rem furtiuam esse, eã emit sibi retinendam, teneatur eam restituere, cum primum notam habuerit veritatem, nec possit à domino pretiũ pro ea impẽsum petere iuxta. C. de furtis. l. in ciuilem: sed non tenetur similiter vt prior, quia sua bona fides quarẽ emit ad quinque sibi conducit. Primo, quia ea durante, nũquam tenetur eam rem restituere. l. 2. C. de furt.

¶ Secundo, quia fructus consumptos bona fide durante, nunquam restituere tenetur. l. bonę fidei. ff. de acquir. rerdo. & l. fructus. & l. si ex diuerso. §. fin. ff. de rei vendi. sed solum ad restituendum tenetur fructus perstantes, vel in quantum factus est locupletior.

¶ Tertio, quia si durante bona fide

Universidad de Deusto
Biblioteca

res perierit ad eam restituendam non tenetur,quia neq; in mora fuit. Quod si rem alienauit venditione, vel aliter, quia dolo tunc desijt possidere, pretiũ reddere non tenetur,pretium etenim ex re furtiua furtiuum non est.ff.de furtis l.quibus de alienand.mur. cau. neque aliud quicquam nisi solum lucrum si extat,aliquod ex quo factus est locupletior,tenetur restituere.l.nam & hoc natura.ff.de condit.indebiti Tenetur etiam pretium pro re illa furtiua bona fide à se vendita acceptum in dotium, vel quatenus ex eo factus est locupletior restituere domino, si dominus rẽ consequi non potest,quia pretium sũ cedit loco rei.ff.de petitione hæreditatis l.si & rem.

Q5 ¶ Sed quid si vendidit eam rem post bonam fidem,ante scientiam, & credulitatem de furto,dubitans tamẽ an esset furtiua,an tunc adhuc non in mala fide,sed potius in bona eam vendidisse fit censendus, vt quinque prædictis cõmoditatibus bonæ fidei possessoribus suffragantibus fieri possit talis alienatio rei, & bonæ fidei venditor. Cui quæstioni satisfatit Syluester verbo.restitutio tercio.q.7.dicens quod talis postea dubitans adhuc non amittit bonam fidem. Secus est si à principio dum rem furtiuã emit dubitatione tentus an esset furtiua,vel non eam emit,& in huius sententiæ optimam probationem optimum haberi in iure canonico textum ait Syluester.cap. si virgo 34. quæstione. 1.

¶ Dico ergo primo ad quæstionem quod possessor bonæ fidei in talẽ incidens postea dubium , tenetur diligenter inquirere,etsi rem alienam esse inuenerit,restituere secundum Director. & gloss. cap fin. de præs.¶ Secundo dicimus contra Panormitanum ibi dicẽtem oppositam esse communem , & veram quod dubium sit mum ,& probabile bene tollit bonam fidem,malamque inducit secundum Syluest. verbo præscriptio.1.q.3.parte.3.ita dominus Anto.in.d cap.fin. Sed opinio Panormit. habet verum in dubitatione momenta nea vacillanti.& scrupulosa,hæc enim non tollit bonam fidem , quia eo casu sit tali dubitationi non consentiat, talis dubitatio non obsistit bonæ fidei , de sententia excommu. cap. inquisitioni, & de hæreticis,cui & patet cap.si virgo 34.q.1.sed re vera,& secundum Sotum (vt diximus)sit materia de præscriptione intelligitur , quòd dubitatio cũ est vt scrupulus requisito non ceserur interciderc bonam fidem.Si autem talis dubitatio huiusmodi sit, quæ rem ponat probabiliter in equilibrio,ita quod nõ absque cautione suspensus manet is possessor,non inclinans magis in vnã partem ad credendum,quam in aliam ve vera interrumpit bonam fidem requisitam ad præscriptionem , tum quia iã læsa sauciaque manet conscientia,tum quia fides humana,& opinio secũdum philosophos idem sunt,sed talis dubitatio tollit opinionem,quæ magis inclinat ad vnam partem.licet cum formidine alterius,ergo etiam tollit bonam fidem ad præscribendum.

¶ Tertio dicimus talis antea cum bonæ fidei esset possessor,si postea in huiusmodi incideret dubium,& post debitam applicitam à se diligentiam ad indagandum an res sit sua,vel aliena,nõ inuenerit quicquam certi,quia tunc secundum Sotum bona fide potest tali re post hoc vti,& inter vsuras rei computatur eius alienatio, si eam per venditionem à se alienauerit , bona fide fecisse iudicabitur,quare in hoc casu bene ait Syluester,dicens , quod si post bonam fidem ante scientiam , vel credulitatẽ de furto vẽdidit rem eius possessor dubitans an esset furtiua,nemo censebitur esse in bona fide non quidem in ordine ad præscriptionem,vt cordate materia de præscriptione docet Sotus, sed in ordine ad eius vsum,& venditionem postquã debita adhibita diligentia cotrarium,id est quod sit aliena certum,aut probabile non apparet. ¶ Igitur

tur etiã talis sicut & quilibet alius bonæ fidei possessor si restituerit rẽ iud i ce sentẽtiante,agere potest ex pretio, etiã in foro cõtentioso contra vẽditorẽ talis rei.12.q.2.Vulteranæ,& si per plures emptores trãsierit,vnus potest agere contra aliũ.ff.de mi.l.sed vbi.

¶ At in conscientia supra est dubitatum an bonæ fidei venditor rei furtiuæ,quã bona fide emerat,sit inducẽdus,& cogendus vt emptorem suum à quo postea res euicta est,seruet indemnẽ sic supra dubitatum est,& qui.lẽ Sylu est. verbo. restitutio. 3. q. 7. dicto,5. docet ad id cogendum esse in conscientia.arg.cap.fi.de emptione & vend.sed tandem Nauarro videtur accedere Sylu est.verb.restitutio.3.quæst.7.& 5. Sed quia iam inter oppositas circa hunc eãsum sententias Soti affirmantis ad hãc indemnitatem seruandam,restituendũque emptori suo pretium,si euicta fuerit res ei vendita esse obligatum,& Nauarri asserentis satis esse si cedat actionem suo emptori aduersus primũ venditorem,quia in hac tantum factus est locupletior,& quia alias nihil retinet quod non sit suum,nostram illic sententiam veluti mediam,& conciliatiuam protulimus,nihil est hic ampliusimmorandum nobis:sed ad eum locum supra lectorem remittimus.Sed bene ait ibi Syluester,quod ille bonæ fidei emptor qui bona fide rursus sic emptã rẽ vendidit,consulendus vt se faciat iudicialiter citari,vt denunciet primo venditori,vt eum defendat,& seruet , seu alias secundum Nauarrum tenebitur secũdus bonæ fidei venditor emptori euicto concedere seu cedere actionem cõtra primum venditorem , vide supra omnia hæc bene diffinita.

Q5 ¶ Sed quid si bonæ fidei emptor rem alienam postea esse intelligens ad imperium sacerdotis eam restituit , an tunc possit agere contra alium emptorem sibi eam vendentem ? Respondet Sylvest.loco citato quod non,allegans l.si rem.ff.de euictionibus : sed in hoc casu inducendus est,& cogendus est in conscientia primus venditor, vt hunc seruet indemnem restituendo pretium si malæ fidei fuit venditor. At si bonę fidei secundus venditor foit actionẽ cedat euicto contra primum iuxta Nauarri sententiam nisi ad plus se obligauerit per conuentionem,vel per conditiones in contractu appositas.

¶ Quinto,possessor bonæ fidei potest expensas bona fide circa rem melioratam,vel conseruatam factas retinere , vt verbo expensæ.§.quarto,ait Sylvest.

¶ Sexto, qui bona fide emit rem , vt restitueret eam dño,qui eam alias non erat habiturus,aut non nisi tali pretio secundum Hostien.repetere potest pretium quod dedit,& interesse suum quia vtiliter gessit negotium domini,& expensas moderatas,nisi ex re vtilitatem habuisset,quia tenetur compensare fructus cum expensis , & pretio , arg.um. sed an vltra. §. 2. ff. de negotijs gest.& cap.cum dilecti. §. fin. de accusat. & si in hoc casu periret,aut eam amitteret sine culpa sua non teneretur . Hæc tamen intellige, si emendo eam vtiliter egit pro domino , quod tunc contingit quando emit eam pretio paruo nõ aliter , quia cessaret causa,ac consequenter effectus.de appellat. cum cessante.

¶ Perpendendum est autem quod tali emptori in foro contentioso non crederetur,nisi fuerit publice protestatus quod ea intentione emebat,vt redderet domino.arg.l. nesenius.ff.de negot.gest.& l.2.C.de furt. & cap. vnico, vt eccle.benefi.licet aliter esset in conscientia.

¶ Septimo,qui bona fide emit rem quam scit nunc furtiuam potest redere rem venditori vt ex mente Nauarri & Alexandri Alensis,& Sylvestri diximus,gratia suum recuperandi pretiũ si potest , alioquin omnes fructus non

Universidad de Deusto
Biblioteca

non cõsumptos bona fide, & quid quid valet vltra id quod ipse dedit, domino rei, aut eo ignoto, pauperibus restituet, & publice id faciet secundum consiliũ Ray. vt videtur omnia suspicio, & liberatus erit inquit Syluester, vbi videtur subscribere sententiæ Nauarri scilicet quod etiam in conscientia emptor rei alienæ, qui bona fide eam emit, & vendidit potest retinere pretium, & nisi in eo in quo inde factus est locupletior, non tenetur quisquam restituere domino rei. Imo etiam possessor malæ fidei qui facta diligente inquisitione, neque inuento domino, de consilio prælati eam pauperibus erogauit præmissis debitis proclamationibus, licet postea appareat dominus, liber tamen erit, quia fecit de consilio boni viri, fecitq; quod in se est, secundum Syluest. vide eum restitutio. 8. §. 4.

A qui honeste poterant percipi, etiam si dominus eos nõ percepisset, tamẽ qua tenus attinet ad conscientiam licet teneatur restituere fructus perceptos etiã cõsumptos, non tamen tenetur ad fructus non perceptos restituendos in cõscientia, vbi sequimur equitatem, in casu quo dominus in veritate illos fructus probabiliter nõ erat percepturus, quia eam rem vel possessionem non locasset, aut coluisset.

¶ Præterea de possessore malæ fidei Q6 quæritur inter iuristas, an casu quo rẽ
B mala fide acquisiuit, sed tamen cũ titulo puta per venditionem vel donationẽ, & huiusmodi teneatur de percipiẽdis fructibus, quia quod teneatur, & in hoc casu de perceptis nemini est dubium. ¶ At quid respondendum sit ad hanc quæstionem iam videtur iure statutum, scilicet quod talis malæ fidei possessor etiam acquirens rem cum titulo, licet de perceptis fructibus restitutionem facere teneatur, non tamen fructus percipiendos restituendi obligatione tenetur, vt patet in. l. si fundũ.
C C. de rei vendicat.

¶ Ab hac tamen regula generali iuriliq; quatuor excipiunt casus, vt patet in. l. sed & partus. ff. quod metus causa iũcta glos. Primo, si talis titulus fuit habitus per metum à malæ fidei possessore, quia tunc non obstante tali titulo, tenebitur quoque & de percipiendis. ¶ Secundo, quando talis titulus est habitus contra interdictum legum, vt si talis malæ fidei possessor rem minoris, aut pupilli emerit sine solennitatibus requisitis, non obstante titulo emptio-
D nis, tenebitur etiam de percipiendis l. quemadmodum. C. de agri. & censi. & colo. ¶ Tertio, quando titulus est habitus in fraudem creditorum, vt quia res est vendita, vel donata sibi vt creditores à sibi debitis defraudarentur. l. 1. ff. de his, quæ in fraudem cred. ¶ Quarto, quando titulus habetur ex emptione rei fiscalis sine debita solennitate. ¶ At licet distinguat supplem, contra Angelum

CAP. LXXXVIII.

An malæ fidei possessor teneatur de fructibus à se non percepti, nec à domino percipiendis, & an teneatur damnum tam intrinsecum quam extrinsecum in vtroque foro restituere, & de vendente lignum violatum.

Q6 ATtatius materiam prædictã pro sequendo quæritur de possessore malæ fidei an teneatur de fructibus sua negligentia non perceptis, quos tamẽ dominus etiam omnino non erat percepturus, quia rem non locasset, etiam si apud se illam habuisset. Respondetur quod licet talis possessor malæ fidei in foro exteriori teneatur tam de fructibus perceptis, quam etiam de his

luis de possessore malæ fidei, quando A
res est aliena, nec dominium transiuit in ipsum, vel quando trãsiuit: sed cum obligatione restituendi, quia siue hoc vel illo modo res in malæ fidei possessorem transierit cum titulo secũdum Syluest tenebitur de fructibus perceptis, sed le percipiendis non tenebitur credo in foro exteriori tantum hoc tenendum. Si autem sine titulo ad restituendos tam perceptos quam percipiẽdos obnoxius erit, vt patet. l. cum fundus. ff. si certum petatur, & in. l. indebiti in principio ff. de condict. indeb. & Clarius in. l. videamus. § in Fabiana quoque. ff. de vsur. & de hoc vide Pan. in dict cap. grauis, & glossi. in cap. non licuit. ri. q. 2. B

¶ Præterea postquam de malæ fidei Q6
possessore quoad restitutionem fuit' abunde discussimus, ratio non patitur vt de obligatione, qua tenetur ad damnum tractemus. ¶ Quæritur ergo quo modo possessor malæ fidei ad dãna restauranda teneatur? Et quoniam C
absolutio quæstionis distinctione hac præuia opus habet, distinguitur primus duplex esse damnũ, seu interesse, aliud lucri cessantis, & aliud est interesse dãni emergentis. ¶ Interesse igitur hoc est, quando homo impeditur à lucro, quod fecisset si talis pecunia sibi restituta fuisset, vel non fuisset tali læsio ei illata, & huiusmodi, ita Syluest. verbo, interesse. ¶ Sed & interesse damni emergentis rursus subdiuiditur, nam aliud est interesse damni emergentis in re aliud extra rem. ¶ Interesse au- D
tem damni emergentis in re vel circa rem est secundum Bartolum interesse intrinsecũ vt dicitur in. l. vni. C. de sen. quod pro eo quod interprofe. Et tale interesse est ipsa res, vel eius extimatio, vel id quod prouenit immediate ex re, vt fructus, partus, & huiusmodi, verbi gratia vendidisti mihi vinum, quod valebat viginti, & pretium tibi tradidi, nec dedisti, nunc autem valet quadraginta, quod si traditum fuisset tantum, id est quadraginta habiturus eram interesse extrinsecum dicitur facit. ff. de actione emptor. & vend. l. si sterilis. §. cum per venditorem.

¶ Interesse vero damni emergentis extra rem quod alio nomine interesse extrinsecum dicitur est quod prouenit non ex ipsa re, sed propter ipsam rem, exempli gratia vendidisti mihi vinum, neque tradidisti mihi, quod si tradidisses ex eo negotiari potuissem, & lucrari, interesse extrinsecum est. Similiter vendidisti granum, & quia non tradidisti seruis mei perierunt fame interesse extra rem est, id est extrinsecum. Quando istud interesse in contractibus peratur habes in. l. Iulianus. §. 1. ff. de actionibus empti & vend. vide Syluest. verbo, interesse.

¶ Hac igitur distinctione præmissa dicimus primo ad quæstionem quod possessores malæ fidei quando tenetur de interesse lucri cessantis vbi res principalis extimatur vt soluatur, tunc interesse lucri cessantis non debet excedere duplum rei principalis. Itaq; verbi gratia si pecunia à malæ fidei possessore retenta, cum valeret centum aureos, dominus eius omisit lucrari, istud interesse lucri soluendum domino nõ debet excedere duplum principalis, id est centum aureorum, sed hoc est verũ in foro contententioso, sed in conscientia qualiter istud lucrum cessans extimandum veniat, diximus supra, dum in materia de vsura an aliquid ratione lucri cessantis accipere mutuanti liceret discussimus.

¶ Secundo dicimus quod vbi res est incerta, vt verbi gratia captura piscium de qua in. l. si iactum. ff. de actione emptio. & venditio. & similiter vbi res non habet communem extimationem, quia talia non est quæ communiter venditur: tunc interesse lucri cessantis restituendum extimabitur ad arbitrium boni viri licet excedat duplum rei principalis mala fide retentæ, vnde illud interesse sperabatur: dum

Universidad de Deusto
Biblioteca

tamen extimatio talis interesse in immensum non procedat in xta. l. vna. C. de sen. quæ pro eo quod inter profer.

¶ Tertio, iam directe ad quæstionem respondendo loquendo de interesse damni emergentis, dicimus quòd si possessor malæ fidei omisit soluere, indeque ex tali omissione subsequutum est interesse damni emergentis intrinsecum, vt si venditor non tradidit triticum à se emptum emptori quod valebat viginti, & postea valet quadraginta, quod si tradidisset emptor ex illo postea quadraginta habiturus erat, quia consideratur illud plus quod valuit, quia est interesse intrinsecum quadraginta, & non viginti tantum, tenebitur postea soluere, quia ex mora, emptor viginti omisit acquirere alia. ff. de actio. empt. l. si sterilis. §. cum per venditorem.

Qō ¶ Sed nunquid malæ fidei possessor, aut morosus in soluendo tenebitur ad istud solum interesse intrinsecum, an etiam ad interesse extrinsecum, vt scilicet quia non solvit granum in tempore animalia creditoris mortua sunt, quod interesse est extrinsecum. Respondetur quod talis ad tale interesse extrinsecum, scilicet animalium mortuorum non tenetur in foro contentioso, si ex simplici omissione tantum tale interesse damni extrinsecum subsequutum est, id est si quia tantum omisit soluere granum in termino, animalia mortua sunt non tenebitur ad hoc interesse in exteriori foro, secus est si cum omissione venit commissio. Vt quia non solum in termino omisit soluere granum, sed cum promisisset simul soluere in tali termino, postea nō implens commisit deceptionem promissionem non adimplendo, quia ad interesse extrinsecum, id est ad animalia fame ex inde mortua reparandum tunc tenetur: quia si non promisisset id debitor, creditor aliter sibi prouidisset, nisi fuisset promissione debitoris deceptus, & quia tenetur per omissionem debitor, & etiam per commissionem, scilicet per falsam promissionem, propterea venit ibi soluendum etiam interesse extrinsecum. ff. de act. empti. l. Iulianus præsertim in foro conscientiæ vbi quis tenetur proximo de omni damno ex dolo dato, vel lata culpa de iniur. l. si culpa.

Qō ¶ Porro vtrum etiam in foro conscientiæ malæ fidei possessor, seu morosus debitor ad interesse extrinsecum damni, ex sola omissione, quia omisit soluere in termino teneatur, etiam si tali termino soluere non promisit maiorem ingerit difficultatem: nam de hoc Sylueiter, verb. restitutio. 3. quæstione nona, nihil clare videtur asserere, imo potius in hoc, scilicet quod non teneatur videtur declinare: sed nihilominus ad quæstionem cum Nauarro in summa latina, capitulo decimo septimo, numero. 212. dicendum puto, quod in conscientia tenetur talis malæ fidei possessor, seu morosus debitor, soluere extrinsecum interesse damni ex sola omissione soluendi subsequutum, id est animalia mortua ex sola omissione soluendi granum, vel hordeum, etiam si promissio de soluendo huiusmodi damnum, non præcesserit. Nam consequenter ait qui cogitur soluere pœnam, vel interesse creditori suo, eo quod mutuatarius suus non soluit ei mutuum statuto die, licite potest ab eo recipere illud quod sic soluit, & etiam compensationem damni accepti ob venditionem rerum suarum minoris, quam valerent, aut ob emptionē vini & tritici cariori pretio, eo quod statuto die debitū ei non soluit, quæ quidem exempla Nauarri pertinent ad interesse extrinsecum, quia inquit nō accipit ratione mutui, sed ratione interesse damni emergentis secundum omnes, etiam si promissio de soluendo huiusmodi damno non precesserit. arg. l. nummis. ff. de in lit. iur. & l. Iulianus in princ. ff. de act. emp. ergo à simili in casu quæstionis saltē in conscientia quid

quid sit in foro exteriori.

¶ Sed aduertito quod quando dies apposita est obligationi non requiritur monitio, vt debitor cōstituatur in mora, & in mala fide, vt patet cap. vlt. de locat. quia dies pro homine interpellat. Sed si dies non sit apposita, requiritur monitio secundū Panorm. in cap. licet heli. de sym. & de accusa. ca. 2. quamuis glos. in. d. cap. licet heli. dicat quod in pecuniarijs admonitio est de honestate, & nō de necessitate: sed certe dum dies nō est apposita requiritur monitio etiā in pecuniarijs. l. si ex legati causa. ff. de verbo. oblig. vide Sylvest. verbo, Obligatio, & verbo, Mora.

¶ Secundo perpēdito lector, q̄ licet morosus teneatur ad restitutionē damni emergentis ex tali mora, & lucri cessantis etiam, non tamen dicitur esse in mora qui potest se tueri legitima exceptione per regulā non est in mora de reg. iur. lib. 6. ¶ Ignorantia autē quādo scire quis tenetur, dum non sit crassa quæ latæ culpæ comparatur, & impossibilitas excusant à morositate per. l. quod te. ff. de reb. cred. & quādo etiam non fuit monitus excusatur etiā à morositate, quod intellige quando dies obligationi non est apposita, ne contra dicamus supra dictis.

¶ Ex supra dictis corollarie sequitur quod malæ fidei vēditor, qui scienter vendit tignum violatum, nihil dicens tenetur de ruina domus, ad cuius fabricationem fuit emptum, & etiam tenetur de pensione soluta locatori domus à conductore, quam restituet cōducto locator ipse, quod est interesse extrinsecū, sicut est iactura pensionis pro locatione domus accipiendæ dicta. l. Iulianus, non tamen in infinitum: vnde non veniet pensio longo tempore, sed vt videtur prima tantum arg. l. neratius. ff. de seru. corrup. vbi corruptor tenetur de seruo, & de his quæ asportauit fugiens, non autem de alijs, quę postea successerunt, vt ibi Sylue. lo. lo supra citato.

CAP. LXXXIX.

An ex inualido contractu fructus percepti restituantur, & an bona fide vendens alienum teneatur de eo in quo factus est locupletior, & an manumissus in possessionem faciat fructus suos.

AT certe quoniam hic materiam de acquisitione fructuum, vel de eorum restitutione suscepimus pertractandam iure veluti quodam ad hunc locum & id dubij reuocamus, vtrum emens, & in emptione decipiens venditorem vltra dimidium iusti pretij, faciat fructus rei, seu possessionis sic emptæ suos, & videtur quod non, quia in foro exteriori venit rescindēdus cōtractus iste. ¶ Igitur quia nonnihil de hac materia supra nos tetigisse meminimus, breuiter hic quæstioni huic finem imponemus dicentes primo, quòd quādo dolus vel deceptio dedit causam cōtractui, vt si falsis persuasionibus venditor persuasit emptori emere rem quā alias nisi sic falso persuasus, & deceptus non emisset, tunc contractus non valet, sicut neque etiam valeret: si emptor sic decepit venditorem, quod induxit eum ad vendendum possessionem, quam alias nisi sic deceptus fuisset, non erat venditurus, quia axioma commune iuristarum est contractum tunc non valere, quando dolus dat causam contractui.

¶ Dicimus secundo, quod in casu quo emptor decepit venditorem qui alias non venditurus erat possessionem, nisi sic dolo circumuentus esset ab emptore: tenetur emptor tunc

Universidad de Deusto
Biblioteca

fructus rei sic emptæ simul cum re em A
pta restituere venditori, recuperato ta
men pretio pro illa dato : Patet quia
huiusmodi contractus inualidus fuit,
dedit etenim dolus causam contractui,
quia nisi verba data fuissent, venditori
non vendidisset, & quia per dolum su-
blata est quodammodo libertas volun
tasque vendendi, quare translatio rei
emptæ quoad dominium per talem do
lum præpedita est. Manfit ergo res sic
vendita penes dominium venditoris,
quare illi debuit fructificare, & nō do- B
loso emptori.

¶ Tertio dicimus casu, quo dolus
non dedit causam contractui venditio
nis, quia alias venditor parabat possef
sionem vendere, eamque erat vendita
rus: si solum interuenit deceptio in cō
tractu emptionis, quia emptor pre-
dium emit infra dimidium iusti pretij
quia cum valeret centum, emit illud
pro quadraginta tantum, ex mente Me C
tinæ innitendo maiori æquitati non
tenetur in hoc casu emptor restituere
fructus pro rata pretij iusti partis non
solutæ contra Iosephum, & contra
Conradum vt supra meminimus nos
tenuisse, sed satis est tantum sup-
plere pretium, & interesse ex dimi-
nutione iusti pretij non soluti amis-
sum refarcire.

¶ Sequitur quarto sicut supradi-
ctum est, quod si emptio centus fuit
nulla, vel venditio fuit nulla, quia cum
venderentur bona pupilli, vel ecclesiæ
exposita sunt vehalitati, sine debita so
lennitate, non poterit emptor istius cē D
sus, vel emptor horum bonorum, cen-
sus empti pensiones, vel fructus sic em-
ptę possessionis ecclesiæ, aut pupilli
percipere, neque sibi retinere: sed so-
lum recuperabit suum pretium, habe-
bit tamen actionem contra venditō-
rem ad interesse tam damni emergen-
tis, quam lucri cessantis, si ex tali em-
ptione sibi euenerit. Ita Metina de re-
stitutio. de rebus per vsuram acquisitis,
quæstione vltima, procedit hoc quod

Pedracam, quia malę fidei possessor, & A
venditor, qui fuit in culpa, solum vide
tur ad id pluris restituendum obligan-
dus, non vero qui bona fide vendidit,
quia cessauit culpa, tum quia illud plus
quod bona fide accepit, videtur ex dixi
mus suæ industriæ tribuendum. Adde
etiā quod istud plus pro tali re acceptū
restituere est pœnale secundum Nauar
rum, ergo ante condemnationem in
conscientia non est restituendum.

¶ Secundo dicimus, quod opinio af
firmatiua Sotij, est probabilior, & tenē- B
da vbi ait Sotus illud plus, quo à bonæ
fidei possessore pluris est vendita res,
quam ab ipso fuerit empta, foro nomi-
no restituendum nec in hoc esse dubiū
Sotus ait. Cui etiam suffragatur Syl-
uester verbo restitutio 3. quæst. 7. vbi in-
quit talis bonæ fidei venditor, qui bo-
na fide rem à se emptam vendidit, pre-
tium reddere non tenetur, neque aliud
quidquam, nisi solum lucrum aliquod
si stat, ex quo factus est locupletior: sed
in casu quæstionis illud, quo pluris sē C
vendidit, quam emit est lucrū, in quo
factus est locupletior: ergo secundum
Syluestrum est domino restituendum.

¶ Itē quia illud plus quod pro re rece
pit, est veluti pars rei alienæ, & illud
penes se, talis bonæ fidei venditor ha-
bet: ergo est à se restituendum domi-
no vero, quia interesse suæ rei fuit in-
trinsecum.

¶ At quia maxime duco componere
sententias doctorum, cum eos ad ali- C
qualem concordiam reducere possum
pro concordia harum opinionum, po- D
stremo dicimus, quod si emptor ille bo
næ fidei qui rursus bona fide rem alie-
nam pluris vēdidit, quam emerit, alias
cum pretio quo emit illam rem erat ne
gotiaturus, & lucraturus erat deductis
deducendis; tantundem, aut plus, quam
illud plus quo vendendo rem lucratus
est, forte in conscientia vt in sua bona
fide indemnis seruetur in hoc casu ve-
rum hanc sententia Pedracę, & Nauar
ri, quod non teneatur illud plus resti-

tuere, sicut nec forte etiam in casu quo A
dominus si rem penes se habuisset, no
tanti, sed minoris eam vēdidisset, quia
tunc non videtur pati damnum si cum
pretio iusta non consilant in indibiti
bili, præsertim pro diuersis temporibus
si illud plus quod non erat percepturus
quia minoris erat venditurus dominus
si penes se haberet, si domino à tali
emptore, & venditore bonæ fidei non
soluatur. Si autē qui bona fide emit rē B
alienā, bona fide eā pluris vendidit, &
ex tali emptione prius à se facta, nō cen
sauit sibi luerum, quia cum pretio im-
penso pro re à se empta, nec negotiatu
rus ne que alias lucrum inde reportatu
rus erat, aut si creditur dominus si illā
penes se habuisset, quod tanti illam vē
didisset, quanti iste qui lucrando, plu-
ris eam vendidit, quam emit, dum totū
hoc contineatur intra latitudinem iu-
sti pretij, tunc in his casibus vera est cō
clusio Sotī, & magis est iuridica, scili-
cet quod illud plus, quo fuit secundo
vendita, quam fuerit prius empta sit C
domino restituendum in casu bonæ fi-
dei.

¶ Adhæc vt aliquid in gratiam iuri
starum etiam demus & in hac materia 96
de fructibus, visum est nobis, hic in cō-
troversiam vertere: is qui manumissus
est in possessione rei quam petit, propter contumaciam rei, qui citatus personaliter nobis comparere coram iudice, aut si comparuit, iudici noluit pare
re, aut se absentem fecit, an lucrat fruc- C
tus suos, quam quæstionem breuiter D
absoluentes, quia ad alia properamus
dicimus primo, quod secundum ius ci-
vile ad manumissionem via de all cota
mento Hispanice dicitur requiritur
præcedat citatio rei personalis.

¶ Secundo dicimus quod purgatur
contumacia in casu manumissionis ap-
parendo, dandoque fide coram eo intra
legitimum tempus, soluendo quę expen-
sas, tunc que res restituitur.

¶ Tertio dicimus iuxta leges Hispa
nicas loquendo, per ordinationes leg-

vnica lib. 3. tit. 9. reuocatæ sunt leges Sori, & partitæ 3 leg. 6. titul. 8. concedentes annũ in immobilibus ad petendam restitutionem contra manumissionem & dimidium anni pro mobilibus, quia prædicta lex ordinationum restringit annum prædictum ad duos menses pro immobilibus, & ad vnum tantum mensem pro mobilibus.

¶ Quarto dicimus iuxta hanc prædictam sanctionem, quod qui petit in iudicio rem ad se pertinentem, ratione- A
que contumaciæ, vel absentiæ debitoris sui manumissus est in bona rei contumacis, si talia bona sunt immobilia, scilicet domus, vel prædium, si reus intra duos menses non purgauerit contumaciam parendo iudici, & soluendo expensas, post illos duos menses stando in iure ciuili Hispaniæ ille manumissus facit fructus illius possessionis suos. B
¶ Et idem si manumissus fuit ex prædictis causis in bona mobilia cuiusmodi sunt equi, boues, oues, neque reus apparuerit intra mensem prædicto modo C
ad purgandam moram, post mẽsem facit fructus ouium suos, sic habetur. lege vltima. tertiæ partitæ. titulo octauo.

¶ Sed iam hic rursum restat inuestigandum, an requiratur decretum iudicis vt manumissus in immobilia post duos menses, aut manumissus in mobilia post vnum mensem fructus possit facere suos. Respondetur plane requiri- D
tur secundum decretum iudicis, vt talis manumissus post prædictos menses duos in immobilibus, & post vnum in mobilibus possit facere fructus suos vsque ad cõtestationem litis patet. ff. quibus ex causis in possessionẽ erat. leg. Fulcinius. 5. vltimo.

¶ Excipiuntur tamen ab hac regula generali 2 casus in quibus ex primo decreto iudicis in actione reali manumissus facit fructus suos, primo, in petitione hæreditatis, quia tunc propter vitiam contumaciam alterius partis refugientis iudicium, cõsequitur fructus altera pars eam conuenies. similiter cum venter mittitur in possessionem ratione postumi, statim vtitur fructibus ¶ similiter cum impubes ex arbonatio edicto mittitur in possessionem fruitur fructibus, seu potius illis vtitur vide glos. extra de dolo, & contumacia cap. contingit, vbi glos. ait quod in realibus actionibus non habet locum secũdum decretum, neque est necesse, sed transcursus legitimi temporis facit aliquem possessorem cap. pastoralis de officio ordin. nisi quis ad cautelam impetret illud, sed in actionibus personalibus necesse habet, vt manumissus verus possessor sit, impetrare secundum decretum, quia alias intelligitur non possidere, de probation. cap. ex literis, & sic non præscriberet, itaque verus possessor effectus seruatis prædictis seruãdis vtitur fructibus in actione reali ex primo decreto in personali ex secundo. Hugo de Celso tandem in suo reportorio legum ait quod missus in possessionem ratione contumaciæ non acquirit possessionem, sed manutenentiam. Secus si ratione executionis aut solutionis aut sententiæ sit manumissus.

CAP. XC.

Vbi de fructibus restituendis explicantur multa, & egregia dubia scitu digna, etiã vtriusque facultatis iuristis conducentia.

QVoniam lata est materia hæc de fructibus restituendis & adhuc multa inuoluta restant extricanda dubia, adhuc hic explanandum id dubij venit, vtrum hæres non soluens statim legatũ in testamento teneatur illud postea soluere cum fructibus legatario

tario. Igitur ne in rebus non adeo oseuris immoremur dicimus primo, quod hæres à die quo adiuit hæreditatem tenetur restituere legatum legatario etiã cum fructibus, quos legata possessio fecit ab illo die aditæ hæreditatis, quando ingressus in eã verb, vel facto suo, vel hæredis exercendo aliquos actus, hæc assertio est iuridica, & ex l. si ita relictũ. §. pegaseus. ff. de legatis 2. habetur etiam in partit. 6. l. 37. & patet, quia fructus sunt debiti ab eo tempore, quo legatum est debitum, ergo si à tempore aditæ hæreditatis, legatum est debitum, ergo ex tunc etiam debentur fructus. ¶ Idem prorsus dicendum est, quãdo legatum non est solutum per plurimos annos ex ignorantia culpabili, vel quia legatarius id non petijt. A B

¶ Hinc sequitur etiam quod legatum relictum ecclesiæ constituendæ, vel monasterio debetur cum fructibus intermedij temporis, quo non fuit solutum, ita Ponormitanus capite nos quidem de testamentis, quia textus ait soluendos esse sine diminutione. C

¶ Hinc sequitur etiam, quod res testamento legata à testatore, quam alienam esse nouerat, soluenda est legatario cum suis fructibus ab eo tempore, quo hæres monitus à legatario, vt emeret, eam sibique traderet, emere, & tradere distulit, ita partit. 6. lege. 37. titulo eod. Et patet quia à tempore illius monitionis res legata est debita, ergo ex tunc cum suis fructibus, si fructifera fit, est soluenda, neque contra hoc est quod Armilla verbo legatum. §. 10. allegat ex leg. quidam prædia. ff. de vsu fructu legato. vbi decernitur, quod filia si non petijt 10. aureos sibi legatos à Patre quotannis pro ornatu, & vestitu & per quatuor annos destitit à se induendo, illosque ab hæredibus legantis exigere omisit, si postea petierit illos annorum præteritorum aureos omissos, non recuperabit eos, causamque iam cessauit, quare fuere sibi legati, nempe vt se indueret, & quia ipsa in culpa fuit, cum eos pro se inducendo, non petierit, quia visa est illos annuos renuntiasse. D

¶ Præterea quæstiones de fructibus omnes suscitandas hic suscitando, quærimus, an is qui instituitur hæres fidei commissarius, id est cum commissaria substitutione, in qua sibi mandatur à testatore, vt alteri quem sibi hæredem substituit intra certum tempus hæreditatem restituat, teneatur cõputare fructus hæreditatis à se perceptos in trebellianica, id est, in quarta parte hæreditatis, quam sibi iure potest retinere deductis expensis. Qõ

¶ Igitur breuiter expediturus quæstionem primo, dicimus quod si talis fidei commissarius ex descendentibus hæredibus sit tempore restituendæ hæreditatis hæredi sibi substituto, potest suam legitimam, quæ sibi inde debetur exigere, sibique vendicare, & vltra hoc fructus hæreditatis restituendæ à se perceptos eos in suæ legitimæ sortem, nõ computando, sibi appropiare. Habetur hoc assertum. leg. 8. titulo secundo partitæ sextæ. Hæc autem indulgẽtia huic conceditur, quia cum sit hæres ex descendentibus legitimus præsumitur testatorem vltra legitimam illos fructus illi voluisse applicare.

¶ Secundo dicimus, quod si talis fidei commissarius sit alius ab hæredibus descendẽtibus, neque sit vnus ex illis, tunc hic tempore, quo iussus est à testatore, hæredi sibi substituto hæreditatem restituere licet possit sibi asserere trebellianicam, id est quartam restituendæ hæreditatis partem, tamen in tali parte trebellianica sibi iure vendicanda tenetur fructus hæreditatis à se illucusque perceptos computare, nec enim potest quartam hæreditatis partem, simul cum fructibus iam à se perceptis sibi arrogare, sed si fructus iam à se percepti trebellianicam iure fidei commissionis sibi debitam adæquarint, loco trebellianicæ, id est quartæ partis hæreditatis sibi

debitæ,

Universidad de Deusto
Biblioteca

debitæ, poterit illos fructus sibi vendi
A care. quod si fructus à se percepti ex ces-
serint sibi debitam quartam, excessum
illum hæredi imi substituto, tenebitur
restituere, si autem velit integram sibi
debitam quartam ex hæreditate repor
tare, fructus omnes ite percceptos prius
restituet, vel si velit retinere, in quar
ta sibi debita eos computabit, diffinitio
autem hæc continetur citata, cuius
meminit Hugo de Celsu in reportorio legum Hispaniæ, verbo fructus ver
B so. 14.

Q5 ¶ Iam quoque & alia huic appendix sequitur quæstio, huiusmodi hæres institutus fidei commissarius cum obligatione sibi in dicta à testatore restituendi hæreditatē substituto, an casu quo terminus non fuit adiectus a testatore quo substituto hæredi hæreditas restituti deberet, potuit fructus eos in tria trebellianica non computando interim percipere. Igitur legitima absolutio quæstionis huius hæc est, quod in casu tali, vbi fidei commissario sibi substituto restituendæ hæreditatis à testatore
C nullus præsignatus est terminus si hæres substitutus, cum se substitutum nouerit, hæreditatem, in qua reciuit se substituto nō petere noluit, fidei commissarius hæreditariam possessionem tenens sita facit fructus inde percceptos suos, quod in trebellianica sibi debita computare eos non tenetur: sed trebellianicam simul cum fructibus illis potest sibi vendicare. Secus est si cum effigiatus sit ab hærede sibi substituto, vt sibi restituat hæreditatem, illi restituere renuit, quia tunc non faciet illos fructus suos, sed totum poterit sibi assumere trebellianicam sibi debitam, aut fructus illi ad æquantes, & nihil amplius. Et enim non constituto tempore, ad tempore quo hæres substitutus postulauit hæreditatē sibi reddi, fidei commissarios reddere tenuens in mala fide esse censetur, quare omnes fructus à tempore aditæ hæreditatis in sortem
D suæ trebellanicæ computare tenetur.

¶ Deinde illa quæstio venit absolutē solu
da: an qui suis propriis pecuniis emit possessionem, nomine alterius, teneatur illam possessionem cum fructibus restituere alteri, cuius nomine emit. Dicimus ergo casu quo quis propria pecunia nomine alterius, id est Petri, rem aliquam Petro emit, simulac Petrus scit eos emptionem suo nomine factam acceptam, ratamque habuit tanquam suo nomine factam, quia ex tunc valida est talis emptio, ab emptore restituendā est talis possessio hæc empta Petro cum fructibus. Verumtamen Petrus emptori pretium pro tali possessione suo nomine empta impensum reddet, simul & expensas, si quas emptor talis in ea fecit, sic habetur part. 5. tit. 5. l. 47. & 49.

¶ Secundo dicimus, quod si quis ex peculio pupilli penes se habito, vel ex peculio equitis existentis in curia, vel in seruitio regis, vel si maritus ex peculio dotis vxoris possessionem emerit, vel ex peculio ecclesiæ prælatus, vel administrator bonorum ecclesiæ rem emerit, etiam si proprio nomine emerit, tenetur eam restituere ei, cuius peculio in dictis casibus emit, etiam cum fructibus inde percceptis, hæc sanctio est in partita. 5. tit. vl. l. 47. & 49. contenta, quia omnes personæ hic recensitæ peculiari priuilegio in iure contento potiuntur, ne quis suas pecunias administrant aliis fraudes machinentur, vt omnes emptiones suis pecuniis factas, si eas ratas habere velint, ut possint facere proprias, ac per consequens, si eas acceptent, fructus possessionis sic emptæ faciunt quoque suos.

¶ Insuper & de fructibus aliud emergit dubium an si Petrus suum renuntiauerit beneficium in Ioannem subsec, & confidentia tali, vt Ioannes sibi reddat illius beneficij fructus, an Ioannes teneatur illi ad illos fructus reddēdos? quæstio est cuius meminit Cordub. in tractatu de casibus conscientiæ quæst. 32. & videtur quod teneatur, quia cleri

cus

cus in conscientia, tenetur restituere
A bona sibi cōsignata ab amico in patri
monium pro ordinibus suscipiendis,
cum conditione secreta, vt post obten
tos ordines illa bona tali amico red-
dantur, ergo etiam Ioannes tenebitur
restituere fructus beneficij sub confidē
tia renuntiati in se à Petro.

¶ Igitur absoluendi quæstionem gra
tia dicimus primo cum Corduba, quod
talis confidentia, vbi vel quando in re
signatione, vel in contractū absolute
initō non fuit expressa, neque Papa im
B posuit pensione, nullā vim inducit re
tinendi fructus Petro resignāti, quia
causa non expressa, sed mente tantum
concepta non vitiat contractum. C. de
condit. ob causam. lege si repetere, & è
conuerso multa expressa nocent, quæ
tacita non nocent.

¶ Si autem Ioannes Petro in se resig
nanti pactus est, vel pollicitus se datu
rum illi fructus, sicque absque licentia
Papæ initus est contractus, resignatio
huiusmodi beneficij simoniaca quidē
fuit, vel certe æquiualuit pensioni, vel
in fraudem pensionis facta videtur, pē
sio autem citra licentiam Papæ impōsi
ta in nullo foro, neque exteriori, neq;
conscientiæ obligationem inducit, re
probataque est talis pensio iure canoni
co prout docet Sotus de iustitia & iure
lib. 3. quæst. 6. articu. 2. & lib. 4. quæst. 7.
articu. 2.

¶ Secundo dicimus cum Corduba,
quod antea sola via gratitudinis, Pe
trus sic resignans in Ioannem, à Ioan
ne libere dante aliquid fructuum pos-
D set accipere secundum Nauarrum in
summa. cap. 23. num. 104. & 105. & in
commento de simonia numer. 13. 14.
vsque ad num. 29. iuxta cuius senten
tiam non teneretur Petrus in quem sic
est resignatum, restituere fructus via cō
fidentiæ, vel pacti perceptos, licet inter
cesserit simonia: dum non fuerit simonia
realis consummata ex vtraque parte,
id est tam ex solutione pretij, quam ex
traditione beneficij, licet Petrus illos

fructus simoniace tulerit.

¶ Tertio dicimus, quod iam nūc iux
ta proprium motum Pij 5. vt loco cita
to docet Corduba, neque Ioannes, in
quem sub tali cōfidentia resignauit be
neficium Petrus, poterit Petro sic resig
nanti impendere fructus, neque Petrus
sub pœna excommunicationis papalis,
statim qua innodatur, àqua nisi in mor
tis articulo constitutus ab alio quam à
Romano Pontifice beneficium absolu
tionis valet obtinere, potest cos fructus
B ferre, quod si eos iam receperit obno-
xius manet ad eos restituendos, patet
hoc, ex proprio illo motu Pij quinti,
qui incipit intolerabilis pontificatus
illius anno. 4. transumpto à Nauarro,
in summa Latina capi. 23. numero. 10.
vbi ingeniose aduertit Nauarrus extra
uagantes Pij quarti, & Pij quinti, non
esse editas contra omnem confidentiam beneficialem, sed tantum contra
illicitas. Imo neque contra omnes illi-
citas, quia non sunt editæ contra con-
fidentias illicitas, in quibus sine pacto,
C & modo expresso, vel tacito, aliqui re
signant confidentes, quod resignatarij
aliquid fructus contribuent indigni
consanguineis resignantium, quia li-
cet istæ confidentiæ sint illicitæ, non
tamen editæ sunt istæ extrauagantes
contra illas, sed tantum cōtra illicitas
simoniacas q; quę cūpacto, vel modo ex
presso, vel virtuali sunt, quod fructus
dentur tali aut tali.

¶ Igitur sententia Nauarri inibi hęc
est quod Pius quartus non induxit no-
uam prohibitionem confidentiæ bene
ficialis, sed neque Pius quintus, sed so-
lum Pius quintus illam suuat inducen-
do modos probandi eam. Itaque non
intendit asserere esse veram in foro in
teriori confidētiam illicitam simonia-
cam in omnibus casibus, in quibus in fo
ro exteriori statuit pro tali esse haben
dam, licet in exteriori velit haberi pro
tali.

¶ Vltimo respōsuri ad argumentū
in principio quæstionis dicimus, quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

casu, quo frater vel amicus aliquid donauit Petro, titulo patrimonij, quo ad ordines sacros promoueretur, in conscientia talis donatio per Petrum est annullanda, taliaque sic donata bona sunt tali amico, vel fratri restituenda secundum Cordubam loco citato, tum quia talia bona sunt mere sæcularia, & talis donatio expresse fuit conditionalis, & quamuis fuit fraudulenta, quia verbo tenus facta: tamen iure non est reprobata, tum quia amicus, vel frater donanti sic potuit, & voluit tantum conditionaliter donare, & non absolute, sicque clericus istam conditionem admissam habuit, licet in scripturam non fuerit redacta in foro exteriori. Sequitur ergo, quod in foro conscientiæ nō maiorem valorem sortiatur talis donatio, quam fuerit donantis intentio, neque contra eius intentionē valet. Ideo in foro conscientiæ, iuxta fidem datā cam clericus annullare tenetur, licet donans ratione fraudulentæ donationis in præiudicium ecclesiæ sic facta, sua intentione fraudari mereatur, & in foro exteriori ad annullandum talem donationem, eamque restituendam nō sit cogendus.

¶ Cæterum in casu resignationis beneficij sub confidentia, diuersa militat ratio, quia talis contractus reprobatus est iure, & talis promissio sine licentia Papæ in fraudem pensionis fuit inducta, neque sola spes de reddendis sibi fructibus, (vt prædiximus) inducit obligationem fructus resignanti reddendi.

CAP. XCI.

Vtrum seruitium cuiusdam seruæ sit in solutione. 40. aureorum quos accepit pro sua redimenda libertate computandum, & quid de fructibus in certis emptis, & fructus hæreditarij, seu lucratiui inter cōuges quomodo sint partiendi.

DE fructibus adhuc quoniam materia lata est quæritur, vtrum verbi gratia, Petrus qui tribuit cuidam seruæ ethiopissæ quadraginta aureos, quos ipsa petijt ab eo, quibus ipsa se redimeret a suo hero, cum pacto quod dum illos 40. aureos Petro non redderet, se illa illi ad inseruiendum traderet, in hoc casu possit Petrus vltra capitale, id est vltra 40. aureos ancillæ Ethiopissæ tributos, fructus seruitiorū eius sibi accipere. Huius dubij meminit Corduba quæst. 122. in tractatu de casibus conscientiæ. Igitur vt satisfiat quæstioni, quæ satis perplexa est, præmittēda est hæc distinctio. Petrus multifarie potuit illos 40. aureos illi seruæ Ethiopissæ tradidisse, aut per viam mutui, quia eos ei mutuauit, aut per viam census, quem imposuisset super personam illius ancillæ, vel per viam emptionis illius ancillæ cum pacto de retrouendendo ei suam libertatem, quando sibi soluisset illos 40. aureos.

¶ Igitur his præmissis primo ad quæstionem dicitur, quod per viam mutui illos 40. aureos si ancillæ, quo se redimeret tradidit, vsura fuit vltra illos sibi reddēdos, expetitiuile illa tibi impēdenda obsequia, aut seruitia, quia ratione mutui se videtur tradidisse in hypothecam illa serua, at fructus hypothecæ in mutuo, non computare in sortem vsura est.

¶ Secundo dicitur, quod si tradidisset illos 40. aureos illi seruæ per modū census impositi super personam ipsius, adhuc hac via non potuit illa seruitia exegisse saltem integre ante motū Pij quinti, quia huiusmodi exhibita seruitia maioris valoris erant, quam pensio iusta cēsus soluēda pro illis 40. aureis.

At nunc post motum Pij. 5. census personales inualidi autem, nulla hac ratione seruitia ab ethiopissa potuit exegisse.

¶ Tertio dicitur, si Petrus prædictos 40. aureos tradidisset ancillæ per modum emptionis cum pacto de retro vēdendo licere tunc, sicut cōsulitur mutuaturo, cui pro mutuo tradenda est hypotheca fructifera, vt non ratione mutui velit illam accipere, nam isto modo via mutui accipiendo, non poterit illes fructus licite suos facere, secus autem si illam hypothecam, non via hypothecæ: sed via mercis, & emptionis eiusdem cum pacto de retrouendendo accepisset, nā isto modo licite tāquam de re sua à se empta fructus faciet suos. si igitur prædicto inquam modo per modum emptionis cum pacto de retro uendendo, cum ancilla illa, tribuendo illi. 40. aureos contraxit, bene potuit Petrus, cum illa illos. 40. aureos soluendo illi, voluit se in libertatem asserere, vltra illos 40. aureos datos in pretium, illa sibi impensa retinere seruitia, quia si isto pacto illa ancilla. 40. aureis his à Petro fuit empta, tanquam ex re sua potuit illa percepisse seruitia, licet certe videretur in fraudem vsurarum talis emptio cum pacto de retrouendendo fuisse facta, vbi iustum pretium iuxta istum modum emendi, non solueretur sicut hic à Petro non videtur fuisse solutum soluendo. 40. tantum aureos pro serua strenua, & seruiendi perita.

¶ Sed quid si nulla via constiterit, quo titulo talis contractus fuerit initus. Dicitur melius tūc esse, vt inter Petrum ipsamque fiat amicabilis compositio, quia contractus confusione non caret, ita vt Petrus contentum se esse velit vno tantum annuali illius seruæ famulatu, illaque sit contenta id seruitij Petro præstitisse causa tanti remunerandi beneficij, quo affecta est à Petro dante sibi. 40. aureos pro sua redemptione, quibus ipsa se potuit redimere. Si autem mutui via quadraginta hos aureos dedit, cum non esset negociator qui eos actualiter expositos negociationi haberet, non potuit ratione lucri cessantis, ab illa serua quicquā vltra sortem exigere.

¶ Præsupponitur in casu posito pro maiori eius intelligentia, per duos annos seruitia impendisse Petro, quia pepigit ei inseruire, dum. 40. aureos Petro non soluisset. Ita Corduba. Iubitque hunc casum hic non præposterе annectere, vt per huiusmodi casum probe lector discas, & aliorum similium casuū solutionem coniectare.

¶ De fructibus insuper dubitatur, vtrum emptor, quando emit fructus in certos nondum natos, vt verbi gratia fœtus, vel partus nascituros ex ancillis, vel ex gregibus, vel piscatum ex primo iacto retis ex piscandum ex flumine vel mari: si tales partus non nascantur postea, teneatur pro illis aliquid dare. Et videtur quod sic, nam sententia latorum est pro iacto retis ad piscandum empto, pretium esse soluendum, etiam si inde pisces nullos contingat capi.

¶ Per distinctionem nihilominus respondeti solitum est, nam si loquamur de partubus, & fœtibus incertis, scilicet gregum, & ancillarum. si eos postea non contingat nasci, qui eos præmerat ad soluendum aliquid non manet astrictus authore Hugone de Celso in suo reportorio legum verbo vendere, quia cum isti fœtus regulariter sint certi, & soliti sint nasci, si nati non fuerint, cum emptor nullas mercer accipiat nihil videtur ab illo fore soluendum, quia cum regulariter isti fœtus, & partus soleant nasci, non videtur eos cum suo periculo emere voluisse, nisi in contractu emptionis tale voluit expresse in se suscipere periculum. ¶ Si autem de iacto retis in mare, vel in flumen ad piscandum

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum loquamur, si sine conditione sit venundatus: sed absolute, si nihil piscium ex inde posteà fuerit extractum, nihilominus pretium conuentum pro illo est ab emptore soluendum cuius legitima ratio redditur, quia ille tactus quoad capturam piscium suapte natura est incertus, cum ista incertitudine, & periculo censetur emere voluisse, ni si aliter in hoc casu inter partes conuentionaliter actum sit.

¶ Deinde quoniam de fructibus hæreditarijs supra diximus, nunc tantum dicimus repetentes, quod defuncto aliquo coniugum, fructus apparentes in possessionibus pro illo tunc, inter coniugem superstitem, & inter defuncti hæredes sic diuidentur, vt coniugi viuo pro media parte, & pro alia media parte mortui hæredibus obueniant. Partitio autem hæc in fructibus vineæ, hortorum, & arborum tempore mortis apparentibus locum habet. Cæterum loquendo de fructibus agri seminati etiam si tempore mortis alterius coniugis non apparuerint in agro pro medietate solutis expensis, pro medietate partiendi erunt inter coniugem viuum, & hæredes defuncti.

¶ Si autem in vinea, horto, arboribusque, tempore alterius coniugis obitus non apparuerint, tunc non diuidentur, sed eius erunt omnes fructus, cuius erit possessionis radix, ita lege. 9. titulo quarto, libr. 3. fori.

CAP. XCII.

Vbi ad hanc materiam de fructibus beneficiorum ecclesiasticorum restituendis reducuntur quædam dubia quorũ meminit Corduba, vbi vtilis quotidianis vsibus traditur doctrina.

A DE fructibus ecclesiasticis, quoniã non pauca supperunt dubia scitu digna, nunc seorsum agere aggrediamur, & primo quæritur, quid dicendũ in casu quo Petrus dum adhuc iuuenis esset, & iam clericus, pro quadraginta aureis, quos soluit pro beneficio, obtinuit beneficium non cogitasse in hoc delinquere, quoniam si cognouisset, nusquam id pecuniæ dedisset, quia solum existimauit illos. 40. aureos à se exigi causa bullarum de reseruatione fructuum impetrandarum, pro eõ, qui sibi id conferebat beneficium, vtrũ cum iam post annos scrupulo, remorsuque conscientiæ agitatus, quærat remedium sit obligandus ad restituendũ interim perceptos talis beneficij fructus. Quæstio est cuius meminit Cord. in tractatu de casibus conscientiæ quæstione vigesima octaua. Cui quæstioni duo hæc duxit respondenda puncta. Primum huiusmodi beneficium iuxta narrationem casus, simoniace fuisse obtentum. Nec enim ignorantia ex cusari potest talis clericus: tenebatur enim scire, aut saltem dubitare, scisciscitarique à peritis an fieri id posset, & quomodo, & in prõptu erat scisse, si debitam diligentiam adhibuisset. Quare maiorem incurrit excõmunicationẽ, simul & suspensionem secundum Cordubam quamuis, quantum attinet ad suspensionem Nauarrus summa Latina, vt postea dicemus materia de simonia, neget suspensionem incurri in simonia commissa circa beneficia, sed tantum concedit eam incurri in simonia circa ordines. Factus est insuper inhabilis ad obtinendum illud beneficium: incapaxque effectus est fructuũ.

¶ Ex quo corollarie sequitur resignãdi, seu relinquendi beneficij obligationem teneri, vt Papa, vel ordinarius, si ordinario competit prouisio illius, de illo prouisionem faciat. Ad restituendos quoque fructus manet obnoxius, iuxta capit. simoniace de simonia, vt latius probat Couarrubias in regula peccat. parti.

part. 2. §. 8. secundum Diuum Thomã secunda secundæ, quæstione. 110. arti. 6. & ibi Caietanus & Nauarrus in summa, capitulo vigesimo tertio, numero 106. & in commentario de symonia, num. 28. 29. 30. & 31. & doctores communiter.

¶ Aduertit tamen Corduba circa hoc primum punctum (quia interrogare quis posset de remedio in hoc casu) quod huiusmodi Petrus à peccato symoniæ, & à censuris pro ea incursis, licet virtute cruciatæ possit absolutionẽ obtinere: tamen ad retinendum tale beneficium, fruendumque fructibus illius, necessarius est sibi recursus ad Papam, vel ad eius nuncium, si ad hoc obtinet facultatem pro impetranda dispẽsatione, & pro incunda cum illis compositione pro fructibus illucusque male perceptis, pro certa quota, vel quantitate, nisi sibi omnes gratiose remittãtur, pensata eius paupertate.

¶ Secundo notandum venit, quod longe deterius fuit cum illo remorsu conscientiæ totiẽs celebrasse sacrificium missæ offerendo, cum tum suspẽsus secundum Cordubam, licet non secundum Nauarrum esset, tum excommunicatus, & in statu peccati mortalis vt apparet constitutus, postquam erat in culpa, & mora non resignando beneficium, neque restituendo fructus, neque apparet restituendi, resignandive animum habuisse, nec à celebrando desistisse, pro vt tenebatur, quousque cõsulendo peritiores de remedio, suę cõscientiæ eius remorsus sedando cõsuluisset. Quare vna generali confessione eas omnes retroactas confessiones iterandas, & earum culpas delendas esse Corduba censet, vt ex tot laqueis extricetur.

¶ At vt ab irregularitate eripiatur, quam sibi superinduxit, cum esset excõmunicatione maiori innodatus celebrando, secundum opinionem aliquorum virtute cruciatæ, à tali irregularitate absolui potest. At certe iam tutius est secundum Cordubam pro talis irregularitatis absolutione, dum est occulta, recurrere ad suum ordinarium. Nam ordinariis Concilium Tridentinum facultatem indulsit dispensandi super omnibus suspensionibus, & irregularitatibus ex culpa prouenientibus occultis, excepta ea, quæ prouenit ex homicidio voluntario, & hoc est tutius, quia secundum Nauarrum, & canonistas irregularitates nullæ possunt virtute cruciatæ dispensari, etiã si propter culpam, & non ob significationem sint contractæ, & tandem si adeo pauper is sit, vt sic resignando beneficium, restituendoque fructus, non superfit illi facultas ad se sustentandum: restituat pro posse relinquatque omnia ingressusque religionem, ibi sanctam fatagat transigere vitã, quod si nequiuerit præstare hoc de ingressu religionis, qui sibi non præcipitur, sed consulitur, à Papa curet obtinere remissionem.

¶ Præterea ad materiam de fructibus ecclesiasticis restituendis pertinere videtur, & quæstio illa, cuius quoq; meminit Corduba in tractatu de casibus conscientiæ, quæstione vigesima nona, vbi proponitur casus, scilicet Ioãnes eiusque consobrinus Martinus cõuenerunt cum clerico: vt conferetur mendaciter se symoniace beneficium obtinuisse: vt Papa Ioanni, eiusve consobrino Martino illud conferret. Cũque Ioanni per Papam collatum fuisset, illud rursus in eundem clericũ renunciauit retinẽs sibi medietatem fructuum pro pensione: cum idem clericus, ei à quo prius obtinuerat idem beneficium, reliquam dimidiam partem fructuum in pensionem tribuisset: quæritur ad quid teneantur Ioannes hic, eiusque consobrinus Martinus, qui post hæc gratia pacis conuenere vt clericus maneret cum solo titulo beneficij, & reliquam quę sibi remanebat partem dimidiam fructuum impenderet quotannis Martino consobrino Ioã-

Universidad de Deusto
Biblioteca

nis pro pensione, vtrum obligatione teneantur restituendi huiusmodi fructus.

¶ Absolutio igitur quæstionis consistit in punctis tribus. Primo, quod conuentio fuit illicita, qua post primā reseruatione medietatis fructuū Ioānes, eiusq. consobrinus Martinus conuenere cum clerico, vt consentiret in rē prorsus iniustam, scilicet in confessionem prædictam mendacem, & contra mentem Concilij Tridentini.

¶ Secundo dicitur Martinum bona conscientia non vti potuisse literis sibi cōcessis à Papa, quibus collatum est sibi beneficium prædictum iuste ante à præfato clerico possessum. Nam partim fuit falsa relatione obtentum, & partim surreptitie fuit impetratum, cū in supplicatione tacuerit, neque expressit tale beneficium alia pensione medietatis fructuum, quam clericus persoluebat prius fuisse grauatum, quod si in supplicatione expressisset, non solum à Papa dictam concessionem difficiliter obtinuisset: sed prorsus tali petitioni obstitisset, neque eam concessionem concessisset. Ex quibus satis claresceit huiusmodi literas omnino surreptitias fuisse: & nullius roboris, aut momenti (si omne ius consulatur) neque effectum obtinuisse.

¶ Tertio dicitur huiusmodi clericū non solum esse immunē ab obligatione consentiendi secundæ pensioni, vel reseruationi medietatis fructuum, quæ in gratiam Martini intenta est fieri, sed non gratitudinis, sed magni erroris effigiem præseferre sibi tale superinducere onus, quod nec portare potest, neque cum eo explere cætera concernentia obligationem, statumq; curati animarum.

Qō ¶ Accedit & ad hanc materiam de fructibus ecclesiasticis restituendis, & dubitatio illa, quam Corduba adiecit in tractatu de casibus conscientiæ, quæstione trigesima quinta, vbi quæritur vtrum clericus ad soluendam certam pensionem fructuum maneat astrictus, in quam cōsensit in gratiam cuiusdam exteri Romani, si is Romanus sibi conferret beneficium, Romanus autem applicuit sibi pensionem, non tamen contulit beneficium. Quæritur etiam an Romanus hic ad restituendum fructus pensionis huius maneat obligatione deuinctus.

¶ Igitur vera solutio quæstionis consistit in hoc, primo quòd si prædicti cōtraxere cum animo celandi papæ pensionem, in quam cōsensit clericus pro à Romano prædicto conferendo sibi alio beneficio talis contractus symoniaca labe fuit infectus, licet censuras contra symoniacos latas euaserint, eo quod contractus ex vtraque parte non sortitus fuit effectum, cum Romanus ille licet acceperit pensionem, non tamen contulerit pro ea promissum beneficium. Hasque censuras vitare studuisse videtur ille Romanus, dum renuit conferre beneficium. Sic de hoc latius Nauarrus in summa, capitulo vigesimo tertio, numero 103. 104. 116. & 118. & in commento de symonia, pagina. 120. vsque 128. & alibi doctores. Cæterum Romanus iniuste egit literis mandati sibi datis à clerico vtēs ad onus pensionis supra præbendam clerici imponendum, absque vero consensu clerici mandantis. Nam illę mandati literæ scripto tenus vilæ sunt absolute datę, sed in veritate sub ea condi trone, & ipse sunt à clerico datæ, quatenus beneficium sibi dandum à Romano sperabat.

¶ Consistit ergo resolutio in hoc secundo, quod in foro exteriori condēnabitur præfactus clericus, compelleturque ad pensionem prædictam soluendam, veruntamen ille Romanus quotam pensionis clerico illam sibi soluenti recompensare tenetur, simulque ad damna inde illata clerico resarcienda manet obnoxius.

¶ Atque clericus iste sic deceptus (ille ibi tradente Corduba) si prouisionis regalis literis à se impetratis munitus, quia literis apostolicis, ad præfatam pensionem soluendam citatus erat, literis monitorijs papæ, vel executorialibus sententiam declaratoriam excommunicationis iam incursæ non concinentibus se opposuit, non animo impediendi, vel frustrandi prædictas literas apostolicas, sed ad interim intercipiendam, seu remorandam executionem, quousque nouam supplicationem exhibendo ante papam cum de rei veritate certiorem faceret, dummodo in rei veritate prędictā supplicationem, informationemque prosequatur ante papam, vel ante iudices curiæ Romanæ, non ideo censuram duodecimi casus cœnæ Domini censendus est incurrisse, quia quatenus adhoc attinet culpa caruit. Nam illo duodecimo casu excipitur sic, nisi huiusmodi supplicationes coram nobis, & sede apostolica legitime prosequantur. Nā si aliter talibus literis obstitisset, neq; subterfugere claram culpam posset, incurrisseque tūc excommunicationem cœnæ Domini reseruatam papæ omnibus esset planum.

¶ Ad absolutionem autem excommunicationis bullæ cœnæ, nisi exprimat, non sat est diploma cruciatæ. Quod si in sententia declaratoria continetur sententia excommunicationis fulminata & reseruata, nouo alio vigore vigebit iuxta tenorem suum, qui exacte veniret considerandus.

¶ Sed ad casum quo refertur, clericum istum, & bullam papalem emanu clerici alterius prædicto animo extorsisse, illumq; percussisse, dicitur, quod fatalis percussio loco publico non accidit, vbi concursus erat personarum, vnde resultare notabile scandalum potuisset, grauis non videtur intercessisse percussio, aut iniuria, ac subinde excommunicatio ideo incursa reiterata non videtur fuisse papæ, sed ab ea ab ordinario, scilicet à episcopo suo absolui poterit, vel ab vicario generali, cius vice fungente ad absoluendum iuxta caput peruenit. de sententia excommunicationis. Vide Syluesterum. Absolutio. 4. in primo notabili, & notabili 3. & in primo dubio.

¶ Tandem aduertat talis clericus, cum alterius clerici percussor fuerit manifestus, si administrauit sacramenta, cum in excommunicatione ea administrauerit, suspensionem, vel irregularitatem incurrisse, & sacramentum confessionis si in tali excommunicatione notoria percussionis dispensauerit, talem absolutionem sacramentalem irritam fuisse.

CAP. CXIII.

An capellanus non recitans fructus capellaniæ teneatur restituere? & an beneficiatus homicida, aut publice criminosus teneatur fructus restituere, & an talis homicida secretus cum iactura graui teneatur abstinere à celebrando.

Q5 DEINDE quia materia de redditibus, seu fructibus ecclesiasticis lata est, adhuc illa quæstio superest hic ventilanda, vtrum capellanus in aliqua capellania institutus, si diuinum officium non recitauerit ad aliquam teneatur restitutionem fructuum. Quæstio est cuius meminit Corduba in tractatu de casibus cōscientiæ, quæstione trigesima tertia.

Ad

Universidad de Deusto
Biblioteca

Ad quam respondeo dicendum primo, quod si huiusmodi capellania collatiua est, quippe quæ authoritate apostolica, vel ordinaria instituta fuit, vt spirituale quoddã ius perpetuũ deinceps esset in se, & quantum ad eam recipiturum siue iure collationis solo vel electionis, & confirmationis, siue per præsentationem, & institutionem capellanus promouendus veniat: tunc beneficium ecclesiasticum esse censetur, atq; hac subinde ratione huiusmodi capellanus: vt pote beneficiatus ad persoluẽdum diuinum officium, sicut & quilibet alius sacris ordinibus initiatus tenetur.

Q5 ¶ Et quid si diuinum officium omissum fecerit nec recitauerit? Respõdet Corduba pro rata temporis, quo diuinum officii omisit, ipsum restituendi fructus obligatione teneri, sed an integre sint restituendi, postea venit dicẽdum. Quod autẽ propter omissum officium à beneficiato fructus restituendi veniant, sancitum est in Cocilio Latetanensi sub Leone. 10.

¶ Secundo dicendum restat, quod si capellania creata est, vel instituta per solum testatorem, donatoremve absque diœcesani, vel Papæ authoritate: quia capellania collatiua non est, neque ecclesiasticum beneficium, ad persoluendum diuinum officium eius capellanum non astringit, sed solum ad explendum, vel expleri curandum missarum onus, quod subijt vbi capellania erecta fuit. Quod si aliquid huius muneris prætermerit ad restarciendum tenebitur, & ad nihil vltra. ità Nauarrus in repetitione cap. quando de consecratione, distinctione prima, capitulo vigesimo, numero vigesimo secundo, & in summa, capitulo vigesimo quinto, num 111. & 122. Ac proinde iuxta prædicta, tum interpretandum, tum etiam limitandum venit quod tradit Metina Complutens. de oratione, quæstione octaua, vbi agit de necessitate vocaliter orandi oratione publica, folio

A 186. columna quarta.

¶ Ad hanc materiam de fructibus ecclesiasticis accedit, & alia quæstio talis vtrum beneficiarius ecclesiasticum obtinens beneficium, qui in voluntarium irruit homicidium, si quia irregularitatem inde ipso facto contraxit, ipso facto ipsius beneficij iactura amissio nemque patiatur, vt etiam si homicidium occultum sit, nec prodierit in publicum, administrando beneficiũ, eiusque percipiendo fructus eo potiri non B posit tuta conscientia. ¶ Igitur absolutio quæstionis constat ex his punctis. Primum enim sit dictum si huiusmodi homicidij delictum tale sit, quod vltra irregularitatem quam inducit, excommunicationem maiorem secum inuehit, sicut si quis clericum neci dederit? tunc palam est talem homicidam clericum inhabilem esse redditum tum ad administrandum ordines iam à se susceptor, ac ad vlteriores suscipiendos, & dispensanda, suscipiendaq; sacramẽta, tum etiam incapax est ad beneficia ecclesiastica obtinenda, & impotens quoque ad ea conferenda ratione incursæ excommunicationis, neque de C hoc quisquam ambigit.

¶ Secundo hoc adijcimus quod si homicidium voluntarium eius generis non fuit, vt præseferret alicuius excõmunicationis incursum: sicut re vera occidisse secularem non est crimen cũ excommunicatione coniunctum. Huiusmodi inquam homicidium etiã publicum, vltra mortale, sola labe irregularitatis homicidam inficit, propter D quam impos efficitur, tum ad administrandum in susceptis ordinibus, tum ad vlteriorum promotionem.

¶ Verum non ipso facto beneficio ante possesso priuatus manet homicida clericus ante sententiam, etiam si eam habeat annexam animarum, licet ex tali culpa homicidij incapax effectus sit, & inhabilis ad beneficia ecclesiastica denuo obtinenda vsquequo super hoc dispensationem obtineat, vt ex

expresse inquit Corduba de casibus cõ A scientiæ, quæstione quadragesima prima, decretum hoc habetur, cap. Henricus, de clericis pugnantibus in duello, & in cap. ex literis de excessibus prælatorum. Et quia secundum Nauarrum capitulo vigesimo septimo, numero 249. nulla irregularitas inducit priuationem beneficij iam quæsiti ipso facto quæ videtur esse sententia Innocentij in cap. cum nostris de concessione præbendarum communiter recepti, & vbique, & probatur per caput clericis ne clerici, vel monachi, verbo, Priuetur, quod probat irregularitatem ex homicidio natam non inducere illam priuationem cum illa sit pœnissima, argum. cap. miror. 50. distinctio. ergo à fortiori eam non inducent aliæ licet omnis irregularitas præcedens collationem, ipsam subsequutam annullet ipso iure, & licet alias collatio facta criminoso irritito crimine non inducente irregularitatem valida sit, sed facta criminoso implicato crimine eam inducente, non valet argumen. cap. fina. C de tempor. ordin. & hæc est verior resolutio illius arduæ quæstionis contro uersæ à multis an collatio facta criminoso valeat. Sed quis posset dispensare cum homicida voluntario circa hoc memini me legisse in summa lati. Nauarri, capitulo vigesimo septimo, numero. 240. quod post Concilium Tridentinum, sessione decima quarta, capitulo septimo de reformatione, non potest episcopus dispensare cum homicida voluntario ad vllos ordines, ne- D que ad vllum beneficium etiam simplex, vt disponitur capitulo septimo, quamuis cum alio posset dispensare quoad ordines minores iuxta notata in cap. ad audientiam, & etiam ad beneficium per cap 2. de clericis pugnantibus in duello secundũ Anan. ibidem, modo sit simplex iuxta Panormitan. ibidem. & Felin dicto capitulo ad audientiam, & etiam ad retinendum curatum iam obtentum, licet non ad ob-

tinendum iuxta Decium in capitulo. Ar ii. 3. primo de iudicijs numero. 16. concordantem sic opinionem contrariam.

¶ Sed si quærat aliquis, quale sit huiusmodi homicidium voluntarium sit per cuius irregularitate, dispensandi potestas excipitur in omnibus facultatibus dispensandi super irregularitate factis tam summo pœnitentiario, quã legatis cruciatarum commissarijs, & quibusuis alijs. Respondetur est homicidium authore Nauarro illicitum intentum seu volitum in se saltem æquipollenter. Tunc autem æquipollenter est volitum in se, quando licet non sit volitum in se, neque in se intentum, est tamen volitum in causa adeo propinqua morti, vt moraliter vix sint compatibilia velle illam causam, & nolle occidere, cuiusmodi sunt nolle occidere, & velle venenum mortiferum propinare, & similiter ferire punctim circa præcordia, vel circa caput etiam cessim lædendo, vel perforando piam matrem cerebri, nolleque interimere, cõtra Caietanum secunda secundæ, quæstione sexagesima quarta, articulo finali, dicentem homicidam voluntarium etiam esse, qui sine animo occidendi id facit: ex quo, vt in plurimum sequitur mors illa subsequuta: sed de his satis, quia Nauarri sententia vera est quoad reseruationem, vel negationem dispensandi cum homicida voluntario. Quæ dispensatio videtur excepta in concessionibus dispensandi super irregularitate concessis à papa, sed de his postea suo loco latius sumus dicturi, nam hæc per parentesim dicta sunt, quo intelligentiam ad casum in quo clericus homicida tenetur, aut nõ tenetur restituere fructus beneficij habiti captaremus.

¶ Præterea supradictæ connectenda videtur tanquam illi affinis & illa dubitatio: vtrum si clericus homicida occultus sine dispensatione de nouo, post tale homicidium occultum, obti-

Universidad de Deusto
Biblioteca

neat beneficium, fructus eius faciat suos. Igitur quia quæstio hæc cuius meminit Corduba loco proxime citato, ex altera hac dependet. Iam prima hæc expedita est quæstio, scilicet quod collatio beneficij facta criminoso implicato crimine inducente irregularitatem non valet. Cum ergo secundum Cordubam, verior opinio sit contra Castrum de lege pœnali, & communiter contra illum teneatur, vt idem Corduba longe lateque in primo libro sui quæstionarij tradit, quæstione trigesima quinta, quòd talis homicida etiam occultus ipso facto irregularis sit, sequitur quod beneficium saltem curatum obtinere non possit, vt patet cap. finali. de temporibus ordinat. quia nemo ad id officij assumi potest, quod exercere non valet, & quia beneficium datur propter officium. sequitur collatio facta homicidæ nulla sit. Huic enim sententiæ suffragatur concilium Tridentinum, capitulo septimo, distinctione decima quarta distinctum de homicida occulto, quod nullo tempore possit ad ordines promoueri, nec illi aliqua beneficia ecclesiastica etiam cum non habentia animarum conferri liceat, sed omni ordine, & beneficio, & officio perpetuo careat. Quæ quidem ratio etiam militat in irregularitate quocunque delicto contracta, ad quod facit capitulum si celebrat. de clerico excommunicato, vel deposito cum eius glossa, licet quoad dispensationem non parum interest, quia irregularitas homicidij reseruata est papæ cum in quibusdam alijs dispensare possit ordinarius maxime, scilicet in occultis.

¶ Resolutorie iam ergo duo concludamus. Primum, quod homicida occultus, dummodo excommunicatus non sit, cum beneficio ante homicidium possesso priuatus non maneat, fructibus eius poterit potiri cum ante sententiam condemnatorij in se à iure latam titulo non careat, vt in sua quæstionario, libro primo, quæstione trigesima sexta, Corduba docet. ¶ Cæterum vt huiusmodi fructus citra scrupulum in suo ministrando ministerio possit lucrari, in dispensationem petendi mora non sit necesse est, quæ quidem dispensatio vti dictum est reseruata est papæ, interimque dum eam obtineat fructibus frui poterit.

¶ Secundum à nobis hic resolutorie conclusum est, quod si post homicidij delictum Romæ facta est collatio beneficij, stylus curiæ Romanæ inualuit, vt simul in censuris dispensetur, vt collatio teneat, ideo cum dispensatione manebit tuta, postquam per dispensationem obtentam à papa irregularitas sublata est, atque habilitatus mansit.

¶ Porro quoniam hic adijciet quis dubitare, vtrum cum sententia excommunicationis aliquis sit innodatus resignat in manus papæ vel diœcesani in suum fauorem beneficium, si antequam sibi fiat collatio, absolutionem ab excommunicatione obtinuerit, an collatio sit valida, quatenus eius fructus sibi possit facere proprios.

¶ Dicitur cum Corduba eadem supra citata quæstione, collationem plane fuisse validam, si tempore collationis iam ab excommunicatione absolutionem obtinuerat. Nam huius rei gratia in curia Romana prius præmitti solita est censurarum absolutio, dispensatioque super eis vt collatio suum sortiatur effectum.

¶ At talis homicida occultus, vel irregularis occultus, vel excommunicatus secretus causa vitandi grauem iacturam rerum suarum, vel honoris, vel personæ, dum non sit in mora petendæ absolutionis, vel dispensationis, potest præuia contritione, & confessione peccatorum quamuis non absoluatur à confessore, quia obstat censura excommunicationis reseruata superiori absenti, celebrare, tum sine culpa mortali, tum etiam sine incursione alicuius irregularitatis. Quia sicut iugum Domini suaue est: ita & mandata ecclesiæ nolentis cum tam graui iactura obligare, pie sunt interpretanda, vt ni mis grauia non sint, ita Corduba quæstione 142. limitans opinionem aliorum ait ei expresse subscribere Nauarrum in summa, capitulo vigesimo septimo, numero. 239. & supplementum. Quibus accedit Syluester, verb. Eucharistia. 2. quæstione septima. Castro quoque de lege pœnali, libro secundo, capitulo vltimo, conclusione secunda, & alij doctores plures hanc sententiam sequuntur. Et licet Sotus huic fauere videatur, tamen magis videtur inclinare in aliam opinionem, quam expresse sustinet Couarruuias in capite Alma mater. de sententia excommunicat. par. 1. §. 2. numero vndecimo, folio, 23. & 24. vbi ait talis occultus homicida, vel excommunicatus causa vitadi prædictam grauem iacturam non posse celebrare missam, neque sacramenta administrare, etiam præuia contritione, quia ante absolutionem & dispensationem indignus est, quia censuris ligatus est, ac proinde iure naturali celebrare & administrare sacramenta prohibetur. Cum hac licet non expresse videtur concordare Sotus in quarto, distinctione duodecima, articulo quarto, & distinctione decima octaua, quæstione secunda, articulo quinto. Sed tute poterit teneri opposita prout supra est limitata dum absit fraus, & fictio cõtra-Met. in sua instructione. Hæc super addidimus aliqualiter extra lineam, sed non multum dissona sunt à fundamentis, & principijs eius materiæ quam tractabamus, scilicet vtrum quia collatio facta irregulari est nulla, quia sua munia nequit obire, ideo fructus non faciat suos.

CAP. XCIIII.

An resignãtes in casibus hic cõtentis, possint aliquid fructuum percipere, & an accipiens solum titulum, abdicatis a se fructib⁹ teneatur recitare diuinas horas, & an nõ percipiens fructus, siue percipiẽs teneatur recitare si non potest per se, per aliũ vt pueri.

QVia nollem aliquam difficultatem præteriri, quæ ad hanc materiã de fructibus attineat, huc etiam illam quæstionem aduocare libet, quã etiam Corduba in additionibus ad casuũ conscientiæ tractatum, pertractat. q. 166. An canonicus qui iuxta sanctionẽ Pij quinti resignauit beneficium curatum in fauorẽ Petri, quia in eo residere nõ poterat, accepitq; in pensionẽ fructus beneficij. 15. aureorum valorem attingentes, ex beneficij seruitio, atq; primi anni. 40. aureis tantũ resignatario remanentibus possit tales fructus cum sub ista conditione resignauerit percipere. ¶ Et me in re alioquin prætacta immoremur, dicimus ad quæstionẽ succincte, Quod si literis nõ expeditis, canonicus resignãs imposuit, accepitq; pensionẽ, cũ literæ adhuc expeditæ nõ essent, quia eas papa concedere renuit, quia talis canonicus resignãs, ante huiusmodi expeditionẽ literarũ percipere pẽsionẽ nõ valuit, nec resignatarius in quẽ resignauit, eã potuit impẽdere, ambo simul, & excõmunicationis sententia, alijsque cẽsuris, & pœnis, in proprio motu Pij quinti, qui incipit, Intolerabilis, fol. 45. propriorum eiusdem motuum contentis se implicarunt.

¶ Subsequenter vero tanquam corollariũ

Universidad de Deusto
Biblioteca

lerium adiungimus primo, quod in pra A
ctica, & in regulis cancellariæ habe-
tur primo quod papa prouidens de
nouo beneficium aliquod, nisi valor
annualis fructuum exprimatur, talis
prouisio neutiquam valet. Secus est in
renunciationibus cum pensionibus dã
dis in fauorem renunciantium. Nam
tunc, quia in præiudicium consentien
tium est tantum, etiam sine expressio-
ne valoris talis concessio, seu prouisio
papæ valet.

¶ Secundo aduertimus, & aliam re- B
gulam inter regulas cancellariæ conti
neri, scilicet quod etiam non expedi-
tis literis ex eo tempore, quo papa con
cessit petitam pensionem, vel respon-
dit hat, pensio sic concessa, & percipi
à pensionario potest intra menses tot,
at post transactos tres menses pensio
percipi non potest, nisi expeditis, extra
ctisque literis & bullis ad eam pensio-
nem percipiendam.

Qõ ¶ Hinc patet quid etiam dicendum
sit, & ad illud dubium & casum, vbi pro C
ponitur Petrum beneficium curatum
resignasse in Ioannem cum conditio-
ne de sibi pensione soluenda: quia re-
spondemus, quod si nullus intercesserit
bullarum papæ consensus ad dictã pen
sionem constituendam, & ferri nequit
& ambo præterquam, quod sententia
excommunicationis manet innodati,
ipso facto priuati beneficio, & inhabi-
les ad illud, & ad alia beneficia effici-
tur, vt patet ex prædicto motu Pij quin
ti intolerabilis, anno Domini 1549. Si D
autem authoritas intercesserit papæ, ne
mini dubium, quin & talis pensio, &
ferri, & constitui possit: sed qui pollí-
citus est se impetraturum bullas, neque
impetrauit, si aliqua inde alteri resi-
gnanti sic subtequuta sunt damna, vel
pensio sine licentia papæ recuperata sit,
& talia damna damnum passo, ex eo
quod alter in mora impetrandi bullas
fuit refarcienda sunt, talisque pensio
iam soluta est restituenda beneficio,
vnde extracta fuit, vide circa hæc Syl-
uestrũ, verbo, Factum. quæstione quar
ta, & quæstione quadragesima quinta,
& restit. 2 § decimo tertio, vsque ad de
cimũ septimũ, & restit. 3 quæstio. secũ
da, vide Corduba de hac materia, quæ-
stione. 165.

Qõ ¶ Non inepte hic à nobis ascita est,
& hæc quæstio, de qua variatur inter
graues doctores, an beneficiatus qui
solum recepit in se beneficij titulum,
abdicatis à se fructibus, ratione tituli
beneficij tantum teneatur ad perso-
uendas horas. An vero qui omnes fru-
ctus sibi percipiendos reseruauit ad id
munus persoluendi horas subeundum
teneatur. Circa quam quęstionem duę
versantur opiniones oppositæ, altera
Cajet. in summa, verbo. Horæ canoni
cæ, & Soti de iustitia & iure, libro deci
mo, quæstione quinta, articulo tertio,
& aliorum, ex vna parte asserentiũ re-
ceptionem solius tituli sine fructibus,
non obligare intitulatum sic ad perso
uendas horas canonicas, & altera quæ
est Syluest. verbo, Horę. quæstione se-
cunda, & Metinæ de oratione, quęstio
ne nona, ex oppositi tenentium, talẽ
beneficij solo titulo potientem, ad
onus persoluendi horas canonicas esse
astrictum.

¶ Inter has opiniones Nauarrus in
summa cap. 25. nu. 103. & 104. non sine
exacta consideratione, & bene concor
dare nititur prædictos inter se dissidẽ
tes doctores: cui in hac concordatione
subscribit Corduba in quæstione. 186.
in additionibus ad tractatum de casi-
bus conscientiæ. Concordia, resolutio
quę quæstionis stat in hoc, scilicet
quod opinio Soti, Cajetanique est vera,
quando intitulatus taliter in solum ti-
tulum beneficij consensit, vt per autho
ritatem papæ resignator beneficij re-
seruauerit sibi omnes fructus pro pen-
sione simul cum seruitio, & cum tota
administratione beneficij, tunc quia so
la videtur hic interuenire via regres-
sus post renuntiantis mortem, solus re
nuntiatos sic beneficij tenetur ad onus
recitan

recitandi canonicas horas, & non sol- A
tus titulatus iste, qui solum obtinet titulum.
Quia qui subit onus, debet percipere
& commodũ, & è contra, qui cõmodũ
reportat, portare quoq; debet & onus.

¶ At vero secunda opinio oppositæ
Metinæ, & Syluestri verum habet in
casu, quo intitulatus iste in solam reser
uationem fructuum in resignantem cõ
sensit, si simul cum titulo possessionem
obtinuit, & administrationem, vel si
non obtinuit, si per ipsum stetit quomi B
nus obtineret talem & possessionem,
& administrationem, quia ad persolue
das horas, in hoc casu astringitur intí-
tulatus hic, quia Papa in bullis solitus
est id oneris imponere, quod qui reci-
pit fructus pro pensione, onera eccle-
siæ, vel beneficij subeat, cum autem in
hoc casu intitulatus hic aliquos fructus
percipiẽdi ius habeat, quia administra-
re tenetur, inseruire quę beneficio, li-
cet illos fructus non percipiat, quia ta
men in culpa est, & in causa quod illos
non percipiat: quia illos, vel remittit, C
vel non exigit, ideo à persoluendi diui
num officium, & horas onere, obliga-
tione que non excusatur. Et hæc opi-
nio media Nauarri cõcordans sic alias
extremas, potior esse videtur, & quia
certe ratione tantum solius tituli bene
ficij, vt bene asebant Sotus, & Cajetan.
non tenetur intitulatus ad horas in ca
su, quo concurrant hæ limitationes,
quas ad ijcit Nauarrus, scilicet quod
non possit intitulatus per se, neque per
alium percipere fructus, neque sit in cul-
pa, quod pro tunc non percipiat, neque
in posterum sit eorũdem beneficij fru- D
ctus recepturus tanquam debitos pro
eo tempore, quo eos non tulit. quas li-
mitationes animaduertat vult esse
Cordaba, quia deseruiũt inquit ad mul
tos casus.

¶ Hinc sequuntur notabilia hæc ve-
lati corollaria. Primum, quod pueri be
neficio intitulati, & similiter familia
res, vel amici pro quibus eum sint bene
ficiati eorũ patres, herivel amici fruct' A
beneficij capiunt tenẽtur ad canonicas
horas recitandas. tenẽtur inquam non
minus, quam si ipsimet fructus caperẽt,
regula qui per alium lib. 6. Accedunt
huic sententiæ Sotus, & Metina asse-
rentes, quod huiusmodi pueri non ini-
tiati sacris obtinentes beneficia requi-
rentia ministeriũ, ex quo parentes pro
ipsis fructus capiunt, tenentur si per se
præ ætate ad recitandas horas inhabi-
les sint, saltem per substituti, sicut in-
seruire beneficio, ita etiam persoluere B
diuinum officium.

¶ Secundum, quod ex prædictis se-
quitur, quod habens beneficium, vel as
sequutus beneficij titulum, quanuis nõ
nisi distributiones quotidianas capiat,
ad officium diuinum exoluendum re-
netur iuxta Nauarrum & Cord. loci
citatis etiã si tam tenues sint beneficij
fructus, quod ad beneficiati sustentatio
nem insufficientes sint.

¶ Sequitur ex prædictis tertiũ, quod
impediti centuris alias ante centuras
intitulati, qui si velent procurare cen- C
surarum postea incensarum absolutio-
nem, possent & inseruire beneficio, &
eius accipere possessionem, quam illuc
usque non obtinuerant, etiam si prop
ter censurarum obstacula, fructus be-
neficij nec in toto, vel in parte ferant,
ad persoluendum diuinum officium ma
neant obnoxij.

¶ Sequitur quartum corollarium,
quod si beneficiatus litigaret, & ha-
bita sententia fructus sequestratos, aut
ab aduersario perceptos obtinere debe D
ret, quamuis possessionem non accepis
set, neque accipere posset secundum
Nauarrum, & Cord. vbi supra & se-
cundum communem sententiam doc-
torum contra Sotum, & Paludem, &
Cardin. sancti Sixti, quibus quia magis
sunt Theologi, & hæc materia canoni
ca est non tantum in hac parte est assen
tiendũ, quatum canonistis cæteris pa
ribus, quia fructus percepti saltem post
litem contestatam debentur vero bene
ficiario, si vicerit, quamuis contra pos-

fessionem de proprietate litiget: tenetur interim ad persoluendas canonicas horas, quia quod litiganti etiam cõtra possessionem de proprietate debeãtur fructus, tam in rebus spiritualibus, quam profanis decisio est tot. 24. in notis, per notata in cap. grauis, & per Innocentium in cap. in literis de restitutione spoliat. & lege certum. C. de rei vendicatione & lege. & ex diuerso. ff. eod.

¶ Hinc infertur corollarium quintum secundum Nauarrum, scilicet non excusari ab officio diuino persoluendo cum qui in pensionem omnium fructuum consensit ei, qui in suum fauorẽ beneficium renũciauit prout quotidie fit, quia vere beneficiarius est, & possessionem beneficij habet, aut per eũ stat quominus eam habeat, & si vult aliquotam partem fructuum potest sibi capere, quia potest inseruire beneficio, & ad mercedem sui seruitij cogere eum, cui omnes fructus sunt reseruati. Fructus autem solum intelliguntur, qui de ductis oneribus, residui inueniuntur, l. fructus. ff. soluto matrimonio, cum notatis ibi, & Fœlin. in capi. ad nostram de iureiurando, sed non teneretur ratione collati tituli vt diximus, si consentit authoritate Papæ vt renuntianti omnes fructus, & omne seruitium, & administratio beneficij reseruarentur, quia is cum nihil possit percipere, neque possit seruire, nolente pensionario, nulla ratio exposcit, vt eum ad persoluendas horas obligemus, quæ secundum Nauarrum, conclusio est quotidiana, & singularis.

¶ Adde vniuersaliter, quod omnis beneficiarius, per quem stat quominus capiat fructus, siue, quia non vult capere possessionem, aut residere, non obstante, quod fructus non percipiat sua culpa, nihilominus, tenetur ad persoluendas horas.

¶ Sequitur sextum, quod antea diximus, sed gratia seruandi ordinis, hic etiam repetimus, quod capellaniæ collatiuæ, cuiusmodi sunt authoritate apostolica, vel ordinarij institutæ eo fine, vt iure spirituali, immunitateque ecclesiæ sint gaudentes, siue sint per præsentationem, siue per collationem, seu electionem prouidendæ, bene capellanos astringunt ad diuinum officium personaliter recitandum, licet huiusmodi capellis inseruiant per alios. Secus est si loquamur de capellanijs authoritate apostolica, vel ordinarij non institutis: sed solum à donatoribus, vel fundatoribus, seu testatoribus priuata authoritate erectis, quia hæc capellaniæ nec collatiuæ sunt, nec ecclesiastica beneficia, vt pote quę titulo ecclesiastico carent, quare nullã obligationem recitandi diuinum officium super suos capellanos inducunt.

CAP. XCV.

Vtrum præstimoniarij, & pẽsionarij non recitantes diuinas horas teneãtur restituere fructus, & quotam partem pro qualibet omissa hora, & cui est restituendum tunc, & an curati & alij beneficiarij in alijs etiam ministrantes non recitantes teneãtur integros fructus restituere,

PRocedentes vlterius ad ea omnia dubia, quæ de redditibus ecclesiæ, veniunt enodanda, in medium illud antiquum dubium adducimus, an præstimoniarij præstimoniales portiones habentes, & pensionarij, sub pœna amissionis fructus, seu potius sub conditione eos amittendi teneantur persoluere diuinum officium, & Corduba quidem in quæstione 187. in additionibus ad tract. de casibus conscientiæ memor huius dubij, ad illud ait opinionem sui magistri Merinæ negatiuam esse magis communem, approbatamque esse per practicam, & consuetudinem, scilicet quod pensionarij non teneantur ad horas secundum omnes, sed neque præstamistæ habentes titulum præstimoniorum. Sed circa præstimonia contrariam sententiam, quæ vera est, tuetur Sotus, quia in cap. quoniam de concessione præbendæ in sexto connumerantur inter beneficia ecclesiastica, beneficia habentia titulos ecclesiasticos, cuiusmodi sunt inquit Sotus præstimonia & quia licet instituta sint pro studio, sed non fine onere horas recitandi.

¶ At iam per extrauagantẽ Pij quinti, quæ incipit ex primo laterans. Concilij, cuius tenorem excepit Nauarrus summa Latina. capit. 25. num. 122. concertationi doctorum super hac quæstione silentium impositum est, vbi hæc per ordinem diffinita continentur.

¶ Primum quod quia ex Lateranensi concilio primo pia, & salubris sanctio emanauit, vt quicumque habens beneficium ecclesiasticum cum cura, & sine cura, si post sex menses, quam illud obtinuerit diuinum officium legitimo cessante impedimento non dixerit, beneficiorũ suorũ fructus pro rata omissionis officij, & temporis suos non faciat: sed eos tanquam iniuste perceptos in fabricas ipsorum beneficiorum, vel pauperum eleemosynas, erogare teneatur, & quia multorum animi suspensione tenebantur quisnam rata prædictæ ratio sit habenda, ideo insequentibus huiusmodi ratæ amittendæ euidentem rationem reddit dicens statuimus, vt qui horas omnes canonicas vno, vel pluribus diebus intermiserit, omnes beneficij, seu beneficiorum suorum fructus, qui illi, vel illis diebus ressponderent, ii quotidie diuidirentur, qui vero matutinum tantum, dimidiã, qui cæteras omnes horas aliã dimidiã, qui harum singulas, sextam partem fructuum eiusdem diei admittat.

¶ Secundo, in prædicta extrauaganti cõtinetur præstimoniarios teneri ad recitandum diuinum officium contra Cordubam, & contra alios deobligantes præstimoniarios præstimonia obtinentes à recitandis horis, quare cum tenor illius extrauagantis eos obliget sic diffiniendo, scilicet declarantes præstimonia, præstimoniales portiones, & qualiacumque alia beneficia etiam nullum omnino seruitium habentia obtinentes cum prædictis pariter contineri, id est declarat extrauagans tales pro rata omissionis officij, & tẽporis suos non facere fructus, sed eos tanquam iniuste perceptos in fabricas ipsorum beneficiorum, vel in pauperum eleemosynas erogare teneri.

¶ Ideo iam explosa est in hac parte omnis ante habita inter doctores controuersia. Vnde isti pro matutinis intermissis dimidiam partem, pro cæteris omnibus alijs simul omissis horis aliã dimidiam, & pro singulis sextam partẽ fructuum amittunt.

¶ Præterea de pensionarijs, quia cõmunis circunferebatur inter doctores opinio quod ad nullas horas dicendas tenebantur, iam & opinio hæc in parte explosa quoque est per sanctionem Pij 5. qui in fine prædictæ extrauagãtis sic diffinit, at quicumque pensionem, fructus, aut alias res ecclesiasticas, vt clericus percipit, eo modo prædicto ad dicendum officium paruum Beatæ Marię Virginis decernimus obligatum, & pensionum fructuum, terumque ipsarum amissioni obnoxiũ. At existimo, ideo signanter dictum fuisse de quocumque, qui vt clericus pensionem percipit, quia si quis titulo sæculari, vt quia coniugatus pauper est, obtinuit à Papa pensionem, hunc ad recitandum officium virginis, virtute huius extrauagantis nõ censeo obligatũ.

¶ Sed iam ex prædictis innumera pul-

pullulant dubia primo, an illud caput statuimus, Concilij Lateranensis sub Leone.10. habiti Sessio. 9. §. statuimus vbi statuitur, vt nemo beneficium curatum, aut simplex habens, qui elapsis 6. mensibus ab eius consequutione, sine legitimo impedimento officium diuinum recitare omiserit, pro tempore quo recitare omiserit, fructus suos faciat, obligationem eos restituendi induxerit in fabricã beneficij, vel in eleemosynas pauperum. Ad quam quæstionem respondendo Nauarrus sum. Latina cap. 25. num. 122. aut ex extrauganti Pij. 5. constare prædictum §. statuimus Concilij Lateranensis habuisse & habere vim obligandi, vnde hinc notat reprobari opinionem Soti, & nonnullorum dicentium nõ obligare prædictum §. statuimus, approbarique opinionem quam antea solitus erat Nauarrus habere contrariam, quare ex dicta extrauganti Pij. 5. ad perpetuam rei memoriam infert Nauarrus ibi, verũ esse quod dixerit declarando prædictũ § in dicto cap. quando notabili. 7. num. 32. scilicet quod prędicta restitutio fructuum non est necessario facienda fabricis ecclesiarum, vbi sunt beneficia: sed satis est eos fructus largiri pauperibus.

¶ Deinde secundo infert id quod sibi intulerat: & quo non semel se consolatũ fuisse dicit aliquos scholasticos pauperes. qui ob omissionem horarum recitandarum fructus suorum beneficiorum amisserant, scilicet quod satisfacit huiusmodi obligatus, si saltem de cõsilio cõfessarij. sic capiat eos fructus sibi tanquã si vni de pauperibus daret, qui addandum aliquid pauperibus teneretur, tum quia potest illud sibi accipere tanquam vnus ex eis, si vere talis est, saltem vt dictum est de consilio confessarij. & quoad forũ conscientiæ prout tradit Bald. in l. id quod pauperibus quæstione. 22. C. de episcop. & clericis. Cald. consilio. 39. de testamẽto. Anch. in consilio. 84. domina Apollonia.

¶ Tertio addit quod non sufficit restitutionem prædictam facere fabricæ, vel pauperibus, quãdo restituenda sunt lucrifacta per distributiones quotidianas, quæ debẽtur ijs, qui horis illis diebus, in quibus illi non recitarunt interfuerunt, quibus accrescũt per caput primum. de cleric. non residentibus. lib. 6. cum et adnot. & non sufficit dari pauperibus. quod debetur alteri arg. capit. ea te de iure iur. nisi quando ignoratur quis sit, capit. cum tu. de vsur. vbi glossa sic ait cum communi.

¶ Cui quarto corollarie accedit, quod idem eadem ratione dicendum esse videtur de fructibus ecclesiarum, vbi est statutum, vt fructus male percepti restituantur certis operibus pijs, quia istis operibus pijs, & non alijs fieri debet prædicta restitutio.

¶ Adde etiam quinto quod id ipsum ferendum est iudicium de quota quam corpus seu grossam canonicatuum vocant, quam canonici ita lucrãtur ratione suorũ canonicatuum, vt pars non lucrifacta ab vno, accrescat alijs, & obueniens tempore vacationis non reseruatur successori, qualem regulariter non habet canonicus secundum glossam singul. in cap. quod sicut de electione vbo consentire, sed diuiditur inter superstites iuxta notata in cap. relatum in 2. de testamentis.

¶ Sexto eadem ratione idem dicendum videtur de eo quod canonicus perdit ob excommunicationem, suspensionem, aut aliam quamcunque causam, sicut per hanc non recitandi, quia de similibus idem est iudicium cap. dudum. 2. de electionibus. non tamen tenetur ad restituendum fructus beneficij, eo quod in peccato mortali occulto, aut notorio fuerit, tum, quia id nullo iure cauetur, tum, quia licet Angel. teneat, quod sic verbo quinto clericus. 8. §. rosela tamen, & Syluester verbo clericus. 4. quæstione. 24. tenẽt quod ob hoc non tenetur: quibus accedit Nauarrus, tum per prædictum §. statuimus, quod id

id confirmat satis aperte, dum decernit beneficiarium, qui omissam fecit recitationem horarum non teneri ad restituendum quod primis. 6. mensibus à cõsequutione beneficij percepit. Per ipsum est autẽ illum in peccato mortali notorio fuisse si notorie omisit, & si occulte in occulto.

¶ Cæterum, quia inter referendum extrauagantis Pij. 5. tenorẽ plura emergunt dubia necessaria scitu primo forte quis hæsitabit, vtrum vniuersaliter omnis beneficiarius prætermittens recitationem horarum, omnes fructus integre pro rata tẽporis, quo horas omiserit, vel iuxta numerum horarũ omissarum restituere teneatur, & quidem pro parte affirmatiua facere videtur extrauagans Pij quinti quæ non recitantibus beneficiarijs prohibet fructus facere suos absolute sine exceptione tãti, vel tanti eosque restituendos statuit fabricæ, vel pauperibus.

¶ Igitur ad quæstionem mihi respõdenti libet hic Metinæ Salmanticensis in sua instructione confess. fol. 15. pagina. 2. sententiam sequi, quam etiam me docuit magister meus frater Dominicus de cuenas, quæ in his consistit punctis. Primo quod si beneficiarius huiusmodi sit, qui beneficium obtineat ecclesiasticum solam inducens obligationẽ recitandi, nequé aliud officium subeundum imponẽs, cuiusmodi est prestimoniale beneficium, talis ad integram restitutionem fructuum omniũ, quos ex beneficio, vel beneficijs huiusmodi retullit obligandus est si diuinas horas soluere prætermisit, quia iniquè tunc huiusmodi fructus præoccupauit, cum sine titulo illos fructus sibi vendicauit, obligandus est (inquit Metina) talis ad restitutionem omnium fructuum, vel quasi omnium, quia secundum ipsum non adeo rigide se gerere debet cum tali confessor ac cum latrone, qui ad perpendiculum omnia male ablata cogitur restituere: sed per inde cum illo confessor se habeat oportet, sicut cum alicuius optimatis famulo, qui & si per pusillum temporis, vel aliquantisper defuerit officio suo, non tamen omnino omni priuandus venit stipendio, sicnec talis omnibus euacuandus est fructibus.

¶ Secundo iuxta eius sententiã adijcimus quod si beneficiarius, qui omissas fecit canonicas horas is sit, qui beneficium obtineat efficia alia principalia annexa habens propter quæ adimplenda potissime fructus reportat, cuiusmodi est curatus, qui curam animarum gerit, qui & munus celebrãdi, & administrandi sacramenta obit, & regimine ecclesiæ fungitur, vel si capellanus sit, qui onus celebrandi missas subit cum huiusmodi beneficiarijs taliter se gerat confessor oportet, talisque restitutiõ adhibẽdus est modus, vt si verbi gratia capellania ipsi capellano tercentis aureis æquiualentes redditus reddat, diuinumque officium per annum persoluere omiserit: pro prætermissis horis centum aureos, id est tertiam partem reddituum restituens, ducentos aureos pro celebratis à se missis (quia eas celebrare potissimum ministerium erat, ad quod erat addictus) sibi reseruet, atq; retineat. Quod si per totum alias annum suum recitandi munus recte expleuerit, non ob id quod per dies paucos, scilicet per octo aut 10. dies à recitando diuinum officium defecerit, ad aliquid fructuum, vel reddituum capellaniæ restituendum est cogendus, quia famulus est tam magnifici domini, id est Dei, quare & si per parum temporis suo officio desit, non ideo talis seruus sua mercede, aut stipẽdio mulctandus venit.

¶ Si autem talis beneficiarius curatus sit curam animarum gerens, qui diuersa officia in ecclesia administrat, si eas suas vices recte gesserit, solumque recitandi officio defuerit, tunc beneficij redditus in tres, vel quatuor diuidens partes, tertias tres poterit sibi applicare pro potissimis ministerijs, in

Universidad de Deusto
Biblioteca

quibus ministrauit, dum modo pro officio recitandi horas prętermisso, quartam partem restituat, si per integrum annum recitare omiserit, quod si per dimidium anni in recitādo horas, etiā priuatim defuerit, sat erit ei dimidium illius quartę partis restituisse, & sic proportionabiliter, quod si per paucos dies recitare prætermiserit obligādus est ad restituendum nihil.

¶ Ad extrauagantem Pij. 5. quæ videtur in contra altare dicitur tripliciter apparet prædictis non obstare, primo, quia Metina loco citato censet à beneficiarijs alia officia potissima etiā annexa suis beneficijs habentibus præter recitationem horarum, si extrauagans prædicta velit omnes fructus integre fore restituendos, in his quoad integram restitutionem fructuum, eam esse pœnalem propœnam obligantem, cum iudex per sententiam mandauerit, ad eos omnes restituendos, & non ante, quia ante condemnationem iudicis, non integre omnes fructus restituere manet obnoxius: sed satis est si in cōscientia, prędicto modo, & quotam prędictam ex redditibus talis beneficiarius restituat.

¶ Secundo responderi potest extrauagantem posse intelligi, vt de his beneficiarijs tantum loquatur alia, vel alijs obligationibus non deuinctis præter obligationem canonicas horas recitandi, quia qui in alijs præoccupantur officijs suis beneficijs annexis, plenum est ad omnes fructus integre restituendos, non eos teneri: sed ad quotā prædicto modo moderatam.

¶ Vel tertiò motus proprius iste Pij quinti & hanc æquam explicationem admittit, vt scilicet cū dicunit ob omissionem horarum fore restituendos fructus intelligatur de quota tantum obligationi persoluendi diuinum officium correspondente, & non de omnibus fructibus, quod in secundam responsionem cecidit.

CAP. XCVI.

An canonici assistentes tantū personaliter choro, & ibi nō recitantes, sed dum: & data opera sine attentione beneficiarij recitantes teneātur fructus restituere.

ADhuc circa intelligentiam extrauagantis Pij. 5. perstentes grauiter dubitari contingit circa eam, vtrū canonici quibus videntur redditus ministrari vt assistant, ac suarum personarum præsentia officio diuino authoritatem conciliant, si horas canonicas in ecclesijs cathedralibus seu collegialibus non recitauerint in choro sed tātum priuatim in suis domibus, teneantur restituere eam omnem æquivalentiam, quæ æquivalet ā te perceptis distributionibus. ¶ Cuius quæstionis meminit Metina in sua instructione loco citato asseritque hoc esse dubiū graue, & quod soleat pluries interrogari, & quamuis fateatur aliquos non defuisse doctores, qui tenuerint eas distributiones in casu quæstionis integre fore restituendas, fateaturque motū proprium id visum fuisse significare: ipse tamen negatiuam tuetur partē, scilicet quod in hoc casu distributiones illę sic receptæ à canonicis non veniunt restituēdę.

¶ Ad vero adhoc affirmandū, his est inductus rationibus, scilicet quia potissimū munus gratia cuius, huiusmodi distributiones illis conferuntur, id est, vt sua præsentia, assistentiaque chorum aliaque diuina officia authorizātes ecclesiæ repræsentēt decorem, hocque munus videntur explere etiam dum vt praui ecclesiastici tales canonici consabulantur in choro inter se, etiam si officium diuinum non ibi persoluant.

¶ Secundo id Metina confirmat exemplo quia res haud incerta esse videtur quod clerici, vel canonici, dum processiones, vel exequias defunctorum funerales comitantes garriendo confabulationibus inter se habitis præoccupantur, nō ideo eas distributiones amittunt, quas fideles pro simili assistentia, & comitatu funeraliū soliti sunt erogare, nec aliquid discriminis interesse videtur, sed eadem prorsus ratio est de clericis, seu canonicis comitantibus sic processiones, aut tuderalia & de canonicis sic confabulando assistentibus diuinis officijs, & choro, & propterea concludit Metina extrauagantem Pij. 5. suæ huic sententiæ non aduersari. ¶ Sed in contrariū est, quod prædicta extrauagans Pij quinti tam clare contra hanc sententiā Metinæ dictauit, vt expressioribus verbis Papa non potuerit contra sententiam Metinæ edicere, dum Pius. 5. ibi sic in sua propria forma, & tenore verborum ait tamen si aliquis choro addictus, non recitans, omnibus horis canonicis, cum alijs præsens adsit, fructusque, & distributiones forte aliter assignatas sola præsentia iuxta statuta, consuetudinē, fundationem, vel alias sibi lucrifecisse prætendat, is etiam præter fructuū, & distributionum amissionem graue peccatum intelligat admisisse. hæc Papa.

¶ Igitur vt quid in hoc graui dubio, sentiamus aperiatur dico primo quod bene ait Metina contra alios, qui forte oppositum sentiunt, ex extrauagantis Pij verbis non clare conuinci, quod canonici priuatim domibus, v. g. suis, horas recitantes dum modo assistant horis in choro, licet eas ibi cum alijs non recitent, aut cantent teneantur ad integre distributiones perceptas restituendas. Nec enim id clare ex Papæ verbis est colligere, quia ibi dum Papa ait, tamen si aliquis choro addictus non recitans omnibus horis canonicis, cū alijs præsens assit, fructus & distributiones amittat glossari recte potest, vt loquatur de his canonicis, vel choro addictis, qui cum omnino horas recitare intermittant, nullibique, neque etiam priuatim eas recitent, sibi persuadent ad eas distributiones non restituendas sat esse, etiam si in choro inter horas canōnicas confabulati fuerint, ibi sua personali præsentia aititisse.

¶ Secundo addo, quod neque ista Metinæ sententia est omnino certa, nam & rationes Metinæ pro ea, suas non in apparentes solutiones habent, nam ad primam responderi potest, quod canonici garrientes, vel confabulantes in choro inter diuina peragenda officia tantum abest, vt sua personali præsentia choro, & diuinis officijs decorem, & authoritatem adiungant, vt more puerorum garrulantium, seu homuntionum leuium quantum est ex se, conturbent perstrepentes chorum, & diuinum officium deturpent, quare hac ratione tantū abest, vt cōtributionū mereedem mereantur: vt etiā à tali fastigio eminentię mereatur deturbari: sed ad cōfirmationem ex exemplo canonicorū comitantium confabulando ad ecclesiam funus, non deest in promptu ratio disparitatis, quia responderi potest quod cum eos ad talia processionalia funera inuitantes, ad pompam temporalem quandam funeralium videantur respicere, sicut in delatione vestium lugubrium, sicut etiam in ambiendo sepulturam honoratiorem in loco ecclesiæ digniori, solo illo comitatu canonicorū etiam inter exequias funerales garrientū, cū potius pro defuncto preces ad Deum debuissent fundere, videtur contentati scientes iā vsum. At sancta mater ecclesia nō contentatur neq; iure debet cōtentari, qa genus quoddā corruptionis, atq; peruersionis est: vt q sunt sic stipendiati pro cultu diuino propagādo, & decore quodā illud illustrādo, suis ibi garrulis locutionibus illud interturbēt, & quantū est ex se dehonestent, maxime cum ecclesia (prout decet)

Universidad de Deusto
Biblioteca

cei.) magis eo dirigat mentem, vt sui ministri quos alit quotidianis distributionibus, magis ibi cultum exhibeant Deo ore, & mente, quam sola quadam garrula, & obturbanti diuinum officiū assistentia corporali.

¶ Quare tertio concludo, quod licet sententiam Metinæ non omnino ausim damnare, sed nec omnino accepta re, nisi cū isto grano salis scilicet quod canonici qui in consuetudinem, vel quasi in cōsuetudinem duxere, in choro quasi per totas horas non recitare, sed potius ibi confabulari, etiam si priuatim domi, vel alibi extra chorū diuinum officium recitauerint, ad totas, vel quasi totas distributiones restituendas sunt obligati, quia iste distributiones institutæ sunt pro interessentibus canonicis horis nō assistentia tantum corporali cultui diuino repugnanti, sed illi accommoda, quia si isti canonici alia officia circa altare ministrantes peregerunt, propterea & fructus alios vltra distributiones perceperunt. Et tā dem vltimo addiderim cū reliquis, qui priuatim extra chorum recitant, in choro tamen ibi non recitantes si assistūt diuino officio, suis garrulationibus frequentibus non obstrepēdo, & cum alijs qui non ita grauiter delinquunt, aut notabiliter in recitando in choro (eū ibi præsentialiter assistant,) non deficiunt, mitius esse agendum, vt non ad totas distributiones ex mente Metinę: sed ad aliquotam partem earum maiorem, vel minorē restituendā pro proportione defectuum quibus in hoc deficiunt, in conscientia sint compellendi. Si autem notabiliter non excesserint, sed parum (quia teste philosopho, quod parū est pro nihilo reputatur) non est tantopere curandum vt propterea sint ad aliquid restituendum cogendi, sicut dicit magister Sotus inde iustitia quod non quicumque defectus moralis circa solutionem diuini officij obligat ad restitutionem fructuum, vt siquis pro libito mutaret diuinum officium sine dispensatione, & sine causa, vt si recitaturus de feria recitaret de sancto: aut è contra. Imo si duobus vel tribus diebus omitteret horas, non propterea ad restituendum maneret obnoxius, quia non ita ad vnguem, & stricte voluit Concilium Lateranense ligare.

¶ Sed iam post declarationem Pij .5. in sua extrauaganti, non auderem hoc tantopere extendere, vt extendit Sotus si ex prætermissione horarū per duos, vel tres dies iuxta supputationem Pij quinti notabilis resultaret arbitrio boni viri restituenda quantitas, quia tutius est illam restituere, aut certe cum commissario adhoc si deputatus est à Papa se componere.

¶ De eo, quod ibi superaddit Sotus, scilicet quod horas canonicas soluens, & si ob attentionis omissionem, quia verbi gratia dedita opera omittit attēdere mortaliter peccet: non ideo necessitatem incurrit restituendi fructus, dubitatur, an hoc verum sit. Nam certe Metina in sua instructione fol. 15. non assentiretur in hoc Soto, aut certe videtur à Soto dissentire, vbi tradit de substantia præcepti persoluendi horas canonicas esse taliter 7. horas canonicas recitare, vt cum debita attentione recitentur, reliquaque pertinentia ad modum recitandi, & tempus esse accessoria, & minus principalia. ¶ Et adhuc augetur dubiū. Tum, quia ecclesia hæc stipendia sustentationis ministris tribuit quatenus horas canonicas soluant quæ sunt laudes & orationes, quę nomine ecclesiæ ad Deum funduntur, at orationes data opera intētione vacuę orationes non sunt, cum oratio sit ascensio mentis in Deum saltem ex intentione. At vero qui ex consulto prætermittit attendere, is certe hac intentione caret. ¶ At si quis obiecerit quod ecclesia non iudicat de interioribus, ac propterea beneficiarios dedita opera recitantes sine interiori attentione, fructibus beneficialibus nō priuat, responderi poterit primo, quod licet, ita sit

sit quod ecclesia in foro exteriori de interioribus puris non se intromittit ad iudicandum, veruntamen iam vsu ticommunis opinio recipitur, quod ecclesia potest præcipere, & obligare ad actus interiores non quidem puros, vt considerantur in se: sed quatenus ordinantur ad actus exteriores, vt principia, vel causæ, vel circunstantiæ necessariæ actuum exteriorum, quatenus decenter fiant, vt sint actus virtutis, de quibus ecclesia potest præcipere. At vero oratio dedita opera, attentione vacua non videtur esse opus virtutis, sed irrisio, seu fictio: quare merito cap. dolentes. potuit præcipere vt deuote in quantum Deus dederit, persoluerentur horæ ab initiatis sacris, & à beneficiatis. At rogo qualiter deuote orat, qui dedita opera inattente, ac per consequens indeuote orat. Igitur cum de substantia orationis sit attentio saltem virtualis, vel in principio eius, quomodo meretur mercedem seu stipendium sustentationis, qui quia dedita opera non vult attendere substantialiter non implet præceptum ecclesiæ, quia nec substantialiter orat.

¶ Sed in contrarium est quia deuote, seu attente recitare est modus tantum. At omissio modi non inducit necessitatem restitutionis, sicut illam inducit omissio causę principalis, vel conditionis, sicut est videri in exemplo capellani, cui quis stipendium subministrat, vt missas certas celebret tanquam ob causam principalem, & sub ista conditione, scilicet si illas dixerit, siue deuote, vel indeuote illas celebrauerit, quis dixerit cum teneri ad restituendum stipendium, eo quod indeuote eas celebrauit? Neme sanę mentis id dixerit, quia deuote celebrare tātum est modus obligationem restituendi non inducens.

¶ Igitur pro decissione quæstionis dico primo opinionem Soti propter authoritatem tanti viri, licet eius rationes cum non satis persuadeant, quia vt diximus, satisque probauimus, attentio vt probe docuit Metina non tā est modus orationis, & præcepti ecclesiæ quā de eius substantia, non audeo condemnare omnino: sed neque eius opinionē. audeo approbare quia si quis exacte hanc quæstionem expenderit, rationes nostras contra Sotum efficatiores (ni fallor) esse reperiet.

¶ Quare resolutorie concludo quod si quis opinionem hanc Soti velit sequi me consule non tam libere faciet, sed consultius erit in hoc casu compositionem, cum papa vel eius cōmissario super restitutione si quę in hoc casu est facienda, facere. Nam & illud exemplum de missa indeuote celebrata à capellano, quæ nihilominus obligationem restituendi non infert, parum ad rem facit, quia talis deuotio non videtur tam esse de substantia missæ, quia missa siue deuote siue indeuote dicatur vera missa est. At attentio de substantia videtur esse orationis: quare respectu orātis nō est oratio substātialiter, quādo ex industria sine animo attēdēdi fit. Secus esset, si seclusō animo non attendendi horis oraret quia re vera attendere intendit, tamen in re negligenter fegerit etiam notabiliter in non attendendo, quia in hoc casu venit magis sententia Soti amplectenda: sed quando ex industria non attendit, neque vult applicare mentem in hoc casu opinio supra dicta Soti parum apparentiæ habet, vel videtur habere.

CAP. XCVII.

An excommunicatus, vel suspēsus beneficiarius, vel non residens in beneficio fructus faciat suos, & plura de residentia, & an non residentes teneantur ad integros fructus restituendos vel partem.

Universidad de Deusto
Biblioteca

ET si multa dixerimus hactenus de fructibus ecclesiasticis restituendis, adhuc inexhausta est materia, quia multa perstant dicenda: quare accedit & hic aliud pertinens dubium, vtrum beneficiarius suspensus, aut excommunicat' sui beneficij fructus faciat suos. Et nobis quidem placet in hac parte te qui sententiam Nauarri, qui summa latina, capitulo vigesimo quinto, numero. 124. eandem diffinit quæstionē, quę his absoluitur punctis. Primo dicimus, quòd suspensus à beneficio nō potest de fructibus beneficij dispendere, nisi ad se, & suos modeste sustentādos, & hoc si bona non habet vnde viuat secundum glossas cap. cum Vintoniensis verbo, admiserant de electio. Clemen. vt ij qui. de ætate & qualitate. capit. Pastoralis. ¶ fina. de appellationibus, recepta per Panormitan. & communem in locis ordinarijs, & in cap. Apostolicæ. de exceptio.

¶ At de suspēso à beneficio in pœnā, qui non potest facere, vt absoluatur, venit hic supra à nobis dictum intelligendum. Secus si suspensus est à beneficio ob cōtumaciam, & per ipsum stat quod nō absoluatur, quia est in mora obtēperandi iudici, & petendi absolutionem à suspensione, quia suspensio ob contumaciam tam facile tollitur, ac excommunicatio, vt recte sensit Decius in dicto ¶ fina. quare nihil videtur differre in hoc inter excommunicationem, & inter suspensionem ob contumaciam secundum Nauarrum.

¶ Secundo dicimus specialiter de excommunicato, quod excommunicatus maiori nihil de fructibus potest sibi accipere iuxta glossam receptam in dicto capitulo Pastoralis in fine. Ac hoc intelligendum est de excommunicato per quem stat quo minus absoluatur, sicut diximus de suspenso ob contumatiam.

¶ Sed quia hic Nauarrus solum de suspenso à beneficio meminit, adhuc plena absolutio quæstionis exposcit, vt de suspenso etiam ab officio tantum, quæramus, vtrum durante hac suspensione ab officio tantum, fructus beneficij possit facere suos. Pro intelligentia igitur casus prænotato, quòd per hoc quod quis est suspensus à iurisdictione, non censetur esse suspensus ab ordine, neque è contra. Neque suspensus à beneficio, est ideo suspensus ab ordine, vel iurisdictione alia ratione, quā ex beneficio sibi conuenienti, ita Nauarrus summa latina, capitulo vigesimo septimo, vbi agit de suspensione, num. 160.

¶ Igitur his præmissis directe ad quæstionem cum Nauarro primo dicimur, quod quia suspensus simpliciter ab officio, non ideo censetur esse suspēsus à beneficio quoad ea quæ dantur interessenti diuinis officijs, ideo beneficiatus, seu canonicus, qui simpliciter esset suspensus ab officio, si interesset diuinis officijs, pollet non obstante hac suspēsione eos capere fructus quos interessentes diuinis officijs alij beneficiarij similes ob id muneris capere solent, modo talis suspensio non sit tam diuturna vt tacite vel expresse habeat vim priuationis iuxta Bonifacium in Clementina cupientes à numero. 31. vbi hoc latissime probat, licet ei aduersentur Cardina. & Imol. Gaspar. Nam hæc ratio militat contra eos, quia multa ad beneficium pertinentia potest facere suspensus ab officio clericali, qualia sunt regere & gubernare illa, quæ ad se attinent, & alia quæ non sunt diuina officia quæ non sunt clericali officio annexa, id est ordini.

¶ Hinc sequitur inquit ibi Nauarrus se bene respondisse ad casum, de quo est consultus beneficiarium suspēsum, eo quod presbyter factus est ante annum vigesimū quintū cœptum, non perdidisse fructus beneficij, quia per illam transgressionem suspenditur tantum ab officio. Ex qua illatione Nauarri aperte colligitur responsio ad quæstionem quod non eo ipso quo quis beneficiarius suspensus est ab officio, amittit fructus beneficij, nisi hęc suspensio ab officio sit vt dictum est tam diuturna, quòd expresse, vel tacite æquiualeat priuationi. Et ita interim teneamus cum Nauarro sic limitante, licet Innocentius dicat simpliciter, quòd suspensus ab officio solum, non debet percipere fructus beneficij per caput Pastoralis de appellatio. Sed dicimus quod verum dicit: sed tamen iuxta prædictam limitationem Nauarri venit interpretandus, scilicet quando prædicto modo diuturna est talis suspensio.

¶ Vltimo pro maiori prædictorum intelligentia adijcimus, quod secundum Gasparem de Cald. cap. cupientes in Clementina. suspensus ab officio absolute, & non per dictionē tantum ab homine, vel à iure propter crimen graue, intelligitur etiam suspensus à beneficio. Quare tunc secundum Gasparem non faciet fructus suos iuxta cap. eos, & capit qui sacerdotium octuagesima prima distinctione: sed iam Nauarrus huius Gasparis sententiam eum nominatim citans refutauit. Quare si admittenda est, cum limitatione Nauarri moderanda est, vt sit vera duntaxat, dum suspensio ob crimem graue ab officio simpliciter, adeo diuturna est, quòd tacite, vel expresse priuationi æquiualens est. Secus si diuturna non ita sit, & secus est si sit imposita ob crimem leue secundum Gasparem, cui in hoc non aduersaretur Nauarrus, sicut etiam si esset ob contumaciam, vel ob infamiam lata suspensio, non ideo haberet annexam suspēsionem beneficij. Quare eos fructus posset talis beneficiarius percipere, quæ interessentibus diuinis solent dari, & etiam ratione regiminis, & gubernationis. Quare videtur sentire Nauarrus, quod suspensus simpliciter ab officio non ab his officijs, sed à diuinis officijs ordini cleri cali, id est sacro ordini annexis sit suspensus, non autem ab his quæ merus secularis solet exercere, sicut horas canonicas canere in choro, ad quod munus etiam sacrista laicus solitus est ferre opem, & se exhibere adiutorem, dū modo sibi non exerceret ex officio, quæ ibi in choro ab laicis exerceri non possunt, quia certo deputata sunt ordini. Sed si suspensus sit aliquis disiunctiue ab officio, vel beneficio secundum Nauarrum vbi supra, sententia propter incertitudinem non tenet secundum glossam, quare talis sic suspensus non desinit facere fructus suos.

¶ Præterea dubium graue exoritur, vtrum sine causa non residentes, vel sine causa plura obtinentes beneficia ad restitutionem fructuum teneantur. Igitur circa hanc quæstionem variæ circunferuntur sententiæ. Prima est Adriani in. 4. materia de restit. quæstione de clericorum bonis, & Maioris in. 4. dist. 24. & aliorum canonistarum, & aliquorum modernorum nostri temporis asserentium quod beneficiarij, siue inseruiant per alium siue per nullū, si personaliter nō residant ad restitutēdos omnes fructus, exceptis his quæ impendere sint necessitatis, sunt obnoxij. Nec huic opinioni suę apparētes rationes desunt primo quia stipendia dātur propter laborē personalē, qua ergo ratione aut titulo exigit stipendiū, qui refugit laborē? & quia in confirmatione huius apparet D. Paulus dixisse loquens de ministris. 1. Cor. 9. qui altario deseruit, de altario viuat. Ex quo negatiue arguendo licet inferre, quod si quis altario nō deseruit nulla ratio edicit, vt inde possit parare victum. Nam iuxta eiusdem Apostoli dictum ratio exigit, vt qui non laborat, nec manducet.

¶ Secundo viget argumentum, quia beneficium secundum axioma iuris datur propter officiū, qui igitur vices suasno præstat in officio, quo titulo vel colore exigit fructus beneficij? quare propter hęc argumēta cōcludūt iij doctores, beneficiarios nec p se, nec p alios mini-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ministrantes teneri ad faciendam resti
A tutionem fructuum ecclesiæ. Si autem
substituerunt vicarium dignum, huic
vicario vt pote digno qui omnes illos
fructus benemeretur omnium illorum
fructuum faciendam esse restitutionē,
quia ecclesia oēs illos suppeditat red di
tus propter laborem & industriam, quā
ipse vicarius adhibet: sicut & cætera
omnia,

¶ Sed hæc sententia confutatur ex
exemplari casu in republicis tempora-
libus contingenti, vbi etiam ministri
B temporales propter laborem, industriā
quę temporalem eliguntur, & tamen si
non resideant per se, vel per alios non
tātam improperatur illis hic defectus
residentiæ, vt ad omne stipendium re-
stituendum cogantur, maxime cum
per substitutos supplent residentiam.

¶ Et confirmatur, quia cum substitu
to à se vicario ad suas vices peragen-
das, tantum præstat stipendij, quantum
ille substitutus se obligat subire minis-
terij, vnusquisque bonus vir arbitra-
bitur satis abunde per illam satis com-
petentem partem fructuum substituto
vicario pro ministerio, beneficiarium
recompensasse, quare ergo residuam
(quæ remanet) partem fructuum non
poterit sibi reservare, postquam eum
substituto nulla vsus est iniustitiæ in-
æqualitate?

¶ Sed rogitabis forte qua ratione
cum eximatur à labore, reliquam par-
tem fructuum, sibi beneficiarius nō re
sidens vendicabit. Dico quod in prom
ptu est ratio, quia titulo beneficij pote
D rit sibi illam partem reservare, quia ti-
tulo beneficij curam subit dicendi ho-
ras, & residendi, vel substituendi vica-
rium cum contigerit ex causa legiti-
ma abesse. Quod si inuenerit vicarium,
qui minori stipendio inseruiat, poterit
tunc titulo beneficij reliquam partem
redditum sibi adiudicare. Sicut agri-
culturæ operarius, qui se obligatione
deuinxit ad excolendum agrum, pote-
rit minori erogato pretio agrum illū
A colere per alium. Hæc argumenta li-
cet non conuincant, reddunt tamē illā
sententiam Adriani, & Maioris, & alio
rum infirmam. Veruntamen hoc pro
comperto habetur, quod talis beneficiarius dūtaxat manet astrictus ad per
soluendum vicario substituto à se sti
pendij, quod illi dare pactus est, dum
arbitrio boni viri fuerit æquum, & ad
nihil amplius.

¶ Secunda vero opinio quæ in scho
B lis citatur est huic primæ prorsus aduersa affirmans beneficiarios non resi
dentes, etiam si nullum vicarium sub-
stituerint, nulla ob id teneri obligatio
ne restituendi, nisi per sententiam iu-
dicis ecclesiastici ad id condemnētur.
Huius opinionis Syluester est fautor,
verbo, Residentia. §. 9. & latius, verbo,
Clericus. 4. quæstione vigesima tertia,
& vigesima quarta, eandem tuetur Pa-
normit. cap. 10. de celebratione missa-
rum, saltem quoad beneficiarios horas
C canonicas non recitantes, quos ait ob
horas omissas ad restitutionem non te
neri.

¶ Rationes autem quibus hanc opi-
nionem imbiberunt, sunt hæ, primo
quia decimæ debentur clericis etiam
malis, & discolis, vt patet cap. tua no
bis. de decimis, ergo cum residentiam
non exhibere, horasque non persolue-
re, quædam malitia, & prauitas disco-
lorum clericorum sit, sequitur non ob
prædicta spoliandos fore fructibus de-
cimalibus, ita quoque videtur tenuisse
D Adrianus quodlibeto quinto, articulo
secundo.

¶ Secundum quod pro sua hac opi-
nione comminiscuntur, argumentum
desumitur ex eo, quod ista iura resti-
tuendi fructus sunt odiosa, ac propte-
rea non sunt ampliāda, nec extenden
da vltra quam reperitur expressum, &
mandatum in iure. At vero in iure ni-
hil tale reperitur, scilicet quod non re
sidentes sint obligati ad fructuum resti
tutionem, quia solum extra de clericis
non residentibus cauetur, quod priuen

tur

tur beneficijs, & cap. ex parte de cano-
A nicis non residentibus solum decernitur quod pro tempore quod non resi-
dent priuentur fructibus in posterum,
& nihil meminit de restituendis iam
perceptis, quod est argumētum eos ad
talem restitutionem non teneri.

¶ Tertio arguunt argumento, quo
putant totum negotium facessere.
Quia ministerium propter quod datur
principaliter beneficium non est con-
ditio vel causa, ob quam principaliter
conferatur beneficiarijs sustentationis
stipendium: sed est quidam modus quo
B beneficiū confertur. At vero omissio
modi adimplendi secundum iuristas
non inducit restituendi obligationem
sicut patet in exemplo capellani, cui
subministrantur redditus, vt celebret
etiamsi celebret indeuote, non ideo fit
obnoxius restitutioni, quia deuote ce-
lebrare solum est modus. ¶ Sed quia in
promptu erat illis negasse quod mini-
sterium ob quod stipendium tribuitur,
sit tantum modus, id ipsi probant, quia
inquiunt non dantur stipendia clericis
sub hac conditione, vt resideant, & mi
nistrent, sed eo quod clerici sunt, debe
tur eis stipendium sustentationis, quia
vocati sunt in sortem domini.

¶ At si replicueris, quo ergo titulo
iste beneficiarius non residens percipiet fructus? Respondet Syluest. scili-
cet quod titulo beneficij, quia suum est
beneficium, quia famulatum exhibet
ecclesiæ dicendo horas publice, vel pri
uatim celebrando, vbicunque sit, & alia
ministeria exercendo, quæ clericorum
propria sunt munia, quod & Panormi-
tanus allegauit & significauit, dum ait
D quod licet talis clericus beneficiarius
non residens non inseruiat huic eccle-
siæ, inseruit tamen ecclesiæ in commu
ni, & vniuersali ecclesiæ in ministerio
clericali, citatque Syluest. & alios pro
se doctores.

¶ Sed & hæc sententia magis verisi-
militudine caret, nam est fundamen-
tum, quo nititur valde debile, nec satis
A sē manet probatum. Imo concilio La
teranense solet allegari in cōtrarium,
quod contrarium fundamēti assump-
sit, scilicet quod beneficium datur pro
pter officium, ergo sensus & intelligen
tia Concilij est quod officium condi-
tio, & causa quædam sit, ob quam & sti
pendium confertur. Et Diuus Thomas
fundamento Syluestri refragari vide-
tur, qui 2. 2. quæstione. 87. articulo. 1.
& 3 expresse docet decimas propter cu
ram animarum dari clericis, sed & sa-
cra concilia ab hac sententia Syluestri
dissonant, sicut etiam sanctorum, & sa
B cri eloquij authoritates, quæ insonāt
stipendium dari propter ministerium
maxime. 1. ad Corinthios. 9. hoc insi-
nuat Diuus Paulus, & oppositum im-
probat Diuus Hieronymus, Isaiæ. 3. di
cens raptores sunt: qui metunt carna-
lia, & non seminant spiritualia. Et hac
ratione expugnari videtur hæc Syluc-
stri opinio, scilicet quia verbi gratia
populus hic de iustitia persoluit stipen
dium sustentationis ministro huic, er-
go & econuerso minister hic ex eadem
C commutatiua iustitia, debitor est: vt
suum ministerium peragat in populo,
alias inæqualitas intercederet in con-
tractu. Tandem in confirmatione hu-
ius adijcimus, scilicet capellanus, &
quicunque minister temporalis, cum
suo officio, ad quod tenentur defue-
rint, ad restitutionem obligantur, quare ergo soli beneficiarij ecclesiastici
cum in sua residentia, & ministerio de
fuerint, ab hac restitutione immunes
erunt?

¶ Tertia igitur post has occurrit opi
D nio quæ duobus se explicat punctis pri
mo asserens beneficiarium exhiben-
tem ministerium per alium, ad nihil
teneri restituendum, & hoc videntur
sufficienter confirmasse argumenta fa
cta contra primam sententiam. ¶ Se-
cundo affirmat beneficiarium, qui ne-
que per se, neque per alium exhibet mi
nisterium obligatione restituendi om-
nes fructus teneri, nisi adeo inopia la-

Universidad de Deusto
Biblioteca

boret, quod contemplatione suæ paupertatis posit sibi aliquid applicare, sicut applicandum veniret alijs pauperibus. Hanc sententiam tuentur Turrecremata septuagesima distinctione capit. sanctorum, articulo primo, & Gabriel in quarto, distinctione decima quinta, quæstione octaua, conclusi. tertia, & alij canonistæ ei suffragantur, in cuius probationem adducit Gabriel multa capita de clericis non residentibus: sed certe ex inde nihil vltra concludit quam quod beneficijs isti non residentes veniunt priuandi. Additur ab Gabriele in suę sententiæ confirmationem, & illa iuridica ratio: scilicet quod quando aliquid datur ob causam, illa non adimpleta datur repetitio, ergo qui per se, vel per alium, ministerium quod causa fuit, ob quam stipendium sibi tributum est, non adimpleuit, tenetur restituere omnes fructus.

¶ Sed profecto fautores huius sententiæ, ex duplici capite peccare videntur extrema in vtroque dicto sequentes, tum quia in primo dicto ansam præbent non residendi per se, sed per alium: cum tamen sufficienter de per se loquendo non impleat quisper aliū, quod tenetur facere per se, tum quia durissimum prorsus esset quod beneficiarij non residentes omnes fructus teneantur restituere. Et inde sequitur, quod paruo tempore non residentes, pro rata temporis, tenerentur restituere: quia eadem ratio militat & pro toto, & pro parte. Hoc autem summo rigore non caret.

¶ Igitur vt arduæ quæstioni fundamenta iaciamus hæc sequentia notabilia memoriæ lectoris commendamus. Primum, quod duo veniunt pensanda in hac materia, & officium, & beneficium etiam quod datur propter ministerium & officium.

¶ Secūdum quod ad officium, scilicet curatus, vel episcopatus consequuntur tanquam intrinsece annexa, & ex natura rei, & iure diuino, quædam ministeria, vt pascere gregem, dispensare sacramenta, conseruare bona ecclesiæ siue mobilia, siue immobilia. Ministerium vero annexum iure positiuo cura tui, aut episcopatus est septem recitare horas canonicas, missam decātare. Sed Euangelium, vel Epistolam, hunc vel alium ministrum canere ex iure positiuo ecclesiæ annexum est beneficio.

¶ Tertium considerandum est duplex genus bonorum annexum esse solitum beneficijs. Nam quædam sunt bona debita beneficiarijs de iure diuino, quoad substantiam, & iure positiuo quoad quotam, & hæc sunt quæ lege ecclesiastica in sustentationem ministrorum à fidelibus impenduntur, & quæ fideles ex necessitate soluere coguntur, vt decimæ & primitiæ. Alia vero bona sunt, quæ ex munificentia regum, vel principum collata sunt, siue ex dono fidelium obuenere, sicut Cōstantinus fertur multis oppidis donasse ecclesiam, inter quæ genera bonorum talis deprehenditur esse differentia. Quia illa quæ sunt primi generis, vt decimæ & primitiæ ob ministerium ecclesiasticum debitum iure diuino, & consequens ex natura rei, ministris impartiuntur. Secunda vero bona huius rei gratia ecclesijs collata sunt: quatenus ministri earum in pretio, maiorique honore haberentur, & quo liberius, promptiusque diuinis dum vacarent, populus Christianus inde, ex eorum orationibus, studijs, ministerijsq; plus commodi, & profectus spiritualis in dies sibi pararet. ¶ Nam & hac ratione tradit Diuus Thomas multa bona à fidelibus, monachis esse collata.

¶ Quartum notamentum quod memoriæ venit commendādum est quod bona quæ debentur clericis lege ecclesiastica impertita sunt illis principaliter, & sub conditione propter curam animarum gerendam, & propter ministerium diuinum præstandum, & hoc iure diuino, & hoc sententiæ Syluestri relatra-

fragatur. ¶ Secunda vero bona nō hoc sine principaliter, nec sub ea conditione prædicta, data esse censentur: sed sub modo & tanquam ob motiuum: vt honorificentius viuant, & libentius Deo, & populo suo exhibeant obsequia, & in hoc casu fundamentum Syluestri locum videtur habere.

¶ Quod antē prima bona iure diuino ecclesiasticis ob curam animarum debeantur, patet ex sententia domini decentis, digna est operarius mercede sua. Quod autem iure ecclesiastico propter animarum curam, ecclesia eadem bona contribuat patet: quia ecclesia nihil aliud in hoc gessit quam prætaxare quotam illius debiti, quod ob ministerium iure diuino debebatur, prædiximus, quod merces operarij ecclesiastici sint decimæ, & primitiæ. In cuius rei gratiam exemplum adijci potest de prædicatore, qui si seclusa lege ecclesiastica se exerceret in prædicando populo, deberetur ei quidē sustentationis stipendium non ob aliam causam, quam propter ministerium, quod de se præfert. Hoc autem fundamentū authorem habet Diuus Thomas supra de decimis, & argumentum huius fundamenti corroboratiuum est, quod in alijs tributis contingit, quod cessante causa, cesset & tributi pensio.

¶ Quantum vero ad bona secundi generis, quòd sub ista conditione gerendi curam animarum, & dispensandi sacramenta non sint data, inde clare scit: quia huius secundi generis bona, eodem modo sunt donata clericis: sicut & monachis. Monachis autem ob curam animarum, vel ob ministeriam principaliter esse donata, nemo est qui dixerit, quia solum per modū eleemosynæ eis sunt collata: ergo similiter & clericis censendum est esse tributa.

¶ Quartum exacte perpendendum documentum est, quòd clerici beneficiarij titulum beneficij obtinentes, siue resideant, siue non, fructus suos facere non desinunt, habēt etenim ius ad recipiendos illos, licet ex alio capite, vel radice ad eosdem, vel in parte restituendum ex defectu residentiæ teneantur. Quod exinde patescit, quia isti siue resideant, siue non resideant, dum non priuantur beneficijs, habent suorum beneficiorum titulos, & per consequens ius ad beneficia, ergo etiā habent ius ad percipiēdum eorum fructus, quia qui habet ius ad arborem, habet quoque ius, & ad eius fructus. Et hoc dictum ex hac ratione robur confirmationis accipit, quia si tales beneficiarij eo quod non residēt, vel suum ministerium non exhibent, titulo beneficij vel iure percipiendi decimas earum: fideles eis decimas soluere non deberent, quod tamen contra ius esse ambigit nemo.

¶ Quæ tum documentum, menti quoque figendum est, scilicet ex prædictis tanquam corollarium sequi, non parum inesse differentiæ inter ius stipendium accipiendi pro labore diurno vnius diei, quod quidem stipendium diarium dicitur, & inter ius accipiendi tale stipendium alicuius officij titulo, siue pro ministerio annuali, siue perpetuo. Nam in casu primo, qui laborem, & operam pro illo die non impenderit, stipendium diurnum, seu diarium non facit suum, eo quod faciendi suum non fit alius titulus, nisi illius diei impensus labor. At vero in casu secundo, fructus facit suos, quia ad id alium titulum obtinet, scilicet officij, vel beneficij, quidquid sit postea de restitutione, de qua postea venit à nobis dicendum.

¶ Idemque prorsus ferendum est iudicium de capellanis, qui per singulos dies, vel duos vel tres conducuntur stipendio sustentationis ad sacra peragēda, quia isti eo die, vel diebus quo, vel quibus intermittunt peragere sacra, non faciunt stipendium, vel denarium diurnum suum. At qui per annum vel perpetuo ad celebrandas missas con-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ducitur, licet missas dicendas omiserit, quia titulo non caret, facit fructus suos, quidquid sit de restitutione, de qua nihil modo, sed postea dicturi sumus.

¶ Vltimo vero venit considerandum quid in hac parte dicter ius naturale, & quid diuinum, quidve humanum, & an ius tale humanum sit pœnale non obligans ante condemnationem, an vero sit conditionale impediens translationem dominij, scilicet ante condemnationem obligans in conscientia.

CAP. XCVIII.

De conclusionibus quæ sequuntur ex principijs cap. 213. probatis circa restitutionem fructuum standō in iure naturali tantum.

POrro quoniam vltra quam voluimus, produximus disputationem præmittentes principia, atque fundamenta, & ne grauaremus lectorem disputationis succidimus telam, hic seorsum statuimus conclusiones, quæ ex prædictis documentis elici videntur.

¶ Quarum prima sit, beneficiarij non residentes ea omnia damna resarcire tenentur, quæ ex eorum absentiæ defectu sunt orta. Patet hæc conclusio, primo ex regula illa celebri restitutionis, scilicet qui cum tenetur ex officio obstare damnis, eis non obstat, obligationem ea restituendi contrahit: sed talis est huiusmodi beneficiarius, quippe qui ex officio vestes, ornamentaque ecclesiæ ne deteriorentur, & possessiones ecclesiæ conseruare in statu tenetur ne pereant, aut in pe

A ius abeant, ergo si ex sua incuria detrimenta contingant tenebitur ad ea restauranda. Quod etiam secundo exemplo pastoris materialis confirmatur, is enim si se desidem, negligentemque exhibuerit in custodiendo gregem, ad omnia damna sua incuria contingentia domino gregis reparanda tenetur, sicut etiam si curam pascendi non adhibuerit. Nam & etiam custos montium nisi recte custodierit, damnaque inferenda vitarit, ipsum quoque ad ea damna refarcienda, plane obligabimus: ergo beneficiarius, si cum sit pastor, non pascit spiritualiter, ex pastus defectu, vel aliunde damna prouenientia tenebitur restaurare. Hæc conclusio tantum abest vt ab ea dissentiat aliquis, vt sit communiter recepta.

B

¶ Secunda vero statuitur conclusio, beneficiarius, qui adeptus est præbendam, cui ex dono regis, vel fidelium aliqua bona sunt annexa, si neque per se, siue neque per alium residentiam præstiterit ad restituendum non tenetur, nisi forsitan in donatione aliqua expresse adiecta fuerit conditio, quæ per talem beneficiarium non sit impleta. Hæc conclusio patet ex exemplo de religiosis, quibus multa bona à fidelibus concessa sunt, vt Diuus Thomas secunda secundæ, quæstione. 187. articulo quarto tradit, quę illis citra conditionem vllam expressam donata sunt, quare eos obligatione restituendi, non oneramus, ergo ne que in casu conclusionis vlla emergit obligatio restitutionis, cuius potissima ratio redditur, scilicet quia in tali donatione bonorum facta à fidelibus, annexaque beneficijs modus quidam, vt more iurium dicamus intercessit tantum & non conditio ob quā collata fuisse dicantur.

C

D

¶ Vnde infertur Episcopum Toletanum, siue residentiam exhibuerit, siue non, ex bonis tali donatione possessis, ad vllam restitutionem

nem non teneri. Sicut etiam in hoc casu non residentiæ, beneficiarij, & episcopi ex tali dono fidelium possidentes possessiones, & prædia ad ampliandā beneficia, seu ad statum temporalē episcopatus adaugendum, liberi à tali restitutione esse dicantur. Fatemur autē quod si in tali donatione aliqua interfuisset cōditio, scilicet quod certæ missæ dicerentur, vel anniuersarium celebraretur, omissio horum quando neq; per se neque per alios id muneris, beneficiarij explerent, induceret obligationem restituendi, sicut etiam si titulo stipendij hæc bona consignata essent œconomo, aut thesaurario ecclesiæ, vt his officijs fungerentur, si his suis officijs defuissent, pari ratione restituere tenerentur, sicut beneficiarij decimas percipientes, neque sua ministeria gerentes ad restituendum manent astricti.

A

B

¶ Tertia conclusio beneficiarij, qui per se, siue per alium non exhibent ministerium debitum iure diuino, eodem quoque iure, bonam maximamque partem fructuum restituendi obligatione tenentur, non tamen ad omnes fructus tenentur, & hoc siue beneficium fuerit curatum siue non. Cum autem conclusio hæc duabus constet partibus, vtraque pars venit probanda & probatur. Primo prima, nam stipendia hęc ob ministerium impenduntur, tanquā ob causam principalem & conditionem, ergo non impleta cōditione, obligatio exurgit restituendi. Quā etiam corroborāt argumenta supra cōtra Syluestrum excogitata.

C

D

¶ Secundo patet, nam & capellanus sunm officium offerendi sacra non adimpleus ex iustitia sit obnoxius ad restituēdum bonam partem, ergo & etiā cæteri beneficiarij, sua officia præterēuntes, neque ea adimplentes.

¶ Tertio, quia absurdissimum prorsus videtur, & ab omni aborrens ratione, quod is beneficiarius particeps fiat omnium fructuum, qui nullū exhibet

A ministerium. ¶ Secunda vero conclusionis pars tum ex documentis præiactis illucescat, & ex exemplo supra allato capellaniæ, tum quia licet talis beneficiarius non ministret, tamen titulo, & cura & obligatione ministrandi nō caret, pro quibus poterit sibi aliquid ex fructibus vendicare, quod quantum sit istud aliquid, arbitrio prudentum relinquitur librandum. Hoc autem constitutissimū est illud ad minimum à tali beneficiario fore restituēdum, quod

B sufficiens stipendium foret ad loco suo vicarium substituēdum idonei. Quod si populus defectu sui beneficiarij coactus est cōducere sibi ministrum, quidquid stipendij huic ministro impēsum est à populo, populo restituendum est à beneficiario. Sed in curatis semper contingit relinqui vicarium, in simplicibus vero non sic, quare in his simplicibus certum ad vnguem nō possumus præstituere regulam.

¶ Quarta conclusio, stando in iure naturali, de quo nunc agimus, nam postea resolutorie dicemus, quod est tenē

C dum, stando prædiffinitioni iuris ecclesiastici positiui, conclusio inquam est. Beneficiarius qui ministrat per alium siue in curatis beneficijs, siue simplicibus, ad omnes fructus restituēdos obligatione non est astrictus. Imo in simplicibus ad nihil videtur teneri, dum tamen per idoneum vicarium sub ministret, sed incuratis ab aliquo restituendo non omnino manet liber. ¶ Quia vero conclusio hæc non vna sola constat parte, quo ad eius partē primam iā patuit ex tertia conclusione præcedē

D ti. Secūda vero eius pars patet, quia nulla apparet intercedere inæqualitas iuxta iustitiæ commutatiuę, si in simplicibus beneficiarius non resideos, sed suum beneficium explens per alium, nihil restituat.

¶ Sed tertia pars quæ restat probanda patet, quia regulariter beneficiarius curam gerens animarum, cum teneatur ex iustitia suo adesse ministerio,

Universidad de Deusto
Biblioteca

vix per alium satis impleri ministerium quod à se ex iustitia erat subeundum, quod & docuit dominus in Euangelio dum ait mercenarium fugere, eo quod mercenarius est cuius enim non sunt oues propriæ, parum curat de pastu ouium, aut de insultu luporum, & quia regulariter moraliterque loquendo dū spectatis, damnaque rerum temporaliū & spiritualium cōtingunt oriri ex eius absentia, licet non ita ad oculum interdum apparere videantur. Cum ergo ille suum ministerium per se implere subterfugiendo, operam det rei illicitæ, ac per consequens teneatur de culpa, nihil mirum, si ad aliquid arbitrio boni viri restituendum obligatum esse hic decernamus, etiam cum non ita euidenter damna hæc apparent, nam si omnino manifesta forent non esset locus dubitādi, sed iuxta prædicta essent integre reparanda.

¶ Et tandem vltimo corroboratur etiam quia in hoc prima opinio habet verum, quia illa obligatio est personalis & stipendium est personale maxime incuratis, ergo etiam si inserviant per alios substitutos, nō ob id ab aliqua restitutione facienda, liberantur beneficiati curati.

¶ Quinta conclusio, dum aliquis beneficiatus regulariter residet, si paruo tempore absit, etiam si aliquam paruā negligentiam incurrerit, pro rata temporis stando in solo iure naturali non esset obligandus restituere, nisi inde euidenter pateret subsequutum fuisse aliquod damnum, de quo secundum regulas prudentiæ veniret iudicandum. Hæc conclusio exemplariter comprobatur, sicut in alijs officijs, siquis per 3. vel quatuor dies abfuerit, dum regulariter resideat, nulla pœna mulctādus venit. ¶ Deinde hoc apparet, quia instituentes præbendarum probe nouerant aliquas similes negligentias fore committendas, & tamen connuentes per transferunt nihil pro his imponentes pœnæ.

¶ Ad idem dicendum esse videtur, dum beneficia sunt simplicia & tenues habentia redditus. Nam tunc visum est quibusdam, quod talis beneficiarius etiam si neque per se, neque per alium, suum ministerium impleat, si tamen alia ministeria clericorum peragat, vt recitare horas, non videtur ad aliquid restituendum obligandus, tum, quia titulo potitur, tum, quia inseruit ecclesiæ vniuersali, & quia communiter laborat paupertate, cum ergo sint pro vtraque parte opiniones, non videtur ad talem restitutionem in conscientia, ante condemnationem iudicis obligādus quale sit autem beneficium paruū, aut magnum: secundum regulas iuris, & prudentiæ venit pensandum. Qō

¶ Sed quia prædictæ conclusiones, earumque rationes solum vigorem obtinent persistēdo in iure naturali: ideo quid standō in iure nouo Concilij Tridentini de facto, & in conscientia teneā dum sit, expediamus oportet. Ante vero statuendas conclusiones, præmittasse breuiter oportet non solum episcopos, sed etiam parochos iure diuino, ad residendum in suis parochijs, ad prædicandumque populo teneri obligatione. Hoc autē præmittamentum ex Cōcilij Tridentino Sessione vigesima tertia, capite. primo de reformatione videtur esse collectum, quia alibi hoc non ita aperte apparet inquit Nauarrus summa Latina cap. 25. numero. 121. expressum, nam capite illo primo de reformatione sic edicitur cum præcepto diuino mandatum sit omnibus, quibus animarū cura commissa est, oues suas agnoscere, pro his sacrificium offerre, verbique diuini prædicatione, sacramentorum administratione, ac bonorum omnium operum exemplo pascere, pauperum aliarumque miserabilium personarum curam paternam gerere, & in cęteris omnia pastoralia incumbere, quæ omnia ab ijs nequaquam præstari & impleri possunt, qui gregi suo non inuigilant, neque assistunt.

¶ Se-

¶ Secundum prænotamentum iacitur quod quamuis residentia, vt elicitur ex isto loco Concilij Tridentini sit de iure diuino, tamen inter eas causas rationabiles, quæ excusant à residēdo pro tempore sunt Christiana charitas, vrgens necessitas, debita obedientia, ac euidens ecclesiæ, vel rei publicę vtilitas id postulans, ita Concilium Tridentinū capit. 1. Sessione. 6. decernit & quod causa huiusmodi approbanda est in scriptis à Romano Pontifice, aut à Metropolitano, vel eo absente à suffraganeo episcopo antiquiori residente, qui idem Metropolitani absentiā probare debebit, nisi cum absentia accidit propter aliquod munus, & reipublicę officium episcopatibus adiunctum, Cuius quoniam causæ sunt notoriæ, & interdum repentinæ, neque eas significari Metropolitano necesse erit. Poterit autem abesse duos, vel tres menses in anno episcopus ex causa, cuius iustitia scili ipsius episcopi conscientiæ relinquitur. ¶ Addit tamen contra faciēti nouam pœnam, vltra peccatum mortale, & pœnas statutas per canones antiquos.

¶ His præmissis est prima propositio, scilicet nunc iuxta nouas sanctiones Concilij Tridentini episcopus nō residens, nisi sit excusatus aliqua legitima causa iuxta declarationem concilij intelligenda, pro rata temporis absentiæ non facit fructus suos, & eos perceptos non potest tuta conscientia tenere, imo tenetur ecclesiæ fabricæ, vel pauperibus erogare, non obstante vlla cōpositione. Probatur hęc propositio ex dicta sessione, 6. ex quo obiter ait Nauarrus notandum istum casum esse, in quo non prodest compositio. Et hæc statutio cōcilij, sicut similis, quam fert de curatis, non est censenda ita esse præcisa, vt non obliget ante condemnationis sententiam, quia expressioribus verbis nequiuit concilium declarare illos statim fructus in conscientia ante condemnationem fore restituendos, quam dicendo quod etiam perceptos fructus non possit episcopus non residens tuta conscientia retinere, imo quod teneatur ecclesiæ fabricæ, aut pauperibus erogare.

¶ Secunda conclusio curati inferiores, & alij quicūque, qui beneficiū aliquod ecclesiasticū curam animarū habens obtinent, legitima causa non excusati, si nō resideant, vltra culpā mortalē, amissionem fructuū pro rata temporis absentiæ, cæteraque pœnas statutas per canones antiquos incurrunt, nec faciunt fructus suos pro tempore, quo sic fuerint absentes, neque tuta cō scientia illos retinent, nulla etiam declaratione superueniente, neque sibi in hoc prodest refugium compositionis, quare dominio fructuū videtur in hoc casu priuari, imo vt rectius dixerim, translationem dominij in eos, Concilium Tridentinum ita impedit, vt illud sibi non acquirant. Quare hæ conclusiones duæ, ita in pratica obseruandæ veniunt. Patet ex eodem Concil. Triden. Sessio. 6. decernit tamen, & declarat eadem sancta Synodus, quod quando huiusmodi parochos, vel cuā animarum gerentes causa prius per episcopum cognita, & approbata abesse contigerit, vicarium idoneum ab ipso ordinario approbandum cum debita mercedis assignatione ipsi relinquant.

¶ Addit vero & de his curatis concilium dicens, discedendi autem licentiam inscriptis, gratisque concedendā vltra hmeltre tepus, nisi ex graui causa non obtineant.

¶ Super quam literam dubitare visus est Nauarrus de sensu, quo sit intelligenda an modo ad abesse per duos menses, curati vel curam ānimarum gerentes indigeant licentia ordinarij data in scriptis, & licet fateatur hanc literam in vtramque partem flecti posse, tādem arbitratur parochū posse abesse duos menses absque licentia scripta, dum modo id faciat cum

causa,

Universidad de Deusto
Biblioteca

causa, quæ videatur ei iusta, tum, quia ante concilium id licebat, & à iure anti quo nõ est discedendũ sine iure nouo expresso, quę summe necessaria est cog nitu regula, & patet l. præcipim*. C. de appellationibus, etiam per argumentũ à contrario sensu capitulo à nobis secũ do de sententia excommunicationis, tum, quia episcopo qui magis tenetur residere, sic permittitur, tum, quia verba concilij habent, eadem omnino ter nanda esse quoad hoc in curatis infe- B rioribus, quę in episcopis, tum denique quia hæc pars est begninior.

Qõ ¶ Si vero quis quærat an Papa possit dispensare, & remittere hæc omnia, is hoc habeat responsum quod in pœna, seu pœnis, & in omni eo quod est de iu re positiuo humano dispensare Papa potest, sed in illo quod est de iure natu rali non ita libere potest, vt in materia de simonia quæstione 100. 22. art. 6. dis putari solet.

¶ An autem capellani regum perin de ac faciũt capellani papæ fructus pos C sint capere in absentia, quæstio est, de qua dicere Nauarrus summa latina ca pite. 25. numero. 12. dicit se fuisse roga tum. Nos autem hic iuxta mẽtem eius, & verba, respondemus affirmatiue pos se quidem illos eos fructus etiam in ab sentia percipere licite, si vtrisque tam capellani regum, quam Papæ eiusdem generis priuilegia sunt concessa. Imo & magis, si forte plus sit eis fabo re regum concessum, argumentum ca pite indultum. de regio. iure. libro sex to nec Caietanus dissentit ab his, quæ D ante concilium, quod post eum habitum est, seruanda esse Nauarrus, & nos præ diximus.

(2)

A

CAP. XCIX.

Quid circa residentiam statutum sit iure positiuo, & de multiplicibus causis excusantibus pro tempore a residentia beneficiarios vel episcopum.

POrrò quoniam, & de canonicis, & alijs beneficiarijs simplicibus non residentibus, quid stando in iure naturali sit, diximus: nunc si quid iure humano positiuo, de eis eautum sit expediendum venit. ¶ De ijs ergo canonicis dicitur primo, & de alijs, quorum secundum ius humanum præcipuum munus est assistere choro, ibique horas canere seu perficere, etiam si præsentes sint resideantq; in ciuitate, si tñ choro præsentes non sint, non faciunt fructus distributionum quotidianarum suos: sed eo pro rata absentiæ restituere tenentur, sta in 6. capit. vnico. de clericis non residentibus adiuncta glossa. Gabriela utem, & alij asserunt alios canonicos horis canonicis in choro interessentes canonicis nõ interessentibus distributiones amissas posse remittere, si velint, dum id non fiat in fraudem legis, vt ipse similiter à choro possint impune abesse, & hoc verisimiliter dicitur, nam secundum Nauarrum summa latina cap. 25. num. 123. distributiones quotidianæ quas amittunt, qui horis canonicis in choro non interfuerunt, illis accrescunt, qui in illis diebus choro interfuerunt per. 1. capit. de clericis non residentibus.

¶ De his vero beneficiarijs, qui non sunt addicti choro, si resideant, & tamen sua ministeria non exequantur, nihil reperitur in iure expresse. Dicimus ergo de his, quod si huiusmodi sint qui ad

ad aliud potissime ministerium magis A quam ad horas canonicas sint destinati, hac sola ratione, quia horas canonicas prætermittunt, secundum ius naturale, non tenerentur ad omnes fructus restituẽdos, imo nec ad vllos secũdum aliquos restituendum tenerentur. hac ratione enim nonnulli doctores excusabant præstimoniarios non recitantes à fructuum restitutione, sed iam ex extrauagãti Pij. 5. decretum reliquimus quid de præstimonarijs, & alijs beneficiarijs, quaeumque alia beneficia etiam nullum omnino seruitium habentia obtinentibus, & tamen diuinum officium omittentibus quo ad restitutionem fructuum dicendum est, quia diximus teneri, sicut etiam de quibuscumque alijs pensiones, fructus, aut res alias ecclesiasticas, vt clericis percipientibus diximus. Si tamen prædicti potius ad alia ministeria sint addicti, quam ad horas dicendas, si munia sua, & officia non adimpleuerint: tenẽtur restituere etiam, quia illa omittunt secundum magistrum fratrem Ioannem C de la Peña.

¶ Tertio aduimaduertendum est quod etiam de his non residentibus, nuper concilium Tridentinum Sessione 24. cap. 12. sic ait, canonici, & alij, qui portiones, vel dignitates obtinent: si vltra tres menses non resederint, prima vice ipsius præbendæ fructuum medietate priuentur, & secunda, omnibus fructibus illius anni, quod si adhuc perseuerauerint, possit procedi contra illos iuxta sacros canones, vt beneficijs pri- D uentur.

Qõ ¶ Porrò adhuc prouidendum superest, an aliæ sint causæ legitimæ excusantes à residentia. ¶ Igitur & hãc quæstionẽ absoluturi dicimus, primo quia omne beneficium quamlibet tenue iure communi requirit residentiam, vt habetur cap. conquærente de clericis non residente, & est communis sententia: ideo planum est eum peccare, qui in suo beneficio non residet nulla ip-

sum ab ea causa excusante.

¶ Sed quotuplex sit causa legitima à Qõ
tali residentia excusans, reliquum est vt dicamus. ¶ Prima igitur causa excusans est auditio Theologię ad quinquẽnium, & lectio illius donec duraverit, etiam sine licẽtia prælati, quia eam ius concedit capite fina. de magistris. Et idem est dicendum de auditione, & pręlectione iuris pontificij iuxta Archidiaconi in cap. 2. de priuilegijs lib. 6. & Panormitanum in dicto capit. fina. quod per nouas rationes erit Nauarrus se defendisse in capi. licet de præbendis: ad alias vero scientias licentia episcopi requiritur, nisi vbi contraria consuetudo viget per notata in cap. tuæ, de clericis 30
non residenti.

¶ Secunda causa est obsequium episcopi quoad duos canonicos, ac etiam alios, si occupentur ab eo in vtilitatem ecclesiæ suæ, vel cathedralis, non antẽ, si occupentur in seruitio suo personali, nisi ex vrgente causa, & ecclesia non indigente seruitio. cap ad audientiam de clericis non residen. adiuncta glossa ibi scribit Panor. num. 8. ad quod secũdum Nauarrum reducenda sunt capit. de cætero. & capit. cum dilectus eodem tit.

¶ Tertia causa eadem, vel maiori ratione excusans à residentia est obsequium Papæ per eadem iura, modo id habeat principaliter ad seruiendum, & non ad procurandum beneficia authore Angelo verbo clerici. 7. §. 2. sed non nocet, si minus principaliter inseruiat Papæ ad procurandum vt ex benevolentia ex obsequijs parta, beneficium sibi conferatur.

¶ Quarta est causa excusans licẽtia legitima secundum glossam receptam capite inter quatuor de cleric. non residen., sed si roges quænam est, aut qualis hæc licentia legitima, respondet Nauarrus summa Latina capit. 25. numer. 121. quod legitimam licentiam vocamus eam, quam datis, ad quem ea res pertinet, & ex causa boni viri ar-

Universidad de Deusto
Biblioteca

bitrio probabili & inscripta, quando id ius requirit.

¶ Quinta causa excusans à residentia est consuetudo honesta iuxta Innocent. cap. ex tuæ. de clericis non residentibus recepta à Panorm. in. d. cap. inter quatuor, cui accedunt alij communiter, licet consuetudo absentandi se sine causa, nihil valere possit iuxta eundem ibidem, & omnes nec etiam iusta causa absentandi se excusat, quando fit, ecclesiam debito obsequio defraudando, quia in omni casu obseruandum est, vt beneficium debito nō defraudetur obsequio, & subditi debita bona gubernatione non careant.

¶ An forte quis hæsitabit, an qui abest sine causa probabili cum licentia, aut sine illa, vltra peccatum ad restitutionem fructus teneatur antequam condemnetur. Igitur Panormit. capit. 1. de celebratione missarum, negat, ante cō demnationem teneri, nisi quando iure exprimitur. ¶ Angelus verbo clericus. 7. n. 1. tenet contrarium, sed iam hæc quæstio parum negotij nobis facessit, cum per Concilium Tridentinū, dicta Sessio. 6. de episcopis, & curatis, & alijs beneficium cum cura animarum obtinentibus, quod pro rata temporis absentiæ, non faciant fructus suos, nec perceptos possint tuta conscientia retinere, sic declaratum nulla obstante cōpositione.

¶ Sexta causa excusans à residendo est, quando ecclesia est annexa alicui dignitati, nam tunc talis beneficiarius habens annexam ecclesiam dignitati cum adesse debeat ecclesiæ maiori præcipitur, vt ibi instituatur canonice vicarius idoneus, & perpetuus, ita Concilium Tridentinū, ita omnes canonistæ.

¶ Septima causa est ratione studij præter casus positos de scholasticis studentibus per quinquennium in Theologia, & de eam legentibus, quos casus contra alios restringentes eos ad solam scientiam Theologiæ, extendit Nauarrus ad additionem & prælectionem iuris pontificij, additur & casus capit. relatum de clericis non residentibus, vbi cauetur quod electus in curatum illo anno saltem in subdiaconum ordinetur, & per. 7. annos vt studio vacet, & in scholis versetur à curatu possit abesse, post hoc sacerdotali ordine teneatur initiari, & interim, ne cura animarum negligatur, prouideatur minister idoneus. Vnde ista septennis vacatio, seu occupatio in studio excusat per septennium à residentia personali.

¶ Octaua causa est, casus ille, in quo quis duo beneficia licite possidere potest per licitam dispensationem, etiam requirentia residentiā, cum tamen certum est, quod simul, & semel in vtroq; residere non potest, quod in quibus casibus possit contingere, postea venit dicendum.

¶ Nona causa excusans est casus peregrinationis, vt impleat Hierosolymitanum votum, vt habetur, cap. fin. de voto. Quod tamen cum duabus limitationibus cōceditur primo, quod id liceat in casu, quo ex tali peregrinatione enormiter, vel notabiliter sua non lædatur ecclesia: secundò si prædicti beneficiarij tales sint, vt in Hierusalem possint verbo, & exemplo docere, sed quia forte ista concessio facta est, quando expeditio militum fiebat pro expugnanda terra sancta à fidelibus, quæ ab infidelibus erat inuasa, credo modo si consuleretur Papa non permitteret curatum alias idoneum, omissis ouibus Hierosolymā peregrinari solo in tuitu peregrinationis, nam inuigilare ouibus earumque solicitam curam gerere magnum obsequium & acceptissimum Deo est. Vnde certe videtur dicendum, quod si parochus dignus, emisisset votum peregrinandi in Hierusalem: ad votum istud forte non teneretur, nam ex inde iacturam patitur sua ecclesia & incumbere curæ ouium, res acceptissima Deo est.

¶ Sed iam vt etiam de causis excusantibus

tibus ad tempus parnum episcopos agamus. Decima causa excusans eos est impedimentum intrinsecum, nam licet tres causæ episcopos excusantes assignentur, necessitas impedimenti, & qualitas negotij, & personæ dispositio, omnes tamen hæ causæ in bonum ecclesiæ referendæ sunt, vt egregie adnotauit Sotus, inter quas causas prima est, quæ respectu prædictarum obtinet hic decimum locum, impedimentum, scilicet intrinsecum vt infirmitas, ratione cuius, episcopus ea laborans iubetur à medicis remeare ad patriam mutareque aerem & solum, tunc abesse poterit, dum talis absentia sine detrimento ecclesiæ fiat, nam si pro necessitate spirituali suæ ecclesiæ ratio exposceret ibi cum manere, potius sibi obeunda esset mors, quam oues in tali necessitate destituere.

¶ Adhanc causam reducitur: si causa recreationis, verbi gratia, vt inuisat cognatos, & parentes paruo tempore absit, ita tamen, vt per annum eius absentia non excedat duos, siue tres menses, siue simul, siue interpollatim vt recte Concilium Tridentinum Sessione vigesima quinta capite primo explicuit, dum modo tempore aduentus, & quadragesimæ, Pentecostes, & corporis Christi non contingat à sua ecclesia cū abesse.

¶ Vndecima causa à residentia respectu episcopi excusans est extrinsecum in ecclesia residendi impedimentum nempe persecutio solum prælatum inuadens. Nam tempore quo ipse solus persecutionem patitur, pro bono ecclesiæ potest prudenter fugere exemplo Diui Pauli, qui tempore persecutionis, missus per sportam euasit, & exemplo Sancti Thomæ Canturiensis episcopi, qui ad tempus recessit gratia persecutionis, & postea rediens mortem pro sua ecclesia, eiusque iuribus tuendis subijt. Sed & de Diuo Athanasio refertur hac de causa caute fugisse, vt se postea defensioni ecclesiæ Dei incolumem reseruaret. Si tamen persecutio non in se solum: sed in totum sæuiret populum, vnde contingit sæpe salutem populi spiritualiter periclitari, potius sibi oppetenda esset mors, quam in tempore tam deplorato, oues inuasas à lupis dimittere, quod optime confirmat Diuus Thomas. 22. quæstione. 185. articulo quinto, tum etiam tam ex authoritate Diui Augustini, quam Diui Gregorij patet.

¶ Duodecima causa excusans est qualitas negotij tripliciter occurrētis, nam aliquando occurrit negotium ipsius ecclesiæ particularis, cui præest, vt si pro commodo ipsius ecclesiæ, eo faream adeat curiam.

¶ Aliquando vero occurrit negotiū vniuersalis ecclesiæ, vt si ad concilium Generale, vel prouinciale necessitas immineat proficiscendi, potest tunc hac ratione ab ecclesia sua abesse. Nam & pars interdum patitur detrimentum pro conseruatione totius. Huiusmodi autem necessitas taliter debet vrgere: vt per alium non valeat suppleri. Nam salua censura tanti pastoris, id est Papæ aliquem episcopum fungi apud ipsum officio secretarij apostolici, vel auditoris rotæ & hac de causa à sua abesse ecclesia & in curia Romana perpetuo commorari non videtur satis idonea causa ad excusandum à residentia quia licet hæc talia sint negotia, quæ cōmodius per episcopos peragi possint tū in rei veritate pro alios geri possunt.

¶ Ad hanc causam reducenda videtur causa legationis, quando pro bono pacis totius regni ad componendam pacem episcopus mitteretur vt legatus. Si vero in sæcularibus hoc munus legationis subeat residentiam deserens, tutus non videretur manere in conscientia, quia pro commodis temporalibus alienis proprias spirituales non debet destituere oues. ¶ Ad hæc causam excusantem pertinet si ad cēpus pro aliquo bono ecclesiæ episcopus vocaretur à Papa. ¶ 13. causa excusans est, si episcopus

opus pro bono spirituali, & maiori alterius ecclesiæ ad tempus breue absit à sua, nō sicut in corpore naturali pars corporis interdum aliqualem iacturam patitur pro alia sic & in corpore ecclesiæ mistico.

¶ Decima quarta causa excusans est conditio personæ talis vt melius ab ipsa absente, quam ab alia præsente, cura ageretur ecclesiæ, & hæc ratio militare videtur in cardinalibus, qui cū sint flores totius orbis & personæ eminentissimæ, si sint episcopi episcopatus obtinentes propinquos Romæ, de quibus speratur, quod melius bono communi ecclesiarum prouidebūt, quia tum prouidere possunt, tum etiam visitare suas ecclesias propinquas, si tamen de facto visitent illas, sicut faciebat Caietanus, concedit ipse, eique subscribit Sotus, quod cardinales tales residendo in sua ecclesia Romana, possunt tales propinquos episcopatus obtinere.

¶ Decima quinta causa excusans additur à Caietano, quæ est casus, in quo propter magnam penuriam personarū alicui vni, quæ ecclesiæ cōmittetur, sed quia hæc causa est per accidens, & de raro contingentibus, quia penuria personarum vix contingit, ideo rarissime fieri deberet, quod si fieret, tunc quoque de per accidens, liceret titulare episcopum ibi habere.

¶ Tandem tam pro confessoribus concludamus primo, quod beneficia tius curam animarum gerens, si hoc causa iusta residentiam subterfugiat, non est absoluendus etiam si sit vir illuminatus, vel mille dicat se habere dispensationes.

¶ Secundo si sit beneficiarius beneficium obtinens simplex, si tamen alicui iure sit pensi, vel momenti, si nec per se, nec per alium sufficienter ei prouideat, non est ei impendenda absolutio, dum non resipuerit.

¶ Si vero sit beneficium simplex, substitutusque vicarium dignum, licet non sit omnino ita affirmatiue & eque to, quod maneat tutus in conscientia dicendum: sed neque neganda est illi absolutio, quia hic non videtur intercedere culpa mortalis intrinseca, & est casus vbi non reclamante ecclesia dispensatio episcopi, vel Papæ locum habere potest.

CAP. C.

Quoniam de residentia ecclesiasticorum dictum est, de ministris reipublicæ temporalibus an iure naturali teneantur residere forsitan quis dubitabit.

Sed quia brebitati studemus, dicimus succincte tamen, quod domini temporales licet non teneantur ad tantam præstandam assiduam residentiā sicut ecclesiastici, ad aliquam nihilominus tenentur, nā quia ideo stipendia tributorum accipiunt, tenentur tum subditos visitare, cum necesse fuerit, ratioque postulauerit, tum gubernare bonos iudices præficiendo, malos amouendo. Nam experientia docente didicimus ex præsentia dominorum rem publicam plurimum & adiumenti, & augmenti capere: prouerbiorū etenim 20. inquit Salomon rex qui sedet in solio regni sui, intuitu suo dissipat omne malum, quæ authoritas in rege potissimum locum habet. ¶ Et quia cum res publica perfecta sit sibi ipsi sufficiens, non debet quærere suum regē multo interuallo distantem nisi ad tantam distandū accederet causa rationabilis quia iā si præsint consentium in hoc q̄ rex suus, multa post obtineat dominia, & regna, ita etiā necessario cōstitue habet,

bet vt alijs quoq; regnis præsit. Deniq; sicut episcopi pro suę ecclesię bono, ac etiam pro maiori spirituali bono alterius particularis, vel vniuersalis ecclesiæ, ex iusta causa ad tempus licite possunt abesse: sic multo facilius id licentię dominis temporalibus est indulgendum, vide circa hoc dubium librum quem Torres edidit de residentia.

¶ Præterea de senatoribus, seu rectoribus populi regidores Hispanice nuncupatis specialis se offert ratio dubitandi, an ad residētiam personalem & præsentialem in suis officijs præstā dam teneātur. Cuius quæstionis memi nit Cordubæ in tractatu de casibus conscientię, quęstione 55. Igitur iuxta eius mentem absoluemus quæstionem per hæc dicta. Dicimus enim primo, quod tales tenentur in suis officijs præstare residentiam personalem, quia si nō tenerentur residere, rex vel respublica, nō teneretur eligere meliores ad hæc officia, & quia nomen rectoris nomen est operis, sicut nomē episcopi. Et quia alias si non tenerentur suis officijs adesse eadem inconuenientia sequerentur temporaliter, quæ sequuntur ex nō residentia spirituali ministrorum, vt experientia testę constat.

¶ Secundo dicimus, quod prædictis non obstantibus rectores, seu senatores huiusmodi iustis de causis à suis officijs abesse possunt ad tempus, scilicet ad sua peragenda negotia: tamen semp, vel ordinariè à suis officijs abesse si velint, id eis non licet, quia si suis negotijs proprijs se absentando, ordinarie volunt vacare: tunc dimittant tale officium requirens industriam, & præsentiam personalem.

¶ Sed causas istas à residentia hos excusantes forsitan quis scisciabitur. ¶ Dicimus in gratiam huius tertio inter has causas iustas reputari si in aliquod obsequium regis, talis rector addictus esset, vel si negotia regni, vel suæ reipublicæ gereret, vel si negotijs suis magni pensi, vel momenti ad tempus operam daret, vel si munus gubernationis ad tempus obiret, vel ex alia qua simili rationabili causa ad tempus se absentaret etiam per paucos annos.

¶ Imo recreationis captande gratia, potest talis rector etiam per maiorem partem anni abiens commorari, dum in talis senatus consultationibus, & regimine persentit suam absentiam non esse in causa alicuius iacturæ, vel defectus notabilis: quia ad casus cōtingentes, & ordinarios non desunt alij eiusdem officij rectores, seu senatores qui præsentes se exibeant, cum sufficientes sint, & idonei: dum tamen ipse interim solicitus sit ad inuestigendum, vtrum sua absentia damnum reipublicæ afferat, aliquando senatus consultationibus interessendo.

¶ Quarto adijcimus quod in casu quo talis senator, seu rector animaduerteret suam absentiam notabiliter reipublicæ incommodare, vel si casus tanti pensi, vel momenti eueniret, quod rempublicam maxime interesset ad prospiciendum bono communi eius, quod rector talis adesset: tunc nō effugeret culpam mortalem si tua præsentiam personalem subterfugeret adhibere. Citra hos contingentes casus, dum notabilis ex eius absentia non persentitur defectus, nec notabile reipublicæ detrimentum, culpæ mortali tribuendum non venit, vt prædictum, est, si personaliter non redierit, etiam si per maiorem partem temporis anni solatij capiunda gratia alibi versatus fuerit, dummodo aliquoties ad senatū redeat animaduertat an sua sit necessaria personalis præsentia. Ratio suprædictorum ex philosopho secundo physicorum, sumitur vbi docet necessitatem mediorum consurgendam esse ex suo fine, necessitatis autem rehdē dit finis, sēpusque est promotio, conseruatioque boni communis: ergo ex residentiæ defectu non oritur ter-

Universidad de Deusto
Biblioteca

publicæ notabile dispendium : sequitur culpa carere mortali tunc non residere, facit adhoc 12. quæst. 2 cap. terra las. & l. 2 ff. de integ. rest. ¶ In cuius probationis quoque gratiam præstituitur, & hoc documentum quod qñ aliquid dirigitur, vel mandato indicitur tanquam medium tantum in ordine ad alium finem: si alia ratione vel via contingit assecutio finis, iam ex tunc obligatio cessat adhibendi medium, quod solum medium erat ad obtinendum finem illum. Secus est si tale medium ad alios quoque adipiscendum conferret fines, cuius documẽti author est Metina. C. de restit. q. 14. folio. 52. col. 3. & de eleemosyna. q. 3. fol. 164. & 167. col. 3. & 4. Quod & rationibus exemplaribꝰ cõmonstrari potest. Nã iuxta doctrinam D. Th. 2. 2. q. 33. art. 2. ei suffragãtibus cõmuniter doctoribus, licet præceptũ corripiendi fratres fraternaliter cũ eos periculo mortis spiritualis, vel corporalis periclitari cernimus, oẽs nos obligatione sua astringat: tamen si hoc munus corrigẽdi fratrẽ aliũ, vel alios sufficientes suppleturos video, iã pro tunc ab hac obligatione corripiendi liberor. Si autẽ suo officio corrigẽdi fratrẽ in hoc casu eos deesse, vel defuturos conspicio, cũ notabilis deprehendatur in corrigendo defectus, obligatione tunc teneor corripiendi, adhibendique medium præstitutum à lege diuina solũ in ordine ad illum finem, id est ad emendam fratris, sic & in præsentiarũ in casu quo videt rector populi ex sua absentia rempublicam circa suam gubernationem iacturam non pati, nec defectum notabilem, quia alij sufficiẽter supplent, cum curet animaduertere, an sua absentia noceat, cum animũ gerat assistendi, si suam assistentiã necessariam esse nosceret, si ad tempus absit non venit de culpa mortali notãdus, quia nec negligentia residendi cũ culpa mortali coniuncta est, nisi talis negligentia sit quæ damnum in republicã notabile infert, vel diminutionẽ notabilem vel defectum circa eius procurandum emolumentum, vel augmẽtum, quia officiales ij reipublicæ nõ tenentur pro posse ad omne damnum reipublicæ paruum præcauendum sub pœna culpæ mortalis. Quod patet cum ex practica communi, tum ex stipendijs modicis, quæ ex suis officijs reportant, tũ etiã quia nõ omnis trãsgressio legum naturaliũ, diuinarũ vel humanarum mortalẽ inducit culpam, nisi quã do materia est grauis, vel excessus, vel defectus est notabilis, nempe cõtra charitatem Dei, & proximi quam tollit. Neque enim omnis superbia, anarritia, mendacium vel gula, vel furtum, vel proximi damnum culpa censetur esse lætalis: sic nec qualiscunque residendi negligentia mortali culpæ tribuenda est, nisi damnum inde obueniens, vel probabiliter obuenturum, notabile esse credatur.

¶ Quinto, ex prædictis hoc corollarium subijcimus vasallorum dominius, vel huiusmodi claræ notæ homo, qui obtinuerit senatoris officium non tenetur se abdicare illo, eo quod se officio queque, & cura proprios gubernandi vasallos implicatum videat etiã per totum annũ, quia cũ tã egregię conditionis, & authoritatis sit persona, magis rempublicam sua authoritate, fauore tutabitur, & iuuabit semel in attinentibus ad suum officium senatoris inuigilando, quam si cæteri minoris sortis consortes senatores, sæpe sæpius, atque ordinarie sunm officium interessendo senatui præsent, & quia ad negotia ardua magis reipublicæ conducentia, maiores hic poterit conferre suppetias.

¶ Sexto dicimus ex prædictis & aliud corollarium sequi, quod tunc dicẽdus est senator suo officio totaliter deesse, ac in eo non residere, illudque proinde mala conscientia obtinere, quando nunquam eo fungitur munere, neq; an dictã senatus ingreditur, sed solũ causa conciliandi sibi honorẽ ex titulo senatoratoris, & propter inde sibi accrescentia emolumẽta id officij in republica obtinet absq; causa rationabili à residẽtia illũ excusante, vt præfati sumus.

¶ Cæterum quoniam non satis est tenenda statuere suisq; rationibus obfirmare, nisi quoq, contrarias obiectiones diluamus: ideo duas contra supradicta has obiectiones hic dissoluẽdas proponimus. Prima est quæ in. l. si quis decurio. l. 1. C. de decur. obijcitur, vbi indicitur pœna senatori absq; principis licentia è ciuitate exeunti, &. l. curiales extra terminos, eodem tit. cauetur ne onus officij rectori seu senatori ciuitatis iniungatur, quo terminos exire cogatur ciuitatis, vbi rectoris officio fungitur: hoc quoq; cõprobat lex omnes. & lex duum virum. C. eo. titul. vn de Bartolus infert à senatoribus populi extra suã ciuitatẽ dominia, vel gubernamina acceptanda nõ fore propter id damni, quod ex eorum absentia in sua republica subsequi posset.

¶ Secunda quoq: obiectio contra supradicta ea est, vbi obijcitur negligentiã, culpãq; leue fungẽtis officio administrationis, vel reipublicæ mortalẽ esse iuxta glossam in cap. cũq; de officio archidiaconi, & in capite de officio custodis, vbi ob solam negligentiam, quę minor est leui culpa ab officio remouetur. ¶ Igitur ad primã obiectionẽ respondendum duximus primũ, quod author Baldo leges præcitatæ id contẽdunt edicere. Quod ad tale officiũ exactissime explendũ faciendũ esse censent, quatenus & tale officiũ, & fine defectu geratur, & reipublicæ nocumentum quod ex opposito prouenire posset vitetur. Sic ergo confitemur ex huiusmodi legibus, adiũctis alijs iuris naturalis rationibus recte istam regulã generalẽ concludi, scilicet quod ciuitatis rector, siue senator suo officio adesse obligatione est astrictus, eiq; inseruire, nisi obstiterit vel infirmitas, vel regis, aut reipublicæ mandatum quo ad alia peragẽda negotia mittitur, vel destinatur, vel nisi ratione alicuius litis sibi, siue suis rebus occurrentis, vel ratione aliquorum similium casuũ abesse contigerit.

¶ Secũdo ad respõsionẽ annectimus id quod leges de huiusmodi Senatoribus habiliũt videlicet, quod in alio officio extra ciuitatẽ administrare non valeant, nec citra licentiã regis inde foras exire, hoc quantum attinet ad ius humanum maiorẽ obligandi vim non obtinet, quã vsus communis cõprobat.

¶ Videre est autẽ nunc, regem in huiusmodi officia præficere optimates dominos vasallorũ, quod cũ id faciat, videtur cũ eis in hoc dispẽsasse quatenus si alias præstent, id quod de iure naturali tenentur, interim per interstitium temporis, vni officio, interim alteri, alternam præstantiam exhibẽdo maneãt tuti: si in aliquo desint, quod solum eis præcipitur per ius humanum?

¶ Ad secundã vero obiectionẽ id primũ damus respõsum quod quia nõ solum de lata culpa, sed etiã de leui tenẽtur culpa huiusmodi ofũciales iustitiæ in republica, quia gratia tã sui, quã etiã reipublicæ hæc munia seu officia suscipiũt secũdũ doctores cõmuniter, ideo nõ solũ diligentẽ curã, sed & diligẽtio rẽ proposse in prouehendo, & cõtinendo bonũ cõmune reipublicæ tenẽtur apponere. Sed tamẽ illa culpa leuis est quã tũc cõmitti cõtingit, quando quis in suo officio, vel circa illud in eo negligens fuit, in quo sui similes officiales cõmuniter nõ debẽt delinquere, aut deficere. Hæc autẽ culpa leuis dicitur respectu culpæ latæ vel leuissimæ, sed nihilominus nõ ob id desinit esse culpa mortalis in senatore populi, quando hæc culpa etiam leuis in causa est, quod in gubernatione reipublicę notabilia detrimẽta oriatur vel oriũda fore timeatur. Alias hæc culpa leuis, culpa nõ erit mortalis autore D. Th. vbi sup.

¶ Cæterum adhuc in ambiguo manet difficultas hic scitu digna, cuius veritatem non parum refert hic patefacere

Universidad de Deusto
Biblioteca

cere vtrum cum in senatoribus vel officialibus reipublicæ,& in alijs in quibus ratione contractus iusti gratijs sui, & partium aliarum hæc culpa leuis eò tingit vt sit solũ peccatum veniale non attingens ad mortale inferat obligationem reparciendi, & restituendi ex tali leui & venali culpa subsequuta notabilia damna,quæ vitarentur, si hanc leuem negligentiam vitassent,vt verbi gratia si senator populi absens, venialiter negligens fuit in non aduertẽdo, vel resciendo ea quæ ex sua absentia in republica acciderunt damna.

¶ Et quidem circa hanc quæstionẽ videtur Victoria sententiã insinuare dum loquens de confessore, ait quod dum mediocriter sit literatus,etiam si in mortali fuit incuria,non propterea tenetur ipse restituere restitutionem, quam non mandauit faciendam,sed de confessore in principio libri quid in hoc casu sit tenendum diximus.

A

At quia Sotus de iustitia,lib.quinto quæstione septima,articulo tertio, in hac parte aperte docet licut retulimus antea,quod ex leui culpa non pertingẽti ad culpam mortalem, non obligatur quis ad restitutionem ex tali culpa contingentium damnorum, tãdem iam hanc quæstionem absolutam supra reliquimus vbi cum Nauarro in summa latina,numero.184.capitulo decimo septimo, & cum communi contra Sotum conclusimus,quod qui tenetur de culpa leui,tenetur de damno dato ex culpa eius leui, etiam si talis culpa ad mortalem in foro conscientiæ non perueniat. Hæc igitur communis opinio tenenda est,quia hæc obligatio nõ tam descendit ex peccato,quam ex natura contractus: Cui sententiæ subscribit quoque Frater Antonius Cordubẽsis in illa quæstione. 15. tam citata addens huic assentire doctores supra allegatos, & quamuis Panormitanus in capit. cum causa de testibus asseueret iudicem ob hanc causam leuem non teneri ad damna:tamen huc ibi glossat Cor-

B

C

dub.vt procedat in iudice,qui non ipsũ se offert,aut officium obtinere procurat:qa tantũ procedit in eo,qui iussus à superiore, illud acceptat: exterũ si ambit hæc officia senatoris, iudicis, eaq; impetrare solicite studet, circa ea ex leui culpa etiã veniali delinquẽs ad dãna subsequuta teneri, maxime si alij non desint, qui maiori solicitudine,& reipublicæ maiori profectu hæc exercere possint officia.

¶ Sed & de confessore hic affirmat Corduba,quod si ipse se ingerat ad cõfessiones audiendas tenetur de leui culpa. At hoc summa lati. cap.4.nu 3. refutat Nauarrus asserens confessorẽ etiã non iustum,sed se vltro offerentem ad audiendas confessiones solum teneri de lata, quando solum in gratiam pœnitentium ad eos audiendum se offert. Quando vero æque principaliter onus confessionis audiendæ adiuit tam in gratiam pœnitentis, quam propter se, de leui tantum , & lata culpa tenetur. Quare ob id quia sese obtulit nõ tenetur ad amplius,quam ad vitandam culpam latam,aut leuem, & id quod communiter eidem officio operam nauantes euitare solent. Et hoc in toto orbe videmus communiter obseruari , ac subinde idem censeo dicendum de officialibus iustitiæ,quod etiam si se offerant,quia gratia sui & etiam populi suscipiunt ministerium,de leui culpa tantum tenentur,& non de leuissima,vide Sylues. tit.culpa.quæstione.4. & tit ad ministratoror , quæstione secunda & quarta.tit.confessor.3.in principio.

¶ Qua ratione resolutorie,& vltimate concludendum est iuxta regulã generalem , senatorem in suo officio residentiam non præstare solitum ordinarie non carere peccato (licet non semper contingat esse mortale) nisi rationabilis causa ab omni culpa eximat, quia ex iusta causa abest.

C A P.

D

C A P. C I.

De illa quæstione ardua an liceat plura beneficia habere, siue curata siue simplicia ex aliquibus causis iustis, & an istis concurrentibus opus sit dispensatione,an post Concilium Tridentinum ratione causæ Cardinalis quis excusetur.

QÕ POrro quoniam vitio nobis daretur si materiam,quam suscepimus examinandam suis omnibus numeris non absolueremus,ideo adhuc & hoc graue dubium hic proponimus disputandum an habere plura beneficia ecclesiastica quis possit, vt ex istius quoque dubij illucidatione innotescat an ex tali pluralitate beneficiorum, aliqua restitutionis obligatio emergat. Hæc quæstio quoniã solẽnis est apud Theologos & canonistas super caput de præbendis,& dign.cap.de multa. & cap.extirpandæ , & de clericis non resident. cap.quia nonnulli.& 7.dist.cap. sanctorum.in decretis,ideo agitare cã oportet pro vtraque parte.

¶ Arguitur ergo primo p parte affirmatiua , quia plura obtinere beneficia res est quæ consuecuit tolerari ab ecclesia, vt patet.21.q.1.c.relatio.& c.illud.

¶ Præterea quia si plura beneficia possidere iniquum est,id erit plane,vel quia incompatibilia sunt,aut quia plurium præbendarum est excessiuum stipendium,vel quia cura animarum, vel copia quium exuberans valde est,& ex cedens: sed nihil horum obstat,quominus retentio plurium beneficiorum licita sit,quod patet de singulis , & primum patet , quia aliquando vna sola præbenda,maiori numero ouium constat,maiorique præstat stipendio , quã aliæ quatuor etiam pingues præbendæ : vt est videre in præstantia archiepiscopatus Hispalensis,& Toletani.

A

¶ Facit quoque & in confirmationẽ huius affirmatiuæ partis quod iure humano factum est , vt iste diœceses per plures præbendas distribuerentur , ergo eodẽ iure humano poterunt adunari. Hæc autem adunatio tunc reipsa vere fit:quãdo vni papa plures simul præbendas confert:ergo licita est talis retentio pluralitatis beneficiorum.

B

¶ In oppositum est,qui ex Bernardo citatur locus,vbi minatur,quodqui nõ vnus,sed plures est in beneficijs , non vnus,sed plures erit in supplicijs.

¶ Secundo in contrariũ militat q; re fidẽtia decreta est de iure diuino:esse at qui pluribus beneficijs onustus est: vt in omnibus residere sieri nõ potest: ergo talis pluralitas iuri diuino repugnat. Circa hanc quæstionem, quæ valde ardua est præter canonistas supra citatos consule Turrecremat.art.3.& 21. q.1.cap.1.consule quoque & Theologos in.4.dist.15.Gabrielem.q.8.Maio. dist.24.q.4.Adria.quoq; ibi,& D.Tho. quodlib.9.art.15. Caieta.verb.beneficium,Syluestrum etiam Beneficium.9. vbi latè,& bene disserit ista.

C

¶ Ne autem in hac per grauique estione , sine fundamento contingat nobis conclusiones responsiuas structere: primo fundamentum hoc ex illo quodlibeto D.Thom.elicitum præfaciamus, scilicet quod habere plura beneficia nõ perinde intrinsece malũ est sicut odiũ Dei,quia si sic intrinsece malum esset; nusquam in perpetuum liceret:aut tali malitia careret.¶ Sed neque obtinere plura beneficia intrinsece bonum est: vt dilectio Dei . Nec vero sicut leuare festucam omnino actus indifferens est ad bonum, vel malum cõtra alios quia habere plures præbendas , plures in se inordinationes continet , quas illo

D

Universidad de Deusto
Biblioteca

quodlib. 9. artical. 15. connumerat D. Thom.

¶ De quo ergo numero, vel genere actionum humanarũ est pluribus præbendis potiri? Respondet ibi D. Thomas, & est maxima eius moralis, quod sunt quædam actiones, quæ absolute consideratæ deformitatem, & inordinationem quandam important: quę tamen aliquibus circunstantijs aduenientibus bonæ efficiuntur sicut occidere hominem, vel percutere in se deformitatem quandam importat: sed si addatur occidere malefactorem propter iustitiam, vel percutere delinquentẽ causa disciplinę non erit peccatum, sed iusta opus. In numero autem harũ actionũ videtur esse habere plures præbendas inquit Diuus Thomas. Nã ista possessio plurium præbendarum has inordinationes præseferre videtur. Nã primo stipendium debitum pluribus vnus solus exhaurit. Secundo, quod nõ recta cura habetur de beneficijs, sed tãtum diligens vigilantia de demetẽdis fructibus. Tertio, quod vnus esurit: dũ alter ructans crapula, ebrius est. Quarto, quod intentio instituentis beneficia, fraudem patitur præter innumera, quæ post hæc sunt referibilia mala: mala ergo hæc nisi maiori aliquo recompensanda veniant bono, pluralitatem beneficiorum damnabilem faciunt.

¶ Secundum & hoc quoque præsupponitur fundamentum quod aliud iudicium ferendum est circa pluralitatem beneficiorum, stando in iure naturæ: & aliud peritando in iure humano antiquo, & aliud quoque perstiendo in iure humano nouo. ¶ Sunt autem assertores quidam de professione canonistarum, qui audaster astruunt: quod si solum respiciamus ad ius diuinum, seu naturale papa non prohibetur dare plura beneficia pro libito etiã sine causa, magis quã si plura largiretur alicui poma, aut pantiora. Hoc ita dicunt hoc solo persuasi fundamento quod papa sit dominus beneficiorum. Vnde si cõtingat esse prodigum, & peccare in dispensando, receptor illarum plurium præbendarum, nihilominus (inquiũt) manebit tutus in conscientia, quia nemini in hoc infert iniuriam, sed hæc assertio adeo manifeste falsa est, vt impugnatione non indigeat, quia papa non est dominus beneficiorum, sed dispensator duntaxat, vt materia de symonia solet disputari.

¶ Igitur his præstitutis statuitur prima conclusio loquendo de iure diuino, ex ipso iuquam iure diuino, aut naturali nemo plura beneficia obtinere potest: nisi ex rationabili causa, & interueniente quoque dispensatione superioris. Sed si quæras causa hæc ratio nabilis vnde debeat pensari. Respondet Diuus Bernardus de consideratione, libro tertio, capitulo sexto, ad Eugenium causam hanc iustam rationabilemque conferendi vni plura beneficia non ex vtilitate priuata ipsius accipientis, sed ex necessitate, & vtilitate ecclesiæ sumendam esse. Conclusio autem hæc, & Diui Thomæ est, & sanctorum, & fere canonistarum omnium, & fulcitur etiam authoritate Diui Bernardi. Epistola. 171. ad Theobaldum comitem sic dicentis non licere alicui habere plures præbendas, cui propter magnam necessitatem, aut ecclesię vtilitatem: Et Matoris refert de quodam episcopo, cui conferebatur præbenda alia, ipsum hæc verba respondisse. Absit vt præter vxorem, ego super induca concubinam. Et exemplo Pij secundi corroboratur, qui rogatus pro quodam filio regis vt impertiret illi duas præbendas, dixisse fertur: etiam si esset filius Dei, hoc non facerem. In huius quoque gratiam de Innocẽtio. 3. refertur, quod simul ac prouectus est ad Apostolicam sedem, omnes præbendatos ad residentiam deuinctos cõpellens residere, huius rei gratia obtinentes plures præbendas vnam tantum iuste sibi retinere.

¶ Sed præter loca citata, & hæc authentica sumorum Pontificum dicta, & facta, ipsam conclusionem suis rationibus communire oportet. Et primo patẽt, quia proximo nocumentum interre, defraudareque ecclesias debito cultu, contra ius diuinum est. At quis est nescius, qui ignoret ex coacernatione plurium beneficiorum ad vnum, iactum in ecclesijs sequi, idque in paucitatem ministrorum, debitorumque ministrorum carentiam, & in diuini cultus diminutionem tandem redundare. Præterquam, quod cura ouium negligitur, & ouis tantum pelle, & lana exuitur.

¶ Et confirmatur ex innumeris incommodis quę extranagans execrabilis de præbendis recenset, quæ ad decem capita ibi reducuntur. ¶ Præterea arguitur quia in distributione beneficiorum iustitiam distributiuam violare, euidens peccatum est: at beneficia, & præsertim plura indigno conferre contra iustitiam distributiuam esse quis non videat. Adde etiam quod si quis vnum beneficium adeptus est, si aliud petat sine causa, quod indignus secundo beneficio ex hoc fiat, nemo est qui ambigat, quia eo ipso, quod secundum beneficium, & sine causa petit, conuincitur esse auarus, & boni cõmunis ecclesiæ neglector, seu contemptor maxime si aspiret ad curam animarum, quis illum tunc à præsumptione excusauerit: etiam si vnum tantum appetiuerit curatum, quanto magis si plura ambierit beneficia curata, cum tunc etiam in vtroque nequeat suam exhibere personalem residentiam.

¶ Si igitur talis omnibus his rationibus comprobatur indignus, ergo contra iustitiam distributiuam est, si plura conferre beneficia. Accedit & huic rationi hæc confirmatio, quia tunc aliquis dignus, vel dignior ad munus præbendæ habetur quando vtilis, vel vtilior ecclesiæ esse cenetur, sed hic plura ambiens beneficia tantum abest, vt sit vtilitatem ecclesiæ allaturus: vt etiam ecclesiæ sit nociuus futurus, ergo nullatenus pluralitate beneficiorum est dignus.

¶ Post has rationes si aliam desideres, ecce vltimam. Quia fingamus adhoc, ista bona ecclesiæ esse reposita in ærario communi, vt inde prælatus exhauiret stipendia, pro meritis, & labore impẽdẽda ministris, si inde tantum, nihil, aut minus laboranti erogaret: quantum alijs plus laboris portantibus, & sustinentibus pondus diei, & æstus: nonne aperta esset iniquitas, ergo eadem iniquitate non caret: si plura beneficia vni coacernentur sine causa, quia quòd redditus sunt diuisi, vel in communi depositi nihil refert, quantum attinet ad hoc.

¶ Inferimus ergo ex prædictis plura beneficia tum sine causa, tum sine dispensatione obtinere, peccatum esse mortale ex genere, eo quod contra honorem Dei. & bonum ecclesiæ, & proximorum tendat, & iustitia eam distributiua, quam commutatiua per id violetur. Signanter ex genere mortale id esse diximus: quia si beneficia essent tenuissima: ea sic possidere fortitan omni careret culpa peccati, & loquimur solum stando in iure naturali.

¶ Secunda conclusio, si loquamur de iure positiuo antiquo, nullus licite plures præbendas, siue cum animarum cura, siue sine illa obtinere potest: nisi cum dispensatione, & in casibus à iure concessis. Hanc docent Ioannes Andreas, aliique canonistæ, videturque habere canone sanctorum, septima distinctione, & vigesima prima quæst. 1. capte clericus, nec

Universidad de Deusto
Biblioteca

desunt alij qui affirment hoc per contrariam consuetudinem abrogatum fuisse, vel certe solum habere verum in dignitatibus,& curatis beneficijs,de quibus expressa fit mentio cap.quia nõ nulli.de clericis non residentibus, & cap.de multa.de præbendis & dignit. Nam hæc in iure vocantur beneficia incompatibilia, simulque cauetur nequis in eadem ecclesia plures assequatur præbendas etiam non curatas. At tamen concludimus contra istos,quod iura prædicta quatenus id quod iuris naturalis est continent abrogari nequaquam possunt.

¶ Sed iam nunc hic meminisse de casibus à iure exceptis,ordo,& series materiæ exposcit,in quibus duo beneficia ab vno haberi possunt. Numerantur autem casus ij à Syluestro, & Adriano: sed & Nauarrus meminit in sum.lati. cap. 25.num.128.horum casuum, & circunstantiarum, quæ ad iustificandam pluralitatem beneficiorum, solent concurrere. Talis enim circunstãtia est prima quando tanta prudentia, sagacitas,& industria est alicuius: vt speretur plus eis,quibus præest, profuturus etiam absens,quam communiter alius præsens,& potius accipit propter vtilitatem beneficiorum, aut subditorum, quam ob propriam vtilitatem, iuxta Innocentium cap. cum iam dudum,num.4.de præbend.receptus.

¶ Secundo,talis est etiam circunstantia ista vel casus,vbi contingit esse penuriam,vel defectum idoneorum ministrorum aliorum iuxta Hostiensem cap.graue,col.11.eodem titulo.

¶ Tertio,talis insuper est notabilis animi virtus,nobilitas,& scientia dicto cap.de multa. Quamuis hæc causa iuxta mentem Nauarri videatur inclusa in prima, quia ideo cum nobili & graduato dispensari posse videtur per dictum caput de multa,quia eius honesta sustentatio pluribus, quam alterius indiget.

¶ Quarto,talis est etiam circunstantia iustificans retentionem plurium beneficiorum, scilicet quando attenta qualitate personæ beneficiarij,non sufficit ei vnum beneficiũ ad honeste,decenterque viuendum.

¶ Quinto,talis etiam circunstantia iustificans visa fuit Cardinali in Clementin.gratiæ de reseriptis, scilicet intentio tenentis plura beneficia non ad splendidiorem victum,vestitum, & famulatum,& alia eius modi: sed ad largius erogandum in pauperes, & opera pia retento sibi tantum ad vitam decentem necessario,& vera exequutione huius intentionis existente.

¶ At inquisitione opus est an beneficiarij, in quibus prædictæ concurrunt circunstantiæ, ipso iure sint dispensati ad obtinenda plura beneficia, an noua dispensatione papæ ad ea recipienda indigeant, petereque eam teneantur non obstante quòd aliqua prædictarum in eis concurrat iustificans circũstantia.

¶ Et quidem hoc hic in dubium reuocamus,quia Syluester verbo Beneficium.3.ex summa Pisana quinque casus refert,in quibus potest quis habere duas,vel plures ecclesias, vel præbendas sine dispensatione. Primus est quãdo ecclesiæ ita sunt tenues:quod neutra sufficiret ad sustentationem, 10. quæstione.3.vnio.& de religio. domibus quod monasterium. ¶ Secundus est si vna dependet ex altera de æstate, & qualitat eam te. Tertius propter raritatem clericorum. 21. q. 1. clericum in fi. ¶ Quartus est si ecclesia annexa est præbendæ, vel dignitati,quo casu ipse tenebitur personaliter ecclesiæ maiori deseruire,in ipsa autem parochiali annexa habere idoneum,perpetuumque vicarium, qui congruentem habeat de illius ecclesiæ prouentibus portionem.de præben.cap. extirpandę. ¶ Quintus casus est, si habeat vnam intitulatam, & aliam commendatam. 21. quæstione prima,qui plures. Accedit Syluestro,& Pisanæ, Armilla, verbo benefic.§.47.subscribit etiam Iosephus in suis floribus Theologiæ. Dicunt etenim in his casibus plura accipientes beneficia non indigere dispẽsatione.

¶ Sed in contrarium videtur esse Nauarrus,qui summa Latina cap.25.num. 129 postquam casus,seu circunstantias illas 5.supra annumeratas iustificantes plurium beneficiorum retentionem, scilicet industriam, sagacitatem eximiam,nobilitatem, notabilem animi virtutem,& scientiam, defectum idoneorum ministrorum, tenuitatẽ vnius beneficij solius ad sustentandam sufficienter personam adduxit,adiecit cõfessarium non debere absoluere habentem plura beneficia, nisi saltem cõcurrat aliqua prædictarum,vel aliqua similis circunstantia,additque non sufficere quamlibet illarum sine dispensatione iuris humani. At vero ius humanum nõ semper super his ipso iure,vel facto dispẽsat, quia vt patet cap. de multa de præbendis cauetur,ibi quod circa subiimes tantum,& literatas personas, quæ maioribus beneficijs sunt honorandæ, cum ratio postulauerit,per sedem Apostolicam poterit dispensari, ergo saltẽ in hoc casu,& similibus in quibus actu non dispensat ius,sed innuit in his posse dispensari, dispensatione indigent beneficiarij ad plura obtinendo beneficia.

¶ Igitur resoluturi quæstionem,scilicet in quibus casibus requiratur dispensatio,in quibus vero minime: sed sufficiat dispensatio iuris sine alia Papæ, vel episcopi dicimus primo incipiendo à clarioribus, quod etiam ante Concilium Tridentinum, potest quis iuste tenere duo beneficia simplicia non requirentia residentiam personalem, quando alterum ad decentem sustentationem non sufficit absque vlla dispensatione Papæ vel Episcopi. Hæc est sententia Nauarri.cap.25.nũ. 129.& probat, quia etiam ante concilium fuit hæc communis opinio in eum iam dudum & cap. extirpandæ. §. qui vero de præbendis cui subscribit frater Iosephus in suis floribus allegatis ex.gratis de reseriptis in 6.

¶ Secundo dicimus, quod adhoc quod aliquis obtineat beneficia legitime vnita iam, & annexa, non indiget noua dispensatione Papæ, vel ordinarij,hoc & sentire videtur Nauarrus capit.25.num.129,patet ex cap.vnimo. quæst.3.& capitum venissent de restit. spoliat.cap. cum te de ætate,& qualitate & cap. extirpandæ §. qui vero de præbendis,& patet ratione,quia secundum fratrem Ioannem de la Pena, vnitorum vnionem legitimam beneficiorum remanent veluti vnum beneficium,quare sine alia dispensatione poterunt ab vno possideri.

¶ Tertio dicimus cum Nauarro capite supra allegato num.187.quod Concilium Tridentinum non prohibet retentionem plurium beneficiorum etiã requirentium residentiam personalem per iustam dispensationem.

¶ Quarto præterea asserimus cum Nauarro quod excepto casu in quo licet habere duo beneficia non requirentia residentiam personalem, scilicet quando alter ad decentem sustentationem non sufficit; & excepto casu, vbi talia beneficia iam sunt legitime annexa,vel vnita; non sufficit habere causam plura beneficia obtinendi, attento solo iure naturæ,& diuino, sine dispensatione facta à potente dispensare cum rationabili causa id prohibente, ita D. Thomas prædicto quod.9. artic.5. sicut patet in casibus supra memoratis à Nauarro, scilicet quando constat sit prudentia,& sagacitas alicuius magna,vel notabilis animi virtus,vel nobilitas redundans in bonum ecclesiæ vel magna scientia.

¶ Sed illa circunstantia de qua Cardinalis meminit in Clementina gratiæ de reseriptis,scilicet intentio largiendi copiosius in pauperes, & in bona, piaque opera retento solum ad vitam necessa-

Universidad de Deusto
Biblioteca

cio, sufficiat nunc post Concilium Tri A
dentinum ad suscipienda iuste plura be
neficia: dubitare quis forte poterit. Cui
satisfacit Nauarrus. co. cap. 25. nu. 129.
dicens quod licet ista opinio Cardina
lis ante Concilium Tridentinum susté
tari poterat: post illud tamen sustentari
non potest, quia Concilium Tridenti
num absolute prohibet habere plura
beneficia etiam compatibilia vltra id,
vel ea, quæ sufficiunt honeste, atque de
centi sustentationi iuxta glossa. singu.
dict. in cap. dudum. in 2. de elect. B

¶ Præterea & illud dubium hic dig Q5
num est scitu, de quo se fuisse consultu
ait Nauarrus, an qui ante concilii plu
ra obtinuit beneficia cum dispensatio
ne, possit ea nunc retinere. Respon
det Nauarrus, quod quoniam concilii
non prohibet tenere beneficia illa, quę
ante fuerunt collata: sed ne de cætero
conferatur plura vni (prout ipse consu
luit) potest, qui ante Concilii Triden
tini plura obtinuit: nunc ea retinere
limitando se iuxta dictam opinionem C
Cardinalis, scilicet retinendo cum ani
mo, & executione expendendi copio
sius in pauperes, & opera pia retento si
bi solum ad suam decentiam vitæ ne
cessario. Quam Cardinalis opinionē
licet sit contra Panormi. & communē
semper Nauarrus ante concilium dicit
se reputasse veram, quo sic, et iure, quis
mireretur inquit Nauar. videns post præ
dictum Concilium Tridentinum à Pō
tifice nunquam conferri multa, quo
rum vnum sufficiat vni & multa ibi
collata retineri: quæ profecto iure reti D
nere nequeunt etiam cum dispensatio
ne nisi iustificetur periutentionem præ
dictam à Cardinale requisitam.

CAP. CII.

Continens omnia diffinita iam nunc per Conc. Tridentinum circa pluralitatem beneficiorū, & an nunc post Conc. Trid. dispensatus in hoc sine causæ iusta in aliquo casu sine resignatione illorum possit absolui.

CVm plura de pluralitate beneficiorum dixerimus, quia nos omnia quæ tam de iure naturali quam de iure humano antiquo, circa hanc materiam licebant dicturos esse pollicitus sumus, & in parte absoluimus: superest, quid nunc de iure nouo à Conc. Trid. circa hanc pluralitatem beneficiorum sit cauti, differere. ¶ Circa ad notandum est in gratiam huius primo, quod Concil. Trident. Sessio. 7. cap. 1. sanxit, quod nullus quacunque eminētia præfulgeat habeat duas ecclesias metropolitanas, vel cathedrales, cum valde felix sit qui vnam regere possit.

¶ Secundo perpendendum est, quod eode concilio cap. 4. & 5. dicitur quod nullus habeat plura beneficia curata vel incōpatibilia, & sess. 24. c. 17. sancitur q nullus etiā cardinalis habeat plus vno beneficio, quod si ad eius vitam sustentandam non sufficerit, possit habere & aliud simplex, dū modo vtrumque per sonalem residentiam non postulet, & qui ea habent intra 6. menses vnum resignet, & hoc in practica, & in vsu est ietiadū.

¶ Igitur conclusio receptissima etiā post Conc. Trid. fit, quod in statu peccati mortalis est, qui habet multa beneficia diuisa in titulum, quorum vni suo decenti statui sufficit, vel sine dispensatione, vel consuetudine iuxta glossam singularem cap. dudum. 2. de electione recepta ab Panormitano, & communi. Hæc conclusio est. D. Tho. quolib. 3 ar. 19. & quolib. 9 art. 19. et Nauarri. summa Lat. cā. 25 num. 141. & 142. Sed iam casum non indigentem dispensatione, scilicet quando vnum non sufficit, excepimus, sicut etiam casum de beneficiatis vnitis, qui per illam dictionē diuisa à conclusione exclusus est.

¶ At hic statim obuia dubitatio, an licuerit post Concilium Tridentinum ha Q6
bere

bere duas præbendas aliam in titulum, A
& aliam in commendam ad tempus cō
mendatam ad 6. menses tantum, si est
ecclesia parochialis, vt permittitur com
mendari cap. nemo. de electione lib. 6.

¶ Ad quam quæstionem respondetur
ex sententia Nauarri loco citato, & pri
mo dicimus, quod licet quidem habere
vnum beneficium in titulum, & aliud
ad tempus commendatum ad 6. menses,
licet inquam & si sic ecclesia parochia
lis cap. nemo. de electione. lib. 6. B

¶ Sed & etiā hic quærere libet quod
Nauarrus non satis explicuit, verum ad
habendam vnam in titulum, & aliam
præbendam ad tempus in commendā
requiratur aliqua circumstantia prædi
ctarum iustificans, & an requiratur dis
pensatio Papæ, & quamuis Nauarrus
hic videatur insinuare, quod non requi
ratur dispensatio Papæ, quia solum in
quit non licet habere plura beneficia
in titulum, at qui habet simul cum vno
in titulum, alterum in commendam nō
videtur habere plura diuisa in titulum C
sed alterum tantum in titulum. Vnde
videtur: secundum ipsum vtrumque pos
se haberi sine dispensatione.

¶ Sed ego potius esse tenendum cū
Soto inde iustitia & iure, cl. iustissimo, vbi
lib. 3. quæst. 6. art. 3. sic primo ait cōtra
iuris prudentes, quando ita, cum iudicia
le potius attendunt, quod si loquamur
de commendationibus perpetuis, quæ
hoc ætatis tempore habentur in vsu,
non potest quis simul habere alteram
præbendam in titulum, & alteram in D
commendam perpetuam nisi aliqua de
mum causarum iustificantium con
curreret & ibi citato cap. num. 126. sic
Nauarrus de beneficio commendato
in perpetuum idem esse decernē, quod
de dato in titulum iuxta Cardinalem
Alexandri. can. cum antea. 44. distin
ction. & Gomez in regula de infirmis
reli. quæst. 13. & citatos per eum. &
Maior. in 4. dist. 24. q. 13. Vide Nauarr.
in hoc puncto. 25. 519. non desidet
in oci concordare virtutes.

¶ Secundo adijcit ibi Soto, quod hui
usmodi non sit in vsu, vt repisc opus possit
per pluralitate præbendarum dispensa
re, quia cap. dudum ecclesiastica. extra
de electionibus videtur iure antiquo ab
rogati, nepote solus Papa iā dispenset
vt illic aduertauit Panorm. quod intel
ligendū est, quando ambæ præbendæ
datur in titulo, tūc episcopus ob ingrauē
tē necessitate vni habenti alteram in ti
tulo aliam ad commendam dare, dū nō
patet ad curiam aditus potest.

¶ Porro, quia cōsuetudo sīn iurisdi Q5
ctione cōfert, quæritur an etiā in hac
materia de pluralitate beneficiorū exi
stere legitima causa sicut dispensatio iu
stificat ea, ita etiā consuetudo hanc iu
stificet retentionē pluriū beneficiorū.
Ad quæstionē prædicto. cā. n. 128. res
pōdet Nauar. quod sic, si talis cōsuetu
do sit iusta, quia cōsuetudo iusta tantō
licet nō plus valet quātū dispensatio sīn
D. Tho. in dicto quodl. 9. ar. 15. qa 3. tho.
tā consuetudo, quā etiā dispensatio pos
sunt humano deregare, & non in mate
rali, vel diuino. ca. c. ibi late notatis de
consuetudine. Causa autē iusta dispēsan
di in tenēdo plura attēro iure naturali
est illa, quæ est sufficiēs ad tollēdā de
formitatē quā secū affert pluralitas be
neficiorū. Hanc autē deformitatē sīn
Soti loco citato nō infert nobilitas illa
lustris sanguinis sola, neque enim satis
ad illustrium commoditatem illa plu
ralitas beneficiorū concedēda est, sed ad
ecclesiæ splendorē, & tutamen. At nūc
ecclesia cūiam adoleuerit, nec tanto
pere his auxiliis illustrium egeat ad sui
tuitionem, cause in hoc casu proceden
dum sīn præsertim cūnem minima can
sa ruinæ, in qua hunc ecclesiam dotue
rint magnatum munificentia, qua in ecclesia
stica sacerdotia irruperunt: quamuis
inficiari non possumus ex præclarissima
talibus ortis, cum sint boni moribus
præditi, deinde literis ornati, plurimum splendoris ac roboris reipublicæ
ecclesiasticæ accreiscere.

¶ At

Universidad de Deusto
Biblioteca

¶ Ac etiam vnio illa præcedarum, quæ in fraudem ecclesiæ fit, ad impulsum, instigationemque illustris personæ, quam nititur impetrare ad tedandum scrupulum conscientiæ, nam quia pluralitate beneficiorum oppressum se videt, satagit hanc annexionem plurium beneficiorum in vnum procurare, non inquam excusat, nec prædicta vnio liberat a reatu culpæ, quinimo grauius, turpiusque delinquit, quam si plura expresse retineret, debet enim vnio ecclesiarum in emolumentum ipsarum absque dolo malo fieri, vt sit legitima.

¶ At vero, quia Sotus in hoc casu hanc vnionem, seu annexionem beneficiorum fore illegitimam censet, forsan lectoris animum hæc dubitatio subibit, talis vnio sic facta à Papa sine causa, licet malefacta, an tamen facta teneat, nam iuxta assertionem Soti si illegitima est, videtur quod invalida sit prorsus, sed tamẽ cum fratre Ioã de de la Peña videtur esse dicendum, quod si ex proprio motu, & scientia illam vnionem sine causa legitima faciat Papa non in persona, sed in beneficijs, licet perperam fecerit, valida tamen erit, quia iam non remanebit nisi vt vnum beneficium, quod vt præfatus sumus ab vno poterit obtineri, & valebit in eo quod contra ius naturale non est. ¶ Si autem Papa falsis persuasus rationibus, fraudeque illectus, ad petitionem falsè suadentis, hanc confecerit vnionem: quo, quia nunc surreptitie obtenta est, adeo esse illegitimam, vt tum hac ratione, tum quia sua fraus nemini patrocinari debet, ipso ex fraudulenter impetrans teneatur apud Papam instare, vt eam vel reuocet, vel nullam esse pronuncier, nullíusque roboris vel momenti.

¶ Gratia autem tenuitatis non solum beneficia: sed etiam episcopatus, quales sunt qui iuxta Romã siti sunt, qui adeo sunt tenues vt ex vno tantum episcopatu, decens sustentatio non suppetat vnum episcopum vsque ad decentẽ sustentationem loco citato libere Sotus fatetur posse adunari.

¶ Quibus superaddimus cum Nauarro cap. eod. num. 129. quod idem Concilium Tridentinum Sessione. 24. cap. 17. statuit vt plures parochiales ecclesias obtinentes, seu vnam parochialem & aliam cathedralem habentes, cogantur alteram infra. 6. menses dimittere, in quo ponderandum esse illud verbũ cogantur animaduertit Nauarrus per quod recte respondisse ait Nauarrus: dum consultus respondit neutram ipso iure vacasse.

¶ Verumtamen, quia merito hic ambigere quis potorit, an hæc sacri Concilij Tridentini sanctio locum habeat in his, qui per iustam dispensationem plures parochiales tenebant ecclesias, vtrum etiam ij intra. 6. menses eas dimittere cogendi sint, ideo & hoc inquirendũ hic, & absoluẽdũ duximus. Sunt etenim aliqui, qui quod in his antea dispensatis dispositio hęc concilij locũ non habeat affirment adducti illo argumento ex cap. ordinarij. §. cæterum de officio ordinarij lib. 6. quod aiunt esse innouatum per idem Concilium Tridentinum Sessione. 6. cap. 1. de reformatione.

¶ Respondemus tamen ex mẽte Nauarri cap. eod. num. 129. primum dicentes quod etiam dispositio Concilij in his dispensatis circa prædictam pluralitatem ante Concilium, habet locum. Vnde & ij intra 6. mẽses alteram ecclesiam parochialem cogendi sunt dimittere, tum quia authore Nauarro, licet opinio contraria suprædicta, disputando forte defendi possit, cõsuli tamen non debet, tum quia est contra mentẽ Concilij, vt ex eius contextu patet, tũ etiam, quia sic interpretatur curia cogens ad dimittendam alteram omnes qui ante Concil. Trid. etiã cum legitima dispensatione tenebant duas. Deinde etiam, quia licet principium prædicti capituli ordinarij innouetur vsque ad §. cæterum, illud tamen tacetur.

Q5 ¶ Subinde & aliud hinc pullulat dubium, an nouum hoc ius Concilij Tridentini ad alia beneficia non curata legitime obtenta extendatur. ¶ Respondeo est in promptu, quæ etiam est ex mẽte Nauarri, quod tale ius non extenditur ad alia incompatibilia beneficia legitime obtenta, quare qui habet alia beneficia incõpatibilia puta plures personatus, vel vnam parochialem, & aliã dignitatem vel personatum quæ non sunt ecclesiæ parochiales non est cogẽdus relinquere vllum.

Q6 ¶ Adhæc quoniã omnia, hic exhaurienda sunt dubia præsertim ardua, magísque scitu necessaria quæritur an qui obtinuit dispensationem absque tamẽ legitima causa ad plura obtinenda beneficia curata, tutus maneat in conscientia, vel nõ, & an tũc virtute talis dispensationis, fructus possit facere suos absq; vlla restitutionis obligatione. Et quia in quæstione hac duo implicantur dubia primum de securitate conscientiæ secũdum de obligatione restitutionis, Ad primum licet sit iam abunde dictũ iterum sub maiori breuitate concludimus, quod quia habere plura beneficia, nisi saltem concurrat aliqua prædictarum, vel alia similis circunstãtia iustificans, iniquum est, vt puta per negligentiam ecclesiæ Papa, eo quod administrator, & dispensator beneficiorũ est, & non dominus, neque sine aliqua harum causa iustificante dispensare super pluralitate beneficiorũ potest, ideo non est tutus in conscientia, ac perinde secundum Nauarrum absoluendus non est, qui habet plura beneficia sine aliqua prædictarum causa, vel circunstantia iustificante, vel simili concurrẽte. Imo si talis circunstantia concurrat adhuc sine dispensatione iuris humani plura habere prohibentis, si plura beneficia habeat non legitime annexa, non est absoluendus, ita Nauarrus cap. eod. num. 129. ita quoque Frater Ioannes de la Peña in suis scriptis, vbi ait quod

dispensatus in pluralitate beneficiorũ, sine iusta causa, tutus in conscientia nõ manet. Cui sententiæ, ait, suffragari omnes doctores, scilicet D. Thomam, Gabrielem, Adrianum, Maiorem, Gregoriũ, Turrecrematam, Caietanum, Syluestrum, Panormitanum. Cuius sententiæ communis potissimum fundamẽtum, ac basis est axioma illud Theologorum commune, quod in his, quæ sunt iuris diuini, vel naturalis Papa dispensare non potest, si iusta causa dispẽsandi non intercesserit, quod si sine iusta causa dispensare ausus fuerit, salua censura, & reuerentia debita tanto pastori, quia docente D. Bernardo in epistola. 1. ad Rupertum nepotem non dominus est beneficiorũ, sed dispẽsator, talis dispensatio facta quoad pluralitatem beneficiorum in conscientia non tenet, licet collatio taliũ beneficiorũ teneat, quoad titulos, quia si dispensatiue sine iusta causa, Papa plura beneficia curata alicui cõtulerit ille in vtraque ecclesia erit vere curatus pollens iurisdictione in vtraq;, quia alias si collatio quoad titulum non teneret, in periculum cederet animarum, & in eorũ præiudicium: qui decimarum stipendiũ impendunt, quantum vero ad alia quæ naturale ius, aut diuinum concernunt, dispensatio in illis non tenet.

¶ Contra tamen hanc assertionem communem, ex Clementina. 1. vt lite pendenti nihil innouetur, argumentũ sibi conficiũt canonistæ tale, quod suus achiles est, de quo valde gloriantur, quia ibi adijcitur ista exceptio salua tamen in prouisis omnibus, Romani Põtificis potestate ad quem ecclesiarum, & personarum plena, & libera dispensatio ex suæ potestatis plenitudine noscitur pertinere, ergo hinc videtur patere Papam ad disponendum de beneficijs, plenam, & liberam potestatem habere. ¶ Quia igitur solutio argumenti in sensu, & glossa legitima authoritatis citatę cõstitit: Respõdetur, quod libera, & plena dispensatio quæ ibi diffinitur est

Universidad de Deusto
Biblioteca

se penes summum pontificem, in duobus verum habet locum, primo in hoc sensu, quod Papa habet potestatem liberam, & plenam dispensatiuam quidē non tamen dominatiuam, quare adhoc attinet illud apostoli, sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores ministeriorum Dei. Requiritur ergo iusta causa dispensandi, quatenus attinet ad beneficiorum pluralitatem. Secundo talis authoritas procedit quod libera, & plena sit penes Papam potestas conferendi plura beneficia curata: quatenus efficere potest, vt collatio eorum etiam indigno facta interim sic sit valida & teneat, vt ille sit verus curatus, & iurisdictionis sibi collatæ compos, sed non quoad alia, scilicet, vt possit ea tuta conscientia retinere.

Q5 ¶ Præterea vt nihil intactum prætermittamus, hic & id affine dubium placuit attexere, an post Concilium Tridentinum, à conclusione communi, & generali posita, scilicet quod dispensatus sine causa circa plura beneficia non anneya, quia non est tutus in conscientia, non sit absoluendus, in aliquo particulari casu aliqua possit admitti exceptio, vt cum aliquibus modo rationibus, etiam si non illa plura sic iniuste dispensatus resignet, sit absoluendus, vt sensit Caiet. verbo beneficium.

¶ Et quidem res est plena perplexitate quia affirmatiuam cum multis ibi à se adhibitis limitationibus admittit Caietanus post factum, scilicet quod illis ſtātibus dispensatus sine causa iusta, nihilominus possit absolui quando est dignus, & solicitus, omnem adhibens curā & industriam, & talem, vt inde ecclesiarum cultus, & earum bona nullum videantur perpeti facturæ damnum spirituale, aut temporale, quod raro contingit prout ipse fatetur etiam Caieta. At F. Ioannes à Peña. Hanc Caietani sententiam allegans tandem concludit, quod quidquid dixerit Caietanus, qui loquutus est ante Concilium Tridentinum modo iudicio suo standū esse diffinitioni concilij.

Q5 ¶ Sed quid dicendum tandem erit cum Nauarrus qui scripsit post concilium in additionibus dixerit, quod si quis non residet sine causa legitima nisi per ministros, si inde sequitur parum damnum poterit absolui, at qui dispensatus est sine iusta causa, vt plura retineat beneficia, cum in vtroque simul residere non possit, in altero tunc non residet, & sine causa à residentia excusante, ergo videtur de mente esse Nauarri quod iuxta limitationem Caietani poterit & nunc post concilium absolui, nam sic inquit intelligitur Caie. in summa verbo beneficium.

Q6 ¶ Quid etiam quod Sotus in 4. ingratiam huius exceptionis Caietani, sic videtur loqui in 4. in materia de confessione, sunt aliqui, inquit, qui præscienter aliquem pluralitate parochiarum implicitum, eius confessionem audire recusant, & tamen si forte audiant, audita parte confessionis, non audent absolutionem negare si pluralitas non sit excessiua, & possessor indignus. Sed ad id dictum Soti, F. Ioannis de la Peña occurrit replica, scilicet quod eo quod plura quis ambiuit beneficia curata eorum censendus est secundum ius indignus. Quid insuper quod F. Iosephus in suis floribus scribens post Conc. Trid. ait Caietani sententiam verbo beneficium in summa esse notandam vbi ait non facile esse negandam absolutionē huiusmodi plurium beneficiorum obtentoribus, quia non facile est iudicare an sufficienter per vicarios beneficia regant, tanta enim potest esse vicariorum solicitudo, atque diligentia vt merito pastores dici mereantur hæc Iosephus.

¶ Post sententias hic narratas horū doctorum puto caute, & via media in hac parte esse incedendum, & quia pluralitas beneficiorum regulariter detrimenta non immodica secum affert, regulariter sine iusta causa concurrente dispen-

dispensato obtinenti plura beneficia non vnita, in talique retentione perseueranti nō est impendenda absolutio.

¶ Quod si in aliquo casu allegetur ex prouida prouisione, quia valde idoneus, atque strenuus vicarius ab ipso præfectus est, de nullo damno ecclesiæ vel bonis eius, vel quibus fore timendum, adhuc quia decipi potest, (nemo etenim bonus est iudex in propria causa) arbitror illam dispositionem Concilij Tridentini traditam in Sess. 6. ca. 1. de reformatione esse seruandam, vbi ait quod priuilegium perpetuum defructibus percipiēdis in absentia nulli prosit, neque temporale, nisi ex causa rationabili per ordinarium approbanda fuerit concessum, quo casu episcopi tanquam delegati sedis Apostolicæ prouideant, vel per deputationem idoneorū vicariorum, & congruę portionis fructuum assignationem, cura animarum nullatenus negligatur, nemini quo ad hoc priuilegio, seu exemptione quæcūque suffragante. Igitur hic dicernitur, quod priuilegium perpetuum, siue temporale de percipiendis fructibus in absentia nulli prosit nisi ex causa rationabili per ordinarium approbanda fuerit concessum. At vero dispensatio super pluralitate beneficiorū (cum in altero illorum necessario residere obtentor eorum nō possit) quoddam priuilegium virtuale est de percipiendis fructibus in absentia, aut tali priuilegio æquialet, sequitur ergo sine causa iusta dispensatus circa pluralitatem beneficiorum, si alleget pro se causam aliquam rationabilem illum excusantem puta quod rectè prouidet per vicarium idoneum, & quod omnem cauet causam damni, quod pari ratione antequā absoluatur, sit mittendus ad ordinariū vt si rationabilis causa sic allegata, per ipsum, per ordinarium fuerit probata, & aprobata maiori securitate conscientiæ postea possit absolui, nam ei casui conuenit dispositio, cui verba dispositionis conueniunt, cum autem huic casui non conueniant verba prædicta dispositionis concilij, sequitur, quod ei conuenire & ipsa prædicta dispositio, quod si contenderis prædictam dispositionem huic casui non omnino conuenire: nihil moror, nam certe inficiari non poteris, quin hoc sit magis tutum conscientiæ pœnitentis, tum conscientiæ confessoris ipsum audientis.

CAP. CIII.

An iniuste dispensatus in pluralitate possit ferre fructus, an possit Papa illos illi remittere an tolerantia Papæ hic excusetur, & plura de restitutione, fructuum iuxta nouam sanctionem Conc. Trid.

C INsuper, quia secundam quæstionem Q5 scilicet, an sine causa iustificante dispensatus super pluralitate beneficiorū teneatur restituere fructus non expedit nimus, vt prolixitatē in cōtinua serie sermonis vitaremus iā hic absoluenda venit, ne illius videamur immemores. Circa quā quęstionē F. Iosep. in suis floribus amplectitur Gabrielis sententiā qui ait, quod qui obtinuit dispensationem à Papa super beneficijs curatis absque legitima causa, licet in conscientia tutus nequaquam maneat: nihilominus tam ex ad restituendos fructus obnoxius non manet. Hac autē ratione persuasus hoc asserit, quia potens est Papa super his fructibus dispensare, nam potest illos regi pro expeditione contra turcas erogare, vel alijs conferre dispēpensando: igitur poterit & Papa cosdē fructus huic plura beneficia ex dispēsatione, sine causa tamen iustapossidenti adiudicare, nam inquiunt Gabriel, & iste Frater Iosephus, quod licet talis dispensatio non valeat, quoad obtinen-

Universidad de Deusto
Biblioteca

dum titulos : valebit tamen quoad fructus.

¶ Sed miror istos alioquin Theologos, quam parum naturam dispensationis expenderint, nam ad dispensationem licitam requiritur causa rationabilis, at quod causa rationabilis subsit ad recte dispensandos fructus aliquos ecclesiæ in subsidium regis euntis contra turcas, quis est qui dubitet, quando ad hanc expeditionem in defensam eccle fiæ pecunia eget. At quod ratio & causa rationabilis semper suppetat ad largiendum fructus alios ei beneficiario, cui ex vno beneficio tantum, ad suam decentem sustentationem sufficiunt, imo superfluunt redditus, quis est qui credat.

¶ In hoc quoque peccare videtur, quod astruunt talem dispensationem Papæ sine iusta causa super plura beneficia curata non tenere quoad titulos, tenere tamen quoad fructus, cum potius vt ex mente Fratris Ioannis de la Peña diximus, oppositum ab illis esset dicendum, scilicet talem dispensatiõnem sine causa iustificante non tenere quoad fructus, tenere tamen quod ad titulos, & iurisdictionem, nam si titulo, & iurisdictione talis sic dispensatus sine causa iusta, careret, & in periculũ magnum ecclesiæ, & ouium Christi, & sacramentorum vergeret, nam quædã sunt sacramenta, quæ sine iurisdictione, quæ cum titulo istis solet dari nequaquam valẽt vt sacramentum matrimonij, & confessionis.

¶ Igitur dicendum resolutorie venit, quod si Papa sine iusta causa iustificante dispẽsauerit cum aliquo super pluralitate beneficiorum, fructus restituendos tunc possit illi remittere an non, pensandum id est ex potestate dispensandi, quam habet quæ exigit rationabilem causam, vt dispensatio hæc, vel dispensatiua remissio fructuum non sit contra ius naturale, ac per consequẽs inualida. Rationabilis autem causa relinquendi huic illos fructus non est vtilitas priuata, scilicet ad augendũ eius patrimonium vel vt latius viuat, aut facilius episcopatum, aut maiorem dignitatem consequatur, quia hoc esset dispensare in solum fauorẽ illius, quod est contra ius naturale in quo Papa non dispensat, sed in vtilitatem ecclesiæ talis remissio fructuum, sicut dispẽsatio super pluralitate, facienda est, & quãdo quis plura adeptus est beneficia in casu quo vnum sufficit ei, sine causa concurrente iustificante, quia tunc nõ currit necessitas, vel vtilitas ecclesiæ, sicut papa sine causa rationabili non potest bona ecclesiæ alienare authore Archidiacono. 12. q. 2. non liceat Papæ, multo minus potest in hoc casu patrimonium Christi quæ sunt bona ecclesię iniuste, id est sine causa iusta dispergere, ac per consequens neque dispensare sine causa, cum iniuste super pluralitate beneficiorum dispensato, vt illos fructus sibi adutilitatem priuatam, suos proprios faciat, scilicet ad ampliandũ patrimonium, vnde licentiosius viuat quia hic non solum ius positiuum, sed potius diuinum violatur. Vide Syluestrum. ita differentem verbo beneficiũ 4. quæst. 4. vbi hanc quæstionem excitat an habens plura beneficia quando vnũ ei sufficit, excusetur per dispẽsationem papæ, vbi concludit ex mente D. Tho. quod nõ excusatur etiam quo ad fructus, si dispensetur in fauorem suum & ad vtilitatem solum priuatã, & propriam, quia hoc est contra ius naturale in quo Papa non dispẽsat, ita Panor. cui accedit ibi Syluester contra Glos. in ca. dudũ el 2. de elect. dicentem talẽ exẽsari, sed est contra communẽ & cõtra D. Th. ideo hæc non est tenẽda glossa.

¶ Præterea hic & illa quæstio attexenda venit, vtrum is qui non canonice habita beneficia tenet, ex tolerantia, seu tacito consensu prælatorum possit habere, & de facto habeat aliquod ius in eis, siue quoad titulum siue quoad fructus. Cum Syluest. verbo beneficium. 3. q. 19. huius quæstionis memi-

meminerit, sic de eius mente eam absoluimus primo dicentes quod si prælatus ignorat beneficia talia non esse canonice habita : tunc nec tolerantia papæ, aut ordinarij : imo neque eorum expressus consensus etiam si ignoranter, sed expresse in eorum retentionem consentirent : ius vllum ad illa beneficia non canonice habita, illa possidenti confert, nec tenenti acquiritur aliquod ius, quia non consentit qui ignorat, aut errat. ff. de iurisdictio. omn. iudicum. l. si per errorem secundum Innocent. & Hostiens. ibi, & Archidiaco. 63. dist. cum Adrian. ita tradit Henricus Bolch super cap. dilecto. de præbẽ. citatus à Syluest. ibi.

¶ Secundo dicimus, quod si prælatus nouerat illa beneficia non fuisse canonice obtenta, talisque prælatus id noscens sit papa : tunc distinguendũ est, quia si tolerantia sit expressa ab eo, vel ab aliquo de mandato eius : quia hæc est tolerantia approbationis, dat quidẽ ius ad talia beneficia. Huius asserti ratio potissima hæc est, quia papa non astringitur forma conferendi, per quã acquiritur ius. 9. q. 3. cuncta. vnde postquam de voluntate papæ constat sufficit. Si vero hæc tolerantia papæ in hoc casu non fuit expressa, hæc approbationis tolerantia non est ad cõferẽdũ ius super talia beneficia sufficiẽs, teste Hostiensi cap. literas de sup. neg prælat.

¶ Vltimo dicimus, quod si talis prælatus, qui probe nouit illa beneficia nõ fuisse canonice obtenta non est papa, patientia, seu tolerantia eius etiam expressa, non dat ius, nisi interueniat canonica electio, vel prouisio, vt docet glossa in dicto cap dilecto, quam approbat Hostiensis, hæc ex illo.

¶ Ad hæc accedit hic & alia connicina dubitatio, cuius meminit Syluester, Benefic. 3. q. 20. scilicet ad quid teneantur iniuste possidẽtes nec canonice beneficia ecclesiastica, circa resignationem, & fructus. ¶ Breuiter igitur pro expeditione quæstionis dicimus, primo quod statim tales resignare tenentur in manu eius, qui resignationẽ possit accipere, vel alicuius nomine eius, si esset resignaturus constituras in mortis articulo, ita quod aliter fieri nequiret, ita Innocentius.

¶ Secundo dicimus, quod huiusmodi iniustus possessor perceptos tenetur restituere fructus de renũciat post trãslationem. & rursus.

¶ Sed nunquid iste totaliter talibus fructibus est expoliãdus? Ad hoc tertio dicimus, quod doctore Innocentio is retinere vitę necessaria stricte de consilio confessoris poterit, ita quod solũ non egeat, & alios fructus in vtilitatẽ ecclesiæ conuertat. Quia restituere tenetur cap. dilecto de præben. aliter absolui non potest, nisi legitimam obtinuerit dispensationem, neque in foro animæ tenentur ei subditi obedire, incapaxque est secundum Archidiaconũ ad præscribendũ, etiã si perpetuo possederit. Sin minus canonice obtinuit, quia per fraudem, vel aliquam surreptionem, vel symoniace illud obtinuit. Syluester intelligit dictum Hostiensis sic quod si post resignationẽ habet aliquos fructus tenetur de his. ¶ Præterea hic nisi supra de redditibus beneficialibus an cum superfluũt sint dandi pauperibus late disputassemus nobis disputatio habenda foret : quare de hoc nihil amplius dicimus, quam quod hic rursum repetimus illud concil. Tridẽ. Sess. 25. cap. 1. de reformatione interdictum, quo omnino interdicit nec dum episcopis, sed & cæteris beneficiarijs etiam Cardinalibus, nec cõsanguineos, familiaresve suos, redditibus ecclesiasticis augeant, aut illos ijs, nisi pauperes sint distribuant, eosque monet vt omnem humanũ erga consanguineos, & propinquos affectum ceu malorum seminarium penitus exuant.

¶ Quid etiam circa restitutionẽ fructuum, episcopis negligentibus munus consecrationis suscipere Conci. Trid. Sess. 23. cap. 2. sub proprio tenore indi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

xerit hic inserere visum est. Ait etenim ecclesijs cathedralibus vel superioribus quocunque nomine, vel titulo præfecti, etiam si sancte Romanæ Ecclesiæ Cardinales sint, si munus consecrationis intra tres menses non susceperint, ad fructuum perceptorum restitutionem teneantur, si intra totidem menses postea id facere neglexerint, ecclesijs ipso iure sint priuati: consecratio vero si intra curiam Romanam fiat, in ecclesia ad quam promoti fuerint, aut in prouincia si commode fieri poterit celebretur.

¶ In sessione quoque quinta, capitulo secundo, conceditur priuilegium de nouo de perceptione fructuum in absentia vacantibus literarum studio, sic in hac forma. Docentes verò ipsam sacram scripturam dum publice in scholis docuerint, & scholares, qui in ipsis scholis studeant priuilegijs omnibus de perceptione fructuum præbendarum, & beneficiorum suorum in absentia in re communi concessis plenè gaudeãt, & fruantur.

¶ Præterea sessione vigesima quarta, capitulo decimo septimo circa fructuum restitutionem in Concilio Tridentino sic cauetur. Illi vero qui in præsenti plures parochiales ecclesias, aut vnam cathedralem, & aliam parochialem obtinent, cogantur omnino quibuscunque dispensationibus, aut vnionibus ad vitam non obstantibus, vna tantum parochiali vel sola cathedrali retenta alias parochiales infra spaciũ sex mensium dimittere. Alioquin tam parochiales, quam beneficia omnia quæ obtinent ipso iure vacare censeantur ac tanquam vacantia libere alijs idoneis conferantur, neque ipsi illa antea obtinentes tuta conscientia fructus post dictum tempus retineant. Optat autem sancta synodus, vt resignantiũ necessitatibus commoda aliqua ratione, prout summo Pontifici videbitur prouideatur.

Qõ ¶ Porro si quis sciscitetur beneficio rum fructus vacationis tempore, in cuius vsus cedantnen sibi absolutionem rogatæ quæstionis damus dicentes beneficiorum fructus vacationis tempore in vtilitatem ecclesiæ expendi deberi, vel successori fore reseruandos. Alioquin in cathedralibus ecclesijs, vel regularibus & collegiatis, si fiat cõtra per capitula, cõuentus, collegia, vel singulares personas, ipsi contra facientes tandiu suspensi sunt ab officio, & beneficio quandiu non satisfecerint, & quousq; satis factionẽ præstiterint, nõ obstantibus priuilegijs, consuetudinibus, vel statutis etiam iuramento, vel sedis Apostolicæ authoritate firmatis cap. quia sæpe de electio. libro sexto, similis prohibitio generaliter est de omnibus ecclesijs. Vide caput præsenti de officio ordinarij, libro sexto, & quomodo episcopi, & superiores in hoc culpabiles sunt suspensi ab ingressu ecclesiæ.

¶ Ad hæc quoniam de applicatione fructuum tempore vacationis meminimus nota quod vt habetur cap. cum qui. de præbendis libro sexto, quando aliquis vitiose, & de facto nanciscitur possessionem alicuius beneficij, etiam quod tenuta sit nulla, quia à non habẽte potestatem conferendi data est alia beneficia, quæ cum illo simul teneri non possunt vacare dicuntur.

¶ Aduerte tandem quod beneficiarius fructus sui beneficij in plures quã tres annos locare prohibetur, vel in emphyteusim dare, Clementi. de reb. ecclesiæ non alien. & est excommunicatus in terris, vbi quoad has pœnas etiam recepta est extrauagans Pauli, de quo agit Nauarrus summa latina, capitulo vigesimo quinto, numero 126. & capitulo vigesimo septimo, numero. 147. copiosius.

CAP.

CAP. CIIII.

An secundum beneficium, & quale recipiens maneat priuatus primo, & de. 17. casibus fallentiæ, & soluuntur argumenta in gratiam pluralitatis beneficiorum antea posita.

Qõ QVoniam omnia rimanda sunt dubia vnde restitutio fructuũ accidere potest, ne quid sub silentio maneat, adhuc quæritur an habẽs beneficium curatum, si secũdum eũ cura recipiat, ipso iure primo beneficio priuatus maneat. Dicimus ergo statim adhibita solutione, quod talis statim proculdubio priuatus est primo, simul ac pacificam possessionem secundi adeptus est, vt diffinitur de multa. de præbendis, vel quando per eum stetit, quominus haberet cap. licet. el. 2. de præbendis, libro sexto, & nisi primum resignet in manus eius cui comperit, ipso iure est etiã priuatus secundo, inhabilitq; fit ad sacros ordines, & ad quodcũq; beneficiũ, cuius dispẽsatio ad papã pertinet per extrauagantem Ioannis 21. quæ incipit execrabilis, quia secundum Syluestrum, verbo, Beneficium. 4.9.6. fallentia. 17. omnia talia beneficia vacatura, ipso iure reseruantur apostolicæ sedi, & si alius disponat de eis, non valet. Hæc Ioannes. 22. in extrauaganti, quæ incipit, Execrabilis. Cõcordat Albertic. Habet autem hæc regula locum in prioratibus curatis, vbi præsiciuntur religiosi, vt in cap. cum singula. de præbend. lib. 6. imo etiam idem seruaretur etiam si prioratus non esset curatus, vt dicit textus in Clemẽt. quia regulares. de suppl. negl. prælat. in fi. & similiter habet locũ in præbendis, quãdo tam prima, quam secunda est in eadem ecclesia, quia tunc ipso iure vacat prima, vt cap. literas de cõcessione præbendarum, etiam si acceptaret secundam iure annexionis, vt in Clem. sina li. de præbendis, alias non loquitur in præbendis secundum Vincentium, & D. Anto. quia non est eadem ratio sicut de beneficijs curatis, hæc Syluester.

¶ Armilla vero, verbo, Beneficiũ. §. 44. ait quod hæc regula tenet in omni beneficio quod requirit residentiã nõ absolute, sed residentiam sub pœna priuationis beneficij, vt si statuto, vel consuetudine hoc caueatur, in glossa cap. gratia. de rescriptis, lib. 6. quia tunc est eadem ratio, alias secus, quia in iure nõ reperitur expressum. sed in hoc dicto postremo Armillæ, & glossæ standum esse censeo consuetudini, quæ vim obtinet legis vel interpretatrix est legis, sed cum dictis concordat Panorm. in cap. quia nonnulli de cler. non resid. vnde eius sententiæ stãdum puto, quia concordat cum Armilla & glossa, maxime si consuetudo accedat, & hoc dicere est tutius.

¶ Regula supradicta est, quod habẽs beneficium curatum, si secundum cum cura recipiat ipso iure priuatur est primo, & vacat primum, & idẽ de habente personatum, vel dignitatem si secundũ personatum, vel dignitatem accipiat, & hic secundum Hostiensem, Ioannem Andream, & Innocentium beneficium curatum intelligitur large, etiam de ecclesiã cathedrali, seu capella curam habente parochianorum de iure, vel de facto, dummodo parochiam habeat, in qua parochiale ius exerceat, siue dignitas sit, siue officiũ, siue ecclesia, sicut sunt multi archipresbyteri, archidiaconi, & decani qui nullã habẽtes ecclesiã cui præsint, habent tamẽ iurisdictionem supra multa loca, sed tamẽ quo ad dignitates secundum aliquos

Universidad de Deusto
Biblioteca

aliquos intelligitur regula quãdo sunt in eadem ecclesia, vt videtur colligi ex dicto cap. de multa, & per do. Anto. ibi dignitates, autem & personatus secundum Innocentium fere semper accipiũtur pro eodem licet secundum Hostiẽ. in aliquibus locis differant. Intelligendũ est ergo nomen dignitatis & personatus secundũ institutionem & cõsuetudinẽ ecclesiæ secundum etiam Ioan. Andr. ¶ Hæc inquam regula fallentias plurimas patitur, in quibus ipso iure non vacat primum.

¶ Primo, hoc fit cum dispensatione sufficienti, vt in d. cap. de multa, & de elect. dudũ el 2. ¶ Secundo, secundum Hostien. quando primũ, vel secundum beneficiũ est curatũ habitu, non actu, scilicet quia non actu habet parochianos, vt quia derelictus est locus. de electio licet canon lib. 6. Innocentius tamen, & Abbas videtur tenere contrarium. Tertio, quãdo alterũ beneficium non habet curã de se, sed per vicarium alicuius curati. de præbendis. super eo. ¶ Quarto, quando ignorabat se habere beneficium tale, quia tunc sibi datur optio de rescriptis gratia. lib. 6. ¶ Quinto, si nõ sciebat se illud habere de iure, & si de facto nõ habebat, vt quia erat spoliatus primo stat regula secundum Vincentiũ qui hoc notat in dicto cap. dudũ. repetit tamẽ fructus primi, quos percipere poterat vsque ad receptionẽ secundi. ¶ sexto, quando secundi beneficij fructus alius ad tempus, ex causa, puta papæ concessione percipit. vt de præbendis cap. si tibi cõcesso, quia pro tempore quo ad aliũ pertinẽt dicti fructus, non censetur vacare primũ: quod tamen Henricus Boich verũ esse dicit secundũ Ioan. And. & Archidiac. quãtũ ad perceptionẽ fructuũ primi beneficij, vacat tamẽ quantũ ad hoc, vt postquã pacificam possessionẽ administrationis secundi beneficij habuerit, debito tẽpore conferatur, vel locũ habebit Lateranense concilium de concessione præbendæ. ca. nulla. ¶ Septimo fallit si secundi beneficij pacificã possessionẽ administrationis non habuerit, nec per eũ stetit quin haberet, quia tũc non vacat primũ, secundũ Hostien. Innoc. Henri. Boi. & est textus in Clem. si plus de præben. ¶ Octauo, fallit in episcopatu, secundũ Innoc. in cap. cum nostris de concess. præbendæ, quẽ sequitur dñs Ant. & Ioan. Andr. & Imola, in Clementina grande de rescrip. & facit textus. 7. q. 1. in verbo, Carebit, quod est verbũ futuri tẽporis, & sic videtur requiri sententia. glossa tamẽ in cap. relatio. 21. q. 1. tenet quod regula in episcopatu non fallit: sed primũ est verius, quia non vacat per adeptionẽ secundi beneficij, siue sit superius, siue inferi⁹, siue æquale, cum episcopatui expresse, vel tacite renuntiare non possit, sine licentia papæ de translatione episcopi inter corporalia.

¶ Sed an idem sit dicendũ de quocũ que alio beneficio, quod quis cum alio nõ potest tenere nisi dispensetur, scilicet quod in illo regula fallat quæritur, nam summa Angelica ait regulam fallere, quia tunc non vacabit primum, per receptionem huiusmodi secundi, sed certe authore Syluestro quẽ sequimur in hac parte hoc patet esse falsum ex ratione, quã assignant dicti doctores. Itẽ quia secundũ hoc, per prædictã regulã non vacarẽt nisi beneficia insufficientia, quia nullũ sufficiens potest teneri cũ alio superueniente nisi dispensatiue. Vincẽtius autẽ ponit alios duos casus super caput dudũ. ¶ Nono, igitur fallit regula, vt notat Bernar. in cap. dudũ in beneficijs vnitis, vel dependentibus, vel cõmendatis, vnde si secundum curatũ quis adipiscitur per viã annexionis, quia est annexũ non curato, nõ vacat primũ curatũ de præbẽdis super eo. lib. 6. ¶ Decimo, fallit secundũ Vincentiũ si colore, & nõ animo beneficij petui, recepit secundũ, quia posset tunc pœnitere. 11. q. 6. si quis libellos de pœniten. dist. 1. diuortiũ. idẽ si in cõtinenti fit delectus. ¶ Vndecimo, fallit si secundũ

cundum recipit in episcopato, aliẽno sine licẽtia sui episcopi, à quo repetitur, quia quamuis priuatus sit primo quantum ad se, non tamen quantum ad prælatum suum, si sine licentia ipsius transit quod animaduertit Ioan. 21. q. 11. si quis iam translatus sit cõcordat Gott. & Hostien. ¶ Decimo secundo, fallit regula in eo, qui de proprio expensas fecerat in primo, propter quas competit sibi retentio primi, secundum Ioan. de lig. Do. Anto. & dominũ Abb. per tex. 12. q. 4 quicunque. Et sufficit tales expẽsas esse vtiliter acceptas, licet deinde totum pereirit a casu fecundum Ioannem Andream in cap. ex parte de cõsti. vt quia domum tectam statim ignis cõbusit. Et ex his infert dominus Abbas, quod si clericus moritur intestatus, hæres repetere potest expensas, quas fecerat in beneficio: sed hoc intelligit Syluester si expendidit de bonis sui patrimonij. & hoc de expensis factis ante recessionem secundi. Secus de factis postea instituta de rerum diuisione, sicerte. ¶ Decimo tertio, fallit etiam in eo qui protestatur, quod primum dimittere non vult, quia tunc fatue agit prælatus sibi concedens secundum. & posset in hoc casu locum habere Conci. Lateranẽse, scilicet quod nõ tenet collatio secundi de clerc. non resid. quia nonulla. ¶ Vnde secundum Hostiensem ũquis recepit secundum minus pinguc, non videtur primum vacare, cum non videatur habere animũ deserendi primum propter secundum, & maxime cum errauit arg. dist. in. 74. quorundam. qui licet hanc opinionem veram in scholis dicat, tatetur tamen eam esse falsam in iudicijs, & in curia non seruari. extra hos casus qui retinere primum contenderit, etiam secundo priuabitur, in dicto cap. de multa. Hodie tamen vt dicere cœpimus per extrauagantem Ioannis. 22. quæ incipit, Execrabilis. Si recipiens secũdum primum, quo priuatur, absque morę dispendio, verbo vel facto in manibus ordinarij, sub testimonio publico non dimittat, priuatus est secundo, & inhabilis sit ad sacros ordines, & beneficia. Hæc omnia Ioannes Andreas in noue. super cap. de multa. excepta his quę ponuntur ex Henrico de Boich. ¶ Decimo quarto addi potest casus quando quis acceptaret secundũ per calorẽ iracopdiæ secundum Ioannem Andream, & Antonium de But. facit glos. in cap. ex literis de otuort. quæ vult, quod cõfessio ex iracundia facta non præiudicet. ¶ Decimo quinto fallit regula quando acceptat ad tempus puta donec aliter foerit beneficio prouisum secundum Petrum de Ancharranum, capitulo primo de consuet. libro texto, exempli gratia, dicit statutũ quod mortuo episcopo archipresbyter administret iurisdictionem spiritualem eius, donec alius fuerit creates. ¶ Decimo sexto fallit regula, vbi habenti beneficia curata, contertur aliud curatum, non obstante fide dispensationis, quia nec valet collatio vltimi, nec vacant priora. de officio ordinar. libro sexto, quod procedere ait Syluester. Si secundum beneficium acceptauit tantũ possessionem eius minime nactus, quia si eam fuisset nactus, vacarent priora, vt in Clemen. si plures de præbendis nec tamen in hoc casu valeret collatio vltimi, & ita hãc materiam intelligit glos. in dicta Clementina. ¶ Decimo septimo fallit in casibus, in quibus licitũ est habere plura beneficia curata, de quibus in cap. dudum de electi. el 2. cum glossa verbo intimatam, & supra in principio. Quicũque igitur præter hos casus recipit personatum, aut dignitatem, seu officium vel beneficium habens curam animarum, si ante obtinebat simile, cum sit priuatus primo postquam possessionem obtinuit de secundo, vel per eum stetit quominus obtineret tenetur absque mora dimittere primum in manibus ordinarij, in cuius episcopatu hoc fuerit. Alioquin & secundo est priuatus ipso iure, & non

Universidad de Deusto
Biblioteca

solum ad sacros ordines. sed etiam ad omne aliud beneficium est inhabilis, & vt præfati sumus iterumque repetimus,& omnia talia vacatura beneficia ipso iure reseruantur Apostolicæ sedi, & si alios disponat de eis non valet, vt patet in prædicta extrauganti execrabilis.

¶ Ad argumenta igitur in principio allata pluralitatem beneficiorum contendentia iustificare respõdentes, primum sic diluimus,negando, quod si alqua consuetudo inoleuit in contrariũ sine iusta causa, & dispensatione obtinendi plura beneficia in titulum diuisa,eam esse licitam cõsuetudinem, qua tenus est contra ius naturale, sed potius esse abusum. Dicimus quod si ea possidentes aliter quã iura concedunt, tolerantur,id per patientiam fit sicut etiam aliqui peccatores per patiẽtiam impunibiles relinquuntur in foro exteriori:sed non sunt sustinendi in foro Dei id est conscientiæ.

¶ Ad secundum quando arguitur ex paritate officiorum secularium,quorũ plura per reges solent eidem officiali licite aggregari,ergo eodem modo licebit in beneficijs ecclesiasticis, dicimus ipsum in promptu oblatam disparitatem secum afferre argumenti cõspicuam solutionem,tum quia non est eadem ratio,quia beneficia ecclesiastica magis exactam, & continuam residentiam postulant,quam officia secularia, tum quia officia temporalia habẽt verum dominum temporalem in terra nempe rempublicam, aut principem eius vices gerentẽ. Nam princeps officiorum suæ domus saltem est dominus,nullusque iure prohibetur pro libito ex his vni plura tribuere, atque cõcedere,pluraque iura domus munia in vnum adunare officialem: sicut etiam contingit in casu, quo ducissa potita ducatu,nubat duci potiẽti alio ducatu, iam primogenitus filius eorum in duplicis ducatus succedet statum & dignitatem,& iuste quidem. Fatemur autem quod & pro nobis facit,quod si rex in his officijs,in quorum distributione iustitiam distributiuam in republica seruare tenetur,eam non seruet, nempe quia plura eorum in vnum fine causa, & meritis,coacceruat:quia tunc alijs dignioribus irrogat iniuriam, non immunis in hoc facto sit a peccato. ¶ Si vero talia sint in republica officia,quæ non veniant distribuenda a rege ex vi iustitiæ distributiuæ multoties peccabit contra iustitiam commutatiuã plura eidem,vel insigno si aggreget,quia inde reipublicæ paratur iniuria, eum certum sit non ita regulariter bene gubernari in pluribus officijs per vnum, sicut per plures.

¶ Igitur pro regula sit constanti ratione naturali firmata,quòd tam in tẽporalibus, quam in spiritualibus officijs nemo plus muneris, quam possit implere potest subire:quia & dominus hoc significasse aliqualiter videtur, dũ astruit neminem exactẽ posse duobus dominis seruire. Vnde sicut qui vno beneficio indignus iudicatur, & est,non potest illud suscipere: sic si dignus est tantum,& idoneus duntaxat ad paruũ officium,vel beneficium, non potest adire arduum,aut magnum,sustinque humeris impar, ita si solum par sit viribus, & industria,& dignus ad vnum; non potest sibi præripere,aut præoccupare duos.

¶ Ad tertium vero argumentum sic eius soluimus bimembrem obiectionem, quando arguitur,ista pluralitas beneficiorum prohibita est, vel propter excessum stipendij,aut propter excessiuam curam animarum, quæ ab vno solo suscipitur, quia dicimus non tantum excessiuum stipendium, quod vnus solus fert huius prohibitionis causam esse,sed curam animarum excessiuam,& vnius humeris imparem, huius prohibitionis potissimam esse rationem. Quia per se loquendo rationis dictamen dictat,quod vnum officiũ, seu beneficium debeatur vni sicut vni cor pori vnum debetur caput,& quod duobus debeantur duo. Peraccidens vero accidit,quod licite interdum ex aliqua iustificante circunstantia vni tribuantur duo:vnde contingere casus potest, quod licite beneficiarius aliquis potiatur præbenda quotannis reddenti mille aureos,qui tamen illicite obineret quatuor præbendas omnes simul minores reddentes redditus nempe solũ octoginti aureos duntaxat,nec huius differentiæ alia redditur ratio, quam quod ista est vna præbẽda, & aliæ iunt plures.

¶ Si autem episcopatus, aut præbendæ pinguissimæ sint, ad prouidentiam papæ spectabit id prouidere, an bono ecclesiæ expediat talium episcopatuũ, vel præbendarum diuisio, sicut econtra an ex pluribus episcopatibus vnũ, vel ex duabus præbendis vnam conflare conducat id discernere eiusdẽ summi Pontificis est munus. Poterit tunc ex iusta concurrente causa diuidere vel vnire. Itaque vnio beneficiorum, vt contingit,fit dupliciter,quia aut talis vnio fit in beneficio,aut fit in persona,seu ad vitam. Primam quidem vnionem papa facere potest si expediat,quòd si sine causa fecerit, facta tamen tenebit. Si tamen sic vnionem secundam in persona sine causa fecerit, vt prædiximus,& quoad fructus,& quatenus est contra ius naturæ non sustineretur in foro conscientiæ. Quare ea plura beneficia sine causa possidens, non manet tutus in conscientia, sicut etiam securus in conscientia non manet ille curatus,vt antea diximus, qui curam habeos animarum non residet sine causa iusta a residentia excusante, & etiam si mille se velit dispensationibus protelare,nõ est absoluendus,etiã si conqueratur. ¶ Si autem beneficium obtinet simplex exigens residentiam dum sit alicuius momenti, si ei sufficiẽter non inseruit per se, vel per alium, nec etiam absolutione est dignus,quare sibi merito est deneganda. Si vero beneficium simplex sit, iam memini me diuisse in hoc casu, quod si substituerit alium dignum,ita vt nullum ecclesiæ detrimentum inde sequatur, quamuis non sit in hoc omnino excutandus,quia de hoc non potest tam certo constare,tamen in hoc casu non videtur illi neganda absolutio, quia tũc per vicarium idoneum in simplicibus deseruire non ita videtur esse ex genere mortale,& tunc habet maxime locum dispensatio episcopi,vel papæ, & si ecclesia non reclamat. Quæ licet fuerint antea à nobis dicta hæc rursus hic consulto epilogamus,vt memoriæ altius infigantur rursus repetentes,quod sicut secundum concilium Tridentinũ priuilegiatorum super percipiẽdis fructibus in absentia causa est per episcopum approbanda,sic me consultore, & istorum causa non residendi, & an recte prouiderint per vicarium,erit examinanda & probanda, quia alioquin excusat quisq; iudex in propria causa.

¶ Sed & de canonicis,& choro addictis & habentibus in ecclesijs cathedralibus vel collegiatis canonicatu,dignitates,præbendas,portiones,quomodo vigore cuiuslibet statuti, aut consuetudinis vltra tres menses abesse eis non licet quotãis,iam diximus ex Concilio Tridentino,sessione vigesima quarta,capitulo decimo secundo,& sub qua pœna eis residere præcipiatur,vide ibi vbi denuo notabis, concilium ibi adijcere quod distributiones, qui statutis horis interfuerint, recipiant, reliqui quauis collusione aut remissione exclusa his careant iuxta Bonifacij sed oppositũ retro ex Nauarro dixeramus.

¶ At vero maxime memoriæ commendatione dignum quod eod.cap. adijcit concilium,scilicet quod omnes per se, & non per substitutos diuina compellãtur obire officia,& episcopo celebranti,aut alia põtificalia exercenti assistere,& inseruire,atq; in choro ad psallẽdi institutis,hymnis, & cãticis Deo nomen reuerentur deuote distincteque

Universidad de Deusto
Biblioteca

dare. Quare nec tam libere cum his A
dictis beneficiatis ad hæc officia
tatis super eorum non residentia
potest episcopus dispensare, nisi
quia ibi in fine adiungit conci-
hæc verba, interea episcopus
minus quam cum duobus canoni-
uorum vnus ab episcopo, &
a capitulo eligatur, in his quæ ex
pedire videpuntur, poterit prouidere,
prout deat episcopus cū prædictis duo-
bus canonicis, an ille qui per alium re
sidet sufficienter satisfaciat sine læsio
ne diuini cultus, aut eccles æ, alias non B
essent illi tam tuti in conscientia, cum
secundum concilium Tridentinum cō
pellendi sint sua ministeria per seipsos
obire.

CAP. CV.

An parochiam nactus ad sacerdotium promoueri non intendens, aut de hoc dubitans, aut hoc conditionaliter proponēs teneatur restituere fructus, & quid de postea intendente, & si sit idem iudicium de alijs beneficijs.

IAm cætera ad materiā de fructibus
tinentia dubia prosequentes, illud
haud intellectu facile primo hic agita-
dum proponimus, scilicet an qui paro-
chialem nactus est ecclesiam ad sacer- D
dotium promoueri non intendens, ex
hoc defectu intentionis, restitutioni
fructuum obnoxius fiat. Placet autem,
antequam qualem difficultatem hæc
quæstio præseferat, aperiamus, verba
summaria textus commissa de electio
ne in 6. prout in summario iacent sub-
iicere. Quatuor enim iste textus edi-
cit, seu insinuat primo quod quo ad pos
nam priuationis rectoris parochialis
ecclesiæ non promoti, requiritur quod
annus integer sit completus. Secundo
quod annus ille non cucrit iuste impe-
dito. Tertio quod post priuationem ec
clesia eidem conferri non potest. Quar
to quod non promotus si eo animo re-
ceperat ecclesiam, vt fructus anni per-
ciperet, tenetur ad restitutionem ipso-
rum, & qui ea mente contulit ecclesiā,
tenetur seruare indemnem. Vbi io tex
tu quoque hæc verba habentur, cæte-
rum si promoueri ad sacerdotium non
intendēs parochialem receperis eccle-
siam, vt fructus ex ea per annum perci
pias ipsam postmodum dimissurus, nisi
voluntate mutata promotus fueris, te-
neberis ad restitutionē fructuum eo-
tundem, cum eos receperis fraudu-
lenter.

¶ Verbis igitur textus præmissis, dif Qū
ficultatis nervus hic detegitur in hac
quæstione, an qui à principio volunta
tem habuit suscipiendi presbyterium
cum parochialem suscepit ecclesiam, si C
postea eā voluntate mutata beneficiū
sibi eximit, teneatur fructus ex nunc
mutatæ voluntatis receptos restituere,
& an etiam ad perceptos ante muta
tam voluntatem restituendos astrin-
gatur: cum volūtatem suscipiendi pres
byterium postea deponens mutauerit.
¶ Et quidem in hac quæstione Panor-
mitan. in cap. relatum de cler. non resi
denti. Syluester, verbo, Beneficium. 3i
quæstione secunda, Gabriel in quarto,
distinctione decima quinta, quæstione
octaua, articulo tertio. Sotus de iusti-
tia & iure, libro decimo, quæstio. quin
ta, articulo, sexto. Frater Ioseph us in
suis floribus, in materia de restitutione
in quæst. de restitutione faciendā pro-
pter negligentiam ecclesiasticorum,
frater Ioannes de la Peña in quibusdā
scriptis, quæ nomine eius circumfe-
runtur super secundā secundæ D. Th.
in materia de statibus: omnes ij tenent
affirmatiuū, scilicet illos fructus esse re
stituēdos ab illo, qui licet bono animo
suscipiēdi

suscipiendi præsbyterium, beneficium A
sucepit parochiale, tamen postea muta
to animo talem deposuit voluntatem,
hæcque sunt adducti ratione, quia par
ratio est de acceptione beneficij paro-
chialis sine animo suscipiendi presby
terij ordinem, & de eius sine tali ani-
mo retentione, vt illic scite notat glos
sa, ergo si qui sine animo presbyterium
suscipiendi, parochiale ecclesiā suscep-
pit, fructus perceptos nisi voluntate
mutata promotus fuerit, restituere te
neturi: ergo pari ratione, qui ex bona B
in malam voluntatem non suscipiendi
talem ordinem mutatus est, fructus te-
nebitur restituere.

¶ Et confirmatur, quia ratio huius
restitutionis redditur in textu, scilicet
cum eos receperit fraudc: fraudulēter
autem dicitur eos recepisse, quia sine
animo presbyteralem ordinem recipiē
di eos fructus recepit, at eundem ani-
mum non recipiendi presbyterium ha
bet hic postquā pristinam commutauit
bonam voluntatem, agit ergo fraudulē
ter, sicut & alter. C

¶ Secundo in gratiam prædictæ af-
firmatiuæ opinionis horum doctorum
arguitur, nam ratio inducendi obliga
tionem restituendi fructus in primo ca
su, cum à principio presbyterium susci
piendi non habuit animum, est vt eccle
sia seruetur indemnis, quam ibi à scien
ter conferente huic non intendenti sa
cerdotium assumere, indemnem subet
textus seruari: sed ita damnum patitur
ecclesia, quādo ab initio suscipitur à nō
intendente presbyterij ordine initiari D
sicut ab eo qui id à principio intendēs,
in contrarium mutatus est animum, er
go vt ecclesia seruetur indēnis, perin
de iste secundus tenetur restituere fru
ctus, sicut & alter, qui ab initio malum
habuit animum.

¶ Et patescit vltimo ex ratione Io
sephi, quia vtrobique eadem interue-
nit iniustitia, sine debito animo à prin
cipio parochiale beneficium recipien-
do, sine sine debito animo postea reti-
nendo. ¶ Post tantā authoritatē docto
rum, eorūque hic allatas rationes solus
Nauarrus in sum. Lat. cap. 25. num. 118.
cum alias, vt ibi ipse fatetur visum sibi
fuerit idem esse iudiciū, quoad restitu
tionē fructuū, & de acipiente eccles iā
parochialē sine animo recipiendi ordi
nem presbyteralē, & de recipiente cū
tali bono animo debito, & postea illū
mutante: hic tandē contra horū omniū
sententiam mutat & suā, quam antea te
nuerat dicens, quod contrariū de rigo
re iuris videtur esse dicendum, scilicet
quod licet ille qui sine animo initiādi
se ordine presbyterali, susceperit bene-
ficium parochiale, ad restituendos per-
ceptos fructus in conscientia sit astri-
ctus, tamen ille qui debito animo ad pa
rochiale beneficiū est promotus, si po
stea recipiēdi sacerdotalē ordinē reuo
cauerit voluntatē, non ideo ad restitu-
tionem fructuum sit obnoxius.

¶ Et ne temere hanc de nouo ample
xatus esse sententiā videatur, suas quo
que adducit rationes, quibus eā tutatur
primo, quia hæc obligatio papalis, re-
stituendi fructus iniuncta est propter
malitiam, & peccatum, & fraudē, at ma
ior fraus est, maiusque peccatū peccat,
qui ab initio huiusmodi contrariā intē
tionem habens, parochiam gubernan-
dam accipit, quam qui eū bona intētio
ne accipiens, postea cū mala eam cōmu
tauit vt patet ex se, ergo non ita priva
tione fructuū est dignus secundus, nec
perinde tenetur illos restituere, ac pri
mus qui magis peccauit per fraudem.

¶ Et confirmatur, quia cū hoc decre D
tū cap. cōmissa pœnale videatur, nō vi
detur extra suū casum extendendū præ
sertim sine rationis paritate, aut malo
ritate. l. præses. ff. de pœnis, & ca. de pœ
nis. dist. 1. & textus cū solū agat de acci
piente malo animo, sequitur quod bo-
no animo accipiens, licet postea conce
perit malum sub obligatione textus de
restituendis fructibus non comprehen
datur.

¶ At iam quia plura circa hanc quæ-

Universidad de Deusto
Biblioteca

stionē perstant enodanda dubia, opus est vt primo hoc expeditum reliquamus. Igitur pro decisione quæstionis, dicitur licet à prima facie, affirmatiua opinionis contra Nauar. magis ponderare videantur rationes, per has tamē propositiones eos aliqualiter concordantes duximus respondendum.

¶ Sit igitur prima propositio, qui sine animo suscipiendi sacerdotalem ordinem, parrochialem ecclesiam susceperit, fructus perceptos restituere tenē tur, nisi voluntate mutata ad sacerdotium intra annum promoti fuerint. Patet hæc conclusio, quia ipsissima diffinitio est quæ continetur, in cap. commissa de electione. lib. 6. ¶ cæterum. Intelligitur hæc conclusio de parochiali ecclesia, quæ curam animarum habet annexam. Secus de collegiata, vt habet illic glossa, & ratio est, quia vt tenetur in dicto cap. licet de electione lib. 6. eodem titulo tenetur eiusmodi clericus in ecclesia sua residere, perisque ecclesiæ suæ famulari, quod antequam sit sacerdos præstare non valet, quo circa ita sentiente Soto vbi supra, eadem lege comprehenditur episcopus.

¶ Secunda propositio, is qui cum animo debito suscipiendi ordinem sacerdotij sacrum parochialem adeptus est ecclesiam etiam si postea mutet animū ac mutata voluntate promotus nō fuerit non tenetur ad restitutionem fructuum, ante mutatam voluntatem perceptorum. Ita glossa super cap. commissa de elect. in 6. verbo non intendens, cui hic accedo, quia hęc media via incedit. Et quia textus fundat se circa hanc restitutionem fructuū in eo quod fraudulenter, (vt textus ait) eos receperit, at hic cum ante mutatam voluntatem eos receperit, fraudulenter eos non recepit: sed cum sana voluntate talem ordinem suscipiendi, & patet, quia si rationes Nauarri quid probant, hanc propositionem maxime probant.

¶ Tertia propositio, si is qui cum animo debito suscipiendi sacerdotij ordinem sacrum, parochialem nactus est ecclesiam, postea mutata voluntate prioris, promotus non fuerit ad sacerdotiū, si tamen interim per illum annum vicarium substituit idoneum, & modo sacrę ecclesiæ, siue satis fecerit functioni, ad nihil, vel parum fructuum perceptorum illo anno tenetur. Huic cōclusioni cum his moderationibus fauent rationes Nauarri, & hæc moderationes, in parte rationes in gratiam cōtrariam tenentium opinionē allatas enervant, nec credo abhac sententia sic limitata tantopere dissentirent. Et patet ex glossa cap. commissa vbi sic ait si vero ille qui habuit ecclesiam parochialē habebat bonam intentionem, quia intendebat promoueri ad sacros ordines sed ex aliqua causa superueniente, non vult promoueri, quia forte eius frater antiquior vult promoueri, & ipse vult remanere in sæculo non tenetur ad restitutionem fructuum, hęc ait Glos.

¶ Et probatur, quia certum est, si in isto casu dato, fructus restituēdi essent ab hac restitutione, quod ex his præstitit vicario à se substituto deducendum esse secundum F. Iosephum, ergo hanc partem restituere nō tenetur. Sed probatur, quod neque residuam apud se remanentem restituere teneatur, quia tum pro functione sua, cui satisfecit in eadem ecclesia, eam retinere meretur tum, quia propterea quod non fuerit functus officio sacerdotis intra illud annum: quo promoueri ad sacerdotiū tenebatur iuxta cap. licet canon. de electione lib. 6. non meretur illos fructus amittere, eam alia obierit ecclesiæ suæ interim, & satis illi erat in vltima hebdomada vltimi mensis anni computandi à die pacificæ possessionis, promoueri ad sacerdotium, quia iste ad sacerdotium non promotus, nō nisi post lapsum annum amittit ecclesiam, & post annum perceptos fructus, quod si reliquam partem hac ratione potest sibi vendicare, ergo parum, aut nihil tenetur restituere, quia si aliquid tenetur restituere, id esset vt ecclesiam indemnem seruaret, sed vt supponimus in hoc casu parum, aut nullum ecclesia passa est damnum. ¶ De sententia vero contraria supradictorum doctorum dico, quod verba textus cum odiosa sint, & de casu isto vbi mutata est intentio antea recta, expresse non loquantur, suæ sententiæ non suffragantur: ideo si sententia tua vera est, quod tunc ad aliquam restitutionem fructuum minime teneantur voluntatem, teneantur est, quando illa mutatio voluntatis causa fuit alicuius subsequuti damni, vt quia iam ex tunc, ex quo cogitauit aliam institutionem vitæ, tepidus incepit esse circa suū officium, nec iuxta munus gessit, neque de interim prouidendo idoneo vicario solicitudinem debitam, neque de alijs pertinentibus ad ecclesiam habuit. Vnde subsequuta sunt damna.

¶ Ex hac, & præmissis propositionibus, consequuntur aliqua scitu digna corollaria. Primum, quod multo minus tenetur ad restitutionem fructuū ille iuxta hanc tertiam conclusionem limitatus, qui non mutauit debitam intentionem à principio habitam, sed demutanda cæpit postea dubitare, ita Nauar. vbi supra qui id probat à fortiori ratione.

¶ Secundo corollarie sequitur, quod & Nauar. ait se consuluisse, quod & expressit supra citata glossa, vel certe insinuauit, scilicet posse quem iuste accipere beneficium animo vt dictum est satisfaciendi & infra annum presbyterij ordinem suscipiendi, cum proposito tamen, quod si frater eius primogenitus obierit mortem sine liberis, vel si adaugēdum decus suum, aut suę familiæ, vel patrię expediret ducere vxorē, id faceret.

¶ Tertio sequitur & aliud corollarium secundum Nauarrum, quod etiā, qui aliquod beneficium accipit animo illud relinquendi, si aliud pinguius sibi conferatur, modo suę functioni satisfaciat, quandiu primum obtinet, vel obtinuerit, restituendi fructus obligatione non tenetur, & cum ita hic asserat Nauarrus, videtur loqui de beneficio parochiali, nam de alijs iam pro comperto diffinierat hanc obligationem nō inducere. Addit se hoc tenere quid quid dixerint Panormitanus in dicto capit. relatum, & Syluester verbo beneficium 3 quęstione secunda, & Gabriel in quarto distinctione decima quinta, articulo tertio, quæstione octaua, qui sine textu, & ratione iusta obligant homines ad insolita, & nullo iure præcepta contra cap. consuluisti quarta quęstione quinta.

¶ Idemque censet esse dicendum de illo, qui accipit beneficium, cui non est annexus sacer ordo, animo firmo satisfaciendi quidem eius oneribus, sed nō ascendendi ad presbyterium, nec ad alium ordinem sacrum, quia id nullo iure prohibetur.

¶ At quidē hęc duo vltima corollaria, scilicet secundum, & tertium, si ea Nauarrus intelligat de ecclesijs parochialibus, sicut videtur intelligere, licet nō se satis explicet, nō transeunt sine difficultate, quia nec facilia sunt creditu, & persuasu. Videntur enim inniti in illo fundamento, quod satis dubium est, an dubius, vel conditionalis animus ascendendi ad presbyterium, quo quis ab initio suscipit beneficium parochiale, fructuum restituendorum obligationem inducat, vt si verbi gratia, tunc quis habeat animum initiandi se sacerdotio, nisi postea aliquid sibi occurrerit expedientius.

¶ Igitur disturi circa hæc duo corollaria. 2. & 3. intellecta de parochialibus etiam ecclesijs (prout Nauarrus videtur ea intelligere) quia de alijs nō tantum hæsitationis erat, & ita dixerat suam sententiam, id dubij prius extricemus oportet, an talis animus conditionalis, aut incertus ad presbyterium ascendēdi, restituendorum fructuū in se

Qō

Universidad de Deusto
Biblioteca

rat necessitatem, vel non, nam hinc cla
rescet quid circa prædicta illa duo vl
tima corollaria Nau. 2. & 3. dix dicēdū.

¶ Cum igitur Sotus, quæst. vbi supra huius dubij meminisset, pro comperto tenet quod qui cum tali animo dubio, aut conditionali, suscipit parochialem prębendam, à restituendis fructibus nō excusatur: nā sic Sotus ibi ait, nota non intendens, quo verbo comprehenditur etiam ille qui dubio est animo. Nā qui hæsitat (inquit Sotus) nō intendit, quo circa si parecciam suscipiens nondum de vita sua deliberauit: sed pendet in animo, vt si res alia via felicius successerit, habitui clericali fit renitiaturus, profecto non tuta conscientia fructus recipit. Si autem intentionem habuerit suscipiendi sacerdotium sub condi tione tamen, scilicet nisi per mortem primogeniti fratris hæreditas paterna sibi obtigerit, aut aliud quidpiam sæculare prospere successerit, fortasse erit, qui dicat cum posse eosdem fructus eccl siasticos percipere, eo quod conditionalis intentio quodammodo est intentio, at neque huiusce modi cō scientiam sanam esse arbitror inquit Sotus, quia cum textus ait non intendens absolutam intentionem exposcit non incertam, aut conditionalem.

¶ Et ratio quoque suffragatur, nam qui absolute percipit fructus absolutā debet habere intentionem, alioquin fraudulenter, vt ait textus eos recipit. Hæc Sotus qui ex professo contrariari videtur prædictis corolarijs vltimis Nauarri.

¶ Post hæc superest, vt inter tantos heroas, quamuis exiguus meam profe ram sententiam, quæ in duobus punctis persistit. Dico ergo primo, quod sententia Soti verior videtur stando in rigore iuris, nam si in rigore iuris perstemus, absolutam intentionem in cerdotalem ordinem sumendi, videtur exigere. Qualis non est prædicta intentio incerta, aut conditionalis, quæ in prædictis duobus corolarijs vltimis Nauarri continetur; quare stando in rigore iuris illa corolaria non sunt absolute concedenda.

¶ Secundo dico, quod ionitēdo æqui tati quæ magis respicit rationem naturalem, seu piam intentionem legislatoris, quam legis verba, illa corolaria Nauarri cum moderationibus supradictis, forsitan poterunt sustineri. Moderatio sit, vt talis cum tali incerto, & cō ditionali animo parœciam suscipiens interim, dum per illum annum à die susceptionis parecciæ, in presbyterum nō ordinatur, suę iunctioni in eadē ecclesia faciat satis, idoneumque substituēt vicariu talem curam gerat, vt ecclesia indemnis seruetur: tunc si non restituat reliquam partem fructuum, præter eam quam consignauit substituto à se vicario, non erit tantopere damnā dus, quia intentio potissima Papæ illius est eccl siam indemnem seruare, quę in hoc casu, indemnis cum hac moderatione seruatur. Nam post hunc primum annum, si de facto ordine sacerdotali intra eum ordinatus non fuerit, cū per caput licet canō, de elect. 6. perdat illā, & fructus eius post eiusmodi annū amittat, ab obligatione restituendi fructus post annum perceptos, non exonera mus, & sic aliqualiter in hoc sensu, & cum hac limitatione illa corolaria Nauarri sustinemus sequendo intentionē textus, & legislatoris, magis quam verba, & de sola æquitate loquendo.

¶ At quando dubio animo parochiale beneficium adiuit, ab obligatione restituendi fructus non est excusandus. Nam Sotus ita tenet, & ratio eius sufficienter id probat, atque Nauarrus in suis corollarijs solum adhibet exempla, (vt approbaret) de his qui conditionali animo parochiale beneficium sunt amplexati, & quamuis conditionalis animus dubium, & incertitudinem importet, sed non tantopere indifferentem reddit talem parochum ad promotionem presbyteratus, sicut merum dubium, vbi ipsemet parochus non inclinat magis in vtram partem, quam in aliam, sed in æquilibrio manet.

Qō ¶ Ad hæc & illud dubium huic consine haud dignum est, quod aspernatur an qui ab initio cū susciperet parœchię titulum, & possessionem, animo suscipiendi presbyteralem ordinem carnit si postea mutata voluntate promotus fuerit, possit fructus ante acti tēporis recuperare. Super qua quæstione Sotus loco citato ait, quod parenthesis illa textus nisi volūtate mutata promotus fuerit, non sic astute intelligēda est, quod cum voluntate mutata ad sacerdotium promotus fuerit, possit fructus illius temporis recuperare, quo propositum sacerdotij non habebat, sed quod cum proposuerit promoueri, iam inde illos suos faciat.

¶ At existimo non astute intelligi illā parēthesim nisi volūtate mutata fructus sic retineat, quos tempore quo caruit debito proposito, ante mutationē voluntatis percepit. Imo superstitiose Sotus textum intelligit, & rigide & cō tra glossam ibi capit. commissa verbo mutata, & contra regulam canonistarum, quia secundum Glossam, hic per mutationem voluntatis intra annum, fraus purgatur, sicut & mora interdum purgatur. ff. de deloeatio. cap. potuit, & infra de regulis iuris. mora. Si autē post mutationem voluntatis, & post promotionem intra annū, mora, & fraus purgatur, ergo iam receptos fructus potest sibi retinere, alias nō purgaretur fraus aut mora.

¶ Et secundo patet contra Sotum, quia secundum regulam iuristarum exitus expectatur, cum vitium consistit in animo, alias expectatur initium supra de reseriptis, si eo tempore, & supra eo. dudum. 1. si igitur cum vitium cōsistit in animo exitus expectatur, & exitus fuit bonus, quia mutabit indebitam voluntatem in bonam, ergo ad restituendos fructus perceptos tam ante mutationem voluntatis, non est damnādus: quia alias exitus non expectaretur.

¶ Igitur secundum glossam, si promotus fuerit intra annum purgatur vitium in vtroque, scilicet in fructibus perceptis, & percipiendis, ita sub aliorum censura præsertim si damnum nō obuenit ecclesiæ.

CAP. CVI.

De coniugatis, de simoniacis, de non promotis clericis ad ordines, de ducentibus vxores, an teneantur in conscientiare stituere fructus præbendarum.

IAm subinde accessorie ad prædictā quæstionem, quærendum venit, an dispositio istius canonis commissa. §. cæterum, vbi cauetur, quod tenebitur ad restitutionem, qui non intendens promouere ad sacerdotium, parochialē susceptit ecclesiam, nisi mutata voluntate ad sacerdotium promotus fuerit, inducat obligationem in conscientia fructus restituēdi, etiam ante sententiam condemnationis.

Qō ¶ Et perinde quæritur de illa dispositione. Licet canon. de electione libr. 6. vbi decernitur, quod qui post obtentā ecclesiam parochialem, & habitam illius possessionem pacificam, non promouetur ad presbyterium intra annū, & eo lapso illam retinet, & non relinquit illam peccat, quia ipsofacto illam perdit post lapsum anni, & fructus illius amittit, an sic sit pœnalis, quod in conscientia ante condemnationem ad vtrumque nō obliget. Et videtur quod ante iudicis sententiam in conscientia talem obligationem non inducat, quia secundum iuristas, & Nauarrum in cōmento cap. fraternitas. 11. quæstione secunda, & in rubrica de pœnitentia & alios, sæpe pœna temporalis etiam ipso

Universidad de Deusto
Biblioteca

iure incursa non debetur in foro conscientiæ ante sententiam, ergo neque pœnæ indictæ de restituendis fructibus in allegatis capitulis. A

¶ Nihilominus respõdetur cum Navarro, & cum Soto, & cum fratre Iosepho, & cum communi, quod in vtroq; quæstionis casu, & in alijs similibus ante condemnationis sententiam restituendi sunt fructus, scilicet in casu cõmissi. §. Cæterum, & in secundo casu licet canon. Post annum lapsum ex quo non factus est presbyter, & dimittendum est beneficium, & fructus restituẽdi ante expectatam iudicis sententiã. B

¶ Neque obstat illa regula generalis quod pœna temporalis ipso iure incursa, non debetur in foro conscientiæ, quia hæc regula non procedit, neque habet verum cum contrarium constat de mente legislatoris, vel cum non imponitur proprie, vt pœna, sed vt quedã conditio, vel modus rei traditæ, vt cũ testator reliquit aliquid alicui, vt quippiam faciat, alias perdat legatum iuxta Panormitanum communiter receptum super glos. verbo. adijciens, in cap. Raynaldus de testamẽtis. & in proposito constat ex stilo, mentem pontifi cum statuentium, vt illo, vel illo casu vacet beneficium ipso iure esse, vt mala conscientia retineat, qui illud ita perditum retinuerit, & fructus nõ restituerit, eo quod beneficia conferantur quo dammodo sub illo modo, vel conditione, tacite vel expresse, vt docet Navar, in summa Lat. cap. 25. nu. 117. & Ie huius mentem fuisse in cap. non liceat. 12. q. 2. & latius in cap. fraternitas. 12. quæstione. 2. C D

¶ Potest autem episcopus vt prædiximus ratione studij dispensare, ne intra 7. annos ad presbyterium suscipiendum teneatur, modo intra annum, quo presbyter fieri debebat, subdiaconus fuerit cap. cum ex eo. lib. 6. de electione. Quæ tamen dispensatio nihil prodest ei, qui ad studendum non proficiscitur iuxta Syluestrũ verbo. beneficium. 3. q. 1. iuxta mentem textus verbo insistentes, & quæ ita eo dicunt Archidiaconus & Ioannes Andr. cui supra addidimus Conc. Trid. Sessione. 23. cap. 2. de reformatione iussisse, vt promotus in episcopum intra tres menses teneatur consecrari sub pœna perdendi fructus ipso iure, & intra alios tres sub pœna perdendi ipso iure episcopatum.

¶ Porro alia quæstio prædictis veluti appendix, & affinis hic intermittenda non est, an ille qui sine animo ascendi ad presbyterium, quoduis aliud beneficium non curatum accepit, fructus restituendi obligatione implicetur. Nam glossa in cap. prælatũ. de clericis non residentibus talem adrestituẽdos fructus teneri tenuit, & clarius ibi idem tenuit Panorm. nihilominus Navarrus sum. Lat. cap. 25. num. 117. contrarium tenet asseueranter contrarium ex iure verius esse, quia cum dictum caput commissã pœnale sit extra suum casum non debet extendi præsertim sine rationis identitate, vel maioritate, qualis hic non est. l. præses. ff. de pœn. & cap. pœnæ. de pœnit. dist. 1. huic tentẽtiæ Navarri subscribunt Sotus in de iustitia & iure loco supra citato, & F. Iosephus in suis floribus contra Gabrielẽ quem ibi idem ipse citat, & Ita cum Navarro, & his tenendum plane est. Q4

¶ Iam & alia minutiora circa hanc materiam dubia emergunt, quorũ primũ sit, an peccent mortaliter beneficiarij etiam sui plicium beneficiorum, qui absque animo se initiandi sacris, incedunt sine habitu clericali, & quidẽ Sotus lib. 10. de iust. & iur. q. 5. artic. 6. eos peccare mortaliter astruit, Nauarrus quoque Sotũ in hoc recte dixisse ait, quod tales peccent mortaliter non in eo quod initiandi se sacris careant animo, sed quia non deferunt clericalem habitum, sed vereor quod vtraque ratione peccent mortaliter præsertim quando tali beneficio annexus est sacer ordo. & quia nõ initiatur tali ordine, ecclesia circa cultum diuinum altaris Q5

ris, notabilem iacturam patitur, nam iniustitia notabilis est recipere fructus & cum notabili cultus altaris defectu sui ordinis functioni deesset licet verũ sit quod supra Nauarrus asseuerat, nõ peccare mortaliter, nec fructuum perceptione priuari illum, qui accipit beneficium, cui non est annexus sacer ordo, animo firmo satisfaciendi quidem eius oneribus, sed non ascendendi ad presbyterium, nec ad alium ordinem sacrum, quia id nullo iure prohiberur. A B

¶ Porro dubitari & hic, in ista materia de fructibus contingit, an coniugati accipiendo authoritate apostolica pensiones super beneficijs, peccent mortaliter, earum pensionum fructus recipiendo eosque restituere teneantur. At quidem Sotus loco citato, quia pensiones ex ratione legitima dandas esse censet, qua ratione legitima coniugatos putat carere, ideo eas accipiẽtes sic à peccato mortali non excusat.

¶ At vero Nauarrus sum. Lat. ca. 25. num. 119. tanquam magis pius in coniugatos, eos non peccare ait, si authoritate apostolica eas pensiones accipiant propter rationes quas affert, tum, quia id non est cõtra ius diuinum, tum, quia Papa potest applicare fructus beneficij de consensu beneficiarij, illis pijs operibus, quibus potest ipse beneficiarius & constat eum posse illos applicare coniugatis egentibus, igitur tales coniugati possunt licite authoritate apostolica, eas pensiones super beneficijs accipere non quocumque modo neque ad pompam, & luxum: sed tantum modo in sustentationem suo statui necessariam. C D

¶ Secundo Nauarrus quasi adhibens granum salis circa hanc licentiam ait, quod papa raro, & nunquam sine magna causa, pensiones has coniugatis concedere debet ob scandalum quidem, quod inde oriretur arg. capit. nihil de præscript. & quia seculares cum semel arripuerint antam exigendi huiusmodi pensiones ex gratia, ecclesias, & beneficia volunt perpetuo sibi quodam iniquo iure facere tributaria.

¶ Hinc ex prædictis tertio inferens corollarium infert Nauarrus sic, consequent esse posse quem iuste gaudere pensione à Papa sibi constituta, non seruando ecclesiæ, licet contra tenuerit Sotus. Sed in hoc ego puto caute esse in his concessionibus ambulandũ, ne dum pię hæc extimantur causæ, pedetentim bona ecclesiastica fiant profana, quod & censuræ papæ vicarij Christi, sicut & cætera mea asserta omnia relinquo.

¶ Insuper, & circa fructus ecclesiasticos accedit & aliud dubium, illud nempe est an beneficiarius minorum ordinum tantum, si duxerit vxorem beneficium amittat, atque eius fructus. Q6

¶ Respõsuri igitur adhanc quæstionẽ primo, duximus respondendum, quod beneficiarius minorum ordinum tantum, si contrahat matrimonium per verba de præsenti, ipso iure amittit beneficium adeo, vt non recuperet illud quamuis vxor ante consummatum matrimonium religionem ingrediatur, secundum omnes, & Nauarrum summa Latin. cap. vigesima quinta num. 120. Quod autem ipso iure in hoc casu amittat beneficium, patet ex mente glossę & communis in capite primo, de clericis coniugatis. ¶ Sed quia sic tantum est iure, manifestum est post tale matrimonium per verba de præsenti contractum, peccare retinendo beneficium.

¶ Interim istinc pullulat, & aliud dubium, quid si tale matrimonium ob aliquem defectum extrinsecum veluti consanguinitatis, aut affinitatis non valuit, fuitque nullum, an tunc talis beneficiarius in minoribus constitutus ipso iure beneficium amittat. Q5

¶ Adhoc dubium respondemus, quod est secundo dictum, quod etiam in hoc casu ipso iure beneficiũ amittit dummodo quamuis non valuerit, consensus interuenerit, vt declarat Panor.

Universidad de Deusto
Biblioteca

in.d cap.3.colum.3.

Q5 ¶ Porro an amissio beneficij incurratur ipso iure, si beneficiatus contrabat sponsalia; si roget aliquis, huic respondemus per tertium dictum quod secundum omnes per sola sponsalia contracta de futuro beneficium tale à beneficiario in minoribus cõstituto nõ amittitur ipso iure.

Q5 ¶ Si fide constituto in sacris hæsitauerit aliquis an per matrimonium etiã per verba de præsenti à se contractum beneficio suo ipso iure, aũt facto maneat priuatus, dicitur ei vltimo, quod eiusmodi in sacris constitutus per hoc non est ipso facto beneficio priuatus, quia is non perdit beneficium ipsofacto; quamuis eo priuari possit, vt glossa contra Panormitanũ communiter recepta diffinit.

Q5 ¶ Insuper & de symoniaco symonia ce adepto beneficium dicendum est, an is tam beneficium quam eius fructus ipso iure restituere teneatur. Sed quia ex professo hanc de symoniã materiã nõ pertractamus, breuiter, & succincte, ab hoc dubio, nos explicamus dicentes cũ Nauarro summa Latina cap.17.nume. 113. Primo quod licet peccet mortaliter clericus, quoad beneficia, qui per symoniam vult quærere illa, siue talis symonia sit mentalis, siue conuentionalis, siue realis, excommunicationem tamen, & obligationem restituendi eadit, nisi symoniam commiserit realẽ, scilicet completam ex vtraque parte, per receptionem beneficij, & dationẽ, seu actualem solutionem pretij.

¶ Ex quo corollarie sequitur, quod familiaris episcopi qui constituta sibi certa mercede annua inseruit episcopo donec, ei episcopus beneficium conferat: non tenetur beneficium post sibi collatum resignare, nec ad eius fructus restituendos tenetur: dum modo nullum pactum post illud collatum, de gratis seruiendo intercedat, ita Nava.ca.25.nu. 113. quia ex natura illius cõtractus nõ intervenit hic symonia ex parte episco

A pi, aut sua. In cuius confirmationem allegat Hostiensem in cap. cum esset de symonia receptum per Ioan. Andream & communem, & ita secundum Nauarrum Maioris in 4.dist.23.q.3. consentit Hostiensis existimans se contradicere illi.

¶ Præterea vt omnia de resignatione beneficij, aut de restitutione fructus Q5 dubia contingentia referemus, quæritur, an qui per symoniam ab alio commissam in fauorem suum, adeptus est B beneficium, obligatione teneatur resignandi beneficium, & restituẽdi fructus eius. ¶ Ad quæstionem ergo distinctius procedentes dicimus primo, quod per symoniam ab alio commissam, quem commisit in procurando beneficium, vel gratiam Petro, non in fauorem Petri, sed potius ad nocendum Petro, vel esto non fecerit ad nocendum Petro, sed potius incommodum illius: si tamẽ Petro contradicente symonia commissa est, neq; Petrus peccauit mortaliter, neque ad canonice obtinendum illud C beneficium inhabilis factus est. Patet ex cap. sicut de symonia, vbi cauetur q̃ non imputatur electo confirmato, si eo prohibente pro ipsius confirmatione pecunia data sit, nisi postea consenserit pecuniã soluendo promissam, aut reddendo solutam. Quare in isto casu retinere potest beneficium & fructus.

¶ Similiter, quia vt habetur cap. nobis de symonia non est cassanda electio symoniaca, quando electus symoniã ignorauit, & facta fuit in fraudem electi, D & in eius dispendium talis symoniaca electio, ideo sic electus & beneficio potictur iuste, & fructibus.

Q5 ¶ An verò antequam quis sit electus ad beneficium si eo reclamãte daretur pecunia electoribus an id obesset ei postea electo, quæritur & Glossa quidẽ super caput. sicut. de mẽro Vincentij dissinit quod obesset quidẽ ei, quia per pecuniã eligitur, nisi dantes hoc facerent in odiũ eius vt ea nobis eo supra. Nauarro vero loco citato in hoc casu videtur

tenere

tenere contrarium dicens etiam si sy- A
monia commissa sit non ad nocẽdum,
sed ad commodandum sic promoto, si
contradixerit non obest. At huic sententiæ Nauarri nõ fauet ratio quæ in textu affertur, quia cum in fauorem electi
symonia commissa fuit, istud factũ nõ
fuit factum damnosum insidias inimico parantis: sed ex alia parte Nauarri
sententiæ illa ratio textus applaudere
videtur, scilicet quod huic nihil debet
ad culpam, vel pœnam imputari, quia
licet symonia commissa à parentibus B
pro obtinendis beneficijs pro suis parvulis filijs ignorantibus, ipsis filijs nescientibus imputetur ad pœnam, nõ tamen contradicentibus imputatur ad
culpam, vel pœnam: quia aliud est & lõge diuersum non præbere consensum,
& aliud est expresse prohibere, & contradicere antequam fiat.

¶ Quare extimo sententiam Nauarri esse probabilem, scilicet quod huiusmodi symonia ab alijs commissa etiã
in commodum contradicẽtis ante pro
motionem post promoto sic non obsit, C
ita D.Tho.2.2.q.100.art.6.ad.3. Si autem dum promoueretur sic per symoniam, id ignorauit, licet postquam resciuerit, id cõtradixerit, existimo quod
talis symoniaca electio obsit sibi, nisi
iuxta caput nobis, in ipsius fraudem facta, vel intenta sit, vel iuxta Vincentiũ
nisi etiam in odium eius fabricata fuerit hoc sub aliorum cẽsura nam & hoc
insinuare Nauarrus videtur, imo ita
D.Th.2.2.q.100.art.6.ad.3.

Q5 ¶ Sed vt omnia dubia circa hunc ar- D
ticulum in medium aduocentur, quæritur an intelligantur prædicta asserta
de alias nullum antea habente ius ad
beneficium, an vero is qui antea iuste habebat ad beneficium, si eo ignorante,
vel sciente, & non contradicente per
aliorum symoniam in suum fauorem
commissam, seu vt certius, rectiusque
loquar si per alios eius redimentes vexationem pecunia data, tale adeptus
fuerit beneficiũ, an poterit beneficio,

& fructibus eius gaudere. Respondeo
fore dicendum, quod si iam integrum,
completumque ius habet adquisitum
tam per electionem, quam per confirmationem, vel per præsentationem, &
institutionem simul, tunc si impeditus
iniuste à possessione adipiscenda, pro
ea assequenda per se, vel per alium pecuniam dederit, in foro conscientiæ symoniacus non cẽsetur, quia post ius adquisitum solum ad redimendam suã vexationem circa impeditam possessionem pecuniam contulit, & ideo nõ tenebitur in hoc casu fructus restituere,
neque resignare prębendam (quidquid
sit de foro exteriori) in quo secundum Nauarrum propter præsumptionem contrariam, foret ad resignandũ,
& restituendos fructus cogetur.

¶ Secundo dicimus, quod si nõ erat
sic ius plene acquisitum, sed solum habebat ius imperfectum, scilicet per electionem tantum ante cõfirmationem,
tunc perstat determinatio ex illo cap.
sicut, quòd non imputatur electo confirmato, si eo prohibente pro ipsius cõfirmatione pecunia data sit.

Q5 ¶ Postremo & veritas illius dubij
venit hic inuestiganda, an teneatur restituere fructus, & resignare beneficiũ
ille, qui licet acquisierit illud aliqua
se immiscente symonia aliena, tamẽ talis symonia non fuit causa quærendi
illud, siue quia commissa fuit talis symonia cum vno ex multis electoribus,
præsentatoribus, aut collatoribus, quorum maior pars etiam isto pecuniã subornato non eligente eum elegisset, præsentasset, aut ei beneficiũ contulisset.
¶ Respondetur planè ad quæstionem,
q̃ in casu quo symonia aliena nõ fuit
causa quærendi beneficium, quia non
obstante ista symonia alij quibus eum,
non est contracta eiusmodi symonia
(cum essent maior pars, illum nihilominus elegissent præsentassent) non
amittit titulum, nec fructus beneficij
sic acquisiti.

¶ Idem censet etiam Nauarrus in ca

Universidad de Deusto
Biblioteca

su quo is cum quo admissa fuit talis symonia, non fuit ob eam principaliter motus, quamvis ob id pecunia data fuisset, vt dicit se resoluisse Nauarrus in cap. nobis sequutus primam opinionem glossæ in verbo interueniẽte per §. fina. 1. quæstione sexta. Hac persuasus ratione quia nõ nocet coram Deo symonia, quæ verè nõ fuit causa quærendi beneficium, quod sine illa æque, atque cum illa quæreretur, ita habet illa prima opinio glossæ, quæ limitatur ab Hostiensi, & Panormitano, & recte quidem quoad forum exterius tantum per rationem Ioannis Andreæ. Tamẽ quo ad forum conscientiæ quod sola veritate nititur cap. tua. de sponsalibus, talis prima opinio glossæ non est limitanda: sed absolute intelligenda, scilicet quod in foro conscientiæ, licet pecunia vel data, vel promissa intercesserit, si propter hoc ad eum eligendum electores non fuerunt moti quem alias electuri erant, non propter hoc in conscientia est electio vitiosa. argum. C. si ex fal. instru. l. 3. & de reiu. cum. Sed de his satis, quia cum pertineant ad materiam de symonia obiter sunt hic ad propositum. aicita.

CAP. CVII.

An ante legitimam ætatem sus cipientes beneficium teneãtur restituere beneficium, et fructus, & quænam sit legitima ætas, & an illegitimus beneficiarius teneatur restituere, vel in ecclesijs patrum suorum habentes beneficia, vel sine canonico titulo.

POrro vlterius procedentes, vsque ad exhauriendas omnes difficultates materiæ pergimus inquirere, an qui beneficium curatum suscepit sine dispensatione papæ ante vigesimum quintũ annũ cœptũ, fructus restituere teneatur. Dicendum est igitur ad quæstionem quod cum collatio beneficij in hoc casu sit nulla, vt patet capit. cum in cunctis. 6. inferiora de elect. & tenetur relinquere illud, insuper & perceptos restituere fructus, nisi remedium dispensationis à papa querat ita Nauarrus cap. 25. num. 116.

¶ Idemque censet ipse Nauarrus dicendum de eo, qui accepit dignitatem, aut personatum non curatum, excepto quod hos cum dispensatione episcopi post viginti annos completos aliquis obtinere potest cap. 1. de ætat & qualit. lib. 6. quos tamen annos viginti Concilium Tridentinum ad. 22. produxit. sessione vigesima quarta. cap. 12. de reformatione.

¶ Præterea subsequitur difficultas alia de qua se consultum fuisse Nauarrus loco citato ait an stante constitutione Synodali iubente vt obtinens beneficium presbyterale intra annum fiat presbyter in episcopatu Palentino, in quo per concursum dantur beneficia, possit esse competitor ad presbyterale beneficium ibi aliquis etiam post Concilium Tridentinum, licet nondum compleuerit vigintiquinque annos, & an si sic se introgesserit ille competitor, adeptusque fuerit beneficium, teneatur illud resignare, fructusque restituere. ¶ Circa hanc quæstionem, & quia resolutionem Nauarri reputamus veram, neque in pũcto ab eo recedemus. Dicimus ergo in casu quæstionis quod talis esse potest competitor ad talẽ etiã parochialem præbendam etiam post Concilium Tridentinum, & patet quia idem Concilium Tridentinum. sessione. 24. cap. 12. de reformat. habet posse cõferri beneficium curatum ei, qui attingit. 25. annum, & intelligitur concilium

lium licet istum. 25. annum non cõpleuerit. Si autem secundum omnes eadẽ ætas ad presbyterale beneficium, & ad ordinem sacerdotalem requiritur, igitur qui attingit. 25. annum licet illud non compleuerit, sicut potest iam presbyterij ordinem assumere, sic etiã ad parochiale beneficium promoueri, & ad illud per concursum esse competitor.

¶ Quod autem nunc etiam post Cõci. Trid. sufficiat attigisse. 25. annum licet non fuerit completus ad obtinendum parochiale beneficium patet, quia iure antiquo ad obtinendum curatum, & ordinem sacerdotalem ista ætas sufficiebat, vt patet cap. in cunctis. 6. inferiora de elect. & ei nulla parte derogauit concil. Triden. nam ea parte, qua concilium Tridentinum habet neminem ante vigesimũ quintũ annũ ordinandum esse presbyterio, intelligendum venit de anno. 25. tantum cepto, licet non sit completus. Quia licet regulariter tempus positum in accusatiuo intelligatur de perfecto, & cõpleto tempore secundum communẽ, quã Bald. Alex. & Ias. sequuntur in. l. si cui. ff. de leg. 1. tamen contra tenet ibi Bar. cuius opinio sequenda est secundũ eosdem, quando concurrit aliqua alia cõiectura, ad intelligendum quod de cepto anno tantum loquatur lex, & talis est coniectura fauoris. Et certe huiusmodi coniectura interuenit in proposito, quia in ordinibus, & promotione ad parochialem præbendam fauor est, quod annus. 25. tantum ceptus, & non completus, sufficiens intelligatur. Et adhuc fortior alia coniectura concurrit quod tus antiquum solum requirebat tempus ceptum Clemẽ. generalem. de ætate & qualit. cui iuri conciliandũ est ius nouum, cum id fieri possit. c. cũ expediat. de elect. lib. 6.

¶ Item quia mens concilij Tridentini non fuit mutare annum ceptum in completum, sed numerum ita quod vt antea sufficiebat, & requirebatur ad subdiaconatum. 18. annus, & ad diaconatum. 20. & ad presbyterium. 25. nõ requiratur ad subdiaconatum. 22. & ad diaconatum. 23. & ad presbyterium sicut olim. 25. & ita sicut potest quis fieri hodie subdiaconus in. 22. cepto anno. & diaconus in. 23. cepto, ita potest fieri presbyter in. 25. cepto, licet non sit completus. Tum etiam quia nõ obstat dicta cõstitutio Synodalis, quia etiam hodie potest quis intra annum à susceptis minoribus fieri presbyter. Si episcopo videatur id conuenire, sessio. 23. cap. 11. de reforma. prouideri autẽ debet, vt is qui per concursum obtinuit presbyterale beneficium ordinetur intra annũ, quod si episcopus ad hoc noluerit suum præbere assensum, excusatur à pœna, qui obtinuit illud, quia iusto impedimento sine culpa sua impeditur. argumentum cap. licet canon. & cap. cõmissa de elect. lib. 6. iuncta glos. memorabili, verbo, iusto.

¶ Accedit quoque & quæstio in quibus casibus, qui beneficium resignare tenentur, & restituendi quoque fructus obligatiõe maneãt denincti. ¶ Ad quã dicimus primo, quod illegitimus qui absq; dispẽsatione papæ beneficium curatũ accepit, aut si recepit simplex sine dispẽsatiõe papę, aut episcopi, quia ista receptio prohibetur. cap. 1. & 2. de filijs presbyterorum lib. 6. & quia ista receptio est nulla, tenetur illud relinquere, nisi dispensationem obtineat.

¶ Secundo addimus quod conci. Triden. sessio. 25. cap. 15. statuit ne filij illegitimi clericorum habeant pẽsiones super beneficijs quæ parentes eorũ obtinent, vel alias obtinuerũt, nec etiam vlla beneficia in ecclesijs, vbi patres beneficium aliquod habent, aut habuerũt, quodque reciprocę resignationes, quæ post hac à paretibus clericis in fauore filiorũ, aut alias fraudulenter fiet ipsis nequaquam suffragentur, quin & omnis qui accipit beneficiũ aliquod ex rens qualitatibus, quas illud per fundationis suæ statuta, vel alia requirit, &

peccat

Universidad de Deusto
Biblioteca

peccat, & resignare tenetur, sess. 21. cap. 9. de reformat.

¶ Tandem ne per singulos diuersarum materiarum casus diuagemur statuamus regulam generalem multos cõprehendentẽ casus, quod omnis qui sine titulo canonico scienter accipit, aut tenet beneficium, & peccat mortaliter, & obligatione non caret tum relinquẽdi beneficium, tum etiam fructus perceptos restituendi. Adijcimus quoque eadem obligatione implicari illum, qui & si à principio putauit titulum esse canonicum, sed postea resciens non esse talem si illud non relinquit, peccat extunc mortaliter, quia ex eo tunc quo bona fides cessauit tenetur & illud resignare, & fructus etiam stante bona fide perceptos adhuc perstantes, sed nõ iam durante bona fide consumptos, nisi tantum id in quo est ex eis factus locupletior, ita D. Thom. 2. 2. q. 100. art. 6. ad. 3. & patet, hoc etiam cap. 1. de regul. iur. lib. 6. & ca. cum qui de præben. & cap. 1. de eo qui mittitur in possessionem causa rei seruandæ eodem lib. capit. dilectus. 2. cum ei adnot. de præben. ita Nauarrus capit. 25. nu. 114. Et quia hic tandem supremam, & vltimũ manum huic nostro Instructorio

A cõsciẽtiæ imponere duximus, & quia humanum ingenium errandi periculo subiectum est, & quia in hoc opere meum ingenium non errasse maximè opto ideo si in aliquo lapsus fuerim, tandem omnia in hoc meo Instructorio conscientiæ à me dicta, & asserta sanctæ Ecclesiæ Romanæ cẽsuræ corrigẽda cõmitto sicuti & me metipsum: quia eam regulam infallibilem, & cõlumnam & firmamentum esse veritatis cum catholicis omnibus esse confiteor.

B

EXPLICIT INSTRVctorium conscientiæ etiã quoad eius partem secundam.

Admodum Reuerendo patre fratre Ludouico Lopez in sacra Theologia Præsentato ordinis Prædicatorum prouinciæ Hispaniæ Autore.

C

Salmanticæ.

Excudebãt hæred. Math. Gastij Anno Domini 1585.

QVO TE INDEX PRÆSENS STVDIOSE LECTOR MANVDVcat ad eam, ad inueniendam quæstionem quam inuestigare velis admonitum te in præsentiarum esse cupimus, quòd cum liber hic instructorium conscientiæ nuncupatus, duabus constet partibus primam eius partem, per has notas. 1. p. ante numerum paginarum contentas tibi designamus, Secundam vero eiusdem libri partem idẽtidem per notas sequẽtes. 2. p. his autem notis supponimus numerum paginarum adijcientes literas quibus loca, seu interstitia in quibus quod quærendum est continetur.

A.

ATTRITIO quibus modis differat acõtritione. 1. p. 71. C, & D, & 72. A, & B
Attritio ex viribus naturæ tantum elicita an sufficiens sit ad recuperandam gratiam cum sacramento pœnitentiæ in re. 1. p. 72. C, & D, & sequentib.
Attritio ex solis viribus naturalibus cum sacramento pœnitentiæ in re concurrens an sufficiat ad eius validitatem. 1. p. 75. a, & 76. d
Qualis dolor sit attritio. 1. p. 72. b
Attritio cognita an satis sit ad sacramentum baptismi, & pœnitẽtiæ fructuose suscipiendũ late disputatur, 1. p. 77. c, & 78. a, & seq.
Argumenta pro parte negatiua, ibi 77. & seq. eligitur opinio affirmatiua, ibi 79. d. & seq. soluũtur argumẽta in contra. 1. p. 85. d, & seq.
An attritio cognita sufficiat ad baptismum. 1. p. 8. b, c, & seq.
Et an ista attritio ad baptismum saltẽ requisita debeat esse impulsus Spiritus sancti, ibi, 84. c, d, & seq. & 92. & sequentibus.
An satis sit dolor naturalis, ibi 84. d
An satis sit generalis: ibi 83. c, & seq.
An requiratur sit dolor formalis, ibi 84 d, & seq.
Ibidem 85. d, & sequentib. soluuntur argumenta partis negatiuæ, & ibidẽ 89. c, d, & sequentib. soluuntur argumenta Nauarri, Victoriæ, & Soti.
Attritionem sufficientem qua possit absolui an ille peccator habeat qui pœnitet se sufficientem pœnitentiam non habere curiose disputatur, 1 p. 125. b. c, & seq.
Attritio an ratione sacramenti in re possit aliquo modo fieri contritio, 1. p. 137. c, d, & seq.
Absoluendus non est peccator qui cũ iactanntia peccati confitetur. 1. par. 140. b
Audiendus an sit à confessore, qui solum ex quo cœpit exire à domo sua ad ecclesiam, cœpit memorare peccata, examinareque conscientiam, 1. p. 142. c, d, & seq.
Admittendus an sit ad confessionem

Universidad de Deusto
Biblioteca

in aliquibus casibus, qui nullatenus examinauit conscientiam. 1. parte, 142. d

Absoluendus an sit infirmus qui vexatus morbo non potest integre confiteri, quid tũc agendum, ibidem. 143. c, & d

Absoluendus an sit qui agonizans subito priuatus est loquela, & nullum peccatum in particulari exprimit: sed tantum signa contritionis ostendit, quid tunc agendum est, prima p 144. a

Absoluendus an sit ille pœnitens qui non est paratus extirpare causas, aut occasiones peccatorum. 1. p. 147. a, b, & sequen.

Absoluendus an sit, qui periculo peccandi mortaliter se exponit. 1, p. 149. c, d, & seq.

Absoluendus ne sit, qui non abstinet ab occasione generali, quam ei præbet sua ars, vel officium 1. p. 182. a, & hoc limatius resoluitur, 184. a, b, & sequentib.

Absoluendus an sit, qui ab occasione propinqua peccandi mortaliter non abstinet & qualis illa sit, 1. p. 147. a, b, & seq & 149. a

Absolui vt possit licite pœnitens an satis sit abstineat ab ea occasione tantum, qua ipse vel sui similes raro, vel nunquam vtuntur sine peccato mortali. 1. p. 156. d

Absolui an possint iuuenes, qui emendo, vel vendendo, vel aliter inter mulieres conuersantur, quibus cum frequenter peccant verbis, voluntate, & tactibus impudicis, etiam si animo abstinendi ab hac cõuersationis occasione careant, prima parte, 155. a, b, d

Absoluendus ne sit fragilis pœnitens qui allegat necessitatem adeundi ad loca, vel societates, vbi sibi periculum peccandi moraliter paratur, 1. p. 156. a, b, c. & seq.

Absoluendus an sit qui domi habet fœminam, quæ cum aliquoties peccauit, & quid de concubinarijs iam emendatis, & eadem domo manentibus. 1. p. 158 c, d, & 159. a, b, & seq.

Absolui an possit fœmina, quæ sine causa vel cum illa, exiens domum in publicum per sui conspectum, procum fragilem in sui desiderium ruere facit. 1. p. 160. b, c, d, & seq.

Absoluendi an sint qui bis, aut ter, aut pluries peccarunt cum fœminis domi retentis, si careant proposito eas à se abijciendi. 162. a, b, c, d, & sequẽtibus.

Absoluendi an sint iuncti matrimonio qui cum impotentes sint ad copulam obscœnis se tangũt tactibus. 1. p. 163. b, c

Absoluentes pœnitentes non euitantes occasiones peccatorum vitandas quot malorum causa sint in republica Christiana. 1. p. 173. c. d, & seq.

Absoluendi an sint confessores, aut prædicatores qui causa conuertendi fœminas perditas, eas audiunt in cõfessione, vel cum eis confabulantur non sine periculo animarum suarum, 1. p. 165. a, b, c, d

Absoluenda an sit concubina quæ parata est astare ægrotanti concubinario sine animo peccandi de cætero cum eo. 1. p. 166. d. & 167. a

Absolui an possit hospita excipiens hospites, quæ parata est recipere certum hospitem, quo cum pluries peccauit. 1. p. 167. b, c, d

Absolui an possint cognatæ, vel ancillæ, aut famulæ quæ rem habuere cũ suis cognatis, heris aut dominis in eadem domo manentibus sine hoc quod separentur. 1. p. 168. b, c, & 169. a, b, c, & seq.

Absolui vt licite possint vxores, filiæ, ancillæ, quæ non sunt sui iuris ad eas vitandas occasiones, quas domi offendunt, quis modus sit adhibendus, 1. parte. 170. c, d, & 171. a, b, c, & sequẽtibus.

Et quid de alijs personis quæ sunt sui iuris, si has occasiones non vitent. 1. p. 172. d. & 173. a, b, c, & seq.

Absolui an possint aulici non parati vitare periculum delectationis morosæ, & pollutionis quod soliti sunt sibi parare ex colloquijs cum domicellis aulæ regiæ, prima parte. 175. d, & 176. a, b, c, & seq.

Absolui an possint nobiles iuuenes gremijs puellarum reginæ procumbentes, & iuuenes rusticani cum fœminis manu apprehensis ducentes choreas, vnde sibi parant periculum animæ. 1. p. 176. d

Absolui an possint qui iũcti matrimonio ex impedimento occulto inualido coguntur simul habitare, non tamen sine suo animæ periculo. 1. p. 177. a, b, c

Absolui an possint, qui non sunt parati abstinere ab esu calidarum rerum ingerentium sibi graues tentationes carnis impellentes ad peccati consensum. 1. p. 177. d, & 178. a, & seq.

Absoluendus an sit, qui paratus est amplexari fœminas iuxta consuetudinem patriæ, & cum eis choreas ducere, vnde iam experientia teste periculũ sibi parauit aut parat. 1. p. 178. d, & 179. a, b, & seq.

Absolui an possint parati videre fœminas semiaccinctas in flumine lauantes, viros nudos natantes, & alios occasionatos ad lasciuiam generantes sibi periculum aspectus non cauentes. 1. part. 181. d, & 182. a, b, c, d, & seq.

Absoluendus ne sit medicus qui paratus est medicari manutangendo partes secretiores ęgras fœminarum, vnde persentit sibi graue animæ periculum. 1. p. 185. b, c, d, & seq & 185. a, vbi agitur de confessoribus patientibus periculum ex audientia confessionum. a. p. 1. 5. c, d, & seq.

Absoluendi an sint in consuetudine iurandi perseuerantes. 1. p. 186. b, c, & 187. a, & seq. & quid de assuetis blasphemare ibidem. 188. a, et seq.

Absolutio cum ratione indispositionis pœnitentis venit neganda, qualiter tunc circa pœnitentem segerere debeat confessor. 1. p. 189. c. et sequentibus.

Audiendus ne sit in confessione ille, qui ante dixerit se abstinere à tali culpa mortali non posse. 1. p. 190. a, b, c, d, et seq.

Absoluendus an sit pœnitens in casu, quo fundat se super opinionem contrariam ad opinionem confessoris. 1. p. 191. a

Absolutio religiosi iam semel exposti, sed prohibiti à suo superiore audire confessiones an sit valida. 1. p. 193. & 194. a, et seq.

Absolutio an fuit valida, quam impendit religiosus apostata institutus ab episcopo in curatum plebis. 1 p. 195. a, b, et seq.

Absolui an possint religiosi post concilium Tridentinum à clericis sæcularibus sacerdotibus simplicibus in casibus quibus ante conc. Triden. id poterant. 1. p. 195. b, et circa hoc de clericis sæcularibus ibidem. 195. d, et seq.

Absoluendi licentia data à superiore ad quid se extendat, an ad commutationem, dispensationem vevotorum aut iuramentorum. 1. p. 197. d, & sequentib.

Absoluendi facultas circa casus sibi reseruatos cõcessa à superiore an extendat se ad excõmuniones sibi reseruatas absoluendas. 1. p. 198. a, b, c, d, & seq.

Absoluendi religiosum proprietarij concessa à suo prælato facultas an se extendat adhoc quod donatio facta ab illo proprietario religioso teneat de cætero. 1. parte. 198. d, & 199. a, b

Absoluendi licentia concessa in præcipuis solennitatibus à prælatis, quo

Universidad de Deusto
Biblioteca

modo sit intelligenda, & ad quid se extendat. 1.p.199.c,d,& sequentib.
An ex confidentia istius licentiæ peccans sit absoluendus, ibid. 200.c,d
Amor honestus proximi quotuplex sit, & amor humanus quotupliciter diuidatur, 385.d,& seq.
Amoris super naturalis proximi obiectū, & ratio formalis an distinguantur, 1.p.386.b
Amor proximi super naturalis, & naturalis in quo differant. 1.par.386.b,c,d
Amare animam suam quomodo quis debeat, & animam proximi, 1.par.389.a
Absoluendi ne sint concubinarij, & alij intra domum occasionem habētes. 1.p.159.a,b,c,& 524.a,b,c
Adultera an casu, quo certo est pro futura teneatur se prodere in aliquo casu cum iactura suæ famæ, aut vitæ, ne defraudentur legitimi filij. 1.p.565.d.& 566.d,& 567.a,b, c, & sequentib.
Adultera quomodo recompensare poterit legitimis filijs defraudatis. 1.p. 570. Et an talis adultera adulterinū in suo testamento possit appellare legitimum, ibidem 571.a
Adulter an recompensare teneatur marito adulteræ pro damno illi illato ex adulterino partu, & quando, & an insolidum. 1.par.571.c,d,& 573.& 574.& seq.
Adulter quomodo in vita, vel morte restituet. 1.p.91.d,& 577. Et an insolidum teneatur, ibidem 575.c,d,& an ipsa adultera restituente ipse liberetur, prima pars. 578.c,d,& sequentibus.
Accepta sacrilege an sint restituenda. 1.p.891.b.c.d. vbi epilogātur antea dicta de acceptis obturpem causam vel de impedientibus a consequutione officiorum, vel præbendarū. 893.b.c,d,& 894.a,& seq.
Aues domesticæ seu columbæ columbarij an possint capi à quibuscūque sine noxa restitutionis. 1.p.898.a,b, & seq. & 899. & quid de structione columbarij, ibidem 900.d,& 891.& 892.a,b,& seq.
Alere an teneatur vir fratres vxoris suæ, & alere an teneatur vxor parentes & fratres suos egentes, & alere an teneatur maritus, parentes, vxoris, aut vxoris filios ex alio matrimonio. 2.p.141.c,d
Alere an teneatur frater fratrem, & quomodo. 2.p.141.c,d,& seq.
Alere an possit vxor parentes suos egentes secreto eis subueniendo, quando maritus ad id licentiam nō præbet. 2.p.143.b,d,& seq.
Accepta ex donatione pro patrimonio, ad cuius titulum aliquis ordinandus venit, si sub confidentia vt restituerentur sunt donata, an in cōscientia sint restituenda, secunda pars. 717.a,b

B.

Baptismus an sit conferendus ei qui natus est surdus & mutus inter infideles, & iam adultus euasit, petitque baptizari, 1.p.118.b,c,d,& 119.a,b,c,d,& seq.
Blasfemia quid sit? & an sit hæresis, & an sit corrigendus blasfemus cū nostro periculo à nobis etiam si non speretur emenda. 1.p.369.d,& 370.a,& seq.
Blasfemandi modi pessimi recensentur, & an subita ex passione blasfemans peccet mortaliter. Et an in foro exteriori iste veniat puniendus, 1.p.370.b,c,d
Blasfemiæ inaduertentia in assueto blasfemare an excuset à culpa. 1.par.370.d
Blasfemia sit ne dicere per corpus Dei, vel penitet taliē, vel sicut Deus est veritas, ibidem 371.a,b,c

Blas-

Blasphemia an sit maledicere creaturæ Dei, vt eius creatura est, & an blasphemia excusans simplices sit miscere cantilenas profanas, & turpes in diuinis officijs, & cantibus 1.p. 371.c.d,& 372.a,b
Bellum iustum gerentes an indifferenter possint occidere oēs nocētes, & an iam captiuos, vel deditos liceat occidere. 1.p. 438.b,& an bello in nocentes liceat interficere, vel infantes turcarum, vel fœminas infidelium. ibidem.
Bellare quando possint milites. 1.p. 438.b
Bello iusto captos Christianos, an liceat ducere captiuos, vel obsides frangentium pacem liceat interficere. 1.p.440.b,c
Bullæ cruciatæ commissarius, an dispēsare valeat cum his qui affinitatē habentes secretam contraxere matrimonium, & in quibus gradibus, & quando, & quomodo. 1.p.558.d
Beneficia ecclesiastica, an ex iustitia distributiua ministris ecclesiæ veniant applicanda. 1.p.755.a,b, & seq.758.c,& seq.
Beneficia ecclesiastica quomodo differant quoad distributionem ab officijs publicis reipublicæ. 1.p.774.c,d,& 775.a
Beneficiarij donātes profane doreddi tibus ecclesiæ an teneantur restituere, vel ipsi donatarij tales redditus, vel bona accipientes. 1.p. 885.b,c, d,& seq.
Beneficiarij ecclesiastici, an superflua ad sui status decentiam teneantur de iustitia dare pauperibus. 1.p.865.a,b, per totum caput.
An beneficiarij,& episcopi sint domini partis ex decimis pro suis vsibus deputatæ. 1.p. 866.a, b, & sequentib.
Bonorum temporalium quatuor sunt genera quibus clerici fruuntur. 869.b,c,d
Bonorum ecclesiæ partitio, quo anno fuit facta ibidem. 870.a, an dicta distinctio bonorum pro pauperibus, & fabrica adhuc perseueret ibidē. 870.b,c
Beneficiarij,& episcopi an obligatiōe iustitiæ, aut solius charitatis teneantur superflua sibi expendere in pios vsus. 1.p.877.c,d,& seq.
Beneficiarij ecclesiastici quo nomine teneantur subuenire magis pauperibus quam sæculares. 1.p. 885.b,c, d,& seq.
Beneficiatiorum obligatio, qua superflua ad suum statum tenētur erogare in pauperes, vel in pios vsus, an sit obligatio de iure diuino aut de iure ecclesiastico. 1. p. 879.d,& 89.c, pertinentia ad hanc materiam vide litera. e. dictione Episcopus.
Beneficium si quis renuntiauerit in alium sub spe percipiendi fructus, an licite eos possit percipere. 2. p. 714.d,& 715.a,b,c,& seq.
Beneficiū qui obtinuit pro. 40. aureis quos putauit se dare pro bullis impetrationis beneficij, an teneatur restituere beneficium cum fructibus 2.p.712.a,b,& seq.
Beneficium si quis confessus est symoniace obtinuisse vt alteri daretur, ex cuius manu rursus accepit cum pensione medietatis fructuum, an teneatur illos fructus dare alteri. 2.p. 712.c,d,& seq.
Beneficium vt sibi conferretur, qui cōsensit in certam pensionem an teneatur illam soluere, & alter possit illam recipere. 2.p.715.d,& 716.a, b,& seq.
Beneficij falso impetrati à Papa, qui vt impediret collationem, & executionem, literas executoriales Papæ quibus citabatur impedinit, earumque percussit latorem, an sit excommunicatus ex communicatione cœnæ domini, & an hæc censura pos-

Universidad de Deusto
Biblioteca

ſit abſolui per bullam ✠ 2.p.726.d, & 727.a,b,& ſequent.
Beneficiatus capellanus non recitans horas an teneatur fructus reſtituere.2.p.728.c,d,& ſeq.
Beneficiatus homicida, aut publice criminoſus an teneatur fructus beneficij reſtituere.2.p.730.a,b,c,
Ad beneficium, vel ordines quis poſſit diſpenſare cum homicida voluntario.2.p.731.c,d
Beneficiatus homicida occultus ſi ſine diſpenſatione de nouo obtineat beneficium, an fructus faciat ſuos. 2.p.732.d,& ſeq.
Beneficiati ſymoniaci, vel nõ ordinati, vel coniugati an teneãtur reſtituere fructus in conſcientia. 2.part. 841.b,c,& ſeq.
Beneficiatus homicida occultus, vel irregularis, an cauſa vitandi iacturam rerum, vel honoris poſſit prævia contritione ſine confeſsione, quia excõmunicatus eſt,& nequit abſolui celebrare.2.p.734.d,& ſeq.
Beneficiati reſignantes in quibuſdã caſibus memoratis, an poſsint aliquid fructuum percipere,& an recipiens ſolum titulum ſine fructibus, teneatur ad canonicas horas, & an percipientes fructus,ſiue nõ,teneãtur recitare per ſe, vel per alium.2. p.736.a,b,c,per tot.cap.94.
Beneficiati præſtimoniarij, vel penſionarij non recitantes, an teneantur reſtituere fructus. 2.p.742.c,d,per tot.cap.95.
Beneficiati curati, vel alij beneficiati in alijs miniſterijs eccleſiæ etiam inſeruientes,an ſi nõ recitent officiũ, teneãtur omnes fructus reſtituere. 2.p.747.b,c,d,& ſeq.
Beneficiarij canonici, aſsiſtentes choro ſed ibi non recitãtes,& data opera ſine attentione beneficiarij recitantes tenentur fructus reſtituere. 2.p.750.a,b,& ſeq.
Beneficiarij excommunicati, aut ſuſpenſi, non reſidentes, an fructus faciant ſuos. & plura de reſidentia. 2.p.756.d,& per tot.cap.97.
Beneficiarij non reſidentes ſtando in iure naturali,ad quantam reſtitutionem teneãtur de fructibus.2.p.760. b,c,d
Beneficiarij, vel epiſcopi, quibus ex cauſis poſsint excuſari à reſidentia & quid circa hoc ſtatuerit ius poſitiuũ & de reſidẽtia dominorum,iudicum, & ſenatorum. 2. p.778.a,b, per tot cap.99.
Beneficia plura an liceat habere. 2.p. 795.a,b,per tot.cap.101.& quid Concilij Tridentinũ ſtatuat circa hoc. 2.p.805. d, & per tot.cap. 102. & an priuatus ſit primo beneficio qui recipit ſecundum.2.p.823.a, b, & ſeq. per tot.cap.104.
Beneficiatus non intendens ordines ſuſcipere, vel ante ætatem beneficiatus,an teneatur reſtituere beneficia & fructus.2.part.833.c.d,& ſequent. per tot.cap.105.& 844.a,b,& ſequentib.

C.

COgitatio mala ſeptem modis poteſt accidere in homine mala cogitante.1.p 15. d, & 16.a,b,c,d,& 17. & 18. a, b, c,d,& ſequent.
Cogitationes confitens malas habuiſſe, ſi ſit literatus non eſt interrogandus de earum obiectis quando eius confeſsio eſt de venialibus.1.parte. 16.c
Cogitatio illicita quando ſit peccatũ mortale & quãdo veniale. 1.p.15.d, & 17.& 18.per tot cap.
Circa cogitationes illicitas in dubio, an quis conſenſerit, vel non qualis coniectura habenda ſit.1.p.20.c
Cauſæ quænam ſint quæ poſſunt excuſare à peccato.1.p.21.b,c,& ſequentibus.

Conſcientia erronea an excuſet à peccato in toto vel in parte.1.p.21. c, & 22.a,b,c
Contra ſcientiam ſpeculatiuam, vel practicam, an liceat agere ibidem. 1 p 22.d,& 23.a,b,c,& ſeq.
Contra dubium practicum, vel ſpeculatiuum an quis poſsit agere. 1. p. 23.b,c,& 24.a,b,& ſeq.
Contra ſcrupulum an liceat agere.1.p. 24.b,c,d
Contra conſcientiam dictantem aliquid eſſe peccatum tantum, agere an ſit mortale, vel veniale.1.p.25.a. b,c,d,& 26.a
Cauſa rationabilis vera, vel talis exiſtimata an à tranſgreſsione legis excuſet, ac per conſequens à peccato 1.p.35.d,& 36.a,b,c,d
Circunſtantiæ aliquæ ſunt quæ licet in eſſe naturali varient ſpeciem,non tamen in eſſe morali.1. p.41. b,c,d
Circunſtantiam fractionis voti, aut iuramenti, an ſatis ſit per ſe confiteri ei, qui iam confeſſus eſt peccata quæ vouit, aut iurauit nõ committere,quando in prima confeſsione iſtius circunſtantiæ eſt oblitus. 1. parte 45.a.b,c,& 46.a,b,& ſequentibus.
Contritionis diffinitio traditur.1. p. 46.b,c,d,ibidem.50.a,b,& ſeq.diffinitio hæc explicatur.
Contritio an ſit deteſtatio peccati abſolutã ibidem.50.d,& an ad contritionem requiratur & ſatis ſit iſta generalis deteſtatio, ſcilicet nollem peccaſſe ibidem.51.a,b.& ſequentibus.
An diſtincta contritio de ſingulis peccatis mortalibus ſit neceſſaria ibidem.51.c,d,& 52.a,b,c,d,& ſequentibus.
Contritio virtualis qualis eſt Dei dilectio an ſatis ſit tempore martyrij, aut caſu quo peccata naturaliter ex memoria elapſa ſunt,1. p.53. c, d.& 54.a,b,c
Contritio an eſſentialiter ſit iſte volũtatis actus, ſcilicet nollem Deum offendiſſe.1.p.94.a
Cõtritionis iſte actus nollem offendiſſe Deum an ſi ſiue dolore ſumatur, ſufficiat ad delenda peccata ibid. 94.c,d,& ſeq.
Contritio prævia an requiratur in miniſtris eccleſiæ adminiſtraturis ſacramẽta.1.p.96.c,d.&ſeq.Et quid de diaconis,& prædicatoribus exercẽtibus ſua officia in peccato mortali 1.p.98.d,& quid de acolithis,& minoribus ordinibus initiatis ſic ſua miniſteria in mortali peragentibus ibidem 99.b,c,d,& quid de curato,vel ſacerdote intereſſentibus, & benedictionem impertientibus in ſacramento matrimonij ibidem. 100.c,d,& 101.a,b,c
Correctus fraterne an ſit traducẽdus ad forum publicum quando eſt rebellis & corrigent prælati melius 2.p.74.c
Contritio ſola ſine prævia confeſsione an in aliquo caſu ſufficiat ad digne ſuſcipiendam Euchariſtiam. 1.p. 101.b,c,d,& ſeq.
Caſus quot ſint in quibus non habita copia confeſſoris poteſt quis cum contritione accedere ad ſacramentum Euchariſtiæ.1.p. 103.c,d,& 104. a,b,c,& ſeq.
An in caſu quoquis excommunicatus eſt, caretque copia abſoluentis ad Euchariſtiam poſsit accedere.1. p. 105.c,d,& ſeq.
Caſu quo quis communicare tenetur, haberque caſus reſeruatos aliquot,& aliosnon reſeruatos,teneatur in abſentia prælati confiteri omnia peccata inferiori.1.par. 106. b,c
Contritio an requiratur ad tollendam fictionem baptiſmi.1.p.14.d, & ſeq.
Contritio an requiratur in peccatore paſſuro martyrium vt iuſtificetur. 1.p.115.c,d

Universidad de Deusto
Biblioteca

Cõtritio an requiratur ad digne suscipiẽda reliqua omnia sacramẽta, scilicet confirmationis, vnctionis, extremæ, ordinis, & matrimonij. 1. p. 115.d, & 116.a,b,c.d

Contritionis præceptum quo tempore obliget. 1.p.117.b,& seq.

Corrigere an teneatur quis in dubio, vel cum pro tunc corrigendus fieret deterior. 1.p.414.d,& seq.

Cõtritio an exigat amorẽ Dei super omnia. 1. p. 120. c,d,& qualis futurus sit iste amor ibidem & an contritio possit esse sine actu charitatis. 1.p.120.c

Per contritionem præuiam cum recuperetur gratia, quare post eã, adhuc requiratur sacramentum in re, scilicet confessionis. 1. p. 123. a, b, c, & sequent.

Confessio vt fructuosa sit, an requiratur fiat cum dolore supra omne odibile. 1.p.127.c,d,& seq.

Contritio maior quomodo de maiori culpa requiratur. 1.p.130.a,b,c,& sequent.

An ad contritionem certus, aut taxatus gradus intensionis vel extensionis requiratur. 1.p.130.b,c

An per contritionem quancumque recuperetur tota gratia amissa, & an tota recuperetur per martyriũ, aut per attritionem summam cum sacramento in re. 1.p.131.b, c, d,& 132.a,b

Correcturus proximum correctione fraterna, siue particularis sit, aut prælatus an teneatur habere contritionem de peccato suo publico. 1. p. 135.b,c,& seq.

Contritio acquisita, & infusa quomodo differant 1.p.136. d

Confessio sacramentalis quid sit. 1.p. 139.c

Confessionis conditiones quot sint ibidem. 139.d

Confessio frequentior an possit imponi peccatori in pœnitentiam à confessore. 1.p.140.d,& 141.a,b

Confessio præmittenda ausit à pœnitente antequam confessor interroget. 1.p.145.a,b,c

Circunstantiæ extenuantes peccatum mortale, an necessario sint confitendæ. 1.p.145.& 146.a,b,c

Confessarius tenetur consulere, & conscientiæ, & famæ pœnitentis simul si fieri possit, alioquin magis est cõsulendum conscientiæ, quam famæ. 1.p.169.c,d

Compensatio iniqua est velle tollere scandalum aliorũ cũ ruina, & scãdalo animæ propriæ. 1.p.169.d,& 170. a,b,c

Consentientes fœminæ in copulam ea occasione ne diffamentur à petulantibus viris eas secreto adorienti bus valde vituperantur. 1.p.170.b, c,d

Confessionis præceptum quibus casibus obliget, 1.p.191.b,c, d,& 192.a, b,& seq.

Confessor idoneus, quis dicatur. 1. p. 192.d,& 193.a,b,& seq.

Confessarius quibus virtutibus ornatus esse debeat. 1.p.200.d,& 201.a, b,& seq.

Confessoris prudentia singulariter requisita in interrogando præsertim peccata carnalia, in dissimulãdo aliquando cum patiente ignorãtiam inuincibilem & in alijs vide 1.p.201.b.c,d

Confessoris peritia,& scientia, quanta debeat esse. 1.p.203.b,c,d

Confessoribus illiteratis summæ confessionum vulgari sermone editæ an dent aliquas occasiones errãdi. 1.p.203.d,& seq.

Confessores errorem committẽtes in confessione circa restitutionem, vel alia an teneantur de leui, vel leuissima culpa. 1.p.204.a,b,c,d,& sequentib.

Confessores rusticorũ in villulis licet minore indigeant scientia, quantã tandem scientiam habere teneãtur 1.p 205. b, & quid ad minus quilibet confessarius scire teneatur ibidem.c,d

Confessores imperitos excusandi an aliquæ subesse possint causæ. 1.par. 207.d,& seq.

Confessionem peregrini an possit ille confessor audire qui non ita plene, neque integre eius linguam callet quando non suppetit alius. 1.p. 206.b,c,d,& 207.a.& quid de ethiopibus nouiter baptizatis balbutiẽtibus in lingua Hispana, quos plene confessores non intelligunt. 1.par. 208.c,d

Confessores quas nam interrogationes primo facere debeant in confessione tanquam præambulas. 1.p. 210.b,c,d,& seq.

Confessor an puellam ad confessionẽ debeat admittere, quæ dicit se non examinasse conscientiam quando alias non redibit ad confessionem 1.p.211. b, c, & an ante confessionẽ possit confessor interrogare de præambulis ad confessionem ibidem. 212.c,d

Confessor an debeat acquiescere pœnitenti volenti se prius interrogari in confessione antequã ipse narret peccata. 1.p.213.a,b

Et quando confessor post confessionẽ factam à pœnitente possit supersedere ab amplius interrogando ibi. 213.b,c,d

Confessor cum persentit pœnitentẽm in confessionibus præteritis non cõfessum fuisse numerũ peccatorũ mortaliũ qualiter se gerere debet cum illo. 1.p.213.d,&214.a,b,c,& sequent.

Confessor quem ordinem seruaturus est & modum in audiendo, & in interrogando pœnitentem. 1.p.215.c, d, & in hoc quomodo circa puellas & fœminas se gerere debeat. 1.par. 216.a,b,c

Confessor quam caute debeat interrogare pœnitentes de circunstantijs venereorum, & præsertim vxoratos & puellas. 1.p.216.a,b,c,& sequẽ.& 217.a,b,& seq.

Circunstantiæ peccatorum quot sint & quales. 1.p.218.c,d,& 219.a,b,c,& seq.

Circunstantiæ in triplici genere aliæ nec aggrauantes nec minuentes aliæ denudantes actũ ab omni malitia vel extenuantes vsque ad venialealiæ sunt minuentes, intra tamen speciem mortalis. 1.p.119.a,b, & seq.

Circunstantiæ quę nam sint necessario in confessione explicandę. 219.d,& 220.a,& seq.

Circunstantia fractionis ieiunij quando duo præcepta ieiunij concurrũt eodem die, scilicet vigiliæ sancti, & quadragesimæ sit ne explicanda in confessione. 1.part. 121.d,& 221. a,b,c

Circunstantia metus aut vrgentis necessitatis an explicãda sit in cõfessione à puella, quæ tali metu, vel necessitate consensit in lapsum carnis 1.p.221.b,c,d

Circunstantia non mutans speciẽ quæ tamen aggrauat notabiliter intra eandem speciem, an sit necessario confitenda. 1.p.223.a, b, c, & 224.a, b,& seq. vsque ad 226.

Circunstantia personæ quando sit necessario confitenda. 1. parte. 228. b, c

Circunstantia illa, scilicet an peccauerit mulier cum sacerdote religioso vel non religioso an sit necessario in confessione explicanda. 1.p.228. c,d,& seq.

Circunstantia personæ an casu. quo nõ mutat speciem aliquando sit confitenda. 1.p.229.b,c

Circunstantia coitus cum sponsa de futuro alterius, an sit in confessione explicanda 1.p.229.c,d

Universidad de Deusto
Biblioteca

Circunstantia iniuriæ vel damni commissi in dominum, vel patrem, vel benefactorem, an sit in cõfessione explicanda. 1. p. 230. b, c, d

Circũstantia virginitatis an exprimẽda sit in confessione à moniale, vel puella, quæ tantum interius consensit in actum carnalem. 1. p. 230. d, & 231. a, b, & seq.

Circunstantia scandali an sit confitenda, & quid de patribus familias scandalizantibus in tractione ieiunij, & consuetudine iurandi? Et quid de solicitantibus fœminas non paratas. 1. p. 232. a, b, c, & seq.

Circunstantia scandali in quibus casibus est confitenda. 1. p. 232. d, & seq.

Circũstantia occãsionis datæ peccãdi an sit semper in cõfessione declarãda. 1. p. 234. a, b, c, & seq.

Circunstantia numeri peccatorum an explicanda sit in confessione cum numerus est excessiuus, & pene innumerabilis. 1. p. 243. a, b, & seq.

An incertus de numero in confessione possit augere numerũ plusquam existimat ad maiorem securitatem, 1. p. 241. c, d, & seq.

Circunstantia numeri molierum quibus cum quis peccauit an in confessione patefacienda sit. 1. p. 242. c, d.

Circunstantiam temporis peccati cõtinuati, & multiplicati an satis sit in confessione exprimere cum de certo numero nec etiam parum plus vel minus recordatur. 1. p. 243. & seq. ad longum.

Circunstantia moræ in restituendo alienũ an sit in cõfessione aperiẽda, simul cũ multiplicatione propositi nõ restituẽdi. 1. p. 245 c, d, & seq.

Circunstantiam interruptionis actus peccati tam interioris quã exterioris an sit in confessione manifestãda. 1. p. 240. b, c & seq. & signanter 246. c. d. & seq. ad longum.

Circunstantiam mediorum ad peccandum tam in peccatum carnis quam in alijs quãdo necesse sit in cõfessione explicari, & quãdo nõ. 1. p. 250. a, b

Confiteatur pœnitens an necesse sit mortẽ postea subsecutam illius, de quo iam confessus erat antea se illum lætaliter vulnerasse, idem de pollutione procurata & postea subsecuta. 1. p. 250. c, d, & seq.

Circunstantiã osculorũ, & tactuũ præcedentium ad copulã an sit in confessione explicãda. 1. p. 251. d. & seq.

Circunstantia multiplicationũ actuũ & repetitionum actuum quos amatores insequentes mulieres faciũt quomodo sit confitenda. 1. p. 52. a, b, c, d

Confitenda an sint omnia peccata inferiori tam reseruata quam non reseruata quando instat necessitas celebrandi & longe abest prælatus qui reseruauit 1. p. 253. c, d, & quid si prius in hoc casu fiat confessio superiori ibidem. 254. b, c, d

Confitens simentiatur circa materiam venialem qualẽ peccatum cõmittat. 1. p. 255. b, c, & quid de fictione qua fœmina pœnitens venialia sua peccata confitetur vni confessori, & sua mortalia alteri. 1. p. 256, c, d

Confiteri an possit fœmina aliquando dimidiando confessionem, ne scandalizet confessorem fragilem ex sua turpitudine ibi reuelata. 1. p. 257. a, b

Circũstantia loci sacri, in quibus casibus est in confessione exprimẽda. 1. p. 259. a, & seq. & 261. c, d, & 263. b

Circunstantia de aspectibus colloquijsque inhonestis, & de osculis & tactibus turpibus habitis in ecclesia an sit confitenda. 1. p. 264. d, & seq. & quid de choreis ibidem. 266. a, b

Circũstantia necessario cõfitẽda an sit immiscere dicteria inhonesta in matutinis Natiuitatis Domini, pulsare in organis sonos, aut cantus lasciuos ibidem. 266. c, d

Circũstantiã mediorum per quæ peruentum est ad peccatum, an sit in cõfessione explananda, scilicet an per mediatores, vel mediatrices an per nuntios, aut epistolas. 1. p. 267. b, c. d, & quid de medijs & auxilijs infidelium, quibus princeps christianus gessit bellum ibidem. 1. p. 268. c. d

Circunstantia finis an sit in confessione promenda, & quid de illa circunstantia finis quando quis confessus est ob vanam gloriam. 1. p. 268. d. & seq. 269. a, b

Circunstantia modi an sit in confessione declaranda, & quid de circunstãtia scandalosi peccati commissi in festo præcipuo, & de alijs circunstãtijs. 1. p. 269. c, d, & seq.

Circunstantia consuetudinis aut recidiui in peccatum an sit ad confessionem adducenda. 1. p. 270. b, c, & sequentibus.

Circunstantia contemptus an sit confitenda. 1. p. 270. d, & quid de circunstantia ingratitudinis ibidẽ. 270. d

Circunstantia peccandi cum fiducia obtinendi veniam per confessionem an necessario sit in confessione exponenda. 1. p. 273. a, b, c

Circunstantia temporis an in confessione veniat manifestanda. 1. p. 274. a, b, c, & seq. & quid de perseuerãtia p tẽpus in peccato ibidẽ. 1. p. 276. a

Circunstantia concubitus cum affine an sit confitenda etiam explicando igradum. 1. p. 277. a, b

Circunstantia concubitus cum filia baptismi, aut cũ filia cõfessionis an sit necessario in confessione notificanda. 1. p. 277. d. 278. a

Circunstantia concubitus cum fœmina infideli an sit in confessione manifestanda. 1. p. 279. a, a, b, c

Circunstãtia concubitus cum propria cõsanguinea an impediat petitionẽ debiti inter cõiuges. 1. p. 280. b, c, d

Circunstantia voti virginitatis seruandæ an post amissam semel virginitatem in alijs sequentibus copulis cõ fitẽdis sit explicãda. 1. p. 280. d, & seq.

Circunstantia coitus cum fœmina nõ struata an sit in confessione explananda. 1. p. 283. d

Circunstantia peccati taciti in confessione quia mortale nõ putabatur an sit in alia confessione patefacienda. 1. p. 282. b, c

Circunstantia complicis manifestandi an sit in confessione celanda vel non. 1. p. 283. b, c, & seq. ad longum.

Consensus in solam delectationẽ carnis an sit mortalis. 1. p. 501. a, b

Confessori in cõfessione puella quæ solicitatur ab aliquo, solicitatorẽ talem an possit reuelare. 1. p. 287. d

Confessarius ab illo peccato confitendo an excuserur super quo vigilatum deiuceps parochum formidat. 1. p. 289. b, c, d

Circunstantia emissionis seminis extra vas, aut stilationis an sit explicãda in confessione. 1. p. 290. d. & 291. a

Confessio in quibus casibus sit inualida, & iteranda, an ratione excommunicationis existentis in pœnitente, vel absoluente, an ratihabitio futura confessionem ratificet. 1. p. 297. c, d, & 298. a, b

Confessori publice excõmunicato cõfessio facta an sit valida. 1. p. 298. c, d, & seq. an sit valida facta non habenti titulum. 1. p. 299. an ratione imperitiæ confessoris cõfessio sit iteranda 300. b, & deficiente proposito emẽdæ an sit iterãda & quid de cõfessione facta nõ bene intelligẽti aut ratione reseruationis casuũ dimidiata, aut ratione obliuionis vel modici examinis non integra vel ob omissam satisfactionẽ. 1. p. 300. c, d, & 301. a, b, c, d, & 302. a, b, c

Confessio an ratione imperfectionis doloris sit iteranda. 1. p. 303. d

Confessionis præambula quæ. 1. p. 302. d. & 303. a, b, c, d

Cõfessionis præteritæ inualidæ cognito

Universidad de Deusto
Biblioteca

defectu, quid tunc confessor agere teneatur. 1. p. 213. d, & 214. a, b
Considerationes ad excitandum ad cõtritionẽ. 1. p. 303. c. in dubio quo modo pœnitens pœnitere debet de peccato, ibid. 304. a.
Culpa lata leuis & leuissima quomodo differant. 2. p. 354. c, d
Casus fortuitus quis dicatur & an ex casu fortuito quis ad restitutionem teneatur. 2. p. 355. a, b, c, & seq.
Commodatarius an ex generali tantũ pacto teneatur de omni casu fortuito nullo expresso, & quid si pactum tale generale firmetur iuramento. 2. p. 356. b, c, d, & seq.
De casu fortuito an teneatur is cui res commodata datur iam suo pretio extimata. 2. p. 357. b, c, d, & sequen. & quid de pecunia data in bursa clausa audetur ad custodiam ibidem. 317. d
Contractus contrahens in quibus teneatur de dolo, in quibus de lata culpa aut leui culpa aut leuissima. 2. p. 358. a, b, c, & seq.
Conducens mulam pro. 4. diebus ex Salmantica ad Vallisoletum, si duobus diebus iter illud confecit, & mula in tali itinere mortua est an teneatur illam restituere locatori. 2. p. 359 b, c
Contractus per quos tranfertur dominium quales sint. 2. p. 359. d
Culpa leuissima an generaliter obliget ad restitutionem in omni casu, & contractu, vbi recipitur aliquid gratia recipientis tantũ. 2. p. 361. b, c
Commodatum vel mutuatum mittens quis per nuntium reputatum fidelem si perijt ex eius infidelitate an teneatur iam ad illud. 2. part. 361. c, d, & 362. a
Commodatarius qui simul non potest saluare res suas, & accommodatas an possit præferre res suas, & eas saluare tunc. 2. p. 363. b, c, d
Commodatarius allegans res commodatas casu fortuito esse perditas, an teneatur illud probare, & quomodo poterit probare ibidẽ d, & 364. a, b, & an permutatio, donatio, mutuum, emptio transferant dominiũ ibidem. 2. p 364. a, b, c, d
Commodata res ante tempus signatũ an repeti possit, & quid si in hoc casu commodans damnũ patiatur si sibi non reddatur ante tempus. 2. p. 366. b, c, d
Commodatarius post tempus signatũ non reddens rem commodatam de qua culpa teneatur, & quid si tunc casu fortuito res commodata perijt aut deteriorata est, & si quis tali re ad alium vsum vsus est. 2. p. 368. c, d, & 369. a, b
Culpa leuis inducens restitutionem in contractibus factis gratia vtriusque contrahentis an requiratur sit mortalis culpa. 2. p. 370. c, d
Commodatam sibi rem an possit quis retinere puta equum pro recompẽsatione debiti. 2. p. 371. a, b, c
Commodatarius non potens vti re commodata intra tempus signatum an possit licite ea vti post tempus signatum. 2. p. 372. a, b
Commodata, pignorata, locata an domino pereant & an sit regula generalis in omnibus cõtractibus quod quæ pereunt domino suo pereunt. 2. p. 372. b, c
Custodes rerum de qua culpa teneantur & quid si famuli domus res domus non custodiant de qua culpa teneantur & de triplici differentia custodum. 2. p. 376. d
In contractibus commodati, depositi, locati acceptio mercedis, quantam maiorem obligationem operatur. 2. p. 377. b, c
Custos si negauerit suo dolo, vel negligentia amisisse rem, quis hoc probare tenetur. 2. p. 378. b
Conductor conducens equum cum famulo sibi dato à domino equi si pereat equus an tenebitur restituere equum. 2. p. 378. c, d

D.

De diffinitione peccati, scilicet quod sit dictum, vel factum vel concupitum contra legem eternam 1. p. 2. a
Diffinitio peccati explicatur. 1. part. 2. a, b, c
Distinctio peccati mortalis & venialis tanquam catholica recepta est inter catholicos. 1. p. 2. c
De tribus differentijs quibus peccatũ mortale à veniali differt. 1. parte. 3. c, d
Discrimen inter peccatum mortale & veniale sacra pagina aperte testatur. 1. p. 4. a, b, c
Detestationem peccati mortalis, vel ipsum eius conconclamat. 1. parte. 4. b, c
Delectatio est duplex vna de opere cogitato, & alia de ipsa cogitatione speculatiua. 1. p 16. b, c, d
Dispensatio an excuset à peccato. 1. p. 31. a, b, c, d, & seq.
Dispensatio facta à principe circa suas leges sine causa an à culpa excusset dispensantem, & dispensatum. 1. p. 32. a, b
Dispensatio inferioris prælati, vel iudicis circa leges sui superioris sine iusta causa facta an valida sit & an à peccato valeat excusare. 1. p. 33. a, b, c, d. & seq.
Dispensare an censeatur princeps, vel inferior cum sciens, & prudens concedit aliquid contra legem, vel cõtra eam aliquid iubet. 1. p. 34. b. c, d, & seq.
Distinctio peccatorum contingit ex triplici causa, scilicet ex parte auersionis à deo. 2. ex diuersitate præceptorũ. 3. secundum causas finales. 1. parte 37, a, b, c
Differentiæ quibus contririo ab attritione differt late traduntur. 1. p. 71. a, b, c, d, & seq.
Dispensandi in votis licentia concessa à superiori inferiori, an extendatur ad ea vota commutanda. 1. par. 197. d. 168. a.
Diligendus est Deus & quomodo diligendus. 1. p. 305. a, b, c
An sine gratia possit quis diligere Deum super omnia ibidem. 305. b, c, d
Dilectionis Dei præceptum quibus temporibus nos obliget. 1. p. 305. d, & seq.
Dilectione naturali quando teneamur Deũ amare & an liceat aliquomodo Deum minus diligere. 1. p. 306. d
Delectationi mortali tacite consentire quando erit peccatum mortale & quando illam non reijcere non erit mortale. 1. p. 307. a, b, c, d
Delectatio morosa quare morosa appelletur. 1. p. 308. a, b, c.
Delectationem confiteri quando sit necessarium. 1. p. 308. c, d
Dolus & latissima culpa in quo differant. 2. p. 341. a, b, exemplum doli an sine dolo pœna corporalis debeat inferri ibidem. b
Dolus an annullet contractum. 2. part. 352. b, c, d, & seq.
Dæmonis inuocatio quæ nam sit expressa quæ nam vero sit tacita. 1. p. 311. a
Dæmones adiurare an liceat & an eorum soluere maleficia culpa careat 1. p. 312. c, d, & an illicitum sit cum dæmonibus obsidentibus corpora colloquia inire ibidem. 312. c
Dæmon qualiter effectum superstitiosum operetur. 1. p. 313. a
Dispensans iniuste in lege humana & sic dispensatus an vterque peccet. 1. p. 144. b, c
Depositum rerum vsu cõsumptibiliũ si fiat cum facultate vt depositarius eis rebus vtatur transeat ne in mutuum

Universidad de Deusto
Biblioteca

cunm.2.p 358.a,& 357.d
Depositarius de qua culpa teneatur si pro seruando depasito accipiat pecuniam & an possit conuentiri ne de dolo teneatur. 2.p.345.b,c,d,& seq.
Et quid si depositarius rebus suis maiorem curam adhibuit,sed accommodatis solum illam quam communis vsus hominum requirit an teneatur de damno.2.p.373.c,d
Deposita res in taberna, vel naui si pereat quis ad eam restituendam tenea tur.2.p.374.a,b
Deposita re vtens an committat furtū & an semper depositarius teneatur in omnibus casibus reddere depositū deponēte repetente.2.p.374.c,d,& 375.a,b,c
Depositū an causa recōpensationis debiti depositarius retinere possit.2.p. 375.c,d
Depositā rē an aliquo casu possit quis clā à depositario surripere.2.p.376. a,b,& an in deposito extimatio aliquid operetur.2.p.376.c,d
Depositarius de quali culpa teneatur. 365.b,c,d,& seq. Et an depositū possit reuocari statim 2.p.375.a,b
Debitū exigere à se inuicē an possint qui malitiose filiū cōmunē coniuges de fonte leuauerint.1.p.555.d,& seq.
Dominus vel herus qualiter peccet si sit negligens circa famulos & seruos & an teneatur dominus ablegare à se famulos male viuētes. 1.p.399 a,b
Dominus an teneatur arcere seruum à concubina maxime expellendo eum à domo.2.p.400.a,b,c
Defendendi se causa an inuasus possit intendere mortē inuasoris & an hac de causa mulier quæ certo nouit se occidendā à marito possit præuenire occidendo maritum.2.p.441.b,c
Defendendi suū honorē gratia an possit inuasus persequi inuasorē & percussorē ia desistētē.2.p.441.a,b,& seq.
Defendendi bona sua gratia furem fugientē cū præda an possit persequi & occidere. 1.part.443.b,c,d
In defensione inculpatæ tutelæ moderatio qualiter seruanda & an inuasus ne occidat inuasorem teneatur se defendere fugiendo.1.p.444.b,c,d
Ob defensionem iustam proximi an quis possit occidere inuasorem.1.p. 446.b,c,& seq.
Defendere an possit aggressorē ia desistentē qui inuaditur à priuo inuaso 1.p.445.b,c,& an ob defendēdā pudicitiā virginis clamātis possit quis eū aggressorē occidere. ibi.1.p.445.a,b
Detegenda in cōfessione an sint præludia & præambula media ad malesicium tanquam vt vnū peccatum sint. 1.p.445.a,b
Defendendi honoris gratia an liceat occidere iniuriātem.1.p.444.b,c, & an furē nocturnū ob defensam bonorū liceat interficere.1.p.446.d,& seq.
Defendēdi vitam suam causa an liceat alicui alimenta negare inimico in extrema necessitate famis laboranti & eius mortē machināti. 1.p.447.a,b
Duellum an in aliquo casu acceptare liceat.1.p.452.c, & an spectare duella sit licitum.1.p.453.a
Delectari de morte alicuius an sit licitum aliquando. 1.p.453.c,d
Desiderare sibi mortē, vel aliq malū an semp sit peccatū.1.p.453.d,& seq.
Damnare ad carcerem cui liceat detinere aliquem ne vadat ad peccandū an licite priuatus possit.1.p.463.a
Detentus incarcere propter debita an inde licite fugere possit.1.p.463.b,c
Damnato à legitimo iudice an liceat se defendere.1.p.463.c, d,& rursus de iuramento redeundi ad carcerem an sit implendum.ibidem. 1.p.464.a
Defendere inuasum ab inimico officiarius iustitiæ publicus,vel priuatus an teneatur.1.p.477.c
Delectatio de copula carnali cum aliqua habenda si esset sua vxor,vel quādo eam ducet quisnunc delectatur sit licita.1.p.503.a,b,c,& seq. & quid de delectatione viduæ.1. p.505.c,d,explicatur in quibus personis locum habeat sententia Metinæ ibid. 505.a
Delectatio coniugis de præterita copula cum coniuge an sit licita.1.par. 505.c,d,& seq
Delectatio de malo obiecto contingens sine aduertentia an semper excusetur à peccato.1.p.506.d,& seq.
Delectationis solius carnis consensus an sit mortalis.1.p.501.a,b
Debiti negatio inter coniuges quale sit peccatum,& quando erit mortale 1.p.518.c,d, & seq. vide literam M. etiā post debiti reddition cōmunicare an sit veniale peccatum ibidem.1. p.529.d,& seq.
Debitum vxori,vel marito petenti tacite an sit reddendum.1.p.530.b,c
Debitum iure petendi quibus casibus coniuges priuantur.1.p.530.d
Super debiti petendi impedimentum dispensatio ad quem pertineat de iure ad papam vel ad episcopum.1. p. 531.a,b
Debitū petere à propria vxore an possit qui incestuosus fuit cum propria consanguinea.1.p.532.b,c
Debitū reddere,vel exigere an possit coniux,qui est dubius de morte prioris coniugis.1.parte.533.d, & sequen.
Debitum à se inuicem an petere,vel sibi reddere possint, qui mala fide cōtrarere matrimonium in dubio. 1.p. 534.b,c,& seq.
Debitum petere ab vxore menstruata, an sit peccatum mortale.1.parte.537. b,c,d
Debitum reddere marito ad voluntatem ipsius concumbendo supra illū an sit peccatum mortale. prima parte.538.d
Debitum negare an possit vxor viro adultero,vel è contra 1. parte.540.a, b,c, & an qui post votum castitatis matrimonium contraxit teneatur reddere debitum ibidem.1.p.540.b,c
Debitum reddere aut exigere in loco sacro an possint coniuges cū ibi cōmorantur.1.p.540.c,d,& 541.a,b
Furioso autamenti coniugi an reddendum sit debitum. 1. p. 541. c,d, & an ethiopes ducentes vxores inter nos ignorantes mortem suarum priorū vxorum possint à secundis exigere debitum,ibidem.541.c,d
Debitum exigendi impedimentum ignorantes coniuges an sint à suis confessoribus de tali impedimento admonendi.1.p.542.b,c,d
Debitum reddere aut petere diebus festinis aut tempore communionis an sit illicitum.1.p.543.a, b,c, & an viro leproso reddendum sit debitum,ibidem.c,d,& ante benedictiones nuptiales,vel tempore puerperij debitū sit reddendum ,ibidem.1.p.544.a,b
Debitū si qa sibi negauit maritus vxor fornicetur an possit dimitti.1.p.544. d,& seq.& quid si fornicata est, quia non sustentabatur à marito,ibidem. 1.p.545.b,c
Debitum reddere coacta vxor ante benedictiones nuptiales si hoc non obstante possit ingredi religionem. 1. p.544.b,c
Debitū vxori adulteræ an teneatur vir denegare,aut è contra.1.p.545.c,d,& an reddendo debitū vxori adulteræ vir irregularis efficiatur. ibi.546.b,c
Debitum petere aut reddere an possit coniux qui dubitat an matrimoniū sit validum.1.p.547.a,b,vide liter.M, verbo Mulier & liter.V,verbo vxor.
Debitum an negare viro possit vxor, quia iam abundāt copia filiorum.1. p.529.a,b
Debitum reddere aut petere an possint cōiuges qui proprīū filiū tenuere ad cōfirmationē vel baptismū.1.p.555.d
Debitum quod debitor secreto scit se debere an recompēsare possit creditori per negotia in gratiam illius vtiliter gesta.1.p.796.a,b,c,d,& seq.
Donare non potentes qui sint. 2.p.25. d.& 26.a,b,& seq.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Domini persoluentes famulis sibi seruientibus diminuta stipendia an teneantur illis reliquum restituere. 2.p.51.d, & 52.a,b,c, & in quantum teneatur pueris, i pages, vel his qui sibi famulantur certis diebus tantum, & quid sibi famulantibus sub expectatione maioris satisfactionis in alijs & quid seruientibus causa extimationis & gratitudinis ibidem.2.p.53.c,d,& 54.b

Depositarius an depositum possit in recompensationem sibi debiti accipere.2 p.375.c,d,& 99.a,b

Donatio inter virum & vxorem & inter patrem & filium non emancipatum an valida sit. 2. p.163.b,c,d,& sequentib.

Donatio inofficiosa quæ dicatur. 2. p.186.c,d,& seq.

An donatio sine insinuatione valeat in foro conscientiæ. 2. p. 195.c,d.& 196.a,b

An donatio per quemcumque metũ facta in foro conscientiæ sit nulla, & quid si additum sit iuramentum 2.p.199.c.d,& seq.

Donatio facta sola voluntate interiori an in conscientia valeat. 2. p. 197 c, d,& donatio facta ecclesiæ si non sit qui accepter an sit valida ibidem.2. p.198.b,c,d

Donatio facta absenti solemniter corã testibus an valida sit. 1.p.198.c,d,& seq.& quid statutũ sit etrca hoc iure speciali Castellæ ibidem.2. p.199. c,d,& seq.

Donatio facta præsenti donatario tacenti an sit valida. 2.p.200.d, & sequentib.

Donationes sub cõditione,vel modo factæ an sint validæ & quænam sint reuocabiles vel non.2. p.201.b,c,d, & seq.

Donatio ex demonstratione falsa facta an inualida sit.2.p.205.b,c, & an donatio causalis inualida sit non subsistente causa.ibidem.2.p.205.c, d,& falsa causa an vitiet legatũ ibi. 2.p.205.c,d.& seq.& 207 b,c

Donatio conditionalis vel modalis an reuocari possit.2.p.209.c,d

Donationes dubię quomodo interpretandæ in foro exteriori,vel in conscientia.2.p.202.d,& seq.

Donationes factæ tabellionibus receptoribus,iudicibus an valida sint in conscientia quando darturloco strenarum, vel expeditionis facilioris causa,2.p 213.b,c,d,& seq.

Data obturpem causam an sint restituẽda.2.p.217.b,c,d,& seq.

Datum ob remissionem iniuriæ an sit restituendum. & qui de dato & accepto a muliere per blandicias suas ibidem.2.p.218.b,c,& 219.a,b,c

E.

EXempla quinque quæ faciunt ad detestationem multiplicationis peccati venialis. 1. p.5.a.b,c,& 6.a,b

Eucharistiam non statim post coitum cum vxore vxoratus sumpturus est neque post pollutionem habitam in somnijs nisi.1. p.108.d,& sequentibus.peccator nequissimus qui diu ante non est cõfessus an statim post absolutionem sit recipiendus ad Eucharistiam.1 p.109.b,c,

Eucharistia an sit frequenter sumenda à peccatoribus venialia peccata multiplicantibus.1. p.109.c,b,& sequentib.

Eucharistiæ fructum vt quis suscipiat an requiratur actualis deuotio & cõsideratio. 1.p.110.b,c

Eucharistia an sit porrigenda publicis peccatoribus iam conritis ibidẽ.1. p.111.a

Eucharistiæ sacramentum sumere frequenter an sit licitum laicis,& qualis frequentia accedendi ad illud laicis ta vxoratis quam non vxoratis sit permittenda.1.p,111.b,c.& 112. a,b

Eucharistiam in mortali sumens si sumendo non peccet quia ignorat an semper recipiat primam gratiam.1. p.113.b,& seq.

Eucharistiæ effectum an impediant venialia ibidem.1. p.114.a,c

Excõmunicatus an sit qui solo metu exterius agit aliquid cõtra fidem.1. p.511.c.d,& quid de secreto asserente hæresim 1.p.509.b,c

Excommunicationem an incurrat filij & vxor quando eam pater familias impetrabit contra sibi furantes aliquid.1.p.408.a

Excõmunicatus an sit clericus sibi ex causa iniusta inferens manus.1.p. 454.a & quid de monialt sibi inferente manum ad aborsum procurãdum an sit excõmunicata ibidem. 2 p.454.b,c

Epilogatio dictorum in materia de voto supra redditione debiti.1 p. 551. d,& 552.a,b,& seq,

Eleemosynã an teneatur facere in extrema necessitate fideles an vero satis sit tunc mutuare extreme indigẽtibus copiose valde.1.p.684.b,c, &seq.

Emens aut vendens officia secularia an teneatur aliquid restituere.1. p. 794.b,c,& seq.

Episcopus an sit dominus partis decimalis pro suis vsibus deputatæ.1.p. 865.a,b,& 866.a,b,& seq.

Episcopus qua obligatione iustitiæ ne an charitatis teanetur superflua sibi expendere in pios vsus . 877.c,d, & seq.latissime.

Circa obligationem qua episcopi & beneficiarij tenentur superflua ad statum exogare in pios vsus aliqualis ponitur concordia inter Sotum & Nauarrum ad mentem D. Tho. 2.p.884.d,& seq.

Episcopus si faciat donationes superfluas,& profanas vtrum tales donationes sint irritæ.1.p. 887.b,c,& sequentibus.

Episcopi qualis debet esse mensa & domus supellex & an possit de redditibus eccle.suos locupletare aut augere familiares aut consanguineos,1.p. 873 c,d

Episcoporum consanguinei aut familiares an teneantur superfluas illis donationes factas ab episcopis restituere pauperibus.1.p. 889.a,b

Episcopi aut beneficiarij an impetrare possint à papa licentiam qua licite valeant superflua sibi in nõ pios vsus expendere. 1.p.889.d,& seq. vide reliqua ad hanc materiam per tinẽtia verbo beneficiarij littera b. retro.

Extortum per simulatam paupertatẽ, aut sanctitatem an sit restituendũ. 2.p.45.b,c,& seq.

Episcopatum vel dignitatẽ ambiens vel cathedram dicendo falsc libros edidisse lectoris officium exercuisse an teneatur restituere. 2.p. 45.b,c,& quid si episcopus cum animo perseuerandi in peccato mortali episcopatum accepter.1. parte 45.c,d

Excõmunicationem an incurrat qui recompensans sibi secreto ex bonis alterius ad excommunicationem non respondet.1.p.63.b,c,d. & seq. & quid si episcopus in suis literis dixerit,vt reueletur etiam si via cõpensationis alienum retineatur ibidem.2.p.64.a,b,c

Excommunicatus an sit qui iussus est reuelare scripturas si eas non reuelet.2.p.66.d,& 67.a,& seq.

Et an sit differentia inter iussum iudicis quo exhiberi scripturas & quoiubet edi instrumenta ibidem.2. par. 68.d,& seq.

Excommunicarioni prælati quibus casibus teneatur quis respondere vel non & in quibus sub obligatione restitutionis.2.parte.74.d,& 75.a,69.

Universidad de Deusto
Biblioteca

c,d,& 72.d, & 73.a& sequentr.
Excommunicationem an incurrant vxor vel cognati delinquentis qui bona absconderunt alicubi vel in monasterio ne à iudicibus sequestrarentur. 2.par.381.c,d, & quid de vxore integrata in dote postea assumpta, si sibi de bonis mariti recõpenset ibidem.2.p.82.a,b,& seq.
Excommunicatione coactus soluere debitum an teneatur illud soluere cum detrimento victus & vestitus. 2.par.91,a'b,& 92.a,& quid si excõmunicetur quis vt soluat si tũc non sit soluendo, & postea possit,an tũc vel postea incurrat excõmunicationem ibidem.2.p.92.a
Excommunicationem statuentem terminum ignorans absens qui venit post terminum an eam incurrat.2.p.92.b,c,d
Excommunicationis edicto an comprehendatur qui intra annum post edicti terminum non denunciat crimina 2.p.92.d.
Excommunicationis sententia an cõprehẽdatur clericus qui iussu dare librum alteri non dat.2.p.93.b,c
Excommunicationis sententia an cõprehẽdantur vxor & filij cum pater super furtis eam impetrat. 2.p.93.d,& 94.a,b,& seq.
Excõmunicationi an subiaceant furta minima ex vineis, vel à famulis facta.2.p.95.a,b,& 96.a,b
Electione occulta iuxta concil. Trid. sine expressione nominum eligentium eligem in dignũ an teneatur restituere. 1 par.14.d,& seq.
Ecclesiasticas personas grauans exigendo ab eis gabellas an sit excũmunicatus.2.p.300.a,b, & seq.
Ecclesiasticæ personæ quæ immunitate à tributeri gaudent quæ nã sint. 2.p.299.d,& seq.
Excommunicatur ne sit qui ab ecclesiasticis exigit tributa quæ voluntaric dant vel quę iustæ sunt debita à laicis.2.p.301.a,b
Excommunicati an sint gubernatores qui imponunt gabellas super emptione panis, vini,& carnis quas etiã necessitantur persoluere ecclesiastici hæc ementes.2.p.301.c,d
Ecclesiastici an teneãtur cõtribuere ad pontium,ac viarum instructionem,fontium, ac puteorum ędificationem aut refectionem.2.par.303.b.c,d,& seq.
Ecclesiastici quales,& in quibus casibus non eximuntur à tributis. 2.p.302.d,& 303.a,b,& seq.

F.

FEsta omnia Christianorum an sint de iure ecclesiastico an diuino.1.p.375.c
In festo quænam opera fieri prohibeantur an scribere vel docere.1. p.375.d,& 476.a,b,c
Festos dies obseruare an teneãtur religiosi quos præcipit episcopus obseruari.1 p.376.d,an intentio lucrãdi faciat opus seruile ibidem. 1.p.376.d
Festa quæ nam seruanda & à quo tẽpore & an in hoc consuetudo præscripta regionis aliquid valeat & an ciuitas quælibet ex consuetudine introducta festa ibi teneatur obseruare.1,p.377.a,b,c
Peregrini an teneantur seruare festa patriæ suæ aut regionũ illarũ vbi se inuenerint.1.p.377.c,d
A festi obseruatione quæ nam sint causæ quæ excusant an agasones & famuli impediri excusentur, & an vxores prohibitæ à viris.1.par. 378.a,b.c
In festo vtrum liceat exercere venditionẽ & nũdinas.1.p.378.d.& seq.
Tonsores tondentes barbas an violent festum &quid de piscantibus vel molentibus in die festiuo & quid de talli die laborantibus pro pauperibus vel reficientibus pontes communes.1.p.379.a,b,c,d
In festo pauperes laborantes pro victu an excusentur & quid de venãtibus quęstus gratia & in festo quid liceat doctori vel aduocato, quid iudicis p.379.d,& 380.a,b,c
Festum an violet in ipso scribere ob quæstum.1.p.380.c,d
In festo ex necessitate operans an incurrat excõmunicationem impositam ab episcopo contra violãtes festum.1.p.381.b.c
Festa sanctæ crucis,& sanctæ michaelis,& inocentum violantes an peccent & an in festo laborans ob necessitatẽ vt excusetur indigeat dispensatione episcopi.1.p.381.c,d
In festo an necessaria sit contritio.1. p.381.a
In festo qualis attentio requiratur ad missam audiendam, & an missam propriam necesse sit audire,& an latisfaciat qui audit eã ab euangelio, vel qui audit partem vnius missæ, & partem alterius, vel qui egreditur post sumptionẽ calicis. 1 p 382.a,b,c,d
In festo audiens missam an impleat præceptum licet non audiat lacerdotẽ.1.p.98. an audiendo missam in die festo si clericus recitet horas an satis faciat vtrique præcepto.1.p.382.c,d
Fratrum nomine qui nam solitisunt appellari.1.p.384.b,c
Filij quibus modis delinquãt contra parẽtes,& quãdo mortaliter.1par. 391.b,c,d,& seq.& an filius parẽtes in necessitate cõstitutos possit relinquere vt ingrediatur religionem.1.p 393.d,& 394.a, b,c,& seq.
Filius an peccet si cõtra præceptum patris aliquã ducat in vxorẽ,& an filia cõtra voluntatẽ patris indignum sponsũ maritum possit exhæredari.2.p.395.c,d,& 396.a.b.c
Filius relictus exequutor testamẽti paterni an possit excusari si prolatet impletionẽ legatorum priorũ.1.p. 396.d
Furem an quis occidere possit ob defensionem suorum bonorum temporalium,1.p.446.c,d
Fratrem corrigendo quis modus sit seruandus & præsertim circa religiosum septa monasterii noctu transilientem.1.p.478.c,d,& seq.]præsertim circa suspectum de mala familiaritate ibidem.1.p.479.b,c
Filius illegitimus an teneat matri de sua illegitimitate reuelanti secretum credere. 1.p.566.a,b, c,d
Furtum an excusetur à culpa mortali paruitas materiæ & quam modica debeat esse quantitas furti vt excusetur à culpa letali.1 par.579.c,d, & seq.& 581.a,b,& seq.copiose & quid de hoc in indicis regionibus ibidẽ. 1.p.582.d,& 583.a,b,& seq.
Furantes minima coniunctim vel diuisim an peccent mortaliter.1.p. 585.c,d,& 586.a,b, c, & seq.copiose & an tales excommunicatione fulminata contra furantes comprehendantur ibidem.1.p.587.a
Furantes apluribus minima an sub culpa mortali ad talia restituẽdatenean tur.1.p.588.b,c,d
Furti quantitas quæ nam sit quæ subiacere potest excõmunicationi si non restituatur.1.par.583.c, d,& 590.a,b.c
A furti culpa an excusetur ignorantia, necessitas, vel præsumptio probabilis vel dissimulatio creditoris non petentis & quantus metus in conscientia inualidet donationes &trãsactiones.1.p.590.c,d,&591.a,b
Furto tem ablatam à latrone si quis bona fide emit eadamque bona fide alteri iam vendi sit an teneatur prætium acceptum domino rei apparenti, aut emptori restituere.1.p. 591.c,d,& se].

Universidad de Deusto
Biblioteca

Furto vel aliter rem alienam bona fide emens si postea resciuerit esse alienã an possit eam restituere suo venditori vt suum recuperet pro ea datum præcium. 1.p.595.c,d, quomodo teneatur restituere bona fide emens alienam rem.1. par. 596.b,c,d,& seq.

Furto rem ablatam vel mala fide acceptam accipiens si penes se perijt quo pretio teneatur illam restituere.1.p.598.b,c,d

Fides bona an excuset iuristam qui suo nomine subscripsit sententiæ alterius iuristæ assessoris.1.p.813.2.b

Bona fides an excusæt testem qui testificatus est esse verum quod adducens eum in testem verum esse ei dixit.1.p.813,c.d.

Bona fides an excusæt à restitutione ignoranter ementem censum vel iura ab vsurario, vel si emit dubitanter.1.p.814.2,b,c,& seq.

Bonam fidem excusantem an tollat dubitatio quaquis emit rem dubitando an sit aliena.1.p.816.2,b

Fugam arripiens seruus an teneatur se domino redeundo restituere. 2. par.24.d.&.seq.

Fugere an possit fidelis ab infidelibus in bello iusto captus.1.p.234.&2. p.25.c.d

Furtũ an sit si famuli diminute salaria sibi de bonis domini secreto recõpẽsent " quot conditiones requirantur ad iustificandam secretam recõpensationẽ.2.p.57.2, b,c,&seq

Famuli an possint relinquere dominos pro libito.2.parte. 58.2,b,c,& sequent.

Famulo infirmanti an teneatur hærus medicinam præstare,aut stipendium pro illo tempore persoluere & quid circa hoc de iudicibus vel clericis famulatum præstantibus rei publicæ vel ecclesiæ si infirmentur.2.p.59.b,c,d

Famulatum præstantes familiæ vel conuentui in tonsurando religiosos vel coquendo panes si creuerit familia, vel conuentus an eodem precio famulari teneãtur.2.p.46.2, b,& quid de famulis seruientibus sartoribus,sutoribus.2.p.60.c.d

Famulus tacens cum videt furta quæ domi cõmittit alter suus confamulus an teneatur ea restituere.2.p.97. c,d,& 98.2,b

Filij illigitimi quales sint,2.parte.130. b,c

Filijs illigitimis parentes eorum quãtum possint legare in testamento. 2.par.130.c,& 131.2,b, &sequenti. & filijs adulterinis an à parentibus aliquid legari possit.2. par. 130,d, & sequent.& an fideicommissarius teneatur adulterinis sibi commissum dare.2.p.134.d. & an filij clericorum hæreditatis paternæ fiant incapaces& an eis per fideicommissarium possit pater aliquid relinquere ibidem,2.p.136.d

Filij clericorum an accepta à parentibus teneantur restituere,& an filijs vel fratribus alimenta sint præstanda.2.p.137.b,c,d,& 139.b,c,& seq.& 140.2,b,c.& seq.

Filijs illigitimis lege Hispaniæ quota pars possit legari pro eorum alimentis.2.parte.130.2,b,& sequent. &132.2,b,c

Filia adulterina cum à matre est hæres instituta vel legataria an testamenti executor cõmissarius possit illi licite dare hæreditatem aut legata. 2.parte.140. c, d ,& sequen.

Frater fratrem quomodo alere teneatur an iuxta decentiam status, vel iuxta tantum necessitatem naturæ. 2.p.141.d

Filios legitimos habens an vltra quintã partẽ bonorum suorum possit expẽdere in pios vsus pro anima sua. 2.p.144.d,& seq. ad longum , & an filiorum legitimas extenuare possint parentes titulo meliorationis ibidem. 2.p.146. b,c,d,& sequentib.

Filij quænam bona habita,vel accepta teneantur adducere ad cumulum partitionis an bona castrensia , vel quasi vel profectitia , vel aduentitia.2.p.152.c,d, & per capit. 21.ad lõgum.

Filij scholastici an teneantur adducere ad partitionem cum alijs fratribus sumptus studij & libr.2.p.158. c, d,&seq.& quid de sumptibus factis à patre in bonis aduentitijs filiorũ, vel in nuptijs filiorum vel filiarum & quid de ornamentis vestibus iocalibus datis filiabus in nuptijs.2. p.161.2,b,c,& 162.a,b,& seq.

Filiabus data dos vltra quantitatem assignatam à lege matritica an sit valida in vtroque foro copiose disputatur.2.p.179.2,& per totum caput.25.

Filijs aut filiabus donationes,vel meliorationes factæ quãdo sunt inofficiosæ.2.par. 186.2, per totum. capit.26.

Filijs vel filiabus promissa dos à parentibus ex quibus bonis soluenda est.2.p.188.2,b,c,& seq.

Filijs vel filiabus melioratiõnem facere , vel non facere si promiserint parentes , an teneantur promissum seruare , & quid si non seruauerint. 2.p.188.d,& seq.

Filijs donans pater an censeatur facere melioratiõnem etiam si hoc non expresserit.2.p.189.b,c

Filijs parentes si melioratiõnem faciant an possint imponere aliqua granamina.2.p.189.c,d,& seq.

Falsarij in quibus casibus teneantur ad restitutiõnem & an argentarij miscentes ligaturas , aut miscentes glebullas terræ tritico venali , aut cuttanres mensuras teneantur restituere. 2.parte.315.d,per totum cap.42.

Falsitatem aut vitium rei venditæ , an teneatur venditor patefacere emptori.2.p.320.b,c,d

Falsitas quaquis vendit vnam rem pro alia an inducat restitutionis obligationem,& an nullum faciat contractum.2.p.322.2,b,c,d

Falsum aurum id est alchimicum.an pro vero vendere liceat. 2. p.323.b, c,& triticum mixtum glebulis terræ vendere liceat.2. part.324.c,d,& quid si humido solo reponeret quis triticum venale ibid.2.p.326.d

Falsitas vitij rei an in aliquibus casibus,scilicet in mercibus corruptis inducat obligationem restituendi. 2.p.327. c, d, & qnid de vendẽtibus ea quorũ potest esse malus vsus ibi. 328.b,c,de macellarijs vendentibus non castratos arietes pro castratis. 2.p.329.2,b,& seq.

Falsatores scripturarum,vel falsas scripturas aut vsurarum conficiẽtes notarij ad quid teneantur.2.p.329.d,& 330.2,b

Fallantes literas papæ an sint excommunicati,& qualis falsitas excommunicationem inducat. 2.p.330.d, & 331.2,b

Falsarij an sint subscriptionem, vel sigillum alienum literis suis imponentes,vel literas alterius aperientes,aut depositi instrumenta ostendens parti contrariæ, vel vtentes reliquijs falsis aut veris causa quæstus 2.p.333.c,d,334.2,b,c,d

Falsitas vel fraus inducens restitutionem an committatur in his casibus, primo in casu scribæ addentis in scriptura aliquid ad petitionẽ partis,vel in recuperante sibi debitũ ex alia causa per scripturã alterius debiti & in teste reuocante primũ dictum.2.p.336.2,& sequen.&337.2, b,c,d

Falsitatis genus an sit mutuare pecuniam quam quis scit fore bannienda vel in pretio minuendam. 2. p.339.2,b

Universidad de Deusto
Biblioteca

Falsitatis genus an sit per literas generales lator earum, si intentet aliquid contra eas scribentem. 1. part. 339.c,d
Fructus an faciat suos in vtroque foro possessor bonæ fidei quæstio pro ficta Theologis, & multo magis iuristis vtriusque facultatis. 2. p. 681. b, c, & seq & cap. 86.
Fructus restituere, an teneatur possessor malæ fidei & in quibus grauatur emptor malæfidei & quid causet malam fidē. 2. p. 688. c, d, per tot. cap. 87.
Fructus non perceptos neque à domino percipiendos, an teneatur malæ fidei possessor restituere & an teneatur damnum tam intrinsecum, quam extrinsecum in vtroque foro restituere. 2. p. 697. c, d, per totū cap. 88.
Fructus ex inualido contractu percepti an sint restituendi. 2. p. 704. a, b, per tot. cap. 89.
Fructus an faciat suos per iudicē manumissus in possessionem quæstio iuridica. 2. p. 708. c, d, & seq.

H.

Homicidium an grauius peccatum sit quando committitur propter furtum quā cum committitur propter odium. 1. p. 38. 2, b
Hæreticus qui sibi soli aliquo modo exterius explicuit hæresim an sit excommunicatus. 1. p. 309. c, & quis dicatur hæreticus pertinax ibidem 1. p. 309. c, d
Habitum laudæ orum accipere an peccatum sit & quando. 1. p. 312. b, c
Honor an debeatur superioribus maiis & discolis & quid interfit inter honorem & reuerentiam. 1. p. 401. d, & 402. a, b, c
Hæresis an sit affirmare simplicem fornicationem esse licitam, & an ignorantia excuset paganos fornicantes, & an à culpa fornicationis excusset metus, pudor, violētia absoluta 1. p. 490, c, d, & 491 a, b
Hæreticus aut alius criminis lesæ magestatis patrator vel criminis sodomię reus, aut alij qui ob crimina gratia ipsofacto per leges iubētur sua bona amittere, an ante condemnationem possint de eis viuere, aut ea titulo gratioso, vel oneroso donare 1. parte. 675. c, d, & 677. a, b, c, & sequentib.
Hæres an teneatur adducere ad partitionem officium regium sibi derelictum à patre. 1. p. 795. c, d
Hæres institutus filius cum grauamine instituendi capellaniam si bona hæreditaria perdita sint notabiliter, an ab hoc onere exonerādus sit ab episcopo. 2. p. 103. a, b, c
Hæres institutus per testamentum minus solemne, id est sine numero debito testium, vel aliter, an possit in conscientia retinere hæreditatem. 2. p. 104. a, b, c
Hæres succedens, an ex naturali obligatione teneatur soluere legatarijs legata minus solennia. 2. p. 107. b, c, d, & seq.
Hastiludia vel similia fieri iubens in republica, an teneatur de damno dato. 2. p. 118. c, & quid de adiutantibus in bello ibidem. a, & si herus præcipiat famulis aliquid, vnde secutum est damnum an teneatur, ibidem. 2. p. 119. a, b
Hæres extraneus institutus cum fidei commisso dandi, vel prouidendi naturalibus filijs testatoris ad quid in conscientia teneatur. 2. p. 139. b, c, d
Hospitali ex statuto cui obueniunt bona ibi morientium, an Maria ibi moriens teneatur reliquere bona sua cum naturalem tantum habeat filiam. 2. p. 140. a, b
Hæres non soluens statim legatum, an teneatur illud cum suis fructibus restituere. 2. p. 710. d, & 711. & an si legatum ecclesiæ talis hæres non restituit teneatur illud cum fructibus intermedij temporis restituere ibi. 2. p. 711. b, c
Hæres institutus fideicōmissarius an teneatur computare fructus à se perceptos in trebellianica, id est in quarta parte hæreditatis sibi debita. 2. p. 712. a, b, c, quid si terminus non sit adiectus à testatore quo fideicommissarius teneatur restituere hæreditatem an possit fructus percipere non computando in sua trebellianica ibi. 2. p. 712. b, c, d
Hæreditarij fructus quomodo sunt diuidendi inter hæredes defuncti & coniugem remanentem. 2. parte. 721. b
Homicidium voluntarium cuius dispensatio circa eius irregularitatē reseruatur Papæ quale sit. 2. p. 732. a, b, c

I.

Ignorantia an excuset à peccato. 1. p. 27. b, c, d, an ignorantia affecta vel vincibilis vel cōcomitās vel inuincibilis excuset à peccato ibidem. 1. p. 27. c, d, & 28. a, b
Ignorantia qua paganus ignorat Euāgelium an sit peccatum. prima par. 29. b
Ignorantia circa præcepta de chalogi an possit esse ignorantia inuincibilis, id est omnino excusans. 1. parte. 29. c, d
Ignorantia circa cultum vnius Dei & circa peccatum fornicationis, an possit dari omnino excusans pet aliquod saltem tempus. 1. p. 29. c, d
Ignorātia iuris vel facti, vtrum possit a peccato excusare. 2. p. 30. a, b, c
Ignorantia vincibilis circa pertinentia ad salutem animæ quomodo tollatur. 1. p. 114. a, b, c
Interrogationes, quæ primo fieri debent panitenti quænam sint. 1. p. 302. c, d
Infidelis negatiue an damnabitur ob peccatum infidelitatis. 1. p. 309. b, c
Imagines sanctorum quomodo adorandæ. 2. p. 310. b, c
Infidelium cæremonia vtens qualiter peccet, ibid, 311. c, d
Iuramentum quando sit expresse & quando aci e. 1. p. 316. b, c
Iuramentum falsum exsecratorium an vnum ea tum peccatum sit & an iurare sit actus bonus, prima par. 316. c
Iuramentum an sit dicere per fidem meam, vel dicere coram Deo dico, vel Deus scit, vel per meam vitam vel per meam conscientiam, vel ita Deus me adiuuet. 1. p. 316. d, & 317. a b, c, & seq.
Iuramenti comites, vel licite iurentur quot sit & quotupliciter peccetur male iurando. prima parte 317. c, d
Iurare per dæmonem, aut per mahometum an sit blasphemia. 1. parte. 317. d
Iurare per creaturam an sit peccatum ibidem. 1. p. 317. d, & 318. a, b
Iurare falsum vt sit mortale qualis aduertentia, & quanta requiratur & an iurare iocose per vitam meam, vel per meam conscientiam falso tamen, mortale peccatum sit. 1. p. 318. b, c, d
Iurare falsum ex consuetudine nō aduertendo an sit falsum an sit mortale & quid si ex consuetudine iurās inaduertenter iurat verum aliquis an tantalem culpam committat. 1. p. 319. a, b, c, an his sit delarandа absolutio ibidem. 2. p. 320. a, b
Iurans falsum non aduertendo esse falsum aut aliud iurare quale peccatum committat. 1. p. 320. b, c
Iurans insuste rogatus à iudice vel

Universidad de Deusto
Biblioteca

vel à priuato an possit vti æquiuoca responsione& quid de muliere quæ stante impedimento secreto matrimonij cogitur iurare se redditurã debitũ marito. 1.p.320.d,& 321.a,b
Iurans se facturum rem venialem quali culpa implicetur iurando sic, vel non adimplendo, & quid de iurante se daturum quotidie dipondium pauperi, vel recitaturum quotidie aue Mariam.1.p.321.b,c,d
An iurans se non lusurum amplius sub pœna quod Deus illum alias nõ adiubet an illud eius iuramentũ possit dispensari aut commutari. 1.par. 322.b,c
Iuramentum de re nõ vtili an obliget 1.p.322. c, & iurans illicitum cum animo implendi an bis peccet ibidem.1.p.322.d
Iurans dolose & sophistice quãdo peccet mortaliter sic iurando & an iuramentum implendum sit iuxta mẽtem iurantis, vel alterius petentis iuramentum.1.p.322.d,& 323.a,b
Iurans ob metum cum intentione nõ implendi rem iuratam an sit peccatum & an ficte iurare dum quis iurare cogitur sit peccatum mortale 1.p.323.b,c,d
Iuramentum de re veniali adimplere vel non adimplere qualis culpa sit, & iurare contra consilia quale peccatum sit.1.p.323.d,& 324.a,b
Iuramentum peccandi venialiter an aliquando sit mortale & in quibus casibus.1.p.324.b
Iurans se rediturum ad carcerem an teneatur etiam cum iactura vitæ ad illum reuerti.1.p.324.b,c
Iurans in casibus quotidianis vbi mulier rogatur de adulterio à marito suo vel vicina rogatur rem commodare vel tempore pestis peregrinus rogatur vnde veniat an possint vti æquiuoca responsione, idem de rogato an in electione cathedrali sub ornauerit ibi.1.p.324.d,& 325.a,b,c
Iurans sine intentione iurandi an obligetur implere.1 parte.325.d, & 326. a,b,c
Iurare verum sine intẽtione tamen iurandi an sit peccatum,& an mortale 1.p.326.d
Iurans sine intentione iurandi quibus casibus hoc nõ obstante tenetur iuramentum implere prima parte. 327.d
Iuramentum ducendi vxorem an sit licitum & an sit seruandum. 1. parte 327.b
Interrogatus à iudice iniuste de re à se secreto subrepta an possit licite respondere se eam nõ surripuisse. 1.p. 372.c,d,& 373.a,b,c
Iuramentum de actu pro tunc illicito si postea ille actus fiat licitus an obliget ad illum implendum.1.par. 373.c,d,& an iurans licitum putans illud esse illicitum teneatur implere ibidem 1.p.374.c,d
Interficere aggressorẽ in quibus casibus liceat & in quibus cum iactura vitæ propriæ liceat eius vitæ parcere.1.p.436.b,c,d
Innocentem tyranno traddere an liceat propter excidiũ ciuitatis quod alioquin tyrannus minatur vitandũ & an remiges in triremibus turcarum detenti teneantur cum iactura vitæ non remigare contra Christianos insequendos. 1. p.437. a,b,c,d, & seq.
Irregularis an fiat adulter, qui vt se defenderet à marito adulteræ domi inuentus illum interemit. 1. p.447.d, & 448.d
Irregularis an fiat occidens fœtum in ventre matris.1.p.450.d
Irregularis an sit qui consuluit abortum fœminæ, licet ante abortum pœnitentia ductus ei fuaserit ne faceret.1.p.451.a,b
Irregularis an fiat mandans fieri homicidium & ipso postea reuocante mãdatum adhuc à mandatatio perpetratum est homicidium. 1. par.452. a,b
Ignorantia vtrum excusset à restitutione explificatur in multis casibus. 1.p.803.c,d,& 804.a,b
An ignorantia excusset ementem aliquid à famulo vel à milite, vel âmancipio. 1.p.804.b,c
Et ibi de emptione famulæ captiuæ Granatensis.1 p.804.c.d
Iudicis sententia an possit aliquis se protegere ad accipiẽdum aliquid à custode pro re custodita,à & latrone subrepta & an custos possit sibi secreto recompensare. 1.p.805.b,c,d
Ignorãtia mulieris an excuset eã à restitutione quæ decepta sub nomine census dedit mille aureos loãi sub mutuo tamen. 1.parte. 860 b,c,b
An ignorantia excuset aliquem qui sub nomine census sibi reddendi concessit dilationem pecuniæ sibi debitæ suo debitori.1.parte.807.d, & 808,a,b.c,& seq.
Ignorantia probabilis & inuincibilis ab ignorantia crassa, & supina quomodo differant. 1.p. 809.c, d
Ignorantia habens annexam culpam leuem in quibus contractibus excuset à restitutione an in deposito, & custodia,& ignorantia ex culpa leuissima in quibus contractibus excuset, & an excuset officiales.1.p. 810.c.d,& sequent.
Ignorantia qua haeres ignorat legatũ deberi petẽti an excuset illum ab illo soluẽdo etiam si vno teste deberi probetur.1.p.811.b,c,d,& seq.
Incerta bona quæ nam dicantur. 1. p. 841.b,c,& 804.d, incertorum bonorum debitor an possit illa restituere sine episcopo & an possit episcopus restitutionem horum sibi reseruare ibidem.1.parte.842.a,b,c,& sequentibus.
Incerta bona certa deberi isti aut illi cui restituenda sunt & quando ablata sunt à tota republica, vel aliter, quomodo sunt restituenda vel quibus.843.b,c
Super incertis compositio per bullam cruciatæ an excuset à restitutione istorum incertorum bonorum si hæc compositio fiat à papa vel ab eius cõmissario, pro minima persoluta quantitate an valeat & sic compositum tutum faciat in conscientia est celebris quæstio.1.p.847.a, & per totum caput.137.
De incerto debito quantum per compositionem remittitur soluẽti duos argenteos, & an super incertis semel compositi apparentibus postea dominis liberi maneant in vtroque foro.1.part. 853.a,b, c,& sequẽti & 854.a,b
Super incertis bonis compositionem an alius à papa facere possit, 1.par.854.d.& 855.a, b,& seq quod incerta bona remissa sine causa à papa non sint restituenda argumenta probantia soluuntur.1.p.856.c,d, & 857.a,b,& seq.
Inuenta an sint restituenda. 1. parte 1121.
Inuenta in litoribus maris, scilicet lapillorum & gemmarum piscationes, expurgamenta valenarum licet ista litora sit appropriata an sit præoccupantium. 2.p.5.a,b,c,& quid de piscatione thunnorum ibidem.6.a.
Inuentum aurum in aliquibus regionibus alterius nationis peregrini an possint sibi accipere.2. p.6.b,c, & quid de auri vel argenti fodinis repertis inter Indos an eas Hispani sibi potuerunt applicare ibidẽ. 2.p.6.d.& 7.a,b,& seq.
Inuentos thesauros in delubris vel sepulchris Indorum an potuerunt Hispani in illis regionibus degentes licite sibi applicare.2.p.10.a,b, c,& quid de thesauris immemorialib. inuẽtis &, de inuẽtis gazis in ze

Universidad de Deusto
Biblioteca

ori ibidem.2.p.11.d,& 12.a,b,c
Inuenti thesauri in loco alieno an restituendi sint. 2.p.13.a, b,c, & seq.d, & quid de inuctis in loco dotali vel pignorato vel publico.2.par.13.d,& 14.a,b,& sequet.
Inuentorem thesauri in agro alieno data opera lex ciuilis obligans ad restituendum an sit lex pœnalis ante condemnationem obligans in conscientia.2.parte.14.d,& 15.a, b, c,& seq.
Inuentor thesauri in agro alieno an possit nihil reuelando domino agri agrum illum sibi emere.2.pa. 16.c,d
Inuentos vbicunque thesauros an possint principes sibi applicare.2.p.17. a,b.c,& an ab inuentore eorum quotam aliquam princeps licite exigere valeat ibidem.17.d,& 18.a,b
Inuenta minéralia auri, & argenti & metallorum aliorum in Hispania vt argenti viui, salis an ad regem pertineant.1.p.18.c,d
Inuentæ res quæ præsumũtur habere dominos an facta diligentia, nec inuentis possint vendicari ab inuentoribus.1.par.19.a,b,c, & sequentibus.
Inuenta iumenta quæ dicuntur delmo strenco cui sunt applicãda.2. parte. 20.c
Inuenta auis vel fera laqueo irretita, vel percussa cuius erit an inuentoris an eam iliaquentis vel ferientis.2.p.22.a,b
Insula nata in mari, vel fluuio an erit præoccupantis.2 p.22.b,c
Incensores agrorum, vel locorum sacrorum an sint excommunicati & an teneantur satisfacere de damno. 2. p.22.d,& 23.a,b,c.d.
Incarceratũ ob debita vel delicta soluens an teneatur quidquam obiũ satisfacere.2.p.23.c.d,& 24.a,& quid de iuuante seruũ ad fugam ibidem
Incarceratos Egyptianos qui soluit à carcere an licite potest retinere pretium pro hoc sibi datum.2. par. 25.a,b
Iudici in quibus casibus sub pœna restitutionis teneatur respondere.2.p. 74.d,& seq.& signanter.75.c
Index an ex euidentia delicti de reo latenti licite valeat inquirere. 2.p. 70.d,& sequent.
An sicut post prætuisim infamiam specialem, ita post prætuia indicia liceat iudici ecclesiastico, vel sæculari procedere via inquisitionis ad interrogandum reum vel testem. 2.p.79.b,c,d
Iudici denunciati per custodem vineã rum vel siluæ an teneatur fateri veritatem interrogati.2.p.80.d
Iudices ferentes iniustam sententiam an teneantur in solidum.2. p. 124.c
Impositiones gabellarum, collectarũ, & de guidagijs,& alijs impositiones an licitæ sint in lit.T. dictione tributum habetur.
Impositio collectæ,id est, derrama an habeat annexam excommunicationem cœnæ domini si sit iniusta. 2.p. 311.c,d,& an impositiones gabellarum emens ob incensum bellorũ aut hostium mercatur remissionẽ pretij.2.p.314.c,d
Ignorantia an excusetà dolo, ignorantia crassa vel supina an sit dolus præsumptus.2.p.342.d,& 343.a,b
Ignorantia an excusetà censuris iuris communis vel à censuris particularium prælatorum.2.p.343.b.
Ignorantia inuincibilis qua quis ignora pro actu de se illicito,id est pro furto latam esse excommunicationem an excuset illum ab excommunicatione.2.p.343.b,c,d
Ignorantia eorumquæ per se sunt mala ad quam speciem reducatur. 2.p.344.b
Ignorantia probabilis quænam dicatur.2.p.344.c,& quænam sit ignorantia crassa vel supina vel affectata 2.p.344.d
Ignorantiapriuariua vel positiua an sint ex ratione sua & de se peccatũ & quid de ignorantia vincibili consequente vel concomitante.2. par. 345.b,c,d
Ignorantia antecedens & concomitans quomodo differant,& an ignorantia inuincibilis excuset actũ ab omni culpa.2.p.346.a,b, ignorantia inuincibilis per dissolutionem quæ non potest solui quomodo aliter tolli possit. 2. parte.347.b.c
Ignorantia culpabilis an sit distinctũ peccatum.2.p.347.d
Ignorantia inuincibilis facti an excuset in conscientia à quacunque pœna iuris vel censura.2.p.348.d
Ignorantia concomitans an sit causa peccati & ignorantia consequens quare dicatur talis.2. parte. 349. b,c
Ignorantia inuincibilis, ne imputetur ad culpam tria veniunt considerandã,& ignorantia vt sit inuincibilis an adhibenda sit diligentia in omni materia aut in tali tantum. 2.p.350.a,b,c
Ignorantia concomitans an excuset 2.p.350.c,d
Ignorantia inuencibilis, id est, excusans à culpa circa articulos fidei an possit esse apud infideles.2.pa. 351. b,c
Ignorantia alicuius rei an imputetur solito adhibere diligentiam, & perito in tali materia. 2.par. 351. d.& 352.a,b
Ignorantiam probabilem quis teneatur probare in foro exteriori.2.par, 352.a,b,c.d
Idolatræ etiam sine errore an sint excommunicati.2.p.311.c,d
Infidelitatis peccatum mortale an cõmittat Christianus qui interrogatus de fide ab fidelibus tacet.2.par, 312.a,b
Infidelitatis peccatum mortale sit Christianum nũcognitum pro tali inter infideles ad tempus manendo habitum indicantem sectam infidelium gestare.1.p.312.a,b
Interrogatus iniuste à iudice vel ab alio quali æquiuocatione licite possit respondere.2.p.320.d,& seq.
Inimicum conuenire & resalutare quãdo quis teneatur.1.p.411.b,c,d

L.

Lvxuriæ & furti desiderium quare signanter dominus vetuit in præceptis decalogi expresse.1.p.49.b,c
Luxuriæ species quot & quænam sint 1.p.491.& 492.a,b,c,d
Luxuriæ species quæ mollities dicitur an sit mortalis,& quando etiam fiat alterius etiam speciei. 1. par.495.a. b,c
Luxuriæ species quæ dicitur Sodomia quando incendio ignis punitur & quid si contingat inter mulieres se inuicem cõmiscentes an pœna ignis tunc plectetur in Hispania.1.p. 495.a,b,c
Lex.1.de aqua pluuiali arcẽda in illo.§. denique quem sensum habeat 1.p 775.d,& 776.a,b,& seq.
Lex requirens solemnitatem in contractu si deficiat solemnitas an annũlet contractum.1. parte.800.d, & 801.a,b
Legatum relictum à testatore pro suis cognatis pauperibus quibus cognatis magis distribuendum est, & an possit applicari aliquãdo puellæ nõ tam propinquæ in gradu.1.p.844.a, b,c,d, & in casu discordiæ elector prouisus à testatore an possit dare legatum minus propinquæ aut minus pauperi ibidem.1. parte.845. b,c

Universidad de Deusto
Biblioteca

Legatum relictū à testatore pro puellis pauperioribus maritādis si executores hiromisſis dent puellis mínus pauperibus an teneantur ad restitutionem.1 p.845.d. & 846.a,b, & seq.
Lignorum cesores in propria sut populi silua,vel in aliena, id est, alterius populi ligna cædentes an teneā tur ad restitutionem lignorum & pœnæ.1.par.917.a,b,per totum cap. 149.
Ligna ementes ab inuasoribus alienarum siluarum an restituere ea teneantur.1.p.921.d,& seq. an in specie ea restituere teneantur ibidem. 922.a,b
Ligna prolibito an possint cædere domini populorum in siluis communibus suorum populorum.1.parte. 924.b,c,d,
Licitum an sit dominis populorū primas instantias in iudicijs concessas populis præoccupare sibi.1.parte. 925.b,c
Legata pia siue profana minus solemnia an sint soluenda in conscientia & quomodo & quando. 2.p.100.b, c,d,& per totum,cap.14.copiose.
Legitima filia instituta hæres an teneatur alere suum fratrem naturalem a.p.101.d, & an legatum generale non specificatum possit in aliare solui ibidem.2.p.102.d
Legata pia an sine solemnitatibus facta valeant.vel alia in foro exteriori vel conscientiæ fiſiant sine institutione hæredis.2.p.104.d,& seq.& signanter.105.a,b,c
Lex matritica circa dotis quantitatē filiabus assignandam an taliter sit recepta quod in vtroque foro obliget.2.p.179.a,b,per totum cap.25.
Legatum an vitiet causa falsa.2.p.207. b,c
Legatum factum sub causa rei faciēdę quæ iam erat facta an valeat,2.p. 208.d,& quid si legans impossibilitat cōditionem sub qua legat,ibi. & quid de conditione dependēti partim ex euentu & partim ex potestate hominum. 2.parte. 209. a,b
Legatum in diem certum, vel in certum an conditionale sit, & legatum alimentorum ad quæ se extendat.2. p 229.& quid si res legata sit aliena vel vendita aut impignorata à legāte.2.p.228.d.& 229.a.b
Ludere ad quæstum an sit peccatum mortale.2.p.230.a,b,c,d,& seq.& an clericos ludere vel ibi assistere sit mortale.2.p.233.a.b,c,d.
Ludos agitationis taurorum an liceat exercere eosque spectare. 2. parte. 234.b,c,d
Ludis agitationis taurorum inter essentes clerici an peccent mortaliter & censura aliqua innodentur. 2.p.235.c,d
Ludos theatrales exercere qualis culpa sit.2.p.136.a,b,c,&quid si fiāt in ecclesia & ibi in ecclesia repræsententur turpia aut ibi chorai zēt mulieres cum viris.2.p.236.c,d,& 237.a,b
Ludos exercere in ecclesia ibique cā cantilenas sæculares cultui diuino miscere qualis culpa sit.2.part.237. b,c,d
Ludentium receptatores in domo quali culpa peccent & an restitutioni ob id obnoxij fiant.2. p. 239.a,b,& sequent.
Ludo aleatum lucrifacta an sint restituenda.2.p.241,d,& 242.& an pecuniam ludo perditam,& iam solutam possit perdens secreto recuperare vel pro ea sibi recompensare. 2.p.241.d,& 243.a,b
Lucrans ludo quibus casibus teneatur restituere pecuniam ludo partam. 2.p.243.c,d
Lucrari an possit filius familias aut pupillus in ludo.2.p.244.b,c,d,& quid si fuit ignoratus talis pupillus vel dixit se esse emancipatum ibidem. 2.p.244.d,& 245.a,b,& seq.

Lucrans

Lucrans aliquid in ludo à fœmina conjugata an teneatur illud restituere viro eius.2.p.246.d.& 247.a,b,& an à religiosis aliquid lucrans ludo teneatur restituere , & quid si talem pecuniam ludo perditam religiosus habebat licentiam expendēdi. 2.p.247.d,& 248.a,b,c,& seq.
Ad ludum tractus inuoluntarie,scilicet vi,vel importunitate, an possit aliquid tali ludo lucrari.2.p.249.d, & 250.a,b,& seq.
Lex matritica in ludoan impediat dominij trāslationē inter ludentes ad pecuniam absentem,& creditam.2. p.252.b,c,& seq & quid si ibi soluēdi inter fuit iuramentum ibid.257. b,c,d,& seq.
Lucrifacta in ludo ex imparitate, vel deceptione ibi interueniēte an sint restituenda. 2. p. 270.c,d,& 261.a,b, & seq.
Lucrans cartis falsis vel taxillis,vel aliquibus prælignatis fraudibus,an teneatur restituere.2.p.262.d,&263.a, b,& seq.
In ludo an perdēs pro perdito sibi possit recompensare quando ludit cū minore ætate & an id possit facere etiam in diuersis ludis.2.p.264.a,b, c,d,& seq.
Lucrifacta per sponsiones, id est à puestas Hispanice dictas teneatur quis restituere maxime quando certus est euentus sponsionis sibi,2.p.266. b,c,& seq.& quid si sponsio sit de re prohibita an impediat translationē dominij.2.p.267.a,b,& seq.
In ludo an contractus societatis fieri possit quod vnus ludat & alius ponat pecuniam.2.p.267.c,d, & an ludo illicito qui vouit non ludere dispensari possit.2.p.268.a,b
Locator fundi postea perdens bona ob sua crimina punita an teneatur conductori aliquid restituere. 2.p. 379.d
Locationis contractus & conductionis qui nam sint & quænā sunt quæ possunt locari,vel non.2.part.380. c,d
Locare an possit dominus fundi fundum boues & pecuniam suppeditā do agricolæ , vsque ad tot annos, quod Hispanice dicitur aboyar las tierras.2.p.381.a,b,c,& seq.
Locare an possit capellanus bona suæ capellaniæ alteri pro tempore vitæ suæ.2.p.383.c,d,& seq.& an talis capellanus locans redditus vltra triennium incurrat excommunicationem ibidem.384.a,b
Locator agrorum propter sterilitatis euentum, an teneatur agricolæ cui locauit remittere pensionem,celebris quæstio & quænā sit hæc sterilitas fortuita. 2.p.385. a,b,c,d, & 386.a,b
Locator quando per se non stat quin operas locatas soluat an potest recuperare mercedem & quid si per locatorem operarum stetit quo minus eas operas præstaret,& quid dē aduocatis , vel habentibus officium publicum.2. p. 389. & seq & 391.a,b
Locare an liceat boues,mulas,oues ea conditione vt reddantur sana. 2. p. 392. a.b, c, & an liceat locare bouē ad agros colendos hac conditione vt bos eiusdem ætatis reddatur. 2. p.392.
Locare an liceat oues cum obligatione recipiendi stipendium locationis,& reficiendi oues perituras ex fructibus earum vt fit in noua Hispania.2.p.393.a,b,c,d,& 394.a,b
Locare an liceat bouem non habitum dando agricolæ pretiū pro eo hac lege vt locationis pretiū soluatur & pretiū præstitū vobis. 2.p.395.c,d
Locare an possit domum alteri conductor eius & an domus propinqua magistro vel lectori possit locari fabro ferrario.2.p.396.a,b,c
A locata domo inquilinus an ante

tempus possit expelli in aliquibus casibus. 2. p. 397. 2, b, c, d, & 398. 2, b, & seq.
Locatam rem ecclesiæ, vel in emphyteusi habens an cessans per biennium à solutione pensionis an ipso facto eam perdat, & quid si non sit res ecclesiæ, secunda parte. 399 2, b, c, d
Locare an liceat domus meretricibus ad meretricandum. & an liceat meretricibus præficere patronos. 2. p. 400. 2, b, c, & seq.
Res venalis locari an possit extimata pretio, periculo conducentis. 2. p. 404. d
Locare an liceat clerico operas suas pro diuinis officijs. 2. p. 403. 2, b, c
Locationis pensio an sit soluenda in principio, vel fine anni. 2. p. 403. d, & seq.
Locatam sibi domum conductor propter necessitatem venientem, an dimittere possit. 2. p. 404. c, d
Locator operum pro inseruiendo familiæ ut augeatur familia an teneatur pro eodem pretio inseruire. 2. p. 405. b, c, d, & seq.
Locans fundum an censendus sit locare arbores ibi consitas, & quid si agrum locatum, & iam seminatum à conductore vendat dominus eius 2. p. 406. b, c, d
Locator an teneatur conductori de expensis quas fecit in re sibi locata. 2. p. 406. d, & seq.
Locans operas in re pretiosa vt in polienda pretiosissima gemma tenetur de leuissima culpa. secũda. part. 407. b
Locans rem vitiosam an teneatur de damno subsecuto & quid si ignorãter locauit, vel monuit conductorem. 2. part. 407. c, d, & 408. 2, & sequentibus.
Locando nauta nauis cameram & dominus cameram domui pro custodiarum, an de damno secuto teneantur. 2. part. 408. c, d
Locatori absenti in quo loco sit soluendum pensionis pretium. 2. p. 408. 2, b, c

M.

Martyrium quomodo sit in præcepto & quãdo. 2. p. 315. b, c, d
Martyrium perfectam charitatem an requirat. 2. p. 315. c
Martyrio se temere offerens tentat Deum, ibid. b
Medium humanum egrotus respuens tentare Deum dicitur sicut qui sine præmeditatione prædicat, ibidem. 2. p. 315. d
Magistri tenẽtur monere discipulos cum legentes libros poetarum & gentilium inde credunt fore decipiendos. 2. p. 316. 2
Maritus an peccet vxorem verberãdo & è conuerso an peccet vxor marito non obediendo. 2. p. 398. 2, b, c, d
Miles vadens ad bellum non attendẽdo an sit iustum vel iniustum quam culpam incurrit. 2. p. 438. b, c
Milites tempore belli acceptantes singularia cerramina oblata ab inimicis an peccẽt mortaliter. 2. p. 490. 2, b
Mulieri putatæ virgini se offerẽti, vel leuiter rogatæ cõsentienti an teneatur eius vitiator aliquid restituere. 2. p. 510. c, d, & an eius parenti sit aliquid recõpensandum, ibi. 511. b, c, & quid si talis virgo importunis precibus fuit rogata ibi. 512. d, & quid si non erat virgo nisi sola extimatione vulgi. 2. p. 512. c, d
Mulieri virgini deceptæ sine tamen pollicitatione ducẽdi eã an teneatur eius cõpressor aliquid restituere. 2. p. 513. 2, b, c, & quid si promisit illam ducturum in vxorem. 2. p. 513. d, & 514. 2, b, c, d
Mulieri non virgini eius deceptor ad quid teneatur. 2. p. 514. d, & 515. 2, b, c
Mulierem virginem qui iam vitiauit & postea nupsit ipsa æquali ad quid ei teneatur. 2. p. 516. 2, b, c
Mulier quæ sub specie virginis ficta nupsit an teneatur restituere dotem qua maritus eam dotauit. 2. p. 516. d, & 517. 2, b
Mulier honesta, quæ ab se solicitanto viro accepit pecuniam vltro datam sine animo ei cõsentiẽdi an teneatur eam restituere. 2. p. 517. d, & seq.
Mulierem an teneatur is ducere qui post copulam cum ea se eam ducturum pollicitus est. 2. p. 519. 2, b, c, & quid postquam iurauit eam ducere si virginem eam reperisset si talem eam non reperit ibid. 519. d
Mulierem laborantem infamia an teneatur ducere qui iurauit illam ducturum si ei sui corporis copiam faceret. 2. p. 520. 2, b, c
Mulierem reputatam virginem, an teneatur ducere qui ei promisit se illam ducturum sicque ex illa filios suscepit. 2. p. 520. d, & 521. 2, b
Mulierem sibi sub iuramento desponsatam suamque esse sponsam inter vulgares extimatã an possit Petrus relinquere, vt ingrediatur religionem. 2. p. 521. b, c, d
Mulier virgo si spõte consensit in stuprum an eius violator eius patri aliquid restituere teneatur, & quid si mulier post fidem ei datam ducendi eam reperta fuerit in crimine. 2. p. 522. b, c, d, & seq.
Mulieris coniugatæ adulterium an sit maius peccatum quam adulterium 2. p. 525. c, d
Mulier coniugata quando peccat non reddendo debitum marito & an cũ detrimento suo & quali ad id teneatur & quid de muliere recta. 2. part. 525. d, & 526. 2, b, c
Mulier coniugata, vel coniux eius si sine impediti ex aliqua coeundi impotentia, an possint inter se conuenari ad copulam, prima parte. 526. c, d, & quid de muliere coniugata recta sed remediabili ibidem. 528. 2, b
Matrimonium secundum celebrare, an possit coniux qui propter absentiam alterius coniugis dubitat de morte eius & quę certitudo de morte prioris requiratur. 2. p. 547. b, c, d, & 548. 2, b
Matrimonium clandestinum contrahens an peccet. 2. p. 557. 2, b, c, d
Matrimonium contrahere sine parocho & testibus an possit iterum inter se qui semel in facie ecclesiæ cõram parocho, & testibus contraxere matrimonium nullum ratione secreti impedimenti, si postea veniat dispensatio & quid de sponsalibus secreto celebratis an valeant. 2. p. 557. b, c, d, & seq.
Matrimonium clandestinum contrahentes an excusentur à culpa, & in quibus casib'. p. 2. 559. b, c, d, & an in his casibus excusentur à cẽsura synodali, si cõtra tales fit posita & an excusentur a tali censura qui inualide clandestine tamen contraxere. 2. p. 560. c, d, & 561. 2
Matrimonij clandestini, idest sine bãnis vsus an sit licitus. 2. p. 561. c, d, & quid de matrimonij vsu cũ vxore propter vitandã tentationẽ carnis an sit peccatũ veniale, ibi. 2. p. 562. d, & seq.
Matrimonium clandestinũ contractũ cũ curato & duobus testibus dumtaxat non euulgare an sit peccatum. 2. p. 563. b. c, d
Matrimonij prioris coniugem vir viuere dubitans an possit petere, vel reddere secundæ vxori qua cum secundo contraxit. 2. p. 564. 2, b, c
Monachus an possit habere peculium 2. p. 27. 2, b, c, & seq.
Monacho an liceat habere bona mobilia vel immobilia post Conc. Trid. 2. p. 32. 2, b, & per tot. cap. 5.
Monialis an de licentia abbatissæ, vel præla-

Universidad de Deusto
Biblioteca

prælati posſit donare centum aureos ſibi datos ab amica alicui cognato. 2. p. 36. b, c, d, & ſeq.
Monachus in quibus caſibus circa votum paupertatis poſsit peccare, & quantum ſibi liceat donare in itinere ex licentia interpretatiua prælati & alia ſcitu neceſſaria. 2. p. 39. c, d, per totum. cap. 6.
Montium cuſtodes iurati fideliter cuſtodire an in aliquo caſu diſſimulare poſsint cum cædentibus ligna & quid de occidentibus animalia domeſtica in prædio ſuo. 2. p. 117. a, b
Miniſtri executores mandati an teneantur ad reſtitutionem etiam in caſu quo per alium miniſtrum damnum poterat inferri. 2. p. 119. b, c, d, & ſeq.
Miniſtri vſurariorum an teneantur ad reſtitutionē, & quales & in quibus caſibus, & quid de mediantibus in damnis vſuræ vel aliter, de proxonetis, de militibus in bello. 2. p. 119. c, d, & ſeq. per totum cap. 16.

N.

NAufragantium bona accepta ab alijs an ſit illis reſtituēda, & an ſint excommunicati vſurpatores talium bonorum: & quando hæc bona, vel alia habeantur pro derelictis. 2. p. 895. a, b, per tot. cap. 145.

O.

ORatio & tuſsio pectoris an ſufficiat ad obtinendā veniam peccatori oppreſſo anguſtia mortis. 1. p. 124. c, d
Occaſiones peccandi aliæ ſunt remotæ & aliæ ſunt propinquæ & an ambæ ſint neceſſario vitandæ. 1. p. 148. d, & 150. b, c
Occaſiones peccatorum venialium an neceſſario ſint vitandæ. 1. part. 150. c, d
Orationibus & alijs remedijs macerationis carnis an aliquando aliquis ſe neatur communire contra tentationes carnis. 1. p. 178. b, c, d
Orationem ad Deum fundere quibus & quot caſibus lex naturalis obliget. 1. p. 383. b, c, d
Oblationes offerendi in feſto conſuetudo quænam obliget. 1. p. 383. d, & ſeq.
Orare an teneamur pro volentibus ſe occidere vel pro occidendis à iuſtitia. 1. p. 384. a, b
Obſeruantia an ſit virtus & qualis & de ordine eius ad religionem & pietatem. 1. p. 384. c, d
Obedientiam negans ſuperioribus quando peccet mortaliter. 1. p. 391. d, & 393. a, b
Obedire an teneatur religioſus, aut alius ſubditus ſuo ſuperiori in re dubia vel perdifficili, vel in tranſitu ad Indos. 1. p. 403. b, c, d, & ſequentibus.
Obedire an teneatur religioſus præcepto prælati ſui, ſcilicet prouintialis aut generalis iubentis acceptare epiſcopatum. 1. parte. 404. d, & ſequentibus?
Obedire an religioſi teneantur præceptis prælatorum commendantium eis inter Indos curam & adminiſtrationem prædicationis & adminiſtrationis ſacramentorum. 1. par. 405. b. c, d, & ſeq.
Odium offenſus qualiter teneatur dimittere, & an teneatur offenſorem alloqui & ſigna amoris oſtendere. 1. p. 408. b. c, d
Offenſus pater an filio petenti veniam de offenſa teneatur ſigna amoris oſtendere, & idem de marito offenſo reſpectu vxoris offendentis. 1. p. 409. d. & 410. a, b, c, d
Quando inter offenſum & offendentem maxime neceſſaria ſit reconciliatio. 1. p. 410. c, d, & quando offenſus tenetur præuenire offenſorem alloquendo. 1. p. 411. b, c, & 412. a, b
Offenſas ſibi factas an poſsint condonare vxores, vel filij, vel religioſi. 1. p. 411. d, & ſeq.
Obediendum an ſit prælato dum dubitatur an licite interroget de culpa ſubditi. 1. p. 413. b, c
Obediendum ne ſit ſuperiori contra dubium ſpeculatiuum, vel practicū. 1. p. 412. c, d
Occaſiones quales ſint quas debet cauere pœnitens, vt poſsit abſolui, & an liceat inducere ad minus malū intrinſece, & an liceat petere quod poteſt alius præſtare ſine peccato, quando ſine peccato non eſt præſtaturus. 1. p. 418. d, & 419. c, d, & ſequentibus.
Occaſionem ſe inebriandi, an teneatur ſub mortali tabernarij ſubtrahere debilibus capite qualesſunt Indi illis vinum non vendendo. 1. p. 421. a, b
Occaſionem peccandi an dent culpabilem qui excommunicatos, vel ſuſpenſos inducunt ad ſacramēta adminiſtranda. 1. p. 421. b, c, d
Occaſio an fuit mortalis quam dedit vir grauis fœminæ honoratæ dicendo, vis in eodem lecto ò domina nos metiamur, & alia ſimilis. 1. p. 423. a, b
Occaſio an fuit mortalis quam dedit quidam ſacerdos ad fœminæ honeſtæ mammillas iocoſe ſine malā intētione admouendo manus. 423. c, d, & quomodo intelligatur reſeruatio facta religioſis de tactu in tertiā perſonam pertingenti ad mortale, vt in noua Hiſpania ſit. 1. p. 424. d, & 425. a
Occaſio an mortalis ſit quæ datur vendendo pigmenta, fucos & alia quorum poteſt eſſe vſus bonus, vel malus, vt verbi gratia aleas, monſtram ad ludendum miniſtrare. 1. p. 425. b, c, d, per tot. cap. 59.
Occaſio an mortalis ſit locare domos meretricibus, cœnas miniſtrare tempore ieiunij hoſpitibus, inuitare alias ieiunaturum, vel non. 1. p. 428. a, b, c, d, & ſeq.
Ob occaſionem peccandi vitandam an omittenda ſint conſilia, vel doctrina, vel prædicatio veritatis in populo. 1. p. 429. c, d, & ſeq.
Occaſio ne detur peccandi pœnitenti an poſsit tacere confeſſor, & nō admonere pœnitentem laborantem ignorantia vel ſcrupulizantem in confeſsione. 1 p. 430. c, d, & ſeq.
Ob occaſionem ſcadali vitandā an teneatur prædicator in publico ſuggeſto reprehendere principem ſcandalizantem populum. 1. parte. 432. a, b
Occaſionem ſcandali an cum graui iactura noſtrorum bonorum temporalium teneamur vitare. 1. p. 432. d
Opera bona non neceſſaria ad ſalutē an omittenda ſint propter ſcandalū & an comedens carnes in quadrageſima ex licentia diſpēſantis, vel libros vetitos ex licentia legens teneatur ad vitandum ſcandalum manifeſtare licentias. 1. p. 433. d, & ſequentibus.
Occaſionaliter & præter intentionē occidenti an mors ſit imputanda ad culpam. 1. p. 447. c, d
Obedientia prælati præcipientis audire confeſsiones fœminarum an excuſet religioſum fragilem qui inde ruere ſolet in conſenſum delectationis, vel pollutionis vel actus carnalis. 1. p. 496. a, b, c, & 497. d, & ſequentibus.
Opinione probabili protectus pœnitens contra probabiliorem an poſsit abſolui. 1. p. 724. b, c, per tot. cap. 110. & an liceat confeſſario contra ſuam opinionem probabiliorem cōſulere pœnitenti dubitanti ibidem

Universidad de Deusto
Biblioteca

724.b,c,d.& seq.& 725.d, vide ibid. limitationem Naua. Syluest. & Ang.
Officia publica an valido legitimoque titulo vendantur, vel à rege vel à magnatibus, vel à priuatis. 1. p. 794. b,c,d, per totum. cap. 130. & an lex exigens solemnitatem annulliet contractum ibid 1. par. 799. d,& 800. a,b,c, d,& seq.
Obligationes peculiares quæ solent interuenire inter parentes & filios, quoad restitutionem secunda parte 261.

P.

PEccatis venialibus assuetus quintupliciter comparatur. 1. p. 5. a,b,c,d,& 6. a
Peccata venialia & mortalia quantopere sint fugienda. prima parte. 4. b,c,& venialia quæ incommoda afferant. 1. p. 4. d
peccati mortalis, & venialis diuersæ comparationes & differentiæ. 1. p. 3. a,b,c,d
peccatum veniale esse colligitur ex sacra pagina. 1. p. 3. d,& 4. a
peccatum quid sit. 1. p. 2. a
peccatum omissionis diffinitione peccati continetur, 1. p. 2. a
peccatum veniale est præter legem & an aliquomodo possit dici esse cõtra legem. 1. p. 6. b,c,d
peccatum mortale diffinitur dupliciter, prima parte. 7. a, b, quod peccata mortalia tam de obligatione præcepti quam de necessitate sunt confitenda, sed venialia non ita, 1. p. 7. b,c
peccatum vel opus illicitum tribus regulis præsignatis dignoscitur peccatum mortale esse, & in quibus casibus censendum sit esse tantum veniale. 1. p. 7. c,d,& 8. a,b,c,d,& 9. a,b,c,d
paruitas materiæ an semper excuset à culpa mortali, & quibus casibus hoc contingat, prima parte 9. a,b,c, d,& 10. a,b
peccatum quod ex se est mortale, an contingat in aliquo casu particularisieri veniale & quibus modis id contingat, prima parte. 15. a, b,c
Peccata cogitationum & desideriorum interiorum quæ habent alias obiectum mortale, vtrum ex aliqua causa excusentur à mortali. 1. p. 15. d,& 16. a,b,c,d
peccata species veluti accidentales interdum necessario confitenda sumunt ex finibus præter essentiales suas quas habent ex obiectis. 1. p. 38. c,d
peccatum omissionis, & commissionis an differant semper differentia specifica, prima parte. 39. c,d,& sequentib.
peccatum diuiditur in peccatum cordis, oris, & operis. 1. part. 41. d, & sequentib.
peccatorum capitalium diuisio in septem membra an sit diuisio peccati in species specialissimas. 1. parte. 42. a,b,c
peccatum vanæ gloriæ quo quis gloriatus est de peccatis commissis à se an sufficiat confiteri non explicando peccata de quibus est gloriatus. 1. p. 42. d,& 43. a,b,c,& seq.
peccatum commissionis, aut omissionis incurrisse non satis est confiteri nisi explicet materiam pœnitens. 1. p. 48. b,c
priuilegium sine pœnitentia formali remittendi peccata casu quo illud habet martyrium in re an eius soli feruori, & desiderio tribuendum sit. 1. parte. 54. d,& 55. a,b,c,d,& sequentib:
propositum tantum virtuale emendandi vitam an sufficiat in casu inaduertentiæ naturalis late disputatur 1. p. 58. a,b,c,d,& sequentibus argumenta

ta pro parte negatiua soluuntur ibidem. 65. b,c,d,& seq.
propositum explicitum confitendi, an requiratur in instãti iustificationis ibidem 67. d,& seq.
Quantum referat pœnitentes admonitos esse à confessoribus de proposito formali emendandæ vitæ habendo. 1. p. 70.
præceptum dilectionis Dei super omnia an obliget adultum tempore baptismi à se suscipiendi, 1. part. 91. a,b,c
pœnitentia propter Deum adulti carentes an sint baptizandi, vel absoluendi. 1. p. 92. b,c,d
Præceptum paschale communicandi, an adimpleat qui cum conscientia peccati mortalis accedit ad Eucharistiam. 1. p. 106. d,& 107. a,b,c,& sequentib.
præcepto Eucharistiam recipiẽdi, quo tempore pueri incipiant obligari. 1. p. 108. a,b,c,d
propositum de cætero non peccandi requisitum ad contritionem an timor peccandi excludat, 1. p. 122. b, c,d
præceptum contritionis an obliget tempore obligationis orandi pro instanti populi necessitate. 1. p. 132. c,d,& seq.
peccatores an Deus exaudiat ibidem 1. p. 133. c,d
præcepta transgredi regulariter est mortale, & quibus casibus ea transgredi contingat esse veniale. 1. part. 304. b,c,d
præcepta duo transgrediens, an aliquando vnum tantum committat. peccatum. 1. p. 304. c,d
præcepta de fide & charitate an adnumerentur inter decem præcepta decalogi, prima parte. 304. d, & sequentib.
Peccato quibus modis quis consentiat 1. p. 307. a,b,c,d
peccatum mortale quodcumque, an sit semper directe contra præceptum de diligendo Deum super omnia. 1. p. 309. a
Peccatum an sit operari ob remunerationem speratam à Deo, prima par. 309. a
Peccatum mortale an incurrat qui omittit amare Deum in tribus memoratis casibus 1. p. 310. d,& seq.
peccatum quale sit non addiscere symbolum, vel orationem dominicam. 1. p. 309. d,& an à peccato, vel hæresi excusentur simplices existimantes Deum vt sic, esse corporeum ibidẽ. 1. p. 310. a,b
præceptum primum decalogi ad quã virtutem pertineat & quare traditur negatiuè. 1. p. 310. b,c
præcepto de colendo Deum an præcipiatur cultus diuinus interior. 1. par. 375. d
pietas ad quos proprie se extendat & in quo differat à religione & an differat à misericordia. 1. p. 384. b,c
præceptum quartum decalogi an sit secundæ tabulæ & ad quæ opera se extendat. 1. p. 384. d
Pater an possit obligare filium, vel vxorem per mandatum ad culpam mortalem, an possit filios etiam in sacris, verberare an etiam vxorem. 1. p. 384. d,& 385. a
parentum nomine qui nam intelligãtur. 1. p. 385. a,b,c
præceptum de diligendo Deum, vel proximum an adnumeretur inter præcepta decalogi idem quæritur de præcepto fidei, & spei. 1. par. 385. c,d
Præceptum de diligendo proximum quomodo nos obliget, & in quibus casibus. 1. p. 386. b,c,d,& sequentibus
præceptum de diligendo proximum ex charitate an extra gratiam quis implere possit, prima parte. 387. c,d
præceptum de subueniendo proximo quando

Universidad de Deusto
Biblioteca

quando & quoties quis violet. 1. p. 387. d, & seq.
Periculo amittẽdi gratiã Dei an quis licite se exponere possit vt subueniat necessitati animæ proximi 1. p. 388. b, c, d
Præceptum dilectionis an magis obliget diligere patrem quam matrem, aut magis parentes quam filios, & an magis vxorem quam parentes. 1. p. 389. a, b, c, d, & seq.
Proximum diligere magis quam nos licite an possimus in temporalibus & spiritualibus. 1. par. 387. d, & seq. & 390 c, d
Proximo in extrema necessitate famis laboranti an possit quis porrigere panem sibi subtrahendo in eadem extrema necessitate. 1. p. 390. d, & 391. a, b, & quid de naufrago an cum iactura vitæ possit alteri naufrago cedere tabulam vt in ea euadat ibid. 1. p. 391. a, b
Patri aut filijs, aut vxori, aut sibi teneatur debitor seu occupator alieni potius subuenire quam creditori casu quo omnes extrema necessitate premuntur. 1. p. 391 b, c, d
Patrem si odiat filius an hanc circunstantiam teneatur in cõfessione explicare. 1. p. 391. a, b, c
Pater quibus casibus teneatur prouidere filijs in eorum necessitatibus & an filiam spuriam teneatur alere & dotare & an peccent si reuocent filios parentes a votis, vel coniugio 1. p. 396. d, & 397. a, b, c
Parentes an peccent permittentes filiam sponsatam de futuro tactus impudicos cum sponso habere. 1. part. 397. d
Prælati an teneantur a leuibus iuramẽtis & à consuetudinibus venialibus plebem sibi commissam purgare. 1. p. 399. c, d, & seq.
Pater familias an teneatur subbmortali compellere familiam ad iciunia ecclesiæ & an possit obligare filios, aut vxorem, aut famulos sub culpã mortali circa ea quæ sunt vel attinent ad gubernationem familiæ. 1. p. 400. d, & 401. a, b
Præceptũ de amore naturali erga proximum quando obliget & an religiosi teneantur transnatare ad conuertendos Indos. 1. p. 403. b, c, d
Proximi peccatum potens impedire, an peccet non impediendo, & an cum aliquo incommodo suo impedire teneatur. 1. p. 414. a, b, c, & sequent. & 413. d
Petens quod ex se præstare non est peccatum, vt mutuum ab vsurario, an peccet aliqualiter. 1. p. 420. c, d, & sequentib.
Mortale an sit facere quod de se non est malum, sed præsefert speciem mali. 1. p. 415. c, d
Proximo occasionem inducentem ad peccandum dare an sit peccatũ & in quibus casibus se teneatur priuare mulier iure exeundi ad missam, vel aliò ne scandalizet fragiles. 1. p. 416. a, b, c, d, & 417. a, b, c, d
Patrem eo quod pauper sit aut Iudæus despicere an sit peccatum mortale, & an compellare Iudæum qui in secreto de tali genere est coram nescientibus sit mortale peccatum. 1. p. 434. a, b, c
Præceptum de non occidendo an transgrediatur qui per mortale occidit animam, aut fur qui se exponit periculo suspendij. 1. part. 434. d, & sequent.
Periculo mortis se exponentes an peccent mortaliter. 1. p. 448. a, b, & an cum periculo vitæ fœtus medicus possit licite prægnanti propinare potionem medicinalem ibidem. 1. p. 448. d, & 449. a, b, c, & seq.
Periculo mortis se exponens ex intimiditate qualiter peccet & an hac ex causa latro peccet duplici peccato. 1. p. 489. c, d
Pollutionem insomnis ob alleuiandã naturam an liceat desiderare. 1. par. 497. a, b
Pollutionem solitam sequi ex edulijs calidis, ex potu aquæ frigidæ, ex equitatu, vel ex modo recũbendi in lecto teneatur quis vitare has causas euendo. 1. p. 499. c, d
Pollutionem cœptam in somno si post excitationem quis finiat an peccet mortaliter aut si de ea complaceat. 1. p. 500. a, b, c
Peccata nubentium vel consummatiũ matrimonium quot sint. 1. p. 549. d, & 550. a, b, & seq.
Præscriptio an excuset à restitutione. 1. p. 816. d,
Possessio continuata an requiratur ad præscriptionem. 1. p. 818. a, b, c, & sequentibus.
Possessio ciuilis vel naturalis quibus modis interrumpitur, ibidẽ. 1. p. 818. b, c, d, & seq.
Possessionem apud anteriorem possessorẽ inchoatã an possit complere qui est successor in re. 1. p. 819. c, d, & seq.
Ad præscribendum an requiratur bona fides, & quid dicatur fieri ex bona fide hic. 1. p. 820. b, c, d
Præscriptio legitima quot & quas cõditiones requirat. 1. part. 820. c, d, & seq.
Præscribi an possit res bona fide empta à latrone ibidem. 1. p. 821. b, c, d, & seq.
Ad præscribendum an saltem requiratur titulus putatiuus, & possessor annualis an lege Hispaniæ præscribat aliquid circa possessionem. 1. p. 824. c, d, & 825. a, b
Præscriptio legitima, an currat contra dominum non negligentem in petẽdo rem suam. 1. p. 825. a, b, per tot. cap. 134.
Ad præscribendum bonam fidem requisitam an tollat dubium. 1. p. 829. b, c, liber tot. cap. 135.
Quænam sint quæ præscribi possunt & quænam non, & de temporibus præscriptionis. 1. p. 833. c, d, per tot. cap. 136.
Pascentes gregem in pascuis alienis, an teneantur restituere. 1. p. 923. a, b, & per tot. cap. 150.
Pascere an possint sine obligatione restitutionis domini populorum suum gregem in pascuis vetitis pro macellarijs obligatis in populis. 1. p. 923. per tot. cap. 150.
Peculium ad donandũ an habere possint religiosi. 2. part. 27. a, b, c, d, per tot. cap. 4.
Pauperum collegio an cooptari possit qui bona sua ideo alteri donauit vt ibi cooptaretur. 1. p. 61. a, b, c
Pœnam statim in conscientia, an debeat reus, scilicet vel hæreticus qui iuste interrogatus veritatem negauit. 2. p. 62. b, c, d
Pactum de standō sententiæ arbitrorum non seruans an teneatur restituere. 2. p. 86. d, & 87. a, b, & sequentibus.
Participantes in damno dato quot & quales esse dicantur. 2. p. 124. b, c, d, & per tot. cap. 17.
Particeps an sit criminis, & damni cõfessarius non mandans fieri restitutionem. 2. p. 129. a, b, c
Pater accipiens sibi aliquid de bonis filij non emancipati an teneatur illud illi restituere. 2. p. 165. c, d, & seq. per tot. cap. 23.
Si pater induxit per metum reuerentialem filios, vel filias, ad renuntiationem legitimæ an teneatur restituere. 2. p. 165. b, c, d
Pater in quibus casibus pro filijs non mancipatis sit obnoxius restitutioni, aut pro seruis. 2. p. 166. d, & 167. a, b, & seq.
Paterna bona vel possessa à patre an filius possit accipere sine noxa restitutionis. 2. par. 168. d, & 169. a, b, c, & seq.
Promissio quomodo differat ab stipulatione

Universidad de Deusto
Biblioteca

latione & pacto.2.p.220.2
Promissio an obliget in conscientia.2.p.220.b,c,& an obliget ad mortale ibi,2.p.221.a,b,c,& seq.
Promissio vt obliget sub culpa mortali quæ conditiones requirantur. 2. p.222.b,c,d
Promittens qui caruit animo se obligandi an maneat obligatus in conscientia.2.p.223.a,b,c,d, & quando quantitatis materiæ gratia obligabit ad mortale ibidem.2.p.222.d,& seq.
Promissio mentalis facta homini an sit in conscientia obligatoria. 2. p. 225.b,c,d
Promissiones mutuæ an possint validari sine consensu vtriusque partis. 2.p.228.a,b,c,d
Promissiones coactæ an sint ipso iure irritæ an veniant cassandæ. 2. p. 228.a,b,c
Promissa res vni si detur alteri an valeat datio.2.p.228.a,b,
Pignus & hypotheca quo modo differant.2.p.410.a,b
Pignorari quænam res possint,aut nō 2.p.410.b,c
Pignore vti an possit creditor,& pignoratarius de qua culpa teneatur.2. p.410.d,& 411.a,b
Pignus accipere in quibus casibus sit illicitum &pacta circa pignora prohibita fieri per ius quænam sint. 2. p.411.c,d
Pignus creditori vt cedat si debitum intra certum tempus non soluatur, an possit conueniri.2.p.412.b.c
Pignus vt venderetur non soluto intra certum tempus debito si pactū est an prius quam vendatur notificādum sit id debitori.1.p.413.a,b,c,& an possit pignus à pignoratario alteri impignorari; ibid.2.p.413.d,& 414.a
Pro pignore expensas factas creditor an possit repetere.2.p.414.a,b,c
In pignoribus fructus percepti sunt computandi & an fructus pignoris perceptibiles,sed non perceptos teneatur creditor computare in sortem debiti.2.p.414.c,d
Pretia mercium quæ regulariter non inueniunt pretium de præsenti quo modo sit taxanda.2.p.506.b,c,d,per tot.cap.64.
Pretium mercium venditarum in magna copia in globo encargaçon tempore aduentus classis in noua Hispania quod dicatur iustum ad creditū. secunda parte. 507. d,& per totum cap.64.
Possessor bonæ fidei vendens alienū an teneatur postea re euicta per dominum emptorem suum seruare indemnem. 2.p. 693.a,b,c,d,& sequentib.
Possessionem nomine alterius emens suis pecunijs an teneatur possessionem cum fructibus simul illi restituere.2.p.714.a,b
Peculio pupilli,vel militis existētis in bello,vel peculio ecclesiæ, vel dotis vxoris si aliquid sit emptū proprio nomine an restituendum sit.2. p.714.b,c,d
Proximum docere quando quis teneatur & quando eum in dubio corrigere,1.parte.414.d,&415.a,b

R.

REipublicæ vtilis extreme indigens an licite possit surripere panem ab alio extremè indigente. 1.p.390.b
Religiosus an teneatur potius orare pro saluatione sui patris quam sui prælati.2.p.390.a,b
Reipublicæ conseruatorem an teneatur quis potius defendere à morte quam patrem.1.p.390.a,b
Regulæ.4. statuuntur quibus dignosci possit discrimen inter veniale, & mortale.1.p.7.c,d,&seq.

Re

Restituere an teneatur qui vi,vel dolo, vel fraudem aliquem ad peccandū induxit.1.p.434.a
Restituere an teneatur Ioanni qui occidit Petrū quando occasione illius occisionis Ioannes detrusus est in carcerem & multa innocenter est passus.1.p.151.b,c,d
Religiosus ingrediens domus suspectas fœminarum quomodo sit corrigendus,vel quando denunciādus 1 p.479.a,b,c,d
Restitutio an sit facienda pro vita hominis liberi ablata & qualis.1.part. 482.c,& 483.a,b,& seq.
In restitutione pro vita hominis occisi qualiter sit arbitranda restituenda quantitas,prima part.485.a,b,& seq.
Restitutio homicidij quibus est faciēda an parentibus, vxori, vel filijs, vel fratribus occisi.1.par.487.a,b,c, per tot.cap.72.
Restituere an teneatur damnum illatum parti homicida, vel latro qui comprehensus patibulo suspenditur.1.p 488.c,d,& seq.
Restituere an teneatur & quantū qui modum defensionis iustæ excedit. 1.p.489.b,c
Restitutionis diffinitio qualis.1.parte. 559.c,d
Restituere an teneatur aliquis, id quod per metum extorsit, & quid circa hoc in conscientia & quid in foro exteriori ibidem,1.parte.600. b,c,d
Restituere an teneatur quis quod ex metu reuerentiali paterno patri laboranti in extremis promisit se restituturū.1 p.600.d,& blanditijs extortum ab amica, an restituendum sit ibidem. 601.b, c, & quid de extorto à dominis precibus an restituendum sit vassallis.1.p.602.d
Restituere qualiter & quando teneatur magister nauis vel stabularius quādo in naui vel hospitio aliquid reponitur per custodia.1.p.603. per tot.cap.97.
Restituere res proiectas in mare pro euitando naufragio si teneātur naiigantes restituere & quomodo.1. p.604.c,& quid de re missa per nuntium si culpa illius perijt. An iterū restituenda sit & quid de pecunia in sacculo signata.1.p.604.d,&605.a
Restituendi obligationē inducentes quot sint modi,& iussio,consiliū,& consensus, & receptio furis,& laus, participatio, quando ad restituendū obligent & quando non obstitit vel non manifestare, & quid de iuuante ad damnum & quid de adiuuantibus Borbonium in deprædatione vrbis Romanæ. 1. p. 605.c & seq.per tot.cap.98
Restituendum an sit à socijs ei qui consuluit damnum cum iam in solidū restituit illud.1.p.612.c,d,& restituere quomodo debeant concurrentes ad damnum. s.ad deuastationē prædij,vel vineæ.1.p.612. d,& 613.a,b,c
Restituendum an sit & quomodo iam prius restituenti quando plures socij concurrere ad prædam quæ penes illos non māsit. 1.p.611.d.& 612. a,b,& seq.
Restituere an teneātur non obstantes damnō vel furto,vel non manifestātes.1.p.614.per tot.cap.100. & quid si incuria regis increscant latrones, & cum quali periculo iudices eos capere teneantur sub pœna restitutionis.1.p.615.b,c,d
Restituere quomodo & quando teneā tur custodes, vel depositarij. 1. p. 615.d,& seq.
Restituere quomodo & quando teneā tur consentientes in damnum alicuius vt verbi gratia senatores,vel rectores publica suffragia ferentes 1.p.617.b,c,d
Restituere quando teneantur iudices & rectores qui circa bonum commune inueniuntur negligentiores

1.p.

Universidad de Deusto
Biblioteca

1.par.618.c,d,quid si acceperint aliquid pro nominationibus.1. p.618.d,& seq.

Restituere quando teneatur confessarius propter incuriam commissam in confessione.1.p.619.b,c,d

Circa restitutionem mandandam diuitibus venientibus ex indicis regionibus quid aduertendum.1.p.619.d, & seq.

Restituenda quomodo sit res fructifera quoad fructus.1.par.620.b,c,d,& seq.

Restituere an teneatur possessor malæ fidei fructus non perceptibiles à domino 1.p.620.c,d,& an latro, vel vsurarius teneatur restituere quod pecunia vsuraria, vel aliena lucratus est.1.p.621.b,c,& quid d torque aureo sæpius locato cum esset alienus,& etiam de equo ibid. 1.p.621.d.& 622.a,b

Restituendum quantum sit in debita restitutione & an deuastantes segetes aliquando plus restituere teneãtur quam valent in potentia & de præsenti.1.p.622.d,& seq.

Restituendum cui nam sit an domino, aut custodi,vel depositario,vel cõmodatario an domino furioso, an prælato dissipatori.1.p.624.a,b,c,& seq.& 625 a,b

Restitutio suarum rerum, an facienda sit dominis prodigis & an lucratum à minore ipsi minori sit restituendum vel pecunia debita regi gerenti bellum iniustum, prima par. 626.c,d

Restituere an teneatur quis potius rẽ alienam proprio domino,quam latroni sibi illam vendenti.1.p.627.b, c,d,& quid si rusticus ex simplicitate latroni rem restituit & quid si restitutio fuerit facta domino & non commodatario,ibid.627.d, & quid siquis non facta indagatione proprij domini rem pauperibus restituit.1.p.628.a,b

Restituenda cui nam sit res incerta & res quæ scitur esse debita in communi & non in particulari.1.p.628. c,d,& 629.a,b,& seq.

Restituere an teneatur possessionem in dubio is qui eam possidet aiteri eam petenti.1.part.629.a, b,c, & sequent.

Restituendum cui nam sit damnum illatum ciuitati depilatæ in iniusto bello. 1.part. 629.c,d, restituenda per quos sit res incerta ibi.1.part. 630.a,b, & an episcopus possit sibi istam restitutionem à se faciendam reseruare ibidem,prima parte.630. a,b,c

Restituere an teneatur pauper pecuniam ignoti domini cum eam penes se habet an vero possit illam pro se retinere.1.p.631.a, b, c, & an veniens in pinguiorem fortunam teneatur illam restituere, ibid. d,& an furanti bona incerta si sit pauper illi possint vt pauperi applicari.1.p. 631.d,&632.a,et seq.et an sine authoritate episcopi hæc bona possint applicari,ibid.632.c,d

Restituendum an sit turpe lucrum aut extortum per contractum factum per metũ leuem.1.p.633.a, b,c, per tot.cap.105.

Restituendum an sit à meretrice sibi datum ob copulam, prima partẽ. 636.b,c

Restituere an teneatur aliquis quod sibi datum est vt viteret aliquod peccatum,1.p.638.c,d,siue sit tale peccatum contra iustitiam vel non,ibidem.1.p.638.c,d, et per totum. cap. 106.

Restituere an teneatur aliquis quod est sibi datũ vt cõmitteret peccatũ contra iustitiam,scilicet vt occideret, vel iniustam sententiam ferret prima parte.642. c, d, et sequentibus.

Restituere an teneatur aliquis id quod pro faciendo id quod ex iustitia facere tenetur accepit, vel quod accepit pro cauendo quod ex iustitia vitare tenebatur.1.p.649.a,b,& sequentib.

Restituere an teneatur custodes vrbiũ & siluarum,vel mercium prohibitarum exportari extra regnum quod pro dissimulatione & pro non denuntiando acceperunt.1.parte. 648. a,b,c,d

Restituendum an sit quod acceptum est vt pretium pro re spirituali, vel acceptum est per vsuram, & an liceat per huiusmodi largitiones suam redimere vexationem.1.part. 649.b,c,d

Restituendum enim sit acceptum ob turpem causam subsecuta causa aut ante, & cui symoniace acceptũ restituendum veniat.1.p.650.c,d,& 651.b,c,& seq.

Restituere cui teneantur maritatæ & filiæ pretium corporis sui quod accepere & an confessarator virginis vltronee teneatur ei, vel patri eius quidquam restituere, prima parte. 653.d,& 654.

Restituendum an sit amatricibus mulieribus, quod eis ab amasijs super fiue promissum est.1. p. 654. d, cum quãtis expensis restituendum sit iniuste ablatũ. 1. p.656.c,d,vbi facienda est restitutio. 1.part.653.b,c,d,& sequent.

Restituere an teneatur possessor bonę fidei suis expẽsis rem domino se absentanti & in quo loco res soluenda vel restituenda veniat. 1. p.655.b,c, d,& 656.a,b,& 657.b,c

Restituenda res si dum mittitur domino,perijt casu fortuito,vel malitia portitoris, an à restitutione liberetur eam mittens.1.p.658.c,d

Restituendi debiti gratia si faciendæ sint expensæ an restituturus expẽsas excedentes debitum si necesse sit facere teneatur.1.p.659.b,c,d,& sequentib.

Restituenda an sint integre mille marcata in India cum conditione, vt vbicunque repetantur, soluantur si reperantur in Hispania, prima part. 660.c

Restituendi modus quis seruandus & an sufficiat pro restitutione condonatio creditoris,& quid si talis creditor condonat domino suo debitũ 1.p.661.b,c,d

Restituere non potens, an teneatur à creditore petere dilationem.1.part. 661.d,& seq.

Ad restituendum integre,an maneant obligati qui quia decoxerunt Hispanice, que quebraron obtinuerũt à creditoribus remissionem partis debiti.1.p 662.d,& 663.a,b,c

Restitutio an sit facienda etiam credi tore in aliquo casu remittente debitum.1.p.664.c,d,& seq.

Restitutẽdũ an sit à iudice delegato id quod à partibus accepit etiam si illud sibi remittant, aut si post restitutionem illud sibi partes redonent.1. p.665.b,c,d,& seq.

Restituenda an sint à iudicibus munera accepta à partibus non obstante condonatione partium. 1. p.665. d, & seq.& quid de iudicibus delegatis ab ordinario,id est ab episcopo ibidem.& quid circa hoc de visitatoribus.1.p.666.b,c,d

Restitutionis ordo qui seruandus. 1. p.667.b,c,d,& seq.

Restitui cui debeat calix inuentus cuius nescitur dominus post inuestigationem.1.p.667.c,d

Restitui an debeat res empta neque soluta proprio domino,quãdo eius emptor non est soluendo omnibus creditoribus.1.p.668.b,c,d

Restituenda an sit dos prius vxori quã debita habentibus hypothecas expressas posteriores quando dos nõ inuenitur fuisse numerata. 1.p.669. b,c,d,& an quoad restitutionem sit magis priuilegiata dos quam debita

Universidad de Deusto
Biblioteca

bita fisco ibidem.1.p.66.d
Exceptis habentibus hypothecas expressas vel tacitas, vel priuilegiatis, quibus restituendum est prius, an inter cæteros pro rata sit faciendа restitutio.670.b,c
Restitutionis modum & ordinem non seruans an post factum ob hoc teneatur ad aliquam satisfactionem. 1.p.672.a, b, & an creditores præter missо ordine restitutionis accipientes sibi debita an teneãtur ea restituere ibidem.672.a,b
Restituenda prius ne sint debita contracta ex contractibus licitis quam contracta ex contractibus illicitis, scilicet vsurarijs.1.p.672.c,d
Restituenda ne sint prius bona illicite acquisita, id est furto sublata quã alia debita licite acquisita.1.p.674. a,b
Restituenda prius ne sint debita prius ex contractu licito quam debita ratione maleficij.1. part.674,a,b,d,& 675 c,d, & an restituenda sint prius donata donatario, vel legata legatario quam titulo oneroso promissa,& quid de hærede qui dedit legatum legatario posteriori.1. parte 676.b,c
Restitutionem dilatando quando quis nouo peccato peccet. 1.p.679.a,b, c,& seq.& quando est restituendum ibidem
Non restituens ante mortem an sit absoluendus.1.p.680.d, & 681.a,b
A non restituendo quæ impotentia excuset.1.p.681.c,d,& patre existẽte in extrema necessitate,& etiam creditore, an restituendum magis sit creditori ibidem.681.d,& 683.a,b
Ab restituendo statim quæ incommoditas excuset & an iactura in bonis altioris ordinis ab hoc excuset. 1.p. 688.d,& per tot.cap.115. In quibus locis disputatur an cũ iactura famę vel vitæ, vel libertatis teneatur aliquis in aliquo casu restituere.1.par. 689.b,c,d,& 690.a,b,& seq.
A restituendo statim quale damnum debitoris excuset & an indecentia status excuset vbi ad longum per.6. conclusiones satis fit quæstioni. 1. p.691.c,d,&692.& se.& 699.& 700.
Restituendum an sit cum iactura decẽtiæ status celebris est hæc quæstio, cui satis fit per.9.conclusiones.1.p. 705.c,d,per tot.cap.11.
Restituere an teneatur debitor bonæ fidei cum mutatione status quando eius creditor similem iacturam mutationis status est incursurus & soluuntur argumenta fratris Iosephi & Victoriæ.711.b,c,d,& seq.
Vt restituat nobilis ad quam moderãtionem est adigendus à confessore 1.p.714.d, & quid de accedentibus cum implicatione debitorum ad confessionem ibidem, prima part. 715.b,c,d
Restituenda an sit aliquando res cum iactura medietatis status. 1. p. 716. a,b
Restituere an teneãtur alimẽta qui cedunt bonis & an isti pinguiores facti teneantur restituere.1.p.716.c,d, &, 717.a,& seq.
Debitor compos ad restituendum, an licite possit colorare dilationẽ restitutionis & possit absolui.1.p.719. b,c,& seq.
Reliqua de restitutione vide litera F. vel satisfacere.

S.

SEmiebrij & semidormientes an defectu deliberationis perfectæ possint excusari à culpa mortali.1. parte.10.c,d, & 11.& 12.& sequentib.& de semiebrio 1. parte .13.& 14.
Subreptio, scilicet actus non plene deliberatus an excusetà peccato.1. p.30.c,d

Sacerdos simplex,scilicet,non expositus per episcopum an possit venialia peccata audire vel peccata mortalia iam prius confessa & ab illis absoluere. 1.parte.193. b, c,d
Sacerdos religiosus iam semel expositus prohibitus à suo superiore audire confessiones an validæ possit eas audire & absoluere.1.p. 193.d, & 194.a,b,c,& seq
Sacerdos regularis vel sæcularis nequit confessiones sæcularium audire nisi approbatus fuerit per episcopum, prima parte .196. c,d
Sacrilegij commissi in loco sacro quot sint species & an rerum omnium existentium in ecclesia furtum sit sacrilegium & an furari calicem ecclesiæ extra ecclesiam sit sacrilegium & de aliis ad longum.1.parte.159.b,c,d
Sacrilegium an sit quæcunque irreuerentia illata ecclesiæ vt ibi comedere & dormire.1.parte. 261.b, c,d
Sacrilegium violans ecclesiam an sit quæcunque effusio sanguinis facta in ecclesia.1. p.261.a,b,c,& quid si sanguis effundatur in subterraneijs ecclesiæ vel in cæmeterio ibidem. 261.c,d,& seq.
Sacer locus ex qua pollutione violetur & quid intelligatur per sacrũ locum.1.p.263.a,b,c.d,& seq.
Sacrilegij species an sit cõcubitus viri cũ vxore in ecclesia.1.p. 263.b, c,d,& seq.
Species luxuriæ quot sunt & quæ nã sint 1.p.490.c,& 491.c,d
Secreta alia præter sigillum confessionis an sint in aliquibus casibus detegenda.1.p.293.a,b
Sigillum confessionis, an in aliquo casu licite possit reuelari.1.p.293. a,b
Sigillum confessionis an sit ab omnibus etiam non confessoribus celandum & quid si confessor non possit confireri peccatum à se commissum in confessione sibi facta sine reuelatione confessionis.1.p.293.b,c,d
Sigillo confessionis teneatur ne consiliarius tacere peccatum confitendum de quo dedit consilium. 1.p.294.a
Sigilli violatio an sit dicere ego non te possum absoluere quia habes ea sum reseruatum, prima parte. 294. a,b
Sigilli fractio an sit dicere hic mihi grauia confessus est peccata,& quid de confessore qui audita confessione statim consulit virum doctum præsentem, 1. p.294 b,c
Sigilli frágendi modi quidã in cautirecenſentur.1 p.294.c,d
Sigilli fractio an sit iniungere publicam pœnitentiam ibidem,& quid de confessore dicente ille mihi confessus est peccata sua publica,vel ego non absolui talem.1. par.295. a,b
Sigilli violatio an sit dicere confessorem de vsurarijs publicis à se auditis,istis hominibus non debet sacramentũ eucharistiæ ministrari, vel dicere vetum sibi confessum sua peccata 1.p.295.b,c
Sigilli violator an sit confessarius qui ait,vetus suis peccatis me enecat, vel qui in communi ait se peccatũ mortale in confessione audisse.1. p.295.c,d.
Sacrilega est confessio multorum puerorum quando confessor simul eos audit.1.p.295.c,d
Sigilli violator ne sit confessor qualiter respondebit dum interrogatur an absoluerit.1.p.295.d
Sigilli violator an sit confessor qui denunciat iudici peccatum auditũ in confessione extra confessionẽ

etiam sibi notum, prima parte. 296. a,b
Sigilli violator an sit confessor, qui ait in tali loco grauia peccata perpetrantur. 1.p.296.b
Sigilli violator an sit confessor, qui statim post confessionem graues pœnitentias iniungit faciendas. 1. p.296.b,c
Sigillum an violet confessor, qui interrogat ab vltimo complice peccatum quod iam audierat in confessione à primo. 1.p.296.c,d
Secretum sibi sub sigillo confessionis reuelatum an possit confessor prodere. 1.p.298.d,& an confessor possit iurare marito adulteræ quam audiuit in confessione nullum adulterium sibi fuisse confessam. 1. parte. 297.a
Subreptio iudicium præueniens an in quacumque materia excusat à mortali. 1.p.304.b,c
Superstitionis quot sint species. 1.par. 310.b,c,d
Striges an deducantur à dæmone de loco ad locum. 1.p.311.c,d
Superstitio mortalis an sit quempiam scisciari ab egyptiana de fortuna sua. 1.p.313.a,b
Superstitio qualis sit ob somnium intermittere aliquid agendum, aut virtute carétia remedia profanitate assequenda applicare, prima parte. 313.a,b,c
Superstitio an sit breuia, seu nomina portare, diem obseruare, musicam, vel herbas contra dæmonem applicare, strigis officio vti, vel sortibus, vel duello. 1.p.313.c,d,& 314.b,c
Sacrilegij peccatum episcopi reseruãdo an intelligatur de coitu cum moniale vel cũ religioso, vel cum initiato sacris. 1.p.493.d
Crilegium an sit peccatum carnis commissum in monasterio, vel dormitorio religiosorum, aut in cœmeterio, vel supra tectum ecclesiæ, vel sub subterraneum ecclesiæ. 1 part. 494.a,b
Sacrilegium an committat monialis, quæ cum secreto virgo non sit consecrationis velum suscipit. 1. parte. 494.b,c
Sponsalia celebrata secreto sine paroco & testibus an valida sint & habeant obligare. 1.p 559.a,b
Soluens creditori ante terminum, an ideo possit soluere minus ratione istius anticipatæ solutionis. 1. p. 66. b,c,d
Soluens debitum per nuntium habitũ pro fideli qui fidelis non fuit an teneatur iterum soluere. 1.p.717.d,& seq.& an fidendum sit in hoc de omnibus confessoribus, ibidem. 718. a,b
Satisfacere an teneatur de damno, impedito qui illud impediuit à consequutione officij. 1.part.719.d,& sequentib.
Satisfaciendi damnificato an necessitatem inducat intentio illum lædẽdi. 1.p.737.d,& sequentib per totũ cap.123.
Satisfacere an teneantur de damnis per sua suffragia, vel subornationes, vel aliter impedientes aliquos oppositores à consecutione cathedræ. 1.p.734.b,c,& seq.& an statuta vniuersitatum sint pœnalia, vel inhabilitantia, ibid.737.a,b,c
Satisfaciendi læsio an obligationẽ inducat sola mala intentio nocendi vt in eo qui occidit Petrum vt eius mors Ioanni imputaretur, cui quæstioni satis fit per. 5. conclusiones. 1. par.737.d,& sequentibus per totum cap.123.
Satisfaciendi læsis in quibus casibus intentio, vel eius defectus inducat vel non inducat necessitatem. 1. p. 746.a,b,& per tot.cap. 124.& quid quando malo animo proficiuntur literæ deceptoriæ. vel mittuntur cautantes damnum, ibidem, prima parte

te.746.d,& 747.a,b,c
Satisfaciendum an sit Ioanni id pecuniæ quod dedit Petro quando nescitur qua intentione Ioannes eã pecuniam dederit 1 part.749.b,c,d,& quid si aliquid detur sine expressione causæ creditori an in partem solutionis debiti veniat computandũ ibidem, prima parte.750.c,d,& sequentib.
Soluere an teneatur quis quòd à minore accepit ratione contractus cũ ipso initi & ab minor inconsciẽtia obligatione naturali maneat obligatus soluere mutuatam sibi pecuniã & tibi plura iuristis cõuenientia de solutione debiti vel indebiti continẽtur, prima parte.751.a,b,c,& sequentib
Satisfacere an teneatur qui sine vi, & dolo alium impedit à consequendo beneficium, prima parte.753.a,b,& sequentib.
Satisfacere an teneatur, qui à legatis, vel donis gratuitis assequendis alium impedit. 1.part.761.b,c,d,per totum cap.126.& quid de scribis & consanguineis impedientibus per importunitatem à legatis alijs faciendis ibidem. 1.p.766.a,b.c,& sequentib.
Satisfacere an teneatur mandans mandatario de damno ex mandato subsecuto, prima parte. 766.d,& sequẽtibus.
Satisfacere an teneatur creditori qui debitorem eius eripit à carcere. 1.p. 767.a,b,& seq.
Satisfacere an teneãtur distributores bonorum communium pro bonis, quæ non distribuerunt. 1.p.768.a,b, & seq.& quid de distributoribus beneficiorum ecclesiasticorũ, vel spoliorum in bello ibidem. 1.p.769.b, c,d
Satisfacere an teneantur reipublicæ principes, seculares præsidentes eiusdem officiales inidoneos, vel non amouentes eos quando sunt querelæ populorum. 1.p.772.a,b,c
Satisfacere an teneatur in integrũ ijdẽ impedit à consequendo beneficio. 1.p.770.b,c,d
Sanct. Thomas defenditur à eo quod impingit illi quidam modernus doctor. 1.part. 775.d,& seq. per totum cap.128.
Satisfacere an teneatur dignior qui pro se procurauit & assecutus est beneficium digniori dandum. 1.p. 780.d,& 781.a,b,& seq.
Vt satisfaciat quis suo creditori an adseruiẽdũ sit adigendus. 1.p.782.c, d,& seq.& an propter solutionẽ debiti vt illud soluat impediatur quis in conscientia ab ingressu religionis ibidem. 783.c,d,& seq. Vbi solutiũ tur argumenta fortia Mediñæ cõtra S.Thomam. 787.
An à solutione liberet debitorem inopia rerum quæ debentur. 1 part. 790.d,& seq.& quid de casu contingenti in noua Hispania ibidẽ. 792. a,b,& seq.
Serui an teneantur sibi donata vel lucro acquisita domino suo restituere 2.p.24.d,& seq.

T.

Testis ad testificandum, verum offerre se teneatur. 1.p.477. d,& seq.
Testis in quibus casibus interrogatus tenetur suo iudici respondere. ibi. 1.p. 477.d,& seq.
Testificari etiam non requisitus quis teneatur & quando, prima par. 478. a,b,c
Testis an aliquando cum periculo vitæ teneatur reuocare testimonium. 1. p.480.d,& seq.
Tenorum agitatio qualis prohibita fuit per extrauagantem Pij quinti. 1.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Tentatio carnis an sit peccatum, 1. p. 560. d, & seq.
Testi vni soli tantum an teneamur credere t. p. 811. c, d, & 811. a, b, c
Testamentū secūdū leges Hispaniæ vt solēne sit & validū quot testes requirantur. 2. p. 121. c, d, & 1118, b, c, & seq. & quales debeant esse testes & qualiter admitti, ibidem. tra. a, b, & sequentib.
Testamentum condendi alicui concessa à testatore facultas secundum leges Hispaniæ ad quid extendatur, 2. p. 114. c, d
Testamentum inter liberos factum sine institutione hæredis vel sine debita solemnitate testium an sit validum. 2. p. 155. d, & 156. a, b, c
Testamentum an condere possint secundum leges regni Castellæ constituti sub potestate patris. 2. p. 216. c, d, & seq.
Tributorum genera & nomina quot sint, secunda parte. 268. c, d
Tributa imponendi quot sint causæ iustæ, secunda parte. 270. d, & sequentib.
Tributum vectigal, id est alcauala dictum an soluendum sit in conscientia etiam si à quæstoribus non exigatur. 2. p. 273. a, b, c, d
Deportarijs, id est portazgos & de tributis per saltum, id est puertos secos an sine iusta soluenda in conscientia ante exactionem. 2. p. 274. a, b, & seq. & an sint soluenda de his quæ quis ad suam necessitatem portat an possint tales portitores se occultare, & an tributa peccho subrepta ante exactionē sint soluēda & quid de vectigali, secunda parte. 274. b, c, d, & 275. 1, b, c, d
Tributa quædam impositionum de quibus meminit Corduba an sint soluenda in conscientia & quid de tributo generali Valentiæ. 2. p. 278. d, & seq. per tot. cap. 370.
Tributa quorum cessauit causa an ratione præscriptionis sint soluenda. 2. p. 277. b, c, d, & quid de sisa 278. b, c, d, & quid de pedagio, & quid de tributo pro tiremibus inferici mercibus. 2. p. 279. b, c, d, & quid si hæc tributa vendita sint à rege ibidem. 280 c, d
Tributa iusta defraudandi causa se occultare an aliquando excuset à restitutione, secunda parte. 280. d, & 281. a, b
Tributa gabellarum quando earum conductor remittit ea conscientiæ aut verbo soluētis an sint restituēda si minus soluatur. 2. p. 282. d, & sequentib. & an pro solutione tributorum iniustorum possit sibi quis recompensare non soluendo iusta. 283. c, d. & quorum opinio sit tenenda quando inter tributa soluenda esse, vel nō esse soluenda inter doctores variatur, secunda parte. 284. a, b, c, d
Tributa gallinarum, palearum, & aliorum an sint dominis soluenda, & an vectigalia empta à rege possint exigi in rigore de. 10. anum, secunda parte. 285. a, b, c, d, & 287. c, d, & seq.
Tributum defraudans per priuilegiū non legitimum, sed acceptatum à rectoribus an teneatur restituere ipse & talis fraudis consultor. 2. parte 290. c, d
Tributa causa non subsistente quia nō custodiuntur arces an sint soluēda, & de assessorijs an possint exigi & an infidelibus principibus à fidelibus tributa sint soluenda. 2. p. 295. a, b, c, per tot. cap. 59.

V.

Vide de immunitate à tributis quæ potiuntur ecclesiastici dictione ecclesiastici liter. E. vide etiam dictione impositio litera I. & verbo vectigal litera V.
Vulgaris traductio pro authentica in ecclesia habenda & quomodo interpretanda. 1. p. 310. b
Voti diffinitio qualis sit & quænam deliberatio ad voti validitatem sufficiat & an votum emissum ex ira validum sit prima parte. 327. c, d, & 329. a, b, c
Votum an sit cum quis ait alteri, promitto tibi me nunquam lusurum cum tali homine, prima parte. 328. d
Votum an de consilijs emitti possit & an vota de materia consiliorum, vel præceptorum à prælatis religiosorum irritari possint ibidem. 328. a
Voti deliberatio qualiter præcedat vel præcedere debeat. 1 parte. 328. a, b, c
Vota facta subito vel ex passione vel ex leui cupiditate facile dispensantur. ibidem.
Votum an sit obligatiuum promissio facta sine animo implendi. 1. parte. 328. b, c, d
Votum de re necessaria vt de morienti non est votum & votū emissum de re veniali est veniale & de mortali est mortale nequæ de re indifferenti valet nisi, prima parte. 328. d, & 329. a
Votum contra consilia quale peccatū sit & an votum de opere ratione finis malo sit obligatorium. 1. p. 329. a, b, c, d
Votum an sit magis obligatorium quā iuramentum & an ex voto opus factum plus meriti habeat quam sine voto. 1. p. 329. d, & 330. a, b
Vouens non fornicari transgrediens votum dupliciter peccat, & an vouens contra consilia aliquando peccet mortaliter. 1. p. 330. b, c, d
Votum non pectendi capillos aut lauandi caput in die sabbati an quicquam valeat. 1. p. 330. d
Votum in militare peregrinandi an obliget. Si quando sit votum estimpossibile an si postea fiat possibilē inducat obligationem. 1. parte. 331. a, b, c
Votum factum sine animo vouendi, aut sine animo se obligandi aut sine animo implendi an valeat. 1. parte. 331. b, c, an impeditus à voto an postea ablato impedimento teneatur ad illud, prima parte. 331. c, d
An liberent ab obligatione voti illi cuētus qui si à principio oblati fuissent non emissum votum fuisset. Fractio voti de aue Maria dicenda quālis culpa sit, prima parte. 331. d, & sequentibus.
Voti impletionem differens quādo dicatur peccare. 1. p. 332. b
Vouens virginitatem fœmina si semel corrupta fuerit an deinceps teneatur ad votum. 1. p. 332. b. c. d
Vouens in iuuentute votum ingrediēdi religionem nec tunc implens an postea senex factus teneatur ad illud implendum. 1. parte. 332. d, & sequentib.
Votum implendi difficultas an sufficiens causa sit super illud dispensandi, 1. p. 333. a, b, c
Vouens eleemosynam, vel aliud si Deus liberaret eo à peccato an si incidit in illud teneatur votū adimplere. 1. p. 333. c, d
Vota conditionalia conditione impleta an habeant obligare, prima parte 333. d
Vota conditionalia de ingressu religionis vel castitatis an ante conditionem impletam, vel post possint dispensari per episcopum. 1. p. 334. a, b, c, & seq. & quid de voto eundi Hierosolymam cum Buhone. 1. par. 335. b, c
Votum non nubendi qui emisit si foricetur illud non transgreditur. 1. p. 335. c
Votum ducendi vxorem an semper

Universidad de Deusto
Biblioteca

sit inualidum, prima parte. 335. c, d
Votum solemne professum ex trahens à religione an teneatur pro illo religionem ingredi aut quidquam restituere. 335. d, & 336. a, b, c
Votum religionis solemne emittere aut nubere alicui si quis impediat, an incurrat excommunicationem, 1. p. 336. a, b
Ad vouendum religionem persuadere an laudabile sit an non, 1. parte. 336. c, d
Vouens ingressum monasterij non reformati an teneatur illud ingredi, 1. p. 337. a, b
Vouens religionem si repulsus est ab vna religione, an teneatur quærere aliam. 1. p. 337. b, c
Vouens ingredi & perseuerare in aliqua religione an maneat obligatus ad castitatem vel an si non fuerit admissus, in illa possit ducere vxorem 1. p. 337. c, d
Vouens non nubere si nubet an possit petere debitum & reddere. 1. parte. 337. d
Vouens profiteri in religione si dispensatus est, quia solum expressit Papæ quod vouit ingressum non valendi spensatio. 1. p. 338. a
Vouens ingredi religionem ad quid teneatur iam ingressus & ad quid magis teneatur qui vouit profiteri, 1. p. 338. b, c
An vouens religionem qui nihil cogitauit de perseuerantia an teneatur perseuerare. 1. p. 338. b, c, d
Vouens se ingressurum religionem intendens esse religiosum Chorista cū sit imperitus an teneatur addiscere gramaticam vel ire religiosum conuersum. 1. part. 338. d, & sequentib.
Ad votum aliquis an sit astrictus cum dubitatur an ad implendum voti sit obligatus. 1. p. 339. a, b
Vouens religionem communiter sin nulla recipiatur an possit ducere vxorem ibid. b, c, & quæ & quot bona natoria teneatur addere si in aliquibus non recipiatur. 1. p. 339. b, c
Vouens solemniter in aliqua religione an teneatur illa præcepta seruare quæ cõmentur in constitutionibus licet in tali religione non seruetur 1. p. 339. & seq.
Quis vel qualis vel quantus metus impediat validitatem voti. 1. par. 340. c, d
An metus ab extrinseco si grauis sit ipsofacto annullet votum ibid. 1. p. 340. d, & 341. a, & seq.
Vouens non bibere vinum in sabbato an toties peccet quoties bibit. 1. p. 342. c
Votum non implens tempore signato an post illud tempus maneat obligatus implere ibid. 342. d
Voti pœnitentia an sit mortalis ibidē, 1. p. 343. a, b
De voto à se facto dubitans an teneatur illud implere. 343. b, c, d
An votum teneatur quis implere per alium quando per se ipsum implere non potest. 1. p. 343. d
Vota defuncti an teneatur hæres implere. 344. a, b
Vouenti vxori continentiam cum consensu viri an vir possit reddere debitum, vel ab ea petere & quid si pactum inter se abstinendi à copula coniuges fecerunt. 1. p. 345. a, b, & quid quando in communi sic vouerunt vouendo castitatem vt tuquoque voueas & quis possit super hæc interdum coniuges dispensare, ibidem. 346. a, b
An votum de non petendo debitum ab coniuge sit illicitum, prima part. 346. d
Votum coniugis vouentis solemniter religionē sine consensu alterius an quoad aliquid obliget, prima part. 347. a, b
Vxor vouens ieiunare vel peregrinari an teneatur implere saltem post matrimonium finitum etiam si irrita uerit maritus. 1. p. 347. b, vir an possit vouere succursum terræ sanctæ, & an id possit vxor. 1. parte, 347. c, d, an ad votum irritandum requiratur causa sicut requiritur ad in eo dispensandum 348. a, b. vorum an necessario commutandum sit in melius ibidem. a
Votum dispensandi, & commutandi habens potestatem an possit pro parte super illud dispensare & pro parte commutare. 1. parte. 347. b, c
Vota per quosnam irritari licite possint. 1. p. 348. d, vota nouitiorum an possit prælatus irritare, ibidem. 349. b, c, vota pupillorum quinam irritare possint, ibidem. 1. par. 350. a, b, c
Vota vxorum an mariti irritare possint. 1. p. 350. c, d, & an votum continentiæ vxoris possit vir irritare. 1. p. 351. c, d
Votum seruandi præcepta ab vxore emissum an possit vir irritare. 1. p. 351. b, c
Vota seruorum an possit dominus irritare 1. p. 352. a, b, c
Votum de non peccando venialiter an valeat 352. b, c, & an vota materia possint esse præcepta & an vota nouitiorum possit irritare prælatus, ibid. 1. p. 362. b. c
Vota sæcularia an comutentur in votū solemne religionis. 1. p. 353. b, c
Votum religionis emissum à filio ante legitimam ætatem an possit à patre irritari etiam si ratificauerit illud, ibidem, 353. b, c
Vota vxoris an possit omnia vir irritare. 1. p. 353. c, d
Vota irritata semel an reuiuiscant & an vota religiosorum sint valida. 1. p. 354. a, b
Vota valida pueri an possint emittere. 1. p. 354. c, d
Vota religiosorum de rebus licitis an possit prælatus irritare ibidem. 354. d, & an ad excusandum subditum ab impletione voti satis sit prælatus certus notitia voti id prohibeat. 1. p. 354. d. & 355. a, b
Si vouerit religiosus rem de se licitā prohibitam tamen per prælatum vtrum teneatur votum patefacere prælato. 1. p. 355. a
Vota facta in legitima ætate à filijs an renitentibus parentibus sint implenda. 1. par. 355. b, c
Votum emissum à filio ante ætatem legitimam neque tunc irritatum à patre an postea possit à patre irritari etiam si ratificatum fuerit. 1. parte 355. d, & 356. a, & sequentibus.
Votum commutandi solum cõmissionem habentes an peccent super illud dispensando. 1. parte. 357. b. c, d
Voti dispensatio obtenta à papa ad transeundum ad canonicos regulares ab eo religioso qui prius dimisit habitum quatenus sibi non negaretur an sit valida, prima par. 357.
Vota subditorum in quæ iam semel consensere si irritent prælati an peccent & an valida sit irritatio. 1. parte. 358. a, b, & an peccet religiosus rem prohibitam per prælatum vouens, ibidem. 358. b, c
Vota quænam sint & quot quæ sunt reseruata papæ quo ad dispensationem eorum. 1. par. 358. d, quænam sint vota super quæ inferiores prælati dispensare possunt ibid. 359. a, b
Votum solemne religionis an papa dispensare possit. 1. p. 359. b, c, votum castitatis vel non nubendi an episcopus possit dispensare, ibidem. 359. c, d
Vota religiosorum & sæcularium an papa possit irritare pro libito. 1. p. 360. a, b

Universidad de Deusto
Biblioteca

Votum de inutili materia vel maioris boni impeditiua an indigeat dispensatione. 1. p. 360. b
Vouendi leuitas aut facilitas, vel metus, vel necessitas boni communis an sit causa legitima dispensandi in voto. 1. p. 360. b, c
Votum peregrinationis quomodo veniat commutandum ibidem. circa votum emissum à paupere & à diuite circa ieiunium quomodo se debeat episcopus gerere ibidem. 1. p. 361. c, d
Votores promissa an sine consensu illius cui sic promissa est possit in aliud commutari, 1. p. 361. d
Super votum castitatis dispensandi causa sufficiens an sit magna fragilitas. 362. b, c, vt votum commutetur in æquale an requiratur superioris authoritas ibidem. 1. p. 362. b, c
Vota emissa ab vxore, vel à filio, vel à seruo executioni mandanda dum fuerint sui iuris an irritari possint à marito, vel patre, vel domino. 1. p. 362. d
Votum an possit commutare, qui ex cõmissione potest super illud dispensare, prima parte. 363. d, & 364. a, b, c
Vota aliqua an dispensare possint religiosi ex aliquo priuilegio. 1. par. 364. c
Vota virtute iubilei, aut cruciatæ quæ & quomodo veniant commutanda. 1. p. 364. d, & seq.
Votum commutandi causa sufficiens an sit quia illius implectionis vouẽs facile obliuiscitur, prima parte. 365.
Vota commutandi ad æqualitatem summa difficultas & periculũ ideo confessarius non expertus non se hic præcipitet. 1. p. 365. b, c
In vouendo repentina deliberatio an excusetur à petenda dispensatione illum vouentem qui à periculo liberatus est à Deo. 1. p. 365. c, d
Vota defuncti an teneatur implere hæres. 1. p. 365. d, & quid de votis cõmunibus populorum, ibidem. d, & 366. a
Voti commutatio quomodo facienda. 1. p. 366. a, b
Contra votum simplex castitatis qui contraxit matrimonium an ante illius consummationem teneatur ingredi religionem. 1. p. 366. b, c, d, & seq. & quidde coniugato ordinato ante consummationem matrimonij an iste teneatur ingredi religionem. 1. p. 367. c, d
Post votum simplex religionis qui contraxit matrimonium & consummauit an ia sine dispensatione reddere, & petere debitum possit. 1. p. 368. d,
Post votum castitatis contrahens & consummans matrimonium an duplici peccato mortali peccet. 1. p. 368. d.
Voto rei promissæ difficultas ignorata à vouente an excuset eum ab obligatione & impletione voti. 369. c, d
Vxor an teneatur sequi maritum aliò migrantem. 1. p. 398. c, d, & qualiter peccet vxor per inobedientiam, vel irreuerentiam contra maritum. 1. p. 398. c, d
Vitam proximi alias occidendi à tirãno an teneamur defendere cum iactura bonorum pertinentium ad stat. 1. p. 475. b, c, d, & quid quando in infirmitate nõ quis vult sibi subuenire, præ auaritia. 2. p. 436. a, b, c, d
Vitam sibi decurtans per abstinentias an peccet & an vitam abreuiare liceat per alimenta non tam salubria. 1. p. 454. c, d
Vitam conseruare an teneatur infirmus medicina pretosa, aut lumendo cibum cum iam præ fastidio cibum de glutire non potest. 1. p. 455. b, c

Cum vitæ suæ periculo an teneantur religiosi cartugienses à carnibus in infirmitate abstinere. 1. p. 455. a, b
Vitam pane sibi oblato an conseruare teneatur qui ob sua crimina est damnatus vt fame pereat, vel iuste occidendus licite possit præstolari mortem in carcere cum fugere possit. 1. parte. 455. d, & seq. & 456. b, c, damnato vt fame vel aliter pereat an possit quis subministrare cibos, vel instrumenta conferre quibus se à carcere eruat. 1. parte. 456. c, d
Vitam finire sententia iudiciali iussus veneno hausto an possit licite illud potare, & an liceat dãnato collum lictori parare, scalam patibuli ascendere, aut naufrago alteri naufrago tabulam cedere. 1. parte. 458. b, c, d
Vitæ propriæ cum periculo auxiliari amico, aut assistere ei peste tacto, aut præludijs militaribus se exercere an liceat. 1. p. 459. a, c, d, & seq.
Vitam an liceat exponere pro bonis temporalibus aut pro honore & fama. 1. p. 460 b, c, d
Vitam qui sibi præripuere antiqui vt Brutus Cato Decius, & alij, & inter fideles Sanson & Asias Eleazarus, Saul quã sibi mortẽ cõsciuerunt an sint excusandi à culpa, prima par: 461. d
Vitæ cum periculo damnandus ad mortem an teneatur manere in carcere vel in perpetuo manere carcere, prima parte. 462. d, & sequentibus.
Vitam conseruandi gratia an quis possit ad mutilationem membri putridi compelli, & an ad hoc possit cogi religiosus. 1. p. 464. b, c
Vitam vendi causa an possit eques fugens arcto calle obuium infantem opprimere vt euadat. 1. p. 464. c, d
Vitam conseruandi ius an excuset ab obligatione cooperandi ad propriam mortem. 1. parte. 464. d, & sequentibus.
Vitam conservãdi gratia an teneatur non iuridice rogatus à iudice potius subire tormenta quã fatere veritatẽ. 1. p. 465. d. & 466. a, b, & seq.
Vitæ cum iactura quando teneatur quis secretum celare. 1. p. 466. d. & sequent. an hac obligatione teneatur confessor, vel interpres in confessione, vel doctor qui in conscientia consulitur. 1. p. 465. d, & 466. a, b, c, d
Vitæ periculo secreta sæcularia anteneatur quis celare. 1. p. 466. d, & sequent. & quid de secretis rei publicæ ibi. 1. p. 467. a, b
Vitæ cũ periculo an teneatur prælatus vel priuatus corrigere proximum. 1. p. 469. a, b, c
An cum vitæ periculo alioquin moriturus sine baptismo sit baptizandus. 1. p. 470.
Vitæ cum periculo an teneatur quis baptizare adultum, vel audire confessionem in mortis articulo & ad quid teneantur prælati, vel priuati sacerdotes in hoc casu. 1. p. 471. d. & seq. & 472. a, b, & seq.
Vitæ iacturam ne patiãtur complices si detegantur iudice non iuridice interrogante an cum dispendio tormentæ teneatur quis eos celare. 1. p. 474. c, d, & seq.
Vitæ proximi an teneamur subuenire cum iactura honoris nostri. 1. par. 475. b, c, d
Vitæ suæ pœnitere propter tædium vitæ an sit peccatum, & an vitæ pernicium afferentem cibũ alicui inaduertenter propinare careat culpa aliqua. 1. p. 476. b. c
Vitæ periculo exponere infantem in lecto cubando vel fœtum percutiendo præeuntem quale sit peccatum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vxor adultera secreta an à viro innocenti debitum exigere possit 1.p.548.b,c,d.
Vxor ingressura religionem ante consummationẽ copulæ habet bimestre tempus ad ingrediendum ibidem.548.d,& seq.
Vir an bigamus fiat reddendo debitum vxori adulteræ. 1.parte. 546. b,c,d
Vir vxorem quando de adulterio accusare non possit, prima parte. 549. b,c,d
Vxorem ducens post votum castitatis an peccet ducendo etiam si animo ingrediendi religionem ante consummationem fecerit.1.p arte.551. a,b,c
Vxori menstruatæ reddere debitum vel abea petere an excusetur ex aliqua causa etiam à peccato veniali.1. p.553,d.& seq.
Vxor adultera an teneatur revelare adulterinũ partum ne frauder legitimos vel maritum.1.p.565.c,d,per tot.cap.88.
Viduæ præ compassione suorum maritorum non sunt expoliandæ suis bonis doralibus à consulentibus vt satis faciant debitis maritorum ne crucientur in purgatorio.1.p.728. d,& 729,a.b,c
Vendere an liceat rectoribus ciuitatũ sua suffragia in electione scribarum.& an vendi possit officium iurisdictionis 1.parte.801.c,d,& 802. a,b
Venandi gratia an possit princeps aliqua loca communia sibi soli deputare, & an magnates venationem maiorem vel minorem possint sibi vendicare.1.par.903. b,c,d,& 904. b,c,& seq.
Venationem ne capiant in colæ populorum in suis possessionibus vel agris comprehensam magnates domini populorum an prohibere possint,prima parte. 905,b,c, d,& sequentibus.
Venationem interdicens dominus populi an teneatur restituere damna & an nimis graues pœnas huius rei gratia statuere possit.1 p.905.c,d,& 906 a,b,c
Venationis dominus si tanta copia venationis increuerit quę arceri non possit sine magna molestia an satis faciat solum restituendo damna.1. p.907.b,c,& seq.
Venari an possit dominus in agris subditorum. 1.p,909.d,& seq.
Venantes, vel piscantes locis vetitis an ad restitutionem teneantur.1.p. 910.d,& seq.
Venationis custodes aut siluarum aut piscationis si dissimulent an aliquo casu excusentur à peccato & an munera accepta,aut damna ex dissimulatione subsecuta restituere teneantur, prima parte.913.b,c, d,& 914 a,b
Venationem ferarum palantium si ex vel dominus populi prohibere occidi an teneatur damna restituere & quid de accipientibus animalia ad domũ redire solita,1.p.914.d, & 915.a,b,c,d
Venari apes ex alienis arboribus,vel examina apum capere in alieno prædio an liceat, prima par. 915. c,d
Venationem minorem si velit sibi appropriare dñs populi, quomodo, & quibus concurrentibus licite id facere possit, prima parte. 916.a, b,c
Venatorũ numerum certum an possint domini populorum eximere à tributis.1.p.926.a,b,c
Votum paupertatis in quibus contingat à religiosis violari, & quantum in irmere ex interpretatiua licentia prælati possint religiosi donare.1.p.939 c,d, per totum cap.& vide reliqua litera. M. verbo monachus.

Vxor alicuius si quid donauit an sit marito restituendum.2.p.46
Vxor suadẽs marito donet filijs quod obnoxium erat restitutioni an teneatur ipsa restituere & quid si insa fuit à marito dare centum creditoribus si expẽderit illa in familia. 2.p.84.a,b,c,d
Vxor Ioannis quæ dotem inapretiatam attulit quam Ioannes insumpsit an de bonis mariti possit sibi recompensare de hac,& de arris sibi promissis.2. parte.84.d, & 85.a,b, c,d
Vxor an cum bona mariti delinquentis veniunt sequestranda & publicanda possit dimidiam partem bonorum auctorum celare neque ad censuras respondere.2. p.88.d, & 89.a,b,& seq.
Vxor ex bonis sequestrandis per iudicem an possit aliqua pro viu familiæ sine timore censuræ occultare.2.p.90.c,d,& seq.
Validus an sit actus in conscientia vbiiure naturali concurrunt necessaria ad valorem illius licet sit irritus per legem humanam.2. p.104. b,c
Vxor ex bonis mariti si sumat aliquid an teneatur ad restitutionem.2.p. 170.c,d.& seq.
Vxor an ex bonis communibus durante matrimonio partis possit largiri suis consanguineis quando videt quod sic maritus facit cũ suis. 2.p.170 d,& seq.
Vxor an in aliquibus casibus ex licentia tacita viri,vel sine illa possit aliquas donationes facere,vel non.2: p.171.c,d,& quæ dicantur lucra cõmunia inter virum & vxorem ibidem.175.d,& seq.
Vir an teneatur bona communia quę lusibus vel aliter dilapidauit in sua parte bonorum computare.2. par. 176. b,c,d,& an donationes si fecit vir ex bonis communibus innotabili quantitate sine fraude tamen an teneatur illas computare in parte sibi contingenti ibidem. 2.p.177.c,d,& seq.
vxor si videat virum suum prodigũ erga suos parentes, consanguineos & alios ex bonis communibus quomodo licite possit redimere suam vexationem sibi secreto compensando.2.parte.178.a,b,c
Vxor & vir an diuidere debeant inter se post mortem fructus bonorum castrensium.2.p.19.d
Vxoris bona post mortem mariti quæ nam sint quæ ad cumulũ partitionis sint adducenda an dos eius inappretiata data, siue in mancipijs, vel in omibus tradita,& an bona consumptibilia quæ attulit & an lectulus quotidianus an pullulatæ vestes an fructus in fundo dotali apparentes.2.p.190.d,&191.a,b,& seq.& multa continentur iuridica pertinentia ad coniugatos & ad filios & de cõmissarijs testamentorũ & de arris.2.p.192.b, c, d,& seq.
Vectigal an restituere regi teneatur qui recedit à contractu inito venditionis.2.p.313.b,c,d,vide in verbo impositio.
Venditor vitium vel falsitatem rei quã exponit venalem an teneatur patefacere emptori. 2.p. 310,b,c
Vsuræ etymologia vnde sumatur,& quomodo differat mutuũ ab accomodato.2.p.417.a,b
Vsuræ diffinitio quæ nam sit.2.parte. 417.a,b,& an sit differencia inter vsuram & peccatum vsuræ.2.p.418. c,d
Vsura an sit mutuare vt præsenterur aliquis ad beneficium ecclesiæ, vel ob amicitiam.2.p.419.b,c
Vsuræ malitia vnde colligatur secundum D.Thom 420 d
Vsuram non esse ex suo genere peccatum mortale cuius qualitatis sit errot affirmare.2.p.420.b,c

Universidad de Deusto
Biblioteca

Vsuræ diffinitionem argumentum impugnans soluitur.2.p.421 c,d,& seq. vsuram detestatur vtrumque testamentum ibidem.2.p.422.c,d
Vsura mentalis tãtum an obliget ad restitutionem.2 p.423.a,b,c,d
Vsura an sit intentione principali siue minus principali sperare lucrum ob mutuum.2.p.424. c,d, & 425.a, b,c
Vsuram an constituat finis principalis vel minus principalis lucri & quis dicatur finis principalis vel minus principalis.2. p.424.c,d, & 425.a,b,& 428.a
Vsura an sit aliquid datum à mutuatario nihil interrogando quo fine det retinere.2.p.429.a,b, c, & quid si bona fide accepit,postea tamen nosceit non sibi dari gratis. 2. par. 430.c,d
Vsura an sit mutuare gratia recuperandi debitum à mutuatario.2. p. 430.d,& 431.a,b
Vsura an sit aliquid accipere pro numerando magnam copiam pecuniæ mutuandæ.2.p.431. d. & 432.a, b,c,& seq.
Vsura an sit mutuare magnati vt det officium,& an acquisitũ ex illo officio à mutuante sit restituendum. 2.p.434.a,b
Vsura an sit ratione mutui expetere amicitiam ex qua amicitia speratur commodum temporale.2. par. 434.b,c,d
Vsura an sit à muliere ratione mutui expetere turpes amplexus.2. p. 435.b,c,& an sit vsura offensorem mutuare offenso,vt offensus remittat iniuriam. 2.p.435.d,& 436.a,b, & seq.& an vsura sit ratione mutui expetere beneficiũ.2.p.438. a. vel ratione mutui expetere sibi iterum mutuari,ibidẽ.2.p.438.b,c, d, &seq.
Vsura an sit mutuare communitati pro exemptione à tributis obtinenda vel regi pro officio, vel pro obligatione molendi in molendino, & an ista obligatio sit restituenda pecunia.2.p.439.c,d,& 440.a,b,c
Vsura an sit paciscì cum mutuatario vt mutuum accipiat in mercibus, vel pro obligatione mutuandi regi aliquid accipere.2.p.441.c,d,& 442.a,b,& seq.
Vsura an sit obsolutionem anticipatam minori pretio locare redditus episcopatuum,beneficiorum, magistratuum, prouinciarum.2.p. 443.d.& seq.
Vsuram vt euadere possit mercator quid faciet cum instat egens ab illo petens mutuum.2.par.444. d. & seq.
Vsura an sit in contractu qui Hispanice mohatra dicitur vbi venditor vendens merces pretio currenti & credito postea minoris eas emit ab emptore.2.p.445.b,c,d
Vsura an sit soluere minori aliquẽ debitum ad finem anni quia anticipat solutionem debiti.2.p.446. c,d,& 447.a,b.c,& seq.
Quæstio celebris vbi curiose ventilatur an pecunia præsens ex se valeat magis quam futura contra Nauarrum.2.p.449.b,c.d, & seq.
Vsura an sit,aut aliquid illicitum meme re minori pretio anticipato pagãa cerbas,id est debita in futuro recuperãda vbi nõ solũ impugnatur sed expugnatur sentẽtia aliquorũ modernorũ doctorũ veritati cõtraria vbi respõdetur ad argumẽta ex authoritate pontificum & consuetudinis toleratæ 2.p.454.b, c,d, & per tot.cap.58.
Vsura an sit aut quid illicitum pro pecunia euecta ex Indijs, & accepta à rege oppresso egestate pensionẽ aliquam ferre,& quid si hoc faciat cuius bona sunt accepta à republica pro supplenda necessitate.2.par. 46.a,b,c,d

Vsuram

Vsuram an inuoluat mons pietatis. 2. p.461.b, c, per totum capit.59.& an vsura sit ob maiorem dilationem datam post terminum debiti aliquid plus accipere. 2.p.464.c,d,& sequentib.
Vsura an sit colonis agrorum mutuare frumentum vt pristino pretio & nõ minori conducant fundos. 2.p.465. b.c,d,& 466.a,b,& seq.
Vsura an sit ratione partis pretij ante soluti obligare operarium ad demetendas in futurum segetes 2. p. 467. b, c, d, & an vsura sit locare oues cum conditione vt reficiãtur ex fœturis pereuntes. 2. p.468.a,b,c
Vsura an sit generum fructus pignoris dotalis non computare in sortẽ, 2.p.469.b,c,& seq. & an ratione lucri cessantis id fiat licite.470.c, & quid si à principio gener consensit in dilationem.471. b,& quid si spõsus non præaccepit pignus & consensit in dilationem. 2.p.471.d, & sequentib.
Vsura an sit generum percipere omnes fructus pignoris vltra dotem etiam si excedant onera matrimonij.2.p.472.c,d
Vsura an sit si vidua fructus pignoris non computet in sortem ante dotẽ sibi solutam.2.p.472.& 473.a, & an filij remanentes post mortem viduæ matris ante illis solutam dotẽ matris possint fructus pignoris dotalis ferre non computando in sortem dotis maternæ.2.p.474.d, & sequentib.
Vsuraria an essent statuta terrarum, si aliqua essent quæ statuerent de viduis quod ante solutionem dotis reddatur illis certum quid.2.p.475: b, & an fructus dotis maritus sibi faciat suos ibid.475.b,c,& an teneatur ex fructibus ancillarũ, vel ouiũ maritus reficere numerum sibi datum.2 part.475.c,d
Vsura an sit sibi vendicare venditorẽ, aut emptorem fructus rei emptæ ante pretij solutionem.2.p.476.a,b,c, & sequẽ. & an ratione pœnæ licite possit conuenire venditor vt post moram solutionis rei venditæ fructus faciat suos, secunda parte.477. a,b,c,d
Vsura an sit vel illicitum si post receptũ pretiũ possessionis venditæ fructus faciat suos venditor.2.p.477. d,& 478.a,b,& seq.
Vsura an sit quod vendens oues centũ incertas non signatas ex grege mille ouium ante traditionem earum fructus earum faciat suos.2.p.478, d,& 479.a,b,& seq.
Vsura an sit si mutuans pecuniã ratione lucri cessantis aliquid accipiat, vel ratione damni emergentis. 2. p.480.c,& quid sit damnum emergens & lucrum cessans.2. part. 482. a,b,c
Vsura an sit sine vi vel metu coactum mutuare, sed spontaneum mutuantem aliquid lucri accipere.2.parte 483.c,d,& seq.
Vsura an sit sine omnibus conditionibus assignatis à Conrrado ratione lucri cessantis mutuantem aliquid accipere.2.p.486.b,c,d,& seq.
Vsura vt non sit ratione lucri cessantis mutuantem aliquid accipere an absoluta voluntas alias negotiandi in ipso requiratur.2.part.486.d,&487. a,b,& seq.
Vsura an sit ferre aliquid ratione lucri cessantis quando alias negotiaturus se sponte offert ad mutuandum 2.p.491.b,c
Vsura an sit aliquid accipere ratione lucri cessantis pecuniam mutuantẽ habentem aliam pecuniã qua negotiando lucrari posset.2.p.491.c,d
Vsura vt non sit accipere aliquid ratione lucri cessantis an requiratur mutuans alias negotiaturus nõ sit assuetus dare sub vsuris, vel quod mutuans non accipiat lucrum à principio

Universidad de Deusto
Biblioteca

cipio vel quod non recipiat interesse antequam ver similiter constet de lucro. 2. p. 493. a, b, c, d, & seq.
Vsura an sit ratione lucri cessantis totũ lucrũ quod negociator alias negotiando acquisiturus erat exigere 2. p. 494. b, c, d, & an vsura sit cũ mutuatarius indiget extreme ratione lucri cessantis plus ab illo accipere 2. p. 494. d, & 495. a, & an requiratur ad lucrum cessans ferendum quod toto tempore mutui impediatur lucrum. 496. b, c, & qui nam sunt qui non possunt accipere lucrum cessans. 2. p. 495. d, & seq.
Vsurarij an sint mercatores qui præ textu lucri cessantis pluris vẽdunt merces ad creditum quam de præsenti valent. 496. d, & per totũ. cap. 63. & de pretijs & rerum venalium taxatione, vel extimatione etiam si subhastatione vendantur. 2. p. 499. c, d, & 504. d, & 505. a, b, c, d
Vsura an sit vendere ad creditũ merces cum aliquo lucro, id est pluris quam emptæ sunt. 2. p. 501. b, c, d, & an vsura sit pretio pragmaticæ vendere ad creditum quando commune foro merces minoris veneunt. 2. p. 500. d, per tot. cap. 93.
Vsura an sit vendere merces in globo id est encargaçon in noua Hispania ad creditum pluris quam taxari solent tempore aduentus classis & quo modo iuste soleat in his pretium taxari. 2. p. 606. per tot. cap. 64. b, c, d
Vsura an sit vendere in noua Hispania cocum, id est la grana in magna copia ad creditum maiori pretio, quã inuenitur de præsenti. 2. p. 511. a, b, c, & an vsura sit pluris vẽdere ad creditum merces in magna copia quæ nõ inueniunt pretium de præsenti, 2. p. 511. d, & 512. a, b, cquæst. ardua.
Vsura an sit lanas viliori pretio quam valebunt tempore traditionis emere ob anticipatam solutionem. 2. p. 514. a, b, c, per tot. cap. 65. & an mercatores lanarum transuehentes eas in Flandriam possint eas ibi pluris vendere in magna copia ad creditũ 2. p. 518. a, b, & seq..
Vendere bracteas argenti an liceat minoris emere vt sit in noua Hispania quam iuxta gradus, id est quilates argenti iuxta taxationem legis valent. 2. p. 519. c, d, & seq.
Vsurarius contractus an sit mutuare massam vel bracteã argẽteam, hac conditione vt peracto tempore reddatur in pecunia pro ea quantũ illius massæ argenteæ lex valet, est quæstio præclara & copiose tractatur, soluuntur argumenta in contra 2. p. 521. b, c, d, & seq.
Vsura an sit vendere merces ad creditum plusquam de præsenti valent quando venditor eas non erat seruaturus. 2. p. 530. a, b, c, per tot. ca. 66.
Vsuræ Labem an sapit opinio Caietani scilicet quod non seruaturus merces vendens eas ad creditum possit eas pluris vendere, & an possit cũ aliquibus limitationibus sustinere & quæ sunt illę 2. p. 553. d, & seq.
Vsura an sit mutuare triticum astrigendo mutuatarium ne illud soluat ante signatum tempus. 2. p. 536. c, d
Vsura an sit mutuare triticum cum pacto vt soluatur pretio quo valet cũ mutuatur. 2. p. 536. d, & seq.
Vsura an sit mutuare triticum eadem mensura reddendum casu quo postea magis aut minus valet. 2. p. 537. b, c, & seq. & an sit genus iniustitiæ non repetere triticum mutuatum quousque creuerit in pretio. 539. c, d, & an vsura sit triticum crescens in valore in maiori valore recuperare à latrone quãdo dñs non erat illud seruaturus. 2. p. 540. d, & seq.
Vsura an sit ducatos aureos mutuatos recuperare in maiori valore quam per pragmaticam post mutuationẽ eorum creuit. 2. p. 541. d, & 542. a, b, & seq. & res furtiua in quo pretio soluenda

soluenda est si creuit in valore. 2. p. 544. d, & seq.
Vsuræ speciem an præseferat pactum legis cõmissoriæ immiscere in impignorationibus. 2. p. 545. d, & seq. per tot. cap. 68.
Vsura an sit pœnam imponere mutuatario si non soluerit in præsignato tempore. 547. b, c, d
Vsura an sit vel illicitum in contractu census pœnam commissi apponere scilicet vt non soluens pensionem intra biennium, amittat hypothecã census. 2. p. 548. b, c, d, an pœna commissi licite apponatur in contractu emphyteutico. 2. p. 550. b, c, & seq.
Vsura an sit apponere pœnam commissi circa fructũ pignoris, scilicet vt pignoratarius illos faciat suos à die non soluti debiti. 2. p. 551. a, b
Vsura an sit nõ computare fructus pignoris in sortem cum fœnebratarius pro debito domino fœnebri impignoratur possessionem fœnebri. 2. p. 551. b, c, d
Vsura an sit si dominus directus capiat fructus ex re emphyteutica data sibi pro pignore mutui. 2. p. 551. d
Vsura an sit aut quid illicitum in venditione possessionis emphyteuticæ aut censui hypothecatæ dominũ directum exigere laudemium. 2. p. 553. b, c, d
Vsura an sit si mutuans ratione expensarum, aut periculi probabilis imminentis in recuperando mutuum aliqui l vltra sortem exigat exquisite disputatur contra Medinam cõplutensem & eius argumenta fortia soluuntur. 2. p. 557. a, b, & seq. per tot cap. 70.
Vsura an sit ratione pœnæ mutuantem vel vendẽtem ad creditum aliquid exigere vltra sortem & quid si casu fortuito solui non potuit debitum vtrum pœna vel interesse lucri cessantis tunc exigi possit. 2. p. 561. c, d, & seq. per tot. cap. 71.
Vsura quando præsumatur ex appositione pœnæ morosæ soluenti. 2. p. 562. c, d, & seq.
Vsurarius an sit contractus in quo mercatores grossi pecuniam præbent minoribus, vt aliunde reportent merces à minoribus vendendas, ex quibus volũt lucrũ. 2. p. 565. b, c, & seq. & an vsurarius fuit contractus de caseo emendo à Ioanne certo pretio dando Petro. 2. p. 566. a, b, & sequentib.
Vsura an sit ratione assecurationis mutui aliquid exigere. 2. p. 567. c, d
Vsurarius contractus an sit aliquẽ tradere pecuniam suam alteri socio ad negotiandum cum pacto vt saluo capitali sibi aliquid lucri reddatur à socio quæstio perplexa 2. p. 569. c, d, & seq. per tot. cap. 72.
Vsura an sit mutuantem obligare mutuatarium ad secum mutuum pro certo pretio assecurandum & de cõtractibus assecurationis nauium, & vitæ hominum. 2. p. 577. d, & sequẽ. per tot. cap. 73.
Vsura an sit ratione anticipatæ solutionis emere merces minoris quam tẽpore traditionis post valeut exemplificatur de tritico. 2. p. 582. a, b, c, & seq.
Venditionis negociario an licita sit s. congestas merces triticũ & annonam earum emptores reuendere, & an sit contra leges Hispaniæ. 2 par. 583. d, & seq.
Vendere an possit aliquis sine fraude pragmaticæ triticũ à se habitum ex proprijs redditibus & possessionibus vt emat aliud fœ domui necessarium. 2, p. 586. a, b
Vendere triticum in magna copia præemptum ad reuendendum contra pragmaticam an sit peccatum mortale. 2. p. 586. c, d, & quid de exeuntibus ad vias ad præemendas merces vt eas reuendant. 2. p. 587. a, b
Vsura an sit in fraudem pragmaticæ mille

mille aureos dare populo indigenti vt insumantur in triticum in pane cocto vendendum vnde à dante exigitur lucrum.2.p.587.b,c,d

Vendi prius in populo vinum populi ex statuto rectorum populi an illicitum sit.2.p.588.b,c,d

Vsura an sit anticipata solutione minoris emere triticum & fructus terræ quam valeant tempore collectionis.2.p.589.b,c,d

Vsura an sit mutuare vetus frumentum vt nouum postea reddatur & vt periculum vsuræ quis hic euadat quid eũ facere oporteat.2.p.590.a,b,c,d

Vsura an sit emere piscatum minoris, quã in publica auctione valet, quia anticipata solutione emitur.2.par.595.a,b,c,d

Vendere an liceat ad creditum triticũ ad pretium pragmaticæ quando iã foro communi minus valet propter superuenientem abundantiam.2.p.596.b,c,d

Vendi an possit triticum vltra taxationem pragmaticæ & multa vtilia addunter de taxatione tritici an dissimulatio iudicum excuset violantes pragmaticã & quid si senatores respectu alicuius eam non promulgent in populo, vbi continentur multa vtilia.2.p.597.b,c,d

Vsuræ quales committi soleant in cõtractibus cum pacto de retrouendẽdo, vbi speciales casus exponuntur collecti à doctoribus & an sint aliquæ conditiones requisitæ ad iustificandum pactum de retrouendendo.2.p.603.b,c,d,per tot.cap.77.

Vsurarius cõtractus an sit emere oues fictas cum conditione quod tales oues reddantur vel earum pretium 2.p.605.a,b,c,& seq.

Vsurarius contractus an sit pro decẽ aureis datis obligare rusticum vt reddat bouem & menstruum locationis eius bouis pretium.2.part.606.a,b,c

Vsura an sit emere in autumno mille oues obligando emptores vt tutas eas custodiant vsque ad maium cum pacto de retroemendo interim perciptẽdo fœturã.2.p.606.d,& 607.a,b

Vsura an sit vendere prædia non sata cum pacto vt sibi ab emptore reuẽdatur intra annum.2.p.607.c,d

Vsura an sit in contractu de retrouendẽdo apponere conditionem quod redemptio fiat maiori pretio quam emptio facta est.2.p.609.b,c,d,& an in contractu de retrouendendo requiratur ista conditio, quod malit emptor q̃ non redimatur res .2.p.610.c,d & an sit cõditio necessaria, scilicet in tali contractu non fiat pactum quod talis possessio empta cũ pacto de retrouendendo redimi nõ possit à vẽditore intra tale tempus.2.p.611.a,b,c,d

Vsura an præsumatur vel sit res empta cum pacto de retrouendendo si multũ vili pretio ematur.2.p.612.b.c.d & an licitum sit pacisci quod ante biennium non redimatur & post possit redimi.2.p.613.d,& seq.

Venditio casu quo in foro exteriori non valuit, quia vltra dimidium iusti pretij facta est vel, emptio nõ valuit quia citra dimidium iusti pretij facta est an restituendi sint fructus cũ possessione.2.p.614.c,d,& sequentib.

Vsura an sit mutuare cũ pacto si mutuatarius intra certum tempus moriatur vel mutuare pecuniam in pretio minuendam, vel pecuniam sub vsuris acceptam cum eodem onere & an magister nauis pecuniam sub vsuris acceptam ab vsurario possit dare nautis in solutionem anticipatam,2.p.615.c,d,per tot.cap.79.

Vsurarius an teneatur restituere fructus ex possessione accepta quos mutuatarius nõ collegisset.2.p.623.b,c,d,& seq.

Vsurarius an acquirat dominium rel per

per vsuram acquisitæ, siue sit res vsu consumptibilis, vel non consumptibilis, vbi fortibus argumentis stabilitur pars negatiua, & soluuntur argumenta Nauarri & aliorũ.2.p.624.b,c,d,& seq.per tot.cap.79.

Vsurarius contractus, quia non transfert dominium, inde quæ conclusiones speciales inferantur.2.p.634.a,b,c,& seq.

Vsurarij bona an sint obligata pro vsuris ibidem,& quotuplicia sint bona vsurarij.2.p.635.a,b,c

Vsurarij hæredes an teneantur ad vsuras restituendum insolidum aut pro rata.2.p.636.d,& seq.

Vsurarius contractus an transferat dominium, cui opinioni in hoc magis astandum sit an, canonistarum, an Theologorũ.2.p.640.a,b,c,d,& se.

Vsurarius si contrahat, vel alius cũ illo an contractus sint validi, vel non,& quid de genero dotem, vel de familiis,& liberis,& vxore vsurarij ab eo sustentationẽ accipientibus quæstio proficua.2.p.641.d,& 642.a,b,& seq.

Vsurariorum ministri, curatores, negociorum gestores, vsurarij debiti petitores, pignorum obseruatores, amanuẽses, id est scriptores,& notarij publice conficientes instrumenta vsuraria, mediatores an omnes ij teneãtur restituere.2.p.654.a,b,c,d,per tot.cap.181.

Vsurario si quis consulat sub vsuris mutuare an peccet mortaliter& an propter hanc inductionẽ obnoxius sit restitutioni & an liceat cõsulere minus malũ.2.p.661.c,d,per tot.ca.83.

Vsurarij manifesti qui dicantur & an possint absolui sine satisfactione, vel cautione.2.p.677.d,& 678.b,c, per tot.cap.85.

Vsurarius clericus quapœna puniatur & an incurrat irregularitatem celebrando,& quis possit cum ipso dispensare.2.p.679.d,& seq.

Vendens tignum vitiatum an teneatur de ruina domus inde subsecuta.2.p.703.c,d

Vendens alienum an teneatur de eo in quo factus est locupletior si bona fide vendidit.2.p.706.b,c,d

Vsura an sit non computare seruitium cuiusdã serui in solutionẽ. 40.aureorũ quos accepit pro sua redimenda libertate.2.p.718.a,b,c,& seq.

Vendẽs fructus incertos, scilicet fœtus vel partus nascituros si non nascantur an possit hoc non obstante exigere pretium ab emente.2.p.720.b,c,& sequentibus.

FINIS.

SALMANTICAE,

Apud hæredes Mathiæ Gastij.

M. D. LXXXV.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Errata ex Prima Parte.

Columna.	Vers.	Pro	Lege.
17.	nibus	vendictæ	vindictæ
36	da	nõ	non
54	ſ.q	pecca-	peccata
90	in	ipſa ſufficit	ipſa ad credẽdũ ſufficit
143	uus	cogitando	rogitando
167	tiam	equiritur	requiritur
260	ei	aſnaris	aſinaria
254	abſol	reſeruante	â reſeruante
330	bus	interioribus	exterioribus
333	ciſſe	darem	damnarem
402	ſic	obedire	obediens
439	de	qua	quia
448	rem	repercuriæ	repercutiat
522	ta	atur	at
742	ne	debiti aut	debiti nõ eſt facilis, aut
563	Porro	aliquo	aliqua
647	ſta	datium	datum
659	eum	aufugitur	eufugit tunc
816	nent	diſpenere	diſponere
825	eom	commodbaimus	commodabimus
890	noſtrũ	largitum bonum	largitum animũ bonum

Ex Secunda Parte.

225	tur	vratur	vtar
290	dum	ſerogatus	ſubrogatus
298	in	tratandis	tutandis
302	ere	commodus	commodum

FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca